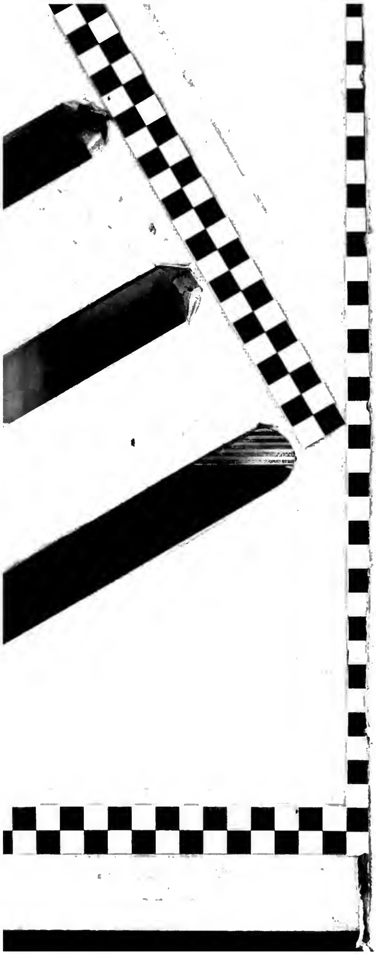
SC.22.P1.1.

37
34 F
9

- ANA 1827

CAROLI SIGONII OPERA OMNIA

TOMUS SECUNDUS.

CAROLI SIGONII MUTINENSIS OPERA OMNIA

EDITA, ET INEDITA;

CUM NOTIS VARIORUM ILLUSTRIUM VIRORUM,

ET EJUSDEM VITA

A CLARISSIMO VIRO

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINÆ BIBLIOTHECARIO CONSCRIPTA,

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS

Nunc primùm collegit, ſuaſque Animadverſiones in aliquot ipſius SIGONII Opuſcula adjecit, necnon Indicibus locupletiſſimis exornavit.

TOMUS SECUNDUS.

MEDIOLANI, MDCCXXXII.

IN ÆDIBUS PALATINIS.

SUPERIORUM PERMISSU.

CAROLI SIGONII

HISTORIARUM DE REGNO ITALIÆ LIBRI VIGINTI,

In hac nova editione à multis mendis expurgati,

ET A CLARISSIMO VIRO

JOSEPHO ANTONIO SAXIO

COLLEGIO ET BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ PRÆFECTO

NOTIS ILLUSTRATI;

ADDITA AD CALCEM

DISSERTATIONE

MARCHIONIS JOSEPH MALASPINÆ

ABBATIS S. MARTIANI, ET A CONSILIIS AUGUSTISSIMI CÆSARIS

De Alerami Marchionis Montisferrati ſtirpe, & fabuloſo ejuſdem conjugio cum aliqua Ottonum Cæſarum filia &c.

Nunc primùm luce donata.

Digitized by Google

I. Ferroni Inven. I. Pitt sculp.

SERENISSIMO PRINCIPI
EUGENIO
A SABAUDIA

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS
S. P. D.

Celeberrimam Caroli Sigonii *Hiſtoriam de Regno Italiæ nova editione pro viribus ornaturus*, *id primum*, SERENISSIME PRINCEPS, *excogitavi*, *ut laureatus glorioſiſſimo Nomine Tuo liber per Literatorum manus circumferretur*, *quo fieret acceptior ; neque indignum* SERENITATE TUA

hoc argumentum putavi, quod varietate ac magnitudine rerum geſtarum, Gentium, & Regionis nobilitate, ac demum perpetuo, ut ita dicam, Fortunæ ludo agitatum, atque admirandum, plurimum delectationis afferat atque utilitatis, non privatis tantùm hominibus, ſed ipſi Tibi SERENISSIME PRINCEPS, *qui* S.R.I. *vices in Italia noſtra geris, & Majeſtatem Populi Rom. domi ampliſſimam ſervas, & foris inter Barbaras gentes perenni Victoriarum ſucceſſu terribilem repræſentas. Erit præterea non incurioſum doctrinæ tuæ otium, novas doctiſſimi* Saxii Mediolanenſis *lucubrationes expendere, quibus ultimam operi Sigoniano limam adhibuit, & ope veterum Monumentorum plura, quæ ab Auctore fuerant eluxata, loco ſuo reſtituit, plura ſupplevit, ac nonnulla emendavit: quo quidem pacto, me de Auctoris Manibus bene meruiſſe mihi ſuadeo, ac de univerſa Italica Hiſtoria, quæ comtior, & concinna, firmoque* SERENITATIS TUÆ *præſidio nobilitata, in vulgus iterum prodit. Quod ad me attinet, à literario munere, quod unicè præſtare poſſum, cognoſcas velim demiſſum animi obſequium, gratumque officium pro magnitudine beneficiorum, quibus ab* AUGUSTISSIMI IMPERATORIS *noſtri munificentia ingentium meritorum Tuorum contemplatione in dies auctum ita Tibi devinxiſti, ut nulla ſit actio, nullum tempus, nulla denique cogitatio, quæ à veſtigiis tuis diſcedat, totuſque mentis, & animi niſus in eo ſit, ut Vitam Patrono Tibi, ac felicitatem à Superis aſſiduè precer in*

com-

commune Chriſtianæ Reipublicæ bonum. Accipe igitur SERENISSIME PRINCEPS *generoſo, quo ſoles, animo novum hoc debitionis meæ teſtimonium, meque ſub patrocinio tuo beatum ſerva diu, & Vale.*

Dabam Mediolani Id. Decemb. MDCCXXXII.

VIRIS ERUDITIS
PHILIPPUS ARGELATUS
S. C. C. M. CAROLI VI.
ROM. IMP. SEMPER AUGUSTI
A SECRETIS

S. P. D.

NOvam Caroli Sigonii editionem inſtauraturus, jam ante ſcripſeram quæ ad ornamentum celebratiſſimi Scriptoris deſignabam, quæque ſint operâ meâ veteribus editionibus acceſſura, & Elenchum Tomo primo præpoſui, ut omnes meditamenta noſtra præcognoſcerent. Abſolutus ad hanc uſque diem Tomus alter in lucem prodit, qui continet Libros XX. de Regno Italiæ, Sereniſs. PRINCIPI EUGENIO à SABAUDIA dicatos. Atque hoc etiam pacto me de Sigonii Manibus, atque univerſo Italico nomine bene meruiſſe puto, cùm patronum eum acclamaverim, qui AUGUSTISSIMI IMPERATORIS Vicario munere fungitur in Italia noſtra, eamque ſuis victoriis ornavit, ac præſentiâ ſuâ aliquando hilarem fecit atque beatam. Quod ad literariam operam ſpectat, quam in illuſtrandis Sigonianis libris adhibuit Vir Clariſſimus Joſeph Antonius Saxius Ambroſianæ noſtræ Bibliothecæ Præfectus paucis referam: ſat mihi namque fuerit hominem nominaſſe, literariæ Reipublicæ ex editis libris notiſſimum, ut tuam, Lector Humaniſſime, probationem & commendationem inveniam; libros namque Sigonianos perpoliendos tradidi viro ob longam Hiſtoriarum lectionem in omni antiquitate verſatiſſimo, copia Diplomatum, aliorumque veterum monumentorum optimè inſtructo. Plura namque de celebratiſſimo Archivo Monaſterii S. Ambroſii ad illuſtrandam Sigonianam hiſtoriam contulit, quæ communia ſibi diligentiſſimus Auctor peroptaſſet. Hinc erit, ut Editio noſtra in pretio ſit omnibus futura, & Italica Hiſtoria meliorem lucem nanciſci facilè poſſit, quod præ ceteris optabam. Sed ut diſtinctiùs intelligas, quale fuerit Clar. Saxii ſtudium, accipe quæ ipſe præfatur. Hæc tantùm addere liceat: Ex collatis poſterioribus quinque Sigonii libris, qui pluribus aliis in editionibus deſiderabantur, non incurioſa quædam, hac noſtra, emergere, quæ literatis Viris cognoſcere gratiſſimum ſit, meque plurimùm curaſſe, ut Index rerum, & verborum ampliſſimus accederet, expreſſis oppidis omnibus, caſtris, vicis, villis, urbibus, montibus, & fluminibus à Sigonio, ſive à Saxio memoratis; atque ne ſinonymorum copia Lectorem deciperet, maximè novum, cujuſcumque ſitum, & regionis locum diversâ characterum formâ indicavimus geographicorum Lexicorum more acceptiſſimo. Perſonarum verò nominibus vel gentis originem, vel officium, vel patriam adjunximus, ut unam ab altera diſtingueremus. Et quæ ab Auctore, & Annotatore utpotè eruditiſſimis ſuperflua pro eruditis Lectoribus judicata ſunt, ego in Indice rei hiſtoricæ minus inſtructis morem gerens, breviori tamen, ut fieri potuit, ſtylo tamquam ſpecificationes addidi. Sed inſuper Chronologicus alter, typis unis, jam ante atque etiam ſeorſim vulgatus, ut ad meliorem formam perficeretur curavi; qui præſidio ſit memoriæ commodiſſimo, & ſupra veterem editionem copioſior capitum, rerum autem indicatarum contractior, ne inutiliter in præcitato enuntiata, omnia repeterentur, ſed maximâ diligentiâ nitidiſſimè expurgatâ qualibet ſerie, additis è conſpectu correctionibus, locoſque Auctoris numero paginarum denotatos appellans. Quorum novorum diligentiſſimi laboris, & maximi tædii operum intentio, atque abbreviaturarum explicatio, breviſſimâ ad eoſdem Indices præfatione explicabitur. His itaque, Lector Humaniſſime, in tuam gratiam paratis utere feliciter ſtudiorum tuorum incremento. Vale.

IN CAROLI SIGONII
DE REGNO ITALIÆ
LIBROS
JOSEPH ANTONII SAXII

Collegio, & Bibliothecæ Ambroſianæ Præfecti

PRÆFATIO.

ITalica Hiſtoria, etiam poſt Romanum in Auguſtulo exciſum Imperium variis illuſtribus eventibus, & præclaris rerum, pace, belloque egregiè geſtarum exemplis refertiſſima, indecoro adeò plurium ſæculorum ſilentio inculta neglectaque in tenebris jacuit, ut neminem nacta fuerit, qui ab antiquis monumentis, ac Codicibus, cum carie tineiſque infeliciter luctantibus altum decuteret pulverem, eique in lucem proferendæ adornandæque benignum calamum præſtolaretur. Contigit hæc laus *Carolo Sigonio* Viro apud omnes nationes celebratiſſimi nominis, qui nobili tactus pudore, inter cæteras curas ad literariæ Reipublicæ ſplendorem, cenſumque augendum ſuſceptas, hanc quoque ſibi animo infixit, ut probroſæ incuriæ notam à cultiſſima Regione noſtra tandem depelleret, & inter ſtudia florentium tunc ingeniorum, atque ad compingendas gentium reliquarum hiſtorias ſudores ſuos fervidè impendentium, pulcherrimæ ſolummodo hujus Provinciæ Annales deſiderari ampliùs non pateretur. Quot autem labores in hoc parando Literis beneficio pertinaci diligentia, invictiſque vigiliis abſumpſerit, ii tantummodo pro merito judicaverint, quibus notum eſt, quanti conſtet, aut ad ignota littora per intentatas undas navem impellere, aut per obductos, ſtipatoſque cautibus, ac ſentibus calles in aſperi montis culmen eniti. Ipſemet Sigonius teſtis eſt in Proëmio ad hos libros, quæ fuerit in tam denſa ſuperiorum temporum caligine, condendi hujus Operis difficultas, cùm non niſi aſſidua, atque immani contentione in evolvendis Scriptorum omnium veterum, ac recentium, Galliæ, Angliæ, Germaniæ, Hiſpaniarum, & remotiſſimi etiam Orientis voluminibus, quæ res Italicas ſacras profanaſque quoquomodo conſectarentur, nec non frequentibus initis itineribus, ad privata, & publica Archiva luſtranda, ſingularum Urbium tabulas & monumenta expendenda, Regum demum, ac Principum Diplomata colligenda obtinere potuerit, ut pretioſæ huic tabulæ ultimam aliquando manum apponeret. Magnis tamen niſibus par reſpondit felicitas; ſiquidem Italiæ Hiſtoriam habemus eo ſententiarum pondere, factorum, ac temporum ordine, aureæque eloquentiæ nitore elaboratam, ut Eruditorum omnium plauſus exceperit, & diſtractis quàm citò exemplaribus, quinta vice ad prælum revocari debuerit, excuſa primùm Venetiis, dein Bononiæ, Francofurti, Hannoviæ, Baſileæ, conſtanti ſemper tanti Operis laude, & deſiderio comparandæ eximiæ hujus lucubrationis, etiam in tam uberi editionum copia, raritatem incuſante. Fateri tamen candidè opus eſt, hac quoque indefeſſâ accuratiſſimi Scriptoris diligentiâ minimè effectum eſſe, ut deterſa prorſus obſcuriorum ætatum fuligine, integer defæcatuſque Hiſtoricæ veritatis ſplendor eluceret; plura enim primævis obſita tenebris adhuc in incerto latent: plura è lutulentis fontibus hauſta ſpongiam lituramque merentur; nec rarò peccatum eſt in annorum hiſtorica ſerie digerenda, aut in ipſa rerum per ſuperiora tempora geſtarum narratione, Locis, Perſoniſque mendoſè indicatis. Nihilominus tam inſigni Viro id neutiquam tribuendum, ſeu deſidioſæ negligentiæ, ſeu nimis credulæ fidei vitio quiſquam inficiari audebit; cùm nec ſolus in tam vaſto implexoque argumento omnibus eluendis difficultatibus ſufficere poſſet, nec illius ævo ea manuſcriptorum, editorumque Codicum ubertas afflueret, quæ in præſenti meridianam veluti lucem caliginoſis antea eruditionis ſtudiis adduxit. Præterea communi experimento compertum eſt, magnas res in perfectam molem minimè extemplò ſuccreſcere, ſuamque Inventa quælibet etiam præclara infantiam pati. Neque ideo quidquam gloriæ egregiis eorum auſibus detrahitur, qui primi inacceſſum aliquod iter aperuere, cùm facilè ſit impreſſis jam veſtigiis inhærere,

&

& tortuoſos calles in fallacibus viarum ductibus aliquando calcatos, ad rectam ſemitam trahere, ac complanare. Sigonio verò id inſuper peculiaris laudis accedit, quòd quamplures ipſe ignavi vulgi opiniones, & quadam antiquitatis religione fulta mendacia prorſus everterit; dubiis rebus opportunam facem prætulerit, atque inextricatos uſque ad ſua tempora hiſtoriæ nodos exſolverit, nec non optimo ſui exemplo Annalium Conditoribus rectam ſcribendi normam deſignaverit, ut videlicet non à Scriptorum tantummodo teſtimonio, ſed ab antiquis genuinis Tabulis, Epiſtolis, ac Diplomatis Principum, hiſtoricæ fidei ſoliditas peteretur. Proinde ſi quæ errorum labes pulcherrimum hunc Sigonii laborem deturpat, non ejuſdem calami oſcitantiæ, aut ingenii tenuitati, ſed præſidiorum, ac luminis, quibus in re literaria abundè nunc fruimur, inopiæ nondum eo ſæculo à Bibliothecis depulſæ, procul dubio adſcribenda. Atque hæc potiſſimùm cauſa fuit, cur ego infimi inter Eruditos ſubſellii, & cum tantæ doctrinæ, famæque Viro nullatenus comparandus, in intactam adhuc hanc meſſem falcem injicere non detrectaverim. Cenſui namque, qualicumque hujuſmodi cura, me non elevandæ, ſed augendæ potiùs, Sigonii gloriæ poſſe inſervire, gratiamque plurimam apud Literariam Rempublicam aucupari, cui id unum in votis erat, ut ab hac celebri hiſtoria nævos, quibus inſpergebatur, amica aliqua manus detergeret. Itaque cùm de eadem Mediolani auguſtiùs recudenda conſilium ferveret, demandatam mihi hanc Provinciam lubens ſuſcepi, nulliſque peperci laboribus, ut quantum temporis anguſtiæ, & virium imbecillitas ferrent, numeris omnibus abſoluta in lucem prodiret.

Et primò, ut de adhibitis in hac paranda Editione curis meis Lectorem præmoneam, Eruditis omnibus compertum reor, Langobardorum Regum Chronologicam ſeriem, à quibus Annales hos ſuos Sigonius exorditur, obſcuram adeò involutamque, ætate qualibet fuiſſe, ut nemo hactenus inventus ſit, qui inoffenſo pede hanc arenam decurrerit, ipſique etiam celeberrimi Viri, Baronius, Peregrinius, Mabillonius, Pagius, Bachinius, aliique hujus florentiſſimi ævi Scriptores, in eâdem retexendâ plurimùm cæſpitaverint, atque invicem diſſidentes, cùm aliorum menda expungere conarentur, in alios ipſi errores incautè proruerint. Neque id mirum videri debet, cùm barbaris iis rudibuſque ſæculis, incultæ prorſus jacerent Literæ, raræque etiam illorum temporum Chartæ, & Diplomata, quæ ad annos componendos fidiſſimæ notæ ſunt, in Archivis occurrant. Præterea unus is, qui ſupereſt, Nationis Langobardicæ Scriptor Paulus Diaconus, labente hoc Regno calamum ſtrinxit, ſuamque Hiſtoriam condere aggreſſus eſt illa ætate, qua ſecura omnis memoria plurium rerum per ſuperiora tempora actarum perierat; Quocirca, ut lacunas impleret, falſas perſæpe vulgi traditiones captavit, ac mendacia veris immiſcuit; id enim perſpicuum fit ex formula illa, *ut fertur*, quam ſparſim repetit, & cujus procul dubio fallaciâ deceptus, in eum palmarem errorem lapſus eſt, qui libro IV. cap. XLIX. legitur, ubi Gundebergam Rodoaldi Regis uxorem facit, cùm ex coævis Scriptoribus Jona in Vita S. Bertulfi, & Fredegario in Chronicis conſtet, Gundebergam, Arioaldo Rege, cui primùm nupſerat, è vivis erepto, à Rothari Rodoaldi ipſius Patre, Conjugem ductam.

Nota Eruditis loquor, cùm ejuſdem Hiſtoriæ egregii Illuſtratores, Lindembrogius, ac Horatius Blancus ſincerè in proëmio profeſſi fuerint, Paulum Diaconum non rarò à veritate aberraſſe, ac temporum ordinem prævertiſſe. Hinc autem effectum eſt, ut non tam monumentorum veterum egeſtate, quàm nimia Pauli veneratione, quem unicam veluti facem in hiſce tenebris ſequi religioſè voluere Scriptores, dum illius teſtimonio refragari non auderent, in varias ſententias ſeceſſerint, novaſque Chronologias horum Regum ingenioſè conflaverint, quæ tamen hiſtoricæ veritatis lances minimè ferunt. Igitur, cùm in adornandis ad Sigonium Commentariis, Hiſtoriam univerſam Langobardici Regni revolvere opus foret, opiniones omnes hactenus editas in annis Regum digerendis ad ſerium examen vocavi, atque in id unum totus incubui, ut collatis veterum teſtimoniis, ac attentè perlectis Chartis publicis privatiſque, Langobardicam Italici Regni ſeriem contexerem, quæ niſi omnino expers labis foret (id enim in re adeò tenebricoſa, remotaque, vix ſperandum videtur) ſapientum ſaltem Virorum judicio, veritati magìs conſona cenſeretur. Pauca quædam ſubjungam.

Inter reliquos difficiliores nodos, qui præclara etiam ingenia in hac explananda ſemita graviùs contorſere, is eſt, quem nectit Paulus ipſe Diaconus lib. IV. cap. L. & ſeqq., ubi Rotharis ſucceſſores uſque ad Grimoaldum recenſens, plures iiſdem regiminis annos aſſignat, quàm patiantur certiſſima Legum edicta à duobus memoratis Regibus evulgata, in quibus incœpti ab ipſis Regni Epocha deſignatur. Ut

hanc

hanc difficultatem eliderent, Scriptores hactenus omnes inſudavere, longius aliis, aliis brevius intermediis Regibus vitæ ſpatium tribuentes. Pagius verò, cùm religioni ſibi duceret, ne latum quidem unguem à Pauli ſcriptis recedere, eò uſque proceſſit, ut vitiatum in Chronicis notis Rotharis edictum aſſereret, atque ideo ejuſdem Regnum citiùs inchoaret. Sententiis his omnibus valida, ut arbitror, in adnotationibus argumenta repoſui, utque aliquando ad radicem falcem immitterem, ſeriò Pauli textum expendi, deprehendique, in Rodoaldi hiſtoria errorem latere; Siquidem Paulus ait, mortuo Rothari Patre, regnaſſe ipſum *annis quinque, & ſeptem diebus*. Porrò omnino contra morem hujus Auctoris eſt, ut in Regum ſucceſſione referenda dierum meminerit; nuſquam enim in reliquis Regibus adnotat, niſi menſes, & annos. Hinc autem vehementi hac conjectura ductus proferre non dubitavi, voluiſſe Paulum *menſes quinque, & ſeptem dies* conſcribere, ſed calami lapſu, annos pro menſibus excidiſſe, quod in aliorum etiam Hiſtoriis exemplo non caret; idque in re noſtra eò veroſimiliùs credi poteſt, quòd emendato hoc textu, reliqua Langobardorum Regum ſeries, cum Pauli teſtimonio, legumque Edictis optimè conciliatur. Sed de his uberiora in Commentariis Lector inveniet.

Alter in hac Hiſtoria frequens error occurrit, quòd Adaloaldus Agilulfi Regis filius nonniſi anno DCIII. in lucem prodierit; id enim non tam Sigonius, quàm Baronius, Pagius, ac recentiſſimus inſignis Commentariorum Franciæ Orientalis Conditor Eckartus, conſtanter aſſeruere, innixi teſtimonio S Gregorii Magni, qui Theodolindæ Reginæ Matri de nato baptizatoque infante per epiſtolam eo anno ſcriptam gratulatur. At ſi Paulum Diaconum conſulamus, contrarium prorſus evincitur, ac Sole clariùs patet, longè priùs Adaloaldum à Theodolinda fuiſſe progenitum. Diverſis namque capitibus geminum hunc ortum Auctor ille ſejungit, ac poſtquam Modoëtiæ natum Adaloaldum narravit, ſuccedentium annorum geſta recenſet, tandemque illum ſacris undis renatum teſtatur. Itaque univerſa Pauli narratione ad temporum ſeriem digeſta, ſtatuendum putavi, triennio ante Agilulfo prolem hanc contigiſſe. Nec quidquam momenti ad hujuſmodi evertendam ſententiam S. Gregorii auctoritas facit; is enim Regiæ quidem Matri pro accepta ſobole gratulationis officium perſolvit, ſed minimè eo anno eductum in lucem Adaloaldum ſcribit, quo luſtrales aquas ſuſcepit. Quamobrem, quamvis utramque hanc lætitiæ ſuæ cauſſam unica complectatur epiſtola, non ideo ſecurè inferri poteſt, eodem prorſus anno natum, baptizatumque Adaloaldum. Cur autem S. Pontifex ad Theodolindam non antea literas dederit, conjecturas meas ad illum annum exponam.

Demum inter Eruditos acerrima ferbuit controverſia, quo anno Deſiderius, Langobardorum Rex poſtremus, Regnum inierit; Baronius namque, Pagius, Eckartus, aliique inſignes Viri mordicùs tuentur, ſuſcepti ab hoc Rege Imperii Epocham anno DCCLVI. eſſe figendam: opinionis memoratæ cardo præcipuus eſt octava Codicis Carolini epiſtola, in qua Stephanus Summus Pontifex, ad Pipinum ſcribens teſtatur, Aiſtulphum poſt annui ſpatii curriculum, iis prorſus diebus, quibus ad Romanæ Urbis obſidionem proceſſerat, divina perculſum vindicta, infelicem animam exhalaſſe. Cùm autem Calendis Januarii anno DCCLV. cœpta ſit ab Aiſtulpho Urbis obſidio, inde evinci arbitrantur, ſub initium ſubſequentis anni, eundem Regem meritâ mortis pœnâ fuiſſe ſublatum, eoque è vivis amoto, viduæ coronæ avidum Deſiderium illomet anno ad Regni apicem perveniſſe. Ut hæc impoſterum lis conticeſcat, pretioſiſſimum mihi antiquitatis monumentum propitia ſors obtulit, chartam nempe illa ætate confectam, ſignatamque his chronicis notis: *Anno octavo Regni Aiſtulphi, VIII. Kal. Novembris, Indictione* X., quæ incœpta Septembri menſe, annum DCCLVI. iudicat. Ea enim invictè probat, & Aiſtulphum non niſi in anni illius exitu periiſſe, & Deſiderium (cujus anxiis votis inter reliquos, validè obſtitit Rachis Monachus, dimiſſum ſceptrum recepturus) anno tantùm ſequenti DCCLVII. Regni compotem fieri potuiſſe. Hinc etiam opportunum lumen affulget, ut obſcurus adhuc inter Scriptores annus innoteſcat, quo Regiam dignitatem Rachis ipſe primò abdicavit, Monaſticam vitam amplexurus. Si enim expirante Octobri menſe anni DCCLVI. octavus Aiſtulphi annus jam decurrebat, procul dubio ſucceſſor Rachiſio dari debuit ante poſtremos Octobris dies anni DCCXLIX., ut conferenti perſpicuum fiet. Cæterùm de his pleniùs ad ſuos annos in Commentariis agetur. Interim ſileri nequit, peculiarem Carolo Sigonio laudem tribuendam, quòd ab hac recondita hiſtoria primus ipſe tenebras quamplures diſcuſſerit, integram eidem lucem allaturus, ſi feliciora illi tempora contigiſſent.

Langobardicæ Hiſtoriæ, Exarchorum Ravennatum Acta inſeruntur, quæ quan-

quantùm inexplorata adhuc lateant, nemo eſt ex Literatis Viris, qui non intelligat doleatque; cùm eorundem, nomine Græci Imperatoris, per duo ferme ſæcula ſupremo Imperio res Italicas moderantium, nec origo, nec numerus, nec tempus regiminis, integrè adhuc innotuerit. Idcirco facilè condonari Sigonio poteſt, quòd ſequiori ævo ſcribens plura omiſerit, pluta prævetterit. His etiam, prout licuit, illuſtrandis operam meam impendi, uſus eruditis Benedicti Bacchinii laboribus, qui in Agnelli libro Pontificali, rudem hanc hiſtoriæ partem egregiè expolivit, & nonnullis Exarchis, antea ignoratis, mancam illorum ſeriem adauxit. Qua in re mihi quoque non infeliciter accidiſſe arbitror, ut novi aliquid Eruditis expromerem; Siquidem cùm una tantùm vice Eutychium Italiæ præfediſſe, Scriptores hucuſque prodiderint, bis illum in Exarchum delectum Anaſtaſii teſtimonio firmari poſſe animadverti. Conjecturas, & tempus primæ hujus geſtæ ab Eutychio Italicæ Præfecturæ ad annum DCCLVII. indicavi.

Sequuntur Gallici, & Germanici Reges, ad Italiæ ſimul, & Romani Imperii faſtigium evecti, in quorum geſtis enarrandis non infrequenter Sigonius claudicavit, utpote deſtitutus antiquis monumentis, ac præcipuè epiſtolis Codicis Carolini, quæ poſtmodum Gretſerus, Ducheſnius, aliique recentiores Hiſtorici vulgavere. Quid in iis emendandis præſtiterim, oneroſum Lectori foret hìc recenſere. Nonnulla ſolummodo innuam, quæ diligentiori indagatione ex pergamenis antiquis documentis collecta Eruditis voluptatem creare poſſe, non incongruè cenſerem. Utque à Carolo Magno Deſiderii victore exordiar, recepta eſt apud omnes Scriptores Epocha, qua poſt captam Papienſem Urbem appellatus eſt idem Carolus anno DCCLXXIV. *Rex Langobardorum*. Alteram Epocham in Carolo admittendam, etiam antequam illa Urbs expugnaretur, Pagius, productis veteribus Tabulis, primus aſſeruit, eamque Aprili, aut Martio menſe ejuſdem anni incœptam teſtatur. At Ego, inſpectâ antiquâ Chartâ, quam ad illummet annum proferam, anno etiam ſuperiore DCCLXXIII. acclamatum Regem Langobardorum Carolum, affirmare non dubito; nec fundamento caret hæc ſententia, cùm, victo Adalgiſio, & Veronâ, ac reliquis Urbibus trans Padum potitus, meritò hoc titulo inſigniri potuerit.

Magis arduum eſt, annum firmare, quo Caroli Magni Nepos Bernardus Rex Italiæ ab Avo, ob conſpirationem excœcatus, è vita deceſſit. Scriptorum namque cœtus omnis annum DCCCXVIII. hactenus indicavit. Marmor tamen Mediolanenſe ejuſdem ſepulcro imminens, & à Sigonio, Baronio, Pagio, aliiſque mendosè relatum, Bernardi morti aſſignat Aprilem menſem, & Indictionem decimam, qua procul dubio annus DCCCXVII. exprimitur. Hujus celeberrimæ antiquæ Inſcriptionis vindicias egi ad annum DCCCXVIII., ubi ex indubiis Chartis oſtendi, aliam Epocham incœpti à Bernardo Italici Regni anno DCCCXII. eſſe ſtatuendam, cùm à Scriptoribus illa tantummodo anni DCCCXIII. deſignetur, quo Carolus Avus in ſolemni conventu Bernardum Italiæ Regem declaravit. Argumenta, quibus ſuadere conatus ſum, anno, in ſepulcrali noſtra Inſcriptione adnotato, verè obiiſſe Bernardum, loco memorato palàm expoſui, cenſuræ tamen Eruditorum ultro me ſubdens, ut quid conformius veritati cenſuerint, ipſi decernant.

Nec præteriri debet, hanc etiam felicem ſortem ætati noſtræ obtigiſſe, ut, in qua terrarum parte Ludovicus II. Imperator vitam depoſuerit, certò dignoſceremus; Scriptores namque veteres de obitus loco prorſus ſilent, recentes verò Italiam tantùm deſignant, potiorque eorundem numerus Mediolani mortuum Ludovicum teſtatur. Arcanum hoc in adnotationibus ad annum DCCCLXXV. evolvi; Sed hujus beneficii laus tribuenda eſt doctiſſimo Viro Jo. Burchardo Menkenio, nuper magnâ Literarum jacturâ defuncto, qui in nova rerum Germanicarum collectione, Andreæ Presbyteri Chronicon evulgavit; Scriptor autem iſte poſtrema Ludovici Imperatoris Acta, & mortem recenſet, ſeque funeri interfuiſſe teſtatur, cùm poſt aliquot ab obitu dies, ejuſdem cadaver è Brixiæ ſepulcro refoſſum, atque in feretro collocatum, ſolemni inſtituta ſupplicatione Mediolanum deportaretur.

Etiam in deſignando anno initi à Carolo Craſſo Italici Regni diu cœcutiere Scriptores, apud quos conſtans erat, eundem Carolomanno decedenti abſque legitimis liberis, anno DCCCLXXX. in hac Provincia Regem ſucceſſiſſe. Errorem hunc ſuſtulere plura Craſſi Diplomata poſtmodum in lucem vulgata, quæ ab ipſo adminiſtratam Regio titulo Italiam, etiam vivente Carolomanno indubiè teſtantur. Quinimmo Annales Bertiniani expreſsè narrant, Carolum Craſſum ſuperiore anno DCCCLXXIX. Regem inſtitutum, atque in Italiam profectum, proprio nomine jura Gentibus reddidiſſe. Verùm quo illius anni tempore Regiam hanc dignitatem

ſuſceperit, ignoratum hactenus fuit. Id mihi eruere licuit ex duabus extremæ voluntatis tabulis, poſt inchoatum Septembrem menſem Indictione XIII., confectis, adeòque anno eodem DCCCLXXIX., quarum primæ datæ die X. Septembris in fronte gerunt, ut de more illorum temporum erat: *In nomine Domini &c. Karlomannus Divina ordinante Providentia Rex Langobardorum in Italia, anno Regni ejus ſecundo*; aliæ verò ſcriptæ die XI. Novembris diverſam hanc formulam referunt: *In nomine Domini &c. Karolus Divina favente Gratia Rex, quondam Hludovici Regis filius, anno Regni ejus in Italia primo.* Hinc autem dilucidè patet, circa Octobrem menſem deſiiſſe in Italia Carolomanni Regnum, incœptumque alterum Caroli Craſſi. Quæ ad hæc firmanda protulerim, in adnotationibus ad annum DCCCLXXX., cui tantummodo Craſſi in Italia Regnantis initium figit Sigonius, & ad ann. DCCCLXXXVII., quo difficilem de anno obitus Anſperti Archiepiſcopi Mediolanenſis nodum exſolvi, Eruditis patebunt.

Quod peculiari animadverſione in Sigonio adnotandum putavi, id eſt, in ſerie Italiæ Regum, quam ipſe luculenta hiſtoria digeſſit, Arnulphum Germaniæ Regem, dein Imperatorem, minimè fuiſſe cæteris Italiæ Regibus connumeratum. Narrat, illum à Berengario ſolicitatum, ut eidem contra Widonem ſuppetias ferret, miſſo primùm Zuendebaldo filio, valida militum manu ejus partes tutatum, deinde pleno exercitu in hanc Provinciam deſcendiſſe. Refert expugnatum ab ipſo Bergomum, ſumptamque de Comite Ambroſio, contumaci illius Urbis defenſore ſolemnem vindictam; Demum fatetur, acceptis in deditionem Placentia, & Mediolano, veluti ad partæ victoriæ triumphum, Papiam contendiſſe. Verùm hæc omnia, Berengarii reſtituendi gratia, prorſus eſſe peracta teſtatur. Diverſimodè tamen res accidit; oblatam namque favorabilem ſortem Italici comparandi Imperii lubens excepit, ſeque Italiæ Regem conſtituit, quemadmodum ſecurè docent Diplomata ab Arnulpho expedita, quorum alterum à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ. nu. 149. recitatur, his chronicis notis in calce ſignatum: *Data quinto Iduum Martii die, anno Domini octingenteſimo nonageſimo quarto, Indictione duodecima, anno ſeptimo Regni Domni Arnolfi Sereniſſimi Regis in Francia, & in Italia Primo: Actum Placentiæ in Dei nomine feliciter. Amen.* Aliud verò ab Ughello vulgatum Tom. III. Ital. Sacr. col. 614. Edit. Ven. ita abſolvitur: *Data 4. Kal. Martii die, anno Incarnationis Domini 896. Indict. 14. anno Arnulfi Regis in Francia nono, in Italia tertio. Actum Romæ in Dei nomine feliciter. Amen.* Itaque in tertium uſque annum Italiæ Regnum citra dubium Arnulphus produxit. Continuator Annalium Fuldenſium apud Freherum ait, Arnulphum anno DCCCXCVI. à Formoſo Summo Pontifice, Romam evocatum ad illius Urbis ſubſidium in Italiam properaſſe, hac etiam de cauſſa, quòd defeciſſe *à fidelitate ſua*, Berengarium intellexiſſet. Proprio igitur nomine Italiam regebat Arnulphus; quod etiam clarè diſcimus ex altero Diplomate ab Ughello in Bergomenſibus Epiſcopis relato, quo Arnulphus anno DCCCXCV. Bergomenſi Eccleſiæ jura confirmavit; id enim elargiri, non alio, quàm Italiæ Regis titulo eidem licebat. An verò legitimè non tam Italiæ, quàm Imperii faſces geſſerit Arnulphus, lis eſt inter recentes Scriptores acerrimè agitata; ab ea tamen calamum retraho, cùm hiſtoriam illuſtrandam, non jura diſcutienda ſuſceperim.

De Hugone quoque Comite Arelatenſi, à Lamberto Mediolani Archiepiſcopo, aliiſque Optimatibus in Italiam accerſito, ut Rodulphum Regem expelleret, Scriptores omnes tradidere, nonniſi anno DCCCCXXVI. poſt victum Rodulphum, Regnum Italicum inchoaſſe: neque id omnino abludere à vero quamplura teſtantur Diplomata, quæ ab hac Epocha Regni illius annos deducunt. Nihilominus, cùm ineditas veteres Chartas attentè ſcrutarer, deprehendi, collatum hoc Hugoni decus, altiùs repeti poſſe, ipſumque anno ſuperiore fuiſſe jam acclamatum Regem Italiæ; Præcipuè, cùm in hanc ſententiam convenire videam antiqua Chronica, Hiſtorias, & etiam Diplomata, quorum geminum ex Ughello hìc innuere placet. Primum legitur Tom. II. col. 155. *Datum IV. Idus Maji, anno Domin. Incarn. DCCCCXXIX., Regni verò D. Hugonis piiſſimi Regis IV. Indict. II.* Porrò ſi eo menſe quartum jam Regni annum Hugo numerabat, inſtitutus fuerat Rex Italiæ, antequam Italiam intraret. Siquidem Julio tantùm menſe anni DCCCCXXVI., eundem maritimo itinere Piſas primò delatum Sigonius refert, nec ante Julium incœptam illius anni Epocham perſpicuè docet aliud Diploma, ab eodem Ughello editum Tom. I. col. 801., ubi *anno DCCCCXXXII. Kal. Julii*, *ſextus* tantummodo Regis Hugonis annus ſignatur, cùm *ſeptimus* adnotari debuiſſet, ſi anno DCCCCXXVI. citiùs eo menſe Regni inſignia ſuſcepiſſet. Alterum Diploma in eodem Vol. II. col. 264. occurrit, in cujus calce, *ad IV. Junii anni DCCCCXLII.*, Hugonis Regis annus *XVII.* apponitur, qui juxta calculum proximè initum, *ſextusdecimus* numerandus

fuiſſet.

fuiſſet. Quamobrem duplicem in hoc Rege Epocham ſtatuendam procul dubio crediderim; alteram, cùm, miſſa ad ipſum anno DCCCCXXV. ſolemni legatione hujus Provinciæ Principum, ſalutatus eſt Rex Italiæ; alteram, cùm, decedente è Regia Sede Rodulpho, ſubſequente anno inter publicos plauſus ſolium Hugo conſcendit. Pergrata hæc fore Eruditis cenſuerim, quibus compertum eſt, in antiquis rebus modicam quamcumque lucem pretioſam eſſe, cùm illuſtrandæ poſtmodum Hiſtoriæ, tollendiſque litterariis diſſidiis, ſecuriorem campum recludat.

Non minorem gratiam me initurum arbitror in Commentariis ad annum DCCCCXXXI., quo accitum ab Hugone Patre in Regni conſortium Lotharium filium Sigonius enarrat. Siquidem Scriptorum cohors in geminam claſſem fervida contentione diripitur, aliis huic Regiæ Societati annum ſuperiorem ſtatuentibus, aliis eandem referentibus in annum à Sigonio indicatum. Nec deſunt utrique parti invicta præſidia; plura namque Diplomata, & autographa documenta primam opinionem validè propugnant, plura ſecundam. Ut in hoc erudito bello amicum tandem fœdus percuterem, animadverti, à nemine exterorum referri coronatum Mediolani Lotharium, quod tamen Mediolanenſes Chroniſtæ concordes enunciant. Hinc verò conciliandis rebus opportunum lumen affulgere nemo non videt; cùm enim inverecundum ſit, vetuſtas omnes tabulas, quæ ſuſceptum à Lothario anno DCCCCXXX. unà cum Patre Italiæ Regnum teſtantur, falſitatis damnare, geminam etiam in hoc Rege Epocham figere opus eſt; aliam, quæ celebritati admiſſi illo anno in partem Regni ab Hugone Lotharii reſpondeat, aliam, quæ à recepta ſubſequenti anno Regia Corona initium deſumat. Quæ huic opinioni fundamenta jecerim, hìc non vacat repetere, cùm ad alia huic Hiſtoriæ præſtita adjumenta ſermo ſit provehendus.

Græcos Imperatores, atque eorumdem ſeriem, & geſta non tam in Italia, pro qua conſervanda, vel recipienda cum Langobardis Regibus, Romaniſque poſt Carolum Magnum Auguſtis, ferme ſemper decertavere, quàm in Aſia contra Perſas, Sarracenos, alioſque Imperii Orientalis invaſores; Sacra item bella ab Urbano II., Eugenio III., Clemente III. in Barbaros promulgata, eorum exitus felices, aut infauſtos hiſce Annalibus inſeruit Sigonius. Attamen perſæpe lapſum fuiſſe in annis adnotandis, rerumque geſtarum veritate attingenda, ex amplis Hiſtoriæ Byzantinæ voluminibus, aliiſque genuinis illorum temporum Chronicis hac noſtra ætate prælo commiſſis, abundè dignoſcimus. Quandoque etiam Græcis Scriptoribus, aut de Italicis rebus, quæ longè ab ipſis agebantur, parum inſtructis, aut præfervido nationis ſuæ plus æquo extollendæ ſtudio abreptis nimium fidit. Idque præ cæteris docet exemplum Gregorii II. Summi Pontificis, in quem Zonaras, Cedrenus, Theophanes, Italicæ contra Leonem Iſaurum defectionis invidiam retorſere, ac ſi ipſe hujus Provinciæ populis auctor fuiſſet, ut Orientale jugum excuterent, & tributa Imperatori pendere detrectarent, quod quantum abſit à Sanctiſſimi illius Pontificis conſiliis, ſuavique prudentia, qua in impium quoque Cæſarem continenter ſe geſſit, ex Latinis Auctoribus Paulo Diacono, & Anaſtaſio luce clarius innoteſcit. Denique nonnulla è Græcis hiſtoriis hauſta, minùs appoſitè ad rem narratam expreſſit. Unum proferam, quod ſub initium anni DCCXXX. in hiſce libris occurrit. Narrat Sigonius à Leone Iſauro habitum Epiſcoporum Conventum adversùs Sacras Imagines, in quo ipſe celſo præſidens in tribunali Germanum Patriarcham, invictum illarum Patronum, blanditiis miniſque expugnare contendit, ſed irrito niſu. Id è Theophane procul dubio deſumſit. Auctoris tamen illius verba ſunt: *ab Imperatore Leone celebratum ſilentium contra Sanctas, Venerandaſque Imagines in novemdecim Accubitorum Tribunalio*, quæ certè nec ſedentem in celſo Tribunali Cæſarem, nec Conventum prorſus Epiſcoporum exprimunt. Quippe convivalis Aula erat, quæ *Tribunalium* appellabatur: *Accubitores* verò erant Optimates, qui ad privatum conſilium, *Silentii* nomine à Græcis vocatum, colligebantur, ut negotia publica pertractarent, teſte Ducangio in Conſtantinopoli Chriſtiana, & in Gloſſario. Sigonius fortaſſe ab indocto aliquo Interprete deceptus fuit. His omnibus emendandis ſedulam curam impendi, ſed an pro merito tanti Operis ſuſceptam à me Provinciam impleverim, anceps hæreo, nec polliceri id audeo, vel ſperare.

Ad abſolutum hujus Hiſtoriæ complementum, ac decus, id unum exigebatur, ut Eccleſiaſticæ Hierarchiæ auctoritas, & majeſtas, quæ magna Italicæ gloriæ pars eſt, in hiſce paginis deſcriberetur. Ad hæc quoque illuſtranda eruditos labores ſuos Sigonius protendit, diligenti calamo complexus Acta Romanorum Pontificum, & perpetuam eorundem ſucceſſionem, celebrata Concilia, damnatas Hæ-

reſes,

reſes, adhibitas in recipiendis coronandiſque Principibus ſacras cæremonias, inſtitutos Monaſticos, & Equeſtres Ordines, condita primùm celebriora Templa, & Cœnobia, Viros demum Sanctitatis, & Miraculorum laude conſpicuos. Nec unâ contentus Romanâ Eccleſiâ, quæ caput eſt cæterarum, & firmiſſimum Fidei Catholicæ oraculum, ad reliquas etiam inſigniores Italiæ Metropoles ſeſe convertit; Mediolanenſium Archiepiſcoporum, Aquilejenſium, & Gradenſium Patriarcharum; nec non Ravennatenſium Antiſtitum geſta, & ſeriem recenſens. Quo in ſtudio, quantùm commendari meretur immortalis famæ Scriptor iſte, tantùm mihi inſudandum fuit, ut ea, quæ citra verum (non vitio ſuo, ſed ſæculi) perſæpe narrat, ad rectum temporum Hiſtoriæque ordinem reſtituerentur. Et ſane, ſi Romanorum Pontificum Chronologiam ſpectemus, eam adeò depravatam Sigonius accepit, ut vix aliquando proprium eorundem electionis annum, aut obitus deſignet. Habuit ætas noſtra præclariſſimos Viros, qui eidem emendandæ operam ſuam egregiè navarunt; Pagius tamen præ cæteris niſus omnes intendit, ut exactum jam peculiari volumine à Papebrochio proficuum hunc laborem perficeret, extremamque illi veluti manum apponeret. Huic me comitem utplurimum dedi, cùm ad difficilem hanc aleam, quæ fortaſſe nondum ſatis expleta eſt, novis viribus pertentandam, nec locus, nec tempus ſuppeterent. Non eadem prætexi à me potuit excuſatio in Mediolanenſibus Archiepiſcopis, quorum ſeriem, & Acta ſummopere perturbata, non tam à Sigonio, quàm ab editis hactenus rerum noſtrarum Scriptoribus intuebar. Urgebat namque amor Patriæ, & quædam verecundia, ne, dum occurrentes in aliarum Italiæ Urbium Hiſtoria ſcrobes explanare contendebam, incuſari meritò poſſem, quòd hanc noſtram tot erroribus involutam, probroſâ ignaviâ incultam deſertamque relinquerem. Itaque quod primùm curandum putavi, id fuit, ut collatis antiquis Indicibus, ac coævorum teſtimoniis, inſpectiſque ſinceris documentis, adhuc in Cœnobiorum Tabulario latentibus, tempus ſtatuerem, quo Mediolanenſes Antiſtites, aut Eccleſiæ ſuæ regimen iniere, aut morte ſublati vacuam Sedem dimiſerunt; ita enim ſecuriori ordine in ſuos annos diſtributa colligi tandem poterit eorundem ſeries, quæ in vulgatis manuſcriptiſque catalogis recentiori ævo confectis, nonniſi mutila, & labefactata conſpicitur.

Præſtiterat quidem hoc beneficium Mediolanenſi Eccleſiæ Vir doctiſſimus Daniel Papebrochius, edita Exegeſi hiſtorica Archiepiſcoporum Mediolanenſium, in Actis Sanctorum Bollandi ante ſeptimum Maji volumen, ſed præterquamquod ad duodecimum tantùm ſæculum continuato labore pertingit, in deſignandis plurium noſtrorum Antiſtitum annis procul dubio aberravit, quemadmodum ex authographis Chartis in Landulpho I., Andræa, & ſubſequentibus Archiepiſcopis, à Sigonio memoratis, eviciſſe me arbitror; Quandoque etiam malè calculos iniit; idque in Valperti Archiepiſcopi Epocha, quam ad annum DCCCCLXXI. expendam, manifeſtè dignoſcimus; eà verò extra orbitam collocatâ, reliquæ ſuccedentium Mediolanenſium Præſulum biennio decurtantur. Quapropter, licèt gratiæ quamplurimæ agendæ ſint præclariſſimo huic Auctori, ob affuſam in hac re tenebris noſtris non modicam lucem, in ejuſdem tamen Chronologia non ſemper tutum pedem figi poſſe, ex hiſce meis ad Sigonium Commentariis Lector intelliget. Ad geſta quoque noſtrorum Antiſtitum ſæculo præſertim nono, decimo, & ſequentibus cum hiſtoriæ veritate componenda, atque à præpoſteris falſiſque etiam narrationibus, quibus deſcripta leguntur in Corio, aliiſque Patriæ Scriptoribus, liberanda, ſeriis ſtudiis incubui. Poſtquam enim reconditi olim in ſcriniis illorum temporum Chroniſtæ, Arnulphus, Landulphus uterque, Anonymus Poëta Comenſis, Otto, & Acerbus Morena, Syre Raul, & Stephanardus Vicomercatus, lucem vidère, indecorum fuiſſet, detortis recentium Auctorum veſtigiis inſiſtere, & indicatam veluti digito rectam ſemitam non occupare. Quin immo mihi non ſemel cum Sigonio ipſo decertandum fuit, qui Eccleſiæ Mediolanenſis jura, & ſplendorem aut nimiùm aliquando depreſſit, aut pluſquam Hiſtoriæ fides pateretur, amplificavit. Rem palàm facio: ſub initium hujus Hiſtoriæ, Sacræ Hierarchiæ ordinem refert, quo tempore Langobardi Italiam invaſere, & poſtquam Romano Pontifici, ut nemini refragari fas eſt, primatum dedit, ſecundum dignitatis locum Aquilejenſi Patriarchæ aſſignat, tertium Ravennati Archiepiſcopo, Mediolanenſi Metropolitæ poſtremum. Id quàm alienum ſit ab antiqua Eccleſiæ, Urbiſque noſtræ amplitudine, quàm diſſonum à Patrum, Scriptorumque illius ævi teſtimoniis, praxique ipſa Conciliorum, in quibus potiſſimùm præcedentiæ ordo petendus eſt, quiſque ſatis videt, & ipſe in adnotationibus ad eas paginas comprobare non deſtiti. Præterea ad annum DCCXV. de Benedicto primo Mediolanenſi

lanenſi Archiepiſcopo mentionem injiciens, controverſiam inter ipſum, & Papienſem Epiſcopum narrat, ſubditque, Benedictum, novi parandi juris cauſſa, illius Epiſcopi conſecrationem ad ſe traducere voluiſſe, & lite apud Summum Pontificem acta, Archiepiſcopum adverſantibus omnibus vetuſtatis exemplis, victum abſceſſiſse. Injurioſa hæc cenſui tum Eccleſiæ noſtræ antiquis juribus, tum præſtantiſſimi illius Præſulis ſanctitati, cujus famam per univerſam Italiam flagraſſe Paulus Diaconus aſſeverat. Quis autem credat, tantæ probitatis Antiſtitem, injuſta vexatione, aliena jura invadere voluiſſe, ſibique indebitum prorſus novum honorem parare? Nec verum eſt, Eccleſiam Mediolanenſem hac in re vetuſtis exemplis carere, ut ad memoratum annum oſtendam. Demum Eccleſiam noſtram onerat non ferendo probro, quòd videlicet longo per ducentos annos ſchiſmate à Romani Pontificis obedientia deſciverit. Non ſemel anilem hanc fabulam à noſtris, exteriſque Scriptoribus evulgatam ſolidis documentis exſibilavi. Eam iterum in Sigonio reprehendi, qui non hanc tantùm pluries refricat, ſed alteram etiam cudit, Henrici ſchiſma à Mediolanenſibus aliquando arreptum, uſque ad annum MXCV., omnino citra veritatem protendens. Præcipua hæc, quæ ad majeſtatem, & decus Mediolanenſis Eccleſiæ pertinent, veluti ſtans pro aris, & focis, propugnanda ſuſcepi. Contra verò Sigonius alibi in hac Hiſtoria, Eccleſiæ noſtræ dignitatem eò uſque auget, ut à Gregorio Magno Summo Pontifice Mediolanenſes Archiepiſcopos donatos jure creandi Italiæ Reges non invitus credat, & à Carolo Magno poſt deletum Langobardicum Regnum ſancitum fuiſſe, quòd ipſe, poſterique Reges, ferream Coronam Modoëtiæ ab iiſdem acciperent conſtanter affirmet. Utrumque ſplendidum hoc decus, liberaliter à Sigonio Præſulibus noſtris adſcriptum, fide ſapientum Virorum minimè dignum exiſtimo; cùm primum non tam ignotum ſit antiquis Scriptoribus, atque diſſentiens à more ſemper apud Langobardos ſervato, per Optimatum Comitia Reges deligendi, ſed etiam Gregorii Sanctiſſimi Pontificis modeſtiæ adverſetur, quem de Regno à Græcis Imperatoribus nunquam dimiſſo, & à Langobardis tunc occupato, tam liberè decreviſſe, nemo opinabitur; Secundum verò non unius tantùm Auctoris, ſed omnium illius, proximæque ætatis teſtimoniis deſtituatur. Neque inde quidquam, aut honori Mediolanenſis Eccleſiæ, aut meæ erga Patriam reverentiæ detractum arbitror: ſiquidem dubio fallacique ſplendore non indiget gloriæ amplitudo, quam de Eccleſia, atque Urbe noſtra, uſque ad Exterarum Nationum invidiam, conſtans ſemper fama deprædicavit.

Plura in Aquilejenſibus, & Gradenſibus Patriarchis vel emendare, vel addere oportuit: nec ſatìs ea fuiſſe ultrò fateor, cùm Eruditus quiſque noverit, Hiſtoriam hanc, non tam Sigonii ævo, quàm noſtro, adeò luxatam informemque jacere, ut in illa reſarcienda expoliendaque exactam adhuc manum deſideret. Id ſæpius adnotavi, ac præſertim ad annum DCCI., quo Sigonius Petrum Aquilejenſem Patriarcham memorat; præſtita enim diligenti quavis cura in conferendis antiquis illorum Præſulum indicibus, & perluſtrandis Hiſtoriis Danduli, Ughelli, atque aliorum, aſſequi minimè licuit, ut annus initi ab ipſo regiminis, ſi non certus, ſecurior ſaltem indicaretur. Cæterùm Aquilejenſis Eccleſia, vetuſtate, atque amplitudine ſua, ſatìs ſuperque conſpicua, celebris etiam fuit, ob diuturnum ſchiſma contra Romanam Eccleſiam, quod à Macedonio excitatum, Pelagio I. Sedem Pontificiam regente, uſque ad Sergii Summi Pontificis tempora perduravit. Hac verò occaſione effectum eſt, ut ex uno Patriarcha, geminus exoriretur, Aquilejenſis nempe, & Gradenſis; ſed tempus inſtitutæ hujus novæ dignitatis, non ſecus, ac reliqua in hoc contumaci ſchiſmate ab illius ætatis Præſulibus acta, malè utplurimum à Scriptoribus relata leguntur, quorum nonnulli adeò caligavere, ut nec errorem ſchiſmatis rectè deſcripſerint, aſſerentes, Catholicæ Fidei propugnatores fuiſſe, qui tria Chalcedonenſis Concilii Capitula reciperent, rebelles, qui damnarent; Cùm prorſus ex adverſo controverſia ferveret, contendente Summo Pontifice, ut à Catholicis illa proſcriberentur. Venia tamen hiſce Scriptoribus facilè danda eſt, cùm hac hiſtorica labe infectus fuerit Paulus ipſe Diaconus, & Sigonium etiam deceperit, quemadmodum ad annum DLXXXV. indicabo. Quod ſpectat ad hoc ſchiſma, egregiè præ cæteris illud illuſtravit Eminentiſſimus doctrina, & dignitate Noriſius in præclara Diſſertatione de quinta Synodo, quamvis in eo lapſum adnotaverim ad annum DCXCVI., quòd nempe citiùs, quàm reliqui aſſerant, reſtitutam Romanæ Sedis obedientiæ Aquilejenſem Eccleſiam tradiderit, fretus teſtimonio ſubſcriptionum, quæ in Conciliis Romanis leguntur, *Maximi*, & *Agathonis* Aquilejenſium Epiſcoporum; Quippe minimè animadvertit, etiam *Gradum*, *Aquilejam novam* fuiſſe vocatam. Noviſſimè hanc provinciam optimè explevit Vir præſtantiſ-

ſimus, mihique & doctrinæ, & amicitiæ titulo ſummè carus P. Bernardus Maria de Rubeis, edito Venetiis libello *de Schiſmate Eccleſiæ Aquilejenſis*, ubi univerſa, quæ in hac hiſtoria adhuc caligine obtegebantur, exactiſſimè elucidavit.

De Archiepiſcopis Ravennatenſis Eccleſiæ nihil moror differere, cùm facilè fuerit frequentes, tum in Sigonio, tum in aliis harum rerum Scriptoribus errores caſtigare, poſtquam Benedictus Bachinius optimè de Literis meritus in Agnelli Pontificali, nitidiſſimam omnibus facem prætulit, ſeriem, & Acta horum Antiſtitum plurimis, quibus ſcatebant, mendis expurgans. Id unum innuere neceſſarium duco, videlicet cautè legendum Sigonium in iis, quæ ſub exitum Sæculi VI. narrat de Joanne Archiep. Ravennate; hauſtâ enim à corruptis Hiſtoriis falsâ contra ipſum opinione, eundem tanquam ſchiſmatis fæce turpiter conſpurcatum, pervicacem, ac, præ inſita ingenii ſui ſuperbia, alienum à Romani Pontificis obedientia, ubique deſcripſit, cùm nihil magìs veritati repugnet. Siquidem optimus ille Præſul pro Catholicæ Fidei integritate conſtans ſemper pugnavit, eumque pro Eccleſia Romana egregiè laborantem Summus Pontifex Gregorius Magnus pluries non modò laudavit, ſed inſuper profeſſus eſt, ſe illius mortem acerbè tuliſſe, ut ex impreſſis ejuſdem epiſtolis liquet.

Antequam manum è tabula referam duo recenſenda ſuperſunt. Alterum eſt, hoſce Annales uſque ad decimumquintum Librum gemina vice prælum ſubiiſſe, cùm adhuc in vivis ageret eorundem Auctor Sigonius, primò Venetiis anno MDLXXIV., dein Bononiæ anno MDLXXX. Poſtremam hanc Editionem ipſemet parandam curavit, ſecundas curas Hiſtoriæ ſuæ adhibens, & non tam cenſoriâ limâ eradens menda, in quibus ſe prolapſum dignoverat, ſed novis etiam ornamentis hiſtoricæ meſſis, quam poſtmodum è Codicibus, atque Archivis collegerat, illam adaugens, ut præclarus hic calami ſui fœtus comptior ditiorque in lucem prodeceretur. Verùm tam nobilis labor, quamvis typis vulgatus, adeò reconditus in Italia delituit, ut ignotum Exteris fuiſſe, non abſre ſit opinari. Siquidem quæ ſubſequentibus annis in tertiam vicem recuſa ſunt à peregrinis torcularibus hujus Hiſtoriæ exemplaria, nonniſi Venetam Editionem, quæ procul dubio manca, & informior eſt, in publicum retulere; Quocirca in hac, non ſolùm à Noſtris, ſed ab Exteris etiam laudatiſſima Editione, Textus Bononienſis ſub oculos redit. Ego verò, ne quid deſiderandum relinquerem, Venetam Editionem cum Bononienſi diligentiſſimè contuli, eaque omnia in paginarum calce adnotavi, quæ Sigonius vel expunxit, vel emendavit, vel auxit. Ita enim hujus laboris ſuſcipiendi incommodo levatus Lector, utramque ſimul, veluti collectam unico obtutu conſpiciet. Quinimmo ne nuda tantùm, & jejuna oculorum voluptas id foret, animadverſiones meas adjeci, Hiſtoriæ fundamenta proferens, ut rectè aliquid à Sigonio, aut prorſus repudiatum, aut emendatum oſtenderem: quandoque etiam in iis, quibus pinguiorem Hiſtoriam ſuam fecit, aut malè indicatos annos, aut citra rei geſtæ integram fidem expoſitam narrationem, ad ſincera veterum Scriptorum teſtimonia revocavi. Atque hæc, ut candidè fatear, potior ratio fuit, cur ad rudem hanc curam explendam me ipſum impulerim. Alterum, quod fortaſſe Eruditis gratius continget, id eſt, ſingulis ferme in hac Hiſtoria enarratis rebus à me deſignatos fuiſſe Scriptores, à quibus illas hauſit Sigonius. Quamvis enim fide digniſſimum Auctorem iſtum Nationes omnes fateantur, tantòque ſecuriùs id credant, quòd adjectus Operi ab eodem Sigonio Auctorum Elenchus manifeſtè doceat, nihil ab ipſo proprio marte confictum, ſed cuncta ex vetuſtis Urbium, ac Regionum Hiſtoriis fuiſſe depromta; Nihilominus, cui ex indicatis in Elencho Auctoribus tribuenda ſint, quæ ad ſingulos annos recenſet, prorſus ignoratur, cùm raro admodum in tam vaſta geſtorum ſerie antiquum aliquem teſtem Sigonius enunciet. Præſentis autem ſæculi genius is eſt, ut quantacumque polleat auctoritate Scriptor, qui de rebus longè ab ævo ſuo diſſitis Commentaria condit, nihil in genuinæ Hiſtoriæ cenſum referatur, niſi quod, productis ſolidis documentis, illa, vel proxima ætate confectis, innitatur. Monitum quidem Lectorem volo, me ſuperſtitioſa diligentia minimè inhæſiſſe, cunctis Sigonii veſtigiis relegendis, firmandiſque, cùm geſta in hac Hiſtoria deſcripta, non omnia ejuſdem momenti ſint, ſatiſque fuerit aliquando proferre notos Auctores, puta Paulum Diaconum, Anaſtaſium, alioſque hujus characteris, ut, unde reliqua ad Hiſtoriam illam ſpectantia Sigonius decerpſerit, facilè dignoſcatur. Cæterùm an in deſignandis Scriptoribus eum ſemper attigerim, quem verè Sigonius evolvit, divinatione plena res eſt, nec multùm ea refert, cùm Lectori id unum ſufficiat, ut quæ in Sigonio legit, antiquo roborata teſtimonio conſpiciat. Quod ad me attinet, morem Literatis Amicis geſſi, nec niſi victus eorundem

dem ſolicitis votis, ac etiam precibus, immanem hunc laborem ſuſcepi.

At in hujus Præfationis exitu juſtè à me expoſci jam ſentio, ut grati animi debitum tandem exſolvam, atque unde & ego profecerim in digerendis ad Sigonium adnotationibus, illuſtrandaque hac Hiſtoria, palàm profitear. Qua in re, cùm id abnuere inurbanum foret, præmittendum cenſeo, me plurimùm debere præclaris laboribus Antonii Pagii, qui in adornandis criticis animadverſionibus ad Eccleſiaſticos Baronii Annales, Hiſtoriam ſacram, profanamque egregiè adjuvit. Plurimùm debeo vaſto quidem, ſed numquam ſatìs laudato Operi *Rerum Italicarum*, quod à Clariſſimo Ludovico Antonio Muratorio collectum, ac à Palatinis Sociis incredibili impenſa, & labore Mediolani editum, omnigenæ eruditionis ærarium jure meritò eſt appellandum. Verùm, ut fontem, qui, privatæ benevolentiæ cauſſa, ad reconditæ Eruditionis ſubſidium mihi patuit, aperiam, Mediolanenſe antiquiſſimum Cœnobii Ambroſiani Tabularium nomino, cujus liberalem copiam indulſit D. Laurentius de Georgiis eidem Præfectus, Virque præclaris omnibus dotibus, ac præſertim antiquitatis ſtudio, & peritia excellenter inſtructus. Hujus ſingulari humanitate obvias habui Chartas omnes, non tam numero, quàm pretio vetuſtatis inſignes, quas ille ad ſeverum examen diſcuſſas, diligentiſſimè in temporum claſſes diſtribuit. Quapropter, ſi quid mihi in enodandis dubiis rebus, reſtituenda Italicorum Regum, ac Præſulum Mediolanenſium ſerie, augendo demum Rei Literariæ patrimonio, laudis acceſſerit, id omne in optimum hunc Virum eſſe referendum lubens aſſevero; ſi quid verò peccaverim, imbecillitati ingenii mei benignè Lector indulgebit.

IN

IN CAROLI SIGONII

POSTREMOS QUINQUE LIBROS

DE REGNO ITALIÆ

JOSEPH ANTONII SAXII

Collegio, & Bibliothecæ Ambroſianæ Præfecti

PRÆFATIO.

POſthumum fuiſſe hunc Caroli Sigonii fœtum, omnibus compertum eſt; ſed quo Auctore, quibuſque curis in lucem prodierit, nemo hactenus evulgavit. Bibliotheca Ambroſiana, ab immortalis nominis Cardinali Ampliſſimo, & Mediolani Archiepiſcopo Federico Borromæo magnis quidem ſumptibus, ſed pingui etiam Rei Literariæ, præſertim manuſcriptæ, cenſu ditata, inter cætera temporum ſuperiorum recondita monumenta, eundem etiam poſtremæ hujus Hiſtoriæ Codicem archetypum ſervat, qui ad Venetos Impreſſores tranſmiſſus fuit, ut typis committeretur. Adnexæ ibidem leguntur Epiſtolæ omnes, quæ in hac explenda Editione à præclariſſimis Viris Hieronymo Mercuriali, Joanne Vincentio Pinello, Alexandro Caprara, aliiſque conſcriptæ fuere. Inde verò univerſa rerum actarum ſeries elucet, quam hìc retexere Eruditis non injucundum cenſerem. Moriens Sigonius Alexandro Capraræ Patricio Bononienſi, in extremi erga ipſum amoris ſui pignus, pretioſam Scriptorum ſuorum hæreditatem legaverat; Is verò, cùm anno MDLXXXVIII., abjectâ omni humanarum rerum curâ, ad Societatem Jeſu convolaſſet, Literaria hac ſupellectile Jacobum Boncompagnum Ducem Soræ donavit, ut teſtis eſt in ejuſdem Sigonii vita Cl. Muratorius, & Alexander ipſe Caprara, in Epiſtola nuncupatoria his Libris præfixa, glorioſè commemorat. Pergratum inclyto illi Equiti, & præcipuo Sigonii Patronò id munus fuit, ſtatimque agitare conſilium cœpit, ne egregios hoſce labores diu neglectos carioſoſque jacere in pulvere ac tenebris pateretur. Quocirca ſub exitum anni ejuſdem, reliquos *de Regno Italiæ* Libros, qui adhuc prælum deſiderabant, Venetias cudendos remiſit. Hujus curandæ Editionis provincia demandata eſt inſigni per ea tempora Viro Jo: Vincentio Pinello Paduæ degenti; Neque ille præclarum onus detrectavit; quinimmo operam ſuam impigrè navans, frequentibus conſcribendis Epiſtolis, Indicibus adornandis, ac perluſtrandis ſingulis paginis, ſtatim ac prælo excidiſſent, id obtinuit, ut abſolutum tandem novum hoc Opus primis Italici Regni Libris, in Veneta Urbe olim excuſis, nec majeſtatem characterum, nec exactam caſtigationem prorſus invideret. Antequam tamen optatam metam contingeret, inſudandum illi plurimùm fuit. Siquidem, cùm Sigonii Codex, typis tradendus, Procerum Venetæ Urbis examen ſubiiſſet, denegata eſt Impreſſori facultas illum cudendi, niſi plura, quæ in ſchædam redegerant, quæque Venetæ Reipublicæ dignitatem, & genuinam illius hiſtoriam lædere videbantur, aut expungeret, aut emendaret. Moleſtum hoc nuncium ad Pinellum pervênit, qui ægrè ferens hanc in Sigonii Hiſtoria imperatam lituram, Ducem Soræ Boncompagnum conſulendum cenſuit. Rem ad illum detulit Hieronymus Mercurialis, qui ipſo jubente reſcripſit, ex mente ejuſdem eſſe, ut integer Sigonius ederetur, ſique id in Veneta Urbe interdictum foret, aliò imprimendus ablegaretur. Perculſus fuit hoc reſponſo Typographus, qui è parato jam prælo elabi hujus Editionis honorem ac lucrum invito animo perferebat. Quapropter tentari cœpit, an dimoveri à ſuſcepto propoſito Cenſores poſſent. Aderat Patavii in Collegio Patrum Societatis Jeſu Alexander ipſe Caprara, ad quem in dubiis rebus aſſumpti oneris ſui, tanquam ad oraculum Pinellus confugiebat. Itaque conſcius is factus hujus ardui diſcriminis, ſtatim calamum ſumpſit, conatuſque eſt non tam interjectas difficultates ſcriptis diluere, ſed etiam erudita vocum explanatione oſtendere, ea, quæ malo contra Rempublicam genio exarata à Sigonio ferebantur, nihil contemptus ac livoris involvere. Pinellus quoque curare non deſtitit, ut reſecando implexo huic nodo ami-

amicum gladium adhiberet. Ob id verò literas dedit ad Aloyſium Mocenigum, Virum non tam ſanguinis ſplendore, quàm dignitate in Republica conſpicuum, atque ipſi ſumma neceſſitudine conjunctum, quibus eundem rogabat, ut in hac re componenda ſequeſtrem pacis ſeſe interponeret. Annuit Amici votis Eques ille Clariſſimus, habitoque cum Primoribus ſuæ Urbis colloquio ſcripſit, eò rem adductam eſſe, ut, reliquis omnibus, quæ objiciebantur, omiſſis, pauca quædam emendarentur; ſique id placeret, liberam Impreſſori facultatem futuram, ut typos exereret. Tantæ auctoritatis Viro, ac tam tenuis momenti conditioni refragari puduit tum Pinellum, tum Capraram, præſertim cùm ea, quæ vel abolenda, vel emendanda præſcribebantur, ipſo etiam Aloyſio Mocenigo conteſtante, nihil Hiſtoriæ Sigonii officere viderentur. Igitur, ne longiùs retardaretur jam fermè per biennium conflictata hæc Editio, in eandem ſententiam lubentes conceſſere: Atque ita rebus pacatis, Sigonii Hiſtoria Novembri menſe, anni MDXC., cœpit alacri prælo ad lucem parari.

At hìc Lectorem juſto incenſum deſiderio intueor, ut quo loco Sigonii ſcripta damnata ad ſpongiam fuerint, palàm exponam. Id ego non tam opportunum, ſed neceſſarium reor; quippe indicatis emendationibus, fides Eruditis impoſterum fiet, reliqua in hiſce Libris deſcripta Auctorem habuiſſe Sigonium, & religioſè ex ejuſdem Exemplari fuiſſe in prælum invecta. Itaque præcipua cenſurarum capita, hæc in Aloyſii Mocenigi Epiſtolis, adjectiſque teſſeris adnotantur. Libro XVI. pag. 889. narrans Sigonius Ottonis IV. Imperatoris in has Regiones adventum, ſcripſerat, eundem *menſe Majo Ravennam, Cremonam, Brixiamque profectum, Cremonenſibus jus utriuſque ripæ Ollii, & omnia Oppida ultra Abduam à Majoribus ſuis conceſſa, corroboraſſe*. Hæc rejecere Veneti Primates, tanquam repugnantia Brixienſium dominio, qui, lite pluries acta, ac Privilegiis productis jus ſuum in Ollii ripas ita docuerant, ut *in rem judicatam* jam tranſiiſſet. Quamobrem Sigonii verbis hæc alia ſubſtituta fuere: *Cremonenſibus tum alia jura, tum omnia Oppida à Majoribus ſuis conceſſa corroboravit*. Eodem libro pag. 902. ubi refertur feſtiva pugna anno MCCXV. Tarviſii acta, quæ acri inter Venetos, ac Patavinos bello initium dedit, hæc legebantur: *Patavinus à Veneto per inſolentiam pulſus, vexillum ejus temerè laceravit*. Aſpera Venetorum auribus clauſula, *per inſolentiam*, fuit obliterata. Libro XIX. pag. 1030. refert Sigonius expugnatam ereptamque ab Eccelini tyrannide Urbem Patavinam, adversùs illum Pontificio Legato bellum gerente, deſcribenſque direptionem ab effrœni exercitu illatam ſubjunxerat: *ſolus Legatus ſaluti Civitatis conſuluit*. Reclamavere ad hoc Sigonii dictum Veneti, qui, ob validas Militum copias Legato ſubminiſtratas, in partem quoque non tam victoriæ, quàm gloriæ, ſe veniſſe aſſerebant. Itaque expuncta eſt vox illa *ſolus*. Similique ratione compacta fuit aliis verbis illa quoque periodus, quam Sigonius pag. 1045., referens extirpatam acerbiſſimo ſupplicio Alberici familiam, veluti epigraphen adjecerat: *Hic fuit exitus potentiſſimæ à Romano Familiæ, cui, niſi Pontificia diligentia reſtitiſſet, facilè imperium conſequuta Lombardiæ fuiſſet*. Cùm enim ad evertendam execratam eam Tyrannorum progeniem, opem ſuam etiam Veneti contuliſſent, invidiæ iidem tribuebant, quòd ſoli Pontifici laudem omnem hujus feliciſſimi eventus Sigonius aſſeruiſſet; atque ideo, nemine memorato, ita placuit emendari: *Hic fuit exitus potentiſſimæ à Romano Familiæ, cui, niſi ſummâ diligentiâ fuiſſet occurſum, facilè imperium conſequuta Lombardiæ fuiſſet*. Libro XX. pag. 1067., ubi narrat Sigonius bellum à Bononienſibus contra Venetos actum, ait, Lanfrancum Prætorem Bononienſium, occaſione uſum, exercitu in Lembos impoſito, tacitè ad hoſtes acceſſiſſe, atque improviſos adortum, in tantum tumultum conjeciſſe, ut repentè loco ceſſerint, ac navibus in Portum Volanæ refugerint; Bononienſes autem Lembis aliquot ac tentoriis potitos, ad caſtra ſua lætos ſe recepiſſe. Subinde proſequebatur: *Hoc ita ſcriptum in Venetorum Annalibus reperitur; in Bononienſium verò, Venetos à ſe terra marique devictos eſſe, cui famæ Blondus quoque, & Sabellicus eſt aſſenſus*. Poſtrema hæc verba prorſus abraſa Veneti voluere; Siquidem injuriam Archivis ſuis inferri, eorumque fidem labefactari dolebant, dum contrarium in Annalibus Bononienſium reperiri, idque gemini Scriptoris teſtimonio confirmari, Sigonius teſtabatur. Ajebant verò, Venetos Annales à delectis Viris conſcriptos fuiſſe, nihilque in illis relatum, quod veritati ne minimum quidem adverſaretur, cùm non ad pompam, ſed ad erudiendos eos, qui Reipublicæ præſiderent, commendata fuiſſent Archivorum fidiſſimæ tutelæ ſuperiorum temporum geſta. Proinde aſſerebant, ferendum non eſſe, ut in Urbe Veneta publicis typis quidquam excuderetur, quod monumentorum Reipublicæ auctoritatem elevaret, aut ſaltem laborare falſi ſuſpicione profite-

retur. Demum pag. 791., in qua narratur fœdus initum eum pluribus populis in Urbe Venetiarum à Gregorio Montelongo, Pontificio Legato, adversùs Fridericum II. his adjunctis: *Cui Dux Venetiarum eò faciliùs ſubſcripſit, quòd ſumma Friderici ulciſcendi cupiditate flagrabat*; deleto illo verbo *ſubſcripſit*, repoſitum fuit, *aſſenſus eſt*. Pariter in exordio libri XIX. pag. 10., ubi de Interregno, poſt Friderici II. mortem, Sigonius loquitur, miſera Italiæ conditio ita exprimebatur: *Novi Tyranni populorum inſidiari libertati liberiùs potuere*, verba illa *novi Tyranni* damnata ſunt, atque omiſſa, relictis ſequentibus, malè conſutis in hunc modum: *Partes acerbiùs inimicitias exercere, populorum inſidiari libertati liberiùs potuere*. Hæe duo in cenſoria Venetorum charta eum emendationibus adnotata reperi; ſed cur Sigonii ſcripta hae in re immutata fuerint, nihil ibidem, aut in epiſtolis memoratur.

Data in hunc modum Venetis typis libertate, Impreſſionis labor eò uſque proceſſerat, ut provecto fermè ad medium Junio menſe anni MDXCI., Sigonii Hiſtoria omnibus jam ornamentis exculta, miſſionem à prælo propediem opperiretur. Cùm ecce, nova ſuboriente difficultate, excuſa volumina Officinæ anguſtias adhuc pati jubentur. Siquidem Venetæ Provinciæ Inquiſitor, peculiari mandato ad Typographum miſſo caverat, ne illa in lucem producerentur. In eauſſa erat criminatio ad ipſum delata, qua Sigonius arguebatur ſcripſiſſe, indictam Crucem fuiſſe à Pontificio Legato contra Eccelinum Tyrannum. Id autem abſurdum videbatur, cùm auctoritas promulgandi ſaera bella, *plenariæ Indulgentiæ* largitione munita, ſoli Romano Pontifici reſervaretur. Monitus hac de re Vincentius Pinellus per epiſtolam, conſcriptam à Jacobo Roſſetto Vicentino, Correctoris munus in illa Editione Venetiis gerente, Alexandrum Capraram adiit, conſilium poſtulaturus. Ille verò, exaratis Literis, doctrina & eruditione refertis, egregiè Sigonium tutatus eſt, aſſerens, ex reliquis ejuſdem verbis perſpicuè patere, à Legato, non propria auctoritate, ſed vi Apoſtolicæ, qua fungebatur, Legationis, acceptique Pontificii mandati, hæc peracta fuiſſe. Poſſe autem à Summo Pontifice hanc provinciam aliis demandari, tum Doctorum teſtimonio, tum Hiſpaniarum, aliarumque Regionum exemplis evicit. Quid ſubinde actum ſit, ex Ambroſiano Codice colligere haud potui. Evanuiſſe tamen hunc ſcrupulum, à Sciolo aliquo excitatum, hine conjicere lieet, quòd expirante eodem Junio menſe, miſſa Patavium impreſſa hujus Hiſtoriæ exemplaria legam in autographis epiſtolis Codicis memorati. Sed de his ad primam Editionem ſpectantibus, quæ ſparſa in pretioſis Bibliothecæ noſtræ manuſcripris latebant, jam ſatìs.

Ut ad Hiſtoriam ipſam Sigonii progrediar, eundem illa aurei ſermonis nitorem, ordinemque rerum, ae temporum ſervat, qui in ſuperioribus XV. Libris ad immortalem tanti Scriptoris commendationem elucet. Suis tamen mendis non caret, cùm frequenter claudicet in annorum ſerie ſtatuenda, geſtiſque Summorum Pontificum, Regum, Imperatorum, Præſulum, ac Principum deſcribendis. Ea namque decerpſit Sigonius ab Auctoribus ævo ſuo vulgatis, qui remoti aut ætate, aut Regionibus, priorum temporum Acta plurimùm confudere. Quid ego ſtudii & laboris ad expoliendum, illuſtrandumque hoc poſtremum opus contulerim, ſatìs ſuperque adjectæ ad calcem Librorum adnotationes docebunt, quin ego, has paginas onerans longo emendationum Elencho, in ipſo hujus Hiſtoriæ veſtibulo Lectorem ulteriùs fatigem. Hoc unum animadvertere lubet. Narrat Sigonius ad annum MCCXXV., Fridericum II. Imperatorem, præſentibus Honorii III. Legatis, atque omnibus Germanis Principibus, tactis Sacris Evangeliis juraſſe, ſtatuto tempore ad ſacrum bellum in Orientem ſe profecturum, atque inter cætera promiſiſſe, *centum milites ibi ſuo ſtipendio pro ſubſidio per duos annos habiturum*. Id procul dubio arbitror calami errorem, qui in manuſcriptum hujus Auctoris exemplar Venetias miſſum, ac ſubinde in omnes Editiones irrepſit; neque enim è dignitate tanti Regis, ac Cæſaris fuiſſe quiſquam putabit, ut ad tam gravis belli ſubſidium tam parvo numero milites alere ſuis ſtipendiis ſponderet. Præterea Gregorius IX. in Pontificia Sede ſucceſſor Honorio datus, dum Fridericum, contumaciæ in fallendis promiſſis reum, ſacro anathemate ferit, ipſo teſte Sigonio ad annum MCCXXVII., reliquis ad infligendam hanc pœnam gravibus cauſſis, eam etiam adnumerat, quòd *mille milites per biennium tenendos ad ſuum ſtipendium pro ſubſidio Terræ Sanctæ non duxerit*. Igitur dubitare vix poſſumus, quin Scriptorem manus fefellerit, *centum*, pro *mille* exarando. Præmonendum autem hìc cenſui Lectorem, ne oſcitantiæ incuſaret, quòd hunc fallacem Sigonii textum intactum dimiſerim.

Parciùs quoque, quàm in primis quindecim Libris, deſignati occurrent Scriptores, quos Sigonius in hac texenda Hiſtoria deſcripſit; idque à me non uno tan-

tùm

tùm conſilio actum profiteor. Et primò, cùm recenſenda in hiſce Libris Sigonio contigerint eorum temporum geſta, quibus non tam Italia omnis inteſtinis bellis lacerata miſerè conflictabatur, ſed ſingulæ fermè Urbes in adverſas ſciſſæ factiones, nunc fœdera cum finitimis populis, nunc ferales invicem pugnas inibant, hinc inde pro varietate fortunæ victoria ſuccedente, abrumpi paſſim narratio debuit, ut uno eodemque anno diverſis in locis actas tum pugnas, tum obſidiones direptioneſque Caſtrorum, ſimul complecteretur. Vix autem fieri poterat, ut ſui quibuſvis hiſce rebus Auctores adnotarentur; ſique id etiam aſſequi valuiſſem, oneri potiùs, quàm ſubſidio futurum Lectoribus judicabam. Altera me ab hoc labore cogitatio retrahebat, quòd Sigonius, ut civiles illius ævi diſcordias referret, non ad Scriptores tantùm, ſed ad monumenta in Archivis latentia confugerit, adeòque alienâ diligentiâ minimè indigebat, cùm, productis ubique publicis tabulis *Edictorum*, *Pacis*, & *Fæderum*, indubiam ipſemet ſcriptis ſuis fidem conciliet. Demum præ oculis erat inſignis labor, jam penè ad exitum feliciſſimè ductus à Cl. Muratorio, & Sociis Palatinis, Opus nempe *Rerum Italicarum*, in quo univerſi fermè celebriorum per Italiam Urbium vetuſti Annales, civilia hæc diſſidia, & prœlia referentes, ſummo cum Eruditorum plauſu, ac proventu leguntur. Quocirca abundè factum putavi, eorundem teſtimonium aliquando ſubtexere, ut indicatis fontibus, rerum à Sigonio deſcriptarum auctoritas commodè peti poſſit.

Coronidis loco imprimendam curavi Epiſtolam ad me datam à Clariſſimo & Doctiſſimo Equite Marchione Joſeph Malaſpina, Abbate S. Martiani, & à Conſiliis Auguſtiſſimi Cæſaris. Statim enim ac ille intellexit, me illuſtrandæ hujus Hiſtoriæ cura occupatum, pro ſingulari ſuo erga me amore, cogitare cœpit, num literarium aliquod ſtudiis meis beneficium poſſet conferre. Cùm verò animadverteret, à Sigonio adoptatam fuiſſe ad annum DCCCCLXVII. vulgarem eam opinionem, quâ *Aledramus*, ſeu *Aleramus* aſſeritur Ottonis I. Imperatoris Gener factus, atque ob id Marchionatu Montisferrati donatus, inclytæ ſtirpis Marchionum illius Regionis radicem fixiſſe, rem hanc diſcutiendam ſuſcepit, Literaſque ſelecta Eruditione exornatas ad me remiſit, quibus tuetur, fabuloſum prorſus eſſe Alerami Conjugium cum aliqua Ottonum Cæſarum Filia, illumque Marchionis Montisferrati dignitate jam fuiſſe inſignitum, antequam Otto I. Italiæ Regnum iniret. Subinde proſequitur antiquorum Diplomatum fide in lucem proferre, quod eidem natale ſolum contigerit, quem ſortitus Patrem fuerit, quas duxerit Uxores, quamque ſobolem progenuerit. Demum genuinam Marchionum Montisferrati originem indicare contendit tam ſedulæ diligentiæ laude, ut fuliginoſa hæc Hiſtoria, anilibus paſſim nugis, ac inſignium etiam Scriptorum hallucinationibus hactenus ſcatens, in plenum diem educta videatur. Hunc autem egregium laborem liberali munere mihi obtulerat, ut inſtruendis ad Sigonium Commentariis inſerviret; Humanitate tamen tam nobili abuti neutiquam volui, tum ne adnotationum moles, ultra quàm par eſſet, excreſceret; tum ne meritam optimo Auctori ſuo gloriam inviderem. Quapropter integrum ad calcem cudendum reſervavi; Ita enim fieri poſſe arbitratus ſum, ut & commodiùs Lector illum delibaret, & ſi quod ex adjectis huic Operi ſcriptis meis tœdium obrepſiſſet, detecti hujus hiſtorici arcani voluptate recrearetur.

CElebratiſſimi nominis Viri Caroli Sigonii Mutinenſis Hiſtoriarum de Regno Italiæ Libros viginti hoc in Volumine collectos, omnigenaque eruditione refertis adnotationibus illuſtratos, ut earum clariſſimum, ac univerſo Literatorum Orbi notiſſimum decebat Auctorem, Reverendiſſimi Patris Fr. Sylveſtri Martini Ordinis Prædicatorum hujuſce Ditionis in hæreticam pravitatem Inquiſitoris Generalis juſſu ad me delatos, lubenti planè animo perluſtravi. In iis autem nihil omnino aut Catholicæ Fidei, aut bonis moribus infenſum animadverti; quinimo perpetuam cùm doctrinæ profunditatem, tum eloquentiæ gratiam vehementer ſum demiratus. Quapropter publicæ expectationi quacumque ex parte reſpondentes, præloque duxi digniſſimos. In quorum fidem hæc Mediolani dabam in Monaſterio S. Petri Cœleſtini XVII. Kal. Jannarii anno MDCCXXXIII.

D. Joſephus Palatius Ordinis S. Benedicti Monachus Cœleſtinus, ac in prædicto Monaſterio S. T. Profeſſor.

Stante præfata atteſtatione

I M P R I M A T U R

F. Sylveſter Martini Inquiſitor Generalis Mediolani &c.

Bartholomæus Craſſus Canonicus Ord. Pœnitentiarius Major pro Eminentiſs. & Reverendiſs. D. D. Cardinali Odeſcalco Archiep.

Gallarinus pro Excellentiſs. Senatu.

AD ILLUSTRISS. ATQUE EXCELLENTISS.

D. JACOBUM BONCOMPAGNUM,

GENERALEM S. R. ECCLESIÆ GUBERNATOREM.

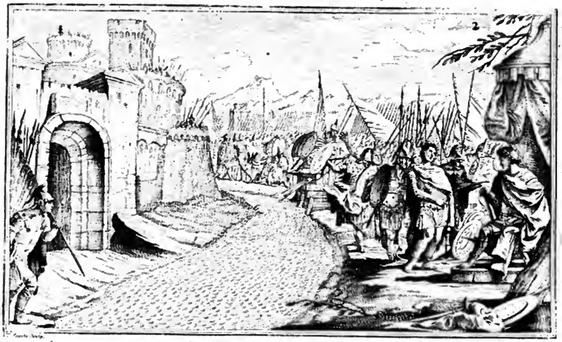
CAROLUS SIGONIUS. S. P. D.

PRæclara hominum Italicorum ingenia, Illuſtriſs. atque Excellentiſs. D. JACOBE, cùm ætate noſtra, incredibili veterum omnium laudandarum artium ſtudio, ac ſingulari propè cupiditate flagrarint, in hoc tamen uno, quod interdum mihi mirabile accidit, præter modum obtorpuiſſe, atque à ſemet neſcio quo modo degeneraſſe videntur, quòd antiquum Italiæ ſtatum, remque ipſam poſt Romanum everſum Imperium publicam prorſus adhuc in tenebris conſeneſcere, atque in ipſa vetuſtatis caligine obſoleſcere permiſerunt; neque ea aut cujuſmodi fuerint, indagare, aut comperta in lucem ad poſterorum notitiam prodere ſtuduerunt. Hoc autem eò majore me afficit admiratione, quòd ii caſus poſt Romanas deletas opes in Italia inciderunt, qui non ſolùm magnitudine ſua poſſent doctorum omnium induſtriam, ac ſtudia excitare, verùm etiam varietate ipſa imperitorum animos facilè retinere, eoſque jucunda quadam frugiferæ lectionis voluptate replere. Etenim, ſi ſuperiorum memoriam temporum cogitatione complecti, ac memoriâ repetere voluerimus, profectò inveniemus, nec memorabiliores unquam motus in terris extitiſſe, quàm cùm barbaræ nationes efferata libidine novæ regionis elatæ florentem ſeſe in Italiam intulerunt; neque inſigniores Italicis rebus calamitates ullo tempore contigiſſe, quàm cùm immani earundem irruptione non pulcherrimi ſolùm agri, nobiliſſimaque oppida ejus direpta paſſim, vaſtata, atque incenſa, ſed integræ quoque familiæ, ac civitates deletæ prorſus, atque extinctæ ſunt. Jam verò quæ alia aut opportunior, aut rebus præſentibus aptior rerum eſſe cognitio poteſt, quàm varias ſuperiorum imperiorum mutationes, graves legum impoſitiones, tetra bella exhauſta, fœdas ſeditiones conflatas, ceteroſque ancipites Italiæ caſus noſſe? ut ſi tam multis, tamque diris perfuncti demum divina benignitate calamitatibus ſimus, nos aliquando tandem ſævis illis emerſiſſe fluctibus gaudeamus; ſin, quod Deus avertat, aliquæ adhuc malorum, ac peſtium tempeſtates noſtrâ nobis culpâ ſuperſint, eas verò ſuperiorum exemplo edocti in poſterum prudentius evitemus, aut certè firmiore animi robore perferamus. Quinetiam illud meam in primis auget admirationem, neminem adhuc aut patrii ſoli caritate incenſum, aut domeſticæ laudis dulcedine captum ita fuiſſe, ut iniquo, atque acerbo, quemadmodum decuit, animo adhuc tulerit, Francos, atque Germanos, unde ſuperiora nobis detrimenta illata, & fœda illa quaſi inuſta vulnera ſunt, veteres rerum ſuarum Scriptores, atque explicatores habere; Italiam verò, unde ad illos omnia ornamenta dignitatis, & ſubſidia humanitatis manarunt, omni prorſus litterarum ſplendore carere. Itaque magnam mihi jure egregiæ voluntatis, conſiliique laudem meruiſſe Blondus Foroliivienſis videtur, qui patrum noſtrorum memoria primus res omnes Romani labentis imperii ſcribere eſt profeſſus. Verùm majora ille multo complexus, quàm præſtare homini occupatiſſimo licuit, nequaquam tantum, quantum oportuit, conſequi aut ſtudio, aut diligentia potuit. Nam cùm omnium gentium, Regumque bella, motuſque colligere, ac mandare memoriæ voluit, Italiam, quam inteniore ornare ſtudio, atque accuratiore perpolire opera debuit, feſtinanti propè ſtylo, ac præcipiti quadam, ut ita dicam, induſtria pertractavit: etenim cum res graviſſimas multas, annorumque deſcriptionem diligentem omiſit, tum quæ ſcripſit, tanta ubique brevitate perſtrinxit, ut hiſtoriam nobis non ſolùm mancam, ſed etiam propè orbam attulerit. Sabellicus autem, qui æmulatione laudis ejus accenſus in eodem proximè poſt illum ſtudio videtur eſſe verſatus, quò altius narrationem repetiit, & latiore gentium, temporumque quaſi campo ſe extulit, eò anguſtius, atque impeditius univerſa expoſuit; neque ſolum

Blondum, quod voluit, diligentiæ laude non ſuperavit, ſed ſcribendi etiam copia inferior, atque elegantia fuit. Quanquam uterque eam eloquentiæ facultatem ad hoc genus ſcriptionis, videtur adhibuiſſe, ut omnes, qui ejuſmodi orationis capiantur illecebris, prorſus à legendo repulerit. Hæc igitur omnia cùm ipſe mecum animò agitarem, ac voluntatis erga Italiam meæ teſtimonium relinquere non obſcurum alterum cuperem, eò me facilè adduci ſum paſſus, ut cujus antiqua, eaque pulcherrima tempora floreſcente adhuc ad ejuſmodi conatus ingenio prodidiſſem, poſteriora quoque, licèt longè ab illa dignitate remota, nunc demum matureſcente cum ætate judicio mihi deſcribenda ſuſciperem. Hic ſtatim magna illa, qua ceteros quoque video circumventos fuiſſe, difficultas occurrit: unde nam res tam antiquas, tam obſoletas, tam diſperſas eruerem, quas conſtaret à nemine accuratè fuiſſe memoriæ conſecratas? Valuit hoc quidem plurimum ad meam in hoc officio debilitandam, ac propè frangendam induſtriam. Verùm contra tanta fuit meæ in hoc quoque genere operæ probandæ cupiditas, ut quod poſtea experiens ſenſi, nulla rem aggreſſo ſubſidia defutura ſperarem, ſi modò ad ea conquirenda pauliſper animum adjeciſſem. Quamobrem ad perſcrutanda omnia ſive manifeſta, ſive occulta, ad hoc ſtudium quoquomodo pertinentia monumenta converſus, primùm omnes mihi ſive profanarum, ſive ſacrarum actionum, qualeſcunque eſſent, commentarios comparavi; deindè vetera Italiæ, & maximè Lombardiæ tabularia perluſtravi, atque omnia ferè, quæ apud Civitates, Eccleſias, Monaſteria Pontificum, Regum, atque Imperatorum diplomata reſidebant, aut præſens inſpexi, aut certè abſens beneficio amicorum, hoſpitumque cognovi; poſtremò ſingularum etiam Chronica civitatum, quæ poſt milleſimum à Chriſto annum confici in Italia cœpta apud privatas nunc etiam familias aſſervantur, adjunxi. Ità his omnibus aſſidua opera, ac flagranti ſtudio lectis, & rebus, temporibus, locis, ac perſonis inter ſe accuratiſſimè comparatis, ac judicatis, fallacibus pleriſque hujus operis anguſtiis, quæ obſtare videbantur, occurri. Ceterùm narrationem neque altius, quàm ab adventu, regnoque Longobardorum inſtitui, neque longius, quàm uſque ad mortem Imperatoris Henrici Quinti produxi. Neque enim aut ſolemnia antevertere Italici Regni primordia volui, quod à Longobardis illatum ad hæc uſque tempora continuata Regum, Imperatorumque ſerie permanavit, neque citeriora attingere tempora omnibus jam ſcriptorum deſtitutus auxiliis potui. Neque tamen deſpero, brevì fore, ut, ſi ad divinas humanæ ſe quoque opes adjunxerint, facilè ex his etiam ſalebris, quæ progreſſum impedire meum videntur, emergam. Factum eſt autem, ut cùm in horum, quæ dixi, temporum deſcriptione paulò intentiore cura verſarer, quæ nihil aliud, niſi continentes Italiæ clades, Regum diſcordias, populorum ſeditiones, variaſque perturbationes Eccleſiæ continent, illa ſæpe animum meum cogitatio non injucunda ſubierit, quantò melior noſtra nunc ſit, quàm avorum, majorumque noſtrorum conditio quondam fuerit. Nam quam illi ætatem in perpetuis olim barbarorum impreſſionibus, incendiis, direptionibus, principum, civitatumque diſſidiis perferendis rerum ſuarum anxii peregerunt, eam nos quieto nunc animo, in ipſis pacis artibus, & ſtudiis doctrinæ, pietatiſque colendis traducimus, ut ſi quid in Republica mali reſideat, id, ſi adſit, auribus potius, quàm oculis hauriamus; ſi immineat, non certo præſentique ſenſu, ſed ſolicita ipſa rerum futurarum ſuſpicione percipiamus. Quæ quidem laus egregiis ſinè dubio Pontificibus univerſa debetur, qui nobis hac tempeſtate præcipuo Dei beneficio dati ſunt. Eſt enim, ſi qua alia, hæc maximè Pontificia cura, concordiam in terris, pacemque tueri, calamitates depellere, pericula propulſare, plebem alere, præclara honeſtarum artium ſtudia cuſtodire, ac demum recto ſui exemplo omnes homines eximio pietatis Chriſtianæ ſtudio inflammare. Quam curam GREGORIUS, *ut omnes ſentiunt, Tertiusdecimus uſqueadeo ſibi depopoſcit, ac ſuam eſſe propriam voluit, ut unus ſuperiores Gregorios omnes expreſſerit, quorum pleroſque ſingulari quadam erga Eccleſiam, atque ipſam Chriſtianam Rempublicam arſiſſe caritate, accepimus. Nam ut eos præcipuè nominem, qui in meam hiſtoriam inciderunt, omnes ferme à primo uſque ad octavum ea vel maximo capitis ſui cum periculo ſuſceperunt, quibus non ſalutem ſolùm, dignitatem, atque auctoritatem Eccleſiæ defenderunt, ſed ampliſſima etiam ei, urbium, provinciarum, ac vectigalium patrimonia quæſiverunt, atque omnino ſolidam illi adeò gloriam pepererunt, ut in hanc uſque diem integra, licèt impio multorum conatu tentata, atque oppugnata, pervenerit. Quamobrem gratulor primùm bonis omnibus, quibus hoc tempore Pontificem videre antiquorum ſimillimum contigit, ideſt, perpetuò de veteri jure Eccleſiæ conſervando, ac tuendo patrimonio laborantem, eundemque de priſca diſciplina renovanda, & vera pietate in animis hominum excitanda aſſiduè cogitantem: deinde verò tibi* JACOBE, *ad quem propter arctiam ſanguinis conjunctionem maxima hujus pars voluptatis, & gloriæ pertinet; teque ipſum juvenem excellenti virtutis indole, ac divina animi moderatione ad æternam famam hominum floreſcentem non ſolùm laudo, quòd diligenter in omni officii genere vo-*

lun-

luntati Sanctiſſimi Parentis obtemperas; ſed communi etiam, ſi licet, nomine gratias ago, quòd pia ejuſdem conſilia ad Chriſtianam fulciendam Rempublicam conſtantiſſimè adjuvas, ac prorſus domeſticarum voluptatum, & urbanorum commodorum oblitus, nullum Reip. cauſſa, aut peregrinationis, aut concurſationis, aut laborum, aut vigiliarum incommodum reſpuis; uſque adeò ut, cùm opus ſit, libenter te ab ipſa etiam liberalium artium commentatione, in quibus ab ineunte ætate vixiſti, ad Eccleſiæ utilitatem, cujus Præfectus es conſtitutus, abducas, ac ſtudia militaria, & bellica conſilia tractes. Neque enim minus notum eſt nobis, quanta tu animi alacritate ſuperiore anno claſſem conſcendere, mare navigare, & adversùs communes pergens hoſtes omnia pro Chriſtiana libertate pericula, dimicationeſque ſubire volueris, quàm te nunc in Flaminia, & Piceno omnia, quæ ad tuenda ipſius Italiæ littora valeant, conſilia circumſpicere, atque in ea cura dies, nocteſque elaborare, ut civitates intelligant, te procreatum à Deo eſſe, ut Pontificia præcepta exhauriens ſaluti humanæ conſuleres, ac ſubjectorum vitam, libertatemque defenderes. Quamobrem, cùm ipſe ita te geras, ut dignus ſis, qui clariſſimis omnium linguarum præconiis prædiceris, atque ornatiſſimis omnium annalium monumentis orneris, monuit me vetus mea erga te pietas, ut quando ego virtutes complecti tuas hiſtoriá meá, longè à tua ætate remotá non poſſem, hanc ipſam hiſtoriam in tuo multo clariſſimo, atque ampliſſimo nomine publicarem; ut ipſe intelligeres, quantum ex virtute, prudentia, vigilantia tibi dignitatis, atque auctoritatis eſt additum, tantum ad veterem meam erga te obſervantiam, atque officium acceſſiſſe; meque, ſi majora pro tua illuſtranda, atque amplificanda dignitate præſtare potuiſſem, libenter vel cum graviſſimo rerum mearum detrimento ſuſcepturum fuiſſe.

CAROLI SIGONII HISTORIARUM DE REGNO ITALIÆ

LIBER PRIMUS.

ITalia, cujus magna ſemper, atque excellens in omni virtute gloria fuit, illuſtres duos jam à primis temporibus nacta eſt principatus, unũ Imperiũ, Regnum alterum appellatum. Imperium Romani, gens indigena, eaque bellicoſiſſima peperit, atque armis, opibuſque ſuis extra Europam per Aſiam, Africamque longiſſimè propagavit. Regnum ab exteris nationibus, Romana virtute jampridem extincta, inductum eſt, Longobardis, Francis, atque Germanis. Ex quibus Longobardi ipſum inſtituerunt, Franci auxerunt, Germani opportunioribus ad conſtituendam libertatem legibus temperarunt. Verùm ut Imperium claris adeo, ac nobilibus vete-

A rum monumentis eſt commendatum, ut nemo poſſit eadem repetendo ſua vel induſtria, vel eloquentia aliquid ei ſive lucis, ſive dignitatis adjungere; ſic Regnum ita obſcurum eſt, atque ab omnium prope literis, ingeniiſque deſertum, ut laborem non ſolùm ad animi voluptatem jucundum, ſed etiam ad communem vitæ uſum utilem ſuſcepturus eſſe videatur ille, qui ad tantas res illuſtrandas ſtudium, operamve ſuam contulerit. Atque hæc quidem nos ratio hoc tempore in primis adduxit, ut in hoc etiam genere, quantum perficere ſtudio, diligentiaque poſſemus, voluerimus
B experiri. Quare hujus narrationem hiſtoriæ jam inde ab adventu Longobardorum, & primis Italici regni principiis orſi, uſque ad ea tempora contexere inſtituimus, quibus liberatæ Italiæ civitates memorabilia inter ſe bella geſſerunt, graviſſimaſque ſeditiones exercuerunt: quouſque diverſis Regum beneficio Principibus commendatæ, eum, quem nunc obtinent, ſtatum ſunt conſequutæ: diligenter interim cum vetera, quæ in promptu ſunt omnibus, exterorum Chronicorum monumenta pervolutantes, tum verò quæ jamdiu ſingulis Civitatum latent in tabulariis, è tenebris eruentes, &, quoad

conſequi induſtria, ingenioque potuimus, in ſuos quæque annos, ac tempora digerentes. Quamobrem Deo bene juvante aggrediamur.

Regio eſt in Italia cum vetere agrorum, urbiumque nobilitate, tum ſpectata virorum, armorumque potentia celebris, Galliæ olim Ciſalpinæ nomine appellata. Hanc alpibus, & Apennino monte tribus è lateribus, quaſi quibuſdam altiſſimis mœnibus cinctam, Padus interfluit, fluvius eximia magnitudine ſua, & fabuloſis Græcorum Poëtarum carminibus inclytus. Is ab Occaſu in Orientem excurrens, ac plurimos utrinque ſecum amnes deducens, maximis in Adriaticum mare devehendis lintribus ſit aptiſſimus. Ex quibus nonnulli latiſſimos trans Padum efficiunt lacus, quibus ad amœnitatem, uſumque nihil poteſt eſſe præclarius. Campi verò adeo culti, & uberes intercedunt, ut ſatis conſtet, haud temere alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus neceſſariis ad hominum vitam inſtructiores. Ceterum hanc regionem primi omnium, quod memoriæ proditum ſit, tenuere Ligures, & Etruſci, ſecundi Galli, poſtremò cum certa totius Italiæ poſſeſſione Romani. Atque horum quidem omnium imperii indicia non dubia extitere, verùm Romanorum monumenta cum ad uſum præſtantiora, tum ad nomen, famamque illuſtriora fuere, ut qui & diuturnius imperium habuerint, & vehementius huic regioni excolendæ præ populi opulentia, ac patrii ſoli caritate ſtuduerint. Nam Etruſci quidem, ac Galli oppida ferè omnia conſtruxerunt, quibus in hunc uſque diem plurimis hæc regio frequentatur; at Romani colonias deduxerunt, vias munierunt, jura, leges, moreſque dederunt, &, cum incolas in partem libertatis, imperiique vocaſſent, eamdemum humanitatem, eoſque ſpiritus ipſis afflarunt, quorum ne nunc quidem poſt infinitas, atque effuſas immanium barbarorum incurſiones potuerunt penitus oblivīſci. Verùm, Romanorum ne æternum in Italia fortè imperium, Gotthi effecere, qui ceteris Imperii Rom. provinciis ab aliis, atque aliis populis occupatis, ipſi meliore, ſi diu uti licuiſſet, fortuna Italiam invaſere, atque, Momyllo Imperatore abdicare coacto, regni ſedem Ravennæ collocavere. Horum autem Imperio finem Juſtinianus Imperator attulit Orientis, qui, extorta ex manibus Vandilorum Africa, dignitatis eſſe ſuæ ratus, Italiam quoque, unde tanta ad ſe majeſtas Imperii perveniſſet, in libertatem aſſerere, per Narſetem Totilæ, Tejæque Regum opibus fractis, poſt annum ſeptuageſimum (1) Gotthos coëgit aut finibus Italiæ cedere, aut ſuo demum imperio obtemperare. Verùm quod optatæ principium quietis eſſe oportuit, id inſignioris initium mutationis induxit. Nam Juſtino ad Imperii faſtigium poſt Juſtinianum evecto, novo ſtatim Longobardorum dominatui eſt aditus patefactus, quod Regnum Italiæ eſt nominatum, de quo nunc ſcribere eſt inſtitutum.

Erat tum hic Italiæ ſtatus. Decem ac ſeptem provinciæ totam Italiam obtinebant, ſive à Conſtantino Magno Imperatore, ſive paullo ante illius tempora inſtitutæ, (2) atque aliæ aliis Præfectis gubernandæ erant commiſſæ. Provinciæ erant Venetia, Liguria, Rhætia prima, Rhætia ſecunda, Alpes Cottiæ, Tuſcia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenum, (3) Valeria, Samnium, Apulia, Sicilia, Corſica, & Sardinia. Præfecti verò trium generum numerabantur, Conſulares, Correctores, & Præſides. Ex provinciis, quæ noſtri præcipuè inſtituti ſunt, Venetia à finibus Pannoniæ uſque ad Abduam amnem porrigebatur; Liguria inde uſque ad Alpes, ipſorumque Gallorum fines. Alpes Cottiæ ab Occidente Alpibus, à Meridie Tyrrheno pelago uſque ad oppidum Lunæ terminabantur. Tuſcia deinceps Apennino tenus uſque ad Tiberim pertinebat; Æmilia à Placentia uſque ad Forum Cornelii, atque ei continens erat Flaminia. Hanc deinde excipiebat Picenum ad mare Adriaticum vergens, cujus pars erat Pentapolis, Ariminum, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconemque complexa, & inter Picenum, atque Etruriam Umbria, & Umbriæ adnexa Valeria. Exactis autem Gotthis expulſor ipſe, victorque Narſes à Juſtiniano Imperatore ſummæ rerum præpoſitus, titulo Ducis Italiæ ſumpto, Italiam per hos provinciarum Præfectos pro ſuo arbitrio adminiſtrabat. Præter Ducem autem, & Præfectos reliquæ ſacræ erant Dignitates, Pontifex Romanus, Patriarcha Aquilejenſis, Archiepiſcopus Ravennas, & Mediolanenſis. Hos verò omnes

Pon-

(1) Mendum hoc Typographi exiſtimaverim, qui loco *ſexageſimi*, *ſeptuageſimum* repoſuerit; compertum ſiquidem eruditis omnibus eſt ab inſtituto Gothorum Regno anno 493., ob cæſum à Theodorico Odoacrem Herulorum Regem, uſque ad illius everſionem, occiſo Teja poſtremo Rege anno 552., nonniſi ſexaginta annos effluxiſſe. Si autem initium hujus Epochæ ſumi placeat à Momyllo Auguſto per Odoacrem pulſo ab Imperio anno 476. ſeptem anni ſupra ſeptuaginta addendi forent. Superfuere quidem aliquæ Gothorum reliquiæ etiam poſt obitum Tejæ, contra quas Narſes pugnavit; ſed iis biennio poſt fractis, deletiſque, finem huic bello datum narrat Agathias Procopii continuator lib. 2.

(2) Multò antiquior Conſtantini ævo eſt hujuſmodi inſtitutio, cùm Hadrianum Auguſtum auctorem habeat, qui, (ut ex Spartiano in ejus vita diſcimus) Italiam in XI. Regiones à Cæſare Auguſto jam diſtributam, in ſeptemdecim Provincias deſcripſit, complectens Siciliam, Corſicam, & Sardiniam, quas Inſulas ab Italia Auguſtus ſejunxerat. Conſtantinus verò novum Imperii ſui regimen diſponens, eundem, quem Hadrianus induxerat, in Italia dividenda, ordinem Provinciarum ſervavit, quæ tamen diverſimode ac Sigonius refert, numerantur in *notitia Imperii*, ſub Theodoſio Juniore, ut creditur, exarata. Cæterùm Conſtantinus id tantum innovavit, quod cùm ſuperiori tempore unicus Præfectus Prætorio ſummam poſt Imperatorem in Romano Imperio dignitatem obtineret, quatuor ipſe inſtituit, qui partitis Diœceſibus Orientem, Illiricum, Gallias, Italiamque gubernarent. Notum autem eſt, præter Prætorium Præfectum, duos præfuiſſe Italiæ Vicarios, quorum alter Romæ reſidens decem Provinciis, Urbicariis appellatis; alter Mediolani ſeptem reliquis Provinciis, quæ *Italiæ* dicebantur, jura diſtribuebat.

(3) Nempe *Suburbicarium*; nam *Picenum Annonarium* Flaminiæ adjungebatur, ut in notitia Imperii ſuperiùs memorata.

Pontifex Rom. longè dignitatis faſtigio ſuperabat. Is à Clero, Populoque Romano antiquo ritu ex ipſius Eccleſiæ Rom. ſinu delectus ab Imperatore ex recenti, ad tollenda, quæ inciderant, comitiorum diſſidia inſtituto, confirmabatur, deinde ab Oſtienſi Epiſcopo conſecratus ſedem ſuam apud Lateranenſem D. Salvatoris Baſilicam Conſtantinianam habebat, atque in tantis Italiæ calamitatibus in primis rectæ, & Catholicæ fidei tuendæ, ac propagandæ, plebis Rom. inopiæ ſublevandæ, & paci denique, atque concordiæ publicæ conſervandæ ſtudebat. Ceterùm Eccleſia Rom. à Petro Apoſtolo, Urbis Epiſcopo inſtituta, atque ejuſdem, & Pauli Apoſtoli ſacroſancto ſanguine conſecrata, ut principatum omnium Eccleſiarum obtinebat, ſic majores quoque opes, ac facultates habebat, præcipuè à Chriſtianis Principibus ſtudio religionis, initio à Conſtantino facto, relictas; nam & pretioſis omnis generis argenteis, aureiſque donariis, & opimis agrorum, fundorumque poſſeſſionibus erat inſtructa, quæ per omnes ferme Europæ, Africæque provincias diſperſæ, Romanæ Eccleſiæ, ſive Sanctorum Apoſtolorum patrimonia dicebantur; in Italia Patrimonium alpium Cottiarum, Tuſciæ, Sabinenſe, Bruttiæ, & Lucaniæ, Calabriæ, & Siciliæ, eaque per Præfectum, Rectorem Patrimonii appellatum, illuc à Pontifice miſſum gubernabantur. Ex quorum annuis vectigalibus Pontifex cum vetera Urbis Templa reficiebat, atque in majorem ſplendorem ornabat, tum frumenta publicè coëmebat, atque in horrea publica ad neceſſarios uſus pauperum congerebat. Romani verò terrarum quondam victores, ac domini poſt ſedem Imperii ex Urbe remotam, quantum libertatis adepti erant, tantum antiquæ dignitatis amiſerant. Poſt autem Urbe ſæpius à Barbaris capta, direpta, atque incenſa, ut opes infirmiores, ſic ſpiritus humiliores nacti erant: in tantis tamen detrimentis una ipſius Pontificis latè Eccleſiis omnibus imperantis Sede veterem ſplendorem nominis tuebantur. Nam cum Urbs ſive religionis, ſive negotiorum cauſſa paſſim non ſolùm à vicinis gentibus, ſed etiam longinquis à nationibus adiretur, fiebat, ut haudquaquam antiquo excidiſſe imperio viderentur. Secundum verò à Pontifice locum obtinebat Patriarcha Aquilejenſis, (4) qui à Clero item populoque ſuo creatus conſecrationem à Pontifice poſtulabat, ac ſuffraganeorum Epiſcoporum multitudine, atque ipſius Eccleſiæ amplitudine longè inter ceteros eminebat.

Ec-

(4) Nemini ignotum reor, plures retroactis temporibus controverſias ferbuiſſe inter Antiſtites Mediolanenſem, Aquilejenſem, ac Ravennatem, cùm quiſque ſedis ſuæ dignitatem prætendens, dexterum in Conciliis apud Summum Pontificem locum obtinere contenderet. Quòd verò labente Gothorum Regno jam invaluiſſet conſuetudo, ut Aquilejenſis Præſul Ravennatem, ac Mediolanenſem præcederet, quemadmodum intrepida hac narratione Sigonius affirmat, non ita facilè decernendum exiſtimo. Id quidem Salmaſius ambabus ulnis complexus eſt in Euchariſtico, parte 1. cap. 4. pag. 15. Sed contra pugnant Sirmondus in Propemptico, & Chriſtianus Lupus in comment. ad Synodum V. cap. 6. quæſt. 1., ubi Dacium Mediolanenſem Epiſcopum, Gothis in Italia imperantibus, vocat *ſecundum Italiæ Metropolitam*, auctoritate Victoris Tunnonenſis, cumque Aquilejenſi præponit. Cardinalis Noriſius in Diſſert. Hiſtorica de Synodo V. cap. X. hunc ſibi nodum exſolvendum ſtatuens, argumenta omnia expendit, quæ ad primatum cujuslibet ex hiſce inſignibus Eccleſiis ſtatuendum producuntur; cùmque ſe Aquilejenſis patronum profiteatur, tandem his verbis concludit: *Arbitror olim de primatu Aquilejenſem, ac Mediolanenſem Metropolitas litigaſſe, Sedem verò Apoſtolicam eoſdem pares pronunciaſſe*, adductoque Gregorii Magni exemplo, ſubjungit; *hinc cùm Mediolanenſis, & Aquilejenſis de primatu contenderent, factum eſt, ut ex Apoſtolicæ Sedis decreto unus alterum viciſſim ordinaret*; id autem, hoc eodem ſeculo, peractum ſcimus, cùm *Vitalis* Archiepiſcopus Mediolan. conſecratus fuerit à Macedonio Aquilejenſis Sedis Antiſtite, ut conſtat ex Epiſtola Pelagii I. ad Narſetem Patricium apud Labbeum, & Dandulum editum Tom. XII. Rer. Italic. col. 90. qui tamen malè *Honoratum* Mediolani Archiepiſcopum à Macedonio conſecratum refert; is enim nonniſi mortuo Macedonio hanc Eccleſiam regendam ſuſcepit. *Paulus* item ſeu *Paulinus* in Aquilejenſem Præſulem à Mediolanenſi Archiepiſcopo ordinatus fuit, licet contradicente ac reprobante eodem Pelagio, qui id quidem juxta morem antiquum, ſed contra canonicam conſuetudinem, factum eſſe teſtatur in Epiſt. V. Tom. V. Concil. Labbei. Itaque ex ſententia Eminentiſſimi hujus Scriptoris, erroneus prorſus eſt primatus Aquilejenſis Præſulis ſupra Mediolanenſem; quandoquidem re omni ad hiſtoricum examen diſcuſſa, nihil favorabilius Aquilejenſi Antiſtiti invênit, niſi ut eum Mediolanenſi Archiepiſcopo parem fuiſſe declararet. Verùm ne huic quoque Noriſii opinioni faciles præbeam manus, duo me potiſſimum retrahunt. Primum eſt, celebritas Urbis Mediolanenſis ſupra Aquilejam, Ravennamque, imperantibus Gothis; Procopius enim in Italia degens, atque hac ætate ſcribens, lib. 2. cap. 7. belli Gothici teſtatur, *Mediolanum amplitudine, frequentia, opibus Romæ cedens, Occidentis Urbes ceteras ſuperaſſe*, idemque repetit cap. 21. Alterum validius argumentum ex facto ipſo deſumitur, quo ſatis ſolidè arguere poſſumus non tam hoc ſeculo, ſed etiam ſequenti, Mediolanenſem Eccleſiam, in Italia, primatum poſt Romanam ſupra ceteras obtinuiſſe. In Concilio namque Romano ſub Agatone celebrato, ac inſerto Actioni 4. Synodi ſextæ Tom. VI. Concil. Labbei, poſt Summum Pontificem alioſque Epiſcopos civilium provinciarum, quæ ad unam provinciam Eccleſiaſticam Romani Metropolitæ pertinebant, ſubſcriptus ſtatim legitur Manſuetus Mediolanenſis cum ſexdecim ſuffraganeis aliiſque; dein Agatho Aquilejenſis cum Epiſcopis ſuis comprovincialibus; tertio verò loco Theodorus Ravennas cum reliquo cœtu Antiſtitum eidem ſubditorum. Vix autem credi poteſt in hac ſubſcriptionum in ſuas claſſes diſtributarum ſolemnitate, ſervatum minime fuiſſe ordinem præcedentiæ, quemadmodum ipſemet Cardinalis Noriſius ſe inficiari non poſſe candidè profitetur. Omitto reliqua argumenta, cùm de antiqua Mediolanenſis Eccleſiæ dignitate ſupra Aquilejenſem ac Ravennatem abundè eruditèque diſſeruerit P. Euſtachius de S. Ubaldo in libro *de Metropoli Mediolanenſi*. Ceterùm ſuſpicio mihi ſuboritur, quòd Sigonius hæc hauſerit ab Ottone Friſingenſi, qui lib. 2. cap. 13. *de geſtis Friderici Imperatoris*, illius adventum in Italiam narraturus, iſta præfatur: *Colonia ulterior Italia olim dicebatur, tribus diſtincta Provinciis, Veneta, Æmilia, Liguria, quarum prima Aquileja, ſecundæ Ravenna, tertiæ Mediolanum Metropoles fuere*. Ordinem tamen itineris hic ſervatum potiùs, quàm dignitatis, nemo non videt.

Eccleſia enim à Marco Evangeliſta Petri Apoſtoli, & ab Hermagora Marci diſcipulo inſtituta, cum innocentiſſimos pleroſque Antiſtites obtinuerat, tum præclaros multos ſanctitate bomines tulerat. Urbs ipſa cum olim opibus, & gratia populi Romani, ac Principum, præterea nobilitate ædificiorum, ac civium magnificentia floruiſſet, nihil tamen ex antiqua fortuna niſi nomen, atque ipſum Patriarchale decus retinebat; neque enim nuper ab Attila Hunnorum Rege everſa, licèt Narſetis opera reſtituta, vetere incolarum celebritate fuerat frequentata. Tertium locum Ravennas ſibi vindicabat Archiepiſcopus non vetere tantum Eccleſiæ amplitudine, ſed etiam ipſius civitatis dignitate elatus. Quippe Ravennates cum generis vetuſtate, tum inſignibus beneficiis Romanorum gloriabantur. Siquidem & populus Prætorios apud eos fieri conventus voluit, & Auguſtus Imperator eoſdem claſſe ad tuendam ſuperi maris oram inſtruxit; & poſtremo Honorius eam ſibi, atque Occidentis Imperio Sedem urbe Rom. relicta conſtituit: quod inſtitutum ſucceſſores quoque illius tam Imperatores Rom. quàm Reges Gotthorum cuſtodierunt: ex quo urbs maximis cum ædificiorum privatorum, publicorumque operibus, tum non mediocribus civium, atque incolarum opibus creverat; &, quod ad dignitatem inſignius erat, à S. Apollinare ipſius Apoſtoli Petri diſcipulo Chriſtianis ſacris imbuti, & multorum Sanctorum miraculis apud ſe editis inſigniti, omnium merito Italicorum in ſe ora converterant. Quartus inde locus Mediolanenſi Antiſtiti propter amplitudinem urbis concedebatur. Etenim Mediolanum trans Padum inter Ticinum, & Lambrum amnes quondam à Gallis in Italiam trajicientibus conditum, Inſubrium, dum res eorum floruerunt, caput extitit; Gallis autem ſubactis, eandem potientibus rerum Romanis retinuit dignitatem, tum cum hæc Regio Gallia Ciſalpina nuncupabatur: etenim & vigente populo Prætor Galliæ forum ibi egit, & re ad Imperatores translata ibidem Liguriæ Conſularis conſedit: addidit inde urbi decus, quòd Epiſcopum, ac Doctorem Barnabam, Chriſti Domini noſtri diſcipulum, nacta eſt: maximam inde, ſeniore imperante Valentiniano, Ambroſius acceſſionem attulit dignitatis, qui ex Conſulari Epiſcopus acclamatus, mirum in modum doctrina, atque exemplo Mediolanenſibus, & finitimis populis profuit ad ſalutem: ex quo Eccleſia Mediolanenſium, non aliter atque Urbs ipſa, magnam inter vicinas ſibi conciliarat auctoritatem. Omnes autem Archiepiſcopi à Clero, populoque ſuo ex ipſo Eccleſiæ gremio ſumebantur; ac priores à Pontifice, (*) Mediolanenſis juſſu Pontificis à ſuffraganeis ſuis conſecrabatur: quin etiam omnes ſive multitudine patrimoniorum, atque obſequio ſuffraganeorum inflati, ſive pravorum Principum inſtigatione, ſive aliquo hæreſeos errore inducti, non ſolùm de dignitate inter ſe contenderunt, ſed etiam Catholicæ aliquando auctoritatem Eccleſiæ reliquerunt, atque omnino eo nomine aliquot ei incommoda intulerunt. Epiſcopi verò, atque Abbates Metropolitis ſuis, ac Pontifici Rom. ſubjecti, ſuas quiſque Eccleſias, ac Monaſteria ex præſcriptis legibus gubernabant. Ex reliquis civitatibus, ac populis haud temerè quiſquam omnium erat, qui magnopere aut opibus, aut auctoritate præſtaret.

Cum igitur bunc ſtatum Italia obtineret, Juſtinianus Imperator anno à Chriſto nato DLXV. per menſem Novembrem (5) eſt 565
mortuus: Imperium autem excepit Juſtinus minor, ſororis ejus filius, homo, ut res brevì docuit, haudquaquam ſatis aut pacis, aut belli artibus ad tantam rerum molem ſuſtinendam inſtructus. Jampridem Romani ſive nova Narſetis ſummi Italiæ gubernatoris in Urbe præſentia, qua libertatem ſuam imminutam arbitrabantur, offenſi, ſive immodicis fortaſſe, ut fit in victoria, ejuſdem imperiis irritati, novas moliri res cupiebant: verùm nimia ejus apud Juſtinianum auctoritate, gratiaque deterriti, conquieverant: ubi verò Juſtinianum ex humanis rebus ereptum, & Juſtinum ſubſtitutum audiverunt, ingenti prope lætitia exultarunt,
ac locum fore querelis ſuis rati, ſequenti 566
anno literas ad Sopbiam Auguſtam, quæ conjugis apud illum gratiam obtinebat, ſcripſerunt. Earum literarum hæc erat ſententia: nihil præſenti fortuna ſua miſerius, nihil afflictius fingi poſſe: ſatius multo ſibi fuiſſe, Gotthis Regibus obnoxios eſſe, quàm Græcis Imperatoribus obedire; apud quos Narſes eunuchus imperet, & Romanos acerba, ipſo ignorante Imperatore, ſervitute oppreſſos teneat: quamobrem omnibus precibus obteſtari, ut aut arctis ſervitutis ſe vinculis eximant, aut Romanos antiquæ virtutis, & gloriæ memores, ſibi conſulere novis quærendis imperiis patiantur. Eas verò literas ubi Sophia legit, extemplo Juſtino oſtendit, & quo pridem erat adverſus Narſetem odio inflammata, eodem mariti quoque animum levem ſcilicet, atque infirmum accendit. Itaque literæ è veſtigio ad Narſetem ab utroque mittuntur; quibus à Juſtino monebatur, ut primo quoque tempore decedens Italia Conſtantinopolim ſe reciperet, à Sophia verò, ut id eò ſtudioſius facere maturaret, quòd ipſa illius opera uti in penſis lanarum gregi ancillarum ſuarum diſtribuendis vellet. Quas res poſtquam

(*) Aquilejenſem Antiſtitem, non à Pontifice, ſed ab Archiepiſcopo Mediolanenſi conſecratum ex Cardinali Noriſio ſuperiùs retuli. Extat Pelagii I. Papæ Epiſtola in collectione Holſtenii pag. 219., quæ apertè affirmat, morem hunc antiquum fuiſſe, ut, quia difficile, atque oneroſum erat Summum adire Pontificem, ipſi ſe invicem Mediolanenſis, & Aquilejenſis ordinare Epiſcopi debuiſſent. Quo autem tempore inceperit mos iſte antiquus, incompertum dicit idem Noriſius. Id certum eſt, circa hanc ætatem, nec conſecratum, nec conſecrari ſolitum à Summo Pontifice Aquilejenſem Præſulem, teſte eodem Pelagio, qui Romanæ Eccleſiæ hoc tempore præſidebat.

(5) Per menſem *Auguſtum* legitur in aliis editionibus. Id emendavit Sigonius in Bononienſi editione. Obiiſſe Juſtinianum idibus Novembribus, & Juſtinum Juniorem coronatum fuiſſe à Jo. Patriarcha die XIV. menſis ejuſdem tradunt *Chronicon Alexandrinum*, & Theophanes, quibus ſubſcribunt Pagius, & Card. Noriſius loco cit. cap. 9. §. 2.

quam Narſes accepit, æger animi, ac contumeliæ impotens reſpondit, Romanis quidem accuſantibus, ſe, ſi male meritus eſſet, pœnam non deprecari, Sophiæ verò convicianti, eam illi ſe telam orſurum, quam neque ipſa, neque maritus ejus, dum viverent, retexere potuiſſent: Imperio verò Juſtini haudquaquam ſibi obtemperandum ratus, ira atque dolore ardens Urbe exceſſit, ac Neapolim ſe recepit. Florebant eo tempore in Pannonia rei militaris, atque armorum gloria Longobardi. Hanc gentem ſcribit Paulus Diaconus, (6) genere Longobardus, Scandinaviam quondam Inſulam ad Oceanum Aquilonarem incoluiſſe, indeque in continentem Germaniam cum liberis, uxoribuſque profectam certas ibi ſedes, ac domicilium poſuiſſe; poſt multos inde annos iniiſſe Pannoniam, quæ ab Hunnis, qui Abares (7) dicebantur, incolebatur, atque eorum auxilio vicinos Gepidas prœlio deleviſſe; quo factum eſt, ut præter ceteros virtutis fama, & rerum geſtarum gloria antecellerent, tum cum Gotthi rerum in Italia potirentur. Præerat eis Alboinus Andoint filius, (8) Rex jam Decimus numeratus, (9) cujus claritate nominis Narſes motus cum bellum adverſus Gotthos validius compararet, ipſum è Pannonia cum magnis ſuorum copiis accerſiverat, ac Gotthis forti ac fideli ejus opera exterminatis, domum inde præmiis ingentibus, ac mirificis laudibus oneratum dimiſerat: hoc verò tempore Juſtinum, & Sophiam ulciſci, atque Italiæ ſpoliare poſſeſſione deſiderans, poſtquam varia ſecum animo volutavit, nihil denique conſilio ſuo ipſis Longobardis opportunius eſſe conſtituit, qui & Italiæ finitimi eſſent, & ſpe præmiorum ad quamcunque ſubeundam fortunam impelli haud magno momento poſſent; itaque expedito conſilio literas, nunciosque propere ad Alboinum Regem miſit, quibus eum cum popularibus ſuis ad invadendam, & occupandam Italiam invitavit, pretioſis nonnullis etiam frugibus, quæ in terra feruntur Italia, muneris loco ad illiciendos imperitæ multitudinis animos miſſis: (10) quippe terram eſſe cum cœli temperie, ac ſitus amœnitate præſtantem, tum verò rerum omnium, ut ipſe noſſet, copia, ad incolendum optabilem; ea verò conditione, ac fortuna jampridem eſſe, ut ipſe certam gentis victoriam, ac non dubium provinciæ imperium, ſi virtute uti, atque occaſione vellet, ſpe ſibi poſſet haud difficile deſtinare. Gerebat eadem tempeſtate Pontificatum Romanum Joannes Tertius, Aquilejenſem Paulinus, Ravennatem Joannes item Tertius, (11) Mediolanenſem verò Honoratus, atque eorum pro ſe quiſque commodis, ac ſaluti Eccleſiarum ſuarum anxius incumbebat. Ob id Pontifex Romanus, ut erat vir eximia prudentia, ac probitate ornatus, poſtquam Narſetem à Romanis apud Imperatorem accuſatum audivit, ac repentinam illius ex Urbe profectionem vidit, ne quid per iram adverſùs commodum, & quietem Eccleſiæ, Italiæque univerſæ moliretur, eſt veritus; itaque ſedandi hominis cauſſa ad eum Neapolim properavit, & ad colloquium progreſſus Narſetem primò comiter, ac benignè admonuit, videret, ne dum iræ dulcedini indulgeret, præclarum liberatæ à ſe Italiæ titulum, inſigni in perpetuum macula deformaret: plus enim ſine dubio omnium opinione turpitudinis in accitis Barbaris fore, quàm gloriæ, laudiſque fuerit in ejectis; deinde enixe orare incœpit, ut ſi quam ſe accepiſſe à Romanis injuriam duceret, eam & ſibi, & univerſæ ſupplicanti Italiæ condonaret. Quibus verbis impulſus Narſes in Urbem ſe cum Pontifice retulit: verùm diuturnum hujus lenitatis, ac manſuetudinis ſuæ fructum non tulit; ſiquidem mox rerum, quæ movebantur, dolore, iraque conſumptus, interiit (12).

Inte-

(6) Lib. 1. cap. 2. Libro verò 2. cap. 5. quæ de Narſete a Sigonio hìc referuntur, enarrat.

(7) Seu *Avares*, ut paſſim eos vocat Paulus Diaconus.

(8) Alboini patrem, *Audoinum* Paulus Diaconus, *Adoinum* Rotharis in prooemio legum appellant.

(9) Verba hæc ſunt Pauli Diaconi lib. 1. cap. 27. Attamen Alboin *undecimus* Rex Langobardorum clarè dicitur à Rothari, ejuſdem Regni ſucceſſore, in prooemio Legum, quas ipſemet condidit, quæque editæ ſunt Tom. I. *Rerum Italicarum*, Parte II. pag. 17. Huic certè potiorem habendam fidem reor, quàm Paulo Diacono, qui *Vvacbonem* quidem nominat, ſed inter Reges non numerat; cùm tamen eundem *Octavum* Regem appellet Rotharis, longè antiquior ætate, ac rerum Gentis ſuæ inſtructior, quàm Paulus.

(10) Vir. cl. Horatius Blancus in adnotationibus ad cap. 5. libri II. Pauli Diaconi, ægrè ſe ſubſcribere huic narrationi profitetur, eo permotus argumento, quod Langobardis, olim à Narſete contra Gothos accitis, nota jam foret Italiæ fœcunditas. Si tamen calculum meum (utcumque parvi ponderis) addere liceat, nihil repugnare exiſtimaverim, quin verò hujuſmodi legationem ad Alboinum Narſes direxerit; cùm eam mittere potuerit, non quidem, ut rei novitate Langobardos alliceret, ſed ut deſuetam per plures jam annos à noſtrorum fructuum deliciis multitudinem incitaret, & præſentia munerum oblatorum, quæ validiſſima eſt ad plebem commovendam, degustatæ jam dulcedinis in amœniſſima hac regione, memoriam ſaporemquo refricaret.

(11) Errat Sigonius, cùm Joannes tertius longè ab hoc tempore Ravennatem Eccleſiam obtinuerit, ad ejuſdem regimen promotus anno 575 id teſtante Benedicto Bacchinio in Diſſertatione prævia ad vitam Petri ſenioris edita Tom. II. Rer Ital. pag. 116. Hoc anno 566. Ravennenſi ſedi præerat S. Agnellus; Mediolanenſi verò S. Auxanus.

(12) Quo anno obierit Narſes, diſcors eſt Scriptorum opinio. Plura diſputavit Baronius ad an. 567., ſed ea minimè attendenda ſunt, cùm tres hujus nominis celebres viros, qui eo tempore floruere, in unum confuderit, ut eruditè ad illum annum animadvertit Pagius, idemque pluribus illuſtrat Benedictus Bacchinius, immortalis vir nominis, in Agnelli Pontificali, ante vitam Petri ſenioris. Sigonius Narſetis interitum hoc anno, vel ſequenti collocaſſe videtur. Seriùs illum enarrat Hermannus Contractus in Chronicis fuſioribus, ideſt ad annum 571. Bacchinius verò longè ab omnibus diſſentit, ſtatuens Narſetis mortem ad annum 574. in diſſertatione prævia jam memorata; utque hoc validius firmet, auctoritatem prætendit tum Agnelli, qui in vita Petri ſenioris, poſt occupatum Forum Cornelii anno 574. eam refert, tum Anaſtaſii, qui, ut ipſe ait, eidem anno illigat obitum Narſetis, & Johannis III. Summi Pontificis. Attamen ſi ſeriò res perpendatur, futilia eſſe decernendæ huic Epochæ fundamenta à Bachinio jacta crediderim. Quod enim ad Agnellum pertinet, diutiùs etiam protrahendus

eſſet

Interim Longinus Patricius ſucceſſor ei à Juſtino ſummiſſus, novo cum exercitu Ravennam mari acceſſerat, (13) atque, ut in rebus fit novis, varias hominum cogitationes, ſermoneſque commoverat. Is Narſetem extinctum audiens, corpus ejus locello plumbeo conditum cum omnibus theſauris ejus, Conſtantinopolim miſit, & quòd ſumma cum poteſtate, atque imperio venerat, novam pro arbitrio Italiæ adminiſtrationem induxit: primùm Ravennæ, non Romæ, Præfecturæ ſedem poſuit, ac ſe Exarchum Italiæ, quemadmodum & Africæ Exarchus erat, vocavit, & provinciarum Conſularibus, Correctoribus, Præſidibuſque ſublatis, ſingulis Civitatibus ſingulos Duces impoſuit, ac varios eis ad reddenda jura Judices aſſignavit: (14) quòd autem Longobardos à Narſete ſolicitatos in Italiam cogitare accepit, infeſta eorum arma formidans, Ravennam, & pleraque Venetiæ oppida, quæ primam belli tempe
567 ſtatem videbantur exceptura, per ſequentem annum præſidiis, atque operibus confirmare perrexit. Itaque ab hoc tempore majoribus in Italiæ Urbibus, ſed præcipuè Romæ, atque Ravennæ, perpetua militum præſidia inſedere, quos Imperator publico ſtipendio ad Urbium cuſtodiam ſuſtentavit, quibus Præfectos, Judices, & Quæſtores præpoſuit. Stipendium illi Rogam, Præfectos Magiſtros Militum, Judices Sacellarios, Quæſtores Chartularios nominarunt. Interim Alboinus literis Narſetis erectus, atque utilia ſibi, & commoda proponi arbitratus, animum ad Italiam invadendam contulerat: ſpem autem celeris, atque exploratæ victoriæ faciebat cum facilitas aditus, tum profligatus, ac prope perditus eo tempore ipſius Italiæ ſtatus; nam Italia aut lato mari, aut Alpibus altiſſimis ſepta ab una parte, qua Pannoniæ adjacet, latè patentem ingreſſum habet; per quem proximè Hunni quoque, Attila Rege duce, perruperant, & ſævo novæ peſtilentiæ morbo armis, viriſque exhauſta, vix ſatis, vel nulla externa accedente calamitate, potentiam, ao ſtatum priſtinum retinebat: quippe ante Ju-

eſſet Narſetis interitus cum eodem tertio capite, quo Agnellus meminit Fori Cornelii, præmittat, Langobardos *tranſiiſſe Tuſciam uſque ad Romam*; hoc autem nonniſi ſub triginta Ducum dominatione contigit, anno 579. obſeſſa Urbe, agriſque vaſtatis, ut etiam Sigonius tradit; antea enim Alboinus Thuſciam quidem invaſerat, ſed, teſte Paulo Diacono lib. 2. cap. 26., ibidem conſtiterat, intactis ab irruptione Romanorum confiniis; non igitur hac in re enarranda ſervata eſt ab Agnello annorum ſeries, cùm plura, (ut ſolet) ſimul congeſſerit, quæ variis temporibus accidère; ac proinde illius auctoritas ſuffragari minimè valet aſſertæ opinioni. Nec validius robur ab Anaſtaſii auctoritate eidem adjicitur; is enim in vita Johannis III. ampliori formula utitur, ſcribens, *eodem tempore*, non *eodem anno*, ut Bacchinius malè intellexit. Quòd autem utraque hæc mors minimè colliganda ſit cum eodem anno, manifeſtum ſit ex ipſo Anaſtaſii contextu; ita enim jacet: *Reverſus eſt ergo Narſes cum Sanctiſſimo Johanne Papa: Tunc Sanctiſſimus Papa retinuit ſe in Cœmeterio Sanctorum Tiburtii, & Valeriani, & habitavit ibi multum temporis, ut etiam Epiſcopos conſecraret ibidem. Narſes verò reverſus Romam, non poſt multum temporis mortuus eſt, cujus corpus poſitum eſt in locello plumbeo, & reductæ ſunt omnes divitiæ ejus Conſtantinopolim. Eodem tempore Johannes Papa & ipſe mortuus eſt &c.* Ecce quomodo diverſa utriſque vitæ ſpatia ab Anaſtaſio aſſignantur. Reverſum Romam Johannem, unacum Narſete, refert ſe retinuiſſe, habitaſſeque in Cæmeterio Sanctorum Tiburtii, & Valeriani, *multum temporis*, Narſetem verò ingreſſum Romam, *non poſt multum temporis* mortuum eſſe; non ergo ex Anaſtaſio colligi poteſt, quòd *eodem anno* Narſes ac Johannes obierint, niſi patentem verbis ipſius contradictionem velimus affingere. Fucum fortaſſe Bacchinio fecit corruptus in editis Anaſtaſii locus; deerat enim in ea periodo, quæ Narſetis mortem narrat, particula *non*, quæ tamen reſtituta fuit ex manuſcripto Ambroſiano Tomo III. magnæ Collectionis Rerum Italicarum fol. 133., eaque omnino conſona eſt traditis per Paulum Diaconum, qui lib. 2. cap XI. hæc ſcribit. *Narſes verò de Campania Romam regreſſus, ibidem non poſt multum tempus ex hac luce ſubtractus eſt*. Ex his autem, quæ huc uſque adduxi, facilè conjici poteſt tempus, quo Narſes deſecerit. Cùm enim ex Anaſtaſio diſcamus Joannem Papam ad Narſetem feſtinaſſe ſtatim ac Narſes Romanorum querelis, Conſtantinopolim contra ipſum miſſis, offenſus, Romæ Neapolim ſe contuliſſet, eumque placatiorem factum illico ad Urbem reduxiſſe, manifeſtum eſt, contigiſſe hæc omnia anno 567., antequam Langobardi, Narſetis literis invitati, Italiam ingrederentur. Itaque ſi verum eſt quod Paulus, & Anaſtaſius concordes narrant, *non multo poſt* ipſius reditum è Campania Romam ex hac luce ſubtractum, uno vel altero anno ſupervixiſſe credendus eſt, atque ideo circa annum 568., quo Langobardi Italiam occupare cœperunt, e vita migraſſe. Atque hinc etiam Bachinii ſententiam prorſus enervari arbitror; tempus enim, quod effluxiſſet à Narſetis regreſſu in Urbem uſque ad annum 574., ſeptennium foret, cum quo certè componi nequit teſtimonium Pauli aſſerentis, *non poſt multum tempus* obiiſſe; quis namque breve tempus in viro jam pluſquam nonagenario, ſeptennium dicat? Sanè mecum eadem ſenſit Cl. Vir Horatius Blancus in adnotationibus ad memoratum Pauli Diaconi caput, ea præcipuè ductus conjectura, quòd in geſtis Alboini Regis altum ſit de Narſete ſilentium; quocirca erudito huic Scriptori me ſubſcribere lubens profiteor.

(13) Cùm, Longino Narſeti ſuffecto, novus in Italia Magiſtratus inſtitutus fuerit, nempe Exarchatus, operæ pretium eſt ſtatuere ejuſdem Epocham, in qua plurimum Scriptores diſſentiunt. Panvinius in Chron. Eccleſiaſt., & Scaliger lib. 2. Canon. Iſagic. ſuſceptam anno 569. à Longino hanc Præfecturam aſſerunt. Seriùs id contigiſſe tradit Blondus, qui circa annum 571. initium Exarchatus figit. Alii uſque in annum 576. illud differunt, quos non vacat referre, cùm hiſtoricæ veritati manifeſtè adverſentur. Communis eruditorum ſententia eſt, anno ſequenti 567. miſſum in Italiam Longinum Exarchatus fundamenta jeciſſe. Cùm enim notum jam ſit, Alboini irruptionem in Italiam, Aprili menſe anni 568. fuiſſe ſuſceptam, Legatio Narſetis ad eundem Alboinum figi debet anno ſuperiori 567., non citiùs, ut hic Sigonius tradit; neque enim credi poteſt, ferocem, avidumque opimæ hujus prædæ Regem illum ultra annum diſtuliſſe expeditionem in Italiam, ad quam ſubigendam Narſetis literis, ac muneribus fervidè fuerat ſolicitatus. Itaque & Narſetis vindicta, & Longini ad eam reparandam in Italiam adventus anno 567. ſecurè illigantur, quemadmodum Rubeus, Pagius, aliique paſſim affirmant.

(14) De novis hiſce in Italiam inductis magiſtratibus eruditè differit Hieronymus Rubeus in Hiſtoria Ravennæ initio libri quarti.

A Juſtiniani Imperatoris exceſſum, novum ipſam morbi genus inceſſerat, quo per contagionem vulgato non integræ ſolùm ſtirpes, atque familiæ, ſed Civitates quoque frequentes erant everſæ, hæc inguinaria, ac bubonis peſtilentia nominata; quanquam autem Juſtino ad Imperium evocato, vis mali reſederat, terror tamen adhuc, atque alienæ prorſus ab armis cogitationes, animis populorum obverſabantur. Hujus igitur ſtatus haudquaquam Alboinus ignarus, nulla ratione ſibi dubitandum eſſe putavit, quin oblatam occaſionem arriperet, atque armis apertam, ac prope deſertam Italiam occuparet. Itaque convocatis popularibus
B ſuis conſilium ſuum relinquendæ Pannoniæ, atque adeundæ Italiæ aperit; Pannoniæ anguſtias, ac paupertatem, Italiæ copias, affluentiamque proponit, ac facilem ejus ingreſſum, multoque expeditiorem expugnationem ex præſenti rerum ſtatu demonſtrat. Neque verò vos, inquit, in deſertos nunc, incultoſque Pannoniæ calles, ſed in opimos, ac frequentes Italiæ agros, neque ad alienas confirmandas opes, ſed ad proprium conſtituendum imperium, ac perpetuas collocandas ſedes induco, quod tanta vos facilitate aſſequuturos polliceor, ut ne gladium quidem victoriæ cauſſa vos ſtricturos opiner; nam per patentem portam ſine cer-
C tamine ullo ingreſſi omnia bello, peſtilentia, fameque perculſa, ac proſtrata ita reperietis, ut qui vobis reſiſtat, ne armatus quidem unus ſit futurus: quòd ſi ferro, acieve opus fuerit, non erit magni negotii, vos priſtina virtute veſtra afflictas laborantis jampridem Italiæ opes abjicere, qui integra Hunnorum, Gepidarumque gentium ferociſſimarum, arma fregiſtis. Quibus rationibus facilè perſuadet, uti cum conjugibus, & liberis ſuis ſe ad transferendas in Italiam ſedes ſequantur. Neque verò ſuos commoviſſe contentus, quo majore cum multitudine notos in Italiæ fines irrumperet, ac victoriæ ſpem exploratiorem
D haberet, Saxones etiam amicos è Germania ſuos in ejuſdem expeditionis ſocietatem ſolicitavit, ac ſpe ingentium, quæ pollicebatur, præmiorum excitis, omnibus certam ad proficiſcendum diem indixit; hæc dies pridie Kal. Aprilis fuit, quæ poſtero anno Indictione prima erat futura. His rumoribus in Italiam perlatis omnes ſubitò novarum cladium metus ingens inceſſit; nam Italia & moribus, & pietate jam inde ab initio humaniſſima cum barbararum nationum omnium arma, opeſque mirificè formidabat, quarum immanem in victoria impotentiam, ſuperbiamque ſemel, iterumque perſenſerat, tum in primis ipſum Longobardorum
E nomen horrebat, qui gentilitatis errore infecti, & natura præter alios inculti, atque aſperi, & militari præterea conſuetudine efferati trucem ipſo etiam habitu ſpeciem præ ſe ferebant, caput à cervice ad occipitium uſque radentes, capilloſque à fronte uſque ad os demittentes, eoſque ab utraque parte in frontis diſcrimine dividentes.

Húnc autem terrorem dira auxerunt etiam cœleſtia oculis objecta prodigia, nimirum haſtæ, atque acies igneæ aſſiduè à Septentrionis partibus apparentes, quæ, ut D. prodit Gregorius, (15) ingentem inſtare mortalium ſtragem, & fœdam ſanguinis effuſionem ab ea parte haud obſcurè de-
nunciabant. Proximo anno, cùm jam Sa- 568
xonum viginti millia cum uxoribus & liberis evocata in Pannonia conveniſſent, Alboinus, paratis rebus omnibus ad profectionem neceſſariis, Hunnos ſocios in concionem advocat, &, conſilio ſuo patefacto, Pannoniam eis ſe, in qua Longobardi per quadraginta duos annos fuiſſent, relinquere ait, ea lege, ut, ſi quo caſu ſibi redeundum in eam ſit, domos ſibi, ac prædia ſua reſtituant, atque his dictis cunctos inde cum familiis, ac ſupellectile ſua auſpicatum iter ingredi jubet, Kalendis ipſis Aprilis, poſtridie Paſchatis. Progreſſus inde pacato agmine uſque ad primos Italiæ fines, montem quendam excelſum aſcendit, biſontibus, bobus agreſtibus eximiæ magnitudinis, quos educit, inſignem: is deinde ab illo Mons regius dictus eſt, atque ex eo, quantum proſpicere oculis potuit, ſubjectam Italiam contemplatus, protinus expeditionis ſuæ conſilium expedivit; quippe ſingulari camporum, quos ab initio diximus, amœnitate, ac fertilitate illectus Italiæ dexteram ſibi petendam conſtituit: atque ita motis caſtris, Venetiam proximam regionem, armato nemine occurrente, ingreditur. Ad triſtem hujus irruptionis nuncium prima latè trepidante, ac fugam capeſſente Venetia, Paulinus Archiepiſcopus metu exanimatus, ut ſibi, Eccleſiæque ſuæ conſuleret, Aquilejam reliquit, atque, omni Eccleſiæ theſauro accepto, in Inſulam Gradi, ut ab hoſtium aditu liberam, ſe recepit. (16) Reliquorum etiam multi alias item Inſulas petiverunt, Venetiæ in æſtuario ſitas, ſicuti prioribus annis, Hunnis duce Attila irrumpentibus, fieri cœptum erat. Alboinus primo adventu Aquilejam recepit, inde reliquis circumjectis oppidis ad deditionem adductis, demum Forum Julium ipſius provinciæ caput, acceſſit, oppidum olim à Julio Cæſare conſtitutum, cum citeriorem Galliam proConſule adminiſtans ibi juris dicundi cauſſa forum haberet; eoque haud magno item certamine capto, haud longius eo anno ſibi progrediendum exiſtimavit. Dum autem ibi per hyemem fuit, cum partam regionem conſtituit, tum de futuro bello varia ſecum conſilia volutavit. Regio in formulam Ducatus redacta, & Giſulfus nepos ejus Dux inſtitutus, ac familiæ Longobardorum, quas ille depopoſcit, conceſſæ. Hinc Ducatus Forojulienſis nomen inclaruit. Atque hic primus fuit, qui perpetuam in Italia ditionem, Dux inſtitutus, adeptus ſit. Annus tanta calamitate Italiæ funeſtiſſimus, ceteroqui inſigni rerum, quas terra fert, omnium ubertate fuit lætiſſimus.
Poſtero, Alboinus inchoatam avidè victo- 569
riam

(15) Lib 3. Dialog. cap. 38. & in Homilia prima in Evang. S. Lucæ. Reliqua hic narrata refert Paulus Diaconus lib. 2. cap. 6. & 7.

(16) Narrat hæc Paulus Diac. lib. 2. cap. 10. Hunc tamen Paulinum, non Archiepiſcopum, ſed Aquilejenſis Eccleſiæ invaſorem ſchiſmaticum, maledictum, & execratum Epiſcopum, vocat Pelagius I. in ſuis Epiſtolis apud Labbeum & Holſtenium. Siquidem ſchiſma contra Sedem Apoſtolicam pro tribus Capitulis à Macedonio ejus prædeceſſore conflatum, pertinaciter fovit.

riam perſecutus, Opitergio, ceteriſque Tarviſium uſque omiſſis oppidis, recto populabundus itinere ipſum Tarviſium ire perrexit; eò adventans Felicem Epiſcopum obvium habuit, eique oranti, ac ſibi, & rebus ſuis incolumitatem ſuppliciter imploranti, haud gravatè libertatem, atque omnes Eccleſiæ ſuæ facultates indulſit; & Tarviſium progreſſus, præſidio dejecto, oppidum ſuæ ditionis, ac juris effecit. Patavio inde, Monteſilicis, Mantua, & Cremona, quòd aut remotiora, aut majore præſidio defenſa difficiliorem, ac diuturniorem oſtendebant oppugnationem, ne quid ſummæ celeritatem victoriæ moraretur, præteritis, Vicetiam, Veronam, Tridentum, & alia Venetiæ oppida ordine aggreſſus, atque omnium haud magno negocio eſt potitus. Neque enim Longinus tantum contrahere copiarum potuerat, ut aut aperto campo occurrere, aut idoneis præſidiis ſingulas urbes tutari adverſus tantam multitudinem poſſet; nec Juſtinus ſubſidii, quod conſtet, aliquid è Græcia ſummittebat. In omnibus autem receptis oppidis Duces, & valida præſidia Longobardorum impoſita. Quin-
570 genteſimo ſeptuageſimo inde anno, Alboinus Abduam amnem trajecit, atque infeſto exercitu Liguriæ fines inivit. Sub ejus incurſum, ut in Venetia, ſic in Liguria tanta incolarum conſternatio, ac fuga facta eſt, ut plerique, deſertis urbibus, ad paludes, & lacus, quò adiri à Longobardis, niſi navigiis comparatis, non poterat, ſe referrent. Erant tum vaſtæ inter Cremonam, Laudemque paludes ab Olio, Serio, & Abdua amnibus facile anguſto tum alveo exundantibus editæ, eædemque multis ſed incultis inſulis interſtinctæ: harum, quæ magnitudine ceteras ſuperabat, vicinorum, ut fertur, populorum perfugium fuit, cum eò plurimi, inſtantis vitandi periculi cauſſa, ut in locum tutum ſe cum rebus ſuis, omnibus ab ulteriore ripa remotis lintribus, retuliſſent; ex quibus cum aliquot perpetuas ibi ſedes ponere decreviſſent, XVII. Kal. Septembris, qui dies Divæ Dei Genitricis Aſſumptioni ſacratus eſt, locum munire cœperunt, eumque à Cremete ſingularis inter ſe auctoritatis viro Cremæ nomine appellarunt: exſiccatis inde paludibus, locus incolis frequentatus, atque opibus ſenſim adauctus eſt. Erat inſula in Lario lacu, quem nunc Comenſem dicimus, nomine Comacina: in hanc quoque, ut in tutum prorſus ab irruptione hoſtium locum, alii confugerunt, atque ingentes pretioſæ veſtis, auri, argentique theſauros ex vicinis urbibus congeſſerunt. Alboinus autem Brixiam, Bergomum, Laudem, Comum, aliaque Liguriæ uſque ad Alpes oppida eodem armorum impetu cepit: inde exercitum ad ipſum demum provinciæ caput Mediolanum promovit. Urbs neque firmo præſidio, neque validis munitionibus erat ſepta: itaque, imminente Alboini adventu, Honoratus Archiepiſcopus audita potentis hoſtis feritate perterritus Genuam urbem ad mare ſitam ſe contulit, atque eum plerique ſubſequuti optimatium ſunt. Alboinus, exercitu ad mœnia admoto, cum urbem ſe, ni dederent, expugnaturum oſtendiſſet, cives extremi excidii terrore perculſos ad deditionem adegit. Ita Mediolanum Nonis Septembris, tertia Indictione, receptum. (17)

ALBOINUS REX.

MEdiolano, quod erat provinciæ caput, in poteſtatem adducto, Longobardi continuò Alboinum ipſum Regem Italiæ lætis acclamationibus ſalutarunt, eique haſtam inſigne Regium porrexerunt. Atque hic annus Regni Longobardorum in Italia fuit principium: (18) ex quo ſcriptũ eſt apud Lan-

(17) Indictio tertia *nonis Septembris*, ſeu *tertio nonas Septembris*, ut habet vulgata lectio Pauli Diaconi lib. 2. cap. 25., annum ſuperiorem 569. indicat, quo verè Mediolanum ab Alboino receptum eſt, ut inferiùs patebit. Id Sigonius minimè animadvertit, anno uno differens Epocham Mediolani expugnati, qua poſtmodum utitur, ut Langobardici Regni initium deſignet.

(18) Carpit hoc loco Sigonium vir doctiſſimus Camillus Peregrinius in Hiſt. Princip. Langobard., ubi de Duce Zottone Diſſertationem inſtituit, aſſerens malè ab illo inſtitutam hanc Epocham Langobardici Regni, quam ab hujuſmodi gentis in Italiam ingreſſu deſumendam contendit. Contra verò invictis argumentis pugnat Cl. Bacchinius in Diſſertatione prævia ad vitam Petri ſenioris Ravennatis Epiſcopi, celeberrimum, ut ipſe ait, Mutinenſium lumen Sigonium non tam à ſcriptis Peregrinii vindicans, ſed ſummopere inſuper laudans, quòd, præmiſſa duplici Epocha ingreſſus, ac Regni, hiſtoriam Langobardicam mirè illuſtraverit; alias enim, ut aſſerit, probatque (gemino exhibito Regum laterculo juxta utramque ſententiam) confuſè omnia traderentur. Fruſtra hic repeterem, quæ ille in hanc rem optimè digeſſit, cùm in Agnelli Pontificali recuſo in ſecundo volumine *Rerum Italicarum* eruditis omnibus jam innoteſcant. Pagio potiùs pauca reponere opportunum duco, qui in Critica Baronii ad annum 571. hæc habet: *Sigonius lib. 1. de Regno Italiæ exiſtimat Paulum tres annos illos (quos ſupra ſex menſes regnaſſe Alboinum tradit) deducere à victoria Mediolanenſi, anno DLXX reportata. Verùm Hermannus citatus in fuſiori Chron. ad annum DLXXI. Pauli mentem nos edocet, aitque, Alboinum Papiam occupaſſe, & ſedem Regni ibi ſtatuentem tres annos, & ſex menſes in Italia regnaſſe, uſque ſc. ad annum DLXXIV. Quare Pauli mentem rectè aſſecutus eſt.* Sanè ſi hoc modo interpretari Paulum deberemus, ut tres anni cum dimidio, ab eodem aſſignati Regno Alboini, numerandi forent ab occupata Papia, ſtatutâque ibidem Regni ſede, protrahendus eſſet Alboini obitus ultra annum 574., omniſque Pauli ipſius Chronologia invertenda. Cùm enim certum ſit, Ticinum obſideri cœptum vel anno 569. labente Decembri, ut Bacchinius loco citato teſtatur, diem 29. illius menſis inchoatæ obſidioni aſſignans; vel ſub initium anni ſubſequentis, ut tradit Sigonius; cùmque Pauli teſtimonio certum pariter ſit in hac oppugnatione ab Alboino tres annos, & aliquot menſes abſumptos; nonniſi anno 573. occupari potuiſſet Papia. Si autem huic anno addendi tres alii ſint, & ſex menſes incœpti tunc regni, transferenda procul dubio foret in annum 576. mors Alboini. At hoc prorſus repugnat Pauli Chronologiæ, qui lib 2. cap. 32. ſcribit. Italiam infeſtis armis perturbatam, ac ſacrilegiis violatam per Duces Langobardorum *ſeptimo anno ab adventu Albuvin, & totius gentis*. Septimus annus ab ingreſſu Alboini, ac totius gentis implebatur ineunte Aprili anni 575. atque ideo præcedentibus Aprilem menſibus incœpiſſe debuere barbaram deprædationem, quam per ſeptem inde annos, teſte Gregorio Turonenſi, miſerrimè excr-

Landulſum, Longobardos anno DLXVIII.,
Indictione prima, Kal. Aprilis de Pannonia
egreſſos eſſe, ſecunda prædari in Italia cœ-
piſſe, tertia dominatum inſtituiſſe. Rebus
inde Regni ſatis, ut in præſens licuit, or-
dinatis, Ticinum omnis belli moles transla-
ta. Ticinenſes ab antiquis Liguribus con-
diti, cum ſub populi Romani Imperio ob-
ſcuriores fuiſſent, poſt, Tiberio imperante,
in conſpectum, lucemque hominum prodie-
runt, à Syro præſertim Hermagoræ Aqui-
lejenſis Epiſcopi diſcipulo Chriſtiana diſci-
plina imbuti: demum Gotthorum tempori-
bus celebrari magis, magiſque cœpti ſunt,
cum, incenſo ab Attila Mediolano, Theo-
doricus Rex nobilem apud eos Regiam con-
ſtruxiſſet. (19) Hanc Urbem naturali præ-
terlabentis fluminis ſitu per ſe tutam omni
quoque alio genere munimentorum inſtru-
xerant: itaque facilè admotam oppugnatio-
nem, primoſque incumbentium Longobar-
dorum conatus eluſit. Quod cum Alboinus
videret, omiſſa oppugnatione, urbem cin-
gere obſidione conſtituit: atque, caſtris in
eam rem ab Occidente locatis, per totam
571 hiemem circunſedit. Tædio inde diutinæ
ad Ticinum ſeſſionis affectus, eum neque
ab irrita obſidione diſcedere, neque non
arridentem in ſumma victoria complecti
fortunam vellet, parte exercitus in obſi-
dione relicta, ipſe cum reliqua Æmiliam,
Tuſciam, atque Umbriam peragravit. Ex
Æmilia Derthon, Placentia, Parma, &
Brixillum in poteſtatem venerunt, præte-
reaque Regium, & Mutina, ſuperioribus
Barbarorum bellis magna ex parte ſubver-
ſa. Etruria pæne tota ſubacta. Ex Umbria
Spoletum in primis eſt occupatum. Omni-
no Cottiæ tantùm Alpes, in primiſque ur-
bes ad mare ſitæ in poteſtate Romanorum
relictæ. Sed quantò bellum minoris nego-
tii, tantò mitior victoria fuit. Spoletum
nobilis quondam & originis vetuſtate, &
Romanæ coloniæ dignitate, & egregia er-
ga populum Romanum ſide civitas fuit.
Chriſtiana verò religione illata inſigni San-
cti Sabini Epiſcopi, qui ſub Diocletiano
martyrio affectus eſt, ſanctitate ſeſe inter
ceteras extulit; itaque à Gotthis everſam
& Narſes nobilitate ejus captus reſtituit,
& Alboinus receptam non ſolùm conſerva-
vit, ſed etiam Umbria in formulam Duca-
tus redacta, ipſam Ducatus caput, Duce
Faroaldo impoſito, fecit. Hinc Spoletanus
Ducatus celebrari cœptus. (20) Etruria
ulterior Romanis relicta, citerioris pars
formulam Ducatus accepit. Reliquæ urbes
ſingulis Ducibus commendatæ. Hæc duo-
rum annorum ſpatio geſta, quorum altero 572
Honorato Mediolanenſi Archiepiſcopo mor-
tuo, Eccleſiam Fronto gubernandam acce-
pit. (21) His rebus proſperè adminiſtratis, 573
Ticinum inde interiore cura obſeſſum poſt
tertium demum, quàm obſideri cœptum
erat, annum, pervenit in poteſtatem. Po-
pulum ſe trucidaturum, iratus Alboinus,
ſi urbem caperet, concepto voto jurarat:
id ne poſt victoriæ compos efficeret, triſte
omen

exercuere. Jam ergo hoc anno & Alboinus, & Clephus ſucceſſor obierant. Itaque non Hermannus, ſed Sigonius optimè Pauli mentem aſſequutus eſt, dum non à capta Ticini Urbe, ſed ab incœpta illius obſidione ſtatim poſt occupatum Mediolanum, atque ideo à Mediolanenſi victoria, triennium, ac ſex menſes Regni Alboini exorditur.

(19) Acriter Ticinenſium oculos perſtrinxit hæc Sigonii periodus, adeò ut ad marginem Bononienſis Editionis, qua ego utor, iſta ab Anonymo Papienſi adnotata repererim: *Hallucinatur Auctor hic; falſa enim narrat, ut potius ſomniare videatur*. Muneris mei minimè eſt Apologiam hìc inſtituere, pro inclyta Urbe Ticinenſi, cùm ea plures habeat Scriptores, qui pro antiqua Patriæ gloria propugnanda, atque illuſtranda egregiè inſudavere. Id ſecurè aſſerere poſſum, floruiſſe Ticinum ante Tiberii imperium; ſiquidem ibidem longo temporis ſpatio conſedit Octavius Auguſtus cum Livia uxore, Valerio Maximo teſte, qui lib. 5. cap. 5. narrat, Tiberium ipſum, Ligurum victorem, illuc ſe contuliſſe, ut Parentes ſuos complecteretur; inde verò, accepto nuncio infelicis eventus Druſi fratris, qui perfracto crure ob equi lapſum laborabat, in Germaniam quàm citiſſimè advolaſſe. Quis autem credat ignobilem obſcurumque Ticinenſem populum uſque ad id tempus fuiſſe, apud quem Regiam veluti ſuam conſtituit tantus Imperator? Ignotum hoc fuiſſe Sigonio crediderim. De Syro, primo Ticinenſi Epiſcopo, quo tempore ad illam Urbem acceſſerit, nondum ſatis exploratum eſt apud eruditos.

(20) De Faroaldo primo Spoletano Duce meminit Paulus Diaconus lib. 3. cap. 13., qui tamen de inſtituto ab Alboino Ducatu prorſus ſilet. In catalogo ante Chronicon Farfenſe evulgato Tom. II. parte II. Rerum Italicarum, Faroaldus, primus Spoletanorum Dux adnotatur ante Clephum Alboini ſucceſſorem. Alter catalogus ibidem ex Mabillonio recuſus, Ducum Spoletanorum ſeriem à Tranſemundo exorditur.

(21) Honorati Archiepiſcopi mortem huic anno affixit etiam Pagius ad annum 581. num. 8. Attamen ſi antiquorum Indicum fidei ſtare velimus, tandiu protrahi nequit mors Honorati; duos enim annos Mediolanenſis ſedis illi tantummodo aſſignant. Certum autem eſt, Honoratum ad hanc dignitatem promotum, antequam Langobardi Italiam pervaderent, adeòque ante annum 569. Paulus namque Diaconus lib. 2. cap. 25. teſtatur Alboinum, *Indictione ingrediente tertia, III. nonas Septembris, ſub temporibus Honorati Archiepiſcopi, Mediolanum ingreſſum*. Jam ergo ab aliquo tempore ante Honoratus Archiepiſcopatum gerebat. Præterea in vita S. Honorati, illuſtrata in Actis Sanctorum ad diem VIII. Februarii, legitur, exceptum fuiſſe Mediolani ab hoc Archiepiſcopo S. Veranum Caballicenſem, ſeu Cavallicenſem Epiſcopum, cùm omnia tranquilla, & pacata forent in Italia, ac proinde ante Aprilem anni 568. Itaque ſi duobus tantùm annis Mediolanenſem Eccleſiam adminiſtravit, ejuſdem obitus ſtatuendus eſt anno 570. Sanè illo anno mortuum Honoratum affirmant tum Papebrochius in exegeſi Archiepiſcoporum Mediolanenſium, tum Eminentiſs. Noris in Diſſert. de Synodo V. cap. 9. §. 3., inquiens: *Honoratus Genuam cum pluribus Clericis à Civibus ſe recipiens* (Alboino Mediolanum adventante anno 569.) *paulo poſt diem obiit*.

Quod attinet ad Frontonem, nimium eidem honoris indulget Sigonius, eum ſucceſſiſſe in Mediolanenſi Sede Archiepiſcopum ſcribens. Is enim Pſeudo-Epiſcopus fuit, neque gubernandam, ſed miſerè opprimendam hanc Eccleſiam ſuſcepit, fortaſſe etiam adhuc in vivis agente Honorato. Siquidem in eo rerum tumultu, Barbaris inconditè omnia miſcentibus, facilè potuit derelictæ ab illo Antiſtite Sedis dignitatem pervadere, ut Papebrochius ſuſpicatur. Quocumque tamen anno illam ſacrilegè occupaverit, ab Archiepiſcoporum Mediolanenſium tabulis expungendum tanquam indignè, ac violenter intruſum, meritò Scriptores omnes affirmant.

●men oculis oblatum admonuit, ingrediente ferociter, urbem equus ejus in limine portæ procubuit, neque aut calcaribus, aut verberibus ullis poterat excitari; quare animadverſa, unus è Longobardis dixit: *Revoca, Domine, votum, quo te obſtrinxiſti, populum hunc, ſi urbe potireris, peſſum daturum, & urbem ingredieris; nam verè Chriſtianus in hac urbe reſidet populus.* Tum Alboinus: *Atqui civibus*, inquit, *veniam me daturum, ſi dicto audientes fuerint, ſpondeo*; atque his dictis, repente equus magna cum omnium admiratione ſurrexit. Alboinus ingreſſus, in Regiam Theodorici divertit, (22) eaque poſt totius Regni Regia fuit, populus ad bonam ſpem revocatus exemplò ad Regem ſalutandum confluxit. Atque hæc quidem prima Regni Italiæ, de quo ſcripturi ſumus, primordia extitere. Eodem anno Paulino Archiepiſcopo Aquilejenſi mortuo Probinus ſucceſſit. (23) Ce-
574 terùm Ticino capto Alboinus ſequenti ineunte Veronam ſe contulit: ibi, dum matura formandi Regni conſilia init ſua à ſe virtute, atque fortuna fundati, in medio rerum conatu, ut ſunt res humanæ inſtabiles, eſt ſublatus. (24) Ea res in hunc modum eſt acta. Habebat Alboinus in matrimonio Roſimundam Chunimundi Gepidarum Regis, quem quondam in prœlio interfecerat, filiam: quodam die, cum in convivio plus ſolito lætus liberiore illi genio propinaret, poculum, quod de cranio patris ejus condiderat, porrigi juſſit, atque ipſam, ut hilariter cum patre ſuo biberet, invitavit, cujus vocis fœditate icta mulier ſubitò animum iracundiæ impotem ad necem parentis, & mariti contumeliam ulciſcendam convertit, ac, re cum Helminge, & Peredeo familiaribus Regis communicata, (25) ambos muliebri aſtu, blanditiiſque in perniciem, exitiumque Regis armavit; ita non multo poſt, ubi res à muliere compoſitæ ad inſidias, inſtructæque ſatis fuerunt, vir fortiſſimus, ac multarum gentium victor incautus, ac ſomnum capiens, domeſtica uxoris fraude, atque inteſtina familiarium conſpiratione extinctus eſt. Hoc facinore perpetrato, Helmingis, Roſimunda in matrimonium aſcita, Regnum occupare tentavit: verùm ſcelere palam facto, à Longobardis Alboini mortem acerbè ferentibus repudiatus, non potuit; itaque, cum ſe apertis præterea illorum peti inſidiis cerneret, conſilium Verona cedendi, & ad Romanos transfugiendi cepit, conſilioque ſuo ad Longinum occultè delato, & accepto ab eo navigio, ſecundo Pado, nocturno Ravennam itinere properavit, ſecum Albiſindam Regis filiam cum Roſimunda, & Peredeo, & univerſo Longobardorum theſauro deferens. Longinus cum benignè omnes accepit, tum præcipuè Roſimundam omni blanditiarum genere coluit. Quo facto, haud ægrè inde mulieri perſuaſit, ut ſpe matrimonii ſui Helmingem maritum extingueret. Quare mulier prava extemplò libidine conjugii ſplendidioris accenſa, Helmingi è balneo exeunti peſtiferum poculum pro ſalutari porrexit. Quo magna ex parte jam hauſto, poſtquam venenum ille ſe bibiſſe animadvertit, extemplò exclamavit, atque eam quod reliquum erat haurire nudo in pectus intentato gladio compulit: ita ambo unius horæ momento vi veneni præſentis abſumpti, meritas parricidii pœnas luerunt. Qua re lætus Longinus, Albiſindam, & Peredeum Conſtantinopolim miſit, atque ipſum Longobardicum theſaurum ex Italica ferme clade collectum, hoſtilis prædæ loco adjecit; ea res gravem aliquantum Juſtini ex amiſſa Italiæ poſſeſſione dolorem levavit. Fuit Alboinus vir acer, & prudens, &, ut in gentili, ac Longobardo homine, ſumma clementia, dignus certè, qui propter Regnum hoc inſtitutum virtutis ſuæ

hunc

(22) Tradit hæc Paulus Diaconus lib. 2. cap. 27. Nonnulla diverſimodè narrant in hac deditione ſcriptores Ticinenſes.

(23) Paulinum Aquilejæ Epiſcopum creatum fuiſſe anno 557. Dandulus refert col. 91. qui col. 95. eidem XII. ſedis annos aſſignans, ipſum in Gradenſi Inſula mortuum; ac ſepultum teſtatur anno 569. ſuccedente Probino ad Aquilejenſis Eccleſiæ regimen anno memorato. Conſonat huic Chronologiæ Paulus Diaconus, qui lib. 2. cap 25. ſublatum è vivis Paulinum, ac Probinum ſuffectum tradit eo tempore, quo Honoratus Mediolani Archiepiſcopus, capta ab Alboino Metropoli Urbe, Genuam ſe recepit, adeoque anno 569, ut ſuperiùs comprobavi. Quadriennio igitur errat Sigonius.

(24) Mirè diſſentiunt Scriptores in deſignando anno obitus Alboini. Baronius, illum anno 571 affigit. Alii, quos citat Pagius ad hunc annum, eundem in annum ſequentem differunt. Ipſe verò Pagius cum Sigeberto, Hermanno Contracto, ac Sigonio annum 574. ſtatuit morti Alboini. Nulli ex hiſce ſententiis adhæret Cl. Bacchinius, qui anno ſuperiore ſublatum Alboinum tradit in Diſſert. jam laudata ante vitam Petri Senioris; ſique calculos rectè ineamus, id mihi quoque verius probatur. Statutâ ſiquidem Regni Epochâ a Sigonio inductâ, incœptâque, vel expirante anno 569., vel ineunte ſequenti, quo inchoata eſt Ticinenſis obſidio, triennium ac ſex menſes à Paulo indicati, medio anno 573. claudentur. Congruit huic ſententiæ Agnelli narratio in vita Petri ſenioris, qui trucidatum Veronæ uxoris perfidiâ Alboinum ſcribit *IV. Kal. Julias*. Id autem differri nequit in annum 574. cùm Paulus Diaconus lib. 2. cap. 31. afferat, Clephum regnaſſe anno uno, & ſex menſibus, ac ſtatim capite ſequenti ſubjungat Langobardos Duces *ſeptimo anno ab ingreſſu Albuvin, & totius gentis*, in Italiæ perniciem exarſiſſe, ideſt primis anni 575. menſibus. Si ergo rectè inſtituendus ſit Chronologicus rerum ordo à Paulo traditus, ſtatui procul dubio debet Alboini obitus anno 573. circa Junii finem, abſoluta Ticinenſi obſidione trium annorum, & aliquot menſium ſub initium illius ineti anni.

(25) Nullum de Peredeo verbum habet Agnellus loco memorato; cùm tamen plura de illo referat Paulus Diaconus lib. 2. cap. 28., quæ minimè placent Cl. Viro Benedicto Bacchinio, utpote ſatis inveroſimilia. Exiſtimat ergo doctus hic Scriptor, in obſervationibus ad vitam Petri Senioris, deſcripta è purioribus fontibus ab Agnello fuiſſe quæ narrat, cùm diem certum Alboini obitus, & menſem Auguſtum fugæ Helmigis cum Roſimunda Ravennam deſignet, quæ omnia ſilet Paulus, quamvis Chronologiæ illuſtrandæ ſummè opportuna. Sigonius cautè abſtinet à narratione nocturni ſceleris Peridei cum Roſimunda, quod Paulus refert, eumque tantummodo ſocium commiſſæ in Alboinum cædis facit, qua in re ſilentium Agnelli nihil evincere arbitror, cùm ſatis ei fuerit patrati criminis præcipuum Auctorem, ac inde Sponſum Roſimundæ indicaſſe.

hunc ferat fructum. Paulus & Annonius (26) ipſum tres annos & ſex menſes regnaſſe in Italia ſcribunt, ex quo apparet, initium Regni non ab adventu ejus in Italiam, ſed à victoria Mediolanenſi eſſe ſumendum. Quod qui non animadverterunt, maximis ſe inde erroribus in ſubducendis ſequentium annorum rationibus involverunt.

CLEPHO REX.

ALboino ex rebus humanis ſublato, ingens Longobardos mœſtitia, ac triſtis omnino luctus inceſſit; neque enim facilè parem ſe virtute, ac ſapientia reperturos eſſe credebant. Indictis inde creando Regi comitiis, univerſi Ticini convenere, ac, Regio imperio comprobato, Clephonem, virum nobilitatis inter ipſos eximiæ, Regem declaravere. Hic pro inſita genti ſuperbia, crudeliter in victos conſuluit. Quare quam furens Alboini victoria cladem Italiæ non intenderat, ſedata illius adminiſtratio attulit: ſiquidem ordinare Regnum ingreſſus, nobiles pleroſque ſubjectis in civitatibus homines, quibus ille pepercerat, aut ex urbibus expulit, aut opibus excellentes morte affecit. Continuato inde Alboini exemplo bello, Tanetum (27) oppidum Ciſpadanum recepit. Eodem anno Probinus Archiepiſcopus Aquilejenſis, & Joannes Pontifex mortui. (28) Probinum excepit Helias. Joannes, funeſtiſſimo Pontificatu acto, ex imminentibus Urbi cladibus ſuo magis, quàm Reip. tempore, ereptus
hoc anno non habuit ſucceſſorem. Poſtero, 575
Clepho Forum Cornelii occupavit. Hoc oppidum quondam L. Cornelius Sylla Dictator conſtruxerat: inde, cum per bella civilia floruiſſet, tandem Narſes exciderat. Clepho autem occupatum arce ad debellandos Ravennates firmiſſima communivit, quam Imolam dixit: unde oppidum quoque ipſum poſt Imolæ nomen invenit. Inde, cum menſes duodeviginti regnaſſet, pueri familiaris ſui manu percuſſus interiit. (29)

DUCES XXX.

EA re cognita, Longobardi comitia creando Regi iterum habuerunt: ac conſilio habito, in poſterum abſtinendum à Regibus decreverunt; atque ex communi ſententia rem univerſam triginta Ducibus permiſerunt. (30) Ita ſua cuique Urbs guber-

(26) Compertum eſt eruditis ſub hoc nomine editam fuiſſe Pariſiis anno 1514. è typographia Aſcenſiana Hiſtoriam Francorum, quæ poſtmodum *Aimoini* nomen ſemper prætulit. Illâ uſum fuiſſe Sigonium, qui *Annonium* pluries in teſtem adducit, nullus dubitaverit; fortaſſe enim eidem nondum altera editio innotuerat, quæ memoratam hiſtoriam vero Auctori ſuo *Aimoino* reſtituit, & typis Vechelianis anno 1567. excuſa pariter eſt in Urbe Pariſienſi.

(27) Trans Nitiam amnem, in via, ubi nunc eſt Vicus S. Hilarii. Vide Differt. Italiæ medii ævi Tom. X. Rerum Italicarum col. CXXII.

(28) Non anno 574. ſed ſuperiore mortuum Joannem III., ac ſepultum die XIII. Julii ex Anaſtaſio tradit Pagius. Cl. Blanchinius in adnotat. ad Anaſtaſium, diem 23. Julii anni 573. Joannis morti aſſignat. Probinum Aquilejenſem Epiſcopum anno uno Eccleſiam illam adminiſtraſſe tradit Paulus Diac. lib. 3. cap. 14. Dandulus col. 96. ſediſſe illum ſcribit *anno uno, menſibus VIII.* Quocirca cùm anno 569. Paulino ſucceſſerit, ultra annum 571. minimè vitam produxit. Sigonius, qui eum ſuperiore anno creatum ſcripſerat, optimè ad hunc annum illius mortem ſtatuerat, Paulo Diacono unum tantùm regiminis annum eidem aſſignante.

(29) Cùm in adnotatione prima ad annum 574. dilucidè comprobatum arbitrer, Alboini mortem figendam eſſe anno 573., obitus Clephi, quem Paulus Diaconus regnaſſe tradit *annum unum, & ſex menſes* lib. 2. cap. 31. ad eundem inceptæ Chronologiæ ordinem redigi debet. Bacchinius in Diſſert. ante vitam Petri Senioris c. 3. n. 1. ait, interfecto Alboino ſtatim Clephum Regem dictum, expletâque decem & octo menſium dominatione ſublatum ſub finem anni 574. Nihil tam repugnare video quin cum Sigonio differri poſſit uſque ad initium anni 575. ejuſdem interitus. Cùm enim Alboinus peremptus ſit IV. Kal. Julii anno 573. apud Veronam, Paulus autem Diaconus loco memorato hæc ſcribat, *Langobardi verò apud Italiam omnes communi conſilio Cleph nobiliſſimum de ſuis virum, in Urbe Ticinenſium ſibi Regem ſtatuerunt*, aliquod intermedium tempus fluxiſſe, ad colligenda ex Italia Ducū Langobardorum Comitia, ſtatuendamque in Urbe Ticinenſi ſucceſſoris electionem, opinari poſſumus citra cenſuram; quo poſito, tempus Regni Clephi, annus nempe unus, ac ſex menſes, uſque ad Januarium anni 575. procul dubio protenderetur. Neque in hac ſententia quidquam detrimenti patitur Hiſtoria Pauli Diaconi; ſiquidem crudelis irruptio Ducum Langobardorum in Eccleſias, Sacerdotes, Urbeſque, *ſeptimo anno ab adventu Albuvin, & totius gentis*, ſuſcepta, optimè affigi poteſt labenti Januario hujus anni, aliiſque duobus menſibus Aprilem præcedentibus, cujus Calendis ſolummodo ſeptimus is annus concludebatur. Pagius certè audiri non debet, qui ad annum 573. num. 3. rectè conſignatam ait à Sigeberto in Chronico mortem Clephi ad annum 576. ſibi enim ipſi apertè contradicere deprehenditur. Siquidem ſtatuit obitum Autharis, ſeu Antharit Regis Langobardorum Nonis Septembribus anni 590., eumque regnaſſe ſcribit annos ſex, teſte Paulo Diacono; iniiſſe autem Regnum anno 586. poſt decem annos Imperii Ducum Langobardorum. Porrò ab anno 586. uſque ad Nonas Septembris anni 590. nonniſi quinque anni, & etiam incompleti, numerari queunt. Itaque ex ipſo Pagio retrahenda eſt mors Clephi ad annum 575., poſt quem regnaverint Duces annis decem uſque ad annum 585., quo demum electus Autharis ſexto Regni anno deceſſerit, anno nempe 590., ut accommodatè ad Pauli Diaconi Hiſtoriam narrat Sigonius; in hoc tamen corrigendus, quod *Forum Cornelii* occupatum à Clepho dicat, Arcemque conditam, quam *Imolam* appellavit; ex Agnello namque Bacchinius tradit id peractum primis hujus anni menſibus à Langobardis, qui mortuo Clepho *tranſierunt Tuſciam uſque Romam, & ponentes ignem, Petram-pertuſam incendio concremaverunt, & conſtruxerunt prædicti Langobardi Forum Cornelii.*

(30) De coactis hiſce Comitiis, editoque per Langobardos publico decreto, ut impoſterum à Regibus abſtineretur, nullum prorſus verbum habet Paulus Diaconus, qui lib. 2. cap. 32. narrata Clephi morte, hæc ſtatim ſubjungit: *Langobardi per annos decem, Regem non habentes, ſub Ducibus fuerunt; unuſquiſque enim Ducum ſuam Civitatem obtinebat.* Vix autem credi poteſt, hanc inſoliti regiminis ſolemnitatem, conſilio habito, & ex communi ſententia peractam, ut tradit Sigonius, à Langobardo Scriptore fuiſſe omnino præteritam, ſi revera collecti in unum Langobardi hæc Comitia celebraviſſent. Optimè igitur animadvertit

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

bernanda conceſſa, Zabano Ticinum, Al-
boino Mediolanum, Vallari Bergomum,
Alahi Brixia, Eoino Tridentum, itemque
ceteris ceteræ. Eodem anno (31) IV. No-
nas Junii Benedictus civis Romanus Ponti-
fex in locum Joannis eſt conſecratus, homo,
prout triſtia hæc Italiæ tempora poſtula-
575 runt, eximia pietate ornatus. Sequenti,
Duces, diviſo inter ſe Regno, (32) certa-
tim inſitam adverſus Italos barbariem effu-
derunt: nam & nobiles reliquos aut è civi-
tatibus ſuſtulerunt, aut tertiæ partis dome-
ſticorum vectigalium tributarios reliquerunt,
&, popularibus ejectis, ipſi cum ſuis ſoli ferè
oppida tenuerunt; & Baſilicis, Templis,
ac Monaſteriis expilatis in Epiſcopos, Ab-
bates, Presbyteros, Monachos, Monialeſ-
que exempla crudelitatis ultima, univerſa
mœrente Italia, ediderunt. Itaque imma-
nitate eorum offenſi Saxones, qui cum eis
venerant, Italia exceſſere. Eodem anno Ju-
ſtino Imperatore VI. Nonas Octobris ex-
tincto (33) Tiberius Thrax, Imperator jam-
pridem ab eo deſtinatus, ſuſcepit Imperium.
Quo nuncio accepto Italiæ ſpes aliqua for-
tunæ eſt melioris oblata. Tenebant hoc
tempore Galliam Franci, aliquot ante an-
nis in eam ex Germania Tranſrhenana (34)
profecti. Regnum autem Clotharii Regis
filii quatuor inter ſe diviſum adminiſtra-
bant, Cherebertus apud Pariſios, Guntran-
nus Aureliis, Chilpericus inter Senones,
Sigebertus Metis. (35) Longobardi autem
Duces, Italia ſubacta, atque ad nihilum pro-
pè redacta ſuperbi, præcipuè Zabanus, &
Amo, & Rhodanus, proximo anno Fran- 577
ciam quoque ſibi diripiendam, ac vaſtan-
dam ſumpſerunt: ſiquidem expedito mili-
tum robore Subalpina oppida, quæ ſuo non-
dum parebant imperio, cum cepiſſent, tra-
jectis Alpibus, ac diviſis copiis proxima
quæque Alpibus loca effuſe populari cœpe-
runt, atque in Provincia Amatum regio-
nis Præfectum acie congreſſum intereme-
runt. (36) Quibus detrimentis Rex Gun-
trannus adductus, adverſus eos Mummolum,
&

Camillus Peregrinius, in ſecunda Diſſertatione de Ducatu Beneventano, à recentioribus ferme omnibus plura hic referri, quæ nulla antiqui, nec idonei Scriptoris auctoritate fulciuntur. Primò, quòd Cleph mortuo tunc primùm inſtituti fuerint triginta Duces; eos enim jam Alboinus, ejuſque ſucceſſor Clephus ſubactis præfecerant Urbibus, nec triginta ſolùm erant, cùm Paulus Diaconus loco jam memorato ſex enumeratis clarè teſtetur: *Sed & alii extra hos, in ſuis Urbibus triginta Duces fuerunt*. Secundò, quòd Langobardi Regiam abominarentur poteſtatem, eamque in communi conſilio abrogaverint. Paulus namque nihil aliud enarrat, niſi quòd *per annos decem, Regem non habentes, ſub Ducibus fuerunt*; id autem accidiſſe Peregrinius affirmat, quòd *ad Comitia pro novo Rege convenire differentes, ſinguli interim, ſingulas moderati fuerint attributas ſibi Langobardorum turmas*. Itaque corrigendus hac in re Sigonius, qui nullo antiquo teſtimonio fultus recentiorum narrationes, credulo nimis calamo, Hiſtoriæ ſuæ adoptarit.

(31) Jam ſupra monuimus, erraſſe Sigonium in aſſignando anno interitus Joannis III. Summi Pontificis; emendari ergo etiam hic debet, cùm anno ſuperiore 574. Benedictus ad Pontificiam dignitatem evectus fuerit poſt decem menſes, ac tres dies, ſeu 21. vacuæ Sedis, ut ex Anaſtaſio colligit Pagius. Tam longi interpontificii cauſſam in tumultus à Langobardis in Italia excitatos conjicit Cl. Blanchinius, qui die 31. Maji anni 574. conſecratum Benedictum aſſeverat.

(32) Si Paulum Diaconum ſequi debemus, qui anno ſeptimo poſt ingreſſum Alboini, ac Langobardicæ gentis in Italiam, effudiſſe hos Duces ſacrilegam iram in templa, ac Sacerdotes enarrat, procul dubio ad ſuperiorem annum revocanda initia ſunt luctuoſæ hujus vaſtationis, ut jam ſuperiùs oſtendimus.

(33) Juſtini junioris mortem biennio prævertit Sigonius; cum enim nonniſi anno 578. obiiſſe ex Alexandrino Chronico, aliiſque monumentis probat Pagius ad eundem annum; diemque quintum Octobris extremum fuiſſe huic Imperatori teſtatur. Eandem ſententiam contra Sigonium, Baronium, alioſque diverſa tradentes, tuetur Eminentiſs. Noriſius de V. Synodo cap. 9. §. 3. plura veterum Scriptorum teſtimonia proferens, ac præcipuè Marii Aventicenſis coævi, qui Indictione XII., cœpta Septembri menſe anni 578., vita functum Juſtinum ſcribit.

(34) In aliis editionibus legitur, *ex Septentrione*; id in Bononienſi emendavit Sigonius. De origine & migrationibus Francorum recenter ſumma cum laude ſcripſit Cl. Eckhart in Comment. Rer. Franc. lib. 1.

(35) Errat Sigonius, aſſerens Sigebertum *hoc tempore*, ideſt anno 576., Regnum tenuiſſe; anno enim ſuperiore peremptus jam fuerat, ut ex Gregorio Turonenſ. in Hiſtor. Francor. à Ruinartio illuſtrata conſtat, & nunc inter omnes convenire Pagius affirmat ad annum 575. num. 1., & 579. num. 4. Deſcripſit hæc Sigonius è Paulo Diacono lib. 2. cap. 10., ſed minimè animadvertit de hac Regum Francorum diviſione mentionem fieri à Paulo ſub iis temporibus, quibus Alboinus primò Italiam invaſerat, ita ſcribens: *His diebus, quibus Langobardi Italiam invaſerunt, Francorum Regnum, mortuo jam Rege Clotario, ejus filii quadrifariè regebant diviſum* &c.: Hinc verò emendandus occurrit alter error, in quem lapſus eſt Sigonius, aſſerens ad hunc annum Saxones, immanitate Langobardorum Ducum offenſos, Italiâ exceſſiſſe. Paulus enim Diaconus narrat lib. 3. cap. 7. Saxones, cùm jure proprio vivere à Langobardis minimè permitterentur, iter in patriam per Gallias ſuſcepiſſe, atque ad Sigebertum pergentes obtinuiſſe, ut in locum, unde venerant, reverterentur. Igitur Saxonum ex Italia receſſus in ſuperiores annos referendus eſt, cùm anno præterito 575. Sigebertus jam obiiſſet. Cl. Eckhart Tom. I. Rerum Francicarum pag. 100. id contigiſſe ſcribit anno 573. ſique hoc verum eſt, Alboino adhuc vivente Saxones Italiam dimiſere; ſiquidem in Galliam perveniſſe, antequam Meſſis colligeretur, tum Gregorius Turonenſis, tum Paulus loco jam relato teſtantur.

(36) Pluries in Gallias Langobardos irrupiſſe uſque ab Alboini regnantis initiis Gregorius Turonenſis teſtatur lib. 4. cap. 42. & ſeqq. novæ editionis, ex quo eadem bella in Hiſtoriam ſuam intulit Paulus Diaconus lib 3. cap. 1. & ſeqq. Irruptionem, hic à Sigonio narratam, fusè deſcribunt iidem Scriptores locis memoratis; ſed malè Sigonius tempora & hiſtoriam confundit. Prœlium, in quo Amatus Patricius à Langobardis obtruncatus eſt, maxima Burgundionum clade, circa annum 571. Cl. Eckhart, loco laudato, commiſſum teſtatur. Ingens tunc præda in Italiam è Galliis tranſlata. Cùm verò iterum Langobardi Gallias invaſiſſent, Mummulus, Amato Patricio ſuffectus, eoſdem apud Ebredunenſem Urbem magna edita ſtrage fudit delevitque; id autem contigit antequam Saxones, qui cum Alboino ad Italiam ſe contulerant, in Gallias tranſmearent; ſiquidem Paulus Diaconus narrata Mummuli contra Langobardos victoria
ſtatim

& Chrannichidem miſit. Ex quibus Mum-
molus magno prœlio victos Franciam cum
præda, captiviſque relinquere extemplò
coëgit, atque Anagnii caſtrum in finibus
Italiæ occupavit. (37) Chrannichis verò
longius progreſſus Alpes ſuperavit, ac Tri-
dentum oppidum expugnavit. Verùm haud
ita multo poſt in prœlio interemptus Eoi-
no Duci occaſionem, ut Tridentum recu-
peraret, aperuit. Francis infelici eventu
tentatis, Longobardi animum inde ad res
Italicas retulerunt, ut quæ propter infirmi-
mitatem ſpem victoriæ celerioris præbe-
578 rent, ac poſtero anno, Faroaldo Duce
Spoletano Præfecto bellum facere inſtite-
runt. Itaque exercitu adversùs Longinum
Exarchum adducto, Ravennam, quæ ingen-
ti præſidio tenebatur, tentare non auſi, Claſ-
ſem invaſerunt, rati locum illum ad pre-
mendam Ravennam fore opportuniſſimum.
Erat Claſſis oppidum non longe à Raven-
na ad mare locatum, ita dictum, quòd ibi
quondam Auguſtus, & ſucceſſores ejus claſ-
ſem ad tuendam Superi maris oram conſti-
tuiſſent; id oppidum, cum haud magno
præſidio ſervaretur, levi certamine in po-
teſtatem adductum eſt. (38) Faroaldus præ-
da ingenti averſa, & valido ibi præſidio
relicto exercitum reduxit domum. (39) Pro-
579 ximo anno Longobardi communi conſilio
Etruriam, quæ in ditione Romanorum re-
manſerat, invadere, &, ſi res proſpere ce-
deret, ipſam demum adoriri Romam, de-
crevere. Quare contractis undique copiis
infeſto agmine in fines irruperunt, ac po-
pulationibus effuſe factis, agriſque late igne,
ferroque vaſtatis, oppida Romanæ ditionis
aggreſſi ſunt. Eo impetu Sutrium, Poli-
martium, Orta, Tudertum, Ameria, Pe-
ruſia, Luceoli, & alia, vix oſtentata oppu-
gnatione, ad deditionem adducta. Nam
Longinus ad ſuperiora incommoda gravi
Claſſenſi quoque bello ita occupatus erat,
ut vix ſatis virium ad Ravennatem agrum
ab aſſiduis Longobardorum, qui Claſſem
tenebant, incurſionibus vindicandum habe-
ret, ne dum longinquis Etruriæ occurrere
detrimentis, & cladibus poſſet. Longobar-
di inde ſpe certiore ſive prædæ, ſive victo-
riæ Romanæ illecti, in agrum Romanum
proceſſerunt, ac pecoribus, quæ adipiſci
potuerunt, abactis, fœde in homines etiam,
arbores, ac ſegetes, & tecta occurrentia
ſævierunt, ac demum Urbi ipſi caſtra ad-
moverunt. Erat Urbs non ſolùm ſine præ-
ſidio, ſed etiam ſine Duce, militumque
Magiſtro; quodque calamitatem Civitatis
augebat, ne frumentariæ quidem rei, ſi
diutius ſuſtinenda obſidio eſſet, affatim
erat, quòd & continuæ Longobardorum
incurſiones agreſtes in agris ſine periculo
verſari non paterentur, & ea æſtate meſ-
ſium nihil feciſſent, & priorum annorum
inopia ipſa Eccleſiæ horrea jam prope fun-
ditus exhauſiſſet. Quod cum Benedictus
Pontifex pro ſua prudentia cerneret, ex-
templò literas ad Tiberium miſit, (40)
orans, ut ſi agrorum vaſtationi, atque
Urbis obſidioni obviam ire præ longo ma-
rium, ac terrarum intervallo non poſſet,
ſaltem ſe inopiæ, ac famis impendentis pe-
riculo liberaret, ac magnum frumenti nu-
merum mari ad Urbem ſummitteret. Quod
poſtquam accepit Tiberius, continuò naves
onerarias in Ægyptum ad coëmendum fru-
mentum ire, atque inde Romam contende-
re juſſit. Interim Longobardi, cum tentata
Urbis oppugnatione ſæpius à muris Roma-
norum virtute repulſi minus opinione pro-
feciſſent, Urbem obſidione cinxerant, ſpe
ducti, ſe, quemadmodum pleraque Roma-
norum oppida fame ad deditionem adegiſ-
ſent, ſic Romam quoque haud dubie com-
pulſuros. Itaque ne quid in Urbem infer-
retur, quod ad levandam obſeſſorum ino-
piam pertineret, Urbem tanta cura cir-
cumſedebant, ut neminem aut exire, aut
ingredi paterentur; quo fiebat, ut propter
gliſcentem in dies rerum omnium ad vi-
ctum neceſſariarum penuriam Civitatis mi-
ſerior, atque afflictior in dies conditio fie-
ret. Ceterùm ad grave obſidionis incom-
modum

ſtatim ſubjungit lib. 3. cap. 5. *Poſt hæc Saxones, qui cum Langobardis in Italiam venerant, in Gallias perrumpunt*. Eadem habet Gregorius Turonenſ. Cùm ergo Saxones cum uxoribus & liberis ex Italia receſſerint anno 573., ut ſuperiùs adnotavi, figenda videtur altera hæc Langobardorum irruptio anno 572. Demum expeditio à tribus Ducibus Zabano, Amone, & Rhodano in Gallias ſuſcepta fuit poſt dimiſſam à Saxonibus Italiam, ſed certè ante annum 575. cùm eam, vivente adhuc Sigeberto Rege, Gregorius Turon. & Paulus Diaconus peractam enarrent.

(37) Supra Tridentum poſitum fuiſſe hoc Caſtrum tradit Paulus Diaconus lib. 3. cap. 9. è quo hæc deſumpſit Sigonius.

(38) Biennium inſumptum in oppugnatione Claſſenſis Oppidi à Faroaldo Duce Spoletano, ab anno nempe 576. uſque ad 578. tradit Rubeus in Hiſt. Ravennæ ad hos annos.

(39) In aliis Editionibus hæc ſubſequuntur: *Benedictus Pontifex Gregorium Civem Romanum Diaconum Conſtantinopolim miſit, ut apud Imperatorem Legatum Pontificium ageret, quem illi Apocriſarium, ac Reſponſalem dixerunt. Ab eo cùm eximiæ doctrinæ laude præſtaret Eutychius Patriarcha Conſtantinopolitanus, haud dubiè de reſurrectione, Hæreſeos eſt convictus.* Sigonius in Bononienſi id expunxit, & meritò. Quamvis enim Joannes Diaconus lib. 1. cap. 25. Benedictum I. Eccleſiaſtici hujus muneris, in Gregorium collati, auctorem faciat; Paulus tamen in ejuſdem vita num. 7. Pelagio II. id attribuit. Univerſa verò recentium eruditorum cohors ſecundam hanc ſententiam complectitur, magnuſque parens Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Baronius hac in re Joannem redarguit ad annum 581. Contra verò Monachi Pariſienſes S. Mauri in vita S. Gregorii, ex ejus potiſſimum ſcriptis collecta, quam IV. volumini præfixere, religioni ſibi ducentes fidem abrogare Joanni Diacono, qui tum ſcripta S. Gregorii, tum antiquiſſima Archivorum monumenta, quæ ad nos minimè pervenere, diligentiſſimè excuſſit, accedente etiam ſedulo examine, atque approbatione Joannis VIII., cujus hortatu illam conſcripſit, conciliare utrumque ſtuduere, aſſerentes nihil vetare, quin credi poſſit à Benedicto I. Gregorium aſſumptum fuiſſe ad Eccleſiæ Romanæ Diaconatum, & fortaſſe etiam ad Legationem apud Imperatorem obeundam, ſed cùm, citò decedente Benedicto, nonniſi ſub Pelagio impleta fuerit, Paulum Diaconum non immeritò ſcripſiſſe hæc facta à Pelagio. Quidquid tamen de hoc ſit, (quod tantummodo per conjecturam innuunt Benedictini) citra dubium eſt, S. Gregorium nonniſi à Pelagio II. Conſtantinopolim miſſum.

(40) De hiſce Literis ſilet omnis antiquitas, nec mitti poterant, cùm Benedictus deceſſerit, antequam Tiberius ſolus regnaret, ut ſequenti adnotatione patebit.

modum acceſſit importuna quoque mors Benedicti Pontificis, (41) qui miſerias Italiæ lugens III. Kal. Auguſti ex humanis exceſſit. Hunc verò dolorem magna ex parte lenivit Pelagius II., Civis Romanus, qui propter ſingularem ſanctitatis, & prudentiæ opinionem III. Idus Novembris eſt ſubrogatus: (42) is, quòd, cincta undique Longobardorum ſtationibus Urbe nuncius ad Imperatorem mitti de more non poſſet, extemplò ſine illius auctoritate eſt conſecratus. Jam conſumptis rebus omnibus nec longius fames ferri, nec diutius ſuſtineri
580 obſidio poterat, cum quingenteſimo octogeſimo ineunte anno naves Tiberii frumento onuſtæ Oſtiam acceſſerunt. (43) Frumentum in Urbem, quamquam contra tendentibus Longobardis, ſubvectum: Civitas, quæ jam ad extremum redacta, & inediâ, qua multi quoque perierant, diuturnâ erat confecta, diviſo frumento vehementius accenſa eſt ad reliqua obſidionis incommoda perferenda. Quod ubi Longobardi viderunt, de relinquenda obſidione conſilium habuerunt, ac Romanis petentibus inducias conceſſerunt, eaſque interpoſito ſacramento firmarunt. Verùm domos ſuas quiſque dilapſi temere ſævire in agreſtes captivos præcipuo religionis odio inſtiterunt. Quippe alii, ut D. Gregorius in Dialogo refert, (44) cum Gentilium more victimas cæderent, quos carnes immolatitias ſecum edere nolle comperiebant, fœdiſſime trucidabant: alii, cum caput capræ immolaſſent, idque poſt ſolemnes circumcurſationes, & nefandi carminis dedicationes ſummiſſis capitibus adorarent, quos à tam barbara ſuperſtitione refugientes videbant, miſere occidebant. His de rebus Helias Archiepiſcopus Aquilejenſis, (45) cum Gradum deceſſorum ſuorum exemplo incoleret, decretum à Pelagio Pontifice elicuit, ut ipſius Eccleſiæ ſedes ex Aquileja Gradum transferretur, eaque Metropolis omnium Eccleſiarum Venetiæ, & Iſtriæ eſſet, atque Epiſcopis ſuis in ædem S. Euphemiæ ad Conventum vocatis decretum recitavit, (46) atque ex eorum ſententia Aquilejenſis Eccleſiæ intereſſe conſtituit, ut relicti immanitati Longobardorum Aquilejâ ſedes Epiſcopi in Grado, ut ſecuriore ab eorum impetu loco, ſtatueretur, & poſthac Gradenſis Eccleſia Venetæ oræ, Iſtriæque Eccleſiarum caput, & mater appellaretur. Ab illo tempore Aquilejenſis Antiſtes ſeſe Patriarcham vocavit. Inſequenti anno Fron- 581
toni

(41) Baronius credidit anno 577. obiiſſe Benedictum, ejuſque ſententiæ ſubſcripſere Severinus Binius, Monachi Benedictini in memorata S. Gregorii vita, aliique. Seriùs hanc mortem protrahit Papebrochius in Conatu Chrono-hiſtorico, illam eodem anno conſignans, quo Sigonius, ideſt 579. At invictis argumentis Card. Noriſ. loco laudato cap. 9. §. 4., Blanchinius, & Pagius tuentur è vivis ereptum Benedictum anno 578. Vide Pagium ad an. 577. num. 2. Ad annum quoque 578. retrahenda eſt obſidio Romæ à Langobardis Ducibus peracta, ſi verum eſt, ob grave illius incommodum, mœrore confectum obiiſſe Benedictum.

(42) Statuto errore obitus Benedicti, corrigenda quoque eſt Epocha electionis Pelagii II.; cùm enim Sedes vacaverit menſibus tantùm tribus, & diebus decem, ut Anaſtaſius tradit, ſeu quatuor integris menſibus, ut Pagius contendit, neceſſe eſt eodem anno 578., quo Benedictus deceſſit, ad Pontificiam dignitatem evectum fuiſſe Pelagium. Trigeſimum verò Novembris diem S. Andreæ Apoſtolo ſacrum huic electioni Pagius aſſignat; Blanchinius diem 27. ſtatuit.

(43) Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Benedicti Papæ hæc habet: *Dum cognoviſſet Juſtinus piiſſimus Imperator, quia Roma periclitaretur fame, & mortalitate, miſit in Ægyptum, & oneratas naves frumento tranſmiſit Romam*. Sigonius id Tiberio adſcribit, falſa opinione captus, quòd ad illum Cæſarem miſſus fuerit à Benedicto Legatus Gregorius. Cæterùm Tiberius Auguſtus aliis bellis, curiſque diſtentus, parum de recuperanda Italia, aut etiam Roma conſervanda cogitavit, adeò ut *ſolis piorum, maximè verò ancillarum Dei precibus, & Sanctorum Apoſtolorum protectione tunc & poſtea Urbs ſtetiſſe videatur*, quemadmodum adnotavere Benedictini Monachi in vita S. Gregorii lib. 1. cap. 5. num. 5.

(44) Nempe lib. III. cap. 27. & 28. Horum Martyrum memoria colitur die ſecundo Martii, Actaque eorundem illuſtrat Bollandus ad illum diem, de numero occiſorum à Langobardis in odium Catholicæ fidei pluribus diſputans. Annum certè, quo hi Martyres paſſi ſunt, non rectè indicat Sigonius; Sanctus namque Gregorius hæc deſcribens, *ante annos ferme quindecim* acta eſſe teſtatur; cùm igitur certum ſit Dialogos ab hoc Pontifice conſcriptos eſſe anno 593., ſtatuendus eſt horum Martyrum natalis circa annum 579., quo illum conſignat Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis, & in adnotationibus ad Martyrologium, eique ſubſcribit Bollandus loco jam memorato.

(45) Optimè emendavit Sigonius, quod in prima editione legebatur, *Patriarcha Aquilejenſis*. Nondum enim *Patriarchæ* nomen Aquilejenſes Præſules tunc ſumpſerant, ut Card. Noriſius docet loco ſuperiùs adnotato cap X.

(46) Andreas Dandulus, editus in XII volumine magnæ collectionis *Rerum Italicarum*, Synodum hanc ex antiquiſſimis codicibus deſcriptam recitat libro ſexto ſuæ Hiſtoriæ in hæc verba: *Imperante Sereniſſimo Tiberio Conſtantino Auguſto, anno Imperii ejus V, eodem Conſule, ſub die III. Nonarum Novembrium, Indictione decima tertia*. Characteres iſti annum 579. prorſus indicant. Quamvis enim Panvinius in Faſtis, Tiberii Conſulatum ſub anno 580. ponat, attamen corrigendus eſt ex Chronico Alexandrino, ubi Indictione XII. Tiberius Conſtantinus primùm Conſul dicitur, ut monet Em. Noriſius de Synodo V. cap. 9. § 4, qui plura ad hoc firmandum profert. Itaque non ad hunc annum, ſed ad ſuperiorem reponenda eſt hæc Synodus; tunc enim verè annus quintus Tiberii decurrebat deſignati Cæſaris à Juſtino II., Idibus Novembris anni 574., & Indictio XIII. incœpta erat menſe Septembri. Verum quidem eſt memoratam Synodum valde nutare, cùm tam celebris Concilii, in quo, Pontificio decreto inſtituta Metropolis fuit Gradenſis Eccleſia, & Patriarchale inditum nomen, ut Sigonius narrat, nec Paulus Diaconus, nec Anaſtaſius Bibliothecarius, nec Pelagius ipſe II. in tribus epiſtolis ad Heliam datis, quidquam meminerint. Quin immo Cl. Bernardus Maria de Rubeis, quem ob inſignem ingenii ac eruditionis præſtantiam ſummopere colo, in *Diſſertatione Hiſtorica de Schiſmate Aquilejenſis Eccleſiæ*, edita Venetiis hoc anno 1732. eandem prorſus commentitiam vocat, validis argumentis probans figmentum hoc eſſe partim primò excuſum poſt Pauli Diaconi mortem, partim conſutum ex Actis Schiſmaticæ Synodi, quam à Paulino celebratam Pelagius I. in ſuis Epiſtolis certo teſtimonio nos docet. Quæ ille in hanc rem egregiè diſputat, legi apud eundem poſſunt capite IX. ac X.

toni Archiepiſcopo Mediolanenſi mortuo Laurentius eſt ſuffectus. (47) Gregorius autem Civis Rom. Diaconus, à Pelagio Pontifice Conſtantinopolim, ut Apocriſarium apud Tiberium ageret, miſſus, Eutychium Patriarcham male de mortuorum reſurrectione libro edito ſentientem deprehendit, ejuſque errorem tanta ſacrorum teſtimoniorum, prout erat prompti, atque eruditi in primis ingenii, multitudine confutavit, ut Eutychius, qui corpus noſtrum impalpabile in reſurrectione fore cenſuerat, mox morti proximus cum manus ſuæ cutem teneret, plurimis præſentibus dixerit: Confiteor, fore, ut omnes in hac carne reſurgamus. (48) Ceterum & hoc, &
582 proximo Longobardi fidem, quam Romanis dederant, violarunt, atque infeſtos iterum in regionem eorum exercitus induxerunt, ac variis urbes, & caſtra maleficiis affecerunt, Longino adhuc etiam quotidianis Claſſenſium incurſionibus, prœliiſque implicito. Eodem anno, ut ſcribit Beda, IV. Idus Auguſti Tiberius Imperator eſt mortuus, (49) majorem laudem ferens Chriſtianæ pietatis, quàm militaris prudentiæ, aut virtutis. Mauricius ex Cappadocia, dux ejus, vir egregius, ducta in matrimonium filia, ex teſtamento ejus occepit Imperium. Hic, cum ut ſapientia, ſic fortitudine Juſtinum, & Tiberium ſuperaret, ac quantum Imperio dedecus, & detrimentum, occupata à Longobardis Italia, afferret, animadverteret, extemplo, quod illi facere neglexerant, de pellendis illis varia ſecum inire conſilia cœpit. Opportunè autem Pelagius Pontifex legatos ad eum miſit, qui illum de univerſo ſtatu Romanæ Urbis, atque Italiæ, & de aſſiduis Longobardorum injuriis edocerent, eademque mandata Gregorio Apocriſario ſuo per literas edidit: *Omnia, quæ neceſſaria ſunt*, inquit, *tibi per Honoratum Notarium juſſimus indicanda, ut, quoniam Ravennæ cum Domino Patricio fuit, ipſe quæcumque opportuna judicaveris, Domino Imperatori exponas. Nam exprimi vix poteſt, quantis damnis, ac cladibus à Longobardis contra jusjurandum afficiamur. Promiſit autem nobis Sebaſtianus, ſe neceſſitates, & pericula totius Italiæ piiſſimo Domino Imperatori patefacturum. Agite igitur, & conſulite, quanam ratione poſſitis maturè noſtris periculis ſubvenire, quia Reſpublica in tantas anguſtias eſt adducta, ut niſi Princeps Magiſtrum Militum, & Ducem huc mittat, omnibus ſimus auxiliis deſtituti. Nam pleræque partes Romanæ ditionis præſidiis vacant, atque Exarchus ſcribit, nullum ſe nobis ferre auxilium poſſe; nam ſe ne ad Ravennæ quidem partes tuendas ſatis valere. Faxit Deus, ut Imperator noſtris ſubitò periculis præſto ſit, priuſquam nefandiſſimæ gentis*

(47) Omnium ferme Scriptorum Mediolanenſium opinio fuit, Laurentium II. nonniſi mortuo Frontone ad Mediolanenſis Ecclesiæ regimen fuiſſe delectum. Occaſionem præbuere Indices recentiores Archiepiſcoporum Mediolanenſium, qui XII. tantùm annos Sedis Laurentio tribuunt, atque in ea ſententia Baronius quoque fuit, ſtatuens ideo Præturam Urbanam, à S. Gregorio adminiſtratam, anno 581.; cùm ipſemet aſſerat epiſtola 2. libri 3. ad Conſtantium, ſe Prætorem Urbis ſubſcripſiſſe cautioni Fidei à Laurentio Epiſcopo miſſæ ad Apoſtolicam Sedem. Pugnare tamen hæc omnia cum recto temporum ordine, ac hiſtoriæ veritate, Card. Noriſius loco ſæpius relato §. 3., Pagius ad annum 581., & Benedictini S. Mauri in ejuſdem vita, oſtendunt argumentis, quæ hic repetere non vacat. Quod ad Laurentium pertinet, examinandæ ejuſdem Epiſcopalis muneris Chronologiæ facem vividam prætulit antiquiſſimus Bibliothecæ Ambroſianæ catalogus à Papebrochio illuſtratus, atque alter a Mabillonio productus tom. 1. Muſæi Italici, qui XIX. annos, ac ſeptem menſes illius Sedis adnotavere. Cùm verò XI. Frontoni tribuant, nec differri poſſit mors Laurentii ultra annum 593., quo jam ſucceſſiſſe Conſtantium ex S. Gregorii epiſtolis conſtat, apertè colligitur, eodem tempore, quo Fronto Eccleſiam Mediolanenſem ſacrilegè occupabat, electum quoque in Archiepiſcopum fuiſſe Laurentium II. Difficilius eſt ſtatuere initium ſuſcepti ab ipſo paſtoralis officii. Em. Noriſius loco laudato id contigiſſe ſcribit anno 571. Papebrochius, & Pagius ad ineuntem annum 573. protrahunt, itaut ab Honorato, qui duos tantummodo annos ſediſſe in vetuſtis catalogis dicitur, per biennium legitimo Antiſtite Mediolanenſis Eccleſia caruerit. Hanc ego ſententiam libentiùs amplector; valde enim vero ſimile videtur, conſternatos bellicis Langobardorum tumultibus, ſuaque à Patria exules cives noſtros, in Januenſem Urbem fugâ receptos, minimè cogitaſſe de eligendo ſtatim poſt Honorati obitum novo Archiepiſcopo; fortaſſe verò nondum ipſis innotuerat crimen Frontonis, Mediolani ſimoniacis artibus ad eam dignitatem provecti, ac proinde, poſt aliquod ſolummodo tempus detecta injuſta ejuſdem electione, collectis ſuffragiis Laurentium Archiepiſcopum acclamavere. Liceat hic obiter nonnulla de Frontonis morte attexere; Scriptores namque Mediolanenſes concordes tradunt, illum in Urbe hac noſtra ſolemni ſupremi Numinis vindicta perculſum; varia tamen evulgavere, aſſerentibus aliis, proximè ad ædem S. Victoris in Romana porta extructam, hiante ex improviſo tellure, abſorptum fuiſſe; aliis verò, perſequente eundem flamma cœlitus immiſſa, in nemore extra Urbem devoratum expiraſſe. At uterque catalogus Papebrochii, ac Mabillonii, cui conſentit antiquus alter editus tomo IV. collectionis *Rerum Italicarum*, obiiſſe ipſum *Genuæ* dilucidis verbis affirmant. Siquidem comprehenſus, utpote Sedis invaſor, duci illuc potuit, ne ultro Eccleſiam Mediolanenſem tyrannico premeret jugo, quemadmodum innuit Papebrochius. Lepidas igitur fabellas crediderim, quæ hactenus de Frontonis obitu in vulgus emanavere, pluribus adhuc (levi antiquitatis ſtudio inſperſis) digito cives, exteroſque tam ſeveræ ultionis loca docentibus.

(48) Incertum eſſe, quo anno Conſtantinopolim miſſus fuerit S. Gregorius, aſſerunt Monachi Benedictini in ejuſdem vita lib. 1. cap. 5. in eam ſententiam propendentes, id contigiſſe ſtatim ac Pelagius II. Benedicto ſucceſſit, ideſt circa annum 578. De Eutychii Hæreſi integram concertationem refert ipſe S. Gregorius lib. XIV. Moralium à num. 72. ad 75. Rectè autem hoc anno collocatam à Sigonio, mors ipſius Eutychii evincit; anno enim ſequenti 582. deceſſit Aprilis menſe, ante Tiberium Imperatorem, ſublatum menſe Auguſto anni memorati.

(49) Quatuor adhuc diebus ſupervixiſſe Tiberium ex Chronico Alexandrino, aliiſque antiquis monumentis evincunt Noriſius, & Pagius, jamque eruditis omnibus exploratum eſt, obiiſſe illum hoc anno die 14. Auguſti, exploſâ Baronii ſententiâ, qui mortuum tradit Tiberium anno 586., à corrupto Evagrii textu in errorem adductus, quem tamen errorem ipſemet Baronius agnovit, Tiberii obitum retrahens ad annum 583. in Append. Tomi XII.

tis exercitus occupet , quæ adhuc à Republica A
obtinentur. (50) His de rebus Mauricius in
præſens Longinum , ut parum ad tantam
rerum molem ſuſtinendam idoneum , revo-
cavit , ac Smaragdum Patricium , virum
impigrum , atque in primis militiæ gnarum
Exarchum cum novo exercitu Ravennam ,
Gregorium verò Ducem , & Caſtorium Ma-
giſtrum Militum Romam deſtinavit. Poſte-
583 ro anno Smaragdus cum firmo copiarum
ſupplemento Ravennam advectus non ipſos
ſolùm Ravennates , ſed etiam omnes Italos
melioris ſpe conditionis implevit. (51) Is,
Ravennati re conſtituta , cum ad res mili-
tares animum intendiſſet , bellum Claſſenſe
à Longino cœptum magna ope continua- B
vit , ac variis prœliis hoſtium audaciam
fregit , & Droctrulfum , virum bello egre-
gium , à Longobardis ad Romanorum par-
tes traduxit. Hic natione Suevus erat , puer
quondam à Longobardis captus : ceterùm
occaſionem veteris ulciſcendæ fortunæ ſuæ
quærentem Smaragdus ſub adventum ſuum
nactus perpulit , ut ad ſe tranſiret ; quo fa-
cto , ille Brixillum oppidum ad Padum ,
Longobardis non caventibus , occupavit ,
acceptiſque ſubitis à Smaragdo præſidiis ,
adversùs eos obtinuit. Gregorius autem
Dux , & Caſtorius Magiſter Militum Ro-
mam progreſſi , ingenti omnes lætitia extu-
lerunt , ſperantes , ſe eorum conſilio non C
tam Urbem , quàm agrum facilè tutaturos.
Nec minore plauſu populi Gregorius Apo-
criſarius propter integritatis , & eruditionis
ſuæ præſtantiam in Urbem rediens , eſt ex-
ceptus. (52) Sequenti anno Mauricius , mul- 584
tis agitatis de pellendorum Longobardorum
ratione conſiliis , nullum opportunius eſſe
conſtituit , quàm , ut Francos ad arma ſo-
licitaret ; ut qui & bello ſemel à Longobar-
dis laceſſiti rurſus eandem timere non im-
meritò procellam poſſent , & propter loco-
rum vicinitatem magnam invadendi , atque
evadendi facultatem haberent ; quare lega-
tos ad Childebertum Regem ad eam rem
accendendum decrevit. Hujus conſilii cer-
tiores facti Longobardi continuò , ut au-
ctor eſt Annonius , legatos duodecim ad
Mauricium Imperatorem , totidemque ad
Guntrannum , & Childebertum Reges Fran-
corum miſerunt , ut pacem cum Imperato-
re facerent , & amicitiam cum Regibus in-
ſtituerent , ac per eos Francis ſe tributo
duodecim millium ſolidorum annuo devin-
xerunt. Eodem anno Droctrulfus magna
Longobardis , qui Parmam , Regiumque
tenebant , incommoda aſſiduis in eorum
agrum incurſionibus faciendis importavit ,
nec leviora Smaragdo Claſſem oppidum op-
pugnanti adjumenta ſuppeditavit , opportu-
nis ſecundo Pado ſubſidiis ſummittendis.
Inſequenti , legati Mauricii in Franciam 585
acceſſerunt , ac , quinquaginta millibus ſo-
lidorum Childeberto Regi oblatis , juvenem
facilè perpulerunt , ut bellum cum Longo-
bardis ſuſciperet , atque trajectis Alpibus
eos

(50) Epiſtolam hanc recitat Johannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 1. num. 32 , & ex eo Labbeus Tomo V. Conciliorum , ſed diverſis omnino verbis conceptam ; proinde dicendum eſt , politiori facundis comptam fuiſſe à Sigonio , ac per compendium relatam.

(51) Exarchorum Ravennenſium parum explorata adhuc eſt cum ſeries , tum tempus. Rubeus in Hiſt. Ravennæ , delatum in eam Urbem Smaragdum Exarchum anno ſuperiore 582. ſcribit. Panvinius , Scaliger , Freherus , aliique paſſim , Smaragdi adventum in Italiam ad annum 584. ſtatuunt. Medius inter D
enunciatos Scriptores procedit Sigonius , hunc annum 583. adventui Ravennam Smaragdi aſſignans ; ſique conjecturis (quæ ſolæ ſuperſunt) ſtandum ſit , veroſimilior hæc opinio videtur. Prima eſt , Mauricium de urgendo in Langobardos bello cogitaſſe , ſtatim ac Imperium eſt conſecutus ; præcipuè cùm Pelagius Summus Pontifex id per Apocriſarium ſolicitaret , ut Rubeus tradit. Secundò , Auguſtos , cùm ſoli Imperium inchoarent , conſueviſſe , alterum Exarchum in Italiam mittere , eum revocantes , qui ſub Prædeceſſore Provinciam adminiſtraverat , quemadmodum Cl. Bacchinius animadvertit , exemplum Mauricii , Smaragdum Longino ſubrogantis inter alia proferens in Agnello pag. 147. num. 6. editionis Mediolanenſis. Cùm igitur anno 582. E
Mauricius acclamatus fuerit Imperator , credi facillimè poteſt , deſignatum eo anno ad Exarchi munus Smaragdum , atque hoc anno in Italiam devectum.

(52) Falli hic Sigonium , qui reditum in Urbem S. Gregorii ſtatuit ad an. 583. , apertè docet epiſtola , à Sigonio ipſo ſuperiùs relata , Pelagii II. Conſtantinupolim ad ipſum miſſa *IV. Nonas Octobris* , *Indictione III.* , quæ procul dubio annum 584. deſignat. Baronius in annalibus reducem à Legatione ſua Gregorium facit anno 586. , ſed poſtmodum in appendice ad Tomum XII. hanc ſententiam revocavit , ac Gregorii reditum anno 584. affixit , atque huic poſtremæ opinioni ſubſcribit Pagius , inquiens , vel ſub finem hujus anni , vel ſub initium ſequentis Romæ Gregorium reſtitutum. Ut conſtanter hoc affirmet id in cauſa eſt , quòd Johannes Diac. in ejus vita lib. 1. cap. 33. aſſerat , Gregorium Romam rediiſſe cum Presbytero Maximiano , S. Andreæ Abbate , ac poſtmodum Epiſcopo Syracuſano , quem conſtat , circa hoc tempus , Pelagii juſſu è Conſtantinopoli in Urbem reverſum. Attamen cùm attentè legerim Joannem Diaconum , nihil minus ab eo referri deprehendi , quàm ſocium itineris Maximiano ſe dediſſe Gregorium ; dum enim narrat miraculum navis , quæ aquis plena uſque ad ſuperiores tabulas , incolumis tamen poſt dies octo ad Cortonenſem portum appulerat , egreſſoque Maximiano , ac ſociis , ſtatim in profundum demerſa fuerat , ait hoc contigiſſe *per meritum Gregorii* , *quem Fratres viſitaverant* Conſtantinopoli degentem , ut ſupra jam dixerat. Porrò ſi ſocius navigationis fuiſſet Gregorius , non præteritæ viſitationis merito adſcribendum erat conſervatæ vitæ beneficium , ſed præſentiæ , ac precibus ſancti viri , in eodem cum ipſis verſantis periculo. Præterea Gregorius ipſe miraculum idem enarrans lib. 3. Dialogorum cap. 36. apertè docet ſe adhuc Conſtantinopoli moratum , cùm Maximianus Romam rediit ; ſiquidem hæc ſcribit : *Dum juſſione Pontificis mei in Conſtantinopolitanæ Urbis palatio reſponſis Eccleſiaſticis deſervirem , illuc ad me idem Venerabilis Maximianus , caritate exigente , cum fratribus venit. Qui cùm ad Monaſterium meum Romam rediret , in mari Adriatico nimia tempeſtate deprehenſus , inæſtimabili ordine , atque inuſitato miraculo , erga ſe , cunctoſque , qui cum ipſo aderant , Omnipotentis Dei & iram cognovit , & gratiam*. At ex hujuſmodi loquendi modo quis non videt certo certiùs evinci , ab hac navigatione abfuiſſe Gregorium , qui , ſi præſens extitiſſet , fateri debuiſſet ſupremi Numinis beneficentiam , non tam Maximiano , ac ſociis , ſed etiam ſibi ipſi ſummè propitiam ? Meritò igitur Benedictini Patres in ejus vita lib. 1 cap. 5. aſſeruere , *expeditum non eſſe certò aſſignare , quo tempore Gregorius repatriaverit* ,

eos ex Italia deturbaret. (53) Qua re audita, Longobardi Duces rebus ſuis timentes, tranſacto decennio, circa Septembrem (54) in Concilium convenere, ibique relatione de præſenti ſtatu Reipublicæ facta, ut regius dominatus reſtitueretur, concordibus omnium ſententiis decrevere, rati, ſe in hunc modum faciliùs & partum imperium retenturos, & Romanis nova, ut apparebat, adversùs ſe molientibus occurſuros.

FL. AUTHARIS REX.

EXequentibus inde, quinam tanto dignus titulo foret, præterquam quòd nemo Autharim Clephonis filium opinione virtutis anteeedebat, nomen etiam patrium ad dignitatem deferendam plurimum valuit. Autharis autem Rex deſignatus, cum Droctrulfi defectionem, & Brixilli amiſſionem iniquo animo ferret, Romanoſque propterea ſuſtuliſſe animos eerneret, omnium primùm rem eam ſibi conficiendam eſt arbitratus. Itaque, ut celeritate hoſtes imparatos opprimeret, regno nondum conſtituto, exercitum Brixillum adduxit, ac caſtris poſitis omni ope oppugnare inſtituit. Ibi, cum obſidio reſiſtentis virtute Droctrulfi in longum extraheretur, ſolemnes, quæ initio regni fiebant, munerum, honorumque diſtributiones obivit, ac ferme, quæ ad formandum regnum pertinebant, cuncta tranſegit; ſiquidem ſatis conſtat, ipſum regno Longobardorum, quod adhuc & viribus imbeeillum, & dignitate parum ſpecioſum fuerat, multum & amplitudinis ad decus, & opum ad potentiam addidiſſe. Inſtituit enim, ut Reges Flavii nomine, antiquo Imperatorum exemplo, appellarentur; & ut à ſingulis Ducibus vectigalium ſuorum dimidium ad regiam tuendam amplitudinem conferretur. Is cenſus tertio quoque anno in Palatium regium à Jacobo Gualla ſcribitur eſſe illatus. Illis verò uſum urbium, dominio, & jure ſibi retento, reliquit; neque ſucceſſores tradidit, niſi aut virili extincta ſtirpe, aut conflata defectione. (55) Brixillum interea & terreſtribus, & navalibus apparatibus vehementiſſimè oppugnatum, tamen Droctrulfo, & ſubſidiariis ad omnes conatus hoſtium ſtrenuè oceurrentibus validè reſiſtebat: verùm infinita ingruente, & in muros aſſiduè à Pado, terraque ſcandente multitudine Droctrulfus exterritus poſtremò oppidum dedidit ea eonditione, ut ipſe cum præſidio dimitteretur ineolumis. Autharis Brixillo potitus muros, ne in poſterum receptaeulum hoſtium eſſet, ad ſolum uſque dejecit. Droctrulfus Ravennam ad Smaragdum profectus. Is, Claſſis oppido militum corona eircundato, Longobardos aſſiduis oppugnationibus fatigabat: Droctrulfo autem ad ſe cum ſuis veniente, viro non ſolùm manu, ſed etiam conſilio ad omnia audenda promptiſſimo, hoſtes premere eò vehementius inſtitit. Eodem tempore Patriarcha Aquilejenſis Helias veterem hæreſim renovavit de tribus capitibus Concilii Chalcedonenſis. Nam id Concilium Theodorum Epiſeopum Mopſueſtenum laudaverat, & Theodoritum Cyrenſem, atque Ibam Edeſſenum Epiſcopos ab Epheſino Concilio prædatorio condemnatos, cum anathema Neſtorio, & Eutycheti dixiſſent, Eccleſiis reſtituerat; poſt autem Concilium Conſtantinopolitanum ſcripta eorum, tanquam à veritate Catholica diſſidentia, condemnatat. Epiſeopi autem Venetiæ, Liguriæ, & Iſtriæ prioribus annis Concilium Conſtantinopolitanum eo nomine reſpuerant, quòd Chalcedonenſe damnaſſet; qua illorum opinione à Pelagio primo Pontifice refutata, Helias ad alteram partem ſe retulit, ac tria capita Chalcedonenſis Concilii reprobavit. Qua re cognita Pelagius Pontifex prioris Pelagii exemplum ſequutus errorem ejus coarguit, atque, ut in fide Catholicorum perſeveraſſe vellet, admonuit, eleganti epiſtola per Gregorium Dia-

(53) Si fides habenda eſt Gregorio Turonenſi, auctori his temporibus æquali, & in ipſis Galliis ſeribenti, hæc Maurieii Imperatoris Legatio in Franciam multò citiùs eontigit. Poſtquam enim narravit, Childebertum II., anno IX. ſui Regni, qui anno 584. reſpondet, in Italiam eontra Langobardos veniſſe, atque ab iiſdem, Illius inſtructiſſimas eopias timentibus, ſeque ideo ejuſdem ditioni ſubdentibus, multis donatum muneribus in Gallias fuiſſe reverſum, ſtatim ſubjungit: *Ab Imperatore Mauricio ante bos annos quinquaginta millia ſolidorum acceperat, ut Langobardos de Italia extruderet. Audito autem, Imperator, quòd cum iis in pace conjunctus eſſet, pecuniam repetebat, ſed bic fidus à ſolatiis ne reſponſum quidem pro bac re reddere voluit.* Præceſſit igitur hunc annum Legatio Maurieli; quamvis enim idem Gregorius, alteram narrans expeditionem à Childeberto peractam anno 585., aſſerat fuiſſe à Miſſis Imperialibus compulſum, *qui aurum, quod anno ſuperiore datum fuerat, requirebant*, intelligendum crediderim, non de anno proximè elapſo, ſed de altero præcedente, niſi contradictionis Gregorium ineuſare velimus. Certè Franeiſcus de Mezeray in Hiſtoria Francica gallicè ſcripta, erogata à Legatis Mauricii Childeberto II. quinquaginta millia Nummorum, ut contra Langobardos moveret, anno 583. enarrat. Sigonius verò, qui id in annum 585. differt, deceptus eſt à Paulo Diacono, qui lib. 3. cap. 17. ſecundam expeditionem eum prima confundit.

(54) Decennium Imperii Ducum expiraverat ſub finem anni 584., aut Januario menſe anni ſequentis, ut ſuperiùs ſtatuimus. Anno igitur 585. inſtitutus eſt Rex Autharis, ut Cl. Bacchinius jam adnotavit in laterculo Regum Langobardorum jam indicato, editoque contra Camilli Peregrinii Chronologiam. Porrò ſi *circa Septembrem* renunciatus in Regem fuiſſet Autharis, ut tradit Sigonius, quinque tantùm annos & aliquot dies regnaſſet, cùm à Sigonio ipſo ejuſdem mors referatur ad *Nonas Septembris* anni 590. Paulus verò eidem ſex annos aſſignat, quorum ultimus, niſi completus, ſaltem provectus intelligi debet. Præterea, ſi uſque ad Septembrem producta fuiſſet Autharis electio, non decem tantùm annis, ſed undecim, Duces imperaſſent, contra Pauli teſtimonium. Itaque ad initium anni 585. figenda eſt Autharis in Regem electio.

(55) Originem *Feudorum*, quorum initia, non ſecus ac Nili fontes, à Scriptoribus ſuperiorum temporum infelici conatu tentata, denſioribus etiam tenebris involuta fuere, ex hac Autharis Regis inſtitutione apud Italos profluxiſſe, nemo in præſens ignorat. Plura in hanc rem eruditè differit Auctor Hiſtoriæ Civilis Regni Neapolitani lib. 4. cap. 1. num. 3. Georgius quoque Adamus Struvius in Syntagmate Juris Feudalis cap. 1. condita primùm à Langobardis hoc tempore in Italia *Feuda*, celebrium Auctorum teſtimoniis confirmat.

Diaconum, virum, ut diximus, eruditiſſimum ſcripta. Quem errorem Helias non ſolùm non abjecit, ut oportuit, ſed eodem etiam tres ſuos ex Iſtria ſuffraganeos imbuit; quin etiam Joannem Ravennatem Archiepiſcopum in ſuam ſententiam traxit. (56) Interim Autharis per hiemem reliquis regni partibus ordinandis vacavit. In primis autem juſtitiam conſtituit, & religionem. Juſtitiæ opera fuere furta, rapinæ, cædes, adulteria, & reliqua ejuſmodi flagitia ipſo regnante ſeveriſſimè vindicata; religionis verò, quòd ipſe abjecta Gentilitate Chriſtiana ſacra ſuſcepit, atque alios ad ſui imitationem multos adduxit; verum, quod gloriam ejus immortalem imminuit, Arrianam opinionem ipſe cum ſuis imbibit, quæ Chriſtum Patre minorem, neque ejuſdem cum eo eſſe ſubſtantiæ aſſerebat, ac Nicæno, aliiſque damnata Conciliis fuerat. Itaque Longobardi poſthac ſuos in civitatibus & ipſi Epiſcopos habuerunt, & Catholicis multis in rebus eo quoque nomine incommodi, infeſtique fuerunt. Narrat Divus Gregorius in Dialogo, (57) cum Epiſcopus Longobardus, ideſt Arrianus, Spoletum veniſſet, ædem, in qua ſacris operaretur, à Catholico Epiſcopo flagitaſſe. Illo verò daturum ſe abnuente, Arrianum ſe poſtridie acceſſurum, atque Baſilicam Beati Petri Apoſtoli (58) per vim occupaturum, eſſe minatum. Quod ubi ædituus ſenſit, continuò ædem occluſit, ſeraſque objecit, ac lampades omnes, poſtquam adveſperavit, extinxit, ſeque ædis in penetralibus abdidit. Poſtridie mane Arrianus ad ædem cum armata multitudine vênit, eo animo, ut ſi clauſas januas inveniſſet, poſtes effringeret. Ecce autem ubi acceſſit, repente omnes ſimul januæ patuerunt, atque univerſæ ſua ſponte lampades exarſerunt. Arrianus autem ſubito luminibus captus alienas inter manus ad hoſpitium eſt reductus: quamrem ubi Longobardi ex Ducatu Spoletano noverunt, ultro manus inde à Catholicis Templis abſtinuerunt. Poſtero anno Smaragdus, 586 cum terreſtri oppugnatione Claſſem fruſtra ſe tentare videret, Droctrulſi conſilio uſus, naves paravit, atque ad Claſſem, quà mari alluebatur, admovit, ratus eam partem, ut mari tutam, fore propugnatoribus, ac ſtationibus vacuam, neque ſecus, quàm putarat, invenit; itaque ſcalis repente in murum illatis facile, cum nemo armatus obſiſteret, in oppidum perrupit, ac Longobardos arma ponere, ac ſeſe dedere compulit: ex iis alii vita, alii libertate multati. Autharis hac re accepta doluit, verum Francorum metu exanimatus re Romana in præſens omiſſa inducias cum Smaragdo in triennium pepigit. Hic erat Childebertus Rex, qui Mauricii Imperatoris impulſu adversùs Longobardos cum maximis Francorum copiis contendebat. Quem Autharis ubi Alpes ſuperare accepit, ſubito, ut erat egregiè rei militaris peritus, utile conſilium expedivit; quippe æquo Marte ſe confligere cum eis poſſe diffiſus, Ducibus Longobardis mandata edidit, ut urbes ſuas idoneis munitionibus, ac validis præſidiis confirmarent, atque intra muros Franci procellam exercitus expectarent, reliqua judicio, ac poteſtati ſuæ permitterent. Childebertus in Italiæ campos degreſſus de ſingulis oppidis adoriendis diſceptare conſilio advocato inſtituit. Dum autem ille huic conſultationi, exercitu prædas ex proximis agris agente, intentus eſt, Autharis legatos ad eum de pace miſit, ac magnis muneribus datis, ut intactis Longobardis in Franciam ſe referret, evicit. (59) Quod ubi accepit Mauricius, ſe deluſum

---

(56) Celebrem trium capitulorum controverſiam, & Aquilejenſis Schiſmatis hiſtoriam fusè, ac eruditè deſcribunt, tum Bollandus in Vita S. Ingenuini Sabionenſis Epiſcopi ad diem V. Februarii, tum Card. Noriſius in Diſſertatione de V. Synodo. Pleniùs, & accuratiùs eandem recenſuit ſuperiùs laudatus P. Bernardus Maria de Rubeis peculiari libello, ea de re Venetiis edito. Mirum autem eſt, quot inſignes etiam Scriptores in errorem traxerit Paulus Diaconus, qui lib. 3. cap. 20., ſeu ex hiſtoriæ ignorantia, ut tradit Card. Noriſius; ſeu quia trium capitulorum defenſoribus addictus eſſet, ut cenſuit Bacchinius in obſervatione ad vitam Joannis Romani Ravennatis Epiſcopi, hæc ſcripſit: *Hic Pelagius* (nempe II) *Heliæ Aquilejenſi Epiſcopo, nolenti tria capitula Chalcedonenſis Synodi ſuſcipere, Epiſtolam ſatis utilem miſit, quam B. Gregorius, cùm eſſet adhuc Diaconus, conſcripſit*. Hinc apud multos abſurda invaluit opinio, eos, qui tria capitula ſuſcepiſſent, catholicos eſſe, qui damnaſſent ſchiſmaticos; cùm toto Cœlo hæc diſtent, & ex Epiſtolis tum Pelagii ipſius, tum S. Gregorii contrarium evincatur. Indigna autem calumnia eſt, qua Sigonius, aliique, Joannis Ravennatis Epiſcopi famam denigravere, eundem Schiſmaticis adnumerantes. Id egregiè refutavit Clar. Bacchinius loco ſuperiùs relato. Eminentiſs. verò Noriſius vix fide dignum cenſet, non hiſce ſolùm criminibus, ſed aliis quoque turpioribus, hæreſis videlicet Manichææ, infamari potuiſſe à Panvinio, Palladio, cæteriſque magni nominis viris Antiſtitem illum, qui ſe vindicem Catholicæ Fidei, ac Romanæ Eccleſiæ ſemper adeò præſtitit, ut eidem S. Gregorius Magnus libros *de Cura Paſtorali*, ſtatim Pontifex nuncupaverit, totque poſtmodum Literas dederit, ac ejus morti ſe indoluiſſe teſtatus ſit lib. 4. epiſt. 23. antiquæ editionis. Rubeus quoque in Hiſtoria Ravennæ edita Venetiis 1589. ad annum 586. Blondo potiùs, quàm Paulo Diacono ſe ſubſcribere profitetur, pluraque in commendationem hujus digniſſimi Præſulis refert, adeout immeritò à Bacchinio Rubeus numeretur inter eos, qui contrariam Joanni ſententiam protulere. Quæ igitur in Joannem hunc acriore ſtylo ſparſim in hac Hiſtoria congeſſit Sigonius, minimè ſunt attendenda.

(57) Lib. 3. cap. 29. editionis illuſtratæ à Monachis Benedictinis.

(58) In editione memorata legitur, *Beati Pauli Apoſtoli*.

(59) Secundam Childeberti expeditionem in hunc modum refert Greg. Turon. lib. 8. cap. 18. poſtremæ editionis: *Childebertus, compellentibus Miſſis Imperialibus, qui aurum, quod anno ſuperiore datum fuerat, requirebant, exercitum in Italiam dirigit; ſonus enim erat, ſororem Ingundem jam Conſtantinopolim fuiſſe translatam. Sed cùm Duces inter ſe altercarentur, regreſſi ſunt ſinè ullius lucri conquiſitione*. Expeditio hæc anno 585. contigit, ut Theodoricus Ruinart in Chronologia, ejuſdem Gregorii hiſtoriæ appoſita, ſtatuit, probatque Ingundis mentio; Cùm enim Hermenegildus ejuſdem conjux, impiè necatus à Patre Leovigildo martyrium ſubiiſſet, inſtante Paſchali ſolemnitate anno III. Mauricii Imperatoris, ut Ab. Biclarienſis teſtatur, ac propterea anno 585., confirmante Pagio contra Baronium; Ingundis ex Hiſpania ſtatim ſe fugâ proripiens, Conſtan-

ſum à Childeberto querens, quotidianis ſolicitare eum legationibus non deſtitit, ut aut pecuniam redderet, aut promiſſa ſervaret, ac Longobardis bellum inferret. Per id tempus Ingundis Childeberti ſoror, Levigildo marito (60) Rege Hiſpaniæ interfecto, ex Hiſpania metu perculſa profugerat. Hanc igitur Childebertus recepturum ſe ſperans, quòd Conſtantinopoli eſſe audiſſet, Mauricio roganti rurſus obtempera-
587 vit, ac poſtero anno firmum alterum Francorum, Alemanorumque exercitum in Italiam miſit; verum ſeditione in itinere inter Francos, Alemanoſque oborta, ne nunc quidem momenti quidquam ad victoriam attulit. (61) Eo metu Autharis liberatus tertio ipſo pactarum induciarum anno Italicos duabus adhuc integris in partibus eſt aggreſſus. Uni erant Iſtri, quos in tranſitu Alboinus omiſerat, altera inſula Comacina, in quam ſub Alboini adventum multi confugerant, atque ingentibus eò divitiis ex vicinis urbibus comportatis jam per viginti annos in medio Longobardorum regno tenebant. Ad Iſtros Eoinus Tridentinorum Dux cum firmo militum robore miſſus; ipſe bellum Comacinatibus intulit. Iſtri prædis, incendiiſque late in finibus ſuis factis exterriti, legatos ſtatim ad Regem de pace miſerunt, ac grandi pecuniæ ſumma ſoluta in annum inducias impetrarunt. Autharis navigiis ad trajectionem paratis exercitum in Comacinam induxit, atque oppidum, defendente Francilione Magiſtro militum, acriter oppugnavit, atque ad extremum poſt ſex menſes in deditionem accepit. Francilio cum conjuge, boniſque ſuis Ravennam abire permiſſus: reliquus theſaurus Veronam averſus prædam multarum captarum urbium adæquavit. Smaragdus Exarchus opem ferre neutri parti in tempore potuit. Eodem anno Helias Patriarcha eſt mortuus. (62) Severus civis Ravennas in ejus locum ſuffectus. Hic deceſſoris ſui ſententia reprobata unà cum Catholicis tria, quæ jactabantur, Chalcedonenſis Concilii capita comprobavit. Quod ubi Joannes Ravennas Antiſtes accepit, hominem de ſuſcepta dimovere ſententia niſus, poſtquam verbis, ac ratione non potuit, Smaragdum ad vim ei faciendam induxit. Smaragdus homo rudis facile auctoritati Archiepiſcopi paruit, ac Gradum cum globo armatorum profectus Severum in Baſilica comprehendit, atque inde extractum Ravennam cum iis, quos diximus, Iſtriæ Epiſcopis ab Helia quondam corruptis avexit, eumque variis minis illatis aſſentiri Joanni coëgit. Res erat novo, eoque peſſimo exemplo acta, & propterea apud Catholicos non Joannes ſolùm, ſed etiam Smaragdus magna flagrabat infamia. Itaque ubi id Mauricius novit, iracundia incitatus Smaragdum ab Italica Præfectura
removit, & poſtero anno Romanum Patri- 588
cium ei ſucceſſorem ſummiſit. (63) Eo anno Severus Patriarcha à Joanne dimiſſus, cum Gradum ſe recepiſſet, ab Epiſcopis, & Clero ſuo, tanquam hæreticus, eſt repulſus. Qua de re animi anxius conventum eorum in Mariano coëgit, ac ſe hæreticis Ravennæ per vim aſſenſiſſe, ſeque Chalcedonenſe Concilium unà cum Catholicis approbare juravit. Epiſcopi, qui rectam fidem amplexi ſe à Patriarchæ auctoritate removerant, fuere Altinas, Sabionenſis, Tridentinus, Veronenſis, Vicetinus, Tarviſinus, Feltrinus, Saccilanus, Belunenſis, Julienſis, & Polanus. (64) Interim Mauricius, cum inanem ſuperioris quoque anni Fran-

ſtantinopolim versùs iter ſuſcepit; rumorque allatus ad Childebertum, quòd illuc jam perveniſſet, eumdem impulit, ut eodem anno in Italiam, Mauricii gratiam initurus, copias dirigeret; quamvis revera Ingundis Urbem illam Regiam minimè attigerit, in Africam deportata, ibidemque mortua, ac ſepulta. Interim adnotandum eſt, quæ hìc narrat Sigonius de militari experientia, ac conſilio Autharis, Duces ſuos in munitis Urbibus detinentis, ad poſtremam Gallici illius Regis expeditionem pertinere, ut infra videbimus.

(60) Veriùs *Hermenegildo*, qui Leovigildum patrem, carnificem ſenſit, ut omnibus notum.

(61) Hanc Childeberti expeditionem non aliam eſſe, quàm ſupra jam memoratam, & ad annum 585. referendam, conſtat ex ipſis Gregorii Turonenſis verbis, qui eandem incaſſum abiiſſe ob Ducum Francorum altercationem narrat. Nihilominus hoc anno geſtum eſſe à Francis contra Langobardos bellum negari nequit; Joannes enim Abbas Biclarienſis refert, anno Imperii Mauricii quinto, Reccaredi Regni primo, Romanos (ideſt Græcos) adjuvantibus Francis cum Langobardis conflixiſſe, partemque Italiæ ab ipſis occupatam recuperaſſe. Notæ Chronicæ ſuperiùs relatæ annum 587. indubiè deſignant. Id autem adnotandum cenſui, cùm nihil de hoc bello in hiſtoriis legatur, ut Cl. Joannes Eckhart in Comment. Rer. Francic. Tom. I. fol. 138. animadvertit.

(62) Heliæ mortem Ughellus in Aquilejenſibus Epiſcopis ad annum 589. refert, at fallitur; Smaragdus enim Exarchus, qui Severum illius ſucceſſorem immiſſis militibus Ravennam traxerat (Pelagio II. adhortante), ut ſchiſma ejuraret, hoc anno 587. Romano, novo Exarcho, locum ceſſit, quemadmodum Bacchinius in obſervatione ad vitam Joannis Romani num. 5. tradit. Rubeus in Hiſtor. Ravenn. Heliæ mortuo ſucceſſiſſe Severum anno 586. narrat. Idque optimè congruit Chronologiæ tum Pauli Diaconi lib. 3. cap. 26. qui rotundo numero annos XV. ſedis Heliæ tribuit, tum Danduli col. 103. qui annis XIV. menſibus X. diebus XXI. perduraſſe eundem in Aquilejenſis Eccleſiæ regimine ſcribit; cùm enim anno 571. inſtitutus Epiſcopus fuerit, ejuſdem mors figenda eſt anno 586, adeòque Sigonius emendandus, qui treſdecim tantùm annos regiminis Heliæ aſſignat, ab anno nempe 574. ad annum 587.

(63) Anno ſuperiore 587. ſuffectus eſt Smaragdo in Exarchatu Romanus Patricius, ut ad eum annum tradit Rubeus, cui ſubſcribunt Bacchinius, Card. Noriſius, aliique.

(64) Univerſam hanc narrationem è luculentis fontibus hauſit Sigonius. I. Severus non modò Deceſſoris ſui Heliæ ſententiam non reprobavit, ſed in ea propugnanda contra Pelagii, ac Gregorii Magni Summorum Pontificum monita, & minas contumax ſemper fuit, & quamvis à Smaragdo Ravennam ductus reſipuerit, Catholicum dogma profeſſus, Gradenſi tamen Eccleſiæ reſtitutus, primævum Schiſma complexus eſt, illud obſtinatè uſque ad obitum fovens. II. Neque verum eſt, Smaragdum hominem rudem à Joanne Ravennate Antiſtite ſolicitatum fuiſſe, ut vim inferret Severo; id enim præſtitit Pontifex ipſe Pelagius, qui, tribus Epiſtolis ad Epiſcopos Iſtriæ incaſſum datis, intelligens non calamo, ſed armis cum ipſis agendum, Exarchum contra eoſdem per literas incitavit. III. Commen-

A Francorum expeditionem audiſſet, ira percitus, atque animi dolore incenſus, literis, nunciiſque urgere Childebertum perrexit, ut aliquando tandem promiſſa præſtaret, & Longobardos invaderet. (65) Childebertus autem agi dignitatem jam ſuam ratus, niſi certum fidei, virtutiſque ſuæ ſpecimen Imperatori toties repetenti præberet, tertiam in Italiam profectionem paravit, majoribus, quàm unquam ante, copiis ex omni parte collectis. Hoc cognito Autharis omnem ſibi belli gerendi rationem mutandam exiſtimavit, nunquam Francos inferendi belli finem facturos, niſi ubi juſto prœlio fuerint profligati; audendum igitur eſſe, atque omnibus Longobardi nominis viribus in B aciem deſcendendum, ac, Deo bene juvante, pugnandum. Martem belli communem eſſe, ut non ſemper in prœliis multitudinem, ſic plerunque virtutem maximum ad victoriam momentum afferre. Itaque delectus toto regno quàm acerrimè haberi jubet, ac maximo confecto exercitu tranſgreſſis tandem in Italiam Francis occurrit. Ibi Longobardos hortatus, ut virtutem priſtinam retinerent, qua nuper Gepidas, atque Italos deviciſſent, memoreſque eſſent, ſe nunc non, ut ante, de imperio, ſed de libertate, ac ſalute pugnare, neque cum Italis, ſed cum Francis certare, quos per annos quindecim prope quotidianos hoſtes, atque aſſiduè in lateribus hærentes haberent, deſcendit in aciem. Signo prœlii dato, acriter utrinque exercitus concurrêre, æquata primo pugna poſtremò Francorum acies inclinavit. Fuſos, fugatoſque Longobardi inſequuti fœdiſſime conciderunt. Quos verò reliquos prœlium, atque ira Longobardorum fecit, eos domum repetentes frigus ferme, fameſque conſumpſit; ad ſummum clades ingens illata, mirificè nomen Autharis illuſtratum. His rebus proſpere geſtis inflatus Autharis, cum citeriorem Italiam ferme omnem ſuum ad obſequium rede-

---

titium quoque videtur, Smaragdum ex Italia à Mauricio revocatum, eo quod armatam in Severum manum intuliſſet; ſiquidem Schiſmatici Præſules, qui, ut juſtam Summi Pontificis iram declinarent, ad Mauricium Imperatorem data ad ipſum epiſtola confugêre, id minimè reticuiſſent, nec illum de re omni conſcium facere tanto C ſtudio curaſſent, ſi hujuſmodi exemplo ipſis patrocinantem Cæſarem jam ſenſiſſent. Nec mirum eſt, Sigonium hac in re deceptum fuiſſe, cùm etiam Paulus Diaconus vulgatas à Schiſmaticis fabulas credulè exceperit, hiſtoriæ ſuæ inſerens, Smaragdum ob violatam Sacerdotibus reverentiam à *Dæmonio non injuſtè correptum* lib. 3. cap. 26. quod prorſus falſum eſſe Eruditi norunt. IV. Quæ de infamia apud Catholicos, à Joanne Epiſcopo Ravennate comparata, ſcribit Sigonius, à præconcepta illa falſa opinione proficiſcuntur, quòd optimus ille Antiſtes ſchiſmate laboraret; enorme autem hoc probrum ſatis ſuperque diluunt S. Gregorii epiſtolæ, quæ illius pietatem, ac ſtudium erga Catholicam Fidem commendant, ut ſuperiùs jam diximus. V. Epiſcopi, qui in *Mariano*, ſeu *Marano*, ad Synodum D convenere, non rectam fidem amplexi ſunt, ſed Severo in ſententiam ſuam iterum reducto, Schiſma confirmavere. Hæc omnia à ſæpius laudato Card. Noriſio latè explicantur. VI. Decem tantum Epiſcopos in prædicta Synodo collectos ſcribit Paulus Diac. lib. 3. cap. 26., ubi *Clariſſimus de Concordia* cum *Altinenſi* confunditur, non Pauli, ſed Librariorum mendo. Sigonius duos addit, *Julienſem*, & *Polanum*, qui verè in MS. Codice Ambroſiano, & Lindembrogii, ſed vitiosè, leguntur; in eo tamen eſt emendandus, quòd *Saccilanum* Epiſcopum eum appellet, quem Paulus Diaconus vocat *Agnellum de Acilio*. De qua re vide quæ egregiè diſputat doctiſſimus æquè ac mihi amore conjunctiſſimus Jo. Gaſpar Beretta tum in Diſſertatione Chorographica Italiæ E medii Ævi, nunquam ſatis laudata, atque inſerta Tomo X. *Rerum Italicarum*, tum in Apologia pro eadem ad tres cenſuras, Viterbienſem, Venetam, & Brixianam pag. 83. ubi neutrum verum eſſe contendit, cùm & Pauli textum corruptum eſſe affirmet, & incertum maneat an *Saccilum*, Epiſcopale unquam fuerit; unde reponendum cenſet *Azellus Ceneteuſis*, ut in vitis Patriarcarum Aquilejenſium à Muratorio editis, atque hoc Conciliabulum referentibus, clarè indicatur. Contra ipſum tamen validè pugnat memoratus P. Bernardus Maria de Rubeis in Diſſertatione ſuperiùs relata cap. XI, Pauli Diaconi textum defendens.

De tempore hujus Conventus diverſimodè ſentit Pagius, illum biennio differens, ad annum nempe 590. Sed citra verum, ut arbitror; quamvis enim eo anno celebratum Conciliabulum fuerit à contumacibus Epiſcopis, ut ſeſe à decreto Gregorii Summi Pontificis, Severum, ac reliquos Schiſmaticos Antiſtites Romam evocantis, eximerent, diverſum tamen ab illo fuit, quod Paulus Diaconus, *Mariani* actum commemorat, quemadmodum dilucidè docent ſubſcriptiones diverſæ apud Cardinalem Noriſium legendæ. Immo cùm alter *Concordiæ*, Epiſcopus *Auguſtus* ſubſcriptus ibidem occurrat, manifeſtum ſit, Marianenſem pſeudo-Synodum, cui *Clariſſimus Concordienſis* interfuit, ſuperiori tempore fuiſſe collectam. Rectè igitur collocata ad hunc annum à Sigonio credi poteſt; cùm enim Severum uno anno Ravennæ detentum Paulus ſcribat, ac ſubinde narret, Præſules Iſtriæ, ac Venetiarum eundem reverſum, à communione ipſorum repuliſſe, eo quod ſententiam primam ejuraſſet, non ante *Mariani* convenere, quàm Severus iterum eorumdem opinioni adhæſit, ut idem Paulus teſtatur inquiens: *Poſt hæc facta eſt Synodus Decem Epiſcoporum in Mariano, ubi receperunt Patriarcham Aquilejenſem, dantem libellum erroris ſui*. Hæc autem omnia Sigonii Epochæ optimè favent.

De Loco item non levis eſt quæſtio. *Marianum* in ſtagnis Adriaticis, ac Forojulienſi litore deſignant Cardinalis Noriſius, & Pagius; *Marianum* ad fontes Celinæ cæteri, qui Pauli lectioni ſubſcribunt. Cl. Auctor Diſſert. Italiæ medii ævi in Apologia ad cenſuras pag. 293. ſecundam ſententiam tuetur; at P. Bernardus Maria de Rubeis primam veriorem eſſe, integro capite XII, perfractè contendit.

(65) Gregorius Turon. tertiam hanc expeditionem referens, quæ verè hoc anno contigit, diverſa prorſus tradit, aitque lib. 9. cap. 25. poſtremæ editionis, quòd *Childebertus, cùm petentibus Longobardis ſororem ſuam* (Clodoſvindam) *Regi eorum* (Authari) *eſſe conjugem, acceptis muneribus promiſiſſet, advenientibus Gothorum Legatis, ipſum, eo quod gentem illam ad Fidem Catholicam converſam fuiſſe cognoſceret, repromiſit, ac Legationem ad Imperatorem direxit, ut quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans, cum ejus conſilio, eos ab Italia removeret*. Ob has igitur ſimultates inter duos Reges obortas Childebertus ſponte ſua novum cum Mauricio Imperatore fœdus firmavit, Legatione ad ipſum directa, atque in Italiam exercitum miſit, quamvis exitu infeliciſſimo, cùm Gregorius ipſe fateatur, *tantam fuiſſe ſtragem de Francorum exercitu, ut olim ſimilis non recolatur*. Eadem habet Paulus Diaconus lib. 3. cap. 27. & 28. editionis Mediolanenſis.

redegiſſet, quod nemo adhuc fecerat, ulteriorem ſibi tentandam exiſtimavit; ea ſpe illectus, ſi virtuti fortuna non invideret, haud magno negotio brevì ſe Romæ quoque, ac totius Italiæ potiturum. Itaque
589 convocato exercitu appetente Vere in Ducatum Spoletanum proceſſit, ac diſſimulato itineris ſui conſilio repente inde in Samnium penetravit: ea loca, quòd à Longobardorum ſedibus eſſent remota, exiguis ab Imperatore præſidiis tenebantur. Itaque, exercitu ad eas regiones ex improviſo adducto, tantam populis trepidationem injecit, ut ſine certamine cum alia oppida, tum caput ipſum provinciæ, Beneventum (66) ad deditionem adduxerit. Addit Paulus, eundem eodem victoriæ impetu Rhegium uſque, extremum Italiæ oppidum, ad mare perveniſſe, & columnam in mari poſitam ex equo, cui inſidebat, haſta contigiſſe, eamque terminum imperii Longobardorum futuram dixiſſe; eandem uſque ad ſuam ætatem columnam Autharis appellatam. (67) Reverſus inde Beneventum, Zotonem Ducem ibi inſtituit, (68) ac reliqua omiſſa Italia Samnium in formulam Ducatus redegit. Ita ad duos Ducatus inſignes Forojulienſem, & Spoletanum tertius Beneventanus eſt additus. (69) Authari Veronam reverſo, Zoto homo avarus, &, quantum perſpici conjectura poteſt, à religione averſus, cum Monaſterium Caſſinas non longè à Benevento abeſſe opulentiſſimum didiciſſet, temperare haud potuit, quin primo quoque tempore illud invaderet. Hoc Monaſterium S. Benedictus, qui graviſſimas Monaſtico Ordini leges dedit, ac rigidam vitæ diſciplinam deſcripſit, conſtruxerat, neque poſſeſſionum ſolum multitudine ornatum, ſed etiam Scholaſticæ ſororis ſuæ corpore, & ſuomet ibi ſepulto venerandum omnibus Chriſtianis reliquerat. Hujus igitur Monaſterii opulentiæ Zoto admonitus per noctem ex improviſo invaſit, neque expoliaſſe, atque omnibus rebus exinaniſſe contentus, ad ſolum uſque ſubvertit. Dum autem Longobardi prædæ egerendæ erant intenti, Bonitus Abbas, qui fuit à S. Benedicto quintus, itemque Monachi omnes, quos Zoto ſomno merſos oppreſſerat, evaſerunt, ac leges ſecum à S. Benedicto ſcriptas, & libram panis, ac menſuram vini, & pretioſiorem ſupellectilem deferentes, Romam incolumes pervenerunt. Eorum calamitate perſpecta Pelagius Pontifex, ut qui maximè, doluit, ac benignè acceptis ſedes juxta Patriarchium Lateranenſe conceſſit. Ibi condito Monaſterio poſt per annos centum triginta ſederunt. (70) Superiore anno Autharis ſororem

(66) Ante Langobardos Beneventum minimè fuiſſe Samnii, ac Provinciæ caput, ſed Campaniæ attributum, eruditè probat Camillus Peregrinius in Differt. ſecunda *de Ducatu Beneventano*, inquiens, Paulum Diaconum, qui Urbem illam, *circumpoſitarum provinciarum caput*, *ditiſſimam* vocat, ſua tempora reſpicere, non antiqua.

(67) Quæ de Autharis columna traduntur, fabuloſa eſſe, poſt Camillum Peregrinium, cenſuit eruditiſſimus quoque Auctor Diſſert. Chrorogr. Italiæ medi i ævi, inſertæ X. volumini *Rerum Italicarum*, num. 147. ea ductus ratione, quòd extrema illa Calabriæ pars in jure Græcorum foret, nec ad illam unquam Autharis penetraverit. Paulus certè id, non ex hiſtoricis monumentis, ſed ex fama, ac vulgi rumore, ut plurimum fallaci, ſe collegiſſe profitetur lib. 3. cap 31.

(68) Celebris eſt inter eruditos controverſia, quo anno Beneventi Ducatus incœperit. Antonius Caracciolus in præfatione ad quatuor Chronologos, illius initium anno 571., Alboino Thuſciam invadente, ſtatuit. Contra verò Camillus Peregrinius, integra Diſſertatione, decennio ante inſtitutum contendit. Quæ utrinque diſputata ſunt referre ſupervacaneum reor, cùm legi commodè poſſint in quinto *Rerum Italicarum* volumine. Corrigendus ſanè hoc loco eſt Sigonius; cùm enim certum ſit anno 591. *Arichim*, ſeu *Arogem*, ut eum apellat S. Gregorius M., Zottoni mortuo in eo Principatu ſuffectum, Paulus verò aſſerat, viginti annorum ſpatio Beneventi regimini Zottonem præfuiſſe, manifeſtum eſt, errare Sigonium, qui illum per biennium tantùm Ducem faceret. Cæterùm, cùm in horum Ducum hiſtoria minimè recedendum ſit à Pauli Chronologia, ut Peregrinius ipſe fatetur, conciliari eum poſſe cum Caracciolo arbitrarer aſſerendo, à Zottone Ducis nomen anno tantùm 571. aſſumptum, quamvis jactis uſque ab anno 561. in ea Urbe rudibus quibuſdam dominationis initiis, cùm Gothicum bellum ferveret, ibidem Zotto aliquam geſſerit Præfecturam.

(69) Etiam hoc loco carpit Sigonium Camillus Peregrinius in ſecunda jam laudata Differt., quòd tres haſce Dynaſtias *ex incunabulis*, *& ex inſtitutione præclaras ſemper fuiſſe*, *atque inſignes* aſſerere videatur; nam præterquam quod inter primævos Duces, à Langobardis inſtitutos, Beneventanus perperam ponitur, ait, *pares dignitate*, *ac ditione ferè pares*, *ſicut munere omnino haud diſpares*, *à primis Langobardorum Regibus triginta ſex fuiſſe inſtitutos perpetuos Duces*, *qui gentem omnem velut in totidem Tribus diviſam*, *perque pervaſas Italas Urbes diſtributam*, *ducerent*, *regerentque*. Non diffitetur tamen lapſu temporis præcipuè excelluiſſe Forojulienſem, ac Spoletanum Duces, &, qui ſeorſim ab omnibus ſua habuit initia, Beneventanum, ut ipſe in ſua peculiari Diſſertatione comprobare contendit.

(70) Direptio à Langobardis illata Monaſterio Caſinenſi, diu præſtantiſſimos viros ancipites tenuit, quo potiſſimùm anno illam conſignarent. Cùm enim, ut ait Bacchinius in prævia Diſſertatione ad vitam Petri Senioris, difficilè componi poſſint Paulus Diaconus cum Leone Oſtienſi, ac Oſtienſis idem cum ſe ipſo, in varias quiſque ſententias diſceſſit. Rem confeciſſe videtur Mabillonius in Annalibus Benedictinis Tom. 1. lib. 7., qui collatis, quæ ſuperſunt, hiſtoricis monumentis, anno circiter octuageſimo ſupra quingenteſimum feralis hujus ruinæ Epocham figit. Mabillonii verba recitat Cl. Horatius Blancus, qui de hac direptione fuſiùs differit in adnotationibus ad cap. 18. lib. 4. Pauli Diaconi, in primo volumine *Rerum Italicarum* editis. Proculdubio præceſſiſſe hunc annum à Sigonio ſtatutum præclarè docet S. Gregorius in Prologo ad lib. 2. Dialogorum, quos ſcribere aggreſſus eſt anno 593. ait enim, jam vivere tum deſiiſſe Valentinianum, qui *multis ante annis Lateranenſi Monaſterio præfuerat*, conſtructo à Monachis fugà elapſis ex conceſſione Romani Pontificis Pelagii, ut Leo Marſicanus teſtatur; cùm autem ante Valentinianum, ejuſdem Monaſterii regimen tenuerit Bonitus Abbas, è diruto Caſinenſi Cœnobio Romam profectus, nemo non videt, longè ante annum 589. referendam eſſe Langobardorum irruptionem in ſacras illas ædes; præcipuè ſi vera tradit Mabillonius, inquiens, Valentiniani regimen in Lateranenſi Monaſterio *annis minimùm decem* perduraſſe. Sanè Monachi S. Mauri vitam S. Gregorii M. texentes in hanc ſententiam conceſſere, everſum videlicet fuiſſe anno 579. vel 580. celebre Caſini Cœnobium.

A rem Childeberti Regis in matrimonium poſtularat, neque obtinere potuerat; Childeberto Ricaredum Gotthorum Regem in Hiſpania præferente, quòd is nuper fidem Catholicam ſuſcepiſſet; itaque repudiatus à Franco, ſeſe ad Bajoarium contulit, ac Theodelindam filiam à Garibaldo Rege popoſcit, neque ægre admodum impetravit. Interim Autharim viſendæ ſponſæ juvenilis ardor inceſſit: Itaque ſene comite aſſumpto per ſpeciem regii Nuncii Veronâ ſecreto in Bajoariam incognitus properavit: ambo in conſpectum Regis progreſſi, nomine Regis verba fecerunt. Autharis ad ea, quæ ſenex peroraverat, addidit, ſe
B juſſu Regis ſui Autharis ſponſam viſere velle, ut de forma ejus certum poſſit judicium Domino nunciare: inde eum productam vidiſſet, vehementerque laudaſſet, cupere ſe dixit, illam ſibi more patrio propinare. Quod cum juſſu patris illa feciſſet, Autharis, poſtquam bibit, poculum eidem reddens manum ejus digito attigit, ac faciem dextera, nemine animadvertente, permulſit, cui queribundæ ſubjecit nutrix: noli laborare, neque enim iſte, niſi Rex, & ſponſus tuus eſſet, te tangere auſus fuiſſet. Profectus inde à Rege, cum, Bajoariis officii cauſſa proſequentibus, ad fines Italiæ perveniſſet, ſe ſuper equum erexit, & toto connixus corpore ſecuriculam, quam manu
C geſtabat, in arborem adverſam adegit, inquiens: *Sic ferire Autharis didicit*, atque eo dicto Regem ſe Autharim eſſe Bajoariis eouſque ignorantibus prodidit. (71) Per idem tempus agente Veronæ Authari Longobardus quidam Arrianus clavem auream, quæ S. Petri dicebatur, nactus, cum in rem ſuam vertere ipſo neglecto numine vellet, cultrum, quo clavem incidere volebat, proprium in guttur infixit, ac ſubito expiravit: jacentem autem humi clavem cum neque præſens Rex ipſe Autharis, neque aliquis ex Arrianis, qui aderant, præ religionis formidine tollere è terra auderet, tum Minulfus unus è Longobardis Ca-
D tholicus, quid pavetis? inquit, ac ſtatim incolumis ſuſtulit; hac re viſa Autharis clavem alteram auream fabrefecit, eamque ad Pelagium Pontificem ipſo deſcripto miraculo miſit, ut S. Gregorius in Dialogo ſcripſit. (72) Ad cetera mala, quibus Italia per tot annos miſere affligebatur, novum hoc quoque ipſo inclinante anno acceſſit incommodum: quippe continuis imbribus Octobri menſe cœlo effuſis tanta aquarum illuvies Italiam totam invaſit, quantam poſt antiquum diluvium nulla hominum, aut literarum memoria prodidit; nam exundantibus amnibus non campi ſolum paſſim in ſtagna converſi, & viæ, iti-
E neraque confuſa ſunt, ſed tecta etiam ſubruta, atque homines paſſim, pecudeſque nullo diſcrimine perierunt. Veronæ Atheſis amnis ita crevit, ut aqua ad ædem D. Zenonis perveniret; quod verò pro inſigni miraculo S. Gregorius ſcripſit, (73) Authari ipſo Rege ſpectante, aqua apertis Templi januis ingruens Templum tamen ipſum non iniit; & paulatim creſcens uſque ad feneſtras, quæ proximæ tecto erant, evaſit; qui verò in Templo remanſerant, cum elabi inde non poſſent, aquam tamen ad januam Templi venientes hauriebant: neque ab ejus impetu aliquid noxiæ accipiebant: ea ædes fuit, quæ hodie in ripa Atheſis ſita Oratorium S. Zenonis vocatur: Templo ipſo incolumi, tamen muri urbis vi aquæ multis in partibus ſubruti ciderunt. Quin etiam Romæ Tiberis exitu Octobris adeò intumuit, ut ſuper mœnia ſcandens altiores quoque urbis regiones latè omnes obſederit: itaque non ſolum innumerabiles domos ſubvertit, ſed horreis etiam Eccleſiæ deturbatis frumenti numerum ingentem corrupit: quodque homines novo ſtupore defixit, magna ſerpentum turba cum ingenti Dracone ſecundo flumine in mare delapſa; quæ poſt ſalſis fluctibus hauſta, & ad litus ejecta intuentibus omnibus memorabile ſpectaculum edidit. Diluvium verò iterum fœdiſſima peſtilentia, quam inguinariam vocabant, excepit, nimirum aëre ipſo ex tetro terrarum humore corrupto, atque omnino ad exitialem inſalubritatem adducto. Hæc ante Longobardorum adventum per Italiam cum maxima humani generis pernicie impotentius debacchata, novo impetu facto populos adhuc ad illius memoriam horreſcentes circa Idus Novembris invaſit, & cum ceteram plebis juxta, ac nobilium turbam perculit, tum in primis ipſum Pontificem, cujus ſanctis precibus ſe ſtare arbitrabantur homines,
interemit. Is initio anni quingenteſimi no- 590
nageſimi, VIII. Idus Februarias (74) repente cum ingenti deſiderio civitatis eſt mortuus. Illo ſepulto Clerus, populuſque conveniens Gregorium Diaconum, de quo ſæpe ante diximus, mira animorum conſenſione ſuffecit. Quem ille honorem recuſans literas extemplo ad Imperatorem Mauricium miſit, cujus filium quondam ex ſacro fonte ſuſceperat: atque illum, ne civitatis comitia comprobaret, oravit; verùm cum Urbis Præfectus præoccupato illius nuncio Imperatorem de ingenti populi erga eum ſtudio docuiſſet, parum profecit. Hæc per menſem Februarium acta, quo eodem urbs Veronæ conflato caſu incendio eſt pene tota conſumpta. Proximo Paſchate, cum ſacro lavacro opera à Sacerdotibus vetere ritu Eccleſiæ navaretur, Autharis juſſit omnes Longobardorum filios in fide Arriana intingi. Sub idem tempus Childebertus acceptam cladem ulciſci cupiens, quartam in Italiam expeditionem paravit. Itaque majoribus, quàm ante, delectibus habitis, & copiis omnibus rebus magis inſtructis ſummam imperii ducibus viginti commiſit, eo conſilio, ut diverſi diverſa petentes ipſas Longobardorum vires diſtraherent, atque ita ſingulos Duces facilius in periculum aut adverſæ edendæ pugnæ, aut propriæ amittendæ Urbis adducerent, mandato edito, ut

(71) Narrat hæc Paulus Diaconus lib. 3. cap. 29.

(72) Non in Dialogis, ſed in Epiſtola 26. libri VII. *ad Theoctiſtam Patriciam*, cui eandem clavem dono miſit, narrat hoc miraculum S. Gregorius.

(73) Libro III. Dialogorum cap. 19. editionis poſtremæ Pariſienſis.

(74) Anaſtaſius Bibliothecarius mortuum, & ſepultum tradit Pelagium II., ſexto Idus Februarii.

A ut in Bajoariam ante, quàm in Italiam, penetrarent. (75) Quæ res cum ingentem terrorem meritò Garibaldo regi attuliſſet, ac curis illum gravioribus occupaſſet, Gundoaldus filius ſororem Theodelindam ad maritum ſibi ducendam ſuſcepit. Cujus rei admonitus Autharis obviam cum honeſtiſſimo comitatu prodiit, atque eam in campo Sardis ſupra Veronam excepit. Ibi Idibus Maji magnifico apparatu ſponſalia celebrata. Gundoaldus, cum in Italia remanſiſſet, poſtea Ducatum Haſtenſem adeptus eſt. Autharis inde, cum Francos, Bajoaria ſubacta, in Italiam deſcendere exercitu infeſto audiret, metu perculſus ad vetus ſuum B conſilium ſe recepit, quippe hoſtium numerum veritus, univerſi dimicationem certaminis improbavit: Francorum impetum intra mœnia ſingulis Ducibus excipiendum, ac ſuſtinendum exiſtimavit. Francis maxima, ut fama erat, mole trajicientibus, Duces aliquot Longobardorum ſive promiſſis Francorum, aut Romanorum illecti, ſive metu expugnationis inducti, defecerunt, Minulfus Inſulæ S. Julii in agro Novarienſi, Gandulfus Bergomi, & Valfaris Tarviſii. Poſtquam autem Francorum exercitus in campos eſt degreſſus, præfecti, collatis inter ſe capitibus, alii alias partes communi conſilio petiverunt, ex quibus Audoaldus C cum ſex aliis ad dexteram, Chedinus verò cum duodecim ad lævam eſt verſus. Priores Mediolanum profecti caſtra procul in campis poſuerunt, ex quibus Holo ad Bilitionis caſtrum (76) in campis Caninis ſitum inconſultò progreſſus, jaculo ſub mamilla trajectus interiit; reliqui ad prædandum egreſſi non leve ab exeuntibus Longobardis incommodum retulerunt. Qua re animati Longobardi juſto adverſus eos exercitu proceſſerunt. Erat ſtagnum quoddam in agro Mediolanenſium nomine Cereſium, (77) ex quo manabat fluvius quidam, anguſtus ille quidem, ſed profundus: ad id cum conſediſſe Longobardos audirent, iter eò D pugnandi cupidi direxerunt. Cum ventum ad flumen eſſet, prodiit in ulteriorem ripam Longobardus lorica, galea, atque haſta munitus, qui Francos his verbis eſt allocutus: *Hic dies indicabit, utris à Deo conceſſa victoria ſit*, ac ſtatim à Francis quibuſdam amnem occultè tranſgreſſis, eſt trucidatus. Quod ubi Longobardorum, qui in propinquo erat, ſenſit exercitus, repente celeri ſe in urbem fuga proripuit; itaque Franci, cum tranato flumine caſtra hoſtium vacua inveniſſent, & ipſi in ſua ſe retulerunt, ac conſilium abeundi ceperunt. Proficiſci inde parantes Mauricii legati ſupervenientes retinuere, pollicentes, ſe poſt tri- E duum cum valido exercitu Ravenna auxilio affuturos, ſignumque adventus ſui cujuſdam villæ, quæ proximo in colle erat, incendium præbituros. Verùm poſt ſex dies, cum nemo comparuiſſet, Franci abire perrexerunt. Sunt qui tradant, Ticinum à Papio Francorum Duce captum appellari tum nomine Papiæ incœptum (78). Chedinus autem cum ſuis lævam petens, Tridentum uſque caſtrorum omnium latè victor pervenit, ac contra fidem datam oppidis, quæ cepit, exciſis, cives captivos fecit, ac vix rogatu Tridentini, & Sabionenſis Epiſcopi paucos mercede redemptos dimiſit. Interim exercitus dyſenteria ex inſolentia cœli ſolito etiam gravioris tentari cœptus. Quare, cum Autharis Rex, & Duces ſe intra oppida continerent, Franci per tres ferme menſes Italiam pervagati, morbo ingraveſcente, domum ſe receperunt. (79) Hoc cognito Autharis locum eſſe agendi de pace datum arbitratus, continuò legatos ad Guntrannum Regem miſit, atque eos ita diſſerere juſſit: ſe quidem fidem, atque obſequium Francis, quæ adhuc præſtitiſſet, præſtare paratum eſſe, neque à ſacramentis, quibus ſe majores ſui obligaſſent, recedere; orare autem illos, ut finem aliquando armorum facerent, ac ſuam ſibi gratiam, & pacem reſtituerent: ut, cum uſus eſſet, utrique mutuis adverſus hoſtes ſuos auxiliis juvarentur, & inimici ſui, ubi utranque gentem opibus florentem, & animis concordem eſſe accepiſſent, ob amicitiam junctam potius terrerentur, quàm ob diſſociatos animos lætarentur. Quibus Guntrannus reſpondit, ſe de re tota cum Childeberto colloquuturum, & quod decretum eſſet, Authari reſponſurum. Hæc autem dum aguntur, interim Romæ furente in dies acrius peſtilentia, Urbs aſſiduis funeribus exhauriebatur. Itaque mæſtum ubique ſilentium, triſtiſque luctus paſſim univerſam Civitatem tenebant, prementium malorum magnitudine jam prope animum deſpondentem. Qua re animadverſa Gregorius IV. Kal. Septemb. populum ad concionem in Baſilicam S. Sabinæ vocavit, & divino repletus ſpiritu in hæc verba diſſeruit: *Oportet, Cariſſimi fratres, ut flagella Dei, quæ metui ventura debebant, ſaltem præſentia timeantur, & dolor aditum converſionis aperiat, ac ſupplicium inſtans noſtri duritiem cordis effringat. Etenim, teſte Propheta, pervénit gladius uſque ad animam. Quippe univerſus populus cæleſtis iræ mucrone confoditur, cum ſinguli repente adeo moriantur, ut non languor impetum mortis præveniat, ſed mors ipſa languoris tarditatem præcurrat, ac perculſus quiſque ante rapiatur, quàm ad lamenta pœnitentiæ traducatur. Quinetiam habitatoribus promiſcuè pereuntibus domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes ſpectant, & quibus hereditatem quæſiverunt, eorum ipſi he-*

(75) Invadendæ Bajoariæ occaſio fuit, quòd Garibaldus filiam Theudelindam, in uxorem à Childeberto Rege Francorum jam deſponſatam, Authari Regi in matrimonium dediſſet, pactoque cum Langobardis fœdere ſuſpicionem ingeſſerat, ne Franci Regis obedientiam detrectaret; quemadmodum ex Fredegarii Chronicis ad annum 607. num. 34. colligitur.

(76) Nunc *Belinzona* ſupra Verbanum Lacum.

(77) Arbitror fluvium eſſe, quem nunc *Seveſum* vocamus.

(78) Nuſquam ſcriptum reperiri (quidquid dicant Scriptores Ticinenſes) *Papiæ* nomen ante Adaloaldum Agilulfi Regis filium teſtatur Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorogr. Italiæ medii ævi num. 67.

(79) Gregorius Turonenſis lib. X. cap. III., qui poſtremæ hujus expeditionis ſeriem minutim deſcribit, id etiam deterius accidiſſe Francis enarrat, nempe *quòd regredientes ita fame confecti ſint, ut prius & arma & veſtimenta ad coëmendum victum demerent, quàm locum genitalem contingerent*. Sigonius hiſtoriam hanc è Paulo Diacono lib. 3. cap. 30. deſumpſit.

heredes evadunt. Unuſquiſque ergo noſtrûm ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percuſſionem vacat. Revocemus in memoriam quidquid peccando commiſimus, & quod nequiter egimus, id flendo puniamus. Præveniamus faciem ejus in confeſſione, &, ſicut Propheta monet, levemus corda noſtra cum manibus ad Dominum. Ad Dominum namque corda cum manibus levare, nihil eſt aliud, quàm orationis noſtræ ſtudium bonarum actionum meritis excitare. Præbet, verò, præbet, inquam, timori noſtro fiduciam idem ille per Prophetam clamans: Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat. Nemo autem ob flagitiorum ſuorum immanitatem deſperatione debilitetur. Veternoſa namque Ninivitarum crimina triduana pœnitentia obliteravit, & converſus latro vitæ præmia etiam in ipſa ſententia mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & putemus accepiſſe quod petimus, citius enim precibus inflectitur judex, ſi reus ſceleris ſui correctionem adhibeat. At, tanto ſupplicio imminente, importunis fletibus incumbamus, quæ enim ingrata hominibus eſſe importunitas ſolet, ipſo ſanè veritatis judicio placet. Deus autem miſericordiam ſuam cupit precibus poſci, nec pro merito noſtro vult iraſci. Siquidem voce Pſalmiſtæ dicit: Invoca me in die tribulationis tuæ, & ego eripiam te, & magnificabis me. Ipſe ergo teſtis eſt, ſe cupere miſericordiam implorantibus impertire, cum admoneat, ut invocetur. Quamobrem, cariſſimi fratres, contrito corde, & emendatis operibus ad ſeptiformem, ut demonſtrabo, litaniam propenſa in lacrymas mente progrediamur, ut judicem de flagitiis noſtris pœnas ſumere cogitantem à ſententia propoſitæ damnationis avertamus. Feria igitur quarta prima luce Clerus egrediatur ab æde SS. Martyrum Coſmæ, & Damiani cum Presbyteris regionis ſextæ: omnes verò Abbates cum Monachis ſuis ab æde SS. Martyrum Gervaſii, & Protaſii cum Presbyteris regionis quartæ: omnes Abbatiſſæ cum Congregationibus ſuis ab æde SS. Martyrum Marcellini, & Petri cum Presbyteris regionis primæ: omnes pueri, & puellæ ab æde SS. Martyrum Joannis, & Pauli cum Presbyteris regionis ſecundæ: omnes Laici ab æde S. Protomartyris Stephani cum Presbyteris regionis ſeptimæ: omnes mulieres viris orbatæ ab æde S. Euphemiæ cum Presbyteris regionis quintæ: omnes conjugio ſociatæ ab æde S. Martyris Clementis cum Presbyteris regionis tertiæ. E ſingulis autem ædibus in hunc modum egreſſi in ædem Beatæ Mariæ ſemper Virginis Matris Jeſu Chriſti Domini noſtri conveniamus, ac longis ibi fletibus, & gemitibus Domino ſupplicantes peccatorum noſtrorum veniam imploremus. (80) His peroratis, juſſit, ut convocati Clericorum chori per triduum pſallerent, ac Domini miſericordiam invocarent. Itaque ab illo traditum nunc quoque manet, ut poſt Miſſarum introitum novies Domini Chriſtique miſericordia expoſcatur. (81) Hora igitur tertia venerunt ipſi canentium chori ad templum per campos urbis clara voce Domini miſericordiam implorantes. Dum autem populus ſupplices ad Deum voces effundit, repente octuaginta homines in turba exanimes conciderunt. Quod ubi Gregorius animadvertit, haudquaquam exterritus, continuò populum monuit, ne ab obſecratione ceſſaret, ſed multò intentius in ſtudium divinæ precationis incumberet. Poſt aliquot inde dies ſacra ab Imperatore juſſio venit, qua Gregorium Pontificem conſecrari concedebatur. Itaque Gregorius, quanquam renitens, ac tergiverſans, III. Nonas Septembris eſt conſecratus. Ceterùm diram hanc peſtilentiæ cladem graves duæ quoque curæ aliæ onerarunt, ſumma rei frumentariæ inopia ex ſuperiore ſatorum inundatione profecta, & fœdæ Longobardorum Ducum in ipſam Romanorum regionem impreſſiones. Itaque Gregorius, ubi Pontificatum inivit, omnium primum his duobus incommodis occurrendum exiſtimavit, ut & annonæ copiam compararet, & auxiliis ſe adverſus hoſtium injurias confirmaret; argumento ſunt literæ, quas in Siciliam ad Juſtinum Prætorem miſit, (hæ Septembris menſe, Indictione nona, anno ordinationis ſuæ primo dicuntur datæ) ut Romam frumentum mittere maturaret. *De frumentis*, inquit, *quæ ſcribitis, longè aliter vir magnificus Citonatus aſſerit; quia ſolummodo tanta tranſmiſſa ſunt, quæ pro tranſactæ Indictionis debito ad replendum Sitonium* (82) *ſufficerent; de qua re curam gerite; quia ſi quid minus huc tranſmittitur, non unus quilibet homo, ſed cunctus ſimul populus trucidatur. Ad regendum verò Siciliæ patrimonium, talem, ut exiſtimo, virum Deo auctore tranſmiſi, cum quo vobis omnino conveniat.* Indicio ſunt, quas ad Paulum Scholaſticum miſit, ut Romam difficillimo civitatis tempore venire ex Sicilia Mauricii chartularii auxilio properaret. *Etenim gladiis*, inquit, *hoſtilibus foris ſine ceſſatione confodimur, & ſeditione militum interno periculo gravius urgemur.* Interim Rex Autharis Verona Papiam profectus, veneno hauſto, repente vitam Nonis Septembris amiſit.

FL. AGILULFUS REX.

MOrte Autharis cognita, Longobardi Duces Papiam continuò convenerunt, & comitiis habitis legatos ad Guntrannum Regem decreverunt, qui mortem Autharis nunciarent, & pacem, de qua agi cœptum erat, communi omnium nomine poſtularent; deinde de novo ſufficiendo Rege diſceptari eſt cœptum. Ibi, quoniam nemo omnium virtute, atque auctoritate ita eminebat, ut dignus eo faſtigio communi judicio videretur, poſtquam diu diverſis inter ſe certavere ſententiis, univerſi eò decurrerunt, ut Theodelinda ſpectatæ pruden-

(80) Sermonem hunc [integrum nobis ſervavit] Gregorius Turon., qui eum inſeruit hiſtoriæ ſuæ Francorum lib. X. cap. I.; idemque præſtitit Joannes Diaconus in ejus vita; ſed Sigonius, de more, Gregorii verba in elegantiorem ſtylum convertit.

(81) Antiquiorem fuiſſe Gregorio hunc ritum in Eccleſia Romana docet Card. Joannes Bona Rer. Liturgic. lib. 2. cap. 4. ex Can. 3. Concilii Vaſenſis anno 529. celebrati; quin imò ex ipſo Gregorio epiſt. 12. lib. 9. novæ editionis colligitur, ab eo minimè inductam hanc conſuetudinem, ut in commentariis ad illam Epiſtolam etiam Monachi Benedictini adnotavere.

(82) *Sitonicum* legitur in hac Epiſtola, quæ eſt 2. libri 1. ac pro *publicis horreis* uſurpatur, ut in Gloſſario Ducangius ad hoc verbum explicat.

tiæ, ac moderationis animi femina in imperio permaneret; & quem ipſa ſibi maritum è Ducibus Longobardis optaſſet, ille Regiam poteſtatem teneret. Illa, conſilio cum majoribus natu communicato, Agonem, ſive Agilulfum, Taurinatium Ducem, Authari propinquitate conjunctum, elegit, virum præclaris omnibus corporis, animique virtutibus ad Regni gubernacula tractanda aptiſſimum; atque eum pro imperio mox ſibi præſto eſſe ad Laumellum oppidum juſſit. Affuit Agilulfus conſilii Reginæ prorſus ignarus. Theodelinda, ut voluntatem ſuam nudaret, nobile convivium apparavit. Ibi, cum procedente cœna ſumpto poculo vini partem hauſiſſet, reliquam patrio more propinans præſenti Agilulfo porrexit. Cum autem Agilulfus accepto poculo Reginæ dextram venerabundus cuperet oſculari, tum illa non ſine rubore aliquo ridens: Atqui te, Agilulfe, inquit, non manum, ſed os ſuaviari oportet; ego namque te in thori communionem elegi. Ita Agilulfus, nuptiis ingenti omnium, qui aderant, gratulatione contractis, Rex Novembris initio ſalutatur. Scribit Paulus, (83) cum Theodelindæ nuptiæ cum Authari nuper in agro Veronenſi celebrarentur, atque oborta tempeſtate ſtipes quidam è ſeptis regiis fulmine ictus eſſet, ariolum quendam ſecretò Agilulfo Duci præſenti dixiſſe, fore, ut is brevì Theodelindæ conjugium ſortiretur; quod ille audiens, manu ſua ſe vitam illi ademturum ſubjecit, ſi cui tale quidquam enunciaſſet. Erat Theodelinda eximio, quæ rara per ea tempora laus fuit, fidei Catholicæ ſtudio inflammata; itaque connubium viri Arriani faſtidiens, quod ab Authari impetrare nequiverat, id ſibi ab Agilulfo extorquendum exiſtimavit, quem recenti, eoque maximo beneficio ſibi devinctum habebat. Igitur locum agendæ rei nacta, omni precum genere obteſtari illum inſtituit, ut exploſum tot Conciliis Arrianorum errorem relinqueret, & Catholicam veritatem aſciſceret. Agilulfus autem cum veritate compulſus, tum honeſta uxoris voluntate, cui ſumma ſe debere omnia intelligebat, adductus, in-

A ejus ſe futurum auctoritate reſpondit, atque ita Catholicam fidem ſuſcepit. (84) Regis inde auctoritatem Longobardi ſequuti, & qui gentilitatis, & qui hæreſeos labe erant infecti, Catholica ſubinde dogmata ſunt amplexi. Agilulfus quaſi ſuperiorum errorum pœnitentia ductus, eccleſias, & monaſteria, quæ bello afflicta fuerant, inſtaurare, ac poſſeſſionibus cumulare, Epiſcopos, atque Abbates, qui depreſſi fuerant, ad priſtinos redigere honores inſtituit. Quod his verbis prodidit Paulus: *Per Reginam Theodelindam multum utilitatis Eccleſia Dei conſecuta eſt. Nam pene omnium Eccleſiarum ſublimitates Longobardi, cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, invaſerant. Sed ejus* B *ſalubri ſupplicatione Rex permotus & Catholicam fidem tenuit, & multas poſſeſſiones Eccleſiæ largitus eſt, atque Epiſcopos, qui in depreſſione, atque abjectione erant, ad dignitatem, & honorem reduxit.* Ea res mirifice totius Italiæ animos recreavit. Gregorius vero gratiis Theodelindæ actis ipſam cum marito contendit in officio retinere, ſperans Longobardorum religione captum haud ægre Pontificia auctoritate ab armis aliquando poſſe recedere, ac pacem Italiæ reſtituere; quin etiam extemplo, ideſt ipſo Decembri menſe, literas ad Epiſcopos Italiæ miſit, ut Longobardorum infantes nu- C per ſacro lavacro in hæreſi Arriana ablutos Catholicæ fidei conciliarent. *Quoniam nefandiſſimus*, inquit, *Autharis in hac, quæ nuper expleta eſt, Paſchali ſolemnitate Longobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit, pro qua culpa eum divina majeſtas extinxit, ut ſolemnitatem Paſchalem ulterius non videret, veſtram fraternitatem decet, cunctos per loca veſtra Longobardos admonere, ut, quia ubique gravis mortalitas imminet, eoſdem filios ſuos in Arriana hæreſi baptizatos ad Catholicam fidem concilient, quatenus ſuper eos iram Domini Omnipotentis placent.* Eodem tempore Severum Aquilejenſem Antiſtitem, qui ſe iterum à Catholica ſocieta- D te removerat, atque aliquot Epiſcopos temere in ſuam ſententiam traxerat, Romam cum ſociis evocavit, ut cauſſa ejus Concilio convocato cognoſceretur. (85) Interim in

(83) Lib. 3. cap. 34. unde hanc hiſtoriam omnem hauſit Sigonius.

(84) Narrat hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 6. Attamen quamvis Catholicis multum faverit Agilulphus, nihilominus longè feriùs ab ipſo ejuratam hæreſim Arianam colligunt Benedictini Monachi ex Epiſtola Sancti Columbani in vita S. Gregorii lib. 2. cap. 5., idque plura evincunt argumenta, quæ inferiùs adnotabimus.

(85) Statim ac Gregorius Pontificium Solium conſcendit, ad tollendum Schiſma in Italia curam omnem convertit, obtinuitque à Mauricio Imperialem juſſionem, qua contumaces contra Apoſtolicam Sedem Epiſcopi Romam adire præcipiebantur. Dedit ſubinde Gregorius menſe Decembri hujus anni Epiſtolam ad Severum Aquilejenſem Antiſtitem, eidem injungens, ut ad limina B. Petri Apoſtoli cum ſuis ſequacibus ſe conferret, ibique Synodo ob hanc controverſiam dirimendam proximè cogendæ intereſſet. Legitur hæc Epiſtola in nova Pariſienſi editione lib. I. num. XVI. Summi Pontificis decreto pertinaciter obſtitere tum Severus ipſe, tum Iſtriæ, ſeu Venetiæ Epiſcopi, qui inito Conciliabulo (Pagius ad hunc annum num. XI. malè id confundit cum pſeudoſynodo Marianenſi à Paulo relata, ut ex E utriuſque ſubſcriptionibus patet) primùm Severo indixere, ne quidquam inſciis ipſis definire auderet; dein libellum, à Baronio editum, ad Mauricium miſerunt, quo fucatis argumentis eidem ſuadebant, ne ullam illis inferri moleſtiam pateretur; tantâque eloquentiâ apud ipſum peroravere, ut Mauricius, miſſis ad Gregorium Summum Pontificem, & *Romanum* Exarchum literis, ab iis, vi vel decretis, ad Romanum iter compellendis utrumque prohibuerit. Extat Imperatoris reſcriptum in Baronii Appendice ad Tom. IX. pag. 907. editionis Romanæ. Quæ ſubindè accidere, legi poſſunt in Cardinalis Noriſii Commentariis ad Synodum V., & in Diſſert. Hiſtorica laudati P. Bernardi Mariæ de Rubeis; hæc enim innuere placuit, tum ad illuſtrandam Sigonii hiſtoriam, quæ de hoc celebri Schiſmate nimis parcè loquitur, tam ad emendanda, quæ hoc loco de Severo tradit, videlicet ipſum *aliquot Epiſcopos temerè in ſuam ſententiam traxiſſe*; ſiquidem contrarium potiùs ex antiquis monumentis eruitur; quippe, cùm Ravennæ Schiſma ejuraſſet, ſemotus eſt à communione ſuorum Antiſtitum, donec in Synodo ab ipſis coacta, *libellum ſui erroris*, ut ajebant, exhiberet; cùmque à Gregorio Romam evoca-

in dies magis peſtilentia ſæviebat; ad ceteros autem caſus, quibus homines fœde paſſim abſumebantur, hoc etiam mali acceſſerat, quòd multi, cum ſternutarent, alii, cum oſcitarent, repente ſpiritum emittebant. Quod cum ſæpius eveniret, conſuetudo inducta eſt, quæ nunc etiam obſervatur, ut ſternutantibus ſalutem precando, (86) oſcitantibus ſignum crucis ori admovendo præſidium quærerent. Quibus rebus permotus Gregorius ad cetera cæleſtis iræ
591 piacula poſtero anno religioſam in die Reſurrectionis ſupplicationem inſtituit; atque ſolemni in pompa Sanctam Virginis Dei genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore ejus Lucæ Evangeliſtæ manu affabre ad vivum expreſſa jam tum in æde D. Mariæ ad Præſepe in Exquiliis ſita eximia populi religione conſervabatur. Factum eſt autem, ut imaginem ipſam, quàcunque ferretur, tetra peſtilentis cœli gravitate cedente, optata ſalubritas ſequeretur. Qua de re Deo gratulantibus omnibus, ecce Angelus Sanctam Virginem his vocibus è cœlo alloquens eſt auditus: *Regina cœli lætare alleluia, Quia quem meruiſti portare alleluia, Reſurrexit ſicut dixit, alleluia*. Quam ubi Gregorius auribus orationem excepit, ſtatim divino inſtinctus ſpiritu in hunc modum explevit: *Ora pro nobis Deum alleluia*. Exinde antiphona ſolemnis Eccleſiæ Paſchalis argumento lætitiæ manſit. Neque ita multo poſt Angelus ſuper Hadriani molem aſtans, ac ſtrictum mucronem vagina recondens conſpectus eſt. (87) Quo viſo Gregorius exhilaratus converſo ad populum ore: bono omnes, inquit, animo eſtote; nam optatus divinæ iræ, ac furentis jampridem peſtilentiæ finis, Deo ipſo annuente, oſtenditur. Atque ita, ut ille præſenſit, ipſe deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen eſt inditum. (88) Hæc ita, ut in Ritualibus ſcripta ſunt, retuli. Per eoſdem dies Mauricius Imperator Theodoſium filium, quem ſibi Imperii conſortem adjunxerat, XVII. Kalendas Maji coronari Auguſtum juſſit. (89) Agilulfus item, cum Longobardi Mediolani frequentes menſe Majo, advocato concilio, conveniſſent, Rex deintegro concordibus omnium animis declaratus. Scriptores Mediolanenſes patrios ſequuti annales aſſerunt, coronam ei impoſitam fuiſſe, à Theodelinda Regina inſtitutam, auream illam quidem, verum circulo ferreo interiore intextam; unde poſt ferreæ coronæ nomen Italico Longobardorum in Regno enituit. (90) Agilulfus autem Rex confirmatus omnium primùm captivos ſuos ſibi repetendos, & Francos pace conciliandos ratus, ſtatim Agnellum Epiſcopum Tridentinum in Franciam miſit ad eos, qui paullo ante ex Tridentino agro captivi abducti fuerant, redimendos; Eoinum vero Ducem ad pacem, ſicuti cœptum fuerat, flagitandam. Atque eorum uterque domum voti compos repetiit, Agnellus, captivis pecunia Brunichildis Reginæ redemptis; (91) Eoinus induciis in certum annorum ſpatium impetratis. His inde iterum, ac ſæ-

retur, temerario Decreto eidem præcipere, ne ipſis inconſultis rem aliquam aggrederetur. Itaque non Severus Epiſcopos, ſed Epiſcopi Severum in ſuas partes traxere, ac confirmavere.

(86) Vulgarem hanc perſuaſionem deridet Baronius ad hunc annum, cùm longè ante apud Gentiles inoleverit hic uſus, ut ſternutantibus ſalutationem impertirentur, ac Deos invocarent, teſte Plinio, aliiſque antiquis Scriptoribus, quorum teſtimonia profert Pitiſcus in Lexico Antiquit. Roman. verbo *Sternutamentum*.

(87) Quæ narrantur de viſo Angelo, *dubiæ fidei videri* aſſerunt Monachi Benedictini lib. 2. cap. 7. vitæ S. Gregorii, cùm Gregorius Turon. qui minutiora his commemorat, relata ſibi à Diacono ſuo tunc Romæ agente, nullum de hoc verbum proferat, altumque ſilentium inveniatur in Beda, Paulo, & Joanne, res geſtas à S. Gregorio accuratè ſcribentibus.

(88) Ado in Martyrologio ſcribit, poſt Apparitionem S. Michaelis in monte Gargano, conſtructam, dicatamque fuiſſe Eccleſiam ſub nomine S. Michaelis in vertice molis Adriani à Bonifacio Pontifice, ſed quis Bonifacius fuerit, diſputat Baronius in Martyrologio ad 29. Septembris, nec certiora tradit Famianus Nardinus lib. 7. cap. 13. Romæ veteris; quocirca incompertum adhuc eſt, qua occaſione, quove tempore huic loco, *S. Angeli* nomen acceſſerit. Ex ſola traditione ad S. Gregorium referri fatetur ibidem Baronius.

(89) Die ipſo Paſchatis 26. Martii anno 590. celebrati, aſſumptum fuiſſe à Mauricio in conſortium Imperii, ac coronatum Theodoſium filium, vix quintum vitæ annum agentem, Chronicon Alexandrinum, & Theophanes referunt apud Pagium ad eum annum num. 3. Ad illum igitur annum hæc ſunt retrahenda.

(90) Plurium eruditorum calamos exercuit celebris controverſia, quis Coronæ Ferreæ, qua inaugurari ſolent Italiæ Reges, fuerit inſtitutor, & cur eidem ferreus circulus innectatur. Præclarè de hac re diſſeruit Doctiſſimus Ludovicus Antonius Muratorius, tum in ſecundo Anecdotorum volumine, tum in Præfatione ad Hiſtoriam Matthæi Villani, ejuſque filii Philippi, reſpondens Cl. V. Juſto Fontanino Archiepiſcopo Ancyrano, qui integram contra ipſum Diſſertationem ediderat. Eorundem ſcripta ſimul recuſa ſunt Francofurti in libro inſcripto *De Corona Ferrea*. Quocirca eundem conſulere Lector poterit, ac judicare; cùm minimè muneris mei ſit de hiſce literariis controverſiis diſceptationem inſtituere.

(91) Paulus Diaconus lib. 4. cap. 1. hæc narrat. Brunichildis ab Athanagildo Hiſpan. Rege in matrimonium locata Sigeberto, Catholicam fidem in Galliis amplexa eſt. De ea plura ſcribit Gregorius Turonenſis. Sigeberti, & Brunechildis nuptias celebravit Fortunatus lib. 6. carm. 2. Mirum autem eſt, quàm diverſa ſint de hac Regina Scriptorum judicia, cùm aliqui eam flagitioſiſſimam aſſerant, & veluti naturæ monſtrum execrentur, ipſam appellantes Flabellum diſcordiarum ac bellorum, Regum interfectricem, ac ſcelerum omnium artificem; immo S. Gregorium adulationis criminantur, eo quòd illam in Epiſtolis ſuis mirè laudaverit. Apologiam pro S. Gregorio vulgavere Monachi Benedictini in ejuſdem vita lib. 3. cap. 3. num. 5., egregia Religionis & Pietatis opera hujus Reginæ recenſentes; ob ea enim meritò laudata eſt à S. Pontifice; immo Brunechildem omnino ab impactis criminibus expurgare contendunt Carolus Cointius in Annalibus, Mariana in Hiſt. Hiſpaniæ lib. 5. cap. 10. Cordemoy in Hiſt. Franciæ Gallicè ſcripta Tom. II. Attamen negari nequit, ſummas, quibus enituit virtutes, pluribus fuiſſe vitiis deturpatas. Ceterùm exagerata plura ab antiquis Scriptoribus ſunt, partium ſtudio, cùm certum ſit tantâ animi magnitudine, liberalitate, ac magnificentia adminiſtratum ab ipſa Regnum fuiſſe, ut nemo ex

ſæpius renovatis, Franci neque ſuo, neque alieno nomine bellum Longobardis fecerunt, donec Pipinus Rex à Pontifice acceſſitus ad d fendendam Eccleſiæ ditionem accurrit. Bellum inde à Rege per ocium rebellibus eſt illatum. Minulfus inſulæ S. Julii Dux victus, & , quia apertè Francorum partes foverat, vita exutus; Gandulfo ad deditionem compulſo ſatis viſum obſides imperare.

Dum hæc Rex gerit, Ariulfus Dux Spoleti cum lecta manu ad Romanam urbem oppugnandam acceſſit; atque ibi hominum omnis generis cædem ingentem fecit. Fuitque tum in magno periculo civitas, quòd Theodoſius Imperator (92) veteranis eductis præſidia tironibus ſuppleverat, neque ſolito ſtipendio illos affecerat. Digreſſus inde, quod ſpes omnis ad irritum cecidiſſet, Camertes invaſit, atque illis magno prœlio ſuperatis oppidum in poteſtatem redegit: Hunc, quanquam gentilem, narrat Paulus (93) in acie à Beato Martyre Sabino protectum. Quod ille non ſine ſua, omniumque admiratione in hunc modum comperiit. Quippe domum repetens, inſtituto forte cum ſuis de rebus geſtis apud Camerinum ſermone, quæſivit de proximis, quinam ille fuiſſet, quem in prœlio fortiter præ ceteris dimicantem vidiſſet? reſpondentibus autem illis, neminem ſe fortius pugnantem illo ipſo duce vidiſſe, ſubjecit: Profecto multo me in omnibus rebus meliorem vidi alium, qui me, quoties hoſtium aliquis petiit, ſcuto ſuo protexit; poſtquam autem Spoleto appropinquavit, ubi Beati Martyris Sabini Epiſcopi ſita Baſilica erat, cujuſnam illa tam ampla domus foret, rogavit; cui reſponſum eſt à Catholicis, S. Sabinum Martyrem ibi quieſcere, quem Chriſtiani in bello defenſorem haberent, ac propterea opem ejus precibus expoſcere conſueſſent. Tum Ariulfus, ut qui tenebris erat gentilitatis oppreſſus: *Et fieri poteſt*, inquit, *ut homo mortuus aliquod viventibus auxilium ferat?* Atque hoc dicto, equo degreſſus Baſilicam viſendi ſtudio iniit. Pleriſque autem in divinam precationem converſis, ipſe picturas Baſilicæ luſtrare oculis cœpit. Cum autem figura Sabini Martyris occurriſſet, lætus mox jurejurando affirmavit, tali omnino & forma, & habitu virum fuiſſe illum, qui ſe in acie protexiſſet. Eodem anno ſiccitate laboratum eſt; ſiccitatem autem tenuis frugum omnium proventus eſt conſequutus. Cum à Januario uſque ad Septembrem cæleſtes aquæ nullæ fuiſſent, ipſi etiam fontes exaruerunt; quæque terrâ edita ſunt, ea ingentium allapſa vis locuſtarum exedit. His de rebus Gregorius animo anxius omnia experiebatur, quibus & inopiæ rei frumentariæ conſuleretur, & pax ab Ariulfo, & à Longobardis Etruriæ pareretur; neque enim pacatis Francis Longobardos amplius Italia exceſſuros, & eoſdem Chriſtianis ſacris imbutos accolas in dies mitiores, & ad humanitatem, pietatemque propenſiores eſſe ſperandos. Neque vero Longobardus à pacis conſiliis penitus abhorrebat; ſed Romanus Exarchus bellum, atque arma ſpectans, eam improbabat, neque aut ſibi, aut Imperatori decoram eſſe putabat. Extant utraque de re Gregorii epiſtolæ. Ac de comparanda quidem annona ad Petrum rectorem Patrimonii in Sicilia in hunc modum: *Ex quinquaginta libris auri, quas habes, nova frumenta ab extraneis compara, & in Sicilia, quibus in locis non pereant, repone, & ad nos menſe Februario tranſmitte, exceptis frumentis, quæ nunc menſe Septembri, vel Octobri juxta conſuetudinem tranſmitti præſtolamur; quia tam parva hìc nativitas fuit, ut niſi frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat.* Narniæ quoque peſtilentiam recruduiſſe, idem ſignificat ſcribens ad Projectitium (94) Narnienſem Epiſcopum: *Pervênit ad nos, peccatis imminentibus, in civitate veſtra Narnienſi mortalitatem omnino graſſari; quæ res nos nimis afflixit. Quamobrem ſalutantes fraternitatem tuam inſtantiſſime ſuademus, ut à Longobardorum, ſive Romanorum, qui in eodem loco degunt, admonitione nulla ratione ceſſetis, & maximè à gentilium, & hæreticorum, ut ad veram, rectamque fidem Catholicam convertantur.* De pace vero ſic ſcripſit Januario menſe ad 592
Joannem Ravennatem Archiepiſcopum: *Quo tempore Ariulfus ad Romanam urbem veniens alios occidit, alios detruncavit, tanta moleſtia affectus ſum, ut in colicam moleſtiam caderem. Pacem facere non poſſumus. Peccatis meis reputo, quia qui nunc intereſt, & repugnare contra inimicos noſtros diſſimulat, & nos pacem facere vetat; quamvis jam modo, etiam ſi velit, pacem facere non poſſumus; quia Ariulfus exercitum Aucturit; & Nordulfi habens, eorum ſibi dari precaria deſiderat, ut nobiſcum aliquid loqui de pace dignetur;* & infra: *Movere vos non debet Romani Patricii animoſitas. Age cum eo, ut pacem cum Ariulfo faciamus; quia miles de Roma ablatus eſt. Theodoſiani vero, qui remanſerunt,* ro-

ex Regibus ac Reginis Gallicis ſit, cujus illuſtris memoria in publicis monumentis tandiu perſeveraverit. Præſtat hìc referre, quod Aimoinus lib. 4. cap. 1. de Brunechilde ſcriptum reliquit: *Ædificia ſanè ab ipſa conſtructa, uſque in hoc tempus durantia, oſtenduntur innumera, ut incredibile videatur, ab una muliere, & in Auſtria tantummodo & Burgundia regnante, tanta in tam diverſis Franciæ partibus fieri potuiſſe.* Hæc de Regina, ob liberalem animum in redimendis pecunia ſua Itali Regis Agilulphi ſubditis, ſummè laudanda, adnotare opportunum exiſtimavi.

(92) Imperatorem *militum* à Sigonio indicari nemo non dixerit, ſed quis fuerit hic Theodoſius, Romæ degens, prorſus me latet; cùm *Gregorius* Urbi Præfectus, ac *Caſtorius* militum magiſter hoc tempore rem omnem moderarentur. Legio quidem erat, quæ *Theodoſiana* nuncupabatur, inſignita nomine *Theodoſii* quinquennis pueri, qui à Mauricio Imperatore Patre, anno ſuperiore, ut diximus, Auguſtus fuerat renunciatus, ejuſque Legionis meminit S. Gregorius in Epiſtola 46. libri 2. ad Joannem Epiſcopum Ravennatem, ubi de Ariulpho Romam tunc obſidente loquitur, eique injungit, ut cum *Romano* Exarcho agat pro pace ſtatuenda; ſiquidem & militibus deſtituta Urbs erat, & *Theodoſiani*, Rogam non accipientes, parum de murorum cuſtodia cogitabant. Fortaſſe Sigonius, cùm *Theodoſianos* milites legit, præfuiſſe illis ſub hoc nomine in Romana Urbe Ducem exiſtimavit.

(93) Lib. 4. cap. 17. editionis Mediolanenſis.

(94) Lege *Projectum*, ut in poſtrema editione Pariſienſi inſcribitur.

rogam non accipientes vix ad murorum cuſtodiam ſe accommodant; & deſtituta ab omnibus civitas, ſi pacem non habet, quo modo ſubſiſtet? Addit etiam, Neapolim magno, niſi Dux mittatur, in periculo eſſe. Eodem anno Agilulfus Rex Duces Longobardorum rebelles perſequi bello perrexit. Ex quibus Gandulfus, cum ſe rurſus adverſus eum occupatâ per fraudem Comacinâ muniſſet, atque inde exactus deintegro Bergomum recepiſſet, ibi captus tamen in gratiam eſt receptus. Valfaris autem Tarviſii aliquandiu obſeſſus denique unà cum oppido conceſſit in poteſtatem. Extremo anno Gregorius pacem cum Longobardis Etruriæ fecit, ſcriptiſque ad Mauricium Imperatorem literis, Ariulfum facile etiam ad Romanorum partes tranſiturum oſtendit; cumque acta Chalcedonenſis, & Conſtantinopolitani Concilii, quæ in Theodoro, Theodorito, & Iba Epiſcopis approbandis, ac reprobandis adverſari inter ſe videbantur, adhuc Eccleſiam væſana multorum pertinacia fatigarent, ad eam diſcordiam diſſolvendam ſic ad Sabinum Subdiaconum ſcripſit: *Exeuntes maligni homines turbaverunt animos veſtros, aſtruentes, quòd aliquid de ſancta Chalcedonenſi Synodo Juſtiniani temporibus ſit imminutum; quam omni fide, omnique devotione veneramur. De perſonis vero, de quibus poſt terminum Synodi aliquid actum fuerat, ejuſdem Juſtiniani temporibus eſt ventilatum; ita tamen, ut nec fides in aliquo violaretur, nec de eiſdem perſonis aliud aliquid ageretur, quàm apud eandem Sanctam Synodum fuerat conſtitutum; anathemizamus autem, ſi quid ex definitione fidei, quæ in eadem Synodo prolata eſt, aliquid imminuere præſumit, vel quaſi corrigendo ejus ſenſum mutare; ſed, ſicut illa prolata eſt, per omnia cuſtodimus.* Principio ſequentis Lauren-
593 tius Archiepiſcopus Mediolanenſis eſt mortuus. (95) Quo cognito Gregorius Clerum de novo ſubrogando Antiſtite monuit, Clerus Conſtantium Subdiaconum ſubrogavit, & judicium ſuum ad Pontificem detulit. Gregorius, quia Cleri comitia à populo confirmata non erant, Joanni Subdiacono negotium dedit, uti voluntates Mediolanenſium, qui barbaricam Longobardorum feritatem averſati Genuæ degerent, exploraret, &, ſi in Conſtantio conſentientes inveniret, ipſum de more conſecrari ab Epiſcopis ſuis juberet, quin etiam Conſtantium ipſum pallio decoravit, & Romano Exarcho commendavit. Poſt autem, cum accepiſſet, tres cum Theodelinda Regina Epiſcopos ſe ab illius obedientia ſubtraxiſſe, quòd Romæ damnationi trium capitum Chalcedonenſis Concilii aſſenſiſſe, atque ea de re profeſſionem edidiſſe diceretur, utrumque crimen ſcriptis ad Epiſcopos, & Reginam literis temere confictum fuiſſe oſtendit, eoſque ad Archiepiſcopi auctoritatem redegit. (*) Extant literæ ejus ad Conſtantium Archiepiſcopum in hæc verba: *Pervenit ad nos, quòd quidam Epiſcopi veſtræ diœceſis exquirentes occaſionem potius, quàm invenientes, ſeſe ſcindere à fraternitatis veſtræ unitate tentaverint, dicentes, te apud Romanam Urbem in trium capitulorum damnationem cautionem feciſſe; ego tamen nominata inter nos neque verbo, neque ſcripto tria capitula recolo, ſed eis, ſi citius revertuntur, de ſuo errore parcendum eſt; nos enim fatemur, fidem S. Chalcedonenſis Synodi per omnia illibatam cuſtodire.* Romanus Exarchus quinquennio am, nulla re memorabili acta, in Exarchatu conſumpto, nomini ſuo deforme ratus, niſi præfecturam eximio aliquo facinore nobilitatam relinqueret, animum ad Peruſiam, & vicinas ejus regionis Urbes recuperandas adjecit, ante aliquot annos Longobardis à Ducibus occupatas. Itaque Ducem Peruſiæ Mauricionem (96) ſolicitatum occultè ad partes ſuas tra-

(95) Obiiſſe Laurentium XII. Cal. Septembris, hoc eſt die vigeſima prima Auguſti, tradunt antiquiſſimi Mediolanenſium Archiepiſcoporum Indices ſuperiùs memorati. Extat verò Epiſtola S. Gregorii data menſe *Aprili* (non *Martio*, ut apud Papebrochium in Exegeſi) Indict. XI. ideſt anno 593., in qua *Magnum*, Mediolanenſem Presbyterum, fidelium communione privatum à defuncto jam Laurentio, tanquam innocentem abſolvit, eique injungit, ut Clerum Mediolanenſem ſolicitet ad ſucceſſorem deligendum. Quocirca citra dubium eſt, Laurentium anno ſuperiore 592. vita exceſſiſſe.

(*) Theodelinda Regina, utpote religioſiſſima fœmina, ſeducta à tribus Epiſcopis, quorum alterum fuiſſe *Brixienſem* ex S. Gregorii Epiſtolis liquet, *Conſtantium* Mediolanenſem Archiepiſcopum, tanquam hæreticum averſabatur, eo quòd ſtatim ac in Epiſcopum renunciatus fuit, Romam tranſmiſerat (ut moris erat Epiſcopis recèns electis) formulam ſacramenti, qua ſe damnare tria capitula profitebatur; imminui enim putabat hac damnatione auctoritatem Chalcedonenſis Concilii. Scripſit ad eam S. Gregorius; ſed cùm mentionem V. Synodi injeciſſet, admonitus à *Conſtantio* poſſe Reginam offendi, alias literas dedit, in quibus nihil de illa loquens, quatuor Synodos, ac præcipuè Chalcedonenſem ſummoperè commendabat, diluebatque ſuſpicionem erroris, quem Theodelinda conceperat; Quocirca Gregorii Epiſtolis, ac Legatorum monitis, quos ad illam Pontifex miſerat, de rei veritate edocta, illicò ad *Conſtantii* Communionem ſe ſe recepit. Datæ ſunt hæ literæ menſe Junio, Indictione XII., proinde ad annum ſequentem referendæ. Cæterùm Theodelindam Gregorii literis à contrariæ opinionis patrocinio minimè fuiſſe revocatam, immo in eodem perduraſſe etiam poſt mortem hujus S. Pontificis teſtatur Mabillonius in Annal. Benedict. ad an. 613. num. 4. Idem aſſerunt Benedictini Monachi in vita S. Gregorii lib. 2. cap. 12. num. 3. his verbis: *Rediit ad unitatem Eccleſiæ prudentiſſima & Chriſtianiſſima Regina, quamvis ad condemnanda tria Capitula minimè adduci potuerit; aut certè id, ſi aliquando impetratum eſt ab ea, tardiùs contigit.* Neque tamen, ob hanc rem, quidquam detrahitur ſanctitati hujus piiſſimæ fœminæ; ſiquidem, ut Eruditis notum eſt, & iidem Monachi adnotavere: „ Schiſma trium Capitulorum non in eo poſitum erat, quòd ab illis condemnandis abſtineretur, ſed quòd à condemnantium communione ſeceſſio fieret. Gregorius enim pro veris Eccleſiæ filiis ſemper habuit eos, qui cùm tria illa Capitula rejicere formidarent, in Eccleſiæ tamen unitate permanſerunt, & cum iis benignè egit ſemper, quos inter præter *Theodelindam* erat *Secundinus*, eximiæ ſanctitatis Monachus, Reginæ acceptiſſimus.

(96) Paulus Diaconus lib. 4. cap. 8. hæc narrans, Mauricionem vocat tantummodo *Ducem Langobardorum*. Sigonius Peruſiæ Ducem facit. At Coſmus de Rena in ſerie antiquorum Ducum, & Marchionum contendit Ducem Etruriæ fuiſſe, eumque primum in ea ſerie conſtituit ad hunc annum.

traduxit, & cauſſa Romanæ adeundæ Urbis excogitata, eò cum exercitu ornatiſſimo proficiſci contendit. Exarchi adventum ubi Romani cognoverunt, præcipuo ſibi honore excipiendum exiſtimarunt. Itaque adventanti ad Urbem, Civitas obviam cum vexillis, unàque exercitus cum ſignis ad conſtitutum locum occurrit; iſque ingreſſus, ad Pontificem adorandum Lateranenſi in Baſilica ex compoſito conſidentem acceſſit. Hic deinde honos ſolemnis omnibus Exarchis ad Urbem venientibus manſit. Romanus inde negocio, cujus cauſſa ſe veniſſe ſimularat, expleto, Ravennam per Etruriam, atque Umbriam rediit; atque ex itinere, ut conſtituerat, Sutrium, Polimartium, Ortam, Tudertum, Ameriam, Luceolos, & alia oppida, quaſi aliud agens, recepit, prompto in primis, atque opportuno Mauricionis, qui etiam Peruſiam tradidit, auxilio ſublevatus. Qua re accepta Agilulfus accenſus animum ad Mauricionis, & Romanorum ultionem intendit, & Ariulfum, ut ſecum bellum ſuſciperet, incitavit.
594 Ita poſtero anno paratis in fines Peruſinorum exercitibus eſt proceſſum. Primùm ager militari licentia, ac conſuetudine Longobarda fœdiſſime deformatus, deinde exercitus Urbi admotus. Peruſia, quanquam à Gregorio Præfecto, & Caſtorio Magiſtro militum, dimiſſo ex Urbe Roma præſidio, fuerat confirmata, tamen diu valide oppugnata cum Duce Mauricione pervenit in poteſtatem. Agilulfus Mauricione vita orbato, ac præſidio Peruſiæ relicto, repente caſtra inde Romam verſus promovit, ac direpto, & incenſo agro Urbem ipſam oppugnare, ac Romanos captivos facere inſtitit. Urbs erat præſidio vacua; neque enim Præfectus Romam tentaturum Agilulfum, ſed à Peruſia protinus ad alia oppida ducturum exiſtimarat. Itaque caſtris mœnibus Urbis admotis ingens univerſæ Civitati eſt pavor injectus. Tum demum Gregorius de ſalute Civitatis ſolicitus ab Expoſitione templi Ezechielis deſtitit, (97) & ſummis in anguſtiis poſitus ſacro Miſſarum in Canone verba illa: *Ut dies noſtros in tua pace diſponas*, adjecit. (98) In tanta tamen trepidatione Urbs ſingulari Gregorii, & Caſtorii vigilantia, nec minore Romanorum induſtria adverſus varios Longobardorum incurſus acriter eſt defenſa. Quare poſt aliquot dies Rex fruſtra ſe ibi ſedere cum cerneret, pactis induciis abiit, & captivos Romanos ſecum abducens, quaſi canes, funibus collo implicitis traxit, atque inde in Franciam vendendi cauſſa tranſmiſit: oppida cetera in poteſtate Romanorum relicta. Eodem anno Gregorius Pontifex, cum Joannem Archiepiſcopum Ravennatem non ſolum in Sacris, ſed etiam in ſupplicationibus pallio contra Apoſtolicam auctoritatem uti audiſſet, eumque ſevere, ſicuti decuit, caſtigaſſet, (99) ut qui plus ſibi, quàm fas eſſet, aſſumeret, edoctus demum, alios etiam ante illum Antiſtites eum ritum ſervaſſe, quievit, atque ad retinendam Theodelindæ Reginæ gratiam, fidemque augendam Dialogum ei de vitis *Sunctorum Italicorum hoc anno confectum inſcripſit*. (100) Sequenti Januario crinita 595
ſtella mane, & veſpere toto apparuit. Joannes Ravennas Antiſtes vita ceſſit. Hominis ab Eccleſiæ Romanæ obedientia præ inſita ingenii ſuperbia alieniſſimi exemplo (1) nunquam poſtea Ravennati Eccleſiæ Antiſtites defuere, qui certamina Romanis cum Pontificibus ſeruere. In ejus locum Marinianus eſt lectus. Eoinus quoque Tridentinus Dux mortuus, atque ei Gundoaldus homo Catholicus à Rege ſuffectus. Tum primum equi ſylveſtres, & bubali in Italiam adducti ingens ipſius rei novitate ſpectaculum præbuerunt. (*) Tertio Nonas Julii Gregorius conventum Epiſcoporum in Vaticano habuit, in quo præter alios abuſus hic quoque correctus, ne rectores Patrimoniorum prædiis urbanis, aut ruſticis, quæ quidem ad jus Eccleſiæ pertinere putarent, *titulos fiſcali more imprimerent*, neque id jus illatis manibus, ut aſſueverat, ſ d judicio conſtituto defenderent. Huic decreto ſubſcripſit Marinianus Archiepiſcopus deſignatus, quem paullo poſt Gregorius, Donato & Joanne rejectis, ſacravit, & uſu pallii decoravit. (2) Quin etiam

(97) Hanc Agilulphi expeditionem ad Romana uſque mœnia ad annum 592. retrahendam eſſe Monachi Benedictini, tum in vita Sancti Gregorii lib. 2. cap. 7, tum in Præfatione ad ejuſdem Homilias in Ezechielem contendunt, *penè certis*, ut ipſi ajunt, *& indubitatis argumentis*, quæ videri ibidem poſſunt.

(98) Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 2. num. 17. & Beda lib. 2. cap. 1. Hiſt. Eccl. de hac oratione, à Gregorio inſtituta in Miſſæ Canone, mentionem faciunt. Sigonius id deſumpſit ex Anaſtaſio Bibliothecario.

(99) Verbis quidem caſtigavit, ſed benignè ſemper cum ipſo egit, plura indulgens, & majora etiam ſpondens, ſi apud Orientales Metropolitas, quos conſulendos mandaverat, liberaliorem Pallii uſum adhiberi intellexiſſet, ut ex ipſius Gregorii Epiſtolis patet. Sigonius, malè de hoc Archiepiſcopo per errorem ſentiens, omnia exagerat, quæ illius nomini odium creare poſſint.

(100) Id refert Paulus Diaconus lib. 4. cap. 5. Libros Dialogorum confectos à S. Gregorio anno 593. paſſim tradunt Scriptores, cùm ipſemet S. Pontifex lib. 4. cap. 26. afferat, jam à triennio vexatam fuiſſe Romam inguinaria lue, Novembri menſe anni 589. incœpta. Attamen Monachi S. Mauri in Præfatione ad eoſdem Libros, non abnuunt in hunc quoque annum poſſe differri eorum abſolutionem, cùm peſtilentia illa diu perduraverit.

(1) In eluenda fœda hac calumnia, religioſiſſimo Antiſtiti impacta, parum moror, cùm plura ſuperiùs protulerim. De faſtu quidem, ac nonnullis in Epiſcopsli munere commiſſis culpis illum coarguit Gregorius, eò etiam vehementius permotus, quòd aſperiores ab ipſo literas accepiſſet, cùm de gerendo in Litaniis Pallio ageretur. Inobedientiæ tamen in Romanam Eccleſiam, pro qua impigrè ſemper contra Schiſmaticos ſtetit, nulla ejuſdem Epiſtola hunc Ravennatem Epiſcopum notat; proinde Gregoril ſilentium innocentiæ Joannis militat; Solitus enim Sanctus is Pontifex libero calamo Epiſcoporum vitia increpare, minimè objurgationibus peperciſſet, ſi Joannes tanto crimine laboraſſet.

(*) Refert hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 11.

(2) Cl. Bacchinius in Differt. prævia ad Vitam Petri Senioris cap. 4., ex Epiſtolis S. Gregorii colligit, non poſt Concilium hoc Romanum, ſed ante illius celebrationem conſecratum fuiſſe *Marinianum* in Ravennatem Antiſtitem à S. Gregorio. Cauſſam, cur *Donatum* & *Joannem* ad eam Eccleſiam electos re-

etiam ſanctum, ne Abbas Caſſinas bona Monaſterii dilapidare poſſet; ne Abbate mortuo alium, quàm Monachum, & à Monachis ſubrogari jus eſſet; ne Regi iis ſe comitiis immiſcere liceret; ne eis comitiis pecunia intercederet; ne Abbatem, aut Presbyterum abdicare ſine certo crimine fas eſſet, cujus cognitio ad Pontificem pertineret; ne quem Monachum ad Epiſcopatum, aut alium Eccleſiaſticum ordinem provehere injuſſu Abbatis jus eſſet; atque de his rebus literas ad Bonitum Abbatem dedit III. Nonas Octobris Indictione quarta decima, quibus multi Epiſcopi ſubſcripſerunt. (3) Eodem tempore Mauricius Imp. dolore æſtuans, quod neque propriis, neque alienis opibus Longobardos ejicere ex Italia potuiſſet, omnem in ipſum Pontificem Gregorium animi ſui acerbitatem evomuit; ſiquidem ab iniquis, & falſis hominibus inſtigatus literis ſuo, & Theodoſii filii nomine ſcriptis ipſum ab Ariulſo deluſum, ut ſimplicem hominem, arguit. Ad quas Gregorius menſe Junio cauſſam ſuam, atque afflictæ Italiæ agens ſic reſcripſit: „ Ego igitur, qui in ſereniſſimis dominorum juſſionibus ab Ariulſi aſtutia deceptus non adjuncta prudentia ſimplex denuncior, conſtat proculdubio, quia fatuus appellor, quod ita eſſe ego quoque ipſe confiteor. Ego enim, ſi fatuus non fuiſſem, ad iſta toleranda, quæ inter Longobardorum gladios hoc in loco patior, mini me veniſſem; in ea autem re, quam de Ariulſo perhibui, quia toto corde venire ad Remp. paratus fuit, dum mihi non creditur, & mentitus eſſe reprehendor. Et quidem ſi terræ meæ captivitas per quotidiana momenta non excreſceret, de deſperatione mea, & irriſione lætus tacerem. Sed hoc me vehementer affligit, quia unde ego crimen falſitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur ſub Longobardorum jugo captiva: *& infra*: Omnipotentem Dominum tanto vobis amplius pacatis, quanto me ei facilè ſervientem diſtrictius affligitis; multas enim jam plagas acceperam, & ſupervenientibus dominorum juſſionibus inveni conſolationes, quas non ſperabam. Si enim poſſum, has celeriter plagas enumero. Primum, quòd mihi pax ſubducta eſt, quam cum Longobardis in Tuſcia poſitis ſine ullo Reipublicæ diſpendio feceram; deinde corrupta pace de Romana civitate milites ablati ſunt, & quidem alii ab hoſtibus occiſi, alii Narniis, & Peruſii poſiti, &, ut Peruſium teneretur, Roma relicta eſt. Poſt hoc plaga gravior adventus Agilulfi, ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et, quia nos qui intra civitatem fuimus, Deo protegente, manus ejus evaſimus, quæſitum eſt, unde culpabiles eſſe videremus, videlicet, cur frumenta defuerint, quæ in hac urbe diu multa ſervari nullatenus poſſunt, ſicut in alia ſuggeſtione indicavi. Inſuper de glorioſis viris Gregorio Præfecto, & Caſtorio Magiſtro militum non mediocriter ſum affectus, qui omnia, quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarum, ac cuſtodiæ civitatis in eadem obſeſſione vehementiſſimos pertulerunt, & poſt hæc omnia gravi dominorum indignatione percuſſi ſunt. Non ceſſabant interea Longobardi non ſolùm in continenti Italia, ſed etiam in inſulis Romanos variis injuriis inſectari, idque, quod gravius erat, ipſo Exarcho non ſolum patiente, ſed etiam propè probante, connivente quidem certè, ac quaſi ex alienis calamitatibus proprium commodum aucupante. Itaque Gregorius hac cura anxius ad Sebaſtianum Sereníenſem Epiſcopum (4) ſcribens ſic conqueſtus eſt: „ Quæ de amici veſtri domini Romani perſona in hac terra patimur, loqui minimè valemus. Breviter tamen dico, quia ejus in nos malitia gladios Longobardorum vicit; ita ut benigniores videantur hoſtes, qui nos interimunt, quàm Reipublicæ Judices, qui nos malitia ſua rapinis, atque fallaciis in cogitatione conſumunt. Et uno tempore curam Epiſcoporum, atque Clericorum, monaſteriorum quoque, & populi gerere, contra hoſtium inſidias vigilare, contra Ducum fallacias, atque malitias ſuſpectum ſemper exiſtere, cujus laboris ſit, veſtra fraternitas tantò verius penſat, quantò me, qui hæc patior, purius amat. Neque verò his ſolùm injuriis graviter Gregorius doluit, ſed opportuna etiam, quæ potuit, accuratè remedia conqui-

rejecerit, Gregorius ipſe prodit in Epiſt ad *Andream Scholaſticum*, quæ in nova edit. legitur lib. 5. num. 48 inquiens, in primi vita, diligenter diſcuſſa, multa inventa eſſe, quæ eum procul ab Epiſcopatu removerent; ſecundum verò, utpote neſcium Pſalmorum, ineptum huic muneri judicatum fuiſſe.

(3) Unde hæc Sigonius ſumpſerit, prorſus ignoro. Nihil de hujuſmodi Sanctione in Annal. Benedict. à Mabillonio memoratur. Nulla ad Bonitum Abbatem in S. Gregorii Literis data Epiſtola legitur; Bonitus verò, quartus à S. Benedicto Caſini Abbas, longo jam ab hinc tempore vitam expleverat. Præterea illa ætate dirutum, vaſtatumque Langobardorum perfidiâ Caſinenſe Monaſterium, traductis in Lateranenſe Cœnobium Monachis, vix ab aliquo incolebatur. Tradit quidem Baronius ad hunc annum, in ſcripto Codice Sublacenſi à ſe repertum. *In Concilio Romano eundem Gregorium Regulam S. Benedicti approbaſſe, & confirmaſſe.* Sed de ſolemni hoc decreto, à multis Epiſcopis ſubſcripto, libri omnes, quos mihi conſulere licuit, prorſus ſilent. Acta hujus Synodi ab ipſo S. Gregorio deſcripta vide in Appendice ad ejus Epiſtolas Tom. II. editionis poſtremæ Pariſienſis.

(4) Mirum eſt quam variè hic titulus proferatur. Mabillonius cum Surio *Smyrnenſem* vocat. *Rhiſinienſem* appellat Bollandus, Epiſcopalem eam Urbem in Meſopotamia ſtatuens: Sub hoc etiam nomine excuſæ ſunt hæ literæ in veteribus Epiſtolarum S. Gregorii editionibus, extatque in poſtrema quoque *ad Sebaſtianum Rhiſinienſem Epiſcopum* Epiſtola ſub num. 28. libri 1. Indict. 9. *Rhiſinum* autem, vulgo *Riſine*, Urbs olim erat Epiſcopalis Dalmatiæ Provinciæ Illyrici Occidentalis ad mare Adriaticum ex Holſtenio in adnotat. ad Geographiam ſacram. Huic tamen Epiſtolæ Benedictini Monachi, *ad Sirmienſem Epiſcopum* titulum inſcripſere, ducti auctoritate tum plurium manuſcriptorum, tum Joannis Diaconi, qui hunc Sebaſtianum appellat lib. 3. cap. 13., & 49. *Sirmienſem* Epiſcopum.

A quiſivit. Nullum autem aptius eſſe, quàm
pacem, ratus, pacem cum Agilulfo Rege
tractare nunciis ultro citroque mittendis
inſtituit. Atque Agilulfus quidem homo
religioſus, neque omnino à Pontificia au-
ctoritate averſus, libenter ſe facturum oſten-
dit, ſi Romanus Exarchus judicium conſti-
tui de rebus utrinque per inducias ablatis
vellet. Verùm Romanus nullam ejus rei
mentionem admittere auribus voluit. Qua-
re Gregorius literas ad Severum Scholaſti-
cum Ravennam Auguſto menſe miſit, ro-
gans, ut pro jure familiaritatis Romano
pacem ſuaderet: „ Quoniam, novimus,
„ *inquit*, quanta fidei ſinceritate Excellen-
B „ tiſſimum Exarchum diligatis, idcircò
„ magnitudini veſtræ, quæ acta ſunt, in-
„ dicare curavimus; ut hæc cognoſcentes
„ ad conſentiendum eum rationabiliter pro-
„ vocetis. Scitote autem, quia Agilulfus
„ Longobardorum Rex generalem pacem
„ facere non recuſat, ſi tamen ei Dominus
„ Patricius judicium eſſe voluerit. Nam
„ multa ſibi in locis ſuis intra pacis ter-
„ minum queritur eſſe commiſſa. Et, quo-
„ niam ſibi, ſi ratio judicantium invene-
„ rit, ſatisfieri poſtulat, & ipſe quoque ſe
„ ſatisfacturum modis omnibus pollicetur,
„ ſi quid à partibus ſuis conſtiterit in pa-
„ ce commiſſum. Quia ergo rationi non
C „ ambigitur convenire quod petit, oportet
„ eſſe judicium, ut, ſi qua ab utraque par-
„ te malè facta ſunt, componantur, dum-
„ modo generalis pax valeat, Deo prote
„ gente, firmari. Nam qualiter ſit nobis
„ in omnibus neceſſaria, bene noſtis. Sa-
„ pienter itaque, ſicut conſueviſtis, agite,
„ ut Excellentiſſimus Exarchus ad hoc ſine
„ mora debeat conſentire, neve per eum
„ pax renui, quod non expedit, videatur.
„ Si enim conſentire voluerit, nobiſcum
„ quidem generalem pacem facere repro-
„ mittit; ſed ſcimus, quia & diverſæ inſu-
„ læ, & loca ſunt alia proculdubio peri
„ tura. Hæc autem conſideret, & pacem
D „ habere feſtinet, quatenus in hac ſaltem
„ dilatione & nos quidem (5) poſſimus
„ habere ad modicum, & reipub. reſiſten-
„ di vires, adjuvante Domino, reparentur. „
Ad has curas, quæ Gregorii animum miri-
ficè cruciabant, alia quoque non mediocris
adjuncta. Joannes Patriarcha Conſtantino-
politanus ſuperbia inflatus, ac nimio Im-
peratorum favore ſubnixus, Concilio ulti-
mis Pelagii Pontificis annis Conſtantinopo
li habito, ſe œcumenicum, ideſt univerſa-
lem, appellare Epiſcopum inſtituerat, cum
ſibi titulum vindicans, qui ex antiquis Con-
ciliorum decretis ſoli Pontifici Romano
conveniebat. Qua re offenſus Pelagius Con-
E cilium illud ſcriptis literis infirmarat. Ma-
nente inde in ſua ſententia Patriarcha, Gre-
gorius inito Pontificatu, eumdem admo-
nuit, ne talem uſurpaſſe titulum vellet,
quem Sedis Romanæ proprium eſſe non
ignoraret. Quod cum ille non faceret, &
Gregorius eum perſequi pro magnitudine
poteſtatis Apoſtolicæ vellet, Mauricius Jo-
annis cauſſæ favens Gregorio per literas
imperavit, ut cum eo pacem, & concor-
diam agitaret. Quibus acceptis Gregorius,
juſta ira incenſus graves pro Apoſtolicæ
Sedis defenſione literas ad Mauricium, &
Conſtantiam (6) Auguſtos ſcripſit, atque
ad Conſtantiam quidem hoc modo: „ In-
„ dico vobis, quia piiſſimi Domini ſcripta
„ ſuſcepi, ut cum fratre, & Conſacerdote
„ meo Joanne debeam eſſe pacificus. Et
„ quidem ſic religioſum hominem decuit,
„ ut iſta Sacerdotibus præciperet. Sed cum
„ ſe nova præſumptione, atque ſuperbia
„ idem frater meus univerſalem Epiſcopum
„ appellet, ita ut ſanctæ memoriæ deceſ-
„ ſoris mei tempore adſcribi ſe in ſynodo
„ tali hoc ſuperbo titulo faceret, quamvis
„ cuncta acta illius ſynodi Sede contradi-
„ cente Apoſtolica ſoluta ſint, triſte mihi
„ aliquid Sereniſſimus Dominus innuit, quòd
„ non eum corripuit, qui ſuperbit, ſed
„ me magis ab intentione mea declinare
„ ſtuduit, *& infra*: Unde per omnipo-
„ tentem Dominum rogo, ne pietatis ve-
„ ſtræ tempora permittatis unius hominis
„ elatione maculari, neque tam perverſo
„ vocabulo ullum præbeatis aſſenſum, at-
„ que in hac cauſſa nequaquam pietas me
„ veſtra deſpiciat; quia etſi peccata Gre-
„ gorii tanta ſunt, ut pati talia debeat,
„ Petri tamen Apoſtoli peccata nulla ſunt,
„ ut veſtris temporibus pati iſta mereatur.
„ Unde iterum, atque iterum omnipoten-
„ tem Dominum rogo, ut, ſicut parentes
„ priores veſtri Principes Sancti Petri Apo-
„ ſtoli gratiam quæſiverunt, ita vos quo-
„ que & hanc vobis quærere, & conſer-
„ vare curetis, & propter peccata noſtra,
„ qui ei indignè ſervimus, ejus apud vos
„ honor nullatenus minuatur, qui & mo-
„ do vobis adjutor eſſe in omnibus, &
„ poſtmodum veſtra valeat peccata dimit-
„ tere. Viginti autem jam & ſeptem an-
„ nos ducimus, quos in hac Urbe inter
„ Longobardorum gladios vivimus. Qui-
„ bus quàm multa hac ab Eccleſia quoti-
„ dianis diebus erogentur, ut inter eos
„ vivere poſſimus, ſuggerenda non ſunt.
„ Sed breviter indico; ſicut in Ravennæ
„ partibus Dominorum pietas apud primum
„ exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui
„ cauſſis ſupervenientibus quotidianas ex-
„ penſas faciat, ita & in hac Urbe in
„ cauſſis talibus eorum Sacellarius ego
„ ſum. Et tamen hæc Eccleſia, quæ uno,
„ eodemque tempore Clericis, Monaſteriis,
„ pauperibus, populo, atque inſuper Lon-
„ gobardis tam multa indeſinenter expen-
„ dit, ecce adhuc ex omnium Eccleſiarum
„ premitur afflictione, quæ de hac unius
„ hominis ſuperbia multum gemunt, etſi
„ nihil dicere præſumunt. „ Ad Mauri-
cium verò ita: „ Cunctis Evangelium ſcien-
„ tibus liquet, quod voce Dominica San-
„ cto, & omnium Apoſtolorum Principi
„ Apoſtolo Petro totius Eccleſiæ cura
„ commiſſa eſt. Ipſi quippe dicitur, Petre
„ amas me? paſce oves meas. Ipſi dicitur:
„ Ecce Satanas expetiit cibrare vos, ſicut
„ triticum, & ego pro te rogavi Petre,
„ ut fides tua non deficiat, & tu aliquan-
„ do converſus confirma fratres tuos. Ipſi
„ di-

(5) Lege *quietem*, ut habent aliæ hujus Epiſtolæ editiones.

(6) Uxorem Auguſtam Mauricii Imperatoris *Con-ſtantinam* appellant Scriptores illius ævi, Gregorius, Simocatta, & Auctor Chronici Alexandrini.

„ dicitur: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam, & tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Ecce claves regni cœleſtis accipit, poteſtas ei ligandi, & ſolvendi tribuitur; cura ei totius Eccleſiæ, & principatus committitur, & tamen univerſalis Apoſtolus non vocatur; & vir ſanctiſſimus Conſacerdos meus Joannes vocari univerſalis Epiſcopus conatur. Exclamare compellor, ac dicere: O tempora, o mores! Ecce cuncta in Europæ partibus Barbarorum juri ſunt tradita, deſtructæ urbes, everſa caſtra, depopulatæ provinciæ, nullus terrarum cultor inhabitat; ſæviunt, & dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum, & tamen Sacerdotes, qui in cinere, & pavimento flentes jacere debuerunt, vanitatis ſibi nomina expetunt, & novis, ac profanis vocabulis gloriantur. „ Ceterum ipſe ad affectati principatus ſuſpicionem, atque invidiam apud homines evitandam ſervum ſe ſervorum Dei appellare inſtituit; quem morem ſucceſſores ſubinde ejus acceptum in hunc uſque diem conſtantiſſime tenuerunt. Interim à Longobardis premebatur ex omni parte ſine ulla
596 intermiſſione Italia. Itaque ſequenti anno Crotonis Oppidum in Calabria à Zotone Duce Beneventano captum, (7) atque omnes oppidani captivi abducti. In aliis etiam regionibus Romani fœdis oppreſſionibus lacerati. Gregorius ob id eò intentius agere, ut pax cum Agilulfo confirmaretur, ac modus tandem tot calamitatibus poneretur. Itaque ad Secundinum eam Ravennæ procurantem menſe Aprili ſic ſcripſit: „ Poſtquam revertens Caſtorius omnia nobis, quæ inter vos, & Agilulfum Regem acta ſunt, indicavit, ne accuſationem contra nos de mora potuiſſet aliquis invenire, ſub omni illum celeritate illuc tranſmittendum prævidimus. Ab eo ergo quæ ſunt agenda cognoſcens, eſto ſolicitus, & omni modo immine, ut pax iſta debeat ordinari; quia, quantum dicitur, aliqui hoc impedire conantur, pro qua re feſtina ſolicite agere, ut labor veſter ſine effectu non valeat remanere. Nam jam & partes iſtæ, & diverſæ inſulæ in gravi ſunt periculo poſitæ. „ Eodem anno Auguſtinus, & Melitus in Britanniam ad indicendum Anglorum genti Evangelium miſſi. (8) Poſtero Caca- 597
nus, ideſt Rex, Hunnorum (hi ſunt, quos in Pannonia Longobardi reliquerant) quanquam vicinis aliis omnibus formidabilis, tamen Agilulfi Regis amicitiam expetivit, miſſiſque Mediolanum Legatis, fœdus cum eo percuſſit. Exarchus (quod ex literis Gregorii ad Cyprianum menſe Majo datis apparet,) in Padlo fuit occupatus, Gregorius captivis Crotoniatis redimendis operam dedit. Itaque Teuctesto, (9) & Andreæ ſic ſcripſit: *Indico vobis, quia ex Crotonenſi civitate, quæ ſuper Adriaticum mare in terra Italia poſita, tranſacto anno à Longobardis capta eſt, multi viri, ac multæ mulieres nobiles in prædam ductæ ſunt, & filii à parentibus, & parentes à filiis, & conjuges à conjugibus diviſi, ex quibus aliqui jam redempti ſunt. Sed quia gravia pretia eis indicunt, multi apud nefandiſſimos Longobardos hactenus remanſerunt, mox autem medietatem pecuniæ, quam tranſmiſiſtis, in eorum redemptionem tranſmiſi.* Ne hoc quidem anno convenire pax potuit. Sequenti Zoto Dux 598
Beneventanus, & Romanus Exarchus diem ſuum obierunt. (10) Zotoni Agilulfus Rex Arichim ſuffecit, qui Giſulfum Ducem Forojulienſem propinquitate generis attingebat. Romano Callinicus Exarchus à Mauricio ſubſtitutus. (11) Mauricius Gregorium

(7) Perperam à Sigonio hæc irruptio in Crotonenſe Oppidum Zottoni Duci Beneventano tribuitur, cùm eidem jam mortuo anno 591. ſuffectus fuiſſet Arichis, ut ex Epiſtola S. Gregorii data Indict. X. hoc eſt anno 592. ad Joannem Archiepiſcopum Ravennatem conſtat.

(8) Nimis jejunè loquitur Sigonius de hac celebri Apoſtolica expeditione, quæ inter præcipua commendatiſſima S. Gregorii Acta meritò recenſetur. Quod hic ſaltem innuendum videtur, atque ad hunc annum pertinet, id eſt, ſub ipſum tantæ rei exordium, curam & ſolicitudinem S. Pontificis in id periculum adductam fuiſſe, ut inanis prorſus excideret. Siquidem ardua ſuſcepti operis difficultate perterriti Socii Auguſtini iter abruperant, ipſumque Auguſtinum Romam remiſerant, ut Anglicæ linguæ Imperitia, qua laborabant, Gentiſque illius indocili feritate apud Gregorium expoſita, revertendi copiam impetrarent. Invicto tamen animo ſtetit Gregorius, Epiſtolam ad illos ſcribens, quæ lib. VI. num. LI. novæ editionis legitur, ac divino fervore incendens, ut inchoatum opus impigrè proſequerentur, atque Auguſtino remeanti, ipſis in Abbatem dato, alacrem obedientiam præſtarent. Quem poſtmodum retulerint animarum fructum, quodque incrementum in ea Inſula Catholica Fides receperit, fusè Mabillonius refert tum in Seculis, tum in Annalibus Benedictinis; ſeriemque omnem itinerum ac rerum geſtarum, per ſuos annos digeſtam, pluribus capitibus complectuntur Monachi Sancti Mauri lib. III. Vitæ S. Gregorii.

(9) Veriùs *Theoctiſtæ* ſorori Imperatoris, ut in editione Monachorum S. Mauri, lib. 7. Epiſtola 26. legitur.

(10) Zottonis mortem malè Sigonius adnotat ad hunc annum; ut enim vidimus, obiit procul dubio circa annum 591., nec video cur hoc anno ſtatuenda foret à Sigonio; cùm ejuſdem Principatus initium ad annum 589. referat, certòque certiùs Paulum Diaconum legerit, qui viginti annorum curriculo in eodem perduraſſe apertè tradit; quocirca ad annum 609. Zottonis obitum differre debuiſſet, cùm novem, uſque ad hunc annum, tantummodo effluxiſſent. Itaque prorſus extra locum Zottonis mortem narrat Sigonius.

(11) Hoc anno Callinicum Italiæ Exarchum fuiſſe conſtat ex Epiſt. IX. libri IX. S. Gregorii, in qua S. Pontifex ei commendat Capratani, ſeu Caprulenſis, Epiſcopi cauſſam; cùmque ſignata ſit *Indictione II.*, dari debuit poſt Septembrem, quo hæc Indictio inchoaverat, ut Bacchinius quoque adnotavit ad vitam Mariniani Antiſtitis Ravennatis. Mihi tamen ſuſpicio ſuboritur, Callinicum anno ſuperiore 597. *Romano* Exarcho ſuffectum; extat enim in nova Pariſienſi editione ejuſdem S. Gregorii Epiſt. 29. lib. 7. data Indictione XV. ad Andream, ubi hæc habet: *Præterea gratias ago, quia me de duabus perſonis, quæ cum glorioſo Callicino venerunt* &c. Nomine *Callicini* deſignari *Callinicum* Italiæ Exarchum arbitrantur in adnotationibus

rium inſimulavit, quòd de Malcho Longo-
bardo, Epiſcopo, qui in carcere ob deli-
ctum ad judicium ſervabatur, ſupplicium
ſumi juſſiſſet. Quare Septembri menſe, In
dictione prima Gregorius ſic apud Sabinia-
num Diaconum, tum apud Imperatores le-
gatum expoſtulavit: (12) *De qua re unum
eſt, quod breviter ſuggeras Sereniſſimis Dominis
noſtris, quia ſi ego ſervus eorum in morte
Longobardorum miſcere me voluiſſem, hodie
Longobardorum gens nec Regem, nec Duces,
nec Comites haberet, atque in ſumma confuſione
599 eſſet diviſa*. Poſtero anno pax tam diu op-
tata inter Romanos, & Longobardos tan-
dem tranſacta eſt. Callinicus Exarchus Pon-
tifici obſequentior, quàm Romanus, eam
confecit, Probo Abbate, quem Gregorius
miſit, & Theodoro Curatore Ravennæ,
agente. Quod ex epiſtola Gregorii ad Ja-
nuarium Epiſcopum Caralitanum Septembri
menſe ſcripta perſpicitur: *Cognoſcatis*, in-
quit, *Abbatem, quem ad Agilulfum ante
multum jam tempus tranſmiſimus, pacem
cum eo, Deo propicio, quantum nobis ab Ex-
cellentiſſimo Exarcho ſcriptum eſt, ordinaſſe,
& ideo quouſque pacta de confirmatione pacis
ipſius conſcribantur, ne fortè hoſtes noſtri in
hac dilatione ad partes illas iterum velint ac-
cedere, murorum vigilias, & ſolicitudinem in
locis facite omnibus adhiberi*. Pace tranſacta,
verùm nondum, ut opinor, ſacramento
ſancita, Gregorius extemplo binas ad Reges
literas miſit; unas ad Theodelindam, ad
Agilulfum alteras: Theodelindæ gratias
egit, quòd operam paci componendæ na
vaſſet, eamque hortatus eſt, ut apud Re-
gem, virum ſuum, ageret, ne Chriſtianæ
Reip. ſocietatem rejiceret. Agilulfo gratias
egit, quòd rogatu ſuo pacem utrique parti
utilem conſtituiſſet; ſimulque obſecravit,
Ducibus ſuis præciperet, ut pacem, ſicut
promiſſum erat, in poſterum cuſtodirent,
neque materiam ſibi aut contentionis, aut
ſeditionis aliquam quærerent. Pax inde
Regis jurejurando ſine ulla exceptione fir-
mata eſt. Ariulfus conditione adjecta jura-
vit. Varnafrida, cujus conſilio Ariulfus
utebatur, omnino jurare recuſavit. Cujus
rei indignitate commotus Gregorius ne ipſe
quidem ſibi decorum eſſe putavit jurare,
ſed alteri id munus mandavit, ſicut ipſe
ad Theodorum Curatorem Ravennæ ſcripſit:
„ Indicamus, *inquit*, Ariulfum de ſervanda
„ pace, non ut ipſe Rex juravit, ſed ſub
„ conditione, ſi ſibi in quoquam exceſſum
„ non fuerit, aut ſi nullus contra Arichis
„ exercitum ambulaverit, ſacramenta præ-
„ ſtitiſſe. Quod quia omnino iniquum, &
„ doloſum eſt, nos, tanquam ſi non juraſ-
„ ſet, putamus, quia in aliquid parum fa-
„ cilem ſibi exercendi occaſionem inveniet,
„ & plus nos, ſi de eo ſuſpecti non fueri-
A „ mus. Varnafrida verò, ad cujus conſi-
„ lium idem Ariulfus cuncta agit, omnino
„ jurare deſpexit. Et ideo contingit, ut ex
„ pace, quam multum deſideravimus, nos
„ in his partibus nullum pene remedium
„ habere poſſimus, quia de iiſdem hoſti-
„ bus, de quibus ſuſpecti nunc uſque fui-
„ mus, adhuc, & in poſterum ſuſpecti ſu-
„ mus. Cognoſcat præterea gloria veſtra
„ homines Regis, qui huc tranſmiſſi ſunt,
„ ut in pacto debeamus ſubſcribere, ſed
„ recordantes eorum, quæ Agilulfus Baſilio
„ viro clariſſimo convicia ſuper nos in Bea-
„ ti Petri dixiſſe fertur injuriam, quamvis
„ hoc penitus idem Agilulfus negaverit, à
B „ ſubſcriptione tamen abſtinere prævidimus,
„ ne nos, quæ inter eum, atque Excellen-
„ tiſſimum filium noſtrum, dominum Exar-
„ chum, petitores ſumus, & medii, ſi quid
„ fortè clam ſublatum fuerit, falli in ali-
„ quo videamur, & noſtra ei promiſſio in
„ dubium veniat, &, ſi qua de futuro, quod
„ abſit, neceſſitas fuerit, occaſionem inve-
„ niat, qualiter noſtræ petitioni conſentire
„ non debeat. Et idcirco petimus, ut ſicut
„ & à filio noſtro Excellentiſſimo popoſci-
„ mus, gloria veſtra ea, qua nobis carita-
„ te unita eſt, peragat, quatenus, ante-
„ quam homines ipſi ab Arichi revertantur,
„ Rex eis ſub feſtinatione ſcripta tranſmit-
C „ tat, quæ tamen ad vos deferantur, in
„ quibus eis præcipiat, ut nos ſubſcribere
„ non petant. Sed ſi tantum eſt, glorio-
„ ſum fratrem noſtrum, vel de Epiſcopis
„ unum, aut certè Archidiaconum ſubſcri-
„ bere faciemus. Ex his verbis, atque ex
iis, quæ poſtea conſequutæ ſunt, rebus,
ſatis apparet, hanc pacem parum ſanctam,
nec firmo admodum vinculo conſtrictam
fuiſſe. Annus inde Chriſti ſexcenteſimus 600
quiete Romanis tota Italia parta fuit inſi-
gnis. Eo anno Agilulfus Romani belli cura
perfunctus, fœdus cum Theodeberto, novo
Francorum Rege, inſtauravit, ac Duces
Longobardorum, qui rebellaverant, Zan-
D grulfum Veronæ, Gandulfum Bergomi, &
Varnecauſum Papiæ invaſit, atque armis
ſubactos prodendi exempli cauſſa vita exuit.
Conſtantio Mediolanenſi Archiepiſcopo mor-
tuo, cum ſucceſſori ſubſtituendo comitia
haberentur, duo ad eam dignitatem evecti
ſunt, Adeodatus Mediolanenſis, & Agilul-
fus Longobardus, ille à Clero Catholico,
hic ab Arriano electus. Diſſidio autem Ec-
cleſia laborante, Gregorius Pontifex de mo-
re conſultus, omnem auctoritate ſua con-
troverſiam ſuſtulit, Adeodato, quem Catho-
lici deſignaverant, confirmato; haud æquum
eſſe exiſtimans, in hominem, qui à non
Catholicis, & maximè Longobardis lectus
E eſſet, præbere aſſenſum. (13) Proximo, 601
quod homines tacita jampridem animorum
ſuſpi-

nibus Monachi S. Mauri, qui nominis er-
rorem, ob facilem ſyllabarum tranſpoſi-
tionem, in Amanuenſem refundunt. Et
ſanè cùm Romanus Smaragdo ſucceſſerit
anno 587., ut ſuperiùs ſtatuimus; Rubeus
autem in hiſt. Raven. afferat geſtam ab illo
hanc Præfecturam per decem annos, non
longè à vero eſſe crediderim, eundem mor-
tuum anno 597., eique ſucceſſorem datum
à Mauricio Callinicum anno eodem.

(12) Anno ſuperiore 596. revocatus jam fuerat Ro-
mam Sabinianus; non ergo ſcribi ad ipſum
hoc anno potuit memorata Epiſtola. Sigo-
nium decepere corruptæ editiones Epiſto-
larum S. Gregorii. In poſtrema, à Mona-
chis S. Mauri adornata, hæ Literæ ad Sa-
binianum datæ referuntur ſub Indict. XII.
menſe Auguſto, adeòque ad annum 594.
pertinent.

(13) Mortuo *Conſtantio* die tertia Septembris, non
ſtatim ſedit in hac Eccleſia electus *Deuſde-
dit*, ſeu *Adeodatus*, qui nonniſi altero an-
no in finem vergente eandem cœpit admi-
niſtrare, quemadmodum in Exegeſi tradit
Papebrochius, qui ex antiquis Catalogis Se-
dem hanc vacaſſe anno I., & XIII. diebus
ad-

ſuſpicione præceperant, in apertum evaſit. Callinicus namque, cum propter ambiguam pacem utrinque inſida, ac ſuſpecta eſſent omnia, bellum potius inferendum, quam expectandum ratus, Ducibus aliquot Longobardorum ad ſe traductis, Regis in fines impetum facere occupavit. Quippe Mutinam, & Regium infirma tum Longobardorum oppida, cum exercitu prætergreſſus, Parmæ oppidum ex improviſo invaſit: eoque expugnato, Godeſcalcum Regis Agilulfi generum Ducem unà cum uxore Regis filia comprehendit, ac Ravennam captivos abduxit; eodemque tempore cohortes aliquot expeditas miſit, quæ Brixillum à Longobardis deſertum occuparent, ac præſidio firmo tenerent. Quæ ubi comperit Agilulfus, iracundiâ ſtatim, eâque non injuſtâ exarſit, ac bellum majore, quàm ante, mole inſtaurare decrevit. Ceterùm inferendi belli hæc eſt ratio inſtituta. Longobardorum, qui in fide eſſent, copiis, quàm maximas potuit, convocatis, Romanos pluribus in partibus armis ſibi premendos ſuſcepit, ut viribus, animiſque in diverſa diſtractis, facilius eos adduceret in diſcrimen aut ſalutis, aut libertatis. Itaque Ariulfo, & Tuſciæ Longobardis adverſus Urbem Romæ, & Ravennæ ſolicitatis, ipſe nobiles Urbes Venetiæ, quæ Romanorum in ditione remanſerant, Cremonam, Mantuam, Montemſilicis, Pataviumque tentavit; pertinere non ad animi dolorem ſolum, ſed etiam ad nominis ſui gloriam exiſtimans, ſi quæ oppida ferox Alboini victoria dimiſiſſet, ea ipſe Longobardorum ditioni, imperioque adjungeret. Quod vero longius à periculo videbatur abeſſe, illud primum invaſit. Hoc fuit Patavium, oppidum & vetuſtate originis, & oppidanorum quondam opulentia inclytum; &, licet ſuperioribus impreſſionibus Barbarorum acciſum, tamen nuper magna Longini Exarchi diligentia permunitū. Huc igitur magno collecto exercitu adiit; atque oppidum ingenti virorum, atque armorum apparatu oppugnavit; ac tandem, quamvis ſtrenue ab oppidanis, præſidioque defenſum, cepit, Longobardis non vim magis, quàm iram in prœlium afferentibus. Præſidio Ravennam dimiſſo, iracundia omnis in oppidum eſt effuſa. Quippe injecto in ædificia incendio urbs parvo momento, ut quæ ex materia magna ex parte refecta eſſet, tota flagravit. Patavio expugnato, exercitum inde ad Montemſilicis duxit, atque oppidum magna mole adortus, facilè in poteſtatem redegit. Utriuſque populi cives ferme ſe ad æſtuaria contulerunt, & ſe cum priſcis Venetis conjunxerunt. His rebus non tam fortiter, quàm proſperè geſtis, permoti Duces, Gundoaldus Tridenti, & Giſulſus Fori-Julii, qui ab amicitia ejus deſciverant, protinus ad officium redierunt, atque in fidem ab eo recepti ſunt. Ab altera parte Ariulfus Dux Spoleti, concitatis è Tuſcia Longobardis, Callinicum Exarchum prædis ex Ravennate, ac Romano agro agendis, atque incurſionibus aſſiduè faciendis, quo minus Patavinis occurrere ſubſidio poſſet, inhibuit. Ceterùm, dum hæc armis foris geruntur, Theodelinda domi ſtudiis pacis intenta, oppidum olim Mogunciacum, tum verò Modoëtiam appellatum, (14) quod XII. millibus paſſuum aberat à Mediolano, nobilitavit, nam & Regiam ibi magnificam condidit, & Regiæ Baſilicam nobiliſſimam addidit. Baſilicâ inde Divi Joannis Baptiſtæ nomini conſecratâ, ipſa ſe, ac Longobardos multis ei templo muneribus obligavit. Ab illo tempore Longobardi publico voto illius Divi fuere patrocinio commendati. Loco inde acceſſit dignitas, poſtquam corona, de qua dixi, ferrea ibi cuſtodiri, atque ea ibi coronari Reges ſunt cœpti. Sic enim Mediolanenſes produnt annales, Mediolanenſem Archiepiſcopum eo jure à Gregorio Pontifice decoratum, ut vacante Italiæ regno, ipſe poſt XIV. dies Suffraganeorum ſuorum Concilium advocaret, atque ex eorum ſententia Regem conſtitueret, eumque corona ferrea à Theodelinda inſtituta Modoëtiæ redimiret. Quod jus à Rege ullo Longobardorum uſurpatum, Paulus nuſquam oſtendit; immo morem eis fuiſſe ait, ut haſtam Regi declarato porrigerent. Verùm, ne auctoritatem prorſus Mediolanenſibus abrogem, illud facit, quod coronam hanc ferream poſt Carolum Magnum omnibus Italiæ Regibus video deinceps fuiſſe ſolemnem; &, quòd hoc muneris Gregorium Theodelindæ petenti tribuiſſe, non ſit abſonum, vel ut gratiam Reginæ referret, cui plurimum ſe debere ipſe in Epiſtolis confitetur; vel ut Archiepiſcopo acceſſionem dignitatis adjungeret, quam ſuperio-ribus

adnotat. Præclarum hujus rei teſtimonium ſunt Literæ S. Gregorii, expeditæ Indictione IV. lib. XI. num. 16. novæ edit. quibus, Sede hac vacante, cujuſdam fœminæ, nomine *Arethuſæ*, cauſſam *Presbyteris, Diaconis, ac Clero Mediolanenſi* commendat. Tam longæ moræ in cauſſa fuit diſſidium ab Agilulpho Rege excitatum, qui, datâ ad Mediolanenſes Epiſtolâ, alterum ex Langobardis Archiepiſcopum creari mandavit, ut conſtat ex Epiſt. IV. lib. XI. S. Gregorii *ad Mediolanenſes*. Theodelindæ conjugis pietate factum creditur, quòd tandem à ſuſcepto propoſito Agilulphus dimoveretur, cederetque S. Gregorio, conſtantiſſimè recuſanti admittere *hominem, qui non à Catholicis, & maximè Langobardis, eligebatur*. Hinc verò ſatis dilucidè evincitur, à Langobardis hæreſis labem nondum hoc tempore fuiſſe depulſam, eiſque plurimum Agilulphum faviſſe, adeòque ſuſpicioni locum relinqui, an Catholicam Fidem verè ante hunc annum ſuſceperit. Num autem alter Epiſcopus ab Ariano Clero electus, *Agilulphus* vocaretur, ut narrat Sigonius, omnino eſt incertum. Vereor ne Agilulphi nomen, quod legitur in memorata Gregorii Epiſtola, Regemque Langobardorum procul dubio indicat, ad electum Epiſcopum Sigonius tranſtulerit. Certè Joannes Diac. in Vita S. Gregorii lib. 4. cap. 24. hæc clarè ſcribit: *Cùm poſt annos aliquot Conſtantius, functus inſigniter Pontificio, dormiſſet in Domino, Clerus & Plebs Mediolanenſis Deuſdedit Diaconum eligentes ab Agilulpho Rege terrentur, quatenus illum eligerent, quem Langobardorum barbaries voluiſſet* &c.

(14) Modiciam tunc appellatam ex Paulo Diacono lib. 4. cap. 22. conſtat. *Modiciam* quoque vocat Ennodius lib. 6. epiſt. 10, idque nomen perduraſſe nono, & decimo Seculo ex omnibus Modoëtienſis Archivi Chartis teſtatur Cl. Blanchus in adnotatione ad prædictum Pauli caput, aſſerens, *Modicam* quoque in iiſdem Chartis hoc Oppidum nominari. Quæ ad hunc annum narrat Sigonius è Paulo Diacono lib. 4. cap. 24. & 25. deſumſit.

ribus annis Longobardorum immanitate
afflictam, proſtratamque fuiſſe, ſentiret. (15)
Eodem anno Ravennates, & ceteros, qui
oram maris accolunt, rurſus graviſſima
peſtilentiæ lues inceſſit; eademque longius
602 lapſa proximo magnam hominum ſtragem
in urbe, agroque Veronenſi edidit. Tum
quoque ſanguineæ haſtæ in cœlo viſæ, &
per noctem lux clariſſima fulgens mirificè
pavida, ac præſentis belli eventu ſuſpenſa
Italorum pectora concuſſerunt. Rebus Ita-
licis Conſtantinopoli nuntiatis, Mauricius
Callinico, quòd Longobardum bello pro-
vocaſſet, neque Patavium in poteſtate reti-
nuiſſet, iratus Smaragdum iterum ei ſuc-
ceſſorem ſubſtituit. (16) Is Ravennam cum
ſupplemento copiarum advectus Mantuam,
& Cremonam majoribus, & validioribus
præſidiis confirmavit, haud dubius, Agi-
lulfum Patavio, & Monteſilicis non con-
tentum ad eas quoque oppugnandas ductu-
rum. Agilulfus autem, apparatu illius per-
cepto, ad domeſticas copias magna quoque
alienigenarum auxilia comparavit. Hi Scla-
vi fuerunt, quos Cacanus Hunnorum, ſo-
cietate cum Agilulfo conjunctus, è Panno
nia miſit. Quibus convocatis, ac ſimul
omnibus expugnandarum urbium inſtru-
mentis expeditis, Julio menſe Mediolano
egreſſus eſt; ac, ſolicita expectatione tanti
utrinque apparatus Italia, Cremonam duxit.
Urbs vehementiſſimè oppugnata omnem
hoſtium molem fortiter per multos dies
ſuſtinuit; verùm ſuperante, atque muros
undique ſupergrediente hoſtium multitudi-
ne, demum XII. Kalendas Septembris con-
ceſſit in poteſtatem. Capta verò non aliter,
ac Patavium, ad ſolum uſque everſa eſt,
A Agilulfo non victoriæ magis, quàm iræ,
atque ultionis libidine perſurente. Cremo-
na recepta, bellum inde Mantuam eſt tranſ-
latum, locatiſque circum caſtris, ac fixis
idoneo loco tormentis, mœnia tanta ictuum
grandine verberari cœpta ſunt, ut percu-
tiendi non ante finis ſit factus, quàm in
urbem miles victor inductus. Urbs Idibus
Septembris capta, avariſſimè, fœdiſſimèque
diripitur. Hoc metu Romani, qui Voltur-
niæ caſtrum tenebant, adacti, illico dedi-
tionem fecerunt; qui verò Brixillum inſe-
derant, igne in tecta illato, præcipiti ſe
inde fuga proripuerunt. (17) Cremonæ, &
Mantuæ cladibus Cremenſe caſtrum, acco-
lis in eum locum, ut à Longobardorum
injuriis tutum, confluentibus, ita crevit,
B ut tribus vicis ad novam recipiendam mul-
titudinem augeri neceſſe fuerit. Cremete
inde ſine filiis mortuo, Crema pervenit ad
Agilulfum. Ariulfus ut ſuperiore anno Cal-
linicum, ſic hoc Smaragdum hoſtilibus in-
curſionibus fatigando ab oppugnando Agi-
lulfo avertit, ac Romanos, Ravennateſque
acrius vexare perrexit. Qua de re Grego-
rius animi anxius ad Magiſtros militum,
ut ſe ad opprimendum eum accingerent,
ſcripſit. Eæ literæ Junio menſe ſunt datæ,
& quidem ad Velocem Magiſtrum militum
in hunc modum: (18) „ Et pridem expreſſi-
C „ mus gloriæ veſtræ, quia milites illuc parati
„ erant venire. Sed quoniam inimicos con-
„ gregatos & hic diſcurrere epiſtola veſtra
„ ſignificaverat, hæc eos hic cauſſa reti-
„ nuit. Utile verò nunc eſt viſum, ut ali-
„ quanti illuc milites tranſmittantur, quos
„ gloria tua admonere, & hortari, ut pa-
„ rati ſint ad laborem, ſtudeat. Et occa-
„ ſione

(15) Antiquum hoc Mediolanenſis Archiepiſcopi
decus faciliùs aſſeritur, quàm probetur.
Nullum huc uſque tam excelſæ auctorita-
tis, aut in Archivis documentum, aut in
Hiſtoriis veſtigium emerſit; quin imò re-
centi hujuſmodi, futilique traditioni, ve-
terum Annalium fides repugnat; cùm uſ-
que ad nonum Seculum, Reges omnes,
quibus Italia paruit, vel in publicis pro-
priæ nationis Comitiis electos, vel à Cæ-
ſaribus datos ſciamus. Primum, quòd oc-
currat exemplum, eſt Inſtitutio Caroli Calvi
in Regem Italiæ ab Anſperto Mediolanenſi
Archiepiſcopo peracta in Concilio Ticinenſi,
anno 876. celebrato, editoque in altera
parte ſecundi voluminis *Rerum Italicarum*.
Fortaſſe, ne rei novitas oculos legentium
perſtringeret, remotam vetuſtatis originem
huic indubiæ electioni accenſere voluerunt
primi Hiſtoriæ noſtræ conditores, nec op-
portunius venditando huic ſplendido juri
tempus credidere (rudibus præcipuè, ac non-
dum criticæ arti aſſuetis ſeculis), quàm
ætatem Gregorii, erga Reginam Theode-
lindam, ac Mediolanenſes Archiepiſcopos
ſummè benevoli; qui enim Carolum Ma-
gnum hujus privilegii auctorem faciunt,
turpiùs etiam peccant. Vide, quæ præfa-
tus ſum ad memoratum Concilium in Epi-
ſtola ad Clariſs. V. Muratorium, qui inte-
gro capite Tom. II. Anecdot. pag. 320. Di-
ploma hoc Gregorianum explodit; nec ſa-
nè eidem propugnando ſatis eſſe vindicias
Doctiſſimi Fontanini, nunc Archiepiſcopi
Ancyrani, in Diſſertat. *De Corona Ferrea*
cap. 3. juſtus quilibet veritatis amator cen-
ſebit; præcipuè cùm has vindicias doctè
jam refutaverit Auctor Florentinæ Liber-
tatis parte III. fol. 65.

(16) Non à Mauricio, ſed à Phoca Imperatore
ſuffectum *Callinico Smaragdum*, ſecunda vice
Exarchum, tradunt Rubeus, Bacchinius,
Freherus, aliique. Hoc verò admiſſo, vix
crederem, Ravennam hoc anno delatum
Smaragdum, cùm Phocas nonniſi labente
Novembri Imperium adeptus ſit, atque
ideo ægrè ſuaderi alicui poſſit, exiguo eo
tempore, quod ad explendum annum ſuper-
erat, confectum à Smaragdo in Italiam
iter, atque ea peracta fuiſſe, quæ hic Sigo-
D nius enarrat. Veroſimiliùs fortaſſe annum
deſignavit Joſephus Scaliger in laterculo
Exarch. Raven. lib. 2. Canonum Iſagic.,
initia reſtituti in Exarchatu Smaragdi ad
annum 603. referens. Epiſtola verò S. Gre-
gorii 33. lib. 13. data ad Smaragdum Exar-
chum *Indictione VI.*, cùm nullo menſe ſi-
gnetur in editione Pariſienſi, optimè cum
anno 603. conjungitur, quo Indictio illa
uſque ad Septembrem decurrebat.

(17) Leguntur hæc in Paulo Diacono lib. 4. cap. 29.
editionis Mediolanenſis; cùm tamen aſſe-
rat, haſce militares iras exarſiſſe iis diebus,
quibus ſuperiori capite narraverat ſacris
undis ablutum Adaloaldum Agilulfi Regis
filium, manifeſtum eſt omnia hic à Sigo-
nio relata differenda eſſe in ſequentem an-
num 603., quo, citra dubium, baptizatus
eſt Adaloaldus, ut ex ipſo Paulo Diacono
E Scriptores omnes affirmant.

(18) Malè ad hunc annum referuntur hæ Literæ
S. Gregorii. Datæ ſunt enim Indictione X.
ineunte, ac propterea Septembri menſe,
non Junio, & ad primam Ariulfi irruptio-
nem in Romanos Agros, quæ anno 591.
contigit, procul dubio pertinent, ut in
poſtrema ejuſdem Epiſtolarum editione
lib. II. legi poteſt. Decepere Sigonium ve-
teres impreſſi Codices, in quibus corruptam
fuiſſe Indictionem docent Monachi Bene-
dictini. Retrahendæ quoque ſunt ad eun-
dem annum ſubſequentes Epiſtolæ datæ ad
Mauricium, & Vitalianum, quas Sigonius
infra enunciat, cùm ad decimam Indictio-
nem pertineant, juxta emendationem po-
ſtremæ editionis.

„ ſione inventa, cum glorioſis filiis noſtris A
„ Mauricio, & Vitaliano loquere; & quæ-
„ cunque vobis Deo adjutore pro reip. uti-
„ litate ſtatuerint, facite. Et ſi huc, vel ad
„ Ravennates partes nec dicendum Ariul-
„ ſum cognoveritis excurrere, vos à dorſo
„ ejus ita, ut viros fortes decet, laborate.„
Et ad Mauricium, ac Vitalianum Magiſtros
militum ita: „ Allidio nobis ſcripſit, quia
„ in proximo jam Ariulfus eſſet. Et timui-
„ mus, ne milites, qui ad nos diriguntur,
„ in manus ejus inciderent; & tamen hic,
„ quantum Deus adjuverit, contra eum fi-
„ lius noſter glorioſus Magiſter militum ſe
„ paravit. Sed & gloria veſtra, ſi huc per-
„ rexerit ipſe hoſtis, ſicut conſueviſtis, B
„ cum auxilio Dei à dorſo ejus, quod po-
„ teſtis, perficite. Speramus enim in omni-
„ potentis Dei virtute, & ipſius Beati Pe-
„ tri Apoſtolorum Principis, in cujus na-
„ tali ſanguinem effundere deſiderat, quia
„ ipſum ſibi contrarium ſine mora inveniet.„
Item ad eoſdem:„ Undecimo die menſis Ju-
„ nii Ariulfus hanc epiſtolam, quam vobis
„ direximus, tranſmiſit. Et ideo relegen-
„ tes eam videte, ſi in fide ſua Soanenſes,
„ quam reip. promiſere, perſtiterunt: obſi-
„ des dignos, de quibus poſſitis confidere,
„ ab eis percipite, & inſuper eos ſacra-
„ mentis obſtringite, reddentes illis, quod
„ loco pignoris ſuſtuliſtis, ſermonibus ve C
„ ſtris eos ſanantes. Si autem manifeſtiſſi-
„ mè cognoveritis, eos cum Ariulfo de
„ ſua ſubditione loquutos fuiſſe, vel certos
„ obſides ei dediſſe, ſicut nos Ariulfi epi
„ ſtola, quam vobis direximus, dubios
„ reddidit, ſalubri conſilio pertractantes,
„ ne in aliquo anima noſtra de ſacramen-
„ tis gravetur, quod utile reip. judicaveri-
„ tis, peragite. Sed ita gloria veſtra faciat,
„ ut neque ſit aliquid, unde poſſimus ab
„ adverſariis comprehendi, neque in quo,
„ quod utilitas reip. exigit, quod avertat
„ Dominus, negligatur. Præterea glorioſi
„ filii eſtote ſoliciti, quia, quantum com-
„ peri, hoſtis collectam habet, & Narniis D
„ dicitur reſidere, & ſi huc curſum, Deo
„ ſibi irato, mittere voluerit, vos loca
„ ipſius, quantum Dominus juverit, depræ-
„ dare, aut certè ſcultas, quos mittitis,
„ ſolicitè requirant, ne dolens factum ad
„ nos diſcurrat. „ Arichis Dux Beneven-

ti, quantum conjectura colligi licet, quievit; indicio eſt epiſtola Gregorii ad illum hoc anno ſcripta, qua petit, miniſtros ſuos à procuratoribus ejus ad trabes quaſdam ad uſum Baſilicæ Vaticanæ incidendas, atque ad mare deportandas juvari. Scripſit etiam ad Smaragdum Exarchum epiſtolam, ſexta ineunte Indictione, qua Iſtriam adhuc in poteſtate Romanorum fuiſſe oſtendit. Eodem tempore, Septembri menſe, acris eſt in Oriente ſeditio concitata. Quippe exercitus Mauricii tumultu in caſtris facto Phocam Centurionem virum manu, conſilioque promptiſſimum Imperatorem acclamavit; atque in Hebdomum adductum per Cyriacum Patriarcham coronandum X. Kalendas Novemb. curavit. Phocas poſt quintum diem in Urbem invectus Leontiam conjugem Auguſtam coronavit; ac deinde immiſſis ſatellitibus Mauricium, qui ad primum ſeditionis nuncium Urbe profugerat, cum filiis, & tota familia, atque amicis ejus VIII. Kal. Decembris interfici juſſit. (19) Idem, cum coronaretur, à Patriarcha jurejurando, ſe Catholicam diſciplinam tutaturum, adactus eſt. Quæ res Gregorio nunciata ipſum non ſecurum modò, ſed lætum etiam, ac bonæ ſpei plenum effecit. Itaque nuncium extemplo ad eum miſit cum literis, quibus afflictum jam per triginta quinque annos Italiæ ſtatum edocuit, eumque ad opem primo quoque tempore ferendam oravit: *Latorem*, inquit, *præſentium Diaconum feci, & ſub celeritate tranſmittere ſtudui, qui cuncta, quæ in his partibus aguntur, invento opportuno tempore valeat clementiæ veſtræ ſuggerere. Propter quod rogo, ut Serenitas veſtra pias aures inclinare dignetur, ut tanto nobis valeat celerius miſereri, quanto afflictionem noſtram verius ex ejus relatione cognoverit. Qualiter enim quotidianis gladiis, ac quantis Barbarorum incurſionibus ecce jam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere vocibus ſuggeſtionis valemus. Sed in omnipotente Deo confidimus, qui ea, quæ cœpit, conſolationis ſuæ bona perficiet*. Scripſit etiam alteras ad Leontiam Auguſtam, quibus tantum ei dignitatis faſtigium gratulatus eſt.
Sequenti anno natus eſt Agilulfo ex Theo- 603
delinda filius, (20) quem die Paſchatis juſſit ſacro lavacro tingi, atque Adalualdi nomine

(19) Barbaram hanc cædem contigiſſe non *VIII. Cal.*, ſed *V.*, ideſt die 27. Novembris, teſtatur Chronicon Alexandrinum, ſicuti etiam inauguratum à Cyriaco Patriarcha Phocam non menſe *Octobri*, ut tradit Sigonius, ſed die 23. Novembris, imò & ſeditionem ipſam eodem menſe commotam.

(20) Si ſtandum ſit Pauli Diaconi Chronologiæ, multò ante natus fuerat Agilulpho filius Adaloaldus. Poſtquam enim narravit irruptionem Sclavorum in *Hiſtriam* lib. 4. cap. 25., ſtatim cap. ſequenti ſubdit: *Agilulfo quoque Regi tunc naſcitur filius de Theudelinda Regina in Modiciæ palatio, qui Adaloaldus eſt appellatus*. Invaſam à Sclavis Hiſtriam fuiſſe anno ſaltem 600. dubitare non ſinit Epiſtola S. Gregorii ad Maximum Salonitanum Epiſcopum, data Indictione III. in qua loquens de Sclavorum gente, *affligor*, ait, *vehementer, & conturbor, quòd per Hiſtriæ aditum, jam ad Italiam intrare cœperunt*, ſi ergo, *tunc quoque* Agilulphus ex Theodelinda filium ſuſcepit, Adaloaldi ortus eidem anno procul dubio eſt aſſigendus. Clarius argumentum ex proximis Pauli verbis E elucet; ſubjungit enim: *ſequenti tempore Langobardi Caſtrum Montis Silicis invaſerunt*. At Montem Silicis jam uſque ab anno 601. ſubactum à Langobardis Sigonius ipſe narravit; itaque, ſi ante captum hoc Caſtrum editus in lucem eſt Adaloaldus, manifeſti erroris arguitur opinio Sigonii, quæ uſque ad annum 603. Theodelindæ partum traducit. Impoſuit celeberrimo viro Epiſtola S. Gregorii, ſcripta Indictione VII. lib. 14. num. 12., qua Theodelindæ Reginæ gratulatur ſimul de nato, ac Catholico ritu ſacris aquis luſtrato filio. Sed multum temporis interceſſiſſe inter Adaloaldi nativitatem, ejuſque Baptiſmum ipſemet Paulus Diaconus docet, qui poſtquam enatam Agilulpho prolem cap. 26. retulit, deſcribere proſequitur, quæ anno 601. ac 602. contigere, ac poſtmodum cap. 28. hæc tradit: *Tunc etiam baptizatus eſt prænominatus puer Adaloaldus &c. fuit autem feſti Paſchalis dies eo tempore ſeptimo Idus Aprilis*, ac proinde anno 603. Tam perſpicua hæc ſunt, ut mirer, oculatiſſimum Sigonium, qui ubique Paulum ſequitur, ad hæc tam diſpari tempore

ne appellari. Secundus Tridentinus Epiſcopus (21) ipſum de fonte ſuſcepit, vir probata ſanctitate vitæ per ea tempora clarus. Septimo Calendas Maji (22) imagines Phocæ, & Leontiæ Auguſtorum Romam de more delatæ ſunt. Eis in conſpectum productis Clerus, & Senatus in Lateranenſi Baſilica Julii lætitia geſtiens acclamavit: *Exaudi Chriſte. Phocæ Auguſto, & Leontiæ Auguſtæ vita*. Inde juſſu Gregorii in Oratorio S. Cæſarii Martyris in Palatio ſunt repoſitæ. Jam omnis belli procella Ravennæ, atque Exarchatui imminebat, neque ad eam excipiendam tantum erat in Smaragdo nervorum, quantum ipſius periculi magnitudo poſcebat; cum Agilulfus, & Ariulfus ſociatis armorum conſiliis eòdem omnes curas, opeſque intenturi ſuas viderentur. Quod cum Smaragdus haud obſcure videret, animum ad conſilia pacis Gregorio præcipue ſuadente convertit, ſeq; Regi Parmam, & filiam, ac generum cum bonis eorum omnibus redditurum, ſi finem facere armorum vellet, oſtendit. Neque eam conditionem Agilulfus eſt aſpernatus; ut qui gloriæ, atque iræ ſuæ cumulate ſatisfactum putaret, & rebus proſpere geſtis modum aliquem imponendum cenſeret, & Ravennæ expugnandæ difficultatem non ignoraret. Pax igitur per legatos invicem miſſos tractata tandem IX. Kalen. Julias die Sanctorum Gervaſii, Protaſiique convenit. Itaque Gregorius ea re lætus, ut in ſolemni eorum Martyrum commemoratione Miſſarum initium ab ipſius pacis commemoratione duceretur, inſtituit: quod inſtitutum adhuc in Eccleſia ſanctiſſime cuſtoditur; tertio verò Kalendas in Feſto Apoſtolorum, eadem jurejurando utrinque magna ceremonia confirmata eſt. Quo nuncio erecta Italia ingenti gaudio exultavit. Paulus inducias pactas ſcribit (23) uſque ad Kalendas Aprilis, Indictione octava, anno ſexcenteſimo quinto futuras. Indictione inde ſeptima ineunte, Gregorius, quanquam exitiali morbo implicitus, literas ad Theodelindam miſit, quibus filium ei natum, & ſacra unda ablutum gratulatus, ſimul etiam gratias apud eam Agilulfo egit, quòd pacem compoſuit: *Scripta*, inquit, *quæ ad nos dudum à Januenſibus partibus tranſmiſiſtis, gaudii veſtri nos fecere participes, propterea quòd Omnipotentis Dei gratia, & filium vobis donatum, &, quod valde Excellentiæ veſtræ eſt laudabile, Catholicæ eum fidei novimus ſociatum. Oramus Omnipotentem Deum, ut & vos in mandatorum ſuorum via cuſtodiat, & eundem Excellentiſſimum filium Adulovaldum in ſuo munere faciat proficere. Paterna præterea caritate perſolventes ſalutationis officium petimus, ut Excellentiſſimo filio noſtro conjugi veſtro pro nobis de facta pace gratias referatis, atque ejus animum, ſicut conſueviſtis, ad pacem de futuro per omnia provocetis*. In eadem etiam epiſtola ſcribit, ſe ita affectum eſſe, ut in magnum vitæ diſcrimen adductus ſit. Agilulfi filia Ravenna Parmam reverſa mox partus difficultate defuncta eſt. Ariulfus item Dux Spoleti deceſſit, Teudolapius Faroaldi ſuperioris filius, fratre in certamine victo, ditionem obtinuit. (24) Æſtas infeſta frugibus omnibus fuit, uredine ſegetes omnes extinctæ, quam hiems plus ſolito frigida excepit, quæ vites quoque omnes abſumpſit. Hæc mala Gregorii Pontificis mortem prænunciaſſe ſunt viſa. Ille verò ſequenti anno ſævientem diutius 604 ferre morbum non potuit, ac III. Idus (25) Martias magno Italiæ cum dolore vitam reliquit, cum eximia doctrinæ, ac pietatis ſuæ magnitudine Eccleſiæ Catholicæ adjumenta ſubminiſtraſſet; unde merito poſt mortem in numerum Sanctorum Confeſſorum, & Doctorum Eccleſiæ eſt relatus, ac Magni cognomine decoratus. Poſt obitum ejus induciis ſæpius inſtauratis quieta à Longobardis incurſionibus fuit Italia. Quàm verò neceſſaria pax iſta fuerit, ex miſero, ac perdito priorum annorum Italiæ ſtatu cognoſci poteſt, quem Gregorius idem in Expoſitione Ezechielis ita deſcripſit: *Ubique luctus aſpicimus, undique gemitus audimus, deſtructæ Urbes, everſa ſunt caſtra, depopulati agri, in ſolitudinem terra redacta eſt; nullus in agris agricola, pene nullus in Urbibus habitator remanſit, & tamen parvæ humani generis relliquiæ adhuc quotidie, & ſine ceſſatione feriuntur; alios in captivitatem duci, alios*

pore à Paulo narrata, minimè reſpexiſſe. Pagium quoque ad annum 605. n. 2., & Clariſs. Eckhartum, alioſque inſignes viros, in eundem errorem traxit prædicta Epiſtola S. Gregorii; cùm omnes natum *Adaloaldum* hoc anno 603. concordes affirment. Nihil tamen ex ipſa argui poſſe video, ut evincatur, eodem prorſus anno natum Adaloaldum, quo ſacro fonte ablutus fuit; ſiquidem S. Pontifex his verbis exorditur: *Scripta, quæ ad nos dudum à Genuenſibus partibus tranſmiſiſtis, gaudii veſtri nos fecere participes, propterea quòd omnipotentis gratiâ, & filium vobis donatum, & quod valdè Excellentia veſtræ eſt laudabile, Catholicæ eum Fidei novimus ſociatum* &c. Quis autem non videt unico gratulationis officio complecti Gregorium potuiſſe ea, quæ diverſo tempore acciderant? Cur verò id peregerit, plures excogitari cauſſæ queunt. Quæ congruentior pietati Sanctiſſimi illius Pontificis videtur, ea eſt, noluiſſe ipſum Theodelindæ Reginæ gratulari de nato Infante, niſi cùm Eccleſiæ Matri renatum audivit. Fortaſſe etiam Theodelinda de obtenta Sobole non ante Gregorium monuerat, quàm in Eccleſiæ gremium receptus eſſet *Adaloaldus*, ut gratius ipſi nuncium remitteret. Quomodolibet tamen id factum ſit, Gregorius Paulo non adverſatur, cùm prolem quidem divino munere obtentam memoret, ſed non afferat eodem, quo ſcribebat, anno in lucem emiſſam.

(21) Nullus per ea tempora Tridentinæ Eccleſiæ præfuit Epiſcopus, *Secundi* nomine appellatus. *Verecundum* hoc anno 603. ſtatuit Ughellus. *Secundum*, qui è ſacro fonte Adaloaldum ſuſcepit, Paulus Diaconus vocat *de Tridento*, ubi etiam mortuum tradit cap. 42. Sigonius *Epiſcopi* titulum liberaliter addidit, ſed eltra verum. An autem hic *Secundus*, idem ſit ac *Secundinus*, ad quem plures S. Gregorii Epiſtolæ datæ leguntur, in adnotationibus ad cap. 28. lib. 4. Pauli Diaconi pluribus diſſerit Clariſs. V. Horatius Blancus, ad quem Lectorem remitto.

(22) In antiquiſſimo fragmento *de Phoca coronato*, ipſis Maji Calendis, Icones *Phocæ* ac *Leontiæ* Auguſtorum Romam perveniſſe legimus.

(23) Lib. 4. cap. 29. edit. Mediol.

(24) Uno anno erraſſe Sigonium ſcribit Anonymus Mediol. in Diſſertat. Italiæ medii ævi col. 233., ſucceſſionem *Teudelapii* ad annum 604. protrahens.

(25) Feralis Gregorio dies, fuit *IV. Idus*, ideſt duodecimus Martii, quo etiam ab Eccleſia colitur, ut omnes fatentur.

alios detruncari, alios interfici videmus; ipſam autem, quæ aliquando mundi domina videbatur, qualis remanſerit, Roma, conſpicimus, immenſis doloribus multipliciter attrita, deſolatione civium, impreſſione hoſtium, frequentia minarum, jam de illa omnes potentes ablati ſunt; ubi enim Senatus, ubi jam Populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus: & tamen nos ipſos paucos, qui remanſimus, adhuc quotidie gladii, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt, & poſtquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt. Venerabilis Beda Gregorii mortem in octavam Indi- A ctionem, & annum ſexcenteſimum quintum conjicit, in eoque ſibi adverſatur. Nam conſentientibus annalibus omnibus Gregorium ſediſſe annos tredecim, & ſex menſes prodit, & tamen ad quartum decimum uſque annum Pontificatum ejus perducit, nimirum deceptus ab iis, qui epiſtolas Gregorii digeſſerunt, qui extremas Indictionis ſextæ in ſeptimam tranſtulerunt, atque non diligenter caventibus erroris materiam præbuerunt, quod etiam in aliis nonnullis peccatum fuiſſe animadvertimus.

Explicit Liber Primus.

IN-

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

QUemadmodum Alboinus Rex Italicum regnum eximia virtutis, ac clementiæ laude fundarit, Agilulfus verò hortatu Theodelindæ miro Religionis, ac pacis ſtudio ſtabiliverit; ut præterea Italia, Eccleſiaque Romana per triginta ſex annos fœdis à Longobardis vulneribus lacerata, egregia tandem Gregorii Magni Pontificis cura, atque auctoritate ſanata ſit, libro ſuperiore retulimus. Hoc verò, qua ratione Græci Imperatores, propter nefandam hæreſim à Pontificibus Romanis alienati, Eccleſiæ tranquillitatem evertere, Longobardi verò Reges propter inſanam dominandi libidinem capitalibus inter ſe odiis inflammati, ocium Italiæ perturbare contenderint, conabimur enarrare.

Pacato Regno, ac tranquillata Eccleſia, Agilulfus animi quietus, quod nemo adhuc fecerat, animum ad ſucceſſorem ſibi ſubſtituendum adjecit; neque, quin id decus ad filium Adalualdum, (1) licèt adhuc infantem, deferret, ſibi dubitandum exiſtimavit. Quare conſilio ſuo nudato, conventum in eam rem in Julium menſem Mediolanum indixit; ubi verò conſtituta dies advenit, ac Longobardi frequentes affuere, tum, legatis Francorum Regis Theodoberti præſentibus, Adalualdus in Circo, patre ipſo aſſidente, Rex à populo ſalutatus, atque inſigni Regio decoratus eſt. Quin & ſocietate cum Francis renovata fœdus cum eis in perpetuum eſt percuſſum. Neque dies alius Italiæ ſpecioſior, aut lætior poſt ingentes tot annorum calamitates illuxit. Sabinianus inde, qui in locum Gregorii Pontifex ſuffectus ex Diaconio fuerat, Idibus Septembris conſecratus, ipſam populorum lætitiam magna omnia de illo ſperantium cumulavit; verùm brevì omnium opinionem feſellit. Laborabat tum ingenti rei frumentariæ inopia civitas. Qua re animadverſa, ille, cum extemplò horrea, ſicuti aſſueverat, Eccleſiæ aperuiſſet, frumentum quidem populo dividi juſſit; verùm non gratuitò, ut Gregorius, ſed pretio ſolidorum tredecim in ſingulos modios conſtituto. Quo facto offenſi pauperes, quos Gregorius in Monaſteriis, Xenodochiis, & Diaconiis, frumento publico ſuſtentarat, ipſum facto agmine adierunt, obſecrantes, ne quos Gregorius tanta caritate paviſſet, eos ipſe extrema contabeſcere inedia fineret. Quibus vocibus ille perſtrictus turbato vultu reſpondit; ſi Gregorius laudis quærendæ cauſſa univerſos ad ſe attrahere populos voluiſſet, ſe illos ſaturare non poſſe. Dicto autem erga Gregorium iniquo mox facti quoque gravioris acerbitatem adjunxit; ſiquidem uſque adeo invidum ſe gloriæ ejus exhibuit, ut etiam ſcripta illius ſanctiſſima criminatus, ea delere, atque ex hominum memoria evellere cogitarit; feciſſetque æquis multorum animis, ut ea combureret, niſi Petrus Diaconus, intimus Gregorii quondam familiaris in medium progreſſus, jurejurando affirmaſſet, ſe columbam lucubrantis ipſius auribus aſſidentem ſæpius conſpicatum eſſe; ex quo intelligi poſſe, quæ ſcripſit, eum non ſine cœleſti Spiritus Sancti afflatu ſcripſiſſe. Qua voce æſtimari vix poteſt, quantum præclaris Gregorii monumentis fidei, atque auctoritatis adjecerit. (2) Poſtero vero anno 605 in quiete à Gregorio ter liberalitatis erga pauperes adhibendæ admonitus, ne ita quidem illius auctoritati obtemperavit; itaque rurſus acrius caſtigatus in capite leviter eſt percuſſus. Quem ictum ſævus adeo dolor excepit, ut XI. Kalendas Martias eo ipſo confectus obierit. (3) Sabiniano inde Bonifacius Tertius ſubrogatur. Menſe Aprili, &

(1) In adnotationibus ad Paulum Diaconum lib. 4. cap. 31. editionis Mediolanenſis, ubi hæc narrantur, celebritatem iſtam actam eſſe anno ſequenti 605. Cl. Blancus aſſeruit. Etiam Baronius ad illum annum eandem refert. Attamen cùm Paulus Diaconus, narrata morte S. Gregorii, quæ contigit Martio menſe hujus anni, ſtatim ſubjungat: *Igitur ſequenti æſtate, menſe Julio, levatus eſt Adaloaldus Rex ſuper Langobardos apud Mediolanum in Circo* &c. de eodem anno ipſum loqui mihi perſpicuum videtur, atque ideo rectè id narratum reor hoc anno à Sigonio. Sanè Pauli Chronologiam ita diſpoſuit Cl. quoque Bacchinius in Agnello Tom. II. *Rerum Italicarum* pag. 122. num. 4. Ceterùm, non tam firmatum hoc anno cum Francis fœdus, ſed filiam quoque *Theudeberti* Regis deſponſatam fuiſſe *Adaloaldo* puero narrat Paulus Diaconus; quamvis hæ nuptiæ in irritum poſtea ceciderint.

(2) Narrat hæc Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 4. cap. 69. ex traditione Majorum. Verùm Baronius ad annum 604. nullam ejuſdem dictis hac in re fidem ſe habere fatetur; cùm nullius certi auctoris teſtimonio nitantur, & aliunde omnino ſileant de tam celebri facto Iſidorus, Ildephonſus, & Paterius S. Gregorii Notarius, qui cùm præſens Romæ foret, ac de ejuſdem ſcriptis in ordinem redigendis curam ſuſcepiſſet, meminiſſe procul dubio tentati hujus incendii debuiſſet. Idem ſilentium occurrit in S. Gregorii vita à Paulo Diacono exarata, quam excidiſſe ſua ætate dolebat Baronius. Id tamen minimè ferendum exiſtimo, Auctorem tantæ injuriæ ſummum ipſum Pontificem *Sabinianum* à Sigonio dici, cùm Joannes Diaconus ne minimo quidem verbo innuat flammarum hujuſmodi incentores Supremum Eccleſiæ Antiſtitem Ducem habuiſſe, quod ſanè adnotandum fuiſſet, ut conſpirationis auctoritas innoteſceret. Inter fabulas igitur hoc amandandum, non immeritò quiſque cenſebit.

(3) Hiſtoriam hanc, ſeu potiùs fabulam, à Sigeberto confictam cenſuit Papebrochius in Conatu Chrono-hiſtorico, inquiens, nihil tale ab antiquis narratum; miraturque, Baronium credulas eidem aures dediſſe ad an. 605. Id tamen apertè refert Paulus Diaconus ſub finem vitæ S. Gregorii. Nihilominus dubiæ ſaltem fidei habendam ex eo crediderim, quòd nulla tantæ rei apud Gregorii coævos mentio inveniatur; Joannes verò Diaconus, qui plura hujuſmodi exempla recenſet libro quarto, hoc certè non diſſimulaſſet, quod, utpote in ſucceſſore ipſo Apoſtolicæ dignitatis editum, & ad laudem S. Gregorii pertinens, memorari omnino debuerat. Præterea Anaſtaſius, qui venundatum à *Sabiniano* Eccleſiæ frumentum refert, nihil ſeveræ hujus increpationis, inflictæque in pœnam contumaciæ mortis commemorat; quin imò eum laudat de Clero amplificato, auctiſque Eccleſiæ Beati Petri Apoſtoli religioſis luminibus. Errat procul dubio Sigonius in obitus die, qui fuit

& Majo ſtella crinita conſpecta eſt. Mortuus eſt Severus Patriarcha Aquilejenſis. (4) Poſt Longobardorum in Italiam adventum, Antiſtes Aquilejenſis, relicta Aquileja, Gradum tenuerat, atque unus ipſe omnibus Epiſcopis Venetiæ, Iſtriæque præfuerat. Ab hoc tempore duo Patriarchæ fuerunt, unus, qui Aquilejam, alter, qui Gradum inſedit. Huic inſtituto cauſſam attulere Longobardi. Giſulfus enim Dux Forojulienſis, Chriſtiana religione ſuſcepta, vetus ditioni ſuæ dignitatis hujus faſtigium quærens, ſacros honores novo exemplo diſtribuere auſus, Joannem Abbatem per Clerum Aquilejenſis Eccleſiæ deſignandum Patriarcham curavit. Contra verò, Candianum Clerus Gradenſis elegit. Diſſidio pernicioſi in futurum exempli oborto, re Romam delata, Pontifex Joanne rejecto Candianum probavit, eumque pallio exornavit. Neque eo ſecius Giſulfus ſuum Patriarcham retinuit. Hinc ipſarum Eccleſiarum diviſio conſecuta. Aquilejenſi omnes Epiſcopi paruerunt, qui in continenti Venetia, quæ erat Longobardorum, ſederunt. Gradenſi ii, qui æſtuaria, atque Iſtriam Imperatorem reſpicientia tenuerunt. (5) Fare Joannes Epiſcopus Concordiæ motus ſedem ſuam Caprulas ad æſtuarium tranſtulit. (6) Ut autem Longobardi poſthac, prolatis armis, Venetos inſulanos infeſtos habuerunt, ſic Patriarcha Aquilejenſis, quem Longobardi fovebant, Gradenſis, cui Veneti obediebant, poſſeſſiones, & jura nunquam deſtitit oppugnare. Eodem tempore Bonifacii Pontificis latè virtus emicuit; nam, cum Eccleſiam Romanam duplici infamia laborantem videret, una, quòd ſacro ardente ambitu viventibus Epiſcopis de ſucceſſore deligendo conſultaretur, altera, quòd Eccleſia Conſtantinopolitana ſuperbo ſibi Univerſalis aſciſcendo titulo omnium principatum Eccleſiarum aucuparetur, qui ſoli Romanæ ex omnium Conciliorum decretis deberetur, utramque labem pro ſua prudentia, ac magnitudine animi ſibi eluendam eſſe eveſtigio cenſuit. Itaque, conventu ſeptuaginta Epiſcoporum (7) Romæ coacto, ex eorum ſententia ſtatuit, ne quis, Pontifice, aut Epiſcopo civitatis ſuæ vivente, de ſublegendo ſucceſſore tractaret, ſed poſt tertium diem, quàm Epiſcopus deceſſiſſet, in æde convocati, quem idoneum judicarent, omni remota gratiæ, ambituſque ſuſpicione, communi conſenſione deligerent; quin etiam, lega-

fuit *VIII. Cal. Martias*, ideſt 22. *Februarii*, necnon in anni deſignatione, cùm Romanæ Eccleſiæ præfuerit uno anno, menſibus quinque, ac diebus novem, atque ideo vita exceſſerit anno 606., ut ex Anaſtaſio, aliiſque hiſtoricis liquet. *Bonifacius III.* non ſtatim *Sabiniano* ſucceſſit, ſed poſt plurium menſium Interpontificium, conſecratus in Summum Pontificem fuit die 19. Februarii anni 607. juxta calculos Pagii.

(4) Non hoc anno, ſed ſequenti 606. mortuum *Severum* clarè indicat Paulus Diaconus, qui lib. 4. cap. 34. illius obitum ſtatuit inter Majum menſem & Novembrem, quibus ſtella crinita, quam Cometem dicunt, iteratò apparuit in Cœlo; idque contigiſſe anno memorato 606. evincunt, quæ de Pace ab Agilulpho facta in annum unum, ac deinde in tres annos idem Paulus cap. 33. & 34. enarrat. Vide adnotationes Clariſs. Horatii Blanci, & Bernardum Mariam de Rubeis in Differt. de Schiſmate Aquilejenſi pag. 146.

(5) Divinando hæc ſcripta eſſe ab iis, qui rem geſtam minùs accuratè proſecuti ſunt, animadvertit Baronius ad hunc annum, qui veram hujus diviſionis hiſtoriam ex Actis Mantuani Concilii ibidem primùm vulgatis fusè deſcribit. Falſum enim eſt, duos hoc tempore inſtitutos fuiſſe Patriarchas, cùm unica tantùm Metropolis perſeveraverit uſque ad Gregorium II., à quo diſſecta eſt in duas partes, ſuis utrique aſſignatis Provinciis. Hoc autem ſchiſmate effectum eſt, ut idem Corpus geminum caput gereret, alterum Catholicæ Fidei ac Apoſtolicæ Sedi adhærens, nempe Gradenſis Præſul, alterum Schiſmaticum, nempe Aquilejenſis. Hinc ſequitur, ut ait Baronius, rem actam non eſſe inter Catholicos & Catholicos, ſed inter Schiſmaticos & Catholicus. Siquidem mortuo *Severo*, Epiſcopi, qui Schiſma pertinaciter tuebantur, ex eorumdem cœtu creandum ſucceſſorem contendebant; cùmque id in Gradenſi Inſula aſſequi non poſſent, repugnantibus Catholicis, quibus egregiè favebat Exarchus *Smaragdus*, Agilulphi Regis Langobardorum conſenſum, & Giſulphi Ducis Forojulienſis patrocinium obtinuere, ut in Aquileja veteri Epiſcopus eligeretur, quod etiam peractum eſt, *Joanne Abbate* ad eam Sedem ſuffecto. Catholici verò ſibi *Candidianum* apud Gradum præfecerant, patrocinante ipſis Exarchu. Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii lib. 4. cap. 38 addit, id factum eſſe Romani Pontificis inſtinctu; inde autem annus Electionis *Candidiani* perſpicuè innoteſcit, cùm Bonifacius III. poſt longum Interpontificium creatus non fuerit niſi anno 607 Eo igitur anno etiam *Candidianus* renunciatus Epiſcopus fuit. Plenius ac diligentius hanc hiſtoriam illuſtrat ſæpius laudatus P. Bernardus Maria de Rubeis, quem conſule cap. 16. & ſeqq

(6) Id etiam Ughellus in Epiſcopis Caprulanis, Tom. V. Italiæ ſacræ credulè enarrat. Cardinalis tamen Noriſius in Differtat. de V. Synodo cap. 9. §. 5. pag. 729. editionis poſtremæ Veronenſis, falſum eſſe teſtatur, oſtenditque, primum *Caprulæ* Epiſcopum ad annum 598. referendum ex Epiſtulis Sancti Gregorii ad Marinianum Ravennatem Antiſtitem, & Caprulanos datis. *Capritanam* Inſulam, & *Capritanum* Epiſcopum vocat S. Gregorius; nunc dicitur *Caorla*. Vide Rubeum in Hiſt. Ravenn. eadem confirmantem ad annum 598., nec non Bernardum Mariam de Rubeis in Diſſert. laudata cap. 15. ubi non bene intellectam à Cardinali Noriſio S. Gregorii Epiſtolam animadvertit. Fallitur certè Sigonius, & ex eo Ughellus, qui *Joannem* ad Caprulas tranſlatum, *Concordienſem Epiſcopum* facit. Sanctus namque Gregorius in Epiſt. ad Marinianum, quæ eſt X. libri IX. hæc ſcribit:
„ Latores ad nos præſentium viri clariſſimi
„ Vicedominus, atque Defenſor venerunt
„ afferentes, quia in Caſtello, quod *Novas* di-
„ citur, Epiſcopus quidam, Joannes nomine,
„ de Pannoniis veniens fuerit conſtitutus,
„ cui Caſtello eorum Inſula, quæ Capritana
„ dicitur, erat quaſi per Diœceſim conjuncta.
Non ergo erat Epiſcopus Concordienſis. Caſtrum *Novæ* fuiſſe olim in ora Marchiæ Tarviſinæ, ejuſque meminiſſe Conſtantinum Porphyrogenitum inter oppida, ex quorum ruinis ortæ ſunt Venetiæ, ſed minimè extitiſſe Urbem Epiſcopalem, adnotavere Emendatores Ughelli Tom. X. in Epiſcopatibus Antiquatis col. 148.

(7) Septuaginta duos refert Anaſtaſius, qui nobis hujus Concilii memoriam ſervavit. Collectum autem eſſe anno 607. ex ſuperiùs dictis patet; cùm *Bonifacius* nonniſi illo anno *Sabiniano* ſucceſſerit. De *Phoca* decreto vide Baronium ad annum 606. Paulus Diaconus lib. 4. cap. 37. & Anaſtaſius in hujus Pontificis vita id retulere.

legatis ad Phocam Imperatorem miſſis, ob- A
tinuit, ut controverſiæ de Principatu Con-
ſtantinopolitanæ Eccleſiæ, quam Mauricius
foverat, modus imponeretur; decretumque
factum, ut Romana Eccleſia prima omnium
Eccleſiarum eſſet, perinde atque veteribus
in Conciliis ſanctum eſſet; Romanam verò
proximè non, ut ante, Alexandrina, ſed
Conſtantinopolitana exciperet. Hoc propter
auguſtam ipſius Imperii ſedem illi Eccleſiæ
honoris jam inde à Conſtantinopolitano
primo uſque Concilio fuerat habitum.
Menſe Novembri, cum ſtella comata ite-
rum hominibus affulſiſſet, pridie Idus Pon-
tifex ipſe Bonifacius obiit. (8) Longobar-
di Etruriæ, cum, induciis Aprili menſe B
exactis, repente duo ex Romana ditione
oppida, Orbitum, & Balneoregium invaſiſ-
ſent, Smaragdum Exarchum earum inſtau-
rationem ab Agilulfo petere coëgerunt.
Ex Novembri menſe in alterum annum,
duodecim millibus ſolidorum acceptis, con-
606 ceſſæ. Subſequenti anno Agilulfus grave,
ac gloriâ majorum indignum arbitratus,
Regem Longobardorum tot rebus fortiter,
ac proſperè geſtis inſignem tributum adhuc
Francorum Regi annuum penſitare, lega-
tos tres hac de re cum ingenti vi pecuniæ
ad Regem Clotharium miſit; qui intimis
Regis Conſiliariis pecunia ſibi conciliatis,
per eos triginta ſolidorum millia Regi ob- C
tulerunt, ac tributi remiſſionem in perpe-
tuum retulerunt. (9) Ex altera parte Sma-
ragdus curis omnibus belli ſolutus, liberio-
re animo pacis tractare opera cum cœpiſ-
ſet, opus inſigne molitus eſt; quippe Fer-
rariam, qui tum vicus erat ad Padum exi-
guus, mœnibus, quibus adhuc caruerat,
ſepſit; atque eam in formam caſtri redegit,
quæ poſt ad inſignis urbis magnitudinem,
atque amplitudinem aucta, potentiſſimo-
rum in hunc uſque diem Principum ſedes
eſt conſtituta. Eodem anno Bonifacius
Quartus in locum Tertii ſubrogatus, Pon-
tifex V. Kalen. Septembris eſt conſecratus. D

(10) Novembri menſe induciæ inter Re-
gem, atque Exarchum in triennium ſunt
renovatæ. Sequentibus inde duobus annis, 607
Italia novis calamitatibus, nempe annonæ 608
inopia, aquarum illuvie, & morborum vi
graviſſimè fatigata eſt; proximo verò, cum 609
Agilulfus Rex legatos ad Phocam Imper.
pariterquè Phocas ad Agilulfum Regem
jungendæ amicitiæ cauſſa miſiſſent, ac fœ-
dus inter ſe percuſſiſſent, eadem certiorem
in ſpem veteris aliquando quietis, dignita-
tiſque recuperandæ venit. Hanc verò etiam
cumulavit præclarus Bonifacii Quarti Pon-
tificatus; qui inſignem Tertii gloriam æmu-
latus, illuſtria duo ad memoriam opera
edidit. Anno namque, qui ſubſequutus eſt,
ſexcenteſimo decimo, conventu Epiſcopo- 610
rum habito, legibus labentem Monachorum
diſciplinam coërcuit, ut Beda horum tem-
porum æqualis ſcriptum reliquit; & literis
ad Phocam miſſis templum, quod erat in
urbe nobiliſſimum, jam inde à M. Agrippa
ſub feliciſſimo Auguſti Imperio conditum,
nomine Pantheon, poſtulavit; idque adeptus,
omni idolorum ſuperſtitione ſublata, IV.
Idus Maji Virgini Dei Matri, & omnibus
Martyribus dedicavit. (11) Inde Ædes Virgi-
nis ad Martyres appellata; iſque dies feſtus
omnium Martyrum inſtitutus. Poſtero, ſe- 611
ditio in Oriente ingens oborta. Heraclius
Heraclii Præfecti Africæ filius, adjuvante
patre, Phocam in Imperio ſe crudeliter,
impotenterque gerentem occîdit, atque à
Patriarcha Sergio coronatus ſtatim Impe-
rium occupavit. (12) Is, cum provincias
ordinaret, Smaragdo Exarcho ſucceſſorem
in Italiam Joannem Lemigium Patricium
dedit. (13) Lemigius pacatam Italiam, ac
quietam Eccleſiam nactus, cum ſibi ſtatum
enixè tuendum eſſe conſtituit. Itaque
exemplo Smaragdi inducias ab Agilulfo
Rege in ſingulos deinceps annos popoſcit;
neque in præfectura ſua vel ingenii lenita-
te, vel conſilii maturitate bellicæ rei ali-
quid attigit. Sequenti, Mariniano Raven- 612
nati

(8) Die X. Nov. mortuum Bonifaciū III. tradit Pagius ad an. 606. ex Epitaphio invento in Codice Virdunenſi; diem duodecimum aſſignat Anaſtaſius, ſed is eſt ſepulturæ, ut legenti patet. Cæterum anno 607. obiiſſe *Bonifacium*, dubium non eſt, cùm menſes tantum octo, ac dies 22. ſediſſe ex Anaſtaſio diſcamus.

(9) Multo ſeriùs contigit hæc Langobardiei Regni redemptio ab annuo tributo, quod Francis Regibus perſolvebatur. Siquidem Fredegarius in Chronico cap. 69., narrat id obtentum à Clotario II. anno XXXV. ejuſdem Regni, qui in annum 617. cadit, oblatis eidem, non triginta mille tantummodo ſolidis, ſed triginta quinque, aut etiam ſex, quemadmodum legitur in nova Fredegarii editione. Annum igitur, & pecuniæ numerum non benè refert Sigonius.

(10) *Bonifacius* IV. anno 608. VIII. Cal. Septembris Pontificium regimen iniit, ut Pagius ad annum 607. & 614. contra Baronium ſtatuit.

(11) Refert hæc Beda in Hiſt. Eccleſ. Angl. lib. 2. cap. 4. Sed non eodem anno ſimul contigere. Concilium quidem Romanum à Bonifacio IV. celebratum eſt Phoca Imperante, *Indictione XIII. tertia die Kal. Martiarum*, ut idem Beda adnotavit, & ex eo Baronius & Labbeus, adeoque hoc anno 610. Dedicatio tamen Templi, *Pantheon* appellati, in annum ſoperiorem à Sigeberto refertur, eique Pagius conſentit, refellens Papebrochium, qui anno 613. peractam hanc celebritatem cenſuit, eo quod Dominica dies, apta ex Eccleſiæ ritu ad tantam inſtituendam dedicationis ſolemnitatem, nonniſi memorato anno inciderit in diem XIII. Maji à Martyrologio adnotatum. Siquidem Paulus Diac. lib. 4. cap. 37. Anaſtaſius, aliique veteres Scriptores vivo adhuc Phoca conſecratum hoc Templum teſtantur; Martyrologii autem auctoritas in hac re nihil evincit, cùm Dedicationes, Natalitia, Translationes diverſis ſæpe diebus, quàm quibus contigere, in eodem inſcribantur.

(12) Phocas occiſus eſt anno ſuperiore 610., ac eodem anno Heraclius, quinta Octobris die, Coronam Imperii accepit, ut ex Auctore Chron. Alexand., Nicephoro, aliiſque compertum eſt.

E (13) Rubeus in Hiſt. Raven. novi hujus Exarchi expeditionem in Italiam ad annum 612. differt; eadem tradit Freherus in Chronol. Exarch. Raven. Veroſimilior tamen videtur Sigonii ſententia, cui aſſentitur Bacchinius in Agnello pag. 122. editionis Mediol., aſſerens, ab *Heraclio*, ſtatim ac Imperium occupavit, *Smaragdum* Exarchum ab Italia ſubmotum fuiſſe, *Joanne Lemigio* ſuffecto, quemadmodum præſtiterat Phocas. Cùm ergo menſe Octobri anni 610. inauguratus fuerit Imperator *Heraclius*, hoc anno adventus in Italiam Exarchi *Lemigii* ſecurè ſtatui poteſt, Onuphrio Panvinio in Chron. Eccleſ. id confirmante. Joſeph Scaliger hunc Exarchum ignoravit, ideoque in ſuo laterculo illum omiſit.

A nati Antiſtiti vita functo ſuffectus eſt Joannes Quartus Claſſenſi oppido natus, (14) qui & ipſe Apoſtolicæ ſedi fuit deditus.
613 Proximo. VI. Kal. Aprilis (15) Heraclius Conſtantinum filium conſortem recepit Imperii; eodemque anno VIII. Idus Maji Bonifacius Pontifex obiit; eique Deuſdedit ſuffectus XII. Kalen. Novembris conſecrationem accepit. (16) Sub id tempus Columbanus, homo in Inſula Hybernia natus, atque eximia doctrina, & rigida vitæ innocentia notus, poſtquam Luxovienſe Monaſterium conſtituerat, ac ſanctitatem ſuam Francorum Regibus multis modis probarat, in Italiam venit, atque ab Agilulfo Rege beni-
B gnè acceptus, cum multa alia egregiæ pietatis ſuæ monumenta edidit, tum in primis Mediolani agens, Arrianos, qui multi adhuc in regno erant, & verbis, & ſcriptis, ipſo probante Agilulfo, concidit; ſe-
614 quenti verò, cum optionem à Rege accepiſſet, ut ubicunque vellet, ſibi Monaſterium conderet, neque de loco ſecum conſtituere incertus animi poſſet, ubi Bobii nomen apud Regem celebrari audivit, nova ſubitò loci cupiditate exarſit, atque eum à Rege popoſcit. Erat autem ad Regem delatum, Baſilicam Petri Apoſtoli quandam Apennini in ſaltibus reperiri; locum circa ſoli ubertate fœcundum, aquis
C irriguum, copia piſcium affluentem, quem veteres Bobium ab rivo ibi fluente vocaſſent, non multis millibus paſſuum à Papia diſtantem. Hunc igitur locum Columbanus adeptus, extemplò Baſilicam, quæ ſemiruta erat, refecit, & Monaſterium addidit, & advocatis Monachis Abbas præfuit; atque ibi poſt annum interiit. (17) Columbanum inde Attala, Attalam Bertolfus Abbas eſt conſecutus. Quos omnes inter Sanctos relatos Beda prodidit, qui illorum vitas deſcripſit. (18) Monaſterium ab Agilulfo, & poſteris ejus ditatum, & Monachorum ſanctitate, & Catholicæ fidei defenſione præcelluit. Inſequens annus me- 615
morabili Forojulienſium clade, & Ravennati, Campanoque tumultu fuit inſignis. Ceterùm Longobardorum opes in Forojulienſi Ducatu hoc modo acciſæ ſunt. Cacanus Hunnorum adoleſcens prædandi cupiditate illectus cum expeditis militibus è Pannonia exiit, atque ex improviſo in Ducatum Forojulienſem irrupit. Ad hujus rei nuncium excitus Dux Giſulfus haudquaquam ſe deſeruit, verùm impigrè, ac fortiter cum omnibus, quos contrahere in tempore potuit, Longobardis occurrit, & in conſpectum hoſtis progreſſus, rem ſummæ committere pugnæ non dubitavit: verùm virtutem fortuna deſtituit; nam collatis ſignis, cum multitudine hoſtium circunventus, vim, ac molem eorum ſuſtinere non poſſet, ipſe cum ſuis ferè omnibus eſt occiſus. Hac clade accepta, Romilda uxor, & filii Ducis, atque eorum, qui in pugna ceciderant, in oppidum ſe Forijulii receperunt; reliqua vicina caſtra reliqui tenuere, in iiſque, ne prædæ Hunnis eſſent, idoneis ſe præſidiis munivere. Hunni inde, cum cetera latè incendio pervaſtaſſent, poſtremò ad Forumjulium acceſſerunt, atque illud corona circundederunt. Interim Cacanum oppidi mœnia explorandi cauſſa obequitantem, Romilda è muris conſpicata, repente inſano amore adoleſcentis exarſit, &, nuncio ad illum miſſo, ſe, ſi jungi ſecum matrimonio vellet, oppidum tradituram oſtendit. Cacanus accepit conditionem, verùm ſefellit fidem; namque in oppidum receptus omnia direptione, atque incendio miſcuit, ac Longobardos

(14) Longè prius obierat *Marinianus* paucis menſibus S. Gregorio ſuperſtes, vitâque orbatus die 23. Octobris, Indictione VIII., hoc eſt anno 604., ut Cl. Bacchinius adnotavit in prævia Diſſert. ad vitam Petri Senioris
D cap. 4., & 6. Duos autem *Joannes* Epiſcopos *Mariniano* ſucceſſiſſe pluribus ibidem probat. Illorum alter ad annum uſque 610. Ravennatenſi Eccleſiæ præfuit, *Joannes tertius* appellatus; alter verò ſub eodem nomine, quartus vocatus, ab eo anno ſedere cœpit, ac ultra decem & octo annos ſacrum regimen protraxit. Geminos hoſce *Joannes* in unum confudit Hieronymus Rubeus, quem volens, lubenſque ſecutus eſt quoque Ughellus. Attamen ab Agnelli Chronologia minime recedendum validis argumentis laudatus Bacchinius evincit.

(15) Duobus ante menſibus, hoc eſt 22. Januarii hujus anni vocatum in Imperii communionem *Heraclium Conſtantinum* à Patre aſſerit Auctor Chronic. Alexand.

(16) Perturbatâ ſemel Pontificum Chronologiâ, emendandus eſt paſſim Sigonius. *Bonifacius*
E *IV.* obiit anno 615., ut concors eſt recentiorum ſententia. Diem obitus, octavum Maji Papebrochius, ſeptimum Pagius aſſignat. Succeſſoris autem conſecrationem primus differt ad annum 616. die quarta Januarii. At Pagius, vitiatum à Librariis Interpontificii tempus aſſerens, conſecratum *Deuſdedit* eodem anno 615. die XIX. Octobris affirmat.

(17) Unica tantùm vice *S. Columbanum* in Italiam migraſſe eruditi omnes hactenus credidere. Verùm cùm inextricabiles ferme difficultates in re hiſtorica inde ſuborirentur, tandem D. Petrus Aloyſius à Turre Monachus Caſinenſis, edita præfatione ad recuſam Sancti ejuſdem vitam, nodum exſolvit, hocque arcanum ſummis ambagibus involutum feliciſſimè reſeravit. Itaque geminum *S. Columbani* in Italiam adventum ſtatuit, alterum anno 595., ſuperſtite adhuc S. Gregorio, quem allocutus quoque fuit Romam proficiſcens; atque hoc tempore, ait, conditum ab ipſo Bobienſe Cœnobium, cui Agilulphus Regiâ munificentiâ prædia ampliſſima indulſit, expedito Diplomate *IX. Kal. Auguſti, octavo Regni ſui anno*, ideſt 598., vel 599. Dein redux in Gallias anno circiter 601. *S. Columbanus* dicitur Italiam dimiſiſſe. Alterum in Italiam iter hujus S. Viri ſtatuitur ſub finem anni 612. aut initium ſequentis, ut patet ex data ad Bonifacium IV. Epiſtola nomine Agilulphi, ac Theodolindæ in cauſſa ferventis adhuc controverſiæ Trium capitulorum; quemadmodum in Benedictinis Annalibus legitur. Demum ſeſe ad Bobienſe Monaſterium recipiens, anno ibidem exacto, ſanctè in Domino obdormivit. Fundamenta, quibus eruditè, ſolidèque novam hanc ſententiam firmat præclariſſimus Auctor, nimis prolixum foret vel innuere. Adeat Lector indicatum librum vitæ *S. Columbani*, cui, cùm diſtractis jam exemplaribus raritas pretium feciſſet, amiciſſimus mihi, ac literarum amantiſſimus, Papiæ degens Monachus Caſinenſis D. Jo. Gaſpar Beretta, alteram nuper ejuſdem libri editionem Mediolanenſibus typis vulgandam curavit.

(18) Perperam Bedæ adſcribuntur Bobienſium Abbatum vitæ; ſiquidem illarum Auctor eſt *Jonas* idem, memorati Cœnobii Monachus, qui geſta quoque S. Columbani ſuperiùs relata, literis conſignavit, quemadmodum Henſchenius, ac Papebrochius adnotavere in actis Sanctorum die X. & XXIX. Martii in commentariis præviis ad vitas S. Attalæ, & S. Euſtaſii.

bardos captivos fecit, & Romildam una nocte uxoris loco habitam, duodecim inde Hunnis ad libidinem exſatiandam proſtravit, ac demum ſupplicii cauſſa erecto palo ſuffixit. Hunni filiabus ejus virginibus, cognito eximio pudicitiæ ſtudio, pepercerunt. Perfidiâ Hunnorum perſpectâ, Giſulfi filii Tato, Caco, Rodoaldus, & Grimoaldus, cum occultè ſe ex hoſtium manibus eripuiſſent, fuga ſalutem petere contenderunt. Ex quibus unus eorum Grimoaldum puerum currenti effusè equo malè hærentem perimere, ne in manus perveniret hoſtium, voluit: verùm puero clamante, & ſe aptè inſeſſurum, & ceterorum curſum æquaturum eſſe dicente deterritus, ipſum in equum nudum impoſuit, & ſe ſubſequi juſſit. Reliquis autem elapſis, Grimoaldus ægrè equo inſiſtens ab inſequente Hunno eſt captus: verùm, cùm in caſtra reveheretur, facinus in viro, ne dum in puero, memorabile edidit. Nam præeuntis equitis, & equum ſuum freno trahentis caput tanta vi gladio appetiit, ut ſopitum, exanimemque reliquerit. Ita repetitâ fugâ curſu intentiore uſus, fratres tandem eſt aſſecutus. Hunni verò ex Ducatu proficiſcentes Longobardos viros, mulieres, ac pueros abduxerunt captivos, fide data, ſe eos, unde digreſſi eſſent, Pannoniæ in finibus locaturos; verùm ſolita perfidia uſi, ubi ad Sacrum-Campum pervenerunt, Pannoniæ in finibus trucidarunt. Giſulfi filii, poſtquam hoſtes è finibus abiiſſe cognovere, continuò domum repetivere, ex quibus, qui ceteros ætate antecedebant Tato, & Caco paternam ditionem adminiſtrarunt. (19) Dum hæc inter Longobardos geruntur, Ravennates tumultum in urbe graviſſimum concitarunt. Nam Joannis Exarchi ſuperbiam, atque intolerantiam averſati, quòd onera ſolito graviora imponeret, ad arma conſurrexerunt, atque ipſum, concurſu populi in regiam facto, cum judicibus, quos ad jus dicendum ſecum adduxerat, occiderunt. Neque verò magis quietæ res in Campania, alterius Joannis Conſinii, Ducis Neapolitani, cauſſa fuere. Is libidine dominationis incenſus, fide violata, Neapolim occupavit, atque ibi ſe validis adverſus Imperatorem præſidiis confirmavit. Quibus rebus in Græciam nuntiatis, Heraclius Eleutherium, Patricium, & Cubicularium ſuum, hominem conſilio, virtuteque præſtantem Exarchum in Italiam deſtinavit. (20) Eodem anno Auguſto menſe, Indictione tertia, terra ingenti motu contremuit. Terræmotum verò fœdiſſima lues eſt conſequuta. Hoc erat Scabiei genus, Elephantiæ nomine appellatum, quod affectorum ora adeo lacerabat, ut viventes, ne dum mortui, haud poſſent dignoſci, (21) quo tempore Pontificia ſanctitas inſignem ſe hominibus declaravit; nam, cum Pontifex obvio elephantiaco homini oſculum obtuliſſet, extemplo priſtinæ illum ſanitati reſtituit. Clarus annus ceteris rerum novitatibus trium illuſtrium virorum obitu evaſit illuſtrior, Secundi Tridentini Epiſcopi, (22) Gundoaldi Theodelindæ fratris Ducis Haſtenſis, & Regis ipſius Agilulfi. (23) Agilulfus per annos XXV. regno erat potitus, homo cum bellica laude, tum Chriſtiana fide egregiè culta inſignis. Hic enim primus Rex Catholicam doctrinam probavit, atque, Eccleſiis, & Monaſteriis privilegiis honeſtiſſimis, ac poſſeſſionibus fructuoſiſſimis exornatis, ſucceſſores ſuos honeſto exemplo ad ſui imitationem accendit.

FLAVIUS ADALUALDUS REX *cum* THEODELINDA *matre*.

POſt exceſſum Agilulfi Adalualdus filius, ut qui jampridem fuerat regni ſocius à parente aſcitus, & à Longobardis confirmatus, regnum gerere cum Theodelinda matre perrexit. Ab his, compoſitis Italiæ rebus, nihil rei bellicæ adminiſtratum. Magni verò progreſſus Catholicæ pietatis in ſtudio facti: Templa paſſim inſtaurata, ac magnificis operibus exornata; Epiſcopi, atque

(19) Hæc omnia à Paulo Diacono lib. 4. cap. 38. hauſit Sigonius.

(20) In Chron. Exarch. Raven. Freherii *Eleuterius* dicitur in Italiam miſſus Exarchus ſequente anno 616. Eadem tradit Rubeus in hiſt. Ravennæ.

(21) Refert hæc omnia Anaſtaſius in vita *Deuſdedit*.

(22) Errorem hunc Sigonii jam ſuperius emendavi, cùm *Secundus* patriâ quidem Tridentinus fuerit, ſed non Epiſcopus. Hunc autem veroſimile eſt fuiſſe Auctorem Hiſtoriæ cujuſdam Langobardorum, cujus Paulus Diaconus lib. 3. cap. 28. meminit, inquiens illam à *Secundo* ſcriptam, ſed hæc in præſenti deſideratur.

(23) Dupplicem Epocham Regni *Agilulfi* Paulus Diaconus ſtatuit lib. 3. cap. 34. alteram, cùm menſe Novembri anni 590. delectus à Theodelinda *Regiam dignitatem ſuſcepit*; alteram, menſe Maji, (ſeu in Paſchate, Aprili menſe, ut tradit Bacchinius loco ſæpius laudato) anni ſequentis 591. ſcribens: *congregatis in unum Langobardis, ab omnibus in Regnum apud Mediolanum levatus eſt*. Cùm autem XXV. annos *Agilulfi* Regno idem Paulus aſſignet, dubium apud eruditos exoritur, quis verè fuerit ejuſdem obitus annus. Cl. Horatius Blancus, Pagium ſecutus, in adnotationibus ad cap. 43. lib. 4. Pauli Diaconi, vigintiquinque annorum initium à ſecunda Epocha, cùm *in Regnum levatus eſt*, deſumendum contendit, adeoque *Agilulfum* obiiſſe anno 616. conſtanter tradit. Si quid ſentiam hac in re, proferre mihi liceat, cenſerem à prima Epocha inchoandos hujuſmodi annos, ac Sigonii ſententiæ ſtandum, qui calculo, ut opinor, meliori mortem *Agilulfi* ad annum 615. refert. Primum, quo ad hoc aſſerendum impellor, argumentum eſt, quòd cùm Bacchinius mortuum ſcribat *Agilulfum* Septembri menſe, ſi ab anno 591. repetendum eſſet Regni exordium, vigintique anni à Paulo aſſignati, menſe Majo anni 616. expleti fuiſſent, atque ideo ultra id tempus regnaſſet, à Majo videlicet uſque ad Septembrem, nec 25., ſed 26. forent, ſaltem incœpti. Sumptâ verò Epochâ ab anno 590. optimè numerantur 25. tantùm anni uſque ad Septembrem anni 615. cùm nonniſi Novembri menſe idem numerus impleretur. Sed etiam hoc omiſſo, validius argumentum ſuppeditat Diploma *Adaloaldi* in favorem Monaſterii Bobienſis apud Ughellum Tomo IV. *Datum Ticini in palatio ſub die VIII. Cal. Auguſti anno feliciſſimi Regni noſtri ſexto, Indictione nona feliciter*. Indictio nona menſe Julio annum 621. procul dubio deſignat. Itaque, cùm ſextus annus *Adaloaldi* tunc decurreret, atque à Septembri menſe anni 616. uſque ad Julium anni 621. nondum quintus expiraſſet, dilucidè patet, incœpiſſe *Adaloaldum* imperare anno 615., ac proinde eodem etiam mortuum *Agilulfum*.

que Abbates eximiis privilegiis honeſtati. Extant adhuc verba, quibus ipſi inſignis S. Joanni Baptiſtæ donationis tabulas obtulerunt: *Offert glorioſiſſima Theodelinda Regina unà cum filio ſuo Adalualdo Rege S. Joanni patrono ſuo, de dono Dei, & de dotibus tabulas ſuæ donationis, quas in ſuorum præſentia ſcribi juſſit. Si quis quolibet tempore has teſtes voluntatis ſuæ corruperit, is judicii extremi die cum Juda proditore damnetur. Bonis Sancti Joannis nullo modo ſe debeat aliquis immiſcere, niſi tantùm Sacerdotes, qui ibi ſerviunt die, ac nocte, tantumque famuli, ac famulæ, qui ibi ſubjecti ſunt, communiter debeant vivere.* Quieta in Occidente Eccleſia, in Oriente Perſæ Chriſtiano nomini infeſtiſſimi bellum internecinum, odio maximè religionis, gerebant, ac Chriſtianorum provincias avarè, crudeliterqùe vaſtabant; præcipuè hoc anno Coſrois Regis ductu facinus memorabile perpetrarunt. Siquidem cum ingenti armatorum numero Judæam ingreſſi, Hieroſolymis captis, nonaginta Chriſtianorum millia occiderunt, atque inde abeuntes Zachariam Patriarcham captivum abduxerunt, & ligna Crucis Domini abſportarunt. (24) Adjiciunt etiam, qui rituales libros compoſuerunt, Coſroëm, ut Sanctiſſimæ Trinitati in contumeliam Chriſtianorum illuderet, domum cœlo ſimilem in Perſide conſtruxiſſe, atq; à dextra parte Crucem, à læva Gallum, in medio ſemetipſum ſtatuiſſe, ac ſe Patrem eſſe, qui medius inter Filium, & Spiritum Sanctum ſederet, dixiſſe. (25)
616 Poſtero anno Gregorius (26) Patricius adverſus Duces Giſulſi filios Hunnorum perfidiam adæquavir. Hic Opitergium, ceteraſque citra oppidum Forijulii civitates, nomine Imperatoris, adminiſtrabat: adoleſcentes autem Tatonem, & Caconem improvidos nactus, facilè ſe in inſidias trahere poſſe, eſt arbitratus. Itaque ſimulatâ amicitiâ Tatonem ſe filium adoptare velle cædenda Longobardorum more barba dixit, atque ipſum propterea Opitergium accerſivit. Ubi verò credulus ille cum Cacone fratre, atque alio non indecoro comitatu urbem inivit, continuò portas juſſit occludi, atque in eos à parata armatorum multitudine impetum fieri. Quod ut Tato perſenſit, alacriter ſe cum ſuis ad prœlium præparavit, ac varia per vicos, & fora urbis certamina, eaque haud incruenta commiſit: verùm, ſuperantibus oppidanis, tandem ipſe cum ſuis omnibus eſt extinctus. Gregorius, capite Tatonis ad ſe delato, ne perjurus videretur, barbam præcidit. Hoc nuncio accepto, repente patruus eorum Graſulfus Ducatum invaſit, Rodoaldo, & Grimoaldo nondum ſatis virium ad imperandum propter ætatis imbecillitatem habentibus. Hi poſtea ſeverum patrui imperium aſpernati, ad Arichim Ducem Beneventanum nutricium nuper ſuum ſe contulerunt. (27) Eodem anno Eleutherius Exarchus infinita cum poteſtate Ravennam acceſſit, ac ſtatim judicio conſtituto quæſtionem de cæde Joannis, & judicum ejus ſeveriſſimam habuit, quoſque ejus flagitii auctores, aut participes comperit, ſupplicio capitali affecit. Inde Neapolim adverſus Conſinium maturatum. Ex itinere Romam progreſſum univerſa civitas cum vexillis, atque exercitu obviam effuſa excepit. Urbe inde digreſſus Neapolim adiit, eamque, cum à Joanne excluderetur, admotis caſtris oppugnare inſtituit. Urbs munita aliquandiu egregiè ſe ſuſtinuit; demum qui in præſidio erant, crebris prœliorum contentionibus fatigatis, unà cum ipſo Joanne venit in ditionem, Joanni vita adempta, oppidanis venia data, urbi Dux alius eſt impoſitus. His rebus geſtis elatus Eleutherius, quod ſcelus in aliis acerrimè erat ultus, eodem mox ſe obſtringere non eſt veritus. Quippe, animo ad occupandum per occaſionem Italiæ dominatum converſo, Ravennam repetiit, &, quòd ſine auxilio militum cogitata perficere ſe non poſſe cernebar, integrum exercitui ſtipendium mira benignitate perſolvit, atque eos omni humanitatis genere ſibi adjungere inſtitit. Dum hæc ille animo agitat, Pontifex Deuſdedit, VI. Idus Octobris ex hac vita deceſſit. (28) Tum verò occaſionem ſibi præbitam Romanæ urbis occupandæ ratus, dum civitas novo Pontifici creando ſtuderet, exercitui profectionem indixit: verùm, ubi Bonifacium Quintum celerius, quàm putarat, ſuffectum audivit, benignè milites allocutus ingentium ſpe præmiorum corrupit, atque, eis patientibus, titulum Regis aſſumpſit, ac protinus Romam ducere quaſi ad inſignia accipienda, contendit. Ceterùm, cum Luceolos perveniſſet, milites concepti flagitii turpitudinem averſati, defectionem fecerunt, ac tumultu concitato ipſum, tanquam majeſtatis reum compertum, maniſeſtumque tyrannum, IX. Kal. Januarii occiderunt, Ravennamque reverſi caput ejus ad Imperatorem, crimine palam facto, miſerunt: (29) poſtero die in ipſo Nataliciorum ſolemni, 617
Boni-

(24) Referunt hanc cladem Theophanes, & Auctor Chroniei Alexandrini, ex quo clarè colligitur, eandem contigiſſe anno ſuperiore 614., ut Pagius ad eum annum contra Petavium tuetur.

(25) Id tradit Gulielmus Durandus in Rationali divinorum officiorum cap. 150. Ceterum ſummo in honore habitum S. Crucis lignum à Coſroë, licèt barbaro, Baronius ad annum 614. ex Adonis Martyrologio, aliiſque antiquis Scriptoribus adnotat, & admiratur.

(26) *Gregorium* hunc à Sigonio, & etiam à Paulo lib. 4. cap. 40. memoratum, hoc eodem anno Ravennæ Exarchum fuiſſe, credidit Hadrianus Valeſius ad Berengarii carmen, eique ambas manus dedit Cl. Fontaninius. Utrumque optimè confutavit Anonymus Mediol. in præclariſſima Differt. Chorogr. Italiæ medii ævi num. 80., eorundem errorem detegens, quo *Patricii* dignitatem cum *Exarchorum* munere malè confundunt.

(27) Etiam hæc Paulus Diaconus narrat lib. 4. cap. 40., & 41. editionis Mediolanenſis.

(28) Biennio adhuc ſuperfuit Pontifex *Deuſdedit*, ereptus anno 618. die octava Novembris, Pagio teſtante. Itaque occaſionem hinc arripere minimè potuit *Eleutherius*, ut Urbem novo creando Pontifici intentam occuparet, niſi, quæ hic narrat Sigonius, ad finem anni 619. referantur, ut proxima adnotatione oſtendam.

(29) Cum Anaſtaſius in vita Summi Pontificis *Deuſdedit* narret veniſſe eo tempore *Eleutherium* Exarchum, ac Ravennæ conſtitutum, capitali ſupplicio mulctaſſe eos, qui *Joannem* prædeceſſorem ſuum trucidaverant; in vita verò Bonifacii V. ejuſdem *Eleutherii* necem referat his verbis: *Eodem tempore ante dies ordinationis ejus* (Bonifacii) *Eleutherius Patricius, & Eunuchus*, (ſeu *Exarchus*, ut alia lectio habet) *factus Intarta* *aſſum-*

Boniſacius Pontifex conſecratus eſt. (30)
Civitas conſilio, atque exitu Eleutherii co-
gnito, ingenti lætitia triumphavit. Eodem
anno Candiano Gradenſi Patriarcha mor-
tuo, (31) ſuffectus eſt Epiphanius Notario-
618 rum Primicerius; & poſtero, Joanni Quar-
to Archiepiſcopo Ravennati, Joannes Quin-
tus. (32) Tumultibus Italicis perlatis in
Græciam excitatus Heraclius in locum Eleu-
therii Iſaacium Patricium Exarchum ad gu-
bernandam Italiam deſtinavit. (33) Idem
quotidianis cladibus, quas Perſæ Chriſtia-
norum inferebant provinciis, irritatus, le-
gatòs ad Coſroëm Regem de rerum com-
poſitione miſit, (34) à quo cum reſponſum
tuliſſet, ſe Chriſtianis non ante parſurum,
quàm illi, Crucifixo abnegato, Solem ado-
rare cœpiſſent, bello ipſum vindicare con-
ſtituit. Itaque ut quietiore animo in eam
619 unam curam incumberet, poſtero anno le-
gatos ad Cacanum Hunnorum, qui in Thra-
ciam cum exercitu venerat, de pace miſit,
cumque eam ſe daturum Cacanus oſtendiſ-
A ſet, regio aſſumpto comitatu, ad eam fir-
mandam proceſſit; verùm inſidiis peritus,
relictis regalis opulentiæ impedimentis, in
urbem refugit, ac ſequenti anno, qui fuit 620
à Chriſto nato ſexcenteſimus viceſimus, ne
quid hoſtile domi ad Perſicum bellum con-
tendens relinqueret, rurſus eam & petiit,
& impetravit. (35) Eo anno Perſæ Anaſta-
ſium Perſam, Chriſtianis jam ſacris imbu-
tum, Monachumque comprehenderunt, &
poſt acerbiſſimos cruciatus manu appende-
runt, ac demum truncato capite unà cum
aliis ſeptuaginta ſacro martyrio affecerunt.
(36) Hujus deinde oſſa miraculis præfulgen-
tia Romam delata ſedem ad Aquas Salvias
B tenuerunt. Poſtero anno, ut narrat in Vi- 621
ta S. Euſtaſii Beda, (37) Agreſtinus Mona-
chus Luxovienſis, relicto Abbate ſuo Euſta-
ſio, venit Aquilejam, atque Eccleſiam illam
nactus, ab Eccleſia Romana propter tria
Chalcedonenſis Concilii capita diſſidentem,
ſe diſſidii ejus defenſorem exhibuit, ac ve-
nenatam ſuper ea re epiſtolam per Aurium
Ada-

---

aſſumpſit Regnum, & veniente eo ad Civitatem Romanam in Caſtrum, quod dicitur Luceolis, ibidem Amites Ravennatis interfectus eſt; cujus caput ductum eſt Conſtantinopolim ad piiſſimum Principem: non una eſt Scriptorum ſententia in annis deſignandis. Bacchinius in prævia Diſſertatione ad vitam Petri Senioris cap. 6. num. 4. hæc ſcribit: *Probabiliores calculi Deuſdedit initia ad primos Januarii dies anni 616., Bonifacii V. Ordinationem ad Aprilem anni 620. referunt. Sequitur ex his necem Joannis Exarchi patratam anno 615., Eleutherium anno ſequenti 616. Ravennæ in Joannis occiſores animadvertiſſe, inde poſt aliquot menſes Româ Neapolim iviſſe, ubi Joannis Conſini tyrannidem extinxit; tandem ante Aprilem anni 620. eundem ad Caſtrum Luceolos extinctum*. Pagius diverſam Pontificum Chronologiam texit, & *Deuſdedit* initia figit anno 615. die 19. Octobris, *Bonifacium* verò V. ordinatum ait anno 619. die 23 Decembris. Sanè *Bonifacium* V. anno 619. in Summum Pontificem delectum etiam Beda teſtatur. Hoc autem ſtatuto (ut probabilius eſt), cùm *Joannem* Exarchum anno 615. interemptum, & *Eleutherium* anno 616. de *Joannis* interemptoribus vindictam ſumpſiſſe, optimè in utraque conſtet ſententia; *Eleutherii* cædes in annum 619 neceſſariò eſt differenda, ſi, Anaſtaſio teſtante, *ante dies Ordinationis Bonifacii V.* eſt peracta.

(30) Non ita celeriter ad Pontificiam dignitatem evectus eſt *Bonifacius V.*, quemadmodum tradit Sigonius; caruit enim ſupremo Rectore Apoſtolica Sedes tredecim ſaltem menſibus cum dimidio, nec deſunt Scriptores, qui ad annum uſque 620. differant ſucceſſoris conſecrationem. Pagius tamen conſecratum *Bonifacium V.* die 23. Decembris anni 619. ex antiquis indicibus ſtatuit, ut ſuperiùs jam monui.

(31) *Candianus*, ſeu *Candidianus* ab Ughello in Gradenſibus Patriarchis mortuus dicitur anno 615. Deceptus tamen fuit à Dandulo, quem erraſſe conſtat, dum *Severo* Aquilejenſi Antiſtiti ſucceſſiſſe *Marcianum* ſcribit. Siquidem ex Actis Mantuani Concilii celebrati anno 827., & Paulo Diac. lib. 4. cap. 34. certum ſit, ſuffectum eſſe mortuo *Severo* *Joannem* Abbatem in veteri Aquileja, & apud Gradum *Candidianum*. Itaque cùm hic poſtremus electus fuerit anno 607., & Dandulo ipſo teſte col. 110., quinque annis ſederit, circa annum 612. ejuſdem obitus, ac *Epiphanii* ſucceſſio ſunt collocanda. Longè aberrat Sigonius, qui utrumque differt uſque ad hunc annum.

(32) Geminos *Joannes*, *Mariniani* proximos ſucceſſores in Eccleſia Ravennate optimè agnovit Sigonius, ſed malè illos collocavit. Alter enim ex iis, (non quintus hujus nominis, ſed quartus) jam ab anno 610. ſuffectus fuit *Joanni* tertio, atque in hujus Eccleſiæ regimine uſque ad an. 629., vel 630. perduravit, ut ex Bacchinio ſuperiùs adnotavi ad annum 612.

(33) Cùm, Anaſtaſii Bibliothecarii teſtimonio, ſuperiùs monuerim, *Eleutherium* Exarchum Luceolis fuiſſe interemptum *ante dies ordinationis Bonifacii V.*, atque ideo Decembri menſe anni ſequentis 619., *Iſaacii* adventus in Italiam, ad Exarchi Provinciam adminiſtrandam, procul dubio in annum 620. eſt differendus, ſi nuncio necati *Eleutherii* Conſtantinopolim mittendo, & parandæ novi Exarchi expeditioni, idoneum tempus aſſignare velimus.

(34) Plures ad *Coſroëm* miſſas ab *Heraclio* Legationes tradunt Baronius, ac Petavius, quas tamen Pagius commentitias vocat, unicam tantùm admittens, eamque expeditam anno 615., ut ibidem ex antiquorum ſcriptis probare contendit.

(35) Uno anno prævertit Sigonius quæ de *Cacano* narrat, ſi Pagium ſequamur. Anno enim 620. ſimulatæ concordiæ proditione in regiam Urbem irrupit; anno verò ſequenti pacem cum *Heraclio* ſancivit.

(36) Ingenti anachroniſmo hic peccat Sigonius; cùm *Anaſtaſius Perſa* vix hoc anno 620. Catholicam fidem, ac monaſticam vitam ſuſceperit. Tam perſpicua eſt vita ejuſdem à coævo Scriptore exarata, atque edita à Bollando ad diem XXII. Januarii, ut de illius geſtis per temporum ſeriem digerendis dubitari non poſſit. Itaque ibidem legitur, perſeveraſſe illum in Cœnobio, cœleſtium rerum meditationi intentum, per annos ſeptem, ac deinde admonitum in ſomnis de martyrio ſubeundo, Cæſaream Palæſtinæ contendiſſe, ubi comprehenſus, ac tandem ad *Coſroëm* ductus, cum ſeptuaginta ſociis laqueo præfocatus ad cœleſtem vitam migravit anno 18. Imperii *Heraclii*, & 16. *Conſtantini* filii, ut in iiſdem Actis adnotatur, ac proinde anno 628., non 627. ut Baronius, deceptus à corrupto Metaphraſtis compendio, ſcriptum reliquit.

(37) Hanc quoque vitam *Jonæ*, non *Bedæ* tribuendam ſuperiùs adnotavi. Bollandus in vita *S. Euſtaſii* ad diem 29. Martii integram *Jonæ* Hiſtoriam de *Agreſtino* Luxovienſi Monacho, Aquilejam profecto, recitat: Hieronymus autem Meſigerus in Chronico *Charintiæ* lib. 5. cap. 29. malè inde colligit, *Agreſtinum* fuiſſe Patriarcham Aquilejenſem; id enim nec *Jonas*, nec *Sigonius* aſſeruere, cùm ſchiſma quidem ab *Agreſtino* Aquilejæ arreptum, non Eccleſiæ Aquilejenſis regimen ſuſceptum, ibidem narretur.

Adalualdi Regis Notarium ad Bobienſem Abbatem Attalam ſcripſit. Eidem etiam Attalæ bona Monaſterii ab Adalualdo Rege, reſcripto Papiæ prid. Kalendas Auguſti dato, firmata. (38) Heraclius, ut bellum Perſis inferret, exercitum traduci in Aſiam juſ-
622 ſit, ac proximo anno, peracto Paſchate, & ipſe trajecit, ac per quinque continentes annos bellum cum Coſroë Rege proſperè adminiſtravit; (39) præfectis ejus occurrentibus multis prœliis profligatis. Eo anno in Italia Epiphanium Patriarcham Gradenſem Fortunatus, & Bonifacium Pontificem VII. Kal. Novembris extinctum Honorius exce-
623 perunt. (40) Proximo, Euſebius ad Regem Adalualdum magnis de rebus ab Heraclio venit legatus. Is, cum apud Regem familiariter ageret, ſive juſſum Imperatoris, ſive conſilium ſuum ſequutus, Adalualdo è balneo exeunti poculum ſpecie ſalutiferum dedit, quo epoto, Rex deſipere, ac planè mentis impos eſſe inſtituit; alii unguentis quibuſdam delibutum ſcripſerunt. Quod ubi ſenſit Euſebius, ipſum & juvenem, & amentem impulit, ut propriæ ſecuritatis cauſſa Principes Longobardorum è medio tolleret. Cœpta inde cæde, ac jam duodecim è primoribus interemptis, ne malum longius ſerperet, & quaſi lentæ tabis contagione ſenſim ad ſingulos perveniret, veriti Longobardi, ipſum tyrannum, non Regem agere,
criminati ſunt, ac poſtero anno, tumultu 624
excito, regno cum Regina matre Theodelinda exegerunt, atque in ejus locum Arioaldum Ducem Taurinatium ſuffecerunt, (41) cui Gundeberga, Adalualdi Regis ſoror, erat matrimonio copulata.

FL. ARIOALDUS REX.

Quo facto, ingens ſubitò in regno eſt coorta ſeditio, univerſis ſive ſacris, ſive profanis proceribus in duas partes diſtractis, atque aut huic, aut illi adjunctis. Quippe Arioaldum Epiſcopi Tranſpadani complexi alios etiam in ſuas partes traducere contenderunt. Honorius autem Pontifex, atque ejus hortatu Iſaacius Exarchus, ſive Theodelindæ ſtudio incitati, ſive Arioaldum, ut Arriana labe infectum averſati, Adalualdum ſibi ſuſceperunt defendendum. Iſaacius etiam ipſum exercitu in regnum reducere eſt conatus. Honorius autem, cum Epiſcopos Tranſpadanos audiſſet nobilibus magnopere ſuadere, ut, deſerto contra jusjurandum Adalualdo, ſe ad Arioal-
dum conferrent, poſtero anno ad Iſaacium 625
ſcripſit, ut, Adalualdo reſtituto, adverſæ factionis Epiſcopos Romam ad dicendam cauſſam mitteret. Eæ literæ adhuc ſervantur apud Ivonem: (42) *Delatum eſt ad nos, Epiſcopos Tranſpadanos Petro Pauli filio ſuadere*

(38) Hoc Diploma integrum legitur in Ughello Tom. IV. Italiæ Sacræ, pag. 954 editionis Venetæ. Datum autem eſt VIII. Kal. Auguſti, non *Pridie*, ut Sigonius refert.

(39) Per ſexennium ab *Heraclio* Perſicum bellum exactum eruditi omnes norunt, adeoque indicati à Sigonio quinque continentes anni numerari debuiſſent, non ab hoc anno 622., quo inchoatum eſt, ſed ſequenti, cùm anno 627. poſtremum cum *Razaſte* bellum confecerit *Heraclius*, Decembri menſe, ut ex Theophane ad illum annum narrat etiam Sigonius.

(40) *Epiphanius* Patriarcha Gradenſis multò citius deceſſit. Obiiſſe illum anno 616., Ughellus ſtatuit, Dandulum ſequens; cùm tamen utrumque erraſſe jam monuerim ad annum 617, longiùs etiam retrahendus eſt obitus *Epiphanii*, nempe ad annum circiter 613. cùm uno tantùm anno, menſibus tribus, ac diebus II. in Eccleſia Gradenſi ſederit, eodem Dandulo teſte col. 111. Deterior eſt lapſus, quo Sigonius *Epiphanii* ſucceſſorem facit *Fortunatum*, cùm ante ipſum per quindecim annos Gradenſem Eccleſiam rexerit *Cyprianus*, ut ex Danduli Chronico lib. 6. cap. 6. & ex Ughello diſcimus. Neque veracior eſt Sigonius in Pontificia Chronologia; *Bonifacius* namque *V*. vivere deſiit die 22. Octobris anni 625., *Honorius* verò conſecratus eſt eodem anno, poſt quinque tantùm dies vacuæ ſedis, quemadmodum in Pagio legimus.

(41) Cùm à Paulo Diacono aſſeratur *Adaloaldus, de Regno ejectus, poſtquam cum matre decem regnaverat annis*, Cl. Bacchinius depulſum illum cenſet anno tantùm ſequenti 625. ea permotus ratione, quòd Paulus Diaconus verbis jam relatis integros decem annos numerare videatur. Hanc tamen conjecturam minimè tanti momenti cenſuerim, ut recedendum ſit à Sigonii ſententia, cùm familiare ſit Paulo annos incompletos pro integris recenſere, ut eruditis omnibus notum eſt; decimus autem annus Regni incœptus jam erat hoc eodem anno. Accedit quòd Fredegarius infœlicem ſortem *Adaloaldi*, venefica potione ab *Euſebio*, *Heraclii* Legato porrecta, primùm de mente, dein è Regno a Langobardis dejecti, alligat anno XL. *Clotharii*, qui licèt à Ruinartio cum anno 623. conjungatur, plurimum tamen huic ſententiæ favet, cùm aliquod temporis intervallum à ſumpto medicato poculo ad ereptum Regnum fluxiſſe credendum ſit, ut repetitis dementiæ experimentis, atque exercita in Proceres crudeli tyrannide, extrema Langobardorum ira, odiumque irritaretur. Demum ſtatuta hoc anno *Adaloaldi* depulſione ab Imperio, temporum ordo, qui in *Rotharis* Edicto enunciatur, conciliari faciliùs poteſt, ut infra videbimus. Quo circa ſtandum Sigonii ſententiæ conſtanter aſſeruerim. Quod autem ad reliquum *Adaloaldi* vitæ tempus ſpectat, prorſus in ancipiti res eſt, nec ulla hactenus diluendis tenebris ſecura lux affulſit. Ab inſaniæ labe illum expurgat Baronius ad an. 626, Sanctiſſimi Pontificis *Honorii* ſolicitudinem perpendens, qui datis ad *Iſaacium* Exarchum Literis plurimum laboravit, ut *Adaloaldus* in Regnum reſtitueretur; neque enim inſtituter adeò, ac minis etiam in reluctantes Epiſcopos contortis, Regem hunc ad Italiæ imperium revocandum curaſſet, ſi dementiæ vitio depravatum agnoviſſet; ſaltem ab eo morbo convaluiſſe, hinc tutò poſſumus conjectare. Interim omnium ferme Scriptorum una vox eſt, tentatum quidem fuiſſe, ut priſtinum Regnum *Adaloaldus* reciperet, ſed caſſas tum Summi Pontificis, tum *Iſaacii* Exarchi curas cecidiſſe. Contra, Pagius ad annum 626. ſuo redonatum Regno *Adaloaldum* tuetur, vitæque ipſius tempus profert ad annum 628. gemino fultus diplomate, *Attalo*, & *Bertulfo* Bobienſibus Abbatibus dato, relatoque in Caſinenſi Bullario. Attamen, cùm unum tantummodo ex illis referat Ughellus, ac quidem diverſa Indictione, Regnique anno; cùmque ipſe Pagius vitiatos in iiſdem annos fateatur, ac emendare ſtudeat, expectandum eſſe crediderim, donec ſinceris ex vetuſtiſſimo illius Cœnobii Archivo productis membranis, ſecuri aliquid valeat decerni.

(42) Sigonius, de more, in rebus enarrandis aut Scriptores, aut locum non indicat. Propterea meritò illum reprehendit Franciſcus Juretus in adnotationibus ad Epiſtolam 71. ejuſdem *Ivonis*, cùm unus *Ivo* has *Honorii* Literas nobis ſervaverit, adeoque operæ pretium foret, librum, ubi eædem recitabantur, ſignare. Itaque, leguntur in De-

dere conatos eſſe, ut Adalualdum Regem deſereret, Arioaldoque tyranno ſe applicaret. Quamobrem, quia Petrus pravis eorum conſiliis reſpuit obedire, & ſacramenta Regi Agoni Adalualdi patri præſtita ſanctè cupit ſervare; & quia hoc Deo, & hominibus eſt ingratum, ut qui tale facinus vindicare deberent, eorum ipſi ſuaſores exiſtant, rogamus vos, ut, poſtquam Adalualdum divino in regnum, ut ſperamus, auxilio reduxeritis, prædictos Epiſcopos Romam mittere velitis, ne ſcelus impunitum ejuſmodi relinquamus. Ceterùm, cum Adalualdum Iſaacius non reduxiſſet, atque ille tandem veneno infectus interiiſſet, Arioaldus regnum obtinuit. Hic pacis cum Romanis ſervatæ laudem tulit, verùm hæreſi Arriana colenda eam penitus obſcuravit; itaque se-
626 quenti anno, quamquam certum Beda hujus hiſtoriæ auctor occultat, (43) Bilidulſum Monachum Bobienſem ab illa animi pravitate malè multavit. Quippe Bilidulſus ab Attala Abbate Papiam miſſus fortè in ipſum incidit, quo conſpecto, Rex ad ſuos converſus dixit: Hic de Columbani Monachis eſt, qui Arrianis ſalutantibus abnuunt reſpondere. Inde jocabundus ſalvere Monachum juſſit. Cui Monachus: *Grata mihi ſalutatio tua eſſet, niſi tu ſeductoribus tuis, & nefariis de Chriſto Deo doctrinis aſſentires, verùm ineffabilem in una Deitate unitatem aſſereres.* Quæ cum audiſſet Rex, indignatione accenſus, Bone Deus, inquit, cur miniſtrum non habeo, per quem intemperantem hujus Monachi procacitatem ulciſcar? Cui unus è ſtipatoribus: At qui ego ſummo ſtudio præſtabo operam, inquit. Et, annuente Rege, primis tenebris Monachum ab amico ſe recipientem, ſolus ſolum adeptus, vulneribus multis affecit, ac nemine exaudiente, aut vidente, pro exanimi in via reliquit. Haud ita multò poſt amicus vicem monachi ſub noctem domum repetentis ſolicitus venit, &, cum eum humi jacentem reperiſſet, perinde ac ſi ſopore oppreſſus eſſet, excuſſit. Quo motu Monachus gravi quaſi è ſomno excitatus, ſurrexit incolumis, & cum familiari ad Monaſterium reverſus, ſe à latronibus pro mortuo relictum, tamen innoxium evaſiſſe narravit. Qui verò tanti patrator facinoris fuerat, mox à dæmone correptus, ultro ſuum flagitium prodidit. Qua re palam facta, vox in populo increbuit, talem exitum manere omnes, qui aut Monachis Bobienſibus nocuiſſent, aut Arrianis hæreticis ſtuduiſſent. Arioaldus autem de ſalute ſua ſolicitus Abbatem Attalam adiit, ac, percuſſore tradito, ut ignoſceret, poſtulavit, ſeque in auctoritate ejus futurum, ſi munera ſua recepiſſet, oſtendit. Quæ aſpernatus Attala, Monachis tamen, ut pro ſalute ſcelerati hominis ſupplicarent, admonitis, ipſum
priſtinæ ſanitati reſtituit. Sequenti anno 627
Theodelinda Regina, cum ſummo ſe dejectam regni faſtigio cerneret, nec ſpes ulla recuperandæ dignitatis extaret, mœrore, ut veriſimile videtur, extabuit, (44) femina cum propter ceteras animi, corporiſque virtutes, tum maximè propter flagrans Catholicæ fidei ſtudium omni literarum laude digniſſima, nec ſolùm regno Italiæ, cujus ornamenta, atque inſignia ipſi penè univerſa debentur, ſed etiam graviſſimo ipſo Sancti Gregorii teſtimonio inter claras, ac memorabiles mulieres numeranda. Idem annus nobili victoria Perſica, & Cruce Domini recuperata apud Chriſtianos fuit clariſſimus. Heraclius continuis victoriis ſuperiorum annorum elatus ſexto demum cum exercitu ſeſe in Perſidem intulit, ac Razaſtem Præfectum Regis magno prœlio ſuperavit. Cujus rei terrore perculſus Coſroës, ut adventum ejus vitaret, ex Regia Daſtagardæ præcipiti ſe fuga proripuit, ac Cteſiphontem prætergreſſus ad Tigrim contendit. Sarbarus Præfectus, & Siroës filius, cum privatis ſe provocatos injuriis quererentur, ab eo defecerunt. Siroës, patre per inſidias capto, ac vita ſpoliato, regnum, quod ille ad alterum filium traducere volebat, invaſit, ac ſtatim pacem cum Heraclio fecit, atque omnes Chriſtianos unà cum Patriarcha Hieroſolymorum captivos dimiſit. Tum verò, inſtante Heraclio, ſanctiſſima

Decreto, parte duodecima, *De Juramento, & Perjurio*, cap. 25. ſed diverſis prorſus verbis, ac eas referat Sigonius, à quo deinde Editores Conciliorum hanc Epiſtolam, in Collectiones ſuas inferendam deſumpſere. Præſtat igitur eandem, prout jacet in Decreto memorato, integram dare:

„ Honorius Papa Hyſatio Patricio,
„ & Exarcho Italiæ.

„ Quorundam ſcriptis didicimus, quoſdam Epiſcopos in Tranſpadanis partibus quædam verba Epiſcopali actui inimica Petro Pauli filio edixiſſe, atque monitu impiæ ſuaſionis innuere; aſſerentes in ſe perjurii reatum ſuſcipere, ut non Adulubaldo Regi, ſed potius Ariopalto tyranno conſentire. Et quoniam præfatus glorioſus Petrus pravis eorum (ſi fas eſt dicere) Sacerdotum reſpuit ſuaſionibus inclinari, ſed magìs Sacramenta, quæ Gono Regi patri prædicti Adulubaldi præſtiterat, firmiter cuſtodire. Et quia tantum facinus Deo, & piis mentibus eſt inimicum, ut hi, qui hoc ab aliis prohibere debuerant, ne fuiſſet commiſſum, ipſi potius ut fieret hortati ſunt. Cùm nutu ſupernæ virtutis, vobis laborantibus, præfatus Adulubaldus in ſuum Regnum fuerit reſtitutus, præfatos Epiſcopos in has Romanas partes, adjuvante vos Deo, deſtinare dignamini: quia hujuſmodi ſcelus nulla patiemur ratione inultum.

(43) Non *Beda*, ſed *Jonas* Bobienſis Cœnobii Monachus hujus hiſtoriæ Auctor eſt. Refert illam Baronius ad hunc annum, eandemque inſeruit Bollandus in *Actis* Sanctorum ad diem 21. Januarii, quo colitur *S. Bladulphus*, ſeu *Blidulphus* Monachus Bobienſis.

(44) Quo anno deceſſerit *Theodelinda*, prorſus incertum eſt. Obiiſſe illam anno 624. Gordonus aſſerit. Baronius anno 626. Zucchius verò in ejuſdem vita anno 628., ſed nullum profert firmandæ rei antiquum Scriptorem. Id certi habemus, poſt ejectum *Adaloaldum* filium, nullam de ipſa mentionem fieri, ut animadvertit Baronius; unde ab hoc ſilentio invaluiſſe opinionem exiſtimo, quòd illa vel eo anno, vel proximo vitam depoſuerit. Galvaneus Flamma in Manipulo Florum Tom. XI. *Rerum Italicarum* col. 592. ſepultam ait *Theodolindam* Modoëtiæ anno 627. ſubjungitque, *cujus corpus anno Domini* 1310. (quo ipſe vivebat) *translatum fuit in urna marmorea, alto loco ſita, cujus etiam imago ibi decenter ſculpta conſpicitur*. Titulum *Beatæ* eidem adſcribit Arturus in *ſacro Gynecæo*; ſed de illo minimè conſtare profitetur Bollandus in *Prætermiſſis* ad diem 22. Januarii.

ſima ipſa Dominicæ Crucis ligna ſunt reſtituta. (45) Quo ſpolio nullum putans Hera-
628 clius eſſe opimius, ſequenti anno, quo Aſterius in Italia Eccleſiam Mediolanenſem accepit, (46) ex Perſide Conſtantinopolim rediit, & quidem, quod prætermittendum non videtur, in itinere à Mahometho Saracenorum Principe ad ſe veniente, & quædam poſtulante, honoribus haud mediocribus cultus. Hic eſt Mahometus ille, homo Arabs, qui nova religione ex Judaica, atque hæretica Chriſtiana conflata, rudes Saracenorum animos imbuit, ac primùm pro vate habitus, deinde exercitus Imperator effectus, Chriſtianis bellum in Oriente inexpiabile intulit, ac primus nomen, & arma Sarracenorum, quæ poſt maxima noſtra pernicie magis in dies claruerunt, in lucem produxit. Exceptus eſt Conſtantinopoli Heraclius ingenti omnium gratulatione, atque lætitia, civibus obviam univerſis effuſis, ac viis floribus, & feſta fronde, quibus ingrediebatur, ornatis. Cum Fortunatus Patriarcha Gradenſis ab Eccleſia Ro. quinto improbato Concilio, diſceſſiſſet, Eccleſiam ipſam Gradenſem, reliquaſque Iſtriæ baptiſmales unà cum Xenodochiis auro, veſtibus, & ornatu reliquo ſpoliavit, ac Cromonum Forijulii caſtrum ad Longobardos ſe contulit. Qua de re Honorius Pontifex certior factus Fortunatum damnatum Sacerdotio exuit, & Primigenium Subdiaconum ſubrogavit. Quin etiam ad Regem Longobardorum ſcripſit, ut opes omnes, quas Fortunatus Grado abſtuliſſet, reſtituendas curaret. Cum autem Primigenius nihil extorquere per Regem potuiſſet, legatum ad Heraclium miſit, atque ab eo plus auri,

A quàm quod amiſerat, retulit; ac præterea Cathedram S. Marci, quam ille nuper Alexandriâ reportarat, obtinuit. (47) Proximo 629
Heraclius Conſtantinopoli profectus Hieroſolyma adiit, ac Crucem, & Patriarcham ſedi, atque honori ſuo reſtituit. In ritualibus invenio, (48) cum equo inſidens ad Urbem acceſſiſſet, portam ſua ſponte eſſe occluſam. Cujus rei admiratione attonitus, dum cauſſam quærit, vocem è Cœlo audivit: *Regem regum non ita Hieroſolyma eſſe invectum*, qua audita, extemplo ſe ex equo dejecit, ac nudis pedibus, porta ultro patente, intravit. Factum eſt autem, ut, multorum morbis ad Crucis recuperationem ſa-
B natis, Eccleſia diem Feſtum in ejus honorem inſtituerit, quem *Crucis Exaltationem* vocavit. (49) Heraclius, Judæis Urbe pulſis, Edeſſam recepit, eamque Catholicis tradidit, quòd Neſtoriani à Coſroë acceptam tenerent. Inde Hierapolim adiit, ubi de morte Sirois Regis Perſarum accepit. (50) Jam Arioaldus adverſus Bobienſes Monachos, ſanctitate eorum perſpecta, mitior erat factus. Itaque Bertolfo, Attalæ ſucceſſori, eximium hoc anno officium præſtitit; nam, cum Procus, Derthonenſis Epiſcopus, Monaſterium ſibi ſubjicere cupiens, vicinis ſolicitatis Epiſcopis, Regem conſuluiſſet, ipſe reſpondit, videndum eſſe, num
C Monaſteria procul ab urbibus ſita, fas eſſet Epiſcopis eſſe ſubjecta, & à Bertolfo Abbate ſuper eadem controverſia, quid ſentiret, interrogatus, rem Synodali judicio permittendam eſſe aſſeruit; quærente verò nuncio, ſi res ad Pontificem deferretur, num Abbati, an Epiſcopo eſſet ſuffragaturus: minimè verò, inquit, favebo eis, qui negotium

(45) Hoc quidem anno *Heraclius* prœlium commiſit cum *Razate*, ſeu *Razaſte*: Lignum tamen Sanctæ Crucis reſtitutum non fuit, niſi ſequenti anno 628, quo *Sirois*, interfecto Patre, inauguratus Rex Perſarum fuit die 25. Februarii. Conſtant hæc ex literis ipſius *Heraclii* Conſtantinopolim miſſis, atque inſertis Chronico Alexandrino ſub anno 628.

(46) Ad annum 630. die 28. Januarii conſecrationem *Aſterii* in Archiepiſcopum Mediolan. differt Papebrochius in Catalogo illuſtrato ante Tomum VII. Maji.

(47) In aliis editionibus, ad annum ſuperiorem hæc leguntur: *Fortunato Patriarcha Gradenſi mortuo, ſuffectus eſt Primigenius, ab Honorio Pontifice conſecratus*. In Bononienſi ea tranſtulit ad hunc annum Sigonius, & emendare conatus eſt geminum errorem, quo aſſerebat eo anno & mortuum fuiſſe *Fortunatum*, & ab *Honorio* Pontifice *Primigenium* conſecratum, cùm ex *Honorii* ejuſdem Epiſtola apud Baronium ad annum 630. conſtet, *Fortunato* non mortuo, ſed ejecto, *Primigenium* miſſum fuiſſe ab eodem Summo Pontifice ad Suffraganeos, ut conſecraretur. Quod pertinet ad tempus hujus rei geſtæ, optimè ſtatutum eſt à Sigonio, qui hoc anno *Primigenium* in *Fortunati* locum ſubrogatum à Pontifice narrat; Epiſtola enim Honorii, quæ in Dandulo legitur col. 13., (ex Codice Ambroſiano in calce relata) data eſt *XII. Kal. Martii. Regnant. D.D piiſſ. Auguſto Heraclio anno XVIII.* qui Octobri menſe anni 628. complebatur. Itaque, cùm *Cyprianus* Prædeceſſor anno circiter 613. creatus, per annos XV. Gradenſem Eccleſiam rexerit, *Fortunatus* invaſor, paucis tantummodo menſibus, ejuſdem direptioni potiùs, quàm regimini præfuit. An verò idem *Fortunatus* ſit, qui in veteri Aquileja poſt *Martianum*, *Joannis* ſucceſſorem, à Schiſmaticis delectus Antiſtes fuit, eruditè diſputat Cl. Bernardus Maria de Rubeis in Diſſert. jam memorata cap. 17. obſcuram hanc hiſtoriam validis conjecturis, ac monumentis illuſtrans. Id peculiare adnotat, tunc primùm ab Honorio Gra-
D denſem Præſulem Pallio exornatum, quo jam donatos Prædeceſſores *Primigenii*, nullo ſecuro fundamento fulti Scriptores aliqui aſſeruere. Inter hos numeratur Sigonius ad annum 605. Quæ hoc anno de *Fortunato*, & *Primigenio* narrat idem Sigonius, è Dandulo hauſit, loco ſuperiùs relato.

(48) Nomine *Ritualium* nihil aliud arbitror indicare voluiſſe Sigonium, quàm *Rationale divinorum officiorum* Gulielmi Durandi; Auctor enim iſte, ætate ſuperior Sigonio, hæc eadem narrat, ubi agit *de Feſto Exaltationis Sanctæ Crucis*.

(49) Feſtum hoc Exaltationis S. Crucis ad *Conſtantini M.* tempora referendum pluribus probat Baronius in Martyrologio ad diem 14. Septembris, cique conſentit Pagius ad an. 626. num. 5. & 628. num. 3. Emendandus igitur hoc loco Sigonius, cùm cer-
E tum ſit, multò ante Heraclium, celebratam fuiſſe hanc Solemnitatem tum in Oriente, tum in Occidente, ſub nomine *Exaltationis*, die XIV. Septembris. Non diffitetur tamen Baronius celebriorem cultum additum fuiſſe hoc tempore eidem Feſtivitati, inquiens: *Putamus itaque eandem Solemnitatem, multo prius celebrari ſolitam, tantâ deinde partâ victoriâ, auctam, redditamque ex ejus rei memoria illuſtriorem*.

(50) Narrantur hæc à Theophane. At cùm Elmacinus in Hiſt. Saracenica pag. 12. octo menſes *Sirois* Regno aſſignet, obiiſſe illum anno ſuperiore 628. dicendum eſt, cùm à Februario menſe anni ejuſdem Regnum iniiſſet, ut jam adnotavimus.

tium, famulis Dei faceſſunt. Tum Bertolfus A
miratus, Regem tam benignè de ſe eſſe lo-
quutum, petiit, ut auxilio ſibi ſuo profici-
ſci Romam liceret; eoque impetrato, Ho-
norium Pontificem adiit, ac cauſſam ſuam
edocuit. Honorius, cauſſa, & diſciplina
Monachorum percepta, collaudatis eis con-
ceſſit, ut in priſtina libertate manerent,
atque Arrianam perfidiam acriter inſectari
perſeverarent, juſque indulſit, ne quando
Bobienſe Monaſterium Epiſcopali poteſtati
eſſet obnoxium. (51) Interim Italia, Eccle-
ſiaque bellicis à tumultibus quieſcente, at-
que Honorio Pontifice in inſtaurandis, at-
que ornandis ſacris Urbis ædibus inſiſtente,
(52) nova ſeditio regiam Conſtantinopoli- B
tanam inceſſit, quæ poſtea ipſam etiam
Italiam, Eccleſiamque Romanam graviſſimè
perturbavit. Hæc fuit fœdiſſima eorum hæ-
reſis, qui unam in Chriſto Deo, atque ho-
mine voluntatem, atque actionem ponebant,
(53) quæ, cum aliquot per annos Orienta-
les Epiſcopos infeciſſet, ad extremum ipſos
etiam Imperatores corrupit; qui poſt, cum
ſe à Pontificibus Romanis pro officio caſti-
gari, &, cum correctionem non admitte-
rent, à corpore Eccleſiæ ſegregari indignè
ferrent, eò uſque odio, atque animi impo-
tentia proceſſerunt, ut etiam nefarias ipſis
ſacroſanctis Sacerdotibus inſidias fecerint,
eoſque palam tollere ferro, copiiſque co- C
nati ſint. Ceterùm Heraclius in hunc mo-
dum Monotheletarum hæreſi eſt imbutus.
630 Annus erat à Chriſto nato ſexcenteſimus
triceſimus, cum ipſe annum Imperii viceſi-
mum Hierapoli agens Athanaſium Patriar-
cham, ut vocabant, Jacobitarum, à quo con-
ventus erat, rogavit, (*) ut Concilium Chal-
cedonenſe de duabus Chriſti naturis accipe-
ret, pollicitus, ſi in officio fuiſſet, ſe illum
Patriarcham Antiochiæ creaturum. Atha-
naſius, conditione accepta, dixit, libenter
ſe in eius auctoritate futurum, ut duas in
Chriſto naturas aſſereret, verùm illud aſtu-
tè de Imperatore quærere inſtitit, num ut
duæ naturæ, ſic duæ item voluntates, at-
que actiones ineſſent. Heraclius quæſtionis
novitate permotus, ut reſponſum, cujus ipſe
incertus erat, eliceret, rem ad Sergium
Patriarcham Conſtantinopolis, & Cyrum
Epiſcopum Phaſidis retulit, &, cum con-
ſtans ab utroque reſponſum accepiſſet, ut
unam naturam, ſic unam in Chriſto volun-
tatem hærere, imprudens eorum opinionem
ſuſcepit. Eodem anno Bonus Ravennas Ar-
chiepiſcopus creatus. Poſtero, quantum 631
conjici ex verbis Annonii (54) licet, regia
Longobardorum magna eſt perturbatione
jactata. Adalulfus quidam ſummo inter Lon-
gobardos loco natus Reginam Gundeber-
gam de ſtupro interpellare auſus, cum re-
pulſam, conviciumque tuliſſet, veritus, ne
ab ea proderetur, Regem adiit, & ſecreti
colloquii copiam nactus dixit: Tato Dux
Etruriæ conſilia de nece tua cum Regina
communicavit, ut, te ſublato, illam ſibi
conjugio ſociet. Quibus verbis Rex incen-
ſus ira ſubitò prope amens, conjugem in
arcem Amelli conjecit, (55) atque ibi per
triennium in arcta cuſtodia habuit. Poſt 632
tertium annum Clotharius Rex Francorum 633
mulieris miſericordia motus, legatos ad 634
Arioaldum miſit, perperam feciſſe arguens,
quòd Gundebergam ex regio Francorum
ſanguine ortam (56) injuſta cauſſa damnaſ-
ſet, atque honore ſuo diſpoliaſſet. Rege
autem ſe juſtam cauſſam habere dicente,
Anſoaldus è legatis unus: Facilè id tibi aſ-
ſentiemur, inquit, ſi quem ex Reginæ fa-
miliaribus, ſingulari cum accuſatore com-
miſſo certamine, Reginam ipſam permiſe-
ris expiare. Hæc erat antiqua Longobar-
dorum conſuetudo, ut crimina vel maxi-
ma ſingulari prœlio purgarentur, quæ po-
ſtea in leges tranſlata per multa tempora
obſervata eſt. Quibus dictis Charibertus
(57) quidam natione Pitto, ab Ariperto
Reginæ conſobrino productus cum Adalul-
ſo

D

(51) Breves *Honorii* literas inſeruit Ughellus Hi-
ſtoriæ Abbatum Bobienſium Tomo 4. Italiæ
Sacræ. Datæ autem ſunt *III. Idus Januarii*,
Imperii Heraclii XVIII., *Conſtantini filii XVI.*,
Indict. I., qui characteres annum 628.
deſignant, adeòque hæc narrata à Sigonio
ad ſuperiorem annum ſpectant.

(52) Has omnes ſacras Ædes enumerat Anaſtaſius
in vita Honorii.

(53) Variæ ſunt de initio hæreſis Monothelitarum
ſententiæ. Pagius ad annum 616., ejuſdem
exordium illi anno alligat. Communiùs
apud Scriptores ad annum 622. refertur.
Vide Franciſcum Combefis, qui integro
libro hiſtoriam Monothelitarum proſequitur.

(*) Congreſſus Heraclii cum Athanaſio ha-
bitus eſt anno 629., ut narrat Theo-
phanes, & ex eo Baronius, aliique Eccle-
ſiaſtici Scriptores. Verùm multa, quæ in ipſo
actu narrantur, erroris damnat Pagius ad
illum annum; quin imò num. 5. in dubium
vocat, verus ne, an commenticius fuerit
iſte congreſſus. E

(54) Aimoinus (idem ac *Amonius*) hæc refert
lib. 4. cap. 10.; Eadem tradit Fredegarius
cap. 71.

(55) Arcem *Amelli* fuiſſe Oppidum illud, quod
nunc etiam *Laumellum* in Inſubribus voca-
tur, veroſimile eſt; in Fredegario enim le-
gitur cap. 51. *Gundebergam* conjectam fuiſſe
in Turrim Caſtri *Caumelli*, quod idem ſo-
nare videtur ac *Laumelli*, inflexâ tantum-
modo primâ literulâ. Certè Langobardico
ævo *Laumelli* Oppidum celebre fuiſſe docet
Paulus Diac. lib. 3. cap. 34. editionis Me-
diol., narrans Theodolindam, nuptias cum
Agilulpho celebraturam, eidem *obviam ad
Laumellum oppidum properaſſe*. Quo ad tem-
pus detruſæ in carcerem *Gundebergæ*, Fre-
degarius ait fuiſſe annum XL. Clotharii,
adeòque annum 623. juxta Ruinartii chro-
nologiam, ſeu annum 624., ut aliis placet.
Verùm in hac Epocha ſtatuenda potiùs Si-
gonio, quàm Fredegario detulerim;
cùm Auctor iſte malè edoctus de Lango-
bardicis rebus, Hiſtoriæ ſeriem plerumque
ſubvertat, multa diverſis temporibus acta
in unum confundens; quemadmodum Rui-
nartius ipſe monet in Adnotat. tum ad hoc
cap. 49., tum ad cap. 69., inquiens, Rerum
Langobardicarum notitiam non à Frede-
gario, ſed à Paulo Diacono potiſſimùm re-
petendam. In hac tamen re, nec Paulo
poſſumus adhærere; quippe, prorſus citra
veritatem, narrat *Gundebergam Rodoaldo*
nupſiſſe, atque apud ipſum adulterii accu-
ſatam, Monomachiæ judicio fuiſſe abſolu-
tam, cùm indubium ſit, eandem primas
nuptias cum *Arioaldo*, ſecundas cum *Ro-
thari*, *Rodoaldi* patre, celebraſſe.

(56) De hac cognatione Gundebergæ cum Fran-
cis Regibus plura Pagius profert ad annum
659. num. 5.

(57) *Carellum* vocat Paulus hæc narrans lib. 4.
cap. 49. editionis Mediolanenſis. *Carelli* no-
men Sigonius ipſe in prima editione adno-
taverat; cur illud in Bononienſi expunxe-
rit, *Charibertum* ſubſtituens, non aliam ar-
bitror cauſſam extitiſſe, niſi quòd ita ſcri-
ptum à Fredegario crediderit. Attamen vi-
tiatum hujus Auctoris codicem nactus eſt
Sigonius: ſiquidem ex uno geminum facit,

ſo eſt comparatus. Certamine inito à veri-
tate victoria ſtetit. Itaque proſtrato Ada-
lulfo victus Arioaldus Reginam è cuſtodia
eduxit, atque in antiquum locum gratiæ,
honoriſque reſtituit. (58) Eodem anno Ma-
ximus, & poſt eum Martinianus ad Aqui-
635 lejenſem Eccleſiam eſt evectus. (59) Se-
quenti, Sarraceni, licèt Mahometo duce
quadriennio ante deſtituti, exercitum He-
raclii in Syria profligarunt, (quo metu ada-
ctus Heraclius Syriam reliquit, & Crucem
Domini, ne Barbarorum in manus perve-
niret, ex urbe Hieroſolymorum extraxit,)
ac proximo, partem Syriæ, & Ægyptum
in poteſtatem adduxerunt. Eo anno Hono-
rius Pontifex, Baſilica S. Petri æneis tegu-
lis cooperta, Confeſſione verò, & valvis
majoribus bracteis argenteis incruſtatis, III.
636 Idus Octobris deceſſit, poſteroque toto, ne-
minè per menſes decem & novem ſubro
gato, Apoſtolica Sedes vacavit. (60) Hoc
anno Sarraceni Hieroſolyma, cum Sophro
nius Eccleſiam regeret, occuparunt. (61)
637 Sequenti, Severinus Pontifex creatus. Eo
nondum conſecrato, ingens flagitium, ac
neſcio an aliàs ante auditum, Romæ pa-
tratum eſt. Quippe theſaurus Lateranenſis
Eccleſiæ, qui omnium tum erat opulentiſ-
ſimus, ad eam diem intactus à Miniſtris eſt
Imperatoris, à quibus cuſtodiri oportuit,
expilatus. Mauricius Chartularius auctor
tanti ſacrilegii fuit. Hic ſive malè erga Ec-
cleſiam animatus, ſive ab Heraclio non
bene ſentiente impulſus, perditis homini-
bus adhibitis, exercitum Ro. ad concionem
vocavit, atque ita diſſeruit: *Veſtræ me mi-
ſeriæ admonent milites, ut vobis, quod in rem
veſtram ſit, ſuggeram. Vos quanta omnium
rerum inopia laboretis, ipſi omnium optimè
noſtis, quibus ne ſtipendia quidem debita, ne
dum præmia officii extraordinaria perſolvun-
tur. Hoc non culpa Imperatoris accidit, ſed Clericorum, qui ea ſupprimunt, avaritia. Exiſtimari enim vix poteſt, quantas pecunias Honorius in Patriarchium Lateranenſe congeſſerit, quæ quid proſunt, quando milites, qui earum conſtituti cuſtodes ſunt, nihil inde emolumenti capiant, ſed ibi ſine ullo uſu reconditæ conſerventur? Quin igitur itis, & quod Clericorum malignitate negatur, idipſum veſtra fortitudine vindicatis?* Quibus vocibus auditis, milites acri adverſus Eccleſiam odio incitati ſubitò ad diripiendum Patriarchium diſcurrerunt; ſed à Clericis, qui cum armata juvenum manu ad Severinum, re proviſa, coierant, magna animorum alacritate repulſi eò perrumpere nequiverunt. Hoc ubi vidit Mauricius, opinione ſua lapſus milites aliquot in Patriarchio quaſi cuſtodiæ cauſſa locavit, atque ipſe poſt triduum frequenti judicum, qui conſilio aſſuerant, agmine circunfuſus acceſſit, ac pacis ſtudio ſimulato diligenter ipſum veſtiarium obſignavit, ac continuò Iſaacium Exarchum de omni re tranſacta edocuit. Hoc nuncio excitus Iſaacius, repente tanto theſauro inhians Ravenna Romam advolavit, & ſolemni honore exceptus primores Eccleſiæ, quaſi ſuperioris tumultus auctores, in exilium egit, ne quis eſſet, qui conatis occurrere ſuis aut poſſet, aut auderet, & poſt dies aliquot in Patriarchium profectus, veſtiarium totum exhauſit, omni genere donorum refertum, quæ ſuperiores Imperatores, Patricii, & Conſules S. Petro pro ſalute animarum ſuarum ad pauperes ſublevandos, redimendoſque captivos obtulerant. Quas facultates cum Ravennam avertiſſet, partem inde ad Heraclium miſit, peſſimè jampridem de Romana Eccleſia promerentem. (62) Eo profecto, Severinus Pontifex Kalendis Juniis conſecratus eſt.

Charibertum ab *Ariperto* ſejungens; Qui autem ſingulari certamine pro Gundeberga pugnavit, à Sigonio dicitur *natione Pitto*, cum Fredegarius ſcribat *nomine Pitto*. Auctoris hujus verba, juxta Ruinartii editionem hæc ſunt: „ Cùmque hæc *Charoaldo* „ (Ideſt *Arioaldo*) Regi, & omnibus Primatibus Palatii ſui placuiſſent, jubet Adalulphum armatum conflictum adire certaminis, & de parte Gundebergæ procurrentibus Conſobrinis, & Ariberto (ſeu, ut in aliis editionibus, *Chariberto*), homo, *nomine Pitto* contra Adalulfum armatus adgreditur; Cùmque conflixiſſent certamine, Adalulfus à Pittone interficitur.

(58) Gundebergæ Reginæ Langobardorum Elogium inſeruit Matthæus Raderus ſuæ Bavariæ Sanctæ pag. 37.

(59) Poſt Joannem Aquilejenſem Patriarcham ſucceſſit in illius Eccleſiæ regimine *Marcianus*; Sigonius cum vocat *Martinianum*: Fortaſſe enim præ manibus habuit Catalogum Aquilejenſium Patriarcharum, qui quotannis coram populo in Eccleſia Forijulii die 2. Februarii legitur, ubi hic Antiſtes *Martenianus* appellatur, ut teſtis eſt Cl. Bernardus Maria de Rubeis in Diſſert. ſæpius indicata pag. 154. Errat tamen Sigonius, dum *Maximum* prædeceſſorem *Marciani*, ſeu *Martiniani* facit, cùm nec ante, nec poſt, Aquilejenſem Eccleſiam *Maximus* rexerit, qui Gradenſis tantùm Patriarcha fuit, quemadmodum in adnotationibus ad Ughellum novæ editionis Venetæ emendatum legimus. Hinc etiam Em. Noriſii error detegitur, qui reconciliatam Romanæ Sedi Aquilejenſem Eccleſiam ex hoc *Maximo*, ſubſcripto in Concilio Lateranenſi ſub Martino Papa cenſebat; *Maximus* enim ibi ſubſcriptus, Gradenſis erat Patriarcha, ſeque Aquilejenſem appellabat, eo quod *Gradus* quoque *novæ Aquilejæ* nomine paſſim vocaretur. Immo Gradenſis Præſul verè Aquilejenſis Epiſcopus erat, injuſtè eam Eccleſiam occupante altero Schiſmatico Antiſtite.

(60) Honorius obiit anno 638. 12. Octobris. Cur autem Sedes Apoſtolica Summo caruerit Paſtore menſibus 19. diebus 17. Baronius cauſſam aſſignat ad eum annum, nempe Mauritii Chartularii, & Iſaacii Exarchi tyrannidem, qua in Romanum Clerum & Patriarchium debaccati ſunt, ut narrat Anaſtaſius. Emendandus eſt Sigonius, qui nec annum mortis Honorii, nec tempus Sedis rectè adnotavit. Vide Pagium ad an. 638. de his diſceptantem.

(61) Anno ſequenti 637. captam à Saracenis Hieroſolymam probat Pagius ad hunc annum num. 2., Theophanem illuſtrans ex hiſtoria Elmacini.

(62) Narrat hæc Anaſtaſius, ſed *Heraclii* nomen minimè onerat gravi eo convicio, quod in illud detorquet Sigonius, aſſerens *peſſimè jam pridem de Romana Eccleſia promerentem*; quinimo *piiſſimum* vocat Combefiſius in Hiſtoria Hæreſis Monothelitarum diſput. 1. §. 11., & 12., qui *Heraclium* omnino expurgare à ſacrilegi hujus criminis labe nititur, cùm pro Catholico habitus ſemper fuerit, & ſub *Honorio* multam Romanæ Sedi reverentiam exhibuerit; atque ideo minimè credendus ſit, tam malè de eadem mereri voluiſſe ſub electo *Severino*. Pagius ad an. 638. partem prædæ ad illum remiſſam non inficiatur, ſed deceptum *Heraclium* exiſtimat falſa Exarchi, ac Mauricii perſuaſione, quòd opes illæ Eccleſiæ minùs ne-

eſt. (63) Arioaldus Rex Tatoni Duci Tuſciæ inimicus, cum aliam rationem ulciſcendi hominis non haberet, nunciis ſecretò miſſis, Iſaacium Patricium rogavit, ut ipſum quocunque modo poſſet, everteret: ſe eo nomine tertiam Imperatori partem tributi annui remiſſurum. Ea conditio Iſaacio repudianda in tantis difficultatibus non eſt viſa. Itaque, pactis confectis, Tatonem continuò monuit, ut ſecum contra Arioaldum arma conjungeret, atque ad ſe exercitum duceret; mox autem Tatoni Ravennam adventanti, obviam miſit, qui diceret, ſe exercitum ejus timore Imperatoris in urbem recipere non audere. Itaque Tato nihil ſubeſſe doli ſuſpicatus, relicto extra portas exercitu, cum paucis comitibus urbem ingreſſus eſt. Quo facto, extemplo ab iis, qui ab Iſaacio præparati fuerant, oppreſſus fœdiſſimè eſt interemptus. Quo beneficio accepto, Arioaldus Patricio centum libras auri remiſit, neque ita multò poſt vita ceſſit. (64)

FL. ROTHARIS REX.

ARioaldo verò ſine virili ſtirpe mortuo, Longobardi comitia creando Regi habuerunt, ac Gundebergæ mariti, Regiſque optionem, ut ante Theodelindæ, dederunt. Illa Rotharim Harodum genere, Ducem Brixiæ accerſivit; (65) ac maritum ſibi aſcitum Longobardis, ut ad regnum eveherent, auctor fuit. Rotharis autem cum alia ſolemnia jurejurando affirmavit, tum in primis, ſe Gundebergam ſummò & amore, & honore proſequuturum. Hic Rex hæreſi Arriana, quam majore, quàm adhuc quiſquam alius, ope defendit, fuit imbutus, verùm ceteris virtutibus illo loco digniſſimus. Itaque principio regni, ut opes ſuas ſtabiliret, nobiles quoſdam Longobardorum, quos alienos à ſe animos gerere ſenſerat, de medio ſuſtulit, atque inde animum ad movendum Romanis bellum contulit. Erant quippe citeriore in Italia duæ inter Longobardos provinciæ adhuc Imperatoriæ ditioni ſubjectæ, Alpes Cottiæ, & Opitergium cum omnibus oppidis uſque Tarviſium. Has igitur regno Longobardorum adjungere cupiens, poſtero ineunte anno Cottias Al- 638
pes cum infeſto exercitu iniit, ac primo adventu Genuam, Albigaunum, & Lunam oppida capta, direptaque incendit. Quo facto non ſolum provinciam Imperatori eripuit, ſed etiam Pontificem opulento, quod ibi antiquitus poſſidebat, patrimonio exuit. Inde terrore belli in Venetiam translato, Opitergium, & cetera, quæ commemoravimus, loca ad deditionem adegit. Exarchus autem, poſtquam mature exercitum ſe ad ea loca adducere non poſſe animadvertit, haud tamen ſibi committendum exiſtimavit, quin, quàm maximis poſſet, opibus in proximos Regis fines irrumperet, atque omnia terrore, ac tumultu repleret. Itaque Rotharis, poſtquam eum, receptâ Peruſiâ, ingenti cum exercitu ad Æmiliam properare accepit, quanta maxima aſſequi celeritate potuit, ei ſeſe objecit; &, ad Scultemnam amnem Mutinenſem, ipſius provinciæ finem, nactus, ſine cunctatione in certamen deſcendit. Ibi collatis ſignis octo millia Romanorum occidione occiſa; reliqui præcipiti ſe mandare fugæ coacti ſunt. (66) Ea pugna finis inde omnium inter Exarchos, Regeſque bellorum uſque ad Luitprandi tempora fuit. Primores Opiterginorum amiſſa patria antiquos Venetos imitati, & ipſi ſe ad æſtuaria contulerunt; atque ad Plavis amnis oſtia evecti, locatis ſedibus, urbem ex Magni Epiſcopi ſui auctoritate ſibi condiderunt; quam à nomine Imperatoris Heracliam nominarunt. Magnus, Baſilicâ Sancto Petro Apoſtolorum Principi dedicatâ, ibi Sedem perpetuam poſuit. Agreſtes homines aliquot cum pecoribus ſuis ſequuti, cum Heracliæ contineri muris non poſſent, alium ſibi locum ulterius muniverunt, eumque Equilium appellarunt. Qua re animadverſa Paulus Epiſcopus Altinas Torcellum Sedem ſuam Catholicam tranſtulit, atque ea omnia Severini Pontificis, & Primigenii Patriarchæ probata auctoritate ſunt. (67) Severino inde per Auguſtum menſem morbo abſumpto Joannes Quartus natione Dalmata Pontificatum accepit. (68) Hunc demum Heraclius à So-

neceſſariæ forent, ac in egenos milites utiliùs erogandæ ſubtraherentur; eodem enim ſubdolo prætextu, novimus expilatas poſtmodum Sacrarum Ædium opes à *Conſtante* ſub *Vitaliano* Papa, quamvis amicè agere cum ipſo videretur.

(63) Electus fuit *Severinus* in Summum Pontificem, mortuo *Honorio* ſub finem anni ſequentis 638., ſed, cùm nondum confirmationem ab Imperatore obtinuiſſet, dilata eſt ejuſdem conſecratio ad annum 640. die 28. Maji, quemadmodum ex illius obitu computat Pagius ad annum 638. Amovenda quoque eſt ab hoc anno Patriarchii Lateranenſis direptio, quæ patrata veroſimiliùs fuit anno 639. *cùm adhuc electus eſſet Dominus Severinus*, ut Anaſtaſius teſtatur.

(64) In aliis editionibus deſideratur hæc Tatonis Hiſtoria. Eam Bononienſi addidit Sigonius, integramque deſcripſit à Rubeo in Hiſt. Raven. ad hunc annum.

(65) Miror Sigonium à Pauli Hiſtoria deflexiſſe, annos tredecim Regno Arioaldi tribuens, quot videlicet ab anno 624., ad 637. fluxere; cùm Paulus duodecim tantùm aſſignet. Sanè hæc opinio componi minimè poteſt cum edicto Rotharis, inferiùs à Sigonio rlato ad annum 643., in quo Rex ille ſe octavum Regni ſui agere profitetur, cùm ab anno 637. ad 643. nonniſi ſeptem incompleti numerari poſſint. Veriorem ſententiam arbitror, quam Cl. Blanchus amplexus eſt in adnot. ad lib. 4. cap. 44. Pauli Diaconi, initium Regni Arioaldi deſumens ab anno 624., quo illud ſtatuit Sigonius, ejuſque exitum anno 636. figens. Hujus Chronologiæ fundamenta ad annum 643. fuſiùs expromam.

(66) Horum auctor eſt Paulus Diaconus lib. 4. cap. 47. Editionis Mediolanenſis. Dandulus pag. 117. addit, Langobardos hoc tempore totam terreſtrem Venetiam poſſidentes, excepta Iſtria, illam vocare cœpiſſe *Langobardiam*; maritimam verò Regionem ab eorum jugo exemptam, *Venetiæ* nomen antiquum obtinuiſſe, certis definitam confiniis, à *Grado* uſque ad *Caput Ageris*.

(67) De hiſce migrationibus, vide Anonymum Mediolan. in Diſſert. Italiæ medii ævi, eruditè diſſerentem col. 152., & ſeqq. Sigonius è Blondo, Regione octava, hæc narrante, & Dandulo lib. 6. cap. 7. parte 9. deſumſit.

(68) Severinus obiit die primo Auguſti anni 640. eodemque anno conſecratus eſt Joannes IV. die 25. Decembris, ex Pagio ad annum 639.

Sophronio Hieroſolymorum Patriarcha com- A
monitus de una Chriſti voluntate conſuluit,
atque acrem à Sanctiſſimo Viro de ejuſmo-
di opinionis perverſitate objurgationem re-
tulit; itaque pudore affectus, cum neque
ſuſceptum errorem abjicere vellet, neque
aſpera Catholicorum ſuſtinere convicia poſ-
ſet, edictum propoſuit, ne quis unam, neve
duas in Chriſto voluntates aſſereret. (69)
Mortuo Sergio Patriarcha, Pyrrhus ut Ec-
cleſiam, ſic opinionem ejus accepit. (70)
Joannes autem Pontifex Iſtros, ac Dalmatas,
qui captivi apud hoſtes tenebantur, miſſa
per Martinum Abbatem pecunia redemit;
& reliquias Sanctorum Martyrum Anaſtaſii,
Venantii, & Mauri, ne à barbaris incum- B
bentibus diſſiparentur, è Dalmatia Romam
traduxit, atque ad fontem Lateranenſem
639 æde condita collocavit. (71) Poſtero anno
Sarraceni Meſopotamiam invaſerunt. Pau-
lus Epiſcopus Patavinus Catholicus, ne in-
ter Arrianos viveret, ex auctoritate Joan-
nis Pontificis Sedem Metamaucum tradu-
xit, ac Rivoaltum, & Olivolam inſulas ſibi
640 ſubjecit. (72) Sequenti anno, qui fuit ſex-
centeſimus quadrageſimus, Sarraceni, pulſo
Rege Hormiſda, Regnum Perſarum armis
occuparunt. (73) Joanni Pontifici mortuo
Theodorus homo Græcus eſt ſubrogatus.
641 (74) Proximo Heraclius è vita deceſſit.
Imperium autem primùm Conſtantinus fi- C
lius, deinde, eo intra paucos menſes mor-
tuo, Heracleonas excepit. Eo anno gravis
alius à Mauricio chartulario Romæ tumul-
tus eſt concitus: is ab Iſaacio Exarcho alie-
natus, cum iiſdem, per quos ante Latera-
nenſem Eccleſiam diripuerat, adverſus Iſaa-
cium conjuravit: accitiſque ex omnibus fi-
nitimis ditionis Romanæ caſtris hominibus,
Iſaacium Regnum affectare inſimulavit,
atque ob id ſolemni eos ſacramento adegit,
ſe nunquam in ejus auctoritate futuros;
quod ubi accepit Iſaacius, haud mediocri-
ter re nec opinata perculſus continuò Ro-
mam Sacellarium cum ſecretis mandatis,
atque expedito militum robore, ingentique D
vi pecuniæ miſit. Is urbem ingreſſus, pa-
lam juſſit edici, ſe veniam, ac pecuniam
iis, qui Mauricium reliquiſſent, & ad ſe

A tranſiſſent, daturum. Quo audito, confe-
ſtim milites, ac judices, qui ſe Mauricio
dediderant, ad Sacellarium tranſierunt; ac
totos ejus ſe judicio permiſerunt. Mauri-
cium autem, qui cum paucis in ædem Di-
væ Virginis ad Præſepe confugerat, Sacel-
larius conſequutus, ipſum cum ſociis com-
prehendit, & per vim inde abſtraxit; at-
que ad extremum omnes bojâ in cervices
inductâ Ravennam perduxit. Cum autem
Ficoclas veniſſet, locum XII. millibus paſ-
ſuum ab Urbe diſtantem, ibi juſſu Iſaacii
Mauricio caput abſcidit, idque ſumma ha-
ſta præfixum Ravennam detulit. Quo con-
ſpecto Iſaacius haud leviter gaviſus, ipſum
B in Circo ſummo in ſtipite, prodendi exem-
pli cauſſa, juſſit locari, ſocios verò ejus in
cuſtodiam tradidit, maturius de illorum ſup-
plicio ſtatuturus; (75) neque ita multò poſt
ipſe obiit repentina morte oppreſſus. Quæ
ubi palam ſacta eſt, illi, effracto carcere, è
cuſtodia evaſerunt, ac domos quiſque ſuas
ſalvi repetiverunt. Poſtero anno Conſtans He- 642
raclii nepos, pulſo Heracleona, à Senatu ad
Imperii faſtigium eſt elatus. Is, Iſaacii morte
accepta, Theodorum Calliopam Patricium
ſucceſſorem ei conſtituit. (76) Pyrrhus Pa-
triarcha Conſtantinopolitanus majeſtatis cri-
mine urbe pulſus Romam venit: atque in
Baſilicam S. Petri ingreſſus, tabulas manu
C ſua ſubſcriptas Apoſtolicæ Sedi, præſente
Clero, populoque univerſo, obtulit, quibus
omnia condemnabat, quæ à ſe, aut à de-
ceſſoribus ſuis ſcripta, aut acta adverſus
Catholicam fidem fuiſſent. Qua re peracta,
magnus ei à Pontifice honor eſt habitus.
Nam & munera eum populo dividere, at-
que in ſella aſſidere juxta altare permiſit:
in Græciam inde reverſus, cum in eundem
impietatis morbum deintegro incidiſſet,
Pontifex ſequenti anno juſta ira incenſus, 643
Clerum, & Sacerdotes in eandem ædem
vocavit, & dirum in ipſum anathema con-
torſit: &, ubi per literas ad ſanitatem non
potuit revocare, Epiſcopi ei quoque offi-
D cium abrogavit. Pyrrho abdicato, Paulus
ejuſdem aſſertor opinionis eam dignitatem
inivit. (77) Erat annus, poſtquam Longo-
bardi in Italiam venerant, ſeptuageſimus
ſex-

(69) Edictum hoc, quod *Ecthesis* appellatur, à Sergio Epiſcopo C. P., ſub nomine Heraclii Imperatoris vulgatum fuiſſe anno ſequenti 639. Baronius, aliique paſſim credidere. Pagius ad annum 638., quo illud Sigonius rectè adnotavit, referendum cenſet, ex eo quòd Sergius, qui Pſeudoſynodum ad *Ecthesim* confirmandam coegit, menſe Decembri hujuſmet anni deceſſerit.

(70) Pyrrus anno tantùm ſequente 639., Januario menſe, ſuffectus Sergio fuit, ut Pagius ſtatuit ad annum 639., & 642.

(71) Deſumpſit hæc Sigonius ab Anaſtaſio in vita Joannis IV. De hac Translatione agit Bollandus ad diem 1. Aprilis pag. 6.

(72) Hæc retulerat in prima editione Sigonius ad annum ſuperiorem 638., circa quem annum verè contigiſſe hanc translationem, Tom. X. Italiæ Sacræ in Epiſcopis Methamauci Editores Veneti Ughelli affirmant. Ibi etiam, non *Paulus*, ſed *Bergilardus* Epiſcopus Patavinus, ejuſdem Auctor dicitur; idque teſtatus eſt etiam Ughellus in Epiſcopis Patavinis. Cur annum emendaverit in hac editione Sigonius, prorſus ignoro, cùm ex antiquis monumentis hactenus nihil emerſerit ob id certò ſtatuendum. Sanè, ſi verum eſſet, acta hæc fuiſſe Joannis IV. Summi Pontificis auctoritate, ut Dandulus quoque lib. 6. cap. 7. parte 14. refert, ſeriùs eadem accidiſſe dicendum foret; cùm Joannes IV. nonniſi exeunte Decembri anni 640. inauguratus Pontifex fuerit.

(73) Pulſum Hormiſdam à Saracenis anno 619. Theophanes narrat. Sed id accidiſſe anno Hegiræ XVI., ideſt biennio ante, Pagius ad annum 639. teſtatur, ex Elmacini Saracenica Hiſtoria.

(74) Obiit Joannes IV. die undecima Octobris anni ſequentis 642. ſucceſſitque Theodorus, eodem anno conſecratus die 24. Novembris.

(75) Referuntur hæc ab Anaſtaſio in vita Theodori. Attamen, cùm Theodorus nonniſi ſequente anno 642. inauguratus Pontifex fuerit, ad illum annum ſunt differenda.

(76) Anno ſuperiore 641. *Conſtans* ad Imperium pervênit, eodem videlicet, quo Senatus *Heracleonam* cum *Martina* matre è ſolio dejecit, ut ex Theophane, Zonara, Cedreno, aliiſque docemur. Quod ad *Calliopam* ſpectat, Hermannus Contractus, quem ſequuntur Baronius, & Pagius, Iſaacii mortem ad annum 643. refert, ideoque nonniſi eo anno mitti potuit à Conſtante Succeſſor Theodorus Calliopa.

(77) Actum hoc eſſe anno 641. ex Nicephori Chronographia compertum habemus, quæ Octobrem menſem Indictionis XV. Pauli electioni aſſignat, atque ideò annum 641. indicat, cui illa Indictio Octobri menſe
ſe

ſextus: quam ad diem ipſi ſic vixerant, ut Legibus nullis ſcriptis, verùm veteribus ſcitis uſu quotidiano, ac repetita memoria conſervatis obtemperarent. Huic igitur incommodo occurrere Rotharis cupiens, omnia ſcita collegit, ac multis novis decretis Reip. ſalutaribus aucta, in Tabulas retulit, quas Edictum vocavit, atque hoc anno X. Kalendas Decembris Papiæ publicavit cum hoc prooemio: (78) *Incipit edictum, quod renovavi cum primatibus meis Judicibus, ego in Dei nomine Rotharis Rex, vir Excellentiſſimus, ſeptimus decimus Rex gentis Longobardorum, anno Regni mei, Deo propicio, octavo, ætatiſque meæ tricęſimo octavo, indictione ſecunda, & poſt adventum in provinciam Italiæ Longobardorum, ex quo Alboinus tunc temporis Rex procedente divina clementia advenit, anno ſeptuageſimo ſexto, feliciter, datum Ticini in Palatio. Quanta pro ſubjectis, noſtriſque noſtra fuerit ſolicitudinis cura, vel ſit, ſubter adnexa ratio, & norma declarat. Tam propter aſſiduas præcipuè fatigationes pauperum, quàm etiam propter ſuperfluas exactiones ab iis, qui majorem virtutem habent, quos vim pati cognovimus, ob hoc conſiderantes Dei omnipotentis gratiam, neceſſarium eſſe perſpeximus, præſentem corrigere, & componere legem, quæ priores omnes removeat, & emendet, & quod deeſt, adjiciat, quod ſuperfluum eſt, abſcindat, in uno prævidimus volumine complectendam; quatenus liceat unicuique ſalva lege, ac juſtitia quietè vivere, & propter operationem contra inimicos laborare, ſuoſque fines defendere*. Concluſio verò talis eſt: *Præſentis verò noſtræ diſpoſitionis edictum, quod, Deo propicio, cum ſummo ſtudio, ac ſummis vigiliis, ac cæleſti favore præſtitis inquirentes, & rememorantes antiquas leges patrum noſtrorum, quæ ſcriptæ non erant, condidimus. Et quæ communibus omnium gentis noſtræ utilitatibus expediunt, pari conſilio, parique conſenſu cum primatibus principibus, cunctoque feliciſſimo exercitu augentes conſtituimus, & in hoc membrano ſcribere juſſimus, pertractantes, & ſub hoc tamen capitulum reſervantes, ut quod adhuc divina annuente clementia per ſubtilem inquiſitionem de antiquis legibus Longobardorum tam per noſmetipſos, quàm per antiquos homines memorare poterimus, in hoc edicto ſubjungere debeamus, addentes quin etiam & pergaretbix ſecundùm ritus gentis noſtræ confirmantes, ut ſit hæc lex firma, & ſtabilis, quatenus noſtris feliciſſimis, & futuris temporibus firmiter, & inviolabiliter ab omnibus noſtris ſubjectis cuſtodiatur. Et hoc addimus ac decernimus, ut cauſæ, quæ finitæ ſunt, non revolvantur, quæ autem finitæ non ſunt, à præſente viceſſimaſecunda die menſis hujus Novembris inchoatæ, aut ortæ fuerint, per hoc edictum emendentur, ac finiantur. Et hoc generaliter damus in mandatis, ne aliqua fraus per vitium ſcriptoris in hoc Edicto adhibeatur, ſi aliqua fuerit intentio, nulla alia exemplaria credantur, aut ſuſcipiantur, niſi quod per manus Anſualdi Notarii noſtri ſcriptum, aut recognitum eſt, & reviſum, quia per noſtram juſſionem ſcripſit*. Poſtero 644
anno Paulus Patriarcha palam unam in Chriſto voluntatem docere inſtituit, & cum

ſe reſpondet. Pyrrus verò, non ſtatim Romam contendit, ut Sigonius hic refert, ſed in Africa uſque ad annum 645. ſubſtitit, ubi, celebri ea diſputatione cum Maximo Abbate C.P. habita menſe Julio, Indictione III., quam Baronius refert in Appendice Tomi VIII., erroris convictus Romam petiit, eoſque honores conſequutus eſt, quos ex Anaſtaſio in vita *Theodori* Sigonius deſcribit. Nonniſi autem anno 648., cùm Româ abſcedens ad vomitum reverſus eſſet, à *Theodoro* in Romana Synodo, & quidem intincto Chriſti Sanguine calamo, ut Auctor Libelli Synodici, & Paulus Diaconus teſtantur, anathemate, ac depoſitionis ſententiâ damnatus fuit. Quocirca hæc omnia in Sigonio ſunt emendanda.

(78) Cum variæ ſint Scriptorum ſententiæ in deſignando anno, quo Reges Langobardorum ſibi invicem ſucceſſere, non leve omnibus incommodum creat hoc Rotharis edictum, quod tamen maximi faciendum nemo non profitetur. Tria enim componenda ſunt, Annus ſeptuageſimus ſextus ab ingreſſu Langobardorum in Italiam; Annus octavus Regis Rotharis; & Indictio II. Pagius, qui novam in duobus ante Rotharim Regibus Chronologiam inſtituit, & anno 630. inceptum à Rothari Regnum cum Sigeberto tuetur, cùm optimè intelligeret octavum ejuſdem annum minimè congruere cum anno 643., quo vulgatum eſt hoc edictum, vitiatum eſſe numerum affirmavit, mutatâ, ut in antiquis facilè ſolet, literâ *X.* in *V.*, ita ut, loco *XIII. anni*, poſitum ſit *VIII.* Omninò tamen ruit ingenioſa hæc conjectura, ſi attendamus in omnibus manuſcriptis exemplaribus hujus edicti, non per Romanos numeros, ſed expreſſis literis legi: *Anno Regni mei, Deo propitio, octavo*. Quocirca ejuſdem opinio vigere prorſus non valet. Bacchinius, qui initium Regni Rotharis deſumendum eſſe ab anno 637. circa finem Octobris, atque hoc edictum anno 644. promulgatum tradit, in conciliandis omnibus non minori difficultate laborat. Cùm enim Annus octavus Rotharis non inchoaretur eo anno niſi Octobri menſe exeunte, jam non ampliùs decurrebat Indictio II., ſed III. incepta ab elapſo Septembri. Præterea Annus LXXVI. adventus Langobardorum in Italiam ab Aprilis initio expletus jam erat, menſeque Octobris, ſeptuageſimus ſeptimus numerabatur. Probè novi, Paulum Diaconum lib. 4. cap. 44. ſcripſiſſe: *Erat autem jam, ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus ſeptuageſimus ſeptimus*. Sed non aliud ad id aſſerendum ſe nactum documentum fatetur Paulus, quàm ipſum Rotharis edictum, ſubjungens, *ſicut idem Rex in ſui edicti teſtatus eſt prologo*. Cùm autem manuſcripti omnes codices in eo edicto patentibus literis referant *anno ſeptuageſimo ſexto*, manifeſtum eſt, in Pauli textum errorem irrepſiſſe. Itaque, cùm Bacchinii opinioni hæc omnia adverſentur, tutò eidem inhærere non poſſumus. Remanet, ut ea, quam ſuperiùs ad annum 637. ſtatuimus, ſententia expendatur. At primò firmandum eſt, quo Anno hoc edictum prodierit. Id autem rectè collocatum à Sigonio anno 643., prorſus non ambigo; cùm enim in calce ejuſdem edicti apud Sigonium, & in manuſcripto antiquiſſimi Archivi Monaſterii Cavenſis, nec non altero Eſtenſis Bibliothecæ edito in II. parte Tom. I. *Rerum Italicarum*, inter cætera hæc legantur: *quæ autem* (cauſæ) *finitæ non ſunt à præſente viceſima ſecunda die menſis hujus Novembris, inchoatæ aut ortæ fuerint, per hoc edictum emendentur*. Indictio II. deſignare ſequentem annum minimè poteſt. Siquidem Novembri menſe anni 644. Indictio III. decurrebat. Jam verò ſi ab anno 636. ſub finem Octobris, ut vult Bacchinius, Regni Rotharis exordium ducatur, congruè ad Rotharis edictum, & octavus ejuſdem annus exeunte Octobri inceptus, & ſeptuageſimus ſextus ab ingreſſu Langobardorum in Italiam inchoatus ab Aprili proximè elapſo, & Indictio II. à Calendis Septembris repetenda, optimè conciliantur. Num in ſcopum collimaverim, Eruditi decernant.

eum multos alios, tum in primis Conſtan-
tem ipſum Imperatorem corrupit. Qua re
cognita, Theodorus Pontifex ipſum per Le-
gatos ſuos identidem, ut rectam fidem am-
plecteretur, primùm admonuit, deinde,
ubi pertinaciter in ſua opinione permanen-
tem audivit, pro poteſtate, atque officio
acriter etiam objurgavit. Ubi verò inania
omnia eſſe officia animadvertit, ad extre-
645 mum ſequenti etiam anno Patriarchali ho-
nore privavit; (79) quo anno Rotharis Gun-
debergam uxorem in cubiculum Ticini in-
cluſit, & privatam vitam degere coëgit;
ubi mulier per quinque annos in jejuniis,
& precationibus Deo gratias agens tranſegit.
646 (80). Proximus Martiniano Antiſtiti Aquile-
jenſi mortem, Felici verò eam attulit di-
gnitatem. (81) Paulus Patriarcha, decreto
abdicationis ſuæ accepto, qui ſuſceptum de-
ponere errorem debuit, ignominiæ dolore
accenſus, cumulavit; ſiquidem, ut fidem
Catholicam de duabus Chriſti voluntatibus
vehementius oppugnaret, typum Imperato-
ri propoſuit, in quo falsò ex Sanctorum Pa-
trum auctoritate docebat, neque unam,
neque duas in Chriſto voluntates verſari:
quod hæreticus adhuc nemo cenſuerat; quin
etiam longius inſania, furoreque provectus,
Altare Sedis Apoſtolicæ, quod erat in ædi
bus Placidiæ conſecratum, diripuit, & Le-
gatos Pontificis de more ad ſacram hoſtiam
adorandam, atque accipiendam adire prohi-
buit. Conſtans autem ab illo inductus eoſ-
dem Pontificis Legatos gravibus ſeſe moni-
tis ſæpius à tanta turpitudine revocare co-
natos, ceteroſque Catholicos ſimul invaſit,
atque alios carceribus, alios verberibus,
partim exilio, partim aliis detrimentis affe-
cit, & per totum Orientem ſubinde crude-
liſſimè divexavit. (82) Quæ dum impunè
patrantur, ſequenti anno Theodorus Pon-
647 tifex moritur, atque in ejus locum Marti-
nus, domo Tudertinus, ſufficitur, vir ſan-
ctitate, & conſtantia incredibili præditus.
Is XVI. Kal. Octobris conſecratus: (83)
his nunciis acceptis, primo quoque tempo-
re furenti tanto ſibi occurrendum incendio
exiſtimavit, ac ſtatim omnibus Italiæ Epi-
ſcopis concilium Romam in certam poſtero 648
anno diem indixit. Cum ad conſtitutam
diem centum quinque Epiſcopi conveniſſent,
eos exemplo Symmachi Pontificis Latera-
nenſi in Baſilica Salvatoris coëgit, Indictio-
ne ſeptima, (84) menſe Octobri: ac, rela-
tione de Monotheletarum opinione facta,
rem ad diligentem diſquiſitionem adduxit.
Eodem anno Ravennas Eccleſia rurſus à
Romana defecit, Auctore Antiſtite Mauro,
qui Bono ex humanis rebus erepto ſucceſſit.
Ille verò cum inſita ingenio ſuperbia infla-
tus, tum opportuno Conſtantis Imperatoris
favore ſubnixus, neque conſecrationem,
neque pallium à Pontifice ſumere voluit,
verùm illam à tribus Suffraganeis ſuis, hoc
ab Imperatore accepit, ac Suffraganeos ſuos
injuſſu Pontificis conſecravit. Ex quo per
multos poſt annos Eccleſia Ravennas hæ-
reſi, quam vocabant Autocephaliam, labo-
ravit. (85) Arichis Dux Beneventi poſt an-
num, quàm Ducatum acceperat, quinqua-
geſimum, diem extremum explevit, (86)
atque Ajonem filium Ducem reliquit: ve-
rùm, quia parum recti ſenſus erat, Rodoaldo
& Grimoaldo Giſulfi quondā Forojulienſium
Ducis filiis, apud ſe agentibus commendavit.
Jampridem Conſtans concilium adverſus ſe
à Martino indictum acceperat; itaque in-
feſta illius decreta horreſcens, ac remedium
ei malo aliquod quærens, Olympium Cubicu-
larium ſuum ad ſe vocavit, atque ita dixit.
Perge in Italiam Exarchi auctoritate orna-
tus, & quoſcunque nactus eris Epiſcopos,
alioſque nobis in typo à Paulo Antiſtite edito
aſſentientes, ſubſcribere jube; &, ſi Roma-
num

(79) Ex Anaſtaſio hæc ſumpſit Sigonius, ſed quo ad annum rei geſtæ à vero prorſus aberrat. Typum primò evulgavit Paulus anno 647., dein commonitus ab Apocryſariis Apoſtolicæ Sedis, ut reſipiſceret, in eos acerbè invectus eſt; poſtmodum contumax in errore, Theodoro Summo Pontifice ſententiam dicente, anno 648. *Depoſitionis ultione percuſſus eſt*, ut loquitur Anaſtaſius in illius vita, & Acta Concilii Lateranenſis ſub Martino I. teſtantur.

(80) Hæc de *Gundeberga* deſunt in aliis editionibus. Addidit ea Sigonius in Bononienſi ex Chronico Fredegarii cap. 70. editionis novæ Pariſienſis.

(81) Omittit Sigonius *Fortunatum*, qui in Aquilejenſi Eccleſia poſt *Marcianum*, ſeu *Martinianum* Præſul electus fuit, ut teſtantur antiqui Catalogi illlus Eccleſiæ, quos referunt Adnotatores Ughelli novæ editionis Tom. V. col. 32. Eidem annos XIII. Sedis ſtatuunt *Vitæ Patriarcharum Aquilejenſium* editæ Tom. XVI. Rer. Italicar. ſed quo anno aut *Marcianus*, aut *Fortunatus* obierint, prorſus incertum. Si verum eſſet, quod Ughellus in Patriarchis Aquilejenſibus col. 33. refert, nempe Joannem Felicis Succeſſorem ſediſſe in illa Eccleſia anno 660., optimè Sigonius ejuſdem Felicis exordia ad hunc annum ſtatuiſſet; in vetuſtis enim Catalogis, & ab Ughello ipſo aſſeritur Felix Aquilejenſi Eccleſiæ per annos XIV. præfuiſſe. Certè multò ante hunc annum *Marcianus*, ſeu *Martinianus* deceſſit, adeòque Sigonius emendandus.

(82) Hæc accidiſſe ſub Martino Papa Anaſtaſius tradit in ejus vita; proinde huic anno minimè congruunt.

(83) Theodorus defunctus eſt die XIII. Maji anni 649. Martinus verò conſecrationem ſuſcepit die quinta menſis Julii ejuſdem anni, Pagio docente.

(84) Corruptum aliquod hujus Concilii exemplar nactus eſt Sigonius. Acta enim fidelia ejuſdem, quæ habemus in Baronio, & Labbeo, *Indictionem octavam* in fronte gerunt, quæ Octobri menſe annum 649. indubiè deſignat.

(85) Sexennio antè, ideſt anno 642., *Bono* è vivis erepto ſucceſſit *Maurus* Schiſmaticus, ut ex Agnello Bacchinius animadvertit. Erroneum autem prorſus eſt, quod hic narrat Sigonius, Maurum videlicet ab initio ſuſcepti Epiſcopatus ab Eccleſia Romana defeciſſe; anno enim 649. adhuc in obedientia Sedis Apoſtolicæ perſeverabat; ſiquidem Synodo Romanæ à Martino I. celebratæ interfuit per Maurum Epiſcopum Ceſenatem, qui nomine ipſius eidem Concilio ſubſcripſit. *Autocephaliam* autem longè poſt, ſub Vitaliano Papa, inſtituit, ex Conſtantis Imperat. præcepto, quod Bacchinius typis edidit in Agnelli Pontificali ad vitam ejuſdem Mauri.

(86) Rectè ad Chronologiam ſuam Sigonius Arichis mortem hic locavit; cùm enim anno 598. Zottonis Ducis obitum conſignaverit, anni quinquaginta Principatus, quem in Beneventana Urbe geſſit Arichis, hoc anno implebantur. At cùm ex ſecuro Epiſtolarum S. Gregorii teſtimonio dixerimus, Zottonem anno 591. obiiſſe, mors quoque Arichis ad annum 641. eſt revocanda, & Sigonius emendandus.

num exercitum huic ſententiæ aſtipulantem, ut Platon exarchus oſtendit, (87) inveneris, Martinum etiam ipſum, qui in hac urbe fuit apocriſarius, idem facere coge, ſin minus, quieſce, donec provinciam obtinueris, & exercitum majorem Romano, Ravennatique conſeceris. Quod ſi apertæ vi ſeptum aditum ſenſeris, Martinum ipſum per aliquam doli commentationem aggredere. His mandatis inſtructus Olympius po-
649 ſtero anno Romam, concilio nondum dimiſſo, venit; (88) atque in conſpectum progreſſus, Pontifici, atque Epiſcopis Imperatoris mandata de typo à Paulo edito comprobando expoſuit. Poſtquam autem ea contemni, ac diſertè repudiari ab omnibus magno animorum conſenſu vidit, quod erat ſecundum, armato exercitu terrorem, ac diſſidium patribus inferre tentavit; verùm ne ita quidem conatus ſucceſſit. Quibus rebus cognitis, Pontifex, ut concilium quàm maturrimè perageretur, elaboravit. Itaque ad extremum, re diligenter excuſſa, decretum adverſus Monotheletas ex patrum omnium auctoritate compoſitum, ac certorum ſcribarum manu deſcriptum per omnes Orientis civitates dimiſſum eſt. Cyrus, Sergius, Pyrrus, & Paulus nominatim damnati. Eodem anno Sclavi, & Sarraceni diverſis è partibus Italiam invaſerunt, Sclavi ex Dalmatia, quam occuparant, Sypontum claſſe appulſi Apuliam; Sarraceni ex Africa ad littora Siciliæ delati ipſam inſulam populationibus, & incendiis vaſtare, ac Chriſtianos in ſervitutem abſtrahere inſtiterunt. Sclavorum incurſum ubi Ajo Dux Beneventanus cognovit, tumultuariis cohortibus aliquot ſumptis, raptim eò, imprudentibus tutoribus ſuis, occurrit. Sed prœlio commiſſo incautus ab eis circunventus occiſus eſt. (89) Eo mortuo, Rodoaldus cum validiore manu ſuperveniens Sclavos victoria ovantes invaſit, atque, eis profligatis, Ajonis necem fortiſſimè vindicavit, ac Ducatum inde Beneventanum excepit. Aubedo Legatus à Clothario Rege ad Rotharim miſſus ab eo liberationem Gundebergæ impetravit; itaque regina priſtinæ dignitati eſt reſtituta. Interim Olympius decreto Concilii cognito graviſſimè perturbatus, quod ultimum erat juſſum, ſeſe ad ipſum tollendum per fraudis machinationem Martinum convertit. Jam appetebat ſolemnis Natali-
ciorum Domini dies, qui anni ſexcenteſimi 650
quinquageſimi principium erat futurus, quo die Pontifex antiquâ cæremoniâ ad Baſilicam Præſepis nocturnum Deo ſacrificium facit. Eò igitur Olympius ſolemni ſimulata religione perrexit; & ſpatharium ſuum, quid facere præſentem vellet, admonuit. Ubi verò venit hora, qua Pontifex ſacratum Domini corpus in eam unam curam intentus porrecturus de more Exarcho erat, ſpatharius, ut erat juſſus, ad illum feriendum ſtrictum, præparatumque gladium extulit, verùm divina voluntate ſubitò luminibus captus propoſitum tenere non potuit. Qua re perculſus Olympius poſtea Pontificem allocutus, ſecreta, quæ habebat à Conſtante, mandata aperuit, ac neſarii conatus ſui veniam poſtulavit, ad omnia ſe illius obſequia paratum eſſe pollicitus, cujus caput divino auxilio cuſtodiri inanis ſuus argueret Nataliciæ noctis conaius; cui Martinus, Ego verò te in gratiam ſumma voluntate recipiam, inquit, ſi in hoc conſilio, voluntatique meæ parueris, ut exercitum in Siciliam primo quoque tempore ducas, ac pulſis, deletiſque, qui ibi ſæviunt, Sarracenis, Siculum populum acerbiſſima ſervitute eripias. Quod ſe facturum Olympius dixit, ac, paratis copiis eò traductis, aſſiduis prœliis premere Sarracenos perrexit. (90) Sub eoſdem dies multi religioſi Principes in Diœceſi Torcellana, Juliano Epiſcopo aſſentiente, Templa aliquot conſtruxerunt, eumque vicum Conſtantiacum appel-

(87) Anaſtaſius, à quo Sigonius hæc omnia deſcripſit, in vita S. Martini I. eum tantummodo *Glorioſum Patricium* appeilat, Imperatoris verba ad Olympium referens. Fuiſſe tamen etiam Italiæ Exarchum conſtat ex Appendice Epiſtolæ *ad Theodorum* ipſius Martini, apud Baronium ad annum 645., & Labbeum Tom. VI. Conciliorum col. 72. De tempore, quo Exarchatum Plato geſſit, dubium eſt inter Scriptores; quinimmo à Scaligero, Panvinio, Ricciolio, aliiſque eundem ignorantibus, in Catalogis Exarchorum Ravennatum prorſus omittitur. Baronius ad annum 643. Iſaacio mortuo ſtatim ſucceſſiſſe Platonem contendit. Pagius ad eundem annum Iſaacio ſuffectum Theodorum Calliopam ſcribit; id enim expreſsè narrat Anaſtaſius in vita Theodori Pontificis. Si quid ſentio in hac re, facilè exſolvi poſſe implexum hunc nodum crediderim aſſerendo, Calliopam verè Iſaacio ſucceſſiſſe in Exarchatus dignitate, eique poſtmodum ſubrogatum Platonem. Siquidem deneganda minimè eſt fides Anaſtaſio hæc referenti: *Audiens Imperator quia defunctus eſt Iſacius, miſit Theodorum Patricium Exarchum, cui cognomentum Calliopa ad regendam omnem Italiam*, niſi neceſſitas ſervandæ hiſtoricæ veritatis contrarium ſuadeat. At iſta intacta viget, quin Martini Summi Pontificis auctoritate prorſus labefactetur; quippe ſi ſeriò expendantur ejuſdem verba in Appendice Epiſtolæ *ad Theodorum*, id tantùm evincunt, Platonem Exarchum fuiſſe, cum Romæ Pirrus reſipuit ab hæreſi; reſpondet enim Martinus objectis calumniis, quòd illata Pyrro Romæ vis fuiſſet, inquiens: *Hic ſunt Conſtantinopoli, qui tunc erant Romæ, & ſciunt quæ ibi geſta ſunt: ex quibus interim ſupereſt Plato Patricius, qui tunc Exarchus erat, quique direxit homines tunc ad Pyrrum Romam*. Cum ergo Pyrrus Romanam Urbem non adierit niſi anno 645., ut ſuperiùs oſtendimus, & Iſaacius morte ſublatus fuerit, ipſo fatente Baronio, anno 643 quid vetat credere, intra illius biennii intervallum, miſſum Exarchum Theodorum Calliopam, ac dein revocatum, ſuccedente Platone? Ita verò utrumque S. Martini, & Anaſtaſii, teſtimonium optimè conciliatur.

(88) Adventus Olimpii Romam Octobri menſe anni 649. comigit; Concilium enim, inceptum anno memorato, quinto octobris die, abſolutum eſt ultimo ejuſdem menſis; quod Sigonius minimè animadvertit, annum integrum ejuſdem celebrationi aſſignans, deceptus à ſeptima Indictione, qua illud inchoatum exiſtimavit.

(89) Quinque menſibus cum Patre, annum verò unum poſt illius obitum Ajo imperavit. Ad annum igitur 642. & irruptio Sclavorum in Apuliam, & Ajonis interitus retrahi debet. Refert hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 46. edit. Mediol.

(90) Ex Anaſtaſio in vita S. Martini hæc ſumpſit Sigonius.

pellarunt. (91) Eodem anno Rodoaldus,
Dux Beneventanus, moriens Ducatum fra-
651 tri Grimoaldo reliquit. (92) Poſtero Olym-
pius, cum ingenti labore, ac multo ſuorum
ſanguine Sarracenos Sicilia deturbaſſet, mor-
bo, quem ex labore contraxerat, periit.
Conſtans conatu ſuo lapſus, quòd per Olym-
pium vita Martinum ſpoliare non potuiſſet,
magno dolore tulit, neque tamen propoſito
ſuo deterritus, Olympii morte accepta,
Theodorum Calliopam acceſivit, (93) at-
que, ut iterum Exarchus in Italiam iret,
atque omni arte Martinum capere, & ad
ſe tranſmittere conaretur, injunxit. Eo an-
no Rhodum Sarraceni ceperunt, ac coloſ-
ſum Solis fama nobilitatum ad terram deje-
ctum deleverunt. (94)

FL. RODOALDUS REX.

652 PRoximo, Rotharis Rex, Rodoaldo filio
Rege relicto, vita ceſſit, (95) legibus
à ſe latis, & bello proſperè geſto inſignis.
& quidem vir inter paucos numerandus,
niſi ingentia fortitudinis, ac juſtitiæ decora
una Arriana perfidia maculaſſet. Rodoaldus,
ut belli cauſſam pacis cupidus non quæſi-
vit, ſic patria labe pollutus Catholicos Epi
ſcopos variis afficere detrimentis perrexit.
Theodorus autem Exarchus, fraude ſibi ca-
piendum Martinum cum ſtatuiſſet, Romam
ſimulata itineris cauſſa conceſſit, ac ſolemni

A cum pompa ingreſſus de more in Baſilicam
Lateranenſem proceſſit, ut Martinum ado-
raret ibi ex compoſito aſſidentem. Ubi ve-
rò ad illum pervenit, extemplò, ſigno, quod
conſtitutum erat, accepto, intromiſſi ſatel-
lites ipſum omnia alia ſuſpicantem corri-
puerunt, ac, nemine propter armatum cir-
cunſiſtentem exercitum opem ferre auden-
te, in cuſtodiam tradiderunt. Qua re vul-
gata, ingens, ſubitò terror, ac magna tre-
pidatio inter Catholicos orta. Miſſus inde
ſub cuſtodia Conſtantinopolim Pontifex cu-
ras quoque, ac ſermones hominum gravio-
res excivit, pleriſque ſuperiora Pontificis
Vigilii tempora, cladem que illam Eccleſiæ
B memorantibus, atque ad præteritorum ma-
lorum recordationem planè horrentibus.
Conſtans Martino capto, & ad ſe perducto
lætatus, ipſum Ponticam Cherſonis in Inſu-
lam relegavit, atque ibi teterrimum condi
in carcerem juſſit. Martinus ætate, ac do-
lore Eccleſiæ pereuntis confectus diu miſe-
riam, fœditatemque carceris ſuſtinere non
potuit. Itaque poſtero anno rerum omnium 653
difficultatibus afflictatus pridie Idus Novem-
bris deceſſit, (96) ſanctitate, & miraculis
ita fulgens, ut dignus habitus ſit, qui in
Sanctorum numerum ab Eccleſia referretur.
Vacavit inde Pontificia Sedes, donec cer- 654
tus de ipſius obitu nuncius eſt allatus. Tum
C verò IV. Idus Auguſti Pontifex in ejus lo-
cum Eugenius factus. (97) Eo anno Con-
ſtans

(91) Blondus à Conſtantio Imperatore *Conſtantiacum* appellatum tradit Reg. 8., ſed eum erroris arguit Anonymus Auctor Diſſert. Italiæ medii ævi col. 154. Sigonius hæc hauſit ex Dandulo lib. 6. cap. 8. parte 1., qui à Conſtantis Imp. nomine dictum hunc vicum narrat. In Bononienſi editione hoc à Sigonio additum fuit.

(92) Cum Succeſſores Imperii ſui *Radoaldum*, & *Grimoaldum* fratres poſt *Ajonem* filium Arichis reliquerit, ut ex Paulo Diacono lib. 4. cap. 45. teſtatum habemus, uterque mortuo Ajone Beneventanæ Urbis Principatum adminiſtravit; ad quinque autem annos vitam produxiſſe Radoaldum in eo regimine tradit ibidem Paulus cap. 47.: quo circa cùm anno 642. imperare cœperit, obiiſſe dicendus eſt anno 647.

(93) Sigonius qui Chronologiam Summorum Pontificum antevertit, *Olympii* quoque Exarchi mortem hoc anno retulit. Cum autem *Theodorus Calliopa* iterum Exarchatui ſuffectus non fuerit niſi anno 653. ut Scaliger, Panvinius, & Pagius concordes affirmant, circa eundem etiam annum periiſſe *Olympium* manifeſtum ſit.

(94) Anno XII. Conſtantis Imperat. à Mahuvia Saracenorum Principe capta Rhodus fuit, ut Theophanes tradit, atque ideo anno 653. Zonaras, & Baronius ad eum annum ſcribunt, Coloſſum, ſive Æneum Solis ſimulacrum, Judæo cuidam venundatum fuiſſe, qui nongentos Camelos ex ejus ære oneravit.

(95) Cum in aſſignando Edicti Rotharis anno manifeſti erroris Bacchinium arguerim, labitur quoque ejuſdem Chronologiæ ſeries, quæ Rotharim mortuum anno 654. decernit. Si verum eſſet quod Bacchinius idem ſcribit, initum eſſe Regnum a memorato Rege ſub finem Octobris, numerus annorum ſexdecim, & quatuor menſium adnotatus à Paulo, inexptuſque juxta calculum noſtram ab anno 636., deſineret ad Martii initium anni 653.; verùm cùm certo nullo id teſtimonio firmetur, non video cur abroganda ſit Sigonio fides, qui huic anno 652. Rotharis mortem conſignat; ſi enim duobus, ante Octobrem anni 636., menſibus iniiſſe Regnum dicatur, ſexdecim annorum, & quatuor menſium Imperium ſub hujuſmet anni finem expirat; neque hoc ſtatuto, prorſus perturbatur Deceſſoris Regnum, cùm menſe Auguſto anni 636. adhuc decurreret duodecimus Arioaldi annus; ſequens vero Langobardorum Regum ſeries ad Pauli Diaconi mentem congruentiùs explicatur, ut inferiùs oſtendam. Donec igitur certiora ſuppetant, in ſtatutâ huc uſque hujuſmodi Regum Chronologiâ figendum pedem exiſtimo.

(96) Quæ circa S. Pontificem Martinum I. acta ſunt, Sigonius ex Anaſtaſio deſumpſit, ſed annorum ſeriem, de more, prævertit. Extat in Tomo VI. Conciliorum Labbei Epiſtola ejuſdem Martini ſub num. XV. ex
D qua annus, dieſque initæ perſecutionis dignoſcitur, ideſt XV. Junii anni 653., quo *Theodorus Calliopa* in æde Conſtantiniana ipſum adivit; ſubinde per ordinem referuntur, quæ in itinere ad Bizantii Urbem contigerunt. Reliqua verò uſque ad ejuſdem obitum in Inſula Cherſonæ, quò pulſus in exilium fuerat, in aliis ibidem adnexis Epiſtolis recenſentur. Obiiſſe autem Sanctiſſimus Pontifex dicitur die ſextadecima menſis Septembris, Indictione XIV., quæ illo menſe anno 655. reſpondet. Feſtus dies hujus S. Pontificis in Martyrologio Romano adnotatur ad diem XII. Novembris, quamvis eo die minimè obierit, ut ex Actis ejuſdem conſtat in collectaneis Anaſtaſii à Sirmondo vulgatis.

(97) Hoc quidem anno in Martini locum electus
E eſt Summus Pontifex Eugenius, ſed non poſt obitum ejuſdem, ut Sigonius ſcribit. Siquidem ex Epiſtola, quam Martinus ipſe dedit ex Inſula, in quam deportatus fuerat anno 655. Inſcripſitque, *ad quemdam ſibi cariſſimum de exilii ſui calamitate*, conſtat Paſtorem alterum Romana in Urbe creatum fuiſſe ipſo vivente; ex eadem etiam colligitur, quòd licet, ipſo inſcio, electus eſſet Eugenius, tamen ex ejuſdem conſenſu Pontificiam dignitatem tenuerit. Conſecratio autem Eugenii contigit die octava Septembris hujus anni, ut Pagius teſtatur. Hinc verò Sigonii error dilucidiùs patet, cùm Martinus non deceſſerit, niſi die XVI. Septembris anni ſequentis 655., ut ſuperiori adnotatione jam monui.

ſtans Conſtantinum filium cognomento Pogonatum, conſortem ſibi aſcivit Imperii.
655 Proximo, Petrus Patriarcha Conſtantinopolis in locum Pauli mortui ſubrogatus eſt. (98) Hic, obſequio, ut Catholicos falleret, ſimulato, Synodicam ille quidem, ut moris erat, de fide ſua ad Sedem Apoſtolicam miſit, verùm obſcuram adeo, atque perplexam, ut unam ne, an duas in Chriſto voluntates ſtatueret, judicari non poſſet. Quam ubi Clerus Romanus legit, qui fuit ſemper in tuenda diſciplina Catholica conſtantiſſimus, ſtomacho, atque iracundia ſic exarſit, ut neque illam accipere voluerit, & Pontifici ſacrificium ſe ad Præſepe interdicturum minatus ſit, niſi promitteret, ſe numquam illam approbaturum. (99)

FL. ARIPERTUS REX.

Sequenti, Rodoaldus Rex à Longobar- 656
do, cujus uxori ſtuprum intulerat, interfectus eſt. Quod ubi Longobardi cognoverunt, quia virilis ſtirps ejus nulla ſupererat, continuò novo creando Regi comitia habuerunt, ac ſummis ſtudiis regnum ad Aripertum, Gundoaldi Theodelindæ fratris filium, detulerunt. (100) Hujus item

(98) Paulo Patriarchæ C. P. mortuo ſub finem anni 654., vel initium ſequentis, ſubrogatus à Conſtante Imperatore Pyrrhus fuit, jam antea exauctoratus, ut in Appendice ad Acta S. Martini legitur. Attamen intra paucos menſes eam dignitatem depoſuit, mortis pœna à Deo perculſus eodem anno 655. Itaque Petrus Patriarcha, non Paulo, ſed Pyrro ſucceſſit.

(99) Hæc Anaſtaſius in Eugenii Vita.

(100) Ultra quam hiſtoriæ veritas patitur, Rodoaldi Regnum extendit Sigonius. In errorem ductus eſt à Pauli Diaconi narratione, qui lib. 4. cap. 50. interfectum ait Rodoaldum, *poſtquam ſeptem diebus, ac quinque regnaverat annis*. Fateor, hunc Pauli textum eruditorum omnium ingenia mirè torſiſſe, adeò ut veluti ad ſcopulum alliſi, in varias ſententias abierint, & ſubſequentium Regum Chronologiam ſuſdeque convolverint. Proinde muneris mei eſſe arbitror diligens examen inſtituere, ut quantum licet in re tam obſcura implexaque, ad rectum ordinem hæc hiſtoria redigatur. Difficultas in eo verſatur, quòd cùm certum ſit, anno 643., qui erat Octavus Regni Rotharis, conditas fuiſſe ab ipſo Leges, anno verò 668., qui erat Sextus Regni Grimoaldi, editas ab eodem fuiſſe Leges alias; ſi velimus annos quinque, & ſeptem dies, Rodoaldi Regno poſt mortem Patris aſſerere, reliqui anni intermediis Regibus à Paulo aſſignati, intra hos indubios Chronologiæ Langobardicæ terminos concludi prorſus non queunt. Siquidem cùm Rotharis, ſtatutis legibus, adhuc ſupervixerit octo annis ac pluribus menſibus; Aripertus novem annis regnaverit; uno & tribus menſibus ejuſdem filii Pertaritus & Gundebertus; Grimoaldus verò ſextum jam Regni annum ageret cùm Leges vulgavit, additis quinque annis integris Rodoaldi, triginta ferme annorum numerus conſtituitur, cùm tamen ab anno 643. ad annum 668. nonniſi viginti quinque intermedios fluere potuiſſe quiſvis intelligat. Bacchinius, qui hunc errorem optimè deprehendit, ut illum declinaret, opinatus eſt, Rodoaldum aſſumptum fuiſſe à Rothari Patre in Regni conſortium; proinde ait, prædictos quinque annos & ſeptem dies, non ab obitu Rotharis, ſed ab eo tempore, quo Regni conſors declaratus fuit Rodoaldus, eſſe numerandos; ita enim omnia componi, ait, aſſerendo Rodoaldum, mortuo Patre, ſex tantùm circiter menſibus imperaſſe. Attamen, ſi meam hac in re ſententiam liceat proferre, plus ingenii, quàm veritatis huic opinioni ineſſe crediderim; duo enim valida, ut reor, argumenta me retrahunt, ne eidem ſubſcribam. Primum eſt, difficulter eruditis perſuaderi poſſe, id (ſi accidiſſet) ſilentio prætcriturum fuiſſe Paulum Diaconum, qui declaratum Regni conſortem Adaloaldum, Cunibertum, Hildebrandum, ac ipſum etiam Liutprandum Regem conſtitutum, nondum è vivis ſublato patre Anſprando, in decurſu hiſtoriæ tam diligenter enarrat. Secundum eſt, à Paulo Diacono, non tam Regni ſocietatem referri, ſed annos etiam, quibus tum ſimul, tum ſoli regnavere, clarè diſtingui. Cùm ergo nihil horum in Rodoaldo Paulus recenſeat, contrarium potiùs evincitur: nec aſſentiri Bacchinio poſſumus, niſi aut negligentiæ Paulus damnetur, aut tantummodo divinando id aſſeratur. Longiùs aberravit Pagius, qui ſubverſam à cæteris Scriptoribus (ut ipſe ait) uſque ad Grimoaldum, Langobardorum Regum Chronologiam emendaturus, Rotharis Regnum inchoavit ab anno 630., clauſitque anno 646., ac Rodoaldum regnaſſe ſcribit quinque integris annis uſque ad 651. Verùm cùm ſupra oſtenderimus annum 643. promulgati à Rothari Edicti verè fuiſſe octavum illius Regni, producenda eſt procul dubio ejuſdem vita ultra annum 646. ut expleri poſſint reliqui octo anni, & quatuor menſes, quibus illum regnaſſe ipſemet Pagius cum Paulo Diacono fatetur. Sigonius, qui ut locum faciat quinquennio Regni Rodoaldi poſt mortem Patris, eundem obiiſſe narrat anno 656., decurtare poſtmodum cogitur Ariperti ſucceſſoris vitam, quinque tantùm, vel ſex annos incompletos Regno ejuſdem aſſignans uſque ad annum 661. cùm tamen novem annis regnaſſe illum Paulus Diaconus apertiſſimè referat. Eadem Baronii ſententiæ difficultas objicitur, qui mortem Rotharis anno 654. figit; dumque Rodoaldo filio quinque annos aſſignat uſque ad annum 659., Ariperto ſucceſſori quatuor tantùm annos relinquit, Grimoaldum anno 663. eidem ſuffectum enarrans. Itaque, ut meam tandem ſententiam exponam, ſentio cum Bacchinio, Rodoaldum paucis tantummodo poſt patrem menſibus regnaſſe; initium autem Regni ejuſdem anno 653., mortuo ſub finem anni ſuperioris Rothari Patre, conſigno; Bacchinius enim uno anno erravit, ob malè collocatum anno 644. Rotharis Edictum. His autem ſtatutis, ſeriem annorum, quæ uſque ad Grimoaldum à Paulo Diacono aſſignatur, commodè impleri, inferiùs oſtendam. Interim, ut reſpondeam Lectoribus, à quibus interpellari meritò poſſum, quid de illis quinque annis ac ſeptem diebus, quos Paulus Rodoaldi Regno aſſignavit, aſſerendum ſit, poſtquam Bacchinii opinio, quæ nodum exſcindere videbatur, exploſa fuit, paucis me expedio hæc reponens. Cùm inextricabiles ubique nexus occurrant, nulla facilior, planiorque patet via ad veritatem propius attingendam, quàm ſi dicamus, vel corruptum hoc loco Pauli Diaconi textum, vel excidiſſe ex illius calamo annos pro menſibus, ita ut loco, *poſtquam ſeptem diebus, ac quinque regnaverat annis*, legendum ſit, *poſtquam ſeptem diebus, ac quinque regnaverat menſibus*. Ut hoc fidenter proferam, duo faciunt. Primum eſt, componi minimè poſſe (ut jam oſtendi) cum utroque Rotharis, & Grimoaldi Edicto annos intermediis Regibus à Paulo aſſignatos; inde enim error in aſſignatis a Paulo annis manifeſtè dignoſcitur. Alterum eſt, quòd animadvertam in ſolo Rodoaldo *dies Regni* à Paulo numerari; nuſquam enim in aliis Regibus *dies* ab ipſo computati leguntur; Hinc verò Pauli mentem dilucidè colligo; ſiquidem, cùm *annos* numerare voluit, *menſes* adjecit; in Rodoaldo verò, cùm *de menſibus* ageret, *dies* recenſuit, quamvis men-

res geſtæ nullæ commemorantur, Catholi-
cæ verò doctrinæ deditus fuiſſe exiſtimatur.
Eodem etiam anno Aſterius Archiepiſcopus
657 Mediolanenſis, & poſtero Eugenius Ponti-
fex Romanus vitæ finem fecerunt. Fortis
ad Archiepiſcopatum, Vitalianus ad Pon-
tificatum evecti. (1) Vitalianus conſecra-
tus Legatos de more cum Synodica ad Im-
peratores miſit, qua ſe Pontificem deſigna-
tum ſignificavit. Principes, Legatis beni-
gnè acceptis, & privilegia Romanæ Eccle-
ſiæ renovarunt, & codices Evangeliorum
auro, gemmiſque diſtinctos Beato Petro in-
ſignis loco muneris remiſerunt. (2) Idem
Maurum Archiepiſcopum Ravennatem au-
ctoritatem Pontificiam præ ſuperbia recu-
ſantem ad ſe vocavit, & venire detrectan-
tem à ſacris amovit. Maurus autem eouſque
furoris proceſſit, ut eadem in Vitalianum
tela retorſerit. Quin etiam Ferraria, quam
à Smaragdo mœnibus cinctam fuiſſe ſupra
commemoravimus, incolarum jam multitu
dine aucta, ab eodem Vitaliano, Epiſcopi
dignitate ornata eſt. (3) Marinus Epiſco-
pus datus duodecim ei vicos (Maſſas ap-
pellarunt) attribuit. Aripertus autem Rex
Papiæ Oratorium D. Salvatoris extruxit,
idque poſſeſſionibus eximiis honeſtavit. Per
eoſdem etiam annos clara Joannis Epiſcopi 658
Bergomatis fama enituit. Hic Arrianos Ber-
gomo expulit, & Farram oppidum ad Ca-
tholicam fidem traduxit, ac ſacello Beati
Martyris Alexandri conſtructo ornavit, &
Joanni Bono Mediolanenſi Archiepiſcopo,
qui anno ſexcenteſimo quinquageſimo nono 659
iniit, (4) familiaris admodum fuit, ejuſ-
que auxilio opportunè ſummiſſo, ſæpe Ar-
rianos inceſſit, homo tantæ ſanctitatis, ut
aliquando, cùm Mediolano Bergomum ſe
referret, Abduam amnem ſiccis inſignitus
pedibus pertranſiverit. (5) Anno inde ſex- 660
centeſimo ſexageſimo Felici Antiſtiti Aqui-
lejenſi Joannes II., & poſtero, quantum 661
colligi conjectura licet, Graſulſo Foroju-
lienſi, & Theudolapio Spoletano Ducibus
Ago, & Zotho ſuffecti. (6) Eo quoque
Aripertus Rex vita functus eſt, (7) Per-
tharito, & Gundeberto filiis regni heredi-
bus inſtitutis, quorum Pertharius Medio-
lani, Gundebertus Papiæ conſedit.

FL.

mente abſtractus *annos* pro *menſibus* ſcripſerit.

Neque hoc novum videri debet, nempe Auctores ipſos, aliquando à ſuomet calamo deceptos, rem unam pro alia exaraſſe. Exempla in promptu ſunt, cùm bis lapſum Leonem Oſtienſem adnotet Pagius ad annum 951. num. 2., & 1016. num. 8. Quippe ubi ait lib. 1. capite ultimo, obſeſſam fuiſſe à Berengario Adelaidem in Arce Canuſina *ferme per triennium*, legendum eſt, *ferme per trimeſtre*; ubi verò de Normannis loquens lib. 2. cap. 37. refert eos advenisſe in Italiam *ante annos ferme ſexdecim*, legendum eſt, *ante menſes ferme ſexdecim* Addo, ex ipſo Hiſtoriæ Pauli contextu colligi, breviſſimum fuiſſe *Rodoaldi* Regnum; narrata namque ſucceſſione ejuſdem Rothari Patri, ſtatim ſubjungit, eundem à gregario milite ob ſtupri flagitium fuiſſe interemptum. Quod enim Paulus intermiſeet, & Bacchinius ex ipſo credulè retulit, celebratas nempe fuiſſe a Rodoaldo cum Gundeberga nuptias, commenticium prorſus eſſe Fredegarius Auctor coævus evincit, qui hanc Reginam non Rodoaldo filio, ſed Rothari Patri poſt Arioalduin nupſiſſe narrat. Porrò cùm in hac re componenda, conjecturis ſolummodo uti poſſimus, meam quoque proponere libuit, ut quam veroſimiliorem Eruditus Lector judicaverit, amplectatur.

(1) Hoc loco tandem in viam redit Sigonius Summorum Pontificum annos deſignans, cùm verè hoc anno Eugenius, primo Junii die, vitæ finem fecerit, eique trigeſimo Julii ejuſdem anni ſucceſſerit Vitalianus. Enormiter tamen aberrat, dum *Aſterii* Archiepiſcopi Mediol. mortem ſuperiore anno 656. contigiſſe teſtatur; ſexdecim ſiquidem annorum anachroniſmo laborat, cùm Aſterius anno 640. quarto Julii die è vita migraverit. Suſpicabar hauſtum eſſe hunc errorem è mendoſis Donati Boſſii Chronicis, in quibus creatus dicitur *Aſterius* anno 646., ac decem annis ſediſſe. At Sigonius electum *Aſterium* anno 628. jam retulerat, quocirca quis Auctor eidem fuerit, ut viginti octo annorum ſedem *Aſterio* tribueret, divinare non licet. Antiqui omnes Catalogi non ultra decem annos, & aliquot menſes huic Eccleſiæ illum præfuiſſe teſtantur. Idem de *Forti* Archiepiſcopo dicendum, qui anno 641. Mediolanenſis Antiſtes renunciatus eſt, ac è vivis ereptus anno 644.

(2) Ex Anaſtaſio hæc Sigonius deſcripſit.

(3) Vitaliani Diploma, quamvis valde dubium, recitat Ughellus in Epiſcopis Ferrarienſibus Tomo II., ubi de Marino agit. Reliqua narrat Rubeus in Hiſt. Raven. ad annum 652.

(4) Excuſari hic à craſſo errore Sigonius non poteſt, cùm certum ſit, decennio jam ante *Joannem*, dictum *Bonum*, Mediolanenſi Eccleſiæ præfuiſſe. Invenitur enim in Concilio Lateranenſi à *Martino I.* anno 649. celebrato, memoratoque ab ipſo Sigonio, ſubſcriptus primus ex tribus Epiſcopis, qui, abſoluta Synodo, eidem conſtitere Tom. 6. Concil. Labbei. Ughellus delectum fuiſſe *Joannem* ad hujus Eccleſiæ Regimen tradit circa annum 641.; ex catalogo tamen antiquo, à Papebrochio illuſtrato, aliiſque Mabillonii, & Capituli Metropolitani colligitur ſedis illius initium in annum 645. incidiſſe.

(5) Acta Sancti hujus Epiſcopi Bergomenſis *Joannis* illuſtrantur eruditis Commentariis ad diem XI. Julii in Actis SS. Bollandi.

(6) Paulus Diaconus, qui hæc tradit lib. 4. cap. 52., *Attonem* vocat *Theudelapii* ſucceſſorem apud Spoletum. In Catalogo ante Chronicon Farfenſe editum Tom. II. parte II. *Rerum Italicarum*, poſt Theudelapium, qui ibidem appellatur *Feudelabius*, ponitur *Tato* Dux Spoletanus anno I. menſibus VI. Joannis Aquilejenſis Antiſtitis electionem, anno 660. peractam fuiſſe confirmat Ughellus, ut ad annum 646. jam monui.

(7) Difficultas graviſſima, de qua ſuperiùs diſſerui ad annum 656., in deſignando anno mortis Rodoaldi, in varias quoque ſententias circa obitum Ariperti Scriptores diſtraxit. Eas recitat Pagius ad annum 663., quo Baronius (prorſus citra verum) vita functum Langobardum hunc Regem tradidit. Quin imo tanta eſt eorundem diſſenſio, ut alii annos Regni Ariperti enormiter mutilent, alii in ſerie hujuſmodi Regum Aripertum omninò prætereant, inter quos numerari poteſt magni nominis vir Mabillonius in Catalogo præmiſſo ſecundo volumini *Sæculorum Ordinis S. Benedicti*; alii denique nullum Regni tempus Pertharito, ac Gondeberto, ejuſdem filiis, relinquant. Tenendum tamen conſtanter crediderim hoc verè anno 661. Aripertum obiiſſe, cùm in id conſentiant Clariores Viri, Sigonius, Pagius, Bacchinius, Blancus, quamvis à nullo eorundem rectè ſtatutum videam Regni illius exordium, cùm primus ad annum 656 ſecundus cum Sigeberto ad annum 651., poſtremi verò ad annum 654. illud ſtatuerint. Ex ſuperiùs à me productis ſatis comprobatum exiſtimo, Aripertum Regno donatum, circa Junii menſem anni 653. Quo circa cùm eidem novem Regni annos Paulus Diaconus tribuat, exceſſiſſe illum

FL. PERTHARITUS, & FL. GUNDEBERTUS *Fratres* REGES.

VAriis inde inteſtinarum diſcordiarum procellis Longobardorum agitari regia cœpta multum ut firmitatis, ſic etiam dignitatis, non ſine magno Italiæ damno amiſit. Omnis verò principium labis ab immoderata dominandi libidine ortum. Quippe Gundebertus ſua ſorte non contentus cum fratre de regno contendere, eumque inde dejicere inſtitit: atque adeo in eo perſeveravit, ut, quod ſe viribus ſuis tentare vix poſſe vidit, id aliena ſibi virtute obtinendum exiſtimarit. Nam Garibaldum Taurinatium Ducem ad Grimoaldum Beneventanum petitum auxilium miſit, ſororemque ſe, ſi enixè ab eo juvaretur, nuptui daturum ſpopondit. Garibaldus profectus egregiè legationem eſt ementitus: ſiquidem Grimoaldum non ad opem, ut juſſus erat, ferendam acuit, ſed ad regnum ſibi ex opportuna fratrum diſcordia vindicandum. Grimoaldus ad novam regni cupiditatem erectus avida continuò ſpe facilem totius rei exitum devoravit, ac Romualdo filio Duce Beneventi inſtituto, maximiſque repente contractis & domi, & in itinere copiis, Papiam verſus proficiſci contendit. Ubi verò Placentiam venit, Garibaldum miſit, qui præſentem ſuum Regi adventum prænunciaret. Is à Gundeberto de ratione Grimoaldi ex dignitate recipiendi conſultus, auctor ei fuit, ut honoris cauſſa illum in regiam ſuam acciperet, quippe qui & auxilio ſui veniret, & mox ſororem ejus ſibi copulaturus matrimonio eſſet: quòd ſi de illius fortaſſe erga ſe animo dubitaret, lorica ſub veſte indutus occurreret. Quod cùm Gundeberto probaſſet, tum ad Grimoaldum profectus, perfidè ipſum, ut ſibi à Gundeberto caveret, admonuit: nam ſe compertum habere, illum occidendi ipſius cauſſa cum lorica futurum. Credidit id Grimoaldus: itaque, cum in regiam receptus per mutuam ſalutationem Regis in amplexum veniſſet, verèque eum, ut Garibaldus docuerat, lorica munitum eſſe ſentiret, id ad cædem ſui paratum criminatus, ipſum confeſtim gladio ſtricto confodit, ac ditionem ejus invaſit. Ea re accepta, Pertharitus, qui Mediolani regnabat, in timorem ſui adductus, quanta maxima celeritate potuit, fugam arripuit, atque ad Cacanum Hunnorum ſe recepit, Mediolani Rodelinda uxore, & filio Cuniperto relictis. Garibaldus poſt Taurini ab amico Gundeberti meritò in Paſchate interfectus. (8)

FL. GRIMOALDUS REX.

GRimoaldus Mediolano potitus, avidè utrumque, & Rodelindam, & Cunipertum arripuit, ac Beneventum exilii cauſſa tranſmiſit: mox Papiam reverſus, regnum, ipſis conſentientibus Longobardis, excepit,(9) ac nuptiis cum ſorore Gundeberti ingenti omnium lætitia celebratis, exercitum Beneventum remiſit, paucis duntaxat optimatibus ſecum honoris cauſſa retentis. Hinc in unum Pertharitum converſus, quo vivente, ipſe de regno ſemper ſibi videbatur eſſe laboraturus, legatos ad Cacanum miſit, obteſtatum, ut Pertharitum è regno ſuo dimitteret; ni faceret, pacem cum Longobardis nullam ſibi poſthac futuram ſciret. Hac de cauſſa Pertharitum Cacanus ſuis cedere finibus juſſit. Pertharitus, cùm ſubſidium aliud nullum ſalutis occurreret, ad Grimoaldi clementiam ſibi confugiendum exiſtimavit: itaque in Italiam reverſus, cum Laudem perveniſſet, Unulſum ad eum unicum amicum ſuum præmiſit, qui de adventu ſuo commonefaceret, ac ſupplex ſibi veniam ab eo, & incolumitatem expoſceret. Ea re cognita, Grimoaldus miſeri-

illum vitâ poſtremis menſibus hujus anni 661. quo nonus ejuſdem annus à Junio incœptus decurrebat, congruentiùs ad reliquam hiſtoriæ ſeriem tutò poſſumus affirmare.

(8) Fuſiùs hæc omnia enarrat Paulus Diaconus capite ultimo libri quarti.

(9) Valde miror Sigonium, qui Pauli Hiſtoriam diligentiſſimè legit, Ariperti mortem, & Grimoaldi Regnum cum eodem anno conjungere. Paulus enim lib. 5. cap. 33. ubi interitum Grimoaldi refert, apertiſſimè ſcribit: *Hic, poſt mortem Ariperti Regis, expleto jam anno, & menſibus tribus Langobardorum Regnum invaſit*. Itaque intermedium hoc tempus certo certius effluxit; nec minori opus erat, ut diviſo inter Fratres Regno, ortiſque inter ipſos diſſidiis, Legatio ad Grimoaldum inſtitueretur, qua peracta Grimoaldus inſtruere exercitum debuit, iter aggredi, atque occupatis Urbibus Ticini, ac Mediolani conſenſum Langobardorum elicere, ut in Regnum ſalutaretur. Hæc omnia paucis menſibus abſolvi non poterant; ſed etiam ſi abſolvi potuiſſent, nemo non decernet ſtandum eſſe teſtimonio Pauli, annum unum, & tres menſes Pertharini, ac Gundeberti Regno aſſignantis. Difficultas vergit in ſtatuenda Epocha incœpti Regni Grimoaldi. Pagius ad annum 663. num. 4. Baronium reprehendit, quòd ei anno illam affixerit, contendens anno ſuperiori 662. collocandam, ſubjungenſque *ex infra dicendis* Baronii opinionem everti. Nuſquam tamen de illa poſtmodum loquitur; ſolummodo ad annum 673. num. 2. ſcribit ex initio Liutprandi, anno 712. ejuſdem gentis Regis renunciati, præcedentium Regum Chronotaxim eſſe digerendam, adeòque Sigebertum uno anno erraſſe, dum initium Grimoaldi refert ad annum 661., ejuſdem verò obitum ad annum 670. Rationes tamen, quibus evertendam Baronii opinionem promiſerat, nullas adducit. Quod innuere videtur, id eſt, novem annos tum à Sigeberto, tum à Paulo Diacono Grimoaldi Regno eſſe attributos, quos fortaſſe arbitratur componi non poſſe cum anno initi Imperii 663. & depoſiti ob mortem anno 671. Hunc tamen ſcrupulum facilè elidi poſſe cenſeo, ſi juxta ſeriem Chronologicam huc uſque expoſitam computus fiat. Cùm enim Aripertus anno 661. in finem vergente obierit, Pertharitus autem, & Gundebertus ejuſdem filii anno uno, & tribus menſibus regnaverint, Grimoaldus Regnum obtinuit primis menſibus anni 663. Ab hoc autem anno uſque ad 671., quo ad medium ſaltem provecto vitam explevit, novem anni ſaltem incompleti optimè numerantur, cùm à primis menſibus anni ejuſdem, nonus jam decurrere incœpiſſet. Porrò Sigonius hoc anno 661. Regnum Grimoaldi incipiens ſe ipſum tueri nequit. Annus enim 668. ſeptimus procul dubio fuiſſet contra ineluctabile documentum ab ipſo relatum, Edictum videlicet Grimoaldi eo anno editum, in quo ſextus tantummodo enunciatur.

ſericordia tactus, illum ſe ſummo ſtudio
recepturum eſſe reſpondit, atque hoſpitium
Papiæ pro dignitate inſtrui, ac res neceſſa-
rias expediri mandavit. Confluente inde ad
eum, viſendi ac ſalutandi cauſſa frequenti
Papienſium multitudine, in ſuſpicionem,
ut ante, regni ab amicis adductus, ſubitò
de ſententia deſtitit, atque eum proxima
nocte cuſtodiri, & comprehenſum interfici
per diſpoſitos ad id facinus homines impe-
ravit. Fortè accidit, ut amici beneficio
Pertharitus id ſenſerit: itaque ſingulari Unul-
fi induſtria, expedito ſugiendi conſilio, ha-
bitum permutavit: &, cuſtodibus deceptis,
noctu domo, atque Urbe per averſam par-
tem, qua diſpoſitæ vigiliæ nullæ erant, ad
amnem evaſit: atque, arreptis, quos fortè
in paſcuis nactus eſt, equis, ipſe cum co-
mitibus ab Unulfo datis Haſtam primùm,
deinde Taurinum, amicas Civitates, appe-
tiit: atque inde in Franciam tranſiit. Fu-
gam Perthariti cognitam Grimoaldus ini-
què tulit, ita tamen, ut Unulfo, cujus ope-
ra ſalvus aufugerat, non ſolùm non ſuccen-
ſuerit, verùm præmia etiam propter fide-
lem navatam domino ſuo operam ampliſſi-
mè impertierit: ac magnificè collaudato li-
beram, & ſecum manendi, & Pertharitum
ſequendi fecerit poteſtatem. Perthariti mi-
662 ſericordiâ rex Francorum commotus poſte-
ro anno adverſus Grimoaldum maximum
in Italiam militum numerum miſit. Adver
ſus quos Grimoaldus progreſſus, quos vi
ſuperare ſe poſſe diffidebat, arte capere ſta-
tuit: quippe, commiſſo prœlio, fugam ſi-
mulatam arripuit, ac quaſi trepidans caſtra
omnibus rebus, ſed præcipuè vino, referta
reliquit, ratus Francos opimæ prædæ in-
tentos omnem rei militaris induſtriam re-
miſſuros. Neque aliter, quàm putarat, eve-
nit. Franci Grimoaldum vero metu ceſſiſſe
arbitrati, caſtris opulentis potiti, ultra ho-
ſtem perſequuti non ſunt, verùm per ocium
epulas inſtruxerunt, &, cum avidius cibo,
potuque corpora ab omnibus hoſtium ſecu-
ri inſidiis oneraſſent, quieti ſe tradiderunt.
Quo cognito, Grimoaldus poſt ſecundam
vigiliam ſomno, vinoque merſos adortus,
tantam eorum ſtragem edidit, ut paucos
tantùm reliquerit, qui nuncium cladis do-
mum retulerint: is locus non procul ab
Haſta ab re ipſa Francorum eſt rivulus ap-
663 pellatus. (10) Poſtero anno Conſtans Im-
perator in Italiam venit. Ejus profectionis
multæ cauſſæ produntur: alii triſti Theo-
doſii fratris viſo deterritum, qui ab eo in-
terfectus ſæpe ſe in quiete obtulerat, ac,
poculo ſanguine pleno porrecto, ut biberet,
invitarat, terram inviſam relinquere voluiſ-
ſe ferunt: (11) alii odio Conſtantinopolita
norum, quos propter hæreſim à ſe averſos
videbat, impulſum, Imperium Romam tra-
ducere cupiviſſe: (12) quidam cupiditate
Longobardorum ex Italia pellendorum ar-
ſiſſe tradunt: inter quos eſt Anaſtaſius, &

A Paulus, (13) quos ſequi libet. Ineunte igi-
tur vere, Conſtans maximam, atque orna-
tiſſimam omnibus rebus claſſem Tarentum
applicuit, eo animo, ut bellum Longobar-
dis inferret. Ibi cum eremitam quendam
ſedere, qui divino afflatus ſpiritu multa
vaticinaretur, audiſſet, experiendæ artis
ejus ſtudio ipſum conſuluit, num, quod
moliebatur, Longobardos eſſet Italia exa-
cturus; cui ille: minimè omnium, inquit,
neque enim per D. Joannem Baptiſtam li-
cet: cui gens illa eximio cultu, ac præci-
pua religione deſeruit. Qua voce haudqua-
quam deterritus Tarento Beneventum exer-
citum duxit, Luceria, & ceteris Longo-
B bardorum Urbibus in itinere occupatis: at-
que eam Urbem corona circundatam, ma-
gna vi oppugnare inſtituit. Præerat Duca-
tui, ut diximus, Romualdus Grimoaldi re-
gis filius. Is de ſua ſalute ſolicitus ſub ipſum
Conſtantis adventum Jeſualdum nutricium
ſuum ad patrem maturato itinere proficiſci,
&, quanto ipſe verſaretur in periculo,
oſtendere juſſit. Eo profecto, ipſe univerſi
certaminis caſum detrectans, crebris eru-
ptionibus, ac levibus prœliis faciendis ho-
ſtem diſtinuit, primumque illius impetum
ſumma arte deluſit. Grimoaldus autem pe-
riculi filii certior factus, ſubitò, quàm ma-
ximum potuit, exercitum comparavit, ac
C Lupo Duci Forojulienſi, quem Agoni mor-
tuo ſubſtituerat, regiam commendavit.
Inde licèt à multis in itinere deſertus, ac
ſummis ab aliis incommodis conflictatus,
Beneventum magnis itineribus ire conten-
dit: ac Jeſualdum ad ſignificandum adven-
tum ſuum maturè præmiſit. Jeſualdus præ-
greſſus, cum Benevento vicinus eſſet, eſt
captus, atque ad Imperatorem adductus.
Quærenti Imperatori unde veniret, & quò-
nam pergeret, ſyncero animo ſe à Grimoal-
do venire reſpondit, ab eo miſſum, ut fi-
lio maturum ſuum adventum ſignificaret.
Qua re audita, Conſtans in timorem rerum
ſuarum adductus ineundæ cum Romualdo
D pacis cepit conſilium, ut incolumis Neapo-
lim ante adventum Grimoaldi rediret: ac-
ceptaque in id obſide Romualdi ſorore Giſa,
compoſuit pacem. Verùm fallendi illius
gratiâ Jeſualdum ad muros prodire, ac pa-
trem auxilio venire non poſſe, juſſit nun-
ciare, præſentem mortem minitatus, ſi ſe-
cus eſſet locutus. Jeſualdus ad mœnia pro-
ductus Romualdum excivit, & clara voce,
ut omnes audirent, eum bono eſſe animo
juſſit: nam patrem ejus ea nocte ad Sagrum
amnem eſſe caſtra metatum. Quo dicto
exaſperatus Imperator confeſtim caput à
cervicibus abſcindi, ac per lithobolon in
Urbem projici imperavit: ac ſubitò Gri-
E moaldi adventum metuens, ſoluta Beneven-
ti obſidione, Neapolim ſe recepit, nonnul-
lis interim ad Calorem amnem à Tranſe-
mundo, Comite Capuano, (14) detrimen-
tis affectus. Tum Saburrus, unus ex opti-
ma-

(10) Referenda hæc eſſe ad annum ſequentem 663., ex ſtatuta eo anno Regni Grimoaldi Epocha manifeſtè deducitur. Cæterùm hæc omnia narrat Paulus Diaconus lib. 5. cap. 2., & ſeqq.

(11) Auctor eſt Sigonio Cedrenus, qui hæc narrat ad annum XVIII. Conſtantis.

(12) Alteram hanc cauſſam prodit idem Cedrenus ad annum memoratum.

(13) Anaſtaſius hæc habet in vita Vitaliani, & Paulus Diaconus lib. 3. cap. 6. Editionis Mediolanenſis.

(14) Comes hic Capuanus à Paulo Diacono lib. 5. cap. 9. *Mittola* appellatur. Agnomen fortaſſe hoc erat, cùm lib. 4. cap. 53. Comitem Capuanum, Grimoaldi fidiſſimum adjutorem, ipſe Paulus *Tranſemundum* vocaverit, antequam Conſtans Imperator Bene-
ve-

matibus ejus, profeſſus ſe, ſi viginti mil-
lia peditum accepiſſet, facilè Grimoaldi
exercitum deleturum, cum iis perrexit ad
Formias. Quod ubi Grimoaldus, qui jam
Beneventum pervenerat, intellexit, pri-
mùm ipſe proficiſci adverſus eum in animo
habuit; deinde, mutato conſilio, filium mi-
ſit, præſertim verò id ſibi muneris ſummo
animi ſtudio depoſcentem. Ibi commiſſo
prœlio, cùm ancipiti ab utraque parte di-
micaretur eventu, Amelongus quidam,
qui Regiam haſtam ferebat, victoriam ad
Longobardos memorabili caſu traduxit:
quippe haſta ambabus manibus nixus Græ-
cum quendam fortè obvium tanta mole
percuſſit, ut ipſum è ſella decuſſerit, atque
haſta infixum in ſublime ſupra caput extu-
lerit, omnibus ingenti novæ rei admiratio-
ne prope attonitis. Quod ubi Græci vide-
runt, metu perterriti in fugam ſe conver-
terunt, ac non dubiam Romualdo victo-
riam reliquerunt. His de rebus Conſtans,
cùm ſe fruſtra adverſus Longobardos labo-
rare, quemadmodum ſacro acceperat à vate,
videret, ne temere in Italiam veniſſe vide-
retur, Romam ſibi adeundam putavit. Ea
re Romam nunciata, placuit Pontifici, quo
niam res erat novi, aut certè vetuſtate
obliterati exempli, ut Græcus Imperator
Romam accederet, novo, eoque omnium
ampliſſimo pompæ genere illum excipi; ne-
que enim, ut in Exarchis accipiendis, ob-
viam miſiſſe ſatis habuit, ſed ipſe quoque
occurrit, neque in Laterano expectavit,
ſed in Vaticanum ad vota facienda dedu-
xit. Ita Conſtans Imperator à Vitaliano
Pontifice, & univerſo Clero, Populoque
Ro. obviam ad quintum lapidem honoris
cauſſa progreſſo exceptus III. Nonas Julias
Urbem inivit: (id cum ſexta indictione
factum ſcribatur, in annum DCLXIII. in-
currit:) atque ad Baſilicam Vaticanam ve-
nerabundus acceſſit, & precationem adhi-
buit, ac dona tulit: poſt triduum autem,
qui dies fuit Sabbati, ædem ad Præſepe in-
viſit, eamque pariter donatam reliquit: po-
ſtridie cum exercitu revertit in Vaticanum,
ac comiter à Clero S. Petri exceptus, ſa-
crificio perpetrato, pallium auro textili
obtulit; inde ſequenti Sabbato ad Latera-
num progreſſus, in Baſilica Julii accubuit:
poſtridieque in Vaticanum regreſſus, re di-
vina audita, ſalutem Pontifici dixit; &,
cùm duodecim dies in Urbe moratus omnia
ex ære ornamenta, quibus Urbs antiquitus
fuerat inſigniter exornata, ſurripuiſſet, ita
ut ne tegulis quidem nobiliſſimi templi
S. Virginis ad Martyres abſtineret, poſtri-
die haud bona Pontificis, Romanorumque
cum gratia, terreſtri itinere Neapolim, at-
que inde in Siciliam ſe recepit (15). Gri-
moaldus, Benevento liberato, Tranſemun-
dum Capuæ Comitem, cujus ſtrenua in eo
bello uſus opera fuerat, generum ſibi aſci-
vit, ac, mortuo Zothone, Spoleti Ducem
effecit, atque inde Papiam repetiit. Lupi
Ducis Forojulienſis multa nefaria facinora

A abſente rege edita ferebantur. Nam inter
Venetos per viam, quæ antiquitus in mari
ſtrata fuerat, equeſtrem ad Gradum inſu-
lam exercitum introduxerat, ac, direpto
oppido, veteres Aquilejenſis Eccleſiæ the-
ſauros averterat; & apud Papiam, cùm re-
lictus Regiæ cuſtos à Grimoaldo fuiſſet,
multa ſuperbè, impotenterque commiſerat,
quòd Grimoaldum à bello non reverſurum
eſſe ſibi perſuaſiſſet. Itaque ubi eum domum
repetere victoria ovantem audivit, flagitio-
rum conſcientia tactus, ſeſe in Forum-Ju-
lium retulit, ac defectionem à rege inivit.
Ob eam rem Grimoaldus vehementer ira,
atque indignatione exarſit; belloque adver-
B ſus eum decreto, ne Longobardos civilibus
bellis aſſueſaceret, Cacanum Hunnorum ad
ejus excidium invitavit. Neque Cacanus
præclaram tantæ prædæ dimiſit occaſionem.
Itaque poſtero anno cum infinito popula- 664
rium numero in fines ejus irrupit, ac latè
populari omnia cœpit. His detrimentis Lu-
pus impulſus impigrè, fortiterque & ipſe
cum ſuis occurrit. Pugnatum eſt per quat-
triduum tanto animorum ardore à Foroju-
lienſibus, ut ſatis conſtet, Cacanum primis
diebus multò plus cladis, quàm intulerit,
accepiſſe. Ad extremum ira ſimul, ac cu-
piditate victoriæ inflammatus tanto ſe cum
omnibus ſuis impetu in Longobardorum
C aciem incitavit, ut non eos ſolùm loco mo-
tos averterit, ſed ipſum etiam in prœlio
Lupum occiderit. Arma inde adverſus
Longobardos, qui caſtella inſederant, ſum-
mo ſtudio circumlata, regioque latè popu-
lationibus, atque incendiis diripi, ac va-
ſtari temere cœpta. Id verò ubi Grimoal-
dus audivit, nunciis miſſis Cacanum mo-
nuit, ut, Lupo vindicato, Forojulienſi re-
gione decederet. Cui reſpondit Cacanus,
ſe haudquaquam terram eam relicturum,
quam ipſe armis, ac multo ſuorum ſangui-
ne partam teneret. Quo reſponſo Grimoal-
dus incenſus, bellum adverſus eum decre-
vit, ac copias in eam rem, quàm maximas
D potuit, comparavit, verùm haudquaquam
cum immenſo Cacani exercitu conferendas.
Aderant fortè legati Cacani, cum ipſe exer-
citum recenſebat: ibi exiguitatem copiarum
ſuarum occultare, ac majoris ſpeciem præ-
bere exercitus volens, legatoſque decipere,
eoſdem milites diverſo habitu, atque arma-
tu inſtructos in præſentia legatorum per
dies aliquot, quaſi novum ſemper exerci-
tum, decurrere juſſit, atque ad eos con-
verſus ita dixit: Cum hac, quam vidiſtis,
multitudine Cacanum invadam, niſi proti-
nus ForiJulii finibus ceſſerit. Quæ cum Ca-
cano legati renunciaſſent, territus extem-
plo ſe in regnum ſuum recepit. Lupo in-
E terfecto, Varnefritus filius, Sclavis in au-
xilium advocatis, Ducatum occupare ten-
tavit, verùm Grimoaldus, eo deleto, Ve-
ctarum Vicetinum ſuffecit: & Theoderatam
Lupi filiam Romualdo filio Beneventi Duci
matrimonio ſociavit. (16) His rebus ex
ſententia adminiſtratis, Grimoaldus inde
ſe-

ventanam obſidionem tentaret. Idem au-
tem eſt hic *Tranſemundus*, qui poſtmodum
auctus eſt à Grimoaldo Principatu Spole-
tano.

(15) Leguntur hæc omnia in Paulo Diacono lib. 5.
cap. 6., & ſeqq., & Anaſtaſio in Vitaliani
vita.

(16) Sigonius, ſequutus fidem Pauli Diaconi, ſcri-
pſit Theoderatam Lupi filiam Romualdo in
uxorem datam, poſt ſumptam de illius in-
fido Patre vindictam. Contra ſentit Cl. Ho-
ratius Blancus, qui in adnotat. ad lib. 5.
Pauli Diaconi cap. 25. cenſet Theoderatam
matrimonio copulatam fuiſſe Romualdo Du-
ci

665 ſequenti anno omnes ſuas ad eos ulciſcen-
dos cog tationes convertit, qui ſe bello
Beneventano reliquerant. Præcipuè autem
Forum Popilii in Flaminia diruit, cujus
Cives ſibi, legatiſque ſuis ultro, citroque
belli Beneventani cauſſa commeantibus in-
commodi fuerant. Quippe Quadrageſimæ
tempore, alio ſimulato bello, per montem
Bardonis Tuſciam iniit: inde nec opinan-
tibus omnibus repente ſe ex Apennino de-
miſit, ac pridie Paſchatis oppidum ea ipſa
hora, qua pueris ſacra aqua ad ſalutem
inficiendis opera impendebatur, invaſit,
ac tanta cæde totam Urbem explevit,
ut ne à Diaconis quidem, qui ei ſervie-
bant officio, militaris licentia tempera-
verit. Inde Opiterginæ fraudis recordatus,
per quam fratres ſui Tato, & Caco miserè
fuerant interfecti, Opitergium adortus de-
levit, ejuſque fines Forojulienſibus, Tarvi-
ſinis, & Cenetenſibus diviſit; (17) ejus op-
pidi clade Equilium auctum, Epiſcopum &
666 petiit, & obtinuit. (18) Poſt biennium Al
667 zeco, Dux Bulgarorum, cum popularibus
ſuis pacato in Italiam agmine venit, agrum-
que à Grimoaldo ſibi, & ſuis ad incolen
dum poſtulavit. Ejus petitioni Grimoaldus
obſequutus, in Ducatum eos Beneventanum
tranſmiſit, atque oppida Sepiam, Bovia-
num; & Aeſerniam, tum deſerta, à filio
juſſit concedi, eorumque Gaſtaldium, ſive
Comitem appellari. (19) Bellicis inde cu
ris omiſſis, ſequenti anno ad pacis ſtudia 668
ſe convertit, juraque populis deſcribere
inſtitit. Quippe ex judicum ſuorum ſenten-
tia cùm Edictum à Rothari editum nonnul-
lis in partibus imperfectum eſſe ſentiret,
aliquot ei leges adjecit, quas maximè ido-
neas judicavit, eaſque cum hoc proœmio
divulgavit: (20) *Superiore pagina hujus Edi-
cti legitur, quod adhuc annuente Domino me-
morare poterimus, de ſingulis cauſis, quæ præ-
ſenti non eſſent adfictæ, in hoc Edicto adjun-
gere debeamus, ita ut cauſſæ, quæ judicatæ,
& finitæ ſunt, non revolvantur. Ideo ego Gri-
moaldus, vir excellentiſſimus, rex gentis Lon-
gobardorum, anno, Deo propicio, ſexto regni
mei, menſe Julio, Indictione undecima, per
ſuggeſtionem judicum, omniumque conſenſum,
quæ illis dura, & impia in hoc Edicto viſa
ſunt, ad meliorem ſenſum revocare prævidimus.*
Proximo, Joanne Bono Mediolanenſi Anti- 669
ſtite mortuo, Antonius eſt ſubſtitutus. (21)
Eo anno Conſtante Imperatore Idibus Juliis,

XII.

ci Beneventano ante adventum in Italiam Conſtantis Imperatoris. Id enim tradi ait ab Auctore vitæ S. Barbati apud Bollandum die 19. Februarii, qui narrat Theoderatam Romualdi uxorem, hortante S. Epiſcopo Barbato, cùm Beneventum ab Imperatore obſideretur, marito Idola ſubripuiſſe. Subdit, adſtipulari huic Scriptori alterum Auctorem Anonymum vitæ S Sabini apud eundem Bollandū die IX. Februarii, cujus verba refert; *eodem quoque tempore Langobardorum Regni gubernacula ſuſtinebat Grimoalt, qui filium ſuum Romoalt Beneventi Principem conſtituit, eique Lupi, qui ex nobili Proſapia extiterat, filiam nomine Theoderadam, quam modo meminimus, in matrimonium dedit.* Ego tamen re omni ſeriò perpenſa, ſtandum arbitror cum Paulo, ac Sigonio, qui nonniſi reverſo Ticinum Grimoaldo, dejectoque à Forojulienſi Principatu, ac etiam interempto *Lupo*, celebratas has nuptias enarrant. Quod ſpectat ad auctorem vitæ S. Barbati, video ab ipſo deſcribi, quæ Sanctus ille Pater peregit, ut preſſos obſidione Langobardos ab Idololatria, atque Ariana hæreſi ad Catholicam fidem traduceret; video referri expugnatum precibus, ac miraculis Principem, Civeſque, ut nefandum cultum abjicerent, dein ſolutam à Conſtante obſidionem, quin ullum unquam de Theoderata uxore verbum immiſceatur. Proſequitur ſubinde enarrare, delectum fuiſſe in Epiſcopum Beneventi S. Barbatum, auctam facultatibus eam Eccleſiam, ac poſtmodum ſubdit, ad retroacta certamina redire debuiſſe Sanctum Præſulem, cùm minimè integra fuiſſet Romualdi converſio; quamvis enim Catholicis Sacris publicè intereſſet, occultè tamen in ſuis penetralibus aureæ viperæ Idolum colebat; quo circa, cùm venationi Cervorum, Aprorumque extra Urbem vacaret, Theoderata, S. Barbati conſiliis adacta, ſacrilego eo ſimulacro mariti cubiculum ſpoliavit. Tempus, quo id peractum eſt, Auctor vitæ non deſignat; argui tamen poteſt tunc amotum longè fuiſſe obſidionis timorem, pacemque altam ibidem viguiſſe, ob reditum Conſtantis Roma, ac Neapoli in Siciliam, cùm venationis oblectamento tam placidè indulſiſſe Romualdus ſcribatur. Itaque quid vetat credere intermedio hoc tempore junctam connubio fuiſſe Romualdo Theoderatam, quæ dein ſollicita de mariti ſalute, diu latentem ſecretæ Idololatriæ labem S. Barbato revelaverit, eique occaſionem dederit, ut exprobratum Principem à peſſimo ſuo cultu ad ſanam caſtamque Fidei profeſſionem pertraheret? Certè Auctor vitæ, hoc enarrato, decem & novem annorum tempus, quo Beneventanam Eccleſiam rexit S. Barbatus, abſolvit; ac proinde, quamvis divinari non poſſit, quo ejuſdem Epiſcopatus anno iſta contigerint, hoc ſaltem ex huc uſque narratis evincitur, ab Auctore hujus vitæ non abrogari fidem Paulo, ac Sigonio, cùm ab ipſo minimè aſſeratur, Theoderatam jam uxorem Romualdi fuiſſe eo tempore, quo Beneventi obſidio gerebatur. Ex altero autem Anonymo Scriptore Vitæ S. Sabini favorabile potiùs Paulo, & Sigonio teſtimonium deducitur; ait enim datam Romualdo in matrimonium Theoderatam filiam Lupi, *qui ex nobili proſapia extiterat*; jam ergo obierat *Lupus*, cùm ejuſdem filia deſponſata eſt Duci Beneventano. Ita ſanè Auctorem hunc intellexere Bollandiſtæ, qui in præviis Commentariis ad ejuſdem vitam num. 61. hæc apertè tradunt: *In eum* (Lupum Forojulienſem Ducem) *Grimoaldus Hunnos immiſit, atque hos ipſos, Lupo occiſo, cedere occupata Provincia abnuentes, inſigni aſtu conterritos abegit, ac deinde Lupi filiam Theoderatam filio ſuo Romualdo, qui Beneventum regebat, in matrimonium tradidit.*

(17) Hæc item deſumpta ſunt à Paulo Diacono lib. 5. cap. 27., & 28. editionis Mediolanenſis.

(18) Quis fuerit primus hujus Urbis Antiſtes, hactenus ignoratur, nec ante annum 876. Equilinus aliquis Epiſcopus memoratus legitur. Delere hujus Epiſcopatus viciſſitudines recenſentur in Tomo X. Ughelli novæ editionis Venetæ fol. 75.

(19) De Alzeco, & Bulgaris, plura eruditè diſſeruit Anonymus Mediol. in Diſſert Chorograph. Italiæ medii ævi num. 127, quem vide.

(20) Hoc proœmium ex manuſcripto Eſtenſi, cum altero Ambroſianæ Bibliothecæ collatum edidit Cl. Muratorius Parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum*, illudque ad hunc annum 668. procul dubio pertinet. Cùm autem ſtatuerimus Regnum Grimoaldi incœpiſſe paulò poſt initium anni 663., ut locus daretur anno uni, & menſibus tribus, Perthariti & Gundeberti Regno à Paulo aſſignatis, ſextus Grimoaldi annus, in hujuſmodi proœmio enunciatus, quinque circiter menſes hoc tempore jam numerabat, quot nempe ab initio circiter menſis Martii uſque ad Julium defluxerant.

(21) In antiquis Catalogis Papebrochii, Mabillonii, Muratorii, aliiſque pluribus manu-

ſcri-

XII. Indictione, in Sicilia occiſo, (22) Con- A
ſtantinus filius, ut cœperat, continuavit
Imperium. Hic paterno exemplo vitæ, mor-
tiſque eventu deterritus, fautor Eccleſiæ Ro-
manæ fuit acerrimus. Itaque ægrè patiens,
diſſidium inter Conſtantinopolitanam, &
Romanam Eccleſiam de duabus Chriſti vo-
luntatibus ortum, ſtatim cogitare de con-
cilio ad eam rem indicendo cœpit, ſperans,
ſi Pontifex annueret, rem poſſe haud diffi-
670 cilè convenire. Annus inde ſexcenteſimus
ſeptuageſimus, quique proximè conſequuti
ſunt, nulla re alia memorabili, niſi variis
principum funeribus, & ſucceſſionibus cla-
ruerunt. (23) Eo anno Joanne Aquilejenſi
Antiſtite mortuo, Petrus Eccleſiam admini-
671 ſtrandam accepit. (24) Biennio verò inter- B
672 jecto, VI. Kal. Februarias Pontifex Vita-
lianus eſt mortuus, eique Adeodatus ſubro-
gatus. Neque ita multò poſt Maurus Ar-
chiepiſcopus Ravennas, qui Eccleſiam illam
à Romana obedientia revocarat, diem ſuum
obiit, præcepto clericis ſuis relicto, ne
quando Pontifici Rom. parêrent. Quod ubi
Adeodatus accepit, ne Mauro juſta ritu Ec-
cleſiæ ſolverentur, edixit. In Mauri locum
ſuffectus Reparatus eandem contumaciam
tenuit, & ad Imperatorem profectus, jura
eadem, quæ Maurus obtinuerat, impetravit.
(25) Antoninus etiam Mediolanenſis Antiſtes
extinctus ſucceſſorem Mauricilium eſt adep-
tus. (26) Eodem quoque anno Grimoaldus
rex memorabili caſu migravit è vita; (27)
quippe venâ nono poſt ſanguinis miſſionem
die, dum arcus tendendi cauſſa conniteretur,
apertâ. Hic Arriano errore à Joanne
Epiſcopo Bergomate ſpectatæ ſanctitatis,
atque doctrinæ viro liberatus Baſilicam Far-
ræ in Inſula Fulcheria, quæ nunc Abduana
eſt glarea, Divo Alexandro ſacram attri-
buit, & Baſilicam Divo Ambroſio Papiæ
extruxit, virque fuit in omni vitæ officio
ſagacitatis, ac ſolertiæ ſingularis.

FL.

ſcriptis Bibliothecæ Ambroſianæ, decem paſſim anni *Joannis* Sedi adſcribuntur, quo circa, ſi anno 645. renunciatus Archiepiſcopus fuit, ejuſdem obitus in annum 655. incidit. Ughellus varias opiniones refert, quæ annos 20, ac etiam 29. eidem tribuunt, atque huic poſtremæ ipſe adhæret, ſtatuens Joannem Epiſcopum ſediſſe ab anno 641. ad hunc annum 669. ſed cùm in ſedis illius exordio erraverit, & decem tantùm ſedis anni in tot Catalogis expreſſi reperiantur, Papebrochio (donec certiora ſuppetant) adhærendum exiſtimo, qui anno 655. ejus obitum figit. C

(22) Quamvis Anaſtaſius in Vitaliano diem XV. Julii *Conſtantis* Imperatoris morti aſſignet, ex Actis tamen indubiis ſextæ Oecumenicæ Synodi colligit Pagius ad an. 668. obiiſſe *Conſtantem* intra Septembris finem, ac initium Novembris. Cùm autem ab eodem Anaſtaſio, & Paulo Diacono occiſus dicatur per Indictionem XII., compertum fit anno ſuperiore 668., quo incœpta erat Septembri menſe Indictio XII., id contigiſſe. Sigonius, ſub fide Anaſtaſii, optimè hoc anno retulerat *Conſtantis* obitum, cùm Indictio XII. menſe Julio verè annum 669. deſignaret; ſed cùm ex dictis Anaſtaſius erraverit, Sigonius quoque eſt emendandus. D Adnotatione dignum eſt, quod narrat Paulus Diac. lib. 5. cap. 13. nempe Saracenos audita *Conſtantis* morte in Siciliam irrupiſſe, ac Syracuſas ingreſſos, edidiſſe *multam ſtragem populorum, vix paucis evadentibus, qui per munitiſſima caſtra, & juga confugerant montium, ac inde adſportaſſe prædam nimiam, & omne illud, quod Conſtans Auguſtus à Roma abſtulerat, ornatum in ære ac diverſis ſpeciebus*. Id autem hoc anno contigiſſe Theophanes, aliique Scriptores Græci teſtantur, Deo feſtinatam vindictam de Conſtantis rapinis, & illatis Romanæ Eccleſiæ injuriis edente.

(23) Inſignior obitus, qui à Scriptoribus memoretur, eſt Clotharii III Franciæ Monarchæ, qui hoc anno 670. poſt Junium menſem deceſſit. E Childericus II. ejuſdem Regnum obtinuit, ſed cùm ipſius *diſſoluta converſatio omnibus increbuiſſet Palatinis Optimatibus, unus ex eis hoc moleſtè ferens præ cæteris, dum venationem in ſylva ſecurus exerceret, eum vulnere mortis percuſſit*, anno 673., ut refert Anonymus Auctor vitæ S. Leodegarii.

(24) Unum tantummodo Joannem inter Felicem & Petrum agnovit Sigonius; duos tamen hujus nominis Aquilejenſes Præſules intermedios ſediſſe tradit expreſsè Antonius Bellonus in Vitis Patriarcharum Aquilejenſium editis Tom. XVI. Rer. Italicar. Idem adnotatur in Catalogo, qui quotannis legitur in Eccleſia Forojulienſi, & in altero Manuſcripto ibidem relato, ut teſtis eſt pluries laudatus Bernardus Maria de Rubeis pag. 164. Cùm autem primo Joanni poſt Felicem aſſignentur anni IX. Sedis, alteri verò Joanni X., manifeſtum eſt, minimè hoc anno ſuſceptum fuiſſe à Petro regimen Aquilejenſis Eccleſiæ. Siquidem Sigonius ipſe narravit mortuo Felice ſubſtitutum fuiſſe Joannem anno 660., adeoque decem & novem anni, qui utrique Joanni ſucceſſivè ſtatuuntur, longius protrahunt hujus Petri electionem: quo autem anno ſedere incœperit, infra exquiram.

(25) Circa Julium anni 671. deceſſiſſe *Maurum* Schiſmaticum adnotavit in Agnello Bacchinius; die autem quarta Octobris ejuſdem anni ſuffectus eſt *Reparatus*, adeoque uno anno erravit Sigonius, qui alterum etiam errorem communem Rubeo, Baronio, Ughello, & Fabro vulgavit, videlicet *Reparatum* jura eadem, quæ Maurus obtinuerat, hoc eſt *Autocephaliam*, ab Imperatore impetraſſe; hæc enim prorſus repugnant iis, quæ ſuperiùs narravit Sigonius ad annum 670., nempe Conſtantinum Imperatorem fuiſſe Romanæ Eccleſiæ Fautorem acerrimum; quis enim Fautor dicendus eſſet, qui Ravennenſem Eccleſiam avulſam à ſuo capite, Romani nempe Pontificis obedientia, expedito Diplomate, ſuo in Schiſmate confirmaſſet? Falſam hanc opinionem Agnelli auctoritate Bachinius evertit, qui Privilegium ab Imperatore conceſſum, non aliud fuiſſe tradit, quàm immunitatis ampliſſimæ à vectigalibus, & Laicali foro pro Epiſcopo, & Ravennatis Eccleſiæ Clericis.

(26) Cùm anni duo Sedis aſſignentur in antiquis Catalogis *Antonio*, ſeu *Antonino* Mediolanenſi Archiepiſcopo, illius obitus anno 657 cum Papebrochio eſt conſignandus.

(27) Baronius Grimoaldi mortem ad annum 673. differt; ſed cùm ſuccedentium Regum Chronologica ſeries uſque ad Liutprandi initium, citra dubium anno 712. ſtatuendum, eidem repugnet, Pagius, Mabillonius, Bacchinius, Blancus, aliique obiiſſe tradunt Grimoaldum anno 671. Hanc ego Epocham libenter amplector, cùm Grimoaldi obitus protrahi non poſſit in ſequentem annum 672. à Sigonio deſignatum, ſi annus octavus Perthariti, Regno reſtituti componendus ſit cum anno 678., quo exeunte jam aſſociatum fuiſſe Patri Cunibertum filium Regem conſtat ex Diplomate Cuniberti, & Synodo Mediolanenſi anno 679. celebrata, ut infra videbimus; præcipuè, cùm poſt Grimoaldi interitum certum ſit in tertium menſem regnaſſe ejuſdem filium Garibaldum. Quapropter immotum eſſe debet, anno 671. Grimoaldi mortem contigiſſe, tribuſque menſibus elapſis Regnum à Pertharito ſuſceptum, vergente in finem eodem anno, ut ex proximè dicendis manifeſtum fiet.

FL. GARIBALDUS REX.

MOrtuo Grimoaldo, Regnum ad Garibaldum filium puerili præditum ætate pervênit. Eo tempore Pertharitus è Francia latè patentem Grimoaldi potentiam fugiens in Angliam cogitavit. Verùm vix dum è litore ſolvit, cum repente vocem inde audivit, Pertharitum in patriam revocantis, quòd Grimoaldus die ante tertio eſſet defunctus. Quam ubi Pertharitus accepit, raptim litus repetiit, nemineque, qui de Grimoaldo nunciaret, invento, haud dubiè divino ſe revocari nuncio ratus, magnis in Italiam redire itineribus maturavit. Neque verò ipſius conjecturam inanis eluſit eventus; nam ad Alpium clauſtra cum acceſſiſſet, omnia obſequia Palatina, omnemque aulæ regiæ pompam cum ingenti Longobardorum multitudine præſtolantem invênit. Qua re erectus animo Papiam adiit, ac, puero Garibaldo exturbato, poſt menſem à morte Grimoaldi tertium, regnum ſummis ſtudiis Longobardorum inivit, ac ſtatim Rodelindam uxorem, & Cunipertum filium ab exilio Beneventano reduxit. (28)

PERTHARITUS *iterum* REX *cum* CUNIPERTO *Filio*.

673 POſtero verò anno, ut Deo, cujus beneficio vitam, & regnum retinuerat, ſe gratum oſtenderet, ab ea Ticini parte, qua olim evaſerat, Monaſterium novum S. Virgini, & Martyri Agathæ condidit, idque multis virginibus aggregatis, & poſſeſſionibus attributis cohoneſtavit, cujus exemplum uxor Rodelinda ſequuta, ædem S. Dei Genitrici extra mœnia ædificavit, quæ ad Perticas dicta. Regnum inde quietè, ac juſtè
674 adminiſtratum. Eodem anno Ampelius ad
675 Archiepiſcopatum Mediolanenſem evectus.
676 (29) Poſt triennium, ſublato è rebus huma-
A nis VI. Kal. Julii Pontifice Adeodato, ſævi admodum imbres, & fœdæ tempeſtates fuerunt. Fulminum ictu magna pecudum, hominumque manus exanimata. Frumenta, cum vi tempeſtatis colligi nequiviſſent, in agris renata maturuerunt. Demum populis divinas in ſupplicationes converſis pax à Deo eſt impetrata. In locum Adeodati Pon-
tificis mortui Donus eſt conſecratus. Se- 677
quenti anno Reparato Ravennati Archiepi-
ſcopo vita functo Theodorus, & proximo, 678
Ampelio Mediolanenſi Manſuetus eſt ſubſtitutus. (30) Eo demum anno Conſtantinus Imperator, quod diu ſecum animo agitarat, ad effectum perduxit, ut Concilium adver-
B ſus Monotheletas indiceret, & Romanæ Eccleſiæ Conſtantinopolitanam adjungeret, ſcilicet inſolentia Georgii novi Patriarchæ impulſus, qui, adjuvante Macario, Patriarcha Antiocheno, adverſus duas Chriſti voluntates ita invehebatur, ut non agere, ſed furere videretur. (31) Quippe Indictione VI. pridie Idus Auguſti ſacram epiſtolam ad Donum Pontificem miſit, qua decreto animi ſui nudato petiit, ut legatos ad ſe mitteret, qui Generali, quod Conſtantinopolim indixiſſet, Concilio præſiderent, nam ſe Theodoro Exarcho mandaſſe, (32) ut Legatis, & Epiſcopis ad Concilium venienti-
bus naves idoneas, & neceſſarios ſumptus
C ſuppeditaret. Extat adhuc epiſtola in ipſius Concilii actis intexta. Eodem anno Ravennas Eccleſia hoc modo ad Romanæ obſequium eſt redacta. Theodorus Archiepiſcopus, cum veterem cleri diſciplinam nimiæ ſuperiorum Antiſtitum indulgentia lapſam vellet reſtituere, clericos pleroſque novo-
rum ſeveritate inſtitutorum offendit. Itaque 679
die natali Domini ad ædem Divi Apollinaris Claſſenſem ad rem divinam de more faciendam ipſum contra inſtituta deducere noluerunt. Quam injuriam ut ulciſceretur, Eccleſiam Ravennatem, quod ipſos magno dolore laturos ſciebat, Eccleſiæ Romanæ li-

D

(28) Paulus Diaconus lib. 5. cap. 33. hæc narrat.

(29) Poſt *Antonii*, ſeu *Antonini* Archiepiſcopi Mediolanenſis mortem ſediſſe *Mauricillum* menſibus tantùm quatuor Catalogi tradunt, quo circa dicendus foret è vivis ereptus ſub initium anni 658. Sed cùm ingens lacuna hîc occurrat uſque ad *Ampellium*, quem anno 668. Mauricillo ſucceſſiſſe aſſerendum eſt, ſuſpicatus eſt Papebrochius, omiſſum fuiſſe Amanuenſis incuriâ annorum numerum in antiquo Catalogo, ita ut loco, *ſedit annos X. menſes IV* poſiti tantum ſint *menſes IV* In re jam antiqua, & obſcura, id nec aſſerere, nec refellere licet. *Ampellium* certè ſuffectum fuiſſe anno 668. affirmari debet, ſi quæ in Catalogis deſcribitur annorum ſeries in ſubſequentibus Epiſcopis eſt attendenda.

E

(30) Jam ab anno 672. poſt quinque annos Sedis Ampellii, Eccleſiam Mediolanenſem *S. Manſuetus* regendam acceperat, ut ex antiquis Catalogis colligit Papebrochius.

(31) Eo tempore, quo Conſtantinus Pogonatus Divalem ad *Donum* ſcripſit, adhuc Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præerat *Theodorus*, ut Pagius ad hunc annum teſtatur. Amotus quidem fuit hoc anno ab Imperatore, ſuffecto *Gregorio*, ſed non ob hæreſis Monothelitarum patrocinium, cùm etiam *Gregorius* eadem labe infectus eſſet, ut contra Baronium idem Pagius tradit ad annum 681.

(32) Quandoquidem de hoc Exarcho mentionem injecit Sigonius, minimè prætereunda ſunt, quæ Bacchinius, antiquitatis diligentiſſimus indagator, in Agnelli Pontificali adnotavit. Siquidem ubi agit de Mauro Archiepiſcopo Ravennate, pag. 147. Editionis Mediolanenſis, Exarchorum Italiæ ſeriem, hactenus in tenebris jacentem, eximiè illuſtrat, erroremque illum, quo *Theodorus Calliopa* uſque ad annum 686. Exarchus huic Provinciæ præfuiſſe in Catalogis legitur, ſolidis fundamentis evertit. Primò enim in Diplomate Conſtantis Imperatoris, dato ad eundem Maurum Antiſtitem anno 666. *Gregorius* Exarchus, tunc Italicam Præfecturam gerens, expreſsè nominatur. Jam ergo eo anno amotus erat *Theodorus Calliopa*. Tempus, quo in Italiam miſſus credi poteſt *Gregorius* Exarchus, ibidem inquirit memoratus Bacchinius, idque contigiſſe circa annum 658. conjecturis non ſpernendis affirmat. Hunc verò *Theodorum*, cujus Sigonius hic meminit, alterum eſſe à *Theodoro Calliopa*, argumentis ab Agnello depromptis in vita Theodori Archiepiſcopi Ravennatis luculenter evincit pag. 153. num. 2. Exiſtimat verò hujus *Theodori junioris* Exarchi initia deſumenda eſſe à morte Conſtantis Imperatoris anno 668. in Sicilia interempti; cùm in more poſitum foret, ut novi Cæſares, novos ut plurimum Exarchos in Italiam deſtinarent. Regimen prædicti *Theodori* uſque ad annum 687. perduraſſe, revocari in dubium non valet. Diverſum eſſe à *Calliopa Theodorum* Exarchum, quem memorat Anaſtaſius in vita Cononis, mortui anno 687., animadvertit etiam Pagius ad illum annum num. 3.

literis ad Pontificem ſcriptis reſtituit. (33) Tertio inde Idus Aprilis Dono Pontifici mortuo Agatho ſubrogatus, ac VI. Idus Julias conſecratus. (34) Hic deſignatus literas extemplo ad Imperatorem de more miſit, quibus, præter cetera, illud poſtulavit, ut ſumma pecuniæ relevaretur, quæ pro Pontificis conſecratione dabatur; idque obtinuit; quin etiam cum Divalem accepiſſet, quæ ad Donum Pontificem de Concilio mittebatur, eveſtigiò illius collaudato conſilio Legatos ad id propediem ſe miſſurum oſtendit, atque Epiſcopis Occidentis conventum in Lateranum indixit, ut, re ex eorum ſententia conſtituta, (quoniam omnibus Conſtantinopolim ire non erat commodum,) ſingulorum voluntates ad Concilium mitteret. Eodem anno Theodorus Ravennas Archiepiſcopus Romam conventus cauſſa profectus, ad Agathonis pedes acceſſit, ac præſens obedientiam, quam Maurus, & Reparatus deceſſores ſui abnuerant, Eccleſiæ Romanæ reſtituit. Manſuetus item Mediolanenſis Archiepiſcopus, convocatis Suffraganeis ſuis, Mediolani conventum habuit, ac decretum de duabus Chriſti voluntatibus ex eorum auctoritate confecit, id, quod epiſtola à Damiano, Epiſcopo Papienſi, excellentis ea tempeſtate doctrinæ viro, ad Imperatorem conſcripta complexus eſt, atque inde cum Suffraganeis ad conventum Romanum proceſſit. Quæ dum aguntur, Pertharitus rex, Cunipertum filium in regni ſocietatem vocavit. (*) Anno inde, qui ſubſequutus eſt, 680 ſexcenteſimo octuageſimo, Luna Junio menſe nitorem ſuum mirabili obſcuritate fœdavit. Julio autem, Auguſto, & Septembri, Romam tetra adeo peſtilentia eſt adorta, ut frequentatis funeribus libitina non ſufficeret; reliquam inde Italiam cum inceſſiſſet, inprimis Papiæ Urbem prope ad vaſtitatem redegit. Cùm ingraveſcente vi morbi, cives ad juga montium receſſiſſent, in plateis, viiſque Urbis herbæ, ac frutices paſſim enatæ. In tantis rerum aſperitatibus multi cacodæmonem venabulo domorum oſtia ferientem ſe animadvertiſſe affirmarunt, & quàm multis ille ictibus cujuſque domus oſtium percuſſiſſet, tam multos ex illa homines poſtridie periiſſe. His calamitatibus modus tandem divina ope implorata paratus. Cum divino proditum oraculo eſſet, peſtilentiam non ante remiſſuram, quàm in æde D. Petri ad Vincula ara D. Martyri Sebaſtiano ſtatueretur, haudquaquam contempta oraculi fides eſt; delatiſque ad Urbem ſacris Sebaſtiani reliquiis, ara ibi conſtituta, ſubitò morbus elanguit. Ab eo tempore obſervatum, ut qui inciderent, Martyrem ipſum in vota vocarent. (35) Conventus interim Romæ à Pontifice eſt habitus, centum viginti quinque Epiſcopis, quorum

(33) *Maurus* quidem in Schiſmate contumax fuit, non *Reparatus*. Hunc enim egiſſe cum *Dono* Pontifice, ut Ravennatem Eccleſiam Romanæ Sedis obedientiæ reſtitueret, Anaſtaſius expreſſè docet his verbis: *Hujus* (Doni) *temporibus Eccleſia Ravennatum, quæ ſe ab Eccleſia Romana ſegregaverat, cauſa Autbocephaliæ, denuo ſe priſtinæ Sedi Apoſtolicæ ſubjugavit; cujus Eccleſiæ Præſul nomine Reparatus, è veſtigio, ut Deo placuit, vitam finivit*. Rubeus in Hiſt. Raven. ad annum 677., & Bacchinius in Agnello ad ejuſdem vitam idem teſtantur. *Theodorus*, *Reparati* ſucceſſor, perfecit quod ille inchoaverat, nec ulciſcendæ injuriæ acceptæ cauſſa, ut tradit Sigonius, Apoſtolicæ Sedis auctoritati ſe ſubdidit, ſed divino afflatus ſpiritu, cùm piis operibus intentus, eximia vitæ ſanctitate prælucerct, quemadmodum memorati Scriptores affirmant, Agnellum mendacii incuſantes, qui in ipſum tamquam in Gregis ſibi commiſſi Lupum immeritò invehitur, utpote Schiſmaticis favens.

(34) Anno ſuperiore *Donus* obierat undecima die menſis Aprilis, eodemque anno 678. in ejus locum ſubrogatus eſt *Agatho* die 27. Junii, ut vult Pagius, ſeu 30. Maji, ut contendit Bacchinus in Agnello pag. 239. Editionis Mediolanenſis.

(*) Cùm Synodus Romana ſub *Agathone* Summo Pontifice celebrata fuerit hoc anno 679. die tertio Paſchatis, quod in diem 3. Aprilis incidit, Mediolanenſis Synodus colligi debuit, vel ſub finem anni 678. vel initio ſequentis, (quemadmodum teſtantur Eddius in vita S. Vvalfridi apud Mabillonium Seculo IV. Ord. S. Benedicti, & Pagius ad hunc annum) ut, eâdem abſolutâ, tempus relinqueretur *S. Manſueto* ac Suffraganeis Romam ad Concilium petendi. Cùm verò in Epiſtola Synodica *S. Manſueti* legantur hæc verba, juxta Editionem Labbei: *Nos autem omnes, qui ſub feliciſſimis, & Chriſtianiſſimis, & à Deo cuſtodiendis Principibus noſtris Dominis Peretharit, & Cunibert, præexcellentiſſimis Regibus, Chriſtianæ Religionis amatoribus &c.* manifeſtum eſt, jam ante hanc Synodum declaratum fuiſſe à Patre *Cunibertum* conſortem Langobardici Regni. Extat in Appendice ad Tomum primum Annalium Benedict. Diploma *Cuniberti* Regis, ex quo conſtat uſque ab anno ſuperiori 678. fuiſſe ipſum à Patre in Regni ſocietatem adſcitum. Siquidem datum eſt Ticini, *nona die menſis Novembris, anno feliciſſimi Regni noſtri nono, per Indictione quinta decima feliciter*. Mabillonius, qui illud ex Archivo Lucenſi deprompſit, multùm aberravit, aſſignans eidem annum 700. lib. 18. Annalium num. 79.; illi namque anno accommodari nequit annus nonus *Cuniberti*; nec eidem congruit Indictio XV. quæ ad annum 702. procul dubio pertinet. Emendare illam conatus eſt Mabillonius, decimam tertiam ſubſtituens, ſed malè; menſe namque Novembri anni 700. Indictio XIV. jam cœperat. Itaque hoc Diploma ad annum 686. ſpectat, cùmque datum dicatur anno Regni nono, *Cunibertus* aſſumi in Regiam dignitatem debuit à Patre ante nonum diem Novembris anni 678., quo à Septembre, vel Octobri menſe inchoatus erat octavus Perthariti annus, aſſerente Paulo, Pertharitum, *cùm ſolus per annos ſeptem regnaſſet, octavo jam anno Cunibertum filium ſuum in Regno Conſortem aſciviſſe*. Itaque anno 678. *Cunibertus* Regni ſocius à Patre eſt declaratus. Quod pertinet ad *Damianum*, Scriptorem Epiſtolæ Synodicæ Mediolanenſis, quem Sigonius Epiſcopum Papienſem vocat, animadvertunt Baronius, & Ughellus uno anno erraſſe Paulum Diaconum, è quo Sigonius id hauſit; *Damianus* enim nonniſi anno 680. ſucceſſit in Eccleſia Ticinenſi *Anaſtaſio* Epiſcopo, qui Concilio Romano ſubſcripſit; dum autem Epiſtolam Synodicam exaravit, Presbyter tantùm erat, non Epiſcopus.

(35) Narrat hæc omnia Paulus Diaconus lib. 6. cap. 5. De ſalutari patrocinio S. Sebaſtiani contra peſtem agit Bollandus in Actis SS. ad diem XX. Januarii, integro paragrapho quinto Commentarii prævii ad vitam hujus Sancti Martyris. In ſubſequenti verò refert miraculum abactæ peſtis ab Urbe Mediolanenſi anno 1577., implorato hujus Sancti patrocinio, cui etiam erectum eſt inſigne Templum, ac decreta Solemnitas quotannis celebranda. Hæc commemoranda hoc loco fuere, cùm Sanctum hunc Martyrem Mediolani natum, aut ſaltem Mediolanenſi matre editum Scriptores omnes fateantur, noſtraque Civitas ob id ſummopere glorietur.

rum nunc etiam extant nomina, convoca-
tis, decretumque de duabus Chriſti naturis,
voluntatibuſque confectum, atque ſingulo-
rum manu firmatum. (36) Quibus rebus
ritè peractis, tandem Pontifex, Epiſcopis
quibuſdam diu, ſed fruſtra, ex longinquis
regionibus expectatis, Legatos tres Conſtan-
tinopolim, qui vices ſuas implerent, miſit,
Theodorum, Sergiumque Presbyteros, &
Joannem Diaconum, qui poſt ad Pontifica-
tum evectus eſt; Conventus verò totidem
alios, qui ſuo nomine ei intereſſent, Joan-
nem Portuenſem, Abundantium Paternen-
ſem, & Joannem Rheginum Epiſcopos.
Theodorus etiam Ravennas Archiepiſcopus
Theodorum Presbyterum deſtinavit, pro
partibus ſuis agendis. Hi cum magno Cle-
ricorum, & Monachorum numero, con-
ſcenſis navibus, Octobri menſe (37) Con-
ſtantinopolim pervenerunt, atque honorificè
ab Imperatore in Palatio excepti literas ei
Pontificis, & conventus Romani reddide-
runt, quibus excuſatio de Legatis ſerius
miſſis, & fides Epiſcoporum de duabus vo-
luntatibus Chriſti continebatur. Quibus le-
ctis, Imperator Legatos hortatus eſt, ut ve-
ritatem, remotis omnibus philoſophorum
concertationibus, ex unis Sanctorum Scri-
ptorum monumentis conarentur eruere,
atque eis hoſpitia parata diſtribuit, & quo-
tidianos in eos ſumptus aſſignavit, ac mox
Georgium Conſtantinopolis, & Macarium
Antiochiæ Patriarchas, ut primo quoque
tempore ſuos Metropolitas, atque Epiſcopos
in Urbem advocarent, admonuit. Die inde
Dominico, ſacra pompa Spiritus Sancti in-
vocandi gratia per Urbem ducta, ad eam-
que Legati equis ſtratis miſſis mira benigni-
tate Principis invitati. Tandem VII. Idus
Novembris in penetrale Palatii, qui Trul-
lus dicebatur, Concilium convocatum. Ibi
Conſtantino Imperatore, Georgio Patriar-
cha Conſtantinopolitano, Petro Patriarchæ
Alexandrini Vicario, Macario Patriarcha
Antiocheno, & Georgio Legato Theodori
Sedis Hieroſolymitanæ, quæ vacabat, Vi-
carii reſidentibus, Legati Pontificis, Con-
ventuſque Romani, atque omnes Orienta-
lium Eccleſiarum Metropolitæ, Epiſcopique
recepti, & ſuo quiſque loco aſſidere juſſi.
Quibus ritè perfectis, Georgio, & Macario
mandatum, ut quibus ſuam ſententiam de
una Chriſti voluntate Conciliorum auctori-
tatibus fulcirent, exprimerent. Illi tria ſu-
periora Concilia protulerunt, verùm multa
eis de ſuo affinxiſſe convicti riſum omnibus
præbuerunt: XVII. verò Kal. Decembris
Catholici decretum Pontificis, Conventuſ-
que Romani de duabus voluntatibus edide-
runt. His utrinque prolatis, data eſt inde
opera Sanctorum Patrum teſtimoniis ab
utraque parte prodendis. Cum menſis De-
cembris in audiendis hæreticorum tabulis

A abiiſſet, Idus inde Februariæ Catholicorum 681
cognoſcendis teſtimoniis ſunt conſumptæ.
Quorum multitudine, atque auctoritate
Georgius Patriarcha permotus ſtatim de
ſententia deſtitit. Itaque revocatis V. No-
nas Martias in Concilium Patribus cum ſur-
rexiſſet, clara voce ſe cum Epiſcopis ſuis
decreto de duabus Chriſti voluntatibus aſ-
ſentiri dixit, ac continuò in partes Catholi-
corum tranſivit. Macarius autem Patriar-
cha, quid ſui judicii eſſet, rogatus, ſe cum
ſuis in priſtino manere propoſito affirmavit,
citiuſque millies moriturum, quàm de ſu-
ſcepta ſententia deceſſurum. Quam vocem
ubi Imperator, & Catholici audierunt, ira
B perciti orarium collo demi juſſerunt, eum-
que cum ſuis ex Concilio pulſum ſacro ana-
themate perſecuti ſunt. Factum eſt autem,
ut eadem hora atræ omnes aranearum telæ
conclavis è laquearibus lapſæ ſint. (38) Qua
re conſpecta, cuncti ſubitò viles ipſas hæ-
reticorum ſordes evanuiſſe lætis vocibus,
atque animis ominati ſunt. Macario inde
cum ſociis abdicato, atque in Italiam rele-
gato, Theophanes Abbas eſt ſubſtitutus. No-
mina omnium Antiſtitum, qui ſuperioribus
annis unam voluntatem defenderant, ex om-
nibus locis deleta Cyri, Sergii, Pyrrhi,
Pauli, & Petri. Die inde Reſurrectionis Jo-
annes Epiſcopus Portuenſis, Legatus, in æde
C S. Sophiæ Miſſarum ſolemnia, Imperatore,
populoque præſente, Latinè celebravit tan-
to cum populi plauſu, atque lætitia, ut is
novo more Latinè quoque Imperatorum lau-
dibus acclamarit. Ex quo omnes dirum tan-
dem duarum Eccleſiarum diſſidium penitus
eſſe ſublatum judicarunt, ac maximas de
conciliata concordia gratias Deo egerunt.
Poſtremò V. Idus Septembris profeſſio fidei
à Concilio conſtituta, ac poſt quinque die-
rum ſpatium ſingulorum Epiſcoporum ſub-
ſcriptionibus roborata eſt. Nulli tamen ex
more canones ſcripti. Hoc eſt ſextum ge-
nerale Concilium ad Nicænum, Epheſinum,
Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitana duo
D adjectum, quibus ſumma fidei Chriſtianæ
fundata eſt. Decimo Kalendas Januarias
Conſtantinus, remiſſis Legatis, literas ad
Pontificem, & Conventum Romanum de-
dit, quibus ſe rem ex ſententia confeciſſe
ſignificavit. Extant horum omnium acta,
quæ ſcripſimus. (39) Simul alias literas de-
dit, quibus capita patrimoniorum Siciliæ,
& Calabriæ, annona relevavit, & frumenti
coëmptionem remiſit, & alia, quæ Romana
ſolvendo non erat Eccleſia. Poſtero anno 682
Agatho Pontifex IV. Idus Januarias morte
abſumptus. In ejus locum Leo Secundus
creatus, atque à tribus Epiſcopis Oſtienſi,
Portuenſi, & Veliterno conſecratus, cum
E adhuc ab uno tantùm Oſtienſi conſecrari
moris fuiſſet. (40) Hic menſe Julio Legatos
à Concilio reverſos cum literis Imperatoris,
&

(36) Baronius, aliique paſſim hoc anno Romæ celebratum eſſe ab Agathone Concilium tradunt. Pagius tamen anno ſuperiore id coactum eſſe contendit, duaſque Synodos diſtinguit, alteram anni 678. in cauſa Sancti VVilfridi, alteram anno 679 contra Monothelitas, cùm de una tantùm Baronius meminerit.

(37) Ad Septembrem menſem hæc refert Pagius ad hunc annum num. 6., qui plura alia ad hoc Concilium pertinentia illuſtrare nititur, cumque adire Lector poterit.

(38) Narrat hoc Anaſtaſius in vita Agathonis, quem Auctorem habet in hoc Concilio deſcribendo Sigonius.

(39) Hiſtoriam, & Acta hujus Concilli, lege in Labbeo Tom. VI. Concillorum.

(40) Multùm hìc labitur Sigonius, cùm ex Anaſtaſio ipſo, quem ille paſſim exſcribit, conſtet priores Pontifices à tribus Epiſcopis conſecrari jam conſueviſſe. Mabillonius in Comment. prævio ad Ordinem Romanum id pluribus docet, & Pagius ad hunc annum num. 6. Sigonii errorem emendat.

& ipſius Concilii actis accepit, eaque au- A
ctoritate ſua firmavit. Conſtantinus, Eccle-
ſia Conſtantinopolitana ad amicitiam, con-
cordiamque cum Romana redacta, grave
eſſe arbitratus, Ravennatem ſuperbiæ cauſ-
ſa à communi conſenſione, & judicio diſ-
ſentire, Divalem ad Leonem miſit, præci-
piens, ut poſthac Archiepiſcopus Ravennas
deſignatus ex antiquo inſtituto Romam ad
conſecrationem à Pontifice accipiendam con-
tenderet, neque conſecratus ultra octo die-
rum ſpatium Romæ maneret. (41) Cui de-
creto Leo mira benignitate adjecit, ne quod
Romanum officium pecuniæ quidquam pro
683 pallii conceſſione repeteret. Sequenti anno
Luna in Paraſceve pene tota ſuffuſa ſangui- B
ne laboravit, neque, niſi poſt gallicinium,
fulſit. Nonis Aprilis Leo Pontifex literis ad
Conſtantinum miſſis ſe Concilium ab eo
peractum approbare oſtendit: ac IV. Kal.
Julias periit. (42) Et hic in Sanctorum nu-
merum eſt relatus. Eodem anno Antoninus
Joanni Epiſcopo Bergomati ſuffectus. Joan-
nes ab Arrianis, quos perſequebatur, occi-
ſus eſt, (43) vir eruditionis, atque innocen-
tiæ ſingularis. Hunc Cunipertus rex juve-
nis libertate ejus offenſus perdere aliquando
in animo habuit, atque ei ad hoſpitium
ſuum revertenti effrenem, atque indomitum
equum, qui cum fremitu excutere inſeſſores
ſolebat, de induſtria præbuit. Qui à Joanne C
inſeſſus ita lenitus eſt, ut placido, mitique
paſſu domum uſque devexerit. Qua re Cuni-
pertus commotus poſtea Joannem magno in
honore habuit, atque ei mitem alterum pro-
prio ante commodo deſtinatum donavit.
Non ceſſabat interim Conſtantinus dies no-
cteſque cogitare de dignitate, auctoritateque
684 Romanæ Eccleſiæ adaugenda. Itaque ſe-
quenti anno, quo Leoni mortuo Benedictus
Secundus Pontifex eſt ſuffectus, hoc deeſſe
illius cumulandæ amplitudini arbitratus,
antiquam ei comitiorum in legendo Ponti-
fice libertatem reſtituit. Quippe divali ad
clerum, populum, exercitumque Romanum
miſſa indulſit, ut quem ipſi Pontificem, ju-
ſtis comitiis, concordibus animis deſignaſ-
ſent, eum extemplo conſecrare ſine Impe-
ratoris auctoritate jus eſſet, (44) quod
Odoacris Regis ætate illatum poſt Juſtiniani
tempora ita fuerat obſervatum, ut rarò ſine
ſumma neceſſitate eſſet prætermiſſum. Initio 685
inde Januarii apparuit Stella noctu cœlo ſe-
reno ea obſcuritate infecta, veluti cum lu-
nam nubes ſubiit, & menſe Februario me-
ridie altera ab occaſu cum magno fulgore
ad orientem decurrit. Martio verò Veſuvius
mons in Campania per dies aliquot ignes
evomuit, atque omnia virentia circumqua-
que aduſſit. Hæc prænunciaſſe obitum Be-
nedicti Pontificis judicata: qui Idibus Majis
ſupremum vitæ diem confecit. In ejus
locum Joannes Quintus Auguſto menſe ſuf-
fectus, (45) qui Agathonis Pontificis fuerat
in Concilio Conſtantinopolitano Legatus.
Ejus Pontificatum, quòd diutino morbo im-
plicitus fuerit, nulla res memorabilis inſi-
gnivit. Chriſtophorus Gradenſem Eccleſiam
adminiſtrandam accepit. (46) Joannes Pon-
tifex deceſſit è vita poſtero anno III. Nonas 686
Auguſti. Comitiis inde novo Pontifici crean-
do indictis, extemplo Civitas comitiorum
libertatem adepta, vetere diſſidio conflagra-
vit; nam Clerus Petrum Presbyterum, Exer-
citus intulit Theodorum; utraque autem
parte in ſua per aliquot dies pertinacia per-
ſiſtente, tandem Clerus, relicto Petro, Co-
nonem Presbyterum arreptum, Pontificem
ſalutavit. Quod ubi judices, & primores
exercitus cognoverunt, ſine ulla mora in
eandem ſententiam diſceſſerunt, nunciiſque
ad Theodorum Exarchum miſſis Cononem
XII. Kal. Novembris conſecrarunt. (47)
Principio verò menſis Septembris, Indictio-
ne

(41) Sigonius Anaſtaſium ſecutus eſt, qui Aucto- D
rem hujus decreti Imperatorem facere vi-
detur, hæc in vita Leonis II. referens:
*percurrente Divali Juſſione Clementiſſimi Prin-
cipis* (Conſtantini) *reſtituta eſt Eccleſia Ra-
vennatis ſub Ordinatione Sedis Apoſtolicæ* &c.
Attamen Leo ipſe Summus Pontifex hoc
decretum ſanxit, *quod & ſibi vehementer
placuiſſe Conſtantinus Cæſar Literis ſuis, quas
appellabant Divales, ad Leonem ſcriptis abun-
dè teſtatus eſt*, ut Rubeus in Hiſt. Raven.
ad hunc annum narrat. Eadem cum Ru-
beo ſentit Bacchinius in Agnelli Pontificali
pag. 149. edit. Mediolan.

(42) Diem tertium Julii ejuſdem morti Pagius
aſſignat, & pluribus tuetur. Vide Acta
Sanctorum Bollandi ad diem 28. Junii, quo
S. Leonis II. memoria colitur.

(43) Non una omnibus ſententia eſt de anno, quo
S. Joannes Bergomenſis Epiſcopus Marty- E
rium ſubiit; cùm alii ad annum 683., alii
ad 691., & etiam 692. id referant. Contro-
verſiam hanc intactam reliquere Bollan-
diani Patres in ejuſdem Actis, illuſtratis
ad diem XI. Julii, cùm ad eam pro meri-
to decernendam, fide digna non ſuppetant
documenta. Ughellus adhæſiſſe videtur opi-
nioni, quæ occiſum *S. Joannem* anno 691.
tradit, cùm eodem anno ſuffectum Sancto
Magiſtro ſuo *B. Antoninum* affirmet. Reli-
qua, quæ de *Cuniberto* hic narrat Sigonius,
è Pauli Diac. hiſtoria deſcripſit lib. 6. cap. 8.

(44) Anaſtaſius in Vita Benedicti *II.* id teſtatur.

(45) Diem XXIII. Julii Joannis V. electioni Pa-
gius ſtatuit. Benedictus autem non Idi-
bus Maji, ſed die VII. ejuſdem menſis
obiit, quo etiam colitur. Vide Acta San-
ctorum Bollandi: in quibus ejuſdem vita
ad eum diem illuſtratur.

(46) Mutilam Gradenſium Præſulum ſeriem Sigo-
nius exhibet. Siquidem à *Primigenio*, quem
anno 628. inſtitutum ab Honorio Graden-
ſem Epiſcopum narrat, nullum intermo-
dium Antiſtitem uſque ad hunc annum
commemorat. Itaque à Dandulo nomen
reliquorum Præſulum petendum eſt; eos
enim accuratè recenſet, *Primigenio* ſubſti-
tuens *Maximum* col. 118. *Maximo Stephanum*
col. 121. *Stephano Agatonem* col. 122. *Aga-
toni* verò *Chriſtophorum* hoc anno creatum:
quot annos ſedis quiſque ex enunciatis Epi-
ſcopis geſſerit, vide in eodem Dandulo, &
Ughello Tom. V. col. 1086. & ſeqq. Ve-
netæ editionis.

(47) Quæ hic narrat Sigonius de miſſis ad *Theo-
dorum* Exarchum nunciis ante *Cononis* con-
ſecrationem, pugnare videntur cum iis,
quæ ad annum 684. narraverat, Conſtanti-
num nempe Pogonatum, miſſa divali ad
Clerum, Populum, exercitumque Roma-
num, *Benedicto II.* indulſiſſe, ut electus
Pontifex, extemplo, ſinè Imperatoris au-
ctoritate conſecraretur. Omnia tamen fa-
cilè conciliantur, ſi tempora expendamus.
Quo uſque Conſtantinus Pogonatus, pii de-
creti auctor, ſupervixit, immunis ab hoc
onere Eccleſia fuit, conſecrato ſucceſſore
Benedicti II. Joanne V. abſque ullo Impera-
toris placito; ſed mortuo ſuperiori anno
685. Pogonato, Juſtinianus filius Imperator
antiquum morem reduxit, ut ante Ponti-
ficis conſecrationem Exarchi Italiæ conſen-
ſus peteretur. Id Anaſtaſius Cononis electio-
nem referens innuit, dum ait, directos ad
Theo-

ne XIV. mortuo Conſtantino Imperatore
(48) Juſtinianus, qui fuerat à patre
in Imperii ſocietatem aſcitus, continua-
vit imperium, cum annum eſſet natus
XVI. Is ſancta patris veſtigia perſecutus,
extemplo ſacram ad Joannem Pontificem,
quem nondum vita exceſſiſſe audierat, mi-
ſit, qua nunciavit, ſe reperiſſe codices ſexti
Concilii à patre Conſtantino confecti, ac
ſtatim Patriarchas, Epiſcopos, Apocriſa-
rium Pontificium, & Senatum, exercitum-
que adhibuiſſe, atque eos iis audientibus
recitandos, & manu ſingulorum, ne vitiari
poſſent, obſignandos curaſſe. Ea extat ad
Pontificem Joannem inſcripta. Anaſtaſius
verò ad Cononem miſſam eſſe ſcribit, quod
eſt interpretandum, mortuo Joanne Cononi
687 Pontifici redditam fuiſſe. Poſtero verò anno,
quo Benedictus Eccleſiam Mediolanenſem
accepit, (49) cognita Cononis conſecratione,
alteram ad eum ſcripſit, qua ducenta ſe
capita relevare ſignificavit, quæ cuſtodes
Patrimonii Bruttiæ, & Lucaniæ quotannis
pendebant, &, ut reſtituerentur familiæ
ejus Patrimonii, & Siciliæ, quæ pignoris
nomine à militia tenebantur. Cono verò
rectorem Patrimonii Siciliæ Conſtantinum
Eccleſiæ Syracuſanæ Diaconum fecit, atque
ei præter conſuetudinem multa indulſit.
Interim regum ocium, quo regnum ſumma
cum omnium gratulatione refloreſcebat,
Dux Tridentinus Alahis interrupit. Is vi-
ctoria parta de Comite Bajoariorum infla-
tus, regem deſpiciens validis ſe Tridenti
adverſus eum præſidiis communivit: qua-
mobrem Tridenti ſumma à Pertharito ope
obſeſſus eſt: verùm Urbe ſubitò ex impro-
viſo egreſſus, caſtra regis invaſit, atque
eum cum ſuis fugæ ſe mandare coëgit.
Fortè Cunipertus jam inde ab adoleſcentia
magna cum eo fuerat familiaritate conjun-
ctus. Itaque veteris neceſſitudinis memor
patrem precibus exoravit, ut eum in gra-
tiam reciperet, licèt caſtris ab eo exutus,
atque in fugam compulſus eſſet: quin etiam
eodem erga illum ſtudio incitatus patrem
poſt ſæpe illi inſidias molientem ab incœpto
non ſolùm deterruit, ſed etiam fidelem
ſperans fore, Ducem Brixiæ creandum cu-
ravit, Pertharito ſæpe monente, videret,
quid pararet: non enim ſibi ipſi amicum
beneficio devincire, ſed inimicum in exi-
tium ſuum præſidiis haud modicis confir-
mare: regnum illum novo Brixianorum,
quorum maximæ ſemper inter Longogardos
copiæ fuerint, auxilio tentaturum. (50)
Ut Joannes, ſic Cono adverſa per totum
pontificatum valetudine eſt conflictatus;
Cono verò, cum ſe morti propinquum vi-
deret, clero, & monaſteriis ingens auri
pondus legavit: cujus cupiditate incenſus

A Paſchalis Archidiaconus literas ad Joannem
miſit, (51) qui paullo ante Theodoro mor-
tuo ſubrogatus Ravennam Exarchus adve-
nerat: atque ei grandem ſe pecuniam datu-
rum, ſi ipſius beneficio pontificatum obti-
nuiſſet, oſtendit. Qua re cognita, Joannes
judicibus ſuis, quos paullo ante Romam
ad jus dicendum miſerat, imperavit, ut Co-
none mortuo, omni ope Paſchali ſubrogan-
do adeſſent. Conone inde XI. Kal. Octo-
bris extincto, Civitas in duas, ut ante,
partes conceſſit, ac Theodorum Archi-
presbyterum, & Paſchalem Archidiaconum
Pontifices legit: atque una pars interiora
Patriarchii, altera verò exteriora inſedit.
B Gliſcente verò certamine, atque altera al-
teram de loco pellere contendente, primo-
res judicum, exercitus, Cleri, & populi
ſaniore conſilio uſi ad ſacrum Palatium
perrexerunt, ac quo modo cœptæ occur-
rendum eſſet ſeditioni, conſultare cœpe-
runt: ac demum expedito conſilio Sergium
Presbyterum Pontificem deſignarunt. Quip-
pe ex media populi turba arreptum in ora-
torium beati Cæſarii, quod erat intra Pa-
latium, deinde in Lateranenſe Patriarchium
cum fauſtis clamoribus perduxerunt, &,
foribus, quæ clauſæ erant, effractis, in-
greſſi ſunt. Ea re cognita, Theodorus ſu-
bitò ſe abdicavit, atque ultro Sergium ado-
C ravit. Paſchalis autem ſpe ſua ſe fruſtra-
tum dolens, ſubitò Exarchum cum ſuis ju-
dicibus Romam auxilio advocavit, & coa-
ctus inde ſe abdicavit. Exarchus ſpe præ-
mii excitatus tanta celeritate, tantoque
ſilentio ad Urbem acceſſit, ut neque vexil-
la, neque exercitus ſolito in loco occurre-
re ſolemnis honoris cauſſa potuerit, ſed vix
extra portas obvius fuerit. Ingreſſus autem
Urbem, cum Sergium ab omnibus coli,
eundem omnium ſtudiis defendi videret,
Paſchalem reliquit: verùm, ne fruſtra Ro-
mam veniſſet, pecuniam à Paſchali pro-
miſſam à Sergio flagitavit. Cui Sergius ve-
hementer ejuſmodi petitione offenſus re-
D ſpondit, talem pecuniam ſe neque ſolvere
æquum eſſe, neque, ſi æquum eſſet, facul-
tatem ſuppetere: &, ut hominis animum
permoveret, canthara, & coronas aureas,
quæ ante aram, & Confeſſionem S. Petri ab
antiquo pendebant, demi juſſit, & pignori
tradi: neque propterea quidquam profecit.
Reverſo inde cum ingenti pecunia Raven-
nam Exarcho, Sergius VIII. Kal. Januarii 688
conſecratus eſt. Eo anno Theodoro Ar-
chiepiſcopo cum mala clericorum Raven-
natum gratia mortuo, Damianus ſublectus
(52) exemplo ejus Romam venit, atque à
Sergio conſecrationem accepit, & ſolemne
obſequium præſtitit. Poſtero, Paſchalis fal- 689
E ſæ religionis convictus depulſus eſt ab offi-
cio

Theodorum Exarchum Miſſos, *ut mos erat*, & clarè teſtatur Petrus de Marca *De Concord.* cap. 9. num. 10. Eadem tradunt Baronius, & Pagius.

(48) Malè hic calculos inivit Sigonius, dum enim Indictionem XIV. cum Septembri conjungit, procul dubio hæc ad annum ſuperiorem 685., quo verè obiit *Conſtantinus Pogonatus*, adnotare debuerat.

(49) Hoc addidit Sigonius Bononienſi Editioni; ſed anno 681. creatum Archiepiſcopum Benedictum ſtatuit Papebrochius in Exegeſi.

(50) Paulus Diaconus lib. 5. cap. 36. Editionis Mediolanenſis hæc refert.

(51) Huic *Joanni* Exarcho cognomentum erat *Platyn*, & *Theodoro* hoc anno mortuo ſucceſſit, ut tradit Anaſtaſius in vita Sergii, ex quo univerſa, quæ hic narrat, deſcripſit Sigonius.

(52) Ex Agnelli Chronologia, à Cl. Bacchinio illuſtrata, conſtat triennio poſt adhuc in vivis fuiſſe *Theodorum*, mortuum ſolummodo anno 691. die 18. Januarii. *Damianus* verò eodem illo anno die 24. Octobris ad Ravennatis Eccleſiæ regimen fuit delectus. Quod ait Sigonius, malâ Clericorum Ravennatum gratiâ mortuum *Theodorum*, in ejuſdem laudem redundat; Schiſmati enim, cui illi addicti erant, adverſabatur.

cio Archidiaconatus, atque in monaſterium
truſus. Cradualla item rex Angliæ, & Offa
rex Cantuariorum Romam religionis cauſ-
ſa profecti à Sergio in monachos ſunt at-
690 tonſi. (53) Anno inde ſexcenteſimo nona-
geſimo Pertharitus rex vitam reliquit. (54)
Cunipertus autem filius regnum continua-
vit, atque Hermelindam ex Angloſaxonum
genere ſibi matrimonio copulavit.

FL. CUNIPERTUS REX SOLUS.

MUtata eſt inde & Eccleſiæ, & Regno
fortuna, ac veteres ſeditiones, & an-
tiqua diſſidia inſtaurata. Quippe & Juſti-
nianus Imperator adverſus Pontificem, &
Alahis Dux adverſus regem hoſtilia machi-
nati inteſtinis tumultibus omnia miſcue-
runt. Ceterùm Imperatoriæ alienationis hæc
691 fuit cauſſa. Juſtinianus poſtero anno à ſuis
depravatus Concilium Conſtantinopoli ha-
buit: atque ei capita quædam contra Ec-
cleſiaſticum ritum affinxit. (55) Cui Con-
cilio cum apocriſarii Pontificis per impru-
dentiam ſubſcripſiſſent, Sergius Pontifex,
fallacia cognita, ſubſcribere noluit. Ea de
re Juſtinianus uſqueadeo eſt offenſus, ut ab
Eccleſia Romana, quam hucuſque enixè
defenderat, ſe removerit. Itaque dolori in-
692 dulgens proximo anno Conſtantem avum
imitatus, Sergium Magiſtrianum Romam
miſit, negocio dato, ut Joannem Portuen-
ſem Epiſcopum, & Bonifacium Sedis Apo-
ſtolicæ conſiliarium caperet, & ad ſe per-
duceret: qui profectus proſperè imperata
perfecit. Regnum verò idem, qui antea,
perfidiæ, atque impotentiæ morbus inceſ-
ſit. Quippe Alahis acceptorum beneficio-
rum, ac fidei regi datæ oblitus, Cuniper-
tum de regno extrudere cogitavit: &, Al-
done, ac Grauſone fratribus, Civibus Bri-
xianis ſummæ potentiæ viris, aliiſque Lon-
A gobardis conſilii ſui in ſocietatem aſcitis,
captato tempore, quo Cunipertus ab omni-
bus inſidiis ſecurus, Papienſi fortè ab Urbe
receſſerat, Papiam introivit, regiaque, cu-
ſtodibus perterritis, in poteſtatem adducta,
ſalutari ſe regem juſſit. Qua re Cunipertus
exanimatus, inops conſilii in Comacinam
inſulam ſeſe abdidit, ibique opere ſe, ac
præſidio communivit. Ceterùm quo ſcelere
ſibi regnum Alahis vindicavit, eodem quo-
que adminiſtrare inſtituit. Præerat eo tem-
pore Eccleſiæ Papienſi Damianus ſingularis
ſanctitatis, atque doctrinæ vir. Is, cum
Alahim regiam occupaſſe videret, ne ipſe,
aut Eccleſia ſua detrimenti aliquid caperet,
B Thomam Diaconum prudentem, ac reli-
gioſum virum ad ſacram ſalutationem offe-
rendam miſit. Thomas profectus nunciari
Alahi juſſit, ſe pro foribus ſtare, & ab
Epiſcopo benedictionem afferre. Tum Ala-
his, qui præcipuum in clericos gerebat
odium, reſponderi imperavit, ſi munda
fœmoralia haberet, intraret, ſin minus,
foris ſe contineret. Tum Thomas: nuncia-
te, inquit, me fœmoralia munda habere,
quia hodie bene lota induxi. Quod cum
nunciatum Alahi eſſet: Atqui ego, inquit,
non de fœmoralibus loquor, ſed de iis,
quæ intra fœmoralia continentur. Thoma
verò hanc Dei, non illius curam, & co-
C gnitionem eſſe ſubjiciente, Alahis ad ſe ve-
nire hominem juſſit, atque aſperis, & con-
tumelioſis verbis excepit: quin etiam, ut
Arrianus, Antonino Bergomati Epiſcopo
Farrenſem Baſilicam, redditusque ejus à
Grimoaldo attributos eripuit. Quibus, aliiſ-
que ſimilibus facinoribus plerique commoti
Cuniperti deſiderio flagrare, ipſumque odio
habere cœperunt. Acceſſit etiam Aldo,
qui privata injuria inſidiarum ſibi medita-
tarum exacerbatus, Cunipertum in regiam
reducere deſtinavit. Itaque, Grauſone fra-
tre

(53) Valde hallucinatum fuiſſe arbitror hoc loco Sigonium. Neque enim *Cradualla*, ſeu *Ceduald*, ut eum vocat Beda, in Monachum attonſus eſt, nec *Offa* quiſpiam Cantuariorum Rex hoc anno Romam pervênit. De *Cedualdo* idem Beda & Paulus Diac. lib. 6 cap. 15. fidem faciunt, Romam hoc anno delatum baptiſmum à Sergio ſuſcepiſſe, ſed adhuc in Albis conſtitutum ad cœleſtia Regna migraſſe teſtantur. Diem etiam Baptiſmatis, nempe Sabbatum Sanctum, & diem mortis, ſcilicet duodecimum Calend. Maji, Beda lib. 5. cap. 7. adnotavit, nihil prorſus innuens de inito Monachatu. *Offa* verò filius *Sigberi* Regis Orientalium Saxonum, attonſus verè fuit in Monachum, ſed anno 709., teſte Beda lib. 5. cap. 20., ubi narrat „ Coinredum, qui Regno Mer-
„ ciorum nobiliſſimè tempore aliquanto præ-
„ fuerat, veniſſe Romam, ibique attonſum,
„ Pontificatum habente *Conſtantino*, ac Mona-
„ chum factum... Veniſſe autem cum illo &
„ *Offam*, juvenem amantiſſimæ ætatis, &
„ venuſtatis, totæque ſuæ genti ad tenenda
„ ſervandaque Regni ſceptra exoptatiſſimi,
„ qui pari ductus devotione mentis, reliquit
„ uxorem, agros, cognatos & patriam pro-
„ pter Chriſtum & propter Evangelium...
„ & ipſum quoque attonſum in Monachico
„ habitu vitam compleviſſe. Eadem refert Mabillonius in Annal. ad hunc annum. Sigonius, qui hæc addidit Bononienſi Editioni, nomina, res geſtas, & annos confudit.

D
E

(54) Scriptores paſſim decem & octo annos Regno *Pertbariti* attribuunt, freti teſtimonio Pauli Diaconi, qui libro quinto cap. 37. id expreſſè teſtatur. Attamen genuina mens Pauli non ex hoc loco, ſed ex capite ſuperiori 35. haurienda eſt, ubi rem hanc diligentiùs pertractat, annoſque diſtinguit, quibus *Pertbaritus* tum ſolus, tum unà cum filio Regnum adminiſtravit; ait enim: *Bertaridus, cùm ſolus per annos ſeptem regnaſſet, octavo jam anno Cunibertum filium ſuum in Regno conſortem aſcivit, cum quo pariter per decem annos regnavit*. Ex hac loquendi formula liquidò patet, octavum annum, & vix inceptum fuiſſe, & eſſe computandum in decennio Societatis cum Cuniberto; alioquin vel integris octo annis ante, vel undecim poſt initum conſortium regnaſſe aſſerendum foret, contra Pauli ipſius apertiſſimam narrationem. Clarè igitur hinc conſtat decem & ſeptem tantummodo annos in recepto Regno *Pertbaritum* perduraſſe, quod optimè intellexit Sigebertus, ſolum hunc annorum numerum eidem aſſignans. Jam verò cùm ex Diplomate *Cuniberti* ad annum 679 ſuperiùs relato evincatur eundem adſcitum fuiſſe à Patre in Regni partem ante nonam diem Novembris anni 668., decimus annus Conſortii anno 678. complebatur; ac proinde eodem anno ereptum è vivis fuiſſe *Pertbaritum* dubitari non poteſt. Biennio igitur erravit Sigonius.

(55) De hoc Conciliabulo, quod *Erratica*, ſeu *Quiniſexta* Synodus appellatur, fusè diſſerunt Baronius ad annum 692., Labbeus Tom. VI. Concil., aliique. Quo anno celebratum fuerit, plurimùm diſſentiunt Scriptores; omnium ſententias expendit Pagius ad annum 692., ſtatuitque huic verè anno 691. aſſigendum. Sed de his inferiùs ad annum 707. ſermo redibit.

tre aſſumpto, Alahim pro intimæ familiaritatis neceſſitudine adiit, ac, quin tu, inquit, Alahis, Urbe tandem ſecurus egrederis, atque animi cauſſa venatum in ſylvam cum tuis juvenibus abis, nobiſque, qui ex te toti pendemus, Urbis, ac regiæ cuſtodiam tradis? Quod ſi feceris, pro certo ſpondemus, nos caput ad te Cuniperti relaturos, & te omni tandem timore liberaturos. Probavit Alahis quod Aldo admonuit, & primo quoque tempore ex Urbe in maximam ſylvam venationis cauſſa proceſſit. Quo facto, Aldo ad Cunipertum ſe contulit, ac, ſuppliciter venia erroris ſui petita, inſidiiſque tyranni patefactis, Urbem ſe illi tradere paratum eſſe oſtendit, ſi certa die propius acceſſiſſet. Cunipertus, gratiis actis, libenti animo conditionem accepit, ac conſtituta die ad Urbem prodiit: receptuſque ab Aldone, regiam ſine ullo tumultu recuperavit. Cunipertum in regiam reverſum ſtatim clerici omnes, Epiſcopique complexi ſunt. Tum Aldo nunciari Alahi in ſylvam juſſit, cumulatè ſe, quæ promiſerat, expleviſſe, non enim Cuniperti caput ſolum, ſed totum etiam corpus habere in poteſtate, ſiquidem ipſum in regia eſſe. Eo Alahis nuncio attonitus, multa, gravia que ei eſt comminatus. Bellum inde paraturus in Iſtriam iter inſtituit, atque in itinere Vicetiam, & Tarviſium amicitiam ſuam repudiantes vi, alias Urbes blanditiis ſibi adjunxit: & novo aſtutiæ genere Forojulienſem exercitum ad ſe traduxit. Quippe eum ad Pontem Liquentiæ nactus, ut miles quiſque trajiciebat, ſacramentum ſibi dicere juſſit, cavens ne quis regreſſus rem patefaceret, ac reliquos, qui tranſituri erant, à tranſitu deterreret. Neque ita multò poſt firmo inſtructus exercitu adverſus Cunipertum proceſſit, ac caſtra ad Abduam in Campo Coronatæ locavit. Qua re cognita, Cunipertus, copiis impigrè comparatis, & ipſe contra eum ire perrexit. Ibi, cum in conſpectu exercitus eſſent, Cunipertus Alahim miſſo nuncio ad rem ſingulari dirimendam certamine provocavit: quod Alahis reſpuit, roboris Cuniperti, atque audaciæ recordatus. Itaque in ſummi prœlii caſum inſtructæ acies ſunt. Cum verò jam prope eſſet, ut utrinque concurreretur, Zeno Diaconus vicem regis ſolicitus ipſum convênit, atque ita dixit: Domine rex, omnis vita noſtra in ſalute tua conſiſtit: quia, ſi tu in acie cecideris, omnes nos tyrannus Alahis per ſummos cruciatus necabit. Quin tu igitur mihi ornatum regium tradis, & ego manum cum illo conferam? Nam, ſi ibi ego periero, tu facilè cauſſam recuperabis tuam; ſi vicero, major ex victoria ſervi tui in te gloria redundabit. Quod ubi Cunipertus audivit, haudquaquam ſe permiſſurum eſſe reſpondit: verùm paucorum, qui aderant, amicorum precibus, & lacrymis victus demum conceſſit, ac loricam, galeam, ocreas, ceteraque ſua arma Diacono tribuit, atque eum pro ſe in prœlium miſit. Erat ejuſdem ſtaturæ, & habitus: itaque cum eſſet de tentorio armatus egreſſus, ab omnibus pro rege acceptus eſt. Commiſſum inde prœlium, & totis utrinque viribus decertatum eſt. Ceteris ſtrenuam operam in ſua quoque parte navantibus, Alahis opimum decus expetens, acriter in eam ſe præcipuè intulit, in qua ſtare regem exiſtimavit: ac Diaconum unum ſpecie armorum deceptus telo appetens interſecit, ac ſtatim jacenti caput præcidi, ac pilo ad terrorem hoſtibus incutiendum juſſit præfigi. Verùm ubi dempta caſſide clericum ſe pro rege vidit interemiſſe, ira furens: Malum clericis omnibus, inquit, ſi quando integram victoriam comparavero. Cunipertus autem ut ſuos eodem errore ductos in fugam ſe dare præcipites ſenſit, nudato capite ſeſe oſtentans, eos à fuga retinuit, ac bene ſperare de tota victoria juſſit. Poſt paucos inde dies iterum exercitus in prœlium prodierunt: ante verò, quàm confligerent, Cunipertus rurſus Alahim, num viritim dimicare vellet, provocavit, verùm nihil obtinuit. Pugnatum eſt inde ab utraque parte maximo armorum, & animorum ardore: ac, neutra parte cedente, magna ſtrages eſt edita. Tandem penes Cunipertum victoria ſtetit: nam & Alahis interemptus, & exercitus ejus in fugam averſus, & qui à ferro integri remanſerunt, dum fugam capeſſerent, cædis amnis gurgitibus hauſti ſunt. Deleto Alahi, Cunipertus victorem exercitum domum reduxit, ac Zenonem Diaconum funere ſepeliri honorifico juſſit: (56) & regnum inde quietè, ac ſanctè adminiſtravit. In Campo Coronatæ, ubi proſperè pugnaverat, monaſterium ab eo D. Georgio ædificatum, & Farrenſis Baſilica Antonino Epiſcopo Bergomati reſtituta: & præter alios Comenſis, ac Mutinenſis Epiſcopi poſſeſſionibus decorati. Juſtinianus autem Joanne, & Bonifacio captis non contentus, iracundia ſtimulante, poſtero anno Zachariam Proto- 693 ſpatharium Romam ire, ac Sergium ipſum eodem modo prehendere, atque ad ſe perducere imperavit. Alienus Protoſpatharii in Urbem adventus omnium in ſe animos, oculoſque Italicorum convertit. Itaque, cum Romani rem mirati, inſidias capiti Pontificis parari haud obſcuris ſuſpicionibus diſtuliſſent, repente exercitus Ravennas, & Pentapolitanus, & finitimarum regionum excitus Pontificis protegendi cauſſa Romam verſus iter ingreſſus eſt. Quod ubi Zacharias audivit, in timorem propriæ ſalutis adductus, protinus ad Pontificem ſe recepit, atque ad pedes proſtratus veniam ſupplex oravit, &, ne furori militum ſeſe dederet, obſecravit. Exercitus autem per portam Oſtienſem ingreſſus proceſſit ad Lateranum, Pontificem viſere geſtiens, quem rumor increbuerat, ſuperiore nocte navi impoſitum Conſtantinopolim eſſe devectum, ac januas clauſas nactus, fores ſe moliturum, niſi repente aperirentur, eſt comminatus. Quod ubi Zacharias ſenſit, ſic animo eſt conſternatus, ut præ metu ſe ſub lecto Pontificis occultarit, ac propè de poteſtate deceſſerit. Qua re animadverſa, Pontifex eum in lucem exire, ac bonum habere animum juſſit. Inde ad placandum Profectus exercitum, pro Baſilica Theodori Pontificis patefactis valvis aſſedit, ac militibus, & populo ſedato, quòd pro ſalute ſua tanta alacritate arma ſumpſiſſent, gratias

(56) Hæc Paulus Diaconus refert lib. 5. cap. 40., & 41.

tias egit. Neque tamen milites ante exce-
dere Urbe voluerunt, quàm Zachariam inde
conviciis, & contumeliis exegerunt. (57)
694 Biennio inſequenti hæc inter Longobardos
695 adminiſtrata. Romualdus Beneventi Dux
parato exercitu in Calabriam, Provinciam
Imperatoris, irrupit, & Tarentum, Brun-
duſium, atque omnem circumjectam regio-
nem præſidiis vacuam nactus, imperio ſuo
adjunxit, ac mox moriens Ducatum magna
parte auctum filio Grimoaldo reliquit; qui
poſt ei per triennium præfuit. (58) Tumul-
tus etiam haud contemnendus in Ducatu
Forojulienſi eſt excitus. Ea ditio jampridem
à Vectaro ad Landarum, à Landaro ad Ro-
doaldum pervenerat. Cum autem fortè Dux
Rodoaldus Urbe Forojulii abeſſet, Ansfri-
dus quidam è caſtro Reuma (59) Ducatum
ſine Regis auctoritate invaſit. Qua re co-
gnita Rodoaldus attonitus perrexit in
Iſtriam, atque inde, navi conſcenſa, Ra-
vennam, & Ravennâ Papiam confûgit ad
Regem. Ansfridus autem ſuperbia, ac li-
bidine elatus Forojulienſem ditionem ſibi
vindicaſſe haud ſatis habuit, quin etiam
Regnum ipſum aviditate devoravit; verùm
in ipſo rerum apparatu Veronæ captus, &
ad Regem perductus meritas væſaniæ ſuæ
pœnas luit: quippe luminibus orbatus in
exilium eſt projectus. Inde Forojulienſem
Ducatum Aldo Rodoaldi frater ſuſcepit,
eumque per ſeptennium tenuit. Cunipertus
autem Rex Aldonem, & Grauſonem ſuſpe-
ctos habens, eos tollere de medio cogitavit,
idque fortè cum uno homine ſtratore ſuo
communicavit. Caſu autem accidit, ut,
cum illi de more ad Regem venirent, ab
ignoto homine iniqua de Regis adverſus ſe
voluntate commonefacti ſint. Quo cognito,
ambo confeſtim incolumitatis gratiâ ad aram
ſe S. Romani Martyris proximam recepe-
runt. Quod ubi Rex audivit, in eam opi-
nionem venit, conſilium ab eis ſuum eſſe
præreptum. Itaque ira furens Stratorem,
qui id enunciaſſet, arguere; Stratore verò
ſe cum aliquo loquutum eſſe negante, at-
que id ipſum aſſidua apud illum præſentia
confirmante, de Aldone, & Grauſone,
undenam voluntatem ſuam intimam per-
ſpexiſſent, juſſit exquiri: illis verò ſe à clau-
do quodam fortè obviam facto accepiſſe
dicentibus, malignum eum fuiſſe ſpiritum
credidit: memor, ſe conſilium ſuum cum
Stratore communicantem, præſenti muſcæ
crus ſuccidiſſe: atque eos, venia data, dignos,
qui in amicitiam reſtituerentur, putavit.
(60) Sequenti anno Sergius Pontifex ægrè 696
ferens, Aquilejenſem Eccleſiam tria Chal-
cedonenſis Concilii capita reprobare, Con-
ventum Aquilejæ convocandum curavit:
atque omnes, qui convenerunt, Epiſcopos
auctoritate ſua ad ea accipienda, tanquam
cum Catholica doctrina congruentia, per-
pulit. (61) Interim tumultus alius gravior
in Regia Conſtantinopolitana exortus totum
Imperium perturbavit. Quippe Leontius
Præfectus militum, ſeditione in populo con-
citata, Juſtinianum Imperatorem omnia alia
metuentem comprehendit, ac, mutilato ad
contumeliam naſo, propè exanguem Cher-
ſonem in Pontum relegavit, & Imperium,
Callinico Patriarcha probante, invaſit. (62)
Trien-

(57) Ex Anaſtaſio in vita Sergii, hæc narrat Sigonius.

(58) *Grimoaldus*, *Romualdi* Pater, Ducatum Beneventanum inierat anno 647., ut ſuperiùs ſtatuimus. Annis autem XXV. in eo Principatu illum perduraſſe Paulus Diaconus lib. 4. cap. 47. teſtatur, in iis procul dubio recenſens novem etiam annos, quibus Langobardorum Regno præfuit uſque ad annum 671. *Romualdus* poſt Patris mortem ſexdecim annis Principatum geſſit, teſte eodem Paulo lib. 6. cap. 2. Memorati autem anni inchoari non poſſunt à tempore, quo relictus eſt à *Grimoaldo* (ad Regnum Langobardicum properante) Dux Beneventi, tum ob teſtimonium ipſius Pauli viginti quinque annos Ducatus *Grimoaldo* aſſignantis, tum ob alias rationes, quas eruditè profert Bollandus in Commentario prævio ad vitam S. Sabini, die IX. Februarii num. 14. & 16. Itaque, cùm anno 671. *Grimoaldus* Pater obierit, ſexdecim anni *Romualdi* anno 687. explentur, adeòque plurimum hallucinatus eſt Sigonius, qui *Romualdi* mortem ad annum uſque 695. differt.

(59) *Reumiam* appellatum eſſe hoc Caſtrum docet Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorograph. Italiæ medii ævi num. 72. & 73.

(60) Leguntur hæc in Paulo Diacono lib. 6. cap. 6.

(61) Scriptorum hactenus communis ſententia fuerat, Aquilejenſem Eccleſiam diu in Schiſmate pertinacem ob tria Capitula Calcedonenſis Concilii, nonniſi ſub Sergio Papa ad Apoſtolicæ Sedis obedientiam, ejurato errore, fuiſſe reſtitutam. Eminentiſſimus Noriſius in Diſſert. de V. Synodo cap. 9. longè ante hæc tempora reconciliatos fuiſſe Eccleſiæ Romanæ Aquilejenſes Epiſcopos ex eo tuetur, quòd Synodo Lateranenſi anno 649. habitæ ſubſcriptus legatur *Maximus Aquilejenſis Epiſcopus*, & in Concilio VI. Oecumenico Conſtantinopolitano anno 680. celebrato: *Agatho Epiſcopus Sanctæ Eccleſiæ Aquilejenſis*. Attamen doctiſſimus Scriptor ad hoc aſſerendum ductus eſt falſa perſuaſione, quòd memorati Epiſcopi Aquilejenſi Eccleſiæ verè præfuiſſent, minimè diſtinguens Aquilejam novam, ideſt Gradum, à veteri Aquileja; eundemque errorem ſecutus eſt etiam Pagius ad annum 698. Certum autem eſt, tum *Maximum*, tum *Agathonem*, non Aquilejenſis, ſed Gradenſis Eccleſiæ Epiſcopos extitiſſe, qui ſe Aquilejenſes quoque inſcribebant. Ughellus eoſdem in ſeriem Aquilejenſium Epiſcoporum intrudere conatus eſt, ſed infeliciter, ut in adnotationibus ad eundem manifeſtum fit. Gradenſes Epiſcopos fuiſſe, *Maximum*, & *Agathonem* Ughellus ipſe fatetur, qui eos in Catalogo Gradenſium Antiſtitum apertè recenſet. *Agatho* verò ſe ipſum prodit in eodem Concilio Conſtantinopolitano, cui ſubſcriptus legitur *Epiſcopus Aquilejenſis Provinciæ Iſtriæ*, qua deſignatione veterem Aquilejam in Auſtria comprehenſam excludit, ac dilucidè oſtendit, Epiſcopos Gradenſis Urbis, quæ Iſtriæ Provinciæ ſuberat, ſe ſe Aquilejenſes appellaſſe. Itaque inconcuſſum manet, nonniſi ſub Sergio rediiſſe ad fœdus cum Romana Sede Aquilejenſem Eccleſiam. Malè tamen Sigonius Concilium hoc Aquilejenſe anno 696. conſignat, cùm illud anno 698. Sigebertus, Baronius, Pagius, Labbeus, aliique paſſim adſcribant. Egregiè hanc hiſtoriam illuſtrat Cl. P. Bernardus Maria de Rubeis loco laudato Cap. XIX., quem vide.

(62) Etiam in anno occupati à *Leontio* Imperii errat Sigonius, cùm id contigiſſe circa Septembrem anni ſuperioris 695., ex Nicephoro, aliiſque Græcis Scriptoribus, Baronius, Pagius, cæterique teſtentur. Emendandus quoque eſt annus depulſi *Leontii*, ac ſuffecti in Imperio *Tiberii Alyſmari*, cùm id peractum conſtet triennio poſt, ideſt anno 698., non ſequenti, quo rectè Sigonius id retuliſſet, niſi anno uno in *Leontii* exordio erraſſet. Omittit hoc loco narrare Sigonius Conciliabulum Aquilejæ celebratum anno 698. contra V. Synodum. Ejuſdem meminit tum
Beda,

697 Triennio poſt Leontius Imperator patrati A
698 ſceleris pœnas dedit. Nam per tumultum à
699 Tiberio Abſimaro captus, & pariter naſo
multatus in carcerem eſt conjectus. Impe-
700 rium idem Tiberius tenuit. Annus ſeptin-
gentesimus nulla re memorabili fuit inſignis.
701 Proximo, Sergio Pontifice mortuo, Joannes
Sextus ſublectus, quo ſedente, Petrus item
Aquilejenſem gubernavit Eccleſiam. (63)
Theophylactus Patricius, Exarchus ab Im-
peratore in Italiam deſtinatus. Is contra
conſuetudinem Romam ànte, quàm Ra-
702 vennam, ſequenti anno advectus, non levem
animis hominum ſuſpicionem injecit, ne
quid Pontifici inſidiarum occultè meditare-
tur. Itaque, adventu ejus cognito, confe- B
ſtim Romam militares, ut paullo ante, co-
piæ convolarunt, ut eum, antequam cogi-
tata aggrederetur, opprimerent. Verùm
Pontifex, ne qua per tumultum militarem
committeretur cædes, portas Urbis ad ex-
cludendos armatos occluſit: ac Sacerdotes
ad ſedandum militum furorem obviam miſit.
Inanem autem fuiſſe ſuſpicionem poſt res
ipſa edocuit: nam Exarchus, rebus Romanis
compoſitis, Ravennam inde ſe tacitus con-
703 tulit. (64) Eo verò, qui inſequutus eſt,
anno Cunipertus exceſſit è vita, (65) Luitperto filio Rege inſtituto, atque Aſprando ſummæ nobilitatis, ac ſapientiæ viro pueri tutore relicto. Fuit Cunipertus, ut inquit Paulus, (*) vir mira elegantia vitæ, ac morum ſuavitate ornatus, atque in bello audaciæ ſingularis, in primiſque Catholicus: quæ laus ſuperiorum Regum pauciſſimis contigit.

FL. LUITPERTUS REX.

ASprandus Regnum, Luitperti pueri nomine, octo menſium ſpatio ut pacatè, ſic ſanctè, adminiſtravit. Quibus exactis,
ſequenti anno Ragumbertus, qui fuerat Gun- 704
deberti Regis filius, Taurinatium Dux, arma paravit, patrii Regni recuperandi occaſionem ſibi ex infirma Luitperti ætate oblatam ratus. Quod ubi Aſprandus cognovit, Rotharito Duce Bergomati, atque Laudenſi in auxilium evocato, in agro Novarienſi occurrit. Ibi ſummo prœlio depugnatum. Ragumbertus, Aſprando, & Rotharito ſuperatis, mox magna vi Regnum invaſit. (66)

FL.

Beda, tum Paulus Diaconus lib. 6. cap. 14 Poſtquam enim narravit occupatum a Tiberio Abſimaro Græcum Imperium, ſtatim ſubjungit: *Hoc tempore Synodus Aquilejæ facta ob imperitiam fidei, quintum univerſale Concilium ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus Beati Papæ Sergii monitis inſtructa, & ipſa cum cæteris Chriſti Eccleſiis annuere conſentit* Eadem tradit Anaſtaſius in vita Sergii. Quæ circa tempus hujus Concilii diſputata ſunt inter Scriptores, refert Cl. Blancus in adnotationibus ad memoratum Pauli Diac. caput. Pagius & Labbeus Tom. VI. Concil. ad annum 698. conſtanter id ſtatuunt. C

(63) Cur hoc loco Sigonius inſeruerit hujus *Petri* memoriam, prorſus ignoro; ejus enim exordium ad annum 670. jam ſtatuit. Cæterùm admodum per hæc tempora perturbata eſt in Ughello Aquilejenſium Patriarcharum Chronologia. Hunc enim *Petrum* Aquilejenſi Eccleſiæ datum Antiſtitem anno 670., mortuumque poſt annos 14. Sedis, atque ideo anno 684., tradit idem Ughellus. Repugnat huic opinioni auctoritas Pauli Diaconi, qui lib. 6. cap. 33. ereptum è vivis *Petrum* Aquilejenſem Patriarcham ſcribit *his diebus*, quibus Juſtinianum Imperio reſtitutum deceſſiſſe ante narraverat. Cùm igitur Juſtinianus à Philippico trucidatus fuerit anno 711. eo quoque anno defunctus *Petrus* credi debet. Si vera eſſent, quæ exaravit Auctor vitarum Antiſtitum Aquilejenſium, à Cl. Muratorio editus in Anecdotis, ac recuſus in XVI. vol. *Rer. Italicarum*, initium Sedis *Petri* Patriarchæ hoc anno 701. ſtatuendum foret. Siquidem ibidem decem tantùm anni Epiſcopali ejuſdem regimini tribuuntur, ac proinde optimè hæc Epocha cum Paulo Diacono conveniret, qui anno 711. illius obitum refert; ſed aliunde ingens hiaret lacuna inter geminos Joannes, quos ab anno 660. per decem & novem annos Aquilejenſis Eccleſiæ regimini præfuiſſe ſuperiùs jam diximus, uſque ad Petrum anno 701. electum, cùm per annos duos ſupra viginti nullus intermedius occurrat Epiſcopus. Itaque dicendum eſt, multò ante hunc annum renunciatum fuiſſe *Petrum* Aquilejenſem Antiſtitem. Id ſanè probabilius cenſeo, cùm Dandulus col. 128. præſediſſe *Petrum* in Aquilejenſi Eccleſia referat iis temporibus, quibus *Tiberius Abſimarus* Imperium obtinuit, nempe anno 698, inquiens: *Eodem tempore Petrus Aquilejenſem gubernabat Eccleſiam*. Hæc autem verba clarè indicant ad ſuperiores annos illius inſtitutionem eſſe referendam. D E

At cui anno figenda ſit ejuſdem electio, ſilente Aquilejenſi hiſtoria, ſecurè decerni nequit. Hoc certum reor, memorato Præſuli gloriam tribuendam, quòd pertinax per tot annos ſchiſma aboleverit, & Sergio damnationem trium Capitulorum ſuadenti paruerit; cùm enim ante annum 698. quo Beda, & Paulo Diac. lib. 6. cap. 14. teſtibus celebratum eſt Aquilejenſe Concilium, illi Eccleſiæ præfuerit, nec obierit, niſi anno 711., conſtat eundem auctorem fuiſſe, ut Aquilejenſis Metropolis cum Romana tandem conciliaretur.

(64) Hæc ad annum 701. refert Baronius, ſed cùm Joannes VI. exeunte ſolummodo Octobri menſe inauguratus fuerit Summus Pontifex, vix credi poteſt, intra reliquos duos menſes peracta ea omnia fuiſſe, quæ ipſemet narrat, perlatum videlicet ad *Tiberium* Imperatorem nuncium novæ hujus electionis; miſſum Romam *Theophilactum*; commotam Italiæ militiam in *Joannis* ſubſidium; coactum denique Exarchum Ravennam ſe recipere. Melius igitur Sigonius adventum *Theophilacti* Exarchi ad Italiam gubernandam in ſequentem hunc annum 702. protrahit, eique conſentiunt Panvinius, Scaliger, aliique paſſim. Anaſtaſius narrat hæc omnia in vita Joannis.

(65) Hoc eodem anno mortuum *Cunibertum* tradit Baronius, ſed citra verum; cùm enim ſupra oſtenderimus ex Diplomate *Cuniberti* ejuſdem, à Mabillonio relato in calce Tomi primi Annalium Benedict., annos decem, quos cum filio *Cuniberto Pertharitus* regnavit, expletos eſſe anno 788., duodecim inde anni poſt Patris mortem *Cuniberti* Regno à Paulo aſſignati in annum 700. recidunt, quo obiiſſe dicendum eſt eum Hermanno Contracto, Pagio, Blanco, aliiſque. Triennio igitur erravere Sigonius, & Baronius.

(*) Lib. 6. cap. 17.

(66) Sigebertus id accidiſſe narrat anno 700. ſed cùm in ſerie præcedentium Regum uno anno erraſſe deprehendatur, in annum ſequentem 701. differenda eſt *Ragumberti* irruptio in *Liutperti* Regnum. Paulus Diaconus lib. 6. cap 18., nonniſi elapſis octo menſibus poſt mortem *Cuniberti*, motum contra *Liutpertum* Regē à *Ragumberto* bellū teſtatur. Cùm igitur *Cunibertus* obierit anno 700. jam provecto ultra medium (ut locus fiat decem & ſeptem annis, quibus regnavit), *Ragumbertus* anno tantùm ſequenti 701. Regnum invadere potuit, ut Hermannus quoque Contractus affirmat. Præterea id exigit Chronologicus ordo, ut elapſis duodecim annis

FL. RAGUMBERTUS REX.

RAgumberto verò rerum potiente, Gi-
ſulſus Dux Beneventanus, qui Gri-
moaldo ſuffectus fuerat, valido cum exer-
citu Campaniæ fines ingreſſus, omnia igne,
ferroque vaſtavit, atque ingentem pecoris,
majoremque hominum prædam abegit, uſque
ad Horrea, nomen id loci erat, nemine re-
ſiſtente, progreſſus. Quod ubi ad aures Jo-
annis Pontificis accidit, viribus Civitatis
diffiſus, quod ipſe præſtare poterat, ad pre-
ces ſe contulit, ac, Sacerdotibus obviam
cum ampliſſimis muneribus miſſis, ut retro-
cederet, ac captivos reſtitueret, impetra- B
vit. (67)

FL. ARIPERTUS II. REX.

EOdem anno, mortuo Ragumberto, Ari-
pertus filius ſuſcepit Regnum. (68)
705 VIII. inde Idus Januarias Joannes Pontifex
naturæ conceſſit, atque ejus locum Joannes
VII. tenuit. Aripertus Rex, ut ſecuritatem
ſibi, ac Regno pararet, bellum Luitperto
Regi, quem Regno pater ipſius Ragumber
tus expulerat, internecinum redintegravit:
& cum eo, & Aſprando, & Rotharito partes
ejus tuentibus ſummo apud Papiam prœlio
decertavit. In eo Luitpertus puer captus. C
(69) Aſprandus, & Rotharitus fugati, ille
in Inſulam Comacinam, hic Novariam ſe
recepit. Inde arma ad Aſprandum, Rotha
ritumque debellandum translata. Laude
capta, Bergomum obſidione eſt cinctum,
eoque ingenti bellicorum tormentorum mole
expugnato, Rotharitus captus, atque in
Taurinos in exilium actus. Poſtremò exer-
citus adverſus Aſprandum in Comacinam
miſſus, Oppidum circumſedit, atque Aſpran-
do elapſo in ditionem redegit, idque ſine
cunctatione ſubvertit. Quibus rebus proſpe-
rè geſtis, pulcherrimam inde victoriam te
tra animi impotentia deformavit: nam & D

A Luitperto Regi innocenti vitam ademit, &
Sigiprando, Aſprandi filio, oculos eruit, &
Theoderatæ uxori, atque Auronæ ſorori
miſerandum in modum naſum, aureſque
vulnere fœdiſſimo detruncavit. Luitprando
tantùm puero ignotum, & ad patrem, qui
in Bajoariam exulatum contenderat, ſe con-
ferre permiſſum. Eodem anno Ferdulſus,
qui, mortuo Aldone, Ducatum Forojulien-
ſem ſuſceperat, Sclavos, qui in Ducatum
irruperant, temere aggreſſus, ſe cum tota
Forojulienſium nobilitate peſſundedit. Ex
ingenti numero ſolus Munichis, Petri Fo-
rojuliani, & Urſi Cenetenſis Ducum pater,
evaſit. Is, cum de equo dejectus eſſet, ma-
B nibus licèt vinculis impeditis lanceam ei,
qui ſe vinxerat, abſtulit, atque, eo vulne-
rato, ſe per aſpera, ac prærupta loca dejecit.
Ferdulſo ſuffectus eſt Corbolus; quo non
ita multò poſt vita functo, Ducatum Rex
ad Pemmonem traduxit: qui ex Ratberga
uxore filios tres ſuſcepit Rachim, Rathai-
tum, & Aiſtulſum. Quorum Rachis, &
Aiſtulſus poſt ad regiam dignitatem evecti
longè, latèque famam ſui nominis extende-
runt. (*) Aripertus, hac crudelitate remo-
ta, Regnum prudenter, & ſanctè admini-
ſtravit. Ad ceteras Eccleſias, quas libera-
liſſimè donavit, erga Romanam præcipuè
munificus fuit: quippe ſequenti anno Pon- 705
C tifici multos fundos, & nominatim Patrimo-
nium Alpium Cottiarum, à Rothari Rege
ademptum, reſtituit: eamque donationem
aureis literis exaratam ad Pontificem miſit.
(70) Eodem anno Juſtinianus, cum per de-
cennium Imperio ſpoliatus exulaſſet, inſidias
Cherſonenſium, & Boſphoranorum metuens
è Ponto profûgit: atque ad Trebellium Re-
gem Bulgarorum ſe contulit: atque inde
auxilio ejus Regnum recuperavit: & Leon-
tium, ac Tiberium, qui ſedem ſuam uſur-
paverant, captos in medio jugulari Circo
præcepit. Callinicum verò Patriarcham lu-
minibus exuit, ac Cyrum Abbatem, qui ſe
D exulem in Ponto aluerat, ei ſubſtituit.
Hinc

annis *Ariperti*, & tribus menſibus *Anſprandi* à Paulo adnotatis, ad certum Regni *Liutprandi* initium anno 712. affixum perveniamus.

(67) Multò citiùs peractam hanc excurſionem tradit Peregrinius in Hiſtoria Principum Langobardorum, recuſa in Volumine II. *Rerum Italicarum* fol. 324., ubi ſugillat Paulum Diaconum lib 6. cap. 27., & Anaſtaſium, aſſerens non ſub Joanne VI., ſed V. id accidiſſe circa annum 685. Attamen, cùm ex Chronologia Ducum Beneventanorum, ſuperiùs ad annum 695. ſeriò diſcuſſa, dilucidè pateat, *Romualdum* filium *Grimoaldi* Regis Langobardorum uſque ad annum 687. vitam produxiſſe; cùmque certum ſit, *Grimoaldum II.* ejuſdem filium tribus annis imperaſſe poſt Patrē, *Giſulphus* nonniſi anno 690. Beneventanum Principatum obtinuit, adeòque quinquennio ante in agros Romanos irrumpere minimè potuit. Itaque ſtat ſua Anaſtaſio fides, qui ad Joannem VI. hæc refert. Quo autem anno illius Pontificatus, *Giſulphus* hanc irruptionem molitus fuerit, incertum eſt; cùm Baronius illam anno 702., Sigonius 704. enarrent, nec documenta ſuppetant, ut quæ potior ſententia habenda ſit, decernatur.

(68) *Ragumbertus* ſtatim ac Langobardico Regno potitus eſt, *Aripertum* filium in ſocietatem Regni adoptavit; id enim clarè indicat Paulus Diaconus lib. 6. cap. 35., ubi mortem *Ariperti* narrans hæc habet: *regnavit autem cum Patre Ragumberto, ſive ſolus, uſque ad annum duodecimum*; cùm verò anno 701. iniiſſe Regnum *Ragumbertum* dixerimus, eodem quoque tempore aſſumptum Regni conſortem *Aripertum* aſſerendum eſt. De morte *Ragumberti* nulla ambigendi ratio relinquitur; *cùm eodem anno*, quo *Liutperti* Regnum invaſit, eam contigiſſe Paulus idem teſtetur; proinde conſignanda eſt anno 701. ſuperiùs jam dicto, quo etiam *Aripertus* ſolus Langobardicum Regnum cœpit adminiſtrare.

(69) Victoriam hanc, quæ veroſimiliùs contigit anno 702, obtinuit *Aripertus* ob preces S. Boulti, qui Romam peregrinaturus tunc Papiæ degebat, ut in ejuſdem vita apud Bollandum ad diem XV. Januarii narratur. Acceptum tamen cœleſte munus fœda illa omni crudelitate, quam minutiùs Paulus Diaconus lib. 6. cap. 22 recenſet, pudendum in modum deturpavit.

(*) Deſcripſit hæc Sigonius à Paulo Diacono, qui lib. 6. cap. 24. & ſequ. fusè hanc hiſtoriam enarrat.

(70) Regium hoc munus oblatum fuiſſe Joanni VI. anno 704. contendit Baronius, Anaſtaſii teſtimonium proferens, quem tamen id enarrare in Joanne VII editio noſtra cum pluribus MSS. collata teſtatur. Pagius, qui huic poſtremæ ſententiæ adhæret, non anno 706., ut Sigonius, ſed ad ſequentem 707. differt hanc donationem ab *Ariperto II.* peractam. Si enunciatæ literæ extarent, veritas in apertum educeretur.

Hinc nova rerum, quas adverſus Romanam Eccleſiam impiè aut geſſerat, aut cogitarat, pœnitentia adactus, eximium ſe Catholicæ propugnatorem fidei declaravit. Itaque volumen Concilii, quod contra Romanæ ritum Eccleſiæ ſcripſerat, Romam per duos Metropolitas ad Joannem Pontificem deſtinavit, idque ab eo, non, ut ante, approbari, ſed nunc demum emendari, & corrigi poſtulavit: quin etiam Epiſcopos Orientis iterum advocavit, &, quod deſiderari videbatur, ex eorum ſententia Canones centum duos ſexti Concilii, qui ſcripti non fuerant, ſcribi juſſit, ut Theophanes prodidit. Id Concilium in
707 Januarium uſque menſem ſequentis anni productum. Sic enim in Canone LIII. proditur. (71) Sub hunc annum Romualdus Dux Beneventanus Giſulfo eſt ſubſtitutus, (72) & Joanni Pontifici vita functo Siſinius, qui ſævo pedum dolore jactatus poſt viginti dies è vita migravit. (73) Novo inde ineunte
708 anno, Conſtantinus Pontifex in ejus locum eſt conſecratus. Eodem anno, mortuo Damiano, Ravennate Archiepiſcopo, Felix eſt ſuffectus. Moris jam tum erat, ut Epiſcopi, antequam conſecrarentur, rationem fidei, atque obſequii ſui ederent, eamque in Pontificium tabularium referrent, quod *cautiones in ſcrinio facere* illi dicebant. Felix autem Romam ad conſecrationem accipiendam profectus, cauſſam defectionis, & tumultus quærens, rationem ex inſtituto non edidit, ſed potentia Romanorum judicum nixus eam pro arbitratu expoſuit, ac domum reverſus Ravennates ab obedientia Romani Pontificis, propoſita antiqua ſedis ſuæ libertate, ac dignitate, avertit. Ratio ejus à Pontifice in Confeſſione Beati Petri poſita poſt aliquot dies, atro quaſi incendio afflata, reperta eſt. (74) Manente inde in contumacia ſua Felice, neque aut Pontificis monitis, aut Imperatoris edictis obtem-

A perante, annus abiit. Ea res Juſtiniano relata mirificè animum ejus offendit. Itaque
ſequenti anno, cum, Theophylacto Exarcho mortuo, Felicem furere, neque præceptis ullis aures præbere, verùm Pontificem in ordinem cogere, audiret, juſta indignatione accenſus armis ſibi cogendum, qui Pontificis imperium detrectaret, exiſtimavit, ac propterea Theodorum Patricium, & Primicerium exercitus Siciliæ cum claſſe Ravennam ire, atque Archiepiſcopi, & Ravennatum inſolentem vindicare ſuperbiam juſſit. Quod ubi cognovit Felix, confeſtim & ipſe auxilia ex vicinis, & ſubjectis Eccleſiis advocavit, Cervienſi, Comaclenſi, 709
B Popillicaſi, Cæſenate, Imolenſi, & Faventina, & cum iis ad litus ad exſcenſionem hoſtium impediendam occurrit. Theodorus autem, claſſe ad oram Ravennatem appulſa, ut copias exponeret, variis in locis cum occurrentibus Ravennatibus depugnavit, atque iis demum in fugam compulſis, bellicum Urbi ipſi terrorem admovit; eamque brevì unà cum Civibus, & Archiepiſcopo in deditionem accepit. Quæſtione inde de ſeditionis ſociis habita, pleroſque Optimatium ejus ſceleris manifeſtos aut vita, aut Civitate, aut fortunis multavit; præcipuè autem Archiepiſcopum cathenis vinctum Conſtantinopolim juſſit devehi, ac, conſtitu-
C tis Ravennatum rebus, recepit ſe in Siciliam. Archiepiſcopus à Juſtiniano candenti lamina objecta luminibus exutus, atque in Pontum relegatus. Ita inſignis Ravennatis Eccleſiæ contumacia exemplo apud poſteros memorabili caſtigata. (75) Anno inde
ſeptingenteſimo decimo, Juſtinianus Cherſonenſes, & Boſphoranos, à quibus exul 710
appetitus inſidiis fuerat, ulciſci geſtiens, exercitum ad eos miſit, & Cherſonem expugnari, ac mira crudelitate omnes ejus incolas interimi juſſit. Quo facto, pueros, à qui-

---

(71) *Juſtinianus* in Imperium reſtitutus eſt ſub finem anni 705., ut plurium veterum Scriptorum auctoritate firmat Pagius ad annum 703. De Concilio autem, quod Sigonius hoc anno celebratum ſcribit, celebris inter Auctores controverſia ferbuit, quo verè anno coactum ſit, aliis ad Sergii, aliis ad Joannis VII. tempora id referentibus. Communior tamen, ac verior ſententia eſt, Synodum hanc Trullanam, quæ *Quiniſexta* à Græcis appellatur, congregatam eſſe ſub primo *Juſtiniani* Imperio, tempore *Sergii* Summi Pontificis. Rem omnem fusè diſcutiunt Pagius ad annum 692., & Chriſtianus Lupus in Diſſertatione de hac Synodo Tom. 3., quamvis in anno diſſentiant, cùm hic ſecundus memoratæ Synodi initium ſtatuat ad annum 692., à Baronio quoque, Labbeo, Binio, aliiſque deſignatum; primus verò figendam eſſe anno ſuperiori 691. impigrè tueatur; nec ejuſdem ſententia ſolido caret fundamento. Cæterùm Sigonius, ex uno Concilio geminum fecit, deceptus à vitiato Theophanis textu; Hæc enim Synodus eadem eſt ac ea, quam Sigonius ipſe ad annum 691. optimè retulerat. Demque monendus eſt Lector, irrepſiſſe in hanc Sigonii narrationem mendum, quod ſive Amanuenſis, ſive primi typographi vitio intruſum, in omnibus hujus hiſtoriæ editionibus legitur; Canon enim, qui tot literaria diſſidia in temporis deſignatione excitavit, non *LIII*, ſed *III* numeratur, ut in Tomo VI. Labbei, & Tom. 3. Chriſtiani Lupi, Synodum hanc legentibus patet.

D

(72) Longè ab hac Chronologia recedit Camillus Peregrinius, qui, juxta ſeriem ab ipſo compactam, *Giſulfum* mortuum ſcribit anno 694. Immò in annis ejuſdem Principatus, tres etiam illos, quibus imperavit *Grimoaldus* frater, includit. Modus tamen loquendi, quem adhibet Paulus Diaconus in *Giſulfi* initio referendo, clarè indicat numerandos eſſe annos XVII. illius Imperii à fratris morte. Propterea, cùm incœpiſſe *Giſulfum* Beneventanæ ditioni præeſſe anno 690. comprobatum ſuperiùs fuerit ad annum 695. ejuſdem obitus rectè hoc anno 707. à Sigonio refertur.

(73) *Joannes* quidem Pontifex, hujus nominis *VII.* obiit hoc anno 707. die 17. Octobris, ſed *Siſinii* electio in diem 18. Januarii anni ſequentis 708. incidit, Pagio teſte.

(74) Deſcripſit hæc Sigonius ab Anaſtaſio in Vita Conſtantini.

E

(75) Hæc Sigonius deſumpſit ex Platina, qui eadem refert in Vita Conſtantini Summi Pontificis; ſed Anaſtaſii hiſtoriæ malè ſuperaddita à recentioribus, ac nullius fidei eſſe Cl. Bacchinius ex Agnello in vita *Felicis* teſtatur. Siquidem toto Cœlo diſtat cauſſa, ob quam *Juſtinianus* in Ravennates, ac *Felicem* exarſit; cùm immittendæ claſſis occaſio non fuerit, negata à *Felice* obedientia Summo Pontifici *Conſtantino*, ſed inita contra ipſum conſpiratio, cùm primùm ab Imperio depulſus fuit. Reſtitutus namque priſtinæ dignitati, in Ravennates, tamquam Læſæ Majeſtatis reos vindictam agebat. Conſulat Lector Diſſertationem Bacchinii Tomo II. Rerum Italicarum recuſam: neque enim vacat fundamēta hujus rei à celeberrimo Viro ibidem producta ſingillatim repetere.

quibus temperatum injuſſu ſuo fuerat, ad A
ſe mitti imperavit, ac ſe Ponticos interne-
cino bello perſecuturum oſtendit. Pueri
Octobri menſe in naves impoſiti omnes ſæ-
va oborta tempeſtate ſubmerſi ſunt. (76)
Quod poſtquam Cherſonenſes, qui reliqui
fuerant, unà cum Boſphoranis cognove-
runt, Philippicum, cognomento Bardanem,
apud ſe exulantem ducem ſibi legerunt, ac
vicinis populis adjunctis Imperatorem ad-
verſus Juſtiniannm appellaverunt. Quæ dum
geruntur, Juſtinianus Pontificem videre, ac
de rebus ſuis opportunè conſulere cupiens,
ſacra miſſa, ut ſe accederet, obſecravit.
Imperatoris voluntati, quòd Catholicæ Ec-
cleſiæ rationibus conducere videbatur, ni-
hil abnuit Pontifex. Itaque navigiis com- B
paratis III. Nonas Octobris, Indictione no-
na, conſcendit honeſta Clericorum, Epi-
ſcorumque caterva ſtipatus; ac Neapolim
provectus illic Joannem Tizocopum Patri-
cium reperit, qui in locum Theophylacti
mortui Ravennam mittebatur Exarchus. (77)
Solvens inde Neapoli Siciliam adiit, atque
ibi à Theodoro Patricio, licèt infirma va-
letudine oppreſſo, liberaliter eſt exceptus.
Rhegium inde, & Crotonem prætervectus,
Callipolim, & Callipoli Hydrontum perve-
nit, ibique hiemavit. Juſtinianus bellum ad-
verſus Philippicum exulem moliens, prin-
711 cipio ſequentis anni in Bithyniam abiit, C
mandatis editis, ut quòcunque Pontifex di-
verteret, ibi non aliter à Magiſtratibus re-
ciperetur, ac ſi ipſe adeſſet. Itaque Con-
ſtantinus, ineunte Vere, Hydronto digreſ-
ſus, in omnibus, quæ attigit, Græciæ oppi-
dis omni genere liberalitatis eſt cultus. Con-
ſtantinopolim inde accedenti Tiberius Juſti-
niani filius, & Cyrus Patriarcha cum Pa-
triciis, Clericis, & Civibus univerſis ob-
viam ad ſeptem millia paſſuum exierunt,
ac diem feſtum agentes in Urbem equis or-
natiſſimis cum comitatu ſuo impoſitum, ac
Pontificiàm chlamydem de more indutum
induxerunt, atque in ædibus Placidiæ, ubi
paratum erat hoſpitium, collocarunt. Ju- D
ſtinianus de adventu Pontificis certior fa-
ctus ſacram alteram ad eum ex Bithynia
miſit, gratiis actis rogans, ne Nicomediam
accedere gravaretur; nam ſe illuc quoque
Nicæâ proceſſurum. Profectus eſt ergo Ni-
comediam Conſtantinus ingenti honore ab
illa quoque Civitate exceptus. Neque ita
multò poſt Juſtinianus advênit. Inauditus
poſt hominum memoriam in iis locis Ponti-
ficis, Imperatoriſque congreſſus omnes vici-
nos populos ad viſendum tam rarum in terris
ſpectaculum concitavit. Itaque frequentiſſi-
ma omnis generis multitudine circunfuſa Im-
perator Urbem ingreſſus, ad Pontificem ex
compoſito expectantem acceſſit, ac de mo- E
re coronatus ad pedes ejus procubuit, at-
que eis oſculum tulit: & ſolemnibus datis
utrinque amplexibus benignè in primis, ac
liberaliter appellavit, omnibus, qui ade-
rant, ingentes præ lætitia plauſus edenti-
bus, nec minus noſtris propter inſignem
principum concordiam, Eccleſiarumque

lætantibus. Inde ad ſuas uterque ædes di-
greſſi ſequentes dies variis de Eccleſia,
Imperioque conſtituendo ſermonibus tradu-
xerunt. Quibus cum Imperator, ſe claſſem,
exercitumque adverſus Philippicum mittere
velle diceret, Pontifex, ne id faceret, ma-
gnopere diſſuaſit. Verùm irrita omnis ejus
oratio fuit. Placuit inde utrique, ut die
Dominico res divina à Pontifice fieret. Ea
verò apparatiſſima pompa confecta, Impe-
rator peccatis ante ſuis expiatus Corpus ab
eo Domini ſumpſit, ac vetera omnia Ro-
manæ Eccleſiæ privilegia confirmavit: at-
que eum inde Romam dimiſit. Pontifex
proſpera navigatione uſus, licèt adverſa
valetudine ſæpe tentatus, ſoſpes pervenit
Cajetam, ubi Sacerdotes, & magnam po-
puli Ro. partem obviam ſibi profectos of-
fendit, atque eis proſequentibus VIII. Kal.
Novembris, Indictione X. ad Urbem ac-
ceſſit. (78) Dum autem Pontifex Romam
navigavit, Juſtinianus claſſem, exercitum-
que in Pontum miſit. Qui ab oppugnatio-
ne Cherſonis à Ponticis auxilio Chazaro-
rum depulſus, cum re irrita ad Imperato-
rem redire non auderet, ad Philippicum
eximiis muneribus invitatus defecit. Quod
ubi Juſtinianus ſenſit, uſque ad Synopem
rei propius cognoſcendæ cauſſa progreſſus,
Conſtantinopolim redire maturavit. Verùm
à Philippico præventus non ſolùm Imperio,
ſed etiam vita eſt ſpoliatus: nam ab exer-
citu ſuo relictum ad Amaſtridem Helias
Philippici Dux interfecit. Tiberium verò
ejus filium Philippici juſſu, cum in tem-
plum Blachernarum confugiſſet, inde ab-
ſtractum ſatellites ejus miſerè jugularunt.
Philippicus Imperium occupavit, ac caput
Juſtiniani Romam miſit. Triſtis ejus cladis
nuncius tertio poſt reditum Pontificis men-
ſe Romam allatus univerſam Civitatem mœ-
rore, atque acerbitate replevit. Principio 712
inſequentis anni Aſprandus, cum aliquot
annos in Bajoaria exulaſſet, de repetenda
Italia cogitavit. Animum autem addidit
Bajoarius rex, qui ſe ad Aripertum regem
ulciſcendum auxilia enixè ſubminiſtraturum
ſpondebat. Itaque, idoneo ab illo exercitu
accepto, ſeſe in Italiam retulit, ac Papiam
progreſſus, prœlium cum eo intrepidè oc-
currente commiſit: quod nox magna utrin-
que edita cæde diremit. Aripertus, quam-
quam conſtabat, Bajoarios eo prœlio fu-
ſos, victoſque ceſſiſſe, tamen non in caſtra,
ut victor, ſed quaſi victus in Urbem refû-
git. Quare, cum ſe ſuis metum, hoſtibus
audaciam injeciſſe videret, conſilium cepit
in Franciam abeundi, atque auro, quan-
tum potuit ferre, è Regia ſumpto, clam ex
Urbe exceſſit: verùm in tranando flumine
pondere auri, & fluminis unda oppreſſus
indigna morte occubuit. Cadaver ejus po-
ſtridie inventum, & in Regiam cum ingen-
ti omnium dolore relatum, in Baſilica D.
Salvatoris ab ſuperiore Ariperto conſtructa
ſepultum eſt. Hæc menſe Martio geſta.
Aripertus tanta regnum induſtria guberna-
vit, ut per noctem è Regia egrediens, atque
Ur-

(76) Non pueri tantùm, ſed univerſa ferme claſ-
ſis quaſſata procellis periit, *adeò ut qui naufragio immerſi fuerint, ad ſeptuaginta tria millia numerentur*, ut ait Theophanes, qui Acta in hac crudeli expeditione, ad hunc annum enarrat.

(77) *Rizocopus* appellatur ab Anaſtaſio in vita Conſtantini. Hoc anno *Joannem* Exarchum à Juſtiniano miſſum in Italiam fuiſse etiam Panvinius, & Scaliger docent.

(78) Narrat hæc omnia Anaſtaſius in vita Conſtantini.

A Urbem mutato habitu luſtrans, quid de ſe ſinguli dicerent, exploraret, ac diligenter, quemadmodum jus a ſuis judicibus diceretur, inveſtigaret. Idem advenientibus ad ſe gentium exterarum legatis vilibus indutus veſtibus occurrebat, quo minus ipſis Italiæ deliciis caperentur: neque apparatis epulis illos excipiebat, neque, præſentibus illis, magnificas ullas in aliis rebus impenſas edebat. (79) Eodem tempore Tranſemundo Spoletanorum Duce mortuo, ſucceſſit Faroaldus filius, iſque cum Volchila fratre ditionem adminiſtravit. (80)

FL. ASPRANDUS REX.

Riperto rebus humanis exempto, Aſprandus victor regno potitus eſt, vir ſapientiæ laude nemini poſtponendus, atque in omni vitæ officio ſingularis. Is poſt tres menſes Idibus Juniis, Indictione decima, vita cedens effigiem morum, virtutis, ac prudentiæ ſuæ filium Luitprandum reliquit, eum, cui puero victor Aripertus pepercerat, atque ad patrem in Bajoariam ſe conferre permiſerat: qui, cum à Longobardis de Aſprandi ægroti ſalute deſperantibus B regnare eſſet juſſus, poſt exceſſum ejus in regno eſt confirmatus. (81)

(79) Hæc Paulus Diaconus lib. 6. cap. 35. Cæterùm *Ariperti* obitus optimè à Sigonio ad hunc annum refertur. Duodecim enim anni, quibus illum regnaſſe Paulus tradit, ab anno 701. deducti, in hunc annum deſinunt, ut etiam Pagius ſtatuit contra Baronium, aſſerentem non annos duodecim, ſed octo tantùm Aripertum regnaſſe. Immo ſi verum eſt, quod Sigonius tradit, nempè *Aſprandum* Idibus Junii vita ceſſiſſe, menſis quoque mortis *Ariperti* innoteſcit. Cùm enim *Aſprandum* tribus tantùm menſibus regnaſſe conſtet ex Paulo, compertum ſit menſe Martio hujus anni occubuiſſe *Aripertum*.

C (80) In Catalogo Ducum Spoletanorum, ante Chronicon Farfenſe edito Parte II. Tomi II. *Rerum Italicarum*, *Faroaldus* Patri *Tranſemundo* ſucceſſiſſe anno 703. legitur. Id conſonat Paulo Diacono, qui eundem Patri ſuffectum tradit, antequam Juſtinianus anno 705. in Imperium reſtitueretur, lib. 6. cap. 30 Sigonius igitur in hoc anno aſſignando plurimùm aberravit.

(81) *Liutprandi* Regnum cœpiſſe hoc anno 712. nemo jam ambigit; Sigebertus enim, qui illud ad annum 710. ſtatuit, ab eruditis manifeſti erroris damnatur. Pagius, ut id confirmet, unicam profert chartam, è Tomo II. Bullarii Caſinenſis depromtam, quæ dicitur data *anno Regni ejus* (Liutprandi) D *nono decimo, die Kalendarum Decembrium, Indictione XII.*, eâque deſignari ait annum 731., quo decurrebat annus decimus nonus *Liutprandi*. Attamen hallucinatus eſt vir doctiſſimus, cùm Indictio XII., Kalendis Decembris, annum 728 procul dubio adnotet, cum quo componi minimè poteſt annus XIX. Regni *Liutprandi*, ab anno 712. deſumti. Præterea, etiamſi Indictio anno 731. congrueret, Regni Epocha repugnaret; cùm enim *Liutprandus* Idibus Junii anni 712. regnare cœperit ſolus, ut Sigonius teſtatur, Calendis Decembris anni 731., non decimus nonus Regni, ſed vigeſimus defluebat. Igitur ſi genuina habenda ſit charta à Pagio memorata, emendari Indictio debet in XIV., ac ad annum 730. referri. Ad hanc Epocham anni 712. comprobandam Cl. Blancus in adnotationibus ad cap. 35. lib. 6. Pauli Diaconi Documentum protulit adhuc ineditum, nempe donationem factam Monaſterio Monialium Ticinenſium, appellato *Senatoris*, quæ ita ſubſcribitur: *Regnante Domino noſtro Liutprando Viro excellentiſſimo Rege, anno in Dei nomine tertio, V. Calendarum Decembrium, Indictione tertia decima*, qua denotari ſcribit annum 715., adeoque primum Regni ejuſdem ab anno 712. inchoandum affirmat. Verùm, ſi menſem Novembrem, quo datum eſt hoc Diploma, attendamus, Indictio XIII. Septembri menſe incœpta, non annum 715., ſed 714. deſignat, proinde firmandæ huic Epochæ inconcuſſum robur minimè ſuppeditat, cùm adhuc tertius Regni annus decurrere, illo menſe potuiſſet, etiamſi ſub finem anni 711. *Liutprandus* imperium inchoaſſet. Tres autographas chartas ſervat Tabularium Monaſterii Sancti Ambroſii Mediolani, eaſque mihi humaniſſimè communicavit eruditiſſimus Monachus D. Laurentius de Georgiis, eidem Præfectus. Ad privatos contractus pro eo Cœnobio habitos pertinent, prima verò acta dicitur *in Campiliono anno Regni ejus* (Liutprandi) *XXIII. tertio Kal. Februarii Indictione III.* ideſt anno 735., ſecunda *Placentiæ, anno Regni ejus IX., die XII. Maji, Indictione IV.* ideſt anno 721. Tertia *Mediolani anno Regni ejus XIII., octavo Idus Junii, Indictione VIII.* ideſt anno 725. Ex iis omnibus dilucidè eruitur, initium Regni *Liutprandi* ab anno 712. deſumendum, immò hæc poſtrema nos docet, ante ſextum Junii diem, nondum Regem fuiſſe conſtitutum *Liutprandum*; ſi enim antea Regnum obtinuiſſet, adnotari, ſexta Junii die anni 725., non XIII., ſed XIV. Regni annus debuiſſet. Hinc autem optimè confirmatur narratio Sigonii aſſerentis, Idibus Junii, mortuo Anſprando patre, Regnum adminiſtrare cœpiſſe *Liutprandum*.

Explicit Liber Secundus.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

A SEquenti libro inſignes duos, ac maximè memorabiles Italiæ motus aperiemus, quibus nova duo in illa imperia inſtituta ſunt. Nam qua ratione Græcis Imperatoribus Romana, Ravennatique ditione lapſis, & Longobardis regibus Italico regno depulſis, illam Romani Pontifices, hoc Francorum Reges inierint, exponemus. Quas mutationes ſatis conſtat ab iiſdem fontibus ambas fluxiſſe, nempe pravo hæreſeos ſtudio, & dira latè dominandi cupiditate: quæ omnibus populis, regniſque certum ſemper exitium intulere.

B Ceterum hæretica peſte non amplius Longobarda, ſed adhuc Conſtantinopolitana Regia laboravit. Philippicus enim, Imperio accepto, nihil prius habuit, quàm ut ſexti Concilii acta perverteret, ac fractam, abjectamque Monotheletarum hæreſim excitaret. Id autem non ſuo judicio, ſed Joannis monachi cujuſdam impulſu ſuſcepit: qui, cum vaticinandi artem profiteretur, Imperium illum adepturum, diuque potiturum oſtenderat, ſi ipſum de duplici Chriſti voluntate Concilium ſuſtuliſſet. Quod cum ſacramento ſe facturum Philippicus affirmaſſet, inito Imperio, omnium primum C id ſibi præſtandum exiſtimavit. Itaque, Cyro Patriarcha ſede depulſo, Joannem ei ſubſtituit: Concilioque novo coacto, ſextum pro Imperii magnitudine Concilium abrogavit. Quin etiam idem eodem Joanne doctore novam alteram hæreſim hauſit, quæ novas alias inter Græcam, & Romanam Eccleſiam diſcordias excitavit. Etenim in eam opinionem impulſus eſt, ut, veteribus Conciliis adverſantibus, crederet, ſanctas Chriſti Dei Genitricis, aliorumque Divorum imagines nullo cultu, ac veneratione dignandas, ac nullo loco, nulloque numero eſſe habendas. Itaque novo furore, atque D vecordia percitus picturam ſexti Concilii è Baſilica abradi, & ſacras omnes è templis imagines aboleri præcepit: atque his de rebus ſacram ad Conſtantinum Pontificem miſit, neque tam fœdæ actionis poſcere comprobationem erubuit. Hac re cognita, Pontifex vehementer eſt animo perturbatus: occurrerunt enim continuò prudentiſſimo, atque optimo viro omnia, quæ ex hac labe poterant Eccleſiæ Romanæ accidere detrimenta, hærentibus præſertim adhuc in omnium animis cladibus, quas proxima Monotheletarum hæreſis ex iiſdem ſedibus attuliſſet: cum ea controverſia componi non ſine acerbiſſimis Catholicorum cruciatibus, atque adeo etiam ipſius Pontificis ſanguine potuiſſet. Quare, veritus ne ſi orientem illum ignem non continuò opprimeret, ingenti mox omnia, tum cum opem ferre non poſſet, ardere incendio cerneret, ſtatim Italiæ Epiſcopos ad Concilium advocavit: atque eis coactis miſeram Eccleſiæ Catholicæ conditionem, quæ paullulum per ſceleratos, ac perditos homines non poſſet interquieſcere, deploravit. Inde brevì ſuperioribus hæreſibus memoratis novam nunc emerſiſſe aliam addidit: quippe exiſtere homines Deo ipſi uſqueadeo inimicos, atque infeſtos, ut ſanctam ejus imaginem, cujus aſpectu homines ad religionis, pietatiſque memoriam accendantur, neque pictam, neque fictam pati poſſint: in hac verò opinione novum eſſe Imperatorem. Hunc enim non ſolùm ſacras omnes ex Conſtantinopolitana Eccleſia imagines injuſſu ſedis Apoſtolicæ ſuſtuliſſe, ſed etiam tam projectæ audaciæ eſſe, ut ſcelus ſuum ipſius comprobari auctoritate non dubitet poſtulare. Exquiſitis inde de more ſententiis, cum nemo eſſet, quin rem tantam graviſſimo notandam eſſe decreto cenſeret, ex omnium conſenſu omnes, qui ſanctis imaginibus venerationem conſtitutam ab Eccleſia denegarent, damnati: & Philippicus ipſe, qui tantum eſſet facinus auſus, nominatim diro in eum compoſito carmine pœnis inferorum devotus. Inde ad populum progreſſus, eandem cauſſam ingenti animi magnitudine peroravit: atque, eo conſentiente, atque jubente, decrevit, ne Philippici, tanquam hæretici Imperatoris, aut literæ, aut numini reciperentur, neque imago ejus, ut aſſueverat, in templum inferretur, neque nomen in ſacrorum ſolemnibus ederetur. Quin etiam ſexti Concilii pictura, quæ deleta Conſtantinopoli fuerat, juſſa eſt egregio opere in porticu Vaticana reponi. (1) Quibus decretis auditis Italia tota novarum rerum expectatione ſuſpenſa; Ravennates tumultum in Urbe concitaverunt,

E (1) Plura hic Sigonius contra hiſtoriæ veritatem congeſſit. *Joannem*, qui Diaconus, & Chartularius OEconomii ante Epiſcopatum fuerat, tantum abfuit, extitiſſe auctorem novæ hæreſis, ut neque antiquæ Monothelitarum adhæſerit. Id quidem Theophanes, & Nicephorus ex conjectura, & præſumptione tradidere, ſed nullo antiquo documento probare valuerunt. Combefiſius verò in hiſtoria Monothelitarum, & Pagius ad hunc annum, *Joannem* omnino ab hac labe expurgant. Immo Tomo VI. Conciliorum Labbei inſerta legitur Epiſtola, quâ ipſemet *Joannes*, ſilentii ſui œconomiam in ſubſcriptione ad Philippici Conciliabulum, apud Summum Pontificem Conſtantinum excuſat. Erroneum quoque eſt, *Philippicum* ſacras omnes imagines è templis abolendas præcepiſſe, cùm ſextæ tantummodo Synodi imaginem dejici juſſerit, quæ non in Templo, ſed in Imperialis Palatii veſtibulo depicta erat, ut conſtat ex Agathonis Diaconi peroratione apud laudatum Combefiſium. Et ſanè inter Iconoclaſtas minimè numeratur Philippicus ab aliquo Scriptorum, nec etiam à Chriſtiano Lupo, qui tomo III., hujus hæreſis exordia, & progreſſus plena diſſertatione ſectatur; cum non ſacras imagines, ſed ſextam unicè Synodum perſequeretur. Longè etiam à vero abeſt, quòd Conſtantinus Pontifex ea de re Concilium Epiſcoporum Romæ celebraverit, multòque magis, quòd in *Philippicum* ipſum Sacri Anathematis telum contorſerit. Siquidem Anaſtaſius hæc tantùm ſcribit: *Philippicus Hæreticus in Imperiali promotus eſt arce, cujus & Sacram cum pravi dogmatis exaratione Conſtantinus ſuſcepit, ſed cum Apoſtolicæ Sedis conſilio reſpuit; Hujuſque rei cauſa, zelo fidei accenſus omnis cœtus Romanæ Urbis, imaginem, quam Græci Votaream vocant, ſex continentem ſanctas, ac univerſales Synodos, in Eccleſia B. Petri erexerunt*, & paulò poſt: *ſtatuit Populus Romanus nequaquam*

runt, ac Joannem Exarchum ſuperbè, atque avarè nimis imperitantem interfecerunt. (2)

FL. LUITPRANDUS REX.

DUm autem hæc aguntur, mortuo Idibus, ut diximus, Juniis Aſprando, Luitprandus Papiæ regnum occepit. Hic præclaro patris, ac ſuperiorum Regum exemplo Catholicam fidem amplexus, non minus pacis ſtudia, quàm belli, ut cujuſque tulit occaſio, coluit. Primum autem virtutis ſpecimen dedit, quòd inſidias ſibi ab Rothari cognato ſuo domi paratas ingenti ſolertia, atque animi magnitudine
B ſuperavit. Quo periculo proſperè, egregièque perfunctus animum inde contulit ad regnum legibus inſtruendum. Quippe omnes ex regni partibus judices Longobardos in regiam evocavit, eoſque de novo jure conſtituendo conſuluit. Itaque re ſequenti
713 anno confecta novæ leges ad antiquum Rotharis Edictum adjunctæ, Indictione XI. pridie Kalendas Martias divulgatæ ſunt, anno adhuc illius primo, ut ipſe in earum procemio ſcripſit: *Recolimus, quoniam robuſtiſſimus deceſſor noſter, atque eminentiſſimus Rothar Rex, ſicut ipſe eſt in ſcriptis eſſatus*
C *ſuis, ſuperius in Longobardis Edictum renovavit, atque inſtituit, ubi & prudenter inſerere curavit dicens, ut quiſque Longobardorum Princeps ejus ſucceſſor ſuperfluum quid ibi reperiret, ex eo ſapienter auferret, & quod minus inveniret, Deo inſpirante, adjiceret. Poſt hunc enim glorioſiſſimus Grimoaldus Rex, quæ illi ſecundum Dominum placita fuerunt, minuit, & ampliavit. Cujus nos normam ſequuti, divinitus, ut credimus, inſpirati ſimili modo ea, quæ juxta Dei legem nobis congrua apparuerunt, ſubtrahere, & addere decrevimus, ſicuti & in præſenti pagina ſcribere juſſimus. Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine*
D
A *Luitprand excellentiſſimus, Chriſtianus, & Catholicus Deo dilectæ gentis Longobardorum Rex, anno, Deo propicio, regni mei primo, die Kalen. Martiarum, Indictione undecima, unà cum omnibus judicibus de Auſtriæ, & Neuſtriæ partibus, & de Tuſciæ finibus cum reliquis fidelibus meis Longobardis, & cuncto populo aſſiſtente hæc nobis juxta Dei timorem, atque amorem ſancta comparuerunt, & placuerunt*. Atque has quidem leges aliarum inſuper legum additamento cumulavit, quas pro re nata ſingulis ferme deinceps annis Kal. Martiis promulgavit. (3) Regno inde adjunctis legibus conſtituto, Luitprandus ſimul etiam Regiæ conſulendum vectigalibus
B ratus, Patrimonium Alpium Cottiarum paullo ante ab Ariperto Rege Pontifici reſtitutum repetiit, & alterum etiam Sabinenſe ademit. Eodem anno Petrus à Philippico Imperatore in Italiam venit, ut Romanam Urbem Ducis nomine adminiſtraret. (4) Hominem ab hæretico, & damnato Imperatore miſſum Romani pro inſito pietatis ſtudio averſati, poſteaquam Ravennam advectum acceperunt, in Urbem haudquaquam recipiendum eſſe conſtituerunt. Itaque Petro Urbem cum valido comitatu ingredienti Chriſtophorus Primicerius, vir
C ſummæ in Urbe auctoritatis, cum firma Civium manu ſe ſe objecit, &, ut progreſſum impediret, atrox in Sacra via pro Palladio certamen inivit. Cum ingenti utriuſque partis ſtrage dimicaretur, Pontifex cædem averſatus, extemplo Sacerdotes cum ſacris Evangeliis, & Cruce Domini ad dirimendam pugnam immiſit. Eorum interventu tumultus ſedatus, ita tamen ut pars
Petri ſuperata diſceſſerit. Sequenti, Philip- 714
picus, cum ſuſceptam de religione ſententiam, Joanne Patriarcha animum aſſiduè ſtimulante, pertinaciter tueretur, turpiter parti Imperii culmine deturbatus eſt. (5) Nam pridie Pentecoſtes Rufus Opſicianorum Præfectus

quam heretici Imperatoris nomen, aut chartas, vel figuram ſolidi ſuſcipere; unde nec ejus effigies in Eccleſiam introducta eſt, nec ſuum nomen ad Miſſarum ſolemnia proferebant. Hinc tamen minime colligi poteſt, vel coactum Romæ Concilium, vel inflictam in Imperatorem excommunicationis ſententiam, quæ, (ſi *Conſtantinus* peregiſſet) narrari ab Anaſtaſio procul dubio debuiſſent. Certè nec Baronius, nec Labbeus, nec Pagius quidquam de his ſcripſere.

(2) Quo anno interfectus fuerit *Johannes Rizocopus* Exarchus, ſecurè nequit deſignari. Anaſtaſius, narrata ejuſdem crudelitate, qua Romæ debacchatus eſt, plures è Cleri cœtu jugulans, ſubjungit: *pergens Ravennam pro ſuis neſandiſſimis factis, Judicio Dei, illic turpiſſima morte occubuit*, ſed tempus minimè
E enunciat. Scaliger in ſuo Latereulo Exarchorum Ravennæ, *Joanni Rizocopo* ſexennium Præfecturæ, uſque ad annum 715. attribuit. Rubeus verò in Hiſt. Ravennæ trucidatum eum ſcribit paulò poſtquam in eam Urbem Romà adveniſſet anno 712. Id veroſimilius eſſe comprobat optima conjectura Bacchinii, qui in obſervationibus ad vitam S. Felicis Ravennatis Antiſtitis, cenſet, Ravennæ Cives, malè à Juſtiniano habitos, ſtatim ac in Italiam nuncium allatum eſt de ejuſdem cæde, jugum excuſſiſſe, ac *Rizocopum* illius Exarchum, tumultu excitato, vita ſpoliaſſe. Cùm autem ex Anaſtaſio conſtet poſt tres menſes à nece Juſtiniani delatum Romam id nuncium, *Rizocopi* quoque obitum circa Martium anni 712. contigiſſe, congruè poſſumus opinari.

(3) *Luitprandi* Leges omnes, unà cum aliis Longobardorum Regum, eruditis adnotationibus illuſtratas, edidit Cl. Muratorius Tom. I. Parte II. *Rerum Italicarum*, quem vide.

(4) Poſt *Rizocopi* mortem ceſſaſſe Exarchi Magiſtratum in Italia, uſque ad *Scholaſticum* Exarchum ab *Artemio*, ſeu *Anaſtaſio*, miſſum, ſcribit Panvinius in Chron. Eccleſiaſt. ad annum 712. Bacchinius loco memorato alterum Exarchum intermedium ſtatuit, ſcilicet hunc *Petrum*, inquiens: *Philippico rerum potito, res cum Ravennatibus compoſitæ ſunt, miſſuſque eſt non modò Exarchus, ſed Epiſcopus* (Felix) *ſuæ reſtitutus Sedi. Petrus tamen, qui, ut Exarchi non modò, ſed & Ducis officio in Italia fungeretur, miſſus fuerat, Ravennam non venit*. Quo fundamento id
E aſſeruerit, prorſus mihi incompertum eſt, nec quidquam ad hanc ſententiam firmandam erui poſſe ex antiquis Scriptoribus video. Anaſtaſius enim, à quo Sigonius hæc ſumpſit, plura de hoc *Petro* narrat, ſed eum ſemper *Ducem*, nunquam *Exarchum* nominat. Bacchinii tamen auctoritas tanta apud me eſt, ut novum hunc Exarchum ab ipſo productum præterire noluerim; Eruditi rei veritatem penitius indagabunt.

(5) Anno uno, & menſibus ſex imperavit *Philippicus*, ut ſcribit Paulus Diaconus lib. 6. cap. 34., ac Beda, à Decembri nempe anni 711. ad Junium anni 713., unde qui ejuſdem Imperio biennium aſſignant, de annis incompletis intelligendi ſunt. Errat igitur quoad annũ hoc loco Sigonius, in eo etiã emendandus, quòd *Joannem* Patriarchã inſtigatorem facit *Philippico* pro tuiando errore contra Catholicam fidem. Agatho enim Diaconus, eorum temporum Scriptor, in

fectus cum valida Thracum manu ex im- A
proviſo in Urbem per Auream portam
irrupit, & Regiam ingreſſus, ipſum incau-
tum arripuit, atque in Armatorium Praſi-
norum deductum, nemine animadvertente,
cœcavit; poſtridie verò in Pentecoſte, po-
pulo in Magnum Templum coacto, ab Joan-
ne Patriarcha Artemius, princeps Secreta-
riorum, Imperator eſt conſecratus, atque
Anaſtaſius appellatus. Hic literis egregiè
doctus fuit, & Catholicæ pietatis apprime
ſtudioſus. Itaque Scholaſtico Exarcho Ra-
vennam, quæ poſt Joannis mortem eo Ma-
giſtratu vacaverat, contendenti ſacram ad
Conſtantinum Pontificem dedit, (6) qua
ſe Catholica decreta, & ſextum Concilium B
enixè tutaturum eſſe promiſit: qua Pontifi-
ci Romæ reddita, Scholaſticus Ravennam
inde ſe contulit. Eo tempore Romani de-
mum Petrum Ducem, cum ſe commodis
eorum conſulturum juraret, in Urbem re
715 ceperunt. Poſtero, lis inter Archiepiſco
pum Mediolanenſem, & Epiſcopum Papien
ſem exorta; Benedictus Archiepiſcopus no
vi parandi juris cauſſa Epiſcopi conſecra-
tionem ad ſe traducere voluit. Quod jus
ad eum non pertinere Epiſcopo contenden-
te, ex communi ſententia res eſt Romam
rejecta. Ibi, cauſſa utrinque apud Pontifi-
cem agitata, Archiepiſcopus adverſantibus
omnibus vetuſtatis exemplis victus abſceſ-
ſit. (7) Felix item Archiepiſcopus Raven-
nas ab exilio revocatus ad Eccleſiam ſuam
ſe, quamvis luminibus captus, recepit, &
pœnitentia factorum impulſus ſolemnem, ac
legitimam fidei profeſſionem exhibuit, &
debitum Pontifici obſequium reddidit. (8)
Proximo, III. Idus Februarii Conſtantinus 716
Pontifex humanis exceſſit. Locum ejus Gre-
gorius Secundus, Diaconus, idemque Civis
Romanus tenuit, (9) vir eximiè ſacris,
& profanis literis eruditus. (10) Is, cum
ægram, ac variis diſſidiis laborantem Ec-
cleſiam accepiſſet, maximum ſtudium ad eam
ſanandam, atque ad concordiam redigen-
dam adhibuit, & magna eo nomine pericu-
la, ac labores ingentes exhauſit. In primis
autem, cum cauſſa Sanctarum Imaginum
in animis Catholicorum hæreret, Conſtan-
tinum imitatus, Conventum in Laterano
coëgit, atque ex Epiſcoporum ſententia
veterem earum venerationem retinendam
eſſe ad excitandam langueſcentem multi-
tudinis imperitæ memoriam ſtatuit. (11)
Luit-

---

in ſua peroratione ait, ſtatim ac corona-
tus fuit *Anaſtaſius* à *Joanne* Patriarcha, ac- C
clamatam fuiſſe ab eodem *Joanne* una cum
Epiſcopis & Clero ſanctam Sextam OEcu
menicam Synodum: quod ſanè oſtendit
Joannem minimè fuiſſe illum pervicacem,
contumacemque Monothelitarum hæreſis
patronũ, quem nobis Theophanes, Nicepho-
rus, Cedrenus, & ex iis Baronius ac Sigonius
depinxere: Agatho certè eundem *Joannem*
ubique vocat *Sanctiſſimum hujus Urbis Epiſco
pum*. Eodem anno 713. *Artbemius*, poſtea
Anaſtaſius appellatus, in ipſa Pentecoſtes ſo-
lemnitate Imperatoriam dignitatem ſuſce-
pit.

(6) Panvinius, & Scaliger, *Fl. Scbolaſticum* Exar
chi dignitatem in Italia ſuſcepiſſe anno
715. teſtantur. Veriùs Sigonius illius ad
ventum Romam hoc anno ſtatuit; cùm
enim *Artbemius*, ſeu *Anaſtaſius*, Imperium
obtinuerit in Pentecoſte anni 713., Anaſta D
ſius autem Bibliothecarius in vita Conſtan-
tini, poſt narratam *Artbemii* in Imperato-
rem deſignationem, ſubjungat: *Poſt aliquod
verò temporis Scbolaſticus Cubicularius, Patri-
cius, & Exarcbus Italiæ, veniens Romam,
detulit ſecum Sacram Anaſtaſii Principis &c.*
congruè ejuſdem adventus Romam in an-
num 714 differtur.

(7) Factum hoc narrant Paulus Diaconus lib. 6.
cap 29., & Anaſtaſius in Vita Conſtantini
Summi Pontificis. Sigonius tamen ſinceræ
illorum narrationi nonnulla ſuo marte
addidit, quæ & jura Mediolanenſis Eccle-
ſiæ, & Sancti iſtius Archiepiſcopi famam
lædunt; ait enim id aggreſſum Benedictum,
novi parandi juris cauſſa, &, *adverſantibus
omnibus vetuſtatis exemplis, victum abſceſſiſſe*,
cùm has ſcribendi formulas nec Paulus,
nec Anaſtaſius adhibeant. Sanè quis cre- E
dat, *Benedictum* Archiepiſcopum, quem
Paulus vocat *virum egregiæ ſanctitatis, de
quo per univerſam Italiam bonæ opinionis fa-
ma flagravit*, quemque Bollandus ad diem
XI. Martii Sanctorum albo adſcriptum re-
fert, temerè aliena jura invadere voluiſſe,
novamque ſibi auctoritatem arrogare, cu-
jus nullum in prædeceſſoribus ſuis extitiſ-
ſet exemplum? Cùm ergo id aſſeri non de-
beat, niſi evidenti argumento conſtet, om-
ni jure, aut exemplo caruiſſe Mediolanen-
ſem hunc Archiepiſcopum, ut Antiſtitem
Ticinenſem conſecraret, non pro *novo pa-
rando jure*, ſed pro veteri aut tuendo, aut
recuperando litem intentaſſe à prudenti
quolibet viro eſt præſumendus. Quòd au-
tem antiquum hoc jus non modò habue-
rit, ſed eo etiam uſa fuerit Mediolanenſis
Eccleſia, Cl. Muratorius in Appendice ad
Tom. I. Anecdotorum, & Pater Euſtachius
à S. Ubaldo in libro *de Metropoli Mediola-
nenſi* præclarè tuentur. Inter cætera extat
egregium hujus rei documentum in vita
S. Epiphanii Ticinenſis Epiſcopi, ab Enno-
dio conſcripta, qui eundem Mediolani con-
ſecratum apertè tradit. Quandoquidem ve-
rò Langobardis imperantibus, longo tem-
pore abfuere à Mediolanenſi Urbe Archie-
piſcopi, conſuetudo hinc invaluit, ut Ti-
cinenſes Epiſcopi, conſecrationem acceptu-
ri, Romam ad Summum Pontificem per-
gerent, nec aliud exprimere voluit Paulus
Diaconus iis verbis: *à priſcis temporibus*,
quæ longam quidem conſuetudinem pro-
bant, ſed trahi minimè debent ad explo-
denda antiqua omnia temporum ſuperio-
rum jura, ut falsò ſcribit Sigonius. Præci-
puè, cùm certa in contrarium ſuppetant
exempla, ac proinde Sigonius malè intel-
lexerit Pauli mentem, quemadmodum in
Vita S. Laurentii Archiep. Mediol. cap. 13.
num 9 adnotavit Puricellus.

(8) Non ſolùm Romano Pontifici obedientiam
præſtavit *Felix* Ravennæ Archiepiſcopus, ſed
vitæ præclarè geſtæ famâ promeruit inter
Sanctos referri, ut Rubeus in Hiſt. Raven.,
Baronius ad annum 711., & Bacchinius in
Agnello teſtantur. Reditus tamen ad Ec-
cleſiam Ravennatem *Felicis* Archiepiſcopi
malè à Sigonio ad hunc annum refertur,
cùm ſub *Pbilippico* Imperat. contigerit an-
no 712., ut ex Agnello & Anaſtaſio Bacchi-
nius evincit.

(9) Anno ſuperiore 715. *Conſtantinus* obiit die
octava menſis Aprilis; *Gregorius* verò *II.*
eodem anno Summum Pontificatum iniit,
die 19. menſis Maji, ut Pagius ſcribit.

(10) In aliis editionibus hæc ſubſequuntur: *Unde
propter egregias ejus lucubrationes Dialogi eſt
cognomen adeptus*. Omiſſum id fuit in Bo-
nonienſi à Sigonio, qui Cedreno incautè
fidem olim præſtiterat. Siquidem *Dialogi*
cognomen falsò ab eo Auctore adſcriptum
eſt *Gregorio II*, ut adnotavit Baronius ad
annum 726. fol. 72. Id enim *Gregorio I.*
attributum fuit à Græcis, ex quo Zaccha-
rias Pontifex ejus Dialogos in Græcum ſer-
monem convertit.

(11) Omnino extra orbitam vagatur Sigonius,
dum ad hunc annum refert Concilium
Romanum à *Gregorio II.* celebratum; cùm
procul dubio ad *Leonis Iſaurici* tempora
ſpe-

Luitprandum autem Regem haud obſcurè Italiæ imperium affectantem gravibus, ac piis admonitionibus tanto pietatis ſtudio inflammavit, ut mox Patrimonium Alpium Cottiarum Romanæ Eccleſiæ reſtituerit, & ratam Ariperti donationem habuerit. (12) Eodem anno XIII. Kalen. Septembris Imperatoris Anaſtaſii milites adverſus Sarracenos miſſi Imperium ipſi Rhodi abrogarunt, atque ad Theodoſium quendam Adramyttenum, pium in primis hominem, detulerunt. Anaſtaſius ad Nicæam prœlio à Theodoſio ſuperatus, ut vitæ ſuæ conſuleret, clericum eſt profeſſus. (13) Theodoſius Conſtantinopolim adiit, atque, ut erat Catholicæ fidei deditus, extemplo ſexti Concilii acta, quæ in Baſilica quondam picta Philippicus aboleverat, reſtituenda, ſacraſque imagines reponendas curavit. Quinta decima inde Indictione Romæ ingenti eſt aquarum illuvie laboratum. Continuis multorum dierum imbribus Tiberis amnis uſqueadeo intumuit, ut, ſtupentibus ſimul, ac timentibus omnibus, urbis muris ſuperatis, æſtus uſque ad Baſilicam S. Marci defluxerit, atque in Via Lata ad unius hominis, & ſemis ſtaturam aſcenderit. A porta S. Petri ad pontem Milvium aquæ decurrentes cum incredibili & Urbis, & agri detrimento coiverunt. Demum poſt ſeptem dies, populo ex optimi Pontificis inſtituto divinas in preces effuſo, impetus omnis aquæ reſedit, ædificiis tamen pleriſque, arboribuſque ſubtractis. Eodem tempore Cumarum Oppidum in Campania à Duce Beneventano per dolum eſt captum. Qua de re laborantibus Romanis, Pontifex precibus primùm, deinde pretio cum eo egit, ut redderet. Quod poſtquam impetrare non potuit, grave in eum anathema contorſit: ubi verò contemni etiam anathema cognovit, Joannem
Ducem Napolitanum impulit, ut firma militum manu parata nocturno Oppidum impetu occuparet, atque inde Longobardos ejiceret. Conſilio Pontificis Dux paruit, atque Oppidum per noctem ex improviſo adortus, trecentos Longobardos cum eorum gaſtaldio cæcidit, & vivos amplius quingentos in poteſtatem redegit, Neapolimque deduxit. Receptum Oppidum à Pontifice ſeptuaginta auri, quæ promiſerat, pondo redemptum.
(14) Poſtero anno Leo Iſaurus, qui & Cono 717
eſt appellatus, cum Dux eſſet legionum
Orientalium, atque Anaſtaſii partes adverſus Theodoſium tueretur, Imperator eſt ſalutatus. Quo facto elatus, confeſtim Nicomediam cum ingenti exercitu prodiit, atque occurrentem Theodoſii filium, congreſſus prœlio, profligavit, atque unà cum proceribus, & theſauro in poteſtatem adduxit. Adventu inde ejus Conſtantinopolim Theodoſius territus, ſalute impetrata, ſe Imperio abdicavit, atque unà cum filio Clericum reddidit. (15) Hic Leo Philippici exemplo, vano duorum Hebræorum vaticinio inductus, cum ſe ſanctis imaginibus hoſtem fore, ſi prædicto potitus eſſet Imperio, promiſiſſet, fidem haudquaquam fefellit; verum Eccleſia haud ita multò poſt apertiſſimè eo nomine oppugnata Imperium & ſibi, & poſteris ſuis funeſtiſſimum comparavit. Eodem anno (quod ad memoriam eſt inſigne) Sarraceni ex Mauritania in Hiſpaniam tranſvecti Gotthos expulerunt, eamque occupatam in multa Regna diſtribuerunt. (16) Donatus Patriarcha Gradenſis in locum Chriſtophori
eſt ſuffectus. (17) Sequenti, Nonis Aprilis 718
Luitprandus Rex ædem D. Carpophoro extra Comi mœnia dedicavit, & per idem tempus arcem ibi munitiſſimam condidit, quam Barratellum vocavit. (18) Faroaldus, Dux Spoletanorum, Narniam Oppidum dolo ademit

ſpectet, decennio poſt coactum, anno videlicet 726. ut compertum eſt Eruditis, & Labbeus To. VI Concil. probat ex Adriani I. Epiſtola ad Carolum Magnum.

(12) Hanc Alpium Cottiarum confirmationem, anno primo *Liutprandi* factam, cenſuit Baronius ad annum 712., deceptus ab apocripha Oldradi Mediolanenſis Archiepiſcopi Epiſtola, quam recitat ad annum 725. Gregorii II. temporibus eam contigiſſe refert Anaſtaſius Bibliothecarius, quem auctorem habet in hiſce rebus deſcribendis Sigonius.

(13) Superiore anno 715. hæc accidere. *Theodoſius* verò, poſt obſidionem Urbis C. P. in ſex menſes productam, menſe circiter Januario anni 716. Imperium inchoavit, ut Pagius ad annum 714. eruditè probat.

(14) Hæc, ab Anaſtaſio narrata, Baronius ſtatuit ad annum 715., nec Pagius refragatur.

(15) Aliter prorſus rem hanc narrat Nicephorus in Breviario *de Theodoſii Imperio*. Ex eo ſiquidem conſtat *Theodoſium*, non *Leonis* adventu territum, ſed à militiæ Præfectis, ac Civilibus Magiſtratibus, qui illius imperitiam animadvertentes, eumque judicantes minimè parem eſſe ſuſtinendæ graviſſimæ obſidioni, qua tunc a Saracenis premebatur Urbs C. P., eidem ſuaſere, ut ſe Imperio abdicaret, quod & ſponte implevit. Inde ait de ſucceſſore deligendo conſilium initum, deſignatumque fuiſſe *Leonem* Patritium, Orientalibus copiis ea tempeſtate Præfectum, qui per Auream portam ſolemni pompa ſuſceptus, Imperatoriam coronam hoc anno 717. accepit. *Theodoſius* verò unà cum filio Clericorum Ordini adſcriptus, reliquum vitæ tempus in pace tranſegit, ut narrat Theophanes.

(16) Multo citiùs contigit hæc irruptio Maurorum in Hiſpaniam. Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 23. teſtatur, *Muzam* in Hiſpanias transfretaſſe anno Hegiræ 93. qui anno 712. reſpondet, eique conſentiunt Chronographi Arabes; imò uno jam ante anno Hiſpanias invaſerat *Tarakus* Princeps Saraceni exercitus, ac Gothorum copias prœlio Guadeletenſe deleverat. Hac Epocha utitur Anaſtaſius, ſeu alius vetuſtior Scriptor Vitæ Gregorii II., qui ait, Agarenos, poſtquam Hiſpanias per decem annos barbaro jugo preſſas tenuiſſent, undecimo anno (*poſt decem annos* ſcribit etiam Paulus Diac. lib 6. cap. 46.) ad Francias occupandas penetraſſe, fuſoſque fuiſſe ab Eudone, qui ibidem præerat. Profligavit autem Saracenos Eudo anno 721. ut Annales Nazariani, & Petaviani teſtantur. Retrahenda igitur ſunt ſaltem ad annum 711., quæ hic narrat Sigonius. Vide Pagium ad annum 712.

(17) Cùm Dandulus col. 130. aſſerat Chriſtophorum ſediſſe annis XXXII. rectè illius obitus, & Donati ſucceſſoris electio a Sigonio ad hunc annum referuntur.

(18) Abbas Urſpergenſis in Friderico I., poſt narratam primam Mediolanenſium deditionem, agens de Cumana ſeu Comenſi Urbe, quam adiit Fridericus, hæc ſcribit: *Supra Civitatem quoque Cumanam Caſtrum conſtruxit muris, & turribus munitum, quod Paratellum Theutonici vocant, ubi Mediolanenſium declinare poſſint incurſus, & in præſidiis milites Theutonicos collocavit*. Primus Aloyſius Tatius in Annalibus ſacris Comenſibus lib. 9. num. 137., aliique ferme omnes inclytæ illius Urbis Scriptores conſtanter aſſerunt, memoratam Arcem fuiſſe Liutprandi opus & donum, ut longiùs a mœnibus hoſtiles
ſtatur-

mit Romanis, & ſimulato ad Regem itinere Claſſem, Ravennatium caſtrum, furto intercepit: verùm utrunque juſſu Regis ſtatim reſtituit. Adverſus cum filius inde Transemundus exortus, patre abdicato, & Clericum profiteri compulſo, Ducatum arripuit. (19) Sclavi, cum iterum in Forojulienſem Ducatum populabundi veniſſent, magno prœlio à Pemmone Duce, uno tantùm ſene Sivaldo amiſſo, deleti. Sarraceni, cum litora alia omnia Orientis infeſtis incurſionibus laceraſſent, in Thraciam ex Aſia tranſgreſſi, ingenti admoto exercitu Conſtantinopolim obſederunt. Quod ubi Sergius Prætor Siciliæ accepit, de Leone actum exiſtimaus, Gregorium quendam Conſtantinopolitanum Imperatorem ſalutavit, cumque Tiberium appellavit, iſque inito Imperio quoſdam etiam ad Magiſtratus evexit. Qua re audita, Leo Paulum Chartularium, Patricium, ac Prætorem Siciliæ deſignatum, duobus Spathariis, & magna militum manu tributa, in Siciliam cum literis ad Magiſtratus, & Civitates miſit, orans, ne officio deceſſiſſe, fidemque, quam ſemel dederant, ulla violaſſe ratione vellent. Is dromone magna celeritate Syracuſas advectus Sergium ſtupore, metuque perculſum in Italiam ad Longobardos ſe conferre coëgit. Populus verò Syracuſanus, literis Leonis acceptis, poſtquam Imperatorem incolumem eſſe audivit, Tiberium, & Magiſtratus ab eo creatos dedidit. Quorum capita à cervicibus amputata Paulus Conſtantinopolim miſit: alios verò ejus conjurationis affines aut ſacra tonſione affecit, aut virgis cæſos, naribuſve multatos in exilium egit. (20) Sarraceni interim vi famis, peſtilentiæque adacti XVIII. Kal. Auguſti obſidionem ſolverunt. (21) Poſtero 719
anno Leoni filius Conſtantinus eſt natus. (22) Is, cum ſacro lavacro ablueretur, aquam ſtercore forte infecit; qua re animadverſa, Patriarcha ſtatim oraculum cecinit, fore ut is aliquando omnia ſacra pollueret; ab illa re Copronymi cognomen eſt inditum. Sereno Patriarchæ Aquilejenſi creato Gregorius Pontifex Luitprandi Regis rogatu pallium, quod prædeceſſoribus ejus fuerat denegatum, indulſit: & ne Gradenſis Eccleſiæ jura invaderet, monuit; poſt autem cum accepiſſet, eum præcepta ſua deſpexiſſe, iterum, ut poſſeſſionibus ſe contineret, quæ in Regno Longobardorum eſſent, edixit. Extant his de rebus literæ. (23) Erat eo tempore Monachorum Ordo, Caſſinate Monaſterio ante annos centum triginta à Longobardis incenſo, & Monachis in diverſa palatis, ad paucos redactus, ac valde debilitatus. Hoc cum Gregorius cerneret, item pro viribus reſtituendum eſt arbitratus. Itaque Petronacem, civem Brixianum, virum pietate commemorabili præditum nactus

incurſus propulſarentur; ſed firmandæ origini tam antiquæ nullum eorum temporum, aut proximorum teſtimonium, vel documentum evulgant. Quin immo huic famæ adverſantur tum Franciſcus Ballarinus, Comenſium hiſtoriarum Scriptor, tum Paulus Morigia, quorum primus, par. 1 cap. 8. & par. 3. cap. 9. Chronologici Compendii aſſeverat, *Baradelli* Caſtrum conditum primò fuiſſe à Comenſibus Civibus anno 1096.; alter verò erigendæ illius Arcis Auctores facit Mediolanenſes, poſt dirutum Comum anno 1127., ut Populo contra ipſos contumaci frænum injicerent, lib 1 cap. 10. Hiſt. Mediolani. Attamen has etiam opiniones evertit auctoritas Urſpergenſis, qui Friderico I. ætate proximus, eundem *Caſtri Baratelli*, ſeu *Paratelli*, ut fert Dialectus Theutonica, Conditorem fuiſſe apertis verbis teſtatur. Sanè hoc verum eſſe non obſcurè colligo ex Anonymo Auctore Poëmatis Cumani, editi Tom. V. *Rer. Italic.*; is enim, paucis ante adventum Friderici I. in Italiam annis, ſcribens hiſtoriam belli contra Comenſes, à Mediolanenſibus acti ab anno 1118. uſque ad 1127., *Baradellum*, non inter Arces, ſed inter Montes numerat, inquiens verſu 38.

Teſtantur Montes, teſtatur & hoc Baradellus.

Et verſu 99. clariùs id exprimit hæc narrans:

Aſcendunt tuti culmen Montis Baradelli,
Inde vident Urbem fumantem, ſicque cremantem,
Atque per abruptum deſcendunt Montis ad imum.

Porrò, ſi hoc loco Arx tam antiqua & celebris conſtitiſſet, qui fieri potuiſſet, ut ne unico ſaltem verbo id innuiſſet Poëta? Nudus igitur per ea tempora Mons erat *Baratellus*, qui tamen nomen dedit Caſtro poſtmodum condito à Friderico I., ut tradidit Urſpergenſis. Adde, ab eodem Anonymo narrari, poſt captam urbem Comenſem, diruta à Mediolanenſibus fuiſſe mœnia, Turres, & Caſtra, quæ illam muniebant, quin ulla de *Baratelli Arce* in Poëmate vox occurrat. Num adeò felix hæc fuit, ut vel curam Mediolanenſium pro ea capienda, vel iram eorumdem ad ipſam diruendam, inter alia Comenſis Urbis propugnacula funditus everſa, prorſus effugerit? Vana ergo eſt, ac fabuloſa traditio, quæ illuſtrem adeò, remotamque originem *Baratelli* Caſtro affingit.

(19) In Catalogo Spoletanorum Ducum, Chronico Farfenſi præmiſſo, *Transemundus II.* patri ad Clericalem vitam compulſo ſuffectus traditur anno 724. Narrat hæc & ſequentia Paulus Diac. lib 6. cap. 44. & 45.

(20) Hæc ex Theophane ad hunc annum deſcripſit Sigonius.

(21) Sub die XV. Auguſti liberatæ Conſtantinop. Urbis annua memoria in Menæis Græcis recolitur. Hiſtoriam longæ hujus obſidionis fusè deſcriptam lege in Theophane ad hunc annum.

(22) Uno anno errat Sigonius; Theophanes enim, qui annum Incarnationis juxta morem Alexandriæ numerat, eumque inchoat Calendis Septembris, ortum *Conſtantini* conjungit cum matris Auguſtæ coronatione, peracta die 21. Octobris; atque ideo non ad annum 719. ſed ſuperiorem 718. collocanda eſt *Conſtantini* nativitas, ut jam Pagius adnotavit.

(23) Gregorii II. Epiſtolas tum ad *Serenum*, tum ad *Donatum* Gradenſem Patriarcham datas, recitat Dandulus col. 132. & ſeq. à quo hæc ſumpſit Sigonius. Cur autem *Serenus* Epiſcopos Gradenſi Eccleſiæ ſubditos ad ſuam pertrahere obedientiam conaretur, id in cauſſa erat, quòd, cùm Aquilejenſis Eccleſia Sedi Apoſtolicæ reconciliata jam foret, ad jus ſuum ſpectare putabat, quidquid antiqua Aquilejæ Provincia complectebatur. Contra verò Gradenſis Patriarcha, cùm longo jam à tempore Eccleſia illa Catholicos habuiſſet Paſtores, ſatis ſuperque jus ſibi acquiſitum legitimæ poſſeſſionis conteſtabatur. Itaque Gregorius II., ut hiſce diſſidiis radicem omnem præcideret, ex una Metropoli, geminam fecit, ſuos cuique Eccleſiæ limites ſtatuens, ut ex memoratis Epiſtolis conſtat. Miror tamen à Sigonio nec *Petri* Prædeceſſoris obitum, nec *Sereni* ſucceſſoris initium deſignari; id enim à Paulo Diacono clarè indicatur lib.6 cap 33. ubi poſt narratam Juſtiniani junioris necem, hæc ſubjungit: *mortuo denique bis diebus Patriarcha Petro, Aquilejenſis regimen Eccleſiæ ſuſcepit Serenus.* Cùm igitur Philippicus Juſtinianum Imperio ac vita ſpoliaverit anno 711., ut Sigonius ipſe teſtatur, circa eundem annum & *Petrum* deceſſiſſe, & creatum *Serenum* Aquilejenſem Antiſtitem procul dubio eſt aſſerendum.

ctus, ſanctis præceptis, ut huic officio inſerviret, hortatus eſt. Quo facto, Petronax, aſſumptis ex Lateranenſi Monaſterio Monachis, Caſſinum perrexit, additiſque, qui ibi dudum conſederant, in commune vitam
720 agere cœpit anno à Chriſto nato ſeptingenteſimo vigeſimo. (24) A quibus Abbas aſcitus, decoris ædibus inſtauratis, Sancti Benedicti diſciplinam prope intermortuam excitavit. Itaque ſextus à Sancto Benedicto Abbas numeratur, atque alter Caſſinatis Monaſterii conditor prædicatur. Eodem anno in die Reſurrectionis, Indictione tertia, puer ipſe Copronymus à Patre Imperator per Germanum Patriarcham eſt coronatus. Sarraceni, cum infeſtis incurſionibus latè maria omnia vagarentur, exſcenſione in Sardiniam facta, Inſulam, quæ exiguo Græcorum præſidio tenebatur, in poteſtatem adduxerunt, ac ſævire in templa, & ſepulchra omnia Sanctorum inſtituerunt. In primis autem locum, in quem ſacra D. Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi oſſa ex Africa translata fuerant, barbara impietate fœdarunt. Quod ubi Rex Luitprandus accepit, magno repente dolore exarſit, ac Legatis eò miſſis magno illa pretio à Sarracenis redemit, ac
721 poſtero Papiam ad ſe tranſportari curavit. Poſtquam autem ea Genuam appulſa audivit, Papiâ egreſſus obviam eis illuc uſque proceſſit, eaque editorum miraculorum magnitudine percitus divino honore coluit. Cum autem poſtridie à miniſtris nulla neque vi, neque arte moveri poſſent, vehementer ea re perturbatus: Sancte Confeſſor, inquit, ſi tua hinc oſſa tolli, & Papiam transferri propicius patieris, ſpondeo, me hîc templum in tui honorem ædificaturum. Quæ ubi vota concepit, oſſa ſubitò nullo molimine ſuſtulit, & Papiam, effuſa obviam cum clero civitate, devexit. (25) Eodem anno, quippe Indictione quarta, menſe Aprili, Leonis Imperii anno ſexto, Conſtantini ſecundo, Gregorius Pontifex conventum in Laterano habuit, cujus canones ſeptemdecim extant adverſus eos, qui virgines, aut Deo ſacratas, aut ſibi ſanguine cõjunctas ducerent. (26) Sequenti Luitprandus oſſa S. Auguſtini in templo S. Petri ad Cœlum aureum à ſe condito poſuit. Magnarum ab hinc rerum, & gravium ſeditionum initia ſunt inducta, quibus inſignis in Italia Eccleſiæ dominatus eſt conſtitutus. Quippe Leo dirum ſacris imaginibus bellum Philippici exemplo moliens, Gregorii Pontificis inſidiari capiti cœpit: quod, eo vivente, ac Catholicorum cauſſam ſtudioſè, ardenterque tuente, ſe flagitium, quod animo conceperat, commodè ad exitum perducere poſſe diffideret. Itaque poſtero anno Marino 723
Spathario ſuo, quem Ducem Romæ declaraverat, ſecreta mandata proficiſcenti dedit, ut quoquo modo poſſet, Gregorium ipſum occideret. Is tantum parricidium per Baſilium Ducem, Jordanem Chartularium, & Joannem Subdiaconum occultè molitus, propoſito excidit, aperto Dei miraculo, antequam rem aggrederetur, apoplexi repentina correptus. Reverſo inde Marino Conſtantinopolim, Leo in ſuſcepta ſententia manens Paulum Patricium cum iiſdem mandatis Exarchum in Italiam miſit. Is Ravennam Profectus, cum neminem tanto facinori patrando, Baſilio ipſo, & ſociis aptiorem exiſtimaret, eoſdem per literas, ut inchoata perficerent, eſt hortatus. Verùm ne tum quidem res ex ſententia ceſſit, nam Romani, conjuratione detecta, ſocios ejus omnes comprehenderunt, in primiſque Jordanem, & Joannem ultimo ſupplicio, Baſilium Monaſtica incluſione multarunt. (27) Poſtero anno, mortuo Donato, Gradenſi 724
Pa-

(24) Cùm ex S. Gregorio Magno ſuperiùs ſtatutum fuerit, direptionem Monaſterii Caſinenſis à Langobardis peractam, longè ante annum 589. a Sigonio, aliiſque deſignatum, contigiſſe; ultra annos centum & triginta jacuiſſe deſertum neceſſe eſt, ſi anno 720. cœpit reſtaurari. Mabillonius Tom. II. Annalium Benedict. cenſet, biennio antemiſſum à Gregorio II. *Petronacem*, ut Caſinenſe Cœnobium reficeret, nec quidquam memorat de traductis illuc Lateranenſibus Monachis, quin immo dubitat, an *Petronax* ipſe tunc Monachus foret, cùm Paulus Diaconus illum ſolummodo appellet, *Civem Brixianæ Urbis*. Itaque ait, profectum ad Caſinum montem *Petronacem*, ibi aliquot ſimplices viros, ſeu Anachoretas reperiſſe, qui illum ſibi Rectorem præfecere; anno verò 720. regulares ædes cum Eccleſia reſtitutas, ſed paucis ibidem reſidentibus Monachis, ut ex Sancti Vvilibaldi vita à Sanctimoniali ejus conſanguinea, ſcripta, conſtat; demum aucto Monachorum numero Caſinenſe Cœnobium ea Sanctitatis fama poſtmodum floruiſſe, quam Baronius ad annum 716. ita extollit, *ut nullum unquam toto Chriſtiano Orbe extitiſſe aliquando Monaſterium* affirmet, *ex quo tot viri ſanctitate conſpicui, atque doctrina, tanta numeroſitate ad Regimen Sanctæ Apoſtolicæ Sedis adſciti fuerint &c.*

(25) Narrat hæc fusè Baronius ad annum 725. ex fide Epiſtolæ *Petri Archiepiſcopi Mediol. De Tranſlatione Corporis S. Auguſtini Papiam*, ad Carolum Magnum miſſæ; ſed eam ſuppoſititiam eſſe Pagius ad illum annum, aliique teſtantur. Tranſlationem hanc verè à Liutprando peractam fuiſſe conſtat ex Beda, & Paulo Diac. lib. 6. cap. 48. Incertum tamen eſſe, quo tempore contigerit, Pagius loco memorato contendit. Varias de hac re ſententias refert, expenditque Cl. Juſtus Fontaninus Archiepiſcopus Ancyranus in eruditiſſima *diſquiſitione de corpore S. Auguſtini Ticini reperto* cap. 10., ac tandem concludit, minimè dubitandum, quin anno Domini 722. revera affigenda ſit hujuſmodi translatio, quemadmodum antiqua plura docent monumenta, & Mabillonius ipſe, retractata prima ſententia, qua eandem anno 712. mendoſè affixerat, profitetur.

(26) Acta hujus Concilii leguntur in Labbeo Tom. VI. Conciliorum.

(27) Narrat hæc Anaſtaſius in vita Gregorii II. Valde tamen dubium eſt, quo anno *Paulus* Exarchus in Italiam miſſus fuerit à *Leone*. Sigonius id ſtatuit ad hunc annum 723., Baronius ad annum 726., Panvinius, & Scaliger ad annum 725. Porrò ex Anaſtaſio in vita Gregorii II., & Paulo Diacono lib. 6. cap. 49. conſtat, delatum in Italiam *Paulum* Exarchum, antequam *Leo* Imperator ferale impiumque decretum de abolendis ſacris imaginibus evulgaret; id enim expreſſè narrant poſtmodum contigiſſe; itaque ante annum 726., quo Scriptorum omnium concordi teſtimonio editum eſt execrabile *Iſauri* mandatum, *Paulus* in Italiam conceſſerat. Anaſtaſius tempus ipſum, quo ad hanc Provinciam adminiſtrandam *Paulus* pervenit, non obſcurè deſignat; ſiquidem ait, Liutprandum univerſis Regni ſui viribus Ravennam obſediſſe per aliquot dies, ac Claſſenſi Caſtro capto, opes innumeras inde aſportaſſe, ſubditque, poſt aliquot dies Baſilium Ducem, Jordanem Chartularium, & Joannem Subdiaconum

Patriarcha, Petrus Epiſcopus Polanus con-
tra leges ad Patriarchatum evectus; cum
eſſet a Gregorio Pontifice indignus utraque
ſede judicatus, tamen Cleri, & populi Ve-
neti, Iſtrique precibus priſtinæ eſt Eccleſiæ
reſtitutus. Antonius inde legitimè ſubroga-
tus conſecrationem cum pallio impetravit.
(28) Leo Imperator rebus Romanis perceptis
haudquaquam propoſito ſuo dimotus, Spa-
thario altero in Italiam miſſo, Paulum Exar-
chum monuit, ut ſi vita expellere Grego-
rium haud poſſet, ſaltem de Pontificatu deji-
ceret, atque ei alterum ſubſtitueret. Ita
Paulus ſimul mandato Imperatoris adductus,
ſimul Gregorii odio ſtimulatus, quòd ab eo
tributum Eccleſiis imponere vetaretur, exer-
citum Ravennatem Spathario tribuit; eum-
que Romam contendere, & Pontificem in
vincula conjicere juſſit. Atque ne hæc qui-
dem latêre Gregorium res potuit. Itaque,
ut libertatem ſuam ſimul, ac ſalutem de
fenderet, coactus eſt adverſus pravas Chri-
ſtiani Imperatoris inſidias barbarorum ſimul,
atque hoſtium auxilium implorare. Quippe,
reliquis remotis ſubſidiis, Longobardos ex
Spoletano, Tuſcoque Ducatu excivit, ac
ſpe, præmiiſque repletos adventantibus Exar-
chi legionibus obtulit. Hi magna animorum
alacritate ad Urbem profecti, pontem Sa
larium, pontemque Milvium cum validis
armatorum cohortibus inſederunt, &, com-
miſſo cum adveniente Spathario prœlio, Ra
vennatem exercitum ab Urbis aditu ſummo
verunt, Spathariumque ipſum Ravennam
ſe referre, incœpto irrito, coëgerunt. (29)
Bellum inde à Longobardis interveniens ali
quantum hæc conſilia interrupit. Poſt Ro-
tharis regnum nullum Longobardis regibus
cum Exarcho Italiæ, ipſiſque adeo Roma
nis extiterat bellum, nempe Longobardis
ipſis aut pacem ſtudioſè foventibus, aut ar
mis inter ſe exitioſè certantibus. Tranquil-
lato verò poſt multos annos regno, Luit-
prandus à ſuis quietus idoneam ſe prolatan-
di regni adeptum occaſionem ex ipſa Ro
manorum diſcordia ratus, vetus bellum cum
Exarcho redintegrare conſtituit. Quod bel
lum inde à Rachi, Aiſtulſo, & Deſiderio
regibus deinceps quaſi hereditario jure
exceptum prorſus regnum ipſum, nomen
que clariſſimum regum Longobardorum
725 extinxit. Itaque proximo anno, inſtructiſ-

A ſimo exercitu comparato, repente in Exar-
chatum, ut qui ditioni ſuæ continens erat,
irrupit, ac caput ipſum ditionis Ravennam
magna militum corona circundedit. Paulus
ex ſumma proſperitate in magnam repente
difficultatem adductus haudquaquam ſe de-
ſeruit: verùm Urbem, adjuvantibus enixè
Ravennatibus, ingenti animi magnitudine
cuſtodivit; ſeque paratum eſſe ad ultima
omnia potius perferenda, quàm ad deden-
dam Urbem oſtendit. Qua re Luitprandus
permotus, caſtra inde movit, ac quaſi re
deſperata Claſſem acceſſit, eamque, cum
exiguo præſidio teneretur, brevi expugna-
vit, direptamque delevit. Claſſe diruta,
B Ravennates timere, ac rebus ſuis diffidere
incœperunt. Quod ubi rex ſenſit, continuò
victorem exercitum Ravennam reduxit, ac
ſpe opimioris multò prædæ incenſum Ur-
bem aggredi juſſit. Oppidanis, ac præſidia-
riis aſſiduis oppugnationibus aut deletis,
aut feſſis, Paulus ſe ſine externis ſuſtinere
auxiliis poſſe deſperans, Urbe exceſſit: qua
re animadverſa, Luitprandus Urbem acrius
inſtans intravit, eamque captam militibus
diripiendam conceſſit. Urbs, ut quæ diu
Imperatorum, Regum, Exarchorum, ac
ſummorum denique Antiſtitum ſedes fue-
rat, variis & privatis, & publicis opibus
affluens erat. Rex autem, ditato exercitu,
C cum alia inde antiquæ fortunæ monumenta
egeſſit, tum in primis veterem æneam eque-
ſtrem Romani Imperatoris ſtatuam miro
opere, artificioque perfectam evexit, ac Pa-
piam deferri curavit: quæ propter eximiam
nobilitatem ſuam in hodiernum uſque diem
inter præcipua Urbis ejus ornamenta ad
amiſſæ ſolatium gloriæ in foro à Civibus
oſtentatur. (30) Ravennâ captâ, pleræque
Exarchatus Civitates confeſtim in deditio-
nem venerunt. Exarchatus inde in formu-
lam Ducatus redactus, eique Hildebrandus
nepos, qui poſtea rex fuit, impoſitus, &,
quòd puer erat, Peredeus Dux Vicetinus
ſocius ei conſiliorum adjunctus. Paulus Ra-
D venna pulſus ſe ad Venetos Heracliam
contulit, atque Urſi Ducis auxilium implo-
ravit. Hoc ubi Gregorius ſenſit, privatas
injurias publicæ cauſſæ poſthabendas ratus,
ſtatim literas ad Urſum eundem miſit: at-
que eum, ut Paulum omni ope juvaret,
hortatus eſt. Literæ adhuc extant in hæc
verba

num, cognomento Lurionem, immane ſce-
lus in Gregorii Pontificis vitam tentaſſe,
ſtatimque proſequitur: *Poſtmodum Paulus Pa-
tricius, & Exarchus miſſus in Italiam eſt.*
Igitur, poſt Claſſenſe Caſtrum à Liutpran-
do occupatum *Paulus* advênit. Cùm verò
Ravenna diutina obſidione cincta fuerit,
ac demum capta anno 726., ut Dandulus
in Chronico col. 134. teſtatur, *Pauli* Exar-
chi adventum in Italiam tutò figi poſſe ad
annum 725. crediderim; continuato nam-
que belli impetu, poſt expugnatum Claſ-
ſenſe Caſtrum, acriùs inde Ravennæ obſi-
dionem inſtitutam Rubeus ipſe teſtatur in
hiſtoria Ravennæ, qui tamen malè narrat,
Paulum Exarchum ſubrogatum à *Leone* fuiſ-
ſe *Joanni Rizocopo*, cùm eidem ſuffectus
fuerit Exarchus *Scholaſticus*. Sigonius, con-
tra fidem Anaſtaſii hæc narrantis, malè
primi hujus ſceleris in Gregorium II. Au-
ctorem facit *Paulum* Exarchum, qui non-
dum in Italiam advenerat.
(28) Nonniſi anno 725 ſuffectum in Gradenſi Ec-
cleſia *Antonium*, ſeu *Antoninum*, compertum
ſit ex Epiſtola Gregorii II. excuſa in nova

editione Veneta Ughelli in Gradenſibus
Patriarchis col. 1089. In calce Danduli col.
134, ubi hæc narrantur, adnotatum legi-
tur ex Codice Ambroſiano, Literas Ponti-
ficias, ob Pallii conceſſionem *Antonino* Gra-
denſi Antiſtiti datas eſſe *anno Leonis* (Iſauri)
IX. adeoque non ante annum 725. quo,
E menſe Martio, nonus illius Imperatoris an-
nus inchoabatur.
(29) Hæc item ex Anaſtaſio narrat Sigonius.
(30) Rubeus, à quo hanc hiſtoriam Sigonius de-
ſumpſit, pluties celebre hoc Simulacrum,
Regiſolem, ſeu *Helitropion* appellatum, com-
memorat ad annos 495. 725. & 805., cùm
alii à Liutprando, alii à Carolo Magno
Papiam delatum affirment, dubiumque ſit,
quo Auctore fuſum fuerit, quemque repræ-
ſentet, nonnullis aſſerentibus à *Severino Boe-
tio* ea arte elaboratum fuiſſe, ut ſemper ad
Solem converteretur, atque ideo *Regiſolem*
vocatum, aliis verò teſtantibus, *Odoacris* ef-
figiem eſſe, aliis *Antonini*. Huic poſtremæ
ſententiæ favent antiqua *Antonini* numiſ-
mata.

A verba conſcriptæ : (31) *Gregorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei Dilecto filio Urſo Duci Venetorum S. Quia peccato ſavente Ravennatium Civitas , quæ multarum caput Eccleſiarum eſt , à nefanda gente Longobardorum capta eſt , & filius noſter eximius , Dominus Exarchus apud Venetias , ut cognovimus , moratur , debeat nobilitas tua ei adhærere , & cum eo noſtra vice pariter decertare , ut ad priſtinum ſtatum ſanctæ reip. imperiali ſervitio dominorum , filiorumque noſtrorum Leonis , & Conſtantini magnorum Imperatorum ipſa revocetur Ravennatium Civitas amore ſanctæ fidei noſtræ.* Lectis literis , Veneti Pontificis auctoritatem ſequuti , Paulum ſumma ope
B juvandum decreverunt : ac , ratione rei gerendæ cum eo compoſita , claſſem ornarunt , ſermone diſſipato , ſe adverſus Sarracenos rogatu Imperatoris contendere ſtatuiſſe . His ita conſtitutis , Paulus quaſi à Venetis repulſus , aliquot contractis copiis , Imolam acceſſit , & quaſi eam Urbem premere oppugnatione vellet , ibi exercitum , quàm maximum potuit , comparavit : ac die cum Venetis compoſita caſtris inde Ravennam verſus motis , Urbem à terra repente invaſit . Pridie verò Veneti , cum ſimulata in Orientem navigatione evecti è portu eſſent , nondum orto ſole in anchoris conſtiterunt : atque eadem prope , qua Paulus , hora , claſſe ad litus appulſa , navales
C Urbi milites admoverunt Ad tantum tumultum exciti Hildebrandus , & Peredeus , omnes , qui ferre arma poſſent , ad mœnia properare , atque præſentibus animis , corporibuſque tutari juſſerunt . Cum omnes haud aliter ac juſſi erant , impigrè , fortiterque feciſſent , haud ægrè hoſtes clara jam luce ſcalis appoſitis mœnia ſcandere contendentes ſuſtinuerunt . Dum ad muros pugnatur , Veneti , porta , quæ ad mare vergebat , effracta , Urbem intrarunt . Qua re animadverſa , Duces cum valido armatorum globo ſe objecerunt , ac prœlium atrociſſimum commiſerunt . Quod cum per ali-
D quot horarum ſpatium fortiter ſuſtinuiſſent , tandem , ſuperveniente cum terreſtribus copiis Paulo , circunventi acie exceſſerunt . Peredeus fugiens in Pineto occiſus . Hildebrandus vivus in manus Venetorum pervenit . Recepta Urbe , Paulus ſedem , & præfecturam ſuam inivit . (32) Veneti opera egregiè navata domum redierunt . Hæc tanta celeritate acta ſunt , ut rex auxilio accurrere Papia nequiverit . Hoc demum anno Leo Imperator , quod vatibus Judæis promiſſum præſtare jandiu animo cupiebat ,

A palam agere de ſacris abolendis imaginibus cœpit , atque ea de re literas ad Pontificem miſit , gratiæ ſuæ ſpem faciens , ſi voluntati ſuæ ſe dedidiſſet , dignitatis abdicationem intentans , ſi imperium abnuiſſet . Cui Gregorius pro Sedis dignitate reſcripſit , (33) ſanctas imagines ex antiquo Catholicorum inſtituto in Eccleſia coli , neque ſibi venerationem earum abrogare aut pro arbitrio licere , aut pro officio convenire : monere autem illum etiam , atque etiam , ut diligenter & quid ageret , & quouſque progrederetur , animadverteret : neque enim Imperatoris eſſe , novi aliquid de fide ſtatuere , ſed quæ antiquitus decreta à patribus
B fuiſſent , quacumque ratione defendere . Inde ad Romanos , Ravennates , Pentapolitanos , Venetoſque converſus , ipſum conceptæ hæreſeos accuſavit , dignumque eſſe , qui , ſi in incœpto maneret , ab omnibus deſereretur , ut qui ultro ſe ab Eccleſiæ Catholicæ corpore ſecreviſſet , oſtendit . Quibus Leo nihil permotus ſequenti anno bel- 726
lum neſarium ſanctis imaginibus , earumque cultoribus intulit . Quippe ſigna , ac ſimulachra Domini , ac Matris , Martyrumque ejus omnia tota paſſim Urbe deleri , ac diſjici juſſit . Quod cum inſolenti obſequentium miniſtrorum libidine curaretur , vehementer populum ipſum antiquæ pietatis
C ſtudio inflammatum offendit . Itaque , cum dolorem ferre , iramque tenere non poſſet , agmine facto in Regiam introrupit , & familiaribus ejus multis , in primiſque iis , qui impoſitum Aureæ portæ Domini ſignum dejiciebant , necem attulit . Qua re Leo exacerbatus Civium alios bonis ſpoliavit , alios in exilium egit , in alios verberibus , in alios ultimo ſupplicio animadvertit , (34) ac bellum atrox adeo cum Catholicis geſſit , ut ne ſacræ quidem Scholæ pepercerit . Hoc erat nobile prope Palatium Auditorium , in quo vetere inſtituto magiſter unus doctrinæ magnitudine clarus cum diſcipulis duodecim ingenio ,
D ſtudioque præſtantibus verſabatur . Hi , poſtquam omne dicendi artificium attigiſſent , magna cura Eccleſiaſticam rerum divinarum ſcientiam pertractabant : neque ſine eorum conſilio publicè agi quidquam ne Imperatori quidem permittebatur . In hos igitur Leo , cum ad ſe vocatos ſæpe in ſuam adducere ſententiam , ſed fruſtra , tentaſſet , ſeſe acri iracundia elatus invexit , atque in Auditorio incluſos ipſos cum libris , qui magni pretii erant , & ſacra omni comburi ſuppellectile juſſit . (35) Ea res

(31) Integras has literas recitat Baronius ad annum 726. , & Daudulus in Chronico col. 135. , qui anno ſequenti 726. captam à Liutprando Ravennam expreſsè teſtatur.

(32) Narrat hæc fusè Rubeus in Hiſt. Rav. ad annum 725. Bacchinius tamen in excurſu Chronologico ante vitam Joannis V. , ſeu VI. Archiepiſcopi Ravennatis , non ita citò reſtitutum ſuæ Præfecturæ *Paulum* Exarchum exiſtimat , cùm Gregorius II. in prima ſua ad Leonem Iſaurum Epiſtola apud Baronium hæc ſcribat : *Langobardi ipſam Metropolim Ravennam occuparunt , & , ejectis Magiſtratibus tuis , proprios conſtituere Magiſtratus , & vicinas nobis ſedes Regias , ipſamque Romam ſic tractare ſtatuerunt , cùm tu nos defendere minimè poſſis .* Nihilominus intra biennium hæc contigiſſe indubium eſt , cùm *Paulus* Exarchus , Ravennæ reſtitutus , occiſus fuerit , ſuffectuſque *Eutychius* ante Indictionem XI. , adeòque ante annum 728 , ut ab Anaſtaſio in vita Gregorii II. narratur.

E (33) Errat uno anno Sigonius ; ſiquidem eodem ſolummodo tempore , quo *Leo* perverſum contra Sacras Imagines edictum protulit , *Gregorius II.* Literas ad eundem dedit , ideſt anno ſequenti 726. Recitat eas Baronius ad illum annum , ſed Pagius pluribus contendit , illas ad annum 730 pertinere , aſſerens , ſcriptas quidem a Pontifice Literas ad *Leonem* anno 726. , ut conſtat ex Anaſtaſio , qui hæc narrat , ſed eaſdem periiſſe.

(34) Hæc , contra Theophanem iſta hoc anno referentem , pertinere ad annum 730. contendit Pagius ad illum annum.

(35) Deſcribit hanc Bibliothecam Conſtantinus Manaſſes , aſſerens , ibi collectum fuiſſe opulentiſſimum librorum theſaurum , quorum numerus tricena & tria millia complectebatur.

res ingentem in Græcia, atque in Italia ſeditionem excivit. Etenim Græci & qui continentem, & qui inſulas incolebant, his auditis, magnam claſſem pararunt, eamque belli faciendi cauſſa Conſtantinopolim direxerunt. Verùm in itinere naves, artificioſo igne caſu conflato, cum incendium concepiſſent, ſubitò conflagrarunt. Romæ autem Gregorius Pontifex harum rerum certior factus ſævire animo, atque extrema meditari remedia cœpit. Itaque Pontificis Conſtantini exemplo decretum propoſuit, quo Leonem Imperatorem piorum communione removit, ut qui non ſolùm non Catholicus, ſed etiam Catholicis infeſtiſſimus eſſet, ac mox Italiæ populos ſacramenti, quo ſe illi obligaverant, religione exolvit: &, ne ei aut tributum darent, aut alia ratione obedirent, indixit. (36) Quo decreto accepto, Romani, Campani, Ravennates, & Pentapolitani à Leone ſubitò defecerunt, ac, variis tumultibus excitatis, ipſos etiam violare magiſtratus non dubitarunt: quippe Ravennæ Paulus Exarchus occiſus eſt; Romæ Petrus Dux luminibus exutus. In Campania Exhilaratus Dux, cum populos adverſus Pontificem incitaret, à Romanis eò profectis unà cum filio Hadriano eſt obtruncatus. Quin etiam odii ſui vim adverſus eum vehementer adeo intenderunt, ut ad hoſtiles acerbitates provecti de Imperio illi abrogando, alioque Imperatore legendo retulerint. Quod conſilium Pontifex, ut parum præſenti tempori aptum opportunumque, repudiavit. Eodem tempore ingens prodigium è Græcia nunciatum. Inter Theram, ac Theraſiam inſulas per aliquot dies è profundo maris caligo quædam, quaſi ab ardente fornace ſurgens, emerſit: quæ paullatim denſata, in lapidemque concreta totum illum locum, ac cœlum ardore ſuo accendit. In medio verò ignis inſula in terram conſtipata, Theræ inſulæ eſt aggeſta. Qua re audita, judicatum ab hominibus eſt, Deum inſignem Imperatorii flagitii novitatem voluiſſe memorabilis hujus prodigii novitate notare. (37) Eodem anno Sereno Patriarchæ Aquilejenſi mortuo Caliſtus Tarviſinæ Eccleſiæ Archidiaconus regis Luitprandi favore eſt ſubſtitutus. (38) Erant inter Imolam, & Mutinam nonnulla ex regione Æmiliæ loca, nondum à Longobardis aut armis tentata, aut certè oppreſſa. His igitur Luitprandus poſtero anno, nova concitati tumultus occaſione allectus, 717 bellum intulit, ac levi certamine Feronianum, Montem bellum, Buxetum, & Perſicetum in ditionem cum adduxiſſet, demum ipſam etiam Urbem Bononiam occupavit. Hæc Urbs ab Etruſcis tum, cum imperio regionem Tranſapenninam tenebant, conſtructa Gallorum inde

Bo-

batur. Narrat ſubinde immane facinus *Leonis*, non ſecus ac Theophanes, Zonaras, Cedrenus, aliique Græci Scriptores, apud quos legenda hæc triſtis Hiſtoria.

(36) Hauſit hæc Sigonius, non ſecus ac Baronius, è Græcorum Hiſtoriis, qui odium, invidiamque contra Romanum Pontificem concitaturi, eum in Græcum Imperatorem Italicæ rebellionis auctorem fecere. Porrò *Gregorius*, nec turbas excitavit, nec tributa *Leoni* pendi prohibuit, nec illum ſententia Anathematis perculit. Anaſtaſius, qui omnia minutim deſcribit, non tam ſilet prorſus de re tanti momenti, ſed contraria ſcribit, aſſerens, ſtetiſſe *Gregorium* ſemper pro Imperii juribus conſervandis, compeſcuiſſe armatos in publicam conjurationem populos, ne alterum crearent Imperatorem, omnes denique adhortatum eſſe, *ne deſiſterent ab amore & fide Romani Imperii*. Similia tradit Paulus Diaconus lib. 6. cap. 49., Regino, aliique. Erga *Leonem* verò ita benignè ſe geſſit *Gregorius*, ut nonniſi cohortationibus humaniſſimis ipſum revocare ab impio errore ſtuduerit, quemadmodum Anaſtaſius teſtatur his verbis: *Imperatori quoque ſuadens ſalutaria, ut à tali execrabili miſeria declinaret, ſcriptis commonuit*. Duas ad *Leonem* datas Epiſtolas recitat Baronius, quæ plenæ amoris, ac benevolentiæ ſunt, nec quidquam de illato contra ipſum Anathemate commemorant, cùmque ſcriptæ ſint anno 730., ut Pagius contra Baronium tuetur, compertum ſit, fermè uſque ad obitum communicaſſe *Gregorium* cum *Leone*, atque ideo erroneam eſſe opinionem, quæ abſciſſum ab Eccleſiæ corpore, ſolemni ſententia excommunicationis, Imperatorem tradit. Concludit propterea Pagius ad annum 730., ſtandum eſſe in hiſce rebus teſtimonio Anaſtaſii, & Pauli Diaconi, qui id melius ſcire potuerunt, quàm Theophanes, Cedrenus, & Zonaras, de rebus in Occidente geſtis parum inſtructi.

(37) Ex Theophane ad hunc annum id narrat Sigonius. Cæterùm rem hujuſmodi minimè tanto prodigio adſcribendam docent Athanaſius Kircherius in *mundo ſubterraneo*, & Cl. Antonius Valliſnerius, nuper ſummæ literariæ Reipublicæ jactura è vivis ereptus in libro, *de corporibus marinis*, qui plures enatas Inſulas referunt, arcana vi ventorum, accenſique ſulphuris impetu maris fundum convellente. Noſtra ætate, ideſt anno 1707., in Ægæo mari propè *Sanctorinum* emerſit Inſula, crevitque in amplitudinem trium mille paſſuum, fumum, ignemque undis continuò ructantibus, cujus rei hiſtorica Epiſtola legitur apud eundem Valliſnerium.

(38) Si verum eſſet, quod legitur in vitis Aquilejenſium Patriarcharum Anonymi, & Antonii Belloni, editis Tom. XVI. Rer. Italic., videlicet uno tantùm anno *Serenum* ſediſſe, ejuſdem mors multò ante hunc annum foret retrahenda. Siquidem creatum fuiſſe Aquilejenſem Epiſcopum *Serenum* circa annum 711. conſtat ex Paulo Diacono, ut ſuperiùs jam monui. Diutius tamen adminiſtratam à *Sereno* Aquilejenſem Eccleſiam indubium reddunt contentiones inter ipſum & *Donatum* Gradenſem Patriarcham exortæ, datæque, ob eas ſedandas, ad utroſque à *Gregorio II.* Summo Pontifice Epiſtolæ, quas recitat Dandulus col. 132. Cùm autem *Donatus* non ante annum 717. promotus fuerit ad Gradenſem Eccleſiam, ut paulò ſupra adnotavi, uſque ad illum ſaltem annum productum fuiſſe à *Sereno* Eccleſiæ ſuæ regimen nemo non videt. Dandulus, quem in hiſce rebus deſcribendis Auctorem habet Sigonius, poſtquam col 134. enarravit, *Urſum* fuiſſe confirmatum Ducem anno 726. ſtatim ſubjungit, *Sereno* Aquilejenſi Præſuli ſuffectum *Calliſtum*. Verùm tam longi regiminis Epocha malè cum Pauli Diaconi teſtimonio componitur; is enim lib. 6. cap. 44. relata *Theodonis* Bajoariæ Ducis ad Romanam Urbem peregrinatione *gratiâ orationis*, cap. 45. ſubdit: Apud Forumjulii ſublato è rebus humanis Patriarcha *Sereno*, Aquilejenſem Eccleſiam adminiſtrandam ſuſcepit *Calliſtus*. Porrò *Theodonis II* profectio ad limina Apoſtolorum contigit anno 716. Anaſtaſius namque illam referens in Vita Gregorii II. certum tempus ſignat, adnotans eclypſim Lunæ, & Indictionem XIV. quæ omnia congruunt anno memorato, ut Calviſius, Pagius, aliique teſtantur. Igitur, cùm circa hoc tempus Paulus Diaconus aſſerat *Serenum* deceſſiſſe, ejuſdem obitus differri nequit ultra annum 717. vel ſequentem.

Bojorum in Italiam tranſcendentium ſedes fuit: deinde à populo Ro. recepta, jus coloniæ Latinæ obtinuit. Demum ad Chriſtiana ſacra traducta cum alios ſanctos Epiſcopos, tum maximè Petronium, hominem Conſtantinopolitanum, eruditione, ac pietate inſignem eſt conſequuta. Gotthis Italia pulſis, cum ſub jus Romani recidiſſet Imperii, nunc demum Longobardæ potentiæ ceſſit. Hac igitur capta, Luitprandus fortunam voto arridentem ſequutus, Ravennate ditione omiſſa, ſeſe in Pentapolim intulit, ac, nemine reſiſtendi gratia occurrente, victor ab Arimino uſque Auximum penetravit; (39) ac demum ad Vicum Pileum regionis conſtituendæ cauſſa conſedit. Quo cognito, Civitatum oratores cum muneribus, & ſacris Epiſcoporum ſuorum ſalutationibus ad eum de more ſe contulerunt: verùm à Romanis militibus in itinere fortè oppreſſi, ad unum capti omnes, atque interfecti ſunt. Rumore Italicæ defectionis in Græciam perlato, Leo rabie furens Eutychium Patricium Exarchum primo quoque tempore in Italiam contendere, ac Gregorio ejus auctori vitam, quoquo modo poſſet, adimere imperavit. (40) Profectus Neapolim Eutychius Campanorum partem in fide retinuit, atque inde Romam Miniſtrum miſit, ſecreto mandato dato, ut Pontificem cum Optimatibus Romanorum extingueret. Ut omnia Imperatoris acta ea tempeſtate ſuſpecta erant, ſic alienus Miniſtri Exarchi in Urbem adventus hominum oculos in ſe convertit, omnino, ne quid inſidiarum Pontificis capiti ſtrueretur, extimeſcentium. Itaque, re patefacta, Romani ſtudio incitati eum comprehenderunt, & ſceleris meditati convictum graviter punire voluerunt; verùm Pontifex ejuſmodi conſilio maturè occurrit, atque Eutychium diro anathemate percuſſiſſe ſatis habuit. (41) Multa egregia Romani præ inſito genti gloriæ, pietatiſque ſtudio pro libertate Italiæ, ac dignitate Eccleſiæ auſi ſunt: nihil magnificentius, quàm quòd Longobardos Reges, Græcoſque Imperatores ſive dominandi libidine, ſive hæreſeos pravitate Urbi, Pontificibuſque impotentius imminentes ſemper pro viribus arcuerunt, fidemque Catholicam conſtantiſſimè defendentes libertatem, dignitatemque Eccleſiæ ſuam eſſe libertatem, ac dignitatem putarunt. Quod igitur jampridem gravibus flagitiis Leonis impulſi ſpe, ac ſtudio deſtinarant, id hoc maximè tempore ut facerent, præſenti Pontificis, Eccleſiæque inducti periculo ſunt. Quippe rebus commemoratis exaſperati, certa animi ſententia impium, ſævumque Leonis Imperium reſpuerunt, ac ſolemni ſacramento ſe Pontificis vitam, ſtatumque in perpetuum defenſuros, atque ejus in omnibus rebus auctoritati obtemperaturos jurarunt. Ita Roma, Romanuſque Ducatus à Græcis ad Romanum Pontificem propter nefandam eorum hæreſim, impietatemque pervênit. Fuerunt autem hæc oppida: Roma cum caſtellis, oppidis, & viculis in Tuſciæ partibus, ideſt Portus, Centumcellæ, Cære, Bleda, Maturanum, Sutrium, Nepet, Caſtellum Galleſii, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Peruſia, Narnia, & Ocriculi; & in partibus Latii Signia, Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Fruſino, ac Tibur. (42) Eutychius inde cum exercitu Ravennam profectus Urbem tenuit, ac Ravennates Imperii ſtudioſos facilè ad fidem redegit. Qua cura perfunctus cogitare inde de Sancti Pontificis exitio cœpit, quo ſublato, facilè ſe & Romanam ditionem amiſſam recuperaturum, & Sanctarum Imaginum cultum profligaturum ex Leonis auctoritate ſperabat, atque adeo totus in eam curam incubuit, ut etiam Longobardos muneri-

(39) Memorantur hæc ab Anaſtaſio, & Paulo Diac. lib. 6. cap. 49.

(40) *Eutychium* Exarchum hoc anno in Italiam delatum dubitari vix poteſt, cùm Anaſtaſius in Vita Gregorii II., narrata *Pauli* Exarchi nece, hæc ſcribat: *poſt aliquod verò tempus Eutychium Patricium Eunuchum, qui dudum Exarchus fuerat, Neapolim miſit Imperator &c.*, ac ſubinde relatis, quæ contra Pontificem Exarchus ille tentaverat, ſubjungit: *Eodem tempore per Indictionem XI dolo à Langobardis pervaſum eſt Sutrienſe Caſtellum*. Indictio autem XI. incœpta jam erat à Septembri menſe anno 727. Quod in hoc Anaſtaſii teſtimonio adnotandum reor, ideſt, ab ipſo affirmari, *Eutychium* jam *dudum Exarchum fuiſſe*. In ſuſpicionem namque adducor, altera vice ab ipſo geſtam hanc Italiæ Præfecturam, adeòque, non ſecus ac *Smaragdus*, & *Theodorus Calliopa*, bis in Italiæ Exarchum fuiſſe delectum. Suſpicioni fundamentum aliquod præbet Bacchinius, qui in obſervatione ad vitam *S. Felicis* num. 3. de *Petro* Duce Romano, quem ipſe Exarchum quoque fuiſſe tradit, verba faciens, ſubjungit, *ſed nec Scholaſticum Exarchum ab Artemio, qui & Anaſtaſius, miſſum Ravennæ diutius degiſſe facilè demonſtrabitur*. Sanè, præter ea, quæ Anaſtaſius de *Scholaſtico* enarrat in vita Conſtantini, nulla ejuſdem mentio, nec in eodem Anaſtaſio, nec in Agnello, nec in Rubei hiſtoria Ravennæ, uſquam occurrit. Præterea idem Bacchinius alibi animadvertit, ut plurimùm, Orientis Imperatores conſueviſſe, cùm primùm ad Imperium eveherentur, Italicos Magiſtratus renovare, quemadmodum pluribus exemplis productis confirmat. Itaque, cùm *Scholaſtici* nomen poſt *Artemium*, ſeu *Anaſtaſium* Imperatorem, à nullo memoretur; cùmque *Paulus* Exarchus nonniſi anno Leonis nono in Italiam miſſus legatur, valde veroſimile eſt, ſtatim ac Leo ad Imperium pervênit, revocatum fuiſſe *Scholaſticum*, *Eutychio* ſuffecto; cùmque idem Leo nefaria contra Gregorium Pontificem moliretur, *Paulum* novum Exarchum delectum, quo occiſo, iterum *Eutychium* Exarchum remiſerit. Porrò Anaſtaſium, cùm ait, *qui dudum Exarchus fuerat*, de Italiæ Exarchatu loqui, nemo non dicet. Hæc proponenda eruditis cenſui, ut adhuc caliginoſa Exarchorum Ravennatum hiſtoria vividiùs illuſtretur.

(41) Etiam de hoc Anathemate à Gregorio II. in Exarchum *Eutychium* contorto Anaſtaſius, qui reliqua à Sigonio hic deſcripta enarrat, nihil commemorat. Refert quidem Romanos Cives in Summi Pontificis defenſionem ſeſe ſacramento conſtringentes, *Eutychium* anathematizaviſſe, quod idem narraverat de Pentapolenſibus, & Venetis, qui *Paulum* Exarchum, ejuſque ſectatores anathemati ſubmiſere; ſed nuſquam *Gregorium* nominat excommunicationis auctorem. Quocirca, id intelligendum potiùs de populi execratione, quam de ſacra pœna, ſolemniter a Summo Pontifice in *Eutychium* illata, cenſuerim. Etiam Baronius, qui Anaſtaſii verba refert, malè eundem intellexit.

(42) Quem hujus rei Auctorem Sigonius habuerit, prorſus me latet. De collato in Gregorium II. Romano Ducatu nec Anaſtaſius, nec Baronius, nec Pagius quidquam protulere.

neribus adverſus eum ſolicitare non dubitarit. Itaque, eo, ut exiſtimari licet, aucto-
728 re, ſequenti anno Luitprandus Sutrium oppidum dolo Eccleſiæ ademit. Verùm mox muneribus, monitiſque Pontificis victus, poſt dies XL. reſtituit. Hoc cum XI. Indictione factum notèt Anaſtaſius, profectò anno ſeptingenteſimo viceſimo octavo factum eſſe apparet, ut ille ſcribit. Hac re animadverſa, Eutychius Regem ſibi alliciendum, atque ſocietate, amicitiaque adjungendum quoquo pacto conſtituit. Defecerat à Rege illo tempore Transemundus, Dux Spoletanus, eumque pro merito ulciſci mirificè cupiebat Luitprandus. Id ubi ſenſit Eutychius, legatos ad eum de ſocietate, atque amicitia miſit, ac fœdus cum eo ea conditione percuſſit, ut ſociatis armis ille Ducem, ipſe Pontificem vindicaret, ac ditione, vitaque
729 & hunc, & illum exueret. Ita proximo anno, comparatis, conjunctiſque exercitibus, ambo magno ſe in Ducem impetu intulerunt. Is, cum imminentem belli tempeſtatem propriis ſe propulſare viribus non poſſe perſpiceret, ultro ſe Regis imperata facturum dixit, atque, obſidibus datis, ſolemni illi ſe ſacramento devinxit. Itaque, cum nulla in Longobardum belli materia remanſiſſet, omnis inde Romam translatus eſt terror, caſtraque in Campo Neronis à Rege, & Exarcho è regione Templi S. Petri locata, atque acri Roma premi obſidione eſt cœpta. Jampridem hoc ſentiens Pontifex præſidiis, & operibus, quibus potuerat, Urbem firmarat. Quæ cum ſatis non eſſe adverſus tantam molem videret, ac ſimul agri vaſtationem, & Templorum violationem effugere vellet, quoad ejus fieri poſſet, Spoletani Ducis exemplo armorum conſilium poſuit, & ad preces ſibi confugiendum conſtituit, inſigni pietatis Luitprandi Regis fama permotus. Itaque Urbe cum decoro comitatu Clericorum, & Optimatium Romanorum egreſſus, in caſtra ad Regem venit, atque in hanc diſſerere ſententiam cœpit: *Si ſolo, Luitprande Rex, Leonis ipſius exercitu hanc Urbem obſideri noviſſem, omnes, mihi crede, obſidionis labores potius exhauſiſſem, quàm aut ad pacem, aut ad inducias ullas poſtulandas exiſſem. Quid enim de ſacris Templis, & Religioſis ſepulchris liberandis agere cum eo convenit, qui nuper ſanctas Chriſti, ac Divorum imagines ferro, atque igne delere, ac ſacrata templa nefariis manibus inceſtare non dubitavit? Nunc verò, cum tuo potiſſimùm ductu hoc bellum audirem adminiſtrari, teque præcipuè in caſtris ad Urbem poſitis obverſari, cujus inter eximias prudentiæ, virtutis, ac juſtitiæ laudes egregia pietas, ac ſumma Sanctorum veneratio commendatur, non dubitavi ad te venire, &, quæ ad Dei cauſſam pertinere mihi viderentur, monere. Non credo, te ignorare, Rex Luitprande, te Urbem illam infeſto exercitu oppugnare, cujus Eccleſiam Principes ipſi Apoſtolorum Petrus, & Paulus pretioſo ſuo ſanguine conſecrarunt; terram verò ſanctiſſimis ſuis ſepulchris omnibus terrarum gentibus venerabilem reliquerunt. An igitur ipſe in animum induces,*

A *ipſa Sanctorum Apoſtolorum templa, ac ſepulchra auguſtiſſima alieno arbitrio lacerare, qui unius Confeſſoris oſſa, ne à barbaris ignominia afficerentur, magno auri pondere redemiſti, atque in Regiam tuam translata, templo, ac ſepulchro pretioſiſſimo decoraſti? Quin potius in propoſita tua bene de Eccleſia merendi ſententia permanes, quàm fœdiſſimo Leonis de Deo ipſo peſſimè ſentientis exemplo duceris? ac multos bonos in nobiliſſima Urbe conſervanda, quàm unum in ea perdenda perditiſſimum imitaris? Notus eſt omnibus nobis propter inſignem ipſius crudelitatem Attila Rex Hunnus, ſed tibi multò, ut credo, notior, quòd ea loca tenuit, in quibus majores tui poſtea conſederunt.*
B *Hic cruorem, cædemque anhelans, aliquando ad Romam incendendam curſu incitato contendit. Quod ubi Pontifex, qui tum erat, Leo accepit, raptim ei ad Padum amnem accurrit, atque ipſum, ne longius progrederetur, oravit: ac demum ſpecie Sanctorum Petri & Pauli colloquio aſſiſtentium territum præter opinionem omnium, facilem, mitemque ad auctoritatem ſuam adduxit. An verò Attila, qui non ſolùm non Catholicus, ſed longè etiam à Chriſtianis ſacris, atque omnino ab ipſa, ut ajunt, humanitate averſus fuit, ab urbe Roma adeunda uno prope Romani Pontificis nutu ſeſe removit, Luitprandus verò Rex inſigni Catholicæ pietatis ſtudio etiam apud venturos homines prædi-*
C *candus in ejuſdem Urbis oppugnatione perſtare volet, quæ inceſtam ſecum violationem eorum templorum, ſepulchrorumque adducat, quæ adhuc ſemper non ſolùm finitimis, atque humaniſſimis gentibus, ſed etiam remotiſſimis, & prope barbaris nationibus non tam pium ſpectaculum præbuerunt, quàm Religionem, atque horrorem aſpectantibus injecerunt? & Attila imagine tantùm Apoſtolorum deterritus ceſſerit, Luitprandus verò eorundem, quæ hinc etiam proſpicit, ſepulchrorum aſpectu non commovebitur? neque idem gravia à præſenti eorum numine exigenda piacula extimeſcet, qui ad propiciandos eos multa etiam bona de patrimonio detracta regio impertivit?* (43) Qui-
D bus dictis, Rex ſive tacita Religione captus, ſive præſentis Pontificis verecundia adductus, ſtatim ad pedes ejus ſe proſtravit, & ſine ullo maleficio ex agro Romano ſe receſſurum eſſe promiſit. Mox, cum ab Exarcho moneretur, ut juſſa Imperatoris impleret, ideſt ut Pontificem aut captivum faceret, aut ferro perimeret, non ſolùm id conſilium ut impium, ſceleratumque repudiavit, verùm etiam Pontificem, ut Exarchum in gratiam recipere vellet, oravit. Inde ad templum S. Petri nullis ea tempeſtate mœnibus ſeptum acceſſit, atque ad aram profectus, paludamentum, quo erat indutus, armillas, baltheum, enſem auratum, coro-
E nam auream, & crucem argenteam ante auguſtiſſimum corpus Apoſtoli poſuit, & ſupplex Deo vota, atque ipſi Apoſtolorum Principi fecit, atque inde exercitum domum reduxit. Morante inde Eutychio Romæ, Tiberius quidam, cognomento Petaſius, tumultu in Etruria concitato, Imperium ſibi vindicare tentavit, nonnullis populis ſacramentum apud ſe dicere juſſis: verùm, Euty-

(43) Hanc proprio marte (quod etiam alibi facit) orationem Sigonius attexuit, ut Anaſtaſium suppleret, qui hactenus à Sigonio narrata referens ſcribit: *Ad quem* (Liutprandum) *egreſſus Pontifex, eique præſentatus, ſtuduit, ut potuit, Regis mollire animum commonitione pia, itaut ſe proſterneret ejus pedibus &c.*

tychio conſilium non expediente, brevì per exercitum Romanum juſſu Pontificis eſt oppreſſus. (44) Gerebat eo tempore ſummum in Francia Magiſtratum Carolus, cognomento Martellus, qui Magiſtratus vulgò Majordomus appellabatur, ac jus omne Regni domi, foriſque gerendi habebat. Is Longobardorum amicitiam rebus Franciæ utilem fore, & commodam ratus, filium ſuum Pipinum ad Regem Luitprandum miſit, rogans, ut, attonſa Longobardorum more cæſarie, ipſum ſibi filium adoptaret. (45) Quam rem adeptus, certiſſimum ſe fidelis amicitiæ pignus conſecutum eſſe, eſt arbitratus. Interea Leo, his cognitis, in dies acrius ſæviebat, ac crudelius bellum ſacris imaginibus faciebat. Itaque eodem hoc anno, nempe Imperii ſui tertio decimo, Germanum Patriarcham pro imaginibus ſentientem accivit, ac blandis in ſuam ſententiam pellicere verbis contendit. Cui Germanus reſpondit: Sanctarum quidem abolitionem imaginum, o Imperator, aliquando futuram accepimus, verùm non imperante te, ſed Conone. Atqui, inquit ille, verum mihi à ſacro lavacro Cononis eſt nomen. Tum Germanus: Avertat Deus, inquit, ut hoc, te imperante, mali contingat. Antichriſti Præcurſor eſt, & divinæ planè humanitatis everſor, qui hoc effecturus eſt. Qua re ille audita exarſit, ac minas in eum jactare acriores inſtituit. Cui Germanus: Deſine minari, inquit, ſacramenti memor, quo te obſtrinxiſti, Apoſtolicos, ac divinos Eccleſiæ ritus nulla parte moturum. Verùm ne ita quidem Leo ſententia deſtitit, immo rationem inivit, qua Germanum jam, non tanquam Confeſſorem, ſed tanquam conjuratorem everteret. Itaque, Anaſtaſio quodam Germani diſcipulo, atque Syncello in conſilii ſocietatem vocato, VII. Idus Januarias, Indictione XIII., anno Chriſti ſeptin-
730 genteſimo triceſimo, Epiſcoporum conventum adverſus imagines habuit, (46) atque ei ipſe celſo præſidens in Tribunali Germanum iterum advocavit: ac blanditiis primùm, deinde minis ad ſui comprobationem conſilii traducere inſtitit. Verùm Germanus tanta conſtantiæ fuit, ut Sacerdotio potius ſe abiturum, quàm recto propoſito præ ſe tulerit: pallioque reddito: Si ego ſum Jonas, inquit, projice me in mare: neque enim ſine generali concilio aliquid mihi innovare ex Apoſtolorum, Patrumque doctrina licet: atque ita ſe officio abdicavit. Quibus rebus actis, Leo XI. Kal. Februarias Anaſtaſium ſubrogavit, ac conventu dimiſſo, imagines omnes publicè comburi juſſit, quique ei ſententiæ non ſubſcripſerunt, miſerè aut capite, aut alia corporis parte mulctavit. Quod ubi cognovit Gregorius, per literas eum admonuit, ut ad Catholicam veritatem, ritumque tuendum ſe referret, atque Anaſtaſium Sacerdotali officio ſpoliavit. Eodem anno, cum Sarraceni Provinciam, regionem Franciæ, invaſiſſent, atque in primis, teſte Mariano, Avennionem cepiſſent, Luitprandus à Carolo Martello auxilio pro jure amicitiæ advocatus eſt. Itaque poſt menſem Majum (nam eo menſe, tertia decima Indictione, Papiæ fuit,) ſummo ad illum ſtudio cum expeditis copiis Longobardorum accurrit, ac maxima ad eam victoriam adjumenta ſubminiſtravit. (47) Dum autem ille abſuit, Exarchus, tempus ſibi oblatum Æmiliam, Pentapolimque amiſſa recuperandi ratus, ipſe exercitum in Pentapolim duxit, Agathonem verò Peruſinorum Ducem in Æmiliam miſit. Non eadem utroque in loco fortuna fuit. Exarchus, cum caſtra ad Ariminum poſuiſſet, prœlio commiſſo exercitum Longobardorum proſtravit. Quo facto, civitates Pentapolis in fidem continuò redierunt. Agatho verò ad recipiendam in Æmilia Bononiam profectus, quam Valcaris, Peredeus, & Rotharis tuebantur, inſi-

(44) Non juſſu, ſed auxilio Eccleſiæ Procerum, & Romanorum à *Gregorio* miſſo, *Eutychius Tiberium* oppreſſit, ut refert Anaſtaſius.

(45) Multo poſt tempore id contigiſſe ex ipſo Paulo Diacono, qui lib. 6. cap. 53. hoc narrat, clarè dignoſcitur; conjungit enim miſſionem *Pipini* eum prœlio inſigni, quo *Carolus Martellus* ſecunda vice Saracenos fregit prope Narbonam, his verbis cap. 54. *Per idem tempus Saracenorum exercitus, rurſum in Galliam introiens, multam devaſtationem fecit, contra quos Carolus non longè à Narbona bellum committens, eos, ſicut & prius, maxima cæde proſtravit.* Cùm ergo Continuator Fredegarii, Annaliſta Metenſis, aliique paſſim antiqui Scriptores à Pagio relati, hanc *Caroli Martelli* victoriam affigant anno 737., circa hunc quoque annum miſſus certè fuit ad *Liutprandum* à Patre *Pipinus*. De more, & cæremoniis comam tondendi etiam apud Francos, præclarè diſſerit Eckhart Tom. I. Rer. Franc. pag. 380. & ſeq.

(46) Theophanes, à quo iſta Sigonius deſumſit, hæc habet: *Irreligioſus Imperator Leo ſilentium contra ſanctas, venerandaſque imagines in novendecim accubitorum Tribunalio celebravit*. Malè id interpretatur Sigonius, aſſerens, coactum Epiſcoporum Conventum, cui in celſo Tribunali *Leo* ipſe Imperator præſideret. Siquidem, *novemdecim accubitorum* vocabulo, non gradus *celſi Tribunalis*, ſed numerus menſarum indicatur; *Accubitores* verò dicebantur convivæ, eo quod non ſedendo, ſed recumbendo epularentur. *Tribunalium*, erat aula Regia, in qua reclinatoria hujuſmodi ad vescendum apparabantur. *Silentium* quoque, etiamſi a Græcis Scriptoribus pro habito Concilio, ſeu Synodo accipiatur, nihil aliud tamen ſignificabat, niſi Conventum privatum optimatum, tractandis publicis negotiis Imperatoris mandato collectum, ut Ducangius explicat in Conſtantinopoli Chriſtiana lib. 2 §. 6., & in Gloſſario. Certè, nullum hoc anno celebratum Epiſcoporum Conciliabulum contra ſacras imagines legitur apud Labbeum, alioſque Eccleſiaſticos Scriptores.

(47) Inſignem hanc victoriam contra Saracenos obtentam à *Carolo Martello*, contigiſſe anno 732. menſe Octobri, die Sabbati, tradunt Annales Nazariani, quibus conſentiunt Annaliſtæ Petavianus, Tilianus, & Chronographus Sandioniſianus, eiſque adhæret Pagius contra Baronium. Sed huic prœlio non interfuit *Liutprandus*; Paulus enim Diaconus, qui hanc *Caroli* victoriam lib 6. cap. 46. refert, & deleta (incredibili ferme cæde) trecenta ſeptuaginta quinque millia Saracenorum adnotat, nihil prorſus de *Liutprando* commemorat. Confundit Sigonius hoc Gallicum bellum cum altero anni 739., à Paulo eodem narrato. Itaque, (ut hiſtoriæ ordo reſtituatur), ter *Carolus Martellus* Saracenos fregit; primò, in Aquitania, quam invaſere anno 732., ſecundò apud Narbonam anno 737., ut jam ſuperiùs oſtendi ad annum 729. tertiò apud Arelatem anno 739., ut Continuator Fredegarii in Appendice, Annales Nazariani, & Metenſes teſtantur. Ad hoc poſtremum bellum à *Carolo* accitum Liutprandum, atque in Gallias profectum clarè narrat Paulus Diaconus lib. 6. cap. 54.

inſigni accepta calamitate, receſſit. (48) A
731 Poſtero anno III. Idus Februarias Gregorius
Pontifex ſupremum vitæ diem explevit, Indictione, ut ſcribit Anaſtaſius, quarta decima, ingenti gloria relicta doctrinæ, ſanctitatis, & rerum, quas tam proſperè, quàm piè pro dignitate Eccleſiæ adminiſtravit. In ejus locum lectus eſt Gregorius Tertius, Presbyter, à populo ſummo conſenſu, dum juſta mortuo ſolverentur. Is, inito Pontificatu, cultum ſacrarum imaginum, qui ab Imperatoribus oppugnabatur, ante omnia ſibi defendendum exiſtimans, literas ſubitò ad eos ſcripſit, ad tam pravam opinionem abjiciendam adhortans. Quas literas Gregorius Presbyter, qui pertulit, reddere præ metu non auſus, ad Pontificem B
retulit integras. Quod ſimul Pontifex ſenſit, intempeſtiva illius contumacia offenſus, acriter eum increpuit, (49) & cum iiſdem redire Conſtantinopolim juſſit. Verùm Imperatores hominem in Sicilia coërceri man-
732 darunt, & per ſequentem annum in cuſtodia habuerunt. Sub idem tempus Caliſtus Patriarcha Aquilejenſis poſſeſſiones Gradenſis Eccleſiæ occupatas juſſu Gregorii Pontificis reddidit. (50) Eodem anno Gregorius de nuncio ſuo in Sicilia retento certior factus, conventum in Lateranum pro cultu ſanctarum imaginum retinendo coëgit. Ad quem Archiepiſcopi Antoninus Gradenſis, & C
Joannes Ravennas, qui Felici ſucceſſerat, & nonaginta tres Epiſcopi convenerunt, ac relatione facta, ex eorum ſententia ita decrevit: *Si quis poſthac veterem Catholicæ Eccleſiæ uſum contemnens, adverſus eandem ſacrarum venerationem imaginum abrogarit, ſit extorris à Corpore, & Sanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel totius Eccleſiæ unitate.* Qua re perfecta, Imperatores literis aliis in eandem ſententiam ſcriptis rurſus officii ſui admonuit, eaſque per Conſtantinum Defenſorem miſit. Verùm & hic captus, ac per annum in cuſtodia habitus mandata, explere nequivit. His cognitis, Leo indignè ferens, ſe non ſolùm Romana ditione exutum, ſed etiam communione piorum rurſus ejectum, (51) quod adhuc facere variis de cauſſis omiſerat, Pontificem, ac Romanos transmarinis vindicare legionibus ſtatuit. Itaque hoc anno, qui fuit Imperii ſui ſextus decimus, claſſem cum ingenti exercitu in Italiam miſit, ac ducibus, ut bellum Eccleſiæ facerent, imperavit. Verùm divina voluntate ne nunc quidem tenere propoſitum potuit. Claſſis enim, cum proſpera navigatione uſa in Adriaticum uſque ſinum incolumis perveniſſet, ibi, ſæva tempeſtate oborta, fœdo lacerata naufragio periit. (52) Qua re cognita, Leo iracundia exarſit, ac prope furens, Siculo, & Calabro populo tributum intolerabile in caput impoſuit, ejuſque rei cauſſa infantes etiam inſpici, atque in tabulas referri mandavit. Quin etiam vectigal, quod Patrimonium templorum Apoſtolorum dicebatur, tria, ſeſquitalenta, regio fiſco attribuit. Quinque inde anni ab omni parte quieti, neque magnis ullis rebus, niſi principum ſucceſ-
ſione nobilitati, abierunt. Siquidem poſte- 733
ro Romualdus Dux Beneventanus poſt annos XXVI. morte conſumptus Giſulfum puerum Ducem reliquit ex filia ſororis Luitprandi ſuſceptum. Quem cum propter imbecillam ætatem Luitprandus parum idoneum tantis rebus adminiſtrandis putaret, præfectura removit, ac Gregorium alium
nepotem ſuum impoſuit. (53) Biennio verò 734
interjecto, Theodorus Eccleſiam Mediola- 735
nenſem, (54) & poſt alterum biennium 736
Joannes VI. Ravennatem obtinuit. (55) 737
Is annus tumultum inſignem Forojulienſibus

(48) Memorat hæc idem Paulus, loco proximè indicato.

(49) Aliquid gravius increpatione in eum contorſit *Gregorius* Pontifex, ſancta fervens ira, nempe decretum depoſitionis ab Ordine Sacerdotali, atque ob id Synodum Epiſcoporum Romæ hoc anno coëgit; ſed, obſecrantibus Epiſcopis, à propoſito deſtitit, ei pœnitentiam injungens, jubenſque, ut iterum ad *Leonem* Imperatorem proficiſceretur, quemadmodum narrat Anaſtaſius in ejuſdem Vita. D

(50) Literas *Gregorii III.* Summi Pontificis recitat Dandulus col. 136. Baronius ad annum 729. putat, eo anno adhuc ſediſſe Aquilejæ *Serenum*, ac, evoluto inde triennio, *Gregorium III.* præcepiſſe *Calliſto* ejuſdem ſucceſſori, ne Gradenſis Eccleſiæ jura perturbaret. Malè tamen Literas Summi Pontificis intellexit, cùm non à morte *Sereni*, qui multò ante obiit, ut ſuperiùs adnotavi, ſed à morte *Gregorii II.* deſumendum ſit triennium, quod in iiſdem Literis enunciatur; ita enim exordiuntur: *Jam triennium evolutum, Deceſſoris noſtri tempore* &c. Itaque cùm Gregorius II. illius Deceſſor obierit ſub initium anni 731., quæ hoc loco narrat Sigonius, biennio poſt contigere, nempe anno 734. E

(51) Anaſtaſius, qui hanc Synodum refert, ejuſque decretum in Iconoloclaſtas amplioribus, quàm Sigonius, verbis deſcribit, nihil de iterata hujuſmodi anathematis in *Leonem* ſententia innuit, cùm de abolenda hæreſi, non de feriendo ſacris pœnis Imperatore, ibidem actum fuiſſe tum Anaſtaſius, tum Labbeus Tomo VI. Conciliorum nos doceant. Id etiam probant commonitoriæ Literæ, quas *Gregorius* poſt abſolutam Synodum ad *Leonem* tranſmiſit, ut idem Anaſtaſius narrat. Non ergo, in hoc Concilio, ſacris interdictum Imperatorem à *Gregorio III.*; ita certò aſſerendum reor, ut Baronius affirmavit.

(52) E Theophane, ac Cedreno hæc narrat Sigonius.

(53) Refert hæc Paulus Diac. lib. 6. cap. 55.

(54) In eandem cum Sigonio ſententiam conceſſit Ughellus, electum *Theodorum* aſſerens anno 735. Repugnat Papebrochius, qui ex Catalogo antiquo Archiepiſcoporum Mediol. ab ipſo illuſtrato evinci ait, decennio ante, ideſt anno 725., ad hanc Eccleſiam promotum *Theodorum*.

(55) Cùm anno 732. *Joannem* Ravennatem Epiſcopum interfuiſſe Concilio Romano contra Iconoclaſtas à *Gregorio III.* celebrato, Sigonius ſupra aſſeruerit, id teſtante Anaſtaſio, non intelligo, cur eundem *Joannem* hic affirmet anno tantùm 737. Eccleſiam Ravennatem obtinuiſſe. Nonniſi ergo memoria lapſus hoc loco credi poteſt; cùm nullus alter *Joannes* inter *Felicem*, & *Sergium* ſucceſſiſſe ad Ravennenſis Eccleſiæ regimen in hiſtoriis legatur. Propterea, ut ad hiſtoriæ veritatem iſta componantur, ſtatuenda eſt electio *Joannis VI*, (à Bacchinio V. appellati) poſt annum 716, quo *Felix* Sanctitatis fama clarus vitam abſolvit, ejuſdemq; *Joannis* mors uſque ad tempora Regis *Aiſtulfi* differenda; adhuc enim in vivis erat, cùm *Liutprandus* altera vice Ravennæ obſidionem tentavit per Indictionem undecimam, ideſt anno 743., vel ſuperiore, poſt Calendas Septembris, ut Anaſtaſius in Zachariæ Summi Pontificis Vita enarrat, & Sigonius ipſe ad illum annum refert. Vide Bacchinium in Agnelli Pontif.

bus attulit. Quippe Caliſtus, Patriarcha
Aquilejenſis, cum aſſiduis Sclavorum incur-
ſionibus conflictatus Aquilejam prorſus re-
linquere ſtatuiſſet, Amatorem Epiſcopum
de oppido Forijulii depulit, cum diceret,
inſignem Ducis ſedem Patriarchæ magis,
quam Epiſcopo, convenire. Hac de cauſſa
Pemmo Dux ira percitus, Caliſtum, adju-
vantibus Longobardis, arripuit, atque in
mare præcipitare voluit: verùm à ſuis re-
tentus in cuſtodiam tradidit, ac victu ibi
tenuiſſimo ſuſtentavit. Rei indignitate per-
motus Luitprandus graviſſimè Pemmoni
ſuccenſuit, ac Ducatum ademptum filio
ejus Rachiſio dedit. Inde Rachiſii etiam
gratia, Pemmoni, & Rathuito, atque Aiſtul
ſo fratribus ejus ignotum. In ceteros, qui
cùm Pemmone Caliſtum vexarant, ſeverè
738 animadverſum. (56) Sequenti anno Rachis
Dux Forijulii Sclavos bello adortus eſt:
quippe in Carnioliam cum exercitu ingreſ-
ſus, ingenti hoſtium ſtrage facta, omnia
pervaſtavit. Repentino inde eorum incurſu
petitus, lanceam armigero non præbente,
qui primus occurrit, eum clava, quam
manu geſtabat, percuſſit, ac ſubita morte
affecto reliquorum impetum retardavit. Ab
illo inde tempore magis, magiſque fama
ejus inclaruit. Eodem anno bellum grave
inter Longobardos eſt ortum, cujus conta-
gione ipſa quoque Roma magnum eſt in
diſcrimen adducta. Hoc bellum Tranſe-
mundus, Dux Spoletanus, excivit. Is de-
fectionem à rege moliens, pacem cum Pon-
tifice Urbis Romanæ dominatum adepto
compoſuit, & fœdus, atque amicitiam
junxit, caſtro Gallienſium reddito, cujus
cauſſa Romanum ille Ducatum diu habue-
rat infeſtiſſimum. Itaque ea ſocietate ſub-
nixus regis imperata facere detrectavit.
Luitprandus ad dignitatem, præſidiumque
regni eam pertinere defectionem ratus, pa-
ratum continuò adverſus eum eduxit exer-
citum. Tranſemundus impetum regis non
tulit, verùm Urbe elapſus ad Pontificem
novo principatu fulgentem confugit, atque
eum, ut ſe ſe tueretur, oravit: qui & de-
ceſſorem ejus promptis nuper adverſus
Exarchum auxiliis protexiſſet, & cum ipſo
fœdere ſe ſanctiſſimo ſociaſſet. Pontifex,
adhibito in conſilium Duce Stephano, ex
ejus, & militum Romanorum ſententia
ipſum recepit in fidem. Luitprandus, Du-
catu Spoletano prope ſine certamine in po-
teſtatem redacto, Hildericum nepotem ei
præfecit Ducem, rebuſque Spoletanis com-
poſitis, legatos ad Pontificem miſit, ac
Tranſemundum ſibi dedi poſtulavit, &, ni
dederet, bello ſe perſequuturum Urbem
oſtendit. Pontifici haudquaquam è fide,
dignitateque ſua eſt viſum, Ducem bene
de Eccleſia meritum, eumque ſocium, ac
demum etiam dedititium ad ſupplicium
tradere: omniaque potius adverſi belli in-
commoda patienda, quàm tantam fidei ja-
cturam faciendam ex communi Romano-
rum conſilio ratus, haudquaquam ſe dede-
re velle hominem dixit. Hac de cauſſa 739
Luitprandus tranſacta hieme exercitum ex
Ducatu Spoletano in Romanum traduxit,
atque Ameriam, Ortam, Polimartium, &
Bledam oppida occupavit: inde in Urbis
fines ingreſſus, vaſtato agro, Urbi demum
obſidionem admovit: caſtriſque in Campo
Neronis ſtatutis, multos nobiles Romano-
rum more Longobardorum attonſos ad ſe
attraxit. His malis Gregorius circunventus,
deceſſoris ſui exemplo, regem precibus, ut
obſidionem ſolveret, inſtitit, miſſis oratori-
bus, fatigare: quas cum irritas, atque ina-
nes animadverteret, neque ex Italia ſubſi-
dium ullum ſperaret, ad externa ſibi con-
fugiendum exiſtimavit. Per ea tempora
Franci non militaris ſolùm virtutis, ſed
Catholicæ quoque pietatis laude præſtabant.
Carolus autem Martellus, de quo ſupra
commemoravimus, egregiè erga Romanam
Eccleſiam animatus regnum pro rege ad-
miniſtrabat. Ad hunc igitur propere lega-
tos Anaſtaſium Epiſcopum, & Sergium
Presbyterum maritimo itinere deſtinavit:
atque honoris ejus gratia claves ſancti Se-
pulchri, aliaque munera auguſtiſſima miſit,
obteſtans, ut ſibi, atque affectis Eccleſiæ
rebus ſuccurreret, & Urbem obſidione Lon-
gobardorum eximeret. Ea res ut nova, ſic
mirabilis, atque honorifica illo tempore
viſa. Nec dubium eſt, quin illud exem-
plum mirificè Romanæ Eccleſiæ dubiis in
poſterum illius in rebus profuerit. Carolus,
quanto ea res honori & regi, & ſibi futura
eſſet, intelligens, quòd primus è Francis à
Pontifice Ro. eſſet ad amicitiam appetitus,
legatos liberaliſſimè excepit, &, fœdere
cum Eccleſia juncto, eos extemplo cum
ſuis remiſit, datis muneribus, quæ Pontifi-
ci redderent, & mandatis, quæ ad Luit-
prandum ſuper Romano bello deferrent.
Grata Luitprando ea legatio fuit, Carolo-
que petenti, ut Romana ditione ſine male-
ficio cederet, haud gravatè conceſſit, oppi-
da tamen quatuor, quæ occupaverat, ſibi
retinuit, atque inde Papiam Auguſto men-
ſe, ſeptima Indictione, repetiit. (57) Luit-
pran-

(56) Tradit hæc Paulus Diaconus lib. 6. cap. 51., Capite verò 52. refert, quæ Sigonius ad proximum annum enarrat.

(57) Cùm ſuperiùs ex Paulo Diacono lib. 6. cap. 54. comprobaverim, *Liutprandum* hoc anno in Gallias profectum, ut *Carolo Martello* contra Saracenos ſuppetias ferret, Romana obſidio, de qua hic loquitur Sigonius, parari hoc eodem anno à *Liutprando* minimè potuit, adeòque in ſequentem annum 740. eſt differenda. Cointius in Annalibus id conſtanter affirmat, & clarè colligitur ex Epiſtola I. *Gregorii III.* ad *Carolum Martellum*, quæ legitur in Codice Carolino Gretſeri, & in Labbeo Tom. VI. Concil., ubi Summus ille Pontifex dolet, Langobardos Reges, *Liutprandum*, & *Hildeprandum*, bellum tunc agere contra Duces Spoletanum, & Beneventanum, eo quòd *noluerunt præterito anno de ſuis partibus ſuper nos irruere, ſicut illi fecerunt* &c. Cùm autem ea data ſit anno 741., ut apud Eruditos convenit, *annus præteritus* ſuperiorem annum 740. deſignat. Alterum argumentum deſumitur ab Anaſtaſio, qui in Vita Zachariæ referens res geſtas à *Liutprando* Indictione X, hoc eſt anno 742., ait reddidiſſe Civitates quatuor, *quas ante biennium abſtulerat*. Ad annum igitur 740. referenda ſunt, quæ hic de *Tranſemundo* Sigonius narrat. Præcipuè, cùm huic ſententiæ adſtipuletur etiam Paulus Diaconus, qui, poſtquam narravit *Liutprandum*, confecto bello Gallico, in Italiam cum exercitu rediiſſe, rebellionem *Tranſemundi* contra Regem ſubjungit; ex quo perſpicuum ſit, obſidionem Romanam, quæ ob *Tranſemundi* defectionem à *Liutprando* peracta eſt, ad annum 740. pertinere: Sigonium, ſicuti & Baronium, decepit corruptus Anaſtaſii textus, qui hæc acta tradit *menſe Au-*

prandum profectum, & hoſtilem exercitum A
è finibus eductum ubi Tranſemundus co
gnovit, confeſtim Ducatum armis repetere
inſtitit: atque ei Gregorius Pontifex, &
Godeſcalcus Beneventi Dux, paullo ante
Gregorio Duci mortuo à Beneventanis in-
juſſu regis ſuffectus, (58) alacri ſtudio
auxilia præſtiterunt: ille, ut ſuſceptum ſe-
mel amici hominis patrocinium tueretur,
atque, eo reducto, per illum Ameriam,
Ortam, Bledam, Polimartiumque recupe-
raret, hic, ut firmior adverſus inſenſum
ſibi regem præſidio, & incolumitate ejus
evaderet. Itaque, his copiis aſſumptis, in
Ducatum ingreſſus, Marſicanos, Furconen-
ſes, Balbenſes, & Pinnenſes primo adven- B
tu recepit. Inde per Sabinum agrum in
Reatinos tranſgreſſus, id quoque oppidum
adduxit in ditionem. Demum Decembri
menſe, Indictione octava, Spoletum re-
pente adortus, Duce Hilderico interempto,
recepit. Eo anno Deuſdedit, Urſi filius,
Heracliæ Ducatum geſſit: itemque ſequen-
740 ti, qui fuit à Chriſto nato ſeptingenteſi-
mus quadrageſimus. Adjuvit inde conatus
Tranſemundi gravis, quo Luitprandus im-
plicitus eſt, morbus: qui adeo periculoſus
fuit, ut Longobardi de vita regis, & regni
ſalute ſoliciti Hildebrandum nepotem ejus C
regem ad Baſilicam Dei-Genitricis ad Per-
ticas declararint. Cum autem haſtam ei de
more porrigerent, cuculus in vertice haſtæ
conſedit: ex quo infauſtum illi fore regnum
eſt intellectum. Itaque Luitprandus ex mor-
bo recreatus, ac triſti illo omine pertur-
batus, regnum nepoti confirmare volens,
eum regni ſibi ſocium, corona impoſita,
comparavit. (59) Eodem anno per No-

vembrem, & Decembrem menſem Con-
ſtantinopolis ſævo terræmotu contremuit.
(60) Privatæ domus, & templa, alia-
que publica monumenta ferme omnia pro-
ciderunt, ac multi mortales ædificiorum
oppreſſi ruinis exanimati ſunt, divino nu-
mine ſeverè, ut rebantur homines, ipſam
ſanctarum abolitionem imaginum vindican-
te. Sequens annus trium clariſſimorum Prin- 741
cipum morte fuit inſignis, Leonis Impera-
toris, Caroli Franciæ proregis, Gregoriique
Pontificis. Leo XII. Kal. Julii mortuus (61)
Conſtantinum Copronymum multò ante à
ſe in Imperii ſocietatem aſcitum Imperato-
rem reliquit. Horret animus, ea literis pro-
dere, quæ de hujus immanitate, atque im-
pietate à Græcis Scriptoribus memorantur.
Hic Patre teterior, ac deteſtabilior, longius
etiam à Deo, & Virgine Dei Matre, omni-
buſque Sanctis diſceſſit. Quippe præſtigiis,
libidinibus, dæmonum invocationibus, ex-
torum diſſectionibus, prætereà venationi-
bus, ludiſque deditus idoneum ſe Antichri-
ſto inſtrumentum exhibuit, atque Patriar-
chæ vocem prope divino ex ore miſſam con-
firmavit, qua hunc ſacra omnia inquinatu-
rum prædixit. Itaque, inito poſt Patris mor-
tem Imperio, univerſali edicto propoſito,
imperavit, ne quis aliquem ex ſervis Dei
nomine Sancti decoraret, neque ipſorum
Sanctorum auxilium invocaret, ſed eorum
reliquias conſpueret, ac pro nihilo duceret;
neque Mariam Virginem imploraret, neque
Dei Genitricem vocaret. Quin, ſumpto lo-
culo auro referto, de quibuſdam, qui ade-
rant forte, rogavit, quanti cum pretii æſti-
marent? cum reſponſum eſſet, magni,
excempto auro, iterum quanti æſtimarent,
quæ-

Auguſti Indictione ſeptima; ſed cùm ibidem, ideſt in Vita Zachariæ, narrationem proſequens referat, *Tranſemundum* progreſſum eſſe Spoletum *menſe Decembri prædicta Indictione*, manifeſtum mendum deprehenditur; neque enim *menſe Auguſto*, & *menſe Decembri* eadem Indictio decurrere poterat. Reponenda igitur eſt Indictio VIII. *menſe Auguſto*, & IX. *menſe Decembri*; ita enim omnia rectè conciliantur juxta Pauli Diaconi hiſtoriam, ac *Gregorii III.* Epiſtolas. Siquidem poſtquam *Liutprandus* menſe Auguſto anni 740. Roma receſſiſſet, eodem anno menſe Decembri *Tranſemundus* Spoletum adiit, ac contra *Liutprandum* bellum inſtauravit; quod *Liutprandus* audiens, *rurſum cum exercitu Spoletum petiit*, ut Paulus lib. 6. cap. 56. narrare proſequitur. Id autem contigiſſe anno 741. docet Epiſtola *Gregorii III* ad *Carolum Martellum*, ubi Sanctus Pontifex loquitur de bello, quod tunc vigebat, inquiens: *non enim pro alio* (*ſatisfaciat tibi veritas fili*) *eoſdem Duces* (Spoletanum & Beneventanum) *perſequuntur Capitulo*, *niſi* &c. Legationem verò *Gregorii*, ſicuti & ejuſdem Epiſtolas ad *Carolum* miſſas fuiſſe, non anno 739., quemadmodum hic narrat Sigonius, ſed biennio poſt, ideſt anno 741., Pagius ad eundem, & ſuperiorem annum teſtatur.

(58) Ex hoc etiam capite, ſuperiùs dicta confirmantur; cùm enim *Gregorius apud Beneventum annis ſeptem Ducatum geſſiſſet*, ut Paulus Diaconus ibidem tradit, *Godeſcalcus* inire Principatum non potuit, niſi anno 740., cùm ab anno 733., quo mortuum *Romualdum II.* etiam Sigonius affirmat, uſque ad 740. imperaverit memoratus *Gregorius*, & poſt illum *Giſulfus*, quamvis brevi amotus à *Liutprando* fuerit, ob ætatem puerilem. Itaque, ſi *Godeſcalco* jam Duce Beneventi, *Tranſemundus* Ducatum armis repetere inſtitit, quæ ab illo acta hic narrat Sigonius, ex ſua met ſententia ad annum 740. pertinent, adeòque ſubſtituenda eſt *Indictio IX.* menſe Decembri, cui *octavam* ipſe aſſignat, ut in altera adnotatione jam monui.

(59) Longè ante correptus morbo fuit *Liutprandus*, & delectus in Regem à Langobardis *Hildebrandus*. Id enim ſtatuendum eſſe anno 736. certiſſima docent documenta. *Hildebrandi* Regis diploma refertur à Petro Maria Campi in calce primi voluminis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Placentinæ: *Actum Ticino in Palatio, ſub die II Kal. Aprilium, anno feliciſſimi Regni noſtri nono, per Indictione XII feliciter*. Indictio XII menſe Martio, annum 744. deſignat, jam ergo à primis menſibus anni 736. Regnum obtinuerat *Hildebrandus*, ſi nonus tunc Regni annus decurrebat. Conſentit huic Epochæ aliud Inſtrumentum, ut vocant, vulgatum ex Archivo Lucenſi, à Franciſco M. Florentinio in Comment. de rebus ad Comitiſſam Mathildem ſpectantibus lib. 3., in quo hæc leguntur: *Regnantes Domino Liutprando Excellentiſſimo Rege, Regni ejus vigeſimo quarto, & Excellentiſſimo Nepote ejus Domino Hilprand Rege anno primo, menſe Martio, Indictione quarta*. Annus XXIV. Liutprandi, incœptus à menſe Junio anni 712., optimè componitur cum anno 736., quem Indictio quarta, menſe Martio, adnotat; cùm igitur hic dicatur primus Regni *Hildebrandi*, jam ab eo anno in Regiam ſocietatem confirmatus erat à *Liutprando*.

(60) Die 26. Octobris incœptum terræ motum tradit Theophanes, nec tantùm menſe Novembri, ac Decembri, ſed menſibus XII. perſeveraſſe ſcribit.

(61) Diem decimam octavam Junii, quæ eſt *XIV. Cal. Julii*, expreſsè adnotat Theophanes, *Leonis* mortem enarrans. Ex eodem Theophane deſumpſit Sigonius, quæ hic de *Copronymo* ſubdit.

A quæſivit. Reſpondentibus autem illis: Nihili: Rectè judicatis, inquit, Maria quoque, dum Chriſtum geſtavit, ſummi pretii fuit, poſtquam eum peperit, nihilo ceteris mulieribus pretioſior eſt. Hæc populus audiens incredibili mœrore oppreſſus ipſius odio ad Artabaſdum animos inclinavit, qui ſororem ejus habebat in matrimonio. In Francia Carolus XI. Kal. Novembris (62) vita cedens, tres filios reliquit Grifonem, Pipinum, & Carlomanum, (63) ex quibus Pipinus Regiam Patris Præfecturam obtinuit: qui Patris veſtigiis inſiſtens mirificè poſt Eccleſiam Romanam eximio ſtudio Catholicæ pietatis ornavit. Gregorio verò III. B Kal. Decembris ex rebus humanis exempto Zacharias Presbyter, natione Græcus, ſucceſſit. Is III. Nonas Decembris (64) conſecratus, ut laboranti Eccleſiæ mederetur,
742 poſtero ineunte anno, Legatos alios ad Regem miſit, per quos quatuor erepta oppida repopoſcit, alios ad novum Imperatorem, per quos quaſdam maſſas Eccleſiæ poſtulavit: ſimulque Synodicam ad Conſtantinopolitanam direxit, qua fidei ſuæ ſummam expoſuit. Ex quibus qui ad Regem perrexerunt, reſponſum tulerunt, ſe Pontifici, cum ad ea loca veniſſet, cumulatè ſatisfacturum; qui verò Conſtantinopolim contenderunt, ii Conſtantinum abſentem, Artabaſdum C verò Imperatorem appellatum repererunt. Ceterùm Artabaſdus hoc modo ad Imperium erat evectus. Conſtantinus in regionem Obſicianam profectus, Artabaſdum, qui Dorylæi erat, ſtudiis populorum erga eum permotus, opprimere eſt conatus. Qua re cognita, Artabaſdus exercitum adverſus Conſtantinum promovit, &, Præfecto ejus Biſero obtruncato, & Conſtantino in fugam conjecto, Conſtantinopolim advolavit, ac ſacris imaginibus reponi per Urbem juſſis, extemplo ab omnibus ordinibus Imperator eſt ſalutatus. (65) Quo facto, Anaſtaſius Patriarcha in concionem aſcendit, ac tenens Crucem Domini ita dixit: Per eum, qui D huic ligno affixus eſt, juro, Conſtantinum Copronymum hæc mihi verba dixiſſe: Noli credere, quem Maria peperit, Chriſtum, Filium Dei, ſed purum hominem eſſe: ita enim eum Maria peperit, ut & me Maria mater mea. Quibus vocibus auditis populus inflammatus, extemplo ei Imperium abrogavit. Eodem anno Luitprandus novum bellum Tranſemundo intulit, (66) Rachi Duce cum Forojulianis opem ferente. Quo cognito, Tranſemundus cum Spoletanis, atque Romanis copiis obviam prodiit, atque ad Fanum, ubi exercitum navibus devectum expoſiturus Rex erat, occurrere properavit. Quo conatu lapſus ipſum à Fano ad Forum Sempronii contendentem media in ſylva nactus, invaſit. Rachis Dux, & frater ejus Aiſtulfus cum Forojulianis extremum claudebant agmen. In hos cum Spoletani ſe intuliſſent, grave prœlium inierunt, ac, licèt ducibus totam pugnam fortiter ſuſtinentibus, multos ex hoſtibus vulnerarunt. Rachis à quodam Spoletano, nomine Bertone, nominatim prœlio provocatus, in certamen deſcendit, atque conſerta manu illum equo dejecit: qui permiſſu Rachis manibus, pedibuſque reptans evaſit in ſylvam. Aiſtulfus verò à duobus in ponte circunventus, alterum averſa cuſpide de ponte deturbavit, alterum graviter vulneratum demerſit in fluvium. Dirempta pugna, Spoletum inde eſt proceſſum. Tranſemundus, cum ſe mœnibus incluſiſſet, obſeſſus pervênit in ditionem. Eum Ducatu ſpoliatum Luitprandus Clericum eſſe juſſit, & in locum ejus Aſprandum Nepotem ſuum ſubſtituit. (67) Non reddebat interea Rex quatuor oppida erepta, quæ ſe redditurum ſpoponderat, cum ad hæc loca veniſſet. Id Zacharias Pontifex miratus, omiſſo, quod inane putabat, allegationis officio, ipſum ſibi Gregorii Secundi exemplo conveniendum exiſtimavit, Interamnæ in ditione Spoletana fortè ſedentem. Ita, univerſo Romano proſequente Clero, Urbe egreſſus illò intendit iter. Hoc poſtquam Rex accepit, humanitate ſe vinci haud paſſus, ſubitò Legatum ei Grimoaldum obviam, qui Narniam uſque deduceret, miſit. Ibi Duces, & milites plerique Regis eum exceperunt. Interamnam verò appropinquanti Rex cum reliquo optimatum, ac militum agmine occurrit, & Baſilica Beati Valentini Martyris cum eo viſitata, ac, divina precatione de more perfecta, aliquot cum eo ſpatia jucundiſſimo ſermone illato confecit, & ad hoſpitium ei paratum dimiſit. Poſtridie ejus diei cum iterum ad colloquium eſſet proceſſum, tum Pontifex ita verba fecit: *Si clementiam, æquitatemque tuam, Luitprande Rex, nunquam ipſa eſſet Eccleſia Romana experta, tamen*

(62) Hic dies verè aſſignatur à Continuatore Fredegarii, qui obitum, & ſepulturam eadem periodo complectitur; ſed cùm antea narraverit, ſeptem poſt obitum diebus, in Baſilica Sancti Dionyſii propè Pariſios ſepultum eſſe *Carolum*, manifeſtum eſt, multò priùs eundem obiiſſe. In Annalibus Petavianis, E & in Chronico San-Dionyſiano, Idibus Octobris *Caroli* mors ſtatuitur, idemque docet Pagius ad hunc annum.

(63) Minimè juxta ordinem filios *Caroli Martelli* recenſet Sigonius; cùm enim geminas *Carolus* duxiſſet uxores, ex prima, quæ *Rotrudis* appellabatur, *Carolomannum* majorem natu, ac *Pipinum* genuit; ex altera verò, *Sonnechilde* vocata, *Grifonem*, ſeu *Griponem*, qui ſive à patre, ſive à fratribus, paterna hæreditate expulſus fuit, ut Gallici auctores tradunt.

(64) Initium *Zaccharie* Summi Pontificis deſumit Pagius à die XXV. Novembris; mortem verò Deceſſoris *Gregorii* ad diem XXVII. menſis ejuſdem retrahit.

(65) Anno ſuperiori 741., ut Baronius tradit, & ex Theophane, ac Nicephoro iſta narrantibus, contra Petavium, alioſque Pagius tuetur, Artabaſdus Imperium obtinuit.

(66) Non hoc novum bellum fuit, quod *Transemundo* intulit *Liutprandus*, ſed illud idem, quod jam ab anno 740. contra ipſum ſuſceperat, ſtatim ac audivit, *Tranſemundum* Spoletum adiiſſe, ut ſuperiùs ex Paulo Diacono jam adnotavimus. Id expreſſè tradit Anaſtaſius, qui, narrata electione *Zaccharia* in Romanum Pontificem, illico ſubjungit: *Hic invenit totam Italiam Provinciam valde turbatam, ſimul & Ducatum Romanum, perſequente Luitprando Langobardorum Rege ex occaſione Traſimundi Ducis Spoletini*. Non igitur, ipſo jam ſedente, motum eſt novum bellum.

(67) Paulus Diaconus, qui lib. 6. cap. 56. hæc narrat, capite ſequenti hunc *Liutprandi* Nepotem *Agiprandum* vocat. Dux iſte in Catalogo Ducum Spoletanorum, ante Farfenſe Chronicon editum, prorſus omittitur, adeòque eidem eſt inferendus.

men conſtanti fama juſtitiæ tuæ adductus, me, quæcunque à te honeſta peterem, haud dubiè impetraturum eſſe confiderem. Nunc verò cum & tu Gregorio deceſſori meo benignum te adeo, mitemque præbueris, ut ejus rogatu Urbis obſidionem, quam alieno inſerebas arbitrio, ſolveris, & juſtitiam ita colas, ut non veteribus ſolùm legibus ſtudiosè ſervandis, ſed novis etiam ferendis Regnum tuum ſanctiſſimè adminiſtres, quid eſt cur ego Eccleſiæ jus à te poſcere, aut per te mihi negatum iri addubitem? Etenim ſi quidquam aliud Regi convenit, præcipuè promiſſorum, & fidei conſervatio convenit. Quam cum tu, ut audio, privato cuique & præſtes & ſingulis in tuo Regno præſtandam diligentiſſimè cures, non video, cur non eam ipſi quoque Eccleſiæ ſervari cenſeas oportere; à qua una hæc tota de juſtitia, fideque tuenda diſciplina formata eſt. Peto igitur, ut oppida à te Eccleſiæ occupata, & captivos ſuperiore bello factos, nec dum, ut oportuit, reſtitutos, quemadmodum ſæpe ſpopondiſti, Beato Petro reſtituas; ne quem magnifico apud Regiam tuam templo condecoraſti, eundem bonis ſuis in ſua Sede per te expilatum eſſe diutius homines demirentur; &, ſi cumulare beneficium hoc cum ingenti tua laude cupis, rogo, ut fœdere tecum Eccleſia jungas, pro certo habens, te non ſolùm animæ tuæ poſt mortem ſalutare remedium adepturum, ſed etiam æternam apud poſteros nominis commendationem laturum; cum Eccleſiam ab Imperatore Chriſtiano deſertam primus ipſe omnium Longobardorum, juncta cum Pontifice ſocietate, ſuſceperis defendendam. Quibus verbis Rex mollitus, ac ſimul hominis conſtantiam, & ſanctitatem miratus, haud ægrè quæcunque poſtulavit, indulſit. Nam ei quatuor oppida, & captivos reſtituit, & fœdus cum Eccleſia in XX. annos percuſſit; quin etiam (adeo Pontificio ipſo, atque Apoſtolico nomine eſt affectus;) ultro Sabinenſe patrimonium triginta ante annos ereptum reſtituit; atque inſuper Narnienſi, Anconitano, Auximate, Numanateque patrimoniis, & valle agri Sutrini, Magna vocata, donavit; poſtridie verò, quæ dies dominica fuit, à Pontifice poſt rem divinam perfectam ad prandium invitatus maxima cum eo comitate accubuit. Quo facto, Pontifex ad oppida ex regiorum Legatorum manibus recipienda proceſſit. Legati fuere Hildebrandus Nepos Regis Dux Cluſinus, (68) Tacpertus, & Raningus, & Grimoaldus Etruriæ Gaſtaldei. Ameriam primùm, deinde Ortam, tum Polimartium, atque ad extremum per fines Tuſciæ Longobardorum, & Sutrinos bledam eſt ventum. Inde in Urbem reverſus, ut populum ad gratias Deo agendas incitaret, ſupplicationem ab æde S. Dei Genitricis ad Martyres uſque ad Baſilicam Vaticanam inſtituit. Hæc decima, ut ſcribit Anaſtaſius, indictione ſunt geſta. Jampridem Luitprandus malè erga Godeſcalcum Ducem Beneventanum erat affectus, & quia injuſſu ſuo Ducatum iniſſet, & quia Tranſemundo hoſti opem priore bello tuliſſet. Itaque Tranſemundum ex ſententia ultus, continuò exercitum adverſus Godeſcalcum direxit. Quo cognito ille perterritus, adventum ejus ſibi non expectandum, ſed in Græciam fugiendum putavit: verùm id aſſequi à Beneventanis Giſulfi olim Ducis amicis, navim cum uxore, liberiſque conſcendens oppreſſus, non potuit. Luitprandus autem Benevento potitus, Giſulfum, quem olim propter ætatem removerat, iterum impoſuit Ducem: rebuſque proſperè geſtis victor ſe recepit in Regiam. Sequenti verò anno, 743
id eſt indictione, ut Anaſtaſius inquit, undecima, ſive ocii impatiens, ſive immodici, ut ſatis conſtabat, imperii appetens, exercitum deintegrò in Exarchatum immiſit, ac, Cæſenæ oppido occupato, Ravennam inde ſe oppugnare velle oſtendit. Quod ubi Eutychius, & Joannes Archiepiſcopus, & populus Ravennas, ac Civitates Pentapolis, & Æmiliæ comprerunt, extemplo oratores cum literis ad Pontificem miſerunt, orantes, ut afflictis rebus ſuis ſubveniret, ideſt auctoritate ſua, quam ſanctiſſimam apud regem eſſe conſtaret, eum ab ejuſmodi conatu averteret. Neque eorum petitioni quidquam abnuit Pontifex. Etenim, legatis Benedicto Epiſcopo, & Ambroſio Notariorum Primicerio ad eum eximiis cum muneribus miſſis, petiit, ut Cæſenam, aliaque loca reſtitueret, & à Ravennati oppugnatione deſiſteret: verùm nihil æqui potuit impetrare. Itaque, inani, ut ſæpe jam expertus erat, officio legationis præterito, regis iterum adeundi conſilium cepit: relictaque Urbis Stephano Duci cura, ipſo ardente media æſtate cœlo, iter Ravennam verſus inſtituit. Exceptus inde ad Baſilicam beati Chriſtophori ad quinquageſimum à Ravenna lapidem ab Exarcho, & promiſcuo Ravennatium populo extra portas Urbis effuſo, & cum miris laudum acclamationibus in Urbem deductus, Stephanum Presbyterum, & Ambroſium Primicerium adventum ſuum regi miſit prænunciatum. *Hi*, cum Imolam in fines Longobardorum veniſſent, ac quædam ad interſepiendum Pontifici tranſitum parari audiſſent, ipſum primo quoque tempore admonuerunt. Verùm ille haudquaquam exterritus poſtridie mane continuato itinere in fines hoſtium iniit, atque ad Padum contendit. Ibi à regiis optimatibus obviam miſſis exceptus IV. Kal. Julii in ipſa beatorum Apoſtolorum vigilia Papiam pervênit, ac, Baſilica S. Petri ad Cœlum-aureum viſitata, Urbem intravit: poſttidie, qui dies erat Apoſtolorum feſtus, in eandem ædem cum ipſo rege regreſſus magna pompa ſacris eſt operatus. Ibi mutuis perfuncti ſalutationibus unà ſunt epulati. Inde in Urbem eſt reditum. Tertio die Pontifex ad regem ab illo invitatus ſe contulit, & magno honore cultus eum orare ſuppliciter inſtitit, ne Ravennatium ditionem vexare vellet, & ut adempta Æmiliæ loca, in primiſque Cæſenam reſtitueret. Cui rex, licèt gravatè, ſe in ejus auctoritate futurum reſpondit. Decedentem inde uſque ad Padum proſequutus dimiſit,

(68) Errat in nomine hujus Ducis Sigonius. *Hildeprandus* enim Liutprandi nepos, declaratus jam fuerat ſexennio ante conſors Italici Regni. Dux igitur Cluſinus, Legatus ad Pontificem miſſus, non alius fuit, quàm alter Liutprandi Nepos *Aſprandus*, ſeu *Agiprandus*, quem recenter auxerat Spoletano Ducatu. Anaſtaſius, qui hæc, & ſequentia narrat in vita *Zachariæ*, hunc Ducem Cluſinum, *Liutprandi* Nepotem, clarè appellat *Agiprandum*.

miſit, datis ex primoribus ſuis, qui Ravennatium loca, in primiſque Cæſenam redderent, tertia tantùm agri parte retenta. Quibus locis receptis, Pontifex Urbem repetiit, ac gratiis Deo actis, ſolemne Apoſtolorum anniverſaria cæremonia celebravit. Quæ dum aguntur, nuncius affertur, Luitprandum regem repentina morte ſublatum eſſe. (69) Qua re accepta, cuncti animos erexerunt, ac melius de rep. ſperare cœperunt. Fuit Luitprandus vir, ſi nimiam libidinem dominandi removeas, omni laude, ſed maximè religionis, ornatus. Siquidem, ut inquit Paulus, (70) multa in Chriſti honorem per ſingula loca, ubi degere ſolebat, templa conſtruxit: monaſterium S. Petri ad Cœlum Aureum extra Papiæ mœnia, & alterum Bardonis in monte Bercetum dictum ædificavit. (71) In Olonna verò miro opere in honorem S. Anaſtaſii Martyris Chriſto domicilium ſtatuit, in quo & monaſterium excitavit. In ſuo Palatio oratorium S. Salvatoris condidit, &, quod nulli alii reges habuerant, ſacerdotes, & clericos inſtituit, qui ei quotidie divina officia celebrarent. Eo regnante, Baudolinus apud Forum juxta amnem Tanarum mirandis edendis operibus floruit. Narrat idem Paulus, Luitprandum aliquando venantem graviter ex lætifico ſororis filii vulnere eſſe affectum, ſtatimque nuncium ad Baudolinum, ut pro juvenis ſalute Chriſtum oraret, miſiſſe. Baudolinum autem præoccupato nuncio dixiſſe, non eſſe, cur rogaretur; nam puerum illum eſſe defunctum: ex quo apparuiſſe, illum ſpiritu divino eſſe repletum. Pari etiam integritatis, & vaticinii laude apud Veronam Theolapius præſtitit: & Petrus Papienſis Epiſcopus eodem quoque tempore ſingularem opinionem habuit ſanctitatis. Sepultus eſt in æde S. Petri cum hoc elogio:

Flavius hoc tumulo Luitprandus conditor, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis,
Et bello victor. Sutriumque Bononia firmant
Hoc, & Ariminum, nec non invicta Spoleti
Mœnia. Namque ſibi hæc ſubjecit fortior armis.
Roma ſuas vires jampridem milite multo
Obſeſſa expavit: deinceps tremuere feroces
Uſque Saraceni, quos diſpulit impiger ipſo,
Cum premerent Gallos, Carolo poſcente juvari.
Ungarus à ſolo hoc adjutus, Francus, & omnes
Vicini grata degebant pace per omnes.
Rege ſub hoc fulſit, quod mirū eſt, tācta, frequēſq;
Religio, ut recolunt Alpes, Eccleſia quarum
Hunc habuit, vincente ipſo; & pergrandia templa
Quæ vivens ſtruxit: quibus & famoſus in orbe
Semper, & æternus luſtrabit ſæcula cuncta;
Præcipuè Petro cœleſti hæc ſede locata
Clavigero, ſtatuit Cœlo quam providus Aureo,
Auguſtinus ubi, huc aliunde abductus eodem
Rege jacet, cujus doctrina Eccleſia fulget.

FL. HILDEBRANDUS REX.

Mortuum Luitprandum nepos ejus Hildebrandus excepit: quem regem à populo deſignatum, atque ab avo confirmatum fuiſſe ſupra commemoravimus. Erat tum caſtellum quoddam in via Æmilia longè ab Urbe Mutina quatuor millia paſſuum diſtans, quod Civitatis Geminianæ à nomine S. Geminiani, Epiſcopi Mutinenſis, cujus ſepulchro, & miraculis Mutina præcipuè gloriatur, & Civitatis Novæ nomen ferebat. Hujus igitur Civitatis ædem S. Petro, ut eſt hodie quoque, dicatam Hildebrandus rex Joanni Epiſcopo Mutinenſi donavit. Conſtantinus, exercitu Conſtantinopolim adducto, Urbem obſedit, atque, Artabaſdo in poteſtatem redacto, ipſam, imperiumque recepit: & ludis editis Artabaſdum oculis ſpoliatum unà cum Anaſtaſio Patriarcha in Circum contumeliæ cauſſa produxit. (72) Legatis inde Pontificiis requi-

(69) Anno ſequenti 744. obiiſſe *Liutprandum*, Baronius, Pagius, Blancus, aliique paſſim teſtantur. Camillus tamen Peregrinius in adnotationibus ad brevem deſcriptionem Erchemperti *de poſtremis quinque Regibus Langobardorum*, menſe Julio anni hujus 743. mortem *Liutprandi* ſtatuit. Eandem ſententiam tuetur Cl. Bacchinius in excurſu Chronologico ante vitam Joannis VI, ſeu V. Ravennatis Archiepiſcopi. Nec me (ſaltem quo ad annum) huic poſtremæ ſententiæ ſubſcribere piget: præcipuè, cùm Sigonium propugnandum jure merito cenſeam, ubicumque manifeſta argumenta minimè contrarium ſuadeant. Id ſanè innuere videtur ipſe Anaſtaſius, qui poſtquam narravit hoc anno reverſum Romam *Zacchariam* à colloquio Ticinenſi, habito cum *Liutprando*, iſtius mortem ſtatim ſubjungit; atque ita eundem intellexit Mabillonius Tomo II. Annal. Benedict. ad hunc annum 743. num. 80. ſcribens: *Vix Romam redierat Gregorius* (Zaccharias) *cum nuncius affertur, Liutprandum Regem repentina morte ſublatum eſſe*. Improbandum tantummodo arbitror in Peregrinio, ac Bacchinio, quòd Julium menſem aſſerant, extremum *Liutprando* fuiſſe, cùm id componi cum Pauli teſtimonio prorſus non valeat; ſiquidem anni XXXI. & ſeptem menſes, à Julio anni 743 numerati, ad annum 712. Regni *Liutprandi* initium retraherent, quod abſurdum eſſe eruditis omnibus conſtat. Adde, quòd etiamſi ab ineunte anno 712. inchoatum a *Liutprando* Regnum diceretur, ut intra ſeptimum menſem Julius anni 743. includi poſſet, repugnaret prorſus Chronologicæ ſeries præcedentium Regum, quam ad aliquot menſes anni 712. extendendam allata ſuperiùs argumenta manifeſtè declarant. Certè Martio menſe anni 712. nondum delectum ad Regnum Liutprandum evincitur ex Inſtrumento, menſe Martio anni 736. confecto, ac relato à Pagio ad eundem annum, in quo vigeſimus quartus *Liutprandi* annus adnotatur; numerari autem vigeſimus quintus debuiſſet, ſi ineunte ſaltem Martio menſe Regnum capeſſiviſſet. Immò nec ante Junium regnare cœpiſſe *Liutprandum* docet Charta privati contractus in Archivo Monaſterii S. Ambroſii Mediolani, acta *in Campiliono, anno Regni Liutprandi XIII VIII Idus Junii, Indictione VIII.*, ideſt anno 725.; ex ea enim compertum ſit, ante ſextum Junii diem nondum fuiſſe eundem Regem inauguratum, alioquin XIV. Regni annus adnotandus fuiſſet. Itaque, Decembri menſi anni 743 figendus eſt obitus *Liutprandi*, cùm, eo menſe, & trigeſimus primus annus, & ſeptem menſes a Paulo adnotati, ſumptique a Junio menſe anni 712. decurrerent, ut conferenti patebit.

(70) Lib. 6. capite ultimo.

(71) Cl. Blancus, qui Pauli Hiſtoriam egregiè illuſtravit, in poſtremis adnotationibus, non primò conditum, ſed refectum tantummodo à Liutprando *Bercetum* Monaſterium eruditè oſtendit.

(72) Acta ſunt hæc menſe Novembri, ut Theophanes ad hunc annum narrat,

quiſitis, atque ad ſe venire juſſis, duas maſ-
ſas, quas Pontifex poſtularat, conceſſit.
744 Sequenti anno Longobardi regni Hildebran-
di pertæſi, ipſum poſt ſeptem menſes è re-
gno dejecerunt, (73) idque Rachiſio Duci
Forojulienſi ob virtutis ejus præſtantiam
detulerunt.

FL. RACHIS REX.

Hic, inito ingenti favore omnium regno,
ſtatim pacis ſe ſtudioſum, & Eccleſia-
rum patronum fore oſtendit. Itaque Zacha-
riæ Pontifici inſtaurationem fœderis, quod
cum Luitprando icerat, poſtulanti, ſumma vo-
luntate conceſſit. Parmenſi, Mutinenſi Epi-
ſcopis poſſeſſiones honeſtiſſimas tradidit. Po-
745 ſtero verò anno, ut jus in regno ſanctiſſimè co-
leretur, adhibitis omnibus Longobardorum
ex Auſtria, Neuſtriaque judicibus, leges ve-
teres diligenter perpendit, quæque corre-
ctione egere judicavit, ea novis legibus la-
tis ex eorum ſententia emendavit, atque
746 has ſequenti anno Kalendis Martiis anno
regni ſui ſecundo, Indictione quartadecima,
promulgavit, cum hoc proœmio: (74) *Quo-
niam glorioſiſſimus, & præcelſus Rotharis hu-
jus Longobardorum gentis Princeps, ſibi Deo
inſpirante, leges inſeruit, atque innovavit, ut
omnes intentiones, & diſſenſiones malorum re-
gali ſtudio reſecaret. Et quidem ſtatuit, ut
cuncti ſucceſſores ejus, quæ ſibi Deo inſpirante
aſpera, & dura cognoſcerent, illa ad molli-
tiam, & pietatis adducerent gratiam. Deinde
ſucceſſor ejus Grimoald præcellentiſſimus Rex,
dum ſtudioſè, ac vigilanter ſingulorum conſi-
derans neceſſitates, quæ illis melius complacue-
re, ad cultum ſalutis augendo, minuendoque
adduxit. Poſt hunc verò glorioſiſſimus, & or-
thodoxæ fidei cultor, atque hujus gentis gu-
bernator, & noſter per Dei omnipotentiam
nutritor Luitprand eximius, ac præcelſus, ac
ſapientiſſimus Princeps, perſiſtens in Dei ope-
ribus, & quotidianis vigiliis, omnipotentia,
& ſobrietate ornatus, ſicuti à Deo promeruit
per ipſius inſpirationem omnia dicentem, reli-
quit, & in Edicti pagina cum ſuis Longobar-
dis judicibus confirmavit. Idcirco per Redem-
ptoris noſtri providentiam ego divino auxilio
fretus Rachis præcellentiſſimus, & eximius
Princeps, anno regni mei ſecundo, die Kalenda-
rum Martiarum, Indictione quartadecima,
dum cum gentis noſtræ, ideſt Longobardorum
judicibus tam de Auſtriæ, quàm de Tuſciæ,
vel Neuſtriæ finibus univerſa, quæ à deceſſo-
ribus noſtris ſtatuta ſunt, ſollicitè conſideraſ-
ſem, quædam ibi juſta, & quædam purganda
cognovimus.* Eodem anno, Imperii Conſtan-
A tini ſexto, menſe Januario terra in Syria
maximo tremore quaſſata eſt, quo Templa,
ac Monaſteria pleraque corruerunt, ac rui-
nis multa hominum millia eliſa ſunt. Neque
ita multò poſt gravis Siciliam, & Calabriam
peſtilentia bubonis invaſit, quæ Monobaſiam
inde, totamque Græciam perculit, ac per
totam Indictionem XIV. ſævi͏̈t, divinitus, ut
vulgo ferebant homines, ad vexandum, af-
fligendumque Conſtantinum immiſſa, quòd
fœdo patris exemplo nuper eſſet in Sanctas
Dei Imagines debacchatus. Siquidem ſer-
pens longius ſive cœli gravitate, ſive cor-
porum contagione Conſtantinopolim quo-
que ipſam decima quinta Indictione pervê-
B nit. Quod verò vehementius mortalium 747
mentes, curaſque ſolicitavit, in hominum
veſtibus, & ſacris Eccleſiarum indumentis,
veliſque cruciculæ plurimæ animadverſæ ſunt,
quaſi livida olei macula quadam infectæ, quæ
aſperius aliquid etiam, quàm id, quod in
manibus erat, portendere à ſolicitis futuro-
rum mentibus putabantur. (75) Eadem In-
dictione Carlomannus Pipini frater regnum
Franciæ reliquit, ac Romam ad Pontificem
cum honeſtiſſimo Francorum comitatu con-
ceſſit, multaque eximia dona Beato Petro
Apoſtolo tulit. Ibi ſtudio religionis accen-
ſus Clericum ſe initiari à Pontifice cùm
petiiſſet, in monte Soracte ſibi Monaſte-
C rium condidit, idque S. Silveſtro dicavit,
quòd ibi latuiſſe S. Silveſter miſerrimis ſuis
temporibus diceretur, antequam Conſtan-
tinus Magnus ſacris Chriſtianis imbuere-
tur. Poſt aliquod inde tempus aſſidua Fran-
corum prætereuntium, & ad ſe tanquam
ad Dominum adeuntium turba offenſus, Caſ-
ſinum ſe recepit, ac Monachus factus rigi-
da ſe S. Benedicti diſciplina devinxit. (76)
Ceterùm Monaſterium Caſſinas Petronax Ab-
bas à Longobardis, ut diximus, inflamma-
tum, Gregorio Secundo, & Tertio adju-
vantibus, inſtaurare incœpit, & ad extre-
mum, Zacharia Pontifice ſedente, atque
opitulante, abſolvit. Quo facto, Zacharias
D ipſe eò perrexit, ac poſtero ineunte anno 748
ædem S. Benedicti unà cum tredecim Ar-
chiepiſcopis, & ſexaginta octo Epiſcopis
conſecravit, ac ſacros libros multos obtu-
lit, & leges, quas Pater Benedictus manu
ſua ſcripſerat, & pondus panis, & menſu-
ram vini, quæ Romam delata à fugienti-
bus Longobardorum rabiem Monachis fue-
rant, reddidit, ac varia ad uſum Eccleſiæ
ornamenta conceſſit, multaque alia Petro-
naci præſenti, & ſucceſſoribus ejus benefi-
cia detulit, quæ, poſtquam Aquinum ve-
nit, Diplomate amplo complexus eſt, quod
Indi-

---

(73) Pagius ad annum 736. conſtanter tradit, *Hil-
debrandum* nepotem minimè ſucceſſiſſe in
Regno, mortuo *Liutprando*. Attamen cùm
ſupra ſtatuerimus *Liutprandum* anno 743. è
vivis ereptum, & *Hildeprandi* reſcriptum,
datum Eccleſiæ Placentinæ, menſe Mar-
tio, Indictione duodecima, quæ anno 744.
reſpondet, recitetur tum à Petro Maria
Campi, tum à Mabillonio in Appendice
Tomi II. Annalium Benedictinorum, ſole
clarius patet, non ſtatim à morte *Liut-
prandi* expulſum à Langobardis *Hildebran-
dum*. Herchempertus in memorata ſupe-
riùs deſcriptione de poſtremis quinque Re-
gibus Langobardis, ſcribit, *Hildebrandum*
Regno præfuiſſe menſibus ſeptem, poſtquam
cum *Liutprando* octo annis regnaſſet. Ea-
dem tradunt Dandulus col. 139. & Sigo-
E nius. At Bacchinius in excurſu Chronolo-
gico jam memorato ſex tantum menſes
Hildebrando aſſignat. Quid veroſimiliùs ſit
ſtatuendum, ex Rachiſii ſucceſſoris abdica-
tione conſtabit.

(74) Multò amplius, ac emendatius proœmium
harum Legum, à *Rachiſio* conditarum,
evulgavit Cl. Muratorius è Codice Muti-
nenſi, inſertum P. II. Tomi I. Rerum Ita-
licarum.

(75) Refert hæc Sigonius ex Theophane, qui la-
tiùs hanc peſtem deſcribit, & ab anno 745.
uſque ad 748. perduraſſe narrat.

(76) Hæc Leo Oſtienſis tradit lib. 1. cap. 7. Ma-
billonius in Annal. Benedict. plura de *Ca-
rolomanno* Monacho refert ex antiquiſſimo
Chronico Soractenſi.

Indictione prima, XII. Kal. Martii in hanc
ferme ſententiam dedit: *Ut Monaſterium
Caſſinas cum cellis omnibus ad ſe pertinentibus
ab Epiſcoporum ditione eſſet ſolutum, ac ſoli
Pontificiæ Sedi obnoxium, ut in Conventu Epi-
ſcoporum Abbas Caſſinas ſupra omnes Abbates
ſederet, in conſiliis, & judiciis ante omnes ſen-
tentiam duceret, ut Monaſterium Caſſinas di-
gnitate cetera omnia ſuperaret. Ut, mortuo
Abbate, Monachi ex corpore ſuo, niſi idonea
perſona deeſſet, Abbatem eligerent, eumque
probandum, ac conſecrandum Pontifici Ro. præ-
berent. Ne Epiſcopo Miſſarum ſolemnia in
ejus poſſeſſionibus celebrare jus eſſet, niſi ab
Abbate, aut Præpoſito invitatus eſſet. Ne Epi-
ſcopo Decimas ab eo exigere, ſacris Sacerdo-
tum interdicere, aut ad Conventum vocare li-
ceret. Abbas Ordinationes inire, Altaria ſa-
crare, Chriſma accipere per quemlibet, aut à
quolibet Epiſcopo poſſet.* Inſuper prædia om-
nia Monaſterii & præſentia, & futura ei in
perpetuum confirmata. (77) Eodem ineun-
te primæ Indictionis vere, cum ingraveſce-
re morbus in urbe Conſtantinopolitana cœ-
piſſet, tum per æſtatem omne acerbitatis ſuæ
virus effudit. Integris domibus exhauſtis, ne
qui mortuorum quidem ſepeliendorum curam
haberent, ſuperfuere. Plauſtris vulgò acerva-
tim elati; urbanis, ac ſuburbanis ſepulchris
expletis, ciſternæ quoque, & lacus, & horti
ad uſum ſepulchrorum traducti vix ſuffece-
749 runt. Poſtero, Urbes Syriæ novo terræmo-
tu ita ſunt agitatæ, ut aliæ funditus, aliæ
magna ex parte prociderint; quædam ex
montibus in ſubjectos campos per ſex millia
paſſuum tectis ſalvis, incolumibuſque tranſ-
latæ ſunt. Mediolani Natalis Archiepiſco-
pus factus. (78) Interim Rachis Rex exem-
plum deceſſoris ſui ſequutus, ut Regni fines
amplificaret, pacis ſtudia, quæ adhuc ſum-
ma cum ſua laude coluerat, intermiſit, ac
paratis armis Pentapoli bellum intulit, at-
que, oppidis ejus pleriſque primo adventu
captis, demum etiam in Ducatum Roma-
num, Pontificiamque ditionem trajecit, ac
Peruſiam acri premere obſidione inſtituit.
Imperatore longè remoto, atque omnino à
rebus Italiæ, ut videbatur, averſo, Exarcho
verò parum nervorum ad Ravennæ fines
tuendos, ne dum ad longinquiores prote-
gendos habente, Zacharias, ut ſerpens ad-
verſus ſe incendium propulſaret, quod ar-
mis non poterat, auctoritate ſibi tentandum
exiſtimavit. Itaque, decoro optimatium co-
mitatu aſſumpto, Urbe egreſſus, Rachim in
caſtris Peruſinis convênit, ac benignè ab eo
exceptus ita agere cum illo cœpit, ut mirari
ſe magnopere diceret, Regem Catholicæ
fidei aſſertorem, & legum juriſque latorem
inducere in animum potuiſſe, ut avidius
alienas opes appeteret, ac Chriſtianos inju-
ria aliqua, præſertim nulla ipſe laceſſitus
afficeret, & præſertim bona S. Petri ad eum
non pertinentia violaret. An verò oblitus
es, inquit, aut divinorum præceptorum, ut
tam nefanda audeas; aut pœnas injuſtitiæ
propoſitas ita contemnis, ut exiguum vitæ
fructum horrendis, ac perpetuis poſt mor-
tem cruciatibus anteponas? Hinc latiſſimum
campum juris, & injuriæ humanæ, & pœ-
narum, præmiorumque divinorum ingreſſus,
tanta orationis majeſtate, tantaque dicendi
copia cauſſam ipſam Dei peregit, ut Rachis
religione perfuſus non ſolùm à Peruſiæ op-
pugnatione receſſerit, ſed etiam oppida Pen-
tapolis occupata reddiderit, atque in omni
officio fidelem ſe Pontifici, obſequentemque
præſtiterit. Inde uterque domum reverſus
eſt ſuo facto plurimum delectatus, Ponti-
fex, quòd auctoritate, & præſentia religio-
nis rem tantam ex ſententia confeciſſet, Ra-
chis, quòd divino oraculo ſine ullis præmiis
humanis obtemperaſſet. Hinc ſecum præ-
ceptis ſanctiſſimi Patris ſæpius animo repe-
titis, ſequenti anno, qui fuit ſeptingenteſi- 750
mus quinquageſimus, cupido ingens inceſſit
ipſius Pontificis venerandi, & ſancta Apo-
ſtolorum limina viſitandi. Itaque, uxore
Thæſia, & Ratruda filia ſecum ductis, Ro-
mam adiit, atque in conſpectum Zachariæ
profectus, ipſum de more ad terram proſtra-
tus adoravit. Vix credibile divini numinis,
ac tacitæ religionis vim, & potentiam igno-
rantibus videatur. Pontificia majeſtate, quæ
divinæ locum in terris obtinet, uſquadeo
captus eſt, ut repentino religionis amore
flagrarit, ac Regno ſe abdicarit, (79) &
Clericus factus ipſe cum uxore, & filia mo-
na-

(77) Hujus diplomatis à Baronio, Boſchio, & Gallonio in falſi ſuſpicionem traducti, vindicias Lauretus egit; ejuſque firmitatem Angelus à Nuce in Comment. ad lib. 1. cap. 4. Leonis Oſtienſis, qui hæc narrat, integra diſſertatione tuetur.

(78) In annis deſignandis tum electionis, tum ſedis hujus Sancti Archiepiſcopi cœcutiunt recentes Scriptores. Ughellus anno 747. vel 749. *S. Natalem* renunciatum Archiepiſcopum tradit; Galvaneus Flamma in Manip. Flor. cap. 117. & Donatus Boſſius in Chron., ad annum 750. id differunt. Præterea, Panvinius, aliique, duos integros regiminis annos eidem ſtatuunt: Galeſinius in Tabula Archiep. Mediolanen. aſſerit S. Natalem præfuiſſe huic Eccleſiæ anno uno, & menſibus undecim, adeoque omnia in obſcuro relinquunt. Certiora ex antiquo Catalogo, à Papebrochio illuſtrato, deſumuntur; cùm enim in eodem, non ſecus ac in aliis ſupra indicatis, quatuordecim tantùm ſedis menſes adnotentur; initis calculis, conſtat S. Natalem, anno 740. electum, deceſſiſſe anno 741. Ejuſdem vitam vide in Actis SS. Bollandi ad diem III. Maji.

(79) Narrant hæc Anaſtaſius, & *Leo* Oſt. lib. 1. cap. 8. *Rachim* in Langobardorum Regem aſſumptum anno 744. paſſim tradunt Scriptores. Recedunt ab hac ſententia Sigebertus, qui anno 742., & Bacchinius, ac Angelus à Nuce, qui anno 743. illius Regni exordium conſignant. Manifeſti tamen erroris omnes arguuntur ex ipſo *Rachiſio*, qui leges ſuas condens *Calendis Martii*, juxta Sigonii proœmium, *Indictione quartadecima*, ideſt anno 746., ſecundum Regni annum agere ſe profitetur, qui certè fuiſſet tertius, aut quartus, ſi anno 743. vel ſuperiore Principatum inchoaſſet. Quos autem annis ante abdicationem regnaverit, diſcors eſt Scriptorum opinio. Sigebertus, qui *Rachiſii*, ut diximus, electionem ad annum 742. prævertit, ſeptem ejuſdem Regno annos aſſignat. Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 8. quinque annos ac ſex menſes. Erchempertus verò in deſcriptione ſuperiùs laudata annos quatuor, ac novem menſes Regni enumerat. Ut congruentiùs res poſſit decerni, ſtatuendus eſt annus, quo ſeſe à Regno abdicavit *Rachiſius*. Sigonius, Baronius, Peregrinius, aliique Monachum induiſſe anno 750. teſtantur. Id contigiſſe anno 749. Pagius eruit ex Proœmio præfixo *Aiſtulphi* legibus, promulgatis *in die Kalendarum Martiarum, Indictione ſeptima*, hoc eſt anno 754.; ibidem enim quintus Regni annus enunciatur. Nihil tamen

naſticæ ſe vitæ devoverit, Pontifice, ceteriſque non tam hominem laudibus in cœlum ferentibus, quàm facti magnitudine ſtupeſcentibus. Itaque, habitu manu Pontificis ſumpto, Caſſinum conceſſit ad vitam ſub legibus S. Benedicti degendam. Quem uxor, filiaque ſequutæ, ipſo permittente, atque adjuvante Abbate, Monaſterium virginum non longè à Caſſino propria pecunia ædificarunt, ibique monaſtico ornatu ſumpto, vitam ſanctiſſimè traduxerunt. (80) Eodem tempore inſigne aliud à Zacharia editum opus eſt, quod ad jungendos Rom. Eccleſiæ Francorum animos mirificè valuit. Regnabant jampridem in Francia poſteri Merovei, Regno in hunc modum ultimorum regum incuria, atque ignavia conſtituto. Regium nomen penes Regem erat, poteſtas autem in eum, qui Majordomus Regis dicebatur, univerſa erat collata. Siquidem Rex Kal. Maji in Campum Martium curru vectus, (81) atque pro Tribunali ſedens, ipſo præſente prorege, ſolemnia, quæ à populis ferebantur, dona ſuſcipiebat, & quæ deinceps eo anno agenda eſſent, populis indicebat. Illo verò domum reverſo, prorex omnia pro arbitrio diſpenſabat. Hunc Magiſtratum paullo ante Carolus Martellus geſſerat, tum verò Pipinus Caroli filius ſumma cum induſtriæ, ac virtutis commendatione adminiſtrabat, Chilperico Rege nullam partem curæ ſibi regiæ depoſcente. Quod indignum eſſe Pipinus exiſtimans, Zachariam conſulit, uter ei regio faſtigio dignior videretur, iſne, qui ocio languens nihil ad communem utilitatem afferret, an qui dies, noctesque de Regni ſalute, atque cuſtodia cogitaret? Cui Zacharias reſpondit, omnino ſe Regem illum judicare, qui Regni commodis, & incolumitati ſerviret, rogatuſque ab illo, decretum pro magnitudine poteſtatis interpoſuit, quo Regnum Chilperico, ut parum idoneo, abrogavit, & Francis ſacramenti religione ſolutis, ut Pipinum Regem ſubſtituerent, auctor fuit. Quo decreto accepto, Franci convenerunt, ac, Chilperico abdicato, Pipinum Regem, conſentientibus omnium voluntatibus, deſignarunt, eumque Sueſſione per Bonifacium Moguntinum Archiepiſcopum conſecrarunt. (82) Chilpericus Regno pulſus in Monaſterium eſt conjectus. Zacharias domum Cultam conſtruxit in Patrimonio Tuſciæ XV. millibus paſſuum ab Urbe, eamque uſui Eccleſiæ dedicavit. Fuit Rachis vir memorabilis, ſed, Regno depoſito, quàm adminiſtrato, hominum memoriæ commendatior. Æmilianus Gradenſis Eccleſiæ Archidiaconus ad Patriarchatum aſcendit. (83)

FL. AISTULFUS REX.

LOngobardi ſimul Rachim abdicaſſe Regno ſe audiverunt, comitiis habitis, Ai-

men ex hoc evincitur, ut ad annum 749. *Aiſtulphi* Regis initium referri debeat; adhuc enim quintus ejuſdem annus decurriſſet, etiamſi ad primum, vel ſecundum menſem anni 750. abdicationem diſtuliſſet *Rachiſius*. Validius argumentum eſt, auctoritas Monachi Nonantulani, pene coævi, à Mabillonio producti ſeculo IV. Benedict. parte I., qui in vita S. Anſelmi Abbatis Nonantulani in Italia primi, apertè ſcribit, anno 749., centeſimo octuageſimo ingreſſionis Langobardorum in Italiam, *Rachiſio* facto Romæ Clerico, *Aiſtulphum* jam geſſiſſe ſceptrum Langobardorum. Aliud documentum profert Bacchinius in excurſu Chronologico memorato, ex Codice Farfenſi; Confirmationem videlicet bonorum, ac Privilegiorum ejuſdem Monaſterii, ab *Aiſtulpho datam Ravennæ in Palatio, quarto die menſis Julii, anno feliciſſimi Regni noſtri tertio per Indict. IV.*, ideſt anno 751. Hæc, ſi genuina eſt, manifeſtè comprobat, & anno 749., & ante Julium menſem Monaſticam vitam amplexum *Rachiſium*, ſi menſe Julio anni 751. tertius *Aiſtulphi* annus decurrebat. Jam verò, cùm poſt Calendas Martias anni 744. Regnum obierit *Rachis*, ut conſtat ex illius præfatione ad Leges, & ante Julium anni 749 Cœnobio ſe incluſerit, ut docet Farfenſe Diploma, numerari protſus nequeunt Regni quinque anni, ac ſex menſes. Itaque veroſimilius videtur teſtimonium Erchemperti, Scriptoris hiſce rebus magis proximi Leone Oſtienſi, qui annos tantùm quatuor, ac menſes novem regnaſſe *Rachiſium* tradit. Probè novi, Cl. Muratorium, in tertia adnotatione ad Leges *Aiſtulphi*, hæc ſcribere: *Extant ejuſdem Regis Diplomata (& nonnulla, ſi Deus dabit, & ego proferam) ex quibus intelligimus eum Regem fuiſſe creatum anno* 750. Verùm, cùm ex iis, quæ hactenus emerſere, contrarium deducatur, ejurare ſententiam meam nequeo; præcipuè cùm Chartam Mediolanenſem indubiæ fidei produceam ad annum 756, in qua octavus *Aiſtulphi* annus adnotatur, minimè componendus cum anno electionis 750. Attamen, ſi id evincet Vir Doctiſſimus, mihi ipſi gratulabor, quòd etiam in hac Epocha ſtatuenda, Sigonius à me illuſtratus veritati ſubſcripſerit.

(80) Leo Oſtienſis in Chron. Caſin lib. 1. cap. 8. hæc omnia refert. Vide Mabillonium in Annal. Benedict. Tom. II. ad annum 750.

(81) Non *Kalendis Maji*, ſed *Martii*, antiquo Regum Francorum more, generalis conventus celebrabatur; ideo enim locus ad illos cogendos indictus, *Campus Martius* appellari conſueverat, quòd eo menſe Placita in illis haberentur, ut Cangius explicat in Gloſſario. Electo autem in Regem *Pipino*, altera inducta eſt conſuetudo, ut *Calendis Maji* Conventus fierent; idque incœptum eſt anno 755., quemadmodum Annaliſta Petavianus ad annum 752. num. 4. teſtatur, idemque ex Ducheſnio adnotavit Cangius ſuperiùs memoratus. Tunc verò, non ampliùs *Campi Martii*, ſed *Campi Madii*, ſeu *Campomaji* nomen invaluit. Vide etiam Eckhartum in Comment. Rer. Francic. Tom. I. pag. 548. & ſeq., plura de hiſce Inſtitutis diſſerentem.

(82) De anno, quo electus atque unctus in Regem Francorum *Pipinus* fuit, diverſa tradunt Scriptores. Marianus Scotus, Regino, Eginardus, quos ſecutus eſt Sigonius, annum 750. deſignant. Mabillonius lib. 2. de Re Diplomatica cap. 26. §. 2. ex antiquis Annaliſtis comprobare nititur, id contigiſſe anno 751. Demum Pagius anno 752. electum ac conſecratum à S. Bonifacio Moguntino Archiepiſcopo *Pipinum* conſtanter tuetur, & Mabillonii argumenta evertere ad eundem annum conatur. Sanè ſolidiorem eſſe hanc ſententiam, producta à Pagio antiqua documenta teſtantur. Eam egregiè confirmat Cl. Eckhartus luculenta diſſertatione, edita Tom. I. Rer. Francic. pag. 508., plura ſequentibus paginis ſubdens de *Childerici* depoſitione, quæ *Zachariæ* Summo Pontifici adſcribitur, & unctione *Pipini* in Regem, *S. Bonifacio* attributa.

(83) Anno ſuperiore 749. *Æmilianum* electum Gradenſem Patriarcham Ughellus teſtatur. Cùm tamen eum ſediſſe annis VIII & diebus V., atque anno 755. ſucceſſiſſe *Vitalianum* afferat Dandulus, retrahenda videtur illius electio ad annum 747.

Aiſtulſum fratrem ei ſubſtituerunt, (84) ve-
rùm egregium in primis & conſilio, manu-
que promptum, nec facilè rem Longobar-
dam humiliorem, quàm acceperat, relictu-
rum. Is initio Regni fratrem imitatus, ſin-
gulare pacis, atque Eccleſiæ ſtudium præ ſe
tulit. Nam & fœdus cum Pontifice Zacha-
ria id ipſum poſtulante anxiè renovavit, &,
cum poſſeſſiones à ſuperioribus Regibus con-
ceſſas inſtituto exemplo Eccleſiis confirma-
ret, in primis privilegium à Cuniperto, &
Rachi indultum Lopeciuo Mutinenſi Epiſco-
po ſanxit. Eodem anno Anſelmus Dux Fo
rojulienſis Giſeltrudæ uxoris Aiſtulfi frater
ſtudio religionis incenſus Monaſterium cum
xenodochio apud Fananum, montanum Mu-
tinenſis diœceſeos locum, extruxit, atque
ibi multorum Monachorum Abbas præfuit.
Ducatus inde Forojulienſis ad Petrum Mu-
751 nichis filium eſt delatus. Sequenti anno
Conſtantinus Imperator Leonem filium pue
rum Imperii conſortem recepit; & per Pa
triarcham Anaſtaſium conſecrari juſſit. Po-
752 ſtero, Idibus Martii Zacharias Pontifex vitæ
finem impoſuit, rebus pro Eccleſiæ ſalute,
& Apoſtolicæ Sedis auctoritate non tam piè,
quàm proſperè geſtis inter primores Ponti
fices meritò numerandus. Quo facto, cle
rus, & populus convocatus Stephanum Pre
ſbyterum in ejus locum ſubſtituit. Hic de
more in Lateranum delatus gravi repente
ſomno oppreſſus eſt; poſt triduum, cum
experrectus res familiæ componere aliquan-
do inſtituiſſet, ſubitò mente alienatus vocem
amiſit, & poſtridie ejus diei expiravit. Quo
facto, univerſi iterum in Baſilica S. Dei Ge
nitricis ad Præſepe coacti ſuppliciter opem
Dei, & ipſius ſanctæ Virginis implorarunt;
atque inde unanimes Stephanum Diaconum,
Pontificem acclamarunt, eumque in Latera
num cum ingentibus præconiis deportarunt.
Hic Stephanus, quoniam prioris, qui ante
conſecrationem obiit, non eſt habita ratio.
III. Nonas Aprilis conſecratus Secundus eſt
appellatus. Is nihil prius ſibi curandum,
quàm pacem, & quietem Eccleſiæ ratus,
tertio poſt conſecrationem menſe Paulum
Diaconum fratrem ſuum, & Ambroſium
Primicerium Legatos ad Aiſtulſum miſit,

A eumque muneribus proſequutus, ut ſecum
in XL. annos (85) fœdus firmaret, obtinuit.
Eodem anno Anſfridus & Stabilis Mediola-
nenſem, Sergius Ravennatem Eccleſiam ac-
ceperunt. (86) Anſelmus etiam Abbas Fa-
nani alterum Mutinenſibus in campis locum
trans Scultemnam amnem nomine Nonan-
tulæ legit, eumque Monachorum manibus
aſperis ſentibus perpugatum, altero ibi con-
dito Monaſterio, decoravit. Inde ipſius Re-
gis permiſſu Romam profectus, ſacram à
Pontifice cucullam, baculumque accepit,
& S. Sylveſtri corpus impetratum eò depor-
tavit. Id Monaſterium magnis poſt regum
muneribus, ac poſſeſſionibus auctum Mona-
B chorum ſupra mille multitudine, prædiorum
numero, ac jurium amplitudine inter omnia
Italiæ fuit clariſſimum. Ab eodem etiam
Anſelmo hoſpitium in via Æmilia eſt con-
ſtructum longè à Monaſterio ad excipiendos
eos, quibus ad ſe iter flectere non eſſet com-
modum, idque D. Ambroſii nomini conſe-
cratum. (87) Interim Aiſtulſum confirmatis
per biennium opibus eadem, quæ Luitpran-
dum, & Rachim, prolatandi Regni cupido
inceſſit. Bellum autem ab Exarchatu ſibi
ordiendum Luitprandi exemplo decrevit,
ratus, Conſtantinum, aut quia bello alio
occuparetur, aut peſtilentia totam Græciam,
Aſiamque urente impediretur, opem in
C tempore non laturum, aut quia multis de
cauſſis ab Italicorum commodis abhorreret,
ne hoc quidem magnopere curaturum: at-
que ita armis majore, quàm quiſquam alius
ante, ope paratis, ad Urbem ipſam rerum
caput Ravennam proceſſit, eamque effuſis
omnibus Longobardici Regni viribus acriter
oppugnare inſtituit. Eutychius Exarchus
adhuc Urbi præerat; is, armatis impigrè
oppidanis, & quos in præſidio habebat, mi-
litibus, primò fortiter vim, impetumque
incumbentium Longobardorum excepit; ad
extremum, cum ſe exhauſtam viris, opi-
buſque ſuperiore bello Urbem externis om-
nibus auxiliis deſtitutus diu tueri non poſſe
D animadverteret, conſilium ejus dedendæ ce-
pit, atque inde egreſſus in Græciam ſe,
nulla tentata, ut ante, recuperatione, re-
cepit. Ravennâ in poteſtatem adducta, (88)
nullo

(84) Ex iis, quæ protuli ad annum 750. de *Rachiſii* abdicatione, ſatis ſuperque comprobatum arbitror, *Aiſtulphum* anno ſuperiore 749. ſubſtitutum fuiſſe Regem Langobardorum.

(85) In aliis hujus hiſtoriæ editionibus legitur *in XI. annos*. Cùm tamen Anaſtaſius, non per numeros, ſed expreſſis verbis referat, pactum hoc fœdus *in annos quadraginta*, optimè Si gonius errorem Amanuenſis, aut Typogra phi emendavit. Miror quidem, ſilentio in- volvi à Sigonio occaſionem firmandæ hujus pacis, ab Anaſtaſio narratam; ea enim fuit, quòd Romanis Civitatibus, ipſique Urbi ſæva perſecutione immineret Aiſtulphus. Hinc verò Sigonii error, de quo infra diſ- ſeram, enatus eſt, videlicet, hoc anno mo- tum fuiſſe ab Aiſtulpho in Ravennates ac Pentapolim bellum; cùm ejuſdem ne ver- bum quidem proferat Anaſtaſius in Stepha- ni vita.

(86) *Ariſredus*, à Sigonio *Anſfridus* appellatus, Eccleſiam Mediolanenſem adiiſſe dicitur ab Ughello circa annum 749.: *Stabilis* verò circa annum 751.; ex antiquis tamen Ca- talogis, in quibus novem tantùm menſes regiminis *Ariſredo* aſſignantur, eundem inauguratum eſſe anno 741., ac ſequenti ſuffectum *Stabilem* Papebrochius teſtatur. Sigonius, qui nullam in prima editione, *Sta-*

E

bilis Archiepiſcopi mentionem injecerat, eam hoc loco addidit Bononienſi Editioni. De Sergii electione ad Ravennatem Eccle- ſiam hoc anno peracta, optimè eum Sigo- nio conſentit Bacchinius.

(87) Nonantulani Cœnobii originem deſcribit U- ghellus Tomo II. Italiæ Sacræ pag. 83. no- væ edit. ex Chronico antiquiſſimo MS. ejus Monaſterii. Mabillonius eadem narrat in Annalibus ad hunc annum.

(88) Capta jam erat ab Aiſtulpho Ravenna anno ſuperiore 751., ſi fides habenda ſit enun- ciato ſuperiùs ad annum 750. Farſenſi Di- plomati, dato Ravennæ ab hoc Rege In- dictione IV. menſe Julio. Id etiam conſo- nat Sigonii dictis; cùm enim aſſerat, pri- mum Aiſtulphi bellum ſuſceptum fuiſſe in Exarchatum, ac in ejuſdem caput Raven- nam; Anaſtaſius verò, relata ordinatione Stephani III. (veriùs II), quæ contigit die XXVI. Martii hujus anni, hæc ſcribit: *inter hæc verò, dum magna perſecutio à Lan- gobardorum Rege Aiſtulfo in hac Romana Ur- be, vel ſubjacentibus ei Civitatibus exarſiſſet, & vehemens ejuſdem Regis ſævitia immineret, illico iſdem Beatiſſimus Papa, tertio Apoſtola- tus Ordinationis ſuæ menſe, diſponens ſuum Germanum Sanctiſſimum, ſcilicet Paulum Dia- conum, atque Ambroſium Primicerium, plurī-*
bus

nullo inde negotiò cetera Exarchatus, Pentapoliſque oppida venerunt in ditionem. Atque hic quidem finis ejus Præfecturæ fuit, quæ ſuperbè, atque impotenter per ducentos ferme annos Italiæ imperavit; (89) finis etiam Imperii, cujus Ravenna poſt Valentinianum Auguſtum, qui Romam cum hac permutavit, perpetua ſedes, ac domicilium extitit. Jam Longobardorum imperio citra Romam omnia tenebantur, ipſa Roma, ac Romana, ſive Pontificia, ditione excepta; cujus expugnatio quò effectu difficilior, eò ad nomen, famamque illuſtrior videbatur. Et Aiſtulſus Exarchatu, Pentapolique potitus, facilè ſpe, ac cupiditate totius ſibi Italiæ imperium deſpondebat. His igitur inflatus cogitationibus animum ad Pontificiam ditionem adjecit, quam etſi per fœdus attingere non licebat, tamen, quòd continuata victoriæ ſerie tractus ad eam videbatur, jure aliquo ad ſe pertinere exiſtimabat; ut illud omittam, quòd cum ipſe Exarchatum Ravennatem teneret, ex antiquo inſtituto ſe, tanquam Exarchum, Romanis quoque imperare æquum eſſe, interpretabatur. Itaque quarto poſt percuſſum fœdus menſe, exercitu in agrum Narnienſem adducto, oppidum ſtatim juris ſui effecit. Inde nuncios ad Pontificem miſit, per quos ſe Romanam ditionem, agrum, urbemque armis oppreſſurum oſtendit, niſi Romani ſponderent, ſe quotannis aureum ſolidum ſibi pro cujuſque capite depenſuros. Cujus denunciationis aſperitate Pontifex non aliter, ac par erat, permotus, continuò Abbates Sanctorum Vincentii, & Benedicti ſpectatæ vitæ, ſanctitatiſque homines accerſivit, eoſque ad Aiſtulſum ire, &, quibus poſſent, rationibus, precibuſque ad fœdus piè, ſancteque conſervandum hortari, atque impellere juſſit: ac munera, quæ illi ſuo nomine redderent, ampliſſima dedit. Verùm, Aiſtulſo & nuncios, & munera impotenter, ac ſuperbè rejiciente, prorſus irrita ea legatio fuit. Jam à principio irruptionis Pontifex Conſtantinum literis admonuerat, ut periclitanti Exarchatui maturè auxilium ferret, neque eum ſubſidii inopia Longobardi regis in manus pervenire permitteret: id cum ipſius imperio pernicioſum, tum nomini quoque apud poſteros fore turpiſſimum.

753 Itaque ſequenti anno Joannes Silentiarius ab eo cum literis ad Pontificem, regemque ſuper ea re ſcriptis advenit. Quem ubi Pontifex vidit, propere ipſum cum fratre ſuo Paulo ad regem Ravennæ hibernantem ire, eoſque & ſuo, & Imperatoris nomine ipſum orare juſſit, ut oppida, quæ ceperat, reſtituere, & quibus imminebat, nulla vexare ratione vellet. Quo poſtulato accepto, ille nihil aliud reſpondit, quàm ſe nuncium ea de re ad Imperatorem miſſurum. Hoc cognito, Pontifex legatos ſuos cum ipſo imperiali legato Conſtantinum oratum miſit, ut quando precibus ad æquitatem perlici Longobardus non poſſet, ipſe vi demum, armiſque, ut erat Imperatorio nomine dignum, illum in officio eſſe compelleret. Quibus profectis, Aiſtulſus, ineunte vere, cum exercitu Romanam in ditionem irrupit, ac caſtra capere, ferro, igneque agros, villaſque vaſtare, & incolas in ſervitutem abſtrahere cœpit: ac demum exercitu Urbi ipſi admoto ultimum Pontifici, ac Romanis excidium, & ſervitutem, ni ſuæ ſe poteſtati permitterent, intentavit. Quamobrem his oppreſſus difficultatibus Pontifex populum in Baſilicam Laterani vocavit, ac concione habita afflictam præſentium rerum conditionem miſerabiliter queri lacrymabundus incœpit: quippe imminere Urbi regem cum copiis, opibuſque firmiſſimum, tum auri, ſanguiniſque ſitientiſſimum: vires porrò ſuas adverſus tantas facultates infirmas eſſe, præſertim nullis Italicis auxiliis ſuſtentatas. Quare nihil aliud remedii ſupereſſe, quàm ad divinam opem confugere: quæ, ſi ſuppliciter peteretur, haudquaquam dubitandum eſſe, quin, ut ſemper aliàs, maturè, atque opportunè impetraretur. Itaque ſolemnes ſe ſupplicationes indicere, eaſque piè fieri ab omnibus, & juſtè, præcipere. Quæ cum, lacrymantibus effuſè omnibus, peroraſſet, ad extremum ipſe ſanctam Salvatoris imaginem, non hominis manu pictam, ſed ab ipſius ore formatam in humeros, adjuvantibus ſacerdotibus, ſuſtulit, atque, univerſo proſequente populo, nudis pedibus ad Baſilicam ad Præſepe proceſſit, tabulis fœderis ad Aiſtulſo temere violati à Crucis vexillo prælatis: ibique capitibus omnium cinere, humilitatis argumento, conſperſis, vehementibus fletibus divinam opem, ac miſericordiam invocavit. (90) Ea re ritè perfecta, prope divinitus admoneri eſt viſus, ut Gregorii exemplo auxilium è Francia poſtularet. Itaque confeſtim fidum ad ſe hominem accerſivit, eumque, peregrini ornatu ſumpto, occultè, ne à Longobardis interciperetur, ad regem properare Pipinum juſſit. Earum literarum ſumma erat: cupere ſe cum eo de præſenti ſtatu Eccleſiæ ad colloquium convenire, ſed, ne Aiſtulſi excipiatur inſidiis, extimeſcere; quamobrem orare illum etiam, atque etiam, ut legatos ad ſe ſuos mitteret, quorum ope tutus pervenire ad Alpes poſſet. Erat Pipinus magno illo beneficio Pontificiæ Sedi obſtrictus, quòd Zacharias Pontifex ipſi nuper, ut ſcripſimus, Chilperico rege

---

bus eum muneribus ad eundem Langobardorum Regem Aiſtulſum ad pacis ordinandum, atque confirmandum fœdera miſit. Errandi occaſio Sigonio fuit, quòd unum tantùm in Romanam Urbem motum ab Aiſtulſo bellum cenſuerit, cùm tamen Anaſtaſius geminum referat; alterum, cùm pax in quadraginta annos ſancita fuit; alterum, cùm, violato fœdere, poſt fermè quatuor menſes, iterum in Romanum agrum irrupit.

(89) Rotundo numero uſus eſt Sigonius. Ceterùm, cùm Italiæ Exarchatus ſub *Longino* incœperit anno 567., atque in *Eutychio* defecerit, captâ ab Aiſtulſo Ravennâ anno 751., ejuſdem Imperium ad centum octuaginta quatuor annos circiter perduravit.

(90) Narrat hæc Anaſtaſius in vita Stephani II., ex quo emendandus eſt Sigonius; cùm enim afferat Anaſtaſius initum pactum in quadraginta annos ab Aiſtulſo, *tertio Apoſtolatus Ordinationis ſuæ menſe*; Stephanus verò ordinatus fuerit die XXVI. menſis Martii anni 752., Fœdus Aiſtulſi ſancitum eſt menſe Junio ejuſdem anni. Cùm autem idem Anaſtaſius ſcribat, quòd *Aiſtulphus Fœdera pacis, poſt pene quatuor menſes, in perjurii incidens reatum, diſruperit*, ſecunda hæc *Aiſtulphi* irruptio in Romanum agrum, procul dubio figenda eſt circa Octobrem menſem anni ſuperioris 752. Reliqua inferiùs narrata à Sigonio, vide in eodem Anaſtaſio.

rege abdicato, Francorum regnum addixe
rat, idque, quod fieri vix poſſe videbatur,
ſacro ancta auctoritate ſua juſtum effece-
rat: cupiebatque idem jus ad Carolum, &
Carlomanum filios ab eadem poteſtate
transferri. Itaque cognito Stephani poſtu-
lato, ejuſmodi ſibi fortunam oblatam læta-
tus, facilè petenti Pontifici eſt obſecutus,
& continuò Rodgandum Abbatem, & An-
tharium Ducem legatos, qui eum deduce-
rent, deſtinavit. Dum autem Urbs cum
tota ditione à Longobardis graviſſimè pre-
mebatur, legati Pipini regem ad omnia
Pontificis commoda paratum eſſe referentes
venerunt. Quin etiam eodem tempore Joan-
nes Silentiarius à Conſtantino cum legatis
Pontificis rediit, narrans, Imperatori pla-
cere, ut ipſe ad regem proficiſcens quan-
tum precibus, atque auctoritate proficere
poſſet, experiretur: ſe itineris ab illo ſecu
ritatem impetraturum. Ita, laxata obſidio-
ne, Pontifex IX. Kal. Novembris, Indictio-
ne VII., Urbe exiit, ac legatis Pipini, &
Conſtantini ducentibus, iter Papiam verſus
intendit, clero, ac populo Romæ, cetera-
rumque Urbium proſequentibus, &, ne ſe
tanto periculo objiceret, obteſtantibus. Eo
in fines Longobardorum ingreſſo, per no-
ctem igneus quaſi globus è Francia in Au-
ſtrum vergens apparuit. Ubi verò Papiæ
appropinquavit, Aiſtulfus nuncio obviam
miſſo admonuit, ne à ſe aut Ravennam,
aut Exarchatum, aut alia Reip. loca à Lon-
gobardis occupata repoſceret. Ille verò ne-
quaquam ea denunciatione perterritus ni
hilo ſecius ad congreſſum ejus perrexit, ac
multis muneribus oneratum lacrymans ob-
ſecravit, ut bona erepta eis, quorum eſſent,
reſtitueret, & Ravennam Imperii Italici ſe
dem, cui Alboinus, & Autharis, fœda tum
gentilitatis, tum Arrianiſmi labe infecti pe-
perciſſent, dimitteret, ne tetrior Catholi
cus fuiſſe gentili, & hæretico ad poſteros
proderetur. Pontificem verò legati Conſtan-
tini ſubſequuti idem poſtularunt, verùm vo-
ces omnium, Aiſtulfo diſertè negante, ad
irritum ceciderunt. Subjicientibus inde Pi-
pini legatis, ut Pontificem tutò in Fran
ciam ire permitteret, Aiſtulfus in Pontifi-
cem verſus, num in Franciam contenderet
vellet, eſt percontatus. Quod cum Ponti-
fex affirmaſſet, dolore ardens, per optimates
ſuos eum à tali propoſito avocare conten
dit, ſed, poſtquam in eo ſenſit perſeverare,
dimiſit. Tum Pontifex, Epiſcopis, & Pre-
sbyteris, clericiſque aliquot tantùm ſecum
retentis, XVII. Kal. Decembris Alpes ver-
ſus ire perrexit: ad earumque clauſtra pro-
greſſus, gratias Deo egit, quòd ſe perfidi
regis è manibus emiſiſſet. Continuato inde
itinere ad Monaſterium S. Mauricii ventum,
quò rex quoque ſe conventurum eſſe oſten-
derat. Ibi eum Floradus Abbas, & Rotar-
dus Dux obviam à Pipino miſſi adierunt,
ac regis nomine, ut Pontigonem accedere
vellet, orarunt. Progredienti inde ad Pon
tigonem Pontifici Pipinus ad centum paſ-
ſuum millia Carolum filium, qui poſtea
Magnus eſt appellatus, obviam cum ſuis
optimatibus miſit, ipſe cum uxore ad ter
tium lapidem ſeſe obtulit, atque ad ejus

A conſpectum de equo deſcendens, & ſe ad
terram inclinans unà cum conjuge, & filiis,
& optimatibus ſuis ipſum excepit: &, cum
aliquo etiam ſpatio operam, ut aſſolebat,
ei ſtratoris navaſſet, cuncto cum canticis,
& laudibus occurrente populo, in Regiam
Pontigonis perduxit. VIII. inde Idus Ja- 754
nuarii, qui eſt dies Epiphaniæ conſecratus,
colloquio in oratorio conſtituto, Pipinum
ultro Pontifex appellavit, ac novam Aiſtul-
fi perfidiam, libidinem, atque impotentiam
in ipſa Republica, Eccleſiaque Romana
vexanda expoſuit. Imperatore propter ne-
fandam hæreſim ab Eccleſiæ, atque Italiæ
commodis, & dignitate averſo, utramque
B omnes ſpes ſuas in ejus fide, atque poten-
tia poſuiſſe: quæ quales, quantæque ſint,
patrem ejus Carolum non regem, ſed regis
vicarium ſatis docuiſſe, cum Luitprandum
eadem molientem ſua auctoritate à nefario
incœpto, Gregorii Pontificis voluntate
commotus, avertit. Acceſſiſſe inde ipſum
haudquaquam contemnendum Zachariæ Pon-
tificis beneficium, cujus decreto Pipinum
ad tantum faſtigium dignitatis evectum
par ſit in perpetuum Eccleſiæ eſſe de-
fenſorem acerrimum: quamobrem pre-
cibus omnibus orare illum, ut cauſ-
ſam beati Petri, & Reip. Romanorum
adversùs Longobardum ſuſcipiat, & ar-
C mis illum ad ea loca, quæ cepit, re-
ſtituenda compellat. Quibus peroratis Pi-
pinus reſpondit, ſe daturum operam, ut &
ille, & Italia tota intelligat, ſibi neque er-
ga Eccleſiam fidem deeſſe, neque in Italia
defendenda virtutem: proxima æſtate exer-
citum trans Alpes trajecturum, & Aiſtul-
fum, ſi ultro nolit, per vim Exarchatum,
& cetera loca juri Reip. reſtituere coactu-
rum; unum illud modò enixè ab eo petere,
ut ſecum in Francia uſque ad illud tempus
remaneat, ſeque interim, ac filios ſuos Ca-
rolum, & Carlomanum Reges Franciæ,
Zachariæ inſtituto, perungat: ſe tum de-
mum juſtè regnare exiſtimaturos, cum ritè
D appellati à Pontifice Romano, conſecrati-
que Reges erunt. Gratiis actis, utraque
res à Pontifice benignè promiſſa. Profectus
inde cum Rege Pariſios reliquum tempus in
Monaſterio S. Dionyſii egit. Interim Aiſtul-
fus omni quaſi belli cura ſolutus regno le-
gibus cumulando vacavit. Itaque Kal. Mar-
tiis, Indictione VII., leges ad Edictum
adjectas cum hoc procemio divulgavit: (91)
*Dei omnipotentis auxilio ego Aiſtulfus præcel-
lentiſſimus Catholicus Longobardorum rex præ-
ceſſorum noſtrorum omnia inſtituta perpendens,
quædam ibi reperimus non adnexa, de quibus
maximus error noſtrorum judices addenda ju-
dicia volebant. Ideo anno feliciſſimi regni no-*
E *ſtri in Dei nomine quinto, in die Kalenda-
rum Martiarum, indictione ſeptima, convoca-
tis ex diverſis partibus regni noſtri pertinenti-
bus judicibus, communi conſilio in Edicti pa-
gina affigi ſtatuimus, quæ præcellentiæ noſtræ
ſecundum dominum juſta comparuerunt*. Im-
pedita inde expeditio eſt, quòd Pontifex
gravi, ac periculoſo morbo oppreſſus non
ante Auguſtum menſem convaluit. Dum
autem ille in Francia ægrotavit, Conſtanti-
nus Italiam, atque Eccleſiam averſatus Con-
ven-

(91) Integram hanc Præfationem vulgavit è Co
dice Mutinenſi Clar. Muratorius Parte II.

ventum in Oriente contra Sanctas imagines trecentorum triginta octo Epiſcoporum coëgit, cui nemo ex Patriarchis interfuit, & quæ ſibi viſa ſunt, decernenda curavit; is Conventus à die IV. Idus Februarias uſque ad VI Idus Auguſti ſeptimæ Indictionis perductus eſt. (92) In eo Imperator Conſtantinum Sylei Epiſcopum Patriarcham pronunciavit, atque ex ejus ſententia Catholicos, in primiſque Germanum olim Patriarcham, exploſit. Incunte autem Auguſto Pontifex ſanatus quod Pipino promiſerat, præſtitit; nempe ut ipſum cum filiis, & uxore Regem inungeret. Ea verò res, indicto Francis in V. Idus Auguſti (93) Concilio, in hunc modum eſt confecta. Pontifex ægritudine ſe liberatum ab Apoſtolis Petro, & Paulo, quos ſibi in quiete narrabat apparuiſſe, profeſſus, aram illis eo die in æde S. Dionyſii dedicavit, ac rem divinam, pro recuperata valetudine gratias acturus, obivit. Hæc igitur dum ageret, ſolemni pompa Pipinum, & Carolum, ac Carlomanum filios, & uxorem Bertradam, Reges inunxit, ſolemni carmine aſtantes Francorum proceres ſacræ deteſtationis obſtringens, ne quando alios, quàm ex ſuperſtite ipſorum progenie ſuper ſe regnare juberent, quos conſtaret divina Providentia ad Catholicæ Eccleſiæ tutelam aſcitos, ac per ipſum Chriſti Vicarium unctione ſanctiſſima conſecratos; univerſa interim, quæ convenerat, Francorum nobilitate plaudente, atque ad tantæ rei ſpectaculum præ lætitia geſtiente. Extat apud Reginonem ipſius Pontificis hac de re ſcripta epiſtola. (94) His rebus ritè adminiſtratis, Pipinus cum Pontifice Cariſiacum adiit, (95) atque ibi Conventu omnium regni procerum habito, de bello Longobardico retulit. Huic Concilio affuit quoque Pipini frater Carlomanus, Caſſinas Monachus, ex Italia ad diſſuadendam expeditionem, ſed invitus, profectus. Neque enim ipſe Abbatis ſui juſſa detrectare, neque Abbas aut Rachis Monachi preces repudiare, aut Aiſtulfi fratris ejus Regis imperium auſus eſt recuſare. Hic relatione de bello facta, ſummo ſtudio cauſſam Longobardi, ſed iniquis omnium auribus egit. Quem Pontifex ſubſequùtus, cum ardentia Regum, ac Francorum omnium erga Romanam Eccleſiam ſtudia animadverteret, ſive propria gentis pietate, ſive novis Pontificum beneficiis excitata, occaſioni non defuit; itaque non ſolùm bellum pro recuperando Exarchatu, Pentapolique ſuaſit, ſed etiam, ne ea redderentur Imperatori, contendit; quippe Conſtantinum propter deſertam Italiæ tutelam, & inimicitias cum Eccleſia apertè ſuſceptas indignum eſſe, qui rerum in Italia potiretur. Quod ſi Pipinus aut grati hominis officium præſtare, aut animæ ſuæ conſulere, aut Pontifici laboris, & periculi ſui præmium aliquod tribuere vellet, qui duriſſimum, ac periculoſiſſimum iter pro ſalute Italiæ, atque Eccleſiæ ſuſcepiſſet, utramque regionem Beato Petro præcipui beneficii loco concederet. Cum ab utraque parte peroratum eſſet, Franci maximo animorum

A conſenſu bellum decreverunt. Pipinus autem palam audientibus omnibus: Ego verò, inquit, ſi me Longobardicæ compotem victoriæ Deus fecerit, polliceor, me pro remiſſione peccatorum meorum impetranda Exarchatum, & Pentapolim Reip. Romanæ adempta, Beato Petro, & Succeſſoribus ejus traditurum in perpetuum poſſidenda. Atque ita præſentem ſcribam referre in tabulas juſſit, eaſque & ſuo, & Caroli, & Carlomani filiorum præſentium ſacramento munivit, ac ſtatim tota Francia delectus haberi indicta ad conveniendum die mandavit, & Carlomanum fratrem in Monaſterium Viennenſe traduxit; in quo poſt paullo mortem B oppetiit. Dum autem delectus habentur, Aiſtulfus ſemel, atque iterum per literas, nuncioſque de reddendis Urbibus rogatus, ac magnis quoque ad eam rem muneribus invitatus eſt. Eo verò preces, ac munera omnia aſpernante, tandem octava Indictione Pipinus convocatum exercitum per Viennenſem agrum inſtitit ducere. Placuit tum Pontifici quippe imminentem humanam cædem exhorreſcenti, ut rurſus res per legatos, ac literas tentaretur; haud difficile fore, ut Aiſtulfus fama tantæ ruentis in ſe procellæ, tempeſtatiſque permotus conſilium armorum abjiceret, & ad æquitatem, officiumque rediret. Itaque euntibus ad eum C Pipini legatis, literas & ipſe ad eum dedit, per omnia ſancta myſteria, atque ipſum horrendum extremi judicii diem obteſtans, ut pacatè, & ſine ſanguinis effuſione bona S. Eccleſiæ, & Romanorum Reip. redderet. Quæ omnia Aiſtulfus non ſolùm obſtinato animo reſpuit, ſed etiam minas in Pontificem, Pipinum, & Francos ipſos acriores jactavit. Quibus acceptis Pipinus, præmiſſis, qui Alpium ſuarum tranſitus inſiderent, protinus inde Mauriennam proceſſit. Ibi Pontificem ſacris ſolemniter operantem audivit, & cum univerſis ſuis proceribus coluit. Munera quoque, quæ Aiſtulfo deſtinaverat, Deo offerens, ipſi ex fide ſua di- D ſtribuenda conceſſit, atque inde ad Alpes ire perrexit. Interim Aiſtulfus, cum exigua Francorum manu ſaltus Alpium teneri audiſſet, multitudine ſuorum confiſus ad Alpes properavit, ac ſub lucem impetum in ſtationem fecit. Franci virtute nixi, & loco adjuti egregiè vim eorum ſuſtinuerunt, & commiſſo prœlio pauci plurimos cæciderunt. Hac clade accepta, Aiſtulfus repente fugam arripuit, &, conſilio campo cedendi capto, Papiam regreſſus ſummum ibi rei eventum experiri conſtituit. Franci, vallo Longobardorum in Alpibus ſuperato, multa eorum ſpolia pepererunt. Pipinus, trajectis nullo labore Alpibus, omnia circumquaque E loca latè fuga, ac terrore complevit, ac, nemine reſiſtente, ad urbem Papiæ pervenit. Ibi, cum Regem ſe mœnibus tenentem nullam prœlii copiam facturum animadverteret, agrum vaſtare, agreſtes captivos facere, atque urbem ipſam acrius inſtitit obſidere. Audiens inde, Aiſtulfum remiſſa tandem pertinacia ad pacem animum inclinare, & ſcriptis tabulis pactionem facturum, atque

(92) Narrat hæc Theophanes. Reliqua, quæ ad hunc annum refert Sigonius, ex Anaſtaſio, Acta Stephani fusè narrante, deſcripſit.

(93) Reponendum *V. Cal. Auguſti*, ut ex Hilduino Pagius animadvertit.

(94) Refert hanc epiſtolam Regino ad annum ſuperiorem 753.

(95) De Cariſiaco, Villa Regia, legenda diſquiſitio, edita à Mabillonio, *de re Diplomatica* lib. 4. fol. 258.

atque in eam obſides ſe daturum ſpondere, haud gravatè aſſenſit, præſertim verò aſſiduis precibus Pontificis fatigatus, quibus rogabatur, ut vaſtatione agri, & cæde hominum temperaret, remque, ſi poſſet, pacatè cum Aiſtulfo tranſigeret. Pax igitur in has leges convênit, ut Aiſtulſus Exarchatum, & Pentapolim, & quæcunque cepiſſet alia ſe reſtituturum ſanctiſſimo ſacramento juraret, atque in ea obſides quadraginta in Franciam deducendos daret. Quæ cum Aiſtulfus feciſſet, Pipinus in Franciam hyeme jam ſæviente revertit. Stephanus, Hieronymo Pipini fratre, & Fulrado Abbate Pipini juſſu comitante, Romam repetiit. Uterque ingenti populorum extra portas occurrentium, ac victoriam gratulantium
755 hilaritate exceptus. Sequenti anno, poſtquam Pipinus in Franciam, Stephanus Romam pervenerunt, atque omnis externorum armorum ex Italia terror exceſſit, Aiſtulſus ad priſtinum ingenium reverſus, cum certum interim ad loca reſtituenda ſpatium impetraſſet, nihil promiſſorum exſolvit; verùm tumultuario exercitu Ravennæ conſcripto Romanum in agrum incurrit, ac loca ſuburbana omnia populatus vaſtavit, & ſepulchris Sanctorum Martyrum violatis, oſſa eorum nequiſſimè diſſipavit, atque inde ad Urbem oppugnandam acceſſit, (96) Narnia prius, quam paullo ante dimiſerat, occupata; pro certo habens, Pipinum amici ſemel officio functum haudquaquam Alpes Pontificii commodi cauſſa deintegrò trajecturum. Ea re ictus Pontifex legatos ſubitò de ſervandis pactis ad eum miſit, &, cum pacati nihil retuliſſet, Varnerium ad ſe à Pipino miſſum cum legatis ſuis in Franciam maritimo itinere, quò tutius, ac celerius perveniret, juſſit contendere, ac Pipino hæc univerſa ſignificare, ipſum per omnia ſacra obteſtans, ut quæ ſemel beato Petro promiſerat, aliquando impleret. His rebus cognitis Pipinus vehementi ira, ac dolore exarſit, & novo decreto bello, novos populis delectus indixit. Quo nuncio perculſus Aiſtulfus, Romana obſidione poſt tertium menſem relicta, raptim ad propria tuenda ſe retulit. Jam autumnus per nonam Indictionem magna ex parte proceſſerat, cum Pipinus paratum exercitum ducere ad ſaltus Alpium cœpit: quos cum primo adventu, dejectis Aiſtulfi præſidiis, occupaſſet, haud difficilè inde ipſas Alpes tranſmiſit. Quo facto, armato nemine ſeſe obviam offerente, proceſſit Papiam, atque ibi Aiſtulſum mœnibus, ut ante, incluſum inſtituit obſidere. Nondum Romæ auditum erat, Pipinum ad Alpes perveniſſe, cum Georgius Protonotarius, & Joannes Silentiarius legati ad Pipinum ab Imperatore miſſi Romam acceſſerunt. Hi ſecreta ab illo mandata habebant, Pipini ad Exarchatum, & Pentapolim Imperio, non Eccleſiæ reſtituendum orandi. Itaque Romæ nihil morati, acceptis à Pontifice ſociis, maritimo itinere Maſſyliam properarunt. Ibi egreſſi, cum Pipinum audiſſent jam Longobardorum fines ingreſſum, unus eorum Georgius, negotio Joanni dato, ut arte legatos Pontificios diſtineret, prægreſſus ad Pipinum contendit, eumque in caſtris apud Papiam conventum primò muneribus regiis oneravit, deinde impensè orare inſtitit, ut Exarchatum, & Pentapolim, ſi, quemadmodum ſpes erat, recepiſſet, non Pontifici, ſed Imperatori concederet. Cui Pipinus ſumma pietate reſpondit, ſe nullis præmiis humanis inductum, ſed divinæ promerendæ gratiæ ſtudio inflammatum Eccleſiam Romanam in fidem recepiſſe; quòd id ad animæ ſuæ ſalutem, & peccatorum remiſſionem valiturum jampridem ſibi perſuaſiſſet. Exarchatum, & Pentapolim ſi recepiſſet, S. Petro ſe, & ſucceſſoribus ejus traditurum, juraſſe. Quare nulla adduci ratione poſſe, ut fidem fallat, officiove decedat. Interim Aiſtulfus per aliquot dies diligenter obſeſſus extremum expugnationis, atque excidii periculum timens, legatos cum liberis mandatis ad Pipinum de compoſitione miſit. Qui in colloquium progreſſi, Aiſtulſum pacem petere dixerunt, eamque non Exarchatu ſolùm, & Pentapoli reſtituenda, ſed Comaclo etiam adjungendo præſto eſſe redimere, addiderunt. Conditione à Pipino accepta, inde fœdus ſcriptum, atque jurejurando, obſidibuſque firmatum. (97) Quibus rebus perfectis, Pipinus Exarchatum, Pentapolimque iterum S. Petro, & ſucceſſoribus ejus in perpetuum poſſidenda conceſſit, atque ita ſcribam referre ipſas donationis in tabulas juſſit. Neque ita multò poſt, Fulrado Abbate, qui ab Aiſtulſo ſingula acciperet, & Pontifici aſſignaret, relicto, ipſe Franciam repetivit, Fulradus cum Procuratoribus Aiſtulfi in Exarchatum, Pentapolimque progreſſus omnes Urbes, præter Ferrariam, Faventiam, & Caballum recepit, & obſidibus de unaquaque ſumptis, ac primoribus ſecum earum ductis, Romam adiit, atque ſingularum Urbium claves unà cum tabulis ipſis donationis in Confeſſione S. Petri depoſuit. (98) Ceterùm Exarchatus complexus eſt Ravennam, Bononiam, Imolam, Faventiam, Forum Popilii, Forum Livii, Cæſenam, Bobium, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Ficoclas, & Gabellum. Pentapolis verò Ariminum, Piſaurum, Concham, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Numanam, Æſium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum, Territorium Balnenſe, Calles, Luceolos, & Eugubium cum caſtris, & finibus ad hæc oppida pertinentibus, ut ex Ludovici Pii privilegio apparet, quo hæc donatio confir-

(96) Calendis Januarii hujus anni cœptam Romæ obſidionem, productamque in quinquageſimum quintum diem, *Stephanus* ipſe teſtatur in Literis ad *Pipinum* Regem, quæ in Codice Carolino leguntur ſub num. VI. Hiſtoriam hanc omnem ex Anaſtaſio deſumpſit Sigonius.

(97) Expeditionis hujus ſeriem contra *Aiſtulphum*, quidque pactum ſit ab eodem cum *Pipino*, Continuator Fredegarii in ſecunda Appendice luculenter deſcribit. Renovatum namque ait annuum tributum, quod olim Francis Regibus Langobardi perſolvebant.

(98) Donationis hujus Archetypas tabulas uſque ad ſua tempora *in Archivo Sanctæ Eccleſiæ* ſervatas Anaſtaſius teſtatur. Franciſcus Blanchinus in Prolegomenis ad Anaſtaſium, ab ipſo illuſtratum, pag. 55. hujus Donationis ſpecimen profert ex Codice Farneſiano, quod Pipini & Caroli Magni ætatem procul dubio ſapit.

A firmatur. (99) Pontifex nova ditione ornatus Ravennatem adminiſtrationem Archiepiſcopo, & Tribunis Civitatis conceſſit; unde Archiepiſcopus ſe Exarchum inſcripſit. Eod-m anno Lætus Mediolanenſis Archiepiſcopus, & Vitalianus Patriarcha Gradenſis eſt factus. (100) Is, cum Stephanus Pontifex rogantibus Juſtinopolitanis Epiſcopi habendi jus indulſiſſet, Joannem à Clero, Populoque creatum confirmavit, & conſecra-
756 vit. (1) Aiſtulfus ſequentem annum in conſultationibus de fœdere frangendo, & bello inſtaurando conſumpſit, atque in ejus exitu inter venandum equo effuſus, ſive, ut alii narrant, ab apro fortè percuſſus, exiguo dierum ſpatio vitam finivit, (2) fide violata, quàm bello vel prudenter ſuſcepto, B vel ſtrenuè geſto, memorabilior.

FL. DESIDERIUS REX
cum ADALGISO *filio*.

Aiſtulfi morte comperta, cum nemo omnium eſſet, ad quem Regnum jure hereditario pertineret, Deſiderius, qui Comes ſtabuli Aiſtulfo fuerat, tumque Ducatum Tuſciæ ejuſdem beneficio adminiſtrabat, ipſum ſibi, Longobardis Tuſciæ ſuffragantibus, vindicavit. Quod ubi Rachis audivit, uſqueadeo indignatione exarſit, ut monachum exuere, ac Regnum iterum inire voluerit. Neque verò aut ejus conſilii Auctores, aut ad rem gerendam deerant adjutores, pleriſque ad eum ex Liguria, Æmilia, & Venetia Longobardis ſeditionis gratia confluentibus. His rebus animadverſis, Deſiderius ſummum non Regni ſolùm, ſed
Ducatus etiam in timorem adductus, ſequenti 757
anno ſe ſe ad Stephanum Pontificem contulit, atque ei Faventiam, Caballum, Ferrariam-

(99) De Exarchatu, ac Pentapoli egregiè diſſerit Anonymus Mediolanenſis, omninò videndus, in ſua Diſſertatione Italiæ medii ævi, in qua omnia, quæ ad Donationem *Pipini*, fineſque hujus amplæ ditionis pertinent, præclarè digeſſit fol. 160. & ſeqq.

(100) *Stabilis* Archiepiſcopus, qui poſt *S. Natalem* Eccleſiæ Mediolanenſi datus eſt Pontifex, in C antiquis Catalogis ſediſſe dicitur annis duobus, ac menſibus quatuor, ab Auguſto videlicet anni 742., ad Decembrem anni 744 *Lætus* verò, qui eidem ſucceſſit poſt quinque menſes vacuæ Sedis, conſecratus eſt anno 745. menſe Majo, juxta calculum Papebrochii. *Vitalianum* Patriarcham Gradenſem nonniſi anno 757. ſedere cœpiſſe tradit Ughellus; in Chronicis tamen Andreæ Danduli, editis Tomo XII. *Rerum Italicarum*, hoc anno 755. electus aſſeritur.

(1) In adnotationibus ad Ughellum novæ editionis Venetæ in controverſiam vocatur, an iſte *Joannes*, primus fuerit *Juſtinopolis* Epiſcopus. Præponendum namque eidem *S. Nazarium*, ex ejuſdem corporis inventione ibidem contenditur. Errant certè Scholnebius in Annal. Carniolæ par. 3, & D Naldinus, qui *S. Nazarium* creatum primum *Juſtinopolis* Epiſcopum tradunt à *Joanne* Summo Pontifice circa annum 524, ſatagente *Juſtino I.* Imperatore; ſiquidem Anonymus Mediolanenſis, in Diſſertatione Italiæ medii ævi fol. 146 validis argumentis evincit, non à *Juſtino I.*, ſed à *II. Juſtinopolim* dictam. Ughellus quoque ſibi adverſatur; cùm enim in Gradenſibus Patriarchis *Vitalianum* aſſerat anno 757. ad eam dignitatem promotum, *Joannem* hunc ab eodem *Vitaliano*, jam Patriarcha, conſecratum dicit anno 756.

(2) De morte *Aiſtulphi*, ad hunc annum referenda, concors eſt Scriptorum ſententia. Tempus obitus erui poſſe cenſet Pagius ex Epiſtola octava Codicis Carolini, in qua *Stephanus* Pontifex ſcribens ad *Pipinum* Regem hæc habet: *in ipſis diebus, quibus ad hanc Ro-* E *manam Urbem devaſtandam profectus eſt, poſt annui ſpatii curriculum, ita divino mucrone percuſſus eſt, ut profectò in eo tempore, quo fidem ſuam tentans diverſa piaculi ſcelera perpetratus eſt, in eo & ſuam impiam finiret vitam*. Siquidem his verbis connotari obſidionem Romanæ Urbis anno ſuperiore 755. ab *Aiſtulpho* peractam patet: cùm autem obſidio illa cœpta Calendis Januariis, in quinquaginta quinque dies protracta ſit, ut in aliis Epiſtolis idem *Stephanus* teſtatur, inde colligi poſſe videtur, Januario, aut Februario menſe hujus anni 756. *Aiſtulphum* periiſſe. Cl. Jo: Andreas Alleatus, proxima adnotatione laudandus, arbitratur, in Martium quoque menſem differri poſſe mortem hujus Regis ex Anaſtaſii teſtimonio, qui per trium menſium ſpatium circumdatam Romam narrat armis *Aiſtulphi*; (fortaſſe enim, elapſis LV. diebus, remiſerat quidem obſidionem Langobardus hoſtis, ſed nonniſi poſt tertium menſem Caſtra omnino ſubmoverat.) Neutrum tamen verum eſſe, manifeſtum fit ex Charta autographa privatæ donationis, facta Baſilicæ S. Zenonis in Campiliono, quam mihi ex Archivo Monaſterii S. Ambroſii Mediolani humaniſſimè communicavit D. Laurentius de Georgiis, ejuſdem Cœnobii Monachus, optimè de illo Archivo meritus, reique Diplomaticæ atque antiquæ eruditionis peritiâ inſtructiſſimus. Ea enim acta eſt *anno octavo Regni Aiſtulphi, VIII Kalendas Novembris, Indictione X.*, quæ, Octobri menſe, annum 756. indicat, incœptâ jam à Septembri decima Indictione. (Hinc manifeſtum fit, Abdicationem Rachiſii contigiſſe anno 749., neque enim anno 756. decurrere potuiſſet annus octavus Regni, niſi ante octavum Cal. Novembris anni 749. Regnum iniiſſet *Aiſtulfus*.) In vivis ergo adhuc erat hoc anno *Aiſtulphus* ſub finem Octobris. Idem confirmat Sigonius, qui in exitu hujuſmet anni mortuum *Aiſtulphum* tradit: nec prorſus obſtat *Stephani* Summi Pontificis teſtimonium; neque enim ait illum obiiſſe iis diebus, quibus poſt annui ſpatii curriculum Romam obſidebat, ſed quibus *ad Romanam Urbem devaſtandam profectus eſt*. Itaque, cùm Romæ obſidio cœpta ſit Calendis Januarii anni 755., profectio *Aiſtulphi* ad eam Urbem devaſtandam, in exitum anni ſuperioris neceſſariò referri debet. Proinde ex *Stephani* Epiſtola, ſententia noſtra potiùs roboratur. Quoniam verò annui ſpatii curriculum peti non poteſt ab anno 755. exeunte, ut conſtat ex Charta ſuperiùs relata, dicendum eſt, exacto biennio, poſt incœptam Romæ devaſtationē, *Aiſtulphum* vita exceſſiſſe. Qua in re animadvertendum eſt, non aſſeri à *Stephano* ereptum hunc Regem poſt *unius annui ſpatii curriculum*, ſed ampliori formula, nempe poſt *annui ſpatii curriculum*; qua poſita, adhuc intacta Pontificii dicti veritas remanet, etiam ſi hoc curriculum bis expiraverit. Intentum enim illius Pontificis erat oſtendere, pœnam ſceleri reſpondiſſe, ut eomet tempore periret, quo biennio ante iter ſuſceperat, Romanæ Urbis ruinam protervæ obſidionis crimine tentaturus. Accedit, quòd Erchempertus ſeptem annos, ac ſex menſes *Aiſtulphi* Regno tradit; ii autem, initis calculis ab exordio Regni circa Junium menſem anni 749., ut ſuperiùs probavimus, impleri non poſſunt, niſi ſub finem hujus anni, ut appoſitè Sigonius enarravit.

riamque ab Aiſtulfo non reſtituta, ſe traditurum, & pacem, fœduſque pro ipſius arbitrio inſtauraturum promiſit, ſi ad ſuas ſe partes applicuiſſet, ſeque in Regni poſſeſſione aut armis, aut auctoritate retinuiſſet. Stephanus, re cum Fulrado Abbate communicata, omnia ſe facturum, quæ ille peteret, demonſtravit; ac Fulrado ipſo, & Paulo fratre ad eum in Etruriam miſſo, fœdus ex ſententia ſanxit, Deſiderio, atque exercitu ejus diris execrationibus, ſi quando fide deceſſiſſent, obſtrictis; deinde per Stephanum Presbyterum Rachiſium monuit, ut in priſtino vitæ inſtituto manſiſſe, neque Deſiderium Regem à ſe appellatum, ſociumque ſibi aſcitum ulla ratione ſolicitaſſe vellet. Quin etiam Fulradus auxiliis Francorum, Romanorumque ſtipatus ad Deſiderium tranſiit, & ſe, ſi res armis eſſet diſceptanda, ei non defuturum oſtendit. Ita cedente Rachiſio, Longobardi territi Regnum Deſiderio confirmarunt. (3) Deſiderius Papiam progreſſus, Regno inito, Faventiam, Caballum, & Ferrariam Pontifici tradidit. Neque ita multò poſt, VI. Kalendas Maji, Indictione decima Stephanus moritur, vir cum ceteris virtutibus inclytus, tum aucta Exarchatu, Pentapolique Eccleſia, facilè cum Gregorio Secundo, qui Romanum Ducatum peperit, conferendus. Stephanum inde Paulus frater ejus excepit. Hic fratris exemplo fœdus cum Deſiderio renovavit, & tranquillata Eccleſia, per decem inde annos quietè Pontificatum adminiſtravit. (4) Idem Sergium Ravennatem Archiepiſcopum apud ſe accuſatum, quòd, cum uxorem haberet, Eccleſiam accepiſſet, coram ſe adeſſe, & cauſ-
ſam dicere juſſit. (5) Neque verò Deſiderius minus ſe pacis ſtudioſum, aut Eccleſiæ cupidum Paulo ipſo Pontifice oſtendit; nam in Etruria oppida alia nova conſtruxit, alia vetera inſtauravit; in Venetia Monaſterium in Leno Brixiani agri vico D. Benedicto ædificavit, ac prædiis ampliſſimis honeſtavit. (6) Eccleſiis de more privilegia ſanciens in primis Geminiano Mutinenſi Epiſcopo ſatisfecit.
Biennio poſt Adalgiſum filium ſo- 758
cium ſibi Regni, more jam ſæpius uſurpato, 759
aſcivit; filiam verò Anſilbergam divino cultui virginem deſtinavit; atque ei Monaſterium ad Urbem Brixiæ ædificare, uxore Anſa, & Adalgiſo filio adjuvante, inſtituit;
&, cum tranſiſſet annus ſeptingenteſimus 760
ſexageſimus, nulla alia re, niſi luce ſereno cœlo mirabiliter obſcurata, inſignis, Monaſterium abſolutum Domino Salvatori, & S. Juliæ Martyri dedicavit, ac luculentiſſimis poſſeſſionibus exornavit; & aggregatis in vitæ communionem virginibus Anſilbergam Abbatiſſam præpoſuit. Neque ſolùm privilegiis ſuis Monaſterium decoravit, quo-
rum aliquot anno Regni ſui quinto, Adal- 761
giſi Secundo, Indictione quartadecima per menſes Martium, & Aprilem, & Indictione quintadecima per Octobrem dedit, ſed etiam Paulum ipſum Pontificem perpulit, ut Monaſterium idem auctoritate quoque Pontificia confirmaret. Extat hoc quoque diploma
cum ceteris apud Virgines VII. Kalendas 762
Novembris, Indictione prima, Laterano datum. (7) Giſulfo verò Beneventi Duce mortuo, Ducatum ad Aragiſum detulit, (8) qui filiam ſuam alteram Adelpergam habebat in matrimonio; quem poſt ut diuturno

(3) Validè huic Epochæ incœpti anno 757. à *Deſiderio* Regni obſiſtit Pagius, Baronium ſecutus, qui anno ſuperiore inauguratum Regem *Deſiderium* tuetur. Cl. vir D. Joannes Andreas Aſtezatus Monachus Benedictino Caſſinenſis, integra eruditiſſima Diſſertatione, adjecta Commentariis ad hiſtoriam Evangeliſtæ Manelmi, contrarium evincit, ſtatuens Deſiderium anno tantùm 757. Langobardorum Regnum inchoaſſe. Si verbum hac in re proferre mihi liceat, crediderim, hanc Controverſiam adeò fervidè fuiſſe agitatam ex fallaci ea perſuaſione, quòd ſub initium anni præcedentis *Aiſtulphus* morti conceſſerit. At, cùm ſuperiori adnotatione comprobaverim, Regem hunc ſub finem ſolummodo anni 756. è vivis fuiſſe ſublatum, manifeſtum eſt nonniſi anno ſequenti 757. à *Deſiderio* Regnum iniri potuiſſe, cum pertractando cum *Stephano* Pontifice, ac Francis Regibus negotio ſupremi, quod affectabat, in Langobardos Imperii, aliquot procul dubio menſes interponi debuerint. Certè ex Diplomatis *Deſiderii*, quæ plurima in ſuo laterculo producit Aſtezatus, conſtat, hoc tantummodo anno eundem fuiſſe in Regem declaratum, cùm ab eo Regni ſui Epocham ſemper derivaverit. Id optimè adnotavit Sigonius, eumque immeritò carpit Eckhartus Tom. I. Rer. Franc. pag. 556., aſſerens Diplomata *Deſiderii* ab ipſo, & ab Angelo à Nuce relata, in numeris ſubſcriptionum eſſe corrupta. Siquidem omnino appoſitè ad hanc hiſtoriam ab Anaſtaſio narratam, duplicem in *Deſiderio* Epocham Sigonius diſtinxit; alteram, cùm ſub finem anni 756. mortuo *Aiſtulpho*, ſuffragantibus Thuſciæ Langobardis, Regnum arripere conatus eſt; alteram, cùm *Rachiſius*, qui Regiam dignitatem repetere tentabat, *Stephani* Papæ adhortationibus victus juri ſuo ceſſit, anno 757, eoque iterum abdicante, *Deſiderius* communibus Langobardorum ſuffragiis in Regno eſt confirmatus. Ab hac ſecunda Epocha Regni ſui annos *Deſiderius* numeravit, cùm nonniſi anno 757. univerſæ Langobardiæ Regnum verè inchoaverit.

(4) Contraria his prorſus ſunt, quæ leguntur in Epiſtolis ejuſdem *Pauli* ad *Pipinum*, XIV. & ſeqq. Codicis Carolini, in quibus Summus ille Pontifex conqueritur de Invaſionibus, Comminationibus, aliiſque contra initi fœderis leges à *Deſiderio* patratis ante hoc decennium quietæ pacis, à Sigonio enarratum. Vide Baronium, & Pagium, ad hos annos.

(5) Querelam contra Sergium ob uxorem habitam, cùm ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, non *Paulus*, ſed *Stephanus II.* Summus Pontifex movit. Communis hic error fuit Rubeo, Baronio, Fabro, Ughello, ac ipſi etiam Agnello, in hac narratione tempora ſummopere confundenti. Ceterum Bacchinius in obſervationibus ante, & poſt Sergii vitam conſtanter affirmat, nedum moleſtiæ quidquam *Sergio Paulum* intuliſſe, ſed ei arctiſſima ſemper amicitia fuiſſe conjunctum, ut ex pluribus Epiſtolis Codicis Carolini à Gretſero vulgatis patet, ac ex Diplomate à Rubeo relato, quo idem Pontifex Galliatenſe Monaſterium *Sergio* reſtituit.

(6) Hujus Cœnobii, appellati Leonenſis, initia Mabillonius in Annalibus refert ad annum 759., quem vide.

(7) Hiſtoriam, & Diplomata hujus Monaſterii Brixienſis S. Juliæ, edidit egregia Virgo Angelica Baitella, ejuſdem Cœnobii Abbatiſſa anno 1647. Plura etiam de inſigni hoc Monaſterio leguntur in Cl. Aſtezati cenſuris, reſponſiſque Anonymi Mediolanenſis, Auctoris Diſſert. de Italia medii ævi, pro tribus ejuſdem Diplomatis in controverſiam adductis, propugnatiſque. Vide Mabillonium in Annalibus ad annum 759.

(8) Giſulphus II. Beneventi Dux ad hunc annum ſuperſtes minimè fuit. Camillus Peregrinius

turno tempore ; ſic ingenti animi magnitu-
dine, & maxima ad poſteritatis memoriam
763 claritate obtinuit . Poſtero anno Joannes ,
origine Tergeſtinus, Patriarcha Gradenſis eſt
factus . (9) Subſequens triennium variis
prodigiis plenum ingentem omnium Orien-
talium animis religionem incuſſit, imminen-
tem aliquam portendi calamitatem creden-
764 tium . Proximo ſiquidem anno ingens in
Orientis, & Septentrionis partibus gelu ex-
titit . Pontus ad centum millia paſſuum ita
obriguit, ut glacies lapidis duritiem exæqua-
ret ; & nive ad viginti cubitos alta ſuper-
veniente ſimilitudinem montis referret . (10)
765 Eadem Februario menſe ſecundæ Indictio-
nis in multas partes diffracta , ac ſecundo
æſtu ad mœnia Conſtantinopolis delata om-
nibus ad portentoſæ rei ſpectaculum accur-
rentibus pavidas , ac turbulentas cogitatio-
nes injecit . Menſe Martio ſtellæ cœlo la-
bentes apparuere, omnibus , quorum obje-
ctæ oculis ſunt, ultimum ſæculi finem adeſſe
credentibus . Quodque magis terrere Sancta-
rum contemptores Imaginum potuit, Chri-
ſtus ipſe Deus , ac Dominus noſter, quanta
imaginem ſuam coli ſanctitate vellet, ſilenti-
bus præ metu mortalium linguis, apertè edo-
cuit; quippe ſequenti anno, ut Sigebertus ſcri- 766
bit, ante diem quintum Idus Novembris Be-
rythi, quæ eſt Urbs Syriæ, miraculum ingens,
& valde commemorandum eſt editum . Judæi
quidam imaginem Chriſti Crucifixi in ædibus
ab Chriſtiano homine conductis cum repe-
riſſent , contumeliæ cauſſa illam depoſue-
runt, atque omnia in illam probra , quæ
quondam in Chriſtum viventem intulerant,
congeſſerunt, illudentes, conſpuentes , at-
que cædentes. Demum autem, cum iterum
in crucem egiſſent, lancea latus hauſerunt.
Quo facto, ſubitò ſanguis , & aqua mana-
vit. Quem illi vaſe admoto cum ſuſcepiſ-
ſent, ut virtutis, de qua ſermone acceperant, periculum facerent, ægros eo ſuos in
Synagoga coactos aſperſerunt. Quibus ſta-
tim ægritudine liberatis, Judæi religione
perfuſi continuò Adeodatum Urbis Epiſco-
pum adierunt ; ac, ſanguine ei cum imagi-
ne reddito, miraculum retulerunt , ac ſa-
cris ſe initiari Chriſtianis petierunt. Hic
ſanguis inde diverſas inter Eccleſias diviſus
in Italiam quoque demum eſt deportatus .
(11) Ceterùm quò Chriſtus ſanctitatem ima-
ginum

nius illius mortem ad annum 749. ſtatuit, Chronologiæ ab ipſo traditæ ſeriem proſecutus. Ex ſuperiùs adductis, in ea me ſententia eſſe profeſſus ſum, ut credam, Paulum Diaconum optimè Beneventanorum Ducum annos deſignaſſe , atque ideo , ad illius mentem , *Godeſcalchi* , qui *Giſulphum* præceſſit, obitum anno 740. contigiſſe affirmavi . Cùm autem ab Anonymo Chronologo S. Sophiæ (Paulus enim Diaconus in Liutprando Rege hiſtoriam ſuam claudens, nomen tantùm hujus Ducis refert) *Giſulphus II.* dicatur ſediſſe annis XVII. diebus X., vix uſque ad annum 757. vitam producere potuit . Alter etiam in Sigonio error deprehenditur , in plures auctores derivatus, quòd videlicet *Arichis II.*, ſeu *Aragiſus*, ſtatim ſucceſſerit ; ſiquidem medius inter utrumque *Liutprandus* imperavit. Ducem hunc referunt Anonymus Salernitanus , alter Anonymus S Sophiæ, & Falco Beneventanus, qui in Chronico ad annum 1121. ait , in Lite quadam coram Summo Pontifice Callixto II. agitata, productum fuiſſe *Privilegium Leoprand , olim Ducis Civitatis Beneventanæ*, ut eruditè adnotavit Camillus Peregrinius in Hiſtoria Principum Langobardorum, fol. 326. editionis Mediolanenſis. Sediſſe *Liutprandum* annis VIII , menſibus III. docet Catalogus memorati Anonymi S. Sophiæ ; quo circa uſque ad annum 765. *Arichis* inſtitutio in Ducem Beneventi à *Deſiderio* facta referri debet . Refragatur huic computo idem Peregrinius , qui loco laudato tradit, *Arichim* ſucceſſiſſe anno 758 menſe Februario , idque monumentis (hactenus non productis) ſe comprobaturum pollicetur . Mihi tamen ſuaderi hoc facilè nequit ; ex certiſſimo enim teſtimonio , *Paulo* videlicet Summo Pontifice, in Epiſtola XV. Codicis Carolini ad *Pipinum* Regem data, diſcimus *Arichim*, non antea datum Benevento Ducem , quàm eo tempore , quo *Deſiderius* Rex *per Civitates Pentapolenſium tranſiens , ferro , & igne omnia ſata , & univerſa , quæ ad ſumptus hominum pertinent, conſumpſit, ac Spoletinum , & Beneventanum Ducatum deſolavit* . Tunc enim Benevento appropinquans , Duce Beneventano fugam arripiente , *conſtituit Ducem alium in eodem Beneventano Ducatu , nomine Argis* , ut idem *Paulus* Pontifex teſtatur . Hæc autem fuiſſe à *Deſiderio* perpetrata ſub initium anni 758. nemo veterum ſcribit. Pagius, anno etiam ſuperiore 757. id peractum affirmat, ſed nullum rei firmandæ documentum producit. Aliunde verò eidem repugnat auctoritas tum Peregrinii, qui Arichim inſtitutum Ducem anno tantùm 758. tradit; tum Sigonii, qui expreſsè narrat, ſtatim ac *Paulus* , poſt fratris *Stephani* mortem, Pontificiam dignitatem obtinuit , renovatum fuiſſe à *Deſiderio* amicum fœdus cum Eccleſia Romana ; idque ſuadent Epiſtolæ Codicis Carolini 29. 30 , & 33. , quas ad hunc annum pertinere Cointius affirmat , nec Pagius refragatur . Siquidem in iis, ad *Pipinum* ſcriptis *Paulus* Pontifex ait : *Convênit inter nos & eundem Langobardorum Regem , ut pariter nos in Ravennatium Urbem præſentare valeamus ad perficiendas quaſdam utilitates ſpiritalis Matris veſtræ Sanctæ noſtræ Eccleſiæ , & pertractandum pro Græcorum malitia, qui quotidie imminent in ipſam Ravennam ingredi Civitatem*; quin immo *Deſiderium* ad limina Apoſtolorum ſub Autumnum ſe contuliſſe ibidem legitur ; quis autem credat hæc ita pacificè agenda, ſi eodem anno tot mala peregiſſet *Deſiderius*, igne & ferro Pentapolim vaſtans. Præterea, in Epiſtolis Codicis Carolini , antequam *Paulus* Pontifex apud *Pipinum* conqueratur de occupata Pentapoli , doler in Epiſtola ſuperiore, Senogalliæ Urbem , ac Campaniam igne , ferroque à *Deſiderio* vaſtatam, quod anno 765. contigiſſe ipſemet Pagius teſtatur . Porrò compertum mihi eſt, non omnes Epiſtolas Codicis Carolini ad juſtum temporum ordinem fuiſſe digeſtas. Quouſque tamen ſecuriora monumenta , quæ contrarium ſuadeant, in lucem proferantur , inſiſtere poſſumus comprobatæ hactenus ſententiæ , *Arichim* nempe nonniſi anno 765. creatum Ducem Beneventanum. Nonnulla de hoc Duce iterum diſſeram ad annum 788.

(9) Duodecim annos , ac dies quindecim ſediſſe *Vitalianum* tradit Danduius. Itaque, cùm electus ab eodem aſſeratur anno 755. , *Joannes* ſucceſſor Patriarchalem dignitatem obtinere non potuit niſi anno 767. Ughelius, qui ultra duodecim annos , etiam menſes undecim , ac dies duos ſedis *Vitaliano* aſſignat, videat, quomodo conſtare ſibi ipſi valeat , aſſerenti eundem creatum anno 757. , mortuum verò anno 766.

(10) Hæc , & ſequentia ex Theophane deſumpſit Sigonius . Auctor tamen ille gelu hoc aſperrimum ad exordium Octobris anni ſuperioris refert . Hyemis hujus acerbitatem diligentiùs deſcribit Nicephorus in Breviario pag. 43.

(11) Hiſtoria hæc legitur in Actione IV. Concilii II. Nicæni , & in Martyrologio Romano ad diem

ginum ſuarum tuebatur apertius, eò Conſtantinus Imperator eam oppugnabat inſenſius. Etenim XII. Kal. Decembris, Indictione quarta (*) principes, militeſque, qui ſancta ſimulachra venerarentur, apud ſe poſtulatos juſſit comprehendi, & fœdis tormentis excruciari, & jusjurandum ab omnibus Imperio ſuo ſubjectis exegit, ſe Sanctas in poſterum Imagines deſpecturos. Idem Conſtantinum Patriarcham interſecit, (12) quia ſecretum ſuum enunciaſſet, ſe neque Chriſtum pro Deo, neque Matrem pro Deipara habere: & Nicetam Eunuchum errori ſuo ſuffragantem ſubſtituit. Monachorum inde ordinem delere cum ſtatuiſſet, Conſtantinopoli alios occidit, alios ignominiæ cauſſa per Circum incedere ſingulas mulieres manu tenentes juſſit: ceteros, qui in Thracia erant, Epheſum traductos aut uxores ducere coëgit, aut oculos eruit, & templis eorum, ac monaſteriis venditis redactam pecuniam militibus ſibi aſſentientibus dedit. Quin & ſanctæ Virginis, aliorumque Divorum pias pro hominibus apud Deum interceſſiones ſcriptis editis improbavit, atque oſſa Sanctorum alia in mare projecit, 767 alia fœdiſſimè conſpurcavit. Poſtero anno Paulus Pontifex IV. Kal. Julii deceſſit è vita. Hactenus Deſiderius egregiè, & prope ſanctè ſe geſſit. (13) Hinc libidine imperii prope hereditaria ſtimulatus, occaſiones quærere Italiæ, atque Eccleſiæ perturbandæ inſtituit. Itaque Paulo nondum mortuo, ſed graviſſimè affecto, ut materiam rerum Romæ novandarum præberet, Totonem Ducem Nepeſinum ad Sedem Apoſtolicam invadendam ſolicitavit: ac ſecretò ad eam rem auxilium ei ſuum promiſit. Qua re Toto erectus ſibi non deſuit, ac fratribus tribus adjuvantibus repente ex oppido Nepeſino, aliiſque Tuſciæ Civitatibus tumultuariam & urbanorum, & agreſtium manum contraxit, ac Porta S. Pancratii Urbem ingreſſus cum domum perveniſſet, ſtatim Conſtantinum fratrem ſuum præſentem deſtinavit Pontificem, quem honorem capere ille non poterat nullis dum ſacris initiatus. Qua re cognita, ſatellites armati Conſtantinum arripuerunt, atque in Lateranum adductum à Georgio Epiſcopo Præneſtino clericum inſtituendum curarunt: itaque poſtridie Conſtantinus Subdiaconus, & Diaconus contra ſancta Eccleſiæ inſtituta ſacratus populum ſibi jurejurando adegit, ac die Dominico III. Nonas Julii in Vaticanum cum multitudine armatorum progreſſus ab eodem Epiſcopo Præneſtino, Ciconato Portuenſi, & Euſtathio Albanenſi conſecratus per vim Sedem Apoſtolicam, repugnantibus omnibus vetuſtatis exemplis, invaſit, ac ſacros Ordines impertire, & Sacramenta diſpenſare, quaſi ritè creatus, cœpit. Poſtero anno, cum maximâ apud 768 omnes propter injuſta Conſtantini comitia Eccleſia flagraret infamiâ, Valdipertus Presbyter hujus ignominiæ impotens Romanos Cives aliquot convocavit, & cum iis ad monaſterium S. Viti profectus, concione habita, Conſtantini comitia improbavit, atque ex eorum conſenſu Philippum Presbyterum Pontificem declaravit, atque inde abductum perduxit in Lateranum. Præſtabat eo tempore in Urbe opibus, atque auctoritate Chriſtophorus Primicerius: ſiquidem Primicerius & Secundicerius aſſeſſores Pontificis erant, atque latera ejus incedentis tegebant, & proximum locum poſt Præfectum Urbis, ſive Ducem tenebant. Hic rerum harum indignitate permotus, cum neque Conſtantinum, neque Philippum ritè lectos putaret, in conſpectu Romanorum juravit, ſe in Urbe non futurum, dum Philippus Lateranum teneret. Qua voce excitus repente Gratianus quidam Romanos aliquot advocavit, ac Philippum è Laterano eductum, monaſterium repetere compulit. Ea re perfecta, Chriſtophorus inde in Conſtantinum ſe intulit, ac Nonis Auguſti Cleri, militiæque Principes, ceteroſque Romanos Cives advocavit, atque unà cum iis de legitimo creando Pontifice conſultavit. Non dubia ea comitia fuerunt: omnium ſtudia in unum Stephanum Presbyterum S. Cæciliæ, virum innocentiſſimum, inclinarunt. Itaque ad Titulum S. Cæciliæ profecti concordes illum Pontificem deſignarunt, ac magnis in Lateranum cum acclamationibus deduxerunt. Is poſtridie ejus diei, rebus omnibus ritè peractis, eſt conſecratus: & Stephanus Tertius

---

diem IX. Novembris. Sigebertus tamen, quem hujus rei Auctorem profert Sigonius, non ad hunc annum, ſed ſuperiorem 765. id enarrat.

(*) Indictio quarta, menſe Novembris, annum ſuperiorem 765. deſignat.

(12) Pulſum tantummodo in exilium *Conſtantinum* Patriarcham ſcribit idem Theophanes, è quo reliqua hic narrata deſumpſit Sigonius.

(13) Præclara hac laude Sigonius *Deſiderium* minimè cumulaſſet, ſi eidem innotuiſſent Epiſtolæ Codicis Carolini, in quibus *Paulus* Summus Pontifex acerbè apud *Pipinum* conqueritur de perfidia Regis *Deſiderii*, aut reſtituere abnuentis, aut hoſtiliter invadentis agros, & Urbes Apoſtolicæ Sedis. Nonnulla hic referre ex iiſdem opportunum exiſtimo, cùm Sigonius jejunè nimis Acta *Deſiderii* per hoc decennium recenſeat. Dolet igitur Sanctiſſimus Pontifex in Epiſtol. XXIV. quòd *Deſiderius, varias exhibens occaſionum verſutias*, nequaquam promiſſa impleverit, quo circa proſequitur, *& ecce noſtri miſſi nihil impetrantes ad nos ſinè effectu reverſi ſunt, & plures deprædationes ex tunc, atque multa, & inaudita mala in noſtris immittit finibus. Unde ecce ſuas confeſtim direxit Literas, per quas confidens in ſua ferocitate, Deum præ oculis non habens, nec Beatum Principem Apoſtolorum Petrum metuens, comminationes nobis direxit, & inania decretationum verba protulit, quas & de præſenti infra hanc noſtram exarationis ſeriem, veſtro præfulgido, & à Deo inſtituto culmini direximus*. Scripta hæc videntur anno 764.; Pagius enim ad annum 765. refert aliam Epiſtolam, in qua illa enunciatur, tanquam anno præterito data. *Deſiderius*, cùm intellexiſſet miſſas à *Paulo* ad *Pipinum* has literas, alias ad eundem Francorum Regem ipſe dedit, quibus teſtabatur à ſe nihil contra Pontificem iniquè tentatum. Quòd ubi à *Pipini* Legatis Pontifex audivit, illicò alteram ad eundem Epiſtolam miſit, quæ eſt XIV., ubi mendacii *Deſiderium* arguit, inquiens: *Etenim, benigniſſime fili, & ſpiritalis noſter Compater, Chriſtianiſſime Rex, dum tantæ ab eiſdem Langobardis devaſtationes in noſtris finibus, ac Civitatibus factæ fuiſſent, comminationis ſuæ ad nos direxit literas, quas neceſſitate coacti, infra noſtras Apoſtolicas literas, hoc præterito anno, veſtræ Excellentiæ direximus intuendas. Hoſtiliter quippe in Civitate noſtra Synogallienſi pergentes, ferro, & igne, quæ extra eandem Civitatem conſiſtebant, deva-*

tius appellatus . (14) Pontificatu inito , omnium primùm ſibi ordinandam Eccleſiam duxit , Deſiderii fraude , atque aſtutia perturbatam . Itaque Conſtantino in medium templum producto, atque abdicare , & monaſterium inire coacto , conventum indixit , ac Sergium Chriſtophori Primicerii filium Secundicerium , & Nomenclatorem ad Pipinum Regem miſit, oratum, ut ad ſe eruditiſſimum quemque è Francia Epiſcopum mitteret, quo ex eorum auctoritate Eccleſiam conſtitueret . Dum is in itinere erat, Pipinus IX. Kal. Octobris (15) ex hac luce ſubtractus eſt. Carolus, & Carlomanus filii regni ſuam uterque partem malè concordes ſuſceperunt, diverſis in locis Reges per Archiepiſcopos conſecrati . Uterque à Sergio conventus, legatione accepta, morem voluntati Pontificis geſſit. Ita pro-
769 ximo anno, menſe Aprili, Indictione ſeptima, frequens ex Francia , & Italia in Laterano Epiſcoporum conventus eſt habitus. (16) Ibi cum alia præſentibus temporibus apta decreta ſunt , tum in primis Conſtantini comitia abrogata. Quippe ſtatutum eſt, ut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, cete-rique à Conſtantino conſecrati iterum à Stephano ſacrarentur : atque omnia denique Conſtantini acta inſtaurarentur præter Baptiſma, & Chriſma: & ne quis in poſterum, niſi aut Diaconus, aut Presbyter Cardinalis ad Pontificatum evocaretur. Præterea cultus Sacrarum Imaginum ab Imperatore Conſtantino ſublatus eſt confirmatus, & Sergius Ravennas Archiepiſcopus abſolutus. Recitatæ etiam literæ ſunt Joannis Patriarchæ Gradenſis conquerentis de Rege Longobardorum , qui res, & homines Iſtros affligeret, & de Epiſcopis Iſtriæ, qui favore ejus nixi præcepta ſua negligerent, ſeque inter ſe conſecrarent: quibus Stephanus ſe illius rationibus conſulturum, reſpondit; (17) atque his perfectis, omnes nudis in Vaticanum pedibus proceſſerunt , atque ex ambone acta conventus populo recitarunt. His rebus auditis Deſiderius , poſtquam ſpe, conatuque ſuo , ſe depulſum Chriſtophori Primicerii, ceterorumque Principum Romanorum opera ſenſit , ne in futurum conſiliis, cœptiſque refragari ſuis poſſent, eos ſibi conſtituit de medio removendos. Itaque ſimulato religionis ſtudio Romam ſe ad viſitanda ipſa Apoſtolorum limina contulit : & benignè in Vaticano exceptus, cum eo ante corpus S. Petri ita eſt collocutus , ut & fœdus inſtauraverit , & jura ſua ſe Eccleſiæ tributurum Pontifici repetenti promiſerit: demum, ut omnem à ſe pravorum conſiliorum ſuſpicionem averteret, multa in Conſtantinum adulterinum Pontificem , alioſque Eccleſiaſtici ocii turbatores diſſeruit: poſtremò diſcedens Paulo Affiartæ Duci Urbis , quem ſibi conſultò amicum, fidumque muneribus magnis effecerat, mandavit, ut comparato crimine , Chriſtophoro Primicerio , & filio ejus Secundicerio manus injiceret, ac vita ſpoliaret: & ut potentiſſimo quoque Cive aut in cuſtodiam dato, aut in exilium pulſo , ſpiritus, animoſque Romanorum contunderet, atque ad rem gerendam infirmos , languidoſque redigeret. Quæ omnia diligenter poſt ab eo, & ſumma cum cura perfecta ſunt. (18) Eodem anno Bertrada Francorum Regum mater gliſcentem inter filios diſcordiam averſata, Salutias rei componendæ cauſſa cum Carlomano in colloquium venit. Inde tranſgreſſa in Italiam nuptias filiæ Deſiderii Regis cum

devaſtaverunt , & plurimam exinde auferentes prædam , aliquantos ibidem interfecerunt homines . Similiter & in partes Campaniæ , ideſt Caſtro noſtro , quòd vocatur Valentis , hoſtiliter irruentes, talia ſicut Paganæ gentes egerunt , de quibus uſque hactenus nequaquam juſtitiam ab eis recipere valuimus. Reliqua in eodem Codice Carolino legenda ; hæc enim ſufficere arbitror, ut palam fiat, non hoc tantùm anno, à Sedis Apoſtolicæ reverentia *Deſiderium* deſciviſſe.

(14) Ex Anaſtaſio in ejuſdem vita , quæ ad hos annos narrat, deſcripſit Sigonius.

(15) Librariorum vitio corruptum in Mariano Scoto numerum tradit Pagius ad hunc annum; ex aliis namque indubiis monumentis, quæ refert, evincitur, *Pipinum* obiiſſe VIII. Cal. Octobris . Vide Eckhartum Tom. I. Rer. Franc, vitam & obitum Pipini egregiè illuſtrantem.

(16) Hujus Conventus memoriam debemus Anaſtaſio. Labbeus eundem retulit in Tomum VI. Conciliorum, fragmenta Canonum ab Holſtenio edita ibidem recenſens.

(17) *Stephani III.* Epiſtola ad *Joannem* Patriarcham Gradenſem recitatur à Dandulo in Chronico. Geminas alias *Joannis* ad *Stephanum*, & *Stephani* ad Iſtrienſes Epiſcopos vulgavit ex Codice MS. Triviſaneo Auctor adnotationum ad Ughellum Venetæ editionis, in Gradenſibus Patriarchis col. 1091. & ſeqq. Has tamen Epiſtolas minimè hoc anno datas fuiſſe adnotat Cl. P. Bernardus Maria de Rubeis in Diſſert. ſæpius memorata , qui primam *Joannis* ad Stephanum anno 770 affigit, plura in hiſce Epiſtolis diligenter expendens , quæ Iſtrienſem Hiſtoriam illuſtrant, à pag. 184. ad 189.

(18) Hæc ad annum 770. refert Pagius, qui etiam animadvertit, diverſimode iſta ab Anaſtaſio narrari, ac ea deſcribat *Stephanus* ipſe in Epiſtola, *Bertradæ & Carolo Regi* ejuſdem filio inſcripta, quæ eſt XLVI. Codicis Carolini. Siquidem in ea profitetur *Stephanus*, ſe ob conjurationem Chriſtophori, & Sergii, qui cum Dodone, Carolomanni miſſo, conſilium inierant , in ſummum vitæ periculum fuiſſe adductum, idque minimè ſe evaſurum , *niſi Dei protectio, atque Beati Petri Apoſtoli, & auxilium Excellentiſſimi filii noſtri Deſiderii Regis fuiſſet*. Verùm ex eodem Anaſtaſio habemus exprobratum id ſcelus, Legatis *Deſiderii* ab Adriano Pontifice. Quo circa Cointius , Pagio approbante, cenſet, per ſummam vim adactum *Stephanum* à *Deſiderio* , armis Patriarchio imminente, eas Epiſtolas, quæ contraria veritati reſcrebant, ipſumque *Deſiderium* auctorem habebant, ad Franciæ Reges miſiſſe. Mirum tamen mihi videtur, in reliquis *Stephani* Literis ad Francos Reges conſcriptis nullam de hujuſmodi violentia , quæ profecto nequiſſimæ perfidiæ facinus fuiſſet, querimoniam legi; immo nec *Hadrianum* , qui excæcatos *Deſiderii* juſſu , Chriſtophorum , ac Sergium teſtatur, quidquam de prædicta mendaci Epiſtola, per vim ſubrepta, memorare ; cùm hinc validius argumentum deſumi potuiſſet ad protervam *Deſiderii* fidem ejuſdem Oratoribus exprobrandam. Pater Daniel in ſua Gallica Hiſtoria ad annum 772. univerſam hujus facti ſeriem ex Anaſtaſio, & Codice Carolino accuratè deſcribit , at nihil prorſus innuit de violenta fraude illius Epiſtolæ , quam genuinum ac ſpontaneum *Stephani* Pontificis fœtum eſſe citra dubium affirmat. Quapropter Cointii, ac Pagii ſententiam non ita firmam inconcuſſamque eſſe, ac ipſi prædicant, arbitrarer. Ex Anaſtaſio hæc omnia Sigonius deſcripſit.

cum Carolo filio pepigit, &, viſitatis Ro-
manis Apoſtolorum Baſilicis, in Franciam
770 ſe recepit. (19) Anno ſeptingenteſimo ſe-
ptuageſimo Thomas Mediolani Archiepiſco-
patum eſt nactus. (20) Deſiderius Romam
turbaſſe non contentus Ravennam ſimili quo-
que ſeditione concivit; mortuo namque
Sergio Archiepiſcopo, Michaëlem Eccleſiæ
Scriniarium nullis dum ſacris imbutum per
Mauricium Ducem Ariminenſem ad Ar-
chiepiſcopatum evexit; verùm ne hæc qui-
dem illi proceſſit fraus, ſiquidem Michaële
diris gravibus à Pontifice re perſpecta de-
voto, Clerus juſtioribus comitiis Leonem
Archidiaconum legit, eumque à Pontifice
conſecratum pro vero Antiſtite coluit. In-
771 ſequenti, Deſiderius, cum Brixiam ad vi-
ſendam filiam acceſſiſſet, Monaſterium San-
ctæ Juliæ novis prædiis cumulavit menſe
Julio, Indictione IX., anno regni ſui XV.
Mauricius Dux Venetorum aſſiduas calami-
tates Gradenſi Eccleſiæ à Longobardis illa-
tas iniquo animo ferens, legatos conque-
ſtum unà cum Patriarcha Romam ad Ste-
phanum Pontificem miſit, quem mortuum
invenerunt. (*) Eſt autem mortuus poſtero
772 anno pridie Kal. Februarias, atque ei Hadria-
nus Civis Romanus ſuffectus. (21) Hic in-
genti virtutis indole præditus nihil ſibi ma-
gis, quàm à Deſiderii inſidiis cavendum
exiſtimavit, quem communi jampridem ſa-

A luti, & libertati Italiæ inhiare non ignora-
bat. Itaque eadem hora, qua Pontifex deſi-
gnatus eſt, omnes eos, quibus Affiarta Dux
Deſiderio obſequutus iniquior fuerat, aut
cuſtodiis educi, aut de exilio revocari juſ-
ſit, & poſt aliquot dies, gratulantibus om-
nibus, conſecrationem accepit. Eodem
tempore Berta Carlomani uxor parum ſibi,
filiiſque ſuis loci, dignitatiſque, prævalen-
tibus Caroli opibus, fore in Francia, ma-
rito mortuo, arbitrata, ad Deſiderium Re-
gem in Italiam venit, ac ſe, filioſque ſuos
in ejus clientelam dicavit. (22) Erat Deſi-
derius eo tempore Carolo propter repudia-
tam paullo ante filiam vehementer iratus.
B (23) Itaque ipſius ulciſcendi occaſione li-
benter arrepta, mulierem, filioſque in fidem
ſuſcepit, eoſque adverſus Carolum Regem
per novum Pontificem conſecrare Reges de-
crevit; verùm alienum ejus ingenium veri-
tus, hominem ante ſibi adjungendum, &
quoquo pacto conciliandum putavit, ne, ſi
ſe Carolo dederet, firmiores ejus in ſe opes
efficeret, eumque legatis miſſis de renovan-
do fœdere obſecravit. Quibus Hadrianus
ita reſpondit: Ego quidem pacem cum om-
nibus Chriſtianis habere, & cum Rege ve-
ſtro in ea concordia eſſe, quæ inter Roma-
nos, & Longobardos ſuperioribus annis eſt
conſtituta, deſidero. Sed quì poſſum ei cre-
C dere, qui Stephano deceſſori meo, prout
ipſe

(19) *Bertrada* Francorum Regina, eo tempore Italicum iter ſuſcepit, quo *Carolus* filius generalem VVormatiæ Conventum Procerum celebrabat, adeoque in annum ſequentem 770. eſt differendum, ad quem Annales Francorum utrumque narrant. Eundem annum 770 ſtatuunt profectioni *Bertradæ* ad *Deſiderium*, & ad limina Apoſtolorum Annales Petaviani, & Laureshamenſes. Proficuum fuiſſe Romanæ ſedi hoc Italicum iter *Bertradæ* Reginæ, ex iiſdem Annalibus colligimus; ipſius enim opera *redditæ ſunt* à Deſiderio *Civitates plurimæ S. Petri*, dum nuptias à Sigonio relatas pertractaret. Id autem peractum eſt tum a Deſiderio, tum a Bertrada, ut Summus Pontifex Divortio Caroli cum prima uxore, ac novo huic Matrimonio propitius foret. Stephanus tamen conſtanter obſtitit, improbavitque memoratum connubium, data ad Regios Fratres Epiſtola, quæ in Codice Carolino legitur ſub num. XLV. Attamen Irrita fuit Pontificia ſolicitudo; ſiquidem ducta in Franciam eodem anno Deſiderii Filia nuptias cum Carolo celebravit, quamvis infauſtas, ob repudium, brevì eidem à Carolo datum.

(20) *Thomæ* Archiepiſcopi electio ad annum 759. pertinet, ſi annorum numerus, quibus Eccleſiæ Mediolanenſi præfuit, componendus ſit cum reliquis ſedis annis aliorum Antiſtitum, adnotatis in antiquis Catalogis, quos nec Sigonius, nec Ughellus conſpexere

(*) Deſcripſit hæc Sigonius è Dandulo col. 145.

(21) Die ſecunda Februarii hujus anni obiiſſe *Stephanum III*, & *Hadrianum* conſecratum nono die ejuſdem menſis, ex Anaſtaſio, qui hæc narrat, tradunt Pagius, aliique.

(22) *Carlomannus* vivere deſiit anno ſuperiore 771. ejuſque uxor cum Filiis ad Deſiderium ſe contulit anno eodem, ut referunt ad eundem annum Annales Metenſes. Attamen, cùm *Carlomannus* deceſſerit pridie Nonas Decembris, ut ibidem legitur, veroſimilius eſt, hoc tantùm anno Regiam Conjugem, filioſque Italiam attigiſſe, quemadmodum narrat Sigonius; cùm ab ea nec ſtatim poſt Mariti obitum iter arreptum, nec tam citò confectum credi poſſit. Profectam certè anno 771. ſcribit etiam Eginardus in Annalibus, inquiens, *Carolum hujuſmodi profectionem, quaſi ſupervacuam impatienter tuliſſe, ac celebraſſe Natalem Domini in Attiniaco* Quo circa conciliari hæc poſſunt cum Sigonii narratione, aſſerendo, Regiam hanc familiam proximis ad Natalitiam celebritatem diebus anno 771. itineri ſe commiſiſſe; anno verò ſequenti ineunte ad Deſiderium perveniſſe. Cæterum *Carlomanni* Uxor, non *Berta*, ſed *Gilberga*, ſeu *Gerberga* appellabatur, ut expreſsè tradunt Annales Metenſes.

(23) *Deſiderii* Regis filiam, alii *Deſideratam* vocant, ſed malè; cum Paſchaſius Ratbertus, qui ait, Carolum *Deſideratam Regis Italorum filiam repudiaſſe* intelligendus ſit, non de Filiæ nomine, ſed de ſingulari *Caroli* erga eandem propenſione, quando illam in Conjugem adamavit; alii *Irmogardim*, *Hermingardim*, *Theodoram*, & *Sibiliam* appellant, nullo tamen veterum Scriptorum teſtimonio ſubnixi. Eam *Bertrada* Regina duxit in Gallias anno 770, ut teſtis eſt Albericus ad illum annum, eique conſentiunt alii Annaliſtæ. Cùm autem ex eodem auctore conſtet, à thoro *Caroli M.* expulſam fuiſſe poſt annum, paſſa eſt repudium anno ſuperiore 771. Id etiam clarè eruitur ex Diplomate *Caroli M.* à Mabillonio relato lib. 2. cap. 26. de re Diplom. ac dato ſub annum 783., in quo *Carolus* ipſe mortem uxoris *Hildegardis* refert, teſtaturque, ſe XII. annis eidem *Hildegardi* matrimonio conjunctum vixiſſe; quocirca celebrari cum illa nuptias debuere anno 771., reſtituta jam *Deſiderio* altera uxore. Cur autem hanc rejecerit *Carolus*, Eginardus incertum dicit cap. 18 Monachus verò S. Galli lib. 2. cap. 26. in cauſſa fuiſſe tradit deſperatam thalami fœcunditatem, quòd videlicet judicio ſanctiſſimorum Sacerdotum declarata ſit ad prolem inepta. Eadem tradit Notkerus Balbulus in vita Caroli M. lib 2. cap. 25. Papebrochius in Commentario ad vitam *B. Hildegardis* Reginæ die 30. Aprilis § 2., intactam ad Patrem remiſſam *Deſideratam* ſcribit, ſed nullo auctore id teſtante; præterea, nonnullas ibidem de prima illa *Caroli M.* Uxore futiles conjecturas refert, quas Pagius ad annum 771. egregiè redarguit.

D

E

ipſe mihi narravit, fidem ante corpus Beati Petri jurejurando datam de jure ſuo Eccleſiæ tribuendo fefellit? Quin etiam idem mihi Stephanus retulit, cum legatos ad eum miſiſſet, adhortans, ut Beato Petro promiſſa perſolveret, ipſum ſic reſpondiſſe: Satis habeat Pontifex Stephanus, quòd Chriſtophorum, Sergiumque de medio ſuſtuli, qui grave in eum imperium exercebant; nam ſi eum ego non tuebor, in magno periculo verſatur; etenim Carlomanus eorum amicus paratus eſt cum exercitu Romam ad ulciſcendam eorum necem, atque ipſum capiendum contendere; an vos hunc hominem dignum eſſe putatis, quocum pactio aliqua fœderis ſanciatur? Quibus verbis auditis, legati jurare non dubitarunt, Deſiderium ipſi cumulatè ſatisfacturum, & fœdus, ſi renovaretur, conſtantiſſimè ſervaturum. Itaque Hadrianus reſpondit, legatos ſe ad eum pro eo negotio tranſigendo miſſurum. Deſiderius reſponſi Pontificis cerrior factus æqui ſe aliquid ab eo impetraturum eſſe diffidit. Erat autem illud poſtulaturus, ut Carlomani filios, qui apud ſe erant, Reges inungeret; non ut ipſis pueris gratiam tribueret, ſed ut compos voti factus aut Carolum à Pontificis amicitia alienaret, aut bello civili per eandem cauſſam in Francia concitato facilius Romam, Italiamque ſubigeret. Itaque extorquere vi cupiens, quod ultro negatum iri ſibi videbat, nondum duobus menſibus Hadriani Pontificatus exactis, in Exarchatum irrupit, ac primo adventu Ferrariam, Comaclum, & Faventiam occupavit, & Ravennam bellum ſe transferre velle oſtendit. Vix legati ad Deſiderium deſtinati Peruſiam venerant, cum Julianus, Petrus, & Vitalianus Tribuni à Leone Archiepiſcopo miſſi Romam acceſſerunt, nunciantes, Ferrariam, Comaclum, & Faventiam à Deſiderio captas eſſe, atque ipſi Ravennæ periculum imminere. Quo nuncio ictus Hadrianus legatos ſuos ad Deſiderium proficiſcentes monuit, ut Urbes ereptas à Deſiderio repeterent. Quibus Deſiderius reſpondit, ſi Hadrianus ad ſe veniſſet, ſe in illius auctoritate futurum. Quo negato infenſior factus ſubitò exercitum in Pentapolim tranſcendere juſſit, & fines Urbium Senogalliæ, Æſii, Montisferetri, Urbini, Eugubii, & aliarum cædibus, prædationibus, & incendiis pervaſtavit. Bledæ familias ad colligendas ſegetes Urbe per æſtatem egreſſas Longobardi Tuſciæ adorti, omnibus Optimatibus vitam eripuerunt, & incenſis rebus omnibus, prædam hominum, pecudumque ingentem egerunt. Ocriculis captis, eadem quoque, & multò fœdiora Romanis in finibus perpetrata. Quare Hadrianus flectendi hominis cauſſa Abbatem S. Vincentii cum Monachis viginti venerandæ ſanctitatis hominibus allegavit. Qui Papiam profecti, ad pedes ejus ſe coram judicibus projecerunt, ac lacrymarum pleni orarunt, ut finem populandi faceret, & capta oppida reſtitueret; verùm & hæc quoque cum eodem reſponſo dimiſſa legatio eſt, facturum utrumque, ſi Hadrianus ad ſe veniſſet. Miſſis à Deſiderio legatis Andreæ Referendario, & Stabili Duci, cum idem nomine Regis colloquium poſtulaſſent, Hadrianus ſic reſpondit: Nunciate meo nomine Regi veſtro, me coram Deo omnipotente ſpondere, ſi oppida Beati Petri reddiderit, me aut hìc Romæ, aut ubicunque ille voluerit, in congreſſum ejus venturum, & cum eo communi de ſalute, & quiete Italiæ locuturum, &, ſi fefellero, non recuſo, quin ille pro arbitratu illa rurſus invadat. Quòd ſi ille duriorem ſe mihi præbuerit, denuncio illi, nunquam me in conſpectum ejus daturum. Miſſi inde Pardus Monachus S. Sabæ, & Anaſtaſius primus Defenſor, ut Civitates reciperent, eadem obteſtati cum eodem reſponſo redierunt. Miſſos poſtremò alios Deſiderius non ſolùm non audivit, ſed gravibus quoque cum minis dimiſit, ſe cum exercitu Romam venturum, atque Urbem hoſtiliter obſeſſurum. Eodem anno Sigualdus Patriarcha Aquilejenſis Papiæ fuit. (24) Extat enim Diploma ab illo Monaſterio S. Juliæ Brixiano indultum, ac III. Idus Octobris, Indictione undecima, anno Deſiderii, & Adalgiſi Regum XVI., & XIV. Ticino datum. Interim Hadrianus in tantis rerum anguſtiis poſitus, Urbi, ut in extremo periculo, conſulere ſtatuit, ac portis præcluſis eam muniri, & præſidiis majoribus, atque intentioribus cuſtodiri præcepit, ac demum Stephani exemplo Carolum Franciæ Regem his de rebus docere, atque adverſus Deſiderium advocare decrevit. Itaque Petrum legatum maritimo itinere ad evitandas terreſtres Deſiderii inſidias in Franciam miſit Carolum oratum, ut avi, patriſque exemplo opem affectis Eccleſiæ rebus afferret. Deſiderium jampridem ſaluti, & libertati Italiæ inſidiatum, nunc oppidis Eccleſiæ occupatis, ipſi etiam Romanæ Urbi extrema omnia minitari. Hujus tam nefarii, ac tam impotentis conatus cauſſam haudquaquam obſcuram eſſe; nimirum cogere ſe ad inungendos Carlomani filios velle. Quod quanti ipſius interſit, eundem pro ſua prudentia intelligere poſſe. (25) Cui criminationi Deſiderius quodam in Edicto reſpondit, quod ad Grimoaldum Viterbii Comitem miſit, in quo ſe benemeritum eſſe de Italia oſtendit, contra atque Hadrianus Pontifex criminetur. Id Edictum, quia ad hæc illuſtranda tempora maximè valet, quodcunque ſit, in hos libuit annales includere: (26) *Revocamus ſtatuta Regis Aiſtulfi contra Ve-*

nu-

(24) Aquilejenſem Eccleſiam, poſt *Calliſtum*, *Sigualdus* excepit; ſed quo anno viduam eam ſedem moriens *Calliſtus* reliquerit, Sigonius ſilet. Uſque ad annum XL. & etiam XLI. ſedis eundem perduraſſe in illius Eccleſiæ regimine, teſtantur Vitæ Patriarcharum Aquilejenſium, editæ Tom. XVI. Rer. Italic. Quapropter, cùm *Calliſtum* ſucceſſiſſe in ea ſede *Sereno* circa annum 718. Pauli Diaconi teſtimonio ſuperiùs adnotaverim, ejuſdem obitus figendus foret anno circiter 759. Ughellus, qui Danduli Chronologiam ſequitur, *Calliſti* mortem ad annum 770. refert.

(25) Quæ hoc anno narrat Sigonius de obortis inter *Hadrianum*, & *Deſiderium* Regem ſimultatibus, fuſiùs ab Anaſtaſio in vita *Hadriani* deſcripta leguntur.

(26) Edictum hoc genuinum eſſe, pluribus contendit Cl. Franciſcus Marianus in libro edito de *Etruria Metropoli*. Contra verò doctiſſimus Mediolanenſis Anonymus, auctor *Diſſertationis Chorographicæ de Italia medii Ævi* num. 19., & in Apologia ad Viterbienſem

cen-

tulonum ſit; quia lacus magnus ideo Italiæ, quia eorum ager prius eſt Italia dicta ab ibi ſede Itali, & ut ſuam Longulam, non Longobardulam, ſed cognomine ſui ampliatoris Tirreni Terbum vocent, & ut ſub uno muro cingant tria oppida Longulam, Vetuloniam, Tirrenam, Volturnam dictam Etruriam, totamque Urbem noſtra adjectione Viterbum pronuncient, ut de Roda & Civita Balneoregium dici juſſimus; permittimus pecuniis imprimi F. A. V. L. ſed amoveri Herculem, & poni Sanctum Laurentium eorum patronum, ut facit Roma, & Bononia. Jubemus quoque reparari Cortanientam, Dardanum, Aſſium, Foranum, Cornietum, Tuſcanellam. Nos enim non ſumus Tuſciæ deſtructores, ut nos apud Gallos accuſat Hadrianus Papa; nam in Tuſcia ædificavimus à fundamentis vobis quidem Volturrenis Calvellum, Vicum, Orchianum, Balneariam, Barbaranum, Gariofilum; Sentinatibus autem Anſdonias, & Radacoſanum, Volateram, Rodacomalum, Lunam, Sergianum, Petram-ſanctam, olim Forum Feroniæ; Focenſibus Sanctos Geminianum, & Miniatem. Feſulanis oppidum Munionis, in quod vagos ſparſos Arinianos, & palantes Fluentinos collegimus. Rurſus plures antiquas nobiles Urbes ampliavimus, & muris cinximus. Et nunc idem agimus circa Lucam, Piſtorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam nunc Viterbum; cujus nomen, aut à nobis conſtituta decreta ſi quis violaverit, aut capite puniatur, aut laqueo ſtranguletur. Hoc itaque non eſt Etruriam deſtruere, ut nos arguit Hadrianus, qui pacem ultro à nobis oblatam reſpuit. Quare tibi, Grimoalde Præfecte Viterbienſis, præcipimus, ut quandiu dubia pax perſeverat, jubeas omnes Tuſciæ milites paratos eſſe in armis, & commeatibus, ac ſtipendia ſine avaritia in promptu habeas, ut non ſolum occurrere hoſtibus, ſed etiam illos invadere poſſis ..... Et cives non gravabis novis exactionibus. Legatus

773 Maſſyliam mari poſtero anno provectus, terra inde ad Carolum in Theodonis villam, ubi ille hiemaverat, properavit, atque eo convento Pontificia mandata renunciavit. Erat Carolus omnibus virtutibus, quæ magno Regi convenirent, ornatus, ſed præcipuè Catholica pietate, quæ maxima quoque patris, avique laus extiterat, inſignitus. Itaque, voluntate perſpecta Pontificis, ſumma animi alacritate reſpondit, ſe ipſius ſtudio libenter obſequuturum, ac, Deſiderium, ut ſive auctoritate, ſive armis à vexatione Romanæ deterreret Eccleſiæ, connixurum; apud ſe cum beneficiorum ab Eccleſia acceptorum memoriam, tum Sedis Apoſtolicæ majeſtatem & eſſe, & in perpetuum fore ſanctiſſimam; atque, his dictis, extemplò nuncios ad Deſiderium miſit, &, ut ſua redderet Pontifici, juſſit. (27) Deſiderius, cum ſe ſatisfacturum reſpondiſſet, nihil tamen præſtitit; verùm aliam rationem cogendi ad inungendum Hadriani excogitavit. Papia cum Adalgiſo, & Berta, filiiſque Bertæ, quos ſacrari Reges volebat, egreſſus, pacato agmine Romam verſus intendit iter, conſilio ſimulato, ſe voti cauſſa ad Sancta Apoſtolorum limina viſitanda procedere; atque ubi Spoletum acceſſit, per Andræam Referendarium, alioſque judices duos adventum ſuum Pontifici nunciavit. His ab Hadriano reſponſum, videret, quò veniret; neque enim ſe, niſi receptis oppidis ſuis copiam ei ſui facturum. Quo reſponſo Deſiderius haud motus iter ſuum continuavit. Itaque appropinquantem audiens Hadrianus, portas Urbis claudi juſſit, & præſidia, quæ ex Romanis, Campanis, Tuſcis, & Pentapolitanis contraxerat, ſuo quæque loco diſpoſuit, omnibus præcipiens, ut advenienti Regi aditum fortiter intercluderent, Baſilicarum verò Beatorum Petri, & Pauli, quæ extra Urbem nullis cinctæ mœnibus erant, theſauros, & ornamenta in Urbem tranſtulit; & januas omnes Baſilicæ S. Petri occludi, & ferris muniri juſſit, ut, ſi ſe invito ad eam Deſiderius acceſſiſſet, ingreſſus ei non pateret, niſi ſi cum animæ ſuæ detrimento ſacros moliri poſtes auderet. Inde compoſito gravis in caput ejus, & familiæ, comitumque execrationis carmine, Epiſcopos tres Euſtratium Albanenſem, Andræam Præneſtinum, & Theodoſium Tiburtinum ad eum Interamnæ ſedentem miſit, atque ei per omnia myſteria ſacra denunciavit, ne injuſſu ſuo Romanos fines iniret. Cui denunciationi Deſiderius ita paruit, ut ſubitò ab Interamna ſe retulerit. Sub hoc tempus Leone Archiepiſcopo Ravennati mortuo, Joannes Septimus, & Joanni Gratioſus eſt ſubſtitutus. (28) Interim Legati à Carolo venerunt percontantes, num Deſiderius Pontifici ſatisfeciſſet, quemadmodum ſe feciſſe, nuncio in Franciam miſſo, ſignificaſſet. Quibus domum repetentibus Pontifex & ipſe ſuos ad Carolum Legatos adjunxit, atque omnia, quæ acta eſſent, edocuit, iterumque, ut jus tueretur Eccleſiæ, poſtulavit. Pontificii Nuncii, cum ex itinere Papiam flexiſſent, ac juſſu Pontificis eadem popoſciſſent, idem reſponſum tulerunt. Inde con-

censuram, illud eruditè improbat, exploditque tamquam pluribus ſcatens commentis; nec prorſus dubito, quin Annius, aut alius quiſpiam hujus edicti fabuloſus ſive Auctor, ſive interpolator, Sigonium quoque ad illud inſerendum huic hiſtoriæ compulerit; quamvis Cl. Auctor optimè intellexerit id plurimùm nutare, atque ideo ea verba præmiſerit, *quodcunque ſit*. Vide Vincentium Borghinum, qui parte 2. Diſcurſu III. celeberrimi Panvinii auctoritatem interponens, pluribus Edicti hujus fidem evertit.

(27) Mitiùs actum à *Carolo* cum *Deſiderio* Rege Anaſtaſius teſtatur; narrat enim, miſſos ad eundem Legatos, *qui conſtanter eum deprecantes adhortati ſunt, ſicut illis à ſuo Rege præceptum extitit, ut anteſatas, quas abſtulerat, Civitates, pacificè Beato Petro redderet.* Alteram etiam Legationem à mitiſſimo Francorum Rege ad *Deſiderium* directam, qua deprecabatur, *ut plenarias parti Romanorum faceret juſtitias*, idem Anaſtaſius ſubjungit. Prævertit etiam hiſtoriæ ordinem Sigonius; cùm enim miſſos *Caroli* excepit *Deſiderius*, jam à Romana ditione exceſſerat, deterritus minis anathematis, quod illi per tres Epiſcopos denunciandum *Hadrianus* conſcripſerat, niſi à ſuſcepto itinere abſtinuiſſet, ut nos docet Anaſtaſius.

(28) Valde hic temporum ordinem in Ravennatenſi Eccleſia perturbat, confunditque Sigonius; nec feliciùs annos hujuſmodi Archiepiſcoporum digeſſere Rubeus, atque Ughellus, qui tamen uſque ad annum 777. *Leonis* vitam produxere. Cl. Bacchinius menda hæc omnia ſuſtulit, institutâ accuratiori Chronologiâ. Itaque, *Leonem* obiiſſe tradit circa annum 779. *Joannem* 786., & *Gratioſum* circa annum 794. Quæ ad hæc comprobanda profert, vide in Agnelli Pontificali, Tomo II. *Rerum Italicarum* fol. 167.

continuato itinere cum ad Carolum perveniſſent, legationem renunciarunt. Tum Carolus Deſiderium per nuncios pertentavit, num quattuordecim millibus ſolidorum acceptis, ſatisfacere Pontifici vellet? Verùm ne ita quidem quidquam profecit. Itaque armis ſibi cogendum, qui voluntate obedire nollet, exiſtimans, Francorum Concilium advocavit, atque ad eos de poſtulato Pontificio, & tota re Longobardica retulit. Ibi nemo omnium extitit, qui non iniquè Deſiderium, perfidèque feciſſe, novamque ejus arrogantiam comprimendam, & Eccleſiæ primo quoque tempore opem ferendam eſſe cenſuerit. Quamobrem decreto bello ingentes ubique delectus agi, atque arma intentiore, quàm unquam antea, ſtudio expediri; ut facilè omnibus appareret, Francos ſe non ad Eccleſiam ſublevandam, ſed ad Longobardorum Regnum evertendum acciugere. Cum ad diem dictam omnes pedeſtres, equeſtreſque copiæ Genevam in Burgundia, jam ſeneſcente autumno, (29) conveniſſent, Carolus, explicato de ratione inferendi belli conſilio, exercitum in duas partes diviſit, quarum unam Bernardo patruo tradidit, eumque per montem Jovis præcedere ad ſaltus Alpium occupandos juſſit, cum altera ipſe per Ciniſium montem eſt ſubſequutus. Deſiderius contra ad certum harum rerum nuncium excitus, ſubitò cohortes aliquot ad eoſdem Alpium tranſitus inſidendos, eoſque validis munitionibus confirmandos miſit: deinde ingentem ex Forojulienſi, Beneventano, Spoletano, Etruſcoque Ducatu, totoque Regno collectum exercitum Auguſtam, & Taurinum contendere juſſit, eo conſilio, ut, ſi fortè Carolus ipſis perruptis Alpium faucibus in campos deſcendiſſet, illius impetum totius Regni viribus excipere non dubia ſpe victoriæ poſſet. Carolus, poſtquam ad Alpes appropinquavit, novos ad Deſiderium nuncios miſit, per quos oſtendit, ſe eandem, quam ſupra, pecuniam, ſi in officio vellet eſſe, daturum, &, ſi tres tantùm judicum filios obſides pro fide reſtituendarum Urbium tradidiſſet, exercitum inde ſubitò reducturum: ſimulque, ut, dum liceret, ſibi, ac rebus ſuis conſuleret, monuit. Poſtquam autem, reverſis cum irrito reſponſo legatis, ipſum de ſua pertinacia nihil remittere ſenſit, exercitum ad ſaltus promovit, ac conjunctis ibi caſtris, cum eos à Deſiderio teneri videret, expeditam militum cohortem per montes avios circunductam à tergo Deſiderium invadere imperavit. Quo proſperè facto, Deſiderius ad averſas Alpes caſtrametatus uſqueadeo extimuit, ut per noctem, relictis tentoriis, ac ſuppellectile, fugam arripuerit. Quod ſentiens Carolus cum toto exercitu Alpes ſubitò ſuperavit, atque eum propere inſequi cœpit, ac multos, dum effusè fugerent, interfecit. Variat hoc in loco hiſtoria; Gothifredus enim ſummo prœlio decertatum in campo inter Novariam, ac Papiam ſito cum maxima Deſiderii clade ſcribit, unde locus Mortariæ nomen acceperit. (30) Anaſtaſius verò, & Annonius, quibus crediďiſſe malis, Deſiderium ab Alpibus ſine ullo prœlio Papiam eſſe regreſſum. Deſiderius igitur ſummi prœlii vitare diſcrimen volens, ſeſe Papiæ muris incluſit: quam Urbem, proximo Aiſtulfi caſu admonitus, variis operibus, munitionibuſque firmaverat. Adalgiſus verò juſſu patris cum Berta, & filiis Veronam, Urbem munitiſſimam, & propè alteram Longobardorum Regiam, ſe recepit. Antequam Deſiderius ad Alpes procederet, Spoletanorum, & Reatinorum aliquot haud multum ſpei in re Longobarda ponentes ſe ſe Pontifici tradiderunt. Quippe ex ſingulis Civitatibus ſinguli Romam perrexerunt, & in Baſilica S. Petri coacti ad pedes præſentis ſe Pontificis proſtraverunt, atque in verba ejus perpetuam Eccleſiæ Romanæ fidem, obſequiumque jurarunt: deinde barbam, & capillum more Romano poſuerunt. Ubi verò nuncius eſt allatus, Deſiderium ab Alpibus eſſe depulſum, reliqui certatim confugientes eodem ſe ſacramento obligaverunt. Pontifex eximia moderatione uſus, Hildebrandum, Spoletanis approbantibus, Ducem dedit, ac Longobardis, qui Romam domicilii cauſſa migrare vellent, locum attribuit: qui inde vicus Longobardorum eſt appellatus. Spoletanos inde Firmani, & Auximates, Anconitanique, & Cives caſtelli Felicitatis ſequuti, eodem modo attonſi ſeſe Eccleſiæ dediderunt. Carolus, ubi Deſiderium ancipitem univerſi prœlii detrectantem fortunam vidit, patris exemplo Papiam obſidione circundedit,

cam-

(29) Excerpta Chronici Vulturnenſis apud Duchesnium Tom. 3. pag. 693. hæc habent. *Super Papiam Carolus Rex advenit, tempore Adriani Papæ, menſe Junio*. Etiam ex Anaſtaſio, qui in vita *Hadriani*, *Caroli Magni* iter, & geſta accuratè recenſet, clarè conſtat, non *ſeneſcente Autumno*, ſed vigente adhuc æſtate, *Carolum* in Italia conſtitiſſe. Poſtquam enim retulit *Deſiderii* fugam, ſtatim ac ex Alpibus deſcendit Francorum exercitus, ait à *Carolo* circumvallatam Papiam, in quam ſe receperat *Deſiderius*; dein, cùm intellexiſſet *Adalgiſum*, *Deſiderii* filium, Veronam profectum, illuc contendiſſe; ac demum Papiam reverſum, captâ Veronâ, ibidem per ſex menſium ſpatium fuiſſe demoratum, donec appropinquante Paſchali ſolemnitate Romam per Thuſciam properavit, ſeſe in ipſo Sabbato Sancto liminibus Apoſtolicis repræſentans. Paſchalis celebritas anno 774. in diem tertiam Aprilis incidit; cùm igitur *Carolus* ſub finem ſaltem Martii Romanum iter ſuſceperit, ut ex dictis patet, & ſex menſes obſidionis jam effluxiſſent, Papiam procul dubio oppugnare inceperat ſub finem Septembris, atque ideo multò ante *ſeneſcentem Autumnum* colligi pedeſtres, equeſtreſque copias ultra Alpes debuere, ut in Italiam deſcenderet; præcipuè cùm ex Anaſtaſio haud obſcurè eruatur, ſex menſes memoratos, non ab obſeſſa primùm Papia, ſed à capta Verona eſſe deſumendos. Sigonius, qui hujuſmodi Hiſtoriam ab Anaſtaſio deſcripſit, hæc minimè animadvertit.

(30) Vocatum tunc fuiſſe hoc Oppidum, ſeu Caſtrum, *Silva bella*, tradit Anonymus noſter Mediolanenſis in Diſſert. *de Italia medii ævi* fol. 125., ubi Corii, Alberti, Ortelii, aliorumque credulitatem notat, qui *Mortariæ* nomen eidem inditum ſcribunt ex commentitia hac cæde Langobardorum, laudatque Sigonium, qui Anaſtaſio, & Aimoino adhæret, narrantibus abſque ullo prœlio *Deſiderium* ex Alpibus Papiam, panico terrore in fugam compulſum, contendiſſe. *Mortariæ* nomen, nonniſi XI. ſeculo, invaluiſſe idem Anonymus colligit ex antiquo Calendario ibidem relato.

eamque, Hildegarde uxore, & filiis ex Francia evocatis, aſperrima hieme uſque ad diem Domini natalem perduxit: qui ini-
774 tium anni DCCLXXIV. erat futurus. Quo in caſtris celebrato, poſt aliquot dies obſidionem Bernardo commiſit, atque ipſe Veronam cum delecta militum manu ſeſe contulit. Verona premi cœpta, Adalgiſus diu ſe poſſe Caroli impetum ſuſtinere diffiſus, Urbe evaſit, atque in Græciam profugit. (31) Eo profecto, Veronenſes ſubitò Carolo deditionem fecerunt. Carolus Urbe potitus, Bertam, & filios in poteſtatem redactos in Franciam remiſit, ac ſummo honore habuit. Veronâ acceptâ, arma inde ad reliqua Tranſpadana oppida circumlata: rogatæque ſingulæ Civitates, num ſe dedere, an belli fortunam experiri mallent, haud magno admodum labore, victoris clementiam, potentiamque ſecutæ venerunt in ditionem. Inde ad Papiæ obſidionem eſt reditum, quæ una integram victoriam morabatur. Cum autem Carolus ſexto prope jam illam menſe circumſederet, jamque dies Reſurrectionis inſtaret, cupido invaſit, illum cum Pontifice celebrare, ac ſimul, quod diu optaverat, ſacra ipſa Apoſtolorum limina viſitare. Quare relicto iterum ad Urbis obſidionem Bernardo, atque Epiſcopis, Abbatibus, Judicibus, & militibus delectis aſſumptis, Romam iter inſtituit: ac Civitatibus obviam, quàcumque incedebat, effuſis, ipſumque lætis animis liberatorem, ſervatoremque Italiæ ſalutantibus, pridie Paſchatis ad Urbem acceſſit. Hac de re Hadrianus lætatus, ingenti ſibi honore Carolum putavit excipiendum, regem cum opibus præpollentem, tum & majorum beneficiis, & ſuis divinitus de Romana Eccleſia meritum. Ordo verò ejus honoris hic fuit. Primùm univerſi judices obviam ei ad millia paſſuum triginta profecti cum vexillis ipſum exceperunt: in quo ridendus eſt Blondi, Sabellici, & Platinæ error, qui triginta millia judicum obviam prodiiſſe falsò ex Anaſtaſio retulerunt: ac judices non pro magiſtratibus, ſed pro hominibus paullo honeſtioribus acceperunt: deinde ad primum lapidem univerſæ ſcholæ cum patronis, & pueris palmarum, olearumque ramos tenentibus, & laudes Caroli celebrantibus occurrerunt; extremum agmen cruces venerandæ clauſere, quas Regi non aliter, atque Exarchis, Patriciiſque quondam ſolebat, obviam miſit. Pontifex ſummo mane cum univerſo Clero, & populo ad Baſilicam Vaticanam conceſſit, cumque in gradibus cum Clero aſſidens expectavit. Carolus ubi cruces eſt conſpicatus, illico ex equo ſe venerabundus dejecit, eoque ſtratoribus Pontificis dato, cum ſuis judicibus reliquum iter pedibus in Vaticanum peregit; ubi verò ad gradus pervênit, ſingulis pium oſculum ferens ad Pontificem in ſummo ſedentem aſcendit. Ibi à Pontifice benignè exceptus, mutuis amplexibus, & gratulationibus initis, in Baſilicam eſt deductus, univerſo Clero Auctorem publicæ ſalutis, libertatiſque canente, *ac benedictum eſſe, qui veniret in nomine Domini*, certatim lætis vocibus acclamante. Poſtquam autem, proſequentibus Epiſcopis, Abbatibus, Franciſque Caroli comitibus, ad Confeſſionem venerunt, proſtrati ad terram omnipotenti Deo, Beatoque Petro de tanta victoria gratias omnes egerunt. Ea re perfecta, rogavit inde Pontificem Carolus, ut ſibi Urbem ad viſitanda templa voti perſolvendi gratia liceret inire; idque Pontifex annuit, accepto, datoque ſuper ſacroſancto Apoſtoli corpore ſacramento, neutrum neutri inſidias paraturum. Ingreſſus ergo cum Pontifice Baſilicam Salvatoris Lateranenſem adivit, ibique tantiſper fuit, dum operam baptiſmati Pontifex dedit; atque inde Vaticanum repetiit; poſtridie verò, qui dies Reſurrectionis illuxit, Pontificis accitu, judicibus, & militibus Romanis obviam miſſis, Urbem deintegro ingreſſus ad Baſilicam S. Mariæ ad Præſepe contendit, reque divina perfecta, cum Pontifice in Lateranum profectus hilariter cum eo eſt epulatus; tertio die Pontifex ſacris in Vaticano operatus Regi ipſi præſenti gratias agendas ampliſſima, atque ornatiſſima oratione curavit. Ibi beneficia Pipini, & Martelli erga Eccleſiam Romanam commemorata. Egregia familiæ pietas, fides, ac fortitudo magnificè collaudata, eaque cum inſigni omnium Francorum commendatione conjuncta. Carolum haudquaquam ab inſtituto patrio, avitoque degenerantem cum maximo popularium exercitu adverſus Eccleſiæ hoſtes tranſgreſſum, divino auxilio non minorem ſtatim felicitatis, quàm alacritatis ſuæ tuliſſe fructum; ſperari quoque intra paucos dies eventurum, ut cuncta illi Italia de toto confecto bello, captiſque hoſtibus gratuletur, quemadmodum nunc de iis, quæ acta ſunt, ingentes illi gratiæ & Italiæ, & Eccleſiæ nomine jure aguntur. Quarto ſacra in Baſilica S. Pauli, eodem præſente Rege, confecta. Quinto Pontifex Carolum cum ſuis Cleri, militumque judicibus in Baſilica Vaticana convenit, rogavitque, ut ſponſionem expleret, quam Pipinus Pater, & ipſe, & Carlomanus frater cum omnibus judicibus Franciæ apud Cariſiacum Stephano Pontifici fecerant. Qua re audita, Carolus ejus ſponſionis recitari tabulas juſſit, ac cognitas ſine cunctatione ipſe cum judicibus ſuis probavit. Ea verò complexa eſt, ut ſcripſimus, Exarchatum, & Pentapolim. Quo facto, Iterio ſcribæ ſuo præſenti mandavit, ut eam donationem nova altera cumularet, nempe addens Corſicam, Sardiniam, Siciliam, Territo-

(31) Ex ſuperiùs dictis, non rectè ad hunc annum adnotatur *Adalgiſi* fuga ex Urbe Veronenſi. Cùm enim Anaſtaſius aſſerat, *Carolum*, obſeſsâ Papiâ, ſtatim Veronam profectum, eâque captâ, moratum ſex menſibus in urgenda Papienſi obſidione, antequam ad Paſcha celebrandum Romam ſeſe conferret, nemo non videt, *Adalgiſi* fugam ad annum ſuperiorem 773. eſſe affigendam. Præterea duplex *Adalgiſi* fuga diſtinguenda eſt; altera, qua è Verona in Græciam ſe recepit ad Caſtram Epiri, *Chaonidem* appellatum; altera, qua Salernum deductus, intellecto Caroli Romam adventu, hoc anno, in Orientem perrexit. Hæc enim Agnellus refert in vita Leonis Ravennatis Antiſtitis, inquiens: *Adelgiſius, filius prædicti Regis* (Deſiderii) *unà cum exercitu ſuo, ante eum terga dedit, & in partes Chaonides fugit, & per aliquot dies Salerni commoratus, exinde, cum Karolus Romam veniſſet, timidus cum ſuis aliquantis fidelibus Conſtantinopolim perrexit.*

ritorium Sabinenſe, Ducatum Spoletanum, Tuſcumque Longobardorum unà cum cenſu, qui quotannis pro his Ducatibus Regi Longobardorum perſolvebatur, ſalva tamen ſuper eoſdem Ducatus regia ditione. Atque has donationis tabulas ſua, Epiſcoporum, Abbatum, graphionumque ſuorum manu ſubſcriptas ſuper Altare S. Petri, & in Confeſſione, ut teſtata ſacratis monumentis eſſent, depoſuit, ac ſolemni ſe, ſuoſque in eam rem jurejurando devinxit; aliaſque eodem exemplo per Apoſtolicum Scriniarium deſcriptas ſecum deportavit. Hujus donationis teſtis eſt Anaſtaſius in Hadriano, & Hadrianus ipſe in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos poſt miſſa, in qua hæc verba ſunt: *Carolus Dux Francorum, & Longobardorum, ac Patricius Romanorum Apoſtolicæ Dei Eccleſiæ ob nimium amorem plura bona in perpetuum obtulit poſſidenda tam provincias, quàm Civitates, ſeu caſtra, & cetera territoria. Et patrimonia, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Eccleſiæ reſtituit, cujus eſſe dinoſcebantur.* Eadem verò in tabulis Ludovici Caroli filii multò etiam apertius repetuntur; ex quibus etiam intelligitur, Ducatum Tuſciæ Longobardorum complexum eſſe caſtrum Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti caſtrum, Viterbium, Marchiam Tuſcanam, Populonium, Soanam, & Roſellas. (32) His rebus actis, poſt octavum diem Carolus Papiam in caſtra receſſit. Ibi cum expugnandæ munitiſſimæ Urbis, Rege ad omnia obſidionis incommoda induſtriè, ac naviter occurrente, ratio oſtenderetur, ſatiſque appareret, Deſiderium nullam ad deditionem venturum, quòd ſperabat, Urbe Regia conſervata, facilè ſe amiſſa omnia poſſe recuperare, perſeverare in obſidione decrevit. Jampridem ex magna rerum, quæ inveherentur, difficultate fœda fames, & ex fame gravis peſtilentia civitatem invaſerat, quæ duo mala non ſolùm incluſos, ſed etiam ſolutos homines ultima debilitare deſperatione conſuevere. Itaque cum Deſiderius averſos in luctum, mœroremque ab armis, & propugnatione non tam oppidanos, quàm milites ipſos videret, ad extremum conſilium neceſſarium magis, quàm utile deditionis cepit, ac ſe, uxorem, liberos, Regiamque in Caroli poteſtatem permiſit. Quo facto, omnes ſubitò Longobardi clementiam potius ejus experiri, quàm vim cupientes, ejuſdem ſe fidei dediderunt. Deſiderius amiſſo regno apud poſteros fuit illuſtrior, quàm aut Alboinus adepto, aut Autharis, & Agilulfus formato; tantum unius ei Caroli victoris virtus, & amplitudo gratiæ, honoriſque conciliavit. (33) Atque hic quidem finis regni Longobardorum in Italia fuit, (34) anno, poſtquam Italiam occupaverant, du-

cen-

(32) Anaſtaſius, ſeu quicumque fuerit Auctor vitæ Hadriani, ex quo Sigonius hanc hiſtoriam deſumpſit, ultra quam par eſt, donationem hoc anno à *Carolo* factam amplificavit, ut eruditi jam norunt. Rem univerſam, quæ ad liberalem erga Romanam Eccleſiam Regum Francorum munificentiam pertinet, plenis Diſſertationibus illuſtravere Anonymus Mediolanenſis laudatus fol. 33. & 36., quique de Comaclenſi, Florentino, ac Placentino dominio, poſtremis hiſce annis, libros in utramque partem ediderunt. Hadrianus Pontifex, cui procul dubio major adhibenda eſt fides, parciùs loquitur, nec additum à *Carolo* Pipinianæ Donationi quidpiam, præter Ducatum Spoletanum, teſtatur in Epiſtolis Codicis Carolini, ante annum 781. ad eundem Regem conſcriptis, ut Pagius ad hunc annum animadvertit, ſcribens, ex Hadriani Epiſtolis conſtare, Civitatibus, ac Provinciis, quas *Pipinus* Pater Apoſtolicæ Sedi conceſſerat, *Carolum* plurimas addidiſſe; ſed non omnes ſimul, neque hoc anno datas.

(33) Miſerrimæ conſolationis argumentum hoc eſt. Id ſanè illuſtrius videtur, quòd, amiſſo terreno Regno, faciliùs cœleſte conſequi potuit *Deſiderius*. Miſſus enim primò Leodium cum *Anſa* uxore in exilium, ac dein Corbejam, ibidem in vigiliis, & orationibus, & jejuniis, & multis bonis operibus permanſit uſque ad diem obitus ſui, ut ex Hepidanno, & Sangallenſi Monacho refert Mabillonius in Præfatione ad partem II. Seculi III. Benedict. num. 13. Fatetur tamen ibidem nullam apud Corbejenſes hujus rei memoriam extare. Citò mortuum *Deſiderium* Andreas Presbyter, à Menckenio editus, in Chronico refert.

(34) De anno capti à *Carolo Deſiderii*, deletique Langobardici Regni, nulla eſt inter Eruditos diſſenſio. De menſe tamen relatæ hujus victoriæ nihil ſecuri hactenus editum eſt à Scriptoribus. Pagius ad hunc annum num. 8., productis antiquis tabulis, eam contigiſſe tradit, *poſt diem nonum menſis Maji, ſed ante decimum tertium menſis Junii.* Ex Archivo Cœnobii S. Ambroſii Mediolani mihi lux affulſit, qua dubium omne diluitur, itaut eadem ſtatui tutò poſſit circa medium menſem Maji; id enim evincit Charta commutationis, quam mihi humaniſſimè obtulit ſæpe laudatus D. Laurentius de Georgiis: Data ea eſt *Mediolani, Anno Regni Caroli tertio, VIII. Kal Junii, Indictione XIV.* adeoque anno 776. Igitur ante diem 25. Maji anni 774. Regnum inierat *Carolus*; neque enim numerari tertius ejuſdem annus poterat, niſi ante illum diem ſecundus Regni annus expletus jam fuiſſet. Cùm verò ex precepto *Caroli*, vulgato à Mabillonio lib. 6. *de Re Diplomat.* tab. 25., dato *VII Idus Maji anno, Chriſto propitio, Imperii noſtri XIII., Regni verò in Francia XLV., atque in Italia XXXVIIII., Indictione VI.*, qua ſignatur annus 813. conſtet, die nono Maji, nondum à *Carolo* ſuſceptum Italiæ Regnum; alioquin XL. annus adnotari debuiſſet, clarè infertur, circa medium menſem Majum, Papiâ receptâ, ſumptum à *Carolo* Regis Italiæ nomen. Id etiam confirmant quamplures aliæ Chartæ autographæ in Tabulario Monaſterii S. Ambroſii Mediolani aſſervatæ, quas hic referre non vacat. Verum quidem eſt, *Carolum* appellatum fuiſſe *Regem Langobardorum* etiam ante Ticinenſis Urbis, ac *Deſiderii* deditionem, ut probat Epiſtola LV Codicis Carolini, ſcripta ab Hadriano, dum adhuc *Carolus* in obſidione Papienſis Urbis verſabatur, quæ hanc inſcriptionem præfert: *Domno Excellentiſſimo filio Carolo, Regi Francorum & Langobardorum, atque Patricio Romanorum, Hadrianus Papa*. Pagius nonnulla antiqua documenta producit ad hunc annum num. 10., quibus alteram Epocham *Caroli* in Italia regnantis ſtatuendam demonſtrat, eamque à menſe Aprili, aut etiam menſe præcedenti ejuſdem anni 774. deducendam tradit. Equidem neceſſitas hujus primæ Epochæ admittendæ luce clarior patet; ſed ego inſuper addo, eandem repetendam eſſe, non ab anno 774., menſe Aprili, aut Martio, ſed ab anno ſuperiore 773. ante undecimam Septembris diem. Extat namque in Archivo Monaſtico Ambroſiano Charta venditionis autographa, acta *Brixiæ anno Regni Caroli XXXV., & Pipini XXVII., die XI. Septembris, Indictione I.*, qua deſignatur annus 807.; numerari autem annus XXXV. *Caroli* tunc minimè potuiſſet, niſi ante undecimum Septembris

centeſimo ſexto, Chriſti verò ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quarto. Ceterùm Longobardorum imperium ſævum ab initio, atque impotens, poſt Chriſtianam religionem, Catholicamque fidem aſcitam mitius, ac benignius erat effectum. Teſtes ſunt rectæ leges eorum, quibus furta, latrocinia, rapinæ, cædes, adulteria ſeveriſſimè vindicantur, ac libertas, & fortunæ privatorum ſummo ſtudio conſervantur. Docent Templa magnifica, & Monaſteria ampliſſima, quibus pietatis ergo ipſi potiſſimum citeriorem Italiam exornarunt; Baſilicæ Epiſcopo- A rum, quas ampliſſimis præmiis honeſtarunt; inclyta oppida, quæ aut nova condiderunt, aut diruta inſtaurarunt; homines ſanctitate conſpicui, quibus honores eximios habuerunt; demum Pontifex ipſe, quem cum ditione opibuſque auxerunt, tum tanto cultu, ac reverentia proſecuti ſunt, ut, monente eo, regnum ipſum dimiſerint, Monachumque induerint. Hæc autem omnia decora nimia una dominandi, ac dilatandi regni libido corrupit ita, ut etiam faſtigio regio, & inveterata jam Italiæ dominatione exuerit.

diem anni 773. pro Rege habitus fuiſſet. Nec vehemens conjectura deeſt, qua autumare poſſimus, circa illud tempus, regium titulum aſſumptum à *Carolo* fuiſſe. Siquidem, captâ eo anno Veronâ, fugatoque Adalgiſo Rege, ac redactis in poteſtatem *diverſis ultra Padum Civitatibus*, ut idem Anaſtaſius teſtatur, jam aliquam Langobardici Regni partem *Carolus* occupaverat, unde meritò inſcribi potuit *Rex Langobardorum*. Nihilominus prima hæc Epocha rarò uſurpata fuit, ut paſſim Diplomata, & Tabulæ poſt victum *Deſiderium* confecta teſtantur.

Explicit Liber Tertius.

INCI

INCIPIT LIBER QUARTUS.

CAROLUS MAGNUS REX.

Regnum inde à Deſiderio ad Carolum, & à Longobardis ad Francos devênit, qui multò illuſtriora etiam, ac memorabiliora moderationis, & juſtitiæ monumenta ad commodum Italiæ, & dignitatem Eccleſiæ reliquerunt. Quod opus ut virtute, ac ſapientia Pipini, & Caroli inchoatum illorum deinceps perſecuti poſteri ſint, proximis libris expedire conabimur, quos regno Francorum in Italia deſcribendo dicavimus.

Victo, captoque Rege Deſiderio, & Longobardis omnibus in fidem, ac deditionem acceptis, Carolus regnum Italicum ſibi jure victoriæ vindicavit. (1) Quod ut novo præterea jure ſanciret, vetus, ut putabatur, Pontificis Gregorii decretum adhibuit. Quippe Modoëtiæ ſe per Archiepiſcopum Mediolanenſem corona redimiri ferrea voluit, atque, ut ita apud poſteros obſervaretur, inſtituit. (2) Ea res maxima fieri cœremonia conſuevit, quæ in Rituali antiquiſſimo continetur, qui Ordo Romanus vocatur. Perducto ſcilicet per Epiſcopos ex cubiculo in Templum, atque ad aram maximam Rege, Archiepiſcopus poſt ſolemnes aliquot precationes effuſas populum alloquutus interrogabat, num ſe tali Regi ſubjicere, atque illius mandatis, & juſſionibus conſtanti

A fide vellet obtemperare? Ubi verò populus ſe velle reſponderat, Regis caput, pectus, ſcapulas, atque ipſas brachiorum compages Oleo Sancto ungebat, Deum orans, ut & in bello gerendo, & in ſobole propaganda votis ejus annueret, ornato inde enſe, armillis, pallio, annulo, & ſceptro coronam imponebat, & per Chorum ductum in ſolio collocabat, atque oſculo pacis oblato, divinam inde rem faciebat. (3) Hæc tum Thomas Mediolanenſis Archiepiſcopus egit. Ex quo plurimum ei Eccleſiæ ſplendoris accrevit. His rebus Papiæ, atque Modoëtiæ actis, Carolus officii ſui eſſe duxit, Italiæ,

B cujus dominus, atque arbiter non ſolùm armis, ſed etiam legibus, erat effectus, Rempublicam ordinare. Quoniam autem commodius conſilio, & auctoritate Hadriani Pontificis ſe omnibus partibus conſulturum eſſe putavit, Romam ad conſilia cum eo communicanda iter intendit. Eo cognito, Hadrianus extemplo ſacros ex Italia proceres advocavit, &, cum Epiſcopi centum quinquaginta quatuor, Abbateſque plurimi conveniſſent, Carolum ſolemni occurſu Civitatis excepit, atque ad eòs de illius honoribus retulit. Viſum omnibus eſt, præſenti tempori convenire, ut Rex potentiſſi-

C mus, atque optimè cum patre, avoque de Romana Eccleſia meritus extraordinariis honorum afficeretur inſignibus. Itaque, univerſo procerum conſentiente conventu, decre-

(1) An hoc jus legitimum fuerit, acerrimè diſputatum eſt à recentibus Scriptoribus, qui de Comacli, Florentiæ, Placentiæque dominio controverſias agitavere. Adeatur Auctor plenæ expoſitionis Jurium Imperialium, atque Eſtenſium, qui cap. 2. Cœleſtinum Sfondratum, ac Vicentinum Petram, ambos Romana purpura decoratos allegat, contrarium aſſerentes.

(2) Altum eſt de hac re in vetuſtis hiſtoriis ſilentium, quas tamen plurimas hoc ævo in lucem eductas paſſim in omnium nationum collectionibus legimus. Cointius ipſe Gallicus Scriptor, id negat; Muratorius verò Tomo II. Anecdot. cap. 5. ulteriùs progreſſus, nullum ex Francis Regibus aut Mediolani, aut Modoëtiæ coronatum affirmat. Sanè à *Carolo M.* nec confirmatum *Gregorii I.* decretum, nec ſumptam fuiſſe peculiari celebritate Italici Regni Coronam, id valde probat, quòd, ut diximus, nemo ex tot editis jam Scriptoribus hæc retulerit; cùm tamen ſuſceptam Romæ ab eodem Cæſare Imperii Coronam fermè omnes enarrent; præcipuè, cùm, ut inferiùs deſcribit Sigonius, tanta ſolemnitas in Italica conferenda Corona adhiberetur, & mutati Regni conditio, tamque celebris Imperatoris novum decretum, proculdubio expoſcere meritò debuiſſent, ut à coævo aliquo, aut proximo Auctore in Annales hæc hiſtoria referretur. Cl. Juſtus Fontaninus in Differt. *de Corona Ferrea* cap. 3. hæc omnia tueri conatur hoc præſertim effugio, quòd *non omnes antiqui auctores Inſubres, aut exteri, qui ea memorare potuerunt, ad nos uſque pervenerint*. Hinc enim videtur innuere, poſſe aliquando à carie, & pulvere emergere Codicem, in quo iſta referantur, quemadmodum exemplo Corticis Modoëtienſis, donum oleorum hactenus incognitum à Gregorio Magno ad Theodelindam miſſum exprimentis, capite ſuperiori docuerat. Pace tamen tanti viri dixerim, hujuſmodi arguendi formulâ nimis probari. Siquidem omnia dubiæ fidei facta in tuto forent, cùm eadem rejicientibus reponi ſemper poſſet, evulgandum quandoque Scriptorem adhuc in tenebris latentem, qui ipſis adſtruat fidem. Haud ita ſenſit magnus ille Eccleſiaſticorum Annalium Parens Baronius, qui in hiſtoricis rebus hanc ſibi, aliiſque regulam ſtatuit, *quod à recentiori auctore in rebus antiquis abſque alicujus vetuſtioris auctoritate profertur, contemnitur*. Neque Cl. Fontanini ſententiæ favet, quod paulo ante præmittit, nempe *rerum memoratarum in antiquis auctoribus, quos Sigonius disertè, (licet generatim) laudavit, teſtimonium ſupereſſe*. Exteri enim Scriptores prorſus ſilent; inſubres, *Arnulphus*, atque uterque *Landulphus* nihil de Carolo Magno tradunt; hiſtoriæ verò Mediolanenſes, quæ id referunt, ſeculum XIII. minimè ſuperant, ac proinde rebus adeo remotis comprobandis, juxta Baronii regulam, ſufficere nequeunt. Abſit autem, ut hæc protulerim invidiâ, Injuriâque Mediolanenſis Eccleſiæ, ut adverſario ſuo exprobat Cl. Fontaninus; ſiquidem libentiſſimè amplecterer, propugnaremque, tamquam decertaturus pro aris, & focis, Patriæ decora, ac gloriam, ſi in ſecuro aliquo temporum illorum teſtimonio figi veſtigium poſſet. At, cùm veterum Scriptorum deficiat auctoritas, veritatis hiſtoricæ potior cuique cura eſſe debet, quàm dubii ſplendoris, quem quidem, ut traditionem per aliquot ſecula invaleſcentem aſſerere poſſumus, non ut legitimam, firmamque Hiſtoriam referre.

(3) Sigonius ex Ordine Romano mutuatus hæc fuit, quæ tamen communia ſunt, & in Regum omnium, etiam extra Italiam, coronatione adhibenda. Peculiarem pro Italica Corona Liturgiam, ante annos ferme ſexcentos in Mediolanenſi Imperatoris Henrici coronatione uſurpatam, ex Modoëtienſi MS. Codice deſcripſit Cl. Muratorius, eamque vulgavit loco ſuperiùs laudato cap. 17. quam vide.

cretum, ut Carolus Patricius Romanus eſſet; per ſingulas provincias Archiepiſcopos, & Epiſcopos inſtitueret, ita ut niſi ab eo laudarentur, & inſtituerentur, à nemine ſacrarentur; & ut Ponti'‹em eligeret, Sedemque Apoſtolicam ordinaret. (4) Ceterùm Patriciatus ordo, ac dignitas poſt Conſtantinum Magnum Romano in Imperio maximi, ac ſplendidiſſimi tituli fuit. (5) Epiſcoporum autem, quam dixi, inſtitutionem Inveſtituram illi vocarunt, eamque annulo, & baculo porrigendo perfici voluerunt. Pontificis porrò legendi jus videtur ad ſeditiones, & diſſidia Romanorum tollenda collatum. Hæc enim vetere labente diſciplina, atque ampliſſimi in terris honoris furente cupiditate comitia Pontificia recenti Conſtantini exemplo cum maxima omnium Chriſtianorum offenſione corruperant; cum nemo Romæ ſatis auctoritatis, aut opum ad ſeditiones, tumultuſque coërcendos haberet. Hoc autem jus legendi Pontificis Carolus Romanis eximia moderatione animi uſus, remiſit, eoſque comitia antiqua ratione per Clerum, Populumque habere, modò ſine tumultu, ambituque conceſſit.

His ille honoribus inſignitus eò inde alacrius formando regno, atque Italiæ conſtituendæ ſe tradidit. Primùm autem Apuliam, & Calabriam Imperatori, ſicut à victoria fuerat Juſtiniani, reliquit, quæ poſt à Normanis occupatæ in alterius regni formulam conceſſere, quod demum Neapolitanum eſt appellatum. Ducatum inde Beneventanum Aragiſo Deſiderii Regis genero, Spoletanum Hildebrando, Forojulienſem Rodgando permiſit, antiquo feudi jure erga ſe, quod erga Reges Longobardorum fuerat, conſervato. Exarchatum Ravennatem, Pentapolim, Ducatum Romanum, Tuſcum, & Campanum *jure, principatu, & ditione* ſibi retenta, Pontifici permiſit. Reliqua ipſe ſibi nomine regni retinuit. Id autem fuit, quodcunque Reges Longobardorum in Liguria, Æmilia, Venetiaque poſſederant, Tuſcia quoque citeriore, & Cottiis Alpibus attributis. Ea pars Longobardia, ſive, ut poſtea dixerunt, Lombardia, vocata. Exarchatus Romaniæ, ſive Romaniolæ nomine eſt appellatus. (6) Italia diviſa ejuſmodi deinde ejus adminiſtrationem induxit. Duces ipſos liberos juſſit eſſe uno tantùm regii feudi vinculo obligatos. Eo verò qui ſe obſtrinxerunt, ii ad annuum cenſum tale ſacramentum ſuſceperunt: *Promitto, me Domino meo Carolo, & filiis ejus fidelem futurum in tota vita ſine fraude, doloque malo*. Item: *Juro per hæc Sancta Dei Evangelia me in poſterum fidelem ei futurum, ut vaſſallum Domino, nec id quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in ejus detrimentum ſcientem.* Hoc autem juſjurandum ſi feſelliſſent, aut ſi ſine filiis deceſſiſſent, Ducatus ad alium transferebatur, eaque translatio, ut in Epiſcopis, & Abbatibus, Inveſtitura dicebatur. Atque hoc idem in ceteris vaſſallis, ſive feudatariis, ut Comitibus, Capitaneis, & Valvaſoribus obſervatum eſt. De quibus poſt pluribus, cum de regno à Germanis inito referemus, à quibus hæc omnia inſtituta perfecta ſunt. Porrò autem Populos, ac Civitates in regno ſitas ita gubernare inſtituit. Regni limites, atque oppida Comitibus adminiſtranda commiſit, atque eis omnem publicam, & privatam juriſdictionem mandavit. Limites marchas vocarunt; unde Præfecti limitum marcharum Comites, ac Marchiones dicti. Extra ordinem autem legatos quoſdam in regnum majore, quàm Comites, cum poteſtate miſit, quos Miſſos vocavit. Singularum Civitatum agros ſuperiore Longobardorum imperio confuſos, aut inter populos ab antiquo litigioſos pro ſuo judicio, ut quidque poſtulatum eſt, terminare inſtituit, eoſque ferè aut montibus, aut paludibus, aut fluminibus circumſcripſit. Civitates item in verba Regis jurare inſtituit, atque in jurejurando hæc verba adjicere: *Et vitam, membrum, mentem, & rectum ejus honorem ſervaturum*. Feudatariis autem, Civitatibus, Eccleſiis, ac Monaſteriis certa tributorum genera impoſuit, foderum, paratam, & manſionaticum appellata, quæ advenienti potiſſimum in Italiam Regi perſolverent. Quæ deinde pro ipſius, & ſucceſſorum ejus benignitate aut ex parte levata, aut in totum remiſſa ſunt. Epiſcopis, & Abbatibus veteres Eccleſiarum, ac Monaſteriorum poſſeſſiones à Longobardis, aliiſve ante conceſſas, rogatus à ſingulis confirmavit, ac pro cujuſque meritis novas indulſit. Et, ut libertatis ſpeciem aliquam præbuiſſe Italiæ videretur, quoties in Italiam venit, conventus Epiſcoporum, Abbatum, ac Procerum Italicorum habere inſtituit, & cum iis res regni graviſſimas Francorum inſtituto communicavit. Idem legem etiam Salicam in Italiam intulit. Erat autem Salica idem, quod Francica. Siquidem Franci Orientales Salii appellati. Ita ab hoc tempore tribus Italia legibus vixit; Romana, Longobarda, & Salica. Obſervatum eſt autem, ut qua quiſque lege vivere vellet, profiteretur, atque ex ea jus illi diceretur. Quam conſuetudinem Italia inde uſque ad Lotharii Secundi, Imperatoris tempora conſervavit. (7) Atque his ferme rebus inſtitutis,

Ca-

(4) Commenticiam hanc Synodum explodunt Baronius, & Pagius ad annum 774., & 964., necnon Petrus de Marca lib. 8. de Concordia cap. 12, ubi & Sigebertum, quem ſecutus eſt Sigonius, hac in re corruptum evincit, genuina ejuſdem editione à Miræo curatâ, & validiora, quàm Baronius, argumenta producit ad hanc Synodum evertendam, quæ procul dubio à Schiſmaticis conficta eſt in Henriciano contra Eccleſiam diſſidio.

(5) De origine, dignitate, atque juriſdictione Patriciatus, integro capite vigeſimo tertio libri I. egregiè diſſerit auctor Apologiæ pro Imperiali in Placentiam dominio. Plura de Patriciatu jam protulit Struvius in hiſtoria Germaniæ Diſſert. VII. §. XXV., in adnotationibus. Ritus in Patriciorum promotione adhibitos, & indumenti formam exhibet Eckhartus Tom. I. Rer. Franc. pag. 628.

(6) Sigonium ſummopere laudat auctor Diſſertationis Chorographicæ Italiæ medii Ævi num. XI., quòd, inter neotericos Scriptores, unus propemodum Italiæ conditionem ſub Langobardis, ac Francis Regibus diligentiſſimè deſcripſerit. Plura tamen ipſe aut emendat, aut illuſtrat, in immortalis gloriæ opere memorato.

(7) Sigonii auctoritas, qui hoc idem confirmat ad annum 1137., plures Scriptores in eam ſententiam traxit, ut crederent Langobardicas Leges à Lothario II. fuiſſe abrogatas. Id egregiè refutavit Cl. Muratorius in eruditiſ-

A Carolus Papiam ſe retulit, ibique valido præſidio relicto, ac Deſiderio cum uxore ſecum abducto, revertit in Franciam. Eodem anno Veneti, qui æſtuaria tenebant, cum uni adhuc tantùm Epiſcopo Metamaucenſi paruiſſent, novum Epiſcopum in Inſula, quæ Olivola, aut Caſtellum dicebatur, Hadriani Pontificis auctoritate inſtituêre, atque ei proximas Inſulas Geminum, Rivoaltum, Luprum, & Dorſum durum ſubdidere. Clero inde, ac Populo ad Concilium advocato, Obelerius eſt creatus, (8) qui à Duce inveſtitus à Patriarcha conſe-
775 crationem accepit. Anno inde ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, Indictione XIII., Conſtantinus Imperator diem ſupremum
B obivit. (9) Leo filius, cognomento Porphyrogenitus excepit imperium. Ad hunc Imperii initio Adalgiſus, qui fuerat Rex Longobardorum, acceſſit, (10) & benignè exceptus, Patriciatus dignitatem obtinuit. Nemini dubium videbatur, quin Italia inſigni Caroli victoria pacata, & conſtituta bello, dum Francorum florentia tum arma vigerent, eſſet vacatura. Quod ne eveniret, Longobardi Duces, qui ab eo relicti fuerant, impedimento fuerunt, qui imperii ſummam Longobardo nomini ademptam, & ad Francos translatam indignè paſſi, ac vetere libidine dominandi accenſi
C res moliri novas nunquam deſtiterunt. Inprimis Rodgandus Forojulienſium Dux, proximis ſolicitatis ad defectionem Civitatibus, magnos motus excivit. Quos Carolus cum à bello Saxonico in Franciam reverſus audiſſet, armis putavit vindicandos, haud dubiè intelligens, ſi res hæc impunè Rodgando foret, brevì ſe totam Italiam, gliſcentibus in dies defectionibus, amiſſurum; ſi fortiter incœptis occurreret, neminem non ultro in officio permanſurum.
(11) Ita Nataliciis in Alſatia celebratis, 776
cum firmiſſimo exercitu Alpes ſuperavit, ac rectà in Forumjùlium ire perrexit. Eò cum veniſſet, moram nullam interpoſuit, quin ſubitò acie cum hoſte confligeret. Fuſo, fugatoque exercitu, Rodgandus captus, &, quòd Regnum affectaverat, ultimo ſupplicio affectus. Civitates, quæ defecerant, cum ſe dederent, facilè veniam impetrarunt. Tarviſium inde ad paſcha celebrandum profectus, Ducatum Forojulienſem Regno attribuit, ac Comitibus ſingulas Civitates adminiſtrandas dedit: atque inde ſe recepit in Franciam. (12) Per eoſdem dies Leo Imperator Conſtantinum filium Imperii conſortem ſibi aſcivit, atque ei coronam de more impoſuit. (13) Eodem etiam anno Paulinum Patriarcham Eccleſia Aquilejenſis adepta, Joannem verò octavum Archiepiſcopum Ravennas. (14) Quieta inde ab armis per multos annos Italia fuit.
Poſtero, Carolus, Saxonibus, qui rebella- 777
verant, in Germania domitis, omnium Sa-

ditiſſima Præfatione ad eaſdem Leges, editas Tomo I. p. II. *Rerum Italicarum*. Porrò etiam in noſtris Archivis frequentes leguntur Chartæ contractuum, longè poſt hujus Lotharii tempora ſcriptæ, in quibus antiquo more ea formula adhibetur: *Ego N. N qui profeſſus ſum lege vivere Langobardorum*. Quo circa etiam poſt Lotharium II., viguiſſe in Foro has Leges dubitare non poſſumus.

(8) Vitam hujus Epiſcopi, qui *Obealtus*, *Obellatus*, & *Obelengerius* appellatur, vulgavere in Patriarchis Venetis Additores adnotationum in nova Ughelli editione, ex manuſcriptis collectaneis Angeli Mariæ Veneti; eam autem, licèt nonnullis hiſtoricis
D mendis inſperſam, plurimi faciendam cenſent, cùm nulla alibi de hiſce Præſulibus notitia reperiatur.

(9) Theophanes apertè ſcribit *Indictione XIV*, nec alia eſſe poterat, cùm *Conſtantinus Copronymus* in navi perierit, tertio decimo die menſis Septembris, cujus Calendis, *XIII. Indictio* expiraverat.

(10) Anno ſuperiore 774. menſe Aprili, quo *Carolus* Romam pervenerat, *Adalgiſus* Conſtantinopolim adiit, ut ex Agnello ſuperiùs adnotavi.

(11) Non una hæc cauſſa fuit, cur in Italiam *Carolus* remearet. Ex Epiſtolis Codicis Carolini 54. 58. 59. & 63. conſtat, miſſis nunciis invitatum fuiſſe *Carolum* ab *Hadriano*, ad Italiam repetendam, ut compeſceret
E *Leonem* Archiepiſcopum Ravennatem, qui plures Eccleſiæ Urbes occupaverat, ac etiam Pentapoli imminebat. Præterea *Hildebrandus* Dux Spoleti, contra *Caroli* donationem, Eccleſiæ ſubdi renuebat. Inſuper *Aragiſus* Dux Beneventi, & *Reginaldus* Dux Cluſinus ſecreta agitabant conſilia, ut *Adalgiſus Deſiderii* filius in Langobardicum Regnum reſtitueretur. Ob hæc omnia reditum in Italiam *Carolus* maturavit.

(12) Hæc Regino in Chronico ad hunc annum. Ommittit Sigonius enarrare, quòd *Leo* Ravennenſis Antiſtes, cōtra quem *Hadrianus Carolum* ſolicitaverat, ut in Italiam rediret, inſcio Summo Pontifice, ad eundem Carolum profectus, dum in Forojulienſi Ducatu degebat, ipſum officioſis verbis demulſerit, ſibique conciliaverit. De hoc enim conqueritur Hadrianus in Epiſtola 53. Codicis Carolini. Cæterùm in hac Sigonii narratione animadverti debet, *Carolum* Francis quidem Comitibus Civitates regendas dediſſe, Forojulio tamen excepto, cui *Marcarium* Ducem conſtituit, ut adnotavit etiam Eckhart in Comment. Rer. Franc. ad hunc annum.

(13) Id peractum, *magna Paſchatis Dominica*, quod hoc anno celebratum eſt die 14. Aprilis, Theophanes tradit.

(14) De Paulino, Sanctis adſcripto, agit Bollandus ad diem XI. Januarii. Incertum autem eſt, quo anno Patriarchalem ſedem Aquilejæ obtinuerit. Extat Diploma *Caroli Magni* ad eundem datum, cùm adhuc Grammaticam doceret, quod juxta Cointii, ac Pagii calculum cum anno 776. convenit; juxta verò Cl. Fontaninum in annum 781. eſſet differendum, ut in adnotationibus ad Patriarchas Aquilejenſes novæ editionis legitur col. 35. num. 1. Veriorem tamen eſſe Cointii & Pagii ſententiam colligo ex Monacho Sangallenſi lib. 2. *De Geſtis Caroli Magni* num. 27., juxta editionem Caniſii à Baſnagio curatam vol. 2. parte ſecunda: Is enim teſtatur, Carolum Magnum, cùm progreſſus eſſet in Urbem Furiolanam (ideſt Forojulienſem) inveniſſe Epiſcopum illius Civitatis, ſeu Patriarcham, occaſui vitæ appropinquantem, atque ad eundem *viſitandi gratia* properaſſe; in eadem autem regione demoratum fuiſſe, *donec Epiſcopo decedente, dignum* ei ſubſtitueret. Expeditio Caroli in Forojulienſem provinciam contra Rotgandum, juxta Annales Francicos, contigit hoc ipſo anno 776, quo illam refert Sigonius; Itaque, cùm hujus expeditionis tempore Patriarchæ Forojulienſi, qui procul dubio erat *Sigualdus*, ut ex Aquilejenſium Patriarcharum catalogis conſtat, ſubſtitutus fuerit *Paulinus*, Diploma Caroli ad eundem adhuc Grammaticam docentem dari non potuit anno 781. Hinc etiam Ughellus eſt emendandus, qui *Siginaldi*, ſeu *Sigualdi*, mortem ad annum 774. refert. Plura in hanc controverſiam egregiè diſputata vide in Diſſert. de Schiſmate Aquilejenſis Eccleſiæ P. Bernardi Mariæ de Rubeis cap. XXI. Quod ſpe-

Saxonum ad res eorum conſtituendas con- A
778 ventum habuit Pardebrunnæ. (15) Sequen
ti, Veneti Mauricio Duci, ut Joannem fi-
lium ſibi collegam aſciſceret, conceſſerunt,
ac tum primùm inſtituto exemplo Duces
duos habere cœperunt. (16) Eo anno Ca-
rolus & in Hiſpania, & in Saxonia proſpe-
rè dimicavit. Quibus rebus auditis, Hilde-
brandus Dux Spoletanus, ſimul Rodgandi
caſu exanimatus, ſimul Caroli proſperitate
permotus, hominem extraordinariis hono-
ribus ſibi colendum putavit, qui opibus
779 extraordinariis eſſet inſtructus, ac proximo
vere ad eum Compendii commorantem ac-
ceſſit, (17) & muneribus eximiis latis ſe
ad ejus nutum præſto eſſe, futurumque B
oſtendit, & liberaliter ab eo tractatus di-
780 ſceſſit. Annus inde ſeptingenteſimus octo-
geſimus res duas memorabiles attulit, mor-
tem Leonis Imperatoris, & adventum in
Italiam Caroli Regis. Leo, cum patris
exemplo in eos, qui ſanctis dediti imagini-
bus eſſent, inclementius ſe geſſiſſet, per
menſem Septembrem interiit. Imperium
puer Conſtantinus Porphyrogenitus unà cum
Irene matre excelſi animi, ſummique con-
ſilii femina adminiſtrare perrexit. (18) Ca-
rolus autem, cum videret, ſe aſſiduis Saxo-
niæ, atque Hiſpaniæ bellis implicitum haud
facilè Italiam tueri, aut retinere in officio
poſſe, niſi Regem illi traderet, qui præſens C
jura præſentibus diceret, ac domeſticos,
externoſque hoſtes præſentium armorum
terrore comprimeret, Pipinum majorem
natu filium regni ſibi ſocium deſtinavit.
Itaque poſtquam è Saxonia rediit, labente
jam anno, comitibus Hildegarde uxore, &
Pipino, ac Ludovico filiis ſumptis, in Ita-
liam iter inſtituit: (19) atque ante Natali-
cia domini Papiam pervenit. Nataliciis inde 781
regio apparatu cum Thoma Archiepiſcopo
celebratis, ſe ſe ad res regni conſtituendas
convertit, ac frequenti ſacrorum, profano-
rumque procerum conventu coacto, ex eo-
rum ſententia leges, quæ nunc quoque le-
guntur, tulit, eaſque Kalendis Martiis pro-
mulgavit: *Ut Archiepiſcopi, & Epiſcopi ea
jura haberent, quæ legibus ſancta eſſent, mo-
naſteria ea diſciplina tenerentur, quâ à patri-
bus fuiſſent obſtricta*: reliqua inde ſunt de
homicidiis, latrociniis, & perjuriis punien-
dis, & de jure à Comitibus, & Vaſſis do-
minicis benignè reddendo. (20) Statu Ita-
liæ ſatis, ut res tulit, in præſens formato,
Romam inde ad coronandum Pontificis
manu Pipinum acceſſit. Proficiſcentem Epi-
ſcopi, ac Civitates eximiis honoribus co-
luerunt, ac certatim opportuna rebus quiſ-
que ſuis privilegia petierunt. Nec minore
animi alacritate eundem Romæ Pontifex
Hadrianus excepit, haudquaquam veterum,
& novorum erga Eccleſiam beneficiorum
ejus oblitus. Itaque petenti, ut filios Re-
ges appellaret, nihil ejus ſtudio abnuit:
dieque ei officio celebrando indicta, quæ
Dominicæ Reſurrectioni eſt conſecrata,
magna omnium, qui frequentes aderant,
approbatione, ac lætitia Pipinum Italiæ, &
Ludovicum Aquitaniæ Reges inunxit, &
Pipinum alterum ſacro lavacro tinctum de
fonte ipſo levavit. Quibus rebus actis,
Papiam inde eſt reditum. Ibi à Thoma Ar-
chie-

ſpectat ad Ravennatem Eccleſiam, *Leo* Archiepiſcopus per triennium ferme eidem adhuc præfuit, mortuus circa annum *779.*, quemadmodum Bacchinius docet in Agnelli Pontificali.

(15) Bellum hoc Saxonicum anno ſuperiore confectum eſt. Conventum autem eo anno habuit *Carolus* Vormatiæ, ut ex Francicis Annalibus tradit Pagius ad annum *776.*, qui plura de conventibus *Caroli* eruditè ibidem docet. Conventus, hoc anno, Paderbrunnæ celebratus, primus fuit in ea Urbe; quid in eo actum ſit, Annales Francici apud Ducheſnium docent. D

(16) Andreas Dandulus in editis Chronicis hæc ad annum *777.* refert, ſubjungitque, Venetos peſſimæ rei exemplum ſucceſſoribus reliquiſſe.

(17) Eginardus in Annalibus ad hunc annum tradit, jam antea è Compendio receſſiſſe *Carolum*; occurriſſe autem ei *Hildebrandum* Ducem Spoletanum *cum magnis muneribus in Villa VVirciniaco, quem & benignè ſuſcepit, & muneribus donatum in ſuum Ducatum remiſit*.

(18) Theophanes diem octavum Septembris *Leonis* morti aſſignat; decimum autem annum ætatis tunc agebat puer Conſtantinus, non duodecimum, ut per errorem in Pagio legitur ad hunc annum num. 1.; cùm ex Theophane & ipſe referat, natum Conſtantinum anno *771*, die XIV. Januarii. E

(19) Primus ex duobus hiſce Liberis, quos *Carolus* in Italiam duxit, non *Pipinus*, ſed *Carolomannus* vocabatur, teſte Auctore Appendicis ad Chronicon Nibelungi, apud Ducheſnium, qui hæc habet. *Anno DCCLXXXI. Perrexit Carlus Rex Romam, & baptizatus eſt ibi filius ejus, qui vocabatur ei Carlomannus, quem Hadrianus Papa mutato nomine vocavit Pipinum, & unxit in Regem ſuper Italiam, & Fratrem ejus Hludovicum ſuper Aquitaniam, & ibi deſponſata eſt Rottrud filia Regis Conſtantino Imperatori*. Errat quoque Sigonius, dum narrationem hanc proſequens ait; *Pipinum alterum ſacro lavacro tinctum* ab Hadriano. Pipinum enim, quem ex Concubina ſuſceperat Carolus, una cum altero filio Carolo, VVormatiæ reliquit, ubi Placitum habuerat, antequam Romanum iter aggrederetur, id teſtante Annaliſta Moiſſiacenſi, & Appendice Chronici Nibelungi. Sigonius malè intellexit Reginonem, à quo hanc hiſtoriam deſumpſit; is enim ait: *Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXI. Carolus iter pergens celebravit Paſcha in Roma, & ibi baptizatus eſt filius ejus Pipinus ab Hadriano Papa, qui & ipſe eum de ſacro fonte ſuſcepit, & duo filii ejus à ſupradicto Pontifice uncti ſunt in Reges.* His autem verbis dilucide indicatum cenſuit, tres filios fuiſſe ductos Romam à Carolo. Attamen minimè animadvertit, ſtatim à Regimone ſubjungi, *idem Pipinus ſuper Italiam, Ludovicus ſuper Aquitaniam*, quo ſcribendi modo indubium fit, eundem *Pipinum*, ſacro è fonte ab Hadriano ſuſceptum, fuiſſe etiam inunctum Regem Italiæ. Cæterùm Carolus verè ſub finem hujus anni Ticinum pervênit, ac inde Romam profectus eſt, ubi Paſcha anno ſequenti celebravit, ut Annales Francici, & Regino narrant.

(20) Nullum de hujuſmodi Conventu, hoc anno Papiæ celebrato, verbum legitur in Balutio, Pagio, aliiſque Francis Scriptoribus. Capitulare *Caroli M.*, in quo iſta à Sigonio adnotata ſtatuuntur, editum eſt anno Regni ejuſdem XI. An verò hæc Epocha deſumenda ſit à Regno Francico, an à Regno Langobardico, in dubium revocatur. Cl. Muratorius in adnotationibus ad Leges *Caroli M.* recuſas Tom. I. *Rerum Italicarum* Parte II. credendum ait, habitum fuiſſe iſtud Concilium in Francia anno *779.*, hoc eſt anno XI. Regni Francici, ac deinde illius decreta Langobardicarum Legum corpori addita ex ipſius *Caroli* præcepto; eidem autem interfuiſſe Italicos quoque Epiſcopos, & Proceres veroſimile cenſet. Palutius quoque id refert ad annum *779.* in Capitularibus Regum Francorum.

chiepiſcopo eadem opera renavata. Nam & Pipinum Modoëtiæ, exemplo jam à Carolo inſtituto, Ferrea Corona donavit, & Giſlam filiam de eodem fonte ritu Chriſtiano ablutam ſuſcepit. (21) Atque his rebus actis, Italiâ Pipino Regi commendatâ, receſſit in Franciam.

Idem CAROLUS *cum* PIPINO *Filio* REX.

Regno Pipini mirificè univerſa lætata Italia eſt, habituram ſe domi ſentiens, à quo jura commodè poſceret, & per quem externos etiam Hunnorum, & Sarracenorum impetus utrinque à terra, & à mari imminentium propulſaret. Itaque coronationi ejus lætiſſima, ac frequentiſſima affuit. Neque verò Pipinus alacria gratulantium populorum ſtudia faſtidivit, verùm cum univerſis, & ſingulis fide, officioque certavit. Quare cum Italiam publicis operibus ad cultum Civitatum inſtruxit, tum eandem legibus ad ocii fructum ſalutaribus temperavit. Ut Caroli, ſic Pipini extant leges poſt frequenti Epiſcoporum, Principumque conventu perlatæ, de reſtaurandis, & ordinandis Eccleſiis; de Monaſteriis, & Xenodochiis reparandis; de pontibus, & viis reficiendis; de Romipetarum ſecuritate præſtanda; de jure à Comitibus, Comitumque judicibus dicendo. De fugitivis porrò ſic ſcriptum eſt: *Unuſquiſque judex ſtudeat inquirendis ſervis, & ancillis fugientibus. In Auſtria, Neuſtria, Æmilia, Tuſcia, & per omnia maris litora perquirantur.* Item: *Qui ex partibus Beneventi, Spoleti, Romaniæ, & Pentapolis confugium faciunt, ad propria loca reſtituantur.* (22) Dum autem is in Italia fuit, Ravennæ plerunque egit, aut vetere Urbis amplitudine, aut certè navalis rei adminiſtrandæ opportunitate inductus. Se-
782 quenti anno Joannes poſt Mauricii patris obitum ſolus Ducatum Metamauci obtinuit:
783 & poſt annum Mauricium filium conſenſu populi ſibi collegam cooptavit. (23) Quie-

te per novum creatum Regem Italiæ parta,
(24) poſtero anno principium quoque factum eſt concordiæ inter Eccleſiam Con- 784
ſtantinopolitanam, Romanamque conciliandæ, quæ multos jam ante annos propter cultum Sacrarum Imaginum capitali inter ſe odio cœperant diſſidere. Paulus Patriarcha Conſtantinopolitanus repente morbo oppreſſus ultro ſedem reliquit, atque attonſus in Monaſterium ſe S. Flori conjecit. Hoc cognito Irene cum Conſtantino filio ad eum triſtis acceſſit, & cauſſam hujus facti quæſivit. Cui ille ſuſpirans: Utinam, inquit, nunquam in Sacerdotii ſede ſediſſem, Eccleſia Dei tyrannide oppreſſa, & à reliquis ſedibus Catholicis ſegregata, ac diris, deteſtationibuſque devota: rogantique iterum, ut ſenſum animi ſui diſertius aperiret: Niſi Concilium generale advocetur, inquit, atque Sanctarum cultus Imaginum revocetur, ſpes nulla ſalutis relinquitur. Tum illa: Atqui, inquit, cur tu Patriarcha deſignatus Imaginum deſpicientiæ ſubſcripſiſti? Et hoc eſt ipſum, reſpondit, quo valde diſcrucior, precorque Deum, ne debitas à me repetat pœnas, quòd hucuſque tacitus tulerim, & veſtri timore veritatem non pateſecerim: atque his dictis, haud inde multò poſt migravit è vita. Irene autem Senatu, ac populo convocato, de novo creando Antiſtite retulit, ac Taraſium à ſecretis nominavit, virum probitatis, ac prudentiæ ſingularis. (25) Verùm is inexpiabile diſſidium duarum Eccleſiarum cauſſatus, nunquam ſe honorem illum accepturum affirmavit, niſi Concilium ad eas reconciliandas indiceretur. Quod cum Auguſta, & populus promiſiſſent, Taraſius Sacerdotium accepit, atque VIII. Ka- 785
len. Januarii conſecratus, &, ſynodica de more, & fidei ſuæ confeſſione Romam miſſa, ab Hadriano Pontifice eſt approbatus. Scripſit etiam Irene ad Pontificem, rogans, ut legatos ad generale Concilium mitteret, quod ipſa concordiæ cauſſa Conſtantinopoli habere deſideraret. (26) Quibus literis lectis Hadrianus exhilaratus extemplò legatos

(21) De Giſlæ Baptiſmo, à Thoma Archiepiſcopo ſolemniter collato, meminere Annales Francorum, & vita Caroli Magni apud Ducheſnium, nec non Eginardus, Regino, aliique antiqui Scriptores, in quorum tamen monumentis ne verbum quidem occurrit Coronæ Italicæ à *Pipino* Modoëtiæ ſuſceptæ. An hoc credi facilè debeat, in tanto veterum Scriptorum ſilentio, minùs celebria narrantium, Eruditi judicabunt.

(22) Leguntur hæc in Capitularibus Regum Francorum à Balutio editis Tom. I. pag. 533. Leges tamen à *Pipino* Rege ſtatutas ad annum 793. refert idem Balutius. Eaſdem accuratis commentariis illuſtravit unà cum cæteris Langobardicis Cl. Muratorius, parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum*, pag. 118.

(23) Seriùs acta hæc eſſe refert Dandulus lib. 7. cap. 13. inquiens. *Joannes Dux, ſolus Ducatum tenuit anno Domini DCCLXXXVII. Hic poſt obitum Genitoris ſolus in Methamauco ſceptrum tenuit, qui verbo & opere Patri diſſimilis, commoda patriæ non bene tractavit, pernicioſumque ſuſcepit exitum.* De filio autem ejuſdem *Mauritio* inferiùs ad annum 792. ſcribit: *Per idem tempus, Joanne Duce Venetiarum annuente, Mauritius natus ejus, conſors, & poſtea ſucceſſor Ducatus, laudatus eſt.*

(24) Hoc anno Carolus Magnus in Germania degens, Leges pro Italis tulit *De Xenodochiis; Eccleſiis Baptiſmalibus; Advocatis Sacerdotum; Diverſis generibus hominum, qui in Italia commanent* &c., eaſque in hac Provincia promulgandas *Angilberto, Primicerio Palatii Pipini Regis* commiſit. Edidit hoc *Capitulare* Balutius Tom. I. pag. 257., ſed illud malè anno 793. affixit. Siquidem conditas fuiſſe à Carolo has Leges, *poſt Hildegardis Reginæ obitum*, in earumdem fronte ipſemet adnotavit; certum autem eſt, *Hildegardem* Caroli uxorem obiiſſe hoc anno, in Vigilia Dominicæ Aſcenſionis, ut conſtat ex Caroli Magni Diplomate, in *Villa Theodonis* expedito, pro Mettenſi Sancti Arnulphi Cœnobio, quod genuinum & optimæ notæ à ſe inſpectum teſtatur Mabillonius *de Re Diplomat.* lib. 2. cap. 26. num. 4. Eaſdem has Leges inſeruit Pipinus ſuo *Capitulari* edito anno 793. poſt pacatam ſeditionem Italicam, ut ex Balutio ſuperiùs jam monui. Sigonius novit has *Leges*, ſed earum nec Auctores, nec tempora accuratè diſtinxit.

(25) Sanctorum albo adſcriptus eſt *Taraſius*, ejuſque vitam, ab Ignatio Epiſcopo coævo deſcriptam edidit Bollandus ad diem XXV. Februarii. Hanc Hiſtoriam hauſit Sigonius à Theophane, qui eam ad præſentem annum luculenter exarat.

(26) Has Literas recitat Baronius ad hunc annum. *Conſtantinus* autem Imp., & *Irene* Auguſta petebant, ut Hadrianus ipſe Summus Pontifex Conſtantinopolim proficiſceretur, quòd ſi venire non poſſet, mitteret Legatos.

tos deſtinavit Petrum Vicedominum Eccleſiæ, & Petrum Abbatem S. Sabæ, viros pietate, atque eruditione inſignes. Evocati etiam Patriarchæ Antiochenus, & Alexandrinus, cum ipſi venire non poſſent, legatos
786 miſerunt. Itaque proximo anno, cum Epiſcopi omnes juſſu Imperatorum acciti adveniſſent, ſimul cum Pontificis, & Patriarcharum legatis in Baſilica Apoſtolorum VI. Idus Auguſti, (27) nona Indictione, conſederunt, ac Sanctorum Patrum ſcripta relegere, eaque invicem objicere veritatis eruendæ cauſſa in conſpectu Imperatorum cœperunt: verùm armatis hominibus nuper à Conſtantino avo corruptis fœdo cum tumultu in templum ſe inferentibus, & cædem Catholicis, ni quieſcerent, intentantibus, nihil profecerunt. Interim refloreſcentibus Pipini prudentia, atque juſtitia Italiæ rebus, novum bellum intervênit, quod optatum Italicorum ocium interrupit. Aragiſus quippe Dux Beneventanus ſuperbia elatus defecit. Superbiæ ejus illud certo fit argumento, quòd ultro novo titulo ſe pro Duce Principem appellari, & ab Epiſcopis ſuis tamquam Regem inungi, & corona ornari juſſerat, atque in ſuis diplomatibus: *Ex noſtro ſacratiſſimo Palatio*, ſubſcribere inſtituerat. (28) Hic igitur nimia prolatandæ ditionis cupiditate incenſus, Pipino Rege parviſacto, infeſtum in finitimam Pontificis provinciam exercitum duxit, neque amens aut miſerabilem Deſiderii ſoceri caſum exhorruit, aut latè patentem Caroli potentiam formidavit. Hujus rei certior per Hadrianum Carolus factus, domeſticis bellis opportunè perfunctus; Eccleſiæ tuendæ cauſſa properè in Italiam ſibi trajiciendum eſſe conſtituit. Itaque numero peditum, equitumque idoneo comparato, ineunte hieme, Alpes tanta celeritate ſu-
787 peravit, ut ſolemnia Natalicia Florentiæ in Etruria celebrarit. Hæc Urbs à Totila Gotthorum Rege quondam everſa hoc tempore Caroli juſſu dicitur eſſe refecta. (29) Romam inde cum veniſſet, conſilium rei gerendæ cum Hadriano communicavit. Aragiſus tum demum, quàm parum ſuarum virium ea foret contentio, ſentiens, filium Romualdum, qui pacem peteret, & peramplis eum muneribus deliniret, Romam miſit, & ſe ſatisfacturum Pontifici illius arbitratu promiſit. Ejuſmodi poſtulatum Carolus ex Hadriani auctoritate repudiavit, &, Romualdo apud ſe retento exercitum in agrum Capuanum adduxit, atque direptis, incenſiſque omnibus, Urbem ad deditionem coëgit. Ea re cognita, Aragiſus imminentem Benevento procellam timens, Urbem reliquit, & Salernum ma-

A ritimum oppidum adiit, veritus, ne, ſi ſe Beneventi mœnibus incluſiſſet, in obſidione copiam fugæ, cum cuperet, non haberet. Et quidem recens Deſiderii exitus cautos omnes reddere poterat ad vitandos ancipites ejuſmodi obſidionum eventus, atque inde ad extrema delapſus, ſecundam legationem miſit, qua ſe ſpopondit obſidem alterum etiam filium Grimoaldum daturum, quæque ab eo imperarentur, obedienter exequuturum. Hæc à Carolo eſt accepta conditio. Romualdo filio majore dimiſſo, Grimoaldum retinuit, & ſolemne ſacramentum ab ipſo, & populo Beneventano exegit. Recordatus inde
B Caſſinas Monaſterium in iis locis eſſe, clara jampridem ſanctitatis, & religionis fama nobilitatum, illud inviſit, ac præclaris Sancto Benedicto donis oblatis, veteres rogatu Monachorum poſſeſſiones novo privilegio confirmavit. (30) Demum Urbe repetita, Paſcha cum Pontifice obivit, ac votis ad Apoſtolorum Templa ſolutis, & Pontificia expiatione accepta, ſe recepit in Lombardiam. (31) VI. Idus Junias Regii cum eſſet, Apollinaris Epiſcopus eum adiit, rogans, ut, quoniam incenſâ Baſilicâ omnes veterum privilegiorum tabulæ conflagraſſent, quæ ſuæ Longobardi Reges Eccleſiæ indulſiſſent, ipſe præſentes, futuraſque poſſeſſio-
C nes, familias, Clerumque Eccleſiæ in fidem ſuam reciperet, & pro gente Francorum nuper in Italiam introducta antiquos Eccleſiæ ſuæ terminos conſervaret, atque utrumque uno, eodemque Diplomate comprehenderet. Extat Diploma apud Regienſes anno regni Caroli tertiodecimo, Pipini ſeptimo, datum. Inde VI. Kalendas Octobris Veronæ cum ageret, rogatu Geminiani Epiſcopi Eccleſiæ Mutinenſi confirmavit prædia à Regibus, & Reginis ante conceſſa, ſimulque cavit, *ne quis judex ab Epiſcopo aut fodrum exigeret, aut manſiones, aut paratas, aut fidejuſſores acciperet, aut homines ejus ulla ratione vexaret, atque ei Plebem*
D *Gandaceti, aliaque bona donavit*. Inde trajecit in Franciam. Dum hæc à Carolo in Italia aguntur, Irene Auguſta in Græcia, cura Concilii habendi haudquaquam omiſſa, menſe Majo Concilium Nicæam, Bithyniæ Urbem, indixit, ubi primo quoque Concilio celebrato fuerat hæreſis Arrianæ labefactata, atque eò omnes Epiſcopos, legatoſque coëgit. Ibi ſeptimum, quod dicitur, generale Concilium Octobri menſe undecima Indictione peractum eſt, (32) trecentis quinquaginta Epiſcopis præſentibus, & legatis Pontificis præſidentibus, atque ex omnium auctoritate antiquus Sanctis Imaginibus, & Cruci honos eſt redditus, &
E Pa-

(27) Die *decimo ſeptimo menſis Auguſti* cœptam eſſe hanc Synodum tradit Theophanes, quem Auctorem habet in hiſce deſcribendis rebus Sigonius.

(28) Ex Leone Oſtienſi lib. 1. cap. 9. hæc narrat Sigonius.

(29) Popularem hanc traditionem, poſterioribus ſeculis enatam, ad fabulas amandandam contendit Vincentius Borghinus plena diſſertatione, inſerta ſecundo ſuo volumini, in qua expendit, an Urbs Florentina diruta fuerit ab Attila, ſeu Totila, & à Carolo M. refecta, idemque docet Auctor Libertatis Florentinæ lib. 1. cap. III. num. 153., eruditè eandem evertens.

(30) Enucleatius illa deſcribit Mabillonius in Annal. Benedict. ad hunc annum, aſſerens *Theodemarum* Abbatem tunc Caſino præfuiſſe. A Leone Oſtienſi lib. 1. cap. 12. hæc Sigonius deſumpſit.

(31) Româ diſcedens *Carolus* Papiam contendit, ibique collectis Langobardis Proceribus, illos, qui eidem rebelles fuerant, exules in Franciam relegavit, ut Annales Nazariani ad hunc annum teſtantur.

(32) Id Theophanes adnotat; ſed in Actionibus legitur, inceptum eſſe hoc Concilium die XXIV. menſis Septembris. Vide Labbeum Tomo VII. Conciliorum, & Chriſtianum Lupum, qui Canones in hac Synodo generali editos, ſcholiis, & adnotationibus illuſtravit.

Patriarchæ, ceterique, qui ſecus ſenſerant, condemnati. Concilio perfecto, Epiſcopi omnes Novembri menſe Conſtantinopolim adierunt, & præſentibus Imperatoribus acta Concilii recitarunt. Quæ cum Imperatores propria ſubſcriptione firmaſſent, eos dimiſerunt. Ita rurſus pax Italiæ, atque Eccleſiæ reſtituta. Carolus domum reverſus, conventu Vormaciæ habito, proceres, quæ à ſe in Italia geſta eſſent, edocuit; cumque adjeciſſet, ſe Romæ à legatis Taſſilonis Ducis Bajoariæ de pace eſſe tentatum, ex eorum auctoritate, nunquid Taſſilo promiſſa præſtare vellet, experiri, & Bajoariam tribus exercitibus aggredi ſtatuit. Itaque, cum Pipinum Italicas copias in Tridentinam vallem adducere imperaſſet, Orientales verò Francos, & Saxones ad Danubium perveniſſe audiſſet, ipſe cum tertio exercitu ad Lethum flumen, quod Alemannos à Bajoariis dividit, apud Auguſtam conſedit. Tum Taſſilo circumventum ſe videns ſupplex ad Carolum venit, ac ſuperiorum erratorum veniam imploravit. Quo facto Carolus ad lenitatem inclinans, Theodone filio ejus, ac duodecim aliis obſidibus acceptis, & populo ſacramento adacto, pacem dedit, (33) & in Franciam regreſſus apud Moguntiam in villa Ingilenehim hie-
788 mavit. Secundum Paſcha in conventu Taſſilo accuſatus eſt, quòd, poſtquam filium obſidem tradidiſſet, Luitberga uxore, quæ Deſiderii Longobardorum Regis fuerat filia, inſtigante, Hunnos adverſus Francos ſoli citaſſet. Quod cum inficiari non poſſet, damnatus Majeſtatis unà cum Theodone filio tonſus, in Monaſterium eſt conjectus. Hunni verò, cum, ſicut promiſerant, duobus exercitibus, uno Forumjulium, altero Bajoariam invaſiſſent, utrobique fuſi, fugatique re irritâ receſſerunt. Idem hic annus ut novas cum Græcis ſimultates, ſic nova bellorum incendia concitavit. Carolus, cum, ſe filiam nuptui daturum Conſtantino Imperatori, adhuc juveni, oſtendiſſet, tamen mutato conſilio denegavit. (34) Ea re Conſtantinus ira vehementer incenſus. Itaque Caroli ulciſcendi avidus bellum inferre Ita-
A liæ ſtatuit, atque Adalgiſum quondam Italiæ Regem, qui apud ſe erat, legatis Joanne Sacellario, & Theodoro Prætore Siciliæ datis, validum eò traducere exercitum juſſit; ratus ad Regis antiqui præſentiam Italiam repente ad arma eſſe conſurrecturam. Præerat Beneventanis Grimoaldus paulò ante poſt patris obitum Regis beneficio Principatum adeptus. (35) Is, quòd periculo propior eſſet, hujus, quæ parabatur, expeditionis admonitus, extemplò Pipinum Regem edocuit, ac regiam gratiam Adalgiſi neceſſitudini, (nam ex ſorore erat genitus) antepoſuit. Pipinus, nuncio haudquaquam
B contempto, Hildebrandum Ducem Spoletanum in armis eſſe præcepit, & Vinigiſum legatum eò cum pedeſtribus, equeſtribuſque copiis deſtinavit, ac Grimoaldum bonum animum habere, atque impetum hoſtium fortiter excipere, ſi ſe invaderent, juſſit. Interim Adalgiſus Græcorum, quas adducebat, copias in Calabria expoſuit eo animo, ut eas in Ducatum Beneventi proximum introduceret, atque, eo occupato, ipſam deinceps Pontificium ditionem opprimeret. Quo nuncio accepto, Vinigiſus, Hildebrandus, & Grimoaldus, junctis, quos quiſque confecerat, exercitibus, raptim occurrerunt, atque eum, ne longius inferretur, ſummo committendo prœlio coërcen-
C dum omni ope duxerant. Pugnatum eſt in Calabria magno, ſi quando unquam antè aliàs, armorum, atque animorum ardore, cum & Longobardi fidem, & Græci virtutem probare Regibus ſuis ſtuderent. Æquata per aliquot horas pugna, demum Græcorum acies inclinavit. Fuſus, fugatuſque exercitus: multi occiſi, pluresque in prœlio capti ſunt; ſpoliorum quoque præda ingens parta. Inter cetera Adelgiſus ipſe in poteſtatem conceſſit, atque in tormentis habitus expiravit. Carolus in Bajoariam profectus, in provinciæ formulam eam redegit, ac Franciæ regno ſubjecit. Inde Aquas hibernatum ſe retulit. Poſtero anno Kal. Apri- 789
D lis legem Aquis tulit de jure à Comitibus, & Vaſſis dicundo, quæ extat. (36) Irene Imperium Conſtantino filio eripere conata, ipſa

(33) Appendix ad Chronicon Nibelungi diem adnotat, quo ſolemnis hæc *Taſſilonis* Ducis deditio contigit, his verbis: *V. Nonas Octobris Daſilo Dux ad Regem venit, & ei reddidit regnum Bagoariorum, & ſemetipſo Carolo Rege in manu tradidit, & regnum Bagoariorum.* Reliqua, quæ de *Taſſilone* narrat Sigonius, deſumpta ſunt ex Chronico Reginonis.

(34) Diverſa referunt Zonaras, & Theophanes; ſiquidem uterque tradit, *Irenem* Matrem *Conſtantini*, ex Imperii cupiditate ac metu, ne Filii opes Francorum neceſſitudine augerentur, reſciſſe has nuptias, & puellam ex Armeniacis, nomine *Mariam*, Amnia oriundam, filio ſuo Conjugem junxiſſe, quamvis id *Conſtantinus* ægerrimè ferret, nec propter amorem conceptum erga Francorum Regis *Caroli* filiam, quam ſibi deſponſaverat, conſenſum præbere vellet. Nuptiæ tamen cum *Maria* memorata, menſe Novembri, Indictione XII. celebratæ ſunt. Belli Italici cum Græcis, quod proximè deſcribit Sigonius, cauſſa fuit *Irene*, non *Conſtantinus*, ut apertè narrat Theophanes, hiſtoriam hanc omnem deſcribens, & *Adalgiſum*, quem ipſe *Theodotum* appellat, occiſum affirmans, Francis Scriptoribus de hac re omnino ſilentibus.

(35) *Arichim*, ſeu *Aragiſum Grimoaldi* patrem, vivere deſiiſſe anno 787. docet ejuſdem Epitaphium, à Paulo Diacono conſcriptum, & a Baronio relatum. In Tumulis Principum Langobardorum Peregrinii adnotatur *Arichis* imperaſſe annis XXX. Hunc tamen numerum Baronius non legit, nec credi poteſt, ſi genuinæ ſunt Chartæ *Liutprandi*, qui eum præceſſit, inſertæ Chronico S. Sophiæ apud Ughellum; plures enim earum datæ ſunt *per Indictionem tertiam decimam*, quæ annum 760. deſignat. Non ergo per XXX. annos eſſe potuit Dux Beneventi. Sigonius id minimè credidit, qui eum
E creatum anno 762. tradit. Sed de his jam ſatis diſſerui ad annum 762.

(36) Edidere has Leges Sirmundus, & Baluzius Tom. I. Capitularium Reg. Franc. Eas autem promulgatas a Carolo fuiſſe *triduo poſt Paſcha*, quod hoc anno in diem XIX. Aprilis incidit, Cl. Eckhartus teſtatur Tom. I. Rer. Franc. pag. 732. Attamen falli eundem arbitror; ſiquidem in ſubſcriptione huic Edicto adjecta, atque ab ipſo telata, legitur: *Data eſt hæc Charta, die X. Kalendis Aprilis*. Menſe igitur Martio Capitulare hoc condidit Carolus. Fortaſſis exemplar, quod vidit Sigonius, caruit hac nota *X.*; adeòque Leges has latas *Calendis Aprilis* narravit.

ipſa Imperio favore popularium in Conſtan-
tinum inclinante dejecta eſt. (37) Is anno,
qui inſequutus eſt, ſeptingenteſimo nonage-
790 ſimo Bulgaros hoſtes ex Mœſia, quam in-
vaſerant, exturbare ingreſſus, ingentem
cladem accepit. Carolus Vormaciæ legatos
Hunnorum, qui Pannoniam tenebant, au-
divit. Petebant Hunni, ut termini inter
Pannoniam, & Bajoariam ponerentur, pau-
lò ante regno Francorum adjunctam; ubi
verò quod petebant, impetrare non potue-
runt, impetum in Bajoariæ fines fecerunt.
791 Quo cognito, Carolus, poſtero anno, exerci-
tum adverſus eos adduxit, ac præſidiis Hun-
norum dejectis, caſtelliſque expugnatis, &
vaſtata magna ex parte Pannonia, in Ba-
joariam incolumis ſe recepit. (38) Tiberis
Indictione XV., menſe Decembri, anno
Pontificatus Hadriani viceſimo, aſſiduis in-
flatus imbribus in Urbem per Flaminiam
portam irrupit; ac fœda occurrentium ædi-
ficiorum ſtrage edita, triduo per Urbem non
aliter, ac per proprium alveum ad inaudi-
tam elatus altitudinem fluxit, multoſque
inopia cibariorum oppreſſos ad mortem
adegiſſet, niſi ſingularis Hadriani cura ma
turè tanto periculo, lintribus ad ſuppedi-
tandum cibum paratis, ſubveniſſet. Ædifi-
ciis, & arboribus vaſtitas ubique magna,
792 æſtu recedente, illata. (39) Proximo, Fe-
lix Orgellorum in Pirenæo monte Epiſco-
pus, natione Hiſpanus, ab Eliphando To-
leti Epiſcopo per literas conſultus, utrùm
Chriſtus adoptivus, an naturalis Dei Filius
eſſet credendus, contra veterem Eccleſiæ
doctrinam adoptivum eſſe non ſolùm aſſe
ruit, ſed etiam ſcripto ad eum volumine
tueri non dubitavit. Cujus rei cauſſa ad Ca
rolum in Bajoaria verſantem adductus, at-
que ex auctoritate Epiſcoporum, quos Ca-
rolus ad id ipſum accivit, damnatus, Ro-
mam eſt miſſus. Ibi in conſpectum Hadria-
ni productus in Baſilica S. Petri errore ſuo
ſe abdicavit. Extat hac de re Paulini Pa-
triarchæ Aquilejenſis, qui & ipſe ei conſi-
lio interfuit, libellus eleganter conſcriptus.
(40) Eadem æſtate Pipinus Caroli filius ex
concubina ſuſceptus adverſus Carolum pa-
trem cum quibuſdam Francis conjurationem
inivit, qui ſe impotentiam Reginæ Faſtra-
dæ ferre non poſſe aſſerebant; quæ conju-
ratio cum per Fardulſum Longobardum
detecta eſſet, ipſe ob id meritum Monaſte-
rio S. Dionyſii donatus eſt. (41) Eodem
anno gravis alius in Ducatu Beneventano
tumultus exortus: Auctorem ejus, quia
non traditur alius, ipſum Principem Gri-
moaldum fuiſſe crediderim, regium patris
exemplo obſequium detrectantem. Hujus
defectionis Carolus certior factus literas ad
Pipinum miſit, ut Italicum ad eam vindi-
candam exercitum compararet; nam ſe
mox Ludovicum fratrem cum Francico quo-
que robore ſummiſſurum, eodemque tem-
pore Ludovicum in Aquitaniam remiſſum,
quid facere vellet, edocuit. Ludovicus Fran-
cis aſſumptis, per aſperos Ciniſii montis
tramites cum in Italiam deſcendiſſet, ma-
gnis itineribus ad fratrem Ravennam con-
tendit, atque ibi Domini Natalitia celebra- 793
vit. Inde junctis copiis ambo in Beneven-
tanam regionem proceſſerunt, ac cuncta
obvia populati caſtrum unum ceperunt, &,
tranſacta hyeme, domum redierunt. (42)
Libet autem ſuſpicari, Grimoaldum, (quod
in Francorum hiſtoriis reticetur) metu per-
territum ad officium rediiſſe. Neque enim
ambos Reges exercitus ex hoſtili agro tam
citò reducturos fuiſſe, eſt veriſimile; verùm
& hoc, ut multa horum temporum alia,
ſilen-

(37) Hoc anno *Irene* contra filium, ejuſque domeſticos conſpiravit, ſed anno tantùm ſequente 790., Imperio dejecta fuit, militibus Armeniæ, aliarumque Provinciarum, *Conſtantinum* Imperatorem acclamantibus, ut ex Theophane Baronius ad illum annum enarrat, ſcribens, tunc cœpiſſe numerari annum primum *Conſtantini*, quo ſolus imperavit.

(38) Expeditionem hanc *Caroli* in Hunnos ac relatam de ipſis victoriam fusè deſcribit Eginardus in Annalibus. Sigonius omittit narrare inſignem eladem iiſdem Hunnis hoc anno inflictam à Pipino Italiæ Rege; neque enim illius ævo vulgata erat Epiſtola Caroli M. ad Faſtradam *dilectam & amabilem conjugem*, quam Sirmondus edidit Tom. II. Concil. Galliæ. In ea verò *Carolus* ſcribit, ſe Legatum à *Pipino* accepiſſe, atque ab eo intellexiſſe, Italicas copias *X. Kalendas Septembris* Avariam intraſſe, tantaque felicitate in Hunnos irrupiſſe, ut *multitudinem de ipſis Avaris interfecerint in tantum, ut dicunt, quòd in multis diebus major ſtrages de ipſis Avaris facta non fuit*; additque, *& expoliaverunt ipſum vallum, & ſederunt ibidem ipſa nocte, vel in craſtina uſque hora diei tertia. Et acceptis ſpoliis reverſi ſunt in pace, & centum quinquaginta de ipſis Avaris vivos comprehenderint*. Poſtmodum commendans Epiſcopos, & Duces, qui *Pipino* in hoc bello adſtiterant, ſubdit, celebratam à ſe *Litaniam tribus diebus, ideſt Nonis Septembris, quod fuit Lunis die incipientes & Martis & Mercoris, Dei miſericordiam deprecantes*. Dies autem *Lunæ* cum *Nonis Septembribus* hoc anno concurrebat.

(39) Narrat hæc Anaſtaſius in vita Hadriani.

(40) Uſque ab anno 783 Eliphandus Toletanus Epiſcopus *Felicem* Urgellæ Epiſcopum hac de re conſuluerat, ut Pagius refert ad illum annum. Scripſit tunc Hadrianus Pontifex ad Hiſpanos Epiſcopos Epiſtolam, quæ eſt XCVII. Codicis Carolini. Hoc autem anno *Felix* Urgelitanus bis damnatus eſt, primò apud *Reginum*, ubi Carolus reſidebat; dein *Romæ* in Baſilica B. Petri, ut Eginardus in Annalibus narrat. Cæterùm Paulinus tres libros contra *Felicem* ſcripſit anno 798. Alcuinus verò ejuſdem hæreticam opinionem, cùm ad vomitum rediiſſet, ſeptem aliis libris confutavit. Tandem *Felix* anno 799. in Synodo Romæ coacta reſipuit, & fidei confeſſionem emiſit. Legitur hoc Concilium Romanum Tom. VII. Concil. Labbei.

(41) Rebellandi occaſio *Pipino* non tantùm fuit odium Novercæ, ſed quòd, diſtributis inter Carolum, Pipinum, & Ludovicum fratres ſuos Regnis paternis, ipſe in partitionem honoris nondum vocatus fuiſſet. Detecta conjuratione, Franci *Pipino* adhærentes, alii morte, alii exilio & cæcitate mulctati pœnas dedere. *Pipinus* vitâ à patre Carolo donatus, in Monachum detonſus fuit, & in Prumienſi Cœnobio religiosè vixit uſque ad annum 811. quo obiit, ut Mabillonius in Annalibus tradit Tom. II. fol. 303.

(42) Narrat hæc Auctor vitæ Ludovici Pii. Annales verò Moiſſiacenſes ad hunc annum tradunt, ſuſcepta in Beneventanum agrum expeditione à *Pipino*, & *Ludovico*, famem adeò validam, ſuper populum ac ſupra exercitum invaluiſſe, ut *aliquanti nec ipſa Quadrageſima ſe ab eſu carnium abſtinere potuerint*. An hoc in cauſſa fuerit, ut ambo Reges inde recederent, an *Grimoaldi* ſubmiſſio, ut ſuſpicatur Sigonius, incertum adhuc manet, nullo, ex tot Annalibus in lucem eductis, rem hanc decernente.

ſilentio Annalium maneat incompertum.
794 Poſtero anno Carolus Paſcha Francfordiæ
celebravit, ac frequens eò Concilium Epi-
ſcoporum è Francia, Germania, atque Ita-
lia advocavit, cui Theophilus, (43) & Ste-
phanus, Epiſcopi, legati miſſi à Pontifice
præſederunt. Ex eorum auctoritate Feli-
ciana hæreſis, quæ cum Arriana faciebat,
damnata. Erat locus inter Moſam, & Rhe-
num ſitus, quæ Aquæ Grani dicebantur.
Ejus amœnitate Carolus jampridem mirificè
795 captus ibi proximo anno Baſilicam magni-
fici operis, & ſingularis pulchritudinis San-
ctæ Dei Genitrici conſtruxit, ad quam or-
nandam columnæ quoque, & marmora Ro-
ma, Ravennaque devecta. (44) VII. inde
796 Kalendas Januarias die feſto Sancti Stepha-
ni Hadrianus Pontifex moritur, eximiæ ſan-
ctitatis fama relicta; eodemque die Leo,
Presbyter Cardinalis, in ejus locum ſuffici-
tur, à Proceribus, Clero, Optimatibus,
cunctoque Populo avidè expetitus, & Leo
Tertius appellatur. (45) Is poſtridie conſe-
cratus extemplò per legatos certiorem Ca-
rolum de ſua renunciatione fecit, & claves
Confeſſionis S. Petri, & vexillum Urbis,
aliaque perhonorifica munera miſit. Ad-
dit etiam Annonius, (46) rogaſſe, ut ali-
quem ex Optimatibus ſuis Romam mitteret,
qui Populum Romanum *in fide, & ſubje-
ctione*, ſic enim inquit, per ſacramenta
firmaret. Eodem anno Paulinus Patriar-
cha Aquilejenſis, renovato more, qui in-
termiſſus per aſſidua bella fuerat, conven-
tum ſuorum Epiſcoporum Forumjulium ad-
vocavit, & variis decretis, quæ adhuc ex-
tant, factis, labentem religionis diſciplinam
ſuſtinuit. (47) Prioribus annis Carolus Fo-
rumjulium ex provincia rurſus ad formu-
lam Ducatus redegerat, ac remotis Comiti-
bus, Henricum Ducem conſtituerat: credo,
ut Hunnos, qui adhuc in armis erant, aut
reprimeret inſultantes, aut quieſcentes fati-
garet. Hic igitur, cum Pipini Regis juſſu
bellum Pannoniæ intuliſſet, hoc anno exer-
citu repente in eam regionem inducto Irin-
gum, eorum Ducem cum aliis Ducibus im-
paratum oppreſſit, atque eis occiſis Rhin-
gum eorum Regiam expilavit: (48) ac the-
ſaurum longo annorum intervallo coactum
Aquas ad Carolum miſit. Carolus eo nun-
cio exhilaratus maximam theſauri partem
per Angilbertum Abbatem, quem ad Ponti-
ficem deſtinaverat, Romam miſit ad ſancta
Apoſtolorum limina offerendam; & cum
exercitu in Saxoniam tranſiit. Hunni, Du-
cibus amiſſis, Regem crearunt, ſeque ad
bellum ſive fortiter patiendum, ſive impigrè
inferendum illius auſpiciis compararunt.
Quod poſteaquam Pipinus audivit, nuncio
ad Patrem in Saxoniam miſſo, cum lecto
militum robore in fines eorum irrupit, &
hoſtibus trans Tibiſcum amnem fugatis, eo-
rum Regiam occupavit, prædaque ingenti
potitus, ad Patrem hiberna Aquis agentem
ſe contulit, ac Regni ſpolia, quæ ſecum
detulerat, obtulit; nec niſi poſtero anno 797
Italiam repetivit. Eo anno Irene Auguſta
Conſtantini filii inſolentia percita ipſi manus
injici, atque effodi oculos juſſit; &, cum
ille ſimul vulneris dolore, ſimul animi mœ-
rore contabuiſſet, ſoli ſibi Imperium vindi-
cavit. Sequenti, Thomæ Mediolanenſi Ar- 798
chiepiſcopo mortuo Petrus eſt ſubrogatus.
(49) Irene Legatos ad Carolum Aquas miſit
ad Siſimum Taraſii Patriarchæ fratrem, qui
priore

quam ego inceptam fuiſſe paulo poſt illius in Italiam adventum ad annum 774. validâ conjecturâ, ac publicis tabulis comprobavi.

(43) *Theophilactum* vocant Eginardus in Annalibus, & Acta hujus Concilii Francofordienſis, edita à Labbeo Tom. VII. Concil.

(44) Eginardus hæc narrat in vita Caroli Magni *Carolus* marmora, & muſiva Palatii Ravennæ uſque ab anno 787. ab *Hadriano* Summo Pontifice impetraverat, ut conſtat ex Epiſtola LXVII. Codicis Carolini. *Mirabili opere* conſtructam fuiſſe hanc Baſilicam teſtatur idem Eginardus in vita Caroli Magni; eandem tamen cœptam ædificari ſequente anno 796. referunt Annales Moiſſiacenſes.

(45) Die ipſo Nativitatis Domini obiit *Hadrianus* anno 795. Annaliſtæ autem, qui *Hadriani* mortem ad annum 796. referunt, annum à die Nativitatis Domini auſpicantur, ut notum eſt *Leo III.* poſtridie ad mortem *Hadriani*, Summus Pontifex renunciatus fuit; id enim ex Anaſtaſio colligitur, qui tradit, *Leonem* die Feſto S. Stephani electum, ac in Natali S. Joannis conſecratum. Sigonium, Baronium, alioſque adduxit, ut crederent, nec unum diem vacaſſe Apoſtolicam Sedem, illa opinio, quòd *Hadrianus* VII. Cal. Januarii vita exceſſiſſet, cùm dies mortis fuerit VIII. Kalendas Januarii, ut Annaliſta tum Lambecianus, tum Moiſſiacenſis teſtantur. Anaſtaſius clarè id exprimit, inquiens: *Sepultus eſt in Baſilica B. Petri Apoſtoli VII. Kalendas Januarii.* Itaque primus dies mortis fuit, ſecundus ſepulturæ. Vide Pagium ad annum 795.

(46) Aimoinus lib. 4 cap. 86.

(47) Labbeus Tomo VII., aliique Conciliorum Collectores, hanc Synodum Forojulienſem ad annum 791. referunt. Eandem hoc anno 796. celebratam fuiſſe tuetur Pagius ad annum 791. Annus enim Caroli XXIII. componendus cum anno XV. Pipini, enunciato in ejuſdem Synodi exordio, deſumendus eſt, non à ſecunda Caroli Epocha poſt captum Papiæ Deſiderium, ſed à prima,

(48) Narrat hæc Regino ad hunc annum, qui malè intellexit hanc vocem *Hringe*, & ex ea *Iringum* Avarorum Principem fecit, cùm ea nihil aliud germanicâ linguâ ſignificet, quàm *locum rotundum, & orbiculatum*, ut Ducangius in Gloſſario explicat. Erat autem *Hringe*, ſeu *Ringus*, munimentum validiſſimum Hunnorum, in quod theſauros ſuos intulerant. Eginardus in Annalibus id clarè teſtatur, inquiens: *Miſſus eſt* (à Carolo ad Leonem) *Engelbertus Abbas Monaſterii S. Richarii; per quem etiam tunc ad S. Petrum magnam partem theſauri, quem Ericus Dux Forojulienſis, ſpoliata Hunnorum Regia, quæ Ringus vocabatur, eodem anno de Pannonia Regi detulerat, miſit.* Sigonius, qui partim è Reginone, partim ab Eginardo hanc hiſtoriam deſumpſit, utrumque copulavit, & *Iringum* Ducem Hunnorum, & *Ringum* eorundem Regiam. Hujus *Ringi* exactam deſcriptionem inſeruit Notkerus Balbulus libro 2. cap. 2. Vitæ Caroli Magni.

(49) Palmarem hunc Sigonii errorem jam emendavit Puricellus in monumentis Baſilicæ Ambroſianæ num. 14., ubi ex Charta donationis in Archivo illo Monaſtico aſſervata, evincit, *Petrum* Thomæ Archiepiſcopo jam ſucceſſiſſe anno 784., referens ſubinde ejuſdem Petri Diploma, quo donationem illam Archiepiſcopali auctoritate confirmat anno 790. Inter Acta Francofordienſis Concilii, anno 794. celebrati, apud Labbeum Tom. VII. Concil. extat libellus Epiſcoporum Italiæ contra Felicem, & Elipandum, in quo hæc leguntur: *Ego Paulinus Aquilegienſis ſedis, Heſperiis oris acclinæ, cui Deo Auctore deſervio, nomine non merito Præſul, unà cum reverentiis, & omni honore digno Petro ſedis Mediolanenſis Archiepiſcopo, cum-*

priore bello captus in prœlio fuerat, repetendum. (50) Interim pacatâ, exactis Longobardis, Italiâ, Romani luxuria diffluentes præſenti ſtatu non contenti antiquam adverſus Pontificem libertatem repetere cupiverunt. Itaque, ut primùm data facultas eſt, tantum Romæ tumultus fecerunt, ut novandis in toto Occidente rebus occaſionem præbuerint. Hi fuere Hadriani neceſſarii, & Paſchalis Primicerius, & Campulus Sacellarius, Principes Civitatis. Illos ira acuebat, quòd acta Hadriani nonnulla Leo reſcindere moliretur, hos pudor, quòd proprias vitæ ſordes acriter idem inſiſteret inſectari. His igitur quaſi facibus inflammati Leoni quædam crimina more accuſatorio objecerunt, &, cum ea nemini probaſſent, iracundia elati capiti ejus inſidias compararunt, ac certam diem ſcelerato exequendo
799 conſilio deſtinarunt. Ea die, ſequenti anno, ex vetere Eccleſiæ inſtituto Pontifex ſolemnem Cleri, populique cum ſupplicatione pompam erat ducturus ab æde S Laurentii, quæ Lucinæ dicitur, ad ædem S. Georgii Martyris, cujus natalitia agebantur, ut ibi & rem divinam faceret, & pias omnipotenti Deo pro ſalute populi Chriſtiani preces efferret. Ea igitur ubi dies advenit, Paſchalis, & Campulus, de quibus diximus, diſpoſitis, quà ducenda pompa erat, inſidiis, Pontificis è Patriarchio egredientis latera de more cinxerunt. Ubi verò ad ædem SS. Stephani, & Sylveſtri eſt ventum, ſocii eorum, ut compoſitum fuerat, repentè ex inſidiis eruperunt; atque impetu facto Leonem corripuerunt, & in terram abjectum, Paſchali caput, Campulo pedes tenentibus, ſacris veſtibus exuerunt, atque oculos elidere, & linguam præcidere contenderunt. Tractum inde in proximam ædem, & ante Altare conſtitutum diris vulneribus afficere, ac mox ſanguine madentem, ac ſemianimem in Monaſterium S. Eraſmi arctæ cuſtodiæ tradidere. Ibi inſigni Dei beneficio aſpectus, & ſermo, quibus eouſque caruerat, reſtitutus eſt. Interim Albinus Cubicularius ſtudio Pontificis inflammatus, amicis aliis advocatis, per noctem ad Monaſterium venit, ac cuſtodes fruſtratus Leonem inde extraxit, atque in Baſilicam Vaticanam perduxit, obſtupeſcentibus ad tantæ rei miraculum omnibus, ac ſummam Dei potentiam celebrantibus, quòd oculorum, & linguæ uſum Vicario ſuo reſtituiſſet, & ſauciatum, laceratumque ſanaſſet. Conjurati, hac re cognita, iracundia exarſere, ac domum Albini adorti fœdè, hoſtiliterque direptam funditus evertêre. Divulgatâ per vicinas civitates hujus flagitii famâ, Vinigiſus Dux Spoletanus, qui nuper Hildebrando fuerat ſubſtitutus, (51) propere cum exercitu Romam accurrit, ac Pontificem exceptum Spoletum incolumem deduxit; & protinus in Franciam ad Carolum unicum afflictæ Eccleſiæ ea tempeſtate præſidium miſit, Epiſcopis, Abbatibus, & nobilibus viris, qui complures ad eum officii cauſſa confluxerant, proſequentibus. Venientem ad ſe, ſuperatis jam Alpibus, Leonem ubi Carolus ſenſit, magno ſibi excipiendum honore conſtituit, ne Pipino Patre in eo inferior officio videretur, qui Stephanum Pontificem complexus effuſa in omnem honorem magnificentia fuerat. Habito igitur conventu ad Rhenum in loco, qui Lippia dicebatur, ibi in caſtris Leonis opperiri adventum cœpit. Primùm autem Hildimaldum Archiepiſcopum, ac Sacerdotem ſuum, deinde Pipinum filium Regem, qui tum forte apud ſe erat, cum honeſtiſſimo procerum comitatu obviam miſit; poſtremò ipſe quoque occurrit, & ſolemni ritu venerabundus excepit. Poſt oſcula, amplexuſque invicem datos Pontifex, *Gloria in excelſis Deo*, præcinuit, ac reliqua ſuſcipiente Clero, ſolemne ſuper aſtantem populum precationis carmen effudit; atque inde ad hoſpitium ſibi paratum, Rege, regiaque familia deducente, divertit. Ibi poſtea liberam colloquii copiam nactus, acerbas in ſe Principum Romanorum injurias retulit, ac ſibi, & Pontificiæ Sedi opem miſerrimo utriuſque tempore imploravit: *Neque verò diſſimulare poſſum*, inquit, *quin Eccleſia ſævioribus ſæpe aliàs fluctibus agitata ſit, ſed illud contendo, Pontificem nunquam nec majus dedecus ſuſcepiſſe, nec gravius periculum ſubiiſſe; neque enim externis armis, ſed domeſticis, nec palam, ſed per inſidias, neque in tenebris, ſed univerſo inſpectante Clero, & populo eſt circumventus. Hi verò fuere Romani Principes, qui Longobardico terrore amoto, præcipiti animi impotentia evecti, nihil aliud agitant, quàm, ut excuſſo Eccleſiæ imperio, veterem quandam libertatem, quam ipſi ſibi finxerunt in ſomno, recuperent. Hoc ut aſſequantur, ab ipſo Pontifice, quem ſibi dominum aſciverant, variis criminibus fatigando cœperunt. Quod ubi non proceſſit, eidem vitam adimere voluerunt; ſacris certè veſtibus in ſacra pompa indutum, & ſacra caterva cinctum non ſolùm hoſtili impreſſione aggreſſi ſunt, ſed etiam barbara immanitate ſacroſanctum multarunt, ac fœda laceratione corporis affecerunt. Equidem diffiteri non poſſum, debuiſſe me his calamitatibus obrutum ad Imperatoris fidem, auxiliumque confugere, quem tutorem, ac patronum ſibi Eccleſia jampridem habeat conſtitutum; verùm præterquam quod Imperatores jamdudum ita ſe adverſus Eccleſiam gerunt, ut plus ab iis detrimenti metuendum, quàm auxilii expectandum eſſe videatur, nota etiam ejus, qui nunc rerum potitur, ut in muliebri ſpiritu, animoque, infirmitas ab hujuſmodi me conſilio capiendo deterruit. Gratias autem Deo ingentes ago, primùm, quòd nefariis me latronum è manibus præter opinionem omnium incolumem conſervavit, deinde quòd Imperatore Eccleſiæ patrocinium deſerente, tu extitiſti, qui ad ejus ſalutem, dignitatemque tuendam non ſolùm opes, ac virtutem incredibilem, ſed ſtudium etiam, ac fidem adhibes ſingularem. Hæc igitur ne me opinio fallat, te per omnia ſacra, perque avitam, patriamque in protegenda Eccleſia*

Hiſque collegis Fratribus &c. Conſtat igitur multò ante hunc annum & *Thomam* mortuum, & *Petrum*, eidem fuiſſe Archiepiſcopum ſubrogatum.

(50) Ex Reginone, & Eginardo hæc narrat Sigonius.

(51) *Guinichis*, qui idem eſt ac *Vuinigiſus*, ſucceſſerat *Hildebrando* in Spoletano Ducatu uſque ab anno 789. juxta Catalogum Farfenſem, a Mabillonio primùm, dein à Muratorio editum inter Scriptores *Rerum Italicarum* Tom. 2. p. 2. Sigonius igitur, qui eum *nuper* ſubſtitutum ſcribit, ampliori temporis ſignificatione eſt accipiendus.

cleſia gloriam oro. Quibus rebus auditis, Carolus Magno ſe injurias ejus dolore reſpondit ferre; atque ut ſpei ipſum ſuæ in ſe poſitæ non pœniteret, Deo bene juvante, daturum operam eſſe. Interim conjurati Pontificis abſentia vires nacti, armata manu poſſeſſiones, & prædia Eccleſiæ adorti diripuerunt, & conficta in Leonem crimina ad Carolum detulerunt. Tranſacta inde æſtate, ex auctoritate Epiſcoporum, reliquorumque, qui Pontificem in Francia adierant, Sacerdotum, Leonem Romam remittendum, & rem judicio diſceptandam conſtituit. Ita conventum ipſum, quid ſui judicii eſſet, edocuit, ac bene ſperare juſſum in Italiam conſpicuo Epiſcoporum, nobiliumque Francorum comitatu tributo dimiſit. Leo cum magnis ab omnibus Civitatibus in itinere honoribus cultus, tum à Romana maximis eſt exceptus. Ad Urbem adventantem Clerus, Senatus, milites, populus, & ſcholæ Francorum, Saxonum, & Longobardorum ingenti matronarum quoque admiſta turba ad pontem Milvium effuſi pridie Natalicia S. Andreæ cum ſignis, & vexillis exceperunt, & in Baſilicam S. Petri cum canticis deduxerunt. Ibi re divina magna cæremonia facta, omnibus ſacratum Domini Corpus eſt impertitum. Poſtridie Urbem ingreſſi, ipſum Laterani in ſede repoſuerunt. Poſt aliquot dies Legati Regis, qui proſequuti Pontificem fuerant, Epiſcopi, Comiteſque Francorum in aula Pontificia conſedere, & quæſtionem de conjuratis exercuere; eoſque, cum inania, & vana afferre omnia judicaſſent, in Franciam vinctos miſere. (52) Eodem anno Henricus Dux Forojulienſis poſt res multas adverſus Hunnos proſperè geſtas apud Tarſaticam, Liburniæ Urbem, inſidiis exceptus oppidanorum, occiſus eſt. Tarviſium alii falſo pro Tarſatica ediderunt. Carolus Saxoniæ rebus compoſitis, Aquas in hiberna conceſſit;
800 ſubſequente verò Auguſto, anno octingenteſimo, Moguntiam profectus Regnorum conventum habuit. Ibi, quoniam tribus graviſſimis Italiæ curis agitabatur, defectione Grimoaldi, cæde Henrici, & violatione Leonis, quorum unumquodque acerrimè pro regia dignitate vindicandum exiſtimabat, Italiam primo quoque tempore petendam decrevit, ac dimiſſo conventu, militibus, & proceribus diem ad proficiſcendum indixit. Ea verò poſtquam dies acceſſit, procedente jam autumno, Alpes unà cum Pipino Rege trajecit, atque in Italiam digreſſus recto itinere in Liburniam properavit. Ibi nex Henrici, merito ſumpto de Tarſaticenſibus ſupplicio, vindicata. Cadolachus Dux Forojulienſibus datus. Ex Foro inde Julio Ravennam, ac diebus ibi ſeptem in apparatu Beneventani belli explicando conſumptis, Anconem eſt ventum. Ex Ancona Pipinus cum exercitu adverſus Grimoaldum profectus, ipſe Romam per Ducatum Spoletanum contendit. (53) Adventanti ad Urbem Leo VII. Idus Octobris ad Nomentum uſque duodecimo ab Urbe lapide cum Senatu occurrit, & cum eo epulatus, ac collocutus, illico Romam ſe retulit, & rationem excipiendi Regis edixit, quæ talis fuit. Poſtridie cruces, & ſacræ reliquiæ cum vexillis Civitatis obviam miſſæ; & certis paſſim in locis peregrinorum, ac civium chori, qui venientis laudes canerent, collocati; ipſe Baſilicæ Vaticanæ in gradibus cum inſigni Cleri, atque Epiſcoporum corona conſedit; atque advenientem, & gradus aſcendentem ritu jam inſtituto excepit; cunctiſque lætè pſallentibus, precationis cauſſa in templum, atque ad Confeſſionem deduxit. Inde ad ſua ab utroque hoſpitia eſt diverſum. Poſt ſeptem inde dies Carolus concionem populi advocavit, &, cauſſa adventus ſui Romam expoſita, cognoſcendæ Leonis cauſſæ diem edixit. Eo die accito Epiſcoporum Francorum, atque Italicorum conſilio, accuſatores, reuſque adeſſe juſſi, ipſe unà cum ceteris ad judicandum aſſedit. Ibi, cum inimici Leonis criminibus inferendis accuſationem peregiſſent, ac plerique apparatam Leonis defenſionem erecto animo expectarent, neque res pro dignitate Apoſtolicæ Sedis agi videretur, conſurrexere Epiſcopi, ac cauſſæ Pontificiæ cognitionem dixerunt, non Epiſcopis, ſed ipſi convenire Pontifici: ſuſciperet Leo partes ſuas, quique ſummum judicium in omnes haberet, idem de ſe, ſolo numine vel teſte, vel vindice, judicaret. (54) Quibus Leo reſpondit, leges veteres de criminibus purgandis extare, ſe ea defenſione, quæ legibus eſſet conſtituta, uſurum. Quibus annuentibus, alia die præſentibus omnibus ambonem ædis aſcendit, ac contingens Evangelia (55) ſolemni jurejurando ſe innocentem eſſe pronunciavit, his verbis: *Nota res eſt, fratres cariſſimi, malos adverſus me homines ſurrexiſſe, meque, ac vitam meam graviſſimis criminibus infamaſſe. Cujus rei cognoſcendæ gratia clementiſſimus hic, ac ſereniſſimus rex Carolus unà cum Sacerdotibus, ac Principibus ſuis ad hanc urbem ſe contulit. Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. à nemine judicatus, neque coactus, ſed mea voluntate impulſus purgo me, præſentibus vobis, coram Deo, & Angelis ejus, qui conſcientiam novit, & Beato Petro Principe Apoſtolorum, in cujus conſpectu conſiſtimus, neque ſceleratas res, quas mihi objiciunt, perpetraſſe, neque perpetrari juſſiſſe, Deum teſtans, in cujus judicium venturi ſumus, & in cujus conſpectu conſiſtimus, & hoc facio, non legibus ullis obſtrictus, neque hanc conſuetudinem, aut decretum in ſancta Eccleſia Succeſſoribus meis, & Fratribus Coepiſcopis imponere cupiens, ſed ut certius iniquis vos ſuſpicionibus liberem.* (56) Atque his verbis auditis, omnes eum

pro

(52) Refert hæc omnia Anaſtaſius in vita Leonis III.

(53) Iter Caroli ad Romanam Urbem ex Regione, & Eginardo deſcribit Sigonius.

(54) Hanc omnem hiſtoriam ab Anaſtaſio in Vita Leonis hauſit Sigonius.

(55) Non contactis, ſed poſitis ſupra caput ſacroſanctis Evangeliis, purgavit ſe Leo Summus Pontifex. Id enim referunt Annales Fuldenſes. Anaſtaſius teſtatur, idem peractum à Pelagio I., inquiens: *Pelagius tenens Evangelia, & Crucem Domini ſuper caput ſuum, in ambonem adſcendit, & ſic ſatisfecit cuncto populo, ac plebi, quia nullum malum peregiſſet contra Vigilium*. De hoc ritu probationis per Crucis, & Evangelii in caput impoſitionem, agit Martene de antiq Eccl. ritibus Tom. 3. lib. 3 cap. 7.

(56) Hujus Juramenti formulam in annales ſuos intulit Baronius. Alterum ejuſdem exemplar vulgavit Eckartus in Comment Rer. Franc. Tom. II. pag. 2., depromptum ex Codice Vvirecburgenſis Eccleſiæ, ipsà Caroli Magni ætate exarato.

pro inſonte habuerunt, ac per ſolemnes ſupplicationes gratias Deo, Matrique ejus, & Beato Petro, omnibuſque Sanctis egerunt. Ceterùm hac ratione olim ſe Pelagius quoque Pontifex expiarat, exitii ſe nihil Vigilii Pontificis capiti comparaſſe.

Idem CAROLUS IMPERATOR, *& cum* PIPINO *filio* REX.

HIs actis, Leo cogitare inde exemplo Hadriani de referenda Carolo gratia cœpit; quem ad liberandam maximo periculo, ac turpi infamia Eccleſiam ex Francia venire non piguiſſet. Et certè, poſtquam Cono Imperator nefanda hæreſi depravatus Gregorium Secundum Pontificem perſequi, ac Romanam vexare Eccleſiam cœperat, nunquam defuerant, qui alium Eccleſiæ defenſorem quærendum, ideſt alium Imperii titulo decorandum eſſe contenderant. Cujus rei poſt ſæpe quoque renovata mentio eſt, poſtquam animadverſum eſt, Conſtantinum, ac poſteros ejus aut malè de fide ſentire, aut prorſus ipſius Eccleſiæ patrocinium reliquiſſe. Neque dubium fuit, quin, ſi cuiquam tantus honos eſſet habendus, is aut Pipino Regi, aut certè Carolo ipſius filio deberetur, qui Catholica fide colenda, infidelibus, hæreticis, ac rebellibus Eccleſiæ perſequendis ſe nomine Reges, re ipſa Imperatores præſtarent. Quin etiam Carolus, vivente Hadriano, eum affectaſſe titulum videtur; ſiquidem, cum beneficia Eccleſiis indulgeret, ita præfari conſuevit: *Carolus Dei gratia Rex Francorum, & Longobardorum, & Patricius Romanorum: Si Eccleſiarum Dei ſervis munificentiam noſtram impertimus, eorumque ſtudiis libenter obſequimur, id nobis ad Auguſtalis excellentiæ culmen proficere credimus: &, quod cunctis pretioſius eſt dignitatibus, æternum retributionis præmium capeſſere non diffidimus.* His igitur ſic ſe habentibus, quod Hadrianus facere prætermiſerit, Leo, arrepta ex novis Romanorum turbis occaſione, ſibi explendum exiſtimavit, ut Catholicum eundem, ac potentiſſimum Regem firmum ſimul, ac fidum Chriſtianis, atque ipſi Romanæ Eccleſiæ tutorem ac patronum pararet, ipſumque Imperatorio titulo inſigniret; diemque huic ſolemni proximam Domini Natalicia deſtinavit. Quod ut celebrius eſſet, Pipinus Rex quoque accitus, bello Beneventano Vinigiſo Duci commiſſo, in urbem venit, ac ſecum ad novum viſendum ſpectaculum infinitam mortalium turbam attraxit. Res autem in hunc modum
801 adminiſtrata eſt. Ubi dies Nataliciorum advênit, (57) Carolus ſummo mane Vaticanam Baſilicam adiit, atque ad Confeſſionem progreſſus ſolemnem Dei obſecrationem inivit. Qua perfecta Pontifex, qui ex compo-
A ſito aderat, chlamydem Auguſtalem, & coronam auream pretioſiſſimam, quam de induſtria comparaverat, ei impoſuit. Quo facto populus univerſus ter voce clariſſima lætiſſimus acclamavit: CAROLO AUGUSTO A DEO CORONATO, MAGNO, ET PIISSIMO IMPERATORI ROMANORUM, VITA, ET VICTORIA. Deo inde, Diviſque ritè in auxilium invocatis, (58) Imperatorius illi titulus à populo confirmatus eſt. Populari inde acclamatione ſedata, Pontifex patrem, & filium aſtantes, illum Imperatorem Romanorum, hunc Regem Italiæ oleo ſancto perunxit, ac deinde ſacris conficiendis ſe tradidit. Quibus ab-
B ſolutis, Carolus unà cum Pipino Baſilicæ Vaticanæ abacum argenteam, & diverſa vaſa ex auro puriſſimo fabrefacta ab uſum abaci obtulit, Lateranenſi verò Crucem eximiam, ex jacinctorum gemmis conflatam, quam Leo in ſupplicationibus præferri Carolo obſequutus inſtituit. Ex quibus ſingulis perſpici poteſt, quàm alienum à vero ſit, quod quidam ſcripſerunt, hæc omnia à Leone ipſi inſcienti, ac repugnanti Carolo eſſe delata, Carolumque ſæpe dixiſſe, ſe, ſi Leonis voluntatem præſenſiſſet, nequaquam eo die proceſſurum in Vaticanum fuiſſe. Ceterùm hunc dignitatis Imperatoriæ titulum, cum in Momyllo Auguſtulo ultimo Occi-
C dentis Imperatore ante trecentos ferme annos ſub Regnum Gotthorum in Italia defeciſſet, in eodem Occidente Pontifex renovavit, (59) ut haberet Eccleſia Romana adverſus infideles, hæreticos, ac ſeditioſos tutorem; cujus officium repudiaſſe jampridem Imperator Orientis videretur. Indicat hoc ipſius jurisjurandi formulá, quo Pontifex Imperatorem, coronam impoſiturus, obſtrinxit; quæ in antiquiſſimo commentario, qui Ordo Romanus dicitur, memoratur: *In nomine Chriſti ſpondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & Beato Petro Apoſtolo, me protectorem, ac defenſorem fore hujus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in*
D *omnibus utilitatibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout ſciero, poteroque.* His actis Carolus, abjecto Patricii titulo, Imperatorem ſe Romanorum, atque Auguſtum inſcripſit. In hoc ille majeſtatis faſtigio collocatus, officio ſuo convenire eſt arbitratus, ut Italiam, atque univerſam Chriſtianam Remp. ordinaret. Itaque ei curæ, quod reliquum hiemis fuit, impendit. Accuſatores Leonis cum capite damnaſſet, rogatu Leonis animum ad clementiam inclinantis ea pœna exemit, atque in exilium egiſſe ſatis habuit. Leges novas ad Edicta Longobardorum, quas quidem præſens deſiderare uſus videbatur, adjunxit, & res Eccleſiaſti-
E cas novis inſtitutis formavit. Ex leges adhuc Mutinæ leguntur cum hoc proœmio: (60) Ca-

(57) More antiquo, à pluribus etiam Annaliſtis uſurpato, ut videlicet à Natalitio Domini die anni exordium deſumatur, rem hanc ad annum 801. adnotat Sigonius. Hinc verò norunt eruditi varias opiniones Scriptorum conciliari, cùm alii ad annum 800., alii ad annum 801. referant hanc Caroli celeberrimam inaugurationem.

(58) Anaſtaſium Sigonius habet auctorem univerſæ hujus hiſtoriæ in vita Leonis.

(59) De hac Imperii renovatione plura ſcripſere Bellarminus, Sfondratus, de Marca, Cointius, aliique omnes, qui poſtrema hac ætate, in controverſiis pro Comaclo, cæteriſque Italiæ Urbibus, antiquitatem omnem excuſſere. Quo circa actum agere me putarem, ſi huic Sigonii ſententiæ, iterum in arenam vocandæ, illuſtrandæque tempus abſumerem.

(60) Hanc præfationem, à Balutio quoque vulgatam, edidit Cl. Muratorius ex Codice Mutinenſi, unà cum adnexis Legibus, quas ipſe egregiis Commentariis illuſtravit, Tom. 1. p. II. *Rerum Italicarum*: Has tamen Leges, non Romæ, ſed Papiæ conditas a Carolo fuiſſe, valde veroſimile eſt.

Carolus divino nutu coronatus, Romanum re-
gens Imperium, Sereniſſimus Auguſtus, omni-
bus Comitibus, Gaſtaldiis, ſeu cunctis reip. per
provinciam Italiæ à noſtra manſuetudine præ-
poſitis anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu
Chriſti DCCCI. Indictione IX. anno regni no-
ſtri in Francia XXXIII., in Italia XVIII.,
Conſulatus autem noſtri primo. Cum in Italiam
propter utilitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ, ac pro-
vinciarum diſponendarum veniſſemus, multæ,
atque diverſæ per urbes ſingulas ante conſpe-
ctum noſtrum quæſtiones venerunt tam de Ec-
cleſiaſticis, quàm de publicis, & privatis rebus per
ea, quæ ſtatim recitata ex Romana, ſeu Longo-
barda lege competenti ſententia certamina ſunt;
quorum judicialis ſententia à legislatoribus aut
penitus omiſſa eſt, aut à poſteris oblivioni tra-
dita. Quo circa nos conſiderantes utilitatem
noſtram, & populi à Deo nobis conceſſi, ea
quæ ab anteceſſoribus noſtris Regibus Italiæ in
Edictis legis Longobardiæ ab ipſis editæ præ-
termiſſa ſunt, juxta rerum, & temporum con-
ſiderationem addere curavimus, ſoliciti, ut ne-
ceſſaria, quæ legi deſuerant, ſupplerentur;
ut in rebus dubiis non quorumlibet arbitrium,
ſed noſtræ legis auctoritas prævaleret. Paſcha-
te inde peracto, Pipinum adverſus Bene-
ventanos remiſit, ac Vinigiſum revocavit;
& VII. Kalendas Maji urbe digreſſus Spo-
letum acceſſit (61). Ibi, dum apud Vinigi
ſum eſſet, pridie Kalendas, horâ noctis ſe-
cundâ, maximo terræmotu Italia tota con
cuſſa eſt; multa ubique ædificia, ſed in pri-
mis Romæ tectum Baſilicæ S. Pauli procu
buit. Ob id inſtitutum eſt à Leone, ut præ-
cedentibus tribus Aſcenſionem diebus ſup-
plicationes ad diverſa templa haberentur:
quam rem Mamertus Epiſcopus Viennenſis
in Eccleſiam ſuam primus intulerat, ſeque
pariter ingenti quondam prodigiorum peri
culo liberaverat. Spoleto inde Ravennam,
Ravenna Papiam eſt proceſſum. Ibi cum
audiſſet, legatum Regis Perſarum ex Orien-
te ad ſe venientem Piſanum in portum eſſe
advectum, miſſis, qui exciperent, nunciis,
inter Vercellas, & Eporediam urbem
cum audivit; & Nataliciis Sancti Joannis
Baptiſtæ Eporœdiæ actis, Julio menſe
Alpes trajecit. (62) Octobri Iſaac Ju-
dæus Regis Perſarum nomine ex Africa
elephantem adducens portum Veneris atti-
git: &, quia propter nivium altitudinem
ſuperare Alpes non potuit, hiemem Vercel-
lis traduxit. Immanis bellua propter ſui ra-
ritatem ingenti ſpectaculo univerſæ Italiæ
fuit. Dum hæc agebantur, Pipinus in Du-
catum Beneventanum ingreſſus Teate oppi-
dum cum Præfecto ejus Rodelino cepit, ac
ſubito igne ſtatim incendit. Quo terrore
multa ejus ditionis caſtella in deditionem
ſe contulerunt. (63) Eodem anno Urbanus
Aquilejenſi Eccleſiæ præfectus eſt. (64) Præe-
rat adhuc Orientali Imperio Irene, mulier non
minore religione, quàm prudentia prædita.
Hujus nuptias avidè Carolus expetebat, ut,
juncto ſibi Orientis Imperio, Imperatoriam
dignitatem non recenti ſolùm titulo, ſed
etiam antiqua poſſeſſione repræſentaret. Nec
ſecius Irene, ſecunda Caroli fortuna, ac
virtutis claritate permota pacem habere
cum illo cupiebat. Itaque ſequenti anno fœ- 802
dus utrinque per legatos invicem miſſos per-
cuſſum, ac confirmatum eſt. Pontifex etiam
legatis ſuis miſſis earum nuptiarum ſe con-
ciliatorem fore profeſſus eſt; neque Irene
conditionem aſpernabatur. Quod cum agi
Nicephorus Patricius, & Logotheta ſenſiſ-
ſet, ut id prohiberet, tumultu concitato
Irenem comprehendit, eâque Kalen. No-
vembris abdicare coactâ Imperium ipſe,
legatis Pontificis nondum urbe profectis,
arripuit. (65) Interim in Ducatu Beneven-
tano varia fortuna res geſta eſt. Pipinus
bello ad ſingula oppida circumlato Ortonam,
& Luceriam diuturna oppugnatione fatiga-
tas adduxit in poteſtatem, & Vinigiſum
Ducem Spoletanum præſidio impoſuit Luce-
riæ. Obſeſſus inde acriter à Grimoaldo Vi-
nigiſus, cum adverſa valetudine uteretur, unà
cum ipſo oppido venit in ditionem; captivus
tamen ſummo honore eſt habitus. Tertio de-
cimo Kal. Auguſti Iſaac cum Elephante, &
ceteris muneribus, quæ à Rege Perſarum
mittebantur, Aquas pervenit, & Regis no-
mine omnia Carolo obtulit, nomen Ele-
phanti erat Abulabaz. (66) Carolus, cum
in Italia neque Magiſtratus jure dicundo,
neque populos dicto audiendo leges ſervare
ſuas audiſſet, Pipinum Regem, ut huic rei
operam daret, admonuit, ſcripta hac, quæ
adhuc extat in libro legum Francicarum,
epiſtola: (67) *Carolus Sereniſſimus Auguſtus*
à Deo coronatus, Magnus, & pacificus Im-
perator, Romanorum gubernans Imperium, ac
per miſericordiam Dei Rex Francorum, &
Longobardorum dilectiſſimo filio ſuo Pipino glo-
rioſo

(61) Digreſſus Urbe Carolus Imperator non ſta-
tim Spoletum adiit, ſed unà cum Leone
Papa in Thuſciam perrexit, ac inſignem con-
tra Piratas Saracenos victoriam obtinuit,
capta ac deleta *Anſedonia* Civitate, non
ſine manifeſto miraculo B. Anaſtaſii Mar-
tyris, ut clarè narratur in Diplomate
Leonis & Caroli, quod refert Ughellus in
Epiſcopis Oſtienſibus.

(62) Ex Eginardi Annalibus hæc narrat Sigonius.

(63) Annales Loiſeliani, & Herchempertus in
hiſt. Langobard., ereptam *Grimoaldo* Duci
Beneventano à *Vvinegiſio* Spoletano, atque
incenſam *Theatem* Urbem narrant, capto,
atque ad Imperatorem miſſo ejuſdem Præ-
fecto, quem *Roſelmum* appellant.

(64) Nondum hoc anno *Paulinus* anteceſſor obie-
rat. Baronius, Labbeus, Pagius, aliique
teſtantur, anno ſequenti 802. celebratum
fuiſſe ab eodem *Paulino* Altinenſe Conci-
lium, cujus extat Epiſtola Synodica ad Ca-
rolum Magnum, vulgata primùm à Baro-
nio mutila, dein integra à Balutio edita
Tom. VII. Miſcellan. Licèt autem hujus
Concilii Epocham retrahendam ad annum
799. contendat P. Bernardus Maria de Ru-
beis in Diſſert. De Schiſmate Aquilej. cap.
21.; attamen Annaliſtæ Fuldenſis, Hilde-
sheimenſis, Cæſareus, & Hermannus Con-
tractus Caniſii, quibus adhærent Baronius,
& Pagius, obitum *Paulini* anno 802. con-
ſtanter affigunt. Succeſſor *Paulini* ab An-
tonio Bellono in vitis Patriarcharum Aqui-
lej. *Urbanus* appellatur. *Urſus* tamen dici-
tur in Catalogis MSS. & in Diplomate Ca-
roli Magni, quod editores Veneti Ughelli
inſeruere Tomo ejus V. col. 36.

(65) Narrant hæc Theophanes, Zonaras, aliique.
Irene, primùm à Nicephoro honorificè ha-
bita, poſtmodum in Leſbum inſulam de-
portata, ſequenti anno, die nono Auguſti
occubuit, mœrore confecta.

(66) Ex Eginardo narrat iſta Sigonius: Annales
Loiſeliani, hoc tempore conſcripti, quæ
ad hunc Elephantem pertinent, minutim
enarrant.

(67) Eandem hanc Epiſtolam vulgavit Balutius
Tomo I. Capitul. pag. 461., ſed illam per-
tinere ad annum 807. arbitratur.

rioſo Regi ſempiternam in Domino ſalutem. Pervenit ad aures Clementiæ noſtræ, quòd aliqui Duces, eorumque Juniores Gaſtaldii, Vicarii, Centenarii, Venatores, & ceteri per ſingula Territoria habitantes vel diſcurrentes manſionaticos, & parvaredos accipiunt non ſolùm à liberis hominibus, ſed etiam de Eccleſiis Dei, Monaſteriis videlicet virorum, ac puellarum, & Xenodochiis, atque per diverſas plebes inſuper ſervientes Eccleſiarum Dei in eorum opera, ideſt in vineis, campis, ſeu pratis, nec non & in eorum ædificiis illos faciunt operari, & carnaticum, & vinum contra omnem juſtitiam ab eis exactare non ceſſant, & multas patiuntur oppreſſiones ipſi Eccleſiis Dei ſervientes. Ideo, cariſſime fili, has literas ad tuam dilectionem direximus, ut hoc anno hanc cauſſam diligenter, ac prudenter inquirere facias. Et ſi veritas eſt, quòd ita factum ſit, deinceps omnimodis emendare, & corrigere ſtudeas, quatenus in diebus noſtris citius pax Eccleſiarum Dei, ſive illarum ſervientum in omnibus conſervetur, & ut merces copioſa nobis, ac tibi exinde jugiter accreſcat. Audivimus etiam, quòd quædam Capitula, quæ in lege ſcribi juſſimus, per alia loca aliqui ex noſtris, ac veſtris dicunt, quòd nos nequaquam hanc cauſſam per noſmetipſos conditam habeamus, & ideo eam nolunt obedire, nec conſentire, neque pro lege tenere. Tu valde noſti, quomodo, vel qualiter tecum locuti ſumus de ipſis Capitulis, & ideo tuam admonemus amabilem dilectionem, ut per univerſum Regnum tibi à Deo commiſſum ea nota facias, & obedire, atque implere præcipias. Nicephorus Imperio inito, rebus pariter conducere ſuis arbitratus, pacem cum Carolo habere, legatos ad Carolum ad Salam amnem caſtra habentem de feriendo fœdere miſit; eos Carolus non benignè ſolùm excepit, ſed etiam fœdere icto cum literis domum remiſit. (68) In eo fœdere illud nominatim expreſſum, ut Veneti inter utrumque Imperium poſiti liberi, atque immunes, & ab utroque ſecuri viverent, ac ſine moleſtia res ſuas in Regno Italico poſſiderent. (69) Eo anno magna inter Venetos coorta ſeditio Urbis Heraclianæ excidio cauſſam attulit. Chriſtophorus homo Græcus, Olivolenſis Epiſcopus, Joanne Duce contendente, ac gratiæ Nicephori Imperatoris in ea re ſerviente, fuerat conſtitutus. Quam rem cum iniquo ferrent animo Venetiarum Tribuni, Joannem Patriarcham Gradenſem, ne illum conſecraret, orarant. Itaque Joannes obſequutus, Chriſtophorum non ſolùm non conſecravit, ſed etiam piorum communione amovit. Quò facto Joannes Dux uſqueadeo exarſit ira, ut, Mauricio filio Duce aſſumpto, claſſem Gradum adduxerit; atque, oppido primo adventu capto, Patriarcham arre-
ptum ex celſiſſima turri præcipitarit. (70)
Joanni inde mortuo ſuffectus eſt ſtudio Tri-
bunorum Fortunatus ſanguinis illi conjun-
ctione propinquus. Cui Leo Pontifex pal-
lium conceſſit, Indictione XI., duodecimo 803
Kal. Aprilis. (71) Is, accito Obelerio Me-
tamaucenſi Tribuno, conſilium in Franciam
adeundi cepit, ut Carolum adverſus Duces
incenderet, res Nicephori majore, quàm
par eſſet, ſtudio complectentes. Quo ex-
cepto conſilio, Duces ſubitò claſſem Gra-
dum iterum promoverunt, ac Fortunatum,
& Obelerium inde excedere coëgerunt. Ii
cum ſe Tarviſium contuliſſent, Obelerius à
Venetis exulibus Dux eſt declaratus. For-
tunatus in Franciam, ut conſtituerat, pro-
peravit. Pipinus, Vinigiſo Duce recepto,
inducias cum Grimoaldo pepigit, & ad pa-
trem Aquis hibernantem ſe retulit. Poſtero 804
anno Obelerius Tarviſio cum valida arma-
torum manu egreſſus repente Metamaucum
repetiit, ac, Joanne, Mauricioque exactis,
Ducalem ipſe Coronam accepit, & conſen-
ſu populi Beatum, ac Valentinum fratres
honoris ſibi conſortes aſcivit. Chriſtophoro
Olivolenſi Epiſcopo, qui Joannis, & Mau-
ricii fuerat familiariſſimus, Urbe metu pro-
fecto, ſtatim Joannes Diaconus eſt ſuffectus.
Fortunatus interim in Franciam profectus
Carolum de cæde deceſſori ſuo à Ducibus
illata edocuit; atque animum eorum ad
Orientale Imperium inclinantem aperuit; &
eximiè ab eo cultus tale reſcriptum elicuit:
Concedit Carolus Imperator Auguſtus Fortunato Patriarchæ Gradi, ut ipſe, Sacerdotes, ſervi, & coloni ejus in terra ſua, in Iſtria, Romaniola, & Longobardia, & ubicunque quietè degant; jubetque, ut in poſſeſſionibus, quibus ritè inveſtitus eſt, nullus judex publicus injuſtè ad cauſſas audiendas, freda exigenda, manſiones, aut paratas faciendas, injuſtas redhibitiones inquirendas exactare audeat. Datum Idibus Auguſti. (72) Fortè ſanguinis ex Imagine Crucifixi Salvatoris in Syria effuſi portio delata Mantuam fuerat; eaque multis editis miraculis omnium Chriſtianorum pectora incredibili religione perfuderat. Hujus rei fama cum per hujus anni æſtatem ad aures Caroli accidiſſet, ut erat eximia pietate imbutus, Leonem Pontificem per literas obſecravit, uti accuratè horum miraculorum veritatem vellet ad liquidum explorare, & compertam ſibi ſignificare. Ob id Leo Roma egreſſus Mantuam Novembri menſe venit, &, re cognita, ad Carolum ſcripſit, cupere ſe illum, ubicunque terrarum eſſet, convenire, & cum eo Dominica Natalicia celebrare. Quo nuncio Carolus excitatus Carolum filium obviam ei ad S. Mauricium miſit, atque ipſe ſubſequutus Remos occurrit; ibique exceptum primò
Ca-

(68) Nonniſi anno ſequenti 803. regreſſos è Conſtantinopoli *Caroli* Legatos, unà cum Legatis *Nicephori*, initumque novum pacis fœdus, tradunt Annaliſta Loiſelianus, Tilianus, Metenſis, Eginardus ad illum annum, & Annales Francorum veteres apud Menkenium Tom. I. Rerum Germanicarum. Emendandus igitur procul dubio Sigonius.

(69) Dandulus lib. 7. cap. 13. parte 21. iſta in hunc modum refert. *In hoc fœdere* (Nicephori cum Carolo) *ſeu decreto, nominatim firmatum eſt, quòd Veneticæ Urbes, & maritimæ Civitates Dalmatiæ, quæ in devotione Imperii illibatæ perſtiterant, ab Imperio Occidentali nequaquam debeant moleſtari, invadi, vel minorari: & quòd Veneti poſſeſſionibus, libertatibus, & immunitatibus, quas ſoliti ſunt habere in Italico Regno, pacificè perfruantur.*

(70) Refert hæc Dandulus col. 151.

(71) Integrum Leonis Diploma recitat idem Dandulus col. 152, à quo Sigonius, etiam quæ inferiùs narrat, deſumpſit.

(72) A Dandulo, & Ughello in Patriarchis Gradenſibus, hoc Caroli Diploma integrum recitatur, & Datum dicitur, *anno tertio Imperii noſtri*, qui, Idibus Auguſti, annum ſuperiorem 803. indubie deſignat.

805 Cariſiacum, ubi ſolemne Natalicium actum, deinde Aquas perduxit, & poſt octo dies multis, magniſque muneribus proſequutus per Bajoariam in Italiam remiſit, (73) datis Ravennam uſque comitibus. Interim Obelerius, & Tribuni magno comparato exercitu Heracliam, unde Joannes, & Mauricius originem trahebant, in eorum contemptum invaſerunt, atque in ditionem adductam funditus everterunt. (74) Heracliani, quæ major erat nobilitatis Venetæ pars, quòd ea per aliquot annos ſedes imperii fuerat, alii Metamaucum, alii Torcellum, ſed plerique Rivoaltum petierunt. Fortunatus etiam ex Francia reverſus eodem tempore ſedem ſuam repetiit. (75) Eodem anno Theodorus Hunnorum Cacanus ad Carolum profectus locum ſibi dari ad incolendum inter Sabariam, & Carnuntum poſtulavit, cauſſam afferens, quòd propter continentes Sclavorum incurſiones priſtinas tenere ſedes non poſſet. Quem Carolus, quòd Chriſtianus eſſet, voti damnatum, ac magnificè donatum remiſit; ac miſſo contra Sclavos, Boëmoſque Carolo filio, cum exercitu, Becchonem eorum Ducem, latè vaſtato agro, necavit. (76) Maxentius Patriarcha Aquilejenſis creatus. (77) Joannes, & Mauricius, cum Metamauco pulſi ſe Mantuam recepiſſent, Nicephorum de rebus, quæ evenerant, deque exilio, in quo ipſius cauſſa erant, fecerant certiorem; rumorque increbuerat, Nicephorum claſſem ad eos reducendos miſſurum. Itaque extremo anno Obelerius, & Beatus, Valentino fratre domi relicto, unà cum Paulo Duce, & Donato Epiſcopo Jadertinis Carolum in Theodonis villa cum Pipino, & Ludovico filiis hibernantem adierunt, & poſt ſolemne Natalicium magnificis donis cultum rogarunt, ut Venetos, ac Dalmatas in amicitiam reciperet, ac Duces, populoſque ſuos confirmaret. Quibus auditis Carolus haud gravatè aſſenſit, ac fœdere conceſſo dimiſit. Ea æſtate Sarraceni inſulas, & litora Italiæ infeſta latrociniis habuerunt, partim ex Africa, partim ex Hiſpania, quas jampridem occuparant, evecti. Ea res Pipinum, ut in Italiam reverteretur, excivit. Reverſus autem claſſem in Corſicam inſulam, quam Sarraceni ex Hiſpania invaſerant, miſit, eoſque adventu ſuo nec opinato perculſos inde ſe proripere compulit. Unus Audomarus Comes Genuenſis imprudenter cum eis congreſſus in prœlio cecidit. Eodem tempore Nicetas Patricius cum claſſe in Adriaticum ſinum venit, à Nicephoro ad comprimendas inteſtinas Dalmatarum, Venetorumque diſcordias miſſus. Ad ejus adventum Dalmatia, nulla expectata oppugnatione, in fidem eadem, qua defecerat, levitate, revertit. Veneti recepto Niceta, Duces, quos ille reſtituere juſſus erat, ſe recepturos negarunt, ac Beatum Ducem Conſtantinopolim miſerunt, qui ſui conſilii Nicephoro rationem redderet, atque excuſationem, cur non recepiſſent, afferret. Sub adventum Nicetæ Fortunatus Patriarcha ſibi timens iterum in Franciam abiit. Pipinus his auditis, cum Nicetæ Venetiis agenti obviam ire, ac ſocios Venetos in fide retinere pro regia dignitate ſtuderet, tamen hoc anno nihil tentavit. Sequenti verò, 807
cum adverſus eum Venetiis agentem ducere inſtituiſſet, tamen pactis uſque ad menſem Auguſtum induciis quievit. Ita Nicetas Conſtantinopolim abiit. Eodem anno Carolus

(73) Ex Eginardo in Annalibus, & Reginone in Chronico, hæc refert Sigonius, qui ab iiſdem Auctoribus, quæ acta ſunt per hos annos, paſſim deſcribit. Sanè mihi ægrè perſuaſerim ſanguinem Mantuæ repertum, fuiſſe partem illius, qui in Syria effluxerat ex imagine Crucifixi; quamvis enim probè ſciam in plures Eccleſias etiam Occidentis illius particulas emanaſſe; cùm tamen recens foret illud miraculum, anno 765. patratum, intelligi nequit, quòd nondum elapſis quadraginta annis in tantam oblivionem abiiſſet allata Mantuam ejuſdem particula, ut reperta hoc anno tam celebrem ſui famam excitaret. Baronius id apertè negat ad hunc annum, inquiens: *Quod ad ſanguinem Chriſti pertinet*, (Mantuæ repertum) *re multum examinata inventus eſt, & comprobatus ille fuiſſe, qui ex Chriſti Corpore fluxit tempore Paſſionis ejus, non autem ille, qui Beryti (ut vidimus) ex ſacra Crucifixi imagine fluxerat*. Agunt de hoc ſanguine Mantuæ reperto Bollandiſtæ ad diem XV. Martii, in vita S. Longini. Ughellus verò in Epiſcopis Mantuanis refert, occaſione hujus inſignis Reliquiæ, quam Leo III. propriis oculis inſpexit, auctam fuiſſe Mantuam Epiſcopali dignitate, qua antea carebat.

(74) Scribit Dandulus lib. 7. cap. 15. parte 10. à plurimis referri: *Pipinum Regem Italiæ juſſione patris, qui à Patriarcha Fortunato de Venetis malè informatus fuerat, Venetos bello deviciſſe, & hanc Urbem, in qua Nobilium Venetorum maxima pars degebat, abjecto fœdere, deſtruxiſſe*. Subdit deinde Catalogum Nobilium familiarum, quæ ex *Heraclea* in *Methamaucum*, *Rivoaltum*, *Torcellum*, & reliquas adjacentes Inſulas migravere.

(75) Non eodem tempore, ſi Dandulo fides; ait enim, *Fortunatum* è Francia reverſum, cùm non auderet Venetias intrare, in S. Cypriani Eccleſia, Plebe Torcellenſis Sedis, degere cœpiſſe, & *Joannem* Epiſcopatus Invaſorem incautè pergentem captivaſſe, qui poſtea fugâ elapſus, Ducibus quæ paſſus fuerat enarrans, eos contra Patriarcham vehementiùs incitavit, ſed tandem Venetorum furore mitigato ad Eccleſiam ſuam rediiſſe. Ughellus quoque, nonniſi poſt ſecundum iter, ſubinde à *Fortunato* in Franciam ſuſceptum, Eccleſiæ ſuæ reſtitutum teſtatur.

(76) Bellum hoc, à *Carolo* filio actum, in annum ſequentem 806. refert Eginardus in Annalibus.

(77) Cùm *Urbanus*, ſive *Urſus* in antiquis Catalogis, editis inter Scriptores *Rerum Italicarum*, & ab Ughello dicatur ſediſſe annis V., nec promoveri potuerit ad Aquilejenſem Eccleſiam, niſi mortuo *Paulino* anno 802., manifeſtum eſt, longiùs producendam eſſe *Maxentii* electionem in Patriarcham Aquilejenſem. Diploma Caroli Magni, ab Editoribus Venetis Ughelli inſertum Tomo V. col 36, annum obitus *Urbani*, ſive *Urſi*, & initium *Maxentii* non obſcurè deſignat; in eo enim hæc leguntur: *Hac igitur definitione promulgata à nobis præcipimus, atque jubemus, ut tam præſentes viri venerabiles, Maxentius videlicet, qui in locum nuper viri venerabilis Urſi Patriarchæ ſubrogatus eſt, & Arnonem virum venerabilem, Juvavenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum* &c. Diploma hoc, datum legitur *XVIII. Kal. Junii, Anno XI. Chriſto propitio Imperii noſtri, XLII. Regni noſtri in Francia, atque XXXVII. in Italia, Indictione IV.*, adeòque anno DCCCXI. Cùm igitur eo anno dicatur Maxentius, *nuper* ſubrogatus in locum viri venerabilis *Urſi* Patriarchæ, tutò ſatis aſſerere poſſumus, circa annum 811. & *Urſum* deceſſiſſe, & *Maxentium* ſuffectum. Hinc verò etiam patet, plures, quàm quinque Sedis annos, *Urſo* aſſignandos.

rolus Burchardum Comitem Stabuli adver-
ſus Sarracenos Corſicam adhuc vexantes
miſit; qui prœlio cum eis contracto trede-
cim naves eripuit, atque hoſtes cum inſigni
808 cæde fugavit. Poſtero, cum jam tempus in-
duciarum exiſſet, Paulus Præfectus Nicetæ
loco à Nicephoro ad bellum miſſus claſſem
in Dalmatiam primùm, deinde Venetias ap-
pulit, & ſuccedente hieme partem ejus ad
Comaclum inſulam Venetorum finibus obje-
ctam miſit. Ibi ſatis conſtat ſummo eſſe
prœlio decertatum; ab utra verò parte vi-
ctoria ſteterit, parum convenit, Venetis
Scriptoribus hoc decus ad Paulum, Francis
verò ad Pipinum trahentibus. (78) Ea res
facit, ut credam, magna utrinque ſtrage
pugnatum. Itaque haud difficile factu fuit,
809 ut uterque ſequenti anno ad pacem animos
inclinaret; reſque ſine dubio conveniſſet,
niſi Obelerius totum negocium impediſſet.
Qua de re in utriuſque offenſionem incurrit.
Eo anno Græci, qui Orobitæ (79) dicebantur,
Populonium maritimum Etruriæ oppi-
dum captum diripuerunt. Sarraceni verò
Sardiniam (80) rurſus aggreſſi pridie Paſcha-
tis Aleriam oppidum occuparunt, & præter
Epiſcopum, ac paucos ætate, ac morbo con-
fectos in ea nihil reliquerunt. Ravennæ Va-
lerius Archiepiſcopus factus. (81) Carolus
Novembri menſe conventum Aquis habuit
de proceſſione Spiritus Sancti, quam in
quæſtionem Joannes quidam monachus Hie-
roſolymis revocaverat; atque ejus rei defi-
niendæ cauſſa Legatos Romam ad Pontifi-
810 cem miſit. Sequitur inde annus octingente-
ſimus decimus magno bello Pipini Regis
cum Venetis geſto nobilitatus. Ejus belli
hiſtoria variè adeo à Francis, Venetiſque
commemoratur, ut neque in cauſſa, neque
in eventu ejus conſentiant. Ac Franci qui-
dem ſcribunt, Pipinum perfidia Ducum Ve-
netorum impulſum terra, marique Venetiam
invaſiſſe, eâque cum Ducibus bello ſubactâ,
ad vaſtanda Dalmatiæ litora claſſem miſiſſe,
verùm, Paulo Cephalleniæ Præfecto cum
claſſe Orientali ſubſidio accurrente, domum
re infecta reverſum eſſe. Sin autem Vene-
tos ſequimur, Pipinus juſſu Patris hoc bel-
lum intulit, ut Obelerium, & Valentinum
Duces reduceret, quos Beatus frater Con-
ſtantinopoli reverſus, tanquam Francis ami-
cos, Urbe, Ducatuque depulerat. Belli verò
ut apparatus, ſic etiam exitus fuit memora-
bilis. Pipinus navalibus, terreſtribuſque
copiis expeditis Ravenna profectus in æſtua-
rium Venetiæ venit, ac ſtatim Brondulum,
Clodiam, Peleſtrinam, & Albiolam oppida,
litoraque, quæ æſtuario prætenta ſunt, oc-
cupavit, atque inde rectà Metamaucum,
quæ tum Ducum Regia erat, perrexit. Qua
re perculſi Metamaucenſes, conjuges, libe-
ros, omnemque pretioſiorem ſuppellectilem
in lembos raptim impoſuerunt, atque in
Rivumaltum, & Olivolam cum Beato ipſo
Duce ſe receperunt, rati eas inſulas ab ho-
ſtili impreſſione magno intercedente canali
fore ſecuriores; quorum exemplum ſequuti
alii quoque ex aliis inſulis Tribuni populos
& ipſi ſuos ad communem tuendam liberta-
tem eò continuò traduxerunt. Pipinus cum
Metamauci nihil, niſi domos vacuas repe-
riſſet, eas diruit, ac, litore toto percurſo,
uſque ad Portum pervenit. Ibi cum omnem
belli ſummam ad Olivolam, & Rivoaltum
conſtitiſſe, omneſque Venetorum copias ad
eum locum tenendum collatas eſſe audiret,
eum invadere ſtatuit. Verùm majoribus na-
vigiis eò penetrari non poſſe à peritis re-
gionis edoctus, ex proximis amnibus lintres
omnes contraxit; ad quos, quia ſatis multi
non erant, rates ex trabibus compactas
adjecit; ac caſtellorum in modum munitas
affatim armis, viriſque replevit; atque eas
adverſus hoſtes, Obelerio facilem victoriam
pollicente, immiſit. Rates partim acceſſu
æſtus, partim remulco lintrium, partim
longis militum pilis impulſæ aliquanto ſpa-
tio curſum proſperè confecerunt; ubi verò
in altiorem aquam ſunt provectæ, neque
contis amplius impelli, neque propter gra-
vitatem ſuam remulco trahi longius potue-
runt. Id cum Veneti ſenſiſſent, atque æſtu
decedente, jamque in contrarium rapiente
Francos laborantes vidiſſent, continuò le-
vibus lintribus, quibus abundabant, ſe in-
tulerunt, ac, remulcis inciſis, rates à lin-
tribus ſepararunt. Quo facto lintres ipſos
adorti, pleroſque aut fluctibus ſubmerſerunt,
aut in poteſtatem adductos peſſimè habue-
runt. Inde rates, quæ in paludes ab ipſo
æſtus impetu abreptæ ſubſederant, uſque-
adeo urgere cœperunt, ut Franci tenui vado
confiſi in aquam ſe demitterent, quò pedibus
ad litus perfugerent. Verùm opinione ſua
decepti mox obruti limo cæſi omnes, aut ca-
pti ſunt. Pipinus, qui cum paucis Metamau-
cum felicem rei exitum opperiens ſe retulerat,
ubi tantam ſuorum cladem audivit, mœſtus,
Obelerio, & Valentino ſecum ductis, Raven-
nam repetiit. (82) Hac tanta victoria parta in-
gens inter Venetos gratulatio facta: novaque
formandæ Reip. conſilia inita: Beatus Dux,
cum Metamaucum exciſum videret, animum
ad ſedem in Rivoaltum, & Olivolam tradu-
cendam adjecit, eas propter magnitudinem
ſuam ſatis amplas ad vicinorum populorum
multitudinem, & Reip., quam ſibi pollicebatur,
dignitatem recipiendam fore arbitratus:
atque tribunis, & primoribus inſularum in
conſilium advocatis, ex eorum auctoritate
Re-

(78) Annales Loiſeliani, quemadmodum Sigonius, rem hanc præſenti anno adſcribunt. Eginardus tamen, Regino, aliique Annaliſtæ, quos ſequitur Pagius, in annum proximum 809. iſta referunt. In hoc prœlio victum fuiſſe *Paulum*, ex pluribus antiquis Annalibus conſtare ait Eckhartus, Tom. II. Rer. Francic. pag. 56.

(79) Seu *Orobiotæ*, id eſt montium incolæ.

(80) Eginardus *Corſicam* veriùs ſcribit, cùm *Aleria* a Sarracenis occupata, Urbs Corſicæ maritima ſit.

(81) Bacchinius in Chronologia Ravennatum Antiſtitum, ex Agnello contexta, hoc anno *Valerium* non creatum, ſed mortuum teſtatur. Illius autem initium, poſt *Gratioſi* Archiepiſcopi obitum, circa annum 794. ſtatuit.

(82) Varias haſce opiniones conciliare ſtudet Cointius ad hunc annum, certa à dubiis ſecernens. Reliqua verò ad Rempublicam Venetam pertinentia, quæ proximè Sigonius deſcribit, confert Pagius num. 5. cum iis, quæ Franci, aliique veteres Scriptores de ſubacta à Francis Venetia tradidere, ſed nihil definit. Noviſſimè pro inclytæ Sereniſſimæ Venetorum Reipublicæ Libertate pugnavit Anonymus Mediolanenſis, in Diſſert. Chorographica Italiæ medii Ævi fol. 153 num. 78, quem vide inter Scriptores *Rerum Italicarum* vol. X.

Regiam eò traduxit. Beato verò, antequam A
res ad exitum perduceretur, vita functo, Angelus Particiacus Dux ſubſtitutus incœpta perſolvere inſtitit. Itaque, cum Rivoaltum Duci, Olivolam Epiſcopo deſtinaſſet, prima Ducalis prætorii, quo loco nunc eſt, fundamenta jecit. Urbs tota Rivoaltum, & Olivolam continens poſt uno Venetiarum nomine appellata. Hæc ejus Urbis, & Reip. quæ ad hunc uſque diem opulentiſſima, atque ampliſſima fuit, principia fuiſſe feruntur, quæ tum terminis à Grado ad Caput aggeris anguſtiſſimis claudebatur. Interim Pipinus Ravenna Mediolanum profectus VIII. Idus Julias eſt mortuus, vir, ſi diutius vita
ſuppeditaſſet, virtutis magnitudine patriam, B
avitamque gloriam facilè adæquaturus. Cadaver ejus Veronam delatum ſepultum eſt in Monaſterio S. Zenonis, quod Rex ipſe conſtruxerat, atque opimis poſſeſſionibus exornarat. Hoc ſepulchrum altè terra obrutum Veronenſes in cœmeterio Monaſterii hodie oſtendunt. Eodem anno Valerium Archiepiſcopum Ravennatem extinctum Marinus eſt ſubſequutus: & Corſica novis Sarracenorum incurſionibus afflicta. Immaturam Pipini filii mortem Carolus acerbiſſimè tulit. Itaque partim ætate, partim mœrore confectus poſthac omnia ad ocium, & quietem conſilia contulit. Prima cura fuit pa-
cis, & religionis. Pacem cum Nicephoro C
Octobri menſe à legato ejus rogatus Aquis compoſuit, & legatos præcipuos ad eam ſanciendam Conſtantinopolim miſit: quibus Obelerium quoque olim Ducem Venetorum
811 adjunxit. Sequenti verò anno, cum ſæpe gravi valetudine tentari cœpiſſet, theſaurum ſuum magna ex parte ex veſtibus, aliaque ſuppellectili pretioſa conſtantem pii muneris loco Eccleſiis regnorum ſuorum Metropolitanis, quæ una & viginti erant, legavit: quarum quinque tum Italia continebat, Romam, Ravennam, Mediolanum, Aquilejam, & Gradum. (83) Inde pridie Nonas Decembris cum hibernatum Aquas veniſſet, Caro-
812 lum filium natu maximum perdidit. Proxi- D
mo verò, ad domeſticum ex duorum filiorum intempeſtiva morte mœrorem triſti ſimul illo quoque rumore perculſus eſt, Sarracenos ex Africa, & Hiſpania, ſociatis quaſi armis, ad litora Italiæ depopulanda concurrere. Itaque maturè ſibi tantis detrimentis occurrendum ratus, conventu Aquis peracto, Bernardum, Pipini filium, egregiæ virtutis adoleſcentem cum exercitu propere ire in Italiam juſſit, Vallone patruele alterius Bernardi filio expeditionis ſocio dato. (84) Interim Sarraceni tanto accepto apparatu deterriti Italiam omiſerunt, atque alii ſe in Corſicam, alii in Sardiniam intulerunt. Ex quibus qui attigere Sardiniam, prope omnes occidione occiſi ſunt. Grimoaldus Princeps Beneventanus, qui gravi cum Pipino bello contenderat, ſaniore uſus conſilio arma poſuit, atque oratores de pace ad Carolum miſit, eamque ſeptem millibus ſolidorum aureorum (85) obtinuit, quotannis tributi nomine perſolvendis. In Græcia Nicephorus Imperator poſt multas, & inſignes victorias in Mœſia contra Bulgaros partas demum VIII. Kalen. Auguſti commiſſo cum Crumo rege prœlio cecidit, (86) eique Michaël Rangabe, gener ejus, Imperator ſucceſſit. Hic legatos Caroli ad Nicephorum miſſos de fœdere renovando agentes libenter audivit, atque eis proficiſcentibus ſuos ad Carolum addidit, ut fœdus pactum cum Nicephoro confirmarent. Legati, cum Aquas adiſſent, fœdus inſtaurarunt id, in quo libertati, atque immunitati Venetorum præcipuè cavebatur: tabuliſque confectis, Græca oratione laudes Caroli celebrarunt, Imperatorem eum, & Baſileum nominantes: (87) &, cum domum redeuntes Romam divertiſſent, eaſdem tabulas in Baſilica Vaticana à Leone Pontifice receperunt. Qua re cognita Carolus, ineunte vere, Amalharium Ar- 813
chiepiſcopum Trevirenſem, & Petrum Nonantulanum Abbatem ad eundem pro eodem ſanciendo fœdere miſit. Michaël in Mœſiam cum exercitu adverſus Crumum profectus, atque inde fugatus, præ dolore monachum induit, ac Leoni Armenio Bardæ Patricii filio Imperium tradidit. (88) Hic quò meliorem ad res gerendas fortunam, eò deteriorem ad Catholicam colendam religionem attulit voluntatem. Crumum enim caſtris in Thracia poſitis ſævientem, eruptione facta incautum excepit, ac graviter vulneratum fuga ſibi conſulere, & domum redire coëgit. Verùm ea victoria elatus novam adverſus Sanctas Imagines ſeditionem excivit, prava ſcilicet Monachi cujuſdam oratione impulſus, qui brevì eum regnum cum vita amiſſurum, niſi

(83) Integrum Caroli Magni Teſtamentum, hoc anno conditum, recitat Eginardus in ejuſdem vita. Metropoles verò Italæ, quæ ibidem nominantur, ſunt *Roma*, *Ravenna*, *Mediolanum*, *Forumjulii*, & *Gradus*.

(84) *VVallanem* vocat Eginardus in Annalibus, è quo Sigonius hæc ſumpſit. Adnotari hic locus meretur, cùm incœpti à *Bernardo* Italici Regni Epocha, hinc deſumpta, legatur in pluribus Chartis, quas inferiùs ad annum 818. referam.

E

(85) In Annalibus Eginardo adſcriptis legitur: *XXV. millia ſolidorum auri, tributi nomine à Beneventanis ſoluta*. Quod fortaſſe (niſi error irrepſerit) intelligi debet de erogata pecunia pro pace, prima vice, ſtatuenda. Nam idem Eginardus ad annum 814., quo renovatum hoc fœdus cum Ludovico Pio refert, ſeptem tantummodo millia ſolidorum, ſingulis annis pendenda, commemorat.

(86) Anno 811. interfectus eſt *Nicephorus*; id enim Theophanes ſcribit, qui Crummi Bulgarorum Regis victoriam referens, hæc habet. *Contigerunt iſta menſis Julii die XXV. Indictione IV. Crummus autem amputatum Nicephori caput, adventantibus ad ſe variis nationibus oſtentandum per dies multos, in Romanorum dedecus, & vituperium, in ligno ſuſpendit*. Indictio IV. annum 811. deſignat, Julio menſe.

(87) Hæc Eginardus in Annalibus; Pagius tamen ad hunc annum num. 7. ſubjungit, *Michaëlem* Imperatorem, geſta a Legatis, quo ad titulum illum, grata, & rata non habuiſſe, *cùm certum ſit, nec eum, nec ejus ſucceſſores Baſilei, ſeu Imperatoris, & Auguſti nomen Carolo M., aliiſque Imperatoribus Occidentis, Francis, vel Germanis unquam dediſſe*; Idemque repetit ad annum 824. inquiens, appellatos quidem à Græcis *Baſileos*, & *Imperatores*, ſed Francorum, non Romanorum. Plura de hoc titulo eruditè profert Eckhartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 70.

(88) Theophanes, qui hæc narrat, atque hiſtoriam ſuam præſenti anno abſolvit, coronatum *Leonem* tradit, die XI. menſis Julii, Indictione VI. à Nicephoro Patriarcha. Hiſtoriam hanc ſatè deſcribit Conſtantinus Porphyrogennetus.

niſi cultu idolorum abſtineret, indixit. Itaque propoſito edicto omnes tolli imagines imperavit, & Nicephorum Patriarcham edictum illud incuſantem, & cultum imaginum defendentem in Inſulam Præconenſem relegavit, ac Theodorum ei ſubſtituit: qui Leoni gratificans & ipſe acriter imagines oppugnavit. (89) Cum hoc etiam fœdus renovatum, in quo de libertate, immunitate, & quiete Venetorum continebatur. Eodem anno Clodienſes, & ceteri, qui Pipini bello æſtuaria, Inſulaſque reliquerant, domos ſuas repetiverunt, eaſque reficere contenderunt. Sarraceni ex Corſica in Hiſpaniam cum præda redeuntes ab Irmingario Comite Emporitano, octo navibus ſpoliati ſunt. Itaque, ut id damnum reſarcirent, Centum-cellas Etruriæ, & Nicæam Provinciæ oppida adorti vaſtaverunt. Sardiniam inde aggreſſi, multis amiſſis, fortiter inde repulſi ſunt.

CAROLUS IMP. *& cum* BERNARDO N. REX.

Carolus inde Novembri menſe alium Aquis conventum egit. (90) Ibi, cum ſe affecta jam ætate, & parum agendis rebus idonea cerneret, ut honeſtis imperandi laboribus opportunos ſibi ſocios compararet, ac ſimul imminentibus domeſticorum diſſidiorum incommodis obviam iret, quinto decimo Kalendas Decembris Ludovicum filium ex Aquitania evocavit, atque ipſum præſentem conſortem Imperii, Bernardum verò nepotem abſentem Regem Italiæ declaravit. Res agebatur in Templo D. Virginis ab eo conſtructo, circunſtantibus regnorum fermè omnium proſanis, ſacratiſque proceribus, & Corona aurea ſuper aram maximam erat de induſtria collocata. Itaque audientibus, atque approbantibus omnibus, ad Ludovicum verſus: Accede, inquit, Ludovice, & Coronam capiti tuo non dignitatis ſolùm ornamento, ſed regnis etiam noſtris, & Reipublicæ Chriſtianæ præſidio lætus impone, ac mecum unà Imperium auſpicatis poſthac conſiliis moderare. Paruit voluntati patris filius, &, Corona accepta, ſimul Principes apud ſe ſacramenta dicere juſſit. Id deinde inſtitutum poſteri Reges tenuerunt, ut viventes filios alios ſibi ſocios Imperii cooptarent, alios regnorum hæredes relinquerent; ex quo opes Francorum, quæ, regnante Carolo, maximæ, ampliſſimæque fuerunt, demum prope cum ingenti Franci nominis gloria ad nihilum reciderunt. Carolus inde, & Ludovicus, cum novis regnum legibus ſtabilirent, ita de Epiſcoporum electione ſanxerunt: *Sacrorum Canonum non ignari, ut Dei nomini Sancta Dei Eccleſia ſuo liberius potiatur honore, aſſenſum Eccleſiaſtico ordini præbemus, ut Epiſcopi per electionem Cleri, & Populi ſecundùm ſtatuta Canonum de propria Diœceſi, remota perſonarum, & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo, & verbo ſibi ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.* Ex quo apparet, Carolum decreto, ut diximus, Hadriani renunciaſſe. (91) Ludovicus inde maximis muneribus oneratus in Aquitaniam rediit. In Italia verò Bernardus juſſu Caroli Rex ab Archiepiſcopo Mediolanenſi Modoëtiæ coronatus (92) regnum adminiſtrare patris exemplo inſtituit. Cum hic rerum ſtatus in Italia eſſet, ac novo Bernardi regno ſummam omnes in ſpem erecti tranquillitatis, & otii diuturni fuiſſent, ecce gravis repente caſus incidit, qui ingenti omnia luctu, ac mœrore complevit. Siquidem Carolus hiberna Aquis agens ſubita febri Januario menſe, ac mox ſævo lateris dolore corripitur, & V. Kal. Februarias moritur. 814 Sepultus eſt in æde D. Dei Genitricis à ſe conſtructa, vir bello, paceque ſummus, juſtitiæ literarumque cultor eximius, atque omnium Imperatorum poſt Conſtantinum Magnum, quem ut cognomine, ſic virtute æquavit, ſine controverſia maximus, ac præcipuus Italiæ reſtitutor, & Catholicæ Eccleſiæ aſſertor habendus. (93)

LU-

(89) Vitam *Leonis* Armeni ſcripſit Georgius Monachus, qui poſt alterum annum ab aſſumpto Imperio acta hæc fuiſſe ſcribit. Continuator verò Theophanis tradit, *Leonem* anno tantùm 815. in ipſo die Epiphaniæ ſeſe infenſum ſacris Imaginibus publicè prodidiſſe, ac in Patriarcham Nicephorum perſecutionem moviſſe, quem, non in *Præconneſium* Inſulam, ſed ad *Stenum*, ſeu *Boſphorum Thracium*, relegatum Pagius contendit ad annum 814. num. 5. Ad illum igitur annum hæc ſunt referenda.

(90) Septembri menſe celebratum hunc Aquis Conventum tradit Chronographus Moiſſiacenſis; Annaliſta verò Cæſareus, à Lambecio editus, Auguſtum menſem eidem aſſignat. Novembrem Sigonius adnotavit, in hanc ſententiam adductus ab annorum numero, quibus regnaſſe dicitur Bernardus in ſepulcrali lapide, Mediolani reperto, de quo ad annum 818. ſermo erit. Pagius quoque ad annum 817. num. 15., ſibi minimè conſtans, Sigonio conſentit, cùm ad annum 813. num. 15. Septembrem menſem huic Concilio Aquiſgranenſi ſtatuerit. Cæterùm parum ſuffragari hujuſmodi opinioni Mediolanenſe Epitaphium inferiùs oſtendam. Quamobrem minimè recedendum reor à Chronographo Moiſſiacenſi, cui priùs Pagius adhæſerat, tum quia in Capitularibus Regum Francorum à Balutio editis, pag. 511. celebratum Aquiſgrani, Septembri menſe, generale hoc Concilium legitur; tum quia in vita Ludovici Pii, ab Anonymo auctore conſcripta, dicitur *Ludovicus* tota æſtate apud *Carolum* Patrem moratus, dein Imperiali diademate coronatus, ac demum Novembri menſe in Aquitaniam reverſus; ex hac enim narratione ſatis dilucidè colligitur, ante menſem Novembris declaratum fuiſſe *Ludovicum* Imperii conſortem, ac proinde etiam *Bernardum* in Italiæ Regem; cùm uno eodemque tempore peractam utriuſque inaugurationem referant veteres Scriptores. Hiſtoriam hanc omnem fuſiùs deſcribit Teganus *de Geſtis Ludov. Imp.* cap. 6.

(91) Superiùs ad annum 774. adnotavi, decretum hic memoratum rejici ab eruditis, unà cum Concilio Romano, in quo ſtatutum dicitur, tanquam ſuppoſititium. Addo in Capitularibus Regum Francorum à Balutio vulgatis, inter Leges, hoc, vel ſequente anno a *Carolo*, & *Ludovico* editas, hujuſmodi ſanctionem de Epiſcoporum inſtitutione minimè reperiri.

(92) Etiam hæc *Bernardi* in Regem Italiæ ſolemnis inauguratio, Modoëtiæ peracta, ſolido caret fundamento. Puricellus in monum. Baſil. Ambroſianæ pag 47. eandem quidem intrepidè refert, ſed nullo antiquo teſtimonio confirmat.

(93) Vitam *Caroli M.* edidit, & illuſtravit Bollandus in Actis SS. ad diem XXVIII. Januarii, quo in pluribus Eccleſiis Galliæ, Belgii, & Germaniæ colitur ejuſdem memoria.

LUDOVICUS IMP. *cum* BERNARDO *fratris filio* REGE.

NUncio mortis patris accepto, Ludovicus ex Aquitania propere Aquas revertit, ac ſtatim à populis Caroli judicium, voluntatemque ſequutis magno animorum conſenſu paterno in ſolio confirmatus univerſa regnorum, Imperiique jura ſuſcepit. Omnium autem primum teſtamentum patris cum inſpexiſſet, ſumma cura explere contendit. (94) Itaque mandatis ejus inſiſtens menſam argenteam, quæ forma quadrangula deſcriptionem Urbis Conſtantinopolitanæ complectebatur, Baſilicæ Vaticanæ largitus eſt, alteram verò, quæ rotunda Romanæ Urbis effigiem exprimebat, Eccleſiæ Ravennati. Inde ad ordinanda, ut res monebat, regna converſus, conventum Aquis egit. Ibi primùm omnium legatos ad Pontificem deſtinavit, per quos ſe imitatione patris Eccleſiæ Romanæ perpetuum fore defenſorem oſtendit, & legationes, quæ aut ad patrem, aut ad ſe miſſæ fuerant, benignè audivit, atque iis dimiſſis Nordbertum Epiſcopum Regienſem, & Richovium Pictavium Comitem ad renovandam cum Leone Imperatore amicitiam miſit. Bernardum, fratris Pipini filium, Regem ad ſe ex Italia evocatum, maximis muneribus proſequutus, ut Italia virtute, ac fide adminiſtranda laudem patris aſſequeretur, eſt adhortatus. Cum Grimoaldo Duce Beneventano pacem ita firmavit, ſi tributum idem penderet, quod cum patre pepigerat. Demum jus populis comiter dicere, atque Eccleſiis, & Civitatibus Caroli patris beneficia, ut quodque repetitum eſt, liberaliter inſtitit affirmare. Carolo ex humanis rebus ſubtracto (cujus metu omnis facilè in officio continebatur Italia) Principes Romani rurſus conjurationem Leonis Pontificis interimendi fecerunt, qua per indicem ad Leonem delata, omnes digni ultimo ſupplicio judicati ſunt.
815 Hoc verò ubi Ludovicus poſtero anno, cum in Saxoniam iret, accepit, Francfordia decedens, Bernardum Regem, quem ſecum adhuc habebat, primo quoque tempore in Italiam ire, & rem compertam ſibi ſignificare præcepit. Bernardus Romam profectus, quanquam gravi morbo implicitus, cuncta ingenti ſolertia inquiſivit, quæque comperit, per Geroldum Comitem ad Ludovicum omnia detulit. Quem legati Leonis Joannes Epiſcopus Sylvæ Candidæ, Theo-
A dorus Nomenclator, & Sergius Dux ſubſequuti Ludovico de omnibus criminibus, quibus cauſſa Leonis onerabatur, ſatisfecerunt. Interim Leo vehementiſſimè ægrotavit. Quod ut Romani inimici ejus ſenſerunt, firma ſatellitum manu contracta omnes villas nuper ab eo ſingularum Civitatum in agris conſtructas invaſerunt, ac direptas incendio concremarunt. Inde Romam ire, ut quæ ſibi per vim erepta querebantur, reciperent, perrexerunt. Qua re præcepta Bernardus, quòd ipſe adhuc æger erat, per Vinigiſum Ducem Spoletanum, (95) eos ab ejuſmodi conatu avertit, atque de omnibus rebus, ut geſtæ erant, Ludovicum edocuit.
B Eodem anno Nordbertus, & Richovius legati ad Ludovicum reverſi fœderis inſtaurati tabulas Conſtantinopoli retulerunt. Eorum quoque ſermone cognitum eſt, menſe Auguſto per continuos quinque dies terræmotum graviter adeo Thraciam afflixiſſe, ut & Urbis ædificia plura dejecerit, & aliarum Civitatum populos fœdis ruinis oppreſſerit. Petro Archiepiſcopo Mediolanenſi mortuo Odbertus eſt ſubſtitutus. (96) Poſtero 816
Leo morbi diuturnitate confectus pridie Idus Junii vitam reliquit; eique paucis poſt diebus Stephanus Diaconus ſucceſſit, qui Quartus eſt appellatus. (97) Hic ſtatim per legatos Ludovicum Imperatorem deſignatum
C de conſecratione ſua commonefecit, ſimulque oſtendit, ſe iter in Franciam adornare, ut ipſum inſtituto more Imperatorem inungeret, & cum eodem de ratione conſtituendæ Eccleſiæ conſultaret. Quare duobus, quàm conſecratus fuit, menſibus iter ingreſſus eſt; narrant quidam, cum Ravennam ex itinere perveniſſet, ibi divinis operatum avido, ac religioſo populo ſacrata Chriſti ſandalia oſtendiſſe. (98) Stephani voluntate perſpecta Ludovicus mirificè lætatus cum propere legatos illi obviam, qui Remos eum adducerent, ſummos homines miſit, tum ipſe adventum ejus præveniens cum honeſtiſſima Optimatum caterva occurrit:
D conſecratio inde in ante diem quartum Kal. Septembris, quæ dies Dominica erat, indicta eſt; poſtquam ea acceſſit, ac Principes, populique frequentes novi ſpectaculi gratia convenerunt, Pontifex, Ludovico, atque Hirmingarde conjuge præſentibus, rem divinam ritu Pontificio fecit, ac mox illum Auguſtum, hanc Auguſtam pronunciavit, & Corona pretioſiſſima impoſita, quam ſecum Roma detulerat, Oleo Sancto perunxit, amicitia ſanctiſſimè confirmata,

Lu-

(94) Poſtremas haſce Caroli Tabulas recudit Cl. Muratorius, Tom. I. Parte II. fol. 115. *Rerum Italicarum*.

E (95) In Catalogo Farfenſi ſuperiùs memorato, hic *Vinigiſus*, qui *Guinichus* ibidem appellatur, alter eſt à *Vinigiſo* Spoletano Duce, cujus præclara mentio alibi occurrit; creatus autem dicitur anno præcedenti 814. Quæ hic narrat Sigonius, leguntur in Vita Ludovici Pii, & Leonis III. apud Anaſtaſium Bibliothecarium.

(96) Octo diverſis nominibus, prout cuique libitum fuit, à Scriptoribus appellatur hic Archiepiſcopus, eaque enumerant Puricellus, atque Ughellus. Literas ejuſdem authenticas profert idem Puricellus num. 29 ex quibus verum ejuſdem nomen dignoſcitur, nempe *Odelpertus*, quamvis eum appellare pergat Puricellus, *Oldepertum*, nulla immutationis adducta ratione. Ex iis etiam manifeſtum fit, plurimùm errare Sigonium, qui ſubſtitutum hoc anno *Petro* Archiepiſcopo mortuo *Odelpertum* affirmat; ſiquidem datæ fuit *anno Dominorum noſtrorum Caroli, & Pipini Regum hic in Italia trigeſimo ſecundo, & vigeſimo quinto, menſe Januario, Indictione quartadecima*, ac proinde anno 806., quo ſe Archiepiſcopum Mediolanenſem *Odelpertus* ſubſcribit. Jam ergo eodem anno, menſe Januario, obierat *Petrus* ejuſdem Præceſſor.

(97) Die XI. Junii mortuum *Leonem*, ac die XXII. ejuſdem menſis conſecratum *Stephanum* IV. Pagius tradit. Præclara geſta Leonis III. fuse recenſuit Anaſtaſius, ſed uberiora ex variis antiquis monumentis collegere Bollandiſtæ ad diem XI. Junii, quo ejuſdem Natalis in Eccleſia celebratur.

(98) Hæc ex Rubeo; reliqua ex Eginardo, & Anaſtaſio refert Sigonius.

Ludovicus præter cetera Crucem magni pre-
tii Baſilicæ Vaticanæ donavit, ac Roma-
nos, qui propter flagitia adverſus Eccleſiam,
& Leonem admiſſa captivi in Francia tene-
bantur, dimiſit. Ad extremum ſalutaribus
Italiæ, Eccleſiæque conſiliis agitatis, Pon-
tifex Romam, Imperator Compendium ſe
recepit. Ex Compendio inde Aquas in hi-
berna proceſſum. Ibi Legatus Imperatoris
Leonis Nicephorus eſt auditus, de finibus
Dalmatarum, ac Forojulienſium agens; ad
eamque diſceptationem Cadolachus Dux
Forojulienſium, ad quem ea res pertine-
817 bat, adhibitus. Sequenti anno Stephanus
VIII. Kal. Februarias, tertio, quàm Ro-
mam redierat, nondum tranſacto menſe,
extremum vitæ ſpiritum edidit. In ejus lo
cum Romanus Clerus, populuſque Paſcha
lem, Presbyterum S. Praxedis, Pontificem
ſublegerunt. Is, ſimulatque conſecrationem
accepit, Legatos cum muneribus ad Ludo
vicum, & literas miſit, quibus ſe invitum,
& reluctantem Pontificem creatum ſignifi-
cavit. Duobus poſt menſibus Ludovicus
adhuc Aquis agens feria quinta, qua Cœna
Domini celebratur, cum è templo, ſacris
ſolemnibus peractis, ſe referret domum,
ſublicia, per quam tranſibat, porticu pro
cidente, unà cum optimatibus viginti pro-
cubuit; ac, ceteris variis caſibus circunven
tis, ipſe plus periculi, quàm cladis contra
xit. Itaque diligentiâ medicorum intra vi-
ginti dies ex omni contuſione ſanatus om-
nium Principum, populorumque ſuorum
conventum egit. Ibi cum multa alia Re-
gnis ſalutaria ſtatuit, tum in primis in con
ſpectu omnium Lotharium maximum natu
filium Imperatorem, & Regem Franciæ,
(99) Pipinum verò Aquitaniæ, Ludovicum
Bavariæ declaravit; & cum Paſchalis Pon-
tifex, Theodoro Nomenclatore miſſo, pa-
ctum, quod cum deceſſoribus ſuis à patre,
avoque ejus factum fuerat, ſibi confirmari
poſtulaſſet, haud gravatè petitioni ejus in
dulſit. Tabulæ ejus Confirmationis hæ ſunt:
Ego Ludovicus Imperator Auguſtus ſtatuo, &
concedo per hoc pactum confirmationis noſtra
tibi Beato Petro Principi Apoſtolorum, & per
te Vicario tuo Domino Paſchali Summo Ponti-
fici, ac univerſali Papæ, & ſucceſſoribus ejus
in perpetuum, ſicut à prædeceſſoribus veſtris
uſque nunc in veſtra poteſtate, & ditione te-
nuiſtis, & diſpoſuiſtis Civitatem Romanam cum
Ducatu ſuo, & ſuburbanis, atque viculis om-
nibus, & territoriis ejus montanis, & mariti-
mis litoribus, ac portubus, ſeu cunctis Civita-
tibus, caſtellis, oppidis, & viculis in Tuſciæ
partibus, ideſt Portum, Centumcellas, Cære,
Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepet, Ca
ſtellum Galleſii, Ortam, Polimartium, Ame-
riam, Tudertum, Peruſium, cum tribus inſu-
lis ſuis, ideſt majorem, & minorem Pulvenſem
& Lacum, Narniam, Otriculos cum omnibus
finibus, ac territoriis ad ſupradictas civitates
pertinentibus. Simili modo & in partibus Cam-
paniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Ala-
trium, Patricum, Fruſinonem cum omnibus

A *finibus Campaniæ, nec non & Tibur cum om-*
nibus finibus, & territoriis ad eaſdem Civita-
tes pertinentibus. Nec non Exarchatum Ra-
vennatem ſub integritate cum ſuburbanis, ci-
vitatibus, oppidis, & caſtellis, quæ piæ recor-
dationis Dominus Pipinus Rex, & bonæ me-
moriæ genitor noſter Carolus Imperator Beato
Petro Apoſtolo, jamdudum per donationis pa-
ginam reſtituerunt, hoc eſt civitatem Raven-
nam, & Æmiliam, & Bobium, Cæſenam,
Forumpopillii, Forumlivii, Faventiam, Imo-
lam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, &
Adriam, & Gabellum cum omnibus finibus,
territoriis, atque inſulis, in terra, mari-
que ad ſupradictas Civitates pertinentibus. Si-
B *mul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pi-*
ſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam,
Auximum, Numanam, Æſium, Forum Sem-
pronii, Montem Feretri, Urbinum, & terri-
torium Balnenſe, Calles, Luceolos, Eugubium
cum omnibus finibus, & terris ad eaſdem Ci-
vitates pertinentibus. Eodem modo territorium
Sabinenſe, ſicut à genitore noſtro Carolo Impe-
ratore Beato Petro per donationis ſcriptum con-
ceſſum eſt, & ſub integritate, quemadmodum
ab Iterio, & Majenario Abbatibus illius Miſſis
inter idem territorium Sabinenſe, & Reatinum
diffinitum eſt. Item in partibus Tuſciæ Longo-
bardorum Caſtellum Felicitatis, Urbivetum,
Balneum Regis, Ferenti caſtrum, & Viter-
C *bium, Marcam Tuſcanam, Populoniam, Soa-*
nam, Roſellas. Et inſulas Corſicam, Sardi-
niam, & Siciliam ſub integritate cum omnibus
adjacentibus, ac territoriis, ac maritimis lito-
ribus, portubus ad ſupradictas Civitates, &
inſulas pertinentibus. Item in partibus Cam-
paniæ Soram, Arces, Aquinum, Teanum,
& Capuam. Et patrimonia ad poteſtatem, &
noſtram ditionem pertinentia, ſicut eſt patri-
monium Beneventanum, & Salernitanum, &
patrimonium Calabriæ inferioris, & ſuperio-
ris, & patrimonium Neapolitanum, & ubi-
cunque in partibus Regni, atque Imperii à Deo
nobis commiſſi patrimonia noſtra eſſe noſcuntur.
Has omnes ſupradictas provincias, Urbes, Ci-
D *vitates, & oppida, atque caſtella, viculos, &*
territoria, ſimulque & patrimonia jam dictæ
Eccleſiæ tuæ, Beate Petre Apoſtole, & per te
Beato Vicario tuo ſpirituali Patri Domino Pa-
ſchali Summo Pontifici, ac univerſali Papæ,
ejuſque ſucceſſoribus uſque in finem ſæculi eo
modo confirmamus, ut in ſuo detineant jure,
Principatu, atque ditione. Simili modo per hoc
noſtræ confirmationis decretum firmamus dona-
tiones, quas piæ recordationis Dominus Pipi-
nus Rex avus noſter, & poſtea Dominus, &
genitor noſter Carolus Imperator Beato Apo-
ſtolo Petro ſpontanea voluntate contulerunt.
Necnon & cenſum, & penſionem, ſeu ceteras
donationes, quæ annuatim in Palatium Regis
E *Longobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia*
Longobardorum, ſive de Ducatu Spoletano,
ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur,
& inter ſanctæ memoriæ Adrianum Papam,
& Dominum & genitorem noſtrum Carolum
Imperatorem convênit, quando idem Pontifici
eidem de ſupraſcriptis Ducatibus, ideſt Tuſca-
no,

(99) An Franciæ Regnum in hoc Conventu aſſi-
gnatum fuerit *Lothario*, valde dubitat Eru-
ditiſſimus Anonymus Mediolanenſis, in
Apologia ad centuras Italiæ medii Ævi
pag 201. Sanè Annales Laureshamenſes
clarè loquuntur in hunc modum: *Filium*
ſuum primogenitum Lotharium coronavit, &
nominis atque Imperii ſui ſocium ſibi conſti-
tuit; ceteros Reges appellatos, unum Aquita-
niæ, alterum Bajoariæ præfecit. Chronicon
Moiſſiacenſe, in quo Acta hujus Conventus
diſtinctim narrantur, nihil de Franciæ Re-
gno, *Lothario* collato, commemorat.

no, & Spoletano ſuæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo ſcilicet modo, ut annis ſingulis prædictus cenſus Eccleſiæ Beati Petri Apoſtoli perſolvatur, ſalva ſuper eoſdem Ducatus in omnibus noſtra ditione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione. Ceterùm, ſicut diximus, omnia ſuperius nominata ita ad noſtram partem per hoc noſtræ confirmationis decretum roboramus, ut in noſtro, noſtrorumque ſucceſſorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis, neque à filiis, vel ſucceſſoribus noſtris per quodlibet argumentum, ſive machinamentum in quacumque parte minuatur noſtra poteſtas, aut nobis de ſupraſcriptis omnibus, vel ſucceſſoribus noſtris inde aliquid ſubtrahatur, de ſupraſcriptis videlicet Provinciis, Urbibus, Civitatibus, Oppidis, Caſtris, Viculis, Inſulis, Territoriis, atque Patrimoniis, necnon & penſionibus, atque cenſibus, ita ut neque nos ea ſubtrahamus, neque quibuslibet ſubtrahere volentibus conſentiamus, ſed potius omnia, quæ ſuperius leguntur, ideſt Provincias, Civitates, Urbes, Oppida, Caſtella, Territoria, Patrimonia, atque Inſulas, cenſus & penſiones Eccleſiæ Beati Petri Apoſtoli, & Pontificibus in ſacratiſſima illius Sede in perpetuum reſidentibus, in quantum poſſumus, defendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea nullius ditionis ad utendum, & fruendum, atque diſponendum firmiter valeas obtinere: nullamque in eis nobis partem, atque poteſtatem diſponendi, vel judicandi, ſubtrahendi, vel minorandi vendicamus, niſi quando ab illo, qui eo tempore hujus ſanctæ Eccleſiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et ſi quilibet homo de ſupradictis Civitatibus ad veſtram Eccleſiam pertinentibus ad nos venerit, ſubtrahere ſe volens de veſtra juriſdictione, vel poteſtate, vel quamlibet aliquam iniquam machinationem metuens, aut culpam commiſſam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, niſi ad juſtam pro eo faciendam interceſſionem; ita duntaxat, ſi culpa, quam commiſit, venialis fuerit inventa: ſin autem, comprehenſum eum ad veſtram poteſtatem remittemus, exceptis his, qui violentiam, vel oppreſſionem potentiorum paſſi ideo ad nos veniant, ut per noſtram interceſſionem juſtitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio eſt à ſuperioribus valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus ſacratiſſimæ Sedis Pontifex de hoc ſæculo migraverit, nullus de hoc regno noſtro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, nulluſque in Civitatibus, aut in Territoriis ad Eccleſiæ Beati Petri Apoſtoli poteſtatem pertinentibus aliquod malum propter hoc præſumat facere, ſed liceat Romanis cum omni veneratione, & ſine qualibet perturbatione honorificam ſuo Pontifici exhibere ſepulturam, & eum, quem divina inſpiratione, & Beati Petri interceſſione omnes Romani uno conſilio, atque concordia, ſine aliqua promiſſione ad Ordinem pontificatus elegerint, ſine aliqua ambiguitate, atque contradictione more canonico conſecrare, & dum conſecratus fuerit, legati ad nos, vel ad noſtros ſucceſſores

A *Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & inter illum amicitiam, & caritatem, & pacem conſocient, ſicut temporibus piæ recordationis domini Caroli attavi noſtri, ſive domini Pipini avi noſtri, vel & Caroli Imperatoris genitoris noſtri conſuetudo erat faciendi. Hoc autem ut ab omnibus Dei Eccleſiæ fidelibus, & noſtris firmum eſſe credatur, firmiuſque per futuras generationes, & ſæcula futura cuſtodiatur, propriæ manus ſignaculo, & venerabilium Epiſcoporum, atque Abbatum, vel etiam optimatum noſtrorum ſub jurejurando promiſſionibus, & ſubſcriptionibus pactum noſtræ confirmationis roboramus, & per legatum ſanctæ Eccleſiæ Theodorum nomine domino Paſchali Papæ direximus.*

B Ex his apparet, Pipinum, & Carolum partim conceſſiſſe, partim conceſſa Eccleſiæ confirmaſſe Romam cum Ducatu Romano, qui circumjecta Etruriæ, & Latii oppida contineret; Ravennam cum Exarchatu; Pentapolim, quæ poſt Marchia Anconitana eſt dicta; Ducatum Tuſcanum, ſive partem Tuſciæ Longobardorum, quæ ita dicebatur, quia & altera Tuſcia erat Eccleſiæ, cujus caput erat Peruſia; Inſulas, Corſicam, Sardiniam, & Siciliam; Campaniæ partem, cujus caput erat Capua à Duce Beneventano poſſeſſa; patrimonia ad ſe pertinentia Beneventanum, Salernitanum, Calabriæ ſuperioris, & inferioris, & Neapolitanum; item cenſum, & pen- C ſionem, quæ quotannis in Palatium Regis Longobardorum inferri ſolebant, ſive de Tuſcia Longobardorum, ſive de Ducatu Spoletano, nec non Tuſcanum, Spoletanumque Ducatum: Ludovicum verò omnia ſupra memorata confirmaſſe: eoſdem etiam conceſſiſſe, ut Romani novum Pontificem pro judicio ſuo crearent, modò ſine tumultu, & largitione, & creatum conſecrarent, modò Pontifex ſe per legatos de ſua conſecratione commonefaceret, & pacem ſecum ſanciret: quam rem nominatim admonuiſſe non fuit alienum, quia comitia Pontificia ad Romanorum avaritiam, & ambitionem coërcendam variis poſt fuerunt legibus aſtringenda. (100) Nuncio in D Italiam de diviſione regnorum à Ludovico facta perlato, Bernardus rex à proceribus Francis inductus Regni Franciæ Ludovico eripiendi conſilium iniit, id ad ſe potius pertinere jampridem perſuaſus, qui Pipino majore Caroli filio eſſet natus, quàm ad Ludovicum ipſum, qui Pipino ætatis jure concederet: atque omnibus Italiæ Civitatibus in ſua verba jurare juſſis, ſaltus Alpium idoneis impoſitis præſidiis confirmavit: ejus conjurationis affines ex Italia fuiſſe Anſelmus Mediolanenſis, & Volfoldus Cremonenſis Antiſtites arguuntur. Ludovicus, cum de Voſego Aquas revertens trepido nuncio hæc à Bernardo comparari audiſſet, confeſtim magnum è E Francia, atque Germania exercitum evocavit, atque adverſus eum contendere properavit. Quod ubi Bernardus ſenſit, metu perterritus, maximè, quòd ſe à ſuis quotidie deſeri cerneret, arma poſuit, atque ultro Ludovico ad Cabillonem ſedenti ſe tradidit; quem ceteri imitati ſponte ſua omnia, ſicut acta erant,

(100) De hac *Ludovici* Imperaroris donatione tam multa ſcripſere Viri Eruditi, hac præſertim ætate, ut ſupervacaneum ſit plura congerere. Pagius ad hunc annum num. 7. eam commentitiam vocat. Mitiùs ſe gerit Anonymus Mediolanenſis in Differt. Chorogr. Italiæ medii Ævi, nu. 20., & 22., qui eam, non fictam, ſed interpolatam aſſeverat, emendatque num. 98. errorem Topographicum, qui in Sigonii Apographo legitur, ubi nominatur *Marta Tuſiana*, cùm in aliis Codicibus, Baroniano, Ludoviciano, atque Ottoniano, ſemper ſcribatur *Marta, Tuſcana*.

erant, enunciarunt. Ludovicus, conjuratione nudata, ac ſeditioſis omnibus in poteſtatem adductis Aquas in hiberna ſe re
818 tulit. Proximo anno Fortunatus Patriarcha veteris privilegii ſui confirmatione à Ludovico recepta, & reconciliata cum Venetis gratia, Eccleſiam Gradenſem repetiit, ac Joannem Abbatem, qui illam invaſerat, ad Monaſterium redire coëgit. In Ducatu verò Beneventano tumultus novus exortus, Radelchis Comes Compſanus inita defectione Grimoaldum Principem Beneventanum occidit, atque ei Siconem ſubſtituit: inde facti pœnitentia ductus collo cathena implicito ad Monaſterium S. Benedicti ſe contulit. Sico Neapolim diuturna fatigatam obſidione recepit, atque inde Beneventum corpus S. Januarii Martyris deportavit. (1) Paucis poſt Paſcha diebus Ludovicus judicium de conjuratis exercuit. Cum judices Bernardum, ac reliquos conjurationis auctores rei capitalis damnaſſent, ipſe Bernardum luminibus orbaſſe ſatis habuit. Epiſcopos conventus decreto abdicatos in Monaſteria condidit; ceteri pro cujuſque merito aut exilio, aut ſacra tonſione multati. Deceſſit inde Bernardus XV. Kal. Maji, ſepultus Mediolani in æde S. Ambroſii, in qua nunc etiam cippus ejus inviſitur cum hoc Elogio: *Bernardus civilitate mirabilis, ceteriſque piis virtutibus Inclytus Rex hic requieſcit, regnavit annos IV., menſes V., obiit XV. Kalend. Maji, Indictione XI., filius piæ memoriæ Pipini*. (2)

LU-

(1) Deſumpta hæc ſunt à Leone Oſtienſi lib. 1. cap. 20., qui hujus hiſtoriæ Auctorem Herchempertum eodem capite enunciat. Vide Tom. II. Rerum Italicarum pag 239, ubi Herchemperti Auctatium ad hiſtoriam Pauli Diaconi recuſum legitur, & *Radelchis, Siconiſ*que acta recenſentur.

(2) Cùm in Germania cœcitatis pœna perculſus Bernardus obierit, inſcii hæremus, quomodo Mediolani ſepeliri potuerit. Silent enim de hac re antiqui omnes Scriptores, nec ullum in hiſtoriis veſtigium occurrit, unde colligere valeamus, quo anno, aut quo authore ejuſdem Corpus tumulo inferendum ad Urbem noſtram pervenerit. Baronius ad annum 817. & Puricellus in monum. Baſil. Ambroſ. num. 38., ut lucem aliquam hiſce tenebris afferant, congruam ſatis conjecturam proferunt, eaque eſt, Anſelmum Mediolanenſem Archiepiſcopum unà cum Bernardo Rege conjuraſſe in Ludovicum Imperatorem, atque ideo Aquiſgranenſis Conventus ſententiâ fuiſſe depoſitum, ac in Monaſterium retruſum; ſed poſtmodum placato Cæſare, receptâque ejuſdem gratiâ Mediolanum rediiſſe. Ea igitur occaſione Bernardi Corpus ab Anſelmo Mediolanum deductum, nobilique tumulo excitato, in Baſilica Ambroſiana conditum arbitrantur. Nec à vero abhorret id contigiſſe anno 821. Siquidem Annales Laureshamenſes referunt, eo anno celebratum fuiſſe, *medio menſe Octobri Conventum generalem apud Theodonis Villam*, in quo, ut iidem Annales proſequuntur, *eminuit piiſſimi Imperatoris miſericordia ſingularis, quam oſtendit ſuper eos, qui cum Bernardo Nepote ſuo in Italia contra caput, ac Regnum ſuum conjuraverant. Quibus ſibi ad præſentiam venire juſſis, non ſolum vitam, & membra conceſſit, verùm etiam poſſeſſiones, judicio legis in Fiſcum redactas, magna liberalitate reſtituit*. Hac erga omnes ampla Ludovici indulgentia abſolutum, redditumque Mediolano Anſelmum curaſſe crediderim, ut Bernardi Corpus in hanc Urbem deveheretur. Certè lapis ſepulcralis, cum Inſcriptione à Sigonio relata, in Urbe noſtra perdurat, repertus anno 1498. inter rudera effoſſæ telluris, dum juſſu Ludovici Mariæ Sfortiæ Mediolani Ducis, Ambroſiani Cœnobii magnificentiùs extruendi fundamenta jacerentur, ut Triſtanus Calchus, eo tempore hiſtoriam ſuam ſcribens, ad annum 818. adnotavit. Nunc parieti inſertus in interiori ejuſdem Monaſterii Ædicula, conſpicuus omnibus exhibetur. Hunc ego, cùm propius explorarem, deprehendi memoratam Inſcriptionem non tam à Sigonio, quàm à Baronio, & Pagio mendosè referri; neque enim Indictio XI., ut ipſi tradunt, ſed X. inſculpta ibidem conſpicitur. Hinc autem non ſpernenda difficultas exoritur, quo verè anno Bernardus deceſſerit. Communis hactenus Scriptorum opinio fuit, obiiſſe illum anno 818. Si tamen hujus marmoris fidei ſtandum ſit, Bernardi mors ad annum 817. procul dubio eſt retrahenda, cùm Indictio X., menſe Aprili, nonniſi memorato anno poſſit accommodari. Nec deſunt fundamenta è genuinis Documentis, vehementibus conjecturis, ac teſtimonio veterum Scriptorum deſumta, quibus hæc ſententia ſolidè fulciatur.

Antequam tamen eadem producere aggrediar, operæ pretium exiſtimo triplicem Bernardi Italiæ Regis Epocham, nondum ſatis Eruditis notam, exponere. Prima eſt anni 810. quo Pipino Patre è vivis ſublato, deſignatus eſt Bernardus ab Avo Carolo Italici Regni ſucceſſor; id enim expreſsè refert Eginardus in Vita Caroli Magni, inquiens: *ex iis* (nempe liberis ſuis) *duos tantùm filios, & unam filiam, priuſquam moreretur, amiſit; Karolum, qui major natu erat, & Pipinum, quem Regem Italiæ præfecerat, & Rotrudim, quæ filiarum ejus primogenita, & Conſtantino Græcorum Imperatori deſponſata erat. Quorum Pipinus unum filium ſuum Bernardum, filias quinque Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertraidem, ac Theodradam ſuperſtites reliquit. In quibus Rex præcipuum pietatis ſuæ documentum oſtendit, cùm filio* (Pipino) *defuncto Nepotem Patri ſuccedere, & neptes inter filias ſuas educari feciſſet*. Secunda Epocha deſumitur ab anno 812., quo Bernardus in Italiam deſcendit, miſſus a Carolo contra Saracenos, ut Annales Bertiniani, Monachus Engoliſmenſis, aliique teſtantur, Sigonio ipſo ad illum annum id referente. Tunc enim præſens Regno, cui jam deſignatus fuerat, quodque Adelardus Abbas Corbejenſis adminiſtrabat, acclamari haberique pro Rege ab Italis cœpit, quemadmodum proximè oſtendam. Tertia Epocha, quam omnes norunt, eſt anni 813, cùm in Conventu Aquiſgranenſi, per Septembrem menſem celebrato, ſolemni declaratione inſtitutus eſt Rex Italiæ Bernardus.

His præmiſſis, redeo ad propoſitum, & primò, cùm Mediolanenſe marmor afferat regnaſſe Bernardum annis quatuor, menſibus quinque, obiiſſe verò Indictione X. ideſt anno 817., die XVII. Aprilis, neceſſe eſt, eundem habitum jam fuiſſe pro Italiæ Rege Novembri menſe anni 812., adeòque numerari cœptos Regni annos ab eo tempore, quo in Italiam vénit Saracenos debellaturus. Claré id comprobat Diploma Rataldi Epiſcopi Veronenſis, ex Archivo Eccleſiæ Cathedralis in lucem ab Ughello productum, Tomo V. Italiæ ſacræ col. 707. editionis Venetæ; Datum enim legitur: *Regnante Domno Carolo in Italia, anno pietatis ejus quadrageſimo primo, & Bernardo glorioſo Rege primo, ſub die octavo Kal. Julii, Indictione ſexta*. Indictio VI., menſe Junio, annum 813. deſignat. Jam ergo Bernardus Rex Italiæ appellabatur, antequam ſolemniter declararetur à Carolo in Conventu Aquiſgranenſi, quem ante Auguſtum menſem celebratum fuiſſe nemo veterum ſcripſit. Auctor adnotationum ad Ughellum, qui ſecundam Epocham ſuperiùs ſtatutam ignoravit, corrigendam ait Indictionem à ſexta in ſeptimam, ita ut Diploma datum fuerit anno 814. Verùm, quàm digna emenda-

LUDOVICUS PIUS IMP. & REX *ſolus*.

EO mortuo, Ludovicus regnum per legatos adminiſtrans Brittonibus bellum intulit, quo perfecto, Hirmingarde uxore V. Nonis Octobris amiſſa, Aquas revertens Heriſtallium venit. Ibi multorum Principum legati auditi: in primis autem Siconis Beneventi Ducis, & Liudeviti Pannoniæ inferioris. Sico donis oblatis necis Grimoaldi crimen à ſe avertebat, & Ducatum ſibi confirmari petebat. Liudevitus res novas moliens Cadolachum Ducem Forojulienſem crudelitatis, atque inſolentiæ accuſabat. Siconi pax data, Liudevito bellum indictum
819 eſt. (3) Aquas inde progreſſus poſt Natalitia Domini Conventum Epiſcoporum, ac principum habuit, in quo ſtatum Eccleſiarum, ac Monaſteriorum formavit, ac veteribus legibus novas aliquot valde neceſſarias addidit. (4) Qua cura perfunctus novarum nuptiarum avidus, inſpectis pleriſque Nobilium filiabus, Judithem Velfonis Comitis filiam duxit, virginem præter ceteras ſpecie, ac pulchritudine inſignem. Ex qua Carolum inde ſuſcepit, qui Calvi cognomen, atque Imperii titulum tulit. Interim Cadolachus, qui Ludovici juſſu exercitum
A adverſus Liudevitum in Pannoniam duxerat, re parum proſperè geſta, deceſſit; ea re ſuperbia Liudevitus elatus legatos compoſitionis cauſſa ad Ludovicum miſit, & ſe certis, quas ferebat, conditionibus, imperata facturum eſt pollicitus, quibus non acceptis, Ludovicus alias ei tulit; quas aſpernatus Liudevitus, belli cauſſa vicinas Civitates ad arma ſolicitavit. Cadolachus repente morbo abſumptus Baldericum ſucceſſorem accepit; is in Carantanorum regionem, quæ ad Liudevitum defecerat, ingreſſus, Liudeviti exercitum occurrentem juxta Dravum flumen adortus ſtragem ingentem dedit, & majorem aliquanto pavo-
B rem, ac tumultum fecit. (*) Sequenti anno, 820
qui ab ortu Chriſti octingenteſimus viceſimus fuit, Ludovicus, conventu Aquis acto in unam Pannonici belli curam intentus conſtituit, ut tribus exercitibus tribus in partibus Pannonia peteretur, ac, populata vaſtataque provincia, Liudevitus ad pacem petendam adigeretur; itaque primo vere, ſimulatque in agris pabuli copia fuit, exercitus tres in Saxonia, Franconia, Alemannia, Bajoaria, atque Italia conſcripti præſto fuerunt, atque unus ex Italia per Noricas Alpes, alter per Carantanos, tertius per Bajoariam, & Pannoniam ſuperiorem ini-

---

C datione, ſit hæc emendatio nemo non videt. Siquidem in calce legitur, *Datum Regnante Domno Carolo in Italia*. Menſe autem Junio anni 814. regnabat Ludovicus, mortuo ſub finem Januarii Carolo patre. Alterum documentum benignè mihi indulſit ſæpius laudatus D. Laurentius de Georgiis ex Archivo Monaſtico Ambroſiano, Chartam nempe authographam privati contractus, quo Legatum eidem Cœnobio ſtatuitur. Acta verò eſt *anno Regni Bernardi ſecundo, die tertio Martii, Indictione ſeptima*, ideſt anno 814. Itaque nec Italici Regni Epocha ab anno 812. deducebatur, cùm ab inſtitutione Bernardi in Regem Italiæ, facta in Conventu Aquiſgranenſi, nondum integer annus fluxiſſet.

D Quòd verò marmor Mediolanenſe optimè ſtatuat Bernardi mortem anno 817., Regni annos numerando à ſecunda Epocha memorata, quæ communior apud Italos erat, validis etiam conjecturis comprobatur. Siquidem cùm Auctor vitæ Ludovici Pii, & Theganus enarrent, Bernardum, *paucis poſt Sanctum Paſcha diebus*, oculis orbatum, *tertio* inde *die* præ dolore, ac triſtitia periiſſe, congruentiùs iſta accommodantur anno prædicto, quàm anno 818. Paſcha enim anno 817. incidit in diem XII. Aprilis, adeòque ab eodem Feſto ad XV. Kal. Maji, ſeu XVII. Aprilis, qui ultimus vitæ Bernardi fuit, quinque tantùm intermedii dies numerabantur; contra verò, cùm anno ſequenti celebratum fuerit Paſcha die XXVIII. Martii, interfluxiſſent dies viginti, qui certè *pauci*, minimè dicendi videntur. Præte-
E rea id non obſcurè colligitur ex verbis Aquiſgranenſis Conventus, in quo Lotharius, Rex Italiæ à Ludovico patre anno 817. inſtituitur. Ibi enim num. 17. hæc leguntur: *Regnum verò Italiæ eo modo, prædicto filio noſtro, ſi Deus voluerit, ut ſucceſſor noſter exiſtat, per omnia ſubjectum ſit, ſicut & Patri noſtro fuit, & nobis Deo volente præſenti tempore ſubjectum manet*. Jam ergo ſublatus morte tunc temporis erat Bernardus. Si enim vivus adhuc ſuperfuiſſet, quì fieri poterat, ut nulla ipſius mentio haberetur, tamque dilucidè Ludovicus aſſereret Regnum Italicum *præſenti tempore* ſibi *ſubjectum manere*? Præcipuè cùm nullius adhuc conjurationis reus foret Bernardus; ea enim ſub finem anni 817. contigiſſe fertur; Conventus autem Aquiſgranenſis celebratus eſt menſe Julio. Adde, Bernardum ex Cunegunda uxore, quæ poſtea Cœnobium Virginum, S. Alexandro dicatum, Parmæ conſtruxit, jam filium genuiſſe, Pipinum appellatum, ut Regino tradit in Chronico, adeòque hæredem habuiſſe, cui Regnum relinqueret; Cur ergo ſubſtituendus erat, illo adhuc regnante, Rex Italiæ Lotharius? Veroſimilior igitur ratio id ſtatuendi ea credi debet, quòd menſe Aprili ejuſdem anni verò obiiſſet Bernardus.

Demum Scriptorem illius ſeculi vulgavit Menkenius Tomo I. Rerum Germanicarum, qui mortem Bernardi anno 817. affigendam clarè teſtatur. Is eſt Andreas Presbyter, quem nō immeritò, eumdem eſſe cum Agnello Ravennate, Ecchardus exiſtimat. Narrat ipſe col. 94. luctuoſum Bernardi obitum, ac ſtatim ſubjungit: *defunctus eſt, poſtquam quinque regnaverat annos, duos ſub Karolo, tres ſub Hludovico*. Quid clariùs ad comprobandam Epocham inchoati Regni anno 812. & expletæ vitæ anno 817., cùm certum ſit ineunte anno 814. Carolum obiiſſe? Nec quidquam obſtat, quòd in marmore Mediolanenſi anni tantùm quatuor, & menſes quinque Regni adnotentur; ſcimus enim, Auctores perſæpe rotundo numero uti, annos inceptos pro completis enunciantes. Hæc proferre in lucem neceſſarium duxi, ut ſepulcrali lapidi noſtro fidem adſtruerem. Ceterùm, cùm Annales, Scriptoreſque veteres aſſerant, contra Ludovicum Pium conſpiraſſe Bernardum exeunte anno 817., ac ſequenti obiiſſe, intactum eruditis judicium relinquo, ut quænam ex hiſce ſententiis potior ſit, decernatur.

(3) Ex Eginardo hæc narrat Sigonius. Fauſtiſſimum fuiſſe *Ludovico Pio* hunc annum ſcribit Annaliſta Moiſſiacenſis; tres enim inſignes Victorias retulit, primam contra Brittannos, occiſo illorum Rege, alteram in partibus Orientis, tertiam ſuper Vvaſcones rebelles.

(4) Sex Capitularia anno 819., à *Ludovico Pio* edita, refert Balutius Tomo primo, quem vide.

(*) Hæc deſcripſit Sigonius ex Annalibus Eginardi, qui tamen *ingentem* hanc *ſtragem* minimè narrat, inquiens, *Liudevviti exercitum, juxta Dravum fluvium iter agentem, parva manu aggreſſus* (Baldericus), *pluribus interfectis & averſis, & de illa Provincia fugavit*.

finivit; ac duo quidem dexter, ac ſiniſter ægrius ingreſſi fines ſunt, ille, quòd in Alpibus trajiciendis ab firma hoſtium manu repulſus eſt, hic longitudine itineris, & Dravo, quod traiiciendum erat, flumine impeditus. Medius autem, qui per Carantanos tranſivit, quamvis tribus in locis averſus, tamen ter hoſte fuſo, Dravoque tranſmiſſo celerius ad loca deſtinata pervenit. Liudevitus occurrere æquo campo non auſus, nuſquam ſe oſtendit: verùm caſtello, quod in arduo monte muniverat, ſe, ſuoſque continuit; neque de accipiendis, aut ferendis conditionibus verbum ullum fecit. Exercitus in unum coacti totam ferme regionem ferro iniquè peſſundederunt, & nullo inſigni detrimento accepto, domum repetiverunt; is verò, qui per Pannoniam ſuperiorem iter fecerat, in trajectu Dravi ex locorum, & aquarum inſalubritate gravi ſoluti ventris morbo tentatus, ac magna ex parte conſumptus eſt. Eis profectis, Carniolenſes, qui circa Savum fluvium habitabant, & Forojulienſibus finitimi erant, Balderico ſe dediderunt, quos imitati Carantani in fidem redierunt. In Italico mari octo naves negotiatorum de Sardinia ad Italiam revertentium à piratis captæ, atque demerſæ ſunt. (5) Et Saraceni in Siciliam delati Panormum ceperunt. (6) Ludovico inde Aquis
821 hiemante, Leo Imperator per dies Natalitios à Michaële Balbo occiſus eſt. Imperium ipſe ſibi Michaël vindicavit. Hic Nicephoro Patriarchæ Sanctarum Imaginum reſtitutionem poſtulanti reſcripſit, ſe neque ullum de fide decretum convellere, nec quæ recepta jam uſu eſſent, revocare velle; per ſe ſuo cuique judicio de religione uti licere, neque tamen in hac ſententia perſtitit; nam, quamdiu in Imperio fuit, bellum cum Chriſtianis crudeliſſimum, nedum cum Catholicis geſſit; ſiquidem Monachos alios ſuppliciis, alios carcere, alios exilio afflictavit; Methodium, qui poſt ad Patriarchatum evectus eſt, in Inſulam relegatum cuſtodiæ tradidit; Euthymium Sardenſium Epiſcopum flagris cæſum necavit, uno illo crimine, quòd cultum Sanctis Imaginibus adhiberent; quantò verò acrius Chriſtianos oppreſſit, tantò plus Judæos tributorum, ac vectigalium immunitatibus allevavit: quin etiam, cum Copronymum tanquam præclarum ſanctitatis exemplum ſibi imitandum ſuſcepiſſet, ad extremum impietatis evaſit. Itaque modò Sabbati jejunium præcipere, modò linguam adverſus Prophetas acuere, aliàs futuram reſurrectionem negare, & bona, quæ nobis ex ea promittuntur, illudere, aliàs Diabolum nullum eſſe contendere, quòd de eo ſcriptum apud Moyſem nihil eſſet. Idem fornicationes amplexus, ſacramenta per Deum concepta probavit, & Judam inter eos, qui ſalvi ſint, retulit; quin & Paſcha perperam, & præter tempus à nobis celebrari dixit, & omnino noſtram ſacrarum rerum inſtitutionem repudiavit; literas adeo averſatus eſt, ut ne pueros quidem iis permiſerit erudiri, ne quis ex iis aut ſtultitiam ſuam arguere, aut oculorum, & linguæ velocitate ſibi laudem in legendo poſſet præripere. (7) Ludovicus, conventu menſe Majo Noviomagi habito, regnorum partitionem inter filios ſanctam ipſorum procerum ſacramento firmavit, & legatos Pontificis, Petrum Centumcellenſem Epiſcopum, & Leonem Nomenclatorem audivit, & duces, exercituſque ad annuam expeditionem Panonnicam deſtinavit; per Autumnum inde in Vogeſi ſaltu venatione ſe oblectavit. Ibi de Leone Imperatore occiſo, & Michaële ſubſtituto nuncius eſt acceptus. Urſus Epiſcopus Olivolenſis, ſeu Venetiarum creatus Baſilicam S. Petri in Olivola ſedem Eccleſiæ inchoavit. (8) Fortunatus Patriarcha Gradenſis apud Ludovicum accuſatus, quòd Liudevitum ad perſeverandum in pertinacia hortaretur, atque adeſſe ad aulam eo nomine juſſus, Jaderam Urbem Dalmatiæ aufugit, ac, navi conſcenſa, Conſtantinopolim ope Joannis illius provinciæ Præfecti contendit. (9) Octobri menſe, cum conventus apud Theodonis villam ageretur, Lotharius Ludovici filius Hirmingardem Hugonis Comitis filiam duxit; eæ nuptiæ cum aliorum, tum in primis legatorum Pontificiorum Theodori Primicerii, & Flori præſentia honeſtatæ: affuere quoque Duces, qui populata Pannonia, pugnandi nulla facultate ab hoſte data, reverſi erant; in tanta gratulatione Ludovicus iis, qui cum Bernardo conjuraverant, ad ſe productis non ſolùm vitæ, ſed etiam bonorum, quæ redacta in publicum fuerant, gratiam fecit, atque inde Aquas hibernatum ſe retulit. (10) Ibi ſedens VI. Idus Februarias Adeodato Epiſcopo Mutinenſi confirma- 822
vit omnia prædia, atque omnia jura, quæ ſuperiores Reges Eccleſiæ Mutinenſi indulſerant, Cunipertus, Luitprandus, Hildebrandus, Rachis, Deſiderius, & genitor ſuus Carolus, ſanciens, *ne quis Judex publicus aut Comes, aut Gaſtaldius ſuper his litem movere poſſet, & ut in demortui Epiſcopi locum, ſi quis illo honore dignus in Clero reperire-*

---

(5) Hæc quoque, iiſdem fermè verbis narrata, leguntur in Eginardi Annalibus ad hunc annum.

(6) Hanc irruptionem Saracenorum, capta Panormi Urbe, narrat Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 21.

(7) *Michaëlis* impia Dogmata, & nefaria geſta deſcribit Conſtantinus Porphyrogenneta lib. 2. num. 8. Vide Pagium ad hunc annum.

(8) Auctor adnotationum in Venetiarum Patriarchis, emendandum Ughellum aſſerit, qui hoc met anno creatum Epiſcopum *Urſum* retulit. Initium autem ſedis biennio poſt differendum ex Dandulo ſtatuit. Dandulus tamen, inter *Rerum Italicarum Scriptores* Tom. XII. editus col. 168., ſedis tantùm annos enumerat, annum verò incœpti Epiſcopatus non ſigit; quin immò, dum Michaelis aſſumptionem ad Imperium, & miſſum ad ipſum à Ducibus Venetis Legatum Angelum Juſtiniani, ſub anno 821. refert, ac ſtatim electum *Urſum* ſubjungit, illi met anno ejuſdem initium alligare potiùs videtur. Itaque, niſi certiora proferantur, Sigonii, atque Ughelli ſententia non eſt rejicienda.

(9) Jadera, nunc *Zara* appellata, caput erat Provinciæ Dalmatiæ, quæ Græco Imperatori parebat, cùm altera pars, *Croatia* nunc dicta, Romano Imperatori ſubeſſet. Ita enim in fœdere, inter utrumque Imperatorem inito, ſtatutum fuiſſe tradit Joannes Lucius in Hiſt. Dalmatiæ lib. 2. cap. 15.

(10) Hæc omnia in Eginardo leguntur ad hunc annum.

*riretur, ipſi ſuis ſuffragiis deligere Epiſcopum
poſſent.* (11) Vinigiſus Dux Spoletanus jam
ætate confectus rebus ſe abdicans humanis
Monachum induit; neque ita multò poſt
morbo oppreſſus, nulla virili ſtirpe relicta,
migravit è vita. In ejus locum Suppo Bri-
xiæ Comes Dux factus, Liudevitus ad Fran-
ci exercitus incurſionem in Pannoniam fa-
ctam, Siſciæ oppido relicto, ad Sorabos in
Dalmatiam ſe recepit, & Duce uno eorum,
à quibus exceptus fuerat, interfecto, oppi-
dum ejus in ditionem adduxit, & miſſis ad
exercitum Ludovici legatis, ſe in conſpe-
ctum ejus venire velle oſtendit. Ludovicus
menſe Auguſto conventum Attinaci habuit:
in quo omnia, quæ à patre ſuo, aut à ſe
per iram adverſus inſidiatores capitis ſui acta
erant, emendare, ſeveritatem averſatus, con-
tendit, (12) ac Lotharium filium Regem
Italiæ deſtinatum in Italiam ad Coronam
accipiendam, & jura reddenda populis mi-
ſit, (13) quæ poſt Bernardi damnationem
præſentia Regis caruerat; eique cum cete-
rorum, tum in primis Romanæ Eccleſiæ ſa-
lutem, ac dignitatem commendavit, atque
autumnali venatione peracta, trans Rhe-
num Francfordiam in hiberna conceſſit. Ibi
in conventu populorum ſuorum legationes
auditæ.

Idem LUDOVICUS REX, & IMP. *cum* LOTHARIO F. REGE, & IMPERATORE.

LOtharius juſſu patris in Italiam profi-
ciſcens frequenti occurſu populorum
excipitur, ac ritè ab Archiepiſcopo Rex
Modoëtiæ coronatur. Inde ad jus dicendum
converſus brevì moderatione, ac juſtitia
ſua effecit, ut meritò eſſet omnibus acce-
823 ptiſſimus. Itaque proximo anno, cum à
patre, nondum abſoluta juriſdictione, re-
vocaretur, Paſchalis Pontifex eum Romam
accivit, ac benignè acceptum die ipſo Pa-
ſchatis magna cæremonia Regem, & Impe
ratorem, impoſita de more corona, inun-
xit: quo facto ille ſtatim Papiam, atque
inde menſe Junio ad patrem ſe recepit, al-
terum Francſordiæ conventum agentem.
Ibi cum inchoatam juriſdictionem ſe non
abſolviſſe diceret, Ludovicus primo quoque
tempore legatos ad eam abſolvendam Ade-
lardum Palatii, & Mauringum Brixiæ Co-

A mites miſit, & Drogonem fratrem ſuum
Eccleſiæ Metenſi Archiepiſcopum ſuffragiis
cleri præfecit. Dimiſſo conventu, nuncius
eſt allatus, Liudevitum in Dalmatia dolo
eſſe necatum; Romæ verò Theodorum Pri-
micerium, & Leonem Nomenclatorem il-
lius generum, quia Lotharii partibus ſtude-
rent, in Patriarchio Lateranenſi primùm
oculis, deinde vita eſſe orbatos: idque fa-
cinus dici, aut juſſu, aut conſilio Pontificis
eſſe patratum. Itaque ad eam rem exploran-
dam Ludovicus legatos ſubitò deſtinavit:
verùm, eis nondum profectis, legati à Pa-
ſchali advenere, Joannes Epiſcopus Sylvæ
Candidæ, & Benedictus Archiadiaconus ro-
B gantes Imperatorem, ut talem, quæ fere-
batur, averteret à Paſchali ſuſpicionem;
quibus cum idoneo reſponſo dimiſſis, lega-
tos ſuos ad rem cognoſcendam extemplo
diſcedere imperavit. Interim Paſchalis ægrè
paſsus, ſe ejuſmodi crimine innoxium one-
rari, Epiſcopos vicinos accivit, atque eis
præſentibus ſe ſolemni concepto, Leonis
more, ſacramento purgavit, atque eos, qui
interfecti fuerant, velut majeſtatis reos jure
cæſos eſſe pronunciavit, legatoſque rurſus
ad Ludovicum, qui omnium rerum acta-
rum rationem ederent, miſit. Itaque ve-
nientes Ludovici legati veritatem non ſo-
lùm eruere, ſed ne inveſtigare quidem ſatis
C potuere. (14) Eodem anno prodigia multa
nunciata ægras hominum mentes magnope-
re perculerunt: in primis in oppido lacus
Comenſis, Grabadona imago Sanctæ Vir-
ginis puerum JESUM gremio continens,
ac Magos munera offerentes excipiens in
abſide ædis S. Jo. Baptiſtæ depicta, ſed ni-
mia jam vetuſtate obſoleſcens tanta clari-
tate per duorum dierum ſpatium fulſit, ut
ſplendorem novæ picturæ omnium aſpectan-
tium judicio ſuperaret, Magorum tamen
imaginibus in priſtina obſcuritate manenti-
bus. (*) Multis etiam in locis ſæva cum gran-
dine ingentis ponderis lapides deciderunt:
ædificiaque de cœlo tacta, atque homines,
D & pecora fulminum ictu paſſim exanimata
ſunt. Hæc graviſſimam, quæ inſequuta eſt,
peſtilentiam portendere judicata. Hiems
aſpera, & ſolito longior non ſolùm pecu-
des, ſed etiam homines multos frigore ab-
ſumpſit. Poſtero anno legati Pontificis Ro- 824
mam regreſſi eundem graviter affectum in-
venerunt; eo verò paucos intra dies pridie
Idus

(11) Diploma hoc integrum recitatur ab Ughello Tomo II., in Epiſcopis Mutinenſibus; cùmque Datum ſit ſexto Cal. Februarii, anno Imperii Ludovici IX., Indictione I, ad annum 823. citra dubium pertinet.

(12) Pœnitentia *Ludovici*, ob *Bernardum* Nepotem occiſum, ac Fratres in Monaſteria detruſos, clariùs deſcribitur in Vita Ludovici Pii; ejuſdem quoque meminere Annales Laureshamenſes ad hunc annum.

(13) Æginardi Annales, à quibus quamplura Sigonius paſſim mutuatur, dum de Attiniaci Conventu, hoc anno habito, loquuntur, iſta tantummodo referunt: *Lotharium verò filium ſuum in Italiam miſit.* Sigonius addidit, miſſum à *Ludovico* Patre *Lotharium* in Italiam, *ad Coronam accipiendam*, ut ſubinde Modoëtiæ coronatum ſecuriùs narraret. Neutrum tamen, veterum Scriptorum, qui hactenus editi ſunt, teſtimonio firmatur. Quandoquidem verò, hoc ſolummodo anno, verba facit Sigonius de *Lothario* in Italiæ Regem delecto, prætereundum non eſt, eundem fuiſſe jam deſignatum Lango-

E bardiæ Regem anno 817., ut patet ex Charta diviſionis, quam inter filios inſtituit *Ludovicus* Pater, quamque integram refert Balutius Tomo I. Capitularium. Anno verò 820. ante Calendas Junii, in Italiæ Regem ſolemniter eſt declaratus; id enim comprobant plura Diplomata data poſt mortem Patris, quæ annos Imperii, in adnotatis Regni Italici annis, vicenario numero ſemper excedunt. Quamvis & aliam Epocham ab hoc anno inſtitutam non rarò *Lotharius* ipſe uſurpaverit, ut Mabillonius, Cointius, Pagius, aliique adnotavere. Nemo tamen diligentiùs Anonymo Mediolanenſi in Apologia, contra cenſuras Diſſertationis Italiæ medii Ævi, ſcripſit de *Lotharii* Epochis, quas uſque ad novem recenſet, ac illuſtrat à col. 200. uſque ad 213.

(14) Hæc omnia Eginardus ad hunc annum refert.

(*) Hoc prodigium, & reliqua hic à Sigonio relata, leguntur in Annalibus Bertinianis, Aimoino, & aliis.

Idus Maji morte extincto, Romani de more convocati duos diviſis inter ſe voluntatibus ſublegerunt: quorum alter Eugenius Archipresbyter S. Sabinæ, prævalente nobilitate, in ſeditione conſecrationem accepit. Cujus rei nuncio ab ipſo accepto, Ludovicus conventum per Julium menſem Compendii habuit, atque eo perfecto, Lotharium Regem in Italiam remiſit, ut ſuo nomine cum novo Pontifice, populoque Ro. conſtitueret, quæ in rem Eccleſiæ, atque Italiæ viderentur: atque ipſe exercitum adverſus Brittones duxit. Lotharius poſt Idus Auguſti profectus eſt: ipſe, Brittonico bello confecto, XV. Kalendas Decembris Rotomagum regreſſus legatos Michaëlis Imperatoris, & Fortunatum Patriarcham Gradenſem audivit. Legati literas cum donis reddentes ſe pacis componendæ cauſſa miſſos eſſe dixerunt, addentes de veneratione Sanctarum Imaginum, propter quam ſe Romam ire juſſos eſſe ſignificarunt: (15) Fortunatus cauſſam fugæ ſuæ excuſare ingreſſus, Romam ad eam probandam Pontifici cum legatis dimiſſus haud ita multò poſt obiit: (16) inde Aquas ad hiemandum perrectum. Eodem anno Petronax Eccleſiam Ravennatem, & Anſel-
825 mus Mediolanenſem accepit. (17) Poſtero, Lotharius in Italia Supponi Spoletano Duci mortuo Adelardum, qui Comes Palatii erat, ſuffecit: quo intra quinque menſes febris languore conſumpto, Mauringum Brixiæ Comitem, qui pariter jus dicendo magnam laudem pepererat, ſubrogavit: qui nuncio collati honoris accepto decubuit, & poſt paucos dies vitam finivit. Romam demum progreſſus, atque ab Eugenio benignè exceptus, patris voluntate nudata, res Civitatis Romanæ compoſuit, in primis qui fortunis ſuis everſi fuerant, in integrum reſtitutis, legeſque ex Eugenii auctoritate ad Baſilicam Vaticanam conſcripſit. Ex quibus hanc inſerere hoc loco placet ad comitia Pontificum, & res Eccleſiaſticas pertinentem: *Volumus, ut ad electionem Pontificis nemo audeat venire neque liber, neque ſervus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantùm Romanis, quibus antiqua fuit conſuetudo conceſſa per conſtitutionem ſanctorum Patrum eligendi Pontificem. Quod ſi quis contra noſtram juſſionem facere auſus fuerit, exilio afficiatur. Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit vivere, ut ea, qua profeſſus ſit vivere velle, vivat: eique denuncietur, ut hoc unuſquiſque ſciat tam Duces, quàm Judices, vel reliquus populus. Quod ſi in offenſionem ſuam contra eandem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur, ex conſtitutione Pontificis, & noſtra ſubjacebunt. De rebus Eccleſiarum injuſtè occupatis per occaſionem quaſi licentia accepta à Pontifice, & de iis, quæ nec dum redditæ ſunt, & tamen fuerunt à poteſtate Pontificum occupatæ, volumus, ut per legatos noſtros reſtituantur. Placet nobis, ut cuncti judices, ſive ii, qui cunctis præeſſe debent, per quos judiciaria poteſtas in hac Urbe Roma exercetur, aut in ceteris provinciis exerceri debet, in præſentiam noſtram veniant. Volumus numerum, & nomina eorum ſcire, & ſingulis de munere ſibi credito admonere. Noviſſimè admonemus, ut omnes homines, ſicut Dei gratiam, & noſtram habere deſiderant, ita præſtent in omnibus obedientiam, ac reverentiam huic Pontifici.* Illud etiam propter tumultus ſuperiores adjectum videtur, ut ad vitanda comitiorum diſſidia aut legati Regis, aut Rex ipſe, ſi in Urbe adeſſent, conſecrationi intereſſent: (18) ſic enim ſubſequentibus annis eſt obſervatum, & poſtremò nova etiam lege ſancitum. Proditum eſt etiam memoriæ, Lotharium pro foribus Baſilicæ Vaticanæ de feudis ſtatuiſſe conſilio ſapientum Mediolani, Papiæ, Cremonæ, Mantuæ, Veronæ, Tarviſii, Patavii, Vicetiæ, Parmæ, Lucæ, Piſarum, Syponti, Marchionum, Ducum, & Valvaſſorum majorum. (19) Ludovicus, Paſchate Aquis celebrato, Noviomagum venationis cauſſa perrexit; deinde Aquas ad conventum habendum repetiit; quo dimiſſo, Vogeſum ve-

(15) Per compendium hic refert Sigonius, quæ fusè ad præſentem annum Eginardus enarrat.

(16) Eodem hoc anno deceſſiſſe *Fortunatum* evincunt Editores Veneti Ughelli, ejuſdem opinionem refutantes, qui *Fortunati* obitum ad annum 830. differendum cenſuit. In Francia defunctum, dum iter Romanum aggrederetur, Dandulus teſtatur col. 168.

(17) Ante annum 819. electum fuiſſe *Petronacem* manifeſtè docet Privilegium, eo anno eidem conceſſum à Paſchali I., quod emendatiùs, quàm in Rubeo legebatur, editum eſt in ſecundo Vol. *Rerum Italicarum*, deſumptum ex antiquiſſimo Apographo MSto Bibliothecæ Ambroſianæ. Proinde minimè diſcedendum eſſe arbitror à Rubei, & Ughelli ſententia, qui *Petronacis* Archiepiſcopi Ravennatis electionem anno 817. ſtatuunt. Falſum quoque eſt, *Anſelmum* hoc anno creatum Mediolanenſem Archiepiſcopum; anno enim 817 numeratur ab ipſo Sigonio inter Epiſcopos, qui unà cum *Bernardo* Italiæ Rege contra *Ludovicum* Imperatorem conſpiravere. De hoc *Anſelmo* fuſiùs loquar ad annum 833. Interim moneo, in aliis editionibus non legi hæc verba: *Anſelmus Mediolanenſem accepit*, ſed hæc alia, *Maxentius Aquilejenſem accepit*. Agnovit hoc mendum Sigonius, illudque in præſenti editione optimè ſuſtulit; ſiquidem *Maxentium* ea dignitate exornatum fuiſſe uſque ab anno 813, evincit Diploma *Rataldi* Veronenſis Epiſcopi, relatum ab Ughello Tomo V. fol. 707. editionis Venetæ; ibi namque ſubſcriptus legitur: *Maxentius Patriarcha, ſervus ſervorum Dei, Sanctæ Aquilejenſis Eccleſiæ Antiſtes, rogatus à Rataldo Epiſcopo, pro firmitate, manu mea ſubſcripſi.*

(18) Eginardus in Annalibus, Spoletanorum Ducum ſucceſſionem, & *Lotharii* adventum in Romanam Urbem ad annum 824. enarrat. Quamobrem ignotum mihi eſt, cur Sigonius, qui eadem ab Eginardo deſcripſit, annum immutaverit, niſi fortè exemplar, quo uſus eſt Sigonius, diverſimodè compactum fuerit ab eo, quod Ducheſnius vulgavit. Conſtitutionem à *Lothario* Romæ conditam Holſtenius primò, dein Pagius edidit ad annum 824. In ea tamen nihil de poſtrema hac ſanctione circa conſecrationem Summi Pontificis, quam Sigonius innuit, memoratur. Editam illam fuiſſe à Lothario, altero poſt anno, præſenti videlicet 825., cùm iterum Romam miſſus foret à *Ludovico* Patre ad exortum ſchiſma componendum, Pagius ex libello de Epiſcopis Metenſibus ad hunc annum tradit, plura diſſerens de hoc decreto num. 29. & 30. Vide Supplementum Pauli Diaconi Tom. I. Parte II. Rerum Italicarum, ubi hæc Conſtitutio, primùm à Frehero vulgata, integra legitur.

(19) Leges omnes Lotharii, eruditis Commentariis illuſtratas, inſeruit Cl. Muratorius Tomo I. Parte II. *Rerum Italicarum*. De Feudis nihil ibidem ſtatutum legitur.

venandi cauſſa profectus Lotharium in Italia regreſſum excepit; ac confecta venatione, Aquas revertit. Ibi Venerius, qui in locum Fortunati Patriarchæ Gradenſis erat ſuffectus, miſſis nunciis confirmationem privilegii à Carolo Eccleſiæ Gradenſi conceſſi à Ludovico, & Lothario impetravit. (20)
826 Sequenti anno Ludovicus Aquis circa Idus Maji egreſſus ad Kal. Junias ad Ingelenheim venit. Eo in loco frequenti conventu ex diverſis terrarum partibus legationes auditæ; inter eas præcipua fuit Pontificia, quam Leo Centumcellenſis Epiſcopus cum Theophylacto Nomenclatore obivit. Inde trans Rhenum ad oppidum Salisburgum profectus, Legatos Neapolitanorum habuit obvios, tranſactaque autumnali venatione ad Kalend. Octobris ſecundo Mœno Francfordiam navigavit, & medio Octobri alterum ad Ingelenheim conventum habuit; atque inde
827 hibernorum cauſſa Aquas petivit. Inſequenti anno menſe Auguſto Eugenius Pontifex mortuus; atque in ejus locum Valentinus ſuffectus; qui in Pontificatu vix menſem explevit. Eo vita functo, Gregorius Presbyter S. Marci ab omnibus, ſed invitus, ſublectus, & Quartus vocatus. Verùm, quoniam Legatus Regis aberat, non prius eſt conſecratus, quàm is in Urbem rediens, cujuſmodi ea comitia fuiſſent, ex nova lege quæſivit. Ab eo pallium Venerio Patriarchæ conceſſum. Legati Michaëlis Imperatoris Septembri menſe Ludovicum Compendii convenerunt, ac mandatis editis magna comitate dimiſſi ſunt. (21) Aquæ inde à Ludovico
828 repetitæ. Ibi per menſem Februarium conventus peractus; in quo Baldericus Dux Forojulienſis, quòd ſuperioris Pannoniæ fines ignavia ſua uri à Bulgaris eſſet paſſus, Ducatus honore privatus eſt, marchia ipſa duodecim Comitibus iterum diſtributa; (22) qua in re Lotharius inſignem ſe accepiſſe à Patre injuriam eſt arbitratus. Halitgarius Cameracenſis Epiſcopus, & Ansfridus Abbas Nonantulanus Conſtantinopolim cum legatione miſſi honorificè à Michaële ſuſcepti ſunt. Ludovicus, conventu ad Ingelenheim habito, Quirino Primicerio, & Teophylacto Nomenclatore Pontificiis Legatis auditis, in Theodonis villam perrexit, atque inde Lotharium cum magnis copiis ad Hiſpanicam marcham adverſus Sarracenos tuendam miſit. Bonifacius Comes, cui Corſicæ inſulæ tuendæ cura erat mandata, aſſumpto fratre Berthario, atque aliis quibuſdam è

A Tuſcia ſociis parva claſſe Corſicam, & Sardiniam perluſtravit, & nullo ibi prædone reperto, in Africam provectus inter Uticam, & Carthaginem ingentem incolarum manum occurrentem variis prœliis concidit; ac maximum Afris terrorem incuſſit. Michaël Imperator Sarracenis ad Siciliam curſu incitato tendentibus, auxiliis à Juſtiniano Duce Venetorum acceptis, occurrit. Ludovicus ad feſtum diem S. Martini Aquas in hiberna regreſſus diverſis conventibus habendis res Regno opportunas conſtituere inſtitit. Eo anno Corpus S. Marci Evangeliſtæ Venetias Alexandria delatum, & magno honore à Civitate tota exceptum. (23)
B Sequenti, Juſtinianus Dux eſt mortuus, at- 829
que ei Joannes frater ſuffectus; quo ſedente, Baſilica Ducali Prætorio continens in honorem Evangeliſtæ conſtrui cœpta corpus ejus recepit. Bonus Eccleſiæ Mediolanenſi præfectus. (24) Ludovicus menſe Auguſto ad generalem Vormaciæ conventum proceſſit. Ibi oblata annua dona recepta, & legationes Roma, & Benevento, aliiſque longinquis è terris auditæ; & Lotharius in Italiam dimiſſus. (25) Eodem anno Michaële Imperatore Kal. Octobris extincto, (26) Imperium Theophilus filius ejus excepit; qui ſuperiores omnes Imperatores immanitate adverſus eos, qui Sanctas tuebantur
C Imagines, ſuperavit. Nam Leo Iſaurus, & Copronymus filius tantùm, ne cultus eis adhiberetur, & Michaël Pater ejus, ne ulli imagini nomen Sancti ſubſcriberetur, edixerant. Theophilus autem omnino pingi eas noluit, & in templis pro Sanctis pecudes, & aves reponi præcepit; & quos in earum veneratione perſeverare animadvertit, eos in carcere fame, ac ſiti confecit. Monachos verò urbium aditu prohibuit, Monaſteriis profanis hominibus ad incolendum conceſſis; præcipuè autem monachi Abrahamitæ monachorum, & imaginum tueri cauſſam ingreſſi, quòd S. Lucas Deiparæ imaginem depinxiſſet, & Chriſtus ipſe effigiem ſuam
D ſine manus opere expreſſam nobis in linteo reliquiſſet, poſt diros cruciatus morte affecti ſunt. Quin etiam ſæva pictorum inſectatio fuit, ſed ante omnes ſanctorum virorum Theophanis, Theodori, & Methodii, qui hoc nomine in exilium pulſi ſunt, inſignis conſtantia floruit. Hæc adverſus Catholicos per eos dies fœdè Theophilus, vir alioquin juſtitia, & multis aliis naturæ bonis memoratu digniſſimus. (27) Dum hæc in

(20) Has confirmationis Literas edidit ex Codice Triviſanco Auctor adnotationum ad Ughellum, in Patriarchis Gradenſibus, ſed abſque anno.

(21) Quæ ad hos annos refert Sigonius, fusè narrata habemus in Eginardo.

(22) In quatuor tantùm Comites diſtributam hanc marchiam, ſcribit ad hunc annum Eginardus; idemque legitur in Annalibus Laureshamenſibus, & in Vita Ludovici Pii. Ex quo Auctore Sigonius, in duodecim Comites diſtributum, hunc Ducatum retulerit, divinare non licet.

(23) Baronius hanc corporis *S. Marci* translationem ad annum 820. refert. Eam tamen rectè à Sigonio huic anno adſcriptam, dubitare non ſinit Dandulus, qui poſtquam narravit, Juſtinianum creatum fuiſſe Ducem Venetiarum anno 827. ſubdit, *ſecundo* hujus Ducis *anno*, Corpus *S. Marci* Evangeliſtæ de Alexandria translatum eſſe Venetias, rei peractæ ſeriem integro ſequenti capite deſcribens. Reliqua ad hunc annum relata, ex Eginardo deſcripſit Sigonius.

(24) In aliis Editionibus nulla de *Bono* Archiepiſcopo mentio habetur; eam intulit in Bononienſem Sigonius, ſed non appoſitè, ut ad annum 833. oſtendam.

E (25) Eginardus, his narratis, Annales ſuos claudit apud Ducheſnium. Eruditis tamen in præſenti perſuaſum eſt, ab Eginardo Annales minimè fuiſſe conſcriptos. Nihilominus ſub illius nomine paſſim à Scriptoribus uſurpantur, cùm Eginardo adſcripti fuerint ſub initium uſque decimi ſeculi, ut Pagius ad annum 772. num. 3. adnotavit.

(26) Octobri menſe extinctum *Michaëlem* Scriptores omnes tradunt, quo tamen die obierit, incertum prorſus eſſe Pagius affirmat. Plurimùm hiſtoriæ faviſſet Sigonius, ſi res, tam impigrè ab ipſo prolatas, Auctorum teſtimonio firmaſſet.

(27) Ex Joanne Curopalata hæc refert Sigonius; ſed eadem triennio poſt accidiſſe, tum Baronius, tum Pagius ad annum 832. pro certo teſtantur.

in Oriente tam impiè, & impotenter admi-
niſtrantur , ne Occidentis quidem ſatis
830 quietæ res fuerunt . Annus enim, qui ſub-
ſequutus eſt, octingenteſimus triceſimus tu-
multum in Francia memorabilem attulit .
Per dies Quadrageſimæ , cum Ludovicus
loca mari vicina obiret , Regni proceres
aliquot fœdere inter ſe inito conjurarunt;
ac compoſitis rei agendæ conſiliis Pipinum
Regem adierunt, docentes , non ſolùm ce-
teros , ſed ipſum etiam à Ludovico patre
contemni , unum à cubiculo Berhardum
prope in Aula Regia dominari , non virtu-
tis ope, ſed turpibus Reginæ amoribus in-
finitam illam gratiam, atque auctoritatem
adeptum. Quod probrum quando pater blan-
ditiis muliebribus, quaſi quibuſdam præſti-
giis, captus non modò non averteret , ſed
neque etiam animadverteret , optimi filii
partes eſſe , quem unum hæc in primis at-
tingant, primo quoque tempore obviam ire,
ac patrem tanta labe infamiæ liberare ; ſi
hoc ipſe perficeret , fore , ut inſignem non
ſolùm virtutis famam , ſed etiam ingentem
apud omnes gratiam ſibi pareret. Quibus
verbis juvenis temere incitatus ſe totum
eorum conſiliis tradidit , & contractis qui-
buſdam copiis unà cum eis Verimbriam,
patrem, & novercam cum amatore ulturus,
advenit . Eo nuncio Ludovicus attonitus
continuò Berhardo fuga ſibi conſulere , &
Judithe in Monaſterium ſecuritatis cauſſa
ſe includere juſſis, Compendium petiit. Re
comperta, conjurati conſilio capto Judithem
è Monaſterio ad ſe educi juſſerunt , ac va-
riis minis exterritam docuerunt , nullam
aliam ſaluti ejus viam patere, quàm ut ipſa
Monaſticam vitam iniret, atque idem face
re Ludovicum perſuaderet. Cum ſe factu-
ram utrunque conſtantiſſimè ſpopondiſſet,
liberata ad Ludovicum proceſſit, & ſumma
cum fide promiſſa perſolvit . Ludovicus,
cum ſe quid filii faciendum eſſet, delibera-
turum dixiſſet , ipſi , ut vitandi periculi
cauſſa ſe velaret, auctor fuit. Ita ad conju-
ratos reverſa juſſu eorum Monaſterium S.
Cunegundis inivit. Ad harum rerum nun-
cium Lotharius excitus repente menſe Majo
ex Italia advolavit , ac ſtatim à conjuratis
corruptus omnia, quæ acta erant , ut juſtè
facta , laudavit. Ita æſtas his difficultatibus
acta. Ex conſenſu inde utriuſque partis ſuc-
cedente autumno conventus Neomagum
Francis, & Germanis proceribus eſt indi-
ctus. Cum omnes conveniſſent, Ludovicus
per diverſas cauſſas, quos ſibi maximè infe-
ſtos putabat , è conventu pellere aſtutè in-
ſtituit. Quare animadverſa, conjurati con-
ſilium aliò ſecedendi ceperunt . Tum Lu-
dovicus Lotharium arripuit , ac leniter ca-
ſtigatum produxit ad populum , placidaque
oratione furorem eorum in præſens compe-
ſcuit. Seditione ſedata, conjurationis Prin-
cipes comprehenſi. Cum conſtituto judicio
rei capitalis damnati omnes eſſent, tamen
mitiore pœna decreta, laici tonderi, reliqui
in Monaſteriis aſſervari juſſi. (28) Inde
Aquas in hiberna conceſſum. (29) Eodem
anno Obelerius , quem Ducatu , & patria
deturbatum demonſtravimus , Conſtantino-
poli reverſus oppidum Vigliæ in Iſtria Du-
catus recuperandi animo occupavit. Quo
cognito Joannes Dux exercitum eò Veneto-
rum adduxit , atque Urbem oppugnare
ſumma ope inſtituit. A Metamaucenſibus,
cum ſe ad Obelerium Civem ſuum contu-
liſſent , deſertus , retro caſtra movit , ac
Metamaucum adortus incendio deformavit,
atque obſidione Vigliæ repetita, Obelerium
in poteſtatem adductum ſuſpendio pridie
Paſchatis interemit. (30) Maxentius Patriar-
cha Aquilejenſis Lotharii favore ſuffultus
Epiſcopos Iſtriæ Gradenſi Eccleſiæ ſubtra-
here conatus, ne Gregorii quidem Pontificis
interdicto quievit. (31) Sequenti, Ludovi- 831
cus Judithem è Monaſterio revocavit , ve-
rùm non prius uxoris loco habuit, quàm
ipſa legitimè objecta crimina expiavit. Id
verò in die Purificationis effectum. Hoc
modo compoſitis rebus, filii in ſua quiſque
regna dimiſſi. Paſchate Aquis acto , Inge-
leheim ventum. Ibi omnibus iis , qui in
cuſtodias traditi fuerant, eſt ignotum. Con-
ventu inde in Theodonis villam tranſlato,
Berhardus, & Pipinus, ut reus, & accuſa-
tor, citati. Berhardus, cum more Franci-
co ſe ſingulari certamine oblatum crimen
diluturum eſſe profeſſus eſſet , non compa-
rente accuſatore , ſemet ſacramento purga-
vit. Pipinus inde , conventu jam dimiſſo,
advenit. Quem Ludovicus molliter caſtiga-
re volens ſecum ad Natalitia uſque deti- 832
nuit, quæ Aquis peregit. Is haud ita multò
poſt invitum teneri ſe diutius indignatus,
in-

(28) Acta hæc ſunt à *Ludovico*, poſtquam *Juditha* Auguſta *purificavit ſe ſecundum judicium Francorum de omnibus, quibus accuſata fuerat*, ut loquuntur Annales Bertiniani, adeoque ad annum ſequentem 831. ſunt referenda. Auctor Vitæ Ludovici Pii clarè narrat, in Aquiſgranenſi Conventu, qui circa Februarii Calendas anni 831. celebratus eſt à *Ludovico*, vocatos in judicium ſeditionis Auctores, fuiſſe damnatos capitali ſententia, tanquam læſæ Majeſtatis reos, ſed Clementiam Imperatoris eos à pœna mortis exemiſſe. Uno igitur anno errat Sigonius.

(29) Narrat hæc omnia Auctor Vitæ Ludovici Pii, quem cum Eginardo confundit Juſtus Reuberus ad annum 829, & 830., quo verè contigerunt ; ſed Scriptor ille annum à Paſchate exorditur , adeoque res geſtas per ea tempora , uno contextu , uſque ad illud Feſtum enarrat.

(30) Non laqueo, ſeu ſecuri, interemptus eſt *Obelerius* ; caput autem pridie Paſchatis in Methamauco ſuſpenſum fuit, ut Dandulus narrat his verbis. *Dux, revocato exercitu Vigiliam Civitatem, & Obelerium cepit , & eum decollari juſſit. Cujus caput Metamaucum delatum, poſtea in Sabbato Sancto, juxta S Martini Imaginem ſuſpenſum eſt.*

(31) Exſcripſit hæc Sigonius è Dandulo col. 173, qui tamen Gradenſi Eccleſiæ favens, ſilentio præterit, quæ *Maxentius* obtinuit, tum à Summis Pontificibus, tum à *Ludovico* & *Lotario* Auguſtis, contra *Venerium* Gradenſem Antiſtitem. Siquidem triennio ante in illius favorem prolata ſententia fuit in Concilio Mantuano, anno 827. celebrato , præſentibus Eugenii II. Legatis , & Miſſis Cæſareis . Venetiis typis recuſum eſt hoc Concilium , eruditis adnotationibus illuſtratum, ad calcem Diſſert. de Schiſmate Aquilej. Cl. P. Bernardi Mariæ de Rubeis, qui hiſtoriam hanc diligentiſſimè enucleat ! Verum quidem eſt, obſtitiſſe adhuc *Venerium*, datis ad *Gregorium IV.* Literis, quæ recitantur in Additamentis ad Ughellum Tom. V. col. 1105. Sed etiam ab hoc Pontifice favorabile *Maxentio* decretum emanaſſe, colligitur ex Diplomate *Ludovici II.*, quod è MS. Codice Eruditiſſimi Viri Apoſtoli Zeni vulgatum eſt in Veneta Ughelli Editione Tom. V. col. 39.

injuſſu patris diſceſſit, & cum Berhardo nefariorum conſiliorum ſocietatem coivit. Itaque Ludovicus ineunte vere ad motus quoſdam Aquitaniæ componendos profectus, conventum Aureliis habuit, atque eò Pipinum, & Berhardum adeſſe juſſos, illum Treviros in liberam cuſtodiam miſit, hunc honore tradito ſpoliavit. Pipinus à ſactione è cuſtodia emiſſus omnia libera concurſatione peragravit, quoad pater ſub hyemem in
833 Franciam ex Aquitania rediit. Poſtero anno Pipinus, & Ludovicus in eam opinionem à conjuratis adducti ſunt, ut inſidias ſibi à patre parari arbitrarentur. Itaque copiis repente, quas potuere, contractis, bellum gerere decreverunt. Qua re audita, haud ſegniter Ludovicus Vormaciam armato & ipſe exercitu occurrit, atque ibi conſultare, quid facto opus eſſet, inſtituit. Jampridem hos tumultus Gregorius Pontifex audiverat, atque imminentia Eccleſiæ detrimenta vehementer pro egregia ipſius pietate doluerat. Itaque cum eos motus non langueſcere, ut ſpes fuerat, ſed ingraveſcere in dies videret, conſilium cepit in Franciam proficiſcendi, &, num auctoritate ſua filios patri reconciliare poſſet, experiundi. Quare VIII. Kal. Julias, cum inſtructæ utrinque acies ſtarent, advenit. Eo conſpecto, arma ab utraque parte è veſtigio religionis reverentiâ poſita. Gregorius primùm Ludo vicum allocutus cauſſam itineris ſui expoſuit, atque omnia, quæ ad conciliandam cum filiis concordiam pertinebant, diſſeruit. Inde Patre ad pacem faciendam adducto, progreſſus ad filios eandem cauſſam oravit, verùm propter tumultum inſtantis, ac pacem aſpernantis multitudinis nihil apud eos profecit. Interim tertio Kalendas Julias Ludovicus filios monuit, caverent, ne ſe poteſtati ſurentis, ac præcipitis vulgi permitterent. Cui filii clemens in ſpeciem reſponſum reddiderunt, ſe contempta multitudine in auctoritate illius ſuturos, ſi ipſe ad ſe venire, & coram de rebus communibus diſſerere, præſente Pontifice, in animum induxiſſet. His verbis deceptus Ludovicus ad eos perrexit, ſed ſtatim perrexiſſe pœnituit. Nam cum uxore à filiis comprehenſus ipſe in Francia, Judith in oppido Derthonis Italico diligenti cuſtodiæ tradita eſt. Quibus rebus meritò offenſus Gregorius Romam re irrita ſe recepit. Pipinus inde in Aquitaniam, Ludovicus in Bajoariam contendentes, Lothario, qui interim ex Italia advenerat, ſummam totius peragendæ tragœdiæ commiſerunt. Lotharius ſecum Patrem habens, Sueſſionem, inde Kal. Octobris Compendium venit. Ibi conventu acto Legatos à Theophilo Imperatore miſſos audivit, & receptis donis cum reſponſo dimiſit; poſtremò ex auctoritate Epiſcoporum piaculum Patri impoſuit, & indicta cauſa ante Altare arma deponere, & imperio ſe abdicare coëgit, & pulla veſte indutum Aquas hibernatum deduxit. (32) Mediolanenſis Eccleſia eo anno Angilberto adminiſtranda conceſſa eſt. (33) Magna inde rerum commutatio facta. Per hiemem Regnorum pro- 834
ceres, qui conjurationis erant expertes, miſeriis Ludovici permoti reſtituendi ejus cauſſa arma ſumpſerunt, præcipuè in Francia Eggebardus Comes, & Villemus Comes Stabuli, quàm plurimos è populo potuerunt, in cauſam deduxerunt. E Germania verò Hugo Abbas in Aquitaniam profectus Pipinum ad hoc ipſum incitare contendit. Berhardus, & Varinus in Burgundia populum promiſſis erectum in verba ſua jurare juſſerunt. Quibus rebus perceptis Lotharius ineunte vere Pariſios venit, atque omnes ſuarum partium homines huc adeſſe præcepit. Verùm Eggebardus Comes cum valido exercitu obviam factus, Ludovicum ut liberaret, indixit, ni ultro faceret, per vim eſſe facturum, ac prœlio ſe rem commiſſurum. Id prœlium ne iniretur (nam accenſi utrinque animi erant) Ludovicus ſui, ſuorumque periculo territus precibus, atque auctoritate prohibuit. Pipinus ex Aquitania veniens, cum ad amnem Sæquanam perveniſſet, & pontes interciſos, & lintres averſos reperiſſet, ultra progredi non potuit. Varinus, & Berhardus cum ſuis ad Matronam progreſſi adverſis tempeſtatibus retardati, & colligendis militibus occupati diebus aliquot ſubſtiterunt. Demum Quadrageſima ineunte Legatos ad Lotharium miſe-

(32) Feralem hanc hiſtoriam hauſit Sigonius ex Auctore Vitæ Ludovici Pii: pleniùs in Thegano, & Annalibus Bertinianis deſcripta hæc leguntur. Pithæus Acta hujus impiæ exauctorationis vulgavit.

(33) Chronologia Epiſcoporum Mediolanenſium, valde hiſce annis perturbata eſt a Sigonio, qui licèt illam emendare in Bononienſi editione ſtuduerit, ut ſuperiùs vidimus, adhuc tamen longè aberrat à vero, cùm nec *Anſelmi*, nec *Boni*, nec hujus *Angilberti* initia rectè adnotaverit. Itaque, ut bene contexta temporum ſeries in hanc Sigonii hiſtoriam reſtituatur, præmitti debet, mortuo *Odelperto* ſub initium anni 814. ſubſtitutum fuiſſe *Anſelmum*, in Archiepiſcopali Mediolanenſis Eccleſiæ dignitate, ut ex Catalogis conſtat: cùm autem deprehenſus fuiſſet *Anſelmus* particeps, unà cum aliis Epiſcopis, Conſpirationis *Bernardi* Regis Italiæ contra *Ludovicum* Imperatorem, in Conventu, Aquiſgrani celebrato, ab Epiſcopis, exauctoratus, ac in Monaſterium retruſus eſt, teſte Eginardo, aliiſque antiquis Scriptoribus. Depoſito *Anſelmo*, neminem fuiſſe ſubſtitutum cenſuit Puricellus in monum. Baſil. Ambroſ. num. 41. Attamen annorum ordo, in antiquis Catalogis Mediolanenſium Antiſtitum adnotatus, exigit, ut credamus, *Bonum*, ſeu *Donum* Archiepiſcopum creatum anno 818., ſediſſe uſque ad annum 822. An verò *Anſelmus*, poſt *Boni* mortem, iterum in Archiepiſcopalem dignitatem reſtitutus fuerit, ut opinatur Papebrochius in Exegeſi Archiep. Mediol., prorſus in obſcuro latet; cùm nulla ſuppetant hujus rei in hiſtoriis ſecura inditia. Id certum eſt, *Anſelmum*, etiamſi Mediolanenſi ſedi redditus poſt *Bonum*, ſeu *Donum*, dicatur, paucis tamen menſibus in hujuſmodi munere perduraſſe, ut ipſemet Papebrochius fatetur, qui eidem anno 822. obitum illius conſignat. His ita præmiſſis, *Angilbertus*, primus hujus nominis, multò ante annum 833., à Sigonio adnotatum, renunciatus Archiepiſcopus fuit; cùm enim *Bono*, ſeu *Anſelmo*, mortuis anno 822. in Mediolanenſi Eccleſia ſucceſſerit; *Angilbertus* verò *II.* aſſeratur à Papebrochio ad hanc Sedem evectus anno 824. teſtimonio lapidis, à Caſtillionæo, & Grutero relati; procul dubio Epocha Angilberti I. deſumenda eſt ab anno 822., vel 823., itaut, poſt quatuordecim menſes, & dies XXII eidem in Catalogis aſſignatos, locum dederit *Angilberto II.*, anno 824. creato Mediolanenſi Archiepiſcopo.

ſerunt, ut Ludovicum dimitteret, aut bellum adverſus ſe graviſſimum expectaret. Quibus Lotharius reſpondit, nemini omnium graviores paternas ærumnas eſſe, quàm ſibi; earum verò culpam haudquaquam penes ſe reſidere, ſed penes proceres, qui ipſum deſeruiſſent, & penes Epiſcopos, qui imperium abrogaſſent, atque habendum in cuſtodia cenſuiſſent. Inde, ut omnes ſe rei communi conſilio componendæ cauſſa adirent, præcepit. Verùm haud ita multò poſt mutato conſilio, Patre in Monaſterio S. Dionyſii relicto, in Burgundiam abiit. His actis Ludovicus eorum conſilio, qui ſecum remanſerant, uſus, Auguſtalia recipere inſignia ſtatuit; itaque per Epiſcopos Eccleſiæ reconciliatus, & manibus eorum armis, quæ exuerat, cinctus, iterum ſe pro Rege, & Imperatore gerere omnibus lætitia exultantibus cœpit. Cum Cariſiacum adiiſſet, media Quadrageſima Pipinum, & alios ad ſe profectos recepit in gratiam, dimiſſoque eo in Aquitaniam, progreſſus Aquas Judithem ex Italia revocavit. Tempore inde poſt Reſurrectionem, & Pentecoſtem venationibus, & piſcationibus acto, Lingonum oppidum adiit, & Lotharium, qui non longè cum exercitu aberat, cum filio Ludovico hoſtili inſequi animo cœpit. Lotharius, cum Legatis miſſis, quæ petebat, impetrare à Patre non potuiſſet, retro caſtra movit. Hunc Ludovicus breviore itinere ad confluentem Ligeris conſecutus ſupplicem ad ſe venire coëgit, ac paterna auctoritate acriter primùm de rebus adverſus ſe actis increpuit, deinde miſericordiam imploranti ignovit; poſtremò in verba ſua cum proceribus ſuis jurare coactum propere in Italiam decedere imperavit; ac ſaltus Alpium, ne poſthac eas ſe invito tranſiret, firmis impoſitis præſidiis obſervari præcepit. (34) Per idem tempus Sicone Beneventano mortuo, Sicardus filius excepit Principatum. (35) Angilbertus Antiſtes Mediolanenſis vita functus, atque in ejus locum Angilbertus alter ſuffectus. (36) Ludovicus recepto Imperio ad res conſtituendas converſus conventum Attiniaci habuit, in quo de rebus præcipuè Eccleſiaſticis ſanxit. Inde Natalitiis diebus 835
cum fratre ſuo Drogone Archiepiſcopo celebratis, poſt Purificationem conventum in Theodonis villa habuit; ubi Epiſcopos duos, à quibus damnatus fuerat, dignitate nudavit; (37) reliqui in Italiam evaſerunt. Initio inde Quadrageſimæ conventu Metis acto, à ſeptem ſe Archiepiſcopis reconciliari Eccleſiæ juſſit. Qua de re populi ingentes Deo gratias gaudio geſtientes egerunt. Poſtremò ſecundum Pentecoſten conventus alius actus: ibi quemadmodum Legati in provincias miſſi jus dixiſſent, & latrocinia vindicaſſent, quæſivit, & Pipinum, ac Ludovicum acriter, tanquam bonorum oppreſſores, increpuit, atque inde Aquas ſe recepit. Interim Judith infirma Ludovici valetudine exanimata, ac de ſe, filioque ſuo Carolo, ſi quid Ludovico humanitus accideret, non ſine cauſſa ſolicita, maritum hortata eſt, ut ſe alicui è filiis præcipuè commendaret, cujus fido poſt mortem ejus præſidio tuta eſſet, neminem ad id aptiorem eſſe Lothario: quamobrem operam daret, ut ſui ille clientelam ſyncera fide reconciliatus ſuſciperet. Uxori juſta, atque opportuna roganti Ludovicus obſequutus, Lotharium primo quoque tempore ad ſe venire integram gratiæ ſuæ reſtitutionem pollicitus juſſit: ſed ille gravi morbo impeditus non potuit. (38) Per hoc tempus Sarraceni uſqueadeo infeſtis incurſionibus Italiæ litora lacerarunt, ut etiam Epiſcopi ire ad ea defendenda compulſi ſint. Siquidem Claudius Taurinas Epiſcopus ſcribit, ſe ineunte vere ad Sarracenos à litoribus ſummovendos accurriſſe, neque magis calamo, quàm gladio ſtuduiſſe. (39) Ejus verò rei maximam cul-

(34) Hæc etiam excerpſit Sigonius ab Auctore vitæ Ludovici Pii ad annum 834., & 835. Vide Annales Bertinianos, diligentiùs iſta narrantes.

(35) Hujus *Sicardi* extant in Chronico Vulturnenſi tria Diplomata data anno I., quorum unum menſe Februario, Indictione XI., adnotatum eſt, quæ procul dubio annum 833. deſignat, ut legi poteſt parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum*. *Sico* igitur Princeps Beneventanus, ante Februarium anni 833. obierat. Id etiam conſtat ex Chronico, tum Beneventano, tum Salernitano, in quibus dicitur *Sico* præfuiſſe annis XXV. ac menſibus duobus. Cùm autem certum ſit, eundem ſubſtitutum fuiſſe occiſo *Grimoaldo* Duci Beneventi anno 818., ut Sigonius ipſe narravit, manifeſtum ſit, ejuſdem vitam uſque ad hunc annum 834. perduci minimè poſſe.

(36) De hoc *Angilberto* jam ſuperiùs ad annum 833. ſatis diſſerui. Addo, ex Diplomatis, à Puricello, & Ughello relatis, conſtare, eundem multo ante hunc annum in Eccleſia Mediolanenſi ſediſſe.

(37) Unum tantummodo *Ebonem*, Archiepiſcopum Remenſem, depoſitum enarrat Auctor vitæ Ludovici Pii, inquiens: *Solus Ebo, eorum qui impetebantur, affuit*. Annales Bertiniani ad hunc annum hæc habent: *Ebo in plenaria Synodo* (Theodonis Villæ) *capitale crimen confeſſus, ſeque tanto, ideſt Epiſcopali, miniſterio indignum proclamans, propriaque ſcriptione confirmans, ſeſe omnium conſenſu, atque judicio ab eodem miniſterio reddidit alienum*. Depoſitus quidem fuit etiam *Agobardus*, Lugdunenſis Archiepiſcopus, ſed non in hac Synodo, neque hoc anno. Siquidem cùm ter evocatus venire diſtuliſſet, ab Eccleſiæ Præſulatu ſemotus eſt, teſte eodem Auctore vitæ Ludovici, adeoque anno ſequente 836., quo, poſt trinam evocationem ad ante acta Concilia, depoſitionis tandem pœna perculſus fuit.

(38) Etiam hæc ad annum ſequentem 836. pertinent. Siquidem *Ludovicus*, celebrato Aquiſgranenſi Concilio ſub initium menſis Februarii anni memorati, quod legitur in Labbeo Tom. VII. Conciliorum, inſtante *Juditha* uxore, Legatos ad *Lotharium* miſit, quemadmodum narrat Auctor vitæ Ludovici Pii. Menſe autem Majo anni 836. *Lotharius* ad Imperatorem, in Villa Theodonis morantem, *VValonem* Abbatem expedivit, qui, firmatis utrinque ſacramentis, promiſit, *Lotharium* ad genitoris præſentiam abſque dilatione venturum, ut Annales Bertiniani & Appendix Lambeciana Thegani teſtantur. Demum, *medio menſe Septembri*, cùm Ludovicus VVormatiam ſe contuliſſet, *iterum venientes Legati Hlutarii nunciaverunt Hlutarium in febre bis interec laborare, & minimè venire potuiſſe*: verba ſunt eorundem Annalium ad annum 836.

(39) *Claudium*, hujus nominis II., Taurinenſem Epiſcopum Saracenos, è Fraxineto per Inſubriam excurrentes, debellaſſe tradit Ughellus. Scripta ejuſdem *Claudii* quàm plura referuntur à Labbeo in Appendice ad Bellarminum de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Extat in Bibliotheca Patrum Tom. XIV. ejuſdem Commentarius in Epiſtolam ad Galatas, & Apologeticus contra Theodomirum Abbatem, ſed mentio hæc de Saracenis

culpam Lotharius tulit. Nam domum re-
verſus Italiam, cujus alacria adverſus pa-
trem ſtudia deſideravit, impunè ab iis uri,
diripique permiſit, & Pontificem patriæ,
ut rebatur, cauſſæ fautorem vexare, Ec-
cleſiaſque bonis ſpoliare, nullo prætento ju-
ris titulo, inſtitit. Qua re Gregorius, pe-
rinde ac par erat, commotus, Ludovicum
extemplo fecit certiorem. Ludovicus gra-
viter hoc nuncio perturbatus adverſus Nort-
manos, qui Friſiam invaſerant, profici-
ſcens, legatos ſtatim Fulconem, & Adre-
baldum Abbates ad Lotharium, atque Gre-
gorium deſtinavit. Fulconi mandatum, ut
Lotharium admoneret, ne Eccleſiam Ro-
manam, cujus dignitatem Pipinus avus, &
Carolus pater ſibi tuendam, atque augen-
dam ingenti nominis ſui cum gloria ſuſce-
piſſent, indignè à ſuis laniari, diripique
permitteret: ac memoria repeteret, ſe, cum
illi Regnum Italiæ tradidiſſet, ſimul etiam
tutelam Romanæ Eccleſiæ commiſiſſe: de-
nique cogitaret, quo ſe ſibi ſacramento pro-
ximè devinxiſſet: cujus oblivione, aut ne-
gligentia provideret, ne divinam in ſe iram
accenderet; poſtremò daret operam, ut mi-
litares annonæ, & ſtativa ſibi parata eſſent
mox in Italiam exemplo patris ad ſancta
Apoſtolorum limina viſitanda venturo. Ad-
rebaldo verò negotium datum, ut Grego-
rium conveniret, atque eum bono animo
eſſe juberet: nam quæ à filio aut patrata,
aut permiſſa dicerentur, ſe invito, & inſcio
eſſe commiſſa: proinde ſe daturum operam,
ne quid Eccleſia detrimenti acciperet. Ad
hæc Lotharius in ira perſiſtens inclementer
ſanè reſpondit, ſe quæ Eccleſiis adempta
dicerentur, alia redditurum, alia, quemad-
modum reſtituerentur, rationem inire non
poſſe. Gregorius autem ex Ludovici lega-
tione tantum cepit voluptatis, ut graviſſi-
mi, quo premebatur, propè morbi oblitus,
legatos & ipſe duos ad eum ad gratias agen-
das, & accuſandum Lotharium miſerit.
Quod ubi Lotharius ſenſit, continuò eos
Bononiæ per Leonem quemdam ad id miſ-
ſum curavit coërcendos, ne ultra progre-
derentur: verùm mox omnium ejuſmodi

A consiliorum, factorumque pœnituit; ſiqui-
dem ſæviſſima initio Septembris oborta pe-
ſtilentia omnes, quorum hæc conſiliis ege-
rat, optimates intra Idus Novembres ami-
ſit. (40) Eodem anno Gregorii decreto com-
memoratio Sanctorum Martyrum, quæ IV.
Idus Maji celebrabatur, in Kal. Novemb.
translata eſt. (41) Poſtero Ludovicus, con- 836
ventu in Purificatione Aquis peracto, co-
gnitionem de rebus Eccleſiæ ablatis exer-
cuit. (42) Hilduino Abbate querente, quòd
Pipinus prædia quædam S. Germani Pari-
ſienſis in Aquitania ſita ſurripuiſſet, ex con-
ventus auctoritate illum increpuit, atque
de imminenti Dei judicio admonitum pro-
B tinus ad ſatisfaciendum adduxit. Conventu
inde Lugdunum translato, litem Lugdunen-
ſis, & Viennenſis Eccleſiæ, quæ Epiſcopo
vacabant, cognovit: (43) atque inde, au-
tumnali venatione peracta, ad feſtum S. Mar-
tini Aquas ſe retulit. Ibi Natalis dies Do- 837
mini, & Reſurrectio celebrata. Per eos dies
ſtella crinita in ſigno Virginis cum maxima
aſpectantium admiratione effulſit. (44) Quo
viſo Ludovicus exterritus, quòd triſte ſibi,
vitæque ſuæ aliquid portendere, judicabat,
id ſacris precibus, & piis largitionibus expia-
vit: ac medio Septembri conventu Cariſiaci
convocato, Carolum filium ex Judithe ſu-
ſceptum enſe cinxit, & regali corona orna-
C tum Neuſtriæ parte donavit. Inde Aquas 838
in hiberna receſſum: ibi Pipinum Regem
Aquitaniæ morte ſublatum luxit. (45) Re-
bus Franciæ hunc ſtatum habentibus, Lu-
dovicus novis uxoris precibus fatigatus Lo-
tharium filium iterum advocavit; ac poſt
Paſcha, cum Vormaciæ conventum haberet,
venientem ingenti comitate excepit: ac,
regnis inter filios, ut ante, diviſis, (46)
Carolum puerum, quem poſt Pipini mor-
tem Regem Aquitaniæ fecit, & Judithem
matrem ejus illi ſummopere commendavit:
atque ut concordiam, pacemque inter ſe
agitarent, oratos, omnes in ſua regna di-
miſit. Eodem anno Petrus Tradonicus Dux
D Venetorum Sclavos, & Narentanos ad eo-
rum cohibenda latrocinia fœdere illigavit.
Sequenti verò, eoſdem rupto fœdere præ- 839
dan-

cenis ibidem non legitur. Cæterùm hic Epiſcopus Iconoclaſtis, & Felicis Urgellitani Sectæ peſſimè favit. Vide Baronium, de eo plura differentem ad annum 825.

(40) Narrat hæc omnia Auctor Vitæ Ludovici Pii, ſed Sigonius malè huic anno eadem adnotavit; contigere namque anno ſequenti 836., ùt Baronius, & Pagius teſtantur.

(41) Sigebertus ad hunc annum hæc tradit. Cæterùm hujuſmodi celebritas Calendis Novembris jam agebatur Romæ, ex decreto Bonifacii IV.: Translata verò eſt à Gregorio IV. ad univerſas Galliæ, & Germaniæ Eccleſias, ut Baronius in Annalibus ad præſentem annum, & in adnotationibus ad Martyrologium, die prima Novembris, luculenter enarrat.

(42) Non *in Purificatione*, ſed *VIII. Idus Februarii*, ideſt die ſexta ejuſdem menſis, celebratum eſt hoc Concilium, ut in Actis ipſius Concilii legitur apud Labbeum Tomo VII. col. 1703.

(43) Concilium hoc Lugdunenſe anno ſuperiore celebratum eſt, ut pluribus ad annum 835. & 836. comprobat Pagius. Quid in hoc Conventu actum ſit, vide apud Labbeum Tom. VII. Concil. col. 1768.

(44) Deſumpſit hæc Sigonius ab Auctore Vitæ Ludovici Pii, qui annum 837. inchoat à Paſchali celebritate, & colloquia, quæ ipſe habuit cum Ludovico Pio, de hoc portento valde ſolicito, enarrat. Eadem refert Aimoinus lib. 5. cap. 17. iiſdem prorſus verbis, adeò ut videri poſſit ipſe Aimoinus ſermonem de hoc Comete cum Ludovico habuiſſe; ſed eruditis notum eſt, hunc Auctorem multò ſeriùs vixiſſe, cùm anno MIV. obierit. Itaque Annales Aſtronomi, Ludovico Pio familiaris, ab ipſo expilatos nemo non videt. Crinitum hoc ſydus, anno 837. exortum, Seth quoque Calviſius affirmat. Reliqua, ad Cariſiaci Conventum pertinentia, lege in Auctore Vitæ Ludovici Pii.

E (45) Hyberno tempore mortuum *Pipinum* credidit Sigonius, deceptus ab Auctore Vitæ Ludovici Pii, qui narrat viſum Cometem *Hyeme tranſacta, Kalendis Januarii, cujus minacem vultum non multò poſt exceſſus Pipini eſt ſubſecutus*. At in hiſce verbis mendum Amanuenſis ineſſe nemo non videt, cùm *Calendis Januarii hyems tranſacta* dici non poſſit. Itaque Cl. Eckartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 311. reponendum cenſet, *Kalendis Junii*. Ipſe tamen non ſpernendis argumentis docet, Novembri menſe hujus anni 838. *Pipinum* obiiſſe, ut Annales Fuldenſes, & Hermannus Contractus Caniſii adnotavere.

(46) Nova hæc diviſio fuit, inter *Lotharium* & *Carolum*, eaque legitur accuratè deſcripta in Annalibus Bertinianis, editis Tom. II. Rer. Italic.

dantes adortus, magna accepta clade, domum receſſit. (47) Eo anno per menſem Majum ſol obſcuratus eſt. Ceterùm, quieſcentibus ceteris, Ludovicus junior tumultum excivit. Quippe ſorte ſua non contentus arreptis armis omnia trans Rhenum occupare annisus eſt: verùm occurrente eum exercitu patre, cum ſupplex veniam poſtulaſſet, ac ſe, quæ perperam egiſſet, emendaturum eſſe promitteret, inani incœpto receſſit. (48) Eodem anno, Sicardo adhuc Beneventi Principatum adminiſtrante, oſſa S. Bartholomæi ex Inſula Liparitana Beneventum delata ſunt. Petronacem Archiepiſcopum Ravennatem mortuum Geor
840 gius eſt ſubſequutus. Poſtero, qui fuit à Natali Chriſti octingenteſimus quadrageſimus, in Ducatu Beneventano nova coorta ſeditio magnarum ei provinciæ attulit calamitatum initium. Nam, Sicardo Principe à ſuis per tumultum occiſo, Adelgiſus quæſtor ejus ditionem invaſit. (49) Capuani verò, quibus tunc Landulfus Gaſtaldio præerat, cum Adelgiſum propter impotentiam ejus odio haberent, Siconolfum Sicardi filium, qui Tarenti exulabat, continuò acciverunt, ac Principem eſſe juſſerunt. Is magna Capuanorum, & Beneventanorum, quibus Adelgiſus inviſus erat, manu inſtructus Salernum Urbem adiit, eamque ſumma vi oppugnare inſtituit. Interim Ludovicus iterum à patre defecit, ac Bajoaria egreſſus cum Saxonibus, ac Thuringis Alemaniam incurſavit: verùm patre poſt Paſcha ad ejus comprimendos impetus accurrente, conſpectum ejus non tulit, ac fuga ru ſus in Regnum ſuum ſeſe retulit. Hoc Ludovici humanorum operum ultimum fuit. Nam mox ſole prodigioſè obſcurato, (50) tantam ex ea re animo triſtitiam contraxit, ut in pernicioſum morbum inciderit. Qua re animadverſa, Vormacia, ubi conventum inſtituerat, ad Inſulam Moguntiæ proximam ſe devehi juſſit, atque ibi ſolemnibus omnibus, præſente fratre Drogone Archiepiſcopo, ritu Chiſtiano peractis, XII. Kal. Julii obiit, vir ad ceteras virtutes, quibus excelluit, clementiæ, & pietatis laude inſignis, quæ ei quoque Pii cognomen apud poſteros dedit, inſignior tamen futurus, niſi extrema ætas ejus crebris, & fœdis filiorum fuiſſet deformata ſeditionibus. Eodem anno Theodoſius Patricius Venetias profectus, Petrum Ducem Venetorum Protoſpatharium Imperatoris conſtituit, atque auxilium ejus contra Sarracenos Apuliam divexantes poſtulavit. Miſſæ Tarentum naves, ubi Sabbas Sarracenorum Princeps ſedebat, acriter prœlium cum Sarracenis commiſerunt: verùm multitudine hoſtium circunventæ in poteſtatem cum militibus, qui ſuperſtites prœlio fuerant, pervenerunt. Ea victoria Sarraceni elati Auſerenſe oppidum in Dalmatia, & Anconitanum in Italia, capta diripuerunt, & naves Venetorum mercibus onuſtas nacti, in poteſtatem cum victoribus redegerunt. (51)

(47) Dandulus, qui hæc fuſiùs deſcribit, centum cii eiier Venetos in hoc prœlio tantummodo occiſos enumerat.

(48) Auctor Vitæ Ludovici Pii, qui hæc narrat, locum deſignat, ubi ſupplicem filium Pa-tr:r excepit, nempe *Bedonniam*, ſeu *Bodo-rnam*, Regium Palatium, & Caſtrum ad Lacum Brigantinum, ſeu Acronium. Cl. Eckhart, loco laudato pag. 315. plura Diplomata profert, ibidem data.

(49) *Adelgiſus*, quem alii *Adelchiſum*, ſeu *Radelgiſum* appellant, anno ſuperiore, quo interfectus eſt *Sicardus*, Principatum Beneventanum invaſit, ut in Erchemperto Camillus Peregrinius adnotavit. Hinc tranſlatio Corporis S. Bartholomæi è Liparitana Inſula Beneventum, quam Baronius in hunc annum 840. differt, rectè à Sigonio conſignata eſt anno præcedenti, cùm ex antiquis Scriptoribus conſtet, eam peractam, vivò adhuc Sicardo Principe Beneventi. Errat tamen, dum Sicardi mortem ad hunc annum enarrat.

(50) Eclypſim hanc quinto Maji diei affigit Seth Calviſius. Ludovici verò mortem, ac virtutes fusè deſcribit Auctor ejuſdem Vitæ, cujus Annales in Ludovici obitu abſolvuntur. Plenius ejuſdem elogium legitur in Thegano cap. 19.

(51) Hæc Dandulus pag. 175., qui adnotat, Auſerenſem Urbem, Feria ſecunda Paſchæ, à Saracenis incendio fuiſſe conſumptam.

Explicit Liber Quartus.

ENCI-

INCIPIT LIBER QUINTUS.

LOTHARIUS REX, ET IMPERATOR.

TRiſtiora inde labentis in dies, decreſcentiſque apud Francos Imperii tempora ſubeunt: quibus quantum de Francorum dignitate, potentiaque deceſſit, tantum Italicorum libertati, amplitudinique accrevit. Cujus rei cauſſam primùm attulit ipſa regnorum à Carolo inſtituta diviſio, deinde diviſionis gratia dira à filiis Ludovici armorum introducta contentio. De quibus quàm planiſſimè poterimus, hoc libro ſcribere perſequemur. Ludovici morte in Italiam nunciata, Lotharius ſubitò in Franciam ſe recepit, ac magno procerum conſenſu Regnum Franciæ, Imperiumque ſolus inivit, & populorum rebus conſulere ſumma cura inſtituit. Gratulantibus autem Regis comitate ſimul, atque juſtitia ceteris, ſoli fratres ejus Ludovicus, & Carolus intimis ſenſibus angebantur, cum iniqua patris diviſione majorem hereditatis partem penes Lotharium eſſe perſpicerent: ipſum Regem Franciæ, atque Italiæ ſuſpici, ipſum Imperatorem titulo, atque auctoritate ſupra omnes ampliſſima, atque auguſtiſſima ad gloriam celebrari; ſe autem Aquitaniæ, & Bajoariæ finibus exiguis ſanè, atque anguſtis incluſos nequaquam ambos poſſe cum illo uno aut opibus, aut amplitudine comparari. Itaque communicatis doloribus ſimul etiam conſilia amplificandi imperii conferunt. Et, quoniam nullum ſibi ſubſidium relinqui, niſi in armis, vident, ab armis petere ſtatuunt: atque in eandem fortunæ ſocietatem Pipinum quoque Pipini fratris mortui filium vocant, Aquitaniæ regno, quod patris ejus fuerat, ab Ludovico avo dudum excluſum; multoſque alios ſibi ex media nobilitate Franciæ aſciſcunt, ſive facti æquitate, ſive rerum novarum cupiditate permotos. Nec minore ſtudio jus ſuum, & patris judicium tueri Lotharius parat. Itaque copias, & auxilia undique conquirit, atque in Burgundiam ſeſe conferens eam belli ſedem capit. Quare, cum univerſum Franciæ nomen brevì aut in hac, aut in illa
841 parte conſiſteret, poſtero anno in Aſcenſione ſummo ad Fontanetum, Altiſſiodorenſis agri vicum, prœlio decertatur, ac tanta ſtrage ex utraque parte pugnatur, ut non ſolùm ad prolatandos, ſed ne ad tuendos quidem proprios fines ſatis in Francis roboris relinquatur. Victoriæ tamen decus penes Ludovicum, & Carolum manſit. Huic prœlio Georgium Archiepiſcopum Ravennatem interfuiſſe apud quoſdam invenio, in Franciam cum ornato equitatu, ut Ludovici filiam ſuſciperet è Sacro Fonte, profectum. (1) Lotharius è prœlio elapſus Aquas in Regiam ſe recepit. Hac re animadverſa, Ludovicus, & Carolus exercitum celerrimè reparant, atque eum inſequuti, Aquas ſe oppugnare velle oſtendunt. Ea re Lotharius territus, relictis Aquis, quàm maximis poteſt, itineribus cum uxore, & filiis Lugdunum, & Viennam contendit, atque ibi reficiendo intentus exercitui ſubſtitit. Interim legatis ultro, citroque commeantibus, placuit utrique parti inducias conſtituere, ac de rerum compoſitione diſſerere. Ita Optimatibus vicenis ab utraque parte electis ſumma rei permiſſa. (2) Hac Regum diſſenſione comperta Sclavi, & Sarraceni Africani accenſi in ſinum Adriaticum proceſſerunt. Sclavi Venetorum oppidum Caprulenſe depopulati, Sarraceni à Venetis prœlio victi Raguſium in Dalmatiam petierunt, atque eam Urbem obſidere cœperunt. (3) Eodem anno in Campania Adelgiſus, & Siconolſus mutuis eò uſque odiis proruperunt, ut Sarracenos, qui prædonum adhuc tantùm more litora Italiæ incurſarant, acciverint; Adelgiſus enim domeſticis opibus ſe ſuſtinere bellum poſſe diffiſus, per Pandonem, qui Barrio præerat, Sarracenos Africæ evocavit, Siconolſus verò Hiſpaniæ. Sarraceni Raguſio à Pandone acciti cum eſſent circa Barrium, & oram Italiæ maritimam collocati, intempeſta nocte Barrium ex improviſo adorti, oppidum occuparunt, atque ipſum Pandonem interemerunt. Quos Adelgiſus muneribus, atque officiis cultos ad ſui auxilium invitavit, atque eorum ope Capuam, & Siconolſi regionem omnem vaſtavit. Siconolſus verò Hiſpanienſium auxilio uſus, omnes præter Sypontum in circuitu

Ur-

(1) Errat Sigonius, *Lotharium* cum *Ludovico* illius Fratre confundens; neque enim *Georgius* Ravennæ Archiepiſcopus in Franciam profectus eſt, ut *Ludovici* Filiam è ſacro fonte ſuſciperet, ſed, ut *Lotharium* ad Imperium feſtinantem comitaretur, cujus Filiam ſacris undis jam abluerat. Agnellus, qui præſens erat, & regiam Puellam, nomine *Rotrudem*, propriis manibus geſtavit, eam Papiæ, à *Georgio* Ravennate Archiepiſcopo ſolemni pompa baptizatam, teſtatur, antequam mortuo Patre *Lotharius* in Franciam proficiſceretur. Iter *Georgii* Præſulis in Gallias refert laudatus Auctor, inquiens, ab eo rogatum fuiſſe Gregorium IV., adhibitis etiam Lotharii precibus, ut ſimul cum Legatis Apoſtolicis, delectis ad pacem inter Regios Fratres ſtatuendam, mitteretur; Summum verò Pontificem, ob Lotharii reverentiam, aſſenſiſſe quidem, ſed adeò invitum, ut *Georgio* proficiſcenti maledictionem injunxerit; ſanè, ut idem Agnellus narrat, memorato Antiſtiti importuna hæc poſtulatio in ſummum infortunium recidit. Captus namque ab exercitu victore Caroli & Ludovici Fratrum, peſſimè à militibus habitus fuit, atque ab iis Principibus, magno cum dedecore, exprobratus. Cl. Bacchinius, hujus Ravennatis Antiſtitis Vitam Commentariis illuſtrans, plura in Rubeo, aliiſque Ravennæ Scriptoribus, falsò relata emendat ex indubia Agnelli, tunc viventis, auctoritate. Fontaneti prœlium deſcribit Nitardus, qui eidem interſuit, ejuſque verba refert etiam Pagius ad hunc annum.

(2) Nonniſi anno ſequente 842., medio menſe Junio, hæc conventio inter Fratres *Lotharium*, *Ludovicum*, & *Carolum* firmata fuit in Inſula *Anſilla*, prope Matiſconem; quin immo, cùm de diviſione Regnorum nondum compoſitæ res forent, uſque ad Feſtum S Joannis proximi anni prorogatæ induciæ fuere, ut Nitardus, Annales Bertiniani, & Metenſes teſtantur.

(3) Hæc Dandulus col. 177.

Urbes ab Adelgiſi amicitia revocavit, &
Salernum recepit. Sarraceni inde per triginta
fermè annos Barrium tenuerunt, atque
inde egreſſi non ſolùm omnem Apuliam,
& Calabriam, quæ Græco Imperato
ri, ſed etiam Campaniam ipſam; quæ Principi
Capuano parebar, inſeſtam habuerunt,
ac multa eorum ſibi oppida ſubjecerunt.
(4) Cæterùm in Græcia mortuo per Janua-
842 rium ſequentem Imperatore Theophilo, Michaël
Porphyrogenitus filius ejus unà cum
Theodora matre excepit Imperium. Theodora,
confirmato Imperio, nihil prius habuit,
quàm de hæreſi eorum, qui Sacras
perſequerentur Imagines, conſtituere, quæ
ab Imperio Leonis Armenii uſque ad mortem
Theophili Orientale Imperium pervaſiſſet:
ad eam verò extirpandam ſocium ſe
Michaëlis pueri tutor Theoctiſtus pollice
batur, Manuele altero tutore tergiverſante,
nec ſatis animi ſui conſilium explicante.
Cum autem nemo verba de hac re facere,
Senatu, & Janne Patriarcha (5) adverſante,
auderet, divina oblata occaſio
omnem planè hæſitationem exemit. Manuelem
ſævo, ac periculoſo morbo oppreſſum,
atque à Medicis deploratum Monachus quidam
adiit, atque eum è morbo emerſurum,
& longius etiam vitæ ſpatium producturum,
ſi auctoritati ſuæ obtemperare vellet, oſtendit.
Facturum ſe enixè omnia, quæ ille
ſtatuiſſet, Michaële dicente: Una ſalutis
tuæ, inquit, eſt via, ſi Sanctas Imagines
Templis reſtituendas curaveris. Re promiſſa
repente admirantibus omnibus è morbo recreatus
Theodoram convenit, ac ſermonem
de reponendis Imaginibus intulit. Theodora
verò aliquid contra Senatus, & Patriarchæ
voluntatem immutare de religione verente:
Niſi tum mihi aſſenſeris, inquit, ſcito,
te, filiumque tuum brevì Imperium,
vitamque amiſſurum. Qua voce perculſa
ſtatim ſe in ejus auctoritate futuram dixit.
Cæterùm convocato apud Theoctiſtum Concilio,
ac cauſſa Imaginum ab utraque parte
Sanctorum Patrum teſtimoniis in medium
prolatis in diſceptationem adducta, Catholici
victoriam retulerunt. Itaque in eorum
ſententiam decretum eſt factum, ut priſtinus
Imaginum ornatus Templis reſtitueretur,
& Janne Patriarcha abdicare coacto,
Methodius, vir ſanctus, eſt ſubrogatus. Interim
in Francia ſequeſtres pacis collatis
capitibus rem in hunc modum compoſuerunt,
ut, nova regnorum partitione facta,
fratres, ſua quiſque ſorte contentus, pacem
agitarent. Ex communi autem conſilio Carolo
omnia à mari Britannico uſque ad Moſam
conceſſa ſunt. Ludovico, quæcunque
in Germania ultra Rhenum continerentur;
Lothario Belgica, quæ Auſtraſia dicebatur,
cum Burgundia, Provincia, Italia, Roma,
& Romani Imperii titulo; Pipino verò Aquitania.
Ita ad rem conficiendam locus, ac
dies Regibus ipſis eſt conſtitutus. In Italia

A verò Siconolſus oppidum Beneventi, ſed
fruſtra, oppugnavit. Cum autem pecunia,
unde promiſſa Sarracenis ſtipendia penderet,
non ſuppeteret, Caſſinas Monaſterium
adiit, ac theſaurum, quo à Carolo, Pipino,
& Ludovico Regibus donatum fuerat, mutui
nomine ſumpſit; ea verò pretioſa ſuppellex
magnifici Templi, atque ſacrorum
Altarium fuit. (6) Poſtero anno Reges fra- 843
tres in unum locum convenerunt; (eum inſulam
Sequanæ vocat Ado, Virdunum verò
Urbem Sigebertus,) ac datis, acceptiſque
invicem ſacramentis, ſe, quæ per ſequeſtres
utrinque conſtituta eſſent, rata in
perpetuum habituros, pacem inter ſe inie-
B runt, ac Carolus titulum Regis Franciæ ſibi
aſcivit; Ludovicus Germaniæ, qui primùm ab
eo eſt uſurpatus; Lotharius Franciæ, & Italiæ;
Pipinus Aquitaniæ, atque his actis Lotharius
Metas in Auſtraſiam, reliqui in ſua
quiſque Regna reverſi ſunt. (7) Lotharius,
cum novo Regno Auſtraſiæ, quæ pars erat
Franciæ, conſtituendo ſe tradidiſſet, atque
eam pro Auſtraſia Lotharingiam à ſuo nomine
appellaſſet, ne Italia ſine Rege eſſet,
Ludovicum filium natu maximum, novo
ineunte anno, Regem Italiæ declaravit, atque
Imperii ſibi conſortem, patrem, avumque
imitatus, adjunxit. Opportunè autem
conſilio ejus mors Gregorii Pontificis acci-
C dit, quem, quia viventem offenderat, parum
æquum poſtulato ſuo ſe præbiturum
putabat. Mortuus eſt autem VIII. Kal. Fe- 844
bruarias; atque ei IV. Idus Sergius Secundus
à Clero, & optimatibus eſt ſuffectus. Id
verò ubi Sergii literis accepit Lotharius,
continuò Ludovicum cum ornatiſſimo in
Italiam exercitu juſſit contendere, ac Regia,
atque Imperatoria inſignia à novo Pontifice
poſtulare; atque ei Drogonem Metenſem
Archiepiſcopum patruum ſuum comitem
itineris, & juvenilis moderatorem ætatis
adjunxit. Ludovicus ineunte vere iter ingreſſus,
cum in Italiam deſcendiſſet, quanquam
mitis ingenii juvenis, inſolentia ta-
D men ætatis elatus, Lombardiam liberiore,
quàm par erat, agmine peragravit, Drogone
ipſo non ſolùm non prohibente, ſed propè
etiam approbante. Bononiam verò ubi
advenit, cum malè ab oppidanis acciperetur,
ira percitus exercitum Urbi admovir,
atque imparatam Civitatem adortus, Urbem
levi negotio expugnavit, ac muris ad victoriæ
monumentum, pœnamque defectionis
nudavit; tantas porrò in agro ſtrages edidit,
ut finitimi populi hoſtili, atque inuſitata
Francorum feritate perterrefacti proprias
ſedes desererent, atque abdita latibula incolumitatis
cauſſa conquirerent. Neque verò
tantam ſacro in Antiſtite inultam negligen-
E tiam Deus longius ſivit. Namque exercitu
pari ulteriorum locorum cum vaſtitate ad
Pontem Capellæ progreſſo, repente ex læta
ſerenitate nimbus obſcuriſſimus ortus, horrenda
procellarum, fulminumque vi ſecum
ad-

(4) Vide Erchempertum Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 19 & ſeqq., hæc fusè narrantem.

(5) Hoc nomen *Jannis* inditum eidem fuit à Fidelibus, ob ejus impietatem; *Joannes* enim appellabatur, ut teſtatur Continuator Porphyrogenneti lib. 4. num. 6., qui num 1 & ſeqq. diligenter hanc hiſtoriam enarrat. Sigonius à Cedreno iſta deſumpſit.

(6) Quàm magna, ac pretioſa foret hæc ſupellex, Leo Oſtienſis in Chronico Caſinenſi lib. 1. cap. 26., minutim enarrat, eumque Auctorem habet Sigonius in his deſcribendis.

(7) Menſe Auguſto hujus anni ſancitam inter Regios fratres pacem tradunt Annaliſtæ Metenſis, & Fuldenſis, qui Acta in hac Regnorum diviſione, tum præterito, tum præſenti anno accuratè recenſent.

adducta, multos ex ipſius Drogonis comitibus perculit. Quo prodigio etſi Franci haud leviter commoti animis ſunt, nequaquam tamen inſita ferocitate depoſita, ſuperbo ire ad Urbem agmine perrexerunt. Sergius, ubi alienum Ludovici armati adventum, ac res in itinere per impotentiam animi geſtas accepit, haud mediocriter miratus extimuit; & tamen conſueto illum honore excipere ſtatuit. Appetebat dies poſt Pentecoſten octava. Ea igitur die regio adventanti ad Urbem adoleſcenti tria obviam agmina miſit, atque ipſe ſummis Baſilicæ Vaticanæ in gradibus de more, ſacro ipſo Clero undique circunfuſo, aſſedit; primùm univerſi judices cum vexillis ad novem ferme millia paſſuum occurrerunt; deinde omnes militiæ ſcholæ decoras laudes canentes cum patronis ad primum lapidem, poſtremò auguſtæ cum ſignis cruces ad portam Urbis præſto fuere. Ille verò, poſtquàm ſacratas cruces aſpexit, protinus ex equo deſcendit, ac populo, judicibus, & ſcholis præcedere juſſis, ad Baſilicam Vaticanam pedeſtris, exemplum proavi ſui Caroli imitatus, acceſſit; & per gradus ad Pontificem progreſſus oſculum ſancto pedi infixit; ac, dextera ejus apprehenſa, ad poſtes ædis argenteos prodiit. Tum Pontifex ſui memor omnes templi præcludi januas juſſit, atque illum intuens: Ludovice, inquit, ſi pacis, ac ſalutis Eccleſiæ cauſſa veniſti, juſſu meo hæ tibi portæ patebunt, ſin minus, nunquam per me tibi aperientur. Cum autem Ludovicus ſe puro, ac ſyncero erga Eccleſiam animo, patris, proavique exemplo, veniſſe reſpondiſſet, tum patefactis ad nutum Pontificis oſtiis, ædem ingreſſus ad Confeſſionem acceſſit, univerſo Clero, *Benedictum eſſe, qui venit in nomine Domini*, concinente; atque inde gratiis Deo ſuppliciter actis, & luſtrato ſalutari carmine per Pontificem populo, ad ſua uterque hoſpitia ſe recepit. Interim Franci, qui in caſtris extra Urbem veteri de more remanſerant, eadem impotentia ut ſuburbana ædificia omnia lacerarunt, atque fruges, ſegeteſque omnes more hoſtium corruperunt. Itaque eos Urbem inire, atque auguſta Dei templa inviſere cupientes Pontifex obſeratis, munitiſque portis inhibuit.

LOTHARIUS *cum* LUDOVICO F. IMP. & REX.

POſtulato inde colloquio, Ludovicus nomine Lotharii patris à Pontifice petiit, ut ſe exemplo jam ſemel, atque iterum uſurpato Regiis, atque Imperatoriis inſignibus decoraret. Cui Pontifex benignè, ſe obſecuturum, reſpondit; itaque ſequente Dominica, Epiſcopis, Abbatibus, & proceribus Francis, qui cum eo Urbem inierant, in eadem Baſilica convocatis, rem divinam facere ingreſſus ipſum oleo ſancto perunxit, & Regali, atque Imperiali corona decoratum Regem Italiæ, atque Imperatorem, populo lætis Auguſtum ſæpe vocibus acclamante, pronunciavit; atque inde ſacra peregit. Proditum memoriæ eſt, hanc rem tanta ex omnibus Italiæ partibus Principum, populorumque frequentia celebratam, ut præ multitudine hominum maturæ ſegetes maximum in agris detrimentum acceperint. Inter ceteros Siconolfus, qui ſe Principem Beneventanum ferebat, cum magno exercitu venit, ac benignè à Rege, ac Pontifice acceptus, facilè quæcunque petiit, impetravit. Ludovicum à Sergio non Regem ſolùm, ut ſcribit Anaſtaſius (8), ſed etiam Imperatorem inunctum præter Adonem ſcriptorem horum temporum æqualem, & Leonem Oſtienſem, vetera etiam Lotharii Diplomata fidem faciunt, in quibus anni Imperii ejus cum annis Imperii filii ita junguntur, ut facilè appareat, Ludovici Imperium in Italia hoc anno habuiſſe initium. His actis, Ludovicus Papiam ſeſe retulit, ac jura populis reddere, & Eccleſiis privilegia indulgere regio more inſtituit. Eòdem anno Angilbertus Mediolanenſis Archiepiſcopus ab Eccleſia Romana parum comperta de cauſſa deſcivit: tantumque exemplo in poſterum valuit, ut non niſi poſt ducentos annos Eccleſia Mediolanenſis ad Romanæ obedientiam, auctoritatemque redierit. (9) Se- 845
quens nulla re memorabili ſive à Ludovico in Italia, ſive à Lothario in Lotharingia geſta fuit inſignis. Legi Diploma Lotharii hoc anno datum Cariſiaco. IV. *Idus Januarias anno*, ut ſubſcriptum eſt, *Lotharii Auguſti in Italia* XXII., *in Francia ſecundo, & Ludovici Imperatoris primo*: item alterum VII. *Idus Septembris datum Gandulfo villa, Palatio regio, anno Imperii Lotharii in Italia* XXII., *in Francia ſecundo*. Oblectatus eſt enim

(8) Non tam Anaſtaſius, ſed etiam Sigebertus expreſſis verbis, in *Regem* tantummodo *Langobardorum* à *Sergio* coronatum *Ludovicum* teſtantur, idemque docent Annales Bertiniani. Compertum eſt in præſenti apud eruditos, nonniſi anno 849. declaratum fuiſſe *Ludovicum* à Patre *Lothario*, conſortem Imperii, annoque ſequenti à Leone IV. Papa unctum Imperatorem. Id enim conſtat ex Concilio Romano, celebrato ſub Leone IV. anno 853. menſe Decembri, in cujus Præfatione annus *quintus* Imperii *Ludovici* enunciatur; in Bullario Caſinenſi lib. 2. fol. 28. & ſeq. recitantur tres *Conſtitutiones*, datæ menſe Majo, *anno*, *Chriſto propitio*, *Imperii Domini Hludovici Sereniſſimi Imperatoris in Italia VII.*, *Indictione IV.*, adeòque anno 856. Præterea Pagius plura tum ad hunc annum, tum ad annum 849. & ſeqq. profert, quibus non Baronii modò, ſed etiam Sigonii argumenta in contrarium producta enervantur. Cur autem, etiam antequam Imperatoriam dignitatem Ludovicus aſſequeretur, à Cancellariis, & Tabellionibus appellatus quandoque ſit *Imperator Auguſtus*, eruditè reſpondet Anonymus Mediolanenſis in Apologia ad cenſuras Italiæ medii Ævi, col. 248., ubi plura de *Ludovici II* Epochis diſputat, quæque ad illius Diplomata in dubium revocata pertinent, illuſtrare conatur. Ludovici adventum in Italiam, & reliqua ab ipſo geſta, quæ hic narrat Sigonius, ex Anaſtaſio deſumſit.

(9) Calumniam hanc, indignè impictam Eccleſiæ Mediolanenſi, & à nonnullis etiam Patriæ noſtræ Scriptoribus credulo calamo in Annales relatam, evertit jam Puricellus in Monumentis Baſil. Ambroſ. num. 110. 121 160., & ſeqq: Ego verò luculenta adnotatione, adjecta Vitæ Stephani IX. Card. Aragoniæ, in tertio *Rerum Italicarum* volumine, enervare prorſus contendi.

enim ſede Tranſalpina poſthac Lotharius
ita, ut, dum vixit, Italiam non attigerit,
(10) ac Ludovico ſummam rerum Italica-
846 rum permiſerit. Poſtero anno Andreas
Aquilejenſi Eccleſiæ eſt præfectus. Sergius
litem, quæ inter Aquilejenſem, & Graden-
ſem Eccleſiam propter Iſtriæ Eccleſias orta
erat, ſedare cupiens, literas ad Patriarcham
Venerium Gradenſem, & Andream Aqui-
lejenſem ſcripſit, eoſque nihil ultra conten-
dere, ſed Concilio adeſſe, quod ipſe præ-
ſente Imperatore habiturus erat, edixit.
(11) Erembertus vir illuſtris corpus S. Pri-
mi Martyris à Sergio Pontifice acceptum
cum magna pompa Mediolanum deporta-
vit, & cum reliquiis S. Feliciani juſſu An-
gilberti Archiepiſcopi condidit. (12) Eo-
dem anno inſigne Romana Eccleſia accepit
detrimentum. Quippe Sarraceni prædæ li-
bidine ſtimulati ex Africa claſſem Romanis
litoribus intulerunt, & procurſu ad Urbem
facto, opimas Apoſtolorum Petri, & Pauli
ſuburbanas Baſilicas, nemine vim propul-
ſante, diripuerunt: ac, pretioſis omnibus
earum ornamentis ablatis, ipſas etiam Ba-
ſilicæ Vaticanæ valvas argenteas abſporta-
runt. Appia inde via digreſſi Fundos pe-
tiere, oppidoque ſuccenſo, & Civibus aut
morte, aut ſervitute multatis, prope Caje-
tam conſedere. Ea re audita Ludovicus
Vidonem Ducem Spoletanum cum exerci-
tu auxilio accurrere juſſit, ſed Spoletanis
conſerto prœlio in fugam compulſis minus
opinione profecit. (13) Erat autem Ludo-
vicus in Lombardia jure dicendo populis
occupatus; quod apparet ex diplomate
847 ſequenti anno VIII. Kal. Martias Mantuæ
dato, cui ita ſubſcriptum eſt: *Anno Imperii
Lotharii* XXIII., *Ludovici Auguſti in Italia*
III. *Mantua*, *Palatio regio*. Eo anno Me-

thodio Patriarcha Conſtantinopolis mortuo, Ignatius, Michaëlis Balbi quondam Imperatoris filius, ad eam dignitatem evehitur: (14) cujus cauſſa maximæ inde inter duas Eccleſias Romanam, & Conſtantinopolitanam exarſere contentiones. Pridie Idus Aprilis Sergius Pontifex moritur. (15) Ea re Romani perculſi, quòd Sarraceni adhuc in Italia prædabantur, nondum juſtis Sergio perſolutis, de ſucceſſore, qui tantis malis conſilio, atque auctoritate occurreret, conſultare cœperunt. Et, quoniam res nullam eximere horam patiebatur, eodem die in ædem Quatuor Coronatorum convenientes, Presbyterum ejus Eccleſiæ Cardinalem, nomine Leonem, ſpectatæ ſanctitatis, ac prudentiæ virum uno animorum conſenſu Pontificem delegerunt, atque invitum tantam ſuſcipere provinciam coëgerunt: ac ſubitò, novo direptionis imminente periculo, ſine permiſſu Principis conſecrarunt. Is Leo Quartus vocatus. Sarraceni, cum armis ad egregia Campaniæ monaſteria circumlatis in primis opulentiſſimum omnium Caſſinas ante profectionem expilare ſtatuiſſent, ad flumen proximum ſub noctem acceſſerunt: poſtridie verò tranare cupientes, effuſo repente per noctem imbre latè adeo reſtagnaſſe omnia repererunt, ut quod pridie pedibus vadabatur, mox trajici, non niſi maximis præparatis lintribus, poſſet. Ita citerioribus cellis incenſis, frementes, quòd tantæ jacturam prædæ feciſſent, ad mare profecti naves conſcendêre; verùm ſæva coorta tempeſtate jactati optatum tenere curſum nequivere, ſed plerique fœdis factis naufragiis periere, ſanctis ipſis Apoſtolis iniquam templorum ſuorum direptionem præſenti ſuo numine punientibus. (16) Per eoſdem dies Deusdedit ad Eccleſiam Raven-

(10) Lotharium, hoc anno, revera Italiam adiiſſe collegit Cl. Eckhartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 383., ex Annalibus Bertinianis, in quibus ad hunc annum hæc leguntur: *Fulcradus Comes, & cæteri Provinciales à Lothario deficiunt, ſibique poteſtatem totius Provinciæ uſurpant*, & poſt pauca ſubditur: *Lotharius Provinciam ingreſſus*, *Bretoriam recuperat*. Bretoriam, nomen corruptum eſſe, & emendandum in hoc alterum, *Prætoriam*, cenſet Eckhartus, qui rem ita actam eſſe opinatur, ut videlicet, cùm aliqui in Italico limite, Provincialibus adjuncti, Lothario rebelles forent, *Auguſtam Prætoriam*, nunc *Aoſta*, illis dominis, recuperaverit, atque ita Italiam attigerit idem Lotharius.

(11) Epiſtola Sergii ad *Andream* Patriarcham Forojulienſem, vulgata eſt ex Codice Triviſiano, in Additamentis ad Ughellum Tom. V. col. 38. De controverſia inter Aquilejenſem, ac Gradenſem Eccleſiam, Seculo IX. vigente, plura Ughellus, ejuſque illuſtratores in utriuſque Eccleſiæ Patriarchis edidere. Annus tamen, quo Maxentius anteceſſor obiit, ſuffectuſque eſt Andræas, definiri hactenus certò non potuit.

(12) Hæc in aliis editionibus deſunt. Erembertus *Comes*, & *Vaſſalus* Lotharii, non Mediolani, ſed Legioduni condidit Corpus *S. Primi*, Romà translatum. Narrat hoc Carolus à Baſilica Petri in Fragmentis Hiſt. Mediol. pag. 5., qui ait, hanc translationem peractam anno XXIII. Lotharii, Indictione IX., adeoque hoc anno 846, ſumptâ Lotharii Epochâ ab anno 822. Donationem Eremberti Eccleſiæ Sancti Primi Legioduni extare affirmat idem Auctor, eamque per compendium recitat, corrigens chronicas notas, quæ in lapide ad Aram *S. Primi* poſito, mendosè inſculptæ leguntur.

(13) Leo Oſtienſis hæc refert lib. 1. cap. 27. editionis Mediolanenſis. Huic prœlio interfuiſſe Ludovicum Italiæ Regem Annales Bertiniani dilucidè produnt, referentes ad hunc annum, Ludovicum pugnaſſe cum Saracenis, & victum vix Romam perveniſſe.

(14) Methodii obitum, ac Ignatii ſucceſſionem anno ſuperiore 846. collocandam Pagius ad hunc annum, tam validè comprobat, ut Baronii opinionem, Sigonio conſentientem, ſuſtineri amplius non poſſe teſtetur.

(15) Ex Codicibus Anaſtaſii corruptis, diem mortis Sergii deſumpſit Sigonius. In omnibus Ambroſianæ Bibliothecæ manuſcriptis, quos protuli, ut nova Anaſtaſii editio in Tomo III. *Rerum Italicarum* pararetur, nulla de obitus die mentio fit; tres tantùm anni ſedis enunciantur, quos neque integros vixit Sergius; cùm decima Februarii die anni 844. Pontifex conſecratus, deceſſerit vigeſima ſeptima Januarii anni præſentis. Leo autem IV., poſt menſes duos, ac dies quindecim, undecimo Aprilis conſecrationem accepit. Sigonius, non ſecus ac Baronius, cenſuere nullum Interpontificii tempus effluxiſſe, eò quòd in memoratis Anaſtaſii Codicibus nihil de vacante ſede adnotatum viderent. In Ambroſianis tamen, aliiſque manuſcriptis à Pagio relatis, dilucidè exprimitur, vacaſſe *menſibus duobus*, *ac diebus quindecim*, idemque adnotavere Ordericus, & Platina.

(16) Narrat hæc Sigonius ex Leone Oſtienſi, loco ſuperiùs adnotato, qui ſcribit, Mauris Africæ litus jam propè tenentibus occurriſſe in navicula duos viros, alterum Clericali veſte, Monaſtica alterum indutum (nempe S. Petrum, & S. Benedictum) eoſque interrogaſſe, cur tam hilares forent; cùmque Mauri de patratis Romæ, atque

ea

vennatem pervenit. (17) Et eodem anno Indictione decima vehementi adeo motu terra concuſſa eſt, ut ſæviorem Romani non meminiſſent. Æſernia pene tota procubuit, & magna pars populi cum ipſo Epiſcopo inſanis ædificiorum ruinis obruta eſt. Ceterùm Leo pontificatus ſui principio magnam ſanctitatis, ac prudentiæ ſuæ declarandæ materiam nactus eſt. Romæ juxta ædem S. Luciæ Baſiliſcus, dirum ſerpentis genus, eſt ortus, qui venenato ſpiritu ſuo omnibus, qui ad cavernam ejus accedebant, repentinùm afferebat interitum. Itaque, trepidantibus ad tantum periculum univerſis, Pontifex, ſolemni jejunio, ac precatione perfectis, in die Aſſumptionis è Patriarchio exiit, & cum hymnis, ac canticis ſancta præcedente imagine ad Baſilicam S. Hadriani Martyris pedibus cum clero proceſſit. Inde ab Baſilicam S. Virginis ad Præſepe perrexit, &, cum ad ſpecum, ubi cubare ſerpens dicebatur, appropinquaſſet, caterva fidelium, qua ſtipabatur, ſubſiſtere juſſa, interrito animo ad os ſpecus, unde peſtifer erumpebat afflatus, acceſſit, atque oculis, palmiſque in Cœlum intentis, Deum omnipotentem, ut tetra illa peſte populum liberaret, oravit. Quo facto repente fœdum virus illud ſerpentis evanuit. Quin etiam conflatum temere in Saxonum vico incendium cum vi venti flantis auctum longius ſerperet, atque omni humana ope fruſtra adverſante, Longobardorum vico comprehenſo, ipſi etiam Vaticanæ Baſilicæ immineret, idem propere accurrit, & precatione, ac ſigno Crucis adhibito ſubitò furentium omnem vim flammarum compeſcuit.
848 (18) Poſtero verò anno, profectis ex Italia Sarracenis, ad Baſilicas Sanctorum Petri, & Pauli novis ornamentis honeſtandas converſus, cum multis præſtantiſſimis Vaticanam donariis cumulavit, tum Crucem inprimis Caroli Magni nobilem, quæ, Paſchali ſedente, per noctem furto ſurrepta fuerat, ex puriſſimo auro, gemmiſque pretioſis refectam non minimum decus Baſilicæ Lateranenſi reſtituit, & Victori Patriarchæ Gradenſi creato pallium tribuit. (19)
849 Proximo, Ludovicus patrem, proavumque imitatus, Eccleſiam Patavinam ſub patrocinium ſuum recepit. Extat Diploma, cujus partem aſcribere conſuetudinis illuſtrandæ gratia placet: *Deprecatus eſt Clementiam noſtram Rorius Epiſcopus, ut ſuam ſedem ſub noſtram defenſionem ſuſciperemus, cui obſequuti, hoc noſtræ immunitatis præceptum fieri juſſimus; quo cavemus, ne quis Comes, Gaſtaldius, vel Judex, ſeu quilibet Reipublicæ Miniſter, vel quiſpiam ex judiciaria poteſtate in Eccleſiis, Xenodochiis loca, agros, poſſeſſiones memoratæ Eccleſiæ, quas nunc in quibuſlibet pagis, ac territoriis intra ditionem Imperii noſtri juſtè, ac legaliter poſſidet, vel ea, quæ deinceps in jure ipſius ſancti loci voluerit*

A *divina pietas augeri, ad cauſſas cujuſvis Judicum more audiendas, aut freda exigenda, aut manſiones, vel paratas faciendas, aut fidejuſſiones tollendas, aut homines ipſius ſedis tam ingenuos, quàm & ſervos diſtringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occaſiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, aut ea, quæ ſupra memorata ſunt, penitus exigere præſumat, ſed liceat memorato Epiſcopo, ejuſque ſucceſſoribus res prædictæ Eccleſiæ cum Eccleſiis Baptiſmalibus, Oratoriis, Xenodochiis cum omnibus rebus, & hominibus ad eam juſtè, & legaliter aſpicientibus quietè vivere, & reſidere. Datum VI. Idus Februarias Anno Chriſto propitio Imperii Domini*
B *Lotharii Pii Imperatoris XXVI., & Ludovici glorioſiſſimi Auguſti in Italia VI. Indictione XII. in Palatio regio.* Eodem anno, nempe, ut ſcribit Anaſtaſius, Indictione XII., Leo de ſalute una civitatis ſolicitus muros urbis nimia jam vetuſtate labentes inſtauravit, & valvas portarum ligneas refecit, & turres quindecim repoſuit, duabuſque aliis ad Tiberim conſtitutis cavit, ne naves ullæ Urbem ſubire ſeſe invito poſſent. Dum autem hæc ille molitur, Sarraceni ſuperioris prædæ dulcedine incitati majore navium, atque hominum numero comparato Romam unam ſpectantes, in Sardiniam acceſſerunt. Quod ubi ipſe cognovit, continuò Lotha-
C rium, & Ludovicum literis, quæ adhuc extant, inſtantis certiores periculi fecit, ſeque ſaluti Urbis non defuturum pro virili oſtendit. Inde Romanos ad patriam, & Eccleſiam Dei tutandam pro antiqua pietatis, ac fortitudinis laude accendit. Hoc cognito, Neapolitani, Amalfitani, & Cajetani, quorum ad eam uſque diem navalis incognita virtus fuerat, certatim claſſem ornarunt, atque hujus petendi decoris gratia Sarracenis occurrere cum ſtatuiſſent, Oſtiam progreſſi adventum ſuum Pontifici nunciarunt. Miratus Leo, primores eorum, inprimiſque Cæſarium Sergii Magiſtri Militum filium, ipſius claſſis Præfectum accivit, &
D quo animo ad litus Romanum acceſſiſſent, quæſivit. Cum illi ſe veniſſe dicerent, ut prœlio cum Sarracenis confligerent, ac Romana Templa, mœniaque defenderent, incredibilem fructum voluptatis cepit, atque eos honeſtiſſime in Laterano excepit. Vix memorari poteſt res vel eventu, vel exemplo in tota antiquitate nobilior. Horum populorum Pontifex alacritate comperta, ut eos in bene agendi propoſito confirmaret, poſtridie univerſo non ſolùm Clero, ſed etiam Populo comitante Oſtiam eis occurrit, & ſacris in æde Beatæ Aureæ magna cœremonia celebratis, precatuſque, ut quod de novo bello in animo Chriſtiani haberent,
E ea res ut ſibi, atque Eccleſiæ bene, ac feliciter eveniret, omnes humanis ante noxiis expiatos Corpore Domini noſtri ſacrato refecit, atque bona ſpe rei bene gerendæ reple-

ad Caſſini Cœnobium ſceleribus gloriarentur, ab oculis evanuiſſe, ſtatimque exortam procellam adeò trucem, ut, fractis ad ſcopulos, demerſiſque in Pelago navibus, vix eorum aliquis ſuperfuerit, triſti nuncio in Patriam ferendo.

(17) Initium hujus Archiepiſcopi ad annum ſuperiorem 846. ſtatuit Ughellus. Rubeus tamen eundem ſubrogatū ait iis fermè diebus, quibus vita functus eſt Sergius II., adeoque hoc anno, ut tradit Sigonius.

(18) Utrumque hoc miraculum refert Anaſtaſius in Vita Leonis IV.

(19) *Victor*, Gradenſis Patriarcha, Pallio exornatus eſt à *Leone IV.* anno 852., ut conſtat ex Diplomate, Dato *Indictione XV.* apud Ughellum, in additamentis ad Patriarchas Gradenſes fol. 1106. Quadriennio igitur errat Sigonius.

A pletos inde ad prœlium divina cum bene-
dictione dimiſit. Jam Sarraceni claſſem pro-
pius admoverant, ut noſtri, ne, ſi vellent
quidem, juſti detrectandi prœlii facultatem
haberent. Itaque poſtridie ejus diei acri fa-
cto in eos impetu tanto animorum ardore,
tantaque alacritate pugnarunt, ut claſſe eo-
rum diſperſa, aut in proximas inſulas com-
pulſa, pleroſque aut fœdè contrucidarint,
aut in ſervitutem captivos abſtraxerint. (20)
Clariſſima hæc de Sarracenis, communibus
hoſtibus, victoria inſigne Romanis antiqui
navalis triumphi ſpectaculum præbuit. Quod
iterum poſt tot clades acceptas ut videre-
mus, Deus, Pio V. Pontificatum admini-
B ſtrante, conceſſit, cum, profligata, capta-
que à fœderatis Turcarum maxima, atque
ornatiſſima ad Echinades claſſe, M. Anto-
nius Columna Pontificius in eo bello Præ-
fectus ſpolia, captivoſque in Urbem addu-
cens revertit. Hac victoria Leo erectus
majora inde opera moliri ad ornamentum,
& ſecuritatem Urbis non dubitavit. Ita-
850 que ſequenti anno, qui fuit octingenteſi-
mus quinquageſimus, Sancti Petri Baſilicam
novo ad uſum rei divinæ, eoque magni-
fico campanario exornavit, &, ne ejuſ-
modi in poſterum obnoxia impreſſionibus,
ac direptionibus eſſet, Vaticanum ipſum
munire, & lapideis muris, qui ad eam-
C diem nulli fuerant, ſepire inſtituit. (21)
851 Poſtero, Adelolfus Rex Angliæ vulgata
Leonis Pontificis ſanctitate permotus venit
Romam, ac benignè exceptus, cum ad Ba-
ſilicam S. Petri adiſſet, damnatus voti Re-
gnum ſuum tributarium Eccleſiæ Romanæ
conſtituit, ſingulis familiis nummo argenteo
in annos ſingulos obligatis. (22) Sub idem
tempus Maſſar, Dux Sarracenorum, qui
Barrium inſidebant, Beneventum auxilio ab
Adelgiſo contra Siconolfum vocatus, Bene-
ventanos, ipſo Adelgiſo deſpecto, multis
modis afflixit, &, Monaſteriis aliquot re-
gionis vaſtatis, Teleſiam oppidum occupa-
vit, & populatione Aquinum uſque produ-
D cta, inde ſe retulit Beneventum. Hæc verò
ubi Ludovicus Mantuæ, & Brixiæ agens per
Baſſacium Monaſterii Caſſinatis Abbatem
accepit, continuò exercitum eò adduxit;
& caſtris Benevento admotis Adelgiſum,
ac Sarracenos, civibus eos tradentibus, in
poteſtatem adduxit; ac Sarracenos in vigi-
liis Pentecoſtes ad unum extra Urbis mœ-
nia cum ipſorum duce Maſſare jugulavit;
&, ut belli materiam tolleret, Ducatum
Beneventanum inter Adelgiſum & Siconol-
fum diviſit. Adelgiſus Beneventi, Siconolfus
Salerni & Capuæ Princeps relictus. Hæc
Salernitani, & Capuani Principatus fuere
primordia. Adelgiſus inde, & Siconolfus
pactum hujus diviſionis inter ſe confirman-
tes, ſtatuerunt, Monaſterium S. Benedicti,
Sanctique Vincentii ad ſe non pertinere,
quia ſub tutela Imperatorum Lotharii, &
Filii ejus Ludovici poſita eſſent. (23) Po- 852
ſtero inde anno Ludovicus Mantuæ egit;
atque inde privilegium Epiſcopo Cremo-
nenſi conceſſit. Proximo, in Franciam ad 853
colloquium patris contendit. Sequenti, Sar- 854
raceni, qui relicti Barrii fuerant, iterum
Apuliam, Calabriam, Beneventanumque
Ducatum hoſtiliter incurſarunt; atque effu-
ſis populationibus omnia miſcuerunt. Quo
facto, Baſſacius Abbas à Principibus roga-
tus Jacobum S. Vincentii Abbatem aſſum-
pſit, atque in Franciam profectus Ludovi-
cum, ut in Italiam ad hæc propulſanda mala
primo quoque tempore rediret, oravit. Lo-
tharius autem, cum audiret ſimul lapſam
Eccleſiæ, ac Regni diſciplinam à Carolo avo,
& Ludovico patre ſeveriſſimis ante legibus
in Italia conſtitutam, eidem decedenti præ-
cepit, ut, cum primum per bellicas occu-
pationes poſſet, Regni Epiſcopos, & opti-
mates advocaret, & novis eam decretis ex
eorum auctoritate conſtringeret. Ludovi-
cus in Italiam progreſſus, parato exercitu,
Barrium citato agmine prodiit, atque, adju-
vantibus Capuanis, varia cum Sarracenis
prœlia edidit. Verùm, cum ſe eorum per-
fidia parum proficere ad victoriam intelli-
geret, Siconolfi filio, qui patri ſucceſſerat,
è Salerno dejecto, & Principatu Ademario
tradito per hiemem inde Papiam revertit.
(24) Ibi ocium nactus mandata conficere
patris cupiens conventum indixit. Cum
menſe Januario ſacri, & profani proceres 855
conveniſſent, Angilberto Archiepiſcopo Me-
diolanenſi, & Andrea Patriarcha Aquilejenſi
adhibitis, ſe cognoſcere velle dixit de vita,
& officio Epiſcoporum, atque omnium Cle-
ricorum, ſacris concionibus ad populum,
inſtauratione templorum, plebium, & xeno-
dochiorum, diſciplina Monachorum, ju-
riſdictione Comitum, atque ea, quæ corre-
ctione egere viderentur, emendare. Quo
man-

(20) Hæc omnia ex Anaſtaſio refert etiam Baronius ad præſentem annum.

(21) Hæc Anaſtaſius, ſed ea ſuo anno minimè reddit Sigonius, ut inferiùs ad annum 855. oſtendam. Præterit verò Sigonius celebrem Synodum, hoc anno habitam Ticini, *præſidente Angilberto Mediolanenſi Archiepiſcopo, Theodemaro Aquilejenſi Patriarcha, & Joſeph venerabili Epiſcopo, atque Archicapellano totius Eccleſiæ*. Refert illam Labbeus Tom. VIII. Conciliorum. Item ſilet profectionem Ludovici Italiæ Regis Romam, qui anno præterito 849. in Imperii conſortium à Lothario Patre aſſumptus, hoc anno in Imperatorem à Leone Summo Pontifice inunctus fuit, ut Annales Bertiniani teſtantur. Pagius, veterum documentorum fide, id peractum menſe Decembri, die ſecunda, contendit. Hinc corruit ejuſdem Sigonii opinio, qua cenſet, Ludovicum anno 844. Regem ſimul ac Imperatorem à Sergio fuiſſe proclamatum.

E (22) Inter jura Eccleſiæ Romanæ, quæ peculiari libello collegit *Nicolaus* Cardinalis Aragonius, & manuſcripta aſſervantur in Ambroſiana Bibliotheca, hoc etiam legitur pag. 32., inſtitutum ab *Adeulpho* Angliæ Rege, tempore *Leonis IV.*, tabulæque in eam rem tunc confectæ ibidem recitantur. Cæterùm hujuſmodi tributum, quod *Denarius S. Petri* vocabatur, oblatum fuiſſe Eccleſiæ Romanæ uſque ab anno 726. ab *Inna* Rege, quem *Hun.* Beda vocat lib. 5. cap. 7., Pagius tradit ad eundem annum, refellens Baronium, qui id anno 740. peractum enarrat.

(23) Capitulare *Radelchiſi* Principis Beneventi, quo pactum diviſionis firmavit cum *Siconulpho* Principe Salerni, integrum edidit Camillus Peregrinius ex MS. Codice Caſinenſi, & recuſum legitur in Volum. II. *Rer. Ital.* fol. 260. Reliqua à Sigonio enarrata leguntur in Chronico Leonis Oſtienſis lib. 1. cap. 29. editionis Mediolanenſis.

(24) Narrat hæc Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 30. Annales Bertiniani, editi Tom. II. *Rer. Italic.* Barim, biennio ante, fruſtra à Ludovico obſeſſum fuiſſe teſtantur.

mandato accepto, illi rem ad Epiſcopos retulerunt, & poſt diligentem aliquot dierum inquiſitionem tale Ludovico reſponſum reddiderunt: *Nos Angilbertus Archiepiſcopus, & Andreas Patriarcha voluntatem veſtram conventui notam fecimus, quæ gratiſſima omnibus accidit; ſervato autem ordine quæſtionum veſtrarum reſpondemus, Epiſcoporum, & reliquorum, quos ita vitam ſuam inſtituere oporteret, ut omnibus virtutis, & ſanctitatis exemplo eſſent, alios aliis languidius in ſuo munere eſſe verſatos. Quibus ut ſpatium emendandi ſui tribuatis, oramus, parati interim delationes nominum accipere, & iis qui detulerint, jus dicere. Conciones ad populum partim Epiſcoporum, partim populorum negligentia intermiſſas invenimus. Sacerdotum nulla eſt excuſatio. Laici verò, & maximè potentes, ac nobiles, quos ſtudioſius ejuſmodi intereſſe concionibus oporteret, delubra ædibus ſuis conjuncta habent, in quibus rem divinam audientes majora adire templa non curant. Quare ſolis pauperibus accedentibus nulla alia concionis materia relinquitur, quàm ſuadendi, ut afflictam ſuam conditionem magna patientia tolerent. Quòd ſi divites ſe ad audiendum darent, tum de luxu, de libidinibus, de avaritia, deque piis largitionibus monerentur. Quamobrem, ut eis majora templa frequentandi neceſſitatem imponatis, oramus, quos eò ſtudioſius verbum Dei audire æquum eſt, quò majoribus à Deo bonis affecti ſunt. Et, quoniam quidam Comites, ac vaſſi dominici Presbyteros, & Clericos noſtros injuſſu noſtro recipiunt, & ubicunque initiatos, & fortaſſe non conſecratos ſacris operari jubent, id ne faciant, prohibendum cenſemus. Miniſtros Comitum propter frequentes juriſdictiones pauperibus graves eſſe, comperimus; in eo verò, ut lex Avi veſtri obſervetur, poſtulamus. Statuimus porrò, ne Epiſcopi plebes pro confirmando populo adeuntes, graves ſint Archipresbyteris ſuis. Ut immunitates ſerventur, quemadmodum à Patre veſtro ſancitum eſt; & populus eos dies veneretur, quos Epiſcopus ſuus feſtos indixerit.* (25) Quibus rebus cognitis, Ludovicus, pridie Nonas Februarias in Auguſtali aula ſedens, præſentibus optimatibus ſuis, ita diſſeruit: *Sæpe aliàs vos monuimus, ut pro ſe quiſque vivere ex lege Chriſtiana ſtuderet, & ſuos à rapinis contineret; quod quia adhuc ſegnius factum eſt, poſthac, ut omnes ſtudium eò ſuum totum conferant, imperamus. Statuimus igitur, ut Eccleſiæ in noſtro regno cum ſuis rebus, & familiis ſint tutæ, prout majorum noſtrorum temporibus fuere: earumque rectores propriis fruantur privilegiis; monachi in ſuis cœnobiis antiquas diſciplinæ ſuæ leges obſervent; clerus omnis ſuo fungatur officio, ſinguli magiſtratus, & curatores Reip. jus dicant ex legibus; in locis ſolitis inſtaurent prætoria, quibus nos, legatoſque noſtros poſſint recipere, ne incommodum Eccleſiis afferamus. Qui nos adeunt, caveant, ne cui incolarum in itinere noxii ſint, contraque incolæ, ne nos adeuntibus, quæ ad victum pertinent, parcius, aut carius præbeant, quàm vicinis.* Per eoſdem dies Leo Pontifex munitionem Vaticani abſolvit, nempe ſexto, quàm eam inchoaverat, anno: (26) Urbemque eam magna cæremonia conſecravit, & Leoninam à ſuo nomine appellavit. Extat hodie quoque carmen, quo illam conſecrationem obivit: *Præſta, quæſumus Omnipotens, & miſericors Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo, tuæ pietatis indulgentiam conſequantur, & Civitas hæc, quam ego famulus tuus Leo quartus Epiſcopus, te auxiliante, meo nomine Leoninam vocavi, novoque opere dedicavi, ut ſemper illæſa maneat, ac ſecura.* Nova inde Urbs Corſorum Romam quotidie metu Sarracenorum confugientium multitudine frequentata. Demum, munita Urbe, valuas argenteas Baſilicæ Vaticanæ repoſuit, & ad formandum Eccleſiæ ſtatum, conventum Epiſcoporum ſexaginta duorum in Laterano habuit, in quo antiqua Pontificum decreta renovavit, & Anaſtaſium Cardinalem gravibus de criminibus reum condemnavit. (27) Tranquillatam inde Pontificis, Regumque virtute Remp. Daniel quidam mirificè perturbavit. Hic ad Lotharium in Franciam profectus detulit, Gratianum magiſtrum militum, eximiæ virtutis, atque auctoritatis virum, Romæ ſeditionem inter regnum, & ſacerdotium ſerere, atque de transferendo in Græciam Imperio agitare. Quam rem haudquaquam ſpernendam Lotharius ratus, Ludovico ſcripſit, ut extemplo Romam, ad rem inquirendam, contenderet. Ludovicus Romam profectus, atque in Vaticano hoſpitatus conſtituta, admirante Pontifice, quæſtione rem, unà cum eo totam cognovit. Daniel, qui in Franciam iverat, falſi convictus, in Gratiani poteſtatem eſt traditus. Itaque Leo, probata innocentia ſua, ſcriptis, quæ extant, ad Lotharium literis profeſſus eſt, *ſe præcepta ejus, & majorum ſervare, & in perpetuum ſervaturum eſſe*: petiitque, ut *quemadmodum*

(25) Concilium hoc Ticinenſe, per compendium à Sigonio relatum, edidere integrum Labbeus Tom. 8. Concil. pag. 146., & Baluzius Tom. 2. Capit. pag. 351., unà cum Placito Ludovici II., quod tamen auctius, & emendatius vulgavit Cl. Muratorius è MS. Mutinenſi, Parte II. Tom. I. *Rerum Italicarum*, pag. 956.

(26) Valde hallucinatus eſt hoc loco Sigonius; cùm Anaſtaſius, à quo iſta deſumſit, minimè afferat conſummatam hanc munitionem *ſexto, quàm eam inchoaverat anno*, ſed *ſexto conſecrationis ſuæ anno*. Verba illius ſunt. *Secundo Præſulatus ſui anno præfata Civitas ædificandi ſumſit exordium, & in ſexto conſecrationis ſuæ, utpote magnis & mirabilibus, omnis eſt Fabricis Civitas undique conſummata.* Hinc duplex Sigonii error emendandus; alter, quo hujus Civitatis Leoninæ conditæ initium anno 850. affixit. Siquidem *ſecundus Præſulatus* Leonis *annus* expiraverat menſe Aprili anni 849., adeoque ante illum menſem jacta proculdubio fuere ejuſdem fundamenta: alter, quo eam abſolutam ſcribit anno 855.; ſextum enim conſecrationis ſuæ annum Leo inchoaverat menſe Aprili anni 852. Itaque, & Urbis Leoninæ perfectum ædificium, & ejuſdem Dedicationis celebritas, quam Leo ſtatim indixit, peregitque die XXVII. Junii, teſte memorato Anaſtaſio, ad prædictum annum 852. ſunt retrahenda. Sacras preces, quibus Summus Pontifex hanc conſecrationem obivit, idem Auctor integras recitat.

(27) Etiam hoc Romanum Concilium malè a Sigonio ad hunc annum refertur; celebratum namque fuit anno 853., ut notæ Chronicæ eidem appoſitæ, apud Labbeum, alioſque, teſtantur. Epiſcopi autem, qui huic Concilio interfuere, *LXVII.* ab Anaſtaſio numerantur.

antea, ſic nunc, & in poſterum lex Romana valeret. Atque his actis, XVI. Kalend. Auguſti deceſſit, (28) à poſteris in numerum Divorum propter eximiam ejus ſanctitatem relatus. Sexto inde die Clerus, populuſque Ro. ſecundùm precationem ad Titulum Caliſti concurrit, atque inde Benedictum Presbyterum Cardinalem, ſpectatæ in primis vitæ hominem, in Patriarchium Lateranenſe deduxit, eumque in ſolio collocavit, & cum eo in Baſilicam Salvatoris deſcendit. Quæ dum aguntur, ſeditioſi quidam Anaſtaſium Cardinalem, quem Leo abdicarat, per legatos Imperatorum, vi, atque armis intentatis, temere intruſerunt, ac Benedictum è Laterano exegerunt. Benedictus à ſuis ad Baſilicam ad Præſepe deductus, ibi per triduum, precibus, ac jejuniis ſtuduit. Tum verò qui Anaſtaſium legerant, ad eum profecti, procumbentes ad terram, veſtigia ipſius oſculari cœperunt, atque errato ſuo veniam petierunt. Qua haud gravatè conceſſa, Benedictus in Lateranum reductus eſt: inde, Anaſtaſio in carcerem conjecto, atque abdicare coacto, iterum in Pontificia Sede locatus, & è Laterano perductus in Vaticanum, III. Kal. Octobris, (29) legatis ipſis Imperatorum præſentibus, conſecratus, & Benedictus tertius appellatus eſt. Eodem anno Lotharius hæreditarium filiorum diſſidium veritus, convocatis optimatibus, regna ſua inter eos diviſit, ac Ludovico Italiam cum Imperii titulo, Lothario Lotharingiam, & Carolo cum parte Provinciæ Burgundiam tradidit: ac relicta rerum humanarum cura, mox monachum Prumienſi in monaſterio induit: atque ibi III. Kal. Octobris extremum ſpiritum edidit. (30) Hic eam vitæ varietatem attulit, ut melior ne, an deterior fuerit, dijudicari non poſſit: niſi quòd mortis honeſtas omnem vitæ delere turpitudinem potuit.

LUDOVICUS II. IMPER. & REX.

MOrtuo Lothario, Ludovicus ex paterna, avitaque hæreditate ſolum Imperii titulum cum ipſo regno Italiæ tenuit. Itaque, ut is, qui rerum trans Alpes nihil haberet, Italiam unam excoluit, eamque ſingulari cum cura, ac fide adminiſtrare, ac tueri adverſus externas impreſſiones omnes perrexit, nec ſolùm Papiæ, ſed etiam Mediolani, & in aliis Urbibus pluribus Lombardiæ verſari juriſdictionis gratia conſuevit. Ceterùm ad eum Mantuæ commorantem Petrus Dux Venetorum legatum Adeodatum miſit, atque ab eo privilegium elicuit de poſſeſſionibus Cleri, & populi Veneti in imperio ejus juſtè, ac legitimè poſſidendis, prout per fœdus cum Græcis ictum, Carolo proavo ſuo regnante, poſſederant. Poſtero anno Joannes Nonus Ec- 856
cleſiam Ravennatem, Venantius Aquilejenſem, & Vitalis Gradenſem accepit. (31) In Campania, cum Capua, quæ & Sicopolis dicebatur, ante annos fermè XXV. in monte Trifliſco ædificata ſæpius incendio conflagraſſet, Lando Comes, & Landulfus Epiſcopus cum cæteris propinquis ſuis alteram apud Pontem Caſulini conſtruxerunt. (32) Ludovicus cum Auguſta conjuge Venetias proficiſcens ab utroque Duce, & populo obviam egreſſis ad ædem Sancti Michaëlis ad Brondulum ingenti honore excipitur, & ad confirmandam amicitiam, Joannis Ducis filiam de Sacro Fonte ſuſcipit. (33) Sequen- 857
ti Baſſacius Abbas Caſſinas eſt mortuus; in ejus locum Monachi Bertharium ſubrogarunt. Magnitudo rerum in Campania gerendarum efficit, ut Abbatum etiam Caſſinatium comitia memorentur. Hic pericula Monaſterio imminentia contemplatus, Monaſterium ſuperius muris, turribuſque firmiſſimis in modum caſtelli munivit, atque oppidum ad crepidinem montis circa Monaſterium Domini Salvatoris inſtituit, quod S. Benedicti Civitatem vocavit. (34) Ludovicus Romam profectus cum Benedicto Pontifice, quæ regno, atque Eccleſiæ opportuna eſſe videbantur, conſultavit. Quibus conſiliis maturè compoſitis, ſequenti anno Ur- 858
be profectus Lombardiam verſus iter ſuſcepit. Poſtquam autem Benedictum ipſum Pontificem VI. Idus Aprilis mortuum eſſe audivit, ſubitò Urbem, ut conſecrationi novi Pontificis intereſſet, repetiit. Cæterùm, juſtis mortuo Benedicto ſolutis, Clerus, Populuſque ſolemnibus precibus, jejuniiſque perfunctus, in ædem Beati Dionyſii eſt convocatus. Ibi relatione de novo ſublegendo Pontifice facta, cæteris omnibus prælatus eſt Nicolaus, Cardinalis Diaconus, vir & doctrina, & ſanctitate illo tempore inclytus. Itaque citato gradu in Vaticanum progreſſi ipſum vel invitum arripuerunt,

(28) Hauſit hæc Sigonius ab Anaſtaſio, qui eadem narrat in calce vitæ Leonis IV.

(29) Errat Sigonius; dies enim ab eo adnotatus 29. Septembris, erat hoc anno *dies Martis*, adeòque minimè aptus Conſecrationi Summi Pontificis, quæ Dominico die peragebatur; itaque reponendum, *V. Kal. Octobris*, quo *Benedictum* conſecratum Pagius affirmat. Hiſtoriam hujus diſſidii cum Anaſtaſio depoſito, fusè deſcribit Anaſtaſius in vita Benedicti III.

(30) Lotharius ſex tantùm diebus in Prumienſi Monaſterio vixit, poſt ſuſceptam tonſuram & Monaſticum habitum; ut Annales Bertiniani teſtantur. Eo tamen animo religioſum Inſtitutum amplexus eſt, ut etiam ſi à morbo convaluiſſet, ſub Monaſtico jugo perſeveraſſet, inſigne hoc, apud Francorum Reges ad id tempus inſolitum, modeſtiæ & pœnitentiæ exemplum Aulis relinquens, quemadmodum Mabillonius in Annal. Benedict. ad hunc annum ſcribit; *IV. Kal. Octobris* deceſſiſſe Lotharium Annaliſta Bertinianus tradit; verùm in Epitaphio Lotharii, à Rabano compoſito, & à Brovvero edito, *III. Kal. Octobris*, non ſecus ac Sigonius retulit, adnotatur.

(31) In Concilio Romano, anno 853. à Leone IV. celebrato, ſubſcriptio legitur: *Joannes Subdiaconus, vicem agens Joannis Archiepiſcopi Ravennatis*. Triennio igitur ante electus jam erat Ravennæ Archiepiſcopus *Joannes VIII.*, ſeu *IX.* Quod ſpectat ad Aquilejenſem, & Gradenſem Patriarchas, adeò implexa eſt in Ughello eorumdem ſeries circa hæc tempora, ut ſecuri nihil ſtatui poſſit.

(32) Hæc Leo Oſtienſ. lib. 1. cap. 31. narrat.

(33) Joannis Ducis *Genitum*, à Ludovico Auguſto, è Sacro Fonte levatum, legitur in Danduli exemplari, edito Tom. XII. *Rer. Italicarum* fol. 180. Codex, quo uſus eſt Sigonius, fortaſſe *Genitam* referebat.

(34) Bertharius Abbas novam hanc Urbem, græco nomine, *Eulogiam* appellavit, nunc dicitur *S. Germani*. Vide Leonem Oſtienſem lib. 1. cap. 33., & adnotationes Angeli à Nuce, Tom. IV. *Rerum Italicarum*.

runt, atque in Lateranum deductum Apo- A
ſtolico in ſolio poſuerunt. Nicolaus inde
VIII. Kal. Maii in Vaticanum reductus, &
Ludovico præſente conſecratus, ſuper Au-
guſtiſſimum Apoſtoli Petri corpus magno
rerum apparatu divinis eſt operatus. Inde
paucis interpoſitis diebus, cum Ludovicum
de profectione cogitare audiſſet, officii cauſ-
ſa ad eum in caſtra venit. Quod ubi Ludo-
vicus ſenſit, obviam aliquanto viæ ſpatio
prodiit, & digreſſus ex equo frænum per
integrum ſagittæ jactum tenuit, & convi-
vio ſub militari tabernaculo excepit. Quo
ſuaviſſimis ſermonibus celebrato, donis ipſum
magnificis coluit, & in Urbem revertentem
proſequutus deſtinato in loco iterum ad fræ- B
num acceſſit, oſculoque ſancto pedi oblato
in tabernaculum ſe, atque inde in Lombar-
859 diam recepit. (35) Poſtero anno novus in
Eccleſia Conſtantinopolitana tumultus eſt or-
tus, nondum vetere diſcordiarum ob San-
ctarum Imaginum cultum incendio planè re-
ſtincto. Bardas Michaëlis Imperatoris avun-
culus, Cæſar creatus, auctor turbarum fuit.
Quippe facto cum uxore divortio, nurum
duxit. Quod cum Patriarcha Ignatius com-
periſſet, ei, ut qui ſacris à legibus diſceſ-
ſiſſet, piorum communione interdixit. Ea
re Bardas exacerbatus, ubi placare Patriar-
cham non potuit, conventu propria aucto-
ritate coacto Ignatium ſede dejecit, ac Pho- C
tium Senatorem nullis ſacris initiatum ſub
ſtituit, eumque per Gregorium Epiſcopum
Syracuſanum nuper à Benedicto Pontifice
condemnatum curavit initiandum, ac dein-
de etiam conſecrandum. (36) Per eoſdem
dies novum etiam in Ravennati Eccleſia
diſſidium excitatum eſt. Joannes Archiepi-
ſcopus vetere Eccleſiæ ſuperbia elatus Pon-
tificiam auctoritatem prorſus repudiabat, ne-
que ei ſe obnoxium eſſe per ſcriptas à ſe
tabulas aſſerebat, & hæreſis ſuſpectus erat,
ac jura Epiſcoporum Æmiliæ deteriora
faciebat. Hæc cum ſuffraganei Benedi-
cto Pontifici pertuliſſent, Nicolai ſpectata
ſeveritate illecti, ad eum confugerunt, ac D
crimina omnia Joannis adverſus ſe expo-
nenda, jus ab eo poſtulantes, curarunt.
Quibus auditis Pontifex reſpondit, ſe cala-
mitatibus eorum remedium allaturum, ac
Joannis impotentiam compreſſurum. Extre-
mo anno, III. Kal. Novembris, & VI. Kal.

(35) Anaſtaſium, in vita Nicolai I. hæc omnia re-
ferentem, deſcripſit Sigonius.

(36) Eo anno pulſus eſt in exilium *S. Ignatius*,
quo *Theodoram* matrem, ſororeſque detonſas velari juſſit *Michaël* Imperator, ut colligitur ex Niceta, coævo auctore Vitæ S. Ignatii. Cùm autem *Theodora* ejuſque filiæ detruſæ in Monaſterium fuerint, non anno 855. ut Baronius, aut ſequenti, ut Bollandus ad diem XI. Februarii tradidere, ſed anno 857., id teſtantibus Niceta ipſo, aliiſque Scriptoribus, inde ſequitur ad illum quoque annum referendum eſſe dejecti è ſede Conſtantinopolitana *S. Ignatii* exilium. *Bardas* quoque nonniſi anno 860. *hebdomadæ Paſchæ feria quarta*, ideſt die 27. Aprilis, dictus eſt Cæſar à Michaële Imperatore, ut Symeon, Logotheta num. 13. expreſsè narrat; eundem diem etiam Leo Grammaticus adnotavit. Neque verum eſt, quod ſubjungit Sigonius, coactum nempe fuiſſe Conventum à Barda, *propria auctoritate*, ob id ſcelus patrandum. Anaſtaſius enim Bibliothecarius eo tempore florens, in hiſtoria Synodi octavæ, *Michaëli* Imperatori

Tom. II.

Januarias Tiberis ſuper ripas effuſus cir-
cumjectos Urbi campos cum maximo arbo-
rum, ac ſatorum exitio inundavit, atque
Urbem ingreſſus complura Templa, atque
ædificia labefecit. (37) Poſtero, qui fuit 860
octingenteſimus ſexageſimus, Conſtantino-
politanam, & Ravennatem cauſſam San-
ctus, ſeveruſque Pontifex cognoſcere ſtu-
duit. Nam Conſtantinopoli orta gravi in-
ter Cives ſeditione, cum alii Ignatium,
alii Photium tuerentur, Imperator legatos,
literaſque ad Pontificem miſit, quibus ac-
cuſato Ignatio petiit, ut Pontifex legatos
ad ſe ſuos mitteret, quorum opera ſeditio
ſedaretur. Addidere etiam legati hæreſim
Iconomachorum recruduiſſe, ac Sanctas Ima-
gines paſſim in Civitate deleri, & Chriſtum
ipſum fœdis vulgo maledictis inceſſi. Ita-
que Nicolaus, ut tantis vulneribus Eccle-
ſiæ mederetur, Epiſcopos duos Rodoaldum
Portuenſem, & Zachariam Anagninum le-
gavit, datis mandatis, ut cauſſas, cur Igna-
tius pulſus eſſet, cognoſcerent, cum Pho-
tio, tanquam cum laico, verſarentur, &,
ut controverſias de Sanctis Imaginibus, ſi
quæ ad ſe deferrentur, deciderent. Quin
etiam lectione Photii reprobata, Imaginum
cultum retinendum ſuaſit, atque ut Cala-
briæ, & Siciliæ patrimonia ſibi redderen-
tur, poſtulavit. Extant literæ hæ datæ VII.
Kal. Octobris, Indictione IX. cum his ver-
bis: *Præterea Calabritanum patrimonium, &
Siculum, quæque noſtræ Eccleſiæ conceſſa fue-
runt, & ea poſſidenda obtinuit, & diſponendo
per ſuos familiares regere ſtuduit, conceſſioni-
bus reddantur; quoniam irrationabile eſt, ut
Eccleſiaſtica poſſeſſio, unde luminaria, & con-
cinnationes Eccleſiæ Dei fieri debent, terrena
quavis poteſtate ſubtrahantur, ſed domui Dei
reſtituta meritum redditoris multiplicent, &
ſuſcipientis votum ſpiritalis deſiderii lucris exer-
ceatur.* Eodem modo literas ad Photium
dedit factum ejus arguentes. In Raven-
nati verò cauſſa Joannem Archiepiſcopum
ter Romæ coram ſe adeſſe præcepit, ac
demum imperium detrectantem officio Pon-
tificali privavit. Ea re ictus Joannes Lu-
dovicum Papiæ convênit, orans, ut ſibi
duriſſimo ſuo tempore adeſſet, ſe Raven-
nati ſede ſuffraganeorum ſuorum coitione
dejectum, neminem, per quem reſtitua-
tur, habere, niſi illum, cujus beneficio ſit
ade-

hoc crimen adſcribit, Barda inſtigante. Demum *Gregorius* Archiepiſcopus Syracuſanus ſceleſtæ hujus conſpirationis ſocius, non à *Benedicto* Summo Pontifice, ſed à *S. Ignatio*, ob improbitatem & ſcelera, quæ Nicetas deſcribit, ab Epiſcopali dignitate depulſus fuit, anno 854, in Synodo Conſtantinopoli celebrata. Cùm autem miſſa Romam fuiſſet ea ſententia, ut Pontificis Leonis IV. oraculo approbaretur, nec ille eidem aſſentiri voluiſſet, parte inaudita, re in longum dilata ob Leonis mortem, Benedictus tandem III. Depoſitionem Gregorii confirmavit. Vide Labbeum & Pagium ad annum 854.

(37) Geminam Tyberis exundationem refert Anaſtaſius in vita Nicolai. Quæ hic à Sigonio narratur, contigit anno ſequenti 860., cùm in omnibus Ambroſianæ Bibliothecæ variis lectionibus, editis Tom. III. Rerum Italicarum, *Indictio IX* exprimatur. Baronius idem docet ad annum 860. Sigonium decepit malè deſcriptus Anaſtaſii Codex, in quo *Indictio octava* adnotabatur.

E

V 2

adeptus; ni cauſſam apud Pontificem ipſe ſuam ſuſcipiat, nihil fortuna ſua fore perditius. Ita Ludovicus hominis miſericordia tactus Nicolaum ad audiendam ejus cauſſam rogavit. Nicolaus, ne injuriam utrique feciſſe videretur, Romam conventum ad eam rem cognoſcendam indixit.

861 (38) Proximo anno Legati Pontificis Conſtantinopolim profecti mandata ejus transgreſſi ſunt. Nam qui Ignatii cauſſam cognoſcere tantummodo juſſi erant, judicium ſuum interpoſuerunt, atque Ignatium jure abdicatum, & Photium ritè ſubſtitutum laudarunt; verùm Romam extremo anno reverſi nihil aliud Pontifici, quàm Ignatium de ſede à conventu Conſtantinopolitano depulſum, Photium verò collocatum, renunciarunt. Biduo verò poſt Leo Legatus Imperatoris adveniens duo volumina Pontifici reddidit, unum, in quo acta abdicationis Ignatianæ continebantur, alterum, in quo ſanctatum imaginum; reddidit etiam literas, quibus petebat Imperator, ut abdicationem Ignatii, & ſubſtitutionem Photii confirmaret. Eodem anno Vitalis Patriarcha Gradenſis, & Epiſcopi ex Campania, Tuſcia, Pentapoli, Æmilia, aliiſque regionibus Romam evocati à Pontifice convenerunt, ut de criminibus Joanni Archiepiſcopo objectis cognoſcerent. Ipſe etiam Joannes citatus ad dicendam cauſſam acceſſit. Res tribus diebus, tribuſque conventibus acta eſt. Primo die, cum Epiſcopi unà cum Pontifice, & Ludovici Imperatoris Legatis Leonianis in ædibus conſediſſent, Joannes de detrectato Pontificis imperio eſt accuſatus. Cui accuſationi cum reſpondere in re manifeſta non poſſet, erratum confeſſus, Pontificiam miſericordiam imploravit, ac repudiatis tabulis promiſſionis, & ſacramenti, quas tempore conſecrationis ſuæ præciſa, atque obſcura nimis oratione conſcripſerat, novas alias apertiores, ac ſynceriores exaravit, eaſque ſuper Cruce, & ſacro Evangelio poſitas recitavit clara voce, omnibus audientibus, jurans, ſe, dum vita ſuppeteret, conſtantiſſimè, quæ in eis ſcripta eſſent, omnia ſervaturum. Poſtridie ejus diei Epiſcopi convenerunt in Lateranum. Ibi Joannes de hæreſi cauſſam dixit. Quod crimen cum ſatis disertè diluiſſe viſus eſſet, veniam, ac rei divinæ faciendæ jus impetravit. Tertio die conventus iterum Leonianis in ædibus convocatus eſt. Eo demum die cauſſa Epiſcoporum Æmiliæ eſt audita. Hi, cum factâ accuſandi copiâ ſurrexiſſent, hæc præſenti Archiepiſcopo crimina obtulerunt: Joannem ſecundo quoque anno Epiſcopia ſua cum ferme quingentorum hominum, equorumque numero perluſtrare, ac tandiu in ſingulis moram trahere, donec omnia, quæ ad fructus Epiſcopi, alimentum Clericorum, & pauperum, ſuſceptionem peregrinorum, atque inſtaurationem Baſilicarum pertinerent, cum magna illa multitudine conſumpſiſſet, neque ante recedere, quàm ab Epiſcopo ducentos manicoſos ſibi, familiaribus verò ſuis dona non modica exegiſſet; eundem tres, aut quattuor equos perpetuò alendos, agros fodiendos, vineas paſtinandas quotannis ſuffraganeis ſuis, tanquàm prædiorum ſuorum procuratoribus, vel repugnantibus attribuere. Plebes, Titulos, & Monaſteria ad Epiſcopum ſuum pertinentia adminiſtrationi ſuæ ſubtrahere, & ſibi ipſi ſubjicere; præterea neceſſitatem ſibi imponere, ut Eccleſiis ſuis deſertis more Presbyterorum ſingulis menſibus Ravennæ miniſtrent, & ſe XX., aut XXX. diebus per vim Ravennæ tenere; per quos nulli Clerico ſuo equo vehi per Urbem injuſſu ipſius ſine magno diſcrimine ſuo licere; ac demum Epiſcopos ire Romam ad limina Apoſtolorum amplectenda, & Sedem Apoſtolicam viſitandam more prædeceſſorum ſuorum non permittere. Quæ cum dixiſſent, ac ſe teſtimoniis confirmaturos omnia oſtendiſſent, tum Joanni ad reſpondendũ locus eſt datus. Joannem, cum ad hæc refutanda vires non ſuppeterent, manifeſta animi conſternatio inceſſit. Ex quo ſontem omnes facilè judicarunt. Itaque Epiſcopi, qui in conventu judices aſſidebant, ad Pontificem converſi, hæc ſingula adverſus leges facta ab Archiepiſcopo docuerunt, atque ab eo vehementius, ut perpetuo coërceret decreto, ad incolumitatem Eccleſiarum, poſtularunt. Tum Pontifex tanta mala in Sancta Eccleſiæ Dei pullulaſſe conqueſtus, rem eſſe dignam aſſeruit, quæ ſcito graviſſimo notaretur. Itaque, ne Joannis exemplo alii Metropolitani temere ejuſmodi ſe delictis obſtringerent, præſente concilio Joanni ſic interdixit: *Secundo quoque anno Sedem Apoſtolicam viſitato, niſi aut adverſa valetudine præpeditus, aut Pontificio beneficio abſolutus. Epiſcopos per Æmiliam ne conſecrato, niſi à Clero, populoque electos, & literis ſuper ea re à Pontifice miſſis. Eoſdem Epiſcopos, quotieſcunque ad Apoſtolicam Sedem venire voluerint, ne prohibeto, & nullam ab eis pecuniam, niſi, quæ legibus contineatur, exigito. Nullius hominis res quocunque modo, ac jure partas, & poſſeſſas aliqua ratione occupato, aut titulum ſuperimponito, donec in præſentia Apoſtolici, aut Legati ejus, aut Veſterarii Ravennæ legitimè illas in judicio obtineas, Prædia, quæ à jure S. Petri ad jus S. Apollinaris tranſtuliſti, & per emphyteoſim ſingulis hominibus tribuiſti, diligenter exquire, & ipſas emphyteoſes reſcinde, & S. Petro, cujus fuerunt, reſtitue.* Atque his actis, conventus dimiſſus eſt. (39) Eodem anno Ludovicus Imperator per Januarium menſem jus Brixiæ dixit, unde privilegia dedit; per Septembrem verò Parmæ. Ibi XIII. Kalendas Octobris Ernido Mutinenſi Epiſcopo indulſit, *ut in Monaſteria, Xenodochia, Eccleſias baptiſmales, & reliquas poſſeſſiones, quæ ad Epiſcopatum pertinerent, ſive à Regibus, & reginis, ſive ab aliis Religioſis hominibus dono datas nemo judex*

(38) Narrat hæc omnia Anaſtaſius. Sed quæ ad *Photium* pertinent, hoc quidem anno peracta ſunt, ut conſtat ex Epiſtolis Nicolai I. apud Labbeum Tom VIII. Conciliorum, non autem ea, quæ de *Joanne* Ravennate Antiſtite refert Sigonius; ad annum namque 861. ſpectare Baronius docet.

(39) Acta in hac Synodo refert Anaſtaſius in vita Nicolaî I. Clar. verò Bacchinius eadem, ex Codice Eccleſiæ Mutinenſis extracta, primus vulgavit in Appendice ad Agnelli Pontificale, cum ſubſcriptionibus Epiſcoporum, quæ multum Italiæ Sacræ Ughelli lumen præſtare poſſunt, in adhuc tenebricoſa illius hiſtoria. Sigonius hæc è Rubeo deſcripſit.

judex publicus ad cauſſas audiendas, freda exi-
genda, manſiones, aut paratas faciendas, fide-
juſſores accipiendos, homines Epiſcopatus di-
ſtringendos inire, aut aliquid exigere auderet.
862 Poſtero, Pontifex, præſente Leone Legato
Imperatoris Michaëlis, conventu Eccleſiæ
ſuæ advocato, decreto profeſſus eſt, nequa-
quam ſe legatos aut ad abdicandum Igna-
tium, aut ad Photium confirmandum miſiſ-
ſe: idque renunciandum Michaëli, & Pho-
tio per eundem Leonem curavit, literis ad
utrumque menſe Martio, Indictione decima
datis: atque hoc idem Patriarchis, & Me-
tropolitis omnibus eodem die ad liberan-
863 dam fidem ſuam ſignificavit. (40) Proximo,
ingens excitata in Lotharingiæ Regno ſedi
tio, atque ab eodem, quo Conſtantinopoli-
tana, profecta initio, magnam univerſæ Oc-
cidentali Eccleſiæ intulit perturbationem.
Lotharius Lotharingiæ Rex, Imperatoris
Ludovici frater, inſano Valdradæ concubi
næ olim ſuæ incenſus amore, cum Thietber-
ga uxore divortium facere geſtiens Guntha
rium Colonienſem Archiepiſcopum primò
per nuncios, deinde per ſemetipſum pro
miſſis pluribus oneratum, ut ſibi obſeque-
retur, induxit. Guntharius fide gratificandi
data, Thietgardum Trevirenſem Archiepi-
ſcopum, hominem parum in Eccleſiaſtica
doctrina verſatum, prolatis quibuſdam ex
Divinis Scripturis in ſpeciem teſtimoniis,
nullo negotio in ſuæ ſententiæ aſſenſum tra-
duxit, ac re compoſita Metas conventum in-
dixit. Conventu coacto, Thietberga adeſſe
jubetur; &, cum acceſſiſſet, de inceſtu cum
fratre commiſſo poſtulata teſtibus ſuborna-
tis revincitur. Recitatis inde Sanctorum
Patrum de inceſtu decretis, ab Epiſcopis
non ſolùm à thoro legitimo ſeparatur, ſed
etiam omnis ei maritalis conjunctio inhi-
864 betur. Sequenti verò, alter ex compoſito
Aquis conventus cogitur. Ibi Lotharius in
medium prodiit, ac ſe divortium cum uxo-
re feciſſe, ſevero Epiſcoporum condemnata
judicio dixit: ſe à concubitu continere, &
ſine uxore ſævientem vigentis æſtum ætatis
ſuſtinere non poſſe; quamobrem quid fieri
placeret, conſulere. Quibus rebus auditis,
decretum eſt, illam juſtam uxorem non
fuiſſe, quæ publico inceſti damnata judicio
eſſet: ipſum Lotharium aliam rite uxorem
ducere poſſe. Quæ poſtquam Lotharius im-
petravit, lætus ſtatim Valdradam ſibi ma-

A trimonio copulavit. (41) Hæc ipſa ut erant
ex omni parte fœda, & peſſimo impoſte-
rum exemplo acta, ſtatim ad Nicolaum
Pontificem Thietbergæ fratres detulerunt:
juſque ſibi, ac ſorori in cauſſa, quæ ſum-
mam religionis attingeret, popoſcerunt.
Nicolaus cum hæc & nova, & à ſacris le-
gibus diſſidentia haudquaquam putaret eſſe
ferenda, continuò legatos duos in Fran-
ciam deſtinavit, qui omnia, uti eſſent acta,
cognoſcerent, cognitaque renunciarent. Hi
fuere Haganus, & Rodoaldus paullo ante
ex Græca legatione reverſus. Legati pro-
fecti Lothario mandata Pontificis ediderunt;
cumque ab eo reſponſum tuliſſent, ſe nihil
B aliud egiſſe, niſi quod Epiſcopi convocati
ſibi faciendum præſtituiſſent, Epiſcopos, qui
eos conventus habuerant, Romam ire ad
reddendam rationem Pontifici præceperunt.
(42) Poſtero anno Pontifex comperto, quod 865
adhuc fugerat, legatos ſuos actis Conſtanti-
nopolitanis de abdicatione Ignatii, & ſub-
rogatione Photii conſenſiſſe, conventum
Romam indixit; eumque in Baſilica Vati-
cana primùm, deinde propter loci frigidi-
tatem in Lateranenſi habuit. In eo Zacha-
rias legatus, qui Romæ erat, aſſenſum præ-
buiſſe Pontificis injuſſu convictus, Epiſco-
patu, & communione privatus eſt. Pho-
tius, qui ex Laico faſtigium Patriarchale
C conſcenderat, & Gregorius Epiſcopus Sy-
racuſanus, qui illum conſecraverat, quique
à Photio initiati fuerant, è cœtu piorum
expulſi ſunt; Ignatius dignitati priſtinæ re-
ſtitutus; Epiſcopi, qui poſt dejectionem
Ignatii relegati fuerant, revocati. Jannem,
qui quondam Patriarcha imagines concul-
candas cenſuerat, diris deteſtationibus ob-
ſtrinxerunt. Ex legatis autem, qui in Fran-
ciam miſſi fuerunt, Radoaldus acceptis iis,
quæ adverſus Zachariam collegam olim
ſuum decreta erant, exanimatus, aufugit,
neque in conſpectum ſe dare Pontificis pœ-
nam eandem metuens voluit. Haganus unus
legationem renunciavit, addens, neminem
D ſe inveniſſe in Lotharii regno Epiſcopum,
qui canonicis eſſet diſciplinis imbutus.
Quibus rebus cognitis Pontifex Arſenium
legatum miſit ad dirimendum injuſtum in-
ter Lotharium, & Valdradam matrimo-
nium. Interim Thietgardus, & Guntharius
Archiepiſcopi cum ſuffraganeis ſuis adve-
nerunt, atque juſſi conventus Metenſis, at-
que

(40) Recitat has Literas Baronius, qui acta Nico-
lai Summi Pontificis in hac cauſſa fusè de-
ſcribit ad hunc annum.

(41) *Lotharii* divortium cum *Theutberga* Annaliſta
Bertinianus, aliique Scriptores ad annum
860. referunt. Eodem autem anno, gemi-
num Aquiſgrani Conventum Epiſcoporum
E habitum fuiſſe in favorem *Lotharii*, teſtis eſt
Hincmarus Epiſcopus Remenſis, in libro
de divortio Lotharii, & Theutbergæ Reginæ.
Altera pariter Synodus Aquiſgranenſis coa-
cta eſt anno 862. *III. Kal. Majas*, in qua
Lotharius licentiam obtinuit novi ineundi
conjugii, ut legitur in Labbeo. Quod au-
tem Metis anno 863. convocatum eſt con-
cilium, præſentes habuit *Nicolai* Summi
Pontificis Legatos, qui, ut ait Annaliſta
Bertinianus, *muneribus corrupti Epiſtolas
Domni Apoſtolici occultantes, nihil de his, quæ
ſibi commendata fuerant, ſecundum ſacram au-
ctoritatem egerunt &c.* Itaque emendandus
eſt Sigonius, qui Aquiſgranenſem Conven-
tum poſt Metenſem ſtatuit, cum illum pro-
culdubio præceſſerit; quamvis excuſari hac
in re mereatur, quippe Reginonem fideli-
ter deſcripſit, quem in hac hiſtoria refe-
renda plurimùm erraſſe, Eruditi jam no-
runt. Pagius graviora ejuſdem menda ad
annum 863. num. 4. adnotavit.

(42) Etiam hoc loco Regino, à quo Sigonius hæc
hauſit, cæſpitavit, aſſerens *Haganonem* fuiſ-
ſe unum ex Miſſis *Nicolai* ad *Lotharium*; cum
ii fuerint *Rodaldus* Portuenſis, & *Joannes
Ficoclenſis* Epiſcopi, ut conſtat ex gemina
Nicolai I. Epiſtola, ad ipſos data, ſub finem
anni 862. apud Sirmondum Tomo III. Con-
ciliorum Galliæ, nec non apud Labbeum
Tom. VIII. Conciliorum. Hiſtoria hæc le-
genda eſt in Anaſtaſio, qui *Nicolai I.* vitam
referens, eam ſincerè deſcribit, & *Haga-
nonem* jam in Galliis morantem narrat, an-
tequam *Nicolaus* Legatos Apoſtolicos expe-
diret, ut de cauſſa *Lotharii* in Concilio
Metenſi decernerent; immo *Haganonem*
unum ex Epiſcopis fuiſſe teſtatur, qui cum
Theutgaudo & *Gunthero* Lotharium impule-
rant, ut Vvaldradam Concubinam ſibi in
Matrimonium, tutâ conſcientiâ, copularet.

que Aquenſis acta proferre, paruerunt: rogatique num ea probarent, ſe approbare dixerunt. Re inde inter Epiſcopos legitimè diſceptata, revocati in conventum ipſi cum actis ſuis damnati, & omni Eccleſiaſtica dignitate exuti ſunt. (43) Principio ejuſdem anni ingens in Campania bellum exarſit: quod Imperatorem Ludovicum inde aſſiduè in reliquum vitæ tempus exercuit. Seodanus Sarracenorum, qui Barrium tenebant, dux, Adelgiſo, Beneventano Principe, inſtigante, Capuanum Principatum invaſit. Quippe Barrio egreſſus Capuam petiit, eaque regione direpta, in agrum Neapolitanum irrupit, ac crebris populationibus, atque incendiis vaſtare omnia inſtitit. Ea re excitati Majepoltus, & Vandelpertus, quorum ille Teleſiæ, hic Boviani gaſtaldiatum gerebat, conducto Lamberto Duce Spoletano, & Gerardo Marſorum Comite ſigna adverſus eum tulerunt; verùm de Capuana populatione revertentem aggreſſi commiſſo prœlio ſuperati ſunt. Præcipuè Gerardus, Majepoltus, & Vandelpertus in acie cecidere. Qua victoria inflatus Sarracenus pleraque circumjecta caſtra delevit: quin etiam Quadrageſimæ initio monaſterium S. Vincentii magnis divitiis affluens adiit: &, cum monachi, adventu ejus præcepto, ad caſtellum ſuum monaſterio proximum, confugiſſent, immiſſo exercitu domeſtica omnia inſtrumenta disjecit, frumenta, & legumina in amnem profudit, atque Eccleſiæ theſaurum induſtria monachorum abſconditum è latebris eruit, ac ſævum demum incendium monaſterio intulit. Poſt tertium inde diem ad portas uſque Capuanæ Urbis progreſſus plauſtra onuſta, & jumenta cum hominibus multa cepit, atque inde Teanum acceſſit. Ea re cognita Bertharius Abbas imminentem Caſſinati monaſterio, ac populo ex inſolito illius adventu cladem formidans per Reginaldum Diaconum ſuum tria illi aureorum millia dono miſit: atque ita furentem libidinem ejus compeſcuit. Venafrum inde cùm contendiſſet, oppidum intra paucos dies adduxit in poteſtatem, ac vicina loca devaſtans aliquot ibi permanſit dies; ac demum populationibus aliquot aliis factis, recepit inde ſe Barrium. Longobardi verò, quantis anguſtiis urgerentur, videntes, legatos jam tertiùm ad Ludovicum Imperatorem miſerunt, precibus imis orantes, ut rurſus ad ſe veniret, & ſe, ſuaque oppida à nefandiſſima Sarracenorum gente defenderet. Id cùm Imperatorium munus cenſeri, tum Ludovico Imperatori Magni Caroli pronepoti præcipuè omnium animis deſtinari. Scriptores Græci Ludovicum etiam à Michaële Imperatore rogatum fuiſſe, ut Apuliam Sarracenorum armis magna ex parte captam recuperaret, atque ab eo quoque auxilia accepiſſe, auctores ſunt. Ludovicus, his cognitis, delectus ad hoc bellum acerrimè haberi præcepit, atque ingentes & validas undique peditatus, equitatuſque copias congregavit: & Engilberga Uxore aſſumpta, rurſus in Ducatum Beneventanum proceſſit. Per Soranum autem agrum Beneventi fines ingreſſus menſe Junio Caſſinas monaſterium infimum adiit, (44) à Berthario, & omnibus monachis maximo honore exceptus: poſtridie montem, vota Deo facturus, aſcendit, & benignè acceptus totum oculis monaſterium perluſtravit: cùmque illud laudaſſet, privilegia à ſuperioribus Regibus monaſterio data firmavit, ac donis variis decoratum reliquit. Inde profectus Capuam, cujus priore bello expertus perfidiam fuerat, trium menſium ſpatio obſeſſam recepit, eamque maxima ex parte delevit. Mox Salerno, Amalfi, Puteoliſque aditis converſo itinere per Neapolitanum agrum adiit Sveſſulam: inde ad vallem Caudinam caſtrametatus petiit Beneventum, atque ad Adelgiſum divertit hoſpitem haud ſatis, niſi cogente metu, in officio permanſurum. Ibi Archiepiſcopi Colonienſis, & Treverenſis Pontificia damnatione ambuſti ipſum adierunt, ac decreti Pontificii iniquitatem expoſtularunt: novo exemplo, neque eo ſatis laudando factum eſſe, ut Metropolitani inſciente Imperatore, atque aliis Metropolitis abſentibus, dignitate ſpoliarentur: ac multis congeſtis in Pontificem maledictis, opem Imperatoris orarunt: verùm, ſicut decuit, irrita omnia ceciderunt. (45) Radoaldus cum latibula omnia quærens tamen ſe nuſquam tutum eſſe

(43) Geminam Synodum Romæ coactam à *Nicolao* Summo Pontifice, in unam confundit Sigonius, atque annum malè deſignat. Utraque enim celebrata eſt anno 863. Altera contra *Photium*, & *Zachariam* Apoſtolicæ Sedis *Legatum*, officio ſuo peſſimè functum; altera, in qua damnatum eſt Metenſe Concilium, ut ex Baronio, Labbeo, aliiſque hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptoribus conſtat. Valdè etiam nutat, quod ad annum 863. narrant Annales Bertiniani, & Sigonius ad hunc annum, nempe „ ex Legatis, qui in Franciam miſſi fuerant, *Radoaldum* acceptis iis, quæ adverſus *Zachariam* Collegam olim ſuum, decreta erant, „ exanimatum aufugiſſe; neque in conſpectum ſe dare Pontificis, pœnam eandem „ metuentem voluiſſe. Anaſtaſius enim in Vita Nicolai contraria prorſus ſcribit, inquiens: *cumque Legati Apoſtolicæ Sedis, licet in multis ſeducti, Romam iter regrediendo reflecterent, quæ à Rege, ac Theutgando, & Guntbarto Archiepiſcopis audierant, ac cognoverant, Summo retulerunt Pontifici*. Eadem in Reginone leguntur ad hunc annum. Rediit igitur Romam Radoaldus, adiitque Summum Pontificem, tamen ac Legationem implevit.

(44) Expeditionem hanc Italicam, à *Ludovico II.* ſuſceptam contra Saracenos, ad annum ſequentem 866. referunt Annaliſta Bertinianus, Baronius, Pagius, aliique. Idem colligitur ex Chronico Vulternenſi, edito in Parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum*, ubi pag. 403. univerſa hæc hiſtoria fusè deſcribitur. Sigonius hæc a Leone Oſtienſi lib 1. cap. 35. deſumſit. Is tamen expreſsè narrat capite ſequenti 36., *Ludovicum* acceſſiſſe ad Caſinenſe Cœnobium Junio menſe anni 866.

(45) Hæc Regino ad hunc annum. Annales tamen Bertiniani ad annum 864 contrarium narrant, nempe ſuſceptum fuiſſe à *Ludovico* Imperatore *Gunthariì* & *Thietgardi* patrocinium, his verbis: „ *Ludovicus* Imperator Italiæ nominatus, inconſultore *Gunthario* „ ad ſuam injuriam referens, quoniam legatos ſui Fratris Lotharii per ipſius fiduciam, „ & interventionem Romam directos Apoſtolicus, ut ſupra monſtravimus (anno „ ſuperiore 863.) degradavit: ſeque ipſum „ furore non capiens, comitantibus ſecum „ eiſdem Legatis *Theutgaudo*, atque *Gunthario*, „ cum conjuge, Romam ea intentione pergit, quatenus aut Papa Romanus eoſdem „ reſtitueret Epiſcopos, aut hoc facere non „ vo-

A eſſe animadverteret, Romam venit, cum
eſſet conventus jam propter Sarracenorum
impreſſiones dimiſſus, atque in aliud tem-
866 pus dilatus. Poſtero anno Arſenius legatus
in Francia Lotharium indicto anathemate
perpulit, ut nuncium Valdradæ remitteret,
& Thietbergam veterem in matrimonii ſo-
cietatem reciperet, ſeque, dum vita ſupe-
reſſet, juſtæ conjugis loco habiturum jura-
ret. Inde Valdradæ imperavit, ut Romam
ad reddendam ſui rationem contenderet.
Eorum neutrum eſt obſervatum. Lotharius,
profecto ex Francia Arſenio, Valdradæ in-
ſtinctu iterum Thietbergam ream adulterii
fecit, ſeque id crimen ſingulari certamine
B comparatis ab utraque parte, quos illi cam-
piones vocabant, propugnatoribus probatu-
rum, &, ſi Thietberga inferior fuiſſet, vita
eam ſpoliaturum, oſtendit. Thietberga cæ-
teris præſidiis deſtituta ad Carolum Calvum,
Regem Franciæ, Lotharii patruum ſeſe
contulit. Qua re cognita, Nicolaus literas
ad Carolum ſcripſit, monens, ne quid in-
juriæ fieri Thietbergæ permitteret: cui ne-
que adulterii crimen Lotharius juſtè obji-
cere poſſet, neque ſingulari certamine pro-
vocare, fas eſſet. Singulare certamen nulla
divina lege ſancitum eſſe, qui id tentarent,
Deum ipſum videri tentare; in Purificatio-

A ne verò Valdradam, ut quæ juſſis ſuis non
paruiſſet, piorum è cœtu motam pronun-
ciavit. (46) & Lothario per literas erroris
ſui admonito edixit, ut ab ejus, tanquàm
abſtentæ, amplexibus abſtineret, & Thiet-
bergæ, tanquàm legitimæ uxori, hæreret.
Eodem anno Ludovicus ultimam Sarrace-
norum bello manum imponere, eoſque
prorſus exterminare ex Italia cupiens, exer-
citum Barrium, ſedem, atque arcem eo-
rum duxit, ac vario oppidum apparatu op-
pugnare inſtituit: non ſuccedente autem in-
cœpto, perſpecta expugnationis difficultate,
Lotharium fratrem, ut ſibi auxilio è Fran-
cia adveniret, rogavit: qui ſe morem
B ei geſturum eſſe, oſtendit. Idibus No-
vemb. XV. Indictione, Nicolaus male-
dictis Michaëlis Imperatoris impulſus le-
gatos Epiſcopos Donatum Oſtienſem, Ste-
phanum Nepeſinum, & Marinum Diaco-
num ad eum de re Ignatii per conventum
conſtituenda miſit. Hi profecti poſtero anno 867
in ipſam rerum perturbationem mediam in-
ciderunt. Siquidem IX. Kal. Maji Baſilius,
quem Michaël conſortem Imperii receperat,
ipſum per inſidias Michaëlem occidit, atque
Imperium uni ſibi aſcivit. (47) Lotharius
ope Caroli Patrui in Italiam auxilio Ludo-
vici fratris advênit. (48) Ludovicus Lotha-
rii

C „ volenti noxiè quodammodo manum mitte
„ ret. Quod audiens Apoſtolicus, cum Lita
„ niis generale jejunium ſibi, & Romanis
„ indixit, ut Deus Apoſtolorum ſuffragiis
„ præfato Imperatori mentem bonam, &
„ reverentiam erga Divinum cultum, &
„ Apoſtolicæ Sedis auctoritatem donaret.
„ Imperatore autem perveniente Romam, &
„ ſecus Baſilicam B. Petri degente, Clerus,
„ & Populus Romanus cum Crucibus & Le-
„ taniis jejunium celebrantes, Beati Petri
„ memoriam adeunt, & ab hominibus Im-
„ peratoris, cùm gradus ante Baſilicam B.
„ Petri cœperunt aſcendere, in terram pro-
„ ſtrari, & variis ictibus flagellari, & Cru-
„ cibus ac vexillis confractis, qui evadere
„ potuerunt fugati ſunt. In quo tumultu, &
„ Crux mirabilis & veneranda, à S memo-
D „ riæ Helena decentiſſimè fabricata, in qua
„ lignum mirificæ Crucis poſuit, & S. Petro
„ munere maximo contulit, confracta & in
„ lutum projecta eſt. Unde à quibuſdam, ut
„ fertur, Anglorum gentis hominibus colle-
„ cta, & Cuſtodibus reddita eſt. Quæ flagi-
„ tia ut Apoſtolicus in Lateranenſi Palatio
„ degens comperit, & paulo poſt illum ca-
„ piendum non incerto nuncio didicit, la-
„ tenter navem intravit, & per Tyberim ad
„ Eccleſiam S. Petri ſe contulit: ubi duobus
„ diebus ac noctibus, ſinè cibo ac potu, man-
„ ſit. Interea homo, cujus præſumptione
„ præfata Crux veneranda confracta fuerat,
„ moritur, & Imperator febre corripitur.
„ Quapropter Conjugem ad Apoſtolicum mit-
„ tit, cujus fidejuſſione Apoſtolicus ad Impe-
„ ratorem venit, & habita mutua ſermoci-
E „ natione, ſicut inter eos convênit, Apoſto-
„ licus Romam ad Lateranenſe Palatium re-
„ diit. Tunc Imperator *Gunthariam*, &
„ *Theugaudum* degradatos, ut ſecum vene-
„ rant Franciam redire præcepit. Referunt
denique, miſſum à *Gunthario* per Hildui-
num fratrem ſuum Clericum, diabolicum
quendam libellum, (qui ibidem recitatur)
ad Summum Pontificem, cum hoc manda-
to, ut ſi illum nollet Nicolaus recipere,
ſupra Corpus B. Petri jactaret, quemadmo-
dum etiam peractum eſt. „ Imperator ve-
„ rò poſt paucos dies. patratis à comitatu
„ ſuo multis deprædationibus, & manſionum
„ deſtructionibus, ac ſanctimonialium, cæ-
„ terarumque fœminarum conſtuprationibus,
„ atque hominum cædibus, nec non Eccle-
„ ſiarum infractionibus, Roma exiens Ra-

„ vennam venit, ibique Paſcha Dominicum,
„ cum tali, ſicut meruit, Dei & Apoſtolo-
„ rum gratia celebravit. Hæc ad illuſtrandam
Sigonii hiſtoriam proferenda cenſui, cùm
nec in Anaſtaſio, nec in aliis Annalibus
quidquam de hiſce rebus memoretur. Non-
nulla de hac impia *Ludovici* expeditione
innuit Herchempertus, editus Tom. V. *Rer.
Italic* fol. 23.

(46) Conſtat hoc ex epiſtola ejuſdem Summi Pon-
tificis ad Epiſcopos per Italiam, Germa-
niam, Neuſtriam, & Galliam conſtitutos,
data *Idibus Junii*, *Indictione XIV*, quam re-
citat Baronius ad illum annum. Hiſto-
riam hanc omnem hauſit Sigonius à Regi-
none, qui tamen malè *Arſenii* Acta in
Cauſſa *Lotharii* huic anno affixit, cùm ex
Annalibus Bertinianis, Metenſibus, aliiſque
antiquis Scriptoribus conſtet, id contigiſſe
anno ſuperiore 865. *Vualdradam* ab *Arſenio*
ipſo deductam è Gallia, ut Romæ ad Sum-
mum Pontificem ſiſteretur, pœnitentiam
actura, narrat Annaliſta Bertinianus; im-
mo ipſam in Ticinenſem uſque urbem per-
veniſſe, teſtis eſt Summus Pontifex *Nico-
laus*, inquiens Epiſtola LV.: *Ticinum jam
profectam in Gallias reduci procurat* Lotha-
rius, qui *Theutbergam* iterum rejectam,
falſi criminis incuſaverat, ut Scriptores Fran-
ci teſtantur.

(47) Anaſtaſius in Vita Nicolai I. refert Legatos
Apoſtolicos Conſtantinopolim miſſos, poſt-
quam in Bulgariæ finibus, ubi detenti fue-
rant per XL. dies reſediſſent, Romam re-
verſos eſſe; cùm ergo exeunte anno ſupe-
riore 866. Roma digreſſi fuiſſent, ut Pagius
ad hunc annum num. XI. aſſerit, minimè
ibidem morati ſunt tanto tempore, ut *Mi-
chaëlis* Imperatoris necem viderent. Certè,
poſt illorum diſceſſum, *Photius* conciliabu-
lum coëgit, *Michaële*, & *Baſilio* adhuc im-
perantibus, in quo *Nicolaum* Papam dam-
navit. *Michaël* verò occiſus fuit die *XXIV.
Septembris*, *Indictione I.*, *hora noctis tertia*,
adeoque hoc anno, ut Porphyrogennetus,
qui *Baſilii* nepos erat, teſtatur.

(48) E Regino hæc ſumpſit Sigonius. Uterque
tamen errat, cùm *Lotharius* in Italiam mi-
nimè advenerit, niſi poſt *Nicolai* Pontifi-
cis mortem, ut ex Annaliſta Bertiniano,
aliiſque Scriptoribus diſcimus. Quæ igitur
hic Sigonius ſubjungit de *Lotharii* exercitu,
peſtilenti morbo correpto, atque in Gal-
lias inglorio redeunte, ad annum 869.
ſunt

A rii auxiliis nixus Luceriam oppidum, quod à Sarracenis in Apulia tenebatur, adortus, collatis ſignis victus acie ceſſit; inde redintegratis viribus cum hoſtes magno prœlio ſuperaſſet, Luceriam cum omnibus finitimis caſtris in poteſtatem adduxit. Poſtremò omni Barrium bello compulſo, Urbem majore, quàm adhuc, mole oppugnavit; ſed, Sarracenis validè propugnantibus, nihil profecit. Lotharius militibus ſuis ex inſueto æſtatis calore, & cœli intemperie graviſſimos in morbos lapſis, ac pleriſque peſtilentibus aranearum morſibus fœdiore morte conſumptis, domum inglorius rediit. Ludovico verò Beneventum ſe referenti
B Sarraceni, Barrio egreſſi, duo millia equorum extremi agminis ademerunt; atque, agminibus duobus factis, montem Gargani petierunt, atque ædem S. Michaëlis, eoſque, qui voti cauſſa eò convenerant, ſpoliarunt. Quo nuncio Imperator, Pontifex, & Romani graviſſimè perturbati ſunt. Tadonem quoque per hos dies Mediolanenſem adminiſtraſſe Eccleſiam, Nicolai Pontificis ad eum epiſtolæ ſunt argumento. (49) Nicolaus autem Idibus Novembris occubuit; qui Gregorium Magnum ut cognomine, ſic gloria adæquavit. Undecimo Kalendas Decembris; (50) Clerus, populuſque in Baſilica ad Præſepe coactus Hadrianum, Cardinalem
C Presbyterum, ſubrogavit, atque inde humeris de more in Lateranenſe Patriarchium deportavit. Is Hadrianus Secundus vocatus. Quo cognito Legati Ludovici, qui Romæ aderant, ſe non eſſe ad comitia vocatos expoſtularunt, verùm edocti, id factum non Regiæ auctoritatis contemptu, ſed, ne expectatio Regiorum in legendo Pontifice Legatorum novum jus, velut probato exemplo, Regi in poſterum compararet, moræ nihil fecerunt; & læti ad venerandum cum aliis Pontificem acceſſerunt. Ludovicus autem, re cognita, Romanos collaudavit, quòd dignum ea Sede Pontificem ſublegiſſent, ſeque jura Eccleſiæ amplificare, non
868 D minuere velle, oſtendit. Poſtero anno venere Legati à Baſilio Imperatore novo ad Hadrianum, quos ille ad Nicolaum de habendo concilio deſtinaverat. Cauſſa verò mittendi hæc incidit. Cum Baſilius inito Imperio templum Magnum ad ſacram hoſtiam accipiendam inire vellet, Photius Patriarcha eum repulit, indignum eſſe templi ingreſſu aſſereas, qui manu ſua hominem, atque eum Imperatorem interemiſſet. Hac de re Baſilius ira percitus de concilio adverſus Photium generali habendo ad Nicolaum Legatos miſit; qui Nicolaum ex humanis ſubtractum cum inveniſſent, Legationem Hadriano expoſuerunt. Hadrianus Legatos eoſdem, quos Nicolaus deſtinaverat, confirmavit, Donatum Oſtienſem, & Stephanum Nepeſinum Epiſcopos, & Marinum Diaconum; cum quibus fuit etiam Anaſtaſius Bibliothecarius, qui vitas ſuperiorum Pontificum exaravit. His Præſidentibus, Concilium octavum generale concelebratum eſt; in quo diſſidium de Ignatii abdicatione, & Photii ſubſtitutione ſublatum eſt, Photio diris devoto, & Ignatio in priſtinum honoris locum reſtituto. Statutum eſt etiam, *ut conſecrationes, & promotiones Epiſcoporum Clericorum electione, & decreto, Epiſcoporum collegio fierent, neve laici Principes, aut potentes ſemet immiſcerent electioni, vel promotioni Patriarchæ, aut Metropolitani, aut cujuslibet Epiſcopi*; & rurſus ſacrarum imaginum cultus eſt confirmatus Hoc Concilium anno DCCCLXXI. perfectum eſſe Annonius Auctor eſt. (51) Ludovicus, Barrio rurſus, ſed fruſtra, tentato, bellum Materam, Venuſiam, Canuſiumque pariter à Sarracenis occupata traduxit. Matera capta igne ſuccenſa eſt; reliqua validis præſidiis impoſitis communita. Ubique ſanctorum loca luſtrata, quæ, ut Ado inquit, perfidia, ac ſcelere barbarorum erant polluta. Lotharius in gratiam tandem redire Eccleſiæ cupiens, novi Pontificis comitate allectus ad eum ſcripſit, ſe literis, & legationibus à Nicolao Pontifice contendiſſe, ut ipſe, & accuſatores ſui coram audirentur, ſed ſemper repulſum eſſe; nunc ab eodem idem flagitare, ut coram venire, & colloqui liceat. Ad quas Hadrianus reſpondit, ſe ad juſtam purgationem accipiendam paratum eſſe, neque quod omnes leges divinæ, atque humanæ juberent, repudiare; ſi ille ſe objecti criminis inſontem putaret, ad ſe adiret, ut veniam expetitam acciperet. (52) Simi-

ſunt referenda; cùm unicum tantùm *Lotharii* in Italiam iter legatur, non ut *Ludovico* ſuppetias ferret, ſed ut antiquam cum Apoſtolica Sede contentionem de adultero *Valdradæ* conjugio ſedaret. Ab Italia tamen reverti in Gallias tunc *Lotharius* non potuit, morte perculſus, ut ad illum annum etiam Sigonius enarrat.

(49) *Tado* Mediolanenſis Archiepiſcopus ſedere cœpit anno 861., mortuo Angilberto II, nec niſi anno 869. deceſſit. Sigonius, qui
E *Tadonis* initia ignoravit, ejus hoc loco mentionem injecit. Cæterùm *Tadonem* Archiepiſcopum Mediolanenſem memorat etiam Synodus Romana, ſub *Nicolao I.* celebrata anno 863., in qua damnatum eſt Metenſe Concilium, quod Lotharii conjugium cum Vvaldrada Concubina approbaverat. Vide Labbeum Tom. VIII. Concil. col. 768.

(50) *Nonum decimum Kalendarum Januariarum, Indictione I.* adnotat Guilielmus Bibliothecarius, qui poſt Anaſtaſium Summorum Pontificum Vitas conſcripſit. Vide Tom. III *Rerum Italicarum*, ubi in Vita Adriani II., quæ hic narrat Sigonius, fuſiùs deſcribuntur.

(51) Lib. 5. cap. 28. Plura hic emendanda ſunt in Sigonio. I. Annus, quo celebrari cœpit Generale hoc Concilium, in prima ejuſdem Actione enunciatur, *tertius* nempe *Baſilii, & ſecundus Conſtantini* filii Imperatorum, *Indictione III., tertio Nonas Octobris*, quæ omnia annum ſequentem 869. indicant. Abſolutum autem fuit anno 870. *pridie Kalendarum Martiarum*, ut in decima, & ultima Actione legitur: II. *Ignatius* in Sedem ſuam reſtitutus jam ante fuerat; *Hadrianus* enim *II.* hoc anno 868., coacto Romæ Concilio, expulſum ritè *Photium*, ac revocatum à *Baſilio* Imperatore *Ignatium* declaravit, adeòque in hac Synodo VIII. confirmata eidem tantummodo fuit dignitas jam recepta. Demum Anaſtaſius Bibliothecarius, non comes Legatorum Apoſtolicæ Sedis fuit, ſed Miſſus *Ludovici Imperat. pro cauſa nuptialis contractus inter utrumque Imperatorem efficiendi*; ut in margine primæ Actionis ipſemet Anaſtaſius adnotavit. Vide hoc Concilium apud Labbeum Tom. VIII. Conciliorum.

(52) Epiſtola *Lotharii* ad *Hadrianum II.* legitur in Baronio & Labbeo; quam *Hadrianus* ad *Lotharium* miſit, deſideramus; ejuſdem compendium nobis ſervavit Regino, à quo hæc Sigonius decerpſit.

minus, tamen ne venire pigeret, ut merita
869 piacula pœnitentiæ caperet. Sequenti igitur anno Romam venit, magna procerum ſuorum caterva ſtipatus. Ibi rogatus ab Hadriano, num diligenter omnia Pontificis Nicolai præcepta, ac conceptum jusjurandum ſervaſſet, reſpondit, ſe omnia ſanctiſſimè cuſtodiſſe; idque proceres omnes ejus, qui aderant, ſuo teſtimonio confirmarunt. Tum Hadrianus: Reliquum eſt igitur, inquit, ut ad Confeſſionem S. Petri accedas, & ſalutaris hoſtiæ, quam pro corporis, & animæ tuæ ſalute immolabimus, partem nobiſcum ſumas, ac per hanc membris Chriſti jungaris, unde abſciſſus videbaris. Quod Lotharius ſummo ſtudio dixit ſe facturum. Tum Pontifex ad rem divinam faciendam progreſſus eſt; qua perfecta, Corpus Domini in manus ſumpſit, & in Lotharium verſus: *Age, Lothari*, inquit, *ſi te expertem interdicti à Nicolao adulterii ſentis, ac ſyncera fide te in poſterum à Valdradæ concubitu temperaturum promittis, ſacramentum ſalutis æternæ ad remiſſionem peccatorum tuorum profuturum accipe; ſin minus, cave, ne ad internecionem animæ tuæ ſuſcipias*. Ille verò cœcus ſine dubitatione ſuſcepit. Tum ſingulis proceribus ejus accitis idem obtulit, dicens: *Si Regi Lothario in objecto adulterii crimine non faviſti, & Valdradæ piorum communione privatæ colloquium refugiſti, Corpus, & Sanguis Domini noſtri proſit tibi ad vitam æternam*. (53) Hujus verò tanti, ac tam manifeſti flagitii maturas Deus pœnas expetiit. Siquidem Lotharius domum rediens, cum Lucæ morbo eſſet oppreſſus, demum Placentiæ VIII. Idus Auguſti mortem oppetiit, (54) & reliqui penè omnes ea ſceleris tabe contacti ante anni exitum variis caſibus perierunt. Dum hæc aguntur, Ludovicus omni in Sarracenicum bellum cura intentus, claſſe Baſilii Imperatoris juvante, Barrium rurſus terreſtribus, ac maritimis viribus eſt adortus. Sarracenis ſuperioribus oppugnationibus feſſis, ac ſubſidii deſperatione debilitatis, oppidum anno, quàm obſideri cœperat, quarto in ditionem cum duce Seodano redactum, &, ne in poſterum arx hoſtium eſſet, ſubverſum eſt. (55) Seodanum Leo Oſtienſis necatum, Græci omnes Capuam in cuſtodiam traductum ſcripſerunt. (56) Arma inde Tarentum, quod item à Sarracenis tenebatur, converſa ſunt. Interim duo adverſus Ludovicum Comites conſpirarunt. Quo ille cognito, fugientes Marſiam uſque eſt inſequutus. Ibi illi conſiſtere non auſi Beneventum ſe contulerunt, atque implorata Adelgiſi fide ſervati ſunt. Dum autem eos Ludovicus perſequitur, Æſerniam acceſſit, eamque brevi admora oppugnatione recepit. Inde prætergreſſus Aliſas per Teleſinum agrum ad Civitatem Sanctæ Agathæ venit, quam multos ante dies juſſerat oppugnari. At Bertario Abbate pro Hiſembrando, propinquo ſuo, Civitatis Gaſtaldeo, rogante, & ipſi, & Civitati pepercit, ac Beneventum Adelgiſo infenſus revertit. Ibi Adelgiſus quoque, cum ſe ad Imperatoris genua projeciſſet, ac veniam ſibi,

(53) Narrat hæc idem Regino, ſed malè hujus rei geſtæ locum deſignat; neque enim in *Confeſſione S. Petri* Romæ, ſed in Caſinenſi Cœnobio ad ſacram menſam admiſſus eſt ab *Hadriano Lotharius*; ſiquidem, menſe Junio, in Italiam profectus *Lotharius*, Ravennam primò contendit, dein collocuturus cum *Ludovico* Imperatore, Beneventum perrexit; Ibi, *Engelberga* Auguſta intercedente, obtinuit, ut Româ ad Monaſterium Caſinenſe S. Benedicti *Hadrianus* evocaretur, atque unà cum uxore Imperator ipſe ad memoratum Cœnobium accederet, ubi, cantatâ à Summo Pontifice Miſſâ, divino Epulo refectus fuit Lotharius, præmiſſis juramentis à Sigonio relatis. Conſtant hæc ex Annalibus Bertinianis, in quibus etiam legitur profeſſio *Gunthari*, ab Archiepiſcopatu Colonienſi depoſiti, qui inter Laicos poſt *Lotharium*, Communionem ab *Hadriano* ſuſcepit, ſeque in hunc modum ſubſcripſit. *Ego Guntharius huic profeſſioni à me factæ propria manu ſubſcripſi. Data Kal Julii in Eccleſia S. Salvatoris, quæ eſt in Monaſterio S. Benedicti in Caſſino*. His peractis Romam rediit *Hadrianus*, eumque proſecutus eſt *Lotharius*, *ubi nullum Clericum obvium habuit, ſed tantùm ipſe uſque ad ſepulcrum S Petri cum ſuis pervênit, indeque Solarium ſecus Eccleſiam B. Petri, manſionem habiturus intravit, quem nec etiam ſcopa mundatum invênit*, ut iidem Annales enarrant. Poſtero die in Palatio Lateranenſi cum *Hadriano* prandium habuit, datiſque viciſſim muneribus, quæ idem Annaliſta recenſet, Urbe diſceſſit. Itaque dubitari nequit, quin Sigonius in hac re, à Reginone deceptus, erraverit.

(54) VIII. Idus Auguſti Placentiam pervênit *Lotharius*, ſed biduo poſt obiit, ut Annales Bertiniani teſtantur. Regino in Chronico, quem Sigonius paſſim exſcribit, clarè adnotat mortuum Lotharium VI. Idus Auguſti. Sigonius diem adventus Lotharii Placentiam, cum die mortis incautè confudit.

(55) Anno tantùm ſequente 870. Barrium à *Ludovico* expugnatum, Scriptores paſſim affirmant. Sigonius, qui Italicam illius expeditionem uno anno prævertit, quartum annum obſidionis Barrii hoc loco deſignat. Cæterùm, cùm ex Annaliſta Bertiniano, aliiſque Chronicis conſtet, *Ludovicum II.*, nonniſi anno 866., in Italiam veniſſe, in ſequentem annum referenda ſunt, quæ hic narrantur. Andræas Presbyter, Auctor coævus, in annum etiam 871. Barrii expugnationem differt, inquiens: *ſequenti menſe Februario, quinto expleto anno, quòd Bari poſſeſſam* (obſeſſam) *habebat dominus Imperator, comprehendit Soldanum, & reliquos Saracenos ibi conſiſtentes interemit, anno XXI, Indictione IV*. Epocha Imperii Ludovici hic deſumitur ab anno 850., quo à Leone IV. Decembri menſe coronam accepit.

(56) *Seodanum*, ſeu *Soldanum* verè occiſum à *Ludovico* credidit etiam Pagius; ad annum enim 871. num. 31. ait: *Quo ad Soldanum Latinorum opinio, præferenda videtur*. Attamen Vir celeberrimus minimè animadvertit, non omnes Latinos Auctores in hanc ſententiam concedere: Erchempertus enim, antiquus, Latinuſque Scriptor, clarè affirmat, non interemptum, ſed ſervatum *Sedoam* in Barrenſi victoria; immo inter cauſſas, ob quas permiſſum à Deo fuit ingens illud opprobrium *Ludovico*, ut videlicet à Beneventanis in carcerem conjiceretur, hanc etiam enumerat, quòd *Capto Barri Seodam, omnium hominum flagitioſiſſimus, non juxta voluntatem Dei interfectus eſt crudeliter, ut dignum erat*. Affert ſubinde exemplum *Agag* Amalecitarum Regis a Saule ſervati, & Propheticum illud oraculum recitat: *Quia dimiſiſti virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius*. Demum narrat ab *Adelgiſo*, qui *Ludovicum* Imperat. Beneventi captivum detinuerat, poſtquam eundem dimiſit, retentum fuiſſe *omnem Cæſaris theſaurum, & Sedoam, & Annoſum, nec non & Adelchim*. Falſum igitur prorſus eſt, interfectum fuiſſe à *Ludovico Soldanum*.

ſibi, & receptis Comitibus petiiſſet, haud difficilè gratiam impetravit. (57) Urſus Dux Venetorum proſperè ad Tarentum prœlio navali conflixit. Hendelmarius Eccleſiam
870 Aquilejenſem accepit. (58) Anno, qui inſequutus eſt, octingenteſimo ſeptuageſimo, Ludovicus, & Carolus Lotharii patrui, quorum alter Germaniæ, alter Franciæ Rex erat, V. Kalendas Auguſti in unum convenientes Lotharingiam ita inter ſe diviſerunt, ut Ludovicus Urbes Coloniam, Aquas, Treviros, Trajectum, Metas, Argentinam, & Baſileam, Carolus Lugdunum, Viſontionem, Viennam, Tungros, Tullum, & Virdunum cum adjacentibus obtineret. (59) Ludovicus autem Imperator legatis miſſis, fraternam hereditatem ad fratrem potius, quàm ad patruos pertinere contendens, Hadriano jus ſuum tuente, ac per legatos diras in Ludovicum, & Carolum intentante, idem ſibi regnum, ſed fruſtra, vindicavit; is Sarracenicumne bellum hoc anno perſequutus ſit, incompertum. (60) Tarentum quidem certè cum aliquot aliis Calabriæ locis in eorum ditio-
871 ne remanſit. Poſtero anno, compoſitis Campaniæ rebus, Romam ſe recepit, & poſtridie in feſto Pentecoſtes ab Hadriano Pontifice, neſcio qua de cauſſa, iterum coronatus (61) perfectis ſacris, cum eo in Lateranum inſigni cum pompa proceſſit. Ludovico abſente Scodanus, quem ille diſcedens dimiſerat, Adelgiſo adjuvante, Beneventum, Capuam, ac multas alias Beneventanæ, & Capuanæ ditionis Civitates ſolicitavit, atque accito domo exercitu ad ſe traduxit. Quod ubi Ludovicus accepit, ira fremens rurſus exercitum in ea loca promovit, Beneventum in primis, totius defectionis caput, cupiens expugnare. Adelgiſus, ut Ludovicum adventare percepit, obviam læto vultu progreſſus, ab omnibus ſe rebellium populorum conſiliis ſeparavit, atque, ut ſemper aliàs, ſic nunc paratum eſſe ad omnia, quæ imperaret, facienda oſtendit. Quibus verbis Ludovicus inductus, ac magnificis præterea muneribus delinitus facilè ignovit, ac, Benevento dimiſſo, adverſus alias Civitates, quæ defecerant, arma convertit, eaſque haud magno certamine recuperavit. Capua una, quæ quadrato lapide erat conſtructa, Civibus diutius reſiſtendi audaciam præbuit. Hæc igitur frequenti militum corona circumdata, atque omnibus exeundi facultas adempta. Inde ager longè, latèque vaſtatus. His de rebus Capuani ad extremam rerum omnium inopiam, ac neceſſitatem adducti, Epiſcopo aſſumpto, corpus S. Germani in humeros ſuſtulerunt, ac patefactis portis ſupplices in caſtra ad Ludovicum perrexerunt; eumque, ut, ſi non ſuis, at Divi illius meritis ſibi ignoſcere vellet, infimis precibus obſecrarunt. Placidi, mitiſque ingenii Imperator ſordes, lacrymaſque ſupplicantium ferre non potuit, ac ſtatim veniam ſe dare reſpondit, atque ita Sarracenis expulſis, præſidioque in omnibus receptis oppidis firmo relicto, Beneventum ſe retulit, ac milites in æſtiva dimiſit. Exercitus interim patrii ſoli reviſendi ſtudio flagrare, domumque poſt tot, tantoſque labores exantlatos ſpectare. Id ubi Adelgiſus animadvertit, Ludovicum conveniens, ſimulanter hortatur, ut exercitui gratiam reviſendæ aliquando patriæ faciat, ac ditionem ſuam prægravante militum multitudine levet, cum nulla belli materia ipſius ſit virtute, ac felicitate relicta. Quo probato, ille exercitum maxima ex parte dimiſit, atque ipſe cum paucis nihil mali ſuſpicans reſtitit. Adelgiſus, ubi Ludovicum propriis orbatum viribus ſenſit, conſtituto die ſatellites adhibuit ſcelerati conſilii ſui participes, atque agmine facto, in ædes, in quibus ille meridiabatur, irrumpere inſtitit. Ludovicus, ſtrepitu armatorum audito ex lecto repente deſiliit, atque arreptis armis, cum paucis, qui aderant, ſuî cuſtodibus ad oſtium domus occurrit, adituque intercluſo, hoſtem à liminibus arcuit. Adelgiſus, ubi vidit eò ſe penetrare ſine ſuorum cæde non poſſe, faſces juſſit adduci, atque ædibus ignem inferri. Hoc cognito Ludovicus exterritus inducias ſibi dari, pacemque popoſcit, cui reſpondit Adelgiſus, nihil æqui ſe concedere poſſe, niſi jurejurando promitteret, ſe nunquam in poſterum Beneventi fines intraturum, neque hujus injuriæ vindictam aliquam exacturum. Ita Ludovicus præſenti neceſſitate adactus, allatis Sanctorum Reliquiis, ejuſmodi ſe ſacramento devinxit, ac poſtridie Benevento egreſſus Berolam petiit, atque ibi per menſes undecim manſit. (62) Itaque ſequenti anno, cum 872
ibi eſſet, primùm tria, deinde novem millia

(57) Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 36. hæc refert.

(58) *Hendelmarius* deceſſiſſe dicitur à Palladio anno 877., poſt annos 21. Sedis. Inire igitur debuit Aquilejenſem Patriarchatum anno 856. Extat in Tomo V. Ughelli novæ editionis col. 39. Diploma *Ludovici II.*, expeditum anno quinto Imperii, ideſt anno 859. ad *Theutimarum* Aquilejenſem ſeu Forojulienſem Patriarcham, ejuſque Diplomatis mentio fit in Vitis Patriarcharum Aquilejenſium, tum à Cl. Muratorio, tum ab Antonio Bellono editis, Tom. XVI. Rerum Italic. Decennio igitur ante Aquilejenſem Eccleſiam jam regebat *Theutimarus*, ſeu *Hendelmarius*, *Venantii* ſucceſſor. An verò idem ille ſit cum *Theodemano*, qui unà cum *Angilberto* Mediolanenſi Archiepiſcopo interfuit Synodo Regioticinæ, celebratæ anno 850., diſputat Auctor adnotationum ad Ughellum Venetæ Editionis, Tomo V. fol. 39., quem vide.

(59) Hæc diviſio, integra legitur in Capitularibus Balutii Tom. II. titulo 43. Ibi autem adnotatur, *facta in Procaſpide ſuper Fluvium Moſam, VI. Idus Auguſti, Indictione III.*, quæ huic anno prorſus reſpondet.

(60) Cùm anno ſaltem uno erraverit Sigonius in enarranda Barrii expugnatione, nil mirum, ſi hanc ſibi hiſtoriæ lacunam confingat, ignarus an hoc anno continuatum ſit contra Saracenos bellum, quod verè actum fuit, ut ſuperiori adnotatione jam vidimus.

(61) Nova hæc coronationis celebritas peracta eſt anno ſequente 872., teſte Annaliſta Bertiniano, à quo etiam cauſſam à Sigonio ignoratam diſcimus, nempè ob *Regnum Lotharingiæ*, cujus partem a *Ludovico Germanico*, paulo ante obtinuerat, ut ex eodem Auctore ad annum 873. adnotabo.

(62) A Reginone, & Leone Oſtienſi lib. 1. cap. 36. hæc ſumpſit Sigonius. Annales Bertiniani nonnulla de *Ludovici* captivitate diverſimodè narrant. Andreas verò Presbyter viginti quatuor diebus Beneventi detentum Imperatorem teſtatur. Omnino autem à veritate alienum eſt, Ludovicum, *Berolæ* per undecim menſes manſiſſe. Siquidem Annaliſta

lia Sarracenorum per Comites ſuos apud
Capuam profligavit. Profectus eſt inde
Capuam. Cujus adventu comperto, Sarraceni
Principatum reliquerunt, atque in Calabriam
conceſſerunt; eâque populationibus
laceratâ, conſcenſis navibus in Africam ſe
receperunt, quicunque è naufragiis evaſerunt.
(63) Eodem anno Hadrianus Pontifex
Kalendis Novembris moritur, (*) atque
ei Joannes Octavus, homo Romanus, XIX.
Kalendas Januarias ex Archidiacono Cardi-
873 nali ſufficitur. Proximo Ludovicus, cum
annum jam Capuæ confeciſſet, ac, pulſis
tota Campania Sarracenis, iniquo adverſus
unum Adelgiſum, atque exulcerato animo
eſſet, Romam ſibi repetendam, & novum
Pontificem ſuper ea re conſulendum putavit.
A Pontifice honorificè exceptus petiit,
ut Concilium de ſumma re convocaret. Ibi
congregatis Patribus ſcelus in ſe, ac perfidiam
Adelgiſi edocuit, ut verbis deceptum,
ut in ædibus obſeſſum, ut metu mortis perterrefactum
ſacramento ſe graviſſimo obligaviſſet,
atque ut ea de re ſententiæ dicerentur,
poſtulavit. Ea relatione facta, cenſuere
Patres, Adelgiſum, qui ſe hoſtili, ac
perfido animo adverſus Imperatorem geſſiſſet,
hoſtem eſſe Imperii judicandum, ac
rurſus bello quàm acerrimè perſequendum,
(64) ſacramentum non eſſe, quod adverſus
Rempublicam ſuſciperetur, nec Ludovico
obeſſe debere, quod ſalutis conſervandæ
cauſſa juraſſet. Atque ita Pontifex Ludovicum
ſacramento, quo ſe obſtrinxerat, divina
auctoritate abſolvit. Hoc decreto Ludovicus
erectus bellum majoribus opibus inſtauravit;
verùm, ne perjurus exiſtimaretur,
Reginam ſummæ rerum præfecit, eamque
exercitum Beneventum adducere juſſit.

A Adelgiſus, cum ſe hoſtem judicatum, atque
univerſis peti viribus intelligeret, tantam
ſe tempeſtatem ſuſtinere poſſe diffiſus, ſpem
ſalutis in fuga poſuit, atque in Corſicam
inſulam ſeſe abdidit. (65) Eodem anno Gradenſis
Eccleſia ad Petrum Venetum eſt tranſ-
lata. Sequenti, Rodoaldus Gaſtaldio Aqui- 874
nas caſtrum apud Pontem Curvum conſtruxit,
quod ab eo Pontem Curvum vocavit,
quo in loco Fregellæ quondam inclyta Romanorum
colonia fuit. Brixiæ tribus diebus,
tribuſque noctibus ſanguine pluit.
Ludovicus in Lombardiam reverſus jus populis
dixit, & beneficia poſtulantibus, quæ
ſunt viſa, conceſſit. (66) Adelgiſus Bene-
B ventanum recepit Principatum, & moriens
Ajonem filium ne, an fratrem, ſibi aſſumpſit
ſocium. (67) Joannes Pontifex Ravennam
profectus, ibi conventum ſeptuaginta
Epiſcoporum egit. In eo conventu lis inter
Urſum Ducem Venetiarum, & Petrum Patriarcham
Gradenſem compoſita eſt. Mortuo
Senatore, Epiſcopo Torcellano, Petrus
Patriarcha confirmare, & conſecrare Dominicum
Leonis Caloprini filium Monaſterii
Altinatis Abbatem abnuerat, quia ſibi
virilia ſuccidiſſet, perterrituſque à Duce
Romam contenderat. Hinc cum Joanne
Pontifice Ravennam perrexit, quò etiam
Hendelmarius Aquilejenſis Patriarcha, &
C Leo Caprulenſis Epiſcopus, & alii ejuſdem
provinciæ Epiſcopi advocati, qui quoniam
conventu jam confecto advenerunt, communione
privati, ſed Ducis precibus reſtituti
ſunt. Bona tamen Eccleſiæ Torcellanæ Do-
minico permiſſa. (68) Poſtero anno Ludovi- 875
cus ſævum morbum nactus menſe Auguſto
mortem Mediolani oppetiit. (69) Extat
adhuc vetus ejus in æde Ambroſiana ſepulchri

ſta Bertinianus refert, eundem Benevento egreſſum, ſtatim per Spoletum Ravennam cùm militibus contendiſſe, atque *Hadrianum* advocaſſe, ut ipſi in itinere obviam veniens, illum & ſuos ab extorto juramento abſolveret; inde verò *Lambertos* perſecutum eſſe, ac tandem Capuam acceſſiſſe.

(63) Leo Oſtienſis, loco ſuperiùs relato, hæc narrat.

(*) Si Auctorem, unde hoc deſumpſit, Sigonius indicaſſet, rem gratam eruditis feciſſet, cùm hactenus incompertus ſit dies, quo *Hadrianus* deceſſit, ut Pagius ad hunc annum fatetur.

(64) Concilium Romanum, in quo *Adelgiſus* declaratus eſt hoſtis Imperii, ad annum ſuperiorem pertinet, quo illud retulit Regino in Chronico, & Pagius contra Baronium tuetur ad hunc annum num. 1. Addo, id confirmari ex Dandulo col. 184., in qua legitur Ludovicum, *poſt ignominioſam pactionem Romam rediiſſe, & coram Papa Hadriano præſente Senatu caſum expoſuiſſe, ac tunc Adelgiſum à Senatu hoſtem judicatum*. Cùm igitur *Hadrianus* anno 872. obierit, ad illum annum referenda eſt *Ludovici* Romam profectio. Hac occaſione, cùm adnitente *Angilberga* Auguſta partem Regni Lotharingici à *Ludovico* Rege accepiſſet Imperator, in Pentecoſtes ſolemnitate coronam ab *Hadriano* ſuſcepit, atque *unà cum eo ad Lateranenſe Palatium, cum pompa equitando, coronatus perrexit*, ut Annales Bertiniani teſtantur.

(65) Hæc Regino ad annum 872. Quæ de *Ingelberga* Regina, contra *Adelgiſum* cum exercitu miſſa, hìc narrantur, diverſimodè referuntur in Annalibus Bertinianis, quos vide Tom. II. Rer. Italic. ad hunc annum.

(66) Apud *Curtem Olonnam* Mediolanenſis ditionis plurimùm hoc anno permanſit *Ludovicus*; inde enim data ſunt tria Diplomata, Septembri, Octobri, & Novembri menſe pro Monaſterio Caſaurienſi, quæ Ughellus refert Tom. VI. Italiæ Sacræ. Alterum authenticum egomet vidi in Archivo Cœnobii S. Sixti, ab *Angilberga* Auguſta pro Virginibus conditi, datum à *Ludovico* Imp. *tertio idus Octobris, Indictione Octava, anno*
D *Imperii XXV., apud Olonnam Curtem Imperialem*.

(67) Erchempertus num. 39., & ex eo Anonymus Salernitanus cap. 126., interfectum à Generis, Nepotibus, & Amicis *Adelgiſum*, ſeu *Adelchim* narrant, eique ſuffectum, non *Ajonem*, ſed *Gaiderim*, filium *Radelgari*, nepotem occiſi *Adelgiſii*. Iſtius autem obitum ſeriùs ſtatuendum, ad annum videlicet 878., vel 879., Camillus Peregrinius adnotatione prima ad Capitulare ejuſdem *Adelchis*, Principis Beneventi, editum Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 247., & 338., ac Muratorius in Anonymo Salernitano, teſtantur.

(68) Ex Rubeo, lib. V. Hiſt. Raven. ad hunc annum, iſta deſcripſit Sigonius. Eadem Labbeus repetit in Appendice Tomi IX. Concil col. 1235.

E (69) *Ludovicum II.* Mediolani extremum diem clauſiſſe, non ita certum eſt, ut revocari in dubium non poſſit. In Italia quidem obiiſſe, tradunt recentiores Galliæ Scriptores, ſed antiqui, locum mortis prorſus prætereunt. Bernardinus Corius, Calchus, Puricellus, aliique Mediolanenſes Chronographi, quibus adhæret etiam Papirius Maſſonus in Annalibus Francorum, cum Sigonio conveniunt, ſed nullum aliud firmandæ huic opinioni argumentum proferunt, niſi ſepulcralem lapidem, in Baſilica Ambroſiana expoſitum, qui *Ludovicum II.* (non *I*, ut Calchus ambigebat) ibidem tumulatum teſtatur. Ex eo tamen minimè evincitur, etiam hic mortuum fuiſſe memoratum Imperatorem. Transferri ſiquidem Me-

chri Elogium. Fuit vir pietate, juſtitia, & religione inſignis; verum ſtudium in eo gloriæ, & dignitatis Italicæ conſervandæ multò majus aut fortuna, aut opibus fuit, nec tantum virtute, quantum voluntate, complexus eſt. Ludovici uxor Engilberga religionis cauſſa nobile Monaſterium ad Urbem Placentiæ ædificarat, idque Divis Xyſto, & Agapeto conſecrarat. (70) Eodem anno Anſpertus Archiepiſcopatum Mediolanenſem accepit. (71)

CAROLUS CALVUS REX, & IMPERATOR.

Mortuo Ludovico, magna inde pro Imperii titulo, Regnoque Italiæ aſciſcendo certamina concitata ſunt. Etenim ad hanc diem ejuſmodi decus à Patre vivente maximo natu filio deferri, idque ſubſequente Archiepiſcopi, ac Pontificis conſecratione conſueverat affirmari. Sic Carolus Magnus Pipino, & Ludovico, ſic Ludovicus Lothario, ſic demum Lotharius Ludovico indulſerat. Ludovico verò ſine ulla virili prole extincto, certatim Franci, Italique ad ejus laudis cupiditatem, ac ſtudium exarſerunt. In Francia patrui Ludovici Carolus Calvus Franciæ, & Ludovicus Germaniæ Reges, cum ſine contentione Lotharingiam diviſiſſent, certatim animum ad Italiam, atque ad Imperium adjecerunt, haud dubia ſpe, ejus fore utrunque, qui prior armatus in Italiam deſcendiſſet, ac parta Pontificia gratia, ſolemnia ab illo inſignia recepiſſet. Ac Calvus quidem, nuncio apud Duciacum de morte Ludovici accepto, ſtatim motis caſtris ad Pontigonem perrexit, & proceribus, quos potuit, ſumptis, Kalendis Septembris iter ingreſſus in Italiam per montem Jovis tranſire contendit. Ludovicus autem pari ſtudio inflammatus, ac conſilii fratris certior factus primò Carolum Craſſum, deinde Carolomanum filios, qui iter Calvo impedirent, magno cum exercitu miſit. Ex quibus, cum Craſſum in fugam compulſum, Carolomanum perterritum à Calvo audiſſet, ira furens ipſe cum tertio filio Ludovico magno impetu in Franciam introrupit, ipſamque hoſtiliter dilacerare inſtituit. (72) Interim Joannes Pontifex, communicato cum Epiſcopis, quos alia de cauſa advocaverat, & Senatu Rom. conſilio, Calvum cæteris omnibus ante-

Mediolanum potuit ejuſdem cadaver, idque dilucidè narrat Annaliſta Fuldenſis his verbis: *Interea Hludovicus Italiæ Imperator moritur, cujus corpus translatum, Mediolani in Baſilica S. Ambroſii ſepultum eſt*. Hæc ſcripſeram, cùm ad me delatum eſt primum volumen Scriptorum Rerum Germanicarum, à Cl. Menkenio editum, ibidemque inveni Chronicon breve Andreæ Presbyteri, auctoris non tam coævi *Ludovico II.*, ſed etiam præſentis rebus, quæ tunc in Italia gerebantur. Is narrat mortem ejuſdem *Ludovici*, ac corporis translationem ad Mediolanenſem Urbem, cui ipſemet interfuit. Quandoquidem autem hæc incognita Scriptoribus noſtris hactenus fuere, præſtat illius verba transcribere, ut Sigonii Hiſtoriæ vividius lumen accedat. Ait igitur pag. 59 *Completus annus centeſimus, ex quo Francorum gens Italiam ingreſſa eſt, anno Domini Hludovici Imperatoris XXIII, & menſe IV. Indictione VI finita, ingrediente VII. Indictione, hoc eſt anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti octingenteſimo LXXIII. tranſacto. Imperator vero venit de finibus Beneventanis, poſt multam victoriam ſuper Saracenos factam. Igitur poſt annum, hoc eſt Indictione octava, Stella Cometis in Cælo comparuit, ſimilitudine radians longa cauda, per totum menſem Junium mane, & veſpere. Deinde menſe Julio Saraceni venerunt, & Civitatem Beneventi cum multo igne cremaverunt. Sequenti autem menſe Auguſto Hludovicus Imperator defunctus eſt, pridie Idus Auguſti, in finibus Breſcienis. Antonius verò Breſcianus Epiſcopus tulit corpus ejus, & poſuit eum in ſepulcro in Eccleſia S Mariæ, ubi corpus S. Filaſtrii requieſcit. Anſpertus Mediolanenſis Archiepiſcopus mandavit ei per Archidiaconum ſuum, ut reddat corpus illud; ille autem noluit. Tunc mandavit Garibaldi Bergomenſi Epiſcopo, & Benedicto Cremonenſi Epiſcopo, ut cum ſuis Sacerdotibus, & cuncto Clero irent, ſicut ipſe Archiepiſcopus faciebat. Epiſcopi verò ita fecerunt, & illuc perrexerunt, trahentes eum è terra, & mirificè condientes, die quinto poſt tranſitum, in pheretrum poſuerunt cum omni honore, hymnis Deo pſalentes, in Mediolanum perduxerunt. Veritatem in Chriſto loquor, ibi fui, & partem aliquam portavi, & cum portantibus ambulavi à Flumine, qui dicitur Oleo, uſque ad Flumen Adua. Adductus igitur in Civitatem, cum magno honore, & lacrymabili fletu in Eccleſia Beati Ambroſii Confeſſoris ſepelierunt, die ſeptimana ejus*. Hinc etiam annus mortis, quæ a multis Annalium conditoribus ad annum ſuperiorem refertur, certò innoteſcit, cùm *Indictio octava*, menſe *Auguſto*, annum 875. deſignet, quemadmodum optimè adnotavit Sigonius.

(70) De hujus Cœnobii ab *Angilberga* conditi anno 852. agit Petrus Maria Campi, in Hiſtoria Eccleſiaſt. Placentiæ ad illum annum. Dicatum autem fuit *in honore Sanctorum Martyrum Sixti, Fabiani, Marci, & Apulei*, quorum Reliquias ibidem Auguſta eadem depoſuerat. Vide Mabillonium in Annalibus ad illum annum.

(71) Ughellus, & Papebrochius initium Sedis *Anſperti* ſtatuunt ad annum 869.

(72) Rem hanc diverſimodè narrat Andræas, ſupra laudatus; ait enim: *Poſt ejus* (Ludovici II.) *obitum magna tribulatio in Italiam advenit. Colligentes ſe majores natu in Civitate Ticino, ſimul cum Ancelberga ſua Regina, menſe Septembri, Indictione nona* (hinc patet, adhuc in uſu fuiſſe Indictionem Græco-Langobardicam) *pravum egerunt conſilium, quatenus ad duos mandarent Regnum, ideſt Karolo* (Calvo) *in Francia, & Ludovico in Bajoaria. Ludovicus neſciebat quod Karolus veniſſet, & miſit filium ſuum Karolum* (Mannum) *nomine, quem propter diſtantiam homines cœperunt Karoletum nominare. Karolus Rex venit Papiam, Karoletus in fines Mediolanenſes, qui, cùm de patruo ſuo comperiſſet, quòd eſſet in Papia, cœperunt homines, qui ſe Karoleto adjunxere, multa mala facere; hoc eſt Beringherius* (Berengarius), *cum reliqua multitudine, ſtatim venerunt in fines Bergomenſes, reſidentes in Monaſterio Fara per hebdomadam unam, domus devaſtantes, adulteria vel incendia facientes. Tunc multi Bergomenſes relinquentes domus ſuas plenas vino, & annona, tantum cum uxoribus & parentibus in Civitatem vel in Montes perrexerunt. Karolus Rex hæc audiens ſtatim præ ipſis malefactoribus cum multitudine populorum perrexit in Bajoariam. Tunc Karlomannus, Germanus ejus, obviam venit Karolo Regi ad fluvium, qui dicitur Brenta, & pacificis verbis ſe invicem ſalutaverunt, & pactum uſque in menſem Majum firmaverunt*. Confirmantur hæc ab Annaliſta Bertiniano ad hunc annum, qui ait: *Ludovicus Rex Germaniæ alium filium ſuum Carolomannum, cum quibus potuit in adverſitatem Fratris ſui in Italiam direxit; quod prænoſcens Carolus Rex, obviam ei, cum validiori manu, perrexit, & quia Carolomannus prænovit, ſe Patruo ſuo non poſſe reſiſtere, pacem petens cum eo locutus fuit, & ſacramentis utrinque confirmatis, ad propria rediit*. In aliis editionibus poſt hanc periodum plura leguntur, quæ Sigonius in Bononienſi prorſus abulevit.

repoſuit. Itaque Saderico Veliterno, & Formoſo Portuenſi Epiſcopis miſſis, ipſum Romam ad coronam accipiendam accivit. Quod ubi Calvus cognovit, recto itinere ad Urbem ſe contulit, eamque XVI. Kal. Januarias ſolemni Civitatis occurſu exceptus
876 inivit. Inde die Chriſti Natali in Baſilica Vaticana ante confeſſionem de more inunctus, Auguſtali nomine, & diademate eſt inſignitus, cum ſanctiſſimum jusjurandum concepiſſet, ſe adverſus inimicos Eccleſiæ perpetuò Pontifici pro viribus aſſuturum; quo facto, ut præſens aliquod pietatis ſuæ ederet documentum, multa, eaque pretioſa S. Petro dona tulit. Hinc titulus Imperatoris Auguſti poſthac ſincerum Pontificis beneficium eſſe, annique Imperii à conſecratione Pontificia repeti cœpti. (73) Quibus rebus ritè peractis, Joannes orationem ad Epiſcopos habuit, in qua, commemoratis rebus Caroli Magni, & Ludovici Pii pro ſalute Eccleſiæ geſtis, ad extremum eximias Calvi nepotis laudes avitis, paterniſque virtutibus reſpondentes adjunxit, atque ita ſubjecit: (74) *Et quia pridem prædeceſſori noſtro Nicolao Pontifici id ipſum cœleſti inſpiratione revelatum fuiſſe comperimus, eligimus Carolum hunc Caroli Magni nepotem, & approbavimus omnibus fratribus, & Coëpiſcopis noſtris, & Senatu, Populoque Romano aſſentientibus, & vetere inſtituto ad Rom. Imperii ſceptra proveximus; & Auguſtali nomine decoravimus, ungentes eum oleo extrinſecus, ut interiorem quoque Spiritus Sancti unctionem oſtenderemus. Neque verò hic ad tantum faſtigium ſe velut improbus intulit, nec fraude, aut machinatione, aut ambitione hoc aſpiravit, ſed deſideratus, & poſtulatus à nobis, & à Deo vocatus, & honoratus ad tuendam Religionem, & Chriſti ubique ſervos defendendos humiliter, & obedienter acceſſit, operaturus, & roboraturus in Imperio ſummam pacem, & tranquillitatem, & in Eccleſia Dei juſtitiam, & exaltationem; neque enim niſi nos talem ejus animum perſpexiſſemus, noſtrum nos ſtudium ad illum provehendum contuliſſemus. Quapropter fratres cariſſimi unanimes benedicamus domino, qui hunc tantum nobis, & talem dedit, per quem paganorum contritio, & Chriſtianorum ſperetur cita redemptio; & quod jam in Rom. Eccleſia, quæ eſt magiſtra, mater, & caput Eccleſiarum, Auctore Deo, geſſimus, preces benedictionis fundentes, & coronam imponentes, ſceptrum, & Diadema Imperii etiam in hac ſancta, ac generali fraternitatis noſtræ ſynodo, ad quam Deo duce in humanis neceſſitatibus Sanctæ Dei Eccleſiæ conveniſſe dignoſcuntur, iterum cordis affectibus, oris vocibus, & manus ſubſcriptionibus roboremus*; ſub quas voces Epiſcopi reſponderunt: *Amamus, quem tu amaſti, eligimus, quem elegiſti, & benedictionem, unctionem, & conſecrationem, quam tu in Carolum contuliſti, ſequimur, probamus, ac veneramur; & ſi quis aliter ſenſerit, ei reſiſtemus, quique repugnaverit, anathemate jugulabimus*. Ac mox, quæ dixerunt, ſubſcriptione firmarunt. Nonis inde Januarii Carolus Urbe egreſſus Papiam venit; atque ei Anſpertus Urbis Archiepiſcopus Italici Regni coronam magno Epiſcoporum, procerumque conventu ex vetere conſuetudine detulit, inquiens: (75) *Nos Anſpertus cum omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, & reliquis, qui nobiſcum convenerunt, Italici Regni optimatibus, perpetuam optamus proſperitatem, & pacem. Et quia divina pietas vos per Joannem Summum Pontificem ad Auguſtale culmen evexit, nos unanimiter vos protectorem, dominum, & defenſorem omnium noſtrum, & Italici Regni Regem eligimus, cui & toto cordis affectu ſubdi gaudemus, & omnia quæ nobiſcum ad utilitatem totius S. Dei Eccleſiæ, noſtrorumque omnium ſalutem decernitis, & ſancitis, totis viribus, annuente Chriſto, concordi, & prompto animo ſervare promittimus*. Subſcripſere Epiſcopi ipſe Anſpertus Mediolanenſis, Joannes Arretinus, Joannes Ticinenſis, Benedictus Cremonenſis, Theodulfus Derthonenſis, Adalgardus Vercellenſis, Azo Eporedienſis, Gerardus Laudenſis, Hilduinus Haſtenſis, Leudoinus Mutinenſis, Hildradus Albenſis, Ratbonus Auguſtanus, Filbertus Comenſis, Adelardus Veronenſis, Paulus Placentinus, Andreas Florentinus. Inde Anſpertus juravit, ſe, quoad vita ſuppeditaſſet, opem, atque obedientiam præſtiturum; contraque Calvus ſe Anſpertum pariter conſervaturum jurejurando interpoſito affirmavit. Inde menſe ipſo Februario in Palatio Ticinenſi unà cum ipſo Epiſcoporum conventu leges ad ſalutem Eccleſiæ, atque Italiæ pertinentes tulit; ac Civitatum, & Eccleſiarum jura renovare

(73) Juribus Imperii ceſſiſſe Carolum Calvum, Romæ à Joanne VIII. coronatum, Marca exiſtimavit lib. 3. de concordia, cap. XI. num. XI., ſed eum refellit Pagius ad annum 875. num. 4. & ſeqq.

(74) Hæc Sigonius, quæ in aliis editionibus deſunt, Bononienſi adjecit, ſed malè. Concilium enim memoratum celebratum fuit anno 877. pro confirmatione Imperii *Caroli Calvi*, ut Labbeus, Pagius, aliique docent contra Baronium, qui à Pithœo deceptus fuit, falsò exiſtimante, hoc concilium ad primam *Caroli* coronationem pertinere.

(75) Concilium hoc Ticinenſe auctius, quàm antehac editum fuiſſet, vulgatum eſt in ſecunda parte Tomi II. *Rerum Italicarum*, ex Ambroſianæ Bibliothecæ Codice, meis adnotationibus illuſtratum. Id in aliis editionibus Sigonii deeſt. Quæ de hac Synodo præfatus fuerim, vide loco relato, ubi diſcutiendum ſuſcepi, an antiqui juris renovatio hæc fuerit, an novum inſtitutum, tunc primum à noſtræ Eccleſiæ Præſulibus & Italiæ Optimatibus conditum. Certè poſt Caroli Calvi inaugurationem, Mediolanenſes Antiſtites, de Italico Regno Principibus conferendo, in publicis Comitiis, uſque ad undecimum ſeculum decrevere. An vero *Carolus Calvus*, ad Regnum, Papiæ aſſumptus, ſolemni etiam Italicæ coronæ honore donatus fuerit, quemadmodum Sigonius affirmat, definire non auſim, cùm nihil de peculiari hac celebritate peracta in hiſtoriis legatur. Cl. Muratorius in præfatione ad hoc Concilium Ticinenſe opinatur, declaratum jam fuiſſe anno 875. in Italiæ Regem *Carolum Calvum*, antequam Romam adiret, ac poſtmodum in præſenti Concilio, ſequenti anno 876. celebrato, confirmatum. Si tamen Acta illius Concilii ſeriò attendamus, vix credi poſſe arbitror, alteram præceſſiſſe electionem, cùm nullum de hac re, quæ innui ſaltem debebat, in iiſdem verbum proferatur. Pagius certè erravit, qui num. 3. & 4. congregatam hanc Synodum ſcribit, ut *Carolo Calvo* Imperium confirmaretur. Legenti enim hoc Concilium in *Collectione Rerum Italicarum* patebit, nonniſi de Regia dignitate ibidem actum, ac *Carolum* ipſum juraſſe, non ut Imperatorem, ſed tanquam Italiæ Regem recens electum.

vare inſtituit. Præter cetera III. Kal. Martias privilegia Caroli Magni, Pii, Lotharii, ac Ludovici nepotis, ut vocat, ſui, Eccleſiæ Cremonenſi firmata. (76) Inde Boſonem Buvini Comitis filium, Rechildis uxoris ſuæ fratrem, Ducem declaravit, & Vidonem Lamberti, ac Berengarium Eferardi filios illum Spoleti, & hunc Forijulii confirmavit: atque his actis trans alpes abiit. Interim Romæ Joannes Pontifex Formoſum Portuenſem Epiſcopum, & Gregorium Nomenclatorem conjurationis adverſus ſe initæ compertos, cùm, adeſſe juſſi, fugam cepiſſent, communione removit. (77) Calvus autem paucis poſt diebus in monaſterio S. Dionyſii Paſcha celebravit: atque ex auctoritate Pontificiorum legatorum conventum in Idus Junias Pontigonem indixit. Is conventus XI. Kalendas, Indictione nona, præſente Imperatore, Pontificiſque legatis eſt inſtitutus. In eo præter cetera X. Kalendas electio Imperatoris, quam Epiſcopi, & reliqui Italici Regni proceres comprobarant, legeſque, quas ille Papienſi in regia tulerat, confirmata. VI. inde Idus Julias venere Legati Pontificis Epiſcopi, Leo Sabinenſis Pontificis nepos, & Petrus Foro-Sempronienſis, qui Imperatorem, & Epiſcopos verbis Pontificis ſalutarunt: poſtridie verò dona à Pontifice miſſa obtulerunt, Imperatori ſceptrum, & baculum aureum, Imperatrici pallia, & armillas cum gemmis: iidemque damnationem Formoſi Epiſcopi, & Gregorii Nomenclatoris, & eorum, qui cum eis contra Pontificem conſpiraverant, toto approbante Concilio, recitarunt. (78) Dimiſſo inde conventu Calvus Legatos Pontificis eximiè donatos dimiſit in Urbem: profectuſque Pontigone III. Kal Auguſti venit Catalaunos, ibique uſque ad Idus imbecillitate valetudinis eſt detentus. Inde progreſſus Rhemos cum Sylvacum pergeret, nuncium accepit, fratrem ſuum Ludovicum Germaniæ Regem V. Kalendas Septembris diem ſuum Francfordiæ obiiſſe. Itaque propere Aquas, Coloniamque contendit, ut Lotharingiam, quæ fratris, & filii ejus Lotharii fuerat, occuparet. Ludovicus tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludovicum, & Carolum cognomine Craſſum: ex quibus Ludovicus, qui paterno funeri interfuerat, ubi patruum paterni regni fines ingreſſum caſtra ad Rhenum poſuiſſe audivit, ira incenſus, quòd paternum invadere regnum eſſet auſus, Francfordia copias movit, atque ad alteram Rheni ripam è regione conſedit. Ibi jure primum, deinde gratia per legatos petita, cum neutrum impetraſſet, decem homines cum aqua calida, totidemque cum frigida, decemque alios cum ferro candenti miſit, juſſos experiri judicio, utri regnum illud conveniret, quod cum ipſo pater ſuus Ludovicus ſacramento interpoſito diviſiſſet. Qui, re tentata, cum detrimentum nullum cepiſſent, nihil tamen æqui obtinuerunt. (79) Ob id Ludovicus animo incitatus VIII. Idus Octobris Rhenum copias occultè trajecit, ac Calvi exercitum adortus, ipſum in fugam verſum profligavit. Victo Calvo, fratribus paterna regna inter ſe partientibus, Carolomano Bajoaria, Pannonia, Carantanum, Boëmia, & Moravia evênit; Ludovico Franconia, Thuringia, Saxonia, Friſia, & pars Lotharingiæ; Craſſo Alemania, & altera Lotharingia. (80) Dum autem hæc in Francia à Calvo Imperatore, & Rege Italiæ adminiſtrantur, Sarraceni, qui Tarenti à Ludovico dimiſſi remanſerant, collectis viribus Barrium, ac finitima Barrio loca populabundi percurrerunt: & Salernitanos, Amalfitanos, ac Neapolitanos impulerunt, ut juncto ſecum fœdere Romanam Urbem invaderent. Quod ubi Pontifex Joannes reſcivit, conatibus eorum occurrere cupiens, accitis Calvi auxiliis, Lambertum, & Vidonem ejus fratrem, Spoleti Comites, Calvo ipſo jubente, aſſumpſit, ac Neapolim, Salernumque progreſſus Guaiferium Principem Salernitanum, ut rupto fœdere ſecum Sarracenos adoriretur, induxit. Sergium verò Ducem Neapolitanum, ubi ad officium redigere non potuit, prorſus piorum ſocietate, congreſſuque privavit. Nihil commodius à Pontifice geri potuerat, ſi in iis fides fuiſſet, in quibus eſſe debebat. Hic fuit Athanaſius Neapolitanus Epiſcopus, qui, Sergio fratre capto, Romamque tranſmiſſo, Dux ipſe ſuffectus cum Sarracenis fœdus inſtauravit, atque eis juxta Neapolim collocatis, Beneventanos, Capuanos, Salernitanos, Romanoſque fines hoſtiliter populari, ne Eccleſiis quidem parcens, perrexit. (81) Quibus malis permotus Pontifex anathema illis inflixit, ac XVIII. Kal. Decembris Calvum certiorem per literas de his rebus omnibus fecit, narrans, ſe à Sarracenis ferro, à vicinis Chriſtianis fame urgeri: quare enixè eum cum Clero, populoque Romano rogare, ut celeriter auxilia jampridem promiſſa ſubmittat, memor ſe ab Eccleſia Romana in Auguſtali nomine deferendo cum ceteris, tum fratri ſuo eſſe prælatum. Sequente autem Februario con- 877
ventum jampridem indictum Romæ habuit, in quo electionem, & conſecrationem ejus Auguſtalem ratam eſſe in perpetuum ſanxit, diris gravibus, quicumque eam auſi fuiſſent infir-

(76) Ineditum hoc Diploma primus protulit Cl. Muratorius, in calce Præfationis ad Concilium Ticinenſe, Parte II. Tom. II. pag. 148.

(77) Etiam hoc loco plura emendavit Sigonius in Bononienſi editione, ea videlicet, quæ de Tuſculanis Comitibus in aliis editionibus leguntur. Damnationem *Formoſi* Portuenſis Epiſcopi, & *Gregorii* Nomenclatoris, vide in Epiſtola ejuſdem *Joannis*, data *Indictione IX.*, *undecimo Kalendas Maji*, & recitata à Pagio ad hunc annum, nec non à Labbeo Tom. IX. Concil. ſub num. 319.

(78) Eodem errore, quem in Pagio ſupra emendavimus, laborat Sigonius; nondum enim genuina Concilii Ticinenſis Acta in lucem prodierant, ex quibus patet, hunc *Carolum*, non Romanorum Imperatorem, ſed Italiæ Regem à Regni Italici Proceribus declaratum. Quod pertinet ad *Formoſum*, tres exauctorationis cauſas enunciat *Joannes* ipſe *VIII.* in ſua Epiſtola, ſuperiùs memorata, ad univerſos Gallos, & Germanos data hoc anno, XI. Kal. Maji, eaſque ſingillatim explicat Mabillonius in Præfatione ad Seculum V. Benedictinum §. I.

(79) Ex Aimoino lib. 5. cap. 34. hæc refert Sigonius. Idem ad hunc annum narrant Annales Bertiniani.

(80) Hanc diviſionem à Reginone ad hunc annum mutuatus eſt Sigonius.

(81) Narrat hæc Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 40.

infirmare, devinctis. (82) Inde IV. Idus Februarias literis miſſis primùm expoſtulavit, quòd adhuc neque terra, neque mari nuncium mittere propter imminentia à Paganis, & iniquis Chriſtianis pericula potuiſſet, deinde petiit, ut promiſſa per Leonem Epiſcopum auxilia vellet mittere, ne à Sarracenis aut morte aſſicerentur, aut in ſervitutem abſtraherentur, aut nova capere conſilia cogerentur, ſimul admonens, ut in memoriam revocaret, quantos labores pro ipſo ad Imperium evehendo ſubiſſet, quantunque hoſtium ob eam cauſſam ſibi paraſſet; rogare, ut gratiam referret, atque Eccleſiæ ſimul, & honori ſuo conſuleret: duos Petros Epiſcopos, Foroſempronienſem, & Senogallienſem ſe propterea ad illum mittere, in eoque ſpem ſalutis omnem poſuiſſe. Inde Idibus iterum ſummis precibus oravit, ut periclitanti opitularetur Eccleſię; nam Sarracenos Anienem, Tiberimque tranſire, & excurſiones in Sabinos facere, nec ſacratis Deo viris, & virginibus abſtinere; quod ſi quid intacti relinquerent, id quoque ab improbis Chriſtianis uſque ad Urbis mœnia procurrentibus abſtrahi, & beneficio coronæ delatæ commemorato addidit, reliquas ejus occupationes huic uni poſthabendas eſſe, cum Romana Eccleſia, quæ aliarum eſt caput, ruente, reliquas eodem motu concidere eſſet neceſſe: ad Richildem verò Auguſtam ſcripſit, ut maritum ad opem maturè ferendam impelleret; nam ſe nulla alia de cauſſa coronam illi Imperatoriam detuliſſe, niſi ut Eccleſiam, Romamque protegeret. Quin etiam à Boſone Comite auxilia poſtulavit, narrans Romanam oram Sarracenorum, tanquam locuſtarum, turba eſſe opertam. IV. verò Kal. Maji Anſpertum Mediolanenſem, Joannem Ravennatem, & Valpertum Aquilejenſem admonuit; ſe Adelardum Epiſcopum Veronenſem communione privaſſe, quòd Nonantulanum Cœnobium invaſiſſet. VIII. Inde Kal. Junii rurſus ſcripſit ad Calvum, ut nullam horam in auxilio ferendo eximeret; nam Sarracenos, omni depopulata Campania, ſuburbana Romæ loca incendio miſcuiſſe. (83) Calvus autem legatione Pontificis, cum paſcha apud Compendium ageret, cognita, ſe non defuturum reſpondit, ac ſtatim rebus Franciæ per Junium menſem conventu Compendii habito conſtitutis, cum Richilde uxore, & maxima re pecuniaria, atque ingenti pretioſæ ſuppellectilis copia in Italiam iter intendit. (84) Interim Joannes, cum conventum Ravennam Epiſcopis indixiſſet, ad Joannem Archiepiſcopum ſcripſit, ſe conventum illum Ravennæ celebrare velle, non ſolùm quia Eccleſia ab iniquis Chriſtianis vexetur, ſed etiam quia multis in rebus emendationis indigeat, & quia locus nullus Ravenna ſit magis idoneus, rogare ut eò cum ſuis Suffraganeis occurrere ad VIII. Kal. Julii vellit. VI. autem Kal. Junias Urſum Ducem Venetiarum, ut eò adeſſet, admonuit. XIII. verò Kal. Auguſti, ſcripſit, ſe Ravennam, omni itineris incommodo ſpreto, conventus habendi gratiâ conceſſiſſe, eumque Kal. Auguſti inchoaturum eſſe. Conventu inde perfecto, cujus acta ad nos non pervenerunt, ut maturius Calvum de inſtanti bello conſuleret, Ravenna egreſſus ad eum iter intendit. Quod ubi Calvus Juram montem jam prætervectus unà cum actis Romanis accepit, & ipſe iter, opportunè occurrere volens, acceleravit. Vercellis congreſſi unà Papiam proceſſerunt. Gravia inde Sarracenici belli propulſandi conſilia Carolomanus Rex Bavariæ interrupit. Is, quod pater Ludovicus tentaverat, perfecturum ſe arbitratus, in Italiam cum maximo armatorum numero deſcendebat. Eo illi nuncio exanimati, novo conſilio capto, ſtatim Papiam reliquerunt, Derthonemque ſe contulerunt. Ibi Richildis Auguſta à Pontifice conſecrata eſt. Addit etiam Regino, eundem Boſoni uxoris ſuæ fratri Hirmingardem Ludovici Imperatoris mortui filiam in matrimonium collocaſſe, ac Provincia donatum Regem appellaſſe. (85) Rumore inde de Carolomani adventu indies magis increbeſcente, Calvus Richildem cum theſauro domum remiſit; neque ita multò poſt ipſe quoque ſubſequi cœpit, poſtquam proceres ſuos, quos acciverat, ſeditione conflata, nòn venire, Carolomanum verò jam affuturum accepit. Quo facto & ipſe Pontifex Urbem repetiit, cruce ab eo aurea magni ponderis, & pretioſis gemmis ornata donatus. Jam alpes Imperator

(82) Hoc Concilium verè hoc anno coactum fuit. Sigonius per errorem duplex retulit, alterum anno 876., alterum anno 877. celebratum, ſed verba *Joannis VIII.*, quæ ad ſuperiorem annum recitat, clarè oſtendunt ad hoc unum Concilium eſſe referenda.

(83) Has omnes *Joannis VIII.* Epiſtolas, quæ in aliis editionibus deſunt, adjecit Bononienſi Sigonius. Eas recitant Baronius, & Labbeus Tom. IX. Conciliorum.

(84) Rubeum hoc loco exſcripſit Sigonius, addidique iſta Bononienſi editioni, cùm in aliis deſiderentur. Acta hujus Concilii periere, ſed ejuſdem Canones edidit Lucas Holſtenius in Collectione Romana. Cl. tamen Eckhart Tom. II. Rer Franc. pag. 618. tuetur, prædictum Concilium ad annum ſuperiorem 876. pertinere, ac diverſum eſſe ab eo, quod hoc anno *Joannes* celebravit Ravennæ, *VIII. Kal. Julii*. Argumenta vide apud ipſum.

(85) Licèt hoc aſſerant, non tam Regino, ſed Marianus quoque Scotus, ac Sigebertus Gemblacenſis ad an. 878., ægrè mihi perſuadeo revera declaratum fuiſſe à Carolo Calvo *Boſonem*, Regem Provinciæ; Annales enim Bertiniani, quorum Auctor hoc tempore vivebat, tradunt, *Boſonem* cum aliis Proceribus hoc anno adverſus Calvum conſpiraſſe, & expectatum Tardunæ, ſeu Derionæ, ubi *Richildis* in Imperatricem à *Joanne* Papa conſecrata fuerat, nunquam advениſſe. Non ergo ibidem donatus *Provincia*, ac declaratus Rex *Boſo* fuit. Præterea ad annum 879. iidem Annales hæc referunt: *Interea Boſo, perſuadente uxore ſua, quæ nolle vivere ſe dicebat, ſi filia Imperatoris Italiæ, & deſponſata Imperatori Græciæ, maritum ſuum Regem non faceret, partim comminatione conſtrictis, partim cupiditate illectis, pro Abbatiis, & Villis eis promiſſis, & poſtea datis, Epiſcopis illarum partium perſuaſit, ut eum in Regem ungerent, & coronarent.* Itaque ante hunc annum Regio nomine, ac dignitate *Boſo* caruerat. Etiam circa *Irmengardis* connubium, cum *Boſone* initum ac celebratum præſente *Carolo* Imperatore plurimùm nutat fides Reginonis. Siquidem Annales Fuldenſes, à quibus minimè Bertiniani diſſentiunt, ad annum 878. referunt, *Boſonem, propria uxore veneno extincta, filiam Ludovici Imperatoris* (nempe Irmengardem) *per vim rapuiſſe*.

tor attigerat, cum eum repentina febris invaſit; qua re permotus Sedechiam Judæum, medicum ſibi dilectum, adhibuit, atque ex ejus ſententia præſentis remedii gratia pulverem quendam mortiferum hauſit, atque inde Ciniſium montem aſcendere cœpit. Ubi verò ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingraveſcentis morbi magnitudine, & veneni ſævitie conflictatus, Richildem, quæ apud Mauriennam erat, accivit, atque in ejus complexu undecimo die, pridie Nonas Octobris, animam efflavit. (86) Ceterùm ad hoc malum illud quoque adjunctum: Capuani expulſo Landulſo Epiſcopo Landenulſum ſummo apud ſe loco natum, licèt uxore præditum, & neophytum ſuffecerunt, ac ſummis precibus Pontificem, ut eum conſecraret, orarunt. Qua re cognita Bertharius Abbas Caſſinas, & Leo Teanenſis Epiſcopus Joannem Pontificem Romæ adierunt, monentes, ne poſtulationi tam iniquæ, atque inſignem injuriam civitati, ac Pontificiæ auctoritati perniciem allaturæ aures præberet. Pontifex hominum gravitate permotus primò ſe facturum negavit, deinde precibus nobilium expugnatus neophytum conſecravit; qua ex re ſeditio in civitate gravis eſt orta. Quod ubi Sarraceni animadverterunt, rurſus omnia populando vaſtarunt. Pontifex autem, ut ſeditionem extingueret, Landulſum in Eccleſia Capuæ veteris Epiſcopum conſtituit, Landenulſum verò in novæ, atque æqua ſorte inter utrumque Eccleſiæ bona diviſit. Paullo poſt Landenulſus, qui Capuæ præerat, cum Pontificis in fide maneret, petiit ab eo, ut Cajetam, quæ tum in ditione Pontificis erat, ſibi ſubjiceret. Qua re impetrata ille cives acerba premere ſervitute inſtituit. Id verò cum pati Docibilis Dux Cajetanus non poſſet, Sarracenos Agropoli advocavit, atque Cajetam, ut ſibi auxilio eſſent, adductos Formianis in collibus collocavit. Quibus de rebus Pontifex edoctus, quacunque ratione potuit, Cajetanos ab amicitia Sarracenorum avertit, Docibilemque, ut arma Sarracenis inferret, induxit. Verùm, cum Docibilis acie cum Sarracenis congreſſus malè pugnaſſet, captivos ſuos recuperandi cupidus fœdus cum eis percuſſit, atque Garilianum arcem ad Lirim amnem in finibus Campaniæ condidit, eamque illis ad habitandum conceſſit. (87) Quo ad cetera incommoda nihil accidere potuit Romanæ poſt in multos annos ditioni pernicioſius. Gradenſis Eccleſia ad Petrum Venetum, licèt recuſantem, delata. (88)

LUDOVICUS BALBUS IMPERATOR, & CARLOMANUS REX.

MOrtuo Calvo, Carlomanus extemplò Italiæ regnum inivit, atque in Italiam progreſſus, receptis Civitatum ſacramentis ſe in Bavariam falſo Caroli adverſus ſe contendentis nuncio exanimatus recepit. (89) Regnum quidem ipſum Italiæ per triennium tenuiſſe, in maximo Francorum, Germanorumque Annalium ſilentio vetera multa, quæ in Lombardia leguntur, Diplomata fidem faciunt, quibus ipſe Bavariæ, atque Italiæ Rex, ſic enim ſe inſcribit, per hos tres annos Eccleſiis, populiſque beneficia confirmavit, ante à Carolo, Pio, Lothario, & Ludovico Regibus condonata. Omnia tamen Diplomata in Bavaria data ſunt. (90) Ludovicus verò Bal-

bus

(86) Deſumpſit hæc Sigonius ex Aimoini Continuatore, lib. 5. cap. 35., qui tamen Annales Bertinianos eadem referentes, ut paſſim ſolet, expilavit.

(87) Narrat hæc Leo Oſtienſis, lib. 1. cap. 41. & 43. editionis Mediolanenſis. *Garilianum* tamen Caſtrum, non hoc anno, ſed ſuperiore 876. conditum, pluribus probat Pagius ad annum 879. num. 13.

(88) Memoriâ hic lapſus videtur Sigonius, cùm *Petrum* Venetum, Gradenſem Patriarcham fuiſſe, jam ab anno 873. retulerit. Lis autem, quæ inter ipſum, & Ducem Venetiarum fervebat, compoſita eſt in Concilio Ravennate, anno ſequenti 874. à *Joanne* Summo Pontifice habito, ut idem Sigonius ad eundem annum narravit.

(89) In prima editione Sigonius hæc ſcripſerat: *An Italiam, cui imminebat adierit, an potiùs, ut Franci ſcribunt, in Regnum ſuum Bavariæ, falſo Caroli adverſus ſe contendentis nuncio exanimatus, receſſerit, parum compertum eſt*. Emendavit iſta in Bononienſi, profeſſus *Carolomannum* verè in Italiam deſcendiſſe; ſed malè reliqua verba recudit; Franci enim ſcribunt, non poſt initum Italicum Regnum, ſed antequam *Carolus Calvus* moreretur, *Carolomannum* falſo ejuſdem *Calvi* adventantis nuncio deterritum, in Bavariam ſe recepiſſe. Annales Bertiniani id dilucidè referunt, his verbis: *Carolomannus mendaci nuncio audiens, quod Imperator, & Papa ſuper eum cum multitudine bellatorum venirent, & ipſe fugam arripuit per viam, quâ venerat*. Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 621. contendit, Annales Bertinianos hac in re *inſigniter fallere*, ac *documentis certiſſimis refutari*. Ego tamen, attentè expenſis iis, quæ profert, non video, cur memoratis Annalibus tam ſevera nota debeat inuri. Siquidem documenta ab Eckharto allata probant quidem, poſt *Calvi* mortem, *Carolomannum* Italiam, & Papiam ingreſſum, ſed de anteriore ad *Caroli Calvi* obitum tempore nihil evincunt, atque ideo, ipſo vivente, potuit *Carolomannus* falſo nuncio deceptus pedes retrahere, ac poſtmodum, ejuſdem morte comperta, iter ſuum proſequi, Regnoque Italico potitus, in Ticinenſi Urbe cuncta ex arbitrio diſponere.

(90) Etiam hoc loco errat Sigonius, cujus ævo nondum literaria ſupellex, qua nunc fruimur, educta ex Archivis fuerat. In Chronico Caſaurienſi, edito Parte II. Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 817. extat Præceptum, in quo ipſe *Carolomannus*, *divina favente gratia Rex*, hæc habet: *Omnium, videlicet Sanctæ Dei Eccleſiæ Fidelium, noſtrorumque tam præſentium, quàm & futurorum cognoſcat induſtria, quia cùm gratia auxiliante divina Regnum Italicum obtinuimus, primùm, Deoque Duce, Papiam venimus Civitatem, adiit Serenitatem noſtram quidam Monachus, nomine Celſus, Præpoſitus Monaſterii, quod Caſa Aurea vocatur* &c. *Datum* eſt autem, & *Actum Papia Civitate Regia, Decimo ſeptimo Calendas Novembris, anno, Chriſto propitio, ſecundo Regni Domni Carlomanni Sereniſſimi Regis, Indictione decima*. Quomodo componi poſſit Indictio X. cum anno II. Regni *Carolomanni* diſputare in præſens non vacat. Id unum adnotare hoc loco opportunum eſt, *Carolomannum* Regem in Italiam delatum, Papiæ commoratum fuiſſe, quod Pagius quoque ignoravit. Extat in Epiſcopis Lucenſibus Ughelli novæ editionis col. 798. Diploma Carolomanni *Datum & Actum Veronæ X. Cal. Decembris, anno I. Indict. XI.*, hoc eſt anno 877. Alterum Diploma in eodem Ughello Tom. V. pag. 290. legitur: *Dat. pridie Nonas Octobris, anno tertio Regni Karlomanni Sereniſſimi Regis in Bajoaria, & in Italia (II.) Indictione XII. Actum in Clauſtro S. Zenonis Veronæ*. Itaque, non omnia Diplomata data ſunt in Bavaria.

bus, patris morte audita, Compendii cum
Richilde noverca pridie Kalendas Decem-
bris convênit, atque ab ea tabulas patris
accepit, quibus ille regnum ſibi Franciæ
tradebat, & enſem S. Petri, per quem ſe
Regem inſtituebat, & regiam veſtem, &
coronam, & ſceptrum, auro, gemmiſque
pretioſis diſtinctum, atque ita magno Epi-
ſcoporum, procerumque conſenſu VI. Idus
Decembris Rex ab Hincmaro Rhemenſi Ar-
chiepiſcopo conſecratus, & coronatus eſt.
Is acceptis ſolemnibus omnium ſacramen-
tis, prope Sueſſionas in Monaſterio S. Me-
878 dardi Natalem Domini, & Paſcha in Mo-
naſterio S. Dionyſii celebravit. Progreſſus
inde ad quoſdam compeſcendos tumultus
Turonum, ibi graviſſimè ægrotavit. (91)
Interim Romæ novus, iſque deteſtandus tu-
multus eſt concitus; quippe Lambertus Spo-
leti Comes, Vidonis Ducis filius, animum
ad Imperiale nomen adjecit, & Adelberto
Marchione Tuſciæ deſignato in ſocietatem
aſſumpto, per ſpeciem religionis Romam
cum magno armatorum hominum globo ac-
ceſſit, ac portis Urbis occupatis, populum
Ro. & Clericos in maximas anguſtias ad-
duxit, inſtans juſſu Carolomani, ut decus
Auguſtale ei concederet. Qua re permotus
Senatus, populuſque Ro. juravit, ſe in po-
teſtate Carolomani futurum. Pontifex verò
Urbem relinquere, & Franciam petere,
deſperata incolumitate, conſtituit. Quam
rem ille Archiepiſcopis Mediolanenſi, Ra-
vennati, & Aquilejenſi IV. Kal. Martias
nunciavit: (92) *Nolumus vos ignorare*, in-
quit, *quæ, & quanta mala bis diebus à Lam-
berto Spoletano Comite paſſi ſimus; is enim
cum effuſa omnis prope terræ S. Petri popula-
tione Romam advenit, &, licèt tanquam ami-
cus à nobis apud B. Petrum magno cum bo-
nore receptus, per fraudem portas Urbis in-
vaſit, & Urbem per ſuos ſatellites occupatam
ita tenuit, ut nec Romani proceres, neque
Epiſcopi, neque Sacerdotes, & familiares no-
ſtri ad nos tutò adire poſſent; quin etiam ci-
baria nobis noſtra interdixit, & Epiſcopos,
Presbyteros, Diaconos, Monachos cum hymnis,
canticis, & precibus ad Eccleſiam S. Petri
prodeuntes more Paganorum coërcuit, inimi-
cos quoque Eccleſiæ, ac noſtros, quos unà cum
veſtro conſenſu, & ſubſcriptione bis, ac ter
jam damnavimus, adverſus nos temere addu-
xit, eoſque in Urbem Romam injuſſu noſtro
induxit. Quibus de rebus nos per plurimos
dies ita doluimus, ut lacrymis non temperare-
mus; nam his diebus, nec veſtis fuit ſuper
Altare S. Petri, nec aliquod ibi nocturnum,
aut diurnum officium celebratum eſt. Quin
etiam nunc minatur, ſe durius conſulturum,
niſi ejus nos libidini pareamus. Quare vos
hortamur, ut nobiſcum de tantis miſeriis do-
leatis, quas quia ſuſtinere non poſſumus, ter-
reſtri itinere interſepto, maritimum in Fran-*

A *ciam præparamus ad Reges orandos, ut Eccle-
ſiam S. Petri, & Urbem Ro. totius Mundi
Caput, & Dominam à tantis calamitatibus li-
berent. Quoniam autem pro comperto babe-
mus, nobis Urbe profectis eundem Lambertum
cum ſatellitibus ſuis iterum ad Urbem advola-
turum, anathema in eum, ceteroſque, qui ta-
le aliquid auſi fuerint, in Eccleſia S. Pauli
protulimus. Quod vos ſcire voluimus, ut ab
ejus auxilio caveretis, idemque Suffraganeis
veſtris ſignificaretis.* Inde ad Berengarium
Comitem eadem ſcripſit, rogans, ut Caro-
lomanum Regem his de rebus commonefa-
ceret, cujus juſſu hæc ſe facere Lambertus
aſſereret, & mox ad Ludovicum Balbum,
B Calvi Imperatoris filium, conquerens de
obitu patris ejus: *Nam ille*, inquit, *Roma-
nam Eccleſiam tueri ſemper ſtuduit, quæ nunc
rabie Lamberti, Vidonis Spoletani Ducis filii,
conflictatur, qui in contemptum regalis ſobolis
cum perfido Adelberto Marchione ad Imperii di-
gnitatem contendit, ac propterea Urbem diripuit,
atque homines S. Petri ſacramentum ſibi dice-
re coëgit, ac Tarentum miſit, qui Sarracenos
donis ſolicitarent, ut ſibi auxilio adeſſent, de-
nique omni perfidia uſus peſſimè ipſum Ponti-
ficem babuit. Quare rogo te, ut Patris exem-
plo Eccleſiæ defenſionem ſuſcipias; ego mariti-
mo itinere ad te contendam.* Ludovico autem
Ludovici Bajoariæ Regis filio ſignificavit,
C ſe mari in Franciam ad Synodum agendam
iturum, ut Eccleſiæ rationibus conſular:
Quæ perfidia, inquit, *Lamberti Vidonis Du-
cis, immo proditoris, filii conflictatur, qui
cupiditate Imperii accenſus ſimulata religione
Romam venit, ac poſtridie porta S. Petri oc-
cupata, Pontificem, & omnes alios miſerè
divexavit; atque hæc ſe facere juſſu Carolo-
mani Regis dixit; quare moneo te, ut Epi-
ſcopos Regni tui ad Concilium mittas.* (93)
Hoc modo Urbe egreſſus cum pretioſiſſimis
Sanctorum Corporum Reliquiis Genuam
pervênit, atque inde literas ad Caroloma-
num miſit, expoſtulans, quòd, cum ille
ſe Eccleſiæ Rom. tutelam ſuſcepturum eſſe
D ſupra omnes Reges, Auguſtoſque promiſe-
rit, tamen temporibus ejus ea labes contra-
cta ſit, quæ nullis Regibus contigiſſet; nam
ſe biennali paganorum perſecutione defeſſo
exortos eſſe Lambertum Comitem, & Adel-
bertum deſignatum Marchionem, qui hoſtili
manu Urbem per fraudem lacerarint, ſe,
quia terrâ iter interſeptum ſit, mari in
Franciam ad habendum Concilium conceſ-
ſurum; quare monere, ut eò ſuos mittat
Epiſcopos. Genua inde progreſſus in Pro-
vinciam in die Pentecoſtes acceſſit. Inde
Boſonis Provinciæ Regis auxilio Lugdunum
progreſſus ad Balbum nuncios de ſuo ad-
ventu Turonum præmiſit. Balbus, miſſis
E obviam Epiſcopis, Trecas ut adiret, roga-
vit. Eò verò profectus Pontifex conventum
Epiſcoporum Galliæ, qui officii cauſſa con-
vene-

(91) Ex Aimoini Continuatore, lib 5. cap. 36., hæc hauſit Sigonius. Balutius in Capitularibus Tom. II. pag. 271. hujus coronationis Acta recenſet.

(92) Iiſdem ferme verbis refert hæc Rubeus lib. 5. Hiſt. Ravennæ pag. 244. editionis Venetæ anni 1589. Annales Fuldenſes ad hunc annum narrant *Joannem* ipſum Summum Pontificem, in hac *Lamberti* & *Adalberti* direptione, ſub cuſtodia fuiſſe retentum. Petrus autem Bibliothecarius, in hiſt. Franc. abbreviata, menſem deſignat, quo in vincula conjectus eſt *Joannes*, nempe Januarium præſentis anni 878. Vide quæ de hoc acerbo tumultu idem Pontifex ſcribit Epiſt. 84. ad *Joannem* Archiep. Raven. Sigonius hæc addidit editioni Bononienſi, deletis omnibus, quæ in prima editione ad hunc annum legebantur.

(93) Has omnes Epiſtolas, quæ in aliis editionibus deſunt, Bononienſi inſeruit Sigonius. Earundem meminit Baronius ad hunc annum, & legi poſſunt in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

venerant, egit, atque ad eos de injuriis conjuratorum ſibi, atque Eccleſiæ illatis retulit, &, ut anathema à ſe in eos intentum confirmarent, poſtulavit. Anathema de ſcripto recitatum ubi Epiſcopi audiverunt, ſcripto ſe quoque confirmare velle dixerunt. Itaque poſtridie iterum convocati ita decreverunt: (94) *Beatiſſime Pater, Catholicæ, atque Apoſtolicæ Eccleſiæ Romanæ Summe Pontifex, Nos filii, famuli, ac diſcipuli tui Galliarum, ac Belgicarum Epiſcopi injuriis, quas vobis, & Sanctæ Matri noſtræ, atque omnium Eccleſiarum magiſtræ imprebi homines intulerunt, vehementer dolemus, & propterea ſententiam veſtram, quam privilegio Beati Petri, & Sedis Apoſtolicæ in eos, & ſocios eorum juxta ſacros Canones Spiritu Dei conditos, atque hominum reverentia conſecratos, & juxta prædeceſſorum veſtrorum decreta pronunciaſtis, verbo, & aſſenſu noſtro, atque auctoritate ſancti Spiritus approbamus, ideſt, quos communione privaſtis, pro privatis habemus, quos ab Eccleſia repuliſtis, repellimus, quos anathemate perculiſtis, perculſos eſſe judicamus, & quos rite ſatisfacientes in gratiam recceperitis, recipiemus*. In eodem etiam conventu Formoſus præſens omni Eccleſiaſtica dignitate nudatus, & laicam vitam poſthac traducere juſſus; idemque ſacramento adactus, ſe in poſterum neque Urbem, neque Epiſcopatum repetiturum; & quædam alia inſtituta ad rationes Eccleſiæ pertinentia ex veteribus Conciliis ſunt relata. Kalendis inde Septembris Balbus advênit, neque enim propter imbecillitatem valetudinis ante potuit. Colloquio conſtituto, Balbus duris ſe ipſius, atque Eccleſiæ, quæ commemorabat, temporibus affuturum oſtendit, ſi ille ſe Auguſtali corona, quam Patri ſuo tradiderat, exornaret. Cui cum ſe Pontifex grati-

ficaturum ſummo ſtudio reſpondiſſet, ipſum VII. Idus Septembris, maximo totius Galliæ concurſu, Imperatorem inunxit, ſolemni jurejurando adactum, ſe Eccleſiam, dum vixiſſet, ab hoſtium, & maximè infidelium impreſſionibus tutaturum; (95) atque his rebus actis, multis ultro citroque officiis præſtitis abierunt, Pontifex, eodem comitante Boſone, per ſaltus montis Ciniſii in Italiam, Balbus verò Compendium. Joannes, cum VIII. Kal. Decembris Taurinum veniſſet, Epiſcopis Lombardiæ, ut Papiam ad conventum prodirent, in ante diem IV. Nonas Decembris edixit; (96) quo habito Romam reverſus, inimicis Balbi auctoritate perterritis, cum Sarracenos, ſe abſente, Romana occupaſſe litora inveniſſet, nullâ interpoſitâ morâ, cum iis, quæ ad manum erant, amicorum copiis adverſus hoſtes contendit; atque eis pulſis Balbum in Italiam ad conficiendas eorum reliquias advocavit. Literæ ad Imperatorem, & Reginam ſcriptæ adhuc leguntur: *Romam reverſi omnia litora noſtra Fundis, & Tarracinæ teneri à Sarracenis invenimus. Quare non amplius quàm quinque dies, in Urbe morati, cum fidelibus noſtris exivimus, & naves eorum octodecim cepimus, & ſervos ſexcentos liberavimus; ideo veſtro ad nos adventu eſt opus, ut virtute veſtra præterita damna reſarciantur, & futura prohibeantur*. Balbus, cum Legatos miſiſſet ad patrueles ſuos Ludovicum, & Carolum Craſſum, de conciliandа, quæ Lotharingiæ diſtinebatur, diviſione concordia, reſponſo Compendii, quod optabat, accepto, uſque ad Heriſtallium venit. Inde Kalendis Novembribus conveniens cum Ludovico apud Marſuam (97) pacem cum eis ita firmavit: (98) *Sicut inter Patrem meum Carolum, & Patrem veſtrum Ludovicum Re-*

gnum

(94) Ex Aimoini Continuatore lib. 5. cap. 37. hæc refert Sigonius. Decretum tamen Epiſcoporum, quod hic Sigonius ſubjungit, diverſis verbis conceptum eſt in Aimoino. Fideliter illud referunt Annales Bertiniani, & Labbeus in Actis Concilii Tricaſſini, Tom. IX. Conciliorum col. 309., quos vide.

(95) Nonnulli ex recentioribus Sigonii ſententiam adoptavere, conſtanter aſſerentes, *Ludovicum Balbum* fuiſſe à *Joanne VIII.* verè in Imperatorem inunctum. Inter hos Burchardus Gottelſus Struvius in Hiſtoria Germaniæ, Diſſertatione nona, *Balbum* inter Imperatores enumerat, alios Scriptores id affirmantes, in Comment. recenſens. Malè tamen in quarta adnotatione ad § 12. Aimoini teſtimonium profert lib. 5. cap. 37; nihil enim tale Auctor iſte, ſeu potiùs ejuſdem Continuator, ſcripſit, enarrans tantummodo coronatum à *Joanne Ludovicum*. Nec quidquam Struvii opinioni ſuffragatur, quod in memorata quarta adnotatione ſubjungit, nempe ex *Joannis* Papæ coronatione, *concludendum, ipſum* (Ludovicum) *coronatum fuiſſe in Imperatorem, cum coronatio Gallica ab Hincmaro Remenſi fuerit facta*. Exemplum enim jam præceſſit in *Pipino* Rege, ejuſdem *Ludovici* Tritavo, qui, cùm unctus coronatuſque in Regem fuiſſet à *Bonifacio* Moguntino Archiepiſcopo, iterum à *Stephano III.* Summo Pontifice ſacram Unctionem, Regiamque Coronam accepit. Cæterùm communis Eruditorum opinio eſt in Regem Franciæ quidem, non in Imperatorem unctum à Pontifice fuiſſe *Ludovicum*. Hujus rei firmiſſimum teſtimonium ſunt Literæ ipſæ *Joannis* Papæ, ad eundem poſtmodum datæ, quæ nonniſi *Glorioſiſſimum Regem* illum appellant; quinimmo ipſemet *Ludovicus*, in Diplomate pro Eccleſia Niverneuſi expedito, tribus ſolummodo poſt hanc celebritatem elapſis diebus, *Regem ſe* miſeratione divina, non *Imperatorem* inſcribit, teſte P. Daniele in Hiſtoria Galliæ Tom. II. pag 152. Denique Pagius ad hunc annum, ſtrenuè propugnata hac ſententia, ſubdit: *Mitto alia argumenta, à viris doctis hanc in rem allata, quia ille vulgaris error ab omnibus nunc exploditur*. Vide Sirmondum in Adnotationibus ad Trecenſe Concilium.

(96) Hæc Bononienſi editioni Sigonius addidit. Conſtant verò ex Epiſtola 142. ejuſdem *Joannis VIII.* ad Epiſcopos Parmenſem, Placentinum, Regienſem, & Mutinenſem, apud Labbeum Tom. IX. Conciliorum, in qua hæc habet: *Quoniam octavo Kalendas Decembris Taurinum venimus, inde, Deo Duce, Papiam veniemus, & ibi Synodum pro ſtatu Dei Eccleſiarum celebrabimus. Quapropter mittimus, Apoſtolicaque auctoritate expreſſè jubemus, ut quarto Nonas Decembris ibi, omni occaſione remota, ad Synodum eſſe debeatis* &c. Hanc tamen Synodum, actam fuiſſe Papiæ, nuſquam legitur.

(97) Lege *Marſnam*, Palatium regium prope Moſæ Trajectum, nunc *Merſem*.

(98) Legitur hæc conventio in Capitularibus Regum Franc. Tom. II. col. 278.; Balutius eandem actam tradit, *in loco, qui dicitur Furonis, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXIX., Indictione XII., Kal. Novembris*. Indictio XII. Novembri menſe, annum 878. deſignat, cui illam affixit Sigonius; verùm cùm hæc conventio acta ſit in Galliis, ubi poſt mortem *Ludovici Pii* mos jam obtinuerat, ut Indictio cum annis Chriſti inchoaretur, quemadmodum variis *Caroli Calvi* Diplomatis probat Chiffletius in Hiſtoria Trenorcienſi, Pagio eidem ſubſcribente ad annum 877. num. 12., Sigonium potiùs, quàm Balutium erraſſe in deſignando illius

anno

gnum Lotharii diviſum fuit, volumus, ut ita ratum ſit. De Regno verò, quod Ludovicus Imperator in Italia habuit, quià nondum ejus aliqua diviſio inita eſt, quicunque modò illud tenet, ita teneat, donec convenientes ex communium amicorum conſilio, quod æquius, meliuſve viſum fuerit, ſtatuamus. Omnes autem ſciant, nos Regni Italiæ partem repetiſſe, & repetere, & repetituros eſſe. Dimiſſo conventu, Ludovicus in Germaniam ſe recepit. Romano Eccleſia Raven-
879 nas mandata. (99) Balbus Natalem Domini in Longlaro, Purificationem verò Pontigone peregit; unde Trecas, atque inde Compendium adiit. Ibi morbo ſæviente (nam veneno infectus dicebatur) per fidos homines Odonem Epiſcopum, & Albuinum Comitem coronam, enſem, & reliquum ornatum regium ad Ludovicum filium miſit, atque eum Regem conſecrari Franciæ juſſit, neque ita multo poſt, IV. Idus Aprilis, in Paraſceve mortem oppetiit. (100) Poſt multos procerum, varioſque tumultus Ludovicus, & Carolomanus, Balbi filii, Reges Franciæ ab Epiſcopis conſecrati ſunt. (1) Boſo autem, Hirmingarde inſtigante uxore, Burgundiam repente invaſit, ac ſe Regem ejus coronari, Regibus Ludovico, & Carolomano deſpectis, juſſit. (2) Eo anno Joannes Pontifex, conventu Romam indicto, cum alios Epiſcopos, tum in primis Anſpertum Mediolanenſem jampridem juſſa Pontificia detrectantem ad Kal. Junias evocavit: *Accede ad me*, inquit, *ut præſentibus Eccleſiæ malis remedium comparemus, &, quia Carolomanus corporis, ut audivimus, ægritudine oppreſſus regnum retinere non poteſt, de novo Rege ſufficiendo agamus; neque verò ullum poſthac ſine noſtro conſenſu Regem recipies, quia qui à vobis Rex eſt ordinandus, à nobis ad Imperium primum debet eſſe evectus*. Quin etiam ad Berengarium Comitem ſcripſit, ut paterno exemplo Eccleſiæ defenſionem ſuſciperet, & ad Carolomanum Regem, ſe ſumma illius videndi cupiditate flagrare, ut ejus ope decus Apoſtolicæ Sedis cuſtodiret; infinitas, quibus prematur, calamitates non poſſe enumerare, pro quibus levandis maritima, & terreſtria itinera ſuſcepiſſe; neque ullius hominis auxilium plus, quàm ipſius, expetiviſſe, verùm improborum hominum inſidiis id aſſequi non potuiſſe: orare, ut ad ſe defendendum maturet, aut utile conſilium afferat, pro quare legatos ad eum mittere, & cum iis Goſpertum Diaconum, ut eum Epiſcopum in Eccleſia Vercellenſi ſeditionem agitantem conſtituat. Confecto inde conventu, Anſperto Mediolanenſi denunciavit, ſe illum piorum communione privaſſe, quòd ad tres conventus accitus Trecenſem, Papienſem, & Romanum, venire abnuiſſet. Scripſit inde ad Landulfum Epiſcopum Capuanum deſignatum, gratum ſibi eſſe, quòd diſſidentium propinquorum ſuorum inſidias evitando ex Urbe Capua exiſſet, ibique antequam Eccleſiæ Capuanæ ſedem obtineret, cum vicinis Epiſcopis diſcordias ſedare inſiſteret; ſe ad Kal. Octobris Trajectum venturum, & cum Guaiferio Principe, quæ paci, tranquillitatique conducant, curaturum.
(3) Annus inde octigenteſimus octuageſi- 880
mus immatura Carolomani Regis Bavariæ, atque Italiæ, morte fuit nobilitatus. Is paralyſi oppreſſus VII. Nonas Aprilis (4) in Bavaria ad Odingas occubuit, vir religioſiſſimus, & literis eruditus, & laudis bellicæ haud expers, ut qui cum Ludovico patre, & ſine illo multis prœliis ſævientem Sclavorum ferociam compreſſiſſet. Audita morte ejus Ludovicus frater, Rex Lotharingiæ, ſubitò Ratiſponam accurrit, ac Regem ſe ſalutari Bajoariæ juſſit. Arnulfo Carolomani ex concubina filio Carantanum, (5) jampridem ei à patre deſtinatum, eſt datum.

CAROLUS CRASSUS REX & IMPERATOR.

CRaſſus autem Alemanniæ Rex majora animo agitans, egreſſus ex Alemannia vocatu Pontificio in Italiam advolavit. Quo facto benignè receptus ab Italicis, regni inſignia ab Anſperto Archiepiſcopo ſumpſit, (6) conventuque procerum de more ad-

vo-

anno crediderint; præcipuè cùm etiam Aimoini Continuator lib. 5. cap. 38. expreſsè adnotet annum 879., integra referens Regum Francorum pacta, in hoc Conventu ſtatuta.

(99) In aliis editionibus hoc loco legitur: *Lupo Eccleſia Aquilejenſis mandata*, idemque adnotatum reperitur ſub initium hujuſmet anni his verbis: *Eo anno Lupus Patriarcha Aquilejenſis eſt factus*. Sigonius in Bononienſi, *Lupi* memoriam utrobique abolevit. Sed an bene id peregerit, plurimùm vereor. Ughellus quidem Tomo V. Italiæ Sacræ, *Lupi* electionem in Aquilejenſem Patriarcham anno 855. figit; ſed Palladius, Auctor vetuſtior, probatæque diligentiæ, teſtatur, hoc verè anno 878. creatum fuiſſe *Lupum* Aquilejenſem Antiſtitem. Sigonius loco *Lupi* Aquilejenſis, *Romanum* Archiepiſcopum Ravennatem ſubſtituit. At etiam hujus Antiſtitis initium in Sede Ravennatis Eccleſiæ, ad annum ſequentem 879. differendum eſſe Ughellus in Epiſc. Ravennatibus tradit.

(100) Ex Aimoini Continuatore, qui lib. 5. cap. 39. hæc fuſiùs narrat, iſta decerpſit Sigonius.

(1) Hos tumultus, & coronationem Francorum Regum, accuratè deſcribunt Annales Bertiniani ad hunc annum, quorum verba in hiſtoriam ſuam tranſtulit Aimoini Continuator lib. 5. cap. 39.

(2) Acta Synodi Mantalenſis, celebratæ Idibus Octobris hujus anni, in qua *Boſoni* Regis nomen ab Arelatenſis Regni Epiſcopis, Proceribuſque delatum eſt, refert Sirmondus Tom. III. Concil. Galliæ pag. 496. Hinc autem clarè patet, *Boſonem* non antea fuiſſe inſtitutum Regem Provinciæ, ut Sigonius ad annum 877. tradidit. Nihil enim de hac re in præſenti Synodo memoratur.

(3) Etiam his *Joannis* Epiſtolis, Bononienſem editionem auxit Sigonius.

(4) Reginonem Auctorem habet in hac re deſcribenda Sigonius; ſed minimè animadvertit errorem Amanuenſium, qui in Chronico Reginonis hunc numerum vitiavere; nullus enim menſium *VII. Nonas* admittit. Fortaſſe Regino ſcripſit *VII. Kal. Aprilis*; menſe enim Martio obiiſſe *Carolomannum* Annaliſta Fuldenſis teſtatur, licèt non *VII.* ſed *XI. Kalendas Aprilis* mortuum affirmet, ut Pagius quoque ad hunc annum num. 3. adnotavit. Cl. tamen Echkart Tom. II. Rer. Franc. pag. 651. omnes errare cenſet ex Diplomate Arnulfi, qui Patrem ſuum, die *X. Calend. Octobris, vitam præſentem finiviſſe teſtatur*.

(5) Nunc *Karinthiem*.

(6) Scriptores fermè omnes hactenus cum Sigonio cenſuere, nonniſi mortuo *Carolomanno*, in Italiæ Regnum ſucceſſiſſe *Carolum Craſſum*. Id tamen falſum eſſe ex antiquis Annalibus

vocato regnum conſtituere inſtitit; mox autem, cum Romam ad coronam Imperii accipiendam ſpectaret, à Ludovico, & Carolomano, Franciæ Regibus, revocatus Italia ceſſit, atque eos bellum adverſus Boſonem in provincia gerentes, ac Viennam oppidum obſidentes adjuvit. Joannes autem Pontifex, qui illi in Italiam adventanti Ravennam uſque occurrerat, ſpe promiſſi auxilii deſtitutus Romam repetiit, atque inde ad eum ita ſcripſit: *ſe literis eum ad Urbem advocaſſe, ut Auguſtale diadema pro Eccleſiæ amplificatione acciperet, & relicta Eccleſia ſua inter inſidias Paganorum, & impiorum Chriſtianorum Ravennam uſque proceſſiſſe, cum ſperaret, ſe poſſe per eum Eccleſiam in ſtatum priſtinum reſtituere; qua opinione deceptum domum reverſum omnia lapſa in deterius reperiſſe, hoſtibus ob ſuperbiam in res S. Petri conatu acriore invectis; quare orare eum, ut Eccleſiam reſpiciat, & dum iter parat, homines ſtrenuos in ſui præſidium mittat, qua de re legatos ad eum deſtinaſſe*; ad quas literas cum ille reſcripſiſſet, ipſe IV. Kal. Novembris reſpondit: *ſe lectis ejus literis, vehementer de illius incolumitate lætatum, Deumque orare, ut omnia illi proſperè eveniant; ſe quoque, quanquam multis anguſtiis conflictatum, valere, ſed valiturum magis, cum eum ad ſe profectum conſpexerit; ſe à Sarracenis ita premi, ut nemo exire Urbe tutò poſſit; quare orare, ut ſublatis motibus omnibus ad ſe contendat, ne terra Sancti Petri peccato, & damno ſuo intereat*: ſcripſit etiam ad Epiſcopos Spoletani, & Camertis Ducatus, ut ad conventum VI. Idus Octobris celebrandum Romæ adeſſent. (7) His de rebus permotus Craſſus, ac ſimul Imperii Romani cupidine ardens, rebus Provinciæ compoſitis, in Italiam iterum ſe recepit. Quem ubi trajeciſſe Alpes Joannes audivit, obviam nepotem ſuum miſit, cum his literis: *Petimus, ut cum præſente nepote noſtro idoneum è latere veſtro nobis dirigatis legatum, qui ad juſtitiam, & ſalutem terræ S. Petri interim nobiſcum laboret, cui fidem in omni ſermone habebitis*. Inde Romam cum Valperto Patriarcha Aquilejenſi progreſſus, ſummo ſtudio à Pontifice, populoque Romano exceptus eſt, petenſque, ut ſibi inſignia Auguſtalia traderentur, cum ſe in auctoritate Pontificis futurum, Eccleſiamque defenſurum enixè promitteret, facile impetravit. Corona in
ipſis Chriſti Nataliciis exornatus ſolemne 881
Sacramentum ſuſcepit, (8) atque omnibus rebus, quæ cum Pontifice de Republica agen-

ac Documentis, manifeſtiſſimè conſtat. Siquidem vivo adhuc *Carolomanno* inſtitutus fuit Rex Italiæ *Carolus Craſſus*, anno ſuperiore 879. Baronius ad illum annum profert Literas *Joannis VIII.* Summi Pontificis, ad *Anſpertum* Mediolanenſem Archiepiſcopum datas, in quibus ait, *Carolomannum*, corporis incommoditate gravatum, Regnum retinere non poſſe, adeoque de novi Regis electione conſiderandum. Annales verò Bertiniani dilucidè referunt, eodem anno 879. *Carolum Craſſum* in Italiam profectum, Regnum obtinuiſſe, ibidemque moratum uſque ad Junium anni ſequentis 880., quo rediens à Langobardia in Gallias, condicto apud Villam Gandulfi Placito interfuit. Præclarè hoc idem comprobatur gemino Diplomate *Caroli Craſſi*, quæ recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambr num. 130. ac 131.; utrumque enim legitur: *Datum duodecimo Kal. Aprilis, anno Incarnationis Domini octingenteſimo octogeſimo, Indictione decima tertia, anno verò Regni Regis Karoli in Francia quarto, in Italia primo*. Jam ergo in Italia erat *Craſſus*, ſeque Regem inſcribebat, antequam *Carolomannus* obiret. Hoc enim Diploma datum eſt die 21. Martii; *Carolomannus* autem deceſſit die 22. ejuſdem menſis, ſeu etiam 22. Septembris, ut ſuperiùs adnotavi ex Eckharto. Miror autem, Puricellum id minimè animadvertiſſe, qui etiam ſeriùs mortuum Carolomannum, communi cum Sigonio errore, ſcribit, nempe *ſeptimo Nonas Aprilis*. Adde, in Epiſcopis Parmenſibus Tom. II. Italiæ Sacræ Ughelli pag. 147. & 148. legi duplex Diploma *Datum VI. Idus Januarii, anno Incarn. Domin. DCCCLXXX. Indict. XIII. anno verò Sereniſſimi Regis Karoli in Francia IV. in Italia I.* Hæc indubiè teſtantur, *Carolum Craſſum* in Italia regnaſſe multò ante obitum *Carolomanni*. Tempus, quo Regnum inchoavit, mihi eruere licuit ex ſupremis Tabulis *Anſperti* Archiepiſcopi Mediolanenſis, quas, ex Archivo Cœnobii S. Ambroſii Mediolani depromptas, accepi ab humaniſſimo & doctiſſimo Viro D. Laurentio de Georgiis, eidem Archivo Præfecto. Bis autem Teſtamentum condidit Præſul memoratus; ſemel ſub die decima Septembri, Indictione ingrediente decima tertia, ideſt anno 879. poſtmodum die XI. Novembris, eadem Indictione XIII. vigente, adeoque iptomet anno 879.; In primo verò enunciatur *Carolomannus*, Rex Italiæ, *anno ſecundo*; in poſtremo *Carolus Craſſus*, *anno primo*. Itaque inter Septembrem menſem, & Novembrem anni prædicti, *Carolus Craſſus* in Italiam advènit, ſeque Regem declaravit, antequam *Carolomannus* è vivis excederet. Id pergratum fore eruditis reor, cùm incœpti à *Carolo Craſſo* Italici Regni Epocha adhuc tenebris involvatur. Sed de hoc ſermo iterum redibit ad annum 887.

(7) Iter *Joannis VIII.* Ravennam, ut *Carolo Craſſo* occurreret, & epiſtolas inferiùs relatas, addidit Sigonius Bononienſi editioni. Non hoc tamen anno, ſed præterito 879., *Joannes* Pontifex Carolo occurrit in Urbe Ravennæ, ut ex ejuſdem epiſt. 216. conſtat. Sigonius, qui primum *Caroli* in Italiam iter ignoravit, res anno elapſo geſtas, in præſentem annum congeſſit.

(8) In ipſa Natalitia ſolemnitate Romæ inunctum fuiſſe, ac Imperii corona redimitum *Carolum Craſſum*, inter omnes convenire, Pagius ad hunc annum conſtanter affirmat. Controverſum eſt, quo anno id contigerit. Baronius validè propugnat, nonniſi expirante hoc anno, ſuſceptum à *Carolo* Imperium. Pagius verò, productis antiquis documentis & epiſtolis Joannis Summi Pontificis, ad annum ſuperiorem 880. id referendum contendit, aſſerens, non alia ratione à pluribus Annaliſtis ad hunc annum narrari Romanam *Craſſi* coronationem, niſi quòd à Natalitio die annum exordiantur. Neutrum tamen veritatem attigiſſe, Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 654., & 682. probat ex *Cadoldi* Monaci Augienſis conſtitutione, qui, cùm plura à *Carolo Craſſo* obtinuiſſet in ſui Cœnobii emolumentum, ac inſuper anno 887. promotus fuiſſet ad Eccleſiæ Novarienſis Epiſcopatum (ſub nomine *Candulfi* cum memorat Ughellus Tom. IV. Italiæ Sacræ), ut tam benigni Imperatoris memoria conſervaretur, unà cum reliquis Monachis decretum condidit, quo indicebantur ſacra & preces ab ipſis perſolvenda pro Caroli vita, ac etiam poſt illius obitum; inter cætera verò ſtatuit, ut *Fratres ſinguli pro Imperatore, XXX. pſalmos adimplere ſtudeant, & hæc Commemoratio fiat in die conſecrationis ejus, ideſt, Epiphaniarum die*. Legitur hoc *Cadoldi* Epiſcopi Novarienſis ſtatutum Tom. IV. Analect. Mabillonii pag. 340., & in ejuſdem Annal. Ord. S. Benedicti ad annum 888. Addit in hujus rei confirmationem Diploma ejuſdem Caroli Imperatoris, datum anno 885 Monaſterio Fuldenſi, cui res ſuas *in Villa Perbſtat* jacentes concedit, ea conditione, ut

agendæ erant, expeditis, Lombardiam repetiit. In itinere Ravennam cum acceſſiſſet, fœdus inter Venetos, atque Italicos ſibi ſubjectos in quinquennium renovavit; ſanxitque, ut Sclavi, qui mare aſſiduis latrociniis infeſtum habebant, communibus armis non ſolum arcerentur, ſed etiam peterentur; (9) inde IX. Kal. Junias Nonantulam venit, atque inde quoque diplomata dedit. Interim Ludovicus, Rex Franciæ, relicto ad Viennæ obſidionem Carolomano fratre, Nortmanis à Septentrione Franciam ineuntibus ſeſe obtulit. Eodem anno Joannes Particiacus, mortuo patre Urſo, Ducatum Venetiarum gerens Badoarium fratrem Romam miſit, ut Comitatum Comaclenſem à Joanne Pontifice poſtularet. Qua re præcepta Marinus Comes conſilio cum Judicibus habito, cum armato militum globo egreſſus Baduarium in itinere adortus commiſſa pugna vulneratum comprehendit, & ſacramento obſtrictum, ſe illam injuriam neque armis, neque jure perſequuturum, dimiſit. Baduarius Venetias reverſus haud ita multò poſt ex vulnere eſt mortuus. Ea de re Joannes Dux exercitu Comaclum adducto oppidum expugnavit, atque eis, qui fraternæ conſcii injuriæ fuerant, vindicatis, domum repetiit. (10) Eo anno Joannes Pontifex IV. Kal. Aprilis ad Craſſum Imperatorem ſcripſit, ſe eis malis à Sarracenis affici, ut ſuſtinere non poſſit. Quamobrem *ſuccurre*, inquit, *& exercitum, quem promiſiſti, quamprimum ſubmitte, duce ſtrenuo, atque acri adjecto, qui cum poteſtate his mederi incommodis poſſit; ne inimici dicant, Ubi eſt Imperator eorum? Palmam tibi in ſignum victoriæ cum benedictione mitto. Deumque oro, ut eam te in die tantæ ſolemnitatis geſtare permittat.* Inde Neapolim proficiſcens, Romanum, Antiſtitem Ravennatem, increpuit, quòd Albericum Comitem ex parte Imperiali Ravennam acciviſſet, & nobiles Ravennates propterea divexaſſet, contra jusjurandum, quo ſe ſibi obligaviſſet; ſe ubi Neapoli, quo tum tendat, reverterit, ei cognitioni operam navaturum; mandare, ut Dominicum Archidiaconum in Epiſcopum Faventiæ conſecret, ſin minus, ſe, ubi redierit, conſecraturum; reprehendit etiam, quòd matrimonium quoddam injuſtè diremiſſet, & propterea, ne quam ordinationem obiret, inhibuit, donec VIII. Kal. Octobris ad conventum Romam veniret, & delicta ſua purgaret; quem, niſi paruiſſet, ſe communione eſſe pulſurum. (11) Quod & poſtea factum eſt. Sequenti anno, 882 cum res Eccleſiæ poſtularent, ut novo Pontificis, Imperatoriſque colloquio opus eſſet, Craſſus Pontificem Ravennam ad conſilia communicanda vocavit; cui Joannes reſpondit, *ſe lectis ejus literis, & voluntate perſpecta, quia intellexit, nihil ei eſſe antiquius, quam honorem S. R. Eccleſiæ omnibus viribus conſervare, & ſalutem terræ ejus afferre, magnam ex ea re voluptatem hauſiſſe. Quod autem rogaretur, ut in die Purificationis Ravennam ad colloquium conveniret, ad ea conſultanda, quæ ad ſtatum, & incrementum Eccleſiæ, & Imperii pertinerent, hoc ſe libenter recipere; petere autem, ut ante quartum diem ibi adeſſet; nam ſe miro ejus viſendi deſiderio affici, & poſtulata implendi, ſi valetudo ſuppeditaſſet.* Conventus inde ex dignitate, & ſententia utriuſque Februario menſe eſt habitus. (12) Hincmaro Rhemenſi Archiepiſcopo Fulco ſucceſſit. (13) Interim Nortmani in die Epiphaniæ monaſterium Prumienſe ingreſſi, poſtquam opes inde omnes avexerunt, ſubjecto incendio combuſſerunt; &, cum Ludovicum, Lotharingiæ Regem, fato conceſſiſſe audiſſent, animo incitati Nonis Aprilis Treviros urbem nobiliſſimam in Cœna Domini occuparunt, eaque ſuccenſa infeſta ſigna Metas converterunt. Craſſus Bajoariæ Regno inito ad accipiendum item Lotharingiæ Regnum, & opem Provinciæ ferendam accitus, ex Italia movit, atque innumerabili Italicorum, Bajoariorum, Francorumque contracta manu in Franciam tranſiit; regnoque altero inito Nortmanos, ſed inani incœpto, Metis obſedit. Gotfrido Regi Nortmanorum Chriſtiano facto Friſia data, ac Lotharii filia Giſla in matrimonium collocata; reliqui Nortmani ingenti pondere auri accepto, finibus exceſſerunt. (14) Quo facto, Craſſus formandi Regni cauſſa Kal. Novembris con-

ut per ſingulos annos, *in annuali ſuæ conſecrationis die, hoc eſt, Epiphania Domini, & poſtea in annuali ſui tranſitus die, memoriale ſuum ſacris orationibus recitent.* Itaque, non in Natalitia ſolemnitate, ſed in Epiphania anni 881. conſecratum Imperatorem *Carolum Craſſum*, contra Scriptorum torrentem, Eckhartus affirmat. Verùm, an ita facilè eidem adhærendum ſit, plurimùm hæreo. Primò enim ex multis *Craſſi* Diplomatis, quæ profert Cl. D. Jo. Andræas Aſtezatus in ſua Diſſertatione, *de Anno Coronationis Caroli Craſſi Imperatoris*, adjecta ad calcem Hiſtoriæ Evangeliſtæ Manelmi, contrarium evincitur. Secundò, cùm poſt acceptam Romæ Imperatoriam dignitatem creatus fuerit anno 882. Rex Germaniæ, ac poſtmodum anno 885. Rex Galliæ, incertum ſit, de qua conſecratione in relatis ab Eckharto documentis memoria inſtituatur; neque enim in ipſis *Imperatoria* exprimitur. Demum notum eſt ex Iſidoro, Ducangio, Voſſio, aliiſque Scriptoribus Eccleſiaſticis, antiquitus *Natale* Dominicum, *Epiphania* nomine fuiſſe appellatum. Hæc innuere placuit, ne Hiſtoricos omnes hac in re erraſſe cœcis oculis aſſeramus. Quo anno verè contigerit *Craſſi*, in Imperatorem coronati celebritas, Aſtezatum ſuperiùs indicatum conſule; neque enim hiſce pro merito diſcutiendis locus hic ſuppetit.

(9) Hæc Dandulus in Chronico col. 187 enarrat.

(10) Ex eodem Dandulo col. 188. hæc refert Sigonius.

(11) Omnes hæ Literæ *Joannis*, quibus Sigonius Bononienſem editionem ditavit, leguntur in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

(12) Adjunxit iſta Sigonius Bononienſi editioni, deſcripta è Rubei hiſtoria ad hunc annum.

(13) Hoc quoque in Bononienſem editionem de novo intulit Sigonius, ex Flodoardi hiſtoria lib. 3. cap. 30., ubi & Hincmari mortem, & Fulconis electionem ad hunc annum deſcribit.

(14) Ex Reginone hæc deſumpſit Sigonius. *Giſla* tamen, non hoc anno, ſed altero, in matrimonium locata eſt *Gotfrido*, ſeu *Godefrido*, è ſacro fonte à *Carolo* Imperatore levato, ut Continuator Annalium Fuldenſium apud Lambecium teſtatur. Id animadvertit Baronius, qui res à Reginone narratas hoc anno, cœptas quidem ait, ſed nonniſi anno ſequenti 883. conſummatas. Pacem cum Normannis ſancitam à *Carolo*, probroſam fuiſſe ejuſdem nomini, aſſerit memoratus Annalium Fuldenſium Continuator, qui hoc tempore vivens, Acta omnia tum Normannorum, tum *Caroli Craſſi* accuratè recenſet. Vide eundem Tom. II. parte II. Rer. *Ital.* col. 92.

conventum Vormaciæ habuit. Menſe Au-
guſto inter cetera detrimenta homo quidam
Vidonis Marchionis octingentos tres homi-
nes (15) è ditione Pontificia cepit, ac ma-
nus eis apud Narniam amputavit; quorum
plerique interierunt. Cujus rei dolore ar-
dens Pontifex rem ad Mediolanenſem Anti-
ſtitem detulit, atque tranſacto miſerè Sa-
cerdotio poſt XVIII. Kal. Januarias vita
ceſſit. Tum verò Tuſculanorum Comitum
factio ad novum Pontificem pro arbitrio
ſuo creandum omni ope incubuit, ac Ma-
rinum Galleſianum, Martinum II. vulgò
nominant, ex Cardinali Diacono ſubroga-
883 vit. (16) Is in ipſo Nataliciorum die con-
ſecratus Albertum, & ceteros à Joanne
damnatos reſtituit, & præcipuè Formo-
ſum in gratiam Eccleſiæ recepit, ac re-
ligione ſolutum, Epiſcopatum, urbemque
repetere juſſit. Ceterùm ab hoc tem-
pore Romana Eccleſia graviſſimè labo-
ravit, diſtracta in duas factiones Civitate,
quarum alterius principes Comites Tuſcu-
lani fuere; qui Urbanam potentiam affe-
ctantes, Pontifices, quos cupiditatibus ſuis
adverſarios nacti ſunt, conjurationibus ini-
tis fatigarunt, atque eis pulſis aut pecunia,
aut vi vel propinquos, vel amicos ſuos cu-
piditatibus ſuis opportunos intrudere inſti-
tuerunt. (17) Itaque Regibus, & Pontifi-
cibus aſſiduis certaminibus occupatis pau-
latim vetus Eccleſiæ diſciplina eſt lapſa;
ſiquidem præter cetera turpi Simoniaco-
rum, & Nicolaitarum hæreſi polluta, ac
corrupta ſunt omnia; quorum illi interdicta
ſacrorum commercia, hi prohibita Clerico-
rum connubia defendebant. Interim Craſſus
Regno Franciæ conſtituto, Italiam reviſit.
Nonis enim Maji Veronæ, III. Idus Mantuæ
fuit; (18) unde Venetis privilegium tale in-
dulſit, ut Andreas Dandulus Dux Venetiarum
memoriæ prodidit: (19) *Joannes Dux Veneti-
arum per Legatos ſuos Laurentium Epiſcopum,
Vigilium, ac Leonem noſtram precatus eſt cle-
mentiam, ut rerum ſui ducatus, quæ intra
ditionem noſtri Imperii eſſe conſtaret, confir-
mationis noſtræ præceptum ſibi fieri juberemus,
quas ipſe, & ſui heredes, Epiſcopi, Abbates,*
A *& populi ſibi ſubjecti tenerent, quemadmodum
temporibus proavi noſtri Caroli decreto cum
Græcis ſancitum poſſiderent. Petiit etiam, ut
in quibuſcunque locis Regni noſtri Venetus ali-
quis eſſet, ſuæ poteſtati ſubjectus maneret.
Cujus nos petitionibus annuentes has literas
ſcripſimus, decernentes, ut nemo de Regno no-
ſtro, vel in finibus Civitatis novæ, vel ejus,
quæ dicitur Caput Aggeris, in poſſeſſionibus,
vineis, agris, pratis, paſcuis, ſylvis, & cun-
ctis locis, de quibus in pacto eorum legitur,
vel ubi in ditione noſtra ipſi proprietates habe-
re noſcuntur, aliquam pabulationem, aut ve-
nationem exerceat, unde homines ejus aliquam
vexationem accipiant, ſed ſecurè per loca, &*
B *flumina, quæ in noſtro Regno ſunt, negocia
ſua peragant, ac populus ejus tantum telona-
ria, & ripatica ſolvat. Statuimus etiam ut
nemo locis, Eccleſiis, domibus, & poſſeſſionibus
ejus negocium faceſſere audeat, ſed ei, atque
heredibus ejus, Patriarchæ, Epiſcopis, Abba-
tibus liceat quiete poſſidere. Concedimus quoque
Metropolitano ejus Eccleſiæ, & Epiſcopatibus
ei ſubjectis, & Monaſteriis juſtitiam requiren-
dam de ſuis rebus, prout Ravennas habet Ec-
cleſia, confirmantes, ut in quacunque patria
Regni noſtri quilibet Venetorum fuerit, ejus
ſit poteſtate diſtringendus, ejuſque per omnia
debeat obedire præceptis, adeo ut nemo cujuſli-
bet conditionis contra eum quempiam Venetum*
C *defendere audeat. Datum III. Idus Maji, Anno
Incarnationis Domini DCCCLXXXIII. Indi-
ctione prima, Anno Imperii Caroli in Italia
tertio, in Francia ſecundo. Actum Mantuæ.*
Victor Patriarcha Gradenſis factus, licèt in-
vitus, Joanni Duci morem gerens Domini-
cum Torcellanum Epiſcopum conſecravit,
diligenter tamen increpitum, quòd repu-
gnantibus legibus, dignitatem Epiſcopalem
accipiebat. (20) Craſſus gravi languore op-
preſſus, cum propicio S. Alexandri numine
ſe levatum exiſtimaret, Bergomum ad invi-
ſendam martyris illius in ea Urbe Baſilicam
voti cauſſa contendit, ac III. Kal. Auguſti
omnia à Regibus Longobardis, & Francis
D ei Eccleſiæ conceſſa privilegia renovavit;
& Papiam regreſſus per Octobrem menſem
juri dicundo vacavit. Eodem anno Ludovi-
cus

(15) Irrepſit error in hunc numerum, Amanuen-
ſium fortaſſe oſcitantiâ; neque enim *octin-
gentos tres*, ſed *octoginta tres* ſcripſit *Joannes*
Pontifex in Epiſtola, ad *Anſelmum* Mediola-
nenſem Archiepiſcopum data, quæ legitur
Tomo IX. Conciliorum Labbei ſub numero
299. Addita ſunt hæc à Sigonio Bononienſi
editioni.

(16) Non à Factione Comitum Tuſculanorum,
ſed à Clero Romano delectum, laudatiſſi-
mum virum *Marinum II.*, referunt Baro-
nius, & Pagius, apud quos eximiæ hujus
Pontificis virtutes, ac laudes leguntur. Au-
ctorem in hac re narranda Sigonius habuit
Platinam, qui, non ſecus ac Genebrardus,
malis artibus adeptum ſummi Pontificatus
dignitatem Marinum dixit; ſed eos refellit
Victorellus apud Oldoinum Tom. I. pag.
667.

(17) Errat Sigonius, cùm hoc tempore nondum
auctoritas *Tuſculanorum Comitum* Romæ in-
valuiſſet. Siquidem Tuſciæ Marchiones,
poſt aliquot ſolummodo ab hoc tempore
annos, cœpere Romanam Eccleſiam ferali
præpotentia vexare; inde verò *Comites Tu-
ſculani*, noxiæ hujus radicis peſſimi veluti
ſurculi excrevere, qui omnia ſuſdeque mi-
ſcentes, Eccleſiæ pacem domeſticis diſſidiis
miſerè lacerarunt. Exordia harum cala-
miratum, ad annum 897. refert Baronius
his verbis: *En illa infeliciſſima Eccleſiæ Ro-
manæ tempora, atque omnium luculentiſſima,
quibus ipſam contigit domeſtico bello exagitari,
atque perſecutione vexari; quæ nunc cœpta,
multo tempore, maximo damno eandem Eccle-
ſiam affecerunt. Illata ipſa per Adalbertos Mar-
chiones potentiſſimos Tuſciæ (ita nominat eos
Liutprandus) non autem Comites, ut alii, Tuſ-
culanos; illi enim poſtea, licet ex eadem radi-
ce provenerint, Principes audaciſſimos &c.*

E (18) Ignoravit Sigonius celebre colloquium,
quod Carolus Craſſus habuit *Nonantulæ* cum
Marino Summo Pontifice, quem ibidem
honorificè ſuſcepit, ut Annaliſta Freherianus
teſtatur, ſubjungens, *Vuidonem* Thuſciæ Co-
mitem Majeſtatis reum ibi fuiſſe accuſa-
tum, ſed fuga elapſum ad Saracenos con-
volaſſe, pactoque cum ipſis fœdere, in
ſummum timorem Italiam adduxiſſe.

(19) De hoc Privilegio Venetis dato nihil in aliis
editionibus memoratur. Integrum recitat
Dandulus col. 189. In Codice verò Ambro-
ſiano dicitur datum *VI. Idus Maji*.

(20) Dandulus, qui hæc narrat col. 187. multò
ante inſtitutum Patriarcham Eccleſiæ Gra-
denſis, *Victorem* enarrat. In emendationibus
Italiæ Sacræ Ughelli Tom. V. ejuſdem ele-
ctio peracta dicitur, circa annum 878.

cus Balbi filius, Rex Franciæ, obiit; (21)
Regnum ejus Carolomanus frater obtinuit;
quem Fulco Rhemenſis Antiſtes Marino Pon-
tifici per literas commendavit. Is Vienna
demum capta, Hirmengardem, Boſonis
uxorem, adduxit in poteſtatem. (22) Pro-
884 ximo anno XV. Kal. Februarias Marinus
Pontifex moritur; poſt triduum Agapetus
eadem Romanorum Principum ſuffragante
factione ſublegitur, atque Hadrianus Ter-
tius appellatur; (23) qui Victori Patriarchæ
Gradenſi pallium dedit. Et huic quoque à
Fulcone Carolomanus eſt commendatus.
Friderico poſt Lupum Eccleſia Aquilejenſis
commiſſa. (24) In Francia Nortmani Se-
quanam amnem invecti Franciæ Regnum
aſſiduis incurſionibus laniarunt; quas cum
ſuſtinere Carolomanus non poſſet, XII.
millibus pondo argenti puri datis, atque
induciis in XII. annos acceptis, pacatos è
Regno dimittit; neque ita multò poſt ab
apro inter venandum ſauciatus vitam, Re-
gnumque relinquit. Ad hujus mortis nun-
cium excitati Nortmani in Regnum ſe ite-
rum intulerunt, inducias ſe cum Carolo-
mano pepigiſſe, non cum alio, aſſerentes;
quicunque Carolomano ſucceſſiſſet, eum pa-
cem, atque amicitiam ſuam eadem ſumma
pecuniæ redempturum. Quibus vocibus
Franciæ primores exanimati Craſſum Impe-
ratorem ad Regnum accipiendum invitant,
& venienti ad Gundulfi villam occurrunt;
ac ſe illius poteſtati ſolemnibus ſacramentis
obſtringunt. Nortmani inde è Sequana
egreſſi Lotharingiam inierunt, & caſtris ad
Lovanium poſitis, utranque incurſare pro-
vinciam inſtiterunt. (25) Ea re Craſſus in
Lotharingiam reverſus, quanta maxima ad-
hiberi celeritas potuit, adverſus eos conten-
dit; atque ad Moſam amnem adeptus, poſt
quindecim dierum obſidionem ad deditio-
nem adduxit. Verum ut illud fortiter ge-
ſtum, ſi hoc imprudenter; quippe duces eo-
rum captos non ea, qua oportuit, ſeverita
te multavit, ſed accepto jurejurando, &
fœdere icto munificè, liberaliterque donatos
dimiſit. Profecto Italia Craſſo, Sarraceni,
qui Garilianum tenebant, celebri opulentia
Monaſterii Caſſinatis allecti eò ex improvi-
ſo ſe intulerunt, ac pridie Nonas Septem-
A bris ſuperiore Monaſterio inflammato XI.
Kal. Novembris fœdum in inferioris quoque
tecta incendium injecerunt, & Bertharium
Abbatem ad aram Beati Martini crudeliſſi-
mè obtruncarunt. Monachorum, qui ad
tantum terrorem trepida ſe inde fuga pro-
ripuerunt, opportunum Teanum receptacu-
lum fuit. Ii, ſublatis, quas quiſque potuit,
de ſacra ſuppellectile rebus, Angelario Mo-
naſterii Præpoſito ſibi Abbate delecto in
cella S. Benedicti ſedes poſuerunt. Sarra-
ceni præda onuſti Garilianum alacres redie-
runt. (26) Jampridem Italici, Romanique
veteres ſpiritus recipere cœperant, ac Fran-
cis Imperatoribus, Regibuſque contemni poſt
B imminutas opes, & exorta inter eos certa-
mina cœptis, externum jugum à cervicibus
dejicere cupiebant. Itaque Sarracenos im-
pune Italiam, Eccleſiamque populantes ipſo-
rum Regum incuria indignati ipſi res ali-
quando reſpicere ſuas, vireſque florentis
demum perpendere Italiæ inſtituerunt. Om-
nium una vox erat, quando Craſſus virili
ſtirpe careret, qui unus antiqua virtutis in-
dole præditus ex Caroli Magni legitima
progenie ſupereſſet, cui propter egregia
erga Italiam, atque Eccleſiam merita Impe-
rii titulus commiſſus fuiſſet, tempus voce
prope miſſa monere, ut aliquando tandem
ſibi ipſis conſulerent, neque id decus cum
C alia gente communicari, vulgarive permit-
terent; non adeo veterem indolem Italicæ
virtutis exoleviſſe, quin unus ex multis re-
periri in ea poſſit, qui avitam repræſentare
conſilio, atque officio imperandi gloriam
queat; haud dubie, ſi Rex præſens Italiam
gubernaret, maturius eum omnibus hoſtium
irruptionibus occurſurum, & ſalutem, di-
gnitatemque Eccleſiæ tutaturum. Suffraga-
batur huic ſententiæ aliena Reip. ipſius quo-
que Craſſi Imperatoris abſentia, qui duriſ-
ſimo, & remotiſſimo bello implicitus ratio-
nibus Eccleſiæ, atque Italiæ præſens ſervi-
re non poterat. His rebus inſtincti Hadria-
num Pontificem adeunt, eumque, ut ſalu-
D tari decreto in poſterum Reip. caveat,
orant. Hadrianus, ſive proximo Joannis,
ſi negaret, exemplo deterritus, ſive Romæ,
atque Italiæ laude, ſaluteque permotus, fa-
cile petentium in poteſtate fuit; ac ſtatim
in-

(21) *Menſe Auguſto*, non hujus anni, ſed ſuperio-
ris 882., ut Annales Bertiniani teſtantur
ad illum annum. Sigonium decepit Regi-
no, quem ipſe Auctorem habet, ſed malè
adnotatum ab hoc Scriptore annum obitus
Ludovici Regis, Pagius quoque teſtatur.

(22) Etiam hæc ad annum ſuperiorem 882. per-
tinent, ut conſtat ex Annalibus Bertinia-
nis.

(23) Mortuum *Marinum* menſe Majo, licèt incer-
to die, Pagius num. 1. contra Baronium,
ac Papebrochium tuetur. Nihil autem de
Tuſculanorum Comitum factione comme-
morat in *Hadriani* electione Baronius, qui
eum inhæſiſſe Sancti Prædeceſſoris veſtigiis
narrat.

(24) In prima editione hæc tantùm leguntur:
Friderico Eccleſia Aquilejenſis commiſſa. Sigo-
nius in Bononienſi addidit *poſt Lupum*, ſed
prorſus contra hiſtoricam veritatem. Si-
quidem *Fridericus*, non *Lupo*, ſed *Valperto*
ſucceſſit, qui delectus in Aquilejenſem Pa-
triarcham anno 879, uſque ad præſentem
annum Eccleſiam illam adminiſtravit, ut
refert Palladius Agnovit hunc *Valpertum*
Sigonius, qui ad annum 880. narrat, eun-
dem comitem itineris fuiſſe *Carolo Craſſo*,
cùm Romam profectus eſt, Imperii coro-
E nam recepturus. Quomodo ergo ejuſdem
Valperti hic obiitus, *Lupum* Friderici ante-
ceſſorem faciat, ignoro. In vitis Patriar-
charum Aquilejenſium, editis Tomo XVI.
Rer. Italic. *Valpertus Lupo* ſubſtituitur. Ejuſ-
dem meminit etiam Dandulus col. 188., re-
ferens concordiam initam inter *Valpertum*
Patriarcham, & Urſum Ducem Venetia-
rum, quam anno 880. pactam aſſerit Au-
ctor adnotationum ad Ughellum editionis
Venetæ, chartam hujus fœderis proferens
ex Codice Manuſcripto Treviſianeo Tom.
V. col. 41.

(25) Ex Reginone ad hunc annum hæc refert Si-
gonius. Sed non omnia hic narrata ad præ-
ſentem annum pertinent. *Carolomannus* Rex
Galliæ, Decembri menſe, obiit, ut con-
ſtat ex Necrologiis à Mabillonio relatis.
Carolus verò Imperator Papiæ Natalem Do-
mini celebravit, teſte Annaliſta Freheria-
no, nec iter in Galliam ſuſcepit, niſi Vere
ineunte anni 885., quo, Galliæ Optimatibus
ſeſe illius ditioni ſubdentibus, ut inquit
Regino, Italiæ ac Germaniæ Regno ter-
tium adjunxit. Certè in Diplomatis *Caroli
Craſſi* tertia Epocha, quæ Franciæ Regnum
adnotat, ab anno 885. inchoatur.

(26) Hæc Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 44. refert.

inſignia duo decreta fecit : (27) unum pro Romanorum libertate: *Ut Pontifex deſignatus conſecrari ſine præſentia Regis, aut Legatorum ejus poſſit*; alterum pro dignitate Italiæ: *Ut moriente Rege Craſſo ſine filiis Regnum Italicis principibus unà cum titulo Imperii traderetur*. Quibus rebus auditis, Craſſus in
885 Italiam ſe recepit ; ac ſequenti anno per Aprilem menſem Papiæ jus dixit. Eo anno VII. Idus Maji Hadrianus deceſſit è vita; in ejus locum Stephanus V. poſt triduum eſt ſubſtitutus . (28) Hic eſt , qui Uberto Epiſcopo Moguntino reſpondens purgationem ex parte ſuſtulit , quæ candenti ferro, & ferventi aqua fiebat. *Conſuluiſti*, inquit, *de infantibus, qui in uno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candenti, & aqua fervente, an alio quolibet examine parentes ſe purgare debeant, eos non oppreſſiſſe. Monendi ſunt parentes, ne tam tenellos ſecum in uno lecto collocent. Nam ferri candentis, aut aquæ ferventis examinatione confeſſionem extorqueri à quolibet, ſacri non cenſent canones*. Idem etiam cum accepiſſet, populum Imolenſem in eligendo Epiſcopo ſeditionem excitaſſe , Romanum Archiepiſcopum Ravennatem admonuit, ut videret, ne electio contra canones fieret. In Venetia tanta aquarum inundatio fuit , ut in prodigium verterit . Craſſus VIII. Kalendas Septembris Vibelingæ fuit , atque inde diplomata dedit, anno Imperii in Italia quinto, in Francia quarto, in Gallia primo. Godefridus Rex Normmanorum ab Hugone, uxoris ſuæ fratre quondam ex Valdrada , & Lothario nato ſolicitatus, Urbes aliquot à Craſſo Imperatore in Germaniam reverſo ex Regno Lotharingiæ poſcit; ni faciat, arma ſe pro eis occupandis capturum oſtendit ; atque inſidiis Craſſi exceptus ipſe vita, Hugo
886 luminibus , ſpoliatur . (29) Sequens annus inſignis Ungarorum ex Scythia in Pannoniam adventu fuit . (30) Hi populi , qui, qualeſque fuerint, poſt ſuo loco aperietur . Nortmani item Sequana rurſus egreſſi Lovanium invaſerunt duorum Regnorum in finibus ſitum , atque inde crebris excurſionibus utrumque acriter fatigarunt . Contra quos Craſſus cum ſemel , atque iterum paratos exercitus immiſiſſet, nihil tamen ope-

A ræ pretii fecit . (31) Eodem anno Baſilius Imperator eſt mortuus . In ejus locum Leo filiorum maximus eſt ſuffectus. Poſtero, in 887
Ducatu Beneventano Ajo Princeps , audita Baſilii morte , ſeſe ab amicitia Græcorum avertit , ac ſibi totam provinciam vindicavit, & Conſtantini exercitum , quem Leo adverſus ſe miſerat, in fugam compulit. In Francia Nortmani motis Lovanio caſtris Sequanam intrant , ac Pariſios obſident . (32) Cum Henricus Dux à Craſſo adverſus eos miſſus in inſidias eorum præcipitaſſet , ipſe ad ſolvendam obſidionem occurrens, ne ita quidem quidquam momenti attulit . Nortmani, Franciæ finibus peragratis, Ur-
B bes cum templis incenderunt , Epiſcopos cum Clericis trucidarunt , & paſſim omnis ætatis, ſexuſque homines barbara crudelitate necarunt . Itaque Craſſus Neuſtriam, quæ ultra Sequanam ſuum imperium detrectabat, pacis habendæ cauſſa eis conceſſit , atque in Alemaniam ſe recepit . Ibi Richardim (33) conjugem adulterii poſtulavit , atque in concione , ſe nunquam cum ea concubuiſſe, juravit. Quod crimen illa ita repulit, ut ſe virginem eſſe , idque ſe Dei judicio aut ſingulari certamine , aut candentis ferri tractatione confirmaturam eſſe, reſponderit ; nec multò poſt, conſtructo ſibi Monaſterio , velum ſumpſit . Exinde Craſſus
C corpore, atque animo languidiore eſſe inſtituit . Itaque Novembri menſe Triburias in feſtum diem S. Martini conventum Tranſalpinis proceribus habuit , atque ad eos de Rep. retulit. Ea occaſione oblata Germani Italicorum exemplo adducti eum accuſarunt, quod ſive ætatis, erat enim adoleſcens, ſive naturæ vitio tantis tractandis rebus parum conſilii, ac nervorum haberet; & communi conſenſu Regnum ei abrogarunt, & Arnulſum Carolomani filium ſuffecerunt , qui extemplo Regnum occepit. Qua ex re Craſſus tantum animo mœrorem contraxit , ut mox pridie Idus Januarii migrarit è vita. Æquavit Craſſus ſuperiorum Regum om-
D nium opes, tribus Regnis Germaniæ , Italiæ, Franciæque in unum collatis, tituloque inſuper Imperii magnificentiſſimo aſcito . Quæ omnia ſoli Carolus Magnus, & Ludovicus Pius ante ſe obtinuerant . Atque hic qui-

(27) Ex hiſce decretis, Pagius ad hunc annum cenſuit, primum verè editum ab *Hadriano*. Eckhartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 683. utrumque commenticium credit. Certè nullus veterum eadem memoravit , & Baronius ipſe prorſus de illis ſilet.

(28) Longiùs vitam produxit *Hadrianus*. Siquidem, cùm Majo menſe anni ſuperioris creatus Pontifex fuerit, ſederitque anno uno, ac menſibus quatuor, ut antiqui Scriptores , ac Catalogi docent, illius obitus incidit in menſem Septembrem , quo in finem vergente electus eſt *Stephanus V*. Præterea , cùm *Carolus Craſſus* Francofurti Comitia celebraret menſe Septembri hujus anni , *miſſis Romam Nunciis, Hadrianum in Franciam invitavit* , ut referunt Annales Lambeciani. Ipſe verò iter aggreſſus eſt, atque in itinere defunctus , Nonantulæ ſepultus fuit. Non ergo ante Septembrem vitâ exceſſit.

(29) Decerpta hæc ſunt à Reginone , fusè iſta ad hunc annum narrante.

(30) Annaliſta Metenſis Hungarorum adventum in Pannoniam ad annum 889. refert, eos gentem ferociſſimam, omni bellua crudeliorem , retro ante ſeculis inauditam appellans.

(31) Hoc anno in Italiam deſcendit *Carolus Craſſus*, invitatus à *Stephano* Summo Pontifice , atque *Olonnam* Palatium Regium adiit, ibique Paſcha celebravit. Inde Papiam progreſſus, Conventum generalem habuit, in quo decreta eſt expeditio contra Normannos. Menſe autem Majo in Lotharingiam per Burgundiam ſe contulit. Hæc ad illuſtrandam Sigonii hiſtoriam, ex Annaliſta Fuldenſi Freheri, addere opportunum exiſtimavi.

E (32) Pariſienſis obſidio , à Normannis peracta , cœpit anno 886. Extant de illa duo libri Abbonis Monachi SanGermanenſis , qui præſens erat funeſto huic ſpectaculo, illudque minutim deſcribit. Sigonius è Reginone hæc deſumſit , qui biennii geſta congerit in hunc annum.

(33) In aliis editionibus legitur, *Richildem* . Id emendavit in Bononienſi editione Sigonius, & rectè; *Richildis* enim uxor fuerat *Caroli Calvi*, uxor verò *Caroli Craſſi*, *Richarda* appellabatur. Hoc nomine eam vocat Regino ipſe , quem in hiſce rebus deſcribendis Auctorem ubique habet Sigonius. Miſerandum exitum *Caroli Craſſi*, ad ſummam egeſtatem redacti , referunt paſſim Franci Scriptores.

quidem ſtatus Italiæ Francis Regnum tenentibus fuit; quibus rerum potientibus ipſa diuturni ocii, atque optatæ pacis fructum uberrimum tulit, quòd ab aſſiduis bellis recreata, & juſtis Francorum imperiis renovata plurimum cum ad ſobolis incrementum, & cultum ædificiorum, & rectarum diſciplinarum ornatum, tum in primis ad religionis ſanctitatem, & Imperii dignitatem profecit. Mediolani Anſpertus Archiepiſcopus mortuus, cum multis aliis pietatis laudibus clarus, tum quòd ædem Divis Satyro, & Sylveſtro conſtruxit, ac Monaſterio inſtituto omnia ſua prædia teſtamento reliquit; (34) quem deinde Anſelmus excepit.

(34) Bis conditas fuiſſe ſupremas Tabulas ab *Anſperto* Mediolanenſi Archiepiſcopo, jam ſuperiùs adnotavi ad annum 880. Primæ ita inchoantur: *In nomine Domini Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Karlomannus divinâ ordinante providentiâ Rex Langobardorum in Italia, anno Regni ejus ſecundo, decima die menſis Septembris, ingrediente Indictione tertia decima*, adeòque anno 879. Secundæ his Chronicis notis ſignantur: *In nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Karolus divina favente gratia Rex, quondam Hludovici Regis filius, anno regni ejus in Italia primo, undecima die menſis Novembris, Indictione tertiadecima*, ideſt eodem anno 879. Hinc verò & annus, & tempus incœpti à *Carolo Craſſo* Italici Regni, optimè innoteſcit, ut ad annum 880. ſatis ſuperque comprobaſſe me arbitror. Multum tamen à vero aberrat Sigonius, qui hoc anno mortuum *Anſpertum* teſtatur; neminem enim ex probatis Auctoribus invêni, qui uſque ad hunc annum protrahat *Anſperti* vitam. Calchus, Puricellus, Ughellus, Papebrochius, aliique, obiiſſe eum tradunt anno 882. ex ejuſdem Epitaphio, à Puricello relato, atque illuſtrato in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 134., in cujus calce legitur: *obiit anno Incarnationis Domini octingenteſimo octuageſimo ſecundo, ſeptimo Idus Decembris, Indictione decima quinta*. Attamen ne hanc etiam ſententiam amplectar, id facit, quòd inter Epiſtolas *Joannis VIII.* à Labbeo collectas, ſub num. 299. legitur ejuſdem Epiſtola, data ad *Anſelmum* Mediolanenſem Archiepiſcopum *menſe Auguſti, Indictione XV* ideſt anno 882.; jam ergo eo menſe *Anſperto* mortuo, *Anſelmus* ſucceſſerat; cùmque *Anſpertus* obiiſſe dicatur, *ſeptimo Idus Decembris*, in annum ſuperiorem 881. mors ejuſdem eſt retrahenda. Addo, ex ipſo Epitaphio id evinci; Indictio enim XV., Decembri menſe, anno 881. decurrebat; anno verò 882., eo menſe, incœpta erat jam prima. Fortaſſe Conditor Epitaphii uſus eſt Æra Piſana, quæ novem menſibus annum vulgarem præcedens, eum uſque ad ſequentem Martium producit, quo poſito annus 882. in ſepulcrali Inſcriptione adnotatus, optimè cum Indictione XV. componeretur. Neque id novum videri debet, cùm alterum hujus rei indubium exemplum proferam ad annum 904. in Archiepiſcopi Landulfi Epitaphio. Huic à me prolatæ ſententiæ de *Anſperti* morte obſtare videtur altera *Joannis VIII.* Epiſtola, cujus meminit Baronius ad annum 882., quæque in Labbeo legitur ſub num. 307. data *ad Supponem Comitem, quinto Kalendas Septembris, Indictione XV.*, in qua eidem injungit Summus Pontifex, ut ſibi in Gallias properanti ad Ciniſium montem occurrat, idque etiam notum faciat *Anſperto* Archiepiſcopo Mediolanenſi, atque *Vuiboldo* Parmenſi. Vivebat igitur ſub finem menſis Auguſti *Anſpertus* anno 882., quemadmodum Indictio decima quinta deſignat. Quin immo ex hac Epiſtola vir doctiſſimus Baronius in eam ſententiam conceſſit, ut crederet, alterum iter in Gallias anno 882. decretum fuiſſe à *Joanne* Pontifice, ſed, morte præventum, id minimè conficere potuiſſe. Verùm hanc Baronii aſſertionem evertit ſilentium omnium Scriptorum, qui de uno tantùm *Joannis* itinere in Gallias indicto, ac ſuſcepto anno 878., loquuntur; atque inſuper eandem enervat altera Epiſtola ſuperiùs memorata, ad *Anſelmum* Mediolanenſem Archiepiſcopum data menſe Auguſto. Præcipuè, cùm ex antiquis Catalogis Papebrochius, & Puricellus aſſerant, conſecratum fuiſſe *Anſelmum* Archiepiſcopum Martio menſe; non ergo menſe Auguſti ejuſdem anni 882. ſcribi ad *Supponem* poterat, ut moneret *Anſpertum* jam mortuum de occurſu ad Pontificem in Gallias tunc properantem. Itaque malè à Collectoribus epiſtolarum *Joannis* appoſita eſt Indictio XV. illi *ad Supponem* ſcriptæ, quæ certo certiùs ad annum 878. ſpectat, quo verè in Gallias iter aggreſſus eſt *Joannes VIII.* Deeſt hoc loco in aliis Sigonii editionibus *Anſperti* Archiepiſcopi mentio.

Explicit Liber Quintus.

INCIPIT LIBER SEXTUS.

BERENGARIUS REX, & VIDO REX, & IMP. *adverſus* BERENGARIUM.

FRancos inde Reges Italici excepere. (1) Hi ſummam ſibi rerum haud malo conſilio aſciſcere nixi, inteſtinis populorum diſcordiis Italiam perturbarunt, ac ſe ipſos prorſus unà cum Eccleſia perdiderunt, ea tempora in Rempublicam inferentes, quibus nulla alia tetriora, ac fœdiora fuiſſe, vel Principum nequitia, vel populorum inſania in tota antiquitate reperiuntur. Quem ſtatum rerum mira ſuperiorum Scriptorum inſcitia depravatum nos dirigere hoc libro, in ſuos quæque annos diſtribuentes, conabimur, principio ab ipſa diſcordiarum origine repetito.

Præſtabant hoc tempore opibus citeriore in Italia duo Duces, Forojulienſis, ac Spoletanus; & duo Marchiones, Lucenſis, & Eporedienſis, Francorum omnes Regum beneficio ad honores illos evecti, Forojulienſi, & Veronenſi ditioni Berengarius, Spoletanæ Vido præerat. Hi à ſuperioribus Regibus producti, cum ad maximas opes, ſummamque auctoritatem perveniſſent, mortuo Craſſo, proximo Hadriani decreto ſubnixi, reliquis approbantibus Italis, regnum Italiæ, Imperiique titulum ſibi vindicare conati ſunt; verùm propter inſanam populorum cupiditatem, & fœda certaminum ſtudia totum regnum pernicioſis in multos annos tumultibus impleverunt. Quippe jampridem decreto Hadriani divulgato, atque ipſo adhuc ſuperſtite Craſſo, tacito inter ſe fœdere pepigerant, ut ipſo ſine filiis moriente Rege, cui militarem operam ambo navarant, Vido Franciæ, Berengarius Italiæ regnum invaderet. Mortuo inde ineunte anno DCCCLXXXVIII. nulla relicta 888 ſtirpe Craſſo, Berengarius extemplò ſtudiis ſuorum ſuffultus ſine certamine regnum Italiæ occupavit. (2) Vido, Stephano hortante, atque annitente Pontifice, ad regnum Franciæ capeſſendum progreſſus nihil profecit. Nam, cum Franci Eudonem Comitem Pariſienſem, Caroli Simplicis, qui poſtea Rex fuit, tutorem ſubſtituiſſent, (3) regno excluſus, inanis in Italiam ſe recepit. Fulco Rhemenſis Antiſtes literis Stephanum Pontificem monuit, ſe ad illum venturum fuiſſe, niſi à Paganis deterreretur, qui non longè ab Urbe ſua decem millibus paſſuum abeſſent, & tunc Lutetiam obſiderent; cui Stephanus reſpondit, ſe eo nomine valde dolere, ac Dominum pro populorum ſalute orare. Interim Berengarius, quemadmodum ex veteribus ejus tabulis liquet, quarum multa nos archetypa apud ipſas adhuc Lombardiæ Civitates inſpeximus, regnum inivit. Quippe Papiam agmine pacato ingreſſus, coronam ab Anſelmo novo Mediolanenſi Antiſtite ſumpſit, (4) atque ibi vetere inſtituto ſedem regiam collocavit, ac privilegia Civitatibus, Eccleſiis, & Monaſteriis, ut quodque poſtulatum eſt, ſuperiorum Regum more, ſancivit. Eodem anno Dominicus Archiepiſcopatum Ravennatem accepit, (5) & Rodulfus, Ricardi Ducis filius, (6) in Francia adverſus Eudonem, atque Arnulphum Reges

(1) Hadrianus Valeſius in Præfatione ad carmen Panegyricum *Berengarii*, acriter tuetur, eundem origine Francum extitiſſe. Pagius verò ad annum 950. Sigonium carpit ob hanc prolatam ſententiam, aſſerens, utrumque *Berengarium*, ſicuti & *Vidonem*, ac *Lambertum*, non Langobardos, ſed Francos. Clar. Muratorius in Antiquitatibus Eſtenſibus cap. 23. pag. 225. Valeſio, & Pagio minimè ſubſcribit, affirmans, in incerto adhuc eſſe, quo ſanguinis nexu *Berengarius* Francis jungeretur, cùm certè paternam originem ab iiſdem non traheret. Interim non tam Sigonius, ſed Scipio etiam Ammiratus in hiſtoria Florentina libro 1. pag. 20, & Coſmus de Rena in Serie Ducum ac Marchionum Thuſciæ pag. 124 & 130., atque alibi, *Berengarium*, alioſque Reges memoratos non invalidis argumentis Langobardos teſtantur. Donec igitur ſecuriora monumenta educantur in lucem, quæ certam horum Regum à Francis originem ſtatuant, minimè damnandum erroris Sigonium reor, qui eoſdem hoc loco *Italos* profitetur.

(2) Non multò poſt ab obitu *Caroli Craſſi* occupatum à *Berengario* Italiæ Regnum, evincit Conſtitutio XLV. Bullarii Caſinenſis, *Data IV. Nonas menſis Martii, anno Dominicæ Incarnationis DCCCXCVI., Domini verò Berengarii Sereniſſimi Regis IX., Indict. XIV. Actum Veronæ*. Jam ergo ante Martium anni 888. *Berengarius* in Italia regnabat, ſi die quarta menſis Martii anni 896. nonus ejuſdem Regni numerabatur.

(3) Commenticiam eſſe hanc tutelam, atque ab Odone Galliæ Regnum ſibi uni vindicatum fuiſſe, contendit Pagius ad hunc annum num. 3 & 4.

(4) Anſelmum, *novum* Mediolanenſem Antiſtitem vocat Sigonius, falſa opinione captus, quòd anno tantùm præterito *Anſpertus* Anteceſſor obierit. Verùm anno 881. Decembri menſe illum mortuum, & poſt aliquot vacuæ ſedis menſes creatum *Anſelmum* anno 882. jam ſuperiùs adnotavi. Quod ſpectat ad *Berengarii* Coronationem, id peculiariter animadvertendum reor, primam hanc fuiſſe, quam antiqui Scriptores memoriæ prodiderint. Anonymus enim in carmine Panegyrico, *de laudibus Berengarii*, poſtquam ſub initium retulit, mortuo Imperatore *Carolo*, eundem ad Ticinenſem Urbem progreſſum, ſubdit, ab ipſo ſumptum ibidem *Regale inſigne*, *Coronam*. An verò tunc primùm, inſtitutus iſte mos fuerit, coronandi Italicos Reges ſolemni celebritate, haud ita facilè decerni poteſt. Cùm tamen veteres omnes Annales coronationem Romanam præcedentium Regum Francorum enarrent, Italicam nulli; conjecturæ locus eſt, ob novitatem, lætitiamque ſummam electi ex ipſa Italia Regis, incœpiſſe in *Berengario* conſuetudinem, ut peculiari ſolemnitate Rex deſignatus coronaretur. Frequens enim poſt hunc *Berengarium* memoria in coævis Scriptoribus legitur Italicæ peractæ coronationis. Num rectè conjectaverim, eruditi judicabunt.

(5) Si Ughello fides, *Romanus*, adhuc in vivis erat anno ſequenti, eoque mortuo, in Ravennate Eccleſia ſucceſſit *Dominicus* anno eodem 889. Idem tradit Rubeus in Hiſt. Raven. ad illum annum.

(6) *Rudolfus*, qui hoc anno ſe Regem Burgundiæ appellari juſſit, filius erat *Conradi* Ducis Burgundiæ, fratris *Hugonis* Abbatis; Annaliſta Freherianus id expreſſè tradit ad hunc annum, inquiens: *Rudolfus, filius Chonradi, ſuperiorem Burgundiam apud ſe ſtatuit regaliter retinere*. Idem legitur in Chr. Reginonis.

ges Regem ſe Burgundiæ appellavit, is, qui poſtea ad regnum Italiæ adverſus Berengarium venit. Vido autem Spoletum reverſus, cum ſe ardentibus magnæ partis Italiæ ſtudiis florere videret, ſpe Francica deturbatus, de regno inde Italiæ uſurpando conſilium habuit, atque ita extremo anno, Pontifice, Romaniſque enixè faventibus, Rex adverſus Berengarium à ſuis eſt ſalutatus. (7) Regia dignitas peſſimo in poſterum exemplo diviſa ſubitò Italiam in duas contrarias factiones diſtraxit, uſqueadeo ut nemo reperiretur, qui cum alterum Regem vigere vellet, alteri non omne ultro, ſi poſſet, exitium compararet. Sed major pars, licèt Berengarii cauſſa juſtior eſſet, Pontificis, credo, auctoritate impulſa ad Vidonem ſe contulit.
889 Hoc ut Vido ſenſit, poſtero anno Berengarium parta Regni poſſeſſione dejicere ſtatuit, atque ingentem in id exercitum partim ex ſua, partim ex Berengarii ditione contraxit; & Spoleto egreſſus adverſus eum ire contendit. Huic Berengarius Papia profectus in agro Placentino cum expeditis & ipſe copiis ſeſe obtulit. Prœlio ad Trebiam amnem commiſſo, utrinque dimicatum eſt acriter. Sed Vidonis impetum ad extremum Berengarius ferre non potuit. Pulſus autem acie, verùm haud quaquam animo territus, exercitum Auguſto, & Septembri menſe Cremonæ, ac Veronæ refecit, prœlii caſum deintegro tentaturus; ac paullo poſt ferocior adverſus Vidonem in agro Brixiano agentem revertit; verùm collatis ſignis tanta clade eſt affectus, ut extremo anno Italia cedere fuerit coactus. (8) Eo facto Vido Papiam recepit, (9) atque
anno, qui inſequutus eſt, octingenteſimo 890
nonageſimo, Lombardiam nullo ferme negotio in poteſtatem redegit; demum uni-
verſa hortante Italia, novo procedente an- 891
no, Romam à Stephano Pontifice accerſitus, quod conſequebatur, Imperator ab eo IX. Kal. Martii eſt conſecratus. Atque ita antiquum Italiæ Imperium Italici poſt tam multas, ac tam diras gentium exterarum impreſſiones recuperarunt. Vido, ut ſe Pontifici gratum præberet, privilegia, ac dona à Pipino Rege, Carolo, & Pio Imperatoribus Ro. Eccleſiæ data probavit; inde Papiam regreſſus ſolemnem Regni conſtituendi cauſſa conventum habuit; & beneficia Eccleſiis, ac civitatibus more Regio indulgere ingreſſus, Petro Duci Venetorum vetus privilegium de tuta, juſtaque rerum ſuarum poſſeſſione firmavit; ac leges tulit, quas ſe Kal. Maji Papiæ anno Imperii ſui primo edidiſſe ſcribit; (10) quarum una hæc eſt: *Placuit nobis ſtatuere, ut Epiſcopi,*

(7) Palatini Socii in Præfatione ad Synodum Ticinenſem pro electione, ſeu confirmatione *Vvidonis* in Regem Italiæ, Tomo II *Rerum Italicarum*, ex fide Diplomatis in Tabulario Monaſterii S. Mariæ Theodotæ Papiæ, quod ibidem, poſt Synodum, integrum recitatur, perſpicuum fieri docent, Regni *Vvidonis* initium deſumendum eſſe ante Calendas Auguſti anni 888. Emendandus igitur eſt Sigonius, qui *extremo anno* ſalutatum Italiæ Regem *Vvidonem* ſcribit.

(8) Errat Sigonius in anni deſignatione, cùm acta hæc fuiſſe anno ſuperiore 888. Erchempertus coævus Auctor dilucidè referat. Cæterùm Hadrianus Valeſius in Præfatione ad carmen Panegyricum *Berengarii* cap. 5., fretus teſtimonio Anonymi Poëtæ Auctoris Coævi, (ut ipſe tradit, quamvis de hoc dubitet Pagius ad annum 894. num. 2., & 899. num. 5. validis argumentis,) nec non Erchemperti, Liutprandum, Sigebertum, ac Sigonium ſugillat, eo quòd narraverint in utraque pugna tum Placentina, tum Brixiana, *Berengarium* fuiſſe à *Vvidone* ſuperatum; in primo enim conflictu, victum à *Berengario Vvidonem* Scriptores illi retulere. Attamen ne fides omnino abrogetur Sigonio, aliiſque memoratis Auctoribus, facit Synodus Ticinenſis, edita Tomo II. *Rerum Italicarum*, in qua collecti Italici Antiſtites, ut *Vvidonem* in Regem confirmarent, apertè aſſerunt num. 12. illius hoſtes *bis jam fuga lapſos, ut fumum evanuiſſe*, quæ verba Geminum cum *Berengario* commiſſum prœlium innuere videntur, atque in utroque victorem fuiſſe *Vvidonem*. Quis autem credat in tam celebri facto integram Synodum, aut deceptam, aut falſa adulatione peccare voluiſſe? Cl. tamen Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 707. in utroque prœlio victorem fuiſſe *Berengarium* tendit, ſed tanta ſuorum clade, ut victoriam proſequi non potuerit. Quæ verior ſententia ſit, Eruditi decernent. Id citra dubium eſt, *Berengarium* minimè fuiſſe ab Italia expulſum, ut Sigonius enarrat. Siquidem Erchempertus, poſtremum Brixiæ prœlium referens, ait, utriuſque partis acies crudeliter cæſas, ſpolia tamen cæſorum à *Berengario* collecta, ſubditque pactas fuiſſe inducias *uſque in Epiphaniam, quæ celebratur VIII. Idus Januarii*. Non ergo tunc *Italiâ Berengarius ceſſit*. Adde, *Arnulphum* Regem, Octobris circiter menſe anni 888., Italiam cum exercitu adiiſſe, ut Regnum illud ſibi vindicaret; *Berengarium* verò, qui antea cum *Vvidone* dimicaverat, timentem, ne ab *Arnulpho* valida manu ſtipato, Italicum Regnum ipſi prorſus eriperetur, legaſſe ad illum Principes ſuos, quos ipſe ſtatim ſubſecutus eſt, ſe in Tridentino Oppido Regi ſubmittens. Ibidem clementer ſuſceptus fuit, nihilque ei de occupato Regno detractum eſt, præter Curtes, (ideſt, Palatia Regia) *Navium*, & *Sagum*, quas ſibi *Arnulphus* reſervavit. Sub finem autem anni, paucis ſecum aſſumptis, Arnulphus Ducatum Forojulienſem penetrans, apud *Curtem Caramanam* Natale Domini celebravit. Narrat hæc omnia Annaliſta Fuldenſis Freheri, eaque clarè oſtendunt, *Berengarium*, poſt prœlia cum *Vvidone* acta, adhuc in Italia degiſſe. Expeditionem in Italiam, eo anno ab Arnulpho ſuſceptam, Sigonius, Baronius, & Pagius minimè adnotavere.

(9) Si verum eſt, ut narrat Sigonius, poſt actum geminum cum *Berengario* conflictum, fuiſſe ſtatim Papiam à *Vvidone* receptam, ad annum 888. hoc quoque pertinet; ex ſuperiori namque adnotatione patet, circa Octobrem ejuſdem anni, quo Arnulphus in Italiam venit, bella inter hos æmulos inita, jam fuiſſe confecta, adeòque etiam captam à Vvidone Urbem Papienſem. Sigonius ignoravit Synodum tunc Papiæ celebratam, ut Vvido in Italiæ Regem eligeretur, vel ſaltem confirmaretur. Eam Palatini Socii è Manuſcripto Codice Bobienſis Cœnobii deſcriptam, atque eruditiſſima Præfatione adornatam, primùm vulgavere Tomo II. *Rer. Italic.* Verùm, cùm notis Chronicis careat, incertum remanet, cui anno ſit adſcribenda. Semel tamen firmato, ut hactenus comprobavi, utrumque prœlium inter Berengarium & Vvidonem, anno præterito, conſertum fuiſſe; Epocham illius Concilii tutò figi poſſe ſub finem anni 888. aut initium præſentis arbitrarer; valde enim veroſimile eſt, ſtatim ac Papiam Vvido occupavit, conveniſſe Italicos Proceres, ſive ſua ſponte, ſive ipſo Vvidone ſolicitante, ut eundem Italiæ Regem ſolemniter declararent.

(10) De Privilegio, Venetis à *Vvidone* firmato, fidem facit Dandulus col. 193. Placitum verò Papiæ editum, integrum vulgavit Cl. Muratorius, Tom. I. Parte II. Rer. Italic. pag. 166.

ſcopi, & Comites conveniant in ſuis Parochiis, & comitatibus pro pace, & ſalute incolentium apud ſe, ita ut nullum prædonem, aut raptorem, aut inceſtatorem permittant. Quod ſi quos per fines ſuos tranſire velle ad hujus Regni vaſtationem audiverint, obviam nuncios mittant, qui moneant, ut ſine injuria, ac maleficio tranſeant. Curent autem, ut eis tranſeuntibus, quæ neceſſaria ſunt, ſoluta mercede vendantur. Si verò illi aliquid rapuerint, ab Epiſcopo, & Comite ejus loci ex banni noſtri ſententia ſolvant. Sin minus, ab Epiſcopo communione pellantur. Quod ſi Comes, populuſque ipſos prædones invaſerint, atque occiderint, ne quæſtio de iis, qui ceciderint, habeatur. Si Comes hoc prætermiſerit, proprio honore privetur; ſi vicinum ſuum auxilio advocare neceſſe habuerit, & ille recuſaverit, ſimiliter proprio honore nudetur, & triginta libras argenti Comiti pendat. Eodem etiam menſe, nempe XII. Kal. Junii Stephanus Pontifex morte abſumptus eſt. (11) Comitiis novo creando Pontifici habitis diſſidium in Eccleſia graviſſimum eſt coortum, factionibus, quæ Romanam civitatem tenebant, parum in legendo ſucceſſore conſentientibus. Nam Tuſculanorum Comitum factio Eccleſiæ Ro. Sergium Presbyterum Cardinalem Pontificem declaravit, atque conſecrandi cauſſa ad altare admovit, hominem nulla re, niſi ſplendore familiæ, commendatum. Hominis indignitate offenſa contraria factio, Formoſum, de quo diximus, Portuenſem Epiſcopum, intulit, virum tum inter ceteros elegantia doctrinæ, morumque probitate præſtantem. Quod ubi Sergiani viderunt, ſtatim vociferari cœperunt, Formoſum creari Pontificem non licere; eum ſacramento interpoſito perpetua ſe laicæ vitæ conſuetudine obſtrinxiſſe, atque alienæ Epiſcopatum Eccleſiæ obtinere; ſemper ita obſervatum uſque ad eam diem fuiſſe, ut Pontifices ex ipſa tantùm Romana Eccleſia ſumerentur. Quibus fruſtra contendentibus, adverſarii Sergium ab altari removerunt, ac Formoſum ipſum conſecraverunt. (12) Inde totus Formoſi Pontificatus aſſiduis Sergianorum contentionibus fuit infeſtus, Vidone Imperatore evidenter parti Sergianæ ſtudente. Interim Berengarius ſalutare aliquod afflictæ ſuæ fortunæ auxilium quærens, ad Arnulfum Germaniæ Regem ſe receperat, ac ſe omnibus in rebus obnoxium illi fore oſtenderat, ſi Vidonem ipſius beneficio expuliſſet, regnumque recuperaſſet. Itaque Arnulfus Berengario gratificatus Zuendebaldum filium cum haud invalida militum manu in Italiam miſit. Is profectus, caſtra ad Papiam oppugnationis cauſſa locavit. Verum amniculo, quo urbs alluebatur, Vervatolo, copiis, atque operibus à Vidone accuratè munito, nullum urbi detrimentum inferre potuit. Itaque poſt dies XXI., cum obſidione potius, quàm oppugnatione, res ageretur, parva res totum belli apparatum diſcuſſit. Quippe eques unus è Bajoaria, qui ſuperioribus diebus quietis utrinque ſtationibus in alveum amnis progreſſus Italis ſæpe ignaviam, atque equitandi inſcitiam atrogantius objectarat, more ſolito prodiit, atque equitem Italum nactus, haſtam ei de manu extorſit. Quo conſpecto Hubaldus Bonifacii, qui poſtea Spoletanorum Marchio fuit, pater, Italicum recuperare decus cupiens, clypeum, ac lanceam ſumpſit, atque in medium equo provectus ſtolidè gloriantem inter ſuos Hajoarium provocavit. Bajoarius quaſi victoriæ certus impigre in certamen deſcendit, eo conſilio, ut habili equo crebris curſibus, & recurſibus circumagendo Hubaldum ad eam rem rudem deciperet; verùm opinione fruſtratus eſt; nam cum aſſiduis anfractibus artem ſuam prope ad faſtidium omnium oſtentaſſet, tandem, dum impulſo equo, ut de improviſo in Hubaldum reflecteret, terga oſtendit; Hubaldus in eum repente invectus, atque, antequam ſe convertere poſſet, adeptus, lancea ad cor uſque trajecit. Hic caſus mirificam Italicis ad pugnandum alacritatem, Germanis contrà maximum torporem injecit. Itaque Zuendebaldus exterritus, atque, ut quidam ſcripſerunt, pecunia quoque à Vidone corruptus, conſilium domum redeundi cepit; atque ita vano incœpto receſſit. (13) Vido hac victoria elatus extremo anno Lambertum filium ſocium ſibi Regni aſcivit. (14) Hoc

(11) Cùm Septembri menſe anni 885. Pontificatum inierit *Stephanus*, & dies aliquot ſupra ſex annos integros ſederit, ut ex Guillelmo Bibliothecario, aliiſque conſtat, ejuſdem obitus in Majum menſem hujus anni 891. incidere minimè potuit. In finem igitur Septembris, aut initium Octobris producendus eſt, cùm certum non ſit, quot verè dies ſupra ſex annos Romanam Eccleſiam adminiſtraverit. Sigonius, qui *Stephani* electionem aliquot menſibus antevertit, in ejuſdem quoque obitus tempore erravit.

(12) Narrat hæc Liutprandus lib. 1. cap. 8. editionis Mediolanenſis, ejuſque verba in Annales ſuos intulit ad hunc annum etiam Baronius.

(13) Hæc omnia Sigonius à Liutprando lib. 1. cap. 7. deſumpſit, quem nominare poterat, ut ab illius Seculi Auctore majorem dictis ſuis fidem conciliaret, quin Lectorem in incerto relinqueret, ea formula interpoſita, *ut quidam ſcripſerunt*. Menſe Martio ſolutam fuiſſe obſidione Papiam, diſcimus ex Panegyrico Carmine Berengarii, in quo legitur:

It monitu Regis patrias Sinibaldus ad oras,
Quòd ſolus nequeat hoſtilem ſuperare furorem,
Tertia vix Lunæ ſe cornua luce replerant &c.

(14) Errat Sigonius, cùm nonniſi anno ſequenti 892. *Lambertus* in Imperii ſocietatem à *Vvidone* Patre aſſumptus fuerit, ut Chronicon Caſaurienſe ad annum 892. Tom. II. Par. II. *Rerum Italicarum* teſtatur. Flodoardus lib. 4. cap. 2., referens fragmentum Epiſtolæ, à Formoſo Papa ad Fulconem Archiepiſc. Rhemenſem datæ, hæc ſubjungit: *Hic quoque* (nempe Formoſus) *Lambertum filium Vvidonis, anno ſecundo Imperii patris ipſius, novum Imperatorem factum fuiſſe deſignat*. Cùm ergo coronam Imperii *Vvido* à Stephano acceperit IX. Kal. Martii hujus anni 891., ut evincit Diploma ab Ughello relatum Tom. II. Italiæ Sacræ pag. 151. Edit. Venetæ, *Datum IX. Kal. Martii, Indictione IX., Anno Incarnat. Dom. DCCCXCI. Regnante Domno Vvidone in Italia, anno Regni ejus III., Imperii illius die I. Actum Romæ*, nonniſi poſt diem XXI. Februarii anni 892. inunctus eſt Imperii ſocius à *Formoſo Lambertus*. Antequam tamen expiraret Februarius menſis memorati anni, declaratum eſſe Imperatorem *Lambertum* conſtat ex Diplomate relato à Petro Maria Campi in Appendice ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam Placentiæ, Tom. I. pag. 474.; *Datum* enim eſt *menſe Februario, Indictione XIII* (hoc eſt anno 895.) *anno verò Imperii Domni Lamberti Sereniſſimi Cæſaris, & Imperatoris Augusti*

Hoc eodem anno piratę aliquot Sarraceno-
rum ex Hiſpania ad litora Italiæ forte de-
lati Fraxinetum arcem in alpium Cottia-
rum provincia occuparunt, eamque per
multos poſt annos cum maximo Lombar-
diæ detrimento tenuerunt; (15) atque eo-
rum, qui in Campania Garilianum inſede-
rant, prædationes æquarunt. Leo autem
Imperator injuriis Ajonis Beneventani Du-
cis exarcebatus, novum exercitum adverſus
eum Symbaticio Protoſpathario ſuo duce
miſit; qui Benevento obſidionem admovit,
ac poſt tres menſes XV. Kal. Novembris
ſuæ ditionis effecit. (16) Inde Ducatus Be-
neventanus per aliquot annos Græcorum
fuit in poteſtate. Siquidem Symbaticio
Georgius Patricius eſt ſummiſſus, qui Be-
nevento per triennium præfuit. Vido Im-
perator X. Kal. Decembris, cum eſſet Li-
gnaci, anno Imperii ſui primo Leudoino
Eccleſiæ Mutinenſis Epiſcopo beneficia ſu-
periorum Regum novis conceſſionibus cu-
mulavit, ſiquidem ad cetera adjicit: *Con-
cedimus etiam eidem Epiſcopo, ut quemadmo-
dum loca, in quibus prædicta Civitas Mutinæ
conſtructa fuerat, ſicut anteceſſorum noſtrorum
auctoritate conceſſa ſunt, ita noſtræ auctorita-
tis præcepto firma remaneant. Concedimus
etiam ei vias, pontes, portas, & quidquid ex
antiquo jure incolumi Civitate de his Regiæ
auctoritati per procuratores Reipublicæ ſolve-
batur. Item, ut ubicunque vias, pontes, por-
tas in ſua terra habuerit, loco noſtrum, libe-
ram exigendi debitum ex eis vectigal habeat
poteſtatem; & ut liceat ei foſſas fodere, mo-
lendina conſtruere, portas erigere, & ultra
mille paſſus in circuitu munire ad ſalutem ip-
ſius Sanctæ Eccleſiæ, ejuſque Canonicæ, &
aquam aperire, & claudere, atque cum omni-
bus ſuis rebus, & ad eas pertinentibus quie-
tem noſtra defenſione traducere.* Et biduo
poſt, cum eſſet Ferrariæ, Eccleſiæ Vero-
nenſi vetera item privilegia confirmavit. Se-
892 quenti anno Franci Eudone Rege abdicato
Carolum Simplicem, Ludovici quondam
Regis filium, adhuc puerum, ſubſtituerunt;
eumque adverſus Eudonem diu defende-
runt. Fulco autem Rhemenſis Antiſtes pro
eo literas ad Arnulphum Regem, & For-
moſum Pontificem ſcripſit. Formoſus au-
tem Eudonem, ne Carolum infeſtum ha-
bere vellet, admonuit; & ut inducias da-
ret, donec Fulco Romam adiret: gratula-
tus eſt etiam Carolo de egregia, quam er-
ga Eccleſiam Apoſtolicam gerere voluntate
ſignificaverat, ac panem benedictum, quem
petierat, pro pignore miſit. (17) Proximo, 893
Berengarius exul ad Arnulfum Vormaciæ
conventum habentem, reverſus, ſummis ite-
rum ab eo precibus contendit, ut ipſe in
Italiam trajiceret; (18) fore enim, ut ſi
præſens rem gereret, univerſam ad ſe levi
momento traduceret; majuſque communi-
bus præſidium rebus afferret, quàm abſens
per Zuendebaldum puerum attuliſſet. Ade-
rat etiam Carolus Simplex, auxilium ſibi
adverſus Eudonis tutoris tyrannidem im-
plorans. Arnulphus autem utrunque di-
gnum eſſe auxilio judicans, militaribus co-
piis, quæ viſæ ſunt, Carolo datis, ipſe in
Italiam, quò majorum ſpe rerum vocaba-
tur, ſibi tranſeundum putavit. Neque enim
dubitabat, quin, ſi res ex ſententia ſucceſ-
ſiſſet, manentibus diſcordiis, Italia potiri,
atque Imperii titulum adverſus Vidonem
adipiſci, haud magno admodum negotio
poſſet. Itaque seneſcente jam autumno per
juga Tridentina iter ingreſſus cum maximo
pedeſtrium, atque equeſtrium copiarum nu-
mero in Italiam, ipſum ſecum habens Be-
rengarium, tranſiit; atque eum Veronæ
conſtituit; extant enim diplomata hoc an-
no, nempe DCCCXCIII., V. Idus Nov.
Veronæ ab illo data, anno Regni illius ſex-
to; Bergomum inde novo ineunte anno 894
progreſſus, cum à civibus murorum muni-
tione confiſis excluderetur, ira percitus, op-
pido oppugnationem admovit, eoque in
Pu-

guſti in Italia quarto. Itaque poſt diem XXI. & ante poſtremum Februarii anni 892. electus eſt Socius Imperii *Lambertus*.

(15) Quo loco poſita foret Arx iſta *Fraxineti*, plura diſſeruere Scriptores. Omnes tamen variis opinionibus diſtracti in incerto erravere. Anonymo Mediolanenſi merita laus tribuenda eſt, qui Geographicum hoc Arcanum egregiè exſolvit, ſtatuens hoc Caſtrum ad oram occiduam Liguſtici maris, *Nicæam* inter, & *Monacbum*, in eo promontorio, ubi nunc *Portus Villæ Francæ*. Quibus argumentis ſententiam ſuam tueatur, vide in Diſſertatione Chorographica Italiæ Medii Ævi col. 105. num. 56. Tomo X. *Rerum Italicarum*. Hic etiam adnotandum eſt, rectè collocatum fuiſſe à Sigonio hoc Caſtrum in *Alpibus Cottiis*; ſiquidem illo ævo, quo à Saracenis occupatum fuit, etiam Liguſtici Montes, *Cottiæ Alpes* nuncupabantur. Cur autem hoc nomen, quod montibus Italiam à Gallia ſejungentibus inditum erat, ad Liguſticos fuerit translatum à *Juſtiniano I.* Orientis Imperatore, idem Anonymus docet, qui in relata Diſſertatione pag. 17. num. 8. hæc optimè illuſtrans, quampluribus circa rem hiſtoricam occurrentibus tenebris, nitidiſſimam facem accendit. Circa annum 888. & 890. Arcem hanc à Saracenis conditam, opinatur Pagius ad annum 921. num. 3.

(16) Non *Ajone*, ſed *Urſo* ejuſdem filio Principatum Beneventanum regente, *Symbaticus* Beneventum obſedit, ut docet Chronicon Vulturnenſe P. II. Tom. I. pag. 408. *Rerum Italicarum*, & Fragmentum Hiſtoriæ Langobardorum, à Camillo Peregrinio productum Tomo II. pag. 279.

(17) In aliis editionibus hæc leguntur: *Inſequens annus nulla re memorabili fuit inſignis*. Explevit hanc lacunam Sigonius in Bononienſi, ea narrans, quæ Flodoardus, hoc ſeculo vivens, nobis ſervavit, edidítque lib. 4. cap. 1. & 2. Ex eo diſcimus, celebratum fuiſſe Remis Concilium, in quo, depulſo *Odone*, aſſumptus, unctuſque in Regem fuit *Carolus Simplex*, qui decimum quartum ætatis annum tunc agebat. Verùm, quo ad tempus hujus peractæ celebritatis, non tam Sigooius, quàm Regino, & Annales Metenſes erravere, qui *Carolum Simplicem Odoni* ſubſtitutum referunt hoc anno 892. Siquidem cùm *Carolus Simplex* coronatus fuerit die 28. Januarii, ut ex hiſtoriis, & ejuſdem Diplomatis conſtat; iſque dies Dominicus eſſe debuerit, quemadmodum antiqua ſolemnitatum ferebat conſuetudo, in annum 893. differenda eſt hæc Coronatio; eo enim anno, dies Dominicus in diem 28. Januarii incidebat. Sigonius minimè animadvertit, Flodoarduoi, qui annum 892. huic electioni aſſignat, more Gallico, novum annum à Paſchate inchoare, adeòque Januarium communis anni 893 inter menſes anni præcedentis 892. apud ipſum numerari.

(18) Refert iſta Liutprandus lib. 1. cap. 7. Annaliſta Freherianus tradit, etiam *Formoſum* Summum Pontificem per Literas, & Legatos *Arnulphum* ſolicitaſſe, ut Italiam adiret, & Res S. Petri unà cum Regno Italico à *Vvidonis* tyrannide liberaret.

Purificatione capto , comitem ejus Ambroſium prodendi exempli cauſſa ante portam urbis ſuſpendio ſtrangulavit. Quo terrore adacti Mediolanenſes, Papienſes, & Placentini, confeſtim ei ſe præmiſſis nunciis tradiderunt. Harum rerum ſecundo ſucceſſu lætus , Othone Othonis Magni avo ad recipiendum Mediolanum miſſo , ipſe Papiam perrexit, ac, Berengario reſtituto, Vidonem cum filio, atque uxore Spoletum verſus fugientem inſequi cœpit. Placentiam inde progreſſus haud ultra ſibi tendendum exiſtimavit ; verùm tranſgreſſus Alpes exercitum adverſus veterem hoſtem, Rodulfum , Burgundiæ Regem , adduxit. Qua re cognita , Vido collecto animo fugam continuit, & converſo impetu ipſum inſequi cœpit. (19) Verùm ad Tarum agri Placentini amnem cum perveniſſet , vomitu ſanguinis repentino oppreſſus interiit. (*)

IDEM BERENGARIUS REX, & LAMBERTUS REX, & IMPERATOR.

Berengarius autem , cum eodem ferè tempore profectionem Arnulfi, & mortem Vidonis audiſſet, ſubitò Verona Papiam ſe cum exercitu retulit , ac Regiam rurſus obtinuit. Italici, qui Vidonem ſequuti fuerant , Berengarii adverſus ſe iracundiam veriti, Vidonis partes tueri perſeverarunt , & ſe ad Lambertum , Vidonis filium, Regem , qui Spoleti ſedebat , contulerunt ; cumque ad repetendum Regnum à Berengario occupatum, auxilia ſua polliciti, incitarunt. His verbis, ſubſidiiſque excitus Lambertus Spoleto exercitum eduxit , ac Papiam verſus ire perrexit. Quo cognito Berengarius à pleriſque ſuorum deſertus , Papia diſceſſit, ac Veronam , ne tentato quidem certamine, rediit. Lambertus vacuam Rege Papiam ingreſſus, Regnum ſumma ſuorum gratulatione recepit, idque adminiſtrare , foris de more agendis , inſtituit.
895 (20) Poſtero verò anno Sergianis à principibus vocatus Romam contendit , ac Formoſum, partemque ejus graviter afflictavit. Eodem anno bellum in Ducatu Beneventano excivit Vido , quem Leo Oſtienſis (21) Ducem, & Marchionem vocat, qui Græcis Ducatu exactis, ipſum ſibi vindicavit ; atque ibi per duos ferme annos reſedit . Ceterùm Sergianorum injurias iniquo ferens animo Formoſus, Arnulfum auxilio ex Germania occultis nunciis evocat , atque ad Lamberti tyrannidem compeſcendam impellit ; neque Berengarius huic operi ſe defuturum oſtendit. Quibus rebus Arnulfus adductus, nulla interpoſita mora , in Italiam Octobri menſe iter ſuſcepit; atque ad Padum profectus, partem exercitus Bononia per Apenninum Florentiam ire jubet , ipſe ora Liguſtici , Tyrrhenique maris luſtrata eòdem proficiſcitur, ita ut Lunæ Natalicia celebret. (**) 896
Exercitus in tranſeundo Apennino jactatus, jumentis pleriſque peſtilentia amiſſis, tamen incolumis evaſit. Progreſſus inde Romam, caſtra ad Urbem Leoninam locavit. Ageltruda Lamberti mater præſidio Urbis fuerat à filio decedente relicta . Hæc vim Germanorum ſuſtinere ſe poſſe verita ſub adventum Arnulfi ſubitò ex Urbe profugit, ac Spoletanam in ditionem progreſſa, Camerini oppido ſeſe incluſit . Arnulfus admoto exercitu, ubi Romanos imperium ſuum detrectantes cognovit , ira percitus Urbem oppugnare inſtituit; neque per aliquot dies, Romanis ſtrenuè ſe tuentibus, quidquam profecit . Ceterùm , dum Urbs variis fruſtra perrumpendi conatibus ſumptis obſidebatur, oblata eſt egregia præter opinionem ipſius occupandæ fortuna. Lepuſculus forte inaudito ante exercitus clamore perterritus ad Urbem fugit, eumque militaris quaſi ludi cauſſa militum manus avidè inſequi cœpit. Quod ubi ſtationes videre Romanæ , re ignota , univerſis ſe peti viribus arbitratæ metu repente de muris ſe projecerunt. Hac re conſpecta , Germani locum ſibi datum aggrediendæ Urbis rati, ſubitò ſarcinas muris admoverunt , eiſque ad juſtam altitudinem coacervatis, extemplo alii muros conſcenderunt, alii portam ariete perfregerunt, atque Urbem defenſorum inanem ingreſſi , ut Tranſtiberini ſeſe dederent, effecerunt . Arnulfus Urbe primus per vim poſt Gotthicam tempeſtatem potitus ipſum ſubitò Sergium expulit, ac Sergianos omnes, qui ſibi obſtiterant, interemit; (22) neque aut pueris,

(19) Decerpſit iſta Sigonius è Liutprando, qui hæc fuſè narrat lib. 1. cap. 7. & ſeqq. Adnotandum autem cenſeo, hoc anno *Arnulphum*, quem in Ticinenſem Urbem recta contendiſſe ſcribit Liutprandus, declaratum fuiſſe *Regem Italiæ*. Id enim probat ejuſdem Diploma, *Datum Amiatino prope Cluſium Cœnobio*, quod Ughellus refert Tom. III. col. 614. edit. Venetæ , atque ita ſubſcribitur: *Data IV. Kal. Martii die , anno Incarnationis Domini 846., Indict. 14., Anno Regni Arnulphi Regis in Francia nono, in Italia tertio. Actum Romæ*. Igitur ante diem 27. Februarii hujus anni conſtitutus fuerat Rex Italiæ. Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 149. alterum profert Diploma, expeditum in favorem Monaſterii S. Ambroſii Mediolani, quod Epocham, incœpti hoc anno ab *Arnulpho* Italici Regni, indubiam reddit. Siquidem his Chronicis notis ſignatur: *Data quinto Dimum Martii die, Anno Domini octingenteſimo nonageſimo quarto, Indictione duodecima, Anno ſeptimo Regni Domini Arnulphi Sereniſſimi Regis in Francia, & in Italia primo. Actum Placentiæ*. Hinc Sigonii error deprehenditur, qui *reſtitutum* ab Arnulpho *Berengarium* ſcribit; Ex relatis enim Diplomatis manifeſtum eſt, deſcendiſſe quidem in Italiam Arnulphum , Berengario inſtigante, ſed victoriæ fructum ſibi ipſi reſervaſſe. Sigonius hunc Italiæ Regem ignoravit, quem Imperatorem tantùm Romæ inunctum commemorat.

(*) Baronius *VVidonis* mortem uſque in annum 899 differt , deceptus à Liutprando lib. 1. cap. 8., quem in narrandis rebus per hæc tempora geſtis plurimùm erraſſe Eruditi jam norunt. Argumenta Baronii diluit Pagius ad annum 896. num. 5. Sigonius rectè *VVidonis* obitum huic anno affixit; id enim teſtantur Annaliſta Metenſis , Hermannus Contractus Caniſii , aliique antiqui Scriptores, quorum concordi auctoritate adeò hæc Epocha roboratur , ut ampliùs controverſiam pati non poſſit.

(20) Hæc Liutprandus lib. 1. cap. 10. narrat.

(21) Lib. 1. cap. 49. edit. Mediolanenſis.

(**) In margine Sigoniani Codicis, quo ego uſus ſum, hæc leguntur: *Arnulphus fuit Papiæ hoc anno , menſe Decembri in Calendis*. Fortaſſe ex aliquo Diplomate ibidem dato, id eruit Adnotator.

(22) Enucleatiùs hæc narrat Continuator Annalium Fuldenſium Freherianus ad hunc annum, qui comes *Arnulphi* in hac expeditione fuit; ut ſuo loco (ad annum [illegible] 896.)

ris, aut mulieribus, aut Sacerdotibus, ſacratisve virginibus ipſis pepercit; atque ad extremum ſe à Formoſo Imperatorem, & Auguſtum inungi, imperavit; ac populum Romanum in hæc verba jurejurando adegit: (23) *Teſtor Deum, omneſque Divos, & per divina myſteria juro, me, quoad vivam, fore in poteſtate Imperatoris Arnulfi, neque Lamberti, aut matris ejus rebus fauturum, neque, ut dignitatem aliquam adipiſcantur, aut hanc Urbem ſervitute premant, operam daturum*. Urbe inde egreſſus, Lambertum in Ducatum eſt perſecutus. Lamberto verò incertis in locis latitante, nec ſui copiam faciente Camerini Ageltrudam obſedit. Mulier ceteris deſtituta ſubſidiis, cum ad vim par non eſſet, ad dolum ſe contulit; quippe occultè per miniſtrum pecunia corruptum ſoporiferum ei poculum ad leniendam, ut præ ſe ferebat, iracundiam præbuit. Quo hauſto repente ſomno ille captus eſt; ex quo poſt triduum excitatus, cum neque ſentire, neque quæ ſentiret, exprimere commode poſſet, ac mugitus potius, quàm voces, ederet, amicorum conſilio Camerini obſidionem, bellumque omne adverſus Lambertum reliquit, ac Lombardiam verſus ire perrexit. Verùm cum in Etruriam tranſgreſſus montem Bardonis aſcenderet, libido inceſſit Berengarii, qui in comitatu aderat, excœcandi, atque Regni Italiæ occupandi. Quod ubi Berengarius, qui laternarium agebat, à cognato ſuo, Arnulfi familiari forte cognovit, trepidus eum, laterna alteri data, deſeruit, Veronamque ſe, & Forumjulium retulit. Ea cauſſa factum, ut, re vulgata, Arnulfus ab Italicis deſpici, & pro nihilo duci ſit cœptus. Itaque Papiam cum perveniſſet, irati Papienſes per noctem milites ejus in Urbe incautos adorti tanta cæde proſtraverunt, ut ſalutis cauſſa ſe in cloa-

A cas abſcondere cogerentur. Ob id, cum de reditu in Germaniam cogitaret, atque Verona tranſire propter magnas Berengarii ibi ſedentis opes non auderet, per montem Jovis iter ſuſcepit, atque Anſcario Eporediæ Marchione reſiſtere ſibi parante perterrefacto, trans Alpes abiit. (24) Lambertus Rex Lombardiam perluſtrans in exitu anni Regii fuit, atque inde VIII. Idus Decembris privilegia matris Ageltrudæ rogatu indulſit. Eodem verò anno Formoſus Pontifex obiit. (25) In ejus locum Bonifacius Sextus poſt biduum eſt ſuffectus, cum Diaconatu, & Presbyteratu ejectus per tumultum popularem à Sergianis priſtinis eſſet Ordinibus re-

B ſtitutus; is Gregorio (26) Victoris fratri, Patriarchæ Gradenſi, pallium tribuit. Eo verò poſt dies quindecim ex humanis rebus exempto, Stephanus Sextus ex Epiſcopo Anagnino, Sergiana ſuperante factione, creatur. Itaque inito Pontificatu Sergianis incitantibus nihil prius habuit, quàm, ut, quod Bonifacius ne inchoare quidem morte præreptus potuerat, ipſe perficeret, ideſt, ut Formoſi mortui Pontificatum exterminaret. Quare Epiſcopis, Clericiſque adhibitis conventum habuit, atque ad eum de Formoſi comitiis, actiſque Pontificiis retulit. (27) Qua relatione Sergiani erecti Baſilicam Vaticanam per ſpeciem expilandi theſauri

C tumultuosè ingreſſi ſunt; ac violato Formoſi ſepulchro, cadaver ejus extraxerunt, ac juſſu Stephani in conſpectum conventus produxerunt. Quod oculis Epiſcoporum objectum Stephanus Pontificalibus veſtibus exui, & laicalibus indui juſſit; & conventum metu, miniſque, ut Formoſum tanquam ſimoniæ compertum damnaret, adegit. Damnatum inde Sergiani ira, ac libidine inflammati projecerunt in Tiberim. Neque verò hac injuria contentus Stephanus fuit;

quin

898.) patebit; is autem nihil de Lepuſculi occurſu memorat. Id deſumpſit Sigonius à Liutprando lib. 1. cap. 8., quem tamen in hac hiſtoria deſcribenda minimè ſecutus eſt, cœco calamo. Siquidem eundem erraſſe deprehendit, dum expeditionem *Arnulphi* ad Romanam Urbem cum primo ejuſdem

D in Italiam adventu confundit, adeòque illam ad annum 894. omiſit. Tunc enim ultra Placentiam non eſt progreſſus, ut Regino ad annum 894. teſtatur, inquiens: *Pervênit uſque Placentiam, inde converſus eſt per Alpes Penninas, Galliam intravit, & Sanctum uſque Mauritium pervênit* Itaque Sigonius Romæ obſidionem ad hunc annum optimè collocavit.

(23) Juramentum à Romanis exactum, integrum refert Continuator Annalium Fuldenſium Freherianus, etiam à Pagio relatus num. 3. Inauguratio *Arnulphi* in Imperatorem à *Formoſo* peracta, ante Calendas Martii contigit, ut idem Pagius probat ad hunc an-

E num num. 4.

(24) Hæc omnia narrat Liutprandus lib. 1. cap. 9. Cl. tamen Eckart. Tom. II. Rer. Franc. pag. 767. aniles fabellas nobis hoc loco narraſſe Liutprandum ſcribit. Annaliſta namque Freherianus nihil innuit de propinato ab *Ageltrude* ſoporifero poculo, de *Berengario* Laternarium agente Imperatori, per montem Bardonis tranſeunti, aliiſque nugis hic narratis. Sed rem, prout accidit ſuis fortaſſe ſub oculis, deſcribit his verbis. *Comperta denique Agildrude in Civitate Spoletana morare, quam ad expugnandum mox iter arripuit. Sed antequam ad locum deſtinatum perveniſſet, gravi infirmitate capitis detentus, imperfectum reliquit, & cum omni feſtinatione, parvulo ſuo nomine Ratold, qui ei de Concubina erat, ad fidem Italicæ gentis Mediolanum dimiſſo, per Vallem Tridentinam menſe Majo in Bajoariam reverſus eſt; ſed non multò poſt etiam filius ejus, quem in Italia dereliquit, per Lacum Cumenſem ad eum reverſus eſt*. Sanè etiam Pagius pluries monet, parùm huic Scriptori eſſe fidendum in iis, quæ ad hoc ſeculum ſpectant. Siquidem, ut ait ad annum 896. num. 5., *Liutprandus, qui imperante Ottone I. floruit, tam malè de iis, quæ hoc tempore geſta ſunt, edoctus fuit, ut Sergium Formoſo ſucceſſiſſe ſcripſerit, aliaque in literas miſerit, quæ manifeſtiſſimè falſa ſunt*. Freheriano Annaliſtæ conſentit etiam Hermannus Contractus Caniſii, hæc ſcribens ad annum 896. Arnulphus *Angildrudam perſequi ſtatuens infirmari cœpit, metuenſque morbum graviorem, de Italia ſtatim redire acceleravit*.

(25) Die ipſo Paſchatis, ideſt quarto die menſis Aprilis, ut docet Annaliſta Freheri, & Pagius contra Baronium comprobat.

(26) *Georgium* vocat Ughellus, in Gradenſ. Patriarchis.

(27) Acta hæc Synodalia recitantur in Concilio Romano, à Joanne IX. celebrato, Tom. IX. Conciliorum Labbei, qui tamen malè annum 897. ſignat, cùm *Stephanus VI.* verò præſenti anno in Romana Synodo ſententiam contra *Formoſum* protulerit, quemadmodum Hermannus Contractus à Caniſio editus ad hunc annum teſtatur. Errori occaſionem dedit Baronius, qui *Stephanum VI.* Decembri tantùm menſe hujus anni in Summum Pontificem conſecratum tradit; at eundem jam ſediſſe in Romana Eccleſia die vigeſima Auguſti, ex indubiis monumentis Pagius docet.

quin etiam omnia Formoſi Pontificatus acta reſcidit, atque in primis eos, qui initiati ab eo fuerant, exauctoravit; (28) & Arnulfum Regem, quem Formoſus metu conſecrarat Imperatorem, vitio factum eſſe pronunciavit, Lambertum vero Regem Italiæ, factionis ſuæ partes exemplo Patris foventem inunxit Imperatorem. (29) Ad hunc etiam Fulco ſcripſit, ſæpe optaſſe ſe limina Apoſtolorum adire, verùm variis diſtentum negociis nequiviſſe, ac ſe tandem Carolum, & Eudonem ad concordiam adduxiſſe. (30) Eodem anno terra ingenti motu concuſſa, cujus impulſu Baſilica Lateranenſis magna ex parte procubuit. Quod multo verò memorabilius eſt, Sigifridus Comes, qui ab Ateſtinis principibus genus ducebat, ex agro Lucenſi, ubi aliquandiu fuerat, in Regienſem migravit; atque ibi caſtra, & poſſeſſiones multas præſenti, qua abundabat, pecunia comparavit; ac poſtea Urbem Parmæ Sarracenorum à Fraxineto incurrentium metu perculſam in deditionem accepit, Regibus ipſis nequaquam ſatis aut virium, aut animi ad tantam injuriam prohibendam habentibus. Hic filios tres genuit, Sigifridum, Athonem, & Gerardum, quorum Atho genus Mathildis Comitis procreavit, cujus poſt crebra mentio fiet; & Marchionum Ateſtinorum, qui in hunc uſque diem maximæ in Italia potentiæ, atque auctoritatis fuerunt. (31) Berengarius Aprili menſe Veronæ; Novembri Aquis,
897 Januario Cenetæ forum egit. (32) Inde Kalendis Aprilis mortuus Pontifex Stephanus, (33) atque in ejus locum ſublectus Romanus ex Conſtantino Marini quondam Pontificis fratre genitus, à quo Vitalis minor Patriarcha Gradenſis pallii honorem obtinuit. Hic Formoſi cauſſam tanquam à Stephano iniquè oppugnatam ſuſcepit. Erat enim Civitas tacita religione perfuſa. Nam cadaver Formoſi, quod Sergiani in Tiberim jecerant, cum fluitans ad os Tiberis perveniſſet, ſæpius ab æſtu marino rejectum piſcatores quidam invenerant; &, cum in Baſilicam Vaticanam reportaretur, Sanctorum illum imagines venerabundæ ſalutaſſe fuerant viſæ. (34) Itaque novo conventu Epiſcoporum habito (35) Stephanum neque ordine, neque rectè feciſſe pronunciavit, quòd in Formoſum adeo impotenti animo deſæviſſet. Herveus Rhemenſis Antiſtes, Fulconis ſucceſſor, Romanum ipſum Pontificem docuit, Nortmannos in Gallia ad fidem Chriſti eſſe converſos. (36) Eo verò [Romano] intra quinque menſium ſpatium morte ſublato, Theodorus Secundus eſt ſubrogatus, qui eandem cauſſam amplexus, omnes etiam à Formoſo initiatos, quos Stephanus abdicarat, priſtinis Ordinibus reddidit. Quo poſt dies viginti defuncto, Albertus, factionis princeps, qui ſe Pontificatu, atque adeo etiam principatu Romano dejectum videbat, Sergium iterum inferre contendit; verùm ab adverſariis victus, ac repulſus eſt. V. Idus Septembris Joannes Nonus, Diaconus, ex contraria factione creatus

(28) Liutprandus immane hoc facinus *Stephani VI.* (non *Sergii III.*, ut per errorem ſcribit idem Auctor) narrat, ac deteſtatur lib. 1. cap. 8.

(29) *Lambertus*, unctus in Imperatorem fuerat à *Formoſo*, Februario menſe anni 892., ut ſuperiùs adnotavi. De hac *Lamberti* in Auguſtum coronatione à *Stephano* peracta, nullum in antiquis monumentis veſtigium legitur. Fortaſſe Sigonius, qui Regem tantummodo à Patre declaratum *Lambertum* anno 891. credidit, non alteri, quàm Stephano VI. ejuſdem ad Imperium ſolemnem inaugurationem adſcribendam cenſuit. Attamen certum eſt, *Lambertum* anno 892. Regem ſimul, ac Imperatorem fuiſſe inſtitutum, quemadmodum Pagius ad memoratum annum & ſequentem, invictè probat.

(30) Addidit hæc Sigonius editioni Bononienſi ex Flodoardo lib. 4. cap. 4., qui *Fulconem* vocatum fuiſſe à *Stephano VI.* ad Synodum Ravennæ indictam Septembri menſe, tradit, reliqua referens, quæ Sigonius hìc narrat. Hæc tamen omnia ad annum ſequentem 897. pertinent, quo eadem acta eſſe, auctoritate ipſius Flodoardi Baronius teſtatur.

(31) De hujus inclytæ, ac ſereniſſimæ Familiæ origine, ſumma cum eruditionis laude ſcripſit Cl. Muratorius in Antiquitatibus Eſtenſibus, Italicè illuſtratis. Eum adeat Lector, ut de his rebus doceatur, conſulatque Genealogicam Tabulam Comitiſſæ *Mathildis*, quam idem doctiſſimus Auctor profert, fol. 64.

(32) Sigonius, qui itinera *Lamberti* & *Berengarii* per Italiam deſcribit, nec quidquam hoſtile inter hos æmulos Reges actum refert, cauſſam hujus placidiſſimæ pacis ſilet. Eam nobis prodit Hermannus Contractus, aſſerens, reverſo in Germaniam *Arnulpho*, *Lambertum*, & *Berengarium*, amicum fœdus juraſſe, & *diviſo inter ſe Regno Italiæ tyrannidem exercuiſſe*. *Berengario* tranſpadanæ regiones obtigere, *Lamberto* reliquâ Italiæ pars cis Abduam, & Padum. In Ticinenſi Urbe Colloquium inter hos Reges de amico fœdere ſanciendo habitum fuiſſe, legitur in Carmine Panegyrico Berengarii, lib. 4. Tom. II. *Rer. Italic.* pag. 402.

(33) Plurimum gratiæ apud eruditos ſibi conciliaſſet Sigonius, ſi monumentum aliquod produxiſſet, quo evinci poſſet, *Stephanum VI.* obiiſſe Calendis Aprilis. Pagius enim, qui antiquos Scriptores conſuluit, & diverſas eorundem opiniones ad hunc annum recenſet, incompertum eſſe ait, quo menſe Pontificatum abſolverit; *Stephanum VI.* à Romanis, ob Formoſi cadaver in Tyberim projectum offenſis, captum, ac in carcere laqueo præfocatum narrat Frodoardus in Carmine de Romanis Pontificibus, idemque docet epitaphium ejuſdem *Stephani*, à Baronio ex Manlio relatum, & ſepulcro appoſitum, cùm *Sergius III.* anno 907. *Stephani* oſſa tranſtulit in tumulum nobiliorem; ſed dies mortis ſiletur.

(34) Liutprandus lib. 1. cap. 8., ex quo id ſumpſit Sigonius, narrat à Religioſiſſimis viris Romanæ Urbis, ſæpius de hac re ipſum certiorem factum.

(35) De hoc *Romani* Concilio nulla apud Baronium, Pagium, aut Labbeum mentio. Stephani Acta contra Formoſum *Joannes IX.* abolevit.

(36) Addita hæc ſunt à Sigonio Bononienſi editioni, ex Flodoardo lib. 4. cap. 14., ſed extra ordinem temporum. *Fulco* enim Remenſis Archiepiſcopus occiſus eſt anno 900. ut Baronius, & Pagius ad illum annum teſtantur. Heriveus igitur Succeſſor, ante illum annum ſcribere ad Summum Pontificem de Normannorum Converſione non potuit. Præterea non ad *Romanum*, ſed ad *Joannem IX.* miſſa fuit ab Heriveo hæc Epiſtola; extat enim in Labbeo Tom. IX. Concil. col. 483. ejuſdem Joannis Reſcriptum ad Heriveum, in controverſia de Normannis nuper ad fidem converſis, pro qua illum Remenſis iſte Archiepiſcopus conſulſerat.

tus eſt. (37) Eodem anno Leo Aquilejenſem Eccleſiam, Joannes Decimus Ravennatem obtinuit.
898 (38) Poſtero, Joannes Pontifex diro, quo laborabat Eccleſia, mederi morbo cupiens, celebre habere Concilium ſtatuit, idque metu Sergianorum, qui in armis ob ſecundam Sergii repulſam erant, Ravennam indixit, atque Joanne Archiepiſcopo admonito, Lambertum Imperatorem eò quoque Reipublicæ conſtituendæ gratia comiter invitavit. Cum ſeptuaginta quattuor Epiſcopi conveniſſent, Pontifice, atque Imperatore præſente, conventus eſt inſtitutus, deque cauſſa Formoſi, & ceteris rebus, quæ egere correctione in Eccleſia videbantur, relatum. Dictis autem ex ordine de re quaque ſententiis, Pontifex decretis factis, acta conventus à Stephano habiti infirmavit, ita tamen ut Epiſcopis, & Presbyteris, qui ei interfuerunt, veniam poſtulantibus, & vim, ac metum excuſantibus, indulſerit; Arnulfi Regis imperialem conſecrationem, ut metu extortam, reſcidit; Sergium, & ſocios damnatos reſtitui vetuit; Violatores ſepulchri, cadaveriſque Formoſi damnavit; & Formoſum, ut qui propter neceſſitatem ex aliena Eccleſia ad Romanæ adminiſtrationem veniſſet, Pontificem confirmavit; verùm, ne quid ſimile poſthac in Eccleſia fieret, ſanxit. Epiſcopi à Stephano exaugurati ad gradus priſtinos redacti. Sacra Lamberti Imperatoris inunctio confirmata, itemque cetera à Stephano pro ſalute Eccleſiæ acta. Quin etiam ſtatutum, ne Pontifices deſignatos, niſi in conſpectu legatorum regiorum, jus eſſet conſecrari; in quo ſuperiori decreto Hadriani eſt abrogatum, ad vitanda, quæ in comitiis oriebantur cum maxima Eccleſiæ offenſione, diſſidia. Ibi etiam Lambertus Imperator donationes Eccleſiæ ab Regibus prædeceſſoribus ſuis factas, & à Vidone patre Imperatore inſtauratas confirmavit. Hujus concilii acta Mutinæ apud Canonicos Eccleſiæ ſcripta reperiuntur. Itaque ſummam eorum in hanc hiſtoriam, quia res eſt multis de rebus cognitione digniſſima, intexere placuit. Conſiliis ab Epiſcopis agitatis, ac ſententiis dictis, demum Pontifex ex eorum auctoritate, præſente Lamberto Imperatore, ita pronunciavit: *Synodum à Stephano VI. Pontifice, deceſſore noſtro, celebratam, in qua cadaver Formoſi Pontificis è ſepulchro extractum, & quaſi ad judicium adductum, judicatum, atque damnatum eſt, quod nunquam aliàs factum accepimus, penitus abrogamus; &, ne poſthac tale aliquid fiat, per Spiritus Sancti judicium interdicimus. Epiſcopis, Presbyteris, & reliquis clericis, qui ei ſynodo interfuerunt, quia veniam petentes vi ſe, ac metu interfuiſſe confeſſi ſunt, ſanctæ ſynodi precibus indulgemus, caventes, ne quis poſthac Epiſcopis aut vim, aut detrimentum inferat, quominus eis liberè ſententiam dicere liceat. Quia neceſſitatis cauſſa de Portuenſi Eccleſia Formoſus ob vitæ merita ad Apoſtolicam Sedem eſt evocatus, ſtatuimus, ne quis id*

A *in exemplum trahat, ſacris legibus prohibentibus. Etenim quod neceſſitate conceſſum eſt, id ſublata neceſſitate, auctoritatem non debet habere. Ne quis quem de gradu Eccleſiaſtico ſynodicè deturbatum, neque dum canonicè reſtitutum ad altiora provehat, quemadmodum Bonifacium primum in ſubdiaconatu, deinde in presbyteratu popularis manus evexit. Quod ſi, ſpretis ſanctiſſimorum Patrum decretis, id quoquo modo tentaverit, non ſolùm Apoſtolico anathemate feriatur, ſed Imperatoriam quoque indignationem experiatur. Epiſcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, qui ab eodem Formoſo Pontifice ritè conſecrati temere quorundam libidine exaugurati ſunt, ad*
B *proprios Ordines, & gradus redigimus. Reordinationes, & rebaptizationes, & ſedium mutationes, quas ſancti Patres in Africano concilio interdixerunt, & nos interdicimus. Sacram inunctionem ſpiritalis filii noſtri Lamberti in Imperatorem firmam, & ratam in perpetuum eſſe, Spiritu Sancto ſuffragante, decernimus; illam verò barbaricam, quæ per ſubreptionem extorta eſt, omnino abrogamus; conſecrationes verò ſacri chriſmatis, & olei, & quæcunque pro ſtatu Eccleſiæ geſſit, firma, & inviolata omni tempore permanere Apoſtolica auctoritate ſancimus. Ea, quæ in ipſo ſupra commemorato concilio ſcripta ſunt, quoniam contra canonicam auctoritatem acta eſſe*
C *ſanxiſtis, decernimus, ut accedente conſenſu veſtro igne crementur, prout de Ariminenſi, & Epheſina ſecunda ſynodo factum proditur de iis, quæ contra ſanctiſſimum Pontificem Leonem acta ſunt; & quæ tempore Hadriani junioris adverſus ſanctiſſimum Pontificem Nicolaum Conſtantinopoli nequiter acta ſunt. Sergium, Benedictum, atque Marinum dudum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyteros, Joannem, Paſchalem, & Joannem dudum Sanctæ Apoſtolicæ Sedis Diaconos juſtè, & legitimè damnatos, & è gremio Sanctæ Dei Eccleſiæ ſegregatos, ſi quis inter Eccleſiaſticos injuſſu noſtro referre, aut ad ipſos gradus, quibus*
D *juſtè privati ſunt, redigere, aut ſacerdotes vocare, aut habere voluerit, aut nobiſcum non ſenſerit, ſciat, ſe anathemate percuſſum iri. Violatores ſepulchri Formoſi Pontificis, qui facta ad rapiendum theſaurum conſpiratione, corpus ejus traxerunt, atque in Tiberim projecerunt, niſi reſipuerint, à Sanctæ Dei Eccleſiæ liminibus propulſamus. Quia Sancta Romana Eccleſia moriente Pontifice multas patitur violentias, quòd inſciente Imperatore, aut legatis ejus abſentibus, Pontifex conſecretur, neque canonico ritu miſſi ab Imperatore interſint nuncii, qui vim, & ſcandala in ejus conſecratione prohibeant, volumus, ut poſthac Pontifex, convenientibus Epiſcopis,*
E *& univerſo clero, ſenatu, & populo expetente legatur; atque ita in conſpectu omnium celeberrimè electus ab omnibus, præſentibus legatis Imperatoris, conſecretur; nemoque ſine periculo ſacramenta, aut promiſſa nova arte ab eo audeat extorquere, niſi quod antiqua contineatur conſuetudine, ne quid ſcandali, aut detrimenti Eccleſia patiatur. Quoniam per-*

(37) Obiit *Romanus* ſub initium anni ſequentis 898., quo, poſt *Theodorum II.* brevì ereptum, ſucceſſit in Pontificia Sede *Joannes IX.* Hunc verò conſecratum fuiſſe circa medium menſem Julium, Pagius ad illum annum num. 3. opinatur.

(38) Uno anno hujus Archiepiſcopi (qui IX. appellatus) initium differt Ughellus, aſſerens eundem electum anno 898. Contentit Rubeus, qui eo ferè tempore creatum Archiepiſcopū Ravennæ *Joannem* hunc ſcribit, quo alter *Joannes* delectus in Summum Pontificem fuit, adeòque an. 898.

pernicioſa inolevit conſuetudo, ut Judices populi flagitia populi, quæ ab Epiſcopis eſſent inquirenda, inquirant, & ſi in poſſeſſione Eccleſiæ, aut clerici feminas deprehendant, tanquam adulteras, capiant, ac vexent, donec à dominis, aut à parentibus earum pretio redimantur; ex quo propinquorum inopia, & mulierum fornicandi licentia ſequitur, quòd nihil pertinere ad Epiſcopum aſſerant, quæ ſemel à magiſtratu judicata, & liberata ſit: ob hæc ſtatuimus, ut Epiſcopi habeant in ſua diœceſi liberam poteſtatem ſcelera, & adulteria inquirendi, judicandi, & puniendi, prout ſacri canones jubent: &, cum opus fuerit, ad coërcendos contumaces magiſtratus opem implorent. Atque his decretis ita ſubjecit: *Quando igitur dilectiſſimi fratres vos nobiſcum conveniſtis, ut duce Spiritu ſancto communi veſtrum omnium conſilio ea, quæ neceſſaria ſanctæ Dei Eccleſiæ putaremus, unà cum glorioſiſſimo Imperatore, Lamberto, conſtitueremus, vultis ne, ut quæ capitulatim notata ſunt, recitentur, examinentur, & confirmentur?* Cui Epiſcopi reſponderunt: *Ingentes Deo Salvatori noſtro gratias agimus, qui te ſuæ præfecit Eccleſiæ, qui omnem ex ea zizaniam evellere conareris. Capitula, quæ pro communi omnium cautione ad munimentum Eccleſiæ ſcripta ſunt, placet recitari, ut diſcamus, quæ vel obſervare, vel cavere debeamus.* Ea verò fuerunt ejuſmodi: *Si quis ſanctorum Patrum decreta contempſerit, & glorioſiſſimorum Imperatorum Caroli Magni, Ludovici, Lotharii, & filii ejus Ludovici de Eccleſiaſticis decimis in eorum Capitularibus conſtituta, non obſervaverit & eas alibi, quàm in baptiſmalibus Eccleſiis injuſſu Epiſcopi dederit, & qui dedit, & qui recepit, auctoritate Sedis Apoſtolicæ, & ſanctæ Synodi, communione remotus ſit. Si quis Romanus, cujuſcumque ſit ordinis, ſive de Clero, ſive de Senatu ad noſtram Imperatoriam Majeſtatem venire voluerit, aut neceſſitate compulſus noſtrum auxilium implorarit, nemo ei impedimentum afferat, aut ejus vitæ noceat, aut in eundo, aut in redeundo, aut in manendo: liceatque Imperatori aut per ſe, aut per legatos ſuos cauſſam ejus cognoſcere. Qui ſecus fecerit, ab Imperatore puniatur. Ut privilegium S. R. E. quod primis temporibus per piiſſimos Imperatores conſtitutum eſt, à nobis firmetur. Ut flagitia, de quibus ad vos venimus, quæ in territorio noſtro committi conſpeximus, in truncationibus, deprædationibus, incendiis, rapinis, & violentiis, à vobis diligentiſſimè, &, prout neceſſe eſt, legitimè coërceantur: ut pactum, quod à veſtro genitore D. Vidone, & à vobis piiſſimis Imperatoribus ex antiqua conſuetudine factum eſt, renovetur, & inviolatum ſervetur. Quoniam Majeſtas veſtra novit, quas conſpirationes Romani, Longobardi, & Franci faciant adverſus Apoſtolicam, & Imperatoriam auctoritatem in terris Beati Petri, ut, ſicut prædeceſſores veſtri prohibuerunt, ne fierent, ſic in poſterum & ipſi Auguſtali veſtro decreto prohibeatis. Cum ad Pontificatum evecti Baſilicam Domini noſtri Conſtantinianam dirutam cerneremus, ejus reſtituendæ cauſſa qui trabes inciderent, miſimus, ſed qui miſſi ſunt, nefariorum hominum temeritate mandata noſtra exequi non potuerunt. Quod opus ut ad exitum perducatur, tanquam dilectiſſimus filius, & glorioſiſſimus Imperator, operam date. Et quoniam S. R. Eccleſia eò inopiæ eſt redacta, ut pecuniæ, quæ pauperibus pro incolumitate veſtri Imperii diſtribui ſolebant, unà cum ſtipendiis Clericorum exhauſtæ ſint, bis ad ſtabilitatem Imperii veſtri unà cum fidelibus veſtris proſpicite.* Quibus recitatis, cum Epiſcopi ſibi placere ſucclamaſſent, tum ita peroravit: *Quando igitur vos uno conſenſu, quæ Chriſto bene juvante ſtatuimus, approbaſtis, hortor vos, ut commiſſæ vobis Eccleſiæ curam agere ſtudeatis, & gregem Chriſti ſanguine redemptum bonis exemplis, & ſalutaribus documentis imbuatis. Ubi verò domum redieritis, jejunium indicite, ſupplicationes agite, orantes Deum, ut iram ſuam à populo avertat, pacem tribuat, diſſidia dirimat, peccata miſerando aboleat, & ad defenſionem ſanctæ ſuæ Eccleſiæ ſpiritalem filium noſtrum Imperatorem Lambertum conſervet: & ſuperbarum gentium cervices ſua potenti dextra ſubjiciat.* (39) Atque his actis, dimiſſo Concilio, ſuas quiſque domos repetiit. Berengario interim in Forojulio agitanti aliquid ad repetendum regnum optatæ lucis affulſit. Quippe Italici Principes, ut ante Berengarii, ſic nunc Lamberti imperium, ut nimis grave, peroſi, conſilia de illo pellendo, & reſtituendo Berengario contulerunt. Quin etiam Mangifredus Mediolani Comes, qui Urbem adverſus Lambertum tenebat, vicina loca Lamberti auctoritatem ſequentia hoſtilibus populationibus incurſavit. Et eodem tempore Adelbertus Lucæ Marchio, homo longè omnium in Italia ea tempeſtate ditiſſimus, Hildebrando Comite in ſocietatem aſcito, occulte adverſus eum exercitum comparavit, ſcilicet ab uxore Berta, inquieti ingenii femina, regni cupiditate accenſus. Lambertus autem, cum Mangifredo capitalis rei damnato, atque necato (40) omnes ſe ab novis ineundis conſiliis deterruiſſe putaret, à Concilio Ra-

(39) Citra dubium eſt, à *Joanne IX* geminum celebratum Concilium hoc anno; (erravere namque Baronius, & Labbeus, qui eadem ad annum 904. differunt) primum Romæ, in quo actum eſt de cauſſa *Formoſi*, abrogatione Imperii ab *Arnulpho*, cæteriſque rebus, quas Sigonius Concilio Ravennati adſcripſit; alterum Ravennæ, in quo Acta Concilii Romani recitata fuere, aliaque ſtatuta, in Baronio, ac Labbeo ſeorſim legenda. Ea in unum confudit Sigonius, deceptus à Codice Mutinenſi, in quo utriuſque Concilii Acta promiſcuè deſcribebantur; ut jam animadverterat Pagius ad hunc annum num. 4.

(40) Arnulphus Imperator, antequam in Germaniam rediret, *Vualtfredo*, *Maginfredoque Comitibus Italiam cis Padum diſtribuit*, ut narrat Hermannus Contractus Caniſii ad annum 895. Cùm verò, abeunte Arnulpho, *Lambertus*, & *Berengarius* pacem firmaſſent, ac Italiæ Regnum partiti inter ſe fuiſſent, *Lambertus*, cui obtigerat Regio eis Padum, & Abduam, Mediolanum petiit, captoque *Maginfredo*, qui eam Urbem pro Arnulpho tenebat, editâ capitali ſententiâ, eundem ſecuri percuti juſſit, Filium verò illius, & Generum oculis plecti, quemadmodum teſtatur Annaliſta Freherianus ad annum 896. Auctorem horum Annalium fuiſſe quendam *Vvichingum*, eumque in Italiam cum Imperatore *Arnulpho* veniſſe anno 895., Cl. Eckhart ſcribit Tom. II. Rer. Francic. pag. 784. Ex hoc igitur coævo Scriptore, emendandus eſt Sigonius, qui *Maginfredi* Comitis mortem ſtatuit ad hunc annum. Etiam Hermannus Contractus *Maginfredum* decollatum tradit anno 896., & inſuper addit, eundem, *Lamberti* ſimul, & *Berengarii* juſſu, ad id ſupplicium fuiſſe damnatum.

A Ravennati reverſus, venationis cauſſa Marincum in nemus ſe contulit; extat nunc quoque Mutinæ diploma *pridie Kalend. Octobris anno* DCCCXCVIII. *à Lamberto Imperatore, anno ſui ſeptimo, ex Marinco datum,* quo patris ſui Vidonis privilegium Mutinenſi Eccleſiæ confirmavit. (41) Ibi, cum per aliquot dies aſſiduis venationibus intentus agitaret, Adelbertum Bardonem montem cum diverſis, & infirmis adverſus ſe copiis ſuperare cognovit. Itaque, ut erat prompti in omni re expedienda conſilii, ne tempus in acciendo majore domo exercitu tereret, ſtrenuos centum, quos ſecum in armis habebat, milites ſumpſit, ac propere adverſus hoſtem eduxit. Illi ex monte in
B campos ad Burgum S. Domnini degreſſi, nullo Lamberti ante explorato conſilio, nullis munimentis ante caſtris firmatis, cibo, ac potui largius indulſerunt: ac quieti inde, ac ſomno ſe, quaſi per ſummum ocium, tradiderunt. Quod ubi Lambertus Placentiam profectus percepit, confeſtim ſilentio noctis Urbe exceſſit, ac raptim agmine acto alios immobiles, alios ſemiſomnos, pleroſque ad arma trepidantes oppreſſit. Hildebrando fuga elapſo, Adelbertus in præſepio, cum ibi forte latitaret, eſt captus. Cui, cum ad ſe deductus eſſet, Lambertus dixit: Nimirum Berta uxor tua
C divino tum afflata ſpiritu fuit, cum ſe ſcientia ſua te ipſum aut regem, aut aſinum effecturam promiſit: nam quia regem non potuit, aſinum, ne mentiretur, effecit, dum te ad præſepe confugere compulit. Atque his dictis eum cum nonnullis aliis Papiam in cuſtodiam miſit: atque inde Marincum repetiit, ut de captivis ſecreto à congreſſu hominum loco ſtatueret. Erat præter ceteros cum eo Hugo Mangifredi filius, quem poſt patris necem ipſe omnibus honoribus colligendæ benevolentiæ cauſſa erat complexus. Forte autem accidit, ut inter venandum ceteris in diverſas ſylvæ partes effuſe, ut fit, equorum curſu perlatis, Hugo cum Lamberto remanſerit: qui
D paternæ injuriæ recordatus, conſilium ulciſcendæ cepit, occaſionem nactus, quòd Rex ad quaſdam anguſtias, per quas aper impellendus erat, conſtiterat, atque labore, & expectatione diutina fatigatus paululum quieturus ſemet ipſi cuſtodiendum commiſerat. Itaque ſomno ſtratum gladio percutere veritus, ne ſanguinis effuſio patratorem facinoris proderet, cervici fuſtem inflixit, atque ipſum effuſe currentem equo præcipitaſſe, collumque fregiſſe, diſſeminavit. Extat regis hujus tale apud Luitprandum (42) elogium: *Inerat illi honeſta morum probitas, ſancta, & formidoloſa ſeveritas, &*
E *quem juventus ornaverat in corpore ſplendida, mentis canicies decorabat ſancta. Plane plus ille Reip. quàm Reſpublica illi, ornamenti tribuerat. Quòd ſi non immatura morte præreptus eſſet, poſt Romanos unus totum ſibi terrarum orbem viriliter ſubjeciſſet.*

Idem BERENGARIUS REX *ſolus.*

NUncio de Lamberti nece accepto Berengarius ſine cunctatione Verona Papiam proceſſit, regiaque recepta, Adelbertum cuſtodia liberavit, ac ſingulas inde Urbes Regni conſtituendi cauſſa luſtrare inſtituit. Itaque VII. Idus Decembris, Bononiæ cum eſſet, anno Regni ſui undecimo, ſuperiorum Regum privilegia Mutinenſi conceſſa Eccleſiæ comprobavit. Qui verò à Berengario averſi erant, ne Lamberti quidem morte cum eo in gratiam redierunt, ſed novi Regis cupiditate flagrantes, cum neminem ex Italia probarent, quem Berengario opponerent, extrinſecus quæſiverunt. Regnabat tum in Provincia Ludovicus Boſonis Regis, de quo ſupra ſcripſimus, filius, Ludovici Secundi Imperatoris, atque Italiæ Regis nepos, virtute, atque juſtitia clarus. Hunc igitur vel quia Italiæ propinquus erat, vel quia à Carolo Magno genus trahebat, nunciis miſſis in Italiam invitarunt, atque obſequium ei ſuum, ſi Berengarium pelleret, obtulerunt. Hujus autem conſpirationis auctor, & princeps fuit Adelbertus Eporediæ Marchio, qui Berengarii gener erat, atque ex filia ejus Giſla Berengarium genuerat, eum, qui poſt & ipſe Regnum Italiæ tenuit. Ceterum nova hæc in Adelberto perfidia admirationi omnibus fuit; nam tanta ſanctitate ab ineunte pueritia fuerat, ut ſi à venatione forte recedens in pauperem incidiſſet, neque præſentem pecuniam, quam ei daret, habuiſſet, cornu, quod pretioſum collo geſtabat, elargiretur, & poſt ab eo, quanti illud æſtimaret, redimeret. Hac legatione accepta Ludovicus quaſi hereditariam, ac ſibi debitam ditionem repeteret, quam avus ſuus ingenti cum gloria poſſediſſet, exercitum in eam expeditionem, quàm primùm potuit, comparavit. Contra Berengarius, neque enim tanta res latêre hominem prudentiſſimum potuit, ad Adelbertum Lucæ Marchionem, quem paulo ante vinculis ſolverat, ſe recepit; atque deteſtandam generi ſui perfidiam, & inſanam adverſariorum ſuorum pertinaciam, quibus vehementiſſimè premeretur, oſtendit; tolerandos eos adhuc fuiſſe, cum Vidonem, & Lambertum homines Italicos ſibi Reges optarunt; nunc vix ferendam illorum ſtultitiam apparere, cum externum iterum ſervitutis jugum Italis velint in cervices imponere, eoſque gravibus imperiis, quibus ſe eximia Dei benignitate aliquando liberaverant, rurſus ſubjicere. Ludovicum Provinciæ Regem adverſus ſe advocaſſe, qui non ſolum externus, ſed etiam externo Patre, ac ſuis etiam, dum vixit, propter ſuperbiam inviſo, genitus ſit; quamobrem orare illum

(41) Hadrianus Valeſius, falſa captus opinione, quòd *Lambertus* ſex tantùm annos, partim cum Patre, partim ſolus regnaverit, in Præfatione ad Carmen Panegyricum Berengarii, Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 383., hoc Diploma explodit, deceptumque ab illo Sigonium ſcribit. Ejus vindicias Pagius agit ad hunc annum num. 9, errores tum Anonymi Poëtæ, tum Valeſii ſolidè emendans. Certè *Lambertus* anno 892. Februario menſe (Pagius initium Martii aſſignat ad eundem annum num. 9., ſed non rectè, ut ex Diplomate, à *Campo* relato, ſuperiùs adnotavi ad annum 891.) Imperium inchoavit, deceſſitque ſub finem anni 898., adeòque plurimam ſeptimi anni partem in Auguſta dignitate exegit.

(42) Lib. 1. cap. 12., à quo hanc omnem hiſtoriam *Lamberti* deſcripſit Sigonius.

illum etiam, atque etiam, ut ſive ſua, ſive Italiæ cauſſa, communem Remp. ſecum ſuſcipiat, & ſociatis armis Ludovico in Italiam deſcendenti reſiſtat; ni faciat, regia inſignia ſine dubio iterum ad exteros perventura; quod ne eveniat, nullius, quàm ipſius, vehementius intereſſe. His verbis addidit etiam munera ampliſſima. Quibus Adelbertus impulſus, ſe in ejus auctoritate
899 dixit fore. Itaque ſequenti anno Ludovico in Italiam cum exercitu magno tranſgreſſo, Berengarius cum multo majore occurrit, atque illum ita circumvenit, ut copiam evadendi omnem ademerit. Qua difficultate oppreſſus Ludovicus, miſſis nunciis Berengarium, ut ſe incolumem redire permitteret, obſecravit, ſeque, ſi id faceret, nullis unquam in poſterum conditionibus Italiam repetiturum eſſe, jurejurando aſſeruit. Quo accepto, Berengarius, mitis, ſyncerique ingenii vir, ipſum haud gravatè dimiſit. (43) Eodem anno in Campania Adelgiſo Principe Beneventi mortuo Atenulfus Capuæ Gaſtaldeus Principatum utrumque cum filio Landulfo invaſit. Cujus progenies in ducentos inde ferme annos (44) utramque ditionem obtinuit. Hic aſſiduis maleficiis Sarracenorum impulſus, qui Gariliano egreſſi neminem Romam aut negotii, aut voti cauſſa ire, niſi ſpoliatum, aut grandi pecunia multatum, ſinebant, Neapolitanis, & Amalfitanis aſſumptis Garilianum proceſſit, confectoque ex lintribus ponte juxta Trajectum tranſiens, acriter eos oppugnare inſtituit. Sed, cum nocte quadam minus diligenter cuſtodiæ agerentur, à Sarracenis, & Cajetanis ex improviſo oppreſſus multos ſuorum amiſit, & cum reliquis fugatus ad pontem ſe recepit. Ibi receptis animis tanto ardore prœlium eſt inſtauratum, ut Sarraceni coacti fuerint in fugam ſe vertere, ac caſtra ſua repetere. (45) Eodem anno IX. Kalen. Octobris Joannes Pontifex morte abſumptus eſt. In ejus locum Tuſculanorum factio Benedictum Quartum ſubrogavit, eumque contra legem ſine auctoritate Regia conſecravit. (46) Et III. Kalendas Decembris Arnulſus Rex Germaniæ, quem vitio Imperatorem factum fuiſſe, Ravennati in Concilio fuerat conſtitutum, pediculari morbo confectus interiit. (47) Ei verò proceres, & optimates in Forcheim convenientes po-
900 ſtero anno, qui fuit nongenteſimus, Ludovicum filium ſuffecere, & coronatum, ac regiis veſtibus exornatum regali in ſolio locavere; (48) cui nihil rei cum Regno Italiæ fuit. Interim inimici Berengarii conſilia agitare, quemadmodum Ludovicum alterum in Italiam attraherent, non ceſſabant; addebat autem animum Benedictus Pontifex ex parte Comitum Tuſculanorum creatus, à quo ſe facile Auguſtalia illi quoque impetraturos inſignia confidebant. Itaque, quòd ratio nulla melior oſtendebatur, ad ipſum Tuſciæ Marchionem Adelbertum ſe conferunt, ac Berengarii ſuperbia, Ludovici verò comitate propoſita, quantis ſtudiis Italici erga Ludovicum accenſi ſint, docent; in eo ſpes omnes ocii, & tranquillitatis Italiæ poſuiſſe; nec dubitare, quin, ſi ſecum ipſe ad illum revocandum voluerit conſentire, propriis ille omiſſis rationibus facilè in animum inducat, ut Italorum votis obtemperet. His verò Berta uxor acceſſit; quæ, cum quotidianis maritum ſtimulis adverſus Berengarium non deſiſteret incitare, tum verò petitione Italicorum erecta multò etiam vehementius inſtigavit. Itaque Adelbertus cum Italorum, tum uxoris voluntate permotus, Legatos ſe miſſurum ad Ludovicum de repetenda Italia dixit, ac continuò miſit. Ludovicus, ubi ſe ab Adelberto vocari ſenſit, certam ſpem Italiæ potiundæ concepit; ac jurisjurandi, præ nimia regnandi cupiditate, ratione non habita, cum majore, quàm ante, copiarum numero Alpes verſus iter intendit; ac tota ſibi fere occurrente Lombardia, eas trajecit. Quod poſtquam Berengarius audiit, prœlio rem experiri non auſus, ſubitò Papiam reliquit, Veronamque ſe retulit. (49)

LUDOVICUS III. REX, *&* IMP. *contra* BERENGARIUM REGEM.

Ludovicus inde vacuam Papiam ingreſſus, magna Principum, & populorum gratulatione regiis eſt inſignibus exornatus. Regno rurſus in duas partes diviſo, certatim uterque Rex beneficia amicis poſtulantibus dedit. Extant enim utriuſque diplomata, Berengarii quidem *IV. Idus Martias, & XIII. Kal. Novembris Veronæ*, Ludovici verò *pridie Idus Octobris Olonnæ*, *& pridie Kalend. Novembris Placentiæ* Epiſcopis Mutinenſi, & Regienſi hoc anno conceſſa. Poſtero

(43) Hæc omnia in Liutprando leguntur, lib. 2. cap. 10.

(44) Per annos circiter 177. *Atenulphi* poſteros in hoc Principatu imperaſſe, ſcribit Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 49. Numerum rotundum perſæpe uſurpat Sigonius.

(45) Idem Oſtienſis capite ſequenti hæc narrat.

(46) *Joannes IX.* uſque ad medium circiter Julium anni ſequentis 900. vitam produxit; id enim probat Epiſtola ejuſdem ad *Heriveum* Remenſem Archiepiſcopum, menſe Julio anni 900. conſecratum, data, Tomo IX. Conciliorum Labbei col. 483. *Benedictus* autem *IV.* ſtatim electus, ac conſecratus fuit ſinè Regia auctoritate, cùm mortuo *Lamberto* Imperatore in Italia, & *Arnulpho* in Germania, vacaret Occidentale Imperium, adeòque Lex à *Stephano VI.*, & *Joanne IX.* in Concilio Romano lata, de expectandis Cæſareis Legatis, ſervari non poſſet, ut Pagius quoque adnotavit.

(47) Non. *III. Kal. Decembris*, ut Regino refert, ſed *VI. Idus Decem.* obiit Arnulphus, ut docet Tabella plumbea, reperta ſub capite hujus Imperat. in Sarcophago lapideo Eccleſiæ S. Emmerani anno 1671., quemadmodum narrat Cœleſtinus Abbas, in Mauſolæo S. Emmerani pag. 82., Pediculari morbo confectum interiiſſe Arnulphum, ſcripſit Sigonius Liutprandi auctoritate, qui lib. 1. cap. 9. edit. Mediol. hæc narrat: *Profectus in propria, turpiſſima valetudine expiravit. Minutis quippe vermibus, quos pedunculos ajunt, vehementer afflictus ſpiritum reddidit. Fertur autem, quòd præfati vermes adeò ſcaturirent, ut nullis Medicorum curis minui poſſent.* Attamen Cl. Eckhart Tom. II. Comment. pag. 785. & ſeq. hoc totum falſum eſſe, aſſeverat; ſiquidem conſtat, Arnulphum ex Paralyſi deceſſiſſe. Morbum autem hunc contraxiſſe creditur, ob quorundam virorum ac fœminarum veneficia, ex quibus alter, *German* appellatus, reuſque hujus ſceleris deprehenſus, Oitingæ ſecuri percuſſus eſt; alius fuga elapſus Italiam petiit; fœmina verò, nomine *Rodburgis*, tanti flagitii auctor reperta, ſuſpendium Epilingæ ſubiit.

(48) Hæc Regino in Chronico, & Annales Freheriani ad hunc annum.

(49) Liutprandus, lib. 2. cap. 10., eadem refert.

901 ſtero inde Ludovicus, proſequentibus Italicis, Romam contendit, & coronam, titulumque Imperatoris à Benedicto Pontifice accepit; (50) inde Papiam regreſſus ſuperiorum Imperatorum munera confirmare de more perrexit. Legitur Nonantulæ diploma, in quo auctoritate ſua rata eſſe omnia jubet, quæ Monaſterio Nonantulano à Regibus donata fuerant, Aiſtulfo, Deſiderio, Adalgiſo, Carolo majore, Ludovico majore, Lothario, Ludovico Piiſſimo, Carolomano, Carolo Juniore, Arnulfo, Vidone, & Lamberto Imperatoribus. Id verò reſcriptum datum eſt ab ipſo Imperatore *anno adhuc in Italia primo, Papiæ, Kalend. Juliis, anno à Chriſto nongenteſimo primo*. Ceterum dum hæc geruntur, novi, atque antehac inauditi Italiæ hoſtes apparuerunt; qui Italicos paulisper ſe ſuperioribus à cladibus attollentes, ac quaſi aliquam antiquæ dignitatis lucem aſpicere incipientes, crebris incurſionibus, ac fœdis populationibus afflixerunt. Hi fuere Ungari, (51) qui ex Scythia Craſſo regnante profecti Pannoniam, victis pulſiſque Hunnis, occupaverant. Agreſtibus moribus, atque ad ſolam belli diritatem formatis prædita gens fuiſſe dicitur; matres pueris primum natis faciem cædere, ut ante vulnerum dolores tolerare aſſueſcerent, quam lactis nutrimenta perciperent; ſagittis in prœlio plus, quàm gladio utebantur, quas tanta induſtria deſtinabant, ut earum ictus nulla vitari induſtria poſſent; neque manum cominus conſerere, neque Urbes premere oppugnatione ſciebant; eminus autem non ſolùm procurrentibus, ſed etiam refugientibus equis pugnabant, ita ut cum maximè formidare viderentur, maximæ hoſtibus formidini forent; carnibus crudis veſcebantur, ſanguinem bibebant, corda hominum, quos ceperant, in partes diſſecta, velut pro remedio, devorabant; ingenia crudelia, tumida, ſeditioſa; nihil veri, nihil ſynceri, fraus, & perfidia omnia; in feminis eadem ferocitas, atque in viris; filiis una equitandi, jaculandique ratio magna cura, atque ſolertia tradebatur. Semper aut inteſtinis diſcordiis, aut externis bellis agitati, neque ipſi quietem agebant, neque alios quieſcere patiebantur. Hæc igitur tam fera, tamque barbara gens biennio antè morte Arnulfi Regis erecta Maravanorum gentem, quam Arnulfus ope eorum ſubegerat, ſimulque Bajoariorum adierat, atque omnia in eos hoſtilis impotentiæ exempla ediderat, & cum Ludovico novo Rege prœlio ad Auguſtam congreſſa, exercitum ejus occidione occiderat, ac Bajoariorum inde, Suevorum, Franconum, & Saxonum fines rapinis, atque incendiis pervaſtarat. Quibus rebus elati hoc anno animum ad invadendam Italiam adjecerunt, ac modica aſſumpta militum manu in Venetiam tranſgreſſi ad Brentam agri Patavini amnem conſederunt. Inde ſpeculatores miſſi, qui terræ ſitum, populorum frequentiam, mores, ac ſtudia Civitatum explorarent, ac comperta referrent. Ii profecti ita renunciarunt: Campos eſſe colonis refertos, ab uno latere montibus arduis, ſed fertilibus, ab altero mari Adriatico cinctos; oppida ineſſe multa, ac pleraque munitiſſima, populos, quanquam incognitæ fortitudinis, tamen infinitæ apparere multitudinis; quamobrem, ſi cupido divitiarum, quarum tantam apud Italos copiam viderint, quantam ne in toto quidem terrarum Orbe credant eſſe, ſic eos ſolicitat, ut abſtinere non poſſint, magnopere ſuadere, ut domum iter dierum decem, aut paullo amplius repetant, ac contractis omnibus gentis ſuæ militibus redeant, ut Italis non minus multitudine, quàm fortitudine ſua eſſe terrori poſſint. Quibus rebus auditis, omnes ſubitò caſtra movent, ac domum reverſi totam hyemem in apparatu armorum, & exercitatione militum ponunt. Ludovicus interim nihil actum ratus, niſi totâ Berengarium Italiâ deturbaret, exercitum aſſumpſit, atque adverſus eum Veronæ X. Kal. Septembris agentem proceſſit. Quod poſtquam ſenſit Berengarius, viribus, ac fortuna ſua diffiſus, ſubitò Veronenſi quoque ditione relicta, in Bavariam ſe recepit. Ludovicus omnium rerum brevì haud magno labore potitus, Verona inde Papiam revertit, ac ſequenti anno totum regnum pacatè 902
adminiſtrare perrexit. Legi Diploma ab eo *IV. Idus Maji Papiæ datum anno regni ſui in Italia ſecundo, Chriſti DCCCCII.* Invaſit inde cupido, quemadmodum Lombardiam inviſerat, ſic Tuſciam quoque luſtrare. Itaque Pa-

(50) Anno ſuperiore 900, poſt Auguſtum menſem, coronatum Romæ *Ludovicum III.* Imperatorem, Pagius contendit ad eundem annum, & ad annum 902. Melius tamen ſtatutam anno 901. à Sigonio Epocham initi à *Ludovico III.* Imperii, mihi perſuaſum jam eſt; id enim ex Diplomatis ipſis *Ludovici* ſatis ſuperque comprobatum video. Refert Ughellus (novæ editionis) Tom. 2. col. 255. Privilegium ejuſdem, Datum Eccleſiæ Regienſi anno 900., *Pridie Kal. Novembris, Indictione IV.* Item alterum ab eodem recitatur tom. 5. col. 273. Datum in favorem Eccleſiæ Cumanæ, anno 901., *XV. Kal. Februarii, Indictione IV.* In utroque autem *Ludovicus* ſe tantùm *Regem* appellat; cùm tamen in altero pro Eccleſia Bergomenſi, expedito *X. Kal. Junii* ejuſdem anni Tom. 4. col. 422., ſe *Imperatorem* nominet. Itaque ex hiſce Diplomatis patet, poſt medium Januarium, & ante finem Maji anni 901 Ludovicum Imperatorem coronatum. Clarius teſtimonium à Florentino deſumitur, qui lib. 3. pag. 214. *De rebus Mathildis*, Chartam profert, Datam *exeunte Februario* anni 901., in qua *Ludovicus* dicitur *Imperator*. Proinde, cùm ex relatis Ughelli documentis conſtet, *Ludovicum* medio Januario Regem ſolummodo fuiſſe, *Imperatorem* verò ante finem Februarii, ut probat Florentinii Charta, manifeſtum ſit Auguſti dignitatem eidem à *Benedicto* fuiſſe collatam intermedio hoc tempore. Pagius ipſe fatetur quampluribus Chartis, ab ipſo productis, tum ad annum 900. num. 15. tum ad annum 903. num. 4. probari, hanc Epocham creati in Imperatorem *Ludovici* anno 901. At eas omnes mendoſas eſſe aſſerit, non alia ratione, niſi quòd ejuſdem ſententiæ adverſentur. Ego tamen potiorem fidem antiquis hiſce monumentis, quàm Pagii opinioni habendam crediderim.

(51) Hungarorum expeditiones & geſta deſcribit Liutprandus lib. 2. cap. 4. 5. & 6., ſed prima illorum irruptio in Italiam ab Hermanno Contracto, juxta genuinam editionem Caniſii, anno ſuperiori 900. adſcribitur. Secutus eſt Sigonius Reginonem, id ad hunc annum referentem; ſed eum manifeſtè erraſſe Pagius probat ad annum 902. num. 12., ubi geminam ſtatuit Hungarorum irruptionem in Italiam; alteram anno 900., alteram anno 902. Argumenta id evincentia vide apud ipſum.

Papia egreſſus Lucam adiit. Ibi effuſo in omnem magnificentiæ regiæ ſpeciem apparatu ab Adelberto Marchione exceptus eſt. Cum autem lectiſſimorum militum cohortes, ſummam domus dignitatem, & mirabiles familiæ impenſas videret, invidia tactus in aurem amico inquit: Nimirum hic Regis potius, quàm Marchionis nomine poteſt dignari, neque enim ulla in re mihi, niſi titulo, cedit. Quod verbum Berta, ut erat verſuti ingenii mulier, fortè excipiens ad maritum continuò detulit, animumque ab illo ejus alienavit. Luſtrato inde regno, rebuſque, quantum res ferre videbatur, ſatis in præſens compoſitis, Veronam ſe contulit, ac quaſi ab omnibus jam ſecurus inſidiis, exercitum, Adelardo Epiſcopo adhortante, dimiſit. Hoc verò ubi Berengarius comperit, in omnes repetendi regni occaſiones intentus, occultè è Bavaria in Italiam rediit, ac XII. Kal. Auguſti ex improviſo Veronam advênit, ac, cuſtodibus Urbis corruptis, ſilentio noctis ingreſſus nonnullos expertæ fidei, ac ſpectatæ fortitudinis viros contraxit. Mediam tum Urbem amnis Atheſis interfluens ingenti marmoreo egregii operis ponte partem utramque jungebat; à læva autem fluminis, quæ vergebat ad Aquilonem, Urbis pars ſita erat, difficili adeo, arduoque colle munita, ut, ſi pars, quam dexteram fluvius alluebat, in hoſtium poteſtatem veniſſet, hæc tamen egregiè ſuſtinere ſe poſſet; in vertice vero collis pretioſi operis erat Baſilica S. Petri, ubi propter loci amœnitatem, & munitionis firmitatem Ludovicus agebat. Berengarius igitur Urbem per noctem ingreſſus, trajecto cum globo ſuorum militum ponte, ſub lucem in collem evaſit. Ad eum tumultum excitus Ludovicus, quidnam id rei eſſet, quærere de ſuis cœpit, ac re incomperta trepidus in Baſilicam ſe recepit, atque in penetralibus ejus ſeſe abdidit. Quærente autem, ac perſcrutante omnia Berengario, miles ejus, qui unus fugientem animadverterat, timens ne repertus occideretur, Berengarium adiit, atque ita dixit: Rex, quando te Deus tantæ victoriæ compotem fecit, ut hoſtem tuum in poteſtate habeas, æquum eſt, & te præceptis ejus obtemperare, qui inquit: *Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini*. Berengarius autem intelligens, eum, ubi nam Ludovicus lateret, tenere, ſed vitæ ejus conſulere velle, reſpondit: Putas ne me, homo inſulſe, quem mihi Deus tradidit in manus, occidere velle? Qua voce erectus miles locum, ubi ſe Ludovicus condiderat, indicavit. Berengarius autem, cum Ludovicum comprehendi juſſiſſet, tum in conſpectum ſuum productum ita appellavit: Non credo te oblitum ejus temporis eſſe, cum ego te meis præſidiis circunſeptum, ita, ut elabi non poſſes, miſericordia tui captus, quæ nulla tibi debebatur, dimiſi, ipſeque te nunquam amplius Italiam ingreſſurum mihi ſacramento interpoſito ſpopondiſti; quare, quando tu neque beneficii mei, neque jurisjurandi tui rationem, ut decuit, habuiſti, meque eodem tempore, ac Deum ipſum libidine alieni regni percitus feſelliſti, vitam quidem, ſicut ei, qui te mihi prodidit, promiſi, concedo, oculos verò erui tibi prodendi exempli gratia jubeo, atque his dictis Ludovicus ſtatim luminibus orbatus, & regno ſe abdicare coactus eſt. (52)

Idem

(52) Hæc omnia à Liutprando lib. 2. cap. XI. ſumpſit Sigonius. Hic autem opportunum reor animadvertere; à pluribus damnari erroris Sigonium, quòd præſenti anno excœcatum *Ludovicum* narret; cùm plures Chartæ in Italia confectæ reperiantur, quæ *Ludovicum* adhuc Imperatorem ſubſequentibus annis enunciant. Extat in Archivo Cœnobii S. Ambroſii Mediolani *Judicatum*, ſeu Placitum, actum in Villa, quæ dicitur *Belano*, (adjacet Lario Lacui, & fortaſſe adhuc pro Imperatore ſtabat) favore Gaidulfi Abbatis ejuſdem Monaſterii, *anno Imperii Domini Ludovici Imperatoris quinto, menſe Julio, Indictione octava*, ideſt anno 905. idque mihi communicavit Cl. D. Laurentius de Georgiis. Attamen hanc difficultatem eruditè diluit Pagius ad annum 903. num. 3., aſſerens, *Ludovicum*, etiam expulſum, & excœcatum, agnitum fuiſſe ab Italis Imperatorem, cùm *Berengarius* tantùm *Rex* foret, nec omnis Italiæ ditio in hujus eſſet dominatione. Difficilius eſt ſtatuere, qua ratione componi cum hac Hiſtoria poſſint duo *Ludovici* Imperat. Diplomata, aſſervata in Tabulario Cœnobii monialium, dicti *de Puſterula*, in Urbe Ticinenſi, quæ authographa eſſe mihi profeſſus eſt ſæpiùs laudatus D. Jo. Gaſpar Beretta Monachus Caſinenſis, eorundem exemplaria fideliſſimè tranſcripta ad me remittens. Utrumque enim in favorem memorati Monaſterii, uno eodemque die atque anno conceſſum, ita in calce ſignatur: *Datum pridie Nonas Junii, anno Incarnationis Dominicæ DCCCCV. Indictione VIII. anno V. Imperante Domno Hludovvico glorioſo Imperatore in Italia. Actum Papiæ, in Dei nomine feliciter, Amen*. Quomodo enim excœcatus ac expulſus Ludovicus, uſque ab anno 902., expedire potuit diplomata anno 905. in Urbe Ticinenſi, in qua Regni ſui ſedem jamdudum Rex Berengarius tenebat? Equidem in hiſce Chartis nonnulla occurrunt, quæ expendi merentur. Primò namque, in altera illarum legitur: *Arnulphus Archicancellarius, jubente Domno Hludovico Imperatore relegi, & ſubſcripſi*; in altera verò, *Arnulphus Notarius ad vicem Liutuardi Epiſcopi, & Archicancellarii recognovi, relegi, & ſubſcripſi*. Num duos in Italia eodem die Archicancellarios habuit Ludovicus? Secundò, Liutuardus Epiſcopus Vercellenſis, qui Archicancellarii munus ſub Carolo Craſſo geſſit, vita jam functus erat anno 901., quo Sebaſtianus Vercellenſi Eccleſiæ præerat, ut ex Berengarii Diplomate evincit Ughellus, Tom. IX. Italiæ Sacræ, col. 768. Venetæ edit., & teſtatur Regino, qui eum trucidatum ab Hungaris narrat ad annum 901. Jacobus Vvenkerus in Commentario de Archicancellariis Imperii, nihil de hoc Epiſcopo poſt Carolum Craſſum memorat, alios Ludovico Archicancellarios aſſignans. Quis ergo Liutuardus, Archicancellarius anno 905.? Hæc proponenda cenſui, non ut enunciatis Chartis adimam fidem, ſed ut cenſuris occurram, quæ ex hiſce Diplomatis Sigonii hiſtoriæ infligi poſſunt, quemadmodum adnotatum in margine Codicis à me adhibiti invêni his verbis: *Ignoratur, quomodo Sigonius aſſerat Ludovicum à Berengario excæcatum hoc anno 902, ſi anno 905. Papiæ vivebat, eratque Imperator, quemadmodum conſtat ex gemino authographo Diplomate conceſſo Monaſterio Monialium de Puſterula Ticinenſi. Igitur procul dubio eſt emendandus*. Niſi tamen ſolidiora documenta proferantur, ſtandum Sigonii ſententiæ reor, cùm poſt annum 902., in Imperatoria quidem dignitate uſque ad obitum perduraverit Ludovicus, ſed Papiæ dominium nuſquam recepiſſe in hiſtoriis reperiatur.

Idem BERENGARIUS REX *ſolus*.

BErengarius inde recepta Verona, Papiam reverſus regnum, nemine repugnante, recuperavit, idque per annos inde viginti duos pacatè adminiſtravit. Nam Italici dira Ludovici calamitate fracti ad officium redierunt, atque in Berengarii ferme auctoritate fuerunt. VIII. Idus Auguſti Papiæ cum eſſet, Mutinenſem Eccleſiam, Gothifredo Epiſcopo poſtulante, magnificè muneravit, anno regni ſui, ut in Diplomate ſcriptum eſt, quinto decimo. (53) Eo anno Landulfus Archiepiſcopus Mediolanenſis creatus. (54) Hæc autem dum ille agit, Ungari, prout ſtatuerant, Pannonia egreſſi, menſe Auguſto, iterum in Italiam irruperunt, atque Aquilejam, & Veronam Urbes munitiſſimas prætervecti, Comum, Bergomum, atque ipſam denique regni ſedem Papiam, latè omnia populando, reſiſtente nemine, petierunt, atque in itinere Truſardum (55) Epiſcopum Vercellenſem grandi cum pecunia fugientem adepti, necarunt. Ad primum hujus tam fœdi tumultus nuncium excitus Berengarius, nunciis in omnes regni partes dimiſſis, ac Civitatibus de imminenti periculo monitis, ingentem ex tota Italia ultro nomina dante exercitum convocavit; eumque adverſus Ungaros effusè omnia pervagantes adduxit. Ungari triplo majoribus ſe peti copiis, quàm quas ipſi adduxerant, ex inſperato cernentes, planè quid conſilii caperent, neſciebant; nam nec rem pugnæ committere confidebant, nec fugam capeſſendo ſe elapſuros ſperabant. Demum præſtare viſum eſt, fugam, quàm prœlium, experiri. Cum autem hærentibus aſſiduè in terga Italicis, ad amnem Abduam effusè fugiendo eâdem, qua venerant, viâ perlati eſſent, atque in eo feſtinanter, ac tumultuosè tranando multos amiſiſſent, deſperatione debilitati petierunt ab Italis, ut ſe, universa præda recepta, vivos abire permitterent. Eam verò petitionem Italici ſuperbè, univerſos depoſcentes in vincula, reſpuerunt. Quo audito, Ungari repetita fuga in campos Veronenſes elati ſunt. Ibi, cum primum Italicorum agmen extremum eſſet Ungarorum adeptum, leve prœlium eſt commiſſum. Quo cum ſuperiores fuiſſent Ungari, mox univerſo ſuperveniente Italicorum exercitu territi, rurſus cœptæ ſe fugæ mandarunt. Poſtquam ad Brentam amnem eſt ventum, equis curſum, fugamque præ laſſitudine denegantibus, conſiſtere coacti trans amnem caſtra locarunt, ac nunciis ad Berengarium, qui cis amnem conſederat, miſſis, poſtularunt, ut ſupellectilem omnem ſuam,

A captivos, arma, equos omnes præter eos, quibus uterentur, acciperet, & ſe abire incolumes ſineret, jurantes, ſe datis in fidem obſidibus filiis ſuis, nunquam amplius prædæ cauſſa Italiam ingreſſuros. Ad hæc Italici nimia rerum proſperitate cœcati reſponderunt, ſtulti hominis eſſe, muneris, aut conditionis aliquid à mortuo, aut planè jam profligato, accipere. Qua re audita Ungaros indignatio acris inceſſit, &, quæ nova, inquiunt, ignavia, ac torpedo animos noſtros oppreſſit? an verò, quando vitam neque pretio redimere, neque fuga ſervare pertinaci hoſtium inſolentia poſſumus, dubitamus, audacter in eorum caſtra

B irrumpere, & morte noſtra mortem illis inferre? quamque à patribus noſtris fortitudinis gloriam accepimus, eandem poſteris nos quoque noſtris relinquere? quanquam, quid ſi ne mortem quidem oppetemus? an verò nos ignoramus, qui id ſæpe conſequuti virtute noſtra ſumus, quàm exigua ſæpe virorum manus ingentes hoſtium copias profligarit, quàmque ſæpe Mars fugientem perculerit, fortiter verò reſiſtentem protexerit? Quibus verbis confirmati, qui ante fugere decreverant, jam ſummo in quemcumq; caſum contendere prœlio ſtatuunt, atque ita inſidiis bifariam diſpoſitis, rectà amne trajecto, in hoſtes ſe medios inſe-

C runt. Italici reſponſo expectando defeſſi interim ſe corporibus curandis, ut victoriæ certi, tradiderant. Itaque Ungari irruptione facta incautos adorti partim epulantes interemerunt, partim equis ademptis fuga interclusos proſtraverunt. Auxit etiam Italicorum cladem, quòd nonnulli non ſolùm non pugnarunt, ſed proximos etiam, ut ſoli ſuperſtites dominarentur, à manu conſerenda deterruerunt; quoſque in aliis caſus cum voluptate ſpectarunt, in eos ipſi haud ita multò poſt inciderunt. (56) Hac victoria elati Ungari, inde Tarviſium, Vicetiam, & Patavium populati ſunt, cum omnes munitis locis inſeſſis victori ſe objicere hoſti

D metuerent. Inde poſtero, Venetos aggreſſi paratis lembis non ſolùm Civitatem novam, Equilium, Clodiam, & Caput Aggeris incenderunt, ſed etiam Albiolam provecti Metamaucum, & Rivoaltum die feſto Sancti Petri tentarunt. Demum à Petro Duce navalibus cum copiis acriter reſiſtente repulſi, ſeſe ad mediterranea contulerunt, atque ad Appenninum populando progreſſi, obvia omnia, quæ munita non erant, loca vaſtarunt; neque Eccleſiis, aut Monaſteriis temperarunt. Mutinam tamen ingreſſi, Urbem intactam virtute Sancti Geminiani Epiſcopi reliquerunt. Nonantulano Monaſterio diti in primis, atque opulento fœdum in-

E cendium eſt illatum. Leopardus Abbas cum Mo-

(53) Integrum recitatur ab Ughello in Epiſcopis Mutinenſibus Tom. II. col. 101. hoc Diploma, *Datum VII. Idus Auguſti*, non *VIII.*, ut hic, fortaſſe Typographorum errore, adnotatum eſt, cùm in aliis Sigonii editionibus rectè ſcriptum legatur: *VII. Idus Auguſti*.

(54) Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni, ſed non appoſitè; *Landulphus* enim in Mediolanenſi Eccleſia Archiepiſcopus jam ſedebat anno 896., ut conſtat ex Placito authographo, mihi à Cl. D. Laurentio de Georgiis communicato, ex Tabulario Monaſtico Ambroſiano, quod datum dicitur, *anno Imperii Lamberti quinto*, *menſe Octobris*, *Indictione quinta decima*, atque ideo anno 896. In hoc autem Placito, acto in *Laubia domus S. Mediolanenſis Eccleſiæ*, reſidebat, una cum *Amadeo* Comite Palatii, & aliis Judicibus, *Landulphus* Archiepiſcopus Mediolanenſis. Hinc verò emendandus eſt etiam Papebrochius in Exegeſi, qui *Anſelmum* obiiſſe tradit anno 897.; ejuſdem enim ſucceſſor *Landulphus* anno præcedenti Mediolanenſem Eccleſiam adminiſtrabat, adeòque *Anſelmus*, ante Octobrem menſem anni 896., è vivis exceſſerat.

(55) Verius *Liutuardum*.

(56) E Liutprandi hiſt., lib. 2. cap. 5. & 6., hæc refert Sigonius.

Monachis fortè evaſit incolumis. (57) Tandem, cum ſe Italia non exceſſuros, niſi certa pecuniæ ſumma accepta, oſtenderent, Berengarius, ut primo quoque tempore ea peſte Italiam liberaret, ſummo ſtudio eam collegit, atque, ut quamprimum abirent, effecit. (58) Levata inde Ungarorum mole Italia, tum ad reſarcienda damna converſus in primis ſtuduit Eccleſiis, quæ vim eorum paſſæ fuerant, ſublevandis. Eo præſente, Bergomi Adelpertus Epiſcopus oſſa S. Alexandri Martyris, qui in ipſa Urbis Baſilica colitur, ex antiquo ſepulchro in Confeſſionem, ubi nunc quoque quieſcunt, traduxit, & reſcriptum ab eo impetravit.
904 Sequenti, idem aliquot Regienſi Baſilicæ poſſeſſiones ad damna ab Ungaris accepta reſtituenda conceſſit: quod ex diplomate apparet, *anno DCCCCIV., regni ſui XVII., pridie Nonas Januarii, rogatu Berthilæ conjugis dato*. Eodem anno VI. Idus Aprilis Benedictus Pontifex moritur. (59) Novi inde comitia Pontificis non Romæ ſolùm, ſed etiam Eccleſiæ totius ocium perturbarunt, libidine Romanorum, ut cum maximè, ſæviente, atque humanas leges, divinaſque ſpernente. In Benedicti locum Leo V. eſt ſuffectus. Hominem incautum, & parum tractandis rebus idoneum eſſe, cum animadvertiſſet Chriſtophorus, Sacerdos ejus, quadrageſimo, quàm conſecratus fuit, die accitis ſociis comprehendit, atque in cuſtodiam traditum abdicare coëgit, atque ipſe ſe Pontificem ſacere novo exemplo non dubitavit. Hujus inde audaciam imitatus Sergius, qui bis jam ab adverſariis de Pontificatu fuerat deturbatus, illum exigere, & ſemet ipſum inferre conſtituit. Itaque, ne adverſæ potentiâ factionis opprimeretur, Adelbertum Tuſciæ Marchionem, ut ſibi auxilio eſſet, oravit: & conſpiratione facta Chriſtophorum IX. Kal. Januarias comprehenſum ſe abdicare, atque monaſterium inire coëgit, ac poſtridie ſedem occupavit. (60) Is Sergius Tertius appellatus. Pontificatum malè partum nullo tamen inſigni probro fœdavit. Neque enim Formoſi cadaver ex ſepulchro iterum ab eo poſt XX. annos extractum, ut quidam ſcribunt, eſt veriſimile. Eodem anno Andreas Eccleſiam Mediolanenſem, Petrus Ravennatem, Laurentius Gradenſem, obtinuit. (61) Berengarius annum Papiæ egit: ubi per menſem Junium novis muneribus Mutinenſis Eccleſiæ cladem ab Ungaris acceptam ſarcivit.
Poſtero, Ungari nova prædandi cupiditate 905
incenſi novis Italiam populationibus incurſarunt. Nec Berengarius propter ſuorum perfidiam militum aliqua ratione eſt adverſatus. Sarraceni verò etiam multò, quàm antea, impotentius ipſius extrema Italiæ lacerarunt. Nam & qui Fraxinetum inſederant, reliquis circa direptis Urbibus, oppidum Aquarum non longè à Papia diſtans (62) in-

(57) In Chronico Nonantuiano, ab Ughello relato Tom. II. Ital. Sac. col. 205., & Tom. V. col. 496. Venetæ edit., ſtatuitur hæc irruptio Hungarorum in Monaſterium Nonantuianum ad annum 899. Indictio tamen III. menſe Auguſto, quæ ibidem adnotatur, annum 902. deſignat.

(58) Hæc Sigonius narrat ex Danduio col. 197., qui tamen id adnotat ſub anno 906.

(59) Sub initium Octobris anni ſuperioris 903. vivere deſiit *Benedictus IV.* Id enim manifeſtum eſſe, ex *Sergii III.* Pontificatu docet Pagius ad annum 903. & ſeq., contra Baronium, qui longiùs etiam differt *Benedicti* mortem, ideſt in annum 907. Extat in Spicilegio Dacherii Tom. VI. pag. 415. Diploma *Chriſtophori* Papæ, datum in favorem Abbatiæ Corbejenſis *Indictione VII, ſeptimo Kal. Januarii*, hoc eſt anno 903. Jam ergo ab eo anno, & menſe, ſucceſſerat is Pontifex *Leoni V.*, qui poſt *Benedictum*, nec integris duobus menſibus ſederit.

(60) *Chriſtophorus* Novembri menſe ſuperioris anni Pontificiam Sedem invaſerat; ab eadem ejectus eſt à *Sergio III.* circa medium hujus anni 904, ut Flodoardus teſtatur. Pagius circa diem 18. menſis Maji, depulſum *Chriſtophorum* tradit. Certè Idibus Julii jam ſediſſe *Sergium*, evincunt Acta publica apud Rubeum in Hiſt. Raven., lib. 5. pag. 253.

(61) Cùm Sigonius erraverit, aſſerens electum *Landulphum* in Mediolanenſem Archiepiſcopum anno 902., ut ad illum annum adnotavi, mirum eſſe non debet, quòd etiam ſucceſſoris *Andreæ* electionem extra locum ſtatuerit. Puricellius in Diſſert. Nazar. cap. 83. num. 4. tradit, *Landulphum* obiiſſe anno 900.; id enim conſtare ait ex ejuſdem Epitaphio, quod hiſce notis Chronicis clauditur: *Obiit anno Dominicæ Incarnationis nongenteſimo, quarto nonas Novembris, Indictione tertia*. Puricello conſentit Papebrochius in Exegeſi; ſed uterque minime animadvertit, Indictionem tertiam, menſe Novembri, ad annum ſuperiorem 899. referri. Quòd autem illo verè anno *Landulphus* deceſſerit, certum fit ex Charta authographa, cujus me compotem fecit ex Archivo Ambroſiani Cœnobii Cl. D. Laurentius de Georgiis. Continet ipſa Placitum *Andreæ* Archiepiſcopi Mediolanenſis, tanquam Miſſi Imperialis, *Actum in Loco Belano, anno Imperii Domni Ludovici Imperatoris quinto, menſe Julio, Indictione octava*, ideſt anno 905., qui annus, *ſextus* eſſe ejuſdem *Andreæ* ibidem adnotatur. Itaque, ſi ex memorato epitaphio obiit *Landulphus* die ſecunda Novembris, annus verò 905. *ſextus* jam erat *Andreæ* Archiepiſcopi, menſe Julio decurrente; transferenda procul dubio eſt mors *Landulphi* in annum 899. Hinc autem patet, uſurpatam tunc fuiſſe in Epitaphiis condendis æram Piſanam, quæ novem menſibus vulgarem annum antecedit, adeòque à die 25. Martii anni 899. ſequentem annum jam numerabat, quemadmodum de altero *Anſperti* Archiepiſcopi Epitaphio ad annum 887. jam admonui. Adde, quod anni tres, & dies 23., *Landulphi* ſedi in catalogis aſſignati, optimè cum hac ſententia congruunt. Eundem enim electum jam fuiſſe in Mediolanenſem Antiſtitem Octobri menſe anni 896., ad annum 902. comprobavi. De Ravennenſi Archiepiſcopo *Petro* non ita certum eſt, quo anno eam dignitatem obtinuerit. In adnotationibus ad Ughellum novæ editionis, ejus initium referendum aſſeritur ad annum 911., cùm uno tantùm anno ſediſſe in Catalogis legatur, Joannem autem X. eidem ſubrogatum conſtet, anno 912.

In Gradenſium Patriarcharum Catalogis apud Ughelium, nullus per hæc tempora legitur *Laurentius* Patriarcha; qui autem hoc anno præerat illi Eccleſiæ, *Dominicus* vocabatur, creatus anno 900., atque in ea adminiſtranda perduravit uſque ad annum 907., aut 908., quemadmodum in adnotationibus indicatur.

(62) Oppidum iſtud, non aliud eſt, quàm *Aquæ Statiellæ* (nunc Aqui), Urbs notiſſima ad fluvii Bormidæ lævam. At longè diſtat à Papia quinquaginta milie paſſus, ut in Magini Tabulis. Hanc irruptionem Liutprandus lib. 4. cap. 2. contigiſſe ait, poſtquam *Hugo*, Rex Italiæ, *Lotharium* filium in Regni Conſortium vocaverat. Cùm autem *Lotharius* nonniſi anno 930. eam dignitatem obtinuerit, ad eum ſaltem annum differenda eſt Saracenorum incurſio in Aquenſe Oppidum. An alteravice id factum ſit hoc anno, affirmare non auſim, cùm nullum à Sigonio documentum proferatur:

invaſerunt, omnibus munitiſſimas in arces,
turreſque dilapſis: quæ per hos annos vul-
go fieri ad repentinas barbarorum impreſ-
ſiones eludendas ſunt cœptæ: & qui Afri-
cam incolebant, Apuliæ, & Calabriæ lito-
ra, oraſque hoſtiliter divexarunt, Leone
Imperatore prope in re tanti periculi con-
906 nivente. Proximo, Sergius Baſilicam Late-
ranenſem, quæ terræmotu labefactata cor-
ruerat, inſtauravit, inſtauratamque picturis
907 egregiis exornavit; inſequenti verò, Joan-
nem Ravennatem, Epiſcopum Bononien-
ſem Petro Archiepiſcopo Ravennatis Ec-
cleſiæ mortuo ſubrogavit: (63) & Berenga-
908 rius Papiæ annum tranſegit. Eo verò, qui
inſequutus eſt, Leo Imperator oppetiit,
imperio penes fratrem Alexandrum relicto.
909 Alexandrum verò altero anno mortuum
Conſtantinus Porphyrogenitus Leonis filius
excepit: (64) quo eodem anno Urſus ad
Eccleſiæ Aquilejenſis adminiſtrationem eve-
ctus eſt. Berengarius vero annum Veronæ
tranſegit. Eodem anno Leopardus Abbas
revocatis, qui diffugerant, Monachis mo-
naſterium Nonantulanum novem ante annis
ab Ungaris inflammatum reſtituit: (65) at-
que accepta à Sergio Pontifice poteſtate,
ut per quem vellet, ex tribus Epiſcopis
conſecraret, Joanne Papienſi, Vidone Pla-
centino, & Elbungo Parmenſi, conſecra-
vit. Anno inde nongenteſimo decimo Leo 910
Abbas monaſterium Caſſinas viginti ſeptem
ante annos à Sarracenis incenſum inſtaura-
re cœpit, (66) ac privilegia ab Atenulfo
Capuano, & Beneventano Principe, & à
Guaimario Salernitano popoſcit: neque ta-
men Teanenſi monaſterio ſeſe extulit. Poſt
annum Sergius Pontifex mortuus eſt, at- 911
que in ejus locum factus Anaſtaſius Tertius.
(67) Cupiebat Berengarius Papiam, ut quæ
regni ſedes erat, honore ſupra reliquas re-
gni Civitates efferre: itaque, quoniam Ec-
cleſiam ejus Metropolitana afficere dignita-
te non poterat, jus, atque inſignia nova
Epiſcopo conquiſivit: atque, ut Anaſtaſius
Pontifex ei jus indulgeret adhibendæ um-
bellæ, equo albo vehendi, crucis præferen-
dæ, & in Concilio à læva Pontificis aſſi-
dendi, obtinuit. (68) Eodem anno Atho
Archiepiſcopatum Mediolanenſem accepit:
(69) &, cum per Decembrem menſem Lu-
dovicus Rex Germaniæ obiiſſet, qui fuit
ex Caroli Magni progenie ultimus, in ejus
locum Germani proceres Conradum è Fran-
conia, virum rei militaris peritiſſimum ſub-
legerunt. (70) Cum Ungari monaſterium
non longè à Tarviſio ſitum unà cum tem-
plo, in quo erant corpora Sanctorum Sy-
neſii, & Theopontii, deleviſſent, ſequenti 912
anno Petrus Abbas Nonantulanus, cui Mo-
na-

(63) Baronius hoc peractum tradit anno 912. à Landone Summo Pontifice, quem tamen anno 913. creatum Pagius contendit. Ughellus id contigiſſe ſcribit anno 904., ſed nullo adducto teſtimonio. Certè jam ab anno 905. ſediſſe in Ravennenſi Eccleſia hunc *Joannem*, conſtat ex publicis Tabulis, confectis *Idibus Julii*, *anno Sergii Pontificis ſecundo*, *Hludovici Cæſaris quarto*, *Indictione octava*, quas ſe legiſſe Rubeus ad annum 905. profitetur.

(64) *Leo* Sapiens, Imperator, uſque ad annum 911. vitam produxit. *Alexander* verò poſt annum deceſſit, die 6. Junii 912., ut ex Continuatore Theophanis, Cedreno, Curopalata, aliiſque Græcis Scriptoribus conſtat.

(65) Malè computum inivit Sigonius; ſiquidem illatum fuiſſe incendium ab Hungaris Nonantulano Monaſterio anno 903., ipſemet ſuperiùs narravit; ab eo autem tempore, uſque ad præſentem reſtaurationem, ſex tantùm anni intermedii numerantur.

(66) Angelus à Nuce, in Adnotat. ad cap. 51. Libri 1. Leonis Oſtienſis, inſtaurationem Monaſterii Caſinenſis à Leone Abbate cœptam, anno 904. conſignat, & vigintiduos ſolummodo annos interceſſiſſe tradit ab ejus excidio, aſſerens, Librarii ſomniculoſi vitio factum eſſe, ut additâ literâ V., numerus annorum à XXII. ad XXVII. excreſceret, qui error deinde in alios Codices expreſſis verbis irrepſit, decepitque etiam Sigonium.

(67) In Bononienſi editione emendavit Sigonius errorem, qui in alias editiones irrepſit, in quibus legitur *Anaſtaſius Quartus*.

(68) Pallii, uſum uſque ab Hormiſda Summo Pontifice ſub annum 515., repetunt Ticinenſes; Crucis verò quòcumque deferendæ, atque albi equi adhibendi in ramis Palmarum privilegium, à Joanne VIII. acceptum tradunt. Nullus tamen antiquus Auctor, qui hæc afferat, aut locus, in quo aſſerventur genuinæ hujuſmodi Literæ, indicantur. Certè inter vulgatas Joannis VIII. Epiſtolas, quarum plures ad Epiſcopum Ticinenſem datæ ſunt, nihil de hoc privilegio editum legitur. Hinc eſt, varias de hac re à Scriptoribus ſententias proferri. Auctorem memorati Privilegii Sigonius Anaſtaſium III. facit; Triſtanus Calchus ad annum 1105. Paſchalem II. Seriùs etiam protrahendum id foret, ſi genuinæ probarentur Honorii III. Literæ, à Spelta, Ughello, ac P. Romualdo relatæ, quibus confirmatum aſſeritur, quidquid decoris à Prædeceſſoribus Summis Pontificibus indultum fuerat Eccleſiæ Ticinenſi; in iis namque numerantur quinque Romani Pontifices, quorum primus Calliſtus (procul dubio II.) dicitur, nonniſi anno 1119. ad eam dignitatem evectus. Cùm tamen à longævo tempore, peculiari hoc honore inſignitos Ticinenſes Antiſtites, nemo valeat inficiari, à vero minimè abludit, *Berengarium* Regem, qui primus Italicæ Coronæ celebritatem in Regia illa Urbe inſtituit, ut ſuperiùs conjectando jam innui, primum quoque fuiſſe, qui Ticinenſi Eccleſiæ eximium id decus ab *Anaſtaſio III.* impetrarit, quemadmodum aſſeruit Sigonius, qui id ex aliquo genuino monumento hauſiſſe credendus eſt, conſentitque P. Euſtachius à S. Ubaldo, *de Metropoli Mediolanenſi* ſect. 3. cap. 13. num. 335.

(69) Quadriennio ante, ideſt anno 907., creatum *Atbonem* Archiepiſcopum Mediolanenſem Papebrochius aſſeruit. Attamen, ne hoc quidem veritati conſonat; uno enim anno Papebrochius erravit in ſtatuenda morte *Landulphi*, quem anno 900, die 2. Novembris deceſſiſſe ſcripſit, cùm id contigiſſe anno ſuperiore, indubia authographæ Chartæ auctoritate docuerim ad annum 904. Itaque hoc firmato; retrahenda quoque eſt mora *Andreæ* Succeſſoris ad annum 906., quo illum Martio menſe obiiſſe, plures etiam Catalogi Mediolanenſium Antiſtitum, à Puricello relati in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 153., expreſsè adnotavere. Cùm autem uno tantùm circiter menſe Archiepiſcopalis hæc Sedes vacaverit, ut Papebrochius ipſe fatetur, aſſerendum eſt procul dubio, *Atbonis* electionem in annum eundem 906. incidiſſe.

(70) Ex Reginonis Continuatore hæc narrat Sigonius. Errat tamen, dum ait, per Decembrem menſem obiiſſe *Ludovicum* Regem Germaniæ. In Archivo enim Eccleſiæ Cathedralis Forchemienſis aſſervatur Diploma donationis, factæ à Conrado Rege Baſilicæ S. Gumberti Anſpacenſis, quod datum legitur *IV. Kal Novembris*, *anno Incarnationis Domini DCCCCXI*, *Indictione XV.*, *regnante piiſſimo Rege Chuonrado*, *anno I*, *Actum Foracheim*; quemadmodum refert Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 830. Jam ergo menſe Octobri deceſſerat Ludovicus.

naſterium illud erat obnoxium, miſit, qui
ea corpora inde Nonantulam deportarent,
eaque magna cæremonia in templo Nonan-
tulano repoſuit. (71) Berengarius IX. Kal.
Aprilis Veronæ à Sibicone Epiſcopo Pata-
vino edoctus, Baſilica ſua ab Ungaris in-
flammata, antiqua tabularum monumenta
omnia eſſe conſumpta, vetera omnia re-
gum privilegia inſtauravit, anno, ut ipſe
ſcribit, regni ſui viceſimo quinto. Pro-
913 ximo, diem ſuum obiit Anaſtaſius Pon-
tifex: cui poſt biduum Lando eſt ſub-
rogatus, nulla re in Pontificatu geſta no-
bilitatus. Eo inde V. Kal. Januarias mor-
tuo, (72) comitiiſque Pontifici creando in-
dictis, nihil ex legibus actum eſt. Siqui-
dem Albertus Marchio Theodoræ ſocrus in-
ſtinctu neque ex Eccleſia Romana, ſed ex
Ravennati, neque Cleri ſuffragiis, ſed pro-
914 priis opibus IX. Kal. Februarias ſucceſſo-
rem Joannem Ravennatem Archiepiſcopum
dedit. Is Joannes Decimus eſt vocatus. (73)
Berengarius cum Placentiam veniſſet, agrum
Cremonenſium, & Placentinorum poſitis
terminis definivit. Joannes autem non
iiſdem artibus, quibus cepit Pontificatum,
etiam geſſit, ſed Eccleſiæ, atque Italiæ mirè
utilis fuit. Cauſſam bene gerendæ rei dede-
re Sarraceni. Hoc enim Pontifice conſtitu-
to, auctus mirificè eorum, qui Garilianum
inſederant, numerus acrem Pontificem in
ſui perniciem incitavit. Ea verò res in hunc
modum eſt geſta. Cum vicina Urbi loca in
dies magis ab incurſantibus Sarracenis affli-
ctarentur, Sarracenus quidam gravi à ſuis
injuria provocatus venit ad Pontificem,
pollicituſque eſt, ſi ſibi ſocios idoneos da-
ret, ſe Romam ea cura liberaturum; an-
nuente autem Joanne, juvenes ſexaginta ro-
buſtiſſimos legit, ac parmis, pilis, gladiis,
veſtibuſque ſingulis cum exiguo obſonio in-
ſtructos in anguſtiis viarum, per quas iter
erat Sarracenis, occuluit, ac redeuntes à
prædatione adortus levi admodum momen-
to confecit. Hoc cum ſemel, iterumque
proſpero eventu feciſſet, Romanis juveni-
bus huic officio pleriſque ſe addicentibus
Sarracenos ingentibus detrimentis affecit.
Quibus adacti illi violata inter ſe fide cete-
ris, quæ tenebant, oppidis derelictis, in
unum Garilianum, tanquam tutiſſimam in
A arcem ſe contulerunt; ac fœdiora in dies
avaritiæ, & crudelitatis exempla in viato-
res, & incolas ediderunt. Hac igitur cura
ſtimulatus Joannes, conſilio cum Athenulfo
Beneventi, & Capuæ Principe communica-
to, Legatos ad Græcum Imperatorem Con-
ſtantinum, cujus etiam provincias Apuliam,
Calabriamque Sarraceni invaſerant, atque
ad Spoletinos, Camerteſque miſit, atque,
ut ſecum arma adverſus barbaros caperent,
invitavit. Ob eam rem Nicolaus Patricius
ſequenti anno cum magnis Græcorum co- 915
piis ab Imperatore miſſus advênit, ac Lan-
dulfo Atenulfi jam mortui filio Capuæ, &
Beneventi, & Guaimario Salerni Principi-
B bus, Apuliſque, & Calabris ſibi adjunctis,
juxta Garilianum conſedit. Ab altera verò
parte Joannes Pontifex cum Alberto Mar-
chione, ac Spoletinis, Camertibuſque poſuit
caſtra. Cum acris Gariliani obſidio ad tres
menſes perducta eſſet, Sarraceni, re fru-
mentaria deficiente, inedia ſolicitati, Joanne
Neapolis, & Gregorio Cajetæ Ducibus Au-
ctoribus, conſilium eruptionis ceperunt, ac
rebus ſuis omnibus inflammatis magno ex
oppido impetu facto evaſerunt, ac montes,
ſylvaſque proximas petiverunt. Noſtri verò
eveſtigiò inſequuti eos circunſteterunt, at-
que ad pugnam compulſos menſe Auguſto
ad unum omnes occiderunt. Apud alios, &
C quidem vetuſtiores, ſcriptores invenio, rem
non obſidione tentatam eſſe, ſed prœlio; &
Sarracenos, cum premerentur à Chriſtianis,
in Gariliani montem ſe recepiſſe, ac viarum
anguſtias inſediſſe; Græcos autem, qua par-
te facilior erat Sarracenis deſcenſus, locum
caſtello conſtructo cuſtodiviſſe; cumque
quotidie pugnaretur, factum, ut ne unus
quidem ex hoſtibus ſuperfuerit. Hanc Chri-
ſtianorum victoriam ſcriptores tanti faciunt,
ut Sanctos Apoſtolos Petrum, & Paulum in
iis conſpectos eſſe prœliis prodant. (74)

Idem BERENGARIUS REX, & IMPERATOR *ſolus*.

D

CEterùm Berengarium etiam Regem ma-
gna huic expeditioni adjumenta ſubmi-
niſtraſſe crediderim. Is certè hoc anno à
Joanne Pontifice ad referendam, credo, gra-
tiam Imperator per menſem Septembrem
inun-

(71) Hiſtoria hujus Tranſlationis, deſcripta ex Codice MSto ejuſdem Cœnobii, una cum Indice Abbatum Monaſterii Nonantulani, legitur in Ughello Tom. V. Ital. Sac. in Epiſcopis Tarviſ. pag. 491. Venetæ editionis. Anno præterito 911. peractam fuiſſe hanc Tranſlationem, idem Ughellus teſtatur.

(72) *Anaſtaſius III.*, circa medium menſis Octobris hoc anno ſupremum diem explevit. *Lando* verò, Flodoardo coævo teſte, ſex menſibus, ac diebus decem, Pontifex ſedit; itaque obire non potuit, niſi expirante Aprili anni ſequentis 914. Certè Nonis Februarii anni 914. in vivis fuiſſe *Landonem* Summum Pontificem, teſtatur Charta Joannis Archiep. Raven., confecta *Indictione II.*, *Non. Februarii*, in qua ejuſdem mentio habetur, teſte Rubeo pag 253.

(73) Hoc anno quidem, ſed non menſe à Sigonio aſſignato, *Joannes X.* ad Romanæ Eccleſiæ culmen pervênit; cùm enim *Lando* uſque ad Aprilem Pontifex ſuperfuerit, nonniſi poſt illud tempus ad Pontificiam dignitatem evehi potuit.

(74) Narrant hæc Liutprandus lib 2. cap. 13. & 14., & Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 52. Ab hoc autem poſtremo Scriptore, qui eliminatos ab Arce Gariliani, ac plena internecione deletos Saracenos anno 915. *Indictione tertia*, *menſe Auguſto* teſtatur, deceptus eſt Sigonius, præſenti anno hanc victoriam aſſigens. Verùm ex Leone ipſo clarè conſtat, ſequenti anno 916. hæc contigiſſe. Libro enim primo cap. 43. ait, Saracenos in Gariliani Arcem receptos, ibidem *per quadraginta ferme annos degentes*, *innumera circumquaque mala geſſiſſe*. Itaque, cùm in illam inducti fuit anno 876., eorundem integra cædes in annum 916. eſt referenda. Præterea in hoc ipſo capite 52. aſſerit, *Joannem X.* qui ex Epiſcopatu Ravennate *triennio ante* Romanam Sedem invaſerat, cum valida militum manu ſuperveniſſe, atque inde per tres menſes continuos obſeſſa Gariliani Arce, Saracenos ad extremum perduxiſſe. Cùm autem certum ſit, *Joannem X.* è Ravennate ad Romanam Sedem tranſlatum fuiſſe anno 914., ut ipſemet Sigonius fatetur, tertius ejuſdem annus in annum 916. incidebat, adeòque illo etiam anno victoria de Saracenis eſt relata. Argumenta alia id teſtantia, vide apud Pagium ad an. 915. num. 1. & ſeqq.

E

inunctus eſt; (75) ut ex diplomatis ejus eli- A
citur. Quem titulum cum ab initio expetiſ-
ſet, ſatis tamen apparet, nunquam, niſi
anno Regni ſui viceſimo octavo, eſſe
adeptum. Itaque poſthac in diplomatis Im-
perii ſui annos non aliter, atque Regni,
adſcribere ſeparatim inſtituit. Petrus Ar-
chiepiſcopus Ravennas factus. (76) Joannes
Abbas Caſſinas Monachos Teano Capuam
traduxit, atque ædem Monaſterii Caſſinatis
916 à Leone Abbate refectam ornavit. Poſtero
anno Berengarius, ut ipſe ſcribit, *Regni*
ſui viceſimonono, *Imperii verò adhuc primo*,
Papiæ cum eſſet, Kalendis Septembris Ec-
cleſiam Cremonenſem multis ab Ungaris de-
trimentis affectam, ac propè attritam non- B
nullis vectigalibus liberavit, & *ne quis pro-*
curator Regius aliquam in Urbe haberet pote-
ſtatem, *neve quis Comes*, *Vicecomes*, *Sculdaſio*,
Gaſtaldio, *Decanus Regius in Urbe*, *aut extra*
Urbem ad quinque millia paſſuum placita cu-
ſtodiret, *aut hoſpitaretur*, *injuſſu Joannis Epi-*
917 *ſcopi*, *aut ſucceſſorum ejus*, *indulſit*. Proximo,
Adelberto Tuſciæ Marchione ex humanis
erepto, Vidoni filio ejus ditionem confir-
mavit. (77) Berta Vidonis mater, cum do-
minatum Italiæ adipiſci, vivente marito,

A non potuiſſet, filio rerum potiente ſe aſſe-
quuturam arbitrata, varia moliri adverſus
Berengarium cœpit. Quibus compertis, Be-
rengarius exercitu in Etruriam miſſo ipſam
cum filio cepit, ac Mantuæ in cuſtodiam
tradidit. Cum autem oppida ejus neque
vi, neque metu ſibi ſubjicere potuiſſet, tan-
dem beneficio ſibi reconciliandam ratus, im-
punitam dimiſit, & proximo anno, nempe, 918
ut ipſe ſcribit, *Regni ſui triceſimo primo*, *Im-*
perii verò quarto, (78) *VII. Kal. Januar.*
Indictione VII. Modoëtiæ egit. Garibertus
Eccleſiæ Mediolanenſi præpoſitus. (79) Se- 919
quenti, mortuus eſt Conradus Rex Germa-
niæ (80) magnis bellis cum Ungarorum
B gente proſperè geſtis inſignis, qui non ali-
ter, ac Ludovicus deceſſor ejus, negotii
nihil in Italia habuit, quod ex Germanis
ſcriptoribus horum temporum æqualibus in-
telligi poſſit. Regnum inde Germaniæ ad
Henricum Saxoniæ, & Thuringiæ Ducem
à principibus Conradi judicium, auctorita-
temque ſequutis delatum eſt. Proximo, qui 920
in nongenteſimum viceſimum incidit, Lam-
berto poſt Garibertum Eccleſiam Mediola-
nenſem favore Berengarii Regis adepto, (81)
ſeditio adverſus Berengarium gravis exarſit,
ab

(75) Tria hoc loco emendanda eſſe in Sigonio, ani-
madvertit Hadrianus Valeſius tum in
Præfatione ad Carmen Panegyricum Beren- C
garii cap. 5., tum in adnotatione 62., an-
num nempe, menſem, & cauſſam peractæ
coronationis. Primò annus malè deſigna-
tur, cùm ex pluribus *Berengarii* Diploma-
tis, à Pagio relatis ad annum 915., & 917.
conſtet, annum primum Imperii numera-
tum fuiſſe, non ab anno 915., ſed 916.
Addit Florentinius *de rebus ad Comitiſſam*
Mathildem ſpectantibus lib. 3., *Berengarium*
in Actis publicis uſque ad menſem Mar-
tium anni 916. *Regem* tantùm appellari,
poſtmodum verò ſcriptum legi, *anno Beren-*
garii Imperatoris primo. Menſis etiam Sep-
tember non congruit conſecrationi *Beren-*
garii in Imperatorem; hanc enim celebri-
tatem à *Joanne X.* Romæ peractam die ipſo
Paſchatis, diſertè docet in Carmine Pane-
gyrico Anonymus Poëta. Præterea in
Chronico Caſaurienſi, edito Parte II. Tomi D
II. Rerum Italicarum pag. 823., refertur
Diploma *Berengarii* Imperatoris *datum duo-*
decimo Calendas Novembris, *anno Dominicæ*
Incarnationis nongenteſimo decimo ſeptimo, *Dom-*
ni verò Berengarii piiſſimi Regis viceſimo octa-
vo, *Imperii autem ſui ſecundo*, *Indictione quin-*
ta. Jam verò, ſi per Septembrem inunctus
fuiſſet Imperator Berengarius, anno 917.
menſe Octobri, non ſecundus, ſed tertius
Imperii annus decurriſſet. Demum Impe-
ratoriam dignitatem obtinuit *Berengarius*,
non ob præſtitum auxilium in depellendis
ab Arce Gariliana Saracenis, ſed ut inde
Barbaros dejiceret, Eccleſiamque Roma-
nam ab eorum vexatione liberaret; ob id
enim accitum fuiſſe à *Joanne X.* Romaniſ-
que optimatibus, atque Imperatoria dona-
tum Corona, idem Anonymus Poëta teſta- E
tur. Ejuſdem cum Valeſio ſententiæ ſe
eſſe Pagius profitetur, plura in hujus rei
confirmationem ad annum 915. produ-
cens. Sigonius deſumſit hanc hiſtoriam à
Liutprando lib. II. cap. XIV., qui tamen
nihil de Berengarii auxiliariis copiis, ad
Gariliani expugnationem miſſis, comme-
morat.

(76) Additum hoc eſt à Sigonio Bononienſi edi-
tioni, ſed non appoſitè ad annum; *Joanni*
enim ſucceſſit *Conſtantinus*, cujus Diploma,
datum anno 919., refert Rubeus ad annum
917., *Petrum* verò *Conſtantino* mortuo ſuf-
fectum anno 923. idem Rubeus teſtatur.

(77) Quo anno *Adelbertus* Tuſciæ Marchio ere-
ptus è vivis fuerit, incertum prorſus eſſe
teſtatur Coſmus de Rena in Antiquis Du-
cibus, ac Marchionibus Tuſciæ pag. 129.
Dies enim mortis in Epitaphio, non an-
C nus adnotatur, nullumque in antiquis mo-
numentis ſecurum hujus rei indicium oc-
currit.

(78) Legendum *tertio*, admonet Pagius ad annum
915. num. 4., ex fide aliorum Diploma-
tum.

(79) Anno ſequenti 919. menſe Decembri electum
Garibertum Mediolanenſem Archiepiſcopum,
cenſuit Papebrochius, falſa opinione dece-
ptus, quòd *Atho* ejuſdem Prædeceſſor obie-
rit anno 919. Verùm cùm uno anno erra-
verit in *Athonis* electione, ut ad annum
911. adnotavi, præſenti anno 918. ejuſdem
mors eſt ſtatuenda. Cùm verò Decembri
menſe, poſt trimeſtre vacantis ſedis, hanc
Eccleſiam regendam *Garibertus* ſuſceperit,
rectè Sigonius ejuſdem electionem huic anno
affixit, non ſecus ac Ughellus. Catalogi Me-
diolanenſium Antiſtitum à Puricello enun-
D ciati in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 155.
dilucide id affirmant. Rem hanc Sigonius
addidit Bononienſi editioni.

(80) *Conradi* Regis obitus in annum ſuperiorem
918. incidit, ut Hepidannus, aliique plures
Annaliſtæ tradunt. Liutprandus lib. 2. cap.
7. expreſsè narrat, ſeptimo Regni ſui anno
Conradum è vivis exceſſiſſe, idemque docet
Hermannus Contractus juxta editionem Ca-
niſianam; cùm ergo dicatur mortuus *ante*
Natalem Domini ab Hepidanno, & à Ma-
riano Scoto *X. Kal. Januarii*, Regnumque
inierit poſt diem nonum Julii anni 911.,
ut ex Charta ejuſdem *Conradi* ſcribit Pa-
gius ad an. 912. num. 14., ſtatuendus eſt
illius obitus anno 918., alioquin non ſepti-
mo, ſed octavo Regni anno deceſſiſſet.

(81) *Athoni* Archiepiſcopo Mediolanenſi mortuo
E anno 918. ſucceſſit *Garibertus*, ſuperſtes in
hac Sede uſque ad annum 921., quo tan-
dem *Lambertus*, Berengarii favore, Eccle-
ſiam hanc obtinuit, ut ex antiquis Catalo-
gis conſtat; Quidquid afferat Papebrochius
in Exegeſi, qui anno 922. electum *Lamber-*
tum tradit, uno anno errans, ut ſuperiùs
comprobavi. Igitur multò ſeriùs, quæ hic
Sigonius narrat, contigere. Sanè Flodoar-
dus civiles Italiæ turbas, contra *Berenga-*
rium excitatas, nonniſi ad annum 922. enar-
rat. Ad eundem annum ſtatuit Coſinus de
Rena pag. 133. conjurationem, initam in
Campis Brixienſibus ab Italiæ optimati-
bus contra Imperatorem *Berengarium*: idem-
que docet Pagius ad illum annum. Hiſto-
riam omnem fusè deſcribit Liutprandus lib.
2. cap. 15, & ſeqq.

ab Adelberto Eporediæ Marchione, Olderico Palatii Comite, Gileberto alio Comite, atque aliis Italiæ Principibus concitata. Adelbertus, cum mortua uxore Giſla, Berengarii filia, Ermengardam Bertæ filiam haberet in matrimonio, à ſocru inſtigatus hoc cepiſſe conſilii creditur. Re pateſacta Oldericus captus, atque Lamberto novo beneficio obligato aſſervandus, quouſque repeteretur, eſt datus. Paucis poſt diebus Berengarius Oldericum ſupplicii ſumendi cauſſa popoſcit. Lambertus autem negavit ſe redditurum, indignum eſſe aſſerens, Sacerdotem ad ſupplicium hominem tradere. Iracundiam autem ejus metuens, dimiſſo Olderico, & ipſe ſe cum Adelberto, & ceteris principibus junxit. Quærebatur à conjuratis homo potens, qui Rex Berengario objiceretur; viſus eſt ad id aptiſſimus Rodulfus Burgundiæ Rex, de quo ſupra commemoravimus. Hunc igitur, ut in Italiam veniret, & Berengario ope ſua exacto Regnum arriperet, invitarunt, atque ei omnia ſtudia ſua eximiè promiſerunt. Dum autem
921 ſequenti anno Adelbertus, Oldericus, & Gilebertus, aliique complures apud Brixiam in ſuburbano colle congreſſi hæc inter ſe conſilia conferunt, Ungari Veronam his imprudentibus acceſſerunt. Quod ubi ſenſit Berengarius, Reges eorum, quibus erat amicus, rogavit, ut eos de improviſo adorirentur. Ungari Berengarii ſtudio obſequuti tanta incautos illos celeritate oppreſſerunt, ut Oldericum occiderint, & Adelbertum, ac Gilebertum vivos in poteſtatem redegerint. Adelbertus, ne agnoſceretur, pretioſo omni cultu abjecto, vilibus ſe veſtibus induit, & quinam eſſet, rogatus, ſe gregarium militem eſſe reſpondit, & parvo pretio ſemetipſum liberavit. Gilebertus autem agnitus flagris cæſus eſt, & ſeminudus, vinctuſque in conſpectum Berengarii ductus. Cum autem partibus corporis iis, quæ velandæ forent, nudatis, riſum ceteris excitaſſet, Berengarius miſericordia captus lautum, optimiſque veſtimentis inſtructum dimiſit, atque hæc verba dixit: Juſjurandum nullum à te Gileberte poſco; fidei tuæ me ipſum committo. Si de me malè mereberis, ſcito, te rationem Deo eſſe redditurum. Liberatus autem Gilebertus malè liberatori ſuo gratiam retulit; nam ab Adelberto, ceteriſque rebellibus ad Rodulfum miſſus, eum citra triginta dies cis Alpes adduxit.

RODULFUS REX *contra* BERENGARIUM REGEM, *&* IMPERATOREM.

RODulfum autem in Italiam degreſſum lætis omnes animis exceperunt, ac, pulſo, illius auxilio, Veronam Berengario, Papiæ Regem acclamatum, per Lambertum Archiepiſcopum coronarunt. (82) Is per annum proſperis, & ad voluntatem fluentibus rebus eſt uſus. Poſtero anno Itali ad 922
priſtinam inconſtantiam redierunt; cumque diviſis populorum voluntatibus alii Rodulfo, alii Berengario ſe applicarent, civile bellum ingens contraxerunt. Vido Placentinus Epiſcopus Berengarii partes ſovebat. Ea cauſſa fecit, ut IV. Kal. Auguſti XII. millibus paſſuum longè à Placentia atroci apud Fidentiolam prœlio ſit concurſum. (83) Inclinante Rodulfi parte Bonifacius, Valdradæ ſororis ejus maritus, & Gajardus Comites opportunè ex inſidiis conſurgentes pugnam reſtituerunt, atque ingenti edita cæde Berengarium Veronam fuga ſe recipere coëgerunt. Hac victoria parta Rodulfus Papiam rediit, ac populo in concionem vocato, victoriam gratulatus, quando ſibi Deus permiſiſſet, ut devictis hoſtibus Regnum Italiæ pacatum haberet, patrium Burgundiæ Regnum ſe reviſere velle dixit; & Bonifacio ſororis viro, cujus egregia in acie uſus opera fuerat, Spoletinorum, & Camertum Marchione declarato, populis bene precantibus abiit. Eodem anno in Græcia Romanus Lecapenus unà cum genero Conſtantino Imperium cœpit adminiſtrare. (84)
Inſequens Regni Berengarii triceſimusſextus 923
illius vitæ extremus fuit. Etenim Veronenſes, qui adhuc ſemper fidem erga illum conſtantia ſumma coluerant, novo accenſi odio capiti ejus cœperunt inſidiari, auctore tanti ſceleris Flamberto quodam, cujus filium Berengarius è ſacro fonte ſuſceperat. Cujus rei cum in ſuſpicionem Berengarius incidiſſet, homo, & natura, & ætate jam exacta mitis, Flambertum ad ſe vocavit, atque ita appellavit: *Si mihi tecum non & multæ, & juſtæ amoris cauſſæ intercederent, haud difficilè credidiſſem, quod vulgi ſermone audio celebrari, te meæ vitæ inſidias comparare. Nunc, ut eis fidem non habeo, ſic meminiſſe te volo, quantæcunque acceſſiones & fortunæ, & dignitatis tibi fuerunt, eas te non potuiſſe, niſi meo beneficio, conſequi. Quare eo animo in me eſſe debes, ut vita mea in amore, & fide conquieſcat tua. Quòd ſi à te mihi fidem præſtitam eſſe intellexero, faciam, ut in referenda gratia benevolentiam experiaris meam.* Atque, his dictis, aureum magni ponderis poculum ei porrexit, & addidit: *Amoris, ſalutiſque meæ cauſſa quod continetur, haurito; quod continet, tibi habeto.* Flambertus reſponſo, quod facilè liberare Regem ſuſpicione poſſet, in ſpeciem dato, ab illo abiit, ac ſtatim ſocios, qui ſecum proxima nocte illum conficerent, convocavit. Berengarius prope Templum, ut ſolitus

(82) Hæc ad annum ſequentem 922. referenda eſſe, teſtimonia ſuperiori adnotatione relata docent. Legitur in Ughello Tom. IV. Italiæ Sacræ Diploma *Rodulphi* in favorem Eccleſiæ Bergomenſis, *Datum III. Non. Decembris anno Incarnationis Dominicæ 922. Domni verò Rodulphi piiſſimi Regis in Italia primo, in Italia primo, in Burgundia XI., Indictione XI, Actum Papiæ*. Decembri igitur menſe anni 922. adhuc primus *Rodulphi* in Italia Regis annus decurrebat; proinde, accedente Flodoardi auctoritate, Epocha initi à *Rodulpho* Italici Regni, ſecurè ſtatuenda videtur ad annum 922.

(83) Fidentiolæ, ſeu Florentiolæ prœlium actum eſſe anno ſequenti 923. Flodoardus tradit. Hanc hiſtoriam è Liutprando lib. 2. cap. 17., & 18. deſcribit Sigonius.

(84) Ingenti Anachroniſmo peccat Sigonius, cùm ex Hiſtoricis Bizantinis conſtet, *Romanum Lecapenum* iniiſſe unà cum *Conſtantino Porphyrogenito* Imperium anno 919. Simeon Logotheta deſignat menſem, ac diem, quibus Cæſaris dignitatem accepit, atque Auguſtali corona donatus fuit, nempe 24. Septembris, Indictione VIII., hoc eſt anno 919., quo Indictio illa, Septembri menſe incœperat.

tus erat, in amœno potius, quàm firmo, diverſorio cubuit, neque cuſtodes, ut ab omnibus tutus inſidiis, ullos appoſuit; ſub lucem autem, cum precandi cauſſa Templum iniſſet, Flambertus cum armato juvenum globo irrupit. Quorum ubi tumultum ſenſit Berengarius, procedens ad eos, Flambertum eminus vocat, &, quid hoc tandem turbæ ſit, quærit. Jubet ille bono animo Regem eſſe; non enim hos contra illum, ſed pro illo ſtare, ac ſenſim armatos in medios jam progreſſum corripit, ac romphæa à tergo percuſſum proſternit. Innocentia ejus ex eo apparuit, quòd lapis ſanguine ejus infectus nulla unquam ablutione purgari potuit. Berengario mortuo, Milo Urbis Comes, ſpectatæ virtutis juvenis, quem ſibi Rex à puero educarat, cum defendere vitam Domini ſui, quia non aſſuerat, nequiviſſet, mortem ſaltem ulciſci cupiens, tertio poſt ejus necem die Flambertum, ſocioſque ejus per vim cepit, ac ſtatim ſuſpendio interemit. (85) Berengarius præcipuam tulit laudem juſtitiæ, clementiæ, & pietatis; odio tamen populorum, ac perfidia fatigatus ut ipſe nunquam quievit, ſic aliis quotidianam movendarum ſeditionum materiam præbuit; variis rerum ſecundarum, adverſarumque invicem ſuccedentium caſibus rarum inter mortales inſultantis fortunæ ludibrium.

RODULFUS REX *ſolus*.

Rodulfo inde abſente, & Berengario mortuo, Ungari tantam occaſionem haud temerè dimittendam rati, exeunte
924 anno, Salardo duce, rurſus Lombardiam adorti Mantuam, Brixiam, & Bergomum impotenti populatione diripuerunt. Papiam inde progreſſi, locatis circumquaque tentoriis, omnem oppidanis exitum obſepſerunt; demum IV. Idus Martii flantem acriter ventum nacti, ignem attingentibus mœnia tectis injecerunt, ac refractis portis ingreſſi Civibus promiſcua cæde perculſis Urbem direptione, atque incendio deformarunt. Inter ceteros Joannes Epiſcopus interfectus Cremata Urbe regia, Placentiam profecti ſuburbanum D. Xyſti Monaſterium igne ſubdito combuſſerunt, ac præda onuſti tandem ex Italia exceſſerunt. Tetrum Papienſis cladis exemplum Italicos docuit, ut eò ſtudioſius firmis ſe arcibus communirent, in quas ſub ingruentes Ungarorum impreſſiones confugerent. Rodulfus Berengarii morte, & Ungarorum incurſione permotus in Italiam rediit, ac Veronam profectus totum regnum ſine contentione recepit. Extant Diplomata ab illo hoc anno, nempe regni ſui in Italia tertio, Veronæ data, quibus omnia privilegia Regum, & Imperatorum Eccleſiæ Patavinæ conceſſa confirmavit, in primiſque quietam, ac tranquillam poſſeſſionem omnium bonorum ſancivit, quæ Berengarius Imperator tradiderat, aliaque, quibus eodem beneficio Parmenſem, & Cremonenſem Eccleſiam cumulavit. Novis interea rebus materiam mors Berengarii, & Rodulfi abſentia peperit. Adelberto Eporediæ Marchione mortuo, duobus filiis Berengario, & Anſcario relictis, Ermengarda ſecunda uxor, Adelberti Tuſciæ Marchionis, & Bertæ filia, cum mariti ditionem vidua adminiſtraret, favore Principum Italicorum muliebribus illecebris ſibi conciliato tantas opes quæſiverat, ut etiam Rodulfo regnum eripere cogitarit. Neque cogitationem eventus ſefellit. Siquidem anno 925
poſt, Papiam firma contracta militum manu, quippe Ungarorum bello attritam, adorta occupavit. Ea re permotus Rodulfus, Verona ſtatim accurrit, atque, Lamberto Archiepiſcopo adjuvante, exercitum ad Papiam ex manibus hoſtium recuperandam adduxit, ac caſtra quinque millibus paſſuum ab Urbe ad Padi, & Ticini confluentem locavit. Dum Urbs lenta obſidione urgetur, Ermengarda Regem nuncio per fluvium miſſo admonuit, ſe, ſi perdere eum voluiſſet, jampridem potuiſſe; in iis eum locis ſedere, in quibus captus jampridem eſſet, ſi amicorum ejus conſiliis paruiſſet, qui eum deſerere, & ad ſe tranſire diſcuperent. His Rodulfus verbis exterritus, remiſſo nuncio, gratias egit, & ſe acturum, quod illa vellet, oſtendit, ac concubia nocte imprudentibus ſuis omnibus lecto ſtrato in tentorio relicto, parato lintre ad eam ſe devehi juſſit. Prima luce Principes, ut ſoliti erant, ad Regis tabernaculum convenerunt, quod magno ſilentio à militibus ſervabatur, & cum aliquantulum expectaſſent, mirati, quòd illa hora ſomnum caperet, conſultò ſtrepitum ad eum excitandum ediderunt; cumque ne ita quidem quidquam proficerent, tentorium inierunt, & nemine ibi reperto, raptum alii, alii occiſum exiſtimarunt. Dum autem incerti ſententiæ fluctuant, allatus eſt nuncius, Rodulſum apud hoſtes verſari, ac repentinam in ſuos impreſſionem moliri. Qua re perculſi Principes, extemplò ſe inde proripuerunt, ac Mediolanum, ut tutum in locum, ſe contulerunt. (86) Eodem anno Albertus Marchio è familia Comitum Tuſculanorum, cum opibus in Urbe Romæ polleret, in offenſionem Pontificis lapſus Urbe exceſſit, atque Ortæ ſe, Tuſciæ oppido, validis præſidiis confirmato ad ulciſcendam injuriam Ungaros ad Romanam ditionem invadendam excivit. Illi verò Rodulfo in Papienſe bellum averſo progreſſi, præcipuè in eam, quam ipſe exceperat, Tuſciam irruperunt, ac pueros, & virgines,

(85) Deſumpſit hæc omnia Sigonius à Liutprando, qui, rebus hiſce narratis, ſecundum librum claudit. Si tamen animadvertendum ſit ad ea, quæ libro tertio refert idem Liutprandus, *Berengarii* mors anno ſequenti 924. aſſigenda videtur. Siquidem capite primo ſtatim ſubjungit: *Rege Berengario defuncto, atque Rodulpho abſente, Hungarorum rabies, Salarde Duce, totam per Italiam dilatatur, adeò ut muros Papienſis Civitatis vallo circumdaret*; capiam deinde, ac flammis traditam ſcribit, additque hos Chronicos characteres: *iſta eſt infelix, olim formoſa, Papia anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXIV., IV Idus Martii, Indictione XII., feria VI. hora III.* Hæc omnia conjunctim relata, *Berengarium* recenter tunc mortuum indicant, adeòque anno 924., ut etiam Flodoardus in Chronico expreſsè teſtatur, & Pagius ad annum 924 confirmat. Chronicon Virdunenſe apud Labbeum Tom. 1. Bibliot. MSS., ductos in Italiam ab expulſo *Berengario* ipſo Hungaros tradit anno 924. Indictione XII., ac deinde peremptum à ſuis Berengarium narrat.

(86) Hæc Liutprandus lib. 3. cap. 3. refert.

nes, & cetera, quæ auferre poterant, ſecum in Ungariam exportarunt. Cujus rei invidia mox Albertus Ortæ eſt à Romanis
926 oppreſſus. (87) Sequenti anno Lambertus Archiepiſcopus ex Joannis Pontificis, Principumque ſententia nuncios ad Hugonem Comitem Arelatenſem in Provinciam miſit. Hic erat Lotharii Comitis Arelatenſis filius, (88) Lotharii Lotharingiæ Regis nepos, ejus, quem ſupra mortuum Placentiæ demonſtravimus, Berta, quæ poſt mortem patris Adelberto Tuſciæ Marchioni fuerat collocata, progenitus, qui vivente Berengario, regno Italiæ immiuens exercitum ejus occupandi cauſſa cis Alpes adduxerat, ſed à Berengario repulſus pedem retulerat. Hunc igitur Lambertus, ut in Italiam iterum cum exercitu trajiceret, invitavit, veniſſe tempus demonſtrans, quo levi momento regnum Rodulfo in ſumma populorum defectione auferret, cujus ille jampridem incredibili cupiditate flagraret. Neque ille conditionem aſpernatus, omnia parare ad iter, & victoriam neceſſaria ſumma diligentia inſtitit. Conſiliis Italicorum perſpectis, Rodulfus in Burgundiam regreſſus Burchardum ſocerum ſuum, Ducem Suevorum, ad arma ſecum ſocianda excivit, & cum eo, antequam Hugo movere ſe potuiſſet, in Italiam rediit. Eporediam uſque cum exercitu progreſſus, Burchardum explorandæ Urbis Mediolanenſis gratia, legatum ad Lambertum miſit. Burchardus Mediolanum profectus, antequam Urbem iniret, ad ædem S. Laurentii rei divinæ cauſſa deflexit, locumque arci fabricandæ oculis deſtinavit, qua non ſolùm Mediolanenſes, ſed omnes etiam Lombardiæ Principes coërceret. Inde verò egreſſus cum mœnia Urbis obequi-

A taret, Germanica lingua ad ſuos converſus dixit: *Niſi effecero, ut Italici uno tantùm calcari utantur, & informibus equabus vehantur, non ſum Burchardus. Neque enim ego firmitatem, altitudinemque hujus muri, quo confidunt, magni admodum facio.* Erat forte in turba homo pannoſus, atque deſpectus, Germanicæ, quod ille non animadverterat, linguæ gnarus, qui verba ejus audita extemplò ad Lambertum detulit. Lambertus, ut erat ſolerti ingenio, ſummoque conſilio præditus, Burchardum comiter, ac benignè accepit; verùm interea Papienſes, nonnulloſque alios Italiæ Principes ad necem ejus occultè invitavit. Ita eum, cum Mediolano
B egreſſus Novariam perveniſſet, ſummo mane Eporediam properantem infeſti Italici invaſerunt, atque in foſſa Urbis Novariæ, in quam ſub tumultum ab incitato metu equo abreptus fuerat, oppreſſum interemerunt. Comites ejus, quia aliò non potuerunt, cum in Templum D. Gaudentii confugiſſent, disjectis ædis foribus ſunt confoſſi. Qua re cognita, Rodulfus nihil ultra ſibi tentandum putavit; verùm retro, unde venerat, abiit. (89)

HUGO REX.

EOdem tempore Hugo ab Italis accerſi-
C tus terreſtrem Rodulfi potentiam timens, maritimo itinere menſe Julio Piſas lætus acceſſit: ibique ab Joannis Pontificis, omniumque Principum, qui illum acciverant, occurrentibus legatis exceptus rectà Papiam contendit. Quò cum veniſſet, rex ſummo omnium ſtudio ſalutatus coronam Mediolani ab Archiepiſcopo ſumpſit. (90) Mox rerum adminiſtrationem aggreſſus VIII. Idus

(87) Cl. Fontaninius emendare hic nititur Sigonium in Antiquit. Hortæ lib. 2. cap 7., aſſerens *Albericum*, non *Albertum* Hortæ à Romanis occiſum. Sigonii tamen vindicias agit Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſibus cap. 23. pag. 223., Ptolomei teſtimonium reponens, in cujus hiſtoria idem Marchio, modò *Albericus*, modò *Albertus* appellatur. . . . .

D

(88) *Hugonis* Pater, non *Lotharius*, ſed *Teutbaldus* fuit, qui Bertam Lotharii Lotharingiæ Regis, & Valdradæ filiam in uxorem duxerat, atque ex ea *Hugonem* genuerat. Id conſtat, non tam ex Francicarum rerum Scriptoribus, ſed etiam ex Charta fundationis Abbatiæ S. Petri ſecus muros Viennæ Civitatis, quam ex Bouchæo profert Pagius ad hunc annum num. 2.; ibi enim hæc leguntur: *ego Hugo humilis Comes, & Marchio Viennæ, adjicientes, memoriale Patris mei Teutbaldi, & Matris meæ Berthæ, ſimul & uxoris quondam meæ Villæ, nec non & præſentis Conjugis meæ Hildæ* (aliis *Aldæ*) &c.

E

(89) Ex Liutprando lib. 3. cap. 4., hæc ſumpſit Sigonius.

(90) Anno 926, *cunctis conniventibus*, ut ait Liutprandus, ſuſceptum ab *Hugone* Italiæ Regnum Scriptores paſſim affirmant. Proinde non ingratam eruditis operam me navaturum reor, ſi alterius Epochæ, anno ſuperiore 925. ſtatuendæ, dubium iiſdem diſcutiendum proponam. Suſpicionem hanc mihi ingeſſit Charta authographa, in Monaſterio S. Ambroſii Mediolani ſervata, ac ſubſcripta manu propria à tribus *Dominorum Regum* Judicibus *Aupaldo*, *Joanne*, & *Gomperto*. Agitur in eadem de commutatione facta inter *Aupaldum* Abbatem prædicti Cœnobii, & *Tadonem* Diaconum de ordine, & Abbatia S. Joannis ſiti in Modica, (ſeu Modoetia). Acta autem legitur in ipſo Monaſterio, *Anno Regni Domini Hugonis nonodecimo, ejuſdem Lotharii quarto decimo, menſe Decembris, Indictione II.*, ideſt anno 943., quo Decembri menſe cœpta jam erat ſecunda Indictio. Si ergo eo anno *nonuſdecimus* Regni *Hugonis* decurrebat, appellari proculdubio Rex debuit ante Decembrem anni 925. Confirmatur hæc prima Epocha Hugonis ex Adelardi Epiſcopi Regienſis Diplomate, relato in Additamentis Ughelli Tom. II. col. 266., & dato *Anno Domini Hugonis Sereniſſimi Regis 19. Lotharii verò filii ejus ſimul Rex 14., Kal. Januarii, Indictione II.* adeòque anno 944., quo ineunte numerari minimè potuiſſet *nonuſdecimus* ejuſdem annus, niſi ante annum 926. *Hugo* Regnum iniiſſet. Demum accedit teſtimonium primi Chronici Regum Italiæ, editi à Cl. Muratorio Tomo IV. *Rerum Italicarum* pag. 149., ubi hæc leguntur. *Venit in Italia Dominus Hugo Rex. Ab ea die regnatum annos XXI. expletos, & menſes IX., & dies III., & filius ejus Lautharius ab ea die regnatum cum ipſo genitori ſuo annos XVI. & dies VI. Poſt deceſſum ipſius Hugonis regnavit ipſe Lautharius annos III. expletos, & menſes VII., & dies II., obitavit die Veneris, qui eſt decimo Calendas Decembris Civitate Taurinenſium*, anno nempe 950., quo dies *vigeſima ſecunda* Novembris verè in diem *Veneris* incidebat. Itaque, ſi calculos ineamus, ac retro numeremus ab hac die annos tres, menſes ſeptem, ac dies duos, quibus poſt Patrem regnavit ſolus Lotharius, *Hugonis* obitus figendus erit diei XX. Aprilis anni 947. Cùm autem *Hugo* regnaſſe dicatur *annos XXI., menſes IX., & dies III.*, Regni ejuſdem initium ad annum 925. eſt retrahendum, die XVII. Julii. Neque obſtat, quòd in alio Chronico ibidem edito, aſſignentur Regno *Hugonis* anni XX. Hæc enim, quæ inter ſe pugnare videntur, fa-

Idus Auguſti Veronam, atque inde Mantuam prodiit: ibique cum Pontifice, qui eò ex compoſito venerat, fœdus percuſſit: ac demum Papiam per Septembrem regreſſus regiæ, regnoque ordinando ſe tradidit. Eodem anno Marocia, Alberti Marchionis mortui uxor, quæ diu in imperio fuerat, privata vivere neſciens Vidoni Tuſciæ Marchioni nupſit, atque Urbis Ro. ad eum principatum, qui fuerat Alberti, traduxit: eumque ad cœptas inimicitias cum Pontifice exercendas incendit. Marino Gradenſis Eccleſiæ adminiſtratio eſt tributa. Interim Hugo, homo ſummi conſilii, ac prudentiæ ſingularis, omnibus ſe, quibus poterat, domeſticis, externiſque præſidiis confirmavit.
927 Itaque proximo anno Henricum Germaniæ Regem ad amicitiam ſecum jungendam adduxit, & Græcum Imperatorem, Romanum, miſſis muneribus exquiſitiſſimis, ſibi conciliavit. Memorandum autem illud, quòd cum præter cetera duos ad eum canes magnitudinis in Græcia inuſitatæ miſſi eſſent, ubi in conſpectum ejus adducti ſunt, regii veſtitus novitate permoti, in eum tanquam in feram, tanto ſe impetu intulerunt, ut ab eo laniando vix multorum manibus potuerint coërceri. (91) Urſo præterea Duci Venetorum per legatos vetera libertatis, atque immunitatis beneficia ſibi confirmari poſtulanti annuit, & quod ad memoriam inſignius eſt, inteſtinam adverſus ſe conflatam conjurationem non ſumma ſolùm prudentia eruit, ſed magno etiam conſilio prorſus extinxit. Erat quippe Papiæ Valpertus Judex quidam, ſic enim tum Juriſconſulti vocabantur, magnis opibus præditus; nam & Petrum filium Epiſcopum Comenſem effecerat, & Razam filiam Gileberto Comiti Palatii matrimonio collocarat, & ipſe in reſpondendo tanta auctoritate erat, ut à populo univerſo, oraculi more, conſuleretur. Hunc igitur Eberardus, cognomento Gezo, illi affinitate conjunctus induxit, ut ſecum, & cum quibuſdam aliis in Hugonis Regis perniciem conjuraret; quin præſtituta die rem confeciſſet, niſi à Valperto, homine timido, retardatus fuiſſet. Hoc ubi Hugo cognovit, neque enim occulta res fuit, utrumque ad ſe vocatum mollibus, ac clementibus verbis permulſit, ſeque, ſi quid adverſus eos deliquiſſet, ſummo ſtudio ſatisfacturum oſtendit. Quibus verbis haudquaquam deterritus à ſuo propoſito Gezo eadem miſcere perrexit. Itaque Hugo alius rei cura ſimulata Papia exiit, & militibus ad ſe ſuis accitis, ac re cum Sampſone Comite, qui capitali à Gezone odio diſſidebat, communicata, ex ejus conſilio tales conjuratis inſidias comparavit. Mos erat, ut revertenti aliunde Papiam Regi nobiliſſimus, ac fortiſſimus quiſque Civis obviam extra Urbem occurreret. Redeunti igitur, ſic enim res compoſita fuerat, Papiam Hugoni Valpertus, & Gezo cum aliis conjuratis, quemadmodum facturos animo præceperant, obviam exierunt. Quo facto Leo Epiſcopus, ita enim mandatum ſecretò à Rege habebat, portas occluſit. Ita conjurati ab Hugonis militibus circunventi, cum neque aliò evadere, neque ſubſidium expectare ab Urbe poſſent, levi admodum negotio comprehenſi ſunt. Ex quibus Gezo oculis, & lingua multatus, reliqui in vincula traditi, Valpertus unus ſupplicio capitali affectus. Ceteris ejus bonis direptis, uxor ad occultos quoque prodendos theſauros variis cruciatibus eſt adacta. Hac re proſperè geſta, Hugo non Papiæ ſolùm, ſed in tota etiam Italia metui, neque, ut ſuperiores Reges, ludibrio, ac deſpectui haberi, ſed eximiis honoribus cœptus eſt coli. (92) Quibus rebus cognitis, Hilduinus Laudocienſis Epiſcopus à ſuis pulſus, ad eum, quocum affinitate erat devinctus, venit, ac Veronenſem ab eo Eccleſiam tulit; neque ita multò poſt, Lamberto Archiepiſcopo mortuo, Mediolanenſem conſequutus, Veronenſem Ratherio, Monacho, eximiæ doctrinæ viro, ſocio ſuo, conciliavit.

cilè conciliat Cl. Muratorius in Præfatione aſſerens, in primo Chronico numeratos annos *Hugonis* uſque ad obitum, in ſecundo uſque ad receſſum ab Italia, quem contigiſſe ait anno 945., & poſt quem à nonnullis putatum eſt *Hugonis* Regnum ceſſaſſe. Neque huic Epochæ adverſari hiſtoriam prorſus video; quinimo ex ipſa non leve indicium pro eadem confirmanda deſumimus. Siquidem, cùm certum ſit, eodem Sigonio narrante, excitatas ſimultates inter Italos, ac Rodulphum Regem anno 925. miſſamque fuiſſe illomet anno Legationem à Lamberto Archiepiſcopo, ac Italis Optimatibus ad Hugonem, pro eodem in Regem ſalutando, ut Hieronymus Rubeus in Hiſt. Raven. ad annum 925. dilucidè refert, valde conſentaneum eſt veritati, Hugone Regnum Italiæ acceptante, deductum inde fuiſſe Regni ejuſdem exordium. Adde Hugonem ipſum, labente anno 925., & ſe Regem inſcripſiſſe, & in Italiam commigraſſe; Decembri namque menſe Tridenti morabatur, ut diſcimus ex Diplomate, ibidem expedito, in favorem Eccleſiæ Tarviſinæ, quod legitur in Additamentis ad Italiam Sacram Ughelli Tom. V. col. 500. hiſce Chronologicis notis munitum. *Data VIII. Kal. Januarii, anno Dom. Incarnationis 926., D. verò Hugonis piiſſimi Regis I., Indictione XIV. Actum Tridento in Chriſti nomine feliciter*. Indictio XIV., menſe Decembri, procul dubio pertinet ad annum 925.; nec quidquam officit, quòd annus 926. in Diplomate ſignetur; cùm enim in Natalitia Domini celebritate datum fuerit, annus ſequens, juxta illorum temporum morem, numerari incipiebat. Hæc innuere opportunum duxi, ut adhuc denſa temporum illorum caligo, aliqua admota luce vividiùs diſpellatur. Cæterùm, quamvis citra dubium ſit, pulſo ex Italia Rodulpho, ſolemni ritu initum hoc anno fuiſſe ab Hugone Italicum Regnum, conditamque eam Epocham, quam frequentiùs in Diplomatis, ac privatis chartis uſurpatam legimus; nemo tamen hactenus indicavit, cui circiter menſi ejuſdem initium ſit affigendum. Id etiam mihi eruere licuit ex duabus Chartis autographis in Archivo Monaſterii S. Ambroſii aſſervatis, quæ ad commutationes pertinent, & actæ referuntur *Indictione IV.*, ideſt anno 931.; altera enim inter *Anſelbertum* Abbatem ejuſdem Cœnobii, & *Dommiconem de Vico Glaſſiate*, condita menſe Majo, annum *quintum* Regni Hugonis enunciat; altera inter eundem Abbatem, & *Luponem* pariter *de Vico Glaſſiate*, condita menſe Auguſto, annum *ſextum* numerat. Igitur inter Majum, & Auguſtum Hugo Italici Regni poſſeſſionem ſolemniter eſt conſecutus.

(91) Liutprandus, hoc narrans lib. 3. cap. 5., miſſum ad hanc Legationem obeundam Patrem ſuum teſtatur, quod Sigonius innuere potuiſſet, cùm omnia ab illo mutuetur.

(92) Hæc item omnia à Liutprando lib. 3. cap. 10., & 11. deſcribit Sigonius.

928 vit. (93) Poſtero anno Marocia quietis impatiens Vidonem maritum ſuum tandem impulit, ut Joannem Pontificem, cujus adhuc vehementi erat odio inflammata, de Sede dejiceret, atque optatum Urbis principatum utique ſibi aſciſceret. Itaque Vido Petrum, fratrem Joannis, prius ſibi de medio removendum ratus, cum eum quodam die forte paucis ſtipatum nactus eſſet, immiſſis ſatellitibus in Laterano, Pontifice inſpectante, confodit, ac mox ipſum etiam incautum comprehendit, & cuſtodiæ traditum faucibus cervicali occluſis VII. Idus Aprilis interemit. (94) Joanni Leo Sextus, Civis Romanus, ſuffectus. Vidone inde paulo poſt ex rebus humanis erepto, frater ejus Lambertus Tuſciæ ditionem excepit. Marocia verò, ne quid de priſtina ſua potentia in Urbe amitteret, novis ſibi conſulendum nuptiis rata, Hugonem Regem miſſis nunciis invitavit ad matrimonium ſuum, & Urbis imperium capeſſendum. Tantam creſcendi occaſionem Hugo haudquaquam omittendam arbitratus, conditionem non reſpuit, ſed maturato itinere Romam contendit. Eò verò progreſſus, relicto de more extra Urbem exercitu, benignè à Romanis accipitur, atque ad mulierem in arcem profectus, nuptiis contractis, Urbis Romæ, nemine adverſante, potitur, felix nimis futurus, ſi quæ ipſum ſemel complexa fortuna erat, non ſtatim deſeruiſſet, atque leviſſima de cauſſa Urbe eadem, quam ceperat, expuliſſet. Erat Marociæ filius Albericus ex Alberto Marchione progenitus. Hunc, cum matris hortatu aquam ad abluendas manus Hugoni Regi præberet, Hugo correctionis cauſſa, neque enim ſcitè admodum officio fungebatur, in faciem cæcidit. Eam ardentis animi juvenis ulciſci contumeliam cupiens, Romanos protinus adiit, & ſe haudquaquam ſatis mirari eorum dementiamne, an ignaviam, dixit, quòd qui omnibus olim bellicoſiſſimis ſuperbè gentibus imperaſſent, nunc Hugoni homini Burgundioni non armis, atque virtute, ſed inceſtis nuptiis Romanorum imperium conſequuto tam humiliter obedirent; pro certo ipſos habere

A debere, ſi ſe privignum ſuum novus hoſpes in faciem immeritò percuſſiſſet, multò in ipſos inſolentius, multòque ſuperbius conſulturum, ubi in regno inveteraſſet. Quibus dictis adeo animos omnium perpulit, ut uno conſenſu, Hugone Rege repudiato, illum ſe ſibi aſciſcere Conſulem dixerint. Ita nulla interpoſita mora armati ad arcem procedunt, eamque, antequam Hugo milites introvocare ſuos poſſet, expugnant. Quo cognito, Hugo de ſalute jam potius, quàm de regno ſolicitus, propere ex ea parte arcis, quæ muris Urbis adhæret, ſe dejecit, atque ad ſuos confugit. Hugone profecto, Albericus Conſulari poteſtate Civitatem adminiſtravit. (95) Conſu-
B lum renovatum Romæ nomen efficit, ut mutatam ſub hoc tempus Romanam Remp. arbitrer. Romani certè, Regibus, Pontificibuſque contemptis, novum ſtatum Civitatis invexiſſe hac tempeſtate videntur; argumento eſt, quòd Ducis, aut Magiſtri militum Magiſtratus, à quibus, Exarchis, & Pontificibus Civitatem tenentibus, Urbs Romana diu eſt gubernata, per hæc tempora celebrari deſiit, ac pro eis Præfectus Urbis, Conſules, & Tribuni plebis inducti ſunt, qui Decarchonum nomen tulerunt. Decimo Kal. Novembris, mortuo Leone Pontifice, Stephanus VII. poſt biduum ſubrogatur, (96) ex
C parte Comitum Tuſculanorum ab Alberico, ut veriſimile videtur, excerptus. Hugo in Lombardiam reverſus juri dicundo ſe dedidit, ultionem Romanorum meliori tempori 929
reſervavit. Biennio poſt, nempe anno 930
nongenteſimo triceſimo, Parmæ cum eſſet, XV. Kal. Octob. conceſſa à Rachiſio Rege uſque ad id temporis à Regibus Eccleſiæ Parmenſi privilegia confirmavit, cum Regni ſui annum quintum jam eſſet ingreſſus. Eo anno Stephano Pontifice VI. Idus Decembris vita functo, Joannes XI. Sergii Pontificis ex Marocia filius, ac propterea Alberici Conſulis frater ſedere juſſus. (97) Vidoni Tuſciæ Marchioni Lambertus frater,
D ut dixi, ejus ſucceſſerat, qui ex eadem matre Berta natus erat, quæ Hugonem etiam ante Regem pepererat. Hunc, veritus Hugo ne

(93) *Lambertus* Mediolanenſis Archiepiſcopus, electus menſe Octobri anni 921. poſt annos IX. menſes VIII., & dies XV. Sedis, ipſi in vetuſtis Catalogis aſſignatos, obiit die XIX. Junii anni 931. Itaque nonniſi illo anno ſuffici potuit *Hilduinus*, primò Leodienſis Epiſcopus electus, ſed non receptus, adeòque omiſſus in Catalogo Epiſcoporum illius Eccleſiæ à Fratribus Sammartanis in Gallia Chriſtiana; dein Veronenſis, ſed non ante annum 928., ut conſtat ex Ughello Tom 5. pag. 733. novæ editionis, qui refert Epitaphium *Noterii* Veronenſis Epiſcopi, mortui IV. Idus Auguſti ejuſdem anni 928. Multùm igitur Sigonius fallitur, qui ſuffectum tradit hoc anno *927*. *Ratherium* poſt
E *Hilduinum* in Veronenſi Eccleſia, cùm memorato anno nondum illam conſecutus fuiſſet ipſe *Hilduinus*. Quod veroſimiliùs ſtatui poteſt, id eſt, *Ratherium* anno 932. renunciatum fuiſſe Veronenſem Epiſcopum; extat enim Epiſtola ejuſdem *Ratherii* in adnotationibus Chapeavilli ad cap. 45, in qua teſtatur, ſe Romà revertentem detuliſſe Pallium Archiepiſcopale ad *Hilduinum* in Mediolanenſi Sede jam collocatum, ſibique poſtmodum collatam Veronenſem Eccleſiam. Cùm ergo *Hilduinus*, poſt paucos dies a morte *Lamberti*, electus fuerit anno 931. Medio autem Autulei, in annum ſequentem 932. differenda eſt electio *Ratherii* in Veronenſem Epiſcopum; res namque narratæ in prædicta Epiſtola, aliquod intermedium tempus exigere videntur, ut perfici poſſent.

(94) *Joannem X.* depoſitum quidem fuiſſe hoc anno circa vigeſimum nonum Junii diem, eidem ſtatim ſubſtituto *Leone VI.*, Pagius num. 2. tradit; ſed anno tantùm ſequenti 929. vel vi, vel angore è vivis ſublatum Flodoardus teſtatur; idemque tradit Chronicon Virdunenſe Tom. I. Biblioth. MSSrum Labbei. Sigonius hæc refert ex hiſtoria Liutprandi lib. 3. cap. 12.

(95) Hæc pariter narrat Liutprandus, capite jam memorato.

(96) Anno ſequenti *929*. obiit *Leo VI.* circa diem tertium menſis Februarii; id enim clarè indicat Flodoardus in libello de Pont. Rom. eidem aſſignans menſes VII., ac dies V. Sedis, qui à die 29. Junii anni ſuperioris numerati, memorato anno *929*., Februario menſe, explentur. Eodem etiam tempore *Stephanus VII.* in Pontificia Sede ſucceſſit.

(97) Cùm biennio integro, ac inſuper menſe uno, ac diebus duodecim adminiſtratam à *Stephano VII.* Romanam Eccleſiam ſcribat Flodoardus, ejuſdem mors differenda eſt ad annum 931., quo poſt diem XV. Martii ſuffectus eſt *Joannes XI.*

ne Italici ſe deſerto, quòd acer in primis, ac potens erat, ſibi optarent Regem, pro-
931 ximo anno de medio tollere ſtatuit; verùm occaſionem quærens, conſilium Boſonis fratris ſui ex eodem Patre nati ſequutus, illum fratrem ſuum eſſe negavit, &, ne ſe ita nominaret, edixit. Ille verò ferocis ingenii homo ſe ex eadem, qua ille, matre Berta ortum eſſe, contendere, idque ſingulari certamine defenſurum eſſe. Qua accepta conditione Rex honeſtam ſe perdendi hominis adeptum occaſionem ratus, Teduinum quendam juvenem robuſtum in primis ei oppoſuit. Teduino autem in certamine ſuccumbente, Hugo ira, & pudore confuſus Lamberto manus juſſit injici, & Marchia Tuſciæ Boſoni fratri ſuo donata, haud ita multò poſt oculos erui. His de rebus Italici tædio Regni Hugonis affecti Rodulſum per nuncios in Italiam revocant, atque ei ſe ad repetendum Regnum affuturos, oſtendunt. Ea re animadverſa, Hugo illico, ut homo erat rerum tractandarum peritus, Rodulſo partem Provinciæ tradidit, & ſacramento, ſe poſthac ab Italia temperaturum, obſtrinxit. (98) Interim Sarraceni, qui Fraxinetum inſederant, iterum Aquas uſque populabundi venerunt, verùm duce Sagitta in prœlio amiſſo plus cladis, quàm intulerant, retulerunt. (99) Non veniente autem Rodulſo, Italici in propoſito permanentes, poſtero anno 932
Arnoldum Bajoariorum, & Carantanorum Ducem adiere, atque ei, ſi occaſione uti vellet, Regnum obtulere. Arnoldus ſibi non defuit; verùm idoneo ſtatim conducto exercitu Tridentinam, primam ab ea parte Italiæ Marchiam, prætergreſſus, Veronam acceſſit, ibique à Milone Comite, & Ratherio Epiſcopo, qui in primis illum acciverant, eſt acceptus. (100) Quod ubi Hugo percepit, raptim valida militum manu contracta occurrit, fortunaque virtuti favente, prœlio commiſſo, partem ejus in fugam averſam funditus profligavit; & Arnoldo ipſo cum Milone in Bajoariam pulſo, Veronam Urbem, & Ratherium Epiſcopum in poteſtatem redegit. Ratherius Papiam relegatus librum de exilio ſuo, ut iis temporibus, elegantem conſcripſit. Lupo Aquilejenſis Eccleſia data.

HUGO *cum* LOTHARIO *filio* REX.

HIs ſeditionibus Hugo perfunctus, ut futuris malis occurreret, ſpemque inimicis novorum imperiorum adimeret, Lotharium filium ſuum ex Alda uxore ſuſceptum Regni ſocium ſibi adjungit, (1) eumque Mediolani ab Archiepiſcopo coronari jubet. (2) Inde memor contumeliæ à Ro-

(98) Narrantur hæc à Liutprando lib. 3. cap. 13.

(99) Hæc, quæ narrat Liutprandus lib. 4. cap. 2., acta fuit eo anno, quo *Lotharius* à patre *Hugone* Regni ſocius eſt conſtitutus, ut idem Auctor refert, adeòque anno ſuperiore 930., Pagio id confirmante ad annum 929. nu. 3.

(100) Inter geſta Pontificum Tungrenſium, Trajectenſium, ac Leodienſium, à Joanne Chapeaville edita Tomo I. pag. 179, legitur Epiſtola *Ratherii* ad Joannem Summum Pontificem, in qua eundem certiorem facit de calamitatibus, quas in Epiſcopatu Veronenſi pertulit à Rege Italiæ (Hugone), aitque, duobus annis, & dimidio ſe perſecutione vexatum, totidem carcerali ſupplicio, ac totidem quoque exilio. Cùm autem Veronenſi Eccleſiæ datus Epiſcopus non fuerit niſi anno 932., ut ſuperius adnotavi, duo anni ferme cum dimidio excurrere debuere, antequam *Arnoldus* in Italiam cum exercitu properaret; eodem enim anno, quo Arnoldus advênit, victuſque fuit ab Hugone, *Ratherius* captus, ac Papiæ in carcerem conjectus fuit. Pagius quoque Italicam hanc expeditionem *Arnoldi* in annum 934., vel 935. rejicit ad an. 928. num. 4. & 932. num. 1. De hoc *Ratherio* plura diſſerit Cl. Marchio Scipio Maffæus, in ſecundo volumine Veronæ illuſtratæ. E Liutprando lib. 3. cap. 14. hæc deſcripſit Sigonius.

(1) Hieronymus Rubeus in hiſt. Ravennate lib. 5. ad annum 930. hæc habet: *Hugo Rex Hlotharium filium ſibi Regni ſocium adjungit, ſi multis Ravennatibus ejus ſeculi monumentis adhibenda eſt fides, quæ hunc annum Regni Hlotharii primum, Hugonis quinctum dicunt, quibus reſpondent & inſequentium annorum publicæ tabulæ complures*. Eandem ſententiam Paglus tuetur ad annum 930. num. 5.; nec deſunt in Appendice ad Hiſtoriam Placentinam Petri Mariæ Campi, Tom. I., Diplomata *Hugonis*, & *Lotharii*, quæ idem confirmant. Egregium hujus Epochæ documentum eſt Diploma authographum *Hugonis*, & *Lotharii*, aureis literis conſcriptum, atque aſſervatum in Archivo Monachorum S. Ambroſii Mediolani. Siquidem datum legitur: *XVIII. Kal. Septembris, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXLII., Regni verò Domni Hugonis Regis XVII, Filii, & Hlotarii item Regis XIII, Indictione XV. Actum Papiæ feliciter Amen*. Si enim medio menſe Auguſto anni 942. decimus tertius *Lothari* annus jam decurrebat, procul dubio illius Regnum incœperat anno 930., & quidem ante medium menſem Auguſti. Editum fuit hoc Diploma à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 164., ejuſque meminit Mabillonius *De re Diplomatica* lib. 1. cap. 8. pag. 32.

(2) Licet in aſſignando anno, quo *Lotharius* in Regni Italici ſocietatem aſſumptus à Patre fuit, Sigonius erraverit, deceptus à Liutprando, qui ſæpe in unam periodum colligit, quæ diverſis temporibus accidêre, optimè tamen huic anno affixit *Lotharii* Italicam coronationem, quæ à Mediolanenſibus Scriptoribus paſſim refertur. Hinc autem enodari facilè poteſt implexa illa difficultas, qua hucuſque diſputatum fuit, an *Lotharius* Regni ſocius renunciatus verè fuerit anno 930., vel anno ſequenti 931. Siquidem utrique ſententiæ favent quàmplura Diplomata tum apud Campum loco ſuperiùs memorato, tum apud Ughellum, alioſque, quorum aliqua annum 930., primum *Lotharii* dilucidè ſignant, alia annum 931. procul dubio evincunt. Itaque, ut ſincera hæc antiquitatis monumenta invicem concilientur, duplex in *Lothario* Epocha ſtatuenda eſt, altera initi Regni, altera coronationis. Ut prima aſſeratur, facit Diploma aureis literis conſcriptum, quod ſuperiori adnotatione memoravimus, in quo medio menſe Auguſto anni 942. tertiusdecimus *Lotharii* annus numeratur; declaratus igitur fuerat conſors Regni à patre ante medium Auguſtum anni 930. Secundam verò Epocham probat (præter multa Diplomata typis jam edita) Charta authographa commutationis, factæ inter *Aupaldum* Abbatem Monaſterii S. Ambroſii Mediolani, & *Benedictum*, qui & *Rozo*, monetarium Civitatis Mediolani, acta in eadem Civitate, *Anno Regni Hugonis undecimo, & Lotharii item Regis filii ejus ſexto, menſe Novembris, Indictione decima*, ideſt anno 936., quo decima Indictio incœpta erat Septembri menſe. Si enim à prima Epocha deſumendi forent anni *Lotharii*, non ſextus, ſed ſeptimus ejuſdem annus Novembri menſe decurriſſet. Eidem Chartæ plures aliæ conſentiunt in memorato Archivo, quas hic enunciare ſupervacaneum reor. Id unum ſubjungo, ab hac ſecunda Epocha deduci an-

Romanis acceptæ ad tentandam Romam, unde fœdè fuerat deturbatus, cum firmo exercitu prodiit; ac caſtris poſitis agros vaſtare, Urbemque primùm manu oppugnare inſtituit, (3) deinde, Alberico impigrè ad omnes impetus hoſtium occurrente, vi ſe poticurum diffiſus, arte invadit. Quippe fraudandi cauſſa Alberico filiam ſuam Aldam deſpondit; neque tamen ipſum decipere potuit, militibus de induſtria materiam belli alentibus, quos ab Hugone inclementius, aut illiberalius habitos Albericus honorificè, munificèque tractabat. Inde, cum Urbe potiri non poſſet, oppidis Romanæ ditioni ſubjectis arma intulit, ac bello in ſequentes annos continuato, tandem omnia in poteſtatem redegit. Eodem anno dira quoque Lombardiam peſtilentiæ invaſit lues. Papienſes præter ceteros graviſſimè conflictati. Itaque remediis omnibus aliis deſperatis, divinas in preces verſi corpora Sanctorum Martyrum Syneſii, & Theopontii Nonantulano in Monaſterio condita, ac miraculis ea tempeſtate fulgentia ad ſe deferri curarunt; eaque ſuppliciter venerati triſti mox ægri-
933 tudine liberati ſunt. Poſtero, Manaſſes, Arelatenſis Epiſcopus, cognita item Hugonis Regis, cui arcta propinquitate conjunctus erat, proſperitate, atque potentia, venit in Italiam, obtinuitque ab eo Veronenſem, Tridentinam, & Mantuanam Eccleſiam, deinde Marchiam quoque Tridentinam. Eo anno bellum in Ducatu Beneventano coortum. Beneventanus Princeps à Græcis acriter armis oppugnatus Theobaldum Spoletanorum, & Camertum Marchionem, Hugonis Regis affinem, in auxilium advocavit, atque ejus virtute Græcorum vim, impetumque retudit; cum multi Græci in prœliis quotidie caperentur, Theobaldus ad contumeliam multare eos teſtibus aſſuevit, atque Prætori Græcorum dicere: Quoniam viro ſancto Imperatori tuo ſpadonibus pretioſius nihil eſſe animadverti, hos paucos ei mittere volui, multò plures propediem, ſi Deus annuerit, tranſmiſſurus. Hanc jacturam mulier quædam, cujus captivus maritus erat, apud Theobaldum miſerabili ploratu conqueſta eſt, cum diceret, Theobaldum injuſtè facere, qui viris non quod eorum, ſed quod mulierum eſſet, adimeret,

A ac ſe non ſolùm præſentis volnptatis oblectamento, ſed etiam ſpei futuræ prolis ſolatio ſpoliaret; quin, ſi qua viros afficere pœna vellet, oculos eis potius, & naſum, & manus eriperet, quæ illorum eſſent, teſtes verò, qui in uſum fœminarum dati eſſent, relinqueret. Qua voce cum effuſum omnibus, qui aderant, riſum excitaviſſet, digna viſa eſt, quæ maritum integrum, & pecora omnia ſibi adempta, reciperet. (4) Florebant ea tempeſtate divitiis, atque opibus duo fratres, Berengarius, & Anſcarius, Adelberti Eporediæ Marchionis filii. Ex quibus Berengarius Berengarii ſenis ex filia Giſla erat nepos. Anſcarius ex altera uxo-
B re Ermengarda erat natus. Horum etiam Hugo potentiam metuens, eximiis eos ad ſe allicere beneficiis ſtuduit. Itaque Berengario Villam Boſonis fratris ſui, Tuſciæ Marchionis, filiam matrimonio ſociavir, Anſca-
rium verò poſtero anno, Theobaldo Camer- 934
tum, & Spoletanorum Marchione mortuo, ea ditione donavit. (5) Eodem anno Lotharius Rex XII. Kal. Octobris Canonicis Eccleſiæ Mutinenſis bona à Leudoino, & Geminiano Epiſcopis quondam conceſſa confirmavit, anno, ut ſcriptum eſt in diplomate, *Hugonis Patris octavo, ſui tertio*. In-
ſequenti, Joanne Pontifice mortuo Leo VII. 935
ad eam dignitatem ſubvectus. (6) Interim
C Boſo quotidianis uxoris Villæ furiis inſtigatus non bono eſſe adverſus Hugonem fratrem animo cœpit. Qua re comperta Hugo utrunque juſſit comprehendi, & ad ſe adduci; in primiſque baltheum pretioſiſſimum inter omnes mulieris theſauros exquiri. Re utraque confecta, cum baltheus excuſſis arcis omnibus non inveniretur, mulier juſſa eſt veſtibus exui: quo facto apparuit, eam cupiditate gemmarum ejus accenſam in occultiſſimis corporis partibus abdidiſſe. Tuſciam Boſoni ademptam Ubertus obtinuit. Genuæ fons ſanguinem per totum diem manavit, ac magnam, quæ illi Urbi imminebat, calamitatem portendit. (7) Siquidem
D haud ita multò poſt Sarraceni ex Africa claſſem eò appulerunt, atque Urbem Civibus imprudentibus ingreſſi, viros omnes ceperunt, atque occiderunt, mulieribus, & pueris pepercerunt, ac præda tam ſacra, quàm profana in naves impoſita in Africam re-

---

nos *Lotharii* in primo Italiæ Chronico, edito Tomo IV. *Rerum Italicarum*; ibi enim dicitur *Lotharius* regnaſſe cum patre annis XVI., diebus ſex. Cùm autem ex eodem Chronico colligatur, *Hugonem* patrem obiiſſe anno 947. die XX. Aprilis, *Lotharii* coronatio in Italiæ Regem figenda eſt anno 931., die XIV. Aprilis, quæ illo anno in Feriam quintam poſt Paſcha incidebat; adeòque apta videri poterat huic celebritati peragendæ. Siquidem in noſtra Urbe, Feria quinta poſt Paſcha, colitur feſtum *Natalis S. Ambroſii*, præcipui Mediolanenſis Civitatis, ac Provinciæ Patroni: niſi fortè in numerum dierum error irrepſerit, & ipſo Paſchatis die peracta fuerit coronationis ſolemnitas. Quidquid tamen de hoc ſit, neceſſitatem hujus Epochæ ſtatuendæ, quam à nemine adnotatam reperi, veterum Diplomatum peritis expendendam dimitto.

E

(3) Inſtitutam ab *Hugone* Italiæ Rege Romæ obſidionem, anno ſequente 933. Flodoardus in Chronico narrat.

(4) Lepidam, ſed obſcœnam hanc hiſtoriolam Liutprandus lib. 4. cap. 4. fusè deſcribit, ac narrare proſequitur lib. 5. cap. 2. ea, quæ Sigonius in decurſu, nullo indicato auctore, ſubjungit.

(5) Nonniſi anno 937. *Anſcarium* ſuffectum docet Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorograph. Italiæ medii ævi col. 240. & 245.

(6) Sub initium Januarii anni ſequentis 936. mortuum *Joannem XI.*, ſtatuit Pagius ex Flodoardo, aliiſque antiquis Catalogis. Eodem menſe, paucis ab obitu *Joannis* interpoſitis diebus, ſuffectus eſt *Leo VII.*; id namque evincunt Diplomata ejuſdem à Mabillonio relata Seculo V. Benedictino pag. 907., & à Bullario Cluniacenſi, ut idem Pagius animadvertit ad annum 936. num. 7.

(7) Hoc narrat Liutprandus lib. 4. cap. 2. Sigonius in prima editione rem hanc retulerat ad annum 931.: Cur eam in Bononienſi huic anno affixerit, minimè nos docet. Petrus Bibliothecarius à Papebrochio, in Conatu Chrono-Hiſtorico relatus pag. 150. num. 4., ſcribit contigiſſe hujuſmodi portentum anno primo Joannis XI.; Cùm autem Pontifex iſte creatus fuerit anno 931., ut ex Flodoardo ſuperiùs adnotavi ad annum 930., reſtituenda videtur hæc narratio eidem anno, cui Sigonius in prima editione rectè illam conſignaverat.

A redierunt . Ab iiſdem, cum in maritimam Etruriæ oram egreſſi eſſent, Anſidoniæ oppidum direptum, atque incenſum eſt. Hugo Rex Romano vaſtato per biennium agro rurſus ad Urbis obſidionem acceſſit . Erat eo tempore Romæ Odo Abbas Cluniacenſis Religionis cauſſa ad limina Apoſtolorum profectus, vir eximiæ illo ſæculo ſanctitatis. Is ut pacem componeret, ſæpius in caſtra ad Hugonem exiit, & in Urbem ad Albericum revertit . Fortè autem accidit, ut, cum ad Monaſterium S. Andreæ ad clivum Scauri eſſet, ruſticus eum quidam propter aquæ laguncolam ferro appetierit, ſed clamoribus eorum, qui non longè aberant, re-
B vocatus incœptum omiſit. Qua re comperta Hugo iratus ruſticum comprehendi, & manu multari præcepit, deinde ab Odone rogatus, pepercit . (8) Cum autem pax convenire non potuiſſet, atque Hugo, exercitu in obſidione relicto, in Lombardiam ſe retuliſſet, Leonis Pontificis mandato ad illum menſe
936 Januario adiit: quo in itinere Urbem Senarum extrema ſame oppreſſam offendit ; atque ad Hugonem progreſſus , pacem optatam tranſegit. Ita Urbs Romana diuturno, quo laboraverat, bello tandem eſt relevata. Eo anno Henrico Germaniæ Rege mortuo Otho filius, Dux Saxoniæ, Aquis Rex Germaniæ conſecratus eſt. Hic eſt, qui poſt à
C rerum geſtarum magnitudine Magni cognomen invênit , ac res Germanicas ad ſummum faſtigium dignitatis evexit . Mortuo Rodulfo Burgundiæ Rege , Hugo Bertam uxorem ejus ſibi conjugio copulavit . (9) Eo anno, indictione decima , Ungari cum magnis popularium copiis in Campaniam procurrerunt, ac Capuanum , & Beneventanum agrum populati Sarnum uſque , ac Nolam, & Liburiam penetrarunt, direptiſque, ac vaſtatis latè locis obviis omnibus, iterum ſe Capuam retulerunt , diebuſque duodecim in Campo Galliano morati multos ex hominibus Caſſinatibus abduxerunt captivos; qui poſt magna ſacri theſauri par-
D

te erogata redempti ſunt. Ea inde victoria elati in Marſorum agrum ſeſe effuderunt , atque omnia direptionibus , & incendiis miſcuerunt . Demum Marſi , & Peligni in unum convenientes eos adorti ſunt , atque in diſpoſitas attractos inſidias omnes fermè trucidarunt : (10) præda ingens re-
lata. Poſt biennium Lotharius Rex Adelei- 937
dem Rodulfi Regis Burgundiæ jampridem 938
vita functi filiam uxorem ſibi deſpondit , atque ea de cauſſa in Burgundiam adiit . (11) Extant adhuc Tabulæ apud Monachos Sancti Salvatoris Papiæ , quibus ipſe ſe Adeleidem filiam divæ memoriæ Rodulfi Regis ſibi ſponſam deſtinare , atque eam quinque curtibus in Italico Regno ſitis nomine dotis donare teſtatur ; quæ tabulæ anno DCCCCXXXVIII. pridie Idus Decembris Hugonis Regis anno XII. Lotharii Regis VII. in Burgundia datæ ſunt.(12)
Sequenti anno in Leonis Pontificis de- 939
mortui locum Pontifex factus eſt Stephanus VIII. Fatum inde Hugonis tulit , ut quos ſibi beneficiis magis obſtrinxerat, eos capiti ſuo infeſtiores adeptus ſit. Ex his Anſcarius , & Berengarius fuit. Ceterùm Anſcarium , cum inſidias occultè moliri deprehenſus eſſet, per Sarlionem quendam primùm Marchia, deinde vita quoque privavit. (13) Sarlioni propter operam egregiè navatam Spoleti Marchia condonata . Berengario autem eadem furto ipſius capiti machinanti manus injicere , atque oculos ejicere in animo habuit, ſed, conſilio patefacto, non potuit. Itaque Berengarius certior factus periculi vitandi cauſſa anno no-
genteſimo quadrageſimo, ex Italia per mon- 940
tem Jovis fugiens ad Hermanum Suevorum Ducem ſe contulit ; à quo demum eſt ad Othonem Regem deductus. Hoc cognito, Hugo nuncios ad Othonem cum eximiis muneribus miſit, orans , ne Berengarium reciperet , receptumve retineret , verùm propoſitum non tenuit. Eo anno Ardericus Archiepiſcopus Mediolani ab Hugone in lo-
cum

---

(8) Deſunt hæc de *Odone* , pacem inter *Albericum* & *Hugonem* pertractante, in aliis editionibus . Sigonius eadem addidit Bononienſi, ex Sancti *Odonis* vita, à Joanne ejuſdem diſcipulo conſcripta , quæ legitur in Surio ad diem X. Novembris. Refert iſta quoque Baronius , ſed ea ſequenti anno 936. affigit .

(9) *Rodulphum* obiiſſe anno ſequenti 937. ; *Bertam* verò ejuſdem uxorem ſecundas nuptias cum *Hugone* Italiæ Rege celebraſſe anno 938., ad illum annum, certis hiſtoricorum teſtimoniis, evincam.

(10) Deſumſit Sigonius hæc omnia ex Leone Oſtienſi lib. 1. cap 55., ſed male Hungarorum irruptionem anno 936. figit ; Leo enim eandem contigiſſe tradit anno quarto *Joannis* Abbatis Caſinenſis, adeòque anno 937., quo *Joannis* Abbatis (anno 934. creati) quartus incœperat, ut Angelus à Nuce ad hoc Oſtienſis caput adnotavit . Vithichindus, in fine libri tertii, clarè hunc ipſum annum deſignat, eademque tradit Hermannus Contractus ad annum 937. inquiens , Hungaros per Bajoariam , Alemaniamque, & Orientalem Franciam prædis , gladio , igneque furendo vagantes , tranſmiſſo Vvormatiæ Rheno , Alſatiam , Regnum Lotharii, & adjacentes uſque ad Oceanum Gallias vaſtantes , per Burgundiam , Italiamque, tandem in Pannoniam rediiſſe.

E

(11) In prima editione ad annum 932. Sigonius hæc ſcripſerat : Hugo *Adeleidem, Rodulfi Burgundiæ Regis filiam, mox illi (Lothario) in matrimonium collocat* . Id optimè emendavit in Bononienſi. *Lotharius* enim, *Hugonis* Regis filius, *Adelaidem* in uxorem minimè duxit, niſi mortuo *Rodulpho* Burgundiæ Rege illius Patre, qui anno tantùm 937. è vivis exceſſit, ut à Chronographo S. Petri apud Dacherium Tom. 11. Spicilegii , & Flodoardo ad eum annum docemur . Tunc namque *in Burgundiam profectus eſt Rex Hugo, & Rodulfi uxorem Bertam ſibi junxit, filiam verò ejus Adelejam dedit Lothario filio nunc Italiæ Regi*, verba ſunt Porphyrogenetæ lib. de Adminiſt. Imp. cap. 26 ; idem docet Liutprandus lib. 4. cap. 6. Hinc Sigonii error patet, qui *Bertam Hugoni* conjugio copulatam biennio ante narravit, ut ad annum 936. adnotavi.

(12) Addidit hæc Sigonius Bonon. edit. Memorat has *Dotis* Tabulas Mabillonius in Annal. ad annum 938. , aſſerens terras, & poſſeſſiones in iiſdem enumeratas, ferme omnes Cœnobio S. Salvatoris Papiæ Adelaidem poſtmodum donaviſſe .

(13) In Catalogo Ducum Spoletanorum , edito ante Chronicon Farfenſe Tom II. P. II. *Rerum Italicarum*, *Anſcarius* obiiſſe dicitur anno 940. Hiſtoriam hanc pluribus capitibus deſcribit Liutprandus ſub initium lib. V. Sigonius Acta *Berengarii* per compendium hic refert.

eum Hilduini ſuffectus. (14) Stephanus Pon-
tifex Damaſum Epiſcopum cum literis in
Franciam miſit, ut Principes, & Populos
Franciæ, & Burgundiæ admoneret, ut Lu-
dovico Regi ſuo obtemperarent, qui ab Hu-
gone, & Hereberto Principibus vexabatur;
ni facerent, ſe illos communione remotu-
rum, atque ita cauſſam paci, quæ poſtea
conſequuta eſt, attulit. (15) Hugo Rex Ita-
liæ, inſidiatoribus, quoad licuit, vindicatis,
arma adverſus Sarracenos, qui Alpes omnes
infeſtas è Fraxineto reddebant, convertit,
miſſiſque ad Imperatorem legatis, triremes,
ignemque Græcum ſibi dari poſtulavit. Cu-
jus ea vis erat, ut niſi liquore aceti infuſo
nequiret extingui. Quibus acceptis mariti-
941 mo eos, ac terreſtri apparatu poſtero anno
inſtituit oppugnare. Sarracenorum navibus
Græco igne combuſtis, Sarraceni plerique
Fraxinetum reliquerunt, & in Montem
Maurum ſe receperunt. Eos obſidione cin-
ctos Hugo magnis detrimentis affecit, fa-
cilè in poteſtatem etiam adducturus, niſi
Berengarium exulem, ne contractis ex Sue-
via, & Francia copiis in ſe irrueret, for-
midaſſet. Itaque malo conſilio uſus Græcos
domum remiſit, & cum Sarracenis fœdus
percuſſit, ut pars eorum in montibus Ita-
liam ab Suevia dividentibus conſideret, &
Berengarium per eos montes exercitum
trajicere molientem in Italiam prohiberet.
Hi ibi collocati, quicunque poſtea ad ſan-
ctiſſima Apoſtolorum limina viſitanda illàc
iter fecerunt, ſpoliatos crudeliſſimè intere-
merunt. (16) Stephanus Pontifex à Roma-
nis per civilem tumultum Alberici, credo,
factione oppreſſus fœdis vulneribus affici-
tur, quorum verecundia in publicum pro-
dire nolens nimio animi dolore extingui-
tur. In ejus locum Marinus Secundus Pon-
tifex factus. (17) Sequenti anno Petrus Can- 94
dianus unius Petri Candiani Ducis filius,
& alterius nepos Ducatum Venetorum ex-
cepit. Hic interventu Marini Patriarchæ
Gradenſis pacem cum Lupo Aquilejenſi Pa-
triarcha compoſuit, ne fines Venetorum
Patriarcha aut lite, aut armis vexaret, ſed
jus utrinque ex fœdere diceretur. (18) Eo
anno Reges Gardæ, & Papiæ ſuperiorum
Regum beneficia confirmarunt (19) *anno
Hugonis XVI., Lotharii XI.* Proximo Bal- 943
doinus Abbas Caſſinas à Marino Pontifice
diſciplinam Monaſterii, & Baſilicam Sancti
Pauli ſuburbanam, & ab Hugone, ac Lo-
thario Regibus de tuta poſſeſſione bonorum
privilegium impetravit. (20) Eo verò, qui 944
inſequutus eſt, Engilfridus Eccleſiam Aqui-
lejenſem obtinuit, & Romanus Imperator
legatos ad Hugonem, potentiæ illius fama
permotus, miſit, ac filiam nepoti ſuo in
matrimonium poſtulavit. Hugo legitima ſe
puella carere cum reſpondiſſet, Bertam ſe
ex Bezola pellice ſuſceptam libenter datu-
rum dixit, acceptamque poſtero per Sigi- 945
fridum Parmenſem Epiſcopum in Græciam
miſit. (21) Eo anno Sigifrido, Comite Par-
mæ, mortuo, Attho filius ejus ſucceſſit. Is
in matrimonio Hildelgardem habuit, quam
invenio Comitis, Marchionis, & Ducis ti-
tulum geſſiſſe, atque ab ea poſt, ut puto,
Marchiam Tuſciæ tulit; ſiquidem poſteri
ejus uſque ad Mathildem in Tuſcia domina-
ti ſunt. (22) Idem Monaſterium apud Bri-
xillum ædificavit, & prærupto, atque edito
ſaxo Regienſibus in collibus animadverſo,
arcem, quæ Parmæ ſubſidio eſſet, extruxit,
quam Canuſſium appellavit, eamque Mona-
ſterio poſt nobiliſſimo decoravit. (23) Id

Mo

(14) Hunc annum electioni *Arderici* aſſignat Catalogus Mediolanenſium Antiſtitum, relatus à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 163. Veriùs tamen Ughellus eandem ſtatuit anno 936. Papebrochius enim, qui in Exegeſi illam in annum ſequentem 937. differt, uno anno in *Arderici* prædeceſſoribus erravit, ut ſuperiùs adnotavi.

(15) Ex Flodoardi Chronico hæc addidit Sigonius Bononienſi editioni. Ea tamen pertinent ad annum 942., quo eadem refert Baronius.

(16) Hæc Sigonius ex Liutprando lib. 5. cap. 7., qui nullum annum ſignat. Sed Flodoardus in Chronico illa ad annum 942. refert, eique adhæret Pagius ad an. 944. num. 2.

(17) Ineunte Decembri anni ſequentis 942. *Stephanus VIII.* naturæ conceſſit, ſuffectuſque eſt *Marinus II.*, cujus Reſcriptum *datum II. Nonas Februarii, Indictione prima, anno primo*, recitat Dacherius Tom. III. Spicilegii pag. 464. Indictio I. Februario menſe annum 943. deſignat; ſi ergo adhuc primus *Marini* tunc decurrebat, eundem creatum anno 942. manifeſtè patet.

(18) in Ughello novæ editionis, ad vitam *Lupi II.* Aquilejenſis Patriarchæ, ſubjungitur documentum hujus concordiæ, editum ex Codice MSto Triviſianeo, ac conditum *die XIII. Martii, Indictione II*, quæ annum 944. deſignat; ad illum igitur annum hoc fœdus eſt referendum.

(19) Privilegia hæc *Hugonis*, & *Lotharii*, data Gardæ, & Papiæ, in cujus favorem edita ſint, Sigonius non explicat. Fortaſſe Aquilejenſem Eccleſiam (de qua hic ſermo) reſpiciunt. Nihil tamen de iis aut Dandulus, aut Ughellus memoraverunt.

(20) Privilegium *Hugonis*, & *Lotharii*, in Regeſt Petri Diaconi, num. 115. Datum aſſeritur: *Idus Majarum, anno Dominicæ Incarnationis 942. Regni Domini Hugonis Regis 17. Lotharii 13. Indictione I. in Palatio Ticinenſi*, ut legitur in adnotationibus ad cap. 57. libri 1. Leonis Oſtienſis, qui hæc narrat. Emendandus tamen eſt annus ibidem adnotatus 942. in 943., ut ex Indictione I. dilucidè conſtat. *Marini* verò Papæ Privilegium in annum ſequentem differendum eſt, cùm dicatur, *datum menſe Januario Indictione II.* in adnotatione 7. ad cap. 56. libri 1 Leonis Oſtienſis. Itaque Sigonius ſuo loco primum retulit, non ſecundum.

(21) Eodem hoc anno 944. Conſtantinopolim pervênit *Berta*, *Hugonis* Regis filia ex pellice ſuſcepta, ac deinde *Eudoxia* appellata. Continuator namque Theophanis, in *Romano Lecapeno* num. 46., narrato *Bertæ* ſponſæ in Urbem ingreſſu, ſtatim ſubdit: *Celebratæ nuptiæ menſe Septembri, Indictione tertia*, (atque ideo anno 944., quo, more Græco, ineunte Septembri Indictio illa numerabatur): *vixit cum viro annis quinque* &c.: unde corrigendus etiam Ughellus, qui, cum Sigonio, in Epiſcopis Parmenſibus *Sigifridi* profectionem in Græciam ad annum 945. narrat.

(22) *Attho*, Sigifredi filius, *Adalbertus* vocatur à Coſmo de Rena in Tabula Genealogica Mathildis pag. 145., & *Azzo* à Cl. Muratorio in Antiquitatibus Eſtenſibus pag. 64. Cæterùm hac in re Sigonium refellit Anonymus Mediolanenſis Tom. X. *Rerum Italicarum* col. 243., cùm Thuſciæ Marchio fuerit *Hubertus*, ſaltem uſque ad annum 961., & col. 244. miratur, à Sigonio ignoratum *Hugonem* Huberti filium, qui, patre mortuo, Thuſciam obtinuit, & teſte S. Petro Damiani quinquaginta annis vixit, uſque ad annum 1001., ut ex certis documentis apud Puccinellum in ejus vita conſtat.

(23) Hujus Monaſterii, *S. Geneſii* appellari, diuque celebris, nullam egit mentionem Mabillonius in Annalibus. Cl. Muratorius in

adno-

Monaſterium capite, & brachio D. Apollonii, Brixiani Epiſcopi, à Gothifredo filio, ejus Civitatis Epiſcopo miſſis, & Corporibus Divorum Victoris, & Coronæ venera- 945 bile factum. (24) Proximo, Marini Pontificis mortui locum tenuit Agapetus Secundus. Interim Berengarium extorrem Amedeus quidam, fidus ejus in Suevia comes, ita eſt alloquutus: Non credo, te ignorare Berengari, quemadmodum Hugo Rex ſe omnibus inviſum Italicis fecerit, cum eos dignitatibus omnibus ſpoliarit, & Burgundiones ſuos ornarit, neque ulla alia re Italicos ab novis ineundis defectionum conſiliis abſtinere, quàm quòd non haberent, quem potiſſimùm regno dignum exiſtiment. Quare non puto alienum, ut aliquis noſtrûm mutato habitu in Italiam adeat, & ſingulorum Principum voluntates exploret. Tum Berengarius, rectè, inquit, admones; verùm, ſi quiſquam mittendus eſt, neminem reperiri puto, qui te hoc facere poſſit commodius. Igitur Amedeus mutato ornatu iis, qui Romam religionis cauſſa petebant, ſe jungit, atque in Italiam profectus ſingulos Principes convenit, &, quid eorum ſit conſilii, ac voluntatis, exquirit; neque tamen omnibus ſe eodem habitu offert, verùm aliis atrum, aliis album, aliis alîus coloris ſe oſtendit. Hoc verò ubi fortè ad aures Hugonis accidit, jubet hominem diligenter conquiri, & ſtatim comprehendi, verùm ille, qua erat verſutia præditus, omnes ejus inſidias facile eluſit: quin etiam barba, quam nitentem alebat, pice fœdata, & capillis fulvis atratis, & facie polluta cum ſe debilem ſimulaſſet, nudus inter pauperes in conſpectu Regis veſcentes obverſatus, neque agnitus, ab eo veſtem tulit, & quidquid de ſe, & Berengario loqueretur, excepit. Quibus actis, quòd clauſtra Alpium cuſtodiri ab eo, atque viatores excuti accepiſſet, per invia, atque aſpera loca trajecit, atque ad Berengarium cum legatione ſalvus pervênit. Ita Berengarius, cum ſe deſiderari ab Italicis cognoviſſet, conſilium redeundi cepit, ac cum paucis per Venuſtam vallem in Italiam tranſiit. Ad Formicarium caſtellum progreſſus, quod Adelardus Clericus firmo Manaſſis, qui Tridentinam, Veronenſem, ac Mantuanam regebat Eccleſiam, præſidio obtinebat, cum ſe nulla vi, nulloque conatu loci potiturum confideret, Manaſſis ambitionis memor Adelardum ad ſe accivit; Et, ſi hanc mihi arcem tradideris, inquit, & Manaſſem dominum tuum ad partes meas traduxeris, juro, me illum Eccleſia Mediolanenſi opulentiſſima, te verò Comenſi, poſt receptum regnum, exornaturum. Manaſſes Adelardi verbis inductus non ſolùm Berengario Formicarium tradidit, ſed etiam Italos ad ejus auxilium excitavit. Berengarii adventu cognito, plerique eorum, Hugone deſerto, ad illum ſe contulerunt. Ex his præcipuus Milo Comes fuit. Hic Hugoni ſuſpectus, cum cuſtodibus clam appoſitis ſervaretur, id ſe intelligere diſſimulans, cœnam uſque ad mediam noctem protraxit: &, cum omnes tum vino, tum ſomno merſos ſentiret, ſolo ſe familiari, qui geſtabat clypeum, comitante, Veronam accurrit: miſſiſque nunciis Berengarium accerſivit, venientemque recepit. Neque verò Milo ad id perfidia eſt impulſus, ſed incommodis, quibus erat ab Hugone gravibus provocatus. Milonem inde Vido Mutinenſis Epiſcopus conſequutus, non ulla ille injuria laceſſitus, ſed magna Nonantulæ Abbatia illectus non ſolùm Hugonem reliquit, ſed frequentem etiam ab eo multitudinem avocavit. Quod ubi Hugo audivit, ſtatim convocato exercitu ad Vineolam caſtrum ejus acceſſit, idque vi ſumma oppugnare inſtituit. Inde Italici paſſim Berengario ſe aggregare, aurea ſibi ſub eo ſæcula pollicentes, cœpere. (25) In Campania cum Landulfus, & Atenulfus fratres, Capuæ Principes monaſterium Capuanum Monachis Caſſinatibus ademiſſent, ac Monachos diſciplinam deſerere coëgiſſent, poſtero anno Agapetus Pontifex 947 Principibus, ut monaſterium dimitterent, Monachis, ut Caſſinum redirent, injunxit. (26) Ita Caſſinas monaſterium rurſus celebrari cœptum. Interim Berengarius ab Arderico Archiepiſcopo accitus Verona Mediolanum acceſſit, ibique pro Rege ſe gerere cœpit. Quo cognito Hugo Vineolam extemplo reliquit, Papiamque triſtis repetiit. Mox, cum ſe vulgo deſeri, & Berengarium unum celebrari videret, de ſe actum exiſtimans, ac Lothario filio conſulere ſaltem cupiens, ipſum Mediolanum ad Berengarium, & populum Mediolanenſem mittit, captato tempore, quo Berengarius Regio more dignitates Italicas præſente populo ipſis è factione ſua hominibus dividebat. Voluntati patris Lotharius obſequutus accedit, atque eos S. Ambroſii in templo nactus ante Crucem Domini ad pedes eorum ſe proſternit, ſupplexque orat, ut, ſi patrem repudiare ſua aliqua culpa velint, ſaltem ſe omnis expertem noxæ retineant. Hæc triſti, ac flebili voce orantem Mediolanenſes tacti miſericordia excitarunt, ac bonū animum habere juſſerunt. Quin etiam Hugonem Italia cedere ultro parantem præmiſſis nunciis abire prohibuerunt. Id autem Berengarii potiſſimum conſilio factum: qui Hugonem remanere cupiebat, ne diſcedens in-

genti

adnotationibus ad Donizonem, qui lib. 1. cap 3. & ſeqq. fuſè de condita *Canoſſa*, & *Attonis* progenie ſcribit, idem Cœnobium nunc attritum eſſe, & ab aliquot Seculis deſtitutum Monachis aſſerit, ſubjungitque extare Diploma Comitiſſæ *Mathildis*, quæ multis prædiis memoratum Cœnobium donavit.

(24) Quæ hic narrat Sigonius, longo poſt tempore accidêre. *Gottifredus* enim nonniſi anno 970. Brixienſem Eccleſiam adeptus eſt. Corpus S. Apollonii, ſeu parte eodem anno à *Gottifredo* filio obtinuit *Attbo*, inſtante *Hildegarde* ipſius uxore, ut narrat Faynus in Martyrologio Brixiano, cui conſentiunt Bollandi Sectatores ad diem VII. Julii. Miracula, & pompam hujus Tranſlationis narrat Donizo lib. 1. cap. 2.

(25) Quæ Liutprandus lib. 5. cap. 8. & ſeqq., à Sigonio deſcriptus, indiſtinctim narrat, Flodoardus ſuis annis conſignavit. Hæc igitur contigiſſe anno ſuperiori dicendum eſt, cùm Flodoardus ad annum 945. ſcribat: *Hugo Rex Italiæ Regno depulſus à ſuis, & filius ipſius in Regnum ſuſceptus eſt*. Hoc verò anno *Hugo* è Provincia, ad quam ſe receperat, in Italiam rediit, ac pacem cum *Alberico* Patricio ſancivit, ut idem Flodoardus ad annum 946. teſtatur.

(26) Hæc Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 59. narrat.

genti, qua pollebat, pecunia Burgundiones ad arma ſolicitaret, atque adverſus ſe ipſum adduceret. Ita regnum communi conſilio adminiſtrari eſt cœptum; verum nomen quidem Regis penès Hugonem, & Lotharium erat, jus autem imperii penès Berengarium reſidebat. Ceterùm Berengarius, cum Eccleſias diſtribueret, Joſepho Brixiæ Epiſcopo ſpectatæ probitatis viro, ſede ſua remoto, Antonium, nullo Epiſcoporum conſilio adhibito, novo exemplo ſubſtituit. Comi verò non Adelardum, ut promiſerat, ſed in gratiam Archiepiſcopi Valdonem quendam inſtituit. Adelardum autem Regienſibus dedit: (27) qui poſt ſancta Martyrum corpora Chryſanthi, & Dariæ à Berengario impetrata Regium deportavit: quæ in hunc uſque diem Regienſes religione præcipua venerantur. Boſonem Hugonis Regis nothum Placentina, & Luitfredum Papienſi Eccleſia dejicere geſtiens, tamen non levi accepta pecuniæ ſumma dimiſit. Cum mortuo Arderico Archiepiſcopo Mediolanenſes Aldemarum Eccleſiæ ſuæ Cardinalem ſublegiſſent, ipſe Manaſſem Epiſcopum Tridentinum novo exemplo ſuffecit. (28) Itaque neuter eorum, gravi in Civitate diſſidio oborto, eſt conſecratus. Quæ mala cum Hugo Rex iniquo animo cerneret, nec prohibere pro imperio poſſet, ne ludibrio civitatibus eſſet, relicto in Italia Lothario, cum theſauro in Provinciam rediit: (29) & paullo poſt vita exceſſit, vir, ſi amari, quàm metui, ab Italis maluiſſet, & eorum uſque ad extremum retinere ſtudia didiciſſet, inter primores Italiæ Reges propter eximias virtutes ejus meritò numerandus.

Idem LOTHARIUS *ſolus* REX.

Lotharius patris præſidio deſtitutus Berengarii ſævientis opes adauxit, neque rem fermè ullam, quæ prodita literis ſit, pro imperio geſſit. Idem V. Idus Julias rogatu Manaſſis Archiepiſcopi Adeleidæ uxori prædium quoddam donavit. Tabulæ in monaſterio S. Salvatoris Papiæ reperiuntur anno DCCCCXLVII. Indictione V.; regni Lotharii XVI. datæ. Poſtero anno ſol ſanguine 948
infectus eſt viſus. Nec multò poſt Henricus, Bavariæ Dux, Othonis Regis Germaniæ frater, Ungaris duobus prœliis ſuperatis, in Italiam Principum imbecillitate, & diſſidio populorum allectus venit, atque Aquilejâ captâ, Papiam contendit, atque ingentibus, nemine prohibente, populationibus factis ex Italia exercitum incolumem, atque opulentum deduxit. (30) Agapetus Pont. Marinum Epiſcopum ad Othonem miſit, ut Synodus celebraretur ad diſcordiam Ludovici Regis Franciæ, & Hugonis Principis componendam, quæ Moguntiæ habita eſt VII. Idus Junias. (31) Agapetus inde in templo S.Petri acta Synodi Moguntinæ firmavit, ſacris Hugoni Principi interdictis, donec Ludovico Regi ſatisfeciſſet. Lotharius Adelardi Epiſcopi Regienſis rogatu Vidoni Epiſcopo Mutinenſi bona quædam in agro Comaclenſi ſita donavit. Extat diploma VII. Idus Octobris datum, ſeptima Indictione, Papiæ. Sequenti, 949
Tapis Rex Ungarorum ſecunda Henrici in Italiam expeditione audita, ejuſmodi cupiditate prædæ exarſit. Itaque cum expedito equitum robore in Italiam, atque adeò in Lombardiam ipſam irrupit, ac nemine reſiſtendi gratia occurrente impunè hominum, pecudumque prædas agere inſtitit.

Ad

(27) Hæc omnia Liutprandus refert lib. 5. cap. 13. In Ughello tamen novæ editionis Tom. II. col. 266. legitur *Adelardi* Regienſis Epiſcopi Diploma: *Datum anno Domini Hugonis ſereniſſimi Regis XIX., Lotharii verò filii ejus ſimul Rex XIV., Kal. Januarii Indictione II.* adeòque anno 944. Jam ergo eo anno Regienſi Eccleſiæ præerat *Adelardus*; cùmque hoc Diploma datum ſit primo Januarii die illius anni, ejuſdem electio in Regienſem Epiſcopum in annum ſaltem ſuperiorem 943. eſt referenda. Fortaſſe hic *Adelardus*, quem Liutprandus, hoc tempore in Aula ipſa Berengarii degens, Clericum fuiſſe ait, alter eſt ab *Adelardo* Regienſi Epiſcopo ſuperiùs memorato.

(28) *Ardericus* Eccleſiam Mediolanenſem rexit annis XII. menſibus II. Cùm vero *Hilduinus* Anteceſſor obierit anno 936., ut ad annum 940. ſtatui; Papebrochius autem in Exegeſi aſſerat, ſedem hanc neque tribus expletis hebdomadis ante *Ardericum* vacaſſe, figenda eſt mors hujus Archiepiſcopi anno 948 die XIII. Octobris, ut in antiquis Catalogis adnotatur. Itaque tum Sigonius, tum Papebrochius uno anno erravere; primus, hoc anno præveniens; alter, ad annum 949 differens obitum *Arderici*. De *Aldemaro*, & *Manaſſe* inferiùs ad annum 953 ſermonem inſtituam. Interim, ut Sigonii hiſtoriæ lucem afferam, qui *Manaſſem* Tridentinum Epiſcopum novo exemplo ſuffectum *Arderico* tradit, adnotandum eſt, eundem *Manaſſem*, Hugonis Regis Nepotem, ut in Arelatenſibus Epiſcopis aſſerunt Fratres Sanmartani, ſeu ſaltem Hugoni ſanguinis affinitate conjunctum, ut Liutprandus lib. 4. cap. 3. ſcribit, non contentum Arelatenſi Eccleſia, Veronenſem quoque, Mantuanam, & Tridentinam, Hugone ipſo adnitente, invaſiſſe. Berengarius verò Mediolanenſem quoque adjicere conatus eſt; ſed Clero invictè reluctante, *Aldemarus* primò, dein *Valpertus* in Archiepiſcopos Mediolanenſes creati fuere. Cùm autem certum ſit, *Valpertum* in hac Eccleſia ſediſſe anno 953. menſe Julio, immo etiam Aprili, ex duabus Chartis, quas ad illum annum memorabo, hinc etiam aliud argumentum deſumitur, ut mors *Arderici* anno 948. ſtatuatur. Siquidem veteres Catalogi omnes, annos quinque ab *Aldemaro* electo, & *Manaſſe* intruſo, ad *Valpertum* ſignant; huic autem quinquennio locus eſſe nequit, niſi aſſeratur *Ardericus* anno 948. è vivis ereptus.

(29) Poſtremus ex Italia *Hugonis* receſſus ſtatuitur à Pagio ad annum ſuperiorem 946. Flodoardi teſtimonio, cujus verba recitat ad annum 945 num. 1. & 2. Certè hoc anno 947. obiiſſe *Hugonem*, conſtat ex Chronico Italiæ, ſuperiùs memorato in tertia adnotatione ad annum 926. Cùm verò, ſpe omni dejectus Regnum Italicum recuperandi, Monachum *Hugo* induerit in Cœnobio S. Petri, quod pridem conſtruxerat, atque ibidem aliquandiu permanſerit, manifeſtum ſit, poſtremam ejuſdem profectionem ex Italia anno ſuperiore 946. contigiſſe.

(30) Hæc Vvitichindus ſub finem libri II. Annalium enarrat.

(31) Hujus Concilii memoriam addidit Sigonius Bononienſi editioni, eamque Flodoardo debemus, qui hiſtoriam hanc ad præſentem annum refert; ſed illud apud *Engilenheim* celebratum, Flodoardus idem, & Labbeus Tom. IX Conciliorum teſtantur, apud quem Synodus hæc Engilenheimenſis, celebrata *VII. Idus Junias*, præſente *Ludovico* ipſo Tranſmarino Rege, integra legitur.

Ad tantum tumultum tota latè formidante A Italia, Berengarius ejus ſibi adminiſtrationem rei ſuſcipiendam, Lothario quieſcente, ratus, legatos de compoſitione ad eum miſit: &, cum reſponſum tuliſſet, ſe, niſi ingenti accepto pecuniæ numero, Italia non ceſſurum, ejus ſibi parandæ officium depopoſcit. Verùm tanta iniquitate eam extorſit, ut Ungarorum direptioni compar ipſius exactio fuerit. Nam neque Eccleſias, neque pauperes ullos excepit, atque ſingulis omnis ſexus, atque ætatis hominibus iniquum tributi genus, ſingulos in caput nummos impoſuit, eoſque ſuperbè, impotenterque exegit. Cumque ita infinitam vim pecuniæ confeciſſet, decem, ut ajunt, (32) nummorum B modiis Ungaro datis, reliquam ſummam, quæ major erat, avertit. Ex his rebus Lotharius ſævo animi dolore confectus exeunte anno in phreneſim incidit, ac mox è vita migravit. (33) Adeleida Regina relicta Papiam nomine dotis obtinuit.

BERENGARIUS II. *cum* ADELBERTO FILIO REX.

HIs actis Berengarius Veronæ Rex à populis acclamatus regnum unà cum Adelberto majore natu filio cepit, idque quàm liberaliſſimè potuit, adminiſtrare in-
950 ſtituit. Itaque ſequenti anno, qui fuit poſt C
Chriſtum natum nongenteſimus quinquageſimus, cum eſſet Olonnæ, fœdus inter Venetos, & Italicos renovavit, fineſque eorum inter ſe terminavit. (34) Cepit inde eum cupido Papienſis Regiæ potiundæ: neque enim Regem ſe eſſe arbitrabatur, niſi antiquam regni ſedem vetere inſtituto teneret. Hanc verò quia Adeleida poſſidebat, Adeleidæ conjugium Adelberto filio Regi popoſcit. Mulier ſive antiquo odio propter injurias ſocero, maritoque ſuo illatas impulſa, ſive ſpe honeſtiorum nuptiarum elata eam conditionem repudiavit. Hac repulſa accepta Berengarius uſque adeo ira eſt inflammatus, ut quod elicere amore non D potuit, id per vim ſibi extorquendum eſſe cenſuerit. Itaque exercitu Papiam adducto, Urbem haud magno certamine expugnavit: ac Reginam in poteſtatem adductam in caſtro Gardæ ad lacum Benacum diligenti cuſtodiæ tradidit, verens ſcilicet, ne, ſi libera eſſet, per externas nuptias adverſi aliquid in Italia tumultus exciret, atque ita regnum à ſe ad alium vel invito transferret. Papiæ verò cum eſſet, monaſterio S. Xyſti Placentino privilegium hujus ſententiæ contulit: *Nos Berengarius, & Adelbertus Reges rogatu Giſelprandi Derthonenſis, & Vidonis Mutinenſis Epiſcopi monaſterium* E *S. Xyſti, quod extra Placentiam ab Imperatrice Engilberga conſtructum fuit, Berthæ Abbatiſſæ ejus, amitæ noſtræ confirmamus, atque eidem monaſterio Guardaſtallam, & quæcunque ſupraſcripta Imperatrix, & ceteri Reges huic cœnobio reliquerunt, ſancimus, & ut ipſa, dum vita ſuppetat, monaſterium adminiſtret, concedimus: & præcipuè ædem S. Petri ad Caput Trebiæ ſitam, quemadmodum Carlomanus Rex largitus eſt, elargimur. Anno DCCCCL. Regni verò Donni Berengarii, & Donni Adelberti piiſſimorum Regum primo, Indictione nona. Actum Papiæ.* Interim Adeleida magnum ſui in timorem adducta Martini Sacerdotis ſui ope ex arce profugit, atque illo uno cum pediſſequa comitante naviculam nacta ſilentio noctis ad ſylvam quandam acceſſit: ubi, cum per aliquot dies maneret, neceſſitate adacta victum per Martinum ipſum, ceteris deſtituta ſubſidiis, corrogavit. Demum in agrum Regienſem profecta, ipſam ſe Adelardo Epiſcopo commendavit. Adelardus loco ſe ad eam cuſtodiendam munito carere excuſans auctor ei fuit, ut ſe ad Athonem avunculum ſuum (35) conferret, qui arcem Canuſſii non longè inde firmiſſimam obtineret, & Lotharii Regis fidelis quondam amicus fuiſſet. Ita Adeleida ad Athonem profecta caput ei ſuum commendavit, ſuppliciter orans, ne ſe furenti Berengarii libidini proderet, cujus ipſe ſanguinem infeſtus appeteret, atque eam Atho omni cultam officio, ut Reginam, excepit, & ſe pro viribus, ab omni injuria vindicaturum promiſit. Receptam autem ſimul comperit Berengarius, miſſo nuncio, eam ſibi tradi præcepit: eo verò imperium abnuente, continuò ingentes adverſus eum copias militum comparavit, ac Canuſſium progreſſus, oppidum magna vi obſidere inſtituit. In his rerum anguſtiis Atho poſitus, cum ſuis ſe opibus tantam belli molem ſuſtinere poſſe diffideret, poſtero anno ex Adeleidæ auctoritate nuncium 951
occultè ad Othonem Germaniæ Regem miſit, cum vetere virtutis indole inſignem, tum recenti Ungarorum victoria in dies magis ad famam hominum floreſcentem, per Deum obteſtans, ut ad ſe, atque Adeleidem Berengarii obſidione liberandam accurreret. Id ſi maturè faceret, ipſum cum rem majeſtate regia, & virtute ſua dignam facturum, tum Berengario expulſo Adeleidem uxorem ſibi conciliaturum, ac totam Italiam in manu, ac poteſtate habiturum, cujus imperio par eſſet, ipſum, pro animi ſui magnitudine, & rerum geſtarum amplitudine, imminere. Non reſpuit conditionem Otho, ratus, facilè futurum, ut regno Germanico Italicum quoque adjungeret, cumque

(32) Expreſsè id narrat Liutprandus in calce libri 5., qui non *Tapſim*, ſed *Taxim*, Regem hunc Hungarorum appellat.

(33) Uno anno antevertit Sigonius *Lotharii* mortem, quam quatuor ferme annis, poſt receptum in Provinciam *Hugonem* illius Patrem, contigiſſe, Leonis Oſtienſis teſtimonium docet lib. 4. cap. 61. Flodoardus in Chronico, *Lotharium* veneno à *Berengario* ſublatum anno 950. teſtatur. Chronographus Novalicenſis, à Ducheſnio Tomo III. editus, diem etiam obitus ſignat, nempe *X. Kal. Decembris, Feria VI.*, quæ anno prorſus 950. congruit. Demum in Diplomatis *Berengarii*, & *Adalberti* filii, anni Regni Italici nonniſi ab anno 950., & quidem in fine vergente deducuntur. Extat in Chronico Vulturnenſi pag. 428. Diploma horum Regum *Datum VI. Kal Octobris anno DCCCCLI., Indictione X.*, in quo adhuc primus Regni annus numeratur.

(34) Dandulus in Chronico lib. 8. cap. 12. parte 9. hæc ſcribit: *Iſte Rex* (Berengarius II.) *reſidens in Olonna, Curte Regia, ſui Regni anno primo, renovavit fœdus inter Venetos, & ſubjectos ſuos, & eorum Civitatum fines ab Urbibus Italici Regni diſtinxit, & à Venetis quadrageſimum ſolùm ſolvi debere declaravit.*

(35) Donizo, qui in vita Mathildis fusè hanc hiſtoriam narrat lib. 1. cap. 1. ait, *Atto meus miles*, ideſt Vaſſallus *Adelardi*, ut ibidem in adnotationibus explicat Leibnitius.

que eo gradum ad majora etiam imperia faceret. Carolum Magnum regnum Italiæ adeptum novum Romani Imperii titulum in Franciam retuliſſe, ſe pariter devicta Italia, ſi ſe res dederit, idem decus ſuæ parere Germaniæ poſſe. Itaque Italico bello decreto, Litulſum filium Regem Germaniæ poſt ſe deſtinat, ac magnis pedeſtribus, equeſtribuſque copiis convocatis in Italiam iter inſtituit, ac ſuperatis Alpibus ſubitò Veronam oppidum recipit. Canuſſio diu validè oppugnato, paucos dies ſuſtinere ſe poſſe Atho videbatur, cum opportunè nuncius ab Othone remiſſus cum literis ad ipſum, & Adeleidem Verona ſcriptis advenit. Ibi, cum propter intentas diurnas, nocturnaſque obſeſſorum cuſtodias nulla in arcem ratione penetrare poſſet, ne quid intentatum relinqueret, epiſtolam ſagittæ unà cum annulo ab Otthone accepto alligavit, atque intento arcu in arcem tranſmiſit. Ejus epiſtolæ hæc erat ſumma: Bonum animum haberent; nam ſe trajectis Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi deſcendiſſe, ac propediem, ubi Litulſus filius, quem præmiſerat Mediolanum, veniſſet, junctis copiis illis auxilio aſſuturum, atque in omnibus rebus conſilio, & voluntati eorum obtemperaturum. (36) Othonis adventum ſimul ac Berengarius ſenſit, raptim inde nullo tentato certamine caſtra movit, atque ad alia tuendi regni cauſſa capeſſenda loca ipſe cum filiis ſuis Adelberto, & Vidone ſe contulit. Otho, Canuſſio liberato, Adeleidem ſine mora ſibi matrimonio copulavit, perfectiſque magna pompa ſponſalibus, inde Papiam acceſſit. Eamque per Octobrem menſem in poteſtatem redactam unà cum Regina triumphantis in modum inivit. (37) Ibi Natalitii dies
952 celebrati, ac menſes aliquot conſtituendis rebus abſumpti. Eo anno Conſtantinus Porphyrogenitus Orientale excepit Imperium. (38) Ineunte inde Vere, Otho ſe cum uxore in Germaniam retulit, & Conradum generum Lotharingiæ Ducem, qui reliquias belli adverſus Berengarium perſequeretur, reliquit. Profecto Othone, Conradus omni ope Berengarium eſt adortus. Berengarius belli fortunam periclitatus, cum ſe haudquaquam Conrado viribus parem ſentiret, ut prudens, arma depoſuit, atque ipſo auctore Conrado, ad Othonem in Saxoniam ad pacem petendam contendit, ita animo paratus, ut omnia, quæ ſibi imperarentur, obedienter expleret, atque omnino victoris præpotentis decretum, judiciumque ſervaret. Advenienti Duces, & Præfecti, Palatinorumque primores obviam ad primum lapidem Othonis imperio prodierunt, ac regali pompa ſuſceptum in Urbem regiam deduxerunt, eumque præparato in hoſpitio collocarunt. Poſt triduum in conſpectum

A ab Othone admiſſus in auctoritate ſe futurum ejus, ſi in gratiam reciperetur, aſſeruit. Venia data ſolemni peragendæ deditioni dies apud Auguſtam eſt conſtituta, ubi per Auguſtum menſem conventus Principum erat futurus. Ibi Berengarius nexis cum Adelberto filio manibus, cuncto inſpectante exercitu, regiæ ſe poteſtati, clementiæque permiſit. Receptis in fidem Otho regnum reliquit, Marchia Veronenſi, & Forojulienſi excepta, quas Henrico fratri Bavariæ Duci attribuiſſe ſe dixit. (39) Auguſta inde Francſordiam regreſſus ibi Domini Natalitia celebravit. Eo porrò in 953
Alſatiam prodeunte, Conradus gener, &
B Litulſus filius conjurationem, quam occultè ſuperiore anno conflarant, explicuerunt; quippe mortalibus multis de Franconia, Saxonia, Bavariaque ad arma ſolicitatis, multa contra Regem oppida occuparunt, eaque præſidiis idoneis confirmarunt. Præter ceteros Fridericus Moguntinus Archiepiſcopus hujus particeps conſpirationis fuit. Itaque Othoni Moguntiam accedenti ægrè copiam ingrediendi fecit. Moguntia inde Coloniam Otho devectus haud procul inde in pago Paſcha tranſegit. Coloniam verò regrediens, Metenſem Epiſcopum, ac Lotharienſes obvios habuit, qui ſua à conjuratis conſilia ſeparantes ſe in auctoritate Regis per-
C manſuros dixerunt; in Saxoniam inde progreſſus idoneo comparato exercitu ad Moguntiam, quam Conradus tenebat, ducere maturavit. Quod ubi Fridericus accepit, relicta Urbe, Briſaci, eventum rei expectaturus, conſedit. Dum autem Moguntia, Henrico Bavariæ Duce opem ferente, acriter obſidetur, Litulſus avertendi belli cauſſa in Bavariam ingreſſus Ratiſponam expugnavit, eamque militibus diripiendam permiſit. Quod ipſum Otho iniquo adeò animo tulit, ut Moguntiæ obſidione omiſſa, ſubitò eò caſtra converterit, ac protinus Ratiſponæ obſidionem admoverit, quam uſque ad exitum anni perduxit. (40) Interim autem dum
D hæc in Germania adminiſtrantur, Berengarius dudum in Regnum reverſus, novum in Italia tumultum excivit. Quippe Germanico bello permotus, & accepti beneficii ſtatim oblitus & ipſe defecit; ac Regni propagandi cauſſa, quod ab Othone magno dolore imminutum ferebat, exercitum Canuſſium ad Athonem ulciſcendum, atque inde Ravennam, atque in Exarchatum adduxit, & Agapetum Pontificem, Epiſcopos, Abbates, Comiteſque Italiæ in ordinem cogere, vexare, atque omni demum injuriarum genere inceſſere inſtitit, ita ut neque fortunis, atque dignitati ullius parceret, verùm apud omnes inſignia avaritiæ, atque ſuper-
E biæ exempla relinqueret. Mediolani, Aldemaro Archiepiſcopo mortuo, Valpertus adverſus

(36) A Leone Oſtienſi lib. 2. cap. ultimo, hæc deſcripſit Sigonius.

(37) Sub initium Octobris menſis, hujus anni Papiæ conſtitiſſe Othonem, probat Diploma, *Datum ibidem, ſexto Idus Octobris, Indictione decima*, quod recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambr. num. 172.

(38) Romanus Lecapenus *debitum naturæ perſolvit menſe Julio, ſextæ Indictionis*, ut refert Cedrenus; obiit igitur anno 948., quo, Julio menſe, Indictio ſexta decurrebat. Eo quoque anno ſolus imperare cœpit *Conſtantinus Porphyrogenitus*, qui die Paſchatis anni ſequentis *Romano* filio ſuo diadema impoſuit, teſte eodem Cedreno.

(39) Deſumpſit iſta Sigonius ex Continuatore Reginonis ad hunc annum. Otto etiam Friſingenſis lib. VI. cap. XIX. hæc narrat. Acta hujus Conventus Synodalis, *Auguſtæ* celebrati, leguntur in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

(40) Ex Continuatore Reginonis ad hunc annum, hæc narrat Sigonius.

verſus Manaſſem à clero, & populo eſt ſub-
ſtitutus. (41) Otho inde ſoluta Ratiſponæ,
quæ in longum trahebatur, obſidione, in
954 Saxoniam adiit, ibique Natalem Domini
celebravit; atque appetente Quadrageſima
ad redintegrandum bellum in Bavariam re-
diit. Ibi, Heroldo Archiepiſcopo ab Henri-
co cœcato, ſtatim Bavari omnes, traditâ
Ratiſponâ, in fidem ſe receperunt. Quo au-
dito Fridericus quoque, ut ſe ſacramento
à conjurationis contagione ſejungeret, venit.
Interim Conradus Dux Ungaros ad arma
ſolicitavit. Itaque, ducente illo, cum Rhe-
num in Quadrageſima trajeciſſent, Franciam
fœdè vaſtarunt. Inde per Italiam redeuntes,
quàcunque iter fecerunt, latè populationi-
bus, atque incendiis omnia lacerarunt, Be-
rengario adhuc in ditione Pontificia oppu-
gnanda, Eccleſiiſque vexandis implicito.
Extremo anno Otho Litulſum filium fidem
ſuam, ac miſericordiam implorantem XVI.
Kal. Januarias in gratiam recepit. (42) Eo-
dem etiam die Villelmus, alter Othonis
filius, in locum Friderici mortui Archiepi-
ſcopus Moguntiæ lectus eum honorem iniit.
Hic eximiam habuit veteris ſanctitatis, ac
ſeveritatis opinionem. Itaque patrem acer-
bis extemplò increpationibus aggreſſus, di-
ras in eum execrationes intendit, niſi Ade-
leidem uxorem dimitteret, qua cum, quia
commater eſſet, jus connubii per divinas
leges eſſe non poſſet. Quo facto Otho ira
percitus ipſum, ut ab ejuſmodi incœpto
deterreret, in cuſtodiam tradidit. (43) Po- 955
ſtero anno Ungari Conradi ductu iterum
tanta multitudine in Bavariam deſcende-
runt, ut, niſi à terra abſorberentur, aut
à cœlo obruerentur, vinci ſe poſſe negarent.
Verùm occurrente cum expedito exercitu
ad Lycum amnem Othone, amiſſo Conra-
do, tanta ſtrage pugnarunt, ut parem
ſe de barbaris victoriam Germani retuliſſe
non meminiſſent. (44) Motis inde caſtris,
Otho in Sclavos duxit, ac ſimili eos clade
proſtravit. Conrado interfecto, Lotharin-
giam Brunoni Archiepiſcopo Colonienſi,
fratri ſuo, conceſſit, &, Henrico fratre
mortuo, Bavariam Henrico filio ejus indul-
ſit. Adeleida puerum peperit, qui poſtea
Otho Secundus appellatus patris Regnum,
Imperiumque ſuſcepit. Berengarii aſſiduæ,
graveſque injuriæ cum neque diſſimulari,
neque ultra ferri poſſent, Agapetus Ponti-
fex, & Valpertus Archiepiſcopus ſimul rei
indignitate accenſi, ſimul populorum cala-
mitate permoti, Othonem nunciis, literiſque
miſſis de pravis Berengarii ſtudiis, immo-
diciſque imperiis admonent, brevique fore,
ut ipſe totius Italiæ imperio potiatur, niſi
invictis ejus armis coërceatur, oſtendunt;
ſum-

(41) *Aldemarus*, ſeu *Aldemannus*, ut in antiquis Catalogis appellatur, vitam longiùs produxit; in Miſcellaneis enim manuſcriptis Franciſci Caſtelli, in Bibliotheca Ambroſiana aſſervatis, legitur ejuſdem Epitaphium, quod, licèt vulgatum ſit in additamentis ad Ughellum Venetæ editionis, nihilominus hìc integrum recitare opportunum reor, cùm id ad illuſtrandam hanc hiſtoriam valde conferat, nec quidquam aliud in Annalibus de hoc Archiepiſcopo memoretur. Ita autem ſe habet:

Hic tumulatur Adalmanus Præſulque Beatus,
Clarior in tanta qui fuit Urbe potens.
Hujus origo fuit celſe de ſanguine ducta:
Pauperibus largus extitit, atque pius.
Huc greſſum referens, modicùm tu ſiſte viator,
Dic famulo requiem, crimina pelle Deus.

Obiit autem anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLVI., menſe Decembris, Indictione decima quinta. Hinc colligitur, *Adelmarum* verò Archiepiſcopali munere functum fuiſſe, cùm in Epitaphio dicatur *Præſul pius*, ac *in pauperes largus*, contra Puricellum, & Ughellum, qui eundem minimè conſecratum Archiepiſcopum ſunt opinati. Emendandus etiam ex hoc Epitaphio eſt Ughellus, qui, nonniſi poſt mortem *Aldemari*, electum *Valpertum* teſtatur; ipſo enim adhuc vivente, Mediolanenſem Eccleſiam obtinuit *Valpertus*, electus Archiepiſcopus anno 953., adeòque triennio ante obitum *Aldemari*. Fortaſsè cùm *Manaſſes*, qui Berengarii favore ſubnixus Mediolanenſem Eccleſiam invaſerat, ejuſdem plenum regimen affectaret, abdicare coactus eſt *Aldemarus*. Certè anno 953. ſedebat *Valpertus* Archiepiſcopus, ut patet ex Charta apud Ughellum Tomo IV. pag. 97. novæ editionis, ſcripta anno 963., menſe Julio, in qua decimus ejuſdem annus numeratur. Alteram Chartam ex Archivo Cœnobii Ambroſiani mihi perhumaniter obtulit Cl. D. Laurentius de Georgiis, quæ menſe Aprili anni 953. ſediſſe in hac Eccleſia *Valpertum* enunciat. Continet iſta Commutationem quandam, initam inter Dominum *Aupaldum* Abbatem Monaſterii S. Ambroſii ex una parte, & ex altera *Ambroſium* Clericum de Ordine S. Mediol. Eccleſiæ, Cuſtodem Eccleſiæ & Plebis S. Protaſii ſitæ in Corgonziola, cui interfuit *Valpertus* Archiep. Mediolani per Miſſum ſuum *Adelbertum* Subdiaconum, & Primicerium Notariorum. Acta autem eſt Mediolani, *Berengario* & *Adelberto* regnantibus, *Anno Regni eorum tertio, menſe Aprilis, Indictione undecima*, ideſt anno 953. Id autem factum reor, quòd etiam cedente *Aldemaro*, Clerus Mediolanenſis jus ſuum tueri voluerit, *Valpertum* ſubſtituens, contra *Manaſſem*, qui tamen ſemper ſe ut Archiepiſcopum Mediolanenſem geſſit; ſubſcriptus namque legitur: *Manaſſes Mediolanenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus*, in Comitiis Auguſtanis anno 953. VII. Idus Auguſti celebratis ſub Ottone I., quo anno jam à menſe Aprili Eccleſiam hanc regebat *Valpertus*. Immo anno quoque 960. eundem titulum à *Manaſſe* uſurpatum diſcimus ex Liutprando lib. 6. cap. 6., ubi ait; eodem tempore, quo Joannes XII. Legationem direxit ad Ottonem, ut in Italiam contra Berengarium deſcenderet, *Valbertum Sanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum, ſemivivum, ex prædictorum rabie Berengarii, atque Adelberti liberatum, ſuperiùs memorati Ottonis potentiam adiiſſe, indicando, ſe non poſſe pati Berengarii, Adelbertique, necnon Vvillæ ſævitiam, quæ Manaſſem Arelatenſem Epiſcopum, contra jus, faſque, Mediolanenſis Eccleſiæ ſedi præfecerat.*

(42) Hæc Liutprandus lib. 4. cap. ultimo, & Vvitichindus lib. 3. Annal.

(43) Narrat hæc S. Petrus Damiani in Epiſtola *ad Deſiderium Abbatem*, ſed ipſemet profitetur ibidem, rem dubiam eſſe. Baronius verò falſam eſſe omnino contendit ad annum 973., cùm nemo ex Scriptoribus referat *Adelaidem* fuiſſe Ottonis commatrem, ſique fuiſſet, objiciendum (inquit) hujuſmodi impedimentum erat inito ſtatim conjugio, non multo poſt tempore. Præterea idem Vvillelmus Archiepiſcopus Moguntinus Ottonem II. *Adelaidis* filium educavit, fovit, promovitque ad Imperium; tantum abeſt, ut ex inceſtuoſo natum conjugio putaret. Demum excommunicationis in Patrem à filio latæ, nemo ex Scriptoribus illius temporis meminit, cùm tamen id procul dubio mereretur vel referri, vel excuſari.

(44) Ex Continuatore Reginonis hæc deſcribit Sigonius.

ſummiſque demum precibus, ut ſaltem laborantibus opem ferat Eccleſiis, orant. Quibus rebus acceptis, Otho ſe nec Reip. ſaluti, neque eorum voluntati defuturum, reſpondet, ac conſilio ad rem aggrediendam explicito, Litulſum filium ducem belli adverſus Berengarium Regem deſtinat. Novo
956 inde ineunte anno Agapetus Pontifex obiit.
(45) Albericus Conſul vetere libidine dominandi, Urbiſque potiundæ incenſus, cum extraordinariis in Civitate opibus eſſet inſtructus, filium ſuum Octavianum, licèt juvenili adhuc ætate præditum, ipſa jampridem in id ipſum corrupta nobilitate favente, ad eam dignitatem evexit, atque Joannem XII. appellavit. (46) Cujus Pontificatus ut fœdum ingreſſum, ſic triſtem exitum cum maxima totius Eccleſiæ offenſione, & ipſius Italiæ perturbatione adeptus eſt. Quod malum ſæva hoc anno oborta tempeſtas portendiſſe videtur, qua lapis ingens de cœlo cum tonitru cecidiſſe, & templa multa de cœlo tacta, & aliquot fulmine icti fuiſſe Sacerdotes dicuntur. Otho, cum per annum Villelmum filium in cuſtodia habuiſſet, appetente Quadrageſima liberavit. Verùm ille non ante expletum pſalterium, quod in carcere aureis ſcribere literis inſtituerat, eo uti beneficio voluit. Egreſſus autem, eadem agere, & minari in patrem perrexit, atque ita dixit: Tu me arbitraris, pater, tecum inclementius agere, & gravi te præjudicio premere, verùm longe falleris; uter verò noſtrum divinis legibus adverſetur, clariſſimè apparebit, cum in die Pentecoſtes ad cauſſam coram Deo orandam aderimus. Quibus verbis mortis diem patri divino inſtinctus Spiritu poſt prænunciaſſe eſt viſus. (47) Litulſus juſſu patris in Italiam adverſus Berengarium cum robore militum expedito profectus, multas res proſperè geſſit. Nam & Berengarium congreſſum prœlio fudit, atque in Hortam Novarienſis lacus inſulam compulit, &, oppidis plurimis receptis, populos ad ſe pleroſque traduxit.
957 Proximo verò anno, dum bellum magno ardore perſequitur, repentina morte ſublatus, cujus ſuſpectus Berengarius fuit, omnem, quam adeptus erat, victoriæ gloriam deformavit, atque opus longè pulcherrimum inchoatum reliquit. Ejus cadaver Moguntiam relatum Villelmus Archiepiſcopus apud S. Albanum ſepulturæ mandavit. Ex ea re Berengarius magis inflatus, ac duriſſimo ſimul Sclavorum bello confirmatus, in quod Othonem iterum opportunè averſum videbat, impotentius inde ſe gerere inſtitit, ac bellum Pontifici in Ducatu Spoletano commovit. Ejus belli hæc, ut opinor, occaſio fuit. Sarlione, qui Anſcario Berengarii fratri ſuffectus Dux fuerat, ſive mortuo, ſive à Berengario deturbato, Berengarius illam ſibi ditionem aſcivit. (48) Joanne verò Pontifice, cujus vetus id jus erat, repugnante, ac jus ſuum, quoquo modo poterat, retinente, idem arma intulit, atque Epiſcopos, Eccleſiaſque exagitare inſtituit. Huic expeditioni Petrus Candianus, Ducis Venetorum filius, affuit. Is cum adverſus patrem, à quo conſors Ducatus erat aſcitus, conjurationem iniſſet, à patre, populo, Cleroque Urbe exactus, ad Vidonem Regis Berengarii filium, atque inde ad Berengarium rem in Ducatu Spoletano gerentem ſe contulit. Inde, ut Venetos ulciſceretur, Berengarii permiſſu Ravennam ſe retulit, ac ſex navibus armatis ſeptenas Venetorum, quæ onuſtæ mercibus Fanum navigationem intenderant, ad Portum Primarii
adortus hoſtiliter cepit. Sequenti verò anno, 958
Petro patre Duce mortuo, virtutis cauſſa Ravennâ à Venetis revocatus iterum in ſolio Ducali reſedit. (49) Eo anno, continuato in Ducatu Spoletano bello, Berengarius, & Adelbertus Papiam ad jus dicendum deceſſerunt. Ubi cum eſſent, Genuenſibus petentibus veteres ſuas poſſeſſiones, & conſuetudines affirmarunt. Extat apud eos diplo-
ma, ut ipſi memoriæ prodiderunt. Proximo, 959
Bonus Gregorii Blancanici filius, ex Epiſcopo Equilino Gradenſis Patriarcha creatus, pallium à Pontifice Joanne accepit. (50) Otho rurſus Sclavos bello appetiit. In Germania in religionem eſt verſum, quòd in veſtibus multorum cruces apparuerunt, in aliorum autem lepræ quaſi ſordes conſpectæ ſunt. Qua re Otho permotus Monaſteria in honorem Dei, atque Sanctorum alia inſtauranda, alia amplificanda, alia nova facienda curavit. Berengarius autem, & Adelbertus Eccleſias, ac populos Italiæ ſuperbis premere imperiis perrexerunt. Suc-
ceſſit inde annus à Chriſto nato nongenteſi- 960
mus ſexageſimus. Eo, Otho novis Sclavorum injuriis provocatur. In Italia verò furentibus in dies vehementius Regibus, cum nemo omnium eſſet, qui non externo cuicunque obedire imperio, quàm huic domeſticæ ſervire tyrannidi, mallet, Joannes Pontifex indigna omnia paſſus, Joannem Diaconum Cardinalem, & Azonem Scriniarium ad Othonem Legatos cum literis in Saxoniam miſit. Summa legationis fuit: Berengarium, atque Adelbertum occaſione occu-

(45) Contigit quidem hoc anno *Agapiti* Pontificis obitus, ſed non *ineunte*; eundem enim è vivis exceſſiſſe poſt diem XX. Auguſti, contra Baronii, ac Papebrochii ſententiam, Pagius probat ad annum 955. num. 1.

(46) *Albericus*, Joannis Pater, biennio ante obierat, eique in Principatu ſucceſſerat ipſe *Joannes* Clericus, ut Flodoardus teſtatur ad annum 954., & ex eo Baronius. Emendandus igitur hoc loco Sigonius.

(47) Hinc etiam falſitas hujus narrationis elucet, cùm certum ſit ex Vvithicindo, Ditmaro, aliiſque temporum ſuperiorum Chronographis, diem Pentecoſtes minimè fuiſſe poſtremum *Ottoni Magno*, mortuo Nonis Maji, quarta Feria ante Pentecoſtem anni 973. *Vvillelmus* autem Moguntinus Archiepiſcopus multò ante *Ottonem* obiit, anno nempe 968., ut Chronographus Hildeſchimenſis, & Lambertus Schafnaburgenſis teſtantur.

(48) *Berengarium*, Ducem Spoleti fuiſſe, nullus veterum prodidit, eumque rejicit à ſuo Catalogo Anonymus Mediol. Tom. X. *Rerum Italicarum* pag. 241., & 245., ubi etiam refellit Sigonium in iis, quæ hîc ſubdit de *Joanne* Pontifice jus ſuum quoquomodo poterat retinente; ex Baronio enim docet, tunc nullum in Spoletanos jus *Joannem* habuiſſe.

(49) Ex Dandulo col. 205. & ſeq., Sigonius hæc retulit.

(50) Circa annum 955. creatus fuerat *Bonus*, Gradenſis Patriarcha; quo autem anno Pallium à *Joanne XII.* acceperit, nihil in adnotationibus ad Ughellum novæ editionis ſtatuitur.

occupationum ejus impulſos multò, quàm ante, truculentius Eccleſiam, atque adeo totam Italiam divexare; pertinere ad ejus non dignitatem ſolùm, ſed ſecuritatem etiam, ipſorum adeò infirmas opes eſſe, ut nemini aut nocumento, aut formidini eſſe poſſint. Quocirca orare eum ſe, ut pro Chriſtianæ religionis, atque Italiæ ſalutis amore exercitum deintegrò in Italiam adduceret, atque Eccleſiam, Italiamque Caroli Magni exemplo ab ſæva eorum tyrannide vindicaret. Id ſi feciſſet, ſe illum Auguſtalibus inſignibus ornaturum, ac, tanquam ſummum Eccleſiæ propugnatorem, Imperatorem Romanorum, qui titulus tum vacabat, appellaturum. Quæ dum illi exponunt, Valpertus, Mediolanenſis Archiepiſcopus, & Valdo, Comenſis Epiſcopus, (51) & Marchio Odbertus ſævam ejuſdem Berengarii rabiem fugientes venerunt, ac ſua quiſque deplorata calamitate, maturam opem ſibi ſuppliciter petierunt. Addidit etiam Valpertus, Regni ſe, ſi tyrannos extinxiſſet, inſignia traditurum. Pontificem inde, atque Archiepiſcopum reliqui etiam Epiſcopi, & Principes Italiæ ſubſequuti idem literis, ac nunciis miſſis, ſummis pro ſe quiſque precibus contenderunt. Quibus omnibus Otho ſatisfacere cupiens, ſe venturum, atque eorum voluntati obſequuturum, reſpondit. Ceterùm Pontifici Joanni hoc, quod adhuc extat, (52) jurejurando ſe ſanctas tangens reliquias obligavit: *Tibi Domino Joanni Papæ ego Rex Otho promitto, & juro per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & per ſignum hoc vivificæ Crucis, & per has reliquias Sanctorum, me, ſi permittente Domino Romam venero, Sanctam Romanam Eccleſiam, & te rectorem ipſius pro viribus meis exaltaturum; neque ut honorem, quem habes, amittas, auctorem, aut impulſorem futurum, neque Romæ ullum decretum facturum de iis, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, ſine tuo conſilio; & quidquid de terra Sancti Petri ad noſtram poteſtatem pervenerit, tibi redditurum, & cuicunque Italicum Regimen commiſero, jurare juſſurum illum, ut adjutor tui ſit, ad defendendam terram Sancti Petri pro viribus ſuis.* His rebus tranſactis, Otho conſcriptum in Sclavos duxit exercitum. Unde victor reverſus ſolemni Natalicio Ratiſpo- 961
næ peracto, profectus ad Belgas, Vormaciæ conventum procerum cogit, ac rebus regni conſtitutis, Othonem filium puerum Regem appellat, ac die Pentecoſtes Aquis Germanica corona exornat: deinde in Saxoniam reverſus, magnas pedeſtres, equeſtreſque copias colligit, atque in Bavariam progreſſus per Tridentinas alpes in Italiam cum conjuge Adeleide tranſit. Tranſgreſſus autem, & maximo Italicorum Antiſtitum, Principumque occurſu exceptus, ſine ullo certamine Papiam recuperat, ac Regiam ibi, à Berengario ante deletam, inſtaurat: (53) atque Athonem Abbatem Fuldenſem ad præparanda ſibi hoſpitia Romam præmittit. Mediolanum inde profectus, Urbem effuſa omnium Civium gratulatione ingreditur. Quæ dum aguntur, interim Berengarii familia inuſitato terrore perculſa, ceteris relictis oppidis, firmiſſimam quanque Regni arcem inſedit; Berengarius quidem in Ducatu Spoletano Montem Feretrum, Adelbertus filius Spoletum, & Camarinum; in Lombardia verò Villa uxor Inſulam in lacu Verbano S. Julii, Vido filius Inſulam in lacu Comenſi Comacinam, & ad lacum Benacum Gardam: atque ibi ſinguli validis ſe præſidiis nulla de re magis, quàm de ſalute ſoliciti, confirmarunt, uſqueadeo ut Adelbertus etiam ad Sarracenos, qui Fraxinetum tenebant, contenderit, atque eorum auxilium implorarit. Interim Mediolani Archiepiſcopus promiſſi memor, Principum, Epiſcoporumque de more Concilium vocat, atque ex omnium, qui frequentes convenerant, ſententia regnum Berengario, atque Adelberto abrogatum ad eum defert, ipſumque in æde D. Ambroſii Urbana magno apparatu, cæremoniaque inungit, conſecratumque Ferreâ Coronâ condecorat, (54) ſolemni ſacramento præ-

ſen-

(51) Cùm Reginonis Continuator ad hunc annum, & Liutprandus, ſeu qui additamentum ejuſdem hiſtoriæ confecit lib. 6. cap. 6. iſta narrantes, hunc Vualdonem, *Cumanum* Epiſcopum appellent, Pagius ad præſentem annum, num 1. falli Sigonium ſcribit, qui eundem, Antiſtitem *Comenſem* facit, *cùm Cumæ, Urbs Epiſcopalis, in ora littorali Campaniæ poſita fuerit, ac initio ſeculi XIII. everſa*, ut ipſe ait. Miror tamen, ocularissimum virum minimè advertiſſe, etiam hanc Larii Lacus Urbem, nunc *Comum* vocatam, anteactis ſeculis *Cumæ* nomen pretuliſſe. Extant plura in Epiſcopis Comenſibus Ughelli Diplomata, in quibus paſſim ea Eccleſia *Cumana* appellatur. A Liutprandi Langobardorum Regis ætate ſcribi cœptum *Cumas* pro *Como*, tradit Cl. Joſeph Maria Stampa in adnotat. ad Anonymum Poëtam, *de Bello, & Excidio Urbis Comenſis* Tomo V. *Rerum Italicarum* pag 407., ubi plura in hujus rei confirmationem producit. Præterea nullus per hæc tempora Epiſcopus Cumanæ Campanienſis Eccleſiæ recenſetur ab Ughello, ingenti interjecta Lacuna ab anno 920 ad annum 1134. *Vualdonis* autem, ſeu *Vualtonis* Comenſis Epiſcopi expreſſa mentio fit in Privilegio Lotharii II. Imp., eidem conceſſo anno 950., ac relato ab Ughello in *Ubaldo* Comenſi Epiſcopo, qui idem creditur ac *Vualdo*, ſeu *Vualto*. Ideirco, non Sigonius, ſed Pagius hac in re emendandus.

(52) Juramentum hoc, genuinis verbis conceptum, recitatur à Gratiano, Diſt. 63. cap. 33.

(53) Hæc Continuator Reginonis ad hunc annum enarrat. In hiſtoria Principum Langobardorum à Camillo Peregrinio edita, ac recuſa Tom. II. *Rerum Italicarum* pag. 299. refertur, ſtatim ac vulgatus in Italia fuit adventus *Ottonis*, accurriſſe ad Cluſas *Adalbertum* Berengarii filium cum LX. hominum millibus, ut venienti *Ottoni* viam obſtrueret; cùmque ibidem aliquandiu perſtitiſſent, tumultuari cœpiſſe Optimates Italicos, qui *Adalbertum* comitabantur, nec alia conditione ſe ad bellum contra *Ottonem* urgendum paratos declaraſſe, niſi quòd, *Berengario* abdicante, Filius ipſe imperaret; *Adalberto* autem ob id Papiam ſe conferenti, conſenſiſſe quidem *Berengarium* patrem, ſed *Villam* matrem perfractè obſtitiſſe; reque infecta revertentem *Adalbertum*, ſuis aliò dilabentibus deſtitutum, *Ottoni* liberum in Italiam iter reliquiſſe. Sigonius, qui hanc hiſtoriam non vidit, nihil de his innuit.

(54) Coronationis hujus ſolemnitatem, minutim deſcribit Landulphus, *ſenior* appellatus, Auctor Seculi XI., editus Tomo IV. *Rerum Italicarum* pag. 79., ubi plura de obortis inter *Valpertum* Archiepiſcopum, & *Adalbertum* Regem diſſidiis, & convocato Procerum Conventu, ob eundem unà cum *Berengario* exauctorandum, narrantur. Ex Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 231. hæc & ſequentia ſumpſit Sigonius.

ſentibus omnibus alligatum, ſe patrimonium ſuum pro ſalute, ac dignitate Italiæ profuſurum, neque ejus rei gratia ſe labori, periculove ulli parſurum. Contra Otho, ne liberalitate ſuperaretur, Archiepiſcopum multis, iiſque amplis beneficiis ornat, inprimis tres illi in agro Mediolanenſi ditiones ſubjiciens, quæ eouſque Regibus fuerant ſubditæ, Comitatum Parabiagi, Seprii, & Bazariæ, Ducatum Burgariæ, Marchiamque Marthefii: ac Civium alios in tribubus Urbis, quas illi portas vocabant, & agri pagis, quas plebes nominabant, Capitaneos, alios Valvaſores inſtituit. Poſt ſo-
962 lemne inde Natalicium ab eo Papiæ concelebratum, cum lectiſſimo exercitu, ipſo comitante Archiepiſcopo, Romam pergit, ut coronam Imperii à Pontifice promiſſam accipiat. Vetus Imperii, quod per multos annos vacaverat, deſiderium, & recens Othonis erga Italiam beneficium, ingentem in omnium animis inclyti viri viſendi cupiditatem accenderat, omnibus ejus ſibi temporis ſpeciem animo proponentibus, quo Carolus Magnus liberandi Leonis Pontificis cauſſa Romam profectus ingenti totius cum Italiæ gratulatione auguſtum Occidentalis

A nomen Imperii renovarat. Itaque venientem lætiſſimis, ſi quenquam unquam alium, animis, atque admirando benigni occurſus ſpectaculo Romani exceperunt. Ingreſſum autem, atque ad pedes ſuos ſe ſubmittentem in Vaticanæ Baſilicæ gradibus Joannes amplexus in templum deduxit: ac ſacris magna cæremonia celebratis, cum eſſet ab Archiepiſcopo oblatus, inunxit, ac demum ante Confeſſionem imperiali diademate inſignivit, univerſo populo, Cleroque certatim fauſtis vocibus, Auguſto, Imperatorique felicitatem, ac victoriam acclamante. Quo facto uterque ad aram S. Petri ſolemni ſe ſacramento devinxit, ille ſe Eccleſiæ Ro.
B ſemper in auctoritate futurum, hic ſe nullo unquam tempore Berengarii, ceterorumque hoſtium partibus adhæſurum. (55) Sequuta eſt inde utrinque invitatio liberalis. Otho Joanni oppida Eccleſiæ ad id tempus recuperata reſtituit, & ampliſſimis pretioſarum gemmarum, auri, argentique donis affecit. Joannes Othonem aliquot apud ſe dies habitum omni officii genere coluit. Quibus exactis Otho ſe Papiam recepit. Hæc Germanicæ in Italia dominationis vetera incunabula, principiaque fuerunt.

(55) A Liutprando lib. 6. cap. 6., Sigonius hæc deſcripſit. Quæ de *Ottone* ad hunc annum ſubjungit, Continuator Reginonis enarrat.

Explicit Liber Sextus.

IN-

INCIPIT LIBER SEPTIMUS.

OTHO MAGNUS REX & IMPERATOR.

A HActenus Italici regni primordia, atque incrementa ex veteribus annalibus eruta literis, memoriæque mandavimus, res cum longè ab ætate noſtra remotas, tum haud ita multum ad præſentem rerum ſtatum, quo utimur, pertinentes: poſthac ut noſtris temporibus propiora, ſic cum præſentibus fortunis conjunctiora narrabimus: & ſanè, cum primæ hujus regni origines à Longobardis inductæ, B acceſſiones à Francis adjunctæ ſint, quæ relinquuntur omnia, beneficio Germanorum debentur: qui rerum Italicarum potiti, vetera Francorum inſtituta magna ex parte retinuerunt, regnumque ipſum novis inſtitutis, ac legibus temperarunt. Quod quemadmodum Italici ad ſe transferre, tribus regnantibus Othonibus, ſemel, iterumque conati ſint, hoc libro ſcribere perſequamur.

Otho Paſchate Papiæ acto, animum ad Berengarium, uxorem, filioſque ejus perſequendos, & ex iis, quæ tenebant, locis deturbandos convertit: itaque evocatum ex C ſtativis exercitum protinus ad Inſulam S. Julii in lacu Verbano adduxit: atque ibi Villam conjugem circumſedit. Haud magni ea negocii oppugnatio fuit: oppidum omni è lacu exitu intercluſo obſeſſum intra duorum menſium ſpatium venit in poteſtatem: mulieri, ut ad maritum iret incolumis, eſt permiſſum. Reverſus inde Papiam pridie nonas Octobris rogatu Adelcidæ Auguſtæ Vidoni Epiſcopo Mutinenſi, Archicancellario ſuo, opimam Nonantulæ Abbatiam indulſit. Eodem anno Romanus cognomento Porphyrogenitus in Oriente ſuſcepit Imperium. (1) Fuerat Joannes Pon- D tifex primùm domi patris Alberici educatus non ſolum Italici hominis, ſed etiam patris exemplo de vetere gloria Italiæ renovanda, & antiquo recuperando Imperio aſſiduè cogitantis, deinde his ſpiritibus imbutus domeſtica patris potentia ad celſiſſimæ faſtigium dignitatis adoleſcens evectus. Itaque ſive, quia, tanquam Italus, valde ab externorum imperio abhorreret, ſive quòd, tanquam juvenis, inconſtanti, ac mobili præditus ingenio eſſet, brevi de ſuſcepta ſententia deſtitit, & Berengarium, ut qui Italici ſanguinis eſſet, ſibi in Italia retinendum, Othonem verò, ut hominem E Germanum, inde ejiciendum exiſtimavit, pleriſque Romanorum conſilium ejus, ut honeſtum, ac ſalutare Italiæ, comproban-
963 tibus. Itaque ſequenti anno, nunciis ad

A Adelbertum in Fraxineto ſedentem miſſis, tacito ſe cum illo adverſus Othonem fœdere junxit, eumque ad ſe Romam accivit. Hoc ubi cognovit Otho, quanquam tantam in eo inconſtantiam eſt miratus, quòd quem paullo ante hoſtili animo inſequutus eſſet, eum nunc amicè vocaret, haud tamen vehementius perturbatus dixit: *Puer adhuc eſt Joannes, ſpero etiam rectis me illum admonitionibus ad ſaniora conſilia redacturum: verùm, quod inſtat, inchoati belli reliquias perſequamur, atque adverſus Berengarium contendamus*. Ita firmo conflato ex Germanis, Italiciſque exercitu, Papiæ naves conſcen- B dit, ac ſecundo Pado Ravennam ſe contulit, eamque facile in ditionem, ut quæ aut nullis, aut exiguis Berengarii præſidiis teneretur, adduxit: (2) inde in Ducatum Spoletanum ad Montem Feretrum, quem præſidiis, operibuſque munitum Berengarius, & Villa conjux tenebant, proceſſit: eoque omni induſtria, ne cuiquam pateret exitus, brevì circumvallato, milites ad proxima quæque Umbriæ loca occupanda immiſit. Ibi cum eſſet, Joannis cum legati Leo Protoſcriniarius, & Demetrius Patricius Romanus adierunt. Hi primùm Joannem purgarunt, ſi quid adhuc ætatis vitio deliquiſſet; queſti C deinde ſunt, quòd Otho quendam Leonem Epiſcopum, & Joannem Diaconum Cardinalem Eccleſiæ infideles ſuſcepiſſet, & quòd Umbriæ populos non Eccleſiæ, ſed ſibi ſacramento rogaret. Quibus Otho, gratum ſibi eſſe, quòd Joannes ſe verſurum, & conſilia in melius mutaturum polliceretur: Leonem, & Joannem ſe non ſolùm non recepiſſe, ſed ne vidiſſe quidem; verùm Conſtantinopolim proficiſcentes Capuæ retentos eſſe, audiſſe. Omnem agrum S. Petri, qui ſuæ poteſtati ſubjectus foret, Eccleſiæ Romanæ ſe reddere promiſiſſe, atque ob id nunc enixè laborare, ut ex eo caſtello Be- D rengarium cum ſua familia deturbaret; neque enim reddere ſe poſſe, niſi hoſti detraxerit, & ſub ſuum jus, imperiumque ſubjunxerit. Atque his dictis Landoardum Numedenſem ex Saxonia, & Luitprandum Cremonenſem ex Italia Epiſcopos ad eum nuncios deſtinavit, atque eos jurejurando interpoſito ſatisfacere Joanni præcepit; quòd ſi jusjurandum non acciperet, tum militibus, quos comites dedit, ut factâ ſingularis certaminis copiâ, ſemet purgarent, edixit. Joannes neque benignè legatos, neque comiter excuſationem accepit, atque per nuncios Joannem Epiſcopum Narnienſem, & E Benedictum Diaconum Cardinalem poſt dies octo miſſos fallacibus eum detinere promiſſis contendit, atque interim Adelbertum Fraxineto Centumcellas, atque inde Romam

(1) Continuator Theophanis in *Conſtantini Porphyrogenetæ* Imperio num. 49. ait, eundem obiiſſe *menſis Novembris die quinta decima, Indictione tertia*, quæ Calendis Septembris incœpta annum 959. indicat. Idem tradunt Curopalates, ac Cedrenus. Eodem anno ſucceſſit *Romanus junior*, jam in conſortium Imperii aſſumptus à patre anno 948., ut ſuperiùs innui.

(2) Diverſa prorſus narrat Rubeus in Hiſt. Ravennæ. Ad annum namque 962. ait, *Ottonem*, non multò poſt ſuſceptam Romæ Imperii Coronam, Ravennam regreſſum multis privilegiis Eccleſiam Ravennatem donaſſe; narrans verò ejuſdem expeditionem contra *Berengarium*, in monte Feretro communitum, ſcribit, ſecundo Pado è Papienſi Urbe Ravennam ſe retuliſſe. Itaque, multò ante hoc tempus, Ravennâ potitus erat *Otto* Imperator. Hiſtoriam hanc omnem è Liutprandi Continuatore lib. 6. cap. 6. deſcripſit Sigonius.

A mam progreſſum ſuſcepit, ac Romanos ad defectionem ſolicitavit. Otho interim Montem Feretrum vehementer obſidione, atque oppugnatione urgebat. Ibi cum ageret, Idibus Septembris Vidoni Epiſcopo Mutinenſi, Archicancellario ſuo, bona, quæ Vidonis, & Conradi filiorum Berengarii, & Villæ uxoris in agro Mutinenſi, & Bononienſi fuerant, eſt largitus, (3) &, cum per totam æſtatem Berengarium maximo, ſed inani, rerum apparatu premendo oppido fatigaſſet, medio auttmno exercitus parte in obſidione relicta, cum altera Romam contendit, ſcilicet à Romanis, qui in fide manſerant, occultè accitus. Repentino adventu B ejus Joannes, & Adelbertus ita conſternati animo ſunt, ut Urbe ſtatim, theſauro Sancti Petri averſo, ſe proripuerint. Ibi Otho à Clero, Populoque Romano rogatus, ut Rempublicam & Eccleſiam, cujus cauſſa in Italiam trajeciſſet, in commodiorem ſtatum redigeret, ſe non defuturum reſpondit, ac ſtatim de re conſultare inſtituit. Res erant diuturna ſuperiorum annorum labe ita prolapſæ, ut ægrè ſe ſuſtinerent, Conciliis præſertim, quæ una ad graves ſanandos Eccleſiæ morbos ſalutaria remedia ſunt, longo jam intervallo temporum intermiſſis. Itaque Otho veteris inſtituti admonitus, conventum Epiſcoporum in ante diem VIII. Idus Novembris indicendum curavit, atque, ubi ea C dies venit, ipſe cum Engilfrido Aquilejenſi, Valperto Mediolanenſi, & Petro Ravennate Archiepiſcopis ei præſedit. Ibi, cum omnes de more aſſediſſent, ſilentio facto, ſe eos ad conſilia de conſtituenda Eccleſia ineunda advocaſſe, denunciavit; unum verò illud ſibi mirum videri adjecit, quòd Joannes, qui hujus princeps conſilii, auctorque eſſe deberet, unus abeſſet, cauſſamque, cur non acceſſiſſet, rogavit. Tum Epiſcopi: *An verò tu ſolus*, inquiunt, *mores, vitamque Joannis, Imperator, ignoras? neque adoleſcentis arrogantiam, nequitiam, libidinemque ſermone, aut fama ulla comprehenſam tenes?* Quibus Otho miratus: *Placet ne* D *igitur, quando his Johannes præditus moribus eſt, ut ante de illius vita, quàm de re ulla alia, referatur?* Cum ſibi placere omnes dixiſſent, relatione facta, pro ſe quiſque cædes, adulteria, inceſtus, perjuria, aliaque omnis generis probra ejus deferre, ac teſtimoniis confirmare inſtituit. Qua delatione perfecta placuit, ut literæ ad eum, qui non longè ab Urbe aberat, mitterentur, atque ad cauſſam dicendam, & crimina, quæ objicerentur, purganda, ipſius conventus nomine evocaretur. Ad has literas nihil aliud ille reſpondit, quàm ſe audiſſe, velle illos alium Pontificem, ſe abdicato, creare, proinde omnes ſe, qui id tentaſſent, E pœnis inferorum devovere, atque à re divina facienda arcere. Decimo inde Kalendas Decembris, cum iterum Epiſcopi conveniſſent, ad eas literas conventus nomine hoc reſponſum eſt datum. Si, quando nullam ad conventum non veniendi excuſationem haberet, conventus auctoritati non paruiſſet, ſe execrationes ejus non curaturos, ſed eas in eundem rejecturos; miſſi etiam Hadrianus, & Benedictus Cardinales, cum ad Tiberim perveniſſent, neque eum, quòd venatum exierat, inveniſſent, in Urbem reverſi, rem ad conventum, qui jam IV. Idus Decembris tertiùm erat coactus, detulerunt. Tum Otho: *Reverendi Patres*, inquit, *Joannes à Berengario, & Adelberto oppreſſus miſit ad nos in Saxoniam obteſtatum, ut ſe, Eccleſiam, atque Italiam ex faucibus eorum eriperemus. Ereptus autem, atque honori priſtino reſtitutus, ſacramenti, quo ſe ſuper aram D. Petri obſtrinxit, oblitus, Adelbertum Romam accivit, atque adverſus me ſuſtentavit, & ſeditionem in Urbe conflavit, &, meis militibus inſpectantibus, lorica, ac galea indutus inceſſit; quamobrem, quid ſuper hac re ſtatuatis, expromite.* Tum omnes, nemine diſſentiente, dixerunt, novo morbo novam medicinam eſſe adhibendam, haud dubiè Joanni alium eſſe Pontificem ſubrogandum, ne Eccleſia malo exemplo corrupta funditus in perpetuum pereat. Tum Otho: *Quando igitur hoc præſtare ſtatuitis, alium in ejus locum, qui hac ſede ſit dignus, eligite.* Atque his dictis omnes una voce Joanne reprobato, ter Leonem Protoſcriniarium Pontificem acclamarunt, atque ab Othone laudatum ad Lateranenſem Baſilicam deduxerunt. Inde in Vaticanum reductus, ac ſolemni in ea re cœremonia conſervata ſacratus, Leonis Octavi nomen accepit. Pontifice ſubrogato, tum de ſtatu Eccleſiæ formando relatum. Non erat neſcius Leo, omnem præſentis hujus perturbationis Eccleſiæ fontem à fœda Romanorum ambitione eſſe deductum, qui Pontificatum, ideſt Romæ, ac totius prope Italiæ dominatum, anxiè affectantes, inteſtinis jampridem ſeditionibus Civitatem, ac comitia corrupiſſent; non ſine cauſſa Hadrianum Primum Carolo Magno tribuiſſe, ut Eccleſiam ordinaret, & Pontificem legeret. Hadrianum Tertium, qui libera ex omni parte comitia effeciſſet, plus dignitati, quàm quieti Eccleſiæ, ſtuduiſſe; nam libertate populo in comitiis reddita, Romanos in dies deteriores effectos. Nimirum hanc libidinem coërcendam eſſe, neque aliud frenum acrius injici poſſe, quàm ſi Hadriani Primi conſtitutio renovetur. Itaque relatione facta, & re in diſceptationem adducta, præſente, atque aſſentiente conventu, ſic ſtatuit: (4) *Exemplo Beati Hadriani Apoſtolicæ Sedis Antiſtitis, qui D. Carolo, victorioſiſſimo*

(3) Recitatur ab Ughello hoc *Ottonis* Diploma Tom. II. col. 104. Venetæ edit., ſed ibidem datum legitur II. Idus Septembris.

(4) Hujus conventus feriem, ac nomina eorum, qui interfuere, nobis ſervavit memoratus Continuator Luitprandi. Conciliabulum tamen fuiſſe Baronius, Binius, Labbeus, Pagius, aliique profitentur, probatque pluribus argumentis Petrus de Marca lib. 1. de Concordia cap. XI. *Joannes XII.* anno ſequente 964., in Concilio legitimè coacto, ac à Labbeo relato, illud unà cum *Leone* Pſeudo-Pontifice damnavit. Decretum autem *Ottonis* Imperatoris, quod ultimo loco recitat Sigonius, è lutulentis fontibus hauſtum eſt, cùm ſuperiùs ad annum 774., & 813. jam oſtenderimus, commentitiam eſſe Synodum, ac Conſtitutionem, Hadriano II. attributam. Quæ pro ejuſdem defenſione Goldaſtus, & de Marca cap. XII. protulere, egregiè à Pagio refutantur ad annum 964. num. 6. & 7. Plura etiam Baronius contra hanc Conſtitutionem ſcribit ad annum 964. Obiter hic adnotandum eſt, errare Sigonium, dum interfuiſſe huic Conciliabulo *Engilfredum* Aquilejenſem refert. Luitprandi namque

ſiſſimo Regi Francorum, & Longobardorum Patriciatus dignitatem, ac ordinem Apoſtolicæ Sedis, & inveſtituram Epiſcoporum conceſſit, ego Leo quoque ſervus ſervorum Dei, Epiſcopus cum toto Clero, ac Populo Romano conſtituimus, ac confirmamus, & corroboramus, & per noſtram Apoſtolicam auctoritatem concedimus, atque largimur D. Othoni Primo, Regi Teutonicorum, ejuſque ſucceſſoribus hujus regni Italiæ, in perpetuum, facultatem eligendi ſucceſſorem, atque ſummæ Sedis Apoſtolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiſcopos, ſeu Epiſcopos, ut ipſi ab eo inveſtituram accipiant, & conſecrationem, unde debent, exceptis iis, quos Imperator Pontificibus, & Archiepiſcopis conceſſit, ut nemo deinceps cujuſcunque dignitatis, vel religionis eligendi, vel Patricium, vel Pontificem ſummæ Sedis Apoſtolicæ, aut quemcunque Epiſcopum ordinandi habeat facultatem abſque conſenſu ipſius Imperatoris; quod tamen fiat abſque omni pecunia, & ut ipſe ſit Patricius, & Rex. Quod ſi à Clero, & Populo quis eligatur Epiſcopus, niſi à ſupradicto Rege laudetur, & inveſtiatur, non conſecretur. Plerique Othonem etiam à Leone iterum inſignibus Auguſtalibus decoratum, auctores ſunt. Hæc ad levanda laborantis Eccleſiæ mala ſatis in præſens ſunt viſa. Otho, ne multitudine militum Romanis oneri eſſet, partem exercitus ad premendum obſidione Berengarium miſit,
964 atque ipſe dies Natalitios ab omnibus ſecurus inſidiis Romæ cum Leone traduxit. Eo anno Atho, Comes Canuſſinus, obiit, filiis Sigeberto, & Tedaldo relictis. His cognitis Joannes profugus Urbe ſe, & Pontificatu novo depulſum exemplo dolens, factionis ſuæ ſtudiis incitatus animum ad repetendam dignitatem adjecit, & Romanorum animos facilè ſe muneribus, ac præmiis impellere poſſe ratus, theſaurum eis S. Petri ſe diviſurum promiſit, ſi Othonem incautum, ac nihil mali ſuſpicantem adorti ſuſtuliſſent, & ſe ipſum in Urbem recepiſſent. Romani odio Germanorum, & ſpe præmiorum accenſi, facturos ſe, quod ille cuperet, reſponderunt, ac conſtituta die IV. Nonas Januarias repente armati in Othonem ire perrexerunt, trans Tiberim caſtra de more habentem, ac nihil de inſidiis ſuſpicantem; jamque ad Pontem proceſſerant, cum Otho eorum conſilii tumultuario nuncio monitus, cum parte ſuorum & ipſe armatus accurrit. Æquata primo utrinque in Ponte pugna, deinde Germano acrius incumbente, Romanorum acies loco mota in fugam ſe dedit. Nec abnuêre Romani, quin, niſi Otho miſericordia tactus ſuos à cæde cohibuiſſet, magnam accepturi calamitatem fuerint. Agitatum inde de pace, quæ ita convênit, ut Romani centum obſides darent, ac ſe in fide manſuros ſacramento promitterent. Paucis poſt diebus Berengarius unà cum oppido ad deditionem adductus, unà cum uxore in Bajoariam ab Othone captivus eſt relegatus. (5) Garda etiam expugnata conceſſit in poteſtatem, & Comacina à Valdone, Comenſi Epiſcopo, Vidone inde pulſo, recepta. Reſtabant Camerinum, & Spoletum, quæ Adelbertus inſederat. Hanc Otho expeditionem adornans Leonis rogatu obſides Romanis reſtituit, eoſque, ut Leonis dignitatem commendatam haberent, rogavit, atque inde ire Camerinum perrexit, idque obſidere ſumma ope inſtituit. Othone Urbe profecto, Romani extemplò voluntates ſuas nudarunt, ac Leone Urbe expulſo Joannem reſtituerunt. Is reverſus tandem animi ſui acerbitatem evomuit. Quippe conventu Clericorum coacto, Leonem abdicavit, ejuſque acta, & inſtituta omnia infirmavit: (6) & Joannem Diaconum, atque Azonem Scriniarium ſuſpectæ ſibi fidei homines, manu, & naſo detruncato debilitavit; ne verò ulterius ſæviret, repentina mors interceſſit, quam pridie Idus Maji oppetiit. Eo facto Romani prioris prorſus ſacramenti obliti, Benedictum Cardinalem Diaconum ſublegerunt, atque eum ſe adverſus Othonis inſtantis opes defenſuros promiſerunt. Otho cum iratus Romanis, quòd Joannem reduxiſſent, arma parare poſt Paſcha, quod cum Leone extorre apud Camerinum egit, cœpiſſet, Benedictum ſuffectum audiens, eo majore dolore exarſit, ac propere cum toto exercitu Romam recurrit, Urbeque corona militum cincta, præſidia portis oppoſuit. Cum nemo ingredi, aut egredi poſſet, Romani ſubitò tanta rei frumentariæ difficultate oppreſſi ſunt, ut præ inopia modius furfuris aureis triginta venierit. Quam cum tolerare non poſſent, IX. Kal. Julii portas aperuerunt, atque Othone recepto, Leonem priſtinæ Sedi reſtituerunt. Tum Otho, ut diſſidium Eccleſiæ tolleret, Leoni auctor fuit, ut conventum advocaret, ac coram Benedictum adeſſe juberet. Epiſcopis in Lateranum congregatis, Benedictus Pontificalibus veſtimentis indutus acceſſit. Quo viſo Benedictus Cardinalis Archidiaconus ira commotus ita eſt percontatus: Quo tu tandem jure, quaque lege, Benedicte, auſus es Pontificia ornamenta induere, Leone hoc ipſo ſuperſtite, quem tu nobiſcum, accuſato, atque damnato Joanne, ad dignitatem Pontificiam evexiſti? num inficiari potes, te apud Imperatorem juraſſe, nunquam ſine illius, aut filii ipſius auctoritate Pontificẽ electurum? Cui Benedictus reſpondit: *Si quid deliqui, peto à vobis, ut miſericordiâ capiamini mei.* Tum Otho: *Æquum eſt*, inquit, *Patres, homini, ſi noxam ſuam confiteatur, veſtram vos miſericordiam impertire.* Quo audito Benedictus confeſtim ſe ad Leonis, atque Othonis pedes abjecit: ſeque peccaſſe aſſeruit: atque ultro indumentum Pontificale depoſuit, ferulamque, quam

manu

que Continuator apertè ſcribit, ipſum languore correptum *Radulfo* Diacono vices ſuas commiſiſſe, in eo Conventu gerendas.

(5) Hæc omnia è Reginonis, & Liutprandi Continuatoribus, deſumſit Sigonius.

(6) Malè de *Joanne XII.* ſentit Sigonius. Quamvis enim flagitioſis moribus dignitatem ſuam deturpaverit, attamen in damnando, abolendoque præteriti anni Conventu, *Leone* Pſeudopontifice diris devoto, minimè dicendus eſt animi acerbitatem evomuiſſe, cùm jura Apoſtolicæ Sedis tutatus ſit, & meritò Anathematis telum intorſeris in eos, qui iniquum judicium in Eccleſiæ Caput intentare auſi fuerant, ac ipſum Pontificio munere exauctorare. Nimiùm credulus Sigonius iſta exſcripſit à Liutprandi Continuatore, quem Baronius ad hunc annum, iniquum & Schiſmaticorum complicem vocat, cùm *Benedictum V.* Antipapam faciat, & *Leonem VIII.*, tanquam legitimum Pontificem, colendum exhibeat.

manu tenebat, Leoni porrexit. Leo ferulâ fractâ, & populo oſtenſâ, planetam detraxit, eumque ad pedes ſedere juſſum Pontificatus, & Presbyteratus honore privavit, ac Diaconum relictum in Germaniam ire in exilium imperavit, (7) atque ita ille poſt Namburgi diem obiit. His actis, Otho, beatorum Apoſtolorum feſto Romæ celebrato, Urbe diſceſſit, & quòd Adelbertum, relicto Camerino, in Corſicam profugiſſe audiverat, in Etruriam tranſiit. Itaque ad Aquam-pendentem cum eſſet, pridie Nonas Julii Goſlino, Epiſcopo Patavino, bona Eccleſiæ præcipuo beneficio confirmavit, cujus tabulas ad illuſtranda hæc tempora his annalibus ad verbum libet intexere: *In nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis. Otho divina favente clementia Imperator. Si Sanctis, & venerabilibus locis digna conferimus munera, aut collata à piis, & religioſis viris Imperiali auctoritate confirmamus, ad ſtatum regni noſtri proficere credimus. Proinde omnium Sanctæ Dei Eccleſiæ fidelium noſtrorum præſentium, ac futurorum comperiat induſtria, qualiter pro Dei amore, animæque noſtræ remedio, nec non conſultu, & interventu dilectæ conjugis noſtræ Adeleidæ, & conſortis Imperii noſtri, per hanc noſtri præcepti paginam, prout juſtè, & legaliter poſſumus, confirmamus, ac corroboramus Eccleſiæ S. Dei Genitricis, & Virginis Mariæ, & S. Juſtinæ, quæ caput eſt Patavienſis Epiſcopii, cui præeſſe videtur Goſlinus venerabilis Epiſcopus, noſterque dilectiſſimus fidelis: omnes Plebes, Abbatias, Xenodochia, atque cortes, nec non illam, quæ Saccum dicitur, quæ à præceſſore noſtro Berengario Imperatore, & Hugone Rege eidem Eccleſiæ per præcepti paginam data eſt; quatenus prætaxatus Pontifex, ſuique ſucceſſores ad partem ipſius Eccleſiæ habeant, teneant, firmiterque poſſideant in perpetuum prædictis Plebes, Abbatias, Xenodochia, atque cortes unà cum ſervis, atque ancillis, aldionibus, & aldianis, omnibuſque rebus, quæ dici, vel nominari poſſunt, ad præfatum Epiſcopum integrè pertinentibus. Concedimus etiam, ac Imperiali auctoritate confirmamus prælibato Goſlino Epiſcopo, ſuiſque ſucceſſoribus, in cunctis ſui Epiſcopii poſſeſſionibus, ubicunque ſibi melius viſum fuerit, caſtella cum turribus, & propugnaculis erigere, negotia conſtituere, molendina componere, & publicas aquas ad utilitatem ipſius Eccleſiæ trahere, piſcationes exercere abſque alicujus contradictione. Inſuper concedimus, atque largimur, ut ſi præcepta, aut teſtamenta, aut chartulæ ipſius Eccleſiæ Ungarorum incurſu, incendio, aut aliquo caſu perditæ ſint, & lites contra eandem Eccleſiam ſurrexerint, hac noſtra Imperiali poteſtate fultus præfatus Pontifex, ſuique ſucceſſores per inquiſitionem, & ſacramenta trium liberorum hominum approbent: & teſtificentur eaſdem res ad partem ſuæ Eccleſiæ: quas deinde firmiter poſſideant in perpetuum. Præcipientes igitur jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua regni noſtri magna, parvaque perſona prælibatum Epiſcopum, ſuoſque ſucceſſores de præfatis rebus inquietare, aut moleſtare, aut de ipſis rebus teloneum exigere: ſed liceat præfatum Epiſcopum cum ſuis omnibus, ut dictum eſt, quietè, & pacificè vivere, & pro nobis Dominum exorare, omnium hominum contradictione remota. Si quis igitur (quod fieri non intendimus) nefario auſu hujus noſtræ confirmationis, & corroborationis præceptum infringere præſumpſerit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi libras centum, medietatem cameræ noſtræ, & medietatem præfato venerabili Epiſcopo Goſlino, ejuſque ſucceſſoribus, qui pro tempore fuerint. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus obſervetur, juſſimus inde hoc præſens præceptum conſcribi, annuloque noſtro ſigillari: & manu propria ſubter firmavimus. Signum Domini Othonis Magni, & invictiſſimi Imperatoris Auguſti. Luitgerius Cancellarius ad vicem Vidonis Epiſcopi, & Archicancellarii recognovi, & ſubſcripſi. Data pridie Nonas Julii, (8) anno Domini Incarnationis DCCCCLXIV., Indictione IV. anno Imperii Magni Othonis Imperatoris Auguſti III. Actum ad Aquampendentem in* CHRISTI *nomine. Amen.* Otho inde, in Etruria Auguſto menſe tranſacto, in Lombardiam conceſſit: quò, maxima exercitus parte vi peſtilentiæ obortæ amiſſa, magno cum labore pervênit: (9) ubi autumni gravitatem venationibus aſſiduis ſuperavit. Eodem anno Nicephorus Conſtantinopoli Imperium, Rodoaldus Aquilejæ Patriarchatum excepit. (10) Otho inde Natalicio feſto Papiæ acto, in Germaniam 965
abiit. Exercitu Germanico ex Italia poſt quadriennium tandem abducto, novus in Lombardia tumultus obortus. Nam quæ Romanos opinio, eadem quoque Lombardos inceſſerat, ſuperbum potius Italici hominis, quàm moderatum externi, regnum eſſe Italicis patiendum. Itaque nonnulli Comites, & Sigulfus Placentinus Epiſcopus, Adelbertum ex Corſica revocarunt, atque in Lombardiam reverſum omni ope ad recuperandum regnum adjuverunt. Quod ſimul Otho accepit, continuò Burcardum Ducem cum lectiſſima militum manu in Italiam miſit, præcipiens, ut quo primùm in loco Adelber-

(7) Narrat hæc Sigonius ex Continuatore Liutprandi, qui his relatis Hiſtoriam ſuam claudit, non minùs in *Joannem XII.*, quàm in *Benedictum V.*, ſe iniquum oſtendens, ut ad hoc Conciliabulum adnotat Binius.

(8) Anno 964. menſe Julio, non Indictio IV., ſed VII. decurrebat; quo circa malè deſcriptum è tabulis à Sigonio hunc numerum, cenſet Ughellus; quod enim Urſatus tradit, referendum hoc Diploma ad annum 974., prorſus erroneum eſt, cùm nec *Otto Magnus* tunc regnaret, nec Indictio IV., ſed II. numeraretur.

(9) Quàm dira fuerit hæc peſtis, Continuator Reginonis enarrat; Baronius verò ſcribit, afflictum eâdem *Ottonis* exercitum à Deo vindice, ob iniquè vexatos Romanos Pontifices.

(10) *Romanus Junior*, Imperator, teſte Curopalate, ac Cedreno, è vivis exceſſit *XV. die Martii menſis*, *Indictione VI.*, ac proinde anno 963.; eadem Indictione VI., Auguſti menſis die ſextadecima, acclamatum Imperatorem *Nicephorum*, ex Leone Diacono, Scriptore inedito tradit Pagius ad annum 963., univerſa, quæ ad ejuſdem *Nicephori Phocæ* Hiſtoriam pertinent, a memorato manuſcripto retexens. De *Rodoaldo* Aquilejæ Patriarcha incertum eſt, an præſenti, an ſuperiore anno, quo, teſte Reginonis Continuatore, obiit Romæ *Engilfredus* ejuſdem deceſſor, creatus fuerit. Ughellus *Rodoaldum*, ſuffectum in hac ſede anno 961. ſcripſit, ſed falsò, cùm ex dictis, biennio poſt, adhuc in vivis foret *Engilfredus*.

bertus occurreret, acie eum eo confligeret.
Ita ad Padum, cum ibi ſe oſtendiſſet, ſigna
collata, ſummoque prœlio decertatum.
Adelbertus, Vidone fratre amiſſo, in fu-
gam conjectus ægrè evaſit. (11) Interea
Leo XVI. Kal. Aprilis eſt mortuus. Ro-
mani, Azone Protoſcriniario, & Marino,
Epiſcopo Sutrino, legatis miſſis, Othonem
de Pontifice ex Leonis decreto ſubſtituen-
do conſuluerunt. Otho Otgerum Spiren-
ſem, & Linzonem Cremonenſem Epiſcopos
ea de re Romam miſit: atque iis præſenti-
bus, Populus, Cleruſque concordibus animis
Joannem Epiſcopum Narnienſem VI. No-
nas Octobris Pontificem declaravit, & Ter-
tium decimum appellavit. (12) Nemo erat,
quin rebus Italicorum acciſis, res Roma-
nas, quæ diu impotenti Romanorum con-
tumacia fluctuaverant, poſt latè quieturas
arbitraretur, cum repente novis, ac turbu-
lentis ſeditionum ſunt fluctibus agitatæ.
Quippe Petrus Præfectus Urbis, Conſules,
Tribuni plebis, qui decarchones dicebantur,
opes ſuas ab Othone fractas acerbè feren-
tes, varia moliri inſtituerunt ad libertatem
ſuam recuperandam, & potentiam Pontifi-
cis, quæ Othonis favore creverat, infrin-
gendam. In primis autem Joannem ipſum
antiqui exempli Pontificem, cum conatibus
ſuis ſe adverſarium oſtendiſſet, vetere in-
ſtituto comprehenderunt, & in arcem in-
cluſum, ac nihil de ſententia remittentem
Urbe depulerunt, Rofredo Comite ex Cam-
pania, ſummæ potentiæ viro, in auxilium
advocato. Joannes egreſſus Capuam ad Pan-
dulfum Principem adiit. Pandulfus non ſo-
lùm Pontificem liberaliter habuit, ſed ſtu-
dio etiam ejus impulſus, Joannem fratrem,
ut Rofredum ſævientem occideret, incita-
966 vit. Quo facto, Romani maximo, quo ni-
tebantur, præſidio ſpoliati, poſt decem men-
ſes Pontificem Romam ex Campania revo-
carunt, ac magno ſtudio in ſede ſua repo-
ſuerunt. Pontifex, ut gratiam Principibus
Capuanis referret, Archiepiſcopatum apud
eos inſtituit, (13) & Joannem ipſum
Rofredi percuſſorem Antiſtitem conſecra-
vit. Quibus rebus permotus Otho, ut im-
portunam Lombardorum, Romanorumque
audaciam inſigni aliquo edito ſeveritatis
exemplo in poſterum coërceret, ac ſimul

A tranquillatis tandem Italiæ rebus, ſalutari-
bus Regnum legibus confirmaret, conventu
Vormaciæ in Aſſumptione Virginis habito,
in Italiam iter intendit. Lombardiam verò
cum attigiſſet, cauſâ ſeditioſorum cognitâ,
Sigulfum, & Comites, ejuſdem furoris ſo-
cios, condemnavit, eorumque alios in Fran-
ciam, in Saxoniam alios relegavit. Romam
inde progreſſus poſt Natalicios dies, judicio 967
de Eccleſiæ turbatoribus conſtituto, ſeverè
animadvertit in omnes. Conſules Italia
pulſi, Tribuni ſuſpendio enecati; Præfectus
verò veſtibus exutus, atque utre redimitus
per frequentiora Urbis loca aſino ad ludi-
brium averſus circumvehitur, ac demum
B virgis cæſus macerandus tetro carceri tra-
ditur. Rofredi cadaver ex ſepulchro extra-
ctum late paſſim eſt diſſipatum. (14) Inde
ad res Italiæ conſtituendas omnis ejus ope-
ra, curaque converſa; atque ejus rei gratia
alii in alias provincias Epiſcopis, & prin-
cipibus conventus indicti. Primus autem
Romæ actus eſt, Romanarumque rerum, ac
Venetarum ſtatus formatus. Aderant Joan-
nes Contarenus, & Joannes Deneus Legati
Venetorum. Eis petentibus, decrevit con-
ventus, Eccleſiam Gradenſem totius Vene-
tiæ Metropolim eſſe. Otho verò poteſtatem
exercendi juris, quod Romana haberet Ec-
cleſia, dedit; ideſt, ut omnes ſervos, colo-
C nos, advenas, ceteroſque, qui in agris ſuis
verſarentur, coërcere, & judicare poſſet;
multaſque ipſis Venetiæ Eccleſiis indulſit
immunitates. (15) Cum à proceribus Italiæ
ſermo eſſet illatus, legem de tabulis ſacra-
mento firmandis eſſe tollendam, quòd vulgo
homines perjurio concepto, maximo cum
animæ detrimento lites obtinere tentarent,
ſtatutum eſt, ut ejus rei judicium in alium
conventum rejiceretur. Rebus Romanis for-
matis, tum Italicas compoſiturus Urbe ex-
ceſſit; ac Pontifice ſecum ducto, per Spo-
letanam regionem Ravennam perrexit. Ibi
Paſchate celebrato, alter conventus eſt ha-
bitus, ubi iis, quæ ſuper Civitatibus ſta-
D tuenda videbantur, decretis, Pontifici Ra-
vennam, Ravennatemque ditionem, aliaque
complura, à Berengario in primis adempta,
reſtituit, ac veterem Pipini, Caroli, ac Lu-
dovici donationem novo diplomate confir-
mavit. (16) Almaranum generum ſuum
Mar-

(11) Hæc Continuator Regin. ad hunc an. refert.
(12) *Benedictus V.* verus Pontifex, obiit hoc anno
exul in Germania, tertio, vel quinto Nonas Julii, cùm, mortuo ſub initium Martii *Leone* Antipapa, de ejuſdem reſtitutione in Apoſtolicam Sedem pertractaretur. *Joannes* verò *XIII.* eidem ſucceſſit die prima Octobris, ut in ejuſdem obitu ad annum 972. probat Pagius.
(13) Cùm certum ſit, Capuam hoc anno (non 968, ut Baronius, & Ughellus opinati ſunt) fuiſſe Metropolim declaratam à *Joanne XIII.* teſte Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 9., qui hæc narrans, tunc primum Archiepiſcopatum in eadem Civitate conſtitutum, ac conſecratum Joannem, Pandulfi Principis Fratrem, Archiepiſcopum ſcribit, dubium inter Eruditos ortum eſt, quomodo id congruat cum antiqua hiſtoria, Metropolim namque fuiſſe jam inde à Conſtantini Imperatoris temporibus, ex ſubſcriptionibus Conciliorum colligit Sirmondus in *Adventoria*; Athanaſius verò in Hiſtoria Arianorum num. 20. Capuam clarè appellat, *Metropolim Campaniæ*. Solvitur tamen hic nodus, ſi diverſa Metropoleon genera diſtinguantur; cùm jure quidem civili ſejuncta foret Capua à Provincia Romana, non Eccleſiaſtico. Id Cantelius aſſerit in Hiſtoria Metropolitanarum Urbium part. 3. diſſert. 2., eique ſubſcribit Pagius ad hunc annum, Metropolim tantùm civilem fuiſſe Capuam confirmans. Plura ediſſeret Cl. Anonymus Mediolanenſis, Auctor Diſſertationis Chorographicæ Italiæ medii Ævi, in ſuo de univerſis antiquis Metropolibus opere, quod, tanquam Prodromum Hiſtoriæ Senatus Mediolanenſis, propediem vulgabit.

E

(14) Narrat hæc eadem Baronius ex Auctario Anaſtaſii ad annum 966. Sigonius, qui annum inchoat à Natali Domini, hanc *Ottonis* vindictam in annum 967. rectè transfert; cùm Baronius ipſe fateatur, ſub finem anni 966. *Ottonem* Romam profectum, ibidem Natalitiam ſolemnitatem celebraviſſe.
(15) Hæc conſtant ex Dandulo in Chronico, col. 209. Tom. XII. *Rerum Italicarum*. Privilegium tamen *Ottonis*, datum dicitur, *anno* 968. 2. *Januarii*, *Imperii VI. Indictione XI.* in adnotationibus ad Ughellum, ubi in Patriarchis Gradenſibus de *Vitali IV.* agitur.
(16) Concilium hoc Ravennenſe, ex Continuatore Reginonis, edidit Labbeus Tom. IX. Conciliorum, col. 674.

Marchionem declaravit Montisferrati; quæ
Regio eo jam tum nomine inter Padum,
& Tanarum vocabatur; à quo celebres Mon-
tisferrati Marchiones fluxere. (17) Sigeber-
tum, ſive Albertum, Athonis Comitis Ca-
nuſſini filium, Marchionem Ateſtis conſti-
tuit; unde clariſſima Marchionum Eſtenſium
familia eximiæ in hunc uſque diem poten-
tiæ ducta. Vidonem Teutonici generis pro-
pinquitate ſibi conjunctum Mutilianæ crea-
vit Comitem, unde in Romandiola Mutilia-
næ Comites propagati. Rogatio de calum-
niis litium, cujus erat mentio renovata, in
alium conventum propter procerum infre-
quentiam eſt dilata. Jampridem Otho ad
majeſtatem Occidentalis Imperii pertinere
arbitratus totam in auctoritate ſua eſſe Ita-
liam, provincias Apuliam, & Calabriam
bello petere conſtituerat, ac pulſis inde
Græcis, & Sarracenis, Italiæ Regno adjun-
gere, niſi ſibi cum Imperatore Nicephoro
conveniſſet. Itaque huc ſpectans, Legatum
ad eum Conſtantinopolim deſtinavit, per
quem Theophaniam ſive filiam, ſive ſororem
(nam utrumque traditur,) Othoni filio po
ſtulavit in matrimonium; (18) nuncium
verò in Germaniam ad Villelmum filium,
Archiepiſcopum, ceteroſque Principes miſit,
ut eum ad ſe mitterent ſpecioſo, ac regali
comitatu ſtipatum. Romaniolâ inde conſti-
tutâ, Pontificem dimiſit Romam, ac poſt
Septembrem menſem (nam eo etiam Raven-
næ fuit;) tranſiit in Etruriam. Ibi Civita-
tibus in commodiorem ſtatum redactis, non-
nulli item feudis virtutis ergo decorati. Ex
Tuſcia inde in Lombardiam eſt ventum.
Quarto decimo Kal. Novembris Veronæ in
inſula S. Zenonis Epiſcoporum, Abbatum,
Judicum, populique conventus frequentiſſi-
mus habitus. In eo demum præter alia ex
eorum conſenſu leges ad calumniam litium
pertinentes, quæ adhuc leguntur, perlatæ.
(19) Eò quoque Otho filius ex Germania
profectus acceſſit. Conventu perfecto,
exeunte anno, Romam repetiit, cum jam
nuncius à Nicephoro de collocanda Theo-
phania remiſſus veniſſet. Hoc anno duo So-
les in cœlo viſi, & per biduum menſe Julio
mare dulce factum eſt à Neapoli uſque Cu-
mas. In tanta proſperitate rerum Pontifex
ſtudio Othonis adductus feſto Natalicio 968
Othonem adoleſcentem corona cum patre
affecit, conſortemque Imperii declaravit.
Ea res magna cæremonia, & ingenti popu-
lorum lætitia, quos undique ſpectaculi ma-
gnitudo contraxerat, celebrata. (20) Inte-
rim Vitalis Tertius Gradenſem Eccleſiam
eſt adeptus. (21) Defectione inde Principum
Beneventanorum audita permotus Otho ſta-
tim in Campaniam duxit. Ibi cum eſſet,
Nicephorum Oratores ad ſe mittere pacem
petitum, & Theophaniam deſponſum audi-
vit. Itaque hac de re, & de toto rerum
ſuarum ſtatu ſic ad Duces Saxoniæ ſcripſit:
(22) *Nos Deo bene juvante valemus, omnia-
que proſpere gerimus. Conſtantinopolitani Re-
gis homines, dignitate inſignes, ad nos veniunt
pacem, ut audimus, petituri. Quoquo modo
res agatur, bello Deo propicio nos non tenta-
bunt. Apuliam, & Calabriam provincias, quas
adhuc tenuere, niſi inter nos convenerit, da-
bunt. Si verò voluntati noſtræ morem gerent,
præſenti æſtate conjugem cum Othone noſtro in
Franciam deducentes per Fraxinetum ad delen-
dos Sarracenos ingrediemur, atque ad vos ve-
niemus. Datum in Campania juxta Capuam
XV. Kal. Februarias*. Principes Beneventa-
ni armis petiti, cum vim, molemque belli
ſuſti-

(17) Eruditis perſuaſum jam eſt, fictitia plura
adinventa eſſe in origine texenda Marchio-
num Montisferrati ab *Almarano*, ſeu *Alde-
ramo*, ac *Alersmo*, Genero Ottonis. Fr.
Jacobus Aquenſis, Auctor perhibetur fabel-
læ, qua *Aleramus* dicitur furtivum iniiſſe
conjugium cum *Adelaide* Ottonis Imp.
filia, cùmque iram Cæſaris formidaret, la-
titaſſe in Montibus, ac Carbonaria arte vi-
tam aluiſſe. Superiori tamen etiam ad Ja-
cobum Aquenſem ætate vulgatum fuiſſe
hoc commentum crediderim, cùm Anto-
nius Aſtenſis Poeta, editus Tomo XIV.
Rerum Italicarum lib. 2 cap. X., rem hanc
minutim deſcribens præmittat:
Quod notum toto pene ſub Orbe reor.
Recentibus hiſce Seculis exploſæ à doctis
viris ſunt aniles hæ nugæ. Benvenutus
San-Georgius in ſuo Chronico Italico Mon-
tisferrati egregiè illas diluit. Validiùs eaſ-
dem oppugnat Anonymus Mediolanenſis
Tom. X. *Rerum Italicarum* col. LXXIII. &
ſeq. Ottonis I. ævo, inter præcipuos Italiæ
Principes, floruiſſe *Aleramum*, ſeu *Aledra-
mum*, Marchionis Montisferrati honore in-
ſignitum, nemo in dubium vocabit; an
tamen ab illo originem traxerint ſucceden-
tes Marchiones, ſuadere ſibi facile nequit
Cl. Muratorius in Antiq. Eſten. cap. 26.,
cùm ad hanc texendam genealogicam ſe-
riem nullum hactenus certum Documen-
tum emerſerit. Sigonius procul dubio ge-
minum errorem admiſit; primò, quòd fa-
bulam antiquam complexus, *Aleramum* Ot-
tonis Imperat. Generum fecerit; ſecundò,
quòd ab eodem donatum Montisferrati Mar-
chionatu aſſeruerit, cùm longe ante hunc
annum inſigni eo titulo *Aleramus* jam po-
tiretur. Hiſtoriam hanc egregiè illuſtravit
vir ſpectatiſſimus Marchio *Joſeph Malaſpina*,
cujus epiſtolam ad me conſcriptam, in
calce hujus Operis excudendam curavi.

(18) *Theophania*, Romani Junioris filia erat, ex Theo-
phanone uxore genita; ſed cùm Nicepho-
rus, mortuo Romano, Viduam Theohano-
nem in uxorem duxiſſet, Privigna ejuſdem
Nicephori effecta fuerat, ut Continuator Re-
ginonis, qui ad hunc annum hiſtoriam ſuam
abſolvit, expreſſe ſcribit. Legatio tamen
ad Nicephorum, ab *Ottone* directa pro *Theo-
phania* in matrimonium poſtulanda, ad an-
num ſequentem pertinet; teſtatur enim ipſe
Liutprandus, ad eam Legationem ab *Ottone*
miſſus, ſe ad Urbem Conſtantinopolis de-
latum pridie Nonas Junii, ac inde ſeriem
omnem rerum, quæ ſubſequentibus ejuſdem
anni menſibus acciderant, deſcribens, an-
num ipſum deſignat, inquiens: *Hæc acta,
hæc dicta ſunt decimo tertio Kal. Auguſti, ſecun-
da Feria*, adeòque anno 968., quo ſecunda
Feria vigeſimo Julii diei prorſus reſponde-
bat. Vide Tom. II. Rer. Italic. pag. 484.

(19) De legibus, latis ab *Ottone I.* in Conventu Ve-
ronenſi, hoc anno celebrato, nihil memo-
riæ proditum hactenus legi. Fortaſſe Sigo-
nius Ottonem I. cum Ottone II. confudit,
cujus Placitum Veronenſe de tollendis li-
tibus, habitum anno 983., recuſum eſt Tom.
I. *Rerum Italicarum* Parte II. pag. 169.

(20) Lambertus Scafnaburgenſis hæc ad annum
967. narrat. Sigebertus, & Sigonius, qui
annum à Natali Domini exordiuntur, in
præſentem annum ea transferunt.

(21) Anno 962., ut tradit Ughellus in Patriarchis
Gradenſibus, ſeu 963., ut in margine ad-
notatur, Eccleſiam Gradenſem admini-
ſtrandam ſuſcepit *Vitalis III.* Sigonius hæc
ſcripſit, nixus Danduli teſtimonio, qui *Vi-
talem* memoratum, ex Patre Leone Bar-
bolano genitum, in Gradenſem Patriar-
cham electum refert ad annum 968.

(22) Legitur hæc Epiſtola in fine libri III. Anna-
lium Vvitichindi, ex quo etiam Baronius
eam ad hunc annum recitat.

ſuſtinere non poſſent, facile in ejus auctoritate fuerunt. Pandulfus Princeps Athenulfum filium, puerum, obſidem dedit; quem Otho educandum in Germaniam in Monaſterium miſit. Reverſo inde Romam Othone, Græci advenere, ac ſimulata fide Nicephorum paratum eſſe, retulere, Theophaniam adoleſcenti Othoni conjugio copulare, & certa non ſolùm amicitiæ, ſed etiam affinitatis fœdera jungere; illum puellam ad certum, quem nominabant, in Calabria locum cum comitatu miſſurum; rectè Othonem facturum, ſi ſuos & ipſe, qui eam exciperent, & ad ſe deducerent, eòdem mitteret obvios. Credidit verbis legatorum Imperator, ac protinus exercitus partem cum pleraque nobilitate ad conſtitutum locum juſſit proficiſci. Qui miſſi ſunt, dum adventum ſponſæ opperiuntur, nec opinantes à Græcis, ut ſecretò mandatum à Nicephoro habebant, contra fidem oppreſſi; & cum parati ſatis ad caput ſuum tuendum non eſſent, alii miſerè trucidati, alii comprehenſi Conſtantinopolim miſſi. Hoc ubi Otho cognovit, Græcam fidem deteſtatus, bellum, quod jandiu animo coquebat, haud ultra differendum, eſt arbitratus, ſpe præſertim haud dubia ductus, ſe, quemadmodum Italiam citeriorem pacarat, ſic ulteriorem armis domiturum, atque hoc non minimum decus ſuperioribus victoriarum ſuarum titulis adjecturum. Itaque maturè omnia, quæ ad maximum gerendum bellum erant neceſſaria,
969 comparat, ac poſtero anno Guntharium, & Sigifridum duces belli, pacifque artibus claros, Othone quoque filio adjuncto, in Calabriam, atque Apuliam mittit. Ut reliquorum bellorum, ſic hujus quoque, quod maximum fuit, tenuis ad nos memoria veterum annalium inopiâ permanavit. Quod notum eſt, hi duces Capuam primùm, deinde Tarentum, & Metapontum adierunt, &, Pandulfo Principe Capuano adjuvante, primo adventu Sarracenos prædis onuſtos ex Italia depulerunt; in Calabria demum Græcos poſt aliquot ſecunda prœlia facta inſolentiores, & imprudentiores effectos in inſidias pertraxerunt; ex quibus plerique cæſi, reliqui capti, ac truncatis ad contumeliam

A naribus Conſtantinopolim dimiſſi. Ita Apulia, Calabriaque recepta, juris tandem Occidentalis Imperii facta. Græcis ingenti tributo mulctatis, Germani duces opima præda ditati glorioſiſſimam ad Othonem victoriam retulerunt. (23) Theodericus, Metenſis Epiſcopus, annulum ex cathena S. Petri, vim ejus in ſanando dæmoniaco ingentem expertus, à Pontifice petiit, & impetravit, eumque, ac plurimas unà ſanctorum Martyrum reliquias ſummo à ſe ſtudio per triennium, quo operam in Italia Othoni navarat, collectas trans Alpes detulit, & Metis in æde D. Vincentii Martyris à ſe conſtructa locavit. (24) Vitali Tertio mortuo, Vitalis
B Quartus, Petri Ducis filius, ad Gradenſem Patriarchatum evectus pallium à Pontifice Joanne accepit. (25) Superiore clade accepta, Conſtantinopolitani à Nicephoro alienati
poſtero anno (is fuit nongenteſimus ſeptuageſimus,) ipſum per Joannem Zimiſcem interfecerunt, atque Joanni ipſi ſummam 970
Imperii detulerunt. (26) Petro Ravennati Archiepiſcopo mortuo Honeſtus ex Abbate Claſſenſi ſubrogatus. (27) Ab eo deinde Romualdus, Sergii filius, ex Ravennati nobilitate juvenis monachus eſt allectus; qui poſt eremiticam vitam profeſſus præcipuè ſanctitate ſua hæc tempora illuſtravit. Eodem anno maxima vermium ſub terra latitantium peſtilentiâ, mox frugum omnium
C inopiâ laboratum eſt. Tedaldus, Athonis Comitis Canuſſini filius, Sigeberti Marchionis Ateſtini frater, idemque Comitis, Marchionis, & Ducis titulis inſignitus, à Joanne Pontifice Ferraria Urbe donatus arcem ibi ſui nominis certo apud poſteros imperii monumento conſtruxit. (28) Otho XI. Kal. Aprilis Ferrariæ cum eſſet, Epiſcopum Mutinenſem agro, & vectigalibus novis donavit. Inde Mediolani Bonicium quendam Scroſatum è plebe hominem, quippe lanium,
creavit Ducem; poſteroque, Valperto Archiepiſcopo ex humanis rebus erepto, Arnulfum Subdiaconum inſtituit; eumque ad 971
D Joannem Imperatorem Conſtantinopolim allegavit, ut Theophaniam neptem ejus filio ſuo iterum in matrimonium poſtularet. Is maximo Principum, Epiſcoporumque comi-

(23) Narrat hæc Ditmarus, à Leibnitio editus Tom I. Rerum Brunſvicenſium pag. 334 Sigonius Vvitichindum auctorem habuit, cujus verba refert Baronius ad hunc annum.

(24) Sanctorum Reliquias, à *Theodorico* Metenſi Epiſcopo collectas, ſingillatim enumerat Sigebertus in Chronico ad hunc annum.

(25) Anno 963. mortuo *Vitali III.* ſuffectum fuiſſe *IV.* refert Ughellus. In margine verò adnotatur *circa annum 967.* Danduli Chronologiam, in annis Gradenſium Patriarcharum deſignandis, Sigonius adoptavit. Is autem anno 969. hunc Vitalem electum teſtatur.

(26) Decima Decembris die anni præcedentis 969. occiſum *Nicephorum*, adnitente ejuſdem uxore, apertè tradit *Leo* Diaconus apud Pagium ad illum annum num 2. Die verò XI. Decembris acclamatus eſt Zemniſces Imperator.

(27) Errat Sigonius, mortuum hoc anno ſcribens *Petrum* Ravennatem Archiepiſcopum. Is enim ſponte abdicavit, Monaſticam vitam amplexus, ut teſtatur S. Petrus Damiani in Epiſtola ad Nicolaum II. *de renunciatione*. Neque id hoc anno contigit, ſed ſequente, juxta Baronium, & Ughellum.

(28) Hauſit hæc Sigonius ex Poëmate Donizonis *Tom. II.* lib. 1. cap. 3., ubi hæc leguntur: „ *ille Thedaldus*,
„ *Qui poſt* Attonem, *totum ſervavit honorem*
„ *Amplificans terras proprias, dives nimis extans,*
„ *Regibus extitit charus, notiſſimus illis,*
„ *Romanus Papa, quem ſincerè peramabat*
„ *Et ſibi conceſſit, quòd ei Ferrarea ſervit* &c.
Ejus tamen Fratres diverſimodè, ac Sigonius retulit, ibidem nominantur; cùm alter *Rodulphus* dicatur, qui valde juvenis ante Patrem *Attonem* obiit; alter *Gotefredus* appelletur, Parmenſis Eccleſiæ Antiſtes. Capite verò ſequenti loquens de *Guilla Thedaldi* uxore, ejuſdem filios enumerat, inquiens:
„ *Hæc tres perſonas mundo genuit ſpecioſas,*
„ *Urbis Aretinæ* Thedaldi *Præſulis, inde*
„ *Atque Ducis celſi* Bonifacii *ſapientis,*
„ *Militis, & docti* Chonradi, *ceu Leo fortis.*
Unde Sigonius ſumpſerit, quòd *Sigebertus* Marchio Ateſtinus, *Thedaldi* frater fuerit, prorſus me latet. De Arce, *Thedaldi* Conditoris nomen præferente, idem Donizo fidem fecit. Joannes Baptiſta Pigna ad annum 908. aliter ſcribit, Ferrarienſes videlicet à Bononienſibus, & Ravennatibus vexatos ſe ſe ſponte dedidiſſe Thedaldo, qui Arcem ſuper Padum ex ſuo nomine condidit.

E

mitatu aſſumpto profectus, comiter ab Imperatore acceptus eſt. Memorabile verò illud; cum ab eo ad theſaurum ſuum viſendum adductus rogaretur, ut aliquid pro animi ſententia ſumeret, annulo ingentis pretii ſibi detracto, atque ad theſaurum adjecto ſerpentem æneum ſumpſit, quem Græci ex eo conflatum ære aſſerebant, ex quo olim Moyſes ſuum in deſerto conflaverat; is deinde Mediolanum delatus, atque in æde D. Ambroſii collocatus nunc quoque religione ſua clarum ejus facti teſtimonium fama à majoribus accepta reddit. (29) Quin etiam Joannes Theophaniam Othoni filio in matrimonium libens permiſit, eamque Archiepiſcopo, ut ſecum cum honeſto comitatu deduceret, B

972 tradidit. Ita poſtero anno Romam adducta

A effuſa obviam univerſa Civitate recepta eſt. Sponſalia apparatu ſplendidiſſimo celebrata. Ipſa à Pontifice Joanne in gratiam ſoceri coronata, atque Auguſtæ titulo decorata eſt. (30) Quibus rebus perfectis Otho votorum ſuorum omnium compos Papiam ſe recepit, ut Sarracenorum reliquias, quod unum ad liberandam omnino reſtabat Italiam, Fraxineto dejiceret. Id tamen quo minus aggrederetur, nunciata poſt Villelmum filium mortuum matris Mathildis, aliorumque Principum acerba ex Germania funera inhibuerunt. (31) Qua clade percul- ſus poſt X. Kal. Auguſti (nam eo die Papiæ fuit,) ex Italia cum filio, nuruque in

B Franciam, atque inde in Germaniam abiit. (32) Octavo inde Idus Septembris Joannes Pon-

(29) Papebrochius in Exegeſi Archiepiſc. Mediol. conſtanter aſſerit, *Valpertum* obiiſſe anno 969. Malè tamen calculos inivit: ſiquidem profert Chartam ab Ughellio relatam, confectamque anno 963, in qua decimus Valperti annus, tunc decurrens, enunciatur. Et tamen electum illum in Archiepiſcopum tradit anno 951.; quo poſito, annus 963. non decimus, ſed duodecimus ejuſdem Pontificatus eſſe debuiſſet. Ex fallaci hoc computo alter error emanavit, ut ejus mortem biennio præverteret; cùm enim decem & octo anni Sedis in antiquis Catalogis *Valperto* aſſignentur, eoſdem expletos cenſuit

C anno 969. Itaque, cùm procul dubio *Valpertus* ad Mediolanenſem Eccleſiam evectus fuerit anno 953., ut gemino antiquo documento ad illum annum firmavi, rectè Sigonius ejuſdem obitum huic anno conſignavit. Neque obſtat Pagius, qui ad annum 997. num. 9. mortuum *Valpertum* tradit anno 966., fretus teſtimonio Arnulphi Scriptoris, hæc narrantis: *eodem tempore* (quo captivus in Svevia Berengarius obierat, ideſt anno 966.) *obeunte Valperto, Cathedram ſuſcepit Arnulphus*. Siquidem Eruditis notum eſt, ab hoc Auctore annorum ordinem haud exactè ſervari, ſed multa, quæ diverſo tempore contigere, ſimul deſcribi. Id etiam ex ipſa Arnulphi hiſtoria clarè colligitur; neque enim ait, *eodem anno*, ſed *eodem tempore*; cùm verò relatâ Berengarii morte caput VII. libri I. claudat,

D ac ſequens incipiat his verbis: *Eodem tempore* &c., manifeſtum fit, accipienda ea eſſe ampliori ſignificatione, ita ut explicare velint, *circa illa tempora*. Certè in hunc modum eadem optimè intellexit, qui in margine ad illud caput VIII. Arnulphi, annum 971. adnotavit.

Quod attinet ad Legationem ab *Arnulfo* ad Græcum Imperatorem ſuſceptam, ut *Theophaniam* iterum in matrimonium poſtularet, Pagius quidem Sigonio, id aſſerenti, ſubſcripſit ad hunc annum num. V., ſed vir doctiſſimus deceptus eſt, non advertens, confundi tempora a Sigonio, qui nihil memorat de Arnulpho II., verè ab Ottone III. Conſtantinopolim miſſo, ut ſuo loco videbimus. Cæterùm hanc Legationem commentitiam eſſe, probat ſilentium omnium

E tum Exterorum, tum Mediolanenſium Scriptorum, præcipuè Arnulphi, ſuperiùs memorati, editique Tomo IV. *Rerum Italicarum*, qui ejuſdem Arnulphi Pronepos erat, & de Propatruo ſuo loquens lib. 1. cap. 8., nihil de præſtito ab eodem nobili hoc munere ſcribit; cùm tamen cap. 13. Arnulphi II. Legationem enarret.

De Serpente Æneo, vir Præclariſſimus Petrus Paulus Boſca, Anteceſſor meus in Ambroſianæ Bibliothecæ Præfectura, libellum edidit, quo Sigonii ſententiam propugnavit, ſed infelici conatu; cùm Moyſis Serpentem, ab Ezechia confractum 4. Regum cap. 18, Sacri Interpretes doceant, prorſus diminutum, ac in pulverem redactum. Quo circa Mabillonius in itinere Italico pag. 16., de eodem Serpente verba faciens, hæc ſcribit: *in Baſilica* (Ambroſianæ Mediolani) *navi ſuper columnam erectus eſt Serpens ex ære, quem Moſis eſſe ferunt, quod alii rident*. Triſtanus quoque Calchus ad annum 1019 id *penitus vanum* appellat. Landulphus Senior editus Tom. IV. Rer. Ital. lib. 2. cap. 18., primus hanc fabulam concinnavit.

(30) Baronius has nuptias Theophaniæ cum Ottone II., & Coronationem à Joanne XIII. peractam, refert ad annum 969.; Vvitichindus enim loquens de Joanne Zemniſce, illo anno ad Imperium evecto, ſubdit: *Conſtitutus autem Rex continuò captivos abſolvit; Puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad Imperatorem Ottonem deſtinavit, quam ipſe ſtatim filio tradidit, celebratiſque magnificè nuptiis, omnem Italiam ſuper hoc, & Germaniam lætiores reddidit*. Sigebertus nuptam, & coronatam à Joanne Theophaniam anno 971. ſcribit. Veriùs tamen Sigonium huic anno iſta fixiſſe crediderim. Chronicon namque Hindelsheimenſe, non tam præſentem annum, ſed etiam diem deſignat, his verbis: *Anno 972. Ottoni Imperatori Juniori venit Imperatrix Romam de Coſtantinopoli, XVIII. Kal. Maji, Octav. Paſchæ, eodem anno idem Otto Junior cum Seniore venit de Italia*. Paſcha hoc anno incidit in diem VII. Aprilis, adeòque octavus poſt illum dies numerabatur, *XVIII. Kal. Maji*, ſeu XIV. Aprilis.

D (31) Plurimùm errat Sigonius, cùm quadriennio ante, ideſt anno 968, Regina Mathildis, Ottonis Mater, ſanctè in Domino obdormiverit, ut teſtantur Chronographus Hildensheimenſis, Lambertus Schafnaburgenſis, Mabillonius Seculo V. Benedict., Bollandus, Pagius, aliique. Eodem anno, deceſſit etiam Vvilhelmus Moguntinus Archiepiſcopus, filius naturalis Ottonis I. Id enim conſtat ex vita B. Mathildis, juſſu S. Henrici Imperatoris ſcripta, quæ in Actis Sanctorum ad diem XIV. Martii legitur. Ibidem Auctor narrat, Vvilhelmum Archiepiſcopum Moguntinum, vicini obitus ſui neſcium, ad Mathildem acceſſiſſe, ut ipſam cum morte jam luctantem conſolaretur; quin etiam, poſt expiatam ſacramentali abſolutione conſcientiam, oleo ſacro eandem perunxiſſe. Mathildem verò Vvilhelmo diſcedenti non obſcurè prædixiſſe, fore,

E ut citiùs ipſa vitam deponeret. Quod etiam evênit; inde enim profectus, repentino interitu ſublatus fuit, ac poſt duodecim dies, Mathildis quoque, ſpiritum Deo reddidit, *pridie Idus Martii, Sabbato primæ hebdomadæ Quadrageſimæ*, adeòque anno 968., quo Sabbatum poſt primam Quadrageſimæ Dominicam, in diem XIV. Martii incidebat. Vide adnotationes Bollandi ad B. Mathildis vitam, ſub illo die editam, atque illuſtratam.

(32) In Franciam abiiſſe Ottonem patrem, ac filium, tradit Lambertus Schafnaburgenſis, qui ad hunc annum ſcribit: *Otto Senior Imperator, cum Juniore Ottone, de Italia perrexit in Franciam*. Sigonio tamen non adverſatur, cùm id intelligi poſſit de *Francia Orientali*.

Pontifex vitam amiſit. Joanni Othonis, ut
verisimile videtur, auctoritate Benedictus
973 VI. eſt ſubrogatus. Sequenti, Pontificatus
Benedicti anno primo Honeſtus Ravennas
Archiepiſcopus conventum Epiſcoporum
ſuorum Ravennæ habuit, ac de commodis
Eccleſiarum, quæ tempori convenire viſa
ſunt, ſtatuit. Ejus acta Mutinæ apud Ec-
cleſiæ Canonicos aſſervantur. (33) Otho
Paſcha Quintiliburgi obivit, frequentibus
provinciarum omnium legationibus cele-
bratus. Legi Diplomata patris V. Kalendas
Aprilis ex eo loco data; item alia filii No-
nis, in quibus Theophaniæ conjugis memi-
nit. Inde in die Pentecoſtes Mimilenæ,
cum eſſet Imperatoriis inſignibus redimi-
tus, & Epiſcoporum, Principumque cater-
vis undique cinctus, repente, ut à filio
multò ante denunciatum fuerat, morte
ſublatus eſt; cujus rei Petrus Damiani au-
ctor eſt, Scriptor iis temporibus proximus.
(34) Fuit Otho vir cum cognomine, quod à
magnitudine rerum geſtarum invênit, cum
præſtantiſſimo Imperatore Carolo compa-
randus, tum præcipuè apud poſteros Italico
regno novis legibus, & inſtitutis inſtructo
commemorandus, quorum aliquot adhuc
etiam veſtigia remanent. Quæ cujuſmodi
fuerint, videtur faciendum, ut ex antiquis
literarum hauſta monumentis, quia præci-
puè noſtrum inſtitutum attingunt, ali
quantulum à narratione hiſtoriæ recedentes
aperiamus.

Erat Italia hoc tempore in has regiones
diviſa, Apuliam, Calabriam, Ducatum Be-
neventanum, Campaniam, Terram Roma-
nam, Ducatum Spoletanum, Tuſciam, Ro-
maniolam, Lombardiam, Marchias Anconi-
tanam, Veroneſem, Tarviſinam, Foroju-
lienſem, & Genuenſem. Ex quibus Apu-
lia, & Calabria, ad quam antiqui Brutii
pertinebant, Græco adhuc Imperatori pa
ruerant; reliqua omnia poſt recuperatam à
Carolo Magno Italiam Romani nutum Im-
peratoris reſpexerant. Ex his igitur Duca-
tum Beneventanum, qui antiquo ferme
Samnio includebatur, Principi Beneventa-
no; Campaniam, cui Lucania quoque erat
adjuncta, Principibus Capuano, Neapolita-
no, & Salernitano; Romam, & Ducatum
Romanum, Ravennam cum Exarchatu, Du-
catum Spoletanum cum Tuſco, & Marchia
Anconitana Pontifici Romano Otho dimi-
ſit. Reliqua Italiæ Regi adjunxit. Regni
verò Civitates pleraſque liberas, tributarias
omnes reliquit; nam quarundam etiam per-
petuos, ut ſcripſi, Marchiones, aut Comi-
tes, ſuperiore ſibi reſervato jure, conſtituit.
Libertatem autem Civitatum in eo ferè po-
ſuit, ut leges, conſuetudines, juriſdictio-
nem, Magiſtratus, vectigalia ſui ferme ju-
ris, atque arbitrii haberent; ita tamen ut
A ſacramentum Regibus dicerent. Quocirca
alios ſibi Præfectos Rex, alios Civitates
ipſæ conſtituerunt. Ac quos quidem Rex
ad jura reddenda, & populos in fide conti-
nendos in provinciis collocavit, ii Miſſi,
ſive nuncii, ſive legati Imperatoris vocati.
Quos verò populi ad regendam Civitatem,
& jura moderanda poſthac crearunt, ii
Conſules duo, aut plures fuerunt, ex anti-
qua Romana Reipublicæ conſuetudine ſum-
pti, qui quotannis ex ſingulis Civitatibus
creati aut apud Epiſcopum Civitatis, aut
apud nuncium Regis jurarunt, atque eos
ante Friderici Primi Imperium Prætoribus
peregrinis, quos Poteſtates dixerunt, ac
B vulgo poſt uſurparunt, prætulere. Unde
meritò Otho Friſingenſis, Friderici ipſius
æqualis, ſcripſit: *In Civitatum inſtitutione,*
ac Reipublicæ conſervatione antiquorum Roma-
norum ſolertiam ita imitati Lombardi ſunt,
ut Imperii inſolentiam fugientes, Conſulum po-
tius, quàm Poteſtatum regi voluerint arbitrio.
Tributa verò, quæ ille à Francis inſtituta
retinuit, fuere foderum, parata, & man-
ſionaticum. Foderum ſumma quædam fru-
menti fuit, quam advenienti in Italiam Re-
gi populi ſolvere tenebantur, pro quo ſæ-
pe etiam æſtimata pecunia pendebatur; Pa-
rata, ſumptus, quem iidem in vias, pon-
teſque fluminum, quà tranſiturus, aut quò
C aditurus Rex erat, reficiendos impendere;
Manſionaticum, ſumptus in tecta, & cete-
ra, quæ regio exercitui in agro hoſpitanti
neceſſaria præbere jubebantur: ſiquidem
tantum Regibus jus terræ tributum eſt, ut
ex omnibus, quæ ipſa ferre ad uſum homi-
num neceſſaria ſolet, exceptis bobus, &
ſeminibus ad colendam terram idoneis,
quantum opus militibus fuerit, ad regios
uſus ſuppeditatum ſit. Hunc autem in mo-
dum cum Otho regni Civitates inſtituiſſet,
tum privatos etiam regni homines præcipuo be-
neficio ſibi complectendos, ſive ad utilita-
tem, ſive ad dignitatem putavit. Siquidem
more à Francis accepto fortiſſimum quem-
D que militiæ ſuæ aſcribere, eoſque, qui ſtre-
nuam ſibi, fidelemque operam navaſſent,
Regalibus ſuis inſignire inſtituit. Erant au-
tem Regalia dignitates, & prædia, quæ
Rex benemeritis ad arbitrium concedebat;
dignitates, ut Duces, Marchiones, Comites,
Capitanei, Valvaſores, & Valvaſini; prædia,
ut vectigalia, telonea, portus, ripatica, pe-
datica, monetæ, piſcariæ, molendina, ſalinæ,
fluminum uſus, & omnis proficiſcens ex il-
lis proventus, & quæ generis erant ejuſmo-
di. Duces erant, qui Ducatum, Marchio-
nes, qui Marchiam, Comites, qui Comita-
tum à Rege in feudum acceperant. Capi-
tanei, qui à Rege, aut Duce, Marchione,
E Comiteve Plebem, Plebiſve partem; Val-
vaſores, qui à Capitaneis, Valvaſini, qui à
Val-

(33) Duos hoc anno Conventus celebravit *Hone-
ſtus* Ravennæ Archiepiſcopus; alterum in
Urbe Ravennenſi, in quo actum eſt de
commodis Eccleſiarum, aliiſque rebus à
Rubeo ad hunc annum indicatis; alterum
ineunte Autumno, hoc eſt die nono Sep-
tembris, in Territorio Mutinenſi, ut teſta-
tur idem Rubeus, qui memorati Concilii
Acta, licèt lacunis pluribus deformata, edi-
dit. Eadem in Tomum IX. Conciliorum
tranſtulit Labbeus.

(34) Deceptum fuiſſe Virum Sanctiſſimum Petrum
Damiani à rumore vulgi otioſi, aut mali-
gni, opinatur Pagius ad hunc annum num.
4. Dubitavit tamen de hac fama ipſemet
S. Petrus, ut ſuperiùs ad annum 954. jam
dixi. In præſens commenticiam prorſus eſſe
apud Eruditos liquet, cùm *Otto Magnus*,
non *quinto Idus Maji*, quo die hoc anno
Pentecoſtes celebrabatur, ſed *Nonis Maji*,
in Monaſterio Memlebienſi ad Unſtrudam
deceſſerit, teſte Vvirichindo lib. III. in fi-
ne, Ditmaro, Chronographo Hildenshei-
menſi, Hermanno Contracto Caniſii, Schaf-
naburgenſi, aliiſque.

A Valvaſoribus acceperant: quorum tres priores Capitanei Regis, reliqui Valvaſores majores, minores, & minimi quoque vocati ſunt. Unde nova nobilitatis ratio in Italiam eſt inducta, ut ii demum ſoli nobiles judicarentur, qui ipſi, aut eorum majores his, atque ejuſmodi aliis honeſtati privilegiis eſſent: nam hanc conſuetudinem ſucceſſores ejus non ſolùm non omiſerunt, ſed etiam multis partibus adauxerunt, ſive ut gratiam præfectis ſuis, ac militibus pro opera in bellis egregiè navata referrent, ſive ut eos ſibi potiſſimùm clientes devincirent, quorum virtute eam regionem continere in fide poſſent. Atque hos quidem Feudatarios, Vaſallos, Homines, ac Fideles vocarunt. B Erat autem Feudum, ſive Hominium, ſive Homagium, jus, quod Reges, aut qui à Regibus acceperant, cum dignitate, aut prædio aliquo beneficii nomine ea lege alicui detulerunt, ut & ipſe, & ejus poſteri heredes ſe ipſos beneficii ejus auctores perpetuò agnoſcerent, ac pro domino colerent, ſuumque caput, exiſtimationem, fortunaſque jurati defenderent. Qui verò feudum contulerunt, ii Domini, & Seniores vocati ſunt. Ceterum jurisjurandi formulæ tres fuerunt; una brevis, qua Carolus Magnus eſt uſus: *Promitto me Domino meo Carolo, & filiis ejus fidelem futurum in tota vita, ſine fraude, doloque malo.* C Altera aliquantò uberior: *Juro ad hæc ſancta Dei Evangelia, me in poſterum fidelem ei futurum, ut vaſallum domino, nec id, quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in ejus detrimentum ſcientem.* Et ſi de familia, aut juriſdictione ejus erat, addebat: *Et vitam, membrum, mentem, & ejus rectum honorem ſervaturum.* Tertia omnium latiſſima fuit: *Ego juro ſuper ſancta Dei Evangelia, me in poſterum, dum vivam, fidelem futurum tibi N. Domino meo contra omnes homines, excepto Imperatore, aut Rege: ideſt juro, me nunquam ſcientem auctorem futurum, aut operam daturum, ut amittas vitam, aut membrum aliquod,* D *aut læſionem aliquam corporis accipias, aut injuriam, aut contumeliam, aut honorem aliquem amittas, quem nunc habes, vel in poſterum habebis. Et ſi ſcivero, aut audivero, aliquem hæc adverſus te moliri, pro viribus impedimentum afferam: ſin minus, tibi primo quoque tempore nunciabo, & contra eum, quoad potero, tibi auxilium præſtabo. Et ſi quid ex iis, quæ habes, aut habebis injuſtè, aut fortuitò amittes, ad ea recuperanda, & in perpetuum conſervanda opem feram. Et ſi cognovero, velle te aliquem juſtè offendere, ſi requiſitus fuero, meum tibi ſubſidium, ut debeo, præſtabo. Et ſi quid mihi ſecretò communicaveris, id injuſſu tuo non enunciabo, neque ut enuncietur, operam dabo.* E *Et ſi conſilium à me petieris, id, quod magis expedire tibi viſum fuerit, dabo: neque ſciens aliquid unquam agam, quod pertineat ad tuam, aut tuorum injuriam, aut contumeliam.* Quin etiam eadem ratione vetera Longobardorum, Francorumque privilegia Epiſcopis, Abbatibus, ceteriſque Italiæ Eccleſiis ſigillatim conceſſa benignè aut confirmavit, aut multis regalibus permiſſis amplificavit. Quoniam autem inter Civitates, & Principes, atque adeo etiam inter privatos homines multæ exiſtere controverſiæ poterant, de omnibus ſe cogniturum, atque æqua ſingulis jura redditurum ex legibus ſcriptis profeſſus eſt, ubi in Italiam veniſſet. Venire autem inſtituit, in primis ut Regni, Imperiique inſignia ſuſciperet; ſæpe etiam, ut eos, qui imperium detrectarent, armis ad officium revocaret. Ejus verò ſuſcipiendæ rei ratio fuit hujuſmodi. Mortuo Rege, Principes, Epiſcopique Germaniæ Aquiſgrani convocati legitimis ſuffragiis Regem aliquem ex ſuo corpore deſignabant: deſignatum verò in ſolio Caroli Magni locabant, quod erat in aula Baſilicæ D. Mariæ ab eo conſtructæ: atque ſinguli apud eum ſacramenta dicebant. Ex aula inde in Baſilicam deſcendentem Archiepiſcopus Moguntinus cum Clero occurrens excipiebat, ac populo, qui frequens honeſti ſpectaculi cauſſa circunſtabat, Regem à Deo, & Principibus lectum oſtendebat. Populus porrectis manibus, ac clamore ſublato, novo regi fauſta, ac proſpera omnia precabatur. Inde Antiſtes cum Rege progrediebatur ad aram, ſuper quam regia poſita inſignia erant, atque ei primùm gladium cum baltheo, deinde armillas cum chlamyde, tum ſceptrum cum baculo porrigebat: ac demum oleo ſacro perfuſum corona impoſita conſecrabat: inde excelſo inter duas columnas in ſolio collocabat: unde facilè ab omnibus videri, atque ipſe videre omnes poſſet: ac divina laude cantata in Regiam adducebat. Ibi Rex ſolemne cum Epiſcopis, ac Principibus epulum celebrabat, atque ſingulos pro cujuſque dignitate donabat. Ceterùm coronam Germanicam in omnibus commentariis argenteam fuiſſe invenio. Luitprandus etiam auream fuiſſe negat: at auream prodit is, qui hujus totius cæremoniæ eſt auctor, Vitrichindus. Conſecrationis autem jus ad Moguntinum Antiſtitem, qui Germaniæ Metropolitanus, & regni Cancellarius erat, delatum eſt: quanvis Treverenſis id munus ſibi vindicaret, quòd Eccleſia ſua ceteris antiquitate præſtaret, Colonienſis verò, quòd ea conſecratio in ſuis finibus fieret. Rebus inde Germaniæ per ſolemnes conventus compoſitis, ad regnum Italiæ, quod poſt hæc tempora cum regno Germaniæ junctum fuit, ſuſcipiendum veniebat. Ubi verò venturus erat, nuncios præmittebat, more jam tum à Francis inſtituto, qui Civitatibus adventurum Regem nunciarent, ac ſacramenta repeterent, & fodera exigerent, aliaque advenienti Regi debita officia indicerent. Italiam autem ingreſſus rectà Mediolanum adibat. Ibi verò condicto die in Ambroſianam ædem procedens, Archiepiſcopo rem divinam facienti, Regiis depoſitis veſtibus, ac Subdiaconi ſumptis, miniſtrabat. Quare ritè perfecta, Archiepiſcopus ſacro ipſum oleo inungebat, atque ad reliqua inſignia ferream ei coronam imponebat ipſum ſolemni adigens ſacramento, ſe Italiæ jura in perpetuum pro viribus tutaturum. Tum verò omnes Magiſtratus, atque omnes dignitates vacabant in Civitatibus. Rex autem, adhibito Colonienſi Archiepiſcopo, qui Regni Italiæ Cancellarius erat, ex legum ſcitis, & juriſconſultorum judicio de rebus omnibus cognoſcebat. Itaque ad Padum deſcendens in campo quodam, qui Roncaliæ dicebatur, non longè à Placentia, conſidebat, ibique caſtra in hunc modum faciebat. Loco aut natura plano, aut, ſi

inæ-

inæqualis eſſet, manu, atque opere complanato, A vallum in orbem, aut in quadrum ducebatur. Fabrorum, opificum, ac mercatorum turba ad uſus neceſſarios ſequens exercitum cum ſuis tentoriis, & tabernis, ſi quadrata erant caſtra, ſuburbiorum, ſi rotunda, muri exterioris ſpeciem afferebat. Intra caſtra, vicis aptè diſtinctis, vias dirimebant, plateaſque & portas effingebant, ut quaſi Urbs quædam repentina exiſteret. In medio Regis tabernaculum locabatur templo ſimillimum; circaque Principes, ut quiſque dignitate præſtabat, tentoria ſua figebant. His caſtris locatis, Rex ad ſtipitem præaltum ſcutum ſuſpendebat, eoque omnes feuda habentes ad excubias Regi ex B inſtituto agendas per præconem publicum evocabat; eademque ratione qui in comitatu ejus Principes erant, ſinguli ſingulos ſibi addictos Valvaſores citabant; poſtridie qui non affuiſſet, feudo mulctabatur. Inde conventu inſtituto Civitatum Legatos vel gratulantes excipiebat, vel excuſantes, aut expoſtulantes audiebat, atque eorum controverſias juriſconſultis adhibitis cognoſcebat, ac leges, ſi erat opus, ferebat. Erat autem moris, ut primos dies in jure dicundo conſumeret, alteros paci inter Civitates conſtituendæ dicaret, extremis jura feudorum cognoſceret, ac novis legibus ſtabiliret. Conventu peracto, Romam ad tertiam Im- C perii Romani coronam accipiendam, ipſo Archiepiſcopo deducente, pergebat, ſingulæ in itinere Civitates cum ſaculis, & fauſtis clamoribus occurr·ntes debita obſequiorum officia enixè præſtabant; ſin minus, aut pecunia, aut privilegiis mulctabantur, aut armis ad officium redigebantur. Ubi Romam acceſſerat, relicto in pratis Neronianis exercitu, ipſe cum honeſto procerum comitatu Leoninam Urbem ingrediebatur, atque ad Pontificem, qui ipſum ex compoſito in gradibus Baſilicæ Vaticanæ opperiebatur, adorandum veniebat, atque ad Confeſſionem S. Petri deductus ſupplicem ad Deum orationem habebat. D Pontifex ſacris operatus, ipſum ab Epiſcopo Mediolanenſi oblatum, ac Diaconi vice functum ſacro oleo perungebat, digito annulum inſerebat, enſem nudum tradebat, & capiti corona aurea impoſita, ſceptrum Imperatorium porrigebat; ille tactis ſacris Evangeliis perpetuum, ac conſtantem ſe fore Romanæ Eccleſiæ, ac totius Reipublicæ Chriſtianæ defenſorem novo ſacramento ſe obligabat. Deinde ab utroque ad Baſilicam Lat·ranenſem adibatur, atque ibi reliquum cæremoniarum abſolvebatur. Itaque ab hoc tempore qui Rex Germaniæ fuit, idem etiam Regnum Italiæ, & Occidentale Imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit, unam Germaniæ argenteam Aquiſgrani ab Archiepiſcopo Moguntino, alteram Italiæ ferream Mediolani à Mediolanenſi, tertiam Imperii auream Romæ à Pontifice; neque ante Pontificis conſecrationem Auguſti, aut Imperatoris nomen uſurpavit, ſed Rex Germaniæ, atque Italiæ, ſive Rex Romanorum, & Imperator deſignatus appellatus eſt; annos autem Regnorum, atque Imperii à diebus numeravit, quibus coronas Aquiſgrani, Mediolani, & Romæ cepiſſet; quod ex diplomatis eorum apparet. Et ſane, quanquam Italia à Rege, eodemque Imperatore, & à Romano Pontifice tenebatur, non eadem tamen erat in utroque auctoritas. Pontifex Romam, Ravennamque & ditiones reliquas tenebat auctoritate magis, quàm imperio, quòd Civitates Pontificem, ut Reipublicæ Principem, Regem verò, ut ſummum dominum intuerentur, atque ei tributa, obſequiaque, quæ dixi, præberent. Et Pontificis vires in ſacris deteſtationibus verſabantur, quas Chriſtiani Reges tum maximè exhorruerunt; Imperatoris in armis, & expeditionibus, quibus ipſi etiam Pontifices cedere ſæpe compulſi ſunt. Pontifex tamen ab hoc tempore majores in dies opes habuit eximiis ſtudiis faventis Italiæ ſublevatus. Utraque verò poteſtas ſacra erat, & ad Chriſtianam conſervandam Rempublicam inſtituta. Pontifice autem, & Imperatore excepto, trium Antiſtitum ſumma adhuc erat auctoritas Aquilejenſis, Mediolanenſis, & Ravennatis. Mediolanenſis autem ſpecies erat magna, ſed potentia major; majeſtatem autem afferebant homines variæ dignitatis ei aſſiſtentes, nempe ſuffraganei duodeviginti, Archipresbyteri duo, Primicerii totidem, Præpoſitus, (35) Archidiaconus, duo & viginti Cardinales ordinarii, duodecim Canonici Decumani vocati, (36) Secundicerius, Clavicularii quatuor, Terminarii decem, Notarii quatuor, totidem Magiſtri literarum, octo pueri, totidemque viri, ac fœminæ ſenes, quam D. Ambroſii ſcholam vocabant, (37) & Cymiliarcha cum cuſtodibus ſexdecim. (38) Animos verò faciebat, quòd cum Archie-

(35) Fallitur Sigonius, cùm per hæc tempora inter Metropolitani Cleri Mediolanenſis Ordines nullus *Præpoſitus* numeraretur. Siquidem inſtituta primum hæc dignitas fuit à *Joanne II. Vicecomite*, Mediolani Archiepiſcopo, & Jurepatronatu donata ultimis Tabulis, conditis anno 1440., ut etiam Ughellus adnotavit. Proinde quartum locum poſt Archipresbyterum, Archidiaconum, & Primicerium in ſacris ſubſelliis *Præpoſitus* occupat. Addita fuit & quinta Dignitas in hac templi maximi Hierarchia à S. Carolo Borromeo, *Decanatus* nempe, quo nomine inſignivit Præpoſitum S. Theclæ, ejuſque ſucceſſores, cùm veterem Eccleſiam, memoratæ Sanctæ Virgini dicatam, atque *æſtivam* appellatam, ſolo æquavit, ejuſque jura, ac Collegium Canonicorum tranſtulit in majorem Baſilicam anno 1565., quemadmodum conſtat ex Diplomate unionis.

(36) Collegium Duodecim Decumanorum, quibus ſuus Archipresbyter præerat, abolevit Pius V., ejuſque prædia, & cenſus Notariis, Lectoribus, ac Maceconicis ejuſdem Metropolitanæ Eccleſiæ aſſignavit Brevibus literis expeditis anno 1569.

E

(37) Non *octo*, ſed *decem* viros, totidemque fœminas, panem, & vinum in Miſſis ſolemnibus offerentes, ſemper extitiſſe teſtatur Landulphus Senior, editus Tom. IV. Rer. Italic. lib. 2. cap. 35. Hæc *Schola S. Ambroſii*, eundem numerum virorum, & mulierum complectens, uſque in præſens viget ſub nomine *Veglonum*, & *Vegloniſſarum*, Populumque repræſentat, antiquo more, inter Miſſarum ſolemnia, dona ad Altare offerentem. De his, aliiſque Mediolanenſia Eccleſiæ ritibus (ſi me ſoſpitem ſervare dignabitur Deus) monumenta, quæ extant, tum edita, tum manuſcripta, in lucem proferre meditor, atque illuſtrare.

(38) Etiam hæc Dignitas à S. Carolo Borromeo ſublata fuit, unà cum Collegio ſexdecim cuſtodum, Literis, Apoſtolica auctoritate roboratis, datiſque anno 1579.

chiepiſcopus à Regibus ipſis inſtitueretur, ac Reges ipſe contra conſecraret, atque ad accipiendum Imperium præpararet, maximis ab iis erat privilegiis decoratus. Itaque, non aliter, atque Ravennas quondam, nimia ſuperbia elatus à ſacra Pontificis, ut ſcripſimus, obedientia ſe ſubtraxerat, ac maximas non ſolùm in Urbe Mediolani, ſed etiam in tota Lombardia opes habebat, cum plurimis Epiſcopis, Capitaneis, & Valvaſoribus imperaret, ac Regum ſtudia coronæ delatæ beneficio devincta teneret. Qua verò in Urbe Mediolani auctoritate Archiepiſcopus erat, eadem ferme in ſua quiſque Civitate Epiſcopus utebatur, cum & ab Rege ipſo conſtituti, & ampliſſimis præterea beneficiis, ac regalibus eſſent ornati. Reliqui verò quanquam ita Regis in fide fuerunt, ut omnes, qui alterum violaſſent, meritò ipſum ultorem timere, & vindicem poſſent, atque ea de cauſſa officium, fidemque diligentiſſimè colere deberent, factum eſt tamen interdum, ut Civitates libertate abutentes non ipſæ ſolùm inter ſe, ſed cum ipſo etiam Rege contenderint. Nam alii integræ libertatis avidi Imperatoris arma deſpexerunt, alii meritos advenienti Regi honores non habuerunt, aut certè vicinorum jura, nulla Imperatorum habita ratione, labefactare tentarunt. Hi verò Mediolanenſes in primis fuere, qui cum vicinis populis Laudenſibus, Papienſibus, & Comenſibus bella ferentes, atque alios in ſocietatem armorum trahentes juſta Regum arma ſæpe adverſus ſe provocarunt, ac ſuæ, & aliorum Reipublicæ plurimum nocuerunt. Mediolanenſes autem ad hæc induxit in primis Archiepiſcopus, penes quem cum delectis duodecim ex ipſa nobilitate Conſulibus totius erat Civitatis imperium. Nam jus vitæ, neciſque habuit. Unde Comitis nomen tulit, ac jus illud per Vicecomitem exercuit. Vicecomes autem gladio ſtricto prælato incedebat, atque omnia cum Conſulibus negotia peragebat. Itaque cum vaſſallorum præterea, & Epiſcoporum ſibi ſubjectorum ardentia ſtudia teneret, ac maximis opibus, fortuniſque floreret, facile ſecum totam Civitatem trahebat, eamque juris ſui vel retinendi, vel amplificandi cauſſa modò ad ſeditiones, modò ad bella exercenda adducebat. Ceterùm omnium citerioris Italiæ, ſed maximè Lombardiæ Civitatum eadem ferme Reipublicæ ratio fuit; nam & Magiſtratus ferè eoſdem crearunt, & Optimatium primum, deinde popularem ſtatum eundem habuerunt, & eodem modo Optimatium Rempublicam tribus conſiliis adminiſtrarunt, quæ Speciale, Generale, & Credentiæ conſilia dixere. Militiæ verò gravis admodum extitit diſciplina. Siquidem, teſte Epiſcopo Friſingenſi Othone, (39) inferioris conditionis juvenes, vel quoſcunque contemnendarum etiam artium opifices, quos ceteræ gentes ab honeſtioribus, & liberalioribus ſtudiis tanquam peſtem propellebant, ipſi ad militiæ cingulum, & dignitatum gradus evehebant. Ducibus primùm domeſticis, deinde externis, nempe Prætoribus, uſi ſunt, ac poſt aliquot annos vexillum in aciem produxerunt, quod in curru impoſitum, & Carrocium appellatum magna religione ad bella miſerunt, magnaque cura in prœlio defenderunt. Urbes arctis ferme murorum ambitibus cingebantur, verùm ſuburbiis latius propagabantur, quæ nullis, aut certè tenuibus plerumque firmata vallis, primas hoſtium incurſiones excipiebant; ædes privatorum utrobique ferme ex ligno erant confectæ, ac propterea incendiis quibuſcunque obnoxiæ; turres tantùm altiores ex lateribus potentiſſimus ſibi quiſque ab hoc tempore parare inſtituit, maximo futuras adverſus hoſtes aut externos, aut domeſticos adjumento, nullo præſertim adhuc æneorum tormentorum uſu comperto, quibus nunc firmiſſimæ etiam arces haud magno admodum molimine deturbantur, atque hoc maximæ potentiæ argumento habebatur. Civilibus autem, & militaribus honoribus exceptis, proximum locum tenebant qui aut equeſtri dignitate ab Imperatoribus honeſtati eſſent, aut de jure reſpondere utcunque poſſent. Literarum ea ætate ſtudia ferme nulla, niſi Philoſophiæ, ac Theologiæ; nam jus civile Romanum uſque ad Lotharium Imperatorem, qui Henricum eſt inſequutus, prope Italiæ fuit incognitum, & Medicorum uſus ſemper fuit major, quàm dignitas. Poëtæ, & Oratores, ſi qui hoc nomine digni erant, ſibi potius, quàm populo, canebant, qui verò ceteris antecedere eloquentiæ laude, ac varia literarum doctrina putabantur, ii plerique aut Canonici, aut Monachi erant. Scholæ quidem publicæ, quæ nunc paſſim ad excolenda juvenum peregrinorum ingenia celebrantur, de quibus affirmari poſſit, nullæ tum fuiſſe produntur. (40) Eccleſiaſticorum honorum amplitudo maxima erat, præſertim verò Epiſcoporum, quorum & reverentia ſumma, & jus in Civitatibus ſemper fuit ampliſſimum; Epiſcopis verò Abbates proximi inceſſerunt. Presbyterorum, Diaconorumque Cardinalium antiquiſſima Romæ dignitas nondum tantis, quantis poſtea fuit, aut ad opes, aut ad decus, ſpeciemque præſidiis erat inſtructa. Monachi Benedictini, & Canonici Auguſtiniani præcipuè nominabantur. Clerici antiquâ, ut poſt apparebit, diſciplinâ ſolutâ, minore, quàm tanto debetur ordini, apud homines habebantur honore. Ex quibus omnibus intelligi poteſt, univerſam ab hoc tempore Italiam renovatam, atque aliam prope in omni inſtitutorum genere eſſe factam. Verùm ad hiſtoriam revertamur.

OTHO II. REX, *&* IMPERATOR.

MOrtuo Othone Magno, Otho filius Rex iterum à Principibus, & populis acclamatus Imperium inde, quod cum patre geſſerat, ſolus exercuit: ac populis, & Principibus expoſcentibus, patris confirmare beneficia inſtitit. In primis autem Vitali Patriarchæ privilegium de præſtantia, atque immunitate Gradenſis Eccleſiæ ratum eſſectum.

(39) Libro II. *de geſtis Friderici*, cap. 13. editionis Mediolanenſis.

(40) De varia Literarum fortuna in Italia, plura diſſerui in libello, edito anno 1729., inſcriptoque *De ſtudiis literariis Mediolanenſium antiquis, & novis*, quem veluti Prodromum ad *Hiſtoriam Literario-Typographicam Mediolanenſem* præmiſi.

ctum. (41) Eo inde Germanicis, & Fran- A
cicis bellis, quæ alieniſſimo tempore exar-
ſerunt, implicito, ac regiorum armorum
terrore procul amoto, Italici integræ paran-
dæ libertatis avidi palam grandiores, atque
acriores ſibi ſpiritus aſciverunt. Nam & va-
rias in populis ſeditiones excire, & multi-
plices in provinciis tumultus conflare, &
paſſim conſulatus in Civitatibus inſtituere,
& privatas turres in Urbibus ædificare cœ-
perunt. In primis autem Romæ apertè de
antiqua recuperanda libertate tumultuatum.
Hunc tumultum Cincius Civis Rom. exci-
vit. Hic quod teneri Joanne ſedente Otho
nis ſenis metu nequiverat, id ſe evicturum
Benedicto Eccleſiam, Othone adoleſcente B
regnum obtinente, ratus, negotium ingens
majore animo, quàm conſilio, iniit: ac ſe-
974 quenti anno Benedictum jura Imperii, atque
Eccleſiæ retinentem nactus arripuit, atque
in vincula traditum miſerè mori coëgit.
(42) Renovata inde vetere in Pontificiis
comitiis ambitione, Romani, neglecto pro
ximo Leonis decreto, Pontifices, quos li-
bido tulit, rurſus ſine Imperatoris auctori-
tate crearunt. Itaque mortuo Benedicto,
Donus Secundus, & mox poſt Donum Bo
nifacius VII., Ferrucii Civis Romani filius,
corruptis comitiis eſt illatus. Quod cum
factio Tuſculanorum Comitum æquo ani-
mo ferre non poſſet, in eum concordibus C
animis conſpiravit, atque ipſum omnibus
afflictare modis inſtituit. Quorum conati
bus cum par ad reſiſtendum non eſſet, poſt
menſem, Baſilicâ Vaticanâ pretioſis rebus
omnibus ſpoliatâ, profugit. Quo facto Co-
mites Tuſculani Benedictum VII., Alberici
quondam Conſulis nepotem, intruſerunt:
ut Petrus Damiani eſt auctor. (43) Hic do-
meſtica factionis, & externa Othonis amici
potentia fultus, multis ex adverſariis in
vincula conjectis, tumultum ingraveſcen-
tem lenivit. Poſtero anno Bononienſes, 975
orientibus in Urbe ſeditionibus, turres pri-
vatas condere, Urbevetani Conſules creare
cœpere. Mediolani Arnulſus Archiepiſco-
pus mortuus: (44) populus Gothifredum
Eccleſiæ Subdiaconum, licèt ipſi vehemen-
ter infenſus, Othoni gratificatus accepit.
Proximo, Veneti nimia Petri Candiani Du- 976
cis ſævitie exacerbati conjuratione facta
Prætorium invaſerunt, &, cum irrumpere
non poſſent, ignem in proximam domum,
quæ Petri Urſeoli erat, ipſomet auctore,
injecerunt: quo non ſolùm Prætorium, ſed
etiam ædes S. Marci adnexa, & pleraque
circumjecta ædificia conflagrarunt. Ita Dux
caloris, fumique vapore fauces ad interi-
tum comprimente compulſus ad januas ædis
evadendi ſtudio venit, verùm ab occurren-
tibus conjuratis repulſus ibi unà cum Pe-
tro filio inimica ſatellitis manu percuſſus
interiit: ac ſtatim Petrus Urſeolus, licèt
reluctans, pridie Idus Auguſti ſuffectus.
Ab eo ſubitò Prætorium cum templo refe-
ctum. Vitalis Patriarcha ad Othonem pro-
fectus, Venetos de cæde patris ſui perpe-
trata accuſavit: & Valdrada ipſius Ducis
uxor, quæ Sigeberti Marchionis filia erat,
eadem ad Adeleidem Auguſtam Placentiam
progreſſa expoſtulavit. Dux nuncio Placen-
tiam miſſo (45) mulierem placavit, ac fœ-
dus cum Juſtinopolitanis, cujus tabulæ
publico abſumptæ incendio fuerant, reno-
vavit. Sequenti anno, Joanne Imperatore 977
in Oriente mortuo, filii Baſilius, & Con-
ſtantinus Imperium tenuerunt. (46) Vari-
nus Abbas ex Aquitania Venetias ad cor-
pus

(41) De hoc privilegio nihil in Ughello legitur.
Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 9. teſtatur, *Ottonem
II.* ſtatim poſt mortem Patris in Italiam
veniſſe, inquiens: *ſequenti anno, defuncto Pri-
mo Ottone, Otto ſecundus Imperator filius ejus,
cognomento Rufus, venit Capuam, & abiit Ta-
rentum, ac Metapuntum, & deinde Calabriam,* D
unde proſperè ad ſua reverſus. Hunc Ottonis
II. in Italiam adventum Sigonius omiſit;
Dandulus col. 210. Datum hoc privilegium
tradit, *Verelæ* (ſeu Veruiæ) hæc ſcribens:
*Otto ſecundus poſt obitum Patris ſolus impera-
vit, anno Domini 974.* (973.) *Hic exiſtens Ve-
relæ, eodem anno, Privilegium conceſſit An-
doino Capellano, & Nuncio Vitalis Gradenſis
Patriarchæ.*

(42) Cincius, à Sigonio memoratus, Theodoræ
filius dicitur. *Cinthium* appellant Ciaconius,
Oldoinus, aliique hæc narrantes. Herman-
nus tamen Contractus Caniſii *Creſcentium*
vocat, inquiens ad hunc annum: *Romæ Be-
nedictus* (VI) *Papa criminatus à Romanis,
& Creſcentio Theodoræ filio, in Caſtello S. An-
geli cuſtodiæ mancipatus, ibique ſtrangulatus
eſt.* De tribus *Creſcentiis*, nobilibus Viris, E
Romæ per hæc tempora opibus & potentia
florentibus, agit Baronius ad annum 996.

(43) Turbat hic ſeriem Chronologicam Summo-
rum Pontificum, atque hiſtoriam Sigonius:
Benedicto enim *VI.* occiſo, Apoſtolicam Se-
dem invaſit *Bonifacius VII.*, poſt menſem
expulſus, ac Conſtantinopolim fuga recep-
tus; dein *Donus II.* ſubſtitutus eſt. *Benedi-
ctus* verò *VII.* nonniſi anno ſequenti 975.
Romanam Sedem accepit. Neque verum
eſt, quod narrat Sigonius, nempe, *Benedi-
ctum VII.* vi Tuſculanorum Comitum fuiſ-
ſe in Pontificiam Sedem intruſum. Baro-
nius namque ad annum 975., narratâ Boni-
facii Pſeudopontificis fugâ, hæc ſubjungit:
*Quo factum eſt, ut Romanâ Eccleſiâ liberatâ,
omnium ſuffragiis Benedictus ex Sutrino Epi-
ſcopo crearetur Summus Pontifex.* Quin immo
non tam canonicè electum, ſed etiam or-
dinatum coram Imperialibus Miſſis, quos
Otto II. Romam direxit, eiſdem mandans,
ut Tuſculanorum Comitum partibus fave-
rent, Pagius ad ſequentem annum num. 3.
teſtatur. Auctorem pro hac re confirmanda
Petrum Damiani facit Sigonius, ſed nihil
de *Benedicto VII* in ejus operibus legi. In-
vehitur quidem Sanctus Vir contra *Benedi-
ctum X.*, à Tuſculanis Comitibus in Eccle-
ſiam Romanam violenter intruſum, in
Epiſtolis ad Alexandrum II. At quo loco
idem de *Benedicto VII.* afferat, nuſquam
invêni.

(44) Triennio tantùm in Epiſcopatu vixiſſe *Ar-
nulphum I*, tradit ejuſdem Pronepos Arnul-
phus Scriptor, ſuperiùs memoratus; qua-
tuor menſes ultra tres annos addunt Cata-
logi antiqui. Quo circa, cùm anno 971. me-
dio circiter Decembri Sedem Mediolanen-
ſem obtinuerit, ejuſdem obitus ad Apri-
lem hujus anni 975. eſt ſtatuendus, eidem-
que anno Gothifredi electio affigenda. Si-
gonio conſentit Ughellus; at Papebrochius,
qui in *Valperti* Archiepiſcopi annis erra-
vit, ſequentem omnem chronologicam ſe-
riem biennio prævertit.

(45) Hunc Nuncium fuiſſe, *Dominicum Carimano*,
ſcribit Dandulus lib. 8. cap. 15. parte 5.,
qui hæc omnia fusè, ac diſtinctim enarrat;
& exemplum fœderis cum Juſtinopolitanis
initi recitat.

(46) Recentiores omnes cum Cedreno tradidere,
Joannem Zemiſcem mortuum menſe Decem-
bri anni 975. Leo tamen Diaconus coævus,
cujus hiſtoriam ineditam per fragmenta
edidit Pagius, ejuſdem obitum contigiſſe
ſcribit, die decima Januarii, Indictione
quarta, atque ideo anno 976., quo etiam
Baſilius, & *Conſtantinus*, Romani Junioris
filii, Imperium iniere

pus S. Marci venerandum profectus, Petro A
Duci, ut honore, ac rebus omnibus ſe ab-
dicaret humanis, ſuaſit: cui ille actarum
rerum adverſus Candianum pœnitentia ta-
ctus, ſe compoſitis Venetorum rebus omni-
978 no obtemperaturum, reſpondit. Itaque pro-
ximo, cum ille Venetias revertiſſet, nocte,
quæ Kal. Septembris præceſſit, domo clam
egreſſus comitem ſe illi ad monaſticam vi-
tam agendam adjunxit, & Joanne Grado-
nico, ac Joanne Mauroceno Venetis, &
Romualdo, ac Marino Ravennatibus ſociis
ſumptis, cum eo in Franciam ſeſe ad mo-
naſterium contulit. (47) Qua re animad-
verſa, Veneti Vitalem Candianum, fratrem
Ducis interfecti, ſuffecerunt, & Vitalis Pa- B
triarcha, qui Veronæ exul agebat, domum
repetiit, ac juſſu Ducis in Germaniam pro-
fectus, Othonem Venetis propter necem
979 patris offenſum reconciliavit. Poſtero verò,
Vitalis Dux Petri Urſeoli exemplum ſequu-
tus, magiſtratum depoſuit, ac religionis
ſtudio monachum induit. In ejus locum
Tribunus Memmus eſt ſubſtitutus. Dum
autem Italia variis per abſentiam Regis ſe-
ditionum fluctibus agitatur, repente extrin-
ſecus ingens bellum eſt ortum. Quippe Ba-
ſilius, & Conſtantinus Imperatores turpe
rati, ſe vetere tot annorum Apuliæ, Cala-
briæque fuiſſe poſſeſſione dejectos, Sarrace-
nis, quos nuper Creta exegerant, magna C
mercede conductis, Italiam invaſerunt, &
Barrio, ac Matera Urbibus expugnatis,
Apuliam primùm, deinde, nemine prohi-
bente, Calabriam receperunt, arma longius
etiam promoturi, niſi vis major aliqua ob-
ſtitiſſet. Jam pridem cupiebat Otho regnum
à patre partum, atque ordinatum, ſed Ita-
licorum temeritate turbatum, inviſere: ve-
rùm gravibus Tranſalpinorum bellis aſſiduè
occupatus, ei ſervire officio nunquam po-
tuerat: nunc verò duabus provinciis non
tam inutiliter, quàm turpiter, amiſſis, ve-
hementius irritatus, protinus in Italiam ſibi
trajiciendum eſſe conſtituit: itaque, rebus
Germanicis in præſens utcunque compoſi- D
tis, ingentes peditatus, equitatuſque copias
contrahit, ac ſequenti anno, qui fuit non- 980
genteſimus octogeſimus, ſecum Theopha-
niam Auguſtam, ac Principes, Epiſcopos,
Abbateſque, ut aſſolebat, plurimos habens
tranſmiſit. Veronam delatus, Adelbertum
Epiſcopum Pragenſem, qui poſt inter San-
ctos relatus eſt, paſtorali virga donavit, &
cum fœdus Venetum reſcindere vellet, ta-
men à legatis Ducis rogatus abſtinuit. Inde
Placentiam XVII. Kal. Septembris progreſ-
ſus, ſolemnem apud Roncalias procerum,
ac Civitatum Italicarum conventum habuit.
(48) Ibi & jus populis dictum, & quæſtio-
nes de ſeditionum auctoribus habitæ, &
novis feudorum titulis aliquot inſigniti.
Præter ceteros Lanfrancus Branciſortius
Placentinus caſtro Vicojuſtino donatus, &
Tedaldus Athonis filius Marchio Mantuæ
inſtitutus. Unde ille nobile poſt monaſte-
rium D. Benedicto in agro Mantuano inter
Padum, & Larionem extruxit, atque opi-
mis multis poſſeſſionibus honeſtavit. (49)
Profectus inde Romam, atque ab omnibus,
ſed præſertim à Pontifice, & parte ejus in-
genti animorum alacritate receptus, ibi,
Lamberto auctore, Natalicia celebravit. 981
Ceterùm Italicarum defectionum memor
rem impunitam patris exemplo doctus di-
mittere noluit. Itaque ultionis avidus, con-
ſilium crudelius, quàm utilius, ad memo-
riam certè poſteritatis inſigne raro, aut
potius ſingulari crudelis Imperii, atque im-
potentis exemplo cepit. Quippe magnifico
in primis parato in Vaticano convivio Prin-
cipes, ac legatos Civitatum omnes, qui ce-
lebrandi adventus ſui gratia Romam de
more convenerant, aut juſſi ab eo aderant,
invitavit. Ubi verò cuncti ordine accubue-
runt, præconis voce, ne quis ad ea, quæ
audiret, videretve, aut vocem miſiſſe, aut
ſede ſua moviſſe vellet, pœnâ capitis indi-
ctâ, denunciatum: ac ſtatim convivæ omnes
intromiſſis armatorum catervis ex compoſi-
to circumventi. Trepidantibus ad tale ſpe-
ctaculum ſingulis deinceps nomina eorum,
qui

(47) Rem totam enarrat S. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, & Dandulus in Chronicis col. 214. Cl. Archiepiſcopus Ancyranus, libro edito Romæ anno 1730., *S. Petri Urſeoli* vitam egregiè illuſtravit; pagina verò 18. Sigonium ſugillat, aſſerens, eundem unà cum aliis magnis viris lapſum fuiſſe in hac Epocha ſtatuenda, cùm eam referat ad annum 977. Immeritò tamen hanc negligentiæ, & erroris notam eidem affigi crediderim; in quatuor enim editionibus, Veneta, Bononienſi, Hannoviæ, & Francofurti, quas ego ad manus habui, receſſum Petri Urſeoli ab Urbe Veneta, ut Monaſticam vitam iniret, adnotatum video, *nocte, quæ Kalendas Septembris præceſſit* anni 978., eodem videlicet anno, quo illum contigiſſe tradit memoratus Illuſtriſſimus Archiepiſcopus: qua editione (fortaſſe corrupta) ipſe uſus ſit, divinare non licet; Bononienſem tamen, quam à ſe auctam, atque emendatam Sigonius ipſe curavit, conſulere debuiſſet, ut veram tanti Scriptoris ſententiam conſequeretur, antequam Chronologici mendi tam ſecurè ipſum damnaret. In eo laudandus eſt Archiepiſcopus Ancyranus, quòd, fide veterum Annalium Venetorum, *Petrum Urſeolum* eximere nitatur à labe conjurationis eidem mulla, etiam à Sigonio, contra Prædeceſſorem ſuum *Petrum Candianum*. Siquidem ejuſdem ſanctitatem ab infantia cultam, atque intactam ſemper conſervatam comprobat tum ex Anonymo Cuxanenſi, tum ex aliis monumentis, quæ paſſim refert in prædicta Diſſertatione. Adnotandum reor, anno proximè elapſo 1731., edita fuiſſe Venetiis à Carolo Bonarrigo *Acta B. Gradenici*, Socii *S. Petri Urſeoli*. Auctor eorundem cap. IV., contra receptam hactenus opinionem, ſecurè ac intrepidè figit *S. Petri Urſeoli* fugam anno 961.; quodque mirum videri debet, in prævia admonitione fatetur, nutare fundamenta hujus ſententiæ, cùm adhuc integer pendeat nodus fermè Gordianus, quo Acta illa implicantur; & tamen iiſdem firmo calamo adhæret, nullis ad ea fulcienda argumentis, aut antiquis tabulis in lucem productis. Hinc videas quanti facienda ſit hujus Collectoris auctoritas.

(48) Inter Leges Langobardas, à Cl. Muratorio editas Tom. I. Parte II. legitur Placitum *Ottonis II.* Veronæ habitum, quod tamen ad annum 983. pertinere ex Annalibus Hildensheimenſibus, ac Ditmaro ipſo contendit idem doctiſſimus vir in Adnotationibus. An alterum in Ronchaliis hoc anno habuerit Otto, fides ſit penes Sigonium.

(49) Ex Donizone in vita Mathildis lib. 1. cap. 3. hoc narrat Sigonius. Hiſtoriam inſignis hujus Cœnobii edidit celeberrimus Abbas D. Benedictus Bacchinius, qui, libro primo pag. 15., ejuſdem initium ſtatuit ad annum 1007.

qui aut ſeditionem, aut tumultum confla-
rant, recitata, ac triſtibus de illis pronun
ciatis ſententiis, inſpectantibus ceteris,
ultimum ſupplicium ſumptum. In reliquis
convivium mira comitate, ac liberali invi-
tatione concelebratum. (50) Ex eo inde
Othoni cognomen Sanguinarii inditum. In-
terea magnæ ex Francia, Germania, Tu-
ſcia, Lombardiaque copiæ accitæ advene-
rant. Quibus ad Romanas legiones adjun-
ctis, Urbe egreſſus, Neapolim, & Beneven-
tum acceſſit, atque ibi firma alia Beneven-
tanorum, Capuanorum, Neapolitanorum,
& Salernitanorum manu aſſumpta, grave
cum Græcis, & Sarracenis in Apulia bel-
lum inivit: ac multas res proſperè geſſit.
982 Inſequenti verò anno Tarento digreſſus, ad
quod XVII. Kal. Aprilis caſtra habuit, ad
oppidum Calabriæ proceſſit, nomine Baſen-
tellum. Ibi ardentibus pugnandi cupiditate
militum animis Idibus Juliis (51) cum oc-
currentibus Græcis, & Sarracenis atrox
prœlium eſt commiſſum. Romani, & Be-
neventani, ubi certamen de ſumma rerum
imminere viderunt, ſtatim hominis crude-
litatis memores à ſignis receſſerunt, atque
Othonem valido præſidio nec opinantem
nudarunt. Ita exercitus ejus ancipiti terro-
re perculſus, inſtantibus hoſtibus facilè non
ſolum fuſus, fugatuſque, ſed etiam fœdiſ
ſima ſtrage conciſus eſt. Landulfus, &
Atenulfus Capuæ Principes (nam Pandul-
fus pater, veniente in Campaniam Ot-
hone, perierat.) Otho Dux, Henricus
Epiſcopus Auguſtanus, & Vernerus Abbas
Fuldenſis cum aliis Principibus, Epiſcopis,
& Abbatibus plurimis in acie ceciderunt.
Otho ex prœlio trepidus vix incolumis ad
mare profugit; &, cum ſe naviculæ com-
miſiſſet, metu piratarum in mare exiliens
natatu ſibi conſuluit. Addit Sigebertus,
ipſum, cum natando evadere vellet, à præ
donibus, quinam eſſet, ignorantibus captum,
Theophaniam verò uxorem, & Theodori-
cum, Epiſcopum Metenſem, qui Roſſani
conſederant, prœlii exitum expectantes,
ſimul Othonem captum à piratis audive-
runt, ingentem ad eos pecuniam redimendi

A cauſſa miſiſſe. Cui dum illi avidius inhian-
tes Othonem parum attentè obſervarent,
ipſum perniciſſimo equo oblato ex eorum
conſpectu repente abreptum. Martinus au-
tem Polonus auctor eſt, ipſum, auxilio
Probi Cæſii Epiſcopi, quem in litore arma-
tum proſpexerat, implorato, unà cum eo
nautas ad unum omnes, numero quadragin-
ta necaſſe. (52) Ceterùm ſatis inter omnes
conſtat, hanc cladem tantam fuiſſe, ut, ſi
Græci protinus inde Romam exercitum ad-
duxiſſent, ipſam haud magno admodum ne-
gocio in poteſtatem fuerint adducturi. Apu-
liam, & Calabriam receptas Græci ſævio-
re poſt imperio, novo Catapani Magiſtratu
B impoſito, habuerunt. (53) Otho Capuam
reverſus Aloaræ Landulfi uxori, & Lande-
nulfo filio Principatum confirmavit; ac re-
liquum anni recolligendis copiarum ſuarum
reliquiis tradidit; & bona Landulfi, filii Lan-
dulfi hoſtis ſui, Salernitanæ Eccleſiæ addixit.
Inde non magis Græcis, aut Sarracenis ho-
ſtibus, quàm aut Romanis, aut Beneventa-
nis amicis iratus, ſequenti anno de impro- 983
viſo Beneventum invaſit, atque oppidum
captum ad vindicandam oppidanorum per-
fidiam hoſtiliter diruit, &, ut majorem eis
dolorem inureret, oſſa etiam S. Bartholomæi
Apoſtoli, quæ illi præcipua veneratione co-
C lebant, inde extulit. (54) Ea Romam tra-
ducta, ut inde in Germaniam transferren-
tur, Tiberis in inſula Lycaonia collocata.
In Lombardiam inde belli adverſus Græcos
reparandi cauſſa receſſum. Tribunus Dux
Venetorum Joanni Mauroceno monacho
quondam genero ſuo ædem S. Georgii è re-
gione Prætorii ſitam dedit, monachis diſci-
plinam S. Benedicti ſervantibus incolendam.
(55) Otho Veronæ agens à Caloprinis, Ci-
vibus Venetis, privatam ulciſci injuriam cu-
pientibus ad bellum Venetis faciendum im-
pulſus, ne quis eis aliquid cibariorum ſup-
peditaret, edixit. Venetis ſtatim neceſſaria-
rum ad victum inopia rerum oppreſſis, op-
pidani Capitis-aggeris defecerunt. Dux ſe-
D ditioſorum ædibus diſturbatis, uxores, &
liberos eorum cuſtodiæ tradidit. (56) Otho
inde Verona Ravennam, & Ravenna Ro-
mam

---

(50) E Ricobaldo Ferrarienſi hæc ſumpſit Sigo-
nius; vide Tom. IX. Rer. Italic. col. 118.

(51) Ditmarus lib. 3. pag. 346. ſcribit, *III Idus Julii*; hiſtoriam hanc omnem, fusè narratam, lege in eodem Ditmaro Tom. I. Rerum Brunſvicentium Leibnitii.

(52) Additum hoc eſt à Sigonio Bononienſi editioni: Sigeberti tamen narratio præferenda videtur, cùm Hermannus Contractus Caniſii, & Hepidanus, Scriptores, Martino Polono antiquiores, eandem confirment.

(53) De *Catipani* Præfectura, & nomine *Catapanata*, indito à Græcis Apuliæ occiduæ, præclarè diſſerit Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorogr. Italiæ medii Ævi num. 136.

(54) Celebris controverſia *de Corpore Sancti Bartholomæi* agitata fuit, elapſo præſertim ſeculo, Beneventanos inter ac Romanos, ſingulis contendentibus ſacra hæc oſſa apud ipſos eſſe. Editi in utramque partem libri ſunt. Verùm Eminentiſs. *Vincentius Maria Urſinus* Beneventi Archiepiſcopus, cùm inter ruinas diruti ob terræmotum anni 1688. Templi S. Bartholomæi, Sanctum ejuſdem Corpus intactum repeuiſſet, ſolemni ſupplicatione, univerſis adſtantibus Provinciæ Epiſcopis, in Eccleſiam eandem tranſtulit, ut conſtat ex ejuſdem *Synodico Beneventano*, & Apologia, quam vulgavit contra Romanorum defenſores. Evectus inde ad ſupremum Eccleſiæ Regimen, ſub nomine *Benedicti XIII.* definire hanc controverſiam meditatus eſt, mihique ad Sanctiſſimos illius pedes Romæ humillimè advoluto benignè injunxit, ut ſententiam meam hac de re proferrem, quam etiam reverſus in Patriam integra Diſſertatione exaravi, atque in obedientiæ argumentum ad eundem remiſi; Quid in illa pro viribus meis diſceptare, ac comprobare conatus ſim, ſi aliquando in lucem prodibit, Lector agnoſcet.

(55) Monaſterium *S. Georgii in Inſula*, conditum fuit anno ſuperiore 982., quemadmodum decretum *Memmi* Tribuni Ducis teſtatur. Integrum recitat Ughellus, ex Archetypo in eodem Cœnobio aſſervato, deſcriptum, Tomo V. col. 1200. Venetæ editionis. Illud in Compendium redactum exhibet Mabillonius Tom. IV. Annalium Ord. S. Benedicti, ſub annum 982., pag. 12., qui etiam ſcribit, primum illius Monaſterii Abbatem fuiſſe *Joannem* ipſum *Maurocenum*, vitæ ſanctimonia conſpicuum.

(56) Dandulus in Chronico, Tomo XII. *Rerum Italicarum* col. 219., Duces hujus ſeditionis enumerat, cauſſamque pandit, cur Veronam ad *Ottonem* properaverint; ut nempe Ducatum Venetiarum, oblatâ pecuniâ, obtinerent.

ſiam reverſus non multò poſt VIII. Idus Decembris triſti animi ægritudine tabefactus interiit. (57) Sepulchrum in veſtibulo Baſilicæ Vaticanæ conſtructum adhuc inſpicitur. Hunc paterno nomine, quàm proprio, ut viventibus gratiorem, ſic apud poſteros memoriæ commendatiorem, fuiſſe reperio.

OTHO III. REX, & IMPERATOR.

984 POſtero anno, nunciata Othonis in Germaniam morte, in magna animorum diſſenſione aliis aliò inclinantibus, Otho filius, Magni Nepos, de manu Henrici, Othonis mortui patruelis, qui ad Regnum aſpirabat, extorquetur, atque annos natus XVIII. Rex Germaniæ à Regni proceribus declaratur. (58) Interim verò dum ille ſimul ætatis infirmitate præpeditur, ſimul tumultibus Germaniæ ſedandis occupatur, variis Italia deintegrò ſeditionum tempeſtatibus æſtuavit. In primis autem Romæ, & Mediolani ſacrorum comitiorum cauſſa certatum. Ravennæ Joannes XII. Archiepiſcopus factus. (59) Romæ Benedicto Pontifice mortuo, Petrus Epiſcopus Papienſis eſt ſubrogatus, qui Joannis XIV. nomen accepit. Hoc ubi Bonifacius comperit, jampridem à Tuſculanis Comitibus Sacerdotio pulſus, ira fremens, Conſtantinopoli, quò confugerat, Romam rediit, ac pecunia ingenti, quam ex rebus ſacris divenditis redegerat, multis ad ſuas partes attractis, Joannem ipſum corripuit, atque in cuſtodiam tradidit, &, cum is ſive morbo, ſive fame confectus poſt menſes octo, quàm inierat, obiiſſet, ipſe vacuam Sedem inivit; neque ita multò poſt 985
ipſe quoque repentina morte oppreſſus interiit. Bonifacio mortuo Joannes XV., Leonis Presbyteri filius, Pontifex ſubſtitutus. 986
(60) Poſt annos duos (61) Stephanus Caloprinus Adeleidem Auguſtam Papiæ adiit, 987
atque ejus beneficio reditum in patriam impetravit. Eo verò paulo poſt vita functo, ſocii ejus Venetias redierunt. Biennio interjecto, Joannes Pontifex anno Pontificatus 988
ſui IV. Amatum Archiepiſcopum Salernitanum inſtituit. (62) Poſtero anno Mediolani 989
ſeditio ingens exarſit, quæ novam Reipub. mutationem induxit. Quippe anno nongenteſimo nonageſimo Bonicius Dux, Gothifredo Archiepiſcopo mortuo, ab Othone dignitatem eam Landulſo filio ſuo impetravit; 990
populo verò Landulſum repudiante, atque armis

(57) Ditmarus, aliique antiqui Chronographi, *ſeptimum Idus Decembris* morti *Ottonis II* aſſignant. Hermannus verò Contractus, & Marianus Scotus, *ſextum Idus* ejuſdem menſis adnotant. Conciliare omnes ſtudet Pagius ad hunc annum num. 5. aſſerens, *Ottonem* obiiſſe nocte inter octavum, & ſeptimum Idus Decembris, ſequenti autem die ſepulcro mandatum. Malè tamen ibidem numeri excuſi ſunt, vel lapſu calami, vel errore Typographi, cùm dicatur ſepultus *octavo Idus*, & mortuus inter *ſextum* ac *ſeptimum Idus*; neque enim tumulari debuit, antequam moreretur. Ponendum igitur *octavo die* &c. loco *octavo Idus*.

(58) Scriptores omnes tradunt, *Ottonem III.* tenellum fuiſſe, ac infantem, cùm, mortuo patre, ad Germaniæ Regnum provectus fuit. Ditmarus lib. 4. pag. 353. apud Leibnitium Tomo I. Scriptorum Brunſvicenſium, clarè *Ottonis* ætatem pandit, inquiens: *in Aſcenſione Chriſti, quæ tunc erat* 12. *Kal Junii, anno ætatis ſuæ XV., Regni XIII, Indictione octava* (legendum *nona*) *ab eodem* (Gregorio V.) *unctionem Imperialem* (Otto III.) *percepit*. Anno 996. coronatus eſt Romæ Imperator, *Otto III.*, ut certum eſt, & ſolemnitas Aſcenſionis Dominicæ à Ditmaro enunciata, quæ anno illo in 12. Kal. Junii, hoc eſt 21. Maji incidebat, apertè confirmat. Itaque, cùm annum XV. ætatis tunc ageret, & XIII. Regni numeraret, infans duorum annorum erat *Otto*, cùm Regnum obtinuit. Graviter igitur lapſus eſt Sigonius, qui XVIII. annos natum ſcribit. Regem unctum à *Joanne* Ravennate Archiepiſcopo, & *Vuillegiſo* Moguntiacenſi in Urbe Aquiſgrani, die Natalis Domini anni 983, qui Sigonio, & aliis initium eſt anni 984 idem Ditmarus narrat; Chronographus Hildensheimenſis, relata conſecratione, Natalitio die peracta, ſubjungit, iterum *in proximo Paſcha*, (videlicet XXIII. Martii anni 984.) *Quidelingaburg* ab Optimatibus *ad Regem* electum, eo nempe tempore, quo ab Henrici Bavariæ Ducis manibus ereptus fuit. Bis igitur acclamatus Rex fuit Otto III., in Natali Domini, ac in Paſchate, quod certè adnotandum reor, ut diverſæ *Ottonis* Epochæ in Diplomatis occurrentes facilè concilientur.

(59) Ex Ditmaro, & Chronographo Hildensheimenſi, ſuperiori adnotatione oſtendimus, interfuiſſe hunc *Joannem* (qui XI. ab Ughello dicitur) conſecrationi *Ottonis* in Regem, die Natali Domini, anno 983. Electus igitur jam erat Archiepiſcopus Ravennenſis Eccleſiæ. Ughellus ejuſdem initium ad annum 983. ſtatuit, aitque, ſtatim miſſum ab Imperatore patre, ut *Ottonem* filium conſecraret in Regem. Id clarè Ditmarus narrat lib. 4. ſubjungens: *completo hoc officio* (nempe conſecratione Ottonis filii in Regem), *mox Legatus triſti nuncio* (mortui Romæ Ottonis patris) *tanta perturbans gaudia, advenit*.

(60) Hiſtoriam Pontificiam hujus temporis, admodum implexam eſſe, teſtatur Pagius ad annum 985. num. 3. Papebrochius in conatu Chronico-Hiſt. exiſtimat, *Joannem XIV.* captum à Bonifacio VII. invaſore, atque incluſum in Caſtro S. Angeli menſe Novembri anni 984. Pagius verò reverſum è Conſtantinopoli Bonifacium aſſerit anno tantùm 985., exeunte Februario, ac poſt quinque, & ampliùs menſes, *Joannem XIV.* ſquallore carceris confectum, ſeu, ut ſcribit Hermannus, fame aut veneno ſublatum, periiſſe die XX. Auguſti, quemadmodum in ejus Epitaphio à Baronio producto legitur; dein, mortuo Bonifacio Antipapa, ſucceſſiſſe *Joannem* Roberti filium, qui occupata per quatuor menſes Romana Sede obiit, electo altero *Joanne*; itaut eodem anno 985 *tres Apoſtolici apud Romam mortui ſint*, ut loquitur Chronicon Malleacenſe, ſeu S. Maxentii apud Labbeum Tom. II. Bibliothecæ MSSrum. Sigonius in prima editione hæc ſcripſerat: *Bonifacio mortuo, Joannes XV. Leonis Presbyteri filius, & poſt quatuor menſes Joannes XVI. Civis item Romanus, Pontifices ſubſtituti*. Hoc ultimum in Bononienſi, jure merito, delevit; conſtat enim ex antiquis poſtremi hujus Pontificis Chartis, illum ſemper fuiſſe vocatum *Joannem XV.* Cur autem id factum ſit, diſputat Pagius contra Papebrochium loco laudato, quem vide.

(61) In prima editione legitur: *Sequenti anno*; idque meliùs congruit narrationi Danduli Col. 221., qui ait, hæc contigiſſe anno quarto *Ottonis III.* atque ideo anno 987. Emendavit ea verba Sigonius; ſed quo fundamento id egerit, prorſus ſilet, nec nobis opus hic eſt divinare.

(62) Adjunxit hoc Sigonius Bononienſi editioni, ſed contra hiſtoricam veritatem. Siquidem Ughellus Tom. VII. Italiæ Sacræ *Amatum*, Salernitanæ Eccleſiæ *Epiſcopum*, præfuiſſe poſt annum 982. ſcribit, ac deinde *Archiepiſcopum* ejuſdem Eccleſiæ inſtitutum anno 984.; ut conſtat ex Privilegio *Benedicti VII.*, qui eo anno Salernum Archiepiſcopali dignitate nobilitavit.

armis ab Epiſcopii aditu repellente, ipſum tueri commiſſis certaminibus in Urbe non dubitavit; in quibus cum alii præclari viri, tum Tatius, vir potentiſſimus, cecidit; quo facto, Bonicius ipſe in lectulo ipſo furtim à Mantegatio Tatii familiari confoſſus. Landulfum inde, cum Ducis præfecturam mandare fratri ſuo natu maximo vellet, populus ira percitus, Urbe cum fautoribus ejus exegit, ac Ducis Magiſtratum abrogavit; Conſuleſque, qui regerent Civitatem, more jam in Italia inſtituto, creavit. Atque hæc prima ſeditio Civitatem Mediolanenſem in duas partes diſtraxit, nobilitatem, & plebem; quo veneno ſemel infecta nunquam
991 poſtea planè convaluit. (63) Poſtero anno in Campania Landenulfus Princeps, cum poſt matrem Aloaram menſes quattuor Capuæ rerum eſſet potitus, ab perfidis Civibus in æde S. Marcelli crudeliter occiſus eſt, ad quam quinta feria Paſchatis ex vetere Principum more proceſſerat. Laidulfus frater ejus Principatum excepit. Cujus mortis ulciſcendæ cauſſa Tranſmundus, Comes Teatinus, affinis ejus cum Rainaldo, & Oderiſio Marſorum Comitibus exercitum contraxit, &, Capuâ per XV. dies obſeſſâ, latè omnia pervaſtavit. Petrus Urſeolus, Petri olim Ducis filius, Dux Venetiarum
992 eſt factus. (64) Sequenti verò anno Hugo, Sigeberti Marchionis Ateſtini filius, ab Othone miſſus eandem obſidionem continuavit, quouſque cædis auctores in poteſtatem redegit, quorum alios de furca ſuſpendit, reliquos variis cruciatibus interemit. (65) Joannes Pontifex Grimoaldum Archidiaconum Salernitanum inſtituit. (66) Legitur diploma Adelcidæ Auguſtæ aviæ rogatu conceſſum XIV. Kal. Auguſti, Indictione V. Anno DCCCCXCII., Othonis regnantis anno nono Petro Duci Venetorum datum: (67) *Ne in riparum legibus, & tranſitibus aliquid novi ſtatueretur; ut ſervi capti redderentur, ut bona Eccleſiæ Gradenſis, & aliarum, itemque Monaſteriorum poſita in Regno, atque illis in Urbibus, caſtris, montibus, campis, nemoribus, aquis, aquarum ductibus, molendinis, piſcationibus, & venationibus à Venetis ante triginta annos poſſeſſa quietè tenerent, & amiſſa recuperarent, ut nullus Princeps aliquem Venetorum coërcere, aut fodrum exigere, aut banno mulctare poſſet. Lauretum, quouſque aqua ſalſa pertineret, in eorum poteſtate maneret.* Idem Dux Gradenſis Urbis mœnia, & Templa,
& Prætorium inſtauravit. Proximo, Cre- 993
ſcens Nomentanus Romæ ingenti favore populi Conſulatum adeptus, novam aliam, eamque pernicioſiorem ſeditionem excivit. Hic, ut erat altiſſimo animo præditus, non modò veterem Civitati libertatem recuperare, ſed etiam Imperii titulum ſibi aſciſcere geſtiebat, ægrè admodum ferens, eum jure quaſi hereditario ad exteros eſſe tranſlatum. Nam quamdiu ſtirps Caroli Magni ſuperſtes fuit, Francos in poſſeſſione fuiſſe, illâ extinctâ, cum Italici avitam renovare dignitatem vellent, tamen inteſtinis odiis, civilibuſque diſcordiis propoſito excidiſſe. Ita rem ad Othonem Germanum hominem devolutam, ab Othone filium ad tantum faſtigium ipſo Pontifice colendo eſſe provectum; quo mortuo, nepotem eò domeſticæ uſurpatione potentiæ potius, quàm jure aliquo aſpirare; agendum igitur, atque obviam eundum eſſe, omnique ope nitendum, ut unde emanavit, eò tandem aliquando Imperium redeat. His vocibus populus Romanus inſtinctus, opem illi ſuam ad tantum decus recuperandum polliceri, atque eum,

ut

(63) Extra locum hæc narrat Sigonius. *Gothifredus* Archiepiſcopus obiit anno 980. XIII. Cal. Octobris, poſt annos V., menſem I., dies XXIII Sedis, ut in antiquis Catalogis adnotatur. *Landulphus* verò, poſt tres menſes vacantis Sedis, Eccleſiam Mediolanenſem eodem anno regendam ſuſcepit. Neque enim attendendus eſt Papebrochius, qui *Gothifredi* morti, & electioni *Landulphi* annum 978. aſſignat, cùm ob admiſſum, ut diximus, in *Valperto* errorem, biennio ſemper deficiat. Deſcripſit hæc omnia Sigonius è Galvaneo Flamma, qui in Manipulo Florum cap. 133. miſerè omnia confundit, Ottonem I. cum anno 900. componens, & *Gothofredum*, Valperti ſucceſſorem, omittens; ut igitur hiſtoriæ veritas inoteſcat, legendus eſt Landulphus, ſenior appellatus, atque editus Tomo IV. Rerum Italicarum, qui lib. 2. cap. 17. rem hanc fusè deſcribit, inquiens, Bonizonem (Sigonio Bonicium), datum Urbi Mediolanenſi veluti Ducem ab *Ottone* primo, curaſſe, ut, mortuo *Gothifredo*, *Landulfus* ejuſdem filius Archiepiſcopatum ſuſciperet, *contra omnium ordinum Clericorum voluntatem*; cùmque *Landulfus paucis commoratus annis, patre ejus malè mortuo, à quodam Tazonis vernula ſuo in lectio, ad Imperatorem confugiſſet, Ottonem ſecundum velut Leonem commotum, cum Landulfo, ineffabili gentium Barbararum, & militum ſtrenuiſſimorum gente ſtipatum, veniſſe Mediolanum, totamque Civitatem machinis, & diverſis tormentis circumdediſſe.* Quo anno Mediolanum oppugnaturus *Otto II.* advenerit, ex hiſtoriis tum Patriæ, tum exterorum, quæ de hac re omnino ſilent, colligi nequit. Si conjecturis ſtandum ſit, cenſerem, id contigiſſe anno 983. Siquidem, poſt acceptam anno ſuperiore 982. à Saracenis cladem, fuga elapſus ab eorum vinculis, Veronam ſe contulit, teſte Anonymo Auctore Vitæ S. Adalberti Epiſcopi Pragenſis, qui cap. 2. ait: *Rediens de Saracenico bello, adiit Veronam Imperatorius apex, ſcilicet Otto II., cui fuit manus in prælio fortis. Idem tunc victor & victus pro recolligendo milite huc venerat, volens ultum ire damna victoriæ, ſed neſciens, quia mors eum proxima pulſat*, quibus verbis indicatur annus 983., quo è vivis receſſit. Igitur hoc tempore ſollicitatus à *Landulpho* Archiepiſcopo, deſcendere armatus potuit contra Urbem Mediolanenſem. Quocirca huic anno veroſimiliùs ſtatui queunt, quæ octennio poſt acta eſſe refert Sigonius, cùm optimè congruat hoc tempus cum narratione Landulphi Scriptoris, qui paucis annis poſt electionem *Landulphi* Archiepiſcopi, peractam anno 980., accidiſſe iſta teſtatur.

(64) Ex Dandulo col. 223. hoc addidit Sigonius Bononienſi editioni.

(65) Narrat hæc omnia Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 12. editionis Mediolanenſis.

(66) Adjunxit hoc Sigonius Bononienſi editioni; Ughellus tamen diverſimode ſtatuit Salernitanorum Antiſtitum ſeriem; ait enim, mortuo *Amato*, ſucceſſiſſe circa hunc annum *Dauferium* Archiepiſcopum; anno verò ſequenti 993. ſedere cœpiſſe *Grimoaldum III.*, quem Joannes XV. in Archiepiſcopatus ordine confirmavit, dato Diplomate, anno Pontificatus ſui VIII., menſe Martio, Indictione VII., adeòque anno 994.

(67) Integrum legitur hoc Diploma in Dandulo lib. 9. cap. 1.

ut in bene cœpto perſeveraret, hortari. (68) Petenti inde à Pontifice, ut & ipſe conſilia ſua adjuvaret, Joannes ſive Reipublicæ, ſive Othonis caritate impulſus, ſe facturum negavit. Qua re iratus Creſcens ipſum ſequen-
994 ti anno ex Urbe depulit, ac Romam, & propinqua aliquot Romæ oppida ſub ditionem ſuam adduxit. Joannes in proximam Etruriæ, quæ Pontificiæ ditionis erat, regionem cum ſe recepiſſet, quòd par ad vim neque faciendam, neque propulſandam eſſet, continuò Othonem de novis Creſcentis conſiliis, deque toto ſtatu Eccleſiæ fecit certiorem, orans, ut ſibi ad Eccleſiam, patriamque recuperandam adeſſet. Sub idem etiam tempus Landulfus Archiepiſcopus Mediolano ejectus, cum comparato exercitu in aciem cum Mediolanenſibus deſcendiſſet, ac magno prœlio in campo Carbonariæ ſuperatus eſſet, & ipſe ad Othonem opportunè auxilium imploratum accurrit. (69) Ita Otho ſimul Pontificis, atque Archiepiſcopi voluntate commotus, ſimul ut Regni, Imperiique inſignia, quæ illi pollicebantur, patrio, avitoque more ſuſciperet, ac Regnum ſævis ſeditionum procellis agitatum aut jure dicundo, aut bello gerendo componeret, expeditionem in Italiam adornavit; ac pro-
995 ximo Moguntia digreſſus cum ingenti exercitu Alpes emenſus Veronam acceſſit, ubi Petrum Urſeolum à patre Duce obviam ſibi miſſum in Chriſmatis ſacramento ſuſcepit, ac pro Petro nominari Othonem, juſſit. (70) Inde adverſus Mediolanenſes progreſſus, Urbem valida armatorum corona circundatam diligenter inſtituit obſidere. Non erat dubium, quin, ſi pergeret, brevi eam expugnaturus eſſet. Id quod, cum quanto patriæ ſuæ detrimento eventurum eſſet, Landulfus præſens videret, ſtatuit, inconſulto Othone, pacem cum Civitate componere; itaque primores adverſæ partis ad ſe aliquot accerſivit, & ingentibus, ut ſe in Urbem reciperent, promiſſis oneratos illexit, atque ita obſidioni finem impoſuit. Inde in Urbem ingreſſus Othonem Regio diademate decoravit. (71) Interim, adventu Othonis in Italiam cognito, Creſcens rebus diffiſus ſuis, Joannem per affines, & propinquos ejus ſibi reconciliarat, & in Urbem ex Tuſcia revocatum ipſe cum Senatu omnibus honoribus ad pedes ejus provolutus coluerat. Cum autem Joannes Pontifex Arnulfum Rhemenſem Archiepiſcopum Eccleſia, quam temere occupaſſe dicebatur, Hugonis Franciæ Regis impulſu ejectum, & in carcerem traditum, & Gerebertum ſubſtitutum indigniſſimè ferret, Hugo Rex Joannem Archidiaconum Legatum ad eum cum literis miſit, ſe purgans, atque ipſum Pontificem ad cauſſam illam coram cognoſcendam invitans, ſimulque promittens, ſe illum degredientem ex Alpibus excepturum, ac morantem, & redeuntem debitis obſequiis exculturum. Legatus Romam profectus à Pontifice pro dignitate ſuſceptus eſt. Sed quia Creſcenti tyrannidem exercenti nulla munera tulit, per biduum palatio excluſus, nullo accepto reſponſo, revertit. Joannes autem Pontifex in Franciam non adiit, ſed Leonem Abbatem miſit, qui IV. Nonas Junias conventu Moſomi in Belgica habito, Gereberto cauſſam ſuam agenti operam dedit; inde Kal. Juliis Rhemis Epiſcopos, qui Arnulfum abdicare coëgerant, audiit; & quamquam eos æqua dicere judicaret, Gereberto tamen expulſo, pervicit, ut Arnulfus reſtituetetur. (72) Poſt paulo Joannes Pontifex vita ceſſit; eumque Joannes alius conſecutus eſt, qui Sextidecimi nomen geſſit, ac poſt quattuor menſes, nulla re memorabili geſta, moriens res humanas reliquit. (73) Otho, re Mediolanenſi compoſita, Ravennam verſus movit, ac Joannem Pontificem mortuum audiens, ibi uſurpato jure Brunonem Saxonem propinquum ſuum ex comitatu ſuo Presbyterum XVI. Kal. Julii Pontificem declaravit, ac Romam conſe-

(68) Cenſet Pagius ad annum 996 num. 5. *Creſcentii* tyrannidem multò ante incœpiſſe; in Synodo namque Remenſi anno 991. congregata conqueſti ſunt Legati Hugonis Regis, & Gallicanorum Antiſtitum, Romam miſſi, quòd, *Creſcentio* Auctore, malè habiti eſſent. Hinc autem argumentum capit, ut aſſerat, ſub finem anni 998., aut initium ſequentis, jacta fuiſſe illius ſeditionis ſemina, quæ hoc anno in apertam tyrannidem erupere, ut Sigonius narrat.

(69) Narrat hoc Arnulphus, editus Tomo IV. *Rerum Italicarum* lib. 1. cap. 10., & ex eo Puricellus in Diſſertat. Nazariana cap. 86., qui, non ſecus ac Sigonius, hæc contigiſſe putat, *Ottone III* Imperante; ait enim, Arnulphum de hoc diſſidio verba facere, poſtquam capite ſuperiori *Ottonis II* mortem narravit. At vir doctiſſimus minimè animadvertit, Arnulphum unico capite complexum fuiſſe omnia, quæ ad Auguſti illius initium, & exitum pertinebant, ac proinde, quæ ſequenti capite de *Landulpho* refert, non eſſe ad temporum ſeriem digeſta. Id intellexit Triſtanus Calchus, qui civilem hanc pugnam ex eodem Arnulpho deſcribens, eam *Ottone II.* adhuc vivente peractam refert, quamvis plurimùm erret in deſignanda *Landulphi* Archiepiſcopi morte, quem anno 982. deceſſiſſe narrat.

(70) Refert iſta Sigonius ex Dandulo col. 225.

(71) Jam ſuperiùs ad annum 990. adnotavimus, obſidionem hanc, non ab *Ottone III.*, ſed ab *Ottone II.* peractam fuiſſe, cùm expreſsè id aſſerat Landulphus Senior in collectione *Rerum Italicarum* Tom. 4. lib. 2. cap. 17., qui per nocturnam viſionem adactum ait *Landulphum* Archiepiſcopum, ut pacem cum Civibus ſuis pertractaret, atque obſidionis minas, *Ottone* placato, ſubmoveret. Ruente autem hoc fundamento, etiam Coronatio *Ottonis III.*, quæ Mediolani à *Landulpho* peracta dicitur occaſione hujus obſidionis, prorſus evaneſcit.

(72) Addita hæc ſunt Bononienſi Editioni à Sigonio., ex Appendice Aimoini cap. 46.; ſed minimè animadvertit, non ſecus ac Baronius, ab hoc Auctore, uno tenore ibidem narrari, quæ diverſis temporibus accidêre. Siquidem ex eodem Aimoino in lib. de vita S. Abbonis conſtat, nonniſi triennio poſt Concilium Remenſe, ideſt anno 998. Arnulphum, Gregorio V. jubente, fuiſſe è carcere eductum, ac ſedi ſuæ reſtitutum. Vide Pagium ad illum annum num. 13. Acta Concilii Moſomenſis, & Epiſtolas Joannis XV. in cauſſa *Arnulphi*, & *Gerberti* recitat Labbeus Tom. IX. Conciliorum. Hiſtoriam hujus controverſiæ, quam Sigonius innuit, fusè narrat Baronius ad annum 992., & 995.

(73) Tranſtulit ad hunc annum Sigonius, quæ in prima Editione de hoc *Joanne* ſcripſerat ad annum 986. Attamen utrobique erravit, cùm *Joannes* Roberti filius, quem quatuor menſes in Pontificatu egiſſe Marianus Scotus teſtatur, obierit anno 985. ut probat Pagius ad illum annum num. 2,

ſecrandum miſit. Is Gregorius V. vocatus. (74) Quin etiam Claſſenſem Abbatiam ordinare cupiens, optionem monachis fecit, ut quem vellent, Abbatem eligerent; illi Romualdum legerunt; is tum in Pereo inſula XII. millibus paſſuum à Ravenna diſtanti vitam ſolitariam brevi in cellula traducebat. Otho diffidens ſanctum virum ad regiam aulam per nuncium evocatum, ad ſe venturum, ipſe ad cellam ejus, ſole jam occidente, proceſſit, & comiter ab eo receptus per noctem cum eo manſit, mane verò ſecum in Urbem ductum, ut monachos Claſſenſes Abbas regeret, exoravit. (75) Interim Landulfus ſolvendæ fidei gratia prædia, ac dignitates Eccleſiaſticas poſſeſſoribus omnes ademit, atque iis, per quos reſtitutus erat, diſtribuit; ac nova Eccleſiaſtici feudi ratione inita, in plebibus, caſtris, & tribubus Urbis locavit; eoſque & ipſe Capitaneos appellavit; quam rem ægrè ferentibus ceteris, ac mortem ei propterea comminantibus, eò confugit, ut Capitaneos partem dignitatum cum iis communicare præceperit; ex quibus qui acceperunt, ii Capitaneorum Valvaſores dicti ſunt; reliqui inde qui artes, opificiave tractarunt, novo ſe Credentiæ nomine appellarunt; ex tribus autem fratribus maximum natu Capitaneum Carcani fecit, minorem Pirovani, minimum
Meregnani; unde nobiles horum nominum
familiæ dimanarunt: ut autem detrimenta
Eccleſiæ reſarciret, Monaſterium extra Ur-
bem D. Celſo Martyri conſtruxit, ac præ-
diis ampliſſimis auxit. (76) Gregorius Pon-
tifex proximo Januario, anno adhuc Ponti- 996
ficatus ſui primo, bona omnia, quæ à ſu-
perioribus Pontificibus conceſſa Eccleſiæ
Ravennati fuerant, Joanni Archiepiſcopo
confirmavit, ſanciens, ne de aliquo Clerico
Ravennati per omnem Æmiliam, & Penta-
polim portorium aliquod exigeretur. (77)
In Campania Landenulſum Principem Capuani poſt quattuor menſes crudeliter, ut ſupra diximus, trucidarant, ac fratrem ejus Laidulſum, qui in eum conſpiraſſe dicebatur, ſuffecerant. Hanc rem animadverſione dignam Otho exiſtimans, Laidulſum de Principatu dejecit, & trans Alpes relegavit; atque Aidemario cuidam Capuano, quem ſecum à puero educatum unicè diligebat, quemque paulo ante Marchionem fecerat, Capuanum Principatum attribuit. (78) Ravenna inde decedens Romam venit, & coronam Imperatoriam magna pompa V. Idus Maji, qui dies erat Pentecoſtes, à Gregorio unà cum Maria conjuge ſumpſit: (79) ac rebus Romanis ordinatis, in Lombardiam receſſit. Ibi Joanni Archiepiſcopo Ravennati mortuo Gerebertus Archiepiſcopus Rhemenſis

(74) *Joannes XV.* anno tantùm ſequenti 996. obiit, menſe incomperto, ut Pagius teſtatur ad illum annum, refellens Baronium, qui ex Manlii Epitaphio, ſeptima die Maji mortuum eundem tradit. Ex Anonymo item Auctore vitæ S. Adalberti Pragenſis coævo, apud eundem num. 3., colligitur, profectionem *Ottonis III.* è Germania ad Romanam Urbem nonniſi anno 996. contigiſſe. Id etiam expreſsè narrat Hermannus Contractus, inquiens ad annum 996. *Otto Rex Italiam cum exercitu petit, ſibique rebelles coartavit*; eique conſentiunt Chronographus Saxo, Baronius, aliique paſſim. Quocirca uno anno errat Sigonius, nimis credulè Rubeum exſcribens, qui ad hunc annum eadem refert, inquiens: *Otto, cùm adhuc Ravennæ eſſet, accepto nuncio de Joannis Pont. Max. obitu, in frequenti conſeſſu Procerum ſuorum, poteſtate abuſus, Brunonem Saxonem, propinquum ſuum Pontificem Max. hic declaravit.* Qua in re erroneum quoque videtur, quòd Otto, *uſurpato jure*, ut ſcribit Sigonius, ſeu *poteſtate abuſus*, ut ait Rubeus, Brunonem propinquum ſuum, Pontificem Maximum declaraverit. Siquidem coævus Auctor Vitæ S. Adalberti Pragenſis Epiſcopi, editæ in Actis Sanctorum ad diem 23. Aprilis cap. 4. teſtatur, Nuncios Romanorum Procerum, & Senatorii Ordinis, Ravennam ad Ottonem cum Epiſtolis advenisse, relataque Domini Apoſtolici (Joannis XV.) morte, *quem pro eo poneret, regalem exquiſiviſſe ſententiam*. Itaque à Romanis ipſis rogatus Brunonem in Summum Pontificem Otto deſignavit.

(75) Ex S. Petro Damiani, in vita S. Romualdi cap. 6. hæc hauſit Sigonius. Verùm, cùm Otto III. nonniſi anno ſequente in Italiam deſcenderit, Romualdi quoque electio in Abbatem Claſſenſem ad annum 996. eſt differenda.

(76) De hoc Mediolanenſi *S. Celſi* Cœnobio, plura diſſeruit Puricellus in Diſſert. Nazar. cap. 86. Fatetur tamen, definiri certò tempus non poſſe, quo conditum fuit; cùm nullum hujus rei documentum ſuperſit, & diſcordes admodum ſint in aſſignando anno Mediolanenſes Scriptores. Quæ de *Capitaneorum* inſtitutione à *Landulpho* peracta, & tumultu in Urbe Mediolanenſi ob id excitato, narrat Sigonius, deſumpta fuit à Manipulo Florum Galvanei Flammæ col. 610. Tom. XI. Rer. Italic.

(77) Deſumpſit hæc Sigonius è Rubeo, qui ad hunc annum Chartam hujus Confirmationis, à ſe inſpectam, per compendium refert. Cùm tamen data ſit *Januario menſe*, malè illam huic anno Rubeus, ac Sigonius affigunt. Repugnant enim huic Epochæ cætera Gregorii V. Diplomata. Recitatur ab Ughello in Gerberto Archiepiſcopo Ravennate Tom. II. Privilegium ejuſdem pro uſu Pallii, *Datum 4. Kal. Maji, anno Pontificatus II., Indictione XI.*, hoc eſt anno 998. Alterum Diploma legitur Tomo IX. Concil. Labbei pro Abbatia S. Ambroſii, datum eodem die ac Indictione, in quo exprimitur, non per numeros, ſed per literas, *annus ſecundus* Gregorii. Ex iis autem clarè patet, nedum Januario menſe, ſed neque ante finem Aprilis, creatum fuiſſe Pontificem anno 996. Gregorium V., alioquin anno 998. in memoratis Diplomatis annus tertius numerari debuiſſet. Itaque ad Januarium menſem anni ſequentis 997. differenda eſt hæc Confirmatio Privilegiorum Ravennenſis Eccleſiæ.

(78) Leonem Oſtienſem lib. 2. cap. 15. hic exſcripſit Sigonius.

(79) Errat Sigonius, ſtatuens Pentecoſten hoc anno ad *V. Idus Maji*, cùm in diem 31. ejuſdem menſis inciderit, ut ex Tabulis Paſchalibus conſtat. Quod ſpectat ad *Ottonis* coronationem, Pagius cum Sigonio conſentit, coronatum fuiſſe *Ottonem III.* à *Gregorio V.* ſolemni Pentecoſtes die. Ditmarus tamen lib. 4. pag. 353. apud Leibnitium Tom. I. Rerum Brunſvicenſium aſſerit, id peractum XII. Kal. Junii, *in ipſa Aſcenſionis Chriſti feſtivitate*. Idem confirmat Chronographus Saxo ad annum 996., iiſque adhæret Struvius in Hiſtoria Germaniæ Diſſert. 13. § 2., nec non Mabillonius in Annalibus ad hunc annum, id probari affirmans Inſtrumentis non paucis, quorum nonnulla refert, data ante Pentecoſten ab Ottone jam coronato Imperatore; adeòque in præſens dubitari ampliùs nequit, *Ottonem III.*, in feſto Aſcenſionis Domini, Imperiali Corona fuiſſe à *Gregorio* redimitum. Pagius, qui profitetur, dubium hoc exſolvendum eſſe Diplomatis ab Ottone datis inter dies 21., & 31. Maji, anni 996, nulla à ſe inſpecta candidè ſcribit; ſed ea & inſpexit, & refert Mabillonius, ut jam memoravi.

ſis eſt ſubſtitutus. (80) Eo inde in agro Mutinenſi agente, res exempli memorabilis incidit. Maria Auguſta Comitem Mutinenſem in amorem pellicere ſui conata, poſtquam libidini reluctari ſuæ vidit, ira furens ſe ab illo de ſtupro tentatam apud Othonem ſimulavit. Ejus rei admonitus Comes totam, ut erat, conjugi ſuæ, mulieri prudentiſſimæ, pateſecit: ſe citius millies moriturum, quàm tantum Imperatoris dedecus palàm facturum; proinde ipſam precibus omnibus obteſtari, ut forti, atque imperterrito animo apud eum mortui innocentiam ſui purgaret. Neque ita multò poſt Comes irati, & creduli Imperatoris judicio condemnatus pœnas capite dedit. Conventu inde populis ad Roncalias inſtituto, quo die jus viduis dicebatur, mulier proceſſit, atque ex lege Imperatorem ipſum ad ſupplicium, quòd maritum ſuum injuſtè necaſſet, poſtulavit. Qua voce audita mirabundus Otho, At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam jactas, innocentiam comprobabis? Cui illa: Candenti lamina, inquit; atque mox inſpectantibus omnibus ferrum ignitum juſſu Othonis allatum ſine ulla offenſione prehendit. Ea re Otho confuſus, ſe quidem pœna dignum eſſe dicere, verùm ad eam ſubeundam ſpatium poſtulare. Tum mulier tribus vadimoniis dilatis: Atqui, inquit, ego ſupplicio Reginæ contenta ſum, cujus nefaria calumnia maritus eſt meus oppreſſus. Otho, muliere collaudata, Reginam igne cremari juſſit, mulierem verò propter dilata ſibi vadimonia quatuor in Etruria caſtris donavit. Hujus judicii Gothifredus eſt auctor. (81) Eodem etiam tempore Placentinis jus publicæ ſcholæ, ut ipſi produnt, indultum. Conventu perfecto, inde in Germaniam tranſitum. Eodem anno Joannes Eccleſiæ Mutinenſis Epiſcopus ſuburbanam ædem S. Petri paullo ante refectam monachis, populo ipſo probante, conceſſit: id monaſterium inſignibus ſubinde ipſorum Epiſcoporum muneribus auctum, atque amplis Pontificum, Imperatorumque conceſſionibus honeſtatum hodie præcipuo noſtræ Civitatis eſt ornamento. (82) Nondum in Germaniam Otho pervenerat, cum Creſcens vetere dominandi libidine ſtimulatus Gregorium Pontificem acerbè incœpit exagitare: cujus vim cum Gregorius ſuſtinere nequiret, urbe egreſſus Joannis exemplo in Etruriam ſe recepit. Gerebat eo tempore Placentiæ Epiſcopatum Joannes quidam Conſtantinopolitanus, qui literarum neſcientia, qua excellebat, an pecuniæ magnitudine, qua ceteros ſuperabat, inflatus, uſque eò arrogantia fuerat prolapſus, ut ſemetipſum ultro Archiepiſcopum appellaret. Hunc igitur virum Romani nacti, auctore Creſcente, Pontificem adverſus Gregorium declararunt, credo Gregorium criminati, quòd ab uno Othone ſine populi ſuffragiis eſſet intruſus, nec liberis ſanè comitiis deſignatus. Qua re cognita, Gregorius in Germaniam injuriam deploratum, opemque affectis rebus ſuis petitum conceſſit. Id ubi Creſcens accepit, nihil de contumacia ſua remiſit, verùm quaſi certum Othonis bellum haberet, Urbis mœnia firmare, arcemque ad Tiberim variis munire operibus cœpit. Hæc olim Moles Hadriani dicta, poſt per multos annos propterea arx Creſcentis eſt appellata. Otho Gregorii precibus obſequutus, poſtero anno cum firmiſſimo omnis 997
copiarum generis robore rediit in Italiam. Aprili menſe Ravennæ fuit, atque ibi Marchionis Montisferrati filios Cævæ, Salutiarum, Boſchi, Ponzoni, Carecti, & Buſchæ Marchiones effecit: & Malamteſtam quendam, Germanum nonnulli fuiſſe perhibent, feudis aliquot in Romaniola honeſtavit: à quo nobilis Malateſtarum familia in hunc uſque diem eſt in ea provincia propagata: & menſe Majo conventui interfuit, quem Gerebertus Archiepiſcopus ſuis advocatis Epiſcopis ad res Ravennatis Eccleſiæ conſtituendas habebat. (83) Inde exercitu Romam adducto, Civibus parere recuſantibus, Urbem obſidione circundedit. Aliquandiu acriter reſiſtere Romani, quippe à Joanne, atque Creſcente magnorum ſpe præmiorum inflati: ad extremum ſummâ rerum omnium, qualis in obſeſſis plerunque Urbibus ſolet, inopiâ conflictati, Creſcente in arcem refugiente, iram in Joannem verterunt: captum ſcilicet oculis erutis, atque auribus, & naſo præciſis aſino præpoſtere impoſitum per frequentia Urbis loca circunduxerunt: ut Petrus Damiani ſcripſit, (84) homo his tempori-

(80) In Ughello, & Labbeo Tom. IX. Conciliorum legitur Epiſtola Gregorii V. ad Joannem Archiepiſcopum Ravennatem, data Indictione X., quæ annum ſequentem 997. deſignat. Quo circa *Gerbertus* ſubſtitui hoc anno *Joanni* Archiepiſcopo mortuo non potuit. Pagius ad annum 998. num. 21. ex Epitaphio *Gerberti*, aliiſque monumentis, ejuſdem electionem ad Ravennatem Eccleſiam affigit anno 998.

(81) Albertus quoque Krantzius lib. 4. Hiſt. Saxon. cap. 26. eadem narrat, ſed Pagius ad annum 998. num. 17., & Struvius in Hiſtoria Germaniæ pag. 371., ex coævorum omnium ſilentio, commenticium id eſſe arbitrantur. Pagius tamen erravit, tradens ibidem ab Ottone III. nunquam ductam uxorem. Landulphus namque Senior, editus Tomo IV. *Rerum Italicarum*, atque ætate Ottoni proximus lib. 2. cap. 18. ſcribit: *mortua conjuge, ex qua ſibi filium maſculum minimè genuerat*, Arnulphum (nempe II.) Mediolanenſem Archiepiſcopum miſſum fuiſſe ab Ottone III. Conſtantinopolim, ut Græci Imperatoris filiam ipſi in conjugem, ſuo nomine deſponſaret.

(82) Joannis Mutinenſis Epiſcopi Literas, hoc anno datas, pro inſtitutione *Monaſterii S. Petri Mutinæ*, recitat Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ col. 107. editionis Venetæ. Eadem narrat Mabillonius in Annalibus ad hunc annum.

(83) Gerbertus ad Ravennatem Eccleſiam tranſlatus non fuit, niſi anno ſequente 998., ut ſuperiùs adnotavi. Concilium igitur ab eodem celebrari hoc anno minimè potuit. Rubeus quidem, & Labbeus Tomo IX. Conciliorum illud referunt ad annum 997., & in calce etiam Canonum legitur: *promulgata ſunt hæc anno 997. Incarnationis Dominicæ, die Kal. Maji*, ſed ex *Indictione XI.*, quæ in Præfatione ejuſdem Concilii legitur, error anni apertè dignoſcitur; Indictio enim XI. conjuncta cum Calendis Maji annum 998. indubiè deſignat. Falſum quoque eſſe, Ottonem huic Concilio interfuiſſe, Coſſartius in collect. Concil. ex hac ipſa Synodo probat.

(84) In Epiſtola ſecunda ad Cadolaum Pſeudopontificem. Errat tamen Sigonius, qui hæc Acta tradit, *poſt menſem Maji*, quo, antequam Romam adiret, interfuiſſe Ottonem Ravennenſi Concilio paulò ante narravit. Auctor enim Vitæ B. Nili, his temporibus con-

poribus proximus: Inde, pace ab Othone impetrata, ultro portas ei patefecerunt. Otho ingreſſus Gregorium decimo, poſtquam exactus fuerat, menſe ſedi reſtituit, atque inde arcem obſedit. Quæ cum in longum obſidio traheretur, Creſcenti, ſi ſe dederet, ſpem haud dubiam veniæ fecit, ac, Creſcente conditionem accipiente, ſecuritatis ſacramentum per Tammum, hominem ſibi familiariſſimum, præſtitit. Egreſſus inde Creſcens contra fidem datam captus, ac majeſtatis damnatus cum duodecim aliis fœdiſſimo ſuſpendii ſupplicio eſt affectus: quæ res maximam clariſſimo Othonis nomini perfidiæ notam inuſſit. (85) Alii Joannem cum Creſcente captum, tradiderunt, atque luminibus orbatum in Germaniam fuiſſe in exilium miſſum. Inclyta per hæc tempora virtus Hugonis Marchionis Ateſtis, qui patri Sigeberto ſucceſſerat, fuit: perque eum, ut ſuperioribus annis in Campania, ſic hoc apud Romam multa egregiè geſta. (86) Otho inde, rebus Romanis compoſitis, adverſus Tiburtes contendit, qui Mazolinum nobilem ipſius ducem occiderant, atque à mœnibus armis repulſus, oppido obſidionem admovit. Eo verò in eam unam curam intento, Romualdus Abbas Claſſenſis acceſſit, atque Abbatiam in ipſius & Ravennatis Antiſtitis conſpectu, reddita virga, dimiſit. Ejus rogatu Otho pacem Tiburtibus dedit ea lege, ut ad honorem Regis murorum partem diruerent, obſides darent, & ducis interfectorem dederent. Tamnus verò ab eo de perjurio, perfidiaque adverſus Creſcentem increpitus eò pœnitentiæ eſt deductus, ut humanis rebus ſe abdicarit, atque Romualdum, & Bonifacium, qui poſt in Boëmia ſacro Martyrio eſt affectus, Caſſinum religionis gratia adeuntes ſit proſequutus. (87) Eodem anno Joannes Patriarcha Aquilejenſis eſt factus. (88) Aidemarius à Capuanis exactus, & Landulfus Landulfi Principis Beneventani filius ad Principatum evectus. Quin & Petrus Urſeolus Dux Venetorum claſſem in Iſtriam, & Dalmatiam comparavit, à populis, ut ſe à Corvatis, & Narentanis defenderet, accerſitus, domoque in die Aſcenſionis profectus, victis hoſtibus totam Iſtriam, & Dalmatiam ſacramentum ſibi dicere juſſam ad imperium Venetorum adjunxit, ſolis ante Jadertinis ditioni eorum ſubjectis. Unde re bene geſta domum reverſus Dux non ſolùm Venetiarum, ſed etiam Dalmatiæ eſt appellatus. (89) His rebus cognitis Otho, poſtero ineunte anno, Ravennam, 998
atque inde occultè cum paucis voti ſolvendi cauſſa Venetias adiit, & victoriam Duci, amico ſcilicet homini, gratulatus, comiter apud eum, populo ignorante, divertit, & filiam ejus è ſacro fonte ſuſcepit. Eo inde profecto, Dux de Imperatoris apud ſe hoſpitio populum docuit. (90) Otho inde XIII. Kal. Februarias Cremonæ fuit, unde privilegia dedit. Gregorius XII. Kal. Martii migravit è vita. Extat hodie quoque ejus cum elogio hoc teſtante in Vaticano ſepulchrum. (91) Rupertus Abbas in vita S. Hereberti veneno à Romanis extinctum inſimulat. Erat tum Ravennæ Archiepiſcopus Gerebertus, de quo ante diximus, vir philoſophiæ, aſtronomiæ, ac reliquarum liberalium artium ſtudiis inſigniter eruditus, ea præſertim ætate, qua nullæ, aut raræ admodum ejuſmodi fuere literæ. In hunc igitur poſt Gregorii propinqui ſui mortem oculos Otho convertit cum doctrinæ laude præſtantem, tum de ſe optime meritum, quippe ſuum in his ipſis, quibus ille excelluit, diſciplinis magiſtrum. Itaque cum eſſet Papiæ, unde Kal. Octobris Bobienſi Monaſterio privilegia dedit,

coævus, cujus verba recitat Baronius ad annum 996., hoc ſchiſma deſcribens, ait, B. Nilum, audito hoc Joannis ſupplicio, gratiam pro ejuſdem vita ab Imperatore impetraturum, Romam profectum fuiſſe, *non ſatis tempore congruo; Quadrageſima enim erat*. Cùm autem anno 998. Quadrageſimæ initium in Martium inciderit, multò ante *menſem Majum*, captus, membriſque mutilatus fuit Joannes Antipapa. Quòd autem comprehenſus, atque obcœcatus fuerit Joannes, non anno 997., ſed 998. Chronographi Hildenſheimenſis, & Magdeburgenſis, Lambertus Schafnaburgenſis, atque auctor vitæ Meinverci Paderbonenſis Epiſcopi apud Leibnitium Tom. I. pag. 520. teſtantur. Itaque, tum in anni, tum in menſis deſignatione, emendandus Sigonius.

(85) Etiam Creſcentii ſupplicium ad annum ſequentem 998. eſt referendum. Quod ſpectat ad violatam Creſcentio fidem ab Ottone, Petrus Damiani in vita S. Romualdi, & Leo Oſtienſis in Chronico lib. 2. cap. 18., id apertè narrant. Struvius tamen in hiſtoria Germaniæ pag. 366., adnotatione ultima, Ottonem purgare nititur ab hoc probro, inquiens, alios Auctores antiquos de hac re ſilere, ac Ditmarum lib. 4. pag. 354. potiùs contrarium aſſerere, quòd videlicet Creſcentius juramenti immemor fidem Ottoni abrupiſſet. Glaber Rodulphus, qui hoc tempore vivebat, lib. 1. cap. 4. diverſimodè, quàm B. Petrus Damiani, rem hanc deſcribit; ait enim Creſcentium, cùm obſideretur, è turri clanculò egreſſum, corruiſſe ad pedes Imperatoris, ut vitæ ſecuritatem referret, ſed eâ non impetratâ in turrim reductum, ac vi captum, extremâ pœnâ, atque ignominia mulctatum.

(86) In prima editione Sigonius iſta ſubjunxerat: *Monaſterium etiam Pompoſiæ ad Padum, clarum pietatis ejus eſt monumentum*. Cur ea in Bononienſi aboleverit, prorſus non video. Siquidem *Hugo* Ateſtinus Marchio, licèt Monaſterium *S. Mariæ in Pompoſia* minimè primò condiderit, illud tamen circa hæc tempora procul dubio *magnificè ditavit*. Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſibus cap. 12. pag. 93. profert Henrici III. Regis Germaniæ Diploma, datum anno 1045., in quo id expreſsè aſſeritur, atque hac occaſione plura de memorato Hugone, quem juniorem appellat, & ſaltem uſque ad annum 1029. vixiſſe probat, eruditè in lucem producit.

(87) Hæc omnia deſumpſit Sigonius à B. Petro Damiani. Vide adnotationes Bollandi in Vita S. Romualdi, ad diem VII. Februarii. Eadem narrat Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 18.

(88) Cl. Muratorius in Antiquitatibus Eſtenſibus pag. 128. profert Judicatum hujus Patriarchæ Aquilejenſis, actum *Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti DCCCCXCIV., quartodecimo die, menſe Februario, Indictione octava*. Multò igitur ante hunc annum, Aquilejenſem Sedem obtinuit hic *Joannes*.

(89) Dandulus in Chronico lib. 9. parte 15. & ſeqq. hujus belli ſeriem adamuſſim recenſet, aſſerens, ſe illam ab antiquiſſimis Græcorum, & Venetorum Codicibus deſumpſiſſe.

(90) Vide eundem Dandulum, qui rem hanc fusè narrans, ſcribit, poſt triduum à receſſu *Ottonis*, convocatum in Palatio Populum, eidemque indicata à *Petro Urſeolo* Duce, quæ cum *Ottone* acta fuerant.

(91) Duodecimo quidem Calendas Martii obiit *Gregorius V.*, ſed anno 999., ut probat Pagius ad illum annum.

dit, comitiis habitis, eum Kal. Novembris Pontificem, Romanis ipſis approbantibus, dedit, & Sylveſtrum Secundum vocavit. (92) Eo petente, vetera ab Othone Pipini, Caroli, & Ludovici privilegia Romanæ Eccleſiæ renovata. Ravennati item Eccleſiæ Leo præfectus. (93) Monachis Nonantulanis Abbatis honor, quo, poſteriore regnante Berengario, re ad præpoſitos translata, ca-
999 rere cœperant, redditus. (94) Poſtero anno Sylveſter Pontifex Vitali Patriarchæ Gradenſi vetus reſcriptum de præſtantia Eccleſiæ renovavit. Adeleida Auguſta Monaſterium S. Salvatoris à ſe extra Papiæ mœnia conditum prædiis ſex ac triginta donavit; inter quæ Monaſterium S. Dei Genitricis in Pompoſia numeratur. Leguntur adhuc tabulæ apud Monachos anno DCCCCXCIX. pridie Idus Aprilis, Indictione XII. datæ; in quibus ipſa ſe profeſſam eſſe vivere Salica lege teſtatur, ac pro ſalute animæ ſuæ, Othonis viri ſui, Othonis filii, & Othonis nepotis, qui omnes Imperatores fuere, hæc Deo offerre. Fuit mulier tanta ſanctitate, ut propè ad Theodelindæ Reginæ laudem acceſſerit. (95) Otho in Beneventano agro cum eſſet, Herebertum Colonienſem Archiepiſcopum deſignatum confirmavit, atque ad eum Ravennæ negotia ſua gerentem ſcripſit. Is deinde VII Idus Junii Beneventi Pontificali honore donatus eſt, ut Rupertus ſcribit, Romamque profectus pallium à Pontifice ſumpſit. (96) Inde Auguſto menſe Otho in agro Lucenſi fuit, per Decembrem autem Ravennæ, ubi Leoni Antiſtiti Ravennati veteres Eccleſiæ poſſeſſiones confirmavit, ac novas alias addidit. Mediolani Arnulfus Secundus ab Arciago Archiepiſcopus Landulfo ſuffectus. (97) Sequens inde an- 1000
nus humanæ ſalutis milleſimus multis prodigiis, ac cœleſtibus territamentis fuit inſignis. Eo anno Otho profectus in Germaniam V. Idus Maji Aquis tranſegit, unde etiam diplomata dedit; atque oſſa Caroli Magni, quæ tum populis erant incognita, è tenebris eruit. Sylveſter autem Urbevetum profectus, Remp. ejus Civitatis multis ſalutaribus legibus vinxit; & Cæſenam admoto exercitu circumſedit. Leo Archiepiſcopus Ravennas Eccleſiam, paralyſi repentina correptus, depoſuit. (98) Fridericus, qui locum ejus tenuit, amplas ei ad victum poſſeſſiones ſuppeditavit. Inter hæc Sarraceni magna manu in Campaniam irruperunt, & Capuam ejus provinciæ caput ceperunt. Quod ubi Otho cognovit, tanta celeritate in Italiam ſeſe retulit, ut VIII. Kal. Apri- 1001
lis Ravennæ conſtiterit. (99) Inde ad Sarrace-

(92) Die ſecunda menſis Aprilis anni 999., in quam Dominica Palmarum incidebat, conſecratus eſt *Sylveſter II.* Vide Pagium ad eum annum, & ad annum 1003.

(93) Variis nominibus, *Hermuti*, *Neomuti*, ſeu *Neonis*, appellatum hunc Archiepiſcopum, tradit Rubeus ad hunc annum; ſed *Leonis* nomen frequentiùs uſurpatum eſt. Ex Abbate Nonantulano Archiepiſcopum Ravennatem creatum fuiſſe hunc *Leonem*, teſtatur Mabillonius in Annal. Tom. IV. pag. 127., non tamen hoc anno, quo nondum *Gerbertus* electus fuerat Summus Pontifex; adeòque ad annum ſequentem 999. hæc ſunt transferenda.

(94) Fallitur Sigonius, qui translatum Nonantulani Abbatis honorem ad Præpoſitos refert, *poſteriore Berengario regnante*. Id enim contigit triennio antequam Berengarius II. in Italiæ Regem deligeretur, ideſt anno 947., quemadmodum Mabillonius in Annal. ad illum annum narrat, & in Catalogo Abbatum Nonantulenſium apud Ughellum Tom V. col. 496. Ven. Edit. adnotatum legitur.

(95) Hæc addidit Sigonius Bononienſi Editioni; ſed hujus Auguſtæ mortem narrare omiſit. *Adeleidis* Vitam ſcripſit Odilo Abbas Cluniacenſis. Plura de eadem habet Mabillon. in Annalibus ad annum 999. & 1049. Deceſſit autem die XVI. menſis Decembris hujus anni, ut Odilo adnotavit.

(96) Hæc quoque à Sigonio addita ſunt Bononienſi Editioni. Vide Bollandum ad diem XVI. Martii, quo Vita *Hereberti*, à *Ruperto* Abbate Tuitienſi ſcripta, illuſtratur.

(97) Mirum eſt, quantum diſſentiant Auctores in annis ſtatuendis, quibus Mediolanenſem Eccleſiam adminiſtravit *Landulphus*, cùm alii citiùs, alii ſeriùs ejuſdem electionem, ac mortem retulerint. Ut in hac re veritatem proximiùs ſectemur, nonnulla præmittenda ſunt, quæ eidem lucem affundunt; & primò extra controverſiam eſſe arbitror, initam fuiſſe a Landulpho hanc ſedem anno 980.; id enim ex antiquis Catalogis liquet, ut ſuperiùs oſtendi. Item perduraſſe illum in hujus Eccleſiæ regimine uſque ad finem anni 997. docent ultimæ Tabulæ ab eodem Landulpho conditæ, & à Puricello relatæ in Diſſert. Nazar. cap. 86., quæ has Chronicas notas in fronte gerunt: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto tertius, Dei gratia Imperator Auguſtus, anno Imperii ſui ſecundo, menſe Novembris, Indictione undecima*, adeòque anno 997., quo Novembri menſe *undecima Indictio*, à Septembri incœpta, jam decurrebat. Igitur, cùm in antiquis Catalogis decem & octo anni, ac tres menſes ſedis *Landulpho* aſſignentur, dicendum eſt, eundem obiiſſe anno 998. Sanè non ignoro, ſi expendatur tempus electionis Landulphi, quam ad Decembrem menſem anni 980 affiximus, ac dies mortis, quæ in iiſdem catalogis ad *X Kal. Aprilis* adnotatus, minimè componi poſſe decem & octo annos, ac tres menſes ſedis cum anno 998. Attamen ne ulteriùs differatur vita Landulphi, vetat Documentum, à Petro Paulo Boſca memoratum in libello *de Serpente æneo* pag 40., ubi ait, aſſervari in Tabulario Monialium *S. Mariæ Vallis*, ſeu *in Valle*, Diploma *Arnulphi* ſucceſſoris, datum *anno quartodecimo ſeculi undecimi*, in quo *decimus ſeptimus* ejuſdem Pontificatus *annus* enunciatur. Quandoquidem verò Boſca in memorato Diplomate nec Indictionem, nec menſem indicavit, curæ mihi fuit, ex earundem Monialium Archivo hæc quoque tranſcribere, cùm plurimùm his notis Chronicis hiſtoriam illuſtrari nemo non ſciat. Itaque in hunc modum ſignatur: Datum *anno Pontificatus Domni Arnulphi Archiepiſcopi decimo ſeptimo, menſe Julio, Indictione duodecima*, adeòque anno MXIV. Hinc verò validum argumentum contra Papebrochium deſumitur, qui anno 997. electum Arnulphum teſtatur; cùm enim menſe Majo initam ab Arnulpho Mediolanenſem Eccleſiam ſtatuat, ſi anno 997. id contigiſſet, numerandus fuiſſet annus *decimus octavus Pontificatus*, menſe Julio anni MXIV. Certò igitur certiùs Arnulphus anno 998. ad hujus Eccleſiæ regimen eſt promotus. Fortaſſè autem in antiquos catalogos unius numeri error irrepſit, ita ut decem & ſeptem tantùm annis, ac tribus menſibus, Mediolanenſi Eccleſiæ *Landulphus* Anteceſſor præfuerit.

(98) Narrat id Petrus Damiani in Epiſt. ad Nicolaum II. de renunciatione; ſed nonniſi anno 1001. à Ravennate Eccleſia ſe abdicaſſe Leonem, tradunt Rubeus, & Ughellus.

(99) Multò ante in Italiam reverſus fuit Otto Imperator. Chronographus Hildesheimenſis, qui ejus iter in Germaniam accuratè deſcribit, hæc ſubjungit: *MI Indictione XIV. Imperator Natalem Chriſti Romæ celebravit*. Annum hunc milleſimum fuiſſe, ex Indictione

racenos contento curſu profectus, non minore felicitate Capuam recepit, quàm virtute hoſtes è finibus pepulit. Jampridem Romualdus magnam ei religionem injecerat, quòd Creſcentem contra fidem interpoſitam occidiſſet. Cujus ſolvendæ cauſſa graves etiam eidem functiones injunxerat; itaque bellica cura perfunctus promiſſorum memor Caſſinum adiit, & duas coronas argenteas S. Benedicto donavit, ac nudis pedibus Garganum montem viſitavit, præſenti jam multos ante annos Archangeli Michaëlis numine celebrem; atque patrio adverſus Beneventanos odio inflammatus oſſa S. Paulini Benevento ſublata detulit Romam. (100) Inde in citeriorem reverſus Italiam VIII. Kal. Decembris Ravennæ peregit, ubi privilegia novo Antiſtiti Friderico redintegravit. Interim Romani novis miſcendis tumultibus Sylveſtrum infeſtum habere cœperant; ad quos motus compeſcendos cum iter pararet, à Romualdo convenitur, atque, ut piaculi cauſſa, ſicuti ſæpe hortatus fuerat, Monachum induat, admonetur. Tum Otho: *Obſequar tibi*, inquit, *Sancte Pater, poſtquam Romanos novas ſeditiones cientes domuero, Ravennamque revertero*. Cui Romualdus: *Si Romam iveris*, inquit, *Ravennam amplius non videbis*. (101) Qua voce haudquaquam exterritus Romam perrexit,
1002 ubi Domini Natalicia celebravit, (102) ac Civitatem, Eccleſiamque legibus formare, atque in antiquum ſtatum redigere inſtituit. Quod iniquè paſſi Romani, novam conjurationem adverſus eum fecerunt, atque armis arreptis aliquot ex militibus ejus occiſis, ipſum in Prætorio obſederunt. Quibus de rebus Otho, cum ſe opibus parem non eſſe ſentiret, ſibi abeundum putavit; atque ita egregiâ Henrici Ducis Bavariæ, Henrici, de quo diximus, filii, & Hugonis Marchionis induſtriâ, conditionibus ſimulatis, eductus, Roma cum Pontifice Sylveſtro, & Antiſtite Colonienſi Hereberto deceſſit, ac Lombardiam verſus ire perrexit. Ceterùm Creſcentis uxor, quæ ipſum ſpe regnandi ad amorem ſui pellexerat, diſceſſu ejus dolens, venenatum chirothecarum ſimulatæ amicitiæ munus ad eum miſit; quo ille ſenſim infectus XII. Kal. Februarias apud Paternum ex vaticinio ſancti viri extinguitur; (103) ante verò, quàm expiraret, adhibito Antiſtite Hereberto, veneno ſe infectum confeſſus eſt, petiitque ut corpus ſuum Aquas deportandum curaret, & regalia inſignia apud ſe haberet. (104) Itaque illo auctore, cadaver ejus aromatibus refertum, & veſtibus regiis ad occultandam mortem ornatum, ſimulque ipſa Imperii inſignia milites tulerunt, eaque, quamvis infeſtis Italicorum incurſionibus appetiti, acriter armis defenſa tuto Auguſtam uſque ſpecie alacres deportarunt. Fuit Otho bellica virtute avo inferior, religione verò, ac pietate, & patre, & avo multò ſuperior. Hæ ſunt res domi, foriſque ab Othonibus in Italia geſtæ, ut memorabiles, ac præclaræ, ſic magna ex parte à Scriptoribus Germanicis prætermiſſæ. (105)

ctione patet, quamvis Chronographus iſte, more Sigonii, & aliorum, annum milleſimum primum a Natali Domini exordiatur.

(100) Narrat hæc Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, & Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 24., qui dolo Civium Beneventanorum ſuppoſitum Ottoni, pro Corpore *S. Bartholomæi*, Corpus *S. Paulini* teſtatur; peregrinationem autem *Ottonis* ad montem Garganum, poſt oblatas in monte Caſino argenteas coronas, anno milleſimo affigit, ſed citra verum, cùm annum illum ferè totum in Germania egerit *Otto* Imperator.

(101) Hæc item refert S. Petrus Damiani cap. 10. vitæ S. Romualdi.

(102) Chronographus Hildenſheimenſis, incipiens annum à Natali Domini hæc habet: *MII. Indictione XV. Imperator Otto Natalem Tudertinæ cum Domno Apoſtolico celebravit, inde Romam tendens &c.*

(103) Diem mortis idem Chronographus, X. Kal. Februarii ſtatuit. Veneno infectum obiiſſe Ottonem, omnes ſcribunt; de modo diſcrepant Auctores. Leo Oſtienſis *potionatum* tradit, Sigonius miſſis venenatis Chirothecis, Landulphus verò Senior unguentis toxico mixtis ſublatum teſtantur. Huic poſtremo Scriptori conſentit Rupertus Abbas in vita S. Hereberti ſuperiùs memorata, cap. 3., ubi ait, *veneno intra cubiculum dormiens infectus eſt*. Certè Stephaniam Creſcentii uxorem, ſeu dolore occiſi conjugis furentem, ſeu actam deſperatione ineundi conjugii cum Ottone, Amaſio jam ſuo, ac tunc cum Græci Imperatoris filia nuptias pertractante, tanti ſceleris ream omnes affirmant.

(104) Addidit hæc Sigonius Bononienſi Editioni ex vita S. Hereberti, à Ruperto ſcripta, cap. 3.

(105) Sigonii ætate nondum in lucem prodierant Scriptores à Frehero, Meibomio, Leibnitio, Eckarto, aliiſque editi, a quibus ſatis ſuperque illuſtratam Ottonum hiſtoriam nunc habemus.

Explicit Liber Septimus.

INCIPIT LIBER OCTAVUS.

HENRICUS REX, & IMPERATOR, & ARDOINUS REX *adverſus eum*.

ITalici, qui illuſtres duos Regni, Imperiique titulos ad exteros rurſus eſſe translatos, pro inſita animi magnitudine acerbè ferebant, ut tribus regnantibus Othonibus multa pro antiquo decore repetendo moverunt, ſic Henrico, Conrado, & Henrico ſecundo ſubinde rerum potientibus, prorſus nunquam quieverunt. Ceterùm quemadmodum rebus novis ſtudentes, ab his quoque, quos dixi, Regibus virtute, opibuſque compreſſi ſint, hoc libro narrare pergemus.

Othonis morte comperta, priſtinus repente de recuperando regno in Lombardia tumultus, ac vetus ſeditio renovatur. Ejus initium ab Ardoino, Dodonis filio, Eporedienſi Marchione, profectum eſt. Is æquum eſſe exiſtimans, Othone tandem ſine filiis, & ſine legitimo herede regni defuncto, ſplendidiſſimum regiæ dignitatis, atque Imperatoriæ titulum, quem Germani per annos quadraginta continuata in eadem familia dignitate tenuerant, denuo ad Italos antiquo hereditatis jure recidere, omnes Italiæ Principes adit, atque eis auctorem ſe ad vetus recuperandum decus profeſſus, pleroſque in ſuam ſententiam, propriæ laudis dulcedine captos, adducit. Itaque conventu ſuper ea re Papiæ antiquo Longobardorum more indicto, frequenti Concilio, Rex Italiæ ut creetur, omnium conſenſione decernitur. (1) Nec dubium fuit, quin Ardoinus ipſe conventus auctor conſentientibus Principum ſuffragiis legeretur, idemque extemplò regiis inſignibus ornaretur. Itaque Ardoino regnante, tabulæ ſcriptæ Mutinæ adhuc apud Canonicos, Papiæque apud Monachos Sancti Salvatoris leguntur. Contra Arnulfus Archiepiſcopus cum dignitatis, tum animi altitudine nixus inſignem A ſibi injuriam factam denunciat, quòd injuſſu ſuo Rex Italiæ electus, & coronatus ſit, (2) cujus à Carolo Magno jus nulla interruptum iniquitate temporum fuerit. Ob eam rem Epiſcoporum, Abbatumque Concilium Laude convocat, atque frequenti concione antiquum decretum Divi Gregorii Pontificis recitat; in quo diſertè ſcriptum ſit, ut, vacante Italiæ regno, Archiepiſcopus Mediolani intra dies quatuordecim ſuffraganeos ſuos advocet, atque ex illorum ſententia Regem Italiæ creet. (3) Inde in B Ardoinum converſus, neque rectè, neque ordine feciſſe illum, oſtendit, qui ſe inſcio conventum Principum advocarit, ad eoſque de Rege creando retulerit, ac lectus denique contra omnia vetuſtatis exempla ab alio, quàm à ſe ipſo, regium diadema ſuſceperit. Itaque videndum ſibi eſſe, ut jus ſuum retineat; proinde, ſi eis videatur, Ardoinum Regem vitio factum pronunciare, atque Henricum, Bavariæ Ducem, à Germanis proceribus Regem Germaniæ ſubrogatum, more inſtituto Regem Italiæ deſtinare. Atque ita ſententiâ ejus approbatâ, conventus dimittitur. His rebus cognitis Ardoinus C non minimum perturbatus, haudquaquam tamen ſe deſerit, verùm auxilia adverſus Mediolanenſes, ceteroſque fautores Archiepiſcopi belli inferendi cauſſâ, ſi ipſe non ultro petatur, conquirit. Ceterùm Henricus Dux, ut pater poſt mortem Othonis ſecundi regnum invadere voluit, ſic ipſe, mortuo tertio, occupavit. Quippe, cum funeris in comitatu eſſet, eximiis injuriis ab Hereberto, Archiepiſcopo Colonienſi, viro ſummæ auctoritatis, affectus, inſignia regia ex manibus ejus, ut quæ jure ad ſe hereditario pertinerent, extorſit, ac, quibuſdam, ut Sigebertus inquit, Principibus ſibi conciliatis, Rex Germaniæ lectus ſacram à D Villigiſo, Archiepiſcopo Moguntino, inunctionem accepit. (4) Opportunè autem de re-

(1) Menſe Februario creatum Regem *Ardoinum*, evincit Diploma ejuſdem in favorem Cœnobii S. Salvatoris Papiæ, *Datum X. Kal. Martii, anno Dominicæ Incarnat. MII. anno Domini Arduini Regis I. Actum in Papienſi Palatio feliciter. Amen*, quod legitur in Bullario Caſinenſi. Declaratum quoque fuiſſe Imperatorem à Langobardis *Ardoinum* in Urbe Laudenſi, pluribus contendit Valerianus Caſtillionæus, in adnotationibus ad Italiæ Regnum Emanuelis Theſauri num. 538., ubi & Numiſma exculſum, & marmorea ſimulacra antiquiſſima, id teſtantia, producit. Arnulfus Hiſtoricus Mediolanenſis, editus Tom. IV. *Rerum Italicarum* libro 1. cap. 14., id confirmare videtur; ait enim: *Ardoinus quidam Nobilis Hipporegiæ Marchio à Langobardis Papiæ eligitur, & vocatus Cæſar ab omnibus, Regnum perambulat univerſum*. Quo jure id factum, videant alii.

(2) Aberat Mediolano *Arnulfus II.* Archiepiſcopus, cum *Ardoinus* in Regem Italiæ delectus fuit. Siquidem Legationem paulo ante obierat ad Græcum Imperatorem Ottonis III. nomine, ut ejuſdem filiam in matrimonium peteret, teſte Arnulpho hiſtorico lib. 3. cap. 13. (Sigonius hunc Auctorem non legit, adeoque malè Arnulpho I. legationem adſcribit, quæ procul dubio commiſſa eſt Arnulpho II., ut jam ad annum 971. adnotavi) Cum autem Conſtantinopoli reverteretur *decenter abſolutus*, (quemadmodum idem Scriptor narrare proſequitur), *interea Imperator, primo juventutis in flore defungitur Otto*. Mediolanum deductus, invênit *Ardoinum* Regem creatum, qui, ut idem Arnulphus ſcribit, *occurrit ei in itinere obvius, ſecuritate quanta valuit, ſibi illum applicare procurans*, ſed inani conatu: Archiepiſcopus namque juri ſuo detractum conqueſtus, *Ardoino* ſemper infenſus fuit. Quæ inde peregerit, ut *Ardoinum* Regno deturbaret, Landulphus Senior lib. 2 cap 19. luculenter enarrat.

(3) In Ronchaliis habitum ab *Arnulpho* Archiepiſcopo concilium contra *Arduinum*, ſcribit E Landulphus Senior loco jam memorato.

(4) Mitiùs acta hæc fuiſſe inter *Henricum*, ac *Herebertum* Archiepiſcopum Colonienſem, tradit Rupertus in ejus vita, cap. 3.; ait enim: *Regalia penes ſe habuit, & electioni non interfuit novi Principis Henrici* &c., *& hæc quidem Regalia repetita citò reddidit*. Adelboldus Scriptor coævus Vitæ *S. Henrici* apud Bollandi Sectatores ad diem XIV. Julii, nihil de hac contentione cum *Hereberto* Colonienſi habita, dum funus Ottonis comitabatur, narrat. Ditmarus quoque iſta referens lib. 4. ſcribit, eos, qui comitabantur Ottonis funus, fuiſſe ab *Henrico* ſuſceptos apud Pallingum, Curtem Sigefrid, Præſulis Auguſtani, ſubdens: *Quos ſingulatim, ut ſe in Dominum ſibi, & Regem eligere voluiſſent, multis promiſſionibus hortatur*,

regno conſilia capiebat, cum ab Arnulfo de infeſtis Ardoini conatibus admonetur. Itaque Ardoino, antequam ſe confirmare poſ-
1003 ſet, occurrendum exiſtimans, primo Vere Othonem Ducem adverſus eum in Italiam cum valido exercitu miſit. Ea re cognita, Ardoinus, qui ingentem ex omni Lombardia Papiæ militum manum coëgerat, ſine mora ſeſe ad Alpes objecit, atque in Campo Fabricæ, avidus certaminis, depugnavit; primò æquis utrinque viribus magno ardore animorum certatum, poſtremò Henrici exercitus in fugam acie inclinata conjectus eſt. (5) Quo audito, Henricus, Tranſalpinis bellis prægravantibus, Ardoinum, atque Italiam in præſens omittere eſt coactus. Per eoſdem dies, Friderico Ravennate Archiepiſcopo mortuo, Adelbertus nullis legitimis ſuffragiis Eccleſiam occupavit, & Romæ, Sylveſtro Pontifice vita functo, IV. Idus Majas, ut teſtatur ſepulchrum ejus in Laterano à Sergio Pontifice poſt extructum, locum ejus tenuit Joannes Sicco Romanus, & poſt menſes quinque Joannes Faſanus item Romanus, quorum ille Octavus decimus,
1004 hic Nonus decimus eſt vocatus, (6) Sequenti, Papia ut fortuito, ſic miſerabili incendio prope univerſa conſumpta (7) vehementius animos omnium, ac pectora concuſſiſſet, niſi inaudita frugum omnium conſequuta penuria ſuas res quemque reſpicere coëgiſſet. In Campania terræmotus per dies quindecim ita ſævIit, ut præter cetera multis in locis ædem Caſſinatem decuſſerit. Per hoc tempus tres populi parum adhuc in Italia aut rebus geſtis, aut Principum beneficiis ad memoriam hominum celebrati præclaris rebus gerendis univerſæ oculos in ſe Italiæ converterunt, Genuenſes, Piſani, & Florentini. Genuam Ligures, Piſas Græci, Florentiam Romani condiderant. Piſanorum autem apud veteres multò eſt fama illuſtrior. Genua oppidi, Piſæ, & Florentia coloniæ nomen tulerunt; verùm Piſæ Latina, Florentia militaris deducta eſt, & quidem illa florente populo, hæc triumviris ſummam rerum tenentibus. (8) Cunctæ autem diras ſuperioribus Barbarorum irruptionibus calamitates, ærumnaſque perpeſſæ, tenues admodum opes uſque ad ipſum Germanorum Imperium habuerunt. Hoc autem tempore Genuenſes, & Piſani ad Inferum mare locati, exemplo Venetorum, qui Superum incolebant, rem tractare navalem non mercaturæ ſolùm, ut ante, ſed etiam rei militaris cauſſa cœperunt; occaſionem autem dedere Sarraceni, qui piraticam exercendo, navigationem Italiæ prope omnem ademerant, &, proximis inſulis occupatis, Alpium Cottiarum, atque Etruriæ oræ

---

tur, & corpus Imperatoris cum apparatu Imperiali, Lanceâ dumtaxat exceptâ, quam Heribertus Archipræſul clam præmittens ſuam ſumpſit in poteſtatem, habet honorificè. Archiepiſcopus autem cuſtodia parumper detentus, relicto ſibi pro vadimonio ſuimet fratre, cum licentia abiit, ac ſacram mox lanceam remiſit. His coævis Scriptoribus potiorem fidem habendam reor, quàm Sigeberto, à quo hæc ſumpſit Sigonius. Dies, quo in Germaniæ Regem delectus fuit Henricus, adnotatur ab Adelboldo, nempe *ſextus Junii*; cùm tamen dies Dominicus in diem ſequentem hoc anno incideret, in eum dilatam Regiam unctionem, ab Epiſcopis habitam, cenſet Pagius ad hunc annum.

(5) Neque primo vere, neque hoc anno miſſus fuit ab *Henrico* in Italiam *Otto* Dux Carentanorum; id enim contigit anno ſuperiore 1002. cùmque Henricus nonniſi menſe Junio illius anni inunctus fuerit Rex Germaniæ, atque inde acceperit Legationem *Arnulphi* Mediolanenſis Archiepiſcopi, & aliorum Principum, qui eundem contra *Ardoinum* ſolicitabant, aliquod intermedium tempus effluere debuit; proinde autem ineunte tantùm Autumno hæc Italica expeditio parari potuit Sanè Adelboldus, quæ ad *Ardoinum* ſpectant, ſub finem anni recenſet. Deſcribit autem minutim adventum Germanorum in Italiam, ac ductum ab *Ardoino* contra ipſos exercitum, ſubditque, celebratam ab eodem Nativitatem Domini in quodam Caſtellulo Veronenſis Agri, ac deinde conſertam pugnam, victoriâ à Langobardis quidem, ſed magna ſuorum cæde, comparatâ; ſicque claudit annum MII. Eadem Ditmarus tradit lib. V. pag. 370. editionis Leibnitii.

(6) Die ſeptima menſis Decembris, obiit primus ex hiſce Pontificibus Joannes; ſecundus verò Romanam Sedem iniit die 26. menſis ejuſdem. Corrigendus autem Sigonius, qui XVIII., & XIX. eoſdem appellatos tradit, cùm ipſimet in ſuis Diplomatis ſe ſe inſcripſerint, alter XVII., alter XVIII. Vide Pagium ad annum 998. num 19., & ad annum 1003. num. 3. In aliis editionibus Sigonii hoc loco iſta leguntur: *Ab hoc* (Joanne XIX.) *Senenſes in Etruria primùm Epiſcopo decorati ſunt*. Id optimo jure delevit in Bononienſi editione Sigonius. Siquidem à Blondo deceptus fuerat, qui tradit, *Senarum* Urbem à Joanne XVIII. (*XIX* Sigonio), ædificatam fuiſſe, adjectis ſex Diœceſibus, ſeu Plebatibus anno 1003., à quibus nomen *Senæ* accepiſſe ſcribit. Eruditè hoc refellit Anonymus Mediol. in Diſſert. Chorograph. Italiæ medii Ævi, num. 100., probans, *Senarum* Urbem ſub eo nomine longè antea extitiſſe, quod idem dicendum de Epiſcopali dignitate, quemadmodum in adnotationibus ad tertium Ughelli volumen, doctiſſimus, mihique amiciſſimus Ubertus Benevolentius antiquis monumentis evincit.

(7) Miror, ignoratum fuiſſe à Sigonio adventum *Henrici* Regis in Italiam contra *Ardoinum*, ejuſque felicem in Papienſem Urbem ingreſſum, qui hoc anno contigit. Narrant hæc tum Adelboldus, tum Ditmarus lib. 6. pag. 377.; uterque autem tradit, excitatum in ea Urbe tumultum, injectum à Langobardis Palatio Regis ignem, conſertam cum Theutonicis pugnam, atque ab hiſce poſtremis domos incenſas. Quocirca hoc incendium, non fortuitum fuit, ſed datâ operâ ab *Henrici* militibus contra rebelles Langobardos excitatum. Struvius in hiſtoria Germaniæ Tom. 1. pag 379. *Henrici* Regis moram in Italia uſque ad annum ſequentem differt, quo coronatum fuiſſe teſtatur; ſed falſum id eſſe, ex memoratis Auctoribus liquet; vix enim in hac expeditione Rex *Henricus* trimeſtre ſpatium impendit, à Paſchate videlicet hujus anni 1004., quod veniens *ad Cluſas* celebravit, uſque ad Feſtum SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli, quo, redux in Germaniam, Moguntiæ jam reſidebat. Adventum *Henrici* in Italiam Arnulphus lib. 1. cap. 16. deſcribit, hæc ſubdens: *veniens Papiam, cùm non ad votum ſibi obtemperaſſet, uno totam concremavit incendio*. Malè tamen Pagius ad hunc annum num. V. Sigonium reprehendit, quòd victos ab *Ardoino* Germanos anno ſuperiore narraverit; de prima enim expeditione is loquitur, in qua verè *Ardoinus* victor extitit, Adelboldo, & Ditmaro id expreſsè fatentibus.

(8) De harum Urbium origine, & varia earundem fortuna, præclare diſſerit Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorogr. Italiæ medii Ævi, quem ſuis locis, in Indice adnotatis, conſulat Lector, ut de antiquis monumentis, hæc teſtantibus, edoceatur.

oræ in dies impotentius inſultabant. Itaque A
dum prædones inſectari, & Sarracenos par-
tis pellere ſedibus contenderunt, brevì, pa-
tientibus ipſis Regibus, atque annuente
Pontifice, tantum ſibi potentiæ pepererunt,
ut nomen ſuum extra Europæ fines, nedum
ipſius Italiæ, propagarint. Florentini verò,
cum ſe terreſtribus quærendis opibus dedi-
diſſent, ut qui interiora Etruriæ colerent,
primùm Fæſulanos capiti ſuo in colle im-
minentes tollere ſtuduerunt, deinde cum
vicinis bella ferere nunquam deſtiterunt.
Ceterùm Piſanorum, & Genuenſium poten-
tiæ comparandæ primordia fuere Sardinia,
& Corſica, quas à Sarracenis jam inde à
Caroli Magni temporibus occupatas cum B
Pontifex Romanus acerbiſſimè ferret, pro-
poſito Diplomate indulſerat, ut qui eas re-
cepiſſet, ſibi haberet, dummodo Chriſtianos
ſævo Sarracenorum imperio liberaſſet. Quo
edicto incitati Piſani Sardiniam, Genuenſes
1005 Corſicam invaſerunt, aut ſequenti anno,
aut certè ſub hoc tempus; nam ne ipſi qui-
dem annos harum rerum habent ad liqui-
dum exploratos. Sardiniam Rex Muſactus
habebat. Hunc igitur Piſani Inſulâ detur-
bare, ſed inani incœpto, conati ſunt. Dum
autem ipſi cum univerſo juventutis robore
domo abſunt, Lucenſes, qui novas cum eis
contraxerant ſimultates, occaſione allecti,
tumultuaria manu Urbe exierunt, atque C
oppidum eis Valdeſerchium ademerunt; ve-
rùm iratis repetentibus domum Piſanis,
mox uſque ad Ripamfractam compulſi, fu-
gatique, brevì pœnas dederunt. (9) Eodem
anno, Sarracenis in Apulia Barrium obſi-
dentibus, Petrus Dux Venetiarum claſſem
eò adduxit, ac cibaria, quorum premi Ci-
vitas anguſtiis cœperat, importavit, ac Gre-
gorio Catapano magna ad pellendos inde
Sarracenos, & liberandum Barrium adju-
1006 menta ſubminiſtravit. (10) Proximo, rei
frumentariæ inopiam gravis uſqueadeo pe-
ſtilentia in Lombardia excepit, ut ſepelien-
di tœdio adhuc ſpiritum ducentes obrueren-
tur cum mortuis; eo quoque tempore Sy- D
neſii, & Theopontii Martyrum corpora, in
æde Nonantulana recondita, Mutinenſis, ac
Bononienſis populi precibus per utriuſque
Civitatis agros, atque caſtra piè à Mona-
chis circumlata, ſalutem ægris corporibus
attulerunt. Eodem etiam anno Piſani pro-
priarum virium fiducia elati Rhegium,
quod à Sarracenis item obtinebatur, claſ-
ſem in Calabriam adduxerunt, idque acri
obſidione cinxerunt. Qua re animadverſa,
Muſactus acceptæ injuriæ memor, è Sardi-
nia cum claſſe evectus Piſas acceſſit, eaſ-
que, inermi multitudine ad colles refugien-
te, repente captas incendit. Eo nuncio ac-
cepto Piſani, Rhegii obſidione relicta, do-
mum repetere contenderunt, ac recuperata
in feſto S. Xyſti patria ædificia, ut in præ-
ſens licuit, reſtituere inſtiterunt. (11) In
Germania Henricus, Boleslao Sclavorum
Rege deleto, voti compos Bambergæ Epi-
ſcopium cum Baſilica condidit, eamque exi-
miis prædiis honeſtatam Divi Gregorii no-
mini dedicavit, (12) in eadem etiam Urbe
cœnobia duo magnifica in primis extruxit;
quorum unum S. Stephano dicatum Cano-
nicis Auguſtinianis attribuit, alterum ſub
nomine S. Michaëlis Monachis Benedictinis
indulſit. (13) Inſequenti, Tedaldus Mar- 1007
chio, relictis filiis Bonifacio, & Conrado,
deceſſit, Henrico bellum cum Balduino Co-
mite Flandriæ adminiſtrante; ex his Boni-
facius tantas in Italia opes habuit, ut om-
nium Principum Italicorum fuerit longè illa
tempeſtate clariſſimus. Fuit Canuſſii Co-
mes, Parmæ, Mantuæ, & Ferrariæ Mar-
chio, & Dux Tuſciæ perinde ac pater ejus
Tedaldus; (14) ſiquidem & is Ducis titu-
lum geſſit. Pater fuit Comitis Mathildis,
quæ poſt hereditatem omnem ejus adivit.
In quibus illud animadverſione dignum,
cum horum etiam temporum conſuetudo
ferret, ut omnes ederent, qua quiſque lege
vivere vellent, Romana, Longobarda, an
Salica, Bonifacium Longobardam eſſe pro-
feſſum, Mathildem verò Salicam, quod ex
eorum tabulis, quæ plurimæ in Eccleſia
Mutinæ aſſervantur, cognoſcitur. Quod in
patre, & filio, non idem in viro, & con-
juge obſervatum; unde in eodem tabulario
per hæc tempora ſic ſcriptum invenitur:
Ma-

(9) Breviarium Piſanæ Hiſtoriæ, editum Tomo VI. *Rerum Italicarum* fol. 167., refert iſta ad annum 1004.

(10) Dandulus col. 233. hæc narrat.

(11) Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ, ſuperiùs memoratum refert, *Piſas* à Saracenis captas anno 1005., anno verò 1006. à Piſanis *in Feſto S. Sixti* Saracenis *Rhegium* ereptum.

(12) Non hoc anno, ſed ſequenti, *Bambergæ* Epiſcopatus inſtitutus fuit, *Henrico* adnitente. Nodum implicavit Ditmarus, qui plura diverſis annis geſta in unum confundit, atque Pagio occaſionem dedit, ut Baronium hac in re non rectè emendaret. Jo: Baptiſta Solerius in Actis Sanctorum, ad diem XIV. Julii fol. 734., ordine temporum reſtituto, conciliare omnia nititur, oſtenditque, celebratam anno 1006. Synodum Francofurti, veluti præparatoriam, in qua admiranda *S. Henrici* demiſſio, a Ditmaro enarrata, enituit; dein miſſos Romam Legatos, ac demum expeditam a *Joanne* Summo Pontifice Bullam menſe junio, Indictione quinta, atque ideo anno 1007., cui acceptandæ, ſubſcribendæque, altera Francofurti Synodus collecta fuit, prout Tomo IX. Conciliorum legitur, quamvis nonnulla etiam in Labbeo, parùm accurate relata corrigat Solerius jam laudatus.

(13) Hæc quoque ad annum ſequentem 1007. refert Mabillonius Tom IV Annal. pag. 191.

(14) Celebre nomen *Bonifacii*, patris Comitiſſæ Mathildis, pluribus eruditis Viris impoſuit, ut crederent, eidem adſcribendum quidquid in antiquis hiſtoriis ſub hoc nomine adnotatum legeretur. At plures *Bonifacios* Marchiones ea ætate vixiſſe, recentiores obſervavere. Ex Documentis apud Florentinum *De Geſtis Mathildis* lib. 3. pag 47., & Puccinellum *in Chron Florent* pag. 241 num. 44. conſtat, anno 1002. *Bonifacium*, non *Tedaldi* filium, ſed *Alberti*, Thuſciæ Marchionem fuiſſe. Pagius ad eundem annum num. 4. Sigonium reprehendit, quòd *Bonifacium* Mathildis patrem, ſucceſſorem aſſeruerit *Tedaldi* patris, ſtatim poſt ejuſdem mortem, in Thuſciæ Marchionatu. Siquidem in Diplomate à Baronio memorato, & anno MIX. exarato, alius *Bonifacius*, qui ſe filium *Alberti* Comitis vocat, Thuſciæ Marchio indicatur. Agnovit hunc errorem, in quem & ipſe impegerat, Anonymus Mediolanenſis, adeòque in Indice II. Diſſert. Chorograph. Italiæ medii Ævi, V. *Bonifacius*, aſſerit ſucceſſiſſe *Tedaldo Bonifacium Alberti*, cum altero *Alberto* Juniore, ac poſt utrumque, *Bonifacium Tedaldi*, patrem Mathildis, ac ea, quæ in Diſſertatione ſcripſit, corrigenda, ſicuti & Cl. Bacchinium candidè profitetur.

Maria, quæ profeſſa ſum lege vivere Romana,
ſed nunc pro ipſo viro meo lege Longobardo-
rum vivere videor, qui profeſſus eſt ex natio-
1008 *ne ſua lege vivere Longobardorum*. Poſtero,
Burcardus Eccleſiam Vormacienſem acce-
pit; cujus idcirco mentio eſt illata, quòd is
eſt, qui volumen Decretorum confecit,
unde nonnulla ſunt etiam huic contexendæ
1009 hiſtoriæ ſubſidia conquiſita. Proximo, Joan-
nes Pontifex moriens Sergium Quartum
ſucceſſorem eſt nactus. Per hoc tempus Ro-
mualdus eremitica ſtudia perſequutus in
agro Arretino conſedit, ac cujuſdam caſam
Maldi in eremo incoluit; unde Camaldu-
lenſis Monachorum congregatio ab eo inſti-
tuta manavit. (15) Sergius Vitali Patriar-
chæ Gradenſi Epiſcopos Venetiæ, Iſtriæque
1010 diplomate dato indulſit. Annus inde mille-
ſimus decimus nobilit Ungarorum ad fidem
Chriſtianam converſione nobilitatus eſt.
Ejus rei faciendæ initium ab ipſo Rege eſt
ductum; qui cum Giſelam, Henrici Regis
ſororem, eximia ſpecie virginem conjugio
impetrare non poſſet, niſi Chriſtiana ſacra
ſuſciperet, ultro ad ſanctum lavacrum ac-
ceſſit, ac gentem ſuam pulcherrimi facti
imitatione ſuccendit. (16) Florentini Fæſu-
las, quas aperta vi capere adhuc nunquam
potuerant, in feſto S. Romuli per inducias
occuparunt, atque, oppido everſo, Cives
Florentiam traduxerunt, & junctis opibus
ex duabus Urbibus unam fecerunt; idque
haud dubium Florentinæ, quæ poſtea flo-
1011 ruit, initium potentiæ fuit. (17) Poſtero,
inter Monachos Caſſinates gravis ſeditio
concitata. Joannes Abbas, cum ætate con-
fectus ſe morti proximum eſſe ſentiret, ne-
potem ſuum Joannem, cognomento Rotun-
dulum, quem non multos ante dies Mona-

A chum fecerat, Abbatem ſibi ſubſtituit. Quod
cum plerique Monachorum indignè ferrent,
poſt menſes aliquot Pandulſum Principem
Beneventanum accerſunt, eumque, ut ſe-
cum Athenulſum filium ducat, rogant; nam
ſe illum Abbatem cupere deſignare. Hic eſt
Athenulſus, quem Otho Imperator à Patre
puerum obſidem acceptum trans Alpes in
Monaſterium miſerat educandum. Qui poſt
annos aliquot, Pontificio præcepto, Mona-
ſtica veſte ſumpta, inde aufugit, atque in
itinere morbo gravi oppreſſus cucullam,
quam occaſione fugæ ſimulanter induerat,
ultro ſe geſtaturum, in poſterum vovit, ac
domum reverſus, paternis ædibus ſpretis,
B in Monaſterio S. Modeſti Beneventi ſe abdi-
dit. Hunc igitur à Principe Patre adductum
Monachi magno conſenſu, Rotundulo exa-
cto, ſibi aſciverunt Abbatem. (18) Sequen- 1012
ti, Sergius Pontifex Michaëlem Archiepi-
ſcopum Salernitanum inſtituit. (19) Paucis
poſt diebus, Sergio Pontifice ex humanis
rebus erepto, Tuſculani Comites Benedi-
ctum Octavum, Gregorii filium, cognatum
ſuum in ejus locum creandum curarunt; is
fœdere cum Henrico Rege amicitiæ juncto,
ingruentes in ſe inimicorum procellas facilè
ipſius auctoritate ſuſtinuit. Piſani ab Oſtienſi
Epiſcopo, Legato Pontificis, incitati, rurſus
arma Sardiniæ intulerunt; atque, inſulâ in
C poteſtatem adductâ, Muſactum Regem inde
ſe ad ſuos proripere coëgerunt. (20) Per
hos interim annos Ardoinus proſpero rerum
geſtarum ſucceſſu inflatus, atque Henrici
occupationibus invitatus, Mediolanenſium
agrum populationibus, atque aliis detrimen-
tis afficere non deſtiterat, atque in eo ar-
rogantius in dies perſeverabat. Quod cum
Arnulſus Archiepiſcopus ferre ultra non
poſ-

(15) Mabillonius in Annal. Benedictinis Tom. IV. fol. 261. initia Camaldulenſis Ordinis ad annum 1018. refert. Tunc enim S. Romualdum ait, in Eremum prope Aretium ſeceſſiſſe. Falſum autem eſt *Caſam*, in qua primò conſedit, fuiſſe *Maldi*, ſeu *Malduli*, nomenque *Camalduli* inde profluxiſſe, quaſi *campus Malduli*, ut quidam recentiores tradidere; Loci enim donationem, factam fuiſſe ab Aretino Epiſcopo Theodaldo, ſeu Thedaldo, idem Mabillonius teſtatur. Appellatum verò fuiſſe, *Campus amabilis*, docent *Henrici* Imp. Diplomata, & Conſtitutio *Alexandri II.*, data Lucæ, IV. Kal. Novembris, Pontificatus XII., hoc eſt anno 1072. apud Bollandum, ad diem 7. Februarii pag. 102.

(16) Narrationem hanc, ſabulam vocat Melchior Inchoſer in Annal. Eccleſ. Hungar. ad an. 1005. Eam Sigonius à Sigeberto deſcripſit, ſed minimè advertit, Hungaros multò ante ad fidem fuiſſe converſos, anno nempe 980., *Stephanum* verò *Giſelæ* Sponſum, à *Geyſa* Rege Patre, jam Catholica Fide imbuto, progenitum anno 985., fuiſſe ſtatim baptizatum. Itaque, commentitia prorſus eſt hæc pactio Sponſalium. Fatetur tamen idem Inchofer: *ad plures nondum Chriſto devotos traducendos, Giſelæ, fratriſque Henrici pietatem, & zelum, ingens momentum adjeciſſe*. Fallitur etiam Sigonius in anni deſignatione. Nuptiæ namque *Giſelæ* cum *Stephano*, celebratæ fuere anno 1005., ut tradit laudatus Inchofer, ſeu anno 1004., ut veriùs arbitrantur Bollandiſtæ Tom. III. Julii, fol. 733.

(17) Fœſulani hujus excidii hiſtoriam fusè deſcribunt Joannes Villanus lib. 4. cap. 5., & Scipio Ammiratus in Hiſt. Florent. ad hunc annum. Id in annum 1014. transferunt Machiavellus, Blondus, Sabellicus, quos ſequitur Leander Albertus in Deſcriptione Italiæ, pag. mihi 37.

(18) In Annalibus Ord. S. Bened. Tom. IV. pag. 218. *Athenulphi* ſucceſſionem in Monte Caſino, *Joanne Rotundulo* expulſo, ad annum ſuperiorem 1010 Mabillonius refert. Sigonius hæc deſumpſit à Leone Oſtienſi lib. 2., cap. 29.

D (19) Ughellus Tom. VII. Italiæ Sacræ hujus Archiepiſcopi initium ſtatuit ad annum 1007., eumque ſediſſe tradit annis novem, uſque ad 1016., quo anno ſucceſſit *Benedictus I.* in Archiepiſcopalem hanc dignitatem. Sigonius, qui hoc addidit Bononienſi Editioni, fortaſſe inſpexit Diploma, datum à *Sergio* Summo Pontifice, Indictione X. menſe Junio, adeòque hoc anno 1012., ad *Michaëlem* Archiepiſcopum Salernitanum, quo illum in ea Sede confirmat, & alia Privilegia indulget. Id recitat Ughellus, ſed nihil in eo legitur de prima inſtitutione *Michaëlis*, hoc anno à *Sergio* facta. Confirmatio autem fieri potuit occaſione Jurium in alios Epiſcopos, quæ illi *Sergius* eſt elargitus.

(20) Uſque ad annum 1017. hanc Piſanorum Victoriam differt Breviarium hiſtoriæ Piſanæ, E editum Tom. VI. Rerum Italicarum his verbis: *Anno 1017. Rex Mugettus, & Saraceni venêre Sardiniam. Venerabilis Benedictus Papa Legatum Epiſcopum Oſtienſem ad Civitatem Piſanam miſit, ut Mugettum de Sardinia expelleret, quam totam cum Privilegio, & Vexillo S. Petri Piſanæ Civitati firmavit. Quapropter Conſules, unà cum Epiſcopo Lamberto, cum concordia Populi ad invicem concordaverunt, & facere promiſerunt, & Vexillum S. Petri ita cum Privilegio ceperunt, & eodem anno Piſani, & Januenſes, cum in Turritano Judicatu eſſent, Januenſes voluerunt Piſanos de Sardinea expellere, & ſibi eam retinere; ſed quamvis illi bellum inceperint, tamen devicti à Piſanis fuerunt, ita quod Piſani de tota Sardinea Januenſes expulerunt.*

poſſet, nec ſatis virium ad ejus ſuſtinendum
impetum ſe habere, animadverteret, Hen-
ricum per Legatos in Italiam advocat, agi
non ſolùm Mediolanenſium commodum, ſed
etiam ipſius dignitatem oſtendit, ſi ultra
patiatur, Ardoinum aut regnare, aut clien-
tibus ſuis inſolentius inſultare. Quibus vo-
cibus motus Henricus continuò, rebus aliis
omnibus poſthabitis, omnia ad iter, atque
expeditionem Italicam neceſſaria comparat,
1013 atque ineunte vere cum magnis pedeſtribus,
atque equeſtribus copiis in Italiam trajicit
(21) Nec verò his rebus cognitis Ardoinus
ſe lentius gerit, verùm armatus Veronæ in
finibus ſeſe objicit, ea ſpe elatus, quia pri-
ma ſucceſſerant proſperè, fortunam princi-
pia rerum facile ſequuturam. Verùm ſua
ipſum opinio longè feſellit. Nam, cum per
multos dies acriter utrinque pugnatum eſſet,
tandem virtute Germanorum pulſo, diſſipa-
toque exercitu fugatus vix Papiam evaſit
incolumis. Ex eo inde loco dejectus Epo-
rediam ſeſe retulit. Papia, quæ modico
præſidio tenebatur, facilè in poteſtatem ad-
ducta. Ardoino præter ceteros Italiæ Prin-
cipes Hugonem Marchionem, de quo dixi-
mus, Ateſtinum laudis Italicæ ſtudio addu-
ctum affuiſſe, atque ipſum cum Azone, &
Opizone filiis ad Papiam prœlio ſuperatum,
invenio. His rebus magna felicitate admi-
niſtratis, Henricus, coronâ ab Archiepiſco-
po acceptâ, (22) conventum in Roncaliis
habuit, & Civitates, ac Principes officia,
quæ debebant, obedienter præſtantes indul-
genter excepit, ac ſingulis hominibus jura
ex legibus dixit; legeſque tulit, quarum ali-
quot de veneficiis, & illicitis nuptiis adhuc
extant (23) in quarum una hæc verba ſunt:
*Super hoc, dum in Regni univerſali conventu
Longobardorum ſederemus, hujuſmodi legem
Epiſcoporum, Marchionum, Comitum, alio-
rumque multorum conſenſu, & auctoritate
probari ſancimus*; in altera hæc: *Cum in
Regni univerſali conventu noſtrorum fide-
lium Principum Italicorum ſederemus, orta
quæſtione de illicitis conjugiis, conſilium
noſtrorum Principum, Archiepiſcoporum,
Marchionum, Comitum, ac judicio Judi-
cum, ſeu conſenſu omnium judicantium, hu-*

A *juſmodi ſententiam definimus*. Quibus re-
bus expletis, Lombardiam inde luſtravit:
ac ſequenti anno Ravennam profectus, le- 1014
gatos ad Benedictum Pontificem miſit, qui-
bus ſe Romam ire, & Auguſtalia ab illo
inſignia accipere velle, oſtendit, ac proti-
nus eò ire contendit. Ibi benignis Pontifi-
cis, ac Romanorum animis ex inſtituto exci-
pitur: ac mox in Reſurrectione à Pontifice
corona ſolemni cæremonia decoratur. (24)
Privilegia inde Civitatibus, Eccleſiiſque re-
novare ingreſſus, in primis beneficia, ac jura
à Pipino, Carolo, Ludovico, Othonibus
patre, & filio Eccleſiæ Romanæ quondam
conceſſa firmavit. Eæ tabulæ adhuc legun-
B tur, iiſdem propè verbis conſcriptæ, qui-
bus Ludovici fuerunt, quæ ſupra huic in-
textæ hiſtoriæ ſunt. (25) Româ inde in
Lombardiam ſe retulit, ac Veronæ, & Pa-
piæ agens multa quoque Eccleſiis, & Lom-
bardis indulſit: inde in Germaniam rediit.
Ravennæ Arnoldus Archiepiſcopus à Pon-
tifice confirmatus, conventu Epiſcoporum
ſuorum coacto, ex eorum ſententia acta
omnia Adelberti, qui poſt Fridericum te-
mere ſedem illam inierat, infirmavit. (26)
Proximo, Ardoinus Henrici abſentia ere- 1015
ctus, ingenti collecta militum manu, no-
vum bellum molitur: atque Eporedia egreſ-
ſus Vercellas occupat, Novariam obſidione,
C Comum oppugnatione, atque ad extremum
Mediolanum ipſum hoſtilibus incurſionibus
premit: neque hoc contentus, ut propria
Archiepiſcopum contumelia afficiat, mor-
tuo Haſtenſi Epiſcopo, Ardericum, Man-
fredi Haſtenſis Marchionis fratrem, pro ar-
bitrio inſtituit, eumque Romam conſecran-
dum mittit: qui, ſi vetere inſtituto ſtare-
tur, ab Archiepiſcopo fuerat conſecrandus.
Qua re cognita, Archiepiſcopus tantam au-
ctoritatis jacturam haudquaquam ſibi feren-
dam arbitratus, exercitum Haſtam addu-
cit, atque oppidum circumvallatum acri
adeo obſidione urget, ut Epiſcopum, &
Marchionem ad ſe adire, ac ſuppliciter er-
D roris ſui veniam poſtulare, compellat. (27)
Quam rem ut audiit Ardoinus, extemplò
præ nimio animi dolore regno ſe abdica-
vit, atque ultro in Monaſterium Fructeriæ
in

(21) Ditmarus, qui ſub finem libri ſexti itinera Henrici diligenter deſcribit, poſtquam narravit celebratam ab Henrico Pentecoſten *nobiſcum*, nempe in *Merſeburg*, proſequitur hiſtoriam, ac poſtmodum ſubdit: *Rex autem ad Occidentales pergens Regiones, iter ſuum in Longobardiam diſpoſuit, & iterum ad nos repedavit: & inde XI. Kal. Octobris diſcedens per Bavariorum fines atque Suevorum, uſque ad locum qui dicitur . . . . . . properavit*. Errat proinde Sigonius, qui, ineunte vere, in Italiam trajeciſſe Henricum affirmat.

(22) Sigonius, qui primam *Henrici* expeditionem in Italiam anno 1004. ſuſceptam ignoravit, in hac ſecunda coronatum ſcribit. Adelboldus tamen vitæ ejuſdem Scriptor coævus id eo anno 1004. peractum tradit, inquiens, *Collaudatus igitur coronatur, (Papiæ,) coronatus ex debito ab omnibus honoratur*.

(23) Leges *Henrici I.*, quæ extant, vide in Tomo I Rerum Italicarum Parte II. pag. 175.

(24) Deceptus eſt Sigonius à Chronico Caſinenſi, in quo lib. 2. cap. 31 hæc ſolemnis inauguratio, Romæ habita, Paſchati affigitur. Eam tamen peractam decima quarta die menſis Februarii, quæ anno 1014. in Dominicam incidebat, dubium non eſt, cùm Chronographus Hildenſheimenſis hæc tradat: *Natalem Domini Rex Papiæ celebravit; inde Comitatu regali Romam pergens, Imperialis Coronæ diadema à S Petri Vicario Benedicto, ſexto Kal. Martias* (legendum decimo ſexto; cùm Ditmarus in Dominica coronatum ſcribat,) *cum generali electione ſuſcepit, ejuſque contectalis Domna Cunigunda idem Deo annuente promeruit. Sic Imperator Dei gratia factus Papiam rediit. Ibi Sanctum Paſcha feriavit*.

(25) De hoc Diplomate agit Pagius ad hunc annum num. 11.

E (26) Acta hujus Synodi recitantur ab Ughello Tom. 2. in Arnaldo Archiepiſcopo Ravennate, & ex ipſo eadem intulit Labbeus in Tomum IX. Conciliorum col. 833.

(27) Fusè de hoc *Arderico*, qui aliis eſt *Alericus*, *Aldericus*, ſeu *Oldericus*, agit Ughellus in Aſtenſibus Epiſcopis Tomo IV., & Triſtanum Calchum, Sigonium, Puricellum corrigendos aſſerit, pluribus Diplomatis oſtendens, memoratum Epiſcopum uſque ab anno 1008. intruſum ab *Ardoino*, cujus Nepotem ex fratre fuiſſe tradit; anno deinde 1000. legitimè in eo Epiſcopatu ſediſſe; immo Scriptorem illius ævi producit Raymundum, filium Joannis Matthæi Turci, Domini Montis Berſarii, cujus auctoritate id confirmat, & falsò coarguit Arnulphum Mo-

in agro Taurinatium abdidit. (28) Arnulfus autem eò alacrius belli reliquias perſequutus, Comites inde duos Mediolano contributos Hugonem, & Berengarium, qui agrum latrociniis infeſtum reddiderant, prœlio fregit: atque eorum bonis, Henrici permiſſu, Mediolanenſi Eccleſiæ adjudicatis, Archiepiſcopum earum Comitem ditionum pronunciavit. Inde Cremonenſes, ut qui eos auxilio juviſſent, aggreſſus, Urbem eorum obſedit, ac tribus portis occupatis, jurejurando fideles ſe fore Mediolanenſibus obligavit. (29) Cujus rei occaſione poſt Dovariorum familia cum ipſo affinitate conjuncta Principatum ſibi inter ceteras comparavit. Hæc mala lunam, quæ cruore infecta hoc anno conſpecta eſt, portendiſſe, homines judicarunt. Piſani per triennium Sardiniam poſſederunt, eamque in quatuor partes diviſam, Caralitanam, Arborenſem, Turritanam, & Galluritanam ſingulas ſingulis judicibus commendarunt: hoc autem anno, Muſacto Rege ex improviſo cum ingentibus Sarracenorum auxiliis in eam irrumpente, turpiter ex ea cum omnibus Chriſtianis expulſi ſunt. Itaque recuperandæ avidi, Genuenſibus in expeditionis ſocietatem vocatis, rurſum in eam penetrarunt, ac cum Inſula Muſactum Regem ceperunt. (30) Sunt qui tum Sardiniam Piſanis ceſſiſſe, prædam verò Genuenſibus obtigiſſe, ſcribant: at res, quæ poſtea conſequutæ ſunt, ſatis docent, Sardiniæ partem Piſanos, partem Genuenſes, partem Sarracenos
1016 obtinuiſſe. Poſtero anno Poppo Patriarcha Aquilejenſis, domo Germanus, ab Henrico eſt ſubſtitutus. Benedictus Pontifex Benedictum Archiepiſcopum Salernitanum confirmat. (31) Idem annus principium magnorum in Apulia motuum intulit: quibus, Græcis Italia pulſis, nova deinde Nortmanorum dominatio, quæ poſt in ulteriore Italia claruit, conſtituta eſt. Tenebat adhuc Imperator Orientis provincias Apuliam, & Calabriam paullo ante ex manibus Germanorum extortas, eaſque ſæviore, quàm ante, imperio gubernabat: argumento eſt novus magiſtratus impoſitus, qui Catapanus dicebatur, unde Regio quædam ab illo Catapanatæ nomen invênit: indicant nova multa à Catapano ipſo oppida ædificata, ut Troja, quæ poſt Apuliæ caput fuit, Draconarium, Florentinum, & alia. (32) Hanc

A igitur Græcorum tyrannidem, inſolentemque dominationem cum Apuli, & præcipuè Barrenſes ferre non poſſent, conſilium depellendæ ceperunt, auctore, ac duce Melo quodam, ſummæ inter ipſos nobilitatis, & potentiæ viro, & Datto equite fortiſſimo, ipſi Melo propinquitate conjuncto. Verùm ubi conſiliis ſuis detectis ingentes adverſus ſe Imperatoris copias adduci ſenſerunt, metu exterriti turpiter ſe, ſuaque Græcis tradentes, Melum quoque, & Dattum dedere ſtatuerunt. Qua re proviſa, eorum uterque clam ex Urbe profugit: atque Aſculum progreſſi, veritique, ne Græcis traderentur, noctu Urbe exierunt, ac Beneventum B primùm, deinde Salernum, atque ad extremum unus Capuam, Caſſinum alter, petierunt. Melus à Pandulfo Principe Capuano ſuſceptus conſilia omnia pro recuperanda Patria, & Græcorum tyrannide delenda circunſpicere cœpit. Dattus ab Athenulfo Abbate acceptus, cum apud eum cum uxore, & liberis aliquot dies fuiſſet, ad extremum à Benedicto Pontifice, quia amicus erat Henrici Imperatoris, Garilianum, quod tunc à Pontifice tenebatur, translatus eſt. Barrenſes Marantam Meli conjugem, filiumque Argyrum Conſtantinopolim ad Imperatorem miſerunt. Prioribus annis Nortmani quadraginta, cum Hie- C roſolymis, quò religionis cauſſa perrexerant, ſe reciperent, fortè acceſſere Salernum, viri ſtatura, ſpecie, virtuteque conſpicui. Quod cum obſideri à Sarracenis reperiſſent, animis ſtudio bellicæ laudis incenſis, arma, equoſque à Guaimario majore Principe, ſtrenuam, fortemque pollicentes operam, poſtularunt, atque impetu in eos facto inſignem victoriam retulerunt. Invitatos inde, ut ſecum remanerent, Princeps abire volentes muneribus elegantiſſimis, quæ Regio fert Campaniæ, oneratos cum legatis ſuis dimiſit domum, atque ab eis, ut populares ſuos in Italiam mitterent, petiit. Interim duo regionis ejus proceres D Giſelbertus, & Gulielmus capitales inter ſe inimicitias exercentes eò iracundiâ proceſſerunt, ut rixâ commiſſâ Giſelbertus Gulielmum occiderit. Itaque Giſelbertus Roberti Comitis domini ſui iram in ſe juſtam formidans, conſilium Nortmania abeundi, atque in Italiam adeundi popularium ſuorum ſermone permotus cepit: ac quatuor fra-

---

Mediolanenſem Hiſtoricum, editum Tom. IV. *Rerum Italicarum*, qui lib. 1. cap. 19. electum ab *Henrico* Imperatore hunc Aſtenſem Epiſcopum narrat. Vide Commentaria eruditiſſimi Adnotatoris ad Arnulphum adjecta, in quibus fidem ejuſdem contra Ughellum propugnare contendit. Optandum tamen foret, ut ſcripta Raymundi Turci in lucem prodirent; inde enim, collatis teſtimoniis, veritas rei geſtæ nitidior emergeret. Interim moneo, Arnulphi eo ſeculo ſcribentis teſtimonio, plurimùm emendandum eſſe Corium, qui in hac Aſtenſis Epiſcopi hiſtoria mirè omnia confundit.

(28) Eodem anno 1015. die XIV. Decembris obiiſſe *Arduinum* in Monaſterio Fructuarienſi, legitur in Necrologio Monaſterii S. Benigni Divionenſis, ut refert Illuſtriſs. Archiepiſcopus Ancyranus in Diſſert. de S. Petro Urſeolo cap. 1. pag. 2.

(29) Sigonius hæc omnia, quæ de *Arduino*, & *Arnulpho* Archiepiſcopo narrat, deſumpſit ex Manipulo Florum Galvanei Flammæ col. 613., qui tamen malè *Heriberto* Archiepiſcopo hæc tribuit, cùm Arnulphus Hiſtoricus lib. 1. cap. 19. & 20., ab *Arnulpho* Archiepiſcopo acta hæc fuiſſe ſcribat, ac poſtmodum ejuſdem mortem enarret.

E (30) Muſacti irruptionem in Sardiniam, quæque hìc refert Sigonius de Piſanis, ac Januenſibus, ad annum 1020. adnotantur in Breviario Piſanæ Hiſtoriæ ſuperiùs memorato.

(31) Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni. Baronius ad annum 1012. ait, extare in Vaticano Diploma *Benedicti VIII.* Datum *Benedicto* Salernitano Archiepiſcopo, quod tamen, cùm in eo ſignetur *annus IV.* Benedicti Summi Pontificis, & Henrici Imperatoris *III.*, ad annum ſeq. 1017. referendum eſſe, nemo non videt.

(32) E Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 50 hæc deſcripſit Sigonius. Cur, quando, & à quo dicta ſit *Catapanata*, olim *Apulia Daunia*, ſeu Occidentalis, egregiè docet Anonymus Mediol. in Diſſert. Chorogr. Italiæ medii Ævi num. 135. & 136.

fratribus ſuis aſſumptis, Rainulfo, Aſciliti-
no, Oſmundo, & Rodulfo cum aliis popu-
laribus ſuis, equis, armiſque inſtructus au-
1017 fugit: & poſtero anno in Italiam venit, ac
Capuam ſe ad Pandulſum Principem con-
tulit. Nortmanos igitur advenas conſiliis
ſuis opportunos Melus, qui Capuæ bellum
animo moliens reſidebat, arbitratus accer-
1018 ſit, & proximo, ſecreta cum eis belli Apu-
liæ inferendi conſilia contulit, omniaque,
quæ ad ejus adminiſtrationem pertinerent,
ſumma diligentia comparavit, compluribus
etiam ex Salerno, & Benevento, Græco
rum odio flagrantibus ad ſe traductis, ac
1019 ſequenti, unà cumNortmanis in fines Græ-
corum irrupit. Bubagano verò, qui tum
Catapanus erat Imperatoris, cum exercitu
firmiſſimo ſeſe objiciente, acie cum eo qua-
ter conflixit, ac de ſumma rerum decerne-
re non extimuit: primùm ad Tremulam,
iterum ad Civitatem, tertiò apud Vacca
ricciam campeſtri certamine proſperè dimi-
catum, ac fuſis, cæſiſque Græcis, plurima
eorum oppida occupata. Quartò verò apud
Cannas, antiqua Romanorum clade nobi-

A les, inſidiis, & arte ſuperatus, exercitum,
& recepta oppida univerſa amiſit. Itaque
Normanis, qui prœlio ſuperfuerant, par-
tim Pandulfo, partim Guaimario minori
Salerni Principi commendatis, ipſe ad inci-
tandum adverſus Græcos Henricum in Ger-
maniam properavit. (33) Henricus Baſili-
cam S. Georgii, quam prioribus annis Bam-
bergæ conſtruxerat, conſecrare cupiens, Be-
nedictum Pontificem ob id Germaniam ad-
vocavit. Cujus perſpecta voluntate Bene-
dictus trans Alpes contendit, atque Henri-
ci auctoritati obtemperavit. Ob id Henri-
cus ſe in ſingulos annos equum album, &
centenas marchas argenti S. Petro, & ſuc-
B ceſſoribus ejus daturum, ſpopondit: (34)
extremo anno Benedictus Amatum II. Ar-
chiepiſcopum Salernitanum confirmavit.
(35) Arnulfo Archiepiſcopo Mediolanenſi
mortuo, Herebertus ab Arciago locum
Henrici beneficio tenuit, (36) qui Eccleſiæ
ejus jura virtute, ac prudentia ſua pluri-
mum auxit, neque Arnulfo in ullo munere
obeundo conceſſit. Per hos dies Bonifacius,
Gulielmi filius, Almarani Montisferrati
Mar-

(33) Deſumpſit hanc narrationem Sigonius à Leo-
ne Oſtienſi lib. 2. Chronic. Caſin. cap. 37.
Plura tamen citra verum ibidem relata,
ex Gullielmo Apulo, edito Tom. V. *Rerum
Italicarum*, qui de rebus Normannorum di-
ligentiſſimè ſcripſit, Eruditis eſt notum.
Falſum eſt, quadraginta Normannos ex
Urbe Hieroſolyma veniſſe prioribus annis,
ſeu, ut clariùs loquitur Oſtienſis, *ante an-
nos ferme ſexdecim*, cùm id acciderit *ante
menſes ferme ſexdecim*, ut Pagius ad hunc
annum, num. 8. probat. Falſum item, tam
paucos numero cum Saracenis apud Saler-
num congreſſos eſſe, ſolutamque ab ipſis
obſidionem illius Urbis, Saracenis deletis.
Siquidem initio Poëmatis ſui Gullielmus
diverſam prorſus refert hiſtoriam, Norman-
nos nempe, cùm Garganum Montem devo-
tionis gratia viſitarent, repperiſſe ibidem
virum quendam exulem, *Melum* nomine,
ab eoque rogatos, ut ex natione ſua ſup-
petias ferrent, rediiſſe in Patriam, atque
inde, ſollicitatis ad bellum ſociis, auxilia
validà in Italiam traxiſſe, Romam turma-
tim properantes anno 1016, atque anno ſe-
quenti 1017. menſe Majo cum *Turnicio*, ſeu
Tornicio, (ut adnotat Leibnitius), in Apu-
lia dimicaſſe, inſigni contra Græcos relata
victoria. Id etiam narrat Lupus Protoſpa-
ta ad annum 1017., qui ſecundum prœlium
commiſſum die 22 Julii, *Melo*, & Norman-
nis infelix ſubjungit. Reliqua, quæ ad hunc
annum 1019. deſcribit Sigonius, cum Gul-
lielmo Apulo, Protoſpata, & Anonymo
Barenſi conveniunt.

(34) Ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 46. hæc deſcri-
pſit Sigonius.

(35) Additum hoc eſt à Sigonio Bononienſi edi-
tioni. Diploma *Benedicti VIII.* datum eſt
anno ejuſdem *VIII.*, *Henrici Imperatoris VI.*,
Indictione III., *die XXVI. Decembris menſis*,
adeòque hoc anno, ut Baronius teſtatur ad
annum 1012.

(36) Anno 997 menſe Junio electum fuiſſe *Ar-
nulphum* in Archiepiſcopum Mediolanenſem
pro certo ſtatuit Papebrochius in Exegeſi.
Manifeſtiſſimè tamen illum erraſſe inde
conſtat, quòd menſe Novembri ejuſdem
anni adhuc in vivis agebat *Landulphus*; eo
enim menſe, atque anno teſtamentum con-
didit, quod ſuperiùs ad annum 959. ex Pu-
ricellio jam retuli. Cùm verò in antiquis
Catalogis aſſeratur mortuus X. Kal. Apri-
lis, ejuſdem obitus, ac electio Succeſſoris
Arnulphi in annum ſequentem 998. procul
dubio ſunt transferenda. Hinc autem an-
nus, quo idem *Arnulphus* occubuit, clarè
colligitur: ſiquidem anni XIX. menſes IX
dies VI., quibus ſediſſe aſſeritur in antiquis
Catalogis, explentur anno 1018. Neque
multum negotii faceſſit titulus præfixus
Capiti XX. libri II. Landulphi Senioris,
editi Tomo IV. Rer. Italic., qui in hæc ver-
C ba expreſſus legitur: *De geſtis Domini
Heriberti Archiepiſcopi Mediolan. MXVII.*
Neque enim conſtat, hanc Capitum diſtin-
ctionem, tituloſque, auctorem habuiſſe ip-
ſum Landulphum. Amanuenſium autem
imperitiâ, aut negligentiâ fieri potuit, ut
annorum numerus vitiaretur. Validiùs
huic Epochæ mortis *Arnulphi* repugnare
videtur ſubſcriptio *Heriberti Archiepiſcopi
Mediolanenſis*, quæ Tomo I. Ughelli col.
157. Venetæ Editionis, & Tom. IX. Con-
cil. Labbei, legitur adjecta Synodo Roma-
næ, celebratæ a *Benedicto VIII* anno MXV.
Indictione XIII., cujus Teſtimonio Auctor
adnotationum ad eundem Ughellum Tom.
IV. col. 102. conſtanter aſſerit, ſaltem
triennio ante, mortuo *Arnulpho* ſubſtitutum
fuiſſe *Heribertum*. Verùm cùm in Diplo-
mate ipſius met *Heriberti*, recitato ab U-
D ghello col. 103. Tomi memorati, quod da-
tum fuit *anno MXL. Indictione VIII.*, expri-
matur *annus XXII.* Archiepiſcopatus; cùm-
que in antiquis Catalogis, viginti ſeptem
tantùm anni ſedis aſſignentur *Heriberto*, è
vivis erepto, anno MXLV.; ſtatuenda procul
dubio eſt ejuſdem electio anno MXVIII.
poſt *V. Kal. Martii*, qui dies poſtremus
fuit Vitæ *Arnulphi*, ut in prædictis Cata-
logis adnotatur. Ad ſubſcriptionem *Heri-
berti* Synodo Romanæ anni MXV. optimè
reponit Auctor Commentariorum ad hiſto-
riam Arnulphi editam Tomo IV. Rer. Ital.
pag. 14, fortaſsè in autographo illius Sy-
nodi ſcriptum fuiſſe *A. Sanctæ Mediol. Eccl.
Archiepiſcopus*, hoc eſt *Arnulphus*; poſterio-
res verò *Aribertum* ſubſtituiſſe, nam ita quo-
que *Heriberti* nomen Chartis paſſim ſub-
ſcriptum occurrit. Neque id gratis dici
E crediderim. Adverto enim, in altera Syno-
do, celebrata ab eodem *Benedicto* Papiæ, Kal.
Auguſti, initiali tantùm litera Epiſcopos
ſubſcripſiſſe, ut videri poteſt in Labbeo
Tom. IX. Concil. col. 830. Præter hos au-
tem ſubſcriptus legitur: *Ego A. Sanctæ Me-
diolanenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus*.
Emendandus quoque in eo eſt Sigonius, quòd
aſſerat, *Heribertum* Archiepiſcopum, fuiſſe *ab
Arciago*. Id enim falſum eſſe conſtat ex
ultimis Tabulis, quas bis condidit idem
Heribertus anno 1034. & 1045. Utrobique
enim ſe filium dicit *Bonæ memoriæ Gariar-
di, qui fuit de loco Antimiano* &c. Integras
recitat has Tabulas Puricellus in Monum.
Baſil. Ambroſ. num. 224. & 245.

Marchionis nepos, Monaſterium Locedi in agro Vercellenſi ædificavit. (37) Anno inde
1020 milleſimo viceſimo Athenulfus, Abbas Caſſinas, aſſiduis Comitum Aquinatium exagitatus injuriis, Nortmanos aliquot aſcivit, eoſque in oppido Pintalario non longè ab oppido S. Germani, ut bona Monaſterii tuerentur, conſtituit. Pandulfus Princeps ſibi timens ad Græcos defecit, ac clavibus aureis Conſtantinopolim ad Baſilium miſſis, ſe Urbem ei, ac totum Principatum tradere, dixit. Hoc cognito, Catapanus, magnâ pecuniæ ſummâ oblatâ, Principem oravit, ut, ſi ſynceram Imperatori præſtare fidem vellet, ſemet ad capiendum Dattum tranſire, permitteret. Qua re conceſſâ, Catapanus inſtructa militum manu Garilianum ex improviſo contendit, atque arcem, in qua Dattus nihil mali ſuſpicans verſabatur, biduum oppugnatam, vi tandem cum omnibus, qui ibi erant, in poteſtatem adduxit. Ac Nortmanos quidem captos Athenulfus Abbas ſummis precibus à Catapano ſalvos obtinuit, Dattum verò nulla ratione potuit impetrare. Ille verò Barrium in vinculis reductus poſt paucos dies culleo inſutus, vetere parricidarum more, Catapani juſſu, in mare præcipitatus eſt. (38) His rebus actis
1021 Melus exterritus poſtero anno ad Henricum iterum in Germaniam ſe recepit, ut Pandulfi defectionem, & Datti necem, & proſperos Græcorum ſucceſſus doceret, verùm in itinere morbo confectus eſt. (39) Eodem anno in Lombardia etiam aliquid tumultus gravioris exarſit. Bonifacius Marchio Richildem, Gileberti legati regii filiam, ſibi deſponderat. Horum ego legi literas ad Ingonem Epiſcopum Mutinenſem anno MXXXIV., Imperante Conrado, datas cum hoc indice: *Nos Bonifacius Marchio, & Dux Tuſciæ, & Richilda jugales*. Ceterùm, cum Bonifacius propter eximias opes, quibus facilè reliquos tum Italicos anteibat, maxima apud omnes invidia laboraret, Lombardiæ Marchiones in eum conſpirarunt, ac coacta armatorum manu ſponſam domum, Conrado fratre comitante, ducentem ad Cuvilium (is in agro Regienſi locus erat) invaſerunt, ac prœlio memorabili edito Conradum ſtrenuè dimicantem interfecerunt.
1022 (40) Proximo anno Henricus, Campanis, Lombardiſque tumultibus excitus, &, ne, ſi talia ſineret impunè patrari, univerſam ſenſim amitteret Italiam, veritus, iterum Italicam expeditionem ſibi ſuſcipiendam decrevit, ac delectibus quàm latiſſime haberi ad eam rem juſſis, Alpes cum Piligrino Colonienſi, & Poppone Aquilejenſi (41) Præſulibus tranſiit, ac res Lombardiæ turbatas componere ſtuduit. Ineunte inde alterius 1023
anni Vere, Apuliam unam ſpectans, exercitum in tres partes diviſit, atque ejus unam ipſe per Marchias ad Trojam, quæ adhuc muniebatur, adduxit; Popponem verò cum XI. millibus militum per Marſos ire, Piligrinum Romam pergere, atque inde cum XX. millibus ad Athenulfum Abbatem Caſſinatem, & Pandulfum Principem fratrem ejus capiendum, contendere juſſit. Abbas inſimulatus cum fratre fuerat, quòd Datti necis cauſſa fuiſſet, cujus rei certior factus, ſe nuſquam tutum Germanicis ab inſidiis fore in Italia putans, Hydrontum ad mare venit, atque, ut Conſtantinopolim ad Imperatorem trajiceretur, conſcendit; nec longius provectus, naufragio facto, cum sociis omnibus periit. Piligrinus Abbatis capiendi conatu lapſus, ne Princeps eodem modo evaderet, veritus, propere Capuam duxit, atque Urbem ſtatim armato milite circunfuſo cinxit. Princeps Civium fide diffiſus obſidionem non tulit, verùm ultro ad Piligrinum venit, ac ſe innoxium, expertemque criminis aſſerens, purgaturum ea, de quibus arguebatur, Henrici judicio dixit. Piligrinus eum in fidem accepit, ac lætus ad Imperatorem perduxit; is tum Trojæ oppidum obſidebat. Henricus Proceribus ſuis ad Concilium accerſitis, accuſationem ejus peragi juſſit. Itaque criminum, quæ in faciem objiciebantur, multitudine obrutus, cum nullum purgaret, omnium conſenſu rei capitalis damnatur; at Piligrinus, cujus ſe fidei Princeps commiſerat, ſuis, & ſuorum precibus evicit, ne capite plecteretur. Itaque Henricus in vincula conjecit, ac ſecum abducere in Germaniam confecto bello conſtituit. Poſt paucos inde dies Trojani, cum gravia obſidionis incommoda ulterius ferre non poſſent, ad Henricum pacem deprecantes venerunt, atque ad pedes projecti veniam impetrarunt. Addit Theodoricus, cum Græcis etiam auxilio Nortmanorum non longe à Salerno eſſe debellatum, & ædem D. Virgini monumento victoriæ ab Henrico, homine ſanctiſſimo, dedicatam. Inde exercitum æſtus magnitudine conflictatum reficere cupiens, Capuam duxit, ac Principatum Pandulfo Comiti Teanenſi attribuit. Stephano autem, Melo, & Pe-

(37) Longè ante hæc tempora conditum fuiſſe Monaſterium *Locediæ*, ſeu *Lucediæ*, in agro Vercellenſi, conſtat ex Annalibus Benedictinis à Mabillonio editis, & ex Ughello Tom. IV. in Epiſcopis Vercellenſibus, qui datum hoc Cœnobium à *Berengario I.* anno 901. *Sebaſtiano* Epiſcopo Vercellenſi, ad augendam, ditandamque ipſi creditam Eccleſiam, teſtatur. Auguſtinus ab Eccleſia in Chronol. Pedemont. pag 287. ejus originem refert ad initia ſeculi octavi. Hanc tamen, quamvis verè antiquam, non ſatis exploratam fatetur idem Mabillonius Tom. III. Annal. pag. 312. Quo circa, ſi huic Cœnobio quidquam contulit præſenti anno liberalis pietas *Bonifacii* Montisferrati Marchionis, aſſerendum eſt, non in eo primùm condendo, ſed reſtaurando, curam ſuam impendiſſe, ut in Antiquit. Eſtenſ. pag. 262. Cl. quoque Muratorius optimè animadvertit.

(38) Hæc narrat Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 38. Vide adnotationes Angeli à Nuce eidem adjectas Tom. IV. Rer. Ital.

(39) In annum ſuperiorem 1020. *Meli* mors incidit, Lupo Protoſpata, & Anonymo Barenſi teſtibus.

(40) Narrat hanc pugnam Donizo in Vita Mathildis lib. 1 cap. 6., qui vulneratum quidem *Conradum* Bonifacii fratrem, ſed minimè interfectum, ſcribit, aſſerens, cùm penè convaluiſſet, ob gulæ intemperantiam obiiſſe.

(41) Errat Sigonius; *Poppo* enim ab Henrico in Italiam miſſus, non *Aquilejenſis Patriarcha*, ſed *Trevirenſis* Archiepiſcopus fuit. Leo Oſtienſis, qui hæc, & ſequentia à Sigonio relata, deſcribit lib. 2. cap 39., *Popponem* hunc, Archiepiſcopum, non Patriarcham, nominat, eumque Trevirenſem fuiſſe tradunt Baronius, & Mabillonius in Annalibus ad hunc annum. Sigonius, qui *Popponem* Trevirenſem eo tempore viventem ignoravit, quem in Leone Oſtienſi legit, adſcripſit Aquilejenſi.

Petro, mortui jam Meli nepotibus, quoniam propria recuperare non potuit, Comitatus honorem detulit. Erat cum eo Pontifex Benedictus; his igitur actis, Caſſinum cum eo proceſſit, ac Monachos comitia creando Abbati habere juſſit. Eis præſentibus convocati Monachi in locum Athenulfi Theobaldum legerunt, eumque poſtridie, qui dies erat S. Petro dicatus, Pontifex conſecravit. Calculi inde dolore jactatus, ac præſenti beneficio, ut rebatur, S. Benedicti ſanatus, Monaſterium magnificè muneravit, atque idem quoque ipſius cauſſa Piligrinus obivit. Et, quoniam vulgari fama deceptus, verè ne ibi S. Benedicti ſitum corpus eſſet, addubitans ipſum ſibi Confeſſorem id affirmantem audire per noctem cubans erat viſus, rem omnibus audientibus conteſtatus eam ipſam etiam Diplomate, quod adhuc legitur, voluit à Pontifice divulgari. Inde ſævientibus æſtatis caloribus Romam, Romaque in Germaniam abiit. (42) Poppo Aquilejam reverſus Gradenſem Eccleſiam favore Henrici ſibi ſubjicere ſtatuit, atque ea de re nuncios ad Pontificem miſit, coramque eo Urſum Patriarcham citari juſſit. Urſus adeſſe juſſus, inſidias ſibi in itinere à Poppone paratas contendens, cauſſam contumaciæ ſuæ expoſuit, eamque juſtam
1024 eſſe Pontifex judicavit (43) Poſtero anno Benedictus Pontifex III. Kal. Majas eſt mortuus, (44) in ejus locum Tuſculanorum Comitum factio Joannem XX. ipſius Benedicti fratrem, Epiſcopum Portuenſem, poſtridie ejus diei ſuffecit. Henricus, morbo ingraveſcente, ſibi timens, Epiſcopos, & Principes advocavit, ac de regno conſultare, quaſi certam mortem oppetiturus, inſtituit. Ibi, quoniam filios non habebat, de ſucceſſore conſultus, Conradum, inquit, Franconiæ Ducem, virum conſilio, manuque promptum, eligite. Idem, cum ſe morti proximum cerneret, Chunigundem uxorem, & propinquos ejus accivit, eoſque intuens: Recipite, inquit, quam mihi tradidiſtis, virginem veſtram. (45) Atque his actis, maxima apud homines caſtitatis opinione relicta, III Idus Julias expiravit. Eodem anno, ſeditione inter Venetos orta, Dux, & Patriarcha, frater ejus, ſedibus ſuis pulſi in Iſtriam conceſſerunt. Qua re comperta, Poppo Gradum adiit, atque Urbem ſibi tradi præcepit; civibus autem ſe daturum eſſe negantibus, ſacramento ſuorum interpoſito affirmavit, ſe Urbem cuſtodiendi gratia poſtulare, eâ verò receptâ, contra fidem Baſilicam, ac Monaſteria diruit, Moniales violavit, theſauros avertit, &, Urbe immunita relicta, miſſis ad Joannem Pontificem nunciis, Gradenſis ſubjectionem Eccleſiæ impetravit. (46) Arnoldum Archiepiſcopum Ravennatem mortuum excepit Herebertus. (47)

CONRADUS REX, & IMPERATOR.

COmitiis inde creando Regi in Germania inſtitutis, nonnullis Principibus in Co-

---

(42) Leguntur hæc omnia in Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 39. & ſeqq. Sed malè hunc annum rebus hujuſmodi in Italia ab *Henrico* geſtis Sigonius aſſignat. Ex Chronographo Saxone conſtat, menſe circiter Auguſti anni 1022. *Henricum* jam in Germaniam reverſum, ubi habuiſſe dicitur Magnum Synodale colloquium in Occidentalibus ejuſdem partibus. Hoc autem Concilium non aliud fuiſſe arbitratur Jo. Baptiſta Solerius in Vita S. Henrici ad diem XIV. Julii pag 743., quam *Seligenſtadienſe*, celebratum anno 1022. Indict. V. II. Idus Auguſti, ut in Labbeo legitur Tom. IX. col. 844. Cùm autem in expeditione Italica *Henrici* plura narrentur, quæ non modicam temporis moram expoſcere videntur; Trojæ namque obſidioni tres menſes impendit; inde Caſinum, ac Romam divertit, cenſet Vir doctiſſimus Solerius, Cæſarianas copias ſub finem anni 1021. in Italiam præmiſſas, ducibus *Pappone* & *Pelegrino* Archiepiſcopis, quos Sanctus Imperator eſt ſubſecutus. Certè *Henricum* exeunte anno 1021. jam in Italiam deſcendiſſe docet Placitum habitum ab ipſo *Henrico*, Veronæ reſidente, anno ejuſdem *hic in Italia octavo*, *ſexto die menſis Decembris*, *Indictione V. feliciter*, adeòque anno 1021. quod ſuis Antiquitatibus Eſtenſibus interuit pag. 129. Cl. Muratorius. Id etiam conſonat narrationi Annaliſtæ Saxonis apud Eckartum Tom. II. Scriptorum medii Ævi, qui annum exordiens à Natalitia Feſtivitate hæc habet: „ Anno Dominicæ Incarnationis MXXII. Imperator Natale Domini celebravit in Italia. Poſt hæc obſedit novam Trojam, quam licèt obſidione longa glorioſiſſimè devincens, inde perrexit Romam, ibique aliquantulum moratus, nivoſa Alpium cacumina citato tranſgreditur curſu. Hinc erraſſe Annales Hildensheimenſes arbitror, qui celebratam ab Henrico Natalitiam ſolemnitatem in *Tornburch* hoc eodem anno teſtantur. Procul dubio, quæ narrat Sigonius de geſtis Henrici in Italia, accomodari anno 1023. nequeunt Siquidem totum illum annum traduxiſſe Henricum in Germania, clarè colligimus ex eodem Annaliſta Saxone, & Glabro Rodulpho, qui itinera, & res actas ejuſdem diligentiſſimè adnotavere. Idem tradunt Hermannus Contractus, ac Hepidannus, quibus ſubſcribit Pagius ad annum 1022.

(43) Hæc ex Dandulo col. 237. deſcripſit Sigonius.

(44) Hoc quidem anno, ſed incerto adhuc menſe, ac die, obiiſſe *Benedictum VIII.* Pagius affirmat. De die electionis *Joannis XIX.* (non XX.) idem dubium viget.

(45) Virginalem *S. Chunigundis* integritatem revocare in dubium auſi ſunt noſtra ætate Leibnitius in Introduct. ad Script. Brunſvic. §. 30, & Struvius in hiſtoria Germaniæ tom. 1. pag. 587., aliique, ſilentium præcipue coævorum prætendentes, ſed falsò; cùm Ditmarus, qui Henrico præmortuus eſt, reſcire hoc arcanum minimè potuerit, quod moriens tantummodo revelavit Henricus; & Adelboldi ſcripta nonniſi mutila ad nos pervenerint; Scriptores verò, qui eo ſeculo, ac ſequentibus vixere, Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 46., Auctor vitæ Henrici apud Caniſium, Anonymi vita Sancti Meinvverci, nec non *Chunigundis* ipſius in Actis SS. ad diem III. Martii, virginitatem hujus Sanctæ Imperatricis apertiſſimè teſtantur. Vindicias contra reliqua argumenta, quæ in oppoſitum proferuntur, vulgavit laudatus Solerius in Comment. ad vitam S. Henrici in Actis Sanctorum die 14. Julii §. VIII.

(46) Hæc item ex Dandulo col. 238. hauſit Sigonius. Integrum Diploma, expeditum à Joanne XIX., recitat Ughellus in Patriarchis Aquilejenſibus, ſed cùm legatur datum *menſe Septembri*, *anno quarto* Pontificatus ejuſdem, in annum 1027. eſt transferendum.

(47) *Herebertum* anno 1019 ſuffectum *Arnaldo* mortuo, ſcribit Ughellus in Archiepiſcopis Ravennat. tom. II. Italiæ ſacræ, idemque tradit Rubeus in Hiſt. Raven., qui plures publicas tabulas ante hunc annum ab *Hereberto* Archiepiſcopo confectas refert,

Cononem Ducem animo propendentibus, reliqui, Abbone Moguntino Archiepiſcopo contendente, Henrici teſtimonium, aucto ritatemque ſequuti, Conrado regnum confir marunt; eumque adverſus opes Cononis, omnia regnandi gratiâ permiſcentis, ſuſtinuerunt. (48) Qua re audita, Herebertus Mediolanenſis Archiepiſcopus, antiquo jure revocato, Concilium Epiſcoporum, Principumque in Roncaliis habuit, atque ad eos de legendo Rege Italiæ retulit. Exquiſitis inde ſingulorum ſententiis, cum aliis aliò trahentibus rem ad exitum perducere non potuiſſet, relictis Italicis in Germaniam adiit, & Conradum Regem auctoritate propria ſalutavit. (49) Ob id Conradus Archiepiſcopum jure eo, vel maximo, inſignivit, ut, quemadmodum Mediolanenſis Antiſtes Epiſcopum Laudenſem jure ab Othone Magno accepto ſacrabat, ſic annulo, & virga præbenda inſtitueret. (50) Auſpicatum autem Conrado regnum uſqueadeo fuit, ut poſt in ejus familia, quæ Gibellina dicta eſt, per quatuor ſucceſſiones, graduſque
1025 permanſerit. (51) Poſtero anno Veneti Popponi ob ea, quæ fecerat, vehementer infenſi, mutato conſilio Ducem, & Patriarcham reſtituerunt, Gradumque repetere decreverunt. Itaque Dux, & Patriarcha eò cum exercitu, populo ipſo jubente, profecti, Urbem invaſerunt, eamque primo adventu dedentibus cuſtodibus receperunt. (52) Quo facto oppidum inde operibus muniri, atque ædes Ducis diligentia refici cœptæ. Eodem anno tumultus eſt inter Mediolanenſes, & Laudenſes primùm exortus. Quippe Herebertus ex Germania domum reverſus, ut recens acceptum jus tueretur, Ambroſium Mediolanenſis Eccleſiæ Cardinalem in demortui locum Epiſcopum inſtituit idem, & conſecravit, eumque ad Laudenſem regendam Eccleſiam miſit; non accipientibus autem ipſum Laudenſibus, vehementer excanduit. Itaque cum vetere Sacerdotii amplitudine, tum recenti Conrâdi gratia, ferox exercitum ad oppidum eorum adduxit, eoque circumvallato, Laudenſes Epiſcopum recipere, & ſacramentum apud ſe dicere compulit. Hinc majoribus inflatus ſpiritibus, ſuperbiam à Laudenſibus in Mediolanenſes convertit, &, ut ad Principatum ſibi aditum aperiret, nobilium jura imminuere, ac debilitare inſtituit. Qua de cauſſa cum ſe in odium eorum incurriſſe animadverteret, ſtructas ab iis ſibi inſidias criminatus, feudis pleroſque, ac nobilitate privavit, atque Urbe ipſa dejecit. Ejecti cum ſe in unum contuliſſent, Mottam, qui eſt inter Mediolanum, & Laudem locus, muniverunt, ibique domicilium poſuerunt; &, quoniam nobilitatis jura amiſerant, ne populares dicerentur, novo ſe nomine Mottenſes appellarunt, ac ſe cum Laudenſibus recenti ab Archiepiſcopo injuria irritatis, & Seprienſibus, & Martheſanis veteribus ejuſdem inimicis, inito fœdere, conjunxerunt. Incenſis inde utrinque animis continuò ad arma eſt ventum, atque inſtructis exercitibus magno ardore in Campo-Malo pugnatum. Ex eo prœlio Herebertus victus, Arderico Haſtenſi Epiſcopo amiſſo, exceſſit: itaque ad Conradum confugere coactus, eum
in Italiam advocavit. (53) Proximo, Veneti 1025
novis ſeditionibus agitati Othonem Ducem iterum expulerunt, atque in ejus locum Petrum Barbolanum ſubſtituerunt. Conradus autem ſimul, ut nutantes res Italicas opportunè inviſeret, ſimul, ut inſignia Regia, atque Auguſtalia de more acciperet, primo vere expedito cum exercitu in Italiam tranſit. Ibi ab Hereberto rogatus, Paſchate Vercellis acto, Mottenſes, qui in armis erant, invaſit, atque eis vix dum inito prœlio fuſis veniam, pacemque petentibus, haud gravatè, ipſo permittente Archiepiſcopo, gratiam, patriamque reſtituit. His geſtis magno inde honore Mediolanum in-

(48) Hiſtoriam hujus electionis clariùs enarrat VVippo in Vita Conradi Salici; ait enim duos *Conones*, ſeu *Conrados* ad Regnum propoſitos, quorum alter *Cono Senior* appellabatur, alter *Cono Junior*, ambo autem in Francia Teutonica ex duobus fratribus nati. Qui favore Abbonis, Archiepiſcopi Moguntini, cæteris Principibus conſentientibus, electus fuit, filius erat *Hetzel*, ideſt Henrici, & *Senior Cono* vocabatur ob ætatem provectiorem; *Cono* verò *Junior* filius erat alterius *Cononis*, qui unà cum *Hetzel*, ac Brunone, & VVillelmo Patrem habebat Ottonem Ducem Franconiæ Per octo hebdomadas diſſenſio hæc viguit, donec VI. Idus Septembris, ideſt in die Nativitatis S. Mariæ, ut idem VVippo, ac Chronographus Hildensheimenſis teſtantur, Moguntiæ ſacram unctionem accepit, omnium fermè plauſu electus, *Conradus*.

(49) Id quidem refert Arnulphus lib. 2. cap 2., ſed oppoſitum narrat VVippo ipſi *Conrado* familiaris; ait enim: *Anno primo Regni ſui Chuonradus Rex diem Sanctum Pentecoſtes in Conſtantia Civitate celebravit: ibi Archiepiſcopus Mediolanenſis Heribertus cum cæteris optimatibus Regni Italici occurrebat, & effectus eſt ſuus, fidemque ſibi fecit, per ſacramentorum, & obſidum pignus, ut, quando veniret cum Exercitu ad ſubjiciendum Italiam, ipſe eum reciperet, & cum omnibus ſuis ad Dominum, & Regem publicè laudaret, ſtatimque coronaret* &c. Fallitur etiam Sigonius *Heriberti* in Germaniam profectioni hunc annum aſſignans, cùm ex relatis VVipponis verbis clarè conſtet, anno 1025. hæc contigiſſe. Siquidem in Pentecoſtes Solemnitate anni 1024. nondum obierat *Henricus*, ne dum electus fuerat in Regem *Conradus*.

(50) Quæ de *Heriberto* Mediolan. Archiep. hìc narrat Sigonius, hauſit è Manip. Flor. Galvanei Flammæ col. 614. & 615. Arnulphus lib. 2. cap. 2. jus in Laudenſem Epiſcopatum Heriberto à Conrado datum commemorat.

(51) Hæc Bononienſi editioni Sigonius addidit. De Conradi ſerie genealogica vide Pagium ad hunc annum.

(52) Hæc quoque ex Dandulo col. 238. Sigonius retulit.

(53) Plura hìc in Sigonio emendanda. Commentitia eſt ſecunda hæc *Heriberti* in Germaniam profectio, cùm vix primam hoc anno peractam ex ſuperiùs adnotatis conſtet. Prœlium *in Campo-malo* commiſſum, longè ab hoc anno reponendum eſt, cùm ex Arnulpho, aliiſque illius ævi Scriptoribus clarè liqueat, anno 1036. hæc peracta. Anonymus Auctor adnotationum ad cap. XI. lib. 2. Arnulphi, Ughellum quoque corrigit, ac rem hanc optimè illuſtrat Demum electio *Ambroſii* in Epiſcopum Laudenſem, hoc anno à Sigonio relata, ex Arnulphi ipſius narratione valde nutat, atque in alterum annum rejicienda videtur. Triſtanus Calchus eam ad annum 1027. narrat. Sigonius deceptus eſt à Galvaneo Flamma in Manip Flor. col. 615., qui hæc, diverſis temporibus acta, unica narratione complectitur.

intravit, ac regium ab Archiepiſcopo diadema ſuſcepit. Inde Modoëtiam progreſſus ibi iterum coronari ſe, vetere renovata conſuetudine, petiit, & cum id neceſſarium eſſe Herebertus negaret, ſe Caroli Magni, & poſterorum ejus exemplo permoveri, reſpondit. Conradum inde imitati poſteri, ac ſucceſſores ejus plerique Modoëtienſem quoque coronam appetiverunt, quam coronam Mediolanenſes invidia perciti ad contemptum palearem vocarunt. (54) Inde profectus in Roncalias conventum omnium Principum, ac populorum frequentiſſimum habuit, ac leges novas pro regni ſtabilitate tulit, quarum una hæc de beneficiis adhuc ſervatur: (55) *Omnibus Sanctæ Dei Eccleſiæ Fidelibus, & noſtris tam præſentibus, quàm futuris notum eſſe volumus, quod ad reconciliandos animos ſeniorum, & militum, ut ad invicem ſemper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis, & ſuis ſenioribus ſerviant, & devotè, præcipimus, & firmiter ſtatuimus, ut nullus miles Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum, qui beneficium de noſtris publicis bonis, aut de Eccleſiarum prædiis nunc tenent, aut tenuerint, aut hactenus injuſtè perdiderint, tam de noſtris majoribus Valvaſoribus, quàm eorum militibus, ſine certa, & convicta culpa ſuum beneficium perdat, niſi ſecundùm conſuetudinem Anteceſſorum noſtrorum, & judicium parium ſuorum; ſi contentio emerſerit inter ſeniorem, & militem, quamvis pares judicaverint, illum ſuo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc injuſtè, vel per odium factum eſſe, ipſe ſuum beneficium teneat, donec ſenior & ille, quem culpat, cum paribus ad noſtram præſentiam veniant, & ibi cauſſa juſtè determinetur. Senior verò, & miles, qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, ſex hebdomadas antequam ire incipiat ei, cum quo litigaverit, innoteſcat. Hoc autem de majoribus Valvaſoribus obſervetur: de minoribus verò in regno noſtro, aut ante ſeniores, aut ante Miſſum noſtrum eorum cauſſa finiatur. Præcipimus etiam, ut ſi aliquis miles ſive de majoribus de hoc ſæculo migraverit, filios ejus beneficium tenere, ſi verò filios non habuerit, & aviaticum ex maſculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, ſervato uſu majorum Valvaſorum in dandis equis, & armis ſuis ſenioribus. Si verò forte aviaticum ex filio non reliquerit, ſed fratrem legitimum ex parte patris, & ſi ſeniorem offenſum habuerit, ſibi vult ſatisfacere, & miles ejus eſſe, beneficium, quod patris ſui fuit, habeat. Inſuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus ſenior de beneficio ſuorum militum cambium, aut precariam, aut libellum ſine eorum aſſenſu facere præſumat. Illius verò quæ tenet proprietario jure, aut pro præcepto ſuo porrectum libellum, ſive per precariam, nemo eum deveſtire audeat injuſtè. Fodrum autem de caſtellis, quod noſtri anteceſſores habuerunt, habere volumus; illud verò, quod non habuerunt, nullo modo exigemus.* Lombardiam inde perluſtrans Cremonam adiit, atque ibi XIV. Kal. Julias rogatu Giſlæ conjugis Ingoni Epiſcopo Mutinenſi bona Eccleſiæ confirmavit. Interim Poppo præſentis Conradi auxilio fultus exercitum in fines Venetorum induxit, & Conradum, ne fœdus cum eis renovaret, abſterruit. Eodem anno, Baſilio in Oriente mortuo, Conſtantinus excepit Imperium. (56) Conradus, conventu perfecto, Ravennam ad hibernandum ſe contulit, (57) ut ineunte vere Romam ad coronam Imperii ſuſcipiendam contenderet, quam Joannes Pontifex ſe daturum eſſe, ſumma voluntate
ſpondebat. Itaque ſequenti, rebus omnibus 1027
comparatis, per dies Quadrageſimæ Romam verſus iter ſuſcepit, (58) Hereberto ipſo offi-

(54) De *coronæ Palearis* ethymo eruditè diſſerit Cl. Muratorius tom. 2. Anecdot. pag. 308. Blondus, Paſchalius, Raphaël Toſcanus, & ipſe etiam Galvaneus Flamma tradiderunt, verè hanc coronam fuiſſe *è palea* contextam. Sigonii tamen opinio præferenda videtur, quòd per contemptum appellata fuerit *Palearis*. Eidem enim conſentit etiam Andræas Aleiatus in libello *De formula Romani Imperii*, edito Baſileæ anno 1559. pag. 26. An autem ex hac Modoëtienſi Conradi Coronatione enatum fuerit hoc deriſorium vocabulum, quemadmodum refert Sigonius, non ita ſecurè decerni poteſt; cùm nullo hactenus antiquo documento, aut Scriptore comprobatum ſit, verè à Conrado acceptam Modoëtiæ fuiſſe Italici Regni coronam. Arnulphus quidem lib. 2. cap 2. hæc habet: *veniens Chuonradus Italiam, ab eo* (videlicet Heriberto Archiepiſcopo), *ut moris eſt, coronatur in Regno*; Sed, quòd iterum coronari Modoëtiæ voluerit, nil protſus innuit. Sigonius ex Galvaneo Flamma in Manip. Florum cap. 139. Id deſumpſit. At Triſtanus Calchus Arnulpho potiùs adhæſit, unicam tantùm Conradi Coronationem, nempe Mediolanenſem enarrans.

(55) Integra hæc lex *Conradi I Auguſti* edita eſt, cum emendationibus ab Eſtenſi Codice excerptis, inter Leges Longobardicas à Cl Muratorio vulgatas Tom. I. Part II. Rerum Italicarum. Cùm tamen in fronte ejuſdem legatur: *Conradus, Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus*, dilucidè patet, minimè conditam eſſe hoc anno, quo nondum Cæſareo diademate ornatus fuerat, Romæ anno tantùm ſequenti 1027. Imperator acclamatus,

(56) Cedrenus, *Baſilii* mortem referens, ait, menſe Decembris, Indictione nona ſubito correptum morbo deceſſiſſe. Anno igitur ſuperiore 1025., quo Indictio nona menſe Decembri decurrebat, obiit *Baſilius*, *Conſtantino* fratre eidem ſtatim ſuccedente.

(57) Ravennæ conſediſſe hoc anno *Conradum*, teſtis eſt VVippo, ſed inde ante Autumnum receſſiſſe tradit; poſtquam enim narravit excitatam contra *Conradum* in ea Urbe ſeditionem, eamque terrore ſimul, ac clementia, compoſitam, ſubdit: *Eo tempore maximus calor Italiam vexabat, ita, ut animalia multa, & hominum multitudo inde periclitaretur; Rex verò Chuonradus, nemini cedens, niſi ſoli Deo, & caloribus æſtivis, ultra Athnam (aliter Athiſum) propter opaca loca, & aëris temperiem in montana ſeceſſit: ibique ab Archiepiſcopo Mediolanenſi per duos menſes, & amplius, regalem victum ſumptuosè habuit. Hinc decedens tempore autumnali, Italiam planam iterum peragrans, habitis conſiliis, & regalibus colloquiis, in opportunis locis, atque rebelles in vincula mittens, Regnum pacificavit, & ſic pertranſiens uſque ad confinium Italiæ, & Burgundiæ pervenit.* Non igitur Ravennam ad hybernandum Conradus ſe contulit.

(58) Sigonius, qui VVipponis hiſtoriam, poſt ipſius mortem vulgatam, videre non potuit, in hoc itinere deſcribendo valde aberravit. Refert illud memoratus Auctor his verbis: *Inchoante anno Nativitatis Chriſti MXXVII. Rex Chuonradus in Iporezia Civitate Natalem Domini celebravit. Illuc Rudolphi Regis Burgundiæ Legati venerant, promittentes illum Romam venturum ad electionem, & conſecrationem Imperatoriam Regis Chuonradi. Quod Rex gratanter accepit, & remiſſis legatis cum muneribus, ipſe Padum tranſiens ad Romam tendere cœpit. Veniens autem ad Lucam Civitatem, invenit eam ſibi adverſam cum Regin-*

officii gratia proſequente. Cum autem Romam omnes, ut aſſolebat, Italiæ proceres conveniſſent, Ravennas quoque Antiſtes acceſſit. Is die Reſurrectionis, quo die in Baſilica Vaticana Auguſtalia inſignia accipere Conradus debebat, cum præſens pompæ adeſſet, abſente fortè Mediolanenſi, Conradum manu prehendit, ut ipſum Pontifici pro ara ſtanti offerret. Ea re animadverſa, legati Mediolanenſis Antiſtitis munus id eſſe ſui clamarunt, qui Regem Italiæ legendi, & coronandi jus obtineret. Orto autem ex ea re inter aſtantes Principes, Antiſtiteſque tumultu, tum Conradus, audientibus omnibus: *Non eſt dubium*, inquit, *Reverendi Patres, quin quemadmodum Imperatoris inunctio ad Romanum Pontificem pertinet, ſic Regis Italiæ conſecratio tota ſit Mediolanenſis Antiſtitis: quare eſt æquum, ut Mediolanenſis Antiſtes, cujus manu in Regem Italiæ futurus Imperator inungitur, ſi adſit, Regem Pontifici offerat, quem ad Imperium provebat, ut ex ejus auctoritate poſſit imperare, qui ejuſdem ordinatione didicit, & cœpit regnare*: annuente verò Pontifice, Mediolanenſis ad id muneris eſt vocatus. Cum autem juſta de cauſſa abeſſe diceretur, juſſit Pontifex, ut Ardericus Vercellenſis Epiſcopus ſervatas Metropolitano ſuo vices impleret: atque ita ab Arderico Conradus oblatus aureum diadema ſuſcepit. (59) Neque ita multò poſt, Urbe, ut in Lombardiam rediret, exceſſit. Extant enim diplomata, quibus ille V. Nonas Maji Ravennæ bona Eccleſiæ Patavinæ ſancivit, & IX. Kal. Junias Veronæ, Veronenſis, anno, ut in diplomatis ſcriptum eſt, *milleſimo viceſimo ſeptimo, Imperii verò ſui primo*. Bergomum inde profectus, eandem erga Eccleſiam Bergomatem benignitatis adhibuit rationem. (60) Inde in Germaniam tranſitum. Eodem anno Bononius, Abbas Locedenſis, vitæ ſuæ ſanctitatem moriens multis miraculis editis comprobavit: unde meritò aram ab Epiſcopo Vercellenſi, cum eſſet à Pontifice conſecratus, accepit. (61) Per eoſdem dies Pandulfus, qui fuerat Capuæ Princeps, rogatu Guaimarii Principis Salernitani, cognati ſui, è vinculis à Conrado dimiſſus in Campaniam rediit, atque Apulis, Græcis, & Normanis in auxilium advocatis, Capuam, quam Pandulfus Teanenſis beneficio Henrici te-
nebat, premere obſidione inſtituit. Poſte- 1028
ro, Vido Arretinus, vir artis muſicæ eruditiſſimus, novam vocum flectendarum diſciplinam, quæ in hunc uſque diem obſervatur, per literas, ſyllabaſque flexuris digitorum lævæ manus adjungendas, dicitur edidiſſe. (62) Teanenſis à Catapano in fidem receptus, Neapolim incolumis ad Ser-
gium Magiſtrum militum, ac poſtero, Nea- 1029
poli à Pandulfo, exacto Sergio, occupata, Romam evaſit, atque ibi in exilio vitam finivit. His rebus Pandulfus elatus, in contumeliam Imperatoris Monaſterio Caſſinati omnia intulit detrimenta, quæ potuit. Nam & Theobaldum Abbatem ad ſe evocatum propè in cuſtodia habuit, & ejus loco Baſilium quendam Monachis Præpoſitum dedit: qui ad ceteram inſolentiam Monaſterium multis poſſeſſionibus, & Sacrarium multis pretioſis ornamentis nudavit: & poſt aliquot annos, mortuo Theobaldo, Baſilium Abbatem ſubſtituit: qui in eadem adverſus Monachos ſuperbia perſtitit. (63) Eodem anno Romanus Argyrus Imperium Orientis adeptus. (64) Conradus Henricum filium Regem Germaniæ declaravit. (65) Is

ginbero Marchione. Ibi Rex paululum moratus, poſt paucos dies Civitatem, & Marchionem in deditionem accepit, omnemque Tuſciam ſibi breviter ſubjugavit; ſicque triumphando Romanam viſitat arcem.

(59) *Die Sancto Paſchæ, qui eo anno VII Cal. Aprilis*, nempe die 26. Martii, *terminabatur*. *Giſela* quoque Regina, *Imperatricis conſecrationem, & nomen accepit*, ut VVippo teſtatur. Acta in controverſia Ravennatis Archiepiſcopi, dexterum locum contra Mediolanenſem petentis, fusè narrat Arnulphus lib. 2. cap. 3., & ſeqq. Sigonius hanc hiſtoriam deſcripſit è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 159.

(60) *Conradi* per Italiam iter, ac res geſtas antequam hoc anno in Germaniam reverteretur, accuratè recenſet Vvippo in ejuſdem Vita, inquiens: „ Facta igitur pace inter
„ Romanos & Teutonicos (ſeditionem quippe Romæ enatam diebus ipſis Paſchalibus ſupra enarraverat,) „ Imperator in
„ Apuliam proceſſit, & Beneventum &
„ Capuam, ac reliquas Civitates illius regio-
„ nis, ſeu vi, ſive voluntaria deditione ſibi
„ ſubjugavit, & Nortmannis, qui de patria
„ ſua neſcio qua neceſſitate compulſi, in
„ Apuliam confluxerant, ibi habitare licen-
„ tiam dedit, & ad defendendos terminos
„ regni adverſus Græcorum verſutias, eos
„ Principibus ſuis coadunavit. Cunctis rebus
„ ritè & proſperè ſibi cedentibus, Imperator
„ reverſus, præteriens Romam, iterum Ita-
„ liam pertranſiit &c. Hæc ad illuſtrandum Sigonium ex coævo Scriptore eidem ignoto addere placuit.

(61) Anno ſuperiore 1026., tertio Kal. Septembris, migravit ad Dominum *Bononius* Abbas Lucedienſis. Miracula, quæ hujus ſancti Viri mortem conſecuta ſunt, refert Mabillonius in Annalibus ex Anonymo Auctore Vitæ ejuſdem ad annum 1026., mentionem quoque faciens Aræ, ab *Arderico* Vercellenſi Epiſcopo in illius honorem erectæ.

(62) Hujus Guidonis, Monaſterii Pompoſiani Monachi, meminit Mabillonius Tom. 4. Annalium Ord. S. Bened. ad annum 1026. pag. 324., ubi variam ejuſdem fortunam, ob conflatam ſibi, novo hoc muſico invento, æqualium invidiam refert, nec non integram epiſtolam, libroſque ab ipſo editos recenſet. Laudat hunc Guidonem Donizo in Vita Mathildis lib. 1. cap. 5., ac de eo plura eruditè differit Cl. Muratorius in adnotationibus ad illud Caput Tom. V. Rer. Italic., aſſerens, artem Muſicam literis fuiſſe ab ipſo mandatam anno 1022.

(63) Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 58. & ſeqq. fuſiùs iſta deſcribit. Mabillonius eadem in compendium redacta ad hunc annum refert Tom. 4. Annalium pag. 358.

(64) Nona Novembris die, Indictione XII., adeòque anno præcedente 1028. ſubito morbo correptus *Conſtantinus Romanum Argyrum* Cæſarem deſignavit, data ei optione, ut aut ſibi oculos erui ſineret, aut dimiſſa propria uxore, unam ex tribus *Conſtantini* filiabus duceret, quemadmodum narrat Cedrenus. Cùm autem *Romani* uxor ſponte monaſticam vitam amplexa fuiſſet, deſponſatâ eidem Zoë, alterâ ex Auguſtis filiabus, triduo poſt *Conſtantinus* expiravit, eodem menſe, atque anno.

(65) Etiam ſolemnis hæc Henrici inauguratio in Germaniæ Regem ad annum ſuperiorem eſt referenda, teſte Vvippone, qui disertè tradit anno MXXVIII. Indictione XI. eundem ætate XI. annorum, apud Aquiſgrani Palatium, fuiſſe in Regalem apicem ſublimatum; Dominicâ verò Paſchæ conſecratum, & coronatum, lætitiam Paſchalem auxiſſe. Cæterùm uſque ab anno 1026. Principibus Germaniæ rogantibus, deſignatus Rex à Patre jam fuerat puer Henricus, ut idem Vvippo ad illum annum teſtatur.

1030 Is ſequenti anno, nempe milleſimo triceſi-
mo, Baſileæ XV. Kal. Aprilis privilegia
Eccleſiis Italicis contulit. Eodem anno
Piſani claſſe inſtructa in Africam pro-
vecti Carthaginem ceperunt, (66) ac
Regem captivum Romam adduxerunt.
eumque poſtmodum Chriſtianis ſacris ini-
tiatum dimiſerunt. Veneti Othonem Du-
cem, quem Urbe depulerant, mutatis vo-
luntatibus revocarunt. Herebertum Archie
piſcopum Ravennatem ſequutus eſt Gebehar-
dus. (67) Johannes Gualbertus, honeſto
loco Florentiæ natus, cum humanis deſpe-
ctis rebus Monaſterium iniiſſet, nec ſatis
Monachorum, quibuſcum vivendum erat,
ſolutam diſciplinam probaſſet, egreſſus inde
in jugum montis Apennini ſe contulit, at
que in loco, qui Vallis umbroſa dicebatur,
ſedem novo Monaſterio collocavit, ibique
ſe, ſociosque ſuos legibus vitæ ſeverioribus
obligavit. Inde congregatio Monachorum
1031 Vallis umbroſæ profecta. (68) Poſtero, in
Campania Beatus Dominicus mirabilium pa-
trator operum, multorumque Fundator Cœ-
nobiorum apud Sotam jam ferme octoge-
narius obiit, atque in Monaſterio, quod
poſtea ab eo nomen accepit, ſepultus eſt.
Hunc Loricatum Petrus Damiani vocat,
quòd ad macerandam interioris amictus
aſperitate carnem lorica uteretur. (69) Eo
dem anno Veneti novo odio incitati Otho
nem Ducem ſuum corripuerunt, atque at-
tonſum Conſtantinopolim ad Monaſticam
vitam agendam miſerunt, & vices ejus Ur-
ſo Urſeolo, Patriarchæ fratri, commiſe-
runt, à quo eſt Gradenſis Baſilica repara-
ta; mox placatis animis reconciliati Vita-
lem Epiſcopum Torcellanum ad eum revo-
candum deſtinarunt; ex quo cum illum
mortuum cognoviſſent, Urſo ad Eccleſiam
ſuam dimiſſo poſtero anno Dominicum Ur- 1032
ſeolum ſubrogarunt. Ille inimicæ factionis
inſidias reformidans Ravennam profugit:
in ejus locum Dominicus Flabianicus eſt
ſubſtitutus; ita diuturnæ ſeditioni tandem
aliquando eſt modus impoſitus. (70) In
Campania Sergius, Rainulfo Nortmano
cum ſociis adjuvante, Neapolim, unde
fuerat deturbatus, recuperavit, ac rerum
potitus, Rainulfum ſibi affinitate conjunctum
Averſæ Comitem fecit. (71) Romæ Joannes
Pontifex morte abſumptus, in ejus locum
Theophylactus, Alberici Benedicti Octavi
fratris filius, Tuſculanis Comitibus anni-
tentibus, eſt ſuffectus; isque Benedictus No-
nus vocatus. (72) Eodem anno Rodulfus
Rex Burgundiam Henrico, Conradi filio,
nepoti ſuo, moriens teſtamento reliquit.
(73) Qua re comperta, Odo Celticæ Co-
mes, Rodulfi ſororius, regnum illud ad ſe
pertinere contendens, Burgundiam cum le-
cta militum manu ingreditur, atque eam
ad ſe traducere nititur. Ob id Conradus,
Polonico bello dimiſſo, per dies Natalitios 1033
novas copias comparavit, ut adverſus eum
adduceret, ſed aſperitate hyemis retardatus
rem in æſtatem proximam diſtulit, ac fini-
bus Odonis ferro, flammaque vaſtatis, ho-
minem coëgit pacem petere, &, ſe à Bur-
gundiæ regno temperaturum, jurare. (74)
Sequenti verò, iterum Burgundiam petens 1034
omnes regni ejus Principes dare obſides
com-

(66) Piſanorum expeditio in Africam, & victoria, capto Rege, ad annum 1035. adnotatur in duobus Chronicis Piſanis, Tomo VI. Rerum Italicarum editis.

(67) Annum 1027. *Gebebardi* electioni poſt Herebertum aſſignat Ughellus. Rubeus eadem tradit ad illum annum, *Gebebardi* Archiepiſcopi documenta referens, ante hunc annum ſubſcripta.

(68) Quo anno Vallombroſanum inſtitutum exordia ſuſceperit, adeò in obſcuro latet, ut Jo: Baptiſta Solerius, qui in Actis Sanctorum Bollandi ad diem XII. Julii vitam *S. Jo: Gualberti*, poſt inſignes viros, Mabillonium, & P. Guidonem Grandi, præclaris Diſſertationibus illuſtratam edidit, calamum ſuſpenſum reliquerit, ſeque à definienda implexa hac controverſia excuſaverit, contentus diſcrepantes tantummodo ſententias indicare, & quàm fluxo fundamento innitantur exponere. Plura ibidem diſputat, contra Mabillonium præcipuè, de cauſſa receſſus *S. Gualberti* in Vallem-umbroſam, quæ legi, atque expendi merentur.

(69) Verè hoc anno in Domino obdormivit *Dominicus* Abbas Soranus XI. Kal. Februarii, poſtquam ſuperiore anno, Soræ Monaſterio, à Petro Rainerio, & Doda ejus uxore tunc primùm condito, Præfectus fuiſſet, quemadmodum Baronius ad Patriam ſuam illuſtrandam, anno 1030. refert. Vitam hujus Sanctiſſimi Abbatis conſcripſit Albericus Monachus Caſinenſis, poſtmodum Cardinalis ab Alexandro II creatus, eamque Bollandus ad diem XXII. Januarii vulgavit. In compendium relatam Mabillonius inſeruit Annalibus Benedict. Tom IV. pag. 365. Ejuſdem *Dominici* meminit Leo Oſtienſis lib. 2 cap 61. ipſum appellans, *innumerabilium patratorem Miraculorum, multorumque Cœnobiorum fundatorem*. Sed Sigonius, qui hoc ex Leone deſumpſit, gravi anachroniſmo, *Dominicum Soranum* cum *Dominico Loricato* confundit, cujus vitam S. Petrus Damiani peculiari libello collegit; hic enim, nonniſi anno 1062., vel certè circa id tempus, in Cœlum evolavit, ut Mabillonius ad annum illum teſtatur pag 632.

(70) Dandulus, qui libro nono cap. 3. & ſeqq., hæc diſtinctiùs enarrat, ait *Dominicum Urſeolum*, modica parte Populi conſentiente, Ducatum uſurpaſſe, ſed cùm cæteri innatam libertatem, & non tyrannidem cupientes, in eum inſurrexiſſent, fugâ Ravennam delatum, ibidem mortuum, ac ſepultum.

(71) Angelus à Nuce, in adnotationibus ad Leonem Oſtienſem lib. 2. cap. 58. id narrantem, biennio ante hæc peracta eſſe (nempe anno 1030.) teſtatur, ex *Regeſto Monaſterii Sancti Blaſii* ejuſdem Urbis, à Peregrinio relato.

(72) Sequente tantùm anno 1033. obiit *Joannes*, eique ſuffectus eſt *Benedictus IX*, ut ex Hermanno Contracto, & Sigeberto, Pagius ad illum annum affirmat.

(73) Id narrat Otto Friſigenſis lib. 6. cap. 30., quem fortaſſe Auctorem habuit Sigonius, his verbis: *Rudolphus Burgundiæ, ſeu Galliæ Lugdunenſis Rex, moriens Henrico filio Regis, Nepoti ſuo, Regnum cum diademate, aliiſque inſignibus ſub teſtamento reliquit*. Hermannus tamen Contractus, Sigebertus, Hugo Flaviniacenſis, aliique, Regnum ipſi Conrado Imperatori à Rodulpho relictum teſtantur. VVippo tùm Conradum, tùm Henricum filium, qui Rodulphi pronepos erat, in hæreditatem vocatos ſcribit.

(74) Hæc ex Vvippone, quem Sigonius non vidit, ad hiſtoricam ſeriem componendam recitare opus eſt. Scribit ille: „ Anno MXXXIII. (quem exorditur à die 25. Decembris anni 1032.) „ Chuonradus cum filio ſuo Rege Henrico Natalem Domini in Argentina Civitate celebravit: inde collecto exercitu per Solodorum Burgundiam intravit, & veniens ad Paterniacum Monaſterium in Purificatione Sanctæ Mariæ, à Majoribus, & Minoribus Regni, ad regendam Burgundiam electus eſt, & in ipſa die pro Rege coronatus „ eſt:

compulit. (75) Eo anno Sol inſigni ſe, ac
mirabili obſcuritate infectum (76) Italicis
in feſto Apoſtolorum oſtendens inſignem
Lombardorum cladem, quæ proximè eſt in-
1035 ſequuta, portendit. Proximo namque an-
no, quo ſumma Imperii ad Michaëlem
Paphlagonem in Oriente pervênit, (77) Lom-
bardi ſive integræ libertatis ſtudio inflam-
mati, ſive immodico aliquo Conradi impe-
rio incitati, dum Conradus novo Liutico
bello in Saxoniæ ſinibus diſtinetur, nova
defectionum conſilia inierunt, atque Here-
berto Archiepiſcopo patiente, aut certè non
prohibente, miſſis nunciis inter ſe conjura-
runt, ſe non paſſuros, quenquam regnare,
qui aliud, quàm quod ipſis luberet, ſibi im-
poneret. Inter hos autem inſigne eluxit Cre-
monenſium facinus. Hi Landulfum Epiſco-
pum conſiliis ſuis adverſarium nacti per ira-
cundiam invaſerunt, eoque Urbe depulſo,
bona expilarunt, atque oppidum ejus arce,
duplici muro, & turribus ſeptem munitum
everterunt, & cuſtodes, qui ibi cum qui-
buſdam Canonicis erant, venales habue-
runt, eoſque fortunis omnibus ſpoliarunt.
(78) Urbe verò vetere à fundamentis eruta,
majorem alteram, ut Conrado reſiſterent,
1036 condiderunt, ac poſtero anno Hubaldum
Epiſcopum, qui mortuo Landulfo ſucceſſe-
rat, multis contumeliis affectum poſſeſſio-
nem inire bonorum Eccleſiæ vetuerunt. Quæ
mala Conradus audiens, etſi iniquiſſimè tu-
lit, tamen neque hoc anno occurrere gra-
vioribus diſtrictus occupationibus potuit;
ſiquidem ſatis conſtat, ipſo præſente IV. Idus
Novembris, Indictione quinta, Bardonem
Archiepiſcopum Moguntinum Monaſterium
S. Martini Moguntiæ conſecraſſe: Exeunte
verò anno iter in Italiam videtur ingreſſus;
1037 nam ipſum Natalitia in Italia peregiſſe,

Otho ſcriptum reliquit. (79) Singulas verò Urbes adiens, Brixiam, & Cremonam proceſſit, atque in ſingulis ſeveriſſimas de conjuratis quæſtiones exercuit. Extat decretum ejus, quo propter injurias Landulfo, & Hubaldo Epiſcopis illatas, ad eorum contumaciam comprimendam, & tanti mali conſuetudinem extirpandam prædia omnia Civium, qui conjuraverant, in Urbe, ſuburbio, agrove per quinque millia paſſuum in circuitu ſita Eccleſiæ Cremonenſi addicit, prohibens, ne Dux, Marchio, Comes, & Sculdaſio eam poſſeſſionem prohibere, aut ulla ratione turbare poſſit. (80) Inde Mediolanum profectus, omnes conjurationis convictos fortunis, boniſque ſuis nudatos Civitatibus Mediolano, Laude, Como, Crema, Cremona, Brixiaque dejecit, atque in Germaniam relegavit. Herebertum autem Archiepiſcopum jure Epiſcopi Laudenſibus dandi nuper conceſſo privavit. Qua ex re magnus in Civitate tumultus eſt ortus. Itaque Conradus, cum ſe propterea vulgo lacerari aſperis nobilium, populariumque conviciis, intelligeret, Mediolano egreſſus Papiam proceſſit, ibique pauperibus, & viduis foro de more indicto, Hereberti nomen à nobili quodam delatum recipit, atque occaſionem lædendi nactus, ipſum coram ſe adeſſe, juſſit. Neque verò Herebertus Regis detrectavit imperium, immo Epiſcopis Cremonenſi, Vercellenſi, & Placentino ſtipatus acceſſit, verùm ad diem ſe in judicio ſiſtere, aut reſpondere, neglexit. Quocirca Conradus nova Hereberti contumacia magis exacerbatus, ipſum cum Epiſcopis comprehendi, ac Placentiam diverſas in cuſtodias mitti, juſſit. Popponi verò Patriarchæ cuſtodia Hereberti permiſſa, (81) ipſe Ravennam alius negotii cauſſa conceſſit. Hoc nuncio acce-
pto

„ eſt: deinde quædam Caſtella, quæ Odo in-
„ vaſerat, obſedit, ſed propter nimiam aſpe-
„ ritatem hyemis, quæ tunc fuerat, valde
„ impediebatur; *& paulò poſt* Ejuſdem anni
„ (1033.) æſtate Imperator cum exercitu ſuo
„ ſuper Odonem Comitem in Gallias Fran-
„ corum venit, dicens, ſi Odo in Burgun-
„ dia res alienas quæreret, de ſuo proprio,
„ juvante Deo, aliquid perdere deberet.
„ Tunc in Regno Henrici Regis Francorum,
„ in prædiis tamen, & beneficiis Odonis, tan-
„ tas devaſtationes, & incendia fecit Impe-
„ rator, ut ipſe Odo neceſſitate compulſus,
„ humiliter veniens, quæreret veniam, pro-
„ mittens Burgundiam dimittere, & ſecun-
„ dùm juſſionem illius ſibi ſatisfacere; ſic
„ Imperator cum ſuo honore, & Odonis
„ damno reverſus eſt.

(75) Cauſſam hujus novæ in Burgundiam expeditionis Sigonius prætermittit, Lectorem jejunum relinquens. Ea igitur fuit, Vvippone teſte, quòd *Odo* immemor promiſſi, partem adhuc Burgundiæ contumaciter teneret. Illuc itaque profectus *Conradus* per æſtatem hujus anni cum Theutonicis, & Italis, quorum principem partem ducebat *Heribertus* Archiepiſcopus Mediolanenſis, Caſtra, & Primates illius Regionis ſubegit, acceptiſque multis obſidibus, per Alſatiam rediit ad Imperatricem, quæ ipſum comitata fuerat uſque ad Urbem Baſileæ.

(76) Eclypſis hæc ad annum ſuperiorem 1033. eſt referenda, ut ex Calviſio, aliiſque Aſtronomis, nec non hiſtoricis, Glabro, Baronio, Pagio conſtat.

(77) Die XI. Aprilis, Indictione ſecunda, ideſt anno 1034. obiit *Romanus*, à *Zoë* uxore, obſcœnis amoribus cum Michaële Paphlagone implicita, lentiſſimo veneno necatus, ut Cedrenus narrat.

(78) Hæc omnia conſtant ex *Conradi* Imperatoris Diplomate, ad *Ubaldum* Cremonenſem *Landulphi* ſucceſſorem dato, quod recitat Ughellus in Epiſcopis Cremonenſibus; ibi enim ſingillatim narrantur, quæ Populus Cremonenſis in Epiſcopum, ejuſque prædia, atque Eccleſiam patravit: quod autem à Sigonio *Oppidum*, duplici muro, ac turribus ſeptum dicitur, in ea Charta *Palatium* ipſum Landulphi vocatur. Cæterùm multò ante hunc annum iſta peracta Cavirellus in Annalibus Cremonenſibus, & memoratus Ughellus docent, qui ea referunt ad annum 1022. Porrò *Landulphum* anno 1030. jam mortuum Ughellus idem affirmat. Conjurationem non tam Langobardorum, quàm aliorum Italiæ Principum, ac Valvaſſorum, quæ verè hoc anno contigit, adnotant Vvippo, & Hepidannus.

(79) Narrat hæc Otto Friſing. in Chronico lib. 6. cap. 31; Urbem, in qua Natalitiam ſolemnitatem apud Italos egit Conradus, deſignat Hepidannus in Annal. ad ann. 1037. ab eodem die inceptum, inquiens: *Imperator, Natali Domini Veronæ celebrato, Mediolanum perrexit*. Eadem refert Vvippo in Vita Conradi.

(80) Hoc præceptum recitat Ughellus, ut ſuperiùs retuli, ſed quo anno datum ſit, ignoratur; cùm exemplum ab ipſo relatum notis Chronicis deſtituatur. Hoc anno conditum fuiſſe vix crediderim, cùm, teſte Vvippone, Veronâ Mediolanum ſtatim contenderit *Conradus*, & paulò poſt inter cæteros Epiſcopos apud ipſum criminis accuſatos, etiam Cremonenſem in exilium propulerit.

(81) Diverſimodè rem narrat Vvippo, ait enim:
„ Inde (Veronâ) ad Mediolanum veniens,
„ ab Heriberto Archiepiſcopo magnificè re-

pto Mediolanenſes nobiles juxta, ac populares æſtuare dolore, ac rationem Antiſtitis, ac Principis ſui liberandi, Eliprando Vicecomite in primis auctore, inire. Quæ conſilia dum maturius agitantur, Herebertus repente cuſtodia elabitur, lentas Germanorum vigilias, quos vino de induſtria Abbas S. Xyſti ab Hereberto conſecratus obruerat, (82) aſtutè ludificatus. Conradus, Paſchate Ravennæ celebrato, ubi Herebertum evaſiſſe, atque à Mediolanenſibus receptum eſſe cognovit, uſqueadeo indignatione exarſit, ut continuò Mediolanum verſus contenderit, atque exercitu coacto, repente Landrianum caſtrum occuparit, & ſex Urbis portas militum corona circumfuſa obſederit. Mediolanenſes his oppreſſi malis haudquaquam animis defecerunt, ſed portas, muroſque Urbis diligentiſſimè cuſtodiverunt, ac ſe ad omnem belli procellam fortiter ſuſtinendam confirmaverunt. Multas Conradi multis è partibus oppugnationes ludificati, egredientes Urbe crebris cum Germanis prœliis conflixerunt, ex quibus memorabile illud à quibuſdam refertur, in quo Bavarum Conradi nepotem omnium Germanorum ferociſſimum Eliprandus Vicecomes ingentis ſtaturæ, ac roboris vir, ſingulari certamine in conſpectu Imperatoris proſtravit. Hic eſt Eliprandus, à quo Vicecomitum, ut ajunt, familia fluxit, poſt tota Italia genere, & virtute clariſſima, (83) quem Vicecomitem dictum eſſe, quòd Archiepiſcopi Vicecomes eſſet, invenio. Hac re Conradus vehementius exaſperatus ſuburbiis ignem injecit, ac propoſito edicto Antiſtiti dignitatem ademit, eamque ad Ambroſium Mediolanenſis Eccleſiæ Cardinalem traduxit. Ceterùm Ambroſium die Pentecoſtes Bruno Epiſcopus in æde D. Ambroſii ſuburbana conſecraturus, cum præſente Imperatore rem divinam faceret, Sanctum Ambroſium Epiſcopum gladium in cœlo vibrantem, atque Imperatori minitantem dicitur conſpicatus. Quo facto ſtatim tonitrua, ac fulgura adeo ſæva ſunt conſequuta, ut Bertrandus à ſecretis Regis, ingenti fragoris magnitudine exanimatus, è poteſtate deceſſerit, aliique, qui aderant, plures extincti ſint. (84) Quibus rebus permotus Conradus, Mediolani oppugnationem reliquit, ac trepido agmine poſtridie, ſecum Ambroſio ducto, Papiam ſe recepit. Ibi conventu Procerum acto, omnibus Italiæ Principibus mandat, ut Ambroſio adſint, atque illius auſpiciis Herebertum, quem abdicatum eſſe conſtaret, bello quàm maximo perſequantur. Inde, ut ſcribit Otho, (85) Cremonam proceſſit, atque ibi Pontificem ad ſe venientem excepit; demum æſtus vitandi gratia ad montium ſtativa ſe retulit, Epiſcopoſque Cremonenſem, Placentinum, & Vercellenſem Majeſtatis damnatos in exilium egit. Eodem tempore Bonifacius Marchio, mortua Richilda conjuge, Beatricem, Conradi filiam, duxerat, ac ſponſalia maximis impenſis, atque effuſa, ut erat omnium illa ætate ditiſſimus, in omnem luxuriam magnificentia apud Mincium celebrarat. Siquidem, ſi famæ credimus, ad eam ducendam profectus, equos ſoleis argenteis calciatos habuerat, &

„ ceptus eſt in Eccleſia S. Ambroſii. In ipſo die (neſcimus cujus conſilio) penè gravis tumultus factus eſt Populi Mediolanenſis, quærentis ab Imperatore, ſi vellet favere conjurationi eorum. Unde commotus Imperator præcepit, ut omnes in Urbem Papienſem ad generale colloquium venirent. Quod dum factum eſſet, cunctis reclamantibus, legem fecit Imperator. In ipſo Placito quidam Hugo Comes, & alii quamplures Italici appellabant Archiepiſcopum Mediolanenſem pro multis cauſſis, quibus eos offenderat. Imperator verò, vocato Archiepiſcopo, præcepit, ut ſatisfaceret omnibus. Quod dum Archiepiſcopus renueret, ſenſit Imperator, omnem illam conjurationem Italiæ, ipſius conſilio factam eſſe. Et mox comprehenſo illo retinuit in ſua poteſtate. Deinde commendavit eum in cuſtodiam Popponi Patriarchæ Aquilegienſi, & Chunoni Duci Carantanorum, qui ab eis ductus eſt cum Imperatorio uſque Placentinam Civitatem. Eadem, parùm diverſa narratione, referunt Arnulphus, ac Landulphus, editi Tomo IV. *Rerum Italicarum*.

(82) Mabillonius in Annal. Benedict. ad annum 1040., & Petrus Maria Campi in Hiſt. Eccleſiaſtica Placentina ad hunc annum 1037. cum Sigonio conſentiunt, aſſerentes, Heribertum ope *Abbatis S. Sixti* è Teutonicorum cuſtodia ſubductum. Contra Landulphus Senior, editus Tom. IV. *Rer. Italic.* qui Mediolani Seculo XI. vivens hanc hiſtoriam minutim deſcribit, lib. 22. & ſequ. narrat, non *Abbatem*, ſed *Abbatiſſam S. Sixti*, ab ipſo Heriberto conſecratam, largis dapium ac vini muneribus ad Archiepiſcopum miſſis, eidem conſuluiſſe, ut liberalem cuſtodibus ſuis cœnam inſtrueret, ipſiſque crapula & ſomno oppreſſis, fugâ elaberetur, quemadmodum feliciſſimè evênit, eâdem Abbatiſſâ equos & navem ſuppeditante, ut per Eridanum in Urbem Mediolanenſem incolumis reverteretur. Certè per hæc tempora Monaſterium S. Sixti Placentiæ, ab Angilberga Ludovici junioris uxore, pro monialibus conditum, ſacræ adhuc Virgines incolebant. Siquidem nonniſi anno 1112., redacta in ordinem *Febronia* poſtrema Abbatiſſa, in illud cœnobium Monachi ſucceſſere, Odone Monacho S. Benedicti de Mantua in primum S. Sixti Abbatem creato, ut refert Arnoldus Vvion pag. mihi 198., ubi catalogum Abbatiſſarum, & Abbatum S. Sixti à condito Monaſterio uſque ad annum 1363. texit. Aliter rem narrat Annaliſta Saxo, ab Eckarto editus Tom. II. Scriptorum medii Ævi pag. 466., aſſerens Heribertum *apprehenſum*, *Aquilejenſi Patriarchæ Popponi fuiſſe commiſſum, à quo liberiùs debito habitus, poſt aliquot dies fugâ lapſus evaſit, quodam ſuo Monacho machinante, qui ſolus cum eo miſerationis cauſſa permiſſus eſt habitare*. Quid autem machinatus fuerit hic Monachus, explicat Vvippo ad hunc annum; poſtquam enim narravit, ductum fuiſſe Heribertum ad Placentinam Urbem, ſubdit: *Quadam nocte, quidam de familiaribus Archiepiſcopi collocavit ſe in lecto, quo ipſe jacere ſolebat, & ſuperducto coopertorio latuit, ut ita falleret cuſtodes. Archiepiſcopus, adducto ſibi equo à quodam, fugit, & veniens Mediolanum, à ſuis cum magno gaudio ſuſceptus eſt*.

(83) Hæc omnia de Heriberto Archlepiſcopo, Mediolani obſidione, & Eriprandi victoria, deſumpta ſunt è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 140. & 143. De Vicecomitum origine plura jam diſſerui in Diſſertatione apologetica, edita Mediolani pro vindicandis eidem Urbi Corporibus SS. Gervaſii, & Protaſii.

(84) Falli Sigonium in aſſignando loco hujus miraculi, nempe *ſuburbana S. Ambroſii æde*, docet Vvippo, qui teſtatur, id accidiſſe in quodam *Caſtro S. Ambroſii*, *quod Curbitum* dicitur, Landulphus Senior *Coriopictam* vocat, nunc *Corbetta* appellatur, Pagus ſatis celebris, nec multùm diſtans ab Urbe Mediolanenſi.

(85) In Chronico lib. 6. cap. 31.

& domum reverſus piſtrina publicè ad molenda libero omnium uſui aromata excitarat , & vinum vulgò omnibus bibere cupientibus , impertiverat . (86) Cum au-
1038 tem Conradus apud eum Parmæ Natalem Domini ageret , Parmenſes tumultu concitato necem illius dapifero attulerunt . Qua re Conradus incenſus Bonifacium ad tantam perſequendam injuriam incitavit . Parmenſibus autem in pertinacia perſiſtentibus , Urbs primùm variè oppugnata, deinde magna ex parte combuſta eſt . (87) Lombardis acerrimè vindicatis , Campaniæ inde adeundæ occaſio oblata eſt . Monachi Caſſinates aſſiduis Pandulfi Principis injuriis afflictati ad eum venerunt, orantes, ut Monaſterium, quod in fide ejus eſſet, ab interitu vindicaret , quem ei Pandulfus omni ope infeſtus pararet. Quorum ille precibus motus, continuò cum uxore Giſla Romam proceſſit , & nunciis inde miſſis bona erepta eum reddere Monaſterio juſſit . Pandulfo verò ſe facturum negante, ira incenſus exercitu aſſumpto Caſſinum adiit, atque à Monachis, ut nuncius è cœlo , acceptus , humiliter cum uxore Giſla D. Benedicto vota fecit , ac deinde Capuam verſus perrexit. Ejus adventu non expectato , Pandulfus cum Baſilio Abbate , quem ipſe præfecerat , in arcem S. Agathæ ſe recepit. Conradus pridie Pentecoſtes Urbem ingreſſus, poſtridie apud Capuam veterem caſtra fecit , atque XII. Monachis , quos acciverat , poſtulantibus, Richerium Abbatem Leonenſem , cujus fideli tum opera utebatur , conceſſit Abbatem, in primis ipſa ſuffragante Monachorum petitioni Auguſta ; & Pandulfo pertinaciam retinente , primoribus Capuanorum adhibitis, Guaimario Principi Salernitano Capuanum Principatum attribuit; & Athenulfum Archiepiſcopum à Pandulfo in vincula conjectum exemit, atque inde Beneventum ſe contulit . Pandulfus, relicto in arce filio , Conſtantinopolim auxilium imploratum, ſed fruſtra , contendit . Conradus Beneventi , rogatu Giſlæ conjugis , Henrici filii , & Adeloi Epiſcopi jura, ac prædia Monachorum Caſſinatium confirmavit . (88) Inde per Adriatici maris oram revertens, oborta gravi ex cœli corruptione in exercitu peſtilentia, menſe Julio non ſolùm milites plurimos , ſed etiam ex principibus nonnullos amiſit, Hermanum Ducem, Auguſtæ filium, Chunigundem nurum , (89) Cononem Francorum Ducem, itemque alios ; atque inde mœroris, ac triſtitiæ plenus in Germaniam tranſiit. Eo verò profecto, Herebertus Antiſtes erectus , magnis delectibus habitis, Ambroſium , omneſque ejus fautores bello inſtitit perſequi. Itaque, cum nihil prætermitteret, quod ad maximum gerendum bellum uſui eſſet, vexillum impoſitum in curru excogitavit, quod carrocium appellavit. Is fuit currus ingens rotis grandioribus, atque axibus firmioribus fultus, purpurea pariter undique veſte conſtratus ; in quo contabulatio quadratæ turris inſtar locabatur ; in medio verò eximia proceritate malus excitatus erat, multis à faſtigio rudentibus ipſi contabulationi ad nautici mali ſimilitudinem alligatus; in ſummo crux aurea, infra crucem antemna magna ſuſpenſa , unde vexillum explicabatur. Hunc autem currum excellentis formæ boves, candida veſte inſtrati, trahebant; cura ejus clariſſimo & genere, & virtute viro committebatur, qui, ut venerabilior eſſet, inſigni lorica, enſe , & aureo baltheo, & publico ſtipendio donabatur; ut munitior, cohorte militum lectiſſimorum ſepiebatur . Cum eo verò aderant etiam Sacerdotes cum divinæ rei cauſſa , tum ut eſſent, qui letifero vulnere laborantibus ſacra , ſi opus eſſet , ritu Chriſtiano ſubminiſtrarent; præterea ſex tubicines cum totidem militaribus equis , quibus Civitas tentoria, & ſtipendia procurabat. Cum hoc ergo Vexillo , quò quaſi ad ſacram aram acie pulſi refugerent, atque inde ferociores in hoſtes procurrerent, Herebertus primus
ad bellum eſt progreſſus. (90) Poſtero anno 1039
Conradus, cum eſſet Coloniæ , XVII. Kal. Aprilis nobiliſſimo beneficio Mutinenſem Eccleſiam cumulavit ; diploma libet attexere , ut conſuetudo horum etiam temporum in donandis Eccleſiis eluceſcat : *Conradus divina clementia imperator . Norint fideles omnes , quemadmodum Vido Taurinenſis Epiſcopus noſtram adiit celſitudinem petens , ut pro amore Dei , & ſalute animæ noſtræ , omnia S. Mutinenſi Eccleſiæ in honorem S. Geminiani Confeſſoris Chriſti dicatæ , cui Dei auctoritate præeſt Ingo Epiſcopus , à prædeceſſoribus noſtris tam Regibus , quàm Imperatoribus , atque religioſis hominibus collata, noſtra Imperiali auctoritate confirmare vellemus . Cujus petitioni aſſentientes, ejuſdemque Beatiſſimi Geminiani Epiſcopi, & Chriſti Confeſſoris implorandam aſſiduè opem ſtatuentes , hoc præceptum fieri juſſimus, quo ei concedimus quidquid ad noſtrum jus pertinere videtur , terras ſcilicet , atque omnem diſtrictum, domos publicas, murumque ipſius Urbis cum fiſco, & teloneo integro, & cum omni jure civili intus, & foris in circuitu uſque ad fines ; cortes etiam ipſius Civitatis, ac terram propriam, caſtella, villas, manſos , ſervos , & ancillas , erimanos , & erimanas ,*

(86) Certum eſt, errare Sigonium , dum ſcribit, *Beatricem* Bonifacii uxorem , ac matrem Comitiſſæ Mathildis, filiam fuiſſe Conradi Salici. Siquidem ejuſdem Pater, *Fridericus II. Dux Lotharingiæ* ſuperioris , ſeu Moſellanorum, fuit. Beatricis mater , ſoror erat Giſelæ, Conradi Salici uxoris, ut compertum fit ex tabula genealogica Progenitorum Mathildis , Antiquitatibus Eſtenſibus pag. 64. inſerta à Cl. Muratorio. Plura in hanc rem diſſeruere Florentinius *de Rebus Mathildis* cap. 61. & ſeqq., necnon Pagius ad annum 1070., qui hujus *Beatricis* Genealogiam illuſtrant. Magnificas nuptias à *Bonifacio* celebratas deſcribit Donizo in Vita Mathildis lib. 1. cap. 9.

(87) Refert hæc Vvippo in Vita Conradi. Accuratè hanc ſeditionem narrat Donigo in Vita Mathildis lib. 1. cap. 10., è quo hæc ſumpſit Sigonius.

(88) Latiùs hæc refert Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 65. & ſeqq., quem Sigonius deſcripſit,

(89) Nurus Conradi , Henrici filii uxor , Canuti Regis Anglorum , & Danorum filia , *Cunildis*, ſeu *Cunihildis* appellabatur . *Chunelindem* vocat Vvippo in Vita Conradi , qui ait, eam XV. Calendas Auguſti è vita deceſſiſſe , atque aromatibus delibutam in Germaniam ab Imperatore fuiſſe tranſlatam . Nec integro biennio eum marito vixit ; quippe celebratas fuiſſe ab Henrico ejuſdem nuptias anno 1036., idem Vvippo teſtatur.

(90) Vide Arnulphū lib. 2. cap. 16., ubi hunc currum deſcribit. Antonius Campus in Hiſtoria Cremonenſi *Carrocii* Etypon evulgavit.

manas, domos, poſſeſſiones, piſcationes, ſylvas, montes, campos, aquas, aquarumque decurſus, & paludes habitas, & poſſeſſas à prædicto Ingone Epiſcopo, vel prædeceſſoribus ejus. Atque omnia aliquo inſcriptionis titulo, ſeu inveſtituræ adhuc donata, & tradita S. Mutinenſi Eccleſiæ à quibuſcunque hominibus, donamus, concedimus, confirmamus; item donamus omnia, quæ vocata ſunt fiſcalia, Comitalia, aut Vicecomitalia, quæ poſita ſunt, aut conſtructa in Comitatu Mutinenſi tam intus, quàm foris in circuitu uſque ad prædictos fines, ita ut Ingo Epiſcopus, & ſucceſſores ejus poteſtatem illic habeant per ſe, aut per miſſos ſuos judicandi, diſtringendi, placitum tenendi, aut, quod eorum utilitas tulerit, faciendi ad incrementum, & honorem ipſius Eccleſiæ. Neque aliquis Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdaſio, Gaſtaldius, Procuratorve ullus hanc S. Dei Eccleſiam inquietet, aut manſionaticum faciat, teloneum, diſtrictum, placitum, aut aliam quamlibet publicam functionem exigat. Sin minus, ſciat, ſe ſoluturum auri optimi libras ducentas, centum fiſco noſtro, & centum ipſi Epiſcopo. Quod ut verius credatur, & diligentius obſervetur, manu propria roborantes, annuli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri. Datum XVII. Kal. Aprilis. Anno Domini MXXXIX. Indictione VII. Anno D. Conradi Regis XIV. Imperatoris XII. Actum Coloniæ. Nec multis poſt menſibus pridie Nonas Junii in Friſia moritur. (91)

HENRICUS II. REX, & IMPERATOR.

JUſtis mortuo Conrado peractis, Henricus filius in Germania regnare perrexit, ut qui jam inde à paterni regni principio Rex fuerat coronatus. (92) Ceterùm Italici de regni poſſeſſione ſolicitus legatos protinus ad Herebertum Archiepiſcopum miſit, coronam in præſens, amicitiam in perpetuum poſtulatum. Quorum utrumque cum ſe daturum Archiepiſcopus oſtendiſſet, continuò ab armis diſceſſum eſt. Bellis tamen Boëmico, & Ungarico impeditus Henricus rebus Italiæ vacare per multos annos non potuit. In Campania Richerius Abbas Caſſinas Guaimarium Principem ad ſe cum exercitu evocavit, eumque ad oppugnandam S. Agathæ arcem adduxit. Eam verò per tres menſes obſeſſam cum Guaimarius reddere Teanenſibus vellet, quidam ex iis Monaſterio dediti fœdus cum Abbate percuſſerunt, ſi ſe in fidem reciperet, & eo ſtatu, qui fuerat ante Imperatoris adventum, eſſe contentus vellet, arcem ſe illi tradituros. Ita arcis deditio pridie Aſſumptionis eſt facta. Maniacus Imperatoris Catapanus magno contracto exercitu cum in Siciliam adverſus Sarracenos trajeciſſet, legatos ad Guaimarium miſit, orans ut ad ſe Nortmanorum auxilia mitteret. Ille verò Gulielmum, Drogonem, & Hunfridum Tancredi filios, qui à popularibus ſuis invitati nuper advenerant, cum aliis trecentis militibus miſit. Eorum ope magna pars Siciliæ in poteſtatem redacta, & Syracuſæ receptæ ſunt, & corpus venerabile S. Luciæ Virginis inde ablatum, & Conſtantinopolim tranſportatum. (93) Sequenti verò 1040 anno, qui fuit milleſimus quadrageſimus, Græcis, Nortmaniſque Sicilia profectis, Sarraceni omnia, quæ amiſerant, receperunt. Maniaco, quòd imperium affectaret, occiſo, alius in Apuliam Catapanus, nomine Duclianus, eſt miſſus. Eo anno Venetiis conventus peractus eſt, Urſo Patriarcha Gradenſi, Dominico Olivolenſi, Vitali Torcellano, Leone Equilino Epiſcopis cum Clero Venetiarum in S. Marci Baſilica convocatis: in quo juxta ſanctorum Patrum decreta ſancitum eſt, *ne Epiſcopi ante annos triginta, Diaconi ante viginti quinque, moniales in Epiphania, Albis, & feſto Apoſtolorum conſecrarentur. Ut Chriſma, Euchariſtia, vaſa, & indumenta ſacra in templo ſub clavi aſſervarentur.* (94) Gaudentius Auſerenſis Epiſcopus in Dalmatia Eccleſiam ultro dimiſit. Veneti decretum fecerunt, ne poſthac Duces viventes ſibi conſortem, & collegam cooptarent, quod in poſterum, ut Reip. ſalutare, ſervatum eſt. Poſtero anno 1041 in ulteriore parte Italiæ via tandem eſt patefacta, qua Græci diuturna poſſeſſione Italiæ pellerentur, & nova in eam Nortmanorum dominatio induceretur. Ardoinus, domo Lombardus, ſpectatæ virtutis, atque ingentis animi vir, à Ducliano grandi data pecunia Canditati honore affectus, & oppidis quibuſdam Apuliæ præpoſitus fuerat. Is, cum in ſuperiore expeditione Sarracenum quendam in Sicilia proſtraviſſet, inſignem ejus equum, quem ſibi pugnans pepererat, à Maniaco impetrare non potuit, verùm eo cum dedecore ſpoliatus eſt. Hujus igitur ulciſcendæ injuriæ cupidus, conſilium eripiendæ Græcis Apuliæ cepit: itaque ſimulato voti cauſſa Romam itinere Averſam ad Ranulfum Comitem, genere Nortmanum, ſe contulit: atque ejus animum ad Apuliam invadendam, accendit, effeminatos appellans Græcos, terram opulentam; Nortmanos jam numero, armiſque præſtantes, turpe eſſe exiguis parvi, atque obſcuri oppidi finibus eſſe contentos. Conſilio comprobato, Ranulfus ſtrenuos ei duces duodecim cum trecentis militibus tradidit, pactus, ut quæcunque occuparentur, æqua inter omnes ſorte dividerentur. Quibus rebus ſacramento firmatis, ineunte vere, repente omnes impetum in Apuliæ fines fece-

(91) Apud Trajectum inferius, Civitatem Friſiæ, die IV Junii obiit Conradus. In ejuſdem vita à Vvippone conſcripta legitur, Conradum ex hac vita migraſſe *XI. Nonas Junii, Feria II., Indictione VII.*; verùm in deſignando obitus die, mendum Amanuenſis irrepſiſſe, clarè oſtendit tum numerus *XI.*, qui Nonis non competit, tum Feria II., quæ illo anno in diem IV. Junii incidebat, adeòque Sigonius optimè *Pridie Nonas* adnotavit.

(92) Quarto anno, poſt initium à Conrado Regnum, coronatus fuit Henricus, anno nempe 1028. in Paſchali ſolemnitate, ut ſuperiùs ad annum 1029. ex Vvippone jam monui.

(93) Ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 67. hæc deſumpſit Sigonius, ſed non rectè annum deſignat; cùm Curopalata ſexta Indictione, adeòque anno 1038., ſubactam à Normannis Siciliam affirmet: Lupus item Protoſpata id ad ſuperiorem annum 1038. refert, iiſque Baronius, Pagius, aliique conſentiunt.

(94) Dandulus lib. 9. cap. 6. p. 3. Acta hujus Concilii fuſiùs refert. Reliqua à Sigonio hic narrata de Venetorum decreto, leguntur in eodem Dandulo parte quinta.

A ſerunt, atque imparata omnia nacti, Sabbato Paſchatis XII. Kal. Aprilis Melfim totius Apuliæ clauſtrum, atque inde Venuſiam, Aſculum, & Labellum haud magno certamine occuparunt. (95) Poſt occurrentes Ducliani copias graviſſimo commiſſo prœlio ad Oliventum ita conciderunt, ut omnes aut pugnantes deſideraverint, aut arma ponentes in acie ceperint. His rebus in Græciam nunciatis, Michaël Calaphates, qui Paphlagoni mortuo ſucceſſerat, ut qui maximè perturbatus, majorem ad Duclianum exercitum miſit. Qua re comperta Nortmani, ut accolarum animos ſibi conciliarent, atque in ſocietatem belli promptiores haberent, Athenulſum, Beneventani B Principis fratrem, ſibi ducem aſciverunt, atque coactis rurſus copiis adverſus Græcos contenderunt. Pugnatum eſt ad Aufidum amnem. Ibi Græci rurſus fuſi, ac fugati, cum gradum referrent, fluvium, quem ſiccum trajecerant, ſubitis tumentem aquis repererunt. Ita, cum ſibi conſulere natatu vellent, plures gurgitibus hauſti, quàm gladiis interempti ſunt. Nortmani caſtris Græcorum potiti, ingentem prædam retulerunt. (96) Eodem anno Mediolani gravis altera exorta ſeditio aliquantum de communi tranquillitate detraxit. Erat Mediolanenſis Civitas in ſex tribus diviſa, quæ à ſex portis Urbis nomen habebant: earumque tribuum C Principes nobiles quidam erant, qui portarum Capitanei appellati, Archiepiſcopo, ut diximus, officium vaſallorum debebant. Hi univerſam Remp. ad ſe trahere, & ſummum in populum imperium ſibi parare cupientes, omnia jura, quæ Ducis antiquitus fuerant, ſibi vindicarant, atque inter ſe accuratè partiverant. Ex quibus cum unum eſſet, ut ſi quis ſine herede deceſſiſſet, bona ejus ad Ducem pervenirent, id nobiles à popularibus quiſque ſuis ſingulis in tribubus exigere conabantur. Ea re turbati ipſi è Credentia populares, cum ſaluti ſuæ remedium nullum aliud haberent, ad arma confugiunt, ac crebris cum nobilitate ferendis D prœliis jus ſuum tueri, ducibus hinc populari, inde nobili lectis, nituntur. Popularibus cum ſe viribus pares nobiles non eſſe viderent, aſtutè popularium aliquot ſibi ad junxerunt: ac, juribus cum eo ſuis communicatis, ſummo ſibi ſtudio devinxerunt, ac vaſallos ſuos nominaverunt: atque ita e[illegible]ræſidio confirmati, jus, de quo dixi, [illegible]ius repetere contenderunt. Con-[illegible] eodem adverſus nobilitatem arti-[illegible]o uſa, ducem ſibi ex media nobilitate *Lanzonem Curtium* legit, eique ſummum in ſe imperium tradit; is vulgò Credentiæ, ſeu Populi Capitaneus appellatus. Atque hic, duobus tum primùm Conſulibus è Cre- E dentia inſtitutis, plebis partes adverſùs nobilitatem ſuſceptas tanta virtute, tantaque fide defendit, ut poſt multa commiſſa prœlia nobiles ipſos turres, domoſque ſuas deſerere, atque Urbe cum familiis ſuis exire coëgerit; cum Herebertus interea fruſtra ſæpius pugnas eorum dirimere, concordiamque conciliare conatus, Modoëtiam ſeceſſiſſet, ne manens in Urbe alterutram partem verbo, factove offenderet. Hoc accepto incommodo nobiles recuperandæ patriæ cupiditate flagrantes, Comites Seprienſes, & Martheſanos ad ſe traduxerunt, atque eorum auxilio fulti ad Urbem reverterunt, eamque ſex caſtellis validiſſimis contra ſex portas excitatis, validè obſidere inſtituerunt; obſeſſoſque aſſiduis oppugnationibus, ac crebris prœliis faciendis fatigare perrexerunt. (97) Proximo anno Imperator Con- 1042
ſtantinus Monomachus, qui Calaphatem abdicantem exceperat, tot acceptis cladibus perturbatus. Exauguſtum Ducliano ſummiſit, ac magnis Græcorum, barbarorumque ſupplementis datis ſummo cum Nortmanis confligere prœlio juſſit. Itaque Exauguſtus, cum Nortmani ad montem Piloſum facultatem pugnæ feciſſent, in aciem ferox deſcendit; verùm virtutem fortuna deſtituit: ſiquidem, amiſſo magna ex parte exercitu, ipſe in prœlio captus, ac Beneventi à duce Nortmanorum magno pecuniæ numero venditus eſt. Nortmani verò Argyro Meli, de quo ante dictum eſt, filio ſibi duce præfecto, bellum inde reliquæ Apuliæ intulerunt, atque oppida alia vi ceperunt, alia voluntate ſibi tributaria reddiderunt. Poſt hæc, Gulielmo, Tancredi filio, ad honorem Comitatus evecto, ad Guaimarium cuncti ſe contulerunt, eumque pariter cum Ranulfo Comite Averſano ad dividenda, quæ parta erant, Melfim invitarunt. Primùm autem Ranulfo domino ſuo Sipontum cum Gargano, atque omnibus eò pertinentibus oppidis honoris cauſſa conceſſerunt; deinde cetera eorum arbitrio, judicioque inter ſe diviſerunt. Gulielmo Aſculum, Drogoni Venuſia, Arnolino Labellum, Hugoni Monopolis, Petro Tranum, Valterio Civitas, Rodulfo Cannæ, Triſcamo Mons Piloſus, Herveo Trigentum, Aſclitino Acherontia, Rodulfo S. Archangelus, Ranfrido Monorbinum, Ardoino alia evenerunt. Melfis in communi omnium poſſeſſione relicta. Hoc modo à Nortmanis Apulia de Græcorum poteſtate, imperioque ſubtracta eſt. Ceterùm Gulielmus, Drogo, Hunfridus, Rogerius, & Robertus, cognomento Viſcardus, fratres germani fuerunt, in hac expeditione inſignes, à quibus clara poſt Ducum, & Regum Nortmanorum in ulteriore Italia progenies propagata eſt. (98) Eodem anno Me-

(95) Melphim, caput Apuliæ, expugnatam fuiſſe hoc anno ipſo die Feſtivitatis B. Benedicti, nempe 21. Martii, ex peculiari erga Patriarcham ſuum veneratione adnotare voluit Leo Oſtienſis, à quo iſta lib. 2. cap. 67. luculentè narrantur. Geſta hujus belli Gulielmus Appulus libro primo accuratè recenſet.

(96) Hoc ſecundum prœlium, à Normannis contra Græcos initum, ad annum ſequentem referendum eſt; menſe enim *Madio* commiſſum dicitur in Chronico Normannico, edito Tom. V. *Rerum Italicarum*. Michaël verò *Calaphatas*, à quo miſſum Exercitum narrat Sigonius, non niſi poſt diem X. Decembris hujus anni imperare cœpit, teſte Cedreno.

(97) Originem, ac infauſtos hujus civilis belli, quod per tres annos viguit inter Nobiles, ac Plebejos Mediolanenſes, preſſiùs Arnulphus lib. 2. cap. 18, prolixiùs verò, ac enucleatiùs Landulphus Senior lib. 2. cap. 26., editi Tomo IV. *Rerum Italicarum* enarrant. Sigonius è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 144., & ſequenti, hæc omnia deſumpſit.

(98) Vide Leonem Oſtienſem lib. 2. cap. 67., & Gullielmum Apulum Tomo V. *Rerum Italicarum*, cum adnotationibus ibidem adnexis.

A Mediolanenſis eſt continuata obſidio. Cum autem nullus malorum finis videretur, pro-
1043 ximo, Lanzo miſerum Civitatis ſtatum contemplatus, Henricum in Germaniam adiit, atque ab eo ruentibus popularium rebus maturum auxilium imploravit. Henricus rei Mediolanenſis potiundæ occaſionem ſibi datam per aliena pericula opinatus, haudquaquam ſe laboranti Civitati defuturum, reſpondit, ſi ipſe ſe jurejurando obſtringeret, effecturum, ut Civitas XIV. Germanorum militum millia intra Urbem acciperet, (99) ac populus in auctoritate ſua foret. Juravit id Lanzo, ac domum reverſus renunciavit legationem. Gratulante populo, quòd brevì ex arctis eſſet diutinæ obſidionis vinculis eximendus, ipſe, detrimentis, quibus Civitas Germanorum præſidio in Urbem accepto conflictari poterat, diligenter ad rationem revocatis, conſilium mutavit; atque inconſulto populo nobiles in caſtris convênit; &, quo in ſtatu res Civitatis futuræ eſſent, ſi Germani reciperentur, oſtendit; atque eos patriæ calamitatis admonuit; adjecitque, præſtare, ut ipſi pacem cum popularibus facerent, atque Urbem repeterent, quàm ut communem patriam exterorum libidini, avaritiæque permitterent. Annuentibus nobilibus eadem cum popularibus egit. Ita ex eorum voluntate capitanei, & valvaſores Urbem ingreſſi pacem cum plebe inierunt, verùm in ipſum Lanzonem iracundiæ ſuæ virus effuderunt; hunc enim, quòd à nobilibus deſciviſſet, & commodis eorum adverſatus eſſet, tumultu facto comprehenſum in cuſtodiam condiderunt, deinde ſordibus ad ignominiam ſuperfuſum in exilium projecerunt. Eodem anno Veneti, Dominico Flabanico Duce mortuo, Dominicum Contarenum ſubſtituerunt. Ejus Magiſtratus initio Poppo, Patriarcha Aquilejenſis, privilegium à Pontifice de ſubjectione Gradenſis Eccleſiæ elicuit, & Gradum furtim ingreſſus, Urbem cum templis incendit, aras diſiecit, ſacros theſauros aſportavit, reliquiis Sanctorum exceptis, quas invenire non potuit. Quibus de rebus Dux, &
B Patriarcha miſſis Nunciis cum Pontifice Benedicto conqueſti ſunt; verùm, antequam ille reſcriberet, Poppo ſine confeſſione, & viatico mortem oppetiit. (100) Quod ubi illi audiverunt, rurſus legatis miſſis petierunt, ut privilegium infirmaretur, bona reſtituerentur, & ſedes in priſtinum ſtatum redigeretur; idque impetraverunt. Urbs cum Templis inde à Duce reparata eſt. Urſo Patriarchæ mortuo Dominicus Belcanus Sancti Marci Sacerdos ſuffectus, (1) & Popponi ſubſtitutus eſt Eberardus. Henricus Rex, Giſla conjuge mortua, Agnetem Villelmi Pictavorum Comitis filiam, ſibi deſpondit uxorem. (2) Sedato inde tumul-
C tu Mediolanenſi, Herebertus poſtero anno 1044
mortem oppetiit. (3) Eo ſublato, qui ſummæ

(99) Landulphus Senior lib. 2. cap. 26. de quatuor tantùm mille Equitibus Germanis in Mediolanenſem Urbem recipiendis pactum à *Lanzone* cum *Henrico* Rege ſcribit. Sigonius Flammam Auctorem habuit, qui quatuordecim millia Germanorum in ſua narratione expreſſit.

(100) Quæ de *Popponis* flagitiis & turpi morte hic Sigonius enarrat, deſumpta ſunt à Chronicis *Danduli* lib. 9. cap. 6. par. 5. In vitis tamen Patriarcharum Aquilejenſium, editis Tom. XVI. Rer. Italic. præclara ejuſdem mentio fit, & egregia geſta recenſentur ſumma cum laude. Quæ verò apud Gradum peregit, non horride adeò, aut injuria illius Eccleſiæ facta, ut Dandulus refert, narrantur, ſed pro recuperandis Aquilejenſis Sedis Juribus ac Theſauris, laboraſſe aſſeritur *Poppo*. Eadem habet Antonius Bellonus ibidem excuſus, qui *Venerabilis* nomen apud poſteros conſecutum *Popponem* teſtatur. Illuſtre ejuſdem Epitaphium recitatur ab Ughello in Patriarchis Aquilejenſibus, iſque inſuper addit, in veteri libello *Statutorum Capituli Aquilejenſis* decretum reperiri, ut quolibet anno *Anniverſarium* Popponis ſolemniter celebretur. Quomodo hæc componi poſſint cum execrabili memoria, quam de hoc Præſule in ſuis Chronicis Dandulus reliquit, Lector expendat. Si genuinæ ſunt Breves literæ Joannis XIX., & Benedicti IX. Summorum Pontificum, quas ex Codice Treviſianeo in lucem produxere in Gradenſibus Patriarchis Adnotatores Ughelli novæ editionis, fides ſtaret pro Dandulo, cùm in iiſdem perjuria, & ſcelera in Gradenſem Eccleſiam a *Poppone* commiſſa, ſingillatim referantur. Itaque fatendum erit, in hoc Præſule eximiis virtutibus vitia quamplura fuiſſe permixta, variamque ideo ſui famam poſt ſe *Popponem* reliquiſſe. Emendandus certè eſt Sigonius, qui *Popponis* mortem huic anno affigit Dandulus enim expreſſè narrat, eam contigiſſe anno ſequenti 1042. *Indictione XII.*

(1) In poſtrema editione Ughelli *Urſus* Patriarcha Gradenſis obiiſſe anno ſequenti 1045, eodemque anno ſuffectus *Dominicus Balcanus*, ab Adnotatoribus affirmatur.

(2) Hoc anno quidem *Giſla* Imperatrix mortua eſt, teſte Hermanno Contracto, Mariano Scoto, Hepidanno, & aliis; hæc tamen mater erat, non uxor Henrici, cujus primam Uxorem *Chunigundem*, veriùs *Cunichildem*, in Italia defunctam anno 1038., Sigonius ipſe narravit. Cœlebs deinde permanſit uſque ad hunc annum, quo *Agnetem*, Moguntiæ Reginam declaratam, celebratis in Ingelheim nuptiis, ſibi in uxorem ſociavit, ut tradunt Hermannus Contractus, aliique. Marianus tamen Scotus, Albertus Stadenſis, & Annales Hildenſeimenſes id in annum 1044. differunt; immò Glaber, aliique annum 1045. aſſignant. Sed verior ſententia eſt, quam Baronius, & Pagius tuentur, de initis hoc anno *Henrici* nuptiis cum *Agnete*, ut apud ipſos videri poteſt.

(3) Conſtat tum ex Landulpho, tum ex epitaphio in Eccleſia S. Dionyſii Mediolani exſculpto, *Heribertum* obiiſſe anno Dominicæ Incarnationis MXLV. XVI. die menſis Januari, Indictione XIII. Idem aſſerunt Mabillonius, Papebrochius, Pagius, aliique. Puricellus in Monum. Baſilicæ Ambr. num. 245. profert ultimas *Heriberti* Ar... pi tabulas, conditas *anno ab I*... *Domini milleſimo quadrageſimo q*... *Decembris*, *Indictione tertiadecim*... autem in Epitaphio ab ipſo relato ... *Heribertus* mortuus die decima ſexta Januarii, cenſet Vir doctiſſimus, ejuſdem obitum differendum eſſe in annum 1046. Ita enim concludit in fine numeri 248. Ego tamen arbitror, minimè recedendum eſſe à priori ſententia, nec adeò facilè ſubvertendam eſſe auctoritatem Landulphi in hac Urbe tunc viventis, & Epitaphii jam relati, qui Indictionem tertiam decimam refert, cùm dicenda foret decima quarta, ſi Januario anni 1046. obiiſſet Heribertus, ut vult Puricellus. Itaque ut hanc controverſiam expediam, quæ ex monumentis æquè antiquis, ultimis nempe tabulis *Heriberti*, & ejuſdem Epitaphio, ac teſtimonio Landulphi excitatur, dicendum reor, in Teſtamento prædicto, adhibitam eſſe æram Piſanam, quæ novem menſibus annum communem prævenit, quæque hoc ſeculo in Italia frequens erat. Id enim ſuadet Indictio tertiadecima utrobique memorata, quæ menſe Decembri anni vulgaris 1044. jam

mæ auctoritatis, atque potentiæ in Urbe fuerat, Capitanei inſolentiores effecti dominatum Civitatis occuparunt, atque in ædibus publicis convocati leges duas adverſus populares ſanxerunt, unam, ne Lanzoni Curtio, aut propinquis ejus in poſterum eſſe in Urbe liceret; alteram, ut, ſi quis nobilis popularem interfeciſſet, ne amplius, quàm ſeptem libris tertiolorum mulctari poſſet. Quibus injuriis incitati populares, alterum ſibi ex nobilitate ducem Landulfum Cottam aſciverunt, cumque ſibi adverſus nobilitatis opes patronum cooptarunt. (4)
1045 Sequenti, de Archiepiſcopo in Hereberti locum ſufficiendo agi eſt cœptum, de quo legendo cum inter ordines eſſet oborta contentio, victoria penes nobilitatem fuit; nam cum populares quatuor Eccleſiæ Mediolanenſis Cardinales, nobiles unum Vidonem Valvaſorium edidiſſent, Heuricus, rejectis ceteris, Vidonem, qui familiaritate ſibi erat conjunctus, unum probavit. (5) Hunc autem populus tanto odio perſequutus eſt, ut cum primùm rei divinæ, ſummo, ut fit, rerum apparatu operaretur, ad aram ſolum, ipſo etiam abducto Clero, reliquerit, multiſque aliis detrimentis affecerit. (6) Per eoſdem dies Nortmani ſuperbia elati omnia circumjecta loca infeſta uſqueadeo reddiderunt, ut ne à ditione quidem Monachorum Caſſinatium temperarint. Cumque ad cetera mala hoc anno arcem S. Andreæ firmum ſibi receptaculum conſtruere aggreſſi eſſent, Abbate identidem denuntiante, ne pergerent, in ſententia perſtiterunt. Itaque Abbas exterritus, quòd eorum in dies augeſcere opes videbat, conſilium deſtituendi Monaſterii cepit. Poſt paucos inde dies Rodulfus Comes eorum non modica hominum manu ſtipatus ad Monaſterium venit, ut pacis ſimulatione Abbatem comprehenderet, atque, ut opinio fuit hominum, interimeret. Poſitis autem in veſtibulo Templi armis, Templum precationis cauſſa cum omnibus ſuis inermibus iniit. Quo facto extemplò omnes Monaſterii famuli accurrerunt, atque equos, & arma ejus diripuerunt, ſignoque ex campanario edito oppidanos omnes ad arma vocarunt. Ita Nortmani imprudentes oppreſſi brevì cogitatæ pœnas audaciæ, temeritatiſque ſuæ luerunt. Quindecim deſiderati, Rodulfus ab intervenientibus Monachis vix ſervatus ad Monaſterium in cuſtodiam miſſus eſt. Hac re Caſſinates elati univerſam inde circumjectam regionem hoſtiliter pervagati, omnia præter arcem S. Victoris, & S. Andreæ uno die armis receperunt. Ad extremum, firmo amicorum præſidio advocato, ipſo etiam S. Victoris caſtro expugnato, ad arcem S. Andreæ, in qua Rodulfi Comitis uxor erat, & quò Nortmani ſeſe ex fuga receperant, oppugnandam acceſſerunt. Ibi quindecim dies ſine effectu morati ſunt, militibus, qui intus erant, egregiè ſeſe & loci munitione, & animi alacritate tuentibus. Demum Monachis, qui aderant, milites ad renovandam operam adhortantibus, Deumque, ac Patrem Benedictum virtuti, laborique eorum pro certo affuturos aſſerentibus, majore rurſus impetu arcem ipſam invadunt, ac commiſſo prœlio lapides, telaque ingerere in hoſtes incipiunt. Faciebant idem etiam acriter in Caſſinates Nortmani, verùm tempeſtate repente oborta, accidit, ut pleraque eorum tela vi venti in ſe retorta pleroſque inceſſerent. Quod ubi Nortmani videre, voluntati reluctari divinæ non auſi, ſubitò conſilium arcis dedendæ cepere, ac ſeſe Monachorum fidei tradidere. A quibus vix defenſi tandem Averſam incolumes rediere. Averſanis inde ſociorum injurias perſequi cupientibus Guaimarius obſtitit. Ita ditio S. Benedicti ab injuriis Nortmanorum præſenti ipſius Confeſſoris ope ſervata. (7) Sequenti anno Henricus Vid- 1046
gerum Eccleſia Ravennate, quam jam biennio impotenter, ac ſuperbè nondum conſecratus tenebat, per dies Pentecoſtes ad ſe vocatum nudavit. Guaimarius Princeps cum Drogone Nortmanorum Comite ad Monaſterium Caſſinas proceſſit, atque ab Abbate, ut Drogonem in gratiam reciperet, petiit, eamque jurante Drogone, ſe Monaſterii rebus parſurum, neque Abbati, aut Monacho alicui nociturum, obtinuit. Drogo in gratiam reſtitutus, atque ab Abbate donatus, Averſam ſe ad Ranulfum ſoccrum contulit. Abbas autem fidei Nortmanorum diffiſus ſingula Monaſterii caſtra muris in circuitu communivit, ibique agreſtes ex agris translatos conſtituit; caſtrum etiam S. Angeli, quod ipſe conſtruxerat, muris amplioribus ſepſit, & juxta ipſum pontem optimum ſuper Lirim fluvium fecit. (8) Libet hoc loco in memoriam revocare, quod ſupra

---

decurrebat, & ſequente Januario perrerabat. Proinde *Heribertus* ægrotus Modoëtiæ, ultimam voluntatem ſcriptam reliquit anno verè 1044., ſed ſecundùm Piſanos 1045.; adverto enim, eas tabulas ſignatas eſſe *anno ab Incarnatione*. Ceterùm opinari etiam poſſumus, conditas illas fuiſſe diebus Natalem Domini ſubſequentibus, quo tempore, recepto more Tabellionum, ac Scriptorum ejus ævi, quos ſequitur etiam Sigonius, anni exordium deducebatur, atque hanc crediderim veroſimiliorem eſſe conjecturam ad hunc nodum exſolvendum; cùm certum ſit, menſe Decembris exaratum fuiſſe Teſtamentum à Puricello vulgatum, atque ideo exeunte illo menſe optimè adnotatum annum 1045. utpote jam incœptum à Natalitia ſolemnitate.

(4) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 147. hæc Sigonius deſumpſit.

(5) Plures menſes vacaſſe hanc ſedem Mediolanenſem, nec niſi poſt quintam diem Septembris hujus anni creatum Archiepiſcopum *Vidonem*, ſeu *Guidonem*, diſcimus ex inſtrumento relato à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 252. quod actum legitur anno 1053., *octavo Epiſcopatus Domni Vvidonis, quinto die menſis Septembris ingrediente Indictione ſeptima*; ſi enim ante hunc diem ſedere cœpiſſet, non *octavus*, ſed *nonus* numerari debuiſſet. Papebrochius in Exegeſi exiſtimat, *Vidonem* conſecratum die VIII. Septembris, B. Virginis Nativitati dicato.

(6) Hæc item ex Flamma cap. 146. narrat Sigonius.

(7) Angelus à Nuce in adnotationibus ad cap. 71. libri 2. Leonis Oſtienſis, qui hæc narrat, menſem indicat ex alio Codice, ubi iſta leguntur: *Acta ſunt autem hæc de Normannorum expulſione anno Domini milleſimo XL. quinto, menſe Majo, Indictione XIII.*

(8) Ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 74. hæc hauſit Sigonius.

ſupra in hiſtoria anni octingenteſimi octuageſimi tertii referenda prædiximus. (9) Romanos proceres privatæ quærendæ potentiæ cauſſa, corruptis comitiis Pontificiis, Eccleſiam gravibus in ducentos prope annos ſeditionibus, ac fœdis offenſionibus implevisse. Hi fuere, ut ſcripſi, Albertus Marchio, & Albericus filius Conſul, Tuſculani Comites, & qui ab eis aut genus traxerunt, aut potentiam acceperunt: qui populo, Cleroque aut mercede corrupto, aut quacunque alia ratione vetere comitiorum libertate diſpoliato, amicos, aut propinquos ſuos pro arbitrio provexerunt, homines ferme longè à recta ſuperiorum Pontificum diſciplina, & ſanctitate remotos: ad quorum libidinem coërcendam Leo VIII. Pontifex legem retulit ab Hadriano Primo latam, deinde à Tertio abrogatam: *Ne Pontifex deſignatus ſine Regis auctoritate iniret*. Qua lege, ambitu in Urbe flagrante, ſublata, rurſus Eccleſia privatis earundem factionum ſtudiis in maximum eſt dignitatis diſcrimen adducta. Huic verò malo alterum eſt adjunctum. Quippe conniventibus ipſis Pontificibus, aut certè non prohibentibus, plerique Principes uſurpato jure Eccleſias, Epiſcopi verò minores ordines non opinione virtutis, ſed conditione mercedis conferre inſtituerant. Clerici verò, qui Eccleſias, ordineſque mercati erant, cum ſemel verecundiæ fines tranſiſſent, ſenſim longius etiam ad alia ſe prolabi flagitia paſſi erant, uſque adeo, ut palam etiam uxores, ac concubinas haberent, atque utrumque probrum honeſta quaſi conſuetudine permiſſum pertinaci tueri oratione non dubitarent; ex quo in duo gravia hæreſeos crimina inciderunt, unum eorum, qui Simoniaci, alterum eorum, qui Nicolaitæ ſunt dicti. Quod verò vehementius etiam deteſtandum erat, in Francia Berengarius quidam, Clericus Andegavenſis, homo audax, ſed diſertus, novam contra auguſtiſſimum Sacramentum Euchariſtiæ doctrinam tradere per hæc tempora cœpit, (10) verum in ea Corpus, & Sanguinem Chriſti eſſe, ac panem, & vinum in Sacramento mutari negans, ac plures in dies ſecum turpiſſimum in errorem abducens. Quin etiam Nortmani, qui paullo ante Apuliam Græcis ademerant, finibus Apuliæ non contenti, Eccleſiaſticam ditionem invaſerant, ita ut ne Eccleſiis quidem, & Monaſteriis Campaniæ abſtinerent. Quibus rebus ut remedium aliquod opportunum afferret, Henricus jam inde ab initio in Italiam ſibi tranſeundum putarat, verùm Ungarico bello impeditus diſtulerat. Rebus autem omnibus trans Alpes tandem aliquando ex ſententia adminiſtratis, ſtatim de expeditione Italica cogitavit; iter autem ejus accendit cum Vido Archiepiſcopus, qui à populo Mediolanenſi reſpuebatur, tum novi Romæ comitiorum Pontificiorum cauſsâ ſuſcitati tumultus. Nam Benedictum Pontificem à Tuſculanis, ut dixi, Comitibus factum, poſt tertium decimum annum factio adverſa hominis indignitate accenſa ejecit: (11) atque in ejus locum Joannem Sabinenſem Epiſcopum XI. Kal. Februarias ſubdidit, eumque Sylveſtrum Tertium appellavit. Hanc contumeliam Tuſculani ferre non potuerunt. Itaque facto impetu Sylveſtrum V. Idus Maji deturbarunt, ac Benedictum ſuum reſtituerunt. Ille verò, cum ſe omnium odio, ac contemptu laborare videret, nec ſatis roboris ad tantam procellam ſuſtinendam haberet, honore ultro ſe abdicavit: & Joannem Gratianum, Petri Leonis filium, eximiæ nobilitatis in Urbe virum, eundemque Archipresbyterum, magna accepta mercede ſibi cooptavit, atque ad paternas ædes liberius vitam acturus ſeceſſit. Gratiano conſecrato Gregorii Sexti nomen eſt inditum. (12) His de cauſſis Henricus, & ut ſolemnia Regni, atque Imperii inſignia ſumeret, neceſſariis rebus omnibus comparatis, ineunte autumno, cum exercitu, & Agnete uxore Alpes ſuperavit. Velſo, Marchiæ Veronenſis Marchio, cum adventantem per triduum in Roncaliis expectaſſet, neque ab eo, ut moris erat, cunctationis nuncium accepiſſet, ex eo loco diſceſſit: eaque prima Velſonum à Gibellinis alienatio fuit. (13) Ille autem benignè à Lombardis acceptus, continuò acceſſit Mediolanum: ac Mediolanenſium cum Vidone lite compoſita, ferream illius manu de more coronam in æde D. Ambroſii ſuburbana recepit. (14) Papiam inde pro-

(9) Emendavit hoc loco Sigonius errorem, qui in prima editione impreſſus erat, ubi hæc leguntur, *quod ſupra in hiſtoria anni ſeptingenteſimi ſeptuageſimi ſexti referenda prædiximus*. Neque enim ad eum annum Sigonius de Romanis Factionibus quidquam diſſeruerat.

(10) Hæreſis Berengarianæ exordium ab anno 1044. repetendum, tradit Pagius ad annum 1045. num. 5. Univerſa, quæ ad ejuſdem initia & progreſſus pertinent, egregiè digeſſit Mabillonius in Præfatione ad partem ſecundam ſeculi VI. Benedictini, quem vide.

(11) Poſt *duodecimum* annum, ejectum Benedictum Pontificem aſſeruit Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 79. Quocirca Baronius ad annum 1044. Oſtienſem nititur emendare, *undecimum* ſubſtituens. Initis tamen calculis ab exordio Pontificatus Benedicti, Pagius tuetur, rectè fuiſſe à Leone Oſtienſi deſignatum hoc tempus. Sigonius, qui in prima editione *annos XI.* adnotaverat, in Bononienſi *XIII.* repoſuit, ſed pari errore.

(12) Calamitoſum Eccleſiæ Romanæ tunc temporis ſtatum, cùm miſerè affiictaretur à tribus ſimul Pontificibus, *Benedicto IX.*, *Sylveſtro III.*, & *Gregorio VI.*, quibus (ut ait Clemens II. proximus eorundem ſucceſſor in Epiſtola ad Bambergenſes apud Gretſerum, & Pagium ad an. 1044. num. . . . *men Papatus rapina dederat*, deſc[illegible] *III* Papa lib. 3. Dialogorum, [illegible] mannus Contractus, Leo Oſtien[illegible] nizo apud Lambecium Tom. II. [illegible] Cæſar. lib. 2 cap. 8. Contigit hæc [illegible] rerum ſeries anno 1044.

(13) Hæc verba: *eaque prima Velſonum à Gibellinis alienatio fuit*, addita ſunt à Sigonio Bononienſi editioni; ſed inuſitato per illa tempora vocabulo utitur. Siquidem *Gibellinæ* factionis nomen multò ſeriùs enatum eſt, ut ſuo loco oſtendam.

(14) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 149. illa narrat Sigonius. Hoc anno in Italiam veniſſe *Henricum*, dubium non eſt, cùm id referant antiqui omnes Scriptores, qui tamen coronationem Romanam tantummodo referunt. Quod pertinet ad Mediolanenſem coronationem, Puricellus in Monumentis Baſil. Ambr. num. 243. ſolidè tuetur, non hoc tempore, ſed ineunte vere anni 1043. coronatum fuiſſe ab *Heriberto* Archiepiſcopo Henricum. Sanè Triſtanus Calchus Documentum profert, quo indubiè probatur, *Henricum* eo anno in Italiam de-

A profectus VI. Kal. Novembris conventum egit: atque exules Lombardos, quos ſuperioribus annis propter conjurationes initas Conradus in Germaniam relegarat, reſtituit. Exules inde, Civitatibus ſuis repetitis, humilitatem, in qua in exilio fuerant, tenuerunt, neque ullam rem publicam, aut privatam attingentes, verùm uni religioni ſtudentes, ac victum manibus ſuis quærentes vitam traduxerunt: primæ ſedes ad Comum in loco, qui Rondinetum appellatur, locatæ. Hos vulgo Monachos Humiliatos dictos, atque aliis ad eos ſe applicantibus auctos ſequentibus annis diſciplina D. Benedicti Joannes Meda Comenſis aſtrinxit: B (15) qui poſt propter ſanctiſſimæ vitæ famam poſt mortem anno milleſimo centeſimo quinquageſimo nono (16) ab Alexandro Tertio Pontifice in numerum divorum aſcriptus eſt. Placentiam inde progreſſus, Gregorium Pontificem obviam progreſſum excepit. Vido Pompoſiæ Abbas, ſanctitate per ea tempora clarus, cum accitus ab Henrico obviam illi veniſſet, in oppido S. Domnini mortem oppetiit, atque ſepultura ſua miracula plurima edidit: ex quo corpus ejus Parmam delatum ſummo in honore haberi eſt cœptum. (17) Digreſſus inde Placentia per Decembrem acceſſit Sutrium. Ibi frequenti advocato Epiſcoporum Concilio, de cooptatione Gregorii, quæ vulgo jactabatur, C eſt agitatum, &, cum pecuniam interceſſiſſe, ſatis certis argumentis probaretur, (18) omnium conſenſu vitio factum Pontificem eſſe, pronunciatum. Quo decreto audito Gregorius conſternatus ſtatim de ſede ſua proſiluit, ac, Pontificalibus veſtimentis abjectis, humi proſtratus delicti veniam poſtulavit. Relatione inde de novo ſubrogando Pontifice facta, cum Romani, qui aderant, neminem nominarent, ipſe hominem Germanum, nomine Svidigerum, Bambergenſem Epiſcopum, virum probum, ac literis eruditum, qui in comitatu ſuo aderat, dixit: atque ab omnibus approbatum Clementem Secundum vocavit. Gregorius Cluniacum relegatus ſecum Hildebrandum Soanenſem Monachum duxit, qui poſtea ad Pontificatum evectus, amore ejus Gregorium VII. ſe vocavit. Sutrio inde Romam pridie Natalicia eſt ventum: (19)
poſtridie in ipſo Nataliciorum feſto Clemens 1047
Pontifex conſecratus, Henricum Imperatorem cum Agnete conjuge conſecravit: atque perfectis in Vaticano ſolemnibus, Pontifex, Imperator, & Imperatrix maximo totius populi Romani plauſu in Lateranum, coronis quiſque ſuis redimiti, de more procedentes, oculos in ſe omnium tanti majeſtate ſpectaculi converterunt. His actis Clemens, III. Nonas Januarias, Eremum Camaldulenſem in fidem ſuam ſuſcepit: inde ipſo annitente Henrico, quod aſſiduis jamdiu piorum omnium votis expoſcebatur, inſignem, ac memorandam in primis labentis Eccleſiæ reformationem aggreſſus eſt, qua

---

deſcendiſſe; ait enim: *Anno MXXXXIII. cis Alpes profectus* (Henricus) *Ticini Conventum habuit, decimoque tertio Kal. Majas immunitate donavit Cœnobium S. Felicis, cui annuerunt Heribertus Mediolanenſis, Raynaldus Papienſis, Liutprandus Novarienſis, & Litigerius Comenſis Epiſcopi; tum Ricardus Vicecomes, Sacri Palatii Judex ſubſcripſit*. Carolus a Baſilica Petri lib. 2. *Novariæ Sacræ*, agens de *Riprando* Novarienſi Epiſcopo, trahere hoc Diploma conatur ad annum 1046., quo *Henrici* in Italiam adventus à Sigonio adnotatur; ſed manifeſti erroris D inde arguitur, quòd in eodem Diplomate mentio fiat *Heriberti* Mediolanenſis Archiepiſcopi, quem Januario menſe anni 1045. deceſſiſſe, jam ſuperiùs comprobavi. Præterea memoratus Flamma cap. 144. narrat, *Heribertum Henrico* Mediolanum venienti contuliſſe Italici Regni Coronam, quam eidem promiſerat, ſtatim ac ad Germaniæ Regnum electus, pacem cum ipſo firmavit; idemque tradunt Chronicon *Flos Florum*, Bernardinus Corius, Joannes de Deis in libro inſcripto *Succeſſores S. Barnabæ*. Itaque multo ante hunc annum, & in Italiam primò advenit, & Mediolani coronatus eſt Rex Henricus.

(15) Initia hujus Ordinis adhuc in tenebris latent. Puricellus, qui Monumenta Ordinis Humiliatorum collegit, in Bibliotheca Ambroſiana inter Manuſcriptos Codices in præſens recondita, varias de hac re ſententias Scriptorum enunciat, nullam definiens; nec certiora proferre potuit, qui Hiſtoriam Ordinum Monaſticorum, poſt Patrem Bonanni, Pariſiis edidit; ſexto namque Volumine teſtatur, ſe omnem lapidem moviſſe, ut ex antiquis ineditis Chronicis primordia hujus Ordinis erueret, ſed inani conatu. E Circa hæc tempora enatum, nemo eſt, qui ambigat: qui enim illius exordia referunt ad duodecimum ſeculum, de aliis duobus hujus Ordinis Inſtitutis, ad quæ per gradus tranſiit, intelligendi ſunt. Cæterùm veroſimilior opinio ea eſt, in quam ſe inclinare profitetur Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 375., quamque amplexi ſunt Triſtanus Calchus, aliique plures ibidem relati, quòd nempe Humiliatorum Ordo ſub Henrico I. Imperat. anno 1019. exordia ſua ſumpſerit. Sigonium certè errare, qui tam ſerò differt ejuſdem Originem, docent Pagius ad annum 1134. num. 15., & Puricellus loco jam memorato, aſſerens, Domum Braydæ, quæ prima fuit hujus Ordinis, ante annum 1036. jam extitiſſe.

(16) Mendosè in prima editione hic numerus ita deſcribitur: *anno milleſimo quinquageſimo nono*; Librarii namque oſcitantiâ *centeſimus* excidit. Id diligenter in Bononienſi ſupplevit Sigonius.

(17) Vita hujus S. Vidonis, quem viventem S. Petrus Damiani ſummopere coluit, cum ipſo per biennium commoratus, illuſtrata legitur in Actis SS. Bollandi ad diem XXXI. Martii. Plura de eodem refert Mabillonius in Annalibus Ord. S. Benedicti Tom. IV.

(18) Angelus à Nuce, integra Diſſertatione, adjecta ad librum 2. cap. 79. Leonis Oſtienſis, à labe Simoniæ hunc *Gregorium VI.* expurgare, & legitimum Pontificem fuiſſe contendit, *Joannem* Schiſmaticum, à *Gratiano* diſtinguens. Eadem tradit Labbeus in Vita Gregorii VI. Tom. IX. Conciliorum. Pagius tamen ad hunc annum, eundem *verè Antipapam extitiſſe, & unum ex tribus, qui per hac tempora Romanam Eccleſiam invaſere*, conſtanter affirmat.

(19) Ex Hermanno Contracto ad hunc annum hæc deſcripſit Sigonius. Quæ in contrarium profert Baronius, minimè attendenda eſſe Pagius aſſeverat ad annum 1044. num. 5. & 1046. num. 2. Num verò in Sutrienſi Concilio electus fuerit Pontifex *Clemens II.* valdè ambiguum eſt; Leo enim Oſtienſis lib. 2. cap. 79. clarè narrat, abſoluta Sutrienſi Synodo, *Henricum* Imperatorem Urbem ingreſſum, & congregato in Eccleſia B. Petri Apoſtoli Romano Clero, & Populo, unà cum Epiſcopis, qui ad prædictam convenerant Synodum, communi Conſilio *Clementem* Bambergenſem, Epiſcopum elegiſſe. Annaliſta quoque Saxo apud Eckhartum, Romæ conſtitutum Papam *Clementem II.* refert ad hunc annum.

qua nulla aut opportunior unquam, aut majoribus difficultatibus impeditior fuit: quippe Eccleſia Dei graviter jam prope per ducentos annos ægrotans, & multa, & ea valida remedia requiſivit: uſque adeo ut ad extremum ne ignem quidem, & ferrum, quæ ultima inſanabilium morborum ſunt medicamenta, repudiarit: cum ceteris ſanatis membris caput ipſum, nempe Imperator, ſalutaria omnia conciliorum documenta reſpueret, nec, quaſi mentis impos, egregiè conſulenti medico obtemperaret. Quibus de rebus nos deinceps quàm planiſſimè poterimus, quod nemo adhuc ne tentavit quidem, agemus. Igitur ad rem tantam inſtituendam Concilium Epiſcoporum Clemens in Lateranum vocavit: cui interfuerunt Vido Archiepiſcopus Mediolanenſis, (20) Eberardus Aquilejenſis, & Hunfridus Ravennas, paullo ante ab Henrico ex Italiæ Cancellario Vidgero ſubrogatus. Eo coacto primo die, novum de præſeſſione Italicos inter proceres certamen eſt ortum. Cum Pontifex ſediſſet, ac Patriarcha Aquilejenſis dextram, lævam Ravennas Archiepiſcopus occupaſſet, inclinante jam ad veſperum die, Mediolanenſis advênit, ac dexteram ſedem poſtulavit. Aquilejenſi, & Ravennate reclamante, atque utroque eam ſibi depoſcente, conventus rem cognoſcendam eſſe, decrevit. (21) Reliquis diebus cauſſa Simoniacorum agitata, omnis ſacrorum ordinum nundinatio improbata. Cum autem quæſtio illata eſſet, num qui à Simoniaco Epiſcopo initiati eſſent, Ordinem retinere deberent, decretum eſt à Clemente, ut ſi ipſum tum Simoniacum, cum initiabātur, eſſe ſciviſſent, quadraginta dierum defuncti piaculo in accepti Ordinis miniſterio pergerent. His de rebus Romani veteres Henrico honores inſtaurarunt, decreto facto, ut Patricius Romanus eſſet, atque ut pro ſuo judicio Romanam Eccleſiam ordinaret, neque poſthac ſine ipſius auctoritate Romanus Pontifex crearetur. Quæ qui his temporibus aut æquales, aut vicini fuerunt, Petrus Damiani, & Leo Marſicanus, uterque Oſtienſis Epiſcopus, memoriæ prodiderunt. (22) His actis Henricus uxorem cum maxima exercitus parte remiſit domum, quæ in agro Ravennati filiam peperit: ipſe verò cum altera ad res Campaniæ inviſendas proceſſit: caſtelliſque nonnullis, quæ à Nortmanis occupata fuerant, in poteſtatem redactis, Caſſinum adiit, & Monaſterio donato Monachis ſe religioſiſſimè commendavit. Capuam inde progreſſus, Guaimario ſe Capuano Principatu, quem novem annos tenuerat, abdicante, Pandulfo illum priori Principi, magno auri pondere accepto, reſtituit. Drogoni Apuliæ, & Ranulfo Averſæ Comitibus, cum ad ſe adiſſent, atque equos eximios, magnamque vim pecuniæ obtuliſſent, omnem, quam tenebant ditionem Imperiali auctoritate ſancivit. Ibi etiam privilegium aureo ſigillo Richerio Abbati de more firmatum. Beneventum inde profectus, cum Cives eum & patris, & ipſius injuriis irritati non reciperent, eos per Pontificem, quem ſecum habebat, piorum ſocietate ſemovit. (23) Clemens autem cum eſſet Salerni, Joannem Pæſtanum Epiſcopum ad Salernitanam Eccleſiam à Guaimario Principe, & populo Salernitano traductum confirmavit, & pallio decoravit. (24) In Lombardiam inde revertens Henricus Ravennam, atque inde Mantuam venit. Mantuæ Paſcha egit: &, cum ægrotaſſet, Cadaloo Parmenſi Epiſcopo *fodrũ, & manſionaticum* diplomate dato remiſit: atque ab eo corpus Vidonis, Pompoſiæ Abbatis, majoribus in dies miraculis ſplendens accepit. (25) VIII. Idus Maji Folerni cum eſſet, Canonicis Eccleſiæ Veronenſis indulſit anno, ut ſcribit, *ordinationis ſuæ octavo decimo, Imperii verò primo*. Poſt menſem inde Majum ſolemni conventu in Roncaliis habito Mediolanum progreſſus, Epiſcopum Papienſibus dedit, eumque Italiâ abiens Archiepiſcopo commendavit. Quæ res novum ſubitò belli concitavit incendium. Nam cum Papienſes Epiſcopum accipere abnuiſſent, Mediolanen-

(20) In prima editione legebatur *Heribertus*, quem Sigonius mortuum jam dixerat anno 1044 Optimè igitur hunc calami errorem emendavit, *Vidonis* nomine ſubrogato. De hoc Concilio vide Labbeum Tom. IX. Conciliorum.

(21) In aliis editionibus leguntur Acta, & Decreta hujus Concilii de præcedentia Ravennatis Archiepiſcopi ſupra Mediolanenſem. Hæc omnia delevit Sigonius in Bononienſi. Inania enim, ac fabuloſa eſſe optimè intellexit. Pagius Literis quoque *Clementis II.*, datas contra Mediolanenſem Archiepiſcopum, tanquam legitimas, ex Tomo IX. Conciliorum Labbei ad hunc annum refert. Puricellus tamen in Vita S. Laurentii Archiepiſcopi Mediolanenſis, toto capite XXIV. invictis argumentis pro Mediolanenſi Eccleſia pugnat, commentitium aſſerens memoratum *Clementis* Diploma, quod confictum eſſe ait, *poſt annum 1122. ab homine, qui eo præſidio firmare impoſterum cuperet præcellentiam, quam ſibi Ravennas ſupra Mediolanenſem, atque Aquilejenſem vendicabat*. Sanè Card. Baronius ad hunc annum, nec non Card. Noriſius in Diſſert. de Synodo V, hujuſmodi Epiſtolæ fidem penes Rubeum, Ravennatem Scriptorem, eſſe voluerunt; uterque verò conſimiles Valentiniani literas, in favorem Ravennatis Epiſcopi, ex Archivo Urſiano ab eodem Rubeo productas, fabuloſas eſſe teſtatur. Vide criticum examen hujus Concilii, & Diplomatis, inſtitutum à P. Ubaldo de S. Euſtachio *de Metropoli Mediolanenſi* ſect. IV. cap. 11. num. 389., ubi hoc commentum erudita Diſſertatione prorſus convellit.

(22) Quàm rectè in hac editione aboleverit Sigonius, quæ de præcedentia Ravennatis Archiepiſcopi ſupra Mediolanenſem decreta fuiſſe à Concilio Romano, in prima editione ſcripſerat, ex memoratis ab ipſo coævis, proximiſque Scriptoribus optimè elucet. Ipſi enim nihil de hac controverſia in libris ſuis retulere. Proinde aſſerendum eſt, Inventum hoc eſſe temporum poſteriorum; quandoquidem vix credi poteſt, rem ab Integro Concilio, ut aſſeritur, peractam, ac Summi Pontificis Diplomate confirmatam, omnino neglectam, ac ſilentio involutam fuiſſe ab hiſce Auctoribus, qui acta hujus Concilii ad nos tranſmiſere.

(23) Ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 80. hæc deſcripſit Sigonius.

(24) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni. Ughellus Tomo VII. recitat integrum Diploma *Clementis* Papæ, ob Pallii uſum expeditum, in quo eximia hujus *Joannis* Salernitani Archiepiſcopi merita recenſentur.

(25) Narrat hæc Hermannus Contractus, aſſerens, Sanctum hoc Corpus Spiram transferendum, ab *Henrico* in Germaniam ſuo in reditu ſecum deductum. S. Guidonis Pompoſiani Abbatis vitam, à coævo Auctore conſcriptam, in Acta SS. ad diem XXXI. Martii retulit, atque illuſtravit Bollandus.

nenſes Antiſtitem ducem ſequuti, ultro arma
Papienſibus intulerunt. Neque verò Papienſes
detrectavere certamen; verùm virtuti par for-
tuna non fuit. Siquidem collatis ſignis tanta
ſtrage à Mediolanenſibus cæſi ſunt, ut qui-
dam ſcribant, campum, in quo pugnatum
eſt, ab ea re apud poſteros Campum mor-
tuorum eſſe appellatum. (26) Mediolanen-
ſes inde Urbem adorti, eos ad recipiendum
Epiſcopum adegerunt; & converſis adverſus
Paraſium armis, cujus cives Papienſibus au-
xilium tulerant, oppidum everterunt. (27)
Eodem anno Clemens Pontifex VII. Idus
Octobris diem ſuum obiit. Qua re cognita,
Benedictus opibus factionis ad Pontificatum
reverſus, illum tandiu tenuit, donec Hen-
ricus Poletæ de Clementis morte per dies
1048 Natalicios à Romanis commonefactus, ſu-
periore privilegio uſus, Popponem Brixinen-
ſem Epiſcopum edidit. Eo anno per Qua-
drageſimæ tempus Sanguis Chriſti Mantuæ,
qui in novam civium ignorationem incide-
rat, iterum cœci cujuſdam revelatione in-
ventus, ac multis miraculis comprobatus eſt.
Poppo autem cum honeſtiſſimo comitatu
Romam pervenit, atque ab omnibus ſum-
mo honore acceptus XVI. Kal. Auguſti in
conſecratione Damaſi Secundi nomen eſt
nactus; verùm mox Idibus ipſis Auguſti Præ-
neſte, quò ad æſtivum Romani cœli fervo-
rem vitandum ſeceſſerat, eſt extinctus. (28)
Eum mortuum Henricus Friſingæ, ubi Na-
1049 talem Domini celebrabat, à Legatis Roma-
norum, qui ſe illa de cauſſa adierant, audiit.
Ille autem, ut petentibus Pontificem Roma-
nis obſequeretur, Brunonem, hominem
Germanum, ſed in Burgundia Tullenſis Ci-
vitatis Epiſcopum eum honorem invitum ſu-
ſcipere compulit, hominem, ut poſt appa-
ruit, eximia prudentia, ac ſanctitate orna-
tum; ac primo quoque tempore decedere
in Italiam, juſſit. Bruno Tullo egreſſus iti-
nere Veſontionenſi ad Monaſterium Clunia-
cenſe profectus apud Abbatem divertit.
Tum verò Hildebrandus, Soanenſis Monachus, vir commemorabili pietate, atque doctrina præditus, cum eum mitra redimitum, & chlamyde purpurea decoratum, tanquam Pontificem, incedere cerneret, rei indignitate permotus, Abbate adjuvante ipſum admonuit, ne ſacroſanctam dignitatem profani hominis arbitrio delatam iniret, niſi ante ſe ſuffragiis Cleri, populique Romani antiquo inſtituto, triſti Damaſi eventu edoctus, permitteret. Quod ubi vir ſanctus audivit, raptim probato conſilio Pontificia ornamenta dimiſit; & peregrini habitu ſumpto, atque ipſo ſecum Hildebrando adducto, quaſi ad viſitanda limina Apoſtolorum contenderet, ad Urbem ire perrexit. Romam autem ingreſſus, poſtridie in Baſilica S. Petri Clero, & populo convocato ſic dixit: *Et Legationem veſtram, fratres, explevi, & Imperatoris volnutati morem geſſi. Romam verò nulla alia de cauſſa me contuli, niſi ut glorioſiſſimum hoc S. Petri ſepulchrum viſerem. Quoniam autem Pontificia Sedes per multos jam menſes vacat, hortor vos, ut ſine cunctatione bonum vobis paſtorem deligatis.* Cum autem Epiſcopi, & Cardinales uno ore reſpondiſſent: *Te, & non alium cupimus, & in Epiſcopum Romanum eligimus*, tum Archidiaconus de more dixit: *Brunonem Beatus Petrus elegit.* Dum autem Clerus, & populus hoc ipſum verbum crebrò repeteret, arreptus in Sede S. Petri ſubitò collocatus eſt; ac pridie Idus Februarias conſecratus Leonis Noni nomen accepit. (29) Quo facto ſtatim ipſum Hildebrandum, qui ſalutare conſilium dederat, ſibi Diaconum, atque Eccleſiæ œconomum depopoſcit. Verſabantur ante oculos præſentes Eccleſiæ labes, quas Leo, cum neque Clementem, neque Damaſum, intempeſtiva morte præventos, diluere potuiſſe videret, id ſui potiſſimum eſſe muneris arbitratus, plures ad eam rem conventus indixit. Garganum autem primum per Quadrageſimæ tempus celebra-

ta

(26) Galvancus Flamma in Manipulo Florum cap. 149. hæc narrat. Extat adhuc vicus, novem millibus paſſuum Mediolano diſtans verſùs Papiam, qui *Campus Mortuorum* appellatur; ibique veroſimiliùs acta eſt hæc pugna; Anonymus Mediolanenſis in Diſſert. Chorog. Italiæ medii ævi num. 66. ſcribit, extitiſſe locum alium, *Campum Mortuum* appellatum, ac poſtmodum *Mortariam*. Sed, cùm hanc ei appellationem inditam referat ob prœlium acerrimum, ibidem anno 1061. commiſſum, clarè conſtat, hanc Papienſium ſtragem alibi contigiſſe.

(27) *Paraſium* Oppidum medio ævo conditum fuiſſe, cenſet laudatus Anonymus ibidem num. 69., referens Leandri Alberti, aliorumque Scriptorum ſententiam, qui ab Archiepiſcopo Mediolanenſi, funditùs deletum *Paraſium* anno 951. ob hæreſis crimen teſtantur. Id tamen Sigonii narrationem minimè evertit; potuit enim poſtmodum reparari, atque ob cauſſam ab ipſo aſſignatam, hoc anno ab ira Mediolanenſium, excidium iterum pati. Difficilius eſt, Sigonium cum Ughello componere, qui tradit, Raynaldum Epiſcopum Papienſem præfuiſſe illi Eccleſiæ ab anno 1028. uſque ad annum 1057. Quomodo enim, Raynaldo adhuc vivente, dari Papienſibus potuit ab Henrico novus Epiſcopus? Itaque, ut hiſtoriæ veritas intacta ſervetur, aſſerendum arbitror, Sigonium plurium annorum anachroniſmo peccaſſe. Siquidem Galvaneus Flamma, qui in Manip. Flor., edito Tom. XI. Rer. Italic. cap. 149. hæc omnia narrat, acta ea eſſe anno MLXI. dilucidè ſcribit; Idque congruit Papienſium Epiſcoporum ſucceſſioni ab Ughello digeſtæ. Siquidem Tom. I. Italiæ Sacræ col. 1089. *Aldaricum*, ſeu *Uldericum*, electum fuiſſe anno 1060. in Ticinenſem Antiſtitem adnotavit, adeoque ad illud tempus novum hoc belli incendium à Sigonio relatum, eſt differendum. Fortaſsè in vitiatum codicem Sigonius incidit, cùm iſta à memorato Flamma, quem in Mediolanenſibus rebus deſcribendis Auctorem paſſim habet, ſuæ Hiſtoriæ adoptanda decerperet.

(28) VI. Idus Auguſti, poſt viginti tres dies Pontificiæ Sedis, obiit *Damaſus II.*, ut Leo Oſtienſis ſcribit lib. 2. cap. 81.

(29) Hiſtoriam hanc deſumpſit Sigonius ab Ottone Friſingenſi, non ſecus ac Baronius; ſed cùm *Leonis IX.* vita, à Vviberto, & Brunone conſcripta, poſtmodum in lucem prodierit, erraſſe plurimùm Ottonem Friſingenſem compertum eſt; neque enim in Cluniacenſi Monaſterio tunc aderat *Hildebrandus*, qui Vvormatiæ in aula Henrici morabatur; *Leo* autem peregrini habitum, non Cluniaci, ſed in ipſa Tullenſi Urbe ſumpſit, iter Romam initurus; immo nec Cluniacum divertiſſe, ab ullo eorum temporum Scriptore memoratur. *In Hyppapante* verò, ſeu die Feſto Purificationis B. Virginis, *Pontificiæ dignitatis infulis inſignitus, die duodecima Februarii, Dominica primæ Quadrageſimæ ſolemni ritu intronizatus fuit*, ut Anſelmus in Itinerario teſtatur. Diverſa eſt harum rerum narratio in Bononienſi editione ab aliis, Veneta nempe, ac Francofurti, ſed idem in omnibus error legitur.

ta religionis fama commotus perrexit; inde in feſto Palmarum ad Caſſinas Monaſterium adiit, eoque ibi die ſacris eſt operatus, & cum Monachis in triclinio familiariter epulatus. (30) Romam inde reverſus, Abbatem novis muneribus ad incrementum dignitatis affecit; atque inde duos in Italia conventus habuit, unum in Laterano poſt Albas, alterum Papiæ poſt Pentecoſten. In Lateranenſi datum eſt Gradenſi Patriarchæ pallium, & ſede ejus approbata, ut crucem præ ſe ferret, indultum; Epiſcopiſque Venetiæ, atque Iſtriæ imperatum, ut ei, tanquam primati ſuo, obedientiam, ac reverentiam exhiberent. (31) Inde Alpes emenſus per autumnum tertium conventum coëgit in Francia Rhemis, & quartum in Germania, præſente Imperatore, Moguntiæ. Decretum in omnibus eſt, *ne ſacros Epiſcopi ordines venderent, quique à ſimoniacis emiſſent, per injunctum à Clemente piaculum ordines retinerent; & ne Clerici uxores, aut concubinas haberent*, quemadmodum Petrus Damiani ſcripſit in eo libro, quem Gratiſſimum nominavit. Moguntiæ Spirenſis Epiſcopus, cum his de criminibus argueretur, ipſe ſe ſacro Chriſti Corpore in deteſtationem animæ ſumpto purgavit. Hoc anno Henricus jus monetæ ſignandæ Epiſcopo Patavino indulſit hoc, quod adhuc extat, diplomate dato: *Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Norint omnes Chriſti, noſtrique fideles, quemadmodum rogatu noſtri thori, regnique conſortis Agnetis Imperatricis Auguſtæ, jus monetæ ſignandæ in Urbe Patavina concedimus Betenardo Epiſcopo, & ſucceſſoribus ejus ſecundum pondus monetæ Veronenſis, ita ut in una nummorum parte nomen, & imago noſtra, in altera verò ipſius Urbis figura exprimatur. Data XVI. Kal. Maji Anno Dom. Incarnationis MXLIX. Indictione II. Anno autem D. Henrici Tertii Regis, Imperatoris Secundi, ordinationis ejus vigeſimo, Regni quidem decimo, Imperii autem tertio. Actum Goslariæ.* Ceterùm ordinationis annus dicitur annus, quo Rex eſt Germaniæ declaratus, qui fuit Milleſimus triceſimus nonus, ut nos ex vetuſtis ipſius, patriſque Diplomatis ſcripſimus, Germanis repudiatis, qui triceſimum ſextum prodiderunt. Eberardo Aquilejenſi Patriarchæ mortuo Gotopoldus eſt ſubſtitutus. (32) Leo inde decedens in Italiam VI. Kal. Decembris Dominicam ante Adventum Augiæ celebravit, ac per Bajoariam tranſiens Natalem Domini, ineunte Anno milleſimo quinquageſimo, 1050
Veronæ peregit, ac Venetias progreſſus à Duce, & Civitate magno honore exceptus multis eum beneficiis Duci, atque Eccleſiæ datis rependit, ac demum Romam ſe contulit. Berengarius Clericus Andegavenſis literas ad Lanfrancum, Cantuarienſem Epiſcopum, miſit, Euchariſtiæ Sacramentum evertens, & Joannis Scoti librum de ea re laudans, quas qui pertulit, Lanfranco non invento, obſignatas ſociis ejus reddidit, qui cum eas aperuiſſent, argumento offenſi, eas per Clericum quendam Rhemenſem ad Leonem Pontificem tranſmiſerunt, conventum poſt Reſurrectionem habentem, in quo cognita ex literis Berengarii hæreſi, ipſum abſentem communione Eccleſiæ ſummoverunt, Lanfrancum verò, cum fidem ſuam exponere juſſus, omnibus cauſſam, atque innocentiam ſuam probaſſet, omni ſuſpicione criminis liberarunt, ut ipſemet de ſe ſcripſit. (33) Quibus actis Leo, pleniore Concilio Vercellas indicto, ad fines ulterioris provinciæ explorandos profectus, Campaniæ Principes, ac Civitates in ſua, at-

(30) Leonem Oſtienſem hæc narrantem lib. 2. cap. 81. ſecutus eſt Sigonius. Sed contraria prorſus refert Anſelmus Remenſis in Itinerario Leonis IX., quod editum eſt à Labbeo Tomo IX. Conciliorum ſub nomine Concilii Remenſis col. 1028. Ibi enim legitur, Leonem Papam Romæ conſecratum, *Quadrageſimalis temporis expleſſe jejunia, ſuccedentiaque Dominicæ Reſurrectionis ibi celebraſſe ſolemnia*. Romæ igitur erat Leo IX. iis diebus, quibus ad Montem Garganum, & Caſinenſe Monaſterium properaſſe dicitur ab Oſtienſi, nempe *in ipſa Feſtivitate Palmarum*; id enim verè contigit anno ſequenti. Henſchenius in Commentario prævio ad vitam S. Leonis IX. die XIX. Aprilis, num. 8 tueri nititur Leonem Oſtienſem, aſſerens, videri hunc Auctorem *annos à Paſchate incœpiſſe, & ſic primum etiam annum S. Leonis inchoaſſe, & hoc poſito, conſequenter ſingula accuratè ſuis annis attribuiſſe*. Pagius tamen illum refellit ad hunc annum num. 8., & Oſtienſem erraſſe apertè tradit.

(31) Baronius hæc refert ad annum 1050. Verùm tum Sigonius, qui ex Dandulo col. 244. illa narrat, tum memoratus Scriptor errant in anni deſignatione, iſta enim peregit Leo IX in Synodo Romana anno 1053. celebrata, ut patet ex Epiſtola ad Epiſcopos Venetiæ, & Iſtriæ data *Indictione ſexta*, quæ legitur in Labbeo ſub num. II. Epiſtolarum Leonis Tomo IX. Conciliorum. Id etiam clarè docet Dandulus ipſe lib 9. cap 7. par. 11., qui referens hunc honorem Gradenſi Eccleſiæ collatum à Leone IX. ejuſque iter Venetias (cùm è Germania in Italiam rediret), ac poſtmodum in Apuliam contra Normannos, quæ omnia anno 1053. contigerunt, ſtatim ſequenti capite ſubdit: *Proximo anno Leo Papa moritur*; cùm ergo obierit *Leo* anno 1054.; ſuperiore anno conceſſum fuiſſe Gradenſi Patriarchæ Privilegium relatum, patet ex memorato Auctore. Id autem minimè animadvertit Clariſs. Adnotator Ughelli, qui Tomo V. columna 1117. Venetæ editionis, Ughellum hac in re erraſſe ſcribit, eò quòd *ſecutus ſit Dandulum in Chronico*; quod idem in Baronio etiam Pagius ad hunc annum num. 4. perperam reprehendit.

(32) Ab aliis *Godeboldus* appellatur, ab Ughello *Goſobaldus*.

(33) Hæc addidit Sigonius Bononienſi editioni, ex Commentario Lanfranci contra Berengarium. De hoc Concilio Romano vide Baronium, Labbeum, & Pagium ad hunc annum. Durandus Abbas Troarnenſis, horum temporum Scriptor, in libro *de Corpore, ac Sanguine Domini*, contra Berengarium edito, tradit hanc Synodum, celebratam eſſe Romæ à *Leone* anno 1053. Mabillonius tamen Tomo II. Veterum Analectorum pag. 478. illum redarguit, & memoria labi facilè potuiſſe ait, cùm triginta ferme annis poſt actam hanc Synodum ſcriberet; ſiquidem potior eſt auctoritas Hermanni Contracti, qui anno 1055. obiit. Præterea certum eſt, eodem anno, quo celebratum eſt Romæ Concilium contra Berengarium, habitam fuiſſe Vercellis, menſe Septembri, alteram Synodum, cui interfuit Summus ipſe Pontifex Leo; Id verò anno 1053. accommodari non poteſt, cùm Leo IX., a Junio menſe anni 1053. uſque ad Martium ſubſequentis, ſemper Beneventi fuerit commoratus, ut conſtat ex coævis ejuſdem vitæ Scriptoribus. Itaque Concilium contra Berengarium celebratum verè fuit Romæ hoc anno, ut optimè adnotavit Sigonius.

atque Henrici verba ad jusjurandum adegit, eoſque ab amicitia Nortmanorum in dies magis invaleſcentium avocavit. Caſſini in feſto Apoſtolorum rem divinam Pontificia cœremonia celebravit, ac pedibus duodecim Monachis lotis unà cum eis communi in triclinio cibum cepit, (34) & Beneventi Cives diris, quibus à Clemente fuerant obligati, laxavit, (35) atque inde Vercellas profectus conventum peregit. Ei conventui Berengarius citatus non affuit, ſed diſcipuli duo ab eo miſſi pro illo reſpondentes in primo cauſſæ limine corruerunt. (36) Conventus librum, & Berengarii opinionem ſumma iterum conſenſione damnavit, & Hunfridum Archiepiſcopum temere cum Sede Apoſtolica litigantem ab officio Epiſcopali removit; (37) atque inde Tullum in Franciam rediit. Muſactus Rex, imprudentibus, aut certè fruſtra repugnantibus Piſanis, Sardiniæ regnum recepit, eamque multis caſtellis conditis communivit. Po-
1051 ſtero anno Henricus Goſlariæ Natalem Domini agens pleroſque Germaniæ Principes juſſit apud filium ſuum Henricum priore anno ex Agnete Auguſta natum, quanquam nondum ſacro Baptiſmate expiatum, ſolemne dicere ſacramentum. Inde Leoni Pontifici ad ſe venienti apud Auguſtam in die Purificationis occurrit, atque ei Hunfridum reconciliavit, qui paullo poſt veneno infectus interiit. (38) Leo inde Romam reverſus novum poſt Paſcha conventum habuit, in quo Gregorium Vercellenſem Epiſcopum abdicavit, adulterii, perjuriique compertum, (39) & paucos poſt dies Joanni Eccleſiam Salernitanam, ac vetera ejus prædia confirmavit. Piſani à Pontifice impulſi claſſem inſtructam in Sardiniam intulerunt, ac tempeſtate in Corſicam delati, primùm partem Inſulæ Genuenſibus ademerunt, deinde ad Sardiniam ſedata tempeſtate appulſi tantum Muſacto terroris incuſſerunt, ut bonis, quæ abſportare non poterat, inflammatis, exceſſerit. Ea res primas inter Genuenſes, & Piſanos ſimultates excivit, quæ poſtea in apertas, & pernicioſas bellorum contentiones exarſerunt. (40) Hunfridus Apuliæ Comes, qui Drogoni fratri ſucceſſerat, ut ditionem prolataret, Eccleſiæ fines invaſerat, ita ut ne ipſis quidem Templis, ac Monaſteriis abſtineret. Sequenti verò, Ricardus 1052
frater ejus, Comes Averſanus, Capuanum Principatum affectans, Pandulfo Principe mortuo, ac Landulfo filio ejus deſpecto, Capuam aggreſſus, Cives adeo obſidione preſſit, ut ad Urbem exceptis portis, turribuſque dedendam adduxerit. His rebus permotus Leo Capuam, ac Beneventum perrexit, atque utramque Civitatem diris deteſtationibus obligavit. (41) Henricus Hunfrido mortuo Henricum Archiepiſcopum Ravennatem ſubſtituit, atque cum Ravennam per Nizonem Friſingenſem Epiſcopum miſit. (42) Henricus Hunfridi veſtigia ſequutus, cum Romana Eccleſia decertavit, at-

(34) Hoc quidem anno in Apuliam, nec non ad Montem Garganum, atque Sipontum ſe contulit *Leo*, ubi Concilium celebravit, in quo duos Archiepiſcopos depoſuit, teſte Vviberto in ejus vita, poſtmodum verò ad Caſinenſe Cœnobium profectus eſt. Sed hoc, primum ejuſdem iter fuit, quod malè Sigonius ad ſuperiorem annum retulit, ut ibidem jam comprobavi. Quæ de lotis a Leone Monachorum pedibus, ſumptoque in Triclinio cibo narrat hoc loco, ad annum ſequentem ſunt referenda; Leo enim Oſtienſis, à quo Sigonius hæc hauſit lib. 2. cap. 84. ait, *Feſtum Apoſtolorum Petri, & Pauli* tunc incidiſſe in diem Sabbati, atque ideo annum 1051. clarè indicat, ut ex litera Dominicali colligi poteſt.

(35) Etiam hoc loco ab Oſtienſi eſt deceptus Sigonius; Leo enim IX. hoc anno Beneventanos Cives non modò diris, quibus à Clemente Prædeceſſore fuerant obligati, minimè laxavit, ſed eoſdem rebelles, poſt Paſchalem celebritatem excommunicationis vinculo ipſemet innodavit. Id enim conſtat ex Hermanno Contracto Caniſii, coævo Scriptore, qui ad hunc annum hæc narrat: *Domnus Papa Leo poſt Paſcha Synodum item Romæ collegit, & ſubſecuto tempore ultra Romam progrediens nonnullos Locorum Principes, & Civitates tam ſibi, quàm Imperatori jurejurando ſubjecit, Beneventanoſque adhuc rebellantes excommunicavit*. Eadem tradunt Pagius num. 3., & Henſchenius loco ſuperiùs memorato num. 19. Abſolutio igitur, quam Beneventanis anathemate perculſis, benignè indulſit Pontifex Leo, quamque ex Oſtienſi refert Sigonius, ſequenti anno eſt adſcribenda, quo iterum in Apuliam *Leo* iter ſuſcepit, ut compertum fit ex ſuperiori adnotatione.

(36) Calendis Septembris celebratum eſt Vercellenſe Concilium. Sigonius nonnulla ad id ſpectantia addidit Bononienſi editioni, ex Commentario contra Berengarium B. Lanfranci, qui eidem Synodo interfuit.

(37) Id Hermannus Contractus, & Rubeus ad hunc annum adnotavere.

(38) Rubeus ad annum 1050. eadem refert, nec diſſentit Hermannus Contractus, qui ad hunc annum ita adnotavit: *Ravennas quoque Archiepiſcopus Hunfridus veneno, ut ajunt, ſubitò periit*. Verùm, cùm ea formula utatur, *ut ajunt*, dilucidum fit, ex vulgi rumore, ut plurimùm fallaci, id eidem innotuiſſe. Itaque potior fides habenda eſt Vviberto, qui in vita Leonis IX. lib. 2. cap. 7. editionis Mediol. Tom. III. Rer. Italic. rem diverſimodè narrat, inquiens: *Archiepiſcopus Ravennatium, ob incorrigibilem præſumptionem, eſt à Sancto Papa anathematizatus; ideoque imperiali juſſu Auſburgiam vocatus, cum juſtitia redditis, quæ perversè pervaſerat, abſolutionem eſt petere coactus. Qui cùm, licèt corde contumaci, ante pedes ſancti ſtratus jaceret, cunctuſque cœtus præſentium Pontificum ei abſolutionem peterent, ait Vir beatus; ſecundùm ejus devotionem tribuat illi Omnipotens cunctorum ſcelerum abſolutionem. Ille verò ſurgens, cùm ſubſannatoriè ſubrideret, adhuc ſuperbia tumidus, venerandus Paſtor in lacrymas reſolutus, inquit ſecretò circumſtantibus. Heu, mortuus eſt miſer iſte. Nec mora; ille languore corripitur, & vix in patriam revectus, vita, & honore, quo tumebat, celeriter privatur.*

(39) Ex Hermanno Contracto ad præſentem annum hæc narrat Sigonius, non ſecùs ac Baronius. Quæ de Joanne Salernitano Archiepiſcopo ſubdit, addita ſunt à Sigonio Bononienſi editioni. Diploma hujus Confirmationis, integrum recitant Baronius, & Ughellus, *Datum XI. Kal. Auguſti, Pontificatus Domini Leonis Papæ IX. tertio, Indictione IV.* adeòque hoc anno.

(40) Multò ante hunc annum ſimultates inter Piſanos, & Genuenſes exortas, docet Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ Tom. VI. Rerum Italicarum, col. 167., ubi ad annum 1017. pro Sardiniæ poſſeſſione acriter invicem dimicatum, narratur.

(41) Biennio ante id peractum eſſe à Leone IX.; ſuperiùs jam admonui in tertia adnotatione ad annum 1050.

(42) Vvibertus in vita Leonis lib. 2. cap. 4., narrans ejuſdem geſta in Germania anno 1051. ait, Nizonem Epiſcopum Friſingenſem in Italiam directum Ravennam deveniſſe, & in favorem Ravennatis detrectatoria verba con-

atque ab ea poſt in conventu Lateranenſi damnatus (43) tamen in Epiſcopali Officio perſtitit, ac plurimum protervia ſua illam Eccleſiam depravavit. Bonifacius Marchio per inſidias ad Spinetam, agri Cremonenſis vicum, ad ripam Olii ab exule quodam pridie Nonas Maji interficitur, ac ſummo Italiæ dolore Mantuæ in æde S. Andreæ ſepelitur. Ejus ditionem Beatrix uxor, quæ ædem illam conſtruxerat, & filia Mathildis, & Bonifacius puer excepit. (44) Piſani claſſe in Siciliam delati Panormum oppidum, quod à Sarracenis tenebatur, diripuerunt, ac domum reverſi, Epiſcopium, & Baſilicam Urbis novam ex manubiis conſtruxerunt. (45) Nova inde oblata rei bene gerendæ Leoni materia eſt. Henricus cum Andrea Ungariæ Rege bello inexpiabili contendebat. Id Leo, quàm alienum eſſet Chriſtianorum rationibus, cernens, continuò ad Andream ſe contulit, ut eum ad pacem cum Henrico faciendam adduceret; verùm auctoritatem Apoſtolicam præter opinionem ſuam repudiantem nactus, indignatione exarſit, uſqueadeo ut ei piorum communione interdixerit; (46) atque ad Henricum profe-
1053 ctus, Natalem cum eo Vormaciæ celebravit. Tum verò inſignis multorum prædiorum eſt inter Imperatorem, & Pontificem permutatio facta. Poſſidebat in Germania complures Pontifex, eaſque opimas, Eccleſias ſuperiorum Regum beneficio, ac pietate Sancto Petro donatas. Has igitur liberare Henricus cupiens, petiit à Leone, ut ſibi remitteret, & pro illis Beneventum, ac cetera in Ducatu Beneventano juris regii oppida nomine Vicariatus ſibi haberet. Quare audita, Leo nihil ſe ejus abnuere voluntati poſſe, reſpondit; illud autem adjecit, ut Leo Oſtienſis prodit, (47) ea loca cum omni Eccleſiaſtica ditione aſſiduis Nortmanorum incurſionibus infeſta eſſe, ſe adhuc compoſitis in capitis deteſtationem carminibus uſum, nihil profeciſſe, armis, non execrationibus diram inſolentium hominum ferociam comprimi oportere; ad rem tantam conficiendam animum ſibi ſupereſſe, vires deeſſe, quamobrem orare illum, ut ad cumulandam beneficii gratiam firmam aliquam Germanorum manum auxilio præbeat. Henricus haud gravatè optimi Pontificis petitioni obtemperavit. Decedens inde cum valido Germanorum robore Leo ſecum duxit Gothifredum Lotharingiæ Ducem, Gozelonis filium, quem paullo ante Henrico reconciliaverat, itemque fratrem ejus Fridericum, quem mox Cancellarium ſibi aſcivit, ac Quinquageſimâ Mantuæ actâ citra Quadrageſimam Romam pervênit, ac ſtatim Concilium in Laterano, ut aſſueverat, habuit. (48) In eo Dominico Gradenſi Patriarchæ, pallium eſt datum, &, fide ejus approbata, ut Crucem præferret, indultum; Epiſcopis Venetiæ, & Iſtriæ impera-

contra Leonem Summum Pontificem proterire cœpiſſe. Quin immo ducto ſub gutture digito ad hæc blaſphema verba evomenda prorupiſſe: *Hoc guttur gladio abſcindatur, niſi eum deponi fecero ab honore Apoſtolatus*. Quo dicto, eodem momento intolerabilis dolor gutturis illum invaſit, & impœnitens tertia die vitam amiſit. Hinc error Sigonii deprehenditur; cùm Nizo Friſingenſis Epiſcopus, anno 1051. vitâ ereptus, Henricum Hunfridi ſucceſſorem in Ravennenſi Sede collocare hoc anno minimè potuerit. Sigonius ab Hermanno Contracto iſta ad hunc annum narrante, hanc hiſtoriam deſumpſit. Veriùs tamen Rubeus hæc ad annum ſuperiorem 1051. refert, inquiens: *Juſſit* (Henricus Imp.), *ut Nizo Friſingenſis Epiſcopus, cùm nova quotidie, quæ illius erat vitioſa flagitioſaque vita, ac ingens ſuperbia faſtus, moliretur, unà cum Archiepiſcopo* (Henrico) *quaſi illum in Archiepiſcopatum inducturus Ravennam exulatum veniret; quod cùm effeciſſet, haud ita multò poſt repentè ibidem moritur*.

(43) Huc tranſtulit Sigonius Rubei verba, quæ in morte hujus Henrici Ravennatis Archiepiſcopi ad annum MLXX. ita recitat: *Cùm autem Hunfredi ſecutus veſtigia, cum Romana Eccleſia decertaſſet, in Conventu Lateranenſi damnatus eſt*. Sed quodnam ſit hoc Concilium, prorſus me latet, cùm nulla de hac re in Conciliis editis mentio fiat. Sacris cenſuris perculſum fuiſſe Henricum, conſtat ex Epiſtola Alexandri II. ad Valerianum apud Gratianum, & alios Collectores, ut teſtatur etiam Baronius ad annum 1064.

(44) Diu inter doctos Viros controverſia viguit, quinam è duobus Marchionibus italicis, *Bonifacii* nomen per hæc tempora præferentibus, venenata ſagitta perculſus interierit, cùm Benvenutus Sangeorgius in hiſtoria Montisferrati, Bacchinius in hiſtoria S. Benedicti, Muratorius in Antiq. Eſtenſibus, & Anonymus Mediol. in Differt. Chorogr. Italiæ medii Ævi, fol. 75., crediderint *Bonifacium* hoc anno occiſum, fuiſſe Marchionem Montisferrati. Attamen hic poſtremus in Apologia ad Cenſuras pag. 281. ab hac ſententia diſceſſit, idemque præſtitit Clar. Muratorius in Præfatione ad Arnulphum Tomo IV. *Rerum Italicarum*, adeò, ut in præſens certum ſit, quod Sigonius ſcribit, *Bonifacium* per inſidias interfectum, fuiſſe Thuſciæ Marchionem, ac patrem Mathildis; idque clarè indicat Sepulturæ locus in Æde S. Andreæ Mantuæ, quæ à Beatrice *Bonifacii* hujus conjuge conſtructa fuerat in Urbe, marito ſuo ſubdita, idemque Hermannus Contractus Caniſii expreſsè teſtatur. Cæterùm etiam alterum *Bonifacium* Montisferrati Marchionem hoc eodem ævo vixiſſe, niſi Benvenuto Sangeorgio fides omnino abrogetur, dubitari non poteſt; quin immo & tertium *Bonifacium* Spoleti, & Anconæ Marchionem, eodem tempore extitiſſe docet Anonymus laudatus fol. 172. num. 85., ſed hunc eundem eſſe Bonifacium Thuſciæ Marchionem, adeòque minimè diſtinguendum, Eruditi in præſens optimè norunt.

(45) Si ſtandum ſit Chronicis Piſanis, editis Tomo VI. *Rerum Italicarum*, longè ſeriùs hæc accidêre, anno nempe 1063. Idem tradit Ughellus Tomo III, ubi agit de *Vidone*, ſeu *Ribone* Epiſcopo Piſano, referens carmina exſculpta in tabula marmorea, quæ annum 1063. enunciant, eumque illius Eccleſiæ, tunc conditæ, primum affirmant.

(46) Minis tantummodo à Leone actum cum *Andræa* Hungarorum Rege, teſtatur Hermannus Contractus, qui ad hunc annum hæc habet: *Contra Andræam, conſiliis ſuis minùs parentem offenſus, eique excommunicationem, utpote deluſa Sede Apoſtolica, minitans, cum Imperatore diſceſſit*. Nec quidquam de lata in Andræam Regem excommunicatione Baronius, aut Pagius commemorant.

(47) Lib. 2. cap. 84.

(48) Ex Hermanno Contracto ad hunc annum iſta narrat Sigonius. Subdit verò, quæ in hoc Concilio decreta ſunt circa Forojulienſem, & Aquilejenſem Antiſtites, eaque ſuo anno in Bononienſi editione reddidit, cum malè in prima editione ad annum 1049. hæc retuliſſet. Eadem tamen delere ab illo anno oblitus eſt Sigonius in hac ſecunda editione, cùm utrobique impreſſa legantur.

ratum, ut ei tanquam primati ſuo obedientiam, ac reverentiam exhiberent. Extant adhuc literæ ad illos miſſæ: *Volumus vos ſcire*, inquit, *in hac præſenti Indictione ſexta Dominicum Patriarcham Gradenſem ad conventum noſtrum Romæ habitum acceſſiſſe, & de ſua, & Forojulienſi Eccleſia queſtum apud nos eſſe. Itaque lectis privilegiis ejus, ab Apoſtolica Sede conceſſis ex Concilii ſententia conſtituimus, ut Gradus, quæ nova eſt Aquileja, totius Venetiæ, & Iſtriæ caput, ac Metropolis eſſet; Forojulienſis verò Antiſtes Lombardorum ſe finibus contineret, ut Gregorii II., & III. privilegiis continetur, & quidem jure, ſiquidem Forojulienſis quater à nobis vocatus nec venire, neque excuſationem afferre voluit, cum Gradenſis etiam non vocatus quinquies noſtro ſe conventui ſtiterit. Quare mandamus vobis, ut Gradenſi Patriarchæ, tanquam primati veſtro, obtemperetis*. Inde relatione de Nortmanis facta, ſumma omnium conſenſione bellum decretum, ac propere adverſus eos eſt exitum. Poſt Joannem Decimum Pontifex nemo ad bellum, quod meminiſſe homines poſſent, prodierat. Itaque Leone paratis rebus omnibus ad Nortmanicam expeditionem eunte, erecta novæ rei expectatione univerſa Italia eſt. Hoc ubi ſenſere Nortmani, Pontificis veneratione perculſi pacem è veſtigio petierunt ea lege, ut quæ ceperant, Eccleſiæ beneficio retinerent, atque ejus feudatarii fierent. Tum Leo antiquam ſeveritatem ſpirans: Reddant ante, inquit, res S. Petro ereptas, deinde de pace loquantur. Cui Nortmanus ferox; Atqui prius millies mortem pugnando oppetiturus ſum, quàm, quæ ſemel armis peperi, redditurus. Ceterùm Leo Urbe egreſſus rurſus Caſſinum adiit, &, cum piis Monachorum ſe precibus commendaſſet, ac novis Monaſterium beneficiis exornaſſet, adverſus hoſtes proceſſit. Pro Pontifice ſtabat Rodulfus Beneventi Princeps, paullo ante ab eo inſtitutus, & Varnerius Suevus, Dux ab Henrico ſummiſſus; pro Nortmanis ipſe Comes Hunfridus cum Ricardo, & Roberto fratribus. Caſtris utrinque in Apuliam promotis, XIV. Kal. Julias fortiter ab utraque parte in campis Teatis concurſum eſt. Primo prœlio Nortmani loco moti ceſſerunt. Inde collectis copiis Pontificios ex improviſo aggreſſi ita circumvenerunt, ut Lombardos in fugam conjecerint, Germanos ad unum prope omnes occiderint. Haud incruenta tamen victoria fuit. Leo ex prœlio in oppidum trepidus ſe recepit; ibique acriter obſeſſus, tandem reddita, quam ademerat, ſacrorum communione, ſe dedidit, ac IX. Kalendas incolumis ab Hunfrido Beneventum deductus eſt; (49) ibique in reliquum anni moratus Pontificia munera exercere non deſtitit, atque in primis Uldericum Beneventanum Archiepiſcopum ordinavit. Per eoſdem dies Guaimarius Princeps Salerni Amalfitanorum, & Salernitanorum quorundam conjuratione in litore maris oppreſſus, triginta ſex vulneribus acceptis moritur; eoque fœdè, ac per ludibrium tracto, oppidum cum arce ab ipſis cædis auctoribus occupatur. Poſt quintum inde diem, Nortmanis opem ferentibus, Vido Principis frater Salernum recepit, idque Giſulfo Guaimarii filio tradidit. (50) Beatrix Gozeloni Lotharingiæ Duci, Henrici inimico, nupſit, ac filiam Mathildem Gothifredo Gozelonis filio collocavit, (51) qui Ducis Spoleti, & Tuſciæ titulum tulit. Ea res ſuſpicionem non levem Henrico alienandæ à ſe Italiæ attulit. Eo anno vehementer re frumentaria laboratum. Superioribus annis Eccleſia Conſtantinopolitana rurſus à Romana defecit propter Principatum, quem ipſa ſibi arroganter aſcivit, Conſtantino Imperatore Michaëlem Patriarcham temere primariis honoribus onerante. (52) Cum autem poſt diuturnas diſcordias uterque eorum literas ad Leonem de pace conſtituenda miſiſſet, Leo ad eam controverſiam finiendam legatos tres Conſtantinopolim deſtinavit, (53) Ubertum Epiſcopum Sylvæ candidæ, Petrum Archiepiſcopum Amalphitanum, & Fridericum Archidiaconum, Cancellarium ſuum: atque menſe Januario, Indictione VII. literas utrique 1054
ſeparatim reddendas dedit: quarum quæ ad Patriarcham ſcriptæ ſunt, hac ferme ſententia fuerunt: (54) *Tandem literæ ad nos tuæ pervenerunt, quibus ultro nos ad pacem complec-*

(49) Leo Oſtienſis hæc narrat lib. 2. cap. 87. Deſcribit hanc infelicem *Leonis IX.* expeditionem Vvibertus in ejuſdem Vita lib. 2 cap. 10., ubi Epiſtolam, ab ipſo de hac re ſcriptam ad Græcum Imperatorem, refert.

(50) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 85.

(51) Hermannus Contractus, & Bertholdus Conſtantienſis, anno tantùm ſequenti 1054. Conjugium *Beatricis* cum *Godefrido* Lotharingio initum referunt. *Mathildem* verò, nonniſi mortuo *Godefrido*, cognomento *Barbato*, anno 1069., ejus filio dicto Godefrido *Gibboſo* deſponſatam tradunt Florentinius, & Leibnitius in adnotationibus ad Donizonem Tomo V. *Rerum Italicarum* fol. 360. Vide etiam Pagium ad annum 1070., qui eandem ſententiam tuetur. Emendandus igitur eſt procul dubio in hac narratione Sigonius.

(52) Titulum *Univerſalis* Patriarchæ, ſibi arrogaſſe Michaëlem, cognomento *Cerularium*, conſtat ex Epiſtola ipſius Michaëlis ad Joannem Tranenſem Epiſcopum, quam recitat Baronius, ad hunc annum, & ex altera *Leonis* ad eundem Michaëlem ſcripta, quæ pariter in Baronio legitur ad annum 1054. Minimè tamen in partem inſolentis hujus criminis trahendus eſt Conſtantinus Monomachus, ac ſi eidem anſam dederit, *temerè* primariis honoribus Michaëlem onerando, ut Sigonius loquitur. Vvibertus enim in Vita Leonis *Conſtantinum* Imperatorem paſſim vocat, Religioſum, & Ortodoxum, ac ipſi Michaëli Patriarchæ ſummopere iratum, eo quòd à Romanæ Eccleſiæ obedientia ſeſe ſubtraheret. Præterea, cùm per decennium Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ jam præeſſet Michaël, nullum inter Latinos, Græcoſque ortum diſſidium fuerat, uſque ad hunc annum, Baronio teſtante, cui etiam Pagius conſentit, aſſerens, tempore Conſtantini Monomachi non tantùm in reliquis Patriarchatibus Orientis, ſed in Conſtantinopolitana ipſa Civitate, pietatem Catholicam in tuto fuiſſe. Non ergo *Conſtantinus* quidquam *temerè* egit, cùm Ortodoxam fidem ſemper ſartam, tectamque ſervaverit, & *Cerulario* novis machinis Eccleſiæ pacem poſtmodum quatienti, adverſarius obſtiterit.

(53) Cauſſa Legationis, à S. Leone Conſtantinopolim miſſæ, non ea tantùm fuit, quam Sigonius narrat, ſed præcipuè *hæreſis Fermentaceorum*, quam excitaverat idem Michaël, Eccleſiam Occidentalem de Azimorum uſu redarguens, ut memoratus Vvibertus lib. 2. cap. 9. teſtatur.

(54) Integras has Epiſtolas, quas Bononienſi editioni addidit Sigonius, lege in Baronio ad hunc annum.

ſlectendam hortaris, ut poſt longas, & pernicioſas contentiones filia ex matris reconciliatione lætetur: qua de re plurimum te amamus, atque laudamus. Volumus autem te ſcire, plurima de te ad nos eſſe delata, quæ nos, partim quia incredibilia videbantur, partim quia nulla facultas talia inquirendi dabatur, indiſcuſſa hucuſque reliquimus. Diceris enim neophytus ad Epiſcopale faſtigium aſcendiſſe, & Antiochenum, atque Alexandrinum Patriarchas contra Patrum decreta tibi ſubjicere tentare. Quin etiam temere te univerſalem Patriarcham appellas, neſciens, id nomen ei ſoli convenire, cui divina voce dictum eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & Joannem illum prædeceſſorem tuum, qui primus hoc nomen ſibi vindicavit, à Pelagio, & Gregorio Pontificibus anathemate perculſum occubuiſſe. Adde, quod poſt mille & viginti à paſſione Salvatoris annos Latinorum Eccleſiam anathemate feriiſti, quòd ex azymis Sacramentum conficeret: de quibus rebus, quoniam latius à legatis noſtris per alia ſcripta noſtra doceberis, plura non dicemus. Quæ verò ad Imperatorem mittebantur, in hæc ferme verba ſcriptæ erant: *Gratias Deo ingentes ago, quòd poſt longas, & pernicioſas diſcordias tu primus pacis auctor, & poſtulator fuiſti: in quo propoſito ut perſiſtas, te vehementer rogatum ad Dei gloriam volo. Ego dolore ingenti afficior, quòd gens Nortmanorum crudeli, & inaudita rabie, & plus quàm pagana impietate adverſus Eccleſias Dei ſeſe extulit, paſſim Chriſtianos trucidans, ac novis tormentis ad mortem excrucians, nec ætati, aut ſexui parcens, Baſilicas expilans, incendens, ac diruens: cum ſæpe eorum perverſitatem admonuiſſem, obſecraſſem, atque objurgaſſem, ac nihil profeciſſem, tum demum ad tantam contumaciam comprimendam humana auxilia undique mihi colligenda putavi: fultus ergo comitatu, qualem brevitas temporis, & imminens neceſſitas permiſit, glorioſi ducis, & magiſtri Argyrei fideliſſimi veſtri. colloquium, & conſilium expetivi, non quòd cujuſquam Nortmanorum interitum exoptarem, ſed ut humano terrore excitarentur, qui divina judicia minimè formidarent. Interea nobis eorum pertinaciam ſalutari admonitione flectere contendentibus, & illis omne obſequium ſimulatè ſpondentibus, ex improviſo comitatum noſtrum aggrediuntur; ſed adhuc de victoria magis dolent, quàm lætantur. Nos divinam opem affore, neque humanam defore confidentes, haudquaquam ab hoc noſtro liberandi Chriſtiani nominis conſilio recedemus: quam ad rem præſidio quoque futurum Henricum Imperatorem, putamus: cujus in dies promiſſum adventum expectamus: quemadmodum ad idem decus te quoque Deus accendit. Et quia Eccleſia Romana diu à mercenariis, & non paſtoribus, quæ ſua, non quæ Chriſti eſſent, quærentibus obſeſſi, ac mirabilem in modum lacerata fuit, placuit Deo, ut ego huic oneri ſubirem: & licèt impares humeri mei eo deprimantur, ſpero tamen me tantis præſidiis nixum filiorum religione, opibuſque præſtantium facilè amiſſa omnia recepturum. Quare te oratum in primis velim, ut Conſtantini Maximi exemplo, cujus nomen geris, patrimonia Eccleſiæ in Imperio tuo ſita recuperes. Hoc enim Henricus quoque in ſua ditione molitur. Michaël Patriarcha literas ad me de pace conciliando miſit, quæ mihi gratiſſimæ fuerunt. Volo tamen, ut ſcias, illum multa intoleranda patraſſe: nam anathemate perculit omnes, qui ex azymis ſacramenta conficerent: & Antiochenum, atque Alexandrinum Patriarchas ſibi ſubjicere voluit. Quare ſi ille in hac pertinacia manſerit, pax convenire non poterit: confidimus tamen, fore, ut admonitus citò reſipiſcat. Præſentes legatos Sedis Apoſtolicæ tibi commendamus, orantes, ut eos benignè audias, ac brevì remittas: deſque operam, ne nos aut conſilii noſtri, aut illos laboris ſui pœniteat.* Cum his literis legati Caſſinati Monaſterio piè viſitato continuò iter ingreſſi ſunt. Eodem anno Henricus puerum ſuum Henricum Aquis per Archiepiſcopum Colonienſem Hermanum Regem Germaniæ conſecravit, Luipoldo Archiepiſcopo Moguntino, cujus id juris erat, Henrici in eo voluntatem fovente. Interim Leo in morbum incidit. Itaque ab Hunfrido IV. Idus Martii Capuam Benevento deducitur. Unde poſt XII. dies Romam ſub Paſcha delatus Eccleſiâ ad Confeſſionem S. Petri Clero, ac populo, & Hildebrando œconomo commendatâ, demum XVI. Kal. Maji moritur. Inſignia inde ad ejus tumulum miracula edita in eam opinionem homines adduxerunt, ut inter cœleſtium numerum receptum eſſe arbitrarentur. Inter cetera ſanctitatis viventis ejus argumenta hoc quoque numeratur, quòd, dum Romæ ageret, tertio quoque die à Laterano in Vaticanum nudis pedibus tribus tantùm Clericis comitatus ſilentio noctis procedere pſallendo, atque orando ſolitus fuerit. (55) Legati Pontificis Conſtantinopolim ad reconciliandam Eccleſiam miſſi, honorificè ab Imperatore ſuſcepti ſunt. Inde ut hæreſes eorum cognoſcerent, Concilium indixerunt, atque eò Imperatorem, & Patriarcham vocarunt. Cum autem illi ſe venturos, Principatum Eccleſiæ ſibi vindicantes, negarent, Fridericus Leonis, à quo mittebatur, animi magnitudinem imitatus, rem dignitati Romanæ Eccleſiæ congruentem peregit; quippe Urbe egreſſus ſandalia ſua more Apoſtolorum ſuper eos excuſſit; quo facto tantum terroris omnibus Conſtantinopolitanis injecit, ut Imperator, & Patriarcha cum Clero, & populo poſtridie ſacco, & cinere obvoluti ad eum perrexerint, & Apoſtolicam auctoritatem in eo ad terram prolapſi adorarint. (56) Inde, cum nuncium de morte Pontificis accepiſſent, hæreſibus eo-

(55) Ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 87. hæc narrat Sigonius. Sancti hujus Pontificis pietatem, & obitum luculentiùs deſcribit Vvibertus lib. 2 cap. 14

(56) Diverſimode, rem hanc narrat Vvibertus lib. 2. cap. 9. Ait enim: ,, Glorioſus Apoſtolicus direxerat Conſtantinopolim S. Romanæ Sedis Apocriſiarios, præfatum ſcilicet Humbertum, & Petrum Amalphitanorum Archiepiſcopum, Fredericum quoque tunc Diaconum, & Cancellarium. A ,, quibus Niceta, (Monachus CP.) accipiens ,, perfectam propoſitionum ſuarum ſolutionem, iterum ſponte anathematizavit omnia dicta, & facta, vel tentata adverſus ,, primam & Apoſtolicam Sedem, ſicque ab ,, eis in communionem receptus, effectus eſt ,, eorum familiaris amicus. Michaele autem ,, Conſtantinopolitano Epiſcopo, præſentiam ,, illorum, & colloquium devitante, atque ,, in ſtultitia ſua perſeverante, præfati Nuncii Domni Apoſtolici adierunt Eccleſiam ,, San-

eorum, & Michaële Patriarcha, & Leone Epiſcopo Acridano damnatis, in Italiam redierunt, muneribus eximiis, quæ S. Petro offerrent, ab Imperatore donati. Cum autem per Apuliam tranſirent, à Tranſmundo Comite Teatino per libidinem, avaritiamque diſpoliati ſunt. Fridericus inde in odium Henrici propter Gothifredum fratrem cum ſe incidiſſe videret, inſidias fugiens Caſſini Monachum induit. (57) Conſtantinus Imperator extremo anno eſt mortuus. Theodora Auguſta Imperium Orientis excepit. Romani, cum comitiis habitis neminem dignum Leonis ſucceſſorem apud ſe reperirent, Hildebrandum Subdiaconum ad Henricum miſerunt, mandantes, ut quem apud eum idoneum judicaſſet, eum Cleri, populique nomine poſtularet. Profectus Hildebrandus Gebehardum Eiſtatenſem Epiſcopum poſtulavit, ſingularis tum religionis, atque prudentiæ virum, in primiſque Henrico probatum, & carum. Fecit gravatè Henricus, ut tantum virum, & tam fidum amicum à ſe dimitteret, ſed tamen conceſſit. Hunc igitur Hildebrandus, licèt invitum, anno jam poſt mortem Leonis exacto, adduxit Romam; atque ex omnium Romanorum ſententia renunciavit Pontificem. (58) Idibus
1055 Aprilis in Cœna Domini conſecrato Victoris Secundi nomen impoſitum. Hic Leonis veſtigia ſequutus, præſentem Eccleſiæ ſtatum formare perrexit, ac propterea ſubitò Florentiam conventum indixit; atque eò Henricum etiam invitavit. Is ab Italis acceſitus erat adverſus Gozelonem, Beatricis virum, quem ad imperium Italiæ aſpirare, atque opibus quotidie creſcere jactitabant. Ubi verò venit, Gozelonem ad imperata facienda paratum, & opibus uxoris ſe fore contentum aſſerentem nactus, omni criminis ſuſpicione abſolvit, veritus, ne, ſi eum à ſe alienaret, ducem ille ſe Normanis adjungeret. Feſtus Reſurrectionis dies ab eo Mantuæ celebratus. Florentiam inde ad conventum euntem, Mutinenſis Epiſcopus Herebertus adivit, atque ut Urbem augere, & munire ſibi liceret, poſtulavit. Ceterùm Urbs Mutinæ primùm Gallorum Bojorum ſedes, deinde Civium Romanorum colonia fuit, præcipuè ſæviſſima obſidione bello civili Antoniano nobilitata. A Conſtantino inde Magno, cum à Maxentio teneretur, everſa, ac mox poſt victoriam reſtituta, ſacris Chriſtianis ſuſceptis, Geminianum Epiſcopum, ſpectatæ ſanctitatis virum tulit. A barbaris inde deletam Cives deſeruere, ac proximos vicos, & caſtra inſedere; præcipuè autem locum quattuor millibus paſſuum ab Urbe diſtantem communiverunt, quem Civitatem Geminianam, ac Civitatem novam dixerunt. Vido autem Imperator, cum Epiſcopo loca, in quibus Urbs vetus conſtructa fuerat, conceſſiſſet, adjunxit etiam, ut foſſas purgare, portas erigere, pontes inſtituere, aquas aperire, & claudere, molendina conſtruere, locumque ſupra mille paſſus in circuitu munire, & antiqua vectigalia ad honorem Eccleſiæ exigere poſſet. Hoc autem tempore viſum eſt Hereberto Epiſcopo, & iis, qui veterem Urbem colebant, poteſtatem ejus reædificandæ, muniendæ, atque augendæ ab Henrico poſtulare. Quod ille diplomate in hæc verba conſcripto conceſſit: *Henricus Romanorum Imperator Auguſtus. Cum Herebertus Epiſcopus S. Mutinenſis Eccleſiæ, & Cives ejus noſtra adita clementia expoſuerint, ipſorum olim nobiliſſimam, atque antiquiſſimam Urbem Mutinam propè deſertam eſſe, ex eaque re nobis, & noſtræ Reip. maximum detrimentum accedere, petierintque ut eam nos ipſis reædificare, munire, atque augere concederemus, quò noſtris, & S. Eccleſiæ hoſtibus firmioribus reſiſtere viribus poſſent, ob eam rem nos juſtis eorum precibus obſequentes cum id eis permittimus, tum verò etiam uſum aquæ amnium Sielæ, & Scultemnæ Epiſcopo, & Civitati concedimus, poteſtatemque alvei excavandi ad merces in Padum Venetias, & Ravennam deferendas largimur; quin etiam Eccleſiæ, & Civibus omnes rectas conſuetudines conſervamus, quas antiquitus habuerunt, modo ne Epiſcopi mutatio, aut alio modo, niſi per noſtram manum, ſubrogatio fiat, niſi à Romano Pontifice legitimè abdicetur.* Florentiam inde, quò Pontifex præceſſerat, cum ſub feſtum Pentecoſtes veniſſet, conventui interfuit. In eo Concilio cum alia emendata, quæ ad diſciplinam Eccleſiæ pertinebant, tum in primis de fornicatione, & ſimonia Clericorum eſt actum, aliquot etiam Epiſcopis, qui eorum criminum erant comperti, damnatis. (59) Eodem etiam tempore Hildebrandus ob id in Franciam à Victore Legatus graves adverſus Simoniacos, & Nicolaitas conventibus habendis exercuit quæſtiones; cumque ſex Epiſcopos horum criminum manifeſtos damnaſſet, Ebronenſem Archiepiſcopum ſimoniæ reum, & impudenter inficiantem, quem teſtibus coarguere non poterat, arte convicit; quemadmodum eum ſibi narraſſe Petrus Damiani memoriæ prodidit. (60) Etenim in conſpectu multorum: Agedum, inquit, quando te inſontem hujus

„ Sanctæ Sophiæ, & ſuper ejus obſtinatione „ conqueſti, Clero ex more ad miſſas præparato, jam hora tertia, die Sabbati Chartam „ excommunicationis ſub principale Altare „ depoſuerunt, ſub oculis præſentis Cleri, „ & Populi; inde mox egreſſi, etiam pulverem pedum ſuorum excuſſere in teſtimonium illis, juxta dictum Evangelii proclamantes. *Videat Deus, & judicet*. Hinc ordinatis Eccleſiis Latinorum intra ipſam „ Conſtantinopolim, & anathematizatis cunctis, qui deinceps communicarent ex manu „ Græci, Romanum ſacrificium vituperantis, „ acceptâ Orthodoxi Imperatoris licentiâ, „ in oſculo pacis, cum donis Imperialibus „ Sancto Petro, ſibique collatis, alacres ſunt „ reverſi. Itaque Imperator adverſùs Michaëlem commotus, quòd ad Concilium in ſui „ præſentia, & Nunciorum Domni Apoſtolici venire detrectaverit, immo Seditionem Vulgi contra eum incitaverit, Amicos, & Affines ipſius, honoribus privatos à „ Palatio eliminavit, contraque ipſum uſque „ in finem graves iras retinuit. Igitur contra ſolum Michaëlem Patriarcham, ob contumaciam in propugnanda hæreſi Fermentaceorum, Imperatore in ipſum fremente, ac Eccleſiæ Romanæ partes tuente, Legati Apoſtolici extremas diras intentavere.

(57) Legendus Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 88., & 89., qui fusè hæc narrat.

(58) Ex eodem Leone, loco ſuperiùs memorato, hæc ſumpſit Sigonius.

(59) Acta hujus Concilii ex Leone Oſtienſi, Lanfranco, & Petro Damiani collegit Baronius ad hunc annum.

(60) In Epiſtola ad Dominicum, & Fratres Eremi, & in altera ad Nicolaum Papam.

hujus criminis jactas, ad noxiam expiandam pronuncia, *Gloria Patri*, *& Filio*, *& Spiritui Sancto*. Tum Epiſcopus ratus, ſe eo dicto gravioris periculi judicium omne declinaturum, pronunciare inſtituit, ac *Gloria Patri*, *& Filio* dixit, *Spiritui Sancto*, quanquam ſæpe conatus, expedire non potuit; creditumque eſt, quia in nundinatione ſacrorum læditur Spiritus Sanctus, ut ejus culpæ participem dicere nequiviſſe. Siquidem poſteaquam peccatum ſuum confeſſus eſt, ſine ulla cunctatione pronunciavit. (61) Quo facto perterriti octodecim Epiſcopi crimen ſuum confeſſi, Eccleſiis repente ſe abdicarunt. (62) Beatrix ad Henricum profecta, ut crimen mariti, ſuumque purgaret, retinetur ab Henrico, (63) inſimulata, quòd hoſti publico Italiam per conjugium prodidiſſet. Boniſacius puer ea de cauſſa accedere veritus, poſt paucos dies moritur. Mathilda ſoror maximarum, quæ Patris fuerant, in Italia opum heres relinquitur; ſiquidem à pleriſque, & quidem veteribus Scriptoribus Lombardiæ, & Tuſciæ Dux, Canuſiique Comes vocatur; verum ipſa ſemet, *Mathilda Dei gratia ſi quid eſt*, Chri-

A ſtianam humilitatem æmulata, ſubſcribere aſſuevit. Urbs Parmæ fortuito incendio pervaſtatur. Henricus Duci Venetorum antiquum fœdus reſtituit, quod Conradus Pater negarat, atque ex Italia per Bajoariam proficiſcens Turegi Natalicia, & Pardebrunnæ 1056
Reſurrectionem peregit. Victor Pontifex, cum Berengarium poſt mortem Leonis ad eandem rediiſſe inſaniam, comperiſſet, ab eoque multos in Francia in errorem induci audiret, per Legatum Hildebrandum Archidiaconum conventum in Turonibus habuit, (64) ac tertiùm jam Berengarii opinionem
B deteſtabilem confutavit; qui ſuam hæreſim defendere non auſus, communem Eccleſiæ ſententiam approbare viſus eſt; inde in Saxoniam ab Henrico vocatus, atque admirabili omnium Principum concurſu exceptus, Goſlariæ cum eo Nativitatem Virginis celebravit. Neque ita multò poſt Henricus ſævo morbo implicitus III. Nonas Octobris mortem, ipſo præſente, atque inſpectante, oppetiit, (65) cum filium ſuum Henricum Eccleſiæ commendaſſet. Eodem anno Theodora Auguſta mortua, Michaël Stratioticus in Oriente excepit Imperium. (66)

C

(61) Narratum id ſibi ab ipſo Hildebrando, poſtmodùm Gregorio VII., etiam Deſiderius Abbas in libris Dialogorum teſtatur.

(62) Card. Aragoniæ in Vita Stephani IX. (id tamen ſub Victore II. contigit) hiſtoriam hanc refert, atque ab eo Sigonius hæc poſtrema de Simoniacis Epiſcopis deſcripſit, addiditque Bononienſi editioni. Vide Tom. III. Rerum Italic. pag. 300.

(63) Immo & captivam in Germaniam abductam Bertholdus ad hunc annum tradit.

(64) In prima Editione Sigonius ſcripſerat, *Victorem* ipſum Turonas ad Concilium, profectum fuiſſe. Id emendavit in Bononienſi, aſſerens, celebratam eam Synodum ab *Hildebrando* ipſius Legato. Errat tamen in anno, cùm hoc Concilium contra Berengarium, habitum fuerit anno ſuperiore 1055., ut Labbeus, & Pagius teſtantur.

(65) Ex Lamberto Schaphnaburgenſi hæc narrat Sigonius. Refert autem hic Auctor, non tam Summum Pontificem, quàm Patriarcham Aquilejenſem, alioſque Epiſcopos, & Principes, *Henrici* morti interfuiſſe, adeòut adnotatum fuerit, *nulla retrò majorum memoria, ſinè publica indictione, tot illuſtres perſonas in unum confluxiſſe*.

(66) Ultima Auguſti die, Indictione nona, ut teſtatur Cedrenus.

Explicit Liber Octavus.

INCI-

INCIPIT LIBER NONUS.

HENRICUS III. REX.

QUietis Italicis, atque Imperio Germanorum ſive longa jam parendi conſuetudine, ſive egregia eorum, qui res tenuerunt, virtute, pietateque contentis lux tandem optata potius, quàm ſperata fortunæ melioris affulſit. Hic fuit ſeditioſus, ac turbulentus Henrici tertii dominatus: qui ſuperiorum longè diſſimilis, ut ab initio Pontifici Romano, Italiſque magna ad quietem incommoda importavit, ſic ad extremum maturam utriſque integrioris parandæ libertatis occaſionem aperuit. Qua de re deinceps ſcribere perſequamur.

Henrico ſecundo ex humanis rebus exempto, Henricus tertius annos quinque natus, (1) ipſo Pontifice Victore præſente, Germaniæ regnum jam quartus occepit, ut qui Rex eſſet triennio ante præcipuo patris beneficio conſecratus. Summam rerum Agnes mater Auguſta, eximiæ virtutis, ac prudentiæ femina, tutricis nomine tractare inſtituit. Gibertus Corrigia Parmenſis, pravi, ut poſt apparuit, ingenii homo, legatus Italiæ eſt præfectus. Ceterùm Victor, rebus Eccleſiæ trans Alpes, ut tum licuit,
1057 conſtitutis, ſolemni Natalicio cum Rege puero Ratiſponæ peracto, Italiam Quadrageſima ineunte repetiit, atque Florentiæ ſubſtitit. Ibi per jejunium Junianum Fridericum Gothifredi Ducis Tuſciæ fratrem, Cardinalem allegit, atque eundem Abbatem Caſſinatem paullo ante deſignatum conſecravit: quin etiam Abbati ipſi Caſſinati uſum confirmavit ſandaliorum, & ceterorum inſignium nuper à Leone conceſſum: & ut in conventu Epiſcoporum, ac Principum ſupra omnes Abbates aſſideret, & ante omnes
A ſententiam diceret, (2) atque inde V. Kal. Auguſti morte occubuit. (3) Hoc nuncio Romam allato, Romani extemplò comitia ſubrogando Pontifici habuerunt. Ibi aliis Hildebrandum, qui cum Victore erat, expectandum, aliis moram nullam comitiis interponendam eſſe cenſentibus, omnes demum uno conſenſu Fridericum ipſum Cardinalem, ex Tuſcia ipſa paullo ante reverſum, adeunt, eumque per vim ex hoſpitio eductum ad Baſilicam S. Petri ad Vincula trahunt: atque Pontificem lectum Stephanum Nonum appellant: (is enim dies erat III. Nonas Auguſti, quo die memoria S. Ste-
B phani Pontificis colitur,) atque inde plaudentibus omnibus ad Lateranum deducunt: poſtridie verò Cardinalibus omnibus cum Clero, populoque ad eum confluentibus, in Vaticano magna cæremonia conſecrant. (4) Per eos etiam dies Michaële Imperio abdicante, locum Iſaacius Comnenus obtinuit. (5) Stephanus, pontificatu inito, extemplò legatum ad Agnetem Auguſtam Hildebrandum miſit, qui de rebus actis eam doceret: atque inde ad perſequendam, quæ inſtituta erat, reformationem Eccleſiæ ſe convertit. Reſtabat enim ingens cum ipſo Henrico Rege certamen, qui à familiaribus
C depravatus, Eccleſias non iis, qui plus literarum, ac vitæ laude mererent, ſed qui plus mercedis, ac pecuniæ præbuiſſent, aperta ſacrorum nundinatione, vendere inſtituerat. (6) Quatuor igitur menſes Romæ moratus omnes in his cogitationibus, conſiliiſque conſumpſit: quibus & Henricum primus Simoniacæ hæreſeos inſimulare, ac factum ejus aſpero decreto notare non dubitavit, & novis conſtitutionibus Clericorum conjugia, & conſanguineorum nuptias interdixit. Alfano Archidiacono Salernitano Eccleſiam, & prædia confirmavit. (7) Inde pridie Kal. De-

D (1) Mirè diſſentiunt Scriptores in aſſignando ætatis anno, quo regnare cœpit poſt obitum Patris *Henricus IV.* Rex Germaniæ. Lambertus Schaphnaburgenſis *quinque* tantùm annos natum ſcribit, Hermannus Contractus Piſtorii *ſeptem*, Helmodus, & Meibomius *octennem* faciunt, Langius verò in Chronico Citizenſi citiùs etiam prævertit ejuſdem Natalem, aſſerens fuiſſe *duodecennem*. Verior Sententia eſt, quam pluribus antiquis monumentis confirmat Joannes Georgius Eckart in Stemmate Deſideriano num. 6., natum videlicet fuiſſe hunc *Henricum* anno ML., adeòque *ſexennem* extitiſſe, cùm ſolus Regnum obtinuit. Excuſat nihilominus eos, qui Henricum *quin-*
E *quennem* affirmavere; ait enim, numero uſos rotundo, non recenſentes annum, qui nondum integer exactus erat. Hinc corrigendus etiam Pagius ad hunc annum, qui licèt fateatur, *Henricum* natum anno ML., nihilominus contra Baronium tuetur, ab Hermanno Contracto rectè ſcriptum, *ſeptennem* fuiſſe eo tempore, quo regnare cœpit. Id namque omnino falſum eſt; cùm enim in lucem prodierit anno 1050. *IV. Idus Novembris*, ipſo Pagio fatente ad annum 1051. num. 3.; Pater verò deceſſerit anno 1056. *III. Nonas Octobris*, ut idem Pagius ad hunc annum refert, manifeſtum eſt, *ſextum* tantummodo annum egiſſe hoc tempore puerum *Henricum*.

(2) Leo Oſtienſis hæc refert lib. 2. cap. 26. Mabillonius in Appendice ad Tom. IV. Annalium pag. 744. edidit, ex authentico Caſſinenſi, Diploma hujus conceſſionis cum typo Bullæ adjectæ.

(3) Florentiæ obiiſſe *Victorem II.* negat Pagius ad hunc annum, aſſerens, à Baronio malè intellectum fuiſſe Leonem Oſtienſem, qui non de *Victore II.*, ſed de *Stephano IX.*, ejus ſucceſſore, id tradit.

(4) Hæc item ex Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 97. ſumpſit Sigonius.

(5) Depoſitum à conjuratis *Michaëlem*, ac ſubinde omnium conſenſu *Iſaacium Comnenum* Imperatorem ſalutatum, die octavo Junii menſis, Indictione X., ac redimitum Imperatorio diademate Calendis Septembris, Indictione undecima, ſcribit Cedrenus. Eadem à Michaële Pſello exarata, luculenta narratione, apud Pagium ad hunc annum legenda.

(6) Credi non poteſt, acta hæc fuiſſe ab *Henrico*, puero ſeptenni, & juxta Sigonii opinionem ſolùm ſexenni, atque ideo rationis adhuc experte. Si quod crimen hac in re commiſſum tunc fuit, tribuendum erat Agneti matri, cujus tutelæ commendatus fuerat à Primoribus *Henricus*, ut narrat Hermannus Contractus.

(7) Electum in Archiepiſcopum Salernitanum hoc anno *Alfanum*, tradit Mabillonius in Annalibus ad hunc annum. Ughelius Tomo VII. illius Ordinationem ac Conſecrationem in annum ſequentem 1058. differt. Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni.

Decembris Caſſinum ad Monachos reviſendos profectus, ibi, multis rebus egregiè conſtitutis, & Deſiderio Abbate ſublecto, eoque legato ad Imperatorem Conſtantino-
1058 polim miſſo, graviter circa Natalicia Domini ægrotavit. (8) Ceterùm cum multæ aliæ Eccleſiæ nova de Simoniacorum, atque Nicolaitarum hæreſi decreta repudiarunt, tum maximè Mediolanenſis; ut quæ jampridem, Romanæ Eccleſiæ auctoritate relicta, præceptis ejus haudquaquam obtemperaret, & tamen, ſi qua alia tetro hujuſmodi veneno infecta eſſet. (9) Hanc rem cum per ſe gravem, tum Mediolanenſium Clericorum nomini turpem eſſe Arialdus ex Alciata, ut fertur, ſamilia Clericus Decumanus ratus, Landulſo Cottæ populi præfecto auctor fuit, ut eam palam oppugnandam aggrederetur. Id verò cum facere ſecundis populi auribus, animiſque cœpiſſet, Vido Archiepiſcopus contrariam partem ſuſcepit, favore maximè nobilitatis innixus. Itaque res uſque eò infamiæ mutuis altercationibus, jurgiiſque deducta fuit, ut Sacerdotes, qui uxores haberent, præ pudore ſeparatim à ceteris rem divinam facere cogerentur in loco, qui Pataria dicitur: unde vulgo à pueris Patarini ad contumeliam dicebantur. (10) Huic autem malo opportunum remedium Vido cupiens adhibere, conventum Epiſcoporum ſuorum apud Fontanetum in agro Novarienſi oppidum convocavit: atque ex eorum ſententia Clericis uxores habere licere, conſtituit. (11) Florebat eo tempore ſanctitate, doctrina, ac rerum gerendarum peritia, Petrus Damiani Ravennas: qui vitam Eremiticam profeſſus in eremo ad fontem Avellanum agebat: cujus operam Eccleſiæ conſtituendæ Stephanus idoneam arbitratus, initio Quadrageſimæ Urbe repetita ipſum Oſtienſi Eccleſia decoravit. Eodem tempore Robertus Viſcardus Nortmanus, Bajelardo Hunfridi fratris filio pulſo, Apuliæ Comitatum invaſerat, atque ſolitis Eccleſiæ fines incurſionibus affictabat. Hujus igitur conatibus Stephanus ut occurreret, ad Gothifredi fratris, & Mathildis uxoris (12) ejus auxilia ſibi confugiendum putavit. Itaque utrumque in Tuſcia conventurus, Epiſcopos, Clerum, populumque in templum vocavit, atque ita dixit: Quoniam ego in Tuſciam ad fratrem meum cogito, peto à vobis, ut, ſi, antequam Hildebrandus ab Imperatrice legatus redeat, mihi mori contigerit, in ejus uſque adventum comitia differatis: atque ex ejus demum conſilio Eccleſiam ordinetis. Quod cum omnes alacriter promiſiſſent, ille diſceſſit: & quaſi brevì ſe moriturum divinaſſet, Florentiæ haud ita multò poſt, nempe IV. Kal. Aprilis, plurimis ſanctitatis miraculis clarus, occubuit. Stephani morte comperta, extemplò comitia in templum Vaticanum ſucceſſori ſubrogando indicuntur; cum Clerus conveniſſet, Tuſculani Comites more ſuo, primoribus ſibi mercede conciliatis, pridie Nonas Aprilis noctu cum armatorum caterva in ædem irrumpunt, & propinquum ſuum Joannem, Epiſcopum Veliternum, Pontificem, Epiſcopis Cardinalibus adverſantibus, creant, atque, eiſdem in diverſas partes dilapſis, per Presbyterum Oſtienſis Eccleſiæ, hominem omnium literarum ignarum, ad Apoſtolatus culmen provehunt, & Petrum Damiani Oſtienſem Epiſcopum reclamantem, atque omnes diris gravibus devoventem vi ad eum colendum compellunt, (13) deinde populum diviſa per vicos pecunia ad adorandum invitant. Is Benedictus Decimus eſt vocatus. Inter hæc Hildebrandus in Italiam ſe recepit. Ille verò, ſimul comitia contra Stephani decretum injuſſu ſuo habita, comperit, Florentiæ ſubſtitit: ac re per nuncios, literaſque acriter reprehenſa, Romanorum per eoſdem voluntatem, ac judicium exploravit.

(8) Acta *Stephani IX.* apud Montem Caſinum fuſiùs enarrat Leo Oſtienſ. lib. 2. cap. 98., & lib. 3. cap. 9. Vide Mabillonium in Annal. ad hunc annum.

(9) Turbæ inter Mediolanenſes ob Clericos conjugatos, quas hic narrare Sigonius aggreditur, excitatæ ſunt anno ſuperiori 1057.; id enim clarè indicat Arnulphus lib. 4. cap. 11., qui, narrata morte Herlembaldi, occiſi ob propugnatam Sacerdotum caſtitatem, ſubjungit: *Hic jam apparet Schiſmatis hujus terminus, decem novemque per annos ſemper ab ipſa radice pullulando, protenſi.* Herlembaldus crudeliſſimè necatus eſt anno MLXVI. menſe Junio, ut tradit Puricellus in vita SS. Arialdi, & Herlembaldi lib. 4. cap. 23.; initium igitur hujus Schiſmatis ad annum 1057. eſt referendum, à quo decem & novem anni numerantur ante obitum Herlembaldi. Cæterùm, quod de diuturno altero Schiſmate Mediolanenſis Eccleſiæ contra Romanam Sedem innuit Sigonius, commentum eſt, jam exploſum ſuperiùs in hiſce adnotationibus, & paſſim à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ.

(10) Nomen *Patarini*, quod Mediolani primùm audiri cœptum eſt hoc tempore, ſubſequentibus annis adhibitum eſt ad deſignandos Hæreticos, qui Eccleſiam vexabant, quemadmodum Hugo Flaviniacenſis in Chronico ad annum 1084 teſtatur. Fallitur autem Sigonius, aſſerens, Sacerdotes conjugatos fuiſſe ad contumeliam hoc nomine appellatos; teſte namque Arnulpho lib. 3. cap. 10. ii vocati ſunt *Patarini*, qui conjugiis Clericorum adverſabantur. Vide Pagium fusè de his diſſerentem ad annum 1057. num. 3. Quandoquidem verò Sigonius narrat, Ethymologiam hujus nominis deductam eſſe à *Loco, qui Pataria dicitur*, non alienam à veritate arbitror conjecturam, quam Anonymus Auctor adnotationum in Arnulphum pag. 39. vulgavit, locum nempe in quo Arialdus, aliique Sacri Cœlibatus propugnatores congregabantur, illum eundem fuiſſe, qui etiam in præſens dicitur, *la contrata de' Pattari*, unde *Patarinorum* nomen invaluiſſe opinatur. Incertum tamen eſt, num ante hoc tempus eo vocabulo via illa nuncuparetur, an tunc primùm ita cœperit appellari.

(11) Ex Manipulo Florum cap. 150. hæc narrat Sigonius. Plura de hac diſcordia referunt Arnulphus lib. 3. cap. 10., & ſeqq., necnon Landulphus Senior lib. 3. cap 2., quos vide caſtigatos ibidem in adnotationibus, cùm Clericis uxoratis uterque impensè faveret.

(12) Errat Sigonius, cùm *Mathildis* maritus minimè fuerit *Stephani IX* frater, ſed nepos ex fratre; neque illam in uxorem duxerit, niſi circa annum 1070., ut ſuperiùs adnotavi. Hujus Summi Pontificis frater erat *Gottifredus*, conjux *Beatricis* matris Comitiſſæ Mathildis, ut ipſemet Sigonius fatetur ad annum 1054., ubi ait, Fredericum, poſtea *Stephanum IX.*, in odium Henrici Imperatoris incidiſſe ob Gottifredum fratrem, Beatricis virum, contra quem Henricus anno ſequenti profectus erat, eò quod ad Italiæ Imperium adſpirare eundem ſuſpicabatur.

(13) Hæc omnia à Leone Oſtienſi lib. 2. cap. 100. & ſequenti deſumpſit Sigonius.

vit. Ubi verò comitiis pecuniam, & vim interceſſiſſe cognovit, quin juſtum Pontificem adulterino opponeret, haud ſibi dubi-
1059 tandum exiſtimavit. Itaque ipſo etiam annitente Gothifredo Duce Senis Gerardum Burgundionem Epiſcopum Florentinum, III. Nonas Januarias nominavit, (14) atque eodem menſe unà cum ipſo, & Duce Romam perrexit. Ibi Gerardus à Clero, & populo in Sede Apoſtolica poſitus Nicolai II. nomen aſſumpſit: ac ſubitò ad abrogandum Benedicto Pontiſicatum conventum in IX. Kal. Februarias indixit. Verùm urbanam Comitum Tuſculanorum potentiam veritus, non in Urbe, ſed Sutrii celebravit, (15) Gothifredo cum Mathilda, & Giberto Regis Italiæ legato præſentibus. Quod ubi Benedictus ſenſit, extemplò tacita quaſi religione perfuſus, ſe abdicavit, piorum tamen communione à Nicolao cum ſuis fautoribus omnibus exturbatus. Inde ad Marchiam Firmanam inviſendam, quæ à Nortmanis tentabatur, profectus, ibi pridie Nonas Martii Cardinales cooptans Hildebrandum Archidiaconum, (16) & Deſiderium Diaconum, Abbatem Caſſinatem deſignatum, atque ex itinere legationis reverſum, allegit; quorum uterque poſt deinceps Pontificatum adeptus eſt, ac Deſiderium per totam Campaniam, Principatum, Apuliam, & Calabriam legatum ſuum à latere conſtituit. Romæ inde magno cum honore exceptus, ac Paſchate ibi acto, rem operoſam repetiit, quam deceſſores ejus aggreſſi, nondum tamen planè perfecerant, ut præſentem Eccleſiam emendaret. Hæc erant præter cetera comitia Pontificum, caſtitas Clericorum, collatio Eccleſiarum, Euchariſtiæ Sacramentum, quod rurſus à Berengario oppugnabatur, & deprædatio Nortmanorum. Ad has res conſtituendas menſe Aprili conventus in Lateranum vocatus, cui centum tredecim Epiſcopi affuerunt. Ibi, poſtquam vetus decretum de Pontifice à Rege comprobando Henrico affirmavit, de comitiis Pontificiis ita tulit: *In primis Cardinales Epiſcopi diligentiſſimè ſimul de Pontificis electione conſultent, mox Clericos Cardinales adhibeant, ſicque reliquus Clerus, & Populus ad conſenſum novæ electionis accedat, caventes, ne venalitatis morbus aliqua occaſione ſubrepat. Eligatur autem de ipſius Eccleſiæ gremio, ſi reperitur idoneus, ſin minus, ex alia ſumatur, ſalvo debito honore, & reverentia dilecti filii noſtri Henrici, qui in præſentiarum Rex habetur, & futurus Imperator Deo concedente ſperatur, & jam ei conceſſimus, ſicut ſucceſſoribus illius, qui ab hac Apoſtolica Sede hoc jus perſonaliter impetraverint. Quòd ſi pravorum hominum ita perverſitas invaluerit, ut pura, ſyncera, & gratuita fieri in Urbe non poſſit electio, Cardinales Epiſcopi cum religioſis Clericis, Catholiciſque laicis, licèt paucis, jus poteſtatis obtineant eligendi Apoſtolicæ Sedis Pontificem, ubi congruerit; poſtquam autem electio fuerit facta, ſi bellica fuerit tempeſtas, vel qualiſcunque hominum conatus malignitatis ſtudio reſtiterit, ut is, qui electus eſt, in Apoſtolica Sede juxta conſuetudinem inthronizari non valeat; electus tamen ſicut verus Papa obtineat auctoritatem regendi Romanam Eccleſiam, & diſponendi omnes facultates illius, quod Beatum Gregorium ante ſuam conſecrationem cognovimus feciſſe.* Ex hoc decreto, quo electio Pontificis Romani in primis Cardinalibus permittitur, ipſorum Cardinalium nomen poſt celebrari magis, atque magis Romana in Eccleſia cœptum. (17) Unde ſcripſit Petrus Damiani: *Romani Cardinales Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogativis non modò quorumlibet Epiſcoporum, ſed etiam Patriarcharum, atque Primatum jura tranſcendunt, ſalvo quippe univerſalis Eccleſiæ Sacramento, iſti ſunt oculi unius lapidis, ipſi lucerna unius candelabri.* De Clericorum porrò caſtitate ita cautum: *Quicunque Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, poſt proximam conſtitutionem Leonis Pontificis de caſtitate Clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ei à Sacris faciendis, & officio Eccleſiaſtico interdictum ſit.* Jam verò effuſa Henrici impudentia exaſperatus, qui, Stephani decreto neglecto, Eccleſias vendere inſiſtebat, non modò non mercede, ſed neque gratuitò laicum quenquam impertire poſſe Eccleſias voluit, quod vetere Hadriani, & Leonis decreto Carolo, atque Othoni Magnis ob eximia illorum erga Eccleſiam beneficia, temporibus Eccleſiæ ita ferentibus, fuerat condonatum: *Ne quis*, inquit, *à laico Eccleſiam aut pretio, aut gratis accipiat, neque per Simoniacam hæreſim promoveatur ad quodlibet Eccleſiaſticum officium.* Quæſtio etiam de conſecratis à Simoniacis retractata, decretumque, ut *qui à Simoniacis gratuitò conſecrati eſſent, in adeptæ dignitatis honore permanerent, nondum verò promoti ab eis in poſterum ne promoverentur.* Quin etiam, cum Berengarius adeſſet, relatio de Sacramento Altaris eſt facta, ac Berengarius ſententiam ſuam exponere juſſus. Cum autem pluribus verbis Sacrificium Corporis, & Sanguinis figuram eſſe, probare inſtituiſſet, neque Albericus Diaconus Cardinalis à Stephano factus, vir ea tempeſtate doctrinæ ſtudio præſtans, reſiſtere voce homini in dicendo copioſiſſimo poſſet, ſpatium ſeptem dierum

ad

(14) In Urbe Senenſi collectus eſt Conventus Epiſcoporum, & Cardinalium, eò quod in Urbe Romana libera electio fieri non poterat, atque ibidem communi ſuffragio declaratus eſt Summus Pontifex *Gerardus* Epiſcopus Florentinus; ut Cardinalis de Aragonia in Vita Nicolai II. Tom. 3. *Rerum Italicarum* fol. 301. teſtatur. Emendandus tamen eſt Sigonius, qui electionem hanc contigiſſe ſcribit *III. Nonas Januarii* anni præſentis, cùm eadem peracta ſit menſe Decembri anni ſuperioris 1058. Sequenti quidem Januario in Apoſtolica Sede collocatus fuit Nicolaus, ſed nonniſi poſt diem octavum, ut Pagius ad annum ſuperiorem num. 7. & ſeqq. pluribus probat.

(15) Sutrienſe Concilium contra *Benedictum X.* Antipapam celebratum eſt, antequam Romam pergeret Nicolaus, quemadmodum clarè narrat Cardinalis Aragonius, à Baronio quoque relatus.

(16) Hildebrandus nondum *Archidiaconi* titulum conſecutus fuerat menſe Martio, immo nec menſe Auguſto præſentis anni. Id enim conſtat ex Concilio Beneventano, eodem menſe celebrato apud Labbeum, in quo Hildebrandus adhuc *Subdiaconus Cardinalis* appellatur.

(17) De hoc Concilio vide Baronium, & Pagium ad hunc annum. Conſtitutio *Nicolai II.* de Cardinalibus, integra legitur in Chronico Virdunenſi apud Labbeum Tom. I. Bibliot. MSS. pag. 192.

ad reſponſum ſcripto edendum popoſcit, atque interea librum conſcripſit, in quo tam multis veterum Patrum teſtimoniis opinionem ejus refellit, ut Berengarius victus hiſcere non potuerit. Itaque opinionem ſuam, ut falſam, ipſo præſente Concilio, abjuravit, ac libros abs ſe editos in ignem projecit; petiitque à Pontifice, ut formulam fidei ſibi præſcriberet, quam tueri oporteret. Ejus rei negotio Huberto Epiſcopo dato, ille hanc edidit: *Ego Berengarius indignus Diaconus Eccleſiæ S. Mauricii Andegavenſis, cognoſcens veram Eccleſiam, & Apoſtolicam fidem anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum*, & quæ ſequuntur. B Quod ſcriptum Berengarius non ſolùm oratione, ſed etiam ſubſcriptione firmavit; (18) idque Pontifex per omnes Italiæ, Franciæ, & Germaniæ Civitates dimiſit. Cum Landulfus Arialdum Romam miſiſſet, ut veſanam Eccleſiæ Mediolanenſis contumaciam deferret, ſimulque ut ad cauſſam hæreſeos cognoſcendam judices poſtularet, Pontifex Petrum Damiani, Epiſcopum Oſtienſem, ad eam rem Legatum decrevit. De re Nortmanorum, quia abſentibus eis tranſigi non poterat, placuit, ut conventus Melfim in Apuliam transferretur. Ea verò cauſa fuit ejuſmodi. Robertus Viſcardus, qui prioribus annis Hunfrido fratre mortuo, & Bajelardo fratris filio exacto, C Apuliæ Comitatum invaſerat, modò Rhegio Calabriæ oppido, & Troja Apuliæ capto, ſuperbus ultro ſe Ducem Apuliæ, atque Calabriæ appellabat, & ditioni Pontificiæ, quaſi continua rerum ſerie tractus, imminebat. Ricardus autem frater ejus, qui Capuam, Landulfo Principe ejecto, portis tantùm, & turribus Urbis in Civium poteſtate relictis, occupaverat, Campaniæ fines vexare non deſinebat; uterque autem diris à Pontifice devotus, in ejus ſe auctoritate futurum, atque omnem ditionem armis partam acceptam ei relaturum, pollicebatur, ſi ſe in gratiam recipere, ac feudatarium Eccleſiæ conſtituere vellet. D Quibus rebus cognitis Nicolaus, qui parum in ſe roboris ad bellum tantum gerendum cernebat, atque proximum Leonis periculum ante oculos habebat, & populorum ſuorum quotidianas defectiones reformidabat, poſtulatis eorum aſſenſit; atque ad rem propius inſpiciendam, ac cognoſcendam Melfim, ut diximus, proceſſit; ibique conventu habito, Ricardo Capuanum Principatum, Roberto Apuliæ, Calabriæque Ducatum vexillo tradito confirmavit; atque ſolemni eos ſacramento adegit, ſe Eccleſiæ Romanæ fideles, ligioſque (ſic enim loquebantur) (19) futuros. Extat duplex ſacramentum Roberti, E unum, quo ſe annui tributi nomine duodenos in ſingula boum juga denarios ſoluturum, promiſit, alterum quo fidelitatis formulam concipit. Utrumque in hos annales intexam, ut principia juris Eccleſiaſtici in Regno Neapolitano aperiantur, primum eſt tale: *Ego Robertus Dei gratia, & S. Petri Dux Apuliæ, & Calabriæ, & utroque ſubveniente futurus Siciliæ ad confirmationem traditionis, & ad recognitionem fidelitatis de terra S. Petri, promitto me quotannis pro uno quoque jugo boum penſionem duodecim denariorum Papienſium perſoluturum B. Petro, & tibi D. meo Nicolao Papæ, & omnibus ſucceſſoribus tuis, aut tuis, aut tuorum ſucceſſorum nunciis ad S. Reſurrectionem, obligans me, & meos heredes ſive ſucceſſores tibi, & ſucceſſoribus tuis; ſic me Deus adjuvet &c.* Secundum verò eſt hujuſmodi: *Ego Robertus Dei, & S. Petri gratia Dux Apuliæ, & utroque ſubveniente futurus Siciliæ, abhinc in poſterum fidelis ero S. Romanæ Eccleſiæ, & Apoſtolicæ Sedi, & D. meo Nicolao Papæ. Neque ero auctor, aut adjutor, ut vitam, aut membrum amittas, aut capiaris mala captione; conſilium, quod mihi credideris, & ne enunciem, imperaveris, non enunciabo in tuum detrimentum ſciens, S. Romanæ Eccleſiæ ubique adjutor ero ad tenenda, & acquirenda regalia. S. Petri, ejuſque poſſeſſiones pro viribus meis contra omnes homines, & adjuvabo te, ut ſecurè, & honorificè teneas Pontificatum Romanum, terramque S. Petri. Et Principatum nec invadere, nec ſubigere tentabo, nec prædari contendam ſine tua, tuorumque ſucceſſorum licentia. Penſionem de terra S. Petri, quam ego teneo, ut tenebo, ſicut ſtatutum eſt, recta fide ſtudebo, ut quotannis Eccleſiæ Romanæ perſolvam; omnes Eccleſias, quæ in mea conſiſtunt ditione cum earum poſſeſſionibus in tua poteſtate dimittam, & defenſor ero earum ad fidelitatem Romanæ Eccleſiæ, & nulli jurabo fidelitatem, niſi ſalva fidelitate Romanæ Eccleſiæ. Et ſi tu, vel tui ſucceſſores ante me ex hac vita deceſſerint, prout monitus fuero à primis Cardinalibus, Clericis, & Laicis Romanis, opem feram, ut Pontifex eligatur, & ordinetur ad honorem S. Petri. Hæc omnia ſupraſcripta ſervabo S. R. Eccleſiæ, & tibi, & ſucceſſoribus tuis ad honorem S. Petri ordinatis, qui mihi firmaverint inveſtituram à te mihi conceſſam. Sic me Deus adjuvet, &c.* Atque hæc prima feudi Apuliæ, & Calabriæ, itemque Campaniæ Eccleſiaſtica inſtitutio fuit (20) Reverſum inde Romam Nortmani ab eo juſſi cum delectis militum copiis ſubſequuti Præneſtinorum, Tuſculanorum, & Nomentanorum agros invecti vaſtarunt; inde trajecto Tiberi, omnia loca Sutrium uſque ſunt populati; ac variis detrimentis illatis populos, qui ſuperbè Pontificis auctoritatem reliquerunt, ad eandem redire magna humilitate coëgerunt. Interim Petrus Damiani, Anſelmo Epiſcopo Lucenſi aſſumpto, Legatus Mediolanum perrexit. Ibi pro dignitate receptus cauſſam Legationis ad eos ſuæ in concione expoſuit. Eâ cognitâ, poſtridie rumor in Civitate à factione Clericorum excitatus increbuit, Ambroſianam Eccleſiam antiquis Patrum inſtitutis liberam, nec Romanis legibus obnoxiam eſſe, neque Pontificem Romanum jus ullum in ſua Eccleſia ordinanda, atque conſtituenda habere. Itaque ſublato clamore raptim undique à tumul-

(18) Formulam juramenti, quod Berengarius edidit, ac ſubſcripſit, ex Commentario B. Lanfranci detumptam, inſeruit Sigonius Bononienſi editioni.

(19) Hæc Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 16. juxta editionem Mediolanenſem Palatinam. Concilii Melphitani Acta refert Gulielmus Apulus teſtis oculatus. Alterum Concilium hoc anno Beneventi celebratum à *Nicolao II.* prætermittit Sigonius; id tamen refert Labbeus Tom. IX. Conciliorum.

(20) Hæc duo juramenta Sigonius addidit Bononienſi editioni; eadem recitat Baronius ex libro cenſuum ad hunc annum.

multuantibus ad Epiſcopium concurritur, campanarum ſtrepitu, ac prægrandis tubæ clangore Urbs tota completur, ac mors Legato ab omnibus intentatur; accenderat autem invidiæ flammam, quòd Petrus pridie in conventu præſidens ad dextram ſibi Anſelmum Epiſcopum conſtituerat, à ſiniſtra verò Vidonem Archiepiſcopum ſibi aſſidere, mandarat. Perſpecta verò populi voluntate, Legatus poſtridie, convocato in templum populo, in concionem aſcendit, atque tumultu tandem ſedato, ita diſſeruit: *Nicolaus Pont. Max., fratres cariſſimi, miſit me ad vos, non ut Eccleſiæ Romanæ honori, atque amplitudini ſervirem, ſed ut veſtræ gloriæ; atque ſaluti conſulerem; quid enim honore tenuiſſimi hominis Romana eget Eccleſia, quæ laudum præconia ex ipſius ore eſt Salvatoris adepta? quæ autem provincia in terris ab ejus ditione libera reperitur, cujus arbitrio ipſum quoque cœlum aperitur & clauditur? Et quidem, ſi rectè attenderitis, reliquas Eccleſias ab hominibus inſtitutas eſſe reperietis, Eccleſiam verò Romanam à Deo ipſo eſſe fundatam, atque ab ea cum reliquas alias, tum maximè Mediolanenſem ortus ſui primordia, & diſciplinæ rudimenta ſumpſiſſe. Quid enim? Petrus, & Paulus, qui Romanam Eccleſiam ſuo ſanguine conſecrarunt, non ne hanc quoque per diſcipulos ſuos inſtituerunt? Nam Nazarius à Lino, Petri diſcipulo, ſacro fonte ablutus ſacrum in hac Urbe martyrium eſt perpeſſus; & Gervaſius, ac Protaſius, quorum ſancta in hac Urbe corpora coluntur, non alium quàm Paulum habuere magiſtrum. Divus denique, quo vos tantopere gloriamini, Ambroſius, cum Nicolaitarum hæreſim per ſe quondam coërcere non poſſet, à Romana Eccleſia præſidium imploravit; atque tres viri ad hujus erroris expiationem à Syricio tum Pontifice miſſi præſens Civitati auxilium attulerunt. Quamobrem, cum & primi ſalutis veſtræ auctores, & poſt labentis diſciplinæ emendatores ab Eccleſia Romana prodierint, quid eſt, quòd ejus decretis obtemperare intempeſtiva nunc contumacia recuſetis?* Quibus verbis protervum populum adeo flexit, ut ſubitò ſe ad omnia ejus mandata paratum eſſe, reſponderit. Quæſtione inde Clericorum inſtituta, vix quiſquam unus repertus eſt, qui non aut ordines emiſſet, aut muliebris conſuetudinis particeps eſſet. Tum Legatus, cum ſe omnibus damnandis ſacra tollere è Civitate, paucis abſolvendis, reliquis ſe injuriam facere, cum par omnium cauſſa eſſet, animadverteret, propterea omnibus ſe veniam daturum, oſtendit, ſi ſe ſacramento ac piaculo obſtrinxiſſent, ſe in poſterum ab ejuſmodi flagitiis temperaturos. Sacramentum autem fuit triplex; primùm Archiepiſcopus ita juravit: *Confiteor morem in Eccleſia inoleviſſe, ut quicunque Clericales ordines acciperet, Subdiaconatus nomine nummos duodecim, Diaconatus octodecim, Presbyteratus vigintiquattuor penderet. Itaque præſente D. Petro, Oſtienſi Epiſcopo, Legato Nicolai Pont., & D. Anſelmo, Lucenſi Epiſcopo, & omnibus vobis damno, ac deteſtor omnium Simoniacam hæreſim, ac me, & Clericos, & ſucceſſores meos ſponteo nihil in poſterum exacturos. Nicolaitarum quoque hæreſim eadem ratione condemno, & Presbyteros, Diaconos, Subdiaconoſque ab uxorum, & concubinarum ſocietate, quoad potero, propulſurum promitto.* Inde ante Altare coram Epiſcopo Lucenſi dixit: *Si his defecero, tum me Deus, & Divi piorum communione dejiciant.* Poſtremò Arnulfus nepos ejus Clericus, cum una manu manum Archiepiſcopi teneret, altera ſacrum Evangelii codicem tangeret, ita locutus eſt: *Dominus Vido Archiepiſcopus, quod promiſit de caſtitate Clericorum, obſervabit, neque conſecrabit aliquem, præter Monachos, quem ſuperiore ſacramento non obliget.* Eadem Clerici jurarunt. His actis Archiepiſcopus ſe projecit in terram, atque piaculum ſibi injungi juſſit, quia quamvis ea ipſe in Eccleſiam probra non invexiſſet, tamen, cum poſſet, ex ea non ſuſtuliſſet. Legatus centum annorum piaculum impoſuit, idque redimi poſſe, certâ in ſingulos annos ſolutâ pecuniâ, voluit; Clerici diverſis in vita jejuniis obligati. Archiepiſcopus inde in concionem aſcendit, ac præſente Clero, & populo Clericum ſuum jurare juſſit, ſe has duas hæreſes pro viribus extirpaturum; eodemque ſe jurejurando populus obligavit. Clericis poſtremo priſtina ornamenta, literatis etiam, & caſtis officium redditum; reliqui Eccleſiæ tantùm aſſociati, Archiepiſcopus etiam, eos ſe religionis gratia Romam, aut Turonum miſſurum, ſe verò ad S. Jacobum in Hiſpaniam iturum, promiſit. Hæc Petrus ipſe ſe Mediolani Legatum egiſſe, ſcripſit. (21) Nicolaus Pontifex Florentiam reverſus canonicos Faventinos in fidem recepit; extat diploma Florentiâ datum V. Kal. Januarias anno Pontificatus primo. Profecto inde Mediolano Legato, Archiepiſcopus aſperis Clericorum ſuorum conviciis laceratus, quòd Mediolaenſis libertatem Eccleſiæ prodidiſſet, in ſententia caſtitatis non perſtitit, ſed promiſcuos mulierum concubitus annuit. Itaque eo anno, qui fuit milleſimus ſexageſi- 1060
mus, Erlembaldus Cotta in locum Landulfi fratris mortui ſublectus, eodem Arialdo impellente, cauſſam intermortuam excitavit; atque gravibus tumultibus in Urbe miſcendis, etiam ne Abbas S. Celſi ab Archiepiſcopo ſacraretur, inhibuit. Itaque Petrus Damiani ad eos hanc epiſtolam miſit: *Petrus Damiani Rodulfo, Vitali, Arialdo, Erlembaldo fratribus ſalutem: Gratias agimus Deo, quòd conſtanti fama audimus, vos conſtanter adverſus hoſtes Eccleſiaſticæ diſciplinæ certare. Nicolaitarum hæreſis, quæ vobis nobiſcum laborantibus videbatur evulſa, repullulat. Deus vult probare conſtantiam ſuorum. Ecce qui prius Nicolaitarum, & Simoniacæ hæreſeos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis ſuæ cumulum ſunt etiam violato ſacramento perjuri, quod tamen in Mediolanenſi Eccleſia non eſt novum, quæ ſemper diverſi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio, atque Ambroſio incboato.* Nicolaus verò Concilio habito obſtinatos Lombardiæ Antiſtites, Mediolanenſem, Taurinatem, Haſtenſem, Vercellenſem, Novarienſem, Brixianum, & Laudenſem,

(21) Integra hæc Epiſtola recuſa eſt Tomo IV. Rerum Italicarum fol. 25. Cùm autem B. Petrus Damiani eandem inſcripſerit *Domimino Hildeprando venerabili Archidiacono*, tempus colligimus, quo data fuit, nempe poſt menſem Auguſtum, quo, ut ſuperiùs vidimus, Hildeprandus nondum ad Archidiaconatus dignitatem promotus erat.

A ſem, Diaconos, & Presbyteros concubinas habentes, ab Altari removere, Simoniacos honoribus ſpoliare coëgit. (22) Hugo Blancus, quem Leo Cardinalem aſciverat, à Pontifice defecit, & poſt plurimum Eccleſiæ nocuit. Eodem anno Iſaacio Imperatore Orientis mortuo Conſtantinus Ducas ſucceſſit. (23) Brixia ingenti adeo terræ motu die ipſo Reſurrectionis contremuit, ut plerique metu ruinarum perculſi aut Urbem relinquerent, aut trepidi in Templa divinæ pacis poſcendæ cauſſa confugerent.
1061 Proximo, Ricardus, Campania ferme tota ſubacta, Capuam adortus, portas, turreſque à Civibus repopoſcit, eiſque dare abnuentibus, Urbem oppugnare inſtituit, ac
B demum XII. Kal. Junii fruſtra ab Henrico auxilium expectantem ad deditionem adduxit; (24) ſeque cum Jordane filio Principem declaravit. Quinto verò Nonas Julii Nicolaus Pontifex Florentiæ eſt mortuus. (25) Clerus, Populuſque Romanus, audita Pontificis morte, de ſubrogando ſucceſſore convênit. Cum autem orta diſſenſione nemo ex Romana Eccleſia probaretur, Cardinales tandem, Hildebrando auctore, proximum Nicolai decretum amplexi ex aliena ſumpſerunt. Hic fuit Anſelmus Badagius Mediolanenſis, Lucæ Epiſcopus, homo ſingulari doctrina, & vitæ diſciplina probatus, & qui paullo ante Nicolai in Germania fuerat legatus. Is pridie Kal. Octobris
C (26) creatus, imminente Romanorum ſeditione, ſtatim ſine Regis auctoritate conſecratur, atque Alexander Secundus vocatur. Henricus jam inde ab initio diſcordiæ, à Romanis quibuſdam Eccleſiæ inimicis, & exulibus, ut vetere inſtituto Pontificem daret, inſtinctus, Epiſcopos in eam rem ex Lombardia evocarat; ubi verò Alexandrum per Cardinales injuſſu ſuo conſecratum audivit, ex matris, & ſuorum ſententia frequentem Baſileæ conventum habuit, atque Placentino, & Vercellenſi Epiſcopis ex Italia aſſentientibus, Cadaloum Parmenſem Epiſcopum ad ſe profectum, Pontificem V. Kal. Novembris renunciavit, & Honorium II. vocavit; (27) unde peſſimi exempli diſſidium in Eccleſia emanavit. Mediolani ubi Alexandrum ad Pontificatum evectum, eſt cognitum, continuò ſeditio de uxoribus Clericorum, ducibus pro nobilitate Gulielmo Landriano, pro populo Erlembaldo Cotta, recruduit; nam Erlembaldus confeſtim per nuncios de re Clericorum conſuluit Alexandrum; cumque ille ex Cardinalium ſententia adverſus eos pronunciaſſet, ſubitò omnes Clericos Urbe cum eorum familiis exturbavit, atque Archiepiſcopo, & Capitaneis, eorumque vaſſallis mortem, ſi contra tenderent, intentavit. (28) Poſtero an- 1062
no Cadaloum in Italiam ab Henrico per Bucconem Halberſtadenſem Epiſcopum miſſum, ſummo ſtudio excepit Gibertus Lombardiæ Præfectus. Gibertum verò Mediolanenſes, & pleræque Lombardiæ Civitates, Epiſcopis ſuis auctoribus, ſunt ſequutæ. Alexandrum Gothifredus Dux unà cum Mathilde conjuge recepit in clientelam. Paullo ante Hanno, Colonienſis Archiepiſcopus, ſummus poſt Reginam rerum omnium moderator, regnum ab Agnete parum viriliter adminiſtrari calumniatus, proceribus aliquot adjuvantibus, puerum ei cum ipſis Imperii inſignibus eripuerat, Coloniamque vel repugnantem traduxerat, &, matre à filii tutela remota, ſemet ultro tutorem inſtituerat. Itaque novo hoc excitato tumultu perturbatus, Gibertum, ut Cadaloum tueretur, admonuit. (29) Gibertus, ubi expedita conveniſſe Lombardorum auxilia vidit, ineunte Aprili, Cadaloum Romam conſecran-

(22) Concilii à Nicolao celebrati hoc anno, nulla apud Scriptores mentio reperitur. Puricellus in Vita S. Arialdi lib. 4. cap. 11., hæc ad Concilium Romanum ſuperiore anno habitum refert; illud tamen celebratum eſt, antequam Legati Nicolaii II. Mediolanum mitterentur. Pagius ad annum 1059. num. 6. duas Synodos à Nicolao II. eo anno Romæ habitas affirmat. Fortaſſe in ſecunda, quæ hic narrat Sigonius decreta fuere. Vide eruditas adnotationes ad cap. 13. libri tertii Arnulphi, in quibus iſta diſcutiuntur Tom. IV. Rerum Italicarum. Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni, ſed certè annum malè adnotavit.

(23) Vivo adhuc *Iſaacio*, & Monaſticam vitam ſponte amplectenti, *Conſtantinus Ducas*, ab ipſo deſignatus Imperator, menſe Decembri anni ſuperioris 1059. ſucceſſit, coronatus die Natalis Domini, ut Zonaras, & Pſellus teſtantur. Errat igitur hoc loco tum in hiſtoria, tum in anno, Sigonius.

(24) Fuſiùs hæc narrat Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 16., qui tamen id contigiſſe ait: *anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ſexageſimo ſecundo, cum jam per decem circiter annorum curricula Normannis viriliter repugnaſſent*.

(25) Die 22. Julii obiit *Nicolaus II.*, Pagio id aſſerente, contra Papebrochium, qui mortem hujus Pontificis cum die 24. menſis Junii conjungit.

(26) Veriùs, Calendis ipſis Octobris, ut Pagius docet ad hunc annum.

(27) Hujus Conciliabuli Baſilejenſis acta, ex S. Petro Damiani refert Labbeus Tom. IX. Conciliorum. *Honorii II.* nomen per hæc tempora in nullis Catalogis à ſe repertum, ſcribit Pagius ad annum 1062. num. 2.; Onuphrius tamen Panvinius in adnotationibus ad Platinam teſtatur, ſe antiquum hujus Pſeudo-Pontificis Diploma legiſſe, in cujus fronte inſcriptum erat nomen *Honorii II.*

D (28) Statim ac *Alexander II.* renunciatus Pontifex fuit, Romam perrexit Herlembaldus, teſte Arnulpho lib. 3. cap. 17. Ab illo autem vexillum S. Petri accepit, quo Defenſor Eccleſiæ declarabatur, ut B. Andræas lib. 2. cap. 16. vitæ S. Arialdi refert. Itaque, non per Nuncios, ſed præſens ipſe mandatum ab Alexandro, & Cardinalibus retulit, *ut Chriſti adverſariis in defenſione juſtitiæ, uſque ad proprii ſanguinis effuſionem viriliter cum B. Arialdo reſiſteret*, verba ſunt B. Andrææ. Quæ hic narrat Sigonius de expulſis Clericis, & intentata Archiepiſcopo morte, poſt annum 1063. accidêre. Galvaneum Flammam in Manipulo Florum cap. 151, hæc ita ſcribentem, ſecutus eſt Sigonius.

E (29) Eodem tempore, quo *Henricus* ſecretis admonitionibus Cadaloum fovebat apud Italos, S. Hanno Colonienſis Archiepiſcopus publicè contra ipſum apud Germanos pugnabat. Siquidem, ſtatim ac è manibus Agnetis matris *Henricum* filium duodennem eripuit, colligi Concilium Epiſcoporum Germaniæ, atque Italiæ curavit in loco, qui *Osborium* dicebatur, ibique in vigiliis Sanctorum Apoſtolorum Simonis, & Judæ damnatus eſt Cadalous, ſeu Cadolaus, & Alexander II. confirmatus. Referunt Acta Oſborienſis Concilii ad hunc annum Baronius, & Labbeus. Card. Aragoniæ in vita Alexandri II. ſcribit, commiſſam fuiſſe Regni adminiſtrationem à Germaniæ Principibus Hannoni Archiepiſcopo, atque ab ipſo Præfecturâ ſpoliatum Gibertum Parmenſem, ſubſtituto Epiſcopo Vercellenſi.

crandum adverſus Alexandrum adduxit, ac XVIII. Kal. Majas, caſtris in pratis Neronis ad Urbem Leoninam locatis, vi perrumpere in eam contendit. Alexandro Lateranum tenenti Romani, & Gothifredus cum valida Tuſcorum manu ingenti animorum alacritate, ut in ſummo Urbis periculo, affuerunt, atque irruptionem Lombardorum, licèt pleriſque ſuorum, aut in prœlio cæſis, aut in Tiberi ſubmerſis, prohibuerunt. Ita Gibertus metuens, ne à Mathilde circunveniretur, ab Urbe receſſit, & Cadaloum Parmam reduxit. (30) Eodem anno Robertus cum Rogerio fratre in Siciliam transgreſſus bellum cum Sarracenis inſtituit.
1063 (31) Ineunte Vere Cadalous à Principibus Romanis, quos interim ſpe, præmiiſque corruperat, revocatus, nocturnis ad occultandum adventum confectis itineribus, ex improviſo ad Urbem acceſſit, atque Urbe Leonina per noctem furto occupata, Baſilicam Vaticanam invaſit; ſed fraude, illuceſcente die, detecta, repente armis à populo petitus, cum impetum ejus ſuſtinere non poſſet, auxilio Cincii Civis Romani, hominis potentis, in primiſque magna ab eo vi pecuniæ comparati, in arcem reſûgit, ibique ab adverſariis acriter eſt obſeſſus, cujus obſidionis ſolvendæ cum Germani rationem idoneam nullam reperirent, ad pacem ani-
1064 mos converterunt, ac ſequenti anno Hannonem Archiepiſcopum cum liberis ad eam rem mandatis miſerunt. Is in conventum progreſſus, in præſentem Alexandrum invehi cœpit, (32) neque ordine, neque rectè feciſſe eum accuſans, quòd inconſulto, atque inſciente Henrico Rege, Sedem illam iniſſet, quam multos jam annos nemo, niſi à Rege probatus, auſus eſſet attingere, quamobrem aut ultro cederet, aut rationem audaciæ ſuæ redderet. Cui Hildebrandus Cardinalis, vir promptiſſimus in dicendo, reſpondit: *Jus, quod Henricus in Pontifice legendo prætenderet, imminutum non eſſe. Alexandrum enim in diſſenſione Cleri ex recenti Nicolai decreto à Cardinalibus uno conſenſu ex aliena Eccleſia ſumptum, eundemque propter imminentes tumultus ſine Henrici auctoritate ſubitò conſecratum. Henrici pupilli jura multò magis Eccleſiæ Romanæ eſſe tuenda, quæ ſpiritus mater eſſet, quàm Agneti parenti, quæ ſanguinis tantùm neceſſitudinem prætendere poſſet.* Quibus rationibus victus Hanno, conſilium ad rem cognoſcendam poſtulavit. Annuentibus poſtulato ejus Cardinalibus, verùm de loco ad conveniendum idoneo diſceptantibus, Mantua, quæ erat in ditione Mathildis, eſt lecta. Itaque eò & Alexander ipſe, & ſacer Cardinalium cœtus, & Epiſcopi fermè Italiæ omnes venerunt. (33) In eo cauſſa utriuſque diligenter eſt agitata. Alexander poſtulante Hannone objectum Simoniæ crimen concepto ſacramento purgavit. Itaque cauſſa ſua cunctis probata, V. Kal. Novembris ſummo omnium conſenſu, Cadaloo repudiato, atque à ſacris remoto, retentus, Dominico Gradenſi Patriarchæ ſedis Principatum firmavit. Cadalous, ne mali quidpiam pateretur, à Cincio ante furto ex arce dimiſſus cum paucis fugiens ad Eccleſiam ſuam revertit: &, quanquam à pleriſque deſpectus, inſignia Pontificia retinuit, quoad vita ſuppeditavit. Extat Petri Damiani ad Cadaloum ipſum epiſtola, in qua ſcribit, eum tribus jam conventibus eſſe damnatum, & ter, ſi non judicio Sacerdotum, at ſaltem legum auctoritate abdicatum, & quoniam inſtet Osborienſe Concilium, ſe quæ pro utroque dici poſſint, exponere quaſi cujuſdam præludii cauſſa velle: atque ita jura utriuſque diligenter, atque acute perpendens, Cadaloum vitio factum eſſe oſtendit. (34) Extat etiam ejuſdem ad Gothifredum altera, quem Excellentiſſimum Ducem, & Marchionem vocat, in qua ſummo ſe dolore angi ait, quòd audiverit, ipſum Cadaloi conſuetudine uti, quem jampridem univerſalis Eccleſia tamquam letale virus evomuerit, & à corpore ſuo reciderit, & in barathrum deturbarit, & quocum ipſe fortiter dimicarit, & neſanda molientem cum sereniſſima, & clariſſima conjuge ſua (Mathildem autem intelligit) (35) ſæpius propulſarit. Alexander Mantuâ decedens Lucam acceſſit, atque ibi Baſilicam D. Martini ſolemni

(30) In prima editione legebatur, *Mediolanum reduxit*. Id optimè emendavit Sigonius, cùm verè *Parmam* profectum, poſt malè ſuſceptam Romæ obſidionem, Cadolaum referat Card. Aragoniæ in vita Alexandri II., qui etiam ſcribit, obſtitiſſe Cadolao, ejuſque fautoribus Beatricem, & Gottifredum illius conjugem. Unde emendandus Sigonius, à quo *Mathildis*, & alter *Gottifredus*, cui nondum nupſerat, Alexandri defenſores ubique aſſeruntur.

(31) Bellum hoc confectum eſt anno præterito 1061., ut expreſsè tradit Gaufredus Malaterra, editus Tomo V. *Rerum Italicarum* lib. 2. cap. 17.

(32) Refert hunc ſermonem Cardinalis Aragoniæ in vita Alexandri II., ſed mitiora ſcribit de Hannone Archiepiſcopo (*quem Ottonem vocat*): ait enim, *Alexandro Papæ manſuetè, ac modeſtè ita fuiſſe allocutum. Qua ratione frater Alexander, abſque mandato, & aſſenſu* &c.

(33) Baronius quoque, ac Labbeus in hanc ſententiam conceſſere, celebratum nempe fuiſſe hoc anno Concilium Mantuanum. Contra verò pugnat auctoritas Landulphi à Sancto Paulo, qui in vita S. Arialdi, edita à Puricello cap. 38. ait, Alexandrum II. anno 1067, cùm iret ad Synodum, quam Mantuæ celebravit, doluiſſe de morte Arialdi, quæ anno ſuperiore contigerat, & Mediolanum veniſſe &c. Præterea Cardinalis Aragoniæ Mantuanam hanc Synodum ſtatuit, poſtquam Cadolaus, facta irruptione in Urbem Leoninam anno poſt primum ejuſdem hoſtilem ad Romanam Urbem acceſſum, ideſt anno 1063, ibidem in Caſtro S. Angeli per biennium obſeſſus eſt, ac inde aufugit; quæ certè ultra annum 1064. Mantuanum Concilium protrahunt. Plura ad Epocham anni 1067. confirmandam profert Pagius ad hunc annum, necnon ad annum 1067., cui libentiùs ſubſcribo, quam Puricello, qui, ut Hermanni Contracti Continuatorem, cum Sigeberto, ac Ptolomæo Lucenſi, diverſos annos huic Concilio ſtatuentibus, conciliet, tres Mantuæ Synodos ab Alexandro celebratas opinatur; de iteratis enim hiſce Conciliis antiquum nullum legitur Documentum; Pagius verò unicum fuiſſe contendit.

(34) Spectant hæc ad annum 1062., ut ſuperiùs jam diximus. Recitat hanc Epiſtolam Baronius ad illum annum.

(35) Paſſim hoc errore peccat Sigonius, ut Gottifredi Barbati uxorem faciat *Mathildem*, quæ nondum hoc tempore nupſerat, ut ſupra adnotavimus; adeòque ubique emendandus, ac reponenda *Beatrix*, Mathildis mater, quæ vera Gottifredi conjux erat.

lemni cæremonia conſecravit. Decedentem Erlembaldus honoris gratia proſequutus novum adverſus Clericos edictum elicuit: *Si quis Sacerdotum, Diaconorum, aut Subdiaconorum officium contumaciter deſerens feminam ſibi potius eligit, ſicut ſponte ob fornicationem dimittit officium, ſic ob prævaricationem dimittere cogatur etiam invitus beneficium*: quo Mediolani poſtea propoſito Archiepiſcopus irritatus diem Pentecoſtes ad id oppugnan-
1065 dum conſtituit. Verùm ubi ea dies advenit, tumultu ab Arialdo, & Erlembaldo conflato, ſolus à populo in templo relictus propoſitum tenere non potuit. (36) Dum hæc aguntur, Ricardus Capuæ Princeps, ſubacta magna ex parte Campania, vicina Urbi loca armis appetebat, atque Urbis Patriciatum ambibat. Ea re permotus Henricus, partim ut bona Eccleſiæ è manibus Nortmanorum eriperet, partim ut coronam Imperii à Pontifice caperet, cum magnis pedeſtribus, atque equeſtribus copiis Auguſtam venit. Ibi expectans Gothifredum Tuſciæ Ducem, qui cum ſuo exercitu, iter quaſi oſtendens, præiret, ubi eum longè terrarum abeſſe accepit, expeditionem dimiſit. Alexander autem Romam ad hos motus compeſcendos profectus, ipſum è Tuſcia acciverat. Qua re comperta, Ricardus ſibi metuens Campania ceſſit. Jordane autem, & Gulielmo Ricardi filiis ſolis cum ſuis apud Aquinum obſtare parantibus, ceteri cum Principe apud Patenariam ſubſtitere, eo animo, ut, ſi Gothifredus Lirimamnem tranſiret, omnes in Apuliam inde diffugerent. Gothifredus autem jam adulto Majo, Pontifice, & Cardinalibus ſtipatus cum exercitu Aquinum proceſſit. Ibi per decem & octo dies cum Nortmanis æquo Marte, ac vario eventu pugnavit: demum res per colloquium tranſacta. Dux ingenti pecunia accepta, domum repetiit, neque ita multò poſt ex hac vita deceſſit: cujus mortis prænuncia crinita ſtella fuiſſe putatur, quæ per viginti dies mirum ſecum fulgorem trahens apparuit. (37) Mathildis vidua unà cum Beatrice matre univerſam inde ditionem adminiſtravit. Alexander Romam reverſus priorum Pontificum imitatus exemplum, conventum ad reformandos Clericorum mores in Laterano coëgit. Extat ejus de Nicolaitis, & Simoniacis decre-

A tum: (38) *Mandamus, ut nullus miſſam audiat Presbyteri, quem ſcit concubinam habere indubitanter, vel ſubintroductam mulierem. Unde etiam ſancta Synodus ita ſtatuit. Quicunque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, poſt conſtitutum beatæ memoriæ prædeceſſoris noſtri S. Leonis Papæ, & Nicolai de caſtitate Clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate Principum Apoſtolorum Petri, & Pauli præcipimus, ut miſſas non cantet, neque Evangelium, neque Epiſtolam, neque in Presbyterio cum obedientibus maneat, neque partem ab Eccleſia ſuſcipiat: & de Simoniacis ſtatuimus, ut ſi quis in poſterum ab eo, quem Simoniacum eſſe non dubi-*
B *tat, ſe conſecrari permiſerit, & conſecrator, & conſecratus non diſparem damnationis ſententiam ſubeant, ſed uterque depoſitus pœnitentiam agat, & privatus propria dignitate perſiſtat.* In eodem etiam conventu Hildebrandus Capuanus Archiepiſcopus privilegium nuper ab Alexandro Abbati Caſſinati conceſſum reprehendit: *Ne quis Epiſcopus ullum in bonis ad Caſſinates Monachos pertinentibus ſibi jus vindicaret*: verùm mox intentato anathemate territus acquievit. (39)
Poſtero anno Ravengerius Aquilejenſis Pa- 1066
triarcha eſt factus. (40) Alexander Lucæ per Septembrem menſem fuit, atque Octo-
C bri Romam repetiit. Deſiderius Abbas Caſſini nobilem Baſilicam inchoavit, eamque peregrinis accerſitis artificibus muſivo opere novæ magnificentiæ genere exornavit. (41) Mediolani verò Civitate ſeditionis conflatæ cauſſa arma ſumente, Arialdus, cum tempeſtatis ejus imminens vitare periculum ſtudens præcipiti ex Urbe ſe fuga proriperet, ab adverſariis interceptus eſt, ac molâ collo appenſâ in lacum Verbanum præcipitatus indignas honeſtæ actionis pœnas perſolvit III. Kal. Julias: corpus deinde illæſum inventum meritos ſepulturæ honores adeptum eſt. Arialdi exemplo perterritus Erlembaldus ſibi tum quoque quieſcendum exi-
D ſtimavit. Proximo verò, abſentem Antiſti- 1067
tem nactus, univerſum ſuperioris diſſenſionis renovavit incendium. Nam præſidiis majoribus comparatis, Cives apud ſe dicere ſacramentum coëgit, neque tam Sacerdotum ordinem, quàm ipſum Archiepiſcopum divexavit: quippe cui etiam in Urbem ad com-

(36) Acta hæc fuiſſe anno ſequente 1066. ex antiquis Scriptoribus, & Sigonio ipſo tuetur Puricellus lib. 4. Vitæ S. Herlembaldi cap. 22.; in eo enim tumultu captus eſt, ac crudeliſſimè necatus S. Arialdus, quem conſtat anno 1066. martyrium ſubiiſſe, ut docet etiam Bollandus in Actis Sanctorum ad diem 27. Junii, quo pretioſa illius mors contigit.

(37) A Leone Oſtienſi mutuatus hæc fuit Sigonius, ſed in deſignando temporum ordine geminum errorem admiſit. Alterum eſt Cometem, ſeu crinitam Stellam, hoc anno apparuiſſe, cùm Indictione IV., atque iidem anno ſequente 1066. illius ortum enarrent Zonaras, Marianus Scotus, Sigebertus, aliique. Alterum, quòd *Gottifredum* hoc anno deceſſiſſe ſcribat; cùm uſque ad annum 1070. vitam produxerit, teſtibus Bertholdo, Lamberto, Sigeberto, aliiſque. Florentinius lib. 1. *Rerum Comitiſſæ Mathildis* chartam à ſe inſpectam refert, confectam anno 1070. Indict. 9., adeòque poſt menſem Auguſtum, in qua *Gottifredus* adhuc in vivis degens nominatur; obiit
E enim in vigilia Nativitatis Domini anni ejuſdem.

(38) Alexander II. geminum quidem hoc anno celebravit Concilium Romæ, ſed occaſio cogendi has Synodos fuit, *hæreſis inceſtuoſorum*, quæ cùm profligata minimè ſatis foret primo habito Concilio, excõmunicationis ſententiâ in altero ferienda fuit. Decreta contra concubinarios, & ſimoniacos, quæ hic adnotavit Sigonius, edita fuere in Concilio primo Romano anno 1063. ab hoc Pontifice congregato, quemadmodum legi poteſt in Baronio, Labbeo, aliiſque paſſim Scriptoribus.

(39) Narrat hæc Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 26. Sigonius tamen malè annum rei geſtæ deſignat; Angelus enim à Nuce in adnotationibus ad hoc caput, refert, hoc privilegium datum fuiſſe anno 1067. Indictione V.

(40) Anno ſuperiore 1065. inſtitutum Aquilejenſem Patriarcham, *Revengerium*, tradit Ughellus.

(41) Deſcribit hanc novam Baſilicam integro capite 28. libri tertii Leo Oſtienſis.

comprimendam ſeditionem revertenti vio-
lentas manus non dubitarit inferre. (42)
Inde Romam profectus Hildebrandi Cardi-
nalis auxilio aliud decretum obtinuit, quo
ſanciebatur, non eſſe juſtum Antiſtitem,
quem Clerus, aut populus, aut Rex injuſ-
ſu Pontificis declaraſſent, atque Mediola-
num reverſus, jurare in eam legem Clerum,
populumque coëgit. Qua re perculſus Vido,
quippe jam ætate confectus, at tranquillita-
tis cupidus, ultro ſe Sacerdotio abdicavit,
atque inſignia honoris ad Henricum in Ger-
maniam miſit. (43) Sacerdotio à Vidone
depoſito, novæ ſtatim controverſiæ eſt oc-
caſio patefacta. Nam cum Henricus Go-
thifredo Caſtilioneo ad ſe profecto ingenti
pecuniæ ſumma accepta dignitatem eam
indulſiſſet, Alexander acri eum interdicto
ab ineundo honore abſterruit. Qua re Go-
thifredus ab iis, qui Pontificiam auctorita-
tem amplexabantur, repudiatus Variſium
oppidum primùm, deinde ab Erlembaldo
pulſus Caſtelionum, quod erat natura, ope-
reque munitum, ſe contulit: atque inde
magnis contractis propinquorum, atque
amicorum copiis, in agros adverſariorum
incurrere, eoſque per ſequentem annum in-
feſtos habere perrexit. (44) Per eoſdem
dies Robertus, quem Ducem Apuliæ, &
Calabriæ Nicolaus Pontifex inſtituerat,
Tarento, & Barrio diuturna oppugnatione
ad jus ſuum adjunctis, Eccleſiaſticæ ditioni
propè imminere videbatur. Quod ſentiens
Alexander, ut qui bellum abnueret, quod

A viribus ſuis majus eſſet, amicum illum ſibi
potius confirmandum, quàm hoſtem expe-
riundum, putavit: atque ea de cauſſa in
Apuliam progreſſus conventum Melfi per
Auguſtum coëgit, atque ibi Roberto Du-
catum ſanxit, & Gulielmum Tancredi fi-
lium, quòd bona Eccleſiæ Salernitanæ per
vim teneret, communione removit. (45)
Proximo anno Romanus Diogenes imperare 1068
in Oriente cœpit. (46) Alexander Capuæ
cum eſſet, Alfano, Archiepiſcopo Salerni-
tano Eccleſiam, & privilegia vetera confir-
mavit. (47) Henricus Sigehardum Cancel-
larium ſuum Eccleſiæ Aquilejenſi præfecit.
Inde malis ſuaſoribus, in primiſque Adel-
B berto, Bremenſi Archiepiſcopo, deditus,
nullum erga homines, Deumque avaritiæ,
libidinis, atque inſolentiæ genus omittere.
Nam & plebi contra nobiles, Principeſque
ſtudere, atque omnia vi magis, quàm jure
agere, & Epiſcopatus, Abbatiaſque palam
vendere, & opima ipſa Monachorum præ-
dia ſectatoribus ſuis turpi largitione tribue-
re. Quin etiam cum conjuge Berta, Otho-
nis Marchionis filia, cujus paullo ante ſibi
deſponſæ (48) jam ſatietas ceperat, divor-
tium facere cupiens, Moguntinum Antiſti-
tem ad indicendum ſuper ea re Moguntiæ
conventum induxit. Quod ubi cognovit
Alexander, Petrum Damiani legatum in
C Germaniam ad eam rem impediendam mi-
ſit. Is ſequenti anno profectus Moguntinum, 1069
num, intentato acrioris animadverſionis pe-
riculo, ab habendo Concilio revocavit.
Hen-

(42) Triſtanus Calchus, incautè virus hauſit ab Arnulpho Hiſtorico Mediolanenſi, edito Tomo IV. *Rerum Italicarum*, concubinariis, ac ſimoniacis Clericis impensè faventi, adeòque ejuſdem ſcriptis cœco calamo fidens, *Herlembaldum* virum integerrimum, ac inter Sanctos relatum, tanquam ſeditioſum hominem, publicæque pacis perturbatorem depingit. Ejuſdem veſtigia ſecutus eſt Sigonius, hiſtoriam hanc ex ipſo tranſcribens.

(43) Præterit hic Sigonius adventum in Urbem Mediolanenſem Legatorum Apoſtolicæ Sedis, *Maynardi* Epiſcopi Sylvæ-candidæ, & *Joannis Minuti* Presbyteri Cardinalis, qui rebus optimè compoſitis decreta hoc anno condidere, *Indictione quinta, die primo menſis Auguſti*. Ea recitat Baronius ad hunc annum, & Puricellus in vita S. Herlembaldi cap. 25. Meminit eorundem Arnulphus hiſtoricus lib. 3. cap. 19.; ex ipſius autem narratione colligitur, falli Sigonium, qui abdicationem *Guidonis* Archiepiſcopi huic anno conſignat. Siquidem Auctor ille ſcribit, aliquandiu pacem viguiſſe, ſed his minimè contentum *Herlembaldum*, Romam fuiſſe profectum, ac novum cum Romanis Concilium iniiſſe, ne videlicet, defunctis Mediolani Præſulibus, Rex provideret ſucceſſores; narrat deinde, reverſum Româ *Herlembaldum*, priùs ſecretò, inde palam exegiſſe à Clero, ac Civibus Mediolanenſibus ſponſionem, ac ſacramentum eligendi impoſterum Paſtoris, Romano tantùm interveniente conſenſu; poſtea *Vvidonem* Archiepiſcopum unà cum omnibus ejuſdem conſanguineis atque affinibus diù vexaſſe, donec pertæſus tot preſſuras Antiſtes, ævo & morbis gravis, depoſita dignitate, virgam & annulum ad Cæſarem per Legatos dirigeret. Hæc omnia hoc præſenti minimè expleri potuiſſe compertum eſt. Itaque Ughellus, ac Papebrochius in Exegeſi, *Guidonis* abdicationem anno ſequenti 1068. ſtatuunt; Pagius verò anno 1069. id contigiſſe contendit.

(44) Plura in hunc annum congerit Sigonius, quæ diverſis annis ſunt conſignanda. Puricellus in Vita S. Herlembaldi, eadem Chronologicè digerit, & cap. 29. num. 3. tradit, Gottofredi fugam in Oppidum Caſtilionenſe multò poſt contigiſſe, nempe anno 1070. Hanc ſententiam veroſimiliorem cenſent etiam Continuatores Bollandi in Actis Sanctorum, ad diem 27. Junii pag. 304.

(45) Hujus Concilii nulla apud Scriptores mentio legitur. Extat in Ughello novæ editionis Tom. VII. col. 303. Diploma *Alexandri II.* in quo teſtatur, Calendis Auguſti, anno ſexto ſui Pontificatus (adeòque hoc anno) celebratum ab ipſo fuiſſe Concilium apud Melphim, atque in eo perculſum anathemate Guillelmum filium Tancredi, ob injuſtè occupatam hæreditatem Archiepiſcopatus Salernitani. Nihil autem ibidem innuitur de ſanctione Ducatus in favorem Roberti. Fortaſſe Sigonius Acta Melphitani Concilii diſtinctiùs vidit. In prima editione Sigonius hæc tantùm ſcripſerat ad hunc annum: *Alexander Normannorum cauſſa Melfi Concilio convocato, Roberto, Ducatum Apuliæ confirmavit*. In Bononienſi addidit, à Roberto Barrium hoc anno jam expugnatum, quod omninò falſum eſt; nondum enim illius Urbis obſidionem inſtituerat, in qua abſolvenda, teſte Gulielmo Apulo, tres annos inſumpſit. Anonymus Barenſis, & Lupus Protoſpata, obſeſſum à *Roberto* Barrium anno 1068., captumque anno 1071. concordes teſtantur.

(46) Mortuo *Conſtantino Duca* anno 1067., Orientis Imperium ad *Eudociam* Auguſtam, ejuſque filios tranſlatum eſt. Ipſa verò poſtquam ſeptem menſibus, & aliquot diebus regnaſſet, *Romanum Diogenem* in maritum delegit, atque ita *Romanus* declaratus eſt Imperator, Januarii menſis prima die, Indictione ſexta, hoc eſt anno 1068., teſte Curopalata.

(47) Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni: Recitatur ab Ughello integrum hoc Diploma, *datum Capuæ, IV. Idus Octobris, anno VII. Pontificatus Dom. Alexandri Papæ II., Indictione VII.*

(48) Anno 1066. nuptias cum *Berta* iniit *Henricus*, teſte Lamberto Scafnaburgenſi,

Henrico verò Francfordiæ, quò ille conventum acciverat, mandata Pontificis in hanc ſententiam edidit: Rem peſſimam, & à nomine Chriſtiano, nedum Regio alienam eſſe, quam ille moliretur. Quod ſi humanis, aut divinis legibus non terreretur, at ſaltem famæ, & exiſtimationis ſuæ rationem haberet, ne tam tetro veneno à Rege temperato totum populum Chriſtianum inficeret, & qui flagitia ulciſci deberet, iis ſe Princeps obſtringeret: quòd ſi non flecteretur conſiliis, pro certo haberet, Pontificem vim Eccleſiaſticam adhibiturum, neque eum ſuis manibus Imperatorem aliquando ſacraturum. Hujus orationem ſubſequutæ ſunt inde graves Principum, qui aderant, voces, æqua jubere Romanum Pontificem: ne per Deum, nominis Regii Majeſtatem tam turpis facti labe commacularet, neve parentibus Reginæ cauſſam defectionis, & juſtam turbandæ Reipublicæ occaſionem præberet: qui, ſi viri eſſent, cum armis, viriſque plurimum poſſent, tam inſignem filiæ ſuæ contumeliam ſine dubio inſigni aliquo facinore expiaturi, atque pro opibus accerrime vindicaturi eſſent. Quibus rationibus fractus magis, quàm inflexus Henricus, ſe in Pontificis auctoritate futurum dixit. (49) Eodem anno Alexander ad res Campaniæ inviſendas, more inſtituto, profectus, Salernum acceſſit, ac conventum Epiſcoporum, Abbatumque egit, cui Giſulfus Princeps Salernitanus, & Robertus Dux, & Rogerius Comes frater ejus interfuerunt. Ibi Gulielmus Tancredi filius bona, quæ poſſidebat Eccleſiæ, reddidit: eaque Alexander Alfano Archiepiſcopo Civitatis adjudicavit: (50) & poſt, cum Capuam conceſſiſſet, IIII. Idus Octobris eadem confirmavit. (51) Eo verò, qui inſecutus eſt, anno nempe Chriſti Milleſimo 1070
ſeptuageſimo, Henricus Ravennatem Eccleſiam Archiepiſcopi morte vacantem Giberto Parmenſi conceſſit, ac Gregorium Vercellenſem Epiſcopum legatum Lombardiæ conſtituit. (52) Alexander autem ab Henrico rogatus Gibertum ſacravit, quanquam unicum ſuperioris diſſenſionis auctorem, deinde variis ad ſe de Henrici ſimonia, atque ſuperbia criminibus delatis, perinde ac par erat, motus, Archiepiſcopos Moguntinum, & Colonienſem, & Babembergenſem Epiſcopum evocavit Romam. Babembergenſi vitio dabatur, quòd Epiſcopatum grandi pecunia coëmiſſet, omnibus verò, quòd ſacros Ordines mercede accepta contuliſſent. Verùm graviſſima oratione caſtigati, ac jurejurando, ſe à talibus facinoribus temperaturos, adacti, domum cum pace dimiſſi. (53) Per eoſdem etiam Henricus ad cauſſam de ſimonia, aliiſque gravibus criminibus Romam apud ſe dicendam ſacro Anathemate indicto eſt evocatus. Cui edicto ille non paruit. Eodem anno Piſani Corſicam invaſerunt. Cujus ulciſcendæ injuriæ gratia Genuenſes triremes duodecim in Arni oſtia intulerunt. Eas verò adorti Piſani ſeptem in feſto S. Xyſti ceperunt, quæ mercibus onuſtæ in Orientem curſum intenderant. Eum diem Piſani, quòd geminam in eo victoriam retuliſſent, feſtum eſſe in perpetuum voluerunt, ac S. Xyſto Templum extru-

(49) Narrat hæc Lambertus Scafnaburgenſis. Contraria his ſcribit *Sigefridus* ipſe Archiepiſcopus Moguntinus in Epiſtola, ad Alexandrum II. miſſa, atque edita Tomo IX. Conciliorum Labbei, in qua profitetur, ſe Henrico obſtitiſſe, eique excommunicationem fuiſſe comminatum. Pagius tamen ad hunc annum non immeritò ſuſpicatur, *Sigefridum*, audita Legatione Summi Pontificis, voluiſſe hujuſmodi excuſatione demulcere Alexandrum, contra ipſum juſtè commotum. Cæterùm eadem pene verba Sigonii in hac hiſtoria referenda, leguntur in hiſtoria Rubei ad hunc annum.

(50) De hoc Conventu Salernitano, ab *Alexandro II.* habito, quem prætereunt Scriptores, teſtis eſt ipſe Pontifex in Diplomate memorato apud Ughellum Tom. VII. col. 383. Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni.

(51) Sigonius his auxit Bononienſem editionem, ſed immemor, hujuſmodi confirmationem fuiſſe ab ipſo jam relatam, & additam anno ſuperiori; neque enim diverſum ab ea eſt Diploma, quo Alexander II. *Alphano* Archiepiſcopo Salernitano, vetera privilegia, & reſtitutas à Gullielmo Eccleſiaſtici juris Terras confirmavit, ut legenti patebit. Hoc loco in prima editione Sigonius iſta ſubjunxerat: *His de rebus Agnes mater offenſa in Italiam hoc anno ſe contulit, ac primum Fructeriæ Monaſterio ſe incluſit, deinde Romam profecta, ibi poſtea aliquot annos quietè traduxit*. Ea meritò in Bononienſi expunxit; Licèt enim Abbas Urſpergenſis, *Agnetis* Imperatricis adventum in Romanam Urbem ad hunc annum ſtatuat; citiùs tamen Romam profectam, ex antiquis Scriptoribus, ac documentis conſtat. Sigebertus id contigiſſe tradit anno 1062., ſtatim ac eidem ereptus eſt filius ab Hannone Archiepiſcopo Colonienſi, idemque refert Mabillonius in Annal. Benedict. ad eundem annum. Attamen ex Lamberto Scafnaburgenſi habemus, conceptum quidem fuiſſe ab *Agnete* illo anno hujuſmodi votum; ſed ab hoc impetu animi, maturioribus amicorum conſiliis fuiſſe depulſam. In decurſu autem hiſtoriæ clarè indicat tempus, quo *Agnes* Imperatrix in Italiam conceſſit; ad annum ſiquidem 1072. narrans ejuſdem reditum in Germaniam, ut Rodulphum Sveviæ Ducem, falſo crimine apud Regem impictum, liberaret, ait, id contigiſſe, *ſex, aut eò amplius annis*, ex quo in Tranſalpinis partibus demorata jam fuerat. Itaque circa annum 1065. ſtatuendus eſt ejuſdem è Germania receſſus. Cauſſam ſuſcepti Romani itineris explicat Baronius ad annum 1062. num. 4., quòd videlicet *Agnetem* pœnituiſſet nefariæ Cadolai in Pſeudo-Pontificem approbationis. An verò in Fructuariæ Monaſterio primùm ſe incluſerit, nondum ſatis exploratum eſſe profitetur Mabillonius loco laudato, ubi plura de *Agnetis* vita ſanctiſſimè acta, ex S. Petri Damiani, aliorumque ſcriptis commemorat.

(52) Fortaſſe confirmavit; Gregorius namque Vercellenſis Epiſcopus conſtitutus jam fuerat Legatus Lombardiæ, Giberto Parmenſi depoſito, ab Hannone Colonienſi Archiepiſcopo Henrici Regis Tutore, ut ex Cardinali Aragoniæ ſuperiùs jam retuli ad annum 1063.

(53) Colonienſem Archiepiſcopum cum Moguntino, ac Bambergenſi, immeritò confundit Sigonius à Lamberto deceptus, ac ſi eodem cum ipſis crimine laboraret. Diverſa prorſus itineris eorundem ratio fuit; iſti enim tamquam Rei Romam evocati ſunt, acriterque objurgati; is verò ſponte Romam ſe contulit, ut Sanctorum Reliquias impetraret, in Monaſteriis ab ipſo conditis reponendas, quemadmodum coævus Auctor vitæ ejuſdem S. Hannonis apud Surium, die IV. Decembris cap. 33. enarrat, inquiens, ipſum rediiſſe Coloniam hoc anno, donatum pretioſiſſimo munere, Brachio nempe S. Cæſarii Martyris, ob recentiſſimum miraculum Romæ editum, ſumma exculti veneratione.

truxerunt. (54) Interim aſſiduis Gothifredi A
injuriis Erlembaldus accenſus, firmam Ci-
vium manum Caſtellionum adduxit, diuque
ſtrenuè, qui in præſidio erant, locum tuen-
1071 tibus, ipſum obſedit. Extremo inde ſequen-
tis Quadrageſimæ ſpatio (55) ingens Medio-
lani eſt incendium excitatum; ad id reſtin-
guendum cum plurimi è caſtris, quæ ad
Caſtellionum erant, receſſiſſent, oppidanis
locum ad erumpendum dederunt, qui ma-
gno conatu egreſſi, Erlembaldum cum ma-
ximo ſui periculo invitum obſidione dece-
dere, compulerunt. Eo incendio magna
pars Urbis ad ſolum exuſta eſt. Incendium
inde Caſtellionenſe apud poſteros celebre
manſit. Robertus Dux, cum Apulia, Ca- B
labriaque ſubacta, animum ad Siciliæ reli-
quum occupandum applicuiſſet, navali con-
fecto exercitu eò contendit, ac Caſſinum
primùm, deinde Panormum, tum Nazarim
aggreſſus, omnia facilè in ditionem addu-
xit. Panormus, quod erat rerum caput,
per quinque menſes obſeſſa demum in po-
teſtatem pervenit. (56) Septembri menſe
Pontifex Alexander Caſſinum profectus eſt,
ut novam D. Benedicti Baſilicam conſecra-
ret, modò à Deſiderio Abbate, & Cardi-
nali conſtructam. Ea res Kal. Octobris ma-
gna eſt cœremonia celebrata. Affuerunt om-
nes ferme ulterioris Italiæ Epiſcopi, & cum
frequentes vicinarum Civitatum populi, tum C
etiam Principes Ricardus Capuanus, Giſul-
fus Salernitanus, Landulfus Beneventanus,
& Duces Neapolitanus, ac Surrentinus. Ro-
bertus, quòd eo tempore Panormum in Si-
cilia oppugnabat, intereſſe non potuit. Re
divina perfecta, omnibus, qui affuerunt, &
qui per octo poſt dies locum illum piè vi-
ſitarunt, liberalis eſt peccatorum remiſſio
auctoritate Pontificia facta, (57) cujus reli-
gionis fama permota Agnes etiam Impera-
trix acceſſit. (58) Inde Lucam Alexander
abiit, ubi IV. Kal. Novembris Eremum Ca-
maldulenſem inſigni privilegio decoravit.
Eodem anno Michaël Ducas Parapinaces
Imperium Orientis excepit. Sequenti, Ale- 1072
xander Romam Luca reverſus, ubi IV. Idus
Martii fuit, Concilium adverſus Simoniacos
in Laterano coëgit. (59) Vido, qui Ar-
chiepiſcopatum depoſuerat, vitæ finem fe-
cit. (60) Erlembaldus ea re audita locum
premendo adverſario opportunè ſibi datum
exiſtimans, Civitatem adegit jurejurando, ſe
Gothifredum ab Henrico editum non ac-
cepturam; atque opera Hildebrandi Cardi-
nalis, cujus virtute, ac ſapientia tum Pon-
tificatus gubernabatur, Athonem Clericum
Mediolanenſem Antiſtitem dedit, eoque in
Epiſcopium inducto, ſolemne, ut in ejuſ-
modi re, epulum init, Civitate haud ſatis
probante, quæ inſignem Regi injuriam fieri
arbitrabatur, qui Epiſcopum dare conſue-
viſſet. Qua occaſione uſi adverſarii, impe-
tum in triclinium fecere, atque fœdo adeo
tumultu omnia miſcuere, ut Atho exterri-
tus, cum vix incolumis evaſiſſet, honore
ſe abdicarit. Quod ubi Romæ palam fa-
ctum eſt, continuò Hildebrandus Gothi-
fredum, cujus impulſu hæc omnia acta pu-
tabantur, novo ſacrorum interdicto nota-
vit, Athonemque iterum decreto Pontificis
confirmavit. Contra Henricus deſpecto prorſ-
ſus Pontifice Gothifredum omni ope ad di-
gnitatem retinendam adjuvit. Atque eo ille
favore ſuffultus ditionem amiſſam invaſit,
eâque magna ex parte recuperatâ, in oppi-
do Brebiæ tandem conſedit. (61) Alexan-
der Caſſinum reverſus hominem dæmonia-
cum poſt precationem divinam verbo impe-
rioſo ſanavit, & Aquinum prætergrediens
pede captam mulierem nactus maxima cum
aſtantium admiratione curavit, aquâ, qua
poſt Sacrificium manus abluerat, potui mi-
niſtratâ, & Tarracinæ oppido Abbati Caſ-
ſinati donato Romam reverſus, proximo an- 1073
no Paſchate celebrato X. Kal. Maji ad cœ-
leſtia regna migravit. (62) Tertia poſt Ale-
xandri ſepulturam die (63) Clerus, Po-
pu-

---

(54) Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ, editum Tom. VI. D
Rerum Italicarum refert col. 168., factâ in-
ter Piſanos, & Januenſes concordiâ captas
fuiſſe in Africa duas magnificas Civitates,
Almadiam, & *Sibiliam* anno 1089. die San-
cti Sixti, atque ex recepta præda Eccleſiam
S. Sixti in Curia veteri à Piſanis conditam
fuiſſe. Fortaſſe hunc alterum felicem even-
tum innuere voluit Sigonius, cùm ait, ge-
minam die S. Sixti à Piſanis relatam vi-
ctoriam.

(55) Calchum ſequutus eſt Sigonius in aſſignando
hujus feralis incendii tempore. Uterque
tamen erravit; cùm Arnulphus non tam
coævus, quàm præſens in hac Urbe, clarè
exaraverit lib. 3. cap. 22. *Primo Quadrage-
ſimæ Sabbato. magno Civitas conflagravit in-
cendio*. Hoc anno primum Quadrageſimæ
Sabbatum in diem XIX. Martii incidebat. E

(56) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni,
ſed malè annum captæ Panormitanæ Urbis
adnotavit; Anonymus enim Barenſis, &
Lupus Protoſpata, id in annum ſequentem
1072. referunt. Vide Pagium ad hunc an-
num, qui plura in hujus rei confirmatio-
nem profert.

(57) Minutim hanc celebritatem deſcribit Leo
Oſtienſis lib. 3. cap. 30., & ſequenti.

(58) Per medii fermè anni ſpatium, Caſini com-
moratam Imperatricem *Agnetem*, multa-
que, ac pretioſa dona eidem Eccleſiæ con-
tuliſſe, refert idem Leo lib 2. cap 32.

(59) Quartam Romæ Synodum LXXII. Epiſcopo-
rum habuit Alexander, ſed anno MLXX.,
ut ex Chronicis Boëmorum, à Coſmo Pra-
genſi Diacono ſcriptis, ad illum annum
Pagius teſtatur. De hac autem tum Baro-
nius, tum cæteri ſilent. Sigonius rem gra-
tam Eruditis feciſſet, ſi hujus novi Conci-
lii contra ſimoniacos acti, documenta vul-
gaſſet.

(60) Non hoc anno, ſed ſuperiore 1071., *Vvido*
deceſſit, ut conſtat ex Arnulpho, qui ejus
mortem cum anno incendii, Caſtillionenſis
appellati, conjungit lib. 3. cap. 23. Cur Si-
gonius, qui Calchum paſſim ſequitur, hujus
Archiepiſcopi obitum, ab ipſo relatum ſub
memorato anno 1071., in ſequentem di-
ſtulerit, prorſus ignoro. Papebrochius in
Exegeſi diem XXIII. Auguſti Vvidonis
morti aſſignat.

(61) Vide Arnulphum hæc omnia luculentè nar-
rantem Tomo IV. *Rerum Italicarum*, &
Puricellum in Vita S. Herlembaldi. Sigo-
nius ex Triſtano Calcho iſta deſumpſit. *Atho*
verè in Archiepiſcopum electus fuit hoc
anno; cùm enim *Vvidoni*, mortuo anno
ſuperiore ſub finem Auguſti, datus ſucceſ-
ſor fuerit; Arnulphus autem aſſerat, Atho-
nem ſubſtitutum fuiſſe in Theophaniæ ſo-
lemnitate, ſtatuenda procul dubio eſt anno
1072. die 6. Januarii ejuſdem electio.

(62) Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 36. hæc narrat:
Obitus tamen Alexandri II. contigit *XI.
Cal. Maji*, ut probat Pagius ad hunc an-
num. In prima Sigonii editione per erro-
rem impreſſum fuerat *X. Kal. Martii*.

(63) Hildebrandus, electus fuit die ipſo ſepultu-
ræ Alexandri II., ideſt die XXII. Aprilis,
ut Baronius ex Decreto ipſo electionis,
quod recitat ad hunc annum, teſtatur.

pulusque ſubrogando Pontifici in æde D. Petri ad Vincula eſt convocatus, atque ſubitò, conſentientibus omnium animis, Hildebrandus Archidiaconus ſedere in Sede Petri, ut digniſſimus omnium, juſſus. Ejuſmodi verò fuit eorum de illo judicium: *Nos Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, Clerici, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri præſentibus venerabilibus Epiſcopis, Abbatibus, & Monachis, conſentientibus pluribus turbis utriuſque ordinis, eligimus nobis in Summum Pontificem Hildebrandum Archidiaconum, virum religione, doctrina, juſtitiaque præſtantem, in adverſis conſtantem, in proſperis moderatum, pudicum, modeſtum, ſobrium, caſtum, hoſpitalem, domum ſuam bene regentem, in gremio hujus Eccleſiæ à pueritia egregiè educatum, & eruditum, eumque poſthac eſſe, & dici Gregorium VII. Pontificem volumus, & conſentimus.* Eodem tempore in Germania Hanno, Colonienſis Archiepiſcopus, haud minimum iis, quæ contra jus, & fas in aula Regia gerebantur, commotus, vacationem à Rege procurationis publicæ poſtulavit, ætatem cauſſatus jam nimis ingraveſcentem, neque tantæ rerum moli ſufficientem; atque eam Henricus haud gravate conceſſit, ne, quod facere ſolitus fuerat, juvenilibus ſuis, & pravis libidinibus obviam iret. Eo verò ex aula profecto, Henricus, quaſi pædagogo ſeveriſſimo liberatus, refractis omnibus pudoris, atque modeſtiæ vinculis, liberius inde omnibus ſe generibus ſcelerum, ac flagitiorum obſtrinxit. Saxoniæ, ac Turingiæ colles cum caſtellis, præſidiiſque firmaſſet, prædas paſſim ex proximis agris, villiſque agi permiſit; Archiepiſcopum Moguntinum ad decimas à Turingiæ Sacerdotibus exigendas, ut multos ante annos inſtituerat, incitavit; & cum VI. Idus Martii Archiepiſcopus ad eam rem conventum Erfordiæ indixiſſet, ei aſſuit, ac Thuringis Sacerdotibus vetera Caroli Magni privilegia, Antiſtitum Moguntinorum inſtituta, & Pontificum Romanorum decreta adverſus eum proferentibus, &, ſi in incœpto perſiſteret, Pontificem ſe appellaturos eſſe dicentibus, non ſolùm præſens acerrimè repugnavit, verùm etiam, ſi ad Pontificem provocarent, extrema eis omnia intentavit. (64) Quæ dum aguntur, nuncius eſt allatus, Hildebrandum Romæ Pontificem declaratum, hominem, ut norant omnes, cum ingenii vehementis, tum præſtantis erga Eccleſiam pietatis. Inſigni ejus ſeveritate, ac perpetua in emendanda Eccleſiæ diſciplina conſtantia Epiſcopi Germaniæ territi acriorem ſtatim præſentis vitæ correctionem, triſtioremque morum animadverſionem extimuerunt; atque ob id Regem adeuntes monuerunt, ut comitia ejus antiquaret; alioquin totam ejus Pontificatus vim in ſe unum brevì redundantem expectaret; ob eam rem Henricus Eberardum Comitem Romam miſit, qui à Romanis rationem eorum comitiorum exquireret; & Gregorium, niſi verbo ſatisfeciſſet, ut vitio factum, abdicare juberet. Ei Romam venienti, ac mandata Regia edenti Gregorius, ut res erat, reſpondit, ſe à Romanis invitum ad eum honorem evocatum, proptereaque non ſe conſecrari paſſum, neque paſſurum, donec certa Legatione ad Regem jampridem miſſa ejus ſuper hac re voluntatem, ac judicium perſpexiſſet. (65) Ceterùm Gregorius, antequam conſecrationem acciperet, cum alios pleroſque, quos conſtituendæ Eccleſiæ duxit idoneos, ſcriptis de dignitate ſua literis, tum in primis Henricum Regem, & Gibertum Archiepiſcopum coluit; ita tamen ut jus ſuum ſe adverſus utrumque conſervaturum eſſe, ſi officio deceſſiſſent, ſumma animi conſtantia præſetulerit. Itaque cum Gibertum audiſſet, Imolenſes ad ſacramenta ſibi dicenda compellere, Vidoni Comiti mandare, ne id in fraudem fieri Eccleſiæ pateretur, non dubitavit; (66) cum autem Gothifredum Archiepiſcopum Simoniacum comperiſſet, à Suffraganeis Eccleſiæ Mediolanenſis conſecratum, Beatrici, & Mathildi, ut ab eo, tanquam ab homine execrando, ſe abſtinerent, præcepit, adjiciens, ſe in animo habere religioſiſſimos ad Henricum viros mittere, qui ipſum ad rectum obſequium Eccleſiæ revocarent, & ad decoram ſuſcipiendi Imperii rationem incitarent, (67) atque ita voluntate ejus III Kal. Julias conſecratus eſt, ut ex epiſtolis ejus elicitur; nam Lambertus ſcriptor Germanus in Purificatione factum id prodidit; (68) atque inde converſo ad Nortmanos animo, à quibus ditio Eccleſiæ premebatur, in Campaniam ad res eorum perſpiciendas egreſſus eſt. Itaque pridie Idus Auguſti, Beneventi cum eſſet, Landulſum Principem jurejurando adegit, ſe fidem Eccleſiæ præſtiturum, neque rem Beneventanam ulla ratione diminuturum, neque injuſſu Pontificis inveſtituram aliquam initurum; & Capuam progreſſus, eadem jurare Ricardum Principem juſſit; (69) atque inde V Kal. ad Erlembaldum Mediolanenſem ita ſcripſit: *Nos ſcito incolumes Capuæ agere. Nortmani pacem libenter ſe facturos oſtendunt, & ſi id nos expedire Eccleſiæ putaſſemus, jam ipſi ſe nobis omni reverentia ſubjeciſſent. Henricus Rex literas ad nos dedit omnis ſuavitatis, atque obſequii plenas, quales non meminimus ab ullo ante Rege ad Pontificem aliquem ſcriptas; ſunt etiam, qui nomine ejus ſpondeant, ipſum in cauſſa Eccle-*

(64) Sigonius hæc mutuatus eſt à Lamberto Scafnaburgenſi ad hunc annum, qui Acta Synodi Erfordienſis fusè recenſet.

(65) Hæc item ex Lamberto narrat Sigonius.

(66) Sigonius hæc addidit Bononienſi editioni ex Rubei Hiſtoria, ad hunc annum.

(67) Legitur hæc Epiſtola in Labbeo Tom. X. Concil. ſub. num. XI.

(68) In prima editione Sigonius, à Lamberto deceptus, hæc ſcripſerat: *Gregorius die Purificationis eſt conſecratus.* Id falſum eſſe manifeſtè patet, cùm *Alexander II.* uſque ad Aprilem hujus anni vitam produxerit. Cardinalis Aragoniæ in Vita Gregorii VII. edita Tom. III *Rerum Italicarum* fol. 304. ait, eundem *infra Octavam Pentecoſtes* in Presbyterum fuiſſe ordinatum, & *in Natali Apoſtolorum* in Pontificem conſecratum, Sigonius erroris ſui admonitus fuit ab Epiſtolis ipſis Gregorii, eumque emendavit in Bononienſi editione.

(69) Hæc addidit Sigonius Bononienſi editioni. Itinerarium Gregorii VII. confecit Baronius ad hunc annum, apud quem integra legitur: *Conſtitutio facta inter Dominum Gregorium Papam Septimum, & Landulphum Beneventanum Principem*, necnon *Juſjurandum fidelitatis, quod fecit Richardus Princeps Domino ſuo Gregorio Papæ.*

Eccleſiæ Mediolanenſis auctoritati noſtræ ceſſurum. De Comitiſſa Beatrice, & Mathilde filia ejus nequaquam dubitandum eſſe cenſemus, quin omnibus in rebus, quæ divinam cauſſam attingunt, fidem nobis, atque officium præſtent. Tu confiſus in Domino fortem animum gerito. Octobri inde menſe Henricus literas ad eum dedit, agnoſcere ſe peccata ſua, inquiens, quæ ſive ætatis petulantia, ſive Regiæ poteſtatis licentia, ſive conſultorum iniquitate commiſit; non poſſe negare, quin Eccleſias invaſerit, eaſque mercede indulſerit, ſe tamen ad ea corrigenda paratum eſſe. Quamobrem conſilium poſcere, in primiſque Eccleſiæ Mediolanenſi, quæ ſuâ culpâ tanto ſe crimini obſtrinxiſſet, cupere ſubvenire. (70) Gregorius inde, repetita in exitu anni Roma conſiliis de formanda Eccleſia explicatis conventum in proximam Quadrageſimam indixit, atque eò Suffraganeos præcipuè Eccleſiæ Mediolanenſis accivit. Extat
1074 epiſtola VIII. Kal. Februarias data: *Non latere vos opinamur, inſtitutum illud in Eccleſiam Romanam jampridem invectum eſſe, ut ad decus, & utilitatem ejus Concilium quotannis apud Sedem Apoſtolicam habeatur; cujus cauſſam, cum nos, ſi quando aliàs, hoc maximè tempore neceſſariam cenſeamus, illud in prima Quadrageſimæ hebdomada celebrare decrevimus. Quare vos omnes Apoſtolica auctoritate huc adeſſe, unaque vobiſcum omnes Abbates Lombardiæ, jubemus.* Erant autem gravia illa flagitia coërcenda, ne Sacerdotia venderentur, ne uxores à Clericis haberentur, ne Eccleſiaſtica ditio à Nortmanis, in primiſque à Roberto Duce, qui partem Marchiæ Firmanæ occupaverat, impunè divexaretur. Itaque proximo menſe Martio cum & Mathildis, & Giſulfus Dux Salernitatus adeſſent, conventu frequenti Lateranenſi in Baſilica convocato, (71) de ſingulis, quas commemoravimus, rebus ordine retulit. Ac de Sacerdotiis quidem ita ſtatuit, *ut qui à laico Eccleſiæ inveſtituram acciperet, & qui daret, & qui acciperet, anathemate plecteretur.* (72) Inde Othonem Ratiſponenſem, Othonem Conſtantienſem, Bernardum Loſannenſem Epiſcopos, & Eberardum, atque Uldaricum Comites, quorum conſiliis Eccleſias Henricus vendidiſſe arguebatur, piorum ſocietate removit, atque in Germaniam, qui rem illam cognoſcerent, Epiſcopos Oſtienſem, Præneſtinum, Curienſem, & Comenſem legavit. De Clericis autem ſanxit; *ne uxores ducerent, qui verò haberent, aut eas, aut Sacerdotium dimitterent, nec quiſquam ad Sacerdotium vocaretur, qui non perpetuum cœlibatum profiteretur*; atque eo decreto facto, literas ad omnes Epiſcopos miſit, præcipiens, ut feminas ab ipſorum contubernio removerent. De Nortmanis porrò ſanctum, ut Roberto, & ceteris, qui Marchiæ Firmanæ oppida Pontificia invaſiſſent, piorum communione interdictum eſſet. Ceterùm Legati in Germaniam miſſi Agnete Auguſta aſſumpta, cum Norimbergæ poſt Paſcha Regem obvium habuiſſent, colloquium ejus repudiarunt, quòd anathemate ab Alexandro Pontifice obligatus nunquam ſatisfeciſſet; poſtularunt autem, ut conventum ſibi in Germania habere liceret, in quo Epiſcoporum, & Abbatum, qui dignitates emiſſent, cauſſam cognoſcerent. Quod ubi Epiſcopi audiverunt, ut rem novam, & rationibus ſuis alieniſſimam reſpuerunt; neque eam facultatem ſe cuiquam, niſi ipſi Pontifici, conceſſuros dixerunt; ob id Legati Bambergenſem Epiſcopum, ac nonnullos alios præter ceteros turpis infamiâ largitionis flagrantes, ab officio removerunt, donec ad ſe adeuntes coram crimen objectum diluiſſent; totius verò rei judicium, quia per ſe confici non poterat, ad Pontificem integrum rejecerunt. Decreto verò de cœlibatu per Germaniam divulgato, univerſa Clericorum factio conſternata ſubitò Gregorium turpibus figere maledictis cœpit, qui Apoſtolo Paulo repugnaret, apud quem diſertè ſcriptum eſſet: *Qui non poteſt continere, nubat: melius eſt nubere, quàm uri*, & cœlibatum inducendo viam fornicationi, aliiſque flagitiis turpiſſimis aperiret; nimirum ſe Sacerdotia potius, quàm conjuges, dimiſſuros. Nihilo ſecius Gregorius inſtabat, & in Epiſcopos, niſi decreta ſua exequerentur, ſe notione Apoſtolica animadverſurum, minabatur. Ob eam rem Sigifridus Archiepiſcopus Moguntinus, qui ſacrorum in Germania principatum tenebat, tantam rem agere ingreſſus, cum precibus ſingulos ſolicitaſſet, ut ad quod faciendum cogi poterant, id ultro ſuſcepiſſe videri vellent, neque æqui aliquid impetraſſet, tandem menſe Octobri Erfordiæ conventu acto, eos urgere acriùs inſtitit, ut ſe aut Sacerdotio, aut conjugio abdicarent. Quod ægrè adeò paſſi Epiſcopi ſunt, ut ſeceſſione facta conſilium Archiepiſcopi interficiendi habuerint. Quo cognito, Archiepiſcopus ſubitò conventum dimiſit, ac ſe cum Pontifice, ut aliquid de ſententia remitteret, acturum oſtendit. (73) Eadem ratione Mediolani Erlembaldus hoc decreto accepto eò vehementius furere, atque in Clericos ſævire, liberiuſque Henrici edicta deſpicere. Itaque in Cœna Domini oleum conſecrari per Gothifredum prohibuit, atque aliud ipſe ſuppeditavit. (74) Gregorius XVII. Kal. Julii, cum in caſtris apud S. Fabianum eſſet, ad Agnetem Auguſtam ita ſcripſit: *Gratias agimus, quòd concordiæ Eccleſiæ conſulitis, & quòd filium veſtrum Henricum Regem communioni Eccleſiæ reſtituendum, & Regnum ejus à communi periculo liberandum curaſtis; quoniam*

(70) Geminas has Epiſtolas de novo intulit in Bononienſem editionem Sigonius; integras eas refert Labbeus Tom. X. Concil. col. 26., & 29.

(71) Hiſtoriam, & Canones hujus Concilii lege in Labbeo Tom. X. Concil.

(72) Decretum hoc editum fuit in ſecunda Synodo, habita Romæ ſequenti anno 1075., ut tradit Pagius ad eundem annum ex Epiſt. X. libri tertii Decreti Gregoriani, Chronico Virdunenſi, aliiſque monumentis. Cùm Acta hujuſmodi Conciliorum perierint, plura in unum paſſim confuſa fuere, quæ idem Pagius ſuis temporibus reſtituere nititur.

(73) Ex Lamberto Scafnaburgenſi ad hunc annum hæc refert Sigonius.

(74) Pertinent hæc ad annum ſequent. 1075., ut Puricellus adnotavit cap. 48. Vitæ S. Herlembaldi, ubi Arnulphi, hæc narrantis, procacitatem, qua in *Herlembaldum* invehitur, eruditè ſugillat. Sigonius quoque, Calchum ſequens in hac re explicanda, utitur verbis aſperioribus, quàm mereatur Sanctitas *Herlembaldi*.

A niam cum illo extra communionem poſito nos conſentiremus, divinus timor deterruit. Nos cauſſa Beati Petri valde laboramus. Beatrix, & Mathildis dies, noctesque in nobis adjuvandis deſudant, vos tanquam dominam, & Magiſtram imitantes.* XVIII. autem Kal. Novembris ad Beatricem, & Mathildem has literas dedit: *Nos ex gravi, & periculoſo morbo Deo juvante emerſimus. Robertus Dux ſæpe per Legatos nobis ſignificavit, ſe cupere nobis fidelitatis ſacramentum dicere, adeo ſanctum, ut nemo unquam ſanctiore ſe obligarit, quod certis de cauſſis adhuc differendum putavimus; nos magnam ſpem in præſidio veſtro habemus, & pro veſtra ſalute preces ad Deum fundere non ceſſamus.* B VII. inde Idus Decembris ad Henricum ita ſcripſit, ut ſe dolere diceret, quòd cauſſam Eccleſiæ Mediolanenſis non ex promiſſo compoſuiſſet: gaudere verò, quòd audiret, illum operam dare, ut in Regno Simoniaca hæreſis, & fornicatio Clericorum extirparetur: rogare porro, ut legatum Romam ad conventum in cauſſa Eccleſiæ Mediolanenſis mitteret, ac ſuos huc venire Epiſcopos cogeret. Quin etiam ad eundem conventum Lietmarum Epiſcopum Bremenſem ad cauſſam de contumacia dicendam invitavit. (75) XVII. autem Kal. Januarias Mathildem per literas monuit, ut ab Azone Marchione, cui paullo ante ſeſe matrimonio copulaverat, repente recederet, ut qui ipſam, & Gothifredum virum ſuum vita functum conſanguinitate attingeret: qua in re ſi jus ſuum lædi exiſtimaret, ſe cauſſam ejus proximo in conventu ſummo ſtudio cogniturum.

(76) Sequenti verò ineunte anno Gibertum 1075
Archiepiſcopum ad conventum in proximam Quadrageſimam invitavit. Urbs Mediolanenſis novo incendio conflictata eſt: cujus cladis detrimento deſpecto Erlembaldus, ardentis homo ingenii, novos miſcere tumultus non deſtitit. Itaque Paſchalibus cæremoniis oleum ipſe ſubminiſtravit, quod ceteris Sacerdotibus accipere abnuentibus, ſolus Luitprandus S. Pauli Sacerdos ipſi gratificatus accepit. Quare plebs indignata Urbe ſeceſſit, ſeque nemini Antiſtiti parituram, niſi ab Henrico dato, aſſeruit. Neque ita multò poſt in Urbem reverſa Erlembaldum invaſit, ipſumque cum Luitprando, tumultu excitato, necavit. (77) Quibus de rebus Henricus indignatione accenſus, quando Gothifredus non accipiebatur, Theobaldum Caſtilioneum edidit: iſque benignè ſuſceptus eſt. Atque ita tres eodem tempore pro Archiepiſcopis ſe geſſere, Theobaldus Mediolani, Gothifredus in finibus, Attho Romæ. (78) Gregorius inde per totum menſem Martium conventum in La- C

(75) Ex Regiſtro Epiſtolarum Gregorii VII. his auxit Sigonius Bononienſem editionem. Eaſdem integras vide in Labbeo Tom. X. Conciliorum num. 85. lib. 1., & lib. 2. n. 9. & 30.

(76) Antequam Baronius Annales ſuos Eccleſiaſticos vulgaret, communis Scriptorum opinio fuit, hanc *Mathildem*, fuiſſe celebrem Comitiſſam, *Bonifacii* Marchionis, & *Beatricis* filiam. Idem credidit Sigonius, qui *Gottifredum* nominat, tamquam conſanguinitate *Azoni* conjunctum. Attamen, quàm abſurdum hoc ſit, id unum evincit, *Gottifredum* Comitiſſæ *Mathildis* conjugem biennio adhuc ſupervixiſſe, nonniſi anno 1076. morte ſublatum, ut docet ad illum annum Lambertus Scafnaburgenſis. Non ergo alteri viro nubere poterat hæc *Ma-* D *thildis*, primo conjuge adhuc ſuperſtite. Baronio adſeribenda hæc laus, quòd primus hoc vulgare commentum ſuſtulerit, optimè ad hunc annum adnotans, quatuor inſignes fœminas, *Mathildis* nomine appellatas, extitiſſe, ad quas Gregorius VII. Epiſtolas dedit. Quæ autem *Azoni* nupſerat, ſoror erat *Gulielmi* Epiſcopi Papienſis, & vidua *Vidonis* Marchionis, ut optimè animadvertit Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſ. pag. 22., ubi plura de his nuptiis diſſerit. Epiſtola Gregorii recitatur à Labbeo lib. 2. num. 36.; nihil tamen in ea de *Gottifredo* memoratur. Sigonius in prima editione has *Mathildis* nuptias adnotaverat ad annum 1080. In Bononienſi emendavit errorem anni, ſed lapſus eſt in deſignanda *Mathilde*, quæ hoc tempore nupſit. E

(77) Quàm ſanctè ſe geſſerit *Herlembaldus*, quàmque pretioſam in conſpectu Domini judicaverit illius mortem Pontifex ipſe *Gregorius*, docet Puricellus in ejuſdem vita, & præcipuè cap. 59. Cæterùm Sigonius, parùm erga eundem æquus fuit, ipſum appellans *hominem ardentis ingenii* &c. Deceptus quippe à Chalco, ut ad annum 1067. adnotavi, illius veſtigiis cœco calamo inhæſit. Quod ſpectat ad annum mortis *Herlembaldi*, erraſſe Sigonium contendit Puricellus capite 58., aſſerens eundem trucidatum fuiſſe anno ſequenti 1076. Papebrochius tamen in Actis Sanctorum ad diem 27. Junii num. 22., ejuſdem obitum ſtatuit ad hunc annum, argumenta diluens, à Puricello in contrarium adducta. In eo certè fallitur Sigonius, quòd *Liutprandum* Presbyterum unà cum *Herlembaldo* necatum narret; Arnulphus enim præſens, naſo tantùm & auribus mutilatum ſcribit.

(78) Quid de duobus his poſtremis Archiepiſcopis actum ſit, Scriptores ſilent. Quod ad hiſtoriam hanc illuſtrandam ex antiquis monumentis colligi poteſt, id eſt, inſtitutum fuiſſe *Gottifredum* Mediolani Archiepiſcopum anno 1070., poſtquam ſuperiore anno 1069. *Vuido* abdicavit. Repugnantibus tamen ipſius receptioni Romano Pontifice ac Clero Mediolanenſi, inviſus omnibus atque undique expulſus, exul erravit uſque ad initium anni 1073., quo tandem, urgente *Henrici* mandato, à quibuſdam Eccleſiæ Ambroſianæ ſuffraganeis Epiſcopis, apud Novariam collectis, conſecrationem accepit; hoc enim conſtat tum ex Arnulpho, qui, narrata Gottifredi conſecratione, ſubjungit mortem Alexandri II. Papæ, è vivis erepti die XXI. menſis Martii ejuſdem anni, tum ex Epiſtola Gregorii VII., data Indictione XI. ad *Beatricem* Thuſciæ Dominam, ejuſque filiam *Mathildem*, in qua eas monet, ne cum Epiſcopis communicent, qui conſecrationi *Gottifredi* interfuerant. Attamen ne his etiam fultus præſidiis obtinere potuit, ut pacificè in Urbem reciperetur. Quin immo Mediolanenſes anno 1073., occiſo *S. Herlembaldo*, ad Henricum Imperat. Legatos expedivere, ut, depulſo prorſus *Gottifredo*, alium ipſis Epiſcopum deſignaret, eiſque annuit Henricus, *Thedaldum* inſtituens, teſte Arnulpho. Quo anno poſtmodum *Gottifredus* deceſſerit, aut ubi ſepultus fuerit, adhuc latet.

Atto canonicè quidem electus fuit præſente Pontificio Legato *Bernardo*, anno 1072., ſed ob popularem tumultum contra ipſum excitatum, ipſomet electionis ſuæ die, metu perculſus acceptam dignitatem publica ceſſione dimiſit. Confirmatus tamen in Archiepiſcopum fuit ab *Alexandro II.* in Concilio, Romæ eodem anno collecto, ut refert Arnulphus. Creato autem in Summum Pontificem *Hildebrando* anno 1073., Romam ſe contulit, cumque validè tutatus eſt Gregorius VII. non tam contra *Gottifredum*, ſed etiam contra *Thedaldum* ab Henrico intruſum anno 1075., ut patet ex Epiſtola ejuſdem Gregorii ad Mediolanenſes Suffraganeos, data *VI. Idus Octobris*, *Indictione quar-*

Laterano habuit: in quo hæc acta ſunt. (79) Primùm familiares Henrici Regis, quorum conſilio ille Eccleſias vendidiſſet, à liminibus Eccleſiæ ſeparavit, ut ſi ad Kal. Junias ſibi Romæ non ſatisfeciſſent, communione ſecreti eſſent. Hi fuere Lietmarus Bremenſis, Henricus Spirenſis, Herimanus Babembergenſis & Guarnerius Strasburgenſis Epiſcopi. Ex Italicis autem Gibertus, & Theobaldus Archiepiſcopi, quòd ad conventum vocati non acceſſiſſent, & Hugo Cardinalis Blancus, quòd olim cum Cadaloo conſpiraſſet, exauctorati, atque à piorum communione remoti ſunt. Gulielmus Papienſis Epiſcopus, & Cumbertus Taurinas ab officio ſuſpenſi, Dionyſius Placentinus abdicatus. Robertus Dux Apuliæ, & Robertus de Loreello, quòd bona Eccleſiæ invaſiſſent, communione privati. Decretum eſt etiam, ut ſi quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus uxorem, aut concubinam haberet, niſi dimiſſis illis pœnitentiam ageret, ſacris altaribus abſtineret, neque aliquo Eccleſiæ beneficio frueretur: & ne quis Clerici, qui uxorem non haberet, rem divinam audiret, inhibuit: præcipuè autem Babembergenſi Epiſcopo, quem antea à miniſterio divino removerat, congreſſu piorum interdixit, quòd ad cauſſam graviſſimo de ſimoniæ crimine dicendam Romæ adeſſe juſſus, per biennium non veniſſet: is literis ſuper hac re à legatis Pontificis redditis inops conſilii ad Moguntinum ſe contulit. Moguntinus ſuſcepta cauſſa Romam properavit, ac vix ut in communionem reciperetur, obtinuit. Inde domum reverſus, menſe Octobri alterum conventum Moguntiæ habuit, ac Curienſis Epiſcopi legati Pontificii juſſu de cœlibatu Clericorum iterum retulit: (80) verùm novo imminente ſibi ab Epiſcopis ſalutis periculo territus, ſtatim incœptum omiſit, atque ad Pontificem, ut pro ſuo arbitrio hoc negocium tranſigeret, ſcripſit; neque enim ad id conficiendum in ſe ſatis aut præſidii eſſe, aut roboris. Dum hæc aguntur, gravi Gregorius calamitate, unde minimè verebatur, oppreſſus eſt. Cincius Urbis Præfectus vir, & generis ſplendore, & divitiarum magnitudine in tota Italia clarus, ut qui jam inde à Cadaloi tempore infeſtus eſſe Pontificibus cœperat, impetu in Eccleſiaſtica prædia facto multis Pontificem damnis affecerat. Quibus de rebus Pontifex eum ſæpe comiter objurgarat, atque ad officium revocare paterna caritate contenderat. Quod ubi non profecit, tum demum eum à piorum communione ſecrevit, ratus nulla alia ratione audaciam comprimi ejus poſſe. Ea verò re ille ira adeo exarſit, ut à poſſeſſionibus Pontificis furorem in Pontificem ipſum conver-
1076 terit. Itaque captata proximi Natalis Domini nocte, qua Gregorius de more rem divinam ad Præſepe conficeret, repente in templum cum valida armatorum hominum caterva irrupit, atque ad altare provectus ipſum Pontificem ſacris veſtibus indutum, ac Sacris religione eximia operantem, injecta in capillos manu, comprehendit, atque indignè habitum, & de templo abreptum in turrim ſuam munitiſſimam contulit. Ejus atrocitatis fama repente per Urbem vulgata, populus Romanus rei indignitatem iniquo animo patiens, propere armatus accurrit, atque ante ortum ſolis turrim oppugnare adortus, Pontificem è cuſtodia exemit. Qui, ſedato tumultu, eadem nocte ad Præſepe reverſus rei divinæ, quam inchoaverat, finem ſecundis omnium votis impoſuit. Prædia inde omnia Cincii, & urbana, & ruſtica populus iracundia elatus evertit, nec ſecius ille in omnia, quæ erant Eccleſiæ, cum eſſet Urbe elapſus, impotenter deſæviit. (81) Interim Henricum Goslariæ Natalem Domini, ac Principum conventum agentem legati Pontificis adierunt, eique verbis ipſius Pontificis edixerunt, ut ſecunda Quadrageſimæ hebdomada Concilium Romæ indictum de criminibus, quorum argueretur, cauſſam dicturus adeſſet. Quod ſi facere neglexiſſet, ſe rurſus à communione Eccleſiæ ſejunctum iri, pro certo haberet. Hæc verò crimina, quæ eſſent, apparet ex epiſtola, quam ad Henricum, VI. Kal. Januarii ſcripſit, in hæc verba: (82) *Cum intelligamus, nos traditi nobis à Deo miniſterii rationem apud Judicem ſeveriſſimum reddituros, cum aliqua dubitatione benedictionem tibi Apoſtolicam mittimus: quòd fama eſt, te cum eis ſcientem communicare, qui Apoſtolicæ Sedis, Conciliique ſententia communione ſecreti ſunt: cui culpæ ſi te obnoxium ſentis, tibi auctores ſumus, ut quamprimum religioſum aliquem Epiſcopum, confeſſionis cauſſa convenias, qui permiſſu noſtro juſto tibi injuncto piaculo te abſolvat. Ceterùm valde mirum illud nobis accidit, quòd cum tu per legatos tuos tantum obſequiì erga nos ſtudium pollicearis, filium te ſanctæ matris Eccleſiæ, ac noſtrum appellans, re tamen & factis, in iis, quæ Dei religio maximè poſcit, contrarium te oſtendis: nam, ut cetera mittamus, quid nobis per matrem tuam, perque Epiſcopos tuos de cauſſa Mediolanenſis Eccleſiæ promiſeris, quidque præſtiteris, ipſa res loquitur: ut autem vulnus vulneri infligeres, Eccleſiam etiam Firmanam, ac Spoletanam quibuſdam hominibus non ſolùm nobis non probatis, ſed neque etiam prorſus cognitis contra omnia Eccleſiæ decreta donaſti. Quamobrem te paterna caritate monemus, ut Chriſti in te imperium agnoſcens, ne honorem tuum honori ejus præponere velis, & libertatem Eccleſiæ, quam ſponſam tibi cœleſti conjugio concedere dignatus eſt, haud-*

quartadecima, adeòque anno 1075., quo adhuc ſuperſtes *Atho* Romæ degebat. Nec ultra quidquam de Athone in hiſtoriis legitur.

(79) Acta hujus Concilii periere. Eadem ſummatim recenſent Baronius, & Labbeus. *Inveſtituras*, quarum neuter meminit, in hac Synodo damnatas fuiſſe, pluribus probat Pagius ad hunc annum. Luculentiùs hoc loco refert Sigonius, quæ in prima editione parcè narraverat.

(80) Narrat hæc Lambertus Scafnaburgenſis. Concilii Moguntini Acta leguntur in Labbeo Tom. X. Conciliorum.

(81) Tranſtulit ad hunc annum Sigonius in Bononienſi editione, quæ in prima ad annum 1075. de Cincio enarraverat. Ea enim præſenti anno affixit Lambertus Scafnaburgenſis. Baronius tamen, qui ex eodem Auctore iſta refert, eadem contigiſſe anno 1074. in Natalitia ſolemnitate, quæ pluribus Chronographis initium eſt anni ſequentis, indubiè tradit. Rem hanc fusè deſcribit Paulus Bernriedenſis Tom. III. *Rer. Italicarum* cap. 49. & ſeqq.

(82) Hanc Epiſtolam, additam Bononienſi editioni, recitat Baronius ad hunc annum.

haudquaquam tua occupatione impedias. His igitur ſive legatorum, ſive epiſtolæ verbis Henricus præter modum offenſus, continuò omnium, qui in ſuo regno eſſent Epiſcoporum, atque Abbatum Vormaciam in Septuageſima Concilium advocavit, eo conſilio, ut, ſi qua ratione poſſet, Pontificatum Gregorio abrogaret: neque enim eo Pontificatum tenente, ipſe ſe regnum tenere poſſe, putabat. Die conſtituto XXIV. Epiſcopi cum Gregorio ob cauſſam cœlibatus infenſi, tum ab Henrico non mediocribus pollicitationibus incitati venerunt: acceſſit etiam Hugo Cardinalis Blancus à Gregorii rationibus ob cauſſam, quam diximus, alienus. Ibi relatione de Gregorio facta, ſurrexit Hugo, atque initio accuſationis à Gregorii natalibus repetito, vitam ejus omnem variis flagitiorum, probrorumque maledictis concidit, hæreticum, adulterum, & ſanguinarium vocans, ac propterea Pontificem per leges fieri non potuiſſe, contendens. Quibus rebus auditis, omnes Epiſcopi auctoritatem ejus ſequuti facilè Gregorium vitio factum eſſe Pontificem, ac propterea obedientia indignum conſtituerunt: cui decreto ſubſcribentibus ceteris duo inventi ſunt, Adelbertus Virciburgenſis, & Hermanus Metenſis, qui vehementius refragati ſunt; enimverò rem indignam, & à ſacris legum ſcitis alienam eſſe, ut Epiſcopus aliquis nullo generali Concilio, nullis juſtis accuſatoribus, nullis idoneis teſtibus, nullis probatis criminibus damnaretur, nedum ipſe Pontifex Maximus, adverſus quem neque Epiſcopi, neque Archiepiſcopi eſſet recipienda delatio. Verùm inſtante Villelmo, Trajectenſi Epiſcopo, qui cauſſam Regis pertinacius tuebatur, ut aut cum ceteris conſentirent, aut ſe ſacramento Regi præſtito abdicarent, & ipſi tandem ſubſcripſerunt, atque omnes epiſtolam ad eum exararunt, quam poſt varias criminationes vitæ ejus illatas ita concluſerunt: *Quia ergo & introitus tuus tantis perjuriis eſt initiatus, & Eccleſia Dei tam gravi tempeſtate per abuſionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam per converſationem tuam tam multiplici infamia deboneſtaſti, obedientiam, quam tibi nullam promiſimus, poſthac nullam ſervaturos eſſe, denunciamus.* Ea epiſtola Rolando cuidam Clerico Parmenſi ad Gregorium deferenda eſt data. Is maturato itinere Romam, antequam conventus inſtitueretur, acceſſit, ac redditâ Gregorio epiſtolâ, eidem Henrici nomine nunciavit, ne ipſe aut ſe poſthac Pontificem appellaret, aut aliquid pro Pontifice gereret; Cardinalibus verò, ut ad novum à Rege creandum Pontificem in Germaniam maturarent. Res erat gravis, neque ullo pacto Chriſtiano homini, nedum Pontifici Maximo, toleranda, Pontificiam auctoritatem in ordinem cogi ab eo, quem tutorem ipſa ſibi Eccleſia delegiſſet. Extabant etiam præclara Gregorii Secundi, & Tertii Pontificum Romanorum exempla, qui minoribus opibus præditi Leoni Iſauro potentiori Imperatori ſacris interdicere, & jurata Italiæ obedientia ſpoliare non dubitarant, uno eo crimine quòd ſe ſacris Imaginibus inimicum adverſus vetera Patrum decreta præbuiſſet. His de rebus Gregorius haud ſibi dubitandum putavit, quin unà & ſuas, & ipſius Eccleſiæ injurias pro magnitudine poteſtatis perſequeretur. Itaque poſtridie literas in conventu recitavit, ac, commotis rei indignitate ad ultionem omnium animis, decretum in Epiſcoporum ſententiam fecit, & Henricum regio Germaniæ, atque Italiæ titulo, & jurato Principum, populorumque obſequio abdicavit, atque unà cum Sigifrido, Archiepiſcopo Moguntino, Villelmo Trajectenſi, & Ruperto Babembergenſi, & Lombardis aliquot, ac Francis Epiſcopis, qui abſtentorum conſuetudine uſi eſſent, ſacro Anathemate obligavit, niſi Romam profecti ipſa coram ſe crimina diluiſſent. (83) Decretum autem in Henricum fuit ejuſmodi: *Audi me Princeps Apoſtolorum Petre, tu mihi, Beatuſque Paulus frater tuus, optimi præter ceteros teſtes eſſe poteſtis, me invitum ad Sanctæ tuæ Eccleſiæ gubernacula eſſe protractum; ob eam rem mihi perſuadeo, tibi placere, ut ego populo Chriſtiano tibi præcipuè à Deo commiſſo præſim, ac ſummam ligandi, atque ſolvendi in cœlo, atque in terra poteſtatem obtineam, tibi præcipuè à Chriſto Domino noſtro delatam. Hac igitur fiducia nixus pro Eccleſiæ tuæ honore ex parte Omnipotentis Dei, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti jure auctoritatis tuæ Henrico Regi Henrici Imperatoris filio, qui adverſus tuam Eccleſiam inaudita ſuperbia inſurrexit, toto regno Germaniæ, atque Italiæ interdico, & omnes Chriſtianos vinculo ſacramenti, quo ſe illi obſtrinxerunt, exſolvo, & ne quiſquam ei, ut Regi, obtemperet, veto. Æquum eſt enim, ut qui ſtudet honorem Eccleſiæ tuæ minuere, ipſe honore diſpolietur, quem videtur habere. Et quoniam, ut Chriſtianum decet, auctoritati meæ non paruit, neque ad Deum revertit, quem reliquit, abſentorum conſuetudine utens, & ſalutaria mea præcepta deſpiciens, atque Eccleſiam tuam tentans ſcindere, omnino ſe ab ejus corpore ſeparavit; ob eam rem tuo nomine vinculo Anathematis ipſum alligo, ut gentes ſentiant; Quòd tu es Petrus, & ſuper tuam petram Filius Dei ædificavit Eccleſiam ſuam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* His pronunciatis, rogaverunt eum quidam, ut gratiam Henrico ſuam reſtituere vellet. Quibus ille: *Summo ſtudio faciam*, inquit, *ſi ille in gratiam cum Deo redire ſtuduerit, neque enim vos fallit, quandiu Sancta Eccleſia nefanda ejus flagitia tulerit, & quantas calamitates ipſo auctore ſubierit, & ut nos patris, & matris ejus ſtudio incitati, & cum Diaconatum gereremus, & poſtquam vocati ad Sacerdotium ſumus, per religioſos homines admonere, atque à pravis conſiliis revocare, ſed fruſtra, contendimus.* Aliis autem Regem Anathemate obſtringi non poſſe dicentibus: *An verò cum Deus*, inquit, *Eccleſiam ſuam ter Beato Petro commiſit, dicens; Paſce oves meas, ipſos Reges excepit? aut cum eidem ligandi, ſolvendique in cœlo, & in terra poteſtatem conceſſit, quenquam ab ejus poteſtate ſubtraxit?* Atque ita conventum dimiſit. Per eoſdem etiam dies, nempe pridie Idus Martias

(83) Ex Lamberto Scafnaburgenſi ad hunc annum hæc narrat Sigonius. Reliqua ad hanc hiſtoriam ſpectantia fusè refert Paulus Bernriedenſis in Vita Gregorii VII., edita Tomo III. *Rerum Italicarum* cap. 75. & ſeqq.

tias ad Arnoldum Epiſcopum Acerentinum de Nortmanis ſic ſcripſit: *Volumus, te ſcire, Rogerium Comitem, Roberti Ducis fratrem Sedis Apoſtolicæ abſolutionem, & expiationem expoſcere. Quare facito, ut illum adeas, & ſi dicto audientem inveneris, & pœnitentiam, ut decet, egerit, auctoritate noſtra omni peccatorum ſuorum vinculo, & ipſum, & milites ejus exſolvas. Quod ſi de Roberto fratre ſuo ſermonem intulerit, reſpondeto, me paratum eſſe, illum paterna caritate ſuſcipere, & ab omni Anathemate liberare.* Ceterùm decreto Concilii adverſus Henricum in Germaniam perlato, plerique Principum illum averſari, ut ab Eccleſia damnatum, cœperunt. Itaque, cum ille in dies Pentecoſtes conventum Vormaciam indixiſſet, nulli occurrerunt, & cum alterum Moguntiæ in Feſtum Sancti Petri advocaſſet, pauci admodum acceſſerunt, ſine dubio, ne abſtentorum colloquio intereſſent. His rebus cognitis Gregorius tamen III. Nonas Septembris ad eos ita ſcripſit: *Qua de cauſſa Henricum anathematis vinculo alligaverim, & regia dignitate diſpoliarim, & populos ſacramento ei dicto abſolverim, vos arbitror non latere; illud nunc vos moneo, atque rogo, ut ſi ipſum ex animi ſententia ad Deum converſum videritis, benigno animo excipiatis propter memoriam patris, & matris ejus, quibus ad Imperii gubernacula tractanda nulli ætate noſtra pares fuerunt; pravi ab eo removeantur conſultores, qui Simoniaca hæreſi polluti ipſum corruperunt, nemoque eum injuſſu meo ab hoc anathemate audeat liberare. De ſacramento dato Agneti Auguſtæ matri ejus, ſi filius ex hac vita ante ipſam migraret, ita cenſeo; poſtquam inter vos ſtatutum, ac ratum erit, ipſum eſſe à regno dejiciendum, conſilium ab ea, & nobis de novo ſubrogando Rege poſcatis.* His literis adducti Principes privatis inter ſe conſiliis initis ad extremum ultro circa Kal. Octobris apud Oppenehim convenerunt, ibique libertatem loquendi nacti palam ſe ſubjectos eſſe Henrico negarunt, quòd à duobus Pontificibus communione piorum expulſus non ſatisfeciſſet, ac demum eo nomine in Conventu Romano regia poteſtate privatus eſſet, atque in ante diem XVII. Kal. Novembris Conventum alterum ad Regem ſubrogandum Triburias indixerunt. Die dicta frequens Principum Conventus affuit, multòque etiam, quàm ſpes fuerat, celebrior, quòd Sigehardus Patriarcha Aquilejenſis, & Alemanus Epiſcopus Patavienſis interfuere; quos legatos Pontifex miſerat, ut Henricum juſtis de cauſſis abdicatum populis indicarent, & ad ſublegendum alium Pontificiam auctoritatem afferrent. Hi, cum in Conventum veniſſent, omnium congreſſum vitarunt, qui aut Henrico ſacerdotiorum venditore, aut Epiſcopis mercatoribus, aut Clericis matrimonio junctis familiariter uſi eſſent. Cum autem omnes ex ordine conſediſſent, & de Henrico facta relatio eſſet, tum pro ſe quiſque varia in eum probra, ac flagitia protulit, atque alium in ejus locum regem ſublegendum eſſe cenſuit; ita in eorum ſententiam decretum eſt factum. His de rebus Henricus certior factus ad Oppenchin venerat, atq; animi anxius legatis miſſis Principes ſolicitare non deſinebat, omnibus precibus obſecrans, ne tantam ſibi injuriam facerent: ſe vetera flagitia novis moribus deleturum, nihil poſthac rerum publicarum ſine communi conſilio tractaturum, denique ſe ſuo jure deceſſurum, eiſque regni pro ſua voluntate gerendi poteſtatem facturum, ac ſola ſibi regia inſignia retenturum, quæ ſemel juſtè ſumpta ſine inſigni omnium eorum ignominia non poſſe deponere, & ſi ſibi fidem habere nollent, in ea obſides ſe dare eſſe paratum. Multis ultro citroque verbis de perfidia, & flagitiis ejus factis, ad extremum Principes Sueviæ, & Saxoniæ ſuſceperunt, quanquam res manifeſtis indiciis teneretur, ſe tamen integram cauſſæ cognitionem Pontifici Romano reſervaturos, acturoſque cum eo, ut in Feſto Purificationis Auguſtam uſque accurreret, ibi celebri Conventu habito, grave ipſum Pontificis judicium ſubiturum, quòd ſi ille ante annum anathemate non eſſet ſolutus, ne amplius repetere regnum poſſet; interim abſtentos omnes à ſe abire juberet, ac Spiram exercitu dimiſſo ſecederet, ibique uno Virdunenſi Epiſcopo, & paucis miniſtris, quos principes ipſi probaſſent, contentus, vitam privatam traduceret. Henricus in ſummum diſcrimen amittendi regni adductus facilè omnes conditiones accepit. Principes legatis miſſis mox Pontificem de his omnibus docuerunt, ſummis precibus orantes, ut ad tantam ſeditionem ſedandam, tantamque Eccleſiæ labem tollendam Auguſtam ad Purificationem accedere vellet. (84) Dum autem hæc aguntur, Robertus Dux Apuliæ rebus in Sicilia proſperè geſtis elatus exercitum Salernum adduxit, idque Ricardo fratre Capuæ Principe auxilio advocato, acriter oppugnare incœpit. Qua re cognita Gregorius Deſiderium Abbatem Caſſinatem ad rem inter Giſulfum Salerni Principem, & Robertum componendam miſit, quæ intempeſtiva Giſulfi pertinacia convenire non potuit; ſuborta eſt inde in Urbe tanta rerum omnium ad victum neceſſariarum inopia, ut veſcendi cauſſa ad equos, aſinos, caneſque deſcenſum ſit. Qua re comperta Robertus cum maxima militum manu ad muros ſucceſſit, parteque eorum vi machinarum disjecta, aditum ſibi in urbem munivit; atque Idibus Decembris, fruſtra repugnante Principe, in ditionem adduxit. (85) Per eoſdem dies Gregorius Germanis Principibus obſequutus, Urbe exiit, atque unius Mathildis nunquam præ pietate ſenis à latere diſcedentis præſidio fultus, magnis itineribus adulta hieme Auguſtam ire contendit. Henricus omnem ſuam ſalutem in eo poſitam arbitratus, ut ante annum anathe-

(84) Univerſa hæc à Lamberto Scafnaburgenſi deſcripſit Sigonius. Vide quæ narrant Paulus Bernriedenſis, & Cardinalis Aragonius in Vita Gregorii VII. Tomo III. *Rerum Italicarum*, quorum teſtimonio confutari poteſt Struvius in hiſtoria Germaniæ, differt. XV. num. XXVI., de Gregorio VII. iniquè loquens, atque eundem flagitioſum hominem, & nimio auſu ſupra Reges ſe extollentem appellans.

(85) Ex Leone Oſtienſi lib. 3. cap. 45. hæc narrat Sigonius. Vide adnotationes Peregrinii ad Lupum Protoſpatam, & Anonymū Caſinenſem, quorum primus annum 1077., alter 1075. Salernitanæ Urbis expugnationi aſſignant.

themate ſolveretur, ſimulque metuendum eſſe ratus, ne, ſi ſe Auguſtæ infenſis judicibus, ac multò infeſtioribus accuſatoribus traderet, annus ipſe ante abſolutionem efflueret, omnibus conſiliis antevertendum exiſtimavit, ut Pontifici in Italiam occurreret, atque ab eo anathematis abſolutionem quoquomodo impetraret. Nam, eâ impetratâ, faciliora cetera fore, cum amicorum colloquio uti, & cum iis opportuna conſilia capere, nulla religio prohiberet. Paucis igitur ante Natalem Domini diebus Spirâ profectus à nemine ex Germanicis ingenuo comitatus, & à nemine pecunia, qua plurimum egebat, ſublevatus, in Burgun-
1077 diam venit, ac Viſontione ſolemne Natalicium egit; deinde aſperrima hieme montem Ciniſium ſuperare contendit. In campos inde digreſſum Theobaldus, & Gibertus Archiepiſcopi Mediolanenſis, & Ravennas, ac reliqui Lombardiæ Epiſcopi, qui Gregorio infenſi adventum ejus diu ſuſpenſis animis expectaverant, unà cum pleriſque principibus exceperunt, eique omni officio ut regem proſequuti, juſtum comitatum, atque exercitum confecerunt. Gregorius, ubi ad anguſtias Alpium Tridentinarum progreſſus duces itineris præmiſſos non invênit, atque Henricum in Italiam trajeciſſe, ac magno conflato exercitu adverſus ſe properare cognovit, inſidias aliquot ſuſpicatus, converſo itinere Canuſii apud Mathildem ſibi ſubſiſtendum exiſtimavit. Interim Epiſcopi, & Principes, quos ut abſtentos Henricus à ſe dimittere fuerat juſſus, ad Gregorium Canuſſium anteverſo itinere properarunt, ac ſe paratos eſſe quocunque modo Pontifici ſatisfacere ad redimendam ejus gratiam, oſtenderunt, calceiſque poſitis ab eo veniam petierunt. Quibus ille reſpondit, ſe pœnitentibus quidem miſericordiam tributurum, verùm longam, & gravem eorum contumaciam animadverſione aliqua expiaturum. Illis ſe omnia, quæ imperarentur, ſummo ſtudio & facturos, & paſſuros dicentibus, ſingulos in ſingulas cellas juſſit diſtribui, ita ut cum nemine colloquii copiam haberent, & tenui cibo, potuque ſuſtentarentur. Poſt aliquot inde dies examinatos ad ſe vocavit, ac de commiſſis graviter caſtigatos Anathemate liberavit, præcipiens, ne cum Henrico, antequam ſibi ſatisfeciſſet, de re ulla colloquerentur, niſi ut eum de ſua pertinacia deturbarent. Interea Henricus prope Canuſſium venit, ac Mathildem, Azonem Marchionem Ateſtinum, Abbatem Cluniacenſem, & alios nonnullos evocavit, quos auctoritate, & gratia plurimum apud Gregorium valere exiſtimavit. Hos Gregorii voluntate profectos precibus omnibus obteſtatus eſt, darent operam, ut primo quoque tempore Anathemate ſolveretur, neque Principibus Teutonicis invidiâ adverſus ſe flagrantibus traderetur. Quod ut accepit Gregorius: *Haudquaquam legibus Eccleſiaſticis*, inquit, *convenit, ut rei alicujus cauſſa abſentibus accuſatoribus peragatur; ſi confidit, ſe innoxium argui, die conſtituta Auguſtæ adſit, quò Principes omnes occurrent, ibi ex legibus cauſâ utrinque peroratâ ſine odio, aut gratia judicabitur*; ad hæc illi, ut erant ab Henrico inſtructi, Henricum haudquaquam recuſare judicium, cujus ſciat ipſum pruden-

A tem, integerrimumque judicem fore, verùm ea de re laborare, ne annus ante circumagatur, quàm ipſe religione ſolvatur; quo facto ipſe Palatinis legibus regni titulo ſpolietur, neque cauſſæ dictionem amplius nanciſcatur; proinde illum orare, atque hoc omni, quo ille voluerit, genere ſatisfactionis redimere paratum eſſe, ut ſolo nunc anathemate liberetur, atque in gratiam Eccleſiæ redigatur, deintegrò judicium quocunque in loco, & quacunque die voluerit, ſubiturus, atque ejus ſententia, & victor, & victus æquo animo diſceſſurus. Negavit hoc Gregorius, juvenilis in eo animi inconſtantiam, & proclive, quòcunque
B aſſentatores impuliſſent, ingenium veritus. Demum auctoritate, & precibus Mathildis, & ceterorum, qui aderant, victus; *Si ex animi*, inquit, *ſententia pœnitet, coronam, & reliqua Regni inſignia in argumentum veræ pœnitentiæ tradat, & ſe poſt tantam contumaciam Regio nomine, & honore poſthac indignum profiteatur*; &, cum hanc etiam ſententiam, tanquam nimis duram, ut temperaret, Mathildis, ceterique petiſſent, tandem exoratus: *Prope*, inquit, *accedat, & culpam, quam imperium detrectando adverſus Apoſtolicam Sedem contraxit, decretis ejus obtemperando expurget*. Acceſſit ergo propius, ut juſſus erat, Henricus, atque intra ſecun-
C dum murorum ambitum, nam triplici oppidum cingebatur, receptus, extra omni comitatu relicto, Regium cultum abjecit, ac ſine calceis ſæviente hieme jejunus uſque ad veſperam reſponſum Pontificis expectavit. Quo non reddito, idem ſecundo, & tertio die fecit. Quarto demum Gregorius conſtantiam hominis admiratus, ac verè eum pœnitere ratus, ſimulque aſpera hominum adverſus ſe convicia veritus, in conſpectum admiſit. Is dies V. Kal. Februarias fuit. Tum res ita convênit, ut Henricus anathemate ſolveretur, ac ſe die, & loco, quem Gregorius conſtituiſſet, in communi Germanorum Principum conventu in judicio
D ſiſteret, & criminibus, quæ objiciebantur, ipſo, ſi ita è Republica fore videretur, quæſtionem exercente Pontifice, reſponderet, atque extremo illius judicio ſtaret, nullam in perpetuum à quoquam hujus vindictam injuriæ exacturus; interim omnia Regiæ dignitatis ornamenta deponeret, ac de rebus publicis nihil pro ſuo jure ſtatueret. Babembergenſem Epiſcopum, & Uldaricum de Coshein, & ceteros, quorum conſiliis, ſe, remque publicam perdidiſſet, à ſua in perpetuum familiaritate depelleret; qui ſacramentum ei dixiſſent, religione omnes exolveret; quòd ſi Regnum tenuiſſet, ſemper Pontifici ſe obſequentem ad contractas in
E Eccleſia labes delendas præberet; ſi quid horum ſefelliſſet, irrita hæc noxæ abſolutio eſſet, neque ultra pro aſſerenda innocentia ſua judicium impetraret; Principeſque Germanici religione jurisjurandi ſoluti alium ſubſtituere Regem poſſent. Has læto animo conditiones Henricus accepit, atque ita juravit: *Ego Henricus Rex de criminibus, quibus me onerant Archiepiſcopi, Epiſcopi, Duces, Comites, ceterique Regni Germaniæ Principes, & alii, qui eos in hac diſſenſione ſequuntur, intra diem, quam mihi D. Gregorius Pontifex præſcripſerit, aut ex judicio ejus rationem reddam, aut ex ejuſdem conſilio pa-*

cem

eem componam, niſi quid mihi juſti impedimenti obſtiterit. Item, ſi D. Gregorius Pontifex trans alpes, ſeu ad alias terrarum partes contenderit, tutum iter præſtabo ipſi, ducibus, comitibus, & Legatis ejus, & iis, qui ad eum de quibuſcunque partibus ſe contulerint, ita ut ire, morari, ac redire ſine periculo poſſint, neque auctor ero, ut ullum honoris detrimentum accipiant, & ſi acceperint, bona fide pro meis viribus adjuvabo. Inde Epiſcopus Citicenſis, & Vercellenſis, & Azo allatis Sanctorum reliquiis ſacramento confirmarunt, (nam Abbas Cluniacenſis, quia per leges jurare non poterat, fidem ſuam tantùm obſtrinxit,) Henricum præſtiturum, quæ jurejurando ſanctiſſimo promiſiſſet. Atque his confectis, Gregorius Henricum ad pedes projectum, ac miſericordiam Pontificiam implorantem anathemate liberavit; ac protinus ad rem divinam faciendam ſe contulit. Inde, ubi ſacram oblationem confecit, Henricum cum omnibus, qui Sacro aſtabant, ad aram accedere juſſit, præferenſque manu auguſtiſſimum Corpus Domini: *Ego, Henrice*, inquit, *jampridem à te, tuiſque fautoribus per literas accuſatus, me Sedem Apoſtolicam per Simoniacam hæreſim invaſiſſe, atque aliis multis tam ante, quàm poſt Pontificatum acceptum graviſſimis vitam meam flagitiis polluiſſe, quæ mihi per leges aditum ad ſacros Ordines interſepſerint, licèt multorum idoneorum hominum teſtimonio hæc refellere crimina queam, tamen ne humano potius, quàm divino niti videar auxilio, atque ut ſatisfactionis compendio omnem omnibus ſcandali ſcrupulum adimam, paratus ſum Corpus Dominicum in experimentum meæ innocentiæ ſumere. Deum igitur omnipotentem oro, ut, ſi expers culpæ ſum, ſuo me hodie judicio oblati criminis ſuſpicione liberet, ſi crimini obnoxius, hic repentina me morte conficiat*; atque hæc, & ejuſmodi alia, ut ſolemne eſt, dira in hanc ſententiam verba præfatus, partem Dominici Corporis de more comedit. Quo facto, cum populus, qui aderat, laudans Deum innocentiæ ejus ſæpe ingeminatis eſſet vocibus gratulatus, tandem impetrato ſilentio converſus ad Regem dixit: *Nunc verò tempus eſt, fili, ut quod ego feci, & tu facere ne recuſes. Principes Regni tui Germanici te apud me jampridem iis de criminibus accuſant, quibus te non modò ab omni rerum publicarum procuratione, ſed etiam ab Eccleſiæ communione, & ab omni vitæ ſæcularis conſuetudine remotum eſſe oportet, poſtulantque judicium conſtitui, quo hæc, quæ tibi objiciuntur, crimina diluantur. Non puto te ignorare, quàm humana plerunque infirma judicia ſint, & in publicis diſceptationibus quàm ſæpe falſa veris anteponantur, dum falſum diſertorum oratione ornatum cum voluptate auditur, verum autem incultum ſæpe contemnitur. Cum igitur ego rationibus tuis bene conſultum cupiam, pro eo quòd in calamitatibus tuis ſupplex Sedis Apoſtolicæ auxilium imploraſti, moneo te, ut ſi te exortem culpæ eſſe, atque injuſtis ab æmulis tuis criminibus oneratum intelligis, liberes Eccleſiam Dei ſcandalo, & te ipſum longæ & ambiguæ diſceptationis periculo. Sume hanc reſiduam Dominici Corporis partem, ut comprobatâ, Deo teſte, innocentiâ tuâ, linguas retundas obtrectatorum tuorum, &, me advocato, Principes tibi reconcilientur, regnoque recepto, omnes, quibus miſerè jandiu Reſpublica conflictatur, bellorum Civilium tempeſtates in perpetuum comprimantur.* Ad hæc ille necopinata re perturbatus æſtuare, tergiverſari, & cum ſuis familiaribus à multitudine ſegregatus, quemadmodum tam horrendi examinis neceſſitatem evaderet, rationem inire: collecto inde animo dixit, ſe, ut hoc faceret, haudquaquam in animum inducere poſſe, quòd amicis ſuis inconſultis, & abſentibus accuſatoribus inanis, atque exiguæ fidei futura eſſet, quæcunque pro probanda innocentia ſua à ſe ſuſcepta ſatisfactio eſſet, proinde enixè illum orare, ut rem integram ad conventum futurum rejiceret, atque ibi citatis accuſatoribus, & cognitis ex lege criminibus, huic controverſiæ modum imponi permitteret. Huic reſponſo haud gravatè acquievit Gregorius, & ſacrificio expleto Regem convivio excepit, ac diligenter de omnibus rebus, quas eum agere oportebat, edoctum cum pace dimiſit, Eppone, Citicenſi Epiſcopo, ad comites ejus, qui non longè à caſtello ſubſtiterant, præmiſſo, ut eos, qui propter Henrici conſuetudinem ſecreti ab Eccleſiæ corpore fuerant, deintegrò ſociaret. His de rebus extant Gregorii literæ ad Epiſcopos, & Principes Germaniæ ſcriptæ. (86) Quibus cognitis Theobaldus, & Gibertus Archiepiſcopi, ac reliqui ejus factionis Italici verbis eum contumelioſiſſimis exceperunt, ac ſe Gregorii anathema pro nihilo habere dixerunt, quem conſtaret ab Epiſcopis juſto jampridem eſſe anathemate obligatum, quòd Sedem Apoſtolicam per Simoniacam hæreſim invaſiſſet, ac cædibus, adulteriis, aliiſque nefariis ſceleribus inquinaſſet. Henricum indignè feciſſe, & nomini ſuo maculam fœdiſſimam aſperſiſſe, quòd ejuſmodi homini faſces Regiæ majeſtatis ſummiſerit, perfidè verò, atque doloſè, quòd ſibi uni conſulens in gratiam cum eo redire ſtuduerit, ſe ipſos verò, qui illius cauſsâ omnibus Gregorium injuriis laceſſiverint, in mediis turbarum fluctibus deſeruerit: enimvero tantas injurias æquo haudquaquam animo eſſe ferendas, patrem, qui ſe ultro Regni titulo indignum præbuerit, abdicandum, filium, licèt nondum ſatis propter ætatem regno maturum, dominum aſciſcendum, novoque Pontifice declarato per eum Romæ corona imperatoria exornandum. His vocibus perculſus Henricus, atque Italici regni amittendi in diſcrimen adductus, quicquid apud ſe Principum erat, ad eos miſit, mandatis datis, ut percontarentur, quæ cauſſa iræ, ac conſternationis ſubitæ foret, &, quacunque ratione poſſent, animos eorum exaſperatos lenirent; ſe quod fecerit, extrema neceſſitate compulſum communis commodi cauſsâ feciſſe, nec Germaniæ Principibus, qui ſibi regnum per calumniam eripere conarentur, nec Gregorio, qui Apoſtolicum gladium irâ furens intentaret, aliter ſatisfieri potuiſſe, quàm ut ante annum ana-

(86) Hiſtoriam hanc omnem deſumpſit Sigonius à Lamberto Scafnaburgenſi. Ex illo eadem narrat Baronius, qui integras Literas, à Gregorio ad Germaniæ Principes datas, ſubjungit.

anathemate ſolveretur; nunc ſe omnibus ſalebris, in quas ab inimicis fuerat impulſus, elapſum, omne ſtudium, omnemque operam ad perſequendas ſuas, atque illorum injurias collaturum. His verbis compreſſa potiùs, quàm extincta ſeditionis eſt flamma. Siquidem plerique procerum è caſtris ſe per iram proripientes injuſſu ejus domum revertêre: ceteri diſſimulatâ iracundiâ redeuntem pacato quidem vultu exceperunt, verùm neque ſolitum cultum, neque ſolemnia officia præſtiterunt, ſed per omnes circulos probris, & jurgiis lacerarunt, quòd tandiu, ac tanto ſtudio expectatus, nihil tamen auxilii periclitantis Italiæ rebus attuliſſet. Itaque, cum Italiam perluſtrare cœpiſſet, ut eos, qui oppreſſerant, jure de more dicundo levaret, neque cum faculis, & fauſtis, ut aſſolebat, acclamationibus occurrerunt, neque in Urbes receperunt, ſed in ſuburbiis manere juſſerunt, neque eò anno nam ad ſuſtentandum exercitum, ut debebant, opportunam, & uberem detulerunt, ac diſpoſitis ſingulis in locis armatis, prædas ex agris, villiſque agi ad explendas neceſſitates prohibuerunt. Quibus rebus commotus Henricus, cum ſe Germaniæ finibus excedendo non hoſtem evaſiſſe, ſed mutaſſe, videret, graviter intimis ſenſibus angebatur, atque eorum animos quoquo pacto ſibi reſtituere conabatur. Cujus rei ut rationem iniret, Uldericum de Coshein, & ceteros, quos juratus à ſua familiaritate repulerat, advocavit, & cum iis, ut antea de privatis, publicisque negotiis communicare conſilia cœpit, atque ex eorum auctoritate diſſolutis omnibus humanis, ac divinis, quibus ſe Pontifici obſtrinxerat, legibus, efferata in eum libertate ſe intulit, atque acerbiſſimis, ut tantarum turbarum concitorem, vocibus inſectari, eoſque ad tantas ſuo ductu vindicandas injurias incitare inſtituit. Quibus rebus placati paullatim Italici animis ergt eum ſtudiiſque accenſi ſunt, uſqueadeo, ut frequentiore eum in dies multitudine ſtiparent, ſumptibus exercitum uberioribus ſuſtinerent, & ſe ad omnia, quæ imperaret, exequenda paratos eſſe, oſtenderent. Quo cognito Epiſcopi, Lietmarus Bremenſis. Eppo Citicenſis, Benno Oſſemburgenſis, Burchardus Loſannenſis, & Burchardus Baſilenſis, & ex laicis Uldericus, Eberardus, Bertoldus, & alii pene omnes, quos apud Oppenehin legati Pontificii à contubernio ejus arcuerant, eum adierunt, atque omnium ſe participes conſiliorum, & ſeditionum ſocios præbuerunt. Hæc cum in Germaniam nunciata eſſent, Moguntinus, Virciburgenſis, & Metenſis Epiſcopi, Rodulfus, Velſo, & Bertoldus Duces, aliique de Reipublicæ commodis convocati ſtatuerunt, ut Principes Saxoniæ, & ceteri omnes, quibus Reſpublica curæ foret, III. Idus Martii ad Forchein convenirent, & communi conſilio, quid opus eſſet facto, decernerent; literas quoque ad Pontificem dederunt, ut quoniam in Purificatione Auguſtam ad conventum dolo Regis occurrere non potuerat, ſaltem ad Forchein die conſtituta adeſſet. (87) Velſo autem Dux Bavariæ fuit, ſuperioris Velſonis, quem ab Henrico Secundo diſceſſiſſe ſupra declaravimus, filius, qui cum Eccleſiam tuendam adverſus veſanam Henrici Gibellini contumaciam ſuſcepiſſet, traditâ poſteris utriuſque diſcordiâ, teterrimis, quæ poſt in Italia exarſerunt, factionibus nomen dedit. Gregorius Canuſſio Carpinetam, & Bibianellum caſtra Mathildis in Apennino ſita ſe contulit, atque ibi ut in locis tutiſſimis hoſtium inſidias evitavit, ſecum conſtitutum habens, non ante Romam redire, quàm quemadmodum ad Principes Germaniæ ſcripſerat, inſtituto perfecto itinere optatam Eccleſiæ concordiam peperiſſet. Itaque literis Principum lectis, etſi frequenti fama acceperat, Henricum mutata voluntate hoſtilem adverſus ſe, atque Eccleſiam animum induiſſe, miſit tamen ad eum unum ex Cardinalibus Epiſcopis Gregorium, qui nunciaret, veniſſe tempus, quo promiſſa præſtaret; conventuros in Forchein III. Idus Martii ad componendum Reipublicæ ſtatum regni Teutonici Principes: accederet ergo, ac præſens oblata crimina, ſe judicium exercente, purgaret, & Eccleſiam ſcandalo, Rempublicam bellis civilibus, ſe ipſum fœdiſſima exiſtimationis macula liberaret. Ad hæc diſſimulato animi conſilio, reſpondit Henricus, ſe poſt acceptum regnum nunc primùm in Italiam trajeciſſe, nec poſſe multis, magniſque negotiis impeditum tam citò decedere, niſi Italos, quos longa ſui adventus expectatione ſuſpendit, ſine cauſſa graviſſimè velit offendere, nec, ſi id bonâ ipſorum veniâ facere liceat, cum dies obeundo conventui immineat, ſe tam brevi ſpatio tanta terrarum intervalla ulla equorum pernicitate ad tempus poſſe percurrere. His acceptis Pontifex Bernardum Abbatem Maſſilienſem, & Bernardum Cardinalem Diaconum ad Principes in Forchein conventuros miſit, eoſque docuit, ſe omni ope niſum, ut die, & loco ſtatuto communibus de Eccleſia conſiliis habendis intereſſet, ſed Henrici diligentiâ factum, ut neque tutò in Germaniam progredi, neque Romam ſine periculo regredi poſſit, omnibus ab eo, quà tranſire poſſit, itineribus occupatis; proinde monere eos, ut interim regni rationibus, quoquomodo poſſint, proſpiciant, quoad patefactis itineribus ipſe tutò accedere, & communicatis conſiliis, Regni, & Eccleſiæ utilitatibus, quæ opportuna ſint, decernere poſſit. Conſtituto inde loco, & die Principes convenere, ac legatis Pontificis præſentibus, de Henrico, & regni rationibus retulere. Cum ſententiæ dicerentur, nemo extitit, qui non graviſſimè ſenſerit, & pari ſeveritate cenſuerit. Ita communi conſilio, approbantibus legatis, cùm citatus ad cauſſam dicendam Henricus non affuiſſet, regni titulo juſtiſſimis de cauſſis eſt ſpoliatus. Hoc conſilio explicato, cum deinceps de ſucceſſore ſufficiendo conſultaretur, omnes in unum Rodulfum, Sueviæ Ducem, ſententiæ conſenſerunt, hominem cum armis, & opibus, tum virtute, ac pietate præſtantem; dimiſſoque conventu Moguntiam profecti, ipſum per Archiepiſcopum XII. Kal. Aprilis de more conſecravere. (88) RO-

(87) Hæc item in Lamberto Scafnaburgenſi adamuſſim leguntur.

(88) Lambertus Scafnaburgenſis, cujus hiſtoria hic deſinit, *Rodulphi* electionem minimè narrat.

RODULFUS REX *adverſus* HENRICUM.

HIs rebus actis, Rodulfus legatos è veſtigio ad Pontificem miſit, ac ſe, quando invitus ad regni adminiſtrationem eſſet attractus, paratum eſſe Pontificiæ auctoritati obtemperare, vel obſide filio dando oſtendit. Quin etiam Henricus hoc nuncio accepto perculſus legatos ad eundem miſit, atque ſupplex adverſus Rodulfum auxilium imploravit; verùm, cum reſponſum à Pontifice tuliſſet, ſe non defuturum, ubi cauſſam utriuſque noviſſet, ira inflammatus eum reliquit, atque ab armis ſolis auxilium ſibi petendum exiſtimavit, ac deſertis, quos concitarat, Italicis, Papia profectus (89) in Germaniam abiit. Gregorius pridie Kal. Julii Carpinetæ cum eſſet, literas ad legatos ſuos in Germaniam Bernardum Diaconum, & Bernardum Abbatem Maſſilienſem miſit, quibus docuit, quemadmodum conſilio ſuo componendæ pacis impedito ipſe inter hoſtes in Lombardia remanſiſſet, mandavitque eis, ut Henricum, & Rodulfum Reges moneant, ut ſibi tutum iter in Germaniam præſtarent, quò venire ad cauſſam regni cum conſilio Clericorum, & Principum cognoſcendam poſſet, & quem huic officio deeſſe inveniſſent, eum ab Eccleſia, & communicatione Corporis, & Sanguinis Chriſti arcerent, qui ſe obſequentem præbuiſſet, eum convocato conſilio in regno confirmarent, atque ad Clericos etiam, & Principes literas eodem die dedit, præcipiens, ut legatis auxilio eſſent, adverſus eum, qui præceptis obtemperare ſuis neglexiſſet. Ex eodem etiam loco IV. Kal. Julii literas ad Dominicum Venetorum Ducem dedit, monens, ut Eccleſiam Gradenſem ad tantam inopiam redactam, ut decus tueri ſuum non poſſet, poſſeſſionibus locupletare pro dignitate tanti faſtigii vellet; (90) atque inde Auguſto menſe Mathildis præſidio fultus Romam deceſſit, ita ut Kal Septembris Senis egerit. Romam verò poſtquam pervenit, has literas ad Hugonem Archiepiſcopum Trevirenſem, & Suffraganeos ejus miſit: (91) *De tumultu regni Germaniæ quantam curam, ac ſolicitudinem ſuſceperimus, Deus ipſe optimus teſtis eſt, quem aſſiduis precibus pro quiete ejus orare non deſiſtimus; literas autem ante tres menſes, & eò amplius ad legatos noſtros Bernardum Diaconum noſtrum, & Bernardum Maſſiliæ Abbatem, nec non, & univerſis Principibus dedimus, quibus quod nobis optimum videretur, ad bellica detrimenta vitanda eis præſcripſimus; verùm quia incerti ſumus, num illæ ad eos literæ ſint perlatæ, eodem exemplo alteras ad vos miſimus, monentes vos ut operam detis, ut hæc lis finiatur; miſimus etiam ſacramentum, quo te Henricus per fideles ſuos nobis obſtrinxit, ut eo lecto videatis, quàm honeſtè erga vos ſe geſſerit, qui poſtea per fideles ſuos legatos noſtros ceperit Bernardum Oſtienſem Epiſcopum in Lombardia, & Bernardum Abbatem Maſſilienſem in Germania; nos tamen nihil adverſus eum, niſi quod rectum, & juſtum judicamus, geſturi ſumus; ſicut neque precibus ejus niſi quod juſtum viſum fuit, exegimus. Romæ XI. Kal. Octobris.* Inde Robertum, & Ricardum, propter captum Salernum iratus, furiis inferorum devovit, (92) atque adverſus eos exercitum comparavit. Ea re accepta Robertus Benevento, Ricardus Neapoli bellum intulerunt, atque exercitu admoto utrumque obſidere cœperunt. Henrico Italia profecto, Lombardiæ Civitates deluſas ſe ab Henrico querentes, paullatim ab ejus auctoritate receſſerunt, atque auctore Mathilde ſe ſe Pontifici tradiderunt, per quem regio fuerant ſacramento ſolutæ, & novo altero ſyncerioris, atque integrioris libertatis initio facto, cum eximia alia dignitatis deinceps ornamenta aſciverunt, tum militaria multa vexilla, vulgò carrocia dicta, inſtituerunt, quod genus à Mediolanenſibus

rat. Eandem adnotavit Paulus Bernriedenſis cap. 96. Vitæ Gregorii VII, ubi ait, electum Rodulphum *anno Incarnationis ML. XXVII. anno IV. Venerabilis Papæ Gregorii, Indictione XV., Idibus Martii. Poſtea die duodecimo apud Moguntiam conſecratum, id eſt VII. Kal. Aprilis, ubi tunc medium Quadrageſimæ occurrit.* Emendandus igitur hoc loco Sigonius, qui XII. Kal. Aprilis Conſecrationem *Rodulphi* affixit.

(89) In Bullario Caſinenſi pag. 111. extat Privilegium, datum Monaſterio ſuburbano *S Salvatoris* hoc anno ab *Henrico*, Papiæ commorante, *III. Nonas Aprilis.*

(90) Has Epiſtolas addidit Sigonius Bononienſi editioni. Recitat eas Labbeus Tom. X. Concil. col. 170. & ſeqq.; eæ tamen datæ ibidem leguntur, non menſe *Junio*, ſed *Majo*.

(91) Ex Epiſtolis Gregorii itinerarium ejuſdem collegit, addiditq; Sigonius Bononienſi editioni. Hanc tamen poſtremam Epiſtolam, datam *ſecundo Calendas Octobris, Indictione prima*, non *XI. Calendas Octobris*, ut habet Sigonius, in Labbeo legimus lib. V. num. 7. Epiſtolarum Gregorii VII.

(92) Errat Sigonius; non enim hoc anno *Furiis Inferorum* devotus eſt à Gregorio *Robertus*, ſed exſolutus ab anathemate, quo illum jam bis perculerat in gemina Synodo Romana anni 1074. & 1075. Id pluribus probat Pagius ad annum 1074. & 1077. Quin immo hoc anno Gregorius Beneventum profectus, colloquium cum ipſo habuit, fœduſque ſanxit; valde enim ad Romanæ Eccleſiæ utilitatem conferre poterat *Roberti* amicitia, rebus ob depoſitum *Henricum* ubique turbatis. Centius Camerarius in Actis Sanctorum Bollandi, ad diem 25. Maji relatus, cap. 2., poſt narratam Forcheimenſis Conventus ſententiam, hæc ſubdit: *Interea Venerabilis Pontifex, receptis nunciis Roberti Guiſcardi, egregii Normannorum Ducis, verſùs Apuliam poſt octavas Pentecoſtes iter arripuit, & cum ipſo apud Aquinum, colloquium habuit. Congrua itaque ab eo ſatisfactione ſuſcepta, priùs à vinculo excommunicationis eum abſolvit, & conſequenter fidelitatem, & homagium ejus recepit. Poſtmodum verò, jam aſſumptum in ſpecialem B. Petri militem, de totius Apuliæ, & Calabriæ Ducatu per vexillum Sedis Apoſtolicæ inveſtivit.* Quocirca duo colloquia cum *Roberto* habuit hoc anno Gregorius; alterum apud Aquinum; alterum Beneventi. Pagius ad hunc annum num. 21. ex Gregorii Epiſtolis colligit, abſolutum fuiſſe *Robertum* in itinere Carpineto Romam; hinc autem manifeſtior fit error Sigonii, qui ſacris cenſuris innodatum *Robertum* ſcribit, poſtquam Gregorius Romam pervênit. Errandi occaſio eidem fuit, quòd hoc anno obſeſſum à *Roberto* Beneventum crediderit, atque ob id etiam excommunicatum; hæc enim obſidio contigit anno 1074. In prima editione poſt hæc de *Roberto*, & *Ricardo* verba, ſubjunxerat Sigonius, celebratum in Laterano Concilium, ejuſque acta recenſebat. Id in Bononienſi expunxit, cùm revera nullum hoc anno Concilium Romæ *Gregorius* habuerit.

ſibus ſuperiore Italica ſub Conrado defectione inventum haudquaquam pacatis poſt Italiæ rebus fuerat uſurpatum, ac deſcriptis in partes Civitatibus rem militarem in eum uſque diem rudem, & inchoatam conſtituerunt. Eodem anno Hannone Archiepiſcopo Colonienſi mortuo Hidolfus locum tenuit. (93) Agnes Henrici mater ob mœrorem Romæ mortua, atque in æde S. Petronellæ ſepulta eſt. (94) Et Henricus Ec-
1078 cleſiam Aquilejenſem eſt nactus. Poſtero, Nicephorus Botoniates Michaëlem Imperio Conſtantinopolitano dejecit. Michaël autem auxilii inops ad Robertum virtute, opibuſque ea tempeſtate præſtantem confugit, atque, ut ſibi ad rem ſuam recuperandam adeſſet, oravit. (95) Interim Ricardo Capuæ mortuo Jordanes filius Neapolis obſidionem ſolvit, & Gregorio gratificatus caſtra Roberti ad Beneventum disjecit, & cum omnibus Apuliæ Comitibus adverſus eum conſpiravit. Quod ubi Robertus, qui tum erat in Calabria, comperit, exercitum in Apuliam reduxit, eâque receptâ, adverſus Jordanem ire contendit. Verùm Deſiderius auctoritate ſua interpoſita, & Robertum Ricardo, (96) & Gregorium Roberto reconciliavit; Romaque cum Cardinalibus ad Robertum profectus, ipſum pœna Eccleſiaſticæ deteſtationis exemit. (97) Interim Gregorius ingraveſcenti in dies ſeditioni remedium aliquod afferre pro viribus cupiens novum menſe Martio in Laterano Concilium advocavit, quo Epiſcopi ad centum, Abbateſque plurimi aſſuerunt. In eo vetera in Gibertum Ravennatem, & Theobaldum Mediolanenſem Archiepiſcopos redintegrata anathemata ſunt, tum Arnulfus Cremonenſis, Rolandus Tarviſinus Epiſcopi, ab officio Epiſcopali ſummoti, Hugo Cardinalis ob cauſſas, quæ commemoratæ ſunt, nova execratione damnatus. Inde de cauſſa Regum ita ſubjecit: *Et quoniam controverſiam Regum maximum S. Romanæ Eccleſiæ periculum conſtare videmus, placet elaborare, ut viri doctrina, & ſanctitate probati à nobis eò mittantur, qui omnes religioſos utriuſque ordinis Regni proceres convocent, ac de præſenti diſſidio judicent, & pacem inter Reges concilient. Et quia multos turpis largitionis ſpe impulſos huic paci adverſaturos, non ignoramus, ſtatuimus, ut nemo Rex, Archiepiſcopus, Dux, Marchio, Comes, mileſve audeat Legatis impedendæ gratia pacis obſtare. Qui ſecus faxit, eum anathematis vinculo alligamus. Nortmanos etiam, qui Marchiam Firmanam, & Ducatum Spoletanum invaſere, & eos, qui Beneventum obſident, & populantur Campaniam maritimam, & Sabinos, & qui tentant Urbem Romam confundere, communione ſecernimus; Epiſcopos verò, qui vocati ad conventum non venerunt, ab Epiſcopali officio ſuſpendimus.* Hæc V. Nonas Martias acta. (98) VII. inde Idus ſcripſit ad Principes Germaniæ, ſe in Concilio decreviſſe, ut conventus in Germania de compoſitione rerum haberetur, & ut Legati eò mitterentur. Per menſem inde Junium cum in Campaniam prodiiſſet, Kal. Julii Capuâ alteras ad eoſdem literas dedit, ſe in conventu Romano decreviſſe, ut Concilium in Germania advocaretur, & cauſſa Regia tractaretur; proinde caverent, ne eos aut auxilio, aut alloquio aſſicerent, qui huic rei moram attuliſſent, quòd in conventu communione privati fuiſſent. Inde cum ſe Romam recepiſſet, novum XIII. Kal. Decembris in Laterano conventum habuit; in eo verò Nicephorus, quòd Michaëlem Imperio dejeciſſet, communione ſecretus, Legati Henrici, & Rodulfi jurare juſſi, neutrum Regum ſuorum conventum de pace impediturum. (99) Landulfo Epiſcopo Piſano Eccleſia, & bona omnia confirmata, in primiſque ea, quæ Mathildis pro ſalute animæ matris ſuæ ibi ſepultæ contulerat; permiſſumque ut populos, & Epiſcopos Corſicæ do-

(93) Mortuum *S. Hannonem* Archiepiſcopum Colonienſem biennio ante, hoc eſt anno 1075., tum Fratres Sammarthani in Gallia Chriſtiana, tum Mabillonius in Annal. Benedict. ad eundem annum, teſtantur. Chronicon Hildensheimenſe illius obitum in hunc annum differt; ſed potior fides habenda eſt Lamberto Scafnaburgenſi, qui præclara ejuſdem geſta refert in poſtremis hiſtoriæ ſuæ paginis, eumque obiiſſe anno 1075. apertè ſcribit. Vitam Sancti hujus Archiepiſcopi, ab antiquiſſimo Auctore deſcriptam, Surius inſeruit ſuo *De Sanctorum hiſtoriis* operi, ad diem IV. Decembris: vide Baronium ad annum 1075.

(94) De *Agnete* Imperatrice, quæ in Monaſterium S. Petronillæ Romæ ſe ſe receperat, ibique ſepulta eſt, præclaram mentionem habent, Mabillonius ſparſim in Annalibus Benedictinis, Pagius ad hunc annum, aliique. Baronius ejuſdem Epitaphium vulgavit, ex quo patet, eam in Laterano obiiſſe, ac deinde ad Sanctam Petronillam tranſlatam fuiſſe.

(95) Cur ad *Robertum* confugere deberet *Michaël*, auxilium impetraturus, id in cauſſa eſſe poterat, quòd *Helena*, ejuſdem *Roberti* filia, Conſtantinopolim ducta jam fuerat, ut *Michaëlis* filio Conſtantino nuberet; licèt Nicephorus Botoniates pacta connubialia penitùs abrupiſſet; Hæc enim refert Anna Comnena lib 1., ubi fusè de Roberto agit. At falſum prorſus eſt, à *Michaële* dejecto quæſita hæc auxilia fuiſſe; ſiquidem *Michaël* Imperator, ſtatim ac exauctoratus eſt Imperio, Monachum primùm, dein Archiepiſcopum geſſit; adeòque non ille, ſed fictus alter *Michaël* à Roberto auxilia poſtulavit. Sigonii Ævo nondum in lucem prodierant Scriptores, quorum ope detecta eſt Impoſtoris hujus temeritas, adeòque eundem credidit verum eſſe *Michaëlem* Imperatorem. Sed de hoc ſermo iterum habebitur ad ſequentem annum.

(96) Legendum *Jordani*. Lapſus hic eſt calami, qui tamen in omnes editiones irrepſit, cùm Sigonius *Richardum* jam mortuum, & *Jordanem* filium contra *Robertum* arma moviſſe, paucis ſuperiùs lineis teſtatus fuerit.

(97) Ex Leone Oſtienſi lib. 3. cap. 45. hæc narrat Sigonius, ſed ſuo anno minimè copulavit, cùm iſta omnia ante hunc annum contigiſſe probet Pagius ad annum 1074. n. 8., ubi verba Leonis expendit. Sigonius in prima editione poſt hæc verba, ſubjunxerat: *ſunt etiam qui ipſum Ducem à Gregorio confirmatum tradant*. Id in Bononienſi delevit, & meritò; cùm anno ſuperiore 1077. initum ſit à Gregorio fœdus cum *Roberto*, non confirmata ſolummodò dignitate, ſed Regia etiam promiſſa, ut referunt Gullielmus Apulus lib. 4., & Anna Comnena lib. 1. pag. 32.

(98) Refert illa fusè Baronius ad hunc annum. Sigonius hujus Concilii mentionem, quam in prima editione omiſerat, inſeruit Bononienſi.

(99) Acta hujus quintæ Synodi Romanæ refert Baronius, eademque ex Paulo Bernriedenſi, aliiſque Scriptoribus illuſtrat Pagius ad hunc annum. Quæ de *Henrici* Imp. flagitiis in prima editione hoc loco Sigonius narraverat, in Bononienſi delevit, cùm minimè ad præſentem annum pertineant.

doceret, inſulamque occupatam ad jus ve-
1079 tus Eccleſiæ Romanæ redigeret. VI. inde Kal. Januarias, Ravennates de anathemate Giberti edoctos ab illius obſequio avocavit. (100) Jampridem Berengarius, qui Sacramentum Altaris nefariè oppugnabat, licèt à Nicolao Pontifice in Concilio victus abjuraſſet, ad errorem ſuum ſe receperat, negans eo ſacramento ſe teneri, perinde atque ab Huberto recitatum, non à ſe ſubſcriptum fuiſſet, atque adverſus eum apologiam ediderat, ac multos ſectatores nactus, de vetere Eccleſiæ dignitate non minimum detrahebat. Quod ubi Gregorius ſenſit, continuò conventum in proximam Quadrageſimam indixit, atque eò quoque ipſum adeſſe Berengarium juſſit. Itaque, ubi ea advênit, cum Epiſcopi in Laterano frequentes adeſſent, de Euchariſtiæ Sacramento relatum, ac dici ſententiæ cœptæ ſunt. Berengarius autem poſt diem tertium contrariis Patrum auctoritatibus perturbatus de ſua ſe decedere ſententia dixit: atque, errore ſuo abdicato, Catholicam veritatem eodem, ut ante, concepto jurejurando, aſſeruit; prohibituſque à Gregorio eſt, ne poſthac verbum ullum de Corpore, & Sanguine Chriſti faceret, niſi ſecus ſentientes ad rectam redigere fidem vellet. (1) His actis Legati Rodulfi expoſtularunt, quòd Henricus nemini parcens vexandis Clericis totam tumultu Germaniam permiſceret, & conventui habendo moram afferret. Quibus auditis, plerique cenſuerunt, eum iterum eſſe gladio Apoſtolico feriendum; ſed, Gregorio diſſentiente, in alia omnia eſt diſceſſum. Quare Legati Henrici juſtam iram Gregorii veriti Henricum poſthac paratum fore, reſponderunt, atque in eam rem tale ſacramentum conceperunt: *Juramus nos Legati Henrici Regis ex præcepto ejus, Henricum citra Aſcenſionem Domini Legatos, ni quid obſtiterit, Romam miſſurum, qui Legatos Pontificis tutò ſecum deducant, atque reducant, atque eorum judicio, ſententiaque ſtaturum.* Quo jurejurando audito, Legati Rodulfi & ipſi deinceps in hæc verba jurarunt: *Si colloquium in Germania ex decreto veſtro, loco, & tempore à vobis conſtituto Legatis veſtris præſentibus fuerit, Rodulfus Rex Princeps noſter, aut ipſe accurret, aut Legatos ſuos mittet, paratuſque erit, judicio ſtare, quod Sancta Eccleſia de Regno Germaniæ fecerit, nulloque dolo malo conventum à vobis, aut à Legatis veſtris indictum impediet, & poſtquam certos veſtros nuncios viderit, dabit operam, ut pacem componant, & hæc omnia niſi legitimo intercedente impedimento ſervabit.* Henricus etiam Patriarcha Aquilejenſis, & Gandulſus Epiſcopus Regienſis jurarunt, ſe dicto Eccleſiæ audientes futuros. Theobaldus verò Mediolanenſis, Sigiſridus Bononienſis, & Rolandus Tarviſinus communione depulſi ſunt. (2) Robertus in Græciam Michaëlis reſtituendi cauſſa profectus, rem proſperè geſſit. (3) Henricus Ratiſponæ Eccleſiæ Patavinæ priorum Regum privilegia confirmavit anno MLXXIX. Indictione II. Henrici IV. XXIII.
Eo verò, qui inſequutus eſt, nempe mille- 1080
ſimo octuageſimo, Henrico Germaniam bello, armiſque vexante, neque toties repetita ſacramenta ſervante, Gregorius juſta ira incenſus proxima Quadrageſima conventum à ſe jampridem indictum omnium, quos habuerat, frequentiſſimum in Laterano celebravit; atque omnibus rebus correctis, & confirmatis, quæ neceſſaria in Eccleſia videbantur, demum de collatione Sacerdotiorum Nonis Martii ita ſanxit: *Sanctorum Patrum decreta ſequentes, ut ſuperioribus conventibus de Eccleſiaſticis dignitatibus ordinandis ſtatuimus, ita & nunc Apoſtolica auctoritate decernimus, ut ſi quis poſthac Epiſcopatum, aut Abbatiam, aut aliam Eccleſiaſticam dignitatem ab aliquo laico acceperit, nequaquam inter Epiſcopos, aut Abbates numeretur, nec alia ei, ut Epiſcopo, aut Abbati obedientia præbeatur, eique gratia Sancti Petri, atque ædis ejus introitu interdicatur. Eadem ratione ſi quis Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, aut quælibet alia ſæcularis poteſtas, aut perſona Epiſcopatum, aut aliam Eccleſiaſticam dignitatem detulerit, ejuſdem ſententiæ vinculo teneatur.* De Nortmanis inde ita cavit: *Si quis Normanorum oppida Sancti Petri, ut partem Marchiæ Firmanæ, quæ à bello adhuc integra eſt, & Ducatum Spoletanum, & Campaniam, & maritimam oram, & Sabinum, & Tiburtinum Comitatum, & Monaſterium Sancti Benedicti Caſſinas, & Beneventum invadere, ac deprædari auſus fuerit, gratiam Sancti Petri eis interdicimus. Quod ſi quis eorum ab incolis horum locorum jus repetere ſuum voluerit, eis noſtros ibi jus dicentes adire magiſtratus permittimus, & ſi jus ſuum obtinere nequiverint, ut partem ejus agri ſibi vindicet, concedimus, dummodo non more prædonum agat, ſed ut Chriſtianum decet, & eum, qui ſua magis ſtudet recipere, quàm alteri eripere: & qui veretur gratiam Dei amittere, atque execrationem Beati Petri ſubire.* Poſtremò in hunc modum Henricum ipſum Regem abdicavit, ac dirarum religionibus obligavit, & Rodulfum confirmavit. Quippe Beatos Apoſtolos, Petrum, & Paulum, ut ante, conteſtatus, injurias omnes ab Henrico ſibi, atque Eccleſiæ factas commemoravit; & quàm

(100) Epiſtolæ omnes Gregorii, quas ad hunc annum refert Sigonius, additæ ſunt Bononienſi editioni, eaſque recitant Baronius, & Labbeus.

(1) Quæ de Berengario narrat Sigonius, deſunt in prima editione. Acta hujus ſextæ Synodi vide in Baronio, Labbeo, & Pagio.

(2) Juramenta, & Depoſitiones horum Antiſtitum refert Baronius ad hunc annum. Addidit hæc omnia Sigonius Bononienſi editioni, reſciſſis iis, quæ malè adnotaverat in prima editione, confundens Acta ſextæ Synodi cum ſeptima, quæ anno ſequenti eſt celebrata.

(3) Expeditio iſta, non hoc anno, ſed biennio poſt contigit, ut Gauſredus Malaterra lib. 3. Hiſt. Sicul. cap. 13. teſtatur. Lepida Hiſtoria ficti *Michaëlis*, qui ſive propriâ verſutiâ, ſive conſilio *Roberti* ipſius, ſimulavit ſe Imperatorem à Nicephoro expulſum, migravitque in Italiam, ſe ſe hujus Ducis patrocinio commiſſurus, deſcribitur ab Anna Comnena lib. 1. pag. 28. editionis Regiæ Pariſienſis Ejuſdem mentiti *Michaëlis* meminit Gullielmus Appulus lib 4 pag. 271. Tom. V. *Rer. Italic.* inquiens:

Mentitus ſe Michaëlem
Venerat è Danais quidam ſeductor ad illum,
Immeritò raptum jus Imperiale repoſcens,
Se profugum lacrymans; lacrymantem Dux & honeſtè
Suſcipit & tractat, placidoque favore benignum
Exhibet hoſpitium, populus quoque credulus omnis
Aſſurgebat ei, flexa cervice ſalutans &c.

quàm ſæpe admonitus præcepta ſua ſpreviſſet, & ſe ipſum in ordinem coëgiſſet, demonſtravit: *Quas ob cauſſas*, inquit, *ego auctoritate Apoſtolica mihi à Deo delata Henricum, Henrici Imperatoris filium, Regio Germaniæ titulo iterum ſpolio, & Chriſtianorum obedientia privo, atque omnes religione jurisjurandi, quo ſe illi obſtrinxerunt, abſolvo. Contra verò, ut Rodulfus à proceribus Germaniæ in Henrici locum declaratus regnum adminiſtret, ac tueatur, nomine veſtro omnibus, qui fidem ei præſtiterunt, omnium peccatorum remiſſionem, veniamque in hac, & in futura vita concedo. Et ut Henricum ob ſuam ſuperbiam Regia dignitate depello, ſic Rodulfum propter ſuam humilitatem, atque obedientiam in poteſtate repono.* Inde conventu dimiſſo, regiam ad Rodulfum coronam tranſmiſit, cumque ad vindicandam acriter adverſus Henricum Eccleſiam incitavit: (4) & cum Gibertum Archiepiſcopum Ravenna profectum audiſſet, Petrum Damiani, licèt ætate confectum, Ravennam legatum miſit. Ille profectus, ac comiter à Civitate acceptus, populum damnati Archiepiſcopi contagione corruptum, eumque damnatum in gratiam Eccleſiæ recepit, ac contracto piaculo auctoritate Pontificia liberavit: mox Ravenna digreſſus cum Faventiam perveniſſet, febri oppreſſus interiit, vir & ſanctitate, & ſapientia per hæc tempora clarus. Poſt mortem miraculis inclytum pro Divo homines habuerunt. (5) Quibus rebus exaſperatus demum Henricus, ut Gregorium ulciſceretur, alterum & ipſe conventum in ante diem VII. Kal. Julii Brixinam Bavarorum induxit, atque eò triginta Epiſcopos evocavit: conventuque coacto, de Gregorio, & Pontificatu ejus retulit. Epiſcopi Henrico præſidenti gratificati varia pro ſe quiſque in eum, ut ante, probra, & crimina ingeſſerunt, atque indignum eſſe Sede Pontificia ſtatuerunt: inque ejus locum Gibertum Ravennatem Archiepiſcopum, id ipſum jampridem omni induſtria molientem, ſubſtituerunt, ac Clementem III. appellarunt. Extat adhuc etiam ſpurciſſimi eorum decreti clauſula: (6) *Quis conſtat*, inquiunt, *Hildebrandum non à Deo lectum, ſed à ſe ipſo fraude, ac pecunia impudentiſſimè intruſum, qui Eccleſiaſticum ordinem ſubvertit, qui Chriſtiani Imperii regnum perturbavit, qui Regi Catholico, & pacifico corporis & animæ mortem intentat, qui perjurum Regem defendit, qui inter concordes diſcordiam ſeminavit, inter pacificos lites, inter fratres ſcandala, inter conjuges divortia, & quidquid quiete inter piè viventes ſtare videbatur, concuſſit; ob eas res nos auctore Deo congregati in unum, legatis, ac literis freti decem ac novem Epiſcoporum die ſancto præteritæ Pentecoſtes Moguntiæ convocatorum, contra eundem Hildebrandum procaciſſimum, ſacrilegia, atque incendia prædicantem, injurias, & homicidia defendentem, Catholicam, & Apoſtolicam fidem de Corpore, & Sanguine Domini in quæſtionem revocantem, veterem hæretici Berengarii diſcipulum, divinationum, ac ſomniorum cultorem, manifeſtum necromanticum, Pythonico ſpiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, judicamus canonice deponendum, & expellendum, & niſi ab ipſa Sede his auditis deſcenderit, in perpetuum condemnandum.* His actis Henricus conventum dimiſit, atque erectior ad perſequendas Germanici belli reliquias factus, majore in Rodulfum conatu ſe incitavit: atque eum Idibus Octobris ſummo congreſſus prœlio interfecit: (7) & reliquum inde anni in rebus Germaniæ componendis conſumpſit. His rebus Romæ celerrimè nunciatis, Gregorius ſibi, ſuiſque timere inſtituit, & quod adhuc facere diſtulerat, præſidium quærens Robertum Apuliæ Ducem ſibi adjungendum Apuliæ Ducatu confirmando putavit. Itaque cum ambo Ceperanum ſe contuliſſent, III. Idus Julii res ita tranſacta eſt. (8) Primùm Robertus ita loquutus eſt: *Ego Robertus Apuliæ, Calabriæ, & Siciliæ Dux poſthac ero fidelis tibi domino meo Gregorio Pontifici, neque auctor ero, aut operam dabo, ut vitam, aut membrum amittas, aut dolo malo capiaris: conſilium, quod mihi communicaveris, in tuû damnum ſciens non enunciabo. S. Romanam Eccleſiam, & te adjuvabo, ut teneas, acquiras, & defendas regalia S. Petri, ejuſque poſſeſſiones pro meis viribus contra omnes homines præter partem Firmanæ Marchiæ, & Salernum, & Amalfim: de quibus adhuc non eſt decretum: & adjuvabo te, ut tutò, & honorificè teneas Pontificatum. Terram S. Petri, quam nunc tenes, vel habiturus es, poſtquam ſciero tuæ eſſe poteſtatis, nec invadere, nec acquirere conabor, nec prædari audebo, ſine tuo,*

(4) Hæc, quæ malè anno ſuperiori adſcripſerat in prima editione Sigonius, in Bononienſi ſuo loco reſtituit. Quæ in hac ſeptima Synodo acta ſunt, fusè referunt memorati ſuperiùs Scriptores.

(5) Gravi anachroniſmo peccat Sigonius, cùm S. Petrus Damiani octennio ante jam obiiſſet, antequam *Gregorius VII.* ad Pontificiam dignitatem promoveretur, anno videlicet 1072. Legatio Ravennenſis eidem injuncta fuit ab *Alexandro II*, ſtatim ac *Henricus* ejuſdem Eccleſiæ Archiepiſcopus, qui Cadoloo Antipapæ adhæſerat, defunctus eſt, ut rebellem illam Eccleſiam Romanæ Sedi reconciliaret. Eà feliciter peractà, *B. Petrus* Faventiæ febri correptus occubuit, quemadmodum narrat in illius Vita Joannes Laudenſis Monachus ejuſdem diſcipulus, qui anſam huic errori præbuit, narrans miraculum, quod poſt deceſſum *Petri* contigit anno 1080. Hæc tamen narratio tempus miraculi, non tempus obitus *Petri Damiani* deſignat, ut optimè animadvertit etiam Baronius ad annum 1072.

(6) Abbas Urſpergenſis, *Henrici* fautor, decretum hoc Chronico ſuo inſeruit. Quæ in hoc Conciliabulo *Henricus* deteſtanda peregerit, lege in Caed. Aragoniæ Tom. III. *Rerum Italicarum* pag. 312.

(7) Quartum hoc Prœlium fuiſſe, ab *Henrico* contra *Rodulphum* initum, ſcribit Bruno pag. 228. In eo tamen fugatus eſt *Henricus*, quamvis in eâdem pugna occubuerit *Rodulphus*, ut narrat Bertoldus in Appendice ad Hermannum.

(8) Hoc juramentum, & reliquas hic adnexas Conſtitutiones, quas more ſuo venuſtioribus verbis exornavit, addiditque huic editioni Sigonius, fideliter recitat Baronius ad hunc annum ex Auctore Vitæ S. Anſelmi. Hæc tamen minimè ad hunc annum pertinere, contendit Pagius num. 10., qui geminum colloquium, a *Gregorio* habitum Beneventi, cum *Roberto* diſtinguit; Alterum, cùm *Rodulphus* creatus eſt Rex Germaniæ, ac tunc Ducatus Apuliæ Inveſtituram *Robertus* accepit, & juramentum hic relatum edidit; Alterum hoc anno poſt occiſum *Rodulphum*, in quo promiſit *Robertus*, ſe auxilia contra hoſtes Eccleſiæ Pontifici præbiturum.

*tuo, tuorumque ſucceſſorum permiſſu: penſio-
nem de terra S. Petri, quam ego teneo, aut
tenebo, quotannis bona fide perſolvam S. Ro-
manæ Eccleſiæ: omnes Eccleſias, quæ in ejus
ſunt ditione, tuæ poteſtati dimittam, eaſque
defendam. Si tu, aut ſucceſſores tui ante me
ex vita migraverint, prout monitus fuero,
auxilio ero, ut Pontifex eligatur, & ordine-
tur.* Quibus dictis Gregorius ſubjecit: *Ego
verò Gregorius Pont. inveſtio te Roberte de ter-
ra S. Petri, quam tibi conceſſerunt anteceſſores
mei Nicolaus, & Alexander. De illa autem ter-
ra, quam injuſtè tenes, Salernum dico, & Amal-
fim, & partem Marchiæ Firmanæ, nunc te
patienter ſuſtineo in confidentia Dei Omnipo-
tentis, & tuæ bonitatis, ut tu poſtea ad hono-
rem S. Petri ita te geras, ſicut & te gerere,
& me ſuſcipere decet ſine periculo animæ tuæ,
& meæ.* Tum Robertus ſic ſubſequutus eſt:
*Ego Robertus Dux ad confirmationem tradi-
tionis, & recognitionem fidelitatis de omni
terra, quam ego teneo propriè ſub dominio
meo, promitto, me quotannis pro unoquoque
jugo boum penſionem XII. denariorum Papien-
ſium ſoluturum B. Petro, & tibi D. meo Gre-
gorio Pontifici, & omnibus ſucceſſoribus tuis,
aut tuis, aut ſucceſſorum tuorum nunciis, ubi
dies Sanctæ Domini Reſurrectionis advenerit.*
Interim Michaël, qui fuerat Imperio Orien-
tis dejectus auxilii inops ad Robertum vir-
tute, opibuſque ea tempeſtate præſtantem
confugit, atque ut ſibi ad rem ſuam recu-
perandam adeſſet, oravit. (9) Quod cum
ſe ſummo ſtudio facturum Robertus polli-
citus eſſet, ſimul etiam ſacrum Gregorii au-
xilium invocatum eſt. Quamobrem Grego-
rius precibus eorum obſequutus VIII. Kal.
Auguſti ad Epiſcopos Apuliæ, & Calabriæ
ſic ſcripſit: *Non ignorare vos arbitramur,
Michaëlem Conſtantinopolitanum Imperatorem
Imperio fuiſſe depulſum, eumque ad auxilium
Beati Petri, & Roberti Ducis filii noſtri im-
plorandum in Italiam adveniſſe. Quæ cauſſa
facit, ut eum quoquomodo poſſumus, nobis ſub-
levandum putemus. Quare quod ipſi valiturum
plurimum putant, milites ad ejus opem bona
contendere fide præcipimus; vos autem eos, qui
cum ipſo Imperatore, & Duce trajicient, mo-
nete, ut dignam ante pœnitentiam agant, &
ritè expiatos à peccatis ſuis abſolvite.* Interim
Henrico abſente, Urbem, Eccleſiamque Ra-
vennatem ſibi ope Principum Italicorum
recuperandam cenſuit, eorumque auxilio
impetrato, XIII. Kal. Octobris ad omnes
Epiſcopos Romanæ Eccleſiæ fideles in hunc
modum ſcripſit: *Volo, ut ſciatis, nos cum
Duce Roberto, & Principe Jordane loquutos;
eoſque nobis promiſiſſe, ſe ſummo ſtudio, prout
jurejurando tenentur, adverſus omnes homines
honorem Romanæ Eccleſiæ defenſuros. Idem
quoque pollicentur, qui circa Urbem ſunt, &
in Tuſcia, ceteriſque regionibus. Quare poſt
Kal. Septembris, ubi æſtus remiſerit, partes
illas armata manu petemus, atque Dei auxi-
lio eas liberare conabimur. Quamobrem bono
vos animo eſſe jubemus.* Idibus inde Octobris
Alfano Archiepiſcopo Salernitano gratula-
tus eſt, quòd oſſa S. Matthæi Apoſtoli, quæ
A ignorabantur, inveniſſet, monuitque ut
hortaretur Robertum Ducem, & conjugem
ejus ad ea ſummâ reverentiâ complecten-
da. Redacta inde in poteſtatem Ravenna,
de novo Archiepiſcopo, qui fidelis Eccleſiæ
Romanæ eſſet, cogitare inſtituit. Quam-
obrem literas ad Epiſcopos, & Abbates
Marchiæ Tuſcanæ, Firmanæ, & Exarcha-
tus Ravennatis miſit, eodemque exemplo
ad Clericos, & Populum Ravennatem ſcri-
pſit, rogans, ut ſecum virum idoneum con-
quirerent, qui Eccleſiæ Ravennati à Giber-
to afflictæ præficeretur; cumque ipſe R.
quendam legiſſet, (10) atque Ravennam
miſiſſet, III. Idus Decembris ad Abbates,
B Comites, & milites in Parochia Ravenna-
te, Pentapoli, Marchia Firmana, & Duca-
tu Spoletano agentes, ſic ſcripſit: *Rogo vos,
ut R. Ravennatem Archiepiſcopum, quem poſt
diuturnas invaſorum occupationes nuperrimè
Ravennas Eccleſia à Romana accepit, comple-
cti, & defendere contra Gibertum velitis.* No-
vo inde ineunte anno, Gregorius Conven- 1081
tu novo in Laterano coacto, præter cetera
Henricum, & fautores ejus, qui in perti-
nacia permanebant, novo anathemate feriit,
& Epiſcopos quoſdam, quòd ad Conven-
tum vocati non affuiſſent, officio abdica-
vit; inde de rebus, quæ ab Henrico para-
rentur, ab Epiſcopo Pataviensi edoctus,
C reſpondit: *Non deſunt, qui audita morte Ro-
dulfi Regis me hortentur, ut Henricum, cui
plerique Italicorum favent, omnia ſe mea
cauſſa facturum pollicentem, in gratiam reci-
piam, adjicientes, ſi Henricus in Italiam con-
tra Eccleſiam venerit, fore, ut fruſtra auxi-
lium à vobis expectetur, & ſi vos Mathildi
filiæ noſtræ opem non feretis, eventurum, ut
ipſa, quæ vulgò inſanire exiſtimatur, aut pa-
cem neceſſariò accipiat, aut omnia ſua amit-
tat. Quare veſtræ erunt partes, ut eam de
veſtro, ſi Henricus Lombardiam intrarit, au-
xilio certiorem faciatis; præterea admonendi
ſunt omnes, ne in Rege in Rodulfi locum ſuf-
ficiendo properanter, ſed maturè ſe gerant, ac
D longa conſultatione virum tanto faſtigio dignum,
atque Eccleſiæ Romanæ fidelem exquirant.* Per
eoſdem etiam dies ſcripſit ad Deſiderium
Abbatem Caſſinatem in hunc modum: *Non
veremur, quin ſcias, quantum commodi Ec-
cleſia Romana ex pace cum Roberto Duce fa-
cta perceperit. Quare volumus, ut animum
ejus explores, ſi neceſſaria nobis poſt Paſcha
expeditio fuerit, num per ſe, aut per filium
ſuum nobis ſe præſidio futurum polliceatur;
itemque num per Quadrageſimam, qua Nort-
mani bellica intermittere ſtudia ſolent, ipſe
nobiſcum, aut cum legato noſtro ad aliquot
oppida S. Petri recuperanda proditurus ſit.
Volumus etiam, ut eum admoneas, ne contra
E pacta permittat nepotem ſuum Robertum de
Loretello oppida S. Petri bellico apparatu ten-
tare. De rebus tranſalpinis nihil certi habe-
mus. Henricum tamen malè rem gerere, pene
omnium, qui illinc veniunt, ſermonibus nun-
ciatur.* Ceterùm Henricus jurejurando à
Clemente ſolutus omnes ad Gregorium cu-
ras intenderat, ſcilicet cupiens eo pulſo
Cle-

(9) Eadem prorſus verba leguntur ſuperiùs ad
annum 1078. adeòque per errorem hìc ſunt
recuſa. *Gregorii Literæ*, quas ſubjungit Si-
gonius, extant integræ in Labbeo Tom. X.
Concil. col. 256., & in Baronio ad hunc
annum. Nihil de his legitur in prima
editione.

(10) *Richardum* vocat Baronius, qui has omnes
Epiſtolas, à Sigonio additas editioni Bono-
nienſi, ad hunc annum refert.

Clementem Pontificem conſecrare, atque illius manu diadema imperatorium ſumere. Itaque delectibus, ut potuit, habitis, primo vere ex Germania movit, atque in Italiam tranſgreſſus, recto itinere Ravennam acceſſit; eamque primo adventu recepit. Qua re cognita Gregorius ad Deſiderium ita ſcripſit: *Volumus, te ſcire, Henricum, qui dicitur Rex, in ſuburbanis Ravennæ verſari, eo animo, ut ad Pentecoſten ad Urbem accedat. Habet ex tranſalpinis, & Lombardis manum exiguam; verùm ſunt, qui dicant, eum ex Ravennatibus, & Marchianis ſupplementum eſſe ſcripturum, quod parum credibile videtur, cum ne ſocium quidem ab iis, per quos tranſit, accipere poſſit. Noſti nimirum, chariſſime frater, niſi nos ſtudium juſtitiæ, & honoris S. Romanæ Eccleſiæ teneret, & ſi pravæ Regis, ſuorumque voluntati ſervire voluiſſemus, neminem prædeceſſorum noſtrorum ab anteceſſoribus Regibus, & Archiepiſcopis tam amplum, & devotum obſequium, ſicut nos, ab hoc Rege, atque Archiepiſcopo obtinere potuiſſe; verùm quia illius minas, & obſequia pro nihilo ducimus, alacrius mortem, ſi neceſſe erit, oppetemus, quàm ut eorum impietatibus aſſentiamus, aut à juſtitia deſciſcamus. Comitiſſa Mathildis ad me ſcripſit, ſe comperiſſe, Henricum cum Roberto Duce pepigiſſe, ut filius Regis filiam Ducis ſibi deſpondeat, & Rex Duci Marchiam tribuat. Quod Romani facile credent, ſi Robertum auxilium nobis ſuum, quod fidelitatis jurejurando promiſit, viderint denegare, cujus rei veritatem explores, velim. Romani fidem nobis, atque officium egregiè præſtant; tu da operam, ut ad nos quamprimum accedas.* Per eoſdem dies Robertus mare tranſgreſſus ad Dyrrachium cum Alexio Comneno, Imperatore novo, bene pugnavit, atque eum in fugam egit, &, irruptione in Theſſaliam facta, oppida quædam cepit. Qua de re literas ad Gregorium, & Romanos propere miſit, quibus Gregorius ſic reſpondit: (11) *Rectè, atque ordine feciſti, quòd geſti belli victoriam nobis, & Romanis ſignificaſti. Eſt igitur, quòd gratias agas S. Petro, cujus auxilio rem tam proſperè geſſeris. Fac præterea, ut tibi in memoriam Eccleſiam redigas, quæ omnem ſuam ſpem in te præcipuè poſuit, teque ipſum præcipuè diligit, ſimulque animo promiſſa repetas, quibus te illis juratus obſtrinxeris; neque enim te latere oportet, quanta per Henricum perturbatione vexetur, & quantum præſenti tuo auxilio egeat. Quamobrem te, ut ei quamprimùm ſubvenias, te hortamur.* Henricus præter ceteros, Patavinos ſui maximè ſtudioſos nactus, Milonis Epiſcopi propinqui ſui, & Reginæ Bertæ rogatu libertate, & carrocii uſu eos donavit. Quos eoſdem Cremonenſes quoque ſequuti, eodem, ut puto, beneficio affecti, ſuum & ipſi Bertam, ac Bertacciolam vocarunt. Ravenna inde Romam verſus profectus, per Etruriam iter ſuſcepit, ac Florentiam, quæ imperium detrectabat, per Aprilem menſem inſigni obſidione oppugnavit. (12) Ejus adventu cognito Gregorius animum non demiſit, ſed Romanorum, atque Mathildis præſidiis nixus, Urbem ſibi ex Epiſcoporum ſententia defendendam ſuſcepit. Henricus cum Clemente pridie Pentecoſtes Romam acceſſit, & caſtris Neronianis in pratis de more locatis, Urbem Leoninam obſidere inſtituit; verùm ſagittis, lapidibuſque à Romanis repulſus nihil profecit. Itaque ad ſuburbana loca ſuccendenda converſus æde S. Pauli violata, cum ne ita quidem conatus deditionis eliciendæ ſuccederet, re infecta Ravennam in hiberna ſe retulit. (13) Incunte inde ve- 1082
re, exercitu ex hibernis educto, Romam reverſus Urbem Leoninam acri iterum obſidione toto Quadrageſimæ tempore preſſit, ac poſt Paſcha etiam in poteſtatem adduxit; Temploque auguſtiſſimo S. Petri direpto, porticus duas labefactavit; inde veteris Urbis oppugnationem aggreſſus, multa per æſtatem Romanis incommoda intulit; demum ſævientium æſtuum magnitudine conflictatus, atque inſigni Romanorum in tuenda Patria virtute deterritus, ab oppugnatione receſſit, exercitu per vicina loca diviſo, ac Clemente rei bellicæ univerſæ Præfecto. (14) Ab eo pleraque ædificia, quibus Henricus pepercerat, aut ferro ſunt, aut igne dilacerata. (15) Poſtero anno Henricus, 1083
cum apud Farſam eſſet, literas ad Deſiderium Abbatem Caſſinatem, ut ad ſe accederet, miſit. Cui cum ille nihil reſpondiſſet, alteras ſubjecit terroris, ac minarum omnium plenas. Cunctante verò Deſiderio, tertias ſcripſit, quibus, ut ad celebrandum ſecum Paſcha veniret, oravit. Deſiderius animo fluctuans, conſilium expedire non poterat, nam, ſi proficiſceretur, ne ſacro anathemati ſubjiceretur, metuebat, ſi maneret, ne aut ſe vinculis, ſuppliciove afficeret, aut Monaſterium, quod cum toto Principatu in tutela ejus eſſet, Jordani Principi, qui ad eum tranſiverat, condonaret. Profectus inde, ſed certiore Gregorio facto, Monaſterium juſſus eſt ex manu ſua ſuſcipere, & ſibi fidem jurare. Quod ille ſe facturum, dixit, cum eum Imperatorem legitimè coronatum videret, tum rogatus, ut ad coronam impetrandam ſibi adeſſet, promptè promiſit; variæ inde de auctoritate Pontificis cum epiſcopis ejus contentiones ſuſceptæ. Henricus Jordani præſenti Capuanum Principatum confirmavit, (16) & Paſchate acto, inde ad exercitum ſe recepit, ac novo, eoque multo, quàm ante, graviore Urbem conatu oppugnare inſtituit. Quo terrore perculſus Gregorius Late-

(11) Proſequitur Sigonius ex libro Epiſtolarum Gregorii pinguem hanc editionem facere, cùm hæc omnia in prima editione omiſiſſet.

(12) Deſcribit hanc obſidionem in hiſtoria Florentina Scipio Ammiratus lib. 1. pag. 37. editionis anni 1600. Ait verò, inceptam eſſe Aprili menſe, productamque uſque in diem XXI Julii, quo, improviſa Civium eruptione diſjectis caſtris, coactus eſt *Henricus* inde inglorius diſcedere.

(13) In Lombardi[illegible] *cum ſuo Idolo* remeaſſe, *confuſum in ſua erubeſcentia*, Henricum, ſcribit Card. Aragoniæ Tom. III. Rerum Italicarum pag. 312. Sigonius è Rubeo ad hunc annum hæc narrat.

(14) Hæc item è Rubeo deſcripſit Sigonius.

(15) Narrant hæc damna, Romanæ ditioni illata à Guiberto Antipapa, Card. Aragoniæ loco memorato, & Centius Camerarius relatus ad diem XXV. Maji in Actis Sanctorum Bollandi fol. 153.; uterque autem vocat Guibertum *Virum ſanguinum*.

(16) Hæc omnia deſumpſit Sigonius à Leone Oſtienſi lib. 3. cap. 50.

teranum reliquit, ac Ruſtico nepote ad Septemſolia dimiſſo, ipſe cum Cardinalibus in arcem aſcendit, ac Robertum, qui Alexio Imperatori bellum in Græcia faciebat, ad ſui auxilium advocavit; quo nuncio accepto Robertus, Boëmundo filio in expeditione relicto, extemplò ſe cum parte exercitus in Italiam retulit. (17) Cum irrita oppugnatione Urbs deintegrò acri diligentia obſideretur, tandem III. Nonas Junias ejus expugnandæ fortuna oblata. Miles quidam muros ſupergreſſus, cum omnia Romanorum negligentiâ cuſtodiis vacua animadverteret, ne clamore ſe ipſum proderet, manu contubernales accivit; ab iiſque cum & ipſi ſocios accerſiſſent ſuos, mœnia capta, atque Henrico, & cuncto exercitui introitus in Urbem eſt patefactus. (18) Henricus ingreſſus Capitolium occupavit, atque ibi ſe præſidiis, & munitionibus confirmavit. Inde Ruſtico ad deditionem compulſo, ad Pontificem oppugnandum ſe contulit, atque omnibus obſtructis exitibus acrem arci obſidionem admovit. Inde oborta in exercitu peſtilentia, relictis ad obſidionem militibus, Cœli ſalubritatem quærens, ineunte Julio ad colles ſeceſſit. XII. inde Kal. Decembris Gregorius Archiepiſcopis, Abbatibuſque Campanis, Apulis, & Francis nonnullis advenientibus, (nam plurimi ab Henrico prohibiti accedere nequiverunt, & Epiſcopus Oſtienſis ex legatione rediens captus eſt,) ad eos de Republica retulit, atque ex eorum ſententia Clementem & Henricum cum omnibus eorum fautoribus novis execrationum laqueis irretivit, atque poſt tertium diem deplorato Eccleſiæ ſtatu conventum dimiſit. (19) Interim Romani omnibus malis defeſſi ab Henrico petierunt, ut viginti obſidibus acceptis diem conſtitueret, quo Pontifex, & Primores ad eum venire, & de compoſitione agere poſſent. Ei rei cum Kal. Novembris deſtinaſſet, ipſe condicto tempore af-fuit. Verùm Gregorius præſentiæ ſe ejus, qui tot Religionibus obſtrictus, atque regno abdicatus eſſet, committere, neque ſuæ, neque Apoſtolicæ dignitatis eſſe exiſtimans, ac ſimul à Roberto, quem tacitis Deſiderii nunciis ad ſui auxilium adventare audiverat, maturam opem expectans, colloquium recuſavit. Quod ubi Romani cognoverunt, continuò à Gregorio deſecerunt. Henricus, ubi Robertum cum exercitu firmiſſimo Ceperanum acceſſiſſe, ſibique ni obſidionem ſolveret, exitium intentare animadvertit, collecto exercitu, cum Clemente Urbe exceſſit, atque circa Kal. Februa- 1084
rias in Etruriam properavit; ita ut eodem die Senas, quo Robertus ad Portam Latinam, acceſſerit. (20) Reſiſtentibus Romanis, Robertus Urbem oppugnare parans ab amicis Gregorii portâ Flaminiâ eſt introductus; ingreſſus autem, cum non reciperetur, regiones Urbis proximas illato ædificiis ad terrorem incendio devaſtavit, ac multis, ut res tulit, prœliis cum Romanis editis, tandem pervênit in Capitolium. Inde compulſis ad deditionem Romanis, ad arcem progreſſus, munitionum repagula, quæ exitus intercludendi cauſsâ ab Henrico fuerant objecta, refregit, ac Gregorium arce eductum incolumem Laterano reſtituit. Ibi Gregorius, ut tot Reipublicæ vulneribus medicinam opportunam afferret, conventum in Quadrageſimam indixit; verùm, ut neque duos ſuperiores, propter infrequentiam Epiſcoporum habere non potuit, (21) quòd itineribus ab Henrico infeſſis accedere nequiverunt. Robertus inde Urbe ſibi cedendum arbitratus, ſaluti Gregorii timens, quòd Henricum non longè cum exercitu conſediſſe, Romanorum animos prorſus à Gregorio alienatos eſſe videret, ipſum ex Urbe eduxit, & Caſſinum ad Deſiderium primùm, deinde Caſſino Salernum perduxit. (22) Eo profecto, Romani collectis ex magno pavore animis Henricum Senis

(17) Refert hæc Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 53. Sed reditus in Italiam *Roberti* Guiſcardi anno ſuperiore 1082. contigit, teſtibus Anna Comnena, Lupo Protoſpata, Malaterra, aliiſque.

(18) IV. Nonas Junii, feria ſexta antè octavam Pentecoſtes, captam Urbem adnotavit Abbas Urſpergenſis.

(19) Acta hujus Concilii refert Baronius, qui tamen apertè ſcribit, *Henricum* minimè fuiſſe novis execrationum laqueis irretitum, ut Sigonius ſcribit. Ait enim: *ne Henricum iterum ſpecialiter anathematizaret, vix à Synodo exoratus; omnes tamen excommunicavit, quicumque aliquem ad Sanctum Petrum, & Papam venientem impedirent quoquo modo.* Corrigendus tamen eſt annus, his Actis à Baronio præfixus, nempè *octuageſimus quartus*, cùm verè celebratum hoc Concilium fit anno 1083. ut Pagius optimè animadvertit. Hujus Concilii mentionem addidit Sigonius Bononienſi editioni.

(20) Acta *Henrici* in hac Romana obſidione, non tam recentiores, ſed etiam antiqui Hiſtorici plurimùm confudere, eadem inverſo temporum ordine referentes, ut Pagius ad hunc annum num. 1. adnotavit. Proindè mirum eſſe non debet, ſi in his rebus enarrandis Sigonius quoque plura prævertat. Itaque, ut Chronologicus ordo in hanc hiſtoriam reſtituatur, componenda ſimul ſunt Scriptorum veterum teſtimonia. Lupus Protoſpata ad annum 1083. ait, *Henricum* Regem menſe Junio, relicto Romæ Præſidio, ac filio ad oppugnandum *Gregorium*, ſeceſſiſſe in partes Tuſciæ cum quadraginta obſidibus; Ducem verò *Robertum* menſe Maji *Cannas*, Civitatem Apuliæ, obſidione cinxiſſe, eâque menſe Julio fuiſſe potitum. Sed eo anno nullam expeditionem ad Romanam Urbem ſuſcepit *Robertus*; *Henricus* autem Natale Dominicum Romæ celebravit, teſte Abbate Urſpergenſi, cùmque in finibus Romanorum hyemaſſet, adveniente *Guiberto* Antipapa, feria quinta *ante Palmas* (hujus anni), ideſt die XXI. Martii, Lateranenſe Palatium intravit, ut ſcribit Bertholdus. Ibidem, conſtituto in Pontificia Sede *Guiberto*, ipſe in Paſchali ſolemnitate coronam accepit. Demum poſt Calendas Maji *Robertus* Romam invaſit, fugatoque *Henrico*, *Gregorium* in Laterano reſtituit, Centio Camerario id aſſerente cap. 2. num. 17.

(21) Celebratam fuiſſe hanc Synodum Romæ à *Gregorio*, teſtatur Bertholdus, qui hæc habet: *Dominus Papa, collecta Synodo, iterum ſententiam Anathematis in Guibertum Hereſiarcham, & Henricum, & omnes eorum fautores promulgavit.* Ex eodem Auctore illam adnotavit Labbeus Tom. X. Concil., nec non Baronius ad hunc annum. Vide Acta Pontificalia Gregorii VII. ad diem 25. Maji in Actis SS. Bollandi pag. 147.

(22) Acta quidem hæc ſunt præſenti anno, ſed non antequam *Guibertus* occupata Sede Apoſtolica *Henricum* in Imperatorem coronaret. Centius Camerarius apud Bollandum loco memorato expreſsè id refert; & *Henricus* ipſe in Epiſtolis, quæ leguntur Tomo XII. Spicilegii Dacheriani pag. 228. primæ editionis, teſtatur, ſe in die feſto Paſchæ

Senis revocarunt, atque ultro cum Clemente advenienti portas Urbis aperuerunt. XI. Kal. Aprilis Urbem porta Lateranenſi ingenti cum gloria biduo ante diem Palmarum ingreſſus in Lateranum divertit; poſtridie concione advocata, crimina ad ſe de Gregorio delata, & adventus ſui rationem expoſuit, ac triginta è factione ſua Epiſcopis ad concilium adhibitis, Gregorio rurſus abſente damnato, Clementem ex eorum auctoritate ſuffecit, ac poſtridie in die ipſo Palmarum per Mutinenſem, Bononienſem, & Cremonenſem Epiſcopos conſecravit. (23) Octavo inde die, qui Reſurrectionis illuxit, ſe Imperatorem ab eo juſſit inungi, & cum conjuge ſua Berta in Vaticano de more coronari. Quibus rebus perfectis, quòd ſatis iræ, honorique ſuo factum exiſtimaret, relicto in Urbe cum præſidio Clemente, in Germaniam, quò gravioribus obortis defectionibus vocabatur, iter inſtituit. In Marchiam verò cum veniſſet, Tarviſii fœdus cum Vitali Faletro, Duce Venetorum, renovavit, & filiam ejus è ſacro fonte ſuſcepit; & cum Corpus S. Marci nova condita æde inventum variis miraculis vicinorum in ſe populorum oculos convertiſſet, & ipſe Venetias adiit, atque Urbem luſtravit, & Reip. deſcriptionem laudavit, & Monaſteriis privilegia multa indulſit. (24) Inde Veronam eſt tranſitum. Ibi XV. Kal. Julias, anno, ut ipſe notat, Imperii ſui primo, Monachis S. Zenonis reſcriptum dedit. Trajectis inde Alpibus, Auguſtam, quam Alemani occuparant, recepit. Romam interea peſtilentia adeo atrox per æſtatem invaſit, ut præſidium omne Germanorum abſumpſerit. Quod ubi Romani animadverterunt, ut ſunt libertatis præter ceteros avidi, Clementem Urbe dejecerunt, atque ad Marſos recedere compulerunt. Eo etiam anno gravis adeo in Italia annona fuit, ut, quod dictu nefas videatur, præ victus inopia multæ matres in liberos fame ſolicitatæ ſævierint. Uldaricus Friderico, Patriarchæ Aquilejenſi, qui priore anno inierat, mortuo eſt ſubſtitutus. (25) Theobaldus Mediolanenſis Archiepiſcopus circa Verbanum lacum oberrans propè exul eſt mortuus. (26) Ei per Henricum Anſelmus à Raude ſuffectus pariter à Gregorio eſt improbatus. (27) Poſtero, Mo- 1085
guntiæ, præſente Henrico, frequenti in Epiſcoporum conventu diverſis inter ſe ſententiis Vecilo Moguntinus, & Geberardus Saltzburgenſis Archiepiſcopi concertarunt, utrùm Henricus Regio titulo à Gregorio ſpoliari potuiſſet; ac plerique Geberardo Pontificis jura tuenti aſſenſerunt. Itaque haud ita multò poſt alio conventu in Quintiliburg habito, cui Otho Epiſcopus Oſtienſis Pontificis Legatus interfuit, Vecilo, qui contra ſentiebat, hæreſeos eſt notatus. (28) Menſe inde Majo Gregorius poſt diu-

ſchæ conſecratum in Imperatorem, tota fermè Roma potitum fuiſſe, præterquam Arce Creſcentii, in qua *Hildebrandus*, idest *Gregorius VII.* detinebatur. Bertholdus coævus eadem narrat.

(23) Loco *Cremonenſis* Epiſcopi, *Cervienſem* Pſeudoepiſcopum nominant Centius Camerarius, & Cardinalis Aragoniæ: *Ariminenſem* Epiſcopum referunt Acta Pontificalia ex Bertholdo collecta apud eundem Bollandum cap. 2. Blondus *Tarviſinum* ſubſtituit. Sigonius, quæ hic narrat, è Rubei Hiſtoria ad hunc annum deſumpſit.

(24) Hæc è Dandulo hauſit Sigonius lib. 9. cap. 9 parte 5. & ſeqq. Vide eundem plura narrantem Tomo XII. Rerum Italicarum.

(25) *Henricus* Aquilejenſis Patriarcha hoc tantùm anno mortuus eſt, Bertholdo in Appendice ad Hermannum Contractum teſtante; cùm autem *Fridericus* ſucceſſor uno anno in eadem Eccleſia ſederit, in alterum annum referenda eſt electio *Uldarici*, ſeu *Voldarici*, ut eum vocat Ughellus.

(26) Ex antiquis Catalogis conſtat, *Thedaldum* Aronæ mortuum, ac tumulatum. Malè tamen Papebrochius in Exegeſi ait, eam ſitam eſſe *ad fluvium Abduam, mediâ inter Comum ac Bergomum via*. Nemo enim ignorat, *Aronam* celebre Oppidum eſſe Verbani Lacus. Cur autem ibidem extremis vitæ annis, ab Eccleſia ſua propemodùm exorris, commoratus fuerit *Thedaldus*, rationem hanc reddit Puricellus in Vita S. Herlembaldi cap. 70., quòd nempe *Arona* per ea tempora, Arce etiam munitiſſima fortaſſe inſtructa, Archiepiſcopalis juris foret; quemadmodum ego quoque in Appendice ad Diſſert. Apol. pro Corporibus SS. Gervaſii & Protaſii num. 29. & 30. pluribus comprobavi.

(27) Quatuor hoc loco errores in Sigonii narratione reprehendit Pagius ad annum 1085., ſed in quibuſdam injuſtè. Primum, quòd *Thedaldi* mortem huic anno conſignet, & in hoc certè Sigonius erravit; cùm, teſte Bertholdo coævo, obierit proximo anno 1085., idemque concordes aſſerant Baronius, Puricellus, Ughellus, & Papebrochius. Secundum, quòd *Gregorius* Anſelmi electionem improbaverit, cùm facta fuerit ipſo jam mortuo; ſed hic error inde oritur, quòd Sigonius crediderit, uno ante *Gregorium* anno mortuum *Thedaldum*. Tertium, quòd ab *Henrico* ſuffectus ſit *Anſelmus*, cùm Mediolanenſes infenſi *Henrico* tunc forent, & contra ipſum in viginti annos conjuraſſent, ut tradit Bertholdus. Fallitur tamen hic Pagius, cùm Auctor iſte, non ad hunc annum, ſed ad 1093. hoc narret. Quartum, quod *Anſelmus* ab *Henrici* partibus ſtaret, contra teſtimonium memorati Bertholdi, qui narrata *Thedaldi* morte, ait, Eccleſiam Mediolanenſem cœpiſſe caput erigere, ſibique Catholicum Antiſtitem delegiſſe *Anſelmum III.* Verùm etiam in hoc deceptum fuiſſe Pagium dubitari non poteſt, cùm verba hæc de *Anſelmo III.* Catholico Antiſtite minimè in Bertholdi Hiſtoria legantur. Immo ex Bertholdo ipſo non leve argumentum in contrarium eruitur; ubi enim ad annum 1085. *Thedaldi* Mediolanenſis, non *Archiepiſcopi*, ſed *Antichriſti*, ut ipſe ait, mortem refert, narrat, Mutinenſi, Regienſi, ac Piſtorienſi Eccleſiæ datos tunc fuiſſe Paſtores Catholicos. Si Mediolanenſis quoque Eccleſia hoc beneficium ſenſiſſet, procul dubio id commemoraſſet Bertholdus. Adde, Landulphum Juniorem coævum, editum Tomo V. *Rerum Italicarum* cap. 9. apertè aſſerere, *Anſelmum* hunc fuiſſe à Rege *Henrico* inveſtitum, atque ideo a *Groſſulano* Archiepiſcopo, in Mediolanenſi Synodo, fuiſſe depoſitos Sacerdotes, quos ipſe ordinaverat. Itaque Sigonius hac in re minimè erravit. Pagius verò, ſicuti & Puricellus, verba, quæ Baronius ad annum 1085. de *Anſelmo III.* protulit, tanquam ſi à Bertholdo exarata fuiſſent, accepere. Sed præſtat fontes conſulere, ut veritas detegatur. Vide adnotationes meas ad memoratam Landulphi Hiſtoriam pag. 480.

(28) Interfuit huic Concilio *Hermannus* Lotharingios, electus in Germaniæ Regem contra *Henricum* anno 1082. Canones memorati Concilii refert Bertholdus in Appendice ad Hermannum Contractum, in qua etiam ſubdit, ſolemne Anathema pronunciatum eſſe, non tam in *Vecelonem*, quàm in *Guibertum* Pſeudopontificem.

diuturnas contentiones , quas propter con-
ſtituendam Eccleſiam paſſus erat , gravi mor-
bo implicitus eſt . Triduo verò antequam
moreretur , rogatus ab Epiſcopis , & Cardi-
nalibus , qui tunc fortè unà cum Deſiderio
aderant , ut , quid de Romanæ Sedis poſt
exceſſum ſuum ordinatione fieri juberet ,
expromeret : Legite , inquit , Deſiderium ,
aut , ſi ille recuſet , Hugonem Lugdunen-
ſem , aut Othonem Oſtienſem Epiſcopos ,
atque ita VIII. Kal. Junias expiravit . (29)
Eo ritè ſepulto , Epiſcopi , & Cardinales ,
ceterique , qui Catholicam partem tueban-
tur , una mente ad eam fulciendam pro vi-
ribus incumbentes , quàm plurimos potue-
runt , ad comitia Pontificia ex omnibus par-
tibus evocarunt . Ubi plerique venerunt ,
Deſiderius die ipſo Pentecoſtes omnes , quid
Gregorius de ordinanda Eccleſia præcepiſ-
ſet , edocuit ; pariterque cum eis Jorda-
nem Principem Capuanum , & Rainulfum
Comitem adiit ; atque ad opem Eccleſiæ
neceſſario maximè tempore afferendam hor-
tatus eſt . Ea re cognita Cardinales , atque
Epiſcopi omnes in unum Deſiderium con-
ſenſerunt . Quorum ille repudiato judicio ,
ad Monaſterium ſe retulit , & Romanos , ac
Lombardos , quoſcunque potuit , literis , ac
nunciis ad complectendam Eccleſiam incita
vit . Ubi verò calores æſtatis deferbuerunt ,
Jordanes Deſiderium Romam perducere co-
natus eo animo , ut ipſum etiam reluctan-
tem Pontificem declararet , perſuadere non
potuit ; atque ita res Pontificia prorſus illo
anno refrixit . Eodem anno Robertus Vi-
ſcardus , Apuliæ , & Calabriæ Dux , diem
ſuum in Græcia obiit . (30) Rogerius filius
1086 ejus ſucceſſit Sequenti , Epiſcopi , & Car-
dinales multi ex diverſis partibus Romam
ſub Paſcha profecti Deſiderio renunciarunt ,
ut Romam accederet , ac ſecum omnes Epi-
ſcopos , & Cardinales , qui Caſſini erant ,
unaque Giſulfum Salernitanum Principem
duceret , ut primo quoque tempore de con-
ſtituenda Eccleſia conſultarent . Quorum
mandato ille , omni prorſus de ſe ſuſpicione
poſt tot menſes abjecta , obedivit . Pridie
autem Pentecoſtes comitiis advocatis omnes
& Clerici , & laici Catholicæ partis fauto-
res ipſum orarunt , ut Romanum Pontifica
tum ſuſcipere vellet , neque Eccleſiam Dei
ab adulterino teneri Pontifice pateretur .
Ille verò eadem , qua ante , conſtantia pre-
ces eorum repudiare , ſeque omnia paſſurum
potius , quàm ut tantum onus acciperet ,
reſpondere . Qua voce audita , quia ſerum
erat diei , omnes domos ſuas abierunt . Po-
ſtridie verò obſecratus , ut quem idoneum
maximè judicaret , expromeret , ille , re cum
Cincio Conſule Romano communicata ,
Oſtienſem Epiſcopum nominavit , ſeque ,
quem ipſi legiſſent , in Caſſinati cœnobio
contra Clementis potentiam cuſtoditurum ,
(id enim etiam rogabatur ,) ſubjecit . Ple-
riſque inde in Oſtienſem inclinantibus , tum
verò Cardinalis quidam : *Ne Deus ſiverit* ,

A inquit , *quin Deſiderium Pontificem habeamus.*
Qua voce erecti ceteri Deſiderium uno con-
ſenſu prehenderunt , & ad ædem Sanctæ Lu-
ciæ perduxerunt , & ritè electum , ac Victo-
ris Tertii nomine affectum chlamyde coc-
cinea exornarunt , albam enim renitenti non
potuerunt imponere . Poſt quattriduum Vi-
ctor Româ egreſſus Ardeam , & Tarracinam
adiit ; ibique Pontificem ſe eſſe nolle profeſ-
ſus , crucem , chlamydem , & cetera Pontifi-
cia ornamenta depoſuit ; & Caſſinum rever-
ſus neque à Jordane , neque ab Epiſcopis ,
aut Cardinalibus ulla ratione Romam redu-
ci potuit . Eodem anno Piſani proſperè cum
Sarracenis in Africa depugnarunt . Sequenti , 1087
B per Quadrageſimæ tempus conventus Capuæ
actus eſt , cui Victor cum Epiſcopis , &
Cardinalibus præfuit , ac Cincius Conſul ,
Jordanes Princeps , & Rogerius , Roberti
filius , Dux Apuliæ affuit . Eo peracto , re-
pente Clerici , & laici omnes novis illum
ſolicitare precibus inſtiterunt , ut Pontifi-
ciam dignitatem reſumeret ; quas cum bi-
duum ſpreviſſet , demum Duce , Principe ,
Epiſcopis , & Cardinalibus ad pedes obſe-
crandi cauſsâ procumbentibus , ceſſit , ac
XII. Kal. Aprilis in feſto Palmarum ſupe-
riora comitia , cruce , & chlamyde reſumpta ,
confirmavit . Paſchate inde Caſſini celebra-
to , cum Capuano , & Salernitano Principi-
C bus ad Urbem progreſſus extra Porticum
Sancti Petri conſedit , atque ædem , quam
clemens tenebat , egregiâ ſuorum operâ uſus
recepit . VII. verò Idus Maji , ideſt ipſa
poſt Aſcenſionem Dominica , Romanis in
Vaticanum egreſſis , ab Oſtienſe , Tuſculano ,
Portuenſi , & Albanenſi Epiſcopis ritè con-
ſecratus , atque ſacra in Sede locatus eſt .
Poſt octo inde dies Caſſinum reverſum Ma-
thildis Comes de ſuo Romam adventu mo-
nuit , ſeque cum eo colloqui velle dixit .
Itaque ea de cauſſa Urbem repetiit , & ab ipſa ,
atque exercitu ejus officioſiſſimè exceptus
per octo dies in Vaticano manſit ; atque in
feſto S. Barnabæ rem divinam in æde Sancti
D Petri fecit ; atque eodem die auxilio Mathil-
dæ Urbem inivit , cum tantùm regionem
Tranſtyberinam , arcem Sancti Angeli , Ba-
ſilicam Sancti Petri , Oſtiam , Portumque
teneret ; atque apud Inſulam , quæ juris ſui
erat , conſedit . Pridie verò Natalicia Apo-
ſtolorum Clemens cupiens in æde Sancti Pe-
tri ſacra ex more conficere , Romanos quoſ-
dam induxit , ut Tiberim armati trajicerent ,
templumque occuparent . Qui , cum cetera
loca cepiſſent , templum tamen , quod à Vi-
ctorianis tenebatur , ingredi nequiverunt .
Ita Clemens meridie in æde S. Mariæ in
Turribus celebravit . His rebus actis , Vi-
ctor , ut Sarracenorum , qui in Africa erant ,
E inſolentiam frangeret , conſilio cum Epiſco-
pis , & Cardinalibus habito , ingentem ex
omnibus Italiæ partibus exercitum convo-
cavit ; ac vexillo Beati Petri tradito , & no-
xis omnibus relaxatis , in Africam miſit , ac
per eos centum millia hoſtium cæcidit , &
Ur-

(29) Leo Oſtienſis , qui hæc refert lib 3. cap. 65. , etiam *Anſelmum* Lucenſem Epiſcopum deſignatum à *Gregorio* ſcribit , ut ſibi in Pontificatu ſucceſſor eligeretur . Malmeſburienſis tamen , in adnotationibus ad hoc Oſtienſis caput relatus , teſtatur , *Gregorium* interrogatum à Cardinalibus , ut Papam conſtitueret , prorſus id abnuiſſe , ſed conſilii in modum , propoſuiſſe *Deſiderium* , alioſque jam enunciatos .

(30) Menſe Julio , die S. Alexii , obiit *Robertus* Dux in Kefalonia , ut ſcribit Anonymus Barenſis . De profuſa ejuſdem in Eccleſias liberalitate agunt Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad hunc annum , & Chronicon Caſinenſe .

Urbem eorum maximam cepit. Neque victoria ulla per hæc tempora fuit inſignior, quippe eodem die in Italia nunciata, quo eſt in Africa comparata. Inde adverſus Clementem; & factionem ejus converſus Auguſto menſe conventum Beneventum indixit; atque omnibus Apuliæ, & Calabriæ Epiſcopis advocatis, ex eorum ſententia ita decrevit: *Cum Gibertus Simonis Magi perfidia imbutus nequitiæ ſuæ ſociis adhibitis, & advocato Henrici exercitu Apoſtolicam Sedem invaſerit, nullo Cardinalium, Epiſcoporumve præcedente judicio, nullo Romani Cleri approbante ſuffragio, nullo pii populi requiſito conſenſu, cumque Romana Eccleſia occupata oves Chriſti diſpergere, laniare, & mactare non deſtiterit, contra Gregorium Pontificem conjurationem conflaverit, ipſum Urbe fugarit, &, quantum in ſe fuit, Sacerdotio ſpoliarit, Henricum Cæſarem adverſus eum commoverit, gentes, & Regna concitaverit, & communione piorum expulſus ipſe Sanctum Pontificem eadem expellere non dubitarit, Romam cædibus, ſacrilegiis, perjuriis, flagitiiſque omnibus profanaverit, & eum Gregorio mortuo idem me ſumma concordia ab Epiſcopis, & Cardinalibus, & provincialibus Antiſtitibus unà cum Romano Clero, ac populo licèt invitum, ac reluctantem in Sancta Sede locatum perſequendi finem non faciat: ob has res auctoritate Dei, & Beatorum Apoſtolorum, Petri, & Pauli, omniumque Sanctorum omni illum Sacerdotali officio, atque honore privamus, & à liminibus Eccleſiæ arcentes diro anathematis vinculo obligamus. Præterea verò cum Hugo Archiepiſcopus Lugdunenſis, & Ricardus Abbas Maſſilienſis, poſtquam Sedem Apoſtolicam, cui avidi inhiabant, aſcendere non potuerunt, ſeditiones in Eccleſia concitarint, noſque, dum honorem hunc reſpuentes viderunt, omnibus officiis coluerint, ubi auctoritati conſentientis Eccleſiæ cedere conſpexerunt, omnino ſe à noſtra communione ſejunxerint: ob id vobis Apoſtolica auctoritate præcipimus, ut ab eis abſtineatis, neque eorum congreſſione utamini, quia ipſi communione Eccleſiæ ultro ſe abdicarunt. Siquidem, ut ſcribit Beatus Ambroſius; Qui ſe à Romana Eccleſia ſegregat, is verè hæreticus eſt habendus. Conſtituimus etiam, ut ſi poſthac Epiſcopatum, aut Abbatiam de manu alicujus laici ſuſceperit, nequaquam Epiſcopus, aut Abbas habeatur, neque ulla ei ut Epiſcopo, aut Abbati reverentia tribuatur. Præterea eidem Beati Petri gremio, atque ingreſſu templi interdicimus, quouſque ad pœnitentiam ſe receperit; idemque de inferioribus Eccleſiæ gradibus ſancimus. Si quis item Imperator, Rex, Dux, Princeps, Comes, vel cujuſvis poteſtatis ſæcularis Epiſcopatum, aut quamvis aliam Eccleſiaſticam dignitatem dare auſus fuerit, ejuſdem ſententiæ vinculo ſe obſtrictum intelligat.* His decretis poſt triduum adverſa valetudine tentatus Caſſinum revertit, atque Oderiſium Abbatem ſibi ſubrogavit. Ibi ſævien-te morbo Epiſcopos, & Cardinales ad ſe accitos monuit, ut ſi quid ſibi humanitus accidiſſet, ex Gregorii præcepto Othonem, Epiſcopum Oſtienſem, ſufficerent; atque his dictis poſt triduum XVI. Kal. Octobris ex hac vita migravit. (31) Eo mortuo Epiſcopi congregati Romanos Clericos, laicoſque, itemque Apulos, & Campanos Antiſtites admonent, ut prima Quadrageſimæ hebdomada Tarracinam ad Pontificia comitia veniant; qui non poſſint, literis, aut nunciis, quid ſui ſit judicii, exponant. Ante diem 1088
igitur ſextum Idus Martii Cardinales, Epiſcopi, atque Abbates ex diverſis regionibus præſto Tarracinæ fuerunt. Ex Urbe verò Romana Joannes Portuenſis Epiſcopus omnium Clericorum, Benedictus Præfectus Urbis omnium laicorum ſententiam per literas attulerunt. Poſtero verò die omnibus in Epiſcopio convocatis Tuſculanus Epiſcopus, quid Gregorius primùm, quid deinde Victor de conſtituenda Eccleſia cenſuiſſet, expoſuit; deinde Joannes, & Benedictus ſubſequuti Cleri, Populique Romani ſententiam ediderunt; ea verò erat, quem omnes uno conſenſu legitimè delegiſſent, eum ſe pro vero Pontifice habituros. Quibus auditis, jejuniis, ac precibus per triduum factis, petitum à Deo eſt, ut perſona tantæ dignitati idonea oſtenderetur. Dominica verò die, quæ fuit IV. Idus, ſummo mane in eadem omnes Baſilica convenerunt, ac tres Epiſcopi Portuenſis, Tuſculanus, & Albanenſis, qui comitiis præerant, conſcenderunt ambonem, & facto ſilentio, Othonem, Oſtienſem Epiſcopum, renunciavere Pontificem. Quem cum una omnes voce probaſſent, atque Albanenſis Urbanum II. Pontificem appellaſſet, tum raptus ab omnibus, & purpurea chlamyde indutus ad aram S. Petri deductus eſt, ibique Pontificio in ſolio collocatus. (32) Progreſſus inde Romam, cum à Clementis factione, cujus dux erat Joannes Paganus, repelleretur, in Inſulam Tiberis nomine Lycaoniam confugit, ibique menſes aliquot pia Romanarum matronarum benignitate ſublevatus ſe ſuſtentavit, comite Petro Leonis, & Joanne Cajetano Monacho, (33) qui poſt ad Pontificatum evectus Gelaſius II. eſt appellatus. Eodem anno Berta Regina mortua. Mathildis, ut Gregorium, & Victorem opibus ſuis acerrimè foverat, ſic Urbanum ſe defenſuram profeſſa, auctoritate ejus Velfoni, Bavariæ Duci, matrimonio copulata eſt. (34) Bononienſes rei militaris conſtituendæ cauſſa Urbem in quatuor tribus diviſerunt, ſinguliſque earum tribunis ſingula vexilla attribuerunt: unde Vexilliferi populi nominati. Quod inſtitutum reliquæ etiam Lombardiæ Civitates per hæc tempora tenuerunt. Berengarius in Catholica confeſſione demum apud Turones eſt mortuus. (35) Rogerius Dux Apuliæ Capuam occupavit, at-

(31) Univerſam hiſtoriam de Pontificatu *Victoris III.* deſcripſit Sigonius a Leone Oſtienſi lib. 3. cap. 66. & ſeqq. Eandem in Annales ſuos Benedictinos tranſtulit Mabillonius ad hos annos.

(32) Ex Chronico Caſin. lib. 4. cap. 2. hæc Sigonius narrare proſequitur.

(33) Eadem hæc verba leguntur in Rubeo ad hunc annum.

(34) Non hoc anno, ſed ſequenti, *Vvelfoni V.*, Ducis Bavariæ filio, nupſit *Mathildis*, ut Bertholdus Conſtantienſis ad illum annum teſtatur. Delevit Sigonius in Bononienſi editione, quæ in Veneta ex Jo: Baptiſta Pigna de hujus *Vvelfonis* familia retulerat. Eadem eruditè illuſtrat Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſibus, has nuptias enarrans cap. 4. pag. 17.

(35) Anno 1083. mortuum *Berengarium*, Bertholdus aſſeruit, ſed falsò; concordes enim Scriptores teſtantur, illum hoc anno è vivis ſublatum. Malmesburienſis lib. 3. pag. 114.

de

atque omnes Civitates Eccleſiæ Tibur uſque, ac Velitras ſe dedentes accepit in fi-
1089 dem. Poſtero anno Urbanus, cum ſe Romæ
manentem exiguum Eccleſiæ afferre ſubſidium poſſe videret, cauſſæ haudquaquam indormiendum ratus, Urbe exiit, atque in Apuliam ad conventus agendos cum Cardinalibus adiit: ac primum Melfi Concilium convocavit. (36) Ibi Clementem primum, atque Henricum, ceteroſque fautores ejus, confirmatis Gregorii, Victoriſque decretis, eſt deteſtatus, deinde Rogerium ad ſe profectum, ac fidelem ſe fore Eccleſiæ promittentem, Ducem Apuliæ, & Calabriæ confirmavit. Extat epiſtola ad Gebehardum Conſtantienſem Epiſcopum ſcripta, in qua ait, ſe primùm Ravennatem Antiſtitem Sedis Apoſtolicæ invaſorem diris devoviſſe, deinde eos, qui armis, pecunia, conſilio, aut obedientia Eccleſiaſticos Ordines, aut honores ab eis accipiendo ſocios ſe ſceleris adjunxerunt, tum eos, qui eorum congreſſu utantur, ſine pœnitentia in ſocietatem non recipiendos cenſuiſſe. Quæ res ad Henricum jampridem quieſcentem perlata, nova indignatione hominem inflammavit. Itaque cum hoc anno Coloniæ nuptias Ruſcorum
1090 Regis filiæ Adeleidæ celebraſſet, (37) po-
ſtero, qui fuit ſalutis noſtræ milleſimus nonageſimus, in Italiam ſibi redeundum putavit. Eo anno Urbanus ad Campaniam in fide retinendam progreſſus, Caſſinum per Quadrageſimam adiit: cumque in vigiliis S. Benedicti ſæviſſimo calculi dolore cruciaretur, ac de præſentia corporis ejus dubitaret, viſus eſt ſibi per quietem S. Benedictum aſſiſtentem audire, atque illum calculum ſibi evellere, ac proximam ſanitatem prædicere. Experrectus autem, calculum edidit, ac, gratiis Deo actis, rem monachis advocatis expoſuit. (38) Henricus autem in Italiam adverſus Urbanum ranſgreſſus, cum in Lombardiam veniſſet, primo adventu Mathildem habuit adverſariam. Qua... ob cauſſam bellum ab ea parte ordiri neceſſe habuit. Ei verò trans Padum omnia populanti, Mathildis Bononienſibus adjunctis audacter occurrit, ac ſummo prœlio in campo Sorbariæ inito ſuperior abiit, Parmenſe, & Regienſe Epiſcopis Clementis fautoribus captis. Itaque accenſo contentionis ſtudio Henricus omnibus trans Padum caſtris, fruſtra repugnante Mathilde, potitus, Mantuam oppugnatum acceſſit, ac majore mole obſeſſam poſt XI. menſes, Mathilde Canuſſii ſe continente, adduxit in
poteſtatem, cum jam eſſet annus milleſimus 1091
nonageſimus primus. (39) Extant adhuc privilegia immunitatum à Mathilde Mantuanis anno MXC. data: atque eadem ab Henrico anno MXCI. poſt receptam Mantuam confirmata in hæc verba: *Velfo Dei gratia, Dux, & Marchio, & Mathilda Dei gratia ſi quid eſt. Cum Mantuani à nobis petierint, ut oneribus aliquot levarentur, & ut beneficiis afficerentur, quibus à majoribus noſtris fuerant ſpoliati, ob eam rem nos Civitatis fide perſpecta, omnia tributa eis remittimus, hoſpitia condonamus, utranque ripam Mincii, Olii, & Tartari damus, per ditionem noſtram tutos ire, vectigalium, & ripatici immunes jubemus. Mantuæ, V. Kal. Julias, Indictione XII., anno MXC.* Item: *Henricus III. divina Clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Cum fidem Mantuanorum erga nos perſpexerimus, ob eam rem omnia tributa eis remittimus, quæque à Mathilde acceperant, confirmamus.* Mantua in ditionem adducta, Ferrarienſes bello non expectato, Henrici poteſtati ultro ſe permiſerunt. Mathilda ditione Tranſpadana amiſſa de Ciſpadana ſolicita, caſtra, quæ in agro Regienſi, ac Mutinenſi, vallis, præſidiiſque tenebat, eandem tempeſtatem armorum verita confirmavit, atque Hugonem Eſtenſem ei objecit. Interim Urbanus, Caſſino iterum viſitato, alterum conventum Trojæ in Apulia ob res Eccleſiæ conſtituendas habuit. (40) Atheſis fluvius ad tantam altitudinem crevit, ut pontem lapideum S. Stephani Veronæ disjecerit, Epiſcopium ſubruerit,
& Baſilicam S. Zenonis intrarit. Tranſacta 1092
inde hieme, Henricus, Hugone repulſo, trajecit Padum, atque exercitum in agrum Mutinenſem induxit, ac Monte Maurello, & Monte Alfredi ex Mathildis ditione receptis, Montembellum circumvallavit, ac per totam æſtatem obſedit. Interim Epiſcopus Regii Herebertus à Clemente impulſus, aliis adhibitis Epiſcopis, pacem in Carpineto tractavit: reſque facilè conveniſſet, niſi Joannes quidam eremita, (41) Mathilde ſpem

de Geſt. Reſ. diem etiam deſignat, videlicet *Epiphaniorum* diem. Verè de ſua hæreſi *Berengarium* pœnituiſſe, ex plurium Monumentorum fide affirmat Pagius ad hunc annum. Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni.

(36) Non hoc primum *Urbani II.* Concilium fuit. Alterum enim Romæ coëgit hoc anno, centum quindecim Epiſcoporum, ut Bertholdus teſtatur. In eo renovata ſunt *Gregorii VII.*, ac *Victoris III.* anathemata, præcipuè in *Guibertum*, qui etiam à Romanis expulſus Româ fuit. Secedens inde in Apuliam *Urbanus* Melfitanum Concilium celebravit, Septembri menſe ejuſdem anni, eique interfuere ſeptuaginta Epiſcopi, ac Abbates. Rectè autem Sigonius Epocham hujus Concilii anno 1089. figit; Romualdus enim Salernitanus, qui illud in annum 1090. differt, à coævis teſtimoniis falſi arguitur, ut Labbeus Tomo X. Conciliorum teſtatur, & in animadverſionibus ad ejuſdem Chronicon Tomo VII. *Rerum Italicarum* egomet adnotavi. Quid in hoc Concilio actum ſit apud memoratum Labbeum lege.

(37) Filia hæc erat Regis Ruſſorum, vidua *Utonis* Marchionis Brandeburgici, ut Chronographus Saxo, & Dodechinus teſtantur.

(38) Refert hoc Petrus Diaconus in Chron. Caſin. lib. 4. cap. 5.

(39) Proditione Civium id factum Bertholdus tradit, inquiens: *eo tempore Mantuani diuturna obſidione ab Henrico Rege jam per annum conſtricti, à Domino ſuo Vuelphone diſceſſerunt, & ſe, ac Civitatem ſuam ſuo devaſtatori tradiderunt.*

(40) Non *Trojæ*, ſed *Beneventi*, hoc anno Synodum celebravit *Urbanus*, quinto Kal. Aprilis, quemadmodum ejuſdem Acta apud Labbeum Tomo X. Conciliorum teſtantur. *Trojanum* Concilium ad annum 1093. pertinet, ut conſtat ex Bertholdo, & Romualdo Salernitano, atque ipſo etiam Concilio à Labbeo relato. Unicum *Trojæ* Concilium ab Urbano coactum Pagius contra Baronium tuetur ad annum 1089.

(41) Donizo, qui hæc narrat lib. 2. cap. 7., nomine *Eremitarum*, non ſolitarios Viros, ſed Monachos deſignat, qui in Monaſterio Sancti Apollonii Canoſſæ degebant; Hunc autem *Joannem* ejuſdem Cœnobii Abbatem fuiſſe, ſuſpicatus eſt Mabillonius in Annal. Benedict. ad hunc annum. Cl. verò Muratorius in adnotatione 111. ad Donizonis Poema, id certum eſſe affirmat ex Charta anno 1105. confecta, quam ibidem profert.

ſpem unam in Deo habere juſſa, auctoritate ſua omnia diſturbaſſet. Ea re irritatus magis Henricus, confeſtim filium (nomen ejus, quod nolim, in chronicis reticetur) ad Carpinetum oppugnandum miſit, atque eo in prœlio deſiderato, doloris acerbitate Regium, atque inde Veronam receſſit, (42) & caſtellorum Mutinenſium oppugnationem omiſit. Ubi verò confectis exequiis paulliſper luctus, mœrorque reſedit, cum ſe Parmam contendere ſimularet, Cabillianum repetiit, ut inopinato adventu Canuſſium, ubi erat Mathildis, invaderet, haud ſanè jucundâ illius temporis repetitâ memoriâ, quo iniquiſſima hieme ante portam arcis Gregorii reſponſum per triduum expectarat. Quod ubi Mathildis ſenſit, præſidio Canuſſii relicto, cum altera copiarum parte Bibianellum ſe contulit. Henricus interea Canuſſio exercitum admovit, ac prœlio cum præſidio edito, multos ex ſuis, inprimiſque vexillum ipſum, amiſit. Qua re mirificè perturbatus, Monticulum ſe, ac poſtridie Bibianum recepit, & collectis ſub lucem vaſis trans Padum exercitum omnem reduxit. Ea re animadverſa, Mathildis ſtatim omnia ſua caſtra cis Padum negotio nullo recuperavit. (43) Eodem anno Anſelmo Archiepiſcopo Mediolanenſi vita functo populus Arnulfum ſubſtituit ex porta Orientali Capitaneum, quem Henricus, ut conſueverat, per annulum, & virgam inſtituit, (44) is inde, cum ab uno tantùm Catholico Epiſcopo eſſet conſecratus, ceteris, quòd abſtenti eſſent, aſſentientibus, verùm manum non imponentibus, eo nomine à legato Apoſtolicæ Sedis eſt abdicatus; itaque mutato habitu in Cœnobium ſe incluſit, ibi-
1093 que honeſtiſſimam vitam inſtituit. Proximo anno Jordanes, cum omnem fermè Campaniam Eccleſiæ eripuiſſet, Priverni eſt mortuus. Ricardus filius ejus, qui Principatum exceperat, à Capuanis Urbe excluſus, Rogerii Ducis Apuliæ auxilium imploravit, cujus ille precibus obſequutus, maximo, ac firmiſſimo exercitu Capuam adducto, Rogerio Siciliæ Comite adjuvante, arcta Urbem obſidione circumdedit. (45) Sub eoſdem dies Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus Romam magnis de rebus venerat, & vitandi æſtus Romani cauſsâ, qui Tranſalpinis hominibus ſolet eſſe pernicioſiſſimus, in Campaniam ſe contulerat; quod ubi Rogerius accepit, celebrata hominis ſanctitate permotus, ipſum ad ſe vocavit, atque advenienti ei tabernaculum prope ſe in caſtris conſtituit. Neque ita multò poſt Urbanus quoque Urbe ad Concilium Barii habendum egreſſus acceſſit, atque honorifico occurſu ab Anſelmo, Rogerioque exceptus tabernaculum prope Anſelmum, Rogeriumque locavit. Utroque præſente, atque orante, Rogerius obſidionem, Capuanis Ricardum recipientibus, ſolvit. Urbanus Salernum progreſſus, querente Alfano Archiepiſcopo, Robertum bona ſuæ ſibi Eccleſiæ vindicaſſe, Rogerium ſe Longobardorum exemplo tuentem ea reſtituere juſſit; conventu inde Barii Kal. Octobris inſtituto, de Spiritu Sancto in primis eſt actum adverſus Græcos, qui ipſum ex Patre ſolo manare cenſebant; quorum confutata opinione, Anſelmus ingentem ſibi doctrinæ conciliavit opinionem; is Romam cum Urbano reverſus, ab eo retentus eſt, ut Concilio à ſe in Lateranum indicto adeſſet; quo tempore ab inimicis Urbani à Laterano in Vaticanum procedens crebris inſidiis appetitus, omnes non ſolùm vultus ſui majeſtate reverenda deterruit, ſed ad expiationem etiam poſtulandam adegit, ut Edmerus Anglus tradidit, qui vitam ejus deſcripſit. (46) Germanicis furentis Henrici tumultibus Italia demum, Eccleſiaque perfuncta lucem aliquam aſpicere quietis, ac libertatis inſtituit. Hanc defectio Conradi non tam pia, quàm neceſſaria, ab Henrico patre adduxit, quem ipſe tanquam majorem natu filium Regem Germaniæ deſtinarat. Ejus defectionis cauſſam Dodechinus, atque Helmoldus, Scriptores

(42) Non in oppugnatione *Carpineti*, ſed *Montis Bellii*, extinctus cecidit filius Henrici prope *Cucherlam*, ut apertè tradit Donizo loco jam memorato, ſubdens:
De quo Rex latè doluit, miſitque cadaver
Veronam, pulchrum fabricatur eique ſepulcrum.
Quis fuerit hic Henrici filius, ex tot editis ætate noſtra manuſcriptis codicibus nondum innotuit.

(43) Acta inter *Henricum*, & *Mathildem*, quæ hiſce annis refert Sigonius, deſumpſit è Donizone, ea diligentiſſimè deſcribente, quem eruditis adnotationibus illuſtratum à Clar. Muratorio habes Tomo V. *Rerum Italicar.*

(44) Errat Sigonius in deſignando anno mortis *Anſelmi*; eundem enim anno ſequenti 1093. obiiſſe Bertholdus teſtatur. Valde etiam ſuſpicione falſi laborant, quæ ſtatim ſubjungit, inſtitutum nempe Archiepiſcopum fuiſſe ab Henrico *Arnulphum* per virgam & annulum; tunc enim Mediolanum una cum pluribus aliis Urbibus, quas Bertholdus enumerat, ab *Henrico* defecerat, atque in viginti annos contra ipſum conjuraverat, *Conrado* ejuſdem filio adhærens, qui etiam in hac Urbe ab *Anſelmo* Archiepiſcopo Italici Regni coronam accepit, teſte eodem Bertholdo. Quo pacto igitur cenſendus eſt *Arnulphus* per virgam, & annulum ab *Henrico* inſtitutus in ea Urbe, quæ tota contra eundem tunc conſpirabat? Pandulphus Piſanus editus Tomo III. Rerum Italicarum in Vita Urbani II. teſtatur quidem *Arnulphum*, poſt electionem canonicam, à Rege baculum ſumpſiſſe. At Bertholdus, Scriptor Pandulpho antiquior, nihil prorſus de hoc innuit. Quin immo narrata ad annum 1093. *Anſelmi* Archiepiſcopi morte ſtatim ſubjungit: *Cui Venerabilis Arnoldus* (ſeu Arnulphus) *de Porta argentea* (id eſt Orientali) *in Epiſcopatu ſucceſſit.* Porro ſi *Henrico* Regi ſchiſmatico adhæſiſſet, id adnotaſſet hic Auctor, qui Auguſtenſem, ac Metenſem Epiſcopos, hoc eodem anno ab *Henrico* inſtitutos, & à Catholicis repudiatos enunciat; nec eum *Venerabilem* appellaſſet, quo nomine eos tantùm per hæc tempora donat, qui aut pietate, aut fide illuſtres, contra ſchiſmaticos impigrè depugnabant. Sigonium hac in re Puricellus quoque refellit in Vita S. Herlembaldi cap. 79. & Pagius ad annum 1093.

(45) Narrat hæc Petrus Diaconus in Chron. Caſin. lib. 4. cap. 10.

(46) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni, ſed longè aberrat a vero in hac re deſcribenda. Obſidionem Capuanam ſolutam, ac Concilium Barenſe celebratum anno 1098. aſſerit Peregrinus in adnotationibus ad Lupum Protoſpatam, Tomo V. Rerum Italicarum pag. 48. Eandem ſententiam amplectitur Pagius contra Labbeum, qui anno 1097. Barenſem Synodum figit. Eo tantùm anno 1098. Romam profectum S. *Anſelmum* Archiepiſcopum Cantuarienſem, ex ipſo Eadmero, aliiſque Scriptoribus evincit memoratus Pagius ad annum 1097.

ptores iis temporibns proximi, & quidem natione Germani, hanc prodiderunt. Henricus, cum acerbum in Adeleidem conjugem odium concepiſſet, in carcerem conditam omni contumeliarum genere afficiendam, ac prope lacerandam ſuſceperat. Itaque ad cetera illata probra cum Nicolaitarum more multis eam ſtuprandam proſtraviſſet, idem Conrado etiam filio ut faceret, imperavit. Addidit inde flagitio contumeliam. Conradum ſcelere ſe tanto obſtringere recuſantem, ira, odioque accenſus filium ſuum eſſe negavit. His de rebus Adeleis, cum fortè pavens è carcere evaſiſſet, ad Mathildem in Italiam ſe recepit, ac ſupplex miſeriæ ſuæ ſubſidium imploravit. Mathildis benignè exceptam Urbano commendavit Pontifici. Urbanus verbis mulierem conſolatus, atque, ut in Monaſterium iniret, hortatus, remiſit domum, atque eo etiam nomine Henricum è numero amovit piorum. (47)

CONRADUS REX *adverſus* HENRICUM PATREM.

Eadem ratione Conradus patre relicto ad Mathildem, Urbanumque ſe contulit, & noxâ paternâ ſolutus, ex ipſius Urbani auctoritate regnum adverſus patrem in Lombardia ſuſcepit; idque ſumma cum omnium gratia per novem deinde annos adminiſtravit, ac Rogerii, Siciliæ Ducis, filiam ſibi matrimonio junxit. (48) Ad animi virtutes ingentes decora etiam corporis forma accelerat, quæ ipſum impenſius quoque populis commendavit; ita verò adverſus patrem regnavit, ut tamen eum ſemper Regem, ac Dominum ſuum vocarit. Hoc præter ceteros Ivo quoque Carnotenſis Epiſcopus Urbano Pontifici gratulatur: (49) *Quoniam Eccleſia Romana*, inquit, *poſt multa naufragia ſub veſtro regimine ad portum pene jam pervenit, & Italiæ regnum jamdiu rebelle in conſpectu veſtro totum pene conticuit, ita ut novus Rex ad voluntatem Dei, & veſtram, ſe dederit, gaudeo in Domino.* Hac de re, ut Sigebertus ſcribit, Henricus ſequenti anno animi anxius ex Italia ceſ- 1094
ſit. Quo facto omnes ſubitò amici ejus ad Conradum, & Pontificem tranſierunt, & caſtra ab Henrico capta receperunt, atque adverſus eum validis munitionibus, & præſidiis confirmarunt. Quibus ex rebus recreatus Urbanus, animum inde ad inchoatam Eccleſiæ reformationem perficiendam, multò magis intendit; ac poſt Paſcha conventu in Laterano coacto (50) deteſtationes adverſus laicos renovavit, qui Eccleſias aut conferrent, aut ab eis collatas acciperent, itemque adverſus Epiſcopos, qui ejuſmodi beneficio affectos ſacraſſent; deinde verò, quod non tam ad pietatem inſigne, quàm ad gloriam futuri temporis illuſtre, ſplendidumque futurum erat, animum ad Hieroſolyma, quæ à Sarracenis longo jam tempore tenebantur, recuperanda traduxit. Hujus autem rei hæc eſt occaſio præbita. Petrus quidam eremita, genere Ambianus, paullo ante à Sepulchro reverſus, literas Simonis Patriarchæ Hieroſolymitani attulerat, quibus ille damna, contumelias, ſuppliciaque graviſſima, quæ Chriſtiani Sepulchrum Domini viſitantes à Sarracenis quotidie patiebantur, narrabat, atque ab eo auxilium perditis Chriſtianorum rebus poſcebat. Quibus literis lectis, ſimulque eremitæ ſermone eadem in majus ornante commotus ſtatuit, pro viribus bellum Sarracenis inferre, atque Hieroſolymorum Urbem impiorum è manibus extorquere, (51) Italiâ verò, & Germaniâ, quæ Regis culpâ ſævis ſeditionum flu-

(47) Etiam Donizo lib. 2. cap. 8. narrat *Praxedem* (hoc numine ab antiquis Scriptoribus appellatur *Adelais*) benignè à *Mathilde* fuiſſe ſuſceptam. Sanè hoc anno in Italiam veniſſe *Adelaidem*, ſeu *Praxedem*, colligitur ex Bertholdo, qui ad annum ſequentem 1094., referens Acta Concilii Conſtantienſis, hæc habet: *Querimonia Praxedis Reginæ, quæ dudum ad Vvelphonem Ducem Italiæ à marito ſuo Henrico Rege diſceſſit, ad Synodum Conſtantienſem pervenit* &c. Eandem querelam expoſuit in Concilio Placentino anno 1095., eodem teſte Bertholdo. Immo huic poſtremæ Synodo præſentem fuiſſe hanc Reginam, ſcribit Donizo inquiens:
Chriſti millenus nonagenus quoque quintus,
Primus erat menſis, cùm naſcitur humor in Erbis,
Ore Sacerdotum damnantur facta malorum,
Ac hæreſi Papæ Guiberti ſcilicet Archæ,
Regis & Henrici, Domini quia ſunt inimici,
Aſſuit his dictis Praxedis, & ipſa Mathildis.
Hinc duo emendanda ſunt in Sigonio. Primum eſt, remiſſam hoc anno ab Urbano *Adelaidem* in Germaniam, ut Monaſterium iniret; id enim biennio poſt contigiſſe patet, abſoluta nempe Synodo Placêtina. Secundum, amotum hoc tempore à Piorum cœtu *Henricum*; ſiquidem nullum aliud Concilium celebravit *Urbanus* poſt *Adelaidis* in Italiam adventum, ut *Henricum* Anathemate feriret, quàm illud Placentiæ actum anno 1095. *Adelaidem* reverſam in Regionem ſuam, nempè in *Ruſſiam*, atque ingreſſam Monaſterium, Abbatiſſæ munere functam fuiſſe, *quidam referunt*, Dodechino ad hunc annum teſtante.

(48) *Conradi* Sponſa, *Mathildis* vocabatur, ſed eam nonniſi anno 1095. obtinuit, teſte Bertholdo ad eum annum his verbis: *Cuonradus Rex cum regio apparatu in Tuſciam Piſas perrexit, ibique ſponſam ſuam, filiam Rogerii Ducis de Sicilia, adhuc admodum parvulam, cum inaudita pecunia ſibi oblatam, recepit.* Omittit Sigonius enarrare, hoc anno Coronatum fuiſſe *Conradum* ab *Anſelmo* Archiepiſcopo in Regem Italiæ. Quocirca ad hanc illuſtrandam hiſtoriam præſtat verba ipſa Bertholdi ad annum 1093. ſubjungere
„ In Langobardia Cuonradus filius Henrici
„ Regis à Patre dolo circumvenitur, & cap-
„ tivatur; ſed Dei miſericordia inde ereptus,
„ à Mediolanenſi Archiepiſcopo, & reliquis
„ Fidelibus S. Petri, in Regem coronatur,
„ annuente Vvelphone Duce Italiæ, & Ma-
„ thilda ejus cariſſima conjuge. Sed & Pa-
„ ter ejuſdem Ducis Vvelpho Dux Bajoariæ,
„ non multò poſt ad eum noviter coronatum
„ Regem in Longobardiam venit, eique
„ cum filio ſuo fideliter adhærere ſategit.
Modoëtiæ quoque ſumptam fuiſſe à *Conrado* Italici regni Coronam, teſtis eſt Landulphus Junior coævus cap. 1. Tom. V. Rer. Italicarum.

(49) Epiſtola hæc legitur ſub num. 26. in libro Epiſtolarum Ivonis Carnotenſis, edito Pariſiis anno 1585. Addidit eandem Sigonius Bononienſi editioni.

(50) Secundum Romanum Concilium, anno tantùm 1099. celebravit Urbanus, ut apud omnes Scriptores conſtat. Unicum autem fuiſſe, non bipartitum anno 1098. & 1099. (quemadmodum Baronius, aliique cenſuere,) probat Peregrinius in adnotationibus ad Lupum Protoſpatam, & Pagius ad illos annos. Sigonius hoc addidit Bononienſi editioni, ſed malè quo ad annum.

(51) Petenda eſt hæc hiſtoria à Gulielmo Tyrio, qui eam fusè narrat lib. 1. cap. 9. & ſeqq.

fluctibus jactabantur, relictis, Francos potiſſimùm, à quibus ipſe trahebat originem, ſibi incitandos putavit ad eam gratiam veteribus ſuis erga Chriſtianam Remp. meritis adjungendam. Itaque propoſito diplomate Concilium toti Occidenti Claromontem in Arvernis magnis Reipublicæ de rebus indixit. Iter autem ingreſſus cum frequenti Cardinalium, Epiſcoporum, Principum Italicorum comitatu ad Padum veniſſet, Vardaſtalli conventum habuit, (52) in quo de labibus præſentis Eccleſiæ acriter, ut ante, conſtituit; inde à Mathilde magnifico Canuſſii apparatu exceptus Placentiam poſtero
1095 anno proceſſit, atque ibi frequentiore conventu (53) Gregorii, Victoriſque adverſus Henricum, & Clementem ſcita, atque anathemata renovavit, in primiſque conſtitutionem hanc de Clericorum ordinatione ſancivit: *Sanctarum legum inſtitutis convenienter decernimus, ut ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur, & qua quis in Eccleſia titulo affectus eſt, in ea perpetuò perſeveret, nemini que in duabus titulum accipere liceat*. Sanxit etiam alia Eccleſiæ ſalutaria, quæ referre non eſt operæ pretium. In primis autem addidit novem præfationibus decimam: *Et te in veneratione Beatæ Mariæ Virginis collaudare*. Inde Mediolanum progreſſus, Arnulfum Archiepiſcopum è cœnobio evocavit, ac præſidere Eccleſiæ juſſum inſuper etiam pallio decoravit, atque ita Eccleſiam Mediolanenſem Romanæ poſt tot annos reſtituit. (54) Quo facto inde ipſos etiam Cives jandiu acriter ſuperioris contumaciæ cauſſa inter ſe decertantes ad concordiam, pacemque redegit. Ceterùm Mediolanenſes Urbani auctoritate victi, veteribus poſitis ſimultatibus, in gratiam tanta animorum facta mutatione redierunt, ut nobiles, ac populares oſcula inter ſe per fora, ac vias, manantibus præ gaudio lacrymis, darent. (55) Mediolano inde Comum eſt ventum. Ibi ædes D. Abundii, quem præcipua religione illa Civitas colit, magnâ

A cæremoniâ dedicata. Poſtremò Alpes emenſus ad Arvernos pervênit; & Concilium Claromonte Epiſcoporum, procerumque Franciæ omnium habuit. Ibi frugiferis decretis Franciæ Eccleſiæ lapſam, quoad potuit, diſciplinam erexit, & Clementem, atque Henricum ob commemoratas cauſſas, Philippum verò Regem Franciæ propter ſecundas contractas, priore vivente uxore, nuptias, piorum communione ſummovit, ac Philippum ipſum ad piaculum accipiendum adduxit. Reliquis rebus ex ſententia adminiſtratis, inde comitantibus Patribus è Templo proceſſit in forum, in quo totius prope Occidentis Principes, ac populi ſtabant,
B incerta rei, quæ agenda eſſet, expectatione ſuſpenſi; atque in concionem progreſſus, ſilentio indicto, cauſſam adventus ad eos ſui exponere inſtitit; ac primùm quidem ſæviſſimas, quibus Chriſtiani in Syria afficerentur, injurias, indignaſque libero homine contumelias memoravit, deinde graviſſimam animis omnium religionem injecit, quòd ignaviâ ſuâ nefariis immundiſſimæ gentis ſacrilegiis profanari, ac pollui Hieroſolyma paterentur, Urbem eam, in qua invocatum eſſet nomen Domini à primis diebus, in qua Prophetæ floruiſſent, in qua redemptionis humanæ veſtigia nituiſſent, ex qua ſalutis in omnem terrarum latitudinem ſa-
C cramenta manaſſent; terram Sanctorum, qui à ſæculo fuiſſent, Prophetarum, terram Apoſtolorum, terram Domini, & Salvatoris noſtri, quam ille Incarnationis, & Nativitatis ſuæ myſterio initiaſſet, vita, prædicatione, & miraculis illuſtraſſet, morte, ſepultura, & reſurrectione ſacraſſet, Aſcenſionis ſuæ triumpho, & Paracleti Spiritus adventu illuminaſſet; atque ad extremum ſacram Hieroſolymorum expeditionem incredibili ſententiarum gravitate, verborum copia, atque animi ardore ſuaſit. Poſtquam autem peroravit, tum univerſi, qui aderant, divino quaſi Spiritu concitati bellum pro Sepulchro Chriſti recuperando ingen-
D tibus

(52) *Vardaſtallenſe*, ſeu *Guaſtallenſe* Concilium, præſente Comitiſſa Mathilde, celebratum eſt à *Paſchali II.*, *Urbani* ſucceſſore, anno 1106, ut Donizo cap. 17., aliique coævi Scriptores narrant. Sigonius id a Pandulpho Pitano hæc referente in vita Urbani, deſumpſit. Sed cùm Card Aragoniæ in ejuſdem vita, & Donizo de altera hac Synodo celebrata, præſente Mathilde, prorſus ſileant, non ita facilè Pandulpho aſſentiendum exiſtimo; præcipuè, cùm in hoc *Vardaſtalli* Conventu aſſerat, additam ab *Urbano* decimam *Præfationem B. Mariæ*, quod peractum fuiſſe in Synodo Placentina, anno ſequenti 1095. ab *Urbano* habita, teſtantur Gratianus, proximi Seculi Scriptor, in *Decreto*, Diſtinct. 70. cap. 2., & Labbeus Tom. X. Concil. col. 504.

(53) Frequentiſſimam fuiſſe omnium Ordinum Clericis hanc Synodum, adeò ut *Urbanus* extra Urbem in Campo illam celebrare compulſus fuerit, Bertholdus teſtatur. Acta hujus Concilii vide in Labbeo Tom. X. col. 507.

(54) Injurius eſt Urbi noſtræ Sigonius, qui Henricianum ſchiſma a Mediolanenſibus uſque in hunc annum productum affirmat. Teſtis eſt Arnulphus, eorum temporum Scriptor lib. 5. cap. 9, pœnitentia ductos Mediolanenſes, quòd Henricum Regem contra Eccleſiam foviſſent, anno 1077. Legatos, quorum unus Arnulphus ipſe fuit, miſiſſe ad *Gregorium* Pontificem, ut veniam obtinerent, directoſque a Summo Pontifice Lucenſem, atque Oſtienſem Epiſcopos, qui per triduum divina prædicantes eloquia, cunctis abſolutionem impenderunt. Non ergo uſque ad hoc tempus contumax contra Romanam Eccleſiam hæc Civitas fuit. Præterea, anno 1093. jam pro juribus Sacerdotii ſtabat Mediolanum; teſte namque Bertholdo, ut vidimus, conjurationem contra *Henricum* ſimul cum aliis Urbibus in viginti annos firmavit, & *Conradum* (*Urbano* favente) Modoëtiæ, & in hac Urbe, Italici Regni coronâ redimivit. Meritò igitur, non tam Puricellus in Vita S. Herlembaldi cap. 79., quàm Pagius, ad hunc annum, emendandum in hac re Sigonium inclamant.

E (55) Addit Puricellus, ab *Urbano* Mediolani degente, fuiſſe hoc anno *Herlembaldum* Sanctorum Martyrum Catalogo adſcriptum, ejuſque Corpus in honeſtiorem locum translatum, quemadmodum indicant carmina ejuſdem ſepulcro olim inſcripta. Pagius tamen opinatur, id peractum in reditu *Urbani II.* è Galliis. Mediolanum namque remeaſſe, teſtatur Landulphus à S. Paulo coævus, qui narrat inſuper, *Urbanum* in pulpito S. Theclæ, quæ erat Eccleſia major æſtiva, immenſæ multitudini utriuſque ſexus *prædicaviſſe*. Quænam ſententia, Puricelli ne, an Pagii verior ſit, prorſus incertum; cùm deficientibus hac in re coævis teſtibus, nonniſi divinando definiri poſſit hæc temporis controverſia.

tibus ſtudiis animorum juſſerunt; atque in eo apertam ſe Dei voluntatem ſequi velle altiſſimis clamoribus reſponderunt. Quibus ſedatis, tum Pontifex: *Gratias ago Deo maximas*, inquit, *quòd vos tanta animorum conſenſione, atque alacritate arma pro Chriſto redemptore veſtro ſuſcepturos eſſe oſtenditis: neque enim tam repentina in tam diverſis gentibus conſpiratio ſine graviſſimo ipſius eſſe impulſu poteſt: nos autem, ut ſtudia veſtra, quoad poſſumus, adjuvemus, miſericordia Dei, & Beatorum Petri, ac Pauli auctoritate confiſi, omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, omnia pro delictis ſuis piacula relaxamus, eoſque ſub Eccleſiæ tutelam, & Beatorum Petri, & Pauli clientelam, tanquam veræ obedientiæ filios, ſuſcipimus, & ab omnibus vexationibus corporum, fortunarumque tutos eſſe ſtatuimus*. His vocibus mirificè omnium, qui aderant, accenſi ad bellum animi ſunt: qui verò abſentes erant, poſt ab Epiſcopis mandato Pontificis excitati, certatim & ipſi eandem ſibi laudem parere contenderunt: Clerici verò, & Monachi ultro, quibus ſe in perpetuum abdicarant, arma jactarunt, atque omnes non glorioſæ ſolùm, ſed etiam ſalutiferæ ſe militiæ devoverunt. Signum autem ejus fuit Crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Urbanus ſalutaris in ſignum expiationis indulſit, veſtibus ſuper dextram ſcapulam affigendam. Unde qui profecti ſunt in eam expeditionem Cruce ſignati, & ipſa expeditio Cruciata vocata eſt. (56) Eodem anno Clemens Romam reverſus, eam cum arce, Urbano præſertim abſente, obtinuit. Adelbertus Bergomas, vir ſanctus, Monaſterii Puntidenſis in Diœceſi Mediolanenſi conditor, idemque Abbas, Kalendis Septembris eſt mortuus, eique Beatus Hen-
1096 ricus Cremonenſis ſuffectus. (57) Proximo,
Arnulfus Mediolanenſis Archiepiſcopus vita deceſſit. Locum ejus Anſelmus Valvaſorius tenuit. (58) Urbanus è Francia revertens à Mathilde, ceteriſque in Lombardia, celebrata ad immortalitatem nominis ejus gloria, omnibus honorum generibus eſt excultus. Ubi verò Romam veniens Clementem occupata Urbe potiri, ſe verò per arma excludi vidit, hauquaquam animo defecit, verùm eo ardore, quo bellum contra Sarracenos ſuaſerat, arma paravit, ac propriis multorum, quos ad ſacram expeditionem accenderat, auxiliis uſus, Urbem oppugnavit, ac Clemente in arcem compulſo, Lateranum recuperavit: atque eò ſtatim generale Concilium advocavit. (59) In eodem præter alia Chriſtianæ Reip. ſalutaria Hieroſolymitana expeditio ingenti omnium conſenſu, eximia Pontificis adhortatione, decreta eſt: legatuſque ad eam deſtinatus eſt Ademarus Podienſis Epiſcopus. Itaque totus hic annus ab Italis in apparatu armorum expediendo conſumptus eſt. Ceterùm ex toto Occidente Principes, populique adeo frequentes ierunt; ut crederes, vulgo Urbes ab incolis deſeri, agroſque incultos, ſoloſque relinqui. Præcipui ex Italia nomen dedere Anſelmus Mediolanenſis Archiepiſcopus, quem quinquaginta Lombardorum millia ſunt ſequuta, ex quibus Mediolanenſes ſeptem millium numerum confecerunt; Boëmundus, Rogerii Ducis Calabriæ frater, Princeps Tarentinus, & Tancredus, Rogerii ſororis filius, quorum auctoritate tota Apulia, Calabriaque armata eſt, cum Boëmundus veſte ſua ſerica in minutas partes diſſecta, purpureis omnes crucibus exornaſſet. Reliquos Legatus Pontificis, & Petrus Eremita belli concitor è regionibus tranſalpinis duxerunt. Veneti autem, Piſani, & Genuenſes inſtructis claſſibus mari affuerunt: unaquæque Civitas certatim cohortes eum ducibus pleniſſimas, ac vexilla Crucem verſicolorem inſcripta miſit. (60) Has copias locuſtarum repente nata vis tanta præceſſit, ut nubium inſtar Solis lucem
adimeret. Proximo anno Urbanus Cala- 1097
briam, Apuliam, & Siciliam, quas Normani amici tum Eccleſiæ obtinebant, luſtravit, (61) atque ingentem pecuniæ ſummam in commoda Eccleſiæ profundendam, confecit. Cruceſignati diverſis itineribus terra, marique, ita ut omnes oras, portuſque complerent, in Aſiam trajecerunt, ac per menſem Julium (62) oppidum Bithyniæ Nicæam ceperunt, & Octobri Antiochiam
in Syria obſidione cinxerunt. Sequenti 1098
Urbanus arcem, atque in ea Clementem alacriter oppugnavit: cumque alia ratione propoſitum tenere non poſſet, cuſtodibus pecunia corruptis, demum arcem in ditionem adduxit. Clemens verò clam elapſus Albam ſe Marſorum iterum retulit, ac firmo ibi ſe præſidio communivit. Interim in Syria Antiochia à Chriſtianis vi menſe Junio capta, eaque Boëmundo Principi data eſt. Genuenſes ex Myra Urbe Lyciæ ſacratos S. Jo. Baptiſtæ cineres extulerunt: quos Genuam demum delatos in hunc uſque diem reli-

(56) Claromontani Concilii hiſtoriam omnem ex variis Scriptoribus collectam habes Tomo X Conciliorum Labbei. De hac ſacra expeditione vide antiquos Scriptores apud Bongarſium.

(57) De Puntidenſi Cœnobio, & ipſius conditore *Adelberto* ſeu *Alberto*, agunt Annales Benedictini ad annum 1087. & 1095., quos vide.

(58) Sigonio ſubſcripſerat Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 284. Sed hanc ſententiam poſtmodum retractavit in vita S. Herlembaldi cap. 82., ubi conſtanter tuetur, *Arnulphum*, non niſi anno ſequente 1097., obiiſſe, adeòque *Anſelmi IV.* electionem in eum annum eſſe differendam. Eadem habet Papebrochius in Exegeſi.

(59) Lateranenſe Palatium jam recuperaverat *Urbanus* anno 1094., antequam in Gallias proficiſceretur. Id autem obtinuit ope, & induſtria Goffridi Abbatis Vindocinenſis, ut ipſemet Goffridus narrat in Epiſtola VIII, ad Paſchalem II. data, quæ apud Pagium legitur ad annum 1094. Neque verum eſt, hoc anno celebratum eſſe Lateranenſe Concilium; hæc enim Synodus acta eſt anno 1099., ut ſuperiùs adnotavimus, teſtanturque coævi Scriptores, Chronographus Malleacenſis, Hovedenus, Bertholdus, aliique.

(60) E Gulielmo Tyrio lib. 1. cap. 17. hæc ſumpſit Sigonius. *Anſelmus* tamen Archiepiſcopus Mediolanenſis, quem Tyrius hoc loco non memorat, longè ſeriùs exercitum comparavit, in Orientem profecturus. Vide quæ adnotavi ad cap. 2. num 5. Hiſtoriæ Landulphi Junioris Tom. V. *Rer Italicar.*

(61) Anno tantùm ſequenti 1098., quo Barenſe Concilium celebratum jam diximus, *Urbanus* in Apuliam perrexit.

(62) Decimo die menſis *Junii* captam hoc anno Nicæam, ſcribit lib. 3. cap. 11. Gulielmus Tyrius.

religione eximia colunt. Veneti oſſa S. Nicolai Myrenſis Epiſcopi retulerunt. (63)
1099 Poſtero, Henricus in die Epiphaniæ Conrado filio iratus regnum Germaniæ, cujus eum coronâ donarat, eripuit, atque illud Henrico minori filio deſtinavit. Mutinenſes, cum Urbem ſuam operibus, valliſque ſatis, ut iis temporibus, communiſſent, atque advocatis ex proximis caſtris incolis oppidum Civium frequentiâ repleviſſent, antiquam D. Geminiani Baſilicam præſenti Civitatis fortunæ parum convenire ob parvitatem ſuam arbitrati, alteram in foro è marmore ædificare inſtituerunt: quod ex antiquis florentis quondam Urbis ruinis altè terra obrutis extraxerunt. VII. Kal. Junias Hieroſolyma obſideri à Chriſtianis magnâ diligentiâ cœpta. In eorum obſidione Otho Vicecomes Mediolanenſis, Eliprandi filius, inſigne fortitudinis ſuæ monumentum reliquit. Nam ducem Saracenorum Volucem ſingulari prœlio congreſſus occîdit, ac galeam nobile hoſtis ſpolium induit: è cujus cono tortuoſæ viperæ, ac puerum expanſis manibus evomentis ſimulachrum extabat, idque ipſum & ſibi, dum vixit, geſtamen aſcivit, & poſteris inſigne laudis gentiliciæ prodidit. Ea re poſt domi comperta Mediolanenſes publico decreto ſanxerunt, ut ad perennem clariſſimi viri memoriam nepoſthac caſtra Mediolanenſis exercitus locarentur, niſi ſigno vipereo ante in aliqua arbore conſtituto. (64) Tracta inde per aliquot dies variis utrinque conatibus oppugnatione, tandem admota mœnibus Urbis turri, inſigni Genuenſium induſtria, operaque perfecta, Chriſtiani in mœnia, atque inde in Urbem tranſilierunt, proximaque porta refracta, atque univerſo exercitu introducto, IV. Nonas Julias ditionis ſuæ fecerunt. (65) Hac victoria parta Gothifredus Bononienſis, Dux Lotharingiæ, qui ſtupentibus omnibus primus in muros evaſerat, communi omnium conſenſu Rex eſt Hieruſalem appellatus; verùm ille neque titulo, neque inſigni regio uti voluit. Debitum hujus tam proſperæ rei fructum ferre Urbanus, auctor ejus, non potuit. Siquidem, cum XIII. Kal. Auguſti Salerni agens Alfanum Archiepiſcopum privilegio decoraſſet, & poſt VIII. Idus Auguſti in feſto S. Xyſti Eccleſiam aliam reddi juſſiſſet, mortem oppetiit (66) in ædibus Petri Leonis, unde occultè per Tranſtiberinam regionem in Vaticanum propter inſidias inimicorum translatus eſt. Idibus inde Auguſti (67) comitiis habitis ab Cardinalibus Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Primoribuſque Urbis, Raynerius Bledenſis, Monachus, Presbyter Cardinalis, Pontifex vel invitus eſt lectus, ac Paſchalis Secundus vocatus: inde in Lateranum deductus per omnia Palatii loca & ſedens, & incedens judicium de ſe factum firmavit; poſtridieque ejus diei ab Epiſcopis, & populo ad Baſilicam Vaticanam reductus, per Epiſcopos, quorum id erat muneris, conſecrationem accepit. Principibus, populiſque è Syria ad ſuas quibuſque regiones, domoſque reverſis ingens ubique gratulatio facta, ſummuſque Deo honos eſt habitus, neque enim res accidere Chriſtianis potuit aut ad animi voluptatem jucundior, aut ad gloriam poſteritatis inſignior. Civitates victricia vexilla relata poſt perpetuo rei monumento, & auſpicato Reipublicæ gerendæ documento pro publicis inſignibus uſurparunt; mirificèque cum omnes ad arma adminiſtranda, tum maximè Piſani, & Genuenſes eximio quodam gloriæ ſtudio exarſerunt. Sequens annus, quippe milleſimus à Chriſto nato 1100
centeſimus, duabus memorabilibus rebus fuit inſignis, Balduini regno Hieroſolymitano, qui primus ex Chriſtianis eum titulum tulit, & morte Clementis adulterini Pontificis, qui per annos unum & viginti Eccleſiæ concordiam, pacemque turbarat. (68) Gothifredus poſt aliquot Syriæ Urbes regno per arma adjunctas menſe Junio peſtilentiâ periit; (69) eique Balduinus frater eſt ſubſtitutus, qui poſt eum primus muros Hieroſolymorum aſcenderat, ac res maximas pro Chriſtiana Republica geſſerat. Is à Patriarcha, conſentiente legato Pontificio, co-

(63) Fuſè hæc narrat Dandulus col. 256. Tom. XII. *Rerum Italicarum*.

(64) Commentum hoc eſſe poſteriorum ætatum, ſuadet ſilentium Scriptorum, qui belli ſacri hiſtoriam condidere. Landulphus Junior eo tempore vivens, dum *Anſelmi* Archiepiſcopi Mediolanenſis expeditionem in Orientem, ac ejuſdem mortem enarrat, nihil de tam præclaro Concivis ſui experimento, tranſmiſſiſque ad poſteros Vipereis inſignibus, nihilque de Urbis noſtræ decreto, ſtatim ac hujus rei nuncium accepit, commemorat. Porrò res tanto ſtrepitu, ac celebritate acta, à noſtrate ſaltem Scriptore, tunc Patriæ hiſtoriam texente, vulganda erat. Calchus in hiſtoria Patriæ pag. 147. Merulam, alioſque id narrantes, mendacii, & vanitatis incuſat, atque ad fabulas relatum Eriprandi Vicecomitis factum retrudit. Sigonius hæc deſumpſit è Manipulo Florum cap. 141. Galvanei Flammæ, hujus fabulæ Anteſignani. *Viperæ* tamen inſignibus uſos fuiſſe *Vicecomites* à retroactis temporibus, quibus Mediolanenſem Principatum tenebant, dubitare non ſinit Franciſcus Petrarca, qui ſub finem libri quarti *Rerum memorabilium*, narrans irrepſiſſe in galeam *Azzi Vicecomitis* Viperam, dum ipſe Bononiam obſideret, eamque innoxio lapſu per genas defluxiſſe, ſubdit, *Actium* id in omen Victoriæ traxiſſe, præcipuè quòd ipſe, pro ſigno bellico, *Viperâ* uteretur.

(65) Idibus Julii, feriâ ſextâ, circa horam nonam, qua crucifixus eſt Jeſus, captam Hieroſolymam narrat Gulielmus Tyrius capite ultimo libri octavi.

(66) Exemplar memorati Privilegii, *Alphano* dati, legitur apud Ughellum. *Urbanus* obiit hoc anno die 29. Julii, adeòque *poſt VIII. Idus Auguſti* reddendam *aliam Eccleſiam* jubere non potuit. Id fortaſſe actum eſt anno ſuperiore 1098., quo *Urbanus II.* Salernum adiit. Sigonius hæc addidit Bononienſi editioni.

(67) Die ſequenti, decima quarta Auguſti, electus eſt *Paſchalis II.*, ut Bertholdus, & Pandulphus Piſanus teſtantur.

(68) *Viginti* tantùm annis *Guiberti* Schiſma perduravit. Inceptum enim ipſemet Sigonius fatetur Junio menſe, anni 1080.. Donizo *viginti tres* annos enumerat, ſed annos illos includit, quibus *Guibertus* Apoſtolicæ Sedis jugum excuſſit, cùm adhuc Ravennæ Archiepiſcopus foret, quemadmodum Baronius rectè adnotavit.

(69) Annum, & diem mortis *Gottifredi*, primi Hieroſolymæ Domini, concordes referunt Gulielmus Tyrius, Abbas Urſpergenſis, aliique, nempe *XVIII. Julii*, præſentis anni, adeòque Sigonius emendandus.

coronatus regnum iniit, (70) ac novo Genuenſium claſſis adventu erectus, animum ad reliquam Syriam occupandam adjecit. Romæ autem Paſchalis in tanta gratulatione nihil ſibi antiquius eſſe debere ratus, quàm, ut præſentis ſeditionis reliquias tolleret, Eccleſiamque pacaret, primùm Clementem, deinde Henricum ſibi aggrediendum conſtituit. Ita pecuniâ opportunè, qua initio Pontificatus egebat, à Rogerio Duce adjutus, copias, quæ neceſſariæ videbantur, contraxit, ac bello Albam tranſlato, oppidoque expugnato, Clementem inde dejecit; is primùm in caſtellum Furconenſium abiit, deinde, cum inde quoque pulſus longinquiora loca ad ſalutem appeteret, repentina morte correptus expiravit. In ejus locum Albertus quidam ab adverſaria factione intruſus haud quatuor amplius menſibus vixit. (71) Anſelmus Archiepiſcopus Mediolanenſis Conſtantinopoli mortuus eſt. Quo nuncio accepto diſſidium in Eccleſia concitatum eſt. Nam Henricus Chryſolaum, pars Pontificia Jordanem Clivium ſubrogavit; unde inter eos magna de jure dignita-
1101 tis eſt ſuborta contentio. (72) Poſtero anno Balduinus in Syria Cæſaream, Genuenſibus adjuvantibus, cepit. (73) Ex ejus Urbis præda vas ſmaragdinum Genuenſibus obtigit, quo Chriſtus in Cœna ultima dicitur eſſe uſus; itaque hodie quoque Genuæ eo nomine illud religioſiſſimè aſſervatur. In Italia Theodoricus in locum Alberti mortui Pontifex ſubſtitutus paucos menſes ſedit. (74) Paſchalis eò liberius Cavas oppidum, quod Petrus à Columna Eccleſiæ eripuerat, recuperavit, atque ipſi Petro caſtra duo Columnam, & Sagarolum ademit. (75) Conradus Italiæ Rex, cum præclarè in omni officio ſe geſſiſſet, neque à Mathildis unquam, Pontificiſque conſiliis diſceſſiſſet, alieniſſimo Eccleſiæ, atque Italiæ tempore morbo conſumptus, ſive, ut alii tradunt, veneno extinctus eſt. (76)

Idem HENRICUS REX.

CONrado mortuo, Paſchalis inde ſe totum in Henricum convertit, ad cetera probra vel hac nova infamia laborantem, quòd prope ſolus ex Chriſtianis Principibus neque ipſe ad ſacram expeditionem perrexiſſet, neque ullum auxilium ſummiſiſſet, is, qui, quòd Imperatorem ſe appellaret, auctor itineris, duxque belli totius eſſe deberet; atque ob id generale Concilium in ſequentis anni Quadrageſimam in Lateranum indixit; & diutini tollendi diſſidii gratiâ ipſum eò Henricum etiam invitavit. Henricus conſilio cum principibus ſuis communicato, ad Concilium ſe Kal. Februariis affuturum, ac cauſſa, quæ Eccleſiam diſtraxiſſet, cognita optatam populis concordiam redditurum, oſtendit. Hoc nuncio accepto, Mathildis tranſpadanas Urbes ſuas ab Henrico ereptas recuperare ante adventum ejus cupiens, firma Venetorum, Lombardorumque auxilia accivit, atque exercitum Ferrariam duxit. Ferraria diu obſidione preſſa, atque ad extremum etiam validè oppugnata, neque iiſdem opibus, animiſque defenſa ſequenti tandem anno in poteſtatem Ma- 1102
thildis revertit. (77) Quo facto Mathildis caſtra, & loca quædam Abbati Nonantulano donavit pro theſauro ejus, quem ipſa ſe pro ſalute Eccleſiæ conſumpſiſſe in diplomate confitetur. Theodoricus Abbatem Bobienſem inſignium Pontificalium honore hoc anno affecit. (78) Eo verò mortuo Maginulfus quidam Romanus ad Pontificatum eve-

(70) In Eccleſia B. Mariæ apud Bethleem, die ipſo Nativitatis Domini, à Patriarcha Daiberto, Epiſcopis, Clero, ac Populo adſtantibus, unctus, ac coronatus in Regem fuit *Balduinus*, ut Fulcherius Carnotenſis, ejuſdem comes, narrat. Idcirco à pluribus Scriptoribus, qui annum à Natali Domini exordiuntur, *Balduini* coronatio in annum 1101. refertur.

(71) Eodem die, quo *Albertus* electus eſt, à Fidelibus captus ac retruſus in carcerem fuit apud S. Laurentium, Pandulpho Piſano teſtante in vita Paſchalis II.

(72) Hiſtoria Mediolanenſis ad hos annos, perturbata admodum legitur apud recentes Scriptores. Multum lum inis eidem acceſſit ad componendam Chronologicam ſeriem, veramque rerum notitiam detegendam, ex editione Landulphi à S. Paulo, coævi Scriptoris, Tomo V. *Rerum Italicarum*. Itaque ex ejuſdem hiſtoria conſtat, *Anſelmum IV.*, exeunte hoc anno, Conſtantinupolim profectum, ſequenti 1102. ibidem obiiſſe. Quandoquidem verò *Chryſolaus*, ſeu *Groſſulanus*, Saonenſis Epiſcopus, relictus fuerat in hac Urbe *Anſelmi* Vicarius, cùm in Comitiis Cleri, ac Nobilium coram populo habitis de ſucceſſore *Anſelmi* eligendo, Primicerius propoſuiſſet alterum ex duobus Landulphis, Mediolanenſis Eccleſiæ Ordinariis, à Hieroſolymis redeuntibus, *Groſſulanus* vetuit, ne in abſentes ferretur electio. Propterea pars Cleri, & Populi, incitante Atialdo Abbate Monaſterii Sancti Dionyſii, *Groſſulanum* ipſum in Archiepiſcopum acclamavit, qui ſtatim Archiepiſcopalem Sedem conſcendit, Palliumque etiam obtinuit à *Bernardo* Cardinali, Paſchalis II. in Langobardia Legato, *Mathilde* Comitiſſa id approbante. Non acquievere tamen quamplures Mediolanenſium, qui *Groſſulanum* ſimoniæ inculatum, poſt varios decem annorum tumultus, tandem repudiavere, ſubſtituto in ejuſdem locum anno 1112 *Jordano de Clivio*. Hæc à Landulpho tunc Mediolani vivente exarata, oſtendunt, quantùm à vero abludat Sigonius, qui contentiones ortas hoc anno ſcribit, ob ſubrogatum ab *Henrico Chryſolaum*, & electum à Pontificia parte *Jordanem de Clivi*, quorum ne verbum quidem in Landulpho legitur.

(73) Januenſium bellum, & *Cæſareæ* expugnatæ victoriam, diligenter deſcribit Caffarus ſub initium Annalium ſuorum Tom. VI. *Rerum Italicarum*.

(74) Pandulphus Piſanus in Vita Paſchalis II. dies enumerat *centum quinque* ab ejus electione, poſt quos captum dicit *Theodoricum* Antipapam, & Patrum judicio coactum, eremiticam vitam amplecti apud S Trinitatem in Cava. In prima editione Sigonius ſcripſerat, *tres tantùm menſes ſedit*. Id meritò emendavit in Bononienſi.

(75) Hæc Pandulphus Piſanus in Vita Paſchalis II. adnotavit.

(76) Florentiæ, quò iterum profectus erat anno 1099., obiit hoc anno *Conradus*. Menſem adnotavit Donizo, nempe *Julium*, lib. 2. cap 12.

(77) Deditione Civium recuperatam à *Mathilde* Ferrariam, ſcribit Donizo lib. 2. cap. 13.

(78) Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni. Silent Mabillonius in Annalibus, & Ughellus in Abbatibus Bobienſibus, nec mihi perſuaſum eſſe poteſt, id hoc anno à *Theodorico* Antipapa peractum; cùm enim *Vuiberto* mortuo ſub finem anni 1110. *Albertus* Pſeudopontifex, eodem die, quo electus eſt, captus fuerit; *Theodoricus* verò centum quin-

evectus Ravennæ temere inſignia dignitatis arripuit; verùm mox hunc & Romani exilio affecerunt, & Ravennates omni ope deſtitutum Urbe ſua exire coëgerunt. (79) Ubi verò Quadrageſima advênit, Epiſcopi frequentes Romam ex tota Italia convenerunt, ac tranſalpini ferme omnes nuncios ſuos miſerunt; unus Henricus neque ad conſtitutam diem acceſſit, neque legatos, qui partes ſuas implerent, ullos miſit. Concilio convocato Pontifex antiqua Patrum inſtituta ex Epiſcoporum ſententia confirmavit, præſens diſſidium diris execrationibus condemnavit, & Henricum rurſus ſacra deteſtatione corripuit. Ceterùm ſinguli diſſidium his verbis improbaverunt: *Deteſtor omnem hæreſim, & præcipuè eam, quæ ſtatum præſentis Eccleſiæ perturbat, quæ docet & aſſerit, anathema contemnendum, & Eccleſiæ ligamenta ſpernenda eſſe. Promitto autem obedientiam Apoſtolicæ Sedis Pontifici D. Paſchali, ejuſque ſucceſſoribus ſub teſtimonio Chriſti, & Eccleſiæ, affirmans, quod affirmat, & damnans, quod damnat ſancta, & univerſalis Eccleſia*. Dimiſſo inde Concilio Pontifex in Cœna Domini execrationem in Henricum divulgavit his verbis: *Quia tunicam Chriſti ſcindere, id eſt Eccleſiam rapinis, & incendiis lacerare, luxuriis, perjuriis, atque homicidiis commaculare Henricus non deſtitit, ob eam rem primùm à beatæ memoriæ Gregorio Papa, deinde à ſanctiſſimo viro Urbano prædeceſſore noſtro, poſtremò à nobis in proximo conventu noſtro judicio totius Eccleſiæ perpetuo anathemate obligatus eſt. Quamobrem id notum eſſe omnibus volumus, & maximè tranſalpinis, ut ab*
1103 *ipſius ſe iniquitate abſtineant*. (80) Natalem inde Domini cum Henricus Moguntiæ celebraret, ſignificavit, ſe ſummam rerum omnium Henrico filio velle committere, atque Sepulchrum Domini viſitare; qua voce cum ingentem ſibi Principum, & Clericorum omnium favorem conciliaſſet, ac vehementius omnes ad id ineundum itineris accendiſſet, omnium tamen ſpem, & opinionem eluſit. Ceterùm Hieroſolymis poſt tot annorum intervalla recuperatis, ingens Chriſtianos omnes Sepulchri Chriſti viſendi cupido inceſſit. Itaque ea res tribus religioſorum hominum ordinibus cauſſam præbuit, Hoſpitalariis, Templariis, & Teutonicis. Hoſpitalariorum hæc fuit origo. Ante recepta Hieroſolyma Chriſtiani Latini, quorum Principes Amalfitani ex Italia fuerunt, permittentibus Ægyptiis, & Sarracenis Urbis dominis, propè Sepulchrum Monaſteria duo conſtruxerant, unum viris, alterum mulieribus recipiendis, quæ Sepulchrum adiſſent, eaque nomini Beatæ Mariæ Virginis, & Beatæ Mariæ Magdalenæ dicarant; procedente verò tempore cum ea cœnobia infinitæ affluenti multitudini non ſuppeterent, Hoſpitale eſt additum; idque nomini Sancti Joannis Eleemoſinarii Patriarchæ Alexandrini, ſive, ut vulgo fertur, Sancti Joannis Baptiſtæ, ſacratum eſt; (81) ibique ex vectigalibus utriuſque Monaſterii, iis, qui Sepulchrum adiſſent, ægrotantibus res neceſſariæ ſubminiſtrari ſunt cœptæ; rectorque, qui loci curam gereret, inſtitutus. Quo verò tempore Urbs Hieroſolymorum Chriſtianorum in ditionem revertit, Hoſpitalis curam Gerardus geſſit; quem mortuum Raymundus excepit; qui poſt aliquot annos unà cum ſociis ſuis habitum religionis aſſumpſit, crucemque albam in pectore gerere certa ſe aſtringens vitæ diſciplina inſtituit. Hi poſtea ſtudium rei militaris, & defenſionem peregrinorum adverſus Sarracenos profeſſi, maximis in toto Chriſtiano orbe opibus pia Prin-

quinque diebus tantummodo Pontificiam dignitatem uſurpaverit, hoc anno in Monaſterium retruſus jam erat, adeòque memoratum privilrgium Bobienſi Abbati expedire non potuit.

(79) Tertium hunc Antipapam, quem *Sylveſtrum IV.* appellatum, tradit Sigebertus à Miræo editus, exulem gravi inopia, & miſeriis afflictum, corroſa, ut ajunt, linguâ vitam clauſiſſe, narrat in Vita Paſchalis memoratus ſæpius Pandulphus.

(80) Exſcripſit hæc Sigonius ab Urſpergenſi Abbate, qui refert integras formulas juramenti, & Anathematis, ac ſi ipſe præſens Concilio fuiſſet; ſed notum apud eruditos eſt, hunc Auctorem, qui multò ſeriùs vixit, in hiſtoriam ſuam pluries intuliſſe vrrba coævorum teſtium, eorundem nomine ſuppreſſo.

(81) Parùm de hac re edoctus fuit Sigonius. Neque enim incertus & fallax vulgi rumor opinionem invexit, quòd *S. Joanni Baptiſtæ* dicatum fuerit Hieroſolymitanum Hoſpitale, ſed omnium Scriptorum conſenſus, qui de inclyto Equitum Hieroſolymitanorum, nunc Melitenſium, Ordine hiſtoriam ex integro condidere, indubiam hanc ſententiam firmavit. Jacobus Boſius lib. 1. plura antiqua diplomata, ac documenta profert, ut confirmet, *S. Joannem Baptiſtam* ab hoc militari Ordine præcipuum ſemper habitum Protectorem. Pagius ad annum 1099., num. XVII. & ſeq., Bollandum refellit, qui, teſtimonio Gulielmi Tyrii, & Jacobi de Vitriaco fretus, in Vita *S. Joannis Eleemoſynarii* ad diem 23. Januarii, eundem Patronum primò facit Ordinis memorati, & plura eruditè differit, ut illorum veterum Scriptorum auctoritatem, in hujuſmodi controverſia, parvi pendendam evincat. Attamen conciliari hæc omnia poſſe crediderim ex hiſtoria ipſa Ordinis Melitenſis. Siquidem in ea narratur, anno 1048. ab Amalphitanis mercatoribus, conſentiente Calipha Ægypti, conſtructam fuiſſe Eccleſiam propè Sepulcrum Dominicum in honorem *B. Mariæ*, vocatæ *de Latina*, ac ſubinde erecta duo Hoſpitia pro fœminis, viriſque peregrinis excipiendis, utrique adjecto ſacello, altero *B. Mariæ Magdalenæ* dicato, altero *S. Joanni Eleemoſynario*; cùm verò capta fuiſſet à Gottifredo Urbs Hieroſolymæ, à *Gerardo*, primo Hoſpitalis Rectore, habitum regularem induente eum alba in pectore cruce, erectam fuiſſe inſignem Eccleſiam in *S. Joannis Baptiſtæ* honorem, qui cultus ſemper ſubinde fuit ab hoc Ordine, tanquam ſingularis Patronus. Cæterùm Gulielmus Tyrius, & Jacobus de Vitriaco, qui prima tantùm remota exordia hujus Ordinis diligentiùs deſcribentes, nullum de poſtremo hoc Templo in honorem *S. Joannis Baptiſtæ* à Gerardo condito verbum protulere, malè trahuntur in partem oppoſitam, ac ſi præclariſſimi Ordinis Melitenſis traditiani adverſentur. Illorum quippe ſilentium, nimis infirmum argumentum eſt, ut à Bollando aſſumi debeat, tanquam decretoria ſententia contrarium impigrè aſſerendi; cùm notum ſit, plura ab antiquis etiam Scriptoribus omiſſa fuiſſe; aliunde verò Documenta à Boſio, & Pagio relata, manifeſtum reddunt, à primis uſque incœpti hujus Ordinis initiis, & erectam Sancto Præcurſori Eccleſiam, & ſumptum ejuſdem patrocinium a Religioſis hiſce Militibus. Inſtitutionem Hoſpitalariorum Equitum quadriennio antiquiorem Pagius facit, eam ad annum 1099. referens.

Principum, privatorumque largitione ditati ſunt, militeſque Hoſpitalarii, ac Hieroſolomytani, deinde Rhodii appellati. Templariorum, atque Teutonicorum initia ſuo loco
1104 aperientur. Proximo anno Paſchalis in omnem pacandæ Eccleſiæ curam intentus Stephanum Corſum, qui Civitatem turbabat, atque ædem Sancti Pauli ſeditiosè occupaverat, expulit. Inde, ut novo Eccleſiæ malo occurreret, Florentiam petiit, ut cauſſam Epiſcopi Florentini cognoſceret, Antichriſtum natum eſſe temere prædicantem. Ibi verò magno Epiſcoporum numero convocato, ea de re diligenter quæri eſt cœptum; verùm propter multitudinem populi, qui ad rem novam cognoſcendam ex omnibus undique partibus frequens convenerat, nec Concilium finem, nec res deciſionem adepta eſt, ut Pandulfus ſcripſit: nam alii Epiſcopi vanitatem, patrum ſententiâ tradiderunt eſſe convictam. (82) Bernardus Cardinalis legatus in Lombardiam ab eo miſſus, cum Parmam profectus rem divinam pretioſa omnis generis ſuppellectile expoſita celebraret, à Parmenſibus per tumultum eſt ſpoliatus. Quod ubi Mathildis accepit, Canuſſio cum firma Mutinenſium manu Parmam accurrit, atque ſuppellectilem Cardinali reſtituendam curavit, in nocentes gravius animadverſura, niſi ille
1105 interceſſiſſet. (83) Sequenti, Genuenſes à Balduino Rege Hieroſolymorum, ob egregiam ſemel, iterumque in occupanda Syria navatam operam, parte Urbium devictarum donati ſunt. Veneti aram Sancti Marci tabula argentea variis pretioſarum gemmarum generibus mirificè intertexta ornarunt: quæ in hunc uſque diem peregrinis Urbem intento ſtudio inviſentibus præcipuum inter alia ejus miracula præbet ſpectaculum. Metamauco inſula vi terræmotus fluctibus ipſis maris ſubmerſa, ſedes Epiſcopi Clodiam eſt traducta. (84) Quod ad Henricum attinet, jam eò adducta res erat, ut gravem Henrici adverſus Eccleſiam contumaciam, nemo ultra æquo perferre animo poſſet; itaque dum ille ineunte hoc anno Moguntiæ Natalicia celebrat, Principes Germaniæ quidam filium ejus Henricum in Bavaria morantem aggrediuntur: ac nefandis patris flagitiis commemoratis quibus ſe ipſum, & filium una in perpetuum perdidit, atque inſignem, generi, regnoque infamiam, ac notam inuſſit, ut à patre ad Pontificem deficiat, perſuadere conantur. Quibus rationibus impulſus Henricus, paterna hæreſi repudiata, Pontificiam obedientiam ſuſcipit, ac Pontificiorum, qui fortè aderant, legatorum conſilio Concilium in ante diem quartum Kal. Junias in Northuſen ad animum ſuum nudandum indicit. Poſtquam ea dies acceſſit, ac frequentes Epiſcopi, Principeſque coacti ſunt, clara voce omnibus audientibus teſtatus eſt, ſe neque regni cupiditate incenſum, neque patris odio incitatum, ſed divinæ cauſſæ ſtudio, & Pontificiæ auctoritatis verecundia adductum, hortantibus pleriſque regni Principibus patris cauſſam relinquere. Quod ſi pater agnito errore ſuo, ad ſanitatem redierit, ideſt ad auctoritatem ſacroſanctæ Eccleſiæ ſe receperit, haud gravatè ſe illi ceſſurum, ac debitum obſequium, & obſervantiam præſtiturum. Sin minus, ſe Dei cauſſam paterno ſtudio antelaturum, atque ipſum, ſi ita opus fuerit, divini juris tuendi gratia, etiam regno ſpoliaturum. Decreta inde aliquot ſalutaria facta, quibus Simoniaca hæreſis, & Nicolaitarum fornicaria commixtio condemnata, & iis, qui à falſis Epiſcopis inſtituti fuerant, nova conſecratio oſtentata. (85) Atque his actis ingenti armatorum manu ſtipatus Moguntiam, Virciburgum, Norimbergam, & Ratiſponam contendit, ibique Epiſcopos pro judicio ſuo impoſuit, veteribus à patre inſtitutis expulſis. His rebus cognitis Henricus pater permotus filium cum firmo exercitu eſt inſecutus, & ad amnem Reginonem adeptus prœlium cum eo commiſit: verùm gravi adverſus ſe Principum comperta conſpiratione deterritus, armis poſitis, ad Bingam ſe continuò retulit. Ibi cum eſſet, filius VI. Idus Decembris eum convenit, ac miro paternæ pietatis ſtudio prætento hortatus eſt, ut ſalutis, atque honoris ſui cauſſa ad officium, obſequiumque Eccleſiæ ſe referret: id ſi faceret, ſe regnum illi integrum permiſſurum, atque in omnibus rebus dicto audientem futurum. Cui pater reſpondit, nihil ſe acturum, niſi quod generali Principum conventui placuiſſet. Itaque communi conſilio conventus ad eam rem in dies Natalicios Moguntiam eſt indictus. Interea Paſchalis ex Etruria Romam reverſus Septembri menſe Cardinales creavit, ex quibus unus Lambertus Fagnanus Bononienſis fuit, qui poſtea Pontifex factus Honorius II. eſt appellatus. Vidoni Epiſcopo Papienſi privilegia vetera à majoribus ſuis tributa confirmavit. Mathildis, cum in Etruria juriſdicundi gratia verſaretur, Nonis Octobris Eremo Camaldulenſi privilegium dedit. Cum Urbs Mediolani rurſus arſiſſet, ad arcenda, quæ in dies eve-
nie-

(82) *Fluentium*, hunc Epiſcopum Florentinum vocat Labbeus, qui memoratum Concilium ad annum ſequentem 1105. refert. Malè tamen *Fluentium* dici, contendit Ughellus Tomo III. Italiæ Sacræ, ex antiquis tabulis oſtendens, tunc Eccleſiæ Florentinæ præfuiſſe *Raynerium*. Hic, cùm videret inſueta prodigia, terræmotus, bella, quibus univerſus penè terrarum Orbis convellebatur, verbo, & ſcriptis conſtanter aſſerebat, extremum diem Mundo imminere, atque Antichriſtum jam enatum. Ex Pandulpho Piſano Sigonius nonnulla hic addidit, quæ in prima editione non leguntur.

(83) Tumultum Parmenſem contra *Bernardum* Abbatem Vallis umbroſæ, Legatum Apoſtolicum, fusè deſcribit Donizo in Vita Mathildis lib. 2. cap. 14., aſſerens, id accidiſſe die Feſto Aſſumptionis B. Virginis Mariæ.

(84) Dandulus, Tomo XII. *Rerum Italicarum* editus, ſcribit cap. XI., parte prima, libri IX., Tabulam auream, quæ ad S. Marcum Venetæ Urbis jacet, fuiſſe *Conſtantinopoli mirificè fabricatam*, poſthac... *aliquibus theſauris interjectis auctam, uſque in hodiernum diem exiſtere* De Tranſlatione verò Epiſcopatus è Metamauco *Clugiam*, ſeu *Clodiam*, referuntur ibidem ex Codice Ambroſianæ Bibliothecæ Nobiles Viri, qui Diplomati ob id confecto ſubſcripſere, primuſque illorum eſt, *Ordelaphus Phaletro Dudoni, Dei gratia, Dux*.

(85) Hæc a Conrado Abbate Urſpergenſi, eadem narrante verbis coævi Scriptoris, mutuatus eſt Sigonius; reliqua verò ab Ottone Friſingenſi lib. 7. cap. 9. & 10.

niebant, incendia lege ſanctum eſt, ne quis flante vento ignem in ædibus haberet, ſed in templis duntaxat accenſæ lampades ſervarentur: (86) ædes ex trabibus, cratibuſque repente refectæ. Conventus inde Mo-
1106 guntiam in dies Natalicios indictus opera, ac favore Henrici filii omnium Epiſcoporum, Principumque concurſu frequentiſſimus convocatus eſt. Ceterùm advenientem Henricum patrem filius ſive ſyncera, ſive ſimulata fide admonuit, videret, ut ſe tutò in tantas hominum turbas committeret, quorum haud ſatis certam fidem, ac voluntatem exploratam haberet: ſi ſe audiret, auctorem ſe illi fore, ut ſalutis ſuæ cauſsâ ad proximum caſtrum Ingelehin ſe conferret, ibique rei hujus eventum expectaret. Paruit filii conſilio pater, atque in caſtrum ſe retulit. Ea res vulgatæ famæ occaſionem aperuit, patrem in caſtro à filio comprehenſum. Morantem autem ibi Henricum mox Moguntinus, Colonienſis, & Vormacienſis Antiſtites à conventu miſſi adierunt, eumque nomine omnium imperatoria inſignia ſibi reddere imperarunt, quibus filium ejus induerent, nempe coronam, annulum, & purpuram: illo verò cauſſam abdicationis ſuæ quærente; *Quia tu*, dixerunt, *teterrimo diſſidio multos jam annos Dei Eccleſiam laceraſti, quia Epiſcopatus, Abbatias, omneſque dignitates Eccleſiaſticas venales habuiſti, quia nihil legitimi in legendis Epiſcopis obſervaſti: ob has res Pontifici, Principibuſque Germaniæ placuit, te non piorum communione ſolùm, ſed regni poſſeſſione etiam deturbare*. Tum Rex: *Quoniam me Eccleſiæ dignitates vendidiſſe arguitis*, inquit, *quæro de vobis Moguntine, & Colonienſis, quam à vobis mercedem exegi, cum vos veſtris Eccleſiis propoſui, quas omnium ampliſſimas eſſe, ac fructuoſiſſimas conſtat?* Negantibus illis, eum aliquid exegiſſe: *Cur igitur*, inquit, *ſi officium erga vos retinui, aut me hujus criminis incuſatis, aut vos duces, ſocioſve eorum præbetis, qui fidem, ac jusjurandum Regi datum fefellerunt? Suſtinete paulumper, & naturalem ætatis meæ jam exactæ terminum, qui longè abeſſe non poteſt, expectate, aut ſi me regno ſpoliare conſtituiſtis, præſtituite mihi diem, in quo manibus meis inſignia mihi detraham, eaque filio meo ultro imponam*. Repugnantibus illis, & ſe negotium, de quo miſſi fuerant, acriter, ſi reſiſteret, confecturos minantibus, Henricus paullulum ab eis ſeceſſit, & cum paucis, qui aderant, amicis conſilium contulit; atque ex eorum ſententia, quòd ſe ab armatis circunventum ſecus facere non poſſe cerneret, afferri ad ſe inſignia, ac veſtem regiam juſſit, atque iis ornatus in ſellam aſcendit, atque ita verba fecit: *Hæc Regiæ Majeſtatis inſignia æterni Regis pietas, & Principum regni concors voluntas mihi tribuit, quæ vi nulla tueri paratus ſum; nam inteſtinum malum, ut ſuſpectum nunquam habui, ſic neque etiam cavi. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filiis impietatis hærere poſſe exiſtimaret? verùm unius Dei ope, & veſtro pudore defendam. Quod ſi vos neque Dei, neque honoris veſtri rationem habebitis, vim patiar, qui propulſare non poſſum*. Hæſitantibus autem ſuper his verbis ceteris, tum Moguntinus: *Quid dubitamus*, inquit, *ò ſocii, non ne officii noſtri eſt Regem conſecrare, & conſecratum induere? cur igitur quem immeritò induimus, non meritò exuamus?* ſtatimque impetu facto Henricum adorti coronam ei de capite detraxerunt, ac de ſede remotum purpura, ceteriſque inſignibus ſpoliarunt. Tum Rex novitate rei prope attonitus: *Videat Deus*, inquit, *quàm iniquè adverſus me agatis; ego quidem luo peccata adoleſcentiæ meæ, nempe ignominiam patiens nulli ante Regum illatam; neque vos tamen noxiæ expertes eſtis, qui contra Regem veſtrum inſurrexiſtis, & ſacramentum fefelliſtis, quod ſemel juraſtis. Ulciſcatur vos Deus, quemadmodum ultus eſt eum, qui prodidit Chriſtum Dominum ſuum*. Illi verò his ſpretis ad filium cum inſignibus perrexerunt, eumque condecorarunt. Ita Henricus ab univerſis Principibus Rex iterum declaratus, atque ab Apoſtolicis legatis per manuum impoſitionem confirmatus ſolemnia à Principibus, & Epiſcopis ſacramenta recepit, ac regnum ingenti cum omnium gratulatione inivit. Hoc facto ex communi omnium, qui convenerant, ſententia conſtitutum eſt, ut de concordia, & compoſitione ageretur, quibus regnum aliquando, atque Eccleſia formaretur. Itaque nondum dimiſſo conventu, relatione facta de Eccleſiis ab Henrico ſene conceſſis, & malè ab Epiſcopis ſuis adminiſtratis decretum eſt, ut de ea re Pontifex per legatos conſuleretur; lectique ſtatim, qui Romam mitterentur, à Lotharingia Bruno Treverenſis, à Saxonia Henricus Magdeburgenſis, à Franconia Otho Babembergenſis, à Bajoaria Eberardus Eiſtatenſis, ab Alemania Gebhardus Conſtantienſis, à Burgundia N. Curienſis, mandatumque ut à Pontifice peterent, ut, quod ipſius commodo fieret, cis Alpes ad ſtatum ordinandum Eccleſiæ primo quoque tempore venire maturaret; deinde Henriciana, aut Clementina hæreſis conſenſu omnium ordinum condemnata, ſtatutumque ut hæretici Epiſcopi viventes de ſede deturbarentur, mortui è ſepulchris extraherentur, & qui ab iis inſtituti fuerant, uſque ad generalem conventum à munere amoverentur. Quo Decreto Clementis cadaver, qui fuerat hujus hæreſeos auctor, Ravennati ſepultura evulſum à vulgo fœdè eſt laceratum. His actis Henricus ſenex Leodium ſe recepit, ibique ſive privato ignominiæ acceptæ dolore compulſus, ſive à ſeditioſis hominibus inſtigatus, confluentibus ad eum amicis, operamque ſuam ad recuperandam dignitatem pollicentibus, exercitum haud contemnendum contraxit. Quod ubi filius accepit, continuò eò copias & ipſe ſuas adduxit, neque pater prœlium detrectavit; eo pulſus, fugatuſque filius eſt, redintegratis

inde

(86) Merula publicum hoc Mediolanenſium decretum refert, ſicuti & Buſſius in Chronicis ad annum 1104. Calchus perſuaderi id ſibi minimè poſſe fatetur ad annum 1110 tum quia à nullo idoneo Scriptore hoc *narratum* invenit; tum quia per hæc tempora validiori ſtructura, quam ex ſtramine, & cratibus, obfirmatam hanc Urbem oſtendunt acta cum finitimis populis bella, quæ in hiſtoriis narrantur. Cenſet igitur, legem memoratam, ſi aliquando ſancita fuit, ad alterum ex duobus incendiis, quæ anno 1071. & 1075. contigerunt, referendam.

inde copiis, cum iterum in aciem deſcendiſſent, pater victus, pulſus, ac comprehenſus à filio graves inſuper ab inimicis ſuis contumelias paſſus eſt. Quibus rebus actum de dignitate ſua eſſe exiſtimans, (eò neceſſitatis, ac miſeriæ venit) ab Epiſcopo Spirenſi victum ſibi dari apud Spiram in æde Dei Genitricis à ſe constructa petivit, cum diceret, ſe haud inutilem Clericum fore, quòd & literas calleret, & Choro in- A ſervire egregiè poſſet, neque id impetravit. Itaque ad aſtantes converſus ſuſpirans dixit: *Miſeremini mei vos ſaltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Atque aliquot poſt diebus VII. Idus Auguſti ingenti dolore confectus eſt mortuus; (87) manſitque corpus ejus inſepultum in cella quadam ædis deſerta, Pontifice id ſepeliri vetante, per annos quinque.

(87) Leodii IV. Idus Auguſti miſerè obiiſſe *Henricum*, tradunt Donizo, aliique apud Struvium Diſſert. XV. pag. 466. ubi etiam legitur, ad tantam paupertatem eundem redactum, ut Ocreas pro pane venales fecerit. Quæ in longa hac controverſia *Henrici* cum Romana Eccleſia acta ſunt, aliis pro partium favore diverſa ſcribentibus, vide in eodem Struvio, quem tamen Summis Pontificibus, & Gregorio præcipuè VII. iniquè infenſum ſuperius monuimus.

Explicit Liber Nonus.

INCIPIT LIBER DECIMUS.

HENRICUS QUARTUS REX, & IMPERATOR.

IMperium inde Henrici filii novum quaſi ſtabiliendæ libertatis, ac dominationis initium ab Italicis ipſis eſt habitum. Nam hoc imperante Mediolanenſes, atque adeo etiam eorum exemplo alii libertate luxuriantes, ac Regis arma deſpicientes, controverſias, quæ Regis ante componi ſententia conſueverant, armis diſceptare inſtituerunt, atque ad hanc rationem ſuam ſinguli Rempublicam contulerunt. Quæ qualis fuerit, quò illuſtriora ſint, quæ dicentur, hoc loco placet exponere. Nam cum eam in una Bononiæ Civitate, diligentius pervolutatis ejus legibus, obſervaſſem, poſt eandem in omnibus, paucis aut additis, aut demptis, vulgo uſurpatam eſſe, reliquarum etiam notandis inſtitutis, inveni. Summa igitur Reip., quæ Commune dicta eſt, penes tria, ut ſupra ſcripſimus, Conſilia fuit, Speciale, Generale, & Credentiæ, itemque penes Magiſtratus, qui & Conſiliis præfuerunt, & judicia exercuerunt; quorum omnium quotannis lectio celebrata eſt in hunc modum. Circa Idus Decembris Conſilium Speciale cum Generali vocabatur ſive à Conſulibus, ſive à prætore, prout alter eorum in Republica verſabatur; atque iis præſentibus ſinguli è Conſilio, ſervato tribuum ordine, ad ſortem lectionis prodibant. Erant autem duæ ante tribunal ſitellæ poſitæ, quarum in unam tot tabellæ membranaceæ, ab iis Brevia nominatæ, dejiciebantur, quot ex ea tribu, quæ vocabatur, in Conſilio aderant, eorum ipſorum, qui aderant, nomine inſcriptæ; in altera totidem aliæ, verùm decem tantùm manu quattuor virorum è Conſilio delectorum ſignatæ. Cum autem eſſet hominum primæ tribus ineunda ſortitio, tabella pueri manu ad id de induſtria parati ex priore ſitella trahebatur, atque, ut cujuſque nomen exibat, ita ad tribunal prodibat; inde ex poſteriore ſitella altera, quæ, ſi inanis fuiſſet, ille jure lectionis excludebatur, ſi notam habuiſſet, jus lectionis adeptus erat; atque hoc fiebat, quouſque decem tabellæ ſcriptæ eductæ eſſent, quibus denis ex ea tribu viris jus legendi Conſilii pariebatur. Quo facto ſors Civium ſecundæ tribus dejiciebatur, atque ita decem alii educebantur; eodemque pacto in ceteris, quouſque quadragenorum numerus eſſet effectus. Quibus rebus adminiſtratis ſtatim ſecretum in locum hi quadraginta ſecedebant, ac ſexcentos legebant, quippe ſingulæ tribus ex ſuo corpore centenos quinquagenos, genere quodam hominum excluſo vilioribus in artificiis, atque operibus occupato, & ex ceteris qui minor eſſet annis decem, & octo, ita tamen ut nemo invitus de Conſilio eſſet. Atque hoc Speciale Conſilium dicebatur. Qua re confecta eadem ratione poſt triduum Credentia legebatur, eo excepto, quòd Juris periti omnes ſine lectione illud inire Conſilium, ac de ſexcentis eſſe poterant. Ac, triduo interjecto, eodem ordine totidem legebantur, qui Generales dicebantur. Qui

A verò ſortem unius Conſilii legendi nacti erant, ii ad alterius ſortem non admittebantur. Vocabantur autem hæc Conſilia modò ſeparatim, ut Speciale, aut Generale, aut Credentia tantùm, modò aliqua inter ſe ratione juncta; vocabanturque campanæ ſono, & voce præconum; campanæ autem ei officio tres erant dicatæ, minor, major, & media, Speciali advocando minor, Generali major, Credentiæ media. Cautum porro erat, ne Conſules, aut prætor Conſilium indicerent, niſi rem, de qua relaturi ad Conſilium eſſent, per ſcribam in codicem retuliſſent, & ne quem ex uno
B Conſilio venire in alterum alterius loco permitterent. Ubi verò coactum Conſilium erat, tum rem, quam ſcripſerant, ex ſcripto per ſcribam referebant. Relatione facta dabatur oratoribus ſuper ea re verba faciendi poteſtas, qui quattuor erant, & ad tribunal magiſtratus ſtabant, præterea Magiſtratibus, (nam & ipſi Conſilia inibant) ea tamen lege, ut nonniſi de re ad Magiſtratum ſuum pertinente loquerentur, atque ex eorum ſententiis rogationes ſcribebant, quas Partes vocabant. Aliquando etiam privati homines ad Conſilium agere, ſi res poſcere videbatur, permiſſi; qui verò acturi erant,
C ſuggeſtum ad id paratum aſcendebant, ut ab omnibus audirentur. Re in utranque partem diligenter excuſſa, Rogatio ad Conſilium ferebatur, ut de ea ſuffragium ferret. Suffragia verò diverſo modo ſunt lata; interdum enim ſententiæ ſingulorum ſecretò exquirebantur, & à ſcribis excipiebantur, aliquando apertè viva omnium voce dicebantur; ſæpe fabis albis, atriſque res permiſſa, nonnunquam diſceſſione, interdum conſurrectione confecta. Diſceſſionem voco, cum in duas partes diverſas abire jubebantur, ac per miniſtrum publicum numerabantur; conſurrectionem, cum
D aliis ſedentibus, alii ſurgere jubebantur. Voluntate Conſilii cognita, decretum pronunciabatur, atque referebatur in tabulas. Neque ante decretum factum Conſilium aliud poterat advocari. Scribæ autem multi præſto erant partim ad relationes legendas, partim ad decreta pronuncianda, partim ad recitandas leges. Magiſtratus porro alii ordinarii fuerunt, alii extraordinarii: ordinarii dicti, qui quotannis in Rep. creabantur, qui iidem Curiæ nomine ſunt appellati: extraordinarii, qui pro re nata alicui negotio agendo præponebantur. Ordinarii fue-
E re Conſules Communis, Conſules juſtitiæ, Judices Communis, Procuratores Communis, Judices appellationum, Judices officio proſcriptorum, quæſtores: extraordinarii, legati, curatores, & ſyndici. Poſt hæc etiam tempora multæ Civitates loco Conſulum Communis Prætorem, quem Poteſtatem dixerunt, creare inſtituerunt, atque ab exteris Civitatibus advocare. Ejus verò legendi ratio fuit hujuſmodi. Septembri menſe pro arbitrio magiſtratus Conſilium Speciale, & Generale vocabatur: antequam tamen vocaretur, indicebatur populo, quo die, & qua hora hæc, aut illa tribus ad ſortem eſſet proditura: atque eodem, quo dixi,

dixi, ordine ex utroque Conſilio, magiſtratibus excluſis, quadraginta ſorie legebantur. Qui extemplò ſecretum pariter in locum ſe referebant, ita ut nemo poſſet in aures eorum inſuſurrare, nec ſcriptum aliquod porrigere, aut alia ratione eorum judicia depravare. Qui ſi ſequenti nocte, & poſtera die uſque ad veſperas, triginta ſeptem conſentientibus Prætorem novum non declaraſſent, jus lectionis amittebant, atque alio die Conſilium Generale, & Credentiæ vocabatur, atque ex utroque Conſilio alii quadraginta eadem ratione legebantur: qui ſi ne ipſi quidem conſenſiſſent, tum Conſiliorum ipſorum ſuffragiis Generalis inquam, & Credentiæ res permittebatur. Legebatur porro Prætor ex ea Urbe, ex qua Conſilio placuiſſet, modò ne propinquus eſſet alicujus eorum, qui legerent, neque poſſeſſionem in Urbe, agrove haberet, aut minor triginta ſex annis eſſet: legebatur autem, qui magnam præter ceteros virtutis, ac ſapientiæ haberet opinionem. Lectione perfecta, & Conſilio renunciata, literæ ad eum, qui lectus erat, publicè mittebantur, atque ut delatum honorem acciperet, rogabatur: & quo die Urbem inibat, ingenti populi ſtudio, atque occurſu Civitatis excipiebatur. Quoniam autem Prætores plerunque juris ignari erant, propterea aſſeſſores, ac judices legum peritos ſecum aliquot adduxerunt, per quos non judicia ſolum exercuerunt, ſed etiam Conſilia, ſi opus fuit, coëgerunt, ac gladio, pileo, & ſceptro ad poteſtatem indicandam ornati ſunt. Reliquorum magiſtratuum hæc fermè fuit lectio. Uno die duæ tribus, altero reliquæ, una ante horam diei tertiam, altera poſt nonam ad ſortem vocabantur: quique ex ſingulis tribubus ſortem hujus, aut illius legendi magiſtratus nacti erant, extemplo aliquem edere jubebantur, caventes, ne aut patrem, aut filium, aut fratrem, aut cognatum eligerent, aut hominem ejus exercendi magiſtratus rudem: ac, prout quiſque lectus erat, ita clara voce Conſilio renunciabatur. Et ad fraudes, quæ fieri poterant, aperiendas eductis tabellis denis ſignatis, reliquæ omnes inſpectante Conſilio explicabantur, ut cognoſceret quiſque, haud plures, quàm lege præſcribebatur, fuiſſe ſignatas. Neque quiſquam magiſtratum aliquem poterat capere, niſi poſt annum, quàm eodem abiſſet; nec quiſquam legi, niſi in illa tribu, in qua domicilium habebat. Unuſquiſque autem, antequam iniret, ſolemni jurejurando, ſe rectè officio ſuo functurum, adigebatur. Præter hos erant etiam magiſtratus militares, quorum creandorum ratio fuit eadem, ſed curatio longè diverſa. Imperium militare aut Conſuli Communis, aut Prætori deferebatur: præfecturæ exercitus erant diverſæ, pedeſtris, equeſtris, & populi, & ad extremum etiam carrocii: præfecti peditum, & populi à vexillo accepto peditum, equitum, & populi vexilliferi appellati ſinguli à ſuis tribubus per ſuos tribules eo, quo diximus, ordine ſunt delecti: ceterum ex Civibus alii pedeſtrem, alii equeſtrem militiam exercebant, idque non magis ſponte ſua, quàm imperio magiſtratuum, qui ei curationi erant præpoſiti. Itaque cum res ordine agebatur, ſinguli eorum, quibus aut pe-

A deſtris, aut equeſtris militia imperata erat, à ſuis vexilliferis, ut Reip. poſcere tempora videbantur, ducti exibant: quòd ſi majore apparatu res eguiſſet, vexilliferi populi ſuam quiſque tribum educebant, tumque populus exiſſe dicebatur. Nunquam autem ferè fiebat, ut omnes ſimul tribus exirent, verùm modò pedites ex una, equites ex altera, modò una tribus, modò altera egrediebatur: reliquæ in Urbe ad ſua gerenda negotia remanebant. Militabant autem ab annis octodecim uſque ad ſeptuaginta: cui ætati vacatio omnium publicorum onerum ita dabatur, ut etiam à Conſilio rejicerentur: &, ſi eò fortè ſe temere

B intuliſſent, ad ſortem lectionis prodire prohibebantur. In ſingulis autem cujuſque tribus parœciis ordines eorum, qui equos alerent, per magiſtros parœciarum, & curatores ad id conſtitutos deſcribebantur. Ubi verò deſcripti erant, tum ſuos quiſque equos certis, qui conſtituti erant, diebus probandi cauſſa adducebat ad eos, quibus erat ea cura mandata: eorumque nomina ſcribæ cum notis equorum in tabulas referebant: quarum tabularum nos aliquot etiam Bononienſi in Tabulario vidimus. Expeditionum militarium duo erant genera, unum equeſtrium excurſionum, alterum juſti exercitus; plurimumque intererat, an quis ad

C excurſiones, an in exercitus ire juberetur. Magiſtratibus ſingulis certa merces ex ærario per quæſtorem erogabatur, qui pecuniam omnem publicam expenſam, acceptamque curabat. Pecunia publica vectigalibus, & tributis conſtabat. Vectigalia continebantur portoriis, teloneis, agris, pratis, molendinis, prædiis, & boum alendorum oneribus. Quæ ſi ſuſtinendis bellis non ſuffeciſſent, tributum ſingulis Civibus ratione cenſus ex Conſilii decreto imperabatur. Præterea multa in Urbibus erant Collegia, ut Mercatorum, Argentariorum, & Artificum. Mercatores, & Argentarii Conſules creavere, Artificum Collegia ſingula

D Magiſtros. Eorum verò compotes qui fuerunt, inter ſe convenere, & de rebus aut ad mercaturam, aut ad artes ſingulas pertinentibus conſuluere. Jam verò caſtrorum, quæ Urbium in Diœceſi fuere, hic ſtatus, atque hæc conditio fuit. Conſules & ipſa ſuos, & eandem prope cum Urbibus Rempublicam permiſſu regio habuerunt; Urbes autem Chriſtiana conſuetudine oppida voco, quæ proprio Epiſcopo erant ornatæ, caſtra, quæ ipſis erant Urbibus contributa. Ceterùm ab hoc tempore imminentibus pravis inter Urbes diſcordiis, fœdera inter vicinas ſunt in aliarum perniciem inſtituta, caſtra verò ipſis ſe Urbibus adjunxerunt.

E Quòd ſi Caſtrenſes aliquot alii, quàm ei ſe Urbi, in cujus Diœceſi eſſent, applicuiſſent, tum verò ea juſta cauſſa eſt viſa, cur aut iis, qui à ſe defeciſſent, aut iis, ad quos defeciſſent, arma moverent. Atque hæc quidem præcipua fuit primarum, quæ poſthac ſuſceptæ ſunt, origo, & cauſſa contentionum, quibus initis nunquam poſtea bella aut finium tuendorum, aut aquarum regendarum, aut ſociorum regendorum gratia defuerunt. Quin etiam Comites, aut Marchiones multi Urbis in Diœceſi caſtra beneficio regio poſſidentes ea Urbibus ultro donarunt, atque iiſdem ab earum Conſulibus

bus redonati earundem ſe beneficiarios effecerunt, aut certè alia ratione in earum ſe patrocinium contulerunt. Quibus ex rebus mirificè Urbium eſt ipſarum, quarum adhuc tenuiſſimæ opes fuerant, potentia cumulata. Nam quantum de Regis auctoritate, quantum de caſtrorum jure detractum, tantum Urbibus eſt ipſis adjunctum. Quin etiam Regum opibus imminutis, Epiſcoporum, quos illi ante hanc diſcordiam inſtituere ſoliti fuerant, ac privilegiis propterea, & prædiis (regalia illi vocabant) ampliſſimis decorarant, in dies magis attenuatæ fortunæ ſunt, Conſulumque, ſive Prætorum jus in Urbibus ipſis adauctum, quarum rerum præcipua Henrici Regis cum Pontifice inſtituta, & poſt ab Henrico filio per multos annos continuata diſcordia materiam præbuit. De qua quàm planiſſimè poterimus, hoc libro ſcribere perſequemur, ac ſimul hiſtoriam diſſenſionum Italicarum mandare literis ordiemur. Quamobrem ad propoſitum redeamus.

Paſchalis Pontifex, poſteaquam Henricum ſenem abdicaſſe, filium verò iniſſe incredibili Principum conſenſione cognovit, erectior ad conſtituendam aliquando Eccleſiam factus, Urbe, ut Auguſtam in Germaniam iret, quò à novo Rege, & à Principibus accerſebatur, exceſſit. Lombardiam verſus iter ingreſſus, Bononiam adiit, atque ibi à Mathilde obviam honoris cauſſa progreſſa exceptus Parmenſibus Bernardum Cardinalem Epiſcopum, in demortui Epiſcopi locum ad veterem ſarciendam injuriam poſtulantibus dedit. Mutinam inde profectus rem apud Mutinenſes inſignem ſacroſanctâ præſentia ſuâ multò quoque fecit inſigniorem. Mutinenſes corpus Sancti Geminiani Epiſcopi, quem ipſi religione præcipua venerantur, è vetere Baſilica in novam inchoatam tranſtulerunt, eamque rem vicinorum omnium Epiſcoporum accitu, ac magno circumſtantium populorum concurſu unà cum Epiſcopo ſuo Dodone pridie Kal. Majas concelebrarunt; ſubortâ inde inter Epiſcopos, & Cives de conſecrando Altari ejus controverſiâ, placuit ex ſententia Mathildis, rem in adventum Paſchalis differri. Itaque ille, ubi acceſſit, dedicata Sancto Geminiano VIII. Idus Octobris ara, omnes, qui tanto ſpectaculo interfuerunt, larga peccatorum remiſſione donavit. Mathildis, ne benignitate ceſſiſſe Pontifici videretur, ipſum variis donorum generibus cumulavit. (1) Inde Vardaſtallum ad Padum eſt ventum; ibique Conventus, qui erat indictus, XI. Kal. Novembris eſt habitus. In eo conventu Paſchalis, præſentibus quoque Henrici Regis legatis, Gregorii, Urbanique acta de Eccleſiarum collatione probavit; multos Eccleſiis ab Henrico ſene collatis nudavit, alios ornavit, nonnullos etiam confirmavit, multiſque multas Eccleſias privilegiis inſignivit. Quin & inſolentia Archiepiſcoporum Ravennatum offenſus, qui per centum fermè annos Eccleſiæ Romanæ, ſed maximè Giberto proximè Eccleſiam adminiſtrante, fuerant adverſati, ut arrogantiam eorum

A comprimeret, auctoritatemque minueret, Bononienſem, Mutinenſem, Regienſem, Parmenſem, & Placentinum Epiſcopos illorum obedientiâ exemit, ac demum decretum tale de Clericis ſchiſmaticis in fidem recipiendis ſcripſit: *Per multos annos regnum Teutonicum ab Apoſtolicæ Sedis corpore fuit avulſum. Quo tempore res adeò prolapſa eſt, ut pauci Sacerdotes, aut Clerici in tantis terrarum ſpatiis Catholici inveniantur. Patrum itaque noſtrorum exemplis, & ſcriptis inſtructi, qui Novatianos, Donatiſtas, & alios hæreticos in ſuos ordines ſuſceperunt, ſupra commemorati Regni Epiſcopos in ſchiſmate inſtitutos, niſi aut vis, aut ambitus, aut alius* B *criminis convictos ad officium Epiſcopale recipimus; idemque de Clericis cujuſcunque ordinis conſtituimus, quos vita, ſcientiaque commendat.* (2) Hoc conventu perfecto, deinde Parmam cum Mathilde proceſſit, ac Baſilicam ab ipſa refectam D. Mariæ nomini conſecravit. Veronam inde, ut Auguſtam contenderet, venit: ibi de Henrici animo à remittendis, ut ſperabat, Eccleſiarum inſtitutionibus abhorrente certior factus mutato conſilio in Franciam iter flexit, ac conventu Trecas indicto, Alpes hyeme aſperrima ſuperavit. Eodem anno Mediolani, cum nobilis quidam, neglecta lege, nuptiarum cauſſa, ignem, ſpirante vento, in ædibus ac- C cendiſſet, ac propterea novo Urbem incendio afflixiſſet, ipſe cum tota progenie perpetuo exilio eſt mulctatus. Paſchalis inde, diebus Nataliciis in Burgundia apud Clu- 1107
niacum actis, ingenti ab omnibus honore acceptus Trecas pervenit. Quod ubi Henricus audivit, & ipſe relicta Auguſta Moguntiam, ut propiùs à conventu abeſſet, acceſſit. Ad Aſcenſionis ſolemne conventus actus; in eo cum alia multa Eccleſiæ detrimenta ſarcita, tum Eccleſiarum collatio rurſus ingenti conſenſu laicis eſt adempta. Henrico per Legatos jus in eo ſuum imminui à Majoribus ſuis jam inde uſque à Carolo Magno uſurpatum expoſtulanti, ſpatium D datum Romam adeundi, ac generali in Concilio cauſſam ſuam probandi. (3) Dum autem hæc trans Alpes aguntur, in Italia Derthonenſes bello cum Papienſibus contracto viribus ſe impares eſſe cernentes, ad Mediolanenſium auxilium confugerunt. Qua re cognita, Papienſes & ipſi Laudenſium, & Cremonenſium copias acciverunt. Ita inter has Civitates ea fœdera ſocietatis, amicitiæque ſunt juncta, quæ poſt difficillimis ſingularum temporibus pia, ſynceraque fide culta Italiam univerſam ingenti admiratione replerunt. Ceterùm Papienſes ira fervidi accitis ſociorum auxiliis trajecere Padum, fuſoque Derthonenſium exercitu, qui ſe in- E gredientibus fines objecerant, omne Derthonam bellum compulerunt; ac prœliis aliquot cum Mediolanenſibus proſperè factis, ſuburbiiſque ipſis per Auguſtum menſem incenſis, domum receſſerunt. (4) Paſchalis autem in Italiam regreſſus, ac turbatas Romæ res nactus Stephani Corſi Civis Romani conatibus, qui Ponticellum, & Montem altum ex ditione Romana, oppida occu-

(1) Hiſtoriam hujus tranſlationis edidit Cl. Muratorius Tom. VI. *Rerum Italicarum* col. 89.

(2) Acta hujus Concilii vide in Labbeo Tom. X. Conciliorum.

(3) Fuſiùs hæc in Abbatis Urſpergenſis Chronicis leguntur. Itinerarium *Paſchalis II.* in Galliis Pagius ad hunc annum, ex Sugerio, aliiſque Scriptoribus, diligenter collegit.

(4) E Manipulo Flammæ cap. 158. hæc deſumpſit Sigonius.

occuparat, per autumnum occurrit. Quare, cum diu ius ſpe traheretur, omiſſa, Beneventum inde ad res Apuliæ componendas
1108 ſe contulit. Itaque ſequenti anno, eo adhuc in Apulia commorante, Anagnia, Præneſte, Tuſculum, Sabinuſque tractus, auctoribus Ptolemæo Sublacenſi, cui eam diſcedens ipſe ditionem commiſerat, & Petro à Columna, defecit. Quo cognito Paſchalis, ſimul etiam, quòd reditum ſibi ad Urbem ab iis intercluſum videbat, Ricardum Comitem Cajetanum auxilio ſui accivit; atque inſidiis eorum ſuperatis, Romam reverſus, bello hoſtibus utriſque illato, haud magno negocio bona Sancti Petri recuperavit, ac pacem populis reddidit. (5) Papienſes, Derthonenſibus vindicatis, iram in ſocios eorum Mediolanenſes verterunt, atque inconſultè nullis accitis auxiliis, Epiſcopo ſuo duce, in fines eorum cum populo, & militibus irruperunt. Verùm mox occurrentibus Mediolanenſibus, brevi, quàm vana ſine viribus eſſet audacia, didicerunt; nam collatis ſignis in fugam verſi, plerique eorum unà cum Epiſcopo capti, atque in cuſtodias dati ſunt; inde certo die in forum omnes producti ſuccenſis ad veſtium oras palearum, ignominiæ cauſſa, manipulis incolumes do-
1109 mum dimiſſi. (6) Poſtero anno Brixiani ſe cum Mediolanenſibus conjunxerunt. Ineundæ novæ ſocietatis cauſſam attulere Cremonenſes. Hi lite de finibus Brixianis intenta, cum aliter jus ſuum obtinere non poſſent, Laudenſibus aſſumptis, repentè Olio amne trajecto, in eorum agrum hoſtiliter incurrerunt, eoque fœdè direpto, Urbem etiam obſidione cinxerunt, verùm majore audacia, quàm fortuna. Nam paulò poſt ab accurrentibus auxilio Mediolanenſibus pulſi, plerique præ ſtudio ſalutis effusè fugientes in Olio tranando ſubmerſi ſunt. Brixiani inde Laudenſibus irati ulciſcendæ injuriæ cauſſa Laudem unà cum Mediolanenſibus acceſſerunt, atque imparatam Civitatem adorti VIII. Idus Junias levi momento in poteſtatem adduxerunt. Quod cum Cremonenſes cognoviſſent, (tanta Italicorum cœperat eſſe in defendendis ſociis fides, atque conſtantia,) continuò cum majoribus copiis advolarunt, eamque receptam ſociis reddiderunt. Tum Mediolanenſes agi famam ſuam, ſi impunitos Cremonenſes dimitterent, arbitrati, accitis Brixianorum, & Derthonenſium copiis, validioribus Cremonam opibus invaſerunt, eamque, fuſis acie Cremonenſibus, occuparunt, ac IV. Idus Auguſti fœdum ædificiis, ac pleriſque templis incendium intulerunt. Neque verò res cis Padum erant quietiores. Quippe Parmenſes incolis Burgi Sancti Domnini diœceſi ſuæ contributis, cum parêre ſibi recuſaſſent, arma moverunt, & ubi adducto ad oppidum exercitu non potuerunt ad deditionem metu perlicere, caſtrum ipſum etiam concremarunt. Eodem anno Biblium, & Tripolis Urbes maritimæ in Syria receptæ, à Chriſtianis; cui rei magno præcipuè auxilio Genuenſes fuerunt, qui claſſem triremium ſexaginta, ducibus Anſaldo, & Hugone Ebriaco, illo anno in Orientem miſerunt. (7) Proximo, 1110
Henricus in die Epiphaniæ Principibus Ratiſponam ad colloquium evocatis oſtendit, ſe in Italiam trajicere velle, ut conſecrationem Imperialem de more à Pontifice Romæ ſuſciperet, atque Italiæ Civitates pace danda, jureque antiquis legibus dicendo Germaniæ regno vetere inſtituto conjungeret, ſeque paratum ad omnia, in quibus opem ſuam Sedes Apoſtolica poſceret, Pontificis arbitrio peragenda, oſtenderet: &, cum his vocibus, omnium ad Italicæ expeditionis ſocietatem animos erexiſſet, accepto ab iis, qui aderant, ſacramento, literiſque per provincias Germaniæ miſſis, profectionem in Julium menſem indicit. Interim pecunias, quàm maximas poteſt, comparat, ac prudentes homines, quos ſecum deducat, conquirit: ex quorum auctoritate æquè moderari jura poſcentibus, ac controverſias ad ſe, injuriaſve deferentibus poſſit: neque enim contractarum per regnum patris ſui litium, ac ſimultatum erat ignarus. His cognitis, Paſchalis in Campaniam egreſſus, Ducem, ac Principem, omneſque Apuliæ Comites evocavit, eoſque, ut pro ſe, ſi opus eſſet, contra Henricum maximo cum exercitu in Italiam cogitantem, arma caperent, incitavit: ac repetita Urbe omnes Romanos proceres ſimili ſacramento obſtrinxit. Dux autem Apuliæ Gulielmus erat, qui Rogerio patri vita functo ſucceſſerat. Patavini lite Venetis de flumine Brentæ intenta, eos, Tarviſinis, Ravennatibuſque juvantibus, armis provocarunt: verùm ab eis flumine IV. Nonas Octobris oppreſſi, quingentis captis, fugati ſunt. (8) Henricus, ubi dies profectionis venit, exercitum triginta millium hominum in duas partes diviſit: earum unam ipſe per montem Jovis duxit, alteram per vallem Tridentinam immiſit, ac demum ſuperatis Alpibus, Eporediam venit: à qua benignè acceptus proceſſit Novariam, eâque, quia mandata ſua facere recuſabat, expugnatâ, atque incenſa, reliquas officii ſui admonuit. Inde exercitu, qui per Tridentinam vallem tranſierat, ſibi adjuncto, Mediolanum acceſſit, atque ibi per Chryſolaum Archiepiſcopum regium inſigne ſuſcepit. (9) Mediolano inde venit Cremonam: atque inde Bri-

(5) Acta *Paſchalis II.* in hac rerum perturbatione deſcribit in ejus vita Pandulphus, ex quo Sigonius per compendium hæc retulit.

(6) Eadem narrat Donatus Boſſius in ſuis Chronicis ad hunc annum, & Galvaneus Flamma in Manipulo Florum edito Tom. XI. *Rerum Italicarum* cap. 159.

(7) Gulielmus Tyrius hæc fusè narrat lib. XI. cap. 9. & 10., adnotans captam *Tripolim Syriæ* anno 1109. menſe Junio, decima die menſis. Sigonius iſta Bononienſi addidit editioni.

(8) Rotundum numerum expreſſit Sigonius. Septem ſupra quinquecentum captos Dandulus refert pag. 263.

(9) Landulphus à S. Paulo, qui in hac Urbe ætate illa ſcribebat, ac *Conradi* coronationem enarrat, de hac protſus ſilet; idemque ſilentium occurrit in Donizone, Sigeberto, Abbate Urſpergenſi, aliiſque coævis, proximiſque Scriptoribus. Proinde commentitiam eandem vocat Pagius ad hunc annum. Certè à *Chryſolao*, ſeu *Groſſulano* Archiepiſcopo Mediolanenſi coronari minimè potuiſſe *Henricum* hoc anno, docet memoratus Landulphus, qui *Groſſulanum*, menſe Aprili, profectum Hieroſolymas ſcribit. *Henricus* verò nonniſi ineunte Autumno Langobardiam ingreſſus eſt, id expreſsè referente Donizone lib. 2. cap. 18.

Ipſe

Brixianis inſenſus, exercitu in eorum fines immiſſo, arcem Sancti Martini Gavardici expugnavit. Veronam inde cum proceſſiſſet, à Patavinis de incommodo à Venetis accepto edoctus, rem inter utroſque compoſuit. (10) Inde nullo alio maleficio illato, Padum trajecit: & caſtris ad Placentiam factis, ſolemnia munera, ac ſacramenta à Placentinis exegit. Poſt viginti inde dies Parmam verſus digreſſus venit ad Tarum. Ibi nimiam Mathildis arma parantis potentiam veritus, ne quid ab ea conatibus ſuis impedimenti acciperet, pacem poſtulavit, &, cum ipſa ſe ejus rei cauſſa Canuſſio Bibianellum contuliſſet, certis conditionibus ſanxit. (11) Poſt Parmenſi agro digreſſus per montem Bardonis, agrumque Mutinenſem difficile Apennini jugum ſæviſſima hyeme cum maximo exercitus detrimento trajecit: & poſt dierum quinquaginta ſpatium in montibus emetiendis conſumptum tandem rebus omnibus conflictatus Florentiam ſub dies Natalicios venit. Ibi & milites ab itineris labore refecti, & populus Florentinus admirando in ſolemni Natalicio celebrando apparatu edito eximiè dele-
1111 ctatus. Inde Florentia contendit Arretium: idque Civium arrogantia offenſus muris, ac turribus everſis afflixit. Eò verò cum veniſſet, protinus legatos ad Pontificem miſit, per quos, ſi ad coronam admitteretur, ſe in ipſius auctoritate futurum, oſtendit: atque ita res inter eos, & Petrum Leonis, ceteroſque Pontificis nuncios in porticu Sancti Petri his conditionibus convenit: *Henricus die coronationis ſuæ omnia uſurpata Eccleſiæ jura Pontifici, aſtante Clero, & populo Romano, remittet, idque interpoſito ſacramento firmabit, dimittet Eccleſias liberas cum muneribus, & poſſeſſionibus ſuis, quas ad regnum non pertinere conſtabit; liberabit ſacramento populos, qui Epiſcopis adverſari compulſi ſint; patrimonia, poſſeſſioneſque Beati Petri reſtituet ea libertate, qua à Carolo, Ludovico, Henrico, aliiſque Imperatoribus conceſſa ſunt, ſervabitque ea Beato Petro pro viribus. Nihil aut faciet, aut dicet, quo Pontifex pontificatum amittat, aut noxam aliquam corporis, aut membrorum accipiat; aut capiatur dolo malo aut per ſe, aut per alium, neque ipſe, neque amici ejus, qui pro ipſo fidem obligabunt, ut Petrus Leonis, & filii ejus. Quòd ſi quis eis nocuerit, Rex ipſe bona fide eis auxilio erit. Pro his obſervandis Pontifici prædes dabit, Fridericum ſororis ſuæ filium, Engilbertum, & Theobaldum Marchiones, Hermannum, & Gothifredum Comites, Fridericum Palatii Comitem, Berengarium Bajoarium, Henricum Carinthium, Bertulfum Bertulfi Ducis filium, qui ſacramento præſtabunt incolumitatem Pontifici vitæ, membrorum, libertatis, & dignitatis, &, niſi Rex iſta ſervabit, ad Eccleſiæ Romanæ partes ſe transferent. Obſides Rex dabit proximo quinto die, eoſque mittet ad Inſulam in poteſtatem Pontificis: &, ſi obſides ab eo recipiet, reddet eos in die coronationis ſuæ ponte transmiſſo, & ſi fortaſſe coronatus non fuerit, aut pontem non trajecerit, ſimiliter reddet apud arcem Sancti Angeli: legatos, quos Pontifex ad ſe miſerit; dum ibunt, & redibunt, tutos à ſe, ſuiſque præſtabit, &, ſi qua eis noxa ſcienter allata erit, bona fide reſarciet. Hæc ubi Henricus impleverit, tum Pontifex Epiſcopis aſtantibus, in die coronationis ſuæ mandabit, ut regalia Imperatoris dimittant, quæque à temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædeceſſorum ad regnum pertinebant, ſcripto ea, indicto anathemate, confirmabit, fore, ut nemo eorum aut præſentium, aut abſentium, aut ſucceſſores eorum jura regni attingat, neque invadet civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonea, advocationes Imperii, centurionum jura, corteſque cum iis, quæ ad eas pertinent. Neque Pontifex Imperatori, neque Romano Imperio ſuper his litem movebit, & hæc privilegia, propoſito anathemate, confirmabit. Henricum benignè, & cum honore excipiet, &, ut aſſolet, ſcienter, & ſine dolo malo corona Imperatoria decorabit, & ad retinendum Imperium auxilio erit. Hoc ſi Pontifex non expleverit, Petrus Leonis, & amici ejus ad partes tranſibunt Imperatoris. Obſides, niſi effugerint, altero poſt coronationem die reſtituet, ſi per Pontificem ſteterit, quo minus coronetur, ſimili modo reſtituet.* Hæc ita utrinque conſcripta legati Regii unà cum Pontificiis ad Henricum regreſſi detulerunt; eaque recitata Henricus jurejurando ſancivit; deinde Albertus cancellarius, Hermanus, Fridericus, & Gothifredus Comites, Fridericus Saxo, Cono, Sicebothus, Henricus, & Bertulfus, prout convenerat, ſolemni ſacramento ſe obſtrinxerunt, ſe, ſi Imperator his defeciſſet, cum omnibus ſuis ad partes Eccleſiæ tranſituros; atque his actis Henricus Romam verſus iter intendit, ac III. Idus Februarias ad Urbem profectus de more in monte Malo conſedit. Ibi à Romanis rogatus, ut honorem, ac libertatem Urbis ſacramento ſancire vellet, Germanica lingua non quod illi petebant, ſed quod ipſius voluntas tulit, juravit. Qua fraude agnita plerique ſe deceptos vociferantes in Urbem ſe retulerunt; deinde obſidibus datis, acceptiſque ſupraſcripta omnia iterum ſacramento interpoſito confirmavit, nempe

ſe

Ipſe manu fortem coadunans mox in eodem
Scilicet anno, cum multis galeatus in ortu
Autumni venit, Longobardoſque peremit.

Immò idem Auctor refert, exciſa etiam proxima Urbe Novariæ, flammiſque ab *Henrico* incenſa, Mediolanum eidem conſtanter obſtitiſſe:

Nobilis Urbs ſola Mediolanum populoſa
Non ſervivit ei, nummum neque contulit æris.

Hinc dilucidè patet, nedum coronatum, ſed fortaſſe neque in Urbem admiſſum in hoc itinere *Henricum*. Vide quæ in hanc rem adnotavi ad cap. 17. Landulphi Tomo V. *Rerum Italicarum*.

(10) Quæ Veronam profectus *Henricus* cum Venetis egerit, accuratè deſcribit Dandulus pag. 263. An verò adſcribenda ea ſint huic anno, valde dubitaverim; cùm Donizo, qui *Henrici* in Thuſciam iter enarrat, nullam *Veronæ* mentionem faciat. Anno ſequenti 1111., cùm in Germaniam remigraret, *Veronæ* conſediſſe *Henricum*, refert Chronographus Saxo apud Eckarium col. 627., aſſerens, celebratum ibidem ab Imperatore Feſtum Pentecoſtes: idem adnotat Landulphus à S. Paulo cap. 18. Hoc igitur tempore congruentiùs credi poteſt compoſitum ab *Henrico* Patavinorum cum Venetis fœdus.

(11) Interpoſitam conditionem Donizo, loco memorato enunciat, videlicet, *ſalva fidelitate Eccleſiæ Romanæ*, contra quam armari nolebat *Mathildis*.

ſe vitam Pontificis, membra, honorem, libertatem, regalia, patrimonia Sancti Petri, & nominatim Apuliam, Calabriam, Siciliam, Capuanumque Principatum conſervaturum; atque omne jus Eccleſiarum, omneſque earum res dimiſſurum; poſtridie ingrediens à bajulis cereoſtatariis, ſtauroplioris, aquiliferis, leoniferis, draconariis, candianis, defenſoribus, ſtratoribus, turbaque omnis ætatis ingenti, cum floribus, atque arborum ramis, & palmis à Pontifice honoris cauſſa obviam miſſa, exceptus duobus ex more ſacramentis populo ſe obſtrinxit, uno juxta ponticulum, altero ante portam Porticus. Inde ante portam à Judæis, in porta à Græcis, poſt ab univerſo Clero ex Pontificis præcepio acceptus, ex equo deſiluit, ac pedibus ad Vaticanæ Baſilicæ gradus cum laudibus pervênit. Ubi verò ad ſuperiotes gradus evaſit, in quibus Pontifex cum Cardinalibus, & tota cantorum Schola ſedebat, ad ejus pedes ſe venerabundus projecit; deinde ſurgens in nomine Trinitatis in ore, fronte, oculis pacis ei oſculum obtulit, parteſque ſtratoris de more implevit. Inde à dextera Pontificem habens magno cum populi plauſu, & quibus aliis lætitia effuſa vulgo ſignificari ſolet, ad poſtes argenteos ædis proceſſit. (12) Ibi à Chryſolao Archiepiſcopo Mediolani Pontifici de more oblatus (13) Imperatoriam ex ſcripto profeſſionem inivit, atque eum Pontifex Imperatorem renunciavit, cum ſolemne in ejus frontem precationis carmen Lavicanus Epiſcopus perlegiſſet. Introductus inde in Baſilicam, cum ad rotam prophyreticam progreſſi, duabus ſellis poſitis, unam Pontifex, Henricus alteram inſediſſet, rogatus eſt à Pontifice, ut, quod promiſerat, Eccleſiarum collationi renunciaret; nam ſe paratum eſſe, quæ ſpoponderit, adimplere. Ea voce perculſus Henricus ſurrexit, & cum regnorum ſuorum Epiſcopis in partem ædis ſiniſtram deliberabundus ſeceſſit. Affuerunt huic conſilio ex Longobardis Bernardus Parmenſis, Bonuſſenior Regienſis, & Aldo Placentinus Epiſcopi. Inſtante autem Pontifice, quòd hora conſultando procederet, tranſalpini Epiſcopi, qui ſuis ſe Eccleſiis ſpoliatum iri timebant, Pontificem adierunt, pactum illud juſtè, legitimèque ſervari non poſſe dixerunt. Quibus Pontifex, *Nolite vos*, inquit, *hæc quærere; noſtis enim quæ Cæſaris ſunt, Cæſari reddenda eſſe, & neminem Domino militantem ſecularibus ſe negotiis implicare debere, & ex ſententia Beati Ambroſii, à Sacerdotali officio, qui talia agat, alienum eſſe*. Epiſcopis autem in propoſito permanentibus, tunc Henricus propior factus, ut aliquâ Pontificem arte deluderet: *Volo*, inquit, *ut lis, quæ inter te, & Stephanum Nortmanum intercedit, ante terminetur; multa enim Henrici gratiâ Stephanus paſſus erat*. Cui Pontifex: *Immo verò*, inquit, *quoniam magna pars diei præteriit, & ſpatio ad ſacra peragenda longo eſt opus, prius, quod inſtat, agatur*. Tum unus è Germanis in medium progreſſus: *Quid tam multis*, inquit, *verbis eſt opus? cave exiſtimes, Cæſarem noſtrum aliter Imperii coronam accepturum, atque Carolus, & Ludovicus ſumpſere*. Quod cum Pontifex ſe dare non poſſe dixiſſet, tum Henricus irâ incenſus, Archiepiſcopi Moguntini, Saxoniſque Epiſcopi conſilio uſus, Pontificem armatorum turmis circundari juſſit. Cum hoc loco res verſaretur, relatum eſt à Cardinalibus, præſtare videri, ut Henricus eo die coronaretur, & reliqua in ſequentes dies deliberatio differretur. Qua conditione à Germanis repudiata, Pontifex, & qui cum eo erant, ab armatis cuſtoditi, ad Altare S. Petri rei divinæ faciendæ cauſſa, pedes promoverunt; tanta verò multitudinis erat turba, ut magno cum labore eò pervenerint, & vix ad conficienda ſacramenta panis, aqua, & vinum afferri potuerit. Perfectis inde ſacris, unà cum Cardinalibus ad Confeſſionem deſcendit. Ibi verò ad noctem uſque cuſtoditus à militibus, tandem ad hoſpitium extra Templi atrium captivus eſt deductus. (14) Capta cum illo eſt Clericorum, laicorumque ingens multitudo; pueri item, ac juvenes, virique, qui cum floribus, & palmis obviam proceſſerant, aut ſpoliati, aut vincti, aut cæſi ſunt, nemine hoc factum ex Germanis Epiſcopis præter Conradum Salisburgenſem Archiepiſcopum improbante. Is, cum Henricus quidam cognomento Caput, ſtricto gladio, ni vocem contineret, ſe confoſſurum minaretur, ultro jugulum obtulit, & ſe citiùs moriturum, quàm tantum flagitii probaturum, aſſeruit. Joannes Tuſculanus, & Leo Oſtienſis Epiſcopi, ubi captum Pontificem cognoverunt, plebejo habitu ſumpto, extemplò in Urbem ſe proripuerunt. Romani his rebus cognitis dolore elati, ac vicem Pontificis, & Cardinalium indignati, repente Germanos, qui vel religionis, vel negotii cauſſâ Urbem inierant, invaſerunt, ac miſerè omnes interfecerunt, & poſtridie eodem animorum ardore impulſi Tiberim tranſierunt, atque in Henrici exercitum infeſti impreſſionem fecerunt; multorumque ſtrage edita reliquos prope de Porticu depulerunt, & Henricum auxilio accurrentem equo dejectum in faciem vulnerarunt, & Othonem Comitem Mediolanenſem, qui equum ei ſuum ad evadendum obtulerat, comprehenſum, atque in Urbem perductum fœdiſſimè conciderunt. Tum Henricus, cum ſe in tanta rerum iniquitate verſari videret, ad ſuos converſus magna voce exclamavit: *Quid hoc rei eſt, milites? vos me videtis à Romanis circumveniri, nec me defenditis?* Ad quam vocem Germani pariter, Romanique erecti prælium inter ſe vehementius inſtaurarunt. Nec fuit alia pugna per hæc tempora Romanis

aut

(12) Hæc omnia ex Cardinali Aragonia, qui pacta, & juramenta integra refert, deſumpſit Sigonius. Vide Tom. III. *Rerum Italicarum* pag. 360.

(13) *Chryſolaus*, ut ſuperiùs oſtendimus, anno præcedenti Hieroſolymitanum iter aggreſſus fuerat; nec inde niſi poſt biennium rediit. Non potuit igitur hoc anno *Henricum* Romæ Pontifici offerre.

(14) Secundo Idus Februarii, die Dominico, quo legebatur Evangelium: *Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis, quoniam tradetur &c.* peſſimum hoc datum exemplum, teſtatur Pandulphus in vita Paſchalis. Sigonius, ex Cardinali Aragonia hæc narrante, hiſtoriam proſequitur.

A aut pernicioſior, aut fœdior, multis eo die utrinque millibus ad pontem Aelium aut ferro deletis, aut Tiberis undis ſubmerſis, aut vivis in poteſtatem adductis. Germanis inde ſub veſperum prœlio excedentibus, Romani ſpoliis, prædaque onuſti & ipſi ſe in Urbem referre cœperunt; verùm à Germanis juſſu Henrici repente impetu converſo oppreſſi magnum damnum acceperunt, pluribus à ſuis præ turba, & impedimentis, quàm ab hoſtibus, interfectis. Inde cladis referendæ avidi & ipſi Germanos, qui prœlio, inediaque ab hoſtibus fatigati ad arcem ſe retulerant, ex improviſo invaſerunt, atque in fugam verſos in caſtra ſe B recipere coëgerunt. Quibus rebus geſtis ſub noctem, Tuſculanus Epiſcopus populum advocavit, atque ita verba fecit: *Quanquam virtus veſtra, Quirites, eſt ejuſmodi, ut verbis accendi, aut acui animorum veſtrorum ſtudium, atque alacritas non poſſe videatur, vos tamen admonere libet, vobis certamen cum Germanis eſſe pro vita, pro libertate, pro gloria, pro ſalute Sedis Apoſtolicæ; hæc omnia in veſtris ſita ſunt manibus, filii veſtri contra jus, & fas omne habentur in vinculis. Petri Apoſtoli Baſilica toto terrarum Orbe auguſtiſſima armis, cadaveribus, ſanie, & cruore polluta eſt. Pontifex Apoſtolicæ Sedis à barbaris hominibus conſtrictus tenetur; omnis Sa-* C *cerdotalis ordo, univerſa Eccleſiaſtica dignitas carceri, tenebriſque addicta eſt. Quocirca vos, quàm vehementiſſimè poſſumus, obſecramus, ut periclitanti ſubveniatis Eccleſiæ; nam ſi aderunt, qui hoſtium impreſſionem ſuſtineant, illi ad fugam, quàm ad pugnam capeſſendam erunt paratiores. Quò autem ad tantum petendum decus alacriùs incumbatis, Apoſtolorum Petri, & Pauli miſericordia freti omnibus vos peccatis veſtris abſolvimus.* Hac oratione Romani miro pugnandi ſtudio inflammati omnes ſacramento ſe adverſus Henricum obſtrinxerunt. Quo cognito Henricus exterritus ſtatim eadem nocte profugit è Porticu non modò ſarcinis, ſed etiam ſociis in hoſpitiis D multis relictis, ac portæ anguſtias veritus, murorum partem, quò celeriùs evaderet, deturbavit. Poſt biduum inde caſtra movit, Pontificem, quem, advocatis militibus, ſacris nudaverat veſtibus, & Clericos, laicoſque captivos funibus vinctos ſecum adducens, & intento ad Soracte montem itinere Tiberim, juxta Sancti Andreæ Cœnobium tranſiit, & in Sabinos ad Lucanum pontem proficiſcens ulteriora Urbis loca populabundus inivit. Pontifex cum duobus Epiſcopis Sabinenſi, ac Portuenſi, & Cardinalibus quatuor apud caſtrum Trebecum, ceteri Cardinales apud Corcodiſium cuſtodiæ traditi. Interea Tuſculanus Epiſcopus E amicorum animos ad opem Eccleſiæ duriſſimo maximè tempore ferendam accendit; verùm parum profecit. Nam milites trecenti à Principe Capuano auxilio Romanis miſſi Ferentinum, cum Ptolemæum, & omnes fermè illarum partium proceres Germanis favere, Cæſaremque exercitu Tiberim trajeciſſe audiſſent, neque Urbem ingredi poſſent, Capuam receſſerunt. Nortmani verò Rogerii Ducis, & Boëmundi fratris ejus morte non mediocrem rerum ſuarum in timorem adducti munitiſſima quæque loca inſederunt, ſeque ibi adverſus Germanos pro viribus confirmarùnt. Princeps autem legatis miſſis fidem etiam ab Henrico, ſecuritatemque popoſcit, unus populus Romanus tantâ conſtantiâ fuit, ut neque agrorum direptionibus ſe terreri, neque promiſſis Henrici ſe capi permiſerit, ut aliquid paciſci cum Henrico ne pro Pontifice quidem, & Cardinalibus liberandis voluerit. Henricus interea variis jactatus conſiliis quieſcere nuſquam poterat, ut qui patrati ſceleris conſcius nihil ſibi jam tutum apud populum Romanum exiſtimaret. Itaque ut metum eis injiceret, jurejurando affirmavit, ſe, niſi Pontifex ſibi obediret, & ipſum, & omnes, quos habebat in vinculis, aut occiſurum, aut truncatis artubus multaturum. Hoc ubi non proceſſit, tum verò ſe captivos omnes liberaturum, ſi ſibi in poſterum cavere à Pontifice liceret, oſtendit; idque per Principes ſuos, Civeſque Romanos à Pontifice inſtitit poſtulare. Tum verò Epiſcopi quidam Germani Pontificem adeuntes ita locuti ſunt. *Vix æſtimari, ſumme Pontifex, poteſt, quantum ex re adverſus te, Civitatemque tuam geſta moleſtiæ, doloriſque cepérimus: Verùm, ut vides, hoc malum peccatis noſtris ita ferentibus improviſum potius fuit, quàm cogitatum. Quamobrem oratum te precibus omnibus volumus, ut des te ad lenitatem, & Regi noſtro placere, ejuſque conſecrationem abſolvas, ut ipſe tibi, ac Clero, Civitatique tuæ placetur, atque Eccleſiam poſthac omni ſuo ſtudio complectatur.* Quibus Pontifex, *Quid eſt, quod à me requiritis,* inquit, *fratres? an verò vos hominem tam iniquum, tam fraudulentum, tam facinoroſum nobis conſecrandum cenſetis? ritè ſcilicet expiavit manus ſuas ad percipiendam conſecrationem, qui aras Dei perfudit cruore Sacerdotum, & domum ſanctificationis cruentavit ſanguine interfectorum. Ne ſiverit Deus, ut ego hunc hominem conſecrem, qui ſe ipſum tantis flagitiis reddidit execrandum.* Subjicientibus inde illis, dignitati ejus, & eorum, qui capti eſſent, incolumitati conducere, ut Regis iracundiam mitigaret, fortiter æquè reſpondit: *Non metuo Regem veſtrum; ſæviat etiam in caput meum, ſi lubet; neque enim duriùs in me conſulere poteſt. Vos autem cavete, exiſtimetis, qua ille felicitate in Clero, & populo trucidando modò eſt uſus, eadem in tota vita ſua uſurum; neque enim videbit pacem, dum vivet, nec ſtirpem ullam Regni heredem relinquet.* Quibus rebus perceptis vehementiùs Henricus excanduit, atque ut eum de propoſita ſententia dimoveret, captivos omnes in conſpectum ejus produci ad necem juſſit. Quod cum factum eſſet, Pontifex tanto animi robore fuit, ut nihil permotus ſingulos ad mortem fortiter pro divino tuendo jure oppetendam hortatus ſit, vitamque eis æternam promiſerit. Verùm cum illi his auditis pavidi ad pedes ſe provolventes ultimi prorogationem ſupplicii obſecrarent, ad extremum doloris, ac lacrymarum plenus dixit, ſe eo animo eſſe, ut ſi ſibi ſubeunda neceſſitas ſit, malit omnes acerbitates ferre, quàm de ſententia cedere; verùm quod ſua cauſſa non faceret, id aliena eſſe facturum, ideſt captivorum ſervandorum gratia propoſito deceſſurum, atque Henrico obſequuturum. Hæc ubi Henricus cognovit, ipſum, & ceteros ſe dimiſſurum, atque Urbem obſidione liberaturum, oſtendit, ſi Sacerdotiorum collationem permitteret, atque ſe, impoſita ritè

ce-

corona, Imperatorem inungeret. Juratum eſt à parte Pontificis in hæc verba in agro juxta pontem Mammæum, qui Germanorum, Romanorumque exercitum dividebat: *Pontifex in poſterum propter violata Eccleſiarum jura, & injuriam ſibi, ſuiſque illatam neque Imperatorem ipſum, neque bona ejus aliqua ratione infeſtum habebit, neque anathemate feriet. Privilegio ſcripto cum anathemate permittet, ut Henricus Imperator Epiſcopos, & Abbates liberis ſuffragiis lectos ſine ſimonia annulo, & virga inveſtiat, Epiſcopuſque ſic inveſtitus liberè conſecrationem ab Archiepiſcopo, ad quem pertinuerit, ſumat. Qui verò à Clero, & populo electus fuerit, verùm ab Imperatore non inveſtitus, à nemine conſecretur.* A parte verò Henrici ita: *Henricus Pontificem cum Epiſcopis, & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo, aut pro eo capti ſunt, & obſides ſecuros intra portas Transtiberinæ Urbis deducet, neque amplius aut capiet, aut capi permittet; iis, qui in fide Sedis Apoſtolicæ ſunt, & populo Romano tam per ſe, quàm per ſuos fidem ſervabit. Pontificem bona fide juvabit, ut Pontificatum tutò, & quietè poſſideat; patrimonia, & poſſeſſiones Eccleſiæ Romanæ reſtituet; & exemplo anteceſſorum ſuorum auxilio erit, ut cetera, quæ jure habere debet, recuperet, & poſſideat. Eidem Pontifici fideliter obediet ſalvo honore Imperii, & Regni, ſicuti Catholici Imperatores Romanis Pontificibus ſolent.* Hæc Henricus primùm, deinde Fridericus Colonienſis Archiepiſcopus, Gebehardus Tridentinus, Burchardus Monaſterienſis, Bruno Spirenſis, Albertus Cancellarius, Fridericus, Hermanus, Albertus, Berengarius, Gothifredus, & Guarnerius Comites, ac Bonifacius Marchio jurarunt; poſtridie autem hujus diei in Campo, qui ſeptem fratrum dicitur, dum caſtra moventur, privilegium de inveſtituris dictatum eſt, tranſmiſſo juxta pontem Sarium Tiberi, atque accito ex Urbe ſcrinario ſcriptum per nocturnas tenebras exaratum, atque à Paſchali, licèt invito, ſubſcriptum. His actis poſtero die Idibus Aprilis (15) Pontifex cum Henrico Urbem Leoninam intravit, ac portis, ne quis Civium interveniret, obſeratis in æde Sancti Petri ante Confeſſionem, ipſum corona Imperatoria redimivit, atque Auguſtum conſecravit; cumque rem divinam faciens ad hoſtiæ confractionem veniſſet, parte ſumpta, reliquam aſtanti porrexit; atque ita dixit: *Sicuti pars hæc vivifici corporis diviſa eſt, ita diviſus ſit à Regno Chriſti Domini noſtri, qui pactum hoc violare tentaverit*; atque his rebus actis Imperator in caſtra, Pontifex in Urbem ſe recepit tantâ frequentiâ populi occurrentis, & Deum collaudantis exceptus, ut ægrè ad hoſpitium potuerit pervenire. Hic tum finis pernicioſæ hujus diſcordiæ fuit. (16) Hac re elatus Henricus, tota metu trepidante Italia, receſſit in Lombardiam. Bononiam agmine pacato ingreſſus ad frœnandos hominum impetus, & continendum in fide populum, Civibus præ circunſedentis exercitus pavore muſſantibus, arcem conſtruxit, eamque præſidio confirmavit. Parmam inde XVIII. Kal. Junias prodiit. Inde, poſtquam per triduum Bibianelli cum Mathilde fuit, in Germaniam abiit, (17) atque Auguſto menſe Spiræ Epiſcopis, ac Principibus aliquot evocatis, Patri tum demum ſepulto magnâ cæremoniâ ex permiſſione Pontificis parentavit. Inde conventu Moguntiæ habito, Adelbertum Archiepiſcopum deſignatum per annulum, baculumque, ut ante, inſtituit. Interim Mediolanenſes arma, quæ, Cremonenſium audacia vindicata, Henrico in Italiam veniente, poſuerant, rurſus poſt ejus profectionem ſumpſerunt,

&

(15) Scriptores in varias opiniones ſcinduntur, certum diem hujus coronationis indicaturi, cùm ipſa etiam coævorum teſtimonia valde diſſentiant. Donizo lib. 2. cap. 18. hanc celebritatem affigit *Paſchatis* Feſto, ſed graviter hallucinatur, aſſerens fuiſſe ultimum diem menſis primi, ideſt Martii, cùm certum ſit, hoc anno Paſcha incidiſſe in diem ſecundum Aprilis. Idem tradunt Robertus de Monte, ſeu Sigebertus, ac Hovedenus. Malmesburienſis, qui rem hanc ex Davide Scoto, Bancorenſi Epiſcopo, tunc vivente, ſe narrare profitetur, lib. 5. pag. 167. ſcribit, *IV.* (legendum *V.*) *Idus Aprilis*, Dominica *quaſi modo geniti*, quæ octava dies erat à Paſchate, coronatum *Henricum*. Chronicon Hindelsheimenſe conſecrationem *Henrici* peractam refert *Idibus Aprilis*, hujuſque ſententiæ eſt Baronius, alia etiam antiqua monumenta producens. Demum Pandulphus Piſanus Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 357., ait, Paſchalem à die II. Idus Februarii uſque ad V. Kal. Maji, multis affectum cruciatibus, pacem tandem cum *Henrico* ſanxiſſe. Pandulphi textum emendandum, ita ut, loco *V. Kal. Maji*, legi debeat, *V. Idus Aprilis*, vult Pagius, in ea obfirmatus ſententia, quòd *Henricus* Imperatorium diadema ſuſceperit Dominico die, *in Albis* appellato. Cl. Muratorius in adnotationibus ad Donizonem pag. 380. Tom. V. *Rerum Italicarum* inclinare ſe ait, ut credat, die ipſo *Paſchatis* coronatum *Henricum*; intactum tamen dimittit hoc dubium, cùm in tanta coævorum diſſenſione incertum ſit, cui potior fides debeatur. Porro (ſi vera ſunt quæ leguntur in Vita Paſchalis à Cardinali Aragoniæ edita *Tom. II.* pag. 363. verbis Synchroni Scriptoris) Sigonii, ac Baronii ſententia verior foret: Poſtquam enim narravit ab *Henrico*, aliiſque Optimatibus manu propria juramentum firmatum, notam hanc Chronologicam ſubdit. *Actum III. Idus Aprilis, feria tertia poſt Octavas Paſchæ, Indictione IV.* Proſequitur inde: *reſtabat illa exactionis, & extorſionis, ut de Inveſtituræ permiſſione Privilegium Regi perſonaliter ſcriberetur*; hocque ait altera die per nocturnas tenebras à Pontifice, licet invito, ſubſcriptum. Demum in Eccleſia B. Petri coronatum *Henricum* refert, clauditque narrationem his verbis. *Actum Idibus Aprilis quinta feria poſt Octavas Paſchæ, Indictione IV. Hæc ſicut paſſi ſumus, & oculis noſtris vidimus, & auribus noſtris audivimus, mera veritate conſcripſimus.* Mos autem ille coronandi Reges Dominico die, à Pagio productus, vim minimè facit, cùm in eo tumultu res acta ſit, *non ſolùm contra voluntatem Pontificis, ſed etiam contra omnem conſuetudinem*, ut idem Auctor affirmat.

(16) Juramenta omnia hinc inde ſubſcripta, non ſecus ac reliqua à Sigonio relata, leguntur in memorata Paſchalis Vita, edita à Cardinali Aragoniæ. Hæc Hiſtoria fusè etiam deſcribitur in Chronico Caſinenſi cap. 35. & ſeqq. libri IV.

(17) Congreſſum Henrici cum Mathilde, *Bibianelli* habitum, deſcribit Donizo lib. 2. cap. 18. aſſerens, Mathildem tanto honore ab Imperatore cultam fuiſſe, ut ſancito cum ipſa firmo fœdere, eam *Matrem* vocaverit, & in Liguſtico Regno *Vice Reginam* conſtituerit.

& Laudenſibus bellum intulerunt; (18) ſive quòd antiquarum ſimultatum in animis aliquot adhuc veſtigia reſiderent, ſive quòd eos cum Cremonenſibus adverſus ſe fœdus iniſſe, indignè tuliſſent, ſive quòd Lombardiæ imperium affectantes ante proxima, quæque ſibi loca ſubigenda eſſe putarent, quàm longinqua appeterent. Erat autem Laus, ut Papia inter amnes Ticinum, & Lambrum, ſic ipſa inter Lambrum, & Abduam eum finibus eorum conjuncta. Paratis igitur occultè rebus omnibus ad obſidionem oppidi neceſſariis, menſe Majo ad Urbem ex improviſo proceſſerunt: eamque ita ab omni parte clauſerunt, ut neque à Cremonenſibus, neque à Papienſibus ſociis poſſent, aut militibus introducendis, aut commeatibus importandis juvari. Ita factum, ut, cum rei frumentariæ, cui maturè non erat proviſum, copiam non haberent, neque aliunde ſuppeteret, quo famem tolerarent, languentibus inedia membris, fractiſque deſperatione animis Laudenſes Kal. Juliis in poteſtatem pervenerint. (19) Urbe capta, aſperiùs in tecta, homineſque conſultum eſt: primùm ædificia ferè omnia publica, privataque ita diruta ſunt, ut Urbs ceteroqui magna ad ſex tantùm vicos redacta ſit: deinde leges, & tributa graviſſima ſunt impoſita; nam & commercia inter ipſos, & conjugia, Conſulibus Mediolanenſibus inconſultis, prohibuerunt: & nundinas, quæ in vico Placentino cum maxima Civitatis utilitate fieri ſolebant, inde ſuſtulerunt, alioque traduxerunt: cautumque, ut Præfectus Urbis in poſterum hæc ſervanda curaret: qui ſecus feciſſet, rei capitalis reus eſſet, bonaque amitteret. Eadem ratione Mathildis Mantuanos, qui ſoli ex populis ſuis non parebant, aggreſſa, diutina in ditionem obſidione redegit. (20) His actis, non defuere interim, qui Pontificem maledictis lacerarent, quòd coronam Henrico, & pernicioſum privilegium indulſiſſet. Inprimis autem Bruno Epiſcopus Signinus, idemque Abbas Caſſinas adjuncto ſibi Guala Epiſcopo Regienſi, & Cardinalibus nonnullis tale privilegium reſcindendum, cenſebat. Hujus rei certior Paſchalis factus Brunonem ad ſe vocari juſſit, &, num ſe maledictis inimici more concerpſiſſet, rogavit. Cui Abbas: *Qui tibi te à me non diligi, ſed probris concidi nunciarunt, falſa narrarunt. Ego enim ita te diligo, ut dominum, ac patrem meum, neminemque alium, te vivente, volo habere Pontificem, ut cum multis aliis tibi promiſi: audio verò Salvatorem meum mihi ita dicentem: Qui amat patrem, aut matrem plus, quàm me, non eſt me dignus. Unde & Apoſtolus: Siquis non diligit Dominum Jeſum, anathema ſit. Debeo igitur diligere te, ſed magis illum, qui te fecit, & me. Ceterum pactum illud fœdum, per vim expreſſum, at pietati, religionique contrarium ego non laudo: quis enim illud laudaret, in quo violatur fides, Eccleſiæ libertas læditur, Sacerdotium tollitur, unicum Eccleſiæ oſtium clauditur, multa oſtia aperiuntur, per quæ qui intrat, fur eſt, & latro? Habemus Canones, habemus Sanctorum Patrum conſtitutiones ab Apoſtolorum temporibus ad te uſque perductas. Via regia incedendum eſt: neque ab ea aliò declinandum: Apoſtoli illos omnes damnant, & à piorum communione ſejungunt, qui à ſeculari poteſtate Eccleſiam obtinent: laici enim etiam religioſi nullum gubernandæ Eccleſiæ jus habent. Huic Sanctæ Apoſtolorum conſtitutioni qui contradicit, Catholicus non eſt; quicunque autem tuetur hæreſim, hæreticus eſt: hanc autem eſſe hæreſim, nemo negarit, quam ſancta, & Apoſtolica Eccleſia in multis Conciliis hæreſim nominat, & cum ſuis auctoribus damnat.* His verbis commotus Pontifex Abbati mandavit, ne Monaſterio poſthac præeſſet: neque enim decere aliquem Epiſcopum eſſe, & Monaſterium tam celebre adminiſtrare: Monachis etiam per Leonem Oſtienſem Epiſcopum, eundemque Monachum præcepit, ne illi obtemperarent, ſed alium ſibi Abbatem deligerent. (21) Verùm diluendæ, quam contraxerat, infamiæ cauſſa poſtero anno Concilium in Latera- 1112
num vocavit: ac de Sede Apoſtolica, Imperioque Romano ad patres retulit. Ibi notatus eſt iterum à pleriſque, quòd Henricum capto ſummo Pontifice, tractis Cardinalibus, ac multo Cleri, populique profuſo ſanguine infamem, ad Imperiale faſtigium provexiſſet: & inſtitutiones Epiſcoporum, quas majores ejus acerbiſſimis vexationibus, & duriſſimis exiliis defendiſſent, indigniſſimo privilegio condonaſſet. Quibus ille promptè reſpondit, ſe quod egiſſet, neceſſitate adactum feciſſe: neque enim aliter ſe imminentem ſtragem populi, incendia, Urbis, vaſtitatem agri prohibere potuiſſe: id ſi piaculum putaretur, ſe Concilii arbitrio expiaturum. Eo reſponſo cum iram accuſatorum maxima ex parte leniſſet, tum verò, ne quis de fide ſua dubitaret, quòd ſacrilegum, ut objiciebatur, ſacrilego privilegium indulſiſſet, extremo Concilii die ita audientibus omnibus eſt locutus, *ut præter cetera à Romana Eccleſia approbata ſe probare, aut reſpuere diceret, quæcunque Gregorius Septimus, aut Urbanus Secundus, aut decreviſſent, aut repudiaſſent;* quo pacto gravia eorum etiam adverſus Henricum ſenem propter Eccleſiarum collationem decreta ſe approbare ſignificavit. Quibus dictis ſurrexit Gerardus Engoliſmenſis Epiſcopus Legatus ex Aquitania, totiuſque Concilii conſenſu præſentibus omnibus ita ex ſcripto pronunciavit: *Privilegium pro liberatione captivorum Eccleſiæ à Pa-*

(18) Hoc anno confectum eſt Mediolanenſium contra Laudenſes bellum, non primò illatum; Landulphus enim a S. Paulo cap. 16. id inceptum quatuor ante annis teſtatur.

(19) Ex Manipulo Flammæ cap. 163. hæc ſeſumpſit Sigonius. Emendandus tamen eſt ex Landulpho à S. Paulo, Auctore coævo, qui Laudenſem Urbem captam, dirutamque, non menſe Julio, ſed Junio cap. 19. refert.

(20) Donizo in Vita Mathildis lib. 2 cap. 19. clarè aſſerit, Mantuam ab *Mathilde* obſeſſam, devictamque anno 1114., & pactum fidelitatis Octobri menſe *Bondeni* firmatum, poſtquam per viginti quatuor annos eidem rebelles Mantuani permiſiſſent. Differenda eſt igitur hæc narratio ad illum annum, quo Sigonius ſecundum bellum, in Mantuanos motum a *Mathilde*, ob occupatum Rivoltellæ caſtrum, refert; cùm revera unicum fuerit.

(21) E Chronico Caſinenſi lib. 4. cap. 42 hæc decerpſit Sigonius. Vide ibidem acres controverſias ob novi Abbatis electionem inter *Brunonem* ipſum, & Monachos excitatas.

Paſchali Pontifice vi per Henricum Regem
extortum omnes in hoc ſancto Concilio congre-
gati legitima cenſura, & auctoritate Eccleſia-
ſtica, judicio Sancti Spiritus condemnamus, &
irritum eſſe judicamus eo nomine, quòd in eo
ſcriptum eſt, jure lectum à nemine conſecran-
dum, niſi priùs à Rege inſtituatur, quod eſt
contra Spiritum Sanctum, & juſtam inſtitu-
tionem. Quibus recitatis omnes ita eſſe ſuc-
clamaverunt, atque in ea centum ferme
Epiſcopi ſubſcripſerunt. (22) Hæc autem
ubi trans Alpes perlata ſunt, Archiepiſco-
pus Viennenſis Legatus Pontificis grave in
Henricum anathema explicuit, & Mogun-
tinus cum quibuſdam principibus apertam
contra eundem conjurationem inivit. In
Italia verò tumultuantibus omnibus, præci
puè Bononienſes, quibus grave nimis Hen-
rici, præſertim poſt impoſitam cervicibus
ſuis arcem, imperium videbatur, conſilium
recuperandæ libertatis ceperunt, ac præſi
dio ejus Urbe depulſo, univerſi populi con-
curſu arcem deturbarunt. Interim Alexius
Imperator Orientis legatos Romam cum li
teris miſit, quibus primùm injuriam ab Hen-
rico Pontifici, & Romanis illatam doluit,
deinde gratias egit, & laudes præcipuas tri-
buit Romanis, quòd eximia virtute Henrici
conatibus obſtitiſſent; ſeſe ſummopere cu-
pere, ſi illi probarent, Coronam Imperii à
Pontifice ſumere, aut filio Joanni tradere.
Cui Romani ſe ſe ad ejus nutum paratiſſi-
mos reſponderunt fore; ac menſe Majo ſex-
centos è ſuis, qui illum deducerent, miſe-
1113 re Conſtantinopolim. (23) Proximo anno
Bernardus domo Burgundio, ſanctitate, &
doctrina percelebris, qui poſt Sanctorum in
numerum eſt relatus, Monachus Ciſtertium
init. Gerardus, homo Germanus Aquile-
jenſem Eccleſiam adipiſcitur. Urbs Cremo-
næ oborto caſu incendio deformatur. Apud
Ravennam, & Parmam ſanguine pluvit.
Paſchalis, turbatis rurſus in Apulia rebus,
conventum Beneventi peregit, (24) & ſe
1114 quenti alterum in Latio apud Ceperanum
habuit, in quo Gulielmum Apuliæ, Cala-
briæque Ducem ſancivit. (25) atque Ana-
gniæ cum eſſet, pridie Nonas Novembris
Eremitas Camaldulenſes privilegio inſigni

A vit. Mantuani, cum iniquo animo Mathil-
dis imperium paterentur, falſo rumore de
ejus obitu diſſipato decepti arma ſumpſe-
runt, ac Rivoltellæ caſtrum ex ipſius di-
tione ceperunt. Quod ubi Mathildis acce-
pit, continuò exercitum adverſus eos immi-
ſit, atque arma ponere, & imperium acci-
pere compulit. Deditio in caſtro Bondeni
facta eſt; quod ipſa in agro Mantuano com-
muniverat. Paſchalis Pontifex ſequenti anno 1115
per menſem Martium Albæ fuit. Mathildis
in morbum lapſa per ſeptem menſium ſpa-
tium eſt graviſſimè conflictata, & cum VIII.
Idus Maji multis muneribus ædem Sancti
Cæſarii in agro Mutinenſi donaſſet, demum
B IX. Kal. Auguſti annos ſex, & ſeptuaginta
nata mortem vitæ ſanctiſſimè actæ con-
gruentem oppetiit; (26) atque in Monaſte-
rio Sancti Benedicti ab avo ſuo inter Pa-
dum, & Larionem conſtructo ſepulturam
accepit, mulier non ſolùm egregia pietate,
ac religione omnium & ſui, & ſuperiorum
ſæculorum mulierum præſtantiſſima, ſed
etiam publicis operibus, arcibus, pontibus,
viis, Templis, Monaſteriis in Lombardia
extructis, belliſque aſſiduis pro tuenda Ec-
cleſiæ auctoritate adminiſtratis, ſingularibus
laudibus in perpetuum celebranda. Hæc,
gliſcente inter Gregorium, atque Henricum
diſcordia, Lombardiæ, Tuſciæque ditionem
C teſtamento Sancto Petro donarat. (27) Ita-
que ea mortua non defuere, qui nunciis
miſſis Henricum ad adeundam ditionis ejus
hæreditatem in Italiam advocarent. Ita Par-
ma, & Mantua ad eum pervênit. Ferraria,
quam Tedaldus avus à Joanne XIII. Ponti-
fice acceperat, Romanam ad Eccleſiam re-
diit. Multa præterea in Lombardia ad Pa-
dum caſtra, & poſſeſſiones fuere, de quibus
magnæ poſtea inter Imperatorem, & Ponti-
ficem contentiones extitere: eæque modò
huic, modò illi diverſorum beneficio regum
ceſſere: ſunt etiam, qui Hugonem Malaſpi-
nam patruelem ejus, nempe Conrado patris
ſui fratre natum, aliquam partem hæredita-
D tis attigiſſe dicant. (28) Ejus mortem uni-
verſa Italia acerbiſſimè tulit. In agro Bo-
nonienſi pluviſſe ſanguine nunciatum. Inte-
rim Paſchali conventum alium in Apulia
apud

(22) Decimo quinto Calendas Aprilis celebratum eſt hoc Concilium, ut Cardinalis Aragoniæ teſtatur. Mendosè in Tomo X. Conciliorum Labbei adnotatum legitur, *V. Cal. Aprilis*; Librarii namque oſcitantiâ omiſſus eſt numerus *X.*, quem editio Mediolanenſis Cardinalis Aragoniæ hoc loco impreſſum refert, Tom. III. Rer. Italic.

(23) Legenda fuſiùs hæc ſunt in Chronico Caſin. lib. 4. cap. 46., ubi recenſentur dona, ab *Alexio Comneno* ad hoc Cœnobium miſſa, occaſione hujuſmodi legationis.

(24) Anno 1112. *Paſchalis* Beneventum ingreſſus eſt, *ſecundo die intrante menſis Decembris*, Synodum autem celebravit *Februario menſe* anni prætentis 1113., quemadmodum narrat Falco Beneventanus, editus Tomo V. *Rerum Italicarum*; qui proſequitur, ad annum eundem, narrare Acta *Paſchalis* per id tempus apud Beneventanos.

(25) Menſe Octobri coactam Synodum *Ceperani*, ſeu *Cyperani*, ad Laris fluvii oram poſiti, tradit Falco Beneventanus. In ejus autem Codice antiquo a Baronio inſpecto legebatur, conſtitutum à Paſchali Villelmum *Ducem Italiæ*, quod fortaſſe mendoſum aliqui exiſtimantes, ſubſtituere *Ducem Apuliæ*. Peregrinius in adnotationibus ad Falconem eruditè vindicat primam Lectionem, oſten-

dens ex Græcorum idiotiſmo, noſtrates quoque ſub communi *Italiæ* vocabulo Apuliam nominaſſe.

(26) Obiit præclariſſima hæc Comitiſſa in *Caſtro Bondeni*, non quidem in agro Ferrarienſi, ut cenſuit Pagius, ſed altero Diœceſis Regienſis prope Monaſterium Padolironenſe, appellato in Chartis Bacchinii, *Bondeno de Roncalis*, ut docet Cl. Muratorius in adnotationibus ad Donizonem, in quibus nonnulla inſerit de reſerato aliquando *Mathildis* ſepulcro, ac corpore integro reperto, quod demum ab Urbano VIII. Romam translatum eſt. *Mathildis* ætatem non bene refert Sigonius, ſeptuaginta ſex annos eidem tribuens. Siquidem orta eſt anno 1046, obiit verò 1115.; quo circa nonniſi ſexaginta novem vitæ annos numeravit.

(27) Poſtremas has tabulas confecit *Mathildis* anno 1102. Alteram confirmationis Chartulam, ab ipſa poſtmodum conditam, adjecit Cl. Muratorius Vitæ ejuſdem à Donizone conſcriptæ Tom. V. *Rerum Italicar.* pag. 384.

(28) Nullo fundamento hæc vulgata eſſe, ex Antiquitatibus Eſtenſibus Cl. Muratorii patet, qui veram *Malaſpinæ*, Familiæ nobiliſſimæ, cum *Eſtenſi* affinitatem eruditè ſcrutatur cap. 17. pag 154.

apud Trojam agente, ſeditio ingens Romæ cooritur. (29) Mortuo Urbis Præfecto, plerique filium ejus, adverſante Pontifice, declararunt, ac turres Petri Leonis, qui Pontificias partes fovebat, diruerunt: qua de re Petrus ad loca munita ſe receperat, ibique ſe ſubſidiis Pontificis ſuſtinebat. Quibus rebus erectus Henricus xenia Imperialia Præfecto Urbis, Romaniſque miſit, &, cum brevi ſe affuturum eorum auxilio indicaſſet, exeunte anno rurſus in Italiam cum Regina, ac tota familia ſua trajecit, (30) ac Mantuam progreſſus, legatos ad Pontificem de componendis Regni, & Pontificatus diſcordiis miſit, cauſſaſque cognoſcere populorum inſtituit. V. Kal. Januarias Fori Po-
1116 pilii fuit. Menſe Martio Venetias profectus honorificè ab illa Civitate eſt habitus; Urbis ſitu, ædiumque decore, quæ diligenter inviſit, mirificè delectatus, votis Sancto Marco ſolutis, & Monaſteriis poſſeſſionibus Regni auctis diſceſſit. (31) Interim Paſchalis pridie Nonas Martias conventum in Laterano habuit; quò diverſarum provinciarum Epiſcopi, & principes confluxerunt. In eo concilio prima die (32) de controverſia relatum eſt, quæ inter Jordanem, & Chryſolaum de Mediolanenſi Eccleſia verſabatur, cum alteri objiceretur, quòd alienam Eccleſiam invaſiſſet, alteri, quòd ſuam deſeruiſſet, eaque ad conſilium Cardinalium eſt à Pontifice ipſo rejecta. Quarto die Lucenſis Epiſcopus de Piſanis, qui in diœceſim ſuam invaſiſſent, expoſtulavit; verùm, cùm ea relatio, ut aliena, repudiata eſſet, Paſchalis admonitus, ut de Republica ageret, ideſt, ut de Henrici privilegio referret, qua de re evocati ex omnibus terris Epiſcopi conveniſſent, ita verba fecit: *Poſtquam Dominus in manus me tradidit Regis, videbam quotidie fieri rapinas, incendia, cædes, & adulteria, eaque ab Eccleſia Dei avertere cupiebam. Itaque quæ Henrico tribui, pro liberando Dei populo tribui, fateorque perperam me feciſſe, rogoque vos omnes, ut precibus à Deo mihi veniam impetretis. Iniquum privilegium, quod in caſtris Henrici ſcripſi, tanquam irritum perpetuo anathemate damno, hortorque vos omnes, ut idem faciatis.* Sub quam vocem cum univerſi ſucclamaſſent, Uti rogas: tum Bruno Signinus Epiſcopus, *Gratias*, inquit, *Deo agamus, quòd Pontificem Paſchalem huic Concilio præſidentem proprio tandem ore ſcriptum illud audivimus condemnantem, quod pravitatem, & hæreſim continebat.* Qua re audita quidam ex aſtantibus Epiſcopis ſubjecit. *Si ſcriptum illud hæreſim continebat, ergo qui ſcripſit illud, hæreticus fuit.* Tum Joannes Cajetanus commotus, *Tu ne in Concilio*, inquit, *& nobis audientibus Romanum Pontificem appellare audes hæreticum? ſcriptum à Pontifice confectum, malum quidem fuit, ſed hæreſis non fuit.* Tum alter, *immo verò ne malum quidem, quia eo populum Pontifex liberavit.* Tum Pontifex his vocibus excitatus, ſilentio manu indicto, ita locutus eſt: *Fratres, & domini mei audite. Eccleſia hæc nunquam inquinata hæreſi fuit, immo omnes labes hæc hæreſeos expurgavit, Euthychianam, Sabellianam, ceteraſque ſi quidem pro hac filius Dei, dum pateretur, oravit, cum dixit; Ego pro te oravi Petre, ut non deficiat fides tua;* atque ita altercationem ſuſtulit. Quinto die Pontifex aliis negociis impeditus Concilio adeſſe non potuit. Sexto cauſſa Eccleſiarum rurſus relata. Tum verò altercatione ex poſtulatione Cunonis Præneſtini Epiſcopi orta, qui legatus Sedis Apoſtolicæ fuerat, atque hanc cauſſam damnaverat, eamque deintegrò damnari oportere cenſebat, Pontifex ita dixit: *Vetus Eccleſia martyrum tempore floruit apud Deum, non apud homines. Ad fidem inde converſi Imperatores, Reges, & Principes Matrem ſuam Eccleſiam, ut boni filii, honeſtaverunt, atque prædiis, honoribus, dignitatibus, regalibus quoque juribus, & inſignibus, initio à Conſtantino ſumpto, affecerunt, & tunc Eccleſia florere cœpit tam apud homines, quàm apud Deum. Habeat ergo Sancta Mater Eccleſia, quæ ſibi à Regibus, atque Principibus ſunt tributa, eaque diſpenſet, ac dividat filiis ſuis, prout ipſius judicium, atque arbitrium fert.* Inde privilegium, quod in caſtris conceſſerat, renovato Gregorii VII. decreto ita abrogavit, ut & qui daret, & qui acciperet, à communione piorum ſejungeretur. Tum Præneſtinus, *Domine Pater*, inquit, *ſi verè tuus fui legatus, omnibus his audientibus legationem meam verbo tuo confirma.* Cui Pontifex, *Verè legatus ex latere noſtro fuiſti, & quicquid tu, ceterique fratres noſtri Cardinales, Epiſcopi, Legati Dei, & Apoſtolorum Petri, & Pauli, hujus Sedis & noſtra auctoritate fecerunt, confirmaverunt, probaverunt, ego quoque probo, & confirmo; quicquid damnaverunt, condemno.* Tum Præneſtinus, *Atqui*, inquit, *cum legatus Hieroſolymis agens audiſſem, Regem Henricum poſt ſacramenta, obſides, & oſcula Pontificem in ipſo Beati Petri templo cepiſſe, indignèque tractaſſe, Cardinales exuiſſe, vexaſſe, nobiles Romanos partim occidiſſe, partim captivos feciſſe, ſtragemque populi ingentem edidiſſe; cum hæc, inquam, flagitia, ac ſcelera cognoviſſem, Eccleſiæ*

(29) *IX. Kalendas Septembris* celebratum à Paſchali Trojanum Concilium, Falco Beneventanus refert, aſſerens, eundem Pontificem *tertio die intrante menſis Septembris* Beneventum rediiſſe, ac *VII. Kal. Octobris* Romam reverſum. Incongruè tamen huic anno adſcribitur à Sigonio Romana ſeditio; teſte namque eodem Falcone, *Petrus* Romæ Præfectus, menſe Martio anni ſequentis 1116., quo etiam Lateranenſe Concilium celebravit Paſchalis, è vita ereptus eſt, eoque defuncto excitatæ ſunt turbæ, quas hic innuit Sigonius. Pandulphus quoque Piſanus Tom. III. *Rerum Italicarum* pag. 359. refert, anno XVII. Pontificatus Domni Papæ Paſchalis II, *menſe primo*: ideſt Martio) *XVI.*, (ſeu, ut alter Codex habet: *XXVI. die*, ob mortem *Petri* Præfecti, exortam ſeditionem, quam ipſe minutim deſcribit. Ad annum igitur 1116. indubiè hæc ſunt referenda.

(30) Jam in Liguria degiſſe *Henricum* Imperatorem, cùm ad Præfectum Urbis Xenia direxit, Petrus Diaconus in Chron. Caſinenſ. lib. 4. cap. 60., à quo hæc Sigonius ſumpſit, teſtatur. Eadem verò dona miſſa ſunt, poſtquam ſeditio contra *Paſchalem* invaluit, adeòque anno 1116., ut ſuperiùs oſtendimus.

(31) Vide Dandulum Tomo XII. *Rerum Italicar.* pag. 266. hæc fuſiùs enarrantem.

(32) Erat hæc *ſecunda feria tertiæ Hebdomadæ Quadrageſimæ*, quemadmodum teſtatur ad hunc annum Abbas Urſpergenſis, qui Acta omnia hujus Concilii diligenter enarrat. Eundem deſcripſit Sigonius, verbis tantummodo, caſtigatiori methodo exornatis.

cleſiæ Hieroſolymitanæ Conſilio execrationem in Regem Henricum intendi, eamque poſt in Græciæ, Ungariæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Franciæ Conciliis, conſilio harum Eccleſiarum confirmavi. Quamobrem oro vos, Patres ampliſſimi, ut quemadmodum legationem meam Dominus Pontifex confirmavit, ſic & vos conſentientibus ſententiis comprobetis. Ita cum eadem Archiepiſcopus Viennenſis, Legatis, literiſque miſſis poſtularet, in eam ſententiam à pluribus, ac melioribus ſine ulla dubitatione diſceſſum eſt. Poſtridie, qui fuit dies Sabbati, Mediolanenſi controverſiæ modus eſt à Pontifice hac ratione impoſitus; quia translationes Epiſcoporum duabus de cauſſis fierent, neceſſitate, & utilitate, Chryſolai verò translatio in detrimentum animarum recideret, ille priori Eccleſiæ redderetur, Jordanes in Mediolanenſi ſtatueretur. (33) His rebus haud ſecus, quàm res ferebat, motus Henricus ad Gubernolum in agro Mantuano ſedens Bononienſibus, cùm Legatos ad ſe miſiſſent, facilè veniam, pacemque petentibus Idibus Maji in hæc verba conceſſit. *Civibus Bononienſibus omnes injurias, in primiſque recentem arcis everſionem condonamus; Cives Bononienſes, ac poſteri eorum unà cum fortunis ſuis fidei, tutelæque noſtræ condemnati in perpetuum ſunto, leges, mores, conſuetudineſque ſuas inviolabiles ſervare liceto; liberam Padi totius navigationem quoquo verſus habento, neque vectigal ullum ripatici nomine, & maximè Ferrariæ perſolvunto. In alveo Rheni invito populo Bononienſi nemini mortalium operis quidquam moliri, quo deterius navigetur, liceto. Foderi, aut paratæ nomine ſentenos tantùm denarios Veronenſes pendunto. Nullus Comes hoſpitii cauſſa, quod Manſionaticum vocant, colonos Bononienſes ulla moleſtia afficito. Bononienſes, quandiu in caſtris noſtris erunt, judicium nulla de re, niſi quid ibi commiſerint, patiuntor.* III. autem Kal. Junii Fontanæ agens privilegium Eccleſiæ Viradæ tale indulſit; *Nos Henricus Quartus Romanorum Imperator Auguſtus rogatu noſtræ dilectæ contubernalis Mathildis Reginæ, & Epiſcoporum Bernardi Parmenſis, Landulfi Haſtenſis, Victoris Bononienſis, Sigelfredi Vercellenſis, Epponis Novarienſis, & pro remedio animæ noſtræ, parentumque noſtrorum ædem Sancti Petri Viradæ ſitam in Epiſcopatu Cremonenſi ſub noſtram tutelam, & mundiburdium ſuſcipimus cum omnibus bonis ejus acquiſitis, & acquirendis, nec non allodiis, precariis, & libellariis, interdicentes, ne quis Archiepiſcopus, Epiſcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, gaſtaldio, ſculdaſio, Abbas prædictam ædem, & fratres ibi Deo ſervientes moleſtia ulla auſit afficere.* Tertio inde Nonas 1117
Januarias Italia inaudito ante multa ſæcula terræmotu concuſſa eſt; quippe ejus impetu mœnia, Templa, turreſque Urbium paſſim cum ingenti mortalium ſtrage procubuerunt; (34) fontes turbati, Templorum lampades nullo impellente ventorum flatu per aërem latæ, præcipuè Parmæ nova Baſilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Hiatus item terræ in illis partibus ingentes apparuerunt, & arbores radicitùs evulſæ ſunt; infans locutus triſtia, ac portentoſa quædam enunciavit. Quin etiam III. Kal. Februarias tremenda tonitrua, ac fulgura, quæ nulla hominum meminerat ætas, creberrima immiſſa grandine, mortalium auribus, oculiſque objecta rem in eam religionem adduxerunt, ut diræ aliquid calamitatis impendere homines ſuſpenſis mentibus pertimeſcerent; quodque pavorem animis majorem incutiebat, eadem prodigia, ac multò triſtiora ex Germania nunciabantur. Quibus rebus perturbatus Henricus, quamquam continendis in fide Italicis occupatus, literas ad Pontificem veniæ deprecandæ cauſſa miſit. Cui Pontifex reſpondit, illum non à ſe, ſed à primoribus Eccleſiæ proceribus condemnatum, non niſi ex eorum auctoritate, id eſt contracto utrinque Concilio poſſe abſolvi. (35) Paſchalis poſthæc, Romanis defectionem molientibus inviius proceſſit in Apuliam, & conventu Beneventi acto, (36) Gulielmum Apuliæ confirmavit Ducem. Inde ingruentibus inſalubribus æſtatis caloribus in Campaniam ventum. Ea re cognita Henricus Concilii judicio haudquaquam ſe committendum ratus, vim ſpectans ex Lombardia Romam verſus iter ſuſcepit, atque oppidis Pontificiæ ditionis occupandis Romam progreſſus infrequenti occurſu Civitatis, Leoninam Urbem inivit. Ibi cum, revocatâ à Paſchali Sacerdotiorum ſententiâ, pariter ſe dignitate nudatum Imperatoria vereretur, iterum ſe Imperatorio diademate voluit redimiri, omnibuſque id muneris ſuſcipere recuſantibus, quod ſolus adhuc Pontifex obire eſſet ſolitus, Mauricium Braccarenſem Epiſcopum ex Campania evocavit, & ſe ab eo coronari juſſit, (37) ac ſtatim Urbe egreſſus in Marchiam Tarviſinam bello tumultuantem

ſe

(33) Quæ ad controverſiam actam in hoc Concilio inter *Chryſolaum*, & *Jordanem* Mediolani Archiepiſcopos, pertinent, accuratè refert Landulphus à S. Paulo Tomo V. *Rerum Italic.* cap. 29., qui huic Lateranenſi Concilio unà cum ipſis interfuit.

(34) Quadraginta dierum ſpatio perduraſſe feralem hanc telluris concuſſionem, adnotavit Rogerius Hovedenus, eorum temporum Scriptor. Incœptum verò terræ motum *die tertia Januarii*, Chronographus Hindelsheimenſis teſtatur.

(35) Excommunicationis vinculo ſolutum à Paſchali *Henricum*, refert Helmoldus lib. 1. cap. 40 editionis Leibnitii, his verbis: *His motionibus* (Moguntini nempe Archiepiſcopi, quas proximè narraverat) *exacerbatus Cæſar, tranſiit in Longobardiam, cum uxore ſua Mathilde, filia Regis Angliæ, tranſmiſitque Legatos ad Dominum Papam, oraturus veniam ſuper excommunicationis verbo. At ille diſtulit cauſſam ad audientiam Sancti Concilii, legitimas Regi præfigens inducias, laxatoque interim excommunicationis vinculo.* Itaque cauſſam quidem Henrici, non abſolutionem ab anathemate, remiſit ad Concilium Paſchalis.

(36) Menſe Aprili, ut Falco Beneventanus ad hunc annum refert. Peregrinius in ejuſdem adnotationibus optimè animadvertit, Beneventum malè in Apuliæ partibus poni à Scriptore vitæ Paſchalis, quem ſequutus eſt etiam Sigonius; Urbs enim illa ab Apuliæ finibus prorſus ſejungebatur. Nihilominus, cùm tunc, & aliquanto poſt, paſſim unius Apuliæ nomine univerſa Italia cis Tyberim, ab exteris Occidentalibus, atque etiam Incolis nuncupata fuerit, arguendi erroris non ſunt, qui, juxta vulgatam eorum temporum appellationem, Beneventum in Apulia collocavere.

(37) In literis Gelaſii II. anno ſequenti Cajetæ datis *ad Clerum, & Plebem Romanam*, Tom. X. Concil. Labbei pag. 818., & in adnotatio-

ſe retulit. Ceterùm Mauricius hic à ſacro lavacro Burdinus eſt nominatus. Qui, patriâ Lemovicenſis cum eſſet, à Bernardo Archiepiſcopo Toletano propter virtutis opinionem Archidiaconus Eccleſiæ Toletanæ, deinde Epiſcopus Coimbrienſis, poſtremò Archiepiſcopus Braccarenſis effectus eſt, ex quo tempore ſe pro Burdino Mauricium appellare inſtituit. Cum autem paulò ante ad Paſchalem Pontificem profectus, Eccleſiæ Toletanæ, quam, ingenti vi pecuniæ promittenda, poſcebat, repulſam tuliſſet, facilè ab eo ad Henricum defecit, cujus rei nomine ab eo piorum communione depulſus eſt. (38) Honoricus Curtius Mediolanenſis Archiepiſcopus factus. (39) Interim Paſchalis, oppidis quibuſdam in Campania ad mare receptis, graviore impendente autumno, triſti tentari morbo cœpit. Quo
1118 affectus Præneſte venit, atque ibi Natalitios cum Epiphania dies rebus divinis ritè peragendis traduxit. Inde improvisò progreſſus Romam, adverſarios ſuos adventu nec opinato ita perculit, ut ad pacem petendam, & Baſilicam Sancti Petri reddendam adegerit; verùm poſt biduum magnitudine morbi oppreſſus XV. Kal. Februarias obiit. VII. inde Kal. Joannes Cajetanus ſummo Cardinalium, Clericorumque ceterorum conſenſu ſublectus, Gelaſius Secundus eſt appellatus. (40) Hunc verò ubi deſignatum Cincius Frangipanes, vir in Urbe potens, audivit, ira furens, quòd alium ſufficere cupiebat, in ædem, in qua comitia habebantur, cum hominibus armatis irrumpit, & Gelaſium correptum obtorto collo in terram dejicit, & pedibus conculcatum in vincula tradit, eademque in Cardinales ipſos fugam meditantes agit. Hac re percepta commoti Præfectus Urbis, & Petrus Leonis, aliique nobilitatis Romanæ Principes, maxima clientum ſtipati multitudine ad ædes Frangipanum accurrerunt, ac, ni Gelaſium liberarent, extrema omnia minitati ſunt. Quibus rebus territi Frangipanes, illum petita venia dimiſerunt. Ita Gelaſius equo albo impoſitus magna, atque inſigni pompa in Lateranum deducitur. (41) Paſchalis morte comperta Henricus ex Patavino agro ſubitò movit, Romamque continuatis die noctuque itineribus properavit, (42) adeò occultè, ut imprudente Gelaſio ad Urbem acceſſerit. Ubi verò id Gelaſius ſenſit, animo conſternatus per noctem ad amicos refugit: prima verò luce per Tiberim ad mare delatus, cum adverſa tempeſtate conſcendere non liceret, terreſtri itinere, uno Hugone Cardinali comite, ætate, viribuſque confectus Ardeam ſe recepit: inde ad mare deſcendens tertio die Tarracinam, quartoque Cajetam pervênit: ibi demum confluentibus Epiſcopis, & Principibus earum regionum Kal. Martii conſecratus eſt. (43) Contrà Henricus Urbe potitus Gelaſium, quòd ſine auctoritate ſua ſe conſecrari paſſus eſſet, vitio factum criminatus, Mauricium Epiſcopum, à quo coronam paullò ante acceperat, per Clericos quoſdam, populumque, adverſus leges, Pontificem deſignavit, eumque Gregorium VIII. appellatum conſecrari juſſit. (44) Quo circa Gelaſius literas continuò ad Bernardum Archiepiſcopum Toletanum primatem, & reliquos Hiſpaniæ Epiſcopos ſcripſit, in hanc ſententiam: *Neminem veſtrum latere putamus, quemadmodum frater noſter Mauricius Braccarenſis Archiepiſcopus Eccleſiam ſuam reliquerit, & ad Regem piorum communione dejectum tranſiverit. Illud etiam vos ſcire arbitramur, eundem à præceſſore noſtro Paſchali in conſilio communione privatum eſſe: & Braccarenſi Eccleſiæ ſignificatum, ut alium ſibi paſtorem deligeret. Nunc tandem per Regis tyrannidem poſt longum electionis meæ ſpatium*

in

---

tionibus ad vitam Gelaſiii II. Tom. III *Rerum Italic.* pag. 390. legitur, *Paſchalem* Pontificem tanta dexteritatis, virtutiſque opinione erga Burdinum fuiſſe affectum, ut, cùm Henricus Imperator Romam veniſſet, eundem Burdinum *ſuper tractanda pace Legatum* ad illum miſerit. Hac tamen occaſione abuſus Burdinus à Papa defecit, atque Henricum coronavit; id autem ſub initium hujus anni contigit. Ob iniquam adeò defectionem, *Paſchalis* congregato, menſe Aprili, apud Beneventum Concilio, Burdinum excommunicationis telo confixit, ac Braccarenſi Archiepiſcopatu privavit, injungens Bernardo Toletano Archiepiſcopo Hiſpaniæ Primati, ut alterum Archiepiſcopum in Burdini locum eligeret, ut ex Gelaſii II. Epiſtolis, loco ſuperiùs indicato legendis, liquet. Ex his igitur emendandus Sigonius, qui rerum, ac temporum ſeriem hoc loco perturbat.

(38) Baluzius libro III. Miſcellan. Vitam *Burdini* ex variis antiquis Scriptoribus collectam vulgavit. Ex ea vero plura, quæ à Scriptoribus incerta, aut falſa narrantur, illuſtrari, emendarique poſſe, Pagius ad hunc annum num. 4. fatetur. Certè hanc nundinationem Toletani Archiepiſcopatus, à *Burdino* Paſchali Papæ propoſitam, fabulam eſſe idem Pagius num. 9. aſſeverat. Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni.

(39) *Honorius* nomine ab aliquibus appellatur Archiepiſcopus ille, qui in Catalogis noſtris *Olricus* dicitur. Sed falſum eſt, eundem hoc anno electum, cùm nonniſi anno 1120. ad hanc ſedem promotus fuerit, ut ex Chronologia rerum Mediolanenſium, à me præfixa Hiſtoriæ Landulphi de S. Paulo Tomo V. Rerum Italicarum, conſtat. Præterea, *Jordanem de Clivio* adhuc Eccleſiæ hujus Antiſtitem fuiſſe ſcribit Sigonius ipſe anno 1120. cùm bellum Comenſibus illatum eo tempore narrat. Delenda igitur omnino hæc periodus, quæ in prima editione non legitur, ejuſque loco reponenda mors *Chryſolai*, ſeu *Groſſulani*, ab hac ſede ad Saonenſem ſuam Eccleſiam Paſchalis decreto rejecti; ea enim verè hoc anno contigit, ut memoratus Landulphus cap. 29. teſtatur.

(40) *Paſchalem* obiiſſe XII. Cal. Februarii, & *Gelaſium* electum VIII. Cal. ejuſdem menſis, pluribus Documentis ſtatuit Pagius ad hunc annum.

(41) Pandulphus Piſanus in Vita Gelaſii II. luculentiùs hæc narrat.

(42) *Menſis Martii ſecundo die ingrediente*, noctis ſilentio, Romam ingreſſum *Henricum*, Falco Beneventanus adnotat ad hunc annum.

(43) Sabbato quatuor temporum, ideſt nono menſis Martii die, Presbyterum ordinatum, ac ſequenti die Dominico, qui erat decimus ejuſdem menſis, conſecratum Pontificem, aſſeverat Pagius memoratus.

(44) Acta hæc ſunt die quadrageſimo quarto poſt electionem Gelaſii, ut idem Gelaſius in Epiſtola ad Gallos teſtatur, adeòque die nona, aut decima menſis Martii, qui erat ſeptimus, aut octavus ab ingreſſu Henrici in Urbem Romanam. Ab hoc Antipapa iterum coronatum *Henricum*, docet Petrus Diaconus in Chron. Caſin. lib. 4. cap. 64. editionis Mediolanenſis, his verbis. *Imperator interea cum Oppidanis fœdus iniens Romam rediit, ibique die Sancto Pentecoſtes ab eodem Hæreſiarca coronatus, in Liguriam rediit.*

in cubile ſanctæ Matris Eccleſiæ ſe ingeſſit. Quocirca vobis præcipimus, ut alium in Bracarenſi Eccleſia ſubrogetis, & ipſum Mauricium abſtentum, periurum, & matris Eccleſiæ conſtupratorem ceteris Eccleſiæ filiis nuncietis. Cajetæ VIII. Kal. Aprilis. Cajetâ inde Capuam profectus, conventu poſt Paſcha habito omnium Epiſcoporum, quos undique contrahere potuit, graviſſimo decreto Henricum, Gregoriumque damnavit. (45) His incenſus Henricus, Urbe eveſtigiò ceſſit, atque oppida Latii Pontificia armis invaſit. Neque verò Gelaſius ſeſe in tanta rerum iniquitate deſeruit: immo confeſtim auxilia Gulielmi, Apuliæ Ducis, & Roberti, Capuæ Principis, aliorumque Apuliæ procerum advocavit, atque adverſus Henricum profectus ipſum militaris apparatus famâ adeo exterruit, ut, Gregorio Frangipanibus commendato, Urbe repente diſceſſerit. Itaque tutiora ſibi poſthac futura omnia arbitratus ſociorum exercitum dimiſit, atque inermis Romam, ſed occultè, Frangipanum inimicorum adhuc potentiam veritus introivit, atque ad amicos divertit. Sub id tempus Ravennates, cum ante Archiepiſcopos ad Regium nutum, qui Romanæ adverſarentur Eccleſiæ, delegiſſent, Valterum Canonicum regularem Sedi in primis Apoſtolicæ deditum deſignaverant, atque, ut in gratiam Eccleſiæ reciperentur, orabant. Itaque ea re gaviſus Gelaſius Kalendis Septembris ad Valterum ita ſcripſit: (46) *Ravennas Eccleſia per multos jam ante annos à Romanæ corpore Eccleſiæ avulſa, multa eidem incommoda, calamitateſque atulit, & multis Eccleſiis diſſidii materiam præbuit. Itaque ob ejus nequitiam nonnullas ſubjectarum ei Eccleſiarum ſibi Apoſtolica Sedes aſſumpſit, ut hac ratione ad humilitatis, atque unanimitatis rationem adduceretur. Nunc verò cum eadem ad auctoritatem Matris ſuæ Romanæ Eccleſiæ redierit, ac filiis ejus, cum antea per tyrannidem Regiam, Præſules Regibus probatos acciperint, nunc patrum ſuorum errore agnito, ex Canonicis inſtitutis Epiſcopum Deo probatum elegerint, & diſſidio improbato, in Catholicæ Congregationis ſinum reverterint, ac te, Reverendiſſime Frater Valtere, à diſciplina Fratrum Regularium aſſumptum, Religionis ac ſapientiæ opinione, in Beati Apollinaris Cathedra collocarint: ob eam rem nos pro jure noſtro perſonam tuam ad Epiſcopale officium conſecrantes tibi, & per te Ravennatium Eccleſiæ dignitatem, quam ante hujus diſſidii tempora per Romanam Eccleſiam poſſederat; reſtituimus, ſalvo in omnibus jure, atque auctoritate Sedis Apoſtolicæ. Concedimus tibi, tuiſque ſucceſſoribus in ejuſdem Sedis Apoſtolicæ obedientia permanentibus Epiſcopatus Æmiliæ Provinciæ, ideſt Placentiæ, Parmæ, Regii, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Adriæ, Comacli, Imolæ, Faventiæ, Forilivii, Fori-Populi, Bobii, Ceſænæ, Ficoclæ: confirmamus vobis Ducatum Ravennæ, Monaſteria Sancti Adelberti, & Sancti Hilarii, & ceteras poſſeſſiones ab anteceſſoribus noſtris, & Catholicis Regibus traditas, Pomposiani quoque Monaſterii curam, atque uſum Pallii damus; cujus indumenti honore humilitas, atque juſtitia declaratur.* Gelaſio inde in æde vicina tacitè divinis officiis incumbente, admoniti Frangipanes armata manu eò invaſerunt, atque, ipſo fortè elapſo, tetro tumultu omnia repleverunt. Gelaſius mox à ſuis laſſitudine, curiſque confectus in campis Sancti Pauli eſt inventus. Ibi agitatis de ſumma rerum conſiliis, una omnium ſententia fuit, Urbe, ubi tutus eſſe non poterat, excedendum, atque in Franciam auſpicato jampridem Romanis Pontificibus itinere abeundum. Ita Gelaſius Romana Urbe, atque Eccleſia Petro Portuenſi Epiſcopo commendata, paratis Genuenſium triremibus conſcenſis, Piſas, Piſiſque Genuam proceſſit: ibi novam Urbis Baſilicam D. Laurentii multis cumulatam indulgentiis VI. Idus Octobris conſecravit. Inde in Burgundiam Rhodano adverſo progreſſus in Monaſterio Cluniacenſi ſubſedit. (47) Eo anno graviter frigore, fame, ac peſtilentia laboratum: ingenti terræmotu per XL. dies univerſæ prope Lombardiæ Urbes afflictæ. (48) Eodem anno Ordo militiæ Templi eſt inſtitutus. Ejus, ut reliquorum omnium, humilia principia fuere. Hugo quippe de Paganis & Gaufredus de Sancto Audomaro, ſtudio pietatis accenſi Patriarcham Hieroſolymorum adierunt, atque in ejus manibus ſe more canonicorum regularium in caſtitate, & obedientia perpetuò ſe vivere velle profeſſi ſunt: Quibus Rex Balduinus hoſpitium propè Templum Domini, atque unà cum Patriarcha quædam vectigalia ad victum attribuit, eo munere injuncto, ut ſalutem peregrinorum ad Sepulchrum Domini adeuntium adverſus latronum inſidias conſervarent. (49) Alexio Imperatore mortuo, (50) Joannes filius locum tenuit. Novo inde 1119
ineunte anno, Gelaſius Concilium ad ordinan-

(45) Hujus Concilii notitiam, quam Pandulphus, & Falco Beneventanus omiſere, nobis ſervavit Abbas Urſpergenſis in Chron. ad hunc annum.

(46) Has literas refert Rubeus in Hiſt. Raven. lib. 5. ex Authographo deſumptas, in quarum calce ita legitur. *Dat. Romæ per manum Chryſogoni S. R. E. Diaconi Cardinalis VII. Idus Auguſti Indict. XI. Anno Dominicæ Incarnationis MCXIX.* (more Piſano) *Pontificatus autem Domni Gelaſii II. Papæ anno primo.* Hinc emendandus non tam Sigonius, quàm Labbeus, qui Tom. X. Concil. Pag. 819. habet, *Calendis Septembris.*

(47) Vide Pandulphum Gelaſii familiarem, cum ampliſſimis Cajetani commentariis, Tomo III. *Rerum Italicarum*, *Gelaſii* itinera diligentiſſimè deſcribentem.

(48) Anno ſuperiore 1117. Terræmotus hic contigit, ut ex Hovedeno conſtat. Sigonius ex uno geminum fecit. Vide adnotationes à me adjectas ad Landulphum à S. Paulo, Tom. II. qui res geſtas tempore hujus terræmotus enarrat, Tomo V. *Rerum Italicarum* cap. 31.

(49) Equitum *Templariorum* originem deſcribit Gulielmus Tyrius lib. 12. cap. 7. Annum tamen, quem ipſe 1118. adnotat, eſſe nobis 1119 animadvertit Pagius num. 22.; cùm auctor iſte annos numeret modò a die 25. Martii, modò a Paſchate. Et ſanè rem ita accipiendam ipſemet Tyrius docet, inquiens, hunc Ordinem nono, poſt ejuſdem inſtitutionem, anno confirmatum fuiſſe in Trecenſi Concilio, quod verè celebratum eſt anno 1128. Itaque illius origo ſtatuenda eſt ad annum ſequentem 1119. ſub Balduino II. Proinde emendandus eſt Sigonius, qui hæc addens Bononienſi editioni, Gulielmo Tyrio fidenter adhæſit, computum annorum ab ipſo uſurpatum minimè expendens.

(50) Die XV. Auguſti, ut præter Zonaram, alioſque, ſcribit Anna Comnena ejuſdem [illegible].

ſtandum Eccleſiæ ſtatum Viennæ habuit; (51) & poſt paucos dies IV. Kal. Februarias Cluniaci, ſævo lateris dolore conſumptus eſt. Eo mortuo, Cardinales, qui ibi aderant, comitia habuerunt, atque adjunctis Clericis, laicisque Romanis, Vidonem Archiepiſcopum Viennenſem expertæ in Concilio virtutis, ac ſapientiæ hominem, Pontificem Kal. Februariis delegerunt, & Calliſtum Secundum vocarunt. Ille verò veritus, ne lectio ſua à Romanis antiquaretur, reſtitit, nec ſe clamide coccinea ornari, niſi literis, nunciiſque Romam ſuper hac re acceptis, voluit. Tum verò, cum ſe à Petro Epiſcopo Portuenſi Pontificis Vicario, à Præfecto Urbis, à Petro Leonis, à Conſulibus, Cardinalibus, Clero, & populo univerſo accipi ſenſit, tanto conſenſu victus pridie Idus Octobris à Lamberto, Oſtienſi Epiſcopo, ſe conſecrari permiſit. (52) Interim Cuno Præneſtinus Epiſcopus Gelaſii Legatus conventum Epiſcoporum Germanicorum Coloniæ, & Friteslariæ habuit, atque utroque in loco Henricum cœtu piorum ejectum declaravit. Quo facto permoti Germaniæ Principes, conventum Virciburgum indixerunt, atque eò Henricum ad dicendam cauſſam vocarunt, haud obſcurè denunciantes, ſe, niſi veniſſet, abſentem Regno ſpoliaturos. Quibus rebus excitatus Henricus, copiis in Italia cum uxore relictis, in Germaniam redire maturavit, ac Procerum, Sacerdotumque ſuorum concordi voluntate commotus conventum apud Triburias haberi permiſit, ſeque de omnibus, quæ ſibi objicerentur, rationem ibi redditurum, oſtendit; conventu inde habito, omnes in poſſeſſiones ſuas redegit, ac legatis Pontificis conventum alium Rhemos indicentibus ipſe quoque, ut reconciliaretur Eccleſiæ, eò ſe occurſurum ſpopondit. Ei conventui XIII. Kal. Novembris Pontifex ipſe præſedit; atque inter cetera Henrico, ut Sacerdotiorum collationi renunciaret, præcepit. Quo audito Henricus per legatos ſpatium petiit, quo cum principibus ſuis colloqui ſuper ea re poſſet. Ita infecta pace Calliſtus prædeceſſorum ſuorum decreta ſuper ea re facta probavit, aliaque quædam, quæ res poſtulare videbatur, adjecit, (53) ac poſt XII. dies conventu rite dimiſſo, iter Italiam verſus ſuſcepit; & per Lombardiam, Tuſciamque Romam pervênit, (54) ubique ingenti populorum lætitia, atque ſumma animorum alacritate acceptus, atque Gerardum Civem Placentinum, Epiſcopum Potentinum mortuum, Divorum in numerum retulit. (55) Hoc anno bellum inter Piſanos, & Genuenſes eſt ortum; cauſſa eius prælata, quòd uterque populus Epiſcopos Corſicæ apud ſe conſecrari volebat; id bellum per multos inde annos vario eventu eſt geſtum. Poſtero, ideſt centeſimo viceſimo ſupra milleſimum, 1120 Calliſtus Beneventum progreſſus, (56) atque à Gulielmo Apuliæ Duce, Roberto Principe Capuæ, ceteriſque ejus provinciæ Proceribus aditus ſolemnia ab omnibus ſacramenta exegit, & rebus compoſitis Romam revertit. Cremonenſes novis inimicitiarum cauſſis obortis adverſus Parmenſes, exercitum adduxerunt, & cum iis magna utrinque ſtrage in Parmenſi glarea conflixerunt; inde irruptione in agrum Brixianum facta, Aquæ Nigræ vicum Brixianis eripuerunt. Eodem etiam anno à Mediolanenſibus Comenſe bellum ſuſceptum, omnium, quæ privatis adhuc Lombardicarum Civitatum opibus eſſent geſta, graviſſimum. Comum Urbs eſt cum oppidi vetuſtate, tum nobilitate Civium inclytum, ad lacum ſitum, quondam Larium, nunc Comenſem vocatum. Hunc lacum amnis Abdua magna ex parte efficit, qui ab Abdua Rhæticarum alpium monte labens multis auctus torrentibus per Volturrenam vallem ſexaginta millium curſu in ipſum defluit, atque inde ab Oriente erumpens longo terrarum tractu defertur in Padum. Ceterùm ipſius lacus duo majores ſinus exiſtunt, unus ad Orientem, ex quo Abdua amnis erumpit, ubi Leucum, alter ad meridiem, qui portum efficit, ubi Comum eſt brevi in planicie ſitum. Urbs fluviatilis cancri ſimilitudinem refert; nam duobus ſuburbiis Coloniola, & Vico influentem lunato ſinu lacum duabus velut chelis amplectitur; ab adverſa verò parte ſuburbium inter Orientem, atque meridiem exporrectum molliter inflexam caudam extendit. Planicies autem quattuor montibus

(51) Abbas Urſpergenſis hoc narrat, ſed hallucinatum eſſe hunc Scriptorem, contendit Pagius, cùm nullam in Galliis Synodum Gelaſius habuerit. Meditatus quidem fuerat Concilium celebrare *media Quadrageſima*, illudque *Remis*, non *Viennæ*, ut teſtis eſt Eadmerus, ſed præventus morte irritum hoc votum reliquit. Vide quæ Pagius contra Baronium, & Labbeum ad hunc annum profert, ut commenticium Concilium hoc probet.

(52) Longè ante conſecratus eſt *Calliſtus II.*, nempe *V. Idus Februarii*, ideſt die nona ejuſdem menſis, in quam Dominica Quinquageſimæ incidebat, ut conſtat ex Epiſtola *Cunonis* Præneſtini Epiſcopi Tomo III. Spicilegii Dacheriani pag. 493. primæ editionis. Acta eſt autem hæc celebritas *Viennæ* in Gallia, ipſo *Cunone* præſente.

(53) Ordericus Vitalis, qui libro XII. Acta hujus Concilii fusè refert, *Henricum* Imperatorem, & *Burdinum* Antipapam, ejuſque fautores excommunicationis telo à *Calliſto* confiſos enarrat. De hoc Concilio plura Labbeus decimo Tomo collegir.

(54) Non niſi tertio nonas Junii, anni ſequentis 1120., ſeu nono die intrante menſis ejuſdem, ut Falco Beneventanus teſtatur, Romam pervênit Pontifex Summus *Calliſtus*. Ejoſdem itinerarium poſt Remenſe Concilium uſque ad reditum in Urbem, ex antiquis documentis, accuratè recenſuit Pagius ad hos annos. Certè Landulphus à S. Paulo collocutus eſt *Terdonæ* cum *Calliſto*, paucis diebus ante Dominicam Palmarum, cumque ait ſecunda feria hebdomadæ authenticæ inde exiiſſe *Placentiam* versùs, nec, niſi poſt Paſchale Feſtum, Romam reverſum. Vide Tom. V. *Rerum Italicarum* fol. 505.

(55) Umbertus Locatus hæc ad annum ſequentem refert; at Petrus Maria Campi in Hiſtor. Eccleſ. Placent. invictè probat id contigiſſe anno 1122., fusè de hoc *S. Gerardo* Epiſcopo ſcribens ad annum 1120.

(56) Octavo die intrante menſis Auguſti Beneventanam Urbem ingreſſum *Calliſtum* narrat Falco Beneventanus ad hunc annum. Quæ ibidem geſſerit, apud eundem lege. Id tantùm referre opus eſt, Falconem ſilere de recepto ſacramento à Duce Apuliæ, ac Principe Capuæ; Hoc enim peractum exiſtimat Peregrinius in adnotationibus, non *Beneventi*, ſed apud *Trojam* hoc anno, ſequenti verò apud *Salernum*.

A bus quadrata facie continetur ; in quibus
ab Ortu Caſtrum novum objicitur , à Me-
ridie Arx Baratelli, Luitprandi quondam
Regis opus , ab Occaſu Carneſinum caſtel-
lum ; nam à Septentrione lacum in Urbem
infuſum portus ipſe , de quo dixi , nobilis
excipit . Circum lacum oppida multa , ea-
que opulenta ſunt ; in ipſo lacu inſula no-
mine Comacina cum oppido , quod olim ab
Ariperto Rege everſum, poſt Caroli Magni
victoriam fuit inſtauratum . Huic igitur Ci-
vitati Mediolanenſes hac de cauſſa bellum
internecinum moverunt. Mortuo Comenſi
Epiſcopo , Henricus inveterata conſuetudi-
ne nixus, eam dignitatem Landulfo Carca-
B no, Clerus Comenſis Pontificiam auctorita-
tem ſequutus Vidoni Grimoaldo mandavit.
Orta verò de jure lectionis controverſia po-
pulus Comenſis uni Pontifici poſt Imperii
Pontificatuſque diſcordias deditus Landul-
fum non ſolùm Urbe exegit , ſed novas
etiam res pro adipiſcenda dignitate molien-
tem, negotio Conſulibus dato adortus neca-
vit , cum ille in caſtro Sancti Georgii Lu-
gani in finibus verſaretur. Hæc res Medio-
lani cognita vehementer perinde ac debuit,
animos Civitatis adverſus Comenſes cum
ſua indignitate, tum Landulfi Civis ſui gra-
tia incitavit ; auxit etiam rei atrocitatem
vetus nobilis vicinæ Urbis ſubigendæ cupi-
C ditas , quam inter Abduam , & Ticinum
amnes, æquè ac Laus, locatam, eodem ad
ſe quoque vicinitatis jure putabant pertine-
re. Itaque Jordanes Archiepiſcopus ex Con-
ſilii decreto, bello Comenſibus indicto, pa
ratum exercitum continuò in fines eorum
induxit , caſtriſque non longè ab Urbe po-
ſitis, agrum longè, latèque vaſtare inſtituit.
Comenſes conſilio eorum perſpecto , jam
inde ab initio Urbem foſſis , vallis , præſi
diiſque opportunis muniverant ; ubi verò
eos infeſto exercitu in fines ingreſſos Urbi
appropinquare ſenſerunt, illico armatam ju-
ventutem ſuam eduxerunt, ac levibus prœ
liis aliquot factis , demum etiam cum iis
D acie conflixerunt. Itaque feſſos eos ex diu-
turno pugnæ labore Mediolanenſes rati, ſe-
quentis noctis ſilentio Urbem invadunt , eam-
que, paucis è muris propugnatoribus detur-
batis, nullo negotio ingrediuntur, Comen-
ſes re nec opinata perculſi, cum premeren-
tur ab hoſtibus , ut in re trepida conſilii
inopes in arcem Baratelli ſe receperunt,
atque in Urbe pueros, mulieres, ſeneſque,
quippe turbam rei gerendæ inutilem , reli-
querunt. Ubi verò illuxit, cum hoſtes paſ-
ſim per Urbem vagari cum ingenti præda
ſecuros animadverterent , ira perciti magno
ſe in eos impetu jam reſumptis animis re-
tulerunt, ac præda dimiſſa Urbe præcipites
E

abire, caſtraque relinquere coëgerunt , ea-
que ſibi capta diripuerunt. Hoc incommo-
do Mediolanenſes accepto graviùs irritati,
Comacinates Inſulanos, & Grabadonenſes,
alioſque nonnullos Lacus accolas , qui in
amicitia Comenſium erant, ad defectionem
ſolicitarunt, atque fœdus cum eis adverſus
Comenſes junxerunt , claſſemque ut belli
cauſſa pararent , admoverunt. Qua re co-
gnita Comenſes, ne re navali inferiores ho-
ſtibus eſſent , claſſem & ipſi compararunt,
quàm maximam potuerunt. (57) Bononien-
ſes felici rerum ſucceſſu elati , cum omnes
ad dignitatem , amplitudinemque vertiſſent
cogitationes, ædes Conſilii publicas, pecunia
publica conſtruxerunt , atque eas anno ſe- 1121
quenti abſolverunt. Id Palatium Commu-
nis vocatum ad ædem Sancti Ambroſii fuit.
Poſt Calliſti in Italiam adventum Gregorius
Pſeudopontifex , quem vulgo Burdinum
contumeliæ cauſsâ vocabant, Sutrii ſe con-
tinuerat, Comitum quorundam præſidio ſe-
ptus. Hi ſive avaritia obcœcati , ſive inſo-
lentia inflati infeſtas latrociniis vias habue-
rant, eoſque , qui Romam tenderent , ſpo-
liarant; ob id Calliſtus ira incenſus, colle-
cto exercitu, ad Sutrii obſidionem Joannem
Cremenſem Cardinalem miſit. (58) Verùm
obſidione opus non fuit. Gregorius à Su-
trinis ſubitò deditus ; is Camelo verſo in
caudam ore impoſitus, Romamque ignomi-
nioſè reductus novo omnibus ludibrio fuit;
demum in Cavenſe Monaſterium incluſus
inglorius mortem oppetiit. (59) Interea In-
ſulani , auxiliis fœderatorum à Lacu acci-
tis , Aprili menſe copias in lembos impo-
nunt , atque iter Comum verſùs, ut impio
conſilio, ſic infelici eventu intendunt. Nam
ad Bregiam egreſſi primo concurſu à Co-
menſibus militibus ibi fortè latentibus in
fugam conjiciuntur , & ad lembos reverſi,
cum eos à litore amotos fortè reperiſſent,
natatu ſalutem ſibi petere compelluntur; ita
plerique aut ferro, aut fluctibus opprimun-
tur. Eo detrimento permoti Mediolanenſes
bellum ſibi majore ope gerendum conſti-
tuunt, atque fœdus cum pleriſque Lombar-
diæ Civitatibus ineunt, Papia , Novaria ,
Vercellis, Modoëtia , Bergomo, Brixia ,
Crema, Cremona , Verona , Mantua , Bo-
nonia , Ferraria , Parma , Vardaſtallo , &
Haſta ; quorum ubi auxilia convenerunt,
cum iis terreſtri itinere adverſùs Comenſes
contendunt , Inſulanoſque per Lacum ire
præcipiunt. Inſulani in terram egreſſi prœ-
lium haud timidè commiſerunt, cladem que
non levem Comenſibus attulerunt. Medio-
lanenſes, ſuburbia Vicum & Coloniolam cum
fruſtra tentaſſent, tandem ad certamen de-
ſcenderunt , manumque conſeruerunt ; ve-
rùm

(57) Bellum Comenſe egregiè illuſtravit D. Joſeph Maria Stampa Cler. Regul. Som. , edito Poëmate antiquo , cui titulus *Cumanus*. Inſertum id legitur Tomo V. *Rerum Italicarum* , Clariſſimi hujus viri adnotationibus auctum . Triſtanus etiam Calchus fuſè de hoc bello ſcribit , atque ab eo Sigonius , quæ hic narrat, deſumpſit. Hos igitur Auctores adeat Lector ; in præſenti enim adnotare ſolummodo libet, errare Sigonium, qui hoc anno inceptum Comenſe bellum exiſtimat , cùm ejus exordii Epocha figenda ſit anno 1118., ut ex Chronologica hujus belli ſerie ad memoratum Poema præfixa , dilucidè conſtat.

(58) Collecto exercitu , Pontifex ipſe *Calliſtus* ad Sutrii obſidionem profectus eſt . *Burdinus* verò captus , Romam pertractus fuit IX. Cal. Majas, publicoque ludibrio expoſitus , ut narrant Falco Beneventanus, & Cardinalis Aragoniæ in ejuſdem Calliſti vita.

(59) Non in Monaſterio *Cavenſi* , ſed in Arce *Fumonis* , non longè ab Alatro , in quam translatus fuit ab Honorio II. anno 1124. ſenio confectus *Burdinus* expiravit . Id enim concordes referunt *Petrus* Diaconus in Chron. Caſin. lib. 4. cap. 86., & Anonymus Caſinenſis ad annum 1124. Tom. V. *Rerum Italicarum*.

rùm tanta utrinque cæde, ut in incerto fuerit, ab utro victoria ſteterit. Itaque feſſi utrinque inducias in ſequentem annum compoſuerunt, atque ad novi belli comparationem ſe contulerunt. (60) Briviani arcem Sancti Martini, quæ à præſidio Germanorum tenebatur, adorti redegerunt in poteſtatem, atque æquarunt ſolo. Miſero Gregorii exitu in Germaniam nunciato, ſimulque gliſcentibus in dies ex diſcordia Regni, & Sacerdotii bellis permotus Henricus, atque aliqua tandem præteritorum pœnitentia tactus, eò demum delabitur, ut conventus apud Virciburgum omnium Germaniæ Epiſcoporum, & Principum pro reconcilianda concordia habeatur; iſque in Feſtum Sancti Michaëlis indicitur. Ubi ea dies venit, convocati omnes de certis quæcunque è Rep. fecerunt, & retulerunt, & ſtatuerunt; de ſacra verò deteſtatione, unde mala omnia dimanaverant, rem integram ad Pontificem rejecerunt; ad eumque ſuper ea re Epiſcopum Spirenſem, & Abbatem Fuldenſem legaverunt, qui peterent, ut Conventum Pontificia haberi auctoritate liceret, in quo controverſia, quæ jampridem Eccleſiam Dei divelleret, aliquando Spiritus Sancti judicio fiuiretur. Legati profecti benignè à Pontifice accepti ſunt, ac
1122 poſtero anno ſecum legatos à latere Sedis Apoſtolicæ cum liberis ad pacem conſtituendam mandatis reduxerunt. Is fuit Lambertus Epiſcopus Oſtienſis, Pontificis vicem in omnibus actionibus gerens cum duobus aliis Cardinalibus. Ex eorum inde auctoritate Conventus Virciburgum in Feſtum Sancti Petri indictus eſt, qui ſeditione orta cum perfici non potuiſſet, in ante diem XVI. Kal. Octobris Vormaciam eſt dilatus Ibi cum per ſeptem dies aſſiduè de concordia componenda diverſis inter Principes certatum ſententiis eſſet, neque manentibus adhuc ipſarum partium ſtudiis res commodum habitura finem videretur, tum Henricus, *quid tantopere*, inquit, *de re non neceſſaria concertatis, cum ego paratus ſim auctoritati Sanctæ utique Eccleſiæ obedire, ac liberè id, quod concordiam diſtinet, jus Sacerdotiorum remittere? quæque aut à me, aut à Patre meo Eccleſiæ ablata oppida ſunt, reſtituere?* Quam vocem ubi Legati Pontificis, & Epiſcopi audiverunt, continuò alacres ſummis cum laudibus exceperunt, atque, ut in ſententia permaneret, hortati ſunt. Itaque IX. Kal. Octobris ipſe cum toto ſuo exercitu, qui execrationis contagione corruptus erat, in communionem Eccleſiæ, fidemque receptus, jus Epiſcoporum, Abbatumque inſtituendorum, quod nunquam remiſſurum ſtatuerat, in perpetuum, in manus Oſtienſis maxima humilitate dimiſit, ac tabulis ſcriptis tale ſacramentum concepit: *Ego Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, pro amore Dei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Calliſti Pontificis, & pro ſalute animæ meæ dimitto Deo, & ſanctis ejus Apoſtolis, Petro, & Paulo, & Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ omnem inveſtituram per annulum, & baculum, & concedo in omnibus Eccleſiis fieri electionem, & liberam conſecrationem. Poſſeſſiones, & regalia Beati Petri, quæ à principio hujus diſcordiæ uſque ad hodiernum diem, ſive tempore Patris, ſeu etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo, ut reddantur, fideliter juvabo: & doveram pacem Calliſto, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & omnibus, qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, & in quibus Sancta Romana Eccleſia auxilium poſtulaverit, bona fide juvabo.* Ex altera verò parte Legati Pontificis pro Pontifice ita jurarunt: *Ego Calliſtus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Auguſto concedo electiones Epiſcoporum, & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſque ſimonia, & aliqua inſolentia, ut ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, Metropolitani, & Provincialium Conſilio, vel judicio ſaniori parti aſſenſum, & auxilium præbeas. Electus autem regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus verò querelam ad me detuleris, pro ratione officii mei auxilium meum præſtabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua ſunt, vel fuerunt tempore hujus diſcordiæ.* His tabulis inde extra Urbem in campo ad Rhemum propter ingentem, quæ convenerat, mortalium multitudinem recitatis, atque ingentibus omnium clamoribus gratiis Deo Omnipotenti actis, Legatus rem divinam magnâ cæremoniâ fecit, ac pacis oſculo, & Sancta Euchariſtia oblata, Henricum Romanæ Eccleſiæ recepit in gratiam. Henricus inde in feſto Sancti Martini alterum conventum Babembergæ habuit, atque ex conſenſu eorum, qui Vormacienſi Concilio non affuerant, legatos Romam ad Pontificem cum peramplis muneribus miſit, ac ſolemne Pontifici obſequium præſtitit. (61) Dum autem ſummas inter Poteſtates concordia, amicitiaque conciliatur, Comenſes induciarum tempore exacto, ad Tremetium ex improviſo accedunt, atque imprudentibus Inſulanis loco occupato, magnam inde prædam avertunt; mox Inſulanorum claſſem adepti prœlio proſperè cum ea contendunt, ac poſt triduum ad Lecenum provecti, oppidum fœdè diripiunt, domumque recedunt. Quibus detrimentis Inſulani permoti auxilia à Mediolanenſibus advocant, ac per noctem ad Comum navigant, naveſque eorum ſine præſidio nacti magna ex parte corrumpunt. Poſt aliquot inde dies juſtus quoque Mediolanenſium eſt adductus exercitus. Quem cum exſcendere Comenſes caſtris in litore poſitis prohiberent, Mediolanenſes alia in parte firmam militum manum imprudentibus illis exponunt, atque ita incautos à fronte, atque à tergo invadunt, & in Urbem compulſis, agrum uſque ad mœnia, nemine occurrente, diripiunt, parteque Vici ſuccenſa, & Lierno capto diſcedunt. Eis profectis, Comenſes acceptam cladem aliqua re bene gerenda ſarcire cupientes è porta evecti ad Capellam, lacus ſcopulum, cum occurrentibus Inſulanis prœlium

(60) Hæc ad annum 1119. refert in ſua Poëmatis Cumani Chronologia Cl. Stampa.

(61) Hæc omnia deſumpſit Sigonius ab Urſpergenſi Abbate Conrado, qui pacem hanc Imperii cum Eccleſia ex Actis publicis narrare ſe profitetur, adeòque fidem integram meretur. Diploma *Henrisi* aureo ſigillo munitum, quo ſe Romanæ Eccleſiæ ſubmiſit, integrum recitat Cardinalis Aragonius in vita *Calliſti*.

lium navale committunt, eoſque in fugam avertunt. Inde Variſium, aliaque hoſtium circum lacum loca opportunè aggreſſi rem ex ſententia gerunt. Mox, cum Vallem Mellam tenere, amiſſâ per defectionem Lavennâ, vellent, nec per Lavennenſes tranſitum impedientes poſſent, ingens, atque opulentiſſimorum regum opus aggreſſi ſunt: quippe montem intercedentem perfoderunt, lacuque valli conjuncto Lavennam acceſſerunt, ibique multa navalia prœlia proſperè ediderunt: ac poſtremò Lavennenſibus in fidem reverſis, arcem, quam hoſtes tenebant, diu oppugnatam redegerunt in poteſtatem. (62) Ea fuit horum temporum ratio, ut Civitates Italiæ ad reliqua aſcita receptæ libertatis inſignia, publica quoque ædificia ſibi melioribus quaſi auſpiciis renovanda, in primiſque ſacras Urbium ipſarum Baſilicas illuſtriore opere extruendas putarint. Quarum multæ ad noſtram uſque ætatem perductæ non vulgarem ſæculi ejus ſplendorem, ac magnificentiam indicant. Flagrantibus igitur hoc ſtudio ceteris, Placentini hoc anno novam & ipſi Baſilicam inchoarunt. (63) Nuncio de concordiæ reconciliatione accepto, lætus Pontifex ſubitò Concilium frequens in La-
1123 teranum indixit: ac poſtero anno reverſis ad Urbem cum tabulis pacis legatis, nongentis nonaginta ſeptem Epiſcopis, atque Abbatibus advocatis, ex eorum auctoritate omnia per legatos ſuos acta ad Vormaciam confirmavit. Atque ita diuturnæ, eique, & re & exemplo pernicioſæ inter Pontificem, Imperatoremque diſcordiæ, finis tandem impoſitus eſt. (64) In eodem etiam Concilio ſanctum eſt, ut Epiſcoporum Corſorum conſecratio Romæ fieret: quod Piſani ægrè ferentes injuſſu Pontificis abierunt: ac bellum facere Genuenſibus inſtiterunt. Honorico Mediolanenſi Antiſtite, III. Kal. Junii mortuo, ea dignitas ad Bernardum Claræ-vallis Abbatem ob miram ſanctitatis ejus opinionem delata eſt. Eo verò repudiante, Anſelmus Puſterla ſuſcepit. (65) Rodiliani, Sanguinetani, & Caprilliani vicini Bononienſium populi, proſpera eorum fortuna permoti Civitatis Conſules adierunt, atque ædificiis quibuſdam Eccleſiæ, & Communi Bononienſi donatis, ut in clientelam reciperentur, orarunt: iſque primus ad potentiam parandam ejus Civitatis gradus eſt factus. Rogerius, Siciliæ Comes, profecto Conſtantinopolim nuptiarum cauſsâ Apuliæ Duce Gulielmo, repente magno exercitu in ditionem ejus invaſit. Id ubi Calliſtus accepit, quòd eam ſe ſervaturum abeunti Gulielmo promiſerat, ſubitariis contractis copiis, Beneventum uſque infeſtis conatibus ejus occurſurus acceſſit: verùm adverſa ibi valetudine cum pleriſque ſuorum affectus Romam irrito incœpto revertit. Ita Rogerius Apuliam, Calabriamque ad Siciliæ ditionem adjunxit. (66) Mediolanenſes Ardicinum Advocatum pecuniâ datâ ad arcem Lugani cum duabus Comenſium navibus ſibi prodendam impulerunt. Quo cognito Comenſes de oppido ſoliciti, ut maturè opem ferrent, lembos in plauſtra impoſuerunt, eoſque opportuno loco in lacum Lugani Comenſi proximum deduxerunt, per-

(62) Complectitur hac narratione Sigonius, quæ ab anno 1120. uſque ad hoc tempus acta ſunt in bello Comenſi. Eadem ſuis annis reſtituta, vide in ſæpius laudata Chronologica ſerie doctiſſimi Patris Stampæ.

(63) Menſe Junio jacta fundamenta Majoris Baſilicæ Placentinæ, teſtatur in Hiſtoria Eccleſiaſt. ejuſdem Urbis Petrus Maria Campi, qui inſculpta in illius fronte antiqua hæc carmina refert:

Centum viceni duo Chriſti mille fuere
Anni, cùm cœptum fuit hoc laudabile Templum.

Ibidem etiam enumerat inchoata his temporibus vicinarum Urbium ſacra ædificia.

(64) Ex Landulpho de S. Paulo, qui præſens erat, novimus celebratam eſſe hanc Synodum *XIV. Calendis Aprilis*. Numerum Epiſcoporum, atque Abbatum, qui huic Concilio interfuere, Pandulphus quidem Piſanus ad CMXCVII. producit, ſed Sugerius, qui eidem interfuit, nonniſi trecentorum aut ampliùs Epiſcoporum fuiſſe ſcribit. Vide illius Acta apud Labbeum Tom. X. Conciliorum.

(65) Mortuo Jordane *de Clivi* Mediolanenſi Archiepiſcopo, ſubſtitutus fuit *Honoricus*, ſeu *Olricus* anno 1120., ut ſuperiùs memoravi. Hunc autem nonniſi anno 1126. die 28 Maji, obiiſſe, in adnotationibus ad Landulphũ juniorem cap. 37. pluribus comprobavi, oſtendens eo tantum anno electum fuiſſe *Anſelmum V.* Cl. Stampa in Commentariis ad Cumanum Poëma pag. 428., & Ludovicus Muratorius in præfatione ejuſdem pag. 402. contendunt, verè hoc anno fuiſſe *Anſelmum* Mediolanenſi Sedi Archiepiſcopum datum, vivente adhuc, & ſuperſtite per triennium *Olrico*, ſed citra verum, ut arbitror. Quæ in hanc rem diſputaverim, vide loco memorato; neque enim hanc controverſiam literariam refricare hic opportunum reor. Interim adverto, palmari errore laborare Sigonium, qui electum hoc anno in Archiepiſcopum *S. Bernardum* Clarevallenſem Abbatem affirmat. Is enim acclamatus in Antiſtitem noſtrum non fuit, niſi eo tempore, quo ad hanc Urbem venit Legatus ab *Innocentio II.* poſt Piſanum Concilium, anno 1134. celebratũ, quemadmodũ Landulphus de S. Paulo ocularis teſtis, necnon Anonymus alter coævus Scriptor illius vitæ indubia fide teſtantur. Fuſiùs de hac re diſſerui in adnotationibus ad eundem Landulphum cap. 42. & ſeqq., in quibus plura Mediolanenſium Scriptorum hiſtorica errata emendavi.

(66) Biennio ante hæc contigere. Sigonium in errorem adduxit Pandulphus Piſanus, qui in Vita Calliſti II. irruptionem in Apuliam, & Calabriam Comitis *Rogerii* contra *Villelmum* Ducem, in Orientem profectum, narrat poſt relatum fœdus perpetuum reconciliati cum Eccleſia *Henrici* Imperatoris. In hoc tamen is Auctor, ordinem temporum minimè ſervavit, ſimul referens quæ diverſis annis peracta ſunt, ut ipſemet profitetur, *totum volo dicere verbo*. Quamvis autem afferat Calliſtum *iteratò in Apuliam deſcendiſſe, regreſſis jam ad Urbem Legatis*, quos in Germaniam miſerat, pro pace cum *Henrico* ſtatuenda, animadvertendum eſt cum Pagio ad annum 1121. num. 9. duplicem Legationem à *Calliſto* miſſam ad *Henricum*; alteram à qua Legati rediere anno 1121., alteram anno ſequenti 1122., qua in Concilio Vormatienſi poſtrema data eſt manus Eccleſiæ tranquillitati. Itaque expeditio *Calliſti* in Apuliam contra *Rogerium* anno 1121. contigit, poſt primam legationem; idque ex Falcone Beneventano dilucidè patet. Is enim anno 1122. *Villelmum* Apuliæ Ducem, ab Oriente reverſum, varia geſſiſſe bella enarrat, ac requiem adeptum eſſe, ſilente uſque ad illius obitum à bellicis tumultibus *terra ſui Ducatus*. Non igitur anno ſequenti 1123., ſed ſuperiori 1121., ipſo abſente invaſit *Rogerius* Apuliam, Calabriamque.

perterritiſque audaciæ, atque induſtriæ ma- A
gnitudine hoſtibus Luginum progreſſi mu-
nitionibus, & præſidio confirmarunt, ho-
ſteſque à valli aditu propulſarunt. Itaque
Mediolanenſes, ubi Lugani proditio non
ſucceſſit, Pantaganum, prodente Giſalberto
Clerico, occuparunt, ac munito ſub Nata-
lem Domini loco, domum receſſerunt.
1124 (67) Poſtero anno Comenſes tanto incom-
modo perturbati ad locum recuperandum
cum exercitu proceſſere, ac proſpero cum
Inſulanis opus impedire conantibus prœlio
contendere, & ſuburbanis ædificiis igne
conſumptis, domum rediere. Poſt aliquot
inde dies locum deintegrò petierunt, ac vi-
cina oppida vaſtare, ne quid inde detrimen- B
ti acciperent, incœperunt: deinde adversùs
Canturienſes, qui vicina Como oppida in-
vaſerant, Pantagano dimiſſo, ſe retulerunt,
atque eos in inſidias tractos fœdiſſimè con-
ciderunt. His detrimentis adducti Medio-
lanenſes rurſus ſociorum auxilia convocant,
bellumque internecinum facere Comenſibus
ſtatuunt, jam non tam de victoria, quàm
de ignominia laborantes: atque Inſulanis
per lacum re illos frumentaria intercludere
juſſis, ipſi cum terreſtribus copiis ad fines
eorum procedunt, ac prœliis aliquot pro
ſperè factis foſſas, munitioneſque à Co
menſibus, impediendi tranſitus cauſſa, factas
tranſgreſſi, uſque ad mœnia Urbis pervadunt, C
eamque corona circundatam obſidere inſti-
tuunt. Cum res languidius acta in longum
protraheretur, Comenſes, Inſulanos, à qui-
bus ſubvectione annonæ prohibebantur, ul
ciſci aliquando cupientes, conſilium Inſulæ
expugnandæ ceperunt, atque eò Lambertum
Muſcam cum parte exercitus Urbani miſe
runt: is, eò cum veniſſet, agro latè vaſtato
acrem oppido oppugnationem admovit: ac
Paſchate domi, quò ſe receperat, celebra-
to, ad opus revertit: ac parte juventutis
occultè in terram expoſita, cum ipſe exſcen
dere ab Inſulanis prohiberetur, arcem oc-
cupavit, atque Inſulanos metu ad loca tuta
ſe referre coëgit. Mediolanenſes re irrita à D
Como profecti, cum ſe, Inſula amiſſa, maxi-
mis rei navalis opportunitatibus ſpoliatos
viderent, Leucum ad eorum navigia paran-
da, inſtruendaque miſerunt, atque in eo
apparatu anni reliquum conſumpſerunt.
Eodem anno Genuenſes bellum cum Piſa-
nis gerentes, caſtrum Sancti Angeli in Cor-
ſica occuparunt. (68) Idibus Decembris
Calliſtus Pontifex Romæ mortuus, atque
in Laterano ſepultus eſt. Comitiis novo
creando Pontifici inſtitutis, diviſis Cardi-
nalium ſtudiis, duo ſuffecti ſunt, Lamber-
tus Epiſcopus Oſtienſis, & Theobaldus
Presbyter Cardinalis: atque ille Honorius
ſecundus, hic Cœleſtinus ſecundus eſt ap E
pellatus. Quæ res, cum omnes, qui de
ſalute, ac dignitate Eccleſiæ cogitarent,
vehementiùs angeret, pleriſque ad Hono-
rium accedentibus, Cœleſtinus ſe abdicavit.
Honorius autem, cum ne ita quidem ſuam
probari electionem ab omnibus intelligeret,
poſt duodecim dies (69) convocatis Cardi-
nalibus inſignia ultro depoſuit, & ſe item
honore abdicavit. Epiſcopi verò, Presby-
teri, ac Diaconi Cardinales humilitatem ejus
perſpicientes, atque in poſterum ne quid
novi in Eccleſiam inferretur caventes, quod
perperam factum fuerat, emendarunt, at-
que, eodem Honorio deintegrò lecto, ad
ejus pedes procubuerunt, atque ei tanquam
univerſali Pontifici obedientiam præſtite-
runt. Fuit Honorius Patria Bononienſis,
Canonici primùm regularis diſciplinam pro-
feſſus, deinde Epiſcopus Oſtienſis à Paſchali
allectus legatione Pontificia ſungens diutur-
nam Eccleſiæ, Imperiique diſcordiam ſuſtu-
lit, vir per ea tempora prudentia, atque
uſu tractandarum rerum propè ſingulari or-
natus. Poſtero anno Mediolanenſes, appe- 1125
tente Majo, Comum terreſtri, navalique
apparatu deintegrò petierunt, ac Vicum,
& Coloniolam oppugnare, Comum obſidio-
ne premere inſtiterunt; verùm à Comenſi-
bus navali prœlio ſuperati, mox ab urbe
etiam, agroque excedere inani, irritoque
conatu compulſi ſunt. Variè inde utrinque
circum finitima loca bellatum ſpem, me-
tumque civitatibus attulit. Comenſes Ver-
timam adorti, cum vaſtato agro arce poti-
ri non potuiſſent, adversùs Canturium,
Viazolum, & Marlianum progreſſi, commiſ-
ſo cum Mediolanenſibus prœlio impetum
non potuerunt ſuſtinere. Mediolanenſes,
Dertio per proditionem Præfecti recepto,
lembum extruxerunt ingentem, quem Lu-
pum vocarunt; quò cum omnes lacus ac-
colas Comenſium amicos ſolicitare cœpiſ-
ſent, demum à Comenſibus nudati, miſſis in
Volturrenam militibus, omnia circumqua-
que loca effuſa populatione vaſtarunt; mox
ad Bertenam profecti prœlio ſuperati inſu-
per etiam, excepta arce, Antiſicum amiſe-
runt; ac poſtremò etiam navali prœlio fa-
cto circa exitum anni victi receſſerunt. Et
hoc anno Genuenſes variè cum Piſanis cer-
tavere, ac præcipuè Palumbinum in ora
maritima combuſſere. (70) Honorius Pon-
tifex, cum Beneventum ad res civitatis in-
viſendas contenderet, ad Monaſterium Caſ-
ſinas, divertit; ubi à Monachis obviam ef-
fuſis exceptus ad aram Sancti Benedicti ſa-
crificium fecit, & in oppidum degreſſus,
Oderiſium Abbatem evocatum pluribus ver-
bis de diſciplina, & moribus ejus incre-
puit. (71) Sequenti, Henricus Paſchate 1126
Leodii celebrato Aquas contendit; ac mor-
bo

(67) Pantaganum, non niſi anno ſequenti 1124. proditione obtinuere Mediolanenſes, ut ex Poemate Cumano ſtatuit Cl. Stampa, apud quem diligentiùs deſcripta hæc, & ſequentia legi poſſunt, Tomo V. *Rerum Italicarum*.

(68) Vide Annales Genuenſium Caffari Tom. VI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum, ubi hæc victoria, aliæque contra Piſanos relatæ narrantur.

(69) Hunc numerum dierum adnotavit Gulielmus Tyrius lib. 13. cap. 15., quem ſecutus eſt Sigonius. Cardinalis tamen Aragoniæ in Vita Honorii hæc habet: *Poſt ſeptem dies, in conſpectu Fratrum ſponte Mitram, & Mantum refutavit, atque depoſuit*; idque verum eſſe, pluribus probat Pagius ad hunc annum num. 11. & 12., aſſerens, *Honorium* ſedere cœpiſſe die XXI. Decembris.

(70) De Plumbini Caſtro, a Januenſibus hoc anno exciſo, atque incenſo, vide Caffari Annales Tom. VI. *Rer. Ital.*

(71) Acta *Honorii* in Monaſterio Caſinenſi hoc anno refert Petrus Diaconus in Chron. lib. 4. cap. 86.

bo dracunculi, quo tentari ſolebat, vehementiùs affici cœpit. Itaque ad Pentecoſten Ultrajecti peragendam tranſgreſſus, A haud ita multò poſt XII. Kal. Junias, morbo ingraveſcente, deceſſit. (72)

(72) X. Cal. Junii extremum diem clauſiſſe *Henricum*, Urſpergenſis Abbas teſtatur. Errat autem Sigonius, hunc annum ejus morti deſignans; certò enim certiùs ſuperiore anno 1125. obiit *Henricus*, cùm menſe Februario, jam regnaſſe hoc anno *Lotharium* ex ejus Diplomatis conſtet.

Explicit Liber Decimus.

INCIPIT LIBER UNDECIMUS.

LOTHARIUS TERTIUS REX, & II. IMPERATOR.

QUod Henrico Rege aut patiente, aut certè non vindicante, Mediolanenſes cum vicinis inſtiterunt, ut de omnibus controverſiis inter ſe non jure, judicioque contenderent, ſed bello, armiſque decernerent, id proximis Regibus Lothario, & Conrado rerum potientibus pleræque omnes Civitates facere perrexerunt. Favit autem neſcio quo modo eorum cœptis, conſiliiſque fortuna; quòd Reges ipſi Germanicis ſedandis ſeditionibus occupati aut res reſpicere Italicas nequiverunt, aut demum in ipſo conatu rerum extincti ſubitò deceſſerunt. Quod quemadmodum actum ſit, hoc libro demonſtrare nitemur.

Henrico ſine virili ſtirpe abſumpto, Imperium demum in gente Gibellinorum defecit; quorum continuatus in Conrado, & tribus Henricis diu fuerat in Germania principatus. Regnum autem petere profeſſi ſunt ſummi ipſius Germaniæ Proceres, Fridericus Dux Sueviæ, Conrado fratre adjuvante, Lotharius Dux Saxoniæ, Leopoldus Marchio Orientalis, & Carolus Comes Flandriæ. Verùm poſtremorum Henricorum odio, qui bellum Eccleſiæ facientes, pernicioſum in Rempublicam ſeditionum exemplum intulerant, plerique Principum animos in Lotharium, Principem eximia non virtute ſolùm, ſed etiam religione præſtantem verterunt; & Comitiis Moguntiæ habitis, quibus Legati etiam Pontificii affuere, III. Kal. Septembris ipſum Regem magna animorum conſenſione declaraverunt, atque Aquis Idibus Septembris, per Federicũ Colonienſem Archiepiſcopũ inunxerunt. (1) Quod factum cum ceteri competitores ægrè tulere, tum maximè Fridericus, & Conradus fratres, Regnum ad ſe hæreditario prope jure trahentes, & quia ex Henrici ſorore nati erant, & quia inſignia Imperatoria apud ſe obtinebant. (2) Lotharius autem Eccleſiæ, ac Pontifici deditus extemplò ſe defenſorem ejus acerrimum eſt profeſſus. His rebus cognitis Mediolanenſes eò alacrius bellum Comenſibus facere perrexere. Itaque cum multos eorum ad montem Sorbum, Alberici Bregnani proditione, cepiſſent, inde ab Urbem oppugnandam ſe contulere, ac caſtra non longè ab ea poſita duabus celſiſſimis turribus munivere; locoque Villæ-novæ indidere nomen. Verùm ne ita quidem profecere quidquam.

A Nam cum re frumentaria laborarent, à Comenſibus erumpentibus oppreſſi caſtra relinquere, quanquam inſigni cum Comenſium detrimento, coacti ſunt. Ne verò tantus apparatus ad nihilum recideret, adjunctis Leucenſibus ad Luganum oppugnandum ivere, atque ad Treſiam amnem Comenſium copias iter impedire conantes nacti, commiſſo prœlio terga vertere compulerunt. Verùm hanc cladem haud ita multò poſt Comenſes retulere, Cremenſibus in valle Cuvia, quò ad caſtrum Novum defendendum miſſi erant, in inſidias tractis, ac pleriſque cæſis, & captis. Genuenſes item adversùs
B Piſanos terra, marique arma tulere, & triplici inſigniti victoria rediere. Nam & Volaterræ captæ, & Palumbinum in ora maritima, & caſtrum Sancti Angeli in Corſica in ditionem redacta ſunt; quorum illud reædificatum, hoc recuperatum fuerat à Piſanis. (3) Ea hyeme ingenti ſævitia frigoris pecudes, atque arbores pleræque interiere. Padus ingenti vi frigoris uſqueadeo conglaciavit, ut incitatum equorum curſum, ac gravia jumentorum, & plauſtrorum onera ſuſtinuerit; ac ſe viatoribus quaſi campum ad iter ultro, citroque faciendum ſubſtraverit. Conradus Marchio Tuſciæ poſt Ma-
C thildis exceſſum affectus, Podium, & Noſſanum Lucenſibus Conſulibus tradidit. Fridericus, & Conradus fratres iniquo animo ſe hæreditario, ut rebantur, excluſos Imperio patientes, bellum Lothario compararunt. Quod poſtquam Norimbergæ Lotharius, ubi Natalicia celebrabat, audivit, matura ſtatim 1127
de eo propulſando conſilia cepit; atque Honorium Pontificem, ut utrumque ſacra deteſtatione percuteret, incitavit. Jampridem nihil aliud majore ſtudio cupiebat Honorius, quàm Rogerium, qui Apuliam invaſerat, vindicare, ad dignitatem pertinere Sedis Apoſtolicæ arbitratus, capitales cum
D eo inimicitias, qui tam impotenter auctoritatem ſuam contemneret, exercere; verùm propriis viribus nunquam id erat auſus attingere. Hoc autem anno opportunè à Proceribus Apuliæ auxilium pollicentibus invitatus, cogitationem eò ſuam intendit, & cum exercitu Aquilam uſque proceſſit; nemine autem eorum, qui ſe advocaverant, occurrente, ne ipſe quidem ſolis ſuis copiis rem ſibi tantam aggrediendam putavit. Itaque quaſi aliud ſpectans eò veniſſet, Beneventum iter intendit, ac de more Caſſinum ex itinere viſitavit. Ibi cum novum Abbatem Senioretum ſacraſſet, fidei ab illo
E ſacramentum popoſcit, perinde atque ab Epiſcopis aſſuevit. Senioreto verò ſe contra in-

(1) De coronationis *Lotharii* die, à Sigonio aſſignato, Scriptores conveniunt; annus malè indicatur, qui procul dubio fuit 1125. Sigonius deceptus eſt à Roberto de Monte in appendice ad Sigebertum, ubi, tum *Henrici* mors, tum *Lotharii* electio ad annum 1126. refertur.

(2) Penes Fridericum, & Conradum, Henrici ex ſorore nepotes, remanſiſſe Inſignia imperialia, tradit Urſpergenſis Abbas ad annum 1126. Verùm Otto Friſingenſis lib. 1. cap. 15. de geſtis Friderici, hæc ſcribit: *Imperatrix Mathildis, Henrici Regis Anglorum filia, regalia in ſua poteſtate habebat, quam prædictus Albertus Moguntinæ Eccleſiæ Archiepiſcopus ad ſe vocavit, falſiſque promiſſionibus ad ſibi tradenda regalia induxit*. His conſentit Ordericus Vitalis, qui ad annum 1125. inquit. *Imperii inſignia moriens Cæſar Imperatrici Mathildi dimiſit*; narrat deinde Archiepiſcopum Moguntinum, qui præ ceteris auctoritate pollebat, inſignia Imperii à *Mathilde* procuraſſe, antequam in Comitiis de *Lotharii* electione quidquam pertractaret.

(3) Vide Caffarum ad hunc annum Tomo VI. *Rerum Italicarum*, à quo hæc deſumpſit Sigonius.

inſtituta ſua juraturum negante, atque aliam Abbatum, aliam Epiſcoporum rationem eſſe dicente, quievit. (4) Mediolanenſes finem Comenſi bello aliquando tandem imponere cupientes, quos adhuc reſiſtere non ſine maximo pudore dolebant, arma majore, quàm ante, ope pararunt, extremumque in ea re conatum adhibuerunt. Itaque artifices, architectoſque egregios undique ad militares machinas conſtruendas accerſunt. Erant autem ea tempeſtate caſtella lignea, briccolæ, gatti, trabuchi, mangana, petrariæ; & bracilla vocata; quorum uſus poſtea, inventis tormentis æneis, exolevit; præterea auxilia à fœderatis Civitatibus, lemboſque à Leucenſibus, aliiſque lacus accolis advocant, ac paratis in tempore rebus Comum deintegrò petunt. Eò cum veniſſent, campos, monteſque ſubjacentes militibus complent, partem verò ad lacum vergentem navigiis cingunt, caventes, ne quid in Urbem rei frumentariæ importaretur. Hinc quattuor ingentes turres contabulant, ac magnos duos inter illas gattos ſtatuunt. Eos cum mœnibus admoviſſent, gravibus ea lacerare ictibus inſtiterunt, cum qui in turribus erant, gattos defenderent, ac propugnatores in muris conſiſtere lapidibus, miſſilibuſque jaciendis prohiberent. Comenſes interea nihil reliqui faciebant, quod patriæ in ſummo diſcrimine præſtare aut virtute, aut induſtria poſſent: nam & à terra machinis hoſtilibus pro viribus occurrebant, & à lacu armatis & ipſi lembis acerrimè reſiſtebant. Verùm cum dies, nocteſque pugnaretur; neque propter Civium paucitatem laborantibus quies ulla ab hoſtibus multitudine ſuperantibus daretur, Urbem ſe defendere poſſe diffiſi, demum Sancto Dei, ac D. Abundii nomine invocato eam relinquere decreverunt. Itaque pueris, mulieribuſque, & bonis in lembos impoſitis, ipſi ad avertendos hoſtium ab abeuntibus oculos per noctem eruptionem in eos fecerunt, ac ſenſim receptu facto in Vicum ſe retulerunt. Ubi illuxit, Mediolanenſes vacuam incolis Urbem ſine certamine ingreſſi, Comenſium conſilio explorato, Vicum oppugnare conſtituerunt. Verùm, cum diuturnam eam oppugnationem propter munitionum firmitatem fore animadverterent, tentandos ante per nuncios Comenſium animos duxerunt, num deditionem honeſta conditione facere, an ultima expectare, vimque experiri ſuam, an clementiam mallent. Legati Sacerdotes ſummæ dignitatis homines miſſi. Eorum auctoritatem ſequuti, Comenſes fidei ſe, & clementiæ eorum permiſſuros, quia aliter non poterant, oſtenderunt. Atque ita deditio V. Kal. Aprilis his eſt conditionibus facta; ut Vico, & Coloniolæ parceretur, Urbs arbitrio Mediolanenſium traderetur, ipſi incolumes cum ſuis rebus abirent. Mœnibus Urbis diſturbatis, turribuſque everſis, reliqua ædificia, præter Templa, ſuccenſa ſunt. Comenſibus, ut in proxima valle conſiderent, imperatum, legeſque, quibus uterentur, injunctæ. (5) Genuenſes item, Piſanos hoc anno terra, marique preſſerunt; in primiſque Piſas ipſas tanta pertinacia obſederunt, ut Piſanos ſolvendæ obſidionis gratia, ad ædes ſuas uſque ad primam contignationem deprimendas adegerint. (6)

CONRADUS II. REX *adverſus* LOTHARIUM.

CONradus inde, cedente Friderico fratre, Principibus aliquot ſuffragantibus, contra Lotharium ſe ſe Regem aſſeruit, quam rem Lotharius Natalitia Herbi- 1128
poli agens audivit. Inſolenti inde arridentis fortunæ elatus obſequio in Italiam cum exercitu maturavit, atque Anſelmum Archiepiſcopum, & populum Mediolanenſem amicos nactus, Modoëtiæ Italici regni Coronam accepit; atque inde perluſtratâ Lombardiâ Civitates ad ſe pleraſque omnes traduxit. (7) Ea de cauſſa Archiepiſcopi Moguntinus, Magdeburgenſis, & Trevirenſis juſſu Lotharii ipſum communione piorum exterminarunt. Honorius autem non eum ſolùm, ſed etiam Anſelmum, qui Coronam impoſuerat, & populum, qui receperat, Anathemate perculit. Lotharius verò Spiram, quæ illius præſidio tenebatur, obſidione circumdedit, atque ad dandos fidei obſides oppugnando adegit. Interim Honorius bellum Apulum ſuarum non eſſe virium ratus, pacem cum Rogerio pepigit. Itaque Trojam in Apulia ad conventum agendum, & res conſtituendas profectus, ipſum Apuliæ, Calabriæque Ducem appellavit, ac bene-

(4) Narrat hæc Petrus Diaconus in Chron. Caſin. lib. 4. cap. 95. & 96. Geſta *Honorii contra Rogerium* hoc anno fusè refert Falco Beneventanus.

(5) Supervacaneum cenſui quidquam de hoc Comenſi bello, à Sigonio diligenter deſcripto, adnotare, cùm integram ejuſdem hiſtoriam coævus Scriptor, in lucem editus Tomo V. *Rerum Italicarum*, & à Cl. P. Stampa illuſtratus exactiſſimè referat. Nonnulla quoque protulit Landulphus de S. Paulo Mediolani tunc degens, ſcribenſque, quem in eodem volumine Lector conſulere poterit, ut ſecurè de rebus eo tempore actis inſtruatur. Annum everſionis Comenſis Urbis Puricellus, Pagius, aliique, ſequentem 1128. ſtatuunt. Verùm eandem hoc anno contigiſſe, egregiè tuetur memoratus P. Stampa, & Monumentum à me allatum in adnotationibus ad Landulphum pag. 509. ſatis validè confirmat.

(6) Caffarus, qui geſta hoc anno Januenſium in Piſanos refert, de illorum Urbis obſidione, redactiſque ad graves adeo anguſtias civibus, prorſus ſilet; nec credi facilè poteſt, rem adeò illuſtrem, ad Gentis ſuæ gloriam vividiùs propagandam, aut ab ipſo ignoratam, aut negligenti taciturnitate fuiſſe præteritam.

(7) Landulphus junior, qui in hac celebritate ante *Anſelmum* Archiepiſcopum Mediolanenſem, & *Conradum*, Italici regni coronâ *Modoëtiæ* præcingendum, Pontificalem Virgam ſe prætuliſſe affirmat, accuratè omnia deſcribit cap. 39., diemque etiam deſignat, Feſtum nempe *S. Petri*. Addit inſuper eandem coronationem iterum peractam *Mediolani* in Eccleſia S. Ambroſii, quod Sigonius omiſit, ſubditque: *Hunc* (Conradum) *gradientem per Comitatus, & Marchias Lombardiæ, & Tuſciæ, Comites, & Marchiones cujuſcumque Nobilitatis Viri potentes, & humiles cum gaudio ſuſceperunt, & amaverunt*. Ex Litifredi tamen Novarienſis Epiſcopi Epiſtola, quæ in Codice Bambergenſi legitur apud Eckartum col. 361. conſtat, plures etiam Langobardiæ Urbes in *Lotharii* fidelitate perſtitiſſe, Novariam nempè, Papiam, Placentiam, Cremonam, & Brixiam.

neficiarium Eccleſiæ fecit, (8) & VIII. Idus
Julii, cum eſſet in territorio Barenſi, pal
lium Gulielmo Archiepiſcopo Tyri remiſit.
(9) Genuenſes pedeſtribus, equeſtribuſque
copiis Montaltum aggreſſi expugnarunt. Pro-
1129 ximo anno Lotharius, Conrado Italiam ad-
versùs ſe obtinente, Idibus Juliis novam
Spiræ obſidionem admovit, eamque uſque
ad exitum anni continuavit. Conradus Me-
ningerum Trevirenſem Archiepiſcopum, à
quo diris devotus carminibus fuerat, Ro-
mam ad Pontificem contendentem, ulci-
ſcendæ injuriæ cauſsâ Parmæ comprehen-
dit, atque in carcerem conditum miserè
mori coëgit. (10) Genuenſes ſexdecim ar-
matis triremibus claſſem Piſanorum adepti
in fugam verterunt, eamque Meſſanam
uſque perſecuti, cum à Meſſanenſibus ab
Urbe repellerentur, ſuburbium occuparunt.
Verùm mox Rogerio Duce interveniente,
omnia reddiderunt. (11) Hoc anno Conci-
lium in Francia apud Trecas eſt actum,
cui interfuerunt Rhemenſis, & Senonenſis
Archiepiſcopi cum Epiſcopo Albano Apo-
ſtolicæ Sedis legato. In eo Concilio Hugo
de Paganis primus militiæ Templi Magi-
ſter, cum in Franciam ad poſcendum, ad
Damaſcum oppugnandam, auxilium eſſet pro-
fectus, petiit, ut Ordini ſuo paullò ante in-
ſtituto habitus præcipuus traderetur; nam
eouſque fratres eas veſtes induerant, quæ
ab ipſa piorum hominum liberalitate oblatæ
fuerant. Datus eſt albus, Honorii Pontifi-
cis, & Stephani Patriarchæ Hieroſolymita-
ni præcepto. Ab hoc tempore fratres mili-
tiæ Templi creſcere hominum numero, præ-
diorumque cœpere. (12) Kalendis inde Ja-
nuariis anni ſequentis, qui fuit Milleſimus 1130
centeſimus triceſimus, Spira à Lothario ad
deditionem adducta. Honorius Patriarchas
duos Gradenſem, & Aquilejenſem abdica-
vit. Cum cauſſa abdicationis reticeatur,
fit, ut ſuſpicer, id factum, quòd ſchiſmati-
co Conrado ſtuderent; (13) nam eâdem
quoque de cauſſa ipſam Anſelmo Mediola-
nenſi Archiepiſcopo dignitatem abrogatam,
invenio. Eccleſiam Aquilejenſem Peregri-
nus, Gradenſem obtinuit Henricus. Menſe
Februario Sedes Pontificia Honorii morte
vacavit. (14) Sequitur ingens aliud in Ec-
cleſia Romana diſſidium, quo vehementer
non tota ſolùm Italia, ſed univerſa fermè
etiam Chriſtiana laboravit Reſpublica.
Mortuo Honorio, poſtridie Cardinales cum
Clero convenerunt, ac relatione de novo
ſubſtituendo Pontifice facta, alii aliò ſua
ſtudia contulerunt. Major pars, eaque in-
tegrior, Gregorium, Joannis Vidonis fi-
lium, ex Canonico regulari Cardinalem,
vitæ, ætatis, ac prudentiæ gravitate illo
honore digniſſimum legit, eumque Innocen-
tium Secundum vocavit; minor, eaque
corruptior, Petrum, Petri Leonis filium ex
Clerico Cardinalem, omnibus his laudibus
omnium judicio inferiorem renunciavit, ac
ſuperioribus fruſtra renitentibus feſtinanter,
atque aſtutè conſecratum Anacleti Secundi
nomine inſignivit. Innocentius per Oſtien-
ſem Epiſcopum legitimè conſecratus, ac
moderatè à ſuis per omnia loca, in quibus
ex

(8) Errat Sigonius, dum hæc in Trojano Conventu peracta ſcribit. Trojam profectus fuerat *Honorius II.* anno præterito 1127. *pro quibuſdam imminentibus negotiis*, ut ipſe *Honorius* teſtatur in Oratione, quam habuit in Concilio Capuano; inde Beneventum adiens, parva intercedente mora, Trojam reverſus eſt, ubi Epiſcoporum Concilium celebrans, *Rogerium*, omneſque eidem opem ferentes ad Ducatum adipiſcendum excommunicationis pœna damnavit. Ibidem etiam cum omnibus Apuliæ Magnatibus, quos enumerat Alexander Teleſinus Abbas editus Tomo V. *Rerum Italicarum* libro primo cap. X. fœdus contra *Rogerium* inivit; demum rebus compoſitis Romam hoc anno rediit. Cùm vero *Rogerius*, magnis è Sicilia contractis viribus in Apuliam deſcendiſſet, expeditionem in illum *Honorius* ſuſcepit; ſed cùm Magnates ab eodem deficerent, pacem cum *Rogerio* ſanxit, ea conditione, quòd *Rogerius* Beneventum pergeret, ibique fidelitatem Papæ juraret, atque ab eo Ducatus honorem reciperet. Itaque Beneventum uterque convenit, ubi *Honorius* octava die Aſſumptionis Sanctæ Mariæ, in conſpectu ferme viginti mille hominum, Rogerium Ducem conſtituit; ut Falco Beneventanus ad hunc annum teſtatur.

(9) *Gulielmum* in Italiam navigaſſe, atque ab *Honorio* ipſo Pallium recepiſſe, narrat Baronius ad annum 1127. Literæ autem *Honorii* è territorio Barenſi expeditæ id tantùm præcipiebant, ut ſuffraganei eidem, tamquam proprio Metropolitano redderentur, cùm ante ereptam Infidelibus eam Urbem Antiocheno Patriarchæ parêrent. Vide has *Honorii* Epiſtolas apud Labbeum Tom. X Concil. pag 908. Emendandus eſt igitur hac in re Sigonius.

(10) Non in itinere ad Romanam Urbem, ſed cùm Romà rediret, *Meningerus* ab *Honorio II.* Pallio donatus, juſſuſque, ut *Conradum* anathemate feriret, captus eſt, ac luminibus orbatus à *Conrado*; obiitque mœrore confectus in carcere Cal. Octobris anni 1130., ut in Gallia Chriſtiana Tom. I. Fratres Sammartani teſtantur.

(11) Reliqua hoc anno contra Piſanos geſta à Januenſibus vide in Caffaro, à quo Sigonius eorundem geſta deſcribit.

(12) Concilium Trecenſe celebratum fuiſſe anno 1127. cenſuit Baronius. Attamen ex Præfatione ad ejuſdem Acta conſtat, habitum fuiſſe in ſolemnitate *S. Hilarii*, ideſt die 13. Januarii anni MCXXVIII. Villelmus autem Tyrius, qui illud refert ad annum 1127., inchoare annum ſolet vel a Martio, vel à Paſchate, ut jam monui, proinde, juxta ejuſdem calculum, menſe Januario, adhuc ille annus 1127. decurrebat; id autem minimè animadvertit Sigonius. Ex decreto hujus Concilii Regulam à *S. Bernardo* Templariis datam, receptamque refert Jacobus à Vitriaco in Hiſtor. Orient. cap. 66., eaque excuſa legitur apud Labbeum Tom. X. Concilior. col. 924. Auctas opes, ac numerum *Templariorum* ſubſequentibus annis memoratus Tyrius lib. 12. cap. 7. enarrat.

(13) Dandulus Tom. XII. *Rerum Italicarum* pag. 279. apertè cauſſam hujus depoſitionis enunciat, his verbis: *Interea Honorius Papa Joannem Patriarcham Gradenſem, & ſimiliter Aquilejenſem depoſuit, quia Schiſmaticis fuerant favorabiles*. Cæterùm non prima hæc Depoſitionis ſententia fuit, ſed confirmatio alterius, quæ Synodali decreto in hos Antiſtites contorta jam fuerat; ſiquidem Aquilejenſem, & Venetiarum Patriarchas à ſua dignitate depulſos fuiſſe anno 1128., in Concilio Ravennate, à *Petro* Cardin. tit. *S. Anaſtaſiæ*, Legato Apoſtolico, narrat Baronius ad illum annum, & ex eo Labbeus Tom. X. Concil. col. 936.

(14) Die XIV. Februarii obiit *Honorius*, ut ex Falcone docent Baronius, & Pagius. Schiſma exortum poſt *Honorii* mortem, quod Sigonius inferiùs refert, peculiari tractatu deſcripſit Arnulphus Sagienſis Archidiaconus, ac dein Luxovienſis Epiſcopus coævus, ejuſque liber recuſus eſt Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 423.

ex antiquo inſtituto ſeſſiones ipſi habent Pontifices, circunductus, demum legitimam Laterani Sedem inivit. Uterque Civis Romanus erat; verùm nobilitas in Petro major, & ſpes præmiorum uberior multò plures ad eum venerandum illexit. Itaque Petri, ſive Anacleti parte in Urbe furente, atque Innocentio, & fautoribus ejus terrorem, ac periculum intentante, Innocentius timuit, atque unà cum Cardinalibus ſuis ad Frangipanes amicos acceſſit, homines tum in Urbe inſigni potentia, ac nobilitate florentes, & in eorum turribus ſalutem tueri ſuam contendit. Anacletus ad pecuniam, quam ex patrimonii magnitudine, & negotiis diu Eccleſiæ geſtis coacervatam habebat, ſimul aliam quoque nefariè comparavit. Siquidem, occupata Vaticana D. Petri Baſilica, coronas, calices, & crucifixos aureos, ac ciborium, quod Leo conſtruxerat, ſuſtulit, itemque alia opulenta Urbis templa donariis pretioſiſſimis ſpoliavit: atque auro conflato ingentem pecuniæ ſummam redegit: quam, cum plebi diſtribuiſſet, facilè quod reliquum populi erat, ab Innocentio avocavit. Itaque populus Romanus pravis illecebris Anacleti corruptus Innocentium, ac Cardinales, partemque ejus non ſolùm probris, & conviciis petere, ſed etiam manu, teliſque inceſſere inſtitit. Quibus malis, cum reſiſtere ſe non poſſe, Innocentius cerneret, ſibi Urbe cedendum exiſtimavit: ac, relicto in Laterano Conrado, Sabinenſi Epiſcopo, paratis occultè navigiis, ſecundo Tiberi cum Cardinalibus ſuis ad mare, atque inde duabus Piſanorum triremibus Piſas acceſſit. Exceptus eſt à Piſanis tantis ſtudiis, quantis verum excipi Pontificem decuit. Ibi proximorum Epiſcoporum conventu habito, Anacletum, partemque ejus devovit, atque Henricum Patriarcham Gradenſem deſignatum conſecravit, ac pallio inſignivit. (15) Interim Legati ab eo in Franciam miſſi Ludovicum Regem, ac populos Francorum de juſtis ipſius comitiis docuerunt, eoſque ad complectendum Innocentium adhortati ſunt. Hærente autem conſilio Ludovicus, & Epiſcopi Concilium Stampis habuere, atque eò præcipuè Bernardum Abbatem Claravallenſem, maximæ tum propter creditam ſanctitatem auctoritatis hominem, accivere. Ibi utriuſque Pontificis comitia accuratiſſimè ſunt diſcuſſa. Bernardo verò Innocentii cauſsâ graviter, ac copioſè agente, haud ægrè & Rex, & Epiſcopi omnes Innocentio ſubſcripſere, (16) ac miſſis ad Innocentium Nunciis, ipſum in Franciam vocavere. Ita Innocentius, rebus ſatis in Etruria conſtitutis, gratiiſ Piſanis actis, Franciam verſùs diſceſſit. Ex itinere cum Genuam attigiſſet, à Civitate honorificè exceptus, Syrum novum Urbis Epiſcopum conſecravit, (17) atque inter eos, & Piſanos inducias uſque ad ſuam reverſionem compoſuit. Profectus inde Genuâ, ad litus Provinciæ acceſſit, & per Decembrem menſem alterum Claromonte conventum habuit, atque iterum Anacletum, & fautores ejus damnavit. (18) Dum hæc ab Innocentio adminiſtrantur, Anacletus, qui ſolus in Urbe remanſerat, & ipſe Partem adverſam infligendis Anathematis inſtitit premere, & ad cauſſam ſuam amicos, quàm plurimos potuit, aggregare. Præcipuè autem Anſelmus Mediolanenſis Archiepiſcopus, ab Honorio Conradi cauſſa devotus, ei ſe tradidit, atque unà ſecum populum Mediolanenſem, ac pleroſque Lombardiæ Epiſcopos traxit. Quin etiam Rogerius Siciliæ Comes, atque Apuliæ, & Calabriæ Dux, cum Roberto Principe Capuano ad Innocentium Piſas profecto per arma Principatum eripuiſſet, omnes ditionis ſuæ Proceres ad Anacletum traduxit. Ejus verò facti hæc ratio fuit. Rogerius cum Sicilia, Calabria, Apuliaque potitus ſe opibus ad tuendum Regiæ majeſtatis titulum ſatis inſtructum videret, nec tam latè patentem potentiam exiguitate nominis coartandam exiſtimaret, ultro ſe Regem Siciliæ nuper appellare nulla Pontificia auctoritate inceperat. Quod, cum vulgo improbari ſentiret, occaſionem idoneam nactus, ad Anacletum acceſſit, & ſe cum ſuis Epiſcopis eum complexurum, ſi ſe Regem appellaret, oſtendit. Anacletus optatiſſimam occaſionem adeptus, avidè arripuit: ac re compoſita Beneventum profectus V. Kal. Octobris ipſum præſentem Siciliæ Regem, Apuliæ, Calabriæque Ducem, Capuæque Principem declaravit, ac feudatarium, ſive hominem, ut vocabant, ligium Eccleſiæ confirmavit. (19) Ab illo die Epiſcopi, Abbateſque ulterioris Italiæ, in

(15) Piſis diu moratus eſt *Innocentius II.* hoc anno, ſed nullum ibidem per id tempus celebratum Concilium in hiſtoriis memoratur. *Henricus* verò Patriarcha Gradenſis Pallii uſum, ſeu confirmationem, accepit, non in hoc primo adventu *Innocentii* in Urbem Piſanam, ſed in altero, cùm è Galliis Romam regrederetur, quemadmodum docet ipſum *Innocentii* Diploma, recitatum ab Ughello in nova editione Veneta, quod datum legitur Piſis *Indictione XIV.*, (ſeu juxta emendationem in adnotationib. *XIII.*) eaque indicat annum 1135.

(16) Regis Ludovici, & Epiſcoporum omnium conſenſu uni *S. Bernardo* commiſſam fuiſſe cauſſæ definitionem, eumque pro Innocentio pronunciaſſe, narrant Ernardus in Vita S. Bernardi, & Theobaldus in Vita S. VVillelmi Aquinatici, atque ex iis Baronius in Annalibus ad hunc annum. De hoc Stampenſi Concilio vide Labbeum Tom. X. Concil., & Pagium ad hunc annum num. 35., qui ante initium menſis Maji id celebratum teſtatur.

(17) *Sigefrido* Genuenſi Epiſcopo, anno ſuperiore vita functo, delectus in ejuſdem locum hoc anno fuit *S. Bernardus*; ſed ipſo ob ſumma animi demiſſionem, oblatam Infulam recuſante; *Syrus* ab Innocentio in illius Urbis Epiſcopum eſt conſecratus.

(18) Menſe Novembri celebratum hoc Concilium ſcribit Bernardus Guidonis in libello de Conciliis, illudque primum fuiſſe ab *Innocentio* habitum legitur in Actis antiquis à Baronio ad hunc annum relatis. Sigonius dum ait, *alterum Claramonte Conventum habuit*, intelligendum reor non de Conciliis ab Innocentio celebratis, ſed de iis, quæ *Claramonte* habita ſunt, quorum hoc quintum fuit.

(19) Diploma expeditum Beneventi ab Anacleto, quo *Rogerio* Regis titulum elargitur, Baronius retulit ad hunc annum. Falco Beneventanus hæc ad annum 1130. narrat. *Eodem anno prædictus Anacletus venit Beneventum, deinde Abellinum Civitatem ivit, & cum prædicto Duce Rogerio ſtabilivit, ut eum Regem coronaret Siciliæ. Et his ſtatutis, Anacletus ille Beneventum revertitur, & Dux ipſe Salernum, deinde Siciliam remeavit*, ac ſtatim ſubdit: *Anno ipſo prædictus Anacletus Cardinalem ſuum, Comitem nomine, ad De-*

Tom. II. Tt 2 *cem*

A in primiſque Senioretus Abbas Caſſinas
Anacletum, ut juſtum Pontificem, coluerunt. (20) Qua ex re maxima Eccleſiæ in-
commoda perceperunt. Eodem anno bel-
lum Cremenſe in Lombardia eſt ortum tan-
tæ magnitudinis, ut poſt multos annos, ne
ipſius quidem Cremæ excidio potuerit expia-
ri. Cremenſes Cremonenſi Eccleſiæ contri
buti illud indignè fecerant, quòd, Cremo-
nenſibus relictis, ſeſe Mediolanenſibus appli-
cuerant. Injuria Cremonenſibus non negli-
genda eſt viſa. Itaque paratis copiis Cremam
aggreſſi ſunt. Sed, accurrentibus celeriter
auxilio Mediolanenſibus, re infecta, domum
plus irarum, quàm attulerant, retulerunt.
B 1131 Poſtero, Innocentius Claromonte profectus
per Burgundiam Aurelianum venit, ab Epi-
ſcopis, & Ludovico Rege obviam progreſſis
exceptus, ac legitimè cultus. Inde à Gaufri-
do Carnotenſi, Epiſcopo Carnotum adductus,
Henricum Anglorum Regem cum maximo
Epiſcoporum, Principumque ſuorum comita-
tu obvium habuit. Eo verò, invitis Epiſcopi
ſuis, Innocentium recipere non audente, Ber-
nardus, qui aderat; Quid hæſitas? inquit, an
ne Deo diſpliceas, & piaculum contrahas?
cogita de aliis peccatis tuis, quid ei reſpon-
deas; iſtud verò fac mihi relinquas. Atque
ita illum ad colendum Innocentium impu-
lit. Reverſus inde Gerardus Cardinalis à
C Lothario Rege Germaniæ, quem Natali-
cia Ganderſchim celebrantem Innocentii
juſſu convenerat, bonum ejus erga Innocen-
tium animum retulit, ac præſto ei ad Leo-
dium fore nunciavit. Quo nuncio erectior
ipſe factus haud tamen in præſens Leodium
voluit adire, (21) verùm Franciam ante,
poſtulantibus ita populis, perluſtrare. Ita-
que præſente, Ludovico XIV. Kal. Novem-
bris Concilium Rhemis frequentiſſimum ha-
buit, in quo Anacletum deintegrò condem-
navit; (22) ac Ludovicum juvenem, Ludo-
vici Regis filium, regiâ Franciæ Coronâ
VII. Kalendas ornavit. (23) Eodem quoque
D anno duo graviſſima bella in Italia excita
ta, Papienſe, & Parmenſe, ac Mutinenſi
quoque prima eſt occaſio patefacta. Papien-
ſis cauſſam Mediolanenſes ſive de induſtria
quæſivere, ſive temerè oblatam ſtudioſè ar-
A ripuere; ut qui nihil aliud tam cuperent,
quàm civilis potentiæ fines longiùs propa-
gare, ac Laudenſibus jam, Comenſibuſque
ſubactis, tertiam victoriam de ipſis prope
ſuburbanis Papienſibus reportare. Itaque
parato exercitu in Papienſem agrum infeſto
agmine proceſſerunt, ac ſe, ni reſiſteretur,
caſtris, Urbique oppugnationem admoturos
haud dubiè oſtenderunt. Hoc cognito Pa-
pienſes & ipſi inſtructis copiis exire, at-
que eis ſeſe in campo Maconago oppoſuere.
Ibi irritatis & novis, & veteribus injuriis,
animis Kalendis Juliis concurſum, atque
acriter utrinque pugnatum eſt; verumta-
men penes Mediolanenſes victoria ſtetit.
B Papienſes in fugam conjecti, plerique capti,
atque in cuſtodias Mediolanum traducti ſunt,
vicis, villiſque latè toto agro incenſis, exer-
citus domum reductus eſt. Parmenſe bel-
lum Cremonenſes excitavere. Hi, novis cum
Parmenſibus belli cauſſis obortis, terreſtri,
ac nautica oppugnatione Brixillum caſtrum
eorum adorti ſunt; verùm à Parmenſibus
fuſi, ac fugati ceſſerunt. Hoc quoque bel-
lo Placentinos cum Mediolanenſibus con-
tendiſſe exiſtimo; nam multos eorum capti-
vos per arma feciſſe, ſatis conſtat. Nonan-
tulani verò, qui ex Diœceſi Mutinenſi erant,
ad Bononienſes ſe contulerunt. Hi cum
Monaſterium, de quo ſupra dixi, apud ſe
C opulentum haberent, poſt longas cum Mu-
tinenſibus de jure oppidi, aquarum, ſacro-
rumque controverſias, cum ſe, ſi, quemad-
modum apparebat, vi eſſet agendum, lon-
gè viribus impares cernerent, infeſtis eo-
rum excurſionibus incitati Bononiam Mo-
nachos duos Oratores miſerunt, qui in
Conſilium introducti ſe Hildebrandi Abba-
tis, & populi Nonantulani nomine, ut tan-
quam dedititios in fidem reciperent, &
contra vim Mutinenſium tuerentur, petie-
runt. (24) Civitas in fidem his conditioni-
bus recepit, ut tanquam una ex quatuor
Tribubus impenſas in bella facerent, tribu-
tum quotannis conſerrent, ſecum adversùs
D hoſtes ſuos arma ferrent, pacem cum Mu-
tinenſibus injuſſu ſuo non facerent. Sequen- 1132
ti anno Innocentius Leodium prodiit; (25)
atque eodem quoque Lotharius cum omni-
bus

cem illum direxit, quem die Nativitatis Domini in Civitate Palermitana in Regem coronavit. Itaque falſum omnino eſt Beneventi *Rogerium* præſentem, fuiſſe ab Anacleto declaratum Regem Siciliæ, cùm id quidem pactum fuerit in Abellini colloquio, ſed nonniſi poſt reditum *Rogerii* in Siciliam, Regia dignitas & Corona eidem fuerit ſolemni celebritate collata. Bis coronatum *Rogerium*, poſt hanc Anacleti pſeudopontificis Regiam inſtitutionem, a nonnullis Siculis Scriptoribus venditatur; ſed alteram ex iis commentitiam probant Peregrinius in adnotationibus ad Falconem Beneventanum, & Pagius ad hunc annum num. 30. & ſeqq.

(20) Angelus à Nuce in adnotationibus ad caput centeſimum libri IV. Chronici Caſinen. juxta editionem Mediolanenſem, *Senorectum* vindicat ab hac Schiſmatis nota, contendens, eundem minimè à *Lothario* Cæſare defeciſſe, nec adhæſiſſe *Anacleto*, adeòque immeritò Schiſmaticum a Baronio appellari.

(21) Contrarium refert Ægidius aureæ Vallis in hiſtoria Pontificum Leodienſium; ait enim *Innocentium II.* hoc anno. XI. Cal. Aprilis, *Leodium* veniſſe, ibique habita ſupplicatione ſolemni, ac Miſſa celebrata, *Lotharium* Regem Alemanniæ, ac Reginam Conjugem coronaſſe. Eadem habet Chronographus Maurinlacenſis, ſubjungens, Innocentium Leodio in Galliam, remeaſſe, diuque Autiſſiodoro commoratum, quouſq; tempus convocati Concilii, (nempè Remenſis) quod in Feſtivitate B. Lucæ Evangeliſtæ celebraturus erat, appropinquaret.

(22) Canones hujus Concilii, qui ex Actis deperditis ſuperfuere, leguntur Tomo X. Concil. Labbei.

E (23) Ordericus Vitalis lib. 13, pag. 895. hanc celebritatem peractam ait, *Dominica die*, quæ hoc anno in *VIII. Cal. Novembris* incidit, ideſt 25. Octobris.

(24) Annales veteres Mutinenſes edidit Cl. Muratorius Tom. XI. *Rerum Italicarum*; iique incipiunt ab hoc anno, quo deditio à Nonantulanis, per proditionem, Communi Bononiæ facta narratur. Mediolanenſe verò cum Papienſibus bellum refert Galvaneus Flamma in *Manipulo Florum* ad hunc annum, qui pariter excuſus eſt in eodem volumine.

(25) Leodium perrexiſſe Innocentium, antequam Remenſe Concilium anno ſuperiore 1131. celebraret, ſuperiùs adnotavi. De hoc dubitare non ſinit Sugerius in vita Ludovici Craſſi, ejuſque verba, utpote Scriptoris, non

bus ſacris, & profanis regni ſui Proceribus, & univerſa Germaniæ nobilitate occurrit. Ibi Innocentius à Rege, ceteriſque eximiè cultus conventum celeberrimum habuit; in quo ſacras adversùs Anacletum deteſtationes redintegravit, ac Lotharium ad ſe, Eccleſiamque tuendam honeſto Othonis Magni, & poſterorum ejus exemplo hortatus eſt. Lotharius ſe nullo ei tempore defuturum reſpondit, ſi ipſe ſibi antiquum jus conſerendorum Sacerdotiorum, cui nuper Henricus renunciarat, concederet; nam Imperium plurimùm, eo vectigali ſubtracto, ad gravia pro Eccleſia ſuſtinenda bella detrimenti cepiſſe. Qua voce audita graviter perculſi Cardinalium animi ſunt, ut qui ſe triſtiorem in Germania ipſis Eccleſiæ rebus fortunam reperiſſe viderent, quàm Romæ reliquiſſent, ſi eo ſibi jure cedendum eſſer, quod ipſi nuper tanto ſudore, ac ſanguine vix tandem Eccleſiæ peperiſſent. Tum Bernardus, qui ab Innocentii latere nunquam diſceſſit, petitionem ejus iniquam, atque alienam eſſe docere; neque ipſum petiſſe, ſed extorſiſſe tempore iniquioris fortunæ captato, judicaturos homines eſſe; oportere eum, ut genere, ſic ſtudio à Gibellinis differre, qui pravum exemplum ut vendendorum Sacerdotiorum, ſic oppugnandæ Eccleſiæ induxiſſent: eundem omnem diſſidii inter Imperium, atque Eccleſiam tollere occaſionem debere, ne diuturna concertandi conſuetudo Chriſtianorum in duas factiones ſtudia diſtrahat: quod, ſi quando eveniat, profectò non ſine ingenti pernicie omnium eventurum. Hæc ipſa non aliter atque ſi ex oraculo edita eſſent, facilè prudentem, piumque Regem de ſententia deturbarunt, pollicituſque eſt, ſe Innocentium Romam cum exercitu reducturum, atque Anacleto exacto incolumem in Laterano collocaturum, ſi ipſe ſibi Imperatorium diadema ſponderet. Quod cum Innocentius promiſiſſet, & rei perficiendæ conſilium ſatis, ut in præſentia, conſtitiſſet, Leodio abiit, ac Monaſterio Bernardi Claravalle luſtrato, ſe ſe in Italiam retulit: (26) ac Genuam reverſus, ibi Lotharii adventum ſibi expectandum eſſr conſtituit. Eodem anno Mediolanenſes iterum adversùs Papienſes moverunt, ac prœlio magno ad Martinengum facto, eos ita fuderunt, ut propè ad internecionem afflixerint. Agro inde rurſus longè, latèque vaſtato, domum eſt redditum. Erat tum in Germania Conradus, ex Italia nuper poſt varios excitatos tumultus reverſus. Is licèt magna pecuniæ, rerumque omnium difficultate oppreſſus, tamen partium ſtudio multos adhuc cauſſæ ſuæ ſtudioſos habebat. Ea res fecit, ut manentibus adhuc ſeditionibus Lotharius exercitum conficere haud magnum potuerit. Cum iis igitur, 1133 quas parare copiis potuit, ſequenti anno in Italiam per vallem Tridentinam, Othone, & Sigeberto auctoribus, tranſiit, (27) atque à Bononienſibus, & Æmilienſibus cum Conradi ſtudio, tum copiarum exiguitate contemptus, rectà ad Apenninum acceſſit, ac Piſas ad ſumendum Innocentium properavit. Ceterùm Innocentius à Genuenſibus comiter, atque honorificè jam bis acceptus hanc eis gratiam retulit, quòd Epiſcopum eorum, obedientia Archiepiſcopi Mediolanenſis exemptum, Archiepiſcopum fecit; atque ei dimidiam Epiſcoporum Corſicæ partem ſubjecit. Syrus primus ea dignitate eſt uſus. (28) Genuâ inde Placentiam terreſtri itinere profectus, novo Anacletum, & fautores ejus Concilio jugulavit. (29) Viâ inde Æmiliâ ingreſſus XVII. Kal. Junias Bononiam venit; mox ſuperato Apennino Piſas progreſſus pacem inter Piſanos, & Genuenſes compoſuit, eorumque Eccleſiam, perinde ac Genuenſem, Metropolitanam effecit, parte altera Epiſcoporum Corſicæ contributa; quæ res adhuc diſcordiam inter eas Civitates aluerat. Hæc verò illo cum ad vetera earum Civitatum erga ſe beneficia perſolvenda, tum ad nova duris his temporibus provocanda ſtudioſè agente, Lotharius ſupervenit,

non tam coævi, quàm præſentis, refert Baronius ad illum annum. Idem confirmat Card. Aragoniæ in vita Innocentii II. Tom. III. *Rerum Italicarum* fol. 435.

(26) Referuntur hæc in vita S. Bernardi: *Innocentius* tamen Claram-Vallem inviſit anno ſuperiore, cùm à Leodio rediret. Iter hujus Pontificis è Gallia in Italiam deſcribit Pagius ad hunc annum, adnotans ex Privilegio Trenorcienſibus conceſſo, ipſum XVII. Cal. Aprilis adhuc moram traxiſſe *Valentiæ*, è qua Urbe ad Fanum S. Ægidii ſe contulit. *Aſtæ* ſolemnitatem Dominicæ Reſurrectionis celebraſſe, Baronius ex Anonymo illius temporis Scriptore teſtatur.

(27) Circa Aſſumptionem B. Mariæ Virginis anni ſuperioris 1132., profectionem in Italiam ſuſcepit *Lotharius*. Natalem Domini in Langobardia celebravit, apud Villam dictam *Medicinam*, teſte Chronographo Hildesheimenſi coævo. Cum autem ab antiquis Scriptoribus anni exordium, ut plurimùm, à Natalitia Feſtivitate deſumatur, idcirco *Lotharii* in Italiam adventus hoc anno ab Ottone Friſingenſi, & Sigeberto ſtatuitur.

(28) Hanc inſtituti Archiepiſcopatus Januenſis Epocham confirmant Caffarus ad hunc annum, & Jacobus de Varagine in Chronico Januenſi, primùm edito in IX. volumine *Rerum Italicarum* col. 37., ubi indicantur tres Epiſcopatus in Inſula Corſicæ, Maranenſis, Nebienſis, & Alerienſis; in iſtis verò partibus Bobienſis, & Bruniacenſis, quos *Syro*, primo Archiepiſcopo Innocentius ſuffraganeos dedit. Cæterùm adnotandum eſt ex eodem Chronico Jacobi à Varagine, Innocentium è Galliis redeuntem, Genuæ exceptum fuiſſe, atque ut gratiam amicæ Urbi redderet, Archiepiſcopalem Januenſibus dignitatem promiſiſſe; idque anno præterito 1132. contigit: Cùm verò reſtitutus cathedræ ſuæ foret, Cornetum petiit, ibique, pactà cum Piſanis, & Januenſibus pace, accitum illuc *Syrum* Epiſcopum, Archiepiſcopali titulo, ac Pallio hoc anno exornavit. Hæc ad illuſtrandam Sigonii hiſtoriam, ex inedito uſque ad noſtrum ævum Auctore, proferre opportunum exiſtimavi.

(29) Fallitur Sigonius, Concilio Placentino hunc annum aſſignans. Id namque celebravit *Innocentius* anno ſuperiore 1132, poſtquam, in Aſtenſi Urbe Feſtum Paſchatis tranſegiſſet, ut teſtatur Anonymus memoratus apud Baronium ad illum annum, inquiens *Aſtà Placentiam veniſſe, ibique convocatis Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis, tam de Langobardia, quàm de Ravennatenſi Provincia, & Marchia inferioris partis, tertium Concilium celebraſſe*. Menſe Novembri adhuc ibidem degiſſe *Innocentium*, ex ejuſdem Epiſtolis colligit Pagius, ad annum 1132. num. III.

nit, atque ipſo, ut dixi, aſſumpto Viterbium, atque inde Romam perrexit. (30) Ibi caſtris ad portam S. Agnetis locatis, Genuenſes, & Piſanos, claſſes ſuas litoribus admovere Romanis, juſſit, ac tantùm Anacleto, & fautoribus ejus, qui Urbem tenebant, terroris injecit, ut in editas ſe turres, ſalutis ſuæ tuendæ cauſſa referrent. Qua re animadverſa ab amicis receptus ipſe cum Innocentio Urbem pacato agmine iniit; cumque illum in Laterano poſuiſſet, ipſe Aventinum inſedit. Rebus in hunc modum habentibus duo inde ſibi expedienda putavit, unum, ut præſentem controverſiam cum Anacleto aliqua ratione finiret, alterum, ut coronam ab Innocentio Auguſtalem acciperet. Ubi verò ſe diſſidium tollere non poſſe ſenſit, quòd Anacletus ad id neque colloquii, neque prœlii facere copiam vellet, omne ſtudium ad inſignia recipienda convertit. Huic rei, cum illud obſtaret, quòd Anacletus Baſilicam Vaticanam operibus, præſidioque firmatam tenebat, in qua moris fuerat diadema Imperatorium tradi, Innocentius, ne qua ei ſolemnitati mora injiceretur, Lotharium in Lateranum vocavit, atque ibi pridie Nonas Junias ipſi coronam impoſuit; ac protinus ad prodendam rei novo exemplo actæ memoriam hujus facti ſeriem Regiæ in pariete pingi, atque hos verſus ſubſcribi mandavit. (31)

Rex venit ante fores jurans priùs Urbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Premebantur interea Germani duobus graviſſimis detrimentis; uno, quòd liberè vagari per Urbem non poterant, adverſariis ex turribus eos lapidibus, miſſilibuſque longiſſimè laceſſentibus; altero, quòd æſtu Romani cœli Germanorum corporibus infeſtiſſimo afficiebantur. Quorum utrique occurrere Lotharius cupiens Urbe ceſſit, ac Lombardiam repetiit. Ibi in agro Mantuano cum eſſet, privilegium Mantuanis dedit, quo omnibus conceſſionibus Henrici renovatis *manſionaticum* relaxavit; atque inde in Germaniam tranſiit. Eo Urbe profecto, Anacleti factio è turribus exiit, ac per Urbem volitans cædem amicis Innocentii intentare, ac novo omnia tumultu permiſcere inſtituit. Quare Innocentius intelligens manſionem ſuam in Urbe rationibus Eccleſiæ parùm conducere, ne præſentia ſua rabiem, ac furorem adverſariorum accenderet, Piſas, Civium erga ſe benignitatem expertus, repetiit; eòque novum Concilium ex toto Occidente indixit. Quod ubi Bernardus Claravallenſis audivit, epiſtolam, quæ extat, ad Piſanos ſcripſit, adhortans eos, ut ſingulari ſtudio Pontificem cum Cardinalibus cuſtodirent, atque honoris accepti magnitudinem aſſiduitate officii compenſarent: (32) *Aſſumitur*, inquit, *Piſa in locum Romæ, & de cunctis Urbibus terræ ad Apoſtolicæ Sedis culmen eligitur: nec fortuito, ſive humano iſtud contigit conſilio, ſed cœleſti providentia, & Dei benigno favore fit, qui diligentes ſe diligit, qui dixit Chriſto ſuo Innocentio: Piſam inhabita, & ego benedicens benedicam ei: hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore tyranni Siculi malitiæ Piſana conſtantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumvenitur dolis. O Piſani, Piſani, magnificavit Dominus facere vobiſcum, facti ſumus lætantes: Quæ Civitas non invidet? ſerva depoſitum Urbs fidelis, agnoſce gratiam, ſtude prærogativæ non inveniri ingrata. Honora tuum, & univerſitatis patrem, honora mundi Principes, qui in te ſunt, & judices terræ, quorum te præſentia reddit illuſtrem, glorioſam, famoſam*. Eodem anno Cremonenſes, ut quotidianis Mediolanenſium impreſſionibus occurrere faciliùs poſſent, caſtrum Piceleonis ad amnem Abduam extruxerunt. Conradus, poſtquam Lotharium Auguſtalibus inſignibus potitum, atque incolumem ex Italia reverſum ab omnibus celebrari, ſe verò diris ab Eccleſia obſtrictum, atque à pleriſque deſertum vulgo contemni animadvertit, de redimenda ejus, quoquo modo poſſet, gratia agitare inſtituit: & cum ſe ad Bernardum Claravallenſem contuliſſet, auctoritate ejus facilè, quæcunque petiit, impetravit. Itaque ſequenti 1134
anno ad eum Bambergæ conventum in Quadrageſima habentem acceſſit, ac titulo Regio depoſito, ut ſe in gratiam reciperet, exoravit. (33)

IDEM LOTHARIUS REX, & IMPERATOR *ſolus*.

INterim Mediolanenſes, cum ſe ſacrorum communione ſpoliatos, & Metropolitana dignitate nudatos cernerent, eò quòd Anſelmum ſequuti, Conrado, & Anacleto hæſiſſent, actorum pœnitentia ducti, auctore Ribaldo Epiſcopo, quem Anſelmo repudiato ſub-

(30) Iter Innocentii poſt Placentinum Concilium Card. Aragoniæ in ejuſdem vita refert. Ex eo autem illuſtrari, & emendari nonnulla in Sigonio poſſunt. Bis enim cum *Lothario* colloquium Pontifex habuit, primò *in Roncaliis*; ſecundò apud *Calcinarium* in territorio Piſano, ubi *concordantes, ut ad Urbem feſtinare deberent, Rex per ſtratam publicam, & Pontifex per maritimam uſque Viterbium proceſſerunt*. Reliqua vide Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 435.

(31) Teſtatur hoc Radevicus lib. 1. de Geſtis Frider. I. Imperat. cap. 10., ubi ait, hæc carmina deleta fuiſſe, *Friderico I.* Imperat. curante, ac *Adriano Papa* annuente.

(32) Epiſtola hæc S. Bernardi in nova editione Mabilloniana relata eſt ſub num. 130. Eidem verò ſcribendæ occaſionem dedit Piſanorum Conſtantia, qui a *Rogerio* Siciliæ tyranno ſollicitati, ut *Anacleti* partes ſuſciperent, in Obedientia Innocentii impigrè perſeveraverant. Repulſam hanc *Rogerio* datam ſummopere laudat S. Bernardus, Piſanoſque hortatur, ut in egregiè geſtis perſiſtant.

(33) Hoc anno certè reconciliatum *Lothario Conradum* Landulphus junior Tomo V. *Rerum Italicarum* pag. 515. dubitare non ſinit, aſſerens, eundem altiori conſilio poſitum, *Lothario* ſe ſubdidiſſe eo prorſus tempore, quo *S. Bernardus* Mediolanum intravit, anno nempe 1134., ut apud omnes Scriptores conſtat. Chronographus tamen Hildeſheimenſis refert, anno 1135. XVI. Cal. Aprilis coactum apud *Bavemberg* Conventum Principum ferè totius Regni præſente Imperatore, ibique Fridericum Ducem Svevorum *Conradi* fratrem in concordiam Lothario ſociatum; *Conradum* verò in Feſto S. Michaelis, in loco, qui dicitur *Mulenhuſem*, ab Imperatore in gratiam receptum; at hæc intelligenda reor vel de ſolemnitate concordiæ, quæ privatim inita priùs fuerat, vel de altera pace ſtatuta, ob aliquod poſt primum fœdus obortum diſſidium.

ſublegerant, (34) Innocentii, & Lotharii recuperare gratiam ſtuduerunt; atque ea de re literas item ad Bernardum, cujus maximam eſſe norant auctoritatem, ſcripſerunt. Bernardus autem ad Coucilium Piſanum ab Innocentio accerſitus, cum per Lombardiam eò feſtinans tranſiret, literis reſcriptis, gratulatus eſt, quòd errorem depoſuiſſent, & ſe votis eorum obſequuturum, atque in reditu ad eos acceſſurum promiſit. Eo Piſas profecto, Concilium eſt inſtitutum, atque ejus potiſſimùm ſapientia, conſilioque perfectum. Ejus Concilii actiones fuere multæ; ſumma tamen in Anacleto cum fautoribus execrando verſata eſt. (35) Mediolanenſibus, qui ad auctoritatem Innocentii, Ribaldo auctore, redierant, honoris cauſsâ multa tributa; ut Ribaldus, quem ipſi delegerant, dignitatem teneret; ut ea ſedes Metropolitana, ſicut antè, eſſet, ac pallio dignaretur; ut legatio ad eos expiandos honeſtiſſima mitteretur. (36) Miſſi verò ſunt Guido Piſanus, & Matthæus Albanus Epiſcopus Legati à latere; atque eis ſocius eſt adjunctus ipſe, quem in primis requirebant, Bernardus, ut diſſidium ab Anſelmo Archiepiſcopo excitatum extinguerent, ac populum religione contactum ſcelere liberarent. Mediolanenſes, ubi Bernardum cum legatis adventare ſenſere, extemplò ingenti lætitia Urbe effuſi obviam ad ſeptem millia paſſuum prodiere, tantâ ordinum, ætatum, ſexuumque univerſorum frequentiâ, ut Urbem deſerere, atque aliò commigrare ipſos putares velle, interſtinctis autem eum agminibus, partitiſque recipientes certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deoſculari geſtiebant; quin & pilos de veſtibus ejus detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reſervabant, omnia ſancta judicantes, quæ ille contigiſſet, & ſe ſanctos fieri eorum contactu putantes; atque ita lætis clamoribus in Urbem, & hoſpitium deduxerunt. Die inde conſtituto Concilium eſt habitum. Ibi primùm, Anacleto rejecto, Innocentium, ut verum, & Catholicum Pontificem, approbarunt; deinde Conrado repudiato, palàm Lotharium Regem, & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem Auguſtum unà cum toto terrarum orbe confeſſi ſunt; & de contumacia adhibita, ſe ex conſilio, & mandato Innocentii ſatisfacturos eſſe, tacto ſacroſancto Evangelio ſpoponderunt, ac mox Bernardi judicio ſe ſubjicientes piaculum, quod ille impoſuit, receperunt. Dum autem Bernardus Mediolani fuit, quamplurimos, qui offerebantur, homines malè affectos divina virtute cum omnium admiratione ſanavit; claudis ingreſſus, cæcis aſpectus, debilibus priſtinus ar-

(34) Cùm per hæc tempora Mediolanenſes Scriptores plurimùm hiſtoricam rerum ſeriem perturbaverint, ac commentis etiam infecerint, in fronte hiſtoriarum Landulphi junioris Tomo V. Rerum Italicarum, ſuos in annos digeſtum quidquid illic refert expoſui, ſimulque Antiſtitum Mediolanenſium, qui ibidem memorantur Chronologiam contexui, inſertam adnotationibus ad cap. 37. Ex illa verò evincitur *Ribaldum*, ſive *Robaldum*, fuiſſe ſubſtitutum *Anſelmo* anno tantùm 1135. Ut autem hoc clariùs pateat, adnotandum eſt, narrari à Landulpho geminum, Mediolani habitum per hos annos Provinciale Concilium; alterum, antequam ad S. Bernardum Legatio à Mediolanenſibus mitteretur, alterum poſtquam ſanctiſſimus ilic Abbas Mediolanum advenerat. In primo depoſitus eſt *Anſelmus* Archiepiſcopus, Anacleto, & Conrado excommunicatis addictus; cùmque ſuffraganei omnes ad Eccleſiam ſuam rediiſſent, *Robaldus* Albenſis Epiſcopus in hac Urbe permanſit, ut *in Chriſmate, & cæteris Epiſcopalibus Officiis Eccleſiæ Mediolani ſubveniret*, quemadmodum ſcribit Landulphus, adeòque nonniſi Vicarium Archiepiſcopi agebat. In ſecundo, electus ipſe in Archiepiſcopum fuit: *ſublimaverunt Robaldum Albanenſem Epiſcopum in Mediolanenſem Archiepiſcopum, habita ſecuritate retinendi, prout dicitur, Albanenſem Epiſcopatum*; ſunt verba ejuſdem Landulphi, rebus, quæ agebantur, præſentis. Itaque, multò poſt repudiatum *Anſelmum*, *Robaldus* in Archiepiſcopum eſt delectus. Cæterùm falli Sigonium id dilucidè probat, quòd Mediolanum adventante *S. Bernardo* poſt Piſanum Concilium, teſte Landulpho, *populus, ut haberet Abbatem illum in Archiepiſcopum ad Eccleſiam S. Laurentii, in qua erat hoſpitatus, cum hymnis, & laudibus, & ſolito ſuo Kirie occurrit*. Vacabat ergo Sedes Mediolanenſis, nullo in *Anſelmi* locum adhuc promoto. Sigonius, qui *S. Bernardum* in Archiepiſcopum a Mediolanenſibus acclamatum anno 1123. falsò ſcripſit, in alterum errorem impegit, aſſerens ante adventum *S. Bernardi*, depoſito *Anſelmo*, electum jam fuiſſe hoc anno Robaldum in Mediolanenſem Antiſtitem.

(35) Tertio Cal. Junii celebratum eſt hoc Concilium, ſed ejus Acta periere. Quæ hìc innuit Sigonius, deſumpta ſunt ex vita S. Bernardi.

(36) Plura hic confundit Sigonius, quæ diverſo tempore contigere. *Robaldus* nondum erat Archiepiſcopus, cùm Mediolanenſium nomine unà cum aliis Legatis Piſas profectus eſt, ut Anacleto ejurato, obedientiam *Innocentio* præſtaret. Miſſa deinde à Summo Pontifice Legatio fuit, in qua *S. Bernardus* Mediolani ea peregit, quæ ex ejuſdem vita Sigonius inferiùs enarrat. Inde, Sancto Abbate Clarevallenſi oblatam à Mediolanenſibus Archiepiſcopalem dignitatem recuſante, atque in Gallias profecto, delectus fuit in Archiepiſcopum *Robaldus*, anno 1135. die 29. Julii, iſque anno ſequenti 1136. Piſas adiit, ut *Innocentio* Pontifici juramentum fidelitatis exhiberet; ſed cùm Pallium ab ejuſdem Pontificis manu accipere juberetur, arbitratus *Robaldus*, id conſuetudini Mediolanenſis Eccleſiæ adverſari, ad quam Pallium mitti ſolebat, re infecta diſceſſit, parumque abfuit, quin omnis præteritæ reconciliationis gratia reſcinderetur. Intercedente tamen S. Bernardo, qui ſumma tunc apud Apoſtolicam Sedem auctoritate pollebat, & de hac nova rerum perturbatione admonitus, in Robaldi favorem ſupplices ad Innocentium literas dederat: Mediolanenſium precibus annuit Pontifex, ac Pallium remiſit; quemadmodum ex Epiſtola S. Bernardi ſub num. 131. ad Mediolanenſes ſcripta, cujus Sigonius ipſe ad annum 1136. meminit, clarè colligimus; Ibi enim quamplura Apoſtolicæ Clementiæ erga hanc Urbem beneficia recenſens, hæc habet. *Benè vobiſcum facit Romana Eccleſia* . . . . . *Et re vera, quid vobis debuit facere, & non fecit? Si poſtulaſtis mitti vobis de Curia honorabiles perſonas, ad honorem Eccleſiæ, ac veſtrum, factum eſt* &c.; & poſt reliqua enumerata Pontificiæ indulgentiæ munera tandem ſubdit: *Quæcunque rationabilis petitio Filiæ, non dico repulſam, ſed vel moram paſſa eſt apud piam matrem. En ad complementum Pallium præſto eſt, plenitudo honoris.* Ex hac autem narratione, quam ad illuſtrandam hujuſmodi hiſtoriam attexere placuit, manifeſtè patet, neque in Concilio Piſano, neque omnia hoc anno acta fuiſſe, ut tradit Sigonius. Vide Landulphi junioris hiſtoriam cap. 42. & 43.

artuum motus eſt reſtitutus; præcipuè autem multi, quos per ſchiſma dæmon invaſerat, ea moleſtia liberati. Inde juſſu Innocentii ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ Civitates profectus, Papiam, & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremonenſes nihil profeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificavit, his verbis: *Cremonenſes induruerunt, & proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes contemnunt, & confidentia ipſorum ſeducit eos. Hi in curribus, & equis ſpem ſuam ponentes meam fruſtraverunt, & laborem meum exinanierunt*. Mediolanum inde regreſſus ad Richizam Auguſtam diligenter de recipiendis in gratiam ſuam Mediolanenſibus ſcripſit, ac Monaſterium Claræવallis propè Mediolanum ope Vidonis ex Porta orientali Capitanei inſtituit; (37) atque inde trans Alpes abiit. Lothario Italiâ profecto, Mutinenſes ſuperiore Nonantulanorum ad Bononienſes defectione commoti, ac novis ſimul etiam eorundem injuriis irritati in Nonantulanum, & Bononienſem agrum hoſtiliter incurrerunt, ac præda onuſti, antequam Bononienſis ultor adveniret exercitus, domum receſſerunt. Ea re
1135 cognita Bononienſes poſtero anno adversùs eos decrevere bellum. Verùm re per arbitros tranſacta, haud ita multò poſt reddidere pacem. (38) Ferrariæ Gulielmus Adelardus Civitatis Princeps Baſilicam magnificè ædificandam curavit; eaque ab Azone Cardinali, juſſu Innocentii Pontificis, conſecrata eſt. Placentini Urbem foſſis munire cœpere. Innocentius Piſis V. Idus Junii ædem Sancti Cæſarii in agro Mutinenſi Abbati Sancti Benedicti inter Padum, & Larionem attribuit.
1136 Poſtero anno, cum Mediolanenſes Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio, & obedientia viderentur, Bernardus literas ad eos ſcripſit, ad retinendam conſtantiam incitans, & recentia Romanæ Eccleſiæ erga illos beneficia memorans: *Quid vobis Eccleſia Romana facere potuit*, inquit, *& non fecit? Si poſtulaſtis mitti ad vos de curia honeſtiſſimos homines ad honorem Dei, & veſtrum, miſit. Si electum à vobis Patrem confirmari voluiſtis, confirmavit. Si Epiſcopum in Archiepiſcopum transferri cupiiſtis, conceſſit. Si Cives veſtros ex vinculis Placentinorum eximi petiiſtis, eruit; denique ad omnia officia cumulanda, pallium quoque indulſit. Nunc verò audi me Civitas glorioſa: Romana Eccleſia valde clemens eſt, ſed valde potens; noli abuti clementia, ne abutaris potentia. Præſta ei omnimodam obedientiam. Siquidem plenitudo poteſtatis ſuper univerſas Orbis Eccleſias ſingulari prærogativa Apoſtolicæ Sedi donata eſt, qui igitur huic poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Quid verò tibi profuit vetus tua rebellio? Quem fructum habuiſti, in quibus nunc erubeſcis? agnoſce potiùs in qua poteſtate, gloria, honore ſuffraganeorum tuorum tandiu privata extitiſti, quis pro te valuit adverſari Apoſtolicæ auctoritatis juſtiſſimæ ſeveritati, cum provocata tuis injuriis decrevit, te tuis antiquis illis, & præclaris ornamentis nudare? Et hodie truncata membris jaceres, niſi benigniùs, quàm potentiùs, tecum actum fuiſſet*. Eodem anno Lotharius, pace latè tota Germania præſtita, ut Lombardos novos in Italia motus cientes comprimeret, & Rogerio, qui prope unus Anacleto favebat, armis vindicato Innocentium opem aſſiduè per literas, ac nuncios implorantem reduceret, alteram in Italiam expeditionem decrevit. Itaque exercitum multò, quàm ante, majorem, atque omnibus rebus inſtructiorem paravit, & cum Richiza Auguſta, Henrico Duce Bavariæ genero, & Conrado Duce, qui ſe regno nuper Italiæ abdicarat, ineunte autumno in Italiam tranſiit, populis ad tanti apparatus famam latè in agris, atque oppidis trepidantibus. Ad lacum Benacum progreſſus, caſtrum Gardæ, ad Padum, Vardaſtallum recepit, atque eorum utrumque Henrico genero beneficii loco attribuit. His de rebus anxii ad eum Italici convenerunt, ac lites, quas initis dirimere certaminibus inſtituerant, continuò ad illius judicium revocarunt. Cremonenſibus, & Mediolanenſibus, cum obviam prodiſſent, ac controverſiam ad eum, de qua armis toties inter ſe dimicaverant, detuliſſent, auditis, Cremonenſes judicati hoſtes ſunt. Cremenſes à Cremonenſibus accuſati, quòd, cum ex Comitatu, Diœceſique ſua eſſent, ad Mediolanenſes defeciſſent, cum compellati die dicta non affuiſſent, Lotharii ſententiâ condemnati. Papiam inde progreſſus, pecuniâ acceptâ, Cives illos recepit in gratiam. Quin etiam cum Bononienſibus vehementer, & Æmilienſibus, qui ſe ſpreviſſent, & injuſſu ſuo arma cepiſſent, eſſet infenſus, tamen Henrici voluntate commotus ignovit. Guarino inde Cancellario in Campaniam miſſo, Taurinum uſque Lombardiam percurrit, atque omnes Civitates imperium detrectantes ad obſequium compulit. (39) Ad Tranſpadanos inde reverſus VII. Kal. Octobris jus ad Mincium dixit. VII. Idus ad Caſale majus in agro Cremonenſi verſatus eſt. Conventum inde in Roncaliis omnium Principum frequentiſſimum habuit. Ibi VII. Idus Novembris, Indictione XV. legem tulit; (40) *Ne quis*

(37) Mediolanenſes promiſere quidem *S. Bernardo* in hac Urbe moranti conſtructionem Cœnobii Ordinis Ciſtercienſis, ſed illud, nonniſi eo abſente, conditum fuit anno ſequenti 1135. Profert Ughellus Tomo IV. Italiæ ſacræ codicem manuſcriptum antiquum ejuſdem Monaſterii, in quo narratur, miſſos à S. Bernardo, jam in Gallias recepto, Monachos, ut promiſſi Cœnobii fundamenta jacerent, ſed Mediolanenſes primùm refriguiſſe, dein pudore actos, quòd à fide data S. Abbati deficerent, opem omnem contuliſſe iiſdem, reditum ob hanc moram in ſuam regionem parantibus, ut Monaſterium conderetur; Actaque hæc refert *anno Redemptionis noſtræ MCXXXV*.

(38) In memoriali hiſtorico Rerum Bononienſium Matthæi de Griffonibus, edito Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*, hæc ad præſentem annum leguntur: *Populus Civitatis Mutinæ juravit Communi Bononiæ, perpetuò non moleſtare Dominum Abbatem Nonantulæ*. Pacis conditiones ſingillatim refert idem Sigonius in Hiſtoria Bononienſi ad hunc annum.

(39) Ottonis Friſingenſis verba lib. 7. cap. 19, ferme eadem, in ſuam Hiſtoriam Sigonius tranſtulit.

(40) Recuſa eſt integra inter Leges Langobardicas, Parte II. Tom. I. *Rerum Italicarum* à Cl. Muratorio pag. 160. Per plures dies, immo etiam hebdomadas, Curiam in Ronchaliis habuiſſe *Lotharium*, teſtatur Landulphus junior, qui cauſſam quandam ſuam apud Imperatorem ibidem agebat, quique plura refert de rebus geſtis, ac itineribus ſuſceptis per haſce Provincias à *Lothario* Im-

quis beneficia, quæ à ſuis ſenioribus habent, eorum diſtrahere injuſſu poſſet. Cujus hoc eſt procemium; *Cum apud Roncalias ſecundùm antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro juſtitia, ac pace regni componenda conſideremus, omnia, quæ ad honorem Imperii Romani ſpectare videntur, ſolicitè indagantes perniciofiſſimam peſtem, & Reipublicæ non mediocre detrimentum inferentem reſecare propoſuimus*. Parmæ fœdus cum Legatis Petri Polani Ducis Venetorum redintegravit. (41) Decembrem inde menſem in agro Regienſi tranſegit, ac Richiza conjuge in Urbe jus dicere, adhibito Epiſcopo, Conſulibuſque Regienſibus juſſâ, ipſe Comitatum perluſtrans 1137 eidem officio inſervivit. Januario inde Ravennam in hiberna perrectum, atque ibi per otium Rogeriani belli conſilia cum Henrico, Conradoque compoſita. (42) Piſani quoque, ut paratam in proximam æſtatem claſſem haberent, admoniti. Quibus rebus cognitis cura haudquaquam levior Anacletum, Rogeriumque, & partem eorum inceſſit, cum terra, marique tantùm adversùs ſe belli cernerent comparari. Guarinus, Lotharii Cancellarius, ſub dies Natalitios Capuam progreſſus, Senioreto Abbati Caſſinati, qui Monaſterium in Anacleti, & Rogerii auctoritate tenebat, mandavit, ut ad ſe veniret, ac præſtita Innocentio, ac Lothario obedientia, poteſtati ſuæ Monaſterium traderet; quod ille ex Monachorum ſententia ſe negavit facturum. Guarino autem minante, ſe Monaſterio excidium, ſi in pertinacia perſiſteret, illaturum, Senioretus Landulſum à Sancto Joanne ad cuſtodiendum cum firma militum manu Monaſterium accerſivit. Quo terrore univerſa Monachorum regio peturbata ab Abbate præter ipſos Caſſini oppidanos defecit. Menſe inde Februario & Guarinus, & Senioretus ex hac vita ceſſerunt. In locum Senioreti Rinaldus Abbas in diſſenſione ſublectus, ſubitò ſe ab Anacleto confirmandum curavit. Qua re comperta, pars altera Innocentium, qui Piſis, & Lotharium, qui Ravennæ ſedebant, admonuit, eoſque ad vindicandum Rinaldum, qui contra leges Monaſterium obtineret, accendit. (43) Adulto inde Vere Henricus partem exercitus per Etruriam duxit, ac Pontificem Piſis ſuſceptum Romam deduxit. Ibi III. Nonas Maji conventus omnium Epiſcoporum, Abbatumque, qui adeſſe potuerunt, eſt habitus, ac rurſus Anacletus, Rogeriuſque devotus.

(44) Eo poſt triduum perfecto, Henricus Urbe cum Innocentio egreſſus, Albam, quæ cum Anacleto ſentiebat, invaſit, ac ſuburbiis disjectis, infeſtum inde in Campaniam ducere exercitum inſtitit; ac ſtatim Ricardum Monachum, qui idem Innocentii erat Sacerdos, ad Caſſinas Monaſterium miſit, qui moneret Rinaldum, ſe, ſi Innocentio obtemperare, & Lotharium recipere in animum induxiſſet, Monaſterium ab omni maleficio, atque injuria ſervaturum. Qua re andita Rinaldus Monachos advocavit, atque ut in fide Anacleti, Rogeriique perſiſterent, obſecravit: ſe enim Monaſterium, quod ab eis acceperit, in eorum retinere poteſtate conſtituiſſe: ſubitòque auxilia nova accivit, quibus ſe Monaſterium tueri poſſe confidit. Quæ ubi Ricardus vidit, ex loco diſceſſit, ac Civitatem, quæ Monaſterio continens eſt, ſacramentum dicere Innocentio juſſit. Diebus inde undecim interjectis Henricus Rinaldum ad ſe vocavit, acceptoque aureo calice, & quadraginta libris, contraque obſidibus aliquot datis, Abbatiam illi nomine Imperatoris firmavit, ſi in ejus fide manſiſſet, & vexillum Imperatoris in arce, quæ ædi Sancti Benedicti imminet, ſtatuit: ac poſtridie Capuam versùs caſtra movit. Ibi Aquilani ad eum venerunt, & ſe Innocentii, Lothariique imperata facturos, dixerunt. Quorum exemplo Capuani adducti & ipſi Rogerium reliquerunt, alii ut à Roberto Principe gratiam inirent, alii ut officio ſuo, ac fidei ſatisfacerent. Henricus, cum Principatum Capuanum Roberto reſtituiſſet, copias Beneventum versùs promovit, & caſtra ad Pontem Sancti Vincentii propè Urbem locavit, ac Legatis in Urbem miſſis, ſuo, atque Innocentii nomine Beneventanis mandavit, ut Urbem dederent, & commeatus exercitui expedirent, ſin minus, Pontificis execrationem, iramque Imperatoris ſe ſubituros ſcirent. Legati, cum mandata expoſuiſſent, fautoribus Anacleti contradicentibus, re irrita redierunt. Interim Rogeriani milites ad triginta millia ſeſe ex oppido effudere, copiamque pugnæ fecere: neque Henricus prœlium detrectavit. Signis collatis, cum Henricus Germanos in prima acie ſtantes terga dare animadverteret, reliquis imperat, ut trajecto amne collem, in quo ſitum eſt oppidum, occupent, Urbemque à porta Aurea adoriantur. Id ubi fieri vidêre Beneventani, actum de victoria rati, ſtatim è pugna ſe

Imperatore, aſſerens eundem caſtra locaſſe prope Papiam in loco, qui dicitur *Lardiracus*, eùmque Papienſes prœlio victi a *Conrado*, (qui titulum Regis dimiſerat), ac conterriti prædas omnes *Lothario* reddidiſſent, iiſdem veniam induiſiſſe, caſtriſque motis, ad locum, qui dicitur *Albiatecraſſum*, profectum eſſe, inde verò *ad ſuum commodum* Ticinum, & Padum tranſiviſſe. Sigonius, qui Lotharii Imperatoris iter diligentiſſimè deſcribit, Auctorem hunc, cujus ope hiſtoriam ſuam illuſtrare nobiliùs potuiſſet, prorſus ignoravit.

(41) Dandulus pag. 278. ſcribit, confirmatum hoc fœdus *in viridi Corrigia diſtrictus Parmæ*. Ex Codice Ambroſiano adjectum eſt ibidem integrum Lotharii Diploma, *datum apud Caſtrum Sancti Baſſiani Anno MCXXXVI., Indictione XIII.*, (XIV.) *Regni ejus anno XI. Imperii IV.*

(42) Hæc ex Rubeo in Hiſtoria Ravennæ ad hunc annum Sigonius deſcripſit. Addit Rubeus,

nonniſi adulto Vere, inde Lotharium receſſiſſe.

(43) Fusè hæc enarrat Petrus Diaconus in Chron. Caſin lib. 4. cap. 108., & ſeqq. editionis Mediolanenſis.

(44) Falco Beneventanus, qui *Innocentii*, ac *Lotharii* geſta hoc anno exactiſſimè refert, nihil de hoc Romæ celebrato Concilio, antequam in Campaniam Pontifex proficiſceretur, enarrat. Quin immo ſcribit, *Innocentium* menſe Martio Piſis diſceſſiſſe, ac fines Romanos attigiſſe, ſtatimque ſubjungit: *Romam quidem intrare noluit, ne in Romanorum negotiis impediretur*. Proſequitur inde deſcribere illius iter, primò ad Civitatem S. Germani, dein Capuam, ac demum in Beneventanam ditionem decimo Calendas Junii, ubi caſtrametatus eſt unà cum Duce Henrico, genero Imperatoris. Concilium Lateranenſe nonniſi anno 1139 ab Innocentio eſt celebratum.

ſe ſubduxere, & fuga ſibi præſidium paravere. Quos Germani inſequuti Urbem ſimul cum eis effuſo agmine introjere. (45) Beneventum receptum Innocentio eſt conceſſum. Henricus, Campaniâ in deditionem adductâ, victorem inde in Apuliam exercitum introduxit. Dum hæc ab illo geſta ſunt, Lotharius Ravennâ profectus Romaniolam, Marchiam, & Umbriam cum altero exercitu peragravit, atque Anconem, & Spoletum, omneſque Civitates parere recuſantes, ad imperium accipiendum adduxit; inde in Apuliam ingreſſus Barium Urbem invaſit, levique adm dum negotio Civibus ultro ſe dedentibus cepit. Ibi feſtus dies Pentecoſtes eſt actus; arcique, quæ à Rogerio conſtructa, & firmo prædonum, militumque præſidio munita reſiſtebat, acris oppugnatio eſt admota. Dum autem ille arcem premebat, Innocentius ab Henrico ductus ad eum venit. Itaque eximio ab eo honore cultus poſt cum eo uſque ad extremum permanſit. Lotharius inde, negotio Henrico dato, ut armis cetera Apuliæ oppida pertentaret, ipſe Barii arcem oppugnare perrexit. Rogerius plurimum in ea arce conſervanda ad victoriam momenti ponens, haud ſibi cunctandum eſſe putavit, quin ad eam liberandam accurreret. Maximo tamen cum exercitu eò progreſſus, Lotharium adeò exterruit, ut relicto prœlio ad montes ſe retulerit. Ita arx, cuſtodibus ſubſidii deſperatione debilitatis, in poteſtatem pervênit; incendioque illato prædones capti, fœdo omnes ſuſpendio enecati. (46) Interim Henricus quoque Trojam, Garganum, Sypontum, Barulum, ceteraque adjacentia Apuliæ loca, terrore armorum propemodum oſtentato, redegit in ditionem. Quibus rebus actis, Lotharius unà cum Innocentio Melfiam, ut res Apuliæ conſtitueret, adiit, eòque in feſtum Sancti Petri conventum ad novum Apuliæ Ducem inſtituendum indixit. Jampridem Italiam ingrediens Senioretum Abbatem Caſſinatem monuerat, ut, ſi cujus metu Romana ab Eccleſia defeciſſet, ſe auctore in fidem ejus redire ſtuderet, quem univerſa Eccleſia Patrem agnoſceret, ſe Monaſterii jura exemplo ſuperiorum Imperatorum conſervare paratum eſſe; eadem etiam à Richiza ad Monachos ſcripta erant. Senioreto inde mortuo, eadem renunciari Rinaldo juſſit, adjiciens, ut, quoniam in feſto Sancti Petri conventum Melfiam edixiſſet, ipſe quoque, Monachis ſecum prudentiſſimis ductis, eò veniret, omniaque Monaſterii privilegia ſecum ferret. Quibus literis Rinaldus ſibi obtemperandum ratus Melfiam ad lacum penſilem, ubi univerſus Lotharii exercitus cum Innocentio Pontifice conſidebat, acceſſit. (47) Adventanti ei Innocentius, nunciis obviam miſſis mandavit, ut priùs, quàm caſtra iniret, ipſe cum Monachis ſuis ſibi nudis pedibus ſatiſfaceret, ac pro obedientia Anacleto exhibita, piaculum, quod imponeretur, acciperet, ac jurejurando omnia ſua ſe mandata facturum, & Anacletum repudiaturum ſanciret. Rinaldus ſubita re pertubatus, Lotharium appellavit, & ſe ex ejus ſententia deliberaturum reſpondit: atque ita caſtra ingreſſus, Lotharii juſſu, tabernaculum ſuum propè illius tabernaculum poſuit. Ea res animum haud mediocriter Innocentii perculit. Itaque miſſis Cardinalibus, à Lothario poſtulavit, ut Rinaldum cum Monachis Anacleti obedientiæ renunciare, & ſibi dicere ſacramentum juberet; Monachis autem ſibi per majorum ſuorum inſtituta jurare fas eſſe, negantibus, juſſit, ut ab eorum, qui abſtenti eſſent, conſuetudine abſtineret. Qua re motus Lotharius diem VII. Idus Julias ad cauſſam cognoſcendam conſtituit; atque utriuſque partis patronos in Conſilio ad illam diem adeſſe præcepit. Ea ubi dies venit, ipſe cum Peregrino, Patriarcha Aquilejenſe, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Abbatibus plurimis aſſidens ad Conſilium retulit, num Monachi Caſſinates, quòd Anacletum recepiſſent, in pœnam Anathematis incurriſſent, & num ſalvis legibus cogi ad jurandum Innocentio obſequium poſſent. Res per multos dies magna altercatione peracta eſt. Legati Monachorum de jurejurando non dando privilegia Caroli, Ludovici, Hugonis, Lotharii, Berengarii, Adelberti, trium Othonum, quatuor Henricorum, & unius Conradi protulerunt, in quibus ſcriptum erat, ne Monachi ad ſacramentum compellerentur, prout legibus à Sancto Benedicto datis contineretur: quæ privilegia æquum eſſe dixit Lotharius, ut ab Innocentio ſervarentur. De obedientia Anacleto præſtita, culpam in Innocentium conjecerunt, qui metu Eccleſiam ſuam reliquiſſet, neque ut paſtor bonus vitam pro ovibus profudiſſet. Adversùs quæ, cum Legati Pontificii omnimodam poteſtatis Pontificiæ plenitudinem objeciſſent, addiderunt, Monachos Caſſinates cum Rogerio Siculo adversùs Eccleſiam, atque Imperium conjuraſſe, atque utroſque ſuo judicio condemnaſſe, præterea Abbatem contra leges injuſſu Pontificis ſubrogaſſe. Quorum alterum ſe Monachis condonare Lotharius dixit, alterum, quòd multis exemplis defenderetur, ſibi concedi ab Innocentio

(45) Aliter rem narrat Falco Beneventanus; refert namque, commiſſum quidem prœlium inter Cives, qui ab Urbe eruperant, & Henrici copias; ſed Henricus in Urbem cum fugientibus hoſtibus minimè penetravit, eos tantummodo uſque ad Pontem majorem propellens. Vir quidam nomine Jaquintus *per Clavicam* cum aliis conſociis latenter ingreſſus, atque ad ſacrum Palatium feſtinans, *Creſcentium* Cardinalem, Anacleti fautorem, comprehendit, tantumque terrorem Beneventanis incuſſit, ut ſeſe Innocentio dediderint, qui acceptis fidelitatis ſacramentis, iter arripuit VIII. Cal. Junii, ut ad Imperatorem proficiſceretur. Falco autem, qui cum familia ſua exul per triennium fuerat, licentiâ à Pontifice acceptâ, in Patriam tunc remeavit, ut ipſemet ad hunc annum teſtatur.

(46) Per quadraginta dies obſeſſam à *Lothario* Arcem Barrii, atque inde expugnatam, ſcribit Falco, ſubjungens: *Cuſtodes Caſtelli captos, trucidatos, ac in mare præcipites actos.*

(47) Deſumpta hæc ſunt à Petro Diacono, qui integro cap. 108., & ſeq. Acta omnia ſuperiùs à Sigonio deſcripta diſtinctim enarrat, ſed diſputatio Cardinalium, & Monachorum Caſinenſium coram Lothario habita *ad Aquas*, ſeu *Lacum Penſilem*, tanquam commentis referta, rejicitur à Baronio ad annum 1138., & à Peregrinio in Commentariis ad Anonymum Caſinenſem Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 64. Narrationis tamen à Petro Diacono exaratæ vindicias agit Angelus à Nuce, longa diſſertatione ad memoratum locum adnexa.

tio poſtulavit. Inſtantibns inde Pontificiis, ut Monachi ad ſacramentum adigerentur, quòd ſcriptum in Nicæno Concilio eſſet, ne revertentes à ſchiſmate ſine ſacramento reciperentur, Lotharius, ut leniùs cum Caſſinati ageretur Eccleſia, poſtulavit, ac merita, laboreſque ſuos pro Eccleſia Romana commemoravit, ſeque cum ea diſſenſurum, ſi hoc ab ea impetrare non poſſet, indixit; ad quam vocem univerſus exercitus ſucclamavit. Demum Innocentius ab Epiſcopis, Abbatibus, Principibuſque omnibus, inde à Richiza, ad extremum à Lothario ipſo rogatus, ut Monachis, ſi qnid eos deliquiſſe putaret, ignoſceret, ſe in poteſtate eorum futurum reſpondit. Lothario verò ad ſe adeunti, magnopere ſe mirari dixit, quòd tam vehementer pro eis contenderet, qui ipſum deteſtati eſſent, ac Petri Leonis filium pro Pontifice recepiſſent, qui coronæ alteri obtemperaſſent, atque uſque ad eam diem in pertinacia permanſiſſent. Lothario verò ſe omnem eorum culpam ſubire velle dicente: Tum ille: *Digni eſſent, qui abdicarentur*, inquit, *quòd abſtentorum conſuetudine uſi, quòd ſuum Pontificem execrati ſint, verùm omnia illis ignoſcemus, ſi filium Petri Leonis, ejuſque ſocios reſpuent*. Quod ille ſe curaturum reſpondit. Itaque ob id XV. Kal. Auguſti Rinaldum cum Monachis, Epiſcopis, Principibuſque ſtipatum ad Pontificem miſit. Quibus Cardinales obviam progreſſi rogarunt, num filium Petri Leonis repudiare vellet. Quod cum ille annuiſſet, eorum juſſu ita juravit: *Ego Rinaldus deteſtor omne ſchiſma, & omnem hæreſim extollentem ſe adversùs Sanctam, & Apoſtolicam Eccleſiam; deteſtor etiam filium Petri Leonis, & Rogerium Siciliæ Comitem, omneſque cum eis ſentientes, & obediens ero Domino Innocentio Pontifici, & omnibus Succeſſoribus ejus canonicè ineuntibus*. Monachi, cum juſſi eſſent jurare, reſponderunt, ſe Patri Benedicto, ejuſque Succeſſoribus ſatis ſacramenti dixiſſe. Verùm à Rinaldo juſſi, ut obedientiam, quam Patri Benedicto præbuerant, in manu quoque Pontificis affirmarent, & ipſi ad Evangelia ab Oſtienſi adacti jurarunt, illo adjecto: *Quòd ſi Caſſinas Eccleſia à Romana ſejuncta fuerit, ego in Monaſterio non manebo, neque Abbati dicto audiens ero fide Romano Imperio data incolumi*. Ita Abbas, & Monachi deteſtationis vineulis exoluti, nudis pedibus ad pedes Pontificios profecti pacis ab illo oſculum retulerunt. His actis Lotharius Reginulſum, ſive Ranulſum, hominem Germanum, Ducem Apuliæ declaravit; verùm orta inter ſe, & Pontificem de jure inveſtituræ diſſenſione, inſtitutionem in diem aliam diſtulit. (48) Apuliæ, & Calabriæ terreſtribus locis fermè omnibus receptis, tum maritimis oppidis hoſtilis eſt terror illatus. Guibaldus Abbas Stabulenſis VII. Idus Julii Lotharii juſſu claſſem Salernum adduxit, ac magna mole Urbem oppugnare inſtituit. Piſani verò quadraginta ſex triremes omnibus rebus inſtructas eiſdem litoribus admoventes infeſtam omnem oram maritimam habuerunt. Pridie Nonas Auguſti, cum adorti Amalfim eſſent, Urbem primo impetu expugnarunt. (49) Quod autem ad memoriam eſt inſigne, ex omni præda Urbis nihil niſi rem unam, eximii loco beneficii, à Lothario petierunt. Hoc fuit juris civilis Pandectarum volumen, olim à Juſtiniano Imperatore conditum, & priſcis admodum literis exaratum, quod in hunc uſque diem Piſis Florentiam translatum, ibi magna, ut ita dicam, religione ſervatur. Nonis inde Atturinam ceperunt, poſtridieque Pugierulam, Rebellem, Scalam, Scallelam, Majoram, & Minoram, Urbes, ut Sanctus Bernardus ſcribit, munitiſſimas occuparunt. Septimo inde Idus Fractam caſtellum Rebellis gattis admotis aggreſſi. Ea verò difficiliorem aliquanto habuit oppugnationem. Rogerius, cum auxilio Salerni claſſem ſuam adduxiſſet, ſummo congredi prœlio veritus, adversùs Piſanos contendit, & militibus in terram expoſitis pugnare ſe velle oſtendit. Prœlio V. Idus cõmiſſo, cum impetum ſuſtinere Piſanorum non poſſet, in fugam actus, atque uſque ad mare compulſus in Siciliam abiit. Piſani, Fracta demum ſubacta, ad Iſclam inſulam, quæ olim erat Ænaria, navigarunt, eamque armis adorti diripuerunt: ac ſpoliis onuſti Idibus Septembris domum ſe retulerunt. Per eoſdem etiam dies Guibaldus Salernum vario apparatu oppugnatum in ditionem adduxit. Id utrius eſſe deberet, Pontificis ne, an Imperatoris, aliqua, neque ea exigua, controverſia tenuit. Bruno Colonienſis Archiepiſcopus mortuus. Corpus ejus Barii honeſtiſſimo funere elatum eſt. Lotharius, cum ex Apulia Capuam cum Innocentio acceſſiſſet, ac Rinaldum Abbatem ad Rogerium defeciſſe audiſſet, cohortem militum, præſidio Monaſterii miſit, ac Rinaldum captum in cuſtodiam tradidit: inde ad oppidum S. Germani progreſſus, mox ſe ad cauſſam Rinaldi cognoſcendam properaturum, Monachis nunciavit: ac ſumptis in Exaltatione Crucis Romani Patriciatus inſignibus, poſtridie ipſe cum Auguſta Monaſterium adiit, ac multa Beato Benedicto munera tulit: deinde unà cum Patriarcha, atque Epiſcopis in Capitulo cauſſam Rinaldi cogniturus aſſedit. Rinaldus tribus criminibus oneratus eſt; quòd cum Rogerio conſenſiſſet, quòd creatus Abbas contra leges fuiſſet, quòd ab Anacleto conſecrationem ſumpſiſſet. Ceterùm Innocentius hoc judicium injuſſu ſuo conſtitutum uſqueadeò moleſtè tulit, ut Epiſcopos, Abbateſque, qui ei interfuerant, abdicare ſtatuerit. Lotharius autem nihil ad ejus contumeliam factum excuſans, omniaque

(48) Diſcordia inter Innocentium, & Lotharium per triginta dies protracta eſt, ut narrat Falco, qui ait, eam ſubinde compoſitam, Ducemque Ranulphum juraſſe Innocentio fidelitatem, & à Pontifice ſimul, & Lothario Imperatore Vexillum accepiſſe, tanta populorum acclamatione, ut nemo antea feſtiviùs Dux electus memoretur. Eadem tradit Romualdus Salernitanus.

(49) Captam Amalphim à Piſanis anno 1136., inde verò, inſigni accepta clade, à Rogerio depulſos, eandem biennio poſt recuperaſſe, unà cum aliis Urbibus, & ipſo etiam Salerno, quo amiſſo, Rogerius pacem cum Piſanis ſancivit, gemina Piſanorum Chronica Tom. VI. *Rerum Italicarum* teſtantur. Falco tamen Beneventanus id ad hunc annum refert; ab eo autem, utpotè Auctore coævo, quem Sigonius non vidit, repetenda eſt hiſtoria rerum, quæ inferiùs diverſimodè hìc narrantur.

que illi integra eſſe affirmans, legatos, qui rem cognoſcerent, poſtulavit. Per eos Rinaldus damnatus, atque abbatis officio ſpoliatus eſt. Innocentius Monachis Lotharii rogatu jus Abbatis ſufficiendi permiſit, ſibi confirmationem, & prandium in eundo Beneventum, & redeundo retinuit. Guibaldus Abbas Stabulenſis Lotharii ſuffragatione ſuffectus eſt. Poſt octo inde dies Lotharius ad S. Germanum revertit, atque inde ad Aquinum vetus ſe contulit. Ibi demum magna celebritate Ranulfus Dux Apuliæ Pontifice, atque Imperatore vexillum unà tradente, eſt inſtitutus. Robertus item Princeps Capuæ confirmatus. Uterque eorum Guibaldo Abbati juravit, ſe poſſeſſiones Monaſterii ſervaturum. Lotharius inde, cum X. Kal. Octobris omnia veterum Imperatorum privilegia Richizæ precibus confirmaſſet, cum Pontifice Romam deceſſit: ac pridie Kal. literas ex ſuburbio Tiburtino ad Abbatem Guibaldum dedit, quibus Petrum Diaconum unà cum privilegiis Monaſterii ad ſe mitti præcepit. (50) Innocentioque Romæ conſtituto per Etruriam contendit in Lombardiam. Innocentius inde, cum Anacletum adhuc furere in Urbe videret, Bernardum Claravalle ſibi, ac laboranti Eccleſiæ vocavit opitulatum. Itaque profectus Romam Bernardus juſſu ejus opus magnum, ac difficile eſt aggreſſus. Etenim cum ſe in ſermonem, ac conſuetudinem hominum inſinuans, reperiret Clerum pertinaciam retinere, quòd contractam infamiam exhorreſceret, propinquos Anacleti, quòd Principem familiæ ſuæ dehoneſtare non ducerent convenire, reliquos verò, quòd ſe ſacramenti religione aſſererent obligatos, *Nolite dubitare*, inquit, *Nam omnes impietatis collationes ſacrilegæ ſunt, nec jurejurando ullo fulciri poſſunt: neque convenit, ut veritatis ſacramenta ulli mendacio ſuffragentur*. Quibus vocibus icti multi ab Anacleto ſe removerunt, atque ad Innocentium conceſſerunt. Quò autem magis Innocentii dignitas augeſcebat, eò Anacleti potentia in dies vehementiùs concidebat. Nam & pecuniæ deficiebant, & Curiæ ſplendor obſoleſcebat, & familiæ amplitudo ſqualebat: &, quod neceſſariò conſequebatur, ne ipſe quidem priſtinos animos, ſpiritusque gerebat. Interim Rogerius Salernum ex Sicilia cum exercitu ad repetendam armis Italiam Lothario longè abſtracto profectus Innocentium monuit, ut ad ſe Aimericum Cancellarium, & Bernardum Abbatem, Anacletum verò, ut Petrum Piſanum mitteret: dicebat autem, ſe velle hujus diſſidii cauſſam ediſcere, eâque cognita opportunam ei medicinam afferre: verùm re vera ſperabat, ſe Petri Piſani inſigni per ea tempora eloquentia, ſingularique doctrina minùs promptam Bernardi obruere ſimplicitatem poſſe, atque eo facto Anacleti dignitatem propè intermortuam excitare. Venerunt autem ambæ partes, ſed Bernardus prior: nec multò poſt Rogerius, licèt vehementer à Bernardo deterritus, prœlio cum Ranulfo Duce conflixit, atque acie pulſus illius impetum non ſuſtinuit. Collectis tamen ex fuga copiis

A ſpem vultu ſimulans utriuſque partis advocatis operam dedit. Prior Petrus dicere juſſus legum præſidio Anacleti electionem fulcire contendit. Tum Bernardus: *Una*, inquit, *fides eſt, unus Dominus, unum Baptiſma: in veteri etiam teſtamento una arca. Si autem arca, quam regit Petrus, eſt vera, profectò illa, cui præeſt Innocentius, obruetur. Peribit igitur tota Occidentalis Eccleſia, Francia, Hiſpania, Germania, Anglia; peribunt Monachi Camaldulenſes, Ciſtercienſes, Claravallenſes, aliaque innumerabilia ſervorum Dei collegia, Epiſcopi, Abbateſque omnes: ſoluſque, qui arcam Petri ingreſſus eſt, Rogerius conſervabitur*, & prehenſa manu Petri: *Quin*
B *tu igitur*, inquit, *arcam tutiorem ingrederis, & ſaluti tuæ conſulis?* atque ita, ut ad Innocentium tranſiret, induxit. Rogerius tamen in ſua ſententia manſit, (51) quòd Patrimoniis Eccleſiæ in Caſſinati, & Beneventano agro avidus imminebat. Itaque motis caſtris totam ferme Apuliam præter Barium, & Melfiam recuperavit; inde Puteolos, Alliſas, Teleſiam, Capuamque armis adortus, cum eas vi cepiſſet, primùm ita diripuit, ut ne Eccleſiis quidem temperarit, deinde vaſtitate etiam, atque incendiis deformavit. Lothario Campaniâ egreſſo Rinaldus, qui Abbas Caſſinas fuerat, cum eſſet Abbas S. Magni Fundis relictus, ad arcem, quæ
C Caſtrum Cœli dicebatur, acceſſit, & contractis amicorum, propinquorumque auxiliis ſtatim Sanctum Germanum recepit, & poſtridie ad occupandam Abbatiam aſcendit; verùm Guibaldus ope Landulfi ipſum non ſolum ab aditu Monaſterii repulit, ſed etiam Sancto Germano dejecit, atque oppido incenſo, literas ad Lotharium imploratum auxilium miſit: *Poſt profectionem à nobis veſtram*, inquit, *Sarraceni, Nortmani, & Longobardi in Campaniam irrupere, ac direptione, incendio, ac cæde omnia miſcuere, præcipuè verò in prædiis Caſſinatis Monaſterii, aliarumque Eccleſiarum bacchantur, Monachos vincientes, cruciantes, ac divendentes, ac templorum val-*
D *vas, ſi quas clauſas offenderint, refringentes, atque omnis ætatis, ſexus, graduſque homines ad tradendum aurum ſuppliciis acerbioribus adigentes. Noſtrorum autem dictorum teſtes ſunt Civitates Puteolana, Alliſana, & Teleſina, quæ nihil aliud, niſi olim ſe fuiſſe demonſtrant, & ſi quæ ſuperſunt, ſolo æquantur, ut Capua; nam poſtquam fortunas, & homines exhauſerunt, incendium ſubjecerunt. Quanta verò Caſſinati Monaſterio poſt veſtrum diſceſſum detrimenta intulerint, commemorari non poteſt. Quamobrem te rogamus, invicte Cæſar, ut nobis dubiis in rebus noſtris maturum auxilium præbeas*. His literis miſſis mox, ut inſtans periculum evitaret, legatos ad Rogerium
E Capuæ commorantem miſit, ac pace petita ſe amicum illi fore ſpopondit. Quibus Rogerius reſpondit, ſe nulla ratione adduci poſſe, ut Abbatem ab Imperatore conſtitutum in Caſſinati cœnobio conſervaret, immo ſi illum adeptus eſſet, ſe laqueo necaturum. Quæ ubi Guibaldus audivit, metu exterritus extemplo Monaſterium Landulfo cuſtodiendum reliquit, ac quarto Nonas Novembris imprudentibus fratribus noctu diſceſ-

(50) Hæc omnia ex Chron. Caſin. cap. 120 & ſeqq. Sigonius decerpſit.

(51) Narrat hæc Sigonius ex Auctore Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 7. Falco verò Beneventanus rem aliter refert. Utriuſque verba in Annales ſuos Baronius intulit ad hunc annum.

ſceſſit, Monachis Abbatis ſubſtituendi poteſtate permiſſa. Poſt tredecim dies Rinaldus alter ex ipſa familia ſubrogatus eſt. Rogerius, cum Urbes, & caſtra uſque ad fines Monaſterii recepiſſet, Abbati neganti, ſe cum eo conſenſurum, minatus eſt, ſe omnia Monaſterii caſtra, villaſque diſturbaturum. Qua voce perculſi accolæ cum uxoribus, & liberis ad Monaſterium confugerunt; verùm paullo poſt rebus ab Abbate compoſitis, ſalvi ad ſua ſe retulerunt. (52) Lotharius in Lombardiam profectus Cremonenſium impulſu Cremenſes perſequutus eſt armis, quòd ſingulari contumacia uſi edictis ſuis non paruiſſent, neque citati in jus veniſſent; ubi verò Cremam ſuis, & Cremonenſium copiis adortus nihil ſe proficere oppido natura, arteque munito, & mirifica Cremenſium fortitudine ſenſit, relicta poſt menſem obſidione ſe recepit Cremonam. Cremonenſibus inde, quòd eorum in ſe ſeu veras, ſeu falſas inſidias comperiſſet, iratus acceſſit Mediolanum, belloque Novembri menſe oppugnare eos aggreſſus Soncinum, Baſſianum, multaque alia ex eorum juriſdictione caſtra delevit; atque his rebus in Italia geſtis in Germaniam iter intendit. (53) Cum autem in vallem Tridentinam perveniſſet, repentino, eoque exitiali morbo oppreſſus, ibi in ſylva inter Oenum, & Lycum in viliſſima caſa ſubſedit. Itaque qui literas Guibaldi Abbatis ferebat, reddere animam agenti non potuit; tertio autem Nonas Decembris è vita deceſſit. (54) Fuit Lotharius non minus pietatis, quàm virtutis laude hominum memoriæ commendatus. Virtutis elogium edidit Abbas Urſpergenſis, homo Germanus. *Erat*, inquit, *ſtrenuus belli ductor, præcipuus in armis, providus in conſilio, terribilis inimicis Dei, & Sanctæ Eccleſiæ; qui quandiu vixit, totum Romanum Imperium titubare non potuit*. Pietatis teſtimonium eſt apud Petrum Diaconum, (55) hominem Italum. *Jam verò*, inquit, *quis tanti Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad ſedandas diſſenſiones fratrum in Capitulo à prima diei hora uſque ad veſperam abſque cibo, potuque perdurans, dum paci, unitatique conſuleret; nempe enim ſub Imperii chlamyde cœleſti militabat Regi. Nam, ut ipſe teſtis ſum, in expeditione conſtitutus ſummo diluculo miſſam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam poſtremo diei miſſam audiebat; demum viduis, & orphanis cum Auguſta pedes lavans tergebat crinibus, & oſculabatur, cibumque illis, ac potum largè diſtribuens; quæſtioneſque, & oppreſſiones Eccleſiarum prius relevans ultimo in loco Imperium ponebat. Quandiu verò in Caſſinenſi clauſtro remoratus eſt, ita omnes officinas Monaſterii, ac ſi Abbas, vel decanus, circuibat, ſcire cupiens, quomodo quiſque ſub Beati Benedicti magiſterio viveret, factoque mane orans Monaſterii Eccleſias nudis pedibus circuibat; & hæc agens nunquam à conſortio Epiſcoporum, & Abbatum avellebatur, & cum ſapientibus ſermocinabatur. Erat cæcorum baculus, eſurientium cibus, miſerorum ſpes, lugentium conſolatio; atque ita in ſingulis eminebat virtutibus, ut omnes perfectè haberet. Sacerdotes honorabat, ut Patres; pauperes fovebat, ut filios; viduas, ut matres. Erat orationibus pervigil, lacrymaſque creberrimas contriti cordis Deo offerebat*. Hactenus Petrus. Conſtans præterea doctorum hominum monumentis eſt fama, Lotharium, ut ex uno jure civili Romano poſthac judicia fierent, lege ſanxiſſe. (56) Ante hoc tempus Italici certè alii Longobardica, alii Salica, alii Romana lege utebantur; in poſterùm autem omnes uni juri, unique legi, reliquis abrogatis, nempe Romanæ obtemperarunt; juſque civile publicis Italiæ in gymnaſiis, majore celebrari ſtudio, & diligentiore coli opera cœptum. Primus autem Bononiæ Irnerius exponere cœpit, ut Odofredus memoriæ prodidit; primuſque gloſſas, ut vocavit, in illud ſcripſit, quem deinde alii ſequuti certatim illius ſunt induſtriam æmulati. Hoc autem ſenſiſſe quoque videtur Urſpergenſis, cum Irnerium regnante Lothario ad Pandectas interpretandas acceſſiſſe ſcribit; in eo tamen apertè falſus, quòd Mathildis rogatu id ſuſcepiſſe muneris ait, quæ multò ante Lotharii Imperium è vita migravit.

CONRADUS II. REX *iterum*.

PRincipio ſequentis anni comitia creando 1138
Regi Moguntiam in proximam Pentecoſten indicta ſunt. Plerique Principum in Conradum, qui paullo ante cum Lothario decertarat, animo propendebant. Itaque veriti, ne, ſi generalibus res comitiis traderetur, Henricus Bavariæ, ac Saxoniæ Dux, Lotharii gener, qui Imperatoria apud ſe inſignia obtinebat, gratiâ prævaleret, media Quadrageſima Confluentiæ convenerunt, atque ipſum, Theoduino Pontificio legato probante, Regem declaraverunt: inde Aquas profecti per eundem etiam conſecrarunt; nam Eccleſia Moguntina Archiepiſcopi, Colonienſis pallii dignitate vacabat. Conradus Paſchate Coloniæ celebrato, Moguntiam adiit, atque ibi Albertum Archiepiſcopum à Clero, populoque deſignatum probavit. Controverſiâ inde ab Henrico de jure comitiorum illatâ, ipſum, dum vixit, eximiè fatigavit, cauſſamque attulit, cur ad Coronam à Pontifice accipiendam non venerit. Saxones, & Henricus, qui Concilio Confluentiæ caruerunt, Conradum vitio creatum inſimularunt. Qua re motus Conradus conventum Bambergam ad eam rem cognoſcendam indixit. Ceterùm, cum reliqui præſto fuiſſent, Henricus non affuit. Itaque inſignia reddere die S. Petri præſtituta eſt juſſus. Ubi verò ea venit, promiſſis maximis oneratus reſtituit, verùm eorum, quæ oſten-

(52) His relatis Petrus Diaconus hiſtoriam ſuam de Caſinenſi Cœnobio claudit.
(53) Flamma in Manipulo cap. 168. hæc narrat.
(54) Pridie nonas Decembris obiiſſe *Lotharium* in viliſſima Caſa Caſtri cujùſdam Bojarum, appellati *Brentina*, ſeu *Bredvvan*, conſtat tum ex Chronographo Saxone ad hunc annum, tum ex Lotharii Epitaphio à Meibomio relato in notis ad Herlingsbergam pag. 798. Tom. I. Rerum Germanic.
(55) Lib. 4. Chron. Caſin. cap. 124.
(56) Cl. Muratorius in eruditiſſima Præfatione ad leges Langobardicas, parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum* pag. 4, hanc opinionem convellit, oſtendens multò ſerius in deſuetudinem abiiſſe Leges Langobardum. Conringius quoque in Tractatu *de origine Juris Germanici* cap. 22 ſanctionem hanc Lothario, falsò prorſus, tribui aſſeverat.

oſtentata fuerant, nihil obtinuit. Itaque indictis inimicitiis iratus abſceſſit. Quamobrem judicio apud Herbipolim conſtituto, Principum ſententiis eſt proſcriptus, ac proximis Domini Natalitiis à Rege, cum eſſet Goſſariæ, propria ditione nudatus. Atque hunc quidem in modum Imperium ad Gibellinos revertit. Dum autem hæc in Germania adminiſtrantur, Rogerius morte Ranulfi Ducis erectus, in Apuliam reverſus, Melſiam, ac Barium expugnavit, ac Reginonem Ranulfi fratrem haud magno negotio exturbavit, & ſævire in Eccleſias inſtitit: Præcipuè autem, capto Bario, Brunonis Archiepiſcopi, & Ranulfi Ducis ſepulchra revellit, & cadavera eorum educta per forum traxit, ac demum crudelitate barbara laceravit, ac Caſſinas Monaſterium opulentiſſimum prædæ cupidus expilavit. (57) Robertus Princeps cum multis ex Apulia, Campaniaque extorribus, cum aliud perfugium non haberet, ſe ſe ad Conradum Regem in Germaniam contulit, eumque ad amiſſas regiones bello, armiſque recuperandas aſſiduè inde ſtimulare perrexit. Quibus malis cognitis Innocentius ſacra Rogerium deteſtatione perſtrinxit. Per eoſdem etiam dies Anacletus eſt mortuus, (58) neque humili ſolùm funere à ſuis elatus, ſed obſcuro etiam in loco ſepultus. Quo facto Cardinales ejus, non ut ultra diſſidium alerent, ſed ut aliqua interpoſita mora commodiùs ſe ſe in gratiam Innocentii inſinuarent, Gregorium Romanum Cardinalem ſublegerunt, ac pro Pontifice cultum Victorem Quartum appellaverunt. Bernardus autem, qui adhuc Romæ erat, pernicioſo finem diſſidio pro eximia ipſius erga Eccleſiam Romanam benevolentia quærens, noctu ipſum adiit, & cum eo collocutus ad inſignia deponenda, atque ipſius Innocentii accipiendum imperium pro ſumma, qua apud omnes valebat, auctoritate adduxit. Itaque Victor ad Innocentium à Bernardo perductus veniam facilè, cum poſceret, impetravit. Diſſidio peſſimi exempli ſublato, Innocentius tandem debitum ab univerſo populo obſequium tulit. Ingens propterea in Urbe gratulatio facta, ſupplicationibuſque ad Templa indictis, meritus Deo honor eſt habitus. Bernardus inde, qui pater patriæ ſalutatus à populo fuerat, poſt ſeptem dies, Civitate tota honoris gratiâ proſequente, diſceſſit. (59) Interim Innocentius priſtinam Urbi faciem reſtituit, reduxit exules, vetera Eccleſiarum miniſteria revocavit; plebem ad audiendum verbum Domini poſitis armis adduxit, ac demum ex communi Patrum ſententia ſe Eccleſiam conſtituere velle profeſſus, Concilium omnibus Epiſcopis in proximum Quadrageſimæ tempus edixit; atque interim ædem S. Anaſtaſii ad Aquas Salvias nobili Monaſterio exornavit, eoque amplo patrimonio decorato, Abbatem cum Monachis aliquot à Claravalle Bernardum Piſanum
accivit. Poſtero autem anno, ubi dicta 1139
conventui dies acceſſit, cum Patres in Laterano prope mille adeſſent, ad eos cum de tota Eccleſia, tum maximè de præterito diſſidio retulit, atque ex eorum auctoritate ſalutaria multa decreta fecit, quorum hæc ad noſtram notitiam pervenerunt. Anacleti fautores omnes damnati, atque ad piaculum accipiendum adacti; ordinationes ab eo factæ, ſive ab iis, quos ille ordinaverat, infirmatæ. Certamina, quæ Torneamenta dicebantur, in quibus per provocationem certo non ſolùm corporum, ſed etiam animarum exitio pugnabatur, interdicta. Arnoldus Brixianus, tanquam hæreticus, Italiâ excedere juſſus. Hic ſuperioribus annis ex Francia, in qua ſtudiis literarum vacaverat, Brixiam reverſus habitum religioſum aſſumpſerat, cumque dicendi facultate valeret, novitatis ſtudioſus pravas ſerere in Eccleſia opiniones ſecundis popularium auribus cœperat, neque Clericos aliquid proprii, neque Epiſcopos regalia, neque Monachos poſſeſſiones habere, ea omnia Principum eſſe, atque ab eorum benignitate in uſum tantummodo Laicorum ſuppeditari oportere. Quibus, aliiſque ejuſmodi ſententiis, cum Eccleſiam Brixianam corrumperet, hoc anno ab Epiſcopo ad Concilium accuſatus, atque ab eo notatus ex Italia ceſſit. (60) Perfecto concilio, illud conſequi videbatur, ut acriùs in Rogerium ageretur. Hic enim non ſolùm adulterinum veneratus Pontificem fuerat, ſed etiam diris devotus in pertinacia permanebat, atque electiones, & conſecrationem Epiſcoporum ad ſe contra decreta trahebat, & Sanctum Germanum, aliaque Caſſinatis Eccleſiæ loca per vim occupata tenebat. Comparato igitur Romanorum exercitu, ipſe Leonis noni exemplo adverſùs eum progreſſus eundem omnino exitum habuit. Nam Rogerium ad S. Germanum obvium factum omnibus Caſſinatis Monaſterii locis ejecit, atque in caſtrum Gallutii compulſum acri obſidione circundedit. Verùm Gulielmo, Rogerii filio, Tarenti Principe cum firmo militum robore ſuperveniente, profligato exercitu, ipſe cum Cardinalibus IX. Kalendas Auguſti eſt comprehenſus.

(57) In referenda electione *Conradi*, & *Rogerii* crudelitate Auctorem habuit Sigonius Ottonem Friſingenſem lib. 7. cap. 22. & 23., eadem prorſus narrantem.

(58) Falcone teſte, obiit Anacletus Pſeudopontifex *ſeptimo die ſtante menſis Januarii*, adeòque die 25. Januarii, quemadmodum docet Peregrinius explicans formulam illam Falconi familiarem, *die ſtante menſis*; ait enim indicari numerum dierum, qui adhuc explendo menſi reſtabant, qua in re malè à Viris etiam doctis traducta eſt ejuſdem Chronologia, non ſecus ac in aliis formulis, *die intrante menſis*, *die exeunte menſis*. Vide Peregrinii adnotationes ad Falconem Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 129 Anacleti mors, deſperatione plena, refertur ab Auctore Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

(59) Diem, quo, ſublato Victoris Schiſmate, unitas Eccleſiæ reddita fuit, Sanctus ipſe Bernardus indicat in Epiſtola 317., *Octavas* nempe *Pentecoſtes*, ideſt diem 29. Maji, quæ hoc anno octava dies erat ab eodem Feſto. Dum autem in eadem Epiſtola, ait ſe profecturum *feria ſexta*; illius receſſus ab Urbe, diei tertio menſis Junii eſt aſſigendus, quemadmodum accuratè etiam Pagius adnotavit.

(60) Secundi hujus Concilii Lateranenſis Oecumenici Acta, & Canones edidit Labbeus Tomo X. Conciliorum. *Arnaldi* Brixienſis vitam, atque exitum pro meritis turpem, ſtrictim recenſet Otto Friſingenſis, horum temporum Scriptor lib. 2. cap. 21. *De geſtis Friderici*, editionis Mediolan. Tom. VI. *Rerum Italicarum*.

ſus. Rogerius obſidione liberatus ipſum Neapolim deduxit, atque eximio, ut decuit, honore tractavit. Ibi pacis mentione utrinque illata res haud ægrè convênit. Rogerius Innocentium cuſtodiâ, Innocentius Rogerium contractâ noxâ exolvit, &, ne ulla in futurum belli materia ſupereſſet, ipſum Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, & Principem Capuæ appellavit, atque hominem, ut vocabant, ligium Eccleſiæ confirmavit. (61) Simul etiam illud cautum, ut bona Eccleſiarum reſtituerentur, & lectiones Epiſcoporum juſtè conficerentur. Interim in Germania res graviſſimè perturbatæ. Conradus enim ditiones Henrico Duci ademptas, neceſſariis ſuis donavit, Ducatum quidem Saxoniæ Alberto conſobrino, Bavariam verò Leopoldo fratri ex eadem matre nato. Henricus autem ditionem recuperare ſuam cupiens, Albertum Saxoniâ depulit: &, cum adversùs Leopoldum contenderet, morientem Velſo frater excepit, qui Saxonibus adjuvantibus parvulum Henrici filium ſibi ſuſcepit pro viribus defendendum. Ita Conradus Saxoniæ, Bavariæque cauſſa, gravi eſt, ac diuturno Velſonis bello implicitus: renovataque vetus eſt concertatio, quæ Gibellinæ fuit familiæ cum ea, quæ Velſonum eſt appellata, quarum illa quatuor continuatos Imperatores, hæc plurimos Duces tulit. (62) Velſoni autem vires Rogerius Siculus pecuniâ miniſtratâ ſuppeditavit, veritus, ne Conradus domeſtica aliquando ſeditione perfunctus, in Italiam ad coronam accipiendam adiret, ſeque, Germanicis, atque Italicis copiis junctis, iterum vetere Italiæ poſſeſſione dejiceret. Ceterùm abſente Rege, ac prope neceſſariò res Italiæ negligente, arma in Italia deintegrò ſumpta, infirmioreſque à potentioribus nulla Regis habita ratione oppreſſi. Quippe hoc anno Cremonenſes irati, quòd Lotharii auxilio Cremenſium ulciſci injurias nequiviſſent, magnis delectibus habitis, Nonis Juniis Cremæ oppidum petiverunt, idque propriis viribus acriter oppugnare inſtituerunt. Ea re comperta, Mediolanenſes properè accurrêre, factoque impetu non ſolùm eos ab obſidione depulere, ſed etiam ad Rivoltam prœlio decertare compulſos, pleroſque cepere, ac Mediolanum in carceres tranſmiſere. (63) Eodem anno Genuenſes à Conrado Rege pecuniæ ſignandæ jus impetrarunt. (64) Itaque in hunc uſque diem accepti beneficii monumento nummos aureos ipſius Conradi Regis nomine ſignant. Poſtero, qui fuit milleſimus 1140 centeſimus quadrageſimus, Velſo Leopoldum Valejum caſtrum oppugnantem ſubitario exercitu adducto invaſit, atque Idibus Auguſti acie congreſſum in fugam dedit. Inde, cum adversùs Conradum Regem caſtrum Vinſpergum acriter obſidentem, ſe convertiſſet, turpiter ab eo ſuperatus in feſto S. Thomæ diſceſſit. Eodem anno hæc in Italia geſta. Fanenſes bello Senogalienſium, Piſaurienſium, & Ravennatum oppreſſi communi conſilio Legatos ad Petrum Polanum, Ducem Venetorum miſerunt, ac deditione facta, ut ſe adversùs infeſtam vicinorum impreſſionem defenderet, petierunt, certo ſe illi tributo quotannis in Purificatione ſolvendo, & perpetua fidelitate devincientes. Quibus receptis Dux, vexillo de manu Patriarchæ ſumpto, claſſem adversùs Fanenſium hoſtes adduxit, atque oppugnatione Urbibus oſtentata, facile ad pacem Fanenſibus reddendam adegit. (65) Comes item

(61) Diverſimodè hanc hiſtoriam deſcribit Falco. Audita morte *Rainulphi* Ducis, Româ exivit *Innocentius*, mille Equitum caterva ſtipatus, & peditum multitudine copioſa, atque ad Civitatem S. Germani pervênit. *Rogerius* verò, ſtatim ac egreſſum *Innocentii* ab Urbe intellexit, Legatos pacis ad illum miſit, quibus benignè acceptis, alios Pontifex ipſe ad Regem direxit, qui eum ad S. Germani Civitatem invitarent. Adfuit illico *Rogerius*, cum Duce filio atque exercitibus, dimiſſa Trojæ obſidione, quam eo tempore urgebat. Actum eſt de pace, ſed, cùm Rex Capuanum Principatum, quem injuſtè Roberto eripuerat, reddere nollet, res incaſſum abiit, ac *Rogerius* inde diſcedens, ad terras, quæ *filiorum Burelli* vocantur, perrexit, admotoque exercitu, nonnulla ex illis caſtra ſubegit. *Innocentius* autem Caſtrum *Galluzi* aggreſſus eſt, omnia circum devaſtans. Accepto hujus rei nuncio, tanta celeritate advolavit *Rogerius* ad terras S. Germani, ut conterrita Romanorum militia, caſtris refixis, ſeſe in tuto collocare contenderit; at recedentes Regis filius ſubitò adortus in fugam vertit, pluribus Romanorum in flumine mortuis, multiſque ſecum ductis captivis. Cùm autem *Innocentius* poſt ſuos quaſi ſecurus incederet, ex improviſo à militum turma comprehenſus, direpto theſauro, & ornatu ad Regem ductus eſt, qui eum in tentorium remiſit. Contigit hæc captivitas *decimo die ſtante menſis Julii*, hoc eſt die 21. menſis prædicti, Cancellario quoque, & Cardinalibus in *Rogerii* poteſtatem adductis. Rex tamen per Legatos ſuppliciter, ac demiſſe cum captivo Pontifice de pace tractari juſſit, nec abnuit *Innocentius*, ope, & viribus deſtitutus. Itaque firmatis conditionibus, Rex ipſe, ac Filii ad Pontificem accedentes, ejuſdem pedibus provoluti, miſericordiam petiere, tactiſque ſacris paginis, ac jurata fidelitate B. Petro, *Innocentio*, & ſucceſſoribus, in gratiam ſunt recepti. *Rogerio* verò Siciliæ Regnum per vexillum, Duci filio Ducatum Apuliæ, Principi alteri filio Principatum Capuanum *Innocentius* eſt elargitus: Pax iſta ſancita eſt die feſto *B. Jacobi Apoſtoli*, tertia poſt captionem die. Beneventum inde Pontifex adiit Calendis Auguſti, comitante uſque ad Portam S. Laurentii *Rogerio* Rege, ac poſtmodùm Veſpere Urbem ingreſſo. Quam diſſona hæc ſint ab iis, quæ narrat Sigonius, Lector intelliget. Falconi in iis partibus moranti, ac eo tempore ſcribenti fides minimè eſt deneganda. Excuſari tamen Sigonius debet, cùm ejus ævo nondum hæc hiſtoria innotuiſſet; Hæc autem fuſiùs referre opportunum duxi, ut diligentiſſimus ejuſdem labor nobiliùs illuſtraretur.

(62) Hæc Otto Friſingenſis partim lib. 7. cap. 24. & 25. Chronic., partim lib. 2. cap. 2. *de Geſtis Friderici* enarravit.

(63) Hæc Sycardus in Chronico, edito Tom. VII. *Rerum Italic.* ad hunc annum adnotavit.

(64) Jacobus à Varagine in Chronico Tom. IX. *Rerum Italic.* pag. 37. hæc habet. *Anno Domini MCXXXIX. moneta, quæ dicebatur Brunetorum, quæ tunc Januæ fiebat, caſſata fuit, & Rex Conradus Teutonicus in Imperatorem electus, monetam Januæ, quæ uſque modò expenditur Janunſibus conceſſit, & privilegium ſuper hoc cum bulla aurea eis dedit. Primò enim in Janua expendebantur Papienſes, deinde Bruni, poſtea Bruneti, qui erant minores, quàm Bruni, ultimò dicuntur Januini.*

(65) Vide hæc in Dandulo Tom. XII. *Rer. Ital.* pag. 279.

Item Intemellinus à Genuenſibus, à quibus defecerat, terreſtri, maritimoque armorum apparatu oppreſſus eſt. Intemellini victi fidem populo Genuenſi jurarunt. Placentini, & Papienſes fœdus inter ſe percuſſerunt, quo ſe invicem adjuturos jurarunt adverſùs omnes populos, præter Novarienſem. Placentini etiam jus ſignandæ pecuniæ à Conrado obtinuere. (66) Creſcebantque in dies magis Italiæ Civitates populis, ac Comitibus ex diœceſi certatim apud eas ſacramenta, ſalva fide Regi, dara dicentibus. Rogerius Rex, & Amphulſus filius ejus, Capuæ Princeps, exercitus adduxerunt, ille uſque ad amnem Piſcariam, hic uſque in Comitatum Aprutii. (67) Rogerio ad fidem, officiumque redacto, reſtabant Tiburtes, Præneſtini, Tuſculani, & Albani, qui ſuperiore diſſidio depravati, ſolemne Innocentio obſequium denegabant. Hos igitur Innocentius, licèt acerbiore in eos animo eſſet, tamen ſacrorum interdicto percutere, ſatis in præſens habuit; (68) credo, quòd Romanorum viribus ſuperiore bello attritis, tantum ſubitò bellum aggredi parùm
1141 expedire putavit. Itaque neque hoc anno, neque ſequenti quidquam adverſùs eos movit: quo anno Vello turbare res in Germania inſtitit, neque Conradum ulla ratione de corona, aut de Italia cogitare permiſit.
1142 Proximo verò, Tiburtes, neglectâ religione, adhuc in contumacia permanentes armis cogendos, qui ultro obtemperare noluit, decrevit, ac, re cum Romanis communicata, exercitum eorum eduxit, atque acriter Urbem obſidere inſtituit. Tiburtes autem cernentes, ſi diutiùs obſidio traheretur, ſe commeatuum, qui in dies magis in Urbe minuebantur, inopiâ ad deditionem neceſſariò deventuros, conſilium experiendæ cum virtute fortunæ ceperunt, ac repente portis egreſſi, & caſtra Pontificis, ac Romanorum adorti, eos ſecum prœlio decertare coëgerunt, ac demum loco motos caſtra opulentiſſima deſerere, & fuga ſalutem ſibi quærere compulerunt. Per eoſdem dies Mutinenſes Nonantulæ oppido ſpoliatos ſe à Bononienſibus indignantes, rurſus in agrum Nonantulanum hoſtiliter incurrêre; verùm, Bononienſibus accurrentibus prœlio in Campo, qui Vallis Lavini dicebatur, congreſſi magnum incommodum accepere. (69) In Germania Conradus poſt Paſcha conventum Francofordiæ omnium Germanici Regni Principum egit, ac Saxones veniam poſtulantes in gratiam ſuam recepit. Quin etiam à Joanne Imperatore Conſtantinopolitano rogatus, ut ſecum amicitiæ, atque affinitatis fœdera jungeret, utrumque fecit; nam & ſocietatem cum eo adverſùs Rogerium iniit, & ſororem uxoris ſuæ Manueli filio ejus deſpondit. Extant adhuc ad eum literæ, quibus ipſe ſe hoſtes Imperii omnes ſubegiſſe ſcribit, & adventum ſuum ab Innocentio Pontifice, Lombardia, atque Apulia expeti, ut eis Imperialibus opibus adſit. Embriconem Epiſcopum Herbipolenſem Legatum ſuum, ubi cum Pontifice Romæ collocutus fuerit, ad eum primo quoque tempore tranſiturum. Interim Joannes provinciam Antiochenam ab Raymundo Principe accitus inivit, verùm ab Epiſcopo Gabulenſi, ut ab Urbe Latinorum abſtineret, admonitus, Urbem ille quidem dimiſit, ſed provinciam ferro, flammaque ita vaſtavit, ut ne ipſis quidem Eremitis pepercerit. (70) Itaque 1143
poſtero anno, jaculo inter venandum percuſſus vitam reliquit. Extat Manuelis quoque filii ad Conradum epiſtola, qua ſe nuncios ad ſponſam accipiendam deſtinaſſe ſignificat. Eo anno Innocentius VI. Kal. Maji privilegio Eccleſiam Faventinam affecit; extat diploma Laterano datum. (71) Quin etiam idem bellum Tiburtinum majoribus, quàm ante, viribus inſtauravit, cum ipſius defectionis indignitate accenſus, tum à Romanis, qui ſe à Tiburtibus pulſos, caſtriſque exutos indignabantur, inductus. Tiburtes autem Romanorum apparatu deterriti, viribuſque ſuis diffiſi, antequam ad extrema venirent, pacem à Pontifice poſtularunt. Neque ea, obſequio jurando, atque obſidibus in fidem tradendis, ægrè eſt impetrata. Romani verò, qui & partâ victoriâ ferociores evaſerant, & irati acerbiore pœna Tiburtes afficiendos exiſtimabant, à Pontifice flagitarunt, ne tantam defectionem tam molli vindicaſſe conditione vellet; Tiburtes meruiſſe, ut muris disjectis è Latii finibus truderentur; neque ipſum à defectionibus tutum futurum, niſi in auctores earum atrociùs foret animadverſum. Contra verò Innocentius, poſtulatum eorum iniquum eſſe, contendere, neque in dedititios, ac veniam, pacemque petentes tam acerbè conſulere convenire; ab Eccleſia certè, quæ communis omnium mater eſſet, tam acre vindicandæ contumaciæ ſtudium abhorrere. Quod ubi

(66) Diploma Conradi integrum recitatur ab Umberto Locato in calce libri *de Origine Urbis Placentiæ*. Ex eo autem conſtat, non primò Placentinis datum fuiſſe à Conrado jus ſignandæ pecuniæ, ſed confirmatum, quod ab Henricis Prædeceſſoribus jam obtinuerant.

(67) Amphuſum filium, Principem Capuanum, miſſum ad Piſcariam, & reliquam Provinciam, quæ hodie Aprutium vocatur, ac ſi ſpectaret ad Capuæ Principatum, tradit Falco, cujus Chronicon mutilum hoc anno deſinit. Miſſus deinde in ſubſidium fratris alter Dux filius, provinciam illam Romanis finibus adjacentem ſubegit, cùmque *Innocentius* conqueretetur, *Rogerius* Salerno exiens prope Beneventum cum Joanne Subdiacono, Romanæ Sedis tunc Beneventano Rectore, de pace tractavit, atque ad S. Germanum profectus, filios ab illius Provinciæ invaſione revocavit.

(68) Non hoc anno, ſed *jam per multum temporis* (cùm nempe Schiſma in Eccleſia vigeret), Tiburtinos ab *Innocentio* excommunicatos ſcribit Otto Friſingenſis in Chronico lib. 7. cap. 27., qui hoc bellum, & ſeditionem pro Republica reſtituenda in Urbe ortam, & inferiùs à Sigonio relatam, *Innocentio* ipſo præ mœrore in extremum morbum dejecto, ſimul enarrat.

E (69) Menſe Auguſto actum hoc prœlium apud Vallem Rheni adnotatur in Chronicis Bononienſibus Italicis, editis Tomo XVIII. *Rerum Italicarum*. Eadem habent *Memoriale Hiſtoricum* ibidem excuſum ad hunc annum, & Annales veteres Mutinenſes Tom. IX. *Rer. Italicar.* Fuſiùs hæc enarrat in hiſtoria Bononienſi ad præſentem annum Sigonius.

(70) Narrat hæc Otto Friſingenſis in Chronico lib. 7. cap. 28. Epiſtolas verò Joannis Conſtantinopolitani Imperatoris, & Conradi Regis ſuperiùs à Sigonio indicatas, recitat idem Otto lib. primo cap. 23. *de geſtis Friderici Imperatoris*.

(71) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni. Hujus Diplomatis nullam Ughellus in Epiſcopis Faventinis mentionem facit.

ubi Romani audiverunt, irâ vehementiùs exarſerunt, quòd neque hoſtes, à quibus læſi eſſent, punire pro libidine poſſent, neque æqui aliquid à Principe impetrarent, cui operam magno ſui detrimento navaſſent. Itaque tumultu in Urbe concitato, ac Civitate antiquo ſeditionis morbo furente concionem extemplò in Capitolio convocarunt. Ibi pro ſe quiſque ferociſſimè, ac ſuperbiſſimè eſt loquutus, atque antiquam Romanorum animorum, opumque magnitudinem ipſa verborum magnificentia, atque orationis granditate eſt facilè conſecutus. Ad extremum multis dictis ſententiis, omnes in eam, quæ maximè popularis, & ſplendida viſa eſt, deſcenderunt: *veterem Romanæ libertatis ſtatum reſtituendum, priſcos ordines, Magiſtratuſque Reipublicæ reponendos, Pontifici unam ſacrorum curationem relinquendam in Urbe eſſe; hoc decus, hanc ſpeciem dignitatis majores ſæpe, ſed irrito incœpto, tentaſſe; id eò ſibi apud poſteros ſplendidius, ac magnificentius fore, ſi ipſi tantam Urbi laudem, majeſtatemque pepererint; pro certo autem parituros, ſi, viribus ſuis agnitis, parem ad cauſſam animum, conſtantiamque attulerint*. Ad hanc autem opinionem veniſſe Arnoldi hæretici potiſſimùm auctoritate videntur, cujus ejuſmodi tum adversùs Pontificem decreta vulgari hominum ſermone celebrabantur. Itaque inita defectione, ordinem ſenatorium jam pridem extinctum popularibus ſuffragiis revocarunt, & bellum cum Tiburtibus renovarunt. Innocentius his rebus cognitis, primùm per amicos ſumma auctoritate præditos, Romanos redigere ad ſanitatem contendit: deinde ubi ſe incaſſum laborare animadvertit, ad infeſta edicta confugit, ac populum Ro. à ſacris amovit, eumque Pontificiorum jure comitiorum, cujus à primis temporibus ad eam uſque diem particeps fuerat, ſpoliavit: verùm ne ita quidem furorem ſanare eorum potuit. (72) Itaque in timorem Romani amittendi dominatus adductus, tantum ex ea re ſolicitudinis hauſit, ut languore confectus VIII. Kalendas Octobris perierit. Hæc cum Innocentio inſtituta contentio tanti momenti fuit, ut omnes deinceps Pontifices uſque ad Clementem tertium exercuerit: bellum autem cum Latinis contractum tanta animorum obſtinatione, atque acerbitate per multos inde annos eſt geſtum, ut niſi ipſorum oppidorum excidio abſolvi nequiverit. Sepulto Innocentio, Cardinales, excluſo populo, ad comitia convenerunt, ac poſtridie ejus diei, Vidonem Civem Caſtellanum, ex Cardinalium collegio Pontificem ſublegerunt, ac mox conſecratum Cœleſtinum ſecundum vocarunt. (73) Mediolani Ribaldo Archiepiſcopo mortuo Ubertus Pirovanus eſt ſuffectus. (74) Vicetini Patavinis irati, quòd alveum fluminis ſui inciderant, atque in ſe ferme aquam averterant, ut opus reſtituerent, vocatis Veronenſibus, armati in agrum Patavinum ſe intulerunt; ac Patavinos, eorumque ſocios Tarviſinos occurrentes adepti, gravi prœlio facto, hoſtes non ſolùm in fugam dederunt, ſed captos etiam domeſticos in carceres abduxerunt. Poſtero verò anno in agrum Tar- 1144
viſinum ingreſſi, ipſum ferro, flammaque peſſundederunt, eo uno crimine, quòd Patavinis adversùs ſe aſſuiſſent. Eodem etiam anno, bello Florentinorum, atque Senenſium, tota ad arma eſt concitata Etruria. Ut Florentinorum, ſic Senenſium, Romanis rerum potientibus, fama obſcuriſſima fuit. Florentini contracta cum Senenſibus lite, ſocio Marchione Tuſciæ Ulrico aſſumpto, ad ipſas uſque Senarum Portas infeſto agmine procurrerunt, atque earum ſuburbia injecto incendio concremarunt. Senenſes autem, ut firmioribus opibus eorum audaciam frangerent, Lucenſes auxilio advocarunt. Neque verò operam ſuam abnuêre Lucenſes, ut qui ſe à Comite Guidone Guerra non levem ſperarent gratiam inituros. Hic enim genus ab illo Vidone trahens, quem Otho Imperator caſtro Mutilianæ donarat, & ſuperiorum Imperatorum beneficio multa in agro Florentino caſtra obtinens, bello cum Florentinis aſſiduè contendebat. Quo cognito Florentini quoque Piſanorum ſibi arma junxere, ac ſociatis opibus, adversùs Senenſium, ac Lucenſium exercitum, qui armatus exierat, contendêre. Prœlio facto non ſolùm Lucenſes victi, ſed etiam oppida, & caſtella Guidonis direpta, atque incenſa ſunt. Senenſes autem, qui ad populandos Florentinorum fines excurrerant, in inſidias lapſi, omnes ferme in poteſtatem Florentinorum adducti. Ingens captivorum numerus utrinque actus. Hi in carceres conditi, & ſqualore, atque inedia macerati triſte diu humanæ calamitatis documentum aſpectantibus præbuere (75) Cœleſtinus, cum neque Romanos in contumacia perſiſtentes exa-

(72) Narrat hæc Baronius ex Ottone Friſingenſi ad annum 1141. Pagius hanc ſeditionem Romanorum anno 1142. ſtatuit.

(73) Tertia die ab Innocentii II. morte, *Clero, ac Populo Romano acclamante partim, & expetente* in Pontificem electum Cœleſtinum II. ipſemet fidem indubiam facit in Epiſtola, ad Cluniacenſes data, quæ legitur Tomo X. Conciliorum Labbei pag. 1031.

(74) *Ribaldum*, ſeu *Robaldum* adhue ſediſſe Archiepiſcopum anno ſequenti 1144. evincit *ſententia pactionis*, quam integram recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 398., data anno 1144. menſe Novembri, Indictione VIII.; eidem enim ſubſcriptus legitur *Robaldus* Archiepiſcopus. Idem autem Puricellus numero ſequenti, mortuum ait *Robaldum* eodem anno 1144. II. Kal. Januarii, ſeu die 30. menſis Decembris ex Catalogo Aloyſii ab Eccleſia, cui fermè conſentiunt antiqui Catalogi à Mabillonio, & Papebrochio vulgati. Hic tamen poſtremus *Robaldi* mortem in Decembrem anni 1145. differt, ſed à Pagio refellitur ad annum 1144. num. 17., nullo tamen in contrarium adducto argumento. Sanè ſi antiquis Catalogis ſtandum ſit, Papebrochii ſententia firmior videtur; cùm enim electus fuerit *Robaldus* anno 1135. Julio exeunte, quemadmodum in adnotationibus ad cap. 37. Landulphi junioris comprobatum reor; ſederitque in hac Eccleſia annis X. menſibus IV. diebus XXVI., ut habet antiquiſſimus Metropolitanæ Catalogus, editus parte II. Tomi I. poſt Opuſculum *de ſitu Mediolani*; ejuſdem obitus procul dubio ſtatuendus eſt Decembri menſe anni 1145. Cùm verò vacaverit ſedes diebus XXIII. eodem Catalogo teſte, *Ubertus*, ſive *Obertus* de Pirovano ſubſtitutus eſt Robaldo, anno 1146. menſe Januario.

(75) Narrat hæc omnia Otto Friſingenſis lib. 7. cap. 29., qui ſe propriis oculis inſpexiſſe hoc lacrymabile humanæ calamitatis ſpectaculum teſtatur.

exagitaſſet, neque ullo audaciæ genere ab eis fatigatus fuiſſet, poſt menſes quinque, quàm Pontificatum accepit, VII. Idus Martii obiit. Poſt triduum Cardinales convocati Gerardum Caccianimicum, Civem Bononienſem, quem Honorius ex Canonico regulari Cardinalem cooptaverat, ſublegêre, eoque conſecrato Lucium Secundum edidere nomen. Hic XIII. Kal. Junias Eccleſiæ Faventinæ diploma, quod extat, indulſit. (76) Inde Decembri menſe, cum Cardinales allegeret, Guarinum Civem Bononienſem Canonicum regularem aſcivit: qui poſtea moriens inter Sanctos aſcriptus eſt. (77) Interim novum Romani tumultum excitaverunt. Etenim ſenatoribus, quos inſtituerant, non contenti, Patricium celſioris magiſtratum faſtigii adjecerunt: ac vectigalia omnia tam Urbana, quàm peregrina Pontifici erepta ei attribuerunt, Pontificemque ſacris decimis, & largitionibus dignitatem tueri ſuam juſſerunt. Ea dignitas delata primùm eſt ad Jordanem Petri Leonis filium, hominem in Urbe vetere nobilitate, ac populari gratia potentiſſimum. Quas actiones Lucius primùm blanditiis impedire contendit, deinde inanes eas ex-
1145 pertus, vim adhibendam putavit. Itaque poſtero ineunte anno, exercitu comparato Senatores in Capitolio obſedit, ordinem illum, qui libertatis Romanæ erat fundamentum, cupiens abolere. Quo apparatu cognito Jordanes Patricius cum majore manu accurrit, commiſſoque prœlio ipſum Pontificem cum ſuis à Capitolio repulit, atque ad implorandum Conradi auxilium impulit. Extant literæ ejus apud Othonem. (78) *Populus Rom. nullum modum inſaniæ faciens, Senatoribus, quos ante inſtituerant, Patricium adjecit, atque hanc dignitatem Jordani Petri Leonis filio detulit, ac ſe ei, tanquam Principi, ſubdidit, deinde Pontificem ſuum adiens, omnia regalia ejus tam in Urbe, quàm extra Urbem poſita ad jus Patricii popoſcit, eumque more veterum Sacerdotum, decimis tantùm, & oblationibus ſuſtentari oportere dicens, de die in diem animam juſti affligere non dubitavit*. Narrat etiam Gothifredus, qui horum æqualis temporum fuit, Lucium in pugna lapide percuſſum fuiſſe, neque amplius uſque ad diem obitus ſui, qui proximè conſequutus eſt, in ſolio Pontificio conſediſſe. Satis quidem conſtat, Lucium hoc anno V. Kalendas Martii alieniſſima Reip. morte eſſe extinctum. Eo verò ſepulto Cardinales in æde S. Cæſarii convenerunt, &, cum neminem ex Collegio approbarent, extrinſecus aſciverunt. Hic fuit Bernardus Sancti Anaſtaſii Abbas, homo, ut Bernardi Claravallenſis diſcipulus, ſimplicis quidem, ac rectæ mentis, ſed animi parùm, ut judicabatur, in gerendis rebus prompti, atque conſtantis. Itaque Bernardus ipſe homo aperti pectoris, atque ſinceri, ubi id audivit, literas ad Cardinales, quæ adhuc extant, objurgatorias miſit. *Quid conſilii habuit, defuncto Summo Pontifice, repente irruere in hominem ruſticanum, latenti injicere manus, & excuſſa è manibus ſecuri in Palatium trahere, levare in Cathedram, induere purpura, & byſſo? ſic non erat inter vos ſapiens, & exercitatus, cui iſta convenirent, ridiculum videtur, pannoſum hominem aſſumi ad præſidendum Principibus, ad imperandum Epiſcopis, ad regna, & imperia diſponenda*. Tertio igitur Kalendas Martii Cardinales maximo animorum conſenſu Bernardum Pontificem ſublegerunt, ac populo renunciatum Eugenium Tertium appellarunt. Is, ubi primùm eſt deſignatus, contra opinionem omnium ingentem animi indolem præſetulit. Nam, cum à Romanis ad remittenda Urbis vectigalia urgeretur, eos ita aſpernatus eſt, ut ne dignos quidem, queis cum habitaret, putarit. Itaque Urbe ſtatim egreſſus ad Monaſterium Farfenſe ſe contulit, eòque Cardinalibus evocatis novo inſtituto ibi conſecrationem accepit; atque inde aſpectum pervicacis populi devitans, arce Sancti Angeli Petrileonibus tradita, Viterbium ſe recepit. (79) Sub eoſdem dies Arnoldus hæreticus ex Germania in Italiam reverſus, captato Romanæ ſeditionis, & Pontificiæ abſentiæ tempore, in Urbem ſe conjecit, ac ſeditioni per ſe ſatis ardenti majores quoque faces admovit, populum ad vetera majorum inſtituta, factaque imitanda gravi in primis, ac præſentibus temporibus opportuna oratione adhortans, qui ſenum conſilio, & juvenum manu totum ſibi terrarum Orbem ſubjeciſſent; reædificandum Capitolium, ac Senatores, Equiteſque Romanos renovandos inclamans; adminiſtrationem Urbis ad Pontificem non pertinere, ipſum Eccleſiaſtico jure contentum eſſe oportere. Quibus vocibus incitati Romani, Præfecturâ Urbis omnino ſublatâ, ceteros Magiſtratus Patritio ſubjecerunt, ac populari tumultu concito, turres aliquot laicorum, Clericorumque nobilium deturbarunt, Baſilicam Vaticanam ceperunt, ac peregrinos religionis cauſsâ Romam profectos exſpoliarunt, quique mulctam petitam pendere recuſarunt, eos in Porticu miſerè trucidarunt. Neque his contenti, literas, ac legatos ad Conradum Regem in Germaniam miſêre, eumque ad delendum dominatum in Urbe Pontificium vocavere, Regemque Catholicum novo diſſidio alienare ab Eccleſia contendêre. Earum literarum hoc fuit exemplum: *Conrado Romanorum Regi Se-*

(76) Recitat hoc Diploma Ughellus in Epiſcopis Faventinis, ſed datum *Kal. Junii*, ut in authographo legitur. Hæc de novo inſeruit Sigonius Bononienſi editioni.

(77) Vita hujus Sancti Cardinalis Epiſcopi Præneſtini refertur, atque illuſtratur in Actis Sanctorum Bollandi ad diem VI. Februarii.

(78) In Chronico lib. 7. cap. 31., ubi perſecutionem contra *Lucium* excitatam, novamque *Patriciatus* dignitatem inſtitutam à Romano populo refert. Addidit Sigonius hanc Epiſtolam Bononienſi editioni.

(79) Anonymus Caſinenſis Tom. V. *Rerum Italicarum* ad hunc annum refert, *Eugenium* Viterbii Paſcha celebraſſe, atque ibidem per octo menſes moram traxiſſe, demum inita cum Romanis pace, Romam reverſum, ſub finem videlicet hujus anni. Romæ Nativitatem Domini ab *Eugenio* celebratam, refert etiam Otto Friſingenſis in Chronico lib. 7. cap. 31. Quæ autem hic narrat Sigonius de receſſu *Eugenii*, rethoricè potiùs, quàm hiſtoricè ſcripſit; neque enim *Eugenius* Roma ceſſit, quòd Romanos indignos præſentiâ ſua putaret, ſed in ſilentio noctis fugit, timens, ne perfidis Senatorum conſiliis illius electio perturbaretur, ut Cardinalis Aragoniæ, & Bernardus Guidonis in ejus vita Tom. III. *Rerum Italicarum* teſtantur.

Senatus, Populuſque Rom. Salutem. Multis literis certiores vos fecimus, quemadmodum in auctoritate, fideque veſtra maneamus, ac pro veſtra Imperiali Corona augenda quotidie decertemus: ad quas, quòd nihil reſponderitis, ſatis mirari non poſſumus. Nos enim Regnum, & Imperium Romanum redigere cupientes in eum ſtatum, qui fuit tempore Conſtantini, & Juſtiniani, qui univerſum Orbem terrarum Senatus, & Populi Romani viribus pepererunt, Senatoribus reſtitutis, quique tantum honorem Imperio eripuerant, conculcatis, id agimus, ut vos, quæ Imperio debentur, obtineatis; nam pacem, & juſtitiam petentibus cunctis præſtamus, & turres, ac domos potentium, qui veſtro Imperio unà cum Siculo, & Pontifice adverſari moliebantur, occupavimus, & alias in veſtra poteſtate tenemus, alias ſolo æquavimus. Verùm hoc nomine Pontifex, Frangipanes, & filii Petrileonis, homines, & amici Siculi, excepto Jordane noſtro veſtri ſtudioſiſſimo, Ptolemæus quoque, & alii plures nos oppugnant, ne vobis Imperialem Coronam, ut convenit, imponamus. Quare oramus vos, ne iniquis de Senatoribus, nobiſque ſermonibus credatis, veſtrumque nobis auxilium denegetis; ſed primo quoque tempore in Italiam veniatis, quia quidquid optabitis, nullo negotio aſſequemini, atque in Urbe terrarum Principe toti Italiæ dominantes, commodiùs, quàm majores veſtri fecerunt, ut nos quidem cupimus, habitabitis. Pontem Milvium, qui ad interſepiendos Imperatorum ad Urbem aditus erat everſus, ne Petrileones vobis ex arce S. Angeli obeſſe venientibus poſſent, ut ſtatuerunt cum Pontifice, & Siculo, inſtauramus, & brevi muro firmiſſimo, ac ſilicibus munitum habebimus. Notum etiam vobis eſſe optamus, Pontificem, ut audivimus, Siculo conceſſiſſe virgam, & annulum, dalmaticam, & mitram, & ſandalia, & ne quem in terram ſuam mittat legatum, niſi quem ipſe popoſcerit; & Siculum grandem adversùs vos pecuniam tribuiſſe. Petimus à vobis, ut in poſterum legatos noſtros benignè accipiatis, & eis nomine noſtro agentibus fidem habeatis; ſunt enim magnæ auctoritatis viri, Guido Senator, Jacobus, filius Sixti Procuratoris, & Nicolaus eorum ſocius. Hæc Romani. (80) Conradus autem indignitate, ac vanitate literarum commotus, ut Legatos Romanorum palam reſpuit, ſic contra Guidonem Piſanum Cardinalem, alioſque, qui à Pontifice miſſi fuerant, comiter accepit, ac liberaliter eis omnia, quod petierunt, privilegia confirmavit. (81) Dum hæc aguntur, triſtis interim nuncius ex Oriente allatus, curas Pontificis, ac Cardinalium omnium oneravit, atque animos omnium à minore moleſtia ad ſummum timorem traduxit. Erat Urbs in Meſopotamia trans Eufratem, nomine Edeſſa, à diebus Conſtantini Magni Chriſtiano cultui dedita, & Beatiſſimi Thomæ Apoſtoli allatis ex India reliquiis inclyta. Hæc, cum Sarraceni quondam Alexandriam, Antiochiam, Hieroſolymam, Damaſcum, Ægyptum, Syriam, aliaſque Orientis provincias occupaſſent, atque in his omnibus nomen Chriſti, quanquam ſplendidiſſimum, extinxiſſent, ſola inter medios hoſtes uſque ad tempus ſuperioris Hieroſolymitanæ expeditionis permanſit incolumis; tunc verò à Sarracenis vexati, cum auxilium à Latinorum exercitu petiiſſent, Balduinum Gothifredi Regis fratrem accepere Principem. Balduino verò poſt Gothifredum ad Regnum Hieroſolymorum evecto, Principatus demum ad Joſcelinum juniorem pervênit. Illo dominante, Sanguinus Sarracenorum, ſive Turcorum Princeps Urbi obſidionem admovit. Eo tempore Armenius quidam Civis Edeſſæ jure hereditario turrim quandam mœnibus Urbis continentem incoluit. Hujus filiam eximia ſpecie virginem, cum inſano deperire amore Princeps cœpiſſet, nec blanditiis, ac promiſſis ullis ad ſui perlicere obſequium potuiſſet, injuſtè admodum fecit, ut vim adhibuerit. Armenius illatam injuriam magno dolore ferens, ut Principem ulciſceretur, clam Urbem prodidit Sarracenis; quippe nocte Dominicæ Nativitatis, cum ſacræ in templis vigiliæ agerentur, invitatos occultis conditionibus hoſtes per turrim ſuam accepit. Sarraceni in Urbem intromiſſi Chriſtianorum ſanguinem ſitientes, Templa ſubitò infeſto impetu invaſerunt, atque Archiepiſcopum ſacris operantem miſerè unà cum Clero mactarunt, ac reliquam virorum, mulierumque turbam ſtupore, metuque ad omnem ſui defenſionem obtorpeſcentem crudeliſſimè trucidarunt, ac demum totâ Meſopotamiâ in poteſtatem adductâ, ipſum Hieroſolymorum regnum, maximum in terrorem, ac periculum adduxerunt. (82) Talem igitur nuncium Eugenius, cum Viterbii eſſet, accepit. Venit enim præter ceteros ex Syria in Italiam Epiſcopus Gabulenſis, ut ad opem Syriæ periculoſiſſimo in primis tempore afferendam ipſum Occidentem accenderet. Is de Patriarcha ſuo Antiocheno, & de Regina Hieroſolymitana, (nam Fulco Rex puero Balduino relicto perierat,) & de ſpoliis à Sarracenis ablatis multa conqueſtus, in primis etiam grave ipſum Orientali Eccleſiæ poſt Edeſſæ amiſſionem imminens periculum deploravit, atque

---

(80) Refert iſta Otto Friſingenſis *de geſtis Friderici* lib. 1. cap. 27. Epiſtolam Romanorum ad *Conradum*, quam cap. 28. recitat Friſingenſis, politioribus verbis de more exornat Sigonius. Objurgavit Romanos ſeverâ Epiſtolâ S. Bernardus, qui etiam ad *Conradum* ſcripſit, ne Romanis patrocinaretur, ut legitur in Baronio.

(81) Hæc item leguntur apud Friſingenſem loco relato. Sed, cùm dicatur *Guido* Piſanus Cardinalis, fuiſſe tunc Cancellarius, Legatio iſta *Eugenii* ad *Conradum* in alium annum eſt transferenda; *Robertus* enim Pullanus, cui in illo munere *Guido* ſucceſſit, adhuc Cancellarium S. R. E. agebat anno 1146., ut patet ex Diplomate *Eugenii III.* apud Labbeum in Appendice ad Tom. X. Conciliorum col. 1848. in cujus fine hæc leguntur: *Datum Sutrii per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis, & Cancellarii VIII. Kal. Maji, Indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno MCXLVI. Pontificatus verò Domini Eugenii anno II.*

(82) Gulielmus Neubrigenſis lib. 1. cap. 18. *de rebus Angliæ* turpem hanc, feralemque *Armenii* proditionem enarrat. *Edeſſa* tamen capta fuit anno ſuperiore 1144. in ipſa Dominicæ Nativitatis ſolemnitate, ſed, cùm plures Scriptores annum inde exordiantur, ideo *Edeſſam* expugnatam anno 1145. referunt. Urſpergenſis clarè id definit, dum cladem hanc referens ſcribit: *Anno MCXLV. incipiente, in ipſa Sacroſanctæ Nativitatis Chriſti ſolemnitate lugubre, & miſerabile ex peccato Chriſtiani populi accidit in Oriente piaculum &c.*

que inde ad Conradum Germaniæ, & Ludovicum Franciæ Reges auxilium imploratum contendit. (83) Eugenius autem atrociſſimo caſu vehementiſſimè perturbatus Urbani exemplo Crucem iterum ſibi indicendam, ac totum Occidentem ad arma capienda concitandum putavit; atque ita literas ad omnes Reges ſuper hac re miſit. Quarum quæ ad Ludovicum Franciæ Regem ſcriptæ ſunt, adhuc in hanc ſententiam X. Kalendas Decembris Vetrallæ datæ ſuperſunt. *Quantum prædeceſſores noſtri pro recuperanda Orientali Eccleſia laboraverint, omnibus eſſe cognitum arbitramur. Quis enim neſcit, Urbanum proximè univerſo Occidenti prope claſſicum ceciniſſe, atque omnes provincias ad hoc æmulandum decus incitaviſſe? Ex omnibus autem, qui huic laudi, atque officio ſtuduerunt, Franci ſine dubio, & Itali virtutis, diligentiæ, pietatiſque primas tulere. Itaque non minore felicitate, quàm fortitudine Hieroſolymam recepere, regnumque novum in Syria condidere. Nunc verò, proh dolor, capta eſt Edeſſa, quæ, ceteris Urbibus quondam oppreſſis ſola in ſtudio pietatis Chriſtianæ perſtiterat; jugulatus eſt unà cum Clero Archiepiſcopus, & univerſus Chriſtianorum populus fœdiſſimè trucidatus, Sanctorumque Reliquiæ ab infidelibus conculcatæ ſunt. Qua ex re quantum periculi Eccleſia Orientalis contraxerit, vos pro veſtra prudentia perſpicere opinamur. Vos igitur hortamur, atque oramus, ut ad ea conſervanda, quæ parum veſtrorum labore, ac ſanguine parta ſunt, accurratis, & Chriſtianos, qui captivi facti ſunt, miſera, ac triſti ſervitute ſolvatis. Nos autem omnia dona vobis pollicemur, quæ vobis ab Urbano conceſſa ſunt; quippe bona, uxores, filios eorum, qui Crucem ſuſceperint, in Sanctæ Eccleſiæ, noſtra, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & aliorum Procerum Eccleſiæ tutela manere decernimus; præterea ne quis de bonis, quæ in Crucis ſuſceptione habuerit, ullam, donec domum redierit, ſubire controverſiam poſſit, nec ſi ære merſus alieno fuerit, uſuras ſolvere teneatur, cavemus, qui pecunias mutuas à Dominis feudi impetrare nequiverint, eos poſſeſſiones hominibus Eccleſiaſticis oppignorare poſſe concedimus; ne verò veſtibus induti pretioſis, nec culto corpore, nec cum canibus, & accipitribus, aut aliis rebus luxuriem indicantibus eatis, monemus. Demum ex Urbani inſtituto, Omnipotentis Dei, & Sancti Petri Apoſtolorum Principis auctoritate nobis à Deo conceſſa freti, peccatorum remiſſionem ita concedimus, ut qui tam ſanctum iter ſuſceperint, ſive in eo perierint, omnium delictorum ſuorum, quæ ritè confeſſi fuerint, abſolutionem obtineant.* (84) Omnibus inde rebus, quæ ad cauſſam Orientalem pertinebant, ſatis, ut tum potuit, conſtitutis, obſtinatâ Romanorum inſolentiâ graviter, perinde, ac par erat, incenſus, eos ulciſci, atque armis ad priſtinum Eccleſiæ ſtudium, obſequiumque traducere ſtatuit. Itaque Lucii exemplo haud molli rem agendam brachio ratus, Tiburtes, ceteroſque Latii populos, quorum cauſſa ad eum furorem Romani venerant, ad arma ſolicitavit, atque ipſos eorum ope Romanos invaſit. Romani, cum per aliquot dies acerrimè reſtitiſſent, tandem tectorum everſionem, patriæ, fortunarumque amiſſionem extimeſcentes, pacem petierunt, eamque demum his conditionibus impetrarunt: ut Patricium abrogarent, præfectum reſtituerent, Senatores ex Pontificia auctoritate tenerent, & Arnoldum turbarum concitorem Urbe ejicerent. His rebus tranſactis, Eugenius in Urbem revertit, Populo, Cleroque fauſtis vocibus, Benedictum eſſe, qui veniret in nomine Domini, concinente. (85) Valtero Archiepiſcopo Ravennati vita functo, Moyſes ſubrogatus. (86) Lampridius primus Jadræ Archiepiſcopus ab Eugenio conſtitutus, pallioque donatus. (87) Inſignis annus cum ceteris malis, tum ingenti annonæ caritate fuit, quòd erucæ ſtirpes, ac ſegetes omnes dira quadam proluvie conſumpſerunt. Proxima Natalitia Eugenius in Laterano, Con- 1146
radus Aquis peregit. Literis Eugenii in Franciam de ſacra expeditione perlatis, Bernardus Abbas palam Crucis ſuſceptionem flagranti animi ſtudio, & ſumma orationis gravitate prædicare inſtituit, veniſſe tempus, inclamans, *quo plenitudo gentium introire deberet, & ſic omnis Iſraël ſalvus fieret*: quæ verò dicebat, ea mirabilium Signorum magnitudine cumulabat; ſiquidem ſatis conſtat, nullum diem fuiſſe, quo non ægros, aut debiles, ac membris captos aliquos ſibi oblatos ſanarit. Quibus rebus impulſus Rex Ludovicus in Syriam proficiſci conſtituit; atque ita Conventu in Paſchate Viceliali habito, Crucem, ipſo præbente Bernardo, cum pleraque Franciæ nobilitate ſuſcepit; (88) atque inde itineri adornando ſe tradidit. Hoc idem pari animorum alacritate, ac ſtudio univerſa ferme Francia fecit; uſque adeò, ut ſcribens ad Eugenium de multitudine eorum, qui irent, Bernardus dixerit; exhauriri Urbes, & oppida,

nec

(83) Otto Friſingenſis, qui præſens Romæ tunc erat, poſtquam in Chronico lib 7. cap 32. narravit alteram Armenorum legationem, & miraculum, quo *Eugenii* Pontificis ſanctitas patefacta eſt, capite ſequenti, adventum Epiſcopi Gabulenſis refert, quodque ab illo audivit de Orientis rebus, deſcribit.

(84) Integra hæc Epiſtola legitur in Labbeo Tomo X. Conciliorum col. 1046., eamque recitat Otto Friſing. *de geſtis Friderici* lib. 1. cap. 35.

(85) Ex Ottone Friſingenſi lib. 7. cap. 31. hæc narrat Sigonius. Pompam excepti in Urbe *Eugenii* minutim deſcribit Cardinalis Aragoniæ in ejuſdem vita.

(86) Errat Sigonius, cùm certum ſit, *Moyſen* Gualterio ſubrogatum anno 1144. ſub *Lucio II*, cujus Literas ad eundem datas Laterani, II. Nonas Julii, recitat Rubeus in Hiſt. Raven. ad illum annum.

(87) Dandulus in Chronico col. 285. hæc habet: *Lampredius Jadræ Epiſcopus, Ducis præſidio ab Anaſtaſio Papa, ut Jadrenſis Eccleſia Metropolis, & palliata de cætero foret, privilegium obtinuit, illique Inſularum Cathedrales Eccleſias, Romanæ Eccleſiæ obedientes, ſubjecit.* Erraſſe tamen Dandulum probat Joannes Lucius in Hiſtoria Regni Dalmatiæ, & Croatiæ lib. 3. pag. 136., qui ex Documento Monaſterii SS. Coſmæ, & Damiani conſtare ait, *Lampredium* anno 1146. jam fuiſſe Archiepiſcopum, adeòque non ab *Anaſtaſio*, ſed ab *Eugenio* eam dignitatem obtinuiſſe anno præſenti, ut optimè Sigonius adnotavit.

(88) De hoc Concilio Vizeliaco plura collegit Labbeus Tomo X. Conciliorum ex Odone de Diogilo, qui profectionem *Ludovici VII.* in Orientem narrat, aliiſque Scriptoribus.

nec temerè inveniri quem ſeptem mulieres
virum unum prehenderent, quòd ubique
viventibus viris viduæ remanerent. Per
eoſdem etiam dies Germania, quæ prioris
expeditionis laude vacavit, vehementiùs &
ipſa eſt ad Crucis ſuſceptionem accenſa;
ſed ea tamen à Conrado Rege in poſterum
uſque annum eſt prorogata. Quorum ſtudio
incitata Italia, & ipſa ſeſe ad tam ſanctum
iter accinxit. Dum autem hæc ab aliis non
minore pietatis, quàm virtutis æmulatione,
parantur, Romani ſeditionem redintegran-
tes, rurſus ab Eugenio, ut Tibur everteret,
poſtularunt. Qua re diſertè negata, uſqueadeò
exaſperati animis ſunt, ut ſe, ni quod pe-
terent, impetrarent, vim adhibituros oſten-
derent. Itaque Eugenius conſilio cum Car-
dinalibus habito, rurſus Urbem cum eis
cedere ſtatuit, ac pedum pulvere ad terro-
rem injiciendum in eos excuſſo trans Tibe-
rim unà cum Cardinalibus, populo ipſo te-
lis, miſſilibuſque eos hoſtiliter inceſſente,
atque inde Tibur contendit, ita ut Feren-
tini V. Nonas Martii fuerit. (89) Hac re
audita Bernardus ad Populum Rom. literas
objurgationis plenas has ſcripſit: (90) *Quæ
vobis viſum eſtò Romani, offendere Principes
mundi, veſtros autem ſpeciales patronos? cur
Regem terræ, cur Dominum Cæli furore tam
intolerabili, quàm irrationabili in vos pariter
provocatis? An ſacram, & Apoſtolicam Sedem
divinis, regalibuſque privilegiis ſingulariter
ſublimatam auſu ſacrilego inceſſere, ſuoque
minuere honore contenditis, quam vel ſoli con-
tra omnes, ſi oportuiſſet, defendere debuiſtis?
Patres veſtri Urbi Orbem ſubjugaverunt, vos
Urbem properatis Orbi facere fabulam. En
Petri hæres, Petri Sede, & Urbe à vobis ex-
pulſus eſt. En rebus, & dominiis ſuis, veſtris
manibus ſpoliati ſunt Cardinales, atque Epi-
ſcopi miniſtri Domini. Quid ergo nunc Roma,
niſi ſine capite truncum corpus, ſine oculis
frons effoſſa, facies tenebroſa? Revertere, re-
cordare, qua cauſſa, quo fine, per quos, &
in quos uſus non longè ante hos dies cuncta-
rum, quæ in te ſunt, Eccleſiarum omnis or-
natus, & cenſus profligatus eſt; quidquid in
Altaribus, & Altarium vaſis, quidquid in
ipſis ſacris Imaginibus auri, & argenti repe-
riri tunc potuit, manibus impiorum direptum,
& aſportatum eſt. Reconciliamini Principibus
veſtris, Petrum loquor, & Paulum, quos
utique in Vicario, & ſucceſſore ſuo Eugenio
ſuis ſedibus, & ædibus effugaſtis*; ad Conra-
dum verò Regem, ad opem Eugenio feren-
dam adhortans ſcripſit hoc modo: *Utrum-
que intereſſe Cæſaris conſtat, & propriam tue-
ri coronam, & Dei defenſare Eccleſiam; alte-
rum Regi, alterum convenit Eccleſiæ advoca-
to. Victoria, ſicut in Domino confidimus, præ
manibus eſt; ſuperbia, & arrogantia Roma-
norum plus, quàm fortitudo eorum. Populus
hic maledictus, & tumultuoſus, qui ſuas ne-*

A *ſcit metiri vires, cogitare finem, conſiderare
proventum, tamen inſipientia ſua, furore ſuo
auſus eſt hoc grande ſacrilegium attentare*.
Eugenius inde diverſis conſiliis agitatis, de-
mum veterum Pontificum exemplo in Fran-
ciam ire conſtituit, ſive ut abſentia deſide-
rium ſui Romanis efficeret, ſive, ut Eccle-
ſiæ Gallicanæ multis hæreſibus laboranti
præſens conſuleret. Iter terrâ ingreſſus Se-
nis, Diaconos duos Gilberti Porretani Epi-
ſcopi Pictavienſis offendit, qui Epiſcopum
ſuum de Fide Trinitatis malè ſentientem
deferebant; quibus ſe in Francia dixit ex
Concilii ſententia reſponſurum. Piſas inde,
ac trajecto Apennino per menſem Augu-
B ſtum Brixiam venit; unde decimo Kal. Se-
ptembris literas ad Gerardum Epiſcopum
Bononiæ dedit, quibus eum docuit, ſe Re-
gienſibus, & Parmenſibus præcepiſſe, ne Mu-
tinenſibus adversùs Abbatem Nonantulanum
adeſſent; eos ſe, quia mandata ſua neglexiſ-
ſent, ex conſenſu Cardinalium, & Patriarchæ
Aquilejenſis, & plurimorum, qui conveniſ-
ſent, Epiſcoporum, Epiſcopi dignitate pri-
vaſſe; quamobrem omni ſtudio niteretur,
ut Nonantulanos contra Mutinenſes, qua-
cunque poſſet, ope defenderet. Inde in
Franciam progreſſus à Ludovico, atque ab
omnibus ingenti honore exceptus eſt; (91)
valuitque plurimùm adventus ejus, ad pro-
C fectionis Syriacæ ſtudium inflammandum.
Eodem anno Genuenſes ab Eugenio incitati
Sarracenos, qui Minoricam inſulam incole-
bant, ſibi adoriendos duxerunt. Quippe
claſſe omni militari apparatu ornatâ, eò
proceſſere, ac tabernaculis in litore poſitis
inſulam liberiùs quattriduo percurrêre. Re-
verſis inde cum ingenti præda ad taberna-
cula repente ingens Sarracenorum numerus
ſupervênit, atque inſultare caſtris Genuen-
ſium cœpit. Genuenſes autem eorum impe-
tum non ſolùm acriter ſuſtinuerunt, ſed fu-
gatos etiam ad octo uſque millia paſſuum
inſequuti, tertiam eorum partem intereme-
runt; atque Urbe inſulæ populata amplis
D onuſti ſpoliis ad claſſem reverſi abierunt.
(92) Florentini, cum bellum Comiti Gui-
doni Guerræ ad Montem Crucis moviſſent,
nec diligenter cuſtodias agerent, ex impro-
viſo oppreſſi clade maxima ab eo, & Arre-
tinis ſociis ejus affecti ſunt. Neque verò
levius damnum Brixiani eo anno tulere,
Urbe ipſa fortuito incendio concremata.
Hyems inſignis prodigioſa nivis altitudine
fuit, ac ſuperiorem famem fœda peſtilentiæ
lues excepit. Sequenti anno Conradus Spi- 1147
ræ ſolemni Natalitiorum perfecto, frequen-
tem principum ſuorum conventum egit. Eò
quoque Bernardus Abbas acceſſit, ac pluri-
mùm adventu ſuo omnium in ſe ora conver-
E tit; mirabantur homines eloquentiam, ſuſpi-
ciebant eruditionem, ſed præcipuè ſanctita-
tis opinione permovebantur, quam miran-
dis

(89) Secundum hunc receſſum *Eugenii* ab Urbe ob contumacem Romanorum ſeditionem adnotavit Otto Friſingenſis in Chronico lib. 7. cap. 34. ſubjungens, novo hoc tumultu Pontificem adeò commotum, perturbatumque, ut vitæ ſuæ tædere conſiteretur. Anonymus Caſinenſis de iterata hac *Eugenii* fuga loquens ad annum 1145., (qui nobis eſt 1146.) narrat *Eugenium* pacem cum Romanis reformantem, muros Tiburtinæ Civitatis deſtrui præcepiſſe.

(90) Has Literas ad annum 1145. refert Baronius.

(91) Non niſi anno ſequenti 1147. Gallias ingreſſum *Eugenium* docent Scriptores, quos ad hunc annum Pagius enumerat, iter ejuſdem à Dominica mediæ Quadrageſimæ, qua primum *Ludovici* Regis occurſum Divinione habuit, uſque ad menſem Octobrem, Diplomatum certo teſtimonio diligentiſſimè deſcribens.

(92) Fusè hoc bellum, cum Saracenis habitum à Januenſibus, prædamque è Minorica Inſula relatam, recenſet Caffarus Tom. VI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

dis operibus edendis ipſe de ſe excitaverat, (A) atque in dies magis augebat. Cum à Templo ad Hoſpitium à Conrado eſſet deductus, puerum pedibus captum, qui curandus offerebatur, excepit, ac ſignatum ita dimiſit, ut repente exclamantibus omnibus ſigna recuperati greſſus oſtenderit. In ſacello inde Epiſcopi, eodem præſente Rege, cœci oculos in priſtinum aſpectum reſtituit, ac mutæ linguam in eloquium ſolvit, ac pauperculos aliquot à Rege ipſo oblatos, ſigno Crucis facto, omnibus infirmitatibus liberavit. Itaque, cum de Cruce concionari gravi, ac perampla oratione cœpiſſet, Conradum jam in eam ſententiam & Pontificis literis, & Franci Regis auctoritate propenſum addu- (B) xit, ut ſtatim Crucem acciperet. (93) Cujus exemplo, & voluntate Fridericus quoque Friderici fratris filius, qui poſt ipſum imperavit, & maximus quiſque Germaniæ Princeps eandem, ipſomet omnibus miniſtrante Bernardo, ſuſcepit. Spirenſi inde conventu dimiſſo, Conradus in Bajoariam prodiit, atque ibi in Purificatione conventum egit. In eo conventu Abbas Eboracenſis, vir pietate inſignis, ac Bernardi æmulus, Sacrificio facto, juſſu Conradi in concionem aſcendit, ac literas Eugenii Pontificis, & Bernardi Abbatis de Cruce ſuſcipienda publicè recitavit, ac palàm populo ſanctam expeditionem ſuaſit. Itaque rectis ejus vo- (C) cibus, monitiſque permoti tres Epiſcopi, multique Principes, atque ingens privatorum hominum multitudo ultro ad Crucem depoſcendam acceſſit. Sub Quadrageſimam inde Conradus venit Francfordiam, ut Henricum filium ſuum Regem Germaniæ curaret inſtituendum. Ibi quoque Bernardus affuit. (94) Quo cognito tanta malè affectorum, ac debilium multitudo ſancti hominis viſendi ſtudio accenſa confluxit, ut aliquando Conradus præſens turbam in Templo urgentem ſuſtinere nequiverit, ac depoſita chlamyde ipſum in ulnas ſuſcipere, & de Baſilica aſportare coactus ſit. Præter cæteros ſenex quidam paralyticus, homo notus, (D) & honoratus eſt introductus, ab eoque poſt breviſſimum precationis carmen ſanatus. Illo verò validè abeunte, cum alii quidam lectulum, in quo delatus fuerat, tollere vellent, tum revocans eum unus ex circumſtantibus Hugo Tullenſis Eccleſiæ Archidiadonus Evangelici paralytici recordatus: Non ſic, inquit, non ſic inanis abibis: tolle grabatum tuum, & ambula, atque impoſito in humeros ejus lectulo dimiſit, univerſo, qui intererat, populo acclamante, ac Deum magnificentiſſimis laudibus efferente. Relicta inde Francfordia, Conradus Aquas profectus, ibi filium Regem in media Quadra- (E)

geſima coronavit, ac, Paſchate Bambergæ acto, duos maximos ad frangendas Sarracenorum opes, exercitus deſtinavit, unum, qui mari, alterum, qui terrâ contenderet. Quibus actis haud ita multò poſt Fridericum fratris filium, & pleroſque Principum ſecum habens, Ratiſponam, quò conventum indixerat, adiit. Eò verò omnes, quæ terrâ petituræ erant, copiæ ex tota Germania pedeſtris, equeſtriſque militiæ convenere, quæ ad ducenta millia acceſſiſſe dicuntur. Ex Italia etiam affuere legatus Pontificius Theoduinus Epiſcopus Portuenſis, Hermanus Marchio Veronenſis, Gulielmus Monferratenſis Conradi ſororius, Vido Comes Blanderatenſis, Martinus Turrianus, vir apud Mediolanenſes inſignis. Narrat etiam Choniata Scriptor Græcus, ac pro re in primis memorabili prodit, in eo exercitu mulieres multas fuiſſe, quæ virtutem veterum Amazonum imitatæ, virili more equis, cruribus inter ſe diſcluſis, inſederint, atque haſtas, & arma, ut cum Sarracenis concurſuræ, geſtarint. Cum hoc igitur tanto, ac tam ornato exercitu Conradus Ratiſponæ conſcendit, ac Dannubio devectus, equitatu terra ſubſequente, Pentecoſten Germaniæ in finibus egit, atque inde per Ungariam ducere inſtitit: in Thraciam inde ingreſſus cum VII. Idus Septembris ad caſtrum quoddam conſediſſet, ut ibi poſtridie Nativitatem Deiparæ Virginis celebraret, adverſa Cœli tempeſtate, & ſæva vicini amnis intumeſcentis injuria uſqueadeo conflictatus eſt, ut armis, impedimentis, militibuſque multis amiſſis, inde Conſtantinopolim venerit. Ibi recreato, opportunâ Manuelis affinis liberalitate, exercitu, mare trajecit, acceptiſque itineris ducibus Græcis nonnullis in Lycaoniam ſe ad Iconium duci, quod à Sarracenis tenebatur, præcepit. Græci verò ſive juſſu Imperatoris, ſive odio nationis, ſive invidia laudis adducti ipſum in Cappadociam longè diverſo itinere per deſerta, ac difficilia loca duxere: in quibus acerba omnia incommoda exercitui perpetienda fuere. Nam Aſiatici mirificam in præbendis commeatibus malignitatem adhibuerunt: ſiquidem, clauſis oppidorum occurrentium portis, non ſolùm anguſtè cibum de muris, ingenti ante accepta pecunia, porrexerunt, ſed panem etiam gypſo tabefactum dederunt. (95) Itaque, aliis inedia, aliis morborum gravitate abſumptis, reliqui irrumpentibus repente Sarracenis objecti eorum ſuſtinere impetum nequiverunt, atque in fugam converſi plerique aut capti, aut interempti ſunt. Qua calamitate accepta, Conradus retro iter convertit, atque Epheſum progreſſus inde Conſtantinopolim ver-

(93) Peragraverat Germaniam anno præterito *S. Bernardus*, & Francofurti *Conradum* convenerat, eundem hortaturus, ut ſacrum bellum ſuſciperet; ſed, quamvis ſummo obſequio exceptus eſſet, difficilem eundem hac in re invenit, ut Philippus Archidiaconus, dein Monachus, præſens, lib. 7. de Miraculis S. Bernardi teſtatur. Tandem in hoc Spirenſi Conventu voti compos factus eſt, cruceſignato Rege, aliiſque Principibus, ut idem Auctor enarrat.

(94) Dominicâ Septuageſimæ hujus anni *S. Bernardus*, redux è Germania, Conventui Stampis habito a *Ludovico* Rege interfuit, ibique concionem habuit, ut narrat Odo de Diogilo in fine primi libelli. Latiori igitur temporis ſignificatione accipienda ſunt verba Sigonii *ſub Quadrageſimam*, ſi verè Francofurti una cum *Conrado*, poſt Spirenſem Conventum, affuit *Bernardus*. Vereor tamen, ne hunc congreſſum confundat Sigonius cum altero, quem anno præterito ibidem habuit S. Abbas Clarevallenſis, ut ſuperiùs adnotavi.

(95) Refert hoc Nicetas libro V. de Manuele Comneno. Gulielmus etiam Tyrius, qui expeditionem hanc Occidentalium Principum fusè deſcribit libro 16. cap. 18, & ſeqq, dolos Græcorum per invias, & ſteriles terras exercitum *Conradi* ducentium adnotavit.

verſus vix cum decima copiarum parte con-
ſcendit. Ludovicus autem Rex Franciæ,
quo cum erat Vido Florentinus Cardinalis,
Pontificius Legatus, paucis poſt Penteco-
ſten diebus è Francia movit, atque eodem,
quo Conradus, itinere, ſed paullò felicio-
re, in Aſiam tranſgreſſus, prœliis aliquot
ſecundis factis, Laodiceam pervênit. Nava-
lis autem Germanorum exercitus, cum V.
Kalendas Maji Coloniâ diſceſſiſſet, XIV.
Kalendas Junii in Angliam venit, atque
ibi ducentas ſibi naves Anglicas, & Flan-
dricas junxit. Univerſa inde claſſis ſex ante
Pentecoſten diebus in Callæciam adiit. Ibi
Rex Callæciæ injurias, ac maleficia, quæ
B ſibi à Sarracenis ex Portugallia inferebantur,
tur, conqueſtus, Germanos oravit, ut quan-
do tantum laboris pietatis accenſi ſtudio
ſuſcepiſſent, eos exterminare ex Hiſpania
vellent: nam illis maritimum, ſe verò ter-
reſtrem admoventibus terrorem, Ulyſſipo-
nem brevì in manus ſuas urbem opulentiſ-
ſimam eſſe venturam. Ita magna rei geren-
dæ conſenſione digreſſi, exeunte Junio, claſ-
ſem ad Portugalliam appulerunt, ac quarto
Kalendas Julias Ulyſſiponem acceſſerunt.
Ea, navali primùm, deinde Rege advenien
te, terreſtri apparatu validè oppugnata, de-
mum XII. Kalendas Novembris pervênit in
poteſtatem. (96) Germani, ceterique, in-
C genti relata præda, domum ſe recepere. Per
eoſdem etiam dies Genuenſes ab Eugenio
Pontifice incitati Sarracenis, qui Almeriam
in litore Granatenſi tenebant, bellum fece-
runt. Quippe pecuniis, commeatibus, ma-
chinis, copiis, & navibus, quæ neceſſariæ
videbantur, paratis, eò contendêre. Ibi ex-
poſitis in terram copiis, prœlium continuò
cum Sarracenis eſt factum. Pulſi, fugien-
teſque ab inſequente Genuenſium equitatu,
ad quinque millia cæſa ſunt. Urbs inde op-
pugnari cœpta XVI. Kalend. Novembris ope
Alfonſi Regis eſt expugnata, cæde viginti
Sarracenorum millium facta. Præſidio Al-
meriæ relicto, Genuenſes non minore cum
D præda, quàm gloria, diſceſſerunt: multa
ſpolia Genuam translata hoſtium opulentiæ,
& nobilis victoriæ claro per multos poſt
annos monumento fuere. (97) Eugenius,
cum in Francia ageret, operam in primis
rebus Eccleſiæ conſtituendis impendit, ac
conventum hoc anno Pariſiis habuit, (98)
Concilium verò Rhemos in inſequentem in
dixit. Diaconi Pictavienſes ad eum reverſi
Gilberti Epiſcopi ſui nomen de Fide Trini-
tatis iterum detulerunt, ac Bernardo Cla-
ravallenſi adjutore, vehementiùs inſtiterunt,
ut damnaretur, perinde atque Petrus Abai-
lardus ob eandem cauſſam proximis annis
fuerat ab Innocentio condemnatus. Euge-
E nius autem difficultate quæſtionis deterritus
1148 rem ad Concilium Rhemenſe rejecit. Po-

A ſtero anno ambo Chriſtiani exercitus in Sy-
riam pervenere. Ludovicus ex ſinu Attali-
co profectus cum ſuis media Quadrageſima
Antiochiam, Conradus Conſtantinopoli ſub
Paſcha Ptolemaidem tenuit. Inde ab utro-
que junctis agminibus Hieroſolyma ventum.
Conſiliis cum Rege, & Patriarcha compo-
ſitis, Julio menſe ad Damaſcum oppugnan-
dam proceſſum. Quo minus urbs per tri-
duum oppugnata, muriſque exterioribus
exuta in poteſtatem conceſſerit, Chriſtiano-
rum perfidia, ac diſcors voluntas materiam
præbuit. Martinus Turrianus Mediolanen-
ſis, qui ex inuſitata proceritate corporis Gi-
B gantis cognomen tulit, ſtrenuè pugnans ca-
ptus, ac tormentis excruciatus ſacro mar-
tyrio coronatus eſt. (99) Ab eo Mediolani
clariſſima Turrianorum familia propagata.
Aſcalonitana inde obſidione decreta, ad Jop-
pen, quò conventus erat indictus, venerunt.
Verùm, cum Hieroſolymitanus exercitus,
qui ex condicto præſtò eſſe debebat, ad
diem non conveniſſet, Conradus maximam,
& firmiſſimam exercitus ſui partem variis
incommodis abſumptam cauſſatus domum
ſe redire velle dixit: ac rurſus ſe Conſtan-
tinopolim retulit. Ludovicus autem ſolus
relictus, ne ipſe quidem quiddam operæ pretii
fecit. (100) Dum hæc in Oriente parum
ſecundâ fortunâ geruntur, Genuenſes iterum
C adversùs Sarracenos Hiſpaniæ proceſſere.
Quippe reparatam, ac neceſſariis rebus in-
ſtructam in ora Barcinonenſi, ubi hiemave-
rat, claſſem Kalendis Juliis in amnis Iberi
oſtia intulere; atque ad Urbem Tortoſæ,
quæ à litore XV. millia paſſuum diſtat, mi-
lites in terram expoſuere: primò leve prœ-
lium, ſed injuſſu Conſulum, eſt commiſ-
ſum, ibi anceps belli fortuna fuit; magno
inde opere admotæ mœnibus machinæ, mu-
rique percuti cœpti; factaque in Urbem
via, duo caſtella lignea ſunt invecta, quo-
rum altero tecta, quæ ad Templum, alte-
ro, quæ ad Arcem uſque pertinebant, deje-
cta ſunt. Hac domorum, turriumque ſtra-
D ge facta, Sarraceni in Arcem ſe retulere,
eamque omni ope defendere inſtitere: Ge-
nuenſes, foſſis toto laborante exercitu com-
planatis, tertium ad Arcem caſtellum pro-
duxerunt, cujus latus cum Sarraceni cre-
brò lapidum grandine jacienda dilaceraſ-
ſent, ſtatim reſtitutum retibus, ne lædi poſ-
ſet, ſepſerunt. His adducti incommodis
Sarraceni centum datis obſidibus inducias
poſtularunt, ea lege, ut ſi intra quadragin-
ta dies nemo ſui auxilio ſuccurriſſet, ex-
templò ſe dederent. Quibus datis, cum
tranſacto termino nihil apparuiſſet, tertio
Kalendas Januarias Genuenſium vexillis ela-
tis deditionem fecerunt; receptæ Urbis una
E pars Genuenſibus, duæ Barcinonis Comiti
evenere. (101) Eodem tempore Rogerius
Rex

(96) Dodechinus Abbas hæc narrat. Luſitani tamen Auctores apud Pagium ad hunc annum num. 24., Ulyſiponem captam VIII. Cal. Novembris, ideſt die 25. Octobris, S. Criſpino ſacrâ, teſtantur.

(97) Hæc ad annum 1148. refert Jacobus à Varagine, editus Tom. 9. *Rerum Italicarum* col. 38.

(98) Acta hujus Concilii, quod in Paſchalibus Feſtis celebratum, eſt deſcribit Otto Friſingenſis de geſtis Friderici lib. 1. cap. 50. & ſeqq.

(99) Sigonius hæc deſumpſit ex Triſtano Calcho ad annum 1147., qui Codices Mediolanenſes id referre aſſerit. Fortaſsè Galvanei Flammæ hiſtoriam nunc editam Tom. XI. *Rerum Italicarum* Calchus exſcripſit, cùm is Auctor ad annum prorſus 1147. *Turriani* martyrium iiſdem fermè verbis enunciet. Hujus illuſtris Familiæ monumenta edidit peculiari libello Auguſtinus Lampugnanus.

(100) Vide Gulielmum Tyrium lib. 16. cap. 23. & 24. hæc fusè narrantem.

(101) Non duæ *Raimundo* Barcinonis Comiti evenere; ſed altera Vuillelmo Raimundo Moncadæ Dapifero, altera Vuillelmo Domino Monſ-

Rex Siciliæ iratus Manueli, quòd legatos ſuos de pace componenda miſſos contra jus gentium in carcerem conjeciſſet, claſſem Græciæ litoribus intulit, ac Corcyram, Thebas, Corinthum, & Chalcidem ei eripuit. Hujus expeditionis illud memorabile fuit, quòd eo tempore Artifices ſerici conficiendi in Siciliam, Italiamque ex Græcia primùm traducti ſunt; ex quo opificio multorum deinde fortunæ creverunt. (102) Ea verò ars in Græciam ex India permanarat. Quippe, Juſtiniano Magno Imperium obtinente, ex India Conſtantinopolim Monachi duo profecti originem ejus docuerunt; opus nempe quorundam vermium eſſe, qui certa ratione nutriti fila quædam expuerent. Imperatore autem mirante, ac rem certiùs diſcere cupiente, eorum ſe ova allaturos, & rationem generationis, atque educationis oſtenſuros ſpoponderunt. Itaque, & præſentibus muneribus onerati, & ſpe futurorum ad promiſſa præſtanda incenſi cum abjiſſent, poſt aliquot menſes Serum ova attulerunt, & in fimo collocata in vermiculos commutarunt; eoſque mori foliis altos, quemadmodum folliculo facto ſericum texerent, docuerunt; atque inde totam conficiendi opificii rationem expoſuerunt. Eugenius autem, cum Treverim prodiiſſet, ibi ab Adalberone Archiepiſcopo hoſpitio benignè per tres menſes exceptus conventum egit, ac pridie Kalendas Februarias Baſilicam S. Matthiæ Apoſtoli dedicavit. (103) Inde Rhemos progreſſus ibi per Quadrageſimam Concilium frequentiſſimum habuit. Ad cetera decreta, quibus corrupta Eccleſiæ Gallicanæ diſciplina correcta eſt, hæretici duo, qui Franciam polluebant, præcipuè exterminati ſunt, Gilbertus, & Euno. Gilbertus, ut diximus, novas de Trinitate quæſtiones temerè inſerebat, nec Patrum decretis veteribus ſtabat. Euno autem natione Brito, ignoratione ſui nominis, cum vulgò Eun diceretur, ſe eſſe illum dicebat, de quo in Eccleſiaſticis Exorciſmis dicitur: *Per eum, qui venturus eſt judicare vivos, & mortuos*, &, cum ſocios erroris ſui multos aſciviſſet, eorum aliquot diſcipulos appellabat, & ſpecioſa eis nomina Sapientiam, Scientiam, & Judicium impoſuerat, atque Eccleſiis Galliæ inſeſtus, ac formidabilis huc, atque illuc cum ingenti hominum multitudine volitabat; captus autem ab Archiepiſcopo Rhemenſi, atque in conſpectum Concilii ductus communi conſenſu perpetuo carceri eſt addictus, diſcipuli ejus mori, quàm corrigi maluerunt. In eodem Concilio decretum quoque vetus Innocentii confirmatum eſt, ne impunè torneamenta committerentur, & Crux purpurea eſt Templariis militibus albis veſtibus aſſuenda conceſſa. (104) Concilio dimiſſo, Eugenius Claramuallem, ubi paucis ante annis Monachus ſederat, viſitavit, ac gloriam Pontificatus Romani inſigni humilitate repræſentavit. Admirationi erat omnibus in tanto dignitatis faſtigio tam conſtans ſui demiſſio; etenim & tunica lanea carnem premebat, & dies, noctesque cucullâ indutus non ſolùm incedebat, ſed etiam cubabat; intus Monachi habitum gerens, extrinſecus Pontificem ſe & moribus, & indumentis præſtabat, ſegmenta ei circunferebantur pulvinaria, lectus palliis inſtratus cortinâ ambiebatur purpureâ, at ſi evolverentur operimenta, ſuperjectis laneis, comploſa ſtramina, & paleæ conglobatæ reperiebantur. Allocutus Monachos, & conſolatus, fratrem, & ſodalem ſe inter eos, non Dominum præſtitit, aut Magiſtrum; cùmque eum ibi longiorem moram trahere non pateretur magna affectantium multitudo, ſalute fratribus dicta, in Italiam iter ſuſcepit; (105) audiebat enim, Romanos inteſtinis ſe tumultibus atterentes Pontificis in Urbe præſentiam præoptare. Cum autem ad Urbem veniſſet, ne ita quidem eam inire, ipſa adhuc manente populi erga ſe contumacia, potuit. Itaque aliquo temporis ſpatio modò in Vaticano, modò in ſuburbanis Latii oppidis unà cum Cardinalibus ſedit. In Italia Bononienſes oppido, quod caſtrum Imolæ dicebatur, ex Diœceſi Imolenſi in fidem accepto, Imolenſes ad arma concitarunt, atque ea de cauſſa fœdus cum Faventinis inierunt. (105) Sequenti anno Conradus, conven- 1149
to in Theſſalia Manuele, conſilium cum eo Rogerii Siculi armis communibus perſequendi cepit, ac præmiſſo in Germaniam Friderico ipſe cum eo remanſit. Exercitum inde ſuum, qui ad pauciſſimos redactus erat, omnibus difficultatibus circumventum cum nullam ad rem aptum eſſe ſentiret, de ſuſcepta belli ſententia deſtitit, ac maritimo itinere per mare Adriaticum Polam, atque inde Aquilejam acceſſit. Unde profectus tandem in Pentecoſte Salisburgum, ac mox Ratiſponam acceſſit. (107) Ludovicus Rex navali itinere domum per Siciliam rediens à Græcis captus, dum ad Manuelem Corcyram obſidentem deducitur, à Siculis intervenientibus liberatur: atque inde à Roge-

Monſpelii data, ut ex Charta apud Ugellum Tomo IV. Italiæ Sacræ adnotavit Pagius ad hunc annum num. 18.

(102) Narrat hæc Otto Friſing. lib. 1. cap. 33. de geſtis Friderici.

(103) Concilium hoc poſt Remenſe collocant Baronius, Labbeus, aliique; ſed verè ante illud celebratum eſſe, ut refert Sigonius, docet Pagius ad hunc annum num. 3. & 4.

(104) Labbeus Tom. X. Conciliorum, Remenſis hujus Concilii Acta, ex antiquis Monumentis collecta, fusè recenſet. Celebratum eſt Dominica *Lætare*, ſeu IV. Quadrageſimæ. Otto Friſingenſis editus Tom. VI. *Rerum Italicarum* plura diſſerit de hoc Concilio lib. 1. *de geſtis* Friderici cap. 54. & ſeqq. Sed cautè legendus, cum *Gilberto* faveat, nec rectè de *S. Bernardo* loquatur, ut monuit Mabillonius in Præfatione ad opera S. Bernardi §. V., addens, Ottonem Friſingenſem, morti proximum, hæc corrigenda ſuis reliquiſſe.

(105) Excerpta hæc ſunt è vita S. Bernardi ab Arnaldo Abbate Bonævallis conſcripta lib. 2. cap. 8. Itinerarium *Eugenii* poſt Remenſem Synodum confecit Pagius ad hunc annum num. XI. & ſeqq. Vercellis conſtitiſſe Junio menſe, docet Epiſtola, à Labbeo recitata Tom. X. Concil. col. 1059. data ad Abbatem Sugerium, *Vercellis XVI. Kal. Julii*.

(106) Bella hæc fusè deſcribit Rubeus ad annum 1148. & 1149. Addidit hanc periodum Sigonius Bononienſi editioni.

(107) Hæc omnia tradit Otto Friſing. lib. 1. de geſtis Friderici cap. 59.

gerio, & Pontifice honorificè habitus do-
mum revertitur. (108) Eugenius, ubi Con-
radum redeuntem accepit, Legatos in Iſtriam
obviam ei miſit, quibus ex medio itinere
reverſis, quòd Conradum jam in Germa-
niam perveniſſe audiſſent, literas VIII. Ka-
lendas Julias Tuſculo, quæ adhuc legun-
tur, dedit: quibus incolumem reditum gra-
tulatus, atque inanem expeditionis exitum
conſolatus eſt. (109) Henricus Patriarcha
Gradenſis, qui, oborta cum Duce diſcordia,
urbe exceſſerat, Venetias, gratia reconci-
liata, repetiit. In Italia Placentini novum
bellum cum Parmenſibus inierunt. Cete-
rùm, cum ad Tablanum caſtrum obſidendum
cum magno militum numero prodiiſſent,
à Parmenſibus, & ſociis eorum Cremonen-
ſibus, prœlio facto, magna ex parte deleti
ſunt. Poſtero anno, qui fuit milleſimus cen-
1150 teſimus quinquageſimus, Conradus Henri-
cum filium, quem ſibi ſucceſſorem animo,
& ſuffragiis Principum deſtinaverat, extu-
lit. Eugenius, ut ex diplomatis ejus appa-
ret, ad S. Petrum ſedit. (110) Sigebertus
auctor eſt, ipſum multa cum Romanis cer-
tamina obtinendæ urbis cauſſa poſt reditum
è Francia contraxiſſe. Placentini, ut acce-
ptam ignominiæ labem delerent, miſſis con-
tra Cremonenſes Mediolanenſibus ipſi, ſimu-
lata alius rei cura, ex improviſo ad Tabla-
num redierunt, ipſumque occupatum fun-
ditus everterunt: inde in Parmenſem agrum
ingreſſi caſtrum Medeſanæ diripuerunt. Me-
diolanenſium alia fortuna fuit. Nam, cum
ad Caſtrum Novum ad os Abduæ, Cremonæ
premendæ cauſſa, cum carrocio conſtitiſſent,
idque cepiſſent, III. Nonas Julias à Cremo-
nenſibus pulſi, inſuper carrocio, quod in-
ſignis probri loco per ea tempora habeba-
1151 tur, exuti ſunt. Id caſtrum poſtero deinde
anno Placentini Cremonenſibus reddiderunt,
(111) atque eos à ſocietate Parmenſium
avocarunt. Eodem anno Imolenſes Caſtrum
Imolæ, quod exiguo à Bononienſibus præ
ſidio tenebatur, repente per noctem aggreſſi
receperunt, atque ibi Vidonem Malabucam
Comitem Balneocaballi cum aliis multis in
terfecerunt. Contra verò Bononienſes ca
ſtrum nomine Medicinam imperium ſuum
recuſans diruerunt. Parmenſes autem qui-
buſdam à Regienſibus detrimentis affecti,
cum bellum eis inferre ſtatuiſſent, fœdus
cum Mutinenſibus adversùs eos percuſſe-
runt. Ejus fœderis, ut in Actis Mutinen-
ſium legitur, hæc formula fuit: *Jurant Mu-
tinenſes, & Parmenſes mutuis ſe auxiliis de-
fenſuros à Rheno amne uſque ad Fidentiolam,
& à montibus uſque ad Padum, & detrimen-
ta, ſi quæ inciderint, ſarcituros arbitrio Con-
ſulum utriuſque civitatis contra omnes homi-
nes, ſalva fide data Imperatori. Si Regienſes
ſocietatem hanc inire voluerint, Parmenſes
offenſarum emendationes recipere teneantur ar-
bitrio Conſulum Mutinenſium. Si Regienſes
ſocietatem non inierint uſque ad Octavam Re-
ſurrectionis, & intra hoc tempus arbitrio Con-
ſulum Mutinenſium ſatisfacere voluerint, Par-
menſes recipere teneantur: poſtquam Mutinen-
ſes bellum cum Regienſibus inſtituerint, Par-
menſes item ſine fraude ſuſcipiant, neque in-
ducias paciſcantur, atque hoc fœdus decimo
quoque anno renovetur.* Hæc antiqua amici-
tiæ, quæ poſt inter Mutinenſes, & Parmen-
ſes dubiis utriuſque civitatis in rebus eni-
tuit, fuere primordia. Conradus coronæ
accipiendæ, Apuliæ recuperandæ, & Lom-
bardiæ non tam componendæ, quàm com-
primendæ ſtudio inflammatus juravit, ſe
propediem cum exercitu in Italiam traje-
cturum: verùm ſequenti anno repentino 1152
morbo oppreſſus non ſine veneni ſuſpicione
à medicis inductu Rogerii dati, XV. Kalen-
das Martii vitâ ceſſit, cum inſignia regalia
Friderico fratris filio tradidiſſet, eidemque
filium ſuum parvulum commendaſſet, atque
in Bambergenſi Baſilica ſepulturæ manda-
tus eſt. (112) Huic & voluntas egregia
fuit ad Remp. ſuſcipiendam, neque exiguæ
opes ad defendendam: fortuna una defuit,
qua humano judicio bellicæ actiones præci-
puè adminiſtrari putantur: id quod apertè
in Aſiatica expeditione apparuit. Non vi-
detur illud ſilentio hoc loco prætereundum,
per hos primùm annos, magnos ad omnium
literarum laudem eſſe progreſſus factos.
Nam barbaris in Italiam irrumpentibus, ſtu-
dia non ſolùm, quæ à Græcis accepta erant,
Philoſophiæ, & Medicinæ, ſed etiam quæ
ipſi Romani tradiderant, juris civilis ita
abjecta, atque proſtrata fuerant, ut vix ve-
ſtigium ullum eorum extaret. Hoc autem
tempore univerſæ uno quaſi impetu lacer-
tos movere, & in campum prodire viſæ
ſunt literæ: ſiquidem in Hiſpania Sarrace-
ni duo Averroës, & Avicenna ſingulari in-
genio homines Philoſophiæ, & Medicinæ
ſtudia editis in ea commentariis illuſtra-
runt, & in Italia, maximèque Bononiæ
jus

(108) Anonymus Caſinenſis ad annum 1148. (qui nobis eſt 1149.) hæc diſtinctiùs refert, adeòque opportunum reor ejus verba tranſcribere. *Eugenius Papa Tuſculanum ingreſſus, fultus auxilio Rogerii Regis, Romanos ſibi rebelles expugnat. Ludovicus Rex à partibus Hieroſolymitanis reverſus, & à Rege Rogerio apud Potentiam cum honore ſuſceptus IV. Nonas Octobris ad hoc Monaſterium* (Caſinenſe) *venit, ſuſceptuſque honorificè, poſt diem recedens tertium, & apud Tuſculanum cum Apoſtolico colloquens, Franciam redit.*

(109) Hanc Epiſtolam recitat Otto Friſing. lib. 1. de geſtis Friderici cap. 61. datam *in Tuſculano, VIII. Kal. Julii.*

(110) *Eugenius* ſub finem anni præteriti Romam reverſus eſt, teſte Anonymo Caſinenſi, qui ſubdit ad hunc annum, *Eugenium* Urbe egreſſum Campaniæ moratum eſſe. Ferentinum menſe Octobri adiiſſe, ex Chronico Foſſæ novæ tradit Baronius. Cæterùm *Eugenius* plenam cum Romanis pacem egit anno tantùm 1152., quo reverſus Romam eſt V. Idus Octobris, ut tradit idem Anonymus, aut VIII. Idus Septembris, ut in Ceccani Chronico legitur; id enim ei prædixerat *S. Hildegardis*, quòd nempe nonniſi ſub finem Pontificatus pacem habuiſſet, ut ex Joanne Sariſberienſi Baronius ad annum 1148. refert.

(111) Emptum fuiſſe hoc anno à Cremonenſibus *Caſtrum novum* refert Chronicon Cremonenſe editum Tom. VII *Rerum Italicarum* col. 634. ubi reliqua ſuperiùs narrata de Mediolanenſium clade leguntur.

(112) Claudit primum librum de geſtis Friderici Otto Friſingenſis, narrans quæ circa mortem *Conradi* accidêre, eaque in compendium ex hoc Auctore Sigonius refert.

jus utrumque lumen ingens accepit. Nam poſt Irnerium Bulgarus, Martinus, Hugo, & Jacobus ad jus civile, & voce, & ſcriptis interpretandum certatim ſe mirifico accenſi ſtudio contulerunt, & Gratianus Monachus, decretorum volumine ex multis Conciliorum, Pontificum, ac piorum Doctorum libris confecto, jura Pontificia plurimùm illuſtravit. Theologiam verò maximè induA ſtria, atque opera ſua Petrus Novarienſis, cognomento Lombardus, Epiſcopus Pariſienſis provexit, libris, qui dicuntur Sententiarum, conſcriptis. Quæ omnia monumenta ad hanc uſque ætatem, qua, Græcis renaſcentibus literis, univerſæ artes, ac diſciplinæ refloruerunt, magno ab omnibus ſtudio celebrata ſunt.

Explicit Liber Undecimus.

IN-

INCIPIT LIBER DUODECIMUS.

FRIDERICUS REX, & IMPERATOR.

Quæ bella, quoſque tumultus Mediolanenſes, ceterique eorum exemplo Italici poſt mortem poſterioris Henrici inter ſe honeſto laudis ſtudio, ac dominationis cupiditate contraxerint, ſuperiore libro retulimus. Hoc verò, quemadmodum iidem aſcitam libertatem diris prœliorum cum novo Rege Friderico contentionibus, gravibuſque Urbium etiam ſuarum incommodis retinere contenderint, enarrare conabimur.

Mortuo Conrado, III. Nonas Martii Principes, atque Epiſcopi Francfordiæ convenere, ac concordibus animis Fridericum, Ducem Sueviæ, ut ætate, ſic virtute ad famam hominum floreſcentem, Regem Germaniæ delegêre, & mox Aquas profecti per Arnoldum Archiepiſcopum Colonienſem conſecravere. Quibus rebus ritè peractis, Fridericus Legatos ad Eugenium Pontificem confeſtim de ſua dignitate miſit, ac Paſchate Coloniæ celebrato, in Saxoniam tranſgreſſus conventum in Urbe Martinopoli habuit, ubi in Pentecoſte Petrum Regem Daniæ coronavit, &, nato in Magdeburgenſi Archiepiſcopo deligendo diſſidio, ipſe ſuper ea re aditus Guicmano Cicenſi Epiſcopo, quem deſignandum curavit, Eccleſiæ regalia tradidit; in feſto inde Apoſtolorum altero Ratiſponæ conventu acto, Legatos ab Eugenio læta omnia referentes audivit. Octobri inde menſe tertium Herbipoli agens quoſdam principes propinquos ſuos inter ſe conciliare contendit, & Velſoni avunculo ſuo Marchiam Tuſciæ, Ducatum Spoleti, Principatum Sardiniæ, & totam terram Mathildis Comitiſſæ conceſſit. Angebant ingentis ſpiritus juvenem primùm res Germaniæ, quas componere ante omnia cupiebat, deinde Italiæ. Nam præter Coronam, quam Conradus patruus aſſequi, morte præventus, nequiverat, eximium quoddam frænandorum Mediolanenſium, ceterorumque Italicorum, qui libertatem inſtituerant, ſtudium, & incredibilis Apuliæ de Rogerii manibus extorquendæ cupiditas ipſum aſſiduè ſtimulabant. Itaque, cum quidam Apuliæ Proceres, quos Rogerius ejecerat, ad eum in hunc conventum opem implorantes veniſſent, bene eis ſperare juſſis, palam ſe poſt biennium, omnium harum rerum cauſa, in Italiam profecturum juravit. (1) Eugenius primùm fœdus cum Friderico compoſuit, poſt autem XVI. Kalendas Septembris literas Signia ad Epiſcopos Germaniæ miſit, conquerens, eos paſſos, Fridericum Eccleſiam Magdeburgenſem Guicmanno Cicenſi Epiſcopo proximis decretis adverſantibus indulgere. (2) Interim in Lombardia bellum Regienſe incœptum eſt. Quippe Parmenſes adjunctis Mutinenſibus in agrum Regienſem hoſtiliter incurrerunt, ac Regium prætervecti effuſo curſu uſque ad amnem Siclam populabundi proceſſerunt. Abeuntium inde extremum agmen Regienſes adorti manum cum eis, ſed infelici eventu, conſeruerunt. Nam uſque ad Urbem à Parmenſibus fugati, plerique capti, ac Parmam traducti; quarto inde die in feſto Aſſumptionis dimiſſi, ſinguli baculo, inſulaque, alapa in cervicem inflicta, donati. Hac re proſperè geſtâ Parmenſes ad alteram partem converſi ad Burgum Sancti Domnini venêre, idque Septembri menſe captum ſubdito incendio combuſſere, & captivos Parmam abduxere. Poſtero anno 1153
Fridericus Paſcha Bambergæ celebrans duos Cardinales Bernardum, & Gregorium Legatos, ad abdicandos quoſdam ſolutioris diſciplinæ Epiſcopos ab Eugenio miſſos, ſecum habuit, & Pentecoſten Vormaciæ agens Henricum Archiepiſcopum Moguntinum per eos exauctoravit, atque Arnoldum Cancellarium ſuum ei ſuffecit. Hæc apud Othonem. (3) In Mediolanenſium monumentis adjectum eſt, Fridericum, tertium Conſtantiæ conventum ſub Quadrageſimam peregiſſe. Eo verò jus dicente, duo humili loco, atque obſcura conditione homines ultro acceſſerunt, ac fœdo, miſerabilique habitu ſumpto, & Crucibus ſupplicantium more præeuntis ad Tribunal ejus in die Cinerum adierunt. Quærenti, quinam eſſent, quidve peterent, ſe Laudenſes eſſe dixerunt, ob id ad eum profectos, ut Patriæ ſuæ calamitates exponerent, quas ipſa ſub impotenti, & ſuperbo Mediolanenſium imperio per annos amplius quadraginta perferret; non diffidere, ubi ille cognoverit, quin pro ſua in omnes æquitate, atque juſtitia ruenti amicæ Urbi præſens auxilium afferat. Juſſi cetera exequi, omnia Laudenſium, quibus à Mediolanenſibus affecti fuiſſent, & nunc, ut cum maximè, afficerentur, detrimenta narrarunt. Quibus acceptis Fridericus haud mediocriter pro re commotus bonum eos habere animum juſſit; nam ſe propediem maturum auxilium allaturum, ac continuò literis ad Conſules Mediolanenſium datis, ut à Laudenſium, Comenſiumque abſtinerent injuriis, imperavit; literis lectis Mediolanenſes pro concepta ex ſecundis rebus ſuperbia non ſolum mandata regia deſpexerunt, ſed Nunciis etiam ejus manus intulerunt. Laudenſes neque à principio tale Civium ſuorum factum probarant, qui injuſſu ſuo Mediolanenſes apud Fridericum inſimulaſſent, & nunc nova Mediolanenſium adversùs Fridericum contu-

(1) Hæc primis ſeptem captibus libri 1. fuſiùs Otto Friſingenſis enarrat.

(2) Querelam hanc Gerardus Magdeburgenſis Præpoſitus, Romam profectus ad *Eugenium* detulerat. Extant apud Ottonem Friſing. cap. 8. Literæ, quas *Eugenius* ad Germaniæ Epiſcopos dedit *Signiæ XVI. Kal. Septembris*. Cæterùm concordiam inter *Eugenium*, ac Fridericum initam fuiſſe evincit ejuſdem exemplar ſubſcriptum à Friderico, ac *datum Conſtantiæ X Kal. Aprilis, Indict. XV. anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo quinquageſimo ſecundo*, quod recitat Baronius ad hunc annum ex Codice Bibliothecæ Vaticanæ, qui inſcribitur *Cencius Cameralis*.

(3) Lib. 2. de geſtis Friderici cap. 9.

tumacia cognita, magnum fortunæ ſuæ in timorem adducti vehementiùs perturbati ſunt. Verùm recenti iræ Friderici adverſùs Mediolanenſes conceptæ famâ erecti, occultè ſe illi tradiderunt, ac clavem auream per Gulielmum Marchionem Montisferrati miſerunt haudquaquam ſimulatæ deditionis argumento futuram. Quin etiam ipſe Marchio, ac Legati Papienſium ad Fridericum profecti eadem de intoleranda Mediolanenſium inſolentia, & non dubiis eorum ad Lombardiæ occupandum imperium conatibus retulerunt. Quæ quanquam Friderico gravia, neque ullo modo ferenda ſunt viſa, tamen in præſens ſe contemnere ſimulavit. Nam Mediolanenſes his rebus compertis territi, craterem aureum cum ingenti pecuniæ ſumma miſerunt, ac ſe ad redimendam ejus gratiam, ultro Coronam ei tradituros promiſerunt. Cujus parandæ cauſſa reliqua ille omnia ſibi poſthabenda exiſtimabat. (4) Sancaſſianenſes, cum, diruto à Bononienſibus caſtro, ſedes, ubi habitarent, non haberent, ab Eugenio Pontifice auxilium implorarunt. Eugenius literis ad Prætorem, & Commune Bononiæ Ferentini V. Nonas Martii datis, ut Sanacaſſianum reficerent, imperavit. Deinde, cum eſſet Tiburi, VIII. Idus Julii vitæ modum impoſuit. Cardinales corpus Romam retulerunt, atque in Baſilica Sancti Petri ſepulturæ mandarunt; poſt biduum ſuffectus eſt Conradus Epiſcopus Sabinus, quem olim Urbe decedens Vicarium ſui reliquerat Innocentius, atque Anaſtaſius Quartus vocatus; is Civis fuit Romanus, & Canonicum regularem primò apud Valentiam in Arelatenſi provincia eſt profeſſus, (5) deinde ab Honorio Pontifice Eccleſia Sabinenſi donatus. Per eoſdem etiam dies Rogerius Siciliæ Rex vitæ finem impoſuit, ac Gulielmum filium, qui poſtea Malus eſt appellatus, Regem reliquit. (6) Bernardus Abbas Claravallenſis item ſignorum magnitudine fulgens eſt mortuus. Mediolanenſes recenti erga ſe Papienſium iniquitate offenſi adversùs eos exercitum eduxerunt, atque agro latè direpto, atque incenſo ipſos ſecum menſe Auguſto dimicare coactos acie profligarunt. Parmenſes Burgenſibus ſubactis, quod reliquum erat, cum Placentinis contraxere certamen; ceterùm imminente bello Placentini ſociorum Cremonenſium copias advocarunt, & VI. Kalendas Julias prœlio cum Parmenſibus ad Caſaleculum decertarunt, pulſique, ac magna ex parte capti, Parmam in cuſtodias ſunt tranſmiſſi. Bononienſes, ut Caſtrum Imolæ ex manibus Imolenſium extorquerent, Faventinorum ex fœdere auxilia advocarunt, ac Vidone à Saxo Prætore eò exercitum adduxerunt; victiſque, qui ſe armati objecerant, prœlio Imolenſibus XV. Kalendas Auguſti pacem gravibus, quæ apud Bononienſes extant, conditionibus conceſſerunt. Quibus rebus tranſactis Imolenſes foſſas, & muros Prætoris Bononienſis, & Conſulum Faventinorum arbitrio permiſerunt. Poſtero anno 1154
Fridericus Magdeburgi Natalitia celebravit, ac Gerardum Cardinalem ad ſe ab Anaſtaſio Pontifice ſuper cauſſa Magdeburgenſis Archiepiſcopi miſſum malè accepit, (itaque Gerardus re infectâ Romam revertens in itinere expiravit;) mox Guicmano Archiepiſcopo cum Legatis ſuis ad Anaſtaſium miſſo, non Eccleſiæ ſolùm confirmationem ab eo, ſed etiam pallii auctoritatem obtinuit. Inde, quoniam expeditionem in Italiam in menſem Octobrem indixerat, conventum unum Ratiſponæ, alterum Spiræ, tertium Goſlariæ habuit. In Ratiſponenſi Legatos ad Manuelem Imperatorem de ſocietate adversùs Gulielmum Regem Siciliæ ineunda deſtinavit. In Spirenſi, Henrico Saxoniæ Duci Ducatum Bajoariæ adjudicavit, ac rebus Germaniæ conſtitutis ineunte Octobri, in fines Bajoariæ ad Lycum amnem

(4) Sigonius de more, ex quo Auctore hæc deſumpſerit, ſilet; Monumenta Mediolanenſium id referre tantummodo enunciatis; iſta ego non alia eſſe reor, quàm Hiſtoriam manuſcriptam Galvanei Flammæ, nunc editam Tomo XI *Rer. Italic.*, & ab ipſo paſſim relatam. Hæc enim cap. 173. Manipuli Florum Galvaneus enarrat. Vera tamen hiſtoria petenda eſt ab Ottone Morena, quem Sigonius non vidit. Fuit hic Civis Laudenſis coævus, ejuſque Hiſtoria recuſa eſt Tomo VI. *Rerum Italicarum* ex Codice optimo Bibliothecæ Ambroſianæ, perpetuis commentariis partim meis, partim Anonymi illuſtrata. Ex hoc Auctore, qui præſens fuit ut plurimùm rebus, quas ſcripſit, diſcimus, *Fridericum* Conſtantiæ Curiam tenuiſſe, quod tamen nec Otto Friſingenſis, nec Guntherus Ligurinus adnotavere. Sed verè ibidem habitum à Friderico Rege Conventum, præter memoratum Scriptorem, docet Conſtitutio ab eodem facta in Conſtantienſi Urbe X Kal. Aprilis anni 1153., quæ legitur Tomo II. Bullarii Caſinenſis pag. 171. Fallitur tamen Sigonius, qui datas à *Friderico* ad Conſules Mediolanenſes literas ſcribit, quibus præcipiebat, ut a *Laudenſium*, *Comenſiumque* abſtinerent injuriis; Morena enim nihil de *Comenſibus* innuit. Præterea refert Sigonius, Mediolanenſes Nunciis Imperatoris manus intuliſſe; unicus autem miſſus cum epiſtolis a *Friderico* Nuncius, nomine *Sicherius*, ubique a Morena memoratur. Demum falſum eſt, *Fridericum* diſſimulaſſe ob ſpem coronæ Italicæ, Mediolani percipiendæ, cùm, Morena teſte, adeo ſe iratum Mediolanenſibus oſtenderit, ut nec oblatis amplis muneribus placari voluerit.

(5) Falſum prorſus hoc eſſe probat Pagius ad hunc annum num. 6. ubi Abbatiam *S. Rufi* Canonicorum Regularium, nonniſi poſt mortem hujus Pontificis, Valentiam tranſlatam, contra Onuphrium Panvinium tuetur.

(6) Baronius *Rogerii* Siciliæ Regis mortem prævertit, aſſerens, eundem obiiſſe anno 1152. Fatetur tamen, à nonnullis Scriptoribus illius obitum biennio poſt differri. Sanè hanc poſtremam Epocham anni 1154., quam Anonymus Caſinenſis morti *Rogerii* figit, veram eſſe, Peregrinius in adnotationibus ad eundem, conſtanter tradit, ſcribens, in hoc convenire antiquas chartas, & Scriptores omnes, immo & ipſum Romualdum Salernitanum, à quo adductus eſt in errorem Baronius; ait enim memoratus Scriptor: *Defuncto Rogerio, Villelmum filium, qui cum Patre duobus annis, & menſibus decem regnaverat, illi in Regni adminiſtrationem ſucceſſiſſe*. Cùm ergo *Gulielmus* coronatus Rex fuerit à Patre anno 1151. menſe Majo, anni duo, ac menſes decem Regni eum Patre complebantur anno 1154. menſe Februario exeunte, adeòque ex ipſo Romualdo ſtatuenda eſt mors *Rogerii* anno jam indicato. Plura alia vetera Monimenta congerit Pagius ad annum 1154., quibus id adeò confirmari aſſeverat, ut prædicta Epocha revocari amplius in dubium non poſſit.

nem contendit ; atque eò ex omni Germania exercitum convocavit . Cum eo inde per vallem Tridentinam in campos Veronenſes degreſſus , ad lacum Gardæ caſtra poſuit , ac menſe Novembri ad Roncalias venit . Itaque III. Nonas Novembris in Roncaliis Camaldulenſibus Eremitis indulſit privilegium . Sic Otho . (7) In Mediolanenſibus autem continetur annalibus , ipſum per Taurinos montes tranſgreſſum acceſſiſſe Mediolanum , ibique extra Urbem per Ubertum Archiepiſcopum coronatum : (8) inde tertio Kalendas Decembris Caſtelleonum progreſſum , à Laudenſibus promiſſi obſequii jusjurandum exegiſſe , idque Laudenſes Mediolanenſibus conniventibus præſtitiſſe , inde in Roncalias ventum . (9) Conventu in Roncaliis, ingenti Principum, ac Civitatum concurſu , menſe Decembri coacto, cùm querelis Italicorum audiendis de more vacaret , in primis Marchio Montis ferrati factum Cairenſium , atque Haſtenſium , & Papienſes Derthonenſium , quòd ad Mediolanenſes tranſiſſent, inſimularunt. Hos omnes vetere Fridericus in officio eſſe, præcepit. Cum autem Laudenſium, & Comenſium Conſules acerbas in ſe Mediolanenſium injurias conquerentes audiſſet, eas ſe judicaturum, ubi in eorum agrum veniſſet, oſtendit ; ac Conſules Mediolanenſes ingentem pecuniam ſanciendi in utramque Civitatem imperii gratia pollicentes repudiavit . Legati etiam Genuenſium in eum conventum, Regem ſalutatum venerunt, ac leones, ſtruthiones, pſittacos, pannoſque holoſericos, Sarracenicæ prædæ nuper in ora Hiſpaniæ partæ munera pretioſiſſima dederunt. (10) Inde, conventu diebus quinque perfecto, exercitum in agrum Mediolanenſem movit , ſive ut graviore eos mali terrore perculſos ad æquitatem aliquam erga Laudenſes , Comenſeſque adduceret, ſive , ut propius eorum lites , controverſiaſque cognoſceret, ac ſe à Conſulibus duobus Mediolanenſium , qui in conventu aſſuerant , Oberto Orto , & Gerardo Nigro duci ad pontem Ticini mandavit: ii per loca proximo Papienſi bello vaſtata duxerunt: ex quo exercitum omnium rerum neceſſariarum conflictari inopiâ contigit : quam etiam aſſiduæ imbrium, hiemiſque accedentis injuriæ graviorem, acerbioremque fecerunt . Qua fraude percitus Fridericus continuò Conſules à ſe dimiſit , atque exercitum in loca opulentiora perduxit : auxit etiam iram ejus, quòd Mediolanenſes comperit, oppida bello diruta reſtitui prohibere. Itaque, cum Roſatum adiſſet, quod oppidum commeatu refertum, ac quingentorum armatorum præſidio erat munitum , præſidio depulſo, locum occupavit, atque exercitum fame, frigoreque confectum refecit. Quo facto Mediolanenſes ulciſcendos ratus, equitatum ad urbem promovit : ad cujus conſpectum juventus Mediolanenſium urbe armata exiit, prœliumque commiſit : verùm in fugam acta, ac magna ex parte deleta, ſtatim ſe ſe recepit. Quo malo plebs perterrita ad ædes Gerardi Conſulis, tanquam hujus calamitatis auctoris , tumultu concitato procurrit , eaſque quaſi in hunc modum Friderici iram lenitura disjecit. Fridericus inde Mediolanenſium ſuperbiam ſatis, ut in præſens, caſtigatam arbitratus, reliquas Lombardiæ partes perluſtrare perrexit . Itaque, cum Abiatum, & Blanderatum prætervectus Ticinum amnem petiſſet, pontibus , quos Mediolanenſes, ad irruptiones in Papienſium, & Novarienſium agrum faciendas, conſtruxerant, caſtelliſque muniverant, concrematis, amnem trajecit, ac tria caſtra Mummam, Gailardum, & Triccam, quæ in finibus Novarienſibus ad eos premendos ædificaverant , expugnata combuſſit. (11) Novaria urbs ab Henrico ſuperioribus annis everſa poſt muro novo, valloque non modico fuerat communita: ager verò totus ferè in ditionem Vidonis Comitis Blanderati conceſſerat , qui magnas in ejus Diœceſi opes Mediolanenſium auctoritate Urbi illi imminentium nactus erat . Anaſtaſius Pontifex neque laceſſens Romanos , neque laceſſitus ab eis per annum, & menſes ferme quinque pacatè Lateranum obtinuit : inde IV Nonas Decembris moriens ſepulturam in eo accepit. In ejus locum ſuffectus eſt Nicolaus, domo An-

(7) Libro II. *de geſtis Friderici* cap. 11. Conſuetudinem , ac normam , quæ adhibebatur in Comitiis apud *Ronchalias* celebrandis, deſcribit idem Auctor capite ſequenti.

(8) Fabellam hanc Sigonius deſumpſit a Galvaneo Flamma , qui eam tum in Chronico MS., tum in *Manipulo Florum* nunc edito inter Scriptores *Rerum Italicarum* cap. 174 ; pluribus aliis commentis inſperſam enarrat. Fictitiam prorſus eſſe hanc Mediolanenſem *Friderici* coronationem probat ſilentium utriuſque Otonis , Friſingenſis , & Morenæ , necnon perpetua in Mediolanenſes ejuſdem Regis ira, ab ipſis deſcripta. Pagius ad hunc annum miratur, celebres Viros Sigonium , & Puricellum minimè hæc Galvanei figmenta deiexiſſe. Anonymus verò Auctor Adnotationum ad Ottonem Morenam , qui col. 1106. Tomi VI. *Rerum Italicarum* de ſeptem Friderici partim veris , partim venditatis coronationibus eruditè diſputat, hanc Mediolanenſem lepidè evertit.

(9) Galvaneus Flamma is eſt, ut monui , quem ſub *Annalium Mediolanenſium* nomine in hac deſcribenda hiſtoria indicat Sigonius ; verùm Auctor ille pluribus anachroniſmis, ac fabulis ſcatet. Juramentum à Laudenſibus præſtitum fuit, non antequam in Roncalias pergeret *Fridericus* , ſed in Comitiis ipſis ibidem habitis , ut teſtatur Morena , quem Calchus quoque in hiſce enarrandis rebus habet Auctorem.

(10) Caffarus , Auctor Annalium Genuenſium , editus Tomo VI. *Rerum Italicarum* , teſtatur, ſe unum inter eos delectum , qui Januenſis Urbis nomine ad *Fridericum* Legati fuere ; de muneribus autem eidem oblatis prorſus ſilet; ea tamen refert Otto Friſingenſis lib. 2. cap. 13. his verbis. *Venerunt etiam ad eandem Curiam Legati Januenſium , qui non longè ante hæc ipſa* (anno nempe 1147. ,) *captis in Hiſpania inclytis Civitatibus, & in ſericorum pannorum opificio prænobiliſſimis , Almaria , & Ulyxibona , Saracenorum ſpoliis onuſti redierant , Leones, Struthiones , Pſittacos , cum cæteris pretioſis muneribus Principi præſentantes.* Calchus hæc minimè legiſſe videtur, cùm *Blandrati* actam hanc legationem aſſerat , quam teſte Friſingenſi in *Roncaliis* Januenſes obiere , & nuſquam *memoratum ſe inveniſſe quid attulerint* , fateatur.

(11) Otto Friſingenſis, qui hæc omnia refert lib. 2. cap. 15. hanc notam Chronologicam , ſubdit : *Facta eſt hæc victoria menſe Decembri, Natalique Domini, circa prædictorum excidium Caſtrorum à Principe cum magna celebratur alacritate.*

Anglicus, Canonicus primùm Regularis apud S. Rufum Valentiæ, deinde Epiſcopus Albanus ab Eugenio Pontifice cooptatus: is Hadriani Quarti nomen aſſumpſit. Hadriani eadem cum Romanis gratia, atque Eugenii, fuit. Itaque, cum Arnoldus hæreticus, qui, pulſo Eugenio, in urbem reverterat, adhuc præſentiâ ſuâ civitatem pollueret, rogatus à Clero, ut in Lateranum ad conſecrationem accipiendam accederet, non ante id ſe facturum dixit, quàm urbe Arnoldus ejectus eſſet. Tentatus etiam à populo, ut Senatoribus urbis adminiſtrationem remitteret, disertè id ſe facturum negavit. Quod iniquo animo populus paſſus Vidonem Cardinalem S. Pudentianæ ad eum ſe conferentem invaſit, ac vulneribus multis novo impietatis, ac furoris exemplo affecit. Ea de cauſſa Hadrianus, ſacris populo interdictis, urbe abiit, atque Urbevetum cum aula Cardinalium commigravit.

1155 (12) Fridericus autem, cum in iis locis, quæ vaſtaverat, hiemaſſet, Vere appetente, Vercellas, ac Taurinum terroris incutiendi cauſſa, contendit, atque inde vadato Pado in Papienſem agrum revertit, & Papienſibus, ac Novarienſibus adjutoribus Galiatum, & Trecatum invaſit, eaque occupata delevit. (13) Ibi cum Cairenſes, atque Haſtenſes imperata Marchionis, ut juſſi erant, facere detrectaſſent, hoſtes proſcripti, atque utriſque arma illata. Cairenſes, relictis munitionibus, viribus ſuis diffiſi in vicinos montes ſe retulere. Fridericus, magna Cairæ commeatuum copia inventa, ibi per aliquot dies manſit, ac turres, quæ non paucæ ibidem fuere, dejecit, oppidumque ſuccendit. Inde Haſtam progreſſus, vacuam non opibus, ſed incolis urbem nactus, paucos ibi dies moratus direptioni, incendioque permiſit, ac ſeditiones, quæ multæ in caſtris exarſerant, ex prudentum auctoritate compeſcuit, lege ſanciens, ne quis in caſtris violandi hominis cauſſa gladium ferret; ſi tuliſſet, manu, aut capite plecteretur. Inde arma ad Derthonam urbem translata, quæ pariter Ædictis Regis neglectis, Mediolanenſium amicitiam ſequebatur. Cum ab Haſta in Marchiam Buſchæ progreſſus eſſet, aliquot è ſuis ad ſitum regionis explorandum præmiſit: ii, trajecto Tanaro, non longè ab urbe ſuper amne caſtra locarunt: poſt diem tertium ipſe inſecutus ad flumen acceſſit: primoque adventu ſuburbia muris, turribuſque firmata expugnavit, cum trepidi cives in arcem per noctem ægrè ſe recepiſſent. Derthona eſt ad crepidinem Apennini locata campos Papienſes quaſi è ſpecula proſpiciens: mons teres præruptis lateribus, ipſa turribus tum altiſſimis erat ornata. Suburbiis captis, Rex urbem ſibi obſidendam exiſtimavit, cum ſuis viribus ſatis, tum Mediolanenſium opibus, & Opizonis Marchionis Malæſpinæ munitam: obſidio cœpta eſt Idibus Februariis. (14) Incluſis in arcem civibus Fridericus montem ipſum ex omni parte, ne pateret inde exitus, cingit, ipſo ab Occidente, Henrico Duce Saxoniæ in ſuburbio à meridie, Papienſibus in campis ad Orientem, & Septentrionem caſtra habentibus, ac varii generis machinis adhibitis, qua parte muri infirmiores videbantur, oppugnat. Nihilo ſecius Derthonenſes crebras ex urbe excurſiones faciebant, ac levibus miſcendis prœliis virtutem, fidemque patriæ enixè præſtabant: neque id ſine ſummo utriuſque partis detrimento: ex Germanis duo ſummæ nobilitatis adoleſcentes Cadolus ex Bajoaria, & Joannes ex Saxonia pluribus aliis vulneratis deſiderati: ex Derthonenſibus præter alios, quos occiſos, aut ſauciatos occultabant, nonnulli vivi comprehenſi, ligni ſupplicio ſunt affecti. Quadam etiam die lapis impetu baliſtæ, quam manganum vocabant, propulſus, fruſtis ex parietum percuſſione contractis, uno ictu tres milites armatos proſtravit inter principes civitatis, qui prope Baſilicam de ſumma rerum capiebant conſilium, ſtantes. Quia verò Papienſium caſtra ceteris erant infeſtiora, Papienſibus Gulielmus Marchio, & alii ex Italia Principes juſſu Friderici ſe ſe junxerant, atque unà cum eis omni cura fontem quendam aſſervabant, cujus Derthonenſes uſu carere vix poterant: unde neceſſitate adacti aſſidua, ac prope quotidiana aquandi cauſſa prœlia committebant. Nam amniculus, qui ſuburbium interluebat, partim tectorum ruina aliò erat averſus, partim à Germanis ita cuſtodiebatur, ut ne ſeculentus quidem ulli eſſe uſui poſſet. Fridericus demum, ut exitum rei imponeret, nam Romam ad coronam accipiendam ſpectabat, turres machinis quatere inſtituit, & ad turrim Rubeam omnium altiſſimam cuniculos egit,

quæ

(12) Ab Urbe Roma minimè diſceſſit hoc anno *Hadrianus* Pontifex, teſte Cardinali Aragoniæ in ejuſdem vita. Ab iſto Auctore, quo Baronius quoque uſus eſt, fideliùs, pleniùſque hæc hiſtoria deſcribitur in hunc modum. *Arnaldus*, ejuſque ſectatores ab Eugenii, & Anaſtaſii temporibus adeò inſolenter furebant, ut, cùm *Hadrianus* eos Urbe expellere conaretur, eidem, ac Fratribus (nempe Cardinalibus) inſidiari cœperint, & Cardinalem Tituli S. Pudentianæ (Gerardum appellat Baronius) ad interitum vulneraverint. *Hadrianus* ob id Civitatem Romanam interdicto ſuppoſuit, & uſque ad quartam feriam majoris hebdomadæ (anni ſequentis 1155.) univerſa Civitas à divinis ceſſavit Officiis. Tunc verò Senatores, compulſi à Clero, & Populo Romano, accedentes ad Pontificem ſuper Sancta Dei Evangelia juravere, *Arnaldum*, ejuſque ſectatores à Romana Urbe, ejuſque finibus ſe depulſuros, quod etiam præſtitere. Quo circa Pontifex Civitatem ab Interdicto abſolvit, & de Civitate Leonina, *ubi à tempore ordinationis ſuæ fuerat commoratus*, cum honorificentia magna exivit, & tranſiens per mediam Urbem, univerſo ſibi populo congaudente, ad Lateranenſe Palatium pervênit, ibique per ſeptem dies divinis celebratis miſteriis ſecundùm Eccleſiæ antiquam conſuetudinem, Paſcha cum Diſcipulis ſuis feſtivè comêdit.

(13) Fridericus ipſe in epiſtola ad Patruum ſuum Ottonem Friſingenſem hæc narrat. *Tria Caſtra eorum* (Mediolanenſium) *fortiſſima Mominam videlicet, Gailardam, & Trecam deſtruximus, &, Natale Domini cum maxima jucunditate celebrato, per Vercellas, & Taurinum euntes Padum tranſivimus. Inde Carram maximam, & munitiſſimam Villam deſtruximus, & Civitatem Aſtam incendio vaſtavimus:* Errat igitur Sigonius, qui ſuperiùs memorata Caſtra *Galiatum*, & *Trecatum* diruta refert poſt reditum è Taurino.

(14) Veriùs *quinto Idus Februarii*, ut in adnotationibus ad Ottonem Morenam Tom. VI. *Rerum Italicarum* col. 979. affirmat Anonymus Mediolanenſis.

quæ turris, foſſa obducta, ejus partis munimento erat objecta, cum urbs à ceteris partibus altiſſimis undique rupibus eſſet munita: verùm fraude hoſtium cognitâ Derthonenſes alium & ipſi, juxta fundamentum turris, cuniculum egerunt, atque ita hoſtium conſilio, & audaciæ occurrerunt. Poſt hæc Fridericus, cum fontem cadaveribus hominum, ac pecudum putreſcentibus injectis corrupiſſet, ac ne ita quidem eos avertere potuiſſet, faculas ardentes ſulphureas, & piceas intulit, atque amarore aquis illato prorſus ad potum inutiles reddidit. Non prætereundum ſtratoris cujuſdam inſigne facinus: is, ut reliquos ad ſimile petendum decus accenderet, gladio, clypeo & parva ſecuri ſumpta, aggerem, qui Rubeæ turri præjacebat, conſcendit, ac, viâ, qua pedem figeret, ſecuri factâ in montem evaſit, atque inde uſque ad ſemirutam turrim proceſſit, nullis lapidum, telorumque ictibus territus: ibique viriliter pugnando militem etiam armatum ad terram dejecit, atque inter tot pericula inviolatus revertit ad ſuos. Cujus facti admiratione Fridericus affectus, hominem ad ſe vocari, ac militari cingulo donatum equitem eſſe juſſit, verùm ille ſe plebejum eſſe, atque in eo ordine manere malle reſpondit: quamobrem liberaliter donatus ad contubernium ſuum eſt remiſſus. Interea omnibus famis, ſitiſque incommodis oppidani affligebantur. Fridericus, ſolemni Reſurrectionis appetente, à Cœna Domini per quatuor dies ſibi ab oppugnatione ceſſandum exiſtimavit: itaque tacitis quaſi induciis datis cum omnia conticeſcerent, die Paraſceves Clerici, & Monachi inſignibus ſuis velati cum crucibus, thuribulis, ceteriſque Chriſtiani ritus ornamentis urbe exierunt, atque iter Regis ad tabernaculum direxerunt. Id ubi Fridericus proſpexit, Epiſcopos, alioſque obviam miſit, quid illi peterent, percunctatum. Illi primùm afflictam ſuam conditionem expo-

A fuerunt, quòd ne Deo quidem inſervire vacuo ab aſſiduis inſtantium periculorum curis animo poſſent, ſeque ab ejuſmodi belli contagione ſepararunt, quòd omnium conſiliorum expertes eſſent, quæ Conſules cum primoribus civitatis inirent, ac ſupplices, & lachrymantes finem diuturnis incommodis implorarunt. Quibus rebus cognitis Fridericus, eos redire in urbem juſſit, ac poſt quatriduum oppugnationem redintegravit, quam per aliquot dies Derthonenſes eluſerunt, novæ ope machinæ per dies induciarum conſtructæ. Poſtremò omnibus malis defeſſi, atque ad ſummam inopiam cibariorum adducti, Idibus Aprilis ſe dediderunt. B Fridericus ingreſſus urbem primùm direptione, deinde incendio pervaſtavit. (15) Inde in caſtra reverſus miſſo in agrum Brixianum milite Sonicæ caſtrum incendit, & amicis Cremonenſibus honoris loco jus pecuniæ ſignandæ conceſſit. His cognitis Genuenſes ſibi timentes, urbem ſuam munire cœperunt, verùm ſtatim à Friderico omni liberati timore ſunt. Hæc agentem Papienſes adierunt, eumque ad Urbem ſuam Derthonenſi triumpho cohoneſtandam rogarunt; æquum enim eſſe, ut & Rex, tam nobili parta victoria, meritum triumphum ageret, & Urbs ipſius quondam Regni ſedes hunc ab Rege ſuo honorem acciperet. Fe- C cit haud gravatè Fridericus, ut quorum cauſſa bellum ſuſceperat, apud eos gratulationem victoriæ celebraret. Itaque motis caſtris Papiam venit. XVIII. Kal. Maji ingredientem Urbem cum exercitu ad decorum ſuperbumque gradum inſtructo, lætus excepit non univerſus ſolùm populus, ſed etiam Epiſcopus, & Clerus cum Crucibus ſacris in veſtibus occurrentes. Inde fauſtis clamoribus vulgo Rex, ac Dominus ſalutatus, atque in ædem S. Michaëlis, ad quam olim Regia fuerat Longobardorum, deductus Coronam capite, manu Sceptrum honoris cauſſa geſtavit, (16) gratiaſque Deo de

D (15) Narrantur hæc minutim ab Ottone Friſingenſi lib. 2. *de geſtis Friderici* à cap. 15. uſque ad 21.

(16) Otto Friſingenſis cap. 21. narrans Fridericum Papiam profectum, ait, *ibi Dominica, qua Jubilate canitur, in Eccleſia S. Michaëlis, ubi antiquum Regum Langobardorum Palatium fuit cum multo civium tripudio coronatur.* Morena id minimè adnotavit; Sigonius verò ſcribit, *Regem Papiæ ſalutatum, atque in Ædem S. Michaëlis deductum, coronam capite, manu ſceptrum honoris cauſſa geſtaſſe.* Hoc idem exprimere videtur Guntherus Ligurinus libro 3. verſu 225.

Comiter exceptum Sancti Michaëlis ad Ædem
Quà veterum fulgent antiqua Palatia Regum
Producunt, nitidumque caput gemmante corona
Cingitur, & ſceptro decoratur dextera ſacro.

E Hinc non ſpernendum dubium exoritur, an vera hæc fuerit coronatio; an tantùm ad pompam capite coronam geſtaverit *Fridericus*. Pro prima parte ſtetit Anonymus Mediolanenſis in adnotationibus ad Ottonem Morenam col. 1107. num. 83. hanc Papienſem coronationem inter genuinas enumerans, ac ab aliis ſecernens, quas à Scriptoribus ſequioris ævi confictas eruditè ibidem exſufflat. Ut illam autem ſecurè ſtatuat, coævos teſtes producit, Ottonem Friſingenſem, ac Guntherum Ligurinum. Ego tamen eum id prætermiſſum à Morena, Scriptore pariter coævo ac præſente conſpiciam, atque inſuper videam, Sigonium, qui Ottonem Friſingenſem procul dubio legit, nihilominus conſtanter aſſerere *honoris cauſſa coronam capite, manu ſceptrum geſtaſſe*, quin ullam ſolemnis coronationis vel ab Archiepiſcopo Mediolanenſi, vel à Papienſibus peractæ mentionem injiciat, in contrariam ſententiam me propendere, profiteor. Nec quidquam moveor auctoritate tum Guntheri, tum Friſingenſis; non quidem primi: ex memoratis namque carminibus nihil certi erui poteſt honoris ne tantùm, an ſolemnis coronationis cauſſa conſpicuum ſe fecerit corona & ſceptro decoratus Fridericus; non ſecundi: ſi enim propriè ſemper pro vera coronatione accipiendum eſſet in Ottone Friſingenſi illud verbum *coronatur*, dicendum foret, bis eodem fermè tempore atque eodem prorſùs titulo coronatum *Fridericum* ab *Hadriano* Summo Pontifice, quod nemo hactenus affirmavit. Siquidem poſtquam capite 23. ait *cum benedictione debita, Imperii coronam accepit* (Fridericus) *anno Regni ſui IV.* &c. ſtatim capite ſequenti narrans, Imperatorem Roma egreſſum quieviſſe cum exercitu non longe à Civitate Tyburto, donec adventaret Feſtum SS. Petri, & Pauli hæc ſcribit: *Ea ergo die, Miſſam Hadriano Papa celebrante, Imperator coronatur.* Itaque niſi aliunde hujus coronationis veritas comprobetur, ſolius Friſingenſis teſtimonio evinci non poteſt. Adde, quòd anno 1158. Modoëtiæ coronatus *Fridericus* aſſeritur à Radevico lib. 1. cap. 44., Anno verò 1162. Papiæ à Morena col. 1105. poſt exciſam Urbem Mediolanenſem. Quis autem credat toties repetitam apud nos, in *Friderico* ejuſdem Langobardici Regni coronationem? Agnovit vim argumenti Cl. Medio-

de tanta victoria egit. Triduo inde magna Civitatis lætitia, effuſaque in omnem magnificentiam impenſa conſumpto, Papiâ digreſſus Placentiam adiit. A Placentinis non receptus, Urbem XIV. Kal. Maji circumſedit; ceterùm Mediolanenſibus auxilio accurrentibus, longam, ac difficilem fore expugnationem ratus, ſtatim incœptum omiſit, ac, Lombardia relicta, repente Romam ad Coronam accipiendam iter intendit. III. Nonas Maji caſtra in ripa Tari metatus: inde Regium, ac Mutinam prætervectus, feſtum Pentecoſtes in agro Bononienſium egit, & Bononienſibus, ut Medicinam reficerent, imperavit. Tum ſuperato Apennino peragravit Etruriam. Ibi Piſanos adversùs Gulielmum Siciliæ Regem claſſem parare juſſit, & Anſelmo Hamelburgenſi Epiſcopo à Græca legatione reverſo, Ravennatem Eccleſiam poſt mortem Moyſis ſuffragiis Cleri, Populique unà cum ipſo Exarchatu attribuit: (17) unde ipſe ſe ſervum ſervorum Dei, Ravennatis Eccleſiæ Archiepiſcopum, & ejuſdem Civitatis Exarchum inſcribere conſuevit, ac demum libertate Cluſinis datâ, Viterbium adiit. Eodem verò Hadrianus quoque Pontifex ex Urbeveto acceſſit, atque ei advenienti Fridericus obviam progreſſus, ſtrepam de equo deſcendentis ſuſtinuit, manuque in tentorium intro duxit. Ibi, juſſu Regis, & Principum, Bambergenſis Epiſcopus ita locutus eſt: *Gratias Deo ſummas agimus, Beatiſſime Pater, qui noſtri nos compotes voti fecit, in eum locum adduceus, in quo ſanctiſſimo tuo conſpectu perfrueremur, cujus ſumma jampridem cupiditate flagramus. Notum ergo tibi ſit, quemadmodum hæc ex finibus terrarum pro regni honore collecta Eccleſia Principem hunc ſuum ad tuam Beatitudinem provehendum ad culmen Imperialis honoris adduxit, virum nobilitate, prudentia, fortitudine, victoriaque præſtantem, rectæ fidei obſervatorem, pacis cultorem, in primiſque S. R. E. ſtudioſum, quam ipſe amplexatur ut Matrem, cujus rei certo eſſe argumento poteſt humanitas modò erga te adhibita, cum te venientem lætus ſuſceperit, & ſolemne officium ad pedem inclinatus præſtiterit. Quare petimus, ut & tu, quæ tua ſunt, peragas, ideſt ipſum Imperatoria, quæ deſideratur, Corona exornes.* Quæ cum dixiſſet, Hadrianus juſtam petitionem eorum eſſe, ac ſe, quod peterent, benignè conceſſurum eſſe, vel ipſius, cujus peterent, cauſſa reſpondit; unum illud modò poſtulavit, ut Fridericus opem ſibi ad retinendam ſuam adversùs inſoleſcentes Romanos dignitatem afferret. Quod cum Fridericus promiſiſſet, ipſe cum eo Romam versùs deceſſit. Ita ex agro Viterbienſi profecti Sutrium acceſſerunt; (18) quo relicto legatos Romanorum obvios habuerunt, quos illi inſolentiâ plus juſto evecti ad tentandum Friderici animum miſerant eum abſurdis mandatis, vel ſtolidæ potiùs ſuperbiæ plenis. Qui, cum in conſpectum ejus veniſſent, copia dicendi facta, ita exorſi ſunt: *Senatus, Populuſque Romanus, Rex Optime, felicem hunc tibi adventum gratulatur, ſeque Coronam Imperii tibi traditurum pollicetur, ſi pacem præſtiturus, & jura ſua conſervaturus accedis. Ceterùm poſtulat à te duo: unum quidem, ut injuſtum à ſe Clericorum dominatum depellas, ac Civitatem in antiquam Reipublicæ formam reſtituas; neque enim te fugit, quanta fuerit quondam hujus Urbis Majeſtas, cum, Senatorio, atque Equeſtri Ordine vigente, ipſa per Conſules, Prætores, ac Tribunos plebis gubernabatur. Quod eò te ſtudioſiùs facere oportere exiſtimat, quò plus ab ea, quàm quiſquam alius accepiſti; cum tranſalpinus homo ad Regem Italiæ, Imperiique Romani culmen evectus ſis; alterum verò, ut ad ſervandas antiquas conſuetudines Magiſtratibus ſuis, à quibus tibi mox in Capitolio acclamabitur, uſque ad quinque millia librarum argenti dilargiaris, injuriaſque à Republica uſque ad effuſionem ſanguinis arceas, & hæc privilegiis munias, tuaque manu corrobores.* Ad quæ Fridericus, abſurdis poſtulatis eorum non minimùm perturbatus, ita reſpondit, ut magnifica illorum de vetere Republica oratione irriſa dixerit, floruiſſe quondam in eis illam, quam ipſi tantopere verbis efferrent, virtutis, & Reipublicæ indolem, nunc verò ita exaruiſſe, ut ne veſtigia quidem ulla prorſus extarent, à Carolo primùm, deinde ab Othone labefactatam; qua verò ipſi glorientur, Reipublicæ diſciplinam, jampridem ad Germanos cum Imperio eſſe tranſlatam; nam apud ſe Conſules, apud ſe Senatum, apud ſe Equites, Procerum Germanorum Conſilio Rempublicam Regi, juvenum Germanorum robore eam defendi. Falli porrò eos, qui ſe Imperium à Romanis accepiſſe dicerent, non enim Romanorum beneficio datum, ſed Caroli, & Othonis armis eſſe quæſitum, quos conſtaret à Romanis in Italiam fuiſſe non voluntate, ſed neceſſitate vocatos, ut adversùs Deſiderium & Berengarium, à quibus graviùs premebantur, libertatem, ſalutemque defenderent.

diolanenſis Anonymus, adeòque in adnotationibus ad memorati Morenæ textum ait, de uſu coronæ tantùm hic Morenam fuiſſe locutum. Potiori jure id dicendum ego reor de prima, quæ prætenditur Papienſi coronatione, cùm hactenus allata argumenta id ſuadeant, nec erroris argui debeat Sigonius, qui apertè narrat honoris ſolummodo cauſſa tunc inceſſiſſe coronatum *Fridericum*, niſi manifeſta ratio in contrarium proferatur.

(17) Hunc *Anſelmum* anno ſuperiore 1154. Eccleſiæ Ravennati datum tradunt Rubeus, & Ughellus, qui tamen malè eidem anno illigant iter Romanum *Friderici* Ænobarbi, hoc anno procul'dubio ſuſceptum. Quid verò ſignificet *Exarchi* nomen, huic Archiepiſcopo datum, explicat idem Rubeus eruditè ad annum memoratum 1154.

(18) Rem, prout accidit, diligentiſſimè refert Card. Aragoniæ loco ſuperiùs relato, ex quo emendari nonnulla poſſunt in hac Sigonii narratione; non enim occurſus Pontificis *Viterbii* contigit, ſed miſſis utrinque Legatis, juratiſque conditionibus, *proceſſit Rex cum exercitu ſuo in Territorium Sutrinum, & caſtramentatus eſt in Campo graſſo.* Pontifex verò ad Civitatem Nepeſinam deſcendit, cùmque ad colloquium uterque conveniſſet, *Fridericus* Stratoris officium eidem exhibere conſtanter recuſavit, quo circa ad pacis oſculum minimè eſt admiſſus. Initis deinde cum Curia conſiliis, annuit Rex poſtulatis, ac biduo poſt tranſlatis caſtris ad Lacum, qui dicitur *Janula* in Territorio Nepeſino, appropinquante Pontifice, Rex deſcendit ab equo, & occurrens ei, quantum jactus eſt lapidis, in conſpectu Exercitus, Officium Stratoris implevit, ſicque accepto pacis oſculo ambo versùs Urbem ſimul proceſſere.

rent. De jure autem, quòd poſcerent, haud æquum eſſe, populum leges Principi ſuo præſcribere, neque eum de aliquibus ſive juſta, ſive injuſta ſint, admonere; exigere verò aliquid ab eo tanquam à captivo au dere, id verò non ſolùm indignum, ſed etiam intolerandum eſſe. Quamobrem ſe omnia injuſtè poſtulantibus jure optimo denegare. (19) Quibus dictis quidam ex aſtantibus Legatos rogavit, nunquid aliud dicere vellent; quibus illi, ſe hæc, quæ audiſſent, ante domum renunciaturos, deinde cum novis mandatis reverſuros. Helmoldus autem auctor eſt, reſpondiſſe eos, niſi morem Senatui gereret, ad Urbem adeunti clauſtra portarum objectum iri. Fridericus iniqua Romanorum ex verbis Legatorum voluntate concepta rationem adeundæ Urbis cum Hadriano communicavit, atque ex ejus auctoritate ad cavendas eorum inſidias proxima nocte mille equites armatos, Octaviano Cardinale duce, præmiſit, qui mandatis Urbis cuſtodibus editis ſummo mane Romanis inſcientibus intromiſſi Urbem Leoninam, equitibus Pontificis adjuvantibus, occuparunt, ac Vaticanam Baſilicam tenuerunt, & pontem Aelium ad infeſtas Romanorum coërcendas irruptiones valido præſidio confirmarunt. Poſtridie verò ante lucem Hadrianus Friderico poſt ſe relicto præceſſit in Urbem, is dies Sabbati ſexto Kal. Julii fuit. Inde Fridericus cum exercitu ſubſequutus in pratis Neronianis caſtra poſuit; atque armato milite decorè incedente ſtipatus ex compoſito portâ Aureâ Urbem Leoninam inivit, atque ad Baſilicam progreſſus, Hadrianum ſedentem pro gradibus adoravit: poſtremò ab eo ad Confeſſionem Sancti Petri deductus ſecundùm rem divinam ſolemni pompa inunctus, & coronatus eſt, omnibus, qui aderant, fauſtis acclamationibus, præconiiſque faventibus. (20) Quibus rebus ritè actis, Coronam gerens, atque equum phaleratum inſidens, ceteris pedeſtribus, per eandem, quam iniverant, portam in caſtra, Hadriano in ædibus Vaticani relicto, revertitur. Eodem die Anſelmus novus Ravennas Archiepiſcopus pallium Pontificia manu accepit. Dum hæc aguntur, Populus Romanus cum Senatu in Capitolium venerat, ut Reipublicæ, prout uſus poſtularet, conſuleret. Verùm, ubi audivit, Fridericum ſine auctoritate, atque præſentia ſua à Pontifice coronatum, prope in furorem adductus magno impetu Tiberim trajecit, atque ad ædem S. Petri progreſſus paucos ſtratores, qui ibi remanſerant, interfecit, & Cardinales aliquot ſpoliavit. Urbano tumultu in caſtris audito, Fridericus Pontificem, & Cardinales armis à Romanis oppreſſos ſuſpicans, militem, qui corpora curare, atque ex æſtu ſe recreare parabat, ſubitò armari juſſit; eoque adverſus Romanos adducto, prœlium duplex inivit, unum prope arcem cum Romanis, alterum juxta piſcinam cum Transtyberinis. Ubi per aliquot horas incerto eventu pugnatum eſt, Romani, cum vim Germanorum ſuſtinere non poſſent, terga verterunt; prœlium à decima diei hora cœptum nox ipſa diremit, cæſi, aut in Tiberim merſi ex Romanis prope mille, capti fermè ducenti, vulnerati innumeri, reliqui fuſi, ac fugati in Urbem ſe receperunt. Fridericus victor cum ſuis in caſtra rediit, ac quieti ſe cum exercitu tradidit; poſtridie, Romanis commeatus copiam denegantibus, cum Hadriano ad montem Soracte proceſſit, atque in campis viriditate conſpicuis feſſum militem cibo, & quiete refecit; atque ibi feſtum diem Apoſtoli Petri celebravit, &, Hadriano rem divinam faciente, Coronam honoris cauſſa geſtavit. Inde motis caſtris inter Tuſculum, Urbemque premendorum Romanorum cauſſa conſedit. Graviore inde æſtate ex aëris intemperie facta, Germanus exercitus Romani cœli inſuetus morbis tentari triſtioribus cœpit. Quorum vim cum ſuſtinere Fridericus ſe poſſe diffideret, relicto in ſuburbanis oppidis Pontifice, ad montes Tiburtinos receſſit, & valetudinem ſalubritate aëris, & medicamentorum opportunitate tueri contendit, atque interim Nuncios, qui *fodrum* à vicinis Civitatibus exigerent, miſit. Ceteris in officio manentibus, Spoletani contumaces inventi, qui, cum paullo ante Guidonem Guerram Comitem legatum Friderici ex Apulia redeuntem cepiſſent, neque à Friderico juſſi dimittere voluiſſent, veteri ſceleri novum adjecerunt, quòd & Regem tributi parte fraudarunt, & nummos adulterinos ſolverunt. Itaque iratus Fridericus exercitum ad eos promovit, atque oppidum oppugnare inſtituit. Spoletani adeò virtute ſua confiſi ſunt, ut non ſolùm è muris, ac turribus, nam prope centum habebant, telis, miſſilibuſque hoſtem arcuerint, ſed etiam ex portis egreſſi, caſtra ipſa invaſerint. Quod ubi Fridericus vidit, rei indignitate permotus cum univerſo exercitu in eos incurrit, ac ſuperatis vallis ad Urbem inſequutus apertis portis unà cum fugientibus introrupit. Urbs direptioni permiſſa, antequam præda ulla exportari poſſet, illato temerâ igne magna ex parte abſumpta; Cives ſeminudi in vicinum montem incolumitatis cauſſa ſe receperunt; ſumma inde Urbs, ubi Baſilica eſt, arduo licèt aſcenſu non ſine ſummo Friderici labore, atque periculo adita. Poſtero die ex Spoletano ſolo propter recentem combuſtionem cadaverum peſtilenti, ad vicina loca receſſit, ibique per biduum manſit, donec præda ex igne ſervata, tota Spoleto eſſet evecta. Inde ad maritima loca profectus caſtra in agro Anconitano locavit. Ibi ſæviente canicula, ac militibus pleriſque morbo affectis, multiſque etiam ſuperioribus prœliis vulneratis, non ſine maximo dolore Italiâ abire decrevit: nam Apuliam inire, atque exules reſtituere, paullò ante ab Hadriano quoque rogatus, ſtudebat. Ita Ancone Senogalliam, ac Piſaurum, ac demum Flaminiâ viâ Bononiam venit, ubi ad Rhenum caſtra fecit. Inde trajecto ad D. Benedicti Monaſterium Pado, initio menſis Septembris in agrum Veronenſem proceſſit. Moris erat veteris, ut Imperatori in Italiam trajicienti, aut ex Italia abeunti Veronenſes pontem in Atheſi, quo commodius,

(19) Integram Romanorum Orationem, & Friderici reſponſa exhibet Otto Friſingenſis lib 2 cap. 22.

(20) Acta eſt hæc celebritas XIV. Kal. Julii, teſte Ottone Friſingenſi, apud quem hæc omnia leguntur.

A diùs, ac faciliùs traduceret exercitum, com-
pararent. Tanto verò tum odio adversùs
Fridericum ardebant, quem de jure ſuo
nihil conceſſurum eſſe cernebant, ut non
ſolùm fraudem in ponte conſtruendo com-
miſerint, quo ipſum cum exercitu perde-
rent, ſed, ubi dolus non ſucceſſit, inſidias
eidem nonnulli in faucibus Alpium, coacta
militum manu, pararint. Quibus ille evita-
tis, ac, ſontibus ſevero ſupplicio affectis, in
Germaniam evaſit incolumis. (21) Ad Idus
inde Octobris, cum Ratiſponæ conventum
ageret, Epiſcopus Veronenſis eum convênit,
atque ipſius nomine civitatis rogavit, ut
Veronenſes in gratiam reciperet; nam ſce-
B lus illud paucorum hominum fuiſſe, ac ci-
vitatem ipſam omni crimine prorſus vaca-
re. (22) Qua re audita, ille pecunia, &
ſacramento accepto, ignovit. Eodem anno
bellum atrox in Apul·a geſtum eſt. Guiiel-
mus Rex Siciliæ conſecrationes Epiſcopo-
rum ſuorum Hadriano Pontifici, ut Sige-
bertus inquit, eripiens, ab eo piorum com-
munione depulſus Anſcottino Cancellario
ſuo præcepit, ut Beneventum, quod erat
Pontificis, obſideret. Per eoſdem dies fama
increbuit, ipſum Gulielmum ſive mortem
oppetiiſſe, ſive planè ſenſuum impotem eva-
ſiſſe. Itaque Hadrianus vindicandæ injuriæ
cupidus Principes Apuliæ adversùs eum
C excivit, Robertum Comitem Baſſævillæ,
Robertum Surrentinum, Principem Capua-
num, Andræam Comitem Rupiſcaninæ, ce-
teroſque, quos ille, paterve ejus, ut ſuſpe-
ctæ fidei expulerant, eoſque ad repetendas
ſe auctore, atque adjutore poſſeſſiones ſuas
hortatus eſt. Quin etiam Manuelem, & Fri-
dericum Imperatores ad ſocianda adversùs
eum arma pellexit. Quo factum eſt, ut bre-
vì tota Calabria, atque Apulia bello, ac
tumultu graviſſimo conflagrarit. Nam Brun-
duſium opera Manuelis, qui pecuniam, ac
Græcos duces, militeſque ſummiſit, eſt ca-
ptum, & Tarentum, ac Barium, totaque
maritima uſque ad Regni limites ora, à Ro-
D berto Comite occupata, & Campania uſque
Salernum, Neapolim, & S. Germanum Prin-
cipem Robertum accepit. (23) Quominus
Fridericus accurrere poſſet, ſæviens in ca-
ſtris ejus, ut diximus, peſtilentia impedivit.
Per eoſdem dies Fulcherus, Patriarcha Hie-
roſolymitanus, in Italiam venit, ut litem
ad Hadrianum deſerret, quam cum Ray-
mundo ſecundo domus Hoſpitalis Magiſtro
contraxerat, quòd ſe à ſuo jure ſubduxerat.
Is, cum interiora Apuliæ loca armis obſeſ-
ſa videret, oram maritimam legens, Anco-
nem proceſſit, cùmque Fridericum, quem
convenire avebat, jam Piſaurum tranſgreſ-
ſum inveniſſet, iter ad Hadrianum inten-
E dit: &, cum eundem Narnia Ferentinum
profectum offendiſſet, eò ſe contulit: na-
ctuſque colloquii facultatem, nihil tamen
æqui ab eo, aut à Cardinalibus impetravit.
Hadrianus inde Caſſinum, & S. Germanum
progreſſus multos Ducatus Proceres ſe ip-
ſum expectantes invênit, quos omnes ſacra-
A mento ſe fidem præſtituros obſtrinxit. Caſ-
ſino verò Beneventum cum acceſſiſſ:t, reli-
quos in ſua jurare verba juſſit, atque inde
Roberto, & Andrææ animos, vireſque ad
reliqua perficienda ſuppeditavit. Mediola-
nenſes quantum Friderici in Italiam adven-
tus exterruit, tantum diſceſſio confirmavit.
Itaque illo profecto ingentem armorum ap-
paratum fecerunt, ac primùm Derthonen-
ſes, quorum ſua cauſſa everſum oppidum
erat, ſibi ſublevandos, deinde Papienſes, &
Laudenſes, qui Fridericum in ſe accende-
rant, opprimendos decreverunt. Ceterùm
Derthonem urbem cum ſibi enixo ſtudio
reficiendam ſuſcepiſſent, poſtero anno men 1156
B ſe Majo equites, pediteſque primùm Tici-
nenſis, & Vercellenſis tribus, deinde Ro-
manæ, & Orientalis eò miſerunt: ac ſin-
guli certatim pecunia, & manu moliendo
operi incubuerunt: &, cum hoc opus Gu-
lielmus Marchio Montisferrati legatus à Fri-
derico relictus adhibitis Papienſibus impe-
dire contenderet, varia non prœliorum ſo-
lùm, ſed etiam obſidionum incommoda
unius ejus rei perficiendæ, ideſt officii, fi-
deique ſociis præſtandæ cauſſa ſuſtinuerunt.
Qua re ad exitum perducta, coll·cta valida
manu, Marchionis ditionem hoſtiliter inie-
runt, atque agros ejus omnes fœdè vaſta-
runt. Inde domum redeuntes Ceredanum
C caſtrum expugnarunt, quod à Papienſibus
tenebatur, & Sozanum, ac reliqua ejus re-
gionis loca juris ſui fecerunt. Mox autem,
arridente cœptis fortuna, aſſumptis Brixia-
norum auxiliis, adversùs Papienſes converſi
ſunt: ac Kal. Juliis, ponte juxta Abiatum,
quem Fridericus interſciderat, inſtaurato,
Ticinoque trajecto Caſiolum duce Vidone,
Comite Branderatenſi, venêre. Quibus ut
ſe objicerent, Papienſes, contractis repen-
tè Marchionis, aliorumque Cæſarianoru.n
auxiliis, Viglebanum iniere. Ea re Medio-
lanenſes ſublatis caſtris IV. Nonas eò pro-
greſſi prœlium tanto ſtudio commiſere, ut
Marchionem in fugam compulerint, Papien-
D ſium plurimos captivos fecerint, atque op-
pidum in ditionem adduxerint. Viglebanum
deletum, captivi Mediolanum cuſtodiendi
traducti. Inde veniſſe tempus evertendæ,
aut certè in ſervitutem adducendæ Papiæ
rati per menſem Octobrem ad eam cum
exercitu univerſo procedunt, ac, Laumello
reſtituto, agrum longè, latèque diripiunt,
ac demum caſtris ad urbem locatis, om-
nem oppugnationis apparatum expromunt.
Papienſes, cum ſe ſatis virium ad tanti belli
molem ſuſtinendam non habere ſentirent,
præſertim verò, qui ſociorum auxiliis de-
ſtituti, & proxima clade debilitati eſſent,
oppugnatione non expectata, ultro ſe dedi-
E derunt. Multis, ut dirueretur urbs inimi-
ca, cenſentibus, viſum eſt ſatis, ut eadem,
qua Laudenſes, & Comenſes, conditione
relinqueretur. Itaque pax in has leges eſt
data, ut muros urbis Mediolanum vergen-
tes dejicerent, Prætorem ſorte à Mediola-
nenſibus datum reciperent, Conſilium ſepa-
ratum

(21) Narrat hæc Otto Friſingenſis, fusè deſcribens inſidias, quas in arcto Veronenſis Montis à Latrunculis poſitas, invictà conſtantiâ ſuperavit *Fiidericus*, ut ſibi tranſitum in Germaniam pararet lib. 2. cap. 26. editionis Mediolanenſis.

(22) Supplicem Veronenſis Epiſcopi Orationem, Ratiſponæ ante Imperatorem habitam, ut Civibus ſuis veniam impetraret, lege in Ottone Friſingenſi cap. 29.

(23) Acta in hoc diſſidio *Hadriani IV.* & *Gulielmi* Regis Siciliæ diſertè refert Card. Aragoniæ Tom. III. *Rerum Italicarum* in vita Hadriani.

ratum à Conſilio Mediolani non haberent, inter pagos Mediolani referrentur, obſides ex nobilitate centum, ex plebe ducentos darent. Quibus rebus adminiſtratis, inde ira adversùs Laudenſes converſa, quos ſive ſua, ſive Papienſium cauſſa ad Fridericum hæc omnia detuliſſe, eumque ad auxilium in Italiam acciviſſe, compererant. Igitur conſilio habito ſanxerunt, ne Laudenſibus rerum ſuarum aliquid aut vendere, aut quoquo pacto alienare, neve inde injuſſu Mediolanenſium migrare liceret. Conſuleſque Novembri menſe Laudem profecti, tributum civitati graviſſimum imperarunt: quique pendere recuſarunt, bonis, & patria everterunt, atque in hoſtium numerum retulerunt. Denique, ut ſpecioſam aliquam perdendæ urbis cauſſam invenirent, ſolemne à ſingulis popoſcere ſacramentum, fore, ut hæc in perpetuum obſervarent. Quibus illi, re deliberata, dixerunt, facturos ſe omnia, quæ imperaret, verùm, ne quid tale jurarent, fide Imperatori obligata ſe impediri: &, cum æqui nihil impetraſſent, Epiſcopum, & Conſules, ac Principes civitatis, Mediolanum ad eam rem deprecandam miſerunt. Hi profecti ad Archiepiſcopi, Conſulum, aliorumque, qui aderant, Principum civitatis pedes procubuerunt, eoſque infimis omnibus precibus, ne ſe ad violandam fidem Imperatori datam adigerent, obſecrarunt. Quod cum obtinere non potuiſſent, ad legatos Pontificis, qui forte aderant, Ardicionem, & Othonem Cardinales converſi, precibus eos, ut cauſſam ſuam ſuſciperent, fatigarunt. Mediolanenſes legatorum auctoritati, dum apud ſe fuerunt, obtemperarunt: verùm profectis illis IV. Nonas Novembris, quo die mortuis publicè parentatur, ex Concilii ſententia omnibus, qui uſque ad diem Epiphaniæ imperatum ſacramentum non ſuſcepiſſent, exilium indixerunt. (24) Eodem anno Cremonenſes adversùs Cremenſes profecti latè agrum eorum vaſtarunt, ac menſe Majo congreſſi ſuperarunt, ac pleroſque eorum ceperunt. Brixiani verò Bergomatium populationibus provocati in eorum fines irrupere, atque eos collatis ſignis ad Paluſcum vexillo erepto menſe Julio cæcidere. Mutinenſes, cum iterum Bononienſis belli fortunam tentare in animo haberent, Gerardi Rangoni Prætoris ſui auctoritatem ſequuti, ſententia deſtiterunt, ac fœdus cum Bononienſibus perculſſerunt, jurantes, ſe Nonantulanis, ſi fide deceſſiſſent, adversùs Bononienſes auxilio non futuros, ac Bononienſes ſacramento obligantes, ſe Nonantulanos ad arma non concituros. Ceterùm Gerardus hic, qui pòſt etiam Friderici per agrum Mutinenſem legatus fuiſſe dicitur, nobilem Rangonorum familiam Mutinæ prodidit, quæ in hunc uſque diem principem ibi dignitatis locum, atque auctoritatis obtinuit. Eodem anno Gulielmus Rex Siciliæ pacem ab Hadriano Pontifice poſtulavit, ſpondens, ſi ſe beneficiarium Eccleſiæ confirmaret, ſe cumulatè ei ſatisfacturum, ac Romanorum adversùs eum contumaciam compreſſurum, qua ab Hadriano conditione ex Cardinalium auctoritate repudiata, haud ita multò poſt cum ingentibus copiis in Apuliam tranſit, ac Græcos prœlio victos Brunduſio deturbavit, & Barium in poteſtatem adductum planè evertit, ac terrore omnibus injecto, ut populi, qui defecerant, ad ſe redirent, effecit. Benevento inde obſeſſo, Hadrianum in tantas difficultates adduxit, ut de pace componenda cogitarit. Itaque ſimulata profectione præmiſſis in terram Marſorum, ipſis qui à pace abhorrebat, Cardinalibus ad ædem Sancti Martini exiit, atque ibi Gulielmum ad pedes procidentem in gratiam recepit, & ligium de more homagium facientem Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, ac Principem Capuæ comprobavit. Robertus, & Andreas Comites hoc cognito rebus ſuis deſperatis ad Fridericum ſe contulerunt. Princeps Capuanus, dum fugiens amnem Garilianum tranſibat, à vectoribus captus, & Gulielmo traditus, pòſt in vinculis in Sicilia periit. Gulielmus rebus Apuliæ compoſitis in Siciliam lætus revertit. (25) Hadrianus autem, Roma vitata, ſeſe Urbevetum recepit. Fridericus rebus Germaniæ conſtituendis intentus Vormaciæ per dies Natalitios conventum egerat, & poſt Pentecoſten Herbipoli. Ibi nuptias cum Beatrice Rinaldi Comitis Burgundiæ filia celebravit, ac Burgundiam ab ea nomine dotis accepit; cumque audiſſet, Apuliam à Græcis fuiſſe occupatam, tamen Græcis multò infenſior, expeditionem Apulam intra annum ſuſcipiendam juravit. Menſe inde Julio, cum in caſtro Norico verſaretur, de Græcis à Gulielmo Rege Apulia pulſis edoctus Apulam expeditionem remiſit, & pro ea Mediolanenſem juravit, (26) nimirum ob ea, quæ ſe Italia profecto ab iis geſta erant, vehementer incenſus, eamque à præterita Pentecoſte ad annum indixit. Proxi- 1157
ximo anno Mediolanenſes, ubi dies Epiphaniæ venit, Laudenſibus jurare detrectantibus Urbe excedere imperarunt; bona Mediolanum aſportarunt, arbores in agris, viteſque, atque ædificia nulla reliquerunt, ac demum Urbis mœnia diruerunt, pinnis, quæ ex uno lapide erant, ad prima agri Mediolanenſis caſtra ad perenne rei monumentum translatis. Laudenſes vix cum ſingulis veſtimentis patrio ſolo relicto, Piceleonem Cremonenſium caſtrum ad Abduam ſitum ſe contulere. Qui autem morbo impliciti, aut alio conſilio uſi in Urbe remanſerunt, in carcerem omnes conjecti ſunt. (27) Hadrianus Urbeveti agens regiam ibi Pontificiam condidit: equeſtrem manum Urbis præſidio inſtituit; Civitati clavium inſignia dedit, multaſque circum in caſtris Eccleſiaſticis munitiones erexit, in primiſque

(24) Plura hìc complectitur Sigonius, quæ diverſis annis accidêre. Otto Morena editus Tom. VI. *Rerum Italicarum*, qui præſens erat, eas diſtinctim enarrat. Bellum Papienſe ſub anno ſequenti 1157. Indictione V. refert col. 993. Impoſitas Laudenſibus aſperas conditiones à Conſulibus Mediolani, illorumque preces coram Legatis Hadriani, ut tam duris oneribus levarentur ad annum 1158. ſtatuit. Petenda igitur eſt à memorato Auctore hæc hiſtoria, quam hìc repetere non vacat, cùm legi ibidem poſſit, luculentis commentariis illuſtrata.

(25) Hæc item enucleatiùs referuntur à Card. Aragoniæ in vita Hadriani.

(26) Exemplar hujus indictæ contra Mediolanenſes expeditionis recitat Otto Friſing. lib. 2. cap. 31.

(27) Vide Ottonem Morenam hæc fusè narrantem col. 1001. & ſeqq.

que Radicoſanum in monte munivit. Fri-
dericus hoc anno, Mediolanenſi expeditione
dimiſſa, Auguſto menſe adverſus Polonos mo-
vit, unde, re bene geſta, reverſus, conven-
tum primùm apud Herbipolim, deinde Vi-
ſontione in Burgundia egit; atque ibi lega-
tos Hadriani audivit. Ea legatio maximos
in Eccleſia motus, niſi ſubitò ſedati eſſent,
excitatura fuit nova illata de jure Pontifi-
ciæ, Imperatoriæque dignitatis inter Ha-
drianum, & Fridericum controverſia. Ea
verò res hoc principium, atque exitum ha-
buit. Lundonenſem (28) Archiepiſcopum
Româ redeuntem latrones quidem in Ger-
mania ceperant, atque in cuſtodiam dede-
rant, Friderico ſuper tanta re, contra
quàm decuit, connivente. Hac re comperta
Hadrianus agi dignitatem Eccleſiæ ratus, Ro-
landum, & Bernardum Cardinales legatos
ad eum, cum Viſontione in Burgundia mo-
raretur, miſit cum his literis: *Dolemus ve-
hementer, quòd Lundonenſem Archiepiſcopum,
dum à Sede Apoſtolica ſe reciperet, à latroni-
bus in Germania captum non ſolum ultus ſis,
ut oportuit, ſed etiam uſque ad hanc diem in
cuſtodia haberi permiſeris, neque verò cauſſam
hujus negligentiæ perſpicere poſſumus, cum
nobis conſcii ſimus, nulla nos ratione tuæ ma-
gnitudinem gloriæ offendiſſe, & te ut chariſſi-
mum filium, & Principem Chriſtianum omni
ſemper complexi ſtudio ſimus. Neque enim,
credo, oblitus es, quàm hilariter ſuperiore
anno te ſuſceperimus, quantum tibi honorem
tribuerimus, & quanto ſtudio Imperiali Coro-
næ inſigne tibi contulerimus, cujus nos facti
non pœnitet, ſed ſi majora tibi beneficia dediſ-
ſemus, conſiderantes, quantis Eccleſiam com-
modis, & ornamentis poſſis afficere, magnope-
re gauderemus; cum igitur hujus immutatæ
voluntatis obſcura nobis cauſſa ſit, idque per-
verſorum hominum ſubornatione factum ſuſpi-
cemur, propterea duos ex primoribus Cardina-
les, Bernardum, & Rolandum, homines ſin-
gulari prudentia, ac vitæ honeſtate ornatos le-
gatos de latere noſtro ad te mittimus, qui te-
cum nomine noſtro agent de omnibus, quæ ad
Chriſtianam Rempublicam pertinent; quos te,
ut comiter, & benignè accipias, obteſtamur.*
(29) His literis lectis Fridericus, & princi-
pes mirum in modum cum ceteris rebus
offenſi ſunt, tum quòd ſcriptum in iis erat,
Pontificem, *beneficii* loco, Friderico inſigne
regium contuliſſe. Itaque veriti, ne id ſi-
gnificaret, quod quidam etiam dictitabant,
Reges Germaniæ Imperium Pontificum Ro-
manorum *beneficio* obtinere, (ſiquidem idem
etiam ſub Lothario pictura Lateranenſi, ac
verſibus, de quibus ante diximus, haud am-
biguè erat expreſſum) dolorem ſuum conti-
nere non potuerunt, atque Imperium haud-
quaquam Pontificis *beneficium* eſſe dixerunt.
Quibus unus ex legatis Rolandus; Cujus
ergo tandem erit, ſi Pontificis non erit?
cum intuliſſet, Othonem Comitem Palatii
aſtantem adeo ira incendit, ut ſtricto eum
gladio appetierit, ac mortem ita fervidus

A intentarit. Tum Fridericus, compreſſo tu-
multu, legatos re infecta dimiſit, ac recto
itinere propere ad Urbem redire, nulla
mora in Germania tracta, præcepit, ac le-
gationem Pontificis, dimiſſis per omnem
Germaniam literis ſignificavit, (30) adji-
ciens ſe ſoli Deo, & Principibus Imperium
acceptum referre; proinde eos orare, ne
tantam Imperii majeſtatem à Majoribus eo-
rum ingenti cum nominis ſui gloria partam
imminui ſua negligentia paterentur. Sequen- 1158
ti anno Hadrianus, reverſis ex Germania
legatis cum & Friderici reſponſum, & le-
gatorum periculum cognoviſſet, rei novita-
te permotus ad Epiſcopos Germaniæ ſcri-
B pſit, ut Fridericum ad officium redigerent,
& Othonem, à quo legati malè accepti fue-
rant, ad ſatisfactionem adducerent. Epiſco-
pi Pontificiæ auctoritati paruere, ac Fride-
ricum allocuti tale ab eo reſponſum tulere:
*Ego, Reverendi Patres, Pontifici Romano li-
benter obedientiam præſto. Imperii Coronam
Deo primùm, deinde Moguntino Archiepiſco-
po, reliquiſque pro dignitate eorum Germaniæ
proceribus debeo, regalem unctionem Colonienſi
Antiſtiti, Imperialem Pontifici acceptam refe-
ro. Cardinales à Pontifice miſſos non Germa-
niæ finibus excedere juſſi, ſed, cum literas in
detrimentum Imperii attuliſſe à Pontifice com-
periſſem, ulterius progredi non permiſi; olim
C Imperium Eccleſiam extulit, non Eccleſia de-
primit Imperium, cœptum eſt à pictura, inde
ventum eſt ad ſcripturam, nunc ſcripturæ au-
ctoritas comparatur; non patiar, immo ante
Coronam deponam, quàm de Imperii auctori-
tate detrahi ulla ratione permittam; pictura
deleatur, ſcriptura revocetur, ne inter Regnum,
& Sacerdotium æterna ſimultatum monumenta
ſuperſint; tum nemo erit, qui meum erga
Eccleſiam Romanam deſiderare poſſit officium.*
Abſentem Comitem Palatinum illi nacti con-
venire non potuerunt. Hæc igitur omnia
Epiſcopi ad Pontificem detulerunt, ſimul-
que ut communis concordiæ cauſſa mitiori
legatione iram Friderici permulceret, ad-
D monuerunt. (31) Fridericus interim vehe-
mentius adverſus Mediolanenſes incenſus ex-
peditionem Italicam maturavit, ac Medio-
lanenſes internecino perſequi bello conſti-
tuit. Itaque ex Saxonia, ubi Domini Nata-
litia celebrarat, Ratiſpona, atque inde Au-
guſtam cum veniſſet, Rinaldum Cancella-
rium, & Othonem Palatinum in Italiam ad
ſacramenta Civitatum de more exigenda
præmiſit; atque ipſe ſuper Lycum flumen
conſedit. Rinaldus, & Otho caſtrum in
Alpium Veronenſium faucibus occuparunt,
ac tranſitum exercitui ſubſequenti patefece-
runt, ac Veronam profecti ſingularum Ci-
vitatum Epiſcopos, & Magiſtratus ad ſe
E adeuntes ſacramentum apud ſe dicere impe-
rarunt. Sacramenti verò formula fuit talis:
*Præſtabo fidem in poſterum Friderico Impera-
tori adverſus omnes homines, prout debeo, &
adjuvabo eum ad Coronam Imperii retinendam,
& omnem honorem ejus in Italia, præcipuè*
verò

(28) Pagius ad hunc annum corrigit *Lundenſem*.
(29) Radevicus, qui Ottonis hoc anno mortui hi-
ſtoriam proſequitur, integras *Hadriani* ad
Fridericum literas refert lib. 1. cap. 9. Ab
eo autem hanc hiſtoriam deſcribit Sigo-
nius.
(30) Etiam hæ literæ à Radevico, lib. 1. cap. 10.
recitantur.

(31) Quæ Hadrianus ad Germaniæ Epiſcopos
ſcripſit, eorumque reſponſa ex Radevico
Baronius integra refert; ſed in anno deſi-
gnando errat Sigonius, cum hæc omnia
ad annum 1157. pertineant, ut Struvius
quoque in Hiſtoria Germaniæ pag. 538.
adnotavit.

verò Urbem (quam ipſi intelligerent, nominabant,) *& quidquid in ea juris habet, neque in Comitatu, & Epiſcopatu ejus adimam, & ſi adempta fuerint, bona fide ad ea recuperanda juvabo; neque auctor ero, dum vivam, ut vitam, aut membrum, aut honorem ſuum amittat, aut capiatur; omnia mandata ejus de jure reddendo mihi vel per ipſum, vel per epiſtolam, vel per legatum ejus injuncta, ſumma fide curabo, & audiam; neque quo minus accipiantur, audiantur, & expleantur, operam dabo. Hæc omnia fide bona ſine ulla fraude me obſervaturum eſſe juro, ita propitius mihi ſit Deus, & hæc Sancta quatuor Evangelia.* (32) Veronâ inde Mantuam, Mantuâque Cremonam progreſſi celebrem ibi conventum habuere, quò Archiepiſcopi, Mediolanenſis, & Ravennas, & eorum ſuffraganei præterea Comites, Marchiones, Conſules, & finitimarum Civitatum primores occurrêre. Inde, Æmilia perluſtrata, Exarchatum Ravennatum adierunt, ac demum Arimino prodierunt Anconem; audierant enim Logothetam cum aliis Græci Imperatoris nunciis ibi obverſari, verbo, ut milites adverſus Gulielmum Regem contraherent, re verò, ut maritimas Marchiæ illius Urbes in deditionem adducerent; atque eos graviter increpitos, & terrore judicii de Majeſtate perculſos in Græciam redire juſſerunt, ac ſe Mutinam receperunt. Eodem tempore Pontifex legatos duos Henricum, & Hiacynctum Cardinales ad leniendam idonea epiſtolæ interpretatione Friderici iracundiam deſtinaverat. Hi Ferrariam progreſſi, cum Legatos regios Mutinæ ſubſtituiſſe audirent, ad eos iter flexerunt, ac cauſſam legationis expoſuerunt, eiſque relictis Ferrariam, & inde Veronam, ac demum in Vallem Tridentinam proceſſerunt, & quanquam ſecuritatis cauſſa ſecum Epiſcopum Tridentinum habebant, tamen unà cum ipſo Epiſcopo à Friderico, & Henrico Comitibus prædæ dulcedine ductis capti, ſpoliati, atque in cuſtodias traditi ſunt; verùm mox ab Henrico Bajoariæ, & Saxoniæ Duce liberati (33) ad Fridericum in campis Auguſtæ caſtra adhuc habentem pervenerunt, atque ab eo in colloquium admiſſi, literas ei Pontificis reddiderunt, quarum hæc erant verba: (34) *Poſteaquam univerſalis Eccleſiæ Dei, ipſius voluntate, procurationem accepimus, eo honore te ſemper affecimus, qui ſtudium tuum erga nos in dies accendere vehementius debuit. Quare magno dolore tulimus, quòd, cum duos Cardinales de primoribus, & tui maximè ſtudioſis ad voluntatem tuam, quam alienatam à nobis eſſe audiebamus, explorandam miſiſſemus, longè ſecus, quàm debebas, eos acceperis. Ceterùm audivimus, te verbo* beneficii, *quod erat in literis noſtris, rurſus eſſe offenſum, quod facere te non oportuit, licèt enim hoc* beneficii *nomen apud alios in alia ſignificatione ſumatur, tamen accipiendum fuit in eam, in quam nos accepimus, & quam à prima inſtitutione videtur habere. Eſt enim ex bono, & facto junctum, diciturque non feudum, ſed bonum factum; quo modo in univerſo Scripturæ Sanctæ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, ſed tanquam ex benedictione, & bono facto ipſius gubernari dicimur, & nutriri. Nos autem, ut ipſe optimè intelligere potes, bene adeo, atque honorificè Imperialis dignitatis inſigne capiti tuo impoſuimus, ut bonum factum poſſit ab omnibus judicari. Quare, ubi verbum hoc in aliam ſignificationem detorſerunt, ii non ex merito cauſſæ, ſed ex voluntate ſua egerunt. Quod idem etiam evenit in illis:* Contulimus tibi inſigne Imperialis Coronæ, *quia hoc verbo* contulimus *nihil aliud intelleximus, niſi impoſuimus. Quod autem Eccleſiaſticos homines à Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ viſitatione deterruiſti, quàm convenienter id egeris, ipſe poſtea videris; nam ſi qua de re animus tuus erga nos erat offenſior, id per nuncios, ac literas ſignificare debuiſti; nos autem honori tuo ut filii chariſſimi conſuluiſſemus.* His literis lectis, & miti interpretatione expoſitis, Fridericus placatus, comiter Legatos accepit, atque eos de quibuſdam, quibus ſtantibus concordia ſtare non poſſet, admonuit, quæ, cum legati ad nutum ejus emendatum iri pollicerentur, pacem Eccleſiæ, oſculo interpoſito, reddidit, atque eos lautiis regalibus donatos dimiſit. Interea Fridericus conventum Auguſtæ peregerat, atque omnes ad ſe Germaniæ Principes evocarat, & innumerabiles ex omnibus regionibus copias accerſiverat. Quæ, cum maturè conveniſſent, in diverſas partes diviſas diverſis ducibus, ac diverſis itineribus in Italiam adducendas attribuit, atque ipſe circa Pentecoſten motis caſtris, proſperè ſuperatis, Alpibus in campos Italiæ extremo menſe Majo deſcendit. Præcedebat Rex Boëmiæ cum copiis ſuis: itaque primus Brixiam cum Mediolanenſibus ſentientem, atque Imperium detrectantem adortus, acriter oppugnare inſtituit, nec multò poſt, accedente Regis exercitu, agro fœdè vaſtato compulit ad deditionem. Brixianis, obſidibus ſexaginta, & ingenti pecunia mulctatis pax conceſſa. Ibi Fridericus, dum Italiça auxilia, atque Germanica coëuntia expectat, conventu habito leges in caſtris obſervandas ſeveriſſimas tulit, ac graviſſimis pœnis ſingula crimina vindicavit. (35) Interim advenerunt ex Italia Marchiones Montisferrati, Ateſtis, Salutiarum, Carecti, Malæſpinæ, & Capitii, præterea Ferrarienſes, Bononienſes, Patavini, Veronenſes, Vicentini, Tarviſini, Ravennates, Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, Mantuani, Cremonenſes, Papienſes, Laudenſes, Comenſes, Novarienſes, Vercellenſes, Haſtenſes, Bergomates, Blanderatenſes, Etruſcique, & Umbri. Ubi verò omnes convenerunt, ac juris prudentum accitus frequens aſſuit numerus, Fridericus, advocata concione, ita verba fecit: *Imperii Romani, cujus apud nos adminiſtratio, penes vos verò, qui Optimates Regni eſtis, auctoritas reſidet, nemo nos pro libidine bella gerere exiſtimet, quæ & incertos eventus habent, & plurimis incommodis, detrimentiſque carere non poſſunt: verùm dignitas Imperii, quæ impu-*

(32) Formulam juramenti, more ſuo, ſelectioribus verbis exornat Sigonius; puram, ſinceramque lege in Radevico lib. 1. cap. 19.

(33) Addit Radevicus cap. 21. Comites iſtos à Duce Bajoariæ multis malis attritos, ad deditionem, & ſatisfactionem fuiſſe coactos.

(34) Sincerus harum literarum tenor apud Radevicum lib. 1. cap. 22. legitur.

(35) Leges pacis, quas *Fridericus* in exercitu conſervandas conſtituit, ſingillatim enumerat Radevicus lib. 1. cap. 26., à quo Sigonius hæc omnia mutuatur.

punitis rebellibus ſalva eſſe non poteſt, nos accendit. Non igitur ego veſtris vos patriis laribus, ſed Mediolanum excivit: quod cum à legitimo Imperio defecerit, juſtam belli cauſſam effecit: neque nos bellum victoriæ cupiditate, ſed pacis amore ſuſcepimus, ut malorum audacia coërceatur, & bonis fidei ſuæ merita præmia tribuantur: nam ſi per deſidiam noſtram Mediolanenſium injuriam gladio non perſequemur, indigni erimus, qui eo accingamur, nec tam in hoc noſtra erit patientia collaudanda, quàm negligentia improbanda. Quamobrem adeſte animis, virtutemque, quam ſoletis, præſtate, ut & adverſariorum audaciam contundamus, & Imperii à Carolo, & Othone ad noſtra uſque tempora deducti dignitatem tueamur, & quoniam non inferimus, ſed propulſamus injuriam, juſtum bellum cum ſumma ſpe laudis, & certa fiducia præmiorum capeſſite, atque imperatis meis ad Reipublicæ utilitatem pro viribus obedite. His dictis ſummâ omnes milites belli cupiditate accenſi ſunt: idque ingenti clamore ſublato declararunt, quo proſperos eventus cœptis Imperatoris precati ſunt. Interim Juris periti Fridericum monuerunt, æquum ſibi videri, ut Mediolanenſes, licèt vulgata rebellione infames, per legitimas inducias citarentur, ne, contra [illegible]us, in abſentes lata ſententia videretur: legitimas verò inducias dicebant Judicis ædictum unum, deinde alterum, & tertium, ſeu unum pro omnibus, peremptorium appellatum, atque ita ex eorum auctoritate coram ſe compellari eos juſſit. Mediolanenſes his cognitis, cum tantam capitibus ſuis imminere tempeſtatem viderent, legatos ad eum homines diſertos in primis, ac prudentes miſerunt, qui primò pactione pecuniæ Friderici animum tentare, deinde gratia optimatium expugnare conati, re infecta domum ſe receperunt. Quo facto continuò à Friderico hoſtes judicati ſunt. Qua re Mediolanum perlata, conſternatâ metu Civitate, repentè tota Urbis facies immutata eſt, mœſtitiaque plebem, ac dolor invaſit, continuò omnia obſidionum oppugnationumque incommoda, atque direptionum, & incendiorum detrimenta ſibi animo proponentem: in primis mulieres horum malorum inſuetæ affligtare ſe ſe, ac manus ſupplices ad cœlum tendere, atque ſe, & parvos liberos miſerari, omniaque horrere. Erant tamen etiam, qui propriis fortunis everſi, ac gravi ære alieno obſtricti aliorum bonis, & ocio invidentes novis rebus ſtudebant, atque odio ſuarum rerum permiſceri omnia cupiebant, ac propterea bellum obſtinatius ſuadebant: præterea juventus, quæ manuum labore victum quærens, inopiam tolerabat, ſpe largitionum publicarum excita, urbanum tumultum ingrato labori præfer bat. Itaque prævalens ejuſmodi multitudo non tam rebus publicis, quàm ſuis conſulebat, atque erecto bellum animo expectabat, Nobilibus, & melioribus hominum talium metu hiſcere non audentibus. Fridericus, poſtquam dies aliquot expectavit, dum illi aut pœnitentia ducti ad ſatisfaciendum accurrerent, aut cladis imminentis pavore perterriti, propoſito decederent, exercitum ex agro Brixiano deduxit, atque ad amnem Abduam prodiit. Is fluvius Cremonenſium, & Mediolanenſium fines dirimens ſæpe atroces eorum inter ſe concurſus cohibuit, tum verò propter fluentes Alpibus nives inflatus, abruptis pontibus tranſitum exercitui prohibebat: aderant etiam in ulteriore ripa Mediolanenſium circiter mille armati equites, qui ſe auxilio inundantis fluminis facilè vada, ponteſque defendere poſſe rebantur. His tamen incommodis ſpretis, Rex Boëmiæ, & Dux Dalmatiæ, quamquam non ſine aliquo ſuorum detrimento tranſierunt, ac ſine prœlio Mediolanenſes felici ipſorum audaciâ perterrefactos in fugam dederunt, ac ſarcinis, & impedimentis eorum potiti ſunt. (36) Boëmus inde reliquus exercitus, pars refectis pontibus, pars inſano gurgite pertentato ſeſe, atque ſarcinas trajecerunt. Erat non longè ab e[illegible] loco Caſtrum Mediolanenſium, nomine Tricium, humili[illegible] in collis vertice ſitum, quod ex unà parte ab amne Abdua abluebatur, ex altera firmiſſimi muri ambitu cingebatur, turriſque præſidio muniebatur, & ponte firmiſſimo, atque ad copioſum exercitum trajiciendum aptiſſimè erat inſtructum; hunc pontem Fridericus commodum copiis ſuis trajiciendis ratus, locum occupare contendit, atque, admotis Caſtris, & vexillo ſuo ante portam locato, oppugnare inſtituit; oppidani pauliſper primos impetus ſuſtinuere, deinde, deſperata victoria, oppidum tradidere, haud malè ſecum actum eſſe rati, quòd incolumitatem in tam adverſa fortuna retinuiſſent. Inde, caſtro præſidio confirmato, pridie Kal. Auguſti ad Lambrum amnem alterum, eſt proceſſum. Eò cum veniſſet, repente miſerabilis conſulum, aliorumque Laudenſium turba, lacrymarum, ac ſordium plena occurrit; ſinguli ſublatis in humeros crucibus opem, fidemque Imperatoris implorabant; ſumma querelarum erat, ſe, ut Imperio fidem officiumque præſtarent, Patriam, ac bona ſua omnia perdidiſſe, ac ne locum quidem, ubi conſiderent, poſſidere, quamobrem precibus eum omnibus obteſtari, ut locum daret, in quo domicilium melioribus collocare auſpiciis poſſent. Friderico annuente, & benè eos ſperare jubente, Montem Eghetionem, (37) qui quattuor millibus paſſuum à Laude aberat, poſtularunt. Fridericus III. Nonas Auguſti, ſequentibus Laudenſibus, locum exploratum proceſſit, eumque probatum conceſſit, ac vexillo conſulibus eorum porrecto

eos

(36) Hæc Radevicus cap. 27. & ſeqq.; Otto verò Morena diligentiùs hæc narrat; ſcribit enim non Regem Boëmiæ, ſed Boëmos milites longè ſecus fluminis oram incedentes, exploraturos, qua parte faciliùs tranari poſſet, ſeſe aquis commiſiſſe, atque in adverſam ripam emergentes, ita Mediolanenſibus terrori fuiſſe, ut illico terga verterint; *Fridericum* autem cum Boëmiæ Rege per pontem Abduæ tranſiiſſe, ſed gravi Militum copiâ fractum pontem, non modicam exercitus partem in aquas traxiſſe.

(37) Veriùs *Montem Ghezonem*, ut habent Otto Morena col. 1009. & Sire Raut col. 1187, à quibus hæc diſtinctim enarrantur. *Montem Ghezonis* meminit Fridericus I. in ſuo Diplomate Laudenſibus dato anno 1158., quod refert Jo. Baptiſta Villanova Tom. III. Theſauri Antiquit. Ital. Jo. Georgii Grevii col. 864. Sigonius *Eghetionis* nomen delumpſit à Bernardino Corio, qui hanc hiſtoriam, hujuſque Montis fines ad præſentem annum deſcribit.

eos in poſſeſſione conſtituit, ac multis juribus aquarum, immunitatumque donavit. (38) Interim Germani nobiles nonnulli, operæ navandæ, & virtutis probandæ ſtudio incitati, circiter mille equitibus aſſumptis, Friderici injuſſu ad portas Mediolani provolarunt, ac tumultu excito hoſtem ad pugnam elicuerunt. Egreſſa ſummâ animorum alacritate Mediolanenſis juventus rem primò haſtis, deinde gladiis incerto prœlii eventu aliquot horarum ſpatio geſſit; poſtremò Germani ſuperante hoſtium multitudine circumventi, principibus amiſſis terga verterunt, atque in caſtra redierunt. Quos Fridericus graviter objurgatos, quòd extra ordinem injuſſu ſuo pugnaſſent, vix precibus principum condonavit, ac gravem pœnam, ne quis in poſterum tale aliquid auderet, indixit; poſtero die, qui fuit VIII. Idus Auguſti, exercitum in multas partes diviſum hoc ordine ad Urbem deducere inſtituit; primum agmen equites cum fabris præceſſit, qui depreſſis aggeribus, atque locis iniquioribus complanatis, & impedimentis præciſis viam ſequenti exercitui muniverunt; circum aquilam, ſignaque alia tubicines, & cornicines, ſervique ſingulorum agminum cum peditibus verſabantur, mulis, aliiſque jumentis militares ſarcinas advehentes; tertium agmen explebant, qui expugnandarum Urbium machinas, & cetera tormenta deferrent; in extremo ipſa erat mercenaria turba. Ita inſtructis militibus, præmonitiſque diligenter, ne quis ordine excederet, cum centum millibus armatorum ad Urbem acceſſit, ac caſtra locavit, Mediolanenſibus tacitis ſuper vallum ſtantibus, ac nihil omnino moventibus. Urbs erat in planicie ſita, centenorum ambitum ſtadiorum amplectens, muris cincta, & foſſâ latè patente fluminis in modum fluente. Turribus non ita munita, ut aliæ Urbes erant, quòd Civium, & fœderatorum opibus freti, nunquam tanta Urbem putaſſent obſidione ab Imperatore aliquo poſſe circundari. Hanc Fridericus obequitans perluſtravit, ac ſitu cognito, ſingulis portis obſervandis, ſingulos Principes cum firma militum manu præpoſuit. Principes locatis tentoriis ſua quiſque caſtra vallo, ſudibus, palis, aliiſque propugnaculis munire ad improviſos hoſtium incurſus coërcendos intendit; neque enim vineis, turribus, arietibus, aliorumque generum machinis tantam Urbem tentandam Fridericus arbitrabatur, ſed lenta potiùs obſidione domandam, aut, ſi Cives Urbe exiſſent, prœliorum contentionibus conterendam. Interim Mediolanenſes haud ſegnius quæ ad obſidionem ſuſtinendam pertinebant, accuratè pararunt, ac munitiones caſtrorum diſturbare, crebris eruptionibus exercitum fatigare, ſagittariis, & funditoribus hoſtiliter inceſſere contenderunt. Erant in extrema parte Conradus Palatinus, Comes Rheni, & Fridericus Dux Sueviæ, deſtitutas ſibi Urbis partes ſervantes. Mediolanenſes opportunum eſſe rati caſtra eorum invadere, vel quòd minore copiarum numero ſervarentur, vel quòd à junioribus ducibus tenerentur, vel quòd à ceteris longiùs ſejuncti minus in tempore juvari auxilio poſſe viderentur, poſt occaſum Solis, Urbe cum pugnaciſſimis exeunt, atque ſopitos nacti interfectis ſtationibus munitiones ſuſceperant, ac cæde, & terrore omnia complent. Germani nec opinata re perturbati tumultuari, ac trepidare primò, mox ad arma capienda ſe invicem invitare; venientes excipere, atque acriter pugnando, ducibus fidem, virtutemque præſtare; omnia latè circum armis, & clamore perſtrepere. Rex Boëmiæ his auditis excitus, raptim ſuperatâ interjectorum locorum iniquitate, cum validiſſima manu advênit: cujus conſpectu Germani erecti aciem propè inclinatam reſtituerunt, & maxima ope certamen redintegrarunt, Rege, ducis & militis officium, ut in ſummis difficultatibus, obeunte. Mediolanenſes, ubi ſe multitudine hoſtium circumfuſos vim ferre non poſſe ſenſerunt, in fugam ſe conjecerunt, atque inſequentibus uſque ad portas Germanis, in urbem magno accepto incommodo refugerunt, ac poſthac cautiores in eruptionibus faciendis fuerunt. Nobiliſſima clariſſimæ urbis obſidio fortiſſimum, ac militaris laudis ſtudioſiſſimum quemque ad præcipuum decus petendum, & nomen ſuum inſigni aliquo facinore illuſtrandum ſtimulabat. Itaque Otho Palatinus Comes cum duobus fratribus, & cohortibus ſibi attributis portam ſibi deſtinatam obſervans, cum quadam die infrequentes circa portam ſtationes animadverteret, fortunam tentandam ratus, ſervos armari, atque ignem, aridæque materiæ parare faſces jubet, & ad portam, pontemque ſuccendendos ſubire. Juſſi ut erant, accedunt, atque ignem in pontem, & pontis propugnacula ſuper aggerem poſita injiciunt. Ea re cognita, civitas maximo timore turbata eſt, ne tecta urbis correpta, adjuvante vento flamma eodem incendio deflagrarent: itaque tumultu ex ea re in urbe oborto inermes pariter, atque armati ad extinguendum incendium procurrerunt. Ita reſiſtentibus Germanis atrox per noctem prœlium utrinque commiſſum, ab illis, ut incœptum abſolverent, ab his, ut hoſtes à porta propellerent, ignemque extinguerent: poſt horam noctis ab armis receſſum. Eodem ſtudio laudis, populares Mediolanenſium tracti, ubi nacti occaſionem erant, præſtare operam Patriæ nitebantur, non toto exercitu, ſed cum paucis ſagittariis exeuntes, ac Germanos incautos violantes: ad portam autem, quam obſervabat Henricus Dux Auſtriæ, cum ſæpiùs laceſſiſſent, Henricus inſolentiam ſibi ultra tolerandam non arbitratus, cum univerſis armatis, accitis etiam Ungarorum auxiliis, omni conatu portam adortus eſt. Mediolanenſes turpe rati, ſi plures paucioribus cederent, urbe egreſſi manum cum eo conſeruerunt, ac cædem, verùm non ſine inſigni clade ſua, ingentem ediderunt, ac demum in fugam acti ſeſe intra mœnia retulerunt. Ea cauſſa juvenem quendam ſtrenuum, ac non minus animo, quàm manu promptum ad patrium recuperan-

(38) Laudatus Villanova in hiſtoria Laudenſi, ſub initium libri ſecundi, recitat Diploma *Friderici* jam memoratum in ſuperiori adnotatione, & datum *Vigueriæ III. Non. Decemb. Anno MCLVIII. Regni VII. Imperii IV.*, quo jura ampliſſima Laudenſibus indulget. *Laudis novæ* ambitum, & fines deſcribit Morena col. 1011. editionis Mediolanenſis Tom. VI. *Rerum Italic.*

randum decus accendit: is, cum ad caſtra Imperatoris veniſſet, inſcitia equitandi Germanis objecta, fortiſſimum quemque ſingulari certamine provocavit, cœpitque edoctum egregè equum modò impetu vehementi propellere, modò adductis habenis in gyrum reflectere, mox varios perplexoſque per anfractus diſcurrere: cum diu impunè inſultaſſet, alii aliis de cauſſis ſive timore, ſive conſilio certamen ejuſmodi abnuentibus, Albertus Tirolenſis inermis, & palefrido inſidens, ſolo clypeo, & haſta munitus obviam prodiit, ac Mediolanenſem inſolentiùs ſe jactantem, haſta propulſum equo dejecit. Interim Fridericus omnia, quæ ad expugnandam Urbem uſui erant, providere, mœnia modò cum paucis, modò cum multis circuire, & qua parte impreſſionem faceret, explorare, atque omni ratione tentare, ſi incluſos poſſet ad pugnam committendam elicere. Itaque partem unam Urbis, quæ nondum ita clauſa erat, quin ex ea, pecora paſtum, hoſtes emitterent. atque ipſi pro arbitrio egrederentur, magna diligentia, ne quis exire poſſet, obſepſit, atque ad Arcum Romanum oppugnandum adduxit. Hæc erat turris non longè à vallo firmiſſima ex quadratis ingentis magnitudinis lapidibus ſolido opere conſtructa, tanto artificio, ut quatuor columnis ſuſtentata, Romani inſtar operis, vix juncturam aliquam compaginis indicaret, unde Arcus etiam Romanus appellabatur: erat autem cubiculis ad quadragenos, vel amplius ſternendos lectos, atque omnibus, quæ ad obſidionem ſuſtinendam opus erant, inſtructa: præterea firmo ad id munita præſidio, ne hoſtes ea potiri, omnia, quæ in urbe agerentur, proſpicere poſſent. Hanc turrim cum eripere hoſtibus ſtatuiſſet Fridericus, nec machinis propter ſoliditatem expugnari poſſe animadverteret, triplici ſagittariorum ordine circundedit, adeò feriendi peritorum, ut neminem in ea conſiſtere ſine vulnere paterentur, atque ita eos ad neceſſitatem deditionis adduxit. Hæc ita Radevicus. Apud alios invenio, Fridericum fabros ad turrim admoviſſe, eamque vectibus, & malleis ſubruiſſe, patefactoque aditu, cum præſidium exceſſiſſet, mangano in turrim ſubvecto, ſaxis, reliquiſque miſſilibus totam Urbem procul inceſſiſſe, cum Mediolanenſes eos, qui turrim tenebant, duabus bricolis infeſtos haberent. (39) Eodem tempore Cremonenſes, & Papienſes omnem priſtini odii ſui acerbitatem in Mediolanenſes pro libidine effuderunt, ac veteres injurias ulciſci contenderunt. Nam agrum eorum ita vaſtarunt, ut vineta, ficeta, & oliveta radicitus evulſerint, atque omnia ruinis villarum atque incendiis deformarint, & in captivos ita ſævierunt, ut pleroſque per crudeliſſimos cruciatus necarint. Quod ubi Mediolanenſes animadverterunt, & ipſi parem in captivos eorum crudelitatem ſuam exprompſerunt, ac fœdiſſimè laceratos è mœnibus oſtenderunt. Interim inopia in dies ingraveſcebat, cui ſe, quòd agreſtis omnis multitudo temerè in Urbem contracta erat, oborta peſtilentia adjunxerat. Populo igitur ferro, fame, ac peſte oppreſſo, variis Civitas opinionibus agebatur. Nam multi fugam arripere ex Urbe moliebantur, alii ſeditionum avidi pro libertate, & dignitate Civitatis citius millies ſe mortem oppetituros, quàm ſemel Germano hoſti ceſſuros aſſerebant; nonnulli verò paci ſtudentes, concionem advocandam cenſebant, ac populum de Rep. conſulendum, ac periculorum terrore à belli cogitationibus abducendum. Hujus autem auctor conſilii erat Vido Comes Blanderati, civis Mediolanenſis, qui ea moderatione, ac prudentia in hoc bello ſe geſſerat, ut æquè Nobilium, ac populi gratiam obtineret, ille verò populo ad concionem vocato ſic egit: *Si veſtræ adhuc Reipublicæ fidem, atque officium præſtiti, feci, quod me divina veſtra erga me beneficia facere coegerunt. Quamobrem non vereor, ne ab aliquo, ut parum veſtris rationibus deditus, arguar, ſi quid veſtræ fortaſſe voluntati adverſum dixero. Veſtra dignitas, fama, atque fortuna hucuſque clariſſima luce fulſit, neque enim obſcurum eſt, quos, & quàm multos ad Regnum Mediolanum evexerit, atque evectos ipſo dignitatis è culmine deturbarit. Nunc paullulum immutata fortuna eſt; quique ceteris imperare ſoliti eramus, ii de propria libertate nunc dimicamus. Ego igitur cedendum tempori, ideſt neceſſitati parendum cenſeo, quando rerum id viciſſitudo requirit: & licèt libertatem, ac Reipublicæ dignitatem tueri honeſtum exiſtimem, tamen potentioribus, & armis præpollentibus obedire multò conſultius eſſe duco, ſiquidem qui poteſtati reſiſtit, divino inſtituto reſiſtit. Grave ſine dubio eſt, poſt longum libertatis uſum, jugum ſervitutis accipere, verùm ſervitutis ignominiam Imperantis dignitas conſolabitur. Meliores multò nobis, ac fide, probitate, virtutibuſque omnibus præſtantiores fuerunt patres noſtri, nec minus, quàm nos, appetentes laudis, gloriæ, & libertatis, iidem tamen tranſalpino Imperio conceſſerunt, ſi quidem Carolo, & Othoni obtemperarunt. Quamobrem optimum eſſe ſtatuo, antequam durius aliquid eveniat, animos ad pacis ſtudia inclinare, cujus impetrandæ magna in Principis clementia ſpes ſita debet eſſe, ſi non uſque ad extremum arma retinuerimus; pro certo habentes, brevi, quamvis machinis murorum clauſtra non perrumpantur, pro eo famem, ac peſtilentiam pugnaturas, noſque miſerè confecturas, atque hoc ego non ignavia, ſed animadverſione periculi cenſeo, alioquin pro vobis, & pro ſalute veſtra mortem ſubire, ac ſanguinem effundere paratiſſimus.* His peroratis alii voce, alii nutu aut aſſenſi, aut adverſati ſunt. Meliorum tamen ſententia vicit, ut, decreto facto, Conſules, & Principes Civitatis, legati ad Regem Boëmiæ, Ducemque Auſtriæ mitterentur, qui eos, ut à Friderico pacem ſibi impetrarent, orarent: miſſi legationem expoſuerunt, neque Principes Mediolanenſium voluntati aliquid abnuerunt. Fridericus, ut Mediolanenſes pacem petere audivit, magnum lætitiæ fructum cepit, & quòd Urbem Civibus, Cives Urbi conſervare diſcuperet, conſilio habito pacem ſe daturum oſtendit, atque has ejus conditiones dixit: *Ut Mediolanenſes Comum, & Laudem reſtitui paterentur, neque eas poſthac Ur-* *bes*

(39) Narrat hæc accuratè Morena col. 1013. Sed Sigonius a Bernardino Corio rem hanc deſcripſit, cùm Morenam non viderit.

bes oppugnarent, neque ſodrum, aut tributum ab iis in poſterum aliud ullum exigerent, & eadem frui libertate, qua ipſi uterentur, permitterent, excepta obedientia Archiepiſcopi; omnes Mediolanenſes ab ætate annorum XIV. uſque ad LXX. ſacramentum apud ſe dicerent, & bona fide ſervarent. Regiam Imperatoris reædificarent, & ſartam tectamque tuerentur; novem millia marcharum auri pro ſarciendis injuriis, tribus penſionibus penderent; pro his bona fide ſervandis obſides trecentos ex Capitaneis, Valvaſoribus, & Popularibus darent, qui Archiepiſcopi, Comitis Blanderatenſis, Marchionis Montisferrati, & trium Conſulum jurato judicio probarentur, iique partim in Italia, partim in Germania ſervarentur, qui verò aut in Italia, aut in Germania eos cuſtodiendos ſuſcepiſſent, jurarent, ſe intra octo dies, poſtquam requiſiti fuiſſent, reddituros. Conſules, qui nunc eſſent, ex auctoritate Imperatoris uſque ad Kalendas Februarias primas Magiſtratum obtinerent, atque in verba Imperatoris jurarent. Qui poſthac eſſent, à Populo crearentur, & ab Imperatore confirmarentur, & ſi Imperator adeſſet, duo ad eum venirent, & pro ſe, ac ſuis Collegis apud eum ſacramentum dicerent, & Conſulatum ab eo reciperent; Collegæ verò idem jusjurandum apud Civitatem ſuſciperent, ſi legatus Imperatoris in Italia eſſet, apud eum hoc ſacramentum conciperent. Legati Imperatoris, ubi in Italiam veniſſent, in Palatio ſederent, & arbitria ad eos delata ad honorem Imperii judicarent. Antequam exercitus à Mediolano diſcederet, captivi omnes dimitterentur Regi Boëmiæ, Rexque Boëmiæ promitteret, ſe eos Imperatori tradituros, ſi Imperator ad concordiam redegiſſet Cremonenſes, Papienſes, Novarienſes, Comenſes, Laudenſes, Vercellenſes cum Mediolanenſibus, & ſociis Mediolanenſium, Derthonenſibus, Cremenſibus, & Inſulanis, ſalvis ſocietatibus Mediolanenſium; ſi non redegiſſet, captivos veteres ſalva Imperatoris gratia reciperent. Regalia, ut monetam, teloneum, pedaticum, portus, Comitatus, Commune Mediolanenſium Imperatori dimitteret, neque ſibi poſthac aſciſceret; ſi quis per vim retinere vellet, Mediolanenſes omni ope vindicarent. Imperator Mediolanenſes, & Cremenſes cum penſione CXX. marcharum in gratiam reciperet, atque ipſos, & amicos eorum in publico conventu ex proſcriptis eximeret, ac captivos novos, vetereſque reſtitueret, ſimul obſides dediſſent, & captivos Regi Boëmiæ dimiſiſſent; datis autem obſidibus, redditiſque captivis Imperator poſtero, aut tertio die exercitum à Mediolano deduceret, res Mediolanenſium clementia, fideque tractaret. Has conditiones Commune Mediolani ſine dolo malo ſervaret, modò ne juſtum impedimentum obſiſteret. Mediolanenſibus pecuniam exigere à ſociis ſuis omnibus liceret, exceptis Comenſibus, & Laudenſibus, & iis, qui de Comitatu Seprienſi fidem nuper Imperatori juraſſent. (40) His conditionibus acceptis Mediolanenſes hoc ordine in gratiam à Friderico recepti. Conventu inſtituto Civitas, duobus agminibus factis, ſupplex ad Fridericum proceſſit, atque ad ejus pedes doloris, ac triſtitiæ plena procubuit; primum agmen

A Clericorum fuit, qui prælatis Crucibus, pedibus nudis humili habitu Archiepiſcopum ſequebantur; alterum Primorum Civitatis, quos, veſtibus abjectis, & nudis pedibus, ſtrictos ſuper colla ferentes gladios Conſules præceſſerunt, qui per media caſtra, vix exiguo relicto ad tranſeundum loco, inceſſêre. Hos ubi Fridericus aſpexit, hilari vultu ſe lætari dixit, quòd tam claram Civitatem Deus admonuiſſet, ut aliquando clementiam, quàm vim, experiri ſua mallet, & licèt aſperiùs in eam conſulendi ſibi cauſſam dediſſet, ſe eo animo eſſe, ut volentibus, quàm coactis, malit imperitare, atque, ſi hac illi à principio mente fuiſ-
B ſent, multis incommodis cariturus, ac plura bona fuiſſe conſecuturos. Quoniam autem Deo placuit, vim eos Imperii experiri, dandam illis operam eſſe, ut errata ſarcirent; vinci ſe potiùs obſequio, quàm bello, poſſe. Ad hæc illi ſubmiſſo vultu, ac ſupplici voce pauca pro delicto ſuo verba ſecere, ſe non hoſtili animo, nec ad oppugnandum Imperium arma cepiſſe, ſed ut jus à Majoribus ſuis adversùs finitimas Civitates acceptum tuerentur; ſi ſibi ab eo ignoſcatur, poſthac ſe cum fideliſſima, ac conſtantiſſima quaque erga Imperium Civitate, fide, atque officio certaturos. Recitatæ inde ſupraſcriptæ conditiones ſunt. Quibus
C acceptis pax confirmata eſt, vexillumque Imperatorium, victoriæ argumento, in Urbe erectum. Magna in caſtris, atque in urbe gratulatio cum propter obſidionem ſolutam, tum ob receptos & novos, & veteres captivos eſt facta, quos ad pedes Imperatoris longo ordine venientes noti, & propinqui manantibus præ gaudio lacrymis exceperunt: is dies VI. Idus Septembris fuit, quo Beatæ Dei Matris celebratur Natalis. Motis inde Mediolano caſtris Modoëtiam, Sedem olim Italici Regni perrexit, & Coronam induit: idque oppidum jampridem à Mediolanenſibus everſum, priſtino decori, ac libertati reſtituit: atque ibi, cum Me-
D diolanenſes proſcriptorum è numero exemiſſet, Mediolanenſium, Seprienſium, Marteſanorum, aliorumque ſacramenta fidelitatis accepit. Inde, quoniam, maxima ſubigenda urbe, Italicos magna ex parte motus repreſſos arbitrabatur, principes, ac militum magnam partem domos ſuas repetere juſſit. Veronenſes inde, & Ferrarienſes, qui officio deceſſerant, armis petiti. Veronenſes regale Gardæ caſtrum occupaverant, Ferrarienſes vetus patrimonium Mathildis circumpadanum invaſerant. Veronenſes, ipſo Atheſi repentè propter ingentem æſtatis ſiccitatem vadato, atque agro, caſtriſque direptis, ipſe ad officium compulit: adversùs
E Ferrarienſes Othonem Palatinum miſit, qui, Pado vado ex improviſo trajecto, XL. obſides dare coëgit. Fridericus inde ad conſtituenda vetera Mathildis oppida venit, ac calonum, lixarum, & ſcortorum turbam, quæ emollire, atque effeminare exercitum poterat, caſtris excedere imperavit. His rebus adminiſtratis idoneum tempus gerendæ rei abiiſſe propter inſtantem hiemem arbitratus, Laudenſibus urbem ſibi muniendam

(40) Exemplar ſcripturæ editæ à *Friderico* pro pacis conditionibus ſtatuendis refertur a Radevico lib. 1. cap. 41., eaque incipit. *In nomine D. N. J. C. Hæc eſt conventio, per quam Mediolanenſes in gratiam Imperatoris redituri ſunt, & permanſuri.*

dam ſuſcepit, ut fidos ſocios ab impetu Mediolanenſium redderet tutos, atque eo, quo ſcripſi loco, oppidum muro à terra firmavit, cum ſatis alteram partem flumen Abduæ tegeret, atque in eam rem maximas impenſas, ac verè regias contulit. Poſtremò ſedatis, compoſitiſque in præſens Lombardiæ tumultibus, ne quid in poſterum ſe abſente novaretur, ſibi providendum ratus, conventum ad Roncalias in Feſtum Sancti Martini edixit, atque eò utriuſque Regni Principes evocavit. Paruere edicto cum Germaniæ, tum Italiæ proceres, affueruntque conventui legati Pontificis Cardinales quatuor, in primis Vido Cremenſis, Peregrinus, Patriarcha Aquilejenſis, Archiepiſcopus Mediolanenſis, inde Epiſcopi Taurinas, Albenſis, Eporœdienſis, Haſtenſis, Novarienſis, Vercellenſis, Derthonenſis, Papienſis, Comenſis, Laudenſis, Cremonenſis, Placentinus, Regienſis, Mutinenſis, Bononienſis, Mantuanus, Veronenſis, Brixianus, Bergomas, & Concordienſis. Parmenſis morbo impeditus adeſſe non potuit, Ravennas Eccleſia, Anſelmo nuper vita functo, vacabat Antiſtite: præterea Duces, Marchiones, Comites, atque omnium Civitatum Conſules, aut Prætores, & Judices: caſtra ad Roncalias militariter more ſolito erant munita: eaque ponte in Padum injecto cum caſtris Mediolanenſium, & ceterorum Lombardorum erant commiſſa. Poſt triduum Epiſcopos, & Principes quoſdam adhibuit, & cum iis maturè de ordinanda Italia conſilia agitavit. Quarto die proceſſit in concionem, atque edito in loco conſiſtens, ut ab omnibus commodè conſpici poſſet, Epiſcopis, & Principibus circumſedentibus ita verba fecit: (41) *Quoniam Deo placitum eſt, nos Imperii gubernacula adminiſtrare, ob eam rem, quæ ad dignitatem, & ſalutem ejus pertinere videntur, curare, ac moliri omnia ſummo ſtudio, ac ſingulari vigilantia convenit: optimè verò id actum iri arbitramur, ſi & metu ſuppliciorum improborum audaciæ reſiſtemus, & ſpe præmiorum bonos ad partem capeſſendam Reipublicæ invitabimus, neque per ſocordiam, aut inſcitiam noſtram aliquid de Imperii rationibus detrahi patiemur, ſive armis, ſive legibus Reipublicæ fuerit opus. Quamobrem, quando Dei beneficio armis detrectantes imperium, nobis obedire coëgimus, ſequitur, ut eoſdem in pace legibus etiam aſtringamus, & jura, quæ Lotharii, & Conradi noſtrorum deceſſorum incuria obliterata, atque ab Italicis uſurpata ſunt, repetamus, ac novis inſtitutis ſtabiliamus. quæ, ut ſint utilia, honeſta, & temporibus convenientia, multò ante providere oportet. Quamobrem vos hortor, atque etiam oro, ut ſinguli quid expedire maximè Reipublicæ exiſtimetis, in commune promatis.* Hæc ubi dixit, pro ſe quiſque juvenis Imperatoris ingenium, ac conſilium admirari, & facultatem orationis extollere. Itaque cum Epiſcopi primùm, deinde Principes, tum Conſules Civitatum rogati ſententiam eſſent, omnes Archiepiſcopo Mediolanenſi, qui primus ſententiam dixerat, ſe aſſentiri dixerunt: ille verò, improbata ſuperiorum Regum multorum tyrannide, & collaudatâ Friderici juſtitiâ, atque æquitate poteſtatem novi condendi juris ei tribuerat, ac voluntatem Imperatoris pro lege habendam eſſe cenſuerat: (42) ſequentibus inde diebus operam juridicundo dedit, divitum juxta pauperumque querelas audivit, omneſque controverſias ex auctoritate ſummorum quatuor Juriſperitorum, qui in Gymnaſio Bononienſi profitebantur, Bulgari, Martini, Jacobi, & Hugonis judicare cœpit: verùm multitudine expoſtulantium, cruceſque præferentium (43) motus, in ſingulis Diœceſibus Judices conſtituit non ex ipſa Diœceſi, ne gratia, aut odio corrumperetur judicium, ſed aut ex conventu, aut ex aliis civitatibus editos, eiſque ſummum de omnibus rebus ſtatuendi arbitrium dedit, atque ita omnes lites brevi temporis ſpatio terminavit. Quibus rebus perfectis tum de Regni jure conſtituendo retulit, ejuſque rei cognitionem eiſdem Bononienſibus Juriſconſultis, atque aliis ex Lombardia adjunctis, IX. Kal. Decembris commiſit. VII. verò Kal. Rambertum Epiſcopum Faventinum ampliſſimo, quod extat, privilegio decoravit. Juriſconſulti judicarunt, Italiam Imperatori, jure à Carolo Magno tradito, regalia univerſa debere. Quo facto Archiepiſcopus, & Conſules Mediolanenſes partum in Civitates Imperium, atque Epiſcopi, Principes, & Civitates omnes regalia omnia dimiſerunt. Hæc verò fuere Ducatus, Marchiæ, Comitatus, Conſulatus, monetæ, telonea, fodra, portus, pedatica, molendina, piſcariæ, omnis utilitas ex decurſu fluminum proficiſcens, & terræ, propriorumque capitum cenſus. Quibus omnibus ad Fiſcum relatis, tantam tamen ille benignitatem adhibuit, ut quicumque prædium ſuum legitima Regum donatione probare poſſent, eos in poſſeſſione relinqueret; qui ſecus, ſpoliaret, ex quibus ad viginti millia (44) talenta in Fiſcum annuo vectigali redacta. Judicatum eſt etiam, in ſingulis urbibus Prætores, Conſules, ceteroſque Magiſtratus aſſenſu populi per Imperatorem creari oportere, qui ſacramentum ei dicerent, ac jus civium, Regumque tueri ſcirent. Pro his autem recipiendis ſacramenta, & vades dati ſunt pro arbitrio Imperatoris. Tum de pace ſtabilienda conſultum, ſtatutumque, *ne civitas civitatem, privatus privatum oppugnaret injuſſu Regis*: ædictumque additum, *ut ſi qua civitas hæc jura violaret, centenas marchas auri dependeret, ſi Marchio, quinquagenas, ſi Comes, quadragenas, ſi Capitaneus, ſeu alius Valvaſſor major, vicenas, alii verò denas uſque ad ternas. Quòd ſi ſolvendo non eſſent, per quinquennium, quinquaginta millibus paſſuum longè à Patria exularent*. Poſtremò de jure feudorum diligentiùs ſancitum eſt, de quo nondum apud Italos ſcriptum accuratius erat, reſque ad inſignem iniquitatem pervenerat.

Feu-

(41) Per interpretem loquutum *Fridericum* tradit Radevicus, qui integram hanc orationem edidit lib. 2. cap 3 omnia referens, quæ Sigonius hucuſque narravit.

(42) Mediolanenſis Archiepiſcopi reſponſum, nomine omnium, vide apud Radevicum cap. 4.

(43) *Is enim Italorum mos eſt, ut habentes querelas, Crucem manibus præferant*, inquit Radevicus hæc narrans, cap. 5. Quandoque in humeros etiam ſublatas Cruces, ut major pietas excitaretur, docet Morena col. 959.

(44) Radevicus *XXX. millia plus, minuſque Talentorum, redditibus publicis per ſingulos annos acceſſiſſe* ſcribit cap. 5.

Feudalium Legum Procœmium, nam leges ipſæ in promptu ſunt omnibus, tale fuit: *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. Imperialem decet ſolertiam sta Reip. curam gerere, & ſubjectorum commoda inveſtigare, ut Regni utilitas incorrupta permaneat, & ſingulorum ſtatus jugiter ſervetur illæſus. Quapropter, cum ex prædeceſſorum more univerſali curiæ Roncaliæ pro Tribunali ſederemus, à principibus Italicis, tam Rectoribus Eccleſiarum, quàm aliis fidelibus Regni non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum, & feuda, quæ Vaſſalli ab eis tenebant, ſine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam colluſione nomine libelli vendiderant: unde debita ſervitia amittebant, & bonorum Imperii noſtræ felicis expeditionis complementum minuebant. Habito igitur conſilio Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, ſimul etiam Palatinorum Judicum, & aliorum Procerum, hac edictali lege Deo propitio perpetuò valitura ſancimus, ut nulli liceat Feudum totum, vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quomodolibet alienare, vel pro anima judicare ſine permiſſione majoris Domini, ad quem Feudum ſpectare dignoſcitur. Unde Imperator Lotharius tantum in futurum cavens, ne fieret, promulgavit.* (45) Quin etiam legem tulit eorum, qui, ſtudiorum cauſſa, publica Gymnaſia frequentarent, rationibus aptam, quorum numerus poſt Lotharii ædictum vehementiſſimè creverat: *Ne quis aliquam Scholaribus injuriam faceret, nec ob alterius cujuſque Provinciæ delictum, ſive debitum, quod aliquando ex perverſa conſuetudine factum eſſet, aliquod damnum eis afferret; ſi quis feciſſet, aut factum vindicare Rector civitatis neglexiſſet, is in quadruplum mulctaretur, notamque infamiæ ipſo jure ſubiret, ac dignitate in perpetuum careret. Si quis litem Scholaribus ſuper aliqua re moviſſet, hujus rei optione data Scholaribus coram Domino, ſeu Magiſtro ſuo, aut ipſius Civitatis Epiſcopo, quibus hanc juriſdictionem daret, conveniret. Qui verò ad alium judicem eos adducere tentaſſet, etiamſi cauſſa juſtiſſima eſſet, tali conatu caderet.* Ex Civitatibus autem, quæ coram Principe diſceptarunt, Cremonenſes cum Placentinis graviſſimè contendêre. Ad veteres inimicitias illud acceſſerat, quòd Cremonenſes ad conventum venientes, Placentini prœlio, quod torneamentum vocabant, laceſſiverant, ac ſecum decertare coëgerant; ex quo multi ex utraque parte ſauciati, aliquot etiam occiſi fuerant, cumque Cremonenſes Majeſtatem in eo regiam diminutam arguerent, Placentini ſe injuriam propulſaſſe, non intuliſſe dicerent, Fridericus Placentinos, quòd cauſſam ſuam minus probarent, & regno infidi fuiſſent, condemnavit, ac pecunia mulctatos, vallos nuper Urbi objectos diſcutere, turres altiores deprimere, foſſamque Urbis explere præcepit. Quin etiam in gratiam Cremonenſium juſſit, ut Cremenſes caſtri muros dejicerent, & decurſus aquarum ad rivos ſuos redire permitterent. De Modoëtiæ inde jure eſt cognitum, quod Mediolanenſes ſibi vindicabant; idque, quoniam Modoëtia ſedes olim regia fuerat, ad Regem pertinere ex arbitrorum ſententia judicatum. Dimiſſo inde conventu Nuncios Conradum Epiſcopum Eiſtatenſem, & Comitem Emichonem in Sardiniam, & Corſicam, ad eas conſtituendas Inſulas miſit, eoſque Piſanis, & Genuenſibus commendavit. Verùm, Piſanis, & Genuenſibus Inſularum retinere poſſeſſionem volentibus, legati non tranſmiſerunt. Qua re iratus Fridericus, propiùs Genuenſium finibus movit, ac Boſchum progreſſus cognito, Genuenſes novo metu exterritos in Urbis munitione perſiſtere, legatos eorum ad ſe mitti poſtulavit, & cum eis pacem ita pepigit: *Fridericus Civitatem Genuenſem in gratiam, ac tutelam accipit; neque delationes adverſus eos recipiet, niſi adverſus eos, qui vias infeſtas reddiderint, nec poſſeſſiones eorum turbabit. Populus Genuenſis fidem Friderico jurabit, ita tamen, ut ſacramento illo neque milites, neque ſtipendium dare teneatur, & regalia remittet, quæ jure ad Imperatorem pertinere cognoverit, mille marchas argenti Fiſco perſolvet, & à munienda Urbe ceſſabit.* (46) Atque his rebus actis, ut exercitum recrearet, in opimis, & nondum bello tactis locis ſibi hiemandum decrevit, atque Albam in hiberna conceſſit. Bello inter Tudertinos, & Urbevetanos exorto, Hadrianus, qui adhuc Urbeveti erat, rem extemplò compoſuit. Ceterùm annus hic ingenti ſiccitate fuit inſignis; nam, cum à Kalendis Majis uſque ad exitum ſequentis Aprilis cœleſtes aquæ nullæ fuiſſent, (47) putei ipſi vix media hieme aliquid humoris ſuppeditarunt. Initio anni, cum Fridericus 1159 Albæ Natalem Domini celebraret, Nuncios in Tuſciam, & Campaniam ad *fodrum* regium colligendum, & Principes ad creandos in Urbibus Conſules, alium aliò deſtinavit, chartulariis, qui de regalibus, quæ Fiſco acceſſerant, certa referrent, adjunctis. Veſtigalia quoque, quæ fuerant Mathildis Comitis, à Duce Velfone, ſeu quo alio diſſipata coëgit, coactaque eidem poſtea reddidit. Interim, cum in hibernis ageret, nova inter eum, & Pontificem eſt coorta diſſenſio, quæ poſt, ingentia malorum concitavit incendia. Fridericus legatum ad Hadrianum miſerat, ut Vidonem Vidonis Blanderati Comitis filium, Ravennæ Antiſtitem, in locum Anſelmi mortui lectum confirmaret, neque id impetraverat, quòd diceret Hadrianus, Vidonem eſſe Romanæ Eccleſiæ Subdiaconum, nec propterea injuſſu ſuo ad aliam Eccleſiam fuiſſe traducendum, verùm Romana in Eccleſia provehendum. Hadrianus contra offenſus, quòd Fridericus ad *fodrum* in Urbibus Eccleſiæ ſubjectis exigendum miſiſſet, & Epiſcopos regalia renunciare, ac ſacramentum apud ſe dicere juſſiſſet, & Cardinales legatos ingreſſu Urbium Germaniæ arcuiſſet, literas ſuper ea re ad Fridericum ſcripſerat doloris, atque acerbitatis plenas, quibus ſimul, ne controverſiam Brixianorum, & Ber-

(45) Leges integras tum de pace non violanda, tum de Feudis recenſet Radevicus cap. 7.

(46) Legenda hæc ſunt non tam in Radevico lib. 2. cap. 9., quàm in Caffaro, qui ad hunc annum Acta Friderici cum Januenſibus fuſiùs enarrat; & datas Imperatori Curiæque argenti marchas *mille ducentum* teſtatur.

(47) Caffarus id, tanquam memoratu dignum, in ſuis Annalibus ſcriptum reliquit, & ex eo in ſuam hiſtoriam tranſtulit Sigonius.

Bergomatium de duorum caſtrorum proprietate inter ſe contendentium cognoſceret, prope per interdicti ſpeciem poſtularat, quas qui reddidit, illud abſurdè adjecit, quòd confeſtim ſe è conſpectu Imperatoris, & Regiæ Aulæ abripuit. Quo facto indignatus Fridericus graves ad eum literas reſcripſit, ac nomen ſuum nomini ejus præpoſuit, & ſingulari eum numero appellavit. Itaque incenſus, ut decuit, Hadrianus plurimùm mirari ſe ſcripſit, quòd Beato Petro, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ non, quantam deberet, reverentiam adhiberet, ac rerum actarum omnium rationem popoſcit. Cui Fridericus rèſpondit, ſe, cum nomen ſuum Pontificio antepoſuiſſet, veterem in eo conſuetudinem retuliſſe, Epiſcopos, aut regalia dimittere, aut quæ Cæſaris ſunt, Cæſari tribuere oportere. Cardinalibus Urbes occluſiſſe, quòd eos animadvertiſſet, non ad prædicandum, ſed ad prædandum ſe contuliſſe. (48) Interim qui de conventu Optimatium ad ſingulas Civitates ad creandos Conſules miſſi erant, res ex Friderici ſententia peragebant. Unum tantùm Mediolani perincommodè cecidit, quo novo deinde tumultu Civitas Mediolanenſis exarſit. Rinaldus Cancellarius, Otho Palatinus, Comeſque Gozuinus Mediolanum, ut Conſules deſignarent, petiverunt. Id ubi populus ſenſit, rei indignitate permotus, quæ veteris jacturam libertatis afferret, & propterea ad ſeditionem conſternatus tanto impetu ad eorum hoſpitia oppugnanda procurrit, ut ne Comitis quidem Blanderatenſis reclamantis auctoritate deterreri potuerit. Ita illi vix ſalvi, poſtridie infecto negotio diſceſſere. Fridericus re comperta, cum eſſet in villa Antimiaci, (49) Proceribus ſuis convocatis extemplò novam Mediolanenſium iniquitatem aperit, atque perfidiam eorum ſe acerrimè proſequi in animo habere, & quàm ſanctè legatorum jus colendum ſit, eos docere, oſtendit; atque ita univerſis ac ſingulis ei aſſentientibus, ædicto propoſito Mediolanenſes apud ſe legitima citatione compellat. (50) Cum ſtatuta die legati Mediolanenſes Marnicæ, ubi erat, præſtò affuiſſent, neque probabili facti ſui ratione reddita, inſuper arrogantiùs quoque locuti eſſent, iram Friderici vehementiùs acuerunt. Itaque, novo adversùs eos deſtinato bello, Beatricem conjugem, & Henricum Ducem Bajoariæ, alioſque Principes Germanos in Italiam novis cum delectibus revocavit, ipſe arma ſpectans regionem cum paucis perluſtrare inſtituit. Cum Haſtam veniſſet, neque receptus eſſet, ira percitus Urbem, arcemque, qua cives animos extulerant, diruit. Papiâ Modoëtiam proficiſcens obſides Mediolanenſium ſecum quaſi canes adduxit. Seprienſi inde, & Marthesana regione adita, caſtra alia inſtauravit, alia nova conſtruxit. Inde, cum Cremouam iter intendiſſet, (51) audito, Mediolanenſes Laudem ad opus reſtitutionis impediendum procedere, eò contendere occupavit, atque Urbis munitionem, ut celeriter perficeretur, Cremonenſium, Papienſium, & Novarienſium operâ uſus per ipſum Quadrageſimæ tempus adjuvit. Inde Comum profectus Comenſibus, ædicto antiquas ſedes, unde à Mediolanenſibus moti fuerant, reddidit, ac ſupra Urbem, arcem, in quam preſſi à Mediolanenſibus confugere poſſent, ædificavit, Inſulanoſque, qui Mediolanenſibus ſtudebant, illato armorum terrore, ad ſe traductos reconciliavit Comenſibus. Inde Placentiam in die Palmarum progreſſus, Placentinos, pecunia regia à quibuſdam per ſpeciem latrocinii erepta, alieniores factos retinuit in officio. Paſcha inde Mutinæ egit, quo peracto, in agrum Bononienſem, ubi tunc exercitus erat, proceſſit. Friderici literis acceptis Hadrianus graviſſimè eſt irritatus, remque non per literas, ſed per Legatos tranſigendam ratus, quattuor ad eum Cardinales deſtinavit, ac graviſſima ad eum mandata edidit. Hi fuere Octavianus, Henricus, Villelmus, & Vido Cremenſis, qui, cum eum apud Bononiam conveniſſent, ut pro re maxima poſtularunt, *ne poſthac Nuncios ad Urbem, ipſo inſciente Pontifice, mitteret, cum omnes Magiſtratus S. Petri ibi cum univerſis regalibus eſſent; ne à populis Pontificiæ ditioni ſubjectis, niſi ſuſcipiendæ coronæ tempore fodrum exigeret: ne Epiſcopos Italiæ dominio ſibi obſtringeret; nec Nuncios ſuos hoſpitatum in Epiſcopia mitteret; ut poſſeſſiones Eccleſiæ Romanæ, & tributa Ferrariæ, Maſſæ, Ficaroli, totius terræ Comitis Mathildis, terræ ab Aquapendente Romam, Ducatus Spoletani, inſularum Sardiniæ, & Corſicæ reſtitueret.* Quibus Fridericus haud mediocriter animo pertubatus reſpondit; *ſe Epiſcoporum Italiæ dominium non quæſiturum, ſi illi à ſuis regalibus abſtinuiſſent, quod ſi illi libenter uſurparent, quid Epiſcopo cum Regi? ſe quoque rogaturum, quid Epiſcopo cum poſſeſſione? Nuncios ſuos libenter ab Epiſcopiis amoturum, ſi probatum eſſet, Epiſcopos in ſuo ſolo Epiſcopium, non in Regio ædificaſſe, neque ædificium ſolo cedere oportere. Quòd Legatos in Urbem mittendos negarent, quia ibi Magiſtratus Sancti Petri eſſent, id longiorem conſultationem deſiderare; ita enim fieri, ut Imperator Romanus inane ſolum nomen dominantis habeat, ſi Romanam Urbem, unde Imperator Rom. appelletur, in poteſtate non habeat.* Hoc reſponſo dato, res inde ad diſceptationem adducta. Ibi, cum Legati pacem inter eum, & Eugenium nuper factam repoſcerent, Fridericus neque eam ſe daturum, neque eâ ſe teneri reſpondit, quam Hadrianus, Gulielmo Siculo injuſſu ſuo in gratiam recipiendo, fregiſſet; profitente autem Friderico, ſe judicium & daturum, & accepturum, ſuſcepere Legati, æquum eſſe, ut

(48) Literas in hoc diſſidio *Hadriani* cum *Friderico*, pro alterutra parte ſcriptas, refert Baronius ex Radevico, aliiſque Scriptoribus ad hunc annum.

(49) Calchus ad hunc annum, locum, in quo conſedit Fridericus, *Ocimianum* vocat, Montisferrati Oppidum. *Oltimanem* verò illum appellat in ſua hiſtoria col. 1181. Sire Raul inquiens: *Poſtea* (Fridericus) *ſtetit in partibus Montisferrati, & Ciriate, & hyemavit ibi; & cum eſſet apud Oltimanem præcepit, ut Caſtellum Cremæ deſtrueretur.*

(50) Querelas *Friderici*, & reſponſa Procerum contra Mediolanenſes, lege in Radevico lib. 2. cap. 23. & 24.

(51) Tertio Idus Martii Cremonæ conſtitiſſe *Fridericum*, diſcimus ex Diplomate dato ibidem, quo univerſos homines *de Mandello* ſuſcipiebat, exceptis *Tarranorum* familiis, quæ fortaſſe diverſæ factionis vel principes, vel fautores erant, quemadmodum Calchus teſtatur ad hunc annum.

ut ſolùm acciperet; neque enim Pontificem hominis ullius judicio ſubjacere, &, cum ſe ſex Cardinalium, totidemque Epiſcoporum, aut Principum arbitrio uſurum diceret, ſe ad Pontificem ſcripturos ſubjecerunt. Pontifex, conditione repudiata, ſe pacem cum Eugenio factam poſtulare reſpondit. (52) Interim Mediolanenſes libertatis detrimentum magno dolore ferentes, nihil ſibi prætermittendum rati, quod ad eam recuperandam pertineret, bellum omnibus viribus non tam propulſandum, quàm, ſi fortuna permitteret, inferendum, ipſo auctore Archiepiſcopo, decreverunt, &, quòd Fridericum haud dubiè ad oppugnandam, aut obdendam Urbem rediturum putabant, ſuburbana omnia ædificia, ſacra æquè, atque profana, ne quid afferre aut hoſtibus utilitatis, aut ſibi incommodi poſſent, diruerunt. Ea de cauſſa vetuſtum Monaſterium, & Sanctorum multorum reliquiis auguſtiſſimum S. Euſtorgii everterunt à fundamentis, & quidquid in eo ſacrati erat, tranſtulerunt in Urbem; in primis autem trium Magorum corpora, qui ad CHRISTUM infantem adorandum, & myſticis muneribus colendum venerant, ſunt inventa. Hæc olim in adyto Templi ejus recondita ipſorum quoque æditvorum notionem fugiebant; verùm manifeſtis tum indiciis patefacta, quibus declarabatur, viros eos, adorato Salvatore puero, in regionem ſuam reverſos illi in Crucem acto ſupervixiſſe, & ab Apoſtolis ſacro fonte ablutos, inde ad eum, quem in cunabulis honoraverant, ad dexteram Patris ſedentem vita functos migraſſe. Erant autem corpora oſſibus, & nervis compacta, & cute adhuc aridâ conveſtita, vi, ut exiſtimatum eſt, balſami, quo Gentilium more fuerint delibuta, ſed circulus aureus ea ambiebat, & inter ſe conſtricta tenebat, ut Gulielmus Neubrigenſis eorum temporum æqualis memoriæ prodidit. Deinde delectum quàm acerrimè habuerunt, ac III. Nonas Aprilis ad Tricium, quod Germanorum tenebatur præſidio, proceſſerunt, ac machinis, ſcaliſque admotis validè oppugnare inſtituerunt. Triduo variâ fortunâ pugnatum, multis utrinque cadentibus; verùm, cum præſidiarii prœliis, ac vigiliis aſſiduis fatigati ultra reſiſtere Mediolanenſibus integris in vicem pugnæ ſuccedentibus nequirent, ſpatium ingrediendi dederunt; occupato caſtro in oppidanos omnes acerbè ſævitum; Germani cuſtodiæ traditi, oppidum direptum, atque incenſum eſt. Sunt qui ingenti vi Cæſareæ pecuniæ quoque potitos ſcribant. Ea res mirificè ad alienandos totius Lombardiæ animos valuit. Interim Fridericus die tertia Mediolanenſibus, ut ſe in judicio ſiſterent, præſtitutâ, judicibus, & juriſperitis, qui multi Bononiæ erant, adhibitis, citari eos apud ſe juſſit, & cum die dicta non affuiſſent, neque aliquis eorum abſentiam excuſaret, Legatis Pontificis adhuc præſentibus, abſentes condemnavit, ac res direptioni, perſonas ſervituti addixit, atque inde in Roncalias rediit. Ibi indictum conventum agens, copias ſuas ex omnibus locis contrahit, quibus collectis hoſtili animo in agrum Mediolanenſem irrumpit, neque aut tectis, aut vitibus, aut arboribus, aut ſegetibus parcit, omnibus victus ſubſidiis ſpoliare Civitatem volens, antequam admoveret obſidionem, ratus eos aut inopia cibariorum coactos ultro ſupplices pacem petituros, aut, ſi diutius in pertinacia perſtitiſſent, pleroſque perituros, minoreque labore ſe eos oppreſſurum, ſi interpoſitis diebus inſtaret, quàm ſi aſſiduè premeret. Itaque omnes aditus cuſtodiri juſſit, ne quid frumenti in Urbem importaretur, gravique ædicto, ne id fieret, interdixit. Inde lectis equitibus aſſumptis proceſſit, ut, ſi poſſet, Cives ad pugnam eliceret, neque conjectura fefellit; nam, cum ad oſtentandas vires inconſultè exiſſent, ab eo partim cæſi, partim capti ſunt. Cum autem ille ab Urbe parumper abſceſſiſſet, hi eruptione facta cum quingentis equitibus, die ipſo Pentecoſtes VI. Kal. Junias ad Laudem proceſſerunt, atque ingentem prædam averterunt, ſed tamen clade aliqua ab Epiſcopo Mantuano Carſidonio, & Marchione Anconæ Garnerio inſecutis accepta. Ager totus quadraginta dierum ſpatio pervaſtatus, caſtro etiam Sancti Joannis, quod inexpugnabile putabatur, everſo. Iiſdem diebus Brixiani ſocietate cum Mediolanenſibus juncti agrum Cremonenſium populabundi inierunt; verùm à Cremonenſibus ejus rei ante certioribus factis ex inſidiis conſurgentibus oppreſſi ſunt, multis captis, atque aliquot interfectis. Fridericus vaſtatis hoſtium agris, Laudem ſe retulit. Interim Mediolani creſcebat in dies inopia, atque ex inopia fames, neque ſalutis perfugium ullum oſtendebatur. Itaque Mediolanenſes ad deſperationem converſi, ſicut Radevicus prodit, Scriptor Germanus, de nece Friderici cogitarunt; atque hominem, qui per fraudem illum interimeret, Laudem miſerunt: is profectus, cum ſtultitâ ſimulatâ caſtra Imperatoris ad Abduam ſita intraſſet, quodam die ſummo mane ſolum egredientem Fridericum de tentorio conſpicatus accurrit, & quoniam immani corpore, & robuſtiſſimis viribus erat, medium arripuit, ut in Abduam de rupe dejiceret; verùm dum Imperator renititur, funibus tentorii præditus procumbit, ac cubiculariis ad vocem clamantis Friderici advolantibus comprehenditur, & ex eodem loco præcipitatur. (53) Hoc ubi non proceſſit, Mediolanenſes octo homines, qui Urbem Laudis incenderent, ſubornarunt, quorum unus cum intempeſta nocte opus eſſet aggreſſus, à vigilibus deprehenſus, extremo ſubitò ſupplicio eſt affectus. Sub eoſdem etiam dies venit in Italiam Arabs quidam ex Hiſpania, homo magicis artibus egregiè, ut ferebatur, inſtructus, ætate ſenex, facie deformis, quippe altero oculo captus, ſocios pene viginti ſecum adducens, eo, ut fama fuit, con-

(52) Ex Radevico lib. 2. cap. 30. & ſeq. hæc narrat Sigonius.

(53) Radevicus, apud quem omnia ſuperiùs à Sigonio relata leguntur, poſtquam lib. 2. cap. 36. narravit hoc facinus in vitam Imperatoris, Mediolanenſium conſilio tentatum, ſtatim ſubdit, *talis tunc de illo opinio fuerat. Nos tamen audivimus, eundem verè furioſum fuiſſe, & innocenter vitam perdidiſſe*. Alteram *Arabis Magi*, in Crucem à *Friderico* acti hiſtoriolam, quam ad hunc annum ſubjungit Sigonius, idem Radevicus capite ſequenti deſcribit.

A consilio, ut veniens Fridericum perimeret. Siquidem pretioſa munuſcula afferebat, annulos, gemmas, frœna, calcaria venenis circumlita adeò præſentibus, ut ſolo tactu inficere Imperatorem, atque infectum minimo perdere momento poſſent; ſicam etiam latentem geſtabat, ut, ſi quo impedimento venenum non profeciſſet, ferro negotium cogitatum conficeret. Hunc, cum in caſtra veniſſet, Fridericus fortè venturi hominis multò ante certior factus, è veſtigio comprehendi, ac diligenter aſſervari juſſit, & cujus hortatu ad tantum facinus eſſet impulſus, quæſivit, ſi vera dixiſſet, impunitatem promittens, ſi falſa, ſupplicia omnia in B tentans. Homini omnia conſtanter inficianti tormenta admota ſunt. Quæ illi deridens, denunciavit, ſe, ſi necaretur, ſecum etiam Imperatorem eſſe tracturum. Fridericus autem vanis territamentis ejus contemptis, cum de ſociis ejus nullum communicati ſceleris judicium poſſet elicere, hominem extremo Crucis ſupplicio interemit. III. inde Idus Junias Mediolanenſes Cremenſibus aſſumptis, Laudem reverterunt, ac prœlium cum Laudenſibus, & Comenſibus atrox commiſerunt. Perturbatus ea re Fridericus, ac ſimul Germanicis jam adventantibus copiis excitatus, unà Mediolanum, & Cremam ſibi premendam exiſtimavit. Cremenſis belli cauſſam C prætulit, quòd præceptis Imperatoris non paruiſſent, ac Mediolanenſibus contra Laudenſes auxilium attuliſſent: verùm multò magis voluntas apud eum Cremonenſium valuit, qui ingenti vi pecuniæ oblata (54) ipſum ad veteres hoſtes ſuos armis vindicandos, quod per Lotharium aſſequi non potuerant, incitarunt. Hoc conſilio capto exercitum in duas partes diſtribuit, atque unam ipſe in agrum Mediolanenſium duxit, alteram Cremonenſibus ad Cremam obſidendam attribuit. Apud Mediolanum autem, cum eſſet, Legati cum à Senatu, populoque Romano miſſi adierunt, orantes, ne paucorum improborum, atque ignobilium homi- D num cauſsâ, multos probos, ac nobiles viros perire permitteret, eoſque præſertim, quorum occaſione ipſe Romani Imperatoris nomen ferret. Fridericus Legatos benignè allocutus, ac magnificis muneribus proſequutus cum Othone Palatii Comite, & Ariberto Aquenſi Præpoſito domum remiſit, mandatis editis, ut litem de Senatu, & Præfecto inter populum, Pontificemque componerent. Hi Romam profecti comiter quidem accepti ab omnibus ſunt, verùm Romanos veteris adhuc Reipublicæ ſpiritus ſuperbè gerentes nacti, pari ſuperbia eluſerunt, atque inde re irrita diſceſſerunt. Omnia Fridericus expertus, ſi qua ratione poſſet Me- E diolanenſes ex urbe elicere, prœliumque conſerere, quòd res nulla ſucceſſerat, ad inſidias converſus, Papienſes ad mœnia populabundos adequitare, ac, commiſſo prœlio, certo tramite fugam arripere juſſit, ſeque in eo cum validis cohortibus occultavit. Paruere Papienſes ædicto, atque Idibus Juliis inſultantes ad mœnia proceſſere. Ita Mediolanenſes, cum ignominiam ferre non poſſent, ex urbe cum magna manu egreſſi, atque in inſidias à Friderico paratas inconſultò delapſi, propè omnes aut capti, aut interempti, aut gravibus vulneribus ſunt confecti. Ea victoria potitus Fridericus, Laudem ſe recepit. Cremonenſes autem Nonis Julii Cremam militum corona cinxerunt, eamque acriter obſidere inſtituerunt. Ceterùm Cremenſes firmis oppidi munitionibus, & promptis Mediolanenſium, & Brixianorum auxiliis fulti, omnia obſidionis incommoda contemnebant, ſeque, ut Lotharium quondam, ſic nunc Fridericum eluſuros inani jactatione fremebant. Itaque multis eruptionibus factis, quanquam validè repreſſi magna tamen hoſtibus detrimenta dederunt, atque inter ceteros Marchionem Anconæ Garnerium occiderunt. Reverſus inde Mediolanum Fridericus, cum pabulum equorum non inveniſſet, & ipſe eodem die Cremam acceſſit, ac captivos Mediolanenſium ad terrorem eis injiciendum produxit. XIII. Kal. Auguſti Beatrix Auguſta, & Henricus Dux Bavariæ cum copiis, commeatibus, & ſtipendiis ex Germania Cremam acceſſerunt, neque ita multò poſt Velfo Princeps Sardiniæ alium exercitum quoque adduxit. Quibus ſubſidiis auctus Fridericus, oppidum oppugnare conſtituit. Ejus rei gratia Cremonenſes turrim altiſſimam conſtruxerunt, atque huic mangana inauditæ magnitudinis, & petrarias, gattoſque complures adjecerunt, & Fridericus his ſimilia alia quoque multa ex eorum temporum conſuetudine fabrefecit. Hoc cognito Cremenſes haudquaquam exterriti animis ſunt: verùm cum & præſidia, & machinas in muris idoneas ſtatuiſſent, haud ægrè omnem & Friderici, & Cremonenſium impetum pertulerunt. Quin etiam poſt dies aliquot profecto Friderico, ſive, ut ſcribit Radevicus, Sambaſſianum ad conjugem inviſendam, ſive, ut refert Urſpergenſis, ad agri Mediolanenſis reliquum pervaſtandum, ex oppido erruperunt, ac cruento cum Germanis prœlio conflixerunt. Ea re exaſperatis animis, varia inde utrinque edita ſunt crudelitatis exempla, quippe cum Germani amputatis Cremenſium capitibus fœdè ludibrii gratia quaſi pilâ luſiſſent, Cremenſes captivos eorum in muros produxerunt, ac membratim dilacerarunt, &, cum illi captivos Cremenſium, iis inſpectantibus, ſuſpendiſſent, hi reliquos eorum egerunt in crucem. Quibus rebus crudelitatis libidine exaturata, Fridericus rurſus machinas admoveri, & excitari turres præcepit, acremque oppugnationem inſtituit, quæ haud dubiè, omnibus ſumma ope nitentibus, aliquem habuiſſet effectum, niſi Cremenſes muſcipulis, & foveis occultis intra vallum diſpoſitis, ac machinis incenſis, aut averſis hoſtes fefelliſſent, aut crebris manganorum ictibus eos à muris recedere coëgiſſent, qua in re tantum ardoris adhibuerunt, ut neque præſenti filiorum ſuorum obſidum periculo, quos ad manganorum ictus Fridericus oppoſuit, deterreri

(54) Radevicus lib. 2. cap. 39. *undecim millia* Talentorum promiſſa tradit. Calchus verò *quindecim millia Marchas argenti* dono Ceſari datas, ut in Cremenſes armaretur, ad hunc annum refert.

reri ulla ratione potuerint. (55) Quin etiam XIV. Kal. Octobris proſcriptionis tabulas in eos haſce propoſuit: *Cum ob defectionem Cremenſium ipſum caſtrum Cremæ obſideremus, & cum principibus noſtris in tentorio Ducis Henrici nepotis noſtri conſideremus, conſilio, & judicio Principum noſtrorum, & omnium Lombardorum, qui nobiſcum aderant, ipſos Cremenſes boſtes Imperii judicavimus, & de ipſis talem legem promulgavimus. Quoniam Crema, & omnes Cremenſes noſtro banno ſunt illigati, ſtatuimus, & Imperiali auctoritate confirmamus, ut omnes Cremenſes, Mediolanenſes, & Brixiani, & quicumque hoc tempore Cremæ ſunt, tam feudum, quàm allodium totum amittant, & feudum ad dominos redeat: nos enim perſonas, & bona eorum publicamus, atque idem de eorum bonis, qui de Eccleſiis ſunt, fiat.* Interim Mediolanenſes, ut Fridericum ab oppugnatione Cremæ averterent, cum multis millibus armatorum Minerbium oppidum ad lacum Comenſem adorti ſunt: verùm, auxilio quingentorum equitum à Friderico ſummiſſo, ab incœpto deſtiterunt: quin, cum domum repeterent, Gozuino Comite, qui tum Comitatum Seprienſem, & Marthesanum adminiſtrabat, à tergo inſequente oppreſſi, præda amiſſa, multiſque ſuorum deſideratis, ac ſauciis, in urbem ſe receperunt.

(55) Cremæ obſidio diligentiſſimè ab Ottone Morena deſcribitur; quo circa illum adire poterit Lector Tomo VI. *Rerum Italicarum*, ut extremi odii in Obſeſſis, & Obſidentibus exempla obſtupeſcat. Sigonius è Radevico lib. 2. cap. 44. & ſeq. omnia deſumpſit.

Explicit Liber Duodecimus.

IN-

INCIPIT LIBER DECIMUSTERTIUS.

OMnium calamitatum, quas ab exactis Longobardis Italia pertulit, nullæ aut majores, aut fœdiores fuerunt, quàm quas ipſa ſacrorum comitiorum diſſidia intulerunt, quorum tria pernicioſiſſima proxima Patrum erat adhuc ætas experta, Honorii, Clementis, & Anacleti, qui de jure dignitatis cum Alexandro, Gregorio, & Innocentio Pontificibus decertarant. Horum enim ſingula, externa Germanorum arma in Italiam non ſine maxima ipſius pernicie advocavere, primum verò, & ſecundum Imperium etiam ipſum parùm ſalutari in futurum exemplo ab Eccleſia disjunxere. Ecce autem hærente adhuc non modò in animis, ſed etiam in oculis penè omnium memoriâ tertii, quartum exarſit vel omnium, quæ adhuc ſcripſi, teterrimum, quo Alexandrum tertium Victor quartus inceſſit. Hoc enim non omnes ſolùm Occidentales Eccleſiæ, ſed etiam Regna inter ſe, ac Provinciæ, Civitateſque disjunctæ ſunt: quin & Imperator propterea tam gravem, tamque diuturnam cum Eccleſia contentionem inivit, ut non ſolùm in præſens civitates inter ſe univerſas diſtraxerit, ſed etiam in eiſdem familias ipſas inexpiabili in multa ſæcula inducta diſſenſione diviſerit. Hinc enim Gibellinorum, & Guelforum nominibus ex vetere Germaniæ diſſenſione deſumptis exitiales Italis factiones manarunt, quæ ſub Friderico patre exortæ, neque omnino pòſt ſub Henrico filio obliteratæ, demum ſub Friderico nepote effuſiùs erumpentes ingentes, in multos poſt annos, ſtrages in Italia edidere. (1) Quæ hiſtoria quoniam ſtudiis Scriptorum ſtylo haud ſeciùs inter ſe, quàm illi gladio, decertantium eſt corrupta, dabimus operam, ut nos, reſtincto demum jam illo animorum in cauſſam incendio, veritatem ex ipſis potiſſimùm rerum actis eliciamus, eamque fideli, atque accurata opera poſteritati ad præcavendum prodamus, ac ſimul quantas calamitates Mediolanenſes, ceterique Italiæ populi pro tuenda libertate pertulerint, enarrare pergamus.

Friderico omni ope Cremam, ut demonſtravimus, oppugnante, Hadrianus Pontifex Kalendis Septembris Anagniæ moritur. Eo facto Cardinales permoti extemplò cadaver Romam retulerunt, ac pridie Nonas in Templo Sancti Petri ſepeliverunt; poſtridie verò in eodem convocati, de novo ſubrogando Pontifice conſultarunt, verùm tertio die, diductis in diverſa ſententiis, Cardinales, de quibus ſupra diximus, duos Rolandum Senenſem, olim Canonicum Regularem, (2) & Octavianum Romanum, Pontifices deſignarunt. Rolandus à viginti tribus delectus coccineam chlamydem ſibi à ſuis cupientibus properanter injici non eſt paſſus. Octavianus à quinque tantùm declaratus (3) raptam avidè è manu Miniſtri, ut Rolandum jure præverteret, ipſe ſibi feſtinantiùs induit, atque Rolando, & Cardinalibus ejus per armatos illicò intromiſſos in arcem compulſis, à ſuis in Sede Sancti Petri conſtitutus Victoris quarti nomen

(1) De Guelphæ, ac Gibellinæ factionis origine tam variæ ſunt Scriptorum ſententiæ, ut eaſdem ſingillatim recenſere non tam operoſum foret, quàm inane; tot enim hactenus conſepulta tenebris hac in re veritas fuit, ut, cùm notiſſima ſit ſeries calamitatum, quam perverſa hujuſmodi æmulatio in Italiam invexit, prorſus hucuſque latuerit tempus, quo primùm hoc nomine appellari cœperint Partes adverſæ. Rem hanc ſtudiis Scriptorum invicem digladiantium, potiùs corruptam, quàm illuſtratam Sigonius aſſeruit, operam ſuam pollicitus, ut ex antiqua caligine in lucem educeretur; ſed quamvis optimè ſcripſerit, ex veteribus Germaniæ diſſenſionibus deſumptas faces civilium contentionum, quibus univerſa poſtmodum exarſit Italia, in album tamen minimè collimaſſe videtur, aſſerens, ſub *Friderico II* ferale nomen Guelphæ, ac Gibellinæ factionis inſonuiſſe, ſtrageſque inde per multos annos in hanc Provinciam effuſas. Poſtquam enim editum eſt Tomo XI. Rerum Italicarum *Chronicon Aſtenſe* Guilielmi Venturæ, revocari in dubium vix poteſt, quo tempore, infauſto hoc nomine appellari cœperit diffuſa per Italas Urbes civilium rixarum libido. Scriptor iſte ultimas tabulas condens anno 1310. ſcribit cap. 57. ſe tunc fuiſſe annorum LX., adeòque anno eodem, quo *Fridericus II.* vivere deſiit, in lucem prodierat, ideſt anno 1250. Is igitur ocularis teſtis rerum, quas in hiſtoriam ſuam referebat cap. 17. hæc habet: *ſciendum eſt, quòd poſt obitum Friderici* (nempe ſecundi) *Lombardi diviſi ſunt in partes duas, quarum una vocatur* (legendum vocabatur) *pars Eccleſiæ, altera verò pars Imperii; modò verò una vocatur Guelfa, & alia Gibellina. Primi quidem fuerunt Veronenſes* &c. Itaque nonniſi mortuo Friderico II. emerſit hoc nomen. Marchio Abbas Joſeph Malaſpina, Vir non minùs ſanguine, quàm doctrina præclarus, mihique ſumma neceſſitudine conjunctus, Scriptorem hunc adnotationibus exornavit, atque hoc loco eruditè admodum differit, *quando, ubi,* & *cur* ab Italis hoc nomen æmulis partibus inditum fuerit; quo circa illum adeat Lector; cùm illuſtratæ hujus originis integra eidem gloria debeatur.

(2) Benedictini Ordinis Monachum *Rolandum* hunc faciunt nonnulli Scriptores apud Pagium ad hunc annum num. 8. Henriquez in Menologio Ordinis Ciſtercienſis cum Monaſticam vitam profeſſum ſcribit in Cœnobio Carævallis, prope Mediolanum, ſubſcribente Gabriele Bucellino in Menologio Ord. S. Benedicti ad diem XXVII. Auguſti; idque Puricellus adeò lubens excepit, ut num. 424. afferat, peculiari etiam hoc titulo ad ſua Baſilicæ Ambroſianæ monumenta pertinere. Sigonius autem Canonicum Regularem fuiſſe aſſeverat. His omnibus adverſatur Card. Aragoniæ editus Tom. III. *Rerum Italicarum*, qui in Vita Alexandri III. hæc refert. *Cùm eſſet in Eccleſia Piſana Clericus magni nominis* (Baronius ex Codice Vaticano legit *in Eccleſia Piſana Canonicus,*) *& carus haberetur ab omnibus, atque receptus, ad hanc Romanam Eccleſiam vocatus eſt à Beato Eugenio, quem ubi Deo auctore cognovit idoneum, primò in Diaconum SS. Coſmæ, & Damiani, deinde in Titulo S. Marci Presbyterum ordinavit, & tandem, quia ſemper de bono creſcebat in melius, Cancellarium Apoſtolicæ Sedis conſtituit* &c.

(3) A duobus ſolummodo, *Joanne de S. Martino,* & *Guidone Cremenſi* electum *Octavianum* narrat Card. Aragoniæ, qui fusè hanc hiſtoriam deſcribit loco ſuperiùs enunciato. Tertium addit Anonymus Caſinenſis, nempe *Epiſcopum Tuſculanum*, cui nomen erat *Imarus*, olim Monachum Cluniacenſem.

men aſcivit; inde ad Palatium, populo civi ſuo haud gravatè ſavente, deductus prompta A
Cleri, populique obſequia accepit. Rolandus novem dies cum ſuis in arce per Senatores obſeſſus manſit: demum emiſſus ad Ciſternam Neronis inter Ariciam, & Tarracinam proceſſit: ibique XII. Kal. Octobris in magna Cardinalium, Epiſcoporum, Abbatum, Cleri, Populique, qui convenerant frequentia, chlamydem rirè induit, ac conſecratus Alexandri tertii nomen accepit. (4) Ita Victore, qui nondum conſecratus fuerat, jure ſuperato, poſt octo dies, & ipſum cum ſectatoribus ejus, & ſi quis manum ei conſecrationis gratia admovere auſus fuiſſet, pœnis inferorum devovit, atque Anagniam B
ſe recepit. Quarto inde Nonas Octobris Victor à paucis & ipſe Epiſcopis conſecratus eadem in Alexandrum, & partem ejus deteſtationis tela retorſit, ac per Othonem Comitem Palatinum Campaniam, & Patrimonium ſancti Petri invaſit, & Signiæ ſubſtitit. Tum uterque jus ſuum tueri cupiens, Alexander, quòd à pluribus creatus, & ante Victorem conſecratus, Victor, quòd veſte pontificia prius indutus, & tanquam Pontifex Cleri, Populique ſolennibus obſequiis eſſet cultus, literas ad Fridericum caſtra adhuc ad Cremam habentem ſcripſerunt: eumque, ut partes ſuas ſuſciperet, obſecrarunt. Erat Fridericus ab Alexandri C
rationibus alienus, aſperitatis ejus, in tuendo jure Eccleſiæ, ſuperiore in legatione adhibitæ non oblitus, quam offenſionem non obſcura etiam auxerat fama, quæ percrebuerat, ipſum cum ſociis ejus Cardinalibus vivente Hadriano conſpiraſſe, ut Mediolanenſes, & Gulielmum Siculum adversùs ſe defenderent: in Victorem verò animo propendebat, quòd præter cetera faciliùs aliquid de jure Pontificio conceſſurum confidebat, de quo cum Hadriano contendere cœperat: cum vulgò ferretur, Hadrianum, ſi paucos præterea dies ſupervixiſſet, Friderico propterea ſacrorum communione fuiſſe, niſi ſibi ſatisfeciſſet, interdicturum. D
Ea de cauſſa conventum omnium è Regnis ſuis Epiſcoporum Papiæ in Octavam Epiphaniæ indixit, atque Epiſcopos duos Pragenſem, & Ferdenſem ad Alexandrum, & Victorem miſit, qui dicerent, ſuarum virium non eſſe, utrius juſtior cauſſa eſſet, conſtituere: Epiſcoporum judicio ad eam rem opus eſſe, ac propterea ſe in Octavam poſt Epiphaniam concilium indixiſſe: ibi quem juſtioribus comitiis creatum eſſe certus Epiſcoporum conſenſus ſtatuiſſet, eum ſe ſummo ſtudio veneraturum, atque armis, ſi opus fuerit, protecturum; proinde ambo ad diem concilio præſtitutam occurrerent. Alexander animi Friderici erga ſe non ignarus, venturum ſe abnuit, adjiciens, parùm E
æquum eſſe, ut, cui judicium à Deo in homines eſſet conceſſum, is humano judicio ſe committeret. Victor, ut ad victoriam, non ad judicium proceſſurus, Friderici voluntati ſe quacumque obſecuturum ratione
1160 reſpondit. Initio inde ſequentis anni, qui fuit ſupra milleſimum centeſimus ſexageſimus, Fridericus ſe per obſidionem Cremâ potiturum diffiſus, cui affatim rei frumentariæ foret, vim extremam adhibendam, oppugnationemque tentandam exiſtimavit, univerſo præſertim id exercitu comprobante, cujus diutinæ jam tædebat ad id oppidum ſtationis, & aſperrimæ, quæ eo potiſſimùm anno ſævierat, hiemis. Itaque machinas varias, turreſque præparat, eaſque fortiſſimis militibus complet, ac tela, faceſque in eos, qui intus erant, jacere jubet. Quæ, cum Cremenſes quanquam maximo ſui cum detrimento repellerent, demum ad alias artes ſe contulit: opportunè autem ipſius conſilium juvit ſingularis quidam induſtriæ Architectus omnia ipſius machinamenta eouſque levi ſatis momento ludificatus, qui pecuniâ, ut Cremenſes ſcribunt, corruptus ad ipſum transfugit, ac turres ligneas inuſitatæ altitudinis duarum contabulationum effecit, ac pontes ex iis in muros projiciendos inſtituit. Quibus perfectis Fridericus, qui gattorum, briccolarumque inanes expertus ſæpe conatus erat, ut ultimam, ſic aſperrimam oppugnationem incœpit. Gattis quippe remotis, diverſis è partibus turres has, quàm proximè potuit, muris admovit, ac milites, qui in ſuperiore contabulatione locati erant, oppidanos omni miſſilium genere propellere, qui verò inferiorem tenebant, pontes, ut demonſtratum ab Architecto fuerat, in muros projicere juſſit, ac reliquum exercitum circum muros diſpoſuit, & ſingulos, ubi projectos ſenſiſſent pontes, ſuam quemque invadere partem præcepit. Cremenſes, ubi oppidum coronâ circumdatum, turribuſque mœnibus admotis omnia perſonare tubis, armiſque ſenſerunt, ab animi virtute præſidium ſibi petendum exiſtimarunt. Quippe in muros ſubeuntes ex gattis ſuis pontes ſcindere, ac milites muro dejicere, & in extremo periculo fidem, officiumque ſuum probare Patriæ contenderunt. Primum, qui de ponte in urbem defiluit, quidam ſubitò crudeliſſimè interfecit: cuteque capiti ejus detracta in uſum capillatæ galêæ ſe ſe induit; alteri manus & pedes præciſi, & per forum fœdo repere ſpectaculo eſt permiſſum. Ipſi tamen fortiſſimo quoque ex ſuis aut amiſſo, aut ſauciato debilitati adeò ſunt, ut, anteriore murorum munitione relicta, in poſteriorem ſe retulerint, ac tum primùm animis viribuſque deficere, & de ſalute deſperare incœperint. Quod ubi ſenſit Fridericus, Concilium, quod in Octavam ab Epiphania indixerat, ne oppugnationis ardorem remitteret, in Quadrageſimam diſtulit, atque acriùs oppugnare perſeveravit. Tum Cremenſes aſſiduis prœliis, vigiliiſque defeſſi, ac plerique vulneribus affecti, demum extremi periculi metu permoti, conſilium ſui dedendi, ſi tolerabiles ferrentur conditiones, ceperunt, ac VII. Kal. Februarias Peregrini Patriarchæ Aquilejenſis, & Bajoariæ Ducis colloquium poſtularunt. Poteſtate colloquendi facta, primùm veniam errori ſuo petierunt, eo nomine crimen purgantes, quòd non Friderico, quem ſemper ante omnia coluiſſent,

(4) *Apud Nymphas* conſecratum *Alexandrum* Card. Aragoniæ, ac Anonymus Caſinenſis teſtantur. Ipſemet *Alexander III.* in Epiſtola ad Gerardum Epiſcopum Bononienſem, quæ legitur in Radevico lib. 2. cap. 51. hæc habet. *Apud Nympham non longè ab Urbe, in ſimul congregatis, manus conſecrationis accepimus.*

ſent, ſed Cremonenſibus hoſtibus ſuis acerbiſſimis reſtitiſſent: deinde poſtularunt, ne ad noxam libidini Cremonenſium traderentur. His ad conſilium Friderici delatis placuit, ut his conditionibus venia, paxque daretur. Ut Cremenſes incolumes exirent cum iis rebus, quas uno geſtatu efferre ſinguli poſſent, Mediolanenſes, & Brixiani, qui intus eſſent, arma relinquerent. Poſtridie omnes egreſſi, oppidum militibus diripiendum eſt datum. Cremonenſes, & Laudenſes veteribus odiis incitati, muros oppidi deturbarunt, ac foſſas compleverunt. Germani, ubi prædæ minus, quàm ſperaverant, invenerunt, ignem oppido multis in partibus intulerunt. Reliquis domos ſuas reverſis, Fridericus Papiam ſe recepit. (5) Cui Civitas obviam effuſa occurrit, atque ornatis, Templorum inſtar, Urbis viis læta triumphantem excepit. Is Templo adito, gratiis Deo actis, votiſque ſolutis divertit in Regiam, ac conventum in ante diem IV. Nonas Februarias, qui dies erat Purificationis, indixit, ac literas per omnes regiones de Cremenſi victoria miſit. Ubi dies Purificationis advênit, Epiſcopos, Abbateſque, qui undique ex regnis ſuis convenerant, convocavit, atque eis judicium Pontificiæ, quæ jactabatur, cauſſæ commiſit. Aderat in Urbe Victor, cujus cauſſa agebatur, aderat advocatus ejus non leviſſimæ auctoritatis, Fridericus, nec quiſquam ex proceribus convenerat, niſi aut utriuſque amicus, aut aliqua ratione illi parti obnoxius. Itaque, cum re in diſceptationem adducta, probatum teſtibus eſſet, Victorem ante Alexandrum, ut Pontificem, & veſte ornatum, & cultum obſequio eſſe, nemoque eſſet, qui contradicere auderet, ſine ulla dubitatione Victor, qui præſens aderat, jure, Alexander, qui vocatus non obediverat, vitio factus Pontifex judicatus eſt. His poſtridie Cinerum actis, ſequenti die Victor ſolemni cum pompa ab æde Salvatoris ſuburbana, ubi hoſpitabatur, ad Templum majus à Clero, Populo, Epiſcopiſque deductus eſt. Ibi eum Fridericus pro foribus Templi ſuſcepit, & deſcendentis de equo ſtrepam tenuit, & manu uſque ad Altare perduxit, & humili pedem oſculo contigit, ac poſt eum Peregrinus Patriarcha Aquilejenſis, Vido Archiepiſcopus Ravennas deſignatus, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, & Principes idem fecerunt; poſtero die Sabbati Victor, Alexandrum cum parte ejus candelis accenſis eſt execratus, ac Gulielmum Siculum, & Mediolanenſes, quòd Eccleſias, & Imperium invaſiſſe dicerentur, ad ſatisfaciendum citavit. Quibus rebus perfectis, literas ad Reges Franciæ, Angliæ, Hiſpaniæ, ceteroſque ſcripſit, ut acta Papienſis Concilii comprobarent, &, ut Lombardiam militaribus incommodis allevaret, principes Germaniæ, laudibus, muneribuſque ornatos cum ſuis copiis domos dimiſit. Hactenus de Friderico Radevicus. (6) Reliqua nos ex Italicis fermè eruere monumentis conabimur. (7) His igitur cognitis Alexander Agnaniæ ſacra deteſtatione Victorem, & Fridericum execratus, literas & ipſe ad Principes, & Civitates dedit, ac quibus rationibus id feciſſet, expoſuit; ſimulque ut ſe, cauſſamque ſuam ſuſciperent, obſecravit, & ad id Epiſcoporum Concilium ſuorum indixit; præcipuè verò ad Mediolanenſes Joannem Anagninum Cardinalem legavit. Is fœdere cum Mediolanenſibus icto V. Kal. Aprilis (8) ſuggeſtum majoris ædis aſcendit, ac concione advocata Victorem, Fridericum, quique Sectam eorum ſequerentur, Cremonenſem, Laudenſem, Comenſem, Papienſem, & Mantuanum Epiſcopos, ſacris abdicatos pronunciavit, ac Civitates Cremonam, Papiam, Laudem, Comum, Novariam, Vercellas, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Seprii, & Martheſii ſacris arcuit, & Archiepiſcopum, ac Conſules Mediolanenſes ſacramento fidelitatis obſtrinxit. Quibus rebus ingens iterum vulnus Eccleſia Dei accepit, bellumque novum inter Pontificatum, Imperiumque ſuſceptum, quo Civitates Italiæ, in primiſque Lombardiæ in diverſas partes diductæ, pravis inter ſe certaminibus initis, ad extremum propè exitium ſunt redactæ. Hujus autem belli principes fuere Mediolanenſes, qui cum veteribus odiis, tum recentibus Alexandri adversùs Fridericum, & ſocios ejus execrationibus incitati bellum ardentiore animo gerere perrexerunt. Itaque, ut amiſſæ Cremæ detrimenta ſarcirent, Laudem tentandam, quam ſibi non parere indignè ferebant, ſuſceperunt, ac, firmâ collectâ equitum, peditumque manu, per proximos ſacræ hebdomadæ dies impreſſionem in ejus fines fecerunt; verùm egregiè occurrentibus Civibus, protinus re irrita diſceſſerunt. Ea re Fridericus permotus copias ſuas, quanquam exiguas, Papiâ educit, atque ineunte Ma'o in Mediolanenſium agrum ingreſſus omnia à Lambro amne latè populando, atque in ſegetes, arboreſque fœdè ſæviendo percurrit, ac tandem caſtra ad S. Romanum, quaſi Urbem obſeſſurus, locavit. Qua re animadverſa Mediolanenſes, Placentinis adjunctis, adversùs eum cum ornatiſſimo, atque inſtructiſſimo equitatu proceſſerunt, copiamque pugnæ fecerunt. Ex quo Fridericus exterritus, per noctem

(5) Univerſa hæc Sigonius è Radevico transſcripſit. Uberiora tamen ſunt, quæ *Morena* de Cremæ obſidione, ac excidio refert. Illud memoratu dignum; cùm Cremenſes poſt deditionem Urbe egrederentur, *Fridericus* ipſe propriis manibus adjuvit quemdam ipſorum languidum exeuntem, ac alios milites exportavit, ut narrat idem Morena, *Friderico* addictiſſimus, qui nihil omittit, quod illius gloriam valeat amplificare.

(6) Lib. 2. cap. 64. & ſeq. Vide Labbeum Tom. X. Conciliorum.

(7) Nempe ex Triſtano Calcho, & Bernardino Corio, quos, in deſcribendis rebus inferiùs editis Auctores habuit Sigonius.

(8) Sire Raul in libro *de geſtis Friderici I.* edito in VI. Volumine *Rerum Italicarum*, narrans quæ his temporibus in Mediolanenſi bello geſta ſunt, ſcribit, ter indictum anathema à Cardinali Joanne Anagnino in Eccleſia Majori Mediolani. Primò contra *Octavianum* Antipapam, & *Fridericum* Imperatorem *III Kal. Martii*: Secundò, contra Epiſcopum Mantuæ, & Laudæ, Marchionem de Monteferrato, Comitem de Blandrate, Rectores & Conſules Cremonæ, Papiæ, Novariæ, Vercellæ, Laudæ, Seprii, Martheſanæ *XII. die Martii*: Tertiò, contra *Lodoycum*, qui erat in Baradello *V. Kal. Aprilis*. Sigonius, qui hunc Scriptorem, Mediolani tunc degentem, non legit, hæc omnia diverſis temporibus acta in unum diem congeſſit.

ctem ſilentio vaſa collegit, & ſe Papiam recepit. Deinde Laudem progreſſus, Laudenſes magnopere collaudavit, quòd priſtinam virtutem in ſua ſalute defendenda, & fide erga ſe cuſtodienda retinuiſſent: inde exercitum trans Abduam amnem traduxit, & Pontirolum, pontemque ad id à Mediolanenſibus factum occupavit, & Fanum non ſine cruento prœlio (9), Mediolanenſibus in tempore non occurrentibus, cepit, ac Papiam, Novariamque ſe retulit. Mediolanenſes interea bellum Laudenſe renovaturi V. Idus Majas (10) Laudem cum equitatu repetiverunt, cumque inſidiæ erumpentibus Laudenſibus ſemel iterumque paratæ non proceſſiſſent, juſtum exercitum, ac carrocium ipſum cum magno machinarum apparatu adduxerunt, ac XIV. Kal. Auguſti ſignis è regione Portæ Imperialis locatis, reliquis copiis Urbem cinxerunt, atque oppugnare inſtituerunt. Verùm, cum per aliquot dies in opere verſati eſſent, mox rei difficultate, & maturo Friderici adventu permoti deſtiterunt. Tum Laudenſes tumultuario opere munitam adhuc Urbem habentes lapideo ipſam muro, monente Friderico, ſepſerunt; primus lapis ab Alberico Epiſcopo in fundamento Portæ Cremonenſis eſt poſitus. (11) Erat in regione lacus Comenſis oppidum, nomine Carcanum, quod firmo Friderici præſidio cuſtoditum, Mediolanenſibus, quoties in Laudenſium fines irrumperent, adhuc ſemper fuerat infeſtiſſimum. Hoc igitur ſibi expugnandum Antiſtes ratus, eodem menſe Brixianorum auxiliis, ac trium tribuum juventute educta, obſidere inſtituit. Ea re cognita Fridericus ſociorum ſuorum copias ſubitò accerſivit, ac poſtridie Nonas Auguſti acceſſit, & loci peritorum conſilio in valle Toxaria caſtra ita poſuit, ut Mediolanenſes ab omni re frumentaria intercluſerit. Id ubi ſenſere Mediolanenſes, virtute recuperandum, quod loci iniquitate amiſerant, rati, ſe ſe ad prœlium præpararunt; neque id Fridericus detrectavit. Variè utrinque pugnatum eſt ingenti animorum ardore aliis pro ſalute, aliis pro Imperio decertantibus. Tandem Fridericus ordines Mediolanenſium vi perrupit, atque ad carrocium penetravit, ac ſolutis bobus vexillum detraxit, & contumeliæ cauſſa currum in proximam foſſam dejecit. Brixiani interea ab Urſicino caſtro, ubi in præſidio locati fuerant, aliique ab Herba oppidani ſuorum periculo excitati impigrè accurrerunt, ac recentes indefeſſos incubuerunt. Quorum impetu percitus Fridericus victum ſe in ipſa victoria clamans fugam capeſſit, ac Comum ſe cum paucis recipiens, in arcem Baratelli aſcendit. Mediolanenſes fuſis hoſtibus, caſtriſque captis, ingenti præda potiti ſunt. Hæc V. Idus Auguſti geſta. (12) Archiepiſcopus, Carcani oppugnatione omiſſa, quæ longior videbatur futura, XIII. Kal. Septembris domum revertit, atque Urſicinates, & Herbenſes, quorum opportunâ præcipuè operâ parta victoria eſſet, immunitate Mediolanenſi donandos curavit. Fridericus ex Baratello Papiam ſe recepit, atque amicos, ut quantum quiſque contrahere copiarum poſſet, in inſequentem annum pararent, admonuit, atque inde Cremonam ſe contulit. Incendio Mediolani in Tribu Comenſi conflato, eoque ad Vercellinam, Ticinenſem, Romamque tranſlato, magnum multi Cives damnum fecerunt. (13) Id incendium, tectis pleriſque in Urbe conſumptis, coëgit, ut exercitus in proxima loca hibernatum exiret, &, cum multa frumenta exuſta eſſent, annona in Civitate gravior fieret. Mediolanenſes ponte ad Pontirolum inſtaurato, in Laudenſium fines impreſſionem fecere, ac multos captivos abduxere. Velſo Marchio in Tuſciam cum exercitu iniit, ac conventu ad S. Geneſium habito, cum à ceteris, tum maximè à Piſanis, & Lucenſibus benignè acceptus eſt. Fridericus Cremona Papiam in hiberna ſe retulit. Ineunte inde Vere, ad arma utrinque reverſum. 1161 III. Idus Martii Placentini, cum Laudenſe ſibi bellum depopoſciſſent, multos Laudenſium equites per inſidias oppreſſerunt. XVI. Kal. Aprilis Mediolanenſes ad Caſtelleonum oppidum in Comitatu Seprienſi ſitum, injuriis eorum provocati, acceſſerunt, atque omni machinarum genere oppugnare inſtituerunt. Quas, dum qui intus ſunt, refringere, atque incendere tentant, Fridericus rei nuncio ictus Laudem accurrit, & contracto ex proximis locis exercitu ad Lambrum amnem, Caſtelleonum liberaturus, proceſſit. Qua re accepta Mediolanenſes ſuccenſis machinis receſſerunt. III. inde Nonas Aprilis Placentini cum Laudenſibus ad S. Mariam in Strata prœlium commiſerunt, ac præter ceteros Tricafoliam Puſterlam Prætorem eorum redegerunt in poteſtatem. Interea Germani Principes, qui poſt conventum Papienſem à Friderico dimiſſi fuerant, ſive ab eo acciti, ſive vicem ejus ſoliciti, cum maximis in Italiam auxiliis redierunt. (14) Quorum adventu Fridericus erectus, ac ſimul promptis Italicarum Civitatum, quæ in fide erant, auxiliis nixus, quod adhuc facere prætermiſerat, Urbem ipſam Mediolani ſibi tentandam decrevit; ratus, dum ea Urbs incolumis ſtaret, ſe haudquaquam quietam Italiam habiturum, atque ita rebus omnibus neceſſariis apparatis, IV. Kal. Junii cum univerſo exercitu in agrum Mediolanenſem procedit, ac ſegetes, vineaſque toto latè percurſo agro cor-

(9) Ab Ottone Morena col. 1063. *Fara* appellatur, Caſtrum à *Friderico* occupatum poſt Pontirolum captum, ac pontem everſum, inquiens, *deinde Faram rediens, ipſumque Faræ Caſtrum, poſt diu factum ibi prælium, capiens, & homines de Fara cum maxima præda bonorum* &c.

(10) *Nono die menſis Junii* id peractum narrat Morena col. 1065., qui fusè, ac diligenter hiſtoriam hanc deſcribit.

(11) *Tertio die menſis Auguſti* incœptum hunc lapideum murum Urbis Laudenſis adnotavit Morena col. 1073.

(12) Ex Calchi hiſtoria hæc deſumpſit Sigonius.

(13) Diem feralis hujus incendii deſignat Morena col. 1079., ait enim, eodem die Jovis, ideſt XXVI. Auguſti menſis, quo *Fridericus*, ad expugnandum Placentiæ pontem, exercitum ſuum admovit, exarſiſſe Urbem Mediolanenſem tanto detrimento, ut tertia pars Mediolani combuſta fuerit, & magna tunc aura efflante conflagraverint optimæ domus. Exortum fuiſſe hunc ignem in domo Lanfranchi Canis de Porta Cumana teſtatur Sire Raul col. 1185. Tomo VI. *Rerum Italicarum*, qui hoc incendium minutim deſcribit.

(14) Morena hos Principes ſingillatim enumerat col. 1087.

corrumpit. Inde, caſtris propiùs Urbem admotis, in multas partes copias dividit, atque Urbem undique ſeptam intentiore cura obſidere inſtituit. Contra Mediolanenſes haudquaquam animis defecerunt; verùm omnia, quæ ad acrem ſuſtinendam obſidionem pertinerent, tanto ſtudio præpararunt, ut ne ſi hoſtes quidem quieſcerent, ipſi quietem acturi eſſent, ac partitis inter ſe laboribus modò ab hac, modò ab illa parte, ut cuique diſtributa munera erant, egreſſi certatim præcipuum ſibi fortitudinis, ac fidei Patriæ præſtitæ decus depopoſcerunt. Clauſa undique Urbe, omnium rerum pretiis auctis, magna Civitatem caritas primùm, deinde, impedita cibariorum invectione, inopia cepit, quæ mala graviora etiam fecit, ingens alieni æris, quo plerique obruti erant, magnitudo, quo, ne funditùs perirent, Civitas denos, & octonos viros ad eam rem inſpiciendam legit, ex ſingulis tribubus ternos, qui magna cum cura imminentem multorum perniciem ſublevarunt (15) Fridericus interea, agro ad XV. millia paſſuum circumquaque vaſtato, Germanos in ſuburbana caſtra diviſit, ac Cremonenſes, & Papienſes, in Civitates ſuas dimiſit: ipſeque cum ala equitum Laudem ſe recepit, quò Victor cum aliquot Cardinalibus XV. Kal. Junii venerat. Ibi conventu altero Epiſcoporum, atque Abbatum habito, (16) iterum ex eorum ſententia Victorem verum, juſtumque Pontificem eſſe pronunciavit, & Archiepiſcopum cum Conſulibus Mediolanenſibus, & fautores eorum Epiſcopos Placentinum, Brixianumque cum Conſulibus à ſacris amovendos curavit. Patavinis, qui & ipſi fide deceſſerant, ad officium redeundi, ipſæ Auguſti Kalendæ præſcriptæ. Conventu inde peracto, oppida hinc inde per menſem Auguſtum occupata, & captivi ultro, citroque ſunt facti. Quod belli genus quàm inane eſſet, ac parùm cœptis perficiendis idoneum, aliàs ſatis Fridericus expertùs, obſidione iterum urbem ſibi premendam exiſtimavit, atque ita V. Idus Auguſti à Meregnano exercitum Mediolanum promovit, ac caſtra non procul ab urbe fecit, in omnem rei benè gerendæ occaſionem intentus. Miſſi, qui Mediolanenſes provocarent, cum prœlium commiſiſſent, & ipſe eos ſubſequi maturavit, ac mox gradum referentes, acriùs urgere inſtituit, veram eſſe fugam Mediolanenſium arbitratus; cum autem cupidius uſque ad Arcum Romanum eſſet progreſſus, equo fortè prolapſo corruit, vulnuſque grave accepit, verùm à ſuis in equum repoſitus, periculum mortis evaſit. Qua re perterritus iterum totum ſe ad obſidionem convertit, atque omni ope, ne commeatus in Urbem importarentur, providere contendit. Eo facto Mediolanenſes fame jam urgente permoti, Legatos ad Fridericum de pace miſerunt, ſed in itinere violati à Germanis, ad eum pervenire non potuerunt. Appetente inde hieme ipſe ſe cum uxore Laudem recepit, ut Brixianis facultatem commeatuum in urbem deferendorum adimeret, reliquas exercitus partes proximis circumquaque in caſtris diſpoſuit, atque, ut in eandem intenti curam vigilarent, mandavit. Cremonam inde progreſſus, ibi Decembrem tranſegit, itineribus cuſtoditis, ne quid à Placentinis ad levandam obſidionem appoſitum inferretur. Quòd ſi quos ei rei ſtudentes deprehendiſſet, eos præciſis manibus, aut effoſſis oculis, aut truncatis naribus domum dimiſit, ut tali fœditate ſupplicii ab ejuſmodi conatu reliquos abſterreret, aut imbribus die noctuque objectos, ac frigore maceratos ad paciſcendam quantamcumque pro redemptione pecuniam compulit. Eodem anno Ludovicus Francorum, & Henricus Anglorum Reges, literis Friderici de Victore colendo ſolicitati, cum conſilium expedire non poſſent, conventum Epiſcoporum ſuorum menſe Julio advocarunt, (17) eòque utriuſque partis fautores Cardinales invitarunt. Ibi, cum Vido Cremenſis multa pro Victore adversùs Alexandrum diſſeruiſſet, Gulielmus Papienſis ſurrexit, atque omnibus criminibus in Victorem rejectis, Alexandri cauſſam adeò Regibus ipſis præſentibus, Epiſcopiſque probavit, ut Victorem, & partem ejus, Epiſcopi magno conſenſu ſint deteſtati. Florebat tum Ordo Ciſtercienſis, Archiepiſcopis, Epiſcopiſque multis, & Abbatibus pluſquam ſeptingentis, & Monachorum multitudine innumerabili præditus. Hi quotannis Concilium apud Ciſtertium celebrabant, & quæ è Republica erant, decernebant. Itaque, propoſita præſenti Pontificia cauſſa, publico decreto Alexandro ſe adjunxerunt, atque maximas ei parti vires addiderunt. Quibus rebus Fridericus incenſus ædictum propoſuit, ut omnes Ciſtercienſis Ordinis Monachi, qui in Regnis ſuis agerent, aut Victori ſubſcriberent, aut Regnis ſuis excederent. Qua re numerus eorum ingens, relictis ſedibus ſuis, in Franciam commigravit. Quin etiam Epiſcopos multos, licèt ſanctitate inſignes, quia Alexandro dediti erant, ſedibus ſuis ejecit, atque alios in eis impoſuit, &, ut conventum jampridem ab Alexandro indictum impediret, eò intentiùs vias omnes, ne cuiquam Epiſcopo pateret tranſitus, cuſtodivit. (18) Quare Alexander, cum ſe Concilium in Italia habere adversùs Fridericum, Victoremque non poſſe cerneret, ſimulque occultas Romanorum ſævientium inſidias vereretur, ac nimiam Friderici omnia circumquaque tenentis potentiam extimeſceret, in Franciam

(15) Sire Raul col 1186. hæc narrans, ſe unum ex iis fuiſſe teſtatur, quibus demandata eſt cura, ut publico nomine annonam, vinum, & merces venderent, atque pecuniam mutua darent, ſed id in perniciem Civitatis verſum fuiſſe aſſeverat.

(16) In die Feſto SS Gervaſii, & Protaſii, hoc eſt XIX. menſis Junii inceptum hoc Conciliabulum tradit Morena col. 1089. à quo Labbeus ejuſdem hiſtoriam Tomo X. Conciliorum recenſuit.

(17) Concilium hoc centum Patribus inter Epiſcopos, & Abbates frequens, cui Franciæ, & Angliæ Reges interfuere, actum eſt in Civitate Toloſana, ut Gerhohus Abbas Recherſpergenſis, eo tempore vivens, teſtatur apud Pagium ad hunc annum num. 9. Vide Labbeum Tom. X Concil col 1406. ubi plura ex variis Scriptoribus de hoc Concilio refert. Sigonius hæc à Gulielmo Neubrigenſi Rer. Angl. lib. 2. cap. 9. deſumpſit.

(18) Deſcripſit hæc Sigonius ab Helmoder, eorum temporum Scriptore, in Chron. Slavorum lib. 1. cap. 90. editionis Leibnitii, ſed ad annum ſuperiorem 1160 pertinent, ut ad illum annum num. 2. Pagius teſtatur.

ciam ad conventum habendum proficiſci conſtituit. Itaque poſt XIII. Kal. Maji, quo die ipſum Verulis fuiſſe invenio, relicto Romæ Julio Cardinali Legato, Tarracinam ſe recepit. Inde, conſcenſis Gulielmi Siculi triremibus, Genuam adiit, (19) ubi, cuncta obviam effuſa Civitate, ampliſſimum honorem accepit. Per eoſdem dies Ulricus Patriarcha Aquilejenſis in locum Peregrini ſub-
1162 lectus eſt. (20) Ineunte inde Januario, cum nulla ex parte res ad victum neceſſariæ acri diligentia hoſtium, ſupportari Mediolanum poſſent, eò inopiæ, neceſſitatiſque redacti ſunt, ut canes, equoſque comederent. Qua de re graves in urbe tumultus, atque acerba paſſim jurgia audiebantur, cum alter alterum, omnes verò Archiepiſcopum increparent, quaſi ille aut bello temerè tanto cauſſam dediſſet, aut paci moram, atque impedimentum afferret. Qua re audita permotus Archiepiſcopus, ad Alexandrum Genuam ſe recepit. (21) Civitas, ut Legati iterum de pace ad Fridericum mitterentur, decrevit. Miſſi tres cum liberis mandatis, Oſſa Oſſius, & Albertus filius, & Anſelmus Ortus, ipſum Laude, quò receſſerat, convenerunt, ac poteſtate dicendi impetrata, pacem petierunt, pollicentes ſe in honorem ejus, ſex locis muros Urbis dejecturos, foſſas completuros, ipſique demum dicto audientes futuros. Fridericus, Germanicis Principibus, ſociarumque Civitatum Conſulibus in conſilium advocatis, ſui ſe, non eorum, arbitrii deditionem velle reſpondit. Quam conditionem Legati, etſi graviſſimam, acceperunt. Itaque deditio V. Nonas Martii hac ratione perfecta eſt. Conſules ex auctoritate Conſilii, Laudem ad Fridericum profecti ſtrictos gladios tenentes liberè ſe omnia, quæcunque ille imperaſſet, facturos, atque eodem quoque Cives ſuos omnes ſacramento obligaturos jurarunt; poſt biduum trecentos equites totius Civitatis nomine, triginta ſex vexilla, & claves Civitatis detulerunt, ac præceptis ejus ſe parituros jurarunt. Inde mille pedites carrocium adduxerunt, ac nonaginta quatuor alii tubas Civitatis obtulerunt. Poſtridie Fridericus, ædicto Imperiali ſublato, quadringentos Obſides poſtulavit, ex quibus centum & octoginta ſex ex ordine equeſtri retinuit; reliquos ad numerum conficiendum ex ipſa nobilitate exegit, atque ad ſingulas Urbis portas murum disjici, & foſſam repleri juſſit, quantum exercitui quadrato àgmine ingreſſuro foret ſatis; poſtremò jusjurandum à ſingulis poſtulavit, atque ei accipiendo ſex Principes Germanos, ac totidem Lombardos præfecit; (22) atque his rebus adminiſtratis, Papiam ſe XV. Kal. Aprilis cum Beatrice conjuge retulit. Ibi Conſilio Epiſcoporum, Principum, & Magiſtratuum amicarum Civitatum coacto, immodicam Mediolanenſium ſuperbiam altè repetito accuſationis initio docet; quemadmodum ſe adversùs ſuperiores Imperatores geſſerint; quibus calamitatibus Laudenſes, Comenſes, & Papienſes, nulla Regum habita ratione, affecerint; ut ſe demum ſæpiùs in ordinem redegerint, ac pacem datam violarint; eos omnium Lombardiæ ſeditionum, omnium bellorum auctores fuiſſe, eos Pontifices in Imperatores acuiſſe, ac defendiſſe, & nunc ut cum maximè tueri oſtendit. His de cauſſis conſilium atrox fortaſſe, ſed ſibi neceſſarium cepiſſe concludit ad reliquam Lombardiam pacandam, atque in fide & officio continendam Urbis Mediolanenſis delendæ, populique ſuperbiæ, ac potentiæ comprimendæ. Eo conſilio ab omnibus, qui aderant, approbato, poſt quatriduum Conſules Mediolanenſes accerſit, iiſque imperat, ut omnes ſexus utriuſque ex Urbe intra octo dies emitterent, nam ſe ædificia

(19) Cardinalis Aragoniæ, qui Tomo III. *Rerum Italicarum* pag 451. ejuſdem iter deſcribit, ait, quaſſatis procella, & turbine navibus, quibus vehebatur, remoratum fuiſſe Alexandrum, donec reficerentur, adeòque nonniſi infra Octavas Nativitatis Dominicæ in faucibus *Legulæ* cum Fratribus ſuis mare ingreſſum, in Feſto *S. Agnetis* apud Januam applicuiſſe, nempe vigeſimo primo die menſis Januarii anni ſequentis 1162. Caffarus in Annalibus Genuenſibus ad hunc annum 1162. Alexandri III. adventum in Urbem ſuam refert, coævus, & præſens. At, cùm neganda minimè fides ſit Cardinali Aragoniæ, qui minutim tempus, & loca itineris Sancti hujus Pontificis ſignat, conciliari hæc poſſe arbitrarer, aſſerendo, uſum fortaſſe Caffarum fuiſſe Florentina Æra, quæ annum, uſque ad Martium, producebat; ita enim Januarius menſis anni vulgaris 1162. in anno Florentino 1161. computatus fuiſſet. Cæterùm ſuſceptum in Gallias iter ab Alexandro anno 1162. Baronius quoque, & Pagius teſtantur. Genuæ conſtitiſſe hunc Pontificem uſque ad *Dominicam de Paſſione* tradit memoratus Aragoniæ Cardinalis.

(20) Adhuc in vivis erat *Peregrinus* anno ſequenti 1162. In Spicilegio namque Eccleſiaſtico Chriſtophori Lunig Parte II. legitur ſubſcriptus *Peregrinus* Aquilejenſis Patriarcha Privilegio Friderici I. Imperatoris, dato anno 1162. ante Portas Civitatis Mediolanenſis, tempore vaſtationis, in favorem Eccleſiæ Paſſavienſis, ut in additionibus ad Ughellum Tom. V. adnotatur.

(21) Scribit hæc Sigonius deceptus à Galvaneo Flamma, qui proditorem Urbis Mediolanenſis facit *Ubertum* Archiepiſcopum, cum aliis complicibus ab eodem enumeratis in Chronico Majori cap. 277. Infamem hanc calumniam egregiè convellit Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 410. & 431. ex Vita S. Galdini, aliiſque antiquis documentis, quorum teſtimonio manifeſtè dignoſcimus non alia de cauſſa Sanctiſſimum hunc Præſulem Mediolano receſſiſſe, niſi ut Schiſmati adverſaretur, ac legitimo Pontifici Alexandro adhæreret. Sire Raul editus Tom. VI. *Rer. Italic.* diem hujus receſſus, ac ſocios Uberti adnotavit, inquiens. *Obertus Archiepiſcopus, die Dominico de Caco, XV. Kal Aprilis, cum Milone Archipresbytero, & Galdino Archidiacono, & Alchiſio Cimiliarcha, & aliis quibuſdam receſſerant, & abierant Genuam, ubi erat Apoſtolicus Alexander.* Quàm verò falsò à Sigonio narretur, quòd *omnes Archiepiſcopum increparent,* manifeſtum fit ex eodem Scriptore. Is enim famem deſcribit, qua tunc Mediolanenſis Urbs premebatur, inquiens, *pro libra quartæ partis bovis mortui, ego dedi XX. ſolidos & unum;* narrat tumultum in Urbe excitatum inter conſanguineos, & cives, qui morti dare minitabantur Conſules, alioſque Imperatori ſe dedere abnuentes, quin ullum contra Archiepiſcopum prolatum verbum uſpiam enunciet.

(22) Acerbus Morena Ottonis Morenæ filius, qui tunc Præturam Laudenſem gerebat, & conſcriptam à Patre hiſtoriam proſequebatur, ſe unum ex delectis, ad juramentum Mediolanenſium recipiendum, fuiſſe affirmat, ipſique injunctum teſtatur, ut unà cum Federico de Aſia Camerario Imperatricis, ab incolis Portæ Novæ ſacramentum exigeret.

ficia evertere omnia velle. Conſules gravatè, ſed quia imperium recuſare non poterant, præceptis obtemperarunt; atque univerſos abire Urbe juſſerunt. Ita VII Kal. Aprilis Mediolanenſes mœſti, ac ſe, fortunamque ſuam, quòd non potiùs armati occubuiſſent, quàm incolumes ad eam neceſſitatem venirent, execrantes Urbe exierunt, atque alii Comum, alii Bergomum, alii Laudem, ut quiſque neceſſarios, atque hoſpites habuit, abierunt; vulgus ipſum non ſolùm conſilii inops, ſed parùm etiam mentis compos circum foſſas reſtitit extremum patriæ caſum expectaturum. Erat autem fœdus, ac miſerabilis præter ceteros aſpectus mulierum, ac puerorum ingentibus omnia clamoribus, ejulatibuſque replentium, atque opem ſurdis hoſtium auribus implorantium. Ubi exhauſta Urbs incolis fuit, Fridericus cum exercitu victore acceſſit, &, ne fidem fallere videretur, per ruinas murorum, non per portas inivit. Inde negotio vicinis Civitatibus id muneris ſibi præcipuè depoſcentibus dato, Urbem paucis Templis ſervatis excidit. Laudenſes ædificia Portæ Orientalis diruerunt, Cremonenſes Romanæ, Papienſes Ticinenſis, Novarienſes Vercellinæ, Comenſes Comenſis, Seprienſes, & Martheſani Novæ. Arcus, Theatra, Thermæ, quæ ex antiqua Urbis fortuna adhuc ſupererant, deletæ; demum profana diſcuſſa omnia præter turres aliquot, & partem mœnium, quæ integra propter operis firmitatem remanſit. (23) Templa ſpoliata, Abbatiæ populatæ. Brolium, ut ajunt, ad perpetuam ſterilitatem ſale diſſeminatum. (24) Quibus rebus perfectis, ipſe Kal. Aprilis in die Palmarum Papiam receſſit, ac præ lætitia proximo Reſurrectionis die poſt rem divinam factam cum uxore coronatus inceſſit, ac, ſtativis ad ædem Salvatoris locatis, ſplendidum Proceribus epulum dedit. Mediolanenſibus hunc in modum ſubactis, inde reliquas Civitates, quæ aut apertè arma adversùs ſe tulerant, aut obſcurè defecerant, aut alia ratione cum Alexandro faciebant, armis ſibi appetendas, atque ad officium redigendas exiſtimavit. Itaque poſt biduum, bellum adversùs Placentinos decrevit; idque Principes, atque Prætores, & Conſules amicarum Civitatum jurare juſſit. Ea re cognita Brixiani conſilio anteverſo Legatos ad eum miſerunt, qui nudatos tenentes gladios, pacem ſupplices peterent. Data eſt ea lege, ut, muris dejectis, foſſiſque completis, Præfectum à ſe acciperent, & certam pecuniæ ſummam perſolverent, ac ſecum expeditionem Romanam, Apulamque ſuſciperent. Id ubi ſenſere Placentini, antequam bello premerentur, Conſules ad eum ſuos miſerunt, ac VI Idus Maji iiſdem ſe conditionibus obligarunt. Nonis inde Juniis Legati Genuenſium advenere, ac ſe illius poteſtati jurato obſequio permiſere; claſſem ſe ei ad Kalendas Septembris daturos ad Siciliam, Apuliam, & Capuam à Gulielmo Siciliæ Rege recuperandas, neque injuſſu ejus pacem facturos, atque, ut hæc Civibus, & Conſulibus ſuis deinceps rata forent, operam daturos, ſpopondere; atque ab eo omnem oram à portu Monachi uſque ad portum Veneris feudi nomine, ſalvo jure vaſſallorum, obtinuere. IV. Idus Junii antiqua jura Henrico Carecto, Marchioni Savonenſi, firmavit, præſentibus Epiſcopis Italicis Garſedonio Mantuæ, Anſelmo Haſtæ, Arcardo Parmæ, Syro Papiæ, (25) & Aquino Derthonæ. Idibus inde, cum adhuc apud D. Salvatoris ſederet, à Conſulibus Cremonenſium aditus, privilegium tale ſociæ Civitati conceſſit: *Si, cum Conſules vobis ſubrogandi erunt, nos in Lombardia fuerimus, nuncium, ſi vobis placebit, noſtrum mittemus, qui conſilio ſapientum operam dabit, ut legantur Conſules ad honorem Imperii, & conſervationem veſtræ Civitatis, quique lecti erunt, à nobis inveſtituram accipient; quòd ſi trans Alpes, aut Apenninum, aut Marchiam Anconæ fuerimus, concedemus vobis, ut ad arbitrium veſtrum creetis Conſules ad obſequium Imperii, & conſervationem veſtræ Civitatis, ita tamen, ut unus, aut duo ex eis ad nos loco omnium inveſtiendorum accedant, qui omnia regalia ex Imperiali manu recipient tam in Urbe, quàm extra per totum Epiſcopatum veſtrum ſive in aquis, ſive in terris, ſive in perſonis, prout nunc habetis, aut ante obſidionem Cremæ habuiſtis, in teloneis, pedaticis, ripaticis, fodro, moneta, banno, & omni jure regalium; præterea auctoritatem juriſdicendi unicuique in Urbe, & per totum Epiſcopatum ex legibus, & bonis moribus ad concordiam Civitatis, & nominatim hæc caſtra Soncinum, Sambaſſianum, Previtunum, & Caſtrum Novum, quod eſt in Epiſcopatu Laudenſi, ea lege, ut pro his regalibus omnibus vos Conſules præſentes, & futuri nobis, & ſucceſſoribus noſtris Regibus & Imperatoribus ducentas marchas argenti boni in feſto S. Martini quotannis perſolvatis, & ad nutum noſtrum Nunciis in Lombardia bona fide repræſentetis; extra quam cum Imperiale fodrum per Lombardiam, & Cremonenſem Epiſcopatum exigemus. Pro fidelitate autem veſtra fodrum in Urbe veſtra, & ſuburbio ejus vobis in perpetuum concedimus, ita ut ſucceſſores noſtri Reges, & Imperatores hanc pactionem ratam habeant, & vos ea perpetuò teneamini. Nemo autem à vobis Conſul recipiatur, niſi juret, ſe hanc pecuniam Nuncio noſtro repetente, ſoluturum, & nobis, aut ſucceſſoribus noſtris fidelitatem. Qui verò initio Conſulatus ſacramentum concipiet, hoc nominatim jurabit, ſe recturum populum Cremonenſem in Urbe, & extra ad honorem, & obſequium noſtrum, & conſervationem Civitatis,* &

(23) Ex Calchi hiſtoria ad hunc annum hæc omnia deſumpſit Sigonius. Remanſiſſe ferè totum murum Civitatis, magnis lapidibus confectum, & quaſi turribus decoratum, ſcribit Morena col. 1105.

(24) Fama hujus excidii, Scriptorum omnium calamis vulgata, uſque ad fabulas crevit, cùm quiſque atrociorem, quam revera fuerit, ruinam narrare contenderit. Morena, etſi juratus Mediolanenſium hoſtis, mitiora refert; nec ullus veterum Scriptorum proſciſſam aratro Urbem, ac ſal injectum memoravit. Infauſtam hujus excidii ſeriem præter Morenam, Burchardus Friderici I. Rotarius, & Sire Raul editi Tom. VI. *Rerum Italic.* deſcripſere.

(25) Nullum per hæc tempora *Syrum* Papienſem Epiſcopum extitiſſe, Spelta, & Ughellus conſtanter aſſerunt. Vide quæ hic poſtremus in Epiſcopis Papienſibus Tom. I. col. 1092. editionis Venetæ ſcribit, in eam ſententiam propendens, hunc *Syrum*, fuiſſe non Epiſcopum, ſed *Vicarium Generalem* Urbis Papienſis.

& Conſules, aliique jurabunt, ſe ſervaturos fidem ſine fraude, & mandata aut per nos, aut per Nuncios noſtros injuncta curaturos bona fide. Volumus etiam, ut cum nulla Civitate conjurationem injuſſu noſtro ineatis, & quinto quoque anno ſacramentum hoc renovari ab aliis, qui nondum ſuſceperint, curetis. Pro fideli autem opera, quam vos Cremonenſes noſtro Imperio præſtitiſtis, promittimus, nos neque milites, neque Burgenſes, qui in caſtro Cremæ habitabunt, Imperii rebelles, quos proſcripſimus, unquam proſcriptorum numero exempturos, neque in gratiam noſtram eos, aut hæredes eorum recepturos, niſi præſentibus nobis, & Conſulibus Cremonæ jurent, ſe intra Ticinum, & Abduam non habitaturos, neque in his Urbibus, & Epiſcopatibus Bergomati, Brixiano, Mantuano, Parmenſi, Placentino, neque in Epiſcopatu Cremonenſi, neque agro Cremenſi, niſi nos permiſerimus voluntate Conſulum Cremonenſium, qui nunc ſunt, aut futuri ſunt; pagos autem, quos tenebant Cremenſes, in noſtra habebimus poteſtate, excepto caſtro, & ſuburbio Cremæ, quod vobis concedimus. Quòd ſi Epiſcopus, aut Civis aliquis Cremonenſis de aliquo eorum pagorum expoſtularit, jus ei dicemus. Præterea Pagani illi omnes jurabunt, ſe parituros præceptis aut noſtris, aut Nuncii noſtri ad id deſtinati; neque foſſam, neque arcem, neque vicum novum in toto Epiſcopatu Cremonenſium excitaturos, verùm perſonas, & res Cremonenſium per totum agrum ſuum ſervaturos, neque conſilium, aut auxilium daturos, ut Crema, aut aliquod caſtrum, aut arx intra terminos Cremonenſium privilegio deſignatos excitetur, aut reponatur, aut nova ædificetur. Quin etiam reliquas Civitates amicas pari creandorum Conſulum poteſtate affecit. Mediolanenſium autem, qui per agrum diſſipati erant, Præfecturam in ſex diviſit; &, cùm ſingulis Præfectum Germanum imponeret, ſextæ, quæ Urbem complexa eſt, Epiſcopum Leodienſem præpoſuit, eumque majore, quàm ceteros, auctoritate ornatum, ſummæ rerum præeſſe Mediolanenſium voluit; Capitaneos, Valvaſores, Scribaſque omnes veteres abrogavit, ac novos inſtituit, atque apud ſe ſacramentum dicere juſſit. Brixiæ, Bergomo, Placentiæ, Como Germanos Prætores dedit, quas Poteſtates Imperatorias appellarunt. Papiâ inde profectus luſtrandi regni gratia menſe Junio (26) Bononiam, quam novo conſilio ab Alexandro cum Mediolanenſibus ſtetiſſe compererat, minitabundus acceſſit, eo animo, ut, ſi Bononienſes reſiſterent, perinde in eos, atque in Mediolanenſes animadverteret. Bononienſes, ſive quòd ſe ad tantam belli tempeſtatem ſuſtinendam impares, atque imparatos viderent, ſive quòd miſerabilem Mediolani cladem ante oculos ſibi proponerent, Friderico repugnare non auſi, Juriſconſultos ſuos, quibus ille plurimùm tribuebat, obviam ei miſerunt, ac ſe in ejus auctoritate futuros, oſtenderunt. Quorum oratione placatus, iiſdem, quibus ceteris, conditionibus ignovit, muris veteris, qui adhuc ſtabant, Urbis everſis, foſſiſque repletis. XI. Kal. Julii, cùm eſſet in agro Bononienſi, atque Ulricus Patriarcha Aquilejenſis adeſſet, Eccleſias Canonicorum Regularium S. Victoris, & S. Joannis in monte liberavit à collecta, fodro, & manſionatico. Inde Bononiâ relictâ, eundem Imolam, Faventiam, & ad reliquas Italiæ urbes, quæ Alexandro adhæſerant, terrorem traduxit, atque interea in agro Veronenſi Turiſendum, qui Gardam adversùs ſe obtinebat, per Legatos ad deditionem coëgit: (27) atque his rebus geſtis, cuncta latè Lombardia pacata, Papiam ſe retulit. Interim Alexander Genuâ profectus in Provinciam, ac ſub Paſcha ad montem Peſſulanum acceſſit, (28) magno honore à Theobaldo S. Germani Pariſienſis Abbate, obviam ei à Ludovico Rege miſſo, exceptus, atque occurrentibus earum regionum Epiſcopis conventum Claromonte coëgit, in quo Victorem, Fridericum, & factionem eorum ſacro tandem anathemate perculit. (29) Ea re offenſus mirificè Fridericus, ut Alexandrum Francorum obſequio ſpoliaret, compoſitis Italiæ rebus, Viſontionem in Burgundiam dotalem uxoris regionem cum Victore iter inſtituit. Cum Taurinum acceſſiſſet, Piſanos, & Genuenſes novo inter ſe bello certantes ad inducias uſque ad reditum ſuum paciſcendas adduxit. Ceterùm novam eorum populorum diſſenſionem hæc cauſſa contraxerat. Conſtantinopoli Piſani mercatores Genuenſes invaſerant, atque aliquot etiam interfecerant. Qua re comperta, Conſules Genuenſium duodecim triremibus in portum Piſanum evecti, turrim in conſpectu Civitatis everterant, & triremem unà cum Conſule Piſano captam abduxerant. Piſani verò majore numero egreſſi, naves duas Genuen-

(26) In Morena col. 1111. legitur *menſe Julio*, ſed fortaſſe Amanuenſis errore. In agro namque Bononienſi, die *XXI. Junii* jam conſtitiſſe Fridericum patet ex Diplomate ibidem expedito, quod refert paulo infra, & in hiſtoria Bononienſi ad hunc annum Sigonius.

(27) Morena col. 1113. hæc ita narrat. *Omnes Longobardiæ, ac totius Civitates Italiæ* (Ciſtyberinæ,) *& caſtra, ac arces ea æſtate dominio Imperatoris ſubditæ fuerunt, præter arcem Gardam, quæ eſt prope Veronam, quam tenebat eo tempore Procer quidam, Turiſendus nomine, qui ſe Imperatori parere quaſi dedignabatur. Quo circa Comes Marcoradus cum Pergamenſibus, ac Brixienſibus, ac etiam cum Veronenſibus, ac Mantuanis quaſi per annum ipſam arcem obſidens, tandem cum ipſo Turiſendo, fœdere compoſito, ipſam arcem obtinuit.* Eadem repetit ad annum 1163. col. 1121. Errat igitur Sigonius, qui hoc ipſo anno acceptam à Friderico in deditionem *Gardam* teſtatur.

(28) Card. Aragoniæ in Vita Alexandri ſcribit, eundem Janua proceſſiſſe ad Inſulam de Liguris in Sabbato Palmarum, ubi præ nimia tempeſtate Maris, coactus eſt Reſurrectionem Dominicam celebrare; quarta verò feria perductum ad Eccleſiam Magalonenſem, Altare majus ſolemniter dedicaſſe; ac inde ad Montis Peſſulani Villam aſcendiſſe. Extat in Tomo X. Concil. Labbei col. 1367. Epiſtola Alexandri III. ad *Omnibonum* Veronenſem Epiſcopum, in qua ſe in Concilio Epiſcoporum apud Montem Peſſulanum excommunicationis ſententiam in Octavianum, ejuſque Fautores promulgaſſe teſtatur, die ipſo Dominicæ Aſcenſionis. Refert hoc Concilium Labbeus ibidem col. 1410.

(29) Claromontem pervênit *Alexander* in Vigilia Aſſumptionis B. Mariæ, ſed nullum ibidem Conventum habuit, aut anathema pronunciavit; Sigonius Concilium Montis Peſſulani, cum Claromontano confundit.

nuenſium onerarias ceperant; & duodecim triremes è portu Veneris exeuntes adepti, prœlio laceſſiverant, atque ex Sardinia, & Corſica magnas prædas abegerant. (30) Fridericus inde Viſontionem progreſſus, ad Ludovicum Regem miſit, rogans, ut ad ſe communis colloquii gratia ad Sagonam amnem, is olim Arar fuerat, non longè à Divionis oppido, ad Feſtum Decollationis occurreret: ibi enim ſe ex communi conſilio veterem Eccleſiæ redintegrare concordiam velle: eademque ratione Reges Daniæ, Ungariæ, Boëmiæ, & omnes Regnorum ſuorum Epiſcopos, atque Abbates, ut ad eam diem ſibi præſtò eſſent, admonuit: quo facto ingens eſt celeberrimi omnium Concilii expectatio concitata. Ludovicus ad diem venturum ſe oſtendit; verùm iter ingreſſus, ubi accepit, Fridericum, contra, atque pacto convenerat, ad Concilium armato cum exercitu convenire, paullulum hæſitavit, & tamen, ſervandæ fidei cauſſa, ad amnem die conſtituto acceſſit, atque in medio ponte ab hora diei tertia ad nonam uſque permanſit, &, cum Fridericus nondum veniſſet, manus in flumine lavit, ac ſe fidem liberaſſe ſuam teſtatus, eodem ipſo die veſperè Divionem revertit. Sub noctem inde advênit Fridericus, cognitoque Ludovicum abiiſſe, qui eum revocarent, honoratos homines miſit: verùm, ut rediret, non potuit impetrare. (31) Quare iratus ex Burgundia in Germaniam tranſiit, atque in Italiam Victorem, & Rinaldum Archiepiſcopum Colonienſem Legatum ad res moderandas dimiſit. Poſt aliquot inde dies Ludovicus, & Henricus Reges ad Ligerim amnem apud Tociacum oppidum convenerunt, atque Alexandrum eò advenientem læti eximiis honoribus exceperunt, (32) quippe ſtratorum officio functi pedites dextra, lævaque frœnum equi tenuere, & ad præparatum tabernaculum perduxere, atque ejus auctoritate pacem inter ſe confirmavere. Ulricus, Patriarcha Aquilejenſis, cum Gradum bello eſſet adortus, à Venetis unà cum ſeptingentis nobilibus Forojulienſibus capitur, & Venetias perductus, cum omnibus in cuſtodias conditur. Demum verò pactus, ſe quotannis duodecim porcos, & duodecim panes Duci in ejuſmodi die daturum, ipſe cum omnibus liberatur. Inſtitutum inde manſit, ut quotannis ludicrum in foro in ejus rei memoriam ederetur. (33) Poſtero anno expers fermè armorum Italia fuit. 1163
Alexander Pariſios profectus, Concilium Turonum in Pentecoſten indixit: rogatuſque à multis, ut Bernardum Claravallenſem in proximo Concilio in numerum Sanctorum referret, eorum ſe voluntati obſequuturum, oſtendit: verùm literis aliorum eandem rem in aliis provinciis celebrari poſtulantium obrutus, cum videret, omnium ſe ſtudiis ſervire non poſſe, rem in aliud tempus diſtulit. Octo inde poſt Pentecoſten diebus, frequentiſſimum in Turonibus Epiſcoporum, Abbatumque Concilium habuit. Ibi verò, & Acta Concilii Papienſis reſcidit, & ſacras adversùs Victorem, & Fridericum deteſtationes redintegravit, & ſeveriſſimis legibus Clerum ab effuſa licentia ad Eccleſiaſticam diſciplinam formavit, atque Epiſcopos, ut hæreſim Toloſæ ſerpentem coërcerent, admonuit: (34) ea verò qualis fuerit, poſt loco magis idoneo aperietur. Ex Turonibus inde in Senonas abiit. Interim Rinaldus, Lombardia, Marchia, & Tuſcia perluſtrata, Epiſcopos à Victore averſos exautoravit, & amicas Civitates in officio confirmavit. Cujus diligentiam quamquam probavit, ut qui maximè, Fridericus, tamen multis de cauſſis ſua intereſſe, ut in Italiam rediret, eſt arbitratus. Itaque VIII. Idus Octobris unà cum uxore, & Conrado, Archiepiſcopo Moguntino, Alpes tranſgreſſus, Laudem acceſſit, atque eodem mox ſe Cremona quoque Victor recepit. Utroque præſente, oſſa Sancti Baſſiani ex Laude vetere in Novam jam ædificiorum privatorum, & publicorum operibus mirè nitentem, gravi cæremonia tranſportata. (35) XVI. Kal. Octobris Papiam adiit, (36) civibuſque petentibus, ſed magna accepta pecunia, permiſit, ut Derthonam iterum diruerent, quam Mediolanenſes velut in communem contumeliam refeciſſent. Conradus inde, oborta ſimultate, à Friderico diſceſſit, atque ad Alexandrum profectus ab eo in numerum Cardinalium eſt allectus. (37) Fridericus Decembri menſe Modoëtia, regali, ut appellat, ſede in agrum

(30) Legi hæc poſſunt in Caffaro, fusè narrata ad hunc annum.

(31) Sigonius ab Helmoldo in Chronica Slavorum, lib. 1. cap. 90. hæc deſumpſit. Rem prout accidit, accuratè narrat Cardinalis Aragoniæ in vita Alexandri III. Plura de hoc indicto doloſo colloquio Pagius ex variis Scriptoribus collegit, apud ipſum ad hunc annum legenda.

(32) Apud *Silvanum*, ſeu *Sylviànum* obviam factum Regi Franciæ Alexandrum III. *in quo loco ſeſe ad invicem honorantes, ut ſimul ad colloquium ipſum* (cum Friderico Imperatore) *proficiſcerentur, per biduum tractaverunt*, refert Card. Aragoniæ. Mabillonius in Actis SS. Ord. S. Benedicti Seculo IV. Parte I. pag 90. memorat Præceptum Ludovici VII. Regis Galliarum *Actum Silviniaci, præſente in eadem Villa Domino Papa Alexandro, anno Incarnati Verbi MCLXII. Regni noſtri XXVI.* Rex autem Angliæ *Domnum Alexandrum Papam apud Doienſe Monaſterium corporali præſentia viſitavit, & ad ejus veſtigia humiliter procidit* &c., ut idem Card. Aragoniæ teſtatur, nihil de hoc amborum Regum in *Tociaco* Oppido ad Alexandrum occurſu, qui hoc anno contigerit, narrans. Sigonius id ex Appendice ad Sigebertum Roberti de monte hauſit, ſed Auctor iſte hoc ad ſequentem annum 1163. adnotavit.

(33) A Dandulo Tom XII. *Rerum Italic.* col 288. accuratè deſcribitur annuus iſte triumphus, publico decreto ſtatutus, in poſtrema Bacchanalium hebdomada per ludum agendus.

(34) Acta hujus Concilii referunt Card. Aragoniæ, Baronius ad hunc annum, & Labbeus Tom. X. Concil.

(35) Deſcribit hanc tranſlationem Acerbus Morena, eamque peractam ait die quarto menſis Novembris, col. 1121.

(36) Idem Morena ocularis teſtis hæc habet: *die Sabbati, quæ fuit ſextadecima dies prædicti menſis Novembris, ivit Imperator cum Imperatrice, ac univerſo exercitu ſuo Papiam* &c.

(37) Etiam Baronius ex Romualdo Salernitano id refert, ſed Auctorem iſtum, licèt coævum, malè de rebus extra Italiam geſtis edoctum ſcribit Pagius ad hunc annum, qui Chronographum Reicherſbergenſem, hoc tempore in Germania viventem, teſtem adducit, nonniſi anno 1165. *Conradum*, Moguntinum Epiſcopum electum, ad Alexandrum confugiſſe. Prætereunda non ſunt quæ idem Pagius ad annum 1167. num. 30. adnotavit, nempe, hunc *Conradum*

1164 agrum Mediolanenſem profectus eſt. Ibi per dies Natalitios Mediolanenſium precibus fatigatus captivos eorum dimiſit, (38) ac Moguntinam Eccleſiam Conrado ademptam, Chriſtiano Curiæ ſuæ Cancellario tradidit. Inde Januario menſe in Marchiam Anconitanam progreſſus, in ea per menſem Februarium fuit. Fani eum Genuenſes adierunt, (39) rogantes, nunquid Siculæ expeditionis gratia ſibi parandum eſſet. Parmam deinde reverſum rogarunt, ut, quatuor millibus marcharum acceptis, novum Regni Sardiniæ titulum inſtitueret, ideſt Bariſonem Arboreæ, quæ pars erat Sardiniæ, Judicem, appellaret Regem; eum Inſulam ad commoda Imperii obtenturum. Quo audito Legati Piſanorum, qui aderant, iniquitatem poſtulati, conqueſti ſunt, neque enim Regem alienæ terræ inſtitui convenire, & ſe rei impedimento fore, profeſſi ſunt. Inde Laudem, Papiamque eſt ventum. Ibi de motibus Veronenſium, Vicetinorum, Patavinorum, & Tarviſinorum cognoſcit, qui intolerandis injuriis, quas à Comite Palatino (patiebantur), cui Gardam Fridericus cōceſſerat, irritati, Venetis auctoribus, inter ſe conjurarant, ac conſilia de vetere repetenda libertate inierant. Itaque, ne id malum ſerperet longiùs, continuò Legatos ad eorum conatus comprimendos miſit, atque amicarum Civitatum Magiſtratus Cremonæ, Laudis, Papiæ, Novariæ, & Mantuæ evocavit, ac blandis verbis appellatos, jurejurando, ut ſecum arma adversùs Veronenſes, ſocioſque ſuſciperent, obligavit: atque ita exercitu, utcumque potuit, comparato, contra eos perrexit. (40) Hujus expeditionis proſpera quidem principia fuere, firmis caſtellis aliquot in primis eorum finibus expugnatis; verùm, ubi in conſpectum hoſtium venit, exiguitate copiarum rem committere pugnæ non auſus, ſimulque patefacta eorum, à quibus vocabatur, Veronæ conjuratione deterritus, Papiam magna cum infamia retroceſſit. Ibi ad jus dicundum, & privilegia amicis populis largienda converſus, V. Kal. Junias inſigni illo Mantuanos affecit, in quo *fodrum*, regalia omnia, expeditionem Romanam, Apulam, Siculam, Veronenſem, Venetam, Vicetinam, Patavinamque remiſit; ſeque in eorum agro, belli his populis faciendi cauſſa, moraturum negavit; verùm ſe honorem, ſtatum, rectas conſuetudines, & res eorum conſervaturum, &, ſi ſuâ cauſſâ ſuperioribus populis bellum intuliſſent, auxilio affuturum, neque invitis, atque inconſultis illis, pacem, induciaſve daturum. Papienſibus porrò conceſſit, ut Conſules rerum publicarum, & juriſdictionis potentes creare, & fluminibus rivos ad irrigandos agros derivare jus eſſet: neve cuiquam pontem in Ticinum Plumbam uſque conſtruere, neve Laumellum oppidum inſtaurare liceret. (41) Quin etiam Bariſonem à Genuenſibus adductum, pecunia accepta, IV. Nonas Auguſti in Baſilica S. Syri Regem Sardiniæ appellavit, ac diademate, ſolemni cæremonia, redimivit, Piſanis injuriam in eo ſibi fieri fruſtra expoſtulantibus. (42) Quarto verò Kal. Octobris Guidoni Guerræ Comiti in Etruria privilegium amplum conceſſit, non ſolùm bona, quæ poſſidebat, affirmans, nempe caſtra Mutilianam, Tredotium, Duadulam, Battifollem, & Regiolum, ſed etiam omnia jura, quæ ipſe habebat in eis, (Regalia ille vocat,) ultro indulgens, *bannum*, *placitum*, *diſtrictum*, *teloneum*, *pedagium*, *ripaticum*, *mercatus*, *molendina*, *aquas*, *aquarumque decurſus*, *piſcationes*, *venationes*, *paludes*, *argentifodinas*, *ferrifodinas*, *& quidquid è terra ejus erui poſſet*, *Alpes*, *Montes*, *Valles*, *& omnia*, *quæ ad ſe*, *atque ad Imperium pertinerent*. Ceterùm hic Guido Guerra à Vidone illo traxit originem, quem Otho Magnus Imperator Comitem, ut diximus, Mutilianæ conſtituit, familiam verò propagavit eorum, qui in Tuſcia Comitum Guidorum cognomen tulerunt, qui poſt, caſtro Balneo accepto, in hunc uſque diem Comites Balnei dicti ſunt. His actis, belli, & Lombardicæ conjurationis memor in Germaniam ad novos ea de cauſſa delectus habendos, juſtumque conficiendum exercitum tranſiit, (43) ac Mediolani, ceteriſque ferè Lombardiæ in Urbibus omnibus Prætores novos jure dicundo reliquit. Hi, profecto Italia Friderico, quod ſuperiores etiam, ſed parciùs facere Præfecti inſtituerant, iniquè jus dicere, privatos novis judiciis illigare, Epiſcopos, ac Principes immodicis imperiis fatigare. In primis autem Mediolanenſes oppreſſi, ſinguli quinis fructuum partibus, & ternis in ſingulas familias aſſibus imperialibus ſingulos annos multati; molitores, piſcatores, venatores, & aucupes, novis, atque acerbis tributorum generibus onerati, &, niſi paruiſſent, pœnis atrociſſimis cruciati. Quin etiam Arnoldus Barbavara Placentiæ undecim millibus marcharum extortis, atque æde S. Antonini argenteis omnibus ornamentis nudata, Civitatis offenſionem veritus, Urbe exceſſit, ac ſecum tabulas privilegiorum publicas exportavit. Ad ceteras calamitates illa quoque Mediolanenſibus eſt adjuncta, quam ipſi

dum fuiſſe cognominis *de Vvitelsbach*, è qua familia hodierni Bavariæ Duces, & Palatini Rheni Comites originem ducunt. Primus etiam dicitur ab Onuphrio Panvinio, Pagio, atque aliis, qui ex Archiepiſcopo Presbyter Cardinalis dictus ſit, ac primus quoque Cardinalis, qui plurium Epiſcopatuum Titularis fuerit; eidem enim cum titulo Moguntini Archiepiſcopatus, Epiſcopatum Sabinenſem ſimul, ac Soranum Alexander indulſit, eoſque *Conradus* minimè dimiſit, etiam cùm anno 1183. in Archiepiſcopatum Moguntinum, mortuo *Chriſtiano*, fuit reſtitutus.

(38) Sire Raul Tomo Tomo VI. *Rerum Italic.* col. 1189., Mediolani hoc tempore vivens, ait, *Fridericum* tertia die Decembris Modoëtiam conceſſiſſe, atque in Feſto S. Ambroſii, die ſeptima ejuſdem menſis, præcepiſſe, ut Obſides Mediolanenſium, quos adhuc habebat, redderentur.

(39) Quarto die ante Quadrageſimam, ut Continuator Caffari *Obertus* tradit Tom. VI. *Rer. Ital.* col. 292., qui fusè narrat Acta Januenſium cum *Friderico* Imperatore, ut Judicem *Bariſonem Arboreæ*, Regem Sardiniæ conſtitueret.

(40) Menſe *Junio*, ut tradit Morena, qui expeditionem hanc narrat.

(41) Hæc ex Calcho refert Sigonius.

(42) Plura de *Bariſone* tradit Calchus pag. 223. & ſeq.: reliqua vide in Caffaro, ſuperiùs memorato.

(43) Septembri menſe, tradunt Morena, & Calchus; Sire Raul, menſe Novembri.

ipſi omnium graviſſimam judicarunt, quòd veneranda trium Magorum corpora magna religione ab eis culta Rinaldus Archiepiſcopus Urbe extraxit, eaque Italiâ cedens Coloniam tranſportavit. (44) Eodem anno Victor Cremona Lucam profectus ibi per menſem Aprilem eſt mortuus. (45) Quod ubi factionis ejus Cardinales viderunt, extemplò creando ſucceſſori, qui partes adversùs Alexandrum tueretur, Comitia habuerunt, atque ei Vidonem Cremenſem Cardinalem S. Caliſti ſubſtituerunt, qui Victorem non solùm ſuffragio ſuo Pontificem deſignaverat, ſed etiam auctoritate, ſententiaque defenderat. Is Paſchalis Tertius appellatus, Friderici, ac factionis ejus prompta ſtudia eſt conſecutus. Bariſo Rex in Sardiniam vectus, cùm pecuniam ſolvere non poſſet, quam à Genuenſibus ad regium faſtigium emendum mutuo accepiſſet, ab iiſdem Genuam eſt revectus, atque in cuſtodiam, donec penderet, traditus. Alexander apud Senonas egit, atque inde Diplomata Eccleſiis Italiæ in fide manentibus dedit. Bononienſes Bocium Præfectum, impotenter ſe gerentem, adorti, de feneſtris Palatii præcipitem deturbarunt. Hyems prodigii in modum ſæviſſima fuit, nix è cœlo lapſa uſque ad Kalendas Martias ſequentis
1165 anni ad immenſam altitudinem manſit. Eo anno Fridericus, cum in feſto Pentecoſtes frequentem Epiſcoporum, Abbatum, ac Principum conventum Herbipolim advocaſſet, ex omnium ſententia ſtatuit, ut Paſchalis pro juſto Pontifice in perpetuum haberetur, & eo mortuo nemo, niſi ex ejus parte, ſublegeretur, &, ſi contigiſſet, ut Fridericus ex hac vita decederet, nemo ei ſubſtitueretur, niſi ſe eam partem defenſurum juraſſet. Jurantibus in hoc decretum ceteris, ſolus Albertus Friſingenſis Epiſcopus abnuit; poſt autem & ipſe coactus juravit, ſe Paſchali obtemperaturum, quandiu Imperator partem ejus foveret, & quandiu ipſe regalia poſſideret. Velſo Dux Spoletanus, Marchio Tuſciæ, Princeps Sardiniæ, & Dominus (ſic enim ſe appellabat) domus Comitiſſæ Mathildis conceſſit Lucenſibus omnem juriſdictionem, quam habebant intra ſex millia paſſuum ab Urbe Lucæ, quæ pertineret ad jus Marchiæ, & domum Comitiſſæ Mathildis pro mille ſolidis Lucenſibus, ſolvendis quotannis uſque ad annos nonaginta. (46) Piſani violatis induciis navim Genuenſium ejectam, ad Aſinariam Inſulam compilarunt, atque apud Fridericum id factum excuſarunt, quòd Genuenſes injuſtè in cuſtodia Bariſonem tenerent. Cum autem pax per Conradum Sacerdotem Friderici in Portu Veneris tractata convenire non potuiſſet, res in apertum bellum evaſit. Piſani VIII. Kalendas Septembris Albingaunum adorti ſubdito igne cremarunt: inde in Provincia, in Sardinia, aliiſque pluribus in locis certamina, prædationes, cædeſque odio inexpiabili promiſcuè utrinque commiſſa. (47) Et hoc anno Lombardia, abſente in Germania Cæſare, ab armis vacua, immodicis Germanorum Præfectorum imperiis, tetriſque rapinis fœdè eſt lacerata. Illud autem ærumnis, ac calamitatibus optatæ affulſit lucis, quòd Joannes Cardinalis Romæ Legatus ab Alexandro Julio mortuo ſubſtitutus ſingulari ingenii dexteritate, ac mira morum comitate Populum Romanum ad partes Alexandri traduxit, ac Baſilicam Vaticanam, Pontificiamque ditionem magna ex parte recuperavit, atque Alexandrum ab eis revocandum curavit. Quibus rebus cognitis Alexander in Italiam maturè ſibi redeundum ratus, Sueſſione relicta, in Provinciam, & Montem Peſſulanum revertit, acceptiſque à Rege Ludovico triremibus ad mare profectus conſcendit. Cum Cardinales viris fortibus, qui Hieroſolyma contendebant, aſſumptis, dromonem Hoſpitalis Hieroſolymitani ingreſſi Pontificem mox ſequuturum jactis in alto anchoris expectarent, præteriens prædonum claſſis dromonem invaſit. Pontifex, cum triremi ſe ad dromonem vehi juſſiſſet, conſpectis piratis navigationem convertit, atque in Portum Megalonenſem refûgit. Cardinales, piratis acriter à dromone repulſis, Pontifice non expectato, idoneum nacti ventum abierunt, ac proſperè in Siciliam devenerunt; poſt aliquot dies Pontifex alia parata navi conſcendit, & ſecundis ventis eòdem pervênit, ſuſceptuſque benignè à Gulielmo Rege, ejus inde triremibus Salernum petiit; atque inde Romam acceſſit lætiſſimis animis exceptus ab univerſis. (48) Cum Cardinales, & Epiſcopi plerique, maritimum iter pertæſi, Salerno Beneventum ſe contuliſſent, Ubertus Mediolanenſis Archiepiſcopus morbo, & ætate confectus ibi deceſſit. Ei Galdinus Sala Mediolanenſis Eccleſiæ Archidiaconus XIII. Kal. Majas ſucceſſor ab Alexandro eſt datus. (49) Is habitu peregrini ſumpto iter ingreſſus Nonis Septembris Medio-

(44) Has omnes acerbiſſimas calamitates, Germanis Præfectis, in Urbibus à *Friderico* relictis, populos dirè opprimentibus, ſingillatim recenſent Morena, & Sire Raul coævi Scriptores.

(45) Vigeſima die Aprilis, *circa Feſtum Paſcha* (hoc eſt octavo die poſt Paſcha) *impœnitens, & excommunicatus de hoc Mundo migravit ad Inferos*, ut ſcribit Card. Aragoniæ.

(46) Ptolomeus Lucenſis in Annalibus editis Tom. XI. *Rerum Italicarum* hanc conceſſionem actam tradit anno ſequenti 1166. Cl. Muratorius, qui in Antiquitatibus Eſtenſibus pag. 298. hoc idem refert, Lucenſi in Urbe, memorati Privilegii apographum à ſe inſpectum teſtatur.

(47) Hæc apud Caffarum ad hunc annum fusè legenda.

(48) Iter *Alexandri III.* è Galliis Romam accuratè deſcribit Card. Aragoniæ Tom. III. *Rer. Italicarum*.

(49) Vitam *S. Galdini*, quam ex antiquo Manuſcripto edidit primò Mombritius, ac iterum Bollandus in Actis Sanctorum ad diem XVIII. Aprilis, Sigonius minimè vidit. Ex ea autem conſtat, *Ubertum* Mediolanenſem Archiepiſcopum nonniſi anno ſequenti 1166. mortuum (die 28. Martii,) ac in Beneventana Urbe ſepultum. *Galdinus* verò ſuffectus fuit, ac ſolemni ritu inauguratus à Summo Pontifice Alexandro *ſecunda poſt Paſcha Dominica*, adeòque octavo die menſis Maji. Præterea minimè verum eſt, *Galdinum* eodem anno, quo Archiepiſcopus creatus fuit, peregrini habitu ſumpto, Mediolanum migraſſe; ex eadem namque ejuſdem Anonymi Vita diſcimus, *S. Galdinum* in Patriam profectum fuiſſe, poſtquam, inito fœdere cum multis Italiæ Urbibus, Mediolanenſes ab exilio hactenus tolerato in propriam Civitatem remeavere; id autem contigiſſe *quinto Calendas Maji anno Domini milleſimo centeſimo ſexageſimo ſeptimo*, me-

diolanum pervênit. Alexander Laterano recepto, Decembri menſe ipſum, cum Cardinales cooptaret, Cardinalem Sanctæ Sabinæ creavit. Proſpero Alexandri reditu tota in ſpem melioris fortunæ Italia excitata continuò omnia ſua ad illum ſtudia contulit. Dux Velſo rediit in Germaniam triſti nuncio cladis Velſonis filii à Palatino Rheni
1166 acceptæ perculſus. Poſtero anno, gliſcente inter Ducem, & Palatinum bello, Fridericus conventum Ulmam indixit. Quippe ſecundis Alexandri ſucceſſibus, atque ipſa in fide titubante Italia excitus, ne brevì totius Italici Regni poſſeſſionem amitteret, timuit; ac propterea, conſiliis agitatis, novam in Italiam expeditionem decrevit; ac ſtatim Rinaldum Colonienſem, & Chriſtianum Moguntinum Antiſtites cum ingentibus copiis in Italiam maturare, atque ſtudioſas Eccleſiæ Civitates in Marchia, atque Etruria bello aggredi juſſit, atque ipſe tumultus Germanicos, in primiſque bellum ipſum Palatini ſedare contendit, atque inde novo ſe contrahendo, quem ipſe duceret, exercitui tradidit. Archiepiſcopi in Italiam tranſgreſſi, populos ſolemni jurejurando adegerunt, fore, ut Paſchali dicto audientes eſſent, neque ejus ſacramenti liberationem expoſcerent, aut oblatam reciperent, rectàque in Marchiam Anconitanam progreſſi, Anconem validè oppugnarunt, atque obſidibus datis Friderici imperium accipere coëgerunt. (50) Marchiâ conſtitutâ inde in Etruriam Eccleſiæ tranſivere, ac pluribus locis captis, in primis etiam Sutrium, & Nepet firmiſſima oppida invaſere, atque inde in poſterum annum oppugnavere.

memoratæ Vitæ Anonymus Auctor teſtatur. Itaque nonniſi anno 1167. die quinta Septembris, ſeu *quinto die Decembris*, ut Sire Raul ſcribit, Mediolanum pervênit *Galdinus*. Demum *S. Galdinus*, non poſt ſuſceptum Epiſcopatum, Cardinalis ab Alexandro creatus eſt, ut tradit Sigonius, ſed ea dignitate ornatus fuit hoc verè anno, & menſe Decembri, ſed adhuc vivo Archiepiſcopo Mediolanenſi *Uberto*, quemadmodum à laudato Anonymo apertè narratur. Id autem adeò certum eſt, ut Puricellus in Diſſert. Nazar. cap. 106. contendat, *Galdinum* jam Cardinalem, cùm poſtea Archiepiſcopatum Mediolanenſem ſuſcepiſſet, abſtinuiſſe ab eo nomine, nec amplius ſe *Cardinalem*, ſed tantùm *Archiepiſcopum* ſubſcripſiſſe; idque probare nititur ex veteri inſtituto, quem refert Onuphrius Panvinius libro *de Epiſcopatibus, Titulis, & Diaconiis Cardinalium*, aſſerens, antiquitùs Cardinales, cùm Epiſcopi fierent, Cardinales eſſe deſiiſſe. At Puricelli ſententiam evertit *Alexandri III.* Diploma relatum ab Edmundo Martene Tom. III. Theſauri Anecdotorum col. 1235., cui octavo loco ſubſcriptus legitur: *Ego Galdinus S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, & Archiepiſcopus Mediolanenſis ſubſcripſi.* Alterum ego exemplum hujus rei, longè ante *Alexandri III.* tempora adnotavi ad cap. 1. Landulphi à S. Paulo Tom. V. *Rer. Ital.* col. 470.

(50) Ab Ottone à S. Blaſio, Radevici Continuatore, deceptus eſt Sigonius; is enim ad hunc annum primam hanc Obſidionem Anconæ refert. Acerbus tamen Morena coævus, & Italus Scriptor, col. 1133. narrat anno 1167. poſt Feſtum S. Petri, *Fridericum* Imperatorem Anconam profectum, per tres hebdomadas eandem obſediſſe; demum, fœdere cum civibus inito, ac quindecim Obſidibus pro pacta pecunia ei tribuenda acceptis, ſublatis Caſtris Romam progreſſum. Cardinalis quoque Aragoniæ in Vita Alexandri III. Tom. III. *Rer. Ital.* pag. 457. teſtatur, Mediolanenſes, inita cum aliis Urbibus ſocietate, Mediolanum fuiſſe reductos, ac hujus Urbis mœnia reparata, cùm Fridericus adhuc Anconam obſideret; id autem certò certiùs contigit anno 1167. Sed Otto à S. Blaſio hæc omnia uno anno prævertit.

Explicit Liber Decimustertius.

INCIPIT LIBER DECIMUSQUARTUS.

SEquenti Libro præclarum popularis concordiæ, civiliſque conſenſionis exemplum ad memoriam poſteritatis prodetur. Ut enim Italia nunquam acrioribus repetendæ libertatis, ac propugnandæ Eccleſiæ ſtudiis arſit, nec concordioribus aliquando animis, aut firmioribus opibus utriuſque laudem, dignitatemque defendit, ſic neque fructum laborum ſuorum uberiorem, nec victoriam illuſtriorem ullo tempore tulit, quàm Friderico & Italiam, & Eccleſiam effuſis omnibus Imperii viribus oppugnante ipſa ſocietate, ac fœdere inter ſe illigata percepit, ut unuſquiſque intelligere poſſit, quantum ad res magnas gerendas conſtans concordia, atque animorum firma conſpiratio valeat. Cujus quidem fœderis, quoniam ut exitus, ſic initia obſcuriſſima ſunt, dabimus operam, ut maximam, ſi quando unquam aliàs, ad hujus totius rationis explicationem diligentiam afferamus; id quod tabulariis Civitatum ipſarum excutiendis, & rerum ſingularum actis inveſtigandis nos magna ex parte conſequutos eſſe putamus. Quod facilè unuſquiſque cognoverit, qui noſtra cum aliorum ſcriptis contulerit. Verùm ad propoſitum redeamus.

Dum Lombardia, atque adeo etiam univerſa citerior Italia acerbis, atque intolerandis, ut diximus, Præfectorum Germanorum injuriis impunè vexatur, Fridericus, qui duos Archiepiſcopos cum uno exercitu ad premendas Civitates Eccleſiaſticas miſerat, Novembri menſe cum altero ad ipſum petendum Alexandrum diſceſſit, ac, Tridentino ſaltu ſuperato, in Italiam tranſgreſſus primùm in Roncalias venit, ut jus populis diceret, deinde bello anteverſo Laudem, ut ſedatius de illo inſerendo conſilium caperet, adiit, atque ibi conventum habere inſtituit. Hoc verò ubi Civitates Italiæ cognoverunt, nihil optatius accidere poſſe miſeriis, calamitatibuſque ſuis duxerunt. Itaque Legatos ſingulæ, quæ ſe indigna putabant opprimi ſervitute, ſive ad ſpem levandæ injuriæ, ſive ad ſolatium deflendæ miſerunt. Qui impetrata dicendi copia, prætentis ſupplicantium more Crucibus, proceſſerunt, atque in hæc ferme verba locuti ſunt: *Ducenti jam propè anni, Sereniſſime Imperator, aguntur, cum nos ſæva Berengarii Regis dominatione ſoluti, vitam ſub illuſtri Germanorum Imperio agimus. Eorum principatu nihil adhuc accidit, cur nobis pœnitendum ſit, niſi cum proximè Præfectos Germanos juſſu in Urbibus noſtris tuo recepimus. Neque enim, quod te ſcire noſtra intereſſe maximè arbitramur, Rectores nos Civitatum, ſed everſores, neque legum, juriſque cuſtodes, ſed immanes, impotenteſque prædones adepti ſumus. Quòd ſi Civitates etiam iniquis tantum imperiis premere ſatis haberent, ne nos quidem cauſſam, cur te adiremus, ſatis idoneam putaſſemus. Nunc verò non univerſis ſolùm ſu-*

A *perbè, & inclementer inſultant, ſed ſingulis juſtam etiam ſervitutem injungunt; neque unum in nos flagitii genus admittunt, ſed diverſis injuriis, iiſque intolerandis, affligunt; ſiquidem, novis confictis in criminum ſpeciem cauſſis, aliis bona, aliis patriam, aliis vitam eripiunt. Quo fit, ut fœda Berengarii tirannis, qua virtute quondam exempti veſtra ſumus, ſi cum præſenti ſtatu conferatur, præclara omnibus libertas fuiſſe videatur. Quanquam quid Berengarium nominamus? Pro certo omnes habemus, triginta Duces Longobardos, quorum in his locis ſæviſſe diram quondam immanitatem accepimus, tantum eladium per decem an-*

B *nos, quantum hi per biennium, noſtris haudquaquam urbibus attuliſſe. Nam illos multis pepercìſſe, quòd cum iis vitæ communicare rationes eximio ſedis Italicæ capti ſtudio vellent, eſt veriſimile: hi verò uſqueadeò Italici nominis odio flagrant, ut non Italos ſpoliare, ſed Italiam ipſam propè ex ſuis ſedibus evellere, atque in Germaniam tranſportare videantur velle. Omnia remedia his malis, te abſente, quæ potuimus, conquiſivimus: ubi ſtudium noſtrum inane ſenſimus, obſtinatá ea prope patientiá hauſimus: ad extremum poſtquam ipſe in Italiam rediiſti, ac lucem omnibus libertatis, ac ſalutis proximam oſtendiſti, ad te,*

C *tanquam ad Deum confugimus; opemque à te tantis acerbitatibus, & miſeriis ſupplices imploramus, cujus non minus apud nos clementiæ, & æquitatis, quàm virtutis, & fortitudinis gloria eſt illuſtris; ea omnino mente, atque ſententia præditi, ut quæcunque poſthac patiemur, ea non Præfectorum tuorum libidini ſimus, ſed tuæ voluntati, atque judicio tributuri.* Quibus rebus auditis Fridericus in unum Alexandrum intentus, bellum ex omnium ſuorum ſententia adversùs eum decrevit, Legatos, Principeſque ſuperbè repudiavit. In eodem etiam conventu Legati Piſanorum, & Genuenſium de jure Sardi-

D niæ diſceptarunt; cùmque Piſani ſe tredecim librarum millibus jus ejus ab Antiſtite Moguntino præſente redemiſſe aſſererent, Genuenſes verò id in fraudem ſuam fieri non potuiſſe contenderent, Fridericus eam cauſſam deintegrò cognoſci mandavit, (1) ac conventu perfecto, ad exercitum in Roncalias, atque inde Papiam conceſſit: ubi Adventum Domini celebravit. Eo anno Gulielmum Regem Siciliæ mortuum Gulielmus filius annum quartum decimum agens excepit, qui Boni cognomen à moribus tulit: (2) qui Legatis ad Alexandrum miſſis, ejus ſe, ut Beneficiarius, & Catholicus, exem-

E plo majorum ſuorum, futurum in fide, atque auctoritate oſtendit. Tertio inde Idus 1167
Januarii Fridericus Laudem repetiit, atque inde, ubi primùm convenire exercitus potuit, Lombardis in præſens omiſſis, infeſto agmine ire Romam versùs contendit. Æmiliá viá iter faciens, Mutinam cùm veniſſet, Gerardum Rangonum ibi præfecit Legatum. Inde ulciſcendæ Bocianæ necis cauſſa in Bono-

(1) Caffarus ad hunc annum minutim recenſet acta Piſanorum cum Januenſibus coram Imperatore.

(2) Anonymus Caſinenſis diem mortis *Gulielmi* enunciat ad hunc annum his verbis: *Rex Guillelmus obiit decima quarta die menſis Maji, & Guillelmus filius ejus coronatus eſt menſe Julio.*

nonienſium fines tranſgreſſus, agrum latè inſtitit populati, neque ante vaſtationis finem fecit, quàm obſides centum, gravemque pecuniæ ſummam dederunt; obſides Parmam in cuſtodias miſſi. Exercitu inde in duas partes diviſo, unam per Etruriam Lucam ad Paſchalem accipiendum, & Romam deducendum miſit, cum altera ipſe Romaniolæ fines intravit, atque ingentem pecuniæ vim populationibus, & maleficiis remittendis ab Imolenſibus, Faventinis, Forolivienſibus, & Foropopillienſibus extorſit, atque in iis locis per totam Quadrageſimam manſit; in Marchiam inde progreſſus, Anconem, cum ne nunc quidem obtemperaret, iterum oppugnare inſtituit. (3) Quod opus ubi ſe fruſtra tentare ſenſit, ad obſidionem ſe contulit. Dum hæc ab eo in Romania, Marchiaque geruntur, Italici indignum eſſe, Germanicam ultra pati arrogantiam arbitrati, de vindicanda libertate, & fœdere ad eam rem feriendo egerunt. Hi fuere Veronenſes, Vicetini, Patavini, & Tarviſini, qui cum veteribus incommodis conflictati, tum recenti Friderici ſuperbia irritati, à virtute ſibi petendum auxilium, quod ejus clementia denegaverat, cenſuerunt. Itaque Mediolanenſes, Cremonenſes, Brixianos, Bergomates, Mantuanos, Ferrarienſes, Bononienſes, Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, & Placentinos ex Venetorum auctoritate ſolicitarunt; miſſiſque ultro, citroque occultè Nunciis, diem, & locum ad conveniendum, & conſilia de communi ſalute, ac libertate capienda dixerunt. Quibus rebus compoſitis, ſingularum Legati civitatum VII. Idus Aprilis ad Puntidenſe Monaſterium inter Mediolanum, & Bergomum convenere. Ibi expoſitis, ut quiſque graviſſimè ac criminoſiſſimè potuit, acerbiſſimis Germanorum, quibus ad extrema redacti eſſent, injuriis, univerſi in eam ſententiam conſpirantibus animis deſcenderunt, omnes potius mortis acerbitates perferendas, quàm tantas indignitates ultra eſſe patiendas. Itaque communi conſilio fœdus in hanc ſententiam percuſſerunt, ſe communibus armis libertatem eorum, quos nominavi, ſingulorum adversùs Fridericum, & Præfectos ejus defenſuros, mutuaque ad eam rem auxilia, fide Imperatori data incolumi, ſummiſſuros, atque intra certam diem communibus viribus, atque impenſis Mediolanenſes in antiquum ſolum reducturos, & ad eorum Urbem reſtituendam auxilium allaturos. Ac moderatoribus fœderis conſtitutis, ſuas quiſque domos ad paranda, quæ in rem opus erant, diſceſſerunt. Ibi conſtituta die ſingulæ Civitates Præfectos Friderici per tumultum Urbibus exegerunt; remque publicam creatis Conſulibus veterem retulerunt. (4) Inde ubi conſtituta inter eos dies venit, ea verò ante quintum Kal. Majas fuit, omnes armati præſto Mediolanenſibus affuerunt, eoſque veterem in Patriam, quanquam deſertam, atque deletam reſtituerunt; & quoniam, ut inquit Choniata, muris eam nunquam ſe munituros jurarant, (5) foſſis, aggeribuſque ingentibus confirmarunt, ita ut egregiè defendi adversùs quencumque impetum hoſtium poſſet. Addit idem Choniata hæc omnia, pecunia à Manuele Imperatore ſuppeditata, eſſe confecta, qui Friderici potentiæ invidebat, atque Italicorum adversùs eum animos irritare non deſinebat. Hac re perfecta, cum Laudenſes maximum cœptis ſuis impedimentum allaturos viderent, niſi ad ſuas partes tranſirent, placuit eos de jungenda ſocietate ſolicitare. Id negotium Cremonenſibus propter veterem cum eis neceſſitudinem datum. Cremonenſes, miſſis publicè Legatis, docent, quid actum eſſet, quæque, & quàm opulentæ Civitates conſpiraſſent, & quantas copias brevì habituræ pro publica libertate tuenda eſſent; amaſſe ſe ſemper eos unicè, ac pro eis ſæpe arma cepiſſe, & cum eorum hoſtibus prœlio decertaſſe; cupere nunc quoque pro vetere amicitiæ jure ſe utiles eis ſocios eſſe. Quocirca magnopere ſuadere, ut & ipſi hoc ſe fœdere illigarent, non Friderico adverſaturi, ſed communem libertatem adversùs immanem Præfectorum ejus impotentiam tutaturi; rogare præterea, ne, unius Civitatis odio, toti Lombardiæ calamitati, atque exitio vellent eſſe; hoc uno merito poſſe cuncta præterita detrimenta ſarciri: non eadem ſemper tempora eſſe, neque æterna inter homines, & maximè vicinos manere odia oportere. Hanc legationem Laudenſes repudiarunt, innumeris ſe obſtrictos beneficiis, ac pluribus adactos ſacramentis Friderico dicentes, uſqueadeo, ut & primos, & ſecundos, qui eadem tentaturi miſſi ſunt, Legatos irrito reſponſo dimiſerint. Ob eam rem fœderati, ut qui maximè incitati, communi conſilio arma Laudenſibus inferre ſtatuerunt, ut eos aut metu ad amicitiam adducerent, aut, ſi in ſimultate manere mallent, eorum vires ita debilitarent, ut parum nervorum ad nocendum haberent. Ita III. Idus Majas Mediolanenſes, Cremonenſes, Bergomates, Cremenſes, Brixiani, Mantuani, & Ferrarienſes arma conſociarunt, atque exercitum in fines Laudenſium induxerunt, partitiſque inter ſe muneribus, intentiore cura Urbem, & terreſtri, & nautico apparatu circunſederunt; poſtridie atrox à Cremonenſibus prœlium eſt commiſſum, tertius inde dies vaſtandis agris, & villis depopulandis abſumptus. Agreſtibus ſub adventum hoſtium turmatim in Urbem contractis, ſubitò res frumentaria, cui nulla proviſum erat ratione, defecit. Itaque Civitate fame repentè oppreſſa, & diurnis, nocturniſque prœliis fatigata, neque ſpe

ulla

(3) Sigonius optimè novit, obſidionem Anconæ ad hunc annum pertinere. Ne tamen Ottoni à S. Blaſio refragaretur, ex una geminam fecit, aſſerens, hoc anno ſecunda vice obſeſſam Anconam, cùm tamen prima hæc obſidio fuerit, coævis Scriptoribus unam tantùm narrantibus.

(4) Sigonius hoc loco in prima editione, adjunxerat: *Bononienſes autem Bocii impotentiam indignati, globo armatorum coacto, ipſum publicis in Ædibus agentem invaſerunt, ac de feneſtra in forum præcipitaverunt.* Hæc in Bononienſi expunxit, eadem retrahens ad annum 1164., quo anno etiam in Memoriali hiſtorico Matthæi de Griſonibus, edito Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*, illata à civibus Bononienſibus *Bocio* Præfecto violenta mors adnotatur.

(5) De hoc juramento nihil apud Morenam, qui præſens erat, legitur. Sigonius hoc fœdus, & felicem Mediolanenſium in Urbem ſuam reditum, è Bernardini Corii hiſtoria deſumpſit.

ulla maturi ſubſidii ſuſtentata Laudenſes belli conſilium abjecerunt, veriti, ne, ſi vim ultimam expectaſſent, à Lombardis, & in primis à Mediolanenſibus, quorum ipſi præcipua exitii cauſſa fuiſſent, duriùs in ſe, acerbiùſque conſuleretur. Itaque quarto die, qui fuit Idibus Maji, (6) voluntati ſe fœderatorum ceſſuros dixere. Quamobrem in ſocietatem his accepti conditionibus ſunt: *Fœderatæ Civitates agrum Laudenſem ab omnium injuria tutum præſtabunt; urbem, ſi bellum ingruet, mille ampliùs armatis propriis ſumptibus tuebuntur; muris attollendis, ac conſtruendis auxilio erunt. Mediolanenſes poſthac decimam ab eis non exigent, libera commercia à vectigalibus Civitatum, liberam Padi navigationem permittent, pacemque eis à Pontifice impetrabunt. Contra Laudenſes nemini fœderatorum nocebunt. Venetos, Veronenſes, Vicentinos, Patavinos, Mediolanenſes, Tarviſinos, Mantuanos, Ferrarienſes, Parmenſes, Placentinos, & ſi qui alii huic fœderi ſe adjunxerint, bello, paceque juvabunt, ſalva fide Friderico Cæſari data*. Quibus rebus confectis, poſtridie à Laude diſceſſum, bellumque Tricium omne translatum. Hoc enim ſuperioribus annis recuperatum Germani muniverant, atque altiſſima, quæ adhuc extat, turri firmaverant, ibique theſaurum Friderici diligenti cura cuſtodiebant. Arx à Mediolanenſibus, & Bergomatibus non obſeſſa solùm acriter, ſed etiam ponte ſuper Abdua fabricato diu validè oppugnata eſt. Contendebant adhuc Romani vetere odio ſtimulati cum finitimis Latii populis, atque ob eam rem, licèt reclamante Alexandro, per menſem Majum Tuſculanos tumultuariis armis invaſerant. Præerat oppido Regino homo Germanus, à Tuſculanis, poſtquam à Rogerio Rege Apuliæ deturbatus fuerat, accerſitus: is, cum Alexandro faveret, Romanorum tamen nimiâ in diripiendo agro ſævitiâ exacerbatus, Rinaldum, & Chriſtianum ex Nepeſino, Sutrinoque agro accivit. Romani acceſſione tanti exercitus haudquaquam exterriti ſuorum militum numero, quem maximum conſtat fuiſſe, conſiſi cum Germanis, Tuſculaniſque prœlium commiſerunt: verùm primo ſtatim concurſu fuſi, fugatique alii in ſylvas, alii in Urbem trepidi refugerunt, duobus millibus ab hoſtibus cæſis, ac tribus in poteſtatem eorum redactis, neque cladem per ea tempora majorem, quàm hanc ad Montem Porcum, acceperunt. (7) Germani inde fortunæ beneficio uſi, Albanis, Tiburtinis, aliiſque ex Campania populis in prædæ ſocietatem accitis, impunè uſque ad Urbis mœnia populationibus, atque incendiis omnia permiſcentes procurrerunt. Quibus ex rebus Alexander vehementer eſt cum tota Civitate affectus. Fridericus autem hoc nuncio excitatus, continuò Anconis obſidionem uſque ad Junium menſem protractam, obſidibus, & pecunia ab Anconitanis exacta, dimiſit, ac Lombardorum motus contemnens, unumque Alexandrum petens Romam verſus ire perrexit, ac Viterbium progreſſus, Paſchalem excepit ab exercitu ſuo eò Luca perductum. Romam inde profectus in Pratis Neronianis ad Montem-Malum conſedit, ac poſtridie perrumpere Vaticanum contendit, neque familiaribus Pontificis armatis ſe ſe objicientibus potuit. Tulit ægerrimè Fridericus, ſe in tanta rerum Romanarum iniquitate ab unis Pontificis aulicis ſuburbio eſſe excluſum. Itaque, oppugnatione conatu validiore redintegrata, pulſis, qui auxilio accurrerant, Romanis, Cortinam, ut vocabant, S. Petri cum porticu occupavit, eaque ſubjecto igne ſtatim incendit. Quo facto Romani exterriti alii trans Tiberim abierunt, alii Baſilicam, quæ erat rebus omnibus inſtructiſſima, inſederunt. Eo cognito Fridericus, circunductis ad Baſilicam copiis, parietem ejus perfringere eſt molitus. Quod ubi aſſequi ſe, niſi ſerò, non poſſe animadvertit, ignem in proxima ædificia intulit. Quo incendio cum Baſilica ſenſim afflaretur, qui eam tenebant, metu perculſi deditionem fecerunt, ac Fridericum cum Paſchali receperunt. Id verò ubi ſenſit Alexander, nova re perturbatus extemplò è Laterano in ædes Frangipanum refūgit. Poſtridie Paſchalis rem divinam in Templo fecit, ac ſequenti, qui S. Petri feſtus erat, Fridericum iterum cum Beatrice conjuge coronavit. (8) Tum Gulielmus novus Siciliæ Rex, fideli in amicitia, & obſequio Eccleſiæ manens, Urbis obſidione comperta, de Pontificis ſalute ſolicitùs duas ad eum triremes, & ingentem pecuniæ vim, ut ſibi conſuleret, miſit. Alexander pecuniam accepit, eamque Frangipanibus, aliiſque amicis Urbem tuentibus diſtribuit; triremes cum duobus Cardinalibus ad Gulielmum remiſit, eumque quid ſibi in tanta rerum aſperitate capiendum conſilii eſſet, conſuluit. Interim Fridericus Legatis ad Romanos miſſis, ſi Paſchalem reciperent, pacem ſe daturum, atque adempta omnia reſtituturum oſtendit, quam cum Romani conditio-

(6) Ex Acerbi Morenæ hiſtoria, hæc omnia minutim deſcribentis, colligitur, Laudenſium deditionem, ſtatuto cum Mediolanenſibus fœdere, contigiſſe die XXII. Maji, poſt decem obſidionis dies.

(7) Commiſſum hoc prœlium III. Kal. Junii, ac cæſa ſex millia Romanorum, multis millibus captis, narrat Joannes de Ceccano in Chronico. Otto à S. Blaſio diſtinctim refert quæ in hoc prœlio contigere, & ad quindecim millia numerum occiſorum extendit, errans tamen in anno, cùm annum 1166. ſignet. Card. Aragoniæ in Vita Alexandri III. pag. 458. teſtatur, de tanto agmine Romanorum vix tertiam partem evaſiſſe, ſubditque, *ab eo tempore, quo Annibal Romanos apud Cannas devicit, tantam Romanorum ſtragem nullus recolit extitiſſe*.

(8) Chronographus Reicherſpergenſis, qui hæc omnia refert, & eo tempore ſcribebat, ait, hanc coronationem peractam eſſe XVIII. Kal. Septembris, hoc eſt *in Feſto Aſſumptionis B. V. Mariæ*. Acerbus verò Morena fusè deſcribens Acta Friderici in hac Romana expeditione, narrat, *in Feſtivitate S. Petri ad Vincula, Calendis Auguſti*, quæ hoc anno in diem Martis incidit, *Fridericum*, & *Beatricem* ejus Conjugem coronis aureis, ac multis gemmis decoratis à *Paſchali* Papa (verè Antipapa) fuiſſe redimitos. Porro fides potior habenda eſt Italo Scriptori coævo, præſertim cùm Romæ tunc adeſſet, & febri correptus, facultatem ab Imperatore obtinuerit *Laudem redeundi*; quamvis ne id quidem perficere potuerit, morte præventus Senenſi in Urbe, quarto decimo die ante Calendas Novembris hujus anni 1167., ut ejuſdem Continuator teſtatur Tom. VI. *Rer. Ital* col. 1155. Sigonius igitur rectè diem *S. Petri* huic coronationi aſſignavit, quamvis addere debuiſſet *S. Petri ad Vincula*.

tionem datis obſidibus accepiſſent, ſubitò Alexander, Gulielmi conſilio, nocte intempeſta cum familia ſua exceſſit Urbe, atque Circejos primùm, deinde Tarracinam, tum Cajetam delatus, poſtremò Beneventum acceſſit. Quæ dum aguntur, quod religionem animis Germanorum objicere potuit, fœda repente comitatum, exercitumque Friderici peſtilentia per Auguſtum menſem invaſit, quæ paucis diebus non gregarios ſolùm pleroſque milites, ſed ex ipſa etiam nobilitate præſtantiſſimum quemque abſumpſit; (8) præter ceteros Rinaldus Colonienſis Archiepiſcopus, & Dux Fridericus, Conradi quondam Regis filius, inſigni morte ſublati. Qua re Fridericus, ut par erat, permotus, Paſchali Romæ cum præſidio relicto, Urbe diſceſſit, ac Viterbium profectus, obſides ibi Romanorum depoſuit. Viterbio inde Lucam, Luca Pontremulum venit; ibi à Pontremulenſibus tranſire prohibitus, ac duobus millibus hominum in itinere morbi gravitate amiſſis cedere coactus iter ad mare convertit, ac demum ope Opizonis Marchionis Malæſpinæ Papiam III Idus Septembris ægrè pervênit. Interim Germani, qui Tricii à fœderatis obſidebantur, re frumentaria deficiente, & deplorato à Friderico prorſus auxilio deditionem fecerant, ac III. Idus Auguſti ipſi cum oppido, & tota pecunia regia in poteſtatem conceſſerant. Quibus rebus Fridericus haud prorſus exterritus, conjurationem Civitatum ad rationem revocavit, atque eas, quacunque in præſens ratione poſſet, ulciſci decrevit. Itaque poſtridie quàm Papiam acceſſit, (10) advocata concione omnes præter Cremonam, & Laudem ædicto Imperiali proſcripſit, ac ſexto poſt die cum iis, quas habebat, copiis in agrum Mediolanenſem ingreſſus, caſtra eorum variè oppugnare inſtituit, ſed, fœderatis, qui in præſidio Laudis, & Placentiæ erant, promptum, ut cuique loco opus erat, ſubſidium afferentibus, parum profecit: inde in Placentinum tranſgreſſus, tectis agrorum incenſis, à fœderatis pulſus haud multò meliorem fortunam eſt nactus. Bergomum inde profectus, expugnatione oppidi deſperata, ſuburbiis concrematis, poſtridie abiit, ac demum locis earum regionum aliis, aliiſque fruſtra tentatis, exercitum in hiberna dimiſit. Rebus Friderici in dies magis, magiſque labentibus, fœderati erectiores facti Kalendis Decembris novo hoc ſacramento ſe devinxerunt, quod adhuc in tabulario Bononienſium reperitur: *Ego juro, me adjuturum Venetos, Veronenſeſque, Vicetinos, Patavinos, Tarviſinos, Ferrarienſes, Brixianos, Bergomates, Cremonenſes, Mediolanenſes, Placentinos, Parmenſes, Mutinenſes, Bononienſes, & omnes homines, & omnia loca, quæcunque hoc fœdere tenebuntur adversùs omnes homines, qui nobis bellum facere voluerint, aut plus facere imperarint, quàm à morte Henrici Regis uſque ad Friderici in Italiam adventum fecerimus, neque alicui fœderatorum proditionem facturum, neque pacem, neque inducias, niſi ex communi conſenſu pacturum, atque hoc ſanè integro debito Regi obſequio perfecturum*. Veneti præcipuo ſe ſacramento obligarunt, triremibus per Brentam, Padum, & mare auxilio affuturos. Ea res non Civitates ſolùm in diverſa ſtudia traxit, ſed novas in ſingulis etiam Civitatibus ſeditionum procellas excivit, ut alii Eccleſiæ, alii Imperii partes aſſererent. Veronæ quidem Monticuli, & Sambonifacii; Ferrariæ Taurelli, & Adelardi fœda inter ſe factionum certamina ab hoc tempore miſcere cœperunt, ac Civitates præ potentia ſua modò ad hanc, modò ad illam partem traxerunt. Initio inde ſequentis an- 1168
ni fœderati Blanderatum oppidum, cujus Marchiones in Friderici partes tranſierant, tantis opibus invaſerunt, ut Fridericus opem ferre nequiret. Itaque, cum ſe validis Lombardorum conatibus reſiſtere non poſſe animadveteret, ne ludibrio eis eſſet, Italiam relinquere ſtatuit, ac menſe Martio de poſſeſſione propè Lombardiæ deſperans trans Alpes abiit, fœderatis ipſum hoſtiliter uſque ad juga Alpium inſectantibus, atque extremum agmen infeſtum habentibus. (11) Blanderatum captum ad vicos quatuor eſt redactum. Galdinus, Archiepiſcopus Mediolanenſis Legatus Lombardiæ à Pontifice conſtitutus Præpoſito, & Clericis Laudenſis Eccleſiæ, qui in partes Paſchalis juraverant,

(9) Continuator Acerbi Morenæ loco ſuperiùs dicto hæc tradit: *plus de duobus millibus inter Epiſcopos, Comites, & Marchiones, ſeu Duces, alioſque Principes, atque Nobiles, & Scutiferos in ipſo itinere, gladio ſolummodo Dei, obierunt*. Nonnullos ex Primoribus peſte abſumptos enumerat Card. Aragoniæ jam memoratus, qui *confuſione* percuſſum Fridericum Româ, octavo Idus Auguſti, receſſiſſe teſtatur.

(10) Exemplar jam editum Morenæ diem *undecimum Septembris* aſſignat *Friderici* in Papienſem Urbem regreſſui. Ambroſianum, Tomo VI. *Rerum Italic.* vulgatum, diem *duodecimum* habet. Utrumque tamen clarè indicat diem, quo Papiæ promulgatum eſt *Bannum* contra Fœderatos, ideſt 21. Septembris, Feſtum *Sancti Matthæi Apoſtoli*. Irrepſit quidem error ibidem in anno, qui dicitur fuiſſe 1168., ſed, cùm aſſeratur Feſtum S. Matthæi tunc incidiſſe in diem *Jovis*, dilucidè patet, mendum hoc eſſe Amanuenſis, idque tribuendum anno 1167., quo verè hujuſmodi Feſtum die *Jovis* celebrabatur, quemadmodum ex tabulis Paſchalibus conſtat.

(11) Continuator Morenæ tradit, Fridericum, veluti profugum, per totam hyemem *quandoque in partibus Papiæ, quandoque Novariæ, ſeu Vercellenſis, aut Montisferrati, vel Aſtenſibus* ſtetiſſe; deinde ſubdit: *ſequenti menſe Martio privatim, ita quòd etiam nec ipſi Longobardi, qui cum eo fuerant, niſi forte pauciſſimi ſciverunt, in Alamaniam, per terram Comitis Uberti de Savogna* (in aliis editis legebatur *de Saxonia*) *filii quondam Comitis Amadei, qui & Comes dicitur de Morienna, iter arripuit*. In Chronico Ottonis à S. Blaſio legitur, Fridericum, cùm *Suſam* perveniſſet, fraude civium circumventum fuiſſe, atque ad mortem quæſitum, ſed ab hoſpite admonitum, reliquiſſe in Lecto ſuo Hartmanum de Sibeneich, ipſum autem in ſervi habitu cum duobus egreſſum, fraudem eluſiſſe. Dubitari tamen poteſt id, Laciniam eſſe illi Chronico aſſutam, cùm in MSto Cæſareo ad quem collata fuit editio Ottonis à S. Blaſio, inſerta Tomo VI. *Rerum Italicarum*, prorſus hæc deſint. Nono die Martii nondum hinc diſceſſerat *Fridericus*. Siquidem Sire Raul narrat, quòd eo die *ſuſpendit Imperator Zillium de Prando obſidem de Brixia, juxta Sauricam, & dolore, ac furore repletus, quòd Mediolanenſes, Brixienſes, Laudenſes, Novarienſes, & Vercellenſes obſederant Blanderate, inde abiit in Alamaniam*.

rant, denunciavit, ut ad Alexandrum verum Pontificem ſe conferrent, & novum, qui Catholicus eſſet, Epiſcopum deſignarent, niſi à Sacris arceri, & beneficiis exui vellent. Cujus illi auctoritati, etſi diu magna in utramque partem conſilii difficultate jactati, ceſſerunt, atque Alberico deſerto Albertum Præpoſitum Ripæ Alteſicæ ſubſtituerunt, ipſumque ingenti gratulatione in Urbem introduxerunt. (12) Friderico profecto, Novarienſes, Vercellenſes, Haſtenſes, Comenſes, Derthonenſes, Opizo Marchio Malaſpina, Comites Seprienſes, Belfortenſes, & alii, rebus ejus in Italia deploratis, ad fœderatos ſe contulerunt. (13) Novis horum auxiliis fœderati firmiores effecti, Papienſes, & Marchionem Montisferrati, qui Friderici adhuc partes tuebantur, ſtatuerunt adoriri. Ut autem impreſſionem in eos commodiùs facerent, novum oppidum inter Haſtam, & Derthonam exſtruxerunt; idque ad tempus foſſa, valloque firmarunt, Mediolanenſibus in primis, ac Placentinis acriter in ejus rei ſtudium incumbentibus, atque eò ſubitò ingentem ex proximis ſeptem caſtris populum traduxerunt; ea quindecim millia hominum fuiſſe dicuntur. Conſtitutum eſt etiam, ut in Friderici contumeliam ab Alexandri Pontificis nomine Alexandria vocaretur. Papienſes tamen, ceterique Imperialis partis ſtudioſi eam aut Cæſaream à Friderico Cæſare appellarunt, aut Alexandriam quidem, ſed ad firmitudinem elevandam, Palearem dixerunt; quo nomine in hunc uſque diem vocatur. (14) Inde tertio Nonas Maji Opizo Marchio, Conſules Cremonæ, Mediolani, Veronæ, Patavii, Mantuæ, Parmæ, Placentiæ, Bononiæ, Brixiæ, Bergomi, Laudis, Comi, Novariæ, Vercellarum, Haſtæ, & Derthonæ, & Alexandriæ Laudenſi in oppido convenere, ibique, Conſilio habito, ſocietatis jura his conditionibus firmavere: *Ne quis hominum Marchioni, aut prædictis Civitatibus ſubjectorum, contractus, aut maleficii nomine, alium pro alio judicio perſequeretur; ne exules reciperentur; ne nova pedagia, & vectigalia exigerentur; nullum pactum contra commune fœdus iniretur; ſi qua Civitas jus non reddidiſſet, aliæ jus poſcenti auxilio eſſent; ne arx in alterius ditione, invita illa, conſtrueretur.* Poſt aliquot inde dies alter Placentiæ Conventus eſt habitus. Ibi Mediolanenſes, Brixiani, & Cremonenſes Placentinis promiſere, ſe Urbis eorum foſſas quatuor in partibus purgaturos, ac damnum, ſi quod belli cauſſa factum eſſet, præſtituros. Genuenſes à Lombardis rogati, ut ſe hoc quoque fœdere devincirent, diſertè negarunt, atque Friderici in amicitia remanſerunt. (15) In Etruria novum bellum exortum. Quippe Lucenſes impulſu Genuenſium caſtrum Axiani, quod à Piſanis tenebatur, valida manu militum educta, circumſederunt, & cum Piſanis occurrentibus prælio congreſſi multos eorum ceperunt; ex quibus Nobiles decem, Genuenſibus ſunt prædæ loco permiſſi. Eodem anno Romani Albam bello adorti ſunt, crimine objecto, quòd Tuſculanos, & Germanos adversùs ſe defendiſſent, eamque captam, ac direptam incendio deleverunt: inde terror idem Tuſculum eſt translatus. Manuel Imperator rebus Italiæ inhians, Legatos Beneventum ad Alexandrum miſit, promittens, ſe Eccleſiam Græcam cum Romana juncturum, atque ipſum præſenti moleſtia Friderici liberaturum, & grandi quoque pecunia donaturum, ſi ſe Corona Imperii Occidentalis, quæ jure Friderico erat adempta, donaſſet, atque utriuſque Imperatorem Imperii exemplo vetere appellaſſet. Quam poſtulationem Alexanader, ut parùm Reipublicæ utilem, ex Cardinalium
ſententia reprobavit. (16) Sequenti anno, 1169
dum Fridericus rebus Germaniæ conſtituendis vacavit, fœderati Alexandriam munitionibus ſepire, tectiſque, & Templis ad incolarum ornare commodum perrexere. Paſchalis, qui ſe pro Pontifice in Urbe gerebat, eſt mortuus. (17) Quo facto Imperiales, in ejus locum, hominem Ungarum, Joan-

(12) Morenæ Continuator, hiſtoriam ſuam claudens, refert, hunc Albertum electum fuiſſe die *Jovis Sancti, quarto* (legendum *quinto*) *Calendas Aprilis*, & in proximo die Jovis poſt Paſcha in Urbe Laudenſi ſuſceptum tanto gaudio, & alacritate à Clero, & Laicis, tam majoribus, quam minoribus, ut nihil tale unquam ſe vidiſſe, aut audiviſſe teſtetur.

(13) Quamplures ex hiſce Urbibus, jam in primo inito cum Mediolanenſibus fœdere, ſocietatem juraverant; quæ poſt receſſum *Friderici* ab Italia in eundem conjuravere, enumerantur à Continuatore Morenæ, editionis Mediolanenſis col. 1159. *Poſtea cum Cumenſibus* (non *Cremonenſibus*, ut in aliis Morenæ exemplaribus legebatur,) *& illis de Belforte, ac etiam cum Seprienſibus ſe convenere, atque inſimul unum corpus effecti ſunt*.

(14) Hæc apud Calchum legenda, qui ad hanc Urbem perficiendam ſeptem Oppida confluxiſſe tradit, Gamundium, Marengum, Roboretum, Ovilia, Caſtellatium, Solerium, Quarnietum. Calendis Maji cœptam hanc Urbem tradit Card. Aragoniæ, Bergurium, & Hunillam (idem ac Ovilia) in ſeptem Oppidis recenſens. Hieronymus Ghilinus, qui Annales Alexandriæ condidit, peculiarem tractatum de hiſce Oppidis in calce vulgavit, ad quem Lectorem remitto.

(15) Hæc item Calchus narrat ad hunc annum.

(16) Card. Aragoniæ, qui hanc Emanuelis Conſtantinopolitani Imperatoris Legationem narrat, poſtmodum ſubdit; cùm id multa deliberatione opus haberet, *utile viſum eſt, ut Pontifex, habito cum Fratribus ſuis, ac fidelioribus viris ipſius Urbis Conſilio, Epiſcopum Oſtienſem, & Cardinalem Sanctorum Johannis, & Pauli pro cauſſa ipſa tractanda, de latere ſuo cum prædicto Sebaſton* (nempe Jordano Emanuelis Legato) *ad ejuſdem Imperatoris præſentiam deſtinaret*. Alteram item Legationem ejuſdem Emanuelis narrat, cum immenſa multitudine pecuniarum; ſed cùm alta nimis, & perplexa poſtularet, ſubdit, *excuſſis ab omni munere ipſius, Pontificis manibus, cum tota pecunia, quam detulerat jam dictus Apocriſarius, rediit ad Dominum ſuum, ſubſequentibus eum duobus ex Cardinalibus, quos ad eundem Imperatorem idem Pontifex deſtinavit*. Proinde prima Legatio ad annum ſaltem præteritum 1167. revocanda eſt, cùm ſuperiore loco illam retulerit Card. Aragoniæ, antequam oppugnationem Romanæ Urbis à Friderico inſtructam narraret. Secunda verò huic anno figenda, ut cenſuit quoque Pagius, qui tamen primam minimè adnotavit.

(17) *Guidonis* Cremenſis Antipapæ, ſub nomine *Paſchalis III.*, obitus anno ſuperiore contigit, teſte Romualdo Salernitano, qui tunc vivebat. Joannes de Ceccano diem quoque mortis enunciat, nempè vigeſimum menſis Septembris. Acerbitatem morbi, quo perculſus eſt, deſcribit Card. Aragoniæ.

Joannem Abbatem Strumienſem, quem Paſchalis Epiſcopum Tuſculanum effecerat, (18) ſuffecere, eique Caliſto Tertio nomen impoſuere, atque adversùs Alexandrum & tueri, & colere inſtitere. Alexander autem rebus Eccleſiæ conſtituendis intentus, Beneventi ordinem Fratrum Cruciferorum Sanctæ Mariæ formavit, qui Xenodochiorum curam maximo ſibi ſtudio pietatis aſciverant, ac magnam ob id apud homines gratiam ſibi pepererant. Dum autem hæc à principibus agitantur, ſecuri populi res ſuas quiſque pro arbitratu gerere ſtuduerunt. Cremonenſes iram Friderici ob initam cum Italis conjurationem timentes, VII. Idus Martii Urbis mœnia firmare cœpere, ac forum inter portam Moſæ, & S. Michaëlis inſtituere. Ravennates cum à Faventinis, ſociis Forolivienſibus aſſumptis, finium cauſſa bello petiti eorum ſe arma propulſare propriis nixi viribus poſſe diffiderent, à Bononienſibus auxilium poſtularant. Bononienſes opportunè Faventinis irati, quia Sancaſſianum, cui ſe parſuros jurarant, invaſiſſent, haud inviti arma junxere. Ita ex Conſilii decreto Conſules cum delecto militum robore egreſſi ad amnem Senium tribus millibus ab Urbe diſtantem proceſſerunt. Ibi cum obvios hoſtes habuiſſent, prœlium commiſerunt. Cum per aliquot horas acriter, atque incerto eventu pugnatum eſſet, tandem inclinata re Conſules Bononienſes in fugam ſe dare coacti, ipſi cum quadringentis Civibus in poteſtatem hoſtium pervenerunt. (19) Contra Lucenſes, Genuenſibus adjuvantibus, prœlio altero facto Piſanos uſque ad Arnum compulere, atque alia inde per Aprilem menſem agro eorum incommoda intulere. Genuæ gliſcentes in dies tumultus inteſtini egregiè novâ Conſulum prudentiâ ſunt compreſſi. Quippe cum in Urbe ſeditio ſæviret, in agro verò cædes, ac latrocinia ob Conſularis deſpectum poteſtatis impunè quotidie patrarentur, Conſules, ut hunc morbum ſanarent, cohortem trecentorum hominum aſciverunt, & cum valida militum manu in agrum egreſſi quæſtiones de commiſſis maleficiis ſeveriſſimas habuerunt; quoſque admiſſi flagitii convicerunt, variis eos ſuppliciorum, mulctarumque generibus affecerunt. Inde ad Urbana mala coërcenda converſi Cives omnes ſacramento adegere, ſe enixè præceptis ſuis obſequuturos. Ceterùm diſcordias componere civiles ingreſſis magna eſt illa difficultas objecta, quòd multi ſingulari ſe certamine provocarant, neque ſine pugnæ commiſſione in gratiam redire ſalvo honore ſuo ſe poſſe aſſeverabant. Qua recognita Conſules huic incommodo ſic ſibi occurrendum putarunt. Quippe aream in Platea Epiſcopali parari ipſis in ſpeciem pugnatoribus præceperunt, neque interim precibus propinquorum rogantium, ne tantum effundi civilis ſanguinis paterentur, ſimulata obſtinatione ceſſerunt; poſtridie verò Conſilium vocavere, atque eò Reliquias Sancti Joannis Baptiſtæ ex conſenſu Archiepiſcopi pertulere. Ibi cum eſſent, tum Archiepiſcopus, & Conſules certatim ipſos, qui aderant, principes factionum ſummis orare precibus inſtiterunt, ut familias ſuas ſimultatibus, Civitatem diſſidiis, Urbem cædibus liberarent; condonarent autem injurias ſuas Conſulibus, condonarent Antiſtiti, qui totius nomine Civitatis orarent. Quod ſi ſe tanto indignos beneficio exiſtimarent, ſaltem Beatiſſimi ipſius Joannis rationem præſentis haberent, qui nobis Chriſtum ipſum humanæ pacis auctorem, & largitorem digito demonſtraſſet, cujus ſanctiſſima præcepta viderent, nec cum ipſius exitio corporis, animæque ſuæ deſpicerent. Quibus vocibus ipſi factionum principes victi uſqueadeo iras remiſerunt, ut extemplò lacrymantes oſcula pacis obtulerint, ac ſe redire in gratiam ſucclamarint. (20) Exinde Conſulibus debita eſt auctoritas attributa. Poſtero anno, qui fuit 1170
milleſimus centeſimus ſeptuageſimus, Fridericus Natalitiis Domini in Alſatia celebratis in Purificatione conventum habuit Norimbergæ. Ibi Abbates Ciſtertienſis, & Claravallenſis profeſſi ſunt, ſe ad Alexandrum in Italiam profecturos; & res cum eo compoſituros, ſi Fridericus Bambergenſem Epiſcopum ſibi concederet ſocium, qui unus cum Alexandro ex Germanis Epiſcopis ſentiebat. Non reſpuit conditionem Fridericus, ut qui Lombardos ab Alexandro deſertos ſe facilius confideret ſubacturum, atque ita omnes ire cum liberis de pace mandatis præcepit. Paſchate inde in Alſatia celebrato, Henricum filium, annorum quinque puerum, Regem Germaniæ legi, eundemque per Philippum Colonienſem Archiepiſcopum coronari Aquis curavit. (21) Per Italiam Civitates inteſtinis diſcordiis, atque odiis inexpiabilibus ſævierе. Bononienſes accepto à Faventinis in-

(18) Negat hoc Pagius ad annum 1168. num. 13. Sed Romualdus Salernitanus id apertè confirmat; narrata enim morte Guidonis Cremenſis Antipapæ, hæc ſtatim ſubdit: *Cui ſucceſſit intruſus quidam Tuſculanenſis Epiſcopus Joannes de Struma nomine, qui & Calliſtus à ſuis appellatus eſt.*

(19) Memoriale hiſtoricum Matthæi de Griſonibus commiſſum hoc prœlium narrat anno ſuperiore 1168. Chronica tamen Italica Bononienſia, & Rubeus in hiſt. Raven. id referunt ad hunc annum.

(20) Videndus Caffarus ad hunc annum, qui actas Deo ſolemnes gratias ab *Hugone* Archiepiſcopo, & publicum gaudium narrare proſequitur.

(21) Pagius ad annum 1169. num. 6. recitat verba Chronographi Reicherſpergenſis, qui narrans celebratam à *Friderico* Curiam apud Babenberg Feſtis diebus Pentecoſtes, ſubdit: *ubi ex conſenſu, & collaudatione omnium Principum, qui aderant, filium ſuum in Regem electum, & coronatum poſt ſe regnare firmavit*; adeòque erraſſe Sigonium ſcribit, eo quòd hoc loco coronatum *Aquiſgrani* Henricum teſtatur. Godefridus tamen Monachus ad eundem annum 1169. hæc narrat: *Filius Imperatoris Henricus, adhuc quinquennis, unctus eſt in Regem Aquiſgrani à Philippo Colonienſi Archiepiſcopo, die Aſſumptionis Beatæ Mariæ.* Eadem habet Chronographus Aquicinctinus, teſte eodem Pagio. Quocirca, ut omnia conciliemur, dici poteſt, in Conventu Babenbergenſi, ſtatutam quidem fuiſſe ſucceſſionem *Henrici*, ſed coronationis celebritatem ad Auguſtum menſem fuiſſe dilatam. Emendandus certè eſt Sigonius, qui in hac coronatione referenda, uno anno errat; ea enim peracta eſt anno ſuperiore 1169., ut ex allatis Auctoribus conſtat.

incommodo gravius irritati, bellum cum captivorum recipiendorum, tum priſtini decoris recuperandi cauſſa majore conatu redintegrarunt, & cum cetera accuratius, quàm ante, pararunt, tum carrocium educendum decreverunt. Erat autem inſtitutum, ne carrocium, niſi decreto Conſilii Generalis, ac Credentiæ educeretur, atque ut ad ejus cuſtodiam amplius mille quingenti legerentur, qui in exercitu ab eo non recederent, ac lorica, & ocreis ferreis muniti inſignes inſuper alabardas geſtarent, extra eorum numerum, quibus equi militiæ cauſſa eſſent imperati. Ad ceteras autem conſcriptas copias etiam cohortem validam Lombardorum adjunxerunt ex iis, qui ſuperioribus annis propter magnas continentium bellorum calamitates Bononiam commigrarant, qui cum benignè in Urbem accepti, ac multis officiis culti eſſent, officii contra & ipſi eſſe ſui duxerunt, ut operam ſuam Bononienſibus offerrent, & ſe carrocio cuſtodes profiterentur. Cum hoc ergo apparatu Conſules Petri Gariſendus, & Aſinellus, & Rolandinus Ramponus Urbe egreſſi ad Pontem Senii, qui nunc Sancti Proculi dicitur, Faventinorum, ut ante, exercitum invenerunt. Ibi ardentibus utrinque animis pugnæ nulla mora eſt facta. Primo concurſu Faventina ſuperior eſſe acies viſa, poſtremò incumbente acrius Bononienſi, mota loco, atque in fugam verſa ad Urbem ſe recepit. Ni Conſules inſidias aliquas compoſito receptui ſubeſſe ſuſpicati ſuos ab inſequendo cohibuiſſent, eodem tum impetu capi Faventia potuit. Faventinis in Urbem compulſis, Conſules exercitum mœnibus admoverunt, ac vias omnes, quibus commeatus importari poſſent, obſederunt. Quo facto tantum Faventinis metum expugnationis injecere, ut poſt aliquot dies legatos de pace miſerint. Conſules ex Conſilii decreto pacem his conditionibus dederunt, ut captivos ſine pretio redderent, Ravennatibus ſatisfacerent, ac damna bello accepta reſarcirent. Ita, captivis receptis, exercitum victorem cum carroccio reduxere. Ferrarienſes autem Ravennatibus Argentam oppidum ad Padum locatum illatis armis eripuerunt. (22) Florentini item Arretinos armis adorti prœlio ſuperarunt, quoſque captivos fecerunt, eos ea lege, ne quando adverſus ſe arma ferrent, reſtituerunt. Piſani, & Lucenſes terra mutuis ſe caſtrorum oppugnationibus, Genuenſes autem, & Piſani navalibus ſe detrimentis, ac prædationibus variis afflixere: quæ ſigillatim enarrare, propter eorum tenuitatem non hujus eſſe videtur hiſtoriæ, Alexander, ubi legatos ad ſe de pace à Friderico mitti audivit, obviam Benevento Verulas venit: atque ibi ſenatu dato Bambergenſem publicè de compoſitione agentem benignè audivit: verùm cum rationem pactionis haudquaquam è re fœderatorum expedientem videret, re infecta dimiſit. Regino, cum ſe Tuſculi ſuſtinere non poſſe adverſus Romanos incumbentes videret, oppidum Caliſto, qui ſe Pontificem aſſerebat, permiſit: atque ejus gratiâ Montemflaſconem in Etruria cum Germanis, qui eum tenebant, permutavit. Caliſto verò à Tuſculanis, & Reginone à Flaſconenſibus excluſo, Regino ad Alexandrum Verulas adiit, atque ei jura omnia, quæ Tuſculi habebat, dimiſit. Quibus acceptis Alexander Tuſculum petiit, ac præſentia ſua Urbem ab impetu Romanorum ſervavit. (23) Eodem anno Ravennæ in locum Vidonis mortui Gerardus Archiepiſcopus lectus. (24) Sequenti, in Anglia Thomas 1171
Cantuarienſis Archiepiſcopus, vir ſanctus, & innocens obiit: (25) quippè cum ab exilio reductus, in quod ab Henrico Rege projectus injuſtè fuerat, Epiſcopos aliquot Regis amicos auctoritate Pontificia inſectaretur, à Regis ſatellitibus in feſto Innocentum ad aram percuſſus; idemque ſanctitatem vitæ ingentibus poſt mortem editis prodigiis comprobavit. Henricus, cum ejus necis cauſſam in ſe conferri vulgo ſentiret, continuò Legatos ad Alexandrum, qui talem à ſe ſuſpicionem averterent, deſtinavit. Hi Alexandrum Tuſculi convenere, (26) ac cauſſa Regis acta, ab eo, ut Legatos in Angliam ad rem cognoſcendam mitteret, petiere. Alexander Cardinales duos decrevit. Pridie Nonas Februarias Sicilia tetro adeo terræmotu eſt agitata, ut ruinarum ſtrepitum Calabri quoque procul audiverint. Catanæ tecta omnia ad unum procubuerunt, ac quindecim hominum millia cum Epiſcopo, & Monachis variis caſibus ædificiorum oppreſſi ſunt: in agro verò caſtra ſubverſa. Leontium quoque eodem tremore labefactatum. Multis in locis terra dehiſcens, ut novos fontes aperuit, ſic veteres nonnullos obſtruxit: mons Ætna aliqua ex parte viſus eſt ſubſediſſe. Syracuſis fons Arethuſæ veterum poëtarum carminibus nobilis ex liquido turbulentus effectus, ſaporem ſalſum multa maris admiſtione contraxit. Fajus verò, qui de crepidine montis juxta Caſale Sarracenorum manabat, per duas propè horas aquas continuit, deinde per unam ſanguine fluxit. Meſſanæ mare primùm longè receſſit, deinde paullatim accedens in eam ſe altitudinem extulit, ut portas Urbis inierit. (27) In Italia inter Lucenſes, & Piſtorienſes fœdus ictum eſt adver-

(22) Referuntur hæc in Chronicis Bononienſibus, editis Tom. XVIII. *Rerum Italic.* ad hunc annum. Eadem reperit Sigonius in hiſtoria Bononienſi.

(23) Narrat hæc Card. Aragoniæ, ſed annum minimè ſignat. Anonymus Caſinenſis ea refert ad hunc annum, inquiens: *Alexander Papa rediens à Benevento, recepit Tuſculanum ad proprietatem Romanæ Eccleſiæ*. Illuc profectum ante finem Quadrageſimæ, conſtat ex ejuſdem vita; ibi enim excepit Nuncios Regis Angliæ die *Jovis Sancti*, ut inferiùs dicam.

(24) Anno ſequenti 1171. ſuffectùm *Vidoni Gerardum* tradit Rubeus in Hiſt. Raven., ubi literas *Alexandri III.* ad ipſum eo anno datas recenſet.

(25) S. Thomæ obitus verè contigit anno ſuperiore 1170. IV. Cal. Januarii; ſed cùm Sigonius annum à Natali Domini exordiatur, illum ſub anno 1171. adnotavit.

(26) Card. Aragoniæ diem indicat, quo Nuncii Regis Angliæ apud Tuſculanum ſeſe Alexandro obtulere, *nempe feriam quintam Majoris hebdomadæ ante Paſcha*, quæ hoc anno in diem 25. menſis Martii incidit.

(27) Leguntur hæc ferme ad verbum in hiſtoria Hugonis Falcandi, edita Tomo VII. *Rerum Italicarum*. Hoc verò enarrato terræmotu, Auctor ille librum ſuum claudit *de ca-*

verſus Piſanos; juravere Piſtorienſes, ſe ſervaturos Civitatem, Civeſque Lucenſes, atque eis in bello, quod gererent, auxilio peditibus, equitibuſque per viginti dies proprio ſtipendio ſummittendis, futuros, & ſemel quotannis ad eorum arbitrium per menſem unum centum quinquaginta equites, & ducentos pedites, ac ſagittarios totidem præbituros. Mediolanenſes optato pacis bono fruentes, muros Urbis latius protulerunt, templa Sanctorum Ambroſii, Laurentii, Nazarii, & Euſebii comprehendentes, quæ ante Urbis excidium vetere murorum ambitu excludebantur. Conſules propriis impenſis foſſæ emiſſarium cum turri, Archiepiſcopus Epiſcopium magnificentiore, quàm antè fuerat, opere ædificavit. (28) Quibus rebus elata Civitas, pœnâ linguæ propoſitâ ſanxit, ne quis Friderici nomen in ſermonibus uſurparet, & Comites ſuſtulit, quos ille in caſtris proximis conſtituerat. Fridericus compertis Etruriæ tumultibus, timuit, ne aſſuetudine bellorum gerendorum, & jungendarum ſocietatum Etruſci Lombardos imitati deficerent; ac propterea Chriſtianum Archiepiſcopum Moguntinum in Italiam miſit, atque ei, ut Etruriam inviſeret, & pacatam in fide contineret, præcepit. Is trajectis Alpibus Genuam, atque inde Genuenſium præſidio Lunam, Senaſque proceſſit. Genuenſes inde, quòd Chriſtianum recepiſſent, in Lombardorum odium incurrerunt, nec propterea annonæ facultatem obtinere ab eis, ſemeſtri conflictati penuria, potuerunt. (29) Eodem quoque anno Genuenſes Bariſonem Regem tandem cuſtodia liberarunt, atque in Sar-
1172 diniam reduxerunt. Proximo, Chriſtianus omnium Etruriæ Civitatum legatos Senas accivit: atque apud eos de concordia agere populorum inſtituit: fuiſſe autem dicitur homo non tam manu promptus, quàm oratione gravis, & copioſus. Ceteris ſe illius arbitrio remiſſuros injurias, liteſque dicentibus, Piſani, & Florentini priſtina in pertinacia perſtiterunt. Itaque ambo tanquam communis ocii hoſtes ab eo proſcripti, & beneficiis Imperialibus ſpoliati ſunt. His actis bellum inde Anconitanum decrevit: quod omnium, quæ hoc tempore geſta ſunt, fuit graviſſimum. Manuel Imperator legatos Anconem miſerat, ſive ut ſocietatem cum eis jungeret, ſive ut alia ratione Friderici conatis impedimentum afferret: atque eos Anconitani non ſolum receperant, ſed etiam de percutiendo fœdere pertractantes audierant. Hoc igitur ubi Chriſtianus accepit, extemplo exercitum Anconem adduxit, &, ut ſibi legati traderentur, poſcit: atque illis omnia ſe potius belli detrimenta perpeſſuros eſſe dicentibus, Urbem obſidionis cauſſa militum coronâ circumdedit. Veneti quoque, quibus Græcorum Anconæ imperium magnopere erat inviſum, Germanis navale ultro auxilium præbuere, ac ſex triremibus quinque Græcorum cepere. Anconitani terra, marique clauſi, cum nihil inveheretur, quod creſcentem in dies levare inopiam poſſet, in eam neceſſitatem adducti ſunt, ut carnes impuras, & coria aquâ mollita comederent, & caput aſini quadraginta denariis emerent. In tanta rerum iniquitate legati concionem advocarunt, ac populum, ut auxilia accerſeret, monuerunt: populo verò ſtudioſè facturum, ſi ſtipendii facultas ſuppeteret, reſpondente, illi, ut pecuniam mutuam ſumerent, præceperunt, Deum ipſum teſtantes, Manuelem jacturam omnem benignè reſarciturum, pecuniamque promptè repræſentaturum. His vocibus animati Cives, ingentem pecuniam à Comite Gulielmo Adelardo factionis Eccleſiaſticæ Ferrariæ Principe, & Comitiſſa Brittonorii vidua fœnore acceperunt, ac magnis conductis copiis, Germanis repugnantibus, commeatus neceſſarios in Urbem intromiſerunt. Quo facto Chriſtianus ab obſidione diſceſſit. (30) Manuel ſummiſſâ pecuniâ damnum omne Anconitanorum cumulatè ſarcivit. Lucenſes caſtrum S. Miniatis, Fuſcanum, Viaregium, aliaque adorti, juris ſui fecere. Piſani, & Genuenſes mutuis navium direptionibus inter ſe colludere perrexere. Fridericus rebus Germaniæ hoc etiam anno ita occupatus fuit, ut ab ea deflectere oculos non potuerit. Alexander, cum adhuc Tuſculi eſſet, Urbis, quam tenebat Caliſtus, repetendæ cupidus, Romanis eſt pollicitus, ſe, ſi in Urbem reciperetur, rerum ſacrarum procuratione fore contentum: atque ultro reliqua remiſſurum: verùm prævalente Caliſti, id eſt Imperialium, factione, ne hoc quidem potuit impetrare. (31) Ibi

XV.

calamitate Siciliæ, non tam coævus, quam præſens. Errat tamen Sigonius, hunc annum ſignans; biennio enim ante is contigit, nempe anno 1169., cui illum ex Falcando illigat Baronius. Romualdus quoque Salernitanus ejuſdem meminit, ſtatimque ſubdit: *Hoc autem factum eſt Anno Dominicæ Incarnationis MCLXVIII. Ind. II. menſe Februario, in vigilia B. Agathæ.* Annum hunc vel Amanuenſis errorem eſſe, vel juxta Æram Florentinam accipiendum, docet Indictio II., quæ procul dubio, Februario menſe, anno 1169. decurrebat.

(28) Calchus, qui hanc Patriæ noſtræ ampliorem reſtaurationem deſcribit, ſubdit carmen lapidi inciſum, quod adhuc legitur in marmoreo Arcu Pontis Portæ Romanæ:

Fata vetant ultra procedere, ſtabimus ergo.

Recenſet item nomina decem Conſulum, qui tunc præerant, & publicum opus procurabant, eaque inſculpta etiam nunc durant loco jam memorato.

(29) Ex Calcho id narrat Sigonius. Caffarus ad hunc annum loquens de inopia, quam paſſa eſt Januenſis Civitas, ob Lombardiæ indignationem, ait, eam ita creviſſe, ut *mina grani* pretio ſolidorum decem conſtaret, ſubditque, *& duravit hæc peſtis per ſpatium anni & medii.*

(30) Hiſtoria obſidionis Anconæ à Moguntino Archiepiſcopo peractæ, edita primùm fuit Tomo VI. *Rerum Italicarum* ex manuſcripto codice *Philippi Argelati*, Literarum commodo ſummoperè intenti, deque illa collectione optimè meriti. Auctor illius fuit Magiſter Boncompagnus Florentinus, qui plura ibidem memoratu digna deſcripſit, præſertim recenſens *Aldrudæ* Comitiſſæ *de Britonoro* geſta præclara, cujus tum Romualdus Salernitanus, tum Andreas Dandulus in ſuis Chronicis meminere.

(31) Etiam hoc loco Pagius num. 4. Sigonio fidem abrogat, eidem objiciens verba Joannis Ceccani hoc anno ita ſcribentis: *Indictione quinta Alexander Papa fecit finem* (concordiam) *cum Romanis. Destruxerunt muros Civitatis Tuſculanæ menſe Novembri*. Cardinalis tamen Aragoniæ hæc clarè narrat in vita Alexandri: *Romani perſiſtentes in inſipientia ſua, cupientes ad eos reverti Paſtorem, & Epiſcopum animarum ſuarum, cum fratribus ſuis Epiſcopis, & Cardinalibus, non permiſerant Urbem* in-

XV. Kal. Novembris Monaſterium S. Juſtinæ Patavinum in clientelam recepit. Tuſculo inde Signiam profectus, eo in loco Legatos ſuos ex Anglia reverſos excepit. Cum illi legationem renunciarent, in primis ingentia, quæ ad ſepulturam Thomæ Archiepiſcopi quotidie edebantur, miracula retulerunt: qua re percitus Alexander, Thomam Sanctorum in numero collocavit: (32) atque illius ab Anglis coli Natalicia juſſit.

1173 Poſtero, Fridericus rebus domeſticis poſt multos annos compoſitis, ac re pecuniaria per ocium conſtituta, ſigna demum haudquaquam obſcura dedit, cupere ſe eos, qui adverſus ſe in Italia conjuraſſent, ulciſci. Quoniam verò vehementius Bononienſibus, Mutinenſibus, & Regienſibus eſſe videbatur iratus, moderatores fœderis, Chriſtiano bellum in Ducatu Spoletano gerente, conventum Mutinam indixerunt, ut de tuenda ſocietate, deque ſuſtinendi belli rationibus conſultarent. Quod cum Alexander comperiſſet, legatos eò duos Anagniâ, (nam eò ſe Signiâ paullo ante contulerat) Hildebrandrum Craſſum Epiſcopum Mutinenſem, (33) & Albergonum, Cardinalem utrumque, miſit: qui juſſu ejus ita verba fecerunt: *Non debere eos vereri, quin, ſi opus foret, arma primo quoque tempore pro ſua, atque Eccleſiæ ſalute, ac libertate reſumerent. Falli enim, ac vehementer errare, ſi quis crederet, Friderici animos, atque opes eas eſſe, quæ extitiſſent: cui enim non apparere, feroces ejus ſpiritus unà cum ipſa ætate jam ſeneſcere incœpiſſe: atque ut in diuturno morbo vires ejus domeſticis detrimentis afflictas magna ex parte contabuiſſe? ſine dubio, ſi quid ſuperveniſſet incommodi, ipſum non ſolum de Imperio, ſed etiam de ſalute dimicaturum. Si Itali priſtinæ libertatis memores virtutem in bellum, & conſtantiam attuliſſent, pro certo habere debere, & Deum ipſum cauſſam ſuam præſenti, ut ſæpe, numine adjuturum: neque enim verius vetus illud eſſe, Fortes fortunam adjuvare, quàm hoc novum, Deum Eccleſiam ſuam, fautoreſque Eccleſiæ non deſerere.* Quibus vocibus incitati moderatores VI Idus Octobris duo ſacramenta jurarunt; unum, ſe conſtanter ſocietatis in fide perſtituros, alterum, ſe Alexandrinos, & Lombardos inter Parmam, ac Bononiam ſitos pro viribus tutaturos. Prioris verba in Actis Mutinenſium extant in hunc modum: *Obſervabo fœdus iſtum inter ſocios Lombardiæ, Venetiarum, Marchiæ, &, ſi hoc ſacramentum ſuſceperit, etiam Romaniæ. Si quis ad Fridericum ſe contulerit, pro viribus Urbe mea ejiciam, agroque ejus vaſtationem inferam, privatim neque cum eo paciſcar, neque ad eum ſcribam, neque ad filium ejus.* Hoc jurarunt Conſul, idemque moderator Brixiæ, Placentiæ, Mediolani, Parmæ, Mantuæ, Regii, Mutinæ, & Bononiæ. Idem jurarunt Cremonenſes aliis Civitatibus, & ipſæ inter ſe, exceptis Cremenſibus. Illi verò Cremonenſibus ſe obligarunt. Item jurarunt, ſi quis caſtrum Cremæ, aut arcem aliquam inter Abduam, & Ollium extruere vellet injuſſu Conſulum, aut Credentiæ Cremonæ, qui tum erunt, ſe Cremonenſibus ad eam demoliendam affuturos, & bellum ea de cauſſa ſuſcepturos arbitrio Conſulum Cremonenſium, & ſe hanc pacem ad annos XL. ſervaturos, ac decimo quoque inſtauraturos. Poſterioris jurisjurandi verba in Tabulario Bononienſium hoc pacto ſcripta ſunt: *Juro, me equites, & pedites pro defenſione Alexandriæ imperatos daturum, mulctamque impoſitam ſoluturum, & expeditionem obiturum arbitrio moderatoris Mediolanenſis, Placentini, Brixiani, & Veronenſis; & arma laturum adverſus eos, qui oppugnabunt Bononienſes, & Lombardos inter Parmam, & Bononiam ſitos, arbitrio moderatorum Cremonæ, Bononiæ, Mantuæ, Parmæ abhinc uſque ad Quadrageſimam; ita tamen, ut proxima quæque Civitas equitatum, & peditatum ſummittat: &, ſi Parmenſibus, Mutinenſibus, Mantuanis, aliorumque agris ab Imperatore, aut Legato ejus vaſtatio, aut obſidio inferetur, auxilio affuturum.* Definitum eſt etiam, quot in quæque præſidia ſagittarios ſinguli dare deberent. Eodem anno Genuenſes domeſticis vicinorum populorum tumultibus exciti, adverſus eos caſtrum Villæ francæ conſtituerunt, nec Piſanos prædationibus premere maritimis deſtiterunt.

(34) Poſtero, Alexander Bernardum Abbatem Claravallenſem, Monachorum Claravallenſium precibus fatigatus, ac Bernardi ſanctitatis pia recordatione compulſus in numerum Sanctorum aſcripſit; atque hac de re literas Anagnia XV. Kal. Februarias dedit ad proceres Gallicanæ Eccleſiæ, Regem Franciæ, Abbates Ciſtertienſis Ordinis, & Cla- 1174

ingredi, & in Eccleſiis ſuis debitum exercere officium. Eis ergo verbum Dei ſpernentibus, quod primum ipſis evangelizandum fuerat, Pontifex de Tuſculano cum Fratribus ſuis exivit, & ad B. Petri Campaniæ patrimonium, quouſque meliora tempora Eccleſiæ ſuæ provideat Dominus; moraturus acceſſit. Romualdus verò Salernitanus rem dilucidiùs enarrat, inquiens col. 210. editionis Mediolan. Tom. VII., indignatos fuiſſe Romanos, quòd *Alexander* Papa Tuſculanum, quod ipſi deſtruere nitebantur, in ſua protectione recepiſſet, poſtea verò callidè *Alexandro* promiſiſſe, quòd eum tamquam Patrem, & Dominum in Urbe recepiſſent, & ejuſdem mandatis libenter obtemperaſſent, ſi prædictæ Civitatis muros dirui paſſus fuiſſet. *Quo facto Romani voto ſuo potiti, quod Papæ promiſerant adimplere noluerunt. Papa verò à Romanis ſe circumventum plurimùm condolens, Turrim Tuſculanorum foſſis, & muris circumvallari fecit, & relicta ibi militum, & peditum competenti cuſtodia, Anagniam rediit, & ibi multo tempore eſt demoratus.* Etſi igitur Ceccanus afferat, concordiam cum Romanis ab *Alexandro* ſtatutam, & muros Tuſculanæ Urbis dirutos, Sigonio tamen non adverſatur, qui rectè narrat, *Alexandrum* minimè potuiſſe impetrare, ut in Urbem rediret.

(32) In die Purificationis B. Mariæ, convocatis Epiſcopis, & Abbatibus Campaniæ apud Signiam, ab *Alexandro* actam hanc *Canonizationis S. Thomæ* celebritatem teſtatur Cardinalis Aragoniæ, adeòque ad annum ſequentem 1173. pertinet. Ad illum annum eam refert Baronius, qui Epiſtolas *Alexandri* Papæ, aliaque ad id ſpectantia diligentiſſimè enunciat.

(33) Dimiſſam fuiſſe ab Hildebrando Craſſo jam multò ante Mutinenſem Eccleſiam docet Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ, aſſerens Henricum Hildebrando ſucceſſiſſe anno 1157. Hujus Legationis nulla extat apud Scriptores mentio. Eam è Tabulis Mutinenſibus produxit Sigonius.

(34) E Caffaro ad præſentem annum hæc narrat Sigonius.

Claravallenſis, quæ extant. (35) Chriſtianus, cum exercitum ex Marchia in Ducatum Spoletanum duxiſſet, Interamnam in partibus Eccleſiæ ſtantem expugnavit; eamque magna ex parte ſubvertit. Inter Florentinos, & Senenſes novum bellum exarſit; cujus cauſſam Caſtrum præbuit Axiani; quod uterque ſibi populus inſita cupiditate dominationis aſcivit. Cum verò utrinque non minus parati, quàm irati exercitus concurriſſent, Senenſes magno victi prœlio diſceſſerunt. Romaniæ aliquot populi à fœderatis ſolicitati, & ipſi in fœderis communionem venerunt. Fredericus autem de Italorum conſpirationibus, atque apparatibus monitus, ingenti dolore exarſit: *Enimvero tantam inſolentiam æquo haud eſſe animo tolerandam. Si leviter, atque indulgenter agatur, brevi tota ſibi Italia fore cedendum. Si Lotharius, & Conradus acriores ſe, & promptiores in Italiæ coërcenda ferocia præbuiſſent, haudquaquam ſibi tantum ad eam retinendam laborum fuiſſe, ac periculorum exhauriendum. Italiam hydræ inſtar eſſe; exciſo Mediolano, quod rerum caput eſſe videbatur, ſubitò Alexandriam, & Bononiam effudiſſe; nimirum igne non ferro domari oportere; ſi id fecerit, ut labore, ſic gloria, Herculem æquaturum. Agendum igitur, atque collatis omnibus Germanici Regni viribus conjurantes populos ad gloriam, & conſervationem Imperii contundendos*. His cogitationibus excitatus ſummo inde ſtudio res conſtituere Germaniæ maturavit; ac traducto toto ad vindicandam Lombardorum contumaciam animo, militares delectus maximos habuit; atque omnia ad graviſſimum bellum gerendum neceſſaria comparavit; inde III. Nonas Septembris Henrico Duce Saxoniæ, Henrici Ducis Bavariæ filio aſſumpto, per montem Ciniſium in Italiam tranſgreſſus, terrore, ac fuga omnia occurrentia loca permiſcuit; ſiquidem conſtabat inter omnes, Fridericum nunquam aliàs neque infeſtiorem, neque inſtructiorem exercitum in Italiam induxiſſe; ut qui & acerbiſſimis injuriis irritatus fuiſſet, & Lombardorum coactas in unum opes non niſi firmiſſimis frangi viribus poſſe, re ipſa proximè didiciſſet. Seguſio primam impreſſionem excepit; ea, cum imperium Eccleſiæ ſtudio detrectaret, everſa eſt. (36) Haſta inde metu expugnationis exterrita haud ægrè conceſſit in ditionem. Cremonenſes, Derthonenſes, & Comenſes conſpectum inimici ferre Imperatoris non potuerunt, ac fœderatis Civitatibus relictis ad eum extemplo ſe retulerunt. Ille autem hujus belli rationem hoc modo diſpoſuit. Chriſtianum Archiepiſcopum cum ſuo exercitu ex Umbria ad oppugnandam accedere Bononiam juſſit; ipſe cum ſuo ſibi premendam Alexandriam ſumpſit, nimirum exiſtimans, diductis in duas longè diverſas partes hoſtium copiis, vires eorum ad reſiſtendum fore infirmiores. Eodem igitur tempore Chriſtianus in agrum Bononienſem duxit, atque ipſe exercitum Alexandriæ admovit. Chriſtianus infeſtis hibernis, ac fœdis direptionibus hiemem in agro Bononienſi traduxit. Fridericus Alexandriam aggreſſus, omni ope oppugnare inſtituit. (37) Itaque cum medio Octobri aſſiduis per quattuor dies imbribus effuſus ſuper ripas Tanarus latè circum loca omnia reſtagnaſſet, conſtanter tamen in opere oppugnationis permanſit, ac fortiter ſævientium etiam aquarum, quibus propè obrutus eſt, terram luctationem ſuſtinuit; ad extremum, ubi ſe vi potiri non poſſe animadvertit, exercitu circumfuſo obſidere incœpit; ac tabernacula ad continuandam per hibernum etiam tempus obſidionem locavit. Neque verò fœderati duriſſimis Alexandrinorum temporibus deſuere. Quippe Mediolanenſes copiis ſociorum aſſumptis carrocium Alexandrinorum auxilio eduxere, ac caſtra adverſus Fridericum inter Claſtidium, & Vocheriam poſuere. Hoc Fridericus ferre non potuit. Itaque iracundia elatus adverſus eos proceſſit, ac prœlio extemplò conflixit; verùm acie pulſus vix incolumis Claſtidium ſe recepit. Ei prœlio Mediolanenſes, Placentini, Brixiani, & Veronenſes cum ſuis quiſque carrociis affuere. Interim res neceſſariæ Alexandriam ad ſuſtinendam hiemem ſupportatæ. Fœderatis inde domos ſuas quoque profectis, Fridericus per hiemem in Alexandriæ obſidione propè obſtinatè perſeveravit, Alexandrinis omnia incommoda non minore conſtantia perferentibus. Ineunte inde vere 1175
Mediolanenſes, & Fridericus occulta conſilia, illi liberandæ, hic occupandæ Alexandriæ inierunt. Mediolanenſes, ut Fridericum ab obſidione Alexandriæ dimoverent, Papiam aggredi, quæ haud magno admodum tenebatur præſidio, ſtatuêre, ac fœderatorum auxiliis advocatis pridie Paſchatis in agrum Papienſem ingreſſi, Bronum, & Sannazarium diruere; poſtridie verò Urbi exercitum admovere, eamque confluentibus in dies fœderatorum copiis acriter oppugnare cœpere. Ex altera verò parte Fridericus per multos antè dies opus laborioſiſſimum inſtituerat; quippè cuniculum in Urbem tanto ſilentio egerat, ut non modò id ſentire, ſed ne ſuſpicari quidem quiſquam poſſet; verùm aperire uſque ad Paſchatis noctem diſtulerat, ratus, propter ſolemnem ſequentis diei religionem, eo tempore Alexandrinos ab omni belli cogitatione fore averſos. (38) Ubi verò nox illa advênit, ducentos ſtrenuos viros in cuniculum

(35) Leguntur hæ Literæ Alexandri III. Tom. X. Concil. Labbei pag. 1376., & in operibus S. Bernardi Tomo II. novæ editionis, in cujus calce adjectus eſt peculiaris tractatus de hac *Canonizatione*, cujus tempus diu in obſcuro latuit, Scriptoribus diverſos annos eidem ſtatuentibus. Sigonius optimè illam huic anno conſignavit, cùm Chifletius in lucem produxerit Chronicon Clarevallis, ab Anonymo æquali conſcriptum, in quo ad annum 1174. legitur: *eodem anno facta eſt dedicatio Eccleſiæ Clarevallenſis, & Canonizatio B. Bernardi, & elevatio ejus*. Inciſiſſe hanc S. Bernardi ſacram inaugurationem in diem XVIII. menſis Januarii tradit Mabillonius loco memorato.

(36) Septembri menſe exeunte, ut narrat Card. Aragoniæ in vita Alexandri.

(37) Diem cœptæ obſidionis Sire Raul col. 1192. enunciat, inquiens: *venit Alexandriam* (Fridericus) *quarto Kal. Novembris, & obſedit eam cum Papienſibus, & Marchione Montisferrati uſque in quartodecimo die menſis Aprilis*.

(38) Card. Aragoniæ, qui in vita Alexandri obſidionem hanc minutim deſcribit, addit inſuper, Fridericum, ficta ſecuritate, decipere voluiſſe Alexandrinos Cives; cùm enim dies *Veneris Sancti* immineret, pro reverentia Crucifixi *treguam*, & ſecuritatem uſque

lum immiſit, eoſque concubia nocte patefacto cuniculi oſtio in Urbem erumpere, ac ſtationibus portarum oppreſſis exercitum introducere juſſit. Verùm conatus ejus caſu prorſus ad irritum cecidit. Nam Alexandrini de re per excubitores nocturnos admoniti, ad arma conſurrexerunt, atque egreſſos cuniculo milites per tenebras noctis adorti ſtatim fœdè contrucidarunt; cuniculoque obſtructo, ſub lucem ex portis effuſi caſtra Friderici, quæ oppidi inſtar rebus omnibus erant refertiſſima, repente ipſo nec opinante invaſerunt, ac præda ingenti potiti caſtellum ab eo conſtructum ipſi Urbi imminens deleverunt, atque ipſum demum Imperatorem fuga ſibi conſulere coëgerunt. Is Claſtidium primùm, deinde trajecto Pado in agrum ſeſe Papienſem recepit, ac caſtra adverſus fœderatos ad Montembellum locavit; atque eò Piſanos, Lucenſes, Genuenſes, Florentinos, & Senenſes accivit, &, quòd diſcordias eorum parum ſibi in præſens idoneas eſſe putabat, ad concordiam, pacemque adduxit. Genuenſibus dimidia pars Sardiniæ eſt addicta, propter quam diu cum Piſanis fuerat decertatum. His cognitis Alexander honoris gratiâ Epiſcopum Alexandrinis conceſſit, (39) contumeliæ verò cauſſa Epiſcopum Papienſem Crucis, & pallii dignitate privavit. Cum autem Fridericus apud Papiam propè à Lombardis obſeſſus ſederet, magna rerum, conſiliorumque difficultate afficiebatur. Videbat enim, vires hoſtium rebus bene cedentibus, in dies magis augeri, ſuas verò ad cætera incommoda domeſtica etiam caſtrorum ſeditione imminui. Quippe Henricus Dux Saxoniæ religione tactus, ac Pontificia, ut præ ſe ferebat, deteſtatione deterritus, ab eo diſceſſit, ac ſecum magnam Germanorum partem abduxit. Quo facto Fridericus attonitus, ipſum uſque ad Lacum Comenſem eſt ſubſequutus; atque ibi propè ad genua accidens obteſtatus eſt, ne ſe, remque publicam in tanta rerum iniquitate desereret; neque aſperiora in ſe ipſe fratris filius ederet, quàm communis nominis hoſtes Itali exoptarent. Quod cum ille firmato ad diſcedendum animo concedere noluiſſet, Fridericus in caſtra revertit. Hac re cognita Cremonenſium Conſules, qui ſe à belli communione averterant, pacis ſequeſtres profeſſi verba de concordia intulerunt. Cujus mentionem neque Fridericus, neque Itali reſpuêre, verùm utrique literis ad Conſules Cremonenſium miſſis rem eorum

A arbitrio permiſere. Itaque ſextodecimo Kal. Majas, ut in Actis Mutinenſium reperitur, in agro Papienſi apud Montembellum inter caſtra Friderici, & Lombardorum res ita convênit, ut tres viri à parte Friderici, totidemque à parte Lombardorum legerentur, qui inſpectis literis miſſis à Friderico, & Conſulibus Civitatum fœderatarum, ad Conſules Cremonæ de pace, & concordia inter Fridericum, & fœderatos concilianda jurarent, ſe bona fide concordiam inter Fridericum, & fœderatos compoſituros, & ſe ex utriſque literis, quæ ſupervacanea, & abſurda viderentur, dempturos, & quæ neceſſaria, atque idonea, ſuppleturos, atque B intra Idus Junii arbitrium pronunciaturos, quòd ſi concordes non eſſent, ut cuncti Conſules Cremonæ arbitrium intra dies quindecim ferrent; qua re perfecta, Fridericus pacem cum omnibus oſculo interpoſito inſtitueret, quam deni ex ſingulis Civitatibus à Friderico nominati ratam fore jurarent. Quibus rebus tranſactis fœderati legatos legerunt, qui omnium nomine pacem acciperent, Icilinum à Romano, & Anſelmum à Dovaria, quorum ille crudelis Icilini, hic Boſonis Cremonenſium Principis, fuit pater. Poſtridie Ubertus Clementus Conſul Papiæ pro omnibus collegis ſuis juravit, ſe inducias cum Alexandrinis pactas uſque ad C Idus Junii ſervaturum. In eiſdem Actis ſcriptum eſt, Fridericum Icilino, & Anſelmo poſt pacem oſculo interpoſito reddidiſſe: Ceterùm Blondus hanc non pacis, ſed induciarum pactionem appellat; induciis verò conſtitutis, cœptum inde agi de pace eſſe, atque in eam rem Fridericum Papiæ conventum habuiſſe. Ibi verò Cardinalibus tribus Alexandri nomine bona Eccleſiæ, & Lombardorum, Legatis jura Civitatum proxima repoſcentibus, & Friderico concedere abnuente, rem convenire non potuiſſe. Cardinales Anagniam, Legatos domos quenque ſuas re infecta reverſos. (40) Dum autem hæc geruntur, Chriſtianus, ut aditum Tuſcis in D agrum Bononienſem aperiret, Sancaſſianum oppidum, quod VIII. Idus Februarias Bononienſes trecentorum militum præſidio confirmarant, ſibi expugnandum ſuſcepit; atque ita Imolenſium, & Cæſenatum auxiliis ſeptus eò acceſſit. Verùm cum ipſum à Prendiparte Conſule Bononienſi cum trecentis equitibus, totidemque peditibus teneri reperiſſet, difficiliorem, quàm putarat, oppugnationem nactus, locum inſtituit obſidere. Interea à fœderatis Civitatibus au-

que ad ſecundam feriam ex Imperiali benignitate promiſit: *Recepta verò ſecuritate, cùm ſinguli de populo nihil malè ſuſpicantes dormirent ſecurè in domibus ſuis, eorum inſidiator circa primam vigiliam noctis fortiores viros armatos in Civitatem per ſubterraneos meatus intrare præcepit, & ipſe cum toto exercitu ad portas ſtetit armatus, expectans quouſque illi, quos præmiſerat, Civitatem intraſſent, & conclamantium voces audiret, quatenus dum bellum intrinſecus augeretur, ipſe de foris per portam violenter irrueret, & Civitatem hoſtiliter occuparet.* Irritus tamen ceſſit doloſæ machinationis conatus, ut etiam Sigonius narrat. Hoc idem confirmant Sire Raul loco citato, & Romualdus Salernitanus.

(39) *Ad inſtantiam, & petitionem Galdini Archiepiſcopi, Apoſtolicæ Sedis Legati, & Conſulum Mediolanenſium, Rectorum Lombardiæ, & Mar-*E *chiæ*, Pontificalis dignitatis titulo inſignitam Eccleſiam Alexandrinam teſtatur Innocentius III. in Epiſtolis ſuis datis anno 1205., quas ex Regiſtro Vaticano recitat Ughellus in Epiſcopis Alexandrinis Tomo IV. Italiæ Sacræ col. 316. Venetæ editionis.

(40) Tractatus pacis à Summo Pontifice & Lombardis habiti Papiæ cum Friderico luculenter narrantur à Card. Aragoniæ: ſed cùm Imperator *in cunctis modum excedens ab Eccleſia poſtularet, quod nulli unquam Laico inveniebatur conceſſum, & à Lombardis ultra quod Carolus, & Ludovicus, atque Otto Imperatores* exegerant, obſtinatè repoſceret, ait, Legatos Apoſtolicæ Sedis ad *Alexandrum* ſe recepiſſe; Lombardos verò antiquam ſuæ libertatis poſſeſſionem defendentes fortiùs ſolito contra *Fridericum* bellum armaſſe.

auxilia miſſa advenerant, à Mediolanenſibus equites trecenti, à Veronenſibus, Brixianis, & Placentinis ſingulis totidem, à Parmenſibus quadringenti, à Ferrarienſibus ducenti quadraginta, à Regienſibus, & Patavinis ſingulis duceni, à Mutinenſibus centum, à Sophia Comitiſſa Veronæ ſexaginta. Ad hæc montani evocati, & omnium, qui arma ferre poſſent, numerus ingens conſcriptus. Cum his omnibus copiis Bernardus Vedrana, & Petrus Gariſendus Conſules auxilio eorum, qui in caſtro Sancaſſiani obſidebantur, profecti. Eorum adventu cognito, Prendipartes haud ſibi dubitandum putavit, quin eruptionem in hoſtem faceret, eumque ancipitis prœlii fortuna perterrefactum obſidionem ſolvere cogeret. Neque aliter, quàm exiſtimarat, evênit. Nam eruptione repente facta, Chriſtianus, ne circunveniretur, veritus, non ſine aliquo exercitus ſui detrimento caſtra inde movit, atque ad Caſellarum pagum ſe retulit. Conſules Sancaſſianum, ne ibi habendum præſidium eſſet, denuo ſuccenderunt, ac Bononiam verſus copias reduxerunt. In itinere autem equites quoſdam, quos prædatum Chriſtianus immiſerat, avidius inſequuti, cum ad Claternæ vicum veniſſent, repente præter opinionem ab equitatu Chriſtiani opprimuntur, quem ille in ſylvis quibuſdam inſidiarum cauſſa poſuerat. Ibi quanquam fortiter pugnantes uſque ad Idicem amnem ſe receperint, multi tamen in poteſtatem hoſtium pervenerunt. Chriſtianus caſtrum Medicinæ occupavit, & vico Vetranæ exuſto, turrique vicanorum diruta, cum quidquid inter caſtrum Brittorum, & pagum Ozanum, & Picciocalvum erat, villis omnibus incenſis, vaſtaſſet, caſtra ad Idicem poſuit; (41) atque interim inducias ad Papiam tranſactas eſſe audivit. Ceterùm re compoſita Fridericus exercitum ſtudio patriæ reviſendæ flagrantem domum dimiſit, atque ipſe per montem Jovis, auxilio Novarienſium, ac Taurinatium, in Burgundiam multis afflictatus incommodis tranſiit. Inde tranſgreſſus in Germaniam, Henricum de Majeſtate reum coram juſſit adeſſe. Cum quidam principes negarent, Henricum Ducem, niſi in finibus ſuis, judicari ab Rege poſſe, ſurrexit nobilis quidam, qui quocunque Imperii in loco judicium conſtitui de eo licere aſſeruit, idque ſingulari ſe certamine probaturum, denunciavit; nemine autem ſe ſe certamini offerente, Fridericus Henricum ſententiâ latâ damnavit, ac Ducatum ejus Noricum Othoni, Saxoniæ Alberto attribuit; ac mox ſe ſe in Italiam retulit; (42) uxoreque Comi relicta, Papiam progreſſus bellum poſt exactas inducias redintegrare conſtituit, atque ob id occultè exercitum ſuum è Germania evocavit. Eodem anno Villelmus Marchio Montisferrati, Villelmi Marchionis filius, cognomine Longaſpatha, à Balduino Rege Hieroſolymitano, & cunctis regni proceribus advocatus, Hieroſolyma prodiit, & ſororem Regis cum Joppe, & Aſcalona maritimis Urbibus nomine dotis obtinuit. Fuit Princeps ea ætate in Italia nobiliſſimus; quippe cujus pater Philippi Regis Franciæ eſſet avunculus, mater verò Conradi Regis ſoror fuiſſet, ac Friderici Imperatoris amita eſſet. Eodem anno Parmenſes rem à Conſulibus ad Prætorem Nigrum Craſſum Mediolanenſem traduxerunt, atque eo auctore carrocium conſtruxerunt. Alexander Ricardum Archiepiſcopum Cantuarienſem Anagniæ conſecravit. Mediolani Galdinus Archiepiſcopus, ut hæreticos quoſdam tum præter ſolitum vehementer in Urbe furentes compeſceret, (43) in ædem Sanctæ Teclæ ſe contulit, &, quoniam ipſe effœtis ob ſenium viribus erat, Algiſium Pirovanum Cimiliarcham rem pro ſe divinam facere juſſit; ac mox confeſſione ritè cum fratribus obita, ambonem ante Evangelii recitationem aſcendit, ac multis verbis frequenti audiente populo hæreticorum confutare errores inſtituit. Verùm inter agendum viribus, animoque d ficiens corruit; exceptuſque à fratribus in eodem loco poſt ſacra perfecta magno cum omnium deſiderio expiravit. Comitiis inde novo creando Antiſtiti inſtitutis, pars Cleri Archidiaconum, pars Archipresbyterum legit. Cum autem tale diſſidium concordiæ Civitatis rei eo maximè tempore ſalutari videretur obſuturum, tandem communi omnium

nium

(41) Leguntur hæc minutim narrata in Chronicis Bononienſibus editis Tom. XVIII. *Rerum Italicarum* ad hunc annum. Eadem in Bononienſem hiſtoriam Sigonius intulit.

(42) Parum appoſitè refert Sigonius ad hunc annum iter Friderici ex Italia in Burgundiam, & inde in Germaniam. Id enim contigit anno 1178, quo, in Urbe Arelatenſi iterum coronatus eſt, ut Pagius ad illum annum adnotat, duobus antiquis documentis productis. Eodem etiam anno agitari cœpta eſt cauſſa Henrici Ducis. Sententia verò, qua ſpoliatus Ducatu à Friderico eſt Henricus, lata fuit in Curia, Herbipoli celebrata, anno 1180., teſte Arnoldo Lubecenſi eorum temporum Scriptore, Godefrido Monacho, Ottone à S. Blaſio, aliiſque. Demum, cùm ſeſe Imperatori Henricus ſubdidiſſet anno 1181., eidem indictum fuit, ut per tres annos Imperii finibus cederet, interim Allodium ſuum, patrimonium nempe Guelphicum, ubivis terrarum poſitum, retineret. Vide Struvium in hiſtor. Germaniæ Differtat. 17. pag. 564

(43) Hos hæreticos, *Catharos* fuiſſe appellatos diſertè docet vita *S. Galdini* ab Anonymo, ſed æquali, conſcripta apud Mombritium, & Bollandum ad diem XVIII. Aprilis. De eorum origine ſcribit Dominicus Gravina libro quarto Catholicarum Præſcriptionum adverſus hæreſes: *Novi Cathari* (antiqui enim Cathari ſub Stephano I. Papa ad annum Domini 256. emerſerant) *circa annum Domini milleſimum centeſimum ſexageſimum ſub Federico Imperatore orti ſunt, Apoſtolorum vitam agere ſimulantes &c.*, unde autem venerint, diſcimus ex Godefrido Monacho, qui hæc habet: *Hoc anno milleſimo centeſimo ſexageſimo tertio quidam hæretici de ſecta eorum, qui Kathari nuncupantur, de Flandriæ partibus Coloniam advenientes, prope Civitatem in quodam horreo occultè manſitare cœperunt. Sed dum neque Dominico die Eccleſiam intrarent, à circummanentibus comprehenſi, ac detecti ſunt*. Pullulaſſe in Civitate Mediolanenſi hanc luem Schiſmatis cauſsâ, teſtatur idem Anonymus Auctor vitæ *S. Galdini*, ſed annum, quo incœperit, minimè ſignat. Plura de his *Catharis* diſſerit Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 543. & ſeqq. Vide etiam Henſchenium in Actis Sanctorum ad diem XVIII. Aprilis in vita *S. Galdini*, necnon ad diem XXIX. ejuſdem menſis in vita *S. Petri Martyris*, & Pagium ad annum 1179., quorum primus è *Gallia*, ſecundus è *Dalmatia*, & Bulgaris in Italiam commigraſſe *Catharos* arbitrantur.

nium conſenſu Algiſius Cimiliarcha eſt ſubſtitutus. (44) Gulielmus autem Gerardo Archiepiſcopo Ravennati ſuffectus. (45)
1176 Initio ſequentis anni cum Friderici exercitus in Italiam Alexandriæ exitio diceretur eſſe venturus, fœderatorum moderatores denuo convenerunt, ac per menſem Januarium novo hoc ſe jurejurando inter ſe devinxerunt: *Juro, me recturum Civitates bujuſce ſocietatis ad defenſionem Alexandriæ, neque pacem, neque inducias cum Friderico, aut filio, aut uxore ejus facturum: & , ſi exercitus ejus in Italiam venerit, pro viribus exacturum, & res, atque homines ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ ſervaturum, atque Opizonis Marchionis Malæſpinæ. Juro etiam, me acerbum bellum Friderico, & filio ejus facturum, Marchioni Montisferrati, Comitibus Blanderati, aliiſque, qui ſunt, aut erunt in parte Imperatoris*. Ceterùm filius Friderici, de quo loquuntur, Henricus fuit, Rex Germaniæ, ut ſupra diximus, deſignatus; qui cum annos undecim eſſet natus, facile, quam ætatem agere Fridericus, & Otho poſt eum nati potuerint, ideſt quàm minimè rebus gerendis idoneam, viderint ii, qui Othonem ante hæc tempora prœlio navali cum fœderatis conflixiſſe ſcripſerunt. (46) Crebreſcente inde de adventu exercitus Friderici rumore, fœderati rurſus convenerunt, atque eum, convocatis in unum omnibus Civitatum opibus, accipere ſtatuerunt, firmo animi decreto, aut deleto Friderico ab duro ſe Germanorum imperio in perpetuum vindicare, aut acciſis viribus æternum ſervitutis jugum non recuſare. Mediolanenſes autem, quibus prima ipſius imminere belli tempeſtas videbatur, inuſitatos etiam ſibi adhibendos apparatus putarunt; quippè cohortes firmiſſimas duas ſcripſere, unam nongentorum lectiſſimorum militum, qui à morte nomen invenere, quòd ante mori, quàm hoſti in acie cedere conjurarent: alteram trecentorum fortiſſimorum juvenum, qui carrocium armati cuſtodirent, neque hoſtes impunè inſultare permitterent. Decreverunt etiam, ut omnes cives in ſuas quiſque tribus diviſi, & ſub verſicoloribus ſignis inſtructi exirent afflictæ patriæ aut extremum exitium, aut glorioſam victoriam relaturi. Eundem verò ceteri pro ſe quiſque populi ad cauſſam animum attulerunt; neque enim poſt Italiam diris exterorum impreſſionibus afflictatam tempus ullum extitit, in quo Itali veterem Romanæ virtutis, & conſtantiæ indolem haud prorſus in animis exoleviſſe ſuis, apertius declararint. Exercitus inde Friderici omnibus rebus inſtructiſſimus menſe Majo in Italiam tranſiit; atque ei Fridericus ex Papienſi agro, ſolis Papienſibus, & Comenſibus ſeptus, occurrit, eoque recepto, ad vicum agri Seprienſis, nomine Lignanum, proceſſit, eo animo, ut, ſi poſſet, Mediolanum iterum expugnaret. Quod ubi Mediolanenſes cognoverunt, occurrendum ante, quàm caſtra propius admoveret, rati, IX. Kal. Junias cum carrocio, eo, quo dixi, ordine, ſociis adjuvantibus, exierunt; atque inde ad Fridericum progreſſi tertio Kalendas prœlium fortiſſimè commiſerunt. Is erat dies, quo Sanctorum Martyrum Siſinii, Martyrii, & Alexandri Natalicia colebantur. (47) Ceterùm ante congreſſum exercituum tres columbæ ab ipſorum Martyrum altari avolavere, ac mirifico viſu in malo ipſius Carrocii conſedere; quo augurio accepto Mediolanenſes victoriam incertis animis ominati, majore ſtudio, atque alacritate prœlium inierunt. Ceterùm collatis caſtris Germani tanto ſe in eos impetu intulerunt,

ut

(44) Ughellus Tom. IV. Italiæ Sacræ mordicus tuetur, obiiſſe *Galdinum* anno 1173., eique tunc ſubſtitutum *Algiſium*, cùm gemina documenta reperiantur eo anno ſubſcripta: *Ego Algiſius Mediolani Archiepiſcopus*. Reſpondet Ughello Puricellus in Differt. Nazar. cap. 106., invictis argumentis oſtendens, neque eo anno mortuum *Galdinum*, neque Archiepiſcopum coadjutorem *Galdini* fuiſſe *Algiſium*, cùm mortuo *Galdino* per decem hebdomadas diſceptatum fuerit de ſucceſſore, aliis Archipresbyterum, aliis Archidiaconum eligere contendentibus. Auctor verò coævus vitæ *S. Galdini*, *Algiſium* vocat adhuc *Cimiliarcham*, eo tempore, quo obiit *Galdinus*. De anno mortis Galdini clarè loquitur idem Anonymus, inquiens: *obiit autem B. Galdinus anno Natalis Dominici milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſexto*. Superiùs autem dixerat, eundem deceſſiſſe, *cùm decennium in ſuo expleſſet Pontificatu, eodem die, quo conſecrationem accepit, ſecunda poſt Paſcha die Dominica*, quæ anno 1176. in diem XVIII. Aprilis incidit. Itaque Sigonius uno anno erravit.

(45) Additum hoc eſt à Sigonio Bononienſi editioni, ſed malè; *Gerardus* enim adhuc in Ravennate Eccleſia adminiſtranda perduravit uſque ad annum 1182., ut ex publicis Tabulis, aliiſque antiquis monumentis evincit Rubeus in hiſtoria Ravennæ ad hos annos. Sigonius in prima editione ſcripſit, *Gulielmum* ſucceſſiſſe Archiepiſcopum anno 1185., neque ad eum annum id delevit in Bononienſi; utrobique tamen errat, ut in adnotationibus ad annum 1185. dilucidè oſtendam.

(46) Refert hoc prœlium navale ab Ottone, Friderici filio, cum Venetis commiſſum Rubeus in hiſt. Ravennæ ad annum 1177., teſtem proferens, (non ſecus ac Sabellicus) *Obonem* Ravennatem, à quo Friderici, eorumque temporum acta diligentiſſimè ſcripta aſſeverat. Cujus ætatis ſit Scriptor iſte *Obo*, ignotum mihi prorſus eſt. Fabuloſum tamen hoc prœlium fuiſſe probat tum ſilentium Romualdi Salernitani, qui præſens rebus tunc actis, omnia, quæ tunc accidêre, minutim enarrat, tum infantilis ætas Ottonis, qui natu fermè minimus inter quinque Friderici filios, minimè aptus erat, ut claſſi præficeretur, bellumque cum Venetis gereret eo anno, quo Henricus primogenitus vix undecim annos ætatis expleverat, ut optimè adnotavit Sigonius. Dandulus hoc commentum in hiſtoriam ſuam intulit col. 302. & ſeq. Vide ibidem adnotationem Codicis Ambroſiani ad hunc Danduli textum.

(47) Horum Martyrum feſtum celebratur ad diem XXIX. Maji, adeòque *IV.*, non *III. Cal. Junii* commiſſum eſt prœlium à Mediolanenſibus cum *Friderico*. Pagius ad hunc annum num. 4. huic Sigonii ſententiæ præfert alteram, qua in Actis Alexandri III. à Baronio relatis, ac editis Tomo III. *Rerum Italicarum* ſub nomine Cardinalis Aragoniæ, dicitur hæc pugna peracta circa finem *menſis Junii*; iis enim majorem fidem habendam Pagius aſſeverat. Errore tamen calami, aut Amanuenſis, in memoratis Actis poſitum *circa finem menſis Junii*, pro *circa finem menſis Maji*, prorſus non dubito; cùm *Sire-Raul*, qui præſens tunc erat Mediolani, expreſsè adnotaverit, confertam pugnam *quarto Kal. Junii die Sabbati*, qui anno 1176. verè incidebat in diem 29. Maji, adeòque Sigonius menſem iſtum optimè deſignavit.

ut præcipites ad carrocium uſque compulerint, atque ex eo vexilla ipſa detraxerint. Ibi verò redintegrata per trecentos juvenes pugna utrinque fortiſſimè dimicatum. Nongenti autem, annitentibus ceteris, vires interim, atque animum collegere, ac ſeſe aperto, ut decreverant, periculo devoventes valida impreſſione facta Germanorum aciem impulere, & ſignifero Imperatoris occiſo, vexillum aquilæ in poteſtatem adduxere. Fridericus, ubi ſuam inclinantem aciem ſenſit, nulli labori ad eam ſuſtinendam pepercit, in appellandis, cohortandiſque militibus ducis, in conſerenda manu militis officia præſtans. Dum autem modò in hac, modò in illa parte inclamat, ſolitam in prœliis ſuorum conſtantiam adverſus rebellantes turpiter Italos repetens, ab Italo, qui conferta in acie ſtans verbi ferre contumeliam nequiit, equo ſtrenuè ſoffoſſo dejicitur. Qui caſus optatam Italis victoriam præbuit. Nam Germani amiſſâ aquilâ Imperatorem, quia non extabat, cecidiſſe inſuper arbitrati in fugam ſe pavidi conjecerunt; nec ſolum campum, in quo pugnabatur, ſed etiam caſtra, quibus ſe tueri magna ex parte poterant, opulentiſſima reliquerunt; atque ignoratione locorum ad oppida inimicorum delati, partim capti, partim occiſi ſunt; multi etiam Ticinum tranare amnem volentes cæcis ejus gurgitibus hauſti. Eo prœlio deſiderati ex Germanis, & capti multi, ſed ex Papienſibus, & Comenſibus plurimi. Mediolanenſes caſtris captis prædam ingentem pepererunt, ac clariſſimo cum triumpho in Urbem ſe retulerunt. Victoria omnibus rebus, quibus effuſa ſignificari lætitia ſolet, celebrata; (48) &, cum ſe præſenti trium Martyrum auxilio ex propicio trium columbarum augurio viciſſe opinarentur, is dies in perpetuum Civitati feſtus decretus. (49) Fridericus ab uxore Comi, ut mortuus, comploratus, poſt quatriduum præter ſpem omnium incolumis Papiam acceſſit, ac Chriſtianum cum exercitu ex agro Bononienſi excivit; qui prœlio paullo ante ad Medicinam commiſſo Bononienſium copias fuderat, ac multos captivos eorum fecerat. Hæc Friderici clades finem tandem diuturnis Lombardiæ calamitatibus attulit, ac veræ pacis cum Pontifice, & fœderatis Civitatibus componendæ occaſionem aperuit. De qua, prout in locupletiſſimis ſcriptorum veterum commentariis inveni, exponam, ſi prius quid Sabellicus ex Venetorum ſcriptis retulerit, aperuero: *Externi ferè omnes*, inquit, *ex condicto hinc Alexandrum, inde Fridericum Venetias veniſſe ajunt, ubi de pace ſit actum. Veneti annales, & omnes domeſtici ſcriptores, & ex externis unus Obbo Ravennas, ignoto habitu Alexandrum Venetias delatum memorant, & diſſimulata perſonæ, quam gerebat, magnitudine, tandiu humili habitu ad publicam Caritatem latuiſſe, quoad certo indice, à quo jam antea fuerat cognitus, palam, quis eſſet, ſit factum. Sunt qui tradant, ad ſordidum culinæ miniſterium, ut occultius lateret, ſe ultro demiſiſſe. Eo verò agnito à Ziano Principe, & Patribus in magno honore habitus eſt, & in Olivolenſi conſtitutus. Ceterùm à Friderico cum minis repetitus, nec redditus, materiam illi præbuit terra, & mari ſæviendi in Venetos. Nam Othonem filium cum claſſe miſit adverſus eos; quem Zianus occurrens in Iſtria ad Salborium promontorium profligavit, ac captum Venetias duxit. Is demum ad patrem permiſſu Venetorum profectus pacem Alexandro Pontifici impetravit.* Inde paullo poſt ſubjicit: *Sed hæc non eò tendunt, ut pro confeſſo habeam, quod à multis variè traditur, neque meam fidem in his obſtringo, ſed an locum præterire debuerim, præſertim cum res Venetorum ſcriberentur: verùm damnant invidi factum, quod ſi à me eſſet prætermiſſum, multò audacius carperent. Non poſſum tamen non mirari, quòd in Ziani Ducis ſepulchro tam inſignis victoriæ nulla fiat mentio.* Hæc Sabellicus. Nos autem ex ipſis rerum, quæ apud ſingulas Civitates inſpeximus, Actis, graviſſimiſque, ut dixi, aliorum ſcriptorum monumentis, hoc modo rem geſtam eſſe accepimus. Fridericus accepto ad Lignanum detrimento, rei pecuniariæ inopia, hoſtium conjuratione, & ingraveſcente in dies ſuorum defectione permotus, mitiora poſthac cogitare, & ad ſynceræ pacis conſilia animum inclinare inſtituit. Occupatum autem his cogitationibus animum facilè impulere ſummi viri, & ſumma apud eum auctoritate præditi, qui bellum hoc non cum homine, ſed cum Deo geri identidem admonentes, ac præterita, & præſentia incommoda ex hoc fonte fluxiſſe omnia ſuadentes, ut de pace Legatos ad Alexandrum mitteret, pervicerunt. Miſſa eſt igitur ſplendidiſſima Legatio, cujus princeps erat Chriſtianus Archiepiſcopus, ut in vetere Chronico rerum Moguntiacarum legitur à Conrado Epiſcopo ſcripto. Hic Alexandrum Anagniæ convênit, eique rite adorato novum animum, novamque mentem Friderici expoſuit; jam iram ætatis æſtu conceptam omnem deferbuiſſe, jam ipſum præteritorum omnium pœnitere, ac veniam, pacemque ab eo ſupplicem, ut à vero, atque catholico Pontifice, poſtulare. Ea oratione lætatus maximopere Pontifex, quæ tempori convenire ſunt viſa, reſpondit; in primis ſe bonam ejus voluntatem accipere, ac petitioni ejus aſſentiri; verùm, quoniam in hoc bello duplex cauſſa agatur, una Dei, quam ille juſto oppugnando Pontifice oppugnarit, altera Siciliæ Regis, & Lombardorum, quos ille ſuâ cauſſâ bello vexarit, ſe non eſſe gratiam illi ſuam reſtituturum, niſi ille Regi, & Lombardis ſuam reddiderit. Quo reſponſo ad Fridericum delato, mox per utriuſque partis ſequeſtres de ratione concordiæ componendæ agi eſt cœptum. Reſque variis poſtulatis utrinque ferendis jactata tandem pridie Kal. Auguſti ita convênit, ut Alexander Friderico pacem, Fridericus Alexandro pacem in perpetuum, Gulielmo Siciliæ Regi ad quindecim annos, Lombardis inducias in ſexennium daret. Pacis tabulæ, prout nunc etiam Anagniæ conſervantur, hæ fuerunt: *Fridericus Imperator Alexandrum Pontificem in Ca-*

(48) Radulphus de Diceto pag. 591. refert Epiſtolam Mediolanenſium ad Bononienſes datam, qua relatam de *Friderico* victoriam deſcribunt, eaque legitur etiam apud Pagium loco ſuperiùs memorato.

(49) E Galvaneo Flamma in Manip. Flor. cap. 205. id ſumpſit Sigonius.

Catholicum, & univerſalem Pontificem recipiet, ac debitam ei reverentiam adbibebit, perinde ac catholici ipſius anteceſſores catholicis ejus anteceſſoribus præſtiterunt, eandemque ſucceſſoribus ejus catholice ineuntibus exhibebit. Reddet veram pacem Alexandro, & omnibus ſucceſſoribus ejus, & univerſæ Romanæ Eccleſiæ. Quæcunque poſſidet, aut tenet, ſive præfecturam, ſive rem aliam, quam Romana Eccleſia habuis, & ipſe vel per ſe, vel per alios abſtulit, bona fide reſtituet, ſalvo omni jure Romanæ Eccleſiæ. Quaſque poſſeſſiones reſtituet, ad eas etiam retinendas auxilio erit. Imperator, & Pontifex ad honorem, & jura Eccleſiæ, atque Imperii conſervanda ſe invicem adjuvabunt, Pontifex, ut benignus pater devotum, & cariſſimum filium, & Imperatorem Chriſtianiſſimum; Imperator ut devotus filius, & Chriſtianiſſimus Imperator dilectum Reverendum Patrem, & Beati Petri Vicarium. Quæ à tempore ſchiſmatis, vel occaſione ipſius, aut ſine ordine judiciario Eccleſiaſticis ab Imperatore, vel ſuis erepta ſunt, eis reſtituentur. Beatrix Imperatrix recipiet Alexandrum Pontificem in catholicum, & venerabilem Pontificem. Henricus Rex, filius eorum, ſimiliter recipiet eum, atque ei, & catholicis ſucceſſoribus ejus debitam reverentiam adhibebit, & ſacramento eodem ſe obſtringet, quo ſe Imperator obſtrinxerit. Fridericus Imperator, & Henricus Rex, filius ejus, pacem veram reddent Gulielmo Regi Siciliæ ad annos quindecim, ſicut per ſequeſtres pacis eſt conſtitutum. Imperatori Conſtantinopolitano, & adjutoribus Eccleſiæ Romanæ pacem reddent, nec mali quidquam referent per ſe, vel per ſuos pro opera Eccleſiæ Romanæ impenſa. De controverſiis, quæ ante tempora Hadriani Pontificis inter Eccleſiam, & Imperium verſabantur, ſequeſtres ex parte Pontificis, & Imperatoris conſtituent: quibus mandabitur, ut eas pro arbitrio tranſigant: quòd ſi illi non conſenſerint, judicio ſtabitur Pontificis, & Imperatoris, vel eorum, quos ipſi delegaverint. Chriſtiano Cancellario Moguntinus Archiepiſcopatus, Philippo Colonienſis concedetur, & pleniſſimo jure firmabitur. Primus Archiepiſcopatus, qui in Teutonico regno vacaverit, Conrado auctoritate Pontificis, & auxilio Imperatoris deferetur, qui idoneus videatur. Ei, qui ſe Caliſtum appellat, Abbatia tribuetur. Illi, qui dicuntur ejus Cardinales, loca repetent, quæ primùm habuerunt, niſi ea ſponte, & judicio dimiſerant, & in ordinibus: quos ante ſchiſma habuerant, relinquentur. Gero nunc dictus Alberſtatenſis deponetur, & Ulricus reſtituetur. Alienationes à Gerone factæ, & beneficia data ſimiliter, & ab omnibus intruſis auctoritate Pontificis, & Imperatoris delebuntur, & ſuis Eccleſiis reſtituentur. De electione Brandeburgenſis Epiſcopi, qui in Bremenſem Archiepiſcopum lectus fuerat, cognoſcetur, &, ſi rite factum fuerit, ad eam Eccleſiam traducetur: & quæcunque ab Aldevino, qui nunc præeſt Bremenſi Eccleſiæ, alienata ſunt, prout ritè factum viſum fuerit, eidem Eccleſiæ reſtituentur. Quæ Saliſburgenſi Eccleſiæ tempore ſchiſmatis adempta ſunt, ei plenè reddentur. Omnes Clerici ex Italia, aut aliis regionibus, quæ ſunt extra Teutonicum regnum, diſpoſitioni, & judicio Alexandri Pontificis, & ſucceſſorum ejus relinquentur. Si verò Imperator rogarit pro ordinibus aliquorum, uſque ad decem, vel duodecim exaudietur. Garſidonius Mantuanus Epiſcopatui quondam ſuo reſtituetur, ita ut ille, qui nunc eſt Epiſcopus Mantuanus, ad Epiſcopatum Tridentinum traducatur: niſi fortè inter Pontificem, & Imperatorem convenerit, ut alius ei Epiſcopatus indulgeatur. Archiepiſcopus de Savo in Archipresbyteratum quondam ſuum, & alia beneficia, quæ ante ſchiſma habuit, reſtituetur. Omnes ordinati à quondam Catholicis in Teutonico regno reſtituentur, ordinibus ſuis ita perceptis. De Argentinenſi, & Baſilienſi dictis Epiſcopis, qui ordinati fuerunt à Vidone Cremenſi, in eodem regno prædicti ſequeſtres rem committent decem, vel octo hominibus, quos ipſi elegerint, qui jurejurando affirmabunt, ſe illud conſilium Pontifici, atque Imperatori daturos, quod ſe juſtè dare poſſe ſine animæ ſuæ, atque ipſorum detrimento ſtatuerint: & Pontifex, atque Imperator eorum conſilio obtemperabit. Pontifex, & omnes Cardinales recipient Beatricem uxorem Friderici Imperatoris in Catholicam, & Romanam Imperatricem, eamque aut Alexander Pontifex, aut legatus ejus coronabit, & Henricum filium eorum in Catholicum Regem. Pontifex, & Cardinales pacem reddent Friderico Imperatori, & Beatrici Imperatrici, & Henrico Regi, filio eorum, & omnibus adjutoribus eorum. Pontifex, & omnes Cardinales promittent, ſe obſervaturos hanc pacem in verbo veritatis, & privilegium condent ſubſcriptione omnium Cardinalium, & Cardinales ſcriptum prædictæ confirmationis condent ſigillis ſuis appoſitis. Pontifex ſubitò advocato Concilio, prout ſubitò advocari potuerit, cum Cardinalibus, Epiſcopis, & aliis religioſis hominibus, qui interfuerint, excommunicationem ſtatuet in omnes, qui hanc pacem violare voluerint, deinde in generali Concilio. Plerique nobilium Romanorum, & Capitaneorum Campaniæ hanc pacem firmabunt. Imperator pacem cum Eccleſia, & pacem cum Rege Siciliæ ad quindecim annos, & inducias cum Lombardis à proximis Kalendis Auguſti uſque ad ſex annos, firmabit jurejurando ſuo, Principumque ſuorum, mandabitque, Lombardos, qui in parte ſua ſunt, prout in tabulis induciarum communibus eſt deſcriptum, eas inducias confirmare. Si quis verò ex parte Imperatoris has inducias jurare noluerit, Imperator præcipiet omnibus, qui in parte ſua ſunt, pro officio fidelitatis, & gratiæ ſuæ, ut nullum præſtent auxilium, & volentibus offendere, ne impedimento ſint. Si quis offenderit, culpa vacuus ſit: nec mandatum hoc revocabit Imperator, donec induciæ ſtabunt. Henricus Rex, filius ejus, pacem cum Eccleſia, & cum Rege Siciliæ ad XV. annos, & inducias cum Lombardis ad ſexennium ſcripto confirmabit, ac ſui, Principumque ſuorum ſubſcriptione. Si verò, quod abſit, Pontifex præmoriatur, Fridericus Imperator, & Henricus Rex, filius ejus, hanc formam pacis, & compoſitionis firmiter obſervabunt ſucceſſoribus ejus, & univerſis Cardinalibus, & toti Romanæ Eccleſiæ, & Regi Siciliæ, & Lombardis, & ceteris, qui ſecum ſentiunt. Et ſi, quod abſit, Imperator præmoriatur, Pontifex, & Cardinales, & Eccleſia Romana prædictam pacem firmiter obſervabunt ſucceſſori ejus, & Beatrici uxori, & Henrico filio ejus, & omnibus ex Teutonico regno, & ceteris adjutoribus eorum: & ſucceſſores Pontificis ſimiliter obſervabunt. Induciarum verò tabulæ, quæ adhuc in tabulario Bononienſium extant, hæ ſunt:

ſunt: *Pridie Kal. Septembris MCLXXVI. inter Imperatorem Fridericum, & partem ejus Cremonam, Papiam, Genuam, Derthonam, Comum, Haſtam, Albam, Aquas, Taurinum, Eporediam, Albintimillium, Savonam, Albingaunum, Caſale Sancti Evaſii, Montemvellii, Imolam, Faventiam, Ravennam, Forum-Livii, Forum-Popilii, Cæſenam, Ariminum, Caſtrocarum, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Vaſti, Marchiones Boſchi, Comites Laumelli, & ab altera parte ſocietatem Lombardorum, nempe Venetias, Tarviſium, Patavium, Vicetiam, Veronam, Brixiam, Ferrariam, Mantuam, Bergomum, Laudem, Mediolanum, Novariam, Vercellas, Alexandriam, Caſſinum, Belmontem, Placentiam, Bobium, Marchionem Malaſpinam, Parmam, Regium, Mutinam, Bononiam, Sancaſſianenſes, Ducianos, & cetera loca ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, Romaniæ induciæ conſtitutæ ſunt à Kal. Auguſti uſque ad annos ſex. Jurabit Imperator, & filius ejus, & ſinguli in ſuis Civitatibus, ſe has inducias obſervaturos, nec offenſuros Cremonenſes, aut Papienſes, aut alios ex parte Imperatoris: idem jurabunt Conſules, & credentiæ Civitatum fœderatarum, aut homines quinquaginta, ubi non erunt credentiæ, aut prætores, ubi non erunt Conſules, & ſi offenſio inciderit, eam emendaturos. Imperator autem jurabit, ſe per ſex annos neminem ſacramentum fidelitatis apud ſe dicere coacturum.* His ita conſtitutis, quia rem ad exitum perduci non poſſe apparebat, niſi Fridericus, & Alexander in congreſſum venirent, placuit, ut ille Mutinam, hic Bononiam communis colloquii cauſſa procederent. Ita Alexander
1177 principio ſequentis anni comitantibus Gulielmo Siciliæ Rege, Romualdo Archiepiſcopo Salernitano, & Rogerio Comite Andriæ, & pleriſque Cardinalibus, aulico equitatu Bononiam terreſtri itinere contendere juſſo, Anagniâ, unde X. Kal. Februarias diplomata data Bononiæ apud Canonicos Sancti Salvatoris leguntur, Benenentum, Benevento Trojam, ac Sipontum, & poſtremò Veſticem petiit, quæ ad Gargani montis radices ſita eſt, qua parte Orientem ſolem, & mare Adriaticum ſpectat: nec multò poſt VII. Kal. Martias triremibus à Gulielmo ad id per Ionium mare tranſmiſſis conſcendit, ac Venetias verſus curſum intendit: quem cum ſæva oborta tempeſtate tenere non poſſet, ad Dalmatiæ litus delatus Jaderam adiit. Tempeſtate inde lenita, reliquam Dalmatiæ, Iſtriæque oram prætervectus nono die, quàm ab Italiæ litore ſolverat, Venetias appulit, atque ad Monachos Sancti Nicolai divertit: poſtero die Sebaſtiano Ziano Duce, Henrico Patriarcha Gradenſi, Epiſcopis multis, & Senatu ipſo cum tota in omnem magnificentiam effuſa Civitate occurrentibus exceptus, inque Urbem ad Rivoaltum ad ædes Patriarchæ ea tempeſtate Venetias incolentis deductus eſt. Tum Magdeburgenſis Epiſcopus, & Vormacienſis deſignatus, illum Friderici nomine adierunt, atque ita dixerunt: Fridericus Imperator omnia, de quibus inter vos convênit, explere paratus eſt, ſed Bononiæ, quam Principes ſui ſuſpectam habent, vobiſcum convenire non poteſt: quare vos oramus, ut alium locum ſibi, & vobis idoneum eligatis. Quibus Alexander reſpondit: Jampridem Fridericus per Cardinales noſtros cum Lombardis tranſegit, ut ipſe Mutinam, nos Bononiam veniremus: atque ob id ſine conſenſu Lombardorum, fratrumque noſtrorum, qui noſtrum Bononiæ præſtolantur adventum, locum mutare non poſſumus, nec debemus. Verumtamen, ut pax tractari cœpta ad optatum exitum perducatur, nos Ferrariam primo quoque tempore accedemus, ut ibi cum fratribus noſtris abſentibus, & Lombardiæ prætoribus, ſtatuamus quod in rem communem magis eſſe videatur. Quod cum illi accepiſſent, ipſe Epiſcopis, & rectoribus Civitatum Lombardiæ Dominicam Paſſionis, qua ſibi Ferrariæ præſto eſſent, indixit: proximâ verò Dominicâ, quæ Lætare Hieruſalem appellatur, ipſe ad Baſilicam Sancti Marci Epiſcopis & Cardinalibus ſtipatus acceſſit, & poſt Evangelii recitationem ad altare progreſſus, concionem ad populum frequentiſſimum habuit: & re divina perfecta Roſam auream, quam de more ſacrarat, præſenti Duci donavit: atque eadem hebdomade Venetiis evectus adverſo Pado Ferrariam, univerſa propè nobilitate Venetorum proſequente, conceſſit: quò cuncti vicinarum Civitatum populi acri ipſius viſendi, atque audiendi ſtudio incenſi confluxerant. Poſtridie verò ad eum adierunt ex parte ipſius Patriarcha Aquilejenſis, Archiepiſcopi Ravennas, & Mediolanenſis, & eorum Suffraganei, rectores Civitatum cum ſuis Marchionibus, & Comitibus: ex parte Regis Siciliæ Salernitanus Epiſcopus, & Comes Andriæ: pro Imperatore verò Archiepiſcopi Moguntinus, Colonienſis, Trevirenſis, Veſontienſis, Magdeburgenſis, & Salzburgenſis cum aliquot eorum Suffraganeis, deſignato Vormacienſi, & R. Protonotario: ac coram de loco, in quo Pontifex tutò cum Friderico convenire poſſet, conſultare non ſine contentione cœperunt. Lombardis autem Bononiam, Placentiam, Ferrariam, Pataviumque ferentibus, Principibus verò Papiam, Ravennam, Venetiaſve poſcentibus, Pontifex cum legatis Siculis Venetias hac conditione probavit; ſi Dux cum populo Veneto jurejurando interpoſito promiſiſſet, ſe non niſi ſancita pace paſſuros, ut Fridericus Urbem iniret, ac liberum, ac tutum aditum, & diſceſſum omnibus præſtituros. (50) Legi diplomata ab eo Kal. Maji Eccleſiis Bononienſi, Parmenſi, & Veronenſi, & pridie Nonas Capitulo Bononienſi, & VIII. Idus Præpoſito Mutinenſi Ferrariæ data. Inde VII. Idus Ferraria egreſſus ſecundo Pado Venetias eſt reverſus: quem mox utræque partes ſunt ſubſecutæ: cum autem ambæ in conſpectu Pontificis de reconciliatione pacis diſputare cœpiſſent, magnâ ſubortâ de regalibus, & feudis controverſiâ, quòd ſine ejus compoſitione pax ſtare non poterat, ea tractatio per multas inducias interpoſitas uſque ad octavam Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pau-

(50) Ampliorem hujus hiſtoriæ narrationem, quam inſeruit Bononienſi editioni Sigonius, ex Cardinali Aragoniæ Tom. III. *Rer. Italicar. Tom. II.* pag. 470. deſumptam invenies, non ſecus ac reliqua, quæ ſparſim infra intermiſcet.

Pauli perducta eſt. Eo verò die pax cum Pontifice communi Principum conſenſu firmata, cum Siculo verò Rege à proximis Kalendis Auguſti uſque ad XV. annos, & tabulæ utrinque ſcriptæ, ac receptæ ſunt: legi quoque reſcriptum III. Kal. Junii Venetiis ab Alexandro Præpoſito Mutinenſi conceſſum. His peractis, rogatu Principum Alexander Friderico permiſit, ut Clodiam uſque accederet, ut proximo in loco Cardinales, & Principes, qui pacem, induciaſque tractarant, rem ipſo præſente conficerent. Venit ergo Clodiam Fridericus, ad quem ſtatim Principes, & Cardinales ſe contulerunt, quæque ex ejus auctoritate fecerant, oſtenderunt; quæ cognita Fridericus univerſa probavit, & licèt ab iis, qui paci adverſabantur, variè turbatus, rata omnia habuit; quare præſentibus illis mandavit Dedoni Comiti, & Sigibolth cubiculario ſuo, ut pacem cum Pontifice, Rege, & Lombardis coram Pontifice nomine ſuo curarent, qui tactis Sacroſanctis Evangeliis ita jurarunt: *Juro, Fridericum Imperatorem, poſtquam Venetias venerit, prædictum ſacramentum pacis Eccleſiæ, Regis Siciliæ, & induciarum Lombardorum ſervandum curaturum in anima ſua, & ſimiliter Principes jurejurando devincturum*. Quibus rebus expletis Pontifex Ducem, & Populum Venetum ſacramento, quo illos adegerat, liberavit, atque ut Fridericum honorifico apparatu Venetiis exciperent, præcepit. Quare Dux præparatis ſex navibus longis obviam egreſſus, ipſum ad Monaſterium Sancti Nicolai adduxit; quo facto Alexander poſtridie ſeptem Cardinales ad eum miſit, qui Fridericum, poſtquam ſchiſmati Octaviani, Vidonis, & Joannis, quos Victorem, Paſchalem, & Calliſtum nominarant, renunciavit, ac ſe obedientiam Alexandro præſtiturum, tanquam Catholico Pontifici, ejuſque ſucceſſoribus canonicè ineuntibus ſpopondit, unà cum Principibus ejus communioni Eccleſiæ reddiderunt. Inde Fridericus tanquam rectæ fidei Imperator ad conſpectum Pontificis religioſè acceſſit ex compoſito ante fores Baſilicæ Sancti Marci cum Epiſcopis, & Cardinalibus aſſidentis, atque inſpectantibus omnibus poſita chlamyde ſe proſtravit, & oſculo pedibus oblato veræ pacis oſculum retulit. (51) Quod ubi qui aderant conſpexerunt, præ nimio animi gaudio, *Te Deum laudamus*, vocibus clariſſimis cecinerunt; ſtatimque Auguſtus Pontificem apprehenſa dextera cum canticis, & laudibus uſque ad aram perduxit, & precatione adhibita ſubmiſſo capite, benedictionem accepit: inde hoſpitii cauſſa in ædes Ducis divertit. Poſtridie ejus diei, quo Sancti Jacobi natalitia celebrabantur, Alexander rogatus à Friderico ſacrificium facturus ad Baſilicam Sancti Marci revertit, magnâ Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, aliorumque Eccleſiæ ordinum coronâ ſtipatus, ac Clero Teutonico Miſſarum introitum incinente poſt recitatum Evangelium, concionem ad populum habuit. Fridericus autem iterum ſe ad pedes ejus cum Principibus ſuis abjecit, aurumque obtulit, ac perfectis Sacris ad fores proſequutus ſtrepam equum aſcendenti tenuit; cum autem freno accepto ſtratoris fungi officio vellet, Pontifex, ne uſque ad aquam modico intervallo pertraheret, voluntatem pro ipſa officii functione accepit. Poſtridie Imperator cum paucis Pontificem, tanquam filius patrem inviſit, & familiares cum eo ſermones ſumma utriuſque comitate permiſcuit. Hæc ita retuli, ut Alexander ipſe literis mandavit, quas VII Kal. Auguſti ad Abbatem Caſſinatem ex Rivoalto dedit, & prout ex Commentariis aliis fide dignis accepi. V. Kalendas Calliſtus ad pedes Alexandri venit, & ſe honore, quem geſſerat, abdicavit. (52) Kalendis autem Auguſti in ædibus Patriarchæ, cum Regis Siciliæ Legati, & Lombardorum Rectores adeſſent, Imperator in conſpectu Pontificis Comiti Henrico Dedens mandavit, ut cum Siculo pacem, cum Lombardis inducias juraret, qui ita loquutus eſt: *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipſum pacem cum Eccleſia in perpetuum ſervaturum, & cum Gulielmo Rege Siciliæ ad annos XV.*, *prout in tabulis pacis continetur*. Item: *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipſum obſervaturum inducias ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, prout conſtitutæ ſunt per ſequeſtres utriuſque partis, & ut in tabulis continetur, quæ apud Lombardos, & Cardinales ſervantur, & ſacramento in eas Principes Teutonicos adacturum*. Inde ſinguli deinceps Principes in eadem verba jurarunt; nomine verò Siculi juravit Archiepiſcopus Salernitanus,

(51) Quàm falſa ſit fama, quæ apud plures Scriptores invaluit de occulto ingreſſu *Alexandri* Pontificis ſub mentitis veſtibus in Venetam Urbem, necnon de conculcato ab *Alexandro* capite Imperatoris, prolatis iis verbis, *ſuper Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem*, egregiè oſtendit Baronius ex Actis Alexandri III., & Chronico Romualdi Salernitani, nunc editi Tomo VII. *Rerum Italicarum*, qui præſens adfuit, narratque minutim geſta, & cæremonias admiſſi ad pacis oſculum *Friderici*. Hoc poſtremum Sigonius accuratiſſimus Scriptor, neque dignum cenſuit, quod innueretur, ſilentque de illo coævi omnes Scriptores, ut proinde mirer, tot neotericos calamos adlaboraſſe, ut illud tueantur, quot recenſet Burchardus Gothelfus Struvius in ſua Bibliotheca univerſali hiſtorica, ubi de *Friderici I.* Scriptoribus agit. Pagius ad præſentem annum, rem hanc, fabulam vocat, aitque, illam à doctiſſimis viris jam luculenter exploſam.

(52) *Calliſtus* Antipapa, non Venetiis, ſed apud Tuſculanum ad pedes *Alexandri* Pontificis venit, ut tradit Anonymus Caſinenſis, idque præſtitit anno ſequenti 1178. *in die decollationis B. Joannis Baptiſtæ*; quemadmodum unà cum memorato Anonymo, & Auctore Chronici Foſſæ-novæ editi Tom. VII. *Rerum Italicarum* refert Romualdus Salernitanus. *Honorificè habitum* ab *Alexandro* abdicatum *Calliſtum* & in curia, & in menſa, teſtatur idem Archiepiſcopus Salernitanus; atque hinc etiam argui validè poteſt, an credibile ſit, aſperè ſe geſſiſſe cum Imperatore, ejuſdem caput conterendo, mitiſſimum hunc Pontificem, cùm adeò benignè exceperit hunc Pſeudopapam, ut non tam ſibi familiarem effecerit, ſed Archiepiſcopatu etiam Beneventano decoraverit, ſi Mario Viperæ habenda ſit fides. Rectorem ſaltem Beneventi conſtitutum in Anonymi Caſinenſis Chronicis legitur, quamvis brevi Præfecturam illam dimiſerit, eodem anno è vivis ereptus.

nus, & Comes Andriæ, Lombardorum ve-
rò, Conſules Mediolani, Prætores Placen-
tiæ, Brixiæ, Bergomi, Veronæ, Parmæ,
Regii, Bononiæ, Novariæ, Alexandriæ, Pa-
tavii, & Vicetiæ. Recepitque tum Fride-
ricus Alexandrum in Catholicum Pontifi-
cem, & Alexander Fridericum in Catholi-
cum Imperatorem, & uxorem ejus in Ca-
tholicam Imperatricem, & Henricum filium
eorum in Catholicum Regem. Atque hæc
ipſa ex literis Alexandri ad eundem Abba-
tem Caſſinatem Kalendis Auguſti datis, &
ex tabulario Bononienſium, aliiſque Com-
mentariis ſumpta ſunt. His actis, Concilium
inde generale ab Alexandro Romam omni-
bus Epiſcopis eſt indictum. Manſit inde
per multos etiam dies Venetiis Fridericus;
ſiquidem IX. Kal. Septembris anno regni
ſui XXVI., Imperii XXIII., Venetiis Ge-
rardo Epiſcopo Patavino juriſdictiones quaſ-
dam indulſit. Demum XV. Kal. Octobris
pacem epiſtola hac ad Alexandrum data
firmavit: *Cum Imperatoria Majeſtas à Rege
Regum ad hoc in terris inſtituta ſit, ut ejus
operâ omnes homines pacis bono fruantur, nos,
quos Deus in ſolio Romani Imperii collocavit,
eam diligenter amplecti, & ſtudioſè conſerva-
re debemus. Ob id pacem Eccleſiæ, atque Im-
perii, prout à Principibus noſtris, & à Car-
dinalibus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ compoſita,
& inſtituta eſt, & in ſcripto Principum no-
ſtrorum ſigillis eorum ſignato continetur, quem-
admodum per interpoſitam perſonam, ex for-
mula in ſcripto contenta, jurari juſſimus, ſic
præſenti ſcripto firmiter obſervare promitti-
mus, confirmamus, & ratam manere in po-
ſterum volumus. Data Venetiis, in Palatio
Ducis, XV. Kal. Octobris.* Poſtridie verò
Venetiis abiit, ac Ravennam, Ravennâque
Parmam acceſſit, atque inde has tabulas ad
Alexandrum Venetias miſit: *Nos Fridericus
Imperator, interventu Venerabilis Patris D.
Alexandri Pontificis, & Fratrum ejus Car-
dinalium promittimus Lombardis, Marchianis,
& Romaniolis, & reliquis de ſocietate ipſo-
rum, vaſſallis noſtris, & iis, qui debent eſſe
vaſſalli noſtri, nos pro fidelitate nobis non
præſtita, vel opera non navata, vel inveſtitu-
ra non petita, quandiu induciæ manebunt, ne-
minem de ſocietate judicaturum, aut judicari
juſſurum, nec feudum alicui adempturum.
Actum Parmæ.* Has tabulas deinde Alexan-
der ſigillo Imperatorio obſignatas ad Magi-
ſtros ſocietatis miſit VI. Idus Octobris Ve-
netiis ex Rivoalto. Nec multò poſt, cum
Ducem muneribus multis ad dignitatem ejus
cohoneſtandam ampliſſimis exornaſſet, XVII.
Kal Novembris Venetorum vectus triremi-
bus abiit, ac Sypontum ſe devehi juſſit. Sy-
ponto inde Trojam, & Troja Beneventum
cum proceſſiſſet, demum Caſſinate Monaſte-
rio viſitato, ſeſe Agnaniam retulit; neque
enim Romam continuò adire æquum eſſe,
inexplorata Romanorum erga ſe voluntate
putavit. Sabellicus tamen ex Venetorum
item commentariis affirmat, Alexandrum,
Fridericum, & Ducem Venetorum unà Ro-
mam profectos ibi pacem confeciſſe; quod

A quàm alienum ſit, illi viderint, quibus hæc
acta placuerint. Ceterùm Romani turpe-
rati, ſe ſublato Eccleſiæ diſſidio Alexandro
reſiſtere, cui Fridericus Imperator altiſſimo
animo præditus ſe ad pedes proſtratus obe-
dientem exhibuiſſet, ſeptem ad eum Lega-
tos de compoſitione miſerunt. Hos benignè
Alexander accepit; verùm, cum Senatores,
quos tolli Alexander inſtabat, pertinacius
retinerent, in Urbem re infecta dimiſit.
Decembri autem menſe cum Tuſculum pro-
diiſſet, iterum cum novis mandatis Legati
venerunt, Civitatis nomine poſtulantes, ut
ſibi legere Senatores liceret, ita tamen, ut
antequam Magiſtratum inirent, concepto
B ſacramento jurarent, ſe Eccleſiæ Romanæ
fidem præſtituros, neque adversùs dignita-
tem ejus aliquid molituros. Qua accepta
conditione Alexander ſingulari omnium vo-
luntate Urbem ingreſſus eſt. (53) Alexan-
dro Romam reverſo, tum demum priſtinum
Eccleſiæ decus, auctoritatemque reſtitutam
Deo gratulans Italia judicavit. Eodem an-
no Joanna, Henrici Regis Angliæ filia, ad
Gulielmum Siciliæ Regem, cui collocata in
matrimonium fuerat, proficiſcens, Genuam
venit, atque à Genuenſibus honeſtiſſimè ex-
cepta eſt. Huic tantæ lætitiæ, qua Italia
hoc anno parta demum pace affecta eſt, il-
lud moleſtiæ gravioris aſperſum eſt, quod
C rei frumentariæ inopia laboravit, frumen-
tum ſolidis argenteis triginta duobus in
ſingulos ſextarios ſtetit. Proximo, Frideri- 1178
cus Parma Genuam cum Beatrice uxore,
& Henrico filio ſeſe contulit, ac per ali-
quot ibi dies moratus, & pro eximia Civi-
tatis liberalitate donis ampliſſimè cultus Me-
diolanum perrexit; adventus ejus à Medio-
lanenſibus omnibus in ſpeciem obliteratis
injuriis incredibili honore concelebratus eſt.
Inde Comenſi itinere in Germaniam tranſiit,
Chriſtiano Archiepiſcopo ad res Italiæ mo-
derandas, & populos in fide continendos
relicto. Alexander, Baſilica Lateranenſi re-
cuperata, omnibus Urbis Eccleſiis, quæ
D cura egere Pontificia videbantur, ſubvênit,
ac Civitates Eccleſiæ ad priſtinum redige-
re obſequium inſtitit; præſertim verò cum
videret, Chriſtianum exercitum habentem,
quaſi id mandatum à Friderico haberet,
enixè nimis Cæſarianæ factioni ſtudere,
neque populis liberum, utram ſequi vellent
partem, arbitrium facere, atque ita Epiſco-
pos, Abbateſque ex toto Occidente nomi-
natim ad Concilium evocavit. Itaque ex
regno Hieroſolymitano accerſiti Octobri
menſe diſceſſerunt Villelmus Tyri Archie-
piſcopus Sacræ Hiſtoriæ Scriptor, Hera-
clius Cæſarienſis Archiepiſcopus, Albertus
Bethleemita, Rodulfus Sebaſtenus, Iotius
E Acconenſis, Romanus Tripolitanus Epiſco-
pi, Petrus Prior Eccleſiæ Sepulchri Domini,
& Rinaldus Abbas Eccleſiæ montis Sion.
Dum autem induciæ Lombardis cum Frideri-
co fuerunt, pleræque Civitates aut vetera in-
ter ſe fœdera confirmarunt, aut nova jun-
xerunt, aut proxima caſtra in deditionem
acceperunt, aut armis inter ſe civilibus de-
cer-

(53) Nonniſi anno ſequenti 1178 *mediâ ferme Qua-
drageſimâ* Romanam Urbem ingreſſus eſt
Alexander; id enim coævus Scriptor Ro-
mualdus Salernitanus teſtatur his verbis:
*Papa Alexander aliquantis diebus apud Ana-
gniam demoratus, invitantibus eum Romanis
cum ſummo honore & gloria in feſto B. Gre-
gorii Urbem feliciter eſt ingreſſus*, ideſt duo-
decimo die menſis Martii. Eadem tradit
Card. Aragonius in ejuſdem vita.

certarunt. Florentiæ inteſtinis laborari ſeditionibus cœptum. Nemo erat paullo opulentior Civis, quin domeſticam turrim Italico inſtituto haberet. Harum turrium, quanquam pleræque dejectæ ſunt, non obſcura adhuc multis in Urbibus veſtigia inſpiciuntur. Florentini verò eas inter ſe ſimultates contraxerant, ut quotidie vicini cum vicinis prœlia ex turribus facerent, ſeque tragulis, & lapidibus, quantum poſſent, inceſſerent, ac privatæ quiſque nonnam iræ indulgerent, quàm virtutis periculum facerent. Hæc peſtis per aliquot menſes Civitatem infecit; procedente inde tempore conſuetudo mitis obtinuit, ut dimiſſo certamine mira comitate convivia inter ſe colerent, eaque ferè ſermonibus de rebus à ſe geſtis in prœlio celebrarent. Chriſtianum Archiepiſcopum juſſu Friderici bellum Civitatibus Eccleſiaſticis facientem Conradus Marchio Montisferrati adversùs eum profectus equeſtri prœlio fudit, captumque in cuſtodiam dedit. Conradum autem Manuel ad eum ulciſcendum ſuppeditata occultè pecunia impulit, Friderico jam pridem Italici Imperii æmulatione in-
1179 fenſus. Proximo anno, ubi tempus Quadrageſimæ advênit, Alexander Cardinalibus nonnullis allectis Concilium trecentorum Epiſcoporum, Abbatumque plurimorum Lateranenſi in Baſilica inſtituit, ad eoſque de Chriſtiana religione, ac Republica retulit; atque ut omnes laborantis Eccleſiæ labes diligenter diſcuterent, & pro viribus remedia ad ſingulas idonea reperirent, admonuit. Qua re ſumma cum cura perfecta, Concilium eſt dimiſſum. (54) Cum autem de hæreſi Gallicana ingraveſcente mentio eſſet illata, Petrum legatum ad eam cognoſcendam, & comprimendam continuò deſtinavit. Hi Cathari, Publicani, & Patarini dicti præcipuè in Vaſconia, Albegeſio, & partibus Toloſanis emerſerant, Euchariſtiam, Conjugium, aliaque Eccleſiæ Sacramenta labefactantes. Eodem anno Alexandrum Senarum ſe in patriam recepiſſe, atque ibi Baſilicam Urbis conſecraſſe, Senenſium hiſtoriæ prodidere. In Italia Mediolanenſes Urbi per ocium excolendæ intenti emiſſarium ex Ticino amne jam multò antè derivatum, ac Ticinelli nomine Papienſium agros irrigans novo alveo juxta Albiatum effoſſo, Gozanum, & Corſicum deduxere, ac mox ad Urbem uſque navigabile reddidere, quo facto duo maxima commoda conſequuti ſunt; unum, quòd agros ſuos uberiores fecerunt, alterum, quòd rationem opum ex Verbano, Alpibuſque devehendarum inierunt. (55) Genuenſes filiam Ludovici Regis Franciæ ad ſe advectam honorificè recepere, ac triremibus ſuis Conſtantinopolim devexere ad Alexium, cui deſponſa erat, Manuelis Imperatoris filium.
1180 Anno inde, qui inſequutus eſt, milleſimo centeſimo octogeſimo, Alexander Concilii ſuperiore anno perfecti decreta in primis ſalutaria divulgavit, quorum hæc fermè ſumma fuit: *Licèt ad vitandam diſcordiam in electione Romani Pontificis prædeceſſores noſtri inſtituta multa ediderint, tamen quia poſt ſæpe per improbæ ambitionis audaciam gravem Eccleſia paſſa eſt ſciſſuram; nos etiam ad hoc malum evitandum ex conſilio fratrum noſtrorum, & ſacri approbatione Concilii aliquid decrevimus adjungendum. Statuimus igitur, ut ſi inter Cardinales de Pontifice deligendo convenire non potuerit, Pontifex à duabus partibus eligi poſſit; quicunque verò tertiæ partis ſuffragiis fultus ſeſe Pontificem geſſerit, communione privatus ſit. Quod à prædeceſſore noſtro Innocentio factum eſt, innovantes ordinationes ab Octaviano, & Vidone hæreſiarchis, necnon & à Joanne Strumienſi, qui eos ſequutus eſt, factas, & ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus. Ne quis Epiſcopus eligatur, niſi annos triginta natus, & legitimo Matrimonio ortus, & ſcientia commendatus. Nec minores Ordines quis ſuſcipiat, niſi viginti quinque annos attigerit, & doctrina, moribuſque probatus ſit. Hæreticos, qui in Vaſconia, Albegeſio, Toloſa, & aliis in locis emerſerunt, quos alii Catharos, alii Publicanos, alii Patarinos, alii aliis nominibus vocant, anathemati ſubdimus, &, ne quis cum eis congrediatur, interdicimus. Rectoribus, conſulibus, prætoribuſque Civitatum, qui gravia Eccleſiis tributa imponunt, ne faciant, indicto anathemate, prohibemus. Ne laicus poſſeſſiones Eccleſiaſticas diſtribuat, Presbyter, ſive Clericus qui receperit, Ordine moveatur: Ne quis ferrum aut ligna ad Sarracenos afferat, aut eis contra Chriſtianos auxilium præbeat. Qui Chriſtianos negotiantes captivos fecerint, anathemati ſubjecti ſint. Ne Monachi mercede recipiantur. Si quis exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Teſtimonia Chriſtianorum adverſus Judæos recipiantur. Si Judæi ad Fidem Chriſtianam ſe contulerint, ne poſſeſſionibus excludantur. Ne quis diverſas dignitates Eccleſiaſticas, & plures Eccleſias Parochiales contra ſanctorum Canonum inſtituta accipiat. Innocentii, & Eugenii prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inſiſtentes, deteſtabiles nundinas, quas vulgo Torneamenta vocant, vetamus, in quibus milites ex condicto convenire ſolent, & temere congredi, unde cædes hominum, pericula animarum ſæpe proveniunt.* Eodem anno Imperator Manuel moriens Alexium filium annos tredecim natum, tutore Alexio Protoſebaſto inſtituto, reliquit. Alexio verò tutore Latinos immodicis honoribus proſequente, Græci indignati vetera contracta ob ſacrorum differentiam odia incitarunt, atque, Andronico Manuelis patruele ex Ponto evocato, ipſum Alexium adorti de medio ſuſtulerunt, atque inde ſævientes animis impetum in omnes Latinos, qui apud ſe verſabantur, fecerunt. Ceterùm primæ injuriæ Monachis, & Sacerdotibus factæ. Joanni Subdiacono legato Pontificio caput abſciſſum, atque ad contumeliam caudæ immundæ canis appenſum; mortuorum cadavera ſepulchris impiè violatis per vias crudeliſſimè, ac fœdiſſimè tracta; omnibus, qui Xenodochio Sancti Joannis ægri cubabant, vita ferro adempta. Pauci, quibus vitam conceſſerant, infidelibus pecunia ad fer-

(54) De hoc Concilio Lateranenſi III. Oecumenico vide Pagium ad hunc annum, & Labbeum Tom. X. Conciliorum.

(55) Biennio ante, nempe anno 1177. id factum narrat Corius. Geminæ Foſſæ navigabilis hiſtoriam peculiari libello deſcripſit Joannes Baptiſta Septala.

ſervitutem addicti. Harum rerum Choniata, & Gulielmus Archiepiſcopus Tyrius auctores exiſtunt. (56) Amnes Tarus, Parma, Entia aſſiduis imbribus prodigioſè inflati agrum Parmenſem ita obruerunt, ut portas ipſius Urbis obſederint. Rege Francorum Ludovico mortuo excepit Regnum
1181 filius ejus, Philippus. Poſtero anno Fridericus, convivio apparatiſſimo Moguntiæ celebrato, quo omnes regni Principes invitarat, Henricum, & Fridericum filios accinctis gladiis exornavit. Civitatum Italiæ varia, eaque obſcura fortuna fuit. Genuæ peſtilentia, atque incendio graviſſimè laboratum. Mutinenſes ſe Bononienſibus obligaverunt, auxilio futuros in tota diœceſi contra omnes homines, præter Parmenſes, & fœderatos populos; nominatim autem contra Mombellienſes, &, ſi Sancaſſianum reficere voluiſſent, ſe equites ſuos per quindecim dies pro Communi ſuis ſumptibus ſummiſſuros. Imolenſes ad Caſtrum Imolæ, ubi belli ſumma conſtiterat, prœlio profligati pacem à Bononienſibus petierunt; ea verò novis, iiſque acerbis, quæ apud Bononienſes extant, conditionibus data eſt. Idèm annus inſignis morte Alexandri Pontificis fuit; is viceſimo ſecundo Pontificatus ſui anno VI. Kal. Septembris (57) eſt mortuus, & in Baſilica Lateranenſi ſepultus, vir acer in primis, & in ſuſcepta Eccleſiæ defenſione conſtans, inimicitiis Friderici, quas non tam moderatè exercuit, quàm fortiter ſuperavit, virtutis, memoriæque inſignis. Juſtis perfectis Cardinales ex lege ejus proximè lata comitia habuerunt, ac poſt biduum Hubaldum Epiſcopum Oſtienſem, virum ut ætate, ſic prudentia gravem, Pontificem ſublegerunt, qui, ut erat patria Lucenſis, ſic ſe Lucium Tertium appellavit. Mediolani item Algiſio Archiepiſcopo vita functo Clerus Lambertum Cribellum Archidiaconum ſubrogavit. (58) Lucius Pontifex, ut Cives ſuos Lucenſes eximio aliquo beneficio inſigniret, tantam ſibi dignitatem miſſa ad ſe legatione honeſtiſſima gratulantes, jus, Friderico aſſentiente, indulſit, ut pecuniam cuderent Tuſciæ, Marchiæ, Romaniæ, Campaniæque communem. Idem poſtero 1182
anno cum audiſſet, Chriſtianum Archiepiſcopum non longè ab Urbe morbo implicitum in magno vitæ diſcrimine eſſe, injuriarum, quas Eccleſiæ fecerat, prorſus oblitus, ad illum adiit, ac noxiis per ſolemnem confeſſionem remiſſis, viaticum præbuit, atque ipſum animam agentem reliquit. Novo interim pontificatu novum Romani bellum movetunt; quæ reliquiæ veteris ipſorum cum Pontifice diſſenſionis fuere, atque aliquot poſt per annos ipſam haud mediocriter Eccleſiam turbavere. (59) Quippe cladis à Tuſculanis acceptæ, nec dum ſive pro merito, ſive pro libidine vindicatæ recordati rurſus exercitum ad Tuſculum adduxerunt, ac ſeſe, ni deditio fieret, oppugnaturos oppidum oſtenderunt. Quod ubi Lucius cognovit, ut ſaluti Tuſculanorum, dignitatique ſuæ conſuleret, eam ſibi rem diſplicere, & ſe pro viribus ulturum eſſe, denunciavit. Romani tamen vetere ſuperbia incitati, ac vindictæ cupiditate accenſi, mandatis, ſive territamentis ejus neglectis, oppugnationem oppido admoverunt, ac Tuſculanos omnibus premere incommodis inſtiterunt. Qua re permotus Lucius, cum ſe Romanis odio, & contemptui eſſe animadverteret, ne manens in Urbe jacturam dignitatis pontificiæ faceret, prædeceſſorum exemplo Româ exiit, ac Velitris, proximiſque in locis conſedit.
Inſequenti, orta inter Mutinenſes, Regien- 1183
ſeſque diſcordia, quæ poſt in grave bellum erupit. Amnis eſt Sicla mediâ inter Mutinam, & Regium viâ, à Plinio Gabelli nomine appellatus; cujus integrum jus ſe Mutinenſes habere Henrici Secundi Imperatoris conceſſione profitebantur. Itaque cum Regienſes emiſſarium ex eo ad rei navalis uſum derivare pararent, Mutinenſes ei rei ſe impedimento futuros, juſque ſuum armis tutaturos, denunciarunt. Qua re audita Parmenſes veteris fœderis memores ineunte Martio frequenti in concione per publicum cur-

(56) Errat Sigonius, cùm biennio poſt, nempe anno 1182., hæc Græcorum in Latinos perfida crudelitas commiſſa fuerit. Gulielmus Tyrius in prima editione annum 1179 deſignaverat, ſed in emendatiori, poſtmodum vulgata, hæc leguntur: *Factum eſt hoc anno ab Incarnat. Domini MCLXXXII. menſe Aprili*. Neque verum eſt, *Alexium*, evocato ex Ponto *Andronico*, fuiſſe a Græcis de medio ſublatum. Idem enim Tyrius teſtatur Andronicum, *nullum habentem contradictorem, Alexium Imperatorem cum futura uxore, Regis Francorum filia, in die feſto Pentecoſtes* (ideſt die XVI. Maji anni ejuſdem) *ſolemniter feciſſe coronari, omnemque ei exhibuiſſe reverentiam* lib. 22. cap. 12., & 13. Vide Pagium ad annum 1183. num. XI. In prima editione, hoc loco, de Bononienſium bellis, contra Imolenſes & Monbellienſes actis, mentionem Sigonius injecerat, quam in præſenti expunxit, non ſecus ac ad proximos ſuperiores annos 1178. & 1179., qua de cauſſa, ignotum.

(57) Tertio Cal. Septembris, ideſt trigeſimo die Auguſti, obiit *Alexander*, Pagio aſſerente contra plures Scriptores, diverſa tradentes.

(58) Multò ſeriùs obiit *Algiſius*, anno nempe 1185., ut Calchus, Puricellus, & Papebrochius teſtantur. Anno 1183. adhuc fuiſſe in vivis conſtat ex Diplomate ab Ughello relato Tom. III. col. 102. Venetæ editionis. Ceterùm *Algiſii* ſucceſſor, non *Lambertus*, ſed *Ubertus* appellabatur; ita enim ſubſcriptus legitur in omnibus Documentis, quæ profert Ughellus Tom. IV. col. 167. Is autem jam ab anno 1182. cooptatus fuerat in Cardinalium Collegium à Lucio III. ſub tit. S. Laurentii in Damaſo, quin etiam Legatus Apoſtolicæ Sedis ad Inſubres miſſus Mediolanum vênit, quemadmodum conſtat ex ejuſdem ſententia lata anno 1184., die VIII. Februarii, quam integram recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. ad illum annum. Atque hinc etiam evincitur, *Algiſium* Archiepiſcopum nondum eo anno è vivis exceſſiſſe, cùm *Ubertus* ejuſdem ſucceſſor ſe tantùm Cardinalem & Legatum in memorata ſententia ſubſcribat. Adde indubium id reddi ex Documento Archivi Carevallenſis, confecto *anno 1184. ultimo die Julii, Indictione ſecunda*, & *Algiſii* Archiepiſcopi Mediolanenſis manu firmato, quod in Additamentis ad Monum. Baſilic. Ambroſ. pag. 1049. in Ambroſiana Bibliotheca aſſervatis, profert Puricellus.

(59) Chronici Foſſæ-novæ Auctor *Chriſtiani* Moguntini obitum menſe Auguſto, & novum a Romanis excitatum bellum Calendis Julii refert, ſed ad annum ſequentem 1183., cui etiam Pagius hæc omnia figit, Serrarium in hiſt. Mogunt. lib. 5. pag. 826. allegans, qui Sigonii narrationem confirmat, quòd videlicet profectus ad ægrum Archiepiſcopum Summus Pontifex fuerit, & Sacramenta eidem adminiſtraverit.

curſorem jurarunt, ſe præceptis Conſulum Mutinenſium adverſus Regienſes pariturós, neque pacem, neque inducias cum eis injuſſu Mutinenſium pacturos, & hæc obſervaturos, donec pax conciliaretur inter Mutinenſes, Regienſes, atque Parmenſes. Monachi Ciſtertienſes quadraginta jam ante annos in agrum Mediolanenſem profecti in Ticini ripa cum cœnobio templum fundarunt, atque à proximi vici nomine Morimundum vocarunt. (60) Bellum Tuſculanum à Romanis Lucio Pontifice Urbe abſente continuatum. Idem annus pace à Lombardis cum Friderico facta fuit nobilitatus. Ea res quemadmodum acta ſit, pluribus videtur eſſe docendum. Affectabat eximio ſtudio Italici Regni coronam Henricus, Friderici filius, ut qua omnes affecti fuiſſent, qui ante ſe Regnum Germaniæ obtinuiſſent; neque bello cum Lombardis, atque adeo etiam cum Mediolano manente rationem ullam inibat, qua ad decus ejuſmodi perveniret. Itaque Fridericum patrem Conſtantiæ conventum Martio menſe agentem rogavit, ut, quando induciæ Lombardorum in fine eſſent, rerum ſuarum ſtatum ſtabilire integra pace præſtanda Italiæ vellet; id cum ſibi ad animi voluptatem jucundum, tum verò ad tutam Regni poſſeſſionem fore firmiſſimum. Cui Fridericus: Si in animum, inquit, inducere Itali poterunt, ut pacem æquis conditionibus poſcant, haud invitus faciam, ut tuo rogatu concedam. Tum Henricus: Atqui ſi Legatos, inquit, in Italiam cum liberis ſuper hac re mandatis miſeris, noli vereri, ne non Civitates pacem ultro ſint petituræ. Qua re audita Fridericus Gulielmum Epiſcopum Haſtenſem, Marchionem Henricum Guercium, fratrem Theodoricum, & Rudolfum camerarium Placentiam eo nomine miſit. Id verò poſtquam Civitates cognoverunt, extemplo Legatos, prætoreſque ſuos eòdem & ipſæ deſtinarunt. Ibi pridie Kal. Maji colloquio conſtituto Legati Friderici tabulas ejus protulerunt, in quibus ſcriptum erat, ſe arbitrium pacis inter ſe, & ſocietatem Lombardiæ redintegrandæ eis permittere, quæque ipſi ſtatuiſſent, ea ſe rata in perpetuum habiturum. Quibus recitatis, fœderati pacem his verbis poſtularunt: *Societas Lombardiæ, Marchiæ, Veronæ, & Venetiarum cupit habere pacem Friderici in hunc modum. Ut Fridericus pacem habeat cum Eccleſia Romana; & nos Civitates Cremona, Mediolanum, Laus, Bergomum, Ferraria, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Patavium, Tarviſium, Venetiæ, Bononia, Ravenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Derthon, Alexandria, Vercellæ, Novaria, Opizo Marchio Malaſpina, Comes de Brenone, & omnes Caſtellani, & homines, qui ſentiunt cum Eccleſia Dei, & nobiſcum accepta ab eo pace volumus facere omnia, quæ anteceſſores noſtri à morte poſterioris Henrici Imperatoris anteceſſoribus ſuis ſine moleſtia fecerunt. Hæc autem ſunt, quæ intelligimus Imperatorem habere debere, & anteceſſores ejus habuiſſe, fodrum regale, & conſuetum, conſuetam paratam, cum tendit Romam coronæ cauſſa, & pacatum tranſitum, & commeatum idoneum. Pacatè tranſeat, & ſine maleficio, ſacramentum à vaſallis accipiat, omni offenſione remiſſa. Vaſalli expeditiones pro eo ſuſcipiant, ut ſolent, cum tendit Romam coronæ cauſſa.* Quibus poſtulatis cognitis, Kalendas Maji legati jurarunt, ſe daturos operam, ut Fridericus, & filius ejus pacem his conditionibus facerent: atque his rebus in tabulas relatis poſtridie Kalendas ipſi prætores Civitatum tale ſacramentum inter ſe conceperunt: *Ego juro omnibus Civitatibus fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni Marchioni Maleſpinæ, me pacta omnia ſervaturum, quæ in tabulis pacis continentur inter legatos Imperatoris, & Civitatum fœderatarum conſcriptis: neque auctorem futurum, ut aliquod eorum minuatur, & præcepta moderatorum obſervaturum à præſentibus Kalendis Maji uſque ad XXX. annos, & hoc quinto quoque renovaturum, & Conſules, aut Prætores, ac Credentiam meæ Civitatis hoc jurejurando obligaturum.* Quibus rebus tranſactis protinus iidem Prætores cum legatis Conſtantiam perrexere, remque cum Friderico, atque Henrico præſentibus VII. Kal. Julias con-

(60) Gemino errore hic lapſum Sigonium Puricellus notat in Diſſert. Nazariana cap. 106.; ſed priùs ſe ipſum emendat, cùm in Monum. Baſil. Ambroſ. *de Morimundenſis* Cœnobii initiis agens, Sigonio conſenſerit. Itaque ait ſe, inſpectis tabulis ejus Monaſterii, certiora conſecutum; primò enim, ſi origo ſpectetur, longè antiquior eſt; ſiquidem Documenta, ex illius Archivo deprompta, quæ ibidem recitat, data ſunt anno 1136, & 1137., atque in iis continentur *Contractus*, & *Inveſtituræ* factæ nomine Monaſterii *Morimundenſis*. Extabat ergo jam illis annis Cœnobium, *Morimundi* appellatione, ab altero *Carevallenſi*, per eadem tempora conſtructo, ſejunctum. Præterea viget in fronte hodiernæ Eccleſiæ *Morimundi* marmorea vetus tabula, his verbis inſculpta: *Anno milleſimo centeſimo triceſimo ſexto, decimo die Novembris venerunt Monachi habitare in Grangia, quæ vocatur Morimundus.* Quandoquidem verò à primo loco in alium translatum eſt id Cœnobium, in eadem Tabula hæc ſubſequuntur: *Anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſexto fundata eſt hæc Eccleſia, quinto Idus Martii.* Monaſterium tamen in nova ſede, quam etiam in præſens occupat, jam conditum erat anno 1171., antequam memorata Eccleſia eidem adjiceretur, ut ex Diplomate *Alexandri III.* dato eodem anno, *quinto Cal. Auguſti, Indictione IV.* Puricellus probat. Secundò, falſum eſt *Morimundenſis* Monaſterii nomen à proximo ejuſdem nominis vico fuiſſe deſumptum; ex Chartis enim ejuſdem Archivi conſtat, primum Cœnobium erectum fuiſſe in loco, qui dicebatur *Coronagus*, ſeu *Colonagus*. Alterum verò, in quod poſtmodum Ciſtercienſes Monachi commigravere, conditum fuit in *Campo Fulcherii*; id enim conſtat ex enunciato Alexandri III. Diplomate, ubi hæc leguntur: *eundem locum, qui Morimundum dicitur, olim dictus Campus Fulcherii* &c. Cæterùm vera hujus nominis origo ea eſt, quam Angelus Manriquez in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum 1134. cap. 8. num. 6. adnotavit, quòd nempe ad hoc Cœnobium condendum è *Morimundo* Galliæ acciti ſint Monachi, qui Matris ſuæ nomen huic novæ Italæ Coloniæ indidere, eandem *Morimundi* nomine appellantes. Sigonio tamen minimè adſcribenda ſunt hæc menda, cùm ea ex Calcho (Auctore alioquin diligentiſſimo) in hiſtoriam ſuam tranſtulerit. Id condonari Sigonio nequit, dum ſcribit, *Monachi Ciſtercienſes, quadraginta jam ante annos in agrum Mediolanenſem profecti*. Calchus enim rectè habet quinquaginta, quot videlicet ab anno adventus S Bernardi 1134. ad annum hunc 1183. propemodum effluxerant; ſed hic fortaſſe calami lapſus fuit.

confecere. Ibi Fridericus tabulas pacis in hæc verba conſcripſit: (61) *Fridericus Imperator, & filius ejus Henricus, Rex Romanorum, Lombardos, ac ſocietatem, & fautores eorum in gratiam noſtram recipimus, injurias omnes, quibus nos provocarunt, liberè remittentes. Itaque pacem, quam eis libenter conceſſimus, præſenti pagina juſſimus ſubſcribi, & auctoritatis noſtræ ſigillo communiri: cujus hæc ſumma eſt. NOS Fridericus Imperator, & filius noſter Henricus, Romanorum Rex, concedimus vobis Civitatibus, locis, & hominibus ſocietatis regalia, & conſuetudines veſtras tam in Urbe, quàm extra Urbem, nempe Veronæ, & caſtro ejus, ac ſuburbiis, & aliis Urbibus, ac ſuburbiis, locis, & hominibus ſocietatis in perpetuum, videlicet ut in ipſa Urbe omnia habeatis, ſicut adhuc habuiſtis, aut habetis, extra verò omnes conſuetudines noſtra voluntate exerceatis, quas ab antiquo exercuiſtis, aut exercetis in fodro, nemoribus, paſcuis, pontibus, aquis, & molendinis, ſicut ab antiquo habere conſueviſtis, aut habetis, in exercitu, munitionibus Urbium, in juriſdictione tam in cauſſis criminalibus, quàm pecuniariis intus, & extra, & in ceteris, quæ ad commoda Urbium pertinent. Volumus, ut regalia, quæ vobis nos conceſſimus, in hunc modum cognoſcantur: per Epiſcopum loci, & homines tam de Epiſcopatu, quàm de Civitate legantur viri bonæ exiſtimationis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, quique neque in Civitatem, neque in noſtram majeſtatem odio privato ferantur, qui jurent ſe bona fide inquiſituros, & inquiſita conſignaturos ea, quæ præcipuè ad noſtram excellentiam ſpectant, ſi autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putaverint, cenſum duûm millium marcharum argenti in ſingulos annos poſcimus. Si quis autem ſuper iis, quæ vobis conceſſimus, ſive in Urbe, ſive extra Urbem querelam apud nos detulerit, eam non accipiemus. Quod nos, aut noſter anteceſſor Rex, aut Imperator Epiſcopis, Eccleſiis, Civitatibus, aut aliis quibuſcunque perſonis, Clericis, aut laicis ante bellum dedit, firmum, & ratum habebimus, ſalvis ſuperioribus conceſſionibus, ut pro ea ſolita nobis obſequia præbeantur, ſed non cenſus ſolvatur. Conceſſiones, quas pro bono pacis Civitatibus conceſſimus in Urbibus, aut extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus cenſus debeat ſolvi. Privilegia omnia, & data, & conceſſiones, quæ in præjudicium, aut damnum Urbis, aut locorum, aut perſonarum ſocietatis occaſione belli ad alicujus injuriam à nobis, aut à nunciis noſtris indultæ ſunt, deleantur. In ea Urbe, in qua Epiſcopus privilegio Imperatoris, aut Regis comitatum habet, ſi Conſules per ipſum Epiſcopum Conſulatum ſolent recipere, ab ipſo recipiant, ſin minus, à nobis. Eadem ratione in ſingulis Urbibus Conſules conſtituentur à nuncio noſtro, qui ſit in Urbe, aut Epiſcopatu, & inveſtituram accipient, & hoc uſque ad quinquennium, eo tranſacto unaquæque Civitas à nobis recipiet, & intra quinquennium à nuncio noſtro, ſicut dictum eſt, niſi nos in Lombardia fuerimus. Eadem obſerventur in ſucceſſore noſtro: omnes inveſtituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator diſceſſerimus, aut regnum filio noſtro tradiderimus, ſimili modo à filio noſtro, aut ejus ſucceſſore inveſtituram recipietis. In cauſis appellationum, ſi ſumma viginti quinque librarum imperialium exceſſerit, appellatio ad nos fiat, ſalvo jure, & moribus Brixianæ Eccleſiæ in appellationibus, ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire, ſed nos habebimus proprium nuncium in Urbibus, aut Epiſcopatu, qui de ipſa appellatione cognoſcat, & juret, ſe bona fide cauſſas examinaturum, & definiturum ex legibus, & moribus Civitatis intra duos menſes à conteſtatione litis. Conſules, qui conſtituentur in Civitatibus, tales ſint, qui fidelitatem juraverint nobis, vel jurent, antequam Conſulatum ineant. Vaſalli noſtri à nobis inveſtituram recipiant, & fidelitatem jurent, ut vaſalli: reliquis omnes ut Cives à ſexdecim annis uſque ad ſeptuaginta, niſi ejuſmodi ſint, quibus debeant, & poſſint ſine fraude ſacramenta remitti. Vaſalli, qui tempore belli, aut induciarum non poſtulaverint inveſtituram, aut debita nobis officia non præſtiterint, hac occaſione feudum non amittant. Libellariæ, & precariæ in ſuo ſtatu permaneant ex conſuetudine cujuſque Civitatis. Moram ſuperfluam in Urbe, aut Epiſcopatu damno Civitatis non faciemus. Urbes muris cingere, aut exteriores munitiones conſtruere eis liceat. Societatem, quam habent, retinere, & cum voluerint renovare eis liceat. Pactiones timore noſtro factæ ſint irritæ. Pacta Placentinorum, nempe pactum pontis Padi, & fictum ejuſdem pontis, & regalium, & datum, & pactum, quod Epiſcopus Hugo fecit de Caſtro Arquato, & ſi qua facta ſunt ſimilia ab ipſo Epiſcopo, aut à Communi, aut ab aliis hominibus ſocietatis nobiſcum, aut cum nuncio noſtro ipſo ponte remanente remaneant cum omnibus ſuis utilitatibus Placentinis, ita tamen ut teneantur perſolvere fictum Abbatiſſæ S. Juliæ Brixiæ. Sententiæ, quæ ex jure, & legibus, & conſuetudinibus contra aliquos de ſocietate latæ ſunt occaſione belli aut diſcordiæ, irritæ ſint. Poſſeſſiones omnes, quas quiſque de ſocietate belli tempore tenebat juſtè, ſi per vim ablatæ ſint eis, qui de ſocietate non ſint, ſine damno reſtituantur, aut ſi eas recuperaverit, quietè poſſideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis aſſignentur. Opizoni Marchioni omnem injuriam, quam nobis, aut alicui partis noſtræ fecerit, poſtquam in ſocietatem venerit, vel per ſe, vel per aliquam perſonam cum ſocietate, vel defendendo aliquem de ſocietate, in gratiam recipimus. Juriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſueverunt in Comitatibus Seprii, & Marthesanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis quæ Bergomates nomine noſtro tenent inter Abduam, & Ollium, excepto Romano veteri, & Bariano, & eam, quam nunc exercent, liberè, & quietè habeant, & poſſideant voluntate noſtra, ſalvis pactis & datis, & conceſſionibus, quæ Mediolanenſes pro Communi fecerunt Civitatibus Bergomo, & Novariæ, & Laudi. Pacta inter Civitates, & ſocietates quondam facta firma permaneant, nec aliquid intelligatur acquiſitum Mediolanenſibus in Epiſcopatu Laudenſi, præter dictas conceſſiones, ſalvo jure aquæ Lambri, ſi quod habent, aut in pedagio. Omnes de ſocietate, qui fidelitatem nobis jurabunt, in ſacramento adjicient, ſervaturos poſſeſſiones, & jura, quæ habemus in Lombardia, & poſſidemus; extra ſo-*

(61) Hæc omnia è Rubeo in Hiſtor. Ravenn. ad hunc annum Sigonius exſcripſit.

ſocietatem jurabunt nos ſervaturos bona fide , A
ſi opus fuerit, & cum ſuper hoc à nobis, aut
à certo nuncio noſtro fuerint requiſiti , &, ſi
amiſerimus, recuperaturos, ita tamen, ut pro-
xima quæque Civitas hoc officio maximè tenea-
tur, & ſi opus fuerit, aliæ Civitates quæ ſunt
in finibus Lombardiæ ſimiliter teneantur. Si
qua Civitas has conſtitutiones non obſervave-
rit, reliquæ teneantur bona fide ad obſervan-
dum compellere pace integra permanente.
Nobis Intrantibus Lombardiam fodrum conſue-
tum , & regale , qui ſolent, & debent, &
quando ſolent, & debent, præſtabunt: & vias,
& pontes bona fide reficient, in eundo, & re-
deundo commeatum idoneum , & nobis & no-
ſtris præbebunt: decimo quoque anno fidelitates B
renovabunt: ſi qui ex parte noſtra ex ſuis ju-
ſtis poſſeſſionibus expulſi ſunt , reſtituantur .
Reſtituimus ſtratam Veronenſibus, & Icilinum
in gratiam recipimus. Nomina Urbium, qui-
bus gratiam noſtram reſtituimus, & præſcri-
ptam conceſſionem fecimus, hæc ſunt. Vercel-
læ, Novaria, Mediolanum , Laus , Bergo-
mum, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia,
Padua, Tarviſium, Bononia, Faventia, Mu-
tina, Regium, Parma, Placentia. His autem
Civitatibus, & locis pacem , & gratiam no-
ſtram reddimus, verùm conceſſionem non faci-
mus, videlicet Imolæ , Sancaſſiano , Bobio ,
Plebi de Grabadona, Feltriæ, Belluno, Cæne-
tæ. Ferrariæ autem gratiam noſtram reddi- C
mus, & conceſſionem facimus , ſi intra duos
menſes poſt reditum Lombardorum à curia no-
ſtra de pace præſcripta cum eis concordes fue-
rint. Legati autem Civitatum hanc pacem re-
ceperunt , & in præſentia noſtra jurarunt ,
Mediolani , Brixiæ , Placentiæ , Bergomi ,
Veronæ, Vicetiæ, Paduæ, Tarviſii, Mantuæ,
Faventiæ, Bononiæ, Mutinæ, Regii, Parmæ,
Laudis, Novariæ, & Vercellarum. Hæ verò
ſunt Civitates, & loca, quæ pacem præſcri-
ptam ſub juramento Lombardorum nobiſcum
receperunt, & eandem per ſe juraverunt, Pa-
pia, Cremona, Comum, Aquæ, Derthona,
Haſta, Cæſarea, Genua, Alba, & aliæ Civi-
tates, & loca, & perſonæ, quæ ſunt, & fue- D
runt in parte noſtra. Hæc autem ſunt nomina
Civitatum , quarum legati inveſtituram Con-
ſulatus à nobis nomine Civitatum receperunt ,
Mediolanum, Placentia, Laus, Vicetia, Pa-
dua, Tarviſium, Mantua, Faventia , Bono-
nia, Mutina, Regium, Parma, Novaria ,
Vercellæ, Bergomum. Acta anno Incarnatio-
nis MCLXXXIII. Data apud Conſtantiam in
ſolemni curia VII. Kal. Julii . Quo facto
Civitates ita jurarunt: *Juro ego me poſthac*
fidelem fore Friderico Imperatori, & filio ejus
Henrico Regi, neque in conſilio futurum, ut
ipſi vitam, aut regnum amittant, & ſi quem
id moliri comperero, me aut Imperatori, aut
Regi, aut Legato eorum indicaturum, auxi-
lioque futurum, ut regnum teneant, &, ſi
amiſerint, recuperent, & pacem ab iis, & ſua
parte cum ſocietate Lombardorum factam ob-
ſervaturum, & omnes mecum habitantes ma-
res à XVI. annis uſque ad ſeptuaginta hoc ſa-
cramento obligaturum . Has inde tabulas ſin-
guli domum retulerunt, neque quidquam
ex eis à ſucceſſoribus detrahi ſumma poſt-
hac ſemper ope contenderunt : hodieque
in omnibus fere Civitatum Tabulariis mul-
tis exemplis deſcriptæ reperiuntur : eaque
vulgo Pax Conſtantiæ nominatur. (62) Po- 1184
ſtero Alexandrini Legatos ad Fridericum
in Germaniam miſerunt Conventum No-
rimbergæ habentem , atque eum allocuti
V. Idus Martias hoc fœdus impetraverunt:
(63) *Ut Cives Alexandrini omnes pro arbitrio*
Friderici Urbe exirent , & tandiu extra eam
morarentur, quòad per ipſius Legatum ſole-
mni more introducerentur , ut actu iſto, &
ille dare, & hi accipere de manu Imperatoris
patriam viderentur : ut Urbem poſthac con-
ſtanti nomine Cæſaream appellarent ; annui
Conſules honorem à Cæſare , cum in Italia
eſſet, acciperent; ſin minus, ab ejus Legato ,
aut quinto quoque anno Legatos in Germa-
niam ad eum petendum mitterent ; bellum &
pacem arbitratu Friderici facerent; Fridericus
eos ab alieno imperio defenderet, Legatum in
Urbe collocaret, qui cum Conſulibus litium
graviorum judicia exerceret , Reipublicæ cu-
ram gereret, portorium pontis Tanari, ac re-
liqua vectigalia exigeret, &, ſi auxilio ege-
ret, id à proximis Civitatibus peteret, Papia,
Derthona, Haſta, Alba, Aquis, Caſali , &
Marchionibus Vaſti, & Boſchi, & Ocimiani.

(62) Integram Diſſertationem de hac pace edidit poſtremis hiſce annis Cl. Auctor *Libertatis Florentinæ* Tom. I. pag. 410. & ſeqq., quem vide.

(63) Non *V. Idus Martias*, ſed *pridie Idus* datum eſt hoc Pacis ſcriptum, quod integrum recitatur à Hieronymo Ghilino in Annalibus Alexandrinis ad hunc annum.

Explicit Liber Decimusquartus.

INCIPIT LIBER DECIMUSQUINTUS.

PAce Lombardiæ reſtituta, non tamen aut Eccleſia, aut Italia ipſa prorſus ſuam eſt tranquillitatem adepta. Quippe Saladinus, Princeps Sarracenorum, homo non acumine ſolum ingenii, quo ceteros illa ætate Principes ſuperavit, ſed opibus etiam, ac multis rebus fortiter, ac proſperè geſtis univerſo Orienti jam formidandus, occupata Ægypto, demum ſeſe in Syriam intulit, atque ipſis Chriſtianorum Urbibus infeſtius, Chriſtiani nominis ardens odio, inſultavit, haud dubiè brevi omnia impiorum in poteſtatem iterum redacturus, niſi univerſis, ut ante, armati Occidentis opibus eſſet repreſſus. Romani verò cum Tuſculanis bellum gerentes uſque adeo ipſum etiam fautorem eorum Pontificem habere odio inſtiterunt, ut contumeliæ cauſſa omnes amicos ejus non gravibus ſolum injuriis, ſed acerbis etiam cruciatibus ad dolorem inurendum afficerent. Quin etiam Fridericus Imperator cum multa ex ditione Eccleſiæ oppida in Marchia, Umbria, Etruria, & Romaniola, occupata teneret, non modò non ea reſtituebat, ſed proxima quoque affectare ſe, oſtendebat. Italici verò populi partes Eccleſiæ, Imperiique per belli tempus aſſerere conſueti, eoſdem etiam pacatis rebus animos inter ſe retinebant, ita ut, quaſi alter alterius temporibus inhiaret, vicinos ſibi quiſque populos ſacramento ad ſui conſervationem, alterius verò perniciem obligaret. Neque verò ſolum provinciæ hac peſte erant infectæ, ſed ſingulæ Civitates ejuſmodi adhuc odiis, familiis inter ſe eo nomine diſſidentibus, laborabant. Ardebat præterea in pleriſque Conſularis inter ſuos poteſtatis cupiditas ita, ut ejus adipiſcendæ cauſſa pernicioſos ciere tumultus non vererentur; ea verò vulgo à privatis, & maximè potentibus ita contemnebatur, ut cædes, latrocinia, ac graviſſima quæque flagitia impunè ſe patrare poſſe confiderent. Cujus coërcendi mali cauſſa Prætorem peregrinum pleræque aſciſcere, eique ſummum in ſe imperium committere perrexerunt; eaque una via inventa eſt ad eos puniendos, qui adversùs Rempublicam aut per libidinem, aut per ſcelus, aut per ſeditionem aliquid commiſiſſent. Quibus de rebus, creſcente jam in molem opere, quàm diſtinctiſſimè poterimus, deinceps, ut cœpimus, diſſeremus.

Ceterùm tumultuantibus in Urbe Romanis, atque exitium Pontifici, ni imperio cederet, intentantibus, Lucius tandem Latio egredi ſtatuit, ac Concilio Veronam indicto, cum Cardinalibus pleriſque eò iter inſtituit. Per Etruriam tranſiens Lucam patriam adiit, atque ibi Baſilicam S. Martini plurimis privilegiis honeſtavit. Inde VIII. A Idus venit Bononiam; ibi Joannis Epiſcopi rogatu Baſilicam S. Petri, quæ inſtaurata ex incendio fuerat, conſecravit, atque aram maximam aureo ſtragulo, multiſque Sanctis Reliquiis inſignitam reliquit. Mutinam inde IV. Idus progreſſus, poſtridie precibus Gerardi Archiepiſcopi Ravennatis, & Ardicionis Epiſcopi, & Conſulum Mutinenſium, & fœderis moderatorum adductus, Baſilicam Sancti Geminiani ea fortè tempeſtate perfectam magna cœremonia dedicavit, ac corpore ipſius Confeſſoris populo id in primis cupienti oſtenſo in perpetuum quadragenariam peccatorum remiſ- B ſionem iis, qui noxiis ſuis expiati ſanctè illius Natalitia coluiſſent, indulſit, (1) poſtridie ſub lucem, Civitati ſalutem, atque incrementum à Deo precatus, Urbe exiit, &, cum ad mille circiter paſſus eſſet progreſſus, quod adhuc non ſenſerat, inuſitato ſe comitatu ſtipatum animadvertit. Erant autem hominum amplius duo millia, qui honoris, ac pietatis gratia ipſum ab Urbe pedibus proſequuti cum accenſis cereis præcedebant. Itaque ad eos converſus his verbis dimiſit: *Gratias agimus vobis de honore, quem nobis tam inſignem adhibuiſtis*, ac ſignans eos addidit: *Benedicta ſit terra, quam* C *incolitis, & benedicti vos, & poſteri veſtri in perpetuum*. Cujus rei monumento Mutinenſes tabulam in pariete Baſilicæ in forum vergente hanc hiſtoriam continentem, ut nunc quoque eſt, poſuerunt. Inde trajecto Pado Veronam pervênit; nec multò poſt Fridericus quoque rebus Germaniæ per conventum in Pentecoſte habitum conſtitutis pridie Kal. Auguſti acceſſit. Concilio convocato, (2) cui raro exemplo Pontifex, & Imperator intererant, de iis potiſſimùm rebus, quæ Chriſtianam ea tempeſtate premebant Eccleſiam, eſt relatum, nempe de contumacia Romanorum, bello Sarraceno- D rum, & Romanæ Eccleſiæ ditione. Romani, ut hoſtes Eccleſiæ, diro Senatuſconſulto notati. Chriſtianis laborantibus auxilia ſummittenda, omneſque ad eorum, qui quondam Hieroſolyma receperunt, virtutem, pietatemque imitandam excitandos eſſe, decretum; plus nimirum dedecoris contracturos eſſe Chriſtianos, ſi partam Sepulchri poſſeſſionem amittant, quàm gloriæ adepti ſint, cum pepererint. Lucio poſtulanti, ut Fridericus Mathildis hereditatem, ceteraque, quæ Eccleſiæ juris teneret, reſtitueret, ille abnuit. Eidem verò petenti, ut Henricus filius Rex inſignibus Auguſtalibus E ornaretur, diſertè item à Lucio denegatum, atque ita exulceratis utrinque animis Concilium eſt dimiſſum. Lucius Romanos averſatus, Veronæ ſibi ſubſiſtendum putavit. Fridericus III. Nonas Novembris, adhuc in villa S. Zenonis prope Veronam fuit. Verona

(1) Datæ ſunt hæ literæ II. Idus Julii, ut Annales veteres Mutinenſes, editi Tomo XI. *Rerum Italicarum*, ad hunc annum teſtantur. Acta *Lucii* Mutinæ, quæ hìc narrat Sigonius, ibidem leguntur.

(2) Concilium hoc Veronenſe celebratum fuiſſe hoc anno, & verè *Concilium* dicendum, non *Colloquium*, contra Baronium, qui *Tom. II.* utrumque negat, ſolidè Pagius tuetur ad annum 1185.; eadem tradit Labbeus Tom. X. Conciliorum, atque hinc emendandus Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 596., qui à Sigonio recedit, ut Baronio ſubſcribat, nullo alio permotus argumento validiori, quàm ejuſdem auctoritate.

rona inde digreſſus Mediolanum acceſſit, atque ibi magno rerum apparatu Henricum filium, qui ſe ſubſequutus advenerat, per Lambertum Archiepiſcopum Regem Italiæ faventibus Mediolanenſibus coronavit. (3)

Idem FRIDERICUS IMPERATOR *cum* HENRICO *filio* REGE.

FRiderico in Italiam reverſo, Imperiales in Etruria ſuſtulere animos, atque Eccleſiaſticis Urbes tenentibus ſe ſe negarunt obſequuturos. Quod cum Urbeveti præcipuè contigiſſet, Eccleſiaſtici, amicis ex proximis oppidis advocatis, Imperiales Urbe cum ſuis familiis extruſere. Expulſi ad Fridericum confugerunt, ſeque ab Eccleſiaſticis Urbe exactos, quia parti ipſius faverent, docuerunt, &, ut reduceret, obſecrarunt. Fridericus, qui Urbevetanos Alexandro ſtuduiſſe, atque adversùs Imperium libertatem aſciviſſe meminerat, ſe non defuturum reſpondit, atque Henrico, ut cum exercitu exules, ſi opus eſſet, reſtitueret, imperavit. Henrico exercitum Urbevetum ducente, Urbevetani rebus ſuis diffiſi, Romanos proceres Roma, atque ex Aula Pontificia vocavere, atque Urbem firmare omni munitionum genere inſtitere. Affuerunt etiam Peruſini, Florentini, Lucenſes, Eugubini, Aſiſiates, Spoletani, Umbri, & Marchiani. Henricus autem exulum Urbevetanorum, Cornetanorum, aliorumque Imperialium auxiliis circunfuſus, ingentem Germanorum exercitum in Etruriam duxit, ac Montem Politianum, Cluſium, Aquam-pendentem, Ulſinios, Balneoregium, & alia obſcuriora loca primo adventu cepit; ac demum Urbevetum, exercitu admoto, obſidione circundedit. Eodem anno VII. Kal. Septembris Balduinus, Rex Hieroſolymorum, apud Romam (4) exercitum Saladini in fugam dedit, atque occidione occidit, & Gothifredus Eccleſiam Aquilejenſem accepit. (5) 1185
Poſtero Iſaacius Angelus Imperium iniit, & Fridericus regnum de more luſtrare, populorumque erga ſe voluntates explorare contendit. Mediolano Cremam, Crema Placentiam, atque inde Parmam, & Parma Regium ventum. Ubique jura populorum recognita. Regii ab illuſtri Mediolanenſium legatione conventus, roganti Civitati conceſſit, ut ſalvo Paratæ tributo, juriſdictionem antiquam à Ticino ad Abduam obtineret cum Tranſabduanis oppidis ad Ollium pertinentibus, &, ne ipſe impulſu Papienſium poſthac bellum faceret Mediolanenſibus, nec Mediolanenſium Papienſibus, ſed controverſias judicio dirimeret, neque ſocietatem cum ulla Civitate Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ, Mediolanenſibus inconſultis, iniret. (6) Alii pactum adjiciunt, ut Mediolanenſes ipſi opem ad repetenda jura Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ, & nominatim ad Mathildis ditionem recuperandam afferrent. Promiſiſſe etiam Mediolanenſes alibi invenio, Conſules cum Conſilio Credentiæ, itemque omnes Cives ab ætate octodecim annorum uſque ad ſeptuaginta juraturos, ſe opem laturos Imperio; (7) illum verò donaſſe Civitati regalia, quæ habebat in Archiepiſcopatu Mediolanenſi, ſive in Communibus Seprii, Martheſii, Burgariæ, & aliis. (8) Regio inde Mutinam, ac Mutina Bononiam Kalendis Aprilis proceſſit; atque inde animis Romaniolæ pertentatis, Faventiam parere recuſantem nactus obſedit, ac tandem obe-

(3) Si verè hoc anno coronatus eſt Mediolani *Henricus*, ut Sigonius tradit, ea celebritas peragi nequaquam potuit à *Lamberto*, ſeu *Uberto* Mediolanenſi Archiepiſcopo, cùm ad hanc dignitatem promotus fuerit anno tantùm ſequenti, mortuo *Algiſio* prædeceſſore, (ut diximus) anno 1185. Varia hac in re tradunt Scriptores, cùm alii ab *Algiſio*, alii ab *Uberto*, alii à *Milone* Italica corona decoratum *Henricum* referant, & Galvaneus Flamma ſibi ipſi minimè conſtans ſit, ut jam adnotavit Puricellus in Monum. Baſil Ambroſ. num. 596. Quod ab antiquis Auctoribus ſecuriùs traditur, id eſt, coronatum fuiſſe *Henricum* Mediolani anno 1186., quo ibidem nuptias cum *Conſtantia*, Rogerii Siculi filia, celebravit, & quidem non à Mediolani Archiepiſcopo (tunc enim *Urbanus III.* è Mediolanenſi Eccleſia ad Romanam evectus, nondum Archiepiſcopi nomen & regimen dimiſerat, ut inferiùs ad ſequentem annum oſtendam) ſed à *Godefrido* Aquilejenſi Patriarcha, viro audaci, ut ait Pagius ad illum annum num. 17., abſque Papæ conſenſu, qui ob cauſſas ab Arnoldo Lubecenſi relatas, ab Imperatore jam diſſentiebat. Profert Pagius Chronographum Aquicinctinum hæc referentem, & numero ſequenti Radulphum de Diceto, qui minutiùs iſta narrat, inquiens: *Inter Henricum Regem Teutonicum, & Conſtantiam filiam Rogerii Siculi Regis, Amitam verò Gulielmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum, matrimonium celebratum eſt, ſexto Kal. Februarii. Viennenſis Archiepiſcopus Fridericum Imperatorem Mediolani coronavit*, (ſeptem Friderici coronationes à Scriptoribus traditas enumerat Anonymus Mediolanenſis in adnotationibus ad Morenam col. 1106.; octavam hanc adjungere poterat) *eodem in die Aquilejenſis Patriarcha coronavit Henricum Regem Teutonicum, & ab ea die vocatus eſt Cæſar. Quidam Epiſcopus Teutonicus coronavit Conſtantiam Amitam Villelmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum. Hæc acta ſunt in Monaſterio S. Ambroſii.* Ob id etiam, ſuſpenſum ab *Urbano III.* Aquilejenſem Patriarcham, alioſque Epiſcopos narrat Chronographus Aquicinctinus. Coronationem *Friderici*, ejuſque filii, ac *Conſtantiæ* uxoris hoc anno Mediolani peractam confirmat etiam Chronicon Parmenſe editum Tom. IX *Rerum Italicarum*. Ad annum enim 1186. hæc habet: *Henricus Rex filius Imperatoris Friderici, celebravit nuptias ſuas apud Mediolanum, & ibidem cum uxore ſua, & patre coronatus eſt.*

(4) Lege *apud Ramam*, ſeu *Rhamam*, ut in aliis editionibus Sigonii excuſum eſt; Urbs erat Palæſtinæ, olim florens, nunc penè exciſa.

(5) *Gottifredus* biennio ante Aquilejenſem Eccleſiam obtinuit. Siquidem in adnotationibus ad Ughellum novæ editionis Tom. V., ubi de hoc *Gottifredo* agitur, recitatur Charta deprompta ex Archivo Eccleſiæ Civitatenſis, data anno 1191, in qua ille annus dicitur nonus Pontificatus *Gottifredi* Patriarchæ Aquilejenſis; jam ergo ab anno 1182. hanc Sedem tenebat.

(6) Tradita ſunt hæc à Triſtano Calcho ad præſentem annum.

(7) Hæc Flamma in Manipulo cap. 211.

(8) Integrum *Friderici I.* Diploma, Mediolanenſibus datum, recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 587. In calce habet: *Actum anno Dominicæ Incarnationis, milleſimo centeſimo octuageſimo quinto, Indictione tertia, regnante Domno Federico, glorioſiſſimo Romanorum Imperatore Auguſto. Datum apud Regium per manum Rodulphi Imperialis Aulæ Protonotarii, tertio Idus Februarii, feliciter, Amen.*

obedire per Bertoldum Cancellarium ſuum coëgit. In Etruriam inde per Julium menſem tranſgreſſus, omnibus Civitatibus præter Piſas, & Piſtorium, quia ſuperiore bello cum Eccleſia ſenſerant, totius agri juriſdictionem ademit: atque ibi Legatos ſuos ad jus dicendum præpoſuit. Interim Henricus Urbeveti continuavit obſidionem, verùm Eccleſiaſticis omnibus difficultatibus impigre occurrentibus, minus opinione profecit. Hoc anno Saladinus cladem ante à Chriſtianis illatam retulit. Nam, exercitu Chriſtianorum cum Magiſtro militiæ Templi deleto, Cæſaream, Tiberiadem, & Neapolim occupavit. Hanc cladem inſuper Balduini quoque Regis oneravit interitus. Balduino verò ſororis ejus filio novenni puero ad Regnum evecto, Patriarcha, & Magiſter Hoſpitalis ad Lucium Pontificem perrexerunt, eoque, quo in periculo res Orientis eſſent, edocto acceptis ab eo literis, ad Henricum Angliæ Regem auxilium imploratum iverunt. (9) Septimo inde Kal. Decembris Lucius Pontifex Orientalibus curis oppreſſus Veronæ eſt mortuus. Juſtis perſolutis Cardinales convenerunt, ac Lambertum Mediolanenſem Archiepiſcopum, eundemque Cardinalem Presbyterum ſuffecerunt, ac mox conſecratum Urbanum Tertium appellarunt. (10) Is Lucii exemplo Romanorum odio, ac tumultibus excitus, Veronæ ſibi manendum putavit. Extremo anno moderatores fœderis Placentiæ convenere, ac decimo Kal. Januarias pacem inter fœderatas Civitates compoſitam hoc ſuſcepto ſacramento confirmavere: *Ego juro omnibus Civitatibus ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni Marchioni Malæſpinæ, & omnibus hominibus prædictæ ſocietatis, pacta ſervaturum bona fide, prout in tabulis pacis inter Legatos Imperatoris, & moderatores, ac Legatos Civitatum ſocietatis Lombardiæ compoſitis continetur, & omnia præcepta, quæ moderatores ediderint, ſervaturum, & omnia prædicta cuſtoditurum à Kalendis Maji præſentibus uſque ad annos triginta, & quinto quoque renovaturum, & in hæc omnia jurejurando adacturum Cives meos à XVIII. annis ad LXX., & Conſules, aut Prætores, & Credentiam meæ Civitatis uſque ad eum terminum, qui mihi præſcriptus fuerit per moderatores ſocietatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ in hoc colloquio*. Eodem anno Milo Cardanus ad Archiepiſcopatum Mediolanenſem, & Gulielmus ad Ravennatem aſcendit. (11) Italia verò ingenti adeo terræ motu contremuit,

(9) Hoc quidem anno *Balduinus V.* Regnum inchoavit, ſed Legati ad *Lucium* miſſi ſunt anno ſuperiore 1184. à *Balduino IV.*, ut Pagius contra Baronium ad hunc annum pluribus firmat.

(10) Dies XXV. Novembris, ſeu VII. Kal. Decembris, non mortis *Lucii III.*, ſed ſepulturæ fuit, ut Radulphus de Diceto, Vvernerus, Martinus Polonus, Platina, aliique tradunt. *Ubertus* autem *Cribellus* in Summum Pontificem eodem die delectus fuit, poſt paucos menſes adminiſtratæ Eccleſiæ Mediolanenſis, ad quam, mortuo *Algiſio*, evectus fuerat menſe Majo hujuſmet anni. Verum quidem eſt, ipſum perduraſſe in Eccleſiæ noſtræ Paſtorali regimine, toto ferme Pontificatus ſui tempore. Id enim evincit Charta authographa, quam mihi humaniſſimè exhibuit ex Archivo Cœnobii S. Ambroſii D. Laurentius de Georgiis. Confecta illa eſt *Anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſeptimo, decimo die menſis Julii, Indictione quinta*, & continet Refutationem quorundam Bonorum in loco *Valera*, factam à Domino Arderico Presbytero, & Officiali Eccleſiæ S. Alexandri in Zebedia de Civitate Mediolani, in manu Fr. Stephani Converſi in Monaſterio de Caravalle, interveniente auctoritate Magiſtri Faxati, *Miſſi, & Procuratoris Domni Urbani, Papæ, & Archiepiſcopi de Mediolano*. Igitur, bimeſtri ante mortem, adhuc Archiepiſcopale munus Mediolani gerebat Urbanus III.

(11) *Urbanus III.*, etiam poſt receptam Pontificiam dignitatem, Archiepiſcopatum Mediolanenſem retinuit, ut proximè adnotavi. Id etiam Pagius teſtatur ad annum 1186. num. 1. Papebrochius id negaverat in Conatu Chrono-hiſtorico, ſed poſtmodum ſententiam illam retractavit in Exegeſi, aſſerens Mediolanenſem Archiepiſcopatum, nonniſi uno ante obitum menſe, fuiſſe ab Urbano dimiſſum. Errat igitur Sigonius, narrans, Milonem hoc anno delectum fuiſſe in Mediolanenſem Antiſtitem. Præter ea, quæ hactenus protuli, hujus rei *Milonem* ipſum teſtem produco, cujus donationis exemplum inveni in Collectaneis Manuſcriptis Franciſci Caſtelli, quæ in Bibliotheca Ambroſiana cuſtodiuntur lit. N. in 4. num. 295. Peracta hæc fuit in favorem Capituli Metropolitani anno 1186. atque ita incipit: *In nomine Domini. Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo octuageſimoſexto, quintadecima die menſis Julii, Indictione quarta, Capitulo Ordinariorum Mediolanenſis Eccleſiæ. Ego in Dei nomine Milo, Taurinenſis Epiſcopus, & Mediolanenſis Eccleſiæ Archipresbyter, qui dicor de Cardano, conſenſu, & voluntate Domini Urbani Papæ, & Mediolanenſis Archiepiſcopi, ſicut per ejus Literas bullatas, à me viſas, apparebat; nec non & præſente, & conſentiente Heriprando Judice, & Advocato ipſorum Ordinariorum* &c. Donat verò nonnulla prædia, & Domos pro erigendo novo Canonicatu in eadem Mediolanenſi Metropolitana, & ut perpetuò fiat Annuale in remedium animæ ſuæ. Quid clarius ad comprobandum, nedum hoc anno, ſed neque ſequenti 1186. aut dimiſſam ab Urbano III. hanc Eccleſiam, aut electum Archiepiſcopum Milonem, qui ſe *Taurinenſem Epiſcopum, & Archipresbyterum* tantummodo Eccleſiæ Mediolanenſis appellat? Itaque, nonniſi biennio poſt contigit Milonis Electio in Mediolanenſem Archiepiſcopum. Ughellus, ut probet, Milonem promotum fuiſſe ad hanc Sedem anno 1187., geminas chartas producit, confectas anno 1190., in quibus *annus tertius Pontificatus Milonis* enunciatur; altera verò ex illis, pro confirmandis Conventionibus, & pactis Canonicorum Cathedralis Eccleſiæ Bergomenſis, data eſt *die VI. Februarii Indictione VIII.*; altera, ad dirimendas quaſdam contentiones inter Monachos & Canonicos Eccleſiæ S. Ambroſii Mediolani, data eſt *die III. Martii, Indictione* pariter *VIII.* Iiſdem tamen nihil evincitur; cùm adhuc *tertius* Milonis annus decurrere potuiſſet, etiamſi ſub Initium menſis Februarii anni 1188. Eccleſiæ Mediolanenſis regimen inchoaſſet. Validius argumentum ad hanc firmandam Epocham deſumitur ex antiquis Mediolanenſium Archiepiſcoporum Catalogis, in quibus legimus, ante Milonis electionem, Sedem hanc vacaſſe *menſe uno, & diebus ſexdecim*. Cùm enim certum ſit, Urbanum III. Summum Pontificem obiiſſe anno 1187 die XIX. Octobris, ut Veterum Scriptorum auctoritate tuetur Pagius; ſive is Pontifex Eccleſiam Mediolanenſem dimiſerit uno ante obitum menſe, quemadmodum opinatus eſt Papebrochius in Exegeſi, ſive in ejuſdem regimine uſque ad extremum vitæ perduraverit, ut Galvaneus Flamma, & Catalogus à Puricello relatus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 605. teſtantur, *menſis unus & dies ſexdecim* Sedis vacantis eodem anno procul dubio explentur,

muit, ut ejus impetu exterior pars amphiteatri Veronenſis corruerit. Fridericus poſt pacem cum Gulielmo Siciliæ Rege conciliatam, animum quoque ad jungendam affinitatem adjecit, atque ab eo Conſtantiam uxorem Henrico filio poſtulavit. Hæc erat Rogerii Regis avi ejus filia; quæ Gulielmo ſine prole moriente Regnum ſecum erat Siciliæ adductura. Hanc igitur Gulielmus, poſtquam ipſe de filiis ex Joanna uxore ſuſcipiendis deſperavit, haud gravate jam grandiorem natu Henrico Regi deſpondit, eumque in ſpem Regni poſt exceſſum ſuum obtinendi erexit. Itaque, cum eſſet magno
1186 comitatu in Lombardiam ſequenti ineunte anno adducta, Fridericus eam Mediolani excepit, ac ſexto Kal. Februarias ſplendidiſſimo apparatu ſponſalia in hortis Sancti Ambroſii celebravit. Hoc quia vulgari ſcriptorum, populorumque opinioni repugnat, (12) placet veterum hiſtoricorum auctoritate fulcire. Gothifredus Viterbienſis, qui ad ipſum Henricum ſcripſir, & in ipſo hiſtoriam terminavit, ſic inquit: *De Domino Rege Henrico, filio Domini Friderici Auguſti, adhuc adoleſcente geſta non tenemus; videmus autem ejus elegantiſſimam formam, laudabilem militiam, audaciam, & largitatem, benevolentiam, pietatem, juſtitiam, atque omnes regias virtutes, quas ex ætate adoleſcentum poſſimus optare. Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſexto, indictione quarta, VI. Kalendis Februarii Rex Henricus Sextus cum Regina Conſtantia, filia Rogerii Regis Siciliæ, nuptias glorioſas celebravit apud S. Ambroſium, anno ætatis ſuæ viceſimo primo, anno autem Regni ſui decimo ſeptimo*; & Abbas Urſpergenſis, qui per hæc tempora vixit: *Fridericus deſponſavit Henrico, filio ſuo, Conſtantiam, filiam Rogerii quondam Regis Siciliæ, quam tunc in poteſtate habebat Gulielmus, qui eam nutrivit, & ipſius nomine Regnum gubernavit*; & Gulielmus Neubrigenſis Anglus, qui hoc tempore floruit: *Gulielmus, Rex Siciliæ, mortuus eſt anno Domini milleſimo centeſimo octuageſimo nono. Ejus conſobrina, cui eo mortuo Regni competere videbatur hereditas, Regi Lombardiæ Teutonici Imperatoris filio nupſerat*. VIII. inde Idus Februarias Fridericus Papiæ (nam eò ſe Mediolano contulerat) & quidem apud Sancti Salvatoris Baſilicam fuit. Sponſalibus Henrici honeſtandis cum omnibus è Lombardiæ Civitatibus Legati adeſſent, Cremonâ non affuerunt. Eam rem uſqueadeo iniquo ille animo tulit, ut primo quoque tempore Cremam oppidum ad dolorem Cremonenſibus afferendum juſſerit reparari. (13) Quod opus

tur, adeòque ſemper in annum 1187. recidit Milonis electio. Quod huic Epochæ ſtatuendæ non ſpernendum obicem ponit, eſt alterum ipſius Milonis Diploma, ex archetypo Cœnobii S. Ambroſii à Puricello vulgatum in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 621., in cujus calce legitur: *Datum Mediolani &c. Anno Domini centeſimo nonageſimo tertio, die Martis, ſexto menſis Aprilis, Pontificatus Domini Milonis anno quinto*. Expeditum fuiſſe hoc Diploma anno 1193. dubitare non ſinit *dies Martis*, qui verè eo anno incidebat in *diem ſextum menſis Aprilis*. Igitur, ſi tunc Milonis *annus quintus* numerabatur, ejuſdem electio ultra annum 1187 eſt differenda Ut hunc nodum exſolvant, tum Puricellus, tum Adnotator Ughelli Venetæ editionis Tom. IV. col. 172. in margine, conſtanter aſſerunt, excidiſſe è calamo Cancellarii, ſeu potius Scribæ (ut Papebrochius cenſet in Exegeſi) annum *quintum*, pro *ſexto*. Certè anno 1193 menſe Aprili decurriſſe annum *ſextum* Milonis, clarè conſtat ex alio ejuſdem Diplomate, anno ſequenti 1194. expedito, cujus Manuſcriptum Exemplar egomet legi in Collectaneis ſuperiùs memoratis Franciſci Caſtelli, in Bibliotheca Ambroſiana aſſervatis ii. N. num. 300. in 4. In eo namque *Milo* Archiepiſcopus confirmat quamdam *Hoſpitalis* & *Superſtantia* donationem, Prædeceſſorum ſuorum *Rubaldi*, *Oberti*, & *Beatiſſimi Confeſſoris Galdini* auctoritate jam roboratam. In calce verò poſt quamplurium Subſcriptiones, his Notis Chronicis obſignatur: *Datum per manum Domini Rolandi Mediolanenſis Cancellarii, milleſimo centeſimo nonageſimo quarto, XIII. die Martii, Pontificatus Domini Milonis, Dei gratiâ Mediolanenſis Archiepiſcopi, anno ſeptimo*. Itaque, cùm annus *quintus* Milonis appoſitus Diplomati anni 1193. componi minimè poſſir cum anno *tertio* enunciato in geminis Chartis Ughelli anni 1190, neque cum anno *ſeptimo* hujus poſtremi Diplomatis anni 1194., manifeſtum eſt, mendoſè fuiſſe exaratum.

Neque felicior hic videtur Sigonius in aſſignando anno Ravennatenſis Archiepiſcopi *Gullielmi*; longè enim ſeriùs ad hanc Sedem pervênit, nempe anno 1190. Verum quidem eſt, apud Scriptores implexam reperiri his temporibus ſeriem Ravennatum Antiſtitum, cùm alii *Gerardo* mortuo ſufficiant *Gullielmum*, alii *Guidonem*, aut *Guidonem*; quod factum Rubeus ad annum 1182. dicit, ex litera initiali, qua olim Epiſcopi ſe ſubſcribebant; cùm autem in antiquis Chartis hujus Archiepiſcopi litera initialis *G* occurrerit, eam pro libito quiſque interpretatus eſt, ut nomen daret *Gerardi* ſucceſſori. Cæterùm ex genuinis tabulis, quas idem Rubeus in Hiſt. Ravennate ad annum memoratum, & ſequentes refert, conſtat, *Gerardum* mortuum anno 1182., eique ſuffectum alterum *Gerardum*; ita enim legitur in Charta juramenti eodem anno Ravennæ præſtiti, quæ tum *Gerardum* primum *bonæ recordationis*, tum alterum *Gerardum* jam ſuffectum nominat: iſte autem ſecundus *Gerardus* apud Ptolemaidem obiit anno 1190. Ughellus *Vidonem* intermedium ponit, fatetur tamen ab aliis dici *Gerardum*, & verè *Gerardum* appellatum docent tum literæ *Lucii III.* anno 1184. ad ipſum datæ, quas recitat idem Rubeus, tum Annales Mutinenſes, qui ad eundem annum, rogatu hujus *Gerardi*, & aliorum, dedicatam à *Lucio III.* Baſilicam *S. Geminiani* Mutinæ narrant, non ſecus ac Sigonius, qui tamen unicum tantùm *Gerardum* agnovit.

(12) Scriptores etiam coævi de loco harum Nuptiarum diverſa tradidere. Arnoldus Lubecenſis, quem ſequitur Kranzius lib 6 Saxoniæ cap. 49, celebratas narrat has nuptias *in confinio Papienſium, ac Mantuanorum*. Godefridus verò Monachus, eaſdem opulentiſſimè actas *apud Ticinum teſtatur*. Certò certiùs tamen eſt, *Mediolani* celebratum hoc conjugium. Id namque concordes tradunt Auctores reliqui antiqui, quos ad annum 1184. protuli, & Puricellus in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 598. id confirmat trium teſtium auctoritate, qui huic celebritati præſentes *Mediolani* interfuere.

(13) Sicardus editus Tom. VII. *Rerum Italicarum*, hæc tradit: *Anno Domini MCLXXXV. Imperator in Italiam rediens, Cremam in odium Cremonenſium readificavit*. Subdit, ſe eodem anno Cremonæ Epiſcopum delectum, & *Urbanum* Papam creatum. Non ergo id peractum eſt à *Friderico* ob cauſſam hic a Sigonio aſſignatam; jam enim reſtauraverat *Cremam* Imperator, antequam nuptiæ filii celebrarentur. Fortaſſe hoc anno eam validiùs munivit, ut Cremonenſibus acerbiorem dolorem inferret.

opus cum impedire conati Cremonenſes eſſent, ira fervidus, carroccium Mediolanenſium eduxit, & adverſus eos, Placentinorum, Brixianorum, & Bononienſium, aliorumque copiis uſus, proceſſit, caſtellaque eorum Soncinum, & Manfredum armis occupata evertit; demum Urbem adortus, mœnia magna ex parte disjecit, ac multos eorum captivos abduxit. Quibus malis Cremonenſes adducti, pacem per Epiſcopum ſuum Sicardum, ſummæ tum auctoritatis hominem, petierunt, eamque impetrarunt. (14) Crema ipſa foſſis, & vallis intra tres menſes munita Frixorium inde eſt Cremonenſium appellata. Cremonenſibus in gratiam receptis, captivi redditi, inſula Fulcheriæ, & caſtrum Manfredi conceſſa, & jus pecuniæ ſignandæ, qua omnes Civitates Italiæ uterentur, indultum. Fridericus inde juriſdictionem Mediolanenſibus auxit, conceſſis caſtris omnibus, quæ ab Abdua ad Ollium pertinebant, & filiam Gulielmo Marchioni Montisferrati in matrimonium collocavit; atque Italiâ Henrico Regi commiſſâ, ſeſe in Germaniam retulit. Profecto Italia patre, Henricus Regnum adminiſtrare pro ſuo judicio inſtitit. Itaque, cum caſtra ad Urbeverum adhuc Julio ineunte haberet, Odonem de Comite, & Diaconum de Perſico nomine civitatis Cremonenſis agentes recepit in gratiam, juravitque ſe nunquam moleſtum fore Cremonenſibus propter damna, aut injurias Patri ſuo, aut ſibi illatas. Mediolanenſibus autem jus Prætoris pro arbitrio creandi conceſſit, qui Comes eſſet, & jus vitæ, neciſque haberet. Quo facto apud eos antiquum jus Vicecomitis exolevit. Primus hoc honore Ubertus ex Vicecomitum familia Placentinus affectus eſt. (15) Urbevetani ſummis rerum ad victum pertinentium anguſtiis conflictati peregrinorum, puerorum, ſenum, fæminarumque inutilem bello turbam, & res pretioſiores ex Urbe, porta à caſtris hoſtium maximè averſa emiſerunt, uſi auxilio Romanorum, & Peruſinorum, qui eos firmo admoto equitatu exceperunt, atque inde mœnia defendere nullam aliam ſui copiam facientes ſtatuerunt. Qua re comperta exules, qui bellum trahi, deficientibus in dies pecuniis, cognoſcebant, ad pacem animos inclinarunt. Germani verò, quos adhuc Urbanæ ſpes prædæ foverat, ad agri vaſtationem. illa deturbati, ſe converterunt. Albericus Sala Prætor Cremonæ, Urbis portas ex lateribus ſtruxit, pontes impoſuit, foſſas repurgavit, & fœdus cum Parmenſibus icit, quo ſe mutuis officiis adjuturos, uſu poſtulante, jurarunt.

1187 Sequenti anno Henricus fruſtra ſe ad Urbevetum ſedere animadvertens, cum Urbevetanis pepigit, ut exulibus bona ſua poſſidere, & Balneoregii, Aquapendente, & Vulſiniis eſſe liceret, atque inde ab obſidione diſceſſit. Per Auguſtum inde menſem Bononiam cum veniſſet, Civitati Patris privilegia confirmavit. Inde, ut gratum Mediolanenſibus faceret, Comiti Sabaudiæ, à quo multa ſe illi accepiſſe detrimenta præſeferebant, arma movit; atque eorum carrocio, militibuſque eductis Villianæ caſtrum, quod eſt ſupra Taurinum, obſedit, idque captum ſolo æquavit. Mediolanenſes in Vallem Tari profecti, Carbonariam, Dezelatum, & Faſtigium, caſtra Marchionis Maroëlli Malæſpinæ diruerunt. Saladino in Syria ſæviente, ac Regibus Occidentis in ſubſidiis ſubmittendis ſegnius ſe gerentibus, Urbanus Pontifex, ut aliquid in Italia ageret, conſilium Venetias eundi cepit, ut Ducem ad claſſem primo quoque tempore in Orientem emittendam urgeret; ac nova Urbis Baſilica Veronæ XVII. Kal. Octobris conſecrata Ferrariam verſus ire perrexit. Ibi cum ad feſtum diem S. Lucæ eſſet, triſtem ecce nuncium ex Oriente accepit: poſt Tiberiadem à Saladino captam, exercitum Chriſtianum, qui frequens ad farcienda damna concurrerat, ineunte Julio eſſe occidione occiſum, in primiſque milites Templi, & Hoſpitalis inſigni probata virtute ſua deletos; Saladinum hac re bene geſta elatum Ptolemaidem inde cum aliis Urbibus, atque inprimis exeunte Septembri (16) Urbem ipſam Sanctam Hieroſolymorum adduxiſſe in poteſtatem; Crucem Domini in manus impiorum perveniſſe, & Vidonem Luſignanum Regem novum captum in cuſtodiam eſſe conjectum. Qua ex re tantum ille doloris hauſit, ut ſuſtinere non potuerit, ac Ferrariæ XIV. Kal. Novembris mortem obierit. Hac clade conſternati Cardinales haudquaquam tamen animo defecerunt, verùm extemplo comitia novo creando Pontifici habuerunt; ac Deo bene juvante Albertum, Cardinalem Presbyterum, Urbani cancellarium, civem Beneventanum poſtridie ejus diei ſubſtituerunt; is Gregorii Octavi nomine inſignitus VIII. Kalendas eſt conſecratus. Neubrigenſis prodidit, Urbano mortuo, & Gregorio vix dum ſuffecto nuncium acceptæ cladis in aulam, quæ adhuc Ferrariæ ſedebat, eſſe perlatum. (17) Nemo creari Gregorio acrior, ac diligentior potuit; is virtute, & pietate recupe-

(14) Sicardus in Chronico de ſe ipſo ad hunc annum id teſtatur, inquiens: *Auctore Domino, per meum miniſterium facta eſt inter Imperatorem, & Cives meos reconciliatio.*

(15) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 217. hæc ſumpſit Sigonius. In gemino Archiepiſcoporum Mediolanenſium Catalogo apud Puricellum in Monum. Baſil. Ambroſ. num. 610. hæc leguntur: *Pontificatus iſtius* (nempe Milonis) *anno primo, Mediolanenſes dempto dominio ab Eccleſia, quæ ſemper Civitatem per Conſules à ſe datos gubernaverat, nunc primò Commune Mediolani Poteſtates ſibi fecit, quorum omnium primus fuit Ubertus Vicecomes.* Si hoc verum eſt, uno ſaltem anno ſeriùs id peractum videtur, cùm nonniſi expirante anno 1187. *Milo* Eccleſiam Mediolanenſem adminiſtrandam ſuſceperit. Sanè Galvaneus Flamma parum accuratè Chronologiam digeſſit, cùm illo eodem capite aſſerat, *Ubertum Cribellum*, Mediolanenſem Archiepiſcopum, creatum fuiſſe Summum Pontificem ſub nomine *Urbani III.* anno 1186., quod falſum eſſe ex ſuperiùs relatis jam conſtat; paſſim verò claudicet in annorum deſignatione.

(16) Die ſecunda Octobris, in quam incidebat dies Veneris, captam à Saladino *Hieroſolymæ* Urbem ſcribit Pagius ad hunc annum, qui ex Chronographo Aquicinctino feralem hanc hiſtoriam recitat.

(17) Dubius hæret Baronius, an Neubrigenſi potiùs, qui lib. 3. cap. 20. obiiſſe tradit *Urbanum III.*, antequam infauſtum nuncium cladis illatæ Chriſtianis Terræ Sanctæ in Italiam deferretur, an Rogerio Hovedeno, qui acerbitate doloris confectum, ob perlatum ad illius aures triſtiſſimum hoc infor-

perandum, quod humana iniquitate amiſſum
erat, exiſtimans, poſt quattuor dies epi-
ſtolam ad omnes Principes, populoſque Chri-
ſtianos dedit; (18) cujus hæc ſententia fuit:
Nuncio cladis Hieroſolymitanæ accepto, nos cum
fratribus noſtris tanto dolore oppreſſi ſumus,
ut nec quid dictu, nec quid factu opus eſſet,
ſuppeteret. Quid enim atrocius audiri, aut
miſerius potuit, quàm per diſſenſionem noſtro-
rum Chriſtianum exercitum eſſe conciſum, Cru-
cem Domini captam, Templarios, Hoſpitala-
rios, atque Epiſcopos trucidatos, Urbem Re-
giam cum ipſo Rege in poteſtatem hoſtium
conceſſiſſe? Hæc verò quamvis graviſſima ſint,
non tamen adeo deſpondendi animi ſunt, ut
credatur, Deum, quod ira percitus ob com-
munia peccata evenire permiſit, non eundem
placatum per miſericordiam pœnitentiæ corre-
cturum, & poſt lacrymas lætitiam inductu-
rum: potuit ille quidem ſola eam terram vo-
luntate ſervare, ſed nos conſilii ejus rationem
non debemus exquirere: voluit is forſitan expe-
riri, num quis ſit, qui oblatum tempus pœ-
nitentiæ complectatur. Quamobrem hortor
omnes, ut ſe, & ſua cuſtodienda dent ei,
à quo ſe, & ſua omnia receperunt, nec
dimittant, ſed permittant in cœleſte horreum,
quæ habent, & reponant apud eum, apud
quem ærugo, aut tinea non demolitur, nec
fures ſuffodiunt, ac fruantur, laborantes pro
recuperatione terræ illius, in qua pro ſalute
noſtra Veritas de terra eſt orta, & ſuſtinere
pro nobis Crucis patibulum non deſpexit. Nos
eis, qui corde contrito, & humiliato ſpiritu
laborem itineris hujus ſuſceperint, & in pœ-
nitentia peccatorum, & fide recta deceſſerint,
plenam ſuorum criminum indulgentiam, &
vitam æternam pollicemur. Bona quoque, ex
quo Crucem aſſumpſerint, ſub Sanctæ Roma-
næ Eccleſiæ protectione erunt, Epiſcoporum,
atque Abbatum in ſua cuiuſcunque Civitate
fidei commendata; neque ipſi ullam interim de
iis, quæ in ſuſceptione Crucis poſſederint, do-
nec redierint, controverſiam patientur. Moneo
verò, ne eant in veſtibus pretioſis cum cani-
bus, atque avibus, aut aliis, quæ oſtentationi
potius, aut laſciviæ, quàm neceſſariis videan-
tur uſibus inſervire, ſed modeſto apparatu, &
habitu, in quo pœnitentiam potius agere,
quàm inanem affectare gloriam videantur.
Neque ita multò poſt, ut Piſanos cum Ge-
nuenſibus jungeret, Piſas ire intendit. Ce-
terùm Piſani ſuperioribus menſibus violata
pace mercatores Genuenſes ex Judicatu Ca-
ralitano Sardiniæ deturbarant, eoſque bo-
A nis ſuis exuerant. Genuenſes autem, etſi
terreſtres, maritimaſque copias ex itinere
Henrici Regis rogatu revocarant, tamen
triremes decem deinde ex improviſo in
Corſicam miſerant, ac Bonifacium Piſanis
ademerant. Hos igitur populos maximum
ad bellum Orientis momentum afferre poſ-
ſe Gregorius perſuaſus, Parmenſi, & Bono-
nienſi itinere Piſas, ut eos inter ſe conci-
liaret, proceſſit; verùm ubi eò acceſſit,
morbo & ipſe intempeſtivè oppreſſus XVII.
Kal. Januarias obiit. (19) Eodem anno Con-
radus Marchio Montisferrati in Syriam vo-
ti cauſſa profectus, cum Ptolemaidem, &
Hieroſolyma teneri fortè ab hoſtibus inve-
B niſſet, Tyrum iniit, eamque adverſus hoſtes
defendere inſtitit, & inſignem inter Sarra-
cenos virum captivum factum cum patre,
qui maximo ſuperiore prœlio captus fue-
rat, permutavit. Fœdus nuncius Hieroſo-
lymitanæ calamitatis, ac pia optimi Ponti-
ficis ad ſuſcipiendam Crucem hortatio cum
alios Principes Occidentis, tum in primis
ipſum, ut decuit, Fridericum Imperatorem
commovit. Itaque Orientali bello decreto
conventum Principum apud Norimbergam
coëgit, ac leges de pace in Germania ſe
abſente ſervandas III. Kal. Januarias pertu-
lit; (20) atque inde magnos toto regno de-
lectus indixit. Eodem anno Vido in locum
C Gulielmi demortui Ravennas eſt Archiepi-
ſcopus lectus. (21) Poſtero ineunte, Cardi- 1188
nales Piſis Comitia Pontificia habentes Pau-
lum Scholarem, Cardinalem, Civem Ro-
manum menſe Decembri ſuffecerunt; extat
privilegium ab eo X. Kal. Januarias Piſis
Eremitis Camaldulenſibus datum anno pri-
mo. Inde VIII. Idus Januarias conſecra-
runt, ac Clementem Tertium appellarunt.
(22) Hic Pontificatu inito primùm omnium
Romanam controverſiam, propter quam
Lucius, Urbanus, & Gregorius ab Urbe
propè in exilio abfuerant, componendam
putavit, ac re cum Romanis agitata haud
ægrè, ut qui Civis Romanus erat, ut ad
D obſequium Eccleſiæ redirent, evicit. Cete-
rùm res ita convênit, ut Romani Patricium
abrogarent, Senatores autem, & Præfectum
Urbis ita crearent, ut à Pontifice inveſti-
turam per mantum acciperent. Qua re
compoſita, ipſe Romam ingreſſus cum Car-
dinalibus ingenti omnium lætitia eſt rece-
ptus. Atque hunc in modum ſeditioni, quæ
omnes poſt Innocentium Pontifices agita-
vit, felix tandem eſt finis impoſitus. (23)
Diſ-

fortunium, expiraſſe narrat, habenda ſit fides. Conſtanter tamen aſſerendum eſt, Neubrigenſem erraſſe; cùm univerſa Scriptorum cohors in Hovedeni narrationem conſentiat. Nonnullorum teſtimonia, qui hanc rem confirmant, Pagius ad hunc annum refert.

(18) Literas *Gregorii VIII.* ad univerſos Chriſti fideles datas, duaſque alias *ad placandum Deum offenſum, & juſtitiam faciendam*, referunt Baronius, & Labbeus Tom. X. Conciliorum.

(19) Obiiſſe *Gregorium VIII.* XVI. Cal. Januarii tum Chronica Piſana Tom. VI. *Rerum Italicarum*, tum alii Scriptores apud Pagium ad hunc annum teſtantur.

(20) Has Leges integras refert Conradus Uſpergenſis in Chronico ad hunc annum.

(21) Ex præconcepta opinione, quòd *Gulielmus Gerardo* primo ſucceſſiſſet, ejuſdem mortem Sigonius hìc narrat. *Gulielmus* tamen hanc dignitatem nondum hoc anno obti-
E nuerat, ad eam promotus anno tantùm 1190., ut conſtat ex Rubeo, & Ughello. Nullus autem Ravennatum Antiſtitum hoc anno deceſſit. *Gerardus*, quem cum *Vidone* nonnulli confundunt, adhuc in Eccleſiæ ſibi creditæ regimine perdurabat, ac uſque ad annum 1190. vitam produxit, ut ex indubiis monumentis à Rubeo allatis clarè dignoſcimus.

(22) In hanc ſententiam Baronius quoque conceſſit; ſed *Clementem III.* anno præterito 1187. electum die XIX. Decembris, & ſequenti, in quem Dominica dies incidebat, conſecratum, ex pluribus antiquis documentis pro certo ſtatuit Pagius ad hunc annum.

(23) De hac pace agit Onuphrius Panvinius in adnotationibus ad Vitam *Clementis III.* Diploma Senatus de concordia, quam cum *Clemente* Papa iniit, quibuſdam conditionibus ſervandis appoſitis, integrum recitat Baronius ex libro Cencii Cameralis.

Diſcordia Romana ſedata, animum inde ad res Orientales, quæ omnium occupaverant curas, applicuit. Itaque exemplo Gregorii Genuenſes, & Piſanos ad compromiſſum in ſe faciendum adduxit, atque auctoritate ſua omnem diſſidii materiam ſuſtulit, ac protinus Legatis ad diverſas terrarum partes dimiſſis, rurſus Crucem indixit. Nunquam aliàs major in Occidente armorum ardor, nunquam alacritas animorum pro re Chriſtiana recuperanda vehementior, quàm tum, Clemente Crucem denunciante, conſpecta eſt. Nam præter Fridericum Imperatorem Philippus Rex Franciæ, Henricus Angliæ, & Gulielmus Siciliæ Reges, Dux Burgundiæ, multique præterea Comites populos ſuos excitarunt, ac ſe ſequi ad opus omnium pulcherrimum imperarunt. Italia verò hujus laudis Principatum appetens, frequentiſſima Cruces, Vidone Archiepiſcopo Ravennate, Legato Pontificio, miniſtrante, accepit. Veneti, Genuenſes, & Piſani claſſes maximas adornarunt. Mediolanenſes, Cremonenſes, Veronenſes, Bononienſes, Florentini, Romani, & ſinguli Italiæ populi cohortes pleniſſimas conſcripſerunt. Præcipuè verò Florentiæ Ravennas Archiepiſcopus, cum IV. Nonas Februarias ad S. Donatum ſederet, infinitam nobilium, ignobiliumque manum ultro nomina profitentem ſacris Crucibus inſignivit. Quo ſtudio audito Fridericus rogatu Clementis Florentinis juriſdictionem agri ſui paullo ante ademptam reſtituit. Quæ dum eximio ſtudio, pietateque conſtituuntur, Henricus à patre profectionem parante in Germaniam evocatus Italia ceſſit, ac Truſardum in ea Legatum reliquit. Eo profecto, Lombardi magnificos ex ſuperiore bello gerentes ſpiritus, ſtudiis, ac commodis ſuis indulgere, ſocietates confirmare, caſtra condere, atque arma tractare pro arbitrio perrexerunt. In primis autem hoc anno Mutinenſes vetere murorum ſuorum ambitu non contenti mœnia prolatarunt, foſſiſque ſepſerunt, ac portarum poteſtatem nobilibus ademerunt, de quibus cum popularibus ſæpe contenderant: fœdus etiam cum Parmenſibus renovarunt, quo ſe mutuis auxiliis adverſus Regienſes adjuturos jurarunt, ita tamen, ut cum Bononienſibus ſocietatem jungere injuſſu Parmenſium poſſent. Cremonenſes, cum Sicardus Epiſcopus ad Fridericum de caſtro Manfredo reficiendo miſſus nihil impetraſſet, caſtrum alterum inchoarunt, quod ſuperbo nomine Leonem dixerunt. (24) Sed præter cetera per hos annos inſigne fuit bellum Parmenſium, & Placentinorum. Parmenſes, cum litem, quam Placentinis de Burgo S. Domnini apud Henricum intenderant, obtinere non potuiſſent, armis agendum illo profecto rati, ſociis Cremonenſibus aſſumptis, in agrum Placentinum hoſtili impetu excurrerunt, ac Caſtrum Seni, Caſtrum novum Vicecomitum, & Caſale Albinum ceperunt, eaque diruerunt. Quibus rebus permoti Placentini, auxilia & ipſi Mediolanenſium acciverunt, atque ex Cremonenſium agro Caſtrum novum ad os Adduæ occupatum exciderunt. Hac re cognita moderatores fœderis Placentiæ convenere, atque hanc diſcordiam componere, ut communi concordiæ inutilem, decrevere. Quippe decimo Kal. Septembris in concione pro templo maximo coacta Deoteſalvus Advocatus Bergomas aliorum moderatorum, qui aderant, voluntate mandavit moderatori Bononienſi, Regienſi, & Parmenſi, ut Parmam irent, & moderatoribus Parmenſibus denunciarent, ut Veronæ ad conventum ibi indictum coram moderatoribus adeſſent, parati omnia facere, quæ à moderatoribus ad negocium Placentinorum pertinentia imperarentur, neque eos offenderent, neque tranſitum alicui ad eos violandos concederent: item eadem præcepit Placentinis, ut adverſus Parmenſes ſervarent. Præcepit inde moderatoribus Mantuano, Veronenſi, Tarviſino, ac Vicetino, ut Cremonam procederent, eiſque mandarent, ne Placentinos offenderent. Moderatoribus vero Mediolanenſi, Novarienſi, ac Vercellenſi, ut Papienſibus conventum à moderatoribus Veronæ indictum denunciarent, eòque eos invitarent; item ne Placentinis nocerent, neque eis aut terræ, aut aquæ uſum interdicerent, ſin minus, ſimiliter moderatores ſuis ſe eis interdicturos. Quòd ſi Parmenſes plenè præcepta non explevilſent, denunciavit moderatoribus, ſe eos proſcripturum, & Placentinis auxilio futurum: atque hoc idem Bonapax Brixianus ex reliquorum moderatorum auctoritate firmavit. Veronenſes Fractam, quam in finibus ſuis Salinguerra Taurellus Imperialis factionis Ferrariæ princeps, conſtruxerat, eductis cum prætore copiis receperunt. Annona eo anno, ac peſtilentia pariter graviſſimè laboratum, multis vulgo morientibus, aliis ſtirpium radicibus vix ſe præ victus inopia ſuſtentantibus. Poſtero, dirum bellum in- 1189
ter Philippum Franciæ, & Henricum Angliæ, Reges, dum ſacram expeditionem adornant, eſt ortum: (25) quod ubi animadvertit Jacobus Avenius, vir in Francia nobilitate, ac fortitudine Princeps, manu militum haud exigua ſumpta maritimo itinere in Syriam properavit: ac ſtatim Ptolemaidi obſidionem cum Templariis, & Hoſpitalariis intulit. Ex altera verò parte Fridericus Imperator Friderico filio, Suevorum Duce, aſcito, IX. Kal. Maji in feſto S. Georgii è Germania per Ungariam abiit, neque oraculum Joachimi Abbatis in Calabria apud Monaſterium Floris eximia vaticinii laude florentis audivit: qui ab eo de eventu expeditionis Hieroſolymitanæ conſultus, nondum tempus veniſſe, quo Hieroſolyma à Chriſtianis recuperarentur, reſpondit. Eadem etiam ratione Archiepiſcopus Ravennas, & Adelardus Epiſcopus Veronenſis, idemque Presbyter Cardinalis, & Legatus Pontificius cum Veneta claſſe, atque Italicis ſignis deceſſit: cui ſe Hubaldus Lanfrancus Archiepiſcopus Piſanus cum quinquaginta Piſanorum triremibus junxit: eoſque ſubſequutus eſt Vido Spinola Genuenſium

(24) Narrat hæc ipſe Sicardus in Chronico ad præſentem annum.

(25) Anno præterito cœptum eſt bellum inter Angliæ, ac Franciæ Reges; præſenti verò pax ſtatuta, cujus conditiones exponit Radulphus de Diceto, chronologicam hanc notam adjiciens: *Facta ſunt hæc in vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli intra Turonem, & Azaj.* Leguntur etiam in Rogerio Hovedeno ad hunc annum.

ſium Conſul ſecum paratam militum manum, ac magnam nobilitatis partem patria cum claſſe adducens. Dum autem hi in itinere ſunt, Henricus Rex Angliæ pridie Nonas Julii mortem oppetiit: cujus locum cum Ricardus, filius ejus, iniſſet, pace cum Philippo Rege compoſita ſacræ cum eo expeditionis communibus armis ſuſcipiendæ conſilia contulit: atque ita annus in adornando utrinque itinere eſt conſumptus. Per eoſdem etiam dies Gulielmus Siciliæ Rex, qui maria cuſtodienda, commeatuſque exercitui Chriſtiano ſuppeditandos ſuſceperat, morte alieniſſimo tempore eſt abſumptus. (26) Cum nulla ſtirps ejus ſupereſſet, regnum Gulielmi voluntate ad Conſtantiam, Henrici Regis Germaniæ uxorem, perveniebat. Verùm Siculi extemplo ſuffecere Tancredum, Rogerii Ducis Calabriæ filium, Rogerii Regis nepotem ex concubina ſuſceptum, ut Hugo Falcandus ſcribit, qui ipſum vidit. Eos verò ad hoc conſilium tribus de cauſſis adductos invenio; una, ut extemplo Regem Sarracenis objicerent, qui multi adhuc in inſula manentes ad arma repente mortuo Gulielmo ſurrexerant; altera, ne Henricum Regem haberent, à quo Germanicæ nationis odio animos averſos gerebant; tertia, ut Pontifici gratum facerent, qui & ipſe ab Henrico animo alieno erat ob ea, quæ pater adverſus Eccleſiam, & poſt pacem factam ipſe ejus mandato patrarat. (27) Hæc autem ubi audivit Henricus, extemplo Siculos bello ſe perſecuturum regni repetendi cauſſa denunciavit: atque omnes eò cogitationes ſuas intendit. Atque hæc quidem, quoniam à vulgari recentiorum ſcriptorum aliena ſententia ſunt, placet veterum teſtimonio confirmare. Neubrigenſis: *Gulielmus Rex anno milleſimo centeſimo nonageſimo nono*, (28) *nulla ſobole relicta, deceſſit. Porro ejus conſobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas, Regi Longobardiæ, Teutonici Regis filio, nupſerat. Verùm Siculi, Apulique Alemanicam execrantes ditionem, virum nobilem de ſtirpe Regum priorum Tancredum cum favore Sedis Apoſtolicæ Regem ſibi creaverunt: unde motus Rex Longobardiæ bellum eis indixit.* Falcandus verò defleta morte Gulielmi Regis, deplorat vaſtitatem inferendam à Germanis, ita demum inquiens: *Atque utinam Conſtantia cum Rege Teutonico Siciliæ fines ingreſſa perſeverandi conſtantiam non haberet*: quibus verbis ſignificat, jam tum Conſtantiam Henrico conjugio copulatam regnum ad illum traduxiſſe: & paullò poſt loquens ad Siciliam: *Sic Conſtantia primis à cunabulis in deliciarum tuarum affluentia diutius educata, tuiſque inſtituta doctrinis, & moribus informata tandem opibus tuis barbaros ditatura diſceſſit, & nunc cum ingentibus copiis vicem improbam tibi repenſura revertitur, ut pulcherrimæ nutricis ornatus violenter diripiat, & munditiam tuam, qua regnis omnibus antecellis, barbarica fœditate contaminet.* Eodem anno Italicæ copiæ in Syriam ſecunda navigatione provectæ ſe ſe Francis, qui Ptolemaidem obſidebant, junxere, ac magno eis ad victoriam adjumento fuere. In Italia cum Cremonenſes adjuvantibus Parmenſibus Caſtrum-novum ad os Abduæ repararent, Placentini cum tumultuaria manu accurrerunt, atque ut opus impedirent, ſigna cum Parmenſibus, & Cremonenſibus contulerunt, fuſiſque hoſtibus caſtrum iterum diruerunt. (29) Poſtero anno Chriſtiani Ptolemaidem op- 1190
pugnare tanta conſtantia inſtiterunt, ut ejus rei cauſſa non aſperrima ſolùm prœlia fecerint, ſed magnis etiam rei frumentariæ incommodis conflictati prope ad extrema redacti ſint. Ex Italicis præſulem Ravennatem cum Faventino nominatim periiſſe, auctor eſt Monachus Florentinus, Acconenſis Epiſcopus, qui hoc bellum verſibus Latinis eſt perſecutus. (30) Interim Fridericus Imperator multis per hiemem in ditione

(26) Ferme quatuor menſes cum dimidio fluxere inter mortem *Henrici* Regis Angliæ, & *Gullielmi* Regis Siciliæ, quem deceſſiſſe Novembri menſe teſtatur Chronicon Foſſæ novæ. Diem obitus enunciat Necrologium Caſinenſe editum Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 75., nempe *XVI. Kal. Decembris.*

(27) Anonymus Caſinenſis hæc ad annum ſequentem 1190. refert, inquiens: *Tancredus Comes Licii, qui apud Trojam cum quibuſdam aliis juraverat fidelitatem Conſtantiæ, uxori Henrici Regis Theutonicorum, & filiæ quondam Regis Rogerii, Panormum vocatus à Magnatibus Curiæ, de aſſenſu & favore Curiæ Romanæ coronatur in Regem menſe Januarii.* Chronicon tamen Foſſæ novæ, & Richardus à S. Germano, ad hunc annum id ſtatuunt; quod quidem intelligendum reor de Electione, ſtatim poſt *Gullielmi* Regis mortem peracta, non de Coronatione, cujus celebritas differri potuit in ſequentem Januarium, licèt memorati Auctores, unica periodo, ad eundem annum utrumque narraverint.

(28) Error iſte in omnes Sigonii editiones irrepſit; cùm adnotandum fuiſſet *octuageſimo nono*. Quamvis ne id quidem in Gulielmi Neubrigenſis hiſtoria legatur; is enim nullum annum ſignat, quin immo hæc ad annum ſuperiorem 1188. referre videtur; ſiquidem, antequam enarrare aggrediatur acta anni 1189., tertium librum claudit, referens mortem Gulielmi Regis Siciliæ, ob quam exitiales de Regni ſucceſſione altercationes emerſere.

(29) Hoc loco Sigonius in prima editione plura ſubjunxerat de Bononienſi Gymnaſio, quæ in hac nova omnino delevit.

(30) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni. Julius Niger in ſua Italica hiſtoria *De Scriptoribus Florentinis*, parùm de hoc Auctore edoctus fuit, aſſerens, incertum eſſe an *Monachi* nomen, Gentilitium ſit, an Religioſæ profeſſionis. Malè autem eundem inſcribit *Archiepiſcopum Anconæ*, quam Urbem Epiſcopalem tantùm eſſe omnes noverunt. Errore fortaſſe calami, *Acconem* (nunc *Acri*) cum *Ancona* Niger confudit. Miror autem à diligentiſſimo hoc Scriptore ignoratum fuiſſe, quod *de Monaco* tradit Joannes Villanus lib. V. Hiſt. Florent. cap. XIV. pag. 138 editionis Mediolanenſis. Is enim referens Translationem in Urbem Florentinam *Brachii S. Philippi Apoſtoli*, ab ipſo Patriæ ſuæ dono dati, cùm ad Hieroſolymæ Patriarchatum conſcendiſſet, clarè docet, & *Monachi* nomen illi proprium fuiſſe, dum hac formula utitur, *Meſſer Monaco*, & in Acrienſi Eccleſia Archiepiſcopum eundem ſediſſe, antequam Patriarcha declararetur. Fallitur tamen Villanus, conſignans memorati *Brachii* Translationem anno 1190. tunc quippe nondum Hieroſolymæ Patriarcha renunciatus fuerat *Monachus*, ea dignitate, mortuo *Michaële*, quadriennio poſt exornatus, ut conſtat ex *Hiſtoria Chronologica Patriarcharum Hieroſolymitanorum*, à P. Daniele Papebrochio Tomo III. menſis Maji præfixa. Godefridus Henſchenius in Actis Sanctorum ad diem I. Maji ex membranis

Ec-

tione Græcorum detrimentis affectus, tandem in die Paſchatis Boſphorum tranſiit, atque Iconio in Aſia expugnato, infauſto itinere tranſiit in Armeniam. Nam caſtris ad amnem Serram poſitis, cum eſſet refrigerandi cauſſa per æſtum inconſyderatè illum ingreſſus, III. Idus Junias eſt ſubmerſus. (31) Ingens in exercitu comploratio facta, querente pro ſe quoque, in tanto rerum conatu omnis memoriæ fortiſſimum Imperatorem non pugnantem in prœlio occidiſſe, ſed abluentem aqua corpus extinctum eſſe. Fridericus Germanos Imperatores omnes virtute, ac gloria ſuperaſſet, ſi Othones potius in tuenda, quàm Henricos in oppugnanda Eccleſia ſibi æmulandos putaſſet. Unicum autem Imperii vindicem meritò &, dum vixit, Itali timuerunt, & illo extincto omnis ſe quaſi triſtioris ſervitutis metu ſolutos putarunt. Fridericus filius cadaver ſecum in Syriam vexit: quò ubi acceſſit, illud Tyri ſepulturæ mandavit, (32) atque inde ſe reliquo Chriſtianorum exercitui, qui Ptolemaidem obſidebat, adjunxit. In Italia Genuenſes, ut contentionum, quæ in petitione conſulatus exarſerant, materiam tollerent, rem ad prætorem peregrinum detulerunt, ac Manigoldum Civem Brixianum ſpectatæ virtutis, atque prudentiæ virum, acciverunt. Mediolanenſes fœdus cum Laudenſibus percuſſere in quo ſocietas renovata, & libera eis juriſdictio in quibuſdam caſtris conceſſa eſt. Pax etiam in conventu Veronenſi juſſu Pontificis per Cardinales quoſdam inter Parmenſes, & Placentinos conciliata. Mutinenſes mirificis Bononienſium incrementis permoti, caſtrum in finibus Sancæſarium munivere. Eodem anno Philippus, Rex Franciæ, & Ricardus, Rex Angliæ, curſu in Syriam intento Maſſyliam navibus advenerunt, ac rationibus ibi rei gerendæ communicatis, Philippus prior diſceſſit, ac Genuam progreſſus poſt viginti dies ibi actos in feſto S. Bartholomæi Siciliam petiit, (33) ac Meſſanæ à Tancredo Rege benignè cum omnibus ſuis acceptus ibi hiemare decrevit. Ricardus inde unum Genuæ diem moratus, eodem navigationem intendit, (34) & cum prægravante inſulam multitudine à Rege excluderetur, armis hibernorum ſibi hoſpitium peperit. (35) Utrumque octuaginta naves ſequutæ legiones militum fortiſſimas deſerentes è portu Genuenſi ſolvêre.

HENRICUS REX, *&* IMPERATOR.

HEnricum autem bellum ad repetendum Regnum Siciliæ in Germania molientem primùm mors patris, deinde ſeditio Germanorum oppreſſit. Nam famâ de obitu Friderici allatâ Colonienſes, & quidam alii Principes res novare, & Regnum ei adimere voluerunt: verùm, poſtquam Leodienſem Epiſcopum truculentius ceteris ſe gerentem de medio ſublatum viderunt, ſtatim incœptum omiſerunt, & venia petita ad Henricum ſe contulerunt. Itaque Henricus rebus omnibus brevì compoſitis exercitum convocavit, atque extremo anno cum uxore

Eccleſiæ Cathedralis Florentinæ, ab Anonymo eorum temporum æquali conſcriptis, profert hiſtoriam Tranſlationis *Brachii S. Philippi Apoſtoli* Hieroſolymis Florentiam. In ea verò, vita hujus *Monachi* per compendium narratur his verbis: „Eo „ tempore, quo Emanuel ..... in Urbe „ Conſtantinopolitana imperabat, quidam „ Clericus, nomine Monachus, de Civitate „ Florentia oriundus, Sacroſanctum Sepul„ crum Domini viſitavit, qui licèt vocaliter „ *Monachus* diceretur, propter morum hone„ ſtatem, & laudabilem converſationem rea„ liter Monachus cernebatur. Hic nempe à „ primo juventutis flore fuit liberalibus ar„ tibus eruditus, & poſtmodum in Sacræ „ Scripturæ Myſterio, Jure Canonico, & Phy„ ſicali ſcientia præpollebat. Quare Patriar„ cha Hieroſolymitanus illum in ſuum ele„ git Cancellarium, ut ejus providentia Se„ des Patriarchalis honeſtiùs regeretur. Pro„ cedente verò tempore Cæſarienſis Eccleſia, „ quæ ſecunda eſt à Hieroſolymitana, orbata „ Paſtore vacabat. Tunc univerſi Suffraganei, „ & Capitulum, invocatâ S. Spiritus gratiâ, „ prædictum Cancellarium in Archiepiſco„ pum elegerunt, &c. Hæc delibare placuit, ut hujus egregii Scriptoris, à Sigonio indicati, & Julio Nigro ignoti, memoria illuſtretur. Ejuſdem liber *De recuperata Ptolemaide* editus eſt, unà cum Gulielmo Tyrio, anno 1564., teſte Ducangio in Elencho Auctorum Tom. I. Gloſſarii. Obiit *Monachus* anno 1203.; Tranſlatio autem *Brachii S. Philippi* acta eſt anno 1204., quemadmodum relatus ab Henſchenio Florentinus codex teſtatur.

(31) Iter Friderici Imperatoris in Orientem narrat *Tageno* Patavienſis Eccleſiæ Decanus, qui Fridericum comitabatur. Scriptor autem iſte Tom. I. Rerum German. Freheri refert mortem Imperatoris contigiſſe *IV. Idus Junias* circa veſperam, adnotans diem illum fuiſſe Dominicum, quod huic anno optimè congruit, cùm dies decimus Junii in Dominicam inciderit.

(32) Filium Imperatoris, qui patrem comitabatur, *Conradum*, Ducem Sveviæ vocat Pagius ad hunc annum, num. 17. *Federicum* alii paſſim aſſeverant, cui deinde vita functo, hoc eodem anno, in Urbe Accaron, ſucceſſit in Sveviæ Ducatu *Conradus*, mortuus anno 1196., ut tradit Otto de S. Blaſio. Ex eodem autem Tagenone conſtat, eundem Fridericum cum majori exercitus parte IX. Kal. Julii Antiochiam perveniſſe, ibique oſſa Imperatoris Patris *tunc primùm* tumulaviſſe ante Altare Sancti Petri. Non ergo *Tyri* Patris corpus ſepulturæ mandavit filius *Federicus*. Inteſtina, & carnem ſepulta eſſe apud *Tarſum*, oſſa verò *Antiochiam* tranſlata, ibidem regio cultu fuiſſe recondita, narrat Otto de S. Blaſio, cap. 35. Sigonius deceptus fuit à Martino Polono, qui Fridericum I. *Tyri* ſepultum in ſuis Chronicis refert.

(33) Caffarus in Annalibus ad hunc annum refert, *Philippum* Franciæ Regem ad Januenſem Urbem appuliſſe, primo die Auguſti, atque ibidem commoratum *uſque ad diem illam, in qua celebratur Feſtum S. Stephani*; ſuſpicor tamen Amanuenſis oſcitantia irrepſiſſe hoc loco mendum in nomine; varia enim lectio in editione Mediolanenſi ad calcem appoſita hæc habet: *S. Stephani Apoſtoli*. Nemo autem ignorat nomen Apoſtoli S. Stephano malè applicari. Itaque emendandum crederem *S. Bartholomæi Apoſtoli*, ut Sigonius narrat.

(34) Idem Caffarus hæc habet: *Ricardus Rex Angliæ de Marſilia veniens cum galeis XV. intravit Januam XIII. die Auguſti, & cum prædicto Rege Philippo colloquio celebrato, ipſa die receſſit.*

(35) Diſſenſiones inter Siculos, & Anglos enatas, narrat Rogerius de Hovedeno, qui tamen initum à *Richardo* cum Tancredo fœdus, & pactas nuptias teſtatur. Sigonius è Gulielmo Neubrigenſi lib. 4. cap. 12. hæc per compendium enarrat.

1191 re Conſtantia Alpes trajecit: (36) ac poſtero ineunte Cremonam advenit, ubi Cremonenſibus proximum jus ſignandæ pecuniæ confirmavit, eoſque cum Bergomatibus junxit. (37) Pridie inde Idus Januarias Bononiam prodiit, atque in Epiſcopio hoſpitatus novum jus Civitati cudendæ monetæ conceſſit: (38) primus nummus excuſus ab una parte Henrici, ab altera Bononiæ nomen habuit; atque Eccleſiæ Regienſi poſſeſſiones veteres affirmavit, inter ceteras Plebem Carpi, & Plebem Arbatiæ nominans, itemque Gerardo Epiſcopo Patavino ſuas. Apennino inde ſuperato prodiit Piſas. Ibi Kalendis Martii fœdus cum Piſanis adverſus Tancredum inivit, & Legatis Genuam miſſis navale ab eis auxilium poſtulavit. Genuenſes, cum confirmationem beneficiorum Friderici patris, & nova alia obtinuiſſent, claſſem ſe ſubminiſtraturos promiſerunt. Clemens inde Pontifex VIII. Kal. Aprilis eſt mortuus, (39) & poſt dies quattuor Jacynctus Cardinalis Archidiaconus, civis Romanus, ſuffectus, ac Cœleſtinus Tertius appellatus. (40) Lucio, Gregorio, Clementique haud obſcura cum Friderico, & Henrico ſimultas, ut diximus, interceſſerat, quòd non ſolum bona Eccleſiæ occupata non reddidiſſent, ſed iis beneficii nomine alienatis proxima quoque ſibi appetenda putaſſent. Sed Lucium, Gregoriumque vitæ brevitas, Clementem verò res Orientales, & Siculæ ab ejuſmodi ineundis conſiliis avertêre. Clemens certè ab Henrico Auguſtalibus honoribus poſt mortem parentis ornando abhorruit. Quod cum Henricum non lateret, ne ipſe quidem in eo poſtulando, quod ægrè impetraturus eſſet, pertinacior fuit. Ubi verò Clementem mortuum, ac Cœleſtinum ſuffectum audivit, ſive privata hominis gratia, ſive opportuna Pontificis novitate confiſus, in ſpem facilè omnia obtinendi, quæ cuperet, eſt erectus. Itaque propenſioris Cœleſtini voluntatis per Legatos ad eum extemplo gratulatum miſſos admonitus, Romam ad Auguſtalia accipienda inſignia maturavit. Gerebant adhuc bellum atrox Romani cum Tuſculanis, ut qui ad veteres iræ cauſſas cladem proximis annis ad montem Porcum acceptam animo acerbiſſimo ferrent, nec Tuſculani aſſiduis contentionibus agitati ſpei plurimum in Pontificio amplius auxilio reponebant. Itaque poſtquam Henricum præter ſpem ad Urbem adventare ſenſerunt, Legatis obviam miſſis ei ſe tradiderunt; atque in fidem ab eo recepti Germanicum præſidium intra oppidum ſuſceperunt. Ea re offenſi Romani ad priſtinam, qua erga Fridericum uſi fuerant, ferociam rediere; atque ei caſtra ad Vaticanum ex inſtituto habenti nunciis miſſis denunciavere, ſe, niſi ſibi Tuſculum traderet, ingreſſum Vaticani prohibituros, atque ei coronam Auguſtalem interdicturos. Hac re audita Henricus magna eſt conſilii difficultate affectus; neque enim Tuſculanos hoſtibus prodere ſuæ eſſe dignitatis putabat, & arma cum Romanis conferre, bello Siculo, quod in manibus habebat, inutile exiſtimabat; demum media illa ſententia placuit, ut Tuſculum in manibus Pontificis poneret. Quod cum ſibi quoque placere Romani ſignificaſſent, tum omni in præſens remoto certamine Cœleſtinus XVIII. Kal. Maji in die Reſurrectionis conſecratus poſtridie Henricum Imperatorem recepto Tuſculo conſecravit. (41) Proximæ omnes memoriæ ſcriptores tradiderunt, Conſtantiam hoc demum tempore è Monaſterio Siciliæ eductam jam quinquagenariam Henrico eſſe conjugio ſociatam; quod perſpicue falſum eſſe, facile ex iis, quæ ſunt dicta, convincitur. (42) Poſt quindecim inde dies Henricus exercitum in Ducatum induxit. Eo Urbe profecto, Romani Cœleſtinum aggreſſi Tuſculum poſtularunt, ſeque, ni dederetur, armis recepturos denunciarunt; idque Cœleſtinus, ne aut vetus diſcordia inſtauraretur, aut nova aliqua ipſius cum pernicie Eccleſiæ inchoaretur, conceſſit. Romani demum Tuſculum poſt tot ancipites bellorum contentiones adepti, iram cohibere non potuerunt, ac vetere multorum annorum odio in Tuſculanos opibus ea tempeſtate florentes effuſo, oppidum cum tectis omnibus everterunt; neque per hæc tempora, quæ ſeoum ingentia Italicarum excidia Urbium attulerunt, Urbis clades, aut tectorum diſturbatione atrocior, aut acerbo inimicorum ſævientium odio indignior fuit; quippe lapides etiam oppidi Romam tranſlati, atque in Capitolio ad exſatiandam quotidiano hoſtilis ruinæ aſpectu iracundiam poſiti ſunt: (43) quin etiam plerique nobilium aut membris multati, aut per ſæviſſimos cruciatus necati ſunt. Reliqua turba aut in vicina caſtra migravit, aut patrii amore ſoli novas ſibi ſedes in eiſdem locis, ſed anguſtiores, humilioreſque paravit. Henricus in Principatum ingreſſus omnia oppida Neapolim uſque modico certamine cepit. Neapolis, ut quæ ſitu, opereque munita, nec præſidio

(36) Antequam in Italiam *Henricus* ipſe deſcenderet, exercitum Germanorum contra *Tancredum* præmiſerat, Duce Henrico Teſta, Imperii Mareſcallo. Refert ejuſdem geſta, incendia, & prædas Anonymus Caſinenſis ad hunc annum, inquiens, Teutonicos Apuliam ingreſsos, loca quamplurima depopulatos eſse, ſed tum æſtatis fervore, tum penuriâ depreſſos Regno exiviſſe.

(37) Plura alia eximia munera Cremonenſibus ab *Henrico* hoc anno collata, ex bulla ejuſdem aurea, & aliis publicis documentis refert Chronicon Cremonenſe editum Tom. VII. *Rerum Italicarum*.

(38) Fragmentum Diplomatis hac de re ab Henrico expediti, è Tabulario Bononienſi recitat Sigonius in Hiſtoria Bononiæ ad hunc annum.

(39) In Necrologio Caſinenſi ſuperiùs memorato legitur *V. Kal. Aprilis*.

(40) Diem electionis adnotavit Chronographus Reicheſbergenſis, nempe *III. Kal. Aprilis*, ideoque duobus tantùm diebus Pontificia Sedes vacavit.

(41) Etiam Imperatricem *Conſtantiam* à *Cœleſtino* ſimul coronatam, Arnoldus Lubecenſis teſtatur. Idem tradit Rogerius de Hovedeno, aliique paſſim.

(42) Commentum hoc de *Conſtantia* Monaſticam vitam profeſſa, antequam matrimonio cum *Henrico* jungeretur, abunde confutavit Baronius ad annum 1186. De ejus autem ætate conſtat, vix trigeſimum primum annum tunc exceſſiſſe, cùm poſtuma Rogerio Patri fuerit, anno 1154. vita functo.

(43) Ita everſum à Romanis Tuſculanum, ut lapis ſuper lapidem non remanſerit, ſcribit Baronius ad hunc annum. Sicardus verò Cremonenſis hæc habet: *Romani Civitatem* (Tuſculanum) *deſtruxerunt, & Arcem, alios excæcantes, & alios deformiter mutilantes*.

dio invalido eſſet firmata, fortiter omnem incumbentium Germanorum molem excepit. Qua re permotus Henricus, Urbem toto circunfuſo exercitu circunſedit, atque omni exitu, aditúque obſtructo acriter obſidere inſtituit. Itaque nono Kalendas Junias, in caſtris cum eſſet, Vidoni Guerræ, Tuſciæ Comiti, bona, juraque à Friderico patre conceſſa virtutis, ac fidei ejus gratia confirmavit. Per Junium inde menſem cœlo propter immenſos calores graviore, atque inſalubriore effecto, ſæva exercitum peſtilentia eſt adorta; quæ cum majorem partem militum abſumpſiſſet, Henricus eſt in maximam rerum, conſiliorumque difficultatem adductus. Auxit etiam terrorem Sol, qui IX. Kal. Julias furente peſtilentia per aliquot horas mirificè eſt obſcuratus, quam rem inſignem aliquam Principibus plerunque portendere calamitatem, vulgari hominum obſervatione compertum eſt. Quibus rebus perculſus Henricus, poſt tres menſes Neapolis ab obſidione receſſit. Fama etiam haudquaquam obſcura tenet, ipſum gravi fuiſſe morbo tentatum. (44) Genuenſes in die Aſſumptionis cum claſſe triginta trium triremium è portu evecti, ſecundum nacti ventum brevì Caſtellum maris (loci id in Campania nomen eſt,) tenuere. Ibi falſo rumore decepti, Henricum apud Neapolim vi peſtilentiæ eſſe extinctum, conſilium redeundi cepere, ac ſequenti nocte Circejos venere. Eo in loco Margaritus Tancredi claſſis Præfectus, cum majore navium numero ſupervenit, ac Genuenſes prœlio provocavit. Genuenſes licèt viribus impares, audacter ſeſe ad ſubeundam pugnæ aleam accinxere; quod ubi Margaritus cognovit, opinione ſua fruſtratus ſeſe converſa navigatione Iſclam recepit. Genuenſes autem Civitatem veterem, atque inde Henrici juſſu Genuam receſſerunt. (45) Poſt aliquot dies Henricus Conſtantiam uxorem ad res quaſdam procurandas Cajetam, & Cajeta Salernum miſit. Ea Cajetæ multis à latronibus contumeliis onerata, demum Salerni à Salernitanis eſt comprehenſa; & à Tancredo Panormum traducta, ibi eſt in regia cuſtodita. (46) Henricus his de rebus animi anxius cum Germaniam repetere ſtatuiſſet, Diepoldum, qui bellum cum provincialibus continuaret, reliquit; atque ipſe Genuam ſub ſolemne Sancti Martini receſſit, ubi varia de renovando Genuenſium ope in tempore bello conſilia volutavit. (47) Eodem anno bellum alterum inter Lombardos eſt ortum, principio à Brixianis, & Bergomatibus, qui contentionem de finibus inſtauraverant, inſtituto. Brixianis Mediolanenſes, Bergomatibus Cremonenſes ſtudebant. Ceterùm Cremonenſes, cum pro Bergomatibus ad Civitatem caſtrum Bergomatium cum carrocio conſtitiſſent, magnum incommodum acceperunt. Nam cum Idibus Juliis trajecto amne Ollio agrum Brixianum populabundi iniſſent, ab hoſtibus oppreſſi prœlio dimicare coacti ſunt; hoſtium autem multitudine ſuperante in fugam compulſi, non ſolùm carrocium amiſerunt, ſed etiam unà cum Bergomatibus partim capti, partim flumine Ollio merſi, multi etiam ferro fœdè occiſi ſunt. Ea victoria ingentis ſpeciem triumphi victricibus Civitatibus præbuit. Carrocii corpus Mediolanum rei geſtæ monumento translatum. Brixiani malum, & nolam Brixiam deportarunt, atque ad perennem trophæi de vicinis hoſtibus parti memoriam malum in Templo maximo ſuſpenderunt, nolam verò in turrim populi ſubduxerunt, atque ut in diebus Carniſprivii publicæ lætitiæ gratiâ pulſaretur, inſtituerunt. (48) Extemo anno Henricus Placentiam venit, ac duobus millibus librarum acceptis Burgum S. Domnini Placentinis attribuit. Quo facto Placentini Burgenſes apud ſe ſacramentum dicere coëgere. Cremonam inde progreſſus, captivos Cremonenſes carceribus Mediolanenſium, ac Brixianorum eduxit, atque eis Roncarolum, & Pontevicum attribuit, & cum Papienſibus, Laudenſibus, Bergomatibus, Comenſibus, & Marchione Montisferrati ſociavit. Inde, cum Brixiam veniſſet, Brixianos inſigni privilegio decoravit: *quippe Magiſtratuum jura ſuperioribus ab Regibus conceſſa ſancivit, agri jurisdictionem per fines deſignavit, exceptis iis locis, quæ à patre ſuo alienata fuiſſent. Fodrum ſibi reſervavit, quod dabatur Regibus coronæ cauſſa Romam euntibus, & appellationes cauſſarum, prout in Tabulis Pacis excipiebantur. Promiſit, ſe ſervaturum Brixianos* con-

(44) Id expreſsè narrat Rogerius Hovedenus, aſſerens, Henricum Imperatorem ægrotaſſe uſque ad mortem, nec non Arnoldus Lubecenſis lib. 4. cap. 6. inquiens: „ Imperator etiam propter nimiam caloris intemperiem cœpit ægrotare infirmitate maxima, itaut hoſtes credentes eum mortuum eſſe, Imperatricem, quæ ulteriùs proceſſerat, captivarent, ſicque obſidio illa ſoluta eſt. Imperatrix tamen captivata eo tempore minimè fuit, ſed poſt diſceſſum ſolummodo Henrici conjugis ab iis Regionibus, ut paulò infra patebit.

(45) Ex Caffari continuatore ad hunc annum, hæc refert Sigonius.

(46) Richardus à S. Germano acta Henrici diligenter ad hunc annum recenſens, rem hanc aliter narrat; ait enim, Henricum, ſpe capiendæ Neapolitanæ Urbis dejectum, *Muſcancervello* in Caſtro Capuæ conſtituto, & *Diopuldo* ad cuſtodiam Obſidum S. Germani relicto, aliiſque rebus compoſitis, profectionem in Germaniam ſuſcepiſſe. Tunc verò Acerrarum Comitem, impetu in Capuam facto, eandem ad deditionem compuliſſe; Salernitanos autem, ut Tancredi Regis gratiam capiarent, detentam Imperatricem in Siciliam amandaſſe. Eadem refert Rogerius Hovedenus pag. 711. edit. Vvechelianæ anni 1601., ſubjungens, Henricum, iter ſuum Germaniam verſus proſecutum, adventaſſe *in Civitatem ſuam Melan* (ideſt *Mediolanum*,) ibique accepto triſti nuncio captæ uxoris, literas ad *Cœleſtinum III.* dediſſe, ut apud Tancredum ageret pro dimittenda Imperatrice Conſtantia. Quod etiam Baronius ad hunc annum adnotavit.

(47) Vide memoratum Caffari continuatorem hæc minutim narrantem, & privilegia ab *Henrico* Genuenſi Urbi data referentem.

(48) Jacobus Malvetius in Chronico Brixienſi, edito Tom. XIV. *Rerum Italicarum* col. 883. & ſeq. fusè hanc victoriam deſcribit, teſtaturque, ad dies uſque ſuos (nempe ad initium ſeculi XV., quo ipſe vivebat) perduraſſe hunc morem, ut in die Carniſprivii, ablata à Cremonenſium Carrocio Nola, ad publicum ſolatium pulſaretur. Privilegium Brixienſibus datum, cujus paulò poſt meminit Sigonius, integrum recitat idem Malvetius col. 888. *Datum apud Grinslenbuſen VII. Kal. Auguſti anno Regni ejus XXIII. Imperii verò II.* adeòque anno ſequenti 1192.

contra omnes Civitates, & homines Lombar- A
diæ, Marchiæ, Romaniolæ, exceptis Papienſi-
bus, neque fœdus, aut ſocietatem cum iis ini-
turum injuſſu Conſulum Brixianorum. Con-
tra Brixianos voluit, quotannis Kalendis Mar-
tiis pro cenſu duas puri auri marchas perſol-
vere, eoſque bona fide jurare, ſe ſervaturos
Imperium in ſupradictas Civitates, & terram
Comitis Mathildis: item Conſules, & Creden-
tiam Civitatis jurare, ſe bona fide conſilium
ſibi poſcenti daturos; atque his actis in Ger-
maniam tranſiit. (49) Eodem anno, ineun-
te vere Reges ex Sicilia deceſſerunt. Phi-
lippus aliquot diebus ante Ricardum profe-
ctus ad octavam Paſchatis in Syriam venit,
ſeque exercitui Chriſtiano Ptolemaidem ob-
ſidenti adjunxit. Ricardus adverſa tempe- B
ſtate uſus in Cyprum adire compulſus eſt,
cujus cum à litoribus à quodam tyranno,
Chriſtiano illo quidem, ſed Saladini amico,
repelleretur, impetu facto ipſum exegit,
atque Inſulam in poteſtatem adduxit. Inde
digreſſus, paucis ante ſolemne Sancti Joan-
nis Baptiſtæ diebus ventum ſecundum na-
ctus ad exercitum Ptolemaidem obſidentem
pervênit, atque ejus potiſſimum auxilio Pto-
lemais V. Idus Julii in ditionem Chriſtiano-
rum revertit. (50) Poſt quindecim inde
dies Philippus cum magna omnium admi-
ratione deceſſit è Syria, à Ricardo ſacra-
mento obſtrictus, ſe terris, & hominibus C
ejus uſque ad reditum ejus parſurum, ac
Romam advectus Pontificem adiit, & ju-
riſjurandi, quo ſe Ricardo adegerat, libe-
rationem popoſcit, ſed non obtinuit. (51)
Ricardus Ptolemaide operibus, præſidioque
firmata, Septembri menſe cum reliquo Chri-
ſtianorum exercitu ad alias maritimas Ur-
bes contendit, atque ad Aſſur VII. Idus
Septembris ſecundo prœlio cum occurrente
Saladino conflixit, in quo Jacobus Avenius
cecidit. Inde Joppem ab hoſtibus deſertam
inſtauravit. Res videbatur felicem ſatis exi-
tum habitura, ſed oborta in caſtris Chri-
ſtianorum ſeditio, ac Conradus, Marchio
Montisferrati, Princeps Tyri, per dolum D

ſicarii cujuſdam manu occiſus omnia per-
turbavit: (52) ita hyems multis incommo-
dis, diſſidiiſque traducta. In locum Vido-
nis mortui eodem anno Ravennæ Guliel-
mus alter Archiepiſcopus factus. (53) Pro- 1192
ximo, Henrico ſe in Germania continente,
ac bellum Siculum animo magis, quàm vi-
ribus moliente, Diepoldus in Campania
multis rebus ex ſententia geſtis etiam Sa-
lernum recepit. In Lombardia verò valde
tumultuatum. Brixiani ſuperbia rei bene
geſtæ elati, adiunctis Mediolanenſibus, Cre-
menſibus, Placentinis, & Mantuanis in
agrum Bergomatem ſe intulerunt, & caſtra
Romanum, & Cortem-novam diruerunt,
ac fines omnes Bergomatium promiſcuis in-
cendiis deformarunt; inde in Laudenſem
agrum tranſgreſſi, foſſam factam à Laudenſi-
bus à Laude ad Lambrum replere conati
ſunt. Quibus rebus exciti Cremonenſes,
Bergomatibus, Laudenſibus, Comenſibus,
& Papienſibus advocatis, armati cum novo
Carrocio exierunt, ac Laudem veterem
progreſſi in fines Mediolanenſium irrupe-
runt, eoſque vaſtare inſtituerunt. Cum au-
tem pridie Kal. Julii Mediolanenſes cum
valida ſociorum manu præſto fuiſſent, atrox
pugna commiſſa eſt; qua victi iterum Cre-
monenſes fuga ſalutem petere contenderunt.
Mediolanenſes, Carrocio item in poteſtatem
adducto, Cremonenſium alios in Abduam
compulere, alios captos in cuſtodias Me-
diolanum miſere, quoſdam etiam in acie
interemere. Inde libero campo evecti, ex
agro Laudenſi Zovenengum, & Cavena-
gum, ex Cremonenſi Caravaſium, & Son-
cinum igne ſubdito combuſſere. (54) In
Syria Ricardus Rex munitionibus Chriſtia-
nis Henrico Comiti traditis, tribus parti-
bus exercitus Chriſtiani morbo, ferro, ine-
dia, & laboris intolerantia jam conſumptis,
in Cyprum diſceſſit, ac mox ad Joppem,
quam Saladinus invaſerat, liberandam re-
currit, atque induciis in triennium cum
Saladino pactis, & Cypro Vidoni modo
Hieroſolymorum Regi donata, maritimo iti-
nere

(49) Septembri menſe profectum in Germaniam Henricum Imperatorem Ricardus de S. Germano ad hunc annum ſcribit. Attamen uſque ad Decembrem in Italia conſtitiſſe Henricum, docet Diploma, ab ipſo *Datum Mediolani Pridie Kalendas Decembris. Anno ab Incarnatione Domini* 1191. *Indictione* 10. *Regnante D. Henrico VI. Romanorum Imperatore glorioſiſſimo, anno Regni ejus* 23., *Imperii verò I.* Recitat illud integrum Ughellus Tomo IV. Italiæ Sacræ, expeditum in favorem *Alberti* Vercellienſis Epiſcopi, quem titulo Principis exornat, ejuſdem Eccleſiæ ampliſſima Privilegia, & Immunitates indulgens.

(50) E Gulielmo Neubrigenſi, qui lib. 4. cap. 19., & ſeqq. hiſtoriam hanc fusè deſcribit, iſta decerpſit Sigonius. Nangius tamen in Chronico, captam *Ptolemaidem*, ſeu *Accon*, *tertio Idus Julii* teſtatur. Sed horum neuter verum hujus victoriæ diem adnotavit. Rogerius namque Hovedenus, qui Richardi ac Philippi Regum acta in Acconenſi obſidione dietim recenſet, redactam in eorundem poteſtatem Urbem illam narrat *duodecima die menſis Julii, feria ſexta*, quæ hoc anno in diem XII. Julii prorſus incidebat. Id autem Pagius minimè animadvertit, Nangio ſubſcribens.

(51) Proſequitur Neubrigenſem Sigonius exſcribere lib. 4. cap. 22. Diem diſceſſus Philippi Regis ex Urbe Acconenſi adnotat Rogerius Hovedenus in ſuo Diario rerum hoc tempore in Syria geſtarum, nempe *ultimam diem menſis Julii*; adeòque, ultra quindecim dies à capta ea Urbe, ibidem moram traxit Rex Franciæ.

(52) Neubrigenſis cap. 23. & 24. hæc narrat. Cæterùm non hoc anno, ſed ſequenti 1192. interfectus eſt à Sicariis *Conradus* Marchio Montisferrati, ut Nangius, aliique teſtantur. Pagius ex Chronographo Aquicinctino, diem etiam mortis refert, nempe *III. Kal. Maji in diebus Paſchalibus*, ideſt Aſcenſionem Domini præcedentibus. Paſcha enim anno 1192. in diem V. Aprilis incidit. Hovedenus tamen ad annum 1192. interfectum *Conradum V. Kal. Maji* adnotavit.

(53) Superiùs narravit Sigonius ſub initium anni 1190. in oppugnatione Ptolemaidis Præſulem Ravennatem cum Faventino periiſſe, ac teſtem adduxit Monachum Florentinum, Acconenſem Epiſcopum, qui illud bellum latinis verſibus eſt perſecutus. Cur autem nunc referat *Vidonem* mortuum hoc anno, prorſus non video. Præterea duos *Gulielmos* Ravennæ Archiepiſcopos facit, cùm de uno tantùm Ravennenſis hiſtoria, & tabulæ antiquæ loquantur. Itaque *Gulielmus* ſucceſſit *Vidoni* (aliis *Gerardo*), mortuo in Oriente anno 1190., ut ex Ughello, & Rubeo conſtat.

(54) E Manipulo Flammæ cap. 225. hæc hauſit Sigonius.

nere domum repetiit. Verùm ſævioribus ventis uſus cum inter Aquilejam, & Venetias naufragium paſſus ægrè cum paucis elapſus eſſet, Decembri menſe terreſtri itineri ſe commiſit, atque habitum, ne agnitus detrimenti aliquid pateretur, mutavit. Agnitus tamen in Auſtria, ab Humboldo Duce contra omnia & pietatis, & humanitatis exempla eſt captus, atque in cuſtodiam traditus. (55) Fridericus etiam, Dux Sueviæ, cum majore Germanici exercitus parte peſtilentia periit. (56) Hunc finem tertia Chriſtianorum in Syriam expeditio habuit. Memorabile autem illud in tantis calamitatibus extitit. Germani aliquot, qui in Urbe reſtiterunt, Italicorum, atque Francorum pietatis gloriam æmulati, & ipſi Hoſpitale Sanctæ Mariæ ad Teutonici generis homines recipiendos ædificarunt; ejuſque curam militibus, qui Teutonici dicti ſunt, tradiderunt. (57) Is tertius ſacræ militiæ ordo ad Hoſpitalarios, & Templarios addi-
1193 tus adverſus Sarracenos eſt, inſtitutus. Sequenti anno res nulla, quæ memoriæ prodita ſit, in Regno Siciliæ geſta eſt. (58) Cœleſtinus Urbevetum adiit, & ditionem fermè omnem, quam ademerat Henricus, recepit; ita Cluſium, & Mons Politianus ad fidem cum ſuis finibus redierunt, extorribus exilium juſtum eſſe, ſancitum; præſidio Urbis equeſtris militia reſtituta. Viterbium Epiſcopo decoratum, Tuſcanella, & Civitate veteri ei Eccleſiæ contributis. Genuæ rebus Civitatis per perditos homines ſeditioſe turbatis, Conſules Reipublicæ ſponte abdicarunt, & qui juriſdictioni præerant, metu ſe domi continuerunt. Mediolani in locum Milonis Archiepiſcopi Ubertus Terciagus ſuffectus eſt. (59) Veronæ Gulielmus Oſſa Prætor Prætorium Communis conſtruxit. Bononienſes ſocietatem cum Ferrarienſibus pepigerunt, jurantibus Ferrarienſibus, ſe ſervaturos Bononienſes, ac res eorum, &, ſi quæ offenſæ incidiſſent, ſatisfacturos, neque portorium ullum ab eis exacturos rerum, quæ Ferrariam veherentur, quæ verò aliò transferentur, id tantum, quod eſſet ex communi ſententia conſtitutum. In Urbe verò magna ſeditio concitata. Gerardus Epiſcopus, qui proximo anno Prætor Civitatem ſancte adminiſtrarat, continuato in hunc annum honore rebus ſtudere novis, ac plebem adverſus optimates fovere inſtituit. Qua re animadverſa nobilitas Conſulum poteſtatem reſtituit, ac duodecim Principes Civitatis declaravit, qui extemplo Magiſtratum inirent. His rebus actis, Gerardus hujus conſilii certior factus accurrit, ac magna clientum caterva ſtipatus minitari optimatibus inſtitit, ſi quid extra ordinem ageretur, in quo dignitas, auctoritaſque ſua minueretur. Qua re Conſules accenſi, præſenti nobilitatis auxilio ipſum reluctantem è Prætorio, foroque cum ſuis ſatellitibus exegerunt, atque infeſta perſecutione in Epiſcopium compulerunt; ac mox cum ſuis armatis ſe defendere molientem invaſerunt, ac multis ex utraque parte deſideratis Epiſcopium expugnarunt: (60) quo facto ille ſe per cloacam ex Epiſcopio, ac mox mutata veſte, ne agnoſceretur, ex Urbe proripuit. Henricus Imperator Ricardum Anglum ab Auſtriæ Duce captum audiens, Ducem, terrore armorum illato, ad eum ſibi dedendum induxit. Ita Ricardus certa pecuniæ conditione dimiſſus Henrici in conſpectum in Palmarum feſto pervênit. Philippus quoque Francus occaſionem Ricardi lædendi nactus, in Nortmaniam ejus ditionem invaſit; & Joannes frater ejus provincias Angliæ ad defectionem ſolicitavit. Henricus inde pridie Natalicia Apoſtolorum juravit, ſe Ricardum libris centum millibus argenti ſolutis, quarum tertia pars Duci Auſtriæ deſtinabatur, liberaturum. Ea pecunia rebus etiam ſacris divenditis in Anglia eſt exacta, & Imperatori repræſentata. In quo ille gravia Pontificis, & piorum hominum omnium convicia ſubiit, quòd Regem optimè de Chriſtiana Rep. meritum, & ab expeditione ſacra revertentem contra Pontificia ſcita non ſolum in vinculis habuerit, ſed etiam non niſi graviter multatum ſibi dimittendum putarit.

(55) E Neubrigenſi narrationem ſuam deſumpſit Sigonius. Uberiorem hujus rei hiſtoriam ex Chronographo Reichersbergenſi Pagius recitat ad hunc annum, adnotans è Radulpho de Diceto etiam diem, quo Richardus ab Auſtriæ Duce Leopoldo captivitati mancipatus fuit, nempe XIII. Kal. Januarii, ſeu XX. Decembris. Legitur in Rogerio Hovedeno ad hunc annum Epiſtola Henrici Imperatoris ad Philippum Regem Franciæ, *De Captione Richardi Regis Angliæ*, data *V. Kal. Januarii*.

(56) Biennio ante deceſſiſſe apud Accaron *Fridericum* adnotavit Godefridus Monachus, qui hoc peculiare de illo ſcribit ad annum 1190. *Quanta fuerit in hujus viri corde circa Deum devotio, ex hoc conſtare poteſt omnibus, quòd decumbenti, quum à Phyſicis eſſet ſuggeſtum, poſſe curari eum, ſi rebus Veneris uti vellet, reſpondit, malle ſe mori, quàm in peregrinatione divina corpus ſuum per libidinem maculare*. Eodem anno, quo pater obiit, mortuum *Fridericum* filium, etiam Otto de S. Blaſio teſtatur cap. 35.

(57) Verè anno præterito 1191. Teutonicorum Ordo eſt inſtitutus, ſed nonniſi hoc anno, die XXII Februarii, à Cœleſtino III. confirmatus. Initia hujus Ordinis accuratè adnotavit Trithemius in Chronico Hirſaugienſi ad hunc annum. Vide etiam Pagium ad annum 1198. num. 2. de hoc Ordine differentem.

(58) Geſta hoc anno in Sicilia tum à *Bertoldo* Comite, quem Legatum ſuum è Germania miſerat anno ſuperiore *Henricus* Imperator, tum à *Diupoldo*, ac etiam à *Tancredo*, fusè narrant Anonymus Caſinenſis, & Richardus de S. Germano, editus Tom. VII. *Rerum Italicarum*.

(59) Milo uſque ad menſem Junii anni 1195. procul dubio vitam produxit, cùm teſtis fuiſſe legatur in Diplomate ab *Henrico* Imperatore, Morimundenſi Cœnobio dato, *Anno Dominicæ Incarnationis* 1195., *Indict. XIII.*, *quarta die menſis Junii*, quod recitat in Archiep. Mediol. col. 173. Ughellus. Quo autem tempore è vivis exceſſerit Milo, ab antiquis Catalogis ſecurè colligi poteſt. Cùm enim, mortuo, die 19. Octobris anni 1187., Urbano III., qui Archiepiſcopalem Mediolani dignitatem cum Pontificia conjunctam uſque ad obitum probabiliùs tenuit, hujus Eccleſiæ Sedes vacaverit *menſe uno, ac diebus XVI.*, Milonis electio in diem quintam Decembris anni ejuſdem incidit; exactis verò *annis VII.*, *menſibus VIII.*, *diebus VIII.* Sedis, in iiſdem Catalogis adnotatis, exitus vitæ ejuſdem aſſigendus eſt diei XIII. Auguſti anni 1195 Igitur, nonniſi eo anno ſuffici potuit *Miloni Ubertus Terziagus*, adeòque biennio errat Sigonius.

(60) Narrantur hæc in Chronicis Bononienſibus editis Tom. XVIII. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

1194 tarit. Januario inde menſe Ricardus dimiſſus Martio (61) Angliam incolumis attigit. Eo anno Rogerius, Tancredi Regis filius poſtquam Irenem, Iſaacii Imperatoris filiam, duxerat, vita migravit. Cujus rei dolorem Tancredus adeo acerbè tulit, ut non multis poſt diebus & ipſe finem vivendi fecerit, Gulielmo puero relicto, quem mox Sibilia mater Regem Siciliæ coronandum Panòrmi curavit. (62) Horum funeribus perceptis Henricus idoneum tempus repetendi Regni ſibi oblatum complexus, omnia parare ad expeditionem Siciliæ neceſſaria cœpit. Itaque nunciis in Italiam miſſis, Truſardo Legato mandavit, ut diſcordias inter Lombardiæ Civitates componeret, Marcoaldo verò dapifero ſuo, ut Piſanos, & Genuenſes rem navalem, prout promiſerant, expedire curaret. Truſardo agente pax inter Civitates convênit; extant adhuc tabulæ concordiæ inter Brixianos, & Cremonenſes, ſociòſque eorum conciliatæ in tabulario Cremonenſium. Genuenſes impulſu Marcoaldi Conſulibus abdicare juſſis, rei ſummam Prætori commiſerunt. Prætoris auctoritate & factionum civilium contentiones compreſſæ, & triremes, quas ſe daturos Henrico ſpoponderant, omnibus neceſſariis rebus inſtrui cœptæ. Idem etiam à Piſanis eſt factum. Henricus rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, in Germania comparatis, in Italiam venit, ac liberatis Sicardi Epiſcopi Cremonenſium rogatu captivis, menſe Junio Genuam, emenſus Apenninum, pervênit. Ibi Genuenſes blandis verbis appellati, & promiſſis ampliſſimis, ſi eorum tenuiſſet ope Siciliam, onerati, ad claſſem ornandam omni ſtudio ipſo præſente incubuerunt. (63) Interim Bononiæ ſeditio Gerardina recruduit. Nam factio Epiſcopi ipſum prætura, atque Urbe dejectum dolens, Kalendis Juliis, principio tumultus ab altercatione ſumpto, in nonnullos adverſæ partis fautores invaſit; in qua rixa multi vulnerati, nonnulli etiam cæſi ſunt. Quibus rebus impulſi Cònſules rurſus in Gerardum arma ceperunt, cujus potiſſimum voluntate hæc geri arbitrabantur, ac Gulielmo Malavolta Conſule duce Surcſanum caſtrum, quod ille multorum præſidio obtinebat, circumſederunt, ac levi negotio potiti, Gerardo emiſſo, injecto igne delerunt. XIII. Kal. Auguſti Henricus Gerardum hunc Epiſcopum, ac Principem, (ſic enim vocat,) ſuum ab ſacramento calumniæ liberavit; cui rei teſtis Gulielmus

A Archiepiſcopus Ravennas interfuit. Inde circa Idus cum Genuenſium ornatiſſima claſſe è portu Genuæ ſolvit, atque aſſumptis in itinere Piſanorum triremibus proſpero vento brevì Cajetam appulſus eſt. Qua fine certamine in deditionem accepta, Neapolim inde decimo Kal. Septembris proceſſum. Neapolitani, ubi claſſem terræ admoveri, atque in ea Henricum eſſe, audivere, ſtatim ſe imperata ejus facturos ſpopondere. Neapolitanos omnes circumjectæ inſulæ imitatæ, fidem, quàm arma, experiri Henrici maluere. Kalendis inde Septembris in Siciliam provectus Meſſanam tenuit. Eo in loco Piſani cum Genuenſibus vetere ſtimulante
B odio perniciοſiſſimè decertarunt; verùm res ſubitò per inducias Marcoaldi auctoritate compoſitæ. Catana inde, & Syracuſæ petitæ, ac demum admoto exercitu expugnatæ. Sibilia Regina, cum ſe viribus imparem ad reſiſtendum videret, unà cum Gulielmo filio, & filiabus, atque Archiepiſcopo Salernitano, & fratribus ejus ſe ſe in caſtellum ſitu, opereque munitum recepit, legatiſque ad Henricum miſſis oſtendit, ſe Regno ceſſuram, ſi Gulielmum filium Principem Tarenti relinqueret. Qua conditione Henricus accepta, eos omnes in fidem deditionemque recepit; ac deinde Panormum exercitum ducere inſtitit; atque eam modico certami-
C ne expugnatam in poteſtatem adduxit. Panormus integræ præmium victoriæ fuit. Siquidem eâ receptà, & Conſtantiam uxorem è cuſtodia liberavit, & Regem ſe Siciliæ cum ea coronari maximo totius Regni concurſu juſſit. Hæc pridie Kal. Decembris adminiſtrata. Itaque, quod ex ejus diplomatis liquet, is annos Regni Siciliæ ab hoc die inſtituit. Hanc tam inſignem victoriam, tantaque demum felicitate divino beneficio partam, nimia inde perfidia, atque ſævitia deformavit. Primùm enim Genuenſibus, per quos Regnum erat magna ex parte adeptus, non modò promiſſa non præſtitit, ſed eos etiam beneficiis à
D patre tributis nudavit. Sibiliam verò cum filio, & filiabus, & Archiepiſcopo, ac fratribus III. Kal. Januarias comprehendit.
(64) Sequenti verò anno conſpirationes ali- 1195
quot adverſus ſe populorum compertas cauſſatus, quaſi juſtam iræ, ac crudelitatis materiam eſſet nactus, duriſſimè in omnes Tancredi amicos conſuluit. Nam Sibiliam, & Archiepiſcopum perpetuo carceri deſtinavit, Gulielmo virilitatem ad ſpem ſtirpis adi-

(61) Rogerius Hoyedenus parte poſteriori, ſub titulo *Liberatio Regis Angliæ*, refert, *Richardum* poſt annum unum, ſex hebdomadas, & tres dies captivitatis, dimiſſum fuiſſe *pridie Nonas Februarii*, *Feria ſexta*, quæ hoc
E anno verè incidebat in diem quartum ejuſdem menſis. Sigonius *Januarium* menſem è Gulielmo Neubrigenſi lib. 4. cap. 41., hæc narrante, deſcripſit. Vide Radulphum de Diceto, acta in hac Regis Angliæ redemptione apud *Henricum* Imperatorem, minutim recenſentem.

(62) Anonymus Caſinenſis ad hunc annum hæc habet: *Rogerius filius Tancredi obiit, poſt quem, & ipſe, coronato VVillelmo filio ſuo, deceſſit*. Gulielmus igitur *Tancredi* filius corona Regni Siculi donatus eſt vivente adhuc patre. Cùm autem Anonymus Caſinenſis annum à Natali Domini exordiatur, Pagius exiſtimat, exeunte anno 1193. obiiſſe *Rogerium*, ac paulò poſt coronatum *Gulielmum*. Quo die, ac menſe deceſſerit *Tancredus*, incertum. Ante menſem Maji fato jam functum, probat idem Pagius ex charta à Pyrro producta in Sicilia ſacra lib. 3. not. 2.

(63) Caffarus ad hunc annum fusè iſta narrat, inquiens: *Henricum hominibus Janue manus vento plenas porrexiſſe, vana & inefficacia privilegia ſigillo ſuo bullata conceſſiſſe*.

(64) Anonymus Caſinenſis, qui geſta omnia in hac *Henrici* expeditione recenſet, ait, quòd *Imperator ſolemni Curia in Palatio* (Panormi) *habita, oſtenſis literis, quas conſpiratione quorundam Magnatum Regni falſas dicebat, adverſus eum, eundem VVillelmum quondam Regem, modò Principem factum, & plures Comites, ac Regni Magnates in vincula conjecit*. Coronatum autem in Regem Siciliæ *Henricum*, *X. Kal. Novembris* ſcribit Radulphus de Diceto. Quæ hic narrat Sigonius, leguntur in Caffaro, Ottone a S. Blaſio, & Richardo de S. Germano.

adimendam exemit: aliquot obſides ex ipſa regni nobilitate luminibus exuit, reliquis in vincula traditis, multis Siculis bona eripuit. Eccleſiæ aut graviſſimis tributis, aut fœdiſſimis direptionibus laceratæ, Epiſcopi vero, Clericique uſque ad mortem excruciati. (65) Quin etiam Romanæ in detrimentum Eccleſiæ Philippum fratrem, cui Irenem Rogerii uxorem collocavit, Ducem Tuſciæ, ac Terræ Mathildis, Marcoaldum verò Ducem Ravennæ, & Marchionem Anconæ, & Conradum Spoleti Ducem conſtituit. Quibus rebus actis, præpoſitis Apuliæ Diepoldo, Siciliæ verò Conrado, in Germaniam cum Sibilia, filio, filiabus, Archiepiſcopo, fratribus, Siculiſque obſidibus deceſſit; ac menſe Majo in Lombardiam trajecit. Extat enim diploma, quo Henricum Mutinenſem Epiſcopum, eundemque Principem, ut vocat, ſuum, ſacramenti calumnia liberat, *datum VII. Kal. Junias apud Burgum S. Domnini, anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo quinto regni anno XXVII., Imperii quinto, regni Siciliæ primo*. Papiam inde progreſſum Genuenſes adierunt, atque, ut promiſſa præſtaret, rogarunt: verùm nihil æqui obtinuerunt. Tertio Kal. Auguſti legati Civitatum fœderatarum apud Burgum S. Domnini convocati ſacramentum hoc conceperunt: *Ego juro omnibus Civitatibus Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, me conceſſiones, promiſſiones, & pactiones, quæ in tabulis Pacis inter legatos Imperatoris, & moderatores, legatoſque Civitatum fœderatarum compoſitæ continentur, ratas habiturum*. Eodem anno Piſani tranſactis induciis, adjuncto Bonifacio, inſignibus Genuenſes injuriis affecere: quibus irritati Genuenſes non ſolùm Bonifacium, ſed multas etiam eis naves eripuere. Veronæ Atheſis aſſiduis imbribus auctus magna Urbi detrimenta dedit. Quin etiam, ut Divus ſcribit Antoninus, fœdis cœli tempeſtatibus laboratum: nam præter tonitrua, imbres, fulminaque quibus horribiliora homines non meminerant, lapides inſtar ovorum è cœlo cum pluvia deciderunt, qui arbores, viteſque, & nonnullos etiam homines afflixerunt: corvi quoque, aliæque aves per aëra volantes, ac carbones accenſos roſtro ferentes, eoſque tectis inferentes conſpecti. Iſaacio Angelo Imperatore vita functo, Alexius Angelus ſuſcepit Imperium. (66) Sequenti 1196
inde ineunte anno Conſtantia, quæ gravida in Sicilia manſerat, in feſto S. Stephani Fridericum puerum peperit, qui poſt Imperator evaſit. (67) Henricus, III. Kal. Martii Templariis militibus prædia quædam donavit: cui donationi teſtes interfuere Conradus Dux Spoleti, & vicarius regni Siciliæ, Bonifacius Marchio Montisferrati, & Marcoaldus Marchio Anconitanus. Eam verò do-

(65) Pagius ad annum 1194. num. 8. aſſerit, de crudelitate *Henrici* Imperatoris plura fabuloſè fuiſſe conficta à recentioribus hiſtoricis. Richardus tamen de S. Germano apertè de *Henrico* narrat: *Præfatam Reginam, & filium ejus, nec non & alios quamplures Præſules, & Comites Regni, quibus ipſe proditionis notam imponebat, judicio Petri Celani Comitis capi fecit, & ex ipſis quoſdam orbavit, quoſdam incendio, quoſdam ſuſpendio, & quoſdam in Alamaniam exilio deſtinavit*. Chronicon quoque Foſſæ-novæ ad hunc annum ita loquitur: *Imperator Henricus per ſacramenta decepit Regem* (Siciliæ), *& omnes Comites, & poſuit eos in vinculis, & in ergaſtulis, & omne aurum, & argentum, quod de Regno ad manus habere potuit, congregavit, & per terras, & per mare in Alamaniam miſit, & ipſe per terram reverſus eſt in Alamaniam, deducens ſecum ligatos, Regem, & Comites, & quamplurimos alios in captivitatem*. Crudeliora etiam enarrat Otto à Sancto Blaſio ad annum 1193. cap. 39. editionis Mediolanenſis, quem vide.

(66) Non vitâ functus, ſed oculis, & Imperio privatus eſt, conjectuſque in carcerem à Fratre *Alexio Iſaacius, nondum annos XL. natus*, ut refert Nicetas.

(67) Quo anno editus in lucem ſit *Fridericus*, Henrici, & Conſtantiæ filius, incertum eſt apud Scriptores. Rogerius Hovedenus cenſuit, exortum *Fridericum* anno 1190. Ad annum namque 1197. ait, eum ſeptennem fuiſſe. Albertus Stadenſis, editum ſcribit anno 1195. Conradus Uſpergenſis, & Chronicon Auguſtenſe, non ſecus ac Sigonius, anno 1196. Demum Godefridus Monachus illius nativitati ſtatuit annum 1193.; Ad annum enim 1196. eum triennem fuiſſe ſcribit, atque hanc ſententiam amplexi ſunt Baronius, & Struvius. Sanè cùm in Italia natus ſit *Fridericus*, Scriptoribus Italis potiorem fidem eſſe habendam crediderim. Itaque Richardus à S. Germano ad annum 1194. hæc habet: *Imperatrix Exii, Civitate Marchiæ, filium peperit nomine Federicum, menſe Decembri in Feſto S. Stephani*. Conſentit Anonymus Caſinenſis, qui annum à Natali Domini incipiens, inquit ſub anno 1195. *Conſtantia Imperatrix filium parit in Marchia Anconitana, quem in auſpicium eluſandæ improbitatis, inculcatis Avorum nominibus, Fredericum Rogerium, ſeu Rogerium Fredericum vocat*. Cùm autem natus dicatur *die S. Stephani*, ejuſdem nativitas ad annum vulgarem 1194. pertinet. Demum acta Innocentii III. num. 19. aſſerunt, *Fridericum* Infantem nondum duorum annorum, & necdum etiam baptizatum, ab *Henrico* Patre electum fuiſſe Regem Romanorum. Eadem repetit idem Innocentius III. in Epiſtola XXIX. relata in Appendice *de negotio Imperii*, hæc ſcribens: *Elegerunt enim perſonam non idoneam, necnon ſolùm Imperio, ſed nec alicui officio congruentem, puerum videlicet vix duorum annorum, & nondum ſacri baptiſmatis undâ renatum*. Conſtat autem electionem hanc anno 1196. contigiſſe. Si ergo tunc, aut *nondum*, aut *vix* biennium attigerat, in comperto eſt, natum fuiſſe anno 1194., ut allati ſuperiùs Auctores narrant. Hinc patet, Pagii ſententiam, quæ ad annum 1197. num. 3. tuetur *Friderici* nativitatem aſſignandam eſſe anno 1195, minimè componi poſſe cum his Innocentii III. verbis: Si enim dies illius ortus fuit Feſtum S. Protomartyris Stephani, (ut ipſemet Pagius tradit ad annum ſequentem.) nonniſi ad eum S. Stephani diem, primum ætatis annum implebat, atque ideo dici non poterat *puer vix duorum annorum*.

De loco item, in quo primam hauſit lucem *Fridericus*, non levis eſt controverſia, cùm alii *Panormi*, alii *Neapoli*, alii *Aſiſii* natum dicant; Bernardinus verò Corius in Hiſt. Mediol. ad annum 1184. eundem aſſerit à *Conſtantia* editum *Mediolani*. In *Marchia Anconitana* emiſſum in lucem Fridericum II. relati paulò ſupra Itali antiqui Auctores, quibus habenda eſt potior fides, teſtantur. Demum diſputatur, an genuinus hic fœtus fuerit, cùm nonnulli Fridericum, ſuppoſitieium infantem crediderint. Certè de hac re dubitatum fuiſſe iis etiam temporibus, clarè conjicimus ex Rogerio Hovedeno, qui ad annum 1197. aſſerit, *Conſtantiam* Imperatricem juraſſe *tactis Sanctis Dei Evangeliis*, prolem illam ſuſceptam eſſe ex legitimo cum *Henrico* connubio; idque ex Actis ipſis Innocentii III. conſtat, ut Baronius ad eundem annum adnotavit.

donationem non ita multò poſt Conſtantia in Sicilia confirmavit. Apponam indicem, & ſubſcriptionem diplomatis, quia mirè valere res ejuſmodi poſſunt ad multos errores ex hac hiſtoria evellendos: *Conſtantia, Romanorum Imperatrix, & Regina Siciliæ. Datum Panormi anno Dominicæ Incarnationis MCXCVI., menſe Martio, XIV. Indictione, regnante Domino noſtro Henrico VI., Romanorum Imperatore, & Rege Siciliæ potentiſſimo, anno Regni ejus XXVII., Imperii quinto, Regni verò Siciliæ ſecundo*: Henricus inde in Germaniam abiit. (68) Eo profecto, Philippus Dux in Tuſcia Civitates, quæ in fide Eccleſiæ erant, oppugnare, ac ſuæ adjungere ditioni inſtituit. Itaque à Cœleſtino piorum ſocietate ſummotus eſt. Quo minus idem in Henricum, ceteroſque, quorum operâ captus Archiepiſcopus erat, ſtatueretur, legati Henrici brevi ſolutum iri Archiepiſcopum aſſerentes prohibuerunt. Gliſcente inde inter Piſanos, & Genuenſes bello, Cœleſtinus menſe Martio Pandulfum Cardinalem Genuam miſit, ut eos ad concordiam, pacemque redigeret. Is adhibitis Piſanis, & Genuenſibus, verba de reconciliatione gratiæ in Eryce fecit. Interim Piſani occultè miſerunt, qui Bonifacium occuparent. Qua re comperta Marcellinus Drudus prætor triremes aliquot adverſus eos eduxit; illis autem inde profectis copias ad Caralim expoſuit, & cum Marchione Gulielmo, qui Caralitanum Judicatum occuparat, prœlio decertavit, eoque ſuperato domum repetiit. Piſani inde ad Bonifacium oppugnandum reverſi, primò occurrentibus Genuenſibus ceſſerunt, deinde collecto animo converſa navigatione prœlium commiſerunt: ex quo magna utrinque clade diſceſſum eſt. Genuæ juſſu prætoris turres privatorum depreſſæ, quæ altius fuerant, quàm per leges licebat, ſublatæ, & ad altitudinem octoginta pedum redactæ. Ea menſura cuſtodiendæ libertati idonea viſa. (69) Cum Mediolanenſes cum Comenſibus de quatuor plebibus contendere inſtituiſſent, adjectis arbitris, plebibuſque diviſis, XVI. Kal. Octobris concordiam inierunt. Cremonenſes in contumeliam Cremenſium educto carrocio Caſtrum munire Leonem cœperunt. Quo cognito Mediolanenſes Cremenſium impulſu adverſus eos & ipſi cum carrocio exierunt, ſigniſque collatis Cremonenſes fugarunt, atque eis tertium jam carrocium ademerunt. (70) Ferrariæ Gulielmo Adelardo principe factionis Eccleſiaſticæ mortuo, ac virili ſtirpe ejus gentis extincta, Marcheſella, Gulielmi fratris filia, magnarum fortunarum hæres relicta, auctore Petro Traverſaria Ravennate rem Eccleſiaſticam Ravennæ tuente, Azoni Marchioni Ateſtino matrimonio copulata eſt. Azo Adelardorum hæreditate adita, principem ſe factionis Adelardorum, & Salinguerræ Taurelli inimicum prætulit, graviaque cum eo certamina factionis tuendæ cauſſa, ut erat vir acer, & promptus, contraxit. (71) Florentiæ quoque à Conſulibus ad Prætorem rerum eſt ſumma translata. Mediolani Philippus Lampugnanus Archiepiſcopus lectus. (72) In Germania Henricus cum ſe omnium concidi maledictis ſentiret, quòd Ricardum à ſacra redeuntem expeditione captivum habuiſſet, neque niſi grandi multatum pecunia dimiſiſſet, ut eam maculam deleret, & ipſe ſtatuit, afflictis Syriæ rebus auxilium ferre. Itaque exeunte menſe Novembri Concilio procerum laicorum, ſacrorumque Vormaciæ habito, ſenſum animi ſui nudavit, atque omnes Germanos ad ejuſmodi æmulandum decus accendit. Quin etiam, cum Germani plerique Crucem, Legato Pontificio præbente, ſuſciperent, & ipſe accipere voluit; verùm conſilio ſuorum deterritus, abſtitit, qui multò plus profuturum Reipublicæ aſſerebant, ſi ipſe domi manſiſſet, &, quæ exercitui proficiſcenti neceſſaria fuiſſent, opportunè ſubminiſtraſſet. Ineunte Martio ive- 1197
re Archiepiſcopus Moguntinus, Duces Saxoniæ, Auſtriæ, Brabantiæ, Lantgravius Turingiæ, Epiſcopi, Comiteſque innumeri, qui in Syriam progreſſi Joppem obſidere cœperunt. (73) Dum autem Germani ſacra ſe in expeditione probant, Henricus omne ſtudium ad ſtatum familiæ ſuæ conſtituendum traduxit. Itaque Conrado fratre Duce Sueviæ mortuo, Ducatum ad Philip-

(68) Richardus de S. Germano reditum *Henrici* in Germaniam verè ad hunc annum refert, ſed Chronicon Foſſæ-novæ clarè illum ſtatuit ad annum 1195., eique Pagius adhæret. Hoc idem confirmat Caffarus, qui narrans miſſos anno 1195. ab Urbe Januenſi Nuncios Papiam ad Imperatorem, degentem *in Palatio S. Salvatoris*, ut ab eodem promiſſa exigerent, inde re infecta receſſiſſe, ſtatim ſubjungit: *Imperator verò ivit in Alemanniam*. Calchus ad illum annum ſeptem Mediolanenſes Conſules enumerat, qui trans Alpes euntem *Henricum* Comum uſque deduxere, additque, *Conſtantiam* Henrici uxorem, quæ maritum comitabatur, *in Cœnobio Meda* pernoctaſſe. Fortaſſis poſtremis poſt Nativitatem Domini diebus hoc iter contigit; adeòque ab iis, qui inde annum exordiuntur, adnotatum eſt ad hunc annum.

(69) Fusè hæc narrantur à Caffari Continuatore ad hunc annum.

(70) Fiamma in Manip. cap. 229. id refert.

(71) Rubeus hæc narrat; ſed Cl. Muratorius in antiquit. Eſtenſibus pag. 354. hæc citiùs facta ex antiquis tabulis probat.

(72) *Uberto* Deceſſori in antiquis Catalogis aſſignantur menſes IX. dies V. Sedis. Cùm ergo Ubertus, poſt dies 26. ab obitu Milonis, delectus fuerit Mediolanenſis Archiepiſcopus, nempe die 9. Septembris anni 1195., ejuſdem mors in diem 14. Junii anni præſentis incidit. *Philippus* verò, elapſis diebus 26. Vacantis Sedis, ad hanc Eccleſiam promotus fuit die X. Julii. Ughellus malè *Uberti* obitum, & *Philippi* electionem in annum 1197. differt; id enim memoratis Catalogis adverſatur.

(73) Acta hujus expeditionis accuratè narrat Arnoldus Lubecenſis lib. 5. cap. 1. & ſeqq. Tom. II. Rerum Brunſvicenſium. Ex eo autem diſcimus, profectos in Orientem Catholicos Proceres ſtatim *Berytum* contendiſſe, illamque Urbem & Caſtrum feliciter expugnaſſe. Sigonius pro *Beryto Joppen* accepit, quæ tunc à Chriſtifidelibus, non à Turcis, poſſidebatur; quin imo, occaſione captæ Berytenſis Urbis, hoc anno ab ipſis obſeſſa fuit, ut Nangius ad hunc annum refert, inquiens: *Qui in terram transmarinam tranſierant, dum omnia turbulenter aſtitant, inducias, quas noſtri cum Turcis inierant, abrumpunt, Urbemque Berytum oppugnant, & capiunt; quo Turci permoti, Joppen Civitatem pervadunt, obtruncant omnes, munitiones diruunt, ſoloque coæquant*. Eadem tradit Rogerius Hovedenus pag. 772. aſſerens, in capta Urbe *Joppen* interfecta à Saracenis fuiſſe *plus quàm viginti millia Chriſtianorum*.

lippum Ducem Tuſciæ detulit, eumque ad ſe ex Italia evocavit, & ad ſpem Imperii in Friderico filio ſtabiliendam, ut Principes ipſum Germaniæ Regem declararent, ac juratam fidelitatem obſignatis ad ſe literis mitterent, operam dedit, (74) atque inde in Siciliam tranſgreſſus (75) eundem Panormi Regem Siciliæ coronari, ac ſacramenta apud eum dici curavit, quo tempore Salinguerra Taurellus Azonis Ateſtini opibus territus cum adiit, ac, ni opem ferret, partem Imperialem Ferrariâ pulſum iri denunciavit. Per autumnum inde morbum ex labore venationis Meſſanæ contraxit; quo ingraveſcente, ac perniciem ultimam minitante filii memor Philippum abſentem tutorem ejus inſtituit, atque inde in feſto S. Michaëlis, III. Kal. Octobris deceſſit è vita. (76) Cadaver Panormum devectum ſepulturæ mandatum eſt. Conſtantia cum Friderico puero regni adminiſtrationi ſucceſſit. (77)

Nemine regnante, aut imperante.

SEquuntur anni decem, quibus quæ acta ſunt, ea in noſtris Tabulis nemine regnante, aut imperante acta ſcribuntur. Hujus autem rei hæc cauſſa fuit, quòd neque Philippum, neque Othonem, qui interim de regno Germaniæ inter ſe decertarunt, legitimè, juſtèque regnaſſe Itali judicarunt. Ea verò cujuſmodi contentio fuerit, deinceps demonſtrare pergamus. Henrici morte audita, Eccleſiaſtici in Ducatu Etruriæ animos uſque adeo extulerunt, ut, cum Philippus Dux per eos fortè dies Montemflaſconem ex Germania reverſus adiſſet, manu milites ejus aggreſſi ſint. Philippus autem morte fratris accepta, Italiam ſibi negligendam in præſens, atque uni ſtudendum Imperio ratus, extemplò in Germaniam rediit. Eo anno Mediolanenſes Carrocium, quod erat ſummæ expeditionis ſignum, eduxerunt, atque in agrum Bergomatem profecti, caſtrum Ghiſalbæ ceperunt, idque funditus everterunt, & per quindecim dies Bergomatium fines, nemine reſiſtente, vaſtarunt, Cremonenſibus propter adverſa prœlia ſociorum accurrere auxilio negligentibus. Placentini Burgenſes novo ſibi ſidei jurejurando junxere. Genuæ Nicolaus Doria in Siciliam adverſus Prætoris mandata progreſſus, cum ab eo multaretur, ſeditionem gravem concivit, ac demum ad ejus auctoritatem revertit. (78) Philippus Imperium ſibi eo nomine vindicabat, quòd penes ſe Imperii inſignia à fratre accepta
habebat. Itaque Natalitia Domini Hagino- 1198
viæ celebrantem multi Principes, atque Epiſcopi adierunt, atque ei operam ſuam in eam rem obtulerunt. Sexto inde Idus Januarii Cœleſtinus Pontifex migravit è vita. Eo ſepulto, Cardinales ſeceſſerunt, ac, divino implorato auxilio, ſummo omnium conſenſu Lotharium Anagninum ex Canonico regulari Cardinalem ſuffecerunt, hominem eximia doctrinæ, ac prudentiæ laude præſtantem, neque magnitudine animi inferiorem, eumque Innocentium Tertium appellarunt. Is poſtridie literas ad omnes Chriſtianos Principes de ſua dignitate miſit, ac ſtatim de præſentis Eccleſiæ labibus opportuna inire conſilia cœpit. Primùm autem omnium, cum per id tempus Epiſcopi, & Conſules Civitatum Etruriæ communis adverſus Philippum tuendæ gratiâ libertatis fœdus inter ſe percuſſiſſent, atque exemplo Lombardorum fœderis ipſius Magiſtros, moderatoreſque legiſſent, talem ipſe ſocietatem improbavit, quòd neque utilis, neque honeſta Eccleſiæ eſſet: *Immo verò*, inquit, *cum Ducatus Tuſciæ ad jus, & dominium Eccleſiæ Romanæ pertineat, ut privilegiis contineri perſpeximus, nullam eos inter ſe ſocietatis nomine fœderis facere pactionem*

(74) Sub finem anni præteriti 1196. ſub prætextu expeditionis Terræ Sanctæ, cum valido exercitu in Italiam rediiſſe *Henricum* Baronius tradit; idque confirmat Nangius in Chronico ad eundem annum, inquiens: *Per totam Alemanniam fit ingens commotio ad liberationem Regionis transmarinæ, Archiepiſcopo Moguntiæ, & Duce Saxoniæ, necnon pluribus Epiſcopis, & Principibus, voto ſe Sanctæ Crucis obligantibus. Imperator quoque Henricus per Apuliæ, & Siciliæ litora, tam navibus, quàm in victualibus, copioſum exibuit apparatum.* Clarè id etiam evincitur ex Chronico Foſſæ-novæ, ubi ad annum 1197 hæc narrantur: *Hoc ipſo anno Henricus Imperator egreſſus Alemanniam pridie Kal. Decembris advenit Ferentinum, & per ſeptem dies ibi moratus cum pace, & æquitate poſtea ivit Capuam.* Hæc procul dubio ad annum 1196. ſpectare nemo non videt, cùm hoc anno 1197. *Henricus* longè ante Decembrem obierit. Itaque retrahenda ſunt ad annum ſuperiorem quæ hic de *Henrico* narrat Sigonius, Fridericum filium anno ſuperiore 1196. in Germaniæ Regem jam electum teſtantur Godefridus Monachus, & geſta Innocentii III. num. XIX.

(75) Chronicon Foſſæ-novæ, poſt ſuperiùs relata, ſubdit: *Poſt Nativitatem Domini Henricus Imperator egreſſus Capuam, ivit in Siciliam*, nempe anno præterito, licèt Sigonius annum a Natali exordiens optimè hunc annum ſignet. Pagius ex eodem Chronico diem addit, *XVII. Kal. Februarii*, aſſerens proinde hoc iter currenti anno verè fuiſſe ſuſceptum; ſed fallitur. Deſignatio enim illius diei ad ſequentem periodum pertinet, atque hunc ſenſum facit: *XVII. Kal. Febr. Cœleſtinus obiit; eodem die Lotherius Diaconus Cardinalis electus, VII. Kal. Maji conſecratus eſt in Innocentium III. Papam*, ut in editione Mediolanenſi Tom. VII. *Rerum Italicarum* legitur. Quamvis id minimè veritati congruat; cùm Cœleſtinus III. obierit anno ſequenti, die VIII., non XVI., menſis Januarii, & ſucceſſor Innocentius, non die XXV. Aprilis, ſed XXII. Februarii in Summum Pontificem fuerit conſecratus, ut ex ipſis Innocentii III. Literis, aliiſque antiquis Scriptoribus apud Pagium conſtat.

(76) De ultimis Henrici tabulis nonnulla prodit ad hunc annum Baronius. In Vigilia *S. Michaëlis* deceſſiſſe *Henricum*, Hovedenus tradit. Verùm in Emortuali Caſinenſi ſuperiùs memorato, dies mortis *Henrici* adnotatur *Tertio Nonas Octobris*. Longè aberrat Chronicum Foſſæ-novæ, in annum 1198. Henrici obitum differens, eundem enim hoc anno deceſſiſſe nemo eſt qui ambigat.

(77) *Henricus Philippum* fratrem, pueri ſui Tutorem effecerat, eumque è Germania evocaverat, ut *Fridericum* infantem illuc perduceret. Itaque *Philippus in Italiam profectus, cùm veniſſet Romam, mortuum Imperatorem percepit, ſtatimque regrediens in Tuſcia, & in Italia inſidiis diverſorum periclitatus, vix evaſit; ſicque negotium hoc ineſſicax permanſit, puero in Sicilia cum matre remanente*, ut narrat Otto à S. Blaſio ad hunc annum. Hac de cauſa Conſtantia Regni adminiſtrationi ſucceſſit.

(78) E Flammæ Manipulo cap. 230., & Caffari Continuatore ad hunc annum iſta narravit Sigonius.

A *nem oportuit, niſi ſalvo per omnia jure, at-*
que auctoritate Romanæ Eccleſiæ. Conſecra-
tus eſt inde VIII. Kal. Martias in Cathedra
S. Petri, quo facto Petrus Præfectus Urbis
acceſſit, atque in conſiſtorio Palatii Late-
ranenſis publice juravit, ſe ei, & ſucceſſo-
ribus ejus, & Romanæ Eccleſiæ fidelem
contra omnes homines fore, & inveſtitu-
ram ab eo Præfecturæ per mantum recepit;
atque in manibus ejus ligium, ut vocabant,
hominium fecit, poculo ab eo aureo inſi-
gnis benevolentiæ monumento donatus.
Inde, quoniam mirificè angebatur animo,
quòd Archiepiſcopus Salernitanus, reliqui-
que captivi, obſideſque Siciliæ adhuc in
B cuſtodiis in Germania tenerentur, ſcripſit
ad Argentinenſem, & Spirenſem Epiſcopos,
ut Vecilum Bergenſem monerent, Archie-
piſcopum Salernitanum è cuſtodia mitteret,
atque Epiſcopo Sutrino, & Abbati S. Ana-
ſtaſii Legatis ad id in Germaniam miſſis
mandavit, ut, ſi ille auctoritati ſuæ non
paruiſſet, execrationis in eum ſententiam
explicarent. Monitus porrò ab Epiſcopo,
Philippum Ducem, cui ob occupatum
S. Petri Patrimonium piorum interdicta
communio fuerat, in gratiam redire cum
Eccleſia cupere, reſcripſit, ſi Archiepiſco-
pum carcere liberandum curaſſet, ut ipſe
illum expiaret, ſin minus, Romam venire
C ad piaculum accipiendum juberet. Monuit
etiam Epiſcopos, Abbates, Principeſque
Germaniæ, ut Sibiliam, & filium, & filias,
& ceteros, qui de Regno Siciliæ in Germa-
nia ſervabantur, ſolutos ad ſe traſmitterent;
ſi non feciſſent, præcepit Epiſcopo Sutrino,
ut eos piorum communione depelleret. (79)
Quibus rebus actis, animum inde convertit
ad patrimonia Eccleſiæ, quæ occupata, ac
beneficii, ſive feudi nomine donata à Fri-
derico, atque Henrico fuerant, repetenda:
cui laudi ſervire ſuperiores Pontifices vel
morte immatura oppreſſi, vel curis Orien-
talibus, ut diximus, occupati nequiverant:
hoc & officio Pontificio convenire præcipue
D duxit, ut pia veterum regum beneficia tue-
retur, & ad lapſam conſtituendam Eccleſiam
unum pertinere maxime exiſtimavit, ut bona
ei ſua recuperaret, quæ per eos adempta
fuerant, qui potiſſimum conſervare debue-
rant. Erant autem Marcoaldus, qui Roma-
niam, & Marchiam Anconitanam, Philip-
pus qui Tuſciam, Conradus, qui Ducatum
Spoletanum tenebant. Miſit ergo exercitum
in Romaniam, præcepitque Ravennati Ar-
chiepiſcopo, & Suffraganeis ejus, ut Carſi-
donio Legato adeſſent in Exarchatu Raven-
næ, & Brittonorii comitatu recipiendo;
ad Marcoaldum autem, qui Eccleſiaſtico-
rum agros in Marchia fœde populabatur,
E Cardinales deſtinavit duos, rogatum, ut
deſiſteret, & execratum, ſi perrexiſſet. Car-
dinales profecti mandata ediderunt, &, cum
is nulla ſui ratione ducta in populatione
perſiſteret, etiam communione privarunt,

A ea ſubſcriptione, quòd & fidem feſelliſſet,
& Patrimonium Eccleſiæ invaſiſſet, neque
repetitas res reſtitueret. Quod ubi Pontifex
audivit, eam ſententiam juſtam eſſe pronun-
ciavit, atque eâdem in Conradum intenta
populos ſacramento, quo ſe illis obligarant,
abſolvit. Carſidonius autem in Romaniam
cum exercitu ingreſſus difficiliorem opinio-
ne expeditionem eſt nactus; nam cum ce-
teri populi, tum maximè Cæſenates, qui
primi Romaniam ineunti occurrerunt, in
pertinacia ſua ſe perſtituros, oſtenderunt.
Itaque cum eos ſacrorum interdicto notaſ-
ſet, neque quidquam profeciſſet, auxilium
Bononienſium advocavit. Bononienſes ſive
B ut à Pontifice gratiam inirent, cui ſemper
maximè ſtuduerunt, ſive ut Marcoaldum à
ſe procul arcerent, ſubitò arma pararunt,
ac delectu quàm maximo habito carrocium
emiſerunt. Dux aderat ſtrenuus, atque, ut
iis temporibus, rei militaris in primis pe-
ritus, Prætor Urbis, Ubertus Vicecomes
Placentinus. (80) Is omnibus copiis eductis
ſtatim Corbariam, Saxatellum, Montenica-
tinum, Arborum, Duciam, & Flagnanum,
Imolenſis agri Caſtra, quòd infirmis muni-
tionibus eſſent, primo impetu cepit, atque
ſingula certa pecuniæ ſumma multavit.
Quo terrore perculſi Cornetani, qui ſe
paullò ante dediderant, ſponte in fidem,
C cum defeciſſent, reverterunt. Inde in fines
Imolenſem, Forolivienſem, Foropopillien-
ſem, & Brittonorienſem exercitus eſt indu-
ctus. In primis Forolivienſium infame faci-
nus erat. Hi enim Robertum, Urbis Præ-
fectum, rem ad Eccleſiam retrahentem po-
pulari in foro concitato tumultu miſerè in-
teremerant. (81) Univerſi tamen vaſtatione
agris illata ad pacem petendam, & obſe-
quium Eccleſiæ recipiendum adducti; ad
extremum junctis exercitibus Cæſenates
quoque petiti, atque ad auctoritatem Ec-
cleſiæ revocati. Civitatibus in fidem rever-
ſis interdictum eſt relaxatum. Contra verò
Conradus, cum ſe diris à Pontifice devotum
D execrationibus cognoviſſet eo nomine, quòd
bona Eccleſiæ repetita non redderet, reli-
gione tactus, longius ſibi procedendum in
contumacia non putavit; verùm coram po-
pulo Narnienſi ſacramentum ſolemne conce-
pit, ſe univerſam terram, quæ erat Eccleſiæ,
redditurum, ac ſtatim Fulgineum, & In-
teramnam reſtituit; atque omnes populos ſa-
cramento ſibi præſtito liberavit, & in po-
teſtate eſſe, arbitrioque Pontificis juſſit;
cum autem vellet arcem Aſiſii reddere, Aſi-
ſiatibus, Peruſiniſque repugnantibus, ne-
quiit: inde profecto in Ducatum per men-
ſem Auguſtum Innocentio, in manibus ejus
Ducatum dimiſit, atque ita ad obſequium
E Eccleſiæ rediit. Innocentius Præfecto Du-
catui Cardinali Legato, Spoletanos, Reati-
nos, Fulginates, Aſiſiates, Eugubinos, Pe-
ruſinos, Caſtellanos, & Tudertes, dicto
audientes eſſent, juſſit. Quibus rebus vul-
gatis,

(79) Hæc conſtant tum ex vita, tum ex epiſtolis ejuſdem Innocentii III. à Balutio editis, non ſecus ac ea, quæ inferiùs de primis Innocentii geſtis narrat Sigonius.

(80) Anno ſequenti 1199. creatum Bononiæ Prætorem *Ubertum* hunc afferunt *Memoriale Hiſtoricum* Matthæi de Griſonibus, & *Chronica Bononienſia* edita Tom. XVIII. *Rerum Italic.* Acta Bononienſium, quæ hic deſcribit Sigonius, ad hunc annum ibidem leguntur.

(81) Addit Rubeus ad præſentem annum: *Non ſolùm Robertum Romanum, Urbis Præfectum rem ad Eccleſiam retrahentem, populari in foro, concitato tumultu, cum aliquot ſociis obtruncarunt, ſed ipſius nepotem Pontificis, nobile caput, cum pleriſque aliis, necarunt ſuſpendio*.

gatis, Innocentius omnibus eſſe in ore, atque oculis cœpit, ut qui ſolus poſt tot annos Eccleſiam in priſtinum locum dignitatis, ac potentiæ reſtitueret, remque non vi magis, quàm Pontificia auctoritate conficeret. Dum hæc in Romania, Marchia, Umbriaque geruntur, Lombardia variis Civitatum tumultibus arſir. Burgenſes à Placentinis ad Parmenſes defecerunt. Hoc Placentini æquo animo non potuerunt ferre. Itaque Brixianis, Comenſibus, Vercellenſibus, Novarienſibus, Haſtenſibus, Alexandriniſque copiis ex fœdere advocatis ad Burgum proceſſerunt, idque arcta obſidione circundederunt. Contra verò Parmenſes, cum Cremonenſes, Regienſes, ac Mutinenſes ſocios ſibi præſto adeſſe ſuos juſſiſſent, adverſus eos moverunt, & ſub lucem incautos, ac ſemiſomnes adorti ita conterruerunt, ut armorum, ac pugnæ obliti ſpem ſalutis in fuga ponerent. Quos Parmenſes longius inſecuti, alios occiderunt, alios captivos abduxerunt. (82) Neque verò magis quietæ res trans Padum fuere. Veronenſes Hoſtiliam reædificare cœperunt. Hoc ubi ſenſere Mantuani, ad opus impediendum armato milite occurrerunt. Verùm prœlio ad Pontem Molinum cum Veronenſium manu conſerto, terga dare coacti ſunt. Veronæ conventus à ſeptem Civitatibus Tranſpadanis eſt habitus, (83) Mediolano, Brixia, Mantua, Vercellis, Novaria, & Verona; fœduſque omnibus belli, paciſque communicatis rationibus ictum eſt adverſus omnes, qui præſentem convellere ſtatum tentarent. Comenſibus Kalendæ Septembris præfinitæ, (84) quibus ſe hoc obſtringere fœdere poſſent. Ferrarienſes quoque cum Mutinenſibus ſocietatem, Prætore Salinguerra, junxere, jurantes, ſe ſervaturos eſſe Mutinenſes, nec portorium ab eis aliquod exacturos. Per Novembrem inde menſem Innocentius Conſtantiam Imperatricem, & Fridericum filium, Siciliæ Reges inſtituit, literis ad utrumque in hanc ſententiam datis: (85) *Quoniam regnum Siciliæ in Apoſtolicæ Sedis fide adhuc permanſit, & Rogerius quondam pater tuus, & Villelmus frater, & Villelmus nepos, Reges Apoſtolicam Sedem, & Prædeceſſores noſtros ſumma conſtantia coluerunt; ſimul etiam, quia ea opinione imbuti ſumus, Serenitatem veſtram eorum veſtigia firmiter ſequuturam: ob has res vobis, atque heredibus veſtris, qui, prout Villelmus frater veſter Hadriano Prædeceſſori noſtro, nobis, Succeſſoribus noſtris, Eccleſiæ Romanæ fidelitatem, & hominium voluerint exhibere, & quæ ſubſcribuntur, obſervare, concedimus regnum Siciliæ, Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, Neapolim, Salernum, Amalſim, Marſiam cum iis, quæ ad horum ſingula pertinent, & alia, quæ tenetis à Prædeceſſoribus veſtris, hominibus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, jure detenta, pro quibus omnibus coram Oſtienſi Epiſcopo, Apoſtolicæ Sedis Legato, quem ad ſacramentum tuum accipiendum miſimus, fidelitatem nobis, & Succeſſoribus noſtris juraſti. Cum autem tu, fili, Rex ad legitimam ætatem perveneris, nobis, ac Succeſſoribus noſtris, & Eccleſiæ Romanæ fidelitatem, & ligium hominium exhibebis; cenſum verò ſexcentorum ſquiſatorum de Apulia, & Calabria, quadringentorum verò de Marſia vos, & heredes veſtros ſtatuiſtis Eccleſiæ ſoluturos. Electiones autem in regno canonicè fiant.* Hujus verò beneficii fructum haud ferre Conſtantia potuit. Siquidem morbum nacta, haud ita multò poſt quinto Kalendas Decembris vitam reliquit, cum ipſum Innocentium Friderici pueri tutorem teſtamento inſtituiſſet. (86) Morte Conſtantiæ novo in Regno bello eſt occaſio patefacta. Rerum turbator Marcoaldus extitit. Ille verò per cauſſam juris pueri conſervandi ex Marchia exercitum in Apuliam introduxit, ac principes, qui parêre recuſarunt, exilio, fortunis, membriſque multavit, & caſtro Sancti Germani capto, Caſſinum obſedit. (87) Qua re accepta Innocentius, tanquam tutor pueri legitimus, & ipſe adverſus eum exercitum deſtinavit. Dum hæc in Italia, Siciliaque geruntur, in Germania graves tumultus ob regia Comitia concitati; nam quidam Principes Adernaci convenientes, Bertoldum Ducem Zaringiæ, Regem delegerunt, neque rationem ſacramenti, quo ſe Friderico obligarant, habuerunt. Alii verò in oppido Milhuſeno coacti, Suevi, Saxones, Bavari, Boëmi, & principes plures Rhenenſes Philippum Ducem crearunt; ex quo ſæva inter eos eſt armorum contentio nata. Cedente inde Bertoldo, Colonienſes, & Argentinenſes cum Epiſcopis ſuis, & alii quidam Othonem Ducem Saxoniæ ex Anglia revocarunt, eumque adversùs Philippum Regem deſignaverunt. Cum autem Philippus Aquas veniſſet, eaſque præſidio occupatas teneret, tamen ſuperveniente cum ſuis Othone, atque Aquas obſidione premente, cedere eſt coactus. Ita Adolphus, Colonienſis Archiepiſcopus, Regem coronavit Othonem, cum verò ritè coronatum Legatus Pontificius approbavit, ac Philippum Du-

(82) Hæc anno ſequenti, *de menſe Maji*, contigiſſe narrat Chronicon Parmenſe, editum Tom. IX. *Rer. Italic.*

(83) IV. Kal. Majas juncta hæc fœdera teſtatur Calchus ad hunc annum. Acta Veronenſium *ad pontem Molendinorum* contra Mantuanos refert ad menſem Junii anni ſequentis 1199. Chronicon Veronenſe, editum Tom. VIII. *Rer. Italic.*

(84) Calchus ampliori ſpatio præfinitum Comenſibus hoc tempus narrat, inquiens: *Comenſi ſpatium intra Kal. Decembris datum accedendi in ſocietatem.*

(85) Integras has Literas lege in Raynaldo ad hunc annum pag. 18.

(86) Richardus de S. Germano ad præſentem annum hæc tradit; idemque teſtatur Innocentius ipſe in epiſt. 563. libri primi. Obiiſſe *Conſtantiam* die 27. Novembris, adeòque *VI. Cal. Decembris*, adnotavit in Annalibus Odoricus Raynaldus.

(87) Anno ſequenti 1199. *Marcualdus* in Caſinenſe Monaſterium hoſtiles copias movit. Deſcribit hanc *Marcualdi* irruptionem Chronicon Foſſæ-novæ, ſimulque narrat miraculum, quo ab obſidione Montis Caſini depulſus eſt; tanta enim grandinis, ventorum, atque aquarum vis in hoſtilem exercitum irruit, ut dirutis omnibus tentoriis, fugere coactus ſit, multis per viam morte perculſis. *In die Feſto Beati Mauri*, adeòque die XV. Januarii anni ſequentis id accidiſſe tradit Richardus à S. Germano, qui fusè de his loquitur ad illum annum.

Ducem jure repudiatum pronunciavit. (88) Hoc autem cum injuſtè factum Principes quidam contenderent, Innocentius Legati partes ſui ſuſcepit, atque ita Zaringiæ Duci conquerenti reſpondit: *Objectioni Principum reſpondentes aſſerimus, quòd legatus noſter approbando Regem, & reprobando Ducem, nec electoris geſſit perſonam, utpotè qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit; nec cognitoris, cum neutrius electionem, quod ad factum eligentium, confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia perſonam Ducis ejuſdem indignam, & perſonam Regis pronunciavit idoneam, quo ad Imperium obtinendum. Eos igitur duximus commonendos, ut à præfato Duce juſto quidem à nobis judicio reprobato recedant, & præfato Regi non abnuant adhærere. Sunt enim notoria impedimenta Ducis, ſcilicet excommunicatio publica, perjurium manifeſtum, & perſecutio divulgata, quam progenitores ejus, & ipſe præſumpſerunt in Apoſtolicam Sedem, & alias Eccleſias exercere: fuit quoque à prædeceſſore noſtro excommunicationis vinculo innodatus: quod poſtmodum recognovit, dum per nuncium ſuum abſolutionis beneficium poſtulavit: unde patet, quòd ipſe fuit excommunicatus electus. Item contra proprium juramentum, ſuper quo nec conſilium à Sede Apoſtolica requiſivit, & ambitionis vitio Regnum ſibi uſurpare præſumſit, cum ſuper illo juramento prius Eccleſia Romana conſuli debuiſſet.* Quibus rebus cognitis Philippus, ut favorem ſibi Pontificis in adipiſcendo Imperio compararet, Ducatum Tuſciæ præter Montemflaſconem dimiſit, ac captivos Siculos cuſtodiis liberandos curavit. Ii, cum in aulam Pontificiam perveniſſent, quòd luminibus capti eſſent, fœdum omnibus Germanicæ crudelitatis exemplum, & parum Philippi rebus accommodatum exhibuerunt. Eodem anno duabus Eccleſiis Metropolitanis vacantibus Antiſtites dati, Adelbertus Ravennati, & Peregrinus Aquilejenſi. (89) Non prætereundum ſilentio exiſtimo, hæc tempora, quæ tetris hominum flagitiis, diris populorum inimicitiis, ac nefandis hæreſibus propè fuere infamia, hoc uno bono Dei beneficio floruiſſe, quòd viros aliquot cum doctrinæ magnitudine, tum vitæ integritate præſtantes tulerint. Nam Franciſcus Aſiſias in Italia, & Dominicus Calarogenſis in Hiſpania per hoc tempus inſigni aſperitate vitæ, rerum humanarum contemptione, & verbi divini prædicatione, hominum in ſe ora, oculoſque vertere incœpere. Verùm poſtero anno Cremonæ præ- 1199
cipuè lux ingens ſanctitatis effulſit. Quippe Homobonus quidam ſimplicitate morum magis, quàm eruditione in Civitate conſpicuus ex hac vita deceſſit: ac ſanctitatem ſuam poſt obitum tam multis miraculis ad ſepulturam editis confirmavit, ut Sicardus Epiſcopus, homo graviſſimus, ea re permotus Romam ſibi contendendum, atque Innocentium de omnibus diligenter edocendum putarit. Quibus rebus cognitis Innocentius religione perfuſus ipſum in numerum Sanctorum aſcripſit, ac Cremonenſes ad ejus colenda Natalicia, ſcriptis, quæ adhuc extant, literis incitavit. (90) Eo verò anno omnes opes ſuas ad Marcoaldum, qui unus infeſtam habebat Eccleſiam, contulit. Itaque miſſo in Campaniam exercitu ipſum à Caſſini obſidione avertit, atque Apuliæ, Calabriæque populos ſacramenta Friderico dicere juſſit: & Cardinalem S. Mariæ in Porticu in Siciliam ad caput ejus cuſtodiendum miſit: neque officium ullum optimi aut domini, aut tutoris, aut patris erga illum omiſit. Inde in Marchiam converſus, novum exercitum ex Lombardia, Tuſcia, & Marchia evocavit, moderatoreſque Tuſciæ Romam ad ea conſultanda, quæ opus eſſent, accivit: atque ita Marchiam adortus, haud magno admodum certamine univerſam ad Eccleſiæ auctoritatem poſt tot annos adduxit. Quibus rebus, ac ſimul etiam metu religionis Marcoaldus adductus, demum ad officium rediit: ac per Epiſcopum Oſtienſem Legatum Pontificis Verulis expiatus in gratiam Eccleſiæ eſt receptus. (91) Innocentius recuperatâ aliquando tandem Eccleſiâ, omnes inde curas ſuas ad res Orientales in dies vehementius collabentes ſibi ſtatuit conferendas. Dum autem Marchia à Pontifice magna totius cum Italiæ approbatione pacatur, Lombar-
di

(88) De his inter *Philippum*, & *Ottonem* diſſidiis fuſè Godefridus Monachus, Otto à S. Blaſio, Conradus Uſperg., aliique Hiſtorici ſcribunt.

(89) Utraque hæc Metropolis Paſtore ſuo minimè viduata eſt hoc anno. *Gullielmus*, qui anno 1190. Ravennenſi Eccleſiæ præeſſe incœpit, vitam non abſolvit ante annum 1201., quemadmodum in Rubei hiſtoria, publicis ab ipſo documentis productis, evincitur, idemque tradit Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ. *Peregrinus* verò multo ante hunc annum in Aquilejenſi Sede ſuffectus eſt; In libro enim inſcripto *delle Maſnade*, quem Cl. Juſtus Fontaninus, nunc Archiepiſcopus Ancyranus, Venetiis edidit, fol. 23. memoratur Diploma ab illo inſpectum in Archivo Civitatenſis Eccleſiæ, Datum *Peregrino* Aquilejenſi Patriarchæ ab *Henrico VI.* Imp anno 1195. ut in adnotationibus quoque ad Ughellum Tom. V. legitur.

(90) Anno præterito 1196. die 22. Decembris ſacros honores *Sancto Homobono* ab Innocentio fuiſſe decretos, tradit Laërtius Cherubinus Tom. I. Bullarii, aſſerens *Innocentii* Conſtitutionem ſub num. 2. Datam *Laterani II. Calen. Januarii, Pontificatus noſtri Anno primo*, qua *Homobonum* Cremonenſem Sanctorum catalogo adſcribit, ejuſque Feſtum *in die depoſitionis ipſius*, ideſt die 13. Novembris inſtituit. Attamen erraſſe Cherubinum in hiſce Chronologicis notis, quas è vitiato codice deſumpſit, ex Odorico Raynaldo ad hunc annum dignoſcimus. Is enim genuinam Epocham hujus Diplomatis profert, quod datum eſt *Laterani II. Idus Januarii*. Sub eodem die id refertur inter Epiſtolas Innocentii III. lib. 1. num. 530. etiam à Stephano Balutio, adeòque dubium non eſt, quin memoratam *S. Homoboni* Canonizationem optimè huic anno Sigonius adſcripſerit. Illud in eo emendandum crediderim, quòd ejuſdem mortem, & Sicardi Epiſcopi Cremonenſis iter ad Romanam Urbem, ut illum Sacris Faſtis inſerendum à Summo Pontifice impetraret, in hunc annum retulerit. Hæc enim omnia elapſo anno contigiſſe Sicardus ipſe in Chronico ad annum 1198. teſtatur, inquiens: *His quoque temporibus fuit quidam Cremonæ vir ſimplex, fidelis plurimum, & devotus, nomine Homobonus, ad cujus obitum, & ejus interceſſione Dominus huic mundo multa miracula declaravit. Ea propter peregrè proficiſcens, præſentiam Summi Pontificis adii, & Canonizationem, quam petebam, obtinui.*

(91) Conſtant hæc ex literis Innocentii apud Raynaldum ad hunc annum num. 12.

A di inter ſe accenſis ad interneciocem animis contendêre. Quippe Placentini acerbe ferentes, ſe à Parmenſibus non ſolum Burgi poſſeſſione nudatos, ſed etiam in fugam actos, captoſque fuiſſe, cum Mediolanenſibus ad Burgum oppugnandum venerunt: ſed Parmenſibus cum ſociis ſuis ſubitò accurrentibus, propoſitum tenere non potuerunt: ceterum collatis ſignis, prœlioque valido facto ita utrinque diſceſſum eſt, ut ſatis appareret, ea congreſſione non extinctum ardorem eſſe pugnandi, ſed auctum. Prava percrebuerat tum in Italia conſuetu- B do, ut non ſolum privati privatos, ſed etiam populi populos ad contractas controverſias dirimendas indicto certamine invitarent, quod illi torneamenti nomine appellabant, quæ, ut mortalium generi exitioſa, tribus fuerat jam decretis ab Eccleſia condemnata. Tanta verò tum ſive tractandorum armorum, ſive virtutis experiendæ cupiditas Italicos acuit, ut, contemptis legibus, alter alteri ejuſmodi certamen indixerint, ſeque inter ſe ad rem ſummo diſceptandam diſcrimine provocarint, ratus uterque, ſe uno prœlio Italis oſten- C ſurum, non ſolum, quantum jure controverſiæ ſuperaret, ſed etiam, quod generoſos populos vehementius incitabat, quantum bellica virtute, gloriaque militari præſtaret, dieque tantæ, ac tam memorabili pugnę indicta, interim ſuas quiſque vires, copiaſque rebus inſtruere neceſſariis inſtitit. Hæc verò ubi Innocentius comperit, intimis animi ſenſibus doluit, imminentem nimirum populorum calamitatem proſpiciens. Itaque ut tanto malo, quoad poſſet, occurreret, literas V. Kal. Maji, quæ adhuc leguntur, (92) ad Abbatem Locedenſem ſcripſit in D hanc ſententiam: *Quot ex diſſenſione, quæ ſuper Burgo S. Domnini vertitur, inter Placentinos, & Parmenſes mala contigerint, & quàm multa impendeant, nemo non videt. Nam invicem ſanguinem ſuum ſitiunt, nec propriis damnis, cladibuſque contenti ſunt; quin etiam totam Lombardiam ad arma ſolicitarunt, atque inter ſe in univerſi prœlii alcam certamen improbum indixerunt. Quamobrem, ut & clades imminens arceatur, &, ſi ventum ad conflictum fuerit, immortales Civitatum inimicitiæ amoveantur, mandamus vobis, ut cum Archiepiſcopo Mediolanenſi, Epiſcopis Vercellenſi, Bergomati, Laudenſi, Brixiano, Cremonenſi, Regienſi, Placentino, & Parmenſi, ad quos nos hac quoque de re ſcribimus, per te, & eos, quos ad hoc officium idoneos, ac neceſſarios eſſe duxeris, hos populos ad pacem, & concordiam redigas. Quod ſi illi in auctoritate veſtra non fuerint, per ſacrorum interdictionem in Prætores, Conſules, Conſiliarios, & Fautores intentam, tam Placentinos, quàm Parmenſes ad ſubeundum judicium noſtrum aſtringas, cureſque, ut Burgum in manibus tuis nomine noſtro aſſignent tenendum, donec à nobis eis reſtituatur, quibus viſum jure fuerit convenire.* Hæc, utcunque curata ſint, parum momenti ad conceptam populorum animis rabiem comprimendam, & impendentem Civitatibus cladem avertendam habuerunt, quam cladem Deus cœleſtis prodigii novitate prudentibus, & divina non negligentibus apertè portendiſſe eſt viſus. Siquidem nive per Auguſtum menſem prodigiosè e cœlo lapſa, frigus per triduum hiemali ſimile ſæviit. Spretis igitur Pontificiis, cœleſtibuſque præceptis Parmenſes, & Placentini, ſociis utrique ſuis ſtipati, IV. Idus Octobris, ut condictum fuerat, apud S. Laurentium convenerunt, ac dato extremi prœlii ſigno, magno utrinque animorum, atque armorum ardore congreſſi ſunt. Pugnatum eſt æquo Marte à prima diei hora uſque ad veſperam ſumma non virtute ſolùm, ſed etiam pertinacia, cenſentibus ſingulis, qui loco ceſſiſſent, eos non Burgum, ſed univerſam bellicæ virtutis laudem, ac gloriam amiſſuros. (93) Itaque ſuperveniente nocte deſatigatione magis, quàm ſatietate pugnandi ingenti utrinque clade ex acie receſſerunt. Per eoſdem dies Veronenſes quoque ad Padum progreſſi, invitis Mantuanis, Hoſtiliam muniverunt. Mediolani verò Ubertus Pirovanus ad Archiepiſcopatum eſt evocatus. (94) In exitu inde anni pax inter Placentiuos, & Parmenſes apud Cremam Mediolanenſibus, & Brixianis ſequeſtribus eſt tranſacta.

Hæc uſque ad annum milleſimum ducenteſimum in Regno Italiæ eveniſſe memoratu digna comperiebat, eaque anno demum milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto è tenebris eruta in lucem, conſpectumque prodebat Carolus Sigonius Mutinenſis, cum in Gymnaſio Bononienſi ſtudia profiteretur humanitatis; poſt autem anno MDLXXIX. novis conquiſitis veterum monumentorum, ſcriptorumque ſubſidiis, eadem multò & auctiora, & certiora, renavata opera, divulgavit.

E

(92) Lib. 2. Epiſtolarum Innocentii num. 39.

(93) E Corii hiſtoria ad hunc annum hæc narrat Sigonius.

(94) Per errorem crediderim hanc periodum huc irrepſiſſe. Sigonius enim qui *Philippi* Archiepiſcopi initium rectè anno 1196. conſignavit, eundem adhuc viventem anno 1201. refert, ac poſtmodum illius mortem ad annum 1206., quo verè obiit, enarrat, inquiens *Mediolani Philippo Lampugnano Archiepiſcopo vita functo, ſuffectus eſt Ubertus Pirovanus.*

CAROLI
SIGONII
HISTORIARUM
DE REGNO ITALIÆ
Quinque reliqui Libri.

EXCELLENTISSIMO ET ILLUSTRISSIMO

PRINCIPI
JACOBO BONCOMPAGNO,

DUCI SORÆ, MARCHIONI VINEOLÆ, &c.

ALEXANDER CAPRARA SOCIETATIS JESU
S. D.

Optandum ſanè magnopere fuit, Excellentiſſime & Illuſtriſſime Princeps, ut Carolus Sigonius, qui ſummorum ſcriptorum hujus ætatis gloriam adæquavit, hunc etiam poſtremum laborum, & vigiliarum ſuarum ferret fructum, ut hi libri, quos ille ad perficiendam Italici Regni narrationem contexuerat, eodem vivo in lucem conſpectumque hominum exirent, atque ab eo tibi inſcripti, & dicati ex tuo clariſſimo nomine nuncuparentur. Quandoquidem & ille jucundiſſimum eum voluptatis ſenſum percepiſſet, quo præſtantiſſimi artifices perfrui ſolent, cum præclarum aliquod, egregiumque opus ab ſe feliciter confectum, hominibus conſpiciendum proponunt; & libri ipſi extrema ſui auctoris manu perpoliti, ſapientum virorum judicium non extimeſcerent; ac ſimul illuſtres tuæ, eximiæque laudes, hujus nobiliſſimi ſcriptoris teſtimonio, ſæpe antea celebratæ, nunc rurſus ejuſdem præclaro præconio, ad diuturnam poſterorum memoriam prædicarentur. Verùm quando ille morte ſubtractus, in beatiores (ut ſperandum eſt) ſedes demigravit, nos quidem horum commodorum ſpes omnis fruſtrata eſt; at ille in poſterum longe proſpiciens, ut huic incommodo jam antè mederetur, cùm multos haberet ſuæ doctrinæ alumnos excellenti ingenio, ac virtute, me tamen, qui nulla ratione eram cum eis comparandus, teſtamento delegit, cui ſcriptorum ſuorum cuſtodiam mandaret; quod cujus fidem, & benevolentiam erga ſe proximis annis perſpicuè cognorat, eidem, credo, poſtremam voluntatem ſuam cordi futuram exiſtimaret. Hanc autem reliquam obſervantiæ meæ erga ſe partem requirere viſus eſt, ut ſi quando hæ memoriæ, nominiſque ſui quaſi reliquiæ in publicum efferrentur, à me ſolenni propè carmine, conſilii, inſtitutique ſui in iis libris ratio redderetur; quod munus, cum ſalvo officio declinare non poſſe viderer, haud invitus recepi. Amiciſſimi ergo viri recordationem libenter uſurpo, atque optimi præceptoris monumentis jucundè mihi videor ferme juſta perſolvere; cujus univerſa in me promerita nunc non conteſtabor, ne tenuitate mea tanti viri gloriam diminuam, & in anguſto nimis campo ejus laudes concludantur, cujus labores, & ſtudia commune ſtudioſorum hominum adjumentum complexa ſunt. Is enim cum primum ætate florere cœpit, ad Græcarum, Latinarumque literarum ſtudium ita ſe contulit, ut ad eas propagandas, & illuſtrandas dies noctesque incubuerit; egregiumque ſuum de omnibus benè merendi animum apertè teſtatus eſt, non ſolum in erudienda publicè, ad devexam uſque ætatem ſuam, juventute, quæ, dum is eſſet Bononiæ, Patavii, Venetiis, Mutinæ, undique ad illum confluebat; verùm etiam in poſteritate juvanda, cui plurimos, atque uberrimos libros reliquit, quibus Magiſtratuum Romanorum nomen, ordinem, tempuſque explicuit, Civium Romanorum jura deſcripſit, quæve leges in Italia, & quæ inſtituta in Provinciis regendis, Judiciiſque exercendis ſervarentur; quale jus Hieroſolymis, & Athenis; ac ſimul Lacædemoniis quæ tempora fuiſſent edocuit; in quarum rerum tractatione dum verſatur, innumera Græcorum, Latinorumque ſcriptorum loca attingens, mirum, quantum luminis, ac ſplendoris eis attulerit, jamque in quietis portum glorioſè invehi poſſe videbatur, cum rurſus è litore ſolvens, & vela dans ventis, Occidentalis Imperii, Regnique Italici, memorabiles res geſtas perpetuo hiſtoriæ contextu enarrare orſus eſt; ſucceſſuſque adeo proſperos habuit, ut ex ejus lucubrationibus incredibiles fructus ad univerſum noſtræ ætatis hominum genus promanarint. Etenim ſi tanta eſt, ut fertur, hiſtoriæ utilitas, quæ contineat facta, dictaque hominum illorum priſcorum, qui ante Chriſtum natum viguerunt, ut eam graviſſimi viri Magiſtram vitæ dicant, lucemque veritatis; cum tamen idem tunc non eſſet rerum humanarum ſtatus, qui nunc eſt, multaque in eis ſint, & ab horum temporum uſu, & à moribus noſtris abhorrentia; quanti faciendus eſt Caroli Sigonii clariſſimi viri labor in colligendis iis, memoriæque

mandandis, quæ Chriſtiana religione coruſcante, ſuiſque facibus omnia colluſtrante geſta ſunt? In his enim tanquam in theatro Chriſtianorum ſeculorum pulcherrimo conſpicitur, Pontificis Romani ampliſſima majeſtas, quaſi in excelſo ſolio conſidens ceteris omnibus quantum ſemper præluxerit, proximeque univerſorum Epiſcoporum conſeſſus auctoritate quanta valuerint, deinde religioſorum virorum multus doctrinæ innocentiſque vitæ ſplendor qui fuerit, præterea Imperatores, Regeſque Romani, quàm amplo, latoque imperio potiti ſint, quibus victoriis, & moribus regnarint; Ducum, Marchionum, ſingularumque civitatum vires quantæ extiterint: hìc licet intueri eorum memorabiles exitus, qui Dei Eccleſiam oppugnarint, vel propugnarint; hæreſes innumeræ, ſchiſmataque exorta quomodo evanuerint, divina verò religio, ut ſtabilis ſemper adverſus omnes impietatis fluctus procellaſque permanſerit; hæc autem quanto ad uſum noſtrum accommodatiora ſunt, nobiſque quàm antiqua illa ad vitæ inſtitutionem aptiora? nunc enim iidem ſunt ſacrorum Antiſtites, iidem humani imperii Principes, eadem hominum conſilia & acta, ut inde qui eventus expectari poſſint, non ſit difficile judicare. In tam uberem igitur, gloriæque fæcundam ſegetem ille ingreſſus nihil quod ſummi ſtudii, & contentionis eſſet, in ea demetenda à ſe deſiderari eſt paſſus; nam veritatem, quæ hiſtoriæ tanquam animus eſt, adeò enixa diligentia inveſtigavit, ut ullum ſcriptorum genus, quod ad ea ſecula pertineret, vix eum præterierit: diſtinguendis verò temporibus locorum deſcriptionibus, exprimendis denique ſingularum tempeſtatum moribus, quæ actionum videntur eſſe lumina quædam, ita ſtuduit, ut nemo antea magis. Has autem res, quanta orationis magnificentia, & ſplendore adornarit, non eſt neceſſe dicere: jam dudum enim ſtudioſi viri, incredibili cum jucunditate, & admiratione ejus ſcripta ſuſpiciunt. Ceterum quoniam Italici Regni deſcriptionem jam ante inchoarat, unum reſtare videbatur, ut id opus ad exitum perduceret; opportunam igitur claudendæ hiſtoriæ rationem adinvenit; cum enim poſt pernicioſum, & Eccleſiæ Romanæ infeſtum Friderici II. principatum, per viginti circiter annos, Imperium interregno laboraſſet, ita regni Italiæ poteſtas debilitata eſt, ut ſequentes Imperatores ejus poſſeſſionem aut omiſiſſe, aut amiſiſſe viſi fuerint; vix certè ejus Regni nomen in Italia adhuc extat; ad hoc igitur uſque tempus, hiſtoriam perduci placuit, ad quod unius quaſi auſpiciis in Italia dominante Imperatore omnia gerebantur; nam quæ deinceps ſingulæ civitates propriis ipſæ conſiliis & armis egerint, uno opere concludere, immenſæ molis res videbatur eſſe, & magnis implicita difficultatibus, in qua vel gratiæ, vel offenſionum loci plurimi neceſſario futuri erant; huc uſque igitur ſibi perveniendum eſſe duxit, ſicque laudis, & gloriæ totum quaſi curriculum permenſus, è ſpatio honeſtiſſimè deceſſit. Hic verò mihi lux ſapientiæ tuæ exoritur, Excellentiſſime & Illuſtriſſime Princeps, cujus neſcio an ſingularem beneficentiam erga præſtantem hunc virum magis commendem, an ardens ſtudium erga optimas artes extollam; cum enim cum honorificentiſſimis donis, cum viveret, decoraſſes, etiam poſtquam occidit, eorundem ſtudiorum ſitis tibi non eſt extincta; ſed cujus vivi ingenium & literas adamaras, ejuſdem mortui libros, & bibliothecam in complexu, ſinuque tuo eſſe voluiſti. Non vereor autem, quæ tua eſt facilitas, quin hoc, quod dicam, à me optimo animo dici exiſtimes; cum ille pro veteribus ſuis in me officiis, onus tuendi, edendique in vulgus quæ reliqua erant ingenii ſui monumenta, impoſitum mihi eſſe vellet; dedit tamen tibi Deus eam mentem, ut me aliis rebus occupatum hoc onere allevares, teque non adjutorem modo hujus glorioſi laboris, ſed ducem, auctorem, ac principem mihi præberes; ex quo tempore igitur Sigonii ſcripta tuæ optimæ fidei credita fuere, ex eo nemini credo venit in mentem dubitare, quin ab eo Principe, à quo tam multa in Sigonium benevolentiæ documenta profecta erant, benè conſultum, proviſumque Sigonii nomini, famæ, & ſcriptis foret. Verum jam tua promiſſa exſolvis, tuam noſtramque fidem exoneras, libri, qui Regno Italiæ deerant, in doctorum hominum utilitatem evulgantur; quod ergo præceptoris optimi nomen, & literas in tenebris conſeneſcere non permittis, ut multis aliis nominibus te colere debeam, hoc tamen maximè nomine me tibi devinctum in perpetuum fore profiteor. Ceteras tuas laudes alii prædicent; ego verò, mecum præclarè ſane actum arbitrarer, ſi hoc tuum excellens benefici animi in Sigonio colendo, egregiæque voluntatis ſtudium in bonis literis ornandis, dicendo æquare poſſem; ſic enim te in eo clariſſimorum virorum numero poſuiſti, qui eximios hiſtoricos apud ſe eſſe voluerunt, ingentibuſque præmiis & honoribus donarunt; quanquam tu aliquantò plus, quàm illi mihi commendandus videris, quòd illi rerum ſuarum ſcriptores ditarunt, tu verò etiam alienarum, ut non magis tuam gloriam, quàm utilitatem publicam ſpectaſſe videare. Atque de Carolo Sigonio hæc dicta velim, de me autem ita ſentio, non modo ipſius Sigonii cauſſam, quem unicè dilexi, officia omnia, quæ à religioſo viro expectari queunt, à me tibi deberi, ſed multò maximè, quod Dei Opt. Maximi beneficio in ea ſum Societate, in qua Gregorii Decimitertii gratiſſima memoria viget; cujus de laudibus, & ingentibus in nos promeritis, nec noſtra, nec eorum, qui poſt nos futuri ſunt, ullo unquam tempore conticeſcet ætas. Vale.

LI-

LIBER DECIMUSQUINTUS

CONTINUAT.

DEducitur jam ad exitum de Regno Italiæ narratio, quod quidem in Germanos demum traductum fuerat. In primis autem ſinguli exponuntur Reges, atque Imperatores Germanorum, & res eorum: nam Imperatorum Conſtantinopolitanorum eatenus aliquam fieri mentionem contingit, quatenus ad res quaſdam Italiæ eorum commemorationem viſum eſt opportunum adhibuiſſe. Deſcribuntur etiam ſinguli Pontifices Romani, & res eorum, tum Hæreſes, Concilia &c. Sequuntur etiam Archiepiſcopi, Patriarchæ, & res eorum: Duces præterea quidam. Neque ſolum univerſæ Italiæ, ſed ſingularum etiam civitatum ſtatus exponitur, nempe bella, ſeditiones, victoriæ, clades, publica ædificia: item calamitates cœleſtes, ut peſtilentiæ, fames, diluvia, incendia, tempeſtates, eo quidem ordine, ut quid quoque anno evenerit, demonſtretur, & nihil memorabile, quod comperiri potuerit, prætermittatur.

1200 A ANno inde milleſimo ducenteſimo, Philippo adverſus Othonem Alſatiam pervaſtante, (1) atque ipſo, ut dixi, Italiæ Regno vacante, varios inter ſe tumultus ipſi Lombardiæ populi miſcuere. Quippe Mediolanenſes, ac Brixiani irruptionem in agrum Cremonenſem fecerunt, &, Caſtronovo ad os Abduæ inflammato, Soncinum obſidione circundederunt. Quibus Cremonenſes cum Bergomatibus obviam exeuntes ad Zenevoltam, multa cum eis, ſed levia, prœlia ediderunt. Papienſes autem ut juventutem Mediolanen- B ſium longè domo viderunt abeſſe, occaſione uſi, Mediolanum inſtructo agmine provolarunt, atque acre cum eis, qui urbem cuſtodiebant (hi Comenſes erant) prœlium commiſerunt, octingentiſque eorum captis quamplurimos occiderunt. Quo nuncio accepto Mediolanenſes, Soncini obſidione relicta, repentè ad Urbem ſuam tutandam ſe recepêre. Eadem ratione Placentini, ut Cremonenſes bello Brixiano implicitos cognoverunt, Turrim S. Andreæ, quam Cremonenſes ſuis in finibus obtinebant, adorti ſunt. Verùm ſupervenientibus repentè Cremonenſibus, acie per ſex horas dimicare C coacti, demum in fugam ſe conjecerunt, ac Vidonem Mandellum Prætorem cum aliis ſexaginta in poteſtate hoſtium reliquerunt. Quibus victoriis Cremonenſes elati, inde in fines Brixianos ſe intulerunt, atque VIII. Kal. Octobris magno cum iis prœlio conflixerunt: quo multis utrinque deſideratis, captivos triginta ſeptem hoſtium effecerunt. Mediolanenſes autem, ut cladem à Papienſibus acceptam referrent, in agrum item eorum induxerunt exercitum, ac Turrim Beſatam aggreſſi unà cum quingentis, qui in cuſtodia ejus erant, redegerunt in poteſtatem. Inde in Laumellinam tranſgreſ- D ſi, Mortariam cum multis aliis oppidis occuparunt, ac ſolo æquarunt. Quorum exemplo permoti Parmenſes, ineunte inde Octobri, recenti violata pace, caſtra Placentinorum, Arquatum & Sanctum Laurentium invasêre: verùm, auxilio Placentinorum citato agmine advolante, ad manum conferendam impulſi, ex ſuis plurimos amisère, quorum alii capti, occiſi alii ſunt. Placentini verò poſtquam Cremonenſes Parmenſium ſubſidio properare ſenſerunt, alio ad eos fallendos itinere inſtituto VI. Kal. Novembris Padum ſubitò trajecerunt, ac Cremonam imparatam adorti portam Bertucciam occuparunt. Qua re comperta Cremonenſes domum ſtatim repetierunt, ac portam expulſis inde hoſtibus receperunt, atque eos abeuntes inſequuti mille ducentos ceperunt, ac captivos Parmenſium liberarunt. Quæ dum aguntur, Mediolanenſes cum Brixianis, irruptione ex altera parte facta, caſtrum Oſcaſalis eis ademerunt, ademptumque deleverunt: inde in Bergomatem illati, atque ad Urbem uſque populando progreſſi, Bulgarum, Calcinatum, ac Collonium ſubverterunt. Quo facto pax inde tractata haud ægrè convênit ea conditione, ut fines ab Henrico Imperatore quondam poſiti ſervarentur. Quorum exemplo adducti Laudenſes, Melegnano & aliis quibuſdam caſtellis ad Lambrum amnem remiſſis, pacem à Mediolanenſibus impetrarunt. Hæc ferme trans Padum. Ex Ciſpadanis autem Salinguerra Taurellus Ferrarienſium Princeps, cum Præturam Veronæ eſſet adeptus, ſtatim animum ad Argentam, de qua antea quoque armis diſceptatum fuerat, Ravennatibus adimendam adjecit. Quare promptis Veronenſium & Mutinenſium copiis ad Ferrarienſes adjunctis eò progreſſus, facilè, victo præſidio, oppidum occupavit: ac mox Ravennates aliquot incautè ſuorum ſubſidio accurrentes inſidiis in itinere collocatis excepit, ac cathenis vinctos Ferrariam abduxit, qui in cuſtodiam conjecti ibi poſtea miſere perierunt. Bononienſes autem, Medicina & Argellata receptis, ab ipſa quaſi rerum ſerie tracti, inde agrum Imolenſem Cæſareum invaſerunt. Ejus rei hæc occaſio data. Albertus Araldus, homo montanus, haud modica hominum facinoroſorum manu contracta, furto Saxatellum occupaverat. Tantam bene gerendæ rei occaſionem non dimittendam arbitratum Conſilium, prætorem eò cum delecto militum robore miſit. Albertus, quòd ſe Bononienſi imparem eſſe videret, repente ad ipſum Prætoris adventum

cum

(1) In Alſatiam *Philippus* hoſtili exercitu irrupit, & prope Moſellæ fluvium cum *Ottone* conflixit anno 1198.; inde in Saxoniam movens, Brunſvicum obſedit anno 1199. Hoc verò anno 1200. nihil hoſtile geſſit, teſte Arnoldo Lubecenſi lib. 6. cap. 2. & ſeqq., qui acta horum temporum accuratè recenſet.

cum ſuis in ſpeluncam ejus montis quandam refugit: id ubi ſenſit Prætor, ad ſpecum, quamvis difficili admodum acceſſu, perrexit, ac ſtatim ſtramentis accenſis in os ejus injectis, Albertum & ſocios, fumo ſpiritus viam intercludente, adduxit in poteſtatem. Albertus pede ad arborem ſuſpenſus, ac gravi lapide ad collum alligato miſerè vitam finivit. Saxatellum, ne quando aliàs ſimilium hominum receptaculum eſſet, injecto igne combuſtum. Inde ea occaſione ad reliqua oppida Cæſarei juris arma tranſlata, eaque haud magno certamine ditioni Bononienſi adjuncta. Caſtrum S. Petri adverſus latrocinia in dies ſævientia conditum. Forolivienſes item Cerviam Urbem aggreſſi, præſidium Ravennatium ejecerunt, oppidoque potiti ſunt. Faventini verò caſtro Coſinâ demum abſoluto exercitum adverſus Forolivienſes duxerunt. Mutinenſes autem bellum à Regienſibus, quod ſequenti anno erupit, extimeſcentes, caſtrum cis amnem Siclæ adverſus Herberiam in ulteriore ripa ſitam oppoſuerunt, idque Marzaliam appellarunt; dum Regienſes inteſtina duarum factionum ſeditione conflictabantur, quas Scopacciatorum, & Mazaperlinorum nomine appellabant. (2) Romani Viterbienſes imperium Eccleſiæ detrectantes adorti ad deditionem compulere, atque eorum opes cum hominibus ad Urbem in modum triumphi veteris revexêre. Sequen-
1201 ti anno, Philippo Argentoratum obſidente, atque Othonem variis prœliorum certaminibus fatigante, Mediolanenſes, tribus prætoribus ex tribus factionibus Nobilitate, Motta, & Credentia (hi erant opifices) inſtitutis, exercitu Placentinorum accito, in Laumellinam iterum irruperunt, ac ponte è regione Viglebani ſuper Ticinum amnem conſtructo, Viglebanum aſſidua oppugnatione premere menſe Julio contenderunt. Qua re cognita Papienſes, ut pontis conſtructionem impedirent, celeriter accurrerunt: verùm prœlio VII. Kal. Auguſti commiſſo adeo malè pugnarunt, ut ex ſuis mille ducentos amiſerint. Ita Mediolanenſes oppugnatione redintegrata, Viglebanum juris, poteſtatiſque ſuæ fecerunt. Quibus detrimentis Papienſes impulſi, proximo Auguſto oratores Mediolanum de pace miſerunt: qui, cum eam æquis conditionibus impetraſſent, apud Philippum Archiepiſcopum ſolemnia ſacramenta dixerunt. (3) Parmenſes autem Burgum S. Domnini, quod Placentinis paullò ante conceſſerant, iterum promotis copiis invaſerunt: Placentinis autem adeſſe Brixiani ſummopere cupientes, ſuborta in Civitate ſeditione, officium præſtare non potuerunt: quæ, animis ex ſtudiorum diverſitate utrinque accenſis eò erupit, ut, atroci prœlio in Urbe commiſſo, pars inferior exire coacta ſit: quæ, Rotingo occupato, ac Cremonenſium auxilio accerſito, menſe Decembri ad oppidum Gavardum oppugnandum acceſſit: verùm ab iis, qui in Urbe remanſerant, impetu repentino oppreſſa, propoſito excidit. Rotingum, Caprianum, & Monſrotundus, quòd cum extorribus ſenſerant, ſunt exciſa. Eodem anno novum bellum inter Mutinenſes, & Regienſes eſt excitatum. Amnis eſt Sicla, mediâ inter Mutinam ac Regium viâ, à Plinio Gabellini nomine appellatus, cujus integrum jus ſe Mutinenſes habere, Henrici III. conceſſione profitebantur. Itaque, cùm Regienſes emiſſarium ex eo ad rei navalis uſum derivare pararent, ei rei impedimento ſe priore anno futuros oſtenderant, (4) atque ea de re ad amnem ipſum Marzaliam caſtrum ad conatus eorum coërcendos extruere cœperant. Id ægrè Regienſes paſſi, quod jure non poterant, armis ſibi parandum exiſtimarunt; &, quòd in ſe haud ſatis virium eſſe ad rem tantam ex ſententia conficiendam viderent, auctore Bualello Cive Bononienſi, Prætore ſuo, à Bononienſibus auxilium poſtularunt. Grata omnibus ea occaſio fuit, qua Regienſes aliquo ſibi beneficio adverſus Mutinenſes obſtringerent. Ea de cauſſa auxilia peditum equitumque ſumma omnium voluntate ſummiſſa. Septembri menſe apud Formiginem acriter ab utraque parte concurſum, varièque pugnatum. Mutinenſes demum multitudine hoſtium ſuperante in fugam acti, atque uſque ad pratum Tentionis non longè ab Urbe compulſi, multis amiſſis, in primiſque Prætore ipſo Alberto Lendenario capto. Faventini item à Forolivienſibus afflictati auxilium Bononienſium poſtularunt, ac prœlio commiſſo non ſolùm in fugam eos egerunt, ſed etiam Caſtaneolum oppidum VI. Idus Octobris ereptum incendio deleverunt. Eodem anno Innocentius Pontifex Romæ Hoſpitali S. Spiritus excitato, ac magnis facultatibus aucto, ordinem Hoſpitalariorum S. Spiritus inſtituit; (5) poſtero

(2) Bella cis, & trans Padum acta, quæ hoc, aliiſque ſubſequentibus annis narrat Sigonius, leguntur in Rubeo, Corio, aliiſque Urbium ſingulatim Chronicis, editis inter Scriptores Rerum Italicarum, quæ minimè vacat peculiariter recenſere; idque monitum Lectorem volo, ne repetitis adnotationibus fatigetur.

(3) Hæc Corius ad præſentem annum enarrat.

(4) Non *priore* tantùm *anno*, ſed multò etiam ante à Regienſibus tentatum fuerat, ut ex amne Sicla Emiſſarium derivaretur, Mutinenſibus ad illud impediendum paratis. Id enim ipſe Sigonius ad annum 1183. refert, iiſdem prorſus verbis hunc amnem deſcribens, niſi quòd ibidem *Henricum Secundum* Auctorem facit Diplomatis, quo jus integrum in eundem fluvium Mutinenſibus concedebatur; hic autem *Henrico Tertio*: id qua in re conſtans ſibi eſt in hiſtoria quoque Bononienſi, eidem *Henrico Tertio* hanc Conceſſionem adſcribens, anno currente.

(5) Errat Sigonius, cùm non Romæ, ſed in Gallia à Fratre Guidone inſtitutus ſit Hoſpitalariorum S. Spiritus Ordo. Quin imò multò ante hunc annum illius exordia ſunt repetenda; ſiquidem jam coaluerat anno 1198., quo confirmatus fuit ab Innocentio III., ut conſtat ex ejuſdem epiſtola lib. 1. num. 97. editionis Balutii, *Data Romæ ad Guidonem Fundatorem Hoſpitalis S. Spiritus, ejuſque Fratres tam præſentes, quàm futuros IX. Kal. Maji Indictione I., anno Incarnationis Dominicæ MCXCVIII. Pontificatus verò Innocentii Papæ III. anno I.*; nec non ex altera ad *univerſos Archiepiſcopos, Epiſcopos, & alios Eccleſiarum Prælatos, Data X. Kalen. Maji, Pontificatus noſtri anno I.*, quam idem Balutius refert num. 95. Sigonius confundit *Hoſpitalariorum* Ordinem cum *Hoſpitali S. Mariæ in Saxia*, quod verè Innocentius III. magnificè erexit, ornavitque, Spondano teſte ad annum 1198. num. 17., quodque ſuccedentibus annis *S. Spiritus* nomen accepit, atque unitum fuit ab ipſo Innocentio anno 1204. Hoſpitali S. Spiritus

1202 ſtero verò, ut Germanos à Philippi partibus ad Othonis averteret, Othonem Regem rite creatum pronunciavit, atque in exitu Junii Vidonem Epiſcopum Præneſtinum Legatum Coloniam miſit, ut, Othone Rege declarato, Philippum cum fautoribus ejus, tanquam injuſtè bona Eccleſiæ obtinentem, communione abigeret, atque omnibus, ut ſe ab eo, tanquam aperto Eccleſiæ hoſte, ſejungerent, Othoni verò, tanquam Regi legitimo, aggregarent, injunxit: (6) præcipue autem Colonienſes vinculo fidei Philippo datæ abſolvit. Quibus rebus Philippus accenſus, Etruriam, quam tenebat, majoribus contra eum præſidiis communivit. Otho verò Rex Germaniæ à Legato Pontificio confirmatus, conventu principum ſuorum habito, bellum contra Philippum decrevit. Eo anno Mediolani res trium factionum conſenſu ad unum arbitrum Saccum Saccium Laudenſem delata: qui Conſules reſtituit, ac Papienſes novo ſacramento adegit. Iidem carrocium adverſus Bergomates aſſumptis Papienſibus eduxerunt. Mutinenſes pulſos ſe à Regienſibus, ac Bononienſibus indignè ferentes, Ferrarienſes ac Veronenſes cum carrociis in ſui auxilium advocarunt, ac menſe Junio infeſtis ſignis ad caſtrum Herberiæ in ulteriore Siclæ ripa è regione Marzaliæ ſitum contenderunt, &, quanquam Regienſibus, ac Bononienſibus egregiè defendentibus, agrum univerſum hoſtili direptione vaſtarunt, atque oppidum manganis admotis magna vi oppugnarunt; ac ſine dubio in poteſtatem adduxiſſent, niſi eodem menſe Vido Lupus Prætor Parmæ, ac Conradus de Summo Conſul Cremonæ delecti utrinque arbitri rem compoſuiſſent. In exitu Junii in caſtro Marzaliæ, Azone Marchione, Salinguerra, & Huberto Ferrariæ Prætore præſentibus, Manfredus Mutinæ Prætor nomine Communis ſui juravit, ſe præceptis Conradi Conſulis Cremonæ, & Vidonis Prætoris Parmæ ſtaturum, quæ illi ſuper diſcordiis cum Regienſibus initis edidiſſent. Tum illi arbitrium de pace concilianda pronunciarunt: quo audito, Prætores Mutinæ & Regii oſculo interpoſito in gratiam redierunt. Tum decretum eſt, ut uſus aquæ Siclæ æquè Mutinenſibus, Regienſibuſque pateret. (7) Pridie Kal. Januarias Mantuani jurarunt, ſe Mutinenſibus auxilio contra omnes, præterquam Regienſes, futuros, & ſalem ab eis, quouſque Padi navigatio aperiretur, ſumpturos: atque eodem contra ſe ſacramento Mutinenſes Mantuanis obligaverunt. Hoc primum anno Florentini à Conſulibus ad Prætorem peregrinum aliarum Civitatum exemplo, Rempublicam traduxere. Dominicus Calarogenſis, quem Ordinis Prædicatorii auctorem fuiſſe diximus, cum Didaco Epiſcopo Oxonienſi Toloſam adverſus Albigenſes, qui provinciam illam hæreſis veneno inficiebant, acceſſit, atque ibi uſque ad annum MCCXV. operam egregiam ei rei navavit. Eodem anno B. Raimundus Placentiæ obiit, (8) qui ut vivens hoſpitalitatis laude claruerat, ſic mortuus miraculorum magnitudine fulſit. Pro- 1203
ximo, dum Philippus fœde Turingiam populatur, Legatus Pontificius in feſto Sancti Bartholomæi Othonem Regem Germaniæ coronavit; (9) Pontifex verò literis his XVII. Kal. Januarias Anagnia ſcriptis ad cauſſam tuendam accendit: *Sanè præter opinionem plurium, & multorum conſilia ſuſcepimus ab initio cauſſam tuam, de cujus promotione omnes penè penitus deſperabant, & ſtuduimus efficaciter promovere, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum Ricardi Regis Anglorum avunculi tui videbaris ab omnibus derelictus; licet enim non defuerint, qui multipliciter nos tentarent, ut muneribus, & promiſſis nos à propoſito tui favoris avocarent: nec prece tamen, nec pretio, nec minis, nec aliis rebus potuerunt inflectere mentem noſtram, quin de die in diem amplius in tua dilectione ferveret, & ad tuam exaltationem propenſius aſpiraret. Cùm igitur Dominus dirigat greſſus tuos, & firmet de die in diem amplius Regnum tuum, monemus Serenitatem regiam, & exhortamur in Domino, quatenus, cùm tempus jam acceperis opportunum, opportunè ac importunè, vigilanter & inceſſanter inſiſtas, ut bonum principium finis optimus ſubſequatur, & optatum commune deſiderium noſtrum ſortiatur effectum. Foveas in dilectione & devotione tua principes, qui te fovent, ut alios melius ad tuæ Serenitatis favorem inducas; & dum favor tibi arridet, ad tuæ promotionis provectionem intendas, nec negligas*

ritus Montiſpeſſulani à Guidone inſtituti, edita Conſtitutione, quæ legitur in primo Bullarii volumine num. 7. Viciſſitudines hujus Romani Hoſpitalis, ſejuncti à Gallico, anno 1217. Honorii III. auctoritate, ornatique inſignibus privilegiis à reliquis Summis Pontificibus, ſuo loco recenſet idem Spondanus. De origine *Hoſpitalariorum S. Spiritus* tum Galliæ, tum Italiæ plura diſſerit Auctor *Hiſtoriæ Ordinum Monaſticorum, Religioſorum, Militarium* &c. Pariſiis editæ anno 1714. Tom. II. pag. 195.

(6) Acta hæc ſunt anno præterito 1201., ut Godefridus Monachus narrat. In Regiſtro Innocentii III. *De Negotio Imperii* num. 77. legitur juramentum Ottonis Regis Summo Pontifici præſtitum, poſt hanc Guidonis Præneſtini declarationem. Actum verò dicitur, *Nuxiæ, in Colonienſi Diœceſi, anno Incarnati Verbi MCCI. VI. Idus Junii.*

(7) In Memoriali Poteſtatum Regienſium, edito Tom. VIII. *Rerum Italicarum*, hæc omnia fuſiùs ad hunc annum narrantur.

(8) Mors B. Raymundi incidit in annum 1200., ut pluribus probat Campius tum in ejuſdem vita Italicè ſcripta, tum in annalibus ad illum annum, eandem ſententiam tuentur Bolandiſtæ in Actis SS. ad diem 28. Julii, quo vitam hujus Sancti illuſtravere.

(9) Otto in Regem Germaniæ coronatus jam fuerat Aquiſgrani ab *Adolpho* Colonienſi, IV. Nonas Julii anni 1198, ut Godefridus, Hovedenus, Raynaldus, Struvius, aliique paſſim docent. In Regiſtro Innocentii III. *De negotio Imperii* num. 9. & 10. recitantur literæ tum *Adolphi* ipſius id teſtantis, tum Principum Germaniæ, qui Innocentio Papæ ſignificant electionem Ottonis, ejuſque coronationem *per manum Domini Adolphi Colonienſis Archiepiſcopi*. De altera Ottonis Coronatione, quam hoc anno in Feſto S. Bartholomæi Legatus Pontificius ſolemniter egit, penes Sigonium ſit fides; Scriptores enim veteres ſilent. Bis quidem coronatum ab Adolpho Ottonem tradit Raynaldus; primò apud Vangionum Urbem, in Albis Paſchalibus; ſecundò Aquiſgrani, ut jam adnotavimus: ſed utramque Coronationem anno eodem 1198. peractam affirmat, num. 62.

A *gas in aliquo factum tuum, ſed omni diligentia ſtudeas promovere*. Hoc anno Mediolanenſes, & Placentini rurſus conjunctis copiis in fines Cremonenſium irruperunt, ac, Soncini agro vaſtato, neque oppido ipſo tentato, domum ſe receperunt. Quo facto inde pax inter illas Civitates captivis utrinque reddendis eſt ſubſequuta. (10) Brixiæ verò quidam, ut Civibus ejectis adjumentum afferrent, contracta ex Bergomo, Cremona, & Mantua firma militum manu, obſidionem Calcinato Brixiano oppidulo admoverunt, ac mox audito Veronenſium contra ſe adventu, incœptum reliquerunt. Inde Veronenſes, cùm uſque ad Pocelengum veniſſent, magno prœlio uſque ad B veſperam contenderunt. Demum pace per Legatos Bononienſium confirmata ab armis diſceſſum. Mantuani quoque Cremonenſibus adjuvantibus contra Veronenſes profecti, cùm æquo marte pugnaſſent, pacem inde compoſuerunt. Bononienſes ſedatis inteſtinis diſcordiis, aut certè in præſens ſopitis, priſtinas revocare cogitationes, cauſſamque belli quærere cum vicinis cœperunt, haud dubiam ſpem gerentes, fore, ut quoſcunque armis appeterent, eos levi momento pro rerum præſentium opulentia, atque ipſius interregni diuturnitate, ſubigerent. Primùm Ferrarienſibus de finibus agri, prædiſque abactis lis eſt intentata; verùm C ſtatim ſine armis, nova interveniente pactione, ſublata. Gulielmus Puſterla Prætor cum Salinguerra Taurello tum Prætore congreſſus, Azone juriſconſulto adhibito, novum fœdus percuſſit: in quo de ſervandis utrinque hominibus; damnis reſarciendis; prædis reſtituendis, & agri utriuſque terminis cavit. Ea re tranſacta, rebus quaſi ordine quodam adductis Mutinenſes placuit adoriri. Itaque Gulielmus Prætor ex Conſilii ſententia, pagos quoſdam cis Scultemnam infra ſupraque viam Æmiliam ſitos, à Conrado Prætore Mutinenſi repetiit. Mutinenſes hac re audita, haud ſatis mirari, cur D nunc demum, quæ tam longo eſſent à ſe uſu poſſeſſa, repeterentur: nimirum id eſſe dicere, Civitatem Bononienſem nimia rerum proſperitate jam laſcivire, neque domi, neque foris quieſcere poſſe: Henrico mortuo, & Marcoaldo in latebris hærente ſublato, elatos, creſcere ex vicinorum incommodo, cogitaſſe: Imolenſi agro Cæſare ſpoliato, certamina opportunè cum Ferrarienſibus commiſiſſe; quæ ubi ex voluntate non ſucceſſerunt, omnem in ſe libidinem convertiſſe: agrum eos trans Scultemnam flagitare potius, quàm repetere, bellumque, ni concedatur, minari: ſe ea ſententia eſſe, ut ne glebam quidem, niſi armis coacti, ſint permiſſuri. Hoc reſponſo rela- E to, nemo omnium è Conſilio fuit, quin agrum bello repetendum eſſe cenſuerit. Ut autem, quàm maxima fieri poſſet, ope bellum gereretur, placuit Legatos ad ſolicitandos vicinarum Civitatum animos mittere, ſimulque caſtrum in finibus agri ad impreſſiones in agrum Mutinenſium faciendas conſtruere. Legati quatuor cum mandatis Civitatis Regium acceſſerunt, atque in Conſilio Credentiæ à Prætore Iſacio Dovaria dato Regienſes rogarunt, ut, quod ipſi paullo ante contra Mutinenſes ad jus parandum à ſe auxilium accepiſſent, id nunc ſibi ad ſuum recuperandum afferrent. Haud multis ſecum agi Regienſes paſſi, ſe præſto eſſe ad omnia eorum mandata dixêre. Itaque extemplo fœdus in hæc verba conſcriptum: *Si Bononienſes bellum intulerint Mutinenſibus ante Carniſprivium, ſive juſſu, ſive injuſſu Regienſium, Regienſes bellum ſuſcipiant cum Mutinenſibus, idque omni ope ſua gerant poſt quindecim dies, quàm per literas, aut per Legatos admoniti fuerint, neque pacem, aut inducias faciant injuſſu Prætoris Bononienſis aut Conſulum, qui pro tempore fuerint. Sin autem poſt Carniſprivium arma intulerint, Regienſes non teneantur. Quòd ſi Mutinenſes bellum priores intulerint, Regienſes utique teneantur. Et, ſi dubium eſſet, utri priores bellum intuliſſent, ſtetur jurejurando Prætoris aut Conſulum, qui pro tempore fuerint, aut duodecim hominum, qui ex Conſilio Bononienſium à Regienſibus eligantur. Quòd ſi cum aliis bellum gerent cauſſa Mutinenſium, Regienſes non teneantur. Maneat autem hæc ſocietas uſque ad annos decem, & quinto renovetur*. Erant duæ illo tempore Civitates maximè Mutinenſium commodis ſervientes, Parma, atque Cremona. Has igitur aut ſibi adjungere, aut à Mutinenſium ſocietate avertere Legati ex Conſilii mandato volentes eò ire conſtituerunt, & quò res majorem auctoritatem haberet, ſecum Prætorem quoque & Legatos Regienſium adduxerunt, ac tertio Idus Junias Parmam profecti Conſilium Credentiæ à Prætore utriuſque Civitatis nomine poſtularunt. Prætor erat Matthæus Corrigius: is Conſilium ſubitò convocavit. In eo primùm legati Bononienſes, deinde Regienſes verba fecere: omnium una fuit petitio, ut Parmenſes ſibi in bello adverſus Mutinenſes adeſſent, aut ne eos adverſus ſe adjuvarent. Quibus auditis ex Conſilii ſententia reſpondit Prætor, ſe ſocietate cum Mutinenſibus vetere junctos eſſe, neque pro jure ſocietatis facere poſſe, quin eos adverſus omnium, qui oppugnare velint, arma defendant. Inde Cremonam progreſſi eadem in Conſilio Credentiæ poſtularunt: pro Othone Prætore Talamatius judex ejus reſpondit; dolere ſe magnopere, quòd tanta inter duas finitimas Civitates diſcordia exarſiſſet, ſeque paratos eſſe, operam dare, ut res inter eos, remotis armis, conveniat: quod ſi efficere non potuerint, ſe conſilii id capturos, quod honeſtiſſimum judicarint. Hæc cum reſponſa legati domum retuliſſent, eò intentius domeſticis copiis bellum parandum eſſe, viſum eſt, quò majoribus ſociorum opibus id excepturi eſſe Mutinenſes videbantur. Interea Parmenſes & Cremonenſes Prætores ſuos rei componendæ cauſſa Bononiam deſtinarunt. Matthæus & Otho, legatis Mutinenſibus

(10) Sicardus Cremonenſis hujuſmodi pacem, anno ſuperiore actam narrat, hæc ſcribens: *Inter Cremonenſes, & Placentinos pacis fœdera componuntur. Quo anno quaſi Jubilæo, ferè in tota Lombardia treugæ vinculantur in luſtro*. Huic ſyncrono Scriptori, atque in hiſce partibus degenti, potiorem habendam fidem reor, quàm Sigonio, qui hæc diffidentium invicem Italicarum Urbium amica Fœdera, ſub hoc anno refert. Fortaſſe, currenti anno, eadem confirmata fuere.

ſibus ſecum aſſumptis, profecti. Ibi XVIII. Kal. Julias in Conſilio Credentiæ, re utrinque agitata, Otho Mutinenſes eſt percontatus, num controverſiam ſuam Gulielmi Prætoris arbitrio permittere vellent? quibus abnuentibus exequutus inde eſt, num religioſorum hominum ſtare decreto vellent? quod cum pariter recuſaſſent, re infecta abierunt. Ea de cauſſa ineunte Julio Gulielmus Prætor ex Conſilii ſententia Ardicionem Ruſticanum, & Bonacurſium Alberum, conſules juſtitiæ, Regium miſit, atque eos in generali Conſilio, quæ inter ſe convenerant, Prætori & Communi Bononiæ rata fore, jurare juſſit. Mutinenſes bellico apparatu in ſe Bononienſium cognito, hoc anno fines ſuos diligenter per Conradum Sanmartinum Prætorem ſuum cuſtodierunt adverſus eos, qui caſtrum Plumatium in finibus conſtruxerunt, ac majore conatu ſe in proximum ad impreſſionem eorum excipiendam pararunt, & Nonantulanos magnis ad ſe conditionibus ab amici-
1204 tia Bononienſium revocarunt. Sequens annus maxima rei frumentariæ ac vinariæ ubertate, verum gravi ſæviente inter pecudes peſtilentia, fuit inſignis, quo eodem dies Paſchæ in feſtum S. Marci, exemplo inter Chriſtianos rariſſimo, inciderunt. Et hoc anno Brixiæ tumultuatum: nam exules in Urbem recepti, homines audaces, & inquieti, cum ſe honeſtè in Civitate verſari non poſſe putarent, in adverſarios arma ſumpſerunt, ac fœda pugna in foro edita, nobiles centum amplius cæciderunt: quare iterum Urbe depulſi nova ſibi quærere conſilia, ſubſidiaque compulſi ſunt. Mutinenſes autem & Bononienſes, dum idoneum deſtinati belli aggrediendi tempus expectant, repentè ab armis, nec opinantibus omnibus, receſſere. Alii, Alberti Mantuani eremitæ facunda ſimul ac pia oratione ad Concordiam redactos; (11) alii Octaviani Cardinalis Epiſcopi Oſtienſis, Pontificii tunc in Lombardia Legati, auctoritate rem compoſitam tradunt. In actis utriuſque Civitatis rem per compromiſſum tranſactam extat in hunc modum: *Septimo Idus Januarias Bononiæ frequenti in concione Aimericus Dodonus Prætor Mutinæ compromiſſum fecit in Hubertum Vicecomitem Prætorem Bononiæ, de omni lite, quæ per Gulielmum Puſterlam Prætorem Mutinenſibus fuerat intentata, ac de ſacramentis inter has Civitates concipiendis ſpondens, ſe ſtaturum eo quod Hubertus decreviſſet. Mutinenſium Legati cum Prætore ſuo Aimerico erant in ea concione Gulielmus Rangonus, Guidottus Aldardus, Martinus Procenarius, Vido Papia, & Gulielmus Munterus. Quæ iſti Bononiæ tranſegerunt, ea poſt ipſum domi Conſilium comprobavit. Hubertus re ad rationem revocata fines agri Bononienſis, & Mutinenſis ad aquam Mutiam protulit, ac VII. Idus Maji pronunciavit. Eo decreto ſtetère Mutinenſes, quanquam injuſtè multis ſe pagis fraudatos à Prætore Bononienſi vulgo frementes*. Reb. Mutinenſium ex ſententia ſine ulla belli calamitate compoſitis, omnis inde in Piſtorienſes belli moles converſa. Neque verò armorum deerant cauſæ, quippe aſſiduæ finium controverſiæ, prædæque utrinque abactæ: ob eam rem Conſilio placuit, cum Florentinis adverſus eos ſocietatem inire: juncta eſt autem his conditionibus, ut utrique alterius homines reſque ſervarent, & ad alterius arbitrium adverſus Piſtorienſes excurſiones equeſtres in decennium facerent, neque injuſſu alterius pacem, aut inducias eis darent. Bononienſes Bargam, Sambucam, & Stagnum ex ditione Piſtorienſium excepêre, quibus ſe parcere integro poſſe fœdere voluêre. XV. Kal. Decembris cum Faventinis fœdus in eaſdem, quibus ante, conditiones, Vido de Pirovano, Prætore Faventino, probante inſtauratum. Quietæ inde cum Piſtorienſibus quoque, quæcunque cauſa fuerit, res fuêre. Mutinenſes item arma primum Friniatibus intulêre. Hæc regio eſt montana, ſic à Friniatibus quondam Liguribus, quorum ſæpe meminit Livius, appellata, quæ in diœceſi poſita parem cum Civitate libertatem agebat: atque exercitu in Padullum inducto, pagum Candiani conbuſsêre, licet Parmenſes cum carrocio ad ferendum eis auxilium accurriſſent. Philippus demum, ut ſua adverſus Othonem jura vehementius confirmaret, Adolfum Colonienſem Archiepiſcopum, qui Othonem à principio coronaverat, ut ſe quoque iiſdem Inſignibus exornaret, induxit. (12) Quod ut Innocentius conperit, Legato ſuo (13) ut Adolfo di-

(11) Hujus Sancti Viri præclara per Italiam geſta, quam novus veluti Apoſtolus excurrit, fœdera & paces ubique componens, Hippolitus Doneſmondus, in hiſtoria Eccleſiaſtica Mantuæ, ſumma cum laude recenſet, eundem obiiſſe aſſerens anno 1214.

(12) In partes *Philippi* pertractum fuiſſe Colonienſem Archiepiſcopum, qui antea *Ottoni* favebat, à Vuillelmo Comite Juliacenſi, narrat Arnoldus Lubecenſis lib. 7. cap. 1. Innocentius III. in epiſtola 123. *De Negotio Imperii* auctorem facit hujus procuratæ defectionis quemdam Brunonem Clericum, ejuſdem Colonienſis Archiepiſcopi familiarem. Godefridus verò Monachus in Annalibus ad hunc annum, *per Trevirenſem, Spirenſem, & Conſtantienſem Epiſcopos*, conciliatum *Philippo Adolphum* teſtatur. Fortaſſe, his omnibus facem ſubdentibus, nova hæc in *Ottonem* conſpiratio exarſit. Quod in Sigonio emendari debet, eſt annus rei geſtæ, quem malè deſignat. Quamvis enim Adolphus, anno currente, poſt Feſtum S. Martini cum Duce Brabantiæ Confluentiam venerit, & juramentum fidelitatis, una cum memorato Duce *Philippo* præſtiterit, ut idem Godefridus refert; celebritas tamen ſolemnis Coronationis contigit anno ſequenti. Narrat quippe Auctor prædictus, indictam fuiſſe à *Philippo* celebrem Curiam Aquiſgrani in *Epiphania Domini*; in qua ipſe regium nomen & coronam depoſuit, precatuſque fuit collectos Principes, ut concorditer ab omnibus in Regem eligeretur; quo facto, ab Archiepiſcopo Colonienſi, cum *Maria*, ſeu *Irene* conjuge, unctus fuit ac conſecratus. Ad eundem annum 1205. hæc ſtatuunt Abbas Urſpergenſis, & Chronicon Hirſaugienſe.

(13) Duos conſtitutos Judices in hac cauſſa, Sifridum Moguntienſem, & Epiſcopum Cameracenſem, ſcribit Godefridus Monachus, aſſerens ab iiſdem excommunicatum Adolphum Coloniæ in Eccleſia S. Petri anno 1205. Arnoldus autem Lubecenſis lib. 7. cap. 3. Epiſtolam recitat Innocentii III., quæ etiam legitur in Libello *De negotio Imperii* ſub num. 116., datam ad memoratos Epiſcopos, nec non ad *Scholaſticum S. Gereonis Colonienſis*, ut pulſatis campanis & accenſis candelis, ſingulis diebus Dominicis & Feſtivis excommunicatum publicè denunciarent, & à Pontificali Officio Adolphum deponerent. Hæc ignoravit Sigonius,

A dignitatem abrogaret, mandavit: atque ita
1205 ſequenti anno Legatus, Adolfo abdicato, Brunonem Bonnenſis Eccleſiæ Præpoſitum ſubrogavit. Qua re Philippus exacerbatus, Septembri menſe Coloniam obſidione circumſtetit, agrumque ejus vaſtare contendit. (14) Eo anno Mediolani Nobilitas in gratiam cum Credentia rediit, atque ex auctoritate Lantelmi Landriani, lecti ab utraque parte arbitri, deintegro rem ad Conſules retulit. Brixiæ Albertus Caſalaltus, cum Urbem civili turbare tumultu ſtuderet, à Civibus Urbe dejectus Lenum oppidum cepit: inde Cremonenſium opportunis auxiliis nixus Pontevicum occupavit: verùm
B Brixiani cum prompta militum manu advenientes univerſos ſilentio noctis temere ſomnum ſine excubiis capientes nacti, ipſum nullo labore recuperarunt: exules autem Leno retento reliqua caſtella Civitati parentia pervagati, omnia rapinis, atque incendiis affixerunt. Eodem anno Cremæ oppidum penè totum igne conſumptum. Principes Friniatium, quos illi Capitaneos vocabant, infeſtis Mutinenſium armis exterriti deditione facta jurarunt, ſe præceptis Salinguerræ Prætoris, atque ipſius Communis Mutinæ parituros; atque idem paullò poſt etiam Gualandelli fecerunt, qui inter cos opibus, ac nobilitate præſtabant. Po 1206
ſtero Philippus idem obſidione Coloniam afflictavit, atque Othonem prœlio ſecum congreſſum in fugam convertit. (15) Mediolani Philippo Lampugnano Archiepiſcopo vita functo ſuffectus eſt Hubertus Pirovanus ſecundus, Eccleſiæ Ordinarius, atque idem Cardinalis Romanus. (16) Mutinenſes, & Mantuani fœdus inter ſe contra Regienſes fecerunt. Franciſcus Aſiſias, is qui poſtea Divorum in numerum eſt relatus, ſodalibus, quos ſibi aſciverat ac Fratres Minores appellarat, leges vitæ aſperrimas dedit: quas deinde Innocentius Pontifex tanquam paupertati Apoſtolicæ congruentes probavit. De quibus ſic Matthæus Pariſius ſcripſit, (17) eorum temporum propè æqualis: *Sub his diebus Fratres Minores, favente Papa Innocentio, ſubitò emergentes terram repleverunt, habitantes in Urbibus & Civitatibus deni & ſepteni, nihil omnino poſſidentes, de Evangelio viventes, in victu & veſtitu paupertatem nimiam præferentes, nudis pedibus incedentes, maximum humilitatis exemplum omnibus præbuerunt. Diebus autem Dominicis & feſtivis de ſuis habitaculis exeuntes, prædicaverunt in Eccleſiis Parochialibus Evangelium verbi, edentes & bibentes, quæ apud illos erant, quibus officium prædicationis impen-*

C nius, qui unico Legato demandaram provinciam abrogandi *Adolpho* dignitatem teſtatur.

(14) Obſedit quidem Coloniam hoc anno *Philippus* in Feſto Sancti Michaëlis Archangeli; ſed validè in Urbe obſiſtentibus Civibus, atque Ottonis exercitu Caſtris imminente, deterritus Philippus, poſt quinque obſidionis dies, maximo ſuorum, ac præcipuè equorum detrimento accepto, tentoria refigere, & re infecta inde diſcedere coactus fuit, quemadmodum narrat Godefridus Monachus in Annalibus ad hunc annum.

(15) Actum eſt hoc prœlium occaſione iteratæ irruptionis, qua Colonienſem agrum ferme univerſum ſibi ſubegit Philippus. Fracto exercitu, Rex *Otto* in Caſtrum VVaſſimberch ſe recepit, ſed proditione Ducis Limburgenſis circumcluſus, fugâ inde elabendi vix copiam habuit. *Bruno* verò, in
D *Adolphi* locum, Colonienſis Archiepiſcopus conſecratus, ibidem captus fuit, ac, *Philippo* jubente, ferreis manicis conſtrictus carcerem adiit. Hæc Godefridus Monachus narrat ad hunc annum.

(16) Ughellus conſtanter tuetur, hunc *Ubertum* fuiſſe Cardinalem Mediolanenſis Eccleſiæ, non Romanæ, aſſerens, hoc poſtremum nec veterum Scriptorum teſtimoniis, nec illius ævi monumentis probari. Fallitur tamen vir diligentiſſimus, cùm utraque hæc abundè ſuppetant ad manifeſtè evincendum, *Ubertum* verè Cardinalem S. R. E. fuiſſe creatum, antequam in Mediolanenſem Archiepiſcopum deligeretur. Id enim teſtatur non modò antiquus, ſed ferme coævus Scriptor Mediolanenſis, Galvaneus
E Flamma in *Manipulo Florum* ad annum 1207. Calchus quoque ad eundem annum, *Uberti* electionem ad Mediolanenſis Eccleſiæ regimen narrans, eum *jam Romanæ Eccleſiæ Cardinalem* appellat; idemque tradit ad hunc annum Sigonius, qui antiquas Tabulas, & Mediolanenſia Chronica diligenter inſpexit. Nec deſunt illius ævi Monumenta, quæ hoc ipſum enunciant. Pergamenum Diploma, funiculis pendentibus adhuc munitum, egomet præ manibus habeo, in quo hic *Ubertus* nonnullos reditus concedit *dilecto filio* Presbytero S. Raphaëlis, ad utilitatem, & reſtaurationem Eccleſiarum S. Petri, & S. Materni; Datum autem legitur anno *MCCVIII. XV. Kal. Septembris*, *Indictione XI.*, atque ita inſcribitur: *Ubertus, Dei gratia Mediolanen. Archiepiſ., S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalis* &c. Alteram Chartam authographam, confectam *Anno MCCIX., die Lunæ, ſexto die Julii, Indictione duodecima*, ex Archivo Cœnobii S. Ambroſii mihi deprompſit D. Laurentius de Georgiis. Pertinet ea ad commutationem quandam, inter Dominum Lanſrancum de Puteobonello, Præpoſitum Eccleſiæ S. Nazarii ad Corpus, Civit. Mediol., nomine prædictæ Eccleſiæ, & Trancherium ac Marchixium Fratres Converſos, & Grancerios Monaſterii de Caravalle. In calce verò ſubſcriptus legitur: *Ego Ubertus de Pi. Mediolanenſis Archiepiſcopus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis*. Demum in Miſcellaneis MSStis Franciſci Caſtelli, in Bibliotheca Ambroſ. aſſervatis, lit. *N.* in 4. num. 295. pag. 50. legitur Inveſtitura quorundam Bonorum Eccleſiæ S. Mariæ Mediolan.; eique ſubſcriptus eſt *Ubertus, Dei gratia Mediolan. Archiepiſcopus, S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalis*: confecta autem eſt hæc Charta *Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo Ducenteſimo nono*. Quo circa hæc controverſia, quam etiam Oldoinus Tom. II. col. 38. dubiam reliquit, prorſus diſſolvitur; itaut de collata *Uberto* hac dignitate dubitari ampliùs non poſſit. Quod attinet ad tempus Electionis *Uberti* ad Mediolanenſem Eccleſiam, Ughellus, & Papebrochius eandem differunt in annum ſequentem 1207. Veriùs tamen Sigonius delectum hoc anno in Mediolanenſem Archiepiſcopum *Ubertum* teſtatur. Initis namque calculis, juxta antiquos catalogos ſuperiùs indicatos, cùm *Philippus* ad hanc Sedem promotus die X. Julii anni 1197., poſt *annos X, menſes IV., dies VII.* regiminis, obierit hoc anno, die XVII. Novembris; Sedes autem vacaverit *diebus XXIV.*, electio *Uberti Pirovani* procul dubio affigenda eſt diei XI. Decembris hujuſmet anni.

(17) Sub anno 1207. hæc narrat Pariſius; ſeriùs tamen eadem contigere. Siquidem, nonniſi anno 1208., vel 1209. inchoato, Ordinis Minorum fundamenta jecit *S. Franciſcus Aſiſias*, cùm annum ætatis vigeſimum octavum vix attigiſſet. Anno verò 1210. ab *Innocentio III.* Ordinis confirmationem obtinuit, ut ex S. Franciſci vita à Sancto Bonaventura conſcripta, atque illius Ordinis Annalibus, Romæ anno 1731. recuſis, pag. 85. conſtat.

A *pendebant. Qui in rerum cœleſtium contem-
plat ione tanto perſpicaciores ſunt inventi, quan-
to à rebus præſentis ſeculi, & carnalibus de-
liciis comprobantur alieni. Nullum genus ali-
menti penes eos uſque in craſtinum reſerva-
tur, ut paupertas ſpiritus, qui viget in men-
te, actu ſicut & habitu omnibus innoteſcat.*
Veronæ civili tumultu vehementiſſime la-
boratum. Bonifacius enim Sanboniſacii Co-
mes, Sauri filius, prœlium cum adverſa
Monticulorum factione commiſit, atque eo
ſuperior repentè ad domos eorum inflam-
mandas acceſſit. Qua re Civitas mota Azo
nem Marchionem Ateſtinum ad præturam
1207 gerendam accivit. Proximo, Germani diu-
B turno duorum regum bello deſeſſi, oratori-
bus Romam miſſis, quorum princeps erat
Volcherus Patriarcha Aquilejenſis, Inno-
centium orarunt, ut auctoritatem ſuam con
ferre ad conciliandam inter eos concordiam
vellet. Quibus ille obſequutus, confeſtim
Hugolinum Epiſcopum Oſtienſem, & Leo-
nem S. Crucis Presbyterum Cardinalem de
crevit, qui Kal. Octob. Philippum conven-
tum Auguſtæ Vindelicorum agentem con-
venêre, atque ei & ceteris Principibus, ut
ſe in Saxoniam ad conventum ſequerentur,
edixere. Ibi re agitata, pax in has conditio
nes firmata eſt, ut Otho Philippi filiam ſibi
deſponderet, ac Philippo, dum viveret,
C regni titulo cederet, inde illo mortuo uſur-
paret. (18) Eo anno Azo Ateſtinus Vero
næ Prætor, cum turbidum Civitatis ſtatum
tranquillare ſtuderet, quem duæ factiones
Monticulorum & Sanboniſaciorum inexpia
bili ſimultate ſolicitabant, ſtudiis majoris
partis populi fultus arma ad eas Urbe de-
turbandas arripuit, verùm, licet magna il-
lorum cæde facta, propoſitum tenere non
potuit. Etenim Icilinus Monachus (19) Azo
nem, quem conatibus ſuis infeſtum antè
habuerat, Veronæ dominari iniquo animo
patiens, amicis ſuis Verona, Vicetia, atque
aliunde, Salinguerra tum Prætore Ferrariæ
adjuvante, contractis, repentè cum omnibus
D Veronam inivit, atque opibus ſuperior ip-
ſum cum fautoribus ejus Urbe exegit, ac
prætura adempta Odoricum Vicecomitem
IV. Idus Junii ei ſubſtituit. Azo verò inju
riam ferre neſciens, haud quaquam ſemeti-
pſum in re tanta deſtituit, verùm ſocietate
cum Sanboniſaciis inita, atque exercitu va-
lido propere ex Lombardis, Romaniolis,
Marchianiſque conflato, circa Idus Auguſti
Veronam repetiit, ac vi ingreſſus cum Odo-
rico Prætore, Icilino, Salinguerra, & Mon-
ticulis per menſem crebris prœliis decerta-
vit; quibus demum victor V. Idus Septem-
bris hoſtes excedere Urbe coëgit: quorum
multi, cùm nocte caſtrum S. Petri in mon-
te conſcendiſſent, ibi cum Icilino, & Ti-
roli Comite capti ſunt: reliqui, inter quos
Odoricus, & Salinguerra, fugam occultè
arripuerunt. (20) Ita Azo in priſtinum di-
gnitatis locum redactus, turres ac domos
inimicorum direptas à fundamentis evertit.
Qui evaſerunt, alii Gardam, alii Piſcariam
confugerunt, is præturam ſequenti anno 1208
continuavit. Extorres autem Brixiani, qui
veſano impetu in agro debacchabantur,
rurſus Pontevicum aggreſſi ceperunt, idque
Cremonenſibus, à quibus maximè fovebun-
tur, attribuerunt; atque Azonem Ateſti-
num Veronâ ſui auxilio advocarunt. Qua
re præviſa, Mediolanenſes ſubitò accurre-
runt, ac Pontevicum Cremonenſibus, captis
ex eis quadringentis, eripuerunt, ac Bri-
xianorum populo reddiderunt. Azo verò
ad Gardæ & Piſcariæ oppida expugnanda,
cum carrociis Veronenſium & Mantuano-
rum progreſſus, ac brevì eorum potitus,
Monticulos ad deditionem adegit, atque
Ateſte cuſtodiendos tranſmiſit. Icilinus inde
Prætor Azoni ſubrogatus omnia loca, quæ
Sanbonifacii tenebant, ſecunda Civitatis
voluntate recepit. Quo facto Azo Ferra-
riam cum valida exulum Ferrarienſium
manu reverſus, Salinguerram inde expulit;
qui ad Mutinenſes, apud quos triennio antè
præturam geſſerat, ſe recepit. Per eoſdem
dies Regienſes cum Mantuanis hac de cauſ-
ſa bellum inierunt. Mantuani Suzariam in
agro Regienſi ſibi oppugnandam cum ſu-
ſcepiſſent, accitis Veronenſium, Ferrarien-
ſium, Cremonenſium & Mutinenſium auxi-
liis eò proceſſerunt, ac locum manganis,
ac lithobolis admotis acriter oppugnarunt.
Qua re cognita, Regienſes in auxilium Bo-
nonienſes ſocios vocavêre, qui, Imolenſi-
bus & Faventinis aſſumptis, carrocium
eduxêre, atque exercitum ingentem per
Mutinæ ſuburbia ad Suzariam perduxêre,
quò Parmenſes cum ſuo & ipſi carrocio
Regienſibus auxilio venerant: ſatiſque con-
ſtabat, privatis harum Civitatum opibus
majorem nondum, ac firmiorem ad alicujus
oppugnationem oppidi exercitum conveniſ-
ſe. Pugnatum eſt pari utrinque animorum
ardore: victoriæ tamen decus penes Bono-
nienſes fuit; quorum opera egregia, Suza-
riâ obſidione liberatâ, enituit. Remiſſâ inde
adverſus Piſtorienſes iracundiâ, belli quo-
que ejus in præſens cogitatio poſita. Flo-
rentinis fœdus remiſſum, dataque viciſſim
poteſtas pacis cum Piſtorienſibus compo-
nendæ. Philippus ex Saxonia in Sueviam
ſe recipiens Babembergæ ſubſtitit, ut ſe ex
itinere, atque ægritudine recrearet. Cùm
autem

E

(18) Conradus Abbas Urſpergenſis pacem his con-
ditionibus ſtatutam narrat; ſed ea ad com-
plementum deducta minimè fuit. Conſtat
hoc ex *proceſſu Legatorum Apoſtolicæ Sedis*,
qui legitur in regiſtro Innocentii III. *De
Negotio Imperii*, num. 142., ibi enim hæc
poſt alia à Legatis pertractata exarantur:
Sexto; hic eos (Philippum & Ottonem)
*ad colloquium perduxerunt, tractantes cum
ipſis de pace, quam cùm conſummare non poſ-
ſent, ſeptimò; ſtatuerunt inter eos treugas
unius anni, & ſic, tractatum pacis reducentes
in ſcriptis, ad Sedem Apoſtolicam redierunt
cum nunciis utriuſque*. Eadem tradunt Ar-
noldus Lubecenſis, & Albertus Stadenſis
ad hunc annum, qui rem prorſus infectam
fuiſſe relictam teſtantur.

(19) *Ecelinum* paſſim vocant coævi Auctores, qui
de ejuſdem familia ac geſtis agunt, editi-
que ſunt Tom. VIII. *Rerum Italicarum*. Di-
ctum fuiſſe *Monachum*, *in ultimo ſuæ vitæ*,
ſcribit Rolandinus cap. 1. Chronicorum.

(20) Captum *Ecelinum* ab Azone Eſtenſi, anno
1208. refert Rolandinus, qui prœlium hoc
deſcribit lib. 1. cap. 9. Monachus Patavinus,
qui ab hoc anno hiſtoriam ſuam exorditur,
victoriam Marchionis Eſtenſis anno eidem
affigit, ſed nihil de *Ecelino* capto loquitur.
Plura de præclarè geſtis, per hæc tempora,
à memorato *Azone* Eſtenſi profert Cl. Mu-
ratorius in Antiq. Eſtenſ. pag. 378., & ſeqq.

autem miſſo ſanguine in cubiculo quietus, paucos familiares admittens, ſederet, X. Kalend. Julii Otho Comes Palatinus ingreſſus ferro eum invaſit, ac, cubiculario fruſtra caput domini protegente ſauciato, vita privavit. (21) Et hic annus rerum omnium copiâ feliciſſimus fuit.

(21) *In nativitate S. Joannis Baptiſtæ* interemptum *Philippum* Regem ſcribit Otto à S. Blaſio, qui rem, prout accidit, narrat, & cauſſam memorat, cur ab Ottone Palatino gladio percuſſus in mortem fuerit; ſubdit deinde, proſcriptum fuiſſe ab *Ottone* Rege eundem Palatinum, & ſequenti anno 1209. occiſum ab Henrico à Kalindin in vindictam Philippi Regis, paucíſque aliis narratis hiſtoriam ſuam abſolvit. Sigonius ſecutus eſt Conradum Urſpergenſem, qui *Philippum* cæſum ſcribit *X. Kal. Julii*. Epiſcopus tamen Oſtienſis, ſcribens ad Innocentium Summum Pontificem Epiſt. 152. *De negotio Imperii*, narrat, *Philippum* occiſum, *Sabbato proximo, ante feſtum S. Joannis Baptiſtæ*, horâ nonâ, adeòque die 21. Junii, in quem hoc anno *Sabbatum* incidebat.

Explicit Liber Decimusquintus.

IN-

INCIPIT LIBER DECIMUSSEXTUS.

OTHO IV. REX, *&* IMPERATOR.

UT Regni vacuitas Italiam per annos decem in atros ſeditionum, ac tumultuum fluctus, tempeſtateſque conjecit, ſic grave ac cōtumax Othonis Imperium, ſuſcepto rurſus cum Eccleſia bello, eandem in duas, ut antè, partes ſtudiorum diviſione diſtractam per annos duodecim omni malorum genere conflictavit. Quæ huic libro mandare pergemus.

Philippi morte accepta Principes Germaniæ læti, quòd diuturno ac pernicioſo ſimul eſſent diſſidio liberati, confeſtim Francofordiæ comitia habuerunt, atque ibi rurſus ſummo animorum conſenſu Othonem ipſum Regem Germaniæ deſignarunt. Qua re audita ingens inter populos gratulatio facta. Mediolanenſes verò præcipua voluptate elati, quòd Regem ex amica aliquando factione, quem maximè optabant, haberent, oratores ad eum miſerunt, rogantes, ut pro ſalute Regni, & pro eorum, qui Eccleſiæ partes ſequerentur, incolumitate, Mediolanum primo quoque tempore properaret, ut, Italicâ coronâ acceptâ, Regnum ipſum domeſticis bellis attenuatum reficeret. Quin etiam Innocentius Pontifex in priſtina erga illum caritate perſiſtens, per Legatos diligenter hortatus eſt, ut Romam ad coronam Imperii accipiendam accederet, atque Eccleſiæ ſolemnia ſacramenta præberet. Quibus rebus acceptis Otho eò ſtudioſius res Germaniæ componere maturavit, quò celerius in Italiam perveniret: quam poſt Henrici mortem ſic aut ad libertatem alienatam, aut ad dominatum erectam eſſe, haud dubiis nunciis audiebat, ut jura etiam imperii
1209 attrectare non dubitaret. Itaque ſequenti anno Legatum de more cum magna poteſtate Volcherum Patriarcham Aquilejenſem præmiſit, ut jura populorum cognoſceret, eoſque ad antiqua obſequia ſibi advenienti tribuenda perliceret; atque omnino viam in Italiam ſibi quaſi muniret. Is ſuperatis Alpibus Mediolanum profectus Alberto Fontanæ Prætori Othonis literas reddidit, (1) (quibus gratiis actis eos orabat, ut Volcherum ipſum Legatum à ſe Italiæ deſtinatum benignè acciperent, atque in omnibus rebus eodem, quo ſe ipſum, obſequio colerent)

A ac Mediolanenſes, & ceteros Lombardiæ populos Othoni ſacramentum dicere juſſit. Mediolano inde profectus Bononiam adiit; in Epiſcopio hoſpitatus Prætorem ad ſe vocavit, ac ſolemne ſacramentum exegit; eo dato deinceps oppida, ac poſſeſſiones, quas Bononienſes poſt Henrici mortem imperio eripuiſſent, repetiit. Prætor erat Giliolus Seſſius Regienſis; is ex Conſilii ſententia (nam id multò antè prævisum erat) ſummo ſtudio ſe reſtituturum ſignificavit, ac Vidonem Lambertinum juriſconſultum præſentem ita reſpondere juſſit: *Quas poſſeſſiones, & oppida habebat Henricus Imperator, tum cùm*
B *eſt mortuus, & poſt mortem ejus Bononienſes occupaverunt, quæ ſunt in diœceſi Bononiæ, aut in aliis; hæc autem intelligimus eſſe, Medicinam, & illam partem Argellitæ, quam Imperator tenebat, & agrum Imolæ: has vobis dimittimus integro jure; ſi quod habet Commune Bononiæ vel privilegio alicujus Imperatoris quæſitum, vel conſuetudine vetere comparatum.* Atque his dictis ſurrexit, ſeque ratum habere, quod Vido dixerat, dixit ac bacillum Volchero porrexit. Progreſſus inde in Romaniolam Legatus, Caſtrum Imolæ quod erat juris Cæſarei, Bononienſibus ac Faventinis cuſtodiendum adverſus
C Imolenſes attribuit. Interim Otho Auguſtam, atque inde ad Alpes ante Aſſumptionem Beatæ Virginis venit, ac caſtra ad lacum Benacum XIV. Kal. Septembris fecit; mox trajecto Atheſi Veronam, comiter cum à cæteris, tum in primis ab Azone Marchione Ateſtis exceptus, (2) acceſſit: ubi de tranſacta Civium ſeditione admonitus, Cives inter ſe opportunè conciliavit, ac Monticulos ex Ateſtino carcere liberatos Veronam reſtituit. Mediolanum inde accedenti Populus, ac Clerus inſolita animorum alacritate apparuit: præcipuè autem Otho nobilibus puerorum, puellarumque
D choris eſt delectatus, qui in candida veſte incedentes, ac ramos oleæ præferentes, eximias Regis laudes carminibus aptè compoſitis celebrabant. Inde conſtituto die ab Huberto Archiepiſcopo in Baſilica S. Ambroſii ingenti pompa Corona ferrea, antiquo regni Italici monumento, ornatus, contra Mediolanenſibus vetera omnia Regum privilegia confirmavit, ac multis præterea non levibus eos muneribus inſignivit. (3) Profectus inde, Huberto Archiepiſcopo comi-

(1) Recitat hanc *Ottonis* Epiſtolam ad Mediolanenſes datam Triſtanus Calchus, eamque à *Volchero*, ſeu *Valthero* Patriarcha Aquilejenſi, menſe Martio, Prætori oblatam tradit. Præmiſerat verò, non ſponte Mediolanenſes ſe ſe *Ottoni* per Legatos ſubdidiſſe, ſed *Ottonem* ipſum, cui multùm intererat hanc Urbem, inexpiabili inimicitia priſcis Cæſaribus infeſtam, propitiam habere, Interpretum operam adhibuiſſe, ut ſibi eandem conciliaret. Extra dubium hoc eſt, miſſam fuiſſe ad Ottonem à Mediolanenſibus *Legationem ampliſſimam, cum pretioſis muneribus*; id enim ipſemet *Otto* in memoratis literis, ſumma grati animi teſtificatione, commemorat.

(2) Cl. Muratorius in Antiqu. Eſtenſibus pag. 392. refert, donatum fuiſſe ab *Ottone* hunc Azonem Marchiâ Anconitanâ, ejuſque Diploma recitat, *Datum per manum VValterii Protonotarii apud Cluſinam Civitatem, menſe Januario, XIII. Kalendas Februarii, Indictione XIII*, adeòque anno ſequenti 1210.

E (3) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 242. hæc deſumpſit Sigonius, idemque narrat Corius ad hunc annum; ſed Calchus Ottonis Coronationem peractam ait anno 1210., *illuſtri die Reſurrectionis Chriſti Dei, operante rem ſacram Uberto Pirovenеo Archiepiſcopo, adſtanteque Volfgerio Patriarcha in æde Ambroſiana*. Addit, interfuiſſe huic celebritati virum inclytum Gulielmum Puſterlam, qui jam Alexandriæ, Placentiæ, ac Mediolani, ſumma cum laude Præturæ munere functus fuerat, eumque, equitem inſtitutum, Aſtenſis Urbis Feudo fuiſſe ab Ottone locupletatum; atque his peractis Ottonem Mediolano, Calendis Maji, diſceſſiſſe. Nullum tamen, ad id firmandum, antiquum teſtimonium, aut documentum producit. Contra verò, Flammæ, Corii, & Sigonii ſententiæ ſuffragari videtur aucto-

ritas

mitante Mediolano Bononiam recto Æmiliæ itinere ita adiit, ut ubique caſtris extra Urbes locatis ſolemnibus ab obviis populis honoribus, atque officiis cultus ſit, quibus ſingulis & ipſe jus mitiſſimè dixit: atque omnes beneficiis, quæ poſtularunt, affecit. Inde trajecto Apennino per Etruriam iter ingreſſus, omnes ejus regionis Civitates, claves, & dona offerentes, obvias habuit. Viterbium autem ut venit, ibi Pontificem ſolito honore complexus, atque ab eo comiter exceptus, Romam ut ad ſolemnia Coronæ peragenda prodiret, eſt invitatus. Ita progredientem lento ipſe agmine ſubſequutus Romam acceſſit, atque ad Urbem caſtra de more conſtituit. Inde V. Idus Octobris ſolemni ab eo apparatu in Baſilica S. Petri Inſignibus Auguſtalibus, ac nomine Imperatoris affectus, ſolemne ſacramentum concepit, quo ſe Eccleſiam Romanam, & patrimonium ejus, ac nominatim Regnum Friderici Siciliæ Regis ipſi nuper Eccleſiæ commendatum, omni ope defenſurum juravit. (4) Ad quam pompam viſendam tanta confluxiſſe multitudo mortalium dicitur, ut, cum iter iis, qui rei celebrandæ intereſſe debebant, obſtruerent, Otho ad ſummovendam propere turbam nummos diverſis ſpargi in locis mandarit: narrant etiam, cùm milites quidam viſendi ſtudio elati in Urbem irrumpere contra vetera exempla conati eſſent, à Romanis non incruento certamine eſſe repulſos. Invitatus inde ad

A convivium Imperator ſic Pontificem in Lateranum eſt proſequutus, ut ei equum aſcendenti ſtapedem vetere Caroli Magni inſtituto tenuerit. Inde mutuis utrinque celebratis officiis, Otho Urbe egreſſus in Urbibus Etruriæ ſuburbanis conſedit, ac de more ſummis adhibitis juriſconſultis, jura Regni diligenter inquirere, tanquam ea conſtituturus, incœpit. Cùm autem quædam oppida in Etruria à Pontifice, alia verò in Campania à Friderico modò vacante Imperio, occupata comperiret, quæ ad Imperium ſive Regnum pertinere putaret, nulla Pontificis ac ſacramenti ſui habita ratione, militibus protinus immiſſis recepit. Qua re

B cognita, Innocentius eum continuò monuit, ut ejuſmodi incœpto deſiſteret, quod injuſtè & contra nuncupata ſacramenta ſuſciperet; addens etiam, ſi in propoſito permanſiſſet, ſe telis eum Eccleſiaſticis petiturum, quæ contumaces Imperatores experti ſemper magna ſua calamitate fuiſſent. Otho verò uſque adeo Pontifici recta monenti non paruit, ut in ejus etiam contumeliam eos, qui Romam religionis cauſſa contenderent, capiendos ac ſpoliandos curarit. Ita Viterbium, Montemflaſconem, Urbevetum, Peruſiam, & totum denique patrimonium quondam à Mathilde relictum brevi in ſuam ditionem redegit: atque aliam

C etiam Apuliæ partem hoſtiliter incurſavit. Quin etiam Ducatum Spoletanum Bertoldo familiari ſuo attribuit. (5) Diploma XIII Kal.

ritas Ottonis a S. Blaſio, qui in calce ſuæ hiſtoriæ, deſcribens iter hujus Regis è Germania in Italiam, ait, Veronâ Bononiam adiiſſe, hæc ſubdens: *inibi Curiam cum Principibus Italiæ celebravit, ac inde Mediolanum perveniens, honorificè à Civibus ſuſcipitur. Pyrenæum tranſiens Tuſciam applicuit. Nuncios ad Dominum Apoſtolicum, Patriarcham Aquilejenſem, & Epiſcopum Spirenſem Cancellarium ſuum, Romam præmiſit &c.* Hoc igitur anno, quo ad ſuſcipiendum ab Innocentio Imperii diadema Romam profectus fuit Otto, veroſimilius eſt, fuiſſe Mediolani ferreâ coronâ inſignitum; Siquidem ex vetere Inſti-

D tuto, ferè ſemper in more poſitum fuit, ut Romanam Coronationem Mediolanenſis præcederet. Cæterùm, etiam anno ſequenti 1210., Ottonem Aprili menſe, in quem Paſcha incidebat, Mediolani moram traxiſſe, ut Calchus aſſerebat, revocari in dubium nequit. Recitatur quippe ab Ughello Tom. I. col. 553. Venetæ edit. Ottonis Diploma, expeditum in favorem Clarevallenſis Cœnobii ad fluvium Cleſis, in Camerinenſi Diœceſi, ad quod condendum (Sancto Bernardo adhuc ſuperſtite), evocati fuerant è Mediolanenſi Carævallis Monaſterio Monachi; *Datum* autem eſt, *apud Mediolanenſ. XII. Kal. Maji, Anno Incarn. MCCX. Indict. XIII. Regnante Domino Ottone IV., Romanorum Imperatore glorioſo, Anno Regni ejus XII., Imperii verò I*; eique primo loco te-

E ſtis interfuit *Ubertus* Mediolanenſis Archiepiſcopus. Duo alia Diplomata Ottonis IV. authographa mihi inſpicere licuit apud ſæpius laudatum D. Laurentium de Georgiis; alterum pro Monaſterio Carævallis Mediolanenſis, *Datum apud Mediolanum, milleſimo ducenteſimo decimo, die nono exeunte Aprili, Indictione XIII.*; alterum pro Monaſterio S. Ambroſii Mediolani, Datum pariter *apud Mediolanum, Anno Dominicæ Incarnationis MCCX., IX. Kal. Madii, Indictione XIII.*

(4) Chronicon Foſſæ-novæ, Imperiali donatum corona *Ottonem* ab Innocentio, in Eccleſia S. Petri, *V. Kal. Octobris*, enarrat. Idem adnotavit Otto a S. Blaſio, inquiens: *craſtina die Dominica, ante feſtum S. Michaëlis, quæ eo anno (1209.) V. Kal. Octobris evenit, à Domino Papa Innocentio, & à Romanis honorificè ſuſcipitur, datoque ſacramento coram Eccleſia, ſe juſtum Judicem, ac viduarum, & orphanorum tutorem, necnon Eccleſiarum, & præcipuè Patrimonii S. Petri defenſorem pro poſſe exiſtere, ab Apoſtolico conſecratus coronatur.* Arnoldus tamen Lubecenſis, Albericus, Matthæus Pariſius, aliique, *Ottonem* coronatum fuiſſe tradunt Dominica ſequenti, poſt Feſtum S. Michaëlis, ideſt *IV. Nonas Octobris*. Eo certè die *Otto* in Caſtris Montiſmali ſcripto confirmavit juramenta edita in Coronatione, idque legitur in regiſtro *de Negotio Imperii* num. 192. *Datum IV. Nonas Octobris, Indictione decima tertia*. Hinc Franciſcus Pagius in Breviario Tom. 3. pag. 197. colligit, præferendam eſſe primam ſententiam, quæ coronatum Septembri menſe Ottonem affirmat, cùm in ea ſcriptura jam peractam hanc celebritatem ipſemet Imperator teſtetur; mihi tamen veroſimilior ſecunda videtur. Neque enim credi poteſt, paſſum fuiſſe *Innocentium* Pontificem, ut res tanti momenti, quemadmodum erat confirmatio præſtiti juramenti, tandiù differretur. Propiùs igitur ad veritatem accedit, eo ipſo die, quo Imperii coronam *Otto* accepit, exactam fuiſſe ſcriptam confirmationem; præcipuè, cùm ex Chronico Foſſæ novæ conſtet, *Ottonem*, poſt ſolemnem inaugurationem, ſtatim in Caſtra receſſiſſe. At hæc controverſia, Diplomatis, ſi quæ emergent data iis diebus, prorſus enodabitur. Sigonii certè narratio, quæ *Ottonem* Auguſtalibus inſignibus auctum *V. Idus Octobris* refert, prorſus claudicat, ut ex ſuperiùs dictis patet.

(5) Quis foret hic *Bertoldus*, à Sigonio memoratus, prorſus ignoro; *Diopuldum* inſtitutum fuiſſe Ducem Spoleti ab *Ottone* Imperatore tradit Richardus de S. Germano, qui hæc narrat ad hunc annum. Vide Catalogum Ducum Spoletanorum, ab Anonymo Mediolanenſi editum in Diſſert. Chorographia Italiæ Tom. X. *Rerum Italicarum*, num. 116., non *Bertoldum*, ſed *Diopuldum* Spoleti Ducem hoc anno recenſentem.

1210 Kal. Februarias ſequenti ineunte anno, qui fuit MCCX., datum eſt, cùm ipſe adhuc in Etruria apud Urbem Cluſii moraretur. Veritus inde, ne propterea Regni Civitates à ſe deficerent, in Lombardiam ad populos in fide confirmandos revertit: (6) ac menſe Majo Ravennam, Cremonam, Brixiamque profectus, Cremonenſibus tum alia jura, tum omnia oppida à majoribus ſuis conceſſa corroboravit. Brixiæ autem XIII. Kal. Junii Raymundo Abbati Nonantulano bona ſua omnia confirmavit, & conventu ibi acto inde contendit Ferrariam, quæ civilibus procellis agitabatur, quòd Salinguerra Azonem ſuperiore anno Urbe, Suſinello ac Giliolo Civibus Ferrarienſibus adjuvantibus, exturbarat. Ibi verò poſitus Bononienſibus ad jurandum adhibitis pacem inter eos compoſüit, ac timens, ne quid ab eis per ſuam abſentiam novaretur, Hugonem Guarinoſium Legatum ibi reliquit. Inde Placentiam, (7) Albam, ac Vercellas acceſſit. Ad eum verò Vercellis agentem Bononienſes Legationem miſêre, ac veteris privilegii confirmationem III. Kal. Julii retulêre: nempe cauſſarum publicarum & privatarum cognitionem, Magiſtratuum creationem, conſuetudinum ſuarum obſervationem; quæ à Friderico, & Henrico illius deceſſoribus accepiſſent.

FRIDERICUS *adverſùs* OTHONEM IV.

INde rebus ex ſententia conſtitutis in Apuliam XL. Piſanorum triremibus uſus acceſſit, (8) ac ditioni Friderici bellum apertiſſimum intulit, ita ut receptâ Capuâ

A ibi hiberna tranſegerit. Innocentius interim Legato Gregorio Card. S. Mariæ in Porticu miſſo, Etruriæ Civitates pacificari, atque ad ſe traducere inſtitit, ac per alios Othonem à malis conſiliis avocare contendit, omnia præterita detrimenta ſe remiſſurum oſtendens, ſi Friderico, atque Eccleſiæ parceret. Ubi verò ſe nihil proficere ſenſit, ſolemnem in eum deteſtationem exprompſit, qua illum piorum communione ſummovit, atque omnes principes populoſque, qui illi ſacramenta dixiſſent, religione ſolutos ab illo recedere, tanquam à nefario homine, & capitali Eccleſiæ hoſte præcepit. (9) Qua re accepta Germaniæ
B principes, Rex Boëmiæ, Dux Auſtriæ, Dux Bavariæ, Landgravius Thuringiæ, & Archiepiſcopi Moguntinus, ac Trevirenſis in unum coëuntes, ipſum communi conſilio reliquerunt, ac Fridericum Idibus Decembris in Apulia commorantem Regem ex auctoritate Pontificis deſignarunt, (10) cumque ad Coronam accipiendam in Germaniam invitarunt, Legatis Henrico, & Anſelmo ad ipſum, & ad Pontificem deſtinatis. In Italia item multæ Civitates, multique principes Pontificia auctoritate ac voluntate permoti, eundem deſeruerunt, & ſe Friderico, id eſt Eccleſiaſticæ parti, applicuerunt; inter quos præcipuè Azo Marchio
C Ateſtinus. Sequenti anno Legati Germani 1211 cum in Italiam perveniſſent, Henricus Veronæ ſubſtitit, ut Friderico ſtudia Veronenſium compararet, Anſelmus verò ad Innocentium, & Fridericum profectus, ab eo confirmationem electionis, ab hoc acceſſum in Germaniam impetravit. Eo anno Otho

(6) Hyemaſſe *Ottonem* per Lombardiam, & per Tuſciam, aſſerit Chronicon Foſſæ novæ ſub finem anni 1209. In Urbe Laudenſi degebat expirante Februario menſe, ut indicat Diploma, inde expeditum in favorem Morimundenſis Cœnobii, *pridie Kal. Martii* apud Ughellum, Tom. IV. Italiæ Sacræ col. 176. novæ editionis. *Ferrariam* ſe contuliſſe, poſt diem XIII. ante Calendas Junii, inferiùs Sigonius ſcribit; ſed Ottonem illuc jam fuiſſe delatum Martio menſe, colligit Cl. Muratorius ex edicto ibidem promulgato anno MCCX. *Indict. XIII.*, *VIII. Kal. Aprilis*, quod, pag. 391. Antiquit. Eſtenſ., in alio volumine ſe editurum pollicetur. Apud *Immolam* conſtitiſſe *III. Kal. Aprilis*, Indictione eadem, docet Diploma ibidem Datum Opizzoni Parmenſi Epiſcopo apud Ughellum Tom. II. col. 175. novæ editionis. Demum, menſe Aprili, ad Mediolanenſem Urbem acceſſiſſe *Ottonem*, patet ex tribus ejuſdem Diplomatis, quorum, ad ſuperiorem annum, Epocham adnotavi.

(7) In hac Urbe moratum fuiſſe *Ottonem*, menſe Junio, conſtat ex Diplomate ibidem dato in favorem Cœnobii SS. Petri & Marciani, Derthonenſis Diœceſis, *X. Kal Julii* hujus anni, quod recitat Ughellus Tom. IV. Ital. Sac. col. 632.; quin immo Placentiæ *Ottonem* degiſſe etiam circa exitum Septembris, ex Caffari Annalibus diſcimus, ad hunc namque annum iſta leguntur: *Iverunt Marcellus, & Simon cum pluribus nobilibus viris* (Januenſibus) *uſque Bononiam, & venerunt Placentiam, ubi idem Imperator præcepit Januenſibus, & Piſanis treguam tenere, & ſervare à proximo Feſto S. Michaëlis uſque ad annos duos, & ut et omnes penſiones ab utraque Civitate dandæ, conſignarentur.*

(8) Caffarus, poſtquam narravit *Ottonem* Neapolim profectum, teſtatur, inde *terreſtri itinere* in Apuliam, ac Tarantum ſe contuliſſe, paucisque interpoſitis de Excommunicatione, qua ab Innocentio III. perculſus

D fuerat, tandem hæc ſubdit: *Piſani verò prætermiſſis omnibus armaverunt et XL. Galeas, quas miſerunt uſque Neapolim, ibique per paucum tempus ſteterunt, & non invenientes, nec videntes illum Ottonem, Piſas cum Galeis redierunt.* Quo Auctore Sigonius ſcripſerit, triremibus XL. Piſanorum exceptum *Ottonem*, in Apuliam navigaſſe, adhuc non comperi.

(9) Sacro Anathemate *Ottonem* perculit Innocentius hoc anno, menſe Novembri, ante Feſtum *S. Martini*, ut teſtatur Auctor Chronici Foſſæ-novæ; dein, cùm minimè reſipiſceret, ſequenti anno, *in die Jovis Sancto*, excomunicationem latam contra ipſum ac ejus ſequaces confirmavit, quemadmodum legitur in Chronico Richardi de S. Germano. Quin immo illum tunc exauctoratum Imperio ſolemniter edixit, Germaniæ Principes ſolicitans, ut *Fridericum*, Siciliæ Regem, in *Ottonis* locum ſufficerent, miſſo Legato *Siffrido*, Moguntino Archiepiſcopo, ut narrat Godefridus Monachus ad annum 1211. Hæc omnia in hunc annum malè congeſſit Sigonius, deceptus ab Urſpergenſi, ut proxima adnotatione
E oſtendam.

(10) In deſcribenda hac *Ottonis* hiſtoria Auctorem habuit Sigonius Abbatem Urſpergenſem, qui hoc anno, non tam electum *Fridericum*, ſed etiam in Lombardiam profectum tradit. Albericus tamen, Auctor Chronici Foſſæ-novæ, aliique ſcribunt, nonniſi anno ſequenti a Principibus Germaniæ fuiſſe declaratum Regem *Fridericum*, iiſque adhæret Raynaldus, rectè animadvertens, ordinem temporum in hac narratione ab Urſpergenſi valdè confuſum, quemadmodum manifeſtum fit ex relato ad hunc annum receſſu *Friderici* è Sicilia, ejuſque itinere Romam primò, dein Papiam, quod procul dubio, biennio poſt contigit, nempe anno 1212.

Otho bellum gerere cum Friderico in Apulia inſtitit, ac multis ipſum Urbibus ſpoliavit. Quod cernens Innocentius, ad extrema auxilia ſibi deſcendendum putavit, ac demum ſolemni edicto propoſito Othonem præcepta ſua deſpicientem Imperii titulo exuit, ac Fridericum rite Regem declaratum pronunciavit; ac mox Gerardum Seſſium Epiſcopum Novarienſem in Lombardiam miſit Legatum, ut populos adverſus Othonem ſolicitaret, & jurejurando pro Eccleſiæ partibus obligaret. Singulas ille Civitates conveniens, ſummo ad ſe traducere ſtudio inſtitit, quaſque animo averſas invenit, eis divina officia interdixit. Eo anno Cremonenſes ſeditione domeſtica laborarunt: nam cùm Cives veteris Civitatis Mathæum Corrigium Prætorem retinere, novæ autem Gulielmum Maſtalium aſciſcere properantes propoſito excidiſſent, Gulielmus nihilo ſecius novam Urbem ingreſſus munus ſuum exercuit. Itaque quarto Idus Martias, factiones propterea in vico S. Ægidii armis inter ſe concurrerunt, verùm cedentibus Maſtalianis per Sicardum Civitatis Epiſcopum ſtatim in gratiam redierunt. Cùm autem poſt Maſtaliani pacis ſtare conditionibus nollent, Kalendis Juliis ac ſequentibus diebus rurſus manus conſeruerunt, ac denuo reconciliati ad opem ferendam Azoni Ateſtino profecti ſunt. Is Septembri menſe imprudentibus adverſariis maximam ex amica factione manum armatorum coëgit, ac Ferrariam profectus Hugonem Othonis Vicarium unà cum Salinguerra Urbe dejecit. (11) Quo facto uterque auxilium à Bononienſibus petiit, Azo, ut Ferrariam retineret, Hugo, ut recuperaret. Ea de re diverſis in Conſilio ſententiis diſceptatum, aliis Othoni parendum, & ſacramenti in componenda inter Salinguerram & Azonem pace interpoſiti rationem habendam eſſe cenſentibus; aliis ſacramento ſe illo non teneri, cùm pacem Azo violaſſet, ac Pontificiam execrationem timendam eſſe, monentibus. Dum his diſceptationibus tempus teritur, Gerardus reliqua luſtrata Lombardia Mutinam venit, ac mox ſe Bononiam item acceſſurum oſtendit. Alienum Legati Pontificii in Urbem adventum Civitas arbitrata, Oratorem miſit ad eum Azonem juriſconſultum, Civitatis verbis rogatum, ut Bononiam venire hoc tempore parceret: nam Cives gravi inter ſe diſcordia diſſidere, cùm alii Hugonem, alii Azonem tanta pertinacia cenſeant adjuvandum, ut adventus ejus in Urbem ſævum ſine dubio ſit incendium ſeditionis excitaturus. Legato ab adeunda Urbe deterrito, vicit in Concilio pars ea, quæ Hugoni, ideſt Imperatori, favebat. Bello conflato Salinguerra cum Hugone obſidendæ Ferrariæ cauſſa caſtra ad Doliolum, Bononienſes ad Galeriam poſuêre. Azonis verò ſocii Regienſes ad Sanmartinum, Mutinenſes ad Finale, Ravennates ad Argentam adverſus eum cum ſuis copiis conſedere. Bononiâ inde relictâ, Gerardus Cremonam ſe contulit, atque ibi cùm eſſet, Archiepiſcopus Mediolanenſis in locum Huberti mortui eſt ſubſtitutus; verùm, ipſo intra triginta dies vita functo, Henricus Septara Eccleſiæ Cimiliarcha locum obtinuit. (*) Dum hæc agebantur, interim novi cum Piſtorienſibus belli cauſſam Bononienſes adepti ſunt. Sanmartiani, & Lopoletani, montani homines, cùm viciſſim poſſeſſiones ſuas turbaſſent, Prætor rei ejus cognitionem ſyndico permiſerat. Eum in rem præſentem profectum, ut in ſuas quenque poſſeſſiones redigeret, Hubertinus Stagninus, Ghiſlimerius, & Henrigitius à Piſtorienſibus impulſi armata hominum manu imparatum adorti, cum aliquot Bononienſibus ceperant. Hæc res Bononiæ nunciata tantum irarum adverſus Piſtorienſes excivit, ut repentè Conſilium bellum adverſus eos decreverit, Legatoſque extemplo legendos juſſerit, qui vicinorum populorum animos ad conſocianda arma ſolicitarent; Legati lecti cùm ſexto Idus Septembris Regium adiiſſent, à Conſilio petierunt, ut Hubertinum, Ghiſlimerium, & Henrigitium, ac filios

(11) Menſe *Junio* hujus anni capta jam fuerat à Marchione Eſtenſi Ferraria. Innocentius enim III., in Epiſtola 76. libri XIV., data *VII. Idus Junii*, *anno quartodecimo*, ſeribens ad Cremonenſem Epiſcopum, alioſque Præſules, ut idoneum Paſtorem Ferrarienſi Eccleſiæ præficerent, ſecluſo *Jordane Paduano*, quem ipſi Antiſtitem illius Urbis jam delegerant, hanc rationem reddit, quòd videlicet *Eſtenſis Marchio*, *captâ Ferrariâ*, *inſtanter peteret dilationem hujus electionis* &c. Chronicon Parmenſe apud Cl. Muratorium in Antiquit. Eſtenſibus pag. 394., menſem, ac diem indicat, his verbis. *Exivit pars Domini Sarenguerræ de Ferraria, die Jovis primo menſis Madii*. Emendandus igitur hoc loco eſt Sigonius, qui *Septembri* menſe expulſum Salinguerram Ferrariâ teſtatur.

(*) Gerardum de Seſſa, Cardinalitia dignitate ornatum fuiſſe, antequam Mediolanenſis Archiepiſcopus renunciaretur, aſſerunt Ughellus & Oldoinus. De Sedis tempore in hac Eccleſia, diſcors eſt Scriptorum opinio. Galvaneus Flamma, in Manip. Flor cap. 244., eum, *infra menſem*, obiiſſe tradit. Ughellus Tom. IV. col. 177., *trigeſimo die à ſua Electione*, mortuum ſcribit. Longiùs vitam produxiſſe *Gerardum*, Mediolanenſem Antiſtitem, teſtatur Joannes de Deis in libro inſcripto *Succeſſores S. Barnabæ*, referens, eundem *ſexto menſe* è vivis ſublatum, eique conſentit Tabula Archiep. Mediolan. à Galeſinio compacta. In Catalogo verò MSto Bibliothecæ Ambroſ., ſignato *A.* 98. in fol., ultra ſeptem menſes, regimen ejuſdem protenditur; ubi enim de hoc *Gerardo* ſermo habetur, iſta leguntur: *Sedit à quarto die Madii*, *uſque ad quindecim diem Decembris*. Quid verius ſit, arduum eſt decernere; cùm per hæc tempora Indices Archiepiſc. Mediolan. valdè corrupti, ac mendoſi reperiantur. Id certum eſt, hoc anno, tum *Ubertum*, tum *Gerardum* deceſſiſſe, atque huic poſtremo ſubrogatum *Henricum*, qui tamen, nonniſi anno 1218. conſecratus in Archiepiſcopum fuit ab Honorio III. Summo Pontifice, quemadmodum in adnotationibus ad annum 1221. dilucidum fiet. Immo illius electionem, triennio poſt *Gerardi Seſſæ* mortem, contigiſſe oſtendam ad annum 1230., quo è vita deceſſit. Hujus longæ moræ in deligendo Archiepiſcopo, cauſſa eſſe potuit Cleri Metropolitani Mediolanenſis diſcordia, cùm alii Archipresbyterum, alii Archidiaconum, alii Epiſcopum Vercellenſem, *Gerardo* ſubſtituere conarentur. Innocentius autem, ut hiſce diſſidiis modum imponeret, *Henricum Septalam* Archiepiſcopum declaravit, ſcripſitque ad Populum, Clerumque Mediolanenſem, ut eundem, à ſe electum, benignè humaniterque ſuſciperent, quemadmodum narrat Ughelius, Tom. IV. Ital. Sac. col, 177.

filios eorum hoſtium loco haberent, ac ſecum adverſus Piſtorienſes arma ſuſciperent. Prætor erat Vido Lambertinus Bononienſis: is ex Conſilii voluntate reſpondit, ea eſſe erga Regienſes Bononienſium merita, ut non ſolum Hubertinum, ac ſocios pro hoſtibus libenter ipſorum gratia ducturi ſint, ſed etiam arma adverſus Piſtorienſes capturi, & incommodum à Piſtorienſibus in Bononienſes illatum eodem loco habituri, acſi in ſe eſſet illatum. Gratiis actis Legati poſtridie Regienſium oratoribus, ut antè, aſcitis, Parmam proceſſerunt, atque eadem in Conſilio poſtularunt. Reſponſum à Conradino Prætore datum, ſe Hubertino & fautoribus ejus auxilio non futuros; omnibus, qui ſubſidio Bononienſium ire voluerint, liberum tranſitum permiſſuros; haudquaquam ſe æquum cenſere, ut Piſtorienſes, à quibus nulla eſſent injuria laceſſiti, pro hoſtibus haberent; itaque de bello communicando, ſe conſilium, quod omnibus utile ſit, eſſe capturos. Inde converſo domum verſus itinere, Mutinenſium quoque animos explorandos rati Badianum, ubi cum Conſilio Frugerium Prætorem eſſe ad obſidionem oppidi audiebant, iter flexerunt. Cùm eadem poſtulaſſent, reſpondit Prætor: Se neſcire Hubertinum in ſua ditione verſari; id ſi comperiſſet, facturum quod ex utriuſque Civitatis dignitate duxiſſet; quòd adverſus Piſtorienſes auxilium peterent, ſe reſponſum reddere certum non poſſe, quia totum ad Badianum Conſilium non adeſſet; ubi Urbem repetiſſet, Conſilio habito reſponſurum; interim ſe liberum iter omnibus per agrum ſuum eorum auxilio venientibus præbiturum. Legati cùm Bononiam reverſi legationem renunciaſſent; poſt aliquot dies Mutinam petierunt, ac conſilio à Petro Torello Vicario Prætoris dato, poſtularunt, ut ſi militibus juvare ſe nollent, ſaltem belli cauſsâ arma, atque equos aut mutuò ſumere, aut pretio parare in Urbe ſibi permitterent. Quibus ille reſpondit, ſe Prætore & majore Conſilii parte ad Badianum ſedente, certum dare reſponſum non poſſe. His de rebus Bononienſes veterum ſociorum auxiliis, propriiſque viribus contenti bellum pararunt. Tributum belli cauſſa civibus, ut adſolebat, impoſitum cùm Prætor acerbè exigeret, Abbatem S. Stephani conferre recuſantem mulctavit: Abbas ægrè paſſus, rem ad Pontificem detulit: Pontifex ſacra Civitati interdixit. Imminente bello Caſtrimolenſes, ſe caſtrum in poteſtate Othonis retenturos, à Bononienſibus adacti jurarunt. Otho, ut ſibi abrogatum Imperium à Pontifice ſentit, relictâ Apuliâ Germaniam verſus ad continendos in officio Principes rediit: atque ex itinere Bononiam venit. Omni genere honorum excultus plurimum ex ludicro quodam in ipſius adventum commiſſo cepit voluptatis, equeſtri concurſu, atque recurſu per nobiles juvenes in foro edito: in quo Hieremias Malavolta currenti equo effuſus repentè eſt mortuus. Inde Parmam progreſſus omnes populos, qui à ſe deſciverant, Genuenſes, Cremonenſes, Papienſes, & Ferrarienſes cum Azone Ateſtino proſcripſit. (12) Parma inde Laudem ac Mediolanum adivit, atque utroque in loco infrequentes ſanè conventus egit. Erat hiems aſperrima, quæ inſolita vi frigoris Padum ipſum ita conſtrinxerat, ut hominum & jumentorum itinera toleraret. Cum autem ille ad Alpes tutò pervenire ſtuderet, ducem itineris Comitem S. Floræ aſcivit; is cùm Padum ita ſtramentis contexiſſet, ut ſubeſſe glaciem flumenque animadverti non poſſet, Othonem traduxit. Quod ubi ille reſcivit, in ſuſpicionem inſidiarum adductus, aquis illum ſuffocari, præcipiti elatus iracundia, juſſit: atque inde ſuperatis Alpibus in Germaniam tranſiit. (13) Interim Azo à Pontifice in Etruriam advocatus, brevì omnia per Othonem occupata recuperavit. Ut autem Otho in Germaniam deſcendit, ſtatim conventu Norimbergæ habito, Principes pro re non contemnenda admonuit, ne paterentur, Pontificem pro arbitrio Cæſares de culmine Imperii deturbare, ſeque proprio jure exuere; verùm paucis perſuaſit. Inde ſequenti 1212
anno, primo vere, (14) contra Landgravium Thuringiæ atque alios, qui ſe reliquerant, movit. Fridericus autem novis ſuorum precibus ſtimulatus ex Apulia in Germaniam iter intendit, ac Romam progreſſus (15) omnia rerum gerendarum conſilia cum Pontifice contulit. Romæ autem ſuſceptum Genuenſes triremibus ſuis Kalend. Maji Genuam devexerunt. Ibi à Marchione Ateſtino, & Monſerratenſi, & Comite San-

(12) Minimè proſcriptum fuiſſe ab *Ottone* Marchionem Eſtenſem, cenſet Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſibus pag. 396., duo *Ottonis* Diplomata producens, data Mediolani anno 1212., ex quibus apertè colligitur, contra *Azzonem* non ita indignatum *Ottonem* fuiſſe, ut ferali hoc edicto, gratiâ ſimul, ac bonis omnibus eumdem ſpoliaret.

(13) *Ottonem* adhuc Mediolani commoratum menſe Februario anni 1212., dilucidè evincunt duo Diplomata, ſuperiori adnotatione indicata, atque utraque Data *Mediolani Milleſimo CCXII*, *Indictione XV.*, *IV. Idus Februarii*. Rectè igitur illius iter in Germaniam narrat Richardus de S. Germano, qui ad annum 1211. hæc ſcribit: *Dictus Otto, cùm totam ferè Apuliam ſibi ſubjugaſſet, audito quòd quidam Alemanniæ Principes ſibi rebellaverant, Regnum feſtinus egreditur menſe Novembri, & menſe Martio* (anni nempe 1212.) *in Alamanniam remeavit*. Hic obiter adnotandum, Auctorem hunc annos recenſere, juxta Æram Florentinam; proſequitur enim ſub eodem anno 1211. narrare, quæ menſe Martio anni ſubſequentis accidere. Erravit certè Sigonius, qui annum vulgarem ſequitur; cùm ex allatis liquidò conſtet, hæc in annum proximum 1212. eſſe differenda.

(14) Fragmentum hiſtoricum, à Struvio relatum, pag. 624., hæc habet ad annum 1212. *Otto Imperator ab Apulia, & Italia reverſus eſt ad partes Teutoniæ, celebravitque curiam apud Franchenfurt, & circa meſſes condunato exercitu, movit expeditionem in Turingiam adverſùs Hermannum Lantgravium ſibi adverſantem*. Godefridus quoque Monachus narrat, habitam ab Ottone celeberrimam curiam apud Nurimberg, circa *Pentecoſten*, & poſtmodum ſubdit: *Otto Imperator Turingiam cum exercitu intrat*. Non igitur, *primo vere*, hoc bellum aggreſſus eſt Otto.

(15) Chronicon Foſſæ-novæ diem ſignat, quo *Fridericus* è Sicilia Beneventum pervênit, nempe *Sabbatum Palmarum*, quod in diem 17. Martii hoc anno incidit; ibi verò per menſem manſiſſe tradit, ac inde Romam profectum.

Sanboniſicii exceptus Papiam Idibus Julii eſt perductus. (16) Inde Papienſes acceptum uſque ad Lambrum amnem incolumem adduxerunt ; ibi quanquam Mediolanenſes tranſitum impedire tentarunt, tutò tamen amnem trajecit . Papienſes ſoli domum redeuntes centum in manus Mediolanenſium lapſi ſunt. Inde ſuſceptus à Cremonenſibus Cremonam adiit; ubi eximiè honoratus pallium auro textum Baſilicæ obtulit . Mantuani inde ſuſceptum Veronenſibus tradiderunt , qui ipſum uſque ad anguſtias Alpium proſequuti ſunt. Is deinde à ſuis defenſus per juga Alpium in Rhætiam Curienſem deſcendit . Cui occurrere Otho feſtinans, à ſuis relictus, non potuit: atque ita Regno deturbatus in ſuam ſe Saxoniam retulit. Quare Fridericus nemine interpellante Aquis per Antiſtites , Moguntinum & Trevirenſem, coronam accepit, (17) ac mox contra Othonem contendit. Hoc rerum ſtatu veteres inimicitiæ Italicos inter populos inſtauratæ ſunt, tum priſcis odiis, tum novis duorum Regum ſtudiis animos ad nova certamina irritantibus . Præcipuè Mediolanenſes omnium truculentiſſimè ſe geſſerunt, ut qui jampridem principatum ſibi Lombardiæ depoſcerent . Etenim Placentinis aſcitis Gulielmo Lando duce , ſic Bonifacium Marchionem Montisferrati , ac Papienſes Eccleſiæ ſocios ſunt aggreſſi , ut nihil citra & ultra Ticinum populationibus intactum reliquerint. Inde Brixianis arma inferentes, Herbuſcum eorum oppidum obſederunt , ſed, Cremonenſibus auxilio accurrentibus, propoſitum non tenuerunt. Bononienſes autem Regienſium , & Faventinorum accitis auxiliis , exercitum in fines Piſtorienſium adduxerunt , & caſtra eorum Foſſatum , Tribum , Turrim , & Monticellum ceperunt; demum ad Sambucam progreſſi menſe Auguſto oppidum magna mole, ac ſummis per multos dies laboribus oppugnarunt , ac tandem captum everterunt . Ita non ſolum captivos ſuos recuperarunt , ſed Sambucanos etiam , & Pavanenſes relictis ſedibus ſuis ad ſe ultro tranſeuntes, & perpetuò ſe Prætori Montano Bononienſi parituros jurantes receperunt. Inde bellum prædis utrinque agendis , ac poſſeſſionibus viciſſim diſturbandis , in ſeptimum uſque annum ſine ulla reconciliatione protractum . Azo Ateſtinus pace cum Salinguerra facta, vita deceſſit, ac ditionem filio Aldobrandino majori natu reliquit , vir per ea tempora virtute, atque opibus inclytus. (18) Aldobrandinus autem mox, cùm ſe à Salinguerra inſidiis peti contra fidem interpoſitam comperiſſet, ejus rei certiores Bononienſes fecit, qui mirè hominis iniquitate offenſi, ipſi ſe ad pellendum Ferraria Salinguerram ſocios adjunxerunt. Ille verò exactus, caſtrum Epiſcopi Mutinenſis, quod Pons Ducis dicebatur, adverſus Mutinenſes Aldobrandini ſocios occupavit , eoque præſidio confirmato , inde Mutinenſium agrum infeſtis vexare populationibus cœpit . Quoniam autem Aldobrandinus , & Ferrarienſes jurejurando interpoſito Mutinenſibus affirmarant , ſe , ut caſtrum illud everteretur neque amplius reficeretur, acturos, &, qui tale aliquid molirentur, inhibituros; Aldobrandinus exercitum Ferrarienſium, & Bononienſium ad illud oppugnandum , & Salinguerram inde dejiciendum adduxit : neque tamen hoc anno quidquam profecit. (19) Sequenti, Innocen- 1213
tius literas in omnes Chriſtianorum provincias miſit, quæ adhuc extant, (20) quibus fa-

(16) Hæc diſtinctius Caffarus narrat ad hunc annum, inquiens: *In eodem quidem anno Fridericus Rex Siciliæ Januam venit cum Galeis quatuor, & honorificè à Clero , & populo receptus fuit , & in Civitate moram fecit ferè per menſes tres , & Commune Januæ pro expenſis ei donavit ultra libras MD. ; die verò XV. Julii de Civitate receſſit , & Papiam perrexit.*

(17) Ex Abbate Urſpergenſi hæc deſumpſit Sigonius. Godefridus tamen Monachus , qui Friderici acta diligenter conſcribit, narrat quidem, in Feſto *S. Andreæ* celebrem Curiam Moguntiæ habitam à *Friderico* , ſed nihil de peracta hoc anno Aquiſgranenſi coronatione commemorat , eam differens uſque ad annum 1215., cui illam affigit etiam Odoricus Raynaldus. Caffarus verò, in Urbe Moguntiæ coronatum, anno currente , Fridericum refert , hæc ſcribens : *Quum Rex Fredericus Alemaniam intraſſet , receptus fuit honorificè à Principibus, Magnatibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis Alemanniæ, & in Feſto Beatiſſimi Nicolai confirmatus fuit in Regno Romanorum, & hoc fuit die Jovis , ſexta die Decembris. Die verò Dominica veniente, videlicet Decembri , in Civitate Moguntina honorificè coronam recepit ab Archiepiſcopis , Epiſcopis , & Principibus , qui jus coronandi Reges ab antiquo tempore ſunt conſequuti.* Itaque, ut antiqua hæc Scriptorum teſtimonia invicem concilientur, aſſerendum reor, Moguntiæ coronatum *Fridericum*, ut Caffarus retulit, ſtatim ac in Germaniam penetravit ; dein, *Ottone* ab omnibus derelicto, iterum Aquiſgrani Regia inſignitum fuiſſe corona , more jam per illa tempora invaleſcente, ut pluries Coronationis celebritas renovaretur. Certè Urſpergenſis erravit, Aquiſgranenſem Coronationem ſub hoc anno adnotans ; cùm illam Urbem non attigerit *Fridericus* , niſi anno 1215. , quemadmodum diſertè narrat ad illum annum Godefridus Monachus, referens, *Ottonem*, uſque ad id tempus, Coloniæ moratum, *Fridericum* verò, poſtquam apud Andernacum Calendis Maji colloquium cum nobilibus habuiſſet , in eadem S. Jacobi Apoſtoli Vigilia, in qua Comes Adolphus inſignem victoriam contra *Ottonem* obtinuit, cum quibuſdam Principibus, & nobilibus totius Lotharingiæ , Aquiſgranum veniſſe, atque hæc ſubjungit: *Sequenti die, ſcilicet in Feſto S. Jacobi, à Sifrido Legato Apoſtolicæ Sedis , Coloniæ Archiepiſcopo non exiſtente , in Regem ungitur, & in Regali Sede collocatur. Quo mox conſecrato, à Joanne Xantenſi Scholaſtico, Crucem ibidem prædicante, ad ſubventionem Sanctæ Terræ crucefignatur. Poſt quem Sifridus Moguntienſis Archiep ; Leodicenſis, Bavinbergenſis, Patavienſis, Argentinenſis , Epiſcopi ; Dux Moraviæ , Dux Brabantiæ , H. Dux de Limburg. &c. & alii plurimi nobiles Cruce ſignantur.*

(18) Menſe Novembri hujus anni deceſſiſſe Azonem Eſtenſem, ſcribit Rolandinus lib. 1. cap. 11. Ejuſdem laudes è variis Auctoribus collectas inſeruit Cl. Muratorius ſuis Antiquit. Eſtenſibus pag. 402. & ſeqq. ibidem ultimæ tabulæ Azonis leguntur , è quibus plura ad illuſtrandam Eſtenſem inclytam ſtirpem eruit doctiſſimus Auctor.

(19) Sequenti anno tranſacta res eſt per mutuas pacis conditiones ; extat enim exemplum concordiæ inter Aldrovandinum , & Salinguerram , *Actum in Eccleſia S. Martini de Ponte Ducis*, anno 1213., die penultima menſis Maji, illud que edidit Cl. Muratorius in Antiquitat. Eſtenſ. pag. 416.

(20) Abbas Urſpergenſis eaſdem ſuo Chronico inſeruit. Leguntur etiam , ſimul cum aliis ad idem Concilium ſpectantibus, inter epiſtolas Innocentii III , a Baluzio editas, libro quarto.

A ſacram expeditionem adverſus Saracenos Terram ſanctam tenentes, populis & principibus univerſis denunciavit; omnes ad Crucis ſignum accipiendum benigna peccatorum remiſſione invitans, atque Epiſcopis, ut anno milleſimo ducenteſimo decimoquinto ad Kalendas Novembris Romæ adeſſent, ad hæreſes, & abuſus, quibus tum Eccleſia vexabatur, tollendos edixit. Quibus rebus cognitis Fridericus, unà cum proceribus ſuis, ultro Crucem aſcivit, (21) ac ſe, ceteroſque diro anathemati, ſi fidem feſelliſſent, devovit. Et hoc anno inter Pontificios, atque Othonianos bella continuata ſunt. Quippe Mutinenſes Salinguerræ irati B per menſem Majum Finale adverſus Pontem Ducis, duce Balduino Vicedomino Prætore ſuo, communiverunt: verùm, cum domum opere perfecto redirent, repente à Salinguerra ex inſidiis erumpente oppreſſi graves pœnas dederunt. Nam Balduino Prætore capto, & fœdè interfecto, (22) centum quinquaginta Cives in poteſtate Salinguerræ captivos reliquerunt. Quam calamitatis ignominiam non ferentes, in locum Balduini Bernardum Roſſium ſingularis prudentiæ virum Parma Prætorem illico vocaverunt, ac ſimul Parmenſium, Mantuanorum, Bononienſium, & Ferrarienſium auxilia contraxerunt, & cum his copiis, ipſo C Roſſio Prætore duce, Septembri exeunte menſe, ad Pontem Ducis perrexerunt, tantaque vi oppugnare inſtiterunt, ut VI. Idus Novembris ad deditionem adegerint. Itaque in caſtris Parmenſium hæ conditiones latæ, ut Salinguerra caſtrum daret Mutinenſibus evertendum, & captivos eorum redderet, & juraret, ſe permiſſurum illud ſolo æquatum manere, prout Aldobrandinus, & alii Ferrarienſes jurarant; &, ſi Salinguerra, aut Aldobrandinus cum ſuis partibus Ferraria exacti eſſent, ipſi pro arbitrio alterum eorum ſuo juvare auxilio poſſent. Ita Mutinenſes, captivis ſuis recuperatis ac caſtro deleto, receſſerunt, ac vi- D ctoriæ monumento campanam retulerunt, qua in turrim D. Geminiani ſubvecta, poſtea ejus occentu nonam diei horam populo indixerunt. Salinguerra hoc incommodo accepto omnem belli cogitationem abjecit, atque iterum ad Bononienſium auctoritatem ſe contulit. Hominis conditionem Civitas miſerata cum Aldobrandino egit, ut in Urbem reciperetur. Itaque III. Nonas Decembris Ferrariæ in præſentia Aldobrandini ipſe cum nepote ſuo juravit, ſe Bernardi Roſſii Mutinæ Prætoris, & Communis Mutinæ imperata facturum. Mediolanenſes autem minas omnes Pontificias deteſtati novum bellum inferre Cremonenſibus ſtatue- E runt. Itaque primo vere, Placentinis, & aliis ſociis in acrioris expeditionis ſocietatem accitis, atque aliquot ad deſtinendos Papienſes, ne ſibi impedimento eſſe poſſent, cohortibus miſſis, reliquum exercitum cum carrocio in agrum Cremenſium induxerunt. Quibus Albertus Dovaria, Boſonis Cremæ domini tunc in Germania commorantis propinquus, ac Cremæ præfectus, firmam militum manum objecit: verùm prœlio acrius, quàm conſtantius inito, pulſus in arcem ſe recepit. Mediolanenſes autem, parte copiarum ad obſidionem arcis relicta, reliquam trans Serium amnem, qui forte imbribus intumuerat, repente ratibus trajecerunt, atque impreſſione in fines Cremonenſium facta, proxima quæque longè latèque diripuerunt; tum Caſtro Leonis, Piceleone, Soncino & Romanengo, ſed inani irritoque incœpto, tentatis, populabundi uſque ad Cremonæ ſuburbia pervaſerunt. Inde magno pecoris, hominumque potiti numero domum ſe lentè recipere, carrocio cuſtodiæ Placentinorum permiſſo, cœperunt. Quod ubi Cremonenſes ſenſere, ſimul ira ſimul incommodo ſtimulante, ſexdecim peditum, atque equitum millia (quot nunquam fortaſſe antea) conſcripſerunt, atque in quatuor legiones diviſa quatuor ducibus commiſerunt; Lanfranco Oldovino, Gulielmo Perſico, Henrico Advocato, & Sinibaldo Burgo. Qui confeſtim hoſtes ſequuti, atque in campis Botteſinæ Cremenſibus præda graves adepti, ſeſe collatis cum eis ſignis confligere velle ſignificarunt. Is erat dies IV. Nonas Junii, quo fortè Pentecoſte celebrabatur. Quo animadverſo Mediolanenſes ab omni extremi prœlii diſcrimine abhorrentes Beltramum Monachum Ceretanum miſerunt, qui diceret, æquum ſibi videri, ut honos diei tam ſancto debitus haberetur, ac certamini, unde multa ſanguinis manare poſſet effuſio, parceretur. Qua oratione repudiata Cremonenſes, vindictæ ac prædæ repetendæ avidiores, inſtructis ordinibus in aciem proceſſerunt, atque hoſtes arma capere coëgerunt. Dimicatum eſt per aliquot horas æquo marte utrinque fortiſſimè: demum tres Cremonenſium legiones impetum hoſtium non ferentes in fugam ſe conjecêre. Quod ubi Lanfrancus Oldovinus, qui quartæ adhuc integræ præerat, vidit; continuò ad ſuos converſus ita dixit: *Quo in diſcrimine verſetur ſalus noſtra, neminem veſtrum, Cives, eſſe arbitror, qui ignoret: nimirum in eum deducta res locum eſt, ut aut virtute noſtra tres acies fugientes reſtituamus, aut unà cum eis in fugam converſi, hoſtibus præda ac mancipia objiciamur, ſimulque patria libertate, quam per multos annos præſtantibus armis, animiſque defendimus, una hora per noſtram ignaviam exuamur. Quin igitur avitæ fortitudinis, ac militaris gloriæ memores, incumbentium hoſtium impetum pro virili noſtra excipimus, ac quantum animi promptitudo, quantum dextrarum noſtrarum firmitas valeat, experimur, ea ſpe nixi, fore, ut Deus alacritatem noſtram reſpiciat, ac præſenti ſuo numine ſublevet.* Quibus verbis tantum ſtudium, ardoremque dimicandi injecit omnibus, ut maximo ſublato clamore ſubjecerint; pergeret alacriter, ac ſine timore hoſtes invaderet: nam ſe ſtudioſiſſimè ac fortiſſimè operam & ipſi, & Reip. navaturos. Quibus vocibus erectior factus, ſtatim in hoſtes incurrit, ac prœlium nitentibus omnibus tanto impetu ac tanta felicitate commiſit, ut brevî repentino aliquo quaſi

(21) Anno tantùm 1215. cruceſignatum Fridericum jam ex Godefrido Monacho adnotavi. Eadem tradit Struvius in Hiſt. Germaniæ pag. 632.

(22) Circa feſtum S. Michaëlis interfectum Balduinum, Annales veteres Mutinenſes teſtantur ad hunc annum, Tom. XI. *Rerum Italicarum*.

quaſi fulgure univerſum hoſtium exercitum diſſiparit ac fregerit, ac victoriam, qualem rarò antè, de Mediolanenſibus reportarit. Neque enim ſolum multos eorum occidit, ſed etiam ſex millia cepit, &, quod ſpecioſius ac glorioſius iis temporibus habitum eſt, carrocium etiam in poteſtatem adduxit, quod à Placentinis tueri ſe poſſe diffidentibus impactum in profundam luti voraginem fuerat. Quibus rebus proſperè atque ex ſententia geſtis, Cremonenſes domum miro exultantes gaudio receſſerunt, ac præda ingenti prælata veteris triumphi imaginem retulerunt: præbuit autem ſpeciem triumpho carrocium Urbis opulentiſſimæ, ac Civitatis multis ante de ſe actis triumphis clariſſimæ. (23) Hanc verò victoriam tam inopinatam cùm mirabunda ſpectaret Civitas, religioſa ac pia illa ſtatim inceſſit opinio, eam non humano auxilio, ſed præſenti SS. Martyrum Petri & Marcellini ſubſidio eſſe partam. Etenim cùm imminente pugna imbellis multitudo ſupplex in Urbe ad eorum ſepulchrum vota in æde D. Thomæ pro victoria faceret, duas inde exire, atque eodem ſubinde ſe referre columbas aſpexit: qui verò in caſtris erant, duos juvenes, equis albis inſidentes ac veſtibus albis indutos, acri ſeſe impetu in aciem Mediolanenſium incitantes, ac vi & virtute ſua cuneos eorum, tanquam cœleſti quodam fulmine, perrumpentes, ac demum terga dare cogentes viderunt. Qua re animadverſa, & cum duarum columbarum urbano omine comparata, Cremonenſes pro certo habuerunt, ſe cœleſti duorum Martyrum præſidio tanta victoria eſſe potitos. Itaque communi decreto feſtum eorum, quod IV. Idus Junias agebatur, in poſterum IV. Nonas celebrari ſanxerunt atque ad perennem domeſtici decoris prodendam memoriam carrocium conſervandum in majori Baſilica poſuerunt. Lanfranco verò Oldovino, cujus conſilio ac virtute tam illuſtris quæſita victoria fuerat, inſignia Civitatis ad honeſtandam poſteritatem familiæ ſunt tributa. Mediolanenſes autem domum reverſi, ut damna reſarcirent, ignominiamque delerent, redintegrato exercitu cum alio carrocio in Laumellinam ſe intulerunt, ac Laumellum, Mortariam, atque alia caſtra diripuerunt. (24) Per eoſdem dies Patavini Aldobrandino Ateſtino arma moverunt, (id bellum excivit ira, quòd ille ſuis in agro ſpoliatis jus non dixiſſet) atque in ejus ſocietatem Icilinum Monachum veterem Azonis inimicum Baſſiano evocaverunt; qui cum Icilino filio quem à Romano dixerunt, ut prima rudimenta militiæ poneret, haud gravatè advênit. Exercitus Ateſte adductus oppidum primo impetu in poteſtatem adduxit. Arci inde oppugnatio eſt admota: ex qua Aldobrandinus hoſtes longè percutiens multos eorum & quidem magni inter ſuos nominis ſuſtulit. Sed tamen ex ſuis aliquot etiam amiſit, atque agrum ſuum igne, ferroque ab Icilino væſana vaſtari rabie vidit. Quare pactis induciis, mox haud ægrè pacem vel iniquis conditionibus fecit; nempe, ut arces Cerri, & Calaonis everteret. (25) Eodem anno Friniates à Mutinenſibus defecerunt. Imolenſes autem & Caſtrimolenſes cum pariter detrimentis ſe mutuis affeciſſent, atque in ea re dignitatem maximè Bononienſium violaſſent; Giliolus Seſſius Imolæ Prætor Civitatis iracundiam veritus, pacem cum Hugolino Prætore Caſtrimolenſium pepigit, atque injurias omnes ei remiſit ab eo tempore, quo Patriarcha Aquilejenſis in Romaniolam venerat; promiſitque, Imolenſes neminem ex Caſtro Imolæ in Civitatem aut in Urbem recepturos, donec Bononienſes aut Faventini tutelam ejus haberent. Po- 1214
ſtero Cremonenſes Parmenſibus, Regienſibuſque aſſumptis, ut acceptas ab Othonianis ulciſcerentur injurias, cum exercitu in agrum Placentinum introruperunt, ac caſtris ad Columbæ monaſterium poſitis, effuſè omnia prædati, ſe retulerunt. Mediolanenſes autem, ut amiſſi carrocii decus recuperarent, Placentinis advocatis, in fines Cremonenſium invaſerunt, atque ad Zenevoltam obvios nacti Nonis Septembris acie cum eis congreſſi ſunt. Eo prœlio Cremonenſes, licèt fortiſſimè dimicarent, tamen incumbentium hoſtium molem ſuſtinere non potuerunt; quare in fugam verſi, plurimis ex ſuis amiſſis, proprio etiam carrocio ſpoliati ſunt. Hæc verò tanta clades, Sicardo Epiſcopo Cremonenſi auctore, fuit, ut nullo unquam è prœlio Cremonenſes afflictiore fortuna exceſſiſſe, teſtatus ſit. (26) Quo facto Placentini fines eorum liberè pervagati, illatas ſibi populationes feliciſſimè retulere. Mediolanenſes inde in Laumellinam tranſgreſſi Villecium, Bremidum, aliaque ignobilia caſtella multa Papienſibus ademere. Eo anno Bononienſes XIV. Kalendas Majas, poſtulante Pagano Egidio Prætore Faventino, fœdus cum Faventinis redintegrarunt; atque Idibus Junii, cum Legati Regienſium Bononiam profecti Prætoris ſui Iſacii Dovariæ nomine, ut fœdus adverſus Mutinenſes inſtauraretur, petiiſſet, univerſum una voce Conſilium Rodulfo Prætori, ut renovaret, præcepit. Tabulis conſcriptis Legati jurarunt, ſe effecturos, ut omnia à Regienſium Conſilio probarentur. Fervente inde expeditionis Syriacæ apparatu, Ubaldus Ravennatum Antiſtes Bononiam venit, atque eam cauſ-

(23) Deſcribit hanc Cremonenſium pugnam, & victoriam Sicardus, cujus Chronicon hoc prorſus anno deſinit Tom. VII. *Rer. Italic.* Cremonenſium triumphum extenuare nititur Flamma in Manipulo cap. 246.

(24) Duodecimo die menſis Junii acta hæc à Mediolanenſibus ſcribit Flamma loco memorato.

(25) Pacta hujus concordię ab Aldrovandino Eſtenſi cum Patavinis ſtatuta referunt Rolandinus, & Monachus Paduanus ad hunc annum, ſed nihil de evertendis hiſce Caſtris decretum enarrant. Poſtremus hic Auctor ſcribit, Aldrevandum coactum fuiſſe jurare, *ſicut Civem, communi Paduæ in omnibus obedire*. Quid autem ea verba *ſicut Civem*, ſignificent, eruditè explicat Cl. Muratorius in Antiquitat. Eſtenſ. pag. 413.

(26) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ, qui ad præſentem annum, in hac re deſcribenda, Sicardi Epiſcopi Cremon. auctoritatem interponit, iſta narrat Sigonius. Quem codicem MStum Sicardi præ manibus Galvaneus habuerit, divinare non licet. In iis certè Exemplaribus, quibus parata eſt editio Mediolanenſis, ſuperiùs memorata, hæc prorſus deſiderantur.

cauſſam in Conſilio Credentiæ ſumma diligentia nomine Pontificis egit, ubi peroravit Rodulfus Prætor, vivis eorum, qui in Conſilio aderant, vocibus incitatus Archiepiſcopo promiſit, ſe illis, qui ad Terram ſanctam recuperandam nomina dederant, quo tempore communis à Chriſtianis trajectio fieret, vecturam armorum Bononia Venetias, naulumque Venetiis in Syriam ex ærario ſoluturum. Nonis Octobris Albertinus Prætor Ferrariæ, Legatis Mutinenſium præſentibus, Communi Mutinæ omnia damna remiſit bello adversùs Salinguerram ad Pontem Ducis geſto hominibus Pontis Ducis illata, aut Civibus Ferrarienſibus, qui ibi erant tum, cum caſtrum ipſum à Mutinenſibus eſt exciſum. Eodem anno Mutinenſes iterum arma Friniatibus intulerunt, atque eis, licèt valde reſiſtentibus, caſtrum Monzonis eripuerunt. Otho etiam cum Philippo Rege Francorum acie congreſſus, & victus plurimum ut virium, ſic auctoritatis
1215 amiſit. (27) Sequenti, Mediolanenſes Placentinis adjunctis cum carrocio adversùs Papienſes egreſſi, pridie Nonas Februarias Parpaneſum ac Roveſcallam, licèt foſſis valliſque munitam, diruerunt. Inde Bardonicium, Bonaſcum muris item firmatum, & caſtrum Nigrinum eadem felicitate ſtraverunt. Demum traducto in Laumellinam exercitu, Gargalaſco capto ingentem hominum, pecudumque numerum abegerunt. Poſt rogatu Vercellenſium, Thomaſino Sabaudiæ Comite, quem ſibi fœdere junxerant, cum mille equitibus adjuvante, ad Caſale S. Evaſii prodierunt, atque oppidum primò obſidione, deinde oppugnatione preſſerunt: qua cùm magnam murorum partem aperuiſſent, Cives exterriti XIII. Kalendas Septembris habitu ſupplicantium ſumpto ad eos in caſtra venerunt, ac ſe obedienter illorum imperata facturos dixerunt. Mediolanenſes autem Vercellenſium inimicorum iracundiæ indulgentius obſequuti, illis in vincula traditis, oppidum exciderunt. Inde Thomaſino petenti gratificantes in Montemferratum exercitum promoverunt, atque armis ad ſingula oppida conferendis Marchionem ſuppliciter pacem poſcere coëgerunt. Demum adversùs Cremonenſes converſi, Caſtrum novum ad os Abduæ per dies decem arctiſſima obſidione circundederunt. Eo etiam anno Venetorum cum Patavinis arma emicuêre; ejus belli ab levi ſanè re occaſio eſt oblata. Superiore anno Tarviſini ludicrum hujuſmodi vicinis Civitatibus ſpectandum indixerant; quippe caſtellum ligneum fecerant, idque pellibus, veſtibus, & margaritis omnis generis pretioſiſſimis communiverant, neque oppugnari niſi malis, dactylis, aranciis, floribus, & aquarum odoratarum ampullis poſſe voluerant: defenſio autem caſtri mulieribus honeſtiſſimis, oppugnatio juvenibus nobiliſſimis data fuit. Ad hanc rem viſendam cùm tota Marchia confluxiſſet, multi etiam Veneti cum ſuis conjugibus acceſſerunt, ex quibus aliqui etiam participes eſſe ipſius certaminis voluerunt. Commiſſis ludis, ac telis ſpecioſis hinc inde jactis atque rejectis, eò demum eſt ventum, ut porta caſtri expugnaretur; cum autem certatim Veneti ac Patavini illud ſibi decoris aſciſcere properarent, Patavinus à Veneto pulſus vexillum ejus temere laceravit. Quæ res ſic animos Venetorum offendit, ut ludo dimiſſo veri tumultus ſpeciem excitarint. Itaque ſtatim relicto ſpectaculo ſuas quiſque domos malè animati repetierunt: inde gliſcentibus odiis commercia inter illas Civitates ſublata: quin etiam proximi Patavinorum agri infeſtis incurſionibus à Venetis divexati. Quæ incommoda acerbiſſimè Patavini ferentes, hoc anno per autumnum exercitum versùs Clodiam adduxerunt, atque ad Turrim Baibarum conſtiterunt, ſperantes ea ſe brevi ac facile potituros; verùm æſtu maris à ventis incitato ultra ſolitum excreſcente, ex locis paluſtribus, in quibus conſederant, excedere coacti, domum versùs ſe retulerunt. Quos Veneti cum lembis Clodienſibus conſequuti, multos eorum ceperunt, ac pleriſque aliis incommodis affecerunt. (28) Per eoſdem dies Aldobrandinus Patavium profectus firmo amicorum ſuorum robore ſibi aſcito, inde in Marchiam Anconitanam contendit, eo animo, ut quemadmodum titulum ejus gerebat, ſic etiam imperium compararet. (29) Ei advenienti Gualterus Comes Celani, qui partem ejus Marchiæ obtinebat, ſe obtulit: verùm plus animo, quàm viribus nixus, primum Aldobrandini impetum ferre non potuit, ac, licèt multis utrinque captis & cæſis, in fugam converſus, atque interfectus poſſeſſionem Marchiæ integram Aldobrandino reliquit. Eodem anno Novembri menſe Innocentius Concilium Epiſcoporum, quod biennio ante indixerat, habuit; cujus decreta edita facilè cognoſci ab omnibus poſſunt: (30) in eo die Kalendarum Juniarum ſequentium ad conveniendum conſtituit omnibus, qui contra Saracenos arma ferre ſtuderent, eoſque aut Brundiſii, aut Meſſanæ, ubi ipſe ſe affuturum quoque promiſit, convenire mandavit. Cum autem Mediolanenſibus offenſus eſſet, quòd non ſolùm Othonem foverent, ſed vicinas etiam Civitates Eccleſiæ ſocias aſſiduis incurſionibus ac certaminibus agitarent, eos adeſſe Romæ præcepit, atque, ubi affuerunt, rogare inſtitit, ut Othonem Eccleſiæ hoſtem de-

(27) Circa Julium menſem, juxta Tornacum, hoc prœlium commiſſum Godefridus narrat ad hunc annum; illudque fuſiùs deſcribit Albericus.

(28) Deſcribit hoc ludicrum Caſtrum, ac certamen, Tarviſii editum, Rolandinus lib. 1. cap. 13., narratque mala inde enata, ob diſcordiam inter Venetos, ac Patavinos. Dandulus quoque hæc refert col. 338.

(29) Pluries invitatus fuerat Aldrovandinus ab Innocentio III. per Epiſtolas, ut in Marchiam Anconitanam deſcenderet, jura Eccleſiæ tutaturus. Harum alteram, quæ à Balutio edita minimè fuit, vulgavit Clar. Muratorius in Antiquitatibus Eſtenſibus pag. 409. ex Archivo Eſtenſi, datam anno 1213. Cæterùm ineunte vere anni ſuperioris 1214. in Marchiam Anconitanam profectus eſt Aldrovandinus, ut ex pluribus documentis probat memoratus Cl. Muratorius ibidem, pag. 417., adeòque Sigonius uno anno erravit.

(30) Vide Labbeum Tom. XI. Conciliorum, Raynaldum, Pagium, alioſque Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Scriptores. Perduraſſe hoc Concilium uſque ad Feſtum S. Andreæ, teſtatur Richardus de S. Germano.

deſererent, & ſocios Eccleſiæ ne attingerent. Cui ipſi ſpecioſa reſponſa dederunt, atque in ſua ſententia perſtiterunt: (31) ea ſpe nixi, ſe hac ratione, cum opibus præpollerent, Lombardiæ imperio facilè potituros. Quod eorum conſilium haud omnino reprehendendum fuiſſet, ſi ipſi, ut imperium parare didicerant, ſic libertatem retinere cum imperio potuiſſent. Ad idem Concilium Dominicus Calarogenſis, quem jam ante duodecim annos Toloſæ adversùs hæreticos Albigenſes pugnaſſe commemoravimus, à Fulcone Epiſcopo Toloſano deductus venit. Cum ſodales ille Toloſæ aliquot viros eruditos, & probos coëgiſſet, quorum opera fidem Chriſtianam multis in Italia hæreſibus tentatam fulciret, rem ad Pontificem retulit, atque ab eo inſtituti à ſe comprobationem Ordinis poſtulavit. Pontifex, quòd Dominicus poteſtatem in primis ſibi ſodalibuſque ſuis Evangelii ex loco ſuperiore populis prædicandi poſceret, difficilem ſe primò ejus petitioni præbuit, mox nocturno quodam viſo commotus, conceſſurum, ſi diſciplinam aliquam vitæ ſodalibus ſuis compoſuiſſet, oſtendit; atque ita
1216 illum dimiſit. (32) Sequenti anno, hyems omnium atrociſſima fuit: vites, atque arbores vi frigoris aruerunt, Padus ad quindecim cubitos congelavit; qua re animadverſa, homines non ſolum curribus, & jumentis ſine metu tranſibant, ſed etiam per luſum ſuper glacie ſecuri ſaltabant, atque incitatis equis adverſis inter ſe ſpiculis concurrebant; notatum præterea eſt, cùm in die Purificationis in agro Regienſi domus quædam incendio fortuito conflagraſſet, ignem ipſa dolia combuſſiſſe, vinum autem liquefactum non eſſe, immo ita concretum remanſiſſe, ut diſſolvi niſi valido ictu ſecurium non potuerit. Innocentius Aldobrandino Marchiam Anconitanam ab Æſi ad Leaſtrum amnem affirmavit. Quæ res tantam illi apud Comites Celani conflavit invidiam, ut corrupto illius familiari illum veneno ſuſtulerint. (33) Aldobrandinum inde Azo frater ejus, quem Novellum vocarunt, excepit. Interim menſe Majo Innocentius duos Cardinales Legatos Mediolanum cum mandatis præcipuis miſit, qui Conſilio advocato nomine Pontificis denunciarunt, ſe, niſi Othonem reliquiſſent, ac vicinas Civitates vexare ac ſolicitare deſiiſſent, fulmina in eos Eccleſiaſtica contorturos. Quæ cum illi ſpreviſſent, tum ſolemni Eccleſiæ more Civitati ſacris interdixerunt, ac Cives communione piorum exterminarunt. (34) Quæ res ubi minuere Mediolanenſium iram debuit, multo vehementius auxit. Siquidem delectu acriore habito, Padum haud ita multo poſt cum carrocio trajecerunt, atque irruptione in regionem Papienſium facta, Nonis Juliis caſtrum Simarchi & Golferontii validiſſimum expugnarunt. Inde Montem-calvum, Turrim Guardiæ, ac totum ejus tractum vaſtarunt, &, cum Aronam tentatam capere nequiviſſent, præda onuſti in Laumellinam ſe intulerunt, eamque multo, quàm antè, fœdius lacerarunt. Quibus malis Papienſes impulſi, rurſus ſe juſſis eorum obedituros aſſeruerunt. Per eoſdem dies Bononienſes bellum memorabile Ariminenſibus intulere. Ariminenſes, cùm prœlio Cæſenatum exercitum profligaſſent, mille ſeptingentos è Cæſenatibus ceperant, eoſque in arcem S. Archangeli conjecerant, atque ibi præfecto Antonio quodam Tarentino cuſtodiebant. Cæſenates captivos ſuos recuperare cupientes propriis diffiſi opibus ad Bononienſes confugêre, atque ab eis opem duriſſimo ſuo tempore petiere. Bononienſes ad honorem ſuum rati pertinere, ſupplices ſocios pro viribus ſublevare, præſto ſe futuros reſponderunt, &, quòd Ariminenſes à Piſaurenſibus, Faneſtribus, Urbinatibus, aliiſque adjuvari ſciebant, è veſtigio Regienſium, Faventinorum, & Ferrarienſium Prætores ac copias acciverunt, atque ex eis, & maximo delectu Civitatis exercitum firmiſſimum contraxerunt, & carrocium educendum decreverunt. Vicecomes Prætor cum hoc apparatu egreſſus VIII. Idus Auguſti ad S. Archangeli caſtrum pervenit, idque omni ope oppugnare inſtituit. Præliis cum hoſtibus conſerendis, agro vaſtando, atque oppido omni tormentorum genere quatiendo res in exitum menſis extracta eſt. Tandem expugnatum oppidum, muris dejectis, & hoſtibus profligatis, in ditionem cum Tarentino pervenit. Kal. Septembris in caſtris ad carrocium pax cum Ariminenſibus his legibus ſcripta eſt: *Ariminenſes captivos Cæſenates, & qui modò de exercitu Bononienſium capti ſunt, reſtituunto Vicecomiti Prætori Bononiæ in caſtris, in quibus nunc ſunt Bononienſes, ad carrocium, aut tabernaculum Prætoris, prout ei placuerit:* ve-

(31) Ex Manipulo Flammæ cap. 248. hæc hauſit Sigonius.

(32) Narrat hæc Theodorus in vita S. Dominici lib. 1. capite ultimo.

(33) Multò ante Innocentius III. Anconitanam Marchia Aldrovandinum Eſtenſem donaverat, de ejuſdem dominio *ſolemniter per vexillum* ipſum inveſtiens; id enim conſtat ex quatuor Brevibus Literis, ad Marchiæ populos ab Innocentio datis anno 1214., quas adhuc ineditas memorat Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſ. pag. 417., pollicitus etiam ſe illas in publicum evulgaturum. Mortem quoque hujus inclyti juvenis non rectè ſignat Sigonius, eam hoc anno referens; Rolandinus enim lib. 1. cap. 15. hæc habet: *Ipſe verò Marchio poſt multa facta, & ardua, poſt multa pericula, & labores, in quibus tamen prudenter, & ſapienter ſe geſſerat, non eſt armis vel viribus ſuperatus, ſed ut fama fuit, proditoriè toſſicatus, veneno finivit vitam in anno gratiæ Domini MCCXV., in tempore ſuæ floridæ juventutis.* Monachus quoque Patavinus ad annum 1215. ſcribit: *Eodem tempore, cùm Marchio Adrevandinus, de Comitibus Cælanæ, qui partem Ottonis fovebant, in Marchia Anconitana nobiliter triumphaſſet, in ipſo fervore juventutis, naturæ legibus ſatisfecit. Iſte fuit ita magnanimus, quòd ſubiiſſet omne periculum pro gloria, & potentia obtinenda.*

(34) Conſtat hoc ex Epiſtola 18. Honorii III. apud Raynaldum ad hunc annum num. 27., in qua Summus Pontifex refert, Mediolanenſes, ac Placentinos ab Innocentio III. excommunicatione perculſos; cùmque iidem in ſua contumacia perſeverarent, latas a Prædeceſſore ſuo ſententias confirmat, præcipiens Rectoribus, Conſiliariis, ac Societatum Magiſtris per totam Lombardiam, ut *ſingulis diebus Dominicis, ac feſtivis, pulſatis campanis, & candelis accenſis,* excommunicatos publicè denuncient.

vexillum Bononienſium in caſtro S. Archangeli poni permittunto. Bononienſes, & Ceſenates captivos Ariminenſibus reddunto. Atque his rebus tranſactis, Otho Mandellus Prætor Ariminenſis nomine Civitatis ſuæ injurias omnes Vicecomiti Prætori Bononiæ, Vidoni Lambertino Prætori Faventiæ, Bernardo Cornazano Prætori Regii, Rodulfo Borgognono Prætori Ferrariæ, nomine ſuarum Civitatum recipientibus, condonavit. Vicecomes Prætor Bononiæ nomine Civitatis injurias remiſit Ariminenſibus, Fanestribus, Piſaurenſibus, Urbinatibus, Montis Feretri & Carpaniæ Comitibus, & omnibus, qui auxilio Ariminenſium fuerant. De Antonio Tarentino capto, ejuſque ſociis extremum ſupplicium ſumptum; exercitus cum carrocio, & captivis domum victor reductus. Acris Cæſenatum defenſio, ac magnifica de tot tamque longinquis populis relata victoria Civitatis auctoritatem incredibiliter auxit; expreſſaque indubitata confeſſio, ut Mediolanenſes Lombardiæ, ſic Bononienſes Romaniolæ armorum potentiâ principatum tenere. Pugnabant adhuc magnis inter ſe viribus Piſani, & Genuenſes: quorum diſcordiam ſacræ expeditioni adverſam eſſe, Innocentius Pontifex ſentiens, eos antè pacificandos putavit, ac propterea Piſas verſus ire intendit. Verùm Peruſiam progreſſus, XVII. Kalendas Auguſti moritur, in ejus locum Honorius III. ſubrogatur, qui fuerat Cencius Sabellus Presb. Card. Tit. S. Pammachii. Is Peruſia Romam reverſus, Petrum Antiſiodorenſem Imperatorem Conſtantinopolis deſignatum, atque eò contendentem, in Baſilica S. Laurentii extra muros Auguſtalibus Inſignibus exornavit, (35) ac ſacræ expeditionis, quæ imminebat, Legatum Joannem Columnium Cardinalem Portuenſem declaravit, quæ ſtatim Brundiſium deceſſit, quò Petrus quoque Imperator, atque omnes cruceſignati convenerunt. Quo facto, reliqua, quæ Innocentius inchoaverat, perficere aggreſſus, ut Saracenos, & Othonianos; illos Chriſtianis, hos Eccleſiæ Romanæ infeſtos everteret, & crucem Chriſtianis indixit, & Hugolinum Cardinalem Oſtienſem Epiſcopum, Legatum Lombardiæ, ad eam pacificandam, atque adverſus Saracenos concitandam miſit. Eo anno Dominicus Calarogenſis, de quo ante diximus, Toloſa Romam revertit, ac ſe antiqua, & probata regula D. Auguſtini contentum fore aſſeruit; quam Honorius Pontifex approbavit, (36) & Dominico ac ſodalibus ejus, quos ab officii genere fratres Prædicatores vocabat, ſedes ad D. Xyſti conceſſit; de quibus ſic Abbas Urſpergenſis ejus memoriæ æqualis: *Fratres Prædicatores ſtudio, & lectioni ſacræ Scripturæ jugiter inſiſtentes tantum in ſcribendo libros opus faciebant, & eos diligentiſſime à magiſtris ſuis audiebant, ut cum ſagittis, & arcu, & omni armatura fortium poſſent ingredi, & ſtare pro defenſione Sanctæ matris Eccleſiæ, & ex adverſo aſcendere, & ponere ſe murum pro domo Iſrail, dum fidem roborant, virtutes inſtruunt, ſtatuta Eccleſiæ docent & collaudant, vitia hominum & pravitates redarguunt, & caſtigant; nihilominus Sedi Apoſtolicæ in omnibus obediunt, à qua auctoritatem præcipuam trahunt.* Proximo Mediolanenſes ſociis adjuvantibus 1217
carrocium adverſus Cremonenſes duxerunt, ac Romanengum oppugnare cœperunt: ibi rurſus cum occurrentibus Cremonenſibus ſummo prœlio eſt certatum; quo Cremonenſes fuſi, de integro carrocium amiſerunt. Ita Romanengo expugnato ad Zenevoltam eſt ventum; qua exciſa ager univerſus uſque ad tertium ab Urbe lapidem eſt percurſus. Epiſcopus cum multis aliis captivis ſummæ nobilitatis viris Mediolanum cum carrocio eſt reductus. Inde adulto autumno in Parmenſes item Eccleſiæ amicos belli terrore converſo, montes Salſum & Græcum adorti ſubegerunt, ac Rodilicum, Varanum, multoſque alios pagos incendio pervaſtarunt. (37) Hoc anno Italici Cruceſignati in Syriam Joannis Columnii Legati Pontificii ductu frequentes quarta orientali expeditione ſuſcepta tranſiere. (38) Proximo verò, ut Sol- 1218
dano dolorem afferrent, in Ægyptum juſſu Pontificio prodière, atque Urbi Damiatæ obſi-

(35) Errat Sigonius in hujus Coronationis anno aſſignando; Auctor enim Chronici Foſſænovæ, id in annum ſequentem 1217. refert his verbis: *Menſe Aprili, quidam Comes Francigena, nomine Petrus de Aſurla, à Græcis vocatus, & electus in Imperatorem Conſtantinopolitanum, applicuit Romam cum uxore & filiis, & alio comitatu. Honorificè à Domino Papa Honorio, & à Clero, & à cuncto populo Romano eſt receptus. Quinto Idus prædicti menſis in Eccleſia S. Laurentii foris murum, cum magna gloria, & decore coronatus eſt à Summo Pontifice, cum uxore ſua. Poſtea Dominus Papa dedit ei conductorem itineris, & defenſorem Dominum Johannem de Columna Presbyterum Cardinalem, Tit S. Praxedis.* Richardus quoque de S. Germano idem narrat ad annum 1217., iiſque adhærent Odoricus Raynaldus, aliique paſſim. Cur autem extra Urbem peracta ſit hæc celebritas, rationem reddit Belleſortius in Annal. Franc. lib. 3. cap. 82., ne videlicet quid juris in Imperium Occidentale habere videretur Græcus Imperator. Referuntur etiam à Raynaldo ad annum 1217. num. 6. Literæ *Honorii*, datæ *II. Idus Aprilis*, ad Patriarcham Conſtantinopolis, quibus ſignificat, ſe nihil de juribus ſuis inungendi Orientis Imperatores detractum velle; id enim ob enixas preces, & gravia, quæ timeri poterant, Eccleſiæ pericula, de plenitudine poteſtatis ſe peregiſſe teſtatur.

(36) Extat ea de re Pontificium Diploma, memoratum à Raynaldo ad hunc annum num. 49., & *datum Romæ apud Sanctam Sabinam, XI. Kal. Januarii, Pontificatus noſtri anno primo.*

(37) Hæc Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum fuſiùs refert, ſubjungens: *Papienſes perpetuò obedire Mediolanenſibus, jam tertia vice, juraverunt.*

(38) Hoc anno minimè in Syriam trajecit Pontificius Legatus *Joannes Columna*; cùm enim per Romaniæ partes iter ageret, proditione *Theodori Angeli Comneni*, qui Imperium affectabat, captus eſt, unà cum *Petro*, recèns electo Orientis Imperatore, atque in cuſtodiam conjectus. Scripſit ad *Theodorum Honorius III.* Epiſtolam, qua illum redarguit ob conflatam turpiter proditionem, eumque minis ſollicitat, ut *Joannem* Cardinalem, Sedis Apoſtolicæ Legatum, è cuſtodia dimittat. Recitantur hæ Literæ à Raynaldo ad hunc annum num. 13. Richardus verò de S. Germano ad annum ſequentem 1218. hæc narrat: *Joannes de Columna, dudum apud Durachium captus, ad preces Papæ liberatur à vinculis, & Legatus Conſtantinopolim vadit.*

obſidionem admovere. (39) Mediolanenſes primo vere Padum iterum tajecerunt, atque inter Pontenurum ac Fontanam caſtra poſuerunt; inde in Pratum Regis tranſgreſſi ibi Pentecoſtem celebraverunt; tum VIII. Idus Junii in agrum Parmenſem cum Sociis evecti, caſtrum S. Crucis cum Domigono cremarunt, ac poſtridie Gibellum obſidione cinxerunt. Quibus Parmenſes, Cremonenſibus, Mantuanis, Regienſibus, & Mutinenſibus advocatis, occurrerunt; cum utrinque accenſi ad rem ſummo certamine experiendam animi eſſent, haud mora pugnandi eſt facta. XVII. Kalend. Auguſti extremo prœlio à tertia uſque ad veſperas decertatum; quo magna utrinque cæde edita, tamen Mediolanenſes ſuperiores fuiſſe judicati ſunt. Etenim poſt pugnam longius evecti, oppida Buxeti, Ceni, Riviſanguinarii, & triginta alia Parmenſium ac Regienſium exciderunt. (40) In Chronicis Parmenſium (41) invenio, prœlio confecto Regienſes adveniſſe; inde Parmæ proverbium, Regienſium ſubſidium, in eos, qui in tempore non occurrunt, increbruiſſe. Quæ mala ubi Honorius Pontifex audiit, Hugolino Cardinali Legato negocium dedit, ut omnino eas Civitates ad pacem, concordiamque redigeret. Qui Mediolanum profectus, Legatis etiam Bononienſium ſe interponentibus, rem haud ægrè confecit; atque utraque parte apud ſe pacem jurare juſſa, Mediolanenſes interdicto levavit. (42) Parmenſes item cum Regienſibus fœdus junxerunt, ac mutuo ſe adjuturos contra hoſtes ſuos auxilio ſpoponderunt. In Romaniola Forolivienſes bellum cum Faventinis majore, quàm antè, conatu redintegrarunt. Faventini à Forolivienſibus conflictati, rebus ſuis timentes, ad Bononienſium expertum ſæpe duris ſuis temporibus auxilium confugerunt. Bononienſes, antequam res ad arma deduceretur, experiri volentes, quantum auctoritate apud utramque Civitatem valerent, miſſis Legatis ab utraque petierunt, ut integram cauſſam arbitrio judicioque ſuo permitterent; haud irrita eorum poſtulatio fuit. Ineunte Junio Jacobus Forolivienſium, & Talamatius Faventinorum Prætores ex utriuſque Civitatis conſenſu promiſerunt, ſe ſtaturos Albergheti Prætoris arbitrio ſuper iis rebus, de quibus armis inter ſe diſceptarent. IX. Kalend. Auguſti Alberghetus utrique Prætori ac Legatis eorum ad ſe vocatis præcepit, ut inducias inter ſe uſque ad diem III. Kalend. Octobris haberent, atque eo die coram ſe Bononiæ ambo adeſſent. Quæ cum dies veniſſet, atque illi paruiſſent, induciarum tempus uſque ad Kalend. Januarias diſtulit. Per eoſdem dies Otho V. Kalend. Maji nulla re geſta inſigni, & propria erga Eccleſiam impietate infamis vita ceſſit. De cujus morte, ac pœnitentia, quod apud neminem veterum comperi, (43) ſic Albertus Crantzius, homo Germanus, ſcriptum reliquit: *Otho Imperator cùm magnis diu laboribus per annos penè viginti in Regno & Imperio laboraſſet, nihil adeo ſenſit infortunatum, quàm Eccleſiæ rebellionem; unde factum eſt, ut nunquam poſtea felix ſucceſſibus eſſet. Cùm autem morbo laboraret, qui vitam illi abſtulit, nimium facti pœnitens, & ineffabili contritione compunctus in arce Hartesburg manſitabat. A Sifrido Hildeſemenſi Epiſcopo abſolutus in pace quievit; quam abſolutionem Honorius Papa confirmavit; tanta autem fuiſſe fertur morituri pœnitudo, ut coquinariis ſuis præciperet, collum ſuum calcaneis premere, & viliſſimam Dei creaturam omnino ſupplantare. Optima autem ſpes ſalutis in tanta contritione.*

FRI-

(39) Richardus de S. Germano hanc Damiatæ obſidionem ad annum ſuperiorem 1217. refert, ac, poſtquam narravit illuc Soldanum collectis undique viribus accurriſſe, ſubdit, menſe Auguſto, in Feſto S. Bartholomæi, à Cruceſignatis Turrim expugnatam, militibus, qui eam tuebantur, gladio deletis, nobilibus verò captivis, ad Urbem Accon directis. Godefridus tamen Monachus, qui eo ſeculo ſcribebat, & Acta hujus expeditionis accuratè enarrat, id peractum affirmat hoc anno 1218. Eadem tradit Matthæus Pariſius, aſſerens, diem B. Bartholomæi, quo expugnata eſt Turris Damiatæ, fuiſſe tunc *Feriam Sextam*, in quam anno 1218. hujus Apoſtoli Feſtum verè incidebat. Sigonius igitur rectè hunc annum indicavit.

(40) Flamma in Manipulo cap. 252. hæc minutim deſcribit, ſed ea acta eſſe anno ſequenti 1219. expreſsè teſtatur.

(41) Hæc Parmenſium Chronica edita ſunt Tom. IX. *Rer. Ital.*

(42) Eadem prorſus refert Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad annum ſequentem 1219. Calchus tamen annum hunc ſignat, idemque tradit Raynaldus, qui ad hunc annum num. 32 refert, Mediolanenſes flagitaſſe ab *Honorio*, ut ſacrorum communioni reſtituerentur, eamque provinciam amovendi interdicti benignè à Summo Pontifice datam fuiſſe Bergomenſi Antiſtiti, & *Electo Mediolanenſi* (nempe Henrico Septalæ, ab Honorio III. poſtmodum conſecrato,) ut ex literis, *VII. Kal. Martii* hujus anni datis, conſtat; proſequitur Raynaldus referre, Mediolanenſes à promiſſis citò deflexiſſe: verùm, cùm Ugolini Oſtienſis Epiſcopi, & Apoſtolicæ Sedis Legati operâ, ad officium revocati eſſent, concordiam tandem iniere, eamque *Honorius* auctoritate ſua munivit, firmavitque hoc anno, ut patet ex ejuſdem Epiſtola 199. libri tertii, quam ibidem Raynaldus memorat.

(43) Nondum Sigonii ævo ea MSSrum ſupellex, qua in præſens fruimur, in lucem prodierat. Ceterùm pœnitentiam Ottonis luculenter enarrat Godefridus Monachus ad hunc annum, inquiens: *Ingraveſcente morbo, ubi ſibi diem mortis imminere cognovit, Epiſcopum de Hildesheim, & alios religioſos, & ſapientes viros, ſcilicet Abbates, & Sacerdotes convocat, & cum gemitu, & lacrymis, quid ſibi agendum foret, vel qualiter à nodo excommunicationis abſolvi poſſet, conſulit. Ad quorum conſilium, cùm mandato Apoſtolici ſtare juraſſet, ab Epiſcopo abſolvitur. Deinde ordinato Teſtamento ſuo, factaque confeſſione, cum perceptione S. Communionis, & ſacræ Unctionis, cum magna contritione cordis in Caſtro, quod dicitur Hartzberg, Idibus Maji moritur.* Albericus ad eundem annum ait, Ottonem mortuum in Caſtro ſuo *Brunſvich*, reſtitutis omnibus, quæ *occupaverat de Eccleſia, & Imperii rebus, abſolutione nihilominus excommunicationis poſtulata, cum contritione.* Quæ verò Sigonius inferiùs narrat, ex Alberto Crantzio deſumpſit; Idem Crantzius ab Alberto Stadenſi, qui verba eadem exaravit. An verò, *Idibus Maji*, *Otto* deceſſerit, ut Godefridus aſſeruit, valdè incertum reddit memorati Stadenſis auctoritas, qui eundem obiiſſe *XIV. Kal. Julii*, ideſt die XIX. Maji teſtatur. Quin immo hunc verum *Ottonis* obitus diem fuiſſe, Meibomius in Apologia pro *Ottone IV.*, pag. 150. conſtanter affirmat. Sigonius certè erravit, qui, *Aprili menſe*, *Ottonem* mortuum enarrat.

FRIDERICUS II. REX, & IMPERATOR.

OThone mortuo Fridericus Regnum ſine controverſia tenuit, ac ſtatim res Germaniæ componere ſtuduit, quò maturius ac liberius rebus vacare Italiæ, atque ad coronam Imperii accipiendam accurrere poſ-
1219 ſet: ac poſtero anno menſe Februario apud Spiram Haſtenſes privilegio decoravit. (44) Eodem menſe, quieſcente ab armis Italia, Bononienſes ſocietatem cum Regienſibus inſtaurarunt: nec multo poſt, cum Faventini privatis offenſionibus incitati infeſtas in fines Imolenſium copias induxiſſent, pro vetuſto fœdere vocantibus affuerunt. Dum autem Imolenſium vaſtatur ager, Jacobus Epiſcopus Taurinas, Friderici Legatus, cum Gulielmo Marchione Montisferrati advenit, ac ſtatim Henrico Prætore ad ſe accito duas ab eo res Friderici nomine poſtulavit: unam ut Bononienſes agrum Imolæ, quem poſt mortem Othonis invaſerant, reſtituerent; alteram, ne Imolenſibus aliquid præbuiſſe negocii vellent. Prætor, ut in re nec opinata deprehenſus, incertus quid reſpondere deberet, dixit: Se non credere, illum Friderici eſſe vicarium, propterea que ſe non ipſi, ſed Friderico agrum Imolæ reddere velle, ad eumque ipſum hac de re provocare. Quibus rebus auditis Jacobus uſque adeo ira excanduit, ut ſe proſcribere Civitatem pronunciarit: atque hoc dicto ilico ſe Urbe proripuit. Eo profecto exercitus uterque ſtatim Imolenſium Urbi admotus: verùm cum de compoſitione agi poſt eſſet cœptum; Faventinus & Imolenſis ut finem armorum facerent, Henricum Prætorem arbitrum adegerunt. Henricus per Hubertum judicem ſuum in caſtra miſſum, exactis obſidibus ab Imolenſibus, facilerem compoſuit. Imolenſem inde ſe in Henricum compromiſſum feciſſe pœnituit, ſibique ab eo & à Bononienſibus injuriam factam expoſtulavit. Quibus rebus Henricus commotus, exeunte Septembri nuncium ad eos ex Conſilii ſententia miſit; qui Prætoris & Civitatis nomine, cum Conſilium poſtulaſſet, percontatus eſt, num verè (ut ſermo hominum ferebat) Prætorem, aut Civitatem de re tranſacta cum Faventinis arguerent; adjecitque: ſi qua in re ſe Bononienſibus obſtrictos ſentirent, eos ſe ab Kal. Januariis proximis liberare. Tum Guarinus Prætor eorum, ac præcipui è Conſilio reſponderunt: Nemini omnium veniſſe in mentem, neque de obſidibus, neque de ulla alia conditione queri, neque abſolutionis denunciationem ſe neceſſariam judicare, cùm nulla inter Imolenſes, & Bononienſes de illa re obligatio interceſſiſſet. Bononienſes item, & Piſtorienſes, cum diu de agri finibus contendiſſent, ut modum bellorum facerent, omnem controverſiam ad Legati arbitrium detulere: ab eo III. Non. Octobris ita decretum: *Bononienſes Piſtorienſibus, Piſtorienſes Bononienſibus pacem reddunto, de omnibus bellis, litibus, damniſque ultro citroque oppidi alicujus cauſſa il-*
A *latis. Bononienſes Foſſatum, Tribum, Turrim, Monticellum cum ipſorum juribus, Piſtorienſibus; Piſtorienſes pagos, caſtraque, quæ ſunt in diœceſi Bononienſi, Bononienſibus dimittunto. Utrobique jus Imperii, atque Eccleſiæ integrum eſto. Piſtorienſes Sambucanis injurias omnes remittunto: atque in hanc pacem ſucceſſores Prætorum aut Conſulum ſuorum jureiurando adigunto*. Ita utrinque ab armis receſſum. Extremo verò anno cum Prætor Bononienſis, ac Piſtorienſis in montibus conveniſſent ad locum, qui Muſcacla dicitur, ut compoſitionem hanc confirmarent; queſtus eſt Bononienſis, quòd Piſtorienſes in poſſeſſionem oppidorum quorundam in-
B juſſu ſuo miſiſſent: & quòd Pavanenſes captos in vincula conjeciſſent, eo nomine quòd ſe Prætori Montano Bononienſi parituros juraſſent. Piſtorienſis reſpondit: ſe poſſeſſionem eorum oppidorum iniſſe, quæ legatus decreto ſuo ſibi adjudicaſſet: Pavanenſes autem non Civitatis, ſed Epiſcopi juſſu fuiſſe comprehenſos. Multis verbis utrinque factis ac tabulis compoſitionis prolatis, res haud longius eſt progreſſa, quàm ut decreto Legati pareretur: eodem menſe Sambucanis eſt conſultum, qui Piſtorienſi bello oppidum deſeruerant, atque ad Bononienſes cum ſuis familiis ſe contulerant. Cum Prætorem adiiſſent, atque omnia ſe
C illi damna ſua condonare dixiſſent; placuit Conſilio, ut locus eis ad habitandum cum immunitate concederetur; negociumque Prætori Montano datum, ut eis hominibus Muſcaclam munirent. Extant etiam datæ ſuper ea re literæ: *Significamus tibi; Conſilium Credentiæ & appendicem ejus, ac magiſtros artium, collegiorum, & parochiarum ad occentum campanæ, ac per nuncios convocatos maximo conſenſu decreviſſe, ut Sambucani noſtri Muſcaclam incolant, & ibi idoneo tempore caſtrum pro honore Civitatis conſtituant, & ipſi ceterique, qui eò commigrarint, ſoluti ſint à functionibus publicis perinde ac Cives Bononienſes ſunt. Quare mandamus tibi, ut*
D *eos in eo loco conſtituas, prout ipſe eſſe è Rep. iudicabis*. Profectus inde Romandinus ad Muſcaclam, eos nomine Civitatis inſtituit his verbis, quæ tum ſolemnia erant in rebus omnibus publicis inſtituendis: *Quod honori ſit* JESU CHRISTO, *& B.* MARIÆ *virgini matri ejus, & S.* PETRO, *& omnibus Sanctis Dei, & Henrico Comiti Prætori, & Gulielmo Puſterlæ futuro à Kal. Januariis primis uſque ad Kal. Jan. ſequentes, & omnibus ſucceſſoribus eorum, & omnibus magiſtratibus Urbis Bononienſis, qui pro tempore fuerint; Quod item honori, magnitudini & incremento ſit Urbis Bononienſis: ego te inſtituo Albertum Grillum, Bondium Zanum, &*
E *Benedictum Moncum Conſules eorum, qui exceſſere de Sambuca, & Pavana, & qui in fide Bononienſium perſtiterunt, recipientes nomine ſuo, & eorum, qui venerint ad incolendam Muſcaclam, ut habitent eum locum, & ibi ſedeant, & ſint ſoluti à functionibus Communis Bononiæ, atque ipſa Civitas in perpetuum*. Atque his dictis vexillum in manibus eorum collocavit. Bertoldus homo Germanus

(44) Antequam è Germania Romam contenderet *Fridericus*, collecto Francofurti Principum Conventu, *Henricum* filium eligi in Romanorum Regem curavit; cùmque Honorius Pontifex conqueſtus foret, quòd, ipſo inſcio, actum id fuiſſet, literas ad eundem dedit *Fridericus*, quas ad annum 1220. refert Raynaldus num. 12., ſeſe expurgans, ſed fraudis plena excuſatione.

manus ex Archiepiſcopo Colonienſi (45) Patriarcha Aquilejenſis effectus. Eodem anno Corradinus Soldani Babiloniæ frater acri Damiatæ obſidione accenſus tanta rabie mœnia Hieroſolymorum invaſit, ut vix templo, ac ſepulchro Domini temperarit. Inde VI. Idus Novembris Damiata à Cruceſignatis eſt capta, (46) cui victoriæ S. Franciſcus interfuit, & de fide cum Sol-
1220 dano diſſeruit. Poſtero Regienſes, Cremonenſibus & Parmenſibus aſſumptis, Gonzagam oppidum obſederunt, quod à Comite Alberto Caſaloldo patricio Mantuano detinebatur. Hoc ubi Mantuani cognoverunt, Mutinenſibus, & Cremonenſibus advocatis, caſtrum ſibi defendendum ſuſceperunt, atque hoſtibus obſidionem relinquere coactis, ipſum ſibi jure Caſaloldorum incolumi vindicarunt, inde cum ſociis menſe Junio ad caſtrum Bondeni Ferrarienſium progreſſi redegerunt in poteſtatem.

(45) Errorem hunc arbitror Amanuenſis; nullus enim per hæc tempora *Bertholdus* Colonienſi Eccleſiæ Archiepiſcopus præfuit. *Hengelbertus* autem de Altena, qui ad implendam eam ſedem electus fuerat anno 1216., Tutor datus *Henrico* Filio, Regnique Germanici Adminiſtrator declaratus eſt à *Friderico*, cùm Romanum iter aggreſſus foret, Imperii coronam ſuſcepturus, nec niſi anno 1225. interemptus deceſſit. Itaque hic *Bertholdus*, non è Colonienſi, ſed è Colocienſi Sede ad Aquilejenſem Eccleſiam translatus eſt, ut tradit Ughellus. Steron in Annalibus apud Caniſium Tom. I. Antiquar. Lect., ad annum 1218., hæc habet: *Volfterus Patriarcha Aquilejenſis obiit, cui Bertholdus Archiepiſcopus Coloſſenſis ſuccedit*. *Colocia*, quæ Urbs eſt Archiepiſcopalis Hungariæ inferioris ad Danubium fluvium, *Coloſſæ ſtatua*, ſeu *ad Coloſſas ſtatuas* olim nuncupabatur; nunc dicitur *Colocz*.

(46) Godefridus Monachus, illius ævi Scriptor, narrat accuratè, quæ à *Corradino* furente Hieroſolymis acta ſunt, quæque Cruceſignati apud Damiatam miro fortitudinis experimento edidere, ſed Urbem hanc captam quinta Novembris die clarè indicat, inquiens: *Nonis Novembris capta eſt Damiata, abſque deditione, ſine defenſione, ſine violenta deprædatione cum tumultu, itaut ſoli Filio Dei adſcribatur evidenter victoria*. Proſequitur deinde enarrare, quæ ibidem accidere; ſubditque, præter eos, qui vivi comprehenſi in ea Urbe ſunt, pluſquam triginta millia hoſtium periiſſe, *quos ſine ferro, & igne Dominus percuſſit*. Vide Matthæum Pariſium, acta omnia hujus arduæ obſidionis fusè deſcribentem, ad hunc annum. *Nonis* autem *Novembribus* Damiatam captam, & ipſe teſtatur.

Explicit Liber Decimusſextus.

INCIPIT LIBER DECIMUSSEPTIMUS.

SEquitur Friderici poſterioris Imperium non ſolum Eccleſiæ, ſed etiam cuncto Regno, atque adeo etiam Italiæ univerſæ calamitoſum: neque enim aliud fuit, quàm aſſiduum cum tribus Pontificibus, & cum ſingulis Italiæ Civitatibus bellum; quos omnes tanto odio, ac tantis viribus oppugnavit, ut in eo Henricum patrem ſuperarit, avum verò Fridericum æquarit. Ex Pontificibus autem alter altero acrior, & juris Eccleſiæ retinentior, nunquam contumaciæ illius reſiſtere deſtiterunt, donec Alexandri tertii exemplo ipſum fractum abjectumque viderunt. Hoc verò malum cumularunt etiam Lombardi, & præcipuè Mediolanenſes, & Bononienſes, qui nunquam cum eo in pace fuerunt, illi veteribus, hi novis injuriis irritati, de quibus poſt ſuo loco dicemus, ſi priùs pacatum ac fauſtum ejus adventum in Italiam, atque Auguſtalem conſecrationem expoſuerimus.

Fridericus menſe Aprili, cum in Italiam ad Inſignia Auguſtalia ab Honorio capienda vocatus venire conſtituiſſet, Conradum Epiſcopum Spirenſem & Metenſem, Cancellarium ſuum, cum liberis ad omnes Civitates mandatis præmiſit, eique ut perinde ac ſibi, in omnibus rebus dicto audientes eſſent, præcepit. Literæ in hæc verba ſcriptæ adhuc apud Bononienſes ſervantur, quas in hos annales intexere, ad multas res viſum eſt pertinere: *Fridericus Dei gratia Romanorum Rex, & Siciliæ, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, ceteriſque Eccleſiarum Prælatis, Marchionibus, Comitibus, Capitaneis, Valvaſoribus, & nobilibus Poteſtatibus, Conſulibus, ſeu Rectoribus, & Communitatibus omnium Civitatum, & Oppidorum, ſimul & Rectoribus, atque Populo, & univerſis per Lombardiam, Romaniolam, & Tuſciam, atque per totam Italiam conſtitutis, gratiam, & bonam voluntatem ſuam. Poſt multas Imperii perturbationes, poſt obitum Henrici patris noſtri Imperatoris, ſedatis Teutonicis ſeditionibus, & pace ubique conſtituta, cum jam ſimus accepturi benedictionem imperialem, ut inde propoſitum reformandæ pacis, & unitatis, & concordiæ nobis & Imperio admodum neceſſariæ per Lombardiam, Romaniolam, Tuſciam, ſeu totam Italiam firmiter habeatis, præmittimus ad vos Legatum noſtrum à latere Epiſcopum Spirenſem & Metenſem Conradum, noſtræ Imperialis Aulæ Cancellarium, ut ipſe fidelitates, & alia jura à vobis recipiat, & diſcordiis tollendis nobis viam planam faciat, quatenus adire ad Coronam poſſimus. Notum facimus vobis, quod huic legalem dedimus poteſtatem ſupponendi Civitates, Burgos, Caſtra, Villas, Marchiones, Comites, Capitaneos, & Valvaſores, ſeu quoslibet per univerſam Italiam, & partes ejus conſtitutos banno noſtro; & extrahendi; faciendi conceſſiones; pœnas etiam exigendi; conficiendi tabelliones; dandi poſſeſſiones, & reſtituendi; habendi etiam jus animadvertendi in facinoroſos; necnon vicibus noſtris agendi, prout commodum, & honeſtum erit Imperio: ratum habituri quidquid ille ſtatuerit, decernimus, ne ab eo fiat appellatio; mandamus etiam ut ei, tanquam nobis obtemperetur. Datum in Francfort in Curia ſolemni anno Domini MCCXX. XV. Kal. Maji.* Is cum veniſſet, dum ipſe jura Lombardiæ cognoſcere, eaque ſacramentis accipiendis conſtituere ſtudet, nuncios Bononiam menſe Auguſto Anſelmum Spirenſem, Friderici Mareſcallum; & Hugolinum Parmenſem, Romaniolæ Comitem miſit. Poſtridie cum Anſelmus in Aula Palatii conſediſſet, in qua Prætor ſolitus erat cum Curia convenire, multis verbis factis à Gulielmo Prætore poſtulavit, ut loca agri Imolæ, & caſtri Imolæ redderet, quæ Civitas ad Imperium pertinentia poſſideret. Cui Gulielmus: Ego verò, inquit, & Regis, & Cancellarii gratia haud invitus facio, ut ea dimittam; ita tamen, ut jus retineam, quod Civitas in iis propter aliquod privilegium aut conſuetudinem habeat. Poſt aliquot inde dies Conradus accedens ſolemne ſacramentum exegit, atque eximio Civitatis gratulantis erga ſe ſtudio cognito cum ſuperiores mulctas omnes delevit, tum ipſam in gratiam recepit, his verbis: *Nos Conradus Metenſis & Spirenſis Epiſcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, & totius Italiæ Legatus, ſacramento fidei à Gulielmo Puſterla Bononiæ Prætore, & ab ipſa Bononiæ Civitate recepto, atque eorum fide & benevolentia erga Fridericum Regem noſtrum perſpecta; auctoritate Legationis, qua fungimur, eximimus Commune Bononiæ illo banno, quo mulctatum eſt ab Epiſcopo Taurinate, tunc regalis Curiæ Vicario, atque à Gulielmo Marchione Montisferrati, & quocunque alio, in quod incurriſſe videri poſſet tempore Regis; item omni pœna, qua ab eis, aut ab aliis Regia auctoritate affecti ſunt; remittimuſque omnino omnes redditus, fructus, conditiones, uſus, operas, tributa, boaterias, mulctas, banna, pœnas, ac res alias univerſas, quas Commune Bononiæ habuit de oppidis & hominibus Imperii, ac præcipuè de agro Imolæ, aliquo ſuperioribus annis modo:* Inde exeunte Auguſto Fridericus, paratis rebus omnibus, Alpes trajecit. Veronam progreſſus III. Non. Septembris à Mediolanenſibus petiit, ut ſibi Urbis introitum, & regia ornamenta deferrent, prout patri atque avo ſuo dediſſent, quæ populus, revocata veterum avi ejus in ſe maleficiorum memoria, diſertiſſime abnuit. Quare offenſione diſſimulata Mantuam prodiit, ac caſtris in agro ejus poſitis, Septembri exeunte, aliquot privilegia vicinis Epiſcopis ac Civitatibus contulit. Inde Mutinam provectum Rambertinus Buallelus Prætor, & Oratores Genuenſium adierunt, ac privilegiorum ſuorum confirmationem poſtulaverunt: neque obtinere, licèt à Cunrado Cancellario comiter habiti, potuerunt. Albertus autem Magdeburgenſis Antiſtes ipſius Legatus, Regienſes & Mantuanos ad compoſitionem pacis adegit, acriter inter ſe de Gonzaga oppido contendentes. Inde Bononiam progreſſus, caſtra ad Rhenum locavit, ac Nonis Octobris Prætorem, & Conſules Genuenſes Tabellionum inſtituendorum jure dona-

vit. (1) Imolam inde, Faventiamque
profectus, vetera privilegia Caſalenſibus af-
firmavit: tum Ravennam eſt ventum, atque
ubique ſolemne ſacramentum expreſſum.
Magdeburgenſis, cum in Conſilium veniſ-
ſet, præſentibus Cremonenſium ac Muti-
nenſium Oratoribus, jurejurando Ravenna-
tes adegit, ſe Bononienſibus, Faventinis,
eorumque ſociis bellum facturos, ſi Fride-
rico, Legatiſque ejus dicto audientes eſſe
recuſaviſſent. Demum Romam, omnium
ferme Civitatum Legatis honoris gratia co-
mitantibus, adiit; (2) ibi verò ingenti ani-
morum alacritate à Clero Populoque rece-
ptus, X. Kal. Decembris in Baſilica S. Pe-
tri Auguſtalia Inſignia manu Honorii Pon-
tificis ſumpſit; (3) atque inter ſolemnia
primum ſolitum omnibus Imperatoribus ſa-
cramentum ſuſcepit, ſe jura, ac poſſeſſio-
nes Romanæ Eccleſiæ bona fide pro viribus
tutaturum; deinde novum illud publicè con-
cepit, ſe ad certam diem à Pontifice præ-
ſtituendam ad recuperanda Hieroſolyma
profecturum; atque iterum Crucis ſignum
ad eam expeditionem ex manu Hugolini
Cardinalis Oſtienſis accepit, quæ res ingen-
tem omnibus Chriſtianis lætitiam attulit,
ac ſpe haud dubia rei bene in Syria ali-
quando gerendæ replevit. (4) Ita pompæ
illi modus impoſitus, quam clariſſimi Italiæ
Principes, ac Legati, qui de induſtria ad
illam honeſtandam convenerant, illuſtrem
in primis, ac ſpecioſam fecerunt. Egreſſus
inde Urbe, cum caſtra in Monte-malo Ur-
bi imminente haberet, ac ſumma decoratus
auctoritate vetera de more privilegia popu-
lis inſtauraret, VII. Kal. Decembris Bono-
nienſibus Legatis petentibus hoc indulſit:
*Conſiderantes eximia, quæ pro honore & com-
modo Imperii Gulielmus Prætor, & Commu-
ne Bononiæ nobis præſtare poſſunt, obſequia;
concedimus, & confirmamus quæcunque ha-
buit, tenuit in juriſdictionibus cauſſarum ci-
vilium, & criminalium, ordinariarum, &
extraordinariarum, Magiſtratuum creationi-
bus, & ceteris rectis conſuetudinibus, & poſ-
ſeſſionibus habitis, aut obtentis temporibus avi,
& patris noſtri Friderici, & Henrici Impera-
torum, quæ nunc habet Civitas in Urbe Bo-
noniæ, aut in Diœceſi.* Atque alio Epiſco-
pum quoque Civitatis ornavit: Inde in
agrum Sutrinum profectus, V. Kal. Conra-
dum Legatum Italiæ cum poteſtate pari Im-
peratoriæ fecit. Legi etiam Diplomata
Kal. data in caſtris apud montem Roſulum
prope Sutrium, anno Regni ejus Romani
VIII., Siciliæ X., Imperii I. Quibus rebus
effectis, inde in Apuliam adverſus Ricar-
dum & Thomam, Soræ & Celani Comites
novis rebus ſtudentes perrexit. Damiatam
in Ægypto à Cruceſignatis ſuperiore anno
exeunte receptam, qui egregiè operam na-
varant, inter ſe diviſerunt. Itaque Bono-
nienſium duces cum Conſilio ſuo cupientes
aliquem ad Commune Bononiæ fructum
ex ſua fortitudine pervenire; Urbis, quæ
ipſis contigerat, portionem certa pecunia
in ærarium Bononiæ referenda locarunt.
Cùm Florentini primi mœnia conſcendiſ-
ſent, ac vexillum ſtatuiſſent, id domum
retulerunt, ac diu in memoriam virtutis
domeſticæ conſervarunt. Eodem anno San-
ctus Dominicus ad res Ordinis ſui conſti-
tuendas ex omnibus locis Fratres ſuos Bo-
noniam advocavit, atque ex omnium ſen-
tentia paupertatis ſtudium, quod ſemel ſu-
ſceperant, retinendum, atque colendum
eſſe decrevit: eaque prima Prædicatorum
comitia (Capitulum ipſi appellant) fuere.
Sequenti X. Kal. Februarias Conradus Ita- 1221
liæ Legatus Bononiæ cùm eſſet, Epiſcopo
Bononienſi Henrico indulſit, ut ipſe & ſuc-
ceſſores ejus in perpetuum plenum jus ha-
berent exercendi, & conferendi omnes le-
gitimos & voluntarios actus; ut adoptio-
nes, manumiſſiones, emancipationes, inter-
poſitiones decretorum, in terris pertinenti-
bus ad Bononienſem Eccleſiam. Quinto au-
tem Kal. Honorius Pontifex literis ad eun-
dem datis nunciavit, ſe paullò ante impoſi-
ta Friderico Romæ corona ſocietate pio-
rum exturbaſſe omnes, qui conſtitutiones
libertati Eccleſiaſticæ contrarias obſervarent:
proinde hoc decretum per Diœceſim ſuam
di-

(1) Parum Januenſibus propitium *Fridericum* exhibent Caffari Annales ad hunc annum; ibidem enim hæc leguntur: *Dominus Rambertinus, de voluntate Conſilii, cum multis Nobilibus Civitatis, cum ſolicitatione perrexit, exiſtimans pro Communi Janue ab eo* (Friderico) *multa commoda ſuſcipere, & honores, prout literis ſuis ſepiſſimè promiſerat ſe facturum, in remuneratione multorum obſequiorum, quæ ab ipſo Communi aſſeverabat ſe multoties ſuſcepiſſe, & eo invento extra Mutinenſem Civitatem, ſequutus fuit eum extra Bononiam, uſque ad Caſtrum S. Petri, & oſtenſit privilegiis noſtris, vix partem de eo, quod ad Imperium pertinebat, voluit confirmare &c.*

(2) Januenſes Legatos minimè adfuiſſe, Caffari Continuator expreſsè tradit, aſſerens, id poſcenti *Friderico* excuſationem prætendiſſe Rambertinum Legatum, quòd *Prædeceſſorum ſuorum Coronationi non conſuoviſſet Civitas Janue aliquem, vel aliquos deſtinare.*

(3) Etiam *Conſtantiam*, *Friderici* uxorem, eodem die ab Honorio Pontifice Imperii corona præcinctam, teſtatur ipſe Honorius III. in Epiſtola ad Albanenſem Epiſcopum, apud Raynaldum, num. 21. Diem hujus Romanæ Coronationis diverſimodè ſtatuunt Scriptores. Rolandinus, lib. 2. cap. 1, redimitum Auguſtali diademate *Fridericum* narrat, *in die Sanctæ Luciæ, die XIII. intrante Decembri*. Godefridus, Richardus à S. Germano, & Monachus Patavinus, concordes aſſerunt, hanc celebritatem peractam fuiſſe *in Feſto S. Cecilia*, ideſt *X. Kal. Decembris*, ut Sigonius quoque adnotavit. Hunc, verum hujus coronationis diem fuiſſe, manifeſtum facit epiſtola memorata *Honorii* Summi Pontificis, quæ ita exorditur: *Quia ſcimus animum tuum ſuper ſtatu Imperii expectatione ſuſpenſum, ecce tue Fraternitati exponimus, nos Dominicâ ante Adventum Domini proximâ, chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Fredericum, Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, & Regem Siciliæ, & illuſtrem Imperatricem, Conſortem ejus, in Principis Apoſtolorum Baſilica, cum inæſtimabili alacritate, ac pace Civium Romanorum, ſolemniſſimè coronaſſe.* Adventus Domini, eo anno, incidit in diem 29. Novembris; igitur *Dominica ante Adventum proxima*, die XXII. Novembris, Sanctæ Cæciliæ ſacro, celebrabatur.

(4) Ea conditione, Imperiali Corona donatus fuerat à Pontifice *Fridericus*, ut illico in Syriam expeditionem ſuſciperet; ſed citò ſpem fefellit, obtentis primò ab *Honorio* induciis, ob itineris difficultatem, hyberno tempore conficiendi; dein variis excuſationibus, artibuſque, ad eludenda promiſſa tendentibus, ut fusè narrat Raynaldus ad hunc annum.

A divulgandum ac cuſtodiendum curaret. Eodem anno Mediolani ingens diſcordia inter Nobilitatem & Credentiam orta. Nobilitas Valvaſoribus, & Capitaneis; Credentia opificibus ipſis continebatur. Cum irritatis animis ad arma diſcurſum eſſet, Henricus Archiepiſcopus cum parte Nobilium Urbe exire coactus, atque in exilio eſſe juſſus, Canturium occupavit, atque ibi ſe præſidiis ac munitionibus confirmavit. (5) Jampridem Salinguerra maximas ſibi opes in Urbe Ferrariæ, Icilini Monachi affinis ſui nixus auxilio, compararat: quare Legato Pontificio ſpreto, Azonem Ateſtinum partes Pontificias conſtanti fide aſſerentem exegit. Quam injuriam Azo iniquiſſimo animo ferens, Bononienſes & Romaniolos cum Eccleſia ſentientes accivit, ac Ferrariam à parte Padi magna mole obſedit: qua re Salinguerra permotus, ſibi diffidens, Azonem in Urbem recepit; deinde amoto armorum metu populum uſque adeo in eum incitavit, ut rurſus inde exire cum aliqua ſuorum cæde compulerit. (6) Fridericus rebellibus Ricardo & Thoma armis in Campania vindicatis, atque oppidis ſuis ejectis, inde in Siciliam adverſus Saracenos ſævientes proceſſit, eoſque varie profligavit; poſt collectas eorum reliquias in Apuliam tranſtulit, ac Luceriam habitandam attribuit, (7) ad extremum ſuſcepto Germaniam verſus itinere, Genuam (8) atque inde ad Alpes ſe contulit. Bononiæ Giufredus Pirovanus B Urbis Prætor, ut cauſſam Friderici Civitatis nomine tueretur, Legatis ad Imolenſes ex Conſilii ſententia miſſis rectores caſtri Imolæ ſacramento adegit; ſe oppidum ipſum, & jura Imperii, & vectigalia, quæ ibi Impe-

(5) Ex Galvaneo Flamma in Manipulo Florum cap. 254. ea, quæ ad Mediolanenſem hiſtoriam pertinent, deſumſit Sigonius. Diverſa tamen tradunt Triſtanus Calchus, & Bernardinus Corius. Primus enim *Henricum Septalam*, Mediolanenſem Archiepiſcopum, in Orientem cum Crucceſignatis, anno 1216. profectum refert, ejuſque reditum in Patriam ſub anno tantùm 1227. ſtatuit. Secundus verò differt ad annum 1217. expeditionem hujus Archiepiſcopi ad ſacrum Hieroſolymæ bellum, ac illum inde C remeaſſe Mediolanum ſcribit hoc anno 1221., occaſione prorſus diſcordiæ, tunc excitatæ inter Nobiles, & Plebeos, aſſerens admonitum *Henricum* de obſeſſo Canturii Caſtro, Terriſque Eccleſiæ ſuæ, publico Prætoris decreto, direptioni expoſitis, atque à Plebe vaſtatis, ſtatim ex Oriente in hanc Urbem iter intendiſſe, ac poſtmodum, menſe Auguſto, pacem ſancitam. Uterque tamen fallitur, dum hujus noſtri Archiepiſcopi moram in Oriente alter ad annum undecimum producit, alter ad quadriennium decurtat. Siquidem Mediolani conſtitiſſe *Henricum* Antiſtitem anno 1218., evincit epiſtola *Honorii*, ſuperiùs ad eundem annum ex Raynaldo relata, qua eidem, adhuc ſolùm *Electo*, facultatem imD pertitur, ut, unà cum Bergomenſi Epiſcopo, ſupplicem Mediolanenſem Urbem ab interdicto exſolvat. Immo Ughellus teſtatur extare literas, ab ipſo inſpectas, in Regeſto Vaticano, quibus *Honorius* ſcribit, *menſe Decembri*, in Mediolanenſem Archiepiſcopum a ſe conſecratum *Henricum*. Ex iis autem (ut id obiter adnotem ad Illuſtrandam Mediolanen. Archiepiſcoporum hiſtoriam) annus hujus Conſecrationis elucet, nempe 1218; ſiquidem alteram ejuſdem *Honorii* epiſtolam memorat Raynaldus num. 49., datam Reate, *XVII. Kal. Septembris*, anno 1219., in qua Summus Pontifex hanc *Henrici* conſecrationem enunciat. Itaque, cùm peracta ſit *menſe Decembri*, ut ſuperiùs ipſe *Honorius* affirmavit, procul dubio ad annum 1218. eſt referenda. Atque hinc emendandus Ughellus, E qui ad chronologicas relatæ Epiſtolæ notas non advertens, conſecratum *Henricum*, anno 1219., narrat. Quod ad rem noſtram pertinet, ex hactenus ſcriptis dilucidè patet, non modo annis à Calcho, & Corio memoratis, ſed neque anno 1218. Archiepiſcopum noſtrum fuiſſe in Oriente verſatum. Ughellus, ut tempus ſtatuat, quo *Henricus* ſacram expeditionem ſuſcepit, Tom. IV. col. 178. præmittit, eundem anno 1220. *VI. Nonas Maji*, Carævallenſe Templum conſecraviſſe; ſubinde verò refert anno 1221. datas fuiſſe ab Honorio Literas, XVIII. Kal. Februarii expeditas, ad Vercellenſem Epiſcopum, quibus præcipiebat, ut Eccleſiaſticas cenſuras in Amicæum Saccum, *quondam Mediolani Prætorem*, denunciaret, eò quod *Henricum* Archiepiſcopum Mediolanenſem exulare coëgiſſet. Demum narrat, extorrem ab hac Urbe Antiſtitem noſtrum, ob fervens Mediolani diſſidium Nobilium ac Plebis, conſilium iniiſſe Crucceſignatis ſeſe jungendi, concluditque, eodem prorſus anno 1221. Hieroſolymitanum iter fuiſſe ab ipſo ſuſceptum, nullum deinde reditus annum deſignans. Attamen, ne Ughello ſubſcribam, facit indubia auctoritas Diplomatis, quod integrum recitat Puricellus, in Diſſert. Nazar. C cap. 109. num. 26. Expeditum id fuit ab *Henrico* Archiepiſcopo, anno 1227., *nono die ante Kalendas Februarii*, ob confirmandam Fratribus Ordinis Prædicatorum Euſtorgianam Eccleſiam, quam Ubertus Marinonus Præpoſitus, aliique Canonici dimiſerant, in Collegium Laurentianæ Baſilicæ cooptati. In eo autem narrans res actas in hac tranſlatione ait, Præpoſitum & Canonicos memoratos, jurium ſuorum in Euſtorgianum Templum, liberam dimiſſionem feciſſe, *in manum Ugonis Cimiliarchæ Mediolanenſis, Vicarii noſtri, qui tunc eramus in partibus tranſmarinis, in ſervitio Crucifixi*. At Sancti Dominici Alumni ad Euſtorgianas incolendas ædes tranſiere anno 1220. Idibus Martii, ut plurium illius Ordinis Scriptorum teſtimonio Puricellus confirmat. D Jam ergo, multo ante annum 1221., Mediolano receſſerat Henricus, in Orientem profectus. Quo circa, ut verum hujus expeditionis tempus decernatur, aſſerendum arbitror, ſtatim ac ſub finem anni 1218. conſecratus fuit ab Honorio *Henricus*, Cruceſignatum Hieroſolymam contendiſſe, ac ibidem integro vix anno exacto, in Patriam fuiſſe reverſum. Siquidem, menſe Majo anni 1220., Carævallis Templum conſecravit, ut paulo ante adnotavi, ſubſcriptuſque legitur Chartæ, menſe Octobris ejuſdem anni Mediolani confectæ, quam ex Archetypo vulgavit Puricellus, loco laudato num. 25. Hæc diligenter expendere libuit, cùm Sigonius illuſtrem hujus expeditionis, ab Archiepiſcopo noſtro ſuſceptæ, memoriam prorſus omiſerit.

(6) Narrantur hæc fuſiùs à Rolandino lib. 2. cap. 2. E Tom. VIII. *Rer. Italic.*

(7) Monachus Paduanus hæc narrat ad annum 1220. datamque Saracenis ad habitandum, non *Luceriam*, ſed *Nuceriam* ſcribit. Nicolaus tamen de Jamſilla, recuſus Tom. VIII. *Rerum Italicarum*, ſub initium hiſtoriæ ſuæ col. 494. veriùs tradit, *Luceriam* Saracenis in proprium domicilium à Friderico fuiſſe aſſignatam, ut optimè Sigonius adnotavit.

(8) Quanto ibidem honore, ac reverentia exceptus ſit hoc anno *Fridericus*, narrat Caffari Continuator, qui tamen ſuperiùs dolet, Januenſem Civitatem malè ab ipſo habitam, oppreſſamque novis tributis, fracto privilegiorum, quæ conceſſerat, beneficio.

perator haberet, pro ipſo Friderico cuſtodituros; neque ea alicui ſoluturos injuſſu Prætoris Bononienſis, aut ſine permiſſu ipſius Imperatoris; quo officii genere Imolenſium caſtro illi imminentium animos ita irritavit, ut repentè paratis armis caſtrum ipſum aggreſſi ſint, ac levi admodum certamine potiti, ne ſacris quidem templis conſervatis, everterint, atque incolas Civitate donatos Imolam omnes traduxerint; qua in re neque Friderici, neque Gottifredi Blanderariæ tum Romaniolæ Comitis & Friderici Legati, (9) rationem habuerunt. Eodem anno, quieſcente domi foriſque Civitate, Urbs multis magnificiſque operibus publicis ad memoriæ commendationem eſt culta. Nam ædibus D. Nicolai Fratribus Prædicatoribus aſſignatis opportuna piorum hominum benignitate aliquid eſt acceſſionis adjunctum, ubi S. Dominicus alterum Fratrum conventum habuit; Petro Veronenſi ſcholari, qui poſtea Martyr vocatus eſt, habitum tribuit; ac demum ipſe mortem oppetiit. Nam Mediolano reverſus, cum adhuc de via langueret, per totam noctem cum Ventura Priore & Rodulfo Procuratore de ſtatu Ordinis conſultavit, ac poſtridie vehementi tentari febri cœpit; quod ut ille ſenſit, vitæ ſibi adeſſe finem intelligens; fratres advocavit, ac teſtamento facto res familiæ ſuæ compoſuit. Inde ingraveſcente morbo à fratribus propter cœli ſalubritatem ad S. Mariam in monte perlatus, deterius ſe quoque habuit. Quare ab eiſdem ad Monaſterium relatus, ibi eſt mortuus. Exequiæ, ut ſancto dignum erat viro, ſummo honore concelebratæ; in primis Hugolinus Legatus manibus ſuis corpus ejus ſepulturæ mandavit, atque ipſum univerſa præſente Civitate pro concione laudavit, admiranda de pietate hominis narrans, ac multis ſe ſpectante miraculis Romæ editis ſubinde confirmans; funus autem Patriarcha Aquilejenſis, Epiſcopi atque Abbates plurimi, atque ingens religioſi populi multitudo cohoneſtavit. Mortuus eſt VIII. Idus Auguſti. (10) Ceterùm caſtrum Imolæ ab Imolenſibus dirutum maxima Gottifredum indignatione accendit.

1222 Itaque ineunte Januario Bononiam venit, atque à Giufredo, cui prætura in alterum annum continuata erat, in aula Prætorii contendit, ut Faventinis adjunctis bello Imolenſes aggrederetur, ut qui cum alias ſibi atque Imperatori injurias intuliſſent, tum proximè caſtrum Imolæ diruiſſent; neque ante pacem aut inducias illis daret, quàm caſtrum Imolæ reſtituiſſent, & mandatis ſuis obtemperaſſent, atque Urbe & ſuburbiis emiſiſſent eos, quos recepiſſent ab eo tempore, quo Patriarcha Aquilejenſis pro Othone Imperatore in Italiam introiſſet: ſimul promittens, ſe daturum operam, ut Faventini in gratiam Friderici reſtituerentur, & ex albo proſcriptorum eximerentur; atque omni ope ſua cum omnibus ſuis Romaniolæ populis bellum internecinum Imolenſibus illaturum, neque pacem, neque inducias, injuſſu Friderici facturum, ac caſtrum Imolæ receptum, Bononienſium ac Faventinorum cuſtodiæ relicturum; ac demum ſuper hac re Conſilium Credentiæ poſtulavit. Conſilio dato palam omnibus audientibus eſt profeſſus, ſe eò veniſſe, ut Imolenſes proſcriberet, (hoc illi bannum dare dicebant) quia caſtrum Imolæ deleviſſent, atque inſigni ſe, & Fridericum injuria provocaſſent. Quo poſtulato audito, Giufredus haud mediocriter cum toto Conſilio perturbatus: Atqui gratiſſimum, inquit, omnibus nobis Gottifrede feceris, ſi alibi hanc ſententiam adverſus Imolenſes pronunciaris; qui & vicini ſunt noſtri, & ſæpe de nobis haud peſſime meriti: verùm ita te rogamus, ut tamen in auctoritate tua futuri ſimus. Tum Gottifredus: Immo æquum eſt vos, inquit, quibus nulli alii magis Friderico ſunt dediti, mandata ejus æquis auribus audire, præſertim verò adverſus Imolenſes, qui quanquam vicini, ac bene, ut præſertis, de vobis meriti ſint; hoſtiliter tamen ſe erga illum in caſtro ſibi acceptiſſimo evertendo geſſerunt. Quare placere ſibi, adjunxit, ad honorem Imperatoris ac ſuum, ſententiam in eos promulgare; ac ſtatim ita pronunciavit: *Cum Imolenſes caſtrum Imolæ locum acceptum Imperio in contemptum Friderici Imperatoris, & Gottifredi Romaniolæ Comitis fideliſſimi nuncii ita diruerint, ut ne ſacris quidem ædibus pepercerint, pluſque damni Friderico & Gottifredo attulerint, quàm ſi quodcunque aliud caſtrum Romaniolæ deleviſſent; ob eam rem Gottifredus Romaniolæ Comes Imperatoriæ legationis auctoritate, qua fungitur, Imperatoris nomine, & ſuo, Imolenſes hoſtes proſcriptos pronunciat, niſi ad ſex dies proximos mandatis ſuis paruerint; quos ſi abire permiſerint; de proſcriptis eximi nequeant, niſi ſibi decem millia marcarum argenti perpenderint, & omnibus in rebus Imperatori, & ſibi dicto audientes fuerint.* Atque his ex ſcripto recitatis, ad Conſilium converſus ſubjecit: *Audiſtis mulctam, qua à me mulctati Imolenſes ſunt? ſi illi ad auctoritatem meam ante diem prædictam redierint, faciam quod ex dignitate Imperatoris eſſe putavero: ſin minus, peto à vobis nomine Imperatoris, & pro officio ſacramenti, ut eos pro proſcriptis hoſtibus habeatis, & bellum inferatis; quacunque opè poſſitis.* His rebus peractis bellum decretum eſt, ſimulque ut de eo gerendo cum Faventinis pactio firmaretur, ſtatutum. Quamobrem haud ita multo poſt Conſilio Credentiæ iterum convocato, cum Leonardo Faventinorum Prætore, qui Bononiam ea de cauſſa venerat, novum fœdus percuſſum eſt, fide ultro citroque data, bellum ſe omni conatu Imolenſibus illaturos; neque pacem, neque inducias injuſſu Friderici, aut Gottifredi facturos; neque aliquid ſibi de Urbe, aut ſuburbiis privatim nolente altero quæſituros;

(9) Sigonius hoc loco memoriam injicit *Gottifredi*, nihil innuens de occaſione, ob quam conſtitutus fuit Legatus à *Friderico*, cùm antea *Ugolino* Parmenſi, Flaminiæ ſeu Romaniolæ Comiti, hanc provinciam demandatam narraverit. Eam refert Hieronymus Rubeus in Hiſt. Ravennæ ad annum 1220. his verbis: *Ravennæ Ugolinus Juliani, Flaminiæ Comes, obtruncatus eſt, cùm Præturam Ravennatem gereret. Illi Fridericus Cæſar Gutfredum, Blanderatenſem Comitem, ob multa bujus in ſe officia, ſubrogavit, omnibus illi vectigalibus, portoriiſque conceſſis, quæ ad Auguſtalem aulam ſpectarent, cum infinita penè poteſtate & imperio.* Memorat ſubinde Diploma, eidem expeditum *Meſſanæ anno MCCXXI., menſe Junio.*

(10) Leguntur hæc omnia in Vita *Beati Dominici*, à Theodoro conſcripta, lib. 5. cap. 1. & ſeqq.

turos ; captivos ad communem utilitatem reddituros, aut inter ſe partituros ; in ceteris à fœdere antiquo non receſſuros . Poſt ſex dies Gottiſredus revertit, ac populi concione poſtulata , atque occentu campanæ convocata dixit ; Imolenſes præſcriptam diem paſſos eſſe abire in contemptum Imperatoris , ac ſui : rogavitque Imperatoris nomine ac ſuo Giufredum & Leonardum Prætores, qui in concione aderant , ut pro honore Imperatoris ac ſuo, & pro vindicanda Imperatoris injuria bellum inirent ; atque ita initum eſt. In Chronicis privatorum invenio (nam quæ hactenus ſcripſi , ex Actis publicis omnia ſumpſi) Bononienſes hoc anno ter in agrum Imolenſium incurriſſe : primùm Januario menſe , unde poſt biduum redierint ; iterum Martio, quo tempore per viginti dies agrum univerſum fœda populatione vaſtarint ; tertiùm menſe Auguſto , tum verò carrocium una cum Faventinis eduxiſſe , ac per dies circiter triginta quinque agrum tectis, arboribus , vineiſque nudaſſe, & Linario, Ceſtula, Caſula, Trentula, & Bagnaria caſtris expugnatis demum Urbem ipſam circumſediſſe uſque ad XVI. Kal. Septembris. Dum autem caſtris ad Santernum amnem poſitis acri Urbem obſidione premunt , Deoteſalvus Capellus Papienſis , ac Prætores Parmæ , & Cremonæ cum Brixianorum, Veronenſium, Mantuanorum , Regienſium , & Mutinenſium oratoribus in caſtra adveniunt ac Conſilium Credentiæ poſtulant. Conſilium confeſtim per præcones, nuncioſque in Caſtellario, quod olim Sancaſſiani fuerat, eſt coactum. Ibi primùm Deoteſalvus loqui ingreſſus, Magdeburgenſis Archiepiſcopi nomine, irrogata mille drachmarum auri mulcta præcepit Prætori, & civitati Bononiæ, uti obſidionem Imolæ ſolverent, atque exercitum intra finem menſis (is autem erat Auguſtus) inde abducerent . Ea re audita, Giufredus admirationis plenus palam denunciavit , ſe non credere, eum Magdeburgenſis Antiſtitis nuncium eſſe, nec ſibi mulctam dicere poſſe. Quod ſi poſſet, ſe ad Fridericum Imperatorem , & Honorium Pontificem provocare . Quibus rebus dictis , Prætores & Legati civitatum, qui aderant , ſubſequuti, una omnes voce nomine Magdeburgenſis ſummis contendere precibus cœperunt , ut ab obſidione recederent . Exequente inde Giufredo , ſe mirari , quòd cùm precandi cauſſa Conſilium poſtularint, mulctam Deoteſalvus intenderit ; excepere illi, ſe ignoraſſe, Deoteſalvum mulctam eſſe dicturum, nec, ſi ſciviſſent , permiſſuros fuiſſe , & ſe nihil tale eum mandati habere putare ; atque his verbis factis abiere. Profectis illis, Giufredus Urbi acrius inſtare, atque omni expedito apparatu aſperius oppugnare. Quo metu tandem Imolenſes adducti, Legatos ad eum miſerunt, pacemque petierunt. Tum vero Giufredus Prætorem Faventinorum adiit , atque ut ſalvo ſacramento de pace cum Imolenſibus componenda tractare poſſet, poſtulavit . Qua re ſimul etiam à Giufredo conceſſa Legatos ad ſe vocavit. Progreſſi Legati nihil aliud dixerunt, niſi ſe imperata Bononienſium, & Faventinorum eſſe facturos, foſſas completuros, de agro ſuo tantum utriſque, quantum eis videretur, daturos ; pedeſtrem, atque equeſtrem operam eorum arbi-

A trio navaturos ; atque Bononienſibus , & Faventinis ſui cuſtodiam permiſſuros : illud tantum ſe eos orare , ne, dum exercitus apud Imolam eſſet, foſſæ Urbis replerentur, neque militaris in Urbem irruptio fieret . Conſilio utrinque agitato , acceptæ conditiones ſunt. Adjecere tantum Faventini , ut homines caſtri Imolæ Imola exirent, & Cives Imolæ eſſe deſinerent, & ad ſuas poſſeſſiones redirent, & præcipuè Caſtellarium caſtri Imolæ habitarent, ſimulque in generale Bononienſium & Faventinorum Conſilium compromiſſum facerent: atque in hæc verba conſcriptæ tabulæ ſunt. Quo facto Giufredus à Coxio Prætore Imolæ ,
B ſuo & Faventini Prætoris nomine poſtulavit , ut in concionem Bononiæ convocandam progrederetur, ac ſecum homines de Conſilio Imolæ , & centum de primoribus Civitatis ad pacem jurejurando firmandam adduceret. Negante autem, id ſe facturum eſſe, ac ſe magiſtratu abdicante Coxio , contraque Giufredo, ne abdicaret, intercedente, tum Imolenſes, qui aderant, interfati: Immo abdicet , inquiunt , ut primo quoque tempore Prætorem Bononienſem , aut Faventinum adipiſcamur : ac ſinguli omnia, quæ ſuprà dicta ſunt , promiſerunt ſibi rata futura . Tum Giufredus conſenſu Leonardi, obſides centum quadraginta, ne-
C minem puerum , dari imperavit ; captivos Bononienſes ac Faventinos dimitti juſſit; &, ut intra Kal. Septemb. homines Caſtri Imolæ, qui ab Imperio defecerant , Urbe dimitterent, & in poſſeſſionibus ſuis conſtituerent, & fidelitatis ſacramentum præberent , foſſas explerent , valvas portarum Urbis Bononienſibus , & Faventinis permitterent : præterea mulctas à Gottiſredo irrogatas probavit; Imolenſes duobus millibus librarum Bononienſium condemnavit . Atque hæc omnia acta ſunt in caſtris juxta Santernum , in concione militum hoſtiliter apud Imolam conſiſtentium per præcones Bononienſium convocata, ad vexillum carrocii
D Bononienſis ibi locatum. Ita foveæ Urbis complanatæ , & valvæ Bononiam deportatæ . Hæc autem ubi Fridericus audivit , (nam ipſo inſciente facta omnia fuerant) ira percitus, adverſus Bononienſes fremere cœpit, ac Giufredum Prætorem ad aulam ſuam citari extemplo juſſit. Giufredus haud mediocriter ea re perturbatus, quanquam nullius ſe affinem culpæ norat ; tamen ire noluit, ſed, Pontifice appellato, ex Conſilii ſententia nuncium ac procuratorem Civitatis ad Fridericum deſtinavit ; qui ſe ac Civitatem apud Imperatorem & Conſilium ejus purgaret , quod Imolam obſediſſet : nam ſe ex mandato nuncii ejus egiſſe, ne-
E que Deoteſalvum Magdeburgenſis Antiſtitis eſſe nuncium crediſiſſe. Fridericus autem neque Prætoris neque Civitatis excuſationem accepit, verùm in iracundia perſiſtens, utriſque minitari acerbius inſtitit. Atque hæc res prima Bononienſium animos, quantum perſpici conjecturâ licet , à Friderici amicitia alienavit . Itaque ſuſpenſa ad harum rerum expectationem Civitate, Prætor Septembris initio ex Conſilii ſententia edixit, ut qui aliunde in Bononienſem agrum migraſſent, ad viginri annos à functionibus publicis immunes, ut Cives, eſſent; ſi oppidum amplius viginti familiarum conſti-

tuiſ-

tuiſſent, in perpetuum immunitate, præterquam boateriæ, fruerentur; & Conſules crearent, & Prætorem acciperent, ut alia oppida agri Bononienſis; atque ordines pedeſtres, & equeſtres inirent à prima Prætura Gulielmi Rangoni. Eodem anno Civitas Mediolanenſis in duas, ut dixi, partes nobilium populariumque diviſa; illa Othonem Mandellum, hæc Ardigetum Marcellinum ſibi ducem aſcivit, atque agrum ſuum, qui adhuc ab hoſtibus intactus erat, hoſtilibus vaſtare direptionibus atque incendiis inſtitit; Carrugo, Gluſſano, Pirovano, & Barzanora oppidis, fœdis utriuſque partis in ſemet ſævientis armis, oppreſſis. Variis prodigiis inſignis annus fuit: ſtella crinita viſa; Luna defectionem memorabilem paſſa; inaudita aquarum inundatione pecora, tecta, arboreſque conſumptæ; terra non ſolum ingenti motu contremuit, ſed altiſſimo quoque mugitu concuſſa perſonuit: quo factum eſt, ut montium juga nutaverint; domus ac templa multa corruerint; campanæ nullius hominis impulſu crepuerint; flumina curſus ſuos naturales retorſerint, atque ad ipſos, unde manabant, fontes recurrerint; multi homines ubique fœda ædium ruina colliſi ſint: præcipuè Bononiæ præter cetera ædificia ipſa D. Petri Baſilica magna ex parte procubuit. Brixiæ autem, cum Urbs uno permota impetu ruere videretur, amplius duo hominum millia ipſis parietinis attrita ſunt: hæc in ipſis Domini Nataliciis, divinis perfectis officiis, evenerunt. (11) Fridericus conventu Herbipoli habito Henricum filium ſuum annorum ferme duodecim Regem Germaniæ creandum, ac mox Aquis per Engilbertum Archiepiſcopum Colonienſem coronandum curavit: (12) inde nuncio de reddita per vim à noſtris Damiata (13) perculſus, in Italiam rediit; ac colloquio Verulis cum Honorio ea de re ſolicito celebrato, iterum ſe inſtanti Pontifici in Orientem profecturum die ab Eccleſia Romana conſtituendo juravit; ac conventum Veronam de communi conſilio pro recuperatione Terræ ſanctæ, & Imperii reformatione indixit. (14) Inde in Apuliam Siciliamque progreſſus, Saracenis, qui defecerant, inſectandis incubuit. Poſtero Bononienſes bellum ab eo timentes, rem accuratius conſtituerunt. 1223 Etenim, quemadmodum antiquitus Urbem in quatuor tribus diviſerant, ac ſuum cuique vexillum tribuerant: ſic agrum univerſum in totidem partiverunt, ac ſingulas partes ſingulis quaternis tribubus ſubjecerunt; ad eamque rem curatores octo crearunt. Legem præterea tulerunt, ut pagani pariter atque Urbani tributim ex cenſu exercitum alerent; ad hoc miniſtri parochiarum jurejurando aſtricti edicerent omnibus, qui per ætatem ferre arma poſſent, ut nomina in militiam darent. Terræ motu iterum Lombardia tota labefactata, eoque S. Franciſco in foro Bononiæ concionante, tecta ipſa apertè tremere viſa. Per eoſdem dies Joannes Brenna quondam Rex Hieruſalem redditâ Damiatâ & rebus in Syria perditis, anxius ſe in Italiam retulit; ac Romam progreſſus à Pontifice auxilium rebus Orientalibus imploravit, (15) pro re huic expeditioni utiliſſima ſuadens, ut Fridericus titulum Regni Hieroſolymitani acciperet: ſe illum ultro conceſſurum, ſi Jolantam filiam ſuam ſibi matrimonio ſociaſſet, atque ad Regnum ipſum recuperandum ſe contuliſſet: non dubitare, quin, ſi ipſe opes eò ſuas omnes converteret, facile Urbem Hieroſolymorum ad jus ſuum redigeret. Huic verò ſic agenti Honorius aſſenſus, Fridericum ex Sicilia reverſum ad ſe Ferentinum accivit,

(11) Narrat hæc prodigia, & terræmotus Rolandinus lib. 2. cap. 3. Sigonius, qui annum à Natali Domini exorditur, Brixienſis Urbis ruinas referre debuerat in annum 1223., quemadmodum præſtitere Rolandinus, Monachus Patavinus, & Malvetius in Chronico Brixienſi, Tom. XIV. *Rer. Italic.* col. 900.

(12) Hoc anno quidem coronatus eſt *Henricus* Aquiſgrani ab Engilberto Archiepiſcopo Colonienſi; id enim Godefridus Monachus narrat his verbis: *Henricus ſeptimus, filius Friderici Imperatoris, adhuc puer, conſecratus eſt in Regem Aquiſgrani ab Engilberto Colonienſi Archiepiſcopo, Dominica ante Aſcenſionem Domini, ſcilicet VIII. Idus Maji*; illius tamen electionem in Regem Germaniæ longè ante faciendam curaverat à Germanis Principibus *Fridericus*, ut ad annum 1219. jam adnotavi. Conventum Herbipoli habitum fuiſſe à *Friderico* hoc anno, ut Sigonius narrat, mihi facilè non perſuaſerim. Siquidem à nemine veterum Scriptorum narratum inveni, quòd per hæc tempora Italiâ exceſſerit *Fridericus*. Abbas Urſpergenſis hæc habet: *Anno Domini MCCXXII., & annis ſequentibus, Fridericus Imperator in Sicilia, & Calabria, & Apulia pugnavit contra Saracenos, & alios ſibi rebelles.* In Italia ſemper moratum docet quoque Richardus de S. Germano, qui Friderici geſta, & itinera diligenter deſcribit. De anno ætatis, quem *fermè duodecimum* fuiſſe Sigonius affirmat, cùm *Henricus*, *Friderici II.* filius, regiâ coronâ Aquiſgrani donatus fuerit, diverſa tradit idem Abbas Urſpergenſis; is enim ad annum 1221. hæc refert: *Fridericus filium ſuum Henricum, jam circiter VIII. annos habentem, nutriendum, & gubernandum commiſit Chunrado de Tanne, pincernæ, & miniſteriali ſuo, in Caſtro VVinterſteten.* Igitur, hoc anno, vix *nonum*, aut *decimum* attigerat; idque congruentiùs conſonare videtur Godefridi verbis, proximè relatis, *adhuc puer, conſecratus eſt.*

(13) Anno ſuperiore 1221., Septembri menſe, pactis conditionibus, reſtituta Saladino fuit Damiata, ut Richardus de S. Germano, Godefridus, aliique teſtantur.

(14) Non è Germania in Italiam rediens, ſed è Sicilia, ad Verulenſe cum *Honorio*, Summo Pontifice, inſtituendum colloquium, profectus eſt *Fridericus*; id enim è Richardi à S. Germano Chronicis conſtat. Tempus hujus Colloquii, quod in quindecim dies productum teſtatur Scriptor memoratus, colligitur ex Epiſtolis tum *Honorii*, tum *Friderici*, quas *Verulis* datas menſe Aprili, refert Raynaldus ad hunc annum, num. 4. Quapropter habitum fuiſſe circa illum menſem, dubitari non poteſt.

(15) *Joannes*, Comes Brennæ, ſeu Briennæ, invitatus fuerat ab *Honorio* ad Colloquium Veronæ indictum, anno ſuperiore 1222., ut unà cum *Friderico* Imperatore pro bello Terræ Sanctæ promovendo deliberarent; id enim conſtat ex Epiſtola *Honorii*, ad Albanenſem Epiſcopum eodem anno data, quam recitat ad illum annum Raynaldus num. 2. Itinera hujus *Joannis* Hieroſolymæ Regis in Italiam, Gallias, Hiſpanias, & Angliam, uno contextu recenſet Spondanus ad hunc annum. Sigonius hanc hiſtoriam deſumpſit à Joanne Villano, lib. 6. cap. 15., qui tamen malè narrat *Joannem* Briennium, à *Gregorio IX.* Romæ exceptum fuiſſe, cùm primò in Italiam navigavit.

vit, atque ei auctor fuit, ut Jolantam duceret, ac pro dote Regni Hieroſolymitani titulum ſibi aſciſceret, quem ſolum Joannes retineret: atque iterum ad iter in Orientem ſuſcipiendum hortatus eſt. Quorum illud ſe facturum primo quoque tempore dixit: Orientalem verò expeditionem ad biennium ſe obiturum novo ſacramento ſpopondit: inde conventu Veronenſi certis de cauſſis in præſens omiſſo, ſeſe in Apuliam retulit. (16) Joannes autem in Franciam ad Regem Ludovicum, atque inde in Angliam ad Henricum petendi auxilii cauſſa diſceſſit. Atque hæc quidem ferme in literis Gregorii IX. Pontificis ita ſcripta reperiuntur. Se-
1224 quenti anno, variè in Lombardia tumultuatum. Azo Aceſtinus exul, Ferrariæ recuperandæ cupidus, rurſus Bononienſes ceteroſque Eccleſiæ ſtudioſos advocavit, ac novo apparatu Urbem, ut inde Salinguerram ejiceret, oppugnavit. Salinguerra verò fraude agens, conſulto verba de pace intulit, ac Ricardum Sanboniſacium cum aliis Azonis amicis in Urbem ad rem transfigendam admiſit: verùm extemplo ingreſſos adortus in cuſtodiam condidit. Qua re accenſus Azo Ferrariâ relictâ ad Fractam caſtrum ejus acceſſit: atque illa in poteſtatem adducta, in præſidium & loci incolas ſe convertit, atque ita ipſum ad Ricardum dimittendum, & pacem conciliandam adduxit. (17) Veronenſes & Ferrarienſes caſtrum Bondeni magno, ſed irrito conatu, circumſederunt. Mutinæ ſævis factionum certaminibus inteſtinum exarſit bellum: in quo pars turrim S. Geminiani occupavit, atque inde adverſarios à ſe propellere inſtitit; ea res per Prætorem mulctis graviſſimis exactis inde compoſita eſt. Eodem anno, VIII. Idus Junii ſæva adeo grando è cœlo cecidit, ut non ſolum tecta ædificiorum labefecerit, ſed homines etiam multos afflixerit. Pro-
1225 ximo Jolantæ ex Syria advectæ Pontifex coronam Regni Hieroſolymitani in Vaticano impoſuit, eamque Fridericus præſens ſibi conjugem copulavit, (18) ac cum biennium ad Orientalem ſuſcipiendam expeditionem ſumptum jam adventare videret, cauſſis cur proficiſci non poſſet explicitis, triennium ad trajiciendum popoſcit; inter cetera præſeferens, vereri, ne, ſe longè in Orientem profecto, tota Lombardia Mediolanenſium ac Bononienſium inſtigatione deficeret: itaque rogare illum, ut Mediolanenſes ad ſui auctoritatem adduceret, quos ipſe nulla injuria laceſſiſſet. Ita Pontifex voluntati ejus obſequutus, Henricum Archie-

A piſcopum, & Andrigetum Marcellinum ipſarum partium duces Romam acceſſivit, atque eos VIII. Idus Junii reconciliavit. Qua pace tranſacta, & ipſæ domi factiones controverſiis ad arbitrium Prætoris ſui delatis in gratiam redierunt. Ejus pacis conditiones à Corio longis effictæ carminibus exponuntur. Inde profecto in Apuliam Friderico, ex procerum ſuorum conſilio, ne tanti ad irritum caderent apparatus, Cardinales duos; Pelagium Epiſcopum Albanenſem, & Guallam Presbyterum tit. S. Martini ad vetera confirmanda cum Friderico ſacramenta miſit. Qui cum ad S Germanum veniſſent, ipſum pridie Idus Julias
B (19) præſentibus omnibus ſuis ex Germania Principibus promiſſa redintegrare juſſerunt. Ille verò ſacris Evangeliis manu tactis juravit, ſe intra biennium menſe Auguſto in Orientem ſine ulla recuſatione properaturum; centum milites ibi ſuo ſtipendio pro ſubſidio per duos annos habiturum; centum millia unciarum auri expenſurum; centum chelendras & quinquaginta triremes ultra mare ducturum; ac duobus millibus militum cruceſignatis ad trajectionem elargiturum; in animam ſuam jurare jubens, ſe hæc ſingula completurum; & ſponte conſentiens, in ſe & Regnum ſuum ſententiam ferri, ſi qua horum conditione temere de-
C ceſſiſſet. Quo facto Cardinales in conſpectu Principum, ac populi circumſtantis anathema in eum auctoritate Apoſtolica protulerunt, ſi officio defuiſſet. His actis Fridericus in Lombardiam redire, & quod nondum fecerat, Regnum illud formare feſtinans, conventum Cremonam in proximum Reſurrectionis feſtum edixit, atque has ad ſingulas Civitates literas miſit: *Qualiter jura Imperii pro varietate temporis præcedentis conculcata jaceant, qualiter ejus tranquillitas fuerit olim, & ſit uſque ad hæc tempora perturbata, univerſi de Imperio ſentiunt. Volentes itaque jura Imperii in ſtatum optimum refor-*
D *mare, ſubditorum oppreſſionibus condolentes apud Cremonam, proximo die feſtivitatis Reſurrectionis Dominicæ nunc inſtantis, de conſilio principum palatinorum ſolemnem indiximus Curiam celebrandam. Quapropter vobis ſub debito fidelitatis, quo nobis aſtricti tenemini, firmiter & diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus veſtros milites armis & equis, qua convenit diligentia, præparetis, &, cum ad finitimas partes Imperii noveritis nos feliciter dirigere iter noſtrum, eoſdem ante noſtram præſentiam tranſmittatis, de condigna retributione ſecuri, quia vobis, & veſtris benemeritis* cu-

(16) Omiſſum quidem fuit Veronenſe Colloquium, quod anno præterito, in Feſto S Martini habendum, *Honorius* indixerat; ſed alterum hoc anno inſtitutum eſt in Campania, cui interfuere Fridericus Imperator, Joannes Rex, Patriarcha Hieroſol., Equeſtrium Ordinum Magiſtri, aliique Principes, atque in eo pactæ ſunt nuptiæ Friderici cum Jolanta Joannis Briennii Regis filia, teſte ipſo Honorio in epiſtola ad Philippum Regem Francorum, quam recitat Raynaldus ad hunc annum num. 2.

(17) Vide Rolandinum, & Monachum Patavinum ad hunc annum, iſta pleniùs narrantes.

(18) *Iſabellam* vocat Monachus Patavinus, qui eam à Friderico in uxorem ductam ſuperiore anno 1224. narrat. Richardus de S. Germano ad hunc annum hæc habet:

E *Menſe Novembri Imperator ipſe, apud Brunduſium, Iſabellam filiam dicti Regis Hieroſolymitani magnificè deſponſavit.* Veriùs tamen Sigonius hanc ſecundam *Friderici* uxorem, *Jolantam* appellat (*Jolendim* nominat Albericus ad annum 1224). Siquidem *Iſabella*, Joannis Regis Anglorum filia, tertia uxor fuit, quam anno 1235. duxit *Fridericus*; quamvis in eo aberret, quòd celebratas in Vaticano à *Friderico* has nuptias enarret. Conſtantia, prima ejuſdem conjux, in Sicilia obiit anno 1222., ut Ricardus memoratus, & Albertus Stadenſis teſtantur.

(19) Die 22. Julii apud S. Germanum colloquium hoc habitum à Pontificiis Legatis cum Friderico Imperatore, refert Richardus de S. Germano, qui hæc omnia diſtinctim enarrat.

curabimus reſpondere. Quin etiam Henricum filium Regem ad eundem conventum cum armato comitatu venire juſſit, atque Imolenſes mœnia reficere, foſſas purgare, ſeque contra omnes Bononienſium impetus munire mandavit; quæ quanquam ægrè paſſi Bononienſes ſunt, tamen peſtilentia ſæviente deterriti, ſibi hoc anno negligenda duxerunt; verùm concordiæ civili ſtudentes, turrim Bartholomæi Baſacomatræ, cùm altitudine ceteras ſuperaret, ne propter invidiam ſeditionis aliquid excitaret, ex decre-
1226 to Conſilii decuſſerunt. Sequenti ineunte anno, cum Friderici atque Henrici armatus in Lombardiam adventus in ore hominum verſaretur, Mediolanenſes & Bononienſes, ceterique Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ populi, qui non bono erga illum animo erant, de libertate ſua laborare cœperunt, ſi illi duos diverſis è partibus inſtructos ad ſe exercitus adduxiſſent: ac propterea nunciis inter ſe miſſis fœdus antiquum adverſus omnes, qui libertatem ſolicitare ſuam vellent, renovandum, atque Henrico ingreſſum in Italiam armis intercludendum cenſuerunt. Itaque Legati ac procuratores ſingularum Civitatum, quæ fœdus inſtaurare cupiebant, VI. Nonas Martii in æde S. Zenonis ad Moſium Mantuani agri oppidum ex compoſito convenere, ac tabulas fœderis in hæc verba ſcripſere: *Cum Fridericus Imperator Auguſtus Lombardis, Marchianis, Romaniolis, & eorum amicis poteſtatem olim conceſſerit fœderis inter ſe feriendi, &, quoties vellent, renovandi pro libertatis ſuæ defenſione, prout in tabulis ſcriptis Conſtantiæ continetur; atque eandem poſtea Henricus ejus filius, & Otho Impp. confirmarint, ob eam rem N & N Legati, ac Procuratores Mediolani, Bononiæ, Placentiæ, Veronæ, Brixiæ, Mantuæ, Vercellarum, Laudis, Bergomi, Taurini, Alexandriæ, Vicetiæ, Patavii, & Tarviſii inter ſe fœdus fecerunt, idque ad annos XXV. obſervaturos nomine ſuarum Civitatum jurarunt. Sacramentum autem à rectoribus fœderis concipiendum erit hujuſmodi: Ego N rector hujus, vel illius Civitatis per ſancta Dei Evangelia juro, me bona fide functurum officio mihi commiſſo, & cum ceteris rectoribus conſenſurum in iis, quæ ad libertatem, & commoda ipſorum fœderatorum pertinere videbuntur, daturumque operam, ut hæc bona fide ſerventur, neque in eorum damnum enunciaturum, neque aliquid adverſus eos capturum, lites ad me, & collegas meos delatas intra XL. dies juſte terminaturum, & ante finem muneris mei ſucceſſorem mihi procuraturum, libertatem fœderatorum pro viribus meis conſervaturum, nec quenquam niſi ex communi rectorum conſenſu violaturum*. Eidem etiam fœderi Gottifredus Romaniolæ Comes, & Bonifacius Montiſferrati Marchio ſubſcripſerunt. Hæc acta inde à ſingulis confirmata Civitatibus ſunt, communique conſilio atque auxilio Henrico ad Alpium ſaltus progreſſo aditus in Italiam eſt occluſus. Inde rectores ab eis creati Aprili menſe Mantuæ convenerunt, atque hæc decreta fecerunt: *Nemo ex Civitatibus fœderatis Imperatoris Friderici aula, aut aulicorum aliquo utetur, neque injuſſu rectorum ad eos ſcribet; Prætor à fœderatis niſi ex numero fœderatorum non aſciſcetur, niſi aut Romanus, aut Venetus; nequis quid ab Imperatore, aut à ſuis captet; ſi quis fœderatorum aliquem violarit, perpetuo exilio mulctabitur, neque reſtitui poterit, niſi major pars rectorum aſſentietur: qui ſecus fecerit, iram fœderatorum ſubibit. Nulli cum alio paciſci in damnum fœderatorum licebit; qui à fœdere publico diſcedet, pro publico hoſte habebitur; ſi qua Civitas bello externo opprimetur, reliquæ omnes auxilium ferre; &, ſi feuda, aut poſſeſſiones ademptæ erunt, ad ea repetenda adeſſe rectorum arbitrio tenebuntur; nemo ex fœderatis intra annum Prætor Cremonam, Parmam, & Mutinam ibit; qui ſecus fecerit, bona ſua amittet*. Dum autem hæc aguntur, Fridericus haudquaquam eorum ignarus, ex Apulia in Romaniolam venit, ac Ravennæ Paſcha celebravit. Ravenna inde acceſſit Imolam, ac Bononiâ omiſſâ Medicinam, ac Perſicetum eſt prætergreſſus. Lombardiæ inde fines ineunti ſoli Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, Cremonenſes, Haſtenſes, & Papienſes præſtò fuerunt, atque antiqua officia præſtiterunt. Poſtremo Cremonam progreſſus, conventum, quem indixerat, ſed infrequentem, habuit. Junio inde menſe adiit Parmam, ubi à multis nobilibus & Comitibus, Lucenſibus, ac Piſanis, præcipue autem à Marchionibus Malaſpinis eſt aditus, ex quibus aliquot equeſtri dignitate donavit. Inde Burgum S. Domnini, Legato Pontificis Beurando Epiſcopo Portuenſe comitante, proceſſit. Cum inde Mediolanum proficiſci ad Regiam coronam accipiendam vellet, à Mediolanenſibus avitas rurſus injurias memorantibus repudiatus eſt. Itaque poſtquam gratiam ſe recuperare fœderatarum Civitatum æquitate ac blanditiis non poſſe vidit; ad acerbitatem converſus, univerſas Imperatorio banno proſcripſit, ac per Legatum Pontificis ſacrorum interdicto ſubjecit: (20) præcipuè autem Bononienſibus gymnaſii jus ademit, ſtudioſoſque literarum juve-

(20) Præſtat hæc ex Godefrido Monacho, eorum temporum Auctore, deſcribere. Refert igitur ille ad hunc annum: *Eodem anno Imperator Fridericus ſolemnem Curiam Cremonæ indicit, pro ſtatu Imperii reformando, & negotiis Sanctæ Terræ; ad quem cum multi Principes Theutonici properarent, unà cum filio Imperatoris Rege Heinrico, apud Tridentum per VI. hebdomadas commorantur, non valentes progredi propter rebellionem Veronenſium, qui Cluſas Veronenſium tunc obtinuerunt. Quidam autem Princeps de Saxonia, aliâ viâ per Auſtriam ſunt ad Imp. ingreſſi. Rex autem à Tridento, non viſo Imp., cum Principibus in Alemaniam inutilis revertitur; in quorum diſceſſu Tridentum Civitas caſuali incendio concrematur. Imperatore autem à Cremona, uſque ad Burgum S. Domnini, declinante, Conradus Epiſcopus Hildenſemenſis, qui tunc Verbi Crucis miniſterio fungebatur, excommunicationis ſententiam in Longobardos, Imperatori Crucefignato rebelles, tulit, annuentibus, & approbantibus univerſis Longobardiæ Prælatis. Sed eandem ſententiam poſtea Papa Honorius revocavit, mittens Alatrinum Capellanum ſuum, cujus ſuggeſtione Mediolanum, & multæ Civitates complices contra Imperatorem conjuraverunt, facientes collegium, quod Longobardorum Societas per multa tempora eſt vocatum*. Quænam eſſent Civitates contra Imperatorem mutuo fœdere conſociatæ, diſcimus ex Richardo de S. Germano ad hunc annum: ait enim; *Ad Burgum Sancti Domnini ſe contulit* (Fridericus), *ibique ſibi coadſiſtentibus quibuſdam Prælatis, & Principibus Alemaniæ, ac Proceribus Regni ſui, contra Civita-*

tes

juvenes Bononia abire, ac Neapolim ſe conferre præcepit, ubi gymnaſium collocavit; verùm nemo ei dicto audiens fuit; inde beneficia fidemque erga ſe Mutinenſium ſummam teſtatus pronunciavit, ſe ſententiam arbitriumque ſuperioribus annis de finibus agri inter Mutinenſes & Bononienſes per Hubertum Prætorem Bononiæ latum reſcindere; ac Mutinenſes in integram pagorum ſuorum poſſeſſionem redigere; terminos utriuſque agri veteres reſtituere, atque aquarum agri ſui unde & quò vellent, avertendarum ducendarumque jus dare. (21) Demum converſo itinere Reate ad Pontificem ſe recepit, ac querelis ſuis de Lombardis expoſitis, in Siciliam tranſiit. Quas res ipſe ferme in epiſtola ſic expoſuit: *Ferentini cum Papa collatione habita curiam apud Cremonam indiximus, ad quam filium noſtrum cum multis Principibus Imperii noſtri vocavimus cum decenti militum comitatu: nihilominus de Italiæ partibus ducentes nobiſcum milites, prout Imperialis excellentiæ decus, & tantum negocium condecebat. Ex quo Lombardi nobis, & honori noſtro rebelles in ſpiritu contradictionis, aſſumpti, & in reprobum ſenſum dati palliata occaſione timoris, propterea quod armatorum conſortio fruebamur, nobis intendere tanquam ipſorum legitimo domino, contempſerunt, & ingreſſu in Italiam viarum difficultate probibito, filium & Principes à noſtris aſpectibus ſubtraxerunt; inde ad exaggerationem nequitiæ adhuc occultæ malitiam manifeſtam adjecerunt, quod contra nos & Imperium conſpirantes, nobis præſentibus & contemptis conjurationes nefarias contraxerunt; & ſic deſiderata filii noſtri viſione fraudati in Apuliam redeuntes, quia præparatio paſſagii tranſmarini, ad quod tenebamur ex voto, tunc nos arctabat, cauſſam ipſam de ſatisfactione nobis & Imperio facienda, arbitrio Summi Pontificis commiſimus terminandam.* Eo profecto Bononienſes rati, Mutinenſium Civitatem de recuperando agro ſibi à Friderico adjudicato cogitaturam, ut maturè ei rei occurrerent; caſtrum in finibus ad Mutinam poſitis adverſus quoſcunque eorum in ſe impetus condidere, idque credo, quia libertatem ſe in eo bello ſuam tueri profitebantur, Caſtrumfrancum appellavere; nec longè inde caſtrum alterum Crepacorium ad diſrumpendum cor hoſtium munivere. (22) Eodem anno IV. Nonas Octobris S. Franciſcus Aſiſias ingenti miraculorum ſplendore præfulgens Aſiſiis eſt mortuus. (23) Sequenti, Fridericus Catana Urbe Siciliæ literas ad Magdeburgenſem Antiſtitem Lombardiæ Legatum miſit his verbis: *Epiſcopus Mutinenſis à nobis petiit, ut caſtrum Pontis Ducis in diœceſi ſua poſitum, & ad jus ſuum pertinens, quod Mutinenſes, & Ferrarienſes, aliique diruerunt, reficere, & ejectos inde homines reſtituere pateremur. Quare tibi mandamus, ut prout honorificum Imperio, & utile Eccleſiæ eſſe cenſueris, hanc rem Imperiali mulcta indicta perduci ad exitum cures.* Quin etiam idem ſive ſponte ſua, ſive Pontificis auctoritate edictum, indidem Kalendis Februariis edidit: in quo præſatus, diſcordiam Italiæ Orientali expeditioni obfuturam, de qua Pontifex magnopere cum fratribus ſuis Cardinalibus laboraret; edixit, ſe propterea Civitatibus Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ, & Comiti Romaniolæ, & Marchioni Montisferrati adverſus ſe fœderatis omnes injurias condonare; privatim autem Bononienſibus, gymnaſii jus ereptum reſtituere, (24) atque ita Montisferrati Marchionem, & Gottifredum Comitem ad ſe traduxit. Inde XV. Kal. Aprilis Honorio Pontifice mortuo, Hugolinus Cardinalis ſuffectus, ac Gregorius IX. eſt appellatus, vir ſingulari ſapientia præditus, & cum legum peritiſſimus, tum in publicis Apoſtolicæ Sedis negotiis gerendis exercitatus. Is ſacrum bellum omnino 1227

tes iſtas ſibi contrarias, videlicet Mediolanum, Veronam, Placentiam, Vercellum, Laudam, Alexandriam, Terviſium, Paduam, Vincentiam, Torinum, Novariam, Mantuam, Brixiam, Bononiam, Faventiam, diffidationis evulgavit edictum, quod cæteris ſibi faventibus Civitatibus præcipit obſervari.

(21) In Annalibus veteribus Mutinenſium, Tom. XI. *Rer. Italicar.* ad hunc annum iſta leguntur: *Fridericus Imperator, cùm eſſet ad Burgum S. Donini, donavit Fluvium Situlæ, Panari, & Samodiæ Communi Mutinæ, de quo extat Privilegium authenticum, & amplum.*

(22) Hoc alterum Caſtrum, *Crevalcorium* appellatum, anno ſequenti 1227. à Bononienſibus conſtructum, Annales veteres Mutinenſes teſtantur.

(23) Obiiſſe hoc anno Sanctum Franciſcum, ejuſdem vitæ Auctor S. Bonaventura teſtatur. Cùm tamen idem Scriptor aſſerat, præclaram illius mortem contigiſſe *die Sabbati in ſero*, ſepultum autem fuiſſe *in die Dominica*, Franciſcus Pagius in Breviario Tom. 3. pag. 260. conſtanter affirmat, emendandum eſſe Codicem S. Bonaventuræ, in quo annus mortis Seraphici illius Viri malè adnotatur. Siquidem dies quarta Octobris, quæ procul dubio poſtrema fuit Vitæ S. Franciſci, anno 1226., non in Sabbatum, ſed in Dominicam incidebat. Proinde ex ipſa narratione S. Bonaventuræ, retrahendam contendit mortem S. Franciſci ad annum ſuperiorem 1225. Addit, Matthæum Pariſium iis hoc idem conſentire. Attamen nova hæc opinio mihi arridere prorſus non valet; & primò, quod ad Matthæum Pariſium ſpectat, ejuſdem Hiſtoria Londini excuſa anno 1640., quam ego inſpexi, *S. Franciſci* mortem ad annum 1226. dilucidè refert, aſſeritque, hunc Sanctiſſimum Virum in Cœlum avolaſſe, *quarto nonas Octobris, die Dominico*. Præterea id evincunt geſta *S. Franciſci*, quæ ad annum 1226. Vvadingus in Annalibus narrat. Demum eundem obitus annum adnotant Annales Veteres Mutinenſes, Bernardus Guidonis in Vita Honorii III., Spondanus, Raynaldus, aliique paſſim. Quocirca hanc controverſiam dierum conciliandam eſſe arbitror, aſſerendo, illa verba S. Bonaventuræ, *die Sabbati in ſero*, intelligenda eſſe de nocte Sabbati, in qua naturalis dies Dominicus incœptus jam erat; hinc enim factum eſt, ut nonnulli diem *Sabbati*, qui more Eccleſiaſtico uſque ad mediam noctem protendebatur, alii diem *Dominicum*, qui à prima noctis hora inchoabatur, adnotaverint. Cæterùm, nec recedendum à communi ſententia, nec accuſandam erroris S. Bonaventuræ Legendam, Eruditus quiſque cenſebit.

(24) Cùm plures Italicæ Urbes contra Fridericum conjuraſſent, anno ſuperiore 1226. Imperator Honorii Summi Pontificis arbitrio cauſſam ſuam commiſerat, ut concordia inſtitueretur; id enim conſtat ex Literis tum Honorii, tum Friderici, quas recitat Raynaldus ad illum annum num. 21 & ſeq. Ineunte autem hoc anno, Honorius pacis cum Friderico ſanciendæ leges Langobardis indixit, ac tumultus ſedavit, ut idem Raynaldus ad hunc annum enarrat, num. 6. & 7.

nino perſequendum eſſe, eamque curam ad Imperatorem potiſſimum pertinere, exiſtimans; ſtatim Fridericum admonuit, ut quod ſæpius Honorio concepta in ſe religione ſpoponderat, neque unquam præſtiterat, aliquando tandem expleret; atque hanc gratiam à ſe atque ab omnibus Chriſtianis iniret, ut ſanctum Chriſti Sepulchrum ex impiorum manibus extorqueret. Cujus monitis repugnare Fridericus neſciens, nec tamen iter ſuſcipere volens, expeditionem comparare in ſpeciem cœpit, ac Cruce ſignatos omnes Brundiſium ad diem Aſſumptionis convenire, miſſis circumquaque Nunciis, juſſit. Qui menſe Junio frequentiſſimi ex omnibus provinciis Occidentalibus confluxerunt: ſiquidem ex ſolo Anglorum Regno ſexaginta ſe amplius millia commoverunt. Quorum alacritatem atque animorum ſtudium conſpicatus ex alto Chriſtus, ipſe ſe in vigilia B. Joannis Baptiſtæ è cœlo luce clariſſima clavis ac lancea perforatum, atque atro cruore perſuſum oſtendit, nihil aliud innuens quàm ſe promptis eorum ſtudiis affuturum, cujus rei Pariſius auctor eſt. (25) Ceterum, cùm ſævientibus æſtatis caloribus in terra Calabria verſarentur, plerique gravi tentari valetudine cœpti ſunt: ex quibus magna pars æſtu, morbis, ſiti, atque omnibus incommodorum generibus, periit; inter quos Epiſcopi Andegavenſis, & Auguſtanus, & Lantgravius Turingiæ emicuerunt: pars verò graviter affecta domum repetens, in ſylvis & campis ſtrata interiit. Reliqui navigandi poteſtate accepta, in feſto Aſſumptionis ſolverunt, pro explorato habentes, Imperatorem ſecum eſſe navigaturum. Ille verò cum modico comitatu conſcendit, verùm per triduum in mare provectus repente curſum convertit, ac ſe neque maris jactationem, neque incommodam valetudinem pati poſſe, aſſeruit. Qua re comperta XL. amplius millia iiſdem, quibus tranſvehebantur, navibus in Italiam redierunt. Quod ubi Gregorius audiit, incredibili dolore unà cum omnibus Chriſtianis exarſit, cum videret, mirificos rerum omnium apparatus ad nihilum unius Imperatoris crimine recidiſſe; ac ſpes animoſque omnium Chriſtianorum in perpetuum hac ratione debilitatos, ac fractos eſſe; neque ſpem ullam Terræ Sanctæ recuperandæ amplius ſupereſſe. Quare doloris acerbitate compulſus ex conſilio Cardinalium, Fridericum in eas execrationes, quas illi, niſi paruiſſet, Honorius intentarat, incidiſſe pronunciavit, (26) atque in eum hanc ſententiam protulit; atque ad omnes Principes miſit: *Imperatorem Fridericum, qui nec transfretavit in termino conſtituto, nec illuc in taxatis paſſagiis præſcriptam pecuniam deſtinavit, nec mille duxit milites per biennium tenendos ad ſuum ſtipendium pro ſubſidio Terræ Sanctæ ibidem, ſed in tribus articulis manifeſtè deficiens in deſcripta excommunicationis laqueum ultroneus ſe ingeſſit, excommunicatum quanquam inviti publicè nunciamus, & mandamus ab omnibus arctius evitari, contra ipſum, ſi contumacia ejus exegerit, gravius proceſſuri. Confidimus tamen adhuc fore, ut recurrat ad Matrem Eccleſiam, per humilitatem debitam, & ſatisfactionem congruam ſalutis remedia recepturus.* Qua re accepta, Fridericus accenſus contumeliam ferre non potuit, ac protinus literas ad eoſdem Principes miſit, ſe purgans, & cauſſam omiſſi officii in adverſam valetudinem referens; Gregorium verò acriter increpans, & de omnibus Pontificibus Romanis graviſſimè atque atrociſſimè ſcribens, quarum literarum argumentum ex Uſpergenſis repeti hiſtoria poteſt. Atque hæc prima Pontificum extitit cum Friderico contentio, prout ipſe quoque in epiſtola ad Regem Franciæ miſſa teſtatus eſt: *Gregorius Nonus*, inquit, *ſub ea occaſione, quòd nos in termino nobis dato infirmitate gravati tranſire nequivimus ultra mare, contra juſtitiam primitus excommunicationi ſubjecit*. Ex quo apparet, quæ à quibuſdam contra Fridericum acta per Honorium referuntur, vana prorſus ac commenticia eſſe. Eo anno Bononienſes Caſtrum-francum paullò ante belli cauſsâ inchoatum, vallis ita ut defendi poſſet, firmarunt. Qua re permoti Mutinenſes, caſtrum & ipſi contra id alterum objecerunt, quod Leonem dixerunt. Sequenti inde in- 1228
eunte anno vetus Veronæ ſeditio inſtaurata. Icilinus à Romano à Monticulis quieſcere neſcientibus accerſitus, itinere per vias nive altiſſima obſitas inito, occultè Veronam acceſſit, atque eorum ope Urbem ingreſſus, Ricardum Comitem Sanboniſacii cum factione ſua dejecit, ac ſtatim Præturam Urbis invaſit. Quo audito Prætores ac Rectores Lombardiæ illico advolarunt, ac ſe pacis arbitros præſtiterunt. Uterque & Icilinus, & Ricardus compromiſſo in Lanfrancum de Ponte Carali Mediolani Prætorem facto, inducias ad ejus arbitrium pepigerunt. Icilinus inde domicilio Veronæ conſtituto Vicetiam cum ſuis invaſit, eàque potitus, Albergeto Prætore depulſo, Albericum fratrem ſuum impoſuit, atque hinc clarere in Marchia nomen ejus incœpit. Ceterum de hujus origine hæc accepimus. Conrado II. regnante Icilinus, cognomento Balbus, origine Germanus, non modicas in Patavino agro opes, in primiſque caſtrum Onariam habuit. Hunc verò Icilinus alter cognomento Monachus conſequutus, paternæ ditioni Baſſianum & Romanum oppida adjecit, ac filios duos reliquit, Icilinum hunc, quem præcipuè à Romano vocarunt; & alterum Albericum. Icilinus anno MCXCIIII. natus, potentia omnibus atque immanitate præivit. (27) III. Idus Februarias Gottifredus Romaniolæ Comes, tum

(25) Subdit tamen Pariſius, citò à ſuſcepto in Orientem itinere deſeciſſe Fridericum: quo circa animo conſternati, qui præceſſerant, ad quadraginta millia ſunt reverſi. Deinde proſequitur: *ob hanc ergo cauſſam, juxta multorum opinionem, oſtendit ſe, ut prædictum eſt, Mundi Salvator, in Cruce clavis confixum, & cruore conſperſum populo Chriſtiano; quaſi ſingulis, & univerſis, ſuper injuria ſibi ab Imperatore illata, querelam deponens.*

(26) Richardus de S. Germano ad præſentem annum hæc adnotat: *Quamobrem Papa, motus contra eum* (Fridericum), *apud Anagniam penultimo menſis Septembris, in Feſto dedicationis Archangeli, denunciavit ipſum Imperatorem in latam dudum apud S Germanum excommunicationis ſententiam incidiſſe.* Reliqua vide apud eundem, & Raynaldum ad hunc annum.

(27) Gerardus Mauriſius, Tom. VIII. *Rer. Ital.* editus, originem & geſta *Eccelinæ* familiæ enarrat. De eadem plura ſcripſere Rolandinus, Antonius Godius, aliique Scriptores, ibidem recuſi.

tum Friderici partium fautor, Manciollinum Romaniolæ caſtrum de Bononienſibus, Præfecto inde dejecto, cepit. Præfectus Bononiam reverſus, homines triſti rei illius nuncio per ſe ſatis irritatos multo ſua præſentia magis exacerbavit. Populus caſtrum illud Prætoris, atque Nobilitatis, penes quos Reſpublica eſſet, culpa amiſſum, non hoſtis potentia criminatus, vehementius in ipſum Prætorem, ac totam Nobilitatem incenſus eſt, ac duce Joſepho Tuſco ad Prætorium ipſum clamore ſublato procurrit, atque ab Huberto, ut vexillum traderet, & ſe Prætura abdicaret, efflagitavit. Quod cum ille ſe facturum negaſſet, Joſephus ſub noctem in Prætorium introrupit, ac refractis oſtiis ſcriniiſque disjectis, tabulas publicas extraxit, ac campanam tumultuosè percuti, Prætore atque militibus fruſtra reluctantibus, juſſit. Concione autem populi advocata, placuit novam Reipublicæ formam in Civitatem invehere, ac Populum inſtituere. Populum autem vocarunt Rempublicam in Populi poteſtate atque imperio poſitam, quæ Communi (id enim Optimatum erat) opponeretur. Itaque ab hoc tempore, ut utraque Reſpublica comprehenderetur, Commune & Populus Bononiæ dici cœptum. Magiſtratus autem, qui huic præpoſiti Reipublicæ ſunt, fuêre Præfectus, quem Capitaneum Populi appellarunt; Antiani, Conſules Mercatorum, & Magiſtri Collegiorum, ſive Societatum. Conſilia verò, quæ illam tenuerunt, fuere Parvum & Magnum, ſive Populi, & Maſſæ Populi dictum. Ac Parvum quidem ſive Populi Conſilium inierunt Antiani cum Conſulibus Mercatorum, atque Argentariorum, quos illi Campſores vocabant, Magiſtri Societatum, Artium, atque Armorum, Vexilliferi Populi, eorumque Conſiliarii: Magnum verò ſive Maſſæ Populi ingreſſi ſunt Miniſteriales, Conſiliarii, Societates Artium, Armorum, Argumentariorum, & Mercatorum. Vulgo autem cum utrumque complecti Conſilium voluerunt, Populum & Artes dixerunt. De Præfecto, & Antianis illud poſſum dicere; Florentinos & Genuenſes populari Republica inſtituta per hæc tempora & ipſos Præfectum, & Antianos in Rempublicam induxiſſe. Præfectus autem in populari Republica idem valuit, quod Prætor in Optimatum. Antianos verò in Urbibus Italiæ inſtitutos ſcribit auctor Libri de regimine Principum, qui D. Thomæ Aquinati tribuitur, cùm tamen tempora D. Thoma citeriora commemoret; ut præſidio eſſent plebejis, perinde atque Romæ fuere Tribuni plebis. Hæc autem Conſilia Præfectus ad occentum campanæ, vocemque præconis advocavit, aut Præfecti permiſſu etiam Prætor. Has duas Reipublicæ formas in aliis quoque Italiæ Civitatibus initas, ſatis conſtat. Itaque in Urbibus adhuc multis Poteſtas, & Capitaneus jura Populo moderantur. Atque hæc quidem cœcis vetuſtatis latebris abdita adeo ad eruendum difficilia ſunt, ut à nemine cognoſcantur: nam & commentarii, quibus res hujuſmodi mandabantur, aut nulli omnino ſuperſunt; aut, ſi qui ſunt, nullam rerum ignotarum explicatam narrationem continent: à Civitatibus verò tanta quaſi religione ſervantur, ut nemini eorum copia præbeatur. Interim Fridericus probris indignè jactis in Pontificem non contentus, ſubinde ſeſe non ad emendandam culpam, ſed ad vindicandam injuriam contulit, atque inſidias Pontifici, & ditioni Pontificiæ comparavit. Nam Frangipanes, atque alios nobilitate opibuſque in Urbe præſtantes ad ſe vocatos Imperii beneficiarios ſe inſtituere velle oſtendit: quod cum illi annuiſſent, tum omnia caſtra ac prædia eorum pretio perſoluto coëmit, ac mox eadem illis feudali ſacramento aſtrictis donavit: inde tacitum mandatum dedit, ut Gregorium Urbe occaſione quæſita dejicerent. Quare illi expectato tempore, dum Pontifex in Cœna Domini execrationem in Fridericum ex inſtituto redintegraret, populum in eum concitarunt, atque Urbe exactum Peruſiam confugere compulerunt. Ex altera verò parte ipſe Eccleſiam atque homines Eccleſiæ deditos variè divexare, Patrimonia Apoſtolicæ Sedis per Saracenos invadere, Hoſpitalis & Templi manſiones per Thomam Comitem Acerranum expilare, ac privilegiis Pontificiis ſpoliare; demum bellum in Etruria, Ducatu Spoletano, & Beneventano, & Anconitana Marchia concitare, atque earum regionum oppida variis impreſſionibus oppugnare: prout ipſe Gregorius in epiſtola ad Legatum ſuum miſſa conqueſtus eſt. Gregorius verò haud quaquam ſe in tanta rerum iniquitate deſerens, Joannem Brennam, Socerum ejus, qui ad famam Syriacæ expeditionis accurrerat, jam pridem illi infenſum, Romaniolæ Marchiæque tuendæ præfecit; qui rem bene prompto Lombardorum auxilio geſſit. Menſe inde Auguſto Fridericus Jolanta conjuge amiſſa, (28) magna copiarum parte in Sicilia ad Eccleſias convellendas relicta, Syriam verſus contendit, & in vigilia Nativitatis B. Mariæ ad Acon Urbem pervenit. Quod ut Gregorius audiit, multo vehementius inflammatus, quòd ſine recuperatione Eccleſiaſticæ gratiæ, & ſine diligenti rei maritimæ apparatu ad tantum bellum profectus eſſet; Apuliam per Joannem Brennam contra Rinaldum Ducis Spoleti filium vicarium ad affligendas Eccleſias ab eo relictum invaſit: provincias verò ſuas per alios duces defendere inſtitit. Quin etiam idem Lombardos fœderatos ad amicas ejus Civitates bello adoriendas Legato Gaufredo Presb. Card. tit. S. Marci Mediolanum miſſo accendit. (29) Itaque ab hoc tempore Italia apertè in duas partes diſtracta; aliis Imperii, aliis Eccleſiæ auctoritatem ſequentibus: quorum Guelfi hi, Gibellini illi vulgo vocati: quæ factiones nuper ex Germania traductæ Italiam per multos poſt annos obtinuêre, atque ad ultimum exitium redegere. Neque enim ſolùm aliæ Civitates Imperatorem, aliæ Pontificem ſequutæ infeſtis inter ſe animis decertarunt: ſed in ipſiſ-

(28) In puerperio defunctam hoc anno *Jolantam* teſtantur Chronicon Auſtrale, & Auguſtenſe. Ex hac *Conradum* filium genuit Fridericus.

(29) Acta Gregorii, & Friderici in hac diſcordia, ex epiſtolis in Vaticana Bibliotheca aſſervatis, & antiquis Scriptoribus deſcribit Raynaldus ad hunc annum; fuſiùs eadem refert Card. Aragoniæ in Vita Gregorii IX. Tom. III. *Rer. Ital.*

ipſiſmet etiam Urbibus cò furoris ac veſaniæ proceſſerunt, ut alii Eccleſiæ, alii Imperatori ſtuderent, ac ſe inter ſe pellere Urbibus, & ſpoliare bonis, inexpiabili odio ſtimulante, contenderent. Rectores autem Lombardiæ, cum tempus ineundæ cum Lombardis ſocietatis præſcriptum abiiſſet, Alexandrinis, ut Haſtenſes in numero hoſtium haberent; Bononienſibus, ut Mutinenſes bello aggrederentur, mandarunt. Ita Bononienſes ſedata ſeditione, ac levatis ex præſentis æſtatis fructibus ſuperioris anni calamitatibus, arma Mutinenſibus intulerunt, atque initium ab oppugnatione Badiani ſumpſerunt. Badianum caſtrum eſt ad radicem Apennini cis Scultemnam locatum, jam inde à Bonifacii Mathildæ patris temporibus notum, eo verò tempore in ditione Mutinenſium ſitum. Ineunte Octobri Joſephus Præfectus cum carrocio exiit, atque eò & copias ſociorum, & domeſticum apparatum omnem abduxit: carrocii cura Fabio Lambertacio erat commiſſa: caſtrum cùm valido Mutinenſium præſidio teneretur, maxima obſideri diligentia cœptum. Hoc nuncio accepto, continuò Badiani auxilio Mutinenſes, Parmenſium & Cremonenſium aſſumptis equitibus, accurrerunt, atque non longè à caſtris Bononienſium conſederunt. Dum autem utrique ad Badianum exercitus ſedent, atque occaſionem bene gerendæ rei in dies expectant: Bononienſes miſſis cohortibus ac turmis aliquot Vineolam Mutinenſibus; Mutinenſes recognita Plumatium Bononienſibus VI. Idus Octobris eripuerunt: atque utrique continuo Badianum repetierunt. Manente autem adhuc obſidione, Mutinenſes extremum tentare auxilium decrevêre. Itaque enixè adjuvantibus ſociis tantum virtute perfecere, ut invitis hoſtibus Badianum novis præſidiis commeatibuſque muniverint. Quare lætitia, ac cupiditate elati, ſuos & ſociorum equites in agrum Bononienſem induxerunt, ac villis omnibus eorum comburendis uſque ad Rhenum pervenerunt, ibique per ocium, nemine ex Urbe occurrente, aquati ſunt. Inde cum ad Badianum propè ludibundi redirent, in pago S. Mariæ in Strata in equitatum Bononienſium, qui eos à Badiano conſectatus erat, præter opinionem inciderunt. Primum agmen Cremonenſium erat, qui à Bononienſibus recentibus atque iratis petiti, cum impetum ſuſtinere non poſſent, in fugam ſe conjecerunt: ac ſine dubio deleti omnes fuiſſent, ni Parmenſes, qui proximè ſequebantur, ſtatim & poſtremò Mutinenſes ſubſidio ſuccurriſſent. Pugnatum eſt autem, ſi quando aliàs, acriter, nec per hæc tempora pugna alia equeſtris fuit aut fama nobilior, aut ſtrage acerbior, multis utrinque captis, non paucis etiam vulneratis, atque occiſis. XVI. inde Kalen. Decembris Mutinenſes tædio diuturnæ ad Badianum ſeſſionis affecti, Parmenſibus aſſumptis ad Spilambertum ſe retulerunt, & caſtrum Montis Budelli captum cremarunt. Quo facto Bononienſes felici ſucceſſu hoſtium perturbati, atque imminentis hiemis difficultatibus territi, ſequenti nocte Badiano receſſere, atque ibi præ aſperitate viarum bellicum omnem, & tentoriorum, & machinarum apparatum reliquere. XIII. inde Kalen. Januarias cum ad Caſtrum vetus oppugnandum contendiſſent; pariter accurrentibus Mutinenſibus, inani incœpto abiêre. Re haudquaquam ad Badianum ex ſententia geſta, populus Bononienſis tantum indignationis atque iræ contraxit, ut Rolandum Formainum Plumatii Præfectum ſequenti menſe in Urbem reverſum cum Plumatium Mutinenſibus pretio accepto prodidiſſe vulgo argueretur, in curia Communis invaſerit, ac per tumultum fœdè confoderit. (*) Bonifacius Marchio Montisferrati Mediolanum ad dicendam cauſſam citatus, ubi non affuit, exilio boniſque mulctatus eſt. Icilinus poſt Veronam & Vicetiam in Patavinos converſus, eos Caſtrofontis orbavit. Quod illi inultum ferre nolentes, repente carrocium ad Baſſianum, ejus oppidum oppugnandum cum exercitu adduxerunt: atque admotis caſtris neque Ducis Venetiarum, neque Rectorum Lombardiæ auctoritate inde recedere, niſi Caſtrofontis ſibi reddito, voluerunt. Eo anno Gregorius Peruſia Aſiſium progreſſus, magnitudine miraculorum à S. Franciſco mortuo editorum commotus, ipſum menſe Julio in numerum Divorum conſecratione ſua
redegit. (30) Proximo Fridericus induciis 1229
cum Soldano in decennium pactis, vaſtatam Urbem Hieroſolymorum ab eo, templo S. Sepulchri excepto, recepit; atque in die Annunciationis illud ipſum ingreſſus ex ara majore Regiam ſibi coronam impoſuit, atque ibi Paſcha peregit. Inde certior à ſuis factus de bello contra ſe in Apulia concitato, VI. Non. Majas furore ardens è Syria ceſſit, atque extremo menſe in Apuliam reverſus, armis rebelles & adverſarios perſequi ſuos cœpit; (31) atque hunc finem quinta Orientalis expeditio habuit. Eodem anno fœderatæ Civitates Veronam Legatos ad conventum miſerunt, ac communi decreto vetera cum adverſariis populis commercia ſuſtulerunt, ejuſque obſervandi curam Prætoribus Civitatum ſingulis commiſerunt. Bononienſes autem duo bella cum duobus vicinis populis, & quidem Friderico amicis, Imolenſibus, Mutinenſibuſque geſſere. Imolenſis obſcurior fama eſt: illud enim tantum in Actis invenio, Aliprandum Prætorem ineunte Aprili facultatem Carnevario Prætori Faventino ineundi Imolenſis agri dediſſe, atque ab eo viciſſim accepiſſe. Cum Mutinenſibus res geſtæ ut majores, ſic hominum memoriæ commendatiores. Bononienſibus, Badiani oppugnatione omiſſa, caſtrum alterum in eadem regione, nomine Sancæſarium, viſum eſt adoriri. Ita-

que

(*) Novembri menſe, in Feſto S. Ceciliæ, trucidatum Rolandum, teſtantur *Memoriale Hiſtoricum Matthæi de Griſonibus*, & Chronica Bononienſia, edita Tom. XVIII. *Rer. Italic.* Ibidem ſummatim recenſentur, quæ hoc loco de Mutinenſium cum Bononienſibus bello narrat Sigonius. Eadem referunt Annales Veteres Mutinenſes ad hunc annum.

(30) Celebrem pompam, ſacraſque cæremonias, quibus, præter conſuetum morem, *S. Franciſci* canonizationem decoravit *Gregorius IX.*, nobis deſcripta reliquit Card. Aragoniæ, loco memorato, col. 576.

(31) Hæc omnia narrat ad hunc annum Matthæus Pariſius, qui in Feſto Inventionis S. Crucis conſcendiſſe naves *Fridericum* ſcribit, ut in Siciliam reverteretur.

que exeunte Auguſto, advocatis ſociorum auxiliis, & carrocio educto Prætor eò perrexit, ac majore, quàm Badianum, rerum omnium apparatu oppugnare inſtituit. Neque verò Mutinenſibus ad defendendum, ſtudium atque alacritas defuit: profecti etiam ad ejus rei nuncium propere Cremonenſes, & Parmenſes ſociis animos addiderunt. Parmenſes carrocium quoque eò ſuum adducere, atque Bononienſi opponere voluêre. Prætor cum ſe firmo adverſus hoſtium impetum vallo ita muniſſet, ut ab eis lædi non poſſet, machinis operibuſque admotis oppidum verberare adortus uſque eò contendit, ut paucis diebus in conſpectu hoſtium expugnarit, atque omnes, qui in præſidio erant, in poteſtatem adduxerit. Ejus rei dolore Mutinenſes ſociique accenſi, ſequenti nocte ultro univerſi in Bononienſes impreſſionem fecerunt, valloque ſuperato ad prœlium compulerunt. Ita magno utrinque animorum ardore pugnari cœptum. Bononienſes haud quaquam de ſe veriti jam inde ab initio Parmenſium carrocium ſibi expugnandum animis deſtinarant: (nam magna pars laudis tum in potiendo carrocio verſabatur) itaque machinas, quas manganellas vocabant, novo exemplo in plauſtra impoſuerunt, atque iis ad carrocium admotis tela omnis generis in eos, qui in carrocio erant, centorquere cœperunt. Quod cum aſſiduè per aliquot horarum ſpatium effeciſſent, omnes ex eo cuſtodes præter unum Jacobum Hoverium deturbarunt: is cum à ſuis, ut deſcenderet, demonſtrato mortis periculo, moneretur; reſpondit, ſe nolle deſcendere, ſed pro honore ſuæ Reip. velle in curru patrio mortem obire. Dum autem Bononienſes carrocium captivum abducere parant, Cremonenſes citato agmine advolant, atque in Bononienſes invadunt, & carrocium iis, qui tenebant, disjectis, recuperant. Hos propere Parmenſes ſequuntur, prœliumque conjunctis cum Cremonenſibus armis redintegrant, ac machinas Bononienſibus omnes eripiunt. Neque ſegnius Mutinenſes ex altera parte ſe inferunt, & quòd Bononienſes à Parmenſibus & Cremonenſibus jam premi, atque in fugam dari videbant, ad carrocium eorum tanti parandi decoris cupidi pergunt, atque inclinata jam Bononienſium re, facilè in poteſtatem adducunt. Ita Bononienſes, machinis carrocioque amiſſis, domum ex re male geſta mœſti redierunt. Mutinenſes Sancæſario conſervato erecti, cum carrocium Bononienſium nobilis victoriæ monumentũ abducere vellent, Parmenſium auctoritate permoti deſtitere, cum dicerent: illuſtrem Civitatem non eſſe tanta ignominia afficiendam, neque graviore injuria provocandam. Ita carrocium magna ex parte disjectum, Plumatii ab eis relictum. Parmenſes autem neglectis, quas Mutinenſibus tradiderant, officii atque modeſtiæ legibus, machinas à ſe partas Parmam devexerunt, eiſque Baptiſterium, Epiſcopium, & Baſilicam non obſcuræ gloriæ gratia exornarunt. Quibus rebus haud contenti Mutinenſes, ut Bononienſium ſata corrumperent, ingentes Scultemnæ amni moles objecerunt, atque alveo novo effecto aquam ejus averterunt, & in agros hoſtium immiſerunt. His cladibus ultro citroque allatis vehementer Gregorius Pontifex perturbatus, Nicolao Epiſcopo Regienſi mandavit, ut has Civitates ad concordiam, quoad poſſet, adduceret, literis ad eum in hanc ſententiam datis: *Conſiderantes quam multa ex bello, quod inter Bononienſes, ac Mutinenſes geritur, præter ſtrages corporum, diſpendia fortunarum, & pericula animarum, alia præterea immineant detrimenta, his Apoſtolicis literis tibi præcipimus, ut utranque Civitatem adeas, eamque monitis, ac precibus ad pacem, aut certe longas inducias paciſcendas adducas, qui vero tua præcepta reſpuerint, in eorum Civitatem interdictum, in Prætores, ac Conſilium ſacram deteſtationem omni appellatione remota intendas. Peruſii III. Idus Octobris, Pontificatus noſtri anno III.* Quibus literis Nicolaus obediturus utranque Civitatem adivit, & cum earum Prætoribus in Conſiliis Generalibus colloquutus, ut ſe præceptis ſuper hac re ſuis obſequuturos jurarent, evicit. Exeunte Novembri in Palatio Communis Bononiæ, præſentibus Henrico Epiſcopo & Magiſtro Tancredo Archidiacono, Fratre Gualla ordinis Prædicatorum, Ventura Priore Fratrum Prædicatorum S. Nicolai & aliis, Aliprandus Faba Prætor, cum Curia & Conſilio Generali ad ſonum campanæ more ſolito advocato, voluntate & juſſu totius Conſilii, & ipſum Conſilium totum conſtituerunt D. Mercatantem Judicem, & Joannem Tanſum procuratores ſuos ad recipiendas obligationes pro Communi Bononiæ a Prætore, & Communi Mutinæ, & à Conſilio Generali, & ab omnibus Civitatibus, quibus Epiſcopus Regienſis præciperet ſervare inducias pro ſe, & Communi Mutinæ; ſtatueruntque ut quidquid illi egiſſent, Prætor ratum haberet, & Curia, & Conſilium totum. Quibus rebus perfectis Nicolaus XI. Kal. Januarias ita pronunciavit: *Ego Nicolaus Epiſcopus Regienſis ex mandato D. Gregorii Pontificis ad pacem, aut longas inducias inter Bononienſes, & Mutinenſes componendas delegatus, receptis à Prætoribus, & Conſiliis utriuſque Civitatis ſolemnibus ſacramentis de induciis inter ſe ſervandis & captivis reſtituendis, ex formula compromiſſi dico, præcipio, arbitror, & judico, ab hodierno die uſque ad Kalendas Januarias primas, & à Calendis Januariis primis uſque ad octo annos expletos, quod ipſi inducias inter ſe ſervent, ita ut nec ſe inter ſe detrimentis ullis afficiant, & tutos tranſitus præbeant. Legantur etiam ab utraque parte bini, qui lites, ſi quæ inciderint, judicent; caſtrum nullum novum intra tempus induciarum juxta fines per duo millia paſſuum conſtruatur; exules in finibus verſari non permittantur, neque adjuventur, qui arma alteribus intulerint, ſi bellum in finibus erit. Mutinenſes, Parmenſes, & Cremonenſes, qui contra Bononienſes ſteterunt, proſcriptorum numero à Bononienſibus eximantur; itemque Bononienſes à Mutinenſibus. Mutinenſes aquam Scultemnæ, quam in agrum Bononienſium detorſerunt, coërceant uſque ad Kalendas Januarias proximas, & per ipſum induciarum tempus ſuo manare flumine ſinant. Qui vero non obtemperaverint, Pontificia auctoritate à piorum communione ſuſpendo. Actum ſupra limen ædis S. Egidii ad Mutinam, præſentibus Fratre Gualla Legato Pontificis in Lombardia, Raymundo Abbate Nonantulano, Tancredo Archidiacono Bononienſi, Benedicto Abbate S. Pe-*

tri

tri Mutinæ, *Hugone Lupo Prætore Cremonæ*, *& Cavalcabove*, *Parmæ*, *ac Parmenſium*, *Cremonenſiumque Legatis*. *VI. Kalend. in Generali Conſilio Aliprandus Prætor nomine ipſius Conſilii inducias ſe ſervaturum promiſit* ; *poſtridie vero eodem Conſilio per campanam à Prætore advocato idem præcepit omnibus de Conſilio* , *qui ſacramentum procuratori Communis Bononiæ de tuendis induciis dixerant* , *ſecederent in partem occidentalem Palatii* , *& facta ſeceſſione* , *qui erant in parte orientali eodem*, *quo Prætor* , *ſponſionis ſacramento ſe obligarunt* . Inde ab armis ocium per quadriennium fuit. Hæc tam accuratè ex Actis utriuſque Civitatis expreſſi, non quòd tantam diligentiam ad rem præſentem admodum pertinere putarem , ſed ut conditionem, ac morem illorum temporum minutis his rebus, ut ſæpe aliàs, perſequendis, veriſſimis Actorum teſtimoniis comprobarem. Variis hæreſibus ex Gallia Mediolanum translatis , ex Conſilii & Gaufredi Legati ſententia Bonacurſius Prætor omnibus hæreticis exilium indixit , qui in Urbe agroque poſiti eſſent: ſtatuitque, ut ab omnibus comprehendi liberè poſſent , domus eorum everterentur, fortunæ publicarentur; atque ii, apud quos eſſent, certa pecunia mulctarentur, & ut bini in ſingulis tribubus Fratres ex ordine Prædicatorum & Minorum à Præfectis ſuis dati conſtituerentur, qui auctoritate Archiepiſcopali ipſos indagandos, & corripiendos curarent; Prætor autem eos impenſis publicis perduceret , quò Archiepiſcopus ſtatuiſſet. Per eoſdem dies Icilinus Tarviſium tentare volens, civem ſe à Tarviſinis aſcribi curavit: ac mox populum illum ad diripiendos agros Feltrini, & Bellunenſis Epiſcopi duxit. Quod ubi Patavini cognoverunt, ad quos illorum agrorum defenſio pertinebat; tantam jacturam ſibi non eſſe ferendam putantes. Kal. Maji ad Tarviſinos ulciſcendos cum carrocio prodierunt, ac mox agro eorum fœdè uſque ad Urbis mœnia populato, neque hoſte ullo invento domum ſe receperunt; demum Fratre Gualla Epiſcopo Brixiano Pontificio Legato, ac Rectoribus Lombardiæ ſe interponentibus, ſartis utrinque damnis ab armis diſceſſum. (32) Pacatâ inde Marchiâ opportunè Frater Antonius Ulyſſiponenſis Ordinis Minorum, qui poſtea S. Antonius Patavinus eſt appellatus, advênit, ac concionibus ſuis doctrina ac pietate refertis plurimum omnes ad colenda mutua caritatis officia incitavit. Ceterum Veronæ prior ſeditio rurſus exarſit ; quippe in die Paſchatis factiones duæ quietis impatientes, armis inter ſe in campo Martio concurrerunt, ac cruento utrinque certamine edito, ſuas quiſque domos ſe retulerunt. Rinerius autem Zenus Prætor, verens ne novis miſcendis prœliis Urbs extremo diſcrimine vaſtaretur, principes partium Urbe exire præcepit , ac Ricardum cum ſuis Venetias, Icilinum verò cum Monticulis in alias Civitates dimiſit, neque inde injuſſu ſuo abire mandavit. IV. Nonas Decembris Moderatores, Prætores, ac Legati Civitatum fœderatarum Mediolani convenere, atque in præſentia Henrici Archiepiſcopi , Gaufredi Cardinalis Legati Apoſtolici, & Fratris Guallæ de fœdere retulere. Dictis ab omnibus ſententiis, univerſi conſenſu maximo cenſuere , ut fœdus renovaretur iiſdem conditionibus, quibus ad S. Zenonem ictum annis ſuperioribus fuerat, atque in id ſingularum Civitatum moderatores, Legati, Prætoreſque jurarunt. Patavini tamen & Veronenſes, licèt adeſſent, juraſſe non referuntur. Ineunte inde anno milleſi- 1230
mo ducenteſimo trigeſimo , Fridericus à Marchione Montisferrati, & Comite Sabaudiæ acceſſitus in Romaniolam venit , ac Forilivii Papienſibus creandorum Conſulum poteſtatem ſacramento apud ſe & ſucceſſores ſuos dicendo conceſſit; inde Ravennam progreſſus , XIX. Kalendas Februarias ſociarum Civitatum oratores ac Prætores de aſſiduis ac gravibus fœderatorum in ſe injuriis conquerentes audivit, ac ſe, ubi primum res cum Pontifice compoſuiſſet, eorum temporibus non defuturum, oſtendit : (33) tum in Apuliam reverſus, in Quadrageſima finem oppidis ſuis recuperandis impoſuit; ac conventu Capuæ acto, ex Principum ſuorum conſilio inducias à Pontifice poſtulavit: quibus impetratis haud ægrè inde pacem quoque obtinuit. Ita cum pedes ipſum Anagniæ conveniſſet, non ſolum ab eo inflictis execrationibus abſolutus, ſed ad convivium etiam per triduum comiter eſt adhibitus . (34) Mediolanenſes interea , conatibus hoſtium exploratis, Placentinorum auxiliis acceſſitis in fines Montisferrati duxerunt: ac caſtro Mombaruccio ingenti mole oppugnato , Marchionem ad ſua facienda imperia compulerunt : inde Haſtenſium agrum ingreſſi, ipſum uſque ad Urbis mœnia pervaſtarunt: tum Pedemontio contra Comitem Sabaudiæ inito, ſummo cum eo prœlio conflixerunt; verùm Huberto Ozeno duce amiſſo domum revocati ſunt. Veronæ autem cum Mat-

(32) Hiſtoriam hujus belli accuratè narrat Rolandinus libro II. cap. XVII., & ſequenti ; ſed illud ſuperiore anno 1228. actum affirmat , atque in exordio capitis XIX hæc habet: *Nunc*, *circa unius anni ſpatium*, *Civitates de Marchia Tarviſina adeò quieverunt in pace* , *quòd quaſi circa finem anni Domini MCCXXVIIII.*, *& circa principium ſubſequentis*, *nulla fuit Terrarum prædatio* , *nulla hoſtium incurſio*, *vel inſultus*.

(33) Hæc ad annum ſequentem 1231 pertinent , quo ea Rubeus enarrat. Sigonius geminum Conventum Ravennæ habitum refert, alterum hoc anno , alterum ſequenti ; ſed nullum rei firmandæ documentum producit; quo circa potior fides Rubeo debetur, qui unicum tantùm Conventum celebratum memorat anno ſequenti , ad quem Oratores omnes Urbium ab ipſo enumerati convenere.

(34) Unica tantùm die , aſſediſſe Fridericum Summi Pontificis menſæ, legitur in vita Gregorii IX., edita ſub nomine Card. Aragoniæ. Richardus à S. Germano diem quoque deſignat, hæc ſcribens: *Menſe Septembri*, *1. die menſis ejuſdem*, *qui fuit dies Dominicus*, *Cæſar invitatus à Papa*, *cùm eſſet in caſtris* , *in pede Anagniæ* , *magnificè comitatus à Cardinalibus* , *& Nobilioribus Civitatis intravit Anagniam*, *& eo die cum Papa ſedit in Menſa* , *& ſolus cum ſolo*, *Magiſtro tamen Teutonicorum præſente*, *in Papali Camera ſe tenuere diu* , *ac die Lunæ ſequenti*, *cum gratia Papæ* , *& Cardinalium* , *ad caſtra reverſus eſt* . Superiùs autem narraverat, Fridericum , omneſque ſuos ab excommunicationis vinculo fuiſſe abſolutos per Sabinenſem Epiſcopum , *in caſtris ante Ceperanum*, *in Capella S. Juſtæ die Mercurii* , *in Feſto Beati Auguſtini*.

Matthæus Juſtinianus Prætor primores Ci-
vitatis eò redire vellet, quò Zenus relega-
rat, atque ea de re tumultuoſius à partibus
ipſo præſente in palatio ageretur; Icilinus om-
nis prorſus fœderis neſcius incautum ab hu-
juſmodi fraude Ricardum comprehendit,
atque in carcerem condidit, & Matthæum
ipſum honore Præturæ dejecit, eique Sa-
linguerram ſubſtituit. Extorres cum ſe San-
bonifacium contuliſſent, Fr. Gerardum
Rangonum ſpectatæ virtutis virum Præto-
rem Mutinâ accerſiverunt. Is Matthæo aſ-
ſumpto Patavium ad Stephanum Badoarium
Prætorem acceſſit, atque ab eo, ut juſta
arma pro Ricardo liberando & Matthæo
reſtituendo caperet, impetravit. Ita Badoa-
rius menſe Septembri cum carrocio Linia-
cum proceſſit, agrumque latè ita vaſtavit,
ut unum clibanum tantum reliquerit: inde
Ripaltam aggreſſus, cepit; nec tamen his
detrimentis Icilinum ad æquitatem adduce-
re aliquam potuit. Quod ut Frater Anto-
nius Ulyſſiponenſis animadvertit, miro ſtu-
dio caritatis accenſus, Veronam illico pro-
peravit, ac ſummas pro Ricardo preces in-
geſſit; verùm ne ipſe quidem quicquam
profecit. Quare Patavium progreſſus, in
paupere tugurio prope pagum S. Petri con-
ſedit, atque in arboris opacæ ſinu conſi-
ſtens ibi ſacra volumina lucubrare perre-
xit. (35) Bononienſes Caſtrumfrancum la-
pideis muris munire, ac Crepacorium bello
everſum inſtaurare cœperunt. Mediolani
Henricum Archiepiſcopum vitâ functum
Gulielmus Rozolus Archidiaconus eſt ſe-
quutus. (36) Eo anno univerſa Lombardia
ab aquarum inundatione fuit infeſtata; nam
imbribus continuis amnes ita creverunt, ut
agros propè omnes obruerint, ſegeteſque
1231 corruperint. Poſtero, Mediolanenſes, ut
Huberti ducis ſui necem ulciſcerentur, ad
Padum cum ſociis prodierunt, ac, claſſe
Marchionis Montisferrati intercepta, traje-
cto amne, caſtella ejus plurima occuparunt.
Inde cum oppugnationem Clivaſio applicuiſ-
ſent, Ardico Marcellino amiſſo domum re-
petere juſſi ſunt. Azo verò Ateſtinus ulto-
rem ſe Ricardi profeſſus, Patavinis ac Man-
tuanis adjunctis, à duabus partibus in agrum
Veronenſem invaſit, eoque direpto Urbi
obſidionem admovit, neque eam ante ſol-
vit, quàm Icilinus Ricardum liberavit. (37)
Qua re Patavini & Veronenſes erecti, Le-
gatis Mediolanum miſſis petierunt, ut ſe
iterum fœderi ſociarent: idque Icilino aſ-
ſentiente facilè impetrarunt. Bononiæ Fri-
dericus Lavellongus Prætor nonnullas Lom-
bardorum familias adverſariæ factionis po-
tentia domo pulſas, cum Bononiam com-
migraſſent, in Urbem accepit, atque eis
Altedenſem, & Minerbianum agrum pretio

A duarum millium librarum accepto aſſigna-
vit, ac loca in Urbe ad ædes conſtituendas
attribuit: Jam enim ſimultates Guelforum,
& Gibellinorum ita exarſerant, ut una am-
bo contineri Urbe non poſſent. Atque hæc
peſtis præcipuè ſocias Friderici Civitates
invaſerat, Mutinam, Regium, Parmam,
Cremonam, Derthonem, & Papiam; ex
quibus, qui Eccleſiæ ſtudebant, potentiâ
adverſariorum oppreſſi tandem ejecti ſunt.
Bononienſem verò Civitatem diverſa longè
ſeditio fatigavit. Henrico Epiſcopo deci-
mas frugum inveterato jure exigenti Civi-
tas occurrere ſtatuit; ea de re Epiſcopus
ad Pontificem confûgit; Pontifex arbitrum
B ad id cognoſcendum Palmerium Canonicum
S. Auguſtini à Campaneola dedit. Palme-
rio autem arbitrium adverſus Civitatem
pronunciare cunctante, accidit, ut cædes
in caſtro Perſiceto commiſſa ſit. Quod ubi
Epiſcopus audivit, continuo Miniſtros ſuos
ad eam rem inquirendam immiſit. Prætor
autem, ut jus ſuum retineret, ſuos & ipſe
miſit, ac Miniſtris Epiſcopi mulctam, niſi
incœpto deſiſterent, atque inde recederent,
dixit; hominesque amplius centum ex ca-
ſtro ad ſe venire, & apud ſe ſacramentum
dicere juſſit. Tum Gregorius harum rerum
certior factus, Idibus Martii literas ad Pal-
merium dedit, eumque ſine cunctatione
C pronunciare præcepit. Quibus de rebus in-
cenſus Fridericus Prætor, ex Conſilii ſen-
tentia omnia Epiſcopi caſtra invaſit, Perſi-
cetum, Unciolam, Maxumaticum, Podium,
Doliolum, Caſtrum Epiſcopi, & alia; item-
que ripaticum ei Dolioli eripuit, & hoſpi-
tali pontis novi Rheni Rectorem novum,
vetere ab Epiſcopo dato remoto, impoſuit;
&, ne quis laicus in caſtris Epiſcopi pro
Epiſcopo Gaſtaldiatum exerceret, nec Cle-
ricis more ſolito nuncii ad repetendas de-
cimas darentur, edixit; ob eam rem Pal-
merius arbiter in Fridericum Prætorem to-
tamque cohortem ejus, præterea in Conſi-
liarios Civitatis, Antianos, Magiſtros Ar-
D tium, armorum, & vicorum, execrationis,
Epiſcopus verò etiam interdicti ſententiam
promulgavit, ac Civitatem peroſus, pari-
terque eidem inviſus Regium circa Kalen-
das Septembris receſſit. (38) Eodem anno
Legati, & Rectores Civitatum fœderatarum
unà cum Azone Ateſtino, & Ricardo San-
bonifacio Bononiæ convenere, ac nemine
diſſentiente fœdus inter ſe adverſus Fride-
ricum novo jurejurando ſanxere. Quod ubi
Pontifex comperit, quòd jam Friderico re-
conciliatus pacem in primis otiumque ſpe-
ctaret, Legatos duos in Lombardiam de-
crevit, Jacobum Epiſcopum Prænestinum,
atque Othonem S. Nicolai in carcere Tul-
E liano Diaconum; datis mandatis, ut Lom-
bar-

(35) Apud Rolandinum, qui fuse de his agit, hujus ſancti Viri laudes leguntur, lib. 3. cap. 5.

(36) Hoc anno, die XVI. Septembris, obiiſſe *Henricum* Septalam legimus in Epitaphio ejuſdem Sepulcro appoſito, anno MDCLII., quod referunt Puricellus in Diſſert. Nazar. cap. 109., & Ughellus Tom. IV. Ital. Sac. col. 176. Cùm autem ibidem, & in Tabula Archiepiſc. Mediolan. Galeſinii, dicatur ſediſſe, annis XVI., menſibus X, illius electio ſtatuenda foret anno MCCXIV., ultra medium menſis Decembris. *Gulielmus de Rizolio*, ejuſdem ſucceſſor, Sedem hanc iniit ſub finem Novembris menſis; ſiquidem anni decem, & menſes quinque regiminis, in antiquis catalogis eidem aſſignantur; in Epitaphio verò, quod ſuo loco referam, mortuus dicitur *anno MCCXLI., die quarto exeunte Aprili*.

(37) Ricciardi Comitis S. Bonifacii vitam, incerto auctore conſcriptam, recuſam habes Tom. VIII. *Rerum Italicarum*.

(38) Per decem menſes interdicto ſuppoſitam hanc Urbem manſiſſe, ac die 6. Julii reconciliatam, Epiſcopo Henrico, Bononiæ feſtivè excepto, referunt Chronica Bononienſia ad hunc annum.

bardos quacunque ratione poſſent, ad concordiam cum Friderico redigerent. Fridericus item poſt res tranſmarinas, & Apulas conſtitutas, & recuperatam Pontificiam gratiam, nihil aliud ſibi ſupereſſe arbitratus, quàm ut Lombardos ſibi adjungeret; ex Gregorii auctoritate Ravennam iterum conventum Civitatibus ad rem componendam indixit; atque eò Henricum etiam filium, & principes ſuos ex Germania evocavit, atque ad priorem armorum eximendam ſuſpicionem, inermis, atque aulico tantum comitatu ſtipatus acceſſit, (39) variis ſecum ad ludum & delectationem populorum generibus belluarum adductis, nunquam ante aut certè raròadmodum in Italia viſis; Elephanto, Leonibus, Leopardis, Camelis, & Avibus rapacibus, quæ per multos dies mirificum omnibus ſpectaculum præbuerunt. Eo anno Frater Antonius Idibus Juniis Patavii mortuus eſt, magna in animis hominum ſanctitatis ſuæ opinione
1232 relicta. Sequenti, Gregorius Pontifex; Reate V. Idus Jan. literas ad Legatos ſuos in Lombardia manentes miſit, ut novum Prætorem Rainerium & Commune Bononiæ ad reſtituenda ſua Epiſcopo caſtra cohortarentur, ne ipſe in eos durius conſulere cogeretur; eis autem ille adeo non paruit, ut ex Conſilii ſententia Prætores in omnia ejus caſtra miſerit, atque omni illum juriſdictione diſpoliarit. Quare Gregorius, III. Nonas Julii Spoleto Parmenſi & Mantuano Epiſcopis per literas imperavit, ut Prætorem Rainerium & Fridericum, & cohortes eorum, atque totam Bononiæ Civitatem cœtu piorum expellerent, atque amotos in omnibus Lombardiæ, Romaniolæ, Marchiæ, & Tuſciæ Urbibus divulgarent, ſimulque ſcholaribus animadverſionis Eccleſiaſticæ denunciatione mandarent, ut Urbe excederent, neque ante feſtum S. Michaëlis redirent. Atque in die Pentecoſtes magna celebritate B. Antonium miraculorum magnitudine præfulgentem in Sanctorum numerum retulit. Lombardi verò haudquaquam ſimulata ad tempus Friderici comitate fidendum rati, non ſolùm ad conventum Ravennatem non adierunt, ſed etiam, ut ante, Henricum ac principes anguſtias Alpium, quas jam tum Cluſas vocabant, penetrare, ac Ravennam adire prohibuerunt: Veronenſes verò, & Icilinum, quia defectione ad Fridericum facta, Prætorem Mediolanenſem retinere nolebant, adorti; carrociis eductis oppugnare, licet Friderico in propinquo poſito, inſtiterunt. Quod ubi Fridericus cognovit, planè omnem de pace componenda cogitationem abjecit, neque Legatos Pontificios propterea ſibi amplius expectandos putavit; verùm decreto ex conſilio Prætorum, qui ex ſociis convenerant Civitatibus, facto, ne Prætores in poſterum ex adverſariis populis ſumerentur, medio jam Quadrageſimæ ſpatio Ravenna diſceſſit, ac Venetias profectus, inde navibus Aquilejam proceſſit: atque ibi cum Henrico fi-
A lio, Leopoldo Duce Auſtriæ, ceteriſque Principibus, qui eò ex compoſito venerant, conventum peregit, & cum eis omnes belli ſuſcipiendi rationes explicuit. Quo facto, Henrico in Germaniam remiſſo, paratis triremibus, in Apuliam ſe recepit. (40) Quam rem ipſe ad amicos ſcripſit his verbis: *Redeuntibus nobis de partibus Tranſmarinis, ac inter nos, & Eccleſiam diſſenſione ſedata, de reformatione ſtatus Imperii concepto propoſito inhærentes, apud Ravennam iterum de conſilio Beatiſſimi Patris Gregorii indiximus Curiam generalem ſub inermi tantummodo, & domeſtico comitatu, ut timor armorum, & occaſio frivola tolleretur. In qua nedum Lombardi*
B *devotionis & obedientiæ nobis ſigna prætenderunt, immo in oculis noſtris ferè Civitatem Veronæ, & Icilinum de Romano tunc temporis ad noſtræ fidelitatis obſequium noviter revocatos, extractis eorum carrociis violenter invadere nixi ſunt. Acceſſum etiam filii noſtri ad nos, vel noſtrum ad eum per terras Imperii denuo prohibuerunt, ita quòd patris oculus tunc etiam filium non vidiſſet, niſi quod navali præſidio amore paterno ſtimulati nos Aquilejam contulimus, ut eum, & Principes, qui ad nos devotè ſe contulerant, videremus.* Legati verò Pontificis reliquâ perluſtratâ Lombardiâ cùm Veronam veniſſent, factiones inteſtinis diſcordiis ſævientes ad concor-
C diam redegerunt; verùm profectis illis ipſæ rurſus ad inſaniam rediere, atque Ricardo egreſſo agros mutuis vexare maleficiis perrexere. Eo anno ſata vineaſque Lombardiæ locuſtæ ac grylli immenſa multitudine populati ſunt, deinde ſævæ grandinis procellæ funditus everterunt. Padus etiam à Cremona Venetias uſque conglaciavit.
Infelicem annum multo infelicior alter ex- 1233
cepit, Civitatibus alimentorum omnium, ſed maximè vini ad tantam difficultatem adductis, ut etiam ſponſalia ſine vino celebrari neceſſe fuerit, quo omnis ferme nuptiarum hilaritas continetur. Veronæ Icilinus nocte Paraſceves caſtro Ricardi Cal-
D dario cum occultè ignem ſubjici curaviſſet, continuò eò quaſi ad opportunum, ut in re improviſa, præſidium advolavit, ac mox Ricardus eòdem cum Vicentinorum cohorte contendit; ubi in conſpectum eſt ventum, accenſis utrinque animis nulla prœlio mora eſt facta, in quo Ricardus eſt pulſus. Qua re Mantuani, Bononienſes, Brixiani, & Faventini irritati, repentè contractis domeſticis copiis, in agrum Veronenſem incurrerunt, atque ignem multis caſtellis implicuerunt. Bononiæ manente adhuc ſacrorum interdicto, Gregorius Idibus Januarii Epiſcopo indulſit, ut clauſis templi portis, mutiſque campanis ac vocibus ſummiſſis di-
E vina officia celebranda curaret. Res inde inter Epiſcopum & Civitatem, quod ad decimas pertinebat, convênit. Epiſcopus Centum & Plebem Caſtra ab ea oblata, rerum capitalium cognitione ipſi relicta, decimarum loco recepit, ac lite remiſſa ſimul Civitatem interdicto exemit, atque in Urbem

(39) In Chronico Richardi de S. Germano hæc adnotantur: *Menſe Decembri, Imperator apud Ravennam Natale Domini magnificè celebrat, & eo die licentiam dedit omnibus de Regno, qui ſecum iverant, in propria revertendi.*

(40) Godefridus Monachus, iſta narrans, tempus etiam, quo hæc peracta ſunt, adnotavit, inquiens ad hunc annum: *Apud Aquilegiam Paſcha celebrat* (Fridericus), *filio ſuo Rege ad ipſum veniente, & quibuſdam Principibus Alemanniæ. Circa Aſcenſionem Imperator in Apuliam regreditur.*

bem ingenti Populi favore revertit. Mœſtam interim multis de rebus Civitatem opportunus religioſi hominis in Urbem adventus plurimum confirmavit. Hic fuit Joannes Vicetinus ex Ordine Prædicatorum Theologus, qui concionibus Populum erudire ingreſſus, adeò homines mira doctrinæ & ſanctitatis ſpecie cepit, ut brevì univerſam Civitatem in poteſtate habuerit. Nam Urbani, agreſtes, artifices, militeſque cum vexillis & crucibus religionis pleni vulgo eum ſequebantur, ei uni ſe dabant, in ejus unius arbitrio ſe eſſe profitebantur; nullaque lis erat, quæ non per eum facile dirimeretur; nulla diſcordia, quæ non ſedaretur. Neque verò ſolum privati homines ultro ſuas ad eum controverſias deferebant; ſed Civitas etiam ipſa, & Epiſcopus, cum diu inter ſe contendiſſent, de capitali juriſdictione in Caſtris exercenda, ipſum totius controverſiæ arbitrum adegerunt, ſeque haudquaquam ab ejus ſententia receſſuros mille drachmarum auri ſacramento XIII. Kalend. Maji compromiſerunt. Quin etiam idem carcere patefacto obæratos omnes, ipſo non ſolum patiente, ſed etiam annuente Magiſtratu, dimiſit; novas tabulas æquiſſimis creditorum animis intulit; egregia inſtituta multa in Civitatem induxit; quorum memorabile illud, ut in omnibus ſalutationibus familiaribus ſalus à Deo nunciaretur, ut matronæ limbos aureos, & ferta laſciviora, & redimicula pretioſa dimitterent, ac capite velato prodirent; leges Civitatis conſenſu ejus correxit; pridie Idus Maji ſupplicationem per Urbem ſolemni cum pompa agens, univerſam ſecum Civitatem traxit nudis pedibus incedentem; poſt biduum, cum in Conſilio ſtaret, atque ibi verba de civium concordia faceret, viſus eſt è fronte lumen effundere: quod divinitatis argumentum multo magis auctoritatem ejus adauxit. Alio die pro concione cum in fœneratores agere inſtituiſſet, ita vehementia atque aſperitate orationis ſuæ populum incitavit, ut mox tumultu facto ad ædes Landulfi cujuſdam fœneratoris inſignis advolarit, eaſque malum Landulfo imprecans diſturbarit. Cùm Oſſa B. Dominici humili atque obſcuro in loco recondita haudquaquam eam ſedem tenerent, quæ creditæ de homine ſanctitati conveniret; auctor fuit, ut inde eruerentur. Ea verò res geſta eſt in hunc modum. Ante diem decimum Kalendas Junias Jordanes, qui B. Dominicum Ordinis Magiſter exceperat, advocato Archiepiſcopo Ravennate, Bononienſi, Mutinenſi, ac Brixiano Epiſcopis, atque unà cum prætore, ipſis proceribus Civitatis, ac multis Fratribus (nam Generalis habebatur ex more Conventus) acceſſit ad locum, ubi conditum corpus fuerat, atque egeſtâ terrâ capſam invênit tanto odore fragrantem, ut omnes ſtupore ac religione perculſi, ſtatim humi ſe Deum collaudantes abjecerint: atque illâ apertâ cùm naribus odor multo adhuc ſuavior afflaretur, ſacra inde oſſa in aliam tranſtulit, eamque clavis, ut prior fuerat, obſirmavit. (41) Poſt octo inde dies eadem

A prætori & multis honeſtiſſimis civibus, qui tranſlationi non aſſuerant, indicavit, ac præterea ſancti oſculandi capitis copiam fecit. Inde duodecimo Kalend. Julii in Conſilio generali & ſpeciali, conſulibus argentariorum, & magiſtris artium & armorum advocatis, arbitrium adverſus Epiſcopum ſecundum Civitatem pronunciavit. Poſtremò fruſtra à Conſilio cupido retinendi rogatus, Urbe diſceſſit, atque inter Caſtrumfrancum & Caſtrumleonem longam de pace concionem ad milites utriuſque loci præſidiarios habuit. Interim Gregorius Pontifex infinita mala in dies magis in Civitatibus ex ſuſceptis factionum certaminibus gli-
B ſcentia contemplatus, omni ſibi ratione providendum exiſtimavit, ut huic peſti vel veneno potius, omnia quæ poſſet, remedia admoveret. Quare pacem, quam tot Cardinalium auctoritate haud præſtare potuerat, ſibi procurandam ſuſcepit per Fratres Prædicatores & Minores, illa tempeſtate doctrina atque integritatis opinione præſtantes, ne, ſi Fridericus, quod vulgo jactabatur, in Lombardiam armatus iniſſet, diffidentes, atque odiis inter ſe flagrantes Civitates nactus, facilius jugum eis ſervitutis imponeret; præcipuè autem Fr. hunc Joannem legatum in Marchiam deſtinavit, quòd ſummam ejus eloquentiam atque in-
C credibilem apud populos auctoritatem acceperat; nam multa etiam ab eo in Chriſti nomine miracula edita, Pariſius auctor eſt. Itaque ille Bononia Patavium ac Veronam progreſſus, pacem demum hac ratione confecit. In primis Patavium adventanti populus cum carrocio obviam longe extra Urbem proceſſit, atque ipſum carrocio exceptum in Urbem propè triumphantem induxit. Hic qua erat dicendi copia præditus, multas de pace conciones cum ingenti approbatione populi habuit, illa verba frequentans: *Beati pedes pacem portantes*. Præcipuè autem omnibus Marchiæ Principibus
D advocatis longam in Pratovallis orationem inſtituit, qua pacis bona, & belli detrimenta & divina mandata complexus, facilè omnes ad concordiam ineundam adduxit. Quod ut ſibi proceſſiſſe ex ſententia vidit, Lombardos ac Marchianos omnes cum Epiſcopis, & Clericis, Prætoribus & Rectoribus Civitatum, certa proximi Auguſti die inermes adeſſe in Campis Veronenſibus imperavit. Inde Mantuam progreſſus, ibi quoque homines eodem pacis ſtudio inflammavit; tum perſpectis partis Sanbonifaciæ animis haudquaquam à compoſitione averſis, Veronam acceſſit; ibi ſummo quoque honore exceptus pacem, quantâ maximâ contendere eloquentiâ potuit, in foro perſua-
E dere perrexit; atque ita omnes oratione ſua permovit, ut Icilinus etiam, qui omnes homines morum immanitate hoc ſeculo ſuperavit, unà cum Vidone rectore Civitatis manantibus lacrymis promiſerit, ſe arbitrio ejus ſtaturum de omnibus controverſiis, quæ inter ſe, & Ricardum Comitem intercederent. Quod idem Ricardus quoque, in Urbem fide publica accepta reverſus, ſe ſervaturum eſſe, juravit. XII. inde Kal. Auguſti

(41) A *Thederico* Archiepiſcopo Ravennate, juſſu Gregorii Pontificis, peractam hanc tranſlationem tradit Rubeus, qui univerſam celebritatis hujus pompam deſcribit ad hunc annum.

guſti idem carrocium Veronenſe conſcendit, ac deintegro de conciliatione concordiæ tanta cum omnium approbatione diſſeruit, ut à populo dux ac prætor acclamaretur. Quem cùm ille honorem iniſſet tantum, ſexaginta homines hæreſeos convictos crematvit. Interim ad diem dictam convenere populi omnes cum carrociis, Epiſcopis, Prætoribus, legatis & proceribus ſuis, in quibus erant etiam Bononienſes, quibus ille Hoſtiliam cuſtodiendam reliquit: numerum, qui inierunt, ad quadraginta millia fuiſſe aſſerunt. Tum altiorem quendam ſuggeſtum inter Civitatum carrocia excitatum aſcendit, atque ita diſſerere cœpit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*; inde multis verbis de pacis & concordiæ ſanctitate atque utilitate ſubjectis, pacem nomine Jeſu Chriſti, & Vicarii ejus Gregorii Pontificis omnibus commendavit, laudans eos, qui illam amplexi ſervaſſent; ac deteſtans, qui in contraria ſententia permanſiſſent, ac poſtremò hoſtes Eccleſiæ, qui Imperatoris parti ſtuderent, enunciavit. Quibus rebus tantum omnibus ſtudium religionis injecit, ut præ gaudio lacrymæ audientibus pleriſque manarent, qua ratione abſoluta, inde pacem inter duas partes tranſactam pronunciavit, legibuſque ejus recitatis ipſam oſculis utrinque oblatis confirmari juſſit; tum matrimonium inter Rinaldum Azonis Ateſtini filium, & Adeleidem Alberici à Romano filiam, unde vinculum magnum concordiæ ſperaretur, indixit. Quibus de rebus gratulatione ingenti inter omnes celebrata, domos ſuas univerſi repetiverunt. Hæc res una omnium maximè memorabilis univerſis eſt viſa. (42) Neque verò ſolus Fr. Joannes hoc tempore, ſacro hoc concionandi, ac pacificandi munere floruit, ſed multi etiam alii ex his familiis in aliis Civitatibus extiterunt, qui labentes populos ſuſtinerent, erranteſque ad pœnitentiam ingentibus atque aſſiduis clamoribus revocarent. Neque enim gravis popularium actionum materia deerat; novæ, ut dixi, populorum diſſenſiones; inaudita factionum certamina; corrupta in omni genere vetus Chriſtiani nominis diſciplina: quæ indiſertiſſimum quenque eloquentiſſimum reddidiſſent; præſertim verò cùm hæc Deo ipſi improbari ſignis manifeſtiſſimis è

A cœlo editis appareret, quibus ſuſpenſæ mortalium omnium meritò mentes erant; ſatis enim cunctorum opinione conſtabat, terræ motus, diluvia, peſtilentiam, penuriam in Lombardia nulla unquam ætate graviora fuiſſe; ex quibus nihil aliud peti declarabatur, quàm pœnitentiam hominum, & emendationē peccatorum. Quare cùm hæc homines religioſi mortalium auribus ſingulari dicendī gravitate ac copia identidem intonarent; facilè eos convertebant ad vota ſuppliciter facienda pro divini numinis ira placanda. Itaque eorum etiam vocibus matutinis ac pomeridianis plurimi incitati, ac tacita quadam religione perfuſi, in Urbibus, caſtris, B agriſque omnium ætatum, ſexuum, ordinumque homines laudes divinas per vias incedentes canebant, ac gratias Deo agebant, cruces & vexilla præferentes, ac ramos & cereos accenſos tenentes: ex quo hic annus vulgo generalis devotionis annus eſt appellatus: atque ab hoc initio cum ſacræ laicorum ſodalitates ad divinas laudes celebrandas inſtitutæ, (43) tum ad pacificandas Civitates novus militum Ordo, qui S. Mariæ Glorioſæ vocati ſunt, factus, auctore Fratre Bartholomæo Vicetino Prædicatorii Ordinis, qui poſtea ad Epiſcopatum Vicetinum aſcendit: de quo Ordine poſtea diſſeretur. (44) Quin etiam Medio- C lani hæreticis in dies magis furentibus, Fr. Petrus Veronenſis, qui poſtea S. Petrus Martyr eſt appellatus, eò acceſſit Inquiſitionis auctoritatem adeptus: ac cum multas conciones utiles in maximo concurſu populi habuit, tum plurima contra hæreticos decreta ſeveriſſimè fecit. Mutinæ autem Fr. Gerardus Rangonus Ordinis Minorum, & aliquando S. Franciſci ſocius, Cives pariter inter ſe capitali odio diſſidentes reconciliavit, atque omnes quacunque de cauſſa publicè exulantes, reducendos curavit. Vir fuit tantâ prudentiâ, ut propterea à Parmenſibus Prætor aſcitus, & dominatu Civitatis affectus ſit; tanta ſanctita- D te, ut poſt mortem multa ſigna ediderit. Ipſius tamen in æde Minorum ſepulti vetuſtas non monumentum ſolum, ſed nomen etiam ingrata non minus Civium, quàm ſodalium oblivione delevit. Demum Gregorius Pontifex certior factus de mirandis operibus, quæ ad ſepulchrum edi Beati Domi-

(42) Hiſtoriam hanc omnem narrat Gerardus Mauriſius, Tom. VIII. *Rer. Ital.* col. 37.; Attamen Fr. Joannem, ob Ducatum Vicentiæ, quem ſibi addixit, ambitionis inſimulat, non ſecus ac Matthæus Pariſius. Vindicias Sancti hujus Viri agit Jacobus Quetif Tom. I. *Scriptorum Ordinis Prædicatorum*, pag. 150., ubi teſtimonia veterum Auctorum, eo tempore viventium, proferens, eundem, ſumma ſemper apud populos & Principes intactæ virtutis opinione floruiſſe, evincit, eumque ab impicta hac turpi labe, ex hiſtoriis illorum temporum, purgat. Rolandinus lib. 3. cap. 7. hunc Fr. Joannem, quem Antonius Godius *de Scledo* appellat, ſuculentè laudat. Plures ad ipſum datas Epiſtolas à Gregorio IX., refert Raynaldus ad hunc annum, num. 35. & ſeqq.

(43) Ex Rubeo ad hunc annum hæc deſcripſit Sigonius.

(44) Sigonius de hoc Ordine loquitur ad annum 1261., eademque repetit in Epiſcopis Bononienſibus, ubi de Octaviano Ubaldino juniore ſermonem habet. Vitam B. Bartholomæi de Brigantiis, Ordinis Prædicatorum, edidit Jo: Bapt. Solerius in Actis Sanctorum ad diem I. Julii; cùmque certum ſit, eundem, *Nemonkenſem* Epiſcopum fuiſſe, antequam Vicentinæ Eccleſiæ regimine donaretur, idem Solerius candidè fatetur, ſe neſcire, quæ ſit iſta Civitas Epiſcopalis, *Nemonicum* appellata. Eam tamen clarè indicat Lexicon Geographicum Ferrarii, & Baudrandi V. *Neapolis*, his ver- E bis: *Eſt & Neapolis apud Græcos, cognomento Nemeſi, Urbs Epiſcopalis Cypri, ritus græci, in ora meridionali, inter Cureum, ſive Curiadem, & Citæum*. Apud *Nimocium*, celebratum fuiſſe Concilium Provinciale anno 1298., à Gerardo Archiepiſcopo Nicoſienſi, ejuſque Suffraganeis, inter quos numeratur Berardus *Nimocienſis* Epiſcopus, refert Labbeus Tom. XI. Concil. parte II col. 1409. Papebrochius Tom. VII. Maji pag. 704. optimè deſcripſit locum, ubi hæc Civitas ſita eſt, aſſerens, eam veroſimiliter eſſe, *Limiſſum*, ſeu *Neolimiſſum*; id enim teſtatur Stephanus Luſignanus in hiſtoria italica Cypri, edita Bononiæ anno 1573. pag. 8. tergo, inquiens, Urbem *Neapoleos*, vocatam priùs fuiſſe *Nemoſiam*, ac ſubinde *Limiſſum*,

minici Bononiæ ferebantur, ipſum ex Cardinalium ſuorum auctoritate in ſanctorum numerum retulit, ac Natalicia ejus celebrari mandavit, miſſiſque per omnes regiones literis hoc factum Chriſtianis omnibus nun-
1234 ciavit. (45) Sequenti anno, qui erat à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus triceſimus quartus, varia prodigia viſa oculos ac mentes hominum minima quæque ſervantium ſumma formidine perculerunt: nam hiems ſolito aſperior inhorruit: ex quo maxima pecudum arborumque pernicies conſequuta, quæ magnam victus inopiam, & inopia gravem peſtilentiam importavit: monſtrum in Apennino natum, gemini pueri corporibus ad umbilicum inter ſe nexi, quorum alter ſimulac natus eſt, alter poſtridie ejus diei mortuus eſt: lupi etiam Urbes ingreſſi, capti atque ſuſpenſi ſunt. Prodigium autem omnium truculentiſſimum illud fuit, quòd populi pacem, quam priore anno riganti-bus ora lacrymis in nomine Jeſu Chriſti jurarant, ferme omnes uno tempore cruentandis mutua cæde manibus violarunt: præcipuè Bononiæ Albertus Lambertacius, Gabriele Sanctio inimico ſuo in foro occiſo, tumultum ingentem in Urbe concivit: & quanquam Alberto in exilium miſſo, levata ſeditio in præſens viſa eſſet; hæc tamen res magnis, quæ poſtea eruperunt, diſcordiis materiam præbuit. Populus autem, ante quàm præſtitutum tempus induciarum exiret, arma inferre Mutinenſibus occupavit. Quippe cum exercitu in eorum fines euntes, carrocio in Samodiæ ripa relicto, Bandianum & Sancæſarium petierunt, ac tractum illum univerſum igne ferroque, exeunte Junio, devaſtarunt, neque tamen caſtra ipſa, quòd validis cuſtodiri præſidiis cernerent, aggredi voluerunt. Fridericus belluas, quas Ravennæ reliquerat, Cremonam adduci juſſit: hæ per amicas Urbes adductæ pervenere Parmam: quibus Cremonenſes, auxiliis Mutinenſium, Regienſium, Parmenſium & Papienſium fulti, obviam prodierunt, atque eas in fines ſuos adduxerunt. Qua de re certiores facti Mediolanenſes, menſe Julii ad Zenevoltam armati ſe obtulerunt, eaſque eripere contenderunt. Verùm Cremonenſes prœlio fortiſſimè facto tutati, in Urbem incolumes deduxerunt, (46) atque inde in fines Brixianos invecti Cornionum ceperunt. Parmenſes item, Cremonenſibus aſſumptis, Placentinos adorti in valle Tariacie ſuperarunt. Qua reanimadverſa Mediolanenſes, & Brixiani in agrum Cremonenſium invaſerunt, ac præ-

A dando magis quàm prœliando Cremonenſes ex agro Placentino ad ſua defendenda ſe recipere coëgerunt. Prœlio inde ad Delmam commiſſo, utrique ſe retulere domum. Poſtremò interponentibus ſe Fratribus Prædicatoribus & Minoribus, pax utrinque ſacramento firmata eſt. In Marchia vero Icilinus, Tarviſinis aſſumptis, Camini dominos Cives Patavinos adortus multis damnis affecit: ad quæ ulciſcenda Patavini egreſſi in agros Icilini hoſtiliter irruperunt: inde in Tarviſinos converſi, igne ferroque omnia miſcuerunt: demum arbitrio Venetorum pacem cum Tarviſinis fecerunt. Ex altera
B parte Brixiani & Mantuani carrocia adverſùs Veronenſes duxere, atque agro direpto ingentem prædæ numerum retulere. Icilinus autem cum Monticulis egreſſus caſtra Sanboniſaciorum invaſit, verùm cum trajecto Atheſi Coloniam iter intenderet, Azonem obvium habuit, cujus ut impetum evitaret, ſeſe Veronam recepit. Ita Ricardus loca Monticulorum pro arbitrio pervaſtavit. Quibus rebus cognitis Gregorius anxius fratri Joanni duos collegas, Epiſcopum Tarviſinum & Parmenſem ad paces redintegrandas adjecit. Qui Veronam profecti comitate, atque eloquentia obtinuerunt, ut ambæ factiones ſacramentum Pontifici dicerent, & nova pace fœdus ſancirent.
C Ita Ricardo recepto rogatu Pontificis Rinerium Bagarellum Peruſinum Prætorem acceperunt, atque apud eum ſe Eccleſiæ mandatis obedituros jurarunt. Patavini autem cùm bellum à Friderico metuerent, Othonem Mandellum Mediolanenſem, virum ſummi conſilii, ſummæque virtutis acceſſiverunt. (47) Gregorius verò, qui in alienis populis pacificandis tantum ſtudium adhibebat, & ipſe cum Romanis in gratiam rediit: verùm eam diu admodum retinere non potuit. Nam Romani cum lites quaſdam de jure Urbis illi intentas obtinere non potuiſſent, ipſum nuper in Urbem reverſum cum Cardinalibus expulerunt, ac
D quædam ejus ædificia diruerunt. Itaque Peruſiam profectus, propriis copiis ac Friderici auxiliis uſus, villas Romanorum evertit. Romani verò VIII. Idus Octobris Urbe cum ingenti militum numero eruperunt, ac Viterbium Pontificium oppidum invaſerunt: verùm à Pontificiis excepti, & ſummo prœlio decertare compulſi, ingenti clade accepta incœptum reliquerunt, ac pacem rurſus cum Pontifice confirmarunt. (48) Interim Henricus Friderici filius Rex Germaniæ contra patrem cum Principibus Ger-

(45) Literæ Gregorii IX. de adſcripto Sanctorum Faſtis *B. Dominico*, datæ ſunt *Reate, V. Nonas Julii, Pontificatus anno VIII.*; adeòque in annum ſequentem 1234. hæc celebritas eſt referenda, ut ad illum annum in Chronicis Bononienſibus, Raynaldo, aliiſque paſſim Scriptoribus, legitur. Hoc anno Bononiæ peracta eſt ſolemnis Translatio Corporis B. Dominici, cujus pompam fusè deſcribit Rubeus in Hiſt. Ravennæ ad eundem annum. Ob frequentia verò miracula, quæ hac occaſione ad illius ſepulcrum edebantur, Gregorius anno ſequenti B. Dominicum Sanctorum numero adjunxit.

(46) Fractos in prœlio Cremonenſes tradit Flamma in Manipulo ad hunc annum, quamvis fateatur, belluas Cremonam ab ejuſdem Civibus reductas incolumes.

(47) Rolandinus lib. 3. cap. 8. hæc enarrat.

E (48) Ab Imperatoris militibus partam hanc victoriam tradit Ricardus de S. Germano ad hunc annum, his verbis; *Romani, ſtatim poſt diſceſſum Imperatoris à Raſpampano* (quod per duos menſes fruſtra obſederat), *cum ſuis viribus Raſpampanum muniunt victui neceſſariis, & procedentibus inde ſuper Viterbium vadunt, minus providè equitantes uſque ad portas Civitatis, propter quod ipſos in reditu pœnituit equitaſſe, nam intercepti à Teutonicis militibus, & hominibus Civitatis ipſius, multi ex ipſis in ore gladii ceciderunt, & multi in captionem ſunt ducti, ipſis nihilominus ſtrenuè ſe defendentibus contra illos, & nonnullos de nobilioribus Teutonicis trucidantibus, cùm eos nollent reſervare ad vitam.* Pacem inter Pontificem, & Romanos, anno ſequenti ſtatutam, idem Auctor refert.

Germaniæ pluribus conjuravit : ac multas Civitates partim vi, partim benevolentia ad ſuam auctoritatem attraxit : ſunt etiam, qui ſcribant, Mediolanenſes ei tacitè coronam Italiæ, quam patri denegaverant, promiſiſſe, ac fidele obſequium obtuliſſe, ſi in Italiam fœderatarum Civitatum auxilio trajeciſſet. (49) Qua re accepta Fridericus, ſubitò ex Sicilia, quò propter ſubortam Mamertinorum ſeditionem abierat, Ariminum cum Legatis Pontificiis & primoribus Apuliæ adiit, atque inde per Forum-Julium
1235 in Germaniam properavit. (50) Poſtero anno Cremonenſes, ut inſigni Brixianorum agrum detrimento afficerent, ingentem alveum manu opereque foderunt, atque in eum aquam Ollii adversùs Pontevicum exonerarunt : quin etiam Pontevicanos & Urceenſes enixè opus illud impedire conantes, in fugam, multis eorum etiam interemptis, dederunt. Inde ſe in Mediolanenſes, & Brixianos fines ſuos irruptione anniverſaria divexantes verterunt, & cum eis ad Moſium, exeunte Majo, prœlio depugnarunt. In altera verò parte Bononienſes item arma Forolivienſibus & Mutinenſibus intulere. Faventini à Forolivienſibus bello exagitati, auxilium à Bononienſibus poſtularant. Confeſtim Ravennas & Proculeja tribus egreſſa, Solarolum, quod ex diœceſi Faventina à Forolivienſibus fuerat occupatum, recepit, atque ingenti inde præda abacta, ſimul Faventinos bello Forolivienſium liberavit. Inde Faventinis aſſumptis, adversùs Mutinenſes majore animorum alacritate perrectum : ibi nuſquam acie dimicatum : excurſionibus & populationibus res eſt univerſa confecta. Primò montes adiere, ibique Maranum, Cilianum, & plebem Trebii vaſtavere : deinde in campos degreſſi, Nonantulano & Panſanenſi agro percurſo ac populato, terrore ac fuga omnia replevere. Poſtremò Scultemna amne trajecto, ac Mutinenſibus ad foſſam altam ſecundo ab Urbe lapide in fugam conjectis, uſque ad Siclam amnem effuſa excurſione penetravere. Quibus rebus exaſperatus Mutinenſium populus, Parmenſium, Cremonenſium, Placentinorum, & Pontremolenſium auxilio nixus, foſſam prope Sabinianum inſtituit, in eamque Scultemnæ aquam novis fluminis ſeptis objectis induxit ; eo conſilio, ut recto curſu delata in Caſtrumfrancum incideret, atque illud ipſo torrentis ex alto decurrentis impetu deturbaret : cui operi tanto ſtudio incubuerunt, ut nemo ullius conditionis, ſexus, atque ætatis exciperetur, qui non aut fodiendæ aut egerendæ terræ vacaret. Neque ſegnius adverſus Friniates, qui rebellaverant, ſe geſſere : nam Moncioni caſtrum ex iis unum, quæ ſe Bononienſibus dediderant, obſederunt, eoque in ditionem redacto, pœnas de ſex capitaneis proditoribus graves expetiverunt. Quibus de rebus perturbati Bononienſes, poſthac bellum diligentiore ſibi cura, ac majore conatu gerendum ſtatuerunt, ejuſque rei cauſſa tributum urbanis atque agreſtibus imperarunt. Dum hæc in Lombardia geruntur, Fridericus bellum in Germania contra Henricum filium geſſit, à Pontifice auxilio non leviſſimo ſublevatus : qui literis ad Principes Germaniæ ſcriptis pleroſque ab Henrici partibus avocavit. Itaque tanto copiarum numero cum Henrico contendit, ut eodem tempore decem oppida militari corona complexus ſit ; in quorum uno cum filius eſſet, ubi ſe in extremum expugnationis diſcrimen adductum vidit, ad caſtra patris progreſſus, flens ſeſe ad pedes ejus abjecit, ac fidem ejus, & miſericordiam imploravit. Indulſit illi quidem Fridericus, verùm ferox juvenis ingenium veritus, ipſum in vincula tradidit, ac ſecum Vormaciam duxit : ubi ipſum veneni ſibi parati convictum durioribus vinculis obligavit, ac Duci cuidam cuſtodiendum, atque in Apuliam deducendū attribuit. (51) Inde XIII. Kalend. Auguſti in eadem Urbe nuptias cum Iſabella Henrici Angliæ Regis ſorore ad ſe ex Anglia nuper adducta celebravit ; (52) qua in re Pontifex voluntati quoque morem illius geſſit, cum matrimonium, quod ſalvis propter affinitatem legibus contrahi non poterat, ratum auctoritate Pontificia fecit. Inde Conradum minorem natu filium Regem Germaniæ in locum Henrici abdicati deſignandum, ac Coloniæ coronandum curavit ; atque in Italiam cum eodem reverſus, Gregorium Pontificem Reate convenit, atque ipſum præſentem ei, tanquam reconciliatæ fidei obſidem, obtulit. (53) Cupientem

(49) Mediolanenſes huic Henrici in Patrem conſpirationi adhæſiſſe, Monachus Patavinus teſtatur, hæc ad annum 1231. ſcribens : *Eodem etiam anno, ad petitionem Regis Henrici, filii Federici Imperatoris, Mediolanenſes, & alii odientes Imperium, Legatos in Alemanniam direxerunt, & cum eo, contra Imperatorem, ſocietatem firmiſſimam ſtatuerunt.*

(50) Hoc iter non arripuit Fridericus Imp., niſi anno ſequenti 1235., ut adnotavit Richardus de S. Germano ad illum annum, his verbis : *Menſe Aprili, Imperator apud Brecinam Paſcha Domini celebrat, & conſequenter poſt Paſcha iter arripuit, in Alemanniam profecturus, ducens ſecum Conradum filium ſuum.* Godefridus Monachus, ad eundem annum 1235. hæc habet : *Imperator ab Apulia Aquilegiam pergit ; inde cum multa turba, & multis theſauris, versùs Auſtriam intrat in Germaniam.*

(51) Ex Matthæo Pariſio ad hunc annū iſta Sigonius deſumpſit. Godefridus Monachus rem aliter narrat ; ait enim : *Filium ſuum rebellem invênit* (Fridericus), *ſed impotentem : nam conſilio habito, VI. Non. Julii, apud VVormatiam in gratiam Patris recipitur, ſed non perſolvens, quæ promiſerat, nec reſignans Caſtrum Drivels, quod habuit in ſua poteſtate, juſſu Patris Imperatoris eſt cuſtodiæ mancipatus.* In Apuliam anno ſequenti deductus eſt captivus Henricus, ut Richardus de S. Germano ad annum 1236. teſtatur ſcribens : *Menſe Januario Imperator filium ſuum Henricum ſub fida cuſtodia per Marchionem Lanceæ mittit in Regnum, & in Apulia in Rocca, quæ dicitur S. Felix, ſervandus traditur* ; ubi etiam anno 1242. obiit, teſte eodem Richardo de S. Germano ad illum annum, qui morte naturali apud Martoranum deceſſiſſe *Henricum Primogenitum* tradit, Patriſque *Friderici* literas refert, in quibus exemplum proferens Davidis, Abſalonem lugentis, & Julii Cæſaris de Pompeji morte conquerentis, dolorem ſuum Principibus Germaniæ teſtatur.

(52) Acta omnia, & luxum nuptiarum *Friderici* cum Iſabella, minutim recenſet Pariſius ad hunc annum.

(53) Hoc anno, neque *Conradus* in Regem eſt coronatus, neque *Fridericus* Imperator in Italiam rediit. Hæc enim conſtant ex illius ævi Scriptoribus. Obtulerat quidem Fridericus filium ſuum *Conradum* apud Reatem, Summo Pontifici anno 1234., cùm bellum

tem inde Lombardos, qui à ſe defecerant, armis perſequi, Gregorius ſpe facta compoſitionis & pacis retinuit: & cum jam octavus induciarum annus eſſet, quas Fridericus cum Soldano in decennium pepigiſſet, vetus crucis indicendæ decretum redintegravit; (54) atque omnes Chriſtianos ruiſus ad ſacram expeditionem ſuo tempore repetendam accendit: literæ Spoleti pridie Non. Septembris datæ ſunt. Fridericus inde quibuſdam rebus in Regno conſtitutis, ad exercitum, quem in Germania reliquerat, occultè bellum Lombardicum moliens, rediit.

A

B

bellum contra Romanos ferveret; id namque teſtatur ad illum annum Richardus de S. Germano, inquiens: *Menſe Madio, Imperator, per Sanctum Germanum habens tranſitum, Reate ad Papam vadit, ducens ſecum Conradum filium ſuum, & ſe ad ſervitium Eccleſiæ exponens contra Romanos*: Sed hoc anno offerri in obſidem à Patre non potuit, cùm uterque in Germania ſemper conſtiterit. Godefridus Monachus, qui acta *Friderici* accuratè recenſet, perennem illius moram in Germania refert, & poſtquam narravit ab ipſo habitam Curiam Moguntiæ, in Aſſumptione B. Mariæ, & alteram apud Auguſtam, in Feſto omnium Sanctorum, ſubdit: *Inde Imperator ſe contulit ad Oppidum Hagenbouven, in quo hyemavit*. Filium autem ſuum *Conradum* in Regem non deſignavit, niſi poſtquam ex Italia in Auſtriam proceſſit anno 1237., ut idem Auctor teſtatur ad illum annum, his verbis: *Eodem anno Fridericus Imperator ab Auſtria aſcendit uſque Ratiſponam, Principibus apud Spiream ad colloquium evocatis. Ubi, cùm quidam Principes conveniſſent, ab eo ad convivium invitantur. Filium etiam ſuum Conradum adhuc puerum, priùs in Auſtria Regem Teutoniæ deſignatum, denuo ab ipſis obtinet approbari*.

(54) Anno ſuperiore 1234. Gregorius IX. Concilium Spoleti celebravit, eique interfuere Patriarchæ Conſtantinop., Antioch., & Hieroſolym., unà cum Friderico Imperatore, ut conſtat ex epiſtola ejuſdem Summi Pontificis, quam memorat Raynaldus ad illum annum num. 32. Ibidem Gregorius ſacram expeditionem renovavit, Literaſque Spoleti dedit ad Epiſcopos, & Principes, quas referunt idem Raynaldus, & Matthæus Pariſius.

Explicit Liber Decimusſeptimus.

INCIPIT LIBER DECIMUSOCTAVUS.

A SEquenti libro bellum omnium maximum ſcripturus ſum, quæ aut Eccleſia cum Imperio, aut Civitates cum Regibus, aut ipſi inter ſe populi geſſerint; vel ſi clades ultro citroque allatæ, vel ſi ipſa malorum, quæ inde profecta ſunt, initia perpendantur, quæ tanta, ac tam multa fuere, ut hæc una perdendis Italiæ Urbibus, ac tyrannis inducendis aditum aperuerint. Hinc enim novæ populorum diſſenſiones, hinc inſanæ Civitatum factiones, hinc inſignes rerumpublicarum mutationes manarunt; quas res nulla unquam ætas ſine maxima privatarum, B communiumque fortunarum pernicie vidit. Cujus belli exitus Henrici Friderici filii Sardiniæ Regis calamitas fuit, quem Bononienſes non ſolùm acie ad Mutinam ſuperarunt, ſed etiam captivum in triumpho duxerunt: atque inde vana minitantis Friderici territamenta ridentes, poſt per annos viginti duos in cuſtodia habuerunt.

1236 Poſtero igitur anno Fridericus conſtanti rebellione Italicorum exacerbatus, literas ad Pontificem ſcripſit: ſe injurias Lombardorum ultra ſuſtinere non poſſe; proinde illum orare, ut aut omni ſuo & Cardinalium ſtudio pacem ab eis Imperio decoram C utilemque præſtaret, aut ſibi auxilio adverſus Mediolanenſes hujus defectionis auctores & hæreticorum fautores ad officium redigendos adeſſet, gratiamque ſibi adverſus hoſtes ſuos eam referret, quam ipſe adverſus rebelles ipſius durioribus temporibus præſtitiſſet. Quas literas ut Pontifex legit, mirificè cum toto Cardinalium ordine diverſis curarum agitari fluctibus cœpit; atque ita reſcripſit: caveret omnino, ne in Italiam armatus iniret, aut certè Lombardos invaderet, quòd adhuc induciæ illis pro Terræ ſanctæ ſubſidio comparando datæ manerent; quòd ſi quam adverſus eos cauſſam offenſionis haberet, ſe de ea cogniturum, D ac revocato ad ſe litis arbitrio, prout æquum viſum fuiſſet, accuratiſſimè tranſacturum; atque ad hæc poſcenda Cardinalem Præneſtinum Legatum primo quoque tempore miſit; ad quæ Fridericus in hæc verba reſcripſit: *Italia hæreditas eſt mea, & hoc notum eſt toti orbi; anhelare ad aliena, & propria relinquere, ambitioſum eſſet & enorme: præſertim cum Italicorum, præſertim Mediolanenſium me injuriis laceſſivit inſolentia, in nullo mihi debitam exhibens reverentiam. Præterea Chriſtianus ſum, & qualiſcunque ſervus indignus Chriſti accinctus ad Crucis inimicos* E *debellandos. Cùm igitur tot hæreſes non tantum pullulent, immo ſylveſcant in Italia, & jam zizania ſegetes incipiant ſuffocare per Civitates Italicas, præcipuè Mediolanenſium, tranſire ad Saracenos hoſtiliter expugnandos, & illos incorrectos pertranſire, eſſet vulnus infixo ferro fomentis ſuperficialibus delinire, & cicatricem deformem, non medelam procurare. Item ſolus ſum, & homo ſum, nec ad tantum laborem ſufficio, ut inimicos Crucis ſine magno comitatu adeam, debellaturus incredulos, qui tot ſunt, & tam fortes expugnando. Iterum cum ſine theſauris magnis ad tam arduum negocium conſurgere per me non ſufficiam, opes ejuſdem terræ in opem & ultionem Crucifixi convertere deſtinavi. Abundat equidem Italia armis, equis, & opibus: hoc terra novit univerſa.* Quin etiam literas in Italiam ad Principem amicum ſuum ſcripſit, quibus ſe in Italiam præſenti æſtate venturum admonuit, atque in die S. Jacobi Parmæ conventum omnibus Lombardiæ populis habiturum; ac de ſubſidio Terræ ſanctæ, & pace Italiæ tractaturum, atque jura omnibus injuriam paſſis rectiſſimè redditurum. Earum etiam literarum ſententias aliquot afferemus: (1) *Nos voluntati Dominicæ diſpoſiti, ea perficere in votis gerimus, per quæ Eccleſia eradicatis zizaniis ſalubriter gubernetur, ſic ut quemadmodum ab orientali zona Regnum Hieroſolymitanum Conradi cariſſimi filii noſtri materna ſucceſſio, ac demum Regnum Siciliæ præclara maternæ noſtræ ſucceſſionis hæreditas, & præpotens Germaniæ Principatus pacatis undique populis ſub devotione noſtri nominis perſeverat, ſic illud Italiæ medium noſtris undique viribus conculcatum ad noſtræ Serenitatis obſequia, & Imperii redeat unitatem: neque in hoc providere tantummodo commodis intendimus, ſed in hoc Crucis negocium directiſſimè procuratur: dein rebellibus noſtris circa partes Italiæ in gremium noſtræ gratiæ revocatis, diſcordias multorum nobilium deſiderato fine præcidimus, qui vota ſua in adventu hujuſmodi ſuſpenderunt, ne Crucis ſignaculo præſignitos Chriſtiani cruoris effuſio, licet juſta, ob debitum, & honorem Imperii & Regni Siciliæ macularet. Ad hæc igitur procuranda æſtate præſente perſonaliter cum principibus noſtris intrare condiximus Lombardiam, ut eradicata in Italia hæretica pravitate jura Imperii reformemus ibidem, & pacem diſcordiarum ſchiſmatibus fatigatam inſtauremus & quibuslibet paſſis injuriam ſine acceptione perſonarum juſtitiæ copiam miniſtremus, ut ad expiandum inimicorum fidei peculiare flagitium in partibus Tranſmarinis, de communi Tranſmontanorum, & Italicorum conſilio votis communibus unanimiter aſpiremus; ad quod non ſolum utilitas; ſed ipſa neceſſitas inſtanter invitat, cum treguarum finis, quas nos in ipſis partibus exiſtentes inivimus cum Soldano, fere in gremiis habeatur. Quare de noſtrorum conſilio Principum apud Parmam ſolemnem curiam duximus indicendam, ad quam ab Urbe citra omnes Urbium Italiæ nuncios invitamus, ubi quamplures nobiſcum Principes noſtros habebimus & Legatos omnium Regum occidentalium, ut ſi tanta rebellium fuerit protervitas, ut nec ad Deum nec ad decus Imperii & Eccleſiæ velint habere reſpectum, tam celebris tribunalis in eos materialis gladius exeratur. Ecce autem quòd ante faciem noſtram de principibus noſtris aliquem præmittemus, cui plenariam dabimus poteſtatem univerſitates quaslibet, ac etiam perſonas ſeculares extra culminis noſtri gratiam in partibus Imperii exiſtentes in plenitudinem gratiæ noſtræ recipere. Tu verò velut fidelis, & prudens teipſum ad veniendum ad curiam ſupradictam honorifice præpara, Poteſtatibus, Conſiliis, Com-*

(1) Integram hanc epiſtolam refert Petrus de Vineis lib. 3. cap. 1.

Communibuſque, Comenſibus, Mediolanenſibus, A
Bergomatibus, Vercellenſibus, Alexandrinis, Brixianis, & Laudenſibus ex parte noſtra præcipiens, ut Ambaſciatores ſuos Civitatum ipſarum auctoritate munitos in dicta curia ad noſtram ſtudeant præſentiam deſtinare. Nos enim in feſto B. Joan. Baptiſtæ proximo nunc futuro Aquilarum victricia ſigna movebimus apud Auguſtam, ſubſequenter in feſto S. Jacobi dictam regere curiam diſponentes. His ſcriptis, inde conſtituto tempore Auguſtam cum ipſo exercitu adiit: (2) cui Icilinus occurrit, atque ipſum ad bellum fœderatis inferendum incendit. Auguſta inde profectus, ad ſaltus Alpium venit, eoſque Mediolanenſibus & ſociis tranſitum fruſtra præpedire B
conatis, trajecit, ac Tridentum primùm, deinde Veronam acceſſit, quæ opportunè paullò ante Ricardo Sanboniſacio exturbato, iram regiam reformidans auctore Icilino ſeſe ad ipſum retulerat. Inde in agrum Mantuanum profectus, ubi Cremonenſes, Mutinenſes, & reliquos, qui in fide ejus manebant, populos ad Mincium obvios habuit; Moſium, & Marcariam oppida cepit, eaque Cremonenſium cuſtodiæ tribuit; inde agro effuſa populatione percurſo, in fines Brixianos tranſivit, quibus eadem ratione vaſtatis, Cremonam menſe Auguſto atque inde Parmam acceſſit. Qua in Urbe conventu ſociarum Civitatum peracto, ut fœ- C
deratas in ſuſcepto rebellionis conſilio & pertinacia permanere cognovit, conſilium demum incundi adverſus eas belli expedivit. Dum autem ibi conſultans quieſcit, Azo Aieſtinus Vicetiæ, & Robertus Ghiſolerius Patavii prætores, ut ipſum conſilii adhuc incertum ab adoriendis Bononienſibus avocarent, quibus poſt Mediolanenſes maximè videbatur inſenſus; Patavinis, Vicetinis, & Tarviſinis aſſumptis, Ripaltam Veronenſium menſe Octobri cum Patavinorum carrocio obſederunt. Quod ut Fridericus audivit, iratus Veronam ſine cunctatione ſe retulit, ac mox hoſtibus Ripalta depulſis exercitum ad Vicetiam Urbem D
propinquam adduxit, ac per aliquot dies variè oppugnatam demum Kalend. Novembris proditione in poteſtatem redegit, eamque ſine diſcrimine diripi, vaſtari, ac magna ex parte inflammari permiſit; civibus tamen ſe illius fidei permitientibus venia data; atque eædem, quas habebant, immunitates, legeſque relictæ. (3) Inde Patavinus ager hoſtili pariter populatione percurſus. Tum obſidio Tarviſinæ Urbi admota; verum, Petro Teupolo Prætore ipſam acerrimè protegente, inani prorſus inceœpto tentata. Quibus rebus Salinguerra permotus, relictis fœderatis, ſeſe ad eum cum Ferrarienſibus contulit. Intetim Fridericus E
ſuorum literis certior fit, Ducem Auſtriæ ſeditionem adverſus ſe in Germania conciraſſe, &, ni maturè occurratur, ab illo

A periculum imminere. Quam rem non negligendam ratus, ſtatim Gaboardum Comitem Suevum in Marchia Vicarium cum idoneo numero copiarum conſtituit, & Vicetiæ Alberico Icilini fratre relicto, ex Italia cedit (4). Eo profecto, Mantuani pridie Natalitia Domini occulte Marcariam petentes cum præſidio Cremonenſium receperunt. Patavini verò, ut Gaboardum cum exercitu in Marchia relictum viderunt, libertati ſuæ timentes, Reip. tutelam XVI. primoribus civibus; Urbis vero cuſtodiam Marchioni Ateſtino mandarunt. Sexdecimviri, qui libertatis vindices facti fuerant, proditores evaſerunt. Nam nunciis occulte
B ad Icilinum miſſis, Urbem ſe illi traditurος eſſe, ſi propius accederet, oſtenderunt; mox re detecta, cum à Roberto Prætore Venetias relegati fuiſſent, imperio ac jurejurando contempto, per caſtella diviſi, apertè ſe hoſtes eſſe Civitatis profeſſi ſunt. Interim Marinus Badoarius Prætor ſequenti an- 1237
no Idib. Februariis iniit. Icilinus autem operi ſuſcepto intentus unà cum Gaboardo Montem Silicis ex agro Patavino, juris Cæſarei aſſerens eſſe, cepit; inde VI. Kal. Martias Patavium, conſentiente populo, pacatè intravit. Ita Patavini Civitatem Gaboardo Comiti nomine Imperatoris recipienti dederunt; quorum auctoritatem ſequuti Tarvi-
C ſini, idem quoque fecerunt. Gaboardo inde ad Fridericum reverſo, Icilinus omnia pro libidine geſſit; nam trecentis Saracenis præſidio Urbis aſcitis, Montagnanam invaſit, atque obſides ab omnibus Azonis amicis ſuſpectæ fidei inſimulatis exegit, eoſque in Lombardiam, Apuliamque tranſmiſit; domos turreſque eorum, qui Patavii ſibi diffiſi occultam fugam arripiebant, evertit; Jordanem S. Benedicti Priorem, & Arnaldum S. Juſtinæ Abbatem Urbe ejecit; ac menſe Junio exercitum ad oppugnandum Sanbonifacium, quod à Leoniſio Ricardi filio tenebatur, magnum numerum militum miſit. Hæc vero Gregorius Pontifex au-
D diens, atque opes fœderatorum in dies magis attenuari intelligens, vehementius de illorum ſalute ſolicitus eſſe cœpit; atque ad Fridericum victoria de Duce Auſtriæ parta elatum, neque aliud, quàm de Lombardorum bello, atque exitio diſſerentem, Gregorium Montelongum Protonotarium legavit, admonitum, ut ſi pacem Eccleſiæ aut gratiam ſuam caram haberet, Lombardos in fidem iis conditionibus reciperet, quibus avus ejus ad Conſtantiam, pace reddita, ſuſcepiſſet, & pater Henricus ultro ſtetiſſet; ac rogatu ſuo aliquid etiam de ſuo jure remitteret, memor, quemadmodum ipſe nuper voluntatem ejus in matrimonio Iſabellæ
E conciliando, & in principibus adverſus filium acuendis foviſſet. His auditis Fridericus iracundia ſimul ac ſuperbia incitatus, contra à Pontifice petiit, ut ſibi in Italiam re-

(2) Godefridus Monachus, qui anno ſequenti Chronicon ſuum abſolvit, ad hunc annum hæc habet: *Imperator Auguſtam veniens, manum militarem in campis Lyci colligit, & inde profectus in vigilia S. Jacobi, mille milites in Italiam ſecum ducit.*

(3) Narrat hæc minutim Gerardus Mauriſius, qui unum ſe ex captivis Teutonicorum fuiſſe teſtatur, & integrum caput inſtituit: *De clementia Domini Imperatoris adverſus Vicentinos.* Vide Tom. VIII. *Rer. Italic.* col. 44., & ſeqq

(4) Godefridus Monachus, narratis, quæ in Italia egit hoc anno Fridericus, ſubjungit: *Rebus itaque ſuis ibidem in Longobardia diſpoſitis, & parte exercitus ſui relicta, Imperator regrediens ad Auſtriam declinat, & apud Viennam nobilem Auſtriæ Civitatem hyemando, de ſtatu ejuſdem Terræ, ſibi nuper ſubjugatæ, ſagaciter ordinat, & ſuis nimis.*

redeunti contra Mediolanenſes adeſſet, quos A
non ſolum Imperii, ſed etiam Eccleſiæ ho-
ſtes eſſe, conſtaret; propter hæreſes multas,
quibus ipſa infecta Civitas eſſet. (5) Hoc
reſponſo accepto Gregorius perturbatus,
Lombardos tamen haud ſibi deſtituendos
putavit; ac pace cum Romanis compoſita
Romam poſt decennium rediit. Fridericus
autem rebus Germaniæ conſtitutis, ineunte
autumno ſaltus Alpium ſuperavit, atque
ad Vacaldum Veronenſis agri locum man-
ſit, dum ſe ex tenui morbo ex itineris la-
bore contracto reficeret. Inde in agrum
Mantuanum progreſſus, caſtra ad Goitum
poſuit; atque, ubi ſociarum Civitatum au-
xilia advenerunt, Mantuam, quæ à Ricar- B
do Comite tenebatur, omni bellico appa-
ratu oppugnare adortus eſt. Mantuani cùm
ſe per aliquot dies acerrimè defendiſſent,
ut tantam molem ſuſtinere non poſſe vide-
runt, antequam ad extrema deſcenderent,
oratores ad eum miſerunt; qui Urbem, Ri-
cardum Comitem, & amicos ejus ipſius fi-
dei tradiderunt: quos ille benigne recepit,
ac priſtina illis privilegia conſervavit. Res
Kal. Octobris ad Goitum in hæc verba
tranſacta eſt: *Fridericus Imperator Auguſtus
memor potius antiquæ Mantuanorum erga
Imperium fidei, quàm recentis aliorum inſtin-
ctu initæ conjurationis, remittit eis omnes in-
jurias, atque damna, quæ ſibi, atque Imperio* C
*attulerunt, ac vetera prædeceſſorum ſuorum
privilegia renovat, conſuetudines ſuas, immu-
nitates, & libertatem priſtinam ſancit, pote-
ſtatem Prætoris conſtituendi concedit ex omni-
bus præterquam ex hoſtilibus Urbibus, Cre-
monenſes, Mutinenſes, Parmenſes jurejuran-
do ſolvit, quo pro ſe contra Mantuanos arma
gerere tenebantur, ſeque Mantuanos ipſos ad-
verſus omnes eorum hoſtes defenſurum pollice-
tur.* Icilino inde à Sanbonifacii oppugna-
tione dimiſſo, ex agro Mantuano duxit in
Brixianum. Ibi Monſclarus Nonis Octobris
caſtris circumpoſitis obſideri eſt cœptus,
IV. Idus omni tormentorum genere verbe-
ratus, XII. Kal. Novembris in poteſtatem D
adductus, & poſt direptionem incenſus:
Brixiani multi capti in cuſtodias dati. Inde
IV. Nonas Novembris Gambara, Gottelon-
gum, Pratum Albuinum, & Caſtrum pavo-
nis capta, atque omnia injecto igne deleta.
Tum V. Idus Pontevicum invaſit, ſecum
elephantem Cremona adductum habens, ſu-
per quem caſtellum inſtar carrocii conſti-
tuerat, ſignis in angulis ac vexillo exerci-
tus in medio poſito decoratum, ipſius ele-
phantis magiſtro atque aliquot Saracenis ad
caſtelli defenſionem impoſitis. Dum autem
caſtrum oppugnavit, ſimul etiam agro va-
ſtationem longe lateque intulit; nam om-
nes, & Germanorum, & Apulorum, & Sa- E
racenorum, & Lombardorum copias eò
quaſi in aleam ſummi certaminis traxerat.
Quod ubi Mediolanenſes cognoverunt, de
Urbe Brixiæ laborantes cum Bononienſibus,
Placentinis, atque aliis ſociis ad ſexaginta
millia hominum occurrerunt, nec longe ab
illo, parvo flumine ſtagnante interpoſito,
conſederunt, nec Fridericum prœlio pro-
vocantes, neque illi ſui copiam facientes,
quòd ſe vinci numero militum intellige-
rent, cum hoſtium numerus ad centum mil-
lia perveniret. Fridericus autem, ubi ſe
illos aperto Marte ad certamen pellicere
non poſſe vidit, ejuſmodi dolum intendit.
Quippe, capto atque exuſto Pontevico, edi-
ci per præcones mandavit, ſe Cremonam
in hiberna diſcedere, proinde ſociorum co-
pias domos repetere, atque ita ad ripas Ol-
lii iter inſtituit. Quod poſtquam Mediola-
nenſes viderunt, illum à latere quaſi fu-
gientem ſequuti ſunt, planè ab incurſu ejus
propter intercedentis amniculi difficultatem
ſecuri. Ubi verò ad Ollium pervênit, in
quadam planicie conſtitit, ut experiretur,
num illi vadato amniculo rem committere
prœlio vellent. Quod ubi non proceſſit,
inde Ollium per pontes ſuos tranſmiſit, ac
ſociis domos abeuntibus, juxta Olii ripas
pergere ad pontes Mediolanenſium remo-
tiores incœpit, atque imprudentibus illis
quodam in nemore in inſidiis ſubſtitit. Illi
verò cùm diutius ibi magna rerum inopia
morari non poſſent, ubi ad pontes ſuos ve-
nerunt, trajecto & ipſi Ollio in apertam
planiciem evaſerunt, credentes ſe, ſi fortè
Fridericus invaderet, quem longius abeſſe
putabant, facile fuga ſubripere illi poſſe:
atque ita incompoſiti agminibus abire cœ-
perunt. Qua re perſpecta, Fridericus V.
Kal. Decembris repente ex inſidiis in eos
erupit, atque inopinato impetu omnes
adeo terruit, ut ad primum equitum incur-
ſum in fugam ſe dederint, atque ad car-
rocium, quod ad Curtemnovam ſumma
equorum celeritate præmiſerant, propera-
rint. Fridericus inde cum ipſo exercitus
robore conſequutus, alios fugavit, alios
cepit, quoſdam occidit; aliis ut flu-
men tranare volentes ſubmergerentur,
cauſſam attulit, ita ut captivorum, aut
occiſorum decem millium numerum effece-
rit: inde cum ad invadendum ipſum, tan-
quam ſummum victoriæ decus, carrocium
advolaſſet, foſſa valloque munitum diligen-
ter à Mediolanenſibus protegi reperit. Qua-
re certamine inito, & vallo vi ſuperato,
uſque ad temonem proceſſit; quò minus
rem conficeret, imminentis noctis tenebræ
vetuerunt. Henricus autem Montia, qui
carrocii cuſtodiendi curam cum fortium
cohorte ſuſceperat, hoſtium impetum ſe
ſuſtinere poſſe diffiſus, carrocium diſſolutum
in luto (nam tota pluit nocte) reliquit,
ac Vexillo, & Cruce ablata, inde ſilentio
noctis evaſit. Ita Fridericus ſummo mane
ad carrocium expugnandum reverſus, à de-
fenſoribus deſertum invenit; vertice mali,
in qua Crux fuerat, detruncato, &, ut ipſe
ſcripſit, Cruce ipſa in terram abjecta. Qui-
bus collectis, atque in unum iterum corpus
redactis, ſe carrocio potitum Mediolanen-
ſium publicavit: Hæc eſt clades Mediola-
nenſium ad Curtemnovam accepta, quæ
maxima tum fuit ab omnibus judicata. Vi-
ctoria certè hac plurimum gloriatus eſt Fri-
dericus: ſiquidem non ſolum carrocium
Mediolanenſium obtinuit, ſed etiam præter
ceteros Nobiles ipſum eorum Prætorem
Petrum Teupolum Jacobi Ducis Venetia-
rum

(5) Narrat hæc Pariſius ad hunc annum, qui ita ait, Gregorium à Friderico ſolicitatum tam per Literas, quàm per nuncios, ut eum contra Mediolanenſes adjuvaret.

rum filium captivum fecit. (6) Quo decore parto, poſtridie Cremonam inivit, ſecum trahens carrocium cũ Prætore aliiſque captivis vinctis, atque antemna Vexilli ad terram inclinata (carrocium autem vehebat elephas, caſtellum & tubicines cum Vexillis Imperii geſtans) quàcunque tranſibat, populo frequentiſſimo fauſtis vocibus Imperatori tantam victoriam gratulante. (7) Proximis inde diebus ad principes magnificè, atque elatè adeò de hac victoria ſcripſit, ut nec occiſis ſepulturas ſufficere, nec Cremonæ palatia multitudinem captivorum capere poſſe aſſeruerit. Quin etiam aliquot carrocii portiones Romam miſit, jubens, ut eas ad prodendam rei memoriam conſervarent, quas Romani in ejus contumeliam incenderunt. Icilinus inde Patavium, Ricardus Mantuam abierunt. Mediolanenſes autem palati per agrum Bergomatem iter facientes, multa à Bergomatibus detrimenta ceperunt. Unus Paganus Turrianus officium præſtitit, qui in oppido ſuo Valleſaxini eos liberaliter habuit coluitque, ſauciis opportunè curatis, atque egentibus neceſſario viatico ſublevatis. (8) Hac clade accepta, omnes ferme Civitates præter Mediolanum & Bononiam (ut ſcribit Pariſius) ad Friderici auctoritatem atque obſequium redierunt. Scholares autem in magnum ſui timorem adducti ſunt, quod priore anno ab illo moniti, ut Urbe diſcederent, præceptis ejus parere neglexerant. Ceterum cum Bononienſes jam ante bellum acriter à Friderico fieri Brixianis audiſſent, ut ipſos periculo tanto eximerent, atque aliò illum averterent, bellum adverſus Mutinenſes redintegrarunt, ac Badiano & Sancæſario in præſens omiſſo, Caſtrumleonem ſibi oppugnandum ſuſceperunt. Rufinus Prætor VII. Kal. Decembris cum ingenti tormentorum apparatu egreſſus eò duxit, admotiſque machinis locum tanta vi verberare intendit, ut poſt dies octo in poteſtatem cum omnibus, qui in præſidio erant, adduxerit. Quo facto caſtrum ipſum à fundamentis continuo diruit, ac materiam omnem Caſtrumfrancum traduxit, captivoſque Bononiam in cuſtodias miſit. Erat ibi lateritia turris altiſſima; hanc, cum in terram deturbata procideret, tanto in aquas foſſæ incubuiſſe impetu ferunt, ut ex ea inuſitatæ magnitudinis & candoris lucium piſcem in viam ejecerit, qui ad Prætorem delatus ſit. Hujus caſtri humilia adhuc veſtigia Æmiliâ viâ eunti ſe offerunt. Ceterum, qui ad Caſtrumleonem erant, tantæ de Mutinenſibus victoriæ compotes facti, uſque ad flumen Scultemnæ populabundi procurrerunt, & converſo in dextram itinere Pontem alterum, qui jam tum Pons *naviculorum* dicebatur, non ſine aliquorum & maximè Rolandi Gatti ſtrenui militis jactura occuparunt; & trajecto flumine pagos omnes ulteriores fœdè diripuerunt atque vaſtarunt. Proximo anno Fridericus 1238 hibernis Cremonæ actis, Vercellas & Taurinum & ceteras illius tractus Civitates per menſem Februarium, ac Martium adiit, atque eas ſibi jurare obſequium juſſit; reverſus inde Laudem, menſe Majo Papiam acceſſit, ibique conventum egit: in quo Principibus, ac Civitatibus vetera privilegia renovavit; nam omnes ferme Civitates ad tributa perſolvenda, & ſacramenta dicenda convenerant. Qua re perterriti Mediolanenſes, rogante quoque Pontifice, pacem ab eo ſupplices petierunt, orantes; ut ſe, tanquam fideles ſuos, in clientelam reciperet; ac ſpondentes, ſe illi poſthac, tanquam Imperatori, ac Domino, debita obſequia præſtitutos: in præſens autem obedientiæ teſtimonio Vexilla Civitatis illius pedibus ſubjecturos, & auxilio Terræ Sanctæ decem hominum millia præbituros, cum eo, ut Civitatis ſtatum, ac Civium libertatem incolumem conſervaret. Fridericus autem inſolentia rerum ſecundarum inflatus illos repudiavit, poſtulans; ut ſe ac res ſuas, & ſtatum Civitatis liberè ſuæ permitterent voluntati. Cui Cives reſponderunt: nequaquam ſe facturos, ipſius ſeritate edoctos; malleque ſe ſub clypeis, gladio, aut ſpiculis mori, quàm laqueo, fame, ac flamma cruciari. Ea res ubi percrebuit, multorum animos à Friderico avertit, atque alacriores ad propriam tuendam libertatem effecit. Mediolanenſes autem, cum ſe in extremum diſcrimen adductos viderent, eò accuratius ſe atque Urbem armis, vallis, ac fœderibus munierunt. (9) Conventu peracto, Fridericus bellum aggreſſus, diviſis copiis, duabus eodem tempore Urbibus obſidionem admovit, Alexandriæ, & Brixiæ; eaſque acriter ab omni parte oppugnare cœpit; agrumque aſſiduis populationibus deformavit, quam rem ſic ad Juſtinianos Apuliæ ſcripſit: *Caſtra in noſtrorum rebellium reliquam populationem defiximus, ac duas de noſtris rebellibus fortiſſimas Civitates, Brixiam, & Alexandriam, eodem tempore, diviſis noſtrorum exercituum copiis, ſic inſtanter obſedimus, ſic in totum evaſtavimus è vicino, ut ab obſidentium caſtris ad muros quindenarius pubes, & octogenarius ſenex frequenter inermes projicere lapidem periculoſum non crederent, difficile non putarent; ad exterminium quorum idcirco tam cito caſtra noſtrarum virium in campos eduximus, ut pubeſcentem ipſorum ſegetem, & lachrymoſos turgentium vitium palmites vaſtationis gladius nullam temporis anguſtiam metuens licentius devaſtaret.* Dum autem ipſe ad Brixiæ obſidionem erat, queſtus eſt Pontifex, quòd is multis in rebus Eccleſiæ jura læſiſſet: nec miſſis ultro citroque de ſatisfaciendo Legatis convenire ulla ratione res potuit. Alexandriâ inde captâ, Brixia eò majore mole

(6) Matthæus Pariſius bellum hoc Friderici, contra Mediolanenſes, fuſè ad hunc annum deſcribit.

(7) Circa Feſtum Beati Andreæ Imperator prædictum triumphum de Mediolanenſibus eſt adeptus, ut ſcribit Monachus Patavinus ad hunc annum. Quantum Galvaneus Flamma in hunc Imperatorem exclamet, vide in Manipulo Florum ad præſentem annum, Tom. XI. *Rerum Italicarum*. Literas Friderici ad Principes, fideles, & amicos ſuos, de obtenta contra Mediolanenſes victoria, Petrus de Vineis recitat.

(8) Ex Flamma in Manipulo, cap. 270. hæc refert Sigonius.

(9) Matthæus Pariſius, ex quo Sigonius hæc narrat, Friderici ſuperbiam increpans, ſubdit: *Ex tunc cœpit Imperator favorem multorum amittere, quia factus eſt Tyrannus inexorabilis, & Mediolanenſes propter ſuam humilitatem extolli, & roborari meruerunt.*

mole oppugnata eſt. Cujus expugnationem ut Fridericus eximia Civium conſtantia ſibi non procedere vidit, furore incitatus, caſtellis ligneis mœnibus applicitis, captivos Brixianorum impoſuit, ac ſuorum jaculantium telis objecit. Qua crudelitate perſpecta, & ipſi Brixiani captivos Friderici ſumpſerunt, & diſtentis brachiis extra mœnia ſuſpendentes illius item jaculationibus obtulerunt. Interim Mediolanenſes tanta vi in Papienſes invecti ſunt, ut eos rurſus ad imperium ſuum accipiendum coëgerint. Quare Fridericus impulſus, Brixiâ poſt tres amplius menſes inani conatu tentatâ, Cremonam ita diſceſſit, ut quantum de potentiæ opinione amiſit, tantum de ſuperbia concepta remiſerit. (10) Eo anno magni Faventiæ motus inſtitutarum factionum cauſſa fuêre. Albergheti quippe, qui & Manfredi dicebantur, Eccleſiæ partem; Acariſii verò, Imperii tuebantur. Cùm autem, prævalente Guelſorum factione, Acariſiorum pars ſemel Urbe eſſet exacta, Vido Raulus domo cum factione pulſus hoc anno ad Urbem cum ſuis revertit, ac præſidio interfecto Urbem recepit; & inimicos ſuos, in primiſque Alberghetum Hugonis ejecit. Verum haud diuturna ea lætitia fuit; nam paullò poſt ab Albergheto per vim in Urbem reverſo ipſe cum Acariſio eſt comprehenſus, atque in vincula traditus. Cùm autem Friniates ſolicitati a Mutinenſibus in fidem rediiſſent; Bononienſes irati ac certaminis avidi, exercitum in Frinianum duxerunt, & vaſtata regione Cilianum inſuper, quod Mutinenſes muniverant, miſſis per noctem militibus receperunt, atque illato incendio conſumpſerunt; & quod Fridericum Urbi Bononiæ inhiare compererant, Urbem vallis, quà erant infirmiora, ſepſerunt. Interim Icilinus auctor fuit, ut Veronæ Reſpublica mutaretur, atque à Nobilibus ad populares traduceretur: ipſe verò Præfectus conſtitutus, tyrannidem Civitatis invaſit. Inde comperto, Azonem à multis præſenti ſtatu non contentis Patavium dedendæ Urbis cauſſa vocatum, magno labore illum re cognita repulit, atque in eos, qui vocaverant, crudelius more ſuo conſuluit: tum ſingula ejus caſtra adortus, haud magno certamine, copiis uſus Imperatoris, ademit; tandem in ſuſpicionem retinendæ Civitatis propter multos Azonis amicos adductus, Fridericum accivit, ut opportunum turbatis Marchiæ rebus remedium adhiberet: qui Cremonæ cùm eſſet, XII. Kal. Jan. ſe ad Epiphaniam præ-
1239 ſto futurum reſpondit. (11) Sequenti anno novæ litis materia inter Fridericum & Gregorium data. Etenim, dum Fridericus Cremonæ hibernabat, Inſulæ Sardiniæ partem, quæ Turrium & Galluræ nomen obtinet, recuperavit. Quod ut cognovit Pontifex, eam, quòd ab antiquo juris Eccleſiæ Romanæ fuiſſet, repetiit. Fridericus contra ad Imperium ſpectare reſpondit, ſe verò ad Imperium propterea revocaſſe, quòd jura ejus recuperare jurarit. Henricum verò filium ex concubina ſuſceptum, quem Itali Hencium Germanicè loquentes vocabant, miſit, ut eam ſibi contra edicta Pontificia retineret: cumque Sardiniæ Regis titulo inſignivit. Quam jacturam Pontifex ægrè admodum ferens, animum tandem ad illius damnationem adjecit. Fridericus autem, ut promiſerar, Cremona Vicetiam ac Patavium in exitu Januarii venit, honeſtiſſimo Italicorum, Germanorum, Apulorum, & Saracenorum comitatu ſtipatus. Cui obviam Icilinus ac Patavini equites & pedites uſque ad quintum lapidem prodierunt, ac carrocium mirificè ad omnem magnificentiam exornatum adduxerunt; plerique eorum ludibundi cymbala, cytharas, & cetera muſica inſtrumenta tenebant, extremum agmen multæ matronæ nobiles ſpecie inſignes, ac ſplendido veſtitu nitentes in equis phaleratis claudebant. Quam pompam ut Fridericus aſpexit, ad Icilinum ſecum equo vectum converſus dixit: ſe in nulla alia terrarum parte, tam egregium atque ornatum populum conſpexiſſe. Interim unus ex popularibus vexillum carrocii holoſericum ſumpſit, atque ambabus manibus Friderico, adhibita reverentia, obtulit, inquiens: *Hoc tibi, potentiſſime Domine, Commune Patavii offert, ut per coronam capitis hæc Urbs in juſtitia conſervetur*. Quæ verba ille hilari & læto vultu accepit. Ingreſſus inde Urbem ingenti gaudio Civitatis ad S. Juſtinæ divertit, atque inde aliquando venatum, aut piſcatum, aut aucupatum ſe contulit: nam his ſolatiis eximiè tenebatur: aliquando etiam ad Noventam, ubi uxor erat, acceſſit. Inde Montemſilicis profectus, & cum Azone Marchione ſæpius colloquutus, ipſum cupienti Icilino reconciliavit, ac ſecum Abbatem S. Juſtinæ reduxit. In die verò Palmarum, cùm ex conſuetudine Civitatis in Pratum-vallis veniſſet, ibi ex alto tribunali ſeſe lætum atque hilarem univerſis oſtendit, & per Petrum Vineam Apulum, cujus operâ in ſcribendis epiſtolis utebatur, populum comiter appellavit. In die verò Paſchæ re divina in Baſilica audita, ad S. Juſtinæ regrediens coronatus inceſſit. Dum autem in tanta gratulatione unà cum populo verſabatur, pro re certa nunciatur, ipſum Romæ à Pontifice piorum eſſe communione depulſum. (12) Cauſſa verò hujus rei ab hoc fonte manavit. Quidam Sardiniæ primores ac judices Friderico auctores fuerant, ut terram, & caſtra Epiſcopi Sardinienſis invaderet. Quod ut Gregorius audiit, ſtatim illum nunciis ac literis monuit, ne Eccleſiam ſuis poſſeſſionibus ſpoliaret, verùm ablata reſtitueret: nam Eccleſiam diuturna temporis præſcriptione præditam eſſe; cui ille reſcripſit, atque

(10) Monachus Patavinus ad hunc annum, tempus hujus obſidionis deſignat; ait enim: *Eodem anno Imperator obſedit Brixiam, à medio Julio uſque ad Feſtum S. Michaëlis, ſed, Civibus viriliter ſe defendentibus, confuſus inde receſſit*. In Chronico Brixiano Jacobi Malvecii, edito Tom. XIV. *Rerum Italicarum*, fusè hæc obſidio deſcribitur, cap. 128.; ſexque dies, ac duos menſes perduraſſe adnotatur.

(11) Literæ tum Eccelini, tum Friderici, leguntur apud Rolandinum lib. 4. cap. 7., & 8., ibique univerſa hæc hiſtoria ab eodem Scriptore luculentè narratur.

(12) E Rolandino hæc ſumpſit Sigonius. Monachus Patavinus ad hunc annum brevibus ſe expedit, ſcribens: *Circa Converſionem Sancti Pauli venit Paduam Imperator, ſecitque reſidentiam in Monaſterio S. Juſtinæ, duobus menſibus, à Dominica Quinquageſimæ uſque ad quindecim dies poſt Paſcha*.

que in eo conſtanter poſtea perſtitit: ſe ex primo ſuo ſacramento Imperii jura tueri, & diſperſa congregare debere. Quo reſponſo Gregorius vehementiſſimè perturbatus, ac ſimul multis aliis illius offenſis exulceratus, minas Eccleſiaſticas, niſi ſatisfeciſſet, intendit. Quibus ſpretis tum in Cœna Domini (13) ipſum præſentibus Cardinalibus ſolemniter in hæc verba communione piorum ejecit: *Excommunicamus, & anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & auctoritate Apoſtolorum Petri, & Pauli, Fridericum Imperatorem pro eo, quòd contra Romanam Eccleſiam ſeditionem iniit in Urbe: per quod intendebat Romanum Pontificem, & Fratres ſuos à ſede ſua repellere, & contra privilegia, dignitates, & homines, Apoſtolicæ Sedis libertatem, nec non & Eccleſiaſticam proculcare, contra juramenta, quibus ſuper hoc Eccleſiæ Romanæ tenetur, temere veniendo. Item quòd venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum Præneſtinum Apoſtolicæ Sedis Legatum, ne in legatione ſua procederet, quam in Albigienſium partes pro corroboratione catholicæ fidei ſibi commiſimus curam, per quoſdam fideles ſuos mandavit impediri. Item quòd non permittit quaſdam cathedrales, & quaſdam alias vacantes Eccleſias in Regno ordinari, & hac occaſione periclitatur libertas Eccleſiæ, perit fides, quia non eſt qui proponat Verbum Dei, nec qui regat animas deficiente paſtore. Item quòd in Regno capiuntur clerici, incarcerantur, proſcribuntur, & occiduntur. Item pro eo quod in Regno Eccleſiæ conſecratæ Domino deſtruuntur, & prophanantur. Item quòd non permittit Soranam Eccleſiam reparari. Item quòd nepotem Regis Tunicii venientem ad Eccleſiam Romanam pro ſuſcipiendo Baptiſmatis Sacramento, detinuit, nec venire permiſit. Item pro eo quòd Petrum Saracenum nobilem civem Romanum ex parte Regis Angliæ ad Sedem Apoſtolicam venientem cepit, & detinet carceri mancipatum. Item quòd terras Eccleſiæ, ſcilicet Ferrariam, Pingnogomam, Bondoniam, Ferrarienſem diœceſim, & Bondonenſem, Lucanenſem, & terras Sardiniæ occupavit, contra juramentum, quo ſuper hoc Eccleſiæ tenetur, temere veniendo. Item quòd terras quorundam nobilium de Regno, quas Eccleſia tenebat ad manus ſuas, occupavit & devaſtavit. Item quòd quaſdam Eccleſias cathedrales, & quædam Monaſteria ſuis bonis ſpoliavit. Item quòd multæ Eccleſiæ cathedrales, & aliæ Eccleſiæ, & Monaſteria de Regno per iniquam inquiſitionem fuerunt bonis ferme omnibus ſpoliata. Item quòd in Regno Templarii & Hoſpitalarii mobilibus & immobilibus ſpoliati, non ſunt juxta tenorem pacis integre reſtituti. Item quòd talliæ & exactiones contra formam pacis ab Eccleſiis & Monaſteriis pro ipſo extorquentur in Regno. Item quòd in Regno Eccleſiarum Prælati & Abbates Ciſtercienſis & aliorum Ordinum compelluntur per ſingulos menſes dare certam ſummam pecuniæ pro conſtructione caſtrorum novorum. Item quòd contra tenorem pacis, hi qui adhæſerunt Eccleſiæ, bonis omnibus ſpoliati exulare coguntur tanquam proſcripti, uxoribus, & liberis captivatis. Item quòd per ipſum impeditur negotium Terræ Sanctæ, & reparatio Imperii Romani. Omnes autem, qui juramento fidelitatis ei tenentur aſtricti, ab ejuſdem obſervatione juramenti decernimus abſolutos, ne ſibi fidelitatem obſervent, diſtrictius inhibentes, quamdiu fuerit vinculo excommunicationis aſtrictus; ſuper oppreſſionibus, & aliis gravaminibus nobilium, pauperum, viduarum, orphanorum, & aliorum de Regno, pro quibus idem Fridericus aliàs juravit ſtare mandatis Eccleſiæ, ipſum intendimus amovere, & in ipſo negotio, dante Domino, procedemus, ſicut juſtum fuerit procedendum. Porro pro omnibus & ſingulis ſupradictis, pro quibus dictus Fridericus à nobis diligenter fuerit admonitus & frequenter, nec parere curavit, eundem Fridericum excommunicationis, & anathematis vinculo innodamus. Ceterum quia idem Fridericus de dictis factis ſuis, multis clamantibus per univerſum quaſi orbem, quòd de catholica fide non recte ſentiat, eſt graviter diffamatus, nos Domino dante ſuper hoc loco ſuo & tempore procedemus, ſecundum quod in talibus requirit ordo juris.* Hac ergo re Patavii, ut diximus, in Paſchate divulgata, Fridericus ſtatim concionem advocari in palatio juſſit, atque ibi pro tribunali aſſedit. Tum Petrus Vinea ita loqui eſt orſus:

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum eſt,
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Inde hanc ſententiam ad rem ſuam accommodans addidit; Fridericum merito de rectoribus Eccleſiæ conqueri poſſe, quòd cum juſtiſſimè Imperium gubernarit, tam indignè tractatus ſit. Quòd ſi ipſe ſibi alicujus conſcius criminis eſſet, ſe omnibus modis cenſuras Eccleſiaſticas ſubiturum: verum omnis ſe expertum culpæ eſſe palam facturum. Dimiſſa inde concione Tarviſium adiit, atque eis Prætorem Jacobum de Mora Apulum dedit, atque inde exeunte jam menſe Aprili ad Romanos ſcripſit, expoſtulans, quòd ſe innocentem condemnari paſſi eſſent. Quin etiam ad omnes Principes eodem ferme exemplo literas miſit, quibus ſemetipſum purgavit, ac variis Pontificem maledictis aſperſit. Quibus literis Pontifex reſpondit, atque illum apertiſſimi mendacii arguit. Quæ literæ adhuc extant, nec ſine ſummo dolore legi à bonis viris, & nulla partium malevolentia tinctis poſſunt. (14) Reverſus inde Patavium VI. Idus Maji de eadem re cum Cardinalibus queſtus eſt. Inde fide data vocavit ad ſe Azonem & Rinaldum filium cum amicis eorum; ac Rinaldum, & Adeleidem ſponſam ejus, Alberici filiam, obſidum loco in Apuliam miſit. Inde aliquot cives Patavinos, qui venienti Marchioni obviam honoris cauſsâ prodierant, Mantuam, tanquam lubricæ erga ſe fidei homines, relegavit: atque hæc omnia inſtinctu

malè

(13) In Dominica Olivarum excommunicationis ſententiam in Fridericum II. à Gregorio latam, Monachus Patavinus, aliique tradunt. Richardus verò de S. Germano, & Albertus Stadenſis, Anathema inflictum in Cœna Domini ſcribunt. Utrumque tamen verum eſſe docent Literæ ipſius Friderici, quas ad Richardum Cornubiæ Comitem ſcripſit, quæque à Matthæo Pariſio recitantur; in iis enim conqueritur Imperator, his verbis: *In nos, ſupremum Chriſtianorum Principem, die Dominica Palmarum, contra ſolemnem morem Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ, & in Cœna Domini poſtmodum præcipitavit ſententiam* (Gregorius Pontifex).

(14) Refert has Epiſtolas Friderici, necnon Gregorii Pontificis reſponſa, Raynaldus ad hunc annum.

male reconciliati Icilini peregit. Vicetiam inde profectus, cives Patavinos in carcerem ab Icilino conjectos liberavit. Ibi verò cum eſſet, Albericus propter filiam, quam unicè diligebat, in Apuliam cum genero quaſi ad ſupplicium amandatam, alienatus cum amicis ſuis Tarviſium occupavit, atque uxorem & filios Jacobi Prætoris, ipſo ſuga elapſo, captivos fecit. Qua re audita Fridericus Patavium rediit, & carrocium atque exercitum Patavinum ad Caſtrumfrancum Tarviſinorum adduxit, Azone, Icilino, ac nobiliſſimo quoque viro Marchiæ comitatus. Ibi Tarviſinis octo dierum ſpatium ad mandata ſua facienda præſtituit: quo tranſacto Caſtrumfrancum, & Tarviſium à flumine Silis uſque ad mare populo Patavino donavit: atque hoc privilegium Theobaldo Urbis Prætori, præſenti, ac pro Communi recipienti dedit, ac III. Non. Jul. agrum Tarviſinum immiſſis militibus pervaſtavit. Quo facto Veronam verſus recedens, Sanboniſacium venit, atque ibi ab Azone ex ſuſpicione quadam ſuborta ſibi diffidente relictus, amicos ejus & ibi & Patavii corripi juſſos, Veronam & Cremonam cuſtodiendos dimiſit: atque inde Cremonam ſe retulit. Azo verò domum reverſus, omnia oppida ſua, quibus ſpoliatus ab Icilino fuerat, menſe Auguſto recuperavit, ac Patavium ad ſe traducere per amicos, quos habebat in Urbe, tentavit. Qua re comperta Icilinus eorum alios alia morte, & quidem ignominioſa omnes mulctavit: (15) ex quo res Patavina afflictior eſſe cœpit. Gregorius autem Pontifex, ut vidit Fridericum ſpreto anathemate in contumacia permanere, atque aſperè de ſe & loqui & ſcribere, Venetos ac Genuenſes pacificatus, cum utriſque & Lombardis fœdus adverſus eum percuſſit, ac bello in Apuliam, Lombardiamque decreto, Lombardiæ Legatum Gregorium Montelongum præfecit, qui populos ad bellum, quacunque ope poſſent, adminiſtrandum accenderet. Hic Bononiam primùm, deinde Mediolanum acceſſit, atque utrobique varia de inferendo bello conſilia habuit: (16) neque enim ſatis conſtabat, unde hoſtium oppugnationem ordiri utilius eſſet, cum Mutinenſes, & Ferrarienſes æquè res Friderici foventes, pariter amoti à ſacris & piorum communione fuiſſent: obſequutus demum voluntati Bononienſium, cum Mutinenſibus rem gerere, & Friniates, qui à fide defecerant, vindicare decrevit. Eam ob cauſſam Huberto Vicecomite Prætore ſtatuit Civitas, ut poſthac Prætor, ubi Magiſtratum iniſſet, recuperaret à Gualandellis & Friniatibus, qui proditionem Communi Bononiæ fecerant, omnem pecuniam, quam ab eo acceperant, nomine ſocietatis initæ inter Commune, & ipſos Gualandellos ac Friniates, ab eis, ſi poſſet, aut ab eorum hæredibus; eamque auferret ab eis, aut eorum ſucceſſoribus; & poſſeſſiones exigeret, quas habebant tempore contractus, eoſque exilio mulctaret, neque reſtitui poſſent volente neque invito Conſilio. Quin etiam ut major pecuniæ copia haberetur, ſanxit; ne quis paganus in poſterum à tributo conferendo immunis eſſet, aut ab aliis functionibus publicis eo nomine, quòd haberet equos pro honore ſuo, aut alio modo, niſi eſſet ei imperatus à Civitate: &, ſi quod Conſilii decretum, aut ſi qua ſententia ſuper eo reperiretur, ne valeret. III. Nonas Julii (17) ab hora ſexta uſque ad nonam ſol tanta obſcuritate obductus eſt, ut meridies omnibus ſpeciem intempeſtivæ noctis afferret: quippe cum ſtellas in cœlo perinde ac nocte ipſa nudaret: qua re in religionem verſa, vulgo homines ita perculſi ſunt, ut multi finem inſtare ſeculi arbitrati, ad peccata ſua per confeſſionem expianda, & pœnitentiam agendam confugerent: alii verò in gratiam cum inimicis ſuis veteribus injuriis condonandis redire contenderent. Per eoſdem dies Bononienſibus nova Præter opinionem rei ad Faventiam gerendæ occaſio data eſt: quam ſociorum cauſſa haudquaquam prætermittere placuit. Quippe Gibellina factio, ut Vidonem Raulum, alioſque ſuæ partis primarios homines à vinculis liberaret, Gibellinoſque reduceret; Comites Mutilanæ & Balneocaballi, ceteroſque Gibellinos ſolicitavit, ac multis millibus hominum contractis ad Faventiæ oppugnationem acceſſit. Guelfi autem, qui Faventiæ erant, cum quanto in periculo verſarentur, animadverterent; ſubito auxilium à Bononienſib. petierunt. Qua re cognita, Bononienſes ſummo ſtudio tres tribus cum carrocio emiſerunt: atque ad hoſtes profecti protinus acie conflixerunt, atque ipſis ſuperatis homines quingentos ceperunt, in primiſque ipſum Mutilianæ Comitem Aginulſum, & Rogerium, & Malvicinum, omneſque Bononiam quaſi in triumpho duxerunt. Ferociores deinde ex re bene geſta effecti, ſocietate cum Paulo Traverſario Ravennate factionis Guelfæ in ea Civitate Principe juncta, bellum Mutinenſe ſibi perſequendum cenſuerunt: ac prid. Nonas Auguſti, Jacopino Prendipartio duce, copias in Friniatium fines induxerunt, ac montem Turturem, Maranum, & Balugolam, cum modicis defenderentur præſidiis, receperunt: neque longius procedendum rati, ſe Vineolam retulerunt. Vineola antiquum oppidum fuit (quippe cujus etiam mentio per bella Berengariorum apud Luitprandum inveniatur) in colle poſitum. Quam hac ætate cum Marchionis nomine obtinet vir omnium ſcriptorum prædicatione concelebrandus; quippe non minus literarum, quam militaris diſciplinæ ſtudioſiſſimus, Jacobus Boncompagnus, Dux Soranus. Hanc igitur omni machinarum genere, cum ſe ſponte non dederet, manganis nempe & gattis & briccolis quatere ab omni parte ante exitum Septembris cœperunt. Qua re cognita Fridericus, ut Mutinenſibus opem ferret, Cremonâ, paucos ibi dies moratus, adhuc Auguſto menſe movit, ac Bononienſium in fines ingreſſus, agros eorum campeſtres vaſtare inſtituit, & caſtrum Plumatii oppugnatum haud magno

(15) Leguntur hæc omnia apud Rolandinum lib. 4. cap 10., & ſeqq.

(16) Narrat hæc Monachus Patavinus, qui de hoc Gregorio, Sedis Apoſtolicæ Legato, iſta ſubdit: *Et ne videretur, verbo tenus tantùm, alios ad pericula invitare, ipſe perſonaliter, quouſque vertebat ſe Imperator ad Fideles Eccleſiæ impugnandos, ſe ipſum ſtrenuè opponebat.*

(17) Legendum *Junii*, ut apud omnes Scriptores convenit, & ex Chronologia Seth Calviſii conſtat.

gno negotio (quippe vallo ligneo, quo uno munitum erat, incenſo) recepit, atque inde ad Crepacorium duxit. Quod ubi Bononienſes cognoverunt, ut illum à progreſſu averterent, nocte Mutinam citato curſu cum turmis equeſtribus provolarunt. Ibi cum omnes ſomno merſos in cubilib. oppreſſiſſent, tantum tumultum ſuburbiis intulerunt, ut, eo audito, etiam qui in Urbe erant, trepidè ad arma contenderint: inde multis hominibus captis, atque aliquot neci datis, ac ſuburbio portæ S. Petri incenſo, domum ſe receperunt; nempe Fridericum timentes, qui, Crepacorio capto atque everſo, ut Mutinæ ſubveniret, V. Idus Septembris ex agro Bononienſi diſceſſit. Ille verò, ubi profectos Mutina hoſtes invenit, Mediolanum ſe contulit. Hæc nos in domeſticis commentariis ſic acta comperimus. (18) Matthæus verò Pariſius omnia in majus in Anglia nunciata ſignificat; ſiquidem his de rebus ita ſcribit: *Fridericus cupiens Mediolanenſibus auxilia Bononienſium intercludere, in Bononienſes impetum fecit. Volebant enim auxilio Pontificis & Mediolanenſium ad opprimendum exercitum Imperatoris accedere, cum ecce exeuntibus illis occurrit Imperator, atque armatos ſuos inter Urbem & Cives intulit, atque eorum ordines ſubito disjecit, ita ut ad Urbem refugientes, in amnem, quem tranſire debebant, præcipites ſe dederint. Poſtquam autem, qui in Urbe remanſerant, manus dederunt, exercitum Mediolanum convertit.* Quæ quàm aliena ſint, ex ipſa dicendarum rerum ſerie ſatis apparet. Fridericus inde agrum Mediolanenſium per viginti dies effuſa populatione diripuit: tandem ad Padum delatus, ibi Octobri menſe imbribus continuis detentus, repentino fluminis incremento maximum periculum adiit, atque inde incolumis Cremonam evaſit. Tum verò Mutinenſes Vineolæ ſuccurrere volentes, Parmenſium ac Ferrarienſium auxilia evocarunt, ac VI. Nonas Octobris eò venerunt, neque ullâ interpoſitâ morâ, magna vi ſe in ipſas eò profectas Bononienſium copias incitarunt. Quorum impetum ubi ſe ſuſtinere non poſſe Bononienſes viderunt, ilico machinis omnibus relictis pedem retulerunt, verùm magno admodum detrimento accepto; quippe militum aliis in prœlio deſideratis, aliis in flumine, quod fortè imbribus intumuerat, raptim trajiciendo ſubmer-

A

ſis: atque hoc eſt, quod Pariſius audire in Anglia potuit. Ex agro inde Bononienſi in Mediolanenſem prid. Idus Septembris ſe contulit, ac Melegnanum, Landrianum, Baſilicam-Petri, & alios pagos novemdecim diruit; ac ſecum habens Henricum filium, Germanos, Apulos, Tuſcos, Siculos & Saracenos, tandem ad Plebem Locatis pervênit. Mediolani tum aderat Gregorius Legatus: eo præſente conſultatio inita eſt, utrum bellum mœnibus, an corporibus propulſare præſtaret: eâque ſententiâ reprobatâ, quæ patiendam in Urbe obſidionem cenſebat, decretum eſt, ut populus armatus adverſus Fridericum egrederetur. Itaque

B

delectu adeo acri habito, ut Legatus Clericos etiam ad arma vocaret, obviam cum exercitu ornatiſſimo itum eſt, cum carrocio ſerico purpureo ſtrato, aurea cruce, inſignique vexillo; Gregorio ipſo, & Fratre Leone Ordinis Minorum (19) in caſtris agentibus, atque omnes ad arma Friderico abſtento acriter inferenda hortantibus. Capitaneorum, & Valvaſorum legio, ut ſigna Friderici conſpexit, ſubito illi malum inclamare cœpit. Inde pugnæ initium introductum. Saracenos à Friderico immiſſos cum Bazarienſes duce Othone Mandello excepiſſent, in fugam haud magno negotio converterunt, paſſimque ſtraverunt. Qua re

C

Fridericus perterritus, caſtra ad Caſſinas Scanaſias retulit: atque eò poſtridie Cremonenſes carrocium adduxerunt, tum demum ſe clades à Mediolanenſibus acceptas relaturos putantes: inde aquarum illuvie caſtra movere compulſus, ſeſe inter Breſate & Caſorate recepit, è cujus regione Mediolanenſes quoque caſtra ſua fixerunt: ac profunda foſſa effecta, eaque proximis immiſſis fluminibus aqua repleta, ſeſe adverſus incurſum Friderici communiverunt: quinta inde die à Comenſib. deſtituti, pavorem ac fugam ſimularunt, ac relictis caſtris proxima nocte ſeſe in proximis oppidis abdiderunt. Fridericus verum fuiſſe timorem ra-

D

tus, eos inſequutus eſt: ubi verò ad locum inſidiarum venit, Otho dato ſigno propere in hoſtes erupit, atque inopinato incurſu ita perturbavit, ut pugnæ immemores fugæ ſe mandarent, multis in ipſius foſſæ tranſitu eliſis, plurimis cæſis, & maximè ex Cremonenſibus & Papienſibus, qui primi ſe trajiciendæ foſſæ tradiderant. Fridericus aquam foſſæ

(18) Vide Annales veteres Mutinenſes Tom. XI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

(19) Sigonius in hac hiſtoria enarrare omiſit, tum *Gullielmi Rizolii* Archiepiſcopi Mediolanenſis mortem, tum ſucceſſoris *Leonis*, ex Ordine Minorum, electionem. Quocirca, ad continuandam Mediolanenſium Antiſtitum ſeriem, non abs re erit, de his, quæ circa hæc tempora contigere, nonnulla diſſerere. Hic *Leo*, ex Valvaſſoribus *de Perego*, ut eum vocat Boſſius in Catalogo, Chronicis ſuis adnexo, ab eodem Boſſio dicitur, Archiepiſcopalem Mediolani dignitatem obtinuiſſe, anno ſequenti 1240. Corius, hoc ipſo anno 1239., quo *Gulliel-mum Rizolium* deceſſiſſe tradit, *Leonem* ſuf-

E

fectum hujus Urbis Antiſtitem aſſeverat, inquiens, orta gravi contentione in Metropolitani Cleri Collegio de ſucceſſore deſignando, cùm ſedari diſcordia non poſſet, conveniſſe omnes in hanc ſententiam, ut pro Archiepiſcopo haberetur, quem Fr. *Leo* (vir ea tempeſtate auctoritatis eximiæ) Infula Mediolanenſi dignum pronunciaſſet; illum verò ſe ipſum in Antiſtitem delegiſſe, omniumque votis fuiſſe in eo munere confirmatum. Eadem narrat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum cap. 274., ſed anno 1240. id peractum teſtatur. Erraſſe tamen omnes, quoad annum rei geſtæ, docet Epitaphium *Gullielmi* Archiepiſcopi, relatum in Adnotationibus ad Ughellum, Tom. IV., col. 182., in quo hæc leguntur: *Obiit anno MCCXLI., die quarto exeunte Aprili*. Eundem annum 1241. memorati Archiepiſcopi morti aſſignant Carmina, quæ ex antiquo MSto Catalogo recitat Jo: Joſeph Vallianus, in Vitis Archiepiſcoporum Mediolan., pag. 271. Id etiam evincunt anni X., menſes V. Sedis, qui paſſim in Catalogis *Gullielmo* tribuuntur; cùm enim *Henricus*, ejuſdem Anteceſſor, deceſſerit anno 1230. die 16. Septembris, mors *Gullielmi* in annum 1241. procul dubio eſt referenda. Hoc autem poſito, *Leonis* etiam electio in Mediolanenſem Archiepiſcopum, ante illum annum ſtatui non poteſt.

A foſſæ exhaurire conatus, à Mediolanenſibus prohibitus nequiit: deinde aſſiduis ſuorum proditionibus territus, in Apuliam, ubi bellum acriter à Venetis gerebatur, redire conſtituit, (20) ac Lombardiæ Urbibus firmo præſidio communitis, Parmam, & ſuperato Apennino Lucam ac Piſas pervenit: ubi per aliquot dies moratus (21), Piſanos adverſus Genuenſes Eccleſiæ deditos inflammavit, atque Etruriæ populos ad ſuas partes traduxit. Inde Hencio Italiæ Legato ad occupandam Marchiam Anconitanam miſſo, ipſe in Ducatum & Patrimonium iniit, ac Viterbium atque alia finitima oppida nullo negotio in ſuam ditionem adduxit.
B (22) Quibus rebus Pontifex in ſummum Urbis timorem adductus, ad divinam implorandam opem confugit, ac Clero & populo advocato ſacra Apoſtolorum Petri & Pauli capita protulit, & præmiſſa cruce, cui ligni ſalutiferi portio ineſt, à Laterano in Vaticanum proceſſit: ibi verò orationem ex ambone commiſeratione plenam habuit: in qua periculum, quod ab Imperatore ipſi Eccleſiæ inferretur, oſtendit: inde lacrymas populo uberibus lacrymis ſuis eliciens decretum promulgavit, quo præmia ſalutis æternæ omnibus pollicebatur, qui Crucem adverſus Fridericum, acrem Eccleſiæ hoſtem, ſumpſiſſent; ac multos ad eam ſummendam
C accendit. Itaque Friderico mox infeſta ad Urbem ſigna ferenti legiones Cruceſignatorum integræ obviam exierunt, & cum eo prœlium commiſerunt: cum autem ille aliquot eorum cepiſſet, rabie efferatus caput eis in quatuor partes diffidit, aut ferro candenti Crucis ſignum in fronte impreſſit. (23) Inde vaſtatis paſſim circa omnibus, omiſſa Urbe, in Campaniam tranſiit. His de rebus Montelongus legatus, vir acerrimus, eò vehementius inſtitit, ut bellum ſumma ope continuaretur, haud dubia ſpe fretus; Friderico è Lombardia profecto, occaſionem rei bene gerendæ non defuturam, &, quoniam ferendum non putabat, Ferra-
D riam, quæ juris erat Pontificii, à Salinguerra occupatam adverſus Eccleſiam ſtare, eam primo quoque tempore adoriri conſtituit, atque ad fœdus in eam rem feriendum Venetiarum in Urbe inter Venetos, Bononienſes, Azonem, Ricardumque convenit. Cui Dux Venetiarum eò facilius aſſenſus eſt, quòd ſumma Friderici ulciſcendi cupiditate flagrabat, quod Petrum filium ſuum conſtituto judicio ultimo ſupplicio affeciſſet. (24) Bononiæ legiſlatores creati, pridie Kalend. Januarias leges duas in tabulas retulerunt juſſu Huberti Prætoris & moderatorum fœderis & Conſilii Generalis: unam, ne moderatores fœderis, aut alius ex fœderatis, Cremonenſem, aut Papienſem aliquem, aut omnino ex parte Friderici reciperet; alteram, ne cui ex Civitatibus fœderatis Præturam gerere apud adverſarias Civitates liceret; utrique exilii pœna, & publicatio bonorum indicta. Anno inde MCCXL. Ferraria IV. Non. Febr. 1240
undique obſidione eſt cincta. Nam à terra exercitum Montelongus Legatus, Mediolanenſes & Bononienſes, Azo Marchio, Ricardus Comes, & Albericus Tarviſii Dominus muris applicuerunt: navalem autem apparatum Joannes Teupolus Venetorum Præfectus Pado flumine intulit: atque inde per quatuor menſes Urbem validiſſimè oppugnarunt; verùm Salinguerra, opibus Icilini, acerrimè reſiſtente, atque audacter omnibus ſe hoſtium conatibus opponente, nihil profecerunt. Demum Jacobus Teupolus Dux Venetiarum, Joanne dimiſſo, acceſſit: tum oppugnatione ex Ducis conſilio inſtauratâ, multo arctior res Ferrarienſis eſt facta. Quare Junio menſe Hugo Rambertus, qui ſecundas poſt Salinguerram in Urbe partes tenebat, magnis hoſtium promiſſis inductus, de pace ſermonem inferre non dubitavit. Cui Salinguerra reſpondit: *Mihi pax placet, ſed quæ hoſtes longè ab Urbe propulſet*. Tum Hugo: *Ego verò omnino pacem componi volo*. Ita Salinguerra ad concordiam animum inclinavit, ac fide accepta in caſtra hoſtium egreſſus conditiones pepigit, tabulaſque confecit. Quo facto Legatus, Jacobus, & Azo cum omnibus copiis Urbem inierunt, ac Stephanum Badoarium Prætorem, Azonem Eccleſiæ Vicarium ex Pontificis auctoritate conſtituerunt, Salinguerram autem ſenem quidem octogenarium, ſed hominem inquietum ac ſeditioſum, etſi in Urbe incolumem relicturos oſtenderant; tamen bono pacis Venetias ablegarunt, (25) atque ad factionem ejus deterrendam, domos quoque ejus Ferrariæ diruerunt. Hugo verò cum ſe ab interioribus ſegregari conſiliis cerneret, clam Urbe profugit, quem plerique ſuorum ſequuti ſunt; reliqui humiliter ſe imperata facturos promiſerunt; ita Azo ſolus Ferrariam te-

(20) Ex Galvaneo Flamma in Manipulo Florum, cap. 272., rem hanc deſcripſit Sigonius.

(21) Piſis celebratam fuiſſe ab Imperatore Natalitiam Domini feſtivitatem, adnotavit Richardus de S. Germano ad hunc annum.

E (22) Anathemate ob id perculſum à Gregorio Pontifice Patrem, ac Filium, teſtatur Richardus de S. Germano, his verbis: *Menſe Novembri, Gregorius Papa de Anagnia rediit ad Urbem, ubi à Romanis omnibus honorificè receptus eſt. In octava B. Martini ſententiam latam in Imperatorem confirmat, & excommunicat Henricum naturalem filium ejus, & omnes ſequaces eorum pro eo, quòd Marchiam, quam juris eſſe dicebat Eccleſiæ, hoſtiliter eſt ingreſſus.*

(23) Crudeliora his narrantur in fine vitæ Gregorii IX., ſub nomine Cardinalis Aragoniæ editæ Tom. III. *Rerum Italicarum*. Anno tamen ſequenti hæc peracta fuiſſe ex eo evincitur, quòd Fridericus in Natali Domini hujus anni Piſis moraretur, ut Richardi de Sancto Germano teſtimonio ſuperiùs jam retuli. Conſtat etiam ex eodem Richardo, Viterbienſes, quorum inſtigatione Imperatorem in Romanam Urbem exercitum adduxiſſe dolet Gregorius in ſuis Literis, apud Raynaldum num. 9., nonniſi Februario menſe anni 1240. ad Fridericum defeciſſe. Dejectus autem ſpe Urbis expugnandæ, menſe Martio, in Neapolitanum Regnum ſe contulit Imperator.

(24) In margine Codicis Ambroſiani, quo illuſtrata eſt editio Danduli Tom. XII. *Rerum Italicarum*, hæc adnotata leguntur col. 351. *Irati erant Veneti Friderico, cùm propter fines invaſos ab eo, tum quia quatuordecim ejus triremes, navigantes ex Apulia in Picenum, oneratas munitionibus, ceperat, & quatuor naves eorum onuſtas frumento*.

(25) Brevì poſt, mortuum in Veneta Urbe Salinguerram ſcribit Dandulus; aliquot annos adhuc ſuperfuiſſe tradit Rolandinus, qui lib. 5. cap. 1. hanc Ferrariæ obſidionem deſcribit.

A tenuit, IV. Non. Jun. Bononienſes, qui id bellum viris, armis, opibuſque omnibus juverant, ac maximum ad victoriam propter vicinitatis opportunitatem momentum attulerant, cum Ferrarienſibus Prætore ipſo præſente pepigêre, ut Ferrarienſes omnes Eccleſiæ hoſtes, præcipuè verò Mutinenſes & Parmenſes hoſtium numero ducerent, atque eis bellum ſecum inferrent; poſtridie Ferraria diſceſſum. Interim Mediolanenſes, ut Comenſium defectionem ulciſcerentur, in agrum eorum invecti, ipſum vaſtarunt, ac Lucinum caſtrum ſolo æquarunt. Per eoſdem dies cum perlatum in Italiam eſſet, cruceſignatos, qui profecti in Syriam erant, rem ad Damaſcum parum
B ſecundo ſucceſſu geſſiſſe; Cardinales auctores Pontifici fuerunt, ut Concilium generale advocaretur ad remedia laboranti Reipublicæ opportuna excogitanda. Itaque Friderico aſſenſum quoque præbente edictum eſt, ut omnes ubique terrarum Epiſcopi Romæ in diem Reſurrectionis ſequenti anno futurum adeſſent. Fridericus autem rebus in Lombardia ruentibus incitatus, Apuliæ bellum Præfectis ſibi committendum, atque in Romaniolam ad rebelles deprimendos redeundum conſtituit, atque hujus ſui conſilii certiores Cremonenſes fecit his verbis: *Tantus nos amor, & cura Italiæ ſedandæ*
C *ſolicitat, tanta ſolicitudo comitatur curas noſtras de fidelibus noſtris à perſequutione hoſtium relevandis, ut nullæ Regni noſtri deliciæ, nulla quies, nec aliqua potuerint nos ſolatia detinere, quin expeditis in Regno & anxietate negotiis, ad egreſſum Regni celeriter properantes, omiſſa quiete, æſtivis caloribus, & caſtrenſi pulveri nos daremus; accidit autem inter occupationes & curas publicas, perſonam noſtram præ infirmitate corporis incurriſſe dicraſiam, quam cum virtute vicimus. Quare in priſtinam convaleſcentiam reſtituti, fortiores facti, & timores æſtivi temporis contemnentes cœptum iter adductis viribus, & undique potentia noſtra congregata proſequi-*
D *mur, & in Romaniolam procedentes, quocunque rebelles occurrerint, per noſtram potentiam ſub pedibus noſtris oppreſſuri.* Itaque itinere per Marchiam menſe Aprili facto, (26) Aſculoque recepto, demum in Romaniolam venit. Ibi verò cum Paulum Traverſarium adverſæ partis Principem Ravennæ mortuum cognoviſſet, Urbem illam in primis invaſit, eamque haud magno certamine XVIII. Kal. Aprilis (27) ſibi adjunxit, neque ita multò poſt inducias uſque ad conſummationem indicti Concilii cum Pontifice pepigit, Mediolanenſibus tamen, & eorum ſociis excluſis. Qua re audita, Mediolanenſes ſibi timere à Friderico & Concilio incœperunt: à Friderico, quia rebelles ducerentur; à Concilio, quia hæretici haberentur. Itaque ut famæ ſuæ conſulerent, & accuſationi Friderici facilius reſponderent, in multos hæreticos ultimo ſupplicio vindicarunt. Fridericus inde Septembri menſe Faventiam, quæ propè ſola in Romaniola reſiſtebat, acceſſit, eamque arcta obſidione circumdedit. (28) Faventini verò Fridericum ægrè bellum continuaturum aſperis imminentis hyemis temporibus arbitrati, ſe ipſos ad omnem fortiter perferendam injuriam excitarunt, atque ita obſidionem in annum alterum pertraxerunt. Interim Gregorius Pontifex duos Legatos Cardinales, Jacobum Epiſcopum Præneſtinum, & Othonem Diaconum S. Nicolai in carcere Tulliano trans Alpes miſit, ut Epiſcopos frequentes ad Concilium advocarent, & cauſſam Pontificiam adverſus Fridericum obtrectatorem ſuum defenderent. Quo facto, Fridericum tacita ſubiit cogitatio, parum rationibus ſuis idoneum Concilium ſibi futurum, cum Pontifex inimicus ei præfuturus eſſet, cujus voluntati adverſari Epiſcopi, ne, ſi vellent quidem, metu abdicationis auſuri eſſent. Quare ad Regem Angliæ Septembri menſe ex caſtris Faventiæ ſcripſit, (29) ut moneret Epiſcopos ſuos, ne ſecuritatis à ſe fiducia freti ad Concilium properarent, atque inde omnibus etiam Epiſcopis idem ſignificavit. Gregorius autem ea re cognita, Idibus Octobris ſingulis mandavit, ut cauſſam Dei humanis difficultatibus omnibus potiorem haberent, atque ad diem dictam adeſſent. Ceterum Fridericus magnos multis in locis hoc tempore exercitus habuit: unum, cui ipſe præerat, ad obſidionem Faventiæ; alterum Hencio filio tradidit, ut in mari Tyrrheno Legatis, & Epiſcopis aditum ad Concilium impediret, & in ora Genuenſi fines Genuenſium, qui à ſe defecerant, infeſtos haberet; tertium Conradus filius Rex Germaniæ deſignatus contra Tartaros omnium maximum adducebat; quartus erat in Marchia Anconæ, & Valle Spoleti; quintus in Terra Sancta cum Rodulfo Mareſcallo ſuo ad ea tuenda, quæ acquiſierat. (30) Poſtero verò 1241
anno Fridericus literis Huberti Marchionis Palavicini certior factus, Mediolanenſes cum Placentinis auxilio Parmenſium, quorum agrum exercitus Friderici vaſtabat, Fidentiolam adveniſſe, jactantes ſe ad manum

cum

(26) Richardus de S. Germano, qui itinera omnia *Friderici* accuratè recenſet, poſtquam narravit, eundem menſe Aprili apud Fogiam Colloquium generale celebraſſe, ac menſe Majo, congregato exercitu, de Apulia veniſſe Capuam, ſubdit: *Menſe Junio Imp. cum exercitu ſuo, quem de Regno collegerat, venit ad Sanctum Germanum, ubi per ſex dies moram pertrahens, è veſtigio per Agnum tranſitum faciens, & ſecum ducens Pandulphum Dominum Agni, apud Inſulam Pontis ſalarati, poſuit caſtra ſua, Campaniam intrare diſponens, quam non intravit, uſus conſilio ſaniori, ſed, per Soram, & Marchiam, direxit in Anconæ Marchiam greſſus ſuos.* Serius igitur ad invadendam Ravennam proceſſit.

E (27) Paulum Traverſarium Ravennæ deceſſiſſe VI. Idus Auguſti, Rubeus ad hunc annum tradit; cùm ergo, poſt illius obitum, capta ſit à Friderico Ravenna, ut Sigonius refert, emendari hoc loco debet aſſignatus ab ipſo dies. Idem Rubeus rem hanc ita narrat: *Urbem* (Ravennam) *XVIII. Kal. Septembris, ſexto, poſtquam oppugnationem inſtituerat, die cepit.*

(28) Menſe Auguſto, obſeſſam à Friderico Faventiæ Urbem, adnotavit Richardus de Sancto Germano ad hunc annum.

(29) Integram hanc Epiſtolam refert Matthæus Pariſius ad hunc annum.

(30) Sex Friderici exercitus, eodem tempore vigentes, enumerat Pariſius ad annum 1241. Sigonius quinque tantùm enunciat, eo quòd navalem claſſem, qua Epiſcopi ab adeundo Concilio arcebantur, confundit cum terreſtri exercitu, quo Hencius filius Januenſium ditionem vaſtabat.

cum Friderico conferendam contendere, motis caſtris adverſus eos duxit, atque ad Florentiolam XVII. Kal. Februarii caſtra poſuit. Quod ubi illi cognoverunt, nocte locum reliquerunt. Fridericus inde ad obſidionem Faventiæ ſe recepit, atque acerbitate hyemis conflictatus, ut primum vis frigoris vere ineunte remiſit, validius muros Urbis verberare ab omni parte variis machinarum generibus cœpit: qua in re theſaurum univerſum exhauſit. Itaque cùm pecunia illi ſignata deeſſet, nummos è corio factos, & ſigno ſuo notatos præſtito poſt bellum confectum detrimento accipi, & pro bonis expendi præcepit. Muris autem multis in partibus laceratis, cum adhuc objectis corporibus Faventini reſiſterent, ac victoriam impedirent, cuniculos agi ſub terram juſſit; quibus repentè patefactis, hoſtes in Urbem plurimi evaſerunt, verùm ne ita quidem, acriter à Faventinis repulſi, propoſitum tenuerunt. In his rerum anguſtiis Faventini veriti, ne deficientibus in dies magis cibariis, parum diu ſuſtinere ſe poſſent, tenuiſſimum ac viliſſimum quenque ad laxandas annonæ anguſtias Urbe excedere compulerunt. Quo remedio non proficiente mox gravius macerati, uxores etiam cum ancillis & liberis emiſerunt. Quæ in conſpectum Friderici profectæ, atque ad pedes ejus proſtratæ, magno ejulatu maritis ſuis veniam implorarunt. Quibus ille ſubiratus reſpondit: *Recipite vos ad viros veſtros, qui quia mei aliquando miſerti non ſunt, indignum eſt, ut à me miſericordiam conſequantur, qui me nuper in ſua Urbe incluſum clauſis portis ſubito opprimere impetu uſque adeo ſtuduerunt, ut alium mihi ſimilem, & armis meis indutum ſpecie decepti necarint, ac me dominum ſuum interemiſſe crediderint; matris verò meæ per Urbem tranſeuntis mannum, quo inſidens vehebatur, ſine ulla verecundia mutilarint.* Atque ita illas inedia ac languore confectas, in Urbem redire coëgit. Qua ſpe dejecti Faventini, demum Sacerdotes atque alios venerandæ auctoritatis viros miſerunt, petitum, ut ſibi liceret, incolumi ſalute, tantum cum femoralibus egredi, quemcunque in locum ille præcepiſſet, in exilium profecturis. Quibus ille dixit: *Quia vos me in proſperitate redeuntem agnoſcere noluiſtis, nec ego vos in calamitate clamantes audire volo. Qui enim dum poteſt, quoad poteſt, delinquit, dignus eſt, ut quantum puniri poteſt, puniatur.* Quibus verbis auditis Faventini, qui conſumptis cibis omnibus amplius ſe ſuſtinere non poterant, ſqualore, fame, ac deſperatione confecti ingenti agmine facto ad pedes ejus venerunt, atque humiliter ſe abjicientes magna vi lacrymarum miſericordiam implorarunt, atque ita obſtinatum ejus ad ſumendum ſupplicium animum expugnarunt. Nam quos morte afficere propter graves ab illis acceptas injurias conſtituerat, eos & vivere & ſua habere permiſit. Hæc XVIII. Kalend. Maji acta, ut ipſe in epiſtola ad Regem Angliæ ſcripſit, quam Pariſius in annales ſuos, à quo hæc hauſimus, retulit. Verba verò Friderici quoque placet adjicere:

A *Cum civitas Faventiæ ſuis diffiſa meritis, & propria munitione confiſa, beneficio temporis hiemalis auſa fuerit noſtræ rebellionis viribus præſtare repagulum, veris tamen reſtituto tempore hac eadem Civitate, machinarum noſtrarum incurſione quaſſata, muris ruentibus, & foſſoribus noſtris penetrantibus per meatus ſubterraneos intima Civitatis, ut manualiter inter cives & bellatores noſtros bella concurrerent, & oporteret eos pro minis corpora cominus præſtare gladiis exponenda, ſumpſerunt ſanius pro eorum ſalute conſilium, quibus expugnatio vicinum excidium minabatur, & ad implorandam noſtram miſericordiam continuo clamore ſæpe converſi, die Dominico decimo quinto die Apri-* B *lis, mandatis noſtris, & beneplacitis ſe præciſe manciparunt, ſubjicientes in noſtram miſericordiam ſuas pariter perſonas, & præſtitis fidelitatis debitæ juramentis, & illicitis, ſi quæ fuerunt, abjuratis. Ad quorum receptionem noſtri comes Imperii ſemper indiviſa, & juſti arbitra moderaminis Clementia nos induxit; quæ victoris animum vicit, ut cum victis miſericorditer ageremus, rati, glorioſiorem eſſe victoriam miſereri converſis, quàm in eorum caſu ulciſci miſerabili; pium genus vindictæ putantes ignoſcere noxis, dum potuimus ſerius vindicaſſe. Remiſſa eſt igitur gratis offenſa, licet non minima, & rei Imperialiter abſoluti, civium, & civitatis ſtatu ſub noſtro, & Imperii jugo,* C *quo nihil ſuavius, aut dignius eſſe probabunt, pro rerum qualitate diſpoſito.* Per eoſdem dies Jacobus in Franciam, Otho in Angliam, & Gregorius de Romagia ad Genuenſes Legati Pontificii Genuæ morabantur, conſilia de tuto Romam itinere inter ſe volutantes: erant enim cum eis Archiepiſcopi, Epiſcopi & Abbates plurimi, qui ut minis Imperatoris à trajiciendo deterrebantur, ſic mandatis Pontificis parêre æquum arbitrabantur. Incertos autem ancipiteſve conſilii Genuenſes ea moleſtia liberarunt, profeſſi, ſe eos Romam claſſe incolumes devecturos. Quos Pontifex quoque ſe opportuno ſubmittendo ſubſidio excepturos promittens, multo ma- D gis ad trajiciendum accendit. Quod ut cognovit Fridericus, eos ad terreſtre iter per regiones ſuas faciendum promiſſa ſecuritate invitavit, cupiens eos de ſtatu rerum ſuarum commonefacere, ac cauſſam eis ſuam probare, cum diceret; ſe à Pontifice indicta cauſſa fuiſſe damnatum, & pro hæretico divulgatum: neque æquum videri, ut cauſſa ſua ab inimico homine, atque ejus amicis rem ignorantibus, judicetur: ſe, ſi facultas ſibi data eſſet, ad eos venturum, atque omnia coram demonſtraturum fuiſſe. Quibus petitionibus poſthabitis, ac promiſſis Genuenſium magna omnia pollicentium ſacri proceres freti, conſcenderunt. Qua re E cognita Fridericus omnia in ſui contumeliam facta interpretans, Hencium primo quoque tempore monuit, ut eos adoriens aut manu caperet, aut alia ratione opprimeret. Itaque Hencius cum viginti triremibus novis, atque inſtructiſſimis, duce Stollio pirata ſagaciſſimo, Piſis egreſſus obviam V. Non. Jun. prodiit; (31) ac certamine navali commiſſo, Piſanis adjuvantibus Genuen-

(31) Menſe Majo, in Feſto Inventionis S. Crucis, infauſtum hoc prælium commiſſum, ſcribit Richardus de S. Germano. Eundem diem adnotat Nicolaus de Curbio, in vita Innocentii IV. apud Baluzium, Tom. VII. Miſcellan. cap. 3, recuſa in III. Volum. *Rerum Italicarum* pag. 592. Rem univerſam luculentè enarrat Caffari Continuator ad hunc annum; Sigonius è Matthæo Pariſio hæc omnia deſumpſit.

nuenſes devicit, ac Legatos proceres & nuncios fœderatarum Civitatum, paucis tantum elapſis, aut captivos fecit, aut mari ſubmerſit. Qua re Fridericus Faventiæ cognita, captivos deduci Neapolim in vincula juſſit, omnibus æſtatis & navium incommodis conflictatos, & improbiſſimorum ſæpe nautarum conviciis laceſſitos ac ludibriis fatigatos. Quorum multi fœditatem pati carceris nequeuntes, vitæ finem miſerè impoſuerunt. (32) Cum autem ex Faventino agro in Bononienſem tranſgredi ſtatuiſſet, hac victoria parta conſilium revocavit, ut ipſemet ſcripſit, (33) & Romaniola univerſa juris ſui facta, Hencioque Lombardiæ Legato relicto, in Marchiam retroceſſit, ac, Piſauro, Fanoque direpto, in Ducatum tranſgreſſus Tuder, Narniamque recepit; & per exercitum illuc tranſmiſſum, quia cum Guido Caſtello Duce Clariſſimo, ac ejus Domino partes Pontificias ſequebatur; Interamnam pœne diruit, atque per Comitem Simonem Cluſium ac Viterbium occupavit: atque inde iterum in fines Romanos ſe intulit. Quarum rerum dolore confectus Pontifex Gregorius, jam centum annos natus, XI. Kal. Septembris naturæ conceſſit. (34) Comitiis inde creando Pontifici habitis, cum ſoli decem Cardinales adeſſent, ac ſententiis inter ſe diſcreparent; miſerunt ad Fridericum oratum, ut duos Cardinales, quos in cuſtodia haberet, dimitteret, quacunque conditione vellet: neque enim comitia Pontificia, unde Reip. ſalus penderet, aliter optatum perduci ad exitum poſſe; quod ille cum eo indulſit, ut ad cuſtodiam redirent, niſi ipſi Pontifices evaſiſſent. Inde X. Kal. Octobris (35) Gaufridus Epiſcopus Sabinus patria Mediolanenſis eſt ſubrogatus, ac Cœleſtinus IV. vocatus, ac poſt ſeptemdecim dies jam ætate confectus, antequam conſecraretur, eſt mortuus. Quo facto Cardinales iterum coierunt: verùm propter diſſidia, quod alii Imperatoris, alii Eccleſiæ cauſſam in ſuffragio ferendo ſpectarent, comitia reliquerunt, atque alii aliò abierunt.

1242 Sequens annus nulla re memorabili fuit inſignis. Cardinales vix ſeptem Romæ fuerunt, quibuſdam vita functis, nonnullis morbo affectis, aliis domos ſuas occultè profectis. In Lombardia bellum utrinque continuatum. Montelongus Mediolanenſes impulit, ut Comenſes, à quibus deſtituti neceſſario maxime tempore fuerant, armis urgerent: quare impetu in eorum fines facto, Lucinum & multa alia caſtra eis eripuerunt. (36) Hencius autem Placentinos adortus, omni ope Roncajellum obſedit, ſed potiri non potuit. In Marchia Icilinus ſævire adverſus omnes ſine diſcrimine cœpit. Nam cum Azonem nec opinantem opprimere Montagnanæ non potuiſſet, caſtrum incendit. (37) Patavii verò multos, non tam nobilitate quàm divitiis nitentes, ultimo ſupplicio affecit, iis criminibus objectis, quod aut præſentem ſtatum Reip. damnaviſſent, aut Urbem Azoni prodere voluiſſent; quin etiam, ut Alberico fratri noceret, agrum Tarviſinum depopulatus eſt: tum novos Prætores à ſe Veronæ, Vicetiæ, & Patavii conſtitutos Ateſte adduxit, atque oppido dimiſſo ſegetes jam maturas exuſſit: in Urbe autem Patavii arcem ædificavit, eamque fœdiſſimo atque obſcuriſſimo carcere non ad cuſtodiam reorum ſed ad ſupplicium inimicorum inſtruxit: atque in eo primum illius architectum mori ob verbum temere prolatum coëgit. Mediolanenſes, Genuenſes, & Placentini cum Marchionibus Montisferrati, Cevæ, & Carecti pacem fecerunt, eoſque fœdere pro tuenda Eccleſia ſibi junxerunt. Fridericus interim caſtra circum Romam quieta habuit, ac Cardinales ſemel atque iterum, ut coirent, ac Pontificem Sedi Apoſtolicæ darent, admonuit: nam ſe eorum culpa aliquam ex tam diuturna vacatione notam infamiæ contraxiſſe; ſiquidem vulgo jactari, ſe comitiis impedimentum, ac moram inferre: illi verò reſponderunt; ſi pacem tanto ſtudio coleret, Cardinales, quos in cuſtodiis haberet (etenim duo creato Cœleſtino ex pacto redierant) remitteret: quod ille fecit. (38) Ubi vero 1243
ſequenti anno ne voti quidem hujus compotes factos convenire animadvertit, ira percitus Urbem corona circumdedit, ut eos ulciſceretur, qui ſchiſma & diſcordias alere videbantur: (39) poſt autem Romanis culpam

(32) Nicolaus de Curbio, loco ſuperiùs memorato, hæc tradit: *Juxta Inſulas, quæ vulgò vocantur Gilium, & Planoſa, auſu ſacrilego capi fecit* (Legatos), *quibuſdam Prælatorum ipſorum, & aliis pluribus in hujuſmodi captione ſubmerſis, nonnullis etiam interemptis, & aliquibus inſecutione hoſtili fugatis, reliquis verò bonis ſpoliatis propriis; primò ad majorem verecundiam deducti fuerunt Piſas, & exinde de loco ad locum per Regnum Siciliæ opprobrioſè deducti, ac ibidem diris carceribus mancipati, quorum aliqui macerati ſqualoribus, & inedia preſſi, miſerabiliter defecerunt.* Neapolim in carcerem ductos captivos Epiſcopos, tradit Pariſius, qui miſeram eorumdem conditionem deſcribens, tandem concludit: *Tabuerunt ergo, præcipuè delicatiores, & variis infirmitatibus languerunt; Unde quidam Religioſi, & multi alii, animas afflictas exalantes, ex miſeria hujus Mundi ad Dominum, non ſinè palma Martyrii, migraverunt.*

(33) In Epiſtola ad Regem Angliæ, quam refert ad hunc annum Matthæus Pariſius.

(34) Die 21. Aug. obiiſſe Gregorium IX. refert Richardus de S. Germano. De centenaria hujus Pontificis ætate Auctor eſt Matthæus Pariſius.

(35) Menſe ipſo Octob., electum in Summ. Pontif. *Gaufridum* Mediolanenſem, teſtatur Richardus de S. Germano, hujus temporis Auctor.

(36) Sigonius, biennio ante, ideſt ad annum 1240., hæc retulerat: *Mediolanenſes, ut Comenſium defectionem ulciſcerentur, in agrum eorum invecti, ipſum vaſtarunt, ac Lucinum Caſtrum ſolo æquarunt*; idemque tradit Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad illum annum. Quomodo jam citò reſtauratum Lucinum Oppidum fuerit, itaut hoc anno denuò à Mediolanenſibus eripi debuerit, vix intelligo. Galvaneus Flamma ad hunc annum hæc tantùm narrat: *Eodem anno Mediolanenſes, ultra Cumas, Mendriſium ceperunt, & deſtruxerunt, Bilinzonam obtinuerunt, multa alia loca everterunt.*

(37) Menſe Martio id peractum, Rolandinus ſcribit lib. 5. cap. 8., diligenter narrare pergens, quæ hic Sigonius de Eccelino ſubjungit.

(38) Non tamen hoc anno. Richardus enim de S Germano ad annum 1243., quo ejuſdem Chronicon clauditur, poſtquam narravit, menſe Majo Fridericum è Capua diſceſſiſſe, ſubjungit: *Eo menſe Præneſtinus Epiſcopus, Imperatore mandante, liberatus eſt, apud Anagniam ad Cardinales cum honore remiſſus.*

(39) Menſe Majo, Fridericus exercitum ad Urbem admovit, *ubi Turres nonnullas funditus fecit everti, faciens etiam in aliis, quam potuit, vaſtitatem*, ut refert Richardus de S. Germano, qui tamen ſubdit, ipſum ad preces Cardinalium ab Urbe diſcedentem, reverſum in Regnum fuiſſe.

pam in Cardinales rejicientibus, Cardinalium poſſeſſiones atque Eccleſiæ Civitates invaſit: præcipue autem Albanum Saraceni ſic expilarunt, ut ne ſacra quidem vaſa reliquerint. Quibus detrimentis Cardinales permoti, iterum Anagniæ convenerunt, ac die S. Jo. Baptiſtæ Sinibaldum Fliſcum Genuenſem Presb. Card. tit. S. Laurentii Pontificem deſignarunt, ac die SS. Apoſtolorum (40) conſecratum Innocentium IV. vocarunt. Quod ut Fridericus cognovit, continuò ad eum gratulandi cauſſa nuncios deſtinavit; in quibus Petrus Vinea & Thomas Sueſſanus fuerunt, adjectis literis cum his potiſſimum verbis: (41) *Adveniſti nobis è nobilibus Imperii filius, vetus amicus, novum creatus in patrem, per quem confidat Imperium vota pacis & ſuæ juſtitiæ inviolata ſervari*: & paullò poſt. *Nuncii noſtri tanquam intimæ conſcii voluntatis noſtræ, & devotionis ad patrem veraces erunt interpretes, tam nos, quàm potentiam noſtram Imperium, ac regna noſtra veſtris beneplacitis ad honorem Eccleſiæ ac favorem omnimodum Eccleſiaſticæ libertatis, quantum cum Deo ſalvis jure, & honore Imperii, & noſtrorum regnorum poſſumus, obnixius offerentes*. Quod ut populi viderunt, in ſpem omnes erecti ſunt, fore, ut res cum Friderico brevi tempore conveniret, diſſidiumque omne facilè tolleretur, cum Innocentium Cardinalem rebus Friderici ſummè ſemper ſtuduiſſe meminiſſent. Solus Fridericus quod erat eventurum proſpexit: ſiquidem amicis gratulantibus reſpondit; ſe juſtiorem doloris quàm lætitiæ cauſſam habere, quod Cardinalem amicum amiſiſſet, atque infenſum Pontificem acquiſiſſet: verè. Etenim Innocentius ſimul cum pontificatu Pontificium quoque ad tuenda Eccleſiaſtica jura ſtudium nactus; confeſtim Petrum Archiepiſcopum Rotomagenſem, Gulielmum Epiſcopum Mutinenſem, & Gulielmum Abbatem S. Facundi ad eum legavit, denuncians, ſe paratum eſſe pacem cum ipſo componere, ſi crimina illa purgaret, quorum damnatus fuiſſet: nam & ſe, ſi Eccleſia illum in aliqua re læſiſſet, regum procerumque ſacrorum ac ſecularium judicio arbitrioque ſtaturum. Quam ille conditionem inſolentius reſpuit, (42) ac ſtatim portus atque itinera diligenter cuſtodiri mandavit, ne literæ ad Tranſalpinos Reges & populos harum rerum nunciæ perferrentur; ac Fratres aliquot Minores, qui occultè deferebant, corripi ac fœdo affici ſuſpendio juſſit. Quæ res ubi percrebuit, mirè animos omnium ferme ab illo populorum avertit. Itaque Viterbienſes cum adhuc in fide ejus manſiſſent, injuriis aſſiduis Præfectorum ejus exagitati, haud longius ſuperba illorum pati imperia potuerunt; ac tumultu concito Nonis Septembris Prætorem, ac ceteros magiſtratus oppido exegerunt, ac Cardinalem Rinerium Civem ſuum accerſiverunt, ac per eum ſeſe cum Romanis fœdere conjunxerunt. Inde cum auxilia confluxiſſent; arcem, quam Simon Comes tenebat, vario apparatu obſidere ſimul atque oppugnare cœperunt. Etenim non ſolum obſeſſos ad ſummam victus inopiam redegerunt, ſed etiam defenſores frequentibus machinarum ictibus fatigarunt, muros cuniculis ſubtraxerunt, & fontium aquas aut ſubduxerunt aut certè veneno infecerunt. Simon autem cum fame ſimul atque aſſiduis propugnationis laboribus premeretur, literis Comitem Caſertanum, atque ipſum adeo Fridericum ad opem ſibi in extremis rebus ferendam accivit, ſperare ſe inquiens; ſi os ille tantummodo hoſtibus oſtendiſſet, ipſos fuga arrepta ab obſidione ſe remoturos. Qui cum demum veniſſet, Urbem militum corona circundedit, quam Rinerius Cardinalis induſtriè tuebatur; omnibus remiſſionem peccatorum indulgens, qui fortem operam præbuiſſent. Qua re audita Romani & ipſi cum firmiſſimo copiarum numero accurrerunt, ac Viterbienſibus ſimul ex Urbe uno tempore erumpentibus tanto impetu Fridericum ipſum adorti ſunt, ut ſuſtinere nequiverit, atque inde fugientis in modum ſe referre coactus ſit, periculo adeo proximus, ut pro interempto ſit habitus, quemadmodum Pariſius prodidit. (43) Nam ipſe ſe Othonis Cardinalis advenientis amici ſui rogatu diſceſſiſſe ſcripſit, promittentis, fore, ut pax cum Pontifice firmaretur, & Simon atque alii, qui in arce obſidebantur, incolumes cum rebus ſuis emitterentur: neque fidem ſibi eſſe ſervatam; ſiquidem omnes Romam in vincula eſſe perductos. Viterbio atque arce recepta, ac mox Cluſio quoque in ditionem redacto, certatim finitimæ Civitates ſeſe Viterbienſibus adjunxêre. Fridericus cum ſeſe Piſas recepiſſet, ad Conradum filium ſcripſit, ut omnes, qui ex Germania ad aulam Pontificiam veniebant, interciperet, atque ad mortem uſque tormentis afficeret: atque inde in Apuliam rediit. Qua re cognita, Marchiones Montisferrati, & Malaſpinæ, Vercellenſes, Alexandrini, Haſtenſes, & aliæ Civitates ab ejus amicitia deſciverunt.

Hæc

(40) Hunc diem adnotavit Matthæus Pariſius, quem Auctorem in hiſce rebus habet Sigonius; verùm Nicolaus de Curbio, conſecratum Innocentium ſcribit, IV. Kal. Julii, ideſt die XXVIII. Junii, qui hoc anno in Dominicam incidebat, cique potior adhibenda eſt fides, cùm Romæ degeret, ac Innocentio eidem à Sacello, & confeſſionibus inſerviret.

(41) Legi poſſunt hæ Literæ apud Petrum de Vineis lib. 1. num. 33., & Raynaldum ad hunc annum num. 11.; Datæ autem ſunt apud Beneventum, die XXVI. Julii, Indictione prima.

(42) Nicolaus de Curbio rem diverſimodè narrat; ait enim, *Innocentium*, ſtatim ac Eccleſiæ curam ſuſcepit, nuncios ſuos ad *Fridericum* miſiſſe, tres illos videlicet, quos Sigonius refert, eoſque apud Melphiam in Apulia ab Imperatore exceptos fuiſſe, benevolentiâ blandâ, ſed ſimulatâ. Siquidem *ad pacem, & concordiam faciendam, & prædictorum ſatisfactionem, ſe promptum, & paratum promiſit*. Immo remiſſos ſubinde narrat à Friderico Legatos, Petrum de Vineis, & Magiſtrum Thadæum, ad Summum Pontificem Anagniæ degentem, *cum bullatis literis ſuis aurea bulla, ſuper præmiſſis*. Ac tandem concludit: *Nihil tamen per eos tunc, ut promiſerat Nunciis Apoſtolicæ Sedis, dictus Imperator ad effectum perduxit, ex quo patet liquido, totum callida ſimulatione feciſſe*.

(43) Januario ſequentis anni 1244. id contigiſſe, ex Nicolao de Curbio eruitur; ait enim Imperatorem, circa Feſtum omnium Sanctorum in obſidionem Viterbii veniſſe, atque ibidem perduraſſe, *duobus menſibus, & dimidio*, donec devictus a Raynerio, coactus eſt ad caſtra ſua pudibundus redire.

Hæc verò merito ipſi accidere vulgò homines dictitabant, quod ipſe ejuſmodi imbutus moribus eſſet, ut neque officia divina audiret, neque Deum prece propiciaret, nec debitum Sacerdotibus honorem haberet, nec de fide catholica rectè aut loqueretur aut ſentiret, & mulieres Saracenas amicas haberet, viros verò in Italiam induxiſſet, eiſque Luceriam Urbem munitiſſimam aſſignaſſet. (44) Eo anno in Lombardia, aut Marchia res parum memorabiles actæ. Cum Mediolanenſes Melegnanum munire pararent, Hencius ad opus impediendum occurrit: verum à Mediolanenſibus, ſociiſque repulſus, re infecta diſceſſit. Icilinus Bonifacium Panici Comitem exulem Bononienſem Veronæ comprehendit, atque inſimulatum, quòd Veronam fœderatis tradere voluiſſet, in foro Patavino ſupplicio capitali affecit: ac mox Sambonifacium Ricardi Comitis oppidum adortus,
1244 primo impetu cepit, ac ſtatim evertit. Proximo, Fridericus in Patrimonium reverſus, animum tandem ad pacem cum Eccleſia faciendam adjecit, nempe aſſiduis monitis ac precibus amicorum omnium ſtimulatus. Itaque Comitem Toloſanum, Petrum Vineam, & Thomam Sueſſanum Legatos ac procuratores ſuos Romam miſit, ac per eos apud Pontificem in Cœna Domini, Balduino Imperatore Conſtantinopolitano præſente, juravit, ſeſe ipſius arbitrio Pontificis permiſſurum, ac jura & prædia Eccleſiæ, quæ controverſiam facerent, dimiſſurum; cujus pacis conditiones pluribus à Pariſio perſcribuntur. (45) Inde collecto animo, & mutato conſilio, ſe hujuſmodi ſacramento, ut ſibi pernicioſo, ſtare nolle oſtendit. Itaque Innocentius, ut propius de pace, quæ infirmabatur, cum eo tractaret, cum omnibus Cardinalibus ad Civitatem Caſtellanam acceſſit. Inde in vigilia SS. Apoſtolorum Sutrium adiit, ac Fridericum ad promiſſa præſtanda urgere vehementiſſimè inſtitit. Ille verò ſe pacta ſervaturum, id eſt jura Eccleſiæ dimiſſurum, reſpondit, ſi prius anathemate eſſet ſolutus. Innocentius autem, quorſum ejuſmodi ſpectaret exceptio, non ignorans, diſertiſſimè abnuit. Qua de re Fridericus accenſus, non ſolum gravia apertè minari, ſed multo atrociora occultè moliri inſtituit, ita ut non ſolum Pontificis famæ non parceret, ſed etiam capiti inſidias compararet. Quibus rebus cognitis, Innocentius quanto cum ſui periculo in eis locis moraretur, animadvertens, furtim inde ſibi, ne ab eo interciperetur, abeundum exiſtimavit: ac per fratrem quendam Minorem (46) Philippo Vicedomino Genuæ Prætori ſignificavit, quo in diſcrimine verſaretur; orans, ut occultè cum triremibus armatis & nepotibus ſuis ad ſe accedere properaret, & ſe ex hac difficultate eximeret: Prætor rem ad Senatum detulit: Senatus ſtatim ad eum cum viginti duabus armatis triremibus ire decrevit. Is Alberto, Jacobo, & Hugone Fliſcis fratris Pontificis filiis ſumptis navigatione aliorſum in populo ſimulata XI. Kal. Jun. portu ſolvit, ac ſecundo curſu ad Civitatem-veterem venit. Quo cognito Pontifex ſilentio noctis mutato habitu Sutrio ſe ſubduxit, & cum ſex Cardinalibus ad claſſem contendit: ubi veſtibus ſacris indutus, ipſam ſolemni benedictione luſtravit, atque omnibus, qui ea vehebantur, liberalem veniam peccatorum indulſit: inde ſoluta ora, licet adverſa tempeſtate jactatus, Portum Veneris attigit, ubi ſe ex jactatione refecit: demum Nonis Juniis (47) Genuam incolumis adiit, cui Archiepiſcopus, Clerus, & populus univerſus obviam prodeuntes eum honorem habuerunt, qui tantæ dignitati debetur. Nam ut triremes omnes pannis holoſericis, aureiſque contexerant, ſic iiſdem vicos Urbis, quà tranſiturus erat, operuerunt, atque ad Archiepiſcopalem domum magna cum omnium lætitia deduxerunt. Inde reliqui Cardinales terreſtri itinere, auxilio fœderatorum Mediolanum, exeunte Auguſto, venêre, atque inde Genuam incolumes adiêre. (48) Fridericus, ubi tacitam Innocentii profectionem cognovit, omnibus oppidis Patrimonii communitis, Piſas ſe contulit; &, quòd Innocentium multos Parmæ habere affines ſciebat (nam ibi ſorores aliquot nuptui dederat) Legatum ad eas res confirmandas miſit, ac rebus Tuſciæ conſtitutis in Apuliam rediit. Dum autem Innocentius Genuæ fuit, haudquaquam inſtitutam pacis tractationem omiſit: verùm, Friderico in priſtina ſententia permanente, nihil profecit. Itaque ubi ex gravi, quo tentatus fuerat, morbo convaluit, III. Non. Octobris Genua Cardinalibus atque omnibus Eccleſiæ proceribus proſequentibus, ac Marchionibus Montisferrati & Carecti latera tegentibus, Haſtam atque Alexandriam abiit: (49) atque inde per Montemferratum in Sabaudiam tranſiit: ac demum Lugdunum, quò iter intenderat, ſub Adventum Domini venit, (50) benigne à Ludovico ipſo Rege Francorum exceptus: ac ſtatim Concilium, quod Gregorius habere non potuerat, omnibus Eccleſiæ proceribus ad proximum diem Nativitatis S. Jo. Ba-

(44) Hæc item è Pariſio ad hunc annum hauſit Sigonius.

(45) Leguntur etiam in Raynaldo ad hunc annum num. 24., qui pleniùs Acta Innocentii, & Friderici recenſet.

(46) *Bojolum* nomine, conſanguineum ſuum, ut Nicolaus de Curbio ſcribit num. 13.

(47) Legendum *Juliis*, ut teſtatur Nicolaus de Curbio, qui tradit, Innocentium Genuam appuliſſe *die octava Apoſtolorum Petri, & Pauli*, ideſt die VI. Julii. In Annalibus Caffari ad hunc annum legitur, Januam appuliſſe Innocentium die Jovis, VII. Julii.

(48) Deſcribit hæc omnia minutim Nicolaus de Curbio, qui comes itineris fuit; eademque refert Caffari Continuator ad hunc annum.

(49) Nicolaus de Curbio, poſtquam narravit Innocentium Janua egreſſum, apud Caſtrum Stellæ graviſſima ægritudine conflictatum manſiſſe uſque ad IX. Kal. Novembris, ejuſdem iter recenſens ait: *VIII. Idus Novembris ad Civitatem Aſtenſem, quæ tunc temporis erat Imperatori ſubjecta, conſtans, & intrepidus venit, cui Cives portas Civitatis impudentiſſimè concluſerunt. Ipſe verò Pontifex, tamquam humilitatis, & patientiæ virtute præpollens, in quadam Abbatia Sanctorum Apoſtolorum extra Civitatem, unà cum ſuis, humiliter ſe recepit.*

(50) Secunda die Decembris, in Feſto S. Bibianæ Virginis, *Chriſto Duce*, Lugdunum pervênit Innocentius, teſte Nicolao de Curbio.

Baptiſtæ indixit, (51) ut de ſubſidio Terræ ſanctæ, & de pace Eccleſiæ tractaretur: atque in hiemali jejunio Cardinales, quorum numerus ad pauciſſimos erat redactus, allegit. (52) Eo anno Bononiæ gliſcentibus in dies civilibus ſimultatibus, Fr. Benedictus Veronenſis Ordinis Prædicatorum opportunè in Urbem venit. Siquidem auctoritate ſua, Epiſcopo etiam, & Prætore ſumma ope Cives orantibus, ut Remp. privatis odiis potiorem habere vellent, pacem inter familias haſce conciliavit; Delphinos & Malataſcas, Taurellos & Andalos, Griſonos, Arteniſios & Caſtrobrittos. Pepulos & Tettalaſinas. Hi cum quadraginta annos acerbas inter ſe geſſiſſent inimicitias, nunc demum ſancti hominis auctoritate commoti, non ſolum libenter in gratiam redierunt, ſed arcta etiam inter ſe affinitate devincti ſunt. In Marchia Icilinus Galvanum Laneeam, hominem Germanum proditionis compertum, Prætura Patavii deturbavit, atque illius judices & milites in carcere maceravit, (53) & Ricardum de Rodaliſco ſubſtituit. Ricardus autem Comes, ut cladem ad Sanboniſacium acceptam referret, Hoſtiliam oppidum ad Padum munitiſſimum, manu valida oppugnavit, idque Veronenſibus vel ipſo repugnante Icilino ademit. In Italia eo anno maxima annonæ penuria, ac
1245 mox ſæviſſima peſtilentia laboratum. Proximo Fridericus, cùm Concilium adverſus ſe frequens convocari Lugduni audiviſſet, nihil magis quàm ne quid durius adverſus ſe ſtatueretur, veritus; in Lombardiam redire decrevit, atque in hanc ſententiam ad Cremonenſes ſcripſit: Se, Comite Caſertano unà cum civitate Capuæ ad mandata ſua converſo, Regnum pacatè tenere, ac propterea collectis viribus ad Lombardiæ res animum contuliſſe: itaque, Marchione Lancea proditore damnato, Hubertum Marchionem Palavicinum, fidelem Vicarium ſuum, in Lombardia conſtituere: eique ut pareant æque ac ſibi, præcipere. Inde Paſchate Capuæ acto in Patrimonium, & Viterbienſi agro vaſtato Aquampendentem, Senas, & Piſas conceſſit. Tum per Lunenſem oram VI. Kal. Julias (54) Parmam, Parmaque tranſmiſſo ad Caſale Pado Veronam contendit; ibique menſe Majo celebrem Principum Populorumque conventum egit: cui præcipuè Conradus filius, Balduinus Imperator, Dux Auſtriæ, Dux Moraviæ, & Icilinus interfuere: atque inde Legatos ſummos viros ad Pontificem de re componenda; Hencium verò ac Fridericum filios adverſus Placentinos cum exercitu miſit. Inde conventu peracto, VIII. Idus Julias Cremonam adiit, atque iter, recepto in amicitiam Bonifacio Montisferrati Marchione, Lugdunum verſus, ut Concilium adiret, intendit: verùm, cùm perveniſſet Taurinum, Innocentium XI. Kal. Julias ſententiam adverſus ſe pronunciaſſe accepit. Res autem ea ſic acta eſt. Innocentius, ubi præſtituta dies advênit, Nativitate S. Joannis Baptiſtæ tranſacta Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbateſque, qui convenerant, alloquutus, de multarum Eccleſiarum neceſſitatibus retulit, ac Thadæum Sueſſanum Friderici Legatum ſe audiri poſtulantem admiſit; qui in conſpectum Patrum progreſſus, ſe pro Friderico objectis criminibus reſpondere paratum eſſe, dixit, ac multa magnaque ipſius nomine Friderici promiſit: cui Innocentius: Ecquem autem ſponſorem tantarum, inquit, rerum præbebis? illo verò Regem Francorum, Anglorumque ſubjiciente: Neutrum, inquit, horum accipimus, ne Friderico, ut ante, fidem fallente in utrunque animadvertere compellamur, ac tres terrarum Principes omnium potentiſſimos, hoſtes adipiſcamur. Quarto inde poſt die in æde S. Joannis, Spiritus Sancti auxilium ſolemniter imploravit, atque inde calamitates, quibus premebatur Eccleſia, exponere cum fletu, & lachrymis cœpit: in peroratione verò crimina Friderici explicuit; hæreſim, ſacrilegia, cum Saracenis commercia, atque in primis multa ejus perjuria; quæ prolatis ejus literis comprobavit, quibus Thadæus multis rationibus reſpondit: quas ubi ſpecioſas magis, quàm veras judicari à Patribus ſenſit, temporis ſpatium poſtulavit, quo monere Fridericum poſſet, ut ipſe præſens ad cauſſam dicendam veniret, cui Innocentius: Minimè verò, inquit: immo ſi ipſe acceſſerit, ego abibo; etenim laqueos ejus, quibus me vix explicui, pertimeſco, nec me adhuc idoneum martyrio ſentio; demum, cum ille rurſus urgeret, duas hebdomadas ad illum de re tota commonefaciendum conceſſit. Quod ubi Fridericus cognovit, omnino conſilium Thadæi repudiavit, negans, Imperatoriæ dignitatis eſſe, ſeſe in jure de crimine ſiſtere.

(51) Diem adnotat Nicolaus de Curbio, inquiens: *Feſto autem Nativitatis Domini celebrato, dum in Feſto B. Joannis Evangeliſtæ Miſſam manè in Lugdunenſi Eccleſia celebraret, ac prædicaret populo Verbum Dei, ibi publicè nunciavit Concilium generale, in Feſto Beati Joannis Baptiſtæ venturo proximo celebrandum.*

(52) Erravit Ciacconius (non ſecus ac Sigonius,) qui, inter Dominici adventus tempora, ſeu hyemale jejunium, creatos tredecim Cardinales ab Innocentio in Urbe Lugdunenſi aſſeverat; id enim Romæ peregit, antequam in Gallias iter ſuſciperet, ut indubius teſtis Nicolaus de Curbio enarrat, his verbis, num. 12. *Cernens igitur Dominus Papa, ſe plurimum Fratrum indigere conſilio, cum non eſſent tunc niſi ſeptem in Eccleſia Cardinales, primo anno Pontificatus ſui, in Eccleſia B. Petri Apoſtoli de Urbe, Sabbato infra Octavam Pentecoſtes, XII. Cardinalium, videlicet trium Epiſcoporum, & trium Presbyterorum, ac ſex Diaconorum ordinatione decentiſſima Eccleſiam adornavit.* Matthæus quoque Pariſius, in aſſignando die, non loco, diſſentit, aſſerens, creatos Cardinales in Feſto Sanctæ Trinitatis, cùm Sabbato, illud præcedente, Sacri Collegii numerus auctus fuerit ab Innocentio; nec decem ſolummodo, ut ille ſcripſit, ſed duodecim Cardinales renunciati ſint à Summo Pontifice.

(53) Rolandinus hæc omnia fuſiùs refert, ſcribens, ab Eccelino ductam in uxorem hujus Galvani Lanceæ ſororem, ac poſtea repudiatam, divortii ſententiam ferente Philippo Archidiacono, quem ipſe Eccelinus in carcerem detruſum morti crudeliter dedit. Alia narrat ingrati, ſævique animi ejuſdem exempla, ſubjungens: *Tunc dictum eſt proverbium quoddam per Paduam: Impio Domino qui ſervìverit, & iniquo, mercedem expectat impiam, & præmium capitale.*

(54) Legendũ eſt *VI Kal. Majas*, ſi Majo menſe *Fridericus* Veronæ colloquium habuit, ut teſtatur Rolandinus lib. 5. cap. 13., & ipſe Sigonius fatetur.

re. Cum autem diebus ipſis tranſactis multi in Concilio variis eum de criminibus accuſarent, eaque teſtibus comprobarent, neque Thadæus ea ſatis diluere videretur, tum XVIII. Kal. Auguſti Innocentius frequenti Concilio ſententiam in eum tulit, (55) his ferme verbis: *Cùm Fridericus Rex Siciliæ pacem inter Imperium atque Eccleſiam violarit, Cardinales ac Proceres Eccleſiæ prodeuntes ad Concilium aut comprehenderit, aut ſubmerſerit, aut ad indecoram ſubeundam ſervitutem adegerit, quoſque captivos fecit, eos fœdiſſimis carceribus ad extremum uſque ſpiritum macerarit; Cum idem nefariis de fide imbutus opinionibus ſit, & amicitiam cum Saracenis coierit; Cum in Regno Siciliæ Sacerdotes impotenter exterminarit, ac variis tormentis excruciatos necarit: ob has cauſſas*, inquit, *nos ſuper præmiſſis, & quampluribus aliis ejus nefandis exceſſibus cum Fratribus noſtris, & Sancto Concilio deliberatione præhabita diligenti, cum Jeſu Chriſti vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobiſque in B. Petri perſonam ſit dictum: Quodcunque ligaveris ſuper terram, ligatum erit in cœlis; memoratum Principem, qui ſe Imperio, & Regnis, omnique honore, & dignitate reddidit tam indignum, quique per ſuas iniquitates adeo, ne regnet, vel imperet, eſt abjectus, ſuis ligatum peccatis, & abjectum, omnique honore, & dignitate privatum à Domino oſtendimus, denunciamus, & nihilominus ſententiando privamus, omnes, qui ei juramento fidelitatis tenentur aſtricti, ab hujuſmodi juramento perpetuo abſolventes auctoritate Apoſtolica, firmiter inhibendo, ne quiſquam de cetero ſibi, tanquam Imperatori vel Regi pareat, & intendat; decernendo quoslibet, qui ei deinceps velut Imperatori, vel Regi conſilium, vel auxilium præſtiterint, ſeu favorem, ipſo facto excommunicationis ſententiæ ſubjacere. Illi autem ad quos in eodem Imperio Imperatoris ſpectat electio, eligant liberè ſucceſſorem. De præfato Siciliæ Regno providere curabimus cum eorundem Fratrum noſtrorum conſilio, ſicut viderimus expedire.* De electione inde Imperatoris ſic ſubdidit: *Dux Auſtriæ, Dux Bavariæ, Dux Saxonum, Dux Brabantiæ, Archiepiſcopus Colonienſis, Maguntinus, Salburgenſis ducentur in Inſulam Rheni, & dimittentur ſoli in ea, & amovebuntur omnes naviculæ, & ibi tractabunt de electione Imperatoris, nec adveniet aliquis ad eos, donec ſint concordes. Huic negotio præerit Archiepiſcopus Colonienſis, ſecundus Maguntinus, tertius Salburgenſis.* Atque hæc omnia cunctis Chriſtianis Principibus nota fecit; præcipuè verò Philippum Fontanam Epiſcopum Ferrarienſem ad Principes Germaniæ miſit, hortans eos, ut Henricum Landgravium Thuringiæ deligerent Regem, ſeque ei auxilio futurum ad Regnum obtinendum promittens. Hæc verò ut Fridericus accepit, ira, cujus ſanè potens non erat, exarſit, atque ad ſuos converſus dixit: *Pontifex in Concilio meam mihi Coronam detraxit; videamus, an ita ſit: ac Coronam ſibi afferri juſſam capiti impoſuit, inquiens: Atqui Coronam nondum vel Pontificis, vel Concilii decreto amiſi: an verò Principem, cui non eſt par, de culmine Imperialis dignitatis Pontifex deturbabit? atqui meliore multo nunc, quàm ante conditione ſum: nam ante in aliqua ſaltem re tenebar ei obtemperare, aut obſequium adhibere; nunc verò omni obedientiæ, venerationis, & pacis ſolutus vinculo ſum.* Itaque ab illa die Pontificem, propinquos, affines, amicos, & bona ejus ſine ullo pudore inſectari internecino bello inſtituit. Ut autem Principes ab amicitia ejus ſejungeret, literas ad eos ſcripſit omni criminatione plenas, & quaſi veneno quodam aſperſas; in quibus non ſolum Pontifici, ſed etiam univerſo Sacerdotali Ordini aſperè maledixit, ac ſemetipſum de objectis criminibus purgare contendit; præcipuè autem, ut favorem ſibi Ducis Auſtriæ compararet, filiam ejus ſibi in matrimonium poſtulavit; neque obtinuit, puellâ ſimul cum patre connubium hominis aſpernante, quem communione piorum Eccleſia exegiſſet. Principes autem Pontificis voluntatem foventes, Henricum Regem, ut dixerat, deſignarunt, (56) qui mox partes Eccleſiæ propè in Germania proſtratas erexit. Manſit autem Fridericus Taurini uſque ad Kal. Auguſti: nam pridie ad Principes crimen hæreſis diluendi gratia ſcripſit. Inde Papiam regreſſus

(55) Hujus Concilii hiſtoriam, è Matthæo Pariſio deſcripſit Sigonius. Videndi Nicolaus de Curbio, Labbeus Tom. XI. Concil., & Raynaldus ad hunc annum. Irrepſit error in hanc Sigonii editionem, in qua adnotatur *XVIII. Kal. Auguſti*; Julius enim menſis hunc numerum non admittit. Reponi igitur debet, *XVI. Kal. Auguſti*, quo data Lugduni ſententia depoſitionis Friderici legitur apud Raynaldum num. 45. Etiam Caffari Continuator ad hunc annum ſcribit, Fridericum die Lunæ XVII. Julii in pleno Concilio, Regno, & Imperio ab Innocentio privatum.

(56) In ipſa Aſcenſionis Domini ſolemnitate electus eſt *Henricus*, qui Innocentii precibus victus in electionem conſenſit, ut ſcribit Albertus Stadenſis. Non prima tamen electio hæc fuit memorati *Henrici* in Regem Germaniæ; Matthæus enim Pariſius, ad annum 1243. pag. 608. adnotavit, altera jam vice Germanos Principes Friderico infenſos ſimul conveniſſe, ut novum eligerent Regem, atque hunc ipſum *Henricum* Lantgravium deſignaſſe. Verba Pariſii hæc ſunt: *In Alemannia etiam multi abierunt retrorſum, & nolentes ampliùs ſtare cum eo* (Friderico Imp.), *alium ſibi in Regem elegerunt, vel Imperatorem, videlicet Andegravium* (in margine legitur *Henricum Landgravium*) *virum elegantem, ac ſtrenuum, cui Germaniæ, & Italiæ pars potiſſima, conſilium, & auxilium, uſque ad capitum expoſitionem, ſpopondit indefeſſum. Hec autem ſagaci mente perpendens pericula Dominus Imperator commiſit exercitum ſuum regendum cuidam ſibi familiariſſimo, & nulli pandens tanti conſilii ſacramentum, illac lora dirigit feſtinanter, & eò fiducialiùs, quòd memoratus Andegravius in dictam electionem non adhuc plenè conſenſit, imo potius tam conſenſum, quàm reſponſum Germanis ſuſpendit. Dilexit enim Imperatorem, & Romanæ Curiæ odivit cavillatores* (Pariſius, Romanos Pontifices mordere aſſuetus, ita loquitur). *Accedente igitur ad ipſum Imperatore, & vocante eum pacificè, & ſecretò, in loco tuto, adeò mutuis collocutionibus, & amicis confabulationibus, ante receſſum ſuum ad invicem datis dextris, confœderati ſunt, ut de ſuſpecto factus eſt idem Andegravius amicus tutiſſimus, & omnibus, qui eum elegerant, manifeſtè ſignificavit, quòd tam temerè præſumptionem non adquievit. Et ſic, ad votum perfecto negotio, ad exercitum ſuum Imperator eâdem, qua receſſit, prudentia remeavit.* Hæc omiſit Sigonius, quamvis in hiſce rebus enarrandis Pariſium paſſim habeat auctorem.

ſus, bellum movere Mediolanenſibus ſtatuit, atque idcirco delectus omnium fidelium Civitatum accivit. Quibus ſeptus in fines Mediolani ſe intulit, ac Morimundum ſtatim occupatum evertit: (57) inde cum ibi exercitum Mediolanenſium obvium cum carrocio habuiſſet, XII. Kal. Novembris caſtra ad Abiate, ad ripam Ticinelli traduxit: atque ibi occurrentibus pariter in ulteriore ripa Mediolanenſibus, dies unum & viginti, re tantum mutuis jaculationibus tentata, tranſegit. Kal. inde Novembris ad Buſaloram amnis tranſeundi cauſſa proceſſit, verùm à Mediolanenſibus eodem occurſu ſe objicientibus impeditus non potuit. Inde Idibus, motis caſtris, Caſtenum profectus (58) arcem Cottarum ſubvertit, neque ibi per eoſdem quoque tranſitus nanciſci copiam quivit. Quare multis ibi diebus ſine profectu tranſactis, Hencio filio mandavit, ut trajecto occultè juxta Baſſianum ad divertigium Abdua, impetum in tractum illum Mediolanenſium faceret. Quo facto Hencius ad Gurguzolam acceſſit, ipſamque oppugnare inſtituit: verùm Simon Locarnas cum juventute Portæ Comenſis atque Orientalis ſic ſe conatui illius oppoſuit, ut prœlio commiſſo ipſum captivum fecerit, licet Parmenſibus ac Regienſibus intercurrentibus poſt paullò reddiderit. Hæc in noſtris Annalibus ſcripta ſunt. (59) Matthæus autem Pariſius auctor eſt; Mediolanenſes à Friderico & Hencio inter Urbem & flumen interceptos, ac reditu intercluſos, cladem inſignem accepiſſe. Fridericus inde Papiam, & Papiâ Cremonam, atque inde audita rebellione in Apuliam rediit, (60) ita tamen, ut filios Hencium in Lombardia; Fridericum in Etruria Legatos reliquerit. In Marchia Icilinus Novale & Meſtrium ex agro Tarviſino recepit. (61) Per eoſdem dies juſſu Friderici Mutinæ, Regio, & Parma omnes Eccleſiæ fautores ejecti. Ita Regio Roberti, Foliani, ac Lucipini ab Seſſis; Mutina Aigoni, Rangoni, & Boſchetti à Graſulfis, & eorum factione depulſi ſunt. Idemque Parmæ de Gerardo Corrigio, & Bernardo Roſſio Pontificis affinibus factum fuiſſet, niſi ipſi re prævisa aliquanto ante cum amicis ſuis Urbe ceſſiſſent. Sequenti anno ſæva adeo Aprili menſe pruina 1246
cœlo manavit, ut vites omnes perdiderit. Eodem menſe Fridericus in Campania caſtrum Capuacii, quod à rebellibus tenebatur, expugnavit. In Germania Henricus Landgravius Rex deſignatus in die S Jacobi ſummo prœlio cum Conrado ad Francfordiam depugnavit, eunque à ſuis in acie deſtitutum ſuperavit. In Umbria Marinus de Ebulo Peruſinos & Aſiſiates, qui à Friderico defecerant, debellavit. Hencius bellum in Lombardia cum adverſariis ſuis gerere inſtitit, in primiſque factione Bernardi Roſſii Parmâ depulſa, exercitum adverſus Placentinos adduxit. Regienſes caſtra duo ex agro ſuo, Roſenam & Felinam, Huberto Palavicino Marchione Prætore duce, recuperarunt. Bononienſes captivos ſuos in prœlio ad Vineolam factos, à Mutinenſibus & Parmenſibus receperunt, atque illorum eis reddiderunt: nec Placentinis interea ab Hencio oppugnatis opportuna ſummittere auxilia deſtiterunt. Cæterùm aſſiduis bellis ac ſeditionibus tum Lombardiam urentibus, villis agriſque vaſtatis, miſer admodum vel potius miſerabilis ſtatus ejus, ac fœda in primis facies erat: neque enim aut arare, aut ſerere, aut meſſem, aut vindemiam facere, aut omnino rari habitare agricolæ ſine militari cuſtodia poterant, quæ à ſingulis Civitatibus per tribus emittebatur: adeò numerus perditorum hominum & latronum increverat, qui homines iter facientes excipiebant; neque niſi exactis mulctis acerbiſſimis, dimittebant; boves avertentes, & niſi ſe redemiſſent, graviſſi-

(57) Errat Sigonius, figens huic anno everſionem Cœnobii Morimundenſis; ea enim contigit anno 1237. *die tertia intrante Decembri*. Feralem hujuſce excidii hiſtoriam, ab oculari teſte deſcriptam, vulgavit Ughellus è manuſcripto ejuſdem Cœnobii Tom. IV. Italiæ Sacræ col. 183. novæ editionis Venetæ.

(58) *Caſtenum* ſcribunt tum Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, tum Calchus ad hunc annum; vicus autem eſt imminens Valli Ticini propè Buſaloram, etiam num ſub hoc nomine vigens.

(59) Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad præſentem annum hæc narrat. Calchus, *Hencium* dimiſſum à Mediolanenſibus, non gratiâ aut precibus, ſed pacto, & neceſſitate in hunc modum refert: *Henricus invento juxta Caſſianum Oppidum vado, flumen tranſit, & Gorgonzolam ſeſe recipit. Sed hanc confeſtim circumſedit Simon Locarnus, Mediolanenſium Ductor, & locum nullis mœnibus, foſſiſque munitum facilè expugnavit, Regemque Henricum ipſum cepit. Sed nequaquam remiſſum ex eo prœlium eſt. Inſtitere acriùs hoſtes, & quaſi amiſſo Rege victuri ampliùs non forent, quidquid virtutis, & ſcientiæ militaris haberent, effuderunt. Ita vehementiùs pugnantes, non parvam Mediolanenſium, qui jam victores ſe putabant, ſtragem edidere, Simonemque ipſum cum Præfecto ſagittariorum Genuenſium cepere. Æquata hoc modo pene pugna fuit, & dirempto certamine placuit Ducum permutationem fieri. Sic & Henricus, & Simon liberati cum cæteris captivis incolumes redière. Solis Liguribus illata injuria eſt, quibus alter oculus effoſſus eſt, & dexteræ manus præciſæ fuere.* Caffari Continuator, qui hoc anno miſſos Janua quingentos balliſtarios in auxilium Mediolanenſis exercitus contra Imperatorem teſtatur, de hujuſmodi injuria ſuis illata prorſus ſilet.

(60) Non hoc anno, ſed ſequenti, Friderici reditus in Apuliam contigit. Siquidem Galvaneus Flamma, loco memorato, tradit, Fridericum apud Groſſetum hyemaſſe. Idem refert Caffari Continuator, cujus verba referre præſtat, ut Sigonii Hiſtoria vividiùs illuſtretur. Ait igitur ad annum 1246. *Accidit autem, quòd ſtante in Groſſeto Domino Friderico, & mandaſſet Lombardis omnibus fidelibus ſuis, & Piſanis, Savonenſibus, & Albinganenſibus, & Jacobo de Carreto, aliiſque Marchionibus, & circumſtantibus univerſis, ut potentem exercitum mari, & terra contra Januenſes pararent; Nobiles Viri, Barones de Regno ſuo, Thebaldus Francus, & alii plures, qui in Curia ejus erant, tractaverunt eum occidere. Comes verò de Caſertis fecit hæc ſcire Domino Friderico, & ſic Thebaldus Francus, & alii culpabiles fugerunt, alii apud Romam, alii in maritima, alii ad alia loca. Thebaldus verò in Caſtro Rocchæ Capalbi ſe reduxit. Dominus quidem Fridericus ad inveniendos eos, & capiendos perſonaliter in Regnum perrexit, quia timuit, ne illi de Regno ei fierent rebelles, & obſedit Caſtrum Rocchæ Capalbi, & ipſum cepit, & Thebaldum prædictum, & vaſtari fecit, & deſtrui.*

(61) Duo hæc Caſtra per deditionem tradita fuiſſe Eccelino eadem obſidenti, *die X. exeunte Septembri*, refert Rolandinus lib. 5. cap. 15.

viſſimis detrimentis afficientes; cum alios pede ſuſpenderent, aliis dentes evellerent, aliorum in ora buſones vivos ingererent: quæ mala honeſtiſſimus quiſque vel ipſa morte triſtiora putabat. Quod verò intolerabilius videbatur, alter alteri ſuſpectus erat, ne caperetur, atque ab eo extorquendæ pecuniæ gratia torqueretur. Lupi præterea cum vulpibus fame rabidi per agros paſſim ferebantur, quòd combuſtis villis & deſertis agris ſolitum haudquaquam ovium ceterarumque pecudum pabulum invenirent: verùm circa foſſas Urbium congregati volitabant, atque abſurdis ululatibus omnia perſonabant, & ingreſſi oppida intacti ipſos ſæpe homines laniabant, quos ſopor in plauſtris aut ſub porticibus occupabat: quin etiam parietes perforabant, & infantes nacti in cunabulis devorabant. Quæ ab illis ſcribuntur, qui ſe conſpexiſſe fatentur. Gibertus Corrigius de Gente dictus, & alii nobiles Parmenſes Friderico damnato obedire nolentes, ſeſe ad Gregorium Legatum Placentiam contulerunt: quibus Fridericus exilium ſtatuit, ac domos evertit. In Marchia Icilinus Caſtrumfrancum, Campretum, & Muſolentum ex agro Tarviſino recepit, agrumque ipſum ferro ignique vaſtavit: multos etiam Patavinos falsò proditionis inſimulatos publicè interfecit, & Veronæ Cives aliquot tormentis excruciatos extin-
1247 xit. (62) Sequenti anno pridie Idus Februarias Joannes Scannarola, & quidam alii inſidias Icilino paraſſe ſunt accuſati: ex quibus cum Joannes ab Henrico Egna Prætore acrius urgeretur, ut ſe judicium evadere non poſſe vidit; ſtricto gladio Prætorem ipſum oppetiit, ac vita exuit. (63) Quare & ipſe ultimum ſupplicium ſubiit. Ricardus & Azo, Veronenſibus exulibus ac Ferrarienſibus ſumptis, cum Icilino & Veronenſibus Urbem tenentibus ad Mincium pugnaverunt: in quo prœlio IV. Kalendas Jun. multi utrinque capti, æſtus magnitudine intercluſo ſpiritu, perierunt. Conradus Henricum Regem Aquas ad coronam accipiendam pergentem, apud Ulmam adeptus prœlio maximo vicit: unde ille ictu ſagittæ ſaucius fugam arripere coactus, haud ita multò poſt dolore confectus interiit. (64) Quo nuncio accepto, Innocentius quatuor Legatos ad concitandos in Fridericum Reges ſubitò deſtinavit, & cum Hencius juſſu patris propinquum ſuum captum ſuſpendio extinxiſſet, ipſum in die Paraſceves cum patre diro anathemate jugulavit: atque inde ſtudium ſuum eò convertit, ut Gulielmus Comes Holandiæ Rex Germaniæ legeretur. (65) Gulielmo inde Aquas ad coronam accipiendam eunti, Conradus ſe item oppoſuit, atque ab Octaviano Ubaldino Cardinale Legato, Conrado Colonienſi Archiepiſcopo, & aliis proceribus Alemaniæ amicè monitus, ut incœpto deſiſteret, nec patris damnati veſtigia ſequeretur; reſpondit, ſe nunquam parentis ſui ſtudio defuturum: atque ita Urbem occupatam contra illos obtinuit, ac diuturnam Pontificiorum obſidionem ſuſtinuit. Fridericus autem tumultibus Apuliæ tandem compoſitis, Piſas ſe retulit: atque inde per Parmenſium fines Cremonam pervênit. Ibi verò ſuadentium auctoritate victus, utile demum conſilium gratiæ cum Eccleſia reconciliandæ cepit, ac Lugduni ipſum convenire Pontificem ſtatuit. Itaque honeſtiſſimo togatorum comitatu aſſumpto Cremona profectus, Taurinum acceſſit, ibique alterum conventum inſtituit. Hencius autem cum Boſone Dovaria Regii Prætore Vardaſtallum Mantuanorum, qui ad Eccleſiam ſe retulerant, circumſedit, ac duo eorum navigia Pado defluentia intercepit: inde ad caſtrum Quintiani Brixianorum oppugnandum proceſſit. Mantuani contrà Cremonenſium agrum ingreſſi, ipſum infeſta percurſione vaſtarunt. Mediolanenſes, Brixiani, Ferrarienſes, Bononienſes, & Veneti obſidionis cauſſa duobus menſibus apud Luzariam confœderunt. Fridericus inde Taurino profectus ubi radices Alpium attigit, trepido nuncio Parmam ab Eccleſiaſticis receptam audivit. Rem autem ad memoriam inſignem hac ratione geſtam invenimus. Gibertus de Gente, & alii Parmenſes, qui Urbe exceſſerant, omnibus fortunis everſi, ac ſummis difficultatibus rei familiaris oppreſſi cum Placentiæ verſarentur; occaſione admoniti, conſilium recuperandæ patriæ inierunt, ac multis Friderici hoſtibus Eccleſiæque amicis in fortunæ ſocietatem aſcitis, Placentia Gregorii Legati nixi opibus evaſerunt, ac ſe inter ſe ad patriam repetendam hortati, Gerardo Corrigio duce ſibi delecto, Parmam XVII. Kalend. Julias citato agmine perrexerunt, atque Henrico Teſta Arretino Prætore, & Manfredo Cornazano occiſis, & Gibellinis, qui omnes ex Urbe ad Tarum armati re perſpecta occurrerant, prœlio profligatis, Urbem ſine certamine inierunt, ac benignè à populo accepti, poſtridie concione habita, Gerardum ipſum Prætorem deſignaverunt. Qua re prævisa, nobiles, qui Friderico favebant, ſub eorum ingreſſum ſe cum rebus ſuis ex Urbe proripuêre. Parmam tam inopinato caſu ab hoſtibus occupatam poſtquam Hencius audiit, extemplo Quintiani obſidionem reliquit, ſeque trepidus Cremonam recepit, atque opportunis conſiliis agitatis, poſtridie mane Cremonenſes cum Carrocio Parmam

(62) Hæc Rolandinus lib. 5. cap. 16. & ſeqq.

(63) Supervixiſſe poſt vulnera accepta *Henricum de Ygna* quatuordecim dies, narrat Rolandinus loco memorato, fusè narrans, quæ Sigonius ex ipſo in compendium hic protulit de geſtis Eccelini, & diligenter menſes, ac dies deſignans.

(64) Matthæus Pariſius, qui hoc prœlium deſcribit, *Henricum* Landgravium ait, *non alieno*, ſed *proprii vulnere doloris ſauciatum*, & *ſuſfocatum animam exbalaſſe*.

(65) In Feſto S. Michaelis electum *Gullielmum* in Germaniæ Regem, Duce tamen Saxoniæ, aliiſque Magnatibus minimè conſentientibus, tradit Matthæus Pariſius ad hunc annum pag. 735. Feriâ quintâ poſt Feſtum S. Michaëlis, ideſt die 3. Octobris hujus anni, deſignatum à Germaniæ Principibus hunc Regem, ſcripſit Albertus Stadenſis ad præſentem annum, atque hunc verum electionis memoratæ diem fuiſſe docet Innocentius ipſe in epiſtola ad Rectorem S. Mariæ in Coſmedin, in qua hæc habet; *jucundus agnoſce, quòd V. nonas Octobris in Curia, juxta Coloniam ſolemniter congregata, chariſſimus in Chriſto filius noſter Vuillelmus Comes Hollandiæ, communi voto Principum, qui in electione Cæſaris jus habere noſcuntur, in Romanum Regem, cæteris Principibus adplaudentibus, eſt electus*.

mam verſus eduxit, ac caſtra ad Tarum mortuum poſuit, qui aquarum è Taro vivo congregatio erat, longè à Parma ſeptem millibus paſſuum diſtans; atque ibi patrem ad auditum cladis nuncium recurrentem expectare incœpit: neque ambigitur, quin, ſi rectà ad Urbem contendiſſet, nondum neceſſariis munitionibus præſidiiſque inſtructam, eam facilè recuperaturus fuiſſet. Dum autem ille advenit, interim Parmenſibus auxilia à Pontificiis acceſſere. Nam Ricardus Comes Vardaſtallo advolavit, atque Urbem à parte ad Orientem vergente ſibi cuſtodiendam aſſumpſit: poſtridie quadringenti equites Placentini acceſſerunt, quibus pars à glarea fluminis attributa eſt: tertio die Gregorius Montelongus Legatus Pontificis & Bernardus Roſſius affinis ejus cum mille equitibus Mediolano venerunt: deinde cum expeditis copiis Bononienſes ac Ferrarienſes: atque hi omnes caſtra in via ad Burgum S. Domnini ferente locarunt, eaque vallo foſſaque adverſus quoſcunque hoſtium impetus firmaverunt. Hoc igitur tam improviſo ictus nuncio Fridericus, modico temporis ſpatio ad capiendum conſilium ſumpto, IV. Non. Auguſti ad Urbis obſidionem ſigna convertit; eo animo, ut omnem belli Lombardici molem ad eam expugnandam conferret, ſperans ſe facile potiturum, quòd eam nec firmus murorum ambitus communiret, neque foſſarum profunditas tutam efficeret, nec præparata rerum neceſſariarum copia confirmaret: atque ad Urbem ſociis omnibus latera ſtipantibus progreſſus, in ea parte, quæ dicitur Grola, non longè ab ipſa Urbe, nempe in capite Pontis conſedit, firmo animi decreto ſuſcepto, ſe Parmenſes ad deditionem aut voluntate aut vi ſubacturum. Itaque acrioris obſidionis inſtituendæ cauſſa, oppidum novum, obſervatis de cœlo aſtris, conſtruxit: quippe caſtra, ampliſſimo terræ ſpatio ad juſtam Urbis magnitudinem comprehenſo, vallo foſſaque munivit, atque eò theſaurum ſuum & omnia rectè inſtitutarum Civitatum opiſicia tranſtulit, ut nihil ab Urbe juſta differret; ipſeque cum Germanis, & Hencius cum Mutinenſibus ibi ſtativa locavit: auxiliis inde ab omnibus partibus acceſſitis, primus venit Prætor Papienſium Hugo Boaterius Parmenſis, qui quanvis ſororis Pontificis eſſet filius, nulla tamen ratione averti à Friderici amicitia potuit; deinde Icilinus à Romano cum Patavinis, Vicetinis, & Tarviſinis, vix ad Gazaltum ex manibus Azonis & Mantuanorum elapſus; tum ex Cremonenſibus, Regienſibus, Bergomatibus, & Tuſcis, qui partibus Imperii ſtudebant; poſtremo ex Apulia & Sicilia, Italicorum & Saracenorum ingens numerus, ex quibus exercitus ſexaginta millium eſt confectus: qui celeriter Hencio duce totum agrum Parmenſem cum caſtris ejus omnibus in ditionem redegit. Parmâ in hunc modum à Friderico cinctâ, mirificus omnes qui intus erant, pavor inceſſit: quare non ſummam ſolum ad firmanda & tuenda mœnia diligentiam adhibuêre, ſed etiam ſupplices à Deo auxilium popoſcere: mulieres præcipuè ad vota pro ſalute faciendà converſæ, Urbem argenteam cum omnibus majoribus ædificiis conſtruxêre, eamque B. Virgini dicavêre. Hac re accepta Bononienſes ab occaſione invitati, bellum ſibi cum Mutinenſibus inſtaurandum exiſtimarunt, ſcilicet, ut aut Fridericus in apertum amittendæ, ſi negligeret, Mutinæ diſcrimen adduceretur; aut, ſi opem enixè ferret, copias ſuas diduceret, & Parmam minoribus opibus oppugnaret. Ita dum Mutinenſium exercitus à Friderico vocatus, paucis in præſidio finium ſuorum relictis, abeſt; Vido Vicecomes Prætor cum carrocio & Jacobo Lambertacio carrocii Præfecto ad Badianum acceſſit, quod infelicibus ante tentatum armis aſſiduè ante oculos verſabatur, atque omnis generis machinis expeditis acerrimè oppugnare inſtituit. Hoc nuncio accepto Mutinenſes, qui in caſtris Friderici erant, ſtatim Icilino & copiis ejus aſſumptis, ad Badianum recurrerunt: verùm multitudine copiarum Bononienſium territi, caſtris poſitis quieverunt, Hencium majore cum ſubſidio adventurum opperientes. Bononienſibus interea acrius in dies oppidum oppugnantibus, Badianenſes & Mutinenſes, qui in præſidio erant, cùm ſe ſuſtinere non poſſent, neque Hencianum ſubſidium affore in tempore exiſtimarent, conſilium ſui dedendi cepere: ac poteſtate colloquii facta, in hunc modum cum Bononienſibus pepigêre. Pridie Non. Julias juxta foſſam Badiani prope portam, Vido Prætor & Conſules mercatorum atque argentariorum, qui ibi aderant, promisêre, Vidotto Gerarducio & aliis ex Badiano præſentibus, ſe ſervaturos res mobiles eorum, eiſque quoquò vellent ire, liberè permiſſuros; qui Bononiam commigrare, aut in agro habitare voluiſſent, omnium onerum, præterquam militarium, vacationem daturos, omneſque poſſeſſiones, quas haberent in agro Bononienſi, reſtituturos, neque pacem cum Mutinenſibus illorum injuſſu facturos, niſi reſtituti à Mutinenſibus eſſent; præterea ſe ædi D. Stephani parſuros, captivos dimiſſuros, res Communis Mutinæ trans Scultemnam impenſis Communis Bononiæ translaturos: ſi quis de caſtro vellet primùm Mutinam ire, deinde Bononiam redire, poteſtatem facturos; poſtularunt autem, ut ipſi intra biduum bona ſua omnia, ædiſque D. Stephani ex caſtro extracta haberent, & ne Mutinenſes per tres dies propius caſtrum trium millium ſpatio eſſe poſſent, darentque operam, ut caſtrum Badiani in poteſtatem Vidonis Prætoris primo quoque tempore perveniret. His actis Badianenſes cum ducibus Mutinenſium colloquuti. fide accepta fore, quæ promitterentur, à ſua parte rata, eodem die cum rebus ſuis exiêre: atque alii Bononiam, alii Mutinam, ut cujuſcunque tulit animus, abiêre. Prætor inde caſtrum ingreſſus ipſum, exercitu Mutinenſium aſpectante, combuſſit: & continuò, antequam Hencius adveniret, nocturno tempore in Mutinenſes invaſit, eoſque in fugam haud magno admodum negotio compulit. Inde circumlatis ad caſtra eorum armis, Montelongum, Sabinianum, & alia quædam occupavit: atque ingenti præda potitus, victorem domum reduxit exercitum. Ibi recitatis, quas geſſerat, rebus, ad Conſilium generale ac ſpeciale tulit, ut pacta cum Badianenſibus & cuſtodibus, qui ibi erant, cum oppidum in ditionem conceſſit, inita ſervarentur, atque in legum tabulas referrentur, & quotannis per Prætorem

rem, qui tunc eſſet, & per populum jurarentur, &, ut in feſto D. Eſaiæ (nam illo die ea facta deditio fuerat) quadraginta cerei per Prætorem & curiam ad D. Eſaiæ deferrentur. Fridericus inde caſtra munita quinto Kalendas Auguſti à nomine S. Victoris, cujus eo die memoria celebratur, Victoriam appellavit: (66) ac quarto Nonas Auguſti Mutinenſes de rebus à ſe actis edoctos inſignem ad ſe militum manum mittere juſſit, inde ex Victoria Parmam obſidione premere inſtituit, ac crebra cum egredientibus Parmenſium ſagittariis prœlia miſcuit, ac mœnia ſæpe invaſit: verum cum irriti omnes conatus cecidiſſent, uſque adeo furere ira cœpit, ut omnes adverſæ partis captivos maximis atque exquiſitis ſuppliciis in conſpectu Parmenſium in glarea fluminis interfecerit, quoties ei rem malè gerere contigit. Quin etiam Gerardum Canalem Parmenſem propterea ſuſpectum habuit, quia domui ejus Parmenſes pepercerunt, itaque illi aliquando dixit: *Multum nos, Gerarde, Parmenſes diligunt, quia neque meam, neque tuam domum evertunt*: &, cùm ille reſponſum nullum dediſſet, (quia quorſum vocem eam edidiſſet, non aſſequebatur) in Apuliam miſſum mari ſubmergendum curavit. Hencius autem & Icilinus Brixillum, quod ad Padum eſt, captis Parmenſibus loci cuſtodibus, ditionis ſuæ fecerunt, unde Mantuani & Ferrarienſes frumenta ac ſalem, atque alia ad victum neceſſaria Urbi Parmæ ſubminiſtrabant. Dum autem locum illum muniunt, Octavianus Legatus, qui ſe juſſu Pontificis ex Alemania in Lombardiam receperat, furtim Mediolanum acceſſit, à Montelongo Parmæ incluſo rogatus, atque Mediolanenſibus Azone & Alberico tegentibus ad Talliatam Padi proceſſit: nec Parmenſibus, propter Hencium ſeſe opponentem, ſuccurrere potuit. Quare deſperato auxilio Parmenſes de deditione cogitare cœperunt, prout ex literis ad Cardinalem interceptis eſt cognitum. Marchio verò Montiſſerrati, aſſumptis Vercellenſibus, Taurinum incurſu ſubito cepit: verum Fridericus nepos ſociarum Civitatum militibus advocatis ſtatim recuperavit. Ferrarienſes etiam exules, qui juſſu Friderici Ravennæ agebant, ad os Talliatæ vocati, ipſum à Mantuanis vallis ad tranſitum impediendum obſeptum invenientes, ope Hencii in ripa ſedentis ſecuribus aperuerunt, ac Padum cum ſuis navigiis intraverunt, & Mantuanis, qui primi Padum occuparant, levi pugna tentatis, quinquaginta naves eripuerunt; & præter eos, quos aut ferro necaverunt, aut flumine ſubmerſerunt, trecentos hoſtium captos Hencio tribuerunt, quos Fridericus ab utraque parte Padi ſuſpendendos curavit, atque Hencium pontem ad Brixillum facere, eumque firmo præſidio cuſtodire mandavit; atque interim literas à Friderico filio de Guelforum parte Florentia deturbata accepit. Quippe Florentia jamdiu in duas & ipſa factiones Guelforum & Gibellinorum diviſa, cum hucuſque Eccleſiæ partes tutata eſſet, Gibellinis in Urbe prævalentibus, ac Guelfis tumultu populari depulſis, ad Fridericum ſe contulit. Guelfos autem Octavianus Cardinalis incitaverat, atque ope Bononienſium ad Gibellinos Urbe ejiciendos impulerat. Hac de cauſſa Bononienſes bellum ab ea parte futurum aliquando ſuſpicati, arcem in finibus in ipſo propè Apennini jugo adverſus eos moliti ſunt: quam propter aſperos præcipiteſque tramites Scaricalaſinum nominarunt. Interim Mantuani & Ferrarienſes V. Kalen. Novembris ponte capto atque reſciſſo, per Padum cum multitudine navium diſcurrere cœperunt, & Colurnum progreſſi, magnam commeatus vim Parmam ad ſuſtinendam obſidionem introduxerunt. Fridericus autem intelligens, niſi refecto ponte ſupportationem rei frumentariæ Parmenſibus intercluderet, ſe nunquam Urbe potiturum; pontem alterum, quà maximè anguſtus eſt Padus, captis per Ravennates & Mutinenſes centum hoſtium navibus, magno ſumptu ac labore reſtitui juſſit, eumque vallo & foſſis utrinque ac præſidio neceſſario confirmavit: atque ita impedita ſubvectione Parmenſes iterum in ſummam neceſſitatem & magnam deſperationem adduxit. Legatus interea Parmæ variis artibus titubantes Parmenſium animos confirmabat, ac literis ſimulatis ſpem ſubſidii propediem affuturi non dubiam afferebat: ſuperveniente hieme, ſociorum copiæ domum pleræque in hiberna dimiſſæ. Aigonis & ſociis, qui Mutina à Geraſulfis fuerant propter factionum certamina exturbati, Bononienſes Sabinianum, quod paullò ante ceperant, dederunt incolendum.
Sequenti inde anno Fridericus gravi morbo 1248
correptus eſt; ex quo cùm emerſiſſet, recreandi animi cauſſa XIV. Kal. Martias Victoria cum magno ſuorum comitatu aucupatum tribus paſſuum millibus exiit, rerum omnium ab hoſtibus prope ſecurus. Tum Montelongus Legatus, vir acer & vigilans, & Philippus Vicedominus occaſione uſi, Urbe cum omnibus copiis, pueris etiam & ſenibus & mulieribus adjuvantibus, implorato divino auxilio, eruperunt: quos ut vidit Thadæus Victoriæ cuſtos relictus: *Tandem*, inquit, *mures de cavernis exierunt*: ac Victoriam adorti, cuſtodibus, antequam Fridericus recurrere auxilio poſſet, oppreſſis ac fortiſſimè diſſipatis, Urbe ipſa cum ingenti præda potiti ſunt: nam & coronam regiam & theſaurum & ſupellectilem omnem pretioſam Friderici, & jumenta univerſa & carrocium Cremonenſium repererunt, & captivis ſuis liberatis multos hoſtium ceperunt, atque inter ceteros Thadæum interemerunt; ac demum Victoriam ipſam ſimul ira lætitiaque elati cremarunt. Hæc ita geſta Salimbenus Parmenſis, qui his rebus interfuit, ſcripſit. (67) Fridericus

(66) In Chronico Parmenſi ad hunc annum *Victoria* Civitas, à *Friderico* Imperatore condita, ita deſcribitur: *Eodem tempore Fridericus, quondam Imperator, retro cum ſuis aliquantulum ſe faciens, ædificavit Civitatem, nomine Victoriam, & conſtruxit burgos, & domus muratas, & cuppatas, faciens ibi circumquaque foveas magnas valde, & palancata, bitifredos, & betreſcas, & pontes levatores, & molendina ponens ibi in canale de Navilio, qui erat conſuetus venire ad Civitatem, & alia multa pro defenſione Civitatis ſua, & longitudo dictæ Civitatis fuit à ſtrata Claudia, uſque ad ſtratam de Fragnano, & erat propè Civitatem Parmæ per quatuor baleſtratas, & habebant ibi Cremonenſes Carrocium ſuum.*

(67) Eadem narrat Matthæus Pariſius ad hunc annum, qui literas, à Prætore Parmenſi de hac victoria ad Mediolanenſes datas, recitat in additamentis pag. 164.

eus verò hoc modo: *Parmenſes cum ultra reſiſtere non poſſent, captato tempore, quo partem exercitus noſtri ad fabricationem pontis in Pado, per quem aquæ nobis dominium ſervabatur, miſeramus, die Martis XVIII. præſentis menſis Februarii Berverios quoſdam, ut ad eorum perſequutionem nos attraherent, callidè præmiſerunt: ſed cum fideles noſtros inermes extra caſtrorum noſtrorum limites caſus tam ſubitus eduxiſſet, accidit, quòd priuſquam ad defenſionem civitatis Victoriæ fideles noſtri regredi potuiſſent, Parmenſes caſtra noſtra cum rebus ibidem habitis ignis incendio concremaverunt*. Fridericus inde cùm maturè ſuis ſubvenire non potuiſſet, Victoria excluſus Cremonam eodem die proceſſit, ac per triduum Cremonenſium, Papienſium, & aliorum ſociorum exercitu convocato Parmam ſe retulit, ac caſtris ab alia parte poſitis urbem nova premere obſidione inſtituit. Poſt quintum inde à Victoria capta diem, Hencius naves omnes Mantuanorum, quas auxilio Parmenſium advocarant, adortus, viriliter expugnavit, ac centum omnis generis naves & trecentos homines cepit: quorum alios gladio, alios ſubmerſione delevit, alios in carcerem condidit. Cùm autem Fridericus ad expugnationem duorum caſtrorum eſſet progreſſus, quæ Parmenſes ad aditum Friderico præcludendum poſt captam Victoriam ceperant: Parmenſes adortus non levi detrimento affecit: ex quibus centum cæſi, ſexaginta capti atque in cuſtodias dati ſunt: inter ceteros Bernardus Roſſius Pontificis ſororius interſectus. Hencius cum Icilino Veronam, Montelongus cum Mediolanenſibus Mediolanum ſe retulit. Parmenſes Bertam carrocium Cremonenſium in urbem adduxerunt, & ad baptiſterium collocarunt. Mediolanenſes verò & Mantuani, qui magna ab eis detrimenta acceperant, ornamenta ejus abſtulerunt, ac tantum rotas ac lectum plauſtri cum vexilli pertica reliquerunt. Cùm autem reliquus theſaurus auro, argento, lapidibus pretioſis, vaſis, & veſtibus conſtans eſt ablatus, tum in primis corona Imperialis magni ponderis ac pretii; quippe ampla, & ex auro gemmis pretioſis intextis couſecta, ut magìs dignitati Imperii, quàm capitis ornamento ſerviret: nam facilè totum caput cum facie occuluiſſet, niſi ſubſidio unius faſciæ ſublevata fuiſſet. Hanc verò quidam parvus homo, humili loco natus invênit, (68) atque omnibus indicans lætus inceſſit: nam quod quiſque rapuerat, ſibi habebat, neque ea de re ullum jurgium, aut contentio intercedebat. Hanc verò Parmenſes emerunt mille libris Imperialibus, & una domo repenſis: inde ſtatuerunt, ut quicunque de bonis Victoriæ rapuiſſet, dimidium ſibi haberet, ac dimidium in commune conferret: tentoria, & reliqua ad uſum belli pertinentia Legatus accepit: imagines & ſacræ reliquiæ in ſacrario Baſilicæ conſervandæ ſunt poſitæ, jumenta circiter quindecim millia fuerant; nempe equi pretioſi, manni, muli, clitellarii, & boves. Ex hoc inde theſauro pars exigua Parmæ remanſit, quòd pleraque mercatoribus vendiderunt, & pecuniam conſecerunt. Hoc læto nuncio audito Innocentius dixit:

Ad laudem Chriſti Victoria victa fuiſti.

His porrò rebus erectus Octavianus Legatus, Bononiam venit, atque, advocato ad concionem populo, auctor maximè fuit, ut reliqua Mutinenſis agri caſtra ſæpius parum proſpero ſucceſſu tentata primum peterent, deinde Romaniolæ urbes, quæ in poteſtatem abierant Friderici, repeterent. Nam cùm explorata, inquit, ac certa fractis ad Victoriam Friderici opibus de utroque bello victoria oſtenditur, tum antiquæ ſtudiorum egregiè à vobis cultorum gloriæ ille haudquaquam contemnendus recentis decoris titulus adjungetur, ſi Eccleſiam jus ſuum in Romaniola ſemel atque iterum armis veſtris recuperaſſe, apud poſteros fama haudquaquam falſa feretur. Ita decreto bello Bonifacius de Cario Placentinus urbis Prætor ineunte Majo firmiſſimum in fines Mutinenſium exercitum introduxit, ac Nonantulam ultro ſe poteſtati permittentem; Panſanum, & Sancæſarium reſiſtentia, ipſo præſente Octaviano, in ditionem adduxit, ac tecta eorum omnia diſturbavit. Inde univerſo cis Scultemnam populato ac pervaſtato agro, domum reverſus, continuò equites, & populum in Romaniolam cum carrocio duxit, & Ducia, ac Flagnano momento temporis expugnatis, inde ad oppugnationem Imolæ properavit. Imolenſes, cum ſatis parati ad tantam belli ſuſtinendam tempeſtatem non eſſent, ad conditiones accipiendas facilè deſcenderunt. VI. Kal. Jun. res jurejurando per Jacobum Epiſcopum, & Bonifacium Prætorem, Octaviani, ac civitatis nomine agentes in Prætorio Imolæ his eſt firmata conditionibus. Imolenſes ſpoponderunt, ſe ſocietatem cum Bonouienſibus habituros, & Commune & homines urbis agrique conſervaturos. Boniſacius verò Prætor promiſit, ac Stephanus præco civitatis juravit, Bononienſes urbem Imolæ tutaturos, quandiu fidem Rom. Eccleſiæ præſtitiſſet. Quibus rebus contractis, Conſilium generale, ac ſpeciale in caſtris eſt coactum, ubi homines utriuſque Conſilii, & Conſules Mercatorum, & Argentariorum, & Antiani populi, & Magiſtri Collegiorum, & Vexilliferi Communis prædictorumque Collegiorum convenerunt: ibique recitatis conditionibus, ſuffragiiſque initis placuit, ut eæ perinde, ut recitatæ eſſent, integrè atque inviolabiliter ſervarentur. His rebus ad Imolam geſtis, inde ad Faventiam, & Balneocaballum, Forum Popilii, & Forumlivii perrectum, omneſque hæ civitates imperata Eccleſiæ ac Bononienſium facere Auguſto ipſo menſe coactæ. Itaque adverſariis factionibus exactis, Prætores & Præfectos Bononienſes accepêre, & ſe cuſtodiæ, & clientelæ eorum tradidêre. Quo terrore Cervienſes impulſi, non expectato bello, ultro quod poſtulatum eſt conceſſerunt. Pridie Idus Auguſti Rolandus Valentinus Cervienſium Procurator, & Vido Lambertinus, Antianus populi Bononienſis idemque Procurator pacti ſunt, ut Cervienſes darent ſalem præſentem, & futurum ad decem annos certo pre-

(68) Hujus nomen prodit Chronici Parmenſis Auctor, inquiens: *Corona etiam Oloferni aurea, cum gemmis pretioſis, ibidem habita fuit per quemdam Parmenſem, nomine Curtopaſum, quæ venit in Commune Parmæ.*

A pretio, portoriis integris, & viginti quin-
que homines reciperent ad cuſtodiam ſalis,
nec per decem annos promitterent aliis. Et
quanquam pactiones cum ſingulis civitati-
bus initæ, conſumptis negligentia tabulis,
non repeririuntur; ſatis tamen conſtat, hoc
anno atque hac victoria Romaniolam feli-
cibus Bononienſium armis iterum Eccleſiæ
eſſe receptam: ſiquidem antiqua lex adhuc
extat in hæc verba: *Ut homines ex agro
Imolæ, qui ſunt in ditione Bononienſium, tri-
buta pendant, & alias functiones publicas ob-
eant cum iis hominibus, queis cum aſſueverant,
antequam Bononienſes recuperarent Romanio-
lam, Bonifacio de Cario Præturam admini-
ſtrante*. Pridie Non. Septembris Bonifacius
B domum reverſus, Imolenſes in Conſilio ju-
rejurando adegit, ſe defenſuros Bononien-
ſes adversùs omnes, & præcipuè Fridericum.
Gulielmus Hollandiæ Comes captis demum,
quas diu oppugnavit, Aquis, à Conrado Co-
lonienſi Archiepiſcopo Rex Germaniæ coro-
nam in die Sanctorum accepit: ſed quia
Dux Saxonum, & Dux Bavariæ, quos nu-
per Fridericus de induſtria ſibi nuptiarum
ſuarum, & filii fœdere ſociarat, non aſſue-
runt, eam coronationem irritam eſſe dixe-
runt: ac non multò poſt Conradum ad ur-
bis oppugnationem reverſum, diſſipato ejus
exercitu in fugam avertit. Fridericus inte-
C rim moram agebat Cremonæ, ita tamen,
ut ſæpe ad caſtra, quæ circum Parmam po-
ſuerat, viſitanda contenderet. Menſe Majo
Icilinus, firma Patavinorum & Vicetinorum
manu aſſumpta, ad Feltriam & Bellunum
oppugnandum acceſſit. Eo verò Feltriæ pro-
pinquante, pica quædam haſtæ, unde vexil-
lum ejus pendebat, inſedit, & ſe capi per-
miſit; quam ad ſe mox allatam delicatè ali,
& ſecum boni augurii cauſſa deferri man-
davit. Feltrini verò exeunte Blanchino à
Camino, ut Icilinum adeſſe viderunt, ei ſe
ſubito dediderunt: inde rebus Feltriæ con-
ſtitutis, Bellunum acceſſit, ſed nihil eo anno
1249 profecit. Sequenti, cum Kalen. Jan. ſedi-
D tio Imolæ exarſiſſet inter Brittos & Mindu-
los, qui capita factionum erant, Philippus
Hugonus Prætor Bononiæ veritus, ne ea
res civitatem ad partes Imperii traheret,
Bononiam utroſque accitos jurare apud ſe
juſſit, ſe præceptis ſuis obtemperaturos; ac
viginti locupletes fidejuſſores dare; & cum
dediſſent, pacem inter ſe intra præſtitutum
tempus habere, nec Bononia injuſſu ſuo di-
ſcedere. Extant etiam ab utraque parte no-
mina ſingulorum. Ab hinc Bononienſibus
obnoxia Imola fuit. Tulit inde ad Conſi-
lium generale & ſpetiale, ut Medicina &
duæ partes Argellatæ, & quicunque ibi ha-
bitarent, à tertia Prætura Huberti Vice-
E comitis tributa ſolverent, & functiones pu-
blicas obirent, perinde atque alia caſtra
& pagi Bononienſes: & ſi qui ad eo tem-
pore Bononiam commigraſſent, ne jure ci-
vium fruerentur, ſed cum eo pago confer-
rent, unde veniſſent, qui verò ex duabus
partibus Argellatæ in tertiam commigraſ-
ſent, privilegio nullo gauderent, ſed ſimul
cum vicinis ſuis conferrent. Mediolanenſes

Aronam, arcem utilem atque opportunam
rebus ſuis futuram, (69) Vidoni Cario Fri-
derici ſocio eripuêre. In Marchia Icilinus
profectione Friderici elatus animum ad do-
minatum totius Marchiæ, nemine, qui co-
natus frangere ſuos poſſet, relicto, adjecit.
Itaque Belluno tandem in poteſtatem addu-
cto, Montemſilicem occupavit, ac Patavium
reverſus, quoſdam nobiles, tanquam fidei
ancipitis, comprehendit, ac Veronam pro-
ficiſcens Anſediſio ſororis filio Urbis Præ-
tori mandavit, ut primores Urbis quacun-
que occaſione poſſet, extingueret, atque
Urbem potentibus exhauriret. Ita ille avun-
culo deditus, paucis interjectis diebus, hac
occaſione oblata, ingentem hominum nu-
merum in vincula dedit. Quidam in Pala-
tio accipitrem in pertica conſpicatus, ſoda-
li ſuo præſenti verſus hos Æſopi ad accipi-
trem pertinentes joci gratia recitavit:

Accipitrem milvi pulſurum bella columbæ
Accipiunt regem, rex magis hoſte nocet.
Incipiunt de rege queri, quia ſanius eſſet,
Milvi bella pati, quàm ſine Marte mori.

Quorum lepôre ſodalis ille captus, exem-
plum deſcripſit atque alteri recitavit. Ita
verſus non minus aculeo, quàm ſale faceti
per multorum ora vagati, demum ad au-
res Anſediſii pervenerunt; quo cognito ille
omnes tanquam proditionis reos ſubito cor-
ripi juſſit, qui hos verſus aut oculis, aut
auribus, aut manu exceperant, ac cum
filiis & uxoribus in carcerem condidit. Cu-
jus rei certior factus Icilinus, Patavium ve-
nit, ac principes Cives graviter tanquam
haud prorſus hujus proditionis expertes, in-
crepuit, identidem inquiens: *Ego non ſum
accipiter, qui columbas devoret, ſed paterfami-
lias, qui domum ſuam ſcorpionibus purgat.*
Inde Veronam reverſus, exercitum ad op-
pugnandum Ateſte duxit, captato tempore,
quo Azo Prætura Ferrarienſi erat implici-
tus: eoque per proditionem recepto, ar-
cem protinus omni machinarum apparatu
admoto expugnavit, atque inde caſtra om-
nia Azonis in deditionem accepit: atque
interim inſolentia evectus, omnes, qui Pa-
tavii propter carminum, de quibus dixi-
mus, lectionem in carcere tenebantur, pu-
blicè affici morte præcepit. Hac ratione
univerſæ Marchiæ dominatione potitus, &
timore præſentis Imperatoris ſolutus, ſum-
mæ omnibus eſſe formidini cœpit. (70) Eo-
dem anno Gulielmus Hollandiæ Comes Con-
rado prævalente, victus acie ceſſit. Menſe
Januario Fridericus, Hencio filio Legato
cum firma Germanorum manu in Lombar-
dia relicto, per Etruriam in Apuliam re-
diit: quò ubi pervênit, gravem morbum
nactus, hortatu Petri Vineæ ſalutare pocu-
lum hauſturum ſe dixit: verùm occultæ
fraudis ab amicis admonitus, Petro & Me-
dico cum poculo advenientibus dixit: Ami-
ci confido in vobis, quare cavete, quæſo,
ne mihi venenum pro medicamento ſufficia-
tis. Cui Petrus; ô Domine, inquit, ſæpius
hic Medicus meus ſalutarem vobis præbuit
po-

(69) Galvaneus Flamma, in Manipulo Florum ad hunc annum, hæc tradit. *Iſto anno, XVI. die Maji, Caſtrum de Arona, quod erat Guidonis Canis, per Mediolanenſes capitur.*

(70) Uberiùs hæc deſcribuntur à Rolandino ſub initium libri ſexti, unde eadem hauſit Sigonius.

A potionem, cur hoc demum tempore formidatis? ille vetò Medico poculum porrigenti acribus in eum intentis oculis dixit: Propina mihi; tum Medicus, qui Petri impulſu verè venenum diluerat, metu exanimatus, lapſum lubrica pedis offenſione ſeſimulavit, ac poculum majore ex parte profudit; quare ſtatim à cuſtodibus Friderici unà cum Petro ipſo correptus eſt. Fridericus inde reliquum quibuſdam morte damnatis præberi mandavit, quo epoto repentè extincti ſunt. Quare dolo detecto Medicum ſuſpendi, Petro oculos erui juſſit, ac Piſanis hoſtibus ejus interimendum dedit. Quod ut Petrus audiit, caput ad columnam, ad B quam alligatus fuerat, tanto nixu alliſit, ut cerebrum ipſum excuſſerit. Qua re cognita Fridericus uberrimè flere cœpit, ac dicere: *Væ mihi, contra quem ſævire coactus ſum: Petrus dimidium animæ meæ capitales mihi inſidias comparavit, in quo in poſterum confidam? in quo acquieſcam? in quo præſidium capitis mei reponam?* atque ita ſæpe repetens, amicos, qui aderant ad eaſdem ſecum fundendas lacrymas ſuſpiriaque mittenda ſocietate doloris adegit. (71) Octavianus interea Legatus nullum tempus de bello cogitandi prætermittere, & fautores Eccleſiæ aſſiduè ad arma ſolicitare, ac ſingulos, ut oblata iniimicorum ſuorum ulciC ſcendorum occaſione uterentur, identidem admonere. Cujus vocibus incitatus Simon Manfredus Regio extorris Novum, Arolam, & Sanſtephanum caſtra in finibus Regienſibus occupavit, ac multos ad ſe à Gibellinis pulſos illexit, oppidaque præſidiis operibuſque firmavit. Quam rem Hencius non negligendam ratus, continuò ad Arolam cum Regienſibus advolavit, &, qui intus erant, ſuſpendio ad terrorem ceterorum affectis, arma inde ad reliqua contulit. Præcipuè autem ducentos milites, quos Parmenſes ad cuſtodiam caſtelli ſui mittebant, præparatis occultè inſidiis intercepit; quos cum in conſpectu Civitatis ſuD ſpendio pariter extinguere moliretur, admonitus eſt ab eis, videret, quid ageret: nam ſe talionem ſubito relaturos, ac captivos ejus patibulis affixuros; atque ita de propoſito deſtitit. Quibus rebus ex ſententia geſtis, cupido inde ingens Bononienſis agri ineundi, & accepta damna referendi cepit. Itaque Papienſibus & Cremonenſibus copiis occultè accitis, ſimulque Parmenſium ac Ferrarienſium exulibus advocatis Mutinam venit, ac magna Civium illorum manu adjuncta, Urbe ſimul cum firmo Germanorum exercitu exiit. Hæc autem conſilia Octavianus Legatus, & Bononienſes cum occultè præripuiſſent, omni E ope annixi contenderunt, ut quàm maturrimè, antequam ille cis flumen exercitum traduxiſſet, occurrerent. Quod illi tanta felicitate adepti ſunt, ut ipſum adhuc in agro Mutinenſi trans flumen agentem exceperint. A flumine ad Mutinam tria paſſuum millia ſunt. Eo tempore flumen ponti inſigni lapideo jungebatur, qui S. Ambroſii dicebatur: inde longè mille paſſuum intervallo canale erat, quod, ut nunc quoA que, Foſſam altam dicebant: deinde pari propè intervallo in conſpectu ferme Urbis Noſocomium S. Lazari. Ad Foſſam igitur altam Bononienſes Hencio incauto agmine procedenti, trajecto raptim flumine, occurrerunt, ac ſtatim cum eo certamen utcumque excipiente acie commiſerunt. Is erat dies VII. Kal. Julias, (72) D. Auguſtino ſacer, qui Anglis Gregorii primi juſſu Evangelium nunciavit; utrinque acre pugnandi ſtudium eſt effuſum, pugna, variante victoria, uſque ad noctem perducta; tandem pars Henciana, fuſo, fugato ac prorſus profligato exercitu, ceſſit, paucis ſylvæ atque Urbs ipſa perfugium fuit; plerique in acie B aut cæſi ſunt, aut capti; inter ceteros, qui plurimum Bononienſium virtutem atque hanc victoriam illuſtravit, Rex Hencius cum ducentis ſuorum captivus eſt factus, & Boſo Dovaria Cremonenſium princeps. Nam Vido Seſſius Regienſium caput, cum temere per noctem fugâ arreptâ uſque ad Noſocomium perveniſſet, incautè equo in cloacam impulſo, eſt ſuffocatus. Gerardus Pius & Thomaſinus Gorzanus Mutinenſes equites illuſtres ad canale in ditionem venerunt: præterea maxima Mutinenſium, aliorumque equitum, ac peditum turba capta; ut ſatis conſtaret, illo bello, maximo ſcilicet ac periculoſo, aut cladem majorem C illatam, aut victoriam inſigniorem partam non eſſe. Re proſperè geſta, Octaviano atque Philippo placuit domum reverti. Ita cum inſigni triumpho ac veterum ſæculorum triumphis propè æquali Urbem inière. His obviam effuſa Civitas victoriam egregiam gratulari, ac nobilium captivorum ingentem numerum admirari; inter quos eminebat Rex Hencius, quippe maximi ac potentiſſimi ea tempeſtate Regis atque Imperatoris filius, & cum dignitate ſua, tum ætate, ac forma conſpiciendus; nam nondum vigeſimum quintum ætatis annum attingebat, & ſpecie oris, ac pulchritudine corporis omnes ea tempeſtate longè homiD nes ſuperabat. Ex quo in maxima Civitatis lætitia, miſericordia quoque pleroſque afflictæ præcellentis juvenis fortunæ quædam angebat. Rex ac reliqui captivi in cuſtodias conditi. Conſilio inde ſuper hac re habito, lege ſanctum, ne Rex ullo unquam tempore dimitteretur, ſed uſque ad exitum vitæ, in cuſtodia ſumptu publico aleretur. Hac victoria cognita, in omnibus fœderatorum Civitatibus publicè ſigna edita, quibus maximè effuſa declarari animi lætitia ſolet, ludis ad oblectandum populum variè factis. Bononienſes verò cum multa ludicra ad ſummum declarandum gaudium commiſerunt, tum verò religioni præcipuè ſtuE duerunt; ſiquidem ut tanti beneficii ſe Deo memores ac gratos oſtenderent, ſtatuerunt, ut per annos quinque die feſto D. Auguſtini, quo tam præclara parta victoria eſſet, centum corbes frumenti virginibus Auguſtinianis, tum extra portam Ravennate n agentibus præberentur. His conſtituris rebus, tum Medicinates, & Argellatenſes, qui immunes à publicis functionibus eranr, oppreſſi, de quibus cum IV. Non. Jun. ad

Con-

(71) Hæc ex Matthæo Pariſio Sigonius exſcripſit.

(72) Veriùs *VII. Kal Junias*, ideſt XXVI. Maji, quo die colitur memoria hujus Sancti Auguſtini; hunc diem expreſsè adnotant etiam Annales veteres Mutinenſes.

Conſilium generale & ſpeciale relatum eſſet, placuit, ut inter Paganorum numerum cum oppidi ſui hominibus referrentur, ac tributa conferre, & in expeditiones ire cogerentur. Hoc prœlio facto Mutinenſes ſtatim literas ad Fridericum miſerunt, quibus calamitatem adverſæ pugnæ, & capti Hencii doluerunt, ad quas ille epiſtola, quæ extat, reſpondit, primum de officio gratias agens, deinde in extremo ſe Bononienſes acerrimè perſequuturum oſtendens. Verba ipſamet in hos Annales inſerere, non eſt viſum alienum: (73) *Fridericus Communi Mutinæ S. Ex relatione literarum veſtrarum, quas ſuper eventu Hencii Regis Sardiniæ dilecti filii noſtri nuper noſtro culmini deſtinaſtis, tanto clariorem novimus fidem veſtram, quanto per evidentiora ſigna cognovimus, non minus de caſuum noſtrorum adverſitate vos deprimi, quàm de ſucceſſuum proſperitate lætari. Hæc ſunt etenim devotionis indicia, quæ mater fidelitas requirit in ſubditis, ut qualitercunque fortunæ dubietas ſucceſſura proveniat, qualitercunque tempora permutentur, fidelium ſemper corda ſint eadem, & in laudabilium jugiter operum exhibitione perſiſtant. Synceritatis itaque veſtræ conſtantiam proinde laudum titulis eò libentius extollimus, quo plena de vobis votis noſtris reſpondente fiducia, vos ad noſtra ſervitia promptos ſemper, & benevolos invenimus. Licet igitur caſus ipſe, ſi caſus dici debeat, ex quo negotia noſtra non cadunt, fabuloſè gravis, & vulgariter horridus videatur, nos tamen ipſum pro levi, ſeu minimo reputantes, altitudinem mentis noſtræ propterea in nullo deflеximus, nec ulla, vel modica cauſſa nos proinde turbationis affecit. Sed cum bellorum facta ſint dubia, & Serenitatis noſtræ gremium abundet copia filiorum, æquanimiter hujuſmodi nova ſuſcipimus, & noſtræ potentiæ dexteram tanto propterea fortius in rebellium noſtrorum excidium incitamus, & erigimus ad vindictam, quanto propter hoc videntur apertius inanis gloriæ ventum, & frivolam reſiſtendi materiam abſumpſiſſe. Cumque caſus hujuſmodi gladium noſtrum potenter acuerit, & in detrimenta nos hoſtium ardentiſſimè provocarit, devotionem veſtram hortamur attentè, mandantes, quatenus rancoris cujuslibet ſpeciem abigentes, ſic more ſolito circa noſtra ſervitia laudabiliter inſiſtatis, quòd ſpem, quam de vobis ſtabili mente concepimus, ſentiamus nobis in opere commodam. Nos etenim temporis habilitate captata, ſic ultimæ depreſſioni rebellium, apertis theſauris noſtris, & fidelium noſtrorum ſubſidiis aggregatis, vacare diſponimus, quòd nedum cogantur à cœptis inviti deſiſtere, ſed potius pœniteat incœpiſſe.* Quin etiam alias literas ad Bononienſes miſit, monens, ut Hencium filium Regem, alioſque captivos reſtituerent; ni feciſſent, ſe ſuperbiam eorum depreſſurum, & facta vindicaturum. Earum etiam literarum exemplum ad rem illuſtrius declarandam huic loco attexam: *Delatum eſt magnificentiæ noſtræ, quòd in victoria vobis data feciſtis cornua ferrea, cum quibus totum orbem creditis ventilare, & elevati in ſuperbia magna valde Lombardis fratribus veſtris arrogantiæ munera tranſmiſiſtis, cum eis ſolemnitates & magna gaudia celebrantes. Sed niſi cito elationem veſtram ad manſuetudinem convertatis, cornua ferrea, quæ feciſtis, ſubito impetu confringentur, riſus veſter dolore miſcebitur, & gaudium veſtrum in triſtitiam convertetur:* & paullò poſt: *Non igitur pateant faciles aures veſtræ ſuggeſtionibus ac adulationibus Lombardorum, qui vos ſuæ damnationi aſſociari cupiunt, inducentes vos in foveam, de qua nullius auxilio poteritis liberari. Quapropter ſub pœna gratiæ noſtræ vobis præcipimus & mandamus, quatenus dilectum filium noſtrum Hencium Regem Sardiniæ & Gallurі cum aliis noſtris fidelibus Cremonenſibus, Mutinenſibus, & ceteris aliis, quos cepiſtis, viſis præſentibus, carcere relaxetis. Quod ſi feceritis, nos inter alias Civitates Lombardiæ veſtram exaltabimus Civitatem: ſi verò potentiæ noſtræ mandatis neglexeritis obedire, triumphalem & innumerabilem noſtrum exercitum expectabitis, procul dubio cognoſcentes, quòd ad vos omni mora poſtpoſita veniemus, & Civitatem ipſam obſidebimus, nec de manibus noſtris vos liberare poterunt Liguriæ proditores, ſed eritis fabula, & opprobrium nationum, ac vobis improperabitur in æternum.* Quibus literis Bononienſes haudquaquam permoti, conſtanter in ſuſcepta ſemel ſententia permanſerunt, ac Regem & ceteros in cuſtodia eò arctius habuerunt. Addit Pariſius, captivos, ut mitius tractarentur, octodecim millia librarum Imperialium perſolviſſe. Interea Octavianus animos Bononienſium ſtimulare, ne ſemel oblatam occaſionem abire paterentur, quam, ſi tum ceſſaſſent, nequidquam poſtea quæſituri eſſent: *Nobis enim*, inquit, *hoc tempore illud ſingulari ſummi Dei beneficio datum eſt, quòd hoc miſero teterrimoque bello nunquam ſperavimus, ut, amicis noſtris conſervatis, & Pontificia ditione recuperata, Fridericum propria propè deſperata ſalute Lombardiæ finibus abſcedere coëgerimus; Hencium autem, in quo uno adverſariorum ſpes ſitæ omnes erant, in poteſtatem adduxerimus. Quin igitur, quando felicibus auſpiciis veſtris Romaniola ad Eccleſiæ veſtrumque imperium redire coacta eſt, arma adverſus Mutinenſes, re monente, vertuntur; &, quando omnia eorum loca cis Scultemnam veſtra virtute in ditionem ſunt redacta, Scultemna trajecto Urbs ipſa petitur; atque dum ipſi ſuperioribus perculſi eladibus Urbe exire non audent, eadem intentius oppugnatur, atque aut, ſi bellum expectare noluerit, ad partes Eccleſiæ trahitur; aut, ſi impetum perferet, vi ſub ius, imperiumque ſubjungitur?* Quæ cùm dixiſſet, facilè omnibus perſuaſit. Itaque decreto, quàm occultiſſimè potuit, bello, auxilia ex Marchia & Romaniola accerſiverunt, ac cum Parmenſibus tacitè compoſuerunt, ut ipſi Regium aggrederentur: nam ſe interea Mutinam invaſuros: ſic enim haud magno negotio utranque Urbem in poteſtatem venturam, cum, ceteris remotis auxiliis, ne ipſæ quidem inter ſe opportunis juvare conſiliis poſſent, quòd ſuas quæque res reſpicere, ac ſua tueri mœnia cogerentur. Septembri igitur menſe ineunte Parmenſes Regium, Bononienſes Mutinam ſunt adorti. Verùm gravior conſtitit ad Mutinam rerum ac copiarum omnium apparatus; cum eò & Legatus Pontificis, & carrocium Bononienſium cum Prætore acceſſiſſent, atque infinita

(73) Leguntur hæ Literæ apud Petrum de Vineis lib. 3. num. 47.

ta tormentorum bellicorum vis, ingenſque ſociorum & civium numerus eſſet adductus. Quibus Aigoni quoque cum ſua factione, quæ Mutina extorris erat, ſe adjunxere. Ac Parmenſes quidem, cum Regium aggreſſi, pontem S. Stephani, & pontem ſuburbiumque portæ Bernonis, ac ſuburbium Sanctorum omnium combuſſiſſent, haud ultra contenderunt. Bononienſes autem Mutinam non acri ſolum obſidione cinxerunt, ſed etiam ab omni parte graviſſimè oppugnarunt: quæ oppugnatio ut horribilior ac pernicioſior eſſet, inſuper repentinus quoque terræmotus effecit, qui vehementiſſimo concuſſu propè tecta Urbis omnia labefecit. Itaque Mutinenſes cum humanis deſtituti ſubſidiis, cœleſtibus præterea ſe quoque peti prodigiis ducerent, poſthac mœnibus ſe valliſque, quibus Urbem jampridem muniverant, tenuerunt, neque in aciem aperto atque æquo Marte prodierunt: ſæpè tamen catervatim procurrentes, levia cum hoſtibus prœlia commiſerunt. Tandem circa foſſas certamine graviore congreſſi, cum multos amiſiſſent, exire quoque deſtitêre, atque ad mœnia una viriliter propugnanda incubuêre. Bononienſes interea obſeſſis atque incluſis illudere, atque omnia probra ingerere, ac variis detrimentis afficere, ut, ſi poſſent, ipſos haudquaquam abjecti ſpiritus homines aliquo pacto ad pugnandum elicerent. Nam & ſuburbia in conſpectu eorum cremarunt, & cadavera jumentorum ad ignominiam, more illorum temporum, inferendam vi machinarum in Urbem jecerunt. In primis autem aſini cadaver ſoleis argenteis per noctem projectum dicitur; quod cum fortè in fontem, quibus multis abundat Urbs, cecidiſſet, celebre ei nomen apud poſteros prodidit. Qua ignominia populus irritatus, repentè ſe foras ejecit, ac tanta vi in apparatum machinarum ſe intulit, ut briccolam, qua aſinum jaculati erant, abſtulerit, in Urbemque retulerit. Harum machinarum tantum ea tempeſtate artificium erat, ut vaſti etiam molares in ſublime earum impetu torquerentur. Satis enim conſtat, & Florentinos ante hoc tempus intra Urbem Senarum, & poſt Turcarum Imperatorem avorum noſtrorum memoria, dum Chalcidem oppugnaret, aſinorum atque equorum cadavera putreſcentia intra oppidum eadem ratione jeciſſe. Poſtremò, ubi omnia vana eſſe Bononienſes ſenſerunt, cuniculos ad foſſas egerunt, ſive ut aquam exhaurirent, ſive ut commodius mœnia ipſa ſubruerent. Quibus malis conflictati Mutinenſes, ac ſimul omni ſpe auxilii deſtituti, cum conditiones pacis à Legato & à Prætore ferrentur, accepêre, ac Decembri tandem menſe cum Bononienſibus pepigêre. Extant adhuc veteres pactionum tabulæ, in quibus rem ita actam eſſe, perſcriptum eſt: *VI. Idus Decembris in Prætorio novo Mutinæ in Conſilio generali, in quo aſſuerunt magiſtri artium, & capita Quinquagenarum, Hengeranus procurator ad pacem componendam eſt lectus, & poſt triduum à parte Aigonorum extorre Vidottus Peregrinus, & Rolandus Ganacetus. XIV. verò Kal. Jan. Bononiæ in palatio veteri in Conſilio generali & ſpeciali, in quo aſſuerunt Antiani populi, & Conſules mercatorum atque argentariorum,*

A *magiſtri artium, atque armorum, vexilliferi Communis, equitum & peditum, & collegiorum, ad eam rem lecti ſunt Hugolinus Tancredinus, & Albertus Prendipartius, eodemque die in foro concione advocata prædicti trium partium procuratores convenerunt, atque inter ſe in hunc modum compoſuerunt: Commune Mutinæ ſocietatem & amicitiam cum Communi Bononiæ ſervet, & amicos inimicoſque eoſdem in perpetuum habeat: pace belloque Octavianum Cardinalem Legatum, & Bononienſes adverſus omnes homines juvet, neque cum aliquibus ſocietatem coëat injuſſu Cardinalis Octaviani, ſi aderit; aut Prætoris Bononienſis, qui nunc eſt, aut poſthac erit, &* B *Antianorum populi, & Conſulum mercatorum, argentariorumque, qui nunc ſunt, aut poſthac erunt, & Communis ipſius Bononiæ. Loca omnia Epiſcopatus Mutinæ citra Scultemnam everſa, in perpetuum everſa remaneant: integra everti poſſint pro arbitrio eorundem. Incolis eorum locorum liceat ibi domos reponere, modo ne intra loca, ubi caſtra continebantur. Si Fridericus abdicatus Imperator, aut alius pro eo in diœceſim Regienſem, aut Mutinenſem pro Urbe Mutinæ recuperanda venerit, tum par numerus Aigonorum & Graſulforum, qui viſus erit Cardinali, Prætori, cæteriſque, & ad eos fines, qui eiſdem probabuntur, teneantur venire ud Urbem Bononiæ, aut* C *in agrum impenſis Communis Mutinæ, & ibi eſſe ad eorum arbitrium, ita tamen, ut poſt octo dies, quàm hic motus fuerit factus, poſſint domum redire. Commune Mutinæ reſtituat omnes Badianenſes, & qui erant Badiani, tum cum venit in ditionem Bononienſium, atque ſuas illi poſſeſſiones reddat. Idem emiſſarium è Scultemna derivari ad Caſtrumfrancum per agrum Mutinenſem, & ſuper id molendina conſtrui ſinat. Mutinenſes, qui ſunt in Urbe, & qui ſunt foris de factione Aigonorum, legant communi conſilio Prætorem ex Urbe Bononienſi, prout placuerit Cardinali, Prætori, Antianis, & Conſulibus: aut qui ſunt in Urbe, legant unum, qui foris, alterum:* D *aut demum Cardinalis, Prætor, Antiani, Conſules dent unum, duoſve, quos velint. Qui per Cardinalem, Prætorem, Antianos, & Conſules mittentur ad cuſtodiam Urbis, arcium, & portarum, alantur impenſis Communis Mutinæ, quas arces, & portas idem Commune Mutinæ teneatur libere dare Cardinali, Prætori, Antianis, & Conſulibus, & præſidia, quæ mittentur, ex eorundem voluntate recipere. Mutinenſes equites & pedites Mutina extorres ex parte Aigonorum reſtituantur, & in bona ſua redigantur. Pax fiat inter partem Graſulforum & Aigonorum ad arbitrium Cardinalis, ſi aderit, Prætoris, Antianorum & Conſulum. Contra verò Commune* E *Bononiæ pacem habeat cum Communi Mutinæ, & parte Graſulforum; & eos in perpetuum conſervet, ac defendat adverſus omnes homines integro fœdere Lombardorum, & partem utranque in Civitate retineat, & ſi una pars pelletur ab altera, Prætor, Antiani, Conſules, Populus, & Commune Bononiæ illam reducant, ac bello alteram perſequantur, expulſamque recipiant. Mutinenſes in agro cis Scultemnam jus habeant colligendi fructus, ſicut ante habebant. Jura Nonantulæ ſint Mutinenſium, ſicut erant, antequam Nonantula ditioni Bononienſium ſe permitteret, modo ne negotium Nonantulanis exhibeant eo nomine,*

quòd

quòd illorum poteſtati ſe tradiderunt. Prætor Bononiæ, qui nunc eſt, aut poſthac erit, Antiani, Conſules, qui nunc ſunt, aut poſthac erunt, & Commune populuſque Bononiæ dent operam pro viribus, ut precaria, feuda, emphyteoſes eorum nulla lite turbentur vi decreti ab Innocentio Pontifice interpoſiti, quo fautores Friderici his juribus ſpoliavit: omnia prædia Eccleſiaſtica Sacerdotibus Mutinenſibus reſtituantur, quibus ſententia Pontificis ſunt exuti; Ferrarienſes, qui capti fuerunt ad Canale Mutinæ, cum captus fuit Gerardus Pius, & Thomaſinus Gorzanus, & qui capti fuerunt, dum Urbs obſidebatur, libere dimittantur. Gulielmus tamen Aldratte & ſocii ejus tandiu retineantur, donec Carvolinus Caſtellus, & ſocii fuerint dimiſſi. Captivi Bononienſes, qui Mutinæ, aut alio loco cuſtodiuntur à die, quo fuit prælium inter Commune Bononiæ, & Commune Mutinæ, ac Regem inter Mutinam, & Scultemnam VII. Kal. Jan. & captivi Mutinenſes libere dimittantur. Commune, & Populus Parmæ, Commune Mediolani, & alia Communia Lombardiæ Eccleſiæ ſectam ſequuta, ac demum ipſe Pontifex hanc pacem ratam habeant. Atque hæc inter ſupraſcriptos procuratores ultro citroque promiſſa, ac pax mutuis oſculis populo inſpectante conciliata eſt. Relinquebatur controverſia de Friniano, quod utraque ſibi Civitas vindicabat. Ea res ne paci moram aſſerret, Parmenſes Mutinenſibus dediti effecêre, qui Hugone Sanvitali nuncio ad id miſſo, poſtridie Legato, Antianis, & Conſulibus promiſerunt, ſe daturos operam, ut Sextula Bononienſium eſſet, ſicut erat: cætera verò loca Friniani Mutinenſibus traderentur, & ne Commune Mutinæ negotium Friniatibus exhiberet, & ſic lis moveretur, effecturos, ut judex ad eam Pontificis arbitrio legeretur. Itaque XIII. Kalen. Jan. Octaviano Cardinale, & Jacobo Epiſcopo Bononienſi præſentibus, Civitatis utriuſque procuratores certa interpoſita pœna compromiſerunt in Hugonem & arbitros à Communi Parmæ datos de omni lite, quæ inter Bononienſes, ac Mutinenſes ſuper Friniani poſſeſſionem poſſet exiſtere, jurantes ſe ſtaturos ſententiæ arbitrioque Communis Parmæ, quod Prætor, aut alius rector Urbis ejus tuliſſet. His rebus tranſactis, poſt biduum Conſilium generale Mutinæ eſt advocatum, atque à Matthæo Gorzano, & Alberto Bazoanio rectoribus Urbis relatum; num placeret ſupraſcriptis conditionibus pacem cum Bononienſibus confirmari: omnes ita, ut rogati fuerant, juſſerunt. Hoc decreto Bononiam perlato, duo Prætores per Octavianum Cardinalem ac procuratores Mutinenſes, qui cum Alberto Boſchetto Epiſcopo ſuo Bononiæ erant, lecti ſunt; unus, qui jus diceret parti Aigonorum, alter, qui Graſulforum; Bonifacius Caſtellanus, & Comes Prendipartius; ac poſtridie ab Alberto Epiſcopo Mutinam ſunt deducti; eodemque die divina ſacra civitati reſtituta, quibus à Pontifice fuerat interdictum; & Conſilio generali coacto ſinguli jurarunt, ſe præcepta Eccleſiæ ratione ſacræ deteſtationis obſervaturos, & pacem ac concordiam ratam ſuperioribus conditionibus habituros. Pridie verò Kal. Jan. Jacopinus Rangonus cum parte Aigonorum in Urbem ingenti Civitatis gratulatione reverſus eſt. Eodem tempore Manfredi Faventiam cuſtodibus Bononienſium parum caventibus receperunt. Bononienſes de cuſtodibus pœnas ſumpsêre. Poſtero autem, qui fuit ſalutis ſupra milleſimum ducenteſi- 1250
mus quinquageſimus, XVII. Kal. Februarias Rangoni & Rodiliæ cum Gorzanis Mutinæ in Prætorio, præſente generali Conſilio, & Octaviano Cardinale agente, in gratiam rediêre. Cùm autem Parmenſes ab gravibus ſuperiorum annorum cladibus ſummis annonæ anguſtiis premerentur, Bononienſes eorum vice ſoliciti VI. Idus Junii, Regienſium aſſumptis exulibus, uſque ad Cruſtulum Regienſis agri torrentem proceſſerunt, ac direpto latè eorum agro XVII. Kal. Julias magnam commeatus vim in Urbem Parmæ miſerunt, atque egregiè Civitatis tum in amicitia manentis inopiam ſublevarunt. Regienſes ad Novum progreſſi, ſuburbium incendêre, ac multos homines & jumenta inde averiêre; &, cum ad Campaneolam excurriſſent, in poteſtatem redegêre. Cum priore anno IX. Kal. Jan. Hugo Sanvitalis Carpos per ſimulationem amicitiæ profectus, caſtrum quod erat Mutinenſium, ab Archipresbytero & ejus factionis ceteris accepiſſet, ibique nomine Eccleſiæ juriſdictionem exercere inſtituiſſet; Antiani populi Mutinenſis irati Carpenſes hoſtes judicarunt, mox adverſus eos armato exercitu exituri, niſi Hugone expulſo ambæ factiones ipſorum ſe facturos imperata juraſſent, ac XVIII. Kalendas Octobris Præfectos à Mutinenſibus accepiſſent. Poſt diem Aſſumptionis, Parmenſium & Mutinenſium exules ex Burgo S. Domnini Huberto Palavicino Marchione duce ad Parmam occupandam ſe contulerunt. Qua re prævifa qui Urbem tenebant, oblata occaſione læti, adverſus eos cum carrocio prodiêre, atque in campis Grolæ ſummum prœlium commisêre. In quo cum cedere exules cogerentur, relicta pugna repentè latera hoſtium circumvecti: Ad Urbem, ad Urbem, exclamare cœperunt: quare, ne intercluderentur Pontificii veriti, & ipſi ſubito ad portam Urbis recurrerunt; factum eſt autem, ut cùm pons immenſum intrantis temerè turbæ pondus ſuſtinere non poſſet, diſſractus magnum eorum numerum in aquam cum omnium ſubmerſione dejecerit: quare carrocium temere in via relictum, ab exulibus occupatum, ac Parmenſes ad ter mille capti, atque Cremonam in cuſtodias ducti ſunt. Hi verò tormentis, ac ludibriis variis, ut ſe pecunia grandi redimerent, ſunt affecti: nam alii pedibus, manibuſve ſuſpenſi, aliis dentes evulſi, aliis bufones vivi in ora aperta intruſi ſunt. Hubertus autem ipſe à populo Placentino adverſus Nobiles à ſe Urbe exactos vocatus, Nobiles ſe cum caſtro, quod occuparant, dedere compulit: & præturam Urbis, & poſt dominatum invaſit; quem eundem Cremonæ etiam & in cæteris Civitatibus, quæ Imperii partes ſequebantur, exercuit: atque Icilinum ut potentia, ſic moribus adæquavit, qui ultrò ſe Veronæ dominum appellavit: atque ibi & Patavii primoribus Civitatis per varias cauſſas interimendis intentus, eas Civitates in tantam ſalutis propriæ deſperationem adduxit, ut plerique, ne illius criminatione iniquo judicio publicè interirent, ultrò ſibi mortem conſciſcerent. Mediolanenſes ingenti frumenti nume-

ro Placentinis, ut egentibus Parmenſibus A
ſubmitterent, dato, adverſus Laudenſes cum carrocio exierunt, ac multa illis caſtella eripuerunt, ac totam diœceſim vaſtarunt: demum in caſtris aquâ Lambri in foſſas inductâ munitis Placentinos opperiri cœperunt. Placentini verò neque frumenta Parmenſibus reddidêre, neque auxilio Mediolanenſibus advenêre. Qua re cognita inde profecti, ubi primum conſtitêre; Laudenſes, Papienſes, & Cremonenſes in die S. Viti obvios habuêre, & cum ſeſe illis magno labore propter magnitudinem æſtus eripuiſſent, mox Montelongo præſente prœlio ſed levi pugnarunt; ex quo æquo utrinque marte diſceſſum eſt. Fridericus demum à minis ad B
preces verſus, primum filium Marchionis Montisferrati captivum cum Hencio permutare filio voluit, inde auri tantum, quantum ad cingenda circulo ipſa Urbis mœnia ſatis eſſet, pro ejus redemptione Civitati, ut ajunt, ſpopondit, ac neutrum impetravit. (74) Itaque cum conſtitutis Apuliæ rebus, ac pecunia comparata bellum adverſus Bononienſes ingens moliretur, in ipſo rerum apparatu in Apulia Idibus Decembris veneno eſt mortuus: cujus mortis Manfredus filius ſuſpicionem tulit, licet teſtamento ipſe cum ceteris fratribus hæres relictus; à quo pulvino in os injecto dicitur ſuffocatus. (75)

(74) Expreſſa hæc leguntur in ſepulcrali inſcriptione, quam *Hencii* tumulo apponendam curavit S. P. Q. B. anno 1272., 2. Idus Martii, eamque refert Tobias Fendius in monumentis ſepulcralibus. Captivus autem Bononiæ manſit *Hencius*, annis 22., menſibus 2., diebus 16., ut in memorato epitaphio adnotatur.

(75) Albertus Stadenſis pœnitentem obiiſſe *Fridericum* tradit; ait enim ad hunc annum: *Fridericus Imperator mortuus eſt, ab Archiepiſcopo Palermitano abſolutus*. Idem Matthæi Pariſii Continuator refert, inquiens; *videns mortem ſuam indubitanter imminere, contritus pro peccatis ſuis, confeſſionem fecit pleniſſimam, cum lacrymarum ubertate, ſe Deo commendans, & Ordini Ciſterciensi, unde habitum* C *Ciſtercienſium ante mortem, ut nobis ſuorum fidelium patefecit certa relatio, humiliter, ac devote ſuſcepit*. Hæc ad annum 1251., ubi etiam ultimæ Friderici fabulæ recitantur (quæ tamen diſcrepant ab allatis à Raynaldo ad hunc annum num. 33.) De *Manfredi* parricidio fama quidem percrebuit, eamque amplexus eſt Paulus Langius in Chron. Citiz., aſſerens, pulvino in os injecto ſuffocatum à filio *Manfredo Fridericum*. Æneas tamen Silvius in hiſtoria Friderici III. pag. 52. fidem eidem vix adhibet, inquiens, *arduum eſſe id credere*. Pandulfus autem Collenutius in hiſtoria Neapolis lib. 4. pag. 181. falſam omnino dicit his verbis: *minimè autem credibile eſt, quod quidam ſcribunt, rumorem de Manfredo ſparſum fuiſſe, ac ſi pulvino ori admoto obitum illi acceleraverit; id enim nec veriſimile eſt, neque ab eo fieri potuiſſet, & longè aliter ſcripſere, qui eo tempore vivebant Eccleſiaſtici Auctores*. Quod pertinet ad diem mortis Friderici, multùm aberravit Struvius in Hiſtoria Germaniæ, qui eundem defunctum tradit in Feſto S. Stephani, hæc ſcribens: *Idibus Decembris, ipſa die Luciæ 1250., morbo correptus, &, non ſine ſuſpicione veneni, in die S. Stephani fuit defunctus*; ſubditque in adnotationibus teſtimonium Matthæi Pariſii, qui diem illum expreſſe refert. At Struvius minimè animadvertit, verba ibidem adducta, non Matthæi Pariſii eſſe, ſed Continuatoris illius hiſtoriæ, qui ad annum 1251. ea exaravit, omnino contra mentem Pariſii; is enim ad annum 1250. hæc clarè ſcribit: *obiit circa eadem tempora Principum mundi maximus Fridericus, ſtupor quoque mundi, & immutator mirabilis, abſolutus à ſententia, qua innodabatur, aſſumpto, ut dicitur, habitu Ciſtercienſium, & mirificè compunctus, & humiliatus. Obiit autem die S. Luciæ, ut non videretur ea die terræmotus ſine ſignificatione, & inaniter eveniſſe &c. Celata autem fuit mors ejus per aliquot dies, ne hoſtes ejus citò exultarent; ſed die S. Stephani facta eſt in publico manifeſta, & nunciata in populo*. Eadem in fine hujus anni, quo hiſtoriam ſuam abſolvit, Pariſius confirmat, inquiens: *Obiit inſuper ſtupor mundi Fridericus, die S. Luciæ in Apulia*. Sigonius igitur diem obitus *Friderici* rectè ſignavit.

Explicit Liber Decimusoctavus.

INCIPIT LIBER DECIMUSNONUS.

Nemine regnante, aut imperante.

FRidericum ex humanis rebus exemptum interregnum inde XXIII. annorum excepit, (1) pluribus diſſidio Principum ad Germaniæ coronæ culmen evectis, verùm nemine in Italia aut ab Archiepiſcopo, aut à Pontifice Regiis, aut Auguſtalibus inſignibus exornato. Quocirca, Regno Imperioque vacante, civitates Italiæ impunius inter ſe arma conferre, partes acerbius inimicitias exercere, populorum inſidiari libertati liberiùs potuêre. Nam ut pravas populorum factiones indigna ſuperiorum Impp. cum Pontificibus certamina pepererunt, ſic ſæva tyrannorum imperia exiguæ ſequentium Regum opes introduxerunt, quoad Regnum Italiæ in multos Principatus diviſum, prorſus ad nihilum eſt redactum: verùm ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

1251 Poſtero anno Innocentius Pontifex Friderici morte comperta, nullâ morâ interpoſitâ Italiam ad res conſtituendas, & ſocios ſublevandos repetiit, ac XV. Kal. Jan. amicorum ſubſidio fultus Genuam adiit, (2) ibique rebus componendis operam dedit. Itaque Legati civitatum eò ſtatim ſuis cum Prætoribus ex tota Italia præſto fuêre. (3) Inter hos Mutinenſes Idibus Junii cauſam agere civitatis ingreſſi, cum beneficia à ſe Parmenſibus pro ſalute Eccleſiæ data commemoraſſent, poſtremò injuſtè ſe in diſceptationem de Friniani regione vocari, ac poſſeſſione per Bononienſes ſpoliari, conqueſti ſunt, atque, ut nunciis Friniatium preſentibus priſtinum indiceretur obſequium, poſtularunt: annuente verò Pontifice Petrus Gulielmus Legatus Bononienſium, qui aderat, reſpondit, Bononienſes jus in Friniano non poſcere. Poſt XV. inde dies Innocentius Genua digreſſus Mediolanum VII. Idus Jun. adiit. (4) Portâ Vercellinâ ingredientem, ac ſex Cardinalibus, & Nicolao Patriarcha Conſtantinopolitano ſtipatum primores civitatis ſub umbella in togis holoſericis exceperunt, atque univerſo plaudente populo ad ædes Ambroſianas perduxerunt: (5) in quibus per duos menſes moratus, quotidie privato aut publico alicui offi-

(1) De hoc celebri Interregno varia Scriptores tradunt; alii enim contendunt, numerandum eſſe ab anno 1245., quo in pleno Lugdunenſi Concilio ſacro anathemate perculſus, atque ab Imperio depoſitus eſt *Fridericus*. Matthæus Pariſius, licèt Friderico eximiè propitius, id expreſſè profitetur; dum enim illius Concilii hiſtoriam narrat, ait, Fridericum omnino Imperio excidiſſe, his verbis: *Dominus igitur Papa, & Prælati aſſiſtentes Concilio, candelis accenſis in dictum Imperatorem, qui jamjam Imperator non eſt nominandus, terribiliter recedentibus, & confuſis ejus Procuratoribus, fulguratur*. Itaque ſi hinc exordium ſumatur, uſque ad annum 1273., quo electus eſt Rudolphus, *XXVIII. annorum* ſpatio Interregnum perduraviſſet; atque hunc numerum deſignat etiam Matthæus Palmerius. Apud alios Interregni hujus initium à morte Friderici anno 1250. deſumitur, iiſque adhæſit Sigonius, qui annos XXIII. eidem adſcribit. Tritheimius nonniſi *XII. annis* vacaſſe Imperium cenſuit, ab anno videlicet 1261, quo Richardus in Imperatorem electus, Germaniam deſtituens, in Angliam ſuam rediit. Demum Germani Scriptores paſſim *XIX. annos* numerant Interregni, idem inchoantes à morte *Conradi IV.*, *Friderici* filii, quæ contigit anno 1254. Ajunt enim, hunc *Conradum*, vivo adhuc Patre, legitimè electum fuiſſe in Comitiis Germanis Romanorum Regem, atque ideo ſucceſſiſſe in Germaniæ Regno *Friderico*, è vivis ſublato, nec niſi poſt ejuſdem interitum Imperium vacaſſe.

(2) Legendum arbitror *XV. Kal. Junii*. Multò enim ſeriùs Genuam pervênit *Innocentius*. Nicolaus de Curbio, qui ejuſdem iter minutim deſcribit, narrat, cùm rumor vulgatus eſſet per circumjectas Galliarum Provincias de Summi Pontificis in Italiam regreſſu, tantam ad ipſum confluxiſſe circa majorem hebdomadam populorum frequentiam, ut oportuerit, Innocentium *die Jovis Sancti*, egredi in campum, ipſos præſentiâ ſuâ ſolaturum, atque Apoſtolica donaturum benedictione. Lugdunum autem accedente *Gullielmo* Germaniæ Rege, *Innocentius* cum ipſo, *feriâ quartâ poſt Reſurrectionem Domini*, ex eadem Urbe profectus eſt, iter in Italiam arripiens, ac tandem Januam pervênit. Cùm igitur, nonniſi die XIX. Aprilis, in quem hoc anno *feria quarta* poſt Reſurrectionem incidebat, Lugduno diſceſſerit, ejuſdem in Januenſem Urbem ingreſſus, ad Majum menſem differendus videtur. Quo ibi honore exceptus fuerit, idem Auctor recenſet num. 30.

(3) In Feſto Aſcenſionis Domini, quod hoc anno in diem 25. Maji incidit, Januam confluxiſſe Legatos *omnium Civitatum Lombardorum, & Mediolanenſium*, adnotavit Auctor ſuperiùs memoratus. Caffari Continuator geſta Innocentii, Januæ morantis, ad hunc annum deſcribit.

(4) Circa Feſtum Beati Joannis, Domini Præcurſoris, egreſſum Januâ *Innocentium* ſcribit idem Nicolaus, qui eundem in Feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli Alexandriam perveniſſe teſtatur, aſſerens, inde per Terram Montisferrati ad pontem deductum, ubi *Dominus Thomas de Sabaudia Comes, qui fuerat pro parte Friderici, venit ad mandata Eccleſiæ, & per Aſiſinatenſem Epiſcopum extitit ab excommunicationis vinculo abſolutus*. Septimo die Julii Mediolani exceptum *Innocentium*, refert Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. ad hunc annum.

(5) Solemnem hanc pompam adeò diligenter adnotavit Nicolaus de Curbio, ut Mediolanenſi gloriæ injurioſum videretur, ſilentio premere, quæ ille digna cenſuit peculiari enarratione. Ait igitur, eidem ad pontem occurriſſe Mediolanenſem ac Novarienſem militiam, ut per Vercellenſem ditionem, quæ adhuc Friderici filio Conrado obſequebatur, ſecurus tranſitus foret, ſubditque: *Factum eſt autem, cùm appropinquaret Civitati Mediolanenſi ultra milliare, extendentes papiliones in pratis ad fatigatorum ex itineris labore refrigerium, & ſolamen, ipſum Dominum cum tanta exultatione, ac tripudio ſuſceperunt, quod nunquam eſſet dictu facile, vel notare. Nam fecerunt ſibi quoddam artificium, in modum quadratæ cabiæ, miro modo excogitatum, contectum, & connexum à lateribus perticis, & lignis aliis, politis pariter & ornatis, coopertum quoque ſuperius contra ſolis æſtum de ſcarleto, & ſerico, quod quidem ferebant nobiles milites Civitatis, & infra quod veniebat ipſe Summus Pontifex ſuper equum, ne à circumvenientibus, & frequentiâ populorum, ob plenam devotionem irruentium, & eidem occurrentium, preſſuris aliquibus læderetur. Et ſeorſum Cleri.is Civitatis proceſſionaliter ordinatis, ſeorſum popularibus viris, ſeorſum mulieribus, ſeorſum pariter parvulis,* reſo-

officio ſtuduit: nam & rem divinam clarioribus in templis ſæpe fecit, & crebro de ſacris quæſtionibus cum doctiſſimis hominibus diſputavit, ac conciones frequentes habuit: quibus cum de fide diſſeruit, tum ſummo ſtudio pacem & concordiam populis perſuadere contendit. Quo facto immenſum hominum numerum ad novum viſum ſpectaculum excitavit, nempe Pontificem ex loco ſuperiore concionantem. Quin etiam idem Nicolai Patriarchæ per eoſdem dies mortui celebravit exequias: ac Prætorem civitati dedit Gerardum Rangonum, eximiæ virtutis, atque prudentiæ virum. Mox cum Laudenſes pertinaciſſimè Cæſarianis in partibus permanere, ac Germanos cum Papienſibus à Friderico impoſitos arcem eorum tenere videret, ſibi faciendum exiſtimavit, ut eos ſacris interdiceret, ac bello ab omnibus premi licere, pronunciaret. Itaque Rangonus Prætor, ut Soccinum Victarinum cum ſuis exulem reſtitueret, exercitum Laudem adduxit, atque Huberto Marchione cum Cremonenſibus occurrente variis prœliis Julio, & Auguſto menſe conflixit, ac tandem arcem recepit. Quibus detrimentis Laudenſes impulſi, VI. Idus Septemb. pacem reconciliarunt, ac Victarinis & Pontificia parte receptis, à Pontifice interdicto levati ſunt. (6) Innocentius inde Mediolano Brixiam, ac Brixiâ Mantuam abiit: tum ad Monaſterium S. Benedicti inter Padum, & Larionem divertens, ibi ſepulchrum Mathildæ Comitis viſitavit, unaque cum Cardinalibus carmen illi expiatorium cecinit, ſummorum recordatus beneficiorum, quæ Princeps illa Romanæ quondam Eccleſiæ dederat. Inde Ferrariam prodeuntem, Azo cum univerſa effuſa obviam civitate, & magno Fratrum Minorum globo excepit. (7) Ibi verò per aliquot dies moratus, verba ad populum ex feneſtra Epiſcopii ſacra Cardinalium corona ſtipatus, Gulielmo nepote ejus clara voce confeſſionem populo recitante, fecit: atque hoc ſibi ad diſſerendum argumenti ſuſcepit: *Beata gens, cujus eſt Dominus Deus; populus, quem elegit in hæreditatem ſibi*. Quo multis atque ornatiſſimis verbis explicito, atque ad cauſſam ſuam aptè traducto, concluſit: *Cuſtodivit me dominus Italia cedentem, cuſtodivit Italiam repetentem, ergo ipſe ſit benedictus in ſecula*; ſimulque adjecit: *Hæc urbs mea eſt, rogo vos, ut pacatè vivatis, quia mortuus eſt Imperator, qui perſequebatur Eccleſiam*. Ferrariâ inde VIII. Idus Octob. perrexit Bononiam, totius item civitatis, quæ cum carrocio honoris cauſſa obviam prodiit, ingenti ſtudio ac ſingulari frequentia virorum ac mulierum celebratus. Quod in tanto adventu memoratu dignum videtur, is ædes duas recens conſtructas, unam Fratrum Prædicatorum, alteram Fratrum Minorum conſecravit; atque illam nomini D. Dominici, hanc D. Franciſci dicavit. Inde poſt dies octo, Boſone Dovaria captivo dimitti è cuſtodia juſſo, diſceſſit civibus haud modicè offenſus, quòd Medicinam, quam vi tenebant, à ſe flagitaſſent: ac Peruſiam adiit, neque enim Romam accedere voluit, quòd Romani Senatorem, quem tum cum regia prope poteſtate creabant, dimittere nollent, atque inde ad Conſilium, & Prætorem Bononiæ ſcripſit, ne Fratres Pœnitentiæ milites legerent. Fratres autem Pœnitentiæ dicti, quos extra Cœnobium certa diſciplina vivere DD. Dominicus, & Franciſcus inſtituêre, qui Tertii Ordinis nominantur. Interim Conradus Friderici filius, qui ſe Regem Germaniæ ac Siciliæ nominabat, morte patris accepta, cum inſigni exercitu in Italiam ad obtinenda regna paterna trajecit. Ille verò Octobri menſe primum Veronam, deinde Cremonam acceſſit, inde cum Icilino in agrum Mantuanum tranſgreſſus, apud Goitum ſociarum civitatum conventum per dies XV. egit, in quo controverſias, ac querelas omnium tanquam Rex legitimus audiit: tum Veronam reverſus, ſic ad quendam Principem Regni Siciliæ de ſuo itinere ſcripſit: *Negotiis in Alemania & Lombardia confectis, pridie Nonas Decembris Verona cedentes Liniacum venimus, poſtridie Vicetiam accedentes, exinde verſus Portum Neonem contendemus, atque ibi III. Idus Decembris conſcendemus, ut in Regnum noſtrum Siciliæ procedamus, ubi apud Fogiam in Feſto Nativitatis Domini pro reformando Regno conventum habere decrevimus*; atque ut ſcripſit, ita fecit. (8) Icilinus autem Veronam reverſus, eò impotentius quæſtiones proditionis exercuit, atque omnes, qui Veronæ, & Patavii aliquid adversùs ſe vel dixiſſe vel feciſſe dicebantur, publica ac fœda morte affecit, quos innumerabiles fuiſſe accepimus. (9) Rinaldus Azonis Ateſtini filius olim à Friderico obſes in Apuliam miſſus, ibi vitam reliquit, relicto filio Opizone puero, qui poſtea Azonis avi hæreditatem adivit. Hubertus Marchio augendæ potentiæ imminens, menſe Octobri auxilio Cremonenſium Parmenſibus Brixillum ademit. Florentini, Friderici morte audita, Gibellinos urbe deturbaverunt, ac rurſus Eccleſiæ partes ſuſceperunt. Quod idem quoque in alio Regno Capuani & Neapolitani fecerunt. Poſtero anno Octavianus Lom- 1252
bardiæ Legatus Innocentii juſſu Procuratores

reſonantibus Deo, & Chriſto ejus, lætati ſunt lætitia inenarrabili in aſpectu, & præſentia tanti Patris. Erat enim ipſorum talis, & tanta proceſſio, quòd nunquam talis à ſeculis audita fuit, vel viſa. Nam Religioſorum, & aliarum Eccleſiaſticarum perſonarum uſque ad XV. millia aſcendebat. Aliorum namque tanta erat populi multitudo, ut decem milliarium ſpatium occupabat. Ducenta hominum millia in hujuſmodi occurſu enumerata, ſeribit Flamma in Manipulo ad hunc annum.

(6) Quarto Idus Octobris hæc geſta eſſe, affirmat ad hunc annum Calchus, è quo reliqua *Innocentii*, Mediolani degentis, acta deſumpſit Sigonius. Ex hac Urbe receſſiſſe Summum Pontificem, VI. Idus Septembris, idem Calchus teſtatur. Quo circa, cùm huc pervenerit die VII. Julii, abieritque die VIII. Septembris, per duos integros menſes eundem in Urbe noſtra moram traduxiſſe poſſumus gloriari.

(7) In Feſto Sancti Franciſci Ferrariam ingreſſus eſt *Innocentius*, id teſtantibus Nicolao de Curbio, & Ricobaldo Ferrarienſi in *compilatione Chronologica*, edita Tom. IX. *Rerum Italic.* col. 249.

(8) Eadem prorſus refert Chronicon Veronenſe, editum Tom. VIII. *Rer. Italic.* col. 635.

(9) Tyrannicum Eccelini regimen, pluribus capitibus, execratur Rolandinus libro VI., ſingillatim recenſens, quæ impiè in Cives patravit *hoſtis* ille *familiaris*, ut eum vocat idem Auctor.

res ac Legatos civitatum Principumque fœderatorum Brixiam evocavit, atque VIII. Idus Martias conventum omnium in Epiſcopio habuit, in quo omnes ſe fœderatis Lombardæ, Marchiæ, & Romaniæ pro opibus afuturos, & amicos pro amicis, hoſtes pro hoſtibus habituros jurare juſſit: quin etiam equites ſexcentos inſtituit, atque eorum trecentos Eccleſiæ, reliquos ſociorum ſtipendiis ali, ac trecentos citra Padum, & totidem ultra Padum ad arbitrium Legati Pontificii ſubſiſtere voluit, ac loca, quæ cuſtodienda eſſent, definivit. Poſt paullò Mediolani tetrum facinus ab hæreticis, qui Credentes dicebantur, commiſſum eſt. Pontifex hæreticos, quorum numerus in dies magìs gliſcere videbatur, aliquando extinguere cupiens, quæſtionem eam Fr. Petro Veronenſi, Ordinis Prædicatorum, viro acri ac ſanctitate claro, mandarat. Is Mediolanum profectus, quæſtionem illam pro dignitate exercuit, ſumma cum cura hæreticos è latebris eruens, ac nocentes pro ratione culpæ carcere, exiliis, atque incendio vindicans, ac mox diem certam alteri quæſtioni poſt Paſcha Reſurrectionis indixit. Quare perculſi reliqui, cum periculum imminere capiti ſuo certum viderent, conſilium ſceleratum Sancti viri interimendi ceperunt, ac negotium nefariis hominibus, libris Ticinenſibus quadraginta promiſſis, dederunt, qui VIII. Idus Aprilis (10) ipſum Como Mediolanum abeuntem in ſolitudine non longè à Barlaſſina adepti, pluribus vulneribus confecêre, ac Fr. Dominicum ſocium graviſſimè ſauciavêre, qui adhuc ſpirans Medam delatus, ibi ſexto poſt die eſt mortuus. Hoc nuncio Mediolanum allato, propè attonita ſtupore ac dolore Civitas fuit. Miſſi ſtatim qui corpus in Urbem deferrent; ipſum in æde S. Simpliciani ſuburbana collocaverunt: poſtridie univerſo occurrente Clero ac Populo, in ædem Ordinis ejus Euſtorgianam delatum ibi ſepulturæ mandarunt; poſt paullò Carinus auctor cædis eſt captus, verùm poſt dies decem à Prætore Petro Advocato dimiſſus. Quod ægrè adeò tulit Populus, ut ipſi abdicato vitam idcirco fuerit erepturus. Interim unus ex conſciis ſceleris pœnitentia ductus, habitum Prædicatorum ſumpſit, ac ſtatim petita venia omnes hujus conjurationis participes indicavit. Carinus autem Forumlivium profectus, eandem & ipſe religionem aſcivit, atque in poſterum tanta acerbitate vitæ ſe maceravit, ut plurima ſigna reconciliati ſecum divini Numinis viderit; reliqui comprehenſi ad capitale ſupplicium ſunt abſtracti. Hoc ſcelere perpetrato, Civitas quaſi pravis haud intacta conſiliis, ſævire inter ſe nova ſeditionis rabie cœpit. Petebat plebs, ut popularibus aditus ad Ordinariorum dignitates pateret, quod Archiepiſcopus cum Ordinariis denegabat: Nobiles autem urgebant, ut Archiepiſcopus non tam Eccleſiam, quàm Civitatem univerſam, adminiſtraret; ita duo Prætores conſtituti, unus, qui populo; alter, qui Nobilitati jus diceret; quin etiam diſtractis in duas partes familiis, Turriani plebis, Sureſini cum Vicecomitibus Nobilitatis non tam tutelam, quàm Principatum ſumpſerunt; unde Turrianorum in Urbe imperii, quod poſt in tyrannidem evaſit, initium dimanavit. (11) Icilinus item hoc anno ſuſceptæ crudelitatis ſtudium, quod minuere debebat, intendit; etenim cervices à ſcapulis virorum abſcindere non contentus, pueris etiam innoxiis excœcatis genitalia amputare inſtituit, oblitus Poëtæ dicentis:

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipſe pati.

Quibus ille rebus eſt aſſequutus, ut nemo præ metu apud ſe hiſcere, tanquam elinguis factus, auderet. Menſe Auguſto Romani ad revocandam, quæ ſolutior evaſerat, veterem diſciplinam Brancaleonem Andalum Senatorem Bononia evocarunt, virum non tam juſtitia, quàm ſeveritate inſignem. Quod ut Brancaleo accepit, eorum voluntati nequaquam ſe obſequuturum eſſe reſpondit, niſi Senatoriam dignitatem ſibi in triennium contra Civitatis inſtituta firmarent, atque obſidibus primorum Civium filiis datis ſimul ſeſe ſacramento adigerent, daturos operam, ut ſibi fideliter obedirent. Ita obſidibus XXX. Bononiam cuſtodiæ cauſſa miſſis, ille ad Urbem venit, ac magno populi conſenſu receptus, ea ſe petentibus illis conditione obſtrinxit, ut aut juſtè populum gubernaret, aut corpore integer non abiret. Inde capitalem cognitionem tanta exercere ſeveritate inſtituit, ut omnibus, & præſertim potentibus, ſummum terrorem incuſſerit. Conradus in Campaniam progreſſus, Capuam, quam tum fuiſſe Pontificis dixi-

(10) Die XIIX. Aprilis, qui ſacer adhuc eſt Sancto Petro Martyri, occiſum eundem ab Hæreticis narrat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum, aſſerens, eodem anno, miſſos Mediolano Legatos ad *Innocentium*, Peruſiæ commorantem, Petri Martyris canonizationem impetraſſe. Miror tamen, Scriptorem hunc, ejuſdem Ordinis, ac in eodem Cœnobio, in quo Sancti Petri Martyris corpus jacet, degentem, adeò aberraſſe. Conſtat enim ex Vita S. Petri Martyris, à Fr. Thoma de Lentino coævo enarrata, eundem fuiſſe martyrio donatum, *Sabbato in albis*, quod, hoc anno 1252., in ſextum Aprilis diem incidebat. Feſtum autem, ideo ab *Innocentio* tranſlatum eſt ad diem XXIX. Aprilis, quòd hæc dies, ſexta ejuſdem menſis, cum Paſchalibus diebus, aut majore Hebdomada frequentiùs concurrat. Citra verum quoque eſt, canoniſatum fuiſſe hoc anno Sanctum Petrum Martyrem; ſequenti namque anno celebritatem hanc peractam ab *Innocentio*, ejuſdem Literæ docent, Datæ Peruſii, *IX. Kal. Aprilis, anno X.*, adeòque anno 1253. Vide Calehum hæc fusè narrantem, & Acta Sanctorum Bollandi ad diem XXIX. Aprilis, ubi, quæ ad vitam, obitum, & reliqua hic à Sigonio relata pertinent, optimè illuſtrantur.

(11) De Turrianorum adventu in hanc Urbem, ac eorundem primo regimine, plura adnotavit Galvaneus Flamma in Manip. Flor. ad annum 1240., quo Paganus de la Turre in Prætorem delectus fuit. Diſſidium tamen nobilium, ac populi, quod Sigonius hic narrat, ad annum 1246. refert Galvaneus, inquiens; *iſto tempore, ceſſante Imperatoris guerra, quum Civitas Mediolani ſumma pace gauderet, ecce ambitio dominii Civitatis multorum corda anguſtiare cœpit. Ex una parte Leo Archiepiſcopus, cum Capitaneis, & Vavaſſoribus, Paulum de Sorixina inſtituerunt Poteſtatem, & caput Nobilium contra Populum, & illos de Credentia. Ex altera parte populus inſtituit ſuum Poteſtatem Martinum de la Turre; & ſic jurgia in populo contra Nobiles concitata ſunt.*

ximus, adduxit in poteſtatem, ac Pontificios ubique ſævè adcò inſectatus eſt, ut ne Sacerdotibus quidem abſtinuerit, atque Eccleſias ipſas patrio exemplo incitatus invaſerit. Quare Pontifex, ſacrum item in eum contorquere anathema coactus fuit. Eodem anno menſe Majo ex gelida pruina vites rurſus omnes aduſtæ; in cœlo variæ ignium ſtellarumque ardentium per noctem ſpecies viſæ hominibus ſunt inſignia agris & ſegetibus detrimenta inferre, quæ poſt inania oculorum ludibria fuiſſe dies, ac lux ſub-
1253 ſequuta oſtendit. Proximo Mediolanenſes bellum cum Papienſibus renovarunt, prætenta cauſſa, quòd ad Hubertum Palavicinum ſe contuliſſent, atque apertè ab Eccleſia defectionem iniſſent. Dux belli fuit Manfredus Lancea Urbis Prætor; is in Viglebanenſium fines invectus, primò Gambolatum cum arce recepit, deinde eundem terrorem Mortariam tranſtulit, atque oppido potitus, arci, quam Hubertus muniverat, oppugnationem admovit: qua dimiſſa mox rebus cum Huberto compoſitis, domum repetiit. Hæc foris geſta. (12) In Urbe autem cum multa miranda ad ſepulchrum Fr. Petri nuper à ſicariis interfecti opera ederentur, atque ad ea viſenda mirificus quotidie accolarum concurſus celebraretur, ſive ut cultum viro ſancto adhiberent, ſive ut vota, quibus ſe ſalutis impetrandæ cauſſa devinxerant, ſolverent: Leo Archiepiſcopus ac Cives fratreſque ejus propè trecenti permoti, Innocentium Pontificem Peruſiæ convenerunt, eumque diligenter de his rebus omnibus docuerunt. Quibus Pontifex lætatus, de illius conſecratione ad Cardinalium Collegium retulit. Cardinales re probata cœremonias antelucanas in primam Quadrageſimæ Dominicam decrevere, atque eis peractis ipſum ex auctoritate Pontificis in numerum SS. Martyrum ſolemni ritu Eccleſiæ retulêre, ac tertium illi diem ante Kal. Majas ſtatuêre, (13) quòd dies mortis ejus ferme in dies Quadrageſimæ incideret, in quam Eccleſia Ambroſiana nullam ſolemnitatem admitteret. In ceteris Civitatibus de reducendis exulibus, & reconciliandis inter ſe ordinibus agitatum. Parmenſes Gibellini, qui Burgum S. Domnini colebant, recuperandæ patriæ cupidi, ad Huberti auxilium confugerunt; ille ſuſcepta cauſſa, exercitum ad Urbem adduxit, atque oſtentatis potius quàm illatis armis rem ad compoſitionem adduxit; captivi utrinque dimiſſi, exules reſtituti, Giberto Corrigio, qui vulgo de Gente dicebatur, Prætura in ſexennium data: Parmenſium inde exemplum Regienſes imitati, & ipſi cum Guelfis à ſe depulſis in gratiam redierunt. Hujus verò concordiæ laudem Gibertus præcipuè tulit; ſiquidem Regium profectus, pro re utiliſſima Civitati ſuaſit, ut Gulielmum Folianum Epiſcopum, & Robertos, ac partem eorum exulantem reciperent: inde Antianos ſe pacem cum eis ſervaturos jurare coëgit, ac mox in die SS. Simonis & Judæ exules omnes Crucibus, Sacerdotibus, Vexilliſque Prælatis reduxit, ac poſtridie advocato Populo ſententiam de pacis conditionibus recitavit, atque ad continendas in officio partes Vidonem fratrem ſuum Prætorem ibi reliquit. Quod ut videre Cremonenſes, & ipſi cum Civibus ſuis Guelfis, quos jampridem Urbe dejecerant, in gratiam redierunt, eoſque in Urbem comiter receperunt. Eadem ratione Ravennates auctore Philippo Fontana Archiepiſcopo ſuo, cum quieſcere domi legum metu neglecto non poſſent, ad Bononienſes ſe contulerunt, ſeque ut in pace conſervarent, orarunt. Itaque fœdus cum eis tale eſt conſtitutum: (14) *Cives Bononienſes, & qui ſunt ex agro ejus, non alio loco erunt, quàm Cives Ravennates, & Argentani, quòd ad ſolvenda Portoria pertinet. Bononienſes pacem in urbe Ravennæ conſervabunt, & jura, quæ illi habent Cerviæ, tuebuntur, & ab iis, qui uſurparunt citra diem tertio Kal. Octobris, recuperabunt pro arbitrio Archiepiſcopi atque Aleman Prætoris, atque Argentam, agroſque earum eo ſtatu præſtabunt, in quo ante XXV. annos fuerunt; eo modo, quo Eccleſia tenuit tempore Salinguerræ, iidem dimidium Portori, ſalarii, portuum, & cathenarum Ravennæ, & Cerviæ integro jure Eccleſiæ exigent. Utrinque autem mutuo ſe, ſi opus erit, auxilio ſublevabunt. Hæc à Prætore, Antians, & Conſulibus jurabuntur, & in legum tabulas referentur*. Interim cum Veronæ & Patavii homines quotidie, tanquam manifeſti Majeſtatis rei juſſu Icilini ad carcerem atque ſupplicium traherentur; extitit vir fortiſſimus, qui ipſum vel in extremo vitæ diſcrimine vindicare non dubitavit. Montius, & Araldus Monſilices fratres Veronenſes fuere; hi capti, atque in Palatium ducti, clarè vociferari cœperunt, nec ſe, ut arguebantur, proditionem conflaſſe, neque majores ſuos proditores habere. Quibus vocibus magno animi ſtudio identidem repetitis Icilinus offenſus, inermis propere ad eos in atrio ſtantes deſcendit, ac truci vultu intuens proditorum nomine ſalutavit. Qua voce audita, Montius vehementius inflammatus, animo à ſui capitis protectione prorſus averſo, repente in eum ſe incitavit, atque in terram dejectum ſibi ſubdidit, ac cultro tyranni ad eum confodiendum fruſtra quæſito, manus faucibus ad ſuffocandum admovit, atque interim dentibus unguibuſque faciem fœdiſſimè laceravit, hominem ſine dubio confecturus, ac totam tetra ſervitute Marchiam exempturus, niſi præſens ſatelles ſtricto mox gladio crus illi præſecuiſſet, ac multi ſubinde accurrentes ipſum cum fratre crudeliſſimè trucidaſſent. Icilinus tamen os laniatum uſque adeò habuit, ut operâ Medicorum per multos dies eguerit. Non ita multò poſt homo quidam ignotus ad eundem accumbentem progreſſus, cum ſica ſub veſte condita deprehenſus eſt; quare ſtatim in quæſtionem abreptus, quis eſſet, & quid moliretur, exprimere juſſus eſt, quod ut ille nulla vi tormentorum ad pro-

(12) Narrant hæc Calchus, & Galvaneus Flamma, qui inceptum hoc bellum contra Papienses, die decima menſis Maji, & in longum tempus perduraſſe ſcribit, cap. 287.

(13) Lapſus eſt Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii IV., num. 32., qui *III. Kal. Majas* interfectum ab Hæreticis S. Petrum Martyrem ſcribit. Hoc enim erroneum prorſus eſſe, ex coævo Scriptore Vitæ S. Petri Martyris ſuperiùs adnotavi.

(14) Has Fœderis tabulas recitat Rubeus, ad hunc annum.

prodendum cogi, homo noſtræ linguæ ignarus, non potuit; vivus eſt concrematus. Fama verò manavit, ſicarium fuiſſe miſſum à Principe eo, qui dicebatur Viglus Montaneæ, cujus Miniſtri per terras errabundi tyrannos inſidiis appetere dicebantur, ſperantes, ſe ex ea re immortalem apud poſteros gloriam parituros. (15) Per eoſdem dies Romani Innocentium, miſſis Peruſiam nunciis, ſemel atque iterum obſecrarunt, ut Romam tandem rediret, & boni paſtoris more gregem ſuum adminiſtraret, ac Civitati præſentiæ Epiſcopi ſui fructum non tam uberem quàm jucundum tribueret; ni veniſſet, ſe pecuniam ingentem ab illo repetituros, quam pro Eccleſia adverſus Fridericum defendenda ſudiſſent, ac Peruſinis exitium comminati denunciarunt, ne Pontificem ulterius retinerent. Qua de re Pontifex rebus ſuis metuens, Peruſia Aſiſium rediit; ubi prid. Idus Auguſti Claræ, Virgini ordinis Minorum ſanctiſſimæ, morienti affuit. (16) Cum autem ibi moram traheret, iterum à Senatore monitus eſt, ut primo quoque tempore ad Eccleſiam remearet; ſimulque Aſiſiatibus pernicies intentata, ſi moram ullam reditui attuliſſent. Reverſum inde ac ſummo ab omnibus honore exceptum Romani rurſus aggreſſi poſtularunt, ut omnia ſibi damna reſarciret, quæ ſuperioribus annis ex illius abſentia in locationibus, commerciis, uſuris, & vectigalibus pertuliſſent. Quod ut audiit Pontifex, ſe deceptum ſentiens, auxilium à Senatore petivit, qui verbis blandis populum incitatum compeſcuit; cum diceret, inhumanum eſſe, paſtori, quem ad animarum cuſtodiam advocaſſent, negotium exhibere. (17) Eodem anno Conradus Rex Neapoli Pontificem exuit. Ricardus autem Sanbonifacius, cum diu auctoritate atque virtute partes Eccleſiæ defendiſſet, Brixiæ vitam deſeruit, ac filium Ludovicum
1254 reliquit. Sequenti, Gibellini Parmæ ædes ſuas everſas expoſtulantes, nova cum Guelfis, qui eas diruerant, certamina miſcuerunt; cum autem propriis eos delere viribus non valerent, Hubertum Palavicinum promiſſo Urbis imperio advocarunt. Neque Hubertus tantam occaſionem potiendæ Urbis omiſit: immo adducto confeſtim in agrum Parmenſem exercitu, Burgum atque Colur-
A num invaſit. Quod ut Joannes Banſellus Sartor animadvertit, conſilium felicius, quàm prudentius cepit. Etenim manum quingentorum armatorum in Urbe collegit, ac crucem evangeliumque tenens, ſingulos domi Gibellinos convenit, eoſque metu mortis incuſſo jurare coëgit, ſe Urbem Huberto non tradituros, ſed cum Eccleſia conſenſuros. Ita plerique, ſeu voluntate, ſeu timore jurarunt: qui verò ſacramentum repudiarunt, Urbe egreſſi, Burgum ſe retulerunt. Ea res Hubertum ab oppugnatione deterruit. Joanni tanti beneficii auctori eximii honores habiti, & præmia inſignia data, & cohortem eam armatorum pro arbitrio habere
B permiſſum: poſt aliquot inde annos à Prætore Manfredo Roſa rebus publicis abſtinere & cohortem dimittere juſſus, ſeſe ad conſuenda, ut ante, veſtimenta recepit. Eodem anno Bononienſes Cerviam juris ſui fecerunt, eamque Imolæ imperio adjecerunt. Quippe miniſtris Bononienſibus Cerviam exportandi ſalis cauſſa ex fœdere profectis, Cervienſes arrogantius obſtiterunt, ac propterea à Bononienſibus bello petiti ſunt. Id ubi illi ſenſêre, de ſe actum arbitrati, confugêre ad Venetos: verùm Bononienſium virtus opportunis ſubnixa opibus tanta fuit, ut licet Venetis ſummo conatu auxiliantibus, Cervienſes ad deditionem adegerint.
C Tum verò Prætor Cervienſibus datus eſt, prout cæteris caſtris dabatur, quæ in ditione Bononienſium erant. Hac de cauſſa Civitas tanti voti damnata, diligenti, ut decuit, religionis cura ſuſcepta, VI. Kal. Jun. ſanxit, ut Prætor ac familia ejus, & quilibet de conſilio Credentiæ ac generali, feſto die S. Petri Apoſtoli Baſilicam ejus inviſeret, ad eamque cereos viginti geſtaret. Conradus Rex in ſua adverſus Eccleſiam contumacia perſeverans, XI. Kalend. Junii (18) hærede Conradino puero inſtituto deceſſit: petitum veneno à Manfredo fratre ipſi Regno cogitatione tacita imminente, atque noto ejuſmodi ſcelerum architecto,
D ſcriptores plerique tradunt. Innocentius autem ut Conradi mortem accepit, continuo animum ad recuperandas Neapolim & Capuam contulit: atque ad id Gulielmum Cæſarem in Italiam evocavit: poſt autem ubi illum domeſtico bello implicitum venire

non

(15) Decerpſit hæc Sigonius è Rolandini hiſtoria, qui libro ſeptimo crudelia Eccelini facinora, non ſine horrore, ac deteſtatione, recenſet.

(16) Narrat hæc Auctor Vitæ S. Claræ apud Surium, Tom. IV. ad diem XII. Auguſti, cap. 27., ubi legitur, S Claram obiiſſe *in craſtino B Laurentii*, ac celebratas ab eodem Pontifice illius exequias, panegyricam orationem Oſtienſi Epiſcopo pronunciante.

(17) Tempus, quo Romam *Innocentius* reverſus eſt, prodit Nicolaus de Curbio, hæc ſcribens num. 34. *Celebrato poſtmodum ibi* (Aſiſii) *ſolemniter Feſto Beati Franciſci die Sabbati, die Lunæ ſequenti egrediens de Aſiſio cum tota Curia, ad Urbem Romam, per Narniam, & Sabinam, eſt reverſus*. Diverſimodè tamen narrat, quæ contra *Innocentium* tentata fuiſſe, ſcribit Sigonius; neque enim à Brancaleone Senatore auxilium, ſed moleſtias percepit. Ita enim proſequitur: *Illo tempore Romani quemdam militem Bononienſem, Brancaleonem nomine, pro triennio in Senatorem elegerant, quia in Lombardia fuerat pro parte Friderici depoſiti, & junctus amicitia Ezelino Tyranno hæretico, omnimode adverſario Eccleſiæ, & etiam Tyranno alteri, nomine Pelvicino; latenter machinabatur contra Summum Pontificem, cum privato conſilio Romanorum, ſi quo modo poſſet negotia Eccleſiæ impedire, eum, ſicut dicebatur, corruptus eſſet pecunia Conradi, nati ſæpefati Friderici, qui jam occupaverat ipſum Regnum, cujus quidem nuncios recipiebat, & in Urbe ſecum publicè retinebat. Hic namque multum laboraverat, ne ipſe Pontifex ad Urbem Romam,*
E *ſedem ſuam propriam, remearet. Sed laxati ſunt ſuæ iniquitatis funiculi, & prævalere in aliquo nullatenus potuerunt, Deo ipſum Pontificem, & Eccleſiam feliciter adducente*.

(18) Chronicon Auguſtenſe, ad hunc annum, hæc habet: *Conradus Rex, priori anno Neapoli expugnata, & muris ejus ad terram proſtratis, homo pacificus, & Judex ſeverus, in Vigilia Aſcenſionis Domini, diem clauſit extremum*. Vigilia Aſcenſionis, hoc anno, in diem XIII. Kal. Junias incidebat. Veneno ſublatum, Pariſii Continuator teſtatur, ſubdens: *maledicens ergo diei nativitatis ſuæ, miſeram, & afflictam animam exhalavit*. Idem tradunt Nicolaus de Jamſilla, & Saba Malaſpina, qui, lib. 1. cap. 4., modum etiam, quo à Manfredo curatum eſt, ut frater ejus Conradus veneno necaretur, deſcribit.

non poſſe ſenſit, Legatis duobus Cardinalibus, Gulielmo & Alberto, præmiſſis, ipſe cum valido exercitu in Campaniam prodiit: ubi ab omnibus benigne admiſſus, atque ab ipſo etiam Manfredo debito obſequio cultus, ſtatim Neapolim recepit. Præclara inde rerum initia fœdi exitus exceperunt. Manfredus Teani, quò ſe contulerat Pontifex, Burellum de Angleno hominem ipſi Pontifici valde acceptum occidit: atque iram ejus metuens, Luceriam ſe proripuit. (19) Ea re cum non ſatisfaceret, dignus, qui bello vindicaretur, eſt viſus. Continuo exercitus ad eum inſequendum immiſſus, Trojam & Fogiam Urbes primo certamine cepit: verùm paullò poſt à Manfredo devictus, eaſdem amiſit. Eo nuncio accepto, Innocentius ægrotare Neapoli cœpit, neque ita multo poſt, VII. Idus Decembris ingraveſcente morbo interiit. Quo facto Bartolinus Tabernerius Prætor Neapolis, portis Urbis occluſis, Cardinales abire molientes retinuit, ac ſine mora ſucceſſorem ſubſtituere juſſit. Ita poſt XIII. dies Rinaldus Anagninus Epiſcopus Oſtienſis Pontifex eſt declaratus: qui
1255 in Domini Nataliciis conſecratus Alexandri IV. nomen accepit. (20) Ille verò novo ineunte anno belli curâ Octaviano Card. Legato commiſſâ, Romam ſe retulit: indicat diploma VIII. Kal. Martii datum, quo ordinem Fratrum Eremitarum, ex multis ordinibus Eremiticis conſtitutum, cinctu habituque atro donavit, ac legibus à S. Auguſtino præſcriptis obſtrinxit. Inde Anagniam progreſſus, Claram Virginem biennio ante vita functam numero Beatarum Virginum aggregavit. Interim Manfredus Regno in poteſtatem adducto, Rex Neapolis coronatus, (21) atque eo nomine à Pontifice piorum communione abactus eſt. Nondum poſſeſſio Friniani reddita Mutinenſibus erat, cujus rei judicium ad Prætorem Parmæ ex compacto rejecerant. Itaque VIII. Kal. Junii Gibertus Prætor Parmæ nunciis Bononiam miſſis Ricardum Prætorem, Antianos, Conſiliumque rogavit, ut aut Frinianum Mutinenſibus remitterent, aut procuratores Parmam ad reſpondendum Mutinenſibus mitterent. Qua re audita, Bononienſes primum à Mutinenſibus per Legatum poſtularunt, ut jura ſua apud ſe potius quàm Parmæ exponere, & Frinianum ſuo potius quàm alieno recuperare beneficio vellent: & cum nihil impetraſſent, XVII. Kalen. Julias Parmam nuncio miſſo Gibertum orarunt, ut arbitrium pronunciare differret. Verùm cum rogatus nuncius, num mandatum ad reſpondendum haberet, ſe habere negaſſet; neque arbitrii dilationem poſtulare poſſe judicatus eſt. Itaque inſtante Mutinenſi, ut arbitrium ſtatim pronunciaretur, Gibertus iterum Ricardum admonuit, ut intra certam diem procuratorem miſiſſe idoneum vellent, qui ſua jura doceret. Quare imminente extremo judicii die, Ricardus, ne ſecundum Mutinenſes judicaretur, veritus, ex voluntate Conſilii generalis & ſpecialis Bartholomæo Piccolpaſſo procuratori conſtituto mandavit, ut Mutinam adiret, atque à Prætoribus & Conſilio peteret, ut diem prorogari judicii paterentur, ac procuratorem, quem Parmam miſerant, revocarent; nam ſe comiter per communes amicos tranſigere velle: quod ſi ſe facturos abnuerent, tum verò denunciaret, ut caſtra citra Scultemnam diruerent, quemadmodum ex pacto deberent: inde Parmam adiret, & Gibertum Prætorem rogaret, ut pronunciare differret, locumque aſſignaret, in quem tuto advocati Bononienſium poſſent venire, & jura Civitatis exponere: neque enim ſecurum ſibi Parmam iter à Regienſibus eſſe. Prætori procurator paruit, ac IV. Idus Auguſti Mutinæ primum Alberto Prætori, & Communi ipſi; deinde Conſilio Antianorum ac quadraginta ſapientum; poſtremò Conſilio generali ac ſpeciali mandata edidit: poſtero die Parmam progreſſus, à Giberto petiit, ut laxiorem judicii diem daret: cui ille reſpondit, poſtridie mane rediret; nam ſe ſuper

(19) Facinus hoc patravit Manfredus, antequam Summus Pontifex *Innocentius* Neapolim perveniret, in qua Urbe exceptus eſt *in Vigilia Apoſtolorum Simonis, & Judæ*, ut refert Nicolaus de Curbio, qui itinera omnia hujus Pontificis, poſt mortem Conradi, & reliqua ejuſdem Acta contra Manfredum, accuratè deſcribit. Theani tunc conſtitiſſe *Innocentius*, adverſa valetudine detentum, ſcribit Nicolaus de Jamſilla, Tom. VIII. *Rerum Italicarum* col. 514., qui hæc omnia diligenter enarrat.

(20) Obiiſſe Innocentium *die Feſto S. Ambroſii, in Palatio olim Domini Petri de Vineis*, adnotavit Nicolaus de Curbio, ex quo etiam conſtat, Sedem Apoſtolicam minimè tunc vacaſſe XIII. dies; ait enim, *in diei mane Veneris ſubſequentis* (ideſt die XI. Decembris, cùm Feſtum S. Ambroſii hoc anno in diem Lunæ inciderit) *Sancti Spiritus Miſſâ cantatâ, de electione cœperunt tractare Romani Pontificis, & cùm illa die, per formas varias procedentes, nihil penitus compleviſſent, die Sabbati, poſt multos, & varios tractatus, convenientes in unum, horâ quaſi tertiâ, Dominum Raynaldum Oſtienſem Epiſcopum in Summum elegerunt Pontificem*. De vi Cardinalibus illata à Bartolino Tabernario Prætore, quod ex Flavio Blondo hauſit Sigonius, nihil prorſus Auctor hic memorat; quin potius, Neapolim adveniſſe *Gullielmum* Legatum, ſtatimque, poſt quinque dies, datum *Innocentio* ſucceſſorem, *Alexandrum IV.* ſcribit. Silentium autem hujus Scriptoris, qui ſe familiariter cum *Innocentio* manſiſſe, uſque ad ipſius obitum, in calce ejuſdem vitæ profitetur, & electionem ſucceſſoris enarrat, hanc Blondi narrationem falſam eſſe dilucidè oſtendit. Nicolaus de Jamſilla Tom. VIII. *Rer. Ital.* col. 541. hæc ita deſcribit. Cùm accepta apud Fogiam à Manfredo clade, Legatus Pontificius Trojâ receſſiſſet, Neapolim unà cum Oddone Marchione pervenit. Iis verò, ex improſo adventantibus, *tantus Cardinalibus, & aliis de Romana Curia, ex illa victoria Principis, timor acceſſit, quòd viſo Legato, & Marchione, omnes voluere de Neapoli recedere, & in Campaniam redire. Ad magnam tamen inſtantiam, & confortationem Marchionis ipſius, ſteterunt, & in unum collecti, ad electionem novi Summi Pontificis Cardinales de mane* (de more) *procedentes, elegerunt Dominum Rainaldum, alii Raymundum, Epiſcopum Oſtienſem*.

(21) Nonniſi poſt deditionem Meſſanæ, quæ anno ſequenti 1256. contigit, Neapoli potitus eſt Manfredus, ut Nicolaus de Jamſilla col. 580., & Raynaldus ex Pariſii hiſtoria ad illum annum teſtantur. Coronationis Neapolitanæ nulla mihi hactenus mentio apud Scriptores occurrit, cùm eam tantummodo referant, qua, ob rumorem doloſè vulgatum obitus Corradini anno 1258., Regiam Panormi dignitatem invaſit. Hanc non memorat Sigonius ad illum annum; quo circa veroſimile eſt, unam cum altera fuiſſe ab ipſo confuſam.

per hac re velle conſilium capere: ubi verò ille hora indicta revertit, tum tertio die adeſſe mandavit: nam ſequenti ſe propter feſtum Aſſumptionis ei officio vacare non poſſe. Cum autem Mutinenſis inſtaret, ut primo quoque tempore pronunciaret, Bononienſis verò diem longiorem ac locum tutum ad diſceptationem cauſſæ poſtularet: ille interfatus, tertiam ab eo diem conſtituit: quæ ubi illuxit, petitionem Bononienſium de loco tuto præſtando rejecit, inquiens, Legatos Bononienſes aliàs Parmam veniſſe ſecurè, & fidem à Regienſibus impetrare haud difficile poſſe, aut per limites remotiores tutò tranſire. Quo reſponſo Bononienſis confuſus, iterum Conſilium generale, ac ſpeciale popoſcit: cumque ibi eadem iteraſſet, Prætor ejus petitionem repudiavit, atque generali Conſilio advocato, XVIII. Kalend. ita pronunciavit: *Nos Gibertus de Gente Prætor Parmæ, arbiter inter Commune Bononiæ & Commune Mutinæ ſuper Friniani diſceptatione delecti, juris ſolemnitate ſervata pronunciamus, Frinianum, homines, oppida, & loca cum eorundem juriſdictione ad Commune Mutinæ pertinere, & ſine ulla exceptione illi à Communi eſſe Bononiæ dimittenda; præcipimuſque eidem Communi Bononiæ, ut ea intra menſis ſpatium libere dimiſſa habeat, alioquin mulctam in compromiſſo expreſſam perſolvat*. (22) Inde Faventiæ & Balneocaballi potiendi Bononienſibus nec opinata occaſio eſt oblata. Quippe Manfredi Gibellini cum paullò ante Faventiam reverſi, rixis cum Acariſiis committendis omnia permiſcerent, juſſi ſunt à Bononienſibus, contundendæ ſuperbiæ cauſſa, partem foſſarum Urbis explere. Quod cum feciſſent, ne ita quidem quietem egê-
1256 re, verùm Kalend. Jan. Manfredo Marengo Præturam, & Jordano Lucino populi Præfecturam tenente, tumultum excitavêre; ac tumultus ejus contagione ſeditionem quoque in oppido Balneocaballi, Civitatem turbantibus Azone Rogerioque Comitibus, accendêre. Quæ cum Bononiæ nunciata eſſent, ac nonnulli exercitum Faventiam extemplo mittendum cenſerent; Jordanus Præfectus VIII. Idus Januarii Conſilium populi advocavit, eumque quid fieri placeret, rogavit: placuit, ut Manfredi exilio mulctarentur, & populus juraret, niſi Faventiam ſibi toto Januario tradidiſſent, ſe exercitum adverſus eos ab eo die ad Kal. Majas primas miſſurum; idemque adverſus eos fieret, qui Balneocaballum tenerent; atque ita per Vivianum præconem, populi nomine, ſacramento concepto juratum eſt. Quo facto eodem die Manfredus Prætor Conſilium generale & ſpeciale habuit, ac decreto populi recitato, quid opus facto eſſet, rogavit: omnes ita ut populus juſſerat, decreverunt. His rebus cognitis Balneocaballenſes exterriti, III. Kal. Febr. Gibellinum Lugienſem procuratorem Bononiam miſerunt, ac per eum Balneocaballum tradiderunt, aſſignaveruntque Prætori, & Præfecto populi Jordano, Antianis, Conſulibuſque præſentibus. Ea inde de re conſultus populus, juſſit ut Balneocaballus in ditionem adduceretur, & ibi Prætor cum

A præſidio imponeretur, formareturque ex judicio populi Bononienſis, & ut his de rebus referri ad majus Conſilium Communis Bononiæ poſſet per Præfectum, & Antianos, & Conſules, quoties opus fuiſſet. Qua re confecta Manfredus Kal. Feb. Conſilium generale ac ſpeciale vocavit, & quid de decreto populi ſuper Balneocaballo cenſeret, rogavit. Omnes ſcitum populi confirmarunt, modò id fieret ſalvis legibus, ac ſacramento Prætoris. III. Non. Febr. Præfectus retulit; quid de Balneocaballo formando juberent, & qua ratione ea inſtituenda res eſſet: viſum eſt, ut Prætor Balneocaballi ex Civitate Bononienſi in hunc
B modum deſignaretur, ut XII. tabulæ notatæ cum aliis albis in urnam injicerentur, & ad ſortem tabularum irent Antiani, & Conſules argentariorum, & mercatorum, eorumque Conſiliarii; & qui notatas XII. tabulas tuliſſent, illi jus legendi Prætoris haberent; quique ab omnibus, aut à majori parte eorum lectus fuiſſet, ille optimo jure Prætor eſſet: & ut hæc omnia referri ad majus Conſilium Communis Bononiæ poſſent per Præfectum, Antianos, & Conſules, aut aliquem ipſorum, quoties opus fuiſſet, dummodo nulla lex populi prohiberet. Quibus rebus deinceps Faventini permoti, ac ſimul diſcordiis exercendis defeſ-
C ſi, III. Kal. Martias ſe Bononienſibus tradidêre, ad eos in hæc verba ſcribentes: *Prætori, Præfecto populi, Antianis, & Conſulibus Urbis Bononiæ, & Conſilio, & Communi Gulielmus Goſus Prætor, Rainerius Lizarus Præfectus populi Faventiæ, Conſilium, & Concio, & Commune S. P. Veſtra potentia, ac ſapientia freti quos loco dominorum habemus, ad vos confugimus, cumque pars una Civitatis in alteram ad perniciem ſæviat, & ſævitura ad ultimum exitium videatur, petimus à vobis, tanquam à patribus, & Dominis noſtris, ut nobis ſubvenire velitis, atque Urbi Faventiæ opitulari, quæ veſtra eſt; pro certo habentes, nos paratos eſſe mandatis veſtris ob-*
D *temperare; &, ut Urbem in ditionem accipiatis, vobiſque ſubjiciatis. Quod ſi facere ceſſaveritis, ſcitote Urbem funditus perituram*. Inde pridie Idus Martii Odoricus procurator à Manfredo Prætore, & Conſilio generali ſpecialique delectus, Balneocaballum ab eorum procuratore recepit, cum poteſtate exercendæ juriſdictionis ibi æquè ac Bononiæ, in cauſſis privatis & publicis, in imperandis exercitibus, excurſionibuſque, non aliter ac Communi Bononiæ jus eſſet in agro ſuo. Secundum hæc nondum Faventiæ poſſeſſione recepta, Manfredi novo concitato tumultu Urbe Acariſios exegerunt, ac Goſum Prætorem cum familia
E violarunt, & Balneocaballi Azonem & Rogerium Comites cum ſuis factionibus commiſerunt: cui rei Bonacurſius novus populi Præfectus multa remedia conquiſivit, eaque ad conſilia populi referenda propoſuit. Quæ res ubi percrebuit, continuo III. Kalend. Aprilis Legatus à Marchione Ateſtino venit, atque à Bonacurſio Conſilium poſtulavit: & cum ille voluntate Antianorum & Conſulum, Antianos & Conſules mercatorum, atque argentariorum, magiſtros col-

le-

(22) Id confirmant annales veteres Mutinenſes ad hunc annum, his verbis: *Lata fuit ſententia Frignani in Civitate Parmæ, per Dominum Gibertum de Gente, Poteſtatem Parmæ.*

legiorum, artium, atque armorum, & omnes eorum Conſiliarios tam parvi quàm magni Conſilii convocaſſet, ad eos introductus, primum egregiam Marchionis voluntatem erga Commune populumque Bononienſem expoſuit, deinde poſtulavit, ut omnia, quæ Bonacurſius ſuper re Faventina ſtatuiſſet, Commune, populuſque Bononienſis ita rata haberet, ut ea ad Conſilium magnum, parvumve referre neceſſe non eſſet: ſic enim fore, ut qui modo tenerent Faventiam, illam prorſus in poteſtatem Præfecti permitterent ad honorem Communis populique Bononiæ. Quibus auditis, Præfectus Conſilium, quid opus facto eſſet, conſuluit. Placitum eſt omnibus, ut Faventia reciperetur, ſi liberum ſui arbitrium Præfecto permitteret, & ut quod Præfectus ſtatuiſſet, ratum haberetur: verùm id referretur ad Conſilium generale per Præfectum, Antianos, & Conſules; & aliò, ſi opus eſſet. Quæ cum Faventiam eſſent ac Balneocaballum delata, VIII. Idus Aprilis Conſilium Faventiæ & Balneocaballi procuratorem ſuum conſtituerunt Beltalim juris peritum ad compromiſſum in Bonacurſium faciendum de omni injuria, pace violata, damnis & injuriis allatis inter Manfredos, & Commune Faventiæ, ab una parte, & Acariſios ac factionem eorum ab altera, & ad tradendam Urbem Faventiæ in ditionem Præfecti, & mandata ejus explenda; item de omni injuria, pace violata, damnis illatis inter Azonem Comitem & Manfredos, atque amicos eorum ex una parte, & Comitem Rogerium, & Acariſios, ac factionem eorum ex altera. Compromiſſo à Beltali VI. Idus Aprilis utriuſque Civitatis nomine confirmato, poſtridie judex ad Conſilium de ratione eundi Faventiam retulit: decretumque eſt, ut Præfectus ex Antianis & Conſulibus, quos illi placuiſſet, & pedites & ſagittarios quos vellet, educeret: factaque poteſtas Faventinos & Balneocaballenſes extorres compellandi, quos vellet: eaque duobus ſequentibus diebus omnia in Conſiliis Faventiæ, Bononiæque firmata. Bonacurſio inde Faventiam profecto, poſtridie, qui fuit Idibus Aprilis, Accurſius & Azo ex voluntate Faventinorum extorrium, qui in Conſilio aderant, procuratores legerunt ad compromiſſum faciendum de omni lite, injuriaque ſuperiore in Bonacurſium; ac poſtridie ipſi procuratores liberè ſe in poteſtatem ejus pro ſe, & ipſo Communi, ac populo Bononienſi recipientis tradiderunt. Poſt autem cum procuratores à Prætore & Conſulibus Balneocaballenſibus, itemque Comite Rogerio conſtituti eadem ratione compromiſiſſent, tum XVI. Kal. Maji Bonacurſius Conſilium Faventiæ habuit, rogavitque num ſuperiora omnia comprobarent, vellentque ſe habere poteſtatem pœnarum, & legum, & pellendi Urbe quos vellet; omneſque ita juſſerunt: atque hoc idem poſtridie Conſilium Balneocaballi, ac ſequenti populus in concione ſancivit. Quibus rebus perfectis, Bonacurſius pronunciavit arbitrium, & quos placuit, utrinque expulit, & Civitates conſtituit, & Conradum Sureſinum Prætorem impoſuit. Qui XI. Kalend. Jun. Bononiam profectus in ſuo in concione ſuper carrocio ſic ſacramentum ſolemne concepit: *Ad honorem Dei, & ſanctæ Eccleſiæ, & Communis, populique Bononiæ juro ego Conradus Sureſinus Prætor Faventiæ, me recturum Civitatem hinc ad Kalend. Martias primas bona fide ad honorem, & commodum Communis, populique Bononiæ, atque Faventiæ, & ad arbitrium Prætoris, Præfectique Bononiæ, & mandata eorum obſervaturum*. Quibus rebus conſtitutis, inde Forolivienſium, & Foropopilienſium eſt conſequuta deditio. Cum enim eiſdem tumultibus, ſævis ſtimulantibus factionum odiis, res utrobique miſceri, Prætor & Præfectus populi Bononienſis audiſſent, Prætorem & Præfectum populi utriuſque Civitatis Philippum Giringellum, & Lambertinum Samaritanum apud ſe compellari juſſerunt, ut pro poteſtate ei incommodo remedium aliquod adhiberent. Ob eam rem IX. Kal. Jun. Foropopilii Boldus judex Philippi Prætoris ex voluntate Conſilii generalis conſtituit procuratorem Hugonem, ut permitteret Prætori & Conſilio Communis Bononiæ, Præfecto populi, & ipſi populo liberum arbitrium ſtatuendi, quæcunque expedire Communi Foripopilii ducerent ſuper iis rebus, quas poſtulaſſent. Poſtridie verò Forilivii Matthæus judex ejuſdem Philippi ex voluntate Conſilii generalis procuratorem conſtituit Joannem, ut adiret Prætorem, Præfectumque populi Bononienſis, Antianos, & Conſules; juraretque, ſe mandata eorum edita curaturum: atque ita cum Philippus Prætor, Lambertinus Præfectus, ac Joannes, & Hugo procuratores Bononiam veniſſent; poſtridie in foro concione advocata ſuper carrocio, nomine Civitatum prædictarum jurarunt, ſe in auctoritate Prætoris Præfectique populi fore. Poſt autem cum Manfredus Prætor ex voluntate Bonacurſii pro ſe, & Præfecto, & Communi populoque Bononienſi illis præcepiſſet, indicta quinquaginta Marcharum argenti mulcta, ut ſibi dicto audientes eſſent, IV. Kal. Sept. Bononiæ in concione Benvenutus procurator Forolivienſis Aimerico procuratori Bononienſi promiſit, ſe ſervaturum mandata omnia, quæ injungerentur Communi Forilivii à Prætore Communis Bononiæ, & Præfecto populi, Antianis, & Conſulibus, & Communi, prout ipſi interpretati eſſent; atque hanc promiſſionem à Communi ſuo ſanciendam pro eorundem arbitrio curaturum. Quibus rebus adminiſtratis, IV. Idus Septembris Manfredus Prætor, & Bonacurſius Præfectus, & Antiani, Conſuleſque argentariorum, & mercatorum permiſſu Conſilii generalis ac ſpecialis præceperunt, ut Cives Forilivii pacem inter ſe haberent, & ſi una pars alteram exegiſſet, ea damna alterius reſarciret, eamque in Urbem reciperet, & impenſas reficeret, quas Commune Bononiæ pro ea reducenda feciſſet, & ne Commune Forilivii bellum injuſſu Communis Bononiæ faceret, præterea commercium præberent civibus Bononienſibus ſine ſolutione portorii; bellum atque incurſiones inferrent, quibus Commune Bononiæ præcepiſſet; arma, equoſque in Urbe, & agro imperarent, cum imperata Bononiæ eſſent; amicos, & inimicos eoſdem haberent; pecunia Bononienſi uterentur, neque alia contractus obirent; quotannis Prætorem, & Præfectum ex Bononiæ Urbe acciperent, ſi modo Præfecto

uti vellent : neque hæc lex aut abrogari, aut ei derogari, aut obrogari poſſet, injuſſu Communis, populique Bononiæ. Additum præterea, ne tantæ rei memoria interiret, ut pactiones hæ cum Imolenſibus, Faventinis, Forolivienſibus, Foropopilienſibus, & Cervienſibus quotannis fideli ſcribarum manu deſcriberentur, legumque in tabulas referrentur. Hunc in modum Bononienſes Romaniolæ Civitates, quas primum à Marcoaldo Duce, deinde Friderico Imperatore occupatas magno armorum certamine cum Eccleſia vindicarant, demum, cum domeſticis ſeditionum fluctibus agitatæ ultro ſeſe ſalutis ſuæ gratiâ dederent, in ditionem acceperunt : primique omnium conſtituta libertate imperium adjunxerunt, quippe jampridem, ita juris ſui, ut nemini, niſi legibus, obedirent ; eas autem opes adepti, ut vicinas Civitates terrore imperii continerent. Ob has res Civitas tantam rerum proſperitatem eximio Dei beneficio nacta, multa gratæ ſuæ erga illum voluntatis argumenta dedit ; eaque non ſolum in præſens extare, ſed etiam in poſterum ad perennem memoriam voluit ; ſiquidem ad populum inſigni aliquo rei bene geſtæ monumento exhilarandum binos annuos equorum curſus inſtituit, unum in die S. Petri, alterum in die S. Bartholomæi. Horum autem duorum curſuum in veterum legum libris, unde pleraque alia hauſimus, per hæc tempora mentionem invenimus ; quod iccirco adjecimus, ne quis citeriorem hanc eſſe conſuetudinem, vulgarem fortaſſe ſequutus opinionem, exiſtimaret ; quin etiam homines, qui ſervitutem ſerviebant, perſoluto dominis precio, populus liberavit, atque inter paganos retulit. Etenim VI. Kal. Julias Bonacurſius Præfectus Antianos, Conſules, & Magiſtros artium, atque armorum cum omnibus conſiliariis tam magni, quam Parvi Conſilii convocatos rogavit, vellent juberent-ne, ut ſervi & ſervæ ad Commune, & populum Bononiæ pervenirent, ita ut omnes incolæ tam Urbis quam agri liberi eſſent : omnes ita, ut rogarat, juſſerunt : ſcitumque factum, ut ſi qui ſervos & ſervas habebant, eorum vendendorum arbitrium ad Prætorem Præfectumque vellent deferre ; Commune, ac populus eorundem emendorum poteſtatem eiſdem permitteret, ac precio ab eis conſtituto emeret. Compromiſſo utrinque ſancito, VII. Kalend. Septembr. Prætor, & Præfectus in Conſilio generali, & ſpeciali pronunciarunt, ut ſervi annorum XIV. denis libris ſinguli emerentur ; minores verò

A octenis ; eaque pecunia tribus ſubinde penſionibus dominis ſolveretur ; & ut ſervi liberati paganorum in codicem referrentur, ac ſubirent onera Communis, ut liberi. Omnium, qui tum ſervitute exempti ſunt, nomina adhuc in tabulis publicis numerantur. Brancaleo Andalus, quem Romam Senatorem advocatum ſupra commemoravimus, cum ſeverius juſto capitales quæſtiones exercere putaretur, quòd fures, ſicarios, & aliorum flagitiorum compertos ſuſpendio, mutilatione, aliiſque graviorum pœnarum detrimentis ſine ulla exceptione affecerat, in offenſionem potentum atque nobilium popularibus ſuffragantibus incidit.

B Itaque ſeditione in Urbe commota captus, atque in carcerem tanquam ad pœnam conjectus eſt. Qua re cognita uxor ejus occultè Roma exiit, ac primo quoque tempore Bononiam properavit, cives ſuos obteſtatum, ut arctius obſides Romanorum haberent, ne illis reſtitutis Romani durius in maritum ſuum conſulerent. Romani verò Pontificem adeuntes orarunt, ut Bononienſes ad obſides ſuos ſibi reddendos adduceret ; atque ille eorum voluntate permotus primum petiit, ut Romanorum in eo gratificari ſtudio vellent ; deinde graviora minatus eſt, niſi in auctoritate ſua fuiſſent. Bononienſes autem mala omnia ſuſtinere, quàm

C obſides in certam civis ſui præclari viri perniciem reſtituere maluerunt. Romani Emanuelem Madium Brixianum ſubſtituerunt, qui & ipſe jus ſeveriſſimè dixit. Hoc eodem anno popularis Reſpublica Mediolani eſt inſtituta ; Leo enim Archiepiſcopus non minus Civitatis, quàm ipſius Eccleſiæ adminiſtrationem exoptans, atque ad eam rem adjutoribus capitaneis, ac valvaſoribus utens, reluctante, ut antè, plebe, rem eò deduxit, ut ad modum certaminibus faciendum duo Præfecti, ſive Antiani conſtituerentur, unus, qui Nobilitatem ; alter, qui populum duceret. Is honos Paulo Sureſino, & Martino Turriano delatus, ſeditio-

D nem in præſens lenivit potius, quàm in poſterum ſuſtulit. Eodem anno in Germania Guilielmus Cæſar cum Friſiis bello inteſtino pugnavit : dum autem ex acie victor excederet, occulto ſagittæ ictu ab inſidiatore percuſſus interiit. (23) Quo facto Principes, quibus creandi Regis jus erat, ad comitia convenerunt, ac diviſis ſententiis duos legerunt, Ricardum Cornubiæ Comitem Regis Angliæ fratrem, & Alphonſum Caſtellæ Regem. (24) Qui verò ii Principes eo tempore fuerint, Pariſius indicavit his verbis:

Hi

(23) Infelix hujus Regis interitus deſcribitur in Matthæi Pariſii hiſtoria, ad hunc annum. Cùm enim ad quandam paludem in confiniis Hollandiæ perveniſſet, fracta glacie, cum equo ſubmerſus, ſupervenientium Friſonum jaculis confoſſus eſt, ac miſerè occubuit. Circa Feſtum Purificationis B. Mariæ id contigiſſe, ibidem narratur. Chronicon magnum Belgicum, diem 28. Januarii hujus anni 1256., Gullielmo feralem fuiſſe, adnotavit.

(24) Interfecto *Gullielmo* Comite Hollandiæ, varia de novo Rege eligendo Comitia ſunt acta. Nonnullos Germaniæ Proceres conveniſſe, ut *Conradi* filium, ab Italis *Conradinum* appellatum, Regem pronunciarent, ſed ab Alexandro IV. prohibitos fuiſſe, docet ejuſdem epiſtola ad Moguntinum Archiepiſcopum, *data Anagniæ, V. Kalen-*

E *das Auguſti, anno II.*, ut legitur apud Raynaldum, ſub anno 1256. num. 3. Errat certè Sigonius, aſſerens, hoc anno electos Richardum, & Alphonſum, in Reges Germaniæ. Id enim procul dubio contigit anno ſequenti, quo, collectis in Francofordienſi Urbe Comitiis, in Octava Epiphaniæ, quorundam Electorum ſuffragio acclamatus fuit Richardus, unctuſque in Regem Aquiſgrani in Feſto Aſcenſionis Domini ; ab aliis verò declaratus Rex fuit Alphonſus *in media Quadrageſima*, ut tradit Henricus Stero apud Caniſium, ſeu *in Dominica Palmarum*, quemadmodum, ex Urbani Literis teſtatur Raynaldus ad illum annum, num. 5. Pariſii quoque Continuator, cujus verba Sigonius recitat, hæc ad annum 1257. refert.

Hi ſunt maximi in Alemania, ad quorum nutum pendet electio ipſius Regni, quod eſt quaſi ara Imperii Romanorum, Archiepiſcopus Coloniæ, cujus titulus eſt, ſacri Imperii Protocancellarius, poſt honorem Archipræſulatus: Archiepiſcopus Maguntinus, Archiepiſcopus Treverenſis, Rex Bohemiæ, Comes Palatinus de Rheno, Dux Auſtriæ, Dux Sueviæ, qui & Comes Bavariæ, Dux Poloniæ, Marchiſius de Miche, Marchiſius Brandeborg, Dux Saxoniæ, Dux de Bruneſvvic, Dux de Carantene, Dux de Melxi, Dux Brabantiæ, qui & Lovaniæ, Landegravius Thuringiæ, Marchio Miſniæ. Inter omnes hos Magnates ſuperemimens eſt Archiepiſcopus Colonienſis, qui coronare tenetur Regem Alemaniæ apud Aquiſgranum ab antiqua & approbata conſuetudine.

Inſignis porro hic annus fuit, Urbe Patavina ex manibus Icilini mirabili felicitate extorta. Auctores tam præclari, ac memorandi facinoris extitere Azo Marchio Ateſtinus, Tiſo Campoſanpetrius, ac potentiſſimus quiſque exul Patavinus. Hi, cum Icilinum animadverterent inauditæ ſuæ crudelitatis habenas ita laxaſſe, ut nullum diem præterire pateretur, quo non in aliquem vel inſontem novo aliquo necis genere, tormentive debaccharetur, dolore atque indignitate accenſi, rem ad Alexandrum Pontificem detulerunt, atque opem miſerrimis populorum temporibus implorarunt. Alexander primum miſericordia, deinde juſta indignatione, non ſecus ac par erat, permotus, ex Cardinalium auctoritate ſeſe ad ea, quæ ultima eſſe in Eccleſia ſolent, auxilia, contulit; ideſt, crucem adverſus Icilinum, tanquam hæreticum atque injuſtum alienæ libertatis oppugnatorem, indicere ſtatuit, & Philippum Fontanam Ravennæ Archiepiſcopum Legatum huic negocio cum ſumma auctoritate præpoſuit. (25) Is mandato accepto, nulla interpoſita mora, Bononiam venit, ac convocato in foro populo ſe Legatum ad crucem indicendam contra Icilinum à Pontifice declaratum eſſe pronunciavit; ſeque omnes homines cruce ſignaturum, qui arma adverſus eum capere voluiſſent, atque eos ex auctoritate Pontificis, expiatione omnium ſcelerum affecturum, adjecit. Quibus verbis cives accenſi, ad ſex millia hominum ſe ei bello, cruce ſumpta, ſubito devoverunt. Inde Ferrariam profectus, eadem ratione concionem in forum advocavit, & cum clerus ac religioſi & laici omnes novo audiendi ſtudio capti illico confluxiſſent, pro porta Baſilicæ ſtans clara voce dixit: ſe Legatum contra Icilinum eſſe à Pontifice deſtinatum, ut exercitum ad recuperandum Patavium atque Patavinos exules reducendos conficeret: quicunque huic militiæ nomen accepta cruce dediſſet, eum expiationem omnium flagitiorum eſſe conſequuturum. Quibus dictis mox ingentem numerum Ferrarienſium cruce, ipſo præcipuè Azone hortatore ac duce, ultro nomina dantium inſignivit. Poſtremò Venetias delatus, (26) atque eadem coram Senatu illo teſtatus, parem & ibi ad delendum Icilinum animorum alacritatem invênit, quod univerſi opes ejus nimias verebantur, & crudelitatem efferatam averſabantur. Veneti verò, non militares ſolum copias, ſed navalem etiam apparatum ſuppeditarunt; quin etiam duces duos viros militiæ maximè gnaros dederunt, Marcum Badoarium, qui à Legato Mareſcallus exercitus factus eſt, & Marcum Quirinum, quem ſibi Præfectum Patavini exules delegerunt. Quibus rebus expletis, Legatus omnem crucesignatorum exercitum ad Turrim Baibarum convenire mandavit, ac ſe ad Patavium liberandum adverſo Bacchilione ducere velle oſtendit. Harum rerum certior factus Icilinus, mille quingentos milites robuſtiſſimos ac rei militaris peritiſſimos Patavio impoſuit, atque Urbis cuſtodiam Anſediſio Prætori ex ſorore nato commiſit; ne minimo quidem Urbis amittendæ timore perculſus, Patavium ſatis tutum duplici murorum ambitu, valido præſidio & ſingulari Anſediſii fide ac diligentia ratus, atque Anſediſio ipſo accuratius de ratione defendendæ Urbis admonito, ipſe Verona cum maximo Veronenſium, Vicetinorum, Patavinorum, & Pedemontanorum ſuorum exercitu in agrum Mantuanum irrupit, eumque Urbi ipſi imminens ferro flammaque vaſtare pro inſita animi libidine inſtitit. Anſediſius autem hoſtium incurſum à Baibis futurum præſentiens, ut Venerarum acceſſum navium propulſaret, amnes Brentam & Bachilionem aliò derivavit, neque in mare ſuo alveo manare permiſit, ac caſtra omnia ab illa parte ſita vallis & præſidiis eximiè confirmavit. Exercitus inde ab ea parte, qua diximus, in agrum Patavinum invaſit, vexilliferum exulem quendam Patavinum nomine Carellum Fratrem Minorem habens, qui ingentis ſpiritus vir patriæ recuperandæ cupidus, hunc ſibi pro Chriſti honore laborem depopoſcit, atque aquas omnes exhauſtas adeptus explicitum introitum habuit. Quod ubi audiit Anſediſius, ad Plebemſacci acceſſit, cum maxima copiarum parte tranſitum eis interſecepturus, & purgatis foſſis, locum, vallis, ceteriſque rebus opportunis munivit. Interim Legatus ad caſtrum Brentæ progreſſus, locum ſubito admotis machinis expugnavit, atque inde caſtra ad Corregiolam movit, qua capta ad Pontemlongum perrexit, quò cum Anſediſius occurriſſet, levibus aliquot prœliis factis Plebem ſe retulit. Inde Concaldalberum eſt proceſſum, ac prœlio duriſſimo cum maxima hoſtium cæde ab aurora ad veſperam facto, caſtrum deditione receptum, atque omnes incolæ nomina profitentes Cruceſignati; poſtridie ad Bovolentam eſt ventum, ac caſtro omiſſo ſuburbiis ignis injectus. Tum motis caſtris Conſilva petita ac ſubito capta; oppidani item omnes militiæ Cruceſignatorum aſcripti. Hæc ubi Anſediſius vidit, licet maximo terrore perfuſus, ſuos ad concionem vocavit, ac bono eſſe animo juſſit: nam Icilinum triduo Patavium eſſe venturum, atque hoſtiles copias disjecturum, quas ipſi contemnere prorſus deberent, quod neque promiſſa eis procederent ſtipendia, neque commeatus

(25) Hanc Legationem Philippo, electo Ravennati Archiepiſcopo, Alexander jam commiſerat anno 1255. Literas Apoſtolicas recitat Raynaldus ad illum annum, datas *Laterani XIII. Kal. Januarii.*

(26) Menſe Martio anni 1256., Venetam Urbem ingreſſum Legatum Pontificium Philippum, ſcribit Rolandinus lib. 8. cap. 1.

tus opportuni amnium defluentium impedi-
ta ſubvectione ſuppeterent, & ducem rei
bellicæ rudem nacti eſſent, ut qui majorem
rei divinæ faciendæ, quàm exercitui ducen-
do, operam impendiſſet, ſe Patavium, ad
Icilinum excipiendum & conſilia belli ſalu-
taria explicanda, repetere velle, atque eos
interim Gorgiæ duci parere jubere. Pata-
vium inde reverſus, Quæſtores publicos vi-
gintiquinque accivit; atque eis, ut ducenta
librarum millia ſibi curarent intra biduum,
imperavit: ac mox difficultates ſummas tan-
tæ exigendæ pecuniæ proponentes in teter-
rimis cuſtodiis fame confecit, & Gorgiam
Plebe Patavium revocavit, qui XVIII. Kal.
Julias deceptis nocturna profectione hoſti-
bus paruit. Icilinus autem de omnibus re-
bus certior factus, ſive ut bellum Mantua-
num inchoatum perficeret, ſeu quòd Pata-
vino præſidio plus juſto confideret, opem
in præſens ferre neglexit; atque urbi Man-
tuæ expugnandæ intentus ſuburbia cepit,
eaque ſubjectis facibus inflammavit. Anſe-
diſius interim populo advocato ſimulatam
rationem, cur Plebem reliquiſſet, expoſuit,
atque Icilinum Urbis ſubſidio intra biduum
aſſeruit affuturum. Poſtridie Legatus, ca-
ſtris motis, ad Plebem acceſſit, eamque
ſine certamine ullo obtinuit: quò vicini
omnes ad Crucem accipiendam accurrerunt;
poſtridie re divina perfecta, ac gratiis Deo
de proſperis progreſſibus actis, principes,
ac duces exercitus ad Concilium advoca-
vit, atque ita diſſerere cœpit: *Viri fortes
gratias agite Deo, quòd noſtras apertè partes
ſuſcepit pro nobis pugnans, atque hoſtes Ec-
cleſiæ fugans, ac ſanctum noſtrum propoſitum
adjuvans; quod eſt Eccleſiam à perſequutoribus
vindicare, carcerem aperire, imbecilles ſuſti-
nere, pravitatem hæreticam extirpare, rapi-
nas prohibere, innocentes tueri, ac Patavium
Urbem Catholicam ex ſæviſſimi atque hæretici
tyranni faucibus eripere. Quare parati eſtote,
ut cum omnibus, qui in his locis ferre arma
poſſunt, craſtina die ad ejus mœnia ſucceda-
mus, & quantum virtus, dextræque noſtræ
valeant, Deo bene juvante, periculum faciamus.*
Poſtridie verò mane, qui fuit XV. Kal.
Julias, ubi omnes cum impedimentis, ma-
chinis, commeatibuſque ſub vexillis ad iter
inſtructos vidit, gaudio exultans, adhibitis
Clericis Hymnum in honorem S. Crucis
cantavit: *Vexilla Regis prodeunt, Crucis ful-
get myſterium*, quæ cum illi clara voce,
ita ut ab omnibus audirentur, piè modula-
latèque concinerent, duo millia tam equi-
tum, quàm peditum præ lætitia lacryman-
tium viſa ſunt. Inde motis caſtris ad pon-
tem Sancti Nicolai ad Roncaliam prodiit.
Gorgia verò cum quinquaginta equitibus
ad explorandum emiſſus, cum in præcurſo-
res ad ſecundum ab Urbe lapidem incidiſ-
ſet, detrectato certamine retro abiit. His
actis Anſediſius perturbatus, quatuor millia
Patavinorum, quibus minimè omnium con-
fidebat, Veronam tranſmiſit; deinde omnes
vires copiarum ſuarum ad Portam Pontiſ-
curvi, quò potiſſimùm venturum hoſtium
exercitum ſentiebat, adduxit; & porta va-
lido præſidio militum Vicetinorum firma-
ta, alia in aliis murorum partibus, ut opus
eſſe duxit, præſidia virorum fortium collo-
cavit, atque interim Legatus ad Pontem
curvum acceſſit. Tum quidam à porta in-

A forum ſumma celeritate contendit, ſe per-
cuſſum ab hoſtibus eſſe vociferans: qui,
quòd verba illa voce tumultuaria iteraſſet,
creditus eſt, ad arma clamare. Quare An-
ſediſius hominem corripi, ac lingua ſtatim
mulctari juſſit: ex quo ille Anſediſio male-
dicere, atque fatum extremum prædicere
cœpit. Itaque capite truncari juſſus, licet
negaret, ſe ad arma vocaſſe, mortem evi-
tare non potuit. Poſtridie verò ubi illuxit,
prœlium occurrente Anſediſio tanto ſtrepi-
tu utrinque eſt initum, ut cœlum ruere
eodem cum Urbe impetu videretur; demum
porta cum turri eſt capta, atque omnes,
qui eam tuebantur, occiſi. Quo facto An-
B ſediſius, relictis ſuburbiis, trepidus intra
ſecundum Urbis cinctum ſe retulit. Subur-
bia ipſa primum ab exulibus Patavinis,
deinde ab univerſo exercitu occupata. Po-
ſtridie cum in Conſilio quidam ſuburbia
comburenda, & Urbem obſidione premen-
dam eſſe cenſerent, vicit tamen alia ſen-
tentia, ut extemplo muris oppugnatio infer-
retur, dum Anſediſius metu exterritus ſibi
conſilium caperet, atque antequam Icilinus
illius auxilio advolaret. Itaque ſchalis ma-
chiniſque admotis, ſtatim prœlium multis
in locis magna utrinque cæde eſt initum.
Verum ad portam Turricellarum ſævior ac
periculoſior pugna conſtitit propter vicinam
C quorundam nobilium turrim, ex qua tela,
& faces in Pontificios ſine intermiſſione ja-
ciebantur. Itaque cum portæ hærentes,
ipſam refringere vectibus ac ſecuribus co-
narentur; Patavinis ferventem ſuperfunden-
tibus aquam, extincti nihil profecerunt.
Cum autem Legatus ſe nulla ex parte per-
rumpere in Urbem propter mœnium altitu-
dinem poſſe videret, inde ad portam Alti-
natem, ubi murus infirmior erat, Clericis,
& Fratribus omnium Ordinum innumeris
cinctus acceſſit, ac Fratrem quendam Mi-
norem, qui in ſeculo machinas omnis ge-
neris Icilino induſtriè fabrefecerat, gattum
ſibi conſtrui juſſit, per quem Urbem primo
D quoque tempore expugnaret. Is gattum fe-
cit, qui anteriore ex parte flammam evo-
mebat, in poſteriore verò armatos incluſos
habebat. Hic igitur admotus portæ demum
ignem implicuit, quem mox Pontificii ma-
teria varii generis injecta vehementius in-
citarunt: atque ita defenſores calore fumo-
que deterritos locum relinquere coëgerunt.
Quod ut Anſediſius vidit, ſuorum nemine
ſalutato, porta S. Joannis egreſſus Vicetiam
properavit. Qua re animadverſa, milites
ejus, qui ſuos adhuc ordines conſervabant,
ſubito in diverſas partes effuſi ſunt, ac
portas, mœnia, & propugnacula reliquere-
runt, ac Vicetiam ducem ſuum ſequuti
E ſunt. Patavini ut profectum Anſediſium
cognovere, portâ Sancti Stephani patefa-
ctâ, Tiſonem, & alios nobiles ſuos intro-
duxere; qui quoniam Anſediſium fugientem
conſequi nequiverunt, iram ſuam in illius
milites effuderunt. Interim exercitus per
diverſas partes ingreſſus, Urbem hoſtiliter
adeo, licet repugnante Legato, diripuit,
ut non ſolùm multa pretioſa, quæ à Domi-
nis humi conſervandi gratiâ fuerant abdita,
ſurripuerit, ſed multis etiam res ſuas de-
fendere molientibus vitam violenter ademe-
rit. Legatus ſaluti Civitatis conſuluit: nam
& captivis mille quingentis vincula dem-
pſit,

pſit, & carcerem ad S. Sophiam, ubi ſexcenti utriuſque ſexus homines ſervabantur, aperuit; ac poſtero ſacris operatus gratias Deo ſolemniter egit, ac Civitati ſacra, privilegia, leges, immunitates, conſuetudines, carrociumque reſtituit, quod diu dominante Icilino abjectum deformatumque jacuerat. Populus autem ubi ſe tanta ſolutum ſervitute conſpexit, ad pedes ſe Legati abjiciens, gratias egit, ac lacrymis fuſis ipſum à Deo pro ſalute ſua miſſum aſſeruit, atque eodem etiam obſequio Marchionem, Prætorem, Mareſcallum, & cæteros Patres patriæ ſalutatos excoluit, nec ſecius pueri, virgineſque Crucem præferentes catervatim per Urbem inceſſerunt, ac *Te Deum laudamus* vocibus lætiſſimis cecinerunt, atque eadem gratulatio, quæ Urbem, pagos etiam, & caſtra ultro Urbi ipſi ſe dedentia occupavit. Etenim Monsſilicis, excepta arce, & Civitatella, ſeſe Civitati Patavii tradiderant, ex qua trecenti, qui in carcere tenebantur, pallore macieque perempti extracti ſunt. Albericus nunciis ad Senatum miſſis, ſe Tarviſium, & res omnes ſuas ad mandata Eccleſiæ obtenturum, oſtendir. Ateſte & Montagnana Marchionis ſe fidei tradiderunt: demum omnia præter Calaonem, & Cerrum, & arcem Montiſſilicis in poteſtatem Eccleſiæ pervenere. Ne quid autem integræ victoriæ deeſſet, Vendraminus etiam arcem urbis Patavinæ, cui præerat, ultro reſtituit; qua recepta, ex tetris illis cuſtodiis quadringenti ſexaginta quatuor ſunt exempti, quos nemo oblitos ſquallore & ſordibus dignoſcebat. Quod idem fecerunt, qui alteram arcem ad Pontemmolinum tenebant, in qua complures mulieres non ignobiles ſervabantur. Poſtridie Icilino bello Mantuano parum proſpere facto, Veronam ſe referenti, privatus homo ſe obtulit, atque audientibus omnibus Patavium amiſſum renunciavit. Quo ille nuncio exanimatus, ut ſe collegit, ipſum nuncium mendacii arguens ſuſpendi arbori juſſit: deinde alter ſucceſſit, qui ſecreto illud idem ſignificavit: tum Præfecti quidam ejus venerunt, qui idem, culpam omnes in Anſediſium referentes, aſſeruerunt. Ille verò occulto dolore diſſimulato, Veronam adiit, ac toto accito in Urbem exercitu portas claudi, ac ſumma cura cuſtodiri mandavit: mox conceptam iram omnem in Patavinos evomere cupiens, omnes Patavinos inermes in locum unum coëgit; (hi erant XI. hominum millia, quos apud ſe aut obſidum, aut militum, aut miniſtrorum nomine habebat) atque omnes ſatellitibus ſuis variis necis afficiendos generibus tradidit. Ita intra octo dies cuncti aut ſuſpendio, aut tractione, aut igne, aut obtruncatione, aut fame deleti. Interim Legatus Conſiliis agitatis, Vicetiam conſtituit aggredi. Quare novis Ferrarienſium, Bononienſium, Venetorum, & Romaniæ copiis auctus, exercitum ad Longaretum adduxit: atque ibi ſeptum hoſtium Bachilioni oppoſitum diſſipare molitus, cum occurrentibus ad molis defenſionem Vicetinis cruentum ſanè prœlium edidit: demum hoſtibus profligatis ibi caſtra locavit, ac totum illum tractum populabundus inivit: mox, cum falſus rumor increbuiſſet, Icilinum cum firmis copiis ad defendendam Vicetiam advenire, exercitus ejus tumultuari inſtituit; quèm tumultum auxere quoque Bononienſes, qui claſſem Venetam adverſo flumine venientem præſidio protegentes, domum ſubito receſſerunt, prælata cauſſa, quòd debita ſibi ſtipendia miſſa non eſſent. Quibus de rebus Legatus, comperto, Vicetiam vere novis ſubſidiis eſſe firmatam, III. Idus Auguſti Patavium re infecta ſe retulit. Icilinus inde Vicetiam profectus, advocata concione gratias omnibus egit, quòd in officio permanſiſſent, ſeque perpetuam hujus rei memoriam ſervaturum oſtendir, ſimulque ut omnes ad ulciſcendas hoſtium populationes adeſſent, oravit: cui ab univerſis ſucclamatum eſt, ut Patavium peteretur: quare cum tanta Vicetinorum alacritate permotus, tum tumultuoſo Pontificiarum copiarum receptu excitatus, Conſilium recuperandi Patavii expedivit. Quo cognito, Legatus Urbem ab ea parte, quæ Vicetiam reſpicit, quòd murus ibi imbecillior eſſet, ſibi muniendam putavit: quippe foſſam quingentos paſſus ultra mœnia protulit, ad eamque vallum ligneum clavis confixum ferreis ſtatuit, idque turribus, & projecturis munivit: ac duos foſſæ pontes, unum ad Savonarolam, alterum ad S. Joannem, impoſuit: quod opus omnium generum, ſexuum atque ætatum hominibus die nocteque incumbentibus eximia celeritate eſt profligatum, verùm non omnino perfectum. Interim exercitum Icilinus pridie Kal. Septemb. adduxit, ac duobus longè ab Urbe paſſuum millibus ad Sermeolam caſtra fecit; ab ea parte, ubi vallum imperfectum erat, invadere ſtatuens. Quod ubi Legatus cognovit, copias ſuas inter mœnia & vallum ſub tentoriis collocavit: eaſque locum defendere, prœlio verò abſtinere mandavit; porta S. Joannis Comiti Sanbonifacio, Savonarolæ verò, nobilibus Patavinis commiſſa, ne quem egredi ad pugnam permitterent, cujus avidiſſimum eſſe quenque cernebat. Rebus in hunc modum diſpoſitis, Icilinus ad vallum audacter ſuccedens, hoſtes ad prœlium invitavit, ac detrectantes verbis etiam contumelioſiſſimis laceſſivit: atque idem poſtridie quoque, ſed in caſſum, tentavit. Quare cum demum aſperè maledicere Vendramino cœpit, qui arcem tradidiſſet, per quam ſibi nullo negocio in Urbem introitus patuiſſet. Inde Patavinorum quorundam, qui apud ſe erant, conſilia ſequutus, ad eam partem Urbis acceſſit, per quam in Urbem Bachilio influit, ea ſpe ductus, ſe quod amnis aquis exhauſtus eſſet, per alveum in Urbem facile irrepturum: verùm ripas novis Legati præſidiis cuſtoditas nactus, conſilio Patavinorum irriſo vehementer excanduit; & Carturum, unde commeatus Baſſiano venientes intercipiebantur, immiſſis militibus expugnavit: inde trajecto Bachilione, ad opem arci Montiſſilicis ab Azone obſeſſæ ferendam, prout ex edito loco ſignis quibuſdam advocabatur, accurrere voluit; verùm ne à tergo Legatus inſtaret veritus, prætermiſit; ac, recuperatione Patavii deſperata, ſilentio noctis Vicetiam ſe recepit: ac Vicetinis ſuburbia, Germanis Urbem cuſtodiendam attribuit, magnifica admodum apud eos oratione uſus, quòd Legatum Pontificium cum immenſo exercitu metu ſui perculſum coëgiſſet intra ſepta ſe li-

lignea continere, ac ſummo prœlii diſcri-
mine abſtinere. Poſtridie verò Veronam
reverſus, triginta octo Patavinos, qui ſu-
perſtites erant, morte affici in foro præce-
pit, quorum nemo erat, qui non ei aliquam
aliquando operam fortem fidelemque navaſ-
1257 ſet. Quibus ſubinde ſubſequente Januario
Anſediſium ſororis filium Patavinæ cladis
auctorem adjecit, quem ita laceratum, ut
viſcera denudaret, in tormentis animam
efflare coëgit: quam pœnam ſine dubio ille
meruerat, qui tot innocentes indignè per
ſæviſſimos cruciatus extinxerat. Per eoſdem
dies Azo obſidionem arcis Montiſſilicis ur-
gens, cuſtodes ejus in tantas rerum omnium
difficultates adduxit, ut Gerardus cinctum,
cui præpoſitus erat, tradiderit. Quare Rho-
digium ab Azone traductus, magnis præ-
miis eſt affectus: cujus exemplum Prophe-
tica cuſtos arcis ſequutus, Vicetinis ut ſibi
ſuſpectis expulſis, & ipſe arcem Azonis po-
teſtati permiſit: ex quo ſummos item hono-
res, ac ſingularia munera ab eo Ferrariæ
tulit. Quo facto paullo poſt Calaon etiam
& Cerrum deditione recepta ſunt. Uterque
inde ea perfidia fuit, ut alter poſt alterum
ad Icilinum transfugerint, atque ei pacto
pretio ſe occiſuros Azonem promiſerint:
qua re patefacta, Gerardus captus ad An-
tianos Patavii miſſus eſt, qui menſe Fe-
bruario oculis erutis, naſo, auribuſque &
labio ſuperiore præſectis, ipſum Vicetiam
miſerunt cum duobus Icilini exploratoribus
à ſe pro merito mutilatis. Prophetica verò
per Montemſilicis ad caudam equi pertra-
ctus, abſciſſo capite in fruſta diſcerptus
eſt. Quibus rebus cognitis, Albericus per-
motus, cum Icilino fratre Conſilium rede-
undi in gratiam cepit, ac pacem VIII. Idus
Maji in Caſtrofranco, agri Tarviſini oppi-
do, oſculo interpoſito ſanxit, tribus filiis
obſidibus in fidem perpetuam datis: inde
illius exemplum ſequutus, multos falſo de
proditione accuſandos curavit, Eccleſiis gra-
via tributa impoſuit, clericis, religioſis, vi-
duis ac pupillis inſontibus facultates ademit,
innoxios multos per exquiſita tormenta ne-
cavit. Quibus malis adducti multi, volun-
tarium ſibi conſciſcentes exilium aut Pata-
vium, aut Venetias, aut Ferrariam abie-
runt. Icilinus autem Veronæ ei maximè rei
ſtuduit, ut novi Cæſaris ſibi gratiam com-
pararet, qua ſtatum ſuum titubantem fir-
maret: poſtquam autem diſſidentibus inter
ſe Principibus duos lectos audivit, utrun-
que ſibi colendum exiſtimavit. (27) Cete-
rum ineunte hoc anno quidam Germaniæ
Principes in Angliam ad Ricardum Comi-
A tem Cornubiæ adierunt, cumque ab omni-
bus uno conſenſu Regem declaratum re-
nunciarunt, ac literas ea de re Conradi
Archiepiſcopi Colonienſis, aliorumque Prin-
cipum attulerunt. Is dignitate accepta, ter-
tio die Paſchæ ex Anglia ſolvit, atque in
Germaniam profectus, VI Kalendas Maji
per Conradum Inſigni Regio decoratus,
Regnum adminiſtrare inſtituit. (28) Inde
exeunte anno Alphonſus exortus, bellum
Ricardo denunciavit, niſi Regno ſibi cede-
ret, ad quod ipſe pariter à Principibus evo-
catus fuiſſet: (29) quin etiam literas ad An-
tianos, Conſilium, & populum Patavinum
miſit, ipſos fideles ſuos appellans; quibus
B mandavit, ut Legatos viros honeſtiſſimos
legerent, qui ſibi Lombardiam ingredienti
occurrerent, ac debitum comitatis officium
exhiberent; quas literas ab Icilino fictas
fuiſſe creditum eſt. (30) Eo anno Muti-
nenſes, Bononienſibus arbitrio Giberti de
Friniano non obſequentibus, ad Civitates
Lombardiæ ſe contulerunt: cùm æqua po-
ſtulare judicati fuiſſent, Mediolanenſes,
Brixiani, Mantuani, Ferrarienſes, Parmen-
ſes & Regienſes, Legatos ſuos cum Prætori-
bus, & Legatis Mutinenſium Bononiam mi-
ſerunt, ut in generali Conſilio cauſſam eo-
rum diligentius agerent. Quo facto cum
nihil profeciſſent, Mutinenſes ad opem Pon-
C tificis Alexandri ſe retulerunt, atque has
ad Epiſcopum Mantuanum literas impetra-
runt: *Prætor, & Commune Mutinæ nobis ſi-
gnificarunt, Bononienſes arbitrio Prætoris Par-
mæ ex formula compromiſſi ſuper lite Frinia-
nenſi inſtituta nolle obtemperare. Itaque man-
damus tibi, ut Commune Bononiæ ad hoc ar-
bitrium ſervandum per pœnam in compromiſſo
expreſſam, omni dempta appellatione, impellas,
modo ne in univerſitatem eorum excerationem
aut interdictum intendas, niſi præcipuum à
nobis ſuper hac re mandatum accipias. Viterbii
VII. Idus Aug. Pontificatus noſtri anno tertio.*
Eodem anno Bononienſes pontem novum
ſuper Rhenum amnem lateritium in via
D Æmilia, Romanæ nimirum opus magnifi-
centiæ, poſt multos tandem annos perfece-
runt; qui in hodiernum uſque diem ma-
nens, ſua & longitudine & firmitate inſi-
gne prætereuntibus præbet ſpectaculum, at-
que ei tuendo multa prædia attribuerunt.
Quin etiam Curium in Romaniola occupa-
runt, & cum Imolenſes ab amicitia defeciſ-
ſent, ac Montemcatinum per inſidias occu-
paſſent, armis ad obſequium redire, & ca-
ſtrum reficere coëgerunt. Mediolani Leo
Archiepiſcopus opibus Nobilium fultus,
rurſus inſtitit, ut urbis ad ſe adminiſtratio-
nem

(27) Hauſit hæc Sigonius à Rolandino, qui tri-
bus libris, octavo, nono, & decimo, ac-
curatè acta omnia in hoc Cruceſignatorum
bello contra Eccelinum enarrat. Plura
etiam in hanc rem ſcribit Monachus Pata-
vinus.

(28) In ipſa Dominicæ Aſcenſionis Solemnitate
coronatum Aquiſgrani Richardum, una
cum Sanctia uxore ſua, à Conrado Archie-
piſcopo Colonienſi, ſuperiùs ex Henrico
Sterone adnotavi. Idem legitur in Mat-
thæi Pariſii hiſtoria, è qua Sigonius hæc
deſumpſit, ſed malè calculos iniit; non
enim *VI. Kalendas Maji*, ſed *XVI. Kalendas
Junii* peracta eſt hæc celebritas, cùm anno
1257. Feſtum Aſcenſionis Dominicæ in
diem 17. Maji inciderit. Idem confirmat
Richardus ipſe in Epiſtola ad ſummum
E Seneſcalcum ſuum in Anglia, quæ legitur
in additamentis Pariſii pag. 952. editionis
Londinenſis.

(29) Non modò Literas, *importunas ſatis, & pro-
caces*, ut in Pariſii hiſtoria legitur, ad Ri-
chardum miſit Alphonſus, ſed junctis ſibi
Aragoniæ, & Navarræ viribus iter in Ita-
liam ſuſcepit. Verùm, audita Saracenorum
infeſtatione, qui Cordubam occupare ten-
tabant, ad propugnandum Regnum ſuum
curam convertit. Hæc tamen ad annum
1258. ibidem referuntur.

(30) Se vidiſſe has Literas Patavii, teſtatur Ro-
landinus lib. XI. cap. 2., & quamvis tunc
fama foret, eas ab Eccelino Veronæ com-
poſitas, reſponſa tamen data à Communi
Paduæ ad Alphonſum Regem enarrat.

nem attraheret. Martinus autem Turrianus, cauſſâ populi repugnantis ſuſceptâ, ſe oppoſuit, (31) ac certamine pravi exempli in urbe commiſſo, adeò viribus prævaluit, ut Nobilitatem omnem menſe Junio excedere urbe compulerit. Egreſſi Nobiles cum Paulo, & Archiepiſcopo, loco ad vires recuperandas quæſito, Nonis Auguſti Seprium occuparunt, atque ibi ſe quaſi bellum urbi facturi omni genere præſidiorum ſepſerunt. Qua re populus incitatus, hoſtes illos judicavit, ac Martino duce cum carrocio ad Seprium oppugnandum proceſſit. Cùm autem prœlium utrinque acre inſtaret, Legati amicarum civitatum, Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus aliquot aſſumptis, intercurrerunt, ac verbis cum utriſque de pace conciliandâ factis, VI. Idus Septembris eos primum ad paciſcendas inducias, deinde ad controverſiam arbitrio Pontificis committendam auctoritate & gratia impulerunt. Leone inde pridie Idus Octobris vita fun-
1258 cto, (32) ſequenti anno Gregorius Montelongus Legatus à Pontifice miſſus advênit, ac pridie Nonas Aprilis duos duarum partium Præfectos, proceresque in Monaſterium Sancti Ambroſii convocavit; ac multis verbis factis pacem inter factiones compoſuit, legibus multis ſcriptis, quas referre non eſt neceſſe: ea PAX Sancti Ambroſii nominata. (33) Comi etiam gravia Ruſconorum & Vitanorum certamina, interpoſita item pace, ſedata. Hubertus autem Palavicinus, qui unà cum Boſone Dovaria Cremonæ dominabatur, fœdus cum Icilino adversùs Brixianos percuſſit, qui adhuc firmi in partibus Eccleſiæ verſabantur: ac re compoſita, ſtatim impetum in fines Brixiæ unà cum Boſone, & exercitu Cremonenſium fecit, atque eis caſtra duo ademit. Qua re cognita Philippus Legatus, illico Brixiam, ut ab hoſtili impreſſione defenderet, properavit, atque eò exercitum ſociorum accivit, ac conſilio cum ſuis capto, adversùs Hubertum jam urbi ipſi imminentem adduxit. Icilinus autem Verona cum delectibus ſuis egreſſus, ac Piſcariam profectus, Ollium occultè trajecit, ac ſeſe cum Huberto conjunxit; eo conſilio, ut cum eo repentè invaderet Legatum, haudquaquam ſatis ad tantam prœlii tempeſtatem perferendam inſtructum. Ea re præcepta, Legatus Concilio advocato primò ſibi pedem referendum, atque adventantes Ferrarienſium ac Bononienſium copias cum Azone expectandas putavit: deinde ſuorum contra ſentientium auctoritate permotus, hoſtium in ſe venientium impetum apud Gambarum excipere ſtatuit, ac ſeſe ad prœlium comparavit: in prima acie Brixianos poſuerat; hi cum primam incurſionem ac clamorem hoſtium ſuſtinere non poſſent, in fugam verſi, tantum reliquo exercitui tumultus ac formidinis injecerunt, ut, præter paucos impavidè reſiſtentes, omnes terga converterint. Quare univerſo exercitu nullo negotio diſſipato, infinitus hominum, & quidem nobilium numerus captivus eſt factus: inter quos Legatus ipſe & Coſſadoca Epiſcopus Veronenſis exul, & Prætores Brixianus, ac Mantuanus; qui omnes Veronam in cuſtodias ad Icilini arbitrium miſſi ſunt. Hæc clades V. Kalend. Sept. accepta. (34) Qua Brixiani perculſi, poſtridie antequam urbi oppugnationem admoveri, ac muros machinis percuti ſuos viderent, oratoribus ad Icilinum, Hubertum, & Boſonem miſſis, urbis deditionem ſalvis rebus ſuis fecerunt. Ita omnes æqua poteſtate urbem ingreſſi ſunt, reſque civitatis pro arbitrio ſuo conſtituerunt. Poſt paucos inde dies Boſo ab Icilino, & Huberto diſceſſit, ac Cremonam ſe retulit, cum inſidias ab ambobus ſibi conflari ſentiret; qui ſe per ſpe-

(31) Alia de cauſſa excitatam civilem hanc diſcordiam narrat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum, nempe ob crudele facinus Nobilis Viri Gullielmi de Laudriano contra quemdam Plebejum, quem, debitam ipſi pecuniæ ſummam petentem, invitatum ad cœnam nefaria cæde ſuſtulit. Vide apud eundem reliqua hic à Sigonio narrata.

(32) Merula, Calchus, Corius, Ughellus, aliique paſſim recentiores Hiſtorici, Leonem Archiepiſcopum hoc anno mortuum, conſtanter affirmant. Si tamen veteres Patriæ hiſtorias conſulamus, erraſſe omnes procul dubio eſt aſſerendum. Siquidem Annales Mediolanenſes è Petro Azario, ſeculi XIV. Scriptore, utplurimum excerpti, editique Tomo XVI. *Rerum Italicarum*, Leonem Archiepiſcopum ſuperſtitem fuiſſe uſque ad annum 1260. clarè teſtantur. Longiùs ejuſdem vitam protrahit Donatus Boſſius in Chronicis, illius obitum anno 1263. conſignans. Hoc idem confirmat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, cap. 299., cujus teſtimonium plurimi faciendum nemo non dicet, cùm Leonis ætati proximus fuerit, ejuſque ſucceſſorem Ottonem Vicecomitem optimè noverit, Dominicano Ordini ſub illius ſeculi finem adſcriptus, ut ipſemet tradit. Is igitur ad annum 1263. hæc habet: *Iſto tempore Leo de Perego Archiepiſcopus Mediolanenſis in Legniano moritur, ac ibidem viliter tumulatur. Tunc in diſcordia duo in Archiepiſcopos Mediolanenſes eliguntur* &c. Errandi occaſio cæteris Scriptoribus ea eſſe potuit, quòd, oborta, inter Nobiles Plebemque Mediolanenſem, gravi ſimultate, Leo Archiepiſcopus, qui Nobilium partes tuebatur, a contraria factione victus, ſolum vertere coactus fuerit anno 1257., vitamque poſtmodum omnem in exilio tranſegerit. Inde enim vacaſſe Mediolanenſem Sedem arbitrati ſunt, cùm nullum per illa tempora exerciti a Leone Archiepiſcopalis muneris veſtigium invenerint, eumque ideo mortuum crediderint. Eâdem ratione factum reor, ut ſexdecim tantùm anni ejuſdem ſedi in catalogis aſſignentur. Cæterùm Galvaneus Flamma, non ſecus ac memorati Annales Mediolanenſes, poſt annum 1257. hiſtoriam proſequentes, ad Capitum initium id ferme ſemper adnotant, *exulante Leone de Perego*. Fuſiùs hæc pertractanda cenſui, non tam ut Sigonium emendarem, verùm etiam ut Chronologiæ Mediolanenſium Archiepiſcoporum, hactenus informi, lux ſecurior admoveatur.

(33) Conditiones hujus pacis recitat Calchus ad hunc annum, nomina etiam ſubjungens eorum, qui tum ex parte Nobilium, tum ex populari factione, concordiæ pacto ſubſcripſere.

(34) Rolandinus, qui libro XI. hæc narrat, caput IX. ſic abſolvit: *Fuit autem menſe Septembri prædicti anni*. Chronicon Veronenſe Auguſto menſi, non ſecus ac Sigonius, ferale hoc prœlium conſignat, aſſerens, Legatum Apoſtolicum, Epiſcopum Veronenſem, alioſque nobiles viros, Veronæ fœdis carceribus mancipatos die XXVIII. Auguſti, die verò ſequenti ab Eccelino Brixiam occupatam. Idem ex Monacho Patavino colligitur, qui *die Veneris ſecundo, exeunte Auguſto* inſtructum ab Eccelino contra Legatum Pontificis exercitum ſcribit.

ſpeciem honoris Brixia ablegare, ac Prætura Veronenſi illigare tentabant, ut ſoli Cremonæ Brixiæque præeſſent. Quem non ita multo poſt Hubertus quoque ſequutus, Brixiam ſoli Icilino ſocium Imperii detrectanti, ac ſe ipſum apertè deſpicienti reliquit. Icilinus autem ſolus Brixiana civitate potitus, ut tyrannidem more ſuo ſanciret, duas arces illico condidit, eaſque obſcuris cuſtodiis multis inſtruxit; atque eò multos nobiles ac populares initæ proditionis inſimulatos conjecit, quorum multos, ædibus everſis ac bonis publicatis, publicè interfecit: quoſdam etiam in varia loca relegavit, atque ita paucis diebus urbem florentiſſimam civibus opibuſque exhauſit. (35) Quibus rebus animadverſis, Patavini, Ferrarienſes, ac Mantuani extremum periculum partibus imminens intuentes, Legatis ad Pontificem miſſis, miſeram Brixianorum conditionem, ac ſcelerata Icilini ad extinguendam Eccleſiam conſilia aperuerunt; orantes, ut alterum Legatum in Marchiam deſtinaret, qui ſe adversùs hoſtes ſævientes protegeret. Ita Pontifex Henricum Archiepiſcopum Ebredunenſem miſit, qui primo quoque tempore ad exercitum venit. Eodem anno ingens Romæ tumultus eſt concitatus: quia Madius Senator mutato inſtituto populares variis injuriis afficiebat, & nobilitatis inſtinctu multis eos modis exhauriebat, ac ſolis nobilibus, & præcipuè Hanniballenſibus placere ſtudebat. Qua re conciti populares ex auctoritate cujuſdam Matthæi Anglici magno impetu proceſſerunt ad carcerem, in quo prior Senator Brancaleo tenebatur; eoque perfracto ipſum extraxerunt, ac rurſus Senatorem conſtituerunt, atque fidelitatem vetere civitatis inſtituto jurarunt. Confirmatus autem Brancaleo, popularibus adjuvantibus inimicos ſuos ex urbe dejecit, atque Hanniballenſes duos patibulis obtulit, neque in ea re ullam rationem habuit Pontificis, ſe ipſum cum fautoribus ſuis piorum communione pellentis; negans, ſe vetere lege communione abigi poſſe; atque ipſi & Cardinalibus extrema omnia intentavit. Quibus territus Pontifex, Urbe iterum exiit, ac Viterbium, ut inde Aſiſium ſe referret, conceſſit. (36) Inde Brancaleo, Manfredo Siciliæ Rege omnia adversùs Pontificem ſubſidia miniſtrante, Anagniam oppugnavit; arces ac turres nobilium Romanorum, quæ erant quaſi ſpoliatorum cuſtodiæ conſtitutæ, circiter CXL. ad ſolum evertit; ac disjectis prædonibus, & facinoroſis hominibus tam in Urbe quàm in vicinis agris extinctis, pacem civitati ac quietem priſtinam reddidit; neque ita multo poſt cum magno omnium deſiderio vitæ finem impoſuit. Quod ut audiit Pontifex, Romanos ſtatim admonuit, ne quem injuſſu ſuo Senatorem deligerent: cujus auctoritatem illi adeo contempſerunt, ut patruum Brancaleonis Catellanum, quem ſummè Pontifex oderat, ſubſtituerint; ac caput Brancaleonis pretioſo vaſe reconditum ſuper marmoream columnam ſtatuerint, virtutis, ac benevolentiæ ergò, quam ille erga populum Romanum præſtiterat. Quin etiam Bononiæ peſtifer ille ſeditionis morbus, quem Civitas jampridem occultè contraxerat, palàm erupit: namque aliquot ante annis ex variis cædibus mutuo perpetratis, alienari ac disjungi multarum familiarum ſenſim animi cœperant; quæ procedente tempore cùm inimicos ſuos opibus ulciſci ſeparatis non poſſent, vires inter ſe ac patrandarum rerum conſilia contulerunt: atque in duas factiones ſecretæ, quarum una Eccleſiæ, altera Imperii partes, more in Italiam accepto, ſuſceperat, hoc anno abditam ac tandiu conceptam odiorum flammam evomuerunt: quippe contractis propinquorum ac clientum ſuorum viribus, arma inter ſe contulerunt; ac magna cæde utrinque facta, & civili ſanguine Urbe imbuta, tranquillum ſtatum Reip. in omnes annos, qui conſequuti ſunt, perturbarunt: neque enim hoc loco libido ſtetit, ſed nullis coërcita frenis in dies ad aſperiora atque iniquiora proceſſit. Contendêre autem Hieremæi cum Lambertaciis, Gallucii cum Carboneſiis, Lambertini cum Scannabeccis, Ariuſiſi cum Caſtrobrittis, aliique cum aliis. Quam ſeditionem poſtquam Prætor concilianda pace in perpetuum ſedare non potuit; induciarum pactione ac magnarum pecuniarum mulctatione in præſens lenire contendit. Alphonſus Cæſar cum in Italiam ad coronam accipiendam contenderet, atque ea de re literas ad Icilinum miſiſſet; (37) audito, Saracenos Cordubam invaſiſſe; converſo itinere ſeſe ad ſua defendenda recepit: ac miſſis nunciis Pontificem enixe oravit, ne quem alium, quam ſe, ad Imperii dignitatem eveheret, quem magna pars Principum concors ſummæ præeſſe Reip. voluiſſet; cui Pontifex reſpondit, ita in more poſitum eſſe, ut nemo à Pontifice Auguſtalibus inſignibus ornaretur, niſi qui coronam Regni Germanici atque Italici peperiſſet: ſi ille eas ſibi paraſſet, ſe officio erga illum ſuo non defuturum. Quo reſponſo Alphonſus exterritus, ex ſuorum

(35) Eccelini crudelitatem in hac Urbe, deſcribens Rolandinus cap. X., hanc Epigraphen ſubdit: *Breviter, Civitatem, & Brixiam quaſi totam dedit exterminio, & ruinæ, multò magis, quàm olim fuerit ruinæ dedita tempore terræmotus*, anni videlicet 1222., quem libro 2. cap. 3. jam retulerat.

(36) Narrantur hæc in hiſtoria Matthæi Pariſii ad hunc annum. Ex epiſtolis tamen Alexandri IV. conſtat, ipſum Viterbii conſtitiſſe IV. Kal. Junii anni ſuperioris 1257., atque ibidem moratum uſque ad initium Septembris anni hujus 1258., ut optimè animadvertit Raynaldus ad hunc annum num. 6. Quocirca, ſi Urbe cedere coactus eſt Alexander Summus Pontifex, id anno 1257. contigiſſe, compertum ſit; adeòque hæc ad illum annum ſunt referenda, quo eadem etiam Nangius recenſet.

(37) Ab Eccelino potiùs ſolicitatum Alphonſum, ut in Italiam trajiceret, narrat Monachus Patavinus ad hunc annum; ait enim, dominandi libidine incenſum, per varias regiones veloces nuncios deſtinaſſe, qui Principum auxilia poſtularent, atque inter cæteros, legationem miſiſſe *ad fortiſſimum Regem Caſtellæ, cui Regnum Italicum ſeminator diſcordiæ promittebat, ut, ſi fieri poſſet, totum mundum adverſus Eccleſiam provocaret*. Quas igitur Literas ad Eccelinum datas hoc anno ab Alphonſo Caſtellæ Rege ſcribit Sigonius, Rolandinum ſecutus lib. XI. cap. XVIII., veroſimile eſt, reſponſa fuiſſe miſſarum ab Eccelino; ſiquidem, oblatam ſibi favorabilem occaſionem Italicum Regnum adipiſcendi, minimè contempſiſſe Regem illum, facilè poſſumus opinari.

rum auctoritate ſeſe in Hiſpania rebus ſuis tutandis continuit. Eo anno univerſam Italiam extrema annonæ penuria conflictavit.

1259 Poſtero Hubertus, & Boſo cum ſummum æquè odium adverſus Icilinum, à quo læſi contemptique fuerant, concepiſſent, ac pari illius ulciſcendi cupiditate flagrarent; dimiſſis, quas inter ſe contraxerant, ſimultatibus, in gratiam redierunt, & Brixilli cum Azone congreſſi, tacitum cum eo fœdus icerunt ad Icilinum, cum tempus datum eſſet, communibus armis opprimendum. Azo inde Ferrariam reverſus, Ferrarienſes, Patavinos, & Mantuanos eadem ſocietate devinxit. Inde Patavini in Paſchate excurſionem in agrum Veronenſem fecerunt, ac multis pagis incenſis, ac pluribus hominibus pecoribuſque abactis, poſt octo dies idem quoque in Vicetinum fecerunt. Tum menſe Majo pagum Canfriolæ, qui ad Icilinum defecerat, muniverunt ac præſidio confirmarunt. Quod Icilinus moleſtiſſimè ferens (Baſſiani enim in finibus verſabatur) eò repentè contendit, ac pago in ditionem redacto, milites Veronam vinctos traduxit; domos cum æde inflammavit; incolarum alios oculis, quoſdam manibus, nonnullos labiis, alios genitalibus ſpoliavit; mulieribus verò præcipuè mammas præſecuit; mox occaſione oblata, cum Nobilitate Mediolanenſium fœdus percuſſit, ex quo vana ſpe occupandi Mediolani evectus, cum imperio vitam amiſit. Res verò memorabilis acta eſt hoc modo: IV. Kal. Aprilis Mediolani Populares in æde S. Teclæ coacti, Martinum Turrianum iterum Antianum novo honoris exemplo legerunt. Qua re animadverſa, Nobiles nimias jam ejus opes extimeſcentes, Guilielmum Sureſinum ei oppoſuerunt, atque ipſo duce ſuſcepta cum plebe certamina inſtaurarunt, ac propterea multa cum ea in Urbe prœlia commiſerunt. Quibus rebus Gregorius Legatus præſens offenſus, Guilielmum cum ſexcentis ejus factionis hominibus relegavit. Hic verò adeo iracundia exarſit, ut inimicorum ulciſcendorum gratia conſilium patriæ libertatis prodendæ inierit; ſiquidem Veronam profectus, Icilino capitali Eccleſiæ hoſti ſe Mediolani dominatum procuraturum oſtendit, ſi arma adverſus Martinum ac populum Mediolanenſem tuliſſet: atque in eam rem ſecreto filios fidei obſides dedit. Hac creſcendi occaſione avidè Icilinus arrepta, repentè delectum ex ſuis & Germanis, quàm potuit maximum, habuit; atque exeunte Auguſto Brixia movit, & ad caſtrum Urceorum, quod ſolum ex agro Brixiano in fide Eccleſiæ manſerat, adiit, ac direptis circumquaque agris extremum, ni ſibi deditionem feciſſet, exitium intentavit. Qua re cognita, Hubertus & Boſo, qui illius caſtri cuſtodiam agitabant, optatam belli cauſſam ſe nactos exiſtimantes, Soncinum cum Cremonenſibus contenderunt; Azo verò cum Ferrarienſibus, Mantuanis, & Patavinis Marcariam venit; atque eodem tempore Martinus Turrianus cum populo Mediolanenſi Soncinum verſus iter intendit; uno omnes conſilio, ut junctis copiis Icilinum ab Urceorum obſidione depellerent. Icilinus autem, ut Martinum Urbe egreſſum audivit, in eam unam occaſionem intentus, ſilentio noctis ab Urceis movit: & populo Brixiano remiſſo, Ollium atque Abduam tranſiit, atque ibi amicos nactus Mediolanum verſus ire perrexit; ea ſpe incitatus, facilè ſe Urbe defenſoribus vacua, prout cum Guilielmo compoſuerat, potiturum. Hoc vero ut parari Martinus certo nuncio didicit, properè antequam ad Abduam perveniret, ſigna convertit, atque ante illum Mediolanum inivit. Icilinus verò poſtquam ſua denudata conſilia vidit, rabie efferatus, agrum Mediolanenſem igne ferroque invaſit, ac relicta Urbe, Modoëtiam, deinde Tricium, tum Vicomercatum acceſſit: quibus locis ubi potiri non potuit, ſuburbia inflammavit; demum Caſſianum progreſſus, pontem recepit paullò ante à Mediolanenſibus in Abduam tranſeundi gratiâ factum. Quo cognito Hubertus, Boſo, & Azo ſpe haud dubia victoriæ ducti, propere cum ſuis exercitibus advolarunt, atque è regione Caſſiani non longè à ponte conſederunt; ac mox pontem ipſum ſuperato Icilini præſidio occuparunt, atque ab utraque parte munitionibus, machinis, turribuſque firmarunt. Quibus cognitis, Martinus Urbe iterum cum populo exiit, atque ut Icilinum à tergo concideret, Modoëtiæ conſtitit. Icilinus cernens, ſe in maximas, quas non putarat, anguſtias eſſe compulſum, cùm à fronte atque à tergo ab hoſtibus urgeretur, & ſumma commeatuum inopia preſſus inter oppida ac flumina hoſtilia clauderetur, ſummi prœlii copiam ſæpe fecit; quod ubi detrectari de induſtria vidit, ne ibi fame conficeretur, pontem perrumpere tranſeundi gratia ſtatuit: atque eò progreſſus, ejus defenſores invaſit, eoſque vi facta jam propellere incipiebat, cum ſagittam ex propugnaculo pontis per baliſtam emiſſam in articulum pedis accepit, quod vulnus licet dolorem ingentem inureret, ipſe tamen evulſo ſpiculo aſtutè diſſimulavit: ubi verò ſe per pontem evadere non poſſe ſenſit, Caſſiano, loco ſibi, ut à vate quondam acceperat, fatali relicto, Vicomercatum repetiit, atque ibi amnem, ut pridie, vado tranavit; ceterum Bergomum verſus properantem conjurati tandem adepti circumvenerunt, ac prœlio decertare coactum, III. Kalendas Octobris vivum in poteſtatem redegerunt. Hunc verò ubi captum privatus homo conſpexit, adeo iram ex accepta injuria contractam non tenuit, ut ipſum in caput graviſſimè vulnerarit. Inermi inde in tabernaculum Boſonis adducto, vulgo milites ad eum viſendum, perinde atque ad egregium aliquod in terris ſpectaculum convolarunt; non defuere quoque, qui oculos fortuna illius miſerabili ſaturare, ac probra & contumelias ingerendo libidini ſuæ indulgere voluerunt; quin etiam multi ſtimulantibus odiis ipſum ſuis manibus parricidam Italiæ diſcerpſiſſent, niſi Marchionum eos auctoritas ab ejuſmodi temeritate retinuiſſet; voces tamen multorum mortem crudeli tyranno identidem intentantium ſunt auditæ; ille interim Deum ſuorum ſcelerum vindicem adeſſe confeſſus, demiſſo vultu, triſtis, elinguis, ſine cibo, & ſine curatione totum diem tranſegit. Inde ſupervenientе nocte, à principibus, ne occideretur, Soncinum ſub cuſtodia miſſus eſt. Ibi curatus, & à Boſone pro officio bonum habere animum juſſus, undecim dies

man-

manſit, quibus tranſactis, demum dolore magis animi, quàm vulnerum gravitate confectus, ſine pœnitentia homo omnium ſceleratiſſimus, ac Deo hominibuſque inviſus, annos LXV. natus, deceſſit, atque ibi ſepulturam accepit. (38) Quæ res ubi percrebuit, univerſa Marchia ingentia gratulationis, ac lætitiæ ſigna edidit, teſtantibus omnibus, nullum unquam hominem humano generi perniciosiorem ac peſtilentiorem editum eſſe, adeo ut vulgo non homine ſatus, ſed dæmone putaretur. Hoc facto Brixiani in partibus Gibellinorum perſeverantes, ſummam inde quietem egerunt. Veronenſes, præſidio Icilini depulſo, libertatem recuperarunt, ſtatuque Civitatis firmato, Maſtinum Scaligerum Civem ſuum Prætorem ſibi aſciverunt. Vicetini ſeſe Patavinorum fidei commiſere, atque ab eis Prætorem accepere. Tarviſini, Alberico Icilini fratre cedente, Matthæum Bodoarium patricium Venetum Prætorem delegere, atque ex ejus & Alberti Epiſcopi auctoritate Civitatem diuturna tyrannide afflictam reſtituêre. Albericus autem Icilino deleto, parum ſe tutò eſſe Tarviſii ratus, in caſtrum S. Zenonis nuper in finibus Tarviſinis ad ejuſmodi tempora conditum ſe recepit, atque eò theſaurum ac familiam tranſtulit; arcem verò in colle ſitam foſſis, muris, turribus, atque omni genere machinarum adverſus quoſcunque hoſtium impetus communivit, eamque omni genere cibariorum in multos annos inſtruxit, Germanos atque Italos ibi maxime probatos centum ſecum habens, atque alios viginti conſiliorum participes. Ante verò, quàm Tarviſio cederet, facinus omnium atrociſſimum, atque immanitate planè barbarum perpetravit, quod Salimbenus illius ætatis æqualis memoriæ conſecravit. Quippe ſæviſſimo odio adverſus Tarviſinos accenſus, viginti quinque ex Urbis primoribus, quamvis nulla ab eis injuria provocatus, arripuit, & ſuſpendio fœdiſſimo deſtinavit, ac mox XXX. nobiles mulieres illorum aut matres, aut filias, aut ſorores, aut uxores in forum produxit, atque in eorum conſpectu vix ſe filii ſui nothi rogatu ab earum amputandis naribus temperavit, pallas tamen uſque ad ubera ita præſecuit, ut etiam quæ velanda erant, turpiſſime denudarit, ac ſubinde ſuſpenſis viris, eas ſub patibulo tranſire, atque oribus ſuis tibias expirantium tangere compulit; demum auxilii ac conſilii inopes trans amnem Silim traduxit, atque ibi vaſta in ſolitudine dereliquit. Illæ autem omni humano ſubſidio deſtitutæ, ac vix mentis compotes factæ, poſtquam ſatis ſe ac fortunam ſuam muliebriter eluxerunt, pudendis parte veſtium circa mammas contenta utcunque contectis, iter ad æſtuarium diſtans XV. millibus paſſuum intenderunt. Quò ubi ſummis laboribus per aſpera & inculta loca jam die ad Occaſum

A inclinante nudis afflictæ pedibus pervenerunt, piſcatorem, quem fortè prætereuntem proſpexerant, ad ſe lacrymarum plenæ vocarunt, atque ab illo auxilium ingeminatis fletibus popoſcerunt; ille autem ſpecies eſſe dæmonum, aut marina monſtra aliquot arbitratus, primum expavit; deinde propius animo collecto acceſſit: ac dira illarum calamitate perſpecta, miſericordia tactus eis ſe, quoad poſſet, affuturum oſtendit; ac ſingulas exigua, quam habebat, cymba in brevem inſulam, ubi ſibi vile tugurium comparaverat, tranſtulit, atque ibi pro copia nocte comiter habuit; poſtridie verò prima luce majore lembo impoſitas, Vene-

B tias omnes devexit, (39) atque eis in Divi Marci Baſilica conſtitutis, ſtatim Octavianum Cardinalem Pontificium Lombardiæ Legatum, qui tum Venetiis erat, de novo hoc atque inter pauca fortunæ exempla memorando caſu edocuit. Quo ille audito perculſus, extemplo ad eas venit, ac cibo ſuppeditari juſſo, confeſtim populum univerſum ad concionem vocavit; ut rem turpem quidem auditu, ſed multo deformiorem aſpectu cognoſceret. Ita completo repentè foro ex editiore loco ſeriem hujus hiſtoriæ oratione, quam potuit, acerbiſſima demonſtravit, ac ſub hæc verba mulieres ita ut venerant, nudatas ac dehone-

C ſtatas produxit. Quibus rebus univerſi pro ipſarum indignitate ac fœditate permoti, ingenti ſublato clamore dicere cœperunt: *Moriatur deteſtandus tyrannus, ac vivus cum uxore & liberis concremetur, & tota ejus progenies extirpetur*. Quibus ille vocibus excitatus ſubjecit: Præclare admodum dicitis: veſtra enim oratio præcipuè cum divina ſcriptura conſentit, quæ inquit: *Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, ſed ſicut umbra tranſeant, quia non timet faciem Dei*. Ego verò quoniam tantum conſenſum, atque ardorem animorum veſtrorum non niſi Dei voluntate excitatum exiſtimo, auctoritate omnipotentis Dei &

D BB. Apoſtolorum Petri & Pauli, & legationis Apoſtolicæ, qua fungor, crucem adverſus Albericum indico, ac plenam omnibus peccatorum remiſſionem indulgeo, qui vel ipſi contenderint, vel alios pro ſe miſerint, vel quodcunque adjumentum ad hanc peſtem è terris exterminandam attulerint. Inde matronis Senatui commendatis, Urbe diſceſſit. Ea res mirè univerſam Marchiam ad ultimas pœnas de Alberico etiam expetendas accendit. Nobilitas inde Mediolani Jordanum Lucinum Præfectum aſcivit. Martinus complures Nobiles in Urbe conjurare adverſus ſe audiens, Huberto Palavicino in quinquennium militare imperium certo at-

E tributo ſtipendio detulit; qui Urbem magno populi favore ingreſſus eſt. Cùm autem Gibertus Corrigius Huberto obſtitiſſet, ne pariter à Parmenſibus acciretur, ipſum Hubertus poſt ſex annos prætura, Urbe, atque

(38) Celebrem hanc Eccelini capti, ac mortui, hiſtoriam accuratè deſcripſere Rolandinus, & Monachus Patavinus, qui lib. 2. col 705., juxta lectionem Ambroſiani manuſcripti, ait, eum ſepultum *ſub porticu palatii, verſus Eccleſiam S. Mariæ Plebis, & non in ſacrato loco*. Chronicon Veronenſe ad annum 1259. peculiarem locum indicat his verbis: *in arca marmorea ſub ſchalis Palatii Caſtri Communis Soncini ſepultus eſt*. Septuaginta fermè annos tunc egiſſe Eccelinum, tradit idem Monachus Patavinus.

(39) Triſtis hujus, atque inverecundi ſpectaculi, meminit etiam Monachus Patavinus initio libri tertii, ſic concludens: *Quo facto, ſtatim expulit miſeras de Tarviſio, ſic turpiter denudatas, Venetiaſque, nullo præcedente ductore, coëgit quantocyus properare*.

que Urbis imperio deturbavit, vir illa ætate multis nominibus clarus, niſi ingentia animi decora ingentia vitia polluiſſent: nam Eccleſiæ adeo fuit inimicus, ut non ſolum hæreticos foverit, ſed ipſe etiam de Deo peſſimè & ſenſerit & loquutus ſit, & ſacra ac ſacrorum miniſtros afflixerit, atque ab Eccleſia damnatus reconciliationem gratiæ non quæſierit. Eo anno Romæ Nobiles, quorum Brancaleo turres, arceſque disjecerat, in unum convenerunt, ac tumultu concito, duos Senatores ſibi crearunt; ac ſtatim impetum in patruum Brancaleonis Senatorem ei ſuffectum fecerunt, atque ipſum in quadam arce Romæ circundederunt eo animo, ut, ſi in poteſtatem adducerent, continuo trucidarent: ille autem confiſus ſacramento, quo ſe populus obligarat, & obſidibus, quos Brancaleo Bononiam miſerat, acriter ſe defendit, neque à nepotis nobilitate virtuteque defecit: qua ex re magnum Urbs Romana detrimentum accepit. Hoc anno graviſſimè in tota Lom-
1260 bardia peſtilentia laboratum. Sequenti, qui fuit MCCLX., Pontifex diuturnis Romanorum precibus victus, poſtquam repetitis monitis Bononienſes ad reddendos Romanis obſides adducere ſuos non potuit, vim ſibi adhibendam putavit, atque eis ſacra & gymnaſium interdixit: quod malum ſuperior ſeditio inter eaſdem accenſa familias cumulavit, veteribus privatis odiis, quæ extingui infeſto jampridem legum terrore debuerant, multo magis recenti ſuſcepto publicarum factionum ſtudio inflammatis. In die Paſchatis ad crucem Sanctorum hæc inita concertatio eſt. Cum una pars alteram Urbe deturbare ſtuderet, ac gladiis cominus, eminus verò lapidibus teliſque rem gereret, viribus tamen neutra prævaluit: Prætor enim intercurrens tumultum in præſens ſedavit, ac Gallucios ceteroſque turbarum auctores XVI. millibus librarum mulctavit: inde inter nonnullas familias affinitas, inter alias amicitia inita: ob eam cauſſam cum Forolivienſes ad arma veniſſent, Bononienſes, ne ea res Civitatem ad nova imperia traheret, veriti, ſtatim ad eos exercitum adduxerunt, ac Gibellinos quieſcere nolentes prœlio ſubegerunt, noviſque conditionibus ſibi obnoxios reddiderunt. Ex eis captivorum ingens numerus Bononiam eſt reductus: atque in cuſtodias conditus. Eundem annum Deus familiæ à Romano extinctione inſignitum eſſe ſua miſericordia voluit: quippe Alberico ſæpe cum ſuis è caſtro S. Zenonis excurrente, atque ipſum Baſſiancaſium & Tarviſinorum agrum infeſtum aſſiduis prædis pecudum hominumque agendis habente, menſe Martio populi Marchiæ Azone Marchione adhibito convocati Conſilium inierunt, qua potiſſimum ratione Albericum cum tota ſobole poſſent extinguere, ac tandem Marchiam non ſolum tyrannide, ſed etiam metu tyrannidis in perpetuum liberare: multis dictis ſententiis, demum communibus populorum opibus bellum illi internecinum inferendum conſtituêre. Quare armis, machinis, commeatibus, ceteriſque rebus ad diuturnam obſidionem atque oppugnationem neceſſariis expeditis, Patavini, Vicetini, Tarviſini, ceterique finitimi populi cruce inſtructi Kalend. Maji ad caſtrum Sancti Zenonis cum carrociis acceſſerunt, ac caſtris poſitis ipſum ita cinxerunt, ut nemo aut inde erumpere, aut eò irrumpere ſe invitis atque inſcientibus poſſet; eo animo, ut non prius inde abſcederent, quam caſtrum cum Alberico in poteſtatem adduxiſſent. Ita muris ſæpe trabuchis, manganis, gattis, lithoboliſque percutiendis, facibus, teliſque in hoſtes jaciendis, prœliis cruentis edendis, res uſque in menſem Auguſtum extracta eſt, quo tempore Azo integrum adduxit Ferrarienſium ſupplementum. Quod ut Meſa Germanus murorum cuſtos animadvertit, milites præſidiarios advocatos in hanc ſententiam appellavit: *Neminem veſtrûm eſſe arbitror, commilitones, quin quando in periculo ſimus, & quam impari conditione pugnemus, intelligat. Nobis dimidia pars noſtrorum ſociorum interiit, & quotidie aliquis interit; quique ſuperſtites ſunt, aſſidua prœliorum contentione debilitati ſunt: hoſtibus contra vires ac copiæ novis in dies auxiliis ac ſupplementis augentur; nos victu rebuſque neceſſariis indigemus: illis omnia, quæ cupiunt, abunde undique ſuppetunt. Quin igitur, dum licet, atque integra res eſt, nobis conſulimus, & poſtquam oppidum tueri non poſſumus, ſaltem nos, & fortunas noſtras ſervamus?* Quam orationem cum univerſi maximo aſſenſu probaſſent, XII. Kal. Sept. murorum cinctum hoſtibus tradiderunt, cum eo, ut ipſi incolumes cum equis, armis ac ſtipendiis ſuis abirent. Albericus autem ut hoſtes intra mœnia vidit, ſe proditum ac perditum eſſe vociferans, ex Palatio in turrim editiorem cum conjuge & liberis ſuis refugit; atque ibi per triduum triſtitia ac mœrore confectus manſit: poſtquam autem hoſtes arce occupata ſuffodiendæ turri cuniculos agere ſenſit, tum conjugem ac liberos lacrymantes, ſic lacrymans appellavit: *Quo rerum in articulo fortunæ noſtræ ſitæ ſint, cernitis: quippe eo redacti ſumus, ut propediem in manus noſtrorum hoſtium veniamus: quos pro certo habendum eſt, in nos duriſſime conſulturos, à quibus ſe multis modis violatos fuiſſe exiſtimant: ego vero omne ſupplicium æquo animo patiar, ſi eos vobis innocentibus peperciſſe cognovero. Quod ſi vobis vitam conceſſerint, mementote poſt necis meæ vindices profiteri: neque enim amicorum, atque affinium in Italia prompta vobis deerunt præſidia: & quotidie cogitate quemadmodum avitam virtutis ac fortitudinis gloriam conſervetis.* Atque his dictis lecto incubuit, ac flens fortunam deteſtari ſuam incœpit: inde collecto animo familiares ſuos accivit, atque ut ipſi ſibi in extremo diſcrimine ſuo conſulerent, auctor fuit; monens, ut ſe ipſum ac familiam ſuam hoſtibus dederent, ac ſe, Uxorem & liberos Azoni præcipuè commendarent, ut memor affinitatis, ſuam & filiorum ſuorum clientelam ſuſciperet, & ſe captivum tenere ſatis haberet. Quibus acceptis, Ludovicus Bononienſis, qui erat familiarium princeps, Badoario Prætore Tarviſii accerſito, ſe illi tradere Albericum & familiam ejus ſervata incolumitate velle oſtendit: quod cum ille ſe accipere non poſſe dixiſſet, ne ipſe ſe & ſodales ſuos conſervandi tempus amitteret; Albericum cum familia Prætoribus ac populis Marchiæ accipientibus tradidit; atque ipſe cum ſociis, prout pactus fuerat, exiit. Ceterùm ut populi ſe Alberici & liberorum

ejus

ejus compotes factos ſenſerunt, vix magnitudinem lætitiæ ac voluptatis capere animo potuerunt: ac Concilio convocato, & relatione de illis facta, omnes uno conſenſu extremo in eos vindicandum eſſe ſupplicio, neque ulli parcendum eſſe cruciatui cenſuerunt. Ita primum filios ejus ſex mares productos, tibiis brachiiſque ipſorum in conſpectu parentum crudeliſſime amputatis, mulctarunt, ac poſtquam membra ſingula à corpore puerorum avulſerant, ea oti oculiſque eorum adhuc palpitantia admoverunt. Uxor autem & filiæ duæ nubiles, quæ non ſolum innocentia, ſed etiam ætate ac forma, qua facile omnium in ſe oculos convertebant, miſericordiam elicere jure debebant, ad ſtipites alligatæ viventes, ac fruſtra fidem Dei hominumque flebiliter implorantes, ſubjecto igne crematæ ſunt. Albericus ultimus, cui tam dirum ſpectaculum morte ipſa acerbius atque atrocius fuerat, poſtquam peccata ſua rite confeſſus eſt, ipſo, ne loqui poſſet, ore occluſo, pedibus ad equi caudam alligatis per tota caſtra ſic tractus eſt, ut unuſquiſque forcipibus bolum ex carnibus ejus excerpſerit. Quare probris ac tormentis ad ſatietatem inimicorum affectus, cum jam hominis ſpeciem atque habitum exuiſſet, expiravit: ut autem cadavera filiorum per caſtra populi cujuſque diviſa, ſic patris reliquiæ lupis ceteriſque feris devorandæ objectæ ſunt, ac dirum in primis humanæ conditionis exemplum omnibus divinam juſtitiam intuentibus præbuerunt. (40) Hæc X. Kal. Septembris geſta ſunt. Poſtridie tumultu populari concito, caſtrum S. Zenonis everſum, atque inde Romanum quoque ſolo æquatum. Filio, qui matronas à truncatione narium vindicarat, non ſolum venia ſed etiam præmia data. Hic fuit exitus potentiſſimæ à Romano familiæ, quæ, niſi ei ſumma diligentia fuiſſet occurſum, facilè imperium conſequuta Lombardiæ fuiſſet. Gibellinorum res in Marchia inclinatas contrà Senenſes in Etruria erexerunt, prœlio cum Florentinis ad Montem apertum commiſſo, in quo Florentinos ceteroſque eorum ſocios Guelſos, inter quos & Bononienſes fuiſſe Joannes Villanus memoriæ prodidit, (41) occidione occiderunt. Eodem anno mirabile quoddam ac plane novum religionis ſtudium animos Italorum inceſſit, ut ſe verberibus in expiationem peccatorum, Urbes paſſim agroſque obeuntes, afficerent. Initium autem hujus rei à Peruſinis inductum. Quippe Eremita quidam, vir ſpectatæ ſanctitatis ſpiritu divino inſtinctus, ad populum dicitur proceſſiſſe eumque Dei nomine monuiſſe, niſi ad pœnitentiam ſe conferrent, ac ſupplices pacem ejus & miſericordiam poſtularent, fore, ut brevì univerſi miſera fœdaque lue conciderent; quæ vox adeo in pectoribus eorum inſedit, ut nulla interpoſita mora præcepta Eremitæ, tanquam à Deo miſſa exhauſerint: etenim jam ſeneſcente autumno, viri fœminæque omnis ætatis ordiniſque repentè corpota, perinde ac re compoſita, uſque ad umbilicum nudarunt, ac ſe ſumptis ad id loris cædere per Urbem inſtructo agmine incedentes cœperunt, Sanctam Virginem, ut ſibi à filio ſalutem impetraret, ſummis clamoribus obteſtantes, atque iterum veteribus odiis poſitis paces inter ſe mutuis oſculis adhibitis ſancientes. Inde Urbe vexilla longo agmine præſerentes egreſſi, ad vicina oppida prodierunt; eaque cum ingenti illorum admiratione ingreſſi, in viis ac templis eandem pietatem exercuerunt. Qua re populi illi permoti, & ipſi pariter ejuſdem ſanctitatis ſtudium aſciverunt, ac ſe verberantes, ac pacem & miſericordiam ingeminatis vocibus implorantes, catervatim ad Urbes proximas acceſſerunt. Atque ita ex Tuſcia in Marchiam, ex Marchia in Romaniam paſſim incendii more ea religio tranſiit; quippe ſinguli populi, Epiſcopis ac Magiſtratibus ſuis præcedentibus, Urbes agroſque ea æmulatione injecta luſtrarunt, ut nullius ſexus, ætatis, ac conditionis homines eſſent, quin hujus verberationis participes eſſe vellent. Ita fiebat, ut paſſim incondita carmina in Dei, & Sacræ Virginis laudes compoſita canerentur, peccatorum confeſſiones vix ſuppetentibus ad audiendum Sacerdotibus celebrarentur, atque omnino recta, quæ jampridem exoleverat, Chriſti diſciplina revocaretur. Hæc verò religio ex Urbe in Urbem traducta, cum populos paſſim tanquam ſerpente quodam igne comprehendiſſet, demum ab Imolenſibus excepta, & quaſi per manus Bononiæ tradita Civitatem ipſam mirabiliter inflammavit. Itaque & ipſi nudati ſeſe mulctarunt, ipſi divinam opem ſuppliciter popoſcerunt, ipſi cum inimicis in gratiam redire, & reliqua pietatis officia, quæ & ceteri, ſuſcipere contenderunt; ac demum manu facta hominum amplius viginti millium ante diem feſtum Omnium Sanctorum ſub vexillis Mutinam proceſſerunt, ibique piè Baſilicâ S. Geminiani Epiſcopi viſitatâ, ſolemnem ſui verberationem poſitis veſtibus inierunt. Qua pietate Mutinenſes accenſi, eandem diſciplinam continuò ſuſcepere, ſuſceptamque Regium, ac Regienſes Parmam detulerunt. Cùm autem Parmenſes Cremonam adire pararent, ab Huberto Palavicino malum, ſi accederent, intentante deterriti, Brixiam, Derthonem, & Papiam ſe contulerunt. Inde à Novarienſibus & Mediolanenſibus opera Turrianorum excluſos, Taurinates, Charienſes, Haſtenſes, & reliquæ Pedemontanæ Civitates comiter acceperunt, atque ad eorum exemplum ſeſe ſubitò conſormarunt. Derthonæ verò Sinibaldus Opizonus Prætura peracta, Genuam cum magno Derthonenſium comitatu reverſus, veſtes in æde S. Franciſci depoſuit, ac ſeſe cum comitibus ſuis cædere cœpit, ac frequenter humi procumbens, miſericordiam ac pacem Dei iteratis vocibus imploravit. Quod factum primo Genuenſes irriſerunt, deinde ſummo ſtudio ſuſceperunt, nec ſolum inveteratis ſimultatibus renunciarunt, ſed etiam priſtina vita,

ut

(40) Alberici, ac ejuſdem familiæ cæde narrata, Rolandinus hiſtoriam ſuam abſolvit. Monachus quoque Patavinus, de rebus in hoc bello geſtis, loquitur ſub initium libri tertii; ſed curſim Alberici ſupplicium memorat.

(41) Cladem Florentinorum ad Montem apertum deſcribit Joannes Villanus, lib. 6. cap. 79., editionis Mediolanenſis. Eam contigiſſe die Martis, IV. Septembris hujus anni, idem Auctor adnotavit.

ut pote multis ſceleribus inquinata, ſe abdicarunt. Ceterùm hi homines vulgo Devoti; & hic annus Generalis Devotionis annus eſt appellatus. (42) Manſit inde in multis Civitatibus clara hujus religionis memoria, ſacris Verberantium ſodalitiis ejus rei monumento aliquot inſtitutis. Poſtero anno Bononienſes ſacrorum & ſtudiorum detrimentum ferre nolentes, Legatis miſſis ad Pontificem, ſe obſides dimiſſuros oſtenderunt, atque ita remiſſionem rerum interdictarum obtinuerunt. Hac re accepta, Octavianus Cardinalis ex Francia, quò Legatus à Pontifice miſſus fuerat, ſe recipiens, Bononiam venit, (43) ac Pontificia auctoritate poſt annum ſacra, ſtudiaque Civitati reſtituit. Alexandro inde Pontifice VIII. Kalend. Junii vita functo, poſt tres amplius menſes, nempe IV. Kal. Septembris Urbanus IV. Trecenſis, eſt ſubſtitutus, ac prid. Non. conſecratus. Ab eo ordo militum S. Mariæ, quem ſupra inſtitutum commemoravimus, (44) approbatus eſt. Leges verò attulit Frater Rufinus Gurgo Placentinus Pontificis pœnitentiarius, quas ſcripſerant huic ordini ſe dicantes viri aliquot, divitiis ac nobilitate præſtantes; Catellanus Malavolta, Lodorengus Andalus, Gruamons Caccianimicus, & Hugolinus Lambertinus Bononienſes, Sclariea Liazarius Regienſis, & Rainerius Adelardus Mutinenſis. Erant autem, ut tunicam albam & ſubcineriam togam induti, crucem purpuream in campo albo duabus ſuprà poſitis ſtellis præferrent, ac viduarum & pupillorum tutelam ſuſciperent, ac paci & concordiæ inter homines conciliandæ ſtuderent. Quoniam autem ſuis quiſque in ædibus cum uxoribus & filiis vitam egerunt, propterea vulgo fratres Gaudentes vocati ſunt, ut Joannes Villanus & Frater Salimbenus in ſuis Chronicis prodiderunt. Hujus autem ordinis Magiſter, ipſe Loderengus eſt inſtitutus. Interim Manfredo Rege opibus in Italia ſuperante, atque ut Eccleſiam ſic Eccleſiæ ſocios armis variè perſequente, res ubique partis Eccleſiaſticæ in dies deteriores, infirmioreſque fiebant; præcipuè autem in Tuſcia malè cum ea actum eſt, quòd Guelfi prœlio ſuperiore ad Montem apertum afflicti, Florentia ultrò ceſſerunt, ac ſe Lucam, quæ partes tuebatur Eccleſiæ, contulerunt. (45) Eo anno Nobiles Mediolanenſium exules fœdus cum Bergomatibus inierunt, cumque Bergomum commigraſſent, unà cum eis Abduam trajecerunt, atque oppidum adverſariorum Licurtum aggreſſi, magna ex parte vaſtarunt. Quo facto populus incenſus exercitum adverſus Bergomates eduxit, ac tantum eis terroris incuſſit, ut ſtatim belli avertendi cauſſa damna ſe omnia Licurtibus reſarcituros promiſerint, atque ex Urbe excedere Nobiles, quos receperant, imperarint. Cùm autem Nobiles Tabiagum ſe recepiſſent, ibique ſe communiviſſent; Martinus egreſſus XIV. Kal. Auguſti caſtrum expugnavit, atque ipſos magna ex parte captivos Mediolanum abduxit. (46) Hubertus Palavicinus jampridem recuperandæ Brixiæ imminens, maximam Brixianis Guelfis Gambaram obtinentibus attulit cladem: inde cum de Guelfis reducendis agitaretur, primò, ne id fieret diſſuaſit: tum exercitu Urbi admoto cum Jacobo Confanonerio Guelforum exulum principe colloquutus evicit, ut ipſe ab utraque parte Præfectus populi legeretur: quo facto extemplo Urbis dominatum invaſit. Ludovicus autem Sanbonifacius, ut ſe Veronam cum Guelfis exulibus reſtitueret, Azonis & exulum auxilio fultus Urbem verſus proceſſit, atque ad quinque millia paſſuum ſubſtitit, expectans dum à parte reciperetur: quod ubi pro ſpe non contigit, retro ſigna convertit, ac bellum caſtris Veronenſibus intulit, Coloniamque, Sabbionem, Liniacum, & Portum cepit, atque ibi per aliquot men-

1261

(42) Deſcribit hæc fusè Monachus Patavinus, libro tertio col. 712. & ſeqq.; ait autem, piam hanc inſtitutionem interdictam fuiſſe a Manfredo Siciliæ, & Apuliæ Domino, ne in aliquam opulentiſſimi Regni ſui partem induceretur; Hubertum verò Pallavicinum, non ſegnem dicti Principis imitatorem, à Cremona, Brixia, Mediolano, ac ubicumque potuit tyrannidis ſuæ officium exercere, illam proſcripſiſſe. Meminit quoque hujus rei Caffari Continuator ad hunc annum, referens quæ acta ſunt Januæ ab ejuſdem inſtituti cultoribus.

(43) E Galliis rediens *Octavianus*, Mediolanum advênit. Galvaneus Flamma, & ex eo Calchus ad hunc annum, rem non injucundam enarrant, quæ tamen ruinæ Turrianorum, & Vicecomitum fortunæ initium dedit. Ait enim Flamma: *Octavianus Cardinalis Romanus, de Ultramonte, ubi fuerat Legatus, rediens, per Mediolanum tranſivit, & in Monaſterio S. Ambroſii hoſpitatus fuit. Qui videns carbunculum pretioſum, qui in ipſa Eccleſia habetur, ipſum habere concupivit amore, vel pretio. Quod, cùm Canonici omninò facere reſpuerent, ille comminationes mirabiles adjunxit. Et tunc Canonici Martino de la Turre conqueruntur, qui nimis moleſte portavit. Et aſcendens equum armatum cum omnibus amicis, in Platea S. Ambroſii clangentibus tubis ſe poſuit; Octavianus autem, ut audivit, miratus interrogavit, quidnam hoc eſſet? Cui Turriani reſponderunt; audivimus quòd recedere vultis, & nolumus quòd ſine decenti comitiva, & nobili abeatis; nec unquam de iſta platea recedemus, niſi extra Civitatem aſſociaverimus vos. Intelligens ergo Cardinalis ſe contemtum, de Turrianis cupiens facere ultionem, aliquem de parte nobilium exaltare propoſuit, qui Turrianis ſtimulus foret. Et tunc advocavit Ottonem Vicecomitem Canonicum de Dexio, quem ſecum Romam duxit, & finaliter in Archiepiſcopum Mediolanenſem promoveri procuravit.*

(44) Nempè ad annum 1233. De hoc ordine nunc extincto, vide Abbatem Juſtinianum, Tamburinum de jure Abbatum diſp. 24. quæſt. 5. num. 96., & Hiſtoriam Ordinum Monaſticorum Gallicè ſcriptam, Tomo IV. pag. 456., ubi univerſa, quæ ad illius inſtitutionem, progreſſum, exitumque pertinent, dilucidè recenſentur. Auctor tamen hujus hiſtoriæ, confirmatum ab *Urbano IV.* hunc ordinem anno ſequenti 1262., teſtatur. Nomen *Gaudentium*, ut Sigonius refert, hiſce Religionis Equitibus inditum eſt per contemptum à populo, eò quòd, cùm ad rixas dirimendas pacemque inter Cives ſtatuendam inſtituti fuiſſent, ſub titulo *S. Mariæ Glorioſæ*; poſtmodum in turpe ocium prolapſi, nonniſi delicatæ vitæ traducendæ, ac domeſticis delitiis liberaliùs captandis, vacarent. Joannes Villanus, à Sigonio relatus, de hoc Ordine ſcribit ſub anno 1266., lib. 7. cap. 13.

(45) Hæc fusè narrata, legenda ſunt apud Joannem Villanum, editum Tomo XIII. *Rer. Italicar.* lib. 6. cap. 75., & ſeqq.

(46) Deſumta hæc ſunt à Galvaneo Flamma, in Manipulo Florum, ad hunc annum.

menſes conſedit. (47) Itaque ad finiendum
bellum, & modum civilibus calamitatibus
imponendum, in Urbem receptus eſt; ve-
rùm Septembri menſe, tumultu populari te-
mere adverſus Guelfos accenſo, ſibi diffiſus
Urbe rurſus exceſſit: poſtridie Conſilium
convocatum perpetuum illi eſſe exilium ſci-
1262 vit. Poſtero verò anno Gibellini credentes,
ſe rempublicam diu tenere non poſſe, niſi
ex factione ſua Præfectum populi creaviſ-
ſent, communi conſenſu Maſtino Scaligero
Præfecturam in perpetuum detulerunt qui,
diſcordiis in præſens conſopitis, initium illi
imperio dedit, quod deinde Veronæ Scali-
geri tenuerunt. (48) Eadem ratione Marti-
nus Turrianus Mediolani Præfectus ſive
Antianus, Nobiles, qui finibus agri Medio-
lanenſis incluſi erant, in diverſas Lombar-
diæ Civitates dimiſit. Hubertus autem au-
xilio Cremonenſium Placentiæ dominatum
recuperavit, atque ibi Vicecomitem fratris
filium Prætorem impoſuit. Civitate Bono-
niæ ſiccitate maxima laborante, Devotorum
ſocietas cum cereis accenſis Mutinam ſub
vexillo religionis cauſſâ proceſſit. Eos verò
Antiani & populus ut adventare ſenſerunt,
cum ipſo Urbis Epiſcopo obviam uſque ad
Caſtrum Leonis progreſſi comiter excepe-
runt, atque inſigni pompa in Urbem intro-
duxerunt; cum in Baſilicam ingreſſi poſitis
genibus adorabundi manerent, ab Epiſcopo
de more illius Eccleſiæ brachio S. Geminia-
ni ſignati ſunt: ad ejus conſpectum mulier,
quæ in concione immundo ſpiritu vexaba-

A tur, præſentibus atque acclamantibus omni-
bus liberata eſt. (49) Ea ſupplicatione à
Deo audita, optata pluvia eſt impetrata.
Sequenti anno Guelfi Florentini, quos Lu- 1263
cam commigraſſe commemoravimus, à Gi-
bellinis prævalentibus inde exire coacti,
Bononiam ſe cum uxoribus & liberis re-
ceperunt: atque omnium rerum anguſtiis
ut in exilio conflictati, ibi vitam miſerè
admodum inierunt. In Romaniola quo-
que Guelfi pariter aut Urbibus à Gibelli-
nis exacti, aut certè miſerandum in mo-
dum afflicti. Præcipuè Petrus Paganus Lam-
B bertaciorum amicus, vir Imolæ potens,
Brittos Mindolorum opibus expulit, ac mul-
tis turribus atque ædificiis eorum everſis,
obſequio Bononienſium Civitatem illam exe-
mit. Quos ſequuti Faventini ſimiliter Aca-
riſiis ejectis deſecerunt. Qua re nunciata,
Bononienſes, ut cum ſua factione ſimul
partum in eas urbes imperium conſervarent,
exercitum conſcripſerunt, eoque Imolam
adducto, per octo dies urbem obſeſſam im-
perata facere coëgerunt, nova illis condi-
tione impoſita, ut eidem Prætori, cui Bo-
nonienſes, parerent, atque ei ſalarii nomi-
C ne quingentas libras annuas darent. Quin
etiam immiſſis agreſtibus terrâ foſſæ urbis
expletæ. Inde Faventiam idem terror ar-
morum traductus. Civibus ad deditionem
ipſa tantum belli oſtentatione compulſis,
pariter ipſæ foſſæ complanatæ, ac clauſtris
vicorum amotis, arx, quam Fridericus Im-
perator conſtruxerat, diruta.

(47) Novem menſes, & ultra, ibidem conſtitiſſe Ludovicum Sanbonifacium, teſtatur Chronicon Veronenſe ad hunc annum, in quo iſta narrantur.

(48) Jam anno 1260. creatus fuerat Prætor Veronæ *Maſtinus* primus *de la Scala*, ut legitur in Chronico Veronenſi ad illum annum. Ibi verò hæc adjiciuntur: *Nota, quòd hic habuit principium Dominus Maſtinus de la Scala, faciendi ſe Dominum Civitatis Veronæ.*

(49) Refert hæc Matthæus de Griffonibus, in Memoriali hiſtorico Bononiæ, ad hunc annum.

Explicit Liber Decimusnonus.

INCIPIT LIBER VIGESIMUS.

A Deinceps res Italiæ fluctuantes, ac factiones modo proſperis certaminum eventis evectas, modo adverſis caſibus depreſſas, aut propter ſeditiones vicinorum reſpicere arma coactas complectemur, donec ad ea demum tempora veniemus, quibus Rex deſperato vetere civitatum obſequio, quas coërcere armis, opibuſque retinere in auctoritate non potuit, eas beneficio ſuo, aut propria libertate frui, aut alterius obtemperare imperio ſivit: cujus narrationis ab adventu Gallorum in Italiam repetetur exordium. Urbanus Ponti-
B fex ut, acriter urgente Manfredo, labi vel potius præcipites ferri res Eccleſiæ vidit, opportunum ac neceſſarium ſuſtinendis illis ſubſidium quærens, ſolemne Patrum Romæ Concilium advocavit, atque ibi relatione de ſumma Repub. facta, ex communi omnium ſententia Crucem adverſus Manfredum indicere, omneſque Chriſtianos, perinde ac contra Icilinum, promiſſis Eccleſiaſticis ingentibus excitare conſtituit; quin etiam decreto facto ſancivit, ut Carolus Comes Andegavenſis, Ludovici Regis Francorum frater, vir illa tempeſtate opibus, virtute, ac rei militaris prudentia inclytus,
C ad auxilium partium acciretur, ac Legato ad eum miſſo, ſe illum Regem Siciliæ atque Apuliæ inſtituturum, atque illi auxilio futurum ad Manfredum communem hoſtem ejiciendum, oſtendit, ſi validas præſidio pereuntium Guelforum in Italiam copias adduxiſſet: (1) quod ille, re cum fratre communicata, reſpondit, ſe ſine cunctatione facturum. Quæ ubi fama percrebuit, mirificè admodum Guelforum animos jampridem langueſcentes erexit, melioreſque res eorum in dies effecit. Interim Mediolani nova ſeditio oborta, quæ poſtea clariſſimo Vicecomitum in illa urbe imperio
D occaſionem aperuit. Ejus ſeditionis hæc cauſſa fuit. Cum duobus ante annis Clerus
A diviſis ſtudiis duos in locum Leonis Archiepiſcopos, Raimundum Turrianum Martini fratrem, & Hubertum Septaram ſublegiſſet, (2) re ad Pontificis judicium voluntatemque rejecta, Urbanus neutro illorum probato Othonem Vicecomitem Decii Canonicum intulit, ſibi ab Octaviano Cardinale Turrianis infeſtiſſimo præcipuè commendatum. Quod indignè adeò Martinus accepit, ut eo nomine à Pontifice ſe totum averterit, ac bona Eccleſiarum iratus invaſerit, & Clericos vexare, quacumque potuit ratione, inſtiterit. Qua re audita Urbanus, ſtatim ſacra Mediolanenſibus interdixit, at-
B que Othonem conſecratum ad Sedem incundam ſuo nixum auxilio miſit. Is in agrum Mediolanenſem profectus popoſcit, ut in urbem ad Eccleſiam regendam admitteretur: ubi verò id ſibi negari à Martino vidit, Kal. Aprilis Aronam, exulibus Nobilibus ad ſe traductis, invaſit, ad quam recuperandam cum Martinus, Huberto duce, maximis adductis copiis acceſſiſſet, ille ſe tantam procellam ſuſtinere poſſe diffiſus, reddito oppido, ad Pontificem ſe recepit. (3) Quo profecto Turriani III. Non. Majas Aronam, atque Angleriam, ne ſibi obeſſe poſſent in poſterum, exciderunt. (4) Idi-
C bus Junii Novariæ Torniellis oborta ſeditione, à Bruſatis urbe depulſis Martinus accitus, urbis ſibi imperium vindicavit: inde IV. Kal. Decembris eo graviter affecto, populus in æde S. Teclæ coactus Præfecturam in perpetuum Philippo fratri ejus mandavit, neque ita multo poſt mortuo Martino, (5) ſacramentum ei fidei dixit. Eodem etiam anno Hubertus Brixiæ tyrannidem adminiſtrans, multos nobiles, quos urbem tradere velle Turriano ſuſpicabatur, in carcerem Cremonæ conjecit: deinde Brixiam reductos in foro ſupplicio capitali affecit. Quibus rebus Parmæ cognitis, cum idem
D inſtaret, ut in urbem acciperetur, repudiatus eſt, Parmenſibus præſtantius eſſe cenſen-

(1) Anno ſuperiore, habito cum Cardinalibus colloquio *Urbanus* ſtatuerat, de transferendo in *Carolum*, Comitem Andegavenſem, Regno Siciliæ; id enim conſtat ex epiſtola ejuſdem *Urbani* ad Albertum Notarium in Galliis agentem, quæ legitur in Raynaldo ad annum 1262. num. 21. Hoc verò anno, Synodum etiam coactam Cardinalium, Archiepiſcoporum, aliorumque Antiſtitum, in eandem cauſſam referunt Ricordanus Malaſpina cap. 175., & Villanius ad hunc annum.

E (2) Hoc tantùm anno, & mortuum *Leonem* Archiepiſcopum, & excitatam pro ſucceſſore diſcordiam, narrant Galvaneus Flamma hoc eodem ſeculo vivens, in Manipulo Florum c. 299. & Boſſius in Chronicis ad hunc annum, adeòque emendandum reor, non tam Sigonium, quam Calchum, Corium, Ughellum, alioſque, qui Epocham, inſtituti in Archiepiſcopum Mediolanenſem *Ottonis Vicecomitis*, anno 1261. figunt.

(3) Receptus ad Pontificem *Otto Vicecomes*, Literas ab *Urbano* obtinuit, quibus facultas eidem concedebatur, ut, cùm Bona Mediolanenſis Eccleſiæ *ab indevotis nequiter* occuparentur, nec facilè eorum poſſeſſionem adipiſci poſſet, ſubſidium in pecunia exigeret per biennium, ad neceſſariam ſui, dignitatiſque acceptæ ſuſtentationem, ab Epiſcopis, Prælatis, Monaſteriis, Eccleſiis Cathedralibus, aliiſque Perſonis Eccleſiaſticis. Elapſo autem biennio, eaſdem bis ad annum confirmavit *Clemens IV.* Hæc omnia conſtant ex epiſtola authographa, a me inſpecta in Archivo Monialium antiquiſſimi Cœnobii Medæ, *data Viterbii, tertio Kal. Julii, anno MCCLXVII., Pontificatus Domini Clementis Papæ IV., anno tertio*, in qua *Otto Vicecomes* mandat *Archidiacono, & Capitulo Alexandriæ Abbatibus, Prælatis, univerſo Clero, & Perſonis Eccleſiaſticis Alexandriæ, & ejus Diſtrictus*, quatenus, *pro anno præſenti*, Procuratoribus ſuis, Leonardo Præpoſito de Dexio, Mediol. Diœc., vel Magiſtro Jo. Qualioto, Canonico Aſtenſi infra XL. dies, triginta libras Imper. Papienſis monetæ ſolvant, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, & interdicti Eccleſiarum.

(4) Exciſam quoque à Turrianis hoc tempore Arcem Brebiæ, teſtatur idem Flamma, qui, loco ſuperiùs memorato, acta omnia Turrianorum contra Ottonem Archiepiſcopum, ex Stephanoni Poëmate deſcribit.

(5) Octava die Septembris ægrum decidiſſe *Martinum Turrianum*, ac decima octava Decembris in Caravallenſis Cœnobii Templo tumulatum, narrat Flamma memoratus.

ſentibus, mille ei quotannis libras perſolvere, quàm tam trucem hominem in urbem admittere. (6) Per eoſdem etiam dies Albertus Fontana exul Placentiam cum factione reverſus, præſidium Huberti expulit, & ſemetipſum Prætorem conſtituit. Turbata ex ea re civitate, ſuperveniens inde Cremona Gregorius Legatus Pontificius rem compoſuit, atque Huberto ad dominatum Placentiæ dimittendum impulſo, Rinaldum
1264 Scotum Prætorem ibi reliquit. Sequenti anno, ubi Carolum ex Francia in Italiam cum exercitu ad partes Guelforum fulciendas tranſiturum, certis nunciis eſt allatum, Gibellini paſſim à Guelfis invaleſcentibus exturbari urbibus cœpti, tanta repentè mutatione fortunæ facta, ut qui diu ante firmi ſtetiſſent, jam planè concuſſi præcipiti quodam rapi rerum impetu viderentur; præcipuè quidem Mutinæ Jacopinus Rangonus cum parte Aigonorum, quos Guelforum Principes diximus, Guelfis Bononienſibus, & Florentinis, qui Bononiæ degebant, aſcitis, die S. Luciæ (7) Graſulfos, id eſt, ipſam Gibellinorum factionem, aggreſſi ſunt, prœlioque memorabili in foro facto, Urbe omnes paucis interfectis exterminarunt. Poſtridie verò Opizo Marchio Ateſtinus, qui Azoni avo Februario menſe defuncto (8) ſucceſſerat, & Ludovicus Comes Sanboniſacii cum Ferrarienſium & Mantuanorum manu validiſſima accurrerunt, ſeque auxilio eorum veniſſe, qui in Urbe remanſerant, oſtenderunt. Mutinenſes autem, poſtridie ad caſtrum adverſariorum Gorzanum progreſſi, ipſum funditus everterunt, atque Urbis procurationem uſque ad Kal. Jan. Præfectis quattuor permiſerunt. Philippus Archiepiſcopus Legatus olim Pontificius è cuſtodia Brixiæ, ubi ab Huberto ſervabatur, elapſus, Mantuam ad Ludovicum Sanboniſacium ſe recepit. (9) Hubertum quinquiennali ſtipendio perſoluto à populo Mediolani dimiſſum Nobiles ſibi exules aſciverunt, atque ejus opibus adverſus populum uſi, multa incommoda intulerunt. Philippus autem Turrianus, dum populi opibus augendis incubuit, ſimul etiam auctoritatem, ac dominatum ſuum in Urbe conſtituit; nam & caſtrum Tillii in Volturrena ſupra Comum evertit, & Robarium in agro Novarienſi delevit; quibus opibus confirmatus, ac ſimul ingenti ſpiritu ex re bene geſta inflatus, bellum inde Huberto ac Boſoni intulit. Eodem anno Vulſiniis miranda res viſa novam in Eccleſiam ſolemnitatem induxit. Sacerdos ibi quidam, cum rem divinam faciens ſacram rite hoſtiam frangeret, forte de veritate ipſius Chriſti corporis dubitavit; itaque ſubitò ex ipſa hoſtia ſanguis tantus effluxit, ut multis linteum ipſum guttis imbuerit. Qua re audita Urbanus Pontifex, qui Urbeveti ſedebat, attonitus, ipſum ad ſe afferri linteum juſſum magno cleri ac populi occurrentis honore excepit; eoque in Eccleſia Urbevetana, ut ſede ampliore, ac digniore repoſito, ſolemne Corporis Chriſti die decima poſt Pentecoſtem cum inſigni pompa in perpetuum celebrandum inſtituit, (10) cujus officium Fr. Thomas Aquinas condidit, qui ſacras illo tempore literas Urbeveti illuſtri jam tum doctrinæ & ſanctitatis fama docebat. Per eoſdem dies crinita ſtella eſt viſa, quæ Julio, Auguſto, & Septembri menſe inſigni magnitudine fulgens, ac ſpeciem ingentem edens, omnes mortales in ſui admirationem adduxit. Eâ verò dilapsâ, Urbanus Pontifex VI. Non. Octobris Perusiæ obiit, neque illo anno ſucceſſorem accepit. Proximo Regii Foliani at- 1265
que Roberti, ceterique Guelfi, ut exemplo Mutinenſium Seſſios, ideſt Gibellinos, Urbe dejicerent, civile cum eis in foro prœlium commiſerunt; cumque eos vi ſe magna tuentes exturbare non poſſent, Mutinenſes Guelfos in auxilium advocarunt, quibus ſe Florentini quoque extorres nondum Mutina profecti Foreſio Adimaro duce ſibi delecto junxere; atque ita pridie Kal. Martias per vim in Urbem ingreſſi, rurſus graviſſimo in foro prœlio conflixere. Erat tum inter Gibellinos vir unus, quem Cacum cognomine nuncupabant, qui ea corporis proceritate ac robore præditus, ut propè gigantem æquaret, clavam ingentem manu tenens, ferociter adeo adverſariis minabatur, ut nemo præ illius timore propè ad eum auderet accedere. Quod ubi Florentini viderunt, tanti petendi decoris avidi, duodecim ex ſuis in eum manu promptiſſimos juvenes immiſerunt, qui virum ſtrictis gladiis undique appetentes, brevì haud magno negocio confecerunt. Gibellini verò ut propugnatorem ſuum cæde ſtratum viderunt, ſta-

(6) Etſi Parmenſes non conſenſerint admittendo in Urbem *Huberto Pallavicino*, eidem tamen, ac hæredibus ſuis, ſe auxilia præſtituros juravere. Ob id verò Civitas, & Diœceſis, hoc ipſo anno, interdicto perculſa fuit, ut narrat Chronicon Parmenſe.

(7) Decimo quarto Decembris, qui dies Dominicus erat, expulſam *partem illorum de Graſulphis, quæ erat Gibellina*, referunt Annales Veteres Mutinenſes, ubi hæc, à Sigonio narrata, leguntur.

(8) Die XIII, exeunte Februario, ætatis quinquageſimo anno, obiiſſe *Azonem* Marchionem Eſtenſem, ſcribit Monachus Patavinus, ſeu potiùs ejuſdem Continuator col. 723., egregii hujus viri laudes eximias fusè ſuperioribus capitibus complexus.

(9) Statim ac, poſt mortem *Ecelini* Marchio *Pallavicinus* Brixiam obtinuit, Summus Pontifex *Alexander IV*. Literas dedit ad Marchionem ipſum, & Brixienſes, ut *Philippus* Legatus vinculis ſolveretur; ſed incaſſum ceſſit ſolicita Pontificis cura, renuente Huberto ſacram hanc prædam dimittere. Funis igitur beneficio, è palatio per feneſtram egreſſus *Philippus*, ac fugam Mantuam versùs arripiens, Tyrannum eluſit. Narrat hæc Monachus Patavinus ad annum 1259., capite ult. libri 2.

(10) Miraculum, apud Vulſinios peractum, quod occaſionem *Urbano IV*. dedit inſtituendæ ſolemnitatis Corporis Domini, narrat S. Antoninus tertia parte tit. 19. cap. 13. In ejus memoriam perennem, conditum eſt ab Urbevetanis Templum, cujus primum lapidem *Nicolaus IV*. anno 1290 poſuit, ut conſtat ex ejuſdem epiſtola apud Raynaldum ad annum 1291. num. 64. Conſtitutio autem hujus Feſti legitur in Bullario Tom. I. Conſtitut. 1. Urbani IV., & paſſim de illo agunt Scriptores Catholici, apud quos controvertitur, utrum primùm hoc anno inſtitutum fuerit id Feſtum, cùm jam antea Leodii, ex revelatione facta *B. Julianæ*, celebraretur. Pro univerſa tamen Eccleſia, conditum primò ab Urbano decretum, omnes affirmant.

ſtatim in fugam ſe dantes, Regio abierunt. (11) Caci Regienſis, ut etiam Portæ Mutinenſis, in hunc uſque diem non injucunda vulgaribus in jocis memoria celebratur. Hac re geſta, qui in Urbe reſtiterunt, Gibellinos Razolum progreſſos citra tria millia paſſuum accedere vetuerunt, ac Marco Gradonico Veneto Prætore abdicare coacto, Jacopinum Rangonum ad jus in reliquum anni dicendum accerſiverunt. Bononienſes autem veriti, ne eadem, qua Mutinenſes & Regienſes, tabe perirent (neque enim deerant, qui arrepta occaſione ſimultates atque odia partium inflammarent) ad pacem tuendam, & ſeditionum materiam ſubtrahendam publico decreto Loderengo & Catellano fratribus S. Mariæ, viris in Civitatibus & familiis pacificandis illa tempeſtate exercitatis, ſimulque Lambertino Rampono eximio juriſconſulto ſummum totius rei componendæ arbitrium tradiderunt: qui cum alias familias hoc morbo affectas ad ſanitatem & concordiam adduxerunt, tum in primis Aſinellos & Baſacomatres jampridem capitali inter ſe odio ſævientes. Interim Clemens IV. Narbonenſis ex Epiſcopo Sabino Nonis Februarii (12) Peruſiæ abſens Pontifex ſubſtitutus, Viterbium venit, atque ibi VIII. Kal. Martii conſecratus, Carolum ac populos Chriſtianos iiſdem, quibus Urbanus, promiſſis ad arma contra Manfredum transferenda ſollicitavit. Quibus acceptis Carolus, Paſchate cum Ludovico fratre piè peracto, exercitu terra ſubſequi juſſo, conſcendit, ac navibus menſe Majo Romam acceſſit; & Clemente Viterbii conſidente, à Romanis non ſolum benignè exceptús, ſed etiam ſenatoria, quæ tum in Urbe eminebat, dignitate ornatus, ſuum ibi terra adventurum exercitum expectavit. (13) III. inde Kal. Julias (14) quatuor Cardinales Romam cum plenis à Clemente mandatis miſſi, ſolemnes tabulas confecerunt, quibus ipſi Regnum Apuliæ & Siciliæ cum certo tributo, & certis conditionibus detulerunt: quas poſtea Pontifex Peruſii confirmavit. Harum tabularum ſummam (nam pluribus exaratæ verbis ſunt) hoc loco intexuiſſem, ſi ad Regnum Italiæ, id eſt ad jura Lombardiæ, pertinere putaſſem. Quæ dum aguntur, Giufredus Belmontius Legatus ejus Bononiam adiit, ac concione advocata, omnes ad arma adverſus Manfredum capienda hortatus, crucem ex Pontificis auctoritate indixit, denuncians, ſe remiſſionem omnium peccatorum omnibus in-

A dulgere, qui rite confeſſi huic ſe militiæ devoviſſent, ac tutum iter adventanti Caroli exercitui præſtitiſſent. Quibus vocibus erecti Bononienſes, ad decem millia nomina in illam expeditionem dederunt: inter quos ipſa ſodalitas Devotorum eluxit, cujus qui magiſter erat, Vido Lambertinus, idem etiam univerſi dux exercitus fuit; atque rebus neceſſariis comparatis, unà cum Legato Mantuam proceſſerunt, quò ille ſocios omnes juſſerat convenire, Mediolanenſes, Bergomates, Veronenſes, Mantuanos, Mutinenſes, Regienſes, & Ferrarienſes: atque ibi Nonis Auguſti Opizone Ateſtino & Ludovico Sanbonifacio præſentibus, fœ-
B dus cum Rege Carolo adverſus Gibellinos percutiendum curavit. Ad extremum Hubertus Comes Flandriæ, qui Junio menſe caſtra ex Gallia moverat, Monte Cinifio ſuperato, Novembri in Lombardiam ope Gulielmi Marchionis Montisferrati cum exercitu Caroli venit. Is amicè à Legato Pontificio, qui obviam profectus erat, exceptus, atque inde Turrianis, Opizone, ceteriſque Guelfis faventibus, iter per fines Brixianos ingreſſus, facile adverſos Huberti Boſoniſque conatus, qui cum Veronenſibus, Cremonenſibus, & Brixianis tranſitum impedire conabantur, eluſit. Siquidem Ollio ad Palatiolum ſuperato, Capreolum in-
C genti cæde facta recepit, ac ſubinde Montemclarum evertit: demum in Mantuanum & Ferrarienſem agrum tranſgreſſus, Ferrariam ac Bononiam adiit, ab omnibus his Civitatibus rebus, quod ſatis eſſet, ad victum & iter opportunis, inſtructus. Huic verò expeditioni egregiam quoque operam exules Florentini navarunt, qui ex Gibellinorum locupletati ſpoliis erant, quos Mutina Regioque dejecerant: ita per Romaniolam & Marchiam incolumis Romam exeunte anno cum magna Caroli gratulatione pervênit. (15) Cujus itineri ipſum etiam faviſſe cœlum viſum eſt, cum illa hiems omni prorſus nive, glacie, pluvia,
D frigoreque vacarit. Quibus rebus permoti Brixiani, exulibus ſuis reconciliati, Huberti præſidium dejecerunt, atque ad Philippum Turrianum ſe contulerunt, qui Brixiam procedens ſubita morte correptus eſt. Ejus inde locum Napus Turrianus patruelis excepit, qui Franciſcum fratrem eis Prætorem univerſa Turriana ditione potitus impoſuit. Ineunte inde anno Carolus in die Epipha- 1266
niæ juſſu Clementis per duos Cardinales Legatos Romæ Rex Siciliæ & Apuliæ appel-

(11) Ex Joanne Villano lib. 6. cap. 87., hæc narrat Sigonius.

(12) Nono Februarii die, creatum *Clementem IV.*, ex ſchedis Baronii, refert Raynaldus ad annum 1268. num. 54.

(13) In vigilia Pentecoſtes, quæ hoc anno in diem XXIV. Maji incidit, Romam perveniſſe *Carolum* Andegavenſem, tradit Bernardus Guidonis in Vita Clementis IV. Senator autem Urbis, creatus jam fuerat idem Carolus a Romanis, anno ſuperiore 1264., appoſita conditione, ut in Feſto S. Michaëlis ejuſdem anni poſſeſſionem præſens ipſe iniret; ſed, cùm anguſtum itineri ſuſcipiendo hoc tempus videretur, prorogatum eſt uſque ad Penteeoſtem anni præſentis, ut in Vita Urbani IV. teſtatur Theodoricus Vallicolor, apud Raynaldum.

(14) Emendandum *IV. Kal. Junias*; in ipſis enim
E ſolemnibus tabulis legitur: *Actum Romæ apud Lateranum, in Baſilica Salvatoris, quæ appellatur Conſtantiniana, ante ſacratiſſimum Altare ipſius Baſilicæ, IV. Kal. Junii, anno Domini MCCLXV., Pontificatus verò prædicti Domini Clementis Papæ IV., anno I.* Conditiones ſtatutas legi poſſunt apud Raynaldum, ad hunc annum.

(15) Joannes Villanus, à quo hanc hiſtoriam potiſſimùm deſumſit Sigonius, ait, intrante menſe Decembri, Gallicum exercitum Romam ingreſſum, lib. 7. cap. 4. Iter *Huberti* Comitis Flandriæ, à menſe Novembris, quo Italiam ingreſſus eſt cum quadraginta hominum millibus, uſque ad exitum Decembris, quo menſe ineunte Romam pervênit, accuratè deſcribitur in Chronicis Bononienſibus, editis Tom. XVIII. *Rerum Italic.* ad hunc annum.

pellatus, (16) mox in Apuliam infeſto exer-
citu abiit, &, ponte Ciperani ſuperato, cum
occurrente Manfredo ſummo prœlio ad Be-
neventum decertavit, quo non ſolum exer-
citum ejus disjecit ac fudit, ſed ipſum etiam
pridie Kalendas Martias interemit, (17) ac
ſubinde regnum utrunque ſibi aſcivit. Hu-
jus victoriæ nuncio accepto, ſingulæ ami-
cæ Civitates Legatos ad Carolum & Ludo-
vicum fratrem ejus Regem Franciæ gratu-
latum miſerunt. Clade verò Manfredi au-
dita, Gibellinorum non minus animi, quàm
opes funditus conciderunt. Siquidem ubi-
que à Guelfis uſque ad internecionem exa-
gitati, ex pleriſque Urbibus exire conpulſi
ſunt. Ac primum quidem ſexto Nonas Maji
Mutinenſes Bononienſibus, Florentinis, Re-
gienſibus, & Parmenſibus advocatis ad Mon-
tem Vallarium acceſſerunt, quò ſe Cives
ſui Gibellini receperant, atque magnis inde
incommodis agrum Mutinenſem afficiebant:
& caſtrum maxima multitudine circunſeſ-
ſum, tribus trabuchis gattiſque multis ver-
berare cœperunt. Erat in eo caſtro ex fa-
ctione Graſulſorum Ægidius Pius cum ple-
riſque aliis, virtute ac nobilitate præſtanti-
bus. Hi primò caſtrum mutua cæde patra-
ta, & gattis obſidentium duobus incenſis,
egregiè defenderunt; deinde inopia aquæ,
qua nec ſe, neque equos ſuos alere pote-
rant, ac fœtore quoque incluſarum pecu-
dum laborare cœperunt: neque Manfredus
Pius, Bonacurſius Montecuculus, & Gra-
ſulſi extorres cum Lambertaciis Bononien-
ſibus ex inſperato ſe oſtendentes, tanto eos
eximere periculo potuerunt. Itaque quarto
Nonas Julias vallo hoſtium fruſtra incenſo,
poſtridie caſtrum ac ſe in ditionem hoſtium
permiſerunt. (18) Florentini verò cum
Loderengum & Catellanum Fratres S. Ma-
riæ Bononiâ ad ſe Prætores accerſiviſſent,
atque eis & Rempublicam gerendam, &
Civitatem pacificandam commiſiſſent, eo
rum operâ Guelſos in Urbem, Gibellinis
exeuntibus, reduxerunt. Quæ mala ut Hu-
bertus, Boſo, & ceteri Gibellini viderunt,
Conradinum Conradi Regis filium ac Fri-
derici nepotem ex Germania in Italiam ad-
verſus Carolum ad partium ruentium ſubſi-
dium advocarunt. Interim Bononiæ, quie-
ſcente à veteribus tumultibus Civitate,
populus novis privatarum offenſionum pro-
cellis eſt agitatus: plebs enim Gulielmi &
Brandeliſii Lambertinorum domos populata
ſubvertit, quod Scannabecco Civi præclaro
vitam eripuiſſent: ſutores etiam correptis
temere armis, Prætorio incendium intule-
runt, ac Joannem Sutorem captum Prætori
Jo. Dandulo eripuerunt in eum animadver-
tere ex lege paranti, quòd adulterum cum
uxore deprehenſum interemiſſet. Eo præ-
turæ honore depulſo, viginti duobus die-
bus Antiani Reip. præfuerunt: inde reſti-
tutus, ſutores duobus librarum millibus
condemnavit. Quin etiam Albertus Caccia-
nimicus cum Vidone Gruamontis fratris
ſui filio altercans uſque adeo iracundia eſt
provectus, ut Venetico & Caccianimico fi-
liis occidendum mandarit. Quo ſcelere
perpetrato, populus Albertum hoſtem judi-
cavit, atque ædes igne ſubdito inflamma-
vit. Poſtero anno cum certus rumor incre- 1267
buiſſet, Conradinum in Lombardiam iter
inſtruere, ut labentem cauſſam Gibellino-
rum fulciret; Pontifex capellanum ſuum
Legatum ad populos in fide continendos
miſit: Beltramus verò Græcus Prætor Me-
diolani, Napi, & Marchionis Montisferrati
rogatu, Civitatibus & Principibus Lombar-
diæ conventum Mediolanum indixit ad re-
novandum fœdus pro ſalute propria adver-
ſus hoſtes quoſcunque tegenda. Quare III.
Non. Maji cum Legati Montisferrati, Ver-
cellarum, Novariæ, Comi, Bergomi, Lau-
dis, Brixiæ, Mantuæ, Ferrariæ, & Mar-
chionis Ateſtini, Vicetiæ, Patavii, & Par-
mæ Mediolanum cum amplis ad id manda-
tis veniſſent; in novo Communis palatio
convocati, de inſidiis ac fraudibus ab Hu-
berto, Boſone, Veronenſibus, Cremonen-
ſibus, & Papienſibus ſæpe initis retulerunt,
multiſque verbis ea de re factis, ut conſi-
liis occurrerent, quæ illi de adducendo in
Italiam Conradino adverſus Eccleſiaſticam
libertatem inierant, fœdus inſtaurare
conſtituerunt. Ita III. Nonas Majas ma-
gna animorum conſenſione decretum, ut
Napus Turrianns perpetuus Antianus po-
puli Mediolanenſis, & Franciſcus Turria-
nus plebis Princeps, jus & facultatem
haberent renovandi fœderis inter Com-
mune Mediolani, Marchionem, ac Com-
mune Montisferrati, & alia Communia
Civitatum ſupraſcriptarum, ita ut neque
Turriani, neque Commune, Populuſque
Mediolanenſis quidquam agere, tranſigere,
ac paciſci aliorum fœderatorum injuſſu poſ-
ſent, neque alii injuſſu ipſorum: & ut Na-
pus, & Franciſcus, Commune & Populus
jus haberent exercitus educendi, & eque-
ſtres excurſiones pro arbitrio faciendi, pro-
mittentibus omnibus Legatis, ac Principi-
bus pro ſe ac Civitatibus ſuis; ſe opem
ſubſidiumque laturos, prout opus eſſe cen-
ſuiſſent, aut ipſi requiſiti fuiſſent. Legatus
autem Pontificis in Lombardiam profectus,
tantum ſive eloquentia, ſive auctoritate
contendit, ut Cremonenſes, qui ad eam
uſque diem haud ambigua fide in auctori-
tate Imperii ſteterant, ad partes Eccleſiæ
ſuſcipiendas adduxerit. Quare non ſolum
Hubertum Urbe præſenti Boſonis auxilio
expu-

(16) Hoc aſſerit Villanus, loco memorato, ſed in numero Cardinalium errat; quinque enim ad hanc celebritatem peragendam miſſi fuere, ut ex Actis ipſis Coronationis conſtat apud Raynaldum, num. 2. & ſeqq., ſub hoc anno.

(17) Malè hic Villanum intellexit Sigonius; ait enim Scriptor ille: *Queſta battaglia & ſconfitta di Manfredi fu uno Venerdi l'ultimo di Febrajo, li anni di Chriſto* 1265. (Æræ Florentinæ.) Hinc Sigonius putavit *ultimum* menſis *Februarii diem* indicari, cùm tamen Villanus *diem Veneris ultimum* adnotaverit. Ultimus autem dies Veneris, hoc anno, in diem XXVI. Februarii incidebat. Quòd verò ita intelligendus ſit Villanus, conſtat ex epiſtola, quam ipſe *Carolus* ſcripſit ad *Clementem* Summum *Pontificem*; in ea enim obtentam Victoriam narrans, expreſſè refert, actum fuiſſe hoc prœlium, *die Veneris, XXVI. præſentis menſis Februarii*. Leguntur hæ Literæ in Chronico Siciliæ, edito Tom. X *Rer. Italic.*, col. 822., & apud Raynaldum ad hunc annum, num. 13.

(18) Ita Annales Veteres Mutinenſes ad hunc annum.

expulerunt, ſed Cives etiam ſuos, qui ultra XX. annos in exilio propter contraria ſtudia fuerant, receperunt, ac ſeſe Mediolanenſibus, atque eorum parti amicos poſthac fore profeſſi ſunt. Hubertus autem tantum in Clerico (ſic enim loquebatur) fuiſſe virium demiratus, ſeſe ad caſtra ſua in agro Placentino ſita recepit, atque à virtute haudquaquam in tanta rerum iniquitate defecit. Eodem menſe Napus inique paſſus, ſe, ac Civitatem Mediolanenſem jam per annos quatuor uſu Sacrorum ac Divinorum Officiorum orbatam Apoſtolicæ expertem gratiæ trahere vitam, rem quacunque ratione componere cum Pontifice ſtatuit, atque ea de re Romam nuncios deſtinavit. Hi cum ad Urbem veniſſent, à Clemente tanquam deteſtabiles atque impii homines inire prohibiti, ſeſe ad Carolum contulerunt, ac comiter ab eo accepti, Romam inde ſe cum ejus nuncio (ſic enim petiverant) receperunt: atque ipſius gratiâ in Urbem admiſſi, Senatum ſine cunctatione obtinuerunt. Ibi primum Orator Regius à Pontifice & Cardinalibus nomine Caroli poſtulavit, ut Turrianos, quos ad dicendam cauſſam miſiſſent, æquis auribus animiſque audirent; quos ſatis conſtaret, cum ſemper Pontifici deditiſſimos & Cæſari infeſtiſſimos extitiſſe, tum paullò ante exercitum ſuum in Italiam ad Eccleſiæ commoda tranſeuntem rebus omnibus neceſſariis inſtruxiſſe. Data inde dicendi poteſtate, Turrianus dicere orſus, ſic cauſam populi ac Turrianorum explicuit, ut non ſolùm omnem tumultuum culpam in Othonem, Nobilitatemque retulerit, ſed eos etiam immoderata linguæ procacitate evectus, parùm honeſtis ſuperbiæ atque impotentiæ criminationibus oneraverit. Quare ſe propterea dignos, qui in ſinum Eccleſiæ, unde injuſtè fuerant pulſi, reciperentur, adjecit. Quæ omnia Otho præſens, accepto ad reſpondendum loco, eximia conſtantia ac moderatione animi refutavit; cum diceret, ſe nihil unquam aggreſſum, nihil molitum, niſi ad ſalutem Mediolanenſis Eccleſiæ fuiſſe, neque unquam ab auctoritate Sedis Apoſtolicæ receſſiſſe; Turrianos autem contra ſpecioſum tuendi populi titulum præferentes, omnia ad Urbis tyrannidem occupandam, & cogitaſſe ſemper & perfeciſſe; præcipuè autem Civitatis Antiſtitem ac Nobilitatem contra Edicta Pontificia propriâ Eccleſiâ ac patriâ deturbaſſe, atque omnibus ſuis fortunis everſos fœde diu in exilio vivere coëgiſſe. Cauſſa utrinque perorata, Pontifex animo in Othonem inclinans, Legatis reſpondit; ſe nulla ratione adduci poſſe, ut ſacra Civitati, quæ peterent, reſtitueret, niſi Napus Othonem in Urbe, tanquam Archiepiſcopum recepiſſet. Quod cum Legati ipſum ſine dubio facturum dixiſſent, Otho tamen omnia ad irritum, ut ante, caſura timens, ut Cardinalis Legatus Mediolanum ea de re mitteretur, elicuit. (19)

Interim Prætor Mediolani, Bergomatibus ac Novarienſibus evocatis, carrocium adverſus Papienſes eduxit, ac Viglebanum aggreſſus, non agrum ſolum ſumma vaſtitate affecit, ſed ipſum etiam oppidum in ditionem adduxit, Papienſibus tanto pavore perculſis, ut ſecum acie decertare non ſuſtinuerint. Cremonenſes verò prorſus ſe in antiquam libertatem aſſerere cupientes, Boſonem quoque tyrannidem apud ſe tacitè molientem, eodem Legato impellente, deturbaverunt, ac certis ſe continere agri ſui finibus præceperunt. Ex quibus mox Boſo egreſſus, in caſtrum ſe ſuum, Rochettam nomine, contulit, atque inde agrum Cremonenſium infeſtum habere inſtituit. Qua re perciti Cremonenſes, auxilio Guelforum è Lombardia & Tuſcia accerſito, ad Rochettam acceſſerunt, atque eam per menſem Julium, Auguſtum, & Septembrem obſeſſam oppugnaverunt. Cui expeditioni Hieremæi quoque Bononiâ centum equites cum trinis equis ſingulos ſummiſerunt. Bononiæ novis rixis illo etiam anno tumultuatum, ut ſatis omnibus appareret, ex crebra turbarum civilium flamma ingens propediem incendium erupturum, quo univerſa Reſpublica conflagraret; atque humani generis hoſtem, ut civilibus ſeditionibus vicinos Civitatis attriverat, ſic hanc etiam novis in dies miſcendis certaminibus ad ſervitutem & exitium deſtinare, nullamque propterea concitandorum odiorum, & irritandorum animorum occaſionem omittere. Tertio ergo Idus Maji novam Scannabecci cum Lambertinis rixam in Urbe commiſerunt, in qua præter ceteros Bartholomæus Guidizanus interiit. Quare tumultu graviſſimo concito, ne ad extrema deſcenderetur, Antianis, & Prætori mandatum eſt à Communi, ut adhibitis militaribus Collegiis per octo dies domos eorum Civium obſervarent. Quo facto, Lambertini Mantuam, Scannabecci Florentiam relegati. Simul etiam Loderengo & Catellano negotium datum, ut familiarum diſcordias tollerent: qui re ſuſcepta, pacem compoſuerunt, eamque opportuno multarum nuptiarum fœdere confirmarunt, exules è tabulis exemerunt, & mulctas, quas Prætor eis intulerat, qui ad rixam confluxerant, deleverunt. Cum autem Bartholomæus Butrigarius Antianus cum aliis ex vico S. Vitalis in Palatium progreſſus, judices ad inducendas tabulas coëgiſſet, iratus Prætor depoſito Magiſtratu Urbe exceſſit. Eodem anno Conradinus trajectis Alpibus, Veronam ineunte Octobri menſe pervênit, ibique hiemavit. Cujus metu Cremonenſes cum ſociis ſuis à Rochettæ obſidione ſe removerunt. Carolus autem in Etruriam contra eum accurrit, eiſque magna ex parte deletis, caſtrum Podii Bonicii firmiſſimum, quò plerique eorum confugerant, diuturna obſidione Idibus Decembris recepit. Proximo, Conradinus IV. Idus Jan. Veronâ pro- 1268

(19) Narrat hæc Stephanardus de Vicomercato in Poëmate, edito Tom. IX. *Rer. Italic.* §. 9. Orationes integras tum *Turrianorum* Nuncii, tum *Ottonis* Archiepiſcopi, ſuæ hiſtoriæ Calchus ad hunc annum inſeruit, ex quo hæc omnia deſumpſit Sigonius. Attamen, non hoc tantùm anno pertractatum eſt Mediolani, de pace inter Ottonem Vicecomitem, & Turrianos componenda. Siquidem in Archivo Cœnobii S. Ambroſii aſſervatur *Charta Compromiſſi* Civitatis Mediolanenſis, pro receptione Ottonis in Archiepiſcopum, quæ mihi oblata fuit à Cl. D. Laurentio de Georgiis, & confecta fuiſſe legitur *Anno MCCLXVI., die VII. Decembris, Indictione X.*

A profectus, ad Rochettam Boſonis acceſſit, ac trajecto Abdua per Laudenſem agrum Papiam pervênit; ibique menſes duos moratus, in oram Genuenſium tranſiit: unde terreſtri itinere Piſas Majo menſe advenit, ab omnibus ubique Gibellinis eodem, quo Imperator, honore ſuſceptus: (20) mox ſpretis Pontificiis Edictis, quibus in Apuliam tranſire prohibebatur, illuc iter intendit. (21) Itaque Luca per decem dies fruſtra tentata, ſed Podio Bonicii per deditionem recepto Senas proceſſit, atque ibi agens per Præfectos ſuos VI Kal. Julias exercitum Caroli in Apuliam redeuntem ad Aretium profligavit. Senis inde profectus, B ac Viterbium, ubi ſe continebat Pontifex, prætergreſſus (22), Romam pervênit, à Romanis, licet Eccleſiæ hoſtis, ſummo ſtudio animorum exceptus: ac multis ſacris ædibus ſpoliatis inde in Apuliam prodiit, verùm infauſto admodum adventu, ut Pontifex prudens prædixerat, tum cum Viterbium prætereuntem audierat; ſiquidem die viceſimo prœlio cum Carolo commiſſo, non ſolum exercitus ejus in fugam actus atque conciſus, ſed ipſe etiam poſt captus juſſu Caroli, judicio conſtituto, quaſi latro ſupplicio ultimo eſt affectus. (23) Ea clade accepta factio Gibellina, quæ felici ipſius in Lombardiam acceſſu ac proxima re bene C in Etruria geſta ſuſtulerat animos, quaſi mortifero aliquo affecta vulnere corruit; contra verò tantâ victoriâ partâ pars Guelforum erecta. His auditis, filia Ducis Burgundiæ magno principum comitatu ſtipata menſe Octobri in Italiam læta pervenit, ut ad Carolum, cui deſponſa erat, accederet, honorificè ab omnibus Civitatibus ſui ſtudioſis excepta. Mediolani viis omnibus extra Urbem & in Urbe, quà tranſitura erat, inſtructis, Magiſtratus cum carrocio ac vexillis Civitatis VIII. Idus Octobris occurrit, atque Illuſtri ſub umbella receptam, in Urbem eum ingenti populi gratulatione adduxit, ac conviviis nobiliſſimis & viſendis multorum dierum ſpectaculis decoravit. (24) Bononiam inde adventanti Bononienſes item cum carrocio magnificè purpura ſtrato, atque omnibus Armorum Artiumque Collegiis uſque ad pontem Rheni ſeſe obviam effuderunt, ac pari pompæ ordine in Urbem introduxerunt. Per eoſdem dies Vido Caccianimicus fugam Henrico Regi adhuc in cuſtodia verſanti occultè paravit; verùm cum vinifer ipſum œnophoro elàm incluſum efferret, indicio mulieris, quæ illum ex feneſtra fortè deſpexit, eſt proditus, quare uterque repente arreptus, ille capite, hic cuſtodia arctiore damnatus eſt. Per hos dies Parmæ & Brixiæ Guelfi priſtina cum exulibus ſuis certamina inſtaurarunt. Quippe Parmenſes Mutinenſium, Cremonenſium, Placentinorum, & Regienſium Guelforum auxiliis evocatis, Burgum prodierunt, idque aeri obſidione cinxerunt, ac vaſtatis circùm agris oppidum mœnibus exuerunt, foſſas repleverunt: & cum incolas ex domibus ſuis longum Parmam verſus conficere ſuburbium imperaſſent, exules ſuos in Urbem deintegro receperunt. Brixiæ autem, cum Civitate ad Eccleſiæ partes redacta, non deeſſent, qui antiqua ſtudia incluſa pectore continentes, opem Conradino adhuc viventi ferrent, Guelfi eos armis perſequendos tanquam rerum novarum cupidos, cenſuere. Qua occaſione arrepta, Franciſcus Turrianus Prætor Urbis imperio imminens, multos ex utraque parte inſolentius ſe gerentes corripuit, ac Mediolano pro obſidibus miſit: & cum alios ex Guelſis potentioribus ablegare pararet, ipſe ab eis Præturæ honore dejectus eſt. Ita Gibellini timore magno perculſi, Urbe denuo exceſſerunt, ac multa ex agro caſtella occupaverunt,

(20) Iter *Corradini*, in Italiam delati, minutim deſcribit Monachus Patavinus, lib. 3. col. 728., editionis Mediolanenſis.

D (21) Legitur in Raynaldo ad hunc annum num. 4. ſententia Anathematis, lata à *Clemente* Viterbii, in die Cœnæ Domini, Pontificatus anno IV, adeòque anno præſenti, in qua Acta omnia tum *Corradini*, tum *Clementis* ipſius contra eundem, recenſentur.

(22) Viterbio proximus *Corradinus* copias ſuas, inſultantis in modum, explicare non erubuit; cujus rei admonitus Pontifex, cùm omnes timor inceſſiſſet, vicinum illius interitum tranquillè prædixit, inquiens, *dolendum eſſe, infelicem hunc puerum, velut cæcam victimam, ad necem feſtinare*. Hæc ex Jordano Raynaldus, num. 20. narrat.

(23) Commiſſum eſt hoc prœlium à *Carolo* Siciliæ Rege, die XXIII. Auguſti, ut ipſemet ſcribit in Literis ſuis de hac victoria ad *Clementem IV.*, quæ leguntur in Chronico memorato Siciliæ, & in Raynaldo ad hunc E annum, num. 32. Præſciviſſe hunc *Caroli* triumphum, divino revelante ſpiritu, eundem Pontificem, antequam nuncium ferri poſſet, ſcribit Joannes Villanus lib. 7. cap. 28. Cæterùm *Corradinus* Neapoli in carcerem detruſus, IV. Kal. Novembris, Feria ſecunda, juſſu *Caroli* Victoris, hoc anno, ſecuri percuſſus fuit, ut Henricus Stero, apud Leibnitium Tom. I. Rerum Brunſvicenſium, ad hunc annum teſtatur. Ob ſeveram adeò ſententiam malè audiviſſe *Carolum*, immò à *Clemente* ipſo increpitum fuiſſe, ſcribit Villanus cap. 29., aſſerens, ejuſdem fortunam in deterius poſtmodum proruiſſe. Aliter de tempore necis *Corradini* ſentit Spondanus, qui ad vigeſimum ſextum diem Octobris anni ſequentis 1269. eandem differt, num. 7. & ſeqq., aſſerens ad hunc annum num. 13., certiſſimè conſtare, totis fermè undecim menſibus, poſt *Clementis* Papæ obitum, *Corradinum* capitali judicio ſublatum. Sed hac in re deceptum doctiſſimum virum, ſicuti etiam Franciſcum Pagium, qui in Vita *Clementis IV.* eandem ſententiam amplectitur, procul dubio crediderim; nam, præter Steronem, ac Villanum, jam memoratos, Ptolomeus Lucenſis, Monachus Patavinus, Annales Veteres Mutinenſes, ac quotquot fermè conſului Scriptores, extremo ſupplicio cæſum *Corradinum* hoc anno teſtantur. Addo, Ricobaldum Ferrarienſem, editum Tom. IX. *Rer. Ital.*, qui infelicem hujus Principis mortem ad hunc annum deſcribit, iſta ſubjungere: *Hæc ego, quæ ſcripſi, accepi à Johachimo Judice Regio, tunc in comitatu, & familia jam dicti Guidonis de Sucaria, qui bis præſens (ut dixit) ſe hæc audiviſſe, & vidiſſe, mihi retexuit.*

(24) Secundam hanc Caroli uxorem, *Margaritæ* nomine appellatam, teſtatur Calchus ad hunc annum, qui ejuſdem adventum, receſſumque ab Urbe Mediolanenſi, ita deſcribit: *Ea Octobri menſe Mediolanum cum Patruo vênit, biduumque morati, nullum non genus honoris à Turriano accepere. Inter cætera, Epulum populo exhibitum, menſis palam per trivia, & compita expoſitis. Duo etiam Cives, Aribertus Marcellinus, & Bocaſſius Peluccus, militari auro donati. Inde Laudem, Placentiamque profecti, Neapolim pergunt.* Chronica Bononienſia, ad ſequentem annum 1269., ejuſdem in Bononienſem Urbem feſtivum ingreſſum deſcribunt.

runt, quæ Guelfi ſumma ſibi ope recuperanda, in primiſque Manerbium, arbitrati ſunt. Turbatis inde hoc modo rebus; pacis demum meutione illata, res ad Philippi Legati arbitrium eſt rejecta. Cum porro Franciſcus id ageret, ut Præturam ceptam recuperaret, nova ex ea re agitati diſcordia, rurſus civilium armorum inter ſe contentione pugnarunt; qua multi interempti, multo plures capti Mediolanum ſunt miſſi. (25) Eodem anno Laurentius Teupulus Dux Venetiarum, cùm magna rei frumentariæ inopia premeretur, Legatos Patavium, Tarviſium, & Ferrariam ad idoneam commeatus petendam copiam miſit, nec quidquam æqui obtinuit; quare ira permotus, ex Senatus conſulto, mercibus, quæ Pado ultro citròque devehebantur, vectigalia nova impoſuit, ſimulque addidit, ut commeatus, qui à Ravenna devecti mare ipſum attingerent, Venetias deſerrentur: & ad id ſolito diligentius portus obſervari mandavit. Eam verò rem cum ceteri ægrè tulerunt, tum præcipuè Bononienſes, qui illa navigatione libera uti ad neceſſarios exportandos ex Romaniola commeatus ſolebant: ac propterea oratores duos Venetias ſuper eo negocio deſtinarunt, Creſcentem Creſcentium & Paulum Thebaldum, qui nihil profecerunt. (26) III. Idus Novembr. Legatus Pontificis Mediolanum miſſus, Conſilium advocavit, ac ſe interdicto Civitatem laxaturum, ſi præceptis Eccleſiæ paruiſſet, oſtendit. Cum ſe omnes in auctoritate ejus futuros dixiſſent, nomine Pontificis mandavit, ut Othonem, tanquam verum Archiepiſcopum reciperent, ac debitum honorem haberent; neque in poſterum clerum moleſtia aut onere ullo aſficerent, & damna illata reſarcirent, ac jurejurando ab omnibus exacto interdictum ſuſtulit, communionemque reſtituit. Interim III. Kal. Decemb. Clemens Viterbii obiit. (27) Quo nuncio accepto, Turriani nihil eorum, quæ ſpoponderant, obſervarunt. Quare Nobiles nova adhuc inſtare certamina conſpicantes, Franciſcum Borrum ſibi ducem præfecerunt. (28) Tumultu Brixiano perſpecto, Carolus Rex, ut opportunam
1269 medicinam afferret, ſequenti anno Legatum Brixiam miſit, qui pacem inter Brixianos Turrianoſque componeret; cujus arbitrio cum ſe Brixiani ſtaturos promiſiſſent, Legatus decrevit, ut Civitas captos in civili prœlio Guelfos Parmam illico ablegaret, cui præcepto ipſa non paruit; atque ea de re certiorem Carolum fecit. Carolus decreto illo infirmato, Hugonem Stacham Legatum alterum miſit: qui cum videret, pacem niſi ipſis mandatis civibus convenire non poſſe, eos Albam dimiſit. Cremonenſes menſe Julio ad Rochettam, ubi Boſo erat, oppugnandam cum ſociorum auxiliis redierunt, eamque tandem expugnatam ſubverterunt. Mutinæ Jacopinus Rangonis Prætor Graſulſos patria extorres, qui inter Mutinam, ac Rhenum ſedes poſuerant, inde, ne aſſiduis agrum excurſionibus lacerarent, per Prætorem Bononienſem ſummovit; eoque facto Lambertacios Bononiæ gravius irritavit. Bononiæ Ajardus Pretus, quia auctor Conſilio fuerat, ut tributum nomine mutui populo indiceretur, tumultu populari diſcerptus eſt. Soldo Gallucio, qui Philippino ex Collegio Branchæ militi mortem attulerat, collegæ domos in Urbe agriſque vindictæ gratia concremarunt. Quin etiam optimatibus plebem aſſiduè deprimentibus, ab Collegiis militaribus Branchæ, Grifonis, & Lombardiæ denunciatum eſt, ne ad villas ſuas adirent, ſi capiti ſuo parcere vellent. Becatelli, & Salæ ſævo quoque inter ſe certamine conflixerunt. Cauſſam rixæ attulit Bartholomæus Becatellus à Hieronymo Sala, quem præire in ducenda chorea voluit, in faciem ſauciatus. Concurſu ab utriſque familiis illico facto ac certamine inito, multi utrinque occiſi ac vulnerati ſunt: majorque nimirum ſubſequuta cædes fuiſſet, niſi Albertus Prætor cum cohorte ſua intercurrens, ſævientem ſeditionis flammam compeſcuiſſet, ac Hieronymum comprehenſum in carcerem conjeciſſet, ubi tandiu habuit, donec pace compoſita in gratiam ipſæ inter ſe familiæ redierunt. Poſt autem cum ipſe in Conſilium progreſſus, gravem in quoſdam ſententiam recitari juberet, popolus ea re ſic eſt offenſus, ut tumultuoſis exclamare vocibus cœperit, *Moriatur Prætor*. Quod ubi ille cognovit, ſtatim periculo animadverſo campanam Communis incitatius percuti, quaſi ad ſui ſubſidium, imperavit. Cujus occentu audito, repentè Comacius Gallucius ſublato vexillo ſe in forum proripuit, ac ſe auxilio Communis adveniſſe, oſtendit: quem mox tria militaria Collegia ſubſequuta populum jam opprimendi hominis cauſsâ portas moliri Palatii properantem coërcuerunt, ac Prætorem imminente periculo ſubduxerunt. (29) Laude Napus à Succio Viſtarino Laudenſi injuria provocatus, nulli alii rei magis, quàm vicinis Civitatibus ſubigendis intentus, cum auxiliis Comenſium, Bergomatium, Novarienſium, & Vercellenſium carrocium adverſus Laudenſes imperium recuſantes adduxit, ac caſtra ad Laudem veterem poſuit, atque, agro circumjecto vaſtato, pridie Idus Septembris arcem ibi condere cœpit; qua munita, inde poſt ſex dies exercitum reduxit. Francinus autem Borrus, quem ſibi Præfectum Capitanei & Valvaſores exules ſumpſerant, viribus Nobilitatis diffiſus, ex auctoritate Guliel-

(25) Refert iſta Jacobus Malvetius in Chronico Brixiano, cap. 75. & ſeqq.; ſed rem diverſimodè a Sigonio narrat. Ipſum conſule Tom. XIV. *Rer. Ital.*

(26) Hæc Sigonius hauſit ex Dandulo ad hunc annum, col. 378., qui ſubdit: *Dux autem* (Laurentius Teupolo) *ad exteras nationes navigia mittens, blada ad ſaturitatem recuperavit. Sed tamen toto tempore ſui Ducatus careſtiam habuit.*

(27) Sigonio conſentit Bernardus Guidonis, qui in Vigilia B. Andreæ Apoſtoli obdormiſſe in Domino Sanctum hunc Pontificem narrat; cùm cæteri Scriptores menſem quidem mortis, non diem deſignent.

(28) *Squarcinum* alii, alii *Francinum*, vocant hunc Ducem, quem ſibi affinitate devinciendum cenſuit *Otto Vicecomes*, obtinuitque, datâ Pronepoti ſuo ex Fratre, Matthæo Vicecomiti, Burri filiâ, nomine *Bonacoſſa*, ut Calchus narrat. Quæ Sigonius hic refert, Acta Mediolani à Legato *Clementis IV*, & à Turrianis poſt hujus Pontificis mortem, è Galvaneo Flamma, in Manipulo Flor., cap. 304. deſumpſit.

(29) Narrat hæc Matthæus de Grifonibus, in Memoriali hiſtorico ad hunc annum.

lielmi Marchionis Montisferrati in Hiſpaniam ad Alphonſum Regem contendit, ac Mediolani dominatum ei promiſit, ſi opportuna ſibi adverſus Turrianos auxilia miniſtraſſet. Cui Alphonſus aſſenſus, octingentos Hiſpanos milites tribuit, ac Gulielmum ipſum Marchionem generum ſuum in ſpem Vicarii Imperialis erectum, ſe eidem ad bellum adjungere ſocium juſſit. Ita Francinus domum reverſus, repente cum his in agrum Mediolanenſium ipſo adjuvante Marchione irrupit, ipſumque latè vaſtare inſtituit. Cui Turrianus tanta mole ſe obtulit, ut eos oppreſſos finem facere prædandi coëgerit: quo ex facto vehementius odium adverſus Nobilitatem ac Marchionem exarſit. (30) Hubertus Palavicinus jam ætate confectus, in montibus Placentiæ mortuus eſt (31) eâ adverſus Eccleſiam pertinaciâ, ut à nemine religioſo redigi ad agnitionem ſalutis, atque ad officium pœnitentiæ quiverit. Eo anno variis prodigiis in Italia laboratum; dira tempeſtate, inuſitata avium multitudine, atque horribili terræmotu. Adulto enim Aprili tanta per noctem diemque cœlo effuſa nix eſt, ut ad inauditam altitudinem creverit: ſequenti nocte tanta pruinæ copia fluxit, ut vineas omnes aduſſerit: venti feroces adeò ſævierunt, ut magnam partem arborum etiam robuſtiſſimarum evulſerint: avium multitudo globis confertis adeo devolavit, ut vix cœlum interſpici poſſet; tanto præterea ſtrepitu, ac ſegetum detrimento, ut ſpeciem tranſeuntis, atque omnia depopulantis exercitus exhiberet: terra ſic ab imis ſedibus concuſſa contremuit, ut mons Anconæ diſciſſus in mare proſilierit.

1270 Annus inde milleſimus ducenteſimus ſeptuageſimus bello cum Venetis à Bononienſibus inito fuit inſignis, omnium, quæ hi geſſerunt, maxime memorando; vel quia cum gente potentiſſima ſuſceperunt, vel quia ſoli ac propriis viribus confecerunt. Cum enim ultra pati non poſſent, veterem externi ſibi commeatus copiam à Venetis intercluſam, ac maritimæ navigationis uſum ademptum eſſe; neque ſalem, neque frumenta ex Romaniola devehere, niſi graviſſimo ſoluto portorio, ad alienum arbitrium poſſe, conſilium ſæpe de adhibendo remedio habuerunt: demum re in utranque partem agitata, placuit, caſtrum ad oſtium Padi, quod Primatium dicitur, in agro Ravennate conſtruere, idque caſtro S. Alberti, quod Veneti decennio ante quinque millibus paſſuum à mari condiderant in ulteriore ripa, opponere; ſic enim ſe conſecuturos putarant, ut liberum Padi ingreſſum, atque ita vel invitis Venetis immunem navigationem haberent. Ut tamen jure potius, quàm vi agere viderentur, Legatos iterum Venetias miſerunt, qui abrogationem legis de portoriis poſcerent; atque interim ædificationem caſtelli, atque unà exercitum ad eam, ſi prohiberetur, defendendam pararunt. Dux ex Senatus auctoritate cum nihil eorum, quæ peterentur, concedere decreviſſet, nullum reſponſum Legatis dedit; ſed Legatos ſe, qui voluntatem ſuam aperirent, miſſurum Bononiam dixit; miſſi verò Joannes Dandulus, & Nicolaus Quirinus cum Civitatem revocare à propoſito nequiviſſent, domum redierunt, atque offenſos animos Bononienſis populi retulerunt. Ita his rebus exactis, arma ſumma ope utrimque parata; à Bononienſibus, ut pro arbitratu caſtrum extruerent, à Venetis, ut operi impedimentum afferrent. Vido Prætor ad Primarium cum quadraginta hominum millibus ceteroque bellico apparatu ipſo autumno profectus, caſtri fundamenta jacere ex architectorum adhibitorum ſententia inſtitit. Contrà verò Marcus Badoarius cum claſſe novem triremium, multorumque præterea lemborum ad S. Albertum progreſſus, ipſum caſtrum in omnem hoſtilis eruptionis eventum confirmare contendit, ac mox Bononienſes, ne caſtellum in margine ripæ ſibi oppoſitum conderent, prohibere, ac manganis, trabuchis, aliiſque, quas de induſtria adduxerat, machinis, lapides aliaque omnis generis tela in eos ingerere. Quæ cum illi cuncta propulſare non poſſent, Prætor conſilium paululum à ripa ſecedendi cepit, atque ibi, ut tutiore ab hoſtili incurſione loco, turrim excelſam ex tabulis excitavit, eamque tectorum multorum corona magni inſtar ſuburbii cinxit, ac totum opus vallo ex ſtipitibus ligniſque ad tempus compacto firmavit, ac demum præſidio militari ad tuendum locum impoſito domum receſſit. Quo facto Baduarius quoque, Pancratio Barbo ſucceſſore accepto, Venetias rediit. (32) Res foris ſummo ſtudio geſta, domi quietiorem populum habuit. Turriani item hoc anno bellum Laudenſe continuarunt. Quippe Aprili exeunte carrocium eduxerunt, & ad urbem profecti, caſtra ſingulis portis oppoſuerunt, illud enixè inhibere volentes, ne Laudenſes urbe erumperent, & in ſe ipſos agro populando intentos invaderent: atque ita urbe clauſa agrum pro arbitrio lacerarunt: qua re cognita, Novarienſes, Cremonenſes, Placentini, Bergomates, & Parmenſes ſe illis in prædæ potius, quàm in pugnæ ſocietatem junxerunt. Inde induciis pactis receſſum. Poſtremo Napus pacem petentibus dedit, atque Præturâ initâ urbem præſidio communivit. Mox nova, quæ inter cives exarſerat, ſeditione compoſita, duabus arcibus ad urbem in imperio continendam conſtructis, ſeſe Mediolanum recepit; ac Succium cum filio civitatis turbatorem reduxit. (33) Brixiæ cum Guelfi IV. Non. Jan. per Hugonem Legatum reducerentur, atque eis multi honoris cauſſa

(30) Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, irruptionem hanc Hiſpanorum militum in agrum Mediolanenſem narrat ad annum ſequentem 1270; idque veroſimilius videtur, cùm ægrè credi poſſit, hæc omnia uno eodemque anno peracta eſſe, in tanta Regionum diſtantia, Aulæque ac itinerum difficultate, in militari præſertim expeditione paranda.

(31) In Oppido *Giſſaligio* agri Placentini, menſe Majo, obiiſſe *Hubertum Pallavicinum*, ex Calcho diſcimus.

(32) Hæc narrat Dandulus col. 380. & ſeqq.

(33) Anno ſuperiore 1269. acta hæc fuiſſe a Turriano, refert Galvaneus Flamma, inquiens: *Congregato exercitu copioſo, Civitatem Laudenſem hoſtiliter invaſit, & in Feſto S. Margaritæ violenter expugnavit, Suzinum de Viſtarino captum in Mediolano incarceravit, duos filios ipſius dura morte peremit, totam Civitatem gravi ſervitute oppreſſit; duo Caſtra fortiſſima ibidem erexit, illos de Filigaſia dilexit, ac honoribus cumulavit.*

cauſſa ex urbe obviam prodiiſſent, repentè exules convocati, armati inermes invaſerunt, atque Hugone dimiſſo eorum alios occiderunt, in fugam alios conjecerunt. Qui verò urbem tenebant, Hugonem comiter receperunt, ac per eum privilegia ſibi confirmari à Carolo obtinuerunt. Exules autem coactis copiis bellum patriæ intulere, ac pridie Non. Auguſti apud Cogallum caſtrametati, urbem obſidione cinxere. Quibus urbani occurrentes atrox prœlium commiſerunt, quo eos in fugam verſos ad Ollium præcipites impulerunt. Eodem anno cum Cardinales Viterbii conſidentes, inter ſe de ſubſtituendo Pontifice conſentire non poſſent, Philippus Rex Franciæ, & Carolus Rex Siciliæ, imminens Eccleſiæ detrimentum iniquo animo patientes, Viterbium acceſſerunt, atque eos ad comitia perficienda rogarunt. (34) Ea res mirè ad accendendos eorum animos valuit. Brixiani exules adhuc Manerbium obtinebant.
1271 Quod urbani indignè ferentes, poſtero anno cum auxiliis Caroli, Mantuanorum, Veronenſium, Cremonenſium, & Placentinorum ad obſidionem ejus proceſſerunt, idque Kal. Octobris ad deditionem adduxerunt; caſtrum ejectis incolis, & bonis eorum direptis ſolo æquatum: captivis libertas data, mox Pompejanum adorti, brevì captum direptumque funditus everterunt. (35) Novariæ cum Guelfi pace cum Gibellinis compoſita à Turrianorum amicitia defeciſſent, digni viſi ſunt, qui armis ad officium redire compellerentur. Comenſes autem cum Acurſium Cuticam Napi Vicarium captum in cuſtodiam condidiſſent, eum ibi, donec Simon Locarnas liberaretur, habuerunt. Bononienſes cum Venetis, Mutinenſibus, & Forolivienſibus dimicarunt, atque ubique bene pugnarunt. Apud S. Albertum Jacobus Dandulus, Hermolaus Juſtus, & Hermolaus Teupulus Barbum deinceps exceperunt, ac bellum pro viribus gerere, & Bononienſes loco depellere contenderunt. Demum Girardinus Longus advênit, ſed quia exercitum peſtilentia gravis inceſſerat, quieſcendum ſibi putavit. Ea re animadverſa, Lanfrancus Prætor Bononienſium occaſione uſus, exercitu in lembos impoſito tacitè ad hoſtes acceſſit, atque improviſos adortus in tantum tumultum conjecit, ut repentè loco ceſſerint, ac navibus in portum Volanæ refugerint. Bononienſes autem lembis aliquot ac tentoriis, & præda non parva potiti, ad caſtra ſua læti ſe receperunt. Succedens inde Longo Andreas Zenus non ſolum caſtra relicta recuperavit, ſed etiam ultro laceſſere Bononienſes perrexit. Cum Mutinenſibus porrò ita actum Lambertacii graviſſimè paſſi, Graſulſos Aigonorum operâ ex agro inter Rhenum, & Mutinam deturbatos, ut officium factioni ſuæ laboranti præſtarent, omni ope contenderunt, Mutinenſibus indiceretur, ut caſtra cis Scultemnam ſita diruerent, quæ ex fœdere diruta habere deberent. Ex altera parte Hieremæi Faventinis, & Forolivienſibus irati, quòd defectione à ſe. inita, Guelfis exactis, Gibellinos exules recepiſſent, duriora his quædam alia in ſpeciem imperarunt; bellum ambobus intentatum, niſi mandata maturè feciſſent. Illis autem parere detrectantibus, exercitus utrobique eſt deſtinatus. Menſe Auguſto Anſelmus Præfectus cum exercitus parte Sabinianum caſtrum Mutinenſium adiit. Lanfrancus verò Prætor alterum Forilivium duxit: ita utrumque oppidum oppugnari magna mole eſt cœptum. Cum autem populo tribus bellis graviſſimis occupato, res in anguſtum locum eſſent adductæ, duo delectis militaribus admota remedia ſunt, primum enim novum militare Collegium ex optimatibus civitatis conſtituerunt, idque ſocietatem Juſtitiæ appellatum tribus veteribus Collegiis Branchæ, Griſonis, & Lombardorum adjecerunt: deinde Præfectus populi, Antiani, & Conſules ſtatuerunt, ut omnes homines urbis agrique ab octodecim annis uſque ad ſeptuaginta ad caſtra Primarii, aut Sabiniani, aut Forilivii pergerent, neque inde ſine domini permiſſione diſcederent: qui ſecus feciſſet, is neque in Conſilia legi, neque Magiſtratum capere poſſet, neque ei in cauſſis pecuniariis jus uſque ad quinquennium redderetur, nec pro cive haberetur, neque damna accepta, niſi poſt quinquennium, farcirentur. Sabiniano capto, inde bellum ad montem Albanum, & montem Umbrarium, aliaque Mutinenſium caſtra translatum: eaque recepta, ſtatim everſa. Tum Sancæſarium in poteſtatem adductum. Dum autem caſtro illi diripiendo incumbitur, ecce repentè populus Mutinenſis ad arma tumultuoſo, ut in re trepida, occentu campanæ vocatus accurrit, ac commiſſo cum Bononienſibus prœlio, eos caſtro excedere compulit. Ita Sancæſario relicto ad pontem S. Ambroſii, & pontem Navicularum eodem impetu provolarunt; eo conſilio, ut amne Scultemnæ trajecto, in agrum eorum infeſtius procurſarent: verùm à Mutinenſibus cum auxilio Parmenſium accurrentibus ſumma ope repulſi ſunt. His à Lambertaciis adverſus Mutinenſes adminiſtratis, Hieremæi eadem ac multo graviora mala agro Forolivienſium rependerunt. Atque hæc initia ſequentis ſeditionis fuere, cui ut occurrerent (neque enim obſcura concertatio erat) civitatis Rectores octoginta viros turbarum ac tumultuum in primis auctores urbe exegerunt, ac certis finibus incluſerunt. Cremonenſes caſtrum Malgratum diruêre, Turriani Creman, Regienſes Corbariam in ſuis finibus ſubegere. Eo quoque anno Philippus Rex Fran-

(34) Unde hi Reges Viterbium venerint, Sigonius ſilet. Redierat hoc anno ex Africa, capto *Tuneto*, poſt *S. Ludovici IX.* Regis Galliarum mortem, ejuſdem filius *Philippus*, una cum *Carolo* Patruo Rege Siciliæ, qui validam opem contulerat in oppugnanda illa Urbe. E Sicilia igitur, ad quam appulerat, recedens *Philippus*, cum *Carolo* Rege, ac *Henrico*, filio *Richardi* Regis Alemanniæ, multiſque aliis Magnatibus, Viterbium, ubi Romana Curia tunc reſidebat, pervênit, ut teſtatur Bernardus Guidonis in Vita Clementis IV. Horum Regum moram in Viterbienſi Urbe memorat etiam Gregorius X. in edicto, promulgato contra *Guidonem de Monteforte*, à quo indignè, & ſacrilegè interfectus eſt in Eccleſia Viterbienſi, tempore Quadrageſimæ anni ſubſequentis, *Henricus*, *Richardi* Anglici Regis filius, quemadmodum legitur in Raynaldo ad annum 1271. num. 3.

(35) Septembri menſe captum Pompejanum, tradit in Chronico Brixienſi Jacobus Malvetius, cap. 84., ubi hæc narrantur.

Franciæ revertens ex Africa, Bononiam adiit, atque ad Prædicatores divertit. Is duas ſecum arcas deſerebat, quarum in una erat corpus S. Ludovici Regis Patris ſui, in altera Triſtani Fratris: quorum uterque cum ad Tunetem Saracenis eripiendum armatus acceſſiſſet, Carthagine diem ſuum obierat; corpus Ludovici, dum Regium Parmamque devectum eſt, duo inſignia miracula edidit. (36) Ricardus item Cæſar quarto Nonas Aprilis in Anglia obiit. Principes Germanorum comitia quidem ſufficiendo Cæſari habuerunt, ſed neque hoc, neque ſequenti anno quidquam propter privatas diſcordias perfecerunt. Viterbii verò poſt varias Cardinalium in Pontifice ſubſtituendo diſſenſiones, tandem omnes in Theobaldum Vicecomitem Placentinum Leodienſem Archidiaconum voti cauſſa tum agentem in Syria conſenſerunt, ac Kalendis Septembris renunciatum illico per nuncios in Italiam revocarunt. (37) Eodem anno ingenti rei frumentariæ inopia laboratum. Se-
1272 quenti, Bononienſes ac Veneti mutuis ſe belli detrimentis afficere inſtiterunt. Quippe Marcus Cradonicus, & Jacobus Dandulus in Ravennatem ripam, ac Luchinus Prætor in Venetam exſcenderunt, ac valla invicem & ſuburbia ferro igneque lacerare conati ſunt. Ravennates cum prædæ partem ſibi vindicarent, eamque Bononienſes abnuerent, Prætor appellatus, ex fœdere deberi decrevit. Iidem etiam multorum Bononienſium, qui in prœliis vulnerati Ravennæ deceſſerant, ad ſe bona trahentes, hæredibus eorum ſingulis centenas libras ſolvere debere judicati ſunt. De Mutinenſi inde & Forolivienſi bello ipſarum potius partium, quàm civitatum crimine ullo conflato agitatum. Lambertacii enim Mutinenſe bellum urgentes, Legatos Parmam miſerunt petitum, ne agrum tueri vellent, qui eſſet à Sicla amne uſque ad Rhenum; nam & ſe agrum, qui pertineret à Sicla ad Parmam fluvium, dimiſſuros. Quibus Parmenſes reſponderunt, non eſſe moris, ut vicini vicinis bellum internecinum inferrent; ſe Mutinenſes ſocios ſuos dubiis eorum in rebus nequaquam deſerere in animo habere, verùm eis eam fidem præſtare, quam ſuis ipſi patere temporibus, perſpexiſſent. Hoc reſponſo accepto Conſilium generale ac Populi habuere, ac ſoli bellum facere, & caſtra, agrumque cis Scultemnam eripere Mutinenſibus decrevere, ac Prætorem & Præfectum in id decretum ſacramento adegere; quod lapide inciſum in pariete Palatii eſt locatum. Mutinenſes autem cum de agro dando rogati, ſe ne glebam quidem ceſſuros, niſi armis coactos, reſpondiſſent, continuo ſocios ſuos auxilio acciverunt. Ex quibus Cremonenſes centum equites cum trinis equis ſingulos miſerunt, Parmenſes duo millia peditum, & magnam manum equitum, Opizo cum omnibus Ferrarienſium militibus affuit: multi etiam Regio Guelfi voluntate non juſſu Civitatis, ultro ejuſmodi ſe militiæ obtulêre: atque omnes exeunte Aprili Mutinæ magno ſtudio convenere. Delectu Bononiæ habito, & carrocio in forum educto, cum ibi omnes inſtructi ſtarent, Hieremæi inſurrexerunt, ac ſe contra Mutinenſes cum Eccleſia ſentientes ituros negarunt. Quod ſi Lambertacii pertinacius in propoſito permanerent, ſe Opizonem cum amicis Mutinenſium accituros, ac domus Lambertaciorum, & ſociorum eorum appetituros, ac ferro igneque diſſipaturos, eoſque Urbe deturbaturos: & ſi illi Mutinam violaſſent, ſe Forumlivium vexaturos, quò ſe contuliſſent, qui à præſenti ſtatu Civitatis averſi eſſent. Quibus verbis auditis Lambertacii perterriti, ſecum cogitare de ſua & Forolivienſium incolumitate cœperunt, atque utriuſque ſervandi cauſſa, de bello Mutinenſi omittendo in præſens aſſenſerunt, ac carrocio in ædem S. Petri reducto decreti lapidem amoveri è pariete permiſerunt. Quieta inde Civitas funeri Regis Hencii celebrando vacavit. Is pridie Idus Maji poſtquam XXII. annos in cuſtodia fuerat, è vita deceſſit. Funus magnificentiæ Regiæ congruens Commune ſuis ſumptibus apparavit: quippe veſte, & capitio ſcarlateo pellibus variis ſuffulto cum aurea corona gemmis pretioſis intexta induerunt, & ſceptrum aureum tenentem, & duobus ſtragulis, uno ſcarlateo, altero holoſerico tectum, ac pretioſis odoribus imbutum condierunt, ac ſummo honore elatum in æde S. Dominici ſepulturæ mandarunt. (38) Turriani Caſtilioneis & Biragis, qui ſe cum Nobilitate ſuperiore anno conjunxerant, bellum facere inſtiterunt, Simone Locarnate cum Comenſibus & Nobilibus illorum conatibus reſiſtente; ac Philippo Muſſo Novarienſis populi Prætore per Bruſatos occiſo, Bruſatos obſides dare ſervandæ fidei coëgêre, atque arce ibi ædificata coërcuêre. Cremonenſes item exules ſuos in gratiam recepêre. Interim Theobaldus Pontifex in Italiam rediit: ac ſexto Kalendas Aprilis con-

(36) *S. Ludovici* carnes exſiccatas, & ab oſſibus divulſas, cor, & inteſtina obtinuit *Carolus* Rex Siciliæ, qui eadem prope *Paternum* magnificè ac reverenter depoſuit, reliquum verò Corpus delatum eſt in Gallias à *Philippo* Rege filio, ut narrat Gaufridus in Vita *S. Ludovici*, cap. 47., ubi ejuſdem iter, & miracula recenſet. Ait autem, delatum eſſe pretioſum hoc Corpus ad Sanctum Dionifium in Gallia, atque ibidem reconditum anno 1271. die Veneris, ante Pentecoſten.

(37) Cùm longo jam à tempore, Paſtore ſuo vidua foret Eccleſia Romana, qui Comitiis Viterbii interer ant, cùm vota ſemper diſcordia forent, in hoc convenere, ut ſex Cardinalibus plena eligendi facultas concederetur, à quibus ſtatim communibus ſuffragiis renunciatus eſt Summus Pontifex, *Tedaldus*, ſeu *Theobaldus* Placentinus. Literæ tum compromiſſi, tum electionis, referuntur à Raynaldo ad hunc annum num. 8. & 9. Decretum electionis Ptolemaidæ accepit *Theobaldus*, & Novembri menſe recedens è Syria, in Italiam navigavit.

(38) Funeris pompam, qua publicis expenſis humatus eſt *Hencius*, in Eccleſia S. Dominici, deſcribunt Chronica Bononienſia, edita Tom. XVIII. *Rer. Ital.* Obiiſſe hunc Regem captivum anno 1271., tradit Raynaldus ad illum annum num. 32., à Villanio fortaſſe in errorem ductus, qui lib. 7. cap. 41. eundem annum huic morti aſſignat. Sed Vir doctiſſimus minimè animadvertit, Villanium Æra Florentina uſum, quæ annum 1271., uſque ad 25. Martii anni ſubſequentis producit. *Hencius* autem pridie Idus Martii deceſſit, ut conſtat ex ſepulcrali inſcriptione.

conſecratus, Gregorii decimi nomen aſſumpſit. (39) Is ſe Othoni Viceeomiti opem adverſus Turrianos imploranti affuturum ſuperiorum Pontificum exemplo ſpopondit.

1273 Poſtero anno exercitus Bononienſis ad Primarium ſedens laborare quadam quaſi peſtilentia cœpit. Etenim ex intemperie marini aëris quingenti perierunt, reliqui autem propter multitudinem pulicum, culicum, muſcarum, & aſilorum ſævientium varie conflictati ſunt. Quare Civitatis animis jam ad concordiam inclinantibus, per religioſos viros pax tractari utrinque cœpta, brevi ad exitum eſt perducta. (40) Auguſto menſe res in hæc verba convenit, ut in Actis eſt ſcriptum, unde hæc hauſimus: *Anno MCCLXXIII. Idibus Auguſti cum inter Laurentium Teupulum Ducem Venetiarum, Dalmatiæ, & Croatiæ, ac Commune Venetiarum ex una parte, itemque Commune Bononiæ ex altera, bellum diſſenſioque orta eſſet, & offenſiones utrinque & damna illata atque accepta, tandem poſt multos tractatus utrinque habitos per religioſos viros Fr. Bonaventuram de Iſeo, & Fr. Peregrinum Bononienſem Ordinis Minorum Fr. Bonvicinus procurator egregiorum virorum Videſti de Ponte Carali Prætoris Bononiæ, & Imolæ, & Jacobi Amorati de Lanzavechis Præfecti populi Bononiæ pacem compoſuit legibus infra ſcriptis: Die nono Auguſti Conſilium, & Maſſa populi dederunt poteſtatem Prætori, & Præfecto populi ad procuratorem creandum, ad pacem componendam: poſtridie, id eſt decima Auguſti, Videſtus de Ponte Carali Prætor Bononiæ, & Imolæ, & Jacobus Amoratus de Lanzavechis Præfectus populi ex auctoritate omnium Antianorum, & Conſulum populi Bononiæ, & decreto Conſilii, & Maſſæ populi facta die nona Auguſti conſtituerunt Fr. Bonvicinum Ordinis Minorum ad pacem, & inducias faciendas inter Commune Bononiæ, & Commune Venetiarum de omnibus bellis, ac diſcordiis, quæ inter ſe interceſſiſſent, aut intercederent, promittentes, ſe rata omnia habituros, quæ illi egiſſent. Procurator autem ſpopondit, Prætorem, & homines Bononienſes munitionem cuſtodum, quos habebant ad Primarium, in poſterum remoturos, ac caſtrum dejecturos, neque amplius refecturos, ita ut intra duos menſes omnia everſa haberent, neque moleſtiam Communi Venetiarum, aut hominibus allaturos, quin Dux, & homines Veneti Vicedominum in Civitate Ravennæ habeant, quem habere debent ex pacto inter Ducem, & Commune Venetorum, & Commune Ravennæ inito. Item promiſit, Ravennates iis conditionibus Communi Venetiarum junctos fore, quibus erant, antequam bellum inciperetur. Die quintodecimo Auguſti Laurentius Teupolus Dux Venetiarum conſtituit procuratorem Laurentium Pugnam ad pacem faciendam remiſſis omnibus bannis, & injuriis allatis à Communi Bononiæ Communi Venetiarum per cauſſam belli, & promiſit, ſe ratum habiturum, quod ille ſtatuiſſet. Item promiſit, ſe conceſſurum, ut quotannis Bononienſes per ſuos miniſtros poſſent extrahere ex Marchia Anconitana, & Romaniola viginti millia corbium frumenti, & per mare, & per portum Primarii, & per aquam Bononiam pro uſu ſuo devehere, & ut quotannis de ſale Cerviæ poſſent per mare, & per portum Primarii, & per aquam Bononiam devehere triginta millia ſalis pro uſu ſuo, ita ut ad caſtrum S. Alberti ad Primarium ſedere poſſint tres homines, qui nomine ſuo id frumentum, & ſalem explorent, & bona fide æſtiment. De captivis verò utrinque factis res integra maneat uſque ad feſtum S. Andreæ proximum, ad quem diem ſi nihil erit tranſactum, res ſint in eo ſtatu, quo nunc ſunt.* His hoc modo tranſactis, Bononienſes caſtrum removerunt, atque omnibus lignis Fratribus Minoribus Ravennæ donatis, copias reduxerunt. Interim Hieremæi Lambertaciis fruſtra reluctantibus tenuerunt, ut Forolivium exercitus duceretur; atque eò profecti caſtra ad Urbem poſuerant, atque inde excurſionibus ac certaminibus Urbem & agrum eorum infeſtum reddere inſtituerant. Bello autem ardente accidit, ut Eduardus Rex Angliæ à bello Saracenico rediens eò accederet: cum autem cauſſam belli cognoviſſet, atque incitatos utrinque temerè animos cerneret, officii ſui eſſe putavit, ut ambas partes ad concordiam pacemque redigeret. Ubi verò rem aggreſſus nihil ſe proficere obſtinatis ad exitium animis ſenſit, utroſque dimiſit. (41) Hieremæi vaſtato agro, ſegetibuſque corruptis, domum regreſſi ſunt. Gregorius autem Pontifex, ut laboranti jampridem Eccleſiæ, quam poſſet, opem afferret, atque in primis ut Principes ac populos Chriſtianos ad Terram ſanctam ex manibus Saracenorum extorquendam acueret, Concilium Lugdunum in inſequentem annum indixit. Itaque & ipſe adeſſe cupiens, Viterbio profectus Florentiam XIII. Kal. Julias adiit, (42) atque ibi æſtatem, mira Urbis amœnitate captus, traducere ſtatuit: mox cum

(39) Calendis Januarii Brunduſium pervênit Gregorius, ac inde, occurrente ipſi Carolo Rege Siciliæ, Viterbium ſe contulit VI. Idus Februarii, quemadmodum narrat Bernardus Guidonis, ibique Pontificio indumento exornatus, ſibi *Gregorii* nomen impoſuit, tum ob privatam erga *Sanctum Gregorium* devotionem, tum quia ipſius ſolemnitas tunc inſtabat, ut teſtatur Anonymus Scriptor Vitæ *Gregorii X.*, editæ à Campo, & recuſæ Tom III. *Rer. Italicar.* pag. 599. Romam demum menſe Martio proceſſit, ubi in Pontificem conſecratus, ſacram Tiaram accepit VI. Kal. Aprilis, ut, præter Panvinium, & Ciaconium, à quibus nullum auctorem citari, adnotavit Franciſcus Pagius in Vita Gregorii X. pag. 190, apertè tradit memoratus Bernardus Guidonis.

(40) Ad hanc pacem ſtatuendam, anno ſuperiore, curam omnem impenderat *Gregorius X.*, Legato per Italiam inſtituto Aquenſi Archiepiſcopo, ad diſſidentes inter ſe populos conciliandos, eique injunxerat, ut Bononienſium, Venetorum, ac Januenſium Oratores Romam mittendos curaret ad Feſtum B. Lucæ. Mediolanenſes item, Placentinos, alioſque populos in amicum invicem fœdus, ſublatis civilibus ſimultatibus, quibus unaquæque Urbs fœdè lacerabatur, jungendos mandavit. Extant ea de re Literæ ejuſdem Pontificis, tum ad Magiſtratus Mediolanenſes, tum ad Legatum ipſum, eaſque refert Raynaldus ad annum 1272. num. 40. & ſeqq.

(41) Adnotavit hæc Ricobaldus Ferrarienſis, ad hunc annum.

(42) Legendum *XIV. Kal.*, Ideſt die *XVIII. Junii*, quo illius ingreſſum in Florentinam Urbem contigiſſe, tradit Villanus lib 7. cap. 42. Cæterùm, non à Viterbio, ſed ab Urbe veteri, quò curiam tranſtulerat, teſte Anonymo Scriptore ejus vitæ, ac ubi locum celebrandi Concilii, nempe Lugdunum,

cum Civitatis ſtatum variis ſeditionum fluctibus agitatum animadverteret, pacem ſibi inter factiones conciliandam ſuſcepit, ac Carolo Rege adhibito, & magiſtratibus & Principibus advocatis, orationem ad eos admodum gravem atque utilem habuit: quam, quia his illuminandis temporibus apta eſt, iiſdem verbis hîc intexere placuit, quibus à S. Antonino refertur: (43) *Cum ad curandas hominum infirmitates ſuos diſcipulos magiſter ille ſupremus dimitteret, in quamcunque domum intrarent, pacem ei domui dicere præcepit. Et nos igitur, quanquam immeriti ad hujuſmodi muneris ſucceſſionem vocati, ſic in mandatis ambulaſſe credemur, & præceptum domini, cui non parere nefas eſt, adimpleſſe, ſi hanc veſtram Urbem ingreſſi pacem illi edicamus. Nam quid agat quis vel ad obedientiam majus, vel ad utilitatem hominum condecentius? conſtat enim nec domum, nec Civitatem ſalvam eſſe ullam poſſe, ſi pax exulet, diſcordia inſit. Unde ex eodem ſacrario illa quoque ſunt prompta: Omne Regnum in ſe diviſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Equidem jam antea diſcordias, & diſſenſiones hujus populi audiens, mecum ipſe horrebam, & nunc cum hanc veſtram Urbem inſpexi, ac propius morbo admovi manum, vehementius horreo, miſereorque, vos prudentes quondam homines in tantam amentiam eſſe prolapſos. Etenim per immortalem, & ineffabilem Deum quid ſibi volunt hæc partium ſtudia? quid contentiones iſtæ civiles? quid inexſtinguibile odium, ac penè veſanus malevolentiæ ardor in proximos, in Cives, in conſanguineos veſtros? Eſt hominum quidem puerilis ſtultitiæ annos ſupergreſſorum Conſilii ſui, præſertim in re majori & ſeria, rationem aliquam probabilem reddere. Vos quæſo utra tandem ratione factum veſtrum defendere poteſtis, divina ne an humana? At qui ſi divina reſpicitis præcepta, nihil eſt fere, quod magis diligere debeatis, quàm proximos veſtros, vos capitaliter eos odiſtis: ſi humana, nihil magis, quam patriam, vos impiè illam evertitis: neque enim patria quidquam eſt aliud quàm Civitas, neque Civitas aliud, quàm Cives ipſi; quos qui pellit, qui necat, qui perſequitur, propinquos odit, patriam vaſtat. At unde iſta veſania, unde hic tantus manat furor? cauſſam profecto non levem, non contemnendam, ſed graviſſimam, urgentiſſimamque ſubeſſe oportet, quæ ad tam nefaria mentem voluntatemque perpellat. Quænam eſt igitur, hæc tam præpotens, tamque perurgens cauſſa? juvat enim audire, immò doleo audiviſſe. Quod Guelfus es, inquit, aut Gibellinus; nomina ne ipſis quidem, qui illa proferunt, nota. In his non nobilitas modo, verum etiam fatua plebs, cujus nec intereſſe quidquam poteſt, inſanit: ac prout hujus, vel illius factionis eſt, ita alterius nomen in opprobrium jactat, & capitali perſequitur odio. Ea nimirum cauſſa eſt, qua Cives necantur, domus incenduntur, evertitur patria, ſititur proximi ſanguis. O puerilem ſtultitiam, ó amentiam ſanè non ferendam: Gibellinus eſt, at Chriſtianus, at Civis, at proximus, at conſanguineus. Ergo hæc tot & tam valida conjunctionis nomina Gibellino ſuccumbent, & id unum, atque inane nomen, quod quid ſignificet, nemo intelligit, plus valebit ad odium, quàm iſta omnia tam præclara, ac tam ſolida, expreſſaque ad caritatem? Neque verò magis ego vos quàm illos reprehendo: nam utriſque idem eſt error, & querelæ ratio par; utraque enim factio dum potuit, Cives pepulit, domos incendit, ſanguinem proximorum concupivit; altera alteram ſæpius ulta eſt, & ab irato Deo quaſi flagellum quoddam ad affligendum alterutrum viciſſim traditum. Cum igitur in iis, quæ ſuperiore tempore à vobis factitata ſunt, inſignis ſtultitia, veſanus error, everſio patriæ, ac divinæ ſimul humanæque legis contemptus non cernatur modo, verumetiam palpetur; quid jam tandem de hominibus non ad extremum perditis? nonne contraria facere velle, quàm adhuc feciſtis? Reſipicite ergo aliquando, & hæc partium ſtudia peſtifera quidem ac deteſtanda oblivione ſempiterna delete; ſit pro odio caritas, pro malevolentia dilectio, pro everſione ſtatus, pro pernicie ſalus. Ecce enim illi ipſi, quos Urbe ejeciſtis, prævenientes pacem petunt, ac depoſito inani partium furore, memoriaque omnium præteritorum deleta, concordibus vobiſcum animis vivere cupiunt. Id illi nunciant, id illi ſuppliciter expoſcunt. Quomodo igitur pax etiam ad Mundi hujus inanem faſtum glorioſior & honorificentior eſſe poteſt, quàm vobis Rempublicam obtinentibus pacem ab illis peti, ac veſtro beneficio in Urbem reduci? Nempe in alterutris injuriis extrema quæque acerbiſſima eſt. Si itaque illi accepti recentis vulneris memoriam deponere parati ſunt, quid vos, qui id vulnus intuliſtis, facere decet? nonne multo proclivius memoriam omnium injuriarum obrutam velle? Denique quoniam hæc veſtra ſtudia pro Romanis Pontificibus contra eorum inimicos ſuſcepiſſe aſſeveratis, ego Romanus Pontifex hos Cives veſtros, & ſi hactenus offenderint, redeuntes tamen ad gremium recepi, ac remiſſis injuriis pro filiis habeo. Et vos ergo in noſtra cauſſa non plus, quàm nos ipſos velle par eſt. Quare ſi bellum pro nobis ſuſcepiſtis, pro nobis etiam pacem ſuſcipiatis.* Hac oratione offenſi præcipue Guelfi ſunt, iniquè ferentes, Pontificem cauſſam inimicorum adverſus amiciſſimos ſuſcepiſſe: quare ſe facturos abnuerunt, ut capitales hoſtes ſuos in Urbem reciperent, ac tranquillitatem Reipublicæ perturbarent. Inſtante inde Pontifice eò delapſi ſunt, ut rem ad Caroli arbitrium judiciumque referrent; qui, cauſſa cognita, V. Idus Julias pacem inter utranque factionem pronunciavit, ac graviſſimas in eos, qui violaſſent, pœnas conſtituit, (44) & obſides multos à Gibellinis pro fide cuſtodienda exegit. Quarto inde poſt die Gregorius, pace à factionibus violata offenſus, Civitate interdicto ſubjecta, diſceſſit, ac reliquum æſtatis apud Ubaldinos in Mugello tranſegit. (45) Inde Septembri menſe venit Bononiam; unde profectus recto Æmiliæ itinere Placentiam in patriam adiit V. Non. Octobris, ac ſecum Othonem Archiepi-

num, deſignaverat, Literis datis *Idibus Aprilis*, Florentiam profectus eſt Summus Pontifex *Gregorius*.

(43) Tertia parte tit. 20. cap. 2.

(44) Pacis decretum, à *Gregorio X.* Florentiæ editum, Carolo Rege approbante, recitat Raynaldus ad hunc annum num. 28.

(45) Pleniùs hæc narrat Johannes Villanus, loco jam memorato. Hujus pacis, primò indictæ, ac paulò poſt a Florentinis violatæ, meminit etiam Anonymus Scriptor Vitæ *Gregorii*, pag. 602.

piſcopum, quem reſtituere cupiebat, adduxit, quem poſtquam à Turrianis videt repudiari, Placentiæ ſubſiſtere uſque ad ſuum à Concilio reditum juſſit. Placentia inde digreſſus VIII. Idus Mediolanum à Civitate obviam cum carrocio prodeunte exceptus inivit. Ibi Turrianis reconciliatus, Raimundum Napi fratrem Epiſcopum Comenſem Eccleſia Aquilejenſi ornavit, ac poſt biduum Urbe profectus, Lugdunum proceſſit. (46) Interim Principes Alemaniæ Francfordiam ad Regia comitia convenerunt, atque variis inter ſe certare ſententiis inſtiterunt, cum quidam ex eis æquum eſſe, Alphonſum retinere cenſerent; alii verò, Regem Germaniæ non niſi ex ipſa Germania, legi debere, contenderent. Ceterùm Gregorio apertè denunciante, ſe creaturum Regem, niſi ipſi communi concordia delegiſſent; demum IV. Idus Octobris, (47) omnes uno animo in Rodulſum Comitem Habſpurgi, Principem exiguarum quidem opum, ſed maximos gerentem ſpiritus, conſenſerunt. Novariæ Bruſati arce à Turrianis condita obſidione potiti ſunt.

RODULFUS REX GERMANIÆ.

PEr eoſdem dies Archiepiſcopus Aquinenſis (48) Legatus Pontificis Brixianos inter ſe reconciliatos mox cum Turrianis etiam pacem facere juſſit cum eo, ut libras mille ducentas Franciſco Turriano tribuerent pro mercede Præturæ, qua illum injuria dejeciſſent, atque extorres centum quinquaginta proſcriberent. Quibus rebus perfectis, inde foſſas, & propugnacula Urceorum, Palatioli, & Semigæ, quæ à Civitate defecerant, adæquari præcepit. Poſte- 1274
ro, Fr. Thomas Aquinas Neapoli à Pontifice ad Concilium evocatus, in itinere mortem Nonis Martiis ſanctiſſimè obiit. (49) Otho Archiepiſcopus haud ambiguas Turrianorum inſidias veritus, Lugdunum ſe contulit. Gregorius autem Pontifex Kal. Majis Concilium inſtituit, (50) quò non ſolum frequentes Epiſcopi convenerunt, ſed ipſe etiam Imp. Conſtantinopolitanus & Philippus Rex Franciæ aſſuit. (51) In eo quæſtio de Spiritu Sancto tractata, coactique Græci confiteri, Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere; expeditio item in Terram Sanctam decreta. Comitia Pontificia, quæ propter diuturnas Patrum diſſenſiones in longum trahi erant cœpta, legibus novis formata, & Conclave inſtitutum, (52) ut eis anguſtiis Cardinales aſtricti rem Pontificiam maturius expedirent. Electio etiam Rodulfi Cæſaris adverſus Alphonſum confir-

(46) E Galvaneo Flamma in Manip. Flor. cap. 309. hæc ſumpſit Sigonius: Pompam, qua Mediolani exceptus fuit *Gregorius X.*, deſcribit ad hunc annum Calchus, qui ait, hoſpitatum fuiſſe in Æde Ambroſiana, ibidemque per triduum manſiſſe; Corius addit, minimè placatum Pontificem acceptis in hac Urbe honoribus, ſeſe adeò ſeverè continuiſſe, ut brevis moræ ſuæ tempore, nec Indulgentias elargitus ſit, nec ſe, niſi à Principibus, videri permiſerit; quinimmo, ſtatim ac inde diſceſſit, Mediolanum ſacris iterum interdixiſſe. Hujus autem indignationis cauſſa eſſe potuit Mediolanenſium contumax livor, quo Ottonem Archiepiſcopum à *Gregorio* Placentiam uſque deductum, in hanc Urbem admittere detrectabant, ut Stephanardus enarrat, Tom. IX. *Rer. Ital.*, lib. 2. §. 1.

(47) *Pridie Calendas Octobris* electum *Rodulphum*, ſcribit Albertus Argentinenſis; *circa Octavam Sancti Michaelis*, Henricus Stero ad hunc annum; alii, *IV. Nonas Octobris*; alii demum *in Feſto S. Michaelis*. Struvius Alberto Argentinenſi ſubſcribit.

(48) Lege *Aquenſis*, ideſt Urbis *Aix* in Provincia Narbonenſi. Hunc, *Grimerium* appellatum, & à *Gregorio X.* electum anno 1272., tradunt Fratres Sammartani in Gallia Chriſtiana, Tom. I. *Aquenſem* appellat etiam Malvecius col. 949., qui Acta hujus Legati Pontificii apud Brixiam, Octobri menſi anni ſuperioris 1272. affigit.

(49) In Monaſterio Foſſæ novæ, ut omnibus notum eſt. Plura de præclaris ejuſdem geſtis, ac morte adnotavit Ptolomæus Lucenſis, qui Sancti Thomæ Auditor, Contubernalis, atque itinerum comes, ipſius etiam confeſſiones pluries excepit, ut idem Auctor teſtatur, libro 22. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 8. & ſeqq. Opus iſtud ignotum fuit Patribus Bollandianis, qui in vita Sancti Thomæ Aquinatis, ad diem VII. Martii, Ptolomæi Annales tantummodo allegant; editum autem nunc legitur Tom. XI. *Rerum Italic.*

(50) Nonniſi ſeptima die Maji incœptum eſt hoc Concilium Lugdunenſe II., ut ex ejuſdem Actis apud Labbeum, Raynaldum, alioſque conſtat.

(51) Errat Sigonius, cùm neuter horum Regum Concilio Lugdunenſi interfuerit. Reconciliatio Græcæ Eccleſiæ cum Latina, peracta eſt per Legatos *Michaëlis Palæologi*. *Philippus* verò Rex Franciæ colloquium quidem cum *Gregorio* habuit, ſed ante Concilium, ad quod nonniſi Oratores Regum Germaniæ, Franciæ, Angliæ, Siciliæ, miſſi fuere, ut teſtantur Acta ejuſdem Concilii apud Labbeum, Tom. XI. Conciliorum. Ibidem etiam Ordo, quo unuſquiſque in Concilio ſedit, recenſetur, & *Jacobus* tantummodo *Aragoniæ Rex* inter Aſſeſſores numeratur; idemque narrat Bernardus Guidonis in Vita Gregorii X. Vide Raynaldum, Spondanum, & Pagium juniorem, ex quibus erroris hac in re Blondus, Platina, aliique, quos ſecutus eſt Sigonius, manifeſtè damnantur

(52) Id etiam docuit Onuphrius Panvinius, in adnotationibus ad Vitam hujus Summi Pontificis, à Platina conſcriptam, aſſerens, ſuperiori tempore minimè in uſu fuiſſe, ut Cardinales, in Conclavi incluſi, de Romani Pontificis electione pertractarent, ſed vagè, ac pro libito in Eccleſias conveniſſe, inde, ſoluto cœtu, in propria domicilia poſtmodum remigrantes. Attamen, ante *Gregorium X.* fuiſſe jam inductum hunc morem, evincit Diploma, vulgatum ab Oldoino in additionibus ad Ciaconium de Vitis Romanorum Pontificum, Tom. II. col. 184; in eo enim Cardinales, in Viterbienſi Palatio incluſi, poſt mortem *Clementis IV.* mandant Alberto de Montebono Prætori, & Raynerio Gatto Præfecto Viterbii, ut Oſtienſis, & Velletrenſis Epiſcopus Cardinalis *Henricus*, ægritudine laborans, exire permittatur è Palatio, in quo includebantur. Datum eſt *Viterbii, in Palatio diſcooperto Epiſcopatus Viterbienſis, VI. Idus Junii, anno Domini MCCLXX, Apoſtolica Sede vacante*. *Gregorius* igitur *X.* in hoc Concilio, Conclave non inſtituit, ſed tantummodo confirmavit, leges ſanctiſſimas condens, non tam ut perpetua impoſterum foret Cardinalium mora in Conclavi, ſed etiam ut, ſublatis diſcordiis, celeriùs novi Pontificis electio perageretur. Hæc Conſtitutio legitur inſerta in Actis Concilii Lugdunenſis Oecumenici II, Tom. XI. Labbei; licèt ſubinde variam ſortem perſenſerit, ab *Hadriano V.* ſuſpenſa, à *Johanne XXI.* abrogata, à *Cæleſtino V.* renovata, ac demum mitigata, ut ex libro VI. Decretalium, & libro Clementinarum patet. Vide Auguſtinum Patritium, Hieronymum Plattum, & Dominicum Macrium in Hierolexico, V. *Conclave*, ubi plura de ejuſdem Conclavis antiquitate Documenta collegit.

firmata. (53) Fr. Bonaventura ſummus Ordinis Minorum Theologus, in Cardinalium numerum in Pentecoſte cooptatus, (54) Concilium pridie Non. Auguſti perſectum. (55) Interim Mantuæ & Bononiæ bellum ex diſſenſione partium excitatum. Mantuæ Pinamons Urbis dominatum in multos annos invaſit. Cum enim placuiſſet, ut multarum Civitatum exemplo Præfectum ambæ ſibi factiones aſciſcerent, factum eſt, ut una Pinamontem Bonacolſium, altera Othonem Zenecallum delegerit. Othone verò inde poſt tres menſes per fraudem occiſo, ſolus Pinamons Præfecturam obluctante nemine tenuit. Poſt autem cum Præfecti Generalis titulum ſibi vindicans, Arlottos, Agnellos, & Groſſos adverſarios eſſet adeptus, & ipſos pariter exire Urbe coëgit, & cum Gonzagam occupaviſſent, diu ibi obſeſſos fame ad deditionem faciendam adduxit. Bononiæ verò ventum eſt ad eas anguſtias, quas evitare prudens Civitas, ſic ipſo probante Deo, non potuit; nam quò ſerius ceteris, eò truculentius ſua in ſemet arma convertit, ut verè illud Iſaïæ in illam conveniat: *Bibiſti de manu Domini calicem iræ ejus, & potaſti uſque ad fæces.* Quippe Aprili menſe Hieremæos gloriantes quòd novum populi decretum elicuiſſent, ut exercitus Forumlivium Lambertaciis invitis adduceretur; Lambertacii dolore atque iracundia incitati, ex improviſo adorti ſunt, atque univerſo populo ad capienda arma progreſſo, ex feneſtris & tectorum culminibus lapides temere in eos jacere inſtiterunt. Quare populus ira percitus ad Gulielmum Prætorem contendit, orans, ut recentibus tam fœdi exempli ac tumultus auctoribus dignam pœnam infligeret. Quibus ille vocibus excitus, continuo ut eorum furorem rabiemque comprimeret, quatuor ædes Lambertaciorum & duas Hieremæorum evertit. Neque verò ea res ſeditionem ſedavit; verùm utraque pars, ſubſidiis extrinſecus accerſitis, aſſiduè inde die noctéque dimicare perſeveravit, ferro, igne, ac machinis non aliter, atque ſi in caſtris cum acerbiſſimis hoſtibus inſtructa acie decertaret; nec ſolum in foro, aut in viis conflixerunt, verùm etiam ex turribus alter alterum appetere, atque oppugnare contenderunt, tanta cædis ac ſanguinis civilis cupiditate ardentes, ut vix ſomno aut cibo capiendo vacarent, matronæ verò viriles veſtes animoſque indutæ pugnantibus ſuis arma ac cibos eadem animorum alacritate ſubminiſtrarent. Quo fiebat, ut plurimis quotidie cadentibus aut vulnera accipientibus, multis etiam tectis incendio conflagrantibus, ingens ubique tumultus triſti mœrore luctuque miſtus hæreret. Interim ſuum utriſque ſociale ſubſidium venit. Ea re comperta, Collegium Branchæ & Griſonis ad portam S. Felicis menſe Junio prodierunt, ac Lombardis ſociis Guelſorum aditum obſtruxerunt. Inde portâ S. Iſaïæ obviam Florentinis egreſſi, certamen in alveo Rheni cum eis acrius ediderunt, teſtantes, nolle eos Urbem Bononiæ perdere, perinde ac Florentiam perdidiſſent, in quo multi capti cæſique ſunt. Qui verò Lambertaciorum ſubſidio ex Romaniola veniebant, nuncio de ſubſidiis Guelſorum repulſis accepto, Imola per occaſionem & Solarolo receptis, ſeſe Faventiam retulerunt. Ad extremum Collegia cum Tribunis plebis juſſerunt, ut ambæ factiones armis poſitis fidei conſervandæ gratiâ ſibi obſides darent, ac datos cuſtodiæ Collegii Branchæ commiſerunt, in quo ambæ partes plurimum confidebant. Dimiſſis inde Hieremæjanis, Lambertaciani Caſtrumfrancum traducti ſunt, ut ibi manerent, quouſque à Gibellinis Imola, Faventia, & Forumlivium redderentur. His ita rebus compoſitis Hieremæi carrocium in forum perduxerunt, ut ad has Urbes repetendas contenderent. Quod ubi Lambertacii conſpexerunt, vetere ac nova ira exſtimulati, ipſum repentino impetu invaſerunt, ac præſidio interempto certamen multò quàm ante acerbius inſtaurarunt. Collegiis autem cum reliquo populo in Lambertacios, tanquam perfidos, incurrentibus, atque omnia promiſcua cæde ſternentibus, Lambertacii rebus ſuis diffiſi, tempori cedere ſtatuerunt, ac die S. Jo. Baptiſtæ relictâ patriâ Faventiam ad duodecim millia hominum confugerunt, ubi Theobaldus Acariſius Civis Bononienſis princeps factionis agebat. In ea pugna Peregrinus Ruſticanus, Magoratus, Boniſacius Arcoſtus, aliique multi cecidêre, reliquis exilium indictum, & bona publicata ſunt. Gulielmus & Jacobus Prætura & Præfectura depulſi. Ea ſeditio XL. dierum ſpatio ſæviit. Profectis Lambertaciis Hieremæi ſubinde victoria uſi bellum perſequi ſtatuerunt. Itaque Octobri menſe, Mutinenſibus ceteriſque ſociis, quos ſupra diximus, evocatis, exercitum Imolam adduxerunt, eâque receptâ, inde Faventiam perrexerunt, agroque vaſtato Urbem obſidione ſeptam vario machinarum genere oppugnarunt. Verùm quia à Lambertaciis ſtrenuè defendebatur, potiri ſe poſſe diffiſi imminente hieme reliquerunt. Qua re cognita, Forolivienſes ſibi timentes Vidonem Comitem Montisferretri virum ſtrenuum ducem ſibi ex Gibellinis depopoſcerunt. (56) Per eoſdem dies Turriani

(53) Non in Concilio Lugdunenſi, ſed, eodem jam abſoluto, confirmatam *Rodulphi* electionem, teſtatur Joannes Mariana, Rerum Hiſpanicarum lib. 13. cap. 22., aſſerens, miſſum de hac re à *Gregorio* Pontifice Legatum ad *Alphonſum* Caſtellæ Regem, qui ſtatim controverſiam omnem Pontificis arbitrio permiſit. Eo autem accepto reſponſo, *Gregorius* Regem declaravit *Rodulphum*, VIII. Idus Septembris, Literaſque id enunciantes ad univerſos Chriſtianos Principes dedit. Certè inter decreta hujus Concilii, nihil de *Rodulphi* electi approbatione memoratur.

(54) Anno ſuperiore 1273. Cardinalium Collegio adſcriptam *S. Bonaventuram* pluribus, poſt Bellarminum, probat Lucas Vvadingus in Annalibus ad illum annum. Caleſius quoque, & Corius ad annum 1273. inter Cardinales, qui *Gregorio*, Mediolanum ingredienti, comites fuere, *S. Bonaventuram* enumerant.

(55) Die decima ſeptima Julii abſolutum fuiſſe hoc Concilium, ejuſdem Acta ſuperiùs memorata dilucidè teſtantur. Sigonium in errorem duxit Villanus, qui libro 7. cap. 43., celebratum ait Concilium à menſe Maji, uſque ad diem quartum Auguſti.

(56) Johannes Villanus de his agit, lib. 7. cap. 44. Annales Veteres Mutinenſes narrant, illius Urbis Cives Bononiam accurriſſe in ſubſidium partis Eccleſiæ, *die Veneris*, *prima Junii*, ac eadem occaſione *die Sabbathi* expulſos fuiſſe Lambertacios cum duodecim,

&

ni adverſus Bruſatos Novarienſes quieſcere neſcientes tanto apparatu egreſſi ſunt, ut eos timore perterritos præceptis ſuis obtemperare, atque obſides in fidem dare coëgerint. Rodulfus autem Rex, Legatis à Napo miſſis ſolicitatus, ipſum Generalem Vicarium Mediolani conſtituit, firmamque ei cohortem Germanorum ad capitis ejus cuſtodiam tribuit, cui ipſe filium Caſſonum præfecit. (57) Quod ipſum Italici Regni per Regem alienandi principium fuit; quæ res nos admonet, ut labori induſtriæque noſtræ faſtigium imponere cogitemus. Lucenſes fœdus cum Guelfis Etruriæ, nempe Florentinis, Senenſibus, Piſtorienſibus, Pratenſibus, Sanminiatenſibus, Sangeminianenſibus, Volaterranis, Collenſibus, & cum Judice Gallluræ fecerunt, ac bellum Piſanis intulerunt.

1275 Sequenti anno XIX. Kal. Febr. exules Mediolanenſes cum Hiſpanis militibus, & Bruſatis Novariam Urbem tenentibus, præſidium è ponte Ticini adverſus Turrianos exigere inſtiterunt. Bonaventura Cardinalis III. Idus Julii Lugduni vitam amiſit, ac præſente Gregorio Pontifice ſepultura affectus eſt. (58) Gregorius inde menſe Auguſto Lugduno profectus, proceſſit Bellicadorum. (59) Ibi cum Alphonſus Rex obviam ſe tuliſſet, graviſſimè cum eo queſtus eſt, quòd cauſſâ ſuâ nondum diſcuſſâ Rodulfum deſignari Cæſarem permiſiſſet. Cui ille per viros legum peritos, quod in rem erat, reſpondit, ac, cauſſæ illius infirmitate demonſtrata, ipſum ſe Regni titulo abdicare, ac Rodulfo animo æquiſſimo cedere juſſit. Inde pridie Non. Septembris literas ad Parmenſem & Comaclenſem Epiſcopos dedit, ut Bonifacium Gallum in poſſeſſione Eccleſiæ Ravennatis loco Philippi Fontanæ demortui conſtituerent. (60) Mox Viennam, ac ſubinde Lauſannam progreſſo Rodulfus ipſe quoque cum conjuge liberiſque occurrit, ac multis verbis de Rep. ac ſummis utriuſque rebus factis juravit, ſe bona Eccleſiæ ſarta tecta tutaturum, propediem Romam ad coronam accipiendam venturum, ac cruce ſumpta ad ſacrum bellum adverſus Saracenos ſine ulla detrectatione properaturum. (61) Tum in Lombardiæ campos degreſſus, III. Idus Novemb. Mediolanum eodem, quo nuper honore, inivit: ac Turrianis benignè habitis præter ſpem omnium Othonem Bugellæ (62) ſe in exilio continere mandavit. Rectà inde iter per Æmiliam ita habuit, ut Nonis Decembris Regii feſtum S. Nicolai peregerit. Demum in Etruriam tranſgreſſus, Arretium petiit. Interim Bononiæ Hieremæi bellum Faventinum continuarunt, quod imperfectum ſuperiore anno reliquerant. Quippe VI. Idus Aprilis Malateſta Præfecto populi duce cum magnis equeſtribus ac pedeſtribus copiis ad Faventiam prodierunt, ac caſtris ante portam poſitis, levi prœlio facto XL. Faventinos interemerunt. VII. verò Kal. Majii cum annuo quaſi defuncti officio domum ſe reciperent; forte inciderunt in ducentos equites, & quingentos pedites Lambertaciorum, copiaſque Faventinorum, quæ ſe à caſtris agriſque Bononienſium populandis ad Urbis ſuæ defenſionem referebant. Quibus viſis ira evecti, manum ſine cunctatione conſeruerunt, verùm à Lambertaciis præpotentibus pulſi, acrius quàm conſtantius depugnarunt: quare in fugam verſi ad rivum Sanguinarium tanta clade affecti ſunt, ut majorem memoria non tenerent: ſiquidem amiſſo carrocio, quod Faventiam perductum

& ultra millibus Gibelinorum, qui Faventiam ſe recepere, adeòque *die ſecunda Junii*, quæ eo anno in *Sabbatum* incidebat. Hujus civilis belli hiſtoriam referunt Matthæus de Griffonibus, & Chronica Bononienſia, Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*.

(57) Galvaneus Flamma, & Calchus ad hunc annum id narrant.

(58) Etiam hic Sigonius uno anno errat. Siquidem *S. Bonaventura* vitam depoſuit in ipſo Lugdunenſi Concilio, antequam celebraretur quinta ſeſſio. Id teſtantur Acta Concilii, in quibus legitur: *Eodem anno* 1274., *die Dominico, decima quinta ejuſdem menſis Julii, hora matutinali, obiit claræ memoriæ Frater Bonaventura Albanenſis Epiſcopus, qui fuit homo eminentis ſcientiæ &c. ſepultus eſt in ipſo die Dominico, in loco Fratrum Minorum Lugduni, cujus exequiis interfuit Dominus Papa cum omnibus Prælatis, qui erant in Concilio &c. deinde die ſequenti in publica omnium ſeſſione Pontifex allocutus eſt Concilium, dicens, quomodo Eccleſia Dei ineſtimabile damnum perpeſſa fuerat ex obitu Fratris Bonaventuræ Albanenſis Epiſcopi*. Sancti hujus Doctoris vitam egregiè illuſtratam habes, in Actis SS. Bollandi, ad diem XIV. Julii.

(59) Verius *Bellicadrum*, Urbem Linguadociæ ad Rhodanum, vulgo *Beaucaire*. Anonymus, antiquiſſimus Scriptor Vitæ Gregorii X., editæ primùm à Campo, ac recuſæ Tom. III. *Rerum Italic*, narrat, in hoc Colloquio, Alphonſum Regem Caſtellæ, exhortationibus, perſuaſionibus, necnon & precibus Gregorii X. victum, juri, quod in Imperium ſe habere dicebat, prorſus renunciaſſe, & Literas Regia Bulla ſignatas, in quibus hæc abdicatio continebatur, Pontifici tradidiſſe.

(60) *Philippum Fontanam* ſuperiore anno 1274. è vivis ereptum, teſtantur Ughellus, & Rubeus, qui ſuban, eodem anno datas è Bellicadro Literas has Pontificias, ut in poſſeſſione Ravennatis Eccleſiæ *Bonifacius* conſtitueretur. Cùm tamen *Gregorius X* profectus ſit Bellicadrum anno 1275. ut Raynaldus num. 13. Scriptorum teſtimoniis confirmat, Literæ inde datæ ad hunc annum pertinent, quo illas refert Sigonius.

(61) Idem Anonymus Scriptor Vitæ Gregorii hæc refert: *Tam ipſe* (Rodulfus Rex Germaniæ) *quàm Comites, & milites, qui cum eo venerant, de ipſius Pontificis manu Ultramarinæ Crucis inſignia receperunt, & inter ejus Filiam, & Siciliæ Regis nepotem, pro mundi quiete, affinitate tractata, eidem Regi Alamaniæ præfixus eſt terminus, & acceptatus ab eo, quo ad coronam veniat per manum Summi Pontificis ſuo vertici apponendam*. Bernardus Guidonis addit, ibidem à Rodulpho Romaniolam cum Exarcatu Ravennæ Pontifici reſtitutam. Chartam promiſſionis, à *Rodulpho* Rege in hoc colloquio editæ, recitat Raynaldus ad hunc annum num. 17., in ejus autem calce legitur: *Actum in Eccleſia Lauſanenſi, anno Domini MCCLXXV., Indictione III., Kal. Novembris, Anno III.*

(62) Nunc *Biella*, Oppidum Vercellenſis agri. Hujus exilii meminit Stephanardus de Vicomercato in ſuo Poëmate, lib. II. § I. Mediolani conſtitiſſe *Gregorium*, XVIII. Kal. Decembris, docet epiſtola ejuſdem hinc data, pro *Bonifacio* Ravennate Archiepiſcopo, quam memorat Rubeus in hiſt. Raven. ad annum 1274. Immo die quoque XVIII. Novembris hic moratum Summum Pontificem, evincit Anathema in perduelles Eccleſiæ latum eo die, in Eccleſia S. Ambroſii, apud Raynaldum num. 45. Cæterùm in hoc reditu ad Urbem Mediolanenſem benignius ſe geſſit *Gregorius*, facilem aditum civibus illum inviſentibus præbens, ut Calchus ad hunc annum teſtatur.

ctum eſt, præter eos, qui Senio amne hauſti ſunt, duo millia cæſa, capti quingenti ſunt unà cum tribus millibus curruum, qui res exercitui & obſidioni neceſſarias deferebant. Ex Principibus periêre Nicolaus Baccialerius, Henricutius Gallucius, Tomaſinus Areoſtus, Hugolinus Zambonus, Gulielmus Malavolta, Albertus Sala, & Bartholomeus Baſacomatra. Reliqui domum reverſi haudquaquam animum demiſerunt: verùm opportùnis conſiliis initis, ſubitò exercitum & carrocium cum reliquo militari apparatu reſtituerunt, & poſt dies XL. iterum ad Faventiam contenderunt; eo animo, ut, ſi res ferret, de ſumma rerum una dimicatione decernerent. Faventinis acceſſerunt Forolivienſes, Vidonem ducem cum mille equitibus peregrinis habentes. III. Idus Jun. qui dies S. Antonio Patavino ſacer erat, Malateſta ad S. Proculi pontem profectus, populatoribus ad ſegetes incendendas immiſſis, equites inſtructos in conſpectum Urbis dedit, pedites verò longo ſe intervallo ſubſequi juſſit. Hoc ubi Vido comperit, locum ſibi rei bene gerendæ datum ratus, copias ſuas numero quidem inferiores, ſed vallo equitum firmiſſimo ſeptas educit, & contra eum procedit: neque verò Malateſta prœlium detrectavit. Itaque commiſſa pugna, acriter utrinque confligitur. Ne tum quidem equites Lambertaciorum impetum pertulerunt: verùm in fugam conjecti, ſeſe inſequentibus hoſtibus cædendos & capiendos obtulerunt, nobilibus id æquo animo patientibus, quibus plebs ſuperbè admodum inſultabat. Itaque Comes Panici, ut populum fugientem aſpexit, ſævo ipſum convicio excepit, ac ſuæ illum inſolentiæ admonuit. Peditatus ubi equites diſſipatos terga dare vidit, in unum collatus ad vexillum carrocii conſtitit, atque ibi ſe confirmavit. Vido verò ſuperveniens primò poſtulavit, ut ſe dederent, antequam ferro conciſi univerſi perirent. Quod ubi abnuentes animadvertit, ſiti, metu, ac mœrore confectos in armis per aliquot horas continuit: poſt autem dimicare coactos, cum locum ad vibrandos gladios propter conſtipatos, ac conſertos inter ſe ordines non haberent, pro arbitratu cæcidit. Ad extremum magna una præ ceteris baliſta prolata cuneos eorum ita disjecit, ut funditus profligarit. Quare multis occiſis captiſque, reliqui conſilii inopes ſe ſine certamine dediderunt. (63) Ea pugna à nona uſque ad veſperas eſt pugnata: quatuor millia deſiderata, capti mille ſexcenti ſunt: tentoria & currus cum inſtrumentis bellicis ad quatuormillia in poteſtatem hoſtium pervenerunt. Lambertacii ex ſpoliis Hieremæorum locupletati, egregiè ſuum ſe ultos eſſe exilium arbitrantes, mox eodem & ani-

A morum & victoriæ impetu ſeſe ex agro Faventino in Bononienſem incitaverunt, atque populatione effuſe facta, complura caſtra ſine magno admodum certamine receperunt. Quibus rebus auditis Cervienſes, qui ſoli in ditione manebant, abſciſſas res Bononienſium rati, ad Forolivienſes ſe contulêre, Princivalle Stuffa oppidum, cujus ipſe cuſtos erat, repente prodente. Triſtis hujus tam acerbæ cladis nuncius in Urbem allatus ingenti ſtatim omnem Civitatem mœſtitia luctuque replevit, cum ſinguli propriam, univerſi autem publicam fortunam velut in extremo rerum diſcrimine complorarent, ſeque repentè ſua culpa ex altiſſimo

B dignitatis ac potentiæ culmine deturbatos adverſo uno prœlii certamine cernerent: quippe universâ Romaniolâ alienatâ in magnum etiam urbis ſimul ac libertatis amittendæ periculum deveniſſe. Quare clauſis tabernis juſtitioque indicto, omnium animos illa una cura & cogitatio occupavit, ut confeſtim remedia tantis malis avertendis ac propulſandis idonea quærerentur, neque enim res moram pati videbatur, cum civitas duabus partibus, una ejecta, altera afflicta in apertiſſimum diſcrimen ſervitutis eſſet adducta, ſi vicini conſociatis armis unà ad ipſius perniciem conſpiraſſent. Multis in Conſilio dictis ſententiis, demum eò

C decurſum eſt, ut auxilium à Rege Carolo peteretur, iſque libertatis vindex, is partium tutor optaretur. Legati ad id publicè miſſi, paucis urbis ſtatum ac civitatis poſtulatum expoſuerunt. Quæ ubi ille cognovit, ut erat ſumma comitate ac prudentia præditus, extemplo eos in fidem accipere, neque temporibus eorum aliquando defuturum eſſe reſpondit: atque ita confeſtim Ricardum Beluarum, hominem Burgundum Prætorem Bononiam cum firmo militum præſidio miſit. Quæ res ut mirificè civitatis animos recreavit, ſic hoſtium urbi imminentium impetum refrenavit. Poſtero an- 1276
no, Gregorio IV. Idus Jan. mortuo (64)

D Petrus Tarantaſienſis Ordinis Prædicatorum ex Epiſcopo Oſtienſi XII. Kal. Feb. ſuffectus Innocentii V. nomen accepit. Is conſecratus, Arretio Viterbium abiit, atque ibi Florentinos interdicto Gregoriano exolvit. Illo verò poſt quinque menſes Romæ extincto, Cardinales, Carolo Rege urbis Senatore præſente, Othobonum Fliſcum Genuenſem S. Hadriani Diaconum Card. IV. Idus Julias ſuffecerunt, atque Hadrianum V. vocarunt, qui ut ſe immenſæ Caroli in urbe potentiæ ſubtraheret, Viterbium abiit, ac Rodulſum Cæſarem, prout Gregorio promiſerat, in Italiam venire ad imminuendas opes ejus præcepit, atque inde intra XI. dies vitam nondum conſecratus amiſit. (65)

E Hunc verò mox Jo: Petrus Ulyſſiponenſis Tu-

(63) Leguntur hæc apud Villanum, lib. 7. cap. 47., & Ricobaldum Ferrarienſem, in Hiſtoria Imperat. ad hunc annum. Vide etiam Fr. Franciſcum Pipinum, lib. 4. cap. 9., Tom. IX *Rer. Italic.*

(64) Nimis jejunè memoriam hujus præclari Pontificis dimiſit Sigonius. In prætermiſſis ad diem X. Januarii Bollandus ſcribit, à nonnulis *Beatum*, ab aliis *Sanctum* appellari. Olloinus verò addit, conſtructam Aretii Baſilicam ejus nomini dicatam, atque à tribus integris ſeculis ex Senatus præſcripto recurrente obitus die, Cercos ad ipſius Atam accendi, eumque haberi tanquam Urbis Patronum. Miracula quamplura, ad illius invocationem edita, recenſet Raynaldus ad hunc annum, necnon Anonymus ejuſdem vitæ Scriptor, ſuperiùs memoratus.

(65) Aliter rem hanc narrat Raynaldus ad hunc annum, num. 26. ex Manuſcripto Vallicellano; ait enim, Hadrianum V., ut publicæ Italiæ paci conſuleret, eo tempore, quo Rodulphus Rex Romanorum expeditionem in Italiam ad recuperanda Imperii jura, & Romanum diadema ſuſcipiendum parabat,

Tuſculanus Epiſcopus Idib. Septembris ex- A
cepit, ac Joannis XXI. nomen aſſumpſit.
Rodulfus Boëmico bello implicitus in Italiam venire non potuit. Interim Bononienſes, omnes eò vires nervoſque civitatis intendêre, ut caſtra ſua, quæ ab adverſariis capta erant, in poteſtatem redigerenr. Quare Ricardo Prætore duce menſe Majo equites Portæ S. Petri, & poſt etiam Ravennatis, urbe egreſſi ad caſtrum Petræ Coloræ acceſſerunt. Erat loci cuſtos Gualandus, hic ubi oppugnando oppido ad deditionem perpelli non potuit, delinitus decem millium librarum munere ceſſit. Ita caſtrum cum decem exulibus Lambertaciorum venit in
ditionem, quo facto, ne amplius receptacu- B
lum hoſtium eſſet, à fundamentis eſt dirutum, captivi Bononiam abducti, atque in cubiculum Prætorii conditi: unde poſtea carcer ille Petræ Coloræ nomen obtinuit. Hac re proſperè geſta inde tota belli moles Lollianum traducta; quò equites portæ Steriæ, & Sancti Proculi menſe Junio proceſſerunt. Et hoc, poſtquam diu fuit manganis laceratum, Ubaldino Lollianenſe Præfecto dedente, potiti ſunt. Ille verò cum ad Hieremæos tranſiſſet, & in Conſilio populi partem eorum juraſſet, libris quatuor millibus, & quingentis à Civitate donatus eſt. Inde ad cetera loca adductus exercitus rem conatu
feliciore confecit, ac præcipuè Caſtrum C
Leonis, Sextum, & Biſſanum primo impetu expugnavit. Quare multiplici victoria parta, lætior atque animo erectior eſſe Civitas, ut in rebus ſævis ac prope perditis, cœpit. Cæterùm inſignis annus prodigioſa imbrium aſſiduitate & magnitudine fuit: quibus latè exundantia flumina ſata propè omnia corruperunt, atque ipſa etiam itinera confuderunt. Hoc eodem anno Mediolani bellum inter Turrianos & Vicecomites eſt incœptum; quod deinde ad multos annos vario rerum ſucceſſu protractum, prorſus Turrianorum opes infregit, Vicecomitumque firmavit. Quippe Gregorii Pontifi-
cis obitu nunciato, Otho, quem Bugellæ D
ab eo deſtitutum commemoravimus, ac ceteri Nobilium exules aſſiduis tributis exhauſti, atque aliis omnibus vitæ incommodis afflictati, opportuna Papiæ conſilia de recuperanda patria, & bello Turrianis inferendo inter ſe contulerunt, atque ad id Gottifredum Languſci Comitem virum fortem, & inter Papienſes auctoritate atque opibus principem ſpe Præfecturæ Mediolanenſis erectum ſibi ducem depopoſcerunt. Ita ſociis, quos potuere, undique convocatis, fines Mediolanenſium à partibus duabus invadunt. Quippe Gottifredus ad Lacum majorem profectus, ſtatim Aronam
atque Angleriam occupat, ac ſubinde vici- E
narum ad ſe vallium accolas montiumque

traducit. Otho verò in regionem Seprienſem progreſſus, non ſolum Seprium ipſum repentino impetu opprimit, ſed etiam effuſis inde excurſionibus factis, maximam finitimis pagis trepidationem injicit. Quibus malis permotus Napus, ſubitò domeſticas copias fœderataſque collegit, ac Caſſono filio cum Germanorum manu validiſſima adverſus eos emiſſo, ipſe impigrè ſubſequi cum carrocio inſtitit. His autem Angleriam properantibus, ſeſe ad Guaſſeram amnem Gottifredus objecit, ac ſummo cum eis prœlio, verùm parum ſecundo, conflixit. Nam Turriani poſtquam ducem ſuum Germanum haſta ab eo transfoſſum viderunt, ira perciti, magna vi ſe in eum incitaverunt, ac cum ſuis terga vertere coëgerunt. Quo in tumultu ipſe, hærente in limo equo, & Theobaldus Vicecomes cum magno Nobilium numero captus eſt; reliqui amiſſo duce perterriti; alii Papiam, alii Novariam præcipiti fuga dilapſi ſunt. Otho primum Vercellas, deinde Bugellam delatus. Turriani mox victoria tanta inſolentius uſi, illud barbara feritate fecerunt, quod Gottifredum ac Theobaldum cum XXIV. Nobilibus capite mulctaverunt. (66) Theobaldus enim juvenis fuit cum corporis tum animi robore inclytus, &, quod memoratu dignum eſt, Andreocii Othonis fratris filius, ac Magni Matthæi, qui poſt Vicecomitum propagavit imperium, pater; cujus mortem Otho impatienter adeo tulit, ut ſæpe ſe Eccleſiam amiſiſſe potius velle, quàm tam eximiæ indolis juvenem dixerit. Poſt aliquot inde dies Otho ab exulibus Vercellis conventus, atque ad cauſſam Nobilitatis amplectendam, quæ patria pulſa tum ut cum maximè laborabat, rogatus in hunc modum reſpondit: Non recuſo, Cives, quin operam vobis meam in tam afflictis rebus, quæcunque ea ſit, præſtem, ac communibus calamitatibus conſulam: verùm meminiſſe vos volo, Archiepiſcopi partes eſſe; acceptas injurias non armis vindicare, ſed in Domino condonare. Quare ego non magis laborabo, ut vos laribus veſtris reſtituam, quàm ut cum inimicis in gratiam redigam. Inde Novariam profectus, atque ibi idoneam militum manum nactus, Seprium rediit, atque ope omni oppugnatam recepit. Qua re cognita, Napus & Caſſonus propere cum ſuis copiis & promptis Lombardorum auxiliis acceſſerunt, ac Seprium militari corona circundederunt. In ea obſidione duo maxima prœlia edita, quorum uno Turriani fuſi, ac ſumma Othonis clementia conſervati; altero Otho ipſe cum univerſa Nobilitate fugatus eſt. Verùm in tanta rerum iniquitate, ipſe præcipuè auxilium ab inſita animo virtute petivit; ſiquidem à Comenſibus iram Turrianorum

bat, tres Apoſtolicos Legatos Viterbium præmiſiſſe, qui cum Carolo Rege illuc ad Colloquium invitato, controverſias inter ipſum Carolum & Rodulphum Cæſarem ſubortas componerent. Non igitur Viterbium migravit, ut immenſam in Urbe Caroli potentiam fugeret, nec ad imminuendas illius opes Rodulphi adventum in Italiam ſollicitavit. Errat quoque Sigonius in numero dierum, quibus electus hic Pontifex ſedit. Siquidem eundem obiiſſe Viterbii die XVIII. Auguſti, Bernardus Guidonis teſtatur; quocirca, cùm die XII. Julii creatus fuerit, triginta ſeptem diebus in ea dignitate perduravit. Arbitror tamen mendum hoc eſſe Typographi, qui loco, *intra XL. dies, vitam nondum conſecratus amiſit*, excuderit, *intra XI. dies*. Alioquin, ſupra menſem unum, dies vixiſſe Hadrianum V., Scriptores omnes affirmant.

(66) Triginta quatuor ex Nobilibus ſecuri percuſſos, diſertè ſcribit Stephanardus de Vicomercato, qui hæc narrat, lib 2 §. 2., hoc carmine:

Funera terna jacent decies, & quatuor ista, Gutture.

rum extimeſcentibus, atque ab aliis occurrentibus locis excluſus, (67) ac Canobii demum manere biduo tantum permiſſus, uſque adeò eloquentia ſua loci primores permovit, ut eorum ope naves ac cetera ad renovandum bellum neceſſaria compararit. Quare Gulielmo Marchione Montisferrati terreſtri, ac Simone Locarnate nauticæ rei præpoſito, inde Angleriam repetivit, eamque repente in ditionem adduxit. Aronam inde obſidentibus ſubito Caſſonus ſuperveniens, tantam omnibus trepidationem incuſſit, ut ſtatim Gulielmus nulla tentata pugna Novariam ſe receperit. Quare animadverſa reliquus inde & nauticus, & terreſtris exercitus pariter ſalutem fuga petivit, ac caſtra prædamque univerſam in Caſſoni poteſtate reliquit. Verùm ne tum quidem animus Othonem ad rem labentem ſuſtinendam deſtituit; ſiquidem Novariam reverſus, amicus bonum habere animum juſſit, cladem non ipſorum culpa, ſed ipſius Marchionis ignavia eſſe acceptam; ſe poſthac belli gerendi rationem longè aliam initurum: Simonem autem ad Comenſes ſuos profectum admonuit, ut eos ad communicandas ſecum belli rationes adduceret, quod ſi aſſequi non poſſet, ſaltem inter ipſas factiones diſcordias fereret. Quod Simon tanta diligentia præſtitit, ut non multo poſt ipſæ prœlio inter ſe duriſſimo cum inſigni Othonianæ partis victoria depugnarint. Quare accepta lætus Otho Comum illico advolavit, atque ibi opibus ſuis confirmandis
1277 incubuit. Ita inſequenti ineunte anno Comi degens, Ricardum Languſcium Gottifredi fratrem Laumelli Comitem ducem militarem aſcivit; & Papienſibus, Novarienſibus, & Comenſibus evocatis, montana loca, & totam oram lacus Comenſis aggreſſus, Clivate, Leucum, & reliqua circum oppida cepit. Quas ob res tantum terroris Turrianis incuſſit, ut Napus Caſſonum cum quingentis militibus mittere coactus ſit, qui illis tranſitum in agrum Mediolanenſem obſtruerent: ipſe verò Como poſt egreſſus, præcedente cruce, ac Ricardo cum univerſo exercitu ſubſequente, agrum Mediolanenſem, nemine ſe objiciente, inivit, inimicos paſſim in fidem recipiens, atque in officio ſui ſtudioſos confirmans, ac Decium, ubi multos annos Canonicum egerat, ac plurimos neceſſitudine ſibi devinctos habebat, proceſſit; eo animo, ut aut ſummo certamine, aut oppidi expugnatione dignitatem ſuam ſimul cum libertate recuperaret. Quod ubi Napus cognovit, Pontium Amatum Prætorem cum parte exercitus eò ire præcepit, ac mox ipſe cum reliqua ſubſequutus, caſtra è regione Othonis locavit. Neque verò ardentibus utrinque pugnandi ſtudio animis mora prœlio facta eſt: die S. Agnetis, qui XII. Kal. Febr. agitur, ad arma eſt ventum, tantaque utrinque cæde dimicatum, quanta per multos ante annos non erat; verùm infelici à parte Turrianorum eventu: neque enim ſolum Pontius Prætor, & Franciſcus Turrianus pugnantes interierunt, (68) ſed etiam Napus ipſe cum multis proceribus ſuis captus in poteſtatem Othonis pervênit. Etenim equo lapſus tandiu in luto nullis ſuis adjuvantibus jacuit, quoad Otho accurrens illum erexit, atque è manibus multorum, qui capiti ejus imminebant, eripuit. Quo facto, continuò exercitus in fugam verſus; quò quiſque potuit, ſalutis cauſſa petivit. Hæc verò ubi Caſſonus vidit, præſidio Caſturii relicto, Mediolanum properè ſe recepit, atque objectis portarum clauſtris ferro ſecuribuſque refractis, ingreſſus magna feſtinatione uſque ad Brolettum novum pervaſit. Ibi populum ſub armis ſtantem alloquutus, vetera merita Turrianæ gentis expoſuit; orans, ne ſe patremque ſuum captivum desererent, qui propter eorum defenſionem in tantas præcipitati difficultates, atque anguſtias eſſent; ſupereſſe ſibi adhuc ad priſtinam fortunam retinendam vires, modo voluntas eis opis impigrè ferendæ ſuppeteret: nemine autem reſponſum dante, aut ſignum aliquod propenſæ voluntatis edente, ne circumventus in manus Othonis traderetur, extemplo urbe exiit, ac Laudem Cremonamque acceſſit; à quibus repulſus Parmam contendit. Eo profecto, Mediolanenſes fractas Turrianorum opes ſentientes, urbem Othoni primo quoque tempore dedere ſtatuerunt, ac Legatis Decium miſſis ipſum, ut Eccleſiæ Antiſtitem, & urbis Principem ſalutarunt, atque ad poſſeſſionem accipiendam venire orarunt. Otho autem cum Napum, ac quinque alios Turrianorum Principes in arce Comi Baradello cuſtodiendos dediſſet, ad urbem iter convertit: atque eò progreſſus, antequam patentibus portis ingrederetur, Concilio ducum ac procerum advocato, ſic audientibus illis diſſeruit: *Poſtquam vos Deus tantæ compotes victoriæ fecit, ut magno veſtrorum inimicorum incommodo patriam, unde diu exulaſtis, mecum repetituri ſitis; rogo vos, ut benignitatem, ac clementiam erga adverſarios veſtros exerceatis, Dei præcepta in memoriam potiſſimum revocantes, cujus miſericordia, non virtute propria tantam conſequuti victoriam eſtis: neque verò vos ſolum oro, ut à cæde, & ſanguine temperetis, ſed etiam, quod ſecundum eſt, à prædatione & rapinis: neque enim decorum aut dignum eſt, Archiepiſcopum, Eccleſiam in magna civitatis gratulatione ineuntem aut funera, aut direptionem, aut lacrymas ullas ſuorum civium conſpicari. Quod ſi vos feceritis, cauſſam afferetis, ut inimici beneficiis veſtris provocati, vobiſcum in poſterum benignitate ac comitate contendant.* Cui omnes reſponderunt, ſe facturos, ut ille moneret. Ingredientem ergo urbem Sacerdotes cum inſignibus, atque univerſus cum liberis conjugibuſque populus, ipſis præcedentibus civitatis ordinibus, lætis animis vultibuſque pacem implorans excepit: inde ad Baſilicam Ambroſianam progreſſum, rerum omnium ſacrarum Principem atque humanarum Dominum appellavit. Quibus rebus ordine abſolutis, ille ad res Ci-

vi-

(67) Contraria prorſus narrat Stephanardus, his carminibus:

Inde Cohors omnis cum plebe fugatur,
Atque petit Cumas; Valvæ clauduntur in Urbis.
Introitu, renuunt profugos admittere Cives.
Dum rogat ingreſſum tibi ſupplex Otto patere,
Hunc ſequitur foribus reſeratis tota Caterva.

(68) Hunc quidem mortuum in prœlio, ſed Prætorem *Poatium Amatum* ſolummodo captum, refert Stephanardus inquiens:

Prætorius mox
Plebis apex capitur.

vitatis conſtituendas converſus, diem Sanctæ Agnetis, quo tanta quæſita victoria fuerat, ſanctum ac feſtum Civitati in poſterum eſſe juſſit, Præturam Urbis ex annua ſemeſtrem redegit, Ricardum Languſcium Prætorem, Simonem Locarnatem Præfectum Populi annuum fecit, aliquot plebejorum familias de ſe optimè meritas nobilium ordini aggregavit; reliquos verò comiter adeo excepit, ut ab eis tanquam parens alter cultus ſit. (69) Eodem etiam anno Veronam tumultus ingens perturbavit. Maſtinus Urbis Præfectus jus Pigotiis adverſus quendam virginis ſuæ ſtupratorem non dixit. Ea re accenſa Pigotiorum familia, Maſtinum ipſum adverſario ſuo faventem vindicare conſtituit, atque Scaramella Scaramelho in conſilii facinoriſque ſocietatem aſcito, ipſum in via, dum per Urbem equo veheretur, adorta confodit. Quo facto univerſa Civitate perculſa, cum authore ſceleris evaſiſſent, repente correpti ſocii ſupplicio, ut in tanto flagitio decuit, capitali affecti ſunt. (70) Præfectura inde communi conſenſu ad Albertum Maſtini filium eſt delata, ac dominatus decreto Civitatis, quod adhuc legitur, confirmatus. Ravennæ quoque novum certamen obortum. Vido Polentanus minor, Lamberti filius, Eccleſiæ ſtudioſus, auxilio Lancilotti Malateſtæ Ariminenſis generi ſui nixus, adverſariis ſuis Traverſariis pulſis, Urbis Ravennæ potitus eſt. (71) Quo nuncio accepto, Hieremæi ſibi faciendum eſſe putarunt, ut eum omni ope ad eam retinendam juvarent. Quare pecuniam eò cum pedeſtribus, atque equeſtribus auxiliis duce Jacobo Prendipartio deſtinarunt. Quod ubi Gibellini exules ejuſmodi occaſionibus imminentes ſenſère, ipſos tertio à Ravenna lapide ex inſidiis invasère, ac cruento certamine edito centum pedites cum ipſo duce interemère, & pecunia erepta ducentos equites abduxère. Quæ præda pleriſque ipſorum, qui rebus neceſſariis propter exilii diuturnitatem egebant, haud modico præſidio fuit. Eo anno Joannes Pontifex Viterbii in cubiculo dormiens, repentina cameræ ruina oppreſſus, XIV. Kal. Jun. vita ceſſit. (72) Quo facto Cardinales Romam repetentes Conclave inierunt. (73) Quoniam verò Carolus Rex Urbis Senator huic præſidens omne ſtudium eò contulit, ut Gallum aliquem ad Pontificatum eveherent, tantum inter eos certamen accendit, ut comitia in ſextum uſque menſem diſtulerint; demum Joannem Cajetanum Urſinum Card S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconum VII. Kal. Decembris ſuffecerunt, qui Nicolai III. nomen aſſumpſit. Rodulfus autem Cæſar Rodulfum (74) Vicarium Imperii in Etruriam miſit, qui ſacramenta ab amicis, & in fide manentibus Civitatibus poſceret, ac jura, quæ relinquebantur, Regni, ſive Imperii retineret, à quo Gerardus Præfectus Monachorum Camaldulenſium XV. Kal. Septembris confirmationem privilegiorum veterum impetravit. Annus hic fuit variis ſævientibus morbis in populo infamis, quibus ingentes atque aſſiduæ pluviæ acceſſerunt, propter quas neque ſegetes ſuo tempore colligi, neque ſeri frumenta potuerunt. Poſtero Nicolaus Pontifex ut ingen- 1278
tes in pectore ſpiritus aluit, ſic res magnas ſibi pro Eccleſiæ dignitate, ac ſalute obeundas ſuſcepit. Itaque ut Caroli Regis nimiam jam in Urbe, atque Italia potentiam imminueret, Senatoriam ab eo dignitatem repopoſcit; eaque recepta mox ſtatuit, ut nullus Rex, aut Regii ſanguinis, aut dignitatis excelſioris poſthac in Senatorem Urbis aſſumi, neque Urbs à quoquam quocunque nomine regi ultra annuum ſpatium poſſet, niſi id Pontifex præcipuo munere indulſiſſet, in decreto autem illo hæc inter cetera poſuit, quibus contumaciam quoque Romanorum erga Apoſtolicam Sedem perſtrinxit: *Nonne Romana Civitas ſub regentis eo tempore nefando ſubverſa regimine ipſam Urbem ſpeculum fidei tanta reſperſit infamia, ut à Matre ſua Romana Eccleſia filia prædilecta deviare compulſa, quondam Conradinum, qui de venenoſa radice Friderici quondam Romani Imperatoris colubri tortuoſi juſto ipſius Eccleſiæ judi-*

(69) Primus, qui hanc hiſtoriam deſcripſerit, procul dubio cenſendus eſt Stephanardus de Vicomercatu; ex illo enim ſe habuiſſe ſcribit, quæ in Manipulo Fiorum Galvaneus Flamma de Vicecomitum, cum Turrianis, bello enarrat. Ejuſdem Poëma eruditis adnotationibus illuſtravit Cl. Muratorius, ac Tomo IX. *Rerum Italicarum* inſeruit. Inde verò plura emendanda in Corio, Jovio, aliiſque Scriptoribus, admonuit idem Doctiſſimus Auctor Commentariorum.

(70) Decimo ſeptimo die menſis Octobris interfectus eſt *Maſtinus de la Scala*, ut in Chronico Veronenſi legitur, Tom. VIII. *Rerum Italicarum*. Ibi etiam recenſentur nomina omnium, qui in hanc cædem conſpiravere.

(71) De Guidone Polentano, *minore* appellato, ob alterum ejuſdem nominis, *majorem* dictum, ejuſque familia, plura Rubeus profert in Hiſt. Ravennæ ad annum 1276. Illum autem ea Urbe potitum tradit, anno 1275. Ad eundem annum id refert Ricobaldus Ferrarienſ, in Hiſt. Imperat.

(72) Bernardus Guidonis in ejus vita hæc habet, *ſexto die poſt caſum, Sacramentis omnibus receptis, expiravit, infra Octavam Pentecoſtes, menſe Maji*. Eadem ſcribit Ptolumæus Lucenſis, qui ſubdit, Eccleſiam vacaſſe *per VI. menſes, ideſt ab Hebdomada Pentecoſtes, uſque ad Feſtum Catharinæ*. Raynaldus ad hunc annum, num. 19., certum diem deſignat ex Necrologio Ulyſſiponenſis Eccleſiæ, in quo adnotatum legitur: *XVII. Kal. Junii obiit Papa Joannes XXI.* adeòque die ipſo Pentecoſtes, quæ hoc anno in diem XVI. Maji incidebat.

(73) Non Romæ, ſed in ipſa Viterbienſi Urbe, in qua obiit *Joannes XXI.*, collecti ſunt Cardinales ad novum Pontificem deligendum, ibique poſt ſex menſes, & novem dies, creatus eſt *Nicolaus III.* Id conſtat ex Epiſtula I. ejuſdem Nicolai apud Raynaldum, & à Ptolomæo Lucenſi dilucidè confirmatur, qui hæc ſcribit in Hiſt. Eccleſiaſtica, lib. 23., cap. 26. *Hic* (Nicolaus) *ſtatim vadens Romam, ibique Sacerdos factus in Baſilica Beati Petri, in Feſto Beati Stephani, in die Dominica, eodem anno* (1277) *coronatus eſt*. In Annalibus verò ad annum 1278. (inceptum à Nativitate Domini) inquit, *dictus Dominus Nicolaus Tertius ſedit in Cathedra, electus autem fuit in Palatio Viterbienſi*.

(74) Imperialis hic erat ſcrinii Præfectus, contra quem anno ſequenti querelas ad *Rodulphum* Cæſarem miſit Nicolaus Pontifex, eoquod nonnullos Eccleſiæ ſubditos in Romanorum Regis fidem jurare compelleret; id autem Cæſar irritum fecit, datis Viennæ Literis, IV. Kal. Junii, Indict. VI., anno MCCLXXVIII.

A *judicio reprobati prodiiſſe videbatur, in regulum, quique ad exterminium Romanæ Matris Eccleſiæ manifeſtis indiciis unà cum ſuis fautoribus aſpirabat, in contemptum Dei, ſuæ Matris, ac ipſius Urbis opprobrium patenter exciperet, recepto faveret, conſtituens ſe per hæc tam patentis Matris ſuæ Eccleſiæ filiam adiutricem?* Quin etiam eidem perſuaſit, ut Vicariatum Etruriæ Rodulſo Cæſari traderet, quò eum ad ſacram expeditionem accenderet; nam ipſum ſibi haud ſatis virium ad tantam rem aggrediendam ſupereſſe cauſſari, quòd Carolus magnam partem Italiæ obtineret. (75) Inde ad Rodulſum converſus, graviter ſe offenſum oſtendit, quòd B ille contra quàm Gregorio Pontifici promiſiſſet, adhuc neque in Italiam ad Coronam accipiendam veniſſet, neque ad Hieroſolyma recuperanda ſe comparaſſet, ac pro Vicariatu Etruriæ reſtituto ab eo Romaniolæ Comitatum popoſcit, quem Reges jam inde à Friderico Primo ſibi in magna contentione retinuerant, cum ad jus Eccleſiæ ab antiquo pertineret. Rodulſus autem partim ipſo Vicariatus Etruſci beneficio delinitus, partim Nicolai gratiæ fovendæ cupidus haud invitus fecit, ut Romaniolæ jura, unde modica quædam vectigalia exigebat, Pontifici reſtitueret, idque publicis ſcriptis tabulis confirmaret. (76) Quibus C rebus actis, Pontifex Fr. Latinum ſororis ſuæ filium, ex Ordine Prædicatorum, quem IV. Idus Martii Epiſcopum Oſtienſem allegerat, Legatum in Etruriam, Marchiam, Romaniolam, & Lombardiam decrevit, eique negotium Italiæ conſtituendæ ac pacificandæ commiſit, ac mox Bertoldum Urſinum fratrem Comitem Romaniolæ declaravit, eique imperium ad eam, ſi reſiſteret, armis recuperandam attribuit. Is cum firmiſſimo exercitu in Romaniolam profectus, Urbes, quæ à Gibellinis Vidone Monteſeltrio duce tenebantur, recuperare inſtituit, ac bellum in ea regione in multos poſt annos inſtituit. Ex his Ravenna, Imola, & D Ariminum dicto audientes extemplo fuerunt. Faventini, Forolivienſes, & Cæſenates, licet multis detrimentis affecti, tamen à Monteſeltrio duce defenſi ad deditionem non potuêre perpelli. Bononienſes ad fidem jurandam vocati, jura Eccleſiæ ſe cognoſcere velle dixerunt; atque eis cognitis jurarunt: juri tamen ſuo cavere volentes, Legatos cum Procuratoribus ad eum Viterbium ad ſolennes actus proteſtationis obeundos miſerunt. Extant adhuc tabulæ, ex quibus quemadmodum tranſactum negotium ſit, perſpici poteſt, ſcriptæ in hæc verba: *Anno MCCLXXVIII. Ind. VI. IV. Kal. Auguſti, Domini Nicolai Papæ III. anno primo, Antoninus* E *de Manzolino legum Doctor, & Liazarinus de Liazarinis Syndici Poteſtatis, Capitanei, Conſilii, & Communis Bononiæ coram Sanctiſſimo Domino Nicolao Papa, & Venerabilibus Cardinalibus Ordeonio Tuſculano, Bentivegna Albanenſi Epiſcopis, Anthero tit. S. Praxedis, Gulielmo tit. S. Marci, Gerardo Baſilicæ XII. Apoſtolorum Presbyteris, Jacobo Sanctæ Mariæ in Coſmedin, Gottifredo S. Georgii ad Velabrum, Matthæo Sanctæ Mariæ in Porticu, Jordani S. Euſtachii Diaconis Cardinalibus conſtituti, fecerunt proteſtationem in hæc verba: Nos Antoninus de Manzolino, & Liazarinus de Liazarinis Syndici Poteſtatis, Capitanei, Conſilii, & Communis Bononiæ proteſtamur, quòd per recognitionem dominii, ditionis, juris, juriſdictionis poteſtatis, ac principatus gratiam facimus nomine Poteſtatis, Capitanei, Conſilii, & Communis Bononiæ pro ipſa Civitate, Territorio, & diſtrictu ipſius, & pro univerſis, & ſingulis prædictorum Civitatis, Territorii, & diſtrictus, videlicet, quod Civitas ipſa Bononienſis, & Territorium, ac diſtrictus ad B. Petrum, & Vos Sanctiſſime P. D. Nicolae PP. III. & ad Succeſſores veſtros Romanos Pontifices, & ad ipſam Romanam Eccleſiam pleno jure, ac integrè pertineant, & Veſtri P. D. Nicolae III. & Succeſſorum tuorum, & ipſius Eccleſiæ pleni dominii, juriſdictionis, ditionis, poteſtatis, & principatus exiſtant. Et quòd per juramentum fidelitatis, quod verbis præſtitimus, non intendimus, quòd per prædicta, vel aliquod prædictorum in aliquo derogetur juri, ſi quod ex privilegiis, & conſuetudinibus, pactionibus, & conventionibus ipſis Civitati Bononiæ, Territorio, & diſtrictui eſſet legitimè acquiſitum, neque quòd per hanc proteſtationem juri veſtro, & Succeſſorum, & Eccleſiæ prædictorum, quod in Civitate, Territorio, & diſtrictu præfertis, ullum præjudicium generetur, nec defenſionibus competentibus ipſi Romanæ Eccleſiæ, vel aliis contra privilegia, conſuetudines, pactiones, vel conventiones ſupradictas, ex quibus obſtaculum, vel impedimentum poſſit objici, nec prædictis recognitioni, ac juramento fidelitatis, quas ſimpliciter, & abſolutè proteſtamur, ne per hæc in aliquo detrahatur. Volumus tamen, & proteſtamur, ut dictum eſt, ut jura prædictorum Civitatis, Territorii, & diſtrictus ſibi ſerventur illæſa. Actum Viterbii in Epiſcopali Palatio in Camera D. Papæ, Galeotto de Lambertinis, Guidone de Galbulo, Thoma de Ghiſeleriis, Nicolao de Laſtignano nunciis Ambaſciatoribus Communis Bononiæ.* Inde pridie Idus Julii Latinus Legatus Bononiam venit: ac multa de concilianda pace loquutus, cum Hieremæos ad obſides in rem dandos induxiſſet, rem conficere per Gibellinos intolerabilia poſtulantes non potuit. Itaque inde profectus Florentiam adiit: ibi rem ex ſententia geſſit: ſiquidem VIII. Idus Octobris per delectos utrinque Procuratores oſculis interpoſitis partes conciliavit, ac Gibellinos in Urbem reduxit: inde decreto adverſus mulieres inſigni confecto, quo eas velo, non reticulis, caput obnubere in publico juſſit, in Romaniam ſe recepit, (77) Ex altera parte Otho Archiepiſcopus reliquias partæ victo-

(75) Utrique dignitati Senatoris, ac Vicarii, placidè ceſſit *Carolus*, datis Literis die 24. Maji, anni 1278. Villanus, lib. 7. cap. 53., acta hæc Nicolai malè interpretatur.

(76) Teſtatur hæc Ptolomæus Lucenſis integro cap. 32., libri 23. Bernardus quoque Guidonis in Vita Nicolai III. id narrans ait, non *Rodulphi* ſolùm, ſed omnium Principum Alemaniæ pro hac reſtitutione atentes Literas *Nicolaum* obtinuiſſe.

(77) Acta hujus concordiæ fusè deſcribit Villanus, lib. 7. cap. 55., qui ait, octavo die menſis Octobris ingreſſum Legatum Fr. Latinium, in Feſto S. Lucæ pacem compoſuiſſe inter nonnullas familias, menſe verò Februario anni ſequentis in Platea Veteri S. Mariæ Novellæ, habita concione coram frequentiſſimo populo, juſſiſſe, ut centum quinquaginta delecti ex utraque parte Guelfa, & Gibellina in amicos am-

ctoriæ perſequens, caſtrum Montorphanum, A
quod à Turrianis tenebatur, obſidendum,
atque ipſos Turrianos, qui Cremonam
confugerant, inde depellendos curavit,
tum Laudenſibus imperium detrectantibus
bellum per Victarinos exules movit. Qua
re cognita, Caſſonus Parma, & Raimun-
dus Aquileja cum firmiſſima uterque mili-
tum manu auxilio advolarunt. Ex quibus
Caſſonus rebus feliciſſime geſtis, ipſum
in ſummum Imperii amittendi diſcrimen
adduxit: ſiquidem Bergato Victarinus adem-
pto, Lambrum trajecit, ac nemine oc-
currente Melegnanum, Landrianum, Tri-
vilium, & Caravagium cepit. Inde Cre-
ma incenſa, Papienſium agrum invaſit: tum B
inſulam Fulcheriam excepta Rivolta ſubegit:
tum ſuperbia elatus ad ſuburbia quoque
Mediolani proceſſit, atque inde haſtam in
valvas ædis S. Euſtorgii torſit, ex quo ma-
ximus in Urbe tumultus eſt concitus: inde
Brugnanum ultra Bergomum obſidione cir-
cumdedit: poſt V. Idus Auguſti Caſſianum,
inde ſe proripiente Othone, recuperavit,
ac ſubinde Vaprium occupavit. Quibus de-
trimentis nova capere conſilia Otho com-
pulſus, Gulielmum Marchionem Montisfer-
rati belli ducem ſtipendio in quinquennium
conſtituto conduxit, atque ei ſummam to-
tius belli paciſque commiſit. (78) Quæ res
Turrianos à progreſſu coërcuit. Sequenti C
1279 anno pax multis in Civitatibus ex Pontifi-
cis ſententia conſtituta; Bononiæ enim Or-
landus Canoſſius Prætor inducias inter Hie-
remæos & Lambertacios, quod Latinus ob-
tinere non potuerat, pepigit. Faventiæ La-
tinus inter Manfredos, & Acariſios pacem
tranſegit. Ravennæ Bertoldus Polentanos
& Traverſarios inter ſe reconciliavit, ac
Traverſariis in Urbem reductis, Bonifacio
quoque Archiepiſcopo adjuvante damna,
quæ Polentani intulerant, reſarcienda cura-
vit, atque utranque factionem obſequium
jurare Pontifici compulit. In aliis contrà
multiplex tumultus exarſit. Nam Parmæ
cum fratres Prædicatores mulierem nobilem D
hæreſis Catharorum convictam damnaſſent,
atque igne ſubdito combuſſiſſent, quidam
tumultu populari concito in eos inſurrexe-
runt, atque injectis temere manibus omnes
Urbe exegerunt. Quare à Fr. Latino Lega-
to, qui tum Florentiæ reſidebat, & ipſi pio-
rum communione depulſi ſunt. (79) Me-
diolani verò Gulielmus Marchio ad caſtra
amiſſa Othoni recuperanda egreſſus, Tri-
cium primo impetu cepit. Inde Vaprium
aggreſſus, Raimundo interveniente dimiſit:
poſt autem cum inter Othonem & Raimun-
dum induciæ primum, deinde pax conve-

niſſet cum eo, ut injuriæ ſponte aboleren-
tur, captivi utrinque reſtituerentur, damna
ſarcirentur, caſtra occupata communi ami-
corum fidei, ac cuſtodiæ traderentur; Gu-
lielmus arma ſpectans, caſtra rurſus invaſit,
atque ubi vis aperta non valuit, inſidias
etiam Conrado Caſtilioneo, & Huberto
Ozeno, quibus illa præcipuè erant commiſ-
ſa, paravit: (80) quibus patefactis Conradus
Laudem profugit, Hubertus ſeſe in Ozeno
caſtro ſociis adhibitis præſidio confirmavit,
atque inde Papienſes & Mediolanenſes inſe-
ſtis fatigare incurſionibus inſtitit. Quibus
Gulielmus accenſus novum delectum ha-
buit, atque ad Ozenum profectus, ipſum ve-
hementi admota oppugnatione recepit. Eo
anno Kal. Maji terra ſæviſſimo ac periculo-
ſiſſimo tremore concuſſa, quo omnium ani-
mi inſolita formidine conſternati ſunt. Ca-
merini tectorum partes duæ procubuerunt,
ac multos utriuſque ſexus homines ruina-
rum magnitudine contriverunt. Tres mon-
tes, inter quos duo lacus, & caſtrum erant
ſiti, penitus conſederunt, lacus autem &
caſtrum ipſum voragine terræ abſorptum.
In Romania & montibus inter Bononiam
ac Florentiam interjectis, caſtra atque ædi-
ficia multa ad terram prociderunt, multoſ-
que item homines oppreſſerunt. Quo timo-
re perculſi reliqui ſub dio habitare ſtatue-
runt, ac paſſim in campis ſibi tabernacula
poſuerunt, atque inter alios Latinus quo-
que Legatus eodem modo habitavit. Cre-
monæ verò Albertus quidam vini portator
mortuus, tanta atque adeò mirabilia ſancti-
tatis edidit ſigna, ut omnium in ſe oculos
menteſque converterit. Quo factum eſt, ut
ad ejus ſepulturam inviſendam ingens acco-
larum numerus advolarit. (81) Milleſimo 1280
inde ducenteſimo octuageſimo Bertoldus
Romaniolæ Comes Bononiæ præturam ad-
miniſtravit. Ille verò cum cetera ad conſti-
tuendam Urbem accommodata curavit, tum
præcipue, ut fœdus inter factiones jungere-
tus, elaboravit: neque ſtudium feſellit even-
tus: ſiquidem obſidibus ab utraque parte
acceptis, atque in diverſas agri arces cu-
ſtodiæ cauſſa dimiſſis, ipſos ad oſcula inter
ſe celebranda per delectos utrinque arbitros
impulit. Ita Lambertacii V. Kal. Octobris
permittentibus Hieremæis Bononiam redie-
runt, ac domos & poſſeſſiones ſuas recupe-
rarunt. Quo facto, poſtridie Bertoldus am-
bas partes in forum accivit, ac ſingulas
utriuſque factionis familias appellans, om-
nes ad concordiam pacemque ſervandam
nomine Pontificis adhortatus eſt, admonens,
eos obſides pignora præſtandæ fidei tribuiſ-
ſe, eoſque in poteſtate Pontificis eſſe ma-
gna

E

plexus, ac oſcula convenirent; his verò peractis in Romaniam ad Legationem ſuam remigraſſe. In annum igitur 1279. differenda ſunt, quæ hic narrat Sigonius.

(78) Galvaneus Flamma, quem Sigonius deſcribit, menſes etiam, ac dies enunciat, quibus adverſæ partes Caſtra ſibi invicem ſubripuere. Vide Manipulum Florum ad hunc annum, Tom. XI. *Rer. Italicarum*.

(79) Hiſtoria hæc fusè narratur ab Auctore Chronici Parmenſis ad hunc annum, Tom. IX. *Rerum Italicarum*. Fratres tamen Prædicatores, non ab Urbe expulſos, ſed elata Cruce ſponte receſſiſſe, die ſubſequente ad excitatum contra ipſos tumultum, refert. Acta reliqua in hac cauſſa, vide ibidem.

(80) Eoſdem ad opimum convivium invitatos trucidari mandaverat, ut refert ad hunc annum Flamma, à quo hauſit hæc omnia Sigonius.

(81) In Chronico Parmenſi ad hunc annum luculenta mentio fit, de memorato Alberto. Id adnotandum eſt, ibidem narrari, ad illius ſepulcrum oblationes maximas collectas, *quæ bene valuerunt CCC. libras Imperialium, & ultra, ex quibus emtæ fuerunt domus illorum de Malabranchis, in vicinia S. Stephani in ſtrata Claudia, per Commune Parmæ, & Meſteria, & in ipſis ædificatum fuit Hoſpitale unum, quod fuit vocatum Hoſpitale Fratris Alberti, perpetuò ad honorem Dei duraturum, ad ſubſidium pauperum, & pietatis, & hoſpitalitatis opera faciendum.*

gna eorum pernicie, qui fide atque officio deceſſiſſent. Ita Civitas priſtino frequentiæ decore ornatuque reſumpto, per aliquot inde dies à ſeditione tumultuque ocium habuit. Paucis inde poſt diebus Gibellini quieſcere neſcientes, conceptam jampridem animis continere iram non potuerunt, ac palàm fremere Guelfis audientibus inſtiterunt, ſe præſenti ſtatu contentos non eſſe, dimidiam Urbanorum officiorum partem depoſcere; ni ultro daretur, ſe vi, ac ferro vindicaturos eſſe. Interim XI. Kal. Decembris (82) Nicolaus Pontifex vita ceſſit. Neque ita multo poſt Bertoldus in Romaniam ad Natalitia Domini celebranda contendit. Quibus rebus Gibellini erecti, pridie Nativitatis hora diei tertia armati atque inſtructi in forum proceſſerunt, eoque occupato mortem Guelfis magno clamore intentare cœperunt, eoſque qui ad tumultum temerè convolarant, è foro exegerunt, atque ex eis ſexaginta necarunt. Qua re cognita Præfectus rei militaris ſuos armari extemplo milites juſſit, ac ſimul magna Guelforum manu aſſumpta in forum provolavit, & commiſſo cum Gibellinis certamine magno cum ſuorum detrimento pugnavit. Demum plebs Gibellinis Civitatis otium perturbantibus infenſior facta ſubſidio venit; ac prœlium, quod langueſcere videbatur, accendit, idque uſque ad veſperas, cùm aſſiduè ningeret, duxit. Hanc verò tempeſtatem ubi ſe ſuſtinere non poſſe Gibellini ſenſerunt, foro tandem ceſſerunt, atque acriter in terga Guelfis hærentibus uſque ad portam impulſi Urbe ſe effuderunt, (83) ac Faventiam & Forumlivium ſecedentes, ibi ſe iterum confirmarunt, multis ex ſuis relictis, qui aut capti, aut vulnerati, aut deſiderati ipſo in certamine ſunt. Quibus omnibus mox civili rabie, domus in Urbe, & villæ in agro direptæ, atque incenſæ ſunt. Poſt paullò Bertoldus ſeditionis hujus certior factus in Urbem recurrit, ac Guelfis victoriam gratulatus ex voluntate Conſilii Gibellinorum, qui abierant, ſex millia exilio, totidemque relegatione mulctavit. Vercellis item Gibellini, homines ubique turbulenti, atque avidi novarum rerum exacti. Senogallia verò contra per proditionem in poteſtatem Vidonis Montefeltrii venit, qui iracundia percitus, ſtatim homines mille quingentos morte affecit. Cremonenſes autem & Parmenſes pace inter ſe facta, ſua ſibi viciſſim, quæ tenebant, carrocia reddiderunt: eamque rem magna populorum utrinque gratulatione, ac plauſu in vigilia Nativitatis
1281 B. Virginis celebrarunt. (84) Poſtero anno Simon Turonenſis (85) Card. tit. S. Cæciliæ Presb. VIII. Kal. Martii ad Pontificatum evectus, & Martinus IV. vocatus. Is Nicolai veſtigia perſequutus, omnem item diligentiam adhibuit, ut Romaniolam ex manibus Vidonis Montefeltrii pro domino ſe gerentis eriperet. Quare Joannem Eppam,
A hominem Gallum, nepotem ſuum, loco Bertoldi Comitem Romaniolæ declaravit, ac neceſſariis rebus copiiſque inſtructum bellum adverſus Vidonem ceteroſque imperium Eccleſiæ abnuentes gerere imperavit. Bertoldus autem Romam diſceſſurus Hieremæos hortatus eſt, ut, poſtquam hoſtes ſuos exterminaſſent, poſthac paci ocioque ſtuderent: & ſedem in primis Pontificiam colerent: atque obſides utriuſque partis ſe Romam adducere velle, oſtendit. Tum illi enixè eum orarunt, ut ſuos ſibi reſtitueret: neque enim ſua, ſed Lambertaciorum culpa de fide deceſſum eſſe. Quorum ille voluntati ſic paruit, ut XV. librarum millibus
B acceptis obſides eis ſuos reddiderit, Gibellinorum verò ſecum adduxerit. Joannes autem Vidoni Forumlivium eripere cupiens, auxilia Bononienſium, Lombardorum, Tuſcorum, & Romaniolorum ad Gallicas, quas adduxerat, copias addidit, ac XIII. Kal. Julii Bononiâ in agrum Forolivienſem agmine infeſto proceſſit, ac per octo dies eum longe lateque omnia urendo, atque vaſtando percurrit: inde ad Urbem progreſſus, atque à Vidone provocatus, diem illi pugnæ denunciavit, quem tamen Vido mœnibus ſeſe continens non obivit. Quare Urbe obſidione potiri diffiſus inde ceſſit, ac populatione agrorum redintegrata, in agrum
C Faventinum ſe retulit, quem pariter direptione atque incendio deformavit. Menſe inde Auguſto nec opinatam Faventiæ dolo recipiendæ occaſionem eſt nactus. Tibaldus Zambraſius Caratonis filius, vir inter Gibellinos eo tempore princeps, à Lambertaciis Faventiæ degentibus porco, quem in deliciis habebat, ludicro, ut ajunt, furto exutus, ac per contemptum irriſus, ægre uſque adeo tulit, ut extemplo animum ad eos ulciſcendos adjecerit. Quare adhibitis amicis ſuis dixit: Quid de his hominibus agemus, qui adeò ſuperbiunt, ut in nos, quaſi in captivos ſuos inſultent? cui quidam ex eis nomine Gerardus reſpondit: Ejiciamus eos. Tum Ti-
D baldus ipſum aſſumpſit, ac ſacrum religioſi habitum, ne agnoſceretur, indutus, Bononiam adiit, atque eſſe, quæ ſecreto cum tribunis plebis agere vellet, oſtendit, ac fidem eorum, quæ dicturus eſſet, tegendorum popoſcit. Colloquio inde impetrato, ſe Faventiam illis daturum promiſit, ſi ſecum pacem haberent, & caput ſuum cuſtodirent, ac ſe & propinquos ſuos Civitate donarent, & in collegia Civitatis aſcriberent; ipſe verò contra ſe jurejurando, quoad vita ſuppeteret, partes Guelforum aſſerturum obſtrinxit. Tribuni re cum Joanne Comite, Stoldo Roſſio Prætore, ceteriſque, quibus opus erat, communicata conditionem acceperunt, ſi Tibaldus in ea,
E quæ promiſerat, obſides daret. Quare Tibaldus non ſolum obſides, ſed etiam prædes ſe daturum reſpondit, atque ita re compoſita diſceſſit; inde diem, quo pars magna Gibellinorum ad quoddam caſtrum obſidendum

(82) Legendum *Septembris*, ut conſtat ex Bernardo Guidonis, & Ptolomæo Lucenſi, qui concordes narrant, *Nicolaum III.*, apoplexia correptum in Caſtro Suriano juxta Viterbium, obiiſſe in Octava Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis.

(83) Ad annum ſuperiorem 1279. hæc refert Ricobaldus, in Hiſt. Imperat., ſubjungens: *Plurimi diffugientium per concivium domos ſervati, & humanitate tractati, & ad loca tuta perducti.*

(84) Solemnem pompam, qua reducta ſunt in amicas Urbes Carrocia, alterum Parmenſium appellatum *Regolium*, alterum Cremonenſium vocatum *Gajardus*, deſcribit Chronicon Parmenſe, in quo tamen ad annum ſequentem 1281. hæc adnotantur.

(85) Non Patria, ſed officio; fuit enim Theſaurarius Eccleſiæ S. Martini Turonenſis.

dum exceſſura erat, indixit: quæ ubi venit, A
ille cum ſuis, quos conſilii fecit participes,
nocte vias Urbis obſepſit, ut Gibellinis co-
piam auxiliorum adimeret : & mox ſecuri-
bus portam Urbis refregit; qua patefacta
Joannes Comes, ac Stoldus Prætor, qui cum
exercitu Bononienſium, Gallorum, Guelfo-
rumque advenerant, in Urbem irruperunt,
atque ante quàm Gibellini ſentirent, in fo-
rum mortem eis inclamantes accurrerunt .
Gibellini nocturno tumultu exciti , atque
hoſtile aliquid eſſe rati , & ipſi mox in fo-
rum armati provolarunt ; Princeps eorum
erat Magarotus , qui explicito vexillo om-
nes poſt ſe ceteros trahens atrociſſimum cum
Guelfis prœlium iniit. Hunc verò ut ſe in- B
ter alios oſtentantem Guidottinus Prendi-
partius Bononienſis aſpexit , equo propulſo
lancea ſuos adhortantem transfodit, Guidot-
tinum verò Ruffinus Principius adortus ei
equum ſuffodit , atque ipſe ab eo ad pedes
degreſſo clava percuſſus eſt . Poſtquam au-
tem magna cæde utrinque pugnatum eſt ,
Gibellini cedere coacti è foro abierunt, ac
palati in tecta ſe ſalutis gratia receperunt;
quos Guelfi inſequuti , ad Monaſteria &
cloacas confugere coëgerunt , atque in eis
locis plurimos aſſequuti contrucidarunt .
Inde Urbe valido præſidio confirmata , Bo-
noniam redierunt, ac magna lætitiæ ſigna
ignibus per noctem excitandis, & ludis per C
diem varii generis committendis ediderunt.
Decretum eſt etiam , ut quotannis porcus
aſſatus plebi comedendus daretur ad reno-
vandam ejus porci memoriam, qui à Gibel-
linis voratus tam inſignis parandæ victoriæ
Guelfis occaſionem aperuit; quod nunc quo-
que in die S. Bartholomæi obſervatur . Ti-
baldus, & propinqui ejus ex pacto in Civi-
tatem accepti. Hæc ex Chronicis Bononien-
ſium ipſorum expreſſimus. (86) In externis
autem ſcriptum eſt , poſt feſtum S. Martini
menſe Novembri rem geſtam fuiſſe, atque
ei gerendæ Joannem Comitem, Ravennates,
& Regienſes cum Parmenſibus aſſuiſſe ; ac
non ſine magno Guelforum detrimento Fa- D
ventiam receptam fuiſſe . Gulielmus autem
Marchio unis delendis Turrianis intentus ,
in Hiſpaniam ad Alphonſum Regem ſocerum
ſuum proceſſit, ac ſpe injecta, ſe facile to-
tius Lombardiæ imperium pariturum, ſi mo-
dico ab illo auxilio eſſet levatus , quingen-
tos veteranos milites ſecum reduxit, ac de-
lectibus novis eis adjectis Laudem veterem
duxit, eâque expugnatâ Novariam invaſit ,
ac prœlio cum Turrianis commiſſo exerci-
tum eorum disjecit , & vexillum Lauden-
ſium cepit: inde cum Caſſono poſt expugna-
tum Vaprium occurrente acie in feſto Sancti
Dionyſii dimicavit: atque in eo prœlio Caſ-
ſonum, dum fortiſſimi & ducis & militis of- E
ficio fungebatur, peremit: atque exercitum
amiſſo duce in fugam converſum profligavit:
cæſi ſunt ex Turrianis quingenti, capti octin-
genti: inter quos etiam Scurta Laudenſium
Prætor. Hac clade accepta Raimundus ſor-
tunæ periculum in poſterum facere nolens
ab armis diſceſſit, & relicto Vicecomitibus
Mediolano Aquilejam ad Eccleſiam ſuam ſe
retulit. (87) Rodulfus Cæſar Odonem Can-
cellarium in Etruriam cum præſidio trecen-
torum equitum miſit, atque eum ſacramen-
ta fidei à Civitatibus Etruriæ exigere im-
peravit; cum autem nemo præter Piſanos ,
& Sanminiatenſes ea ſuſcipere voluiſſet, bel-
lum cum Florentinis , & Lucenſibus ope
Piſanorum, & Sanminiatenſium , apud quos
ſedem poſuerat , iniit : quod cum propter
exiguas opes parum feliciter, atque ex ſen-
tentia gereret, haud ita multo poſt, pace
compoſita , in Germaniam ſe recepit : eo
bello Piſcia à Lucenſibus, cum ad Gibelli-
nos defeciſſet, recuperata , concurſu popu-
lari combuſta eſt . (88) Proximo Joannes 1281
Comes exercitum ſuum, ac ſociorum, quo-
rum numerus ter mille quadringentos equi-
tes conprehendit, Faventiæ convenire juſſit:
atque in ſpem Forilivii item proditione re-
cipiendi adductus, pridie Kalend. Majas no-
cte Forumlivium duxit , ac ſummo mane
caſtra in ſuburbio, quod dicebatur Sclaven-
na, locavit: adverſus quem Vido cum om-
nibus copiis ſuis exiit , ac ſtatim pugnam
commiſit: in qua primum vario eventu cer-
tatum, deinde Joannes propulſus vix cum
XXI. equitibus Faventiam ſalvus evaſit, oc-
ciſi ſunt ad mille octingentos, capti ter mil-
le ſexcenti; reliqui fuſi fugatique in diver-
ſas partes, quò quenque rapuit fuga, delati.
Præcipui fuere Hugo Fantolinus, Vido Aca-
riſius, Hugo Manzus, & Tibaldus Zambra-
ſius Faventiæ proditor, (89) qui in foſſa Ur-
bis cum equo ſuo eſt ſuffocatus. Atque hoc
quidem modo Salimbenus exponit. Joannes
autem Villanus , (90) quem B. Antoninus
eſt ſequutus , hoc pacto : Ubi Joannes ad
Urbem ſpe ingrediendi à proditoribus falſo
objecta acceſſit , porta , ut compoſitum à
Vidone fuerat, patefacta, cum parte copia-
rum inivit, ac reliquum, ut ſubſidio ſibi, ſi
forte laboraret, accurreret , in campum ad
quercum quandam reliquit. Dum autem ille
totam Urbem libere pervagatur; Vido cum
ſuis egreſſus, eos , qui ad quercum erant ,
invaſit , ac ſine magno certamine omnes
disjecit ac cepit . Cum autem Joannes do-
mos pro arbitrio reſiſtente nemine popula-
tus ab omni hoſtili impetu ſecurus degeret;
Vido parte ſuorum ad quercum relicta in
Urbem revertit. Qua re cognita Joannes de
ſua ſalute ſolicitus Urbe exiit , atque ad
quercum, credens ſe ibi ſuos ſubſidio diſpo-
ſitos reperturum, contendit , verùm hoſtes
nactus in fugam ſe dedit, ita ut cum XXI.
equitibus Faventiam tantum pervenerit: re-
liqui diſſipati ac cæſi , inter quos Thadæus
Monteſeltrius Vidonis patruelis, qui cum
Eccleſia ſentiebat, emicuit . In Lombardia
verò Laudenſes , Turrianorum auxilio quo
adhuc freti reſtiterant deſtituti , ſupplices
pacem ab Othone poſtulavere , eamque in
palatio Communis juravere . Gulielmus
au-

(86) Edita hæc ſunt Tom. XVIII. *Rer. Italicar.*, ibique legitur, captam Faventiam, die X. Novembris.

(87) Eadem habet Manipulus Florum Galvanei Flammæ ad hunc annum.

(88) Deſumta hæc ſunt à Joanne Villano, qui ea narrat, lib. 7, cap. 76. & 77.

(89) *Tribaldellum Manfredi* eundem appellat Villanus, lib. 7. cap. 79., recitans Dantis carmina, qui de proditoribus loquens in ſuo *Inferno*, cap. 32. hæc habet:
Più là con Ganellone Tribaldello,
Che aprì Faenza, quando ſi dormia.

(90) Lib. 7. cap. 80. Ricobaldi narratio de hac re, cum ea Salimbeni, concordat.

autem proſpero ſucceſſu rerum inflatus, ut
modo Turrianos, ſic nunc Vicecomites pro-
dere, atque ipſum ſibi Mediolani imperium
vindicare conatus eſt. Itaque primum obti-
nuit, ut ipſe ſibi vicarium Joannem Podium
Taurinatem adjungeret; inde cauſſam belli
adverſus Othonem quærens, Sureſinos ex-
tollere, & Boſonem Dovariam exulem Cre-
monenſem promovere, atque eum ad occu-
pandum ex agro Cremonenſi Soncinum adju-
vare. Quæ quorſum ſpectarent, Otho intel-
ligens, atque eis maturè occurrendum exi-
ſtimans, Vidonem Caſtilioneum, ac quat-
tuor potentiſſimas Civitatis familias ad ſe
traduxit, Mandellos, Puſterlas, Carcanos,
& Montias, (91) ac conjurationem cum eis
adverſus Gulielmum inivit. Gulielmus au-
tem cum carrociis Mediolanenſium & Pa-
pienſium; cumque Vercellenſibus, Nova-
rienſibus, Alexandrinis, Comenſibus, &
aliis amicis Soncinum menſe Majo proceſſit;
ubi Boſo Cremonæ jampridem imminens ver-
ſabatur, ac ſe totam pacare Lombardiam
velle, ſignificavit. Cujus fraude agnita Cre-
monenſes ſtatim adverſus eum cum carrocio
exierunt, ac ſocios ſui auxilio advocarunt,
qui ſubitò eximio ſtudio, ac ſumma alacri-
tate animi accurrerunt. Ex eis Parmenſes
carrocio ſuo Cremonam perducto polliciti
ſunt, ſe Urbis ipſius fidelem cuſtodiam ha-
bituros. Ferrarienſes autem, Mutinenſes,
Regienſes, Brixiani, & Placentini, quorum
Dux erat Ludovicus Comes Sanboniſacii,
Prætor Parmæ, cum in unum conveniſſent,
ſe paratos eſſe dixerunt, ſummo cum Gu-
lielmo prœlio decertare. Quod ut ille co-
gnovit, pugna detrectata Julio menſe diſceſ-
ſit. (92) Fœderati verò agro Soncinenſium
in contumeliam Boſonis vaſtato, Cremonam
ex compoſito prodierunt, atque ibi comiter
excepti inſignem honorem Parmenſibus ha-
buerunt. Etenim circa carrocium eorum
nobile in foro ludicrum ediderunt, quo in-
ter ſe infeſtis ad prœlii ſimulationem haſtis
oſtendendæ virtutis artiſque bellicæ gratia
concurrerunt. Hoc verò præcipue fecere,
ut gratiam à Parmenſibus ipſis inirent, qui
unice à Martino Pontifice amabantur, &
Gerardum Blancum Card. Legatum, civem
ſuum, apud eum gratioſum habebant. So-
ciis inde domum profectis, Soncinum pro-
ditione in poteſtatem rediit Cremonenſium.
Per eoſdem dies Siculi conjuratione inita à
Carolo defecerunt, ac omnes ſecundo die
Reſurrectionis Gallos hora veſperarum
adorti contrucidarunt, ac ſubinde ſe Pe-
tro Regi Arragoniæ tradiderunt. (93) Quæ
res poſt Carolum à cogitationibus Italicis
avocavit, atque ad Siciliam recuperandam
traduxit. Eodem anno crucæ flores ac fron-
des arborum corroſerunt, ut mediæ hiemis
ſpeciem nudati honore campi referrent,
quibus conſumptis germina quoque ſali-
cum invaſerunt, unis nucum frondibus ab-
ſtinentes, deinde in terram jam pingues
lapſæ perierunt. Quin etiam magna tritici
inopia, fabæ, & leguminum copia ſumma
fuit. Tonitrua verò adeo vehementia de
cœlo increpuerunt, ut multi homines exa-
nimati prociderint. Sequenti Joannes Co- 1283
mes, novis ſupplementis à Martino acce-
ptis, ad expugnandam Cerviam duxit, eam-
que intra paucos dies proditione recepit.
Inde Forumlivium reverſus, Urbem arcta
admŏdum obſidione circumdedit: per quam
cum Forolivienſes certum ſe in periculum
ſalutis adductos viderent, ſecreto nuncios
ad eum de prodenda Urbe miſerunt. Ille
rem ad Pontificem retulit, Pontifex Vido-
nem Monteſortium Legatum miſit. Ita VIII.
Kalend. Martias (94) Forolivienſes & Cæ-
ſenates compromiſſo in utrunque liberè fa-
cto in fidem Eccleſiæ ſalvis rebus & perſo-
nis recepti ſunt. Qua re cognita, Vido ſta-
tim Urbe ſe extulit, ac Meldula occupata,
ibi ſe iterum confirmavit. Joannes autem
Urbem pacatè ingreſſus, Lambertacios ex-
pulit, ac certis finibus ſe continere præcepit.
Ac mox cum Vido ex Meldula infeſtas ex-
curſiones quotidie faceret, menſe Julio exer-
citum eò traduxit, atque ibi inani conatu
per menſes quinque aſſedit. Quadam autem
die cum ipſe caſtrum obequitaret, eques
Florentinus porta effuſus infeſto ſe in eum
ſpiculo incitavit. Quod ut Joannes agnovit,
pauliſper conſiſtens ſcipione, quem manu
gerebat, lanceam ejus avertit, atque porre-
ctis brachiis eum amplexus tenuit, atque
equo dejectum gladio ipſo confodit. Menſe
inde Octobri Bernardus Cardinalis Legatus
in Romaniam venit, ac foſſas Urbium Fo-
rilivii, Cæſenæ, & Cerviæ, atque omnium
caſtrorum expleri mandavit, domos inimi-
corum evertit, atque omnes Gibellinos re-
legavit; reliquos autem, quò libuit, ire per-
miſit. Mediolani Otho Joannem Podium
Gulielmi Vicarium, quem Præturam exer-
cere permiſerat, Gulielmo ipſo Taurinum
ad belli contra ſe ſuſcipiendi conſilia expe-
dienda profecto, (95) in feſto S. Jo. Evan-
geliſtæ armata ſuorum manu honore atque
Urbe dejecit, ac Gulielmo, ne poſthac
agrum Mediolanenſem ingrederetur, edixit.
Parmenſes pontem lapideum ſuper amnem
Parmam fecerunt, ac mœnibus Urbem ab
illa parte cinxerunt. Vido Turrianus ex arce
Baradelli, ubi jamdiu captivus tenebatur,
evaſit. (96) Ludovicus Comes Sanboniſacii
Regii mortem oppetiit, ac filios ſuos Opi-
zoni Marchioni commendavit. Poſtero, 1284
Otho, ut ſe magis adverſus Guilielmum
muniret, Legatos ad Rodulfum Cæſarem
mi-

(91) Seu *de Modoëtia*, ut habet Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. ad hunc annum, à Sigonio deſcriptus.

(92) Die Dominico, XII. menſis Julii, receſſiſſe Marchionem Montisferrati adnotatur in Chronico Parmenſi ad hunc annum, ubi apparatus Cremonenſium contra eundem accuratè narratur.

(93) Celebres ſunt *Veſperæ Siculorum*, & paſſim à Scriptoribus memorantur. Breviter hanc conſpirationem deſcribit Ricobaldus Ferrarienſis, in Hiſt. Imperat., his verbis: *ipſo anno MCCLXXXII. Siculi à Rege Karulo defecerunt, occiſis omnibus Francis, qui erant in Regno; Monachi quoque ejus gentis caſum ſimilem ſunt experti. Mulieres Siculæ prægnantes ex Francis evacuatæ ſunt fœtibus, ferro uteros diſecante, & Petrus Rex Aragonum in Siciliam eſt ingreſſus.*

(94) Menſe Majo deditionem hanc peractam ſcribit Joannes Villanus, lib. 7. cap. 81., ubi reliqua, hic narrata à Sigonio, refert.

(95) Non eo tempore, quo Taurinum proficiſcebatur *Gullielmus*, ſed cùm rediret Mediolanum, ab *Ottone* Vicecomite expulſum *Joannem* de Podio Vicarium, ſcribit Flamma ad hunc annum.

(96) Pridie Kal. Novembris, ut Calchus tradit.

miſit, atque ejus amicitiam & auxilium poſtulavit, atque centum militibus, & quinquaginta ſagittariis ab eo acceptis adverſus Comenſes, qui Leucum, & Clivate Caſtra ex agro Mediolanenſi invaſerant, tres Vicarios miſit, Matthæum Vicecomitem, qui poſt Magnus eſt appellatus, Vidonem Caſtilioneum, & Thomam Origonum, qui exercitu ad ea loca perducto omnia facile receperunt, & plures ex Comenſibus captos Mediolanum reduxerunt: inde duobus Vicariis abdicatis, ſolum Matthæum retinuit, quod ipſius initium dominationis fuit. (97) Gulielmus autem Marchio Principatui ſuo exaggerando intentus, exercitum ad Derthonem oppugnandam adduxit, eamque III. Kal. Novembris dolo in ditionem redegit, atque Urbem ingreſſus Cives alios morte affecit, alios in carceres tradidit; Epiſcopum verò, qui tum Urbem regebat, comprehenſum à militibus ad ſingula caſtra adduci juſſit, cogens mandare cuſtodibus, ut poteſtati ſuæ ea permitterent. Cum autem cuſtodes caſtra ſe in poteſtate Eccleſiæ retenturos eſſe, neque contrariarum partium duci dedituros dixiſſent, Epiſcopus eſt reductus. Qui verò illum aſſervabant, nefarium de ipſo interficiendo in via conſilium habuerunt. Quo cognito dixit Epiſcopus: *Ecce ego veſtris in manibus ſum, facite mihi, ut bonum & rectum eſt in oculis veſtris; veruntamen ſi me occidetis, ſanguinem innocentem tradetis contra vos, & contra Civitatem iſtam*; & converſus ad Præfectum eorum, conſanguineum ſuum, addidit: *Scito, te aliquando in ditione mea fuiſſe, & me potuiſſe tibi nocere, ac peperciſſe*. Qua voce audita ille ira furens mucrone latus appetiit, ac dixit: *Poſthac in ditione tua non ero*: alter verò enſe caput aperuit, & tertius humero percuſſo ipſum ad terram abjecit, atque ita ille haud ita multo poſt expiravit. Gulielmus autem hac re cognita, corpus ejus collegit, ac Clero, religioſiſque omnibus advocatis honorifice extulit, ita ut ipſe feretro quoque ſubierit, (98) inde dominatum Urbis adeptus, ibi ſedem conſtituit, atque ut inde opportuno tempore bellum Othoni ac Mediolanenſibus faceret, copias comparare perrexit. Per eoſdem dies Mutinæ nova ſeditio ſuſcitata, quæ dira inter Cives illos certamina inflammavit, ac malis omnibus, quæ ſubinde graviſſima ſubſequuta ſunt, aditum patefecit. Cum quædam in Urbe factæ cædes eſſent, Jacobo Anziola, & Matthæo, ac Vidone Corrigiis Parmenſibus Præturam gerentibus, neque ii neceſſarium gliſcenti ea de re ſeditioni remedium admoviſſent: diviſa eſt in partes duas Civitas, quarum una Saxoli, Savignani, & Graſſoni; alteram Rangoni, Boſcheti, atque alii Guelfi expleverunt. Itaque irritatis ſæpe utrinque animis, demum ad arma deſcenderunt, ac prid. Kal. Auguſti in Urbe acri inter ſe prœlio concurrerunt; quo Saxoli à Rangonis devicti, atque Urbe expulſi, Saxolum ſe contulerunt, ibique ſe præſidio muniverunt. Neque ea dimicatione contenti, mox XIII. Kalen. Octobris iterum extra Urbem non longè à Saxolo ad Montale magna utrinque clade congreſſi ſunt; utroque prœlio quingenti deſiderati, ac multo plures capti, qui in cuſtodias dati ſunt. Quod ubi Parmenſes veteres, ac fidi ſocii cognovere; extemplo Legatos ad Guelſos, qui Urbem tenebant, ejectis reconciliandos miſere; quos ut illi viderunt, aſperis verbis Urbe exire, nec verba de pace facere imperarunt; erant enim Prætoribus Parmenſibus præter modum infenſi, quos his malis potuiſſe occurrere judicabant, ſi ipſi vindicandæ in tempore facinoroſorum audaciæ, ut debebant, animum adjeciſſent, Parmenſes autem juſtæ quodammodo eorum iracundiæ indulgentes, non modo hanc injuriam leviter acceperunt, ſed etiam Bononienſes à bello deterruerunt, quod illi arrepta occaſione Mutinæ, ſi Parmenſes adjuviſſent, inferre decreverant. Eodem anno III. Kalend. Martias horrenda iterum tonitrua de cœlo inſonuerunt, ac copioſi imbres cum grandine inſolito tempore defluxerunt; in feſto inde S. Thomæ Apoſtoli eadem tonitrua cum coruſcationibus repetita, ac Luna in totum eſt obſcurata, quæ res pro raritate, & magnitudine ſua omnes homines ſtupore maximo defixerunt. Inſequenti, Kal. ipſis Jan. 1285
Mutinenſes, qui Urbem tenebant, cum iis, quos inde exegerant, ad Gorzanum tertio prœlio conflixerunt, ac maximam eis perniciem attulerunt. (99) Quibus cladibus afflicta Civitas, quadriennio poſt ultro Opizoni Marchioni ſe tradidit. (100) Quorum exemplum Regienſes ſequuti, paulo poſt idem fecerunt. Nonis autem Carolus Rex recuperatione Siciliæ ſæpe, ſed fruſtra, tentata, vitam amiſit, ac Carolo filio Apuliæ Regnum reliquit. (101) Ex cujus morte Guelfi dolorem ingentem hauſerunt, quod partes ſuas

(97) Hæc omnia Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. ad hunc annum, narrat.

(98) Derthonenſis Epiſcopus, indigna hac cæde ſublatus, *Melchior Buſſettus* appellabatur. Seriem univerſæ hujus rei narrat Odoricus Raynaldus, & Honorius ipſe Summus Pontifex, in Diplomate, ad Conſanenſem Epiſcopum dato, ut Marchionem Montisferrati ab Eccleſiaſticis cenſuris abſolverit; cùm enim Romam vocatus ſeſe excuſaret, tum quia impium hoc facinus ipſo prorſus inſcio perpetratum fuerat, tum quia graviſſima eidem detrimenta imminebant à vigente diſcordia cum intrinſecis Mediolanenſibus, Comite Sabaudiæ, ac Januenſibus; Honorius benignè indulſit, ut abſens quoque abſolutionem reciperet ab Anathemate, quod ob detentum injurioſè Derthonenſem Epiſcopum certò certius ſubierat. Integrum hoc Diploma, ex Archivo Vaticano deſumtum, vulgavit Ughellus Tomo IV. Italiæ Sacræ, col. 637 Venetæ editionis, *datum Romæ apud S. Sabinam*, 13. *Kal. Januarii, anno I.*

(99) De hac ſeditione, & cruentis Mutinenſium prœliis, vide Annales veteres Mutinenſes, ac Parmenſe Chronicon, Tom. IX. & XI. *Rer. Italic.*

(100) Die Dominico, XXIII. Januarii anni 1289, electus fuit *Obizo* Eſtenſis Marchio in Mutinæ Dominum; ſequenti verò anno 1290. Regienſis quoque Urbis Cives, ſeſe in ſubditos, eidem tradidere, quemadmodum Annales veteres Mutinenſes teſtantur.

(101) Septimo Januarii die, apud Fogiam, vitâ ceſſit *Carolus I.* Rex Siciliæ, ut ſcribit Joannes Villanus, lib. 7. cap. 94, qui piam illius mortem deſcribit. Ejuſdem Filius *Carolus*, Princeps Salernitanus, captus fuerat anno præterito 1284. in navali prœlio, inito apud Neapolis portum, die quinta Junii, cum *Petri* Aragonum Regis Claſſe, ducta à Rogerio; adhuc autem in vinculis erat, eo tempore, quo *Carolus* Pater obiit. Proinde *Martinus* Pontifex Regni adminiſtrationi *Gerardum* Cardinalem Parmenſem,

ſuas diu ſumma fide ac conſtantia ſingulari defenderat. Nonis inde Martiis veſperi idem, qui priore anno, tonitruum ſtrepitus, & lampadum ſplendor auribus oculiſque mortalium eſt objectus, atque ea ingens item grandinis inuſitatæ procella excepit, quæ pomiferas arbores, ac præſertim amygdalos, mala punica, & groſſos omnes extinxit. In die inde Annunciationis Martinus Pontifex naturæ conceſſit, (102) ac poſt dies quatuor Jacobus Sabellus Diaconus Card. S. Mariæ in Coſmedin locum ejus adeptus, Honorii IV. nomen aſcivit. Hic Vidonem Monteſeltrium accepta publica fide ad ſe Meldulam remiſſa profectum, ac veniam petentem recepit in gratiam, cum eo, ut duos filios ſuos obſides daret: ipſe autem Haſtam in Pedemontium ſe conferret. Atque ita demum Pontifex totam Romaniolam ad obſequium antiquum redegit: ad eam itaque regendam Gulielmum Durantem de Provincia miſit. (103) Gulielmus autem Marchio, adjuvantibus Turrianis, maximum exercitum ad Seprium contra Othonem atque eos, qui Mediolanum tenebant, adduxit. Qua re perſpecta, Comenſes defectionem ab Othone fecerunt, ac Muſcam Turrianum Napi filium ex Baradello, ubi captivus ſervabatur, emiſerunt, atque ei ad expugnandum Seprium affuerunt. (104)

Tandem aliquando ad optatum hujus hiſtoriæ exitum, Deo largiente, pervenimus, quam de Regno Italiæ inſtituimus: cujus veſtigia cum aut nulla, aut certè perexigua priſcis in Annalibus deprehendiſſemus, ea tanto labore atque induſtria perſequuti ſumus, ut decus hujus regionis vetuſtiſſimum prorſus è latebris eruerimus. Hujus autem Regni jura ſuperioribus temporibus conſtanti populorum contumacia imminuta ut primus ultro alienaſſe Rodulfus Cæſar dicitur, ſic primus etiam viam aperuiſſe ipſius Regni excidio exiſtimatur. Etenim Guelſas Civitates ad obſequium redigere priſtinum cupiens, ut in Italiam ad Coronam Imperii accipiendam non venire opportunis viribus deſtitutus decrevit, quòd diceret, ſe ineuntium Italiam veſtigia cernere,
1286 exeuntium non videre; (105) ſequenti anno Princivallem Fliſcum Genuenſem, Vicarium Imperii Generalem à ſe conſtitutum hujus officii gratiâ deſtinavit: cum ejus adventus omnium in ſe animos convertiſſet, ipſe in Etruriam progreſſus, Florentiæ trans Arnum ad S. Gregorii ædem conſedit, ac Magiſtratus ad ſe Civitatum publico edicto vocavit. Qui ubi venerunt, Rodulfi nomine antiquum, ac Regibus præberi ſolitum fidelitatis ab eis ſacramentum popoſcit. Quod illæ, vetere jam pridem uſurpata libertate prælata, diſertiſſime præſtituras eſſe negarunt. Qua re audita ira incenſus, extemplo Florentiâ ſe proripuit, atque Arretium profectus, Florentinos, Senenſes, Lucenſes, Piſtorienſes, ceteroſque populos contumaces pronunciavit, ac ſolemni edicto proſcripſit. Inde cum ſe à Guelſis deſertum, Gibellinis verò ſuſpectum eſſe, quia cum Guelfis aliquando ſenſerat, ac propterea parum rei ulli adminiſtrandæ idoneum eſſe videret; protinus ad Rodulſum in Germaniam ſe recepit, ac difficultates oblatas revocandæ ad Regiam auctoritatem Etruriæ retulit. (106) Quibus Rodulſus permotus, atque opibus ſuis, ſi arma vellet adhibere, diffiſus, vetus ei obſequium remittere, atque integram Italiæ libertatem concedere ſtatuit, ſi certam, qua maxime egebat, pecuniam pependiſſent; atque eundem cum his mandatis in Italiam ſe referre præcepit. Is profectus, populos Regiæ voluntatis ac gratiæ ſtatim admonuit, quaque ipſe poteſtate inſtructus rediſſet, edocuit. Quod ubi illi cognoverunt, confeſtim ſinguli, qui luce libertatis aliqua fruebantur, indictam pecuniæ ſummam ſolverunt, ac, libertate redempta, præcipua ad eam rem privilegia elicuerunt. Hoc vero non ſolum Italici, ſed etiam Germanici ſcriptores memoriæ commendarunt: quorum verba pro tabulis, quas nanciſci nequivimus, afferemus, ne in re maximi ponderis aliquid ex vano hauſiſſe, atque ut mali Poetæ, in ipſa ſolvenda fabula lapſi eſſe videamur. Primum autem ſic Blondus: *Princivallis in Italiam cum novis mandatis remiſſus, omnes, qui pecuniam attribuerunt, in libertate dimiſſos Imperii fideles pronunciavit, per quam occaſionem Lucenſes duodecim millibus auri datis libertate donati ſunt, & Florentinus populus ad quietem jam perductus, novam inchoavit, ſaluberrimamque regiminis formam. Creati enim ſunt ſex magiſtratus bimeſtres futuri, quibus artium Prioribus fuit appellatio, & ſeptimus brevì additus Vexillifer juſtitiæ vocatus.* Blondum inde ſequutus Platina ita: *Rodulfus Imperator comparandæ pecuniæ ſtudioſus, Cancellarium ſuum è gente Fliſca in Etruriam miſit, qui populos omnes liberos faceret, & eos præcipue, qui ſe pecunia redimerent: perſolvère autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummorum auri, Florentini verò ſex milia, qui ſtatim omnino liberi*

ſem, Apoſtolicæ Sedis Legatum præfecit, unà cum *Roberto* Atrebatenſi, cui moriens *Carolus* Regni gubernacula commendaverat, ut patet ex Diplomate *Martini IV.*, apud Raynaldum ad hunc annum, num. 6.

(102) Non in die Annunciationis B. Mariæ Virginis, in quem hoc anno Paſcha Reſurrectionis incidit, ſed tertio poſt die, ſeu nocte inter tertium, & quartum diem, deceſſit *Martinus IV.*, ut Nangius teſtatur ad hunc annum. *Honorius* ipſe ſucceſſor, in Encielycis Literis, diem eundem deſignat, apud Raynaldum, num. 19., inquiens. *Nuper ſiquidem, quarto Kal. Aprilis, felicis recordationis Martino Papa, prædeceſſore noſtro . . ., per naturalis mortis occaſum denequam ſeculi hujus anguſtiis liberato* &c.

(103) Hæc Sigonius tradit ex Joanne Villano, lib. 7. cap. 107.

(104) Per compendium hæc narrat ex Manipulo Flammæ Sigonius. Pleniùs hoc bellum refert Calchus, qui in obſidione Seprii, quam *Otto* Archiepiſcopus ſtatim inſtituit, antiquatum eſſe *Carrocii* uſum, ceu rei ineptæ, ac magni in prœliis impedimenti, adnotat, ſubſtitutum ſcribens Vexillum album, cum rubea Cruce, *S. Ambroſii* imagine decoratum.

(105) Innuit hic Sigonius celebrem à *Rodulpho* uſurpatum Apologum Vulpis, renuentis Leonem morbo decumbentem, obſequii gratiâ, inviſere, eò quòd cæterorum Animalium ingredientium, non redeuntium, deſcripta in pulvere veſtigia intueretur.

(106) Conſentiente Summo Pontifice, *Princivallis Fliſcus* in Germaniam profectus eſt, ut in Imperii Vicarium à *Rodulpho* confirmaretur, quod etiam obtinuit. Acta ejuſdem, tum Florentiæ, tum in aliis Urbibus, narrat Joannes Villanus, lib. 7., cap. CXI.

liberi facti magiſtratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero juſtitiæ, creavere. Non diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto Principe videretur, quòd ea ratione Eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur: cum non amplius Imperatorem videret, liberas Civitates vexare. Atque eodem etiam modo Sabellicus, quos ſequuti Germani ſunt, ex quibus Abbas Tritemius: *Rodulfus Rex*, inquit, *Romanorum, pecuniæ avidus, rem Principi turpem commiſit: Cancellarium ſuum in Italiam miſit, qui accepta pecunia populos omnes liberos faceret, eos potiſſimum, qui ſe pretio redimerent. Lucenſes ob eam rem duodecim millia nummûm auri perſolverunt, Florentini verò ſex millia. Qui ſtatim omnino liberi facti, magiſtratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero juſtitiæ, creaverunt. In hunc modum & reliquæ Civitates pleræque ſeſe pecunia interveniente in libertatem contulerunt.* Et Joannes Cuſpinianus: *Rodulfus*, inquit, *à Bononienſibus, Florentinis, Genuenſibus, Lucenſibuſque pro libertate, ſed in gravem Ro. Imperii jacturam grandem congeſſit pecuniam. Id profecto omnes atteſtantur, quod ab omnibus pecuniam accepit, libertate conceſſa, & Imperii fideles pronunciavit. Quam rem Honorius IV. Pontifex ut infamem, ſibi tamen & Italiæ non inutilem, non magis probavit, quàm prohibuit.* Item Albertus Crantzius Metropolis libro octavo: *Rodulfus Imperator Cancellarium ſuum, hominem Genuenſem, in Italiam miſit, præſertim in Etruriam: omnes, qui pecuniam attribuerunt, in libertate dimiſſos Imperii fideles pronunciavit: per quam occaſionem Lucenſes XII. millibus aureorum datis, libertate donati ſunt, & Florentini ad quietem perducti novam inchoarunt Reip. gerendæ formam, in qua uſque hodie permanſerunt. Hic noſtrorum Impp. primus Italiam pro deſerta videtur habuiſſe, quamvis nonnulli ex ſucceſſoribus ſint illis colluctati: nullus tamen hanc Civitatibus vendidit libertatem. Fecit, quòd ſolent, qui rebus melioribus deſperatis, non quod volunt, ſed quod velle coguntur, faciunt: aliquando tamen melius erat, ſi nihil ille armorum pro recuperandis Imperii juribus intentare voluit, cauſſam ipſam integram ſervare ſucceſſoribus.* Item Nauclerus: *Rodulfus comparandæ pecuniæ ſtudioſus, Cancellarium ſuum è gente Fliſca in Italiam miſit, qui populos in Etruria omnes liberos faceret, & eos potiſſimum, qui ſe pecunia redimere curarent. Perſolvêre autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummûm auri, Florentini verò ſex millia, qui ſtatim liberi omnino facti, magiſtratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero juſtitiæ, creavere. Non diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto Principe videretur, quòd ea ratione Eccleſiaſtica ditio ſecurior futura videbatur: cum non amplius Imperatori liceret liberas Civitates vexare.* Triennio verò poſt Opizo Marchio Ateſtinus Mutinam ac Regium ſibi eodem ipſo permittente Rodulfo ſubjecit. Adolfus autem Cæſar, qui mox Rodulfum eſt ſubſequutus, Matthæum Vicecomitem Vicarium Imperii perpetuum in tota ditione Mediolanenſi conſtituit. Ex quibus intelligi apertè poteſt, cum aliæ Civitates atque provinciæ ad juſtum, cujus fuerant, Eccleſiæ imperium rediiſſent, aliæ proprios ſibi dominos aſciviſſent, aliæ libertatem armis partam obtinerent, atque hæc omnia ipſo concedente Cæſare, quem Regem Italiæ, ſeu Lombardiæ vocavimus, facta eſſent, Regnum Italiæ hoc tempore defeciſſe, (107) quod à Longobardis inſtitutum Franci exce-

(107) Contra Sigonium inclamant, qui proximis elapſis annis Commentaria vulgarunt de Florentina libertate, ac reliquis Italiæ Urbibus, ut perennia in illas Cæſarei Imperii jura tuerentur. Plena Sectione XIX. eundem refellit Anonymus Scriptor, in Diſſertatione Politico-Hiſtorico-Juridica, ob Controverſiam recenter agitatam inter Finarienſes, ac Januenſem Rempublicam; nec admodum ardua res eſt, ex temporum ſuccedentium hiſtoria, id erroris evincere. Siquidem, poſt Rodulphum, ſubſequentes Cæſares perſeverantis in Italia vetuſti Imperii quamplura Documenta edidere, quæ paſſim apud Scriptores leguntur. Sex autem illorum, Coronam etiam Italici Regni ſolemni celebritate ſumpſere, Henricus VII. anno 1311., Ludovicus Bavarus anno 1327, Carolus IV. anno 1355., Sigiſmondus anno 1431., Fridericus III anno 1452., & Carolus V. anno 1529. Hæc, cum latere non poſſent oculatiſſimum Scriptorem, & in Hiſtoricis rebus egregiè verſatum Sigonium, probato cuilibet viro difficilè perſuaderi poſſe crediderim, in ea illum ſententia fuiſſe, ut prorſus deletum, abrogatumque, à *Rodulphi* Imperio ad ætatem uſque ſuam, Regnum Italicum affirmaret. Id enim, abſque injuria tanti viri, aſſeri nequit; cùm, vel pinguis inſcitiæ damnandus foret, quòd ſolus ipſe ignoraret poſterorum Cæſarum geſta in Italia, à tot Auctoribus coævis, proximiſque in Annales tranſlata; vel doloſæ adulationis arguendus, ac ſi Partium ſtudiis abreptus lenocinari Principibus voluiſſet, in ampliſſima luce ſponte cæcutiens. Hæc autem aſſentatio, quàm inſulſa ſit, atque ideo indigna, quæ Sigonio affingatur, nemo non videt; aperti namque mendacii cenſura, à quolibet neoterico alumno, leviſſimâ etiam hiſtoriarum aſpergine delibuto, refutari potuiſſet. Itaque, ne inverecundè aut temerè, contra tam inſignem virum inſurgamus, ejuſdem famam denigrantes alterutro ex hiſce fœdiſſimis probris, pro certo habendum eſt, Sigonium, ea tantùm tempora deſignare voluiſſe, quibus *Rodulphus* derelictam propemodum Italiæ curam abjicere viſus eſt, ut Auctores ab ipſo relati teſtantur. Tunc enim, revera pluribus Italiæ Urbibus Cæſareo Diplomate data eſt libertas, &, cùm per ſexaginta annorum intervallum, à Friderico nempe II. uſque ad Henricum VII., neglecta fermè hæc Provincia nullum Cæſarem viderit, inteſtinis bellis Urbes dilacerantibus, varii per noſtras Regiones Principatus invaluere. Hinc verò occaſionem nactus eſt Sigonius Hiſtoriam ſuam abſolvendi, non inſcitiâ, aut aſtu, (quod, ut ſuperiùs innui, indecorum foret vel opinari,) ſed ipſa poſcente Rerum, eo Seculo afflictarum miſerrima conditione; cùm in tanta armorum perturbatione, qua Langobardica præſertim Regio ſcindebatur, vix ullum apud nos vigentis Italici Regni veſtigium legeretur. Hac igitur ſolidiſſima ratione ductus, *Regnum Italicum defeciſſe* ſcripſit Sigonius, ac calamum depoſuit in ea annorum ſerie, in qua ſpeciem quandam abdicatæ Italicæ dominationis à *Rodulpho* exhibitam fuiſſe, Eruditorum nemo inficiabitur. Id autem in Sigonio eò minùs reprehendendum eſt, quòd candidè fateatur, à ſe minimè inſpecta fuiſſe Diplomata, quibus à *Rodulpho* pacta Libertatis condita fuere; inde enim dilucidè patet, res Italicas, ex facie ſolummodo, quam tunc gerebant, ab ipſo relatas. Hæc ſubnectere neceſſarium duxi, ne tam turpi nota, abſoluti eximii hujus operis gloriam dehoneſtari, impoſterum, quiſquam patiatur.

ceperunt, ac demum ad Germanos translatum Italici aſſiduis à Gregorio VII. Pont., & Henrico III. Imp. armorum contentionibus fatigarunt, ac demum in hunc ſtatum, A quem paullo ante deſcripſimus, adduxerunt. Ac de Regno quidem Italico hæc habuimus, quæ memoriæ mandaremus.

F I N I S.

natur. Ita ſuo ex ingenio ſcribentes, quàm longè à veritate abſint, egregiis duobus hanc in rem documentis pag. 10. & 11. Sangiorgius evidenter oſtendit. Eodem enim, quo ſuus ante in Italia Genitor *Gullielmus* fulſerat, *Aleramus* & ipſe Comitis titulo fulgebat, ut anno 938. datum illi ab *Hugone* Patre, Filioque *Lothario* Regibus privilegium enunciat. Anno deinde 951. in tabulis factæ ab ipſo donationis ſupra citatæ, de ſe ita ipſe loquitur: *Nos Aleramus Marchio Filius Gullielmi Comitis, & Gilberga Filia Dom. Belengarii Regis*. Incompertum tamen eſt, quando, & à quo ea ornatus dignitate fuerit, niſi eam fortaſſe obtinuerit à regnante tunc *Berengario*, cujus ille filiam *Gilbergam* habebat uxorem.

5. Lucem deinde addit luci celeberrima illa ipſa *Aleramo* facta ab Othone I. Imperatore donatio, ſive data, ut loqui alii malunt, inveſtitura, quam Sangiorgiana Chronica integram pag. 13. refert. Ibi equidem anno 967. plurima à *Flumine Tanari uſque ad Flumen Urbam, & ad littus Maris Aleramo* præfato prædictus Imperator de novo donat, & plurima jam ab aliis tradita inveſtit atque confirmat, in *Comitatu Aquenſi, Saonenſi, nec non Aſtenſi, & Montisferrati, Taurinenſi, & Vercellenſi, Parmenſi, & Cremonenſi, ſeu Bergomenſi*. Hæc ego omnia, ut in privilegio continentur, exprimere oportunum duxi, ut tot inter Italici Regni Comitatus, numerata ab *Othone* Montisferrati Regio videatur, fiatque omnibus omnino perſpicuus illorum error, qui *Aleramum* Montisferrati Marchionem eodem met ab *Othone* conſtitutum tunc de novo & primitus voluerunt, vel etiamnum cœci à cœcis ducti pertinaciter volunt. *Aleramum Otho* Imperator crebrò memorat, & illum ſemper Marchionem nominat, qualem antea fuiſſe noverat, quin talem ipſe faceret.

6. Bigamus fuiſſe *Aleramus* debuit, cùm certiſſimus *Gilbergæ Belengarii*, (ut textus habet pro *Berengario*) Regis Filiæ Maritus fuerit, à ſe ipſo, ut numero 4 jam vidimus, enunciatus, aliaque ex eodem documento anni 951. infertur viduatus uxore, quæ vera dicenda eſt Mater *Gullielmi*, jam fato functi, cujus *Gilberga* dicitur Matervia, iſtiuſque ille dicitur Filiaſter. De hac conjuge prima Sangiorgius etiam viſo, ſed non bene perpenſo, citato ſupra documento, ut inſcius ſilet. De ſecunda illa, ille ſolus, inter tot de *Aleramo* notos mihi Scriptores loquitur. Ceteri omnes, & quidem multi, una in *Alaſſia*, vel *Adelaide*, quæ tertia eſſet uxor, intenti, ejuſdem occultum cum *Aleramo* conjugium; ab inſalutato Parente Cæſare fugam; Sabathias inter Alpes latibulum; vilem in victu lucrando laborem; caſu deinde & fortuna mirabili factam ab Auguſto Genitore agnitionem, datoſque Genero *Aleramo* pro ſeptem natis ab illo Nepotibus Marchionatus ſeptem, ideſt *Montisferrati, Salutiarum, Cevæ, Inciſæ, Carretti, Ponzoni, & Boſchi*, de quibus fortaſſe loqui infra continget, anilem prorſus in morem, hiſtorica majeſtate contempta, ementiuntur, & fingunt.

7. In omnes magnam hanc fabulam componentes fabellas inquirere, neque ſi vellem poſſum, neque ſi poſſem debeo; baſi enim loco mota quodnam ſtare poſitum ſuper illa ædificium poteſt? Satis hoc loco erit innuere, *Alaſſiam*, ſive *Adelaidem* ab *Othonum* aliquo Imperatore natam, datamque *Aleramo* uxorem, ab ipſo neque ſolertiſſimo Sangiorgio firma ſatis evinci probatione. Is enim pag. 13. ſuorum de Monteferrato Annalium genitam ab *Othone I.* Cæſare Auguſto, ſuaque ab uxore *Adelaide* aliam aſſerit *Adelaidem*, neque iſtam *Aleramo* copulatam tradit, ſed ejuſdem nominis alteram, quam *Otho Secundus*, & *Theophania* Græci Baſileos filia procrearunt. Rem ille hanc pag. 20. ſcribit, ut ſcriptam invênit à Raphaële Volaterrano, quem pagina prima cum utroque Jacobo Aquenſi & Bergomati, cum Sabellico, Blondo, & Merula inter malè meritos de Aleramica hiſtoria Fabulatores collocat, atque ſugillat. Cùm verò à tot illis inaniter dictum, tot aliorum, & ex illis etiam ipſis aliquorum ſilentio impugnet, ut pagina nona eſſe videntur Frater Martinus Martinianæ Author hiſtoriæ; Platina in vita Agapiti 2. & Joannis 13. Pontificum Romanorum; Blondus in Decade ſecunda, ſecundi & tertii libri; Matthæus Palmerius; Raphaël Volaterranus in Vigeſimotertio Rerum Urbanarum; & Nauclerus Joannes ſecundo Chronographiæ volumine in ſecunda, & quarta ſupra trigeſimam generatione; ſilentem Ego notæ melioris indicabo Virum, qui hac de re palmam præ ceteris unus obtinere meretur.

8. Sanctus Odilo Cluniacenſis Abbas Sanctam *Adelaidem* ipſi notus compertam habuit, ut de illius vita ſcripturus ita ipſe teſtatur lib. 1. cap. 3. videndus in Tomo 1. pag. 263. Leibnitianæ Collectionis: *Hæc enim, quæ de ea dicimus, non modò auditu, ſed & viſu, & experimento cognovimus. Multa ab ea ſalutis verba audivimus,*

plurima dona ſuſcepimus &c. Hujuſmodi ergo Author ſcire & potuit, & debuit, quæ de tanta muliere genus propter & mores ſpectatiſſima, tradere Poſteris aggreſſus fuit. Prolem tamen, quam duobus è Viris ipſa ſuſcepit, non aliam memorat, niſi cap. 1. lib. 1. à *Lothario* Italiæ Rege, Viro illius primo Fœminam, dato Leibnitianis in Notis Baronium corrigentibus nomine *Eramam*, alteri Lothario, Francorum Regi nuptam; & capite 3. ejuſdem libri ab Imperatore *Othone I.* Viro ejuſdem altero *Othonem* alium paterno in Imperio *ſecundum*. Hunc unicum illi filium fuiſſe bis affirmat cap. 5., & neque iſto, neque ullo alio in capite *Adelheidim* Filiæ alicujus Matrem ab eodem *Othone* factam dicit, & dicere ſanè debuiſſet, nec dubitari ab ullo prudenter poteſt, quin ille dixiſſet, ſi ad id in *Adelheidis* vita dicendum patens illius oculis veritas impuliſſet. Præcipua enim in Principibus adeò magnis res eſt, quævis ab ipſis genita proles, ut ſileri de Domo eorum in hiſtoria nequeat, & præſertim quæ variis, magnis, mirisque acta caſibus tantam multis in hiſtoriis celebritatem meruit, quantam *Adelhais Alerami* aſſerta uxor contra ſilentes veteres modernis multis obtinuit ab Hiſtoricis.

9. Non ergo ſinè difficultate admittere cautus quiſque poteſt ſuppoſitam hanc ſolis à Recentioribus *Adelheidim*, Sanctæ Imperatricis *Adelheidis* ſive Filiam, ſive ſuo ex Filio Imperatore Nepotem; cùm Sanctus Odilo eo vivens tempore, quo illa vixiſſe debuiſſet, ſi re vera inter vivos illa fuiſſet, in ſua nullibi ab ipſo deſcripta Matris vel Aviæ vita memoret. Memorat ille quidem, & cap. 4. 5. & 6. non ſemel memorat, Sanctam eam Imperatricem poſt Mariti *Othonis* primi Imperatoris fatum, cum unico Filio ſuo *Othone* Imperatore *ſecundo* viduam regnaſſe, & poſt illius etiam funus, pro Filii Filio Imperatore *Othone tertio* Græca Matre orto, multa cum Imperio Romano Regna rexiſſe, neque habuiſſe unquam de Filia, ſive Nepote ſua curam, ut Matris vel Aviæ, poſtulabat officium, ab Hiſtorico vitæ ſuæ Teſte, ſuoſque inter Aulicos Familiari, nulla prorſus ratione ſilendum.

10. Si eorum unicè habenda in hiſtoriis ratio eſt, quæ non ſcripta modò, ſed certis ſtabilita legimus argumentis, multa de *Alerami* ſucceſſoribus in dubium veniunt; immo certam falſi præ ſe ſpeciem ferunt. Qua ſcilicet e duabus, vel tribus illius Uxoribus nati eidem Filii ſint; Qui deinde, & quot fuerint, nemo adhuc manifeſtum omnino fecit. Ex alia ante *Gilbergam* ducta Uxore Filium ſuſcepit *Gullielmum*, ſed ultimo jam fato functum in ſua *Aleramus* ipſe donatione, Grazani Monachis facta anno 951. recenſet, duoſque ibi alios tunc viventes, dictoſque *Gullielmi* Germanos, *Anſelmum* & *Oddonem* commemorat. Utrum iſtos illi natos à prima Uxore Filios, an ſecundæ ſive tertiæ Uxoris alios *Otho primus* Imperator intellexerit, dum anno 967. veteres eidem, & Filiis, & Hæredibus ditiones confirmavit, novaſque conceſſit, quis nunc ſinè antiquo Teſte aſſerere, niſi mero ex arbitrio poteſt? A prima certa incerti nominis Uxore datos *Aleramo* Filios, & Hæredes Aleramica Grazanenſi Cœnobio facta donatio evidenter oſtendit. Ab indubia vero Uxore ſecunda nomine *Gilberga*, & magis quàm dubia ab Adelheide Uxore tertia, partam eidem *Aleramo* Sobolem nullus mihi notus Scriptor æqualis aut proximus in medio poſuit.

11. An rectè pag. 9. 20. & 21. Chronici ſui calculos Sangiorgius faciat, Annalium ſuorum Lectoribus judicandum relinquo; hos tamen ego calculos à me factos, atque, ut puto, ab omnibus faciendos, juxta indubias, à Sangiorgio poſitas, datiſque ab eo documentis probatas, ſed ſuis minimè præ oculis, ut debebat, diligenter habitas, de *Aleramo* Epochas libenter ſubjiciam, ut quibus otium & voluntas erit, illos dignoſcere cuncti poſſint. *Aleramus* itaque quando vivere incœperit, nullo certo teſte conſtat; cùm verò ab *Hugone* & *Lothario* Regibus Fidelis eorum Comes anno 938. laudetur, & Curte Forum nuncupatâ donatus ab illis in illorum privilegio legatur, ut ad exercendum Comitis, inſigne tunc in regendi Regni Populis officium, aptus dici & eſſe potuerit, annis 20. minor haberi non debet. Tribus deinde ſupra decem auctus annis, Gullielmo Filio jam defuncto orbatus, & ad altiorem Marchionis gradum evectus, unà cum *Gilbergâ* conjuge, & *Anſelmo*, & *Oddone* Filiis, ab alio thoro acceptis, Grazanenſes Monachos, anno Chriſti 951., ſui ipſius 33., multorum prædiorum beneficio piè ac liberaliter affecit. Sexdecim poſt annos, cùm quadrageſimum ille & nonum jam numeraret, veterem Montisferrati ab Alpibus nec non à Pado atque Tanaro uſque dum in unum confluunt fluviis, circumſeptam ſibi confirmari, novamque aliam à Tanaro uſque ad Urbam & littus Maris ſibi concedi ab *Othone I.* Imper. ditionem anno 967. impetravit. Viduus tandem Gilbergâ defunctâ factus, anno 986. *Othonis II.* Auguſti

Auguſti Filiam *Adbeleidem*, ex fide Volaterrani Uxorem ſibi octavum & ſexageſimum annum ingreſſo, Imperialem Virginem, bis nondum ſeptennem conjunxit.

12. Quot hinc naſcantur abſurda, unico agnoſcere intuitu quiſque poteſt. Actum & ipſe agerem, ſi quæ ſatis conſpicua ſuperioribus in numeris facta jam puto, iterum inſpicienda meis non ſine ſtomacho Lectoribus exhiberem. Quæ adhuc dicenda ſuperſunt, datæ in jam dictis luci novam ſemper affundent lucem. Quis verò nunc adeò bardus homo, ut conditionem, ætatemque hos inter ſuppoſitos Conjuges nimis imparem non videat, atque id videns credere velit & poſſit? Non enim ex hujuſmodi defectu ſingulo, ſed ex utriuſque complexu tanta iſtas contra nuptias emergit difficultas; cùm ille idem genere ſit longè minor, qui adeò eſt ætate major, ut quinquies & magis ſponſæ longè nobilioris, longèque ditioris ætatulam excedat. Aleramus igitur, à duobus dumtaxat annis impeditus ne ſeptuagenarius eſſet, ſæpèfatæ *Albeleidis* vix trium & decem annorum puellæ, quæ numquam in rerum natura, ſed ſola recentiorum quorumdam Scriptorum in mente poëtica fuit, Maritus nedum non verus, ſe ne veroſimilis quidem æſtimari debet ab iis, apud quos ratio valere aliquid poteſt.

13. Si tantum mihi, claras propter allatas huc uſque rationes, tribuere licet, ſomniati, *Aleramum* inter, & *Adeleidim*, matrimonii cauſſa nullum poſthac inter verè eruditos patronum inveniet. Principem hujuſmodi Puellam auguſto utriuſque Imperii ſanguine natam, ſeni nuptam quis credat ſeptuagenario, & quanto minus forſitan octuagenario? Non equidem omnes, ut *num.* 11. ſuæ in favorem ætatis opinatus ipſe ſum, opinari alii volent, aut poterunt, & viginti dumtaxat annis fuiſſe negabunt *Aleramum*, ſed paulò plus, aut minus ad trigeſimum perveniſſe contendent, quando ab *Hugone*, & *Lothario* Italiæ Regibus anno 938. vano tunc minimè Comitis titulo, ſed gravi, & Virum requirente Comitatus adminiſtrandi munere jam decoratus exprimitur. Quamvis verò mitiorem meam omnes ſequantur de illius ætate opinionem, cujus umquam in mentem veniet, tenellam illam Virgunculam, vix tres ſupra decem annos natam, à Parentibus juxta Sigonium lib. 7. de Regno Italiæ anno 972. Matrimonio junctis, ad tam celeres, cum Viro nimis natu grandi, & parum grandi potentià Principe, nuptias, anno 986. datam fuiſſe præcipitem; perinde ac ſi Imperatoris Filiæ, & Nepoti, cujus niſi e vultu, apud fabulantes de illà Hiſtoricos elegantiſſimo, venire multæ acutæque poterant à dote ſagittæ, annis *Aleramo* longè minor, & Principatu longè major deeſſe Maritus potuiſſet.

14. Deliramentum ergo eſt, non hiſtoria, quæ ut num. 4. & 6. jam diximus, & iterum dicere præter fas non eſt, primi Othonis Saxonica in Aula Ephæbum *Aleramum*, vel Tyronem in poſito contra Brixiam Italiæ Urbem exercitu Militem, juvenemque utroque in loco Alaſſiæ amoribus irretitum fingit; & cum illa ſive primi, ſive ſecundi Othonis filia, ut ex more falſa loquentium, alii contra alios tradunt, ſe fugæ datum, & Liguſticis abditum in Alpibus venditat; Septemque Marium carbonario labore nutritorum Parentem factum, tandemque id numquam opinante ab Imperatore agnitum, venià donatum, acceptumque in Generum, tot unoquoque pro Filio Marchionatibus nobilitatum, & auctum, ad aucupandas Vulgi admirationes jocosè potiùs quàm ſeriò decantat. Quomodo hæc, ſive in Germanià, ſive in Italià, ſub Othone aliquo Imperatore juveniliter agere *Aleramus* potuit, qui antequam *primus Otho*, Italiæ Rex, & Imperator fieret, ut num. 5. ex ejuſdem Cæſaris teſtimonio probavimus, erat in Italià Marchio, & Uxorem Berengarii Regis Filiam jam Maritus habebat, factuſque ante illam ab alia Uxore Pater jam fuerat, & Filii quidem jam uſque ab anno 951. inter plures memorati, quin certo conſtet quando, & qua ille ætate deceſſerit, ſed deceſſiſſe jam Adultus pro certò debuit, ut è ſequentibus concludere rationibus cogimur.

15. *Gullielmus*, renovato juxta morem Avi nomine, Filius ille fuit, ut citata jam toties in donatione de anno 951. facta, fato jam functus, eam attigiſſe oportuit ætatem, quæ ſeptennium ſuperans piam eamdem à Patre factam pro illius etiam anima donationem admittere in ſuffragium potuiſſet. Danda pro fide ſunt ipſius à Sangiorgio pag. 11. dati verba diplomatis, hunc in modum loquentia: *pro animæ noſtræ, & q. Gullielmi, qui fuit Filius, & Filiaſter, atque Germanus noſter, ſeu Parentum noſtrorum mercede*. Diverſæ diſtinctæque omnes iſtæ in *Gullielmo* jam defuncto relationes ad eruendam, firmandamque de Aleramica prole veritatem, ſupra quàm dici poteſt, utiles ſunt, atque fœlices. Mirum propterea nimis

eſt,

eſt, Sangiorgium ſuis eas habuiſſe præ oculis, & alienis ſuo de Monteferrato Annales legentibus ſubjeciſſe, quin tantam aliis datam ab ipſo lucem idem ipſe cognoſceret, aut ſua ipſe cognitione uteretur. Tot enim adeò claræ de Gullielmo jam dicto palàm factæ relationes, ita neceſſariò intelligi meâ ſententiâ debent, ut *Filius* Patrem ſuum de ipſo loquentem indicet Aleramum; *Filiaſter* Gilbergam, Patris poſt ipſum natum innuat Uxorem; *Germanus* ideſt, ſi germana ſit latinitas, ex iiſdem Patre, & Matre natus, Fratres appellet alios, eodem ab *Aleramo*, eademque ab alia illius Uxore ante ductam *Gilbergam* ſatos, *Anſelmum*, & *Oddonem*.

16. Huc tranſcriptis citato ſupra è diplomate verbis, datam à me interpretationem excerpta ex illius initio confirmabunt verba hæc alia: „ Prævidimus nos „ Aleramus Marchio, Filius Gullielmi Comitis, & Gilberga Filia Domini Belengarii, & Anſelmus, ſeu Oddo g. g. (germani) viventes lege Salicâ, ipſi namque jugales modo quo ſupra genitorum noſtrorum, & Anſelmi ſeu Oddonis „ gratiâ nobis conſentiente, & ſubter confirmante, de noſtra facultate nobis ſua „ pietate largita Chriſti fidelibus offerre &c. Attendendus eſt ultimus iſte loquendi modus *Anſelmum* & *Oddonem* à pupillari egreſſos ætate convincens, & debitarum fortaſſe ſibi ex defuncta ipſorum Matre, Alerami Uxore prima, rerum arbitros, ut de illarum uſu vel ipſi diſponere, vel diſponenti conſentire Patri poſſent. Rerum ſuarum Dominus, & Arbiter eſt quilibet, dum vivit, Pater, & de illis ſine conſentiente Filiorum gratia, quidquid ipſe vult, agere ſuo ſolo pro arbitrio poteſt. Anſelmi ergo, & Oddonis gratia conſentiens non viventis Patris *Alerami* bona, neque Uxoris ſuæ *Gilbergæ* viventis, ſi eorum Mater fuiſſet, ſed alterius jam defunctæ ipſorum Matris debita ipſis bona reſpicere dicenda eſt. Immo quia ſuos adhuc viventes *Aleramus*, & *Gilberga* Genitores habebant, illos quoque ſibi conſentientes voluerunt, & habuerunt.

17. Meam verò in hujuſmodi conjectura mercem juſto pluris vendere neque facultas mihi, neque voluntas eſt. Tanti ſat eſt illam emi, quanti valere illam poſſe æqui & eruditi omnes, ſuum etiam conjecturis pretium ſtatuentes, judicabunt. Si quid caliginoſum facilis ad dubitandum aliquis ſe adhuc pati meis ſuperiore numero expoſitis in ſenſibus dicet, clariſſimum in meridie ſolem videbit, ſi verba hæc alia, aliis ibi relatis quaſi ſtatim ſubſequentia, leget: *Et manifeſti ſumus nos qui ſupra jugales, & Genitores, Pater & Matervia* (quid eſt Matervia, niſi barbarum barbari ſæculi vocabulum pro Noverca uſurpatum.) *ſeu Filiis* (lego Filii.) *& Filiaſtri* (en barbara vox altera minimè latina civis: Filiaſtri pro Privignis dicti; ſed qui, & cujus Filiaſtri? niſi *Anſelmus* & *Oddo*, ab *Aleramo* & alia ante ductam *Gilbergam* uxore nati, Gilbergæ, propterea dictæ Materviæ, ideſt Novercæ Privigni) *qui Deo miſerante ante hos dies ædificavimus Monaſterium in propriis rebus noſtris in loco & fundo Grazani* &c. Tot equidem iſti conſanguinitatis & affinitatis gradus, inter tot perſonas, *Aleramum* ſcilicet, & *Gilbergam* jugales, nec non *Anſelmum*, & *Oddonem* Germanos, jugalium iſtorum reſpective Filios atque Privignos, propriam uniuſcujuſque conjunctionem diſtinguentes, ſi cum tot aliis conferantur gradibus, numero 6. & 15. in *Gullielmo* dictorum ſupra Germanorum Germano altero, & Conjugum ſupra dictorum reſpectivè Filio atque Privigno, jam exactè diſcuſſis, ſibi adeò benè omnes reſpondent, ut tam perfecto inter ſe conſenſu, non niſi in unam, eamdemque conſpirare veritatem poſſint.

18. Tot huc uſque profligatis erroribus in Alerami origine, Patria, Ditione, Nuptiis, Liberiſque, veluti ſol medio in Æthere nitidiſſimus, fabularum nocte depulſa, hiſtoricum afferens diem, omnium denique oculis veritas emicat. Haud fruſtra igitur gradatim probata in coſpectu toties ponitur, ut ex hactenus dictis bene firmatam meliùs ſemper dicenda confirment. Italus itaque Princeps fuit *Aleramus*; à *Gullielmo* Comite Italo genitus; Socero ſuo Rege in Italia exiſtente *Berengario* ſecundo, primus Montisferrati Marchio ex Comite conſtitutus; duas inter uxores à prima genere & nomine, nondum cognita, tribus donatus maribus; nullam, quæ conſtet, ex ſecunda ſupradicti Regis Filia *Gilberga* ſobolem ſuſcepit. *Gullielmum*, ita fortaſſe dictum ex Avi nomine, ut natu primum, ipſe illius Pater *Aleramus* ſua de anno 951. teſte donatione Graziani Monacis facta, cùm jam e vivis ereptum indicet, duos alios ejuſdem Germanos, *Anſelmum*, & *Oddonem*, una ſecum tunc ipſo dicente viventes, ſibi deinde ſuperſtites, & in Marchionatu ſucceſſores habuiſſe neceſſariò debuit, aut caruiſſe Poſteris dicendus eſt. In auras enim abiit initi eumdem inter *Aleramum* jam propè octuagenarium, & juvenculam *Albeleidim Othonis* alicujus e tribus ſine alio medio Imperatoribus Filiam,

opinio conjugii vaniſſima; idemque nullus ex illo *Alerami* hæres venire ad aures potuit.

19. In rebus antiquis ſinè antiquo teſte dato, Recentiorum fidei ſe ſtatim fidere quis umquam prudens poteſt. Fœlix veterum Teſtium afflatus accurati etiam Sangiorgii velis in quærendo firmandoque immediato *Alerami* Succeſſore defuit, & ingenii ſui remigio uti dum voluit, ne dubiis in Sabuletis hæreret, mendaces in ſcopulos & ipſe impegit. Quod author non unus ab ipſo citatus caſtigatuſque, & idem ipſe pariter caſtigandus, de relictis ab Aleramo Filiis & Hæredibus, neque numero, neque tempore concordes, ſuo tantum ex capite tradunt, plurimum valebit in eoſdem omnes conveniens utique cenſura. Duos à *Secundi Othonis* Filia Filios, *Bonifacium* & *Gullielmum* adhærens Volaterrano Sangiorgius pag. 20. in lucem editos affirmat. Tres autem pag. ejuſdem 8. ex Matre ab *Othone* primo genita genitos Jacobus Philippus Bergomas ſine dato nomine numerat. Quatuor denique Aquenſis Jacobus alter ipſius ejuſdem Sangiorgii pag. 6. & 7. natos hoc ut ſequitur nomine vocat: *Othonem* nempe, *Bonifacium*, *Gullielmum*, nec non denique *Thetim*. Hos inter maximè miro, ſed prorſus imaginario belli caſu, Primogenitus *Otho* ab *Aleramo* Patre dicitur occiſus, dum uterque ſui creditus hoſtis, contra quem pugnaret ignarus, poſtquam diu omnibus virtutem parem admirantibus viſus eſt Mars geminus, gloriam Victori ſed maxime flebilem, victus & poſt mortem cognitus Filius non inglorius auxit.

20. Hanc Aleramo datam ab Aquenſi Jacobo ſobolem Sangiorgius ut ex ea, quam dedit ipſe, partim confutet, partimque cum ea conciliet ſtudio quàm poteſt maximo contendit. Iſta tamen nimis eſt riſu digna contentio, quæ de fructibus agitur ab arbore numquam nata productis. Quæ *Alerami* uxor ſupponitur vario donata nomine, & quod magis in fabulæ ſuſpicionem cadit, Patre donata vario, ſive *Alaſſia*, ſive *Alonda*, ſive *Adhelais* &c., *Othonis* Imperatoris ſive primi, ſive ſecundi, ſive tertii Filia, ſi, ut ex numeris 8. & 9. ſatis ſuperque patet, in lucem nunquam venit, quonam igitur modo aliquos illa Filios, de quorum, ſive numero, ſive nomine lis agatur emittere in lucem potuit? Qui tamen in lucem non ab ipſa, ſed à ſupradictis duobus per inane ſomnium Scriptoribus emiſſi leguntur, ſpretis pro nunc pejora ſomniantibus aliis quampluribus, abs re non erit, ſi videantur eadem inter ſe collidi ratione, qua conciliari fruſtra curantur. Sangiorgius enim, ut ſuus cum Jacobo Aquenſi levis pateat diſſenſus, ſuuſque cum eodem conſenſus facilis habeatur, ad optimam, qua idem ipſe indiget, & non utitur, provocat amuſſim. Grazanenſis ea eſt, hìc memorata ſæpius, anno 951. ab *Aleramo* facta donatio, ubi ſuos ille Filios geminos non ſemel eo ordine nominat, ut primo ſemper loco *Anſelmum*, ſecundo *Oddonem* ponat. Illum ideo Sangiorgius natu primum, hunc natu ſecundum, cùm ſibi perſuadeat, falsò affirmatum à Jacobo Aquenſi Primogenitum *Alerami Ottonem* demonſtraſſe ſatis abundè putat. Stuporem qui poteſt, ſibi prohibeat, dum inter Filios eidem *Aleramo* à diverſa uxore partos ineptam, ſed melius dixerim fatuam fieri confuſionem videt.

21. Datæ anno 951. citatæ ſupra donationis tabulæ nuptum cum Gilberga, Regnantis tunc in Italia Berengarii Secundi Filia, oſtendunt *Aleramum*, eidemque tres jam natos ab alio thoro oſtendunt Filios, quamlibet extra dubitationem num. 16. poſitos, ideſt *Gullielmum* lucis uſura privatum, duoſque illi ſuperſtites Germanos, *Anſelmum*, atque *Oddonem*. Cum hac prole vera, quam *Aleramo* prima ignoti nominis uxor peperit, Sangiorgius pag. 22. falſam illam comparat prolem, quam poſt annos non paucos ſupra triginta eidem *Aleramo* ab *Adhelaide* uxore tertia partam Jacobus Aquenſis ut ſua ſola in mente depinxit, ſuis etiam publicis conſignavit Annalibus. Eò autem iſta comparatio ſpectat, ut *Alerami* Primogenitus ab Aquenſi perperam dictus videatur *Otho*, & iſtius in locum bene à Sangiorgio poſitus *Bonifacius* habeatur.

22. Donationis ſupradictæ certo, & claro utens teſtimonio, nonniſi optimè excludit ille ab *Oddone* primogenituram, peſſimè tamen in *Bonifacio* collocat. Ubinam quæſo ab ejuſdem donationis capite uſque ad calcem mentio *Bonifacii* alicujus occurrit, ex cujus nomine *Oddonis* nomini præpoſito ſuus etiam ordo naſcendi præponendus inferatur? Quonam quæſo modo Aleramica donatio vivente uxore ſua *Gilberga* Grazanenſi Cœnobio jam ab anno 952. facta de filiis ab anteriore Conjuge acceptis loquens, loqui etiam poterat de aliis, juxta Aquenſem, & Sangiorgium, longiſſimè poſt ab *Adheleide* anno 986. ducta uxore tertia partis? Percipi hæc minimè poteſt inter natos è diverſo thoro Fratres comparatio, ut contra naturam, nato primis è nuptiis *Odloni*, *Bonifacius* è tertiis natus præferatur. Tale

deinde adductum quis crederet teſtimonium, cujus neque una in linea *Bonifacii* nomen apparet? Legitur ibi, & pluſquam ſemel legitur *Anſelmus*, patentiſſimè ſemper *Oddoni* præpoſitus, ex eodem primo *Alerami* conjugio uterque natus, ideoque verus uterque Germanus.

23. Ne quid ipſe immeritum Sangiorgio apponere videar, & ne idem ipſe immerens ab aliquo carpar, ſuis ille accuſetur verbis, me neceſſarium pro veritate Cenſorem vindicantibus. Ita ille ait paginæ 21. finem, & 23. initium faciens: „ Ne da queſto diſſente fra Giacomo d'Aqui, il quale dice, che il primo figliuolo „ di Aleramo fu Otto, ma ſi riprende per l'Inſtromento della Donatione fatta per „ Aleramo all'Abbatia di Grazano, regnante in Italia Berengario, & Alberto; il „ ſecondo fu Bonifacio, & il terzo Gullielmo; levato via adonque Gulliel.no, e „ non Ottone (legendum puto: levato via Ottone, e non Gullielmo; quia Otho Marti, velut hoſtis per inſcium Patrem litatus numero 19. dictus eſt.) rimaſe „ Bonifacio primogenito di Aleramo. Hoc verum non eſſet, niſi ſublato vel è vivis, vel verè magis ex natis *Othone*, juxta mentem Aquenſis primogenito, & relicto inter vivos tertio genito *Gullielmo*, ut *Bonifacius* duos inter iſtos medius, ex mente Sangiorgii primogenitus eſſet, vel fieret.

24. Tantæ meæ hoc uno in errore moræ me jam nimis equidem piget; ſed niſi errantem adhuc Sangiorgium inſequar, & ſi ad rectam eam, à qua declinatum monui, revocare viam negligam; pſeudomedici adinſtar ero, qui morbo indicato contentus, pharmacum ignoret, vel non adhibeat. Cùm ſemel viator aliquis rectæ viæ terga dederit, quò magis ſuum producit iter, eò ſemper magis ab illa recedit. Id Sangiorgio contigiſſe nemo, qui ſuis iſtis in Annalibus hoſpes non fuerit, inficias ibit. Huic medela malo, unus erit ad veros, notoſque Sangiorgio duos *Alerami* Filios, *Anſelmum*, atque *Oddonem* Sangiorgii ejuſdem fœlix ab infœlici digreſſione regreſſus; duos præter iſtos numero 21. & 22. convincentibus planè argumentis in aperto poſitos, nemo alius, idoneo teſte tutus *Alerami* Filius Aleramici ſanguinis propagator, & hæres haberi ad Eruditis poteſt.

25. Quoad uſque vitam iſti ſuam produxerint, & quibus copulati uxoribus fuerint, quot qualeſque Filios ſuſceperint, è tenebris eruere, & luci reddere, hoc opus, hic labor eſſe Sangiorgio ſanè debuerat. Illi tamen Montisferrati convenæ Conterraneos inter Proceres primario, Senatus ſuper totam Provinciam Capitis, ſuorum adhuc ibi florentium Marchionum familiari, Regionis pænè totius cartophilacia ſuo ſub arbitrio habenti id minimè operis neque laboris cùm fuerit, qua ratione, quave fœlicitate advenæ mihi eſſe nunc poterit, ſolitariam Derthonenſi in hoc Abbatiæ meæ prædio vitam agenti, ab Eruditorum nimis ſocietate ſejuncto, neque demum meis, ut vellem, ſtudiis, ſed litibus viventi, curarum certè omnium moleſtiſſimis? Impares oneri humeros licet ſentiam, mihi tamen non cadit animus; neque animo ingens auſus erit fortaſſe omnino irritus. Niſi enim præſtare omnia potero, quæ vel ipſe non potuit Sangiorgius, aut neglexit; *Alerami* ſaltem dubiam ab illo relictam, velut deductam à fictitia prole, dominam Montisferrati ad Paleologos uſque poſteritatem, genealogico veræ prolis firmiſſimo glutine conjungere, & fide reddere dignam firmiſſima me poſſe haud quaquam fruſtra confido.

26. Eidem igitur Sangiorgio nixus, ſuo ego è lapſu Sangiorgium erigam: Illo mihi prælucente ſydere, illi ego ſuam impertiens lucem ſydus ero. Contextum ita ab ipſo inclytorum Montisferrati Marchionum Stemma, uno quamvis gradu mancum claudicet, ſuo tamen à Montisferrati chronico, ideſt è divite ſuo Montisferratenſium rerum penu ſatis effundit luminis, quo ſuus agnoſci error, & emendari egregiè poſſit. Utinam Sangiorgio ſimiles quælibet in Italia princeps, ſive illuſtris Familia Geneologos habuiſſet, uno aut altero dumtaxat in gradu nutantes; ſed in allatis optimis, licèt ſingulis non bene perpenſis documentis fulcrum porrigemus, quod ad ipſorum erectionem, & ſui firmamentum diligens, aut fœlix magis è Lectoribus aliquis aliquando arripiat, & aliorum omnium uſui commodum faciat.

27. Ex receptiſſimo ubique adagio: facile eſt inventis addere; major utique in magis ardua rerum omnium inventione ſita virtus, majorem ſibi promeritam à primis inventoribus laudem, ſartam illis tectamque conſervat. Ad non vulgare Sangiorgio decus ideo ſufficit, quod veterum æquè ac illuſtrium Montisferrati Marchionum origo è fabulis, & quidem anilibus, ad hiſtoricam traducta veritatem, illum habuerit inventorem potiùs quàm vindicem. Præter unum Alerami nomen, & Marchionis in illo dignitatem, ditionemque Montisferrati, fabuloſo tamen modo,

do, & tempore utramque illi tributam, veri nil aliud auctores cæteri norunt, ſuiſque notum Lectoribus fecerunt. Avum illius, & Patrem, & Patriam pro certo noſſe Sangiorgii beneficium eſt, Italica in hiſtoria, Eruditis ab Italis nullo ſatis encomio compenſandum. Huic adjungi etiam debent notæ nuptiæ, notique fœtus, quamvis in utriſque falſa veris veraque falſis conſociaverit, hanc ob cauſam ſuſcipiendam ab aliis alium reliquerit pro iſta magis illuſtranda veritate meritum ſimul, atque laborem.

28. Non ſine cauſa, nec ſine duce in errorem temerè cecidit, multòque minus fabulantium adinſtar in illum ſe ſponte conjecit; ſed Sapientis in morem Scriptorum auctoritates, & temporum congruentias ſedulò expendens, ne incautus erraret, ipſo ſuo ratiocinio deceptus erravit. Hiſtorici propterea non oſcitanter errantis humanis ab omnibus excuſatur humanitas; ſed hiſtoriæ à quolibet errandi modo tenebris involutæ, niſi flante in iſtas cenſore aliquo, nulli umquam nuda patens lucebit veritas. Contra hanc merè ſomniantium ſomnia facilè diſſipantur, ſed eamdem accurato ſtudio quærentium, & inveniſſe pro certo ſibi perſuadentium, orditos ſibi ab ipſis, in quos inciderunt, caſus confutatione detegere, & correctione emendare, geminati laboris negotium eſt, neque nimis leviter tractandum, neque breviter nimis expediendum.

29. Falſo ſuppoſito alieno, & ſuo, ſuaque ſuper illud fallaci argumentatione Sangiorgius quaſi gemina deglutitus ſyrte naufragium ſibi ipſe quæſivit. Suppoſuit, ex Volaterrano, de re tam antiqua idoneo minimè teſti adhærens, & oraculi loco habuit *Alerami* cum *Adbeleide Othonis II.* Imperatoris Filia matrimonium, quod fabulis adſcribendum à num. 12. uſque ad 14. jam ſatis dicta convincunt. Hoc è ſuppoſito matrimonio nonniſi ſuppoſiti eadem facilitate fructus haberi potuerunt. Recentiorum mens ſola Scriptorum, quàm ineptè illis fœcunda fructibus fuerit, eadem ipſa num. 19. & 20. videnda, ut in quolibet eorum diſcors, ita in eorum nemine verax palàm omnibus ratione utentibus facit. Quod Sangiorgius cœcis ductoribus uſus in Aleramica prole tertiis è ſuppoſitis nuptiis quærenda, veri nihil viderit, mirum ſanè nemini erit; Erit autem omnibus quàm maximè mirum, quod ſynchronum ſecutus Auctorem, in accepta ab illo luce ſit hallucinatus, & magìs quàm ille vidit, videre in illo ipſe voluerit.

30. *Aleramo* enim Avo dum *Bonifacium* conjunxit pro filio nepotem, ſe in hanc neceſſariò dixit deſcendiſſe ſententiam, Arnulphi Mediolanenſis Hiſtorici auctoritate coactum. Sed Auctoris hujus allata ab illo verba legenti hæc nuſquam patet aſſerta citatio. Quam igitur pag. 21. ſibi factam aſſerit, ſuis ille verbis fateatur volo neceſſitatem: *quale* (Annuſa virginali puerperio, ut ipſe ait 1053.) *ſeguendo li predetti Annali* (citato ſupra ab Arnulpho compoſiti:) *fu l'anno della morte del predetto Bonifacio, e dell' età ſua ſeſſageſimo ſettimo, ſono aſtretto ad affermare BONIFACIO, del quale parlano gli Annali predetti, eſſere ſtato il PRIMOGENITO* figliuolo, e *SUCCESSORE* di Aleramo. Si Sangiorgio fides habenda eſt, bis ab Arnulpho cum laude Marchio Montisferrati Bonifacius memoratur. Prima illius habetur mentio ſub iſtis verbis à Sangiorgio pag. 21. relatis, nullo Arnulphi Libro indicato, neque Capite: „ E vicino autem Italiæ cum Optimatibus cæteris electi, Duces incedunt:
„ (Conrado I. Imperatori ad ſubigendam Burgundiam validum ferentes auxilium)
„ ſcilicet Præſul Heribertus, & Egregius Marchio Bonifacius Montisferrati, duo lu-
„ mina Regni: Mentio ejuſdem ſecunda hujus eſt tenoris: *His diebus Marchio Montisferrati Bonifacius, dum nemus tranſiret opacum, inſidiis ex obliquo latentibus venenato figitur jaculo, heu ſenex, ac plenus dierum maturam mortem exiguò præoccupavit!*

31. Quæ ex Arnulphi una Montisferrati vocula hoc noſtro tempore orta eſt difficultas minimè levis, cùm expediri paucis non poſſit, ultimo poſt alias loco diſcutienda, & ſolvenda relinquitur. Subjiciendus nunc examini eſt Arnulphi textus integer, ut à Sangiorgio ſive genuinus, ſive interpolatus proponitur. Ipſis etiam ex allatis ab eodem Sangiorgio verbis cunctis fit legentibus evidens, quòd *Bonifacius* Montisferrati Marchio *Alerami* fuiſſe filius, neque ab Arnulpho dictus legitur, neque ab aliis dicendus evincitur. His tamen iiſdem ex Arnulphi verbis, ſive verborum ſenſibus, eò ſe neceſſitatis adductum Sangiorgius explicat, ut inferat, non legat, laudatum ab Arnulpho Marchionem Montisferrati *Bonifacium* fuiſſe *Alerami* filium natu primum, & illius immediatum in Marchionatu ſucceſſorem. Ut ſuus iſte quoque magìs clarè pateat error illationis, & certam de hoc quoque palmam veritas ferat, audiendus ille idem eſt pag. 20. in hunc modum apertè locutus: *Aleramo, eſſendo pervenuta a morte Gilberga figliuola di Berengario III.* (inter Italiæ Reges Tertius à Sangiorgio, & à Riccobaldo Ferrarienſi Quartus dicitur Berengarius iſte

Epo-

Eporedienſis antea Marchio, quia duos primus, & alius tres ante illum in Italia regnaſſe Berengarios malè ſuppoſuit, cùm revera, Anonymo Poëta, teſte ſui laudatore coævo, Liutprando, Sigonioque, unus idemque Forilivii Dux Berengarius variâ fortunâ Italicum thronum acquiſivit, amiſit, recuperavit, Rex hoc nomine I., & Imperator poſtea factus) *Re d'Italia, con la quale aveva conceputo un figliuolo nominato Gullielmo, l'anno poi novecento, & ottanta ſei, ſecondo Raffael Volaterrano, oneſtiſſimamente ſi rimaritò con ſommo applauſo della Imperial Corte, con Alelifca, overo Alaſſia, figliuola di Ottone II. Imperatore, e di Teofania figliuola di Niceforo Imperatore de' Greci, con la quale viſſe anni nove in matrimonio, e con lei procreò due figliuoli, cioè Bonifacio primogenito, e Gullielmo.*

32. Quod in allatis nunc ſupra verbis, tamquàm antecedens continetur, ſi concedi verum poſſet, quod aliud aliis in verbis num. 30. relatis tanquàm neceſſariò conſequens, motus ab Arnulphi teſtimonio Sangiorgius infert, verum pariter concedi ab omnibus deberet. Nuptus enim anno 986. *Aleramus* Montisferrati Marchio, datum illi à Sangiorgio Filium *Bonifacium*, Montisferrati Marchionem propè ſeptuagenarium, anno 1053. (ut ſuos cum fide calculos referam) emiſſo ex inſidiis jaculo confoſſum, ſibi etiam dari ab omnibus debere evidenter evincit. Si enim iſte illi medio Filio aliquo nepos daretur, non equidem ſenex, ut ab Arnulpho dicitur, & dierum plenus è vivis exceſſiſſet occiſus; quia luſtris quatuor vel quinque ſua ſeptem ſupra ſexaginta annorum ætas decreſcere prò certo deberet. Everſo igitur uno nuptiarum iſtarum falſo ſuppoſito, quæ ſua Sangiorgio viſa eſt neceſſaria, de *Bonifacio* dicendo *Alerami* Filio, ut merè vana illico cadit illatio.

33. Suo hujuſmodi vano in ſuppoſito fontem ſibi Sangiorgius aperuit, ſui unde omnes vel ſaltem præcipuè manarunt errores. In iſtos animadvertere hoc loco ſupervacaneum puto, ſi num. 15. 16. & 17. internecinum illis à mè factum bellum memor adhuc jam viderit Lector, ut iterum videre ſibi grave non duxerit. Certiſſimum à me ibi admittitur, & admitti ab omnibus debet *Alerami* cum *Gilberga* Matrimonium. Ibi à me non admittitur, neque admitti ab aliquo poteſt *Gullielmus Aleramo* Patri ſuo à *Gilberga* ſua minimè Matre, ſed Noverca, progenitus. Admittendos denique omnium oculis patere feci, quos patere ſuis Sangiorgius noluit, duos alios dicti *Gullielmi* è vivis erepti Germanos Fratres eidem ſuperſtites; *Anſelmum* atque *Oddonem*. Hos autem facilè poterat, immo etiam cum ſupradictis cæteris noſſe ille debebat, niſi relatam à ſe pag. 11. Aleramicam anno 951. factam Grazanenſi Cœnobio donationem, ubi ſupradicta omnia continentur, vel clauſis oculis legerit, vel cœcutire legens ſpontè voluerit. Quoniam verò minimè iſtos novit, aut dum oportuit, illorum memor minimè fuit, viduum ſimul & orphanum ſibi perſuaſit *Aleramum*, & Volaterrano conſentiens cum *Aleleidi Othonis II.* Imperatoris & *Theophaniæ* Filia illum anno 986. tertiò nuptum ſuppoſuit, &, verâ neglectâ, ſuppoſititiæ prolis Parentem fecit.

34. Inter multa, quæ, ni fallor, minimè levia *Aleramum Othonis II.* Imperatoris Generum nolunt, eloquens valde mihi viſum eſt S. Odilonis, ſuis hauſtâ oculis, & chartis traditâ S. *Adhelaidis* Auguſtæ in vita ſilentium. Idem etiam omnibus videri & poſſe & debere conſtans eadem meâ ſtat adhuc in mente ſententia. Inſtar enim multorum eſt unus iſte Auguſtæ illius vitæ Teſtis & Scriptor, quæ *Othonis I.* Imperatoris Uxor, Mater Secundi, & Tertii denique Avia, Sociam non ſolùm cum Marito, Filio, & Nepote vitam duxit, ſed Regnorum, & Imperii curas cum ſingulis Auguſtis illis Auguſta ſuſtinuit. Uno enim anno & menſe Flii ſui Filium vivendi fine præceſſit. Opponi mihi jure cum poſſit: non omnia pro falſis haberi, quæ veteri aliqua in hiſtoria, ſuo de illis ſilente Authore, locum non habent. Hujuſmodi, ajo ego, ſilentio vim ſine limite tantam nemo unus concedet, rebus autem, & caſibus aptam nemo unus negabit. Antiqua certè ab antiquis minimè tradita, ſi ſolis tradantur à recentioribus, levia tantum capita invenient, quæ illis annuant. Qui me pag. 8. Sangiorgius docet à modernis vana tot de *Aleramo* ſuo tradentibus Hiſtoricis Satyricè cum Satyrico patere:

——————— dic tamen unde

Hæc emis, haud pudeat dominum monſtrare tabernæ.

Ille me ipſe docet idem critico ab ipſo criticè petere: cur à remoto nimis ab *Alerami* temporibus Volaterrano, eumdem extrema laborantem ſenectute, tertiis cum Imperiali Juvencula nuptiis illigatum emerit *Aleramum*? quin ab illo tabernæ dominum monſtrari ſibi petierit? Quærendus iſte non erat, niſi Scriptores inter, Othonibus Auguſtis ſynchronos, aut ſuppares; quod ab illo minimè factum, ne infectum ipſe relinquam, quædam veterum de Othoniana prole ſcribentium teſti-

ſtimonia in medio proferam, ut uni ſtudens veritati, quid hac etiam in re ſentiendum ſit, eruditus Lector expendat, & eligat.

35. Primus in ſcenam prodeat Monachus incertus à ſuppoſito illius Monaſterio dictus Herueldenſis, Imperatorum ab Henrico Aucupe ad Henricum V., ſub quo vixit, rerum geſtarum auctor à celeberrimo Leibnitio in Tomo I. Scriptorum Hiſtoriæ Brunſvicenſi inſervientium ſub num. XLIV. editus, ubi pag. 708. de primi Othonis uxoribus, filiiſque ita loquitur: „ Otto duxit uxorem Eddidam Regis Anglorum &c. Genuit ei *Ludolfum* omni virtute conſpicuum. *Lutgardim*, „ quæ nupſit Conrado Duci. Edith obiit VI. Kal. Febr. anno Domini 947. &c. „ Otto pergens Romam, duxit uxorem *Albelbeidim* relictam à Lothario, filio Hugonis, anno Domini 951. Papiæ &c. Adelheidis Imperatrix filios genuit Ottoni. Primus fuit *Hinricus*: Secundus *Bruno*: Tertius *Otto*, quem populus jam „ tunc ſperabat dominum; filiamque nomine *Alelbeidim*. „ De hac qui vitæ ſtatus, quæ fortuna fuerit, Auctor iſte non dixit, neque, ut puto, de nunquam à tali ſaltem Matre nata dicere potuit. Matrimonium *Othonis* primi ſecundum maribus duobus & una augens fœmina, mare uno primum minuit.

36. *Willelmus* iſte fuit, qui à Ruotgero Tomo I. Leibnitianæ Collectionis pag. 285. num. XXXII. in vita Brunonis Archiepiſcopi Colonienſis dicitur illius nepos, & Friderico Moguntino in Archiepiſcopatu ſucceſſor. Huic cohærens clarè magis ita rem explicat Sigonius ad an. 954. de Reg. Ital. „ Extremo anno Otho „ Litulphum filium fidem ſuam, & miſericordiam implorantem, XVI. Calendas „ Januarias in gratiam recepit. Eodem etiam die Willelmus Othonis filius in locum Friderici mortui Archiepiſcopus Moguntiæ lectus eum honorem iniit. „ Huic patet neceſſitas dicendi *Willelmum* Othoni I. partum non fuiſſe ab accepta anno 951. ſecundam in uxorem *Alelbeide*, ne puer vix triennalis ad Archiepiſcopale regimen evectus nimis abſurdè dicatur.

37. Poſtquam *Willelmum* ſuæ vindicavimus Matri, ſuis vindicemus & moribus, quos ut aliqui laudarent Archipræſule dignos, contra Patrem finxerunt à Filio alienos. Sigonius loco jam citato, quam adoptavit pro hiſtoria fabulam, ut ſequitur, narrat. „ Hic eximiam habuit veteris ſanctitatis, ac ſeveritatis opinionem. Itaque Patrem acerbis extemplo increpationibus aggreſſus, diras in eum „ execrationes intendit, niſi Adelheidem uxorem dimitteret, qua cum, quia „ commater eſſet, jus connubii per divinas leges eſſe non poſſet. Quo facto *Otho* „ ira percitus ipſum ut ab hujuſmodi incœpto deterreret in cuſtodiam tradidit. „ Iſtas cum *Alelbeide* nuptias ſibi Willelmi Archiepiſcopi Moguntini ſanctitas ferre in Rege, & Patre Othone non potuit, quomodo eas eodem in Othone fratre tulit certa magis, aut ſaltem plures apud Agyographos celebrior Brunonis Colonienſis Archiepiſcopi ſanctitas, ſui ejuſdem Imperatoris, & fratris ſemper amantiſſima. Hæc in ejus egregiè ſcripta à Ruotgero æquali ſuo vita inter collectos Tomo I. à Leibnitio Scriptores pag. 278. num. XV. & XVI. & pag. 284. & 285. num. XXXI. videri ab omnibus poteſt, quantum opere, & ſermone anxiè laboraverit, ut Luidolphum pro Regni rebus alienum à Patre Filium illius ad gratiam reduceret, quod Fratre, & Patruo dignum à ſe piè ſuſceptum opus magna cum ſua, & Regni totius voluptate perfecit. Nihil autem legitur ſimilis ac etiam piæ magis in ipſo fuiſſe ſolicitudinis, ut minorem etiam Filium, Archiepiſcopum eidem Regi, & Patri, cùm quo pro animæ rebus diſſidebat, mediator conciliaret.

38. Ut iſtius Patrem inter, & Filium ſimultatis exularet ab hiſtoria fabula, ſatis eſſet Hiſtorici hujus tunc viventis de illa ſilentium, quanto igitur in illam efficacior erit ſermo ejuſdem adeò contrarius, ut Patrem Filiumque mutuo ac magno fuiſse exprimat amore conjunctos. In adminiſtrando pro Rege fratre Regno Archiepiſcopus *Bruno* duos præcipuo apud ſe loco habuit Archiepiſcopos, *Hinricum* Trevirenſem, & *Willelmum* Moguntinum nepotem ſuum, quorum apud Regem meritum Ruotgerus pag. 285. num. XXXII. ſequenti extollit elogio: „ Ambos egregios, ambos in divina lege perfectè inſtructos, Imperatori alterum conſanguinitate, alterum probitate, utrumque familiaritate conjunctiſſimos, ipſe „ quoque ſumma veneratione colebat. „ Idem iterum Auctor pag. 286. num. XXXVI. majus aliud erga Filium *Willelmum* Archiepiſcopum paternæ benevolentiæ fiduciæque refert argumentum. „ Erat (ille ait) Imperatori Filius adhuc „ tenellus...... hunc Archiepiſcopis Patruo (Brunoni) Fratrique (Willelmo) „ commendatum ad cuſtodiam Regni Ciſalpini reliquerat Imperator, profecturus „ Romam, & res totius Italiæ ordinaturus, Cæſar ipſe futurus electum ſummo „ conſenſu ab omni populo Regem eſſe conſtituit, unxerunt *Ottonem* æquivocum

 „ Patris

„ Patris Bruno Archiepiſcopus, Willelmus, & Heinricus, cæterique Sacerdotes
„ Domini Regem in Aquiſgrani palatio. „

39. De tanta Patrem inter & Filium animorum contentione ne verbum quidem remotiſſimus ab illo ævo Sigonius facit, ut de narrata ab illo tam pertinaci inter eoſdem diſſenſione, ullum neque minimum à vivente tunc Ruotgero præbetur inditium. Utrum antiquiori an recentiori danda ſit fides, ſub Judice ponendum res antiqua non ſinit. Vanam denique hanc Auguſti Patris cum Filio Archipræſule litem Sigonius ipſe declarat; dum, ipſo etiam teſte, initas ab *Othone* magno cum *Adelheide* nuptias ipſa pænè omnis procuravit, & laudavit Italia, & Summus ipſe probavit Pontifex, qui ſibi quamvis totius Eccleſiæ Capiti magis, quàm Willelmo Moguntinæ ſolius Archiepiſcopo intereſſet, ne ſacris ſanctionibus injuria fieret, auguſtalem utrique conjugi, ut ritè nupto, coronam impoſuit. Hanc aliaſque huic ſimiles in luculentiſſima Sigoniana de R. I. hiſtoria nubeculas, tuis, mi doctiſſime Saxi, in notis tamquam admotis ubi oportuerit faculis, eruditiſſimo tuo pro more diſſlabis.

40. Ad Anonymum redeo Herveldenſem Monacum hujus Willelmi minimè conſcium, quo Auctore *Othonem Othonis* Magni Filium tot quamvis Fratribus *juniorem populus jam tum ſperabat dominum*. Sed quomodo in hanc de *Othone* puero ſpem ille tunc erigi populus poterat, qui ſuis præ oculis, & ſimul in delitiis habebat *Ludolfum*, Monacho eodem teſte, *omni virtute conſpicuum*; ideſt Regno digniſſimum; imò, ut mox patebit, natalium jure, ſtrenuè geſtorum merito, & populi totius voto, uno excepto nomine, jam Regem. A tutiſſima iſta illum ad Regnum ducente via unus ipſe Patri rebellans deflexit; ſed ab Archiepiſcopo Colonienſi Patruo ſuo S. Brunone, ut in iſtius vita num. XV. & XXXI. vivens eo tempore refert Ruotgerus, Tom. I. Leibnit. Collect. pag. 278. & 285. ad frugem, & Patris in gratiam redactus, omnium in animis ſpes, ut antea Regni certa refloruit. Hoc adeò verum conſtat, ut regendæ Italiæ à Patre deſtinatus, intempeſtiva raptus morte, ab eodem Ruotgero *Flos pulcherrimus, & robur Regni tutiſſimum* merita ſit cum laude vocatus. Prope ſcius ergo futuri, contra viventem tunc Ludolfum, ſpem de *Othone* puero illam habere Populus debuiſſet, quam diu præteriti conſcius facti, integro poſterior ſæculo, facilè ſibi fingere Monachus Anonymus potuit.

41. *Ludolfo* primi thori natu primo, ut vidimus, præmortuo, & *Brunone* altero thori ejuſdem fœtu, Moguntiæ, ut num. 30. diximus, Archiepiſcopo conſtituto, qui ſuperfuit *Othoni* Magno parvulus *Otho*, Patri Imperatori ſucceſſurus Imperator, illius equidem bigami inter Filios tertius, ſed *Adelheidis* alterius fuit unicus uxoris. Hic enim quoties à S. Odilone Abbate in vita Sanctæ Auguſtæque ſuæ Matris Tom. I. Leibnit. Collect. pag. 263. 264. 267. nominari contingit, maternus etiam, adductis aliquando verbis, natus illius ſemper exprimitur unicus. Suo igitur reſtituendi ſunt nihilo Germani duo, qui ſecundo tribuuntur Othoni: *Hinricus*, & *Bruno*, quo gemino ſub nomine (juxta genealogicam tabulam Othonianam à Leibnitio deſcriptam ſua Introductione in Collectionem Scriptorum Tomo I. ſub num. XXVII.) duos veros illius Patruos Monachos Anonymus duplicavit, vel mutavit in Fratres.

42. Idem nunc ille de primi *Othonis* prole tam malè locutus, audiri etiam debet, an bene, ut ſequitur, de Secundi prole loquatur. „ *Otto* ſecundus, dictus rubicundus, vel ruffus, anno Domini 975. (Regni ſui, Auctore Sigonio, initium fuit vivente cum Patre 961., & eo defuncto 973.) regnare cœpit..... „ obiit Romæ Anno Domini 983....... & filium habet unicum *Ottonem* III. & filias tres *Sophiam* Abbatiſſam in Ganderſem, *Albeydim* in Quedalingborg, *Juttam*, „ quam abduxit Dux Bohemiæ in uxorem de Monaſterio de Reginberch. „ De Filiabus iſtis quid ſive veri, ſive falſi ſtatuendum ſit ex aliis adducendis infra Scriptoribus, ſuo etiam inter ſe diſſenſu pugnantibus, concludere ſuo cuique pro captu licebit. Meo ſatis eſt inſtituto nullam dici ex illis aut cum *Aleramo* (ut multi à numero 3. ad 10. ſibillati fabulantur) Amore duce ab aula paterna fugæ ſe dediſſe; aut eidem ab Auguſtis Parentibus in matrimonium, ut Sangiorgius à numero 11. ad 13. falſi redargutus ſupponit, tota Imperiali plaudente Aula fuiſſe locatam. In rapta deinde à Duce Bohemo *Jutta*, pro *Adelheide*, ab *Aleramo* rapta, ſi quis etiam eſſe vellet ad credendum juſto proclivior, non iſtius verax teſtimonium facti, ſed inutile alterius haberet exemplum.

43. Monachus alter ſuo niſi nomine notus, noto tamen ſuo à Monaſterio Brunvvillerenſis appellatur, & in eodem Leibnitianæ Collectionis Tomo I. ſub nume-

numero XXVII. publicam in lucem datus, in medio proponi & ipſe meretur. De Comitibus Palatinis Ezone, & Mathilda Conjugibus, Monaſterii ſui Fundatoribus agens, Imperialem Uxoris ut oſtendat nobilitatem pag. 315. citato jam loco ait: *Quorum* (Othonum nempe trium Auguſtorum) *prædicta Mathildis Clariſſima ſcilicet Fœmina primùm habuit Avum, alterum Patrem, Germanum alterum*. Ingens idem natalium decus metrico Mathildis ejuſdem in Epitaphio pag. 718. primum Epigrammatis diſthicon ita confirmat.

Otto Avus, Otto Pater fuerat huic, Ottoque Frater,
Sub queis Roma potens ſubdidit omne nocens.

Loquax iſtud Sepulchrale teſtimonium coævo ab ingenio partum fuiſſe non dubito, & ſilenti coævo Sancto Odiloni, ut Achillis Hectori opponi Victor poſſet, ſi nihil valere apud eruditos contigerit, quod pro illius ſilentio vim ab infra dicendis multam ipſe adhuc patior.

44. Quid enim cuique Matri, & præſertim inter Matres Principi, interque Principes Auguſtæ, ſua magis eſſe poteſt prole præcipuum, & ſcripta illius in vita digniori à Poſteris memoria colendum, niſi prolis, & præſertim Fœminæ liberaliter educandæ labor, cæteris ſemper à Matre curis anteferendus. Adduci ergo vix ipſe poſſum, ut credam partam Othoni Magno à Sancta *Adelheide*, præter Secundum Othonem, & huic etiam fortaſſe à *Teophania*, præter Othonem Tertium, prolem ſexus utriuſque aliam, quin S. Odilo illam numero ſaltem & nomine obiter notam feciſſet. Auguſtam iſte illam de Filio, & Filii Filio duobus Othonibus opere, & amore exhibet quam maximè ſolicitam; de ſuis, & Filii Filiabus, ſi quæ utrique unquam fuerint, nullo operis nulloque amoris ſigno aliquam ne dum Matre, vel Avia dignam, ſed ne Matri quidem, vel Aviæ neceſſariam oſtendiſſe memoriam indicat. Si autem ſecùs agendi occaſionem habuerit, & verè ſecùs illa egerit, ut de Matre, & magis etiam de Sancta fas eſt credere, quid de Sancto illius vitæ Scriptore Odilone dicendum eſſet, ſi quam ipſe commendandam ſuſcepit, & poſteris imitandam propoſuit, illius inter laudes, ſibi de viſu teſti notiſſimas, vel omnium in Matre maximam, vel de maximis unam ſilere ſciens, & videns voluiſſet. Malam hanc in Sancto Scriptore fidem ne ſuſpicemur, ſua, ut puto, ſatis omnibus obſtabit Sanctitas, & contradictionis labem ab oppoſitis inter ſe Auctoribus, mea, ſi admittatur, abſterget opinio. Minimè ego legitimas, ſed naturales fuiſſe cenſeo Filias, quas *Adelhais*, & *Theophania* primo, & ſecundo peperiſſe cenſentur Othoni.

45. Hanc in arenam ego deſcendens quot ſim habiturus hoſtes ignoro, quos jam notos habeo, ipſe mihi validiores opponam. In hujuſmodi enim certamine grata ſemper accidit, & victori & victo victoria, dum quæſita una, aut ſaltem quærenda probis ab Hiſtoricis palmam ferat. Mecum apertè pugnat Herveldenſis incertus num. 35. in aciem eductus Monachus, tres *Othoni* primo genitos ab *Adelheide* Auguſta mares, unamque cognominem fœminam affirmans; ſatis quamvis ibi, & num. 36. impugnatus, à ducta etiam ſua ultra ſæculum poſt Othones vita, ſuæ nimis minuitur pondus auctoritatis. Brunvvillerenſis Monachus alter meæ palàm adverſari ſententiæ non videtur, cùm laudata ab ipſo Mathildis *Ezonis* uxor habere potuerit, ut ille aſſerit, *Othonem* primum Avum, Patrem ſecundum, & tertium Fratrem, quin legitimum à Secundi conjuge *Theophania* natalem acceperit. Modum naſcendi Auctor tacuit; Sed quem ipſi Leibnitio editori ſuo de fabula ſuſpectum narrat, ex nubendi modo, eum potiùs, ut ipſe ſuſpicor, naturalem fuiſſe comprobat. *Ezo* enim nondum maritus ab Auguſto Othone tertio latrunculorum provocatus ad ludum, Monacho iſto referente, fuit, ea inter illos pacta lege, fideque data, ut à victo per tres continuas vices victor quidquid voluerit peteret & obtineret. Arriſit Ezoni fortuna, & illi Mathildem ab imperatore fratre in conjugem petenti, Imperator etiam, verbo Regis obſtrictus arriſit. *Amita verò ejus*, ut Monachus idem tradit Tomo I. Leibnitianæ Collectionis pag. 315. *pertinaciter obſiſtit; Sed ſive ejus poteſtate, ſive Regia Majeſtate territa cedit*.

46. *Mathildis* hujus, altera *Mathildis* Amita fuit, eademque Abbatiſſa Quedlinburgenſis, ut à Leibnitio editum à ſe Monachum notis illuſtrante ſubjungitur. Soror enim Secundi *Othonis*, & Filia primi fuiſſe patet; utrum verò ex alterutra iſtius conjuge, an ex pellice, ſilens Monachus dubium reliquit. Me ſanè fateor ad dubitandum movet ſæpiùs adducta coævi S. Odilonis auctoritas, qui cùm natam à Sancta *Adelheide*, & primo ejus viro *Lothario* Italiæ Rege Filiam, Regi Francorum *Lothario* alteri nuptam, in vita Matris mentione dignam cenſuerit, pari, ut ipſe reor, memoriâ dignum cenſuiſſet aliam quamcumque ab eadem *Adelheide*, &

Vito

Viro ejus ſecundo, ideſt *Othone* primo, Imperatore progenitam. Qui tamen hoc moti teſtimonio, eamdem mecum dubitationem conciperent, lectis, quos mox afferam, gravibus aliis minimè à me diſſimulatis Auctoribus, niſi meis aquieſcent objectis, deponere illam poterunt, imò etiam debebunt.

47. Monacho Brunvvillerenſi *Mathildim Othonis* tertii ſororem cum *Ezone*, Hermani Comitis Filio, nuptam aſſerenti, ſuffragantem Leibnitius allegat Ditmarum, commendandum magis antiquitate, & diligentia Scriptorem. Hujus propria ſunt, quæ ſequuntur verba: „ Cæſaris ejuſdem (III. *Othonis*) Soror *Mathild* „ nomine *Hermanni* Comitis Palatini Filio *Ezonis* (lego *Ezoni*) nupſit, & hoc „ multis diſplicuit, ſed quia id non valuit emendari legaliter, tulit hoc unicus „ Frater illius patienter, dans ei plurima, ne vileſceret innata ſibi à parentibus „ ſummis gloria. „ Multæ neque leves ex hoc etiam inſigni teſtimonio, occurrunt difficultates, quæ minimè mihi, ſed iis, in quos pugno, Scriptoribus negotium faceſſunt.

Sed neque has, neque alia, quæ in hanc rem proferenda ſuperſunt, modus Epiſtolæ patitur. Quocirca, cùm hæc longiori indagine expendi mereantur, cùmque, dilutis Prolis Ottonianæ difficultatibus, indicandus ſit nexus Bonifacii cum Aleramo, ac dubia illuſtrari debeant, quæ illum cum Bonifacio Marchione Tuſciæ confundunr, hæc omnia ad alteram Epiſtolam remitto, nimis enim patientiâ tuâ abuſus hactenus fui. Vale.

EDITORIS MONITUM
AD INDICES.

BEneficio Lectorum pro viribus ſtudens, tædioſiſſimo labori Indicis conficiendi manum dedi; meamque in eo componendo rationem, Eruditis non omninò ſuperfluam, tyronibus autem utiliſſimam paucis exponam. Initiales rerum & verborum literas ordine alphabetico diſpoſui, ut ſic faciliùs eodem ordine reperiat lector capita & ſeries Chronologicas, quibus, ut monui, numeros paginarum antehàc deſideratos appoſui. Series autem ſingulas complere opportunum duxi, tametſi eadem Perſona ad plura pertinens in ſingulis repetenda fuerit; Ejus tamen geſta utpotè plenariè in Indice Generali verborum expreſſa, ad Chronologiam ſuperflua judicavi, cum in margine paginarum annus pateat, ſimiliter in notis correſpondentibus, numeris clareſcant emendationes *Clariſſimi Annotatoris*. Quædam verò ad confuſionem ſeriei tollendam, eo meliorem & primâ facie manifeſtiorem, œconomicè tamen, locum invariatum dedi. *Index Generalis*, in quo perficiendo, ſummæ brevitati ſtudui, ut à tyronibus intelligatur, eos moneo. Plura namque, imperfecto tantùm ſenſu indicata ſunt, quæ prolixiorem, quàm indicem deceat, exigebant; Si quis enim jam, de facto illo inſtructus indicationem licèt imperfectam legerit, ſatis intelliget; Si verò ignorat, prudenti dubium de trunca indicatione excitabitur, de quo textum adeundo certus fiat. Punctis appoſitis, inſequens character majuſculus non adeſt, à ſolitâ regulâ datâ operâ deflectendo, ad tollendam majuſculorum orationis characterum multiplicationem, adeoque confuſionem parientium, in concurſu literarum marginis locum indicantium. Quapropter aliquandò etiam duriore phraſi ſum uſus, ut transferretur coincidentia neceſſariæ majuſculæ initialis, perturbantis proximam literam indicantem. Urbibus, Oppidis, & Caſtris notio, rotundo charactere appoſita eſt, abſque tamen temporis alligatione, quemadmodum in hujuſmodi Lexicis in uſu eſt; Quia varietatem opinionum definire meum non eſt, ſolummodò confuſionem tollere, facilitatem rei Geograficæ imperitis afferre. Aliquando binam, trinamve notionem invenies, ut variorum placita non omnibus nota, vel memoriæ deficientia, hujus indicis lectione manifeſtentur, & præſentia reddantur; Sic ſub qualibet formalitate ſeù acceptione, locus ille pateat, & minùs Geograficæ tabulæ verſatum difficiliùs lateret. *Nationes*, *Dignitates*, *Munia*, rotundo charactere ſunt appoſita, quando indicant Perſonam vel titulum, parcè tamen ſi ſufficienter ut in Ro. Po. Romanum Pontificem, Archiep. Archiepiſcopum ſufficienter eorum aſpectu deſignantia, diſtinctivum ex atramento coruſcum comperii; Utique in his temperando ut majori varietate rutilaret objectum in cæteris. Brevitatem igitur ſemper inſpiciens, prænomen Flavii Longobardorum Regibus in uſu reticui, atque Martelli, Calvi &c. cognominibus uſus ſum, nomine priore relicto etiam ad evitandam ſecundi vel tertii indicationem, REGES ITALIÆ & IMPERATORES, hujuſmodi characteris formâ exprompſi, titulo operis de *Regno Italiæ* inhærens. Annotationes itaque frequenter abſque rerum in eis incluſarum expreſſione, inter duas clauſulas ut jacent indicatas adinvenies. De abbreviaturis tandem ut inſtruatur quiſquis, ecce prodromus, profectò explicationem in recto ſeu nominativo exponens, quam latinæ explicationis gnarus ſenſui conferens facilè concinnabit; quamvis curam habuerim, ut in difficilioribus per extenſum vel litera deſinentiæ apponeretur.

Co.	Comes	Pal.	Palatium
fil.	filius vel filia	Palatin.	Palatinus
fl.	flumen	P.	Præfectus
fr.	frater	P. U. vel U. P.	Urbis Præfectus
Fr.	Francorum	privil.	privilegium
I. R.	Italiæ Rex	Ro.	Roma, Romani
March.	Marchio	ſor.	ſoror
Opp.	Oppidum	Tuſc.	Tuſcia

INDICULUS

TITULORUM SERIERUM CHRONOLOGICARUM.

Abbates Caſſinates

Abbatiæ novæ inſtitutæ

Archiepiſcopatus inſtituti poſt Longobardorum adventum.

Archiepiſcopi Mediolanenſes
Ravennates

Concilia

Dignitates Eccleſiæ Romanæ
Mediolanenſis
in Imperio Orientali

Ditiones & bona Eccleſiæ Romanæ

Duces Forojulienſes
Spoletani
Beneventani
Apuliæ & Calabriæ
Venetorum &
Marchiones Tuſciæ

Epiſcopatus inſtituti poſt Longobardorum adventum.

Exarchi Italiæ

Familiæ Italiæ

Feudi & Feudatarii in Regno Italiæ
Eccleſiæ
Mediolanenſ.

Flumina Italiæ

Hæreſes

Homines vaticinio præſtantes

Imperatores Orientis Italiæ Domini

Inſulæ Italiæ

Italia & ejus Provinciæ

Leges in Regno Italiæ

Mores ad Imperium Orientale pertinentes
ad Occidentale
ad Regnum Italiæ

Nationes quæ poſt Longobardos in Ital. irrupere.

Patriarchæ Aquilejenſes
Gradenſes

Pontifices Romani

Principes Capuani

Provinciæ Italiæ

Reges Italiæ

Ritus ad Pontificem pertinentes
Eccleſiæ Mediolanenſis

Sancti in Cathalogum relati ex Italia

Scriptores & ſcripta unde Hiſtoria hæc excerpta eſt.

Urbes, Oppida, & Caſtra Italiæ.

AB-

INDEX CHRONOLOGICUS.

ABBATES CASSINI.

a. 528. S. Benedictus Nurſinus Abbas ſanctitate in Sublacenſi, in Samnio Sollago, vulgò dic. Monaſterio florens Caſſinum adit, ſimulachro Apollinis everſo, lucoque ſuccifo ſeveriſſimus Legislator ibi Monaſterium condit, numero Monachor., poſſeſſionum & privilegior. multitudine, miraculis ab eo editis, ſororis S. Scholaſticæ atque ſuo corpore venerandum: de Imp. Occid. 635. C. D. (7) a. 529.

a. 589. Bonitus Abbas V. à S. Benedicto eo ſedente Monaſt. incenſum. 42. B. (70) a. 579. vel 580.

a. 720. Petronax Ab. VI. Monachos contrahit. 162. B. (24)

a. 851. Baſſacius Ab. 303. D.

a. 857. obit. 308. B.

Bertharius Ab. Civitatem conſtruit, munit. 308. C. (34)

a. 884. à Sarracenis trucidatur. 350. A.

a. 910. Leo Ab. inſtaurator, Teani degens. 386. A. a. 904.

a. 915. Joannes Ab. Monachos traducit. Eccl. & Monaſt. ornat. 389. A.

a. 936. Homines Caſſinates magná theſauri parte redempti. 405. C. (10) a. 937.

a. 943. Baldoinus Ab. privil. obtinet ab Hugone & Lothario RR. & à Marino Po. 408. A. (20) a. 944.

a. 1011. Joannes II. Ab. nepotem ſibi ſubſtituit. 477. C. (18) a. 1010.

Rotundulus Ab. invaſor. 477. C. (18) à Monachis exactus. 478. B.

Atenulfus Ab.

a. 1016. Dattum Apulum recipit. 482. B.

a. 1023. à Rege exactus, inſimulatus de Datti nece, naufragus. 486. A. a. 1021. vel 1022.

Theobaldus Ab. Po. & R. præſentibus lectus. 487. A. (42)

a. 1029. Monaſt. detrimentis afficitur & Ab. abducitur, qui captivus ob. 494. C. (63)

Baſilius Ab. à Pandulfo Capuano intruſus.

a. 1038. unà cum Pandulpho à Conrado exactus, in arce refugit. 501. B.

Richerius Ab. à Monachis Conrado poſtulatus. 501. C.

a. 1045. à Nortmanis exterritus, eos punit. 509. B. & ſeq. eis caſtra eripit S. Benedicti ope. 510. A. B. (7) a. 1040.

a. 1050. ibi Leo IX. celebrat, Monachis pedes lavat. 521. A. (34) a. 1051.

a. 1057. Fridericus Ab. Card. 533. C. (2) Po. elec. 534. A. Stepha. IX.

Deſiderius Ab. à prædeceſſore lectus. 535. A.

a. 1059. Card. factus. 537. B. (16)

a. 1066. nobilem incboat Baſilicam. 548. C. (41)

a. 1071. ab Alexandro II. ſolemniſſimâ pompâ Baſil. conſecr. 553. B. (57) (58)

a. 1083. jus ſuum egregiè defendit. 584. C. (16)

a. 1086. Po. elec. 590. A. Victor III.

a. 1087. Oderiſius Ab. à Vict. ſuffec. 591. E.

a. 1111. Bruno Ab. & Ep. Signinus: arguit Po. à quo Abbatiâ ſuſpenditur. 631. D.

a. 1125. Oderiſius Ab. ab Honor. II. increpitus. 652. D. (71)

a. 1127. Senioretus Ab. ab Honor. ſacratus jurare abnuit. 656. E. (4)

a. 1130. Anacletum Antip. colit. 663. A. (20)

a. 1137. Innocentio II. & Lothario III. obedientiam detrectat, Monachor. regio ab eo deficit. 673. B. obit. C. (43) 675. D.

Rinaldus Ab. ab Anacleto Antip. conſecr. 673. C. (43) officio ſpoliatus. 679. A.

Guilaldus, ſeu Guibaldus Ab. Stabulenſ. per Po. ſuffec. 679. A. fugit. 680. E.

Rinaldus II. Ab. Rogerio diſſentit, inde componit. 681. A. (52)

a. 1138. Monaſt. à Roger. expilatum. 683. B. (57)

a. 1177. ab Alexandro III. inviſitur. 809. D.

a. 1198. à Marcoaldo obſidetur. 858. B. (87)

ABBATIÆ INSTITUTÆ.

a. 528. Caſſini à S. Benedicto conditum.

a. 614. Bobii S. Petri à S. Columbano. Scoto Agilulfo R. opem ferente. 83. A. & ſeq.

a. 673. Papiæ S. Agathæ à Perthari to R. 127. C.

a. 692. In Campo Coronatæ S. Georgii à Cuniperto R. 140. C.

a. 721. Papiæ S. Petri ad Cœlum aureum vovetur à Luitprando. 163. C.

a. 722. conditum. 164. A. (25)

a. 743. In Olonna S. Anaſtaſii, & Berceti in Monte Bardonis ab eodem. 187. B. (71)

a. 752. Nonantulæ in Diœceſi Mutin. S. Sylveſtri ab Anſelmo Ab. Fanani ex Ducib. Forojul. fratre Aiſtulfi R. 196. A. (87)

a. 757. Leni in agro Brixiano S. Benedicti à Deſiderio R. 208. A. (6)

a. 760. Brixiæ S. Juliæ ab Engilberga Deſiderii R. filia. 208. B.

a. 810. Veronæ S. Zenonis à Pipino R. 261. B.

a. 851. S. Vincentii, & S. Benedicti in Campania. 304. A.

a. 874. Altini. 326. B.

a. 875. Placentiæ Ss. Sixti & Agapeti ab Engilberga Ludovi. R. uxore. 327. A. (70) a. 852.

a. 910. Teani. 386. A.

a. 945. Brixilli & Canuſſii S. Geneſii. 408. C. (23)

a. 970. Claſſenſis. 438. B.

a. 980. In agro Mantuano inter Padum & Larionem. S. Benedicti à Tedaldo March. 452. B. (49)

a. 995. Mediolani S. Celſi à Landulpho Archiep. 462. A. (76)

a. 996. Mutinæ S. Petri ab Joanne Ep. 463. C. (82)

a. 1009. Camaldi in agro Aretino à S. Romualdo Ab. 487. A. (15) a. 1018.

a. 1011. Beneventi S. Modeſti. 478. B.

a. 1015. Fructeriæ in agro Taurinatium. 481. A.

a. 1019. Locedi in agro Vercel. à Bonifacio March. Montisfer. 485. A. (37)

a. 1030. Vallis-Umbroſæ in Tuſcia à S. Joanne Gualberto. 495. B. (68)

a. 1046. Rondineti in agro Comenſi Humiliatorum ab exulibus Comenſibus. 513. A. (15)

a. 1095. Puntidæ in Diœceſi Mediolan. ab Alberto Ep. Bergomi. 601. C. (57)

a. 1121. Cavæ in Campania. 646. C.

a. 1134. Charævallis apud Mediolanum à Vidone ex Porta Orientali Capitaneo. 671. B. (37) a. 1135. a. 1138.

a. 1138. ad Aquas Salvias *S. Anaſtaſii ab Innoc. II. Po.* 684. A.
a. 1145. Farſæ. 692. B.
a. 1172. Paduæ *S. Juſtinæ*. 791. A.
a. 1182. Morimundi *in agro Mediol. in Ticini ripa, à Monach. Ciſtercii*. 815. A. (60) ante a. 1171.
a. 1189. Floris *in Calab. ab Joachimo Ab. Vate.* 834. D.
a. 1211. Bononiæ *S. Stephani*. 893. D.
a. 1214. in Placentino agro *Monaſt. Columbæ*. 900. B.
a. 1243. . . . . . . *S. Facundi*. 979. C.

ARCHIEPISCOPATUS ITALIÆ inſtituti poſt Longobardorum adventum.

a. 605. *Gradi*. 79. A. (5) a. 607.
a. 966. *Capuæ*. 433. C. (13)
a. 989. *Salerni*. 456. B. (62) a. 987.
a. 1133. *Genuæ & Piſarum*. 666. B. (28)

ARCHIEPISCOPI MEDIOL.

Mediolanum Populo Romano vigente Gal. Ciſalpinæ caput eamdem ſub Imperatoribus dignitatem retinuit; ſecunda Roma appellatum, de Imp. Occid. 26. B. *ejus Eccleſia à S. Ambroſio Archiep. pluribuſque aliis, & SS. martyrum ſanguine illuſtrata. Superiore Gothorum bello afflictum*, in procœmio *à Longobardis captum*. 16. B.
a. 289.
a. 369.
a. 570.
(*S. Auxanus*. 10. (11) a. 566.
a. 566. *S. Honoratus*. 10. A.
a. 570. *fugit*. 16. B.
a. 571. *obit*. 18. B. (21) a. 570.
Fronto invaſor. 18. B. (21)
a. 581. *obit*. 29. A. (47)
Laurentius II. 29. A.
a. 593. *ob.* 55. C. (95) a. 592.
Conſtantius. 56. A. (*)
a. 600. *obis*. 66. D. (13)
(Agilulfus Arria. ſublatus, & *Adeodatus*. 66. D. (13)
a. 628. *Aſterius*. 95. A. (45) a. 630.
a. 657. *ob.* 115. A. (1) E.
a. 657. *Fortis*. 115. A. (1) E. a. 641.
obit. a. 644.
a. 659. *Joannes Bonus*. 116. A. (4) a. 645.
a. 669. *obit*. 124. B. (21) a. 655.
Antonius ſeu *Antoninus*. 124. B. (21)
a. 672. *obit*. 126. A. (26) a. 657.
Mauricilius. 126. A. (26)
ob. 127. C. (29) a. 658.
a. 674. *Ampellius*. 127. C. (29) a. 668.
obit. (30) a. 672.
a. 678. *Manſuetus*. 128. A. (30)
a. 687. *Benedictus*. 135. B. (49) a. 681.
a. 734. *Theodorus*. 178. C. (54) a. 725.
a. 749. *Natalis*. 191. C. (78) a. 740.
obit. a. 741.
a. 752. *Ansfridus*, ſeu *Ariſredus*. 196. A. (86) a. 741.
Stabilis. 196. A. (86) a. 742.
obit. 205. (100) a. 744.
a. 755. *Lætus*. 205. A. (100) a. 745.
a. 770. *Thomas*. 215. A. (20) a. 759.
a. 798. *ob.* 246. C. (49) a. 783.
Petrus. 246. C. (49) a. 784.
a. 815. *ob.* 266. B (96) a. 806.
a. 816. *Odbertus*, ſeu *Odelbert*. 266. B. (96)
ob. 285. (33) a. 814.
Anſelmus (*reſtitutus*. 285. (33) E. a. 822.
a. 829. *Bonus*. 282. B. (24) a. 818.
obit. 285. (33) a. 822.
a. 832. *Angilbertus I.* 286. B. (33)
a. 834. *Angilbertus II.* 288. A. (36) a. 814.
a. 867. *Tado*. 319. B. (49) a. 861.
obit. a. 869.
a. 875. *Anſpertus*. 327. A. (71) a. 869.
obit. 354. A. (34) a. 881.
Anſelmus II. 354. A. (34) a. 882.
obit. 381. (54) a. 896.
a. 902. *Landulſus*. 381. A. (54)
obit. 383. (61) & 386. (69) a. 899.
a. 904. *Andreas*. 384. B. (61) a. 899.
obit. 386. (69) a. 906.
a. 911. *Atho*. 386. B. (69) a. 906.
obit. 390. (79) a. 919.
Atho II. 554. A. (61) 560. B. (78)
a. 918. *Garibertus*. 390. A. (79)
obit. (81) a. 921.
a. 920. *Lambertus*. 390. B. (81)
obit. 399. (93) a. 931.
a. 927. *Hilduinus ex Ep. Leodienſi & Veronenſ.* 398. C. (93) a. 932.
a. 940. *Ardericus*. 407. A. (14) a. 936.
a. 947. *obit*. 411. B. (28) a. 948.
Manaſſes ex Ep. Arelat. 411. B. (41) a. 953.
& Valpertus in eum à Clero electi. 416. E. (41)
a. . . . *Aldematus*, ſeu *Adelmarus* Card. 411. B.
a. 954. *ob.* 416. E. (41) a. 956.
a. 953. *Valpertus adverſ. Manaſſem à Clero elec.* 416. E. (41)
a. 971. *ob.* 438. C. (29)
Arnulſus. 438. D. (29)
a. 975. *obit*. 450. A. (44)
Gothifredus. 450. A. (44)
a. 990. *obit*. 456. B. (63) a. 980.
Landulſ. II. 456. B. (63)
a. 999. *Arnulſus II.* 468. A. (97) a. 998.
a. 1019. *obit*. 484. B. (36)
a. 1018. *Herebertus ab Arciago*. 484. B. (36)
obit. 508. C. (35) a. 1018.
a. 1037. Ambroſius Card. invaſor. 500. A.
a. 1045. *Vido Valvaſorius* Card. 509. B. (5)
a. 1067. *ſe abdicat*. 549. A. a. 1068. *vel* 1069.
Gothifredus II. Caſtilioneus. 549. B. (44) a. 1070.
a. 1075. *Atho*. 560. B. (78) a. 1072.
a. 1075. *Theobaldus*, ſeu *Thedaldus Caſtilioneus tertius ab Henrico R.* 560. B. (78)
exauctoratus. 561. A.
a. 1078. *pulſ.* 575. C. 578. A.
a. 1084. *exul ob.* 588. B. (26) (27) a. 1083.
a. 1085. *Anſelmus III. à Raude*. 588. B. (27)
a. 1092. *obit*. 595. B. (44) a. 1093.
Arnulſus III. *ſeu* Arnoldus invaſor. 595. C. (44)
a. 1096. *obit*. 601. C. (58) a. 1097.
Anſelmus IV. Valvaſorius. 601. C. (58)
a. 1100. *obit*. 605. B. (72) a. 1101.
Chryſolaus, *ſeu* Groſſulanus invaſor. 605. B.
obit. 640. (39) D. a. 1117.
Jordanes Clivius. 605. B. (72) a. 1112.
650. A. (65) a. 1120.
a. 1117. *Honoricus*, ſeu *Olricus Curtius*. 639. A. (39) (65) a. 1120.
a. 1123. *obis*. 650. A.
Anſelmus V. Puſterla. 650. A. (65)
a. 1134. *Ribaldus*. 668. D. (34) a. 1135.
a. 1143. *ob.* 690. A. (74) a. 1145.
a. 1143. *Ubertus Pirovanus*. 690. A. (74) a. 1146.
a. 1165. *ob. Beneventi*. 772. D. (49) a. 1166.

S. Gal-

S. Galdinus. 772. D. (49)
a. 1175. obit. 798. C. (44) a. 1176.
Algiſius Cimiliarcha. 799. A. (44)
a. 1181. ob. 813. D. (58) a. 1185.
Lambertus, ſeu Ubertus Cribellus. 813. C. (58) a. 1185.
a. 1185. Milo Cardanus. 826. B. (11) a. 1187.
(obit. 846. (59) a. 1195.
a. 1193. Ubertus Terciagus. 845. C. (59)
a. 1196. Philippus Lampugnanus. 852. B. (72) a. 1195.
a. 1206. ob. 880. A. (16)
a. 1206. Ubertus Pirovanus II. 880. A. (16)
a. 1211. obit. 892. B.
a. 1211. Gerardus Seſſius, ſeu de Seſſa obit. 892. B. *
Henricus Septala. 892. B. * a. 1214.
ſacrat. a. 1218.
obit. a. 1241.
a. 1230. Gulielmus Rizolius, ſeu Rozolus. 941. C. (35)
ob. 969. E. (19)
Leo ex Valvaſoribus de Perego Ord. Minor. 969. C. (14) a. 1240.
ob. 1035. C. (32) a. 1263.
a. 1263. Hubertus Septala &
Raimundus Turrianus Martini fr. &
Otho Vicecomes. 1052. A. (2) (3) 1085. & 86.
a. 1277. Princeps temporalis effec. 1086. A.

ARCHIEP. RAVEN.

Ravenna, ejus antiqua potentia & dignitas. 3. D. ejus Eccleſia cujus dignitatis, à quo inſtituta, & ornata. 7. B.
a. 595. Joan. III. 10. A.
obit. 58. B. (99)
a. 595. Marinianus. 58. B. (2)
a. 612. obit. 82. D. (14) a. 604.
a. 595. Joannes poſt III. rejectus. 58. D. (2)
Donatus rejectus. 58. D. (2)
a. 612. Joan. IV. 83. A.
a. 618. Joan. V. 89. A. (32) a. 630.
a. 630. Bonus. 98. A.
a. 648. obit. 108. B. (85) a. 642.
Maurus. 108. B. (85) a. 642.
a. 672. ob. 126. A. (25) a. 671.
Reparatus. 126. A.
a. 677. ob. 128. A. 129. (33)
a. 678. Theodorus. 128. A.
a. 688. ob. 136. D. (52) a. 691.
Damianus. 136. D. a. 691.
a. 708. obit. 147. B.
a. 708. Fœlix. 147. B. cæthenis vinctus, & obcæcatus. 148. B. (75)
a. 715. reſtitutus. 158. A. (8) a. 712.
a. 732. obit. 177. C.
Joan. VI. 177. C. (55) 186. B. a. 716.
a. 752. Sergius. 196. A.
a. 770. ob. 215. A.
a. 770. Michaël rejectus. 215. A.
Leo. 215. A.
a. 773. obit. 220. C. (28) a. 779.
Joan. VII. 220. C. (28) obit. a. 786.
Gratioſus. 220. C. (28) obit. 794. (81)
a. 776. Joan. VIII. 234. B. (14)
a. 809. Valerius. 259. B.
a. 810. extinctus. 261. B.
Marinus. 261. B.
a. 824. Petronax. 279. B. (17) ante a. 819.
a. 839. ob. 291. A.
Georgius. 291. A.
a. 841. captus. 294. A. (1)
a. 847. Deus-dedit. 300. C. (17)
a. 855. Joan. IX. 308. A. (31) a. 850.
a. 878. Romanus. 341. A. (99) potius Lupus.
ob. 356. (5) a. 889.
a. 888. Dominicus. 356. C. (5) a. 889.
a. 898. Joan. X. 369. A. (37)
a. 904. Petrus. 384. B. (61) D.
a. 907. ob. 385. A. (63)
a. 907. Joan. XI. 385. A. (63)
fit Ro. Po. Jo. X.
a. 929. obit. 399. A. (94)
(Conſtantinus. 389. A. (76) a. 919.
a. 915. Petrus II. 389. A. (76) a. 923.
a. 970. ob. 438. B. (renuntiat. (27) a. 971.
Honeſtus. 438. B. (27) a. 971.
a. 984. Joan. XII. 455. B. (59) a. 983.
a. 996. obit. 462. B. (80)
Gerebertus. Archiep. Remenſ. dejectus. 462. B. (80) a. 998.
fit Ro. Po.
a. 998. Sylveſt. II. 467. A.
Leo. 467. A. (93) a. 999.
a. 1000. abdicat. 468. B. (98) a. 1001.
Fridericus. 468. B. (98)
a. 1003. ob. 473. B.
Adelbertus invaſor. 473. B.
a. 1014. Arnoldus. 480. B. (26)
obit. 488. B. (47)
a. 1024. Herebertus. 488. B. (47) a. 1019.
a. 1030. obit. 495. A. (67) a. 1027.
Gebehardus. 495. A. (67)
a. 1046. Vidgerus invaſor. 510. C.
a. 1047. Hunfridus. 515. B.
a. 1051. ob. 521. B. (38)
a. 1052. Nizo Friſing. Ep. 522. B. (42)
Henricus. 522. C. (43)
a. 1070. obit. 552. A.
a. 1070. Gibertus Corrigia. 552. A. (52)
a. 1080. Antipapa Clem. III. 579. C.
a. 1118. Valterus Canon. Regul. 641. B.
pallio decor. 642. A.
a. 1145. ob. 696. B.
a. 1145. Moyſes. 696. B. (86) a. 1144.
a. 1155. ob. 719. B.
a. 1155. Anſelm. Hamelburgenſ. & Exarchatum obtinet. 719. B. (17)
a. 1159. Vido fil. Vidonis Co. Blanderatenſ. deſignatus. 742. D.
a. 1170. Gerardus. 788. B. (24) a. 1171.
a. 1185. ob. Ptolemaide. 828. (11) a. 1182.
a. 1185. Gulielmus. 826. B. a. 1190.
Gerardo ſuffec. vel
a. 1187. Vido. 832. B. (22)
a. 1191. ob. 844. A. (53)
a. 1191. Gulielmus II. 844. A. (53)
ob. 859. (89) a. 1201.
a. 1198. Adelbertus. 859. C. (89)
a. 1214. Ubaldus. 901. A.

CONCILIA.

a. 588. In Mariano de tribus capitibus Concilii Chalcedonenſ. 38. C.
a. 605. Romæ Bonifacii III. 80. B. (7) a. 607.
a. 610. Romæ Bonif. IV. 82. B. (11)
a. 649. Romæ Martini Po. 108. A. (84)
a. 680. Romæ Agathonis Po. de Monothelitis, & Mediolani Manſueti Archiep. de eadem re. 130. C. (36).
a. 681. CPtanum in Trullo Generale VI. ſub Agathone de Monothelitis. 132. D.

a. 696. Aquilejæ à Sergio Po. de trib. capitibus. 142. B. (61)
a. 716. Laterani Gregorii II. Po. de eadem cauſſá. 158. B. (11) a. 726.
a. 721. alterum ejuſdem de eadem. 164. A.
a. 769. Laterani Stephani III. de eadem re, & de Schiſmate. 213. B.
a. 787. Niceæ Bithyniæ cœptum, CPoli perfectum ſub Hadriano Po. Generale VII. de cultu Sacr. Imaginum. 240. D.
a. 800. Romæ ſub Leone III. Po. præſente Carolo de cauſſa ipſius Leonis. 250. B.
a. 855. Papiæ præſente Ludov. R. de moribus Eccleſiæ. 304. D.
a. 861. Laterani Nicolai Po. contra Jo. Archiep. Raven., & alterum contra Photium Patriar. 312. A.
a. 868. CPtanum ſub Hadriano II. Generale VIII. de Ignatio, & Photio, & SS. Imaginibus. 320. A. (51) a. 869.
a. 874. Ravennæ ſub Jo. Po. VIII. de neceſſitatibus Eccleſiæ. 326. B.
a. 878. Trecenſe eodem Jo. Po. præſente de eadem re, &
Pontigonenſe. 339. A.
a. 896. Romæ Stephani Po. VI. quo Pontificatus Formoſi, & Imperium Arnulfi reſcinduntur. 366. C. (27)
a. 898. Ravennæ ſub Jo. Po. IX. Lamberto Imper. præſente de abuſ. Eccleſiæ. 369. A.
a. 1047. Romæ ſub Clem. II. de reformatione Eccleſiæ. 515. B. (21)
a. 1049. Romæ Leonis Po. IX. de eadem re. 518. B. (31) a. 1053.
a. 1050. Romæ ejuſdem de hæreſi Berengarii. 520. C. (33) a. 1055.
a. 1055. Florentiæ Victoris II. pro diſciplina. 530. C.
a. 1056. Turonibus in Berengar. 532. A. (64) a. 1055.
a. 1059. Romæ Nicolai II. 538. A.
a. 1064. Mantuæ Alexandri Po. II. contra Cadaloum Antip. 546. A (33)
a. 1065. Romæ ejuſdem in Nicolaitas. 348. A. (38)
a. 1072. Romæ contra Simoniacos. 554. A. (59) a. 1070.
a. 1074. Romæ Gregor. Po. VII. in Simoniacos & Nicolaitas. 557. B. (72) a. 1075.
a. 1076. Romæ contra Henricum R. Simoniacum & contumacem. 562. C. (79)
a. 1078. item. 576. C.
a. 1085. item Quintiliburg. 588. C. (28) a. 1082.
a. 1087. Beneventi Victoris Po. III. contra Clementem Antip. 591. B.
a. 1089. Melfi Urbani Po. II. in eumdem. 593. A. (36)
a. 1094. Romæ ejuſdem de reformatione Ecclæ. 598. A. (50) a. 1099.
Vardaſtalli, & Placentiæ de moribus Eccleſiæ. 599. A. (53) (54)
a. 1095. Claromonte de bello ſacro. ibi.
a. 1096. Romæ item Urbani Po. 602. A. (59) a. 1099.
a. 1102. Romæ Paſchalis Po. II. contra Schiſma. 607. A.
a. 1106. Vardaſtalli ejuſdem contra Archiep. Raven. 620. A.
a. 1107. Trecis ejuſd. de moribus Ecclæ. 620. D.
a. 1116. Romæ ejuſd. in Simoniacos. 635. B. (19)
a. 1119. Capuæ & Viennæ in Gal. Gelaſii Po. II. de moribus Eccleſiæ. 643. A. (51)
item Remis Calliſti Po. II. 644. A.
a. 1123. Romæ Calliſti II. de pace comprobanda cum Henrico R. 649. C. (64)
a. 1130. Piſarum Innocentii II. contra Anacletum Antip. 661. C. (15)
item Claromonte. 662. B. (18)
a. 1131. Remis ejuſd. contra Anacletum. 663. C.
a. 1134. Piſarum ejuſdem in eumdem. 669. A.
a. 1139. Romæ de reformatione Ecclæ. 684. B.
a. 1147. Pariſiis & Remis Eugenii Po. III. de moribus & hæreticis. 701. D.
a. 1148. item. 703. B. (103) (104)
a. 1162. Claromonte Alexandri Po. III. contra Schiſmaticos. 766. C.
a. 1163. Turonibus ejuſd. contra Victorem & Fridericum. 768. B.
a. 1179. Romæ ejuſdem de reformatione Ecclæ. 811. B.
a. 1184. Veronæ Lucii Po. III. Friderico Imp. præſente, de moribus & rebellibus Romanis. 822. C. (2) a. 1185.
a. 1215. Romæ Innoc. Po. III. ad hæreſes & abuſus tollendos, & ad Sarracenos pellendos. 902. D.
a. 1245. Lugduni Innoc. Po. IV. ad remedia laboranti Reipub., & in Fridericum. 985. A. (55)
a. 1274. Lugduni Gregorii IX. contra Græcos de Spiritu Sancto; De comitiis Po. 976. B. (50)

DIGNITATES
Eccleſiæ Romanæ.

Pontifex, ſive Epiſcopus Romanus.
Archipresbyter, Presbyteri.
Archidiaconus.
Diaconi, Subdiaconi, Cardinales.
Primicerius.
Secundicerius.
Silentiarius.
Scriniarius.
Protoſcriniarius.
Vicedominus.
Apocriſarius, ſive Reſponſalis, .i. qui nunc Nuncius.
Defenſor.
Primus Defenſor.
Referendarius.
Nomenclator.
Notarius, Protonotarius.
Sacellarius.
Cubicularius.

DIGNITATES
Eccleſiæ Mediolanenſis.

a. 973. Archiepiſcopus & Comes.
Vicecomes.
Prætor.
Capitanei.
Valvaſores.
Suffraganei XXII.
Archipresbyteri II.
Primicerii II.
Præpoſitus.
Archidiaconus.
Cardinales Ordinarii XXII.
Canonici Decumani XII.
Secundicerius.
Clavicularii IV.
Terminarii X.
Notarii IV.

Ma-

Magiſtri literarum IV.
Pueri VIII.
Viri VIII.
Fœminæ ſenes VIII.
Cymiliarcha.
Cuſtodes XVI. 446. D. (35) (36) (37) (38)

DIGNITATES in Imperio Orientali.

Exarchus.
Patricius.
Magiſter Militum, Chartularius, Sacellarius.
Spatharius.
Protoſpatharius.
Prætor Apuliæ & Catapanus Ap.
Candidatus.
Protoſebaſtus.

DITIONES ET BONA Eccleſiæ Romanæ.

a. 727. Ducatus Romanus, *cujus pars erat in Etruria, pars in Latio, ſive in Campania populis ab Imp. Leone Iſauro hæretico ad Po. deficientibus, cum ſoluti ſacramento à Gregorio Po. II. fuiſſent, ad Eccleſiam pervenit.* 127. B. (42)
a. 755. Pentapolis, *cujus pars Marchia Anconitana, itemque* Exarchatus, *qui etiam Romania vel Romaniola, erepta à Pipino Fr. R. Aiſtulſo Longob. Regi, qui eadem ademerat Imperatori Or. tradita ſunt Eccleſiæ, ac deinde confirmata à Carolo M. fil. & Ludov. Pio, & ſucceſſoribus eorum.* 204. D.
a. 774. Ducatus Spoletanus & Tuſcus, Sardinia & Corſica *acceſſere, donatione Caroli M., & confirmatione Ludovi. Pii & alior.* 224. C. & ſeq. (32)
a. 1059. Ducatus Apuliæ & Calabriæ & Principatus Capuæ *inita ſunt à Nicolao II. & deinceps ab aliis.* 539. D.
a. 1115. *Ditio Comitiſſæ Mathildis acceſſit teſtamento ejus.* 634. B. (27)
a. 1278. Romaniola *quæ ab antiquo ad Eccleſiæ jus pertinebat, Nicolao Po. III. reſtituta à Rodulſo Cæſare.* 1089. C.
Patrimonia *Eccleſiæ Romanæ habuit Po. per omnes Provincias, & ea per Rectorem Patrimonii gubernabat, cujus rei in hac hiſtoria hæc traduntur.*
a. 592. *de Patrimonio* Siciliæ. 55. A.
a. 595. *de Rectoribus ſanctio.* 59. B.
a. 637. *Patriarchium Lateran. refertum erat donis datis à RR. & Impp.* 99. C.
a. 638. *de Patrim.* Alpium. 102. A. (65)
a. 681. *de Patrim.* Siciliæ & Calab. 132. D.
a. 687. *de* eodem. 135. B.
a. 706. *de* eodem. 146. B. (70)
a. 716. *de* eodem. 159. A.
a. 742. *de* Sabinenſi, Anconitano, Auximate, Sutrino, Numanate. 185. C.
a. 752. *de* Tuſcano. 197. B.
a. 774. *de* pluribus *ablatis & reſtitutis.* 224. D. (32)
a. 817. *de* pluribus *confirmatis.* 267. D. (100)
a. 860. *de* Sicil. & Calab. 310. C.
a. 1111. *de* pluribus *reſtituendis.* 623. C.
a. 1198. *de Patrim. Tuſciæ.* 855. A.

DUCES FOROJULIENSES.

Forum-Julium oppidum olim à Julio Cæſare conditum, venientibus in Italiam Longobardis everſâ Aquilejâ Provinciæ Venetiæ Caput erat. Ab Alboino in formulam Ducatus tota Provinciâ redacta.

a. 568. *Giſulfus primus Dux.* 14. E.
a. 615. *occiſ.* 84. B.
Tato fil. 85. A. C.
a. 616. *necatus.* 87. C. D.
a. 616. Graſulfus invaſor necato Tatone. 88. A.
a. 661. *obit.* 116. B. (6)
Ago Longob. 116. B.
a. 663. *ob.* 120. C.
Grimoaldus, Giſulfi fil. 85. A.
Rex obit. 126. B.
a. 664. *Vectarus* Vicetinus. 122. E. (16)
a. 695. *Landarus.* 141. A.
Rodoaldus ſpoliatus. 141. B.
Ansfridus invaſor pulſus. 141. B.
Aldo invaſor. 141. C.
a. 705. *ob.* 146. A.
Ferdulfus. 146. A.
Corbolus. 146. B.
Pemmo. 146. B.
a. 737. *privatus.* 179. A. (56)
Rachis. 179. A.
a. 744. *It. R.* 189. A.
a. 750. *ſe abdicat.* 192. D. (79)
a. 751. *Petrus.* 195. B.
Anſelmus. 195. B.
Monacus. 196. A. (87)
a. 774. *Rodgandus.* 231. C.
a. 776. *ſupplicio necatus.* 234. A.
a. 796. *Henricus Comitibus exactis.* 246. A.
a. 799. *occiſ.* 249. C. D.
a. 816. *Cadolachus.* 867. A.
a. 819. *abſumptus.* 274. A.
Baldericus. 274. A.
a. 828. *pulſ.* 281. C. (22)
a. 876. *Berengarius.* 331. A.
a. 888. *It. R.* 356. B.
a. 889. *R. cedit.* 358. A. (8) a. 888.
a. 894. *reaſſumit.* 363. A. (19) B.
a. 915. *Imp.* 388. D. (75)
a. 923. *necatus.* 393. A. (85)

DUCES SPOLETANI.

a. 571. *Spoletum cujus antiquitatis & dignitatis.*
Faroaldus Dux primus. 18. C. (20) 25. A.
a. 591. *Ariulfus.* 53. A.
a. 603. *obit.* 74. B.
Teudolapius Faroaldi fil. 74. B. (24)
a. 661. *ob.* 116. B. (6)
a. 661. *Ago & Zotho.* 116. B. (6)
a. 663. *ob. Ago.* 120. B.
Zotho ob. 121. E.
a. 663. *Tranſemundus Zothoni ſubſtitut.* 121. E.
a. 712. *ob.* 151. A.
a. 712. *Volchila & fr.*
Faroaldus II. 151. A. (80)
a. 718. *fit Clericus.* 161. A. (19)
Tranſemundus II. 184. B.
a. 738. *Hildericus.* 179. D.
a. 739. *occiſ.* 181. B. (58)
Aſprandus Luitprandi R. nepos. 184. B. (67)

a. 775. *Hildebrandus*. 222. C.
a. 799. *Vinigiſus* ſeu *Guinichus*. 247. E. (51)
a. 802. *captivus*. 254. C.
a. 822. *Monach. ob.* 277. A.
Suppo. 277. A.
a. 825. *ob.* 279. B.
Adelardus. 279. B.
Mauringus. 279. C.
a. 846. *Vido*. 299. C.
a. 865. *Lambertus*. 315. B.
a. 876. *Vido II.* Lamberti fil. 331. A.
a. 888. *R. It.* 357. A. (7)
a. 891. *Imp. ſacr.* 358. A.
a. 894. *repentè ob.* 363. B. (*)
a. 922. *Boniſacius March.* 392. B.
a. 896. *Lambertus Vidonis fil.* 364. A. (24)
a. 922. *Boniſacius March.* 392. B.
a. 933. *Theobaldus March.* 403. C.
a. 934. *ob.* 404. B.
Anſcarius. 404. A. (5)
a. 939. *obit*. 406. B. (13)
Sarlio. 406. B. (13)
a. 957. *pulſ.* 420. A. (48)
a. 957. *Berengarius II.* It. R. 420. A. (48)
necatus. (3)
a. 973. Ducatus ad Po. pervenit. 441. D.
a. 1053. *Gothifredus Gibboſus Dux Tuſciæ*. 526. B. (51)
a. 1065. *obit*. 547. C. (37)
a. 1152. *Velfo*. 709. C.
a. 1195. *Conradus*. 849. A.
a. 1198. Ducat. Eccleſ. redditus. 856. D.
a. 1209. *Bertoldus*. 888. C. (5)

DUCES BENEVENTANI.

Beneventum Samnii Caput in formulam Ducatus.

a. 589. *Zoto Dux primus*. 41. B. (68)
a. 598. *ob.* 64. C. (10) a. 591.
Arichis. 64. C.
a. 648. *obit*. 108. B. (86) a. 641.
Ajo Longob. 108. B.
a. 649. *occiſ.* 109. C.
Rodoaldus. 109. C.
a. 650. *ob.* 111. A. (92)
Grimoaldus. 111. A. (92)
a. 661. *filium Romualdum Ducem inſtituit*. 117. B.
Romualdus Longob. *patri ſoc.* 117. B.
a. 695. *ob.* 141. A. (58)
Grimoaldus II. fil. 141. A. (58)
a. 704. *obit*. 145. A.
Giſulfus. 145. A. (67)
a. 707. *obit*. 147. B. (72)
Romualdus II. 147. B. (72)
a. 733. *ob.* 178. C.
a. 734. *Gregorius Luitprandi nepos*. 178. C.
a. 739. *obit*. 181. A. (58)
Godeſcalcus. 181. A. (58)
a. 742. *oppreſſus*. 185. [illegible]
Giſulfus II. 178. C.
a. 762. *obit*. 208. C. (8)
Aragiſus. 208. C. (8)
a. 787. *obit*. 242. A. (35)
a. 788. *Grimoaldus III. Aragiſi fil.* 242. A.
a. 818. *occiſ.* 271. A.
Sico. 271. A.
a. 834. *ob.* 287. C. (35)
Sicardus. 287. C. (35)
a. 840. *occiſus*. 291. B. (49)
Adelgiſus invaſor. 291. B.
a. 874. *obit*. 326. B. (67)
Ajo II. 326. B. (67)
a. 891. *obit*. 361. A. (16)
a. 895. *Vido Dux & March.* 364. A.
a. 899. *Adelgiſus II.* 375. B.
Athenulſus invaſor. 375. B. (44)
a. 915. *Landulſus*. 388. B. &
a. 946. *Atenulſus fr.* 410. B.
a. 1053. *Rodulſus*. 525. C.
a. 1071. *Landulſus III. Princeps*. 553. C.

DUCES APUL. ET CALAB.

Apulia & Calabria in poteſtate Imperatoris Or. manſerunt uſque ad Carolum M. à Nortmanis ſubacta.

a. 1042. *Gulielmus Comes*. 506. D.
a. 1046. *Drogo Comes*. 510. C.
a. 1051. *Humfridus*. 522. B.
a. 1058. *Bajelardus Nortm.* 535. C.
Robertus Viſcard. invaſor. 535. C.
a. 1059. *Eccleſiæ ligius*. D.
a. 1067. *iter. confirm.* 550. A.
a. 1085. *obit*. 589. C. (30)
Rogerius fil. ſuccedit. 589. C.
a. 1110. *obit*. 622. C.
Gulielmus II. fil. 622. C.
a. 1123. *ſpoliatus*. 650. B. (66)
Rogerius Sicil. Co. *invaſor*. 650. B. (66)
a. 1137. *Regnulſus*, ſeu *Ranulf.* 677. D. (48)
a. 1153. *Gulielmus Malus*. 710. B.
a. 1156. *confirmatus*. 726. B.
a. 1167. *Gulielmus Bonus*. 780. C.
a. 1189. *obit*. 835. B. (26)
a. 1189. *Tancredus*. 835. B. (27) (28)
a. 1194. *Gulielmus III.* 847. A. (62)
a. 1195. *ſpoliatus*. 848. D. (65)
Henricus R. ibid. (65)
a. 1197. *Fridericus R.* 853. C.
a. 1250. *Manfredus fil.* 1008. A. (75)
a. 1266. *necatus*. 1057. A. (17)
Carolus. 1057. A. (17)
a. 1285. *obit*. 1100. D. (100)
Carolus fil. ibid. (101)

DUCES VENET.

Veneti ex proximis æſtuario & Urbibus Aquileja, Altino, Concordiâ, ut ante ſub irruptionem Gothor. & Hunnorum, ſic demum ſub adventum Longobardorum ad inſulas æſtuarii confugerunt.

a. 568. *fugerunt*.
a. 725. *Urſus*. 166. D.
a. 739. *Deusdedit*. 181. B.
a. 771. *Mauricius*. 215. B.
a. 778. *Joannes fil. conſors*. 235. A.
a. 782. *obit Mauricius*. 237. C.
a. 783. *Mauricius II. patris conſors*. 237. D. (23)
a. 803. *Obelerius*. 256. A.
Beatus &
Valentinus fratres conſortes. 256. B.
a. 805. *Paulus*. 257. C.
a. 810. *obit Beatus*. 261. A.
Angelus Particiacus. 261. A.
a. 828. *Juſtinianus*. 282. A.
a. 829. *obit*. B. (23)
a. 830. *ſuſpenſ. Obelerius*. 284. B. (30)
Joannes II. fratri ſuccedit. 282. B.
a. 840. *Petrus Tradonicus*. 292. B.
Petrus Protoſpatharius *Imp.* 292. B.
a. 869. *Urſus*. 323. A.
a. 881. *ob.* 345. A.

Joannes Particiacus. 345. A.
a. 891. *Petrus Candianus*. 358. B. (10)
a. 927. *Urſus II.* 397. B.
a. 942. *Petrus Candianus II.* 408. A. (18)
a. 976. *percuſſus obit*. 450. B.
Petrus Urſeolus. 450. B.
a. 978. *Monachus*. 451. A. (47)
Vitalis Candianus. 451. B.
a. 979. *Monachus*. ibid.
Tribunus Memmus. 451. B.
a. 991. *Petrus Urſeolus II.* 457. B.
a. 995. *Otho nominatus*. 459. C.
a. 1024. *pulſus*. 488. A.
a. 1025. *revocatus*. 489. B.
a. 1026. *iterùm pulſus*. 490. C.
Petrus Barbolanus. ibid.
a. 1031. *revocatus, attonſus, miſſus*.
obit. 495. C.
a. 1032. *Dominicus Urſeolus*. 496. A.
obit. (70)
Dominicus Flabianicus. 496. A.
a. 1043. *obit*. 508. A.
Dominicus Contarenus. 508. A.
a. 1084. *Vitalis Faletrus*. 587. B.
a. 1136. *Petrus Polanus*. 673. A.
a. 1237. *Jacobus Theupolus*. 960. E.
a. 1268. *Laurentius Theupolus*. 1063. A.

DUCES ET MARCHIONES Tuſciæ.

Tuſcia pars ejus in Ducatu Romano, altera Longobardorum, tertia pars Regno Italiæ attributa.
Prima poſt ordinationem à Juſtino Imp. hæc oppida complectebatur. Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepet, Caſtellum Galleſii, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Peruſiam, & tres Inſulas Majorem, Minorem, Pulenſem & Lacum, Narniam & Ocriculos.
Secunda quæ Duces habuit, hæc complectebatur. Caſtrum-Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti-Caſtrum, Viterbium, Marchiam Tuſcanam, Populonium, Soanam, & Roſellas.
Tertia quæ ad R. pertinebat, hæc. Lucam, Florentiam, Piſas, Piſtorium, Volaterras, Arretium.

a. 637. *Tato Dux*. 101. A. (64)
a. 742. *Tacpertus & Grimoaldus & Raningus Gaſtaldi*. 185. D.
a. 774. *ejus* Ducat. pars Longobardor. *Po. donata*. 225. A.
a. 878. *Adelbertus March.* 337. B.
a. 917. *obit*. 389. B. (77)
Vido ex Berta fil. 389. B.
a. 928. *obit*. 399. B.
Lambertus. 399. B.
a. 931. *Boſo*. 401. B.
a. 935. *pulſ.* 404. C.
Ubertus March. ibid.
a. 945. *Atho*. 408. C.
a. 964. *obit*. 429. C.
Sigebertus & Thedaldus. ibid.
a. 1007. *Bonifacius potentiſſimus*. 476. C. (14)
a. 1052. *necatus*. 523. A. (44)
a. 1053. *Gothifredus Gibboſ. Gozelonis fil.* 526. B. (51)
a. 1065. *obit*. 547. C. (37)
Mathildis vidua cum Beatrice matre. 547. D. (37)
a. 1126. *Conradus*. 656. C.
a. 1144. *Ulricus March.* 650. B.
a. 1152. *Velfo March.* 709. C.
a. 1195. *Philippus Dux Henri. Imp. fr.* 849. A.
a. 1198. *Ducatum dimittit*. 859. C.

EPISCOPATUS INSTITUTI poſt adventum Longobardorum.

a. 605. *Caprularum*. 80. A. (6) a. 598.
a. 638. *Heraclea, quæ nunc Civitas-nova dicitur*. 101. B.
a. 638. *Torcelli*. 102. C.
a. 639. *Metamauci*. 103. B. (72) a. 640.
a. 657. *Ferraria*. 115. B. (3)
a. 666. *Equilium*. 123. B. (18) a. 876.
a. 755. *Juſtinopolis*. 205. A. (1)
a. 774. *Olivolæ, Venetiæ impoſterùm dictæ*. 233. A.
a. 877. *Capua nova*. 335. B.
a. 1105. *Clodia*. 609. D. (84)
a. 1175. *Alexandria*. 795. C. (39)
a. 1193. *Viterbium*. 845. C.

EXARCHI.

a. 566. *Longinus*. 11. A. (13) a. 567.
a. 582. *revocatus*. 31. A.
a. 583. *Smaragdus*. 31. A.
a. 587. *revocatus*. 38. B.
a. 588. *Romanus*. 38. B. (63) a. 587.
a. 598. *obit*. 64. C. (11) a. 597.
Callinicus. 64. C. (11) a. 597.
a. 602. *revocatus*. 69. A.
Smaragdus iterùm. 69. A. (16) a. 603.
a. 611. *revocatus*. 82. C.
Joannes Lemigius. 82. C.
a. 615. *occiſus*. 85. C.
Eleutherius. 86. A. (20) a. 616.
a. 616. *tyrannus occiſus*. 88. D. (29) a. 619.
a. 618. *Iſaacius*. 89. A. (33) a. 620.
a. 642. *obit*. 104. A. B. (76) a. 643.
a. 642. *Theodorus Calliopa*. 104. B. (76) a. 643.
(*ſuffectus iterùm*. (93) a. 653.
(*Plato*. 109. (87) a. 645.
de adventu ac receſſu ab Italia hujus Exarchi nihil Sigonius adnotavit.
a. 648. *Olympius*. 108. C. (88) a. 649.
a. 651. *obit*. 111. A. (93) a. 653.
(*Gregorius*. 128. D. (32)
omiſſus à Sigonio. a. 658.
a. 678. *Theodorus junior*. 128. B. (32) a. 668.
a. 687. *obit*. 136. A.
Joannes Platyn. 136. A. (51)
a. 702. *Theophylactus*. 143. A. (64)
a. 709. *obit*. 148. A. 149. B.
a. 710. *Joannes Trzocopus*. 149. B.
(*Rizocopus*) (77)
a. 714. *obit*. 157. A.
a. 714. *Fl. Scholaſticus*. 157. A. (6)
a. 723. *Paulus*. 164. C. (27) a. 725.
a. 726. *occiſus*. 169. B.
a. 727. *Eutychius*. 171. B. (40) a. 717.
ſuffectus iterùm. (40) a. 727.
a. 752. *finis hujus Magiſtratus*. 197. (89) a. 751.
a. 752. *Exarchatus ab Aſtulfo R. captus*.
a. 755. *ejus oppida*. 204. D.
Ravenna, Bononia, Imola, Faventia, Forum-Popilii, Forum-Livii, Ceſena, Bobium, Ferraria, Comaclum, Adria, Fieoclas, & Gabellum.

I N D E X

FAMILIÆ ITALIÆ.

Acariſii Faventini. 1091. E.
Accariſii Bonon. 1078. B.
Adelardi Ferrar. 671. C. 782. B. 790. B.
Adelardi Mutin. 1047. D.
Adimari Florent. 1054. B.
Advocati Cremon. 898. B. 1013. A.
Agnelli Bonon. 1077. B.
Aigoni Mutinenſes. 988. A.
Alberi Bonon. 887. A.
Alciati Mediolan. 535. B. 539. B. 542. D. 544. (28) 547. A. 548. C.
Andali Bononienſ. 983. A. 1047. B. 1057. C.
Annibalenſes Rom. 1037. E.
Arziola. 1100. A.
Araldi. 870. D. 871. A.
de *Arciago*, ſive *Antiminiano Mediol.* 484. B. 489. A. 490. A. 492. C. 497. A. 498. B. 499. A. 502. A. 503. C. 506. A. 508. C. 512. E.
Areoſti Bonon. 1081. A.
Arloti Mantuani. 1077. B.
Arteniſii Bonon. 983. A.
Aſinelli Bonon. 787. A.
Baccialerii Bonon. 1081. A.
Badigii Mediol. 540. D. 541. A. 543. A. B.
Baduarii Venet. 345. B. 958. B. 972. C. 1028. A. 1041. B. 1066. B.
Bagarelli Peruſ. 950. B.
Banſelii Parmenſ. 1018. A.
Barbavara Mediol. 770. D.
Barbi Venet. 1066. C.
Barbolana Venet. 490. C.
Baroarii Mutin. 1005. D.
Baſacomatra Bonon. 927. A. 1081. A.
Beccatelli Bonon. 164. B.
Belmentii. 1055. D.
Biragi Mediol. 1070. D.
Blanci. 543. A. 561. A. 563. A. 575. C.
Blanderatenſes Comites. 700. B. 714. C. 724. C. 733. E. 742. D. 755. D. 918. A. 928. A.
Boatteris Parmenſes. 991. D.
Bonacolſi Mantuan. 1077. A.
Bonaccurſii Bonon. 887. A.
Boni Mediol. 116. A. 124. B.
Boſchetti Mutinenſ. 1007. D.
Brancifortii Placent. 452. B.
Bregnani. 655. D.
Briganti. 948. B.
Britti Imol. 997. D.
Bruſati Novar. 1052. B.
Bualleli Mutin. 914. E.
Burgi Cremonenſ. 898. B.
Burri Mediol. 1063. D. 1065. A.
Buſſetti. 1099. C.
Butrigarii Bonon. 1060. D.
Caccianemici Bonon. 1047. B. 1058. A. 1062. A.
à Camino Patav. 950. A.
Campoſampetrii Patav. 1027. B.
Canales Parm. 993. B.
Candiani Venet. 408. A. 420. A. 450. A. 451. B.
Capelli Papienſ. 921. B.
Capitanei Mediol. 595. C. 599. B. 601. C.
Carboneſii Bonon. 1036. C.
Carcani Mediol. 645. A.
Cardani Mediol. 826. C.
Caretti Marchion. *Savonenſ.* 764. A.
de Cario Placent. 996. B.
Carnevarii. 936. D.
Caſalalti Brixiani. 879. A.
Caſaloldi Mantuani. 912. A.
Caſtellani Bonon. 1005. E.
Caſtelli Comites *Interamnæ*. 977. B.
Caſtillionei Mediol. 549. B. 553. A. 554. B. 560. B. 561. A. 567. B. 570. C. 575. C. 578. A. 588. A. 1099. A.
Caſtrobritti Bonon. 983. A.
Cavalcabos Parmenſ. 939. A.
Celani Comites. 902. C.
Cevæ Marchiones 978. C.
Clivii Mediol. 605. B. 635. B. 645. C. 650. C.
Columna Rom. 303. B. 605. C. 621. A. 905. C.
Confalonerii Mediol. 1045. C.
Contareni Veneti. 508. A. 532. A. 573. C.
Cornazzani Parmenſ. 990. C.
Corrigii Parmenſ. 533. B. 537. B. 544. B. 545. A. 552. A. 556. B. 561. A. 570. C. 575. A. 876. C. 891. B. 988. A. 990. D. 1100. A.
Corſi Romani. 609. A. 620. E.
Coſſadoca Veronenſ. 1036. B.
Cotta Mediol. 509. A. 535. B. 542. D. 544. A. 548. D. 549. B.
à Coxio. 922. A.
Craſſi Mediol. 791. B. 798. B.
Creſcentii Bonon. 1063. C.
Cribelli Mediol. 813. D. 826. A.
Curtii Mediol. 505. D. 507. A. 508. A. 639. B.
Cutica Mediol. 1067. C.
Danduli. 1057. D. 1066. A. 1070. C.
Delphini Bonon. 983. B.
Denei Veneti. 434. B.
Dodoni Mutin. 878. A.
Doriæ Genuenſ. 854. A.
Dovaria Cremonenſ. 481. A. 796. B. 876. A. 897. E.
Drudi. 851. B.
Ebriaci Genuenſes. 622. A.
de Ebulo. 988. B.
Egna. V. *de Ygna*.
Eſtenſis, ſive *Ateſt.* Marchiones. 367. B. 408. B. 457. C. 465. B. 479. B. 594. C. 852. A. 881. A. 882. A. 886. C. 890. C. 891. C. 894. C. 896. A. 903. D. 918. A. 925. B. 941. D. 957. C. 958. B. 972. C. 1012. D. 1030. E. 1033. B. 1056. A. 1100. D. 1104. B.
Faba Bonon. 938. B.
Fagnani Bonon. 600. D. 610. D.
Faletri Venet. 587. B.
Fartolini Bonon. 1090. C.
Faſani. 473. B.
de *Filigaſia Laudenſ.* 1066. E.
Flabianica Venet. 496. A. 508. A.
de *Fliſco Genuenſ.* 979. B. 1082. D. 1101. D.
Foliani Parm. 1015. E.
Foliani Regienſ. 988. A. 1054. B.
Fontana Ferrarienſ. 885. B. 986. A. 1030. E. 1036. B. 1053. B.
Formaini Bonon. 936. A.
Frangipani Romani. 639. C. 641. B. 642. B. 661. A. 934. A.
Galluccii Bonon. 1038. C. 1064. A. C. 1081. A.
Ganaceti Mutin. 1003. E.
Gariſendi Bonon. 797. A.
Gatti Mutin. 961. E.
Gerarduccii Mutin. 991. C.
Ghiſolerii. 1204. A.
Giringelli. 1024. A.
Gorzani Mutin. 1000. B. 1005. D.
Goſi. 1022. C.
Gradonici Venet. 290. C. 451. A. 1055. A. 1070. C.
Graſſoni Mutin. 1100. A.
Graſulfi Mutin. 988. B.
Griffoni Bonon. 983. B.
Groſſi Mant. 1077. B.
Gualandelli Mutin. 879. B.
Guerra Com. *Tuſciæ*. 690. B. 722. B. 770. B. 841. A.

Gur-

Gurgo Placent. 1047. B.
Haſtenſes Marchiones. 480. C.
Hieremei Bonon. 103. C. 1060. D. 1077. A. 1081. D.
Hoverii Parmenſ. 937. C.
Hugoni. 997. D.
Iuzemellini Comites. 687. A.
Juſti Venet. 1067. C.
Juſtiniani Veneti. 282. A.
Lambertacii Bononienſ. 949. C. 992. A. 1038. C. 1077. C. 1081. D.
Lambertini Bonon. 893. A. 886. A. 1038. C. 1047. B. 1056. A. 1057. D. 1060. C.
Lampugnani Mediol. 852. B.
Lancea. 1015. B.
Landi Placent. 895. B.
Landriani Mediol. 544. A. 879. A.
Lanfranci Piſani. 834. E.
Languſci Comites *Papien.* 1083. E. 1084. C.
Lavellongi. 941. D. 942. C.
Lendenarii. 872. C.
Liazarii Regienſ. 1047. B.
Longi Ven. 1067. C.
Lucarni Mediol. 987. B. 1071. D. 1085. A. 1087. A.
Lucini Mediol. 1021. C. 1046. C.
Lupi Parmenſ. 873. B.
Lupicini Regienſ. 988. A.
Madii Brixiani 1026. B.
Magaroti Favent. 1095. A.
Magorati Bonon. 1078. C.
Malabranchi Parmenſ. 1092. E.
Malabuca Balneocaballi Comites. 705. C.
Malaſpina Marchiones. 634. C. 716. A. 781. B. 830. B. 928. D. 1108. A.
Malataſcha Bonon. 983. B.
Malateſta Arimin. 464. C. 1080. B.
Malavolta Bonon. 847. D. 894. B. 1081. A.
Malvicini Favent. 968. C.
Mandelli Mediol. 869. C. 905. A. 923. A. 950. C.
Manfredi Favent. 1091. C.
Manfredi Regienſ. 999. B.
Mantegatii Mediol. 457. A.
Manzi Favent. 1090. C.
Marcellini Mediol. 923. A. 941. D.
Marenghi. 1021. C.
Marinoni Mediol. 918. C.
Maſtalii Cremon. 891. B.
Mauroceni Ven. 451. A. 454. E.
Mazaperlini Regienſ. 871. B.
Meregnani Mediol. 462. A.
Minduli Imol. 997. D.
Minuti. 549. E.
Montiſfeltrii Comites. 1096. D.
Montefortii. 1098. B.
Montelonghi. 958. D.
Monteri Mutin. 878. A.
Montiæ, ſive *de Modoëtia Mediol.* 1097. B.
Montiſferrati Marchiones. 484. B. 700. A. 724. B. 811. B. 829. B. 832. A. 844. A. 1085. A. 1091. B. 1097. A. 1099. C. 1108. C.
Montiſferretri Comites. 1078. E. 1093. D. 1096. B. 1101. B.
de *Mora Apuli.* 966. C.
Munticuli Veron. 782. B. 881. A. 882. B.
Muſca Comenſ. 651. C.
Muſſi. 1070. D.
Muſti. 1071. D.
Mutilianæ Comites. 435. A.
Nigri Mediol. 713. C. 714. B.
Nomentani Rom. 458. B. 460. A. 464. A. 465. A.
Obelerii Ven. 256. B. 258. A. 260. D.
Oldovini Cremonenſ. 898. B.
Opizoni Novar. 1046. D.
Origoni Mediol. 1099. A.
ab *Orto Mediol.* 713. C. 761. B.
Oſſa Veron. 845. C.
Oſſii Mediol. 761. B.
Ozeri Mediol. 940. D.
Pagani Bonon. 642. C. 659. C.
Pagani Imol. 1050. B.
Pagani Rom. 592. C.
Papia Mutin. 878. A.
Pepuli Bonon. 985. B.
de *Perego Mediol.* V. *Valvaſores.*
Peregrini Mutin. 1003. C.
Perſici Cremon. 898. B.
Pallavicini Marchiones. 988. B. 1006. E. 1007. D. 1052. D. 1065. B.
Particiaci Venet. 261. A.
Picciolpaſſi Bonon. 1020. B.
Pigotii Veronenſ. 1087. A.
Pii Mutin. 1000. B. 1011. B. 1057. B.
Pirovani Mediol. 461. B. 690. A. 761. C. 772. D. 880. A. 886. D. 970. C.
Podii Taurin. 1097. A. 1098. E.
Polani Venet. 673. A.
Polentani Raven. 1087. B.
de *Ponte Carali.* 932. C.
Prendipartii Bonon. 796. D. 968. D. 1087. C. 1095. A.
Preti Bononienſ. 1064. A.
Procenarii Mutin. 878. A.
Puſterla Mediol. 650. A. 658. C. 662. C. 758. C. 875. C. 886. E. 914. A. 1097. A.
Quirini Patav. 1028. A. 1066. A.
Ramberti Ferrarienſ. 572. B.
Ramponi Bonon. 1055. B.
Rangoni Mutin. 725. D. 776. E. 948. C. 988. A. 1005. E. 1053. B. 1055. B. 1100. A.
à *Raude Mediol.* 588. B. 595. B.
Rauli Favent. 968. C.
Rizolii Mediol. 969 E.
Roberti Regienſ. 988. A.
de *Rodaliſco.* 983. B.
Rodiliæ Mutin. 1006. A.
de *Romano Marchiæ Tarviſ.* 881. C. 932. C. D. 958. D. 967. A. 989. B. 997. C. 1012. C. 1016. C. 1027. D. 1030. E. 1036. B. 1041. A. D. 1042. D. 1046. A.
Roſa. 1018. B.
Roſſii Parmenſ. 988. A. 1094. D.
Rupiſcaninæ Comites. 723. C. 726. B.
Ruſconi Comenſ. 1035. B.
Ruſticani Bonon. 1078. C.
Sabelli Romani. 1101. A.
Saccii Laudenſ. 873. B.
Sala Bononienſ. 829. D. 1064. B. 1081. A.
Samaritani Foropopil. 1024. A.
Sanbonifacii Veronenſ. 782. B. 1017. C. 1048. C. 1056. A. 1098. E.
Sanctii Bonon. 949. C.
Sanmartini. 877. A.
Sanvitalis. 1005. C.
Savignani Mutin. 1100. A.
à *Saxo Bonon.* 712. B.
Saxoli Mutinenſ. 1100. A.
Scaligeri Veron. 1041. B. 1049. B. 1087. B.
Scannabeccii Bonon. 1038. C. 1057. D. 1060. E.
Scanarola. 989. A.
Scaramellii Veronenſ. 1087. B.
Scopacciati Regienſ. 871. A.
Scotti Placent. 1053. A.
Septala Mediol. 892. B. 917. E. 1052. A.
Seſſii, ſive *de Seſſa Regienſ.* 886. A. 891. A. 892. B. 900. A. 988. A. 1000. B.
Sicci. 473. B.
Spinulæ Genuenſ. 874. E.

Sta-

Stagnini Regienſ. 892. C.
de Summo. 873. C.
Surefinii Mediol. 1014. B. 1023. E.
Tabernerii. 1019. B.
Tancredini Bonon. 1004. A.
Tanſi Bonon. 938. C.
Taurelli Ferrar. 782. B. 834. C. 884.B. 891.C. 897. B. 957. D. 972. C.
Taurelli Bonon. 983. B.
Terciaghi Mediol. 845. C.
Teſta Aretini. 990. D.
Tettalaſini Bonon. 983. B.
Theupol. Venet. 957.D. 960.D. 973.B. 1063.A. 1067. C.
Theubaldi Bonon. 1063. C.
Torelli Mutin. 893. C.
Tornielli Novarienſ. 1052. C.
Tradonica Ven. 290. D.
Traverſarii Ravennat. 1052. C. 1087. B.
Turriani Mediol. 700. B. 702. B. 1035. A. 1052. B. & C. 1058. C. 1062. C. 1075.A. 1085. C. 1086. A. 1095. C. 1098. E. 1101. B.
Tuſculani Marchiones. 387. B. 394. D. 395.A. 399. C. 400. B. 407. C. 419. A. 449. C. 511. A.
Valvaſores de Perego Mediol. 601. C. 602. B. 605. B. 509. D. 969. E. 1015. C. 1035.C.
Ubaldini. 990. A. 993. B.
Veronæ Comites. 393. B. 402. A. 410. A.
Vicecomites Placentini. 1069. B. 1070. D. 1071. A. 1084. C.
Vicecomites Mediol. 499.A. & C. 603. B. 829 D. 856. B. 881. C. 1014. B. 1052. A. 1059.B. 1063. C. 1076. B. 1080. A. 1084. A. 1085. A. 1086. A. 1095. E. 1099. A. 1104. C.
Vicedomini Parmenſ. 994. E.
Viſtarini Laudenſ. 1066. C. 1091. A.
Vitani Comenſ. 1035. B.
Urſeoli Venet. 450 A. 451. A. 459. C. 487. B. 488. B. 489. B. 490. C. 495. A. 496. A. 504. B.
Urſini Rom. 1088. A.
de Ygna Patav. 889. B.
Zamboni Bonon. 1081. A.
Zambraſii Favent. 1094. C. 1095. B. 1096. B.
Zenecalli Mant. 1077. B.
Zeni Veneti. 1067. D.
Ziani Veneti. 803. D. 807. C.

FEUDA.

a. 568. *Feuda intulit Alboinus R. Duces inſtituens.* 14. E.
a. 585. *confirmata ab Authari R.* 33. C. & 34. A. (55) &
a. 589. *iterùm.* 41. B.
a. 774. *eorum translatio, inveſtitura dicta.* 232. A.
a. 781. *reformata à Carolo M. cenſu & ſacramento inſtituto.* 236. B.
a. 789. *item.* 242. D.
a. 825. *de eis lex à Lothario.* 280. C.
a. 967. *reformata ab Othone M.* 435. A.
a. 973. *Feudum, Hominium, Homagium idem.* 447. B.
a. 1026. *iterùm reformata à Conrado R.* 491.B.
a. 1158. *iterùm à Friderico.* 740. E.

FEUDATARII.

a. 774. *eorum ſacramenta.* 231. D. & ſeq.
a. 776. *Ducatus evertitur Comitibus miniſtrantibus.* 234. B.
a. 825. *omnia eorum genera.* 280. C. (19)
a. 973. *ex his nobilitas Italiæ.*
tria eorum ſacramenta. 443. B.
a. 974. *quid.* 443. B.
eorum jura & leges. 445. B.
a. 1158. *jura eorum & leges.* 740. E.

FLUMINA ITALIÆ.

Abdua Prov. terminus. 4. C. 15. A. 116. A. 139. C. 331. C. 732. A. B.
Aeſis in March. Ancon. 903. C.
Anienus Sabinor. 333. B.
Arettuſa in Sicil. 788. D.
Arnus in agro Florent. 785. C.
Atheſis Venetiar. 43. E. 594. C. 850. A.
Aufidus in Apul. 505. B.
Bachileo in agro Vicent. 128. B.
Bobium in Appen. 83. C.
Botteſina in agro Cremenſ. 898. B.
Brenta olim *Medoacus in agro Venet.* 378. A.
Calor Samnit. 120. E.
Cruſtulum in agro Regienſ. 1006. A.
Duria Gal. Ciſalp. 793. D.
Frento Frentanos ab Apulis & Daunis diſterminans. 483. B.
Guaſſera in agro Mediol. 1084. A.
Lambrus Inſub. 732. C. 844. B.
Lario in agro Mant. 1011. C.
Leaſter in agro Ancon. 903. C.
Lenzia Æmil. 22. A.
Liris in Campan. hodie Garilianum. 336. A. 510. D.
Mincius Cœnomanor. in Padum. 500. C.
Nicia Æmil. 22. A.
Ollius in agro Mant. 15. C. 621. C. 842. B.
Padus. 3. A. 366. A. 369. B. 433. A. 435. A. 595. B. 944. C.
Parma Æmil. 813. A.
Plavis in Duc. Forojul. 102. C.
Rhenus in agro Bonon. 1034. C.
Sagrus in Campan. 120. D.
Samodia in agro Mutin. 949. C.
Santernus in agro Imol. 921. B.
Sarnus Picentin. 405. C.
Scultemna Flamin. olim *Gena & Zena*, vulgò Panaro. 102. B. 196. A.
Senius in agro Faventino. 1081. A.
Serius in agro Cremenſi. 898. A.
Sicla Æmil. 710. A. 814. C.
Silis in March. Forojul. 967. B. 990. D. 991. A.
Talliata Padi & os ejus. 993. C. D.
Tanarus Liguriæ. 187. B. 435. A.
Tarus Æmil. ſecans. 373. B. 813. A.
Tiberis. 159. B. 243. B. 310. A. 333. B. 368.A. 627. A.
Ticinellus in fin. Mediol. 987. A.
Ticinus in Lombard. 394. B.
Trebia Æmil. 357. B.
Treſia in agro Comenſi. 656. A.
Vervarolus ad Papiam. 360. A.

HÆRESES.

a. 581. *Eutychii de corporibus impalpabilibus.* 29. A. (48)
a. 585. *de tribus capitibus renovatur.* 34. B. (56)
Arriana Autharim R. inficit. 35. A.
a. 629. *Monothelitarum incipit.* 97. B. (53) a. 622.
a. 638. Ecthaſis *dicta.* 103. A. (69)
a. 646. Typus *de ea editur.* 107. A. B. (79) a. 648.
a. 648. *Autocephalia.* 108. B. (85) (*poſt* a. 649. a. 712.

CHRONOLOGICUS.

a. 712. Iconoclaſtarum initium. 153. C. (1)
a. 792. de Chriſti filiatione adoptiva. 243. C. (40) a. 783.
a. 809. de Proceſſione Spiritus Sancti. 259. B.
a. 860. Iconoclaſtarum revireſcit. 310. B. (38)
a. 883. Simoniacorum & Nicolaitarum initium. 347. C.
a. 1046. eorum error. 511. B. C.
a. 1047. eorum cauſſa in Concil. 515. C.
a. 1050. Berengarii de Euchariſtiæ Sacramento. 520. B. (33) 532. B. 537. C.
a. 1053. Primatum Romanum, & azima damnantium. 526. C. (52) (53) (54) 529. A.
a. 1139. Arnolds Brixiani de bonis Cler. 684. B. (60)
a. 1147. Petri Abailardi & Gilberti Porrectani de Trinitate. 701. D. 703. C. (104) &
a. 1148. Eunonis. ibidem.
a. 1179. Catharorum in Vaſconia. 811. C.
a. 1202. Albigenſium. 874. A.
a. 1229. Variæ ex Galliá in Lombardiam translatæ. 939. B.
a. 1279. Catharorum, Parmæ cauſſa tumultus. 1091. D. (79)

HOMINES VATICINIO PRÆSTANTES.

a. 663. Eremita quidam in Calabria. 120. A.
a. 743. S. Baudolinus. 187. B.
Theolapius. ibid. C.
a. 956. Villelmus Othonis M. fil. 419. B.
a. 1001. S. Romualdus Ab. 469. A.
a. 1189. Joachimus Ab. in Calab. 834. D.
a. 1092. Joannes Monach. 594. D.

IMPERAT. ORIENTIS.

Juſtinianus M. Italiá de Gothorum manibus recuperatá, Narſete Duce Italiæ univerſæ relicto mortuus. a. 565. de Imp. Occid. 756. C.
a. 565. Juſtinus II. Imp. 4. A.
a. 576. obit. 23. B. (33) a. 578.
Tiberius Thrax. 23. B. (33)
a. 582. obit. 29. B. (49)
Mauricius Cappadox. 29. B.
a. 602. occiſus. 72. B. (19)
Phoca. 72. A. B. (19)
a. 611. occiſus. 82. C. (12) a. 610.
Heraclius. 82. C. (12)
a. 641. obit. 103. B.
Heracl. Conſtantinus II. fil. 103. C.
Heracleonas fil. ibid. C.
a. 642. pulſus. 604. B.
Conſtans Heraclii nepos. 104. B. (76) a. 641.
a. 654. cum Conſtantino Pogon. fil. 113. A.
a. 669. occiſus. 125. A. (21)
Conſtantinus VI. Pogonatus ſolus. ibid.
a. 686. obit. 135. A. (48) a. 685.
Juſtinianus II. 135. A.
a. 696. Leontius invaſor. 142. C. (62) a. 695.
a. 698. pulſus. 143. A. (62)
a. 699. Tiberius Abſimarus Leontio pulſo invaſor. 143. A.
a. 707. jugulatus. 146. C.
a. 710. Philippicus Bardanes. 149. A.
a. 711. Juſtinian. occiſ. 150. B. C.
a. 714. Philippicus Bardanes pulſ. 157. A. (5)
Artemius, ſeu Anaſtaſius. 157. A. (6) a. 713.
a. 716. abjectus. 159. A. (13)
Theodoſius III. Adramytenus. 159. A. (13)
a. 717. fit Clericus. 160. B. (15)
Leo Iſaurus. 160. A.
a. 720. Conſtantinus VII. Copronymus cum patre. 163. A.
a. 741. Leo Iſaurus obit. 182. A. (61)
Conſtantin. Copron. ſolus. ibid.
a. 742. Artabaſdus invaſor. 183. C. (65)
a. 743. oculis priv. 188. C.
a. 752. Leo IV. Conſt. fil. puer ſacratur. 195. B.
a. 775. Conſtantin. Copron. obit. 233. B. (9)
Leo ſolus. ibid.
a. 780. obit. 235. B. (18)
Conſtantinus VIII. Porphyrogen. fil. 234. B. (13)
cum Irene matre. 235. B. (18)
a. 789. ſolus. 243. A. (37) a. 790.
a. 797. obit obcæcatus. 246. C.
Irenes. ibid.
a. 802. capta. 254. B.
Nicephorus Logotheta. 254. B.
a. 812. præl. occiſus. 262. B. (86) a. 811.
Michaël Rangabe. 262. B.
a. 813. pulſus Monach. ibid. C.
Leo V. Armenus. 262. C. (88)
a. 821. occiſus. 275. C.
Michaël Balbus. 275. C. & ſeq.
a. 829. obit. 282. B. (26)
Theophilus fil. ibid. & ſeq.
a. 842. obit. 295. A.
Michaël Porphyrogen. cum matre. ibid.
a. 867. occiſus. 318. B. (47)
Baſilius. ibid.
a. 887. obit. 352. A.
Leo VI. Philoſ. ibid.
a. 908. ſe abdicat. 385. B. (64) a. 911.
Alexand. Leonis fr. ibid.
a. 909. obit. ibid. (64) a. 912.
Conſtantinus IX. Porphyrogen. II. Leonis VI. fil. 385. B.
a. 922. Romanus Lecapenus cum Conſtantino Porphyrogen. 392. B. (84) a. 919.
a. 952. obit. 415. (38) a. 948.
Conſtant. Porphyr. ſolus. 415. C. (38)
a. 962. obit. 425. C. (1) a. 959.
Romanus II. Porphyrogen. 425. C. (1)
a. 964. obit. 432. C. (10) a. 963.
Nicephor. Barda Foca. ibid.
a. 970. occiſus. 438. B. (26) a. 969.
Joannes Zimiſces. 438. B. (26)
a. 977. obit. 450. C. (46) a. 976.
Baſilius & Conſtantinus fratres. ibid.
a. 1026. obit Baſil. 492. C. (56) a. 1025.
a. 1029. obit Conſtant. 494. C. (64) a. 1028.
Romanus III. Argyrus. 494. C.
(veneno obit. 497. A. (77) a. 1035.
Michaël Paphlago. ibid.
a. 1041. obit. 505. A.
Michaël Calaphates. ibid.
ſe abdicat. 506. B.
a. 1042. Conſtantinus XI. Monomachus. ibid.
a. 1054. obit. 529. A.
Theodora. ibid.
a. 1056. obit. 532. B.
Michaël Stratioticus. ibid.
a. 1057. abdicatus. 534. B.
Iſaacius Comnenus. ibid. (5)
a. 1060. obit. 543. A. (imo Monac. (23)
Conſtantinus XII. Ducas. 543. A. (23) a. 1059.
(obit. 550. (46) a. 1067.
(Eudocia. ibid. a. 1068.

a. 1068. *Romanus IV. Diogenes*. 550. A. (46)
a. 1071. *Michaël Ducas Parapinaces*. 554. A.
a. 1078. *dejectus*. 575. A. (95)
Nicephorus Botoniates. ibid.
a. 1081. *Alexius Comnenus*. 583. C.
a. 1118. *obit*. 642. D. (50)
Joan. Comnenus fil. ibid.
a. 1143. *obit*. 688. B.
Manuel Comnenus fil. ibid.
a. 1180. *obit*. 812. D.
Alexius II. Comnenus fil. ibid.
a. 1185. *Iſaacius Angelus*. 824. A.
a. 1195. *obit*. 850. B. (66) *obcœcatus*.)
Alexius Angelus. ibid. (66)
a. 1216. *Petrus Antiſiodorenſ.* 905. C. (35) a. 1217.
a. 1244. *Balduinus*. 981. C.

IMPERAT. OCCIDENTIS.

Renovatio Imperii Occidentalis per trecentos ferme annos ſub Regnum Gothorum cum defeciſſet, facta eſt à Leone III. Po. qui ut Eccleſiam muniret contra infideles & Eccleſiæ hoſtes, cujus tutelam, Orientis Imperator hæreticus factus abjecerat, in actu coronationis ad hujuſmodi ſacramentum adegit. 252. C.
a. 801. *Carolus Magnus R. I.* 252. A.
a. 813. *obit*. 264. C.
Ludovicus Pius Imp. conſors. 263. C.
a. 817. *Lotharius cum Patre*. 267. C. (99)
a. 833. *Ludovicus Pius Imperium abdicare coac.* 286. B.
a. 834. *reſumit*. 287. A.
a. 840. *ob.* 292. A.
a. 840. *Lothar. Imp. ſolus*. 293. B.
a. 843. *cum fil.* 296. B.
a. 844. *Ludovicus II. R. I. Imp. ſocius*. 298. A.
a. 855. *Monachus Lothar. obit*. 307. C.
Ludovici II. verior epoca. 303. (21) a. 849.
a. 855. *ſolus Imp.* 307. C.
a. 875. *ob.* 326. C. (69)
a. 876. *Carolus Calvus R. I.* 329. A. (72)
a. 877. *veneno obit*. 335. A.
a. 878. *Ludovicus Balbus Imp. inunc.* 340. A. (95)
a. 879. *ob.* 341. B.
a. 881. *Carol. Craſſus R. I. Imp. inunc.* 344. B. (8)
a. 887. *abrog. obit*. 352. C.
a. 891. *Vido Lamberti fil. Dux Spol. II. & R. I. Romæ Imp. ſacr.* 358. A. (9)
Lambertus fil. aſſociatus. 360. D. (14) a. 892.
a. 894. *Vido repente ob.* 363. B.
a. 896. Arnulfus Dux Forojul. & R. I. Imp. inunctus. 365. A. (23)
a. 896. *Lambertus R. I. inunct. Imp.* 367. A. (29) a. 892.
a. 898. *necatus*. 373. D. E. (41)
a. 899. Arnulf. obit. 375. D. (47)
a. 915. *Berengarius R. I.* 388. D. (75) a. 916.
a. 923. *necatus*. 393. A. (85) a. 924.
a. 951. *Otho M. jam R. It. Pap. triumphat*. 415. C. (37)
a. 962. *Romæ cor. Imp.* 424. A.
a. 968. *Otho II. Imp. coronatus*. 436. A.
a. 973. *Otho M. ob.* 441. B. (34)
Otho II. Imp. ſolus. 448. E.
a. 983. *ob.* 455. A. (57)
a. 984. *Otho III. cor. R. It. & Imp.* 455. A.
a. 995. *Imp. coronatus*. 460. A. (71)
a. 996. *iter. coron.* 462. B. (79)
a. 1002. *veneno ob.* 470. A. (103)
a. 1014. *S. Henricus coron.* 480. A. (24)
a. 1024. *obit*. 488. A.
a. 1027. *Conradus Salicus coron.* 493. A. (59)
a. 1039. *obit*. 503. C. (91)
a. 1047. *Henricus II. coron.* 514. B.
a. 1056. *obit*. 532. B. (65)
Henricus III. 533. A. (1)
a. 1111. *coronatus*. 625. B.
(*vera coronatio*. 630. A. (15)
a. 1126. *obit*. 654. A. (72) a. 1125.
Lotharius II. Imp. 655. C. (1)
a. 1137. *obit*. 681. C. (54)
a. 1138. *Conradus II. Imp. coron.* 682. C.
a. 1152. *obit*. 706. B.
a. 1155. *Fridericus R. I. coron. Imp.* 721. C.
a. 1190. *obit*. 837. A. (31)
Henricus IV. Imp. coronatus. 838. B. 840. B.
a. 1197. *obit*. 853. B. (76)
a. 1209. *Otho IV. R. I. Imp. cor.* 887. B.
a. 1218. *ob.* 908. B. (43)
a. 1220. *Fridericus II. Imp.* 915. B. (3)
a. 1250. *obit*. 1008. B. (75)
a. 1274. *Rodulfus Cæſar*. 1075. B.

INSULÆ ITALIÆ.

Comacina Larii Lacus. 16. A. 37. C. 145. C. 422. C. 430. A.
Corſica Prov. 4. B. 258. A. 270. B. 356. A. 475. B. 522. A. 644. A. 650. A.
Gradus. 434. B. 448. E. 467. A. 488. B. 489. B. 508. A. 524. C.
S. Julii agri Novarienſ. 45. B. 55. A.
Lacus Verbani. 422. C. 425. C.
Perei Ravenn. Diœceſ. 461. A.
Præconenſ. 263. A.
Rivoalti, & Olivolæ. 103. B.
Sardinia Prov. 4. B. 259. B. 262. A. 267. D. 475. B. 521. B. 709. B. 769. B. 963. D.
Sicilia Prov. 4. B. 109. C. 149. B. 162. A. 224. E. 282. A. 503. A. 553. A. 788. C.

I T A L I A,
& Provinciæ ejus.

Sex Italiæ ordinationes in hac hiſtoria exponuntur. Prima Juſtini Imp. Secunda Longobardorum. Tertia Francorum. Quarta Italicorum Regum. Quinta Germanorum. Sexta Italicorum Populorum. Venientibus in Italiam Longobardis erat in XVII. Provincias diviſa, de quibus ſcriptum eſt in libro, qui dicitur Notitia utriuſque Imperii: Fuerunt autem hæ: Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Tuſcia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenum, Valeria, Samnium, Apulia, Rhætia prima, Rhætia ſecunda, Sicilia, Corſica & Sardinia. Quarum provinciarum erant gubernatores trium generum, Correctores, Conſulares, & Præſides. Eadem diviſio eſt apud Paulum Diaconum.
Italiæ prima provincia Venetia eſt, quæ non ſolum in paucis inſulis, quas nunc Venetias dicimus, conſtat, ſed ejus terminus à Pannoniæ finibus uſque ad Ab-

duam

duam fluvium protenditur. *Venetiæ autem Iſtria connectitur, & utræque pro una provincia habentur. Hujus Venetiæ Aquileja caput extitit pro qua nunc Forum-Julii, ita dictum, quod Julius Cæſar negotiationis forum ibi ſtatuerat, habetur inde Vicentia, Verona, Patavium, Monſilicis, Mantua.*

Secunda eſt Liguria, in qua eſt Mediolanum, & Ticinum, quæ Papia nuncupatur. Hæc uſque ad Gallorum fines extenditur.

Tertia provincia Alpes Cottiæ ſunt, quæ ſic à Cottio Rege, qui Neronis tempore fuit, ſunt appellatæ. Hæc à Liguria in Eurum verſus uſque ad mare Tyrrhenum extenditur, ab occiduo verò Gallorum finibus copulatur in Aquis, ubi aquæ calidæ ſunt. Derthona & Monaſterium Bobium, Genua quoque, & Savona Civitates habentur.

Quarta provincia eſt Tuſcia, quæ habet intra ſe Circium verſus Aureliam, ab Orientis verò parte Umbriam, in hac eſt Roma, in Umbriâ verò, quæ iſtius pars ponitur, Peruſium, & Lacus Clitorius, Spoletumque.

Quinta provincia Campania ab Urbe Româ uſque ad Silarum Lucaniæ fluvium producitur, in qua Urbes Capua, Neapolis, & Salernum.

Sexta, Lucania, quæ à Silaro flumine inchoatur cum Bruttiâ uſque ad fretum Siculum, in qua Pæſtum, ſeu Poſſidonia, Lainum, Caſſianum, Conſentia, Rhegiumque urbes.

Septima provincia Æmilia à Liguria incipiens, inter Appenninas alpes & Padi fluenta, Ravennam verſus pergit. Hæc locupletibus urbibus decoratur, Placentiâ, Parmâ, Regio, Bononiâ, Foro-Cornelii, cujus caſtellum Imola appellatur.

Octava, Flaminia, quæ inter Appenninas alpes, & mare Adriaticum eſt, in qua nobiliſſima Urbium Ravenna.

Nona provincia Picenum habens ab auſtro Appenninos Montes, ex alterâ verò parte Adriaticum mare. Hæc uſque ad Piſcariam flumen protenditur, in qua ſunt civitates quattuor, Firmum, Aſculum, Pinnæ, quæ jam vetuſtate conſumpta eſt, & Hadria.

Decima, Valeria, cui eſt Nurſia annexa inter Umbriam, & Campaniam, & Picenum, quæ ab Oriente Samnitum regionem attingit. Hujus pars occidua, quæ ab Urbe Româ initium capit, Etruria dicta eſt. Hæc habet Tibur, Carſeolos, Reate, Furconium, Amiternum, regionemque Marſorum, & eorum lacum, qui Fucinus appellatur.

Undecima, Samnium inter Campaniam, & mare Adriaticum, Apuliamque, à Piſcaria incipiens. In hac ſunt Urbes, Teate, Aufidena, Aiſernia, Samnium, à quo tota Provincia nominatur. Et eſt harum Provinciarum caput Civitas ditiſſima Beneventum.

Duodecima, Apulia cum Calabriâ, intra quam eſt regio Sallentina. Hæc ab Occidente, & Africo habet Samnium, & Lucaniam, à Solis verò ortu Adriatico pelago finitur. Habet Urbes ſatis opulentas, Luceriam, Sypontum, Canuſium, Acheruntiam, Brunduſium, Tarentum, & Hydronium.

Tertiadecima, Rhætia prima, & Quartadecima, Rhætia ſecunda inter Liguriam, & Sueviam Alemanorum, quæ Septentrionem verſus ſita ſunt, inter alpes conſiſtunt, in quibus propriè Rhæti habitare noſcuntur.

Quintadecima, Sicilia inſula.

Sextadecima, Corſica inſula.

Decimaſeptima, Sardinia inſula: in proëmio. 4. A. B. C. D.

Decimaoctava, additur à Paulo Diacono in Appenninis Alpibus ſita, quæ inde originem capiunt ubi Cottiæ finiuntur, hæ Appenninæ per mediam Italiam extenſæ Tuſciam ab Æmilia, Umbriamque à Flaminia dividunt, in qua ſunt Civitates, Ferronianum, Mons-bellus, Bobium.

a. 566. *Cum hoc ſtatu eſſet Italia, Juſtinus Imperator Gubernatorem Italiæ impoſuit, quem Exarchum Italiæ appellavit, qui nomina Correctorum, Conſularium, & Præſidum abolevit; Romæ, ac ſingulis Civitatibus Duces præfecit. Poſt ejus adventum, Flaminia, Exarchatus, & Picenum Pentapolis dicta eſt, cujus diviſionis mentio eſt in Actis ſexti Concilii anno DCLXXX.* 11. A. & ſeq.

Secunda ordinatio Italiæ *fuit Langobardorum, à quibus Italia magnâ ex parte in Regni formulam redacta eſt, hoc modo.*

a. 570. *Venetia erepta Imperatori ab Alboino Rege Longobardorum, & pars ejus in Ducatum Forojulienſem redacta.* 15. A. & ſeq.

Liguria erepta Imperatori ab Alboino Rege, & Regno attributa. 16. C. & ſeq.

a. 571. *Umbria erepta Imperatori ab Alboino Rege, & in Ducatum Spoletanum radacta.* 18. A.

a. 571. *Tuſcia erepta Imperatori ab Alboino, pars in Ducatum Tuſcum redigitur, pars Regno attribuitur, reliqua, quæ Ducatu Romano continebatur, in poteſtate remanet Imperatoris unà cum Româ.* 18. B.

a. 589. *Samnium. Provincia erepta ab Authari Rege Imperatori, in Ducatum Beneventanum redigitur.* 41. A. & ſeq.

a. 638. *Alpes Cottiæ. Provincia erepta à Rothari Rege Imperatori, Regno Italiæ adjungitur.* 102. A.

Inſtituta Regni Longobardorum, ſunt in Alboino, Authari, & Agilulfo Regibus.

Flaminia, & Picenum, quod Longobardorum tempore ferè Pentapolis dicebatur; Ducatus Romanus, cujus pars erat in Etruriâ, pars in Campaniâ; Apulia, & Calabria, remanſerunt in poteſtate Imperatoris irrumpentibus in Italiam Longobardis.

Tertia Italiæ ordinatio *à Francis illata eſt hoc modo.*

a. 727. *Ducatus Romanus pervenit ad Gregorium II. Pontificem.* 172. B. (42) *cùm Romani defeciſſent ab Imperatore Leone Iſauro propter hæreſim ſacramento, à Pontifice liberati, & poſt à Carolo Magno Victore confirmatus eſt.* 267. D. 270. B. (100)

Fla-

Flaminia, quæ etiam Exarchatus appellari poſt Longobardorum adventum cœpta eſt, erepta ab Aiſtulfo Rege Imperatori, & Pontifici Romano tradita victoriâ Pipini Regis Francorum, & confirmata à Carolo Magno, & Ludovico Pio, eadem Romania vocari cœpta.

a. 752. Pentapolis ab Aiſtulfo Rege Imperatori erepta. 197. A.

a. 754. reſtituenda Pontifici. 203. A.

a. 755. Pontifici donatur. 204. C. (98)

a. 772. à Deſiderio invaſa. 217. D.

a. 817. deletis Longobardis Pontifici donatur. 268. B. (100)

a. 817. Ducatus Spoletanus à Carolo Magno partus Pontifici, ad quem defecerat, firmatus eſt. 268. E.

Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Æmilia, & pars Tuſciæ, quæ Regno Longobardorum continebantur, per Carolum M. Regno Italiæ conſervatæ, atque uno nomine Longobardia, aut Lombardia nuncupata, quorum inſtituta habentur in Indice generali.

Quarta ordinatio Regni It. fuit ſub Italis, Craſſo R. I., mortuo ſub quibus perpetuæ Regum & Populor. & Principum, & inter ſe ſeditiones fuerunt.

a. 973. Quinta eaque inſignior fuit Othone magno Rege Germaniæ ad Regnum Italiæ, & titulum Imperii evocato, qui inſtituta in Regnum intulit: & deinceps:

Apulia, & Calabria, quæ ſemper in poteſtate Imperatoris Conſtantinopolitani fuerant poſt victoriam Juſtiniani Magni, tum à Normanis occupatæ, unde Comites primùm, deinde Duces Apuliæ, & Calabriæ, quos demum Pontifex Romanus inveſtiturá datá confirmavit. Multi etiam alii Feudatarii inſtituti. Beneventum traditum ab Henrico fuit Pontifici.

Sexta mutatio Regni Italiæ fuit ſub Henrico III. & IV., qua Civitates à Regibus defecerunt propter Hæreſim Simoniacam, & anathematis contemptum. Hinc ſacramento, à Gregorio VII. Pontifice ſolutæ, libertatem inſtituerunt. Res autem acta eſt in hunc modum.

a. 884. Itali, in primiſque Lombardi externum Regnum pertæſi, Regni, & Imperii cupiditate flagrare cœperunt ſub Carolo Craſſo Rege; atque ab Hadriano III. Pontifice jus legendi ex ſuo corpore Regis, & Imperatoris obtinuerunt. 350. A. & ſeq.

a. 955. Cùm duos inde Reges creaſſent, perpetuis ſeditionibus, Italiam, & Eccleſiam perturbavere, quouſque adversùs Berengarium II. Regem, tyrannidem exercentem, Othonem Magnum Regem Germaniæ advocavere. 418. B. qui Rex, & Imperator eſt deſignatus. Rurſus pœnitentiá ducti ſub Othone Magno, ſub Othone II., & III. de Regni titulo recuperando, egere.

a. 1002. item ſub Henrico, cui Ardoinum Regem oppoſuerunt. 471. A. & ſeq.

a. 1035. Lombardi præcipuè ſub Conrado arbitrii libertatem quæſivere; ſed ab eo coërciti ſunt. 497. A. Quievere, inde ſub Henrico II., verùm ſub Henrico III. oborto ſchiſmate, ſoluti ſacramento à Gregorio VII. Pontifice, à Rege deſceere, & quaſi liberi arma tractare inſtituere. Cum eodem tempore ad bellum ſacrum frequentes iviſſent, atque victores revertiſſent, elatiores facti, in eadem contumaciá perſtitere; atque inde Henrico IV. regnante eam auxere, ita ut ſub Lothario III., & Conrado II. pro arbitrio agere, & Rempublicam, ac libertatem ordinare perrexerint; à Friderico inde cum coërcerentur, inter ſe conjurarunt, atque maxima contentione bellorum, & Urbium vaſtatione illum vicerunt, & pacem Conſtantiæ rebus ſuis aptam

a. 1183. obtinuerunt; inde fœdera, & ſocietates inter ſe firmarunt, ac ſingulæ vicinas aggredi Civitates, propriæ parandæ potentiæ causâ inſtituerunt. 815. B. & ſeq. ad hanc tandem

a. 1286. conditionem devenerunt, ut pecuniam pendentes Rodulſo Cæſari libertate recuperata etiam privilegia, obtinuerint. 1101. D. & ſeq.

LEGES IN R. ITALIÆ.

a. 643. à Rothari R. latæ. 105. A.
a. 668. à Grimoaldo additæ. 124. B.
a. 713. à Luitprando additæ. 155. C.
a. 746. à Rachis emendatæ & additæ. 189. B.
a. 754. ab Aiſtulfo additæ. 200. D.
a. 772. à Deſiderio æditæ. 218. E.
a. 774. de tribus libertas electionis Salicâ introductâ. 232. D.
a. 781. à Carolo M. editæ. 236. A.
à Pipino fil. de fugitivis. 237. C.
a. 789. à Carolo M. de Jure Vaſſallor. 242. D.
a. 802. de Legibus ſervandis. 254. D.
a. 813. de libera Epiſcopor. electione. 264. B.
a. 825. à Ludo. Pio. de Comitiis Pontif. 279. D.
de Feudis. 280. C.
a. 855. à Rothari de Lege Rom. 306. D.
a. 876. à Carolo Calvo pro Eccleſia. 330. D.
a. 884. à Carolo Craſſò de Rom. libertate, & dignitate Italiæ. 351. A.
a. 891. à Vidone confirmatæ plures. 358. C.
a. 898. à Berengario pro Eccleſ. 369. D.
a. 967. ab Othone de juramento auferendo. 434. C.
de calumniis litium. 435. A.
a. 1005. ab Henrico de tribus leg. libertas. 476. C.
a. 1013. de veneficiis & illicitis nuptiis. 479. C.
a. 1026. à Conrado de Beneficiis ſeu Feudis. 491. A.
a. 1136. à Lothario III. de Benefic. ſeu Feudis. 672. D.
item de abdicando extraneo jure. 682. A.
a. 1158. à Friderico de Feudis. 741. A.
item de ſtudiis. ibid.

M O R E S
ad Imperium Orientale pertinentes.

a. 593. qua pompâ Imperatoris Exarchus à Romanis exceptus. 57. A.
a. 605. Imago novi Imperatoris CP. Romam mittebatur. 73. A. & a. 712. 154. D.
a. 637. Exarchus à Po. in auxilium vocatus. 100. B.
a. 663. Imperator quomodo Romæ à Po. exceptus. 121. C.
a. 711. qua pompâ Po. à Græcis, & ab Imperatore exceptus. 149. C. & ſeq.

MORES
ad Imperium Occidentale pertinentes.

a. 801. *Imperator coronâ aureâ à Po. coronandus, quali jurejurando ſe obſtringeret.* 251. E. & ſeq. & pluriès ſucceſſores.

a. 813. *Imperatores Franci aliis filiis Imperium & aliis Regnum relinquentes.* 264. A. *decreto de Epiſcopor. inveſtiturâ renuntiantes.* B. & pluriès in ſucceſſoribus.

a. 819. *Imp. in Epiſcopor. conventu de rebus fidei.* 259. B.

a. 855. *poſt Epiſcopor. conventum de moribus Eccleſiaſticorum ſtatuit.* 305. D.

a. 863. *Romæ in Epiſcopor. concil. de Po. cauſsâ.* 427. C. & ſeq.

a. 876. *Anni Imperii numerabantur à conſecratione incipiendo. Imperium Pontificis Beneficium.* 329. B. (73)

a. 898. *Pecuniæ pauperibus pro incolumitate Imperatoris à Pontifice diſtribuebantur.* 372. B.

a. 1157. *Quomodo Imperium Beneficium Pontificis eſſe, intelligendum ſit.* 727. C. & ſeq.

MORES
ad Regnum Italiæ pertinentes.

a. 591. *Regni Italiæ Corona Ferrea à Theodelinda inſtituta.* 52. B. (90)

a. 601. *Corona Modoëtiæ ſervata ibi imponenda. Haſta inſigne Regis inſtitutivum.* 68. C. &

a. 740. 181. C.

a. 774. *Rex Italiæ ab Archiepiſcopo Mediolanenſi coronandus ſtatuitur à Carolo M. ejuſdem coronationes ſolemnia.* 229. B. & ſeq.

Juri legendi Pontificis R. renuntiat. 231. B.

Regi advenienti quænam tributa perſolvenda. 232. C.

a. 794. *in conventu Epiſcopor. Præſidentibus Legatis Po., hæreſim damnans.* 245. A.

a. 799. *quâ pompâ à Rege Po. exceptus.* 248. A.

a. 800. *quâ pompâ Rex à Po. exceptus.* 250. A.

a. 813. *Reges Franci aliis filiis Regnum, aliis Imperium relinquentes.* 264. A. & pluriès ſucceſſores.

Decreto de Epiſcoporum inveſtiturâ renuntiantes. 264. B.

a. 875. *Quomodo in Urbe Româ excipiendus.* 329. A.

a. 961. *Mediolani quomodo exciperetur, ibi coronandus inſtituto Othonis M.* 422. C. (34)

a. 963. *Romæ in Epiſcopor. concil. de Po. cauſsâ.* 427. C. & ſeq.

a. 973. *Tributa Regi perſolvenda.* 442. A.

Regis & Civitatum & Vaſſallorum jusjurandum. 443. C. & ſeq.

Rex Romanor. titulatus. 446. A.

a. 996. *Quomodo Rex jus diceret in Roncaliis.* 463. B.

a. 1026. *Modoëtiæ & Mediolani coronandus; Cur Corona palearis dicta.* 491. A. (54)

a. 1155. *Papiæ coronatur.* 718. C. (16)

Regi, Veronenſes pontem in Atheſi fecerunt, quo commodiùs &c. 722. E.

a. 1183. *Rex Italiæ Rex Romanorum titulatus.* 817. A.

DIGNITATES
in Regno Italiæ.

a. 567. Sub Longobardis *Dux Forojulienſ. primus perpetuæ ditionis.* 14. D.

a. 571. *Ducis Spoleti, Tuſciæ & Civitatum.* 18. B.

a. 575. *Duces triginta rei univerſæ ſupremi.* 22. B. (30)

a. 576. *in tyrannidem verſi.* 23. A. a. 575.

a. 585. *Duces confirmati, cenſu in tertium annum impoſito.* 33. C. & ſequ.

a. 589. *Dux Beneventi inſtitutus.* 41. B.

a. 667. *Gaſtaldius* ſive *Comes.* 124. A.

a. 716. *Gaſtaldius.* 160. A.

a. 774. Sub Francis *Duces liberi.* 231. D.

Comites, Capitanei, Valvaſores. 232. A.

Comites ac Marchiones, Legati ſeu *Miſſi majore, quàm Comites poteſtate.* B.

Feudatarii. C.

a. 776. *Ducibus ablatis Comites ſuffecti.* 234. B.

a. 865. *Gaſtaldii.* 315. B.

a. 916. *Comites Vicecomites, Sculdaſio, Gaſtaldio, Decanus Regius in Urbe, & extra.* 389. B.

a. 917. *Marchio.* ibid.

a. 973. Sub Germanis *Dignitates ferè omnes in meliorem formam redactæ.* 441. C. & ſequ.

eorumque Jura. 442. D. 447. D.

a. 1159. *Principes, Conſules, Chartularii.* 742. D.

a. 1164. *Conſules: Rex Sardiniæ inſtitutus.* 770. A. *Regalia indulta.* B.

NATIONES,
quæ poſt Longobardos in Italiam irrumperunt.

Franci, Hunni, Sclavi, Sarraceni, Ungari, Germani, & Normanni.

a. 577. Franci, *vexati à XXX. Ducibus Longobardis, in Italiam ingreſſi malè eis rependunt, Anagnii caſtrum occupant.* 25. A. (37)

a. 586. *Solicitati inde ab Imperatore veniunt contra Longobardos, Italiamque iterùm ac ſæpiùs vaſtant, ſub Authari (muneribus victi) & Agilulfo Regibus.* 36. A. & ſeq.

a. 591. *Facta demum pace cum Agilulfo diù quieſcunt.* 52. C.

a. 662. *Inde à Perthari to R. contra Grimoaldum adducti ab hoc ſternuntur non procul ab Haſta ad rivulum, qui adhuc Francorum dicitur.* 119. C.

a. 754. *Poſtremò vocati à Pontificibus auxiliares accurrerunt, RR. Pipino & Carolo Ducibus, atque Aiſtulfum imperata facere, Deſiderium Regno cedere coëgerunt, Regnumque Italiæ atque Imperii titulum adepti.* 200. A. & ſeq.

a. 597. Hunni, *à Longobardis in Pannoniâ relicti, Regem ſuum Cacanum dixere, qui fœdus cum Agilulfo R. percuſſit.* 64. B.

a. 615. *Inde prædandi cauſsâ in Ducatum Forojulienſem irrupit. Giſulfum Ducem prœlio interemit, oppidum Fori-*

rijulii prodente Romildâ perfidus cepit, diripuit, ingentem numerum captivorum abduxit. 84. C. & ſeq.

a. 664. Inde à Grimoaldo R. vocati adverſus Lupum Forojulienſem Ducem venere, eum prælio necant, ac Regionem populati ſunt; cùm autem abire nollent, Grimoaldi arte pelluntur. 122. B. & ſeq.

a. 788. Forum-Julium invadentes pulſi. 241. C.

a. 796. ab Henrico Foro-Julii Duce adorti, eorum Regia expilata. 246. A. B. (48)

a. 602. Sclavi ab Agilulfo R. ad debellandos Italos ex Dalmatiâ, quam occupaverant, conducti. 69. B.

a. 649. Apuliam invecti Ajonem Ducem Beneventanum occurrentem interficiunt. 109. C. à Rodoaldo profligati. C.

a. 664. à Varneſrito Lupi Ducis Foro-Julienſ. filio advocati. 122. E.

a. 705. in Forum-Julium ſub Ariperto R. irrumpunt ac Ferdulſum Ducem unà cum nobili exercitu ſternunt. 146. A.

a. 718. iterùm cùm invaſiſſent Pemmone Duce ſtrati. 161. A.

a. 738. iterùm incurſantes. 179. A. à Rachi Rege in eorum Regionem adoriente coërciti. B.

a. 838. ad eorum cohibenda latrocinia à Venetis fœdere illigati. 290. D.

a. 841. inde Venetorum Oppidum Caprulas populati ſunt. 294. C.

a. 881. adversùs eos Italorum fœdus. 345. A.

a. 955. ab Othone M. ſtrati. 418. A.

a. 957. Othonem implicant. 419. D.

a. 959. ab eodem bello appetiti. 420. C.

a. 960. injuriis eumdem provocant. D. ab eo devicti. 422. A.

a. 649. Sarraceni Arabes Siciliam ex Africâ vaſtant. 109. C.

a. 650. ibi premuntur. 110. C.

a. 651. Siciliâ deturbati. 111. A.

a. 720. Sardiniâ captâ ſepulchrum S. Auguſtini fœdant. 163. B.

a. 806. Litora Italiæ infeſtantes, Sardiniâ pulſi. 258. A.

a. 807. Corſicam vexantes debellati. 259. A.

a. 809. Sardiniam aggreſſi (imò Corſicam) Aleriam diripiunt. 259. B. (80)

a. 810. Corſicam incurſant. 261. B.

a. 812. Deterriti litoribus Italiæ dimiſſis, in Corſicam & Sardiniam ſe intulere, qui Sardiniam prope omnes occiſi. 262. A.

a. 813. Centumcellas vaſtant. 263. B.

a. 820. Panormum capiunt. 275. B. (6)

a. 828. Siciliam tentant. 282. A.

a. 835. Italiæ litora lacerantes. 288. C.

a. 840. Anconem capiunt & naves Venetorum. 292. B. (51)

a. 841. Barrium ex improviſo occupant. Capuam aliaque vaſtantes. 294. D.

a. 846. Baſilicas Sanctor. Apoſtolor. Petri & Pauli Romæ ſpoliant, Fundos ſuccendunt. 299. B.

a. 847. Caſſinum aliaque Monaſteria diripiunt, pelago inde ſubmerſi. 300. B. (16)

a. 849. In Sardiniam appulſi ab Italis pelluntur. 302. B. & ſeq.

a. 851. Beneventum affligunt, Teleſiam capiunt, Campaniam populantes, jugulati. 303. D. & ſeq.

a. 854. Calabriam, Apuliam, Beneventi Ducatum vexant. 304. B.

a. 865. Capuam invadunt Monaſteria incendentes. 315. A.

a. 867. Luceriam amittunt Montem Garganum ſpoliant. 319. A. B.

a. 869. Barrium amittunt. 322. A. (55) (56) a. 870.

a. 871. In Campaniâ acciti. 323. C. inde expulſi. 324. A. & profligati. 325. A.

a. 873. Indè iterùm pulſi. ibid.

a. 876. Barrium & finitima populantes fœdus jungunt ad Roman. invadendam. 332. B. & ſeq.

a. 877. Garilianum, arce condita, ſibi vindicant. 336. B.

a. 884. Caſſini Monaſterium incendunt, Abbatem obtruncant. 349. D.

a. 891. Fraxinetum occupant. 361. A.

a. 905. E' Fraxineto & Africâ Italiam infeſtant. 384. B. 401. B.

a. 935. Aquas Oppidum capiunt, Genuam diripiunt. 404. D.

a. 941. Romipetas ſpoliant. 407. B.

a. 969. Campaniâ expulſi. 437. C.

a. 1000. Campaniam invadunt. 468. B.

a. 1001. Inde expulſi. 469. A.

a. 1005. Barrium obſident. 475. C.

a. 1012. Sardiniâ pulſi. 478. B. (20) a. 1017.

a. 1040. Siciliam recuperant. 504. A. (93) a. 1038.

a. 1094. Chriſtianos in Syriâ affligentes bellum ſacrum eis infertur. 598. B.

a. 1221. In Sicilia victi. 918. A.

a. 901. Ungari, gens Sythica & immanis, in Pannoniam, ejectis Hunnis, Craſſo regnante venerunt, & ſpeculatum in Venetiam prodierunt. 378. A.

a. 902. Audita Italiæ opulentiâ ad prædam accenſi iterùm in Italiam irrumpunt, Comum, Bergomum, & Papiam populantes. ibid. B.

a. 903. à Berengario R. fugati apud Brentam deſperatione ſalutis acti, repentè Italos aggreſſi eoſdem ſternunt. Inde Tarviſium, Vicentiam, & Patavium populati, inſulas Venetor. & ipſas Venetias invadunt, atque uſque ad Appenninum prædando pervenerunt. Nonantulanum Monaſterium incendunt. 381. B. & iterùm. 384. B.

a. 922. Veronam invadunt. 392. B.

a. 924. Lombardiam populati; Papiam & Placentiæ Monaſterium S. Sixti incendunt. 393. C.

a. 925. In Tuſciam ſæviunt. 394. B.

a. 936. Capuanum & Beneventanum agrum Sarnum uſque & Nolam, & Liburiam populantur. 405. C.

a. 949. Ingenti pecuniâ à Berengario II. acceptâ abeunt. 412. C.

a. 954. Italiam vaſtant. 417. A. B.

a. 891. Germani, Arnulfo Rege Germ. Duce Italiam venere, à Formoſo Po., & Berengario R. vocati Romam capiunt, mala multa inferentes. 360. A.

a. 895. iterum. 364. A.

a. 948. Henrico, Othonis M. Germ. R. fratre, Bavariæ Duce Aquileiam capiunt, Papienſe agrum vaſtantes; ſub Lothario III. abeunt. 412. B.

a. 951. Amici facti in Italor. auxilium venerunt Regnum & Imperium moderantes. 415. B.

Nor-

Normanni, *Franciam ſub Carolo Craſſo infeſtantes* a. 881. *Neuſtriæ Normandiæ nomen tribuentes*. a. 887.
a. 1016. *Ex Franciâ in Apuliam veniunt*. 482. A.
a. 1017. *Melo Apulo adversùs Imperatorem Orientis ad recuperandam Apuliam ſe adjungunt*. 483. A.
a. 1039. *Catapano Imperatoris, ad Siciliam recuperandam adjuncti*. 504. A. (93)
a. 1041. *Dominationis in Apuliâ occaſionem nanciſcuntur*. 504. D.
a. 1042. *Græcis fuſis Averſam primùm tenent Ranulfo Comite. Bello Apulo inſignes*. 506. & ſeq.
a. 1046. *Eccleſiæ ditionem invadunt*. 512. A.
a. 1123. *Apuliam & Calabriam ad Siciliæ ditionem addunt*. 650. B.
a. 1068. *Sigehardus*. 550. A. (47)
a. 1077. *Henricus*. 575. A.
(*obit*. 588. (25) a. 1084.
a. 1083. *Fridericus II.* 588. A.
a. 1084. *obit*. (25)
Uldaricus ſeu *Voldaricus*. 588. A. (25)
a. 1113. *Gerardus* Germanus. 633. C.
a. 1130. *Peregrinus*. 660. A.
a. 1161. *ob*. 761. A. (20)
Ulricus. ibid.
a. 1162. *captus*. 767. D.
a. 1184. *Gothifredus*. 824. A. (5) a. 1182.
a. 1198. *Peregrinus II.* 859. C. (89) a. 1195.
a. 1207. *Volcherus*. 881. B.
a. 1219. *Bertholdus* ſeu *Engelbertus*. 911. A. (45)
a. 1273. *Raimundus Turrianus Napi fr. Ep. Comenſ.* 1075. A.

PATRIARCHÆ AQUILEJÆ.

Aquileja, cujus antiquitatis, potentiæ, ac dignitatis fuerit. Ejus Eccleſia,
a. 564. *à quo inſtituta & ornata*. 6. B.
a. 573. *Paulinus Archiep*. 19. B. (23)
(*creatus*. a. 577.
Probinus Archiep. 19. B. (23) a. 569.
a. 574. *ob*. 22. A. (28) a. 573.
a. 580. *Helias Archiep*. 28. B. (45)
a. 587. *ob*. 38. A. (62) a. 586.
Severus Patriar. ibid.
a. 605. *ob*. 79. A. (4) a. 606.
Joannes ſchiſmatis initium. 79. A. B.
Candianus. ibid. (5)
Maximus. 99. A. (59)
a. 634. *Martinianus* ſeu *Marcianus*. 99. A. (59)
a. 660. *Felix*. 116. B. C.
a. 661. *Joannes II.* 116. B.
a. 670. *obit*. 125. B. (24)
a. 671. *Petrus*. ibid.
(*ob*. 162. (23) a. 711.
(*Serenus*. 162. B. (23)
a. 726. *ob*. 170. B. (38) a. 717.
Calliſtus. ibid.
obit. 218. B. (24) a. 770.
a. 772. *Sigualdus*. ibid.
ob. 234. (14) a. 781.
a. 776. *Paulinus II.* ibid.
(*ob*. 254. A. (64) a. 802.
a. 801. *Urbanus*. ibid.
ob. 257. B. (77)
a. 805. *Maxentius*. 257. B. (77)
(*incert. ob*. 299. (11)
a. 846. *Andreas*. 299. A.
a. 856. *Venantius*. 308. A. (31)
a. 869. *Hendelmarius*. 323. A. (58) a. 856.
a. 874. *privat. reſtitut*. 326. C.
a. 877. *Valpertus*. 333. C.
(*Lupus*. 341. (99) a. 878.
a. 884. *Fridericus*. 349. A. (24)
a. 897. *Leo*. 369. A. (38) a. 898.
a. 909. *Urſus*. 385. B.
a. 932. *Lupus*. 402. B.
a. 944. *Engilfridus*. 408. B.
(*obit*. 432. (10) a. 963.
a. 964. *Rodoaldus*. 432. C. (10)
a. 997. *Joan. III.* 466. A. (88)
a. 1016. *Poppo*. 481. C.
a. 1043. *ob*. 508. B. (100) a. 1044.
Eberardus. ibid.
a. 1049. *obit*. 520. A.
Gotopoldus ſeu *Godeboldus*. ibid. (32)
a. 1066. *Ravengerius* ſeu *Revengerius*.
548. B. (40) a. 1065.

PATRIARCHÆ GRADENSES.

Veneti ex proximis æſtuario Urbibus ut ante ſub irruptionem Gothorum & Hunnorum, ſic demùm ſub adventum Longobardorum ad inſulas æſtuarii confugerunt. Et Paulinus Patriar. Aquilejenſ. in Inſulam Gradum, cum Eccleſiæ theſauro ſe recepit, eamque ſedem Eccleſiæ conſtituit, quòd Lon-
a. 568. *gobardi Gentiles Aquilejam tenerent.* 14. C. *Paulino, Probinus, deinde Helias Archiepiſcopi ſucceſſere; Hic à Pelagio II. Po. obtinuit, ut Eccleſia*
a. 580. *Gradenſ. eſſet Metropolis*. 28. A. (45) *Heliæ Severus ſucceſſit, quo mortuo per Clerum Aquilejenſem Joannes creatus: Clerus verò Gradenſis Candianum in Grado conſtituit, quem Boni-*
a. 605. *facius III. Po. approbavit*. 79. A. *Hinc duo Patriarchæ. Aquilejenſi, Venetiæ Epiſcopi; Gradenſi Iſtriæ, & Inſularum paruerunt. Inde ſumma inter eos contentio nata. Aquilejenſem Reges, Gradenſem Veneti defenderunt. Pontifices Romani modò in hanc, modò in illam partem, ſed plerique in Gradenſem inclinarunt.*
a. 605. *Candianus* ſeu *Candidianus*. 79. A. B.
a. 618. *obit*. 89. A. (31) a. 612.
Epiphanius. 89. A. (31)
a. 622. *obit*. 91. A. (40) a. 613.
(*Cyprianus*. 91. (40)
Fortunatus invaſor. 91. A. (40)
a. 628. abjectus. 95. C. (47)
Primigenius. ibid. & 102. C.
a. 685. *Chriſtophorus*. 134. B. (46) (*ſeries*)
a. 817. *obit*. 160. C. (17)
Donatus. ibid.
a. 724. *obit*. 164. C.
Petrus Ep. Polanus invaſor. 165. A.
Antonius ſeu *Antoninus*.
165. A. (28) a. 725.
a. 750. *Æmilianus*. 194. B. (83) a. 747.
a. 755. *Vitalianus*. 205. A. (100) (1) a. 757.
a. 763. *ob*. 209. (9) a. 766.
Joannes Tergeſtinus. 209. A. (9) a. 767.
a. 802. *præcipitatus*. 256. A.
Fortunatus II. ibid.
a. 805. *ejectus repetit*. 257. A. (75)
a. 824. *obit*. 279. B.
a. 818. Joannes II. invaſor. 271. A.
a. 825. *Venerius*. 281. A. B. (20)
a. 848. *Victor. pall. obtin*. 311. D. (19) a. 852.
a. 856.

a. 856. *Vitalis*. 308. A. (31) a. 853.
a. 873. *Petrus* Venetus. 326. A. 336. B. (88)
a. 883. *Victor. II.* 348. C. (20) a. 878.
a. 897. *Vitalis II.* minor. 368. A.
a. 926. *Marinus*. 397. A.
a. 959. *Bonus ex Ep. Æquil.*
1420. C. (50) a. 955.
a. 968. *Vitalis III.* 436. B. (21) a. 963.
a. 969. *ob.* 438. B. (25) a. 967.
Vitalis IV. ibid.
ſuffraganeos obtinet. 477. B.
a. 1023. *Urſus*. 487. B.
a. 1024. *pulſ.* 488. B.
a. 1025. *revoc.* 489. B.
a. 1032. *Dux Venet.* 495. C.
a. 1043. *ob.* 508. B. (1)
Popo Aquilejenſ. Patriar. invaſor. 488. B. (46)
ob. 508. B. (100)
Dominicus Belcanus. 508. B. (1)
a. 1130. *Henricus*. 660. A.

PONTIFICES ROMANI.

Roma erat in ditione Juſtini Imperat. cum Longobardi venerunt in Italiam. Longinus Exarchus Italiæ à Juſtino miſſus Romæ Ducem impoſuit. a. 582. *Qua dignitate, & potentiá Roma fuerit venientibus Longobardis in Proœmio.*
a. 566. *Joannes III.* 10. A.
a. 575. *obit*. 22. A. (28) a. 573.
Benedictus I. 23. A.
a. 579. *obit*. 27. A. (41) a. 578.
Pelagius II. ibid. (42)
a. 590. *obit*. 44. C. (74)
S. Gregor. M. 44. C. 47. E. (81)
a. 604. *obit*. 74. C. (25)
Sabinianus. 77. C.
a. 605. *obit*. 78. D. (3)
Bonif. III. ibid.
obit. 81. A. (8) a. 607.
a. 606. *Bonif. IV.* ibid. D. (10) a. 608.
a. 613. *obit*. 83. A. (16) a. 615.
Deusdedit. ibid.
a. 616. *obit*. 88. C. (28) a. 618.
Bonif. V. 88. C. D. (29) (30) a. 619.
a. 622. *extinctus*. 91. A. (40) a. 625.
Honorius. ibid.
a. 636. *obit*. 99. B. (60) a. 638.
Severinus. ibid.
a. 638. *ob.* 102. D. (68) a. 640.
Joan. IV. 103. A. (68)
a. 640. *obit*. 103. B. (74) a. 642.
Theodorus. 103. B. (74) a. 642.
a. 647. *obit*. 107. C. (83) a. 649.
S. Martinus. 108. A. (83)
a. 653. *ob. mirac. fulgens*. 112. A. B. (96) a. 655.
a. 654. *Eugenius I.* 112. C. (97)
a. 657. *obit*. 115. A. (1)
Vitalianus. ibid.
a. 672. *ob.* 125. B.
Adeodatus. ibid.
a. 676. *obit*. 128. A.
Donus. ibid.
a. 679. *obit*. 129. A. (34) a. 678.
Agatho. 129. A.
a. 682. *obit*. 132. D.
Leo II. 132. E. (40)
a. 683. *obit*. 133. B. (42)
a. 684. *Bened. II.* 133. C. (44)
a. 685. *obit*. 134. B. (45)
Joan. V. ibid.
obit III. Nonas Auguſti.
a. 686. Theodorus II. Antipa. & Petrus promotus parum durat. 134. B.
Cono in diſſid. 134. C. (47)
obit. 136. A.
a. 687. Paſchalis Antipa. *Simoniac.* 136. A. *pulſ.* E.
Theodorus II. Archipresb. Antipa. 136. A. veniam petit. B.
Sergius elec. 136. B. *conſec.* D.
a. 701. *obit*. 143. A.
Joan. VI. 142. A.
a. 705. *obit*. 145. B.
Joan. VII. 145. B. (70)
a. 707. *obit*. 147. B. (73)
Siſinius. ibid. a. 708.
a. 708. *Conſtantinus*. 147. B.
a. 716. *obit*. 158. A. (5) a. 715.
Gregor. II. 158. A. (9)
a. 731. *obit*. 177. A.
Gregor. III. ibid.
a. 741. *obit*. 182. A. (64)
Zacharias. 183. B. (64)
a. 752. *obit*. 195. B.
Stephanus II. citò ob. ibid.
Stephanus alter *II. appel.* 195. D.
a. 757. *obit*. 207. B.
Paulus fr. ibid.
a. 767. *obit*. 211. B (13)
Conſtantinus Antipa. 211. D. 213. A.
a. 768. Philippus Antipa. 212. B. C.
Stephanus III. elec. 212. C. *ſac.* D.
a. 771. *obit*. 215. B. (21)
a. 772. *Hadrianus*. ibid.
a. 796. *obit*. 245. B. (45) a. 795.
Leo III. ibid.
a. 816. *obit*. 266. B. (97)
Stephanus IV. 266. C. (97)
a. 817. *obit*. 267. A.
Paſchalis reluctans. 267. B.
a. 824. *obit*. 279. A.
Eugenius II. ibid.
a. 827. *obit*. 281. B.
Valentinus, vix per menſem.
Gregor. IV. 281. B.
a. 844. *obit*. 296. C.
Sergius II. 296. C.
a. 847. *obit*. 300. A. (15)
S. Leo IV. ibid.
a. 855. *obit*. 307. A. (28)
Bened. III. 307. A. B.
a. 858. *obit*. 308. C.
Nicolaus. 309. A.
a. 867. *obit*. 319. B.
Hadrianus II. ibid.
a. 872. *obit*. 325. A.
Joannes VIII. ibid.
a. 882. *obit*. 347. A.
Marinus, ſeu *Martinus II.* ibid.
a. 884. *obit*. 349. A. (23)
Hadrianus III. ibid.
a. 885. *obit*. 351. A. (28)
Stephanus V. ibid.
a. 891. *obit*. 359. B. (11)
Sergius III. Antipapa. *ibid.*
iterùm promotus. 368. C.
iterùm ſedet. 384. A.
obit. 386. A.
Formoſus. 359. C. D.
a. 896. *obit*. 366. A. (25)
Bonifacius VI. ibid.
obit. (37) a. 898.
Stephanus VI. ibid.
a. 897. *necatus obit*. 368. A. (33)

Ro-

Romanus Marini fr. ibid.
obit. B.
Theodorus II. ob. 368. B.
Joannes IX. 368. C. (37)
a. 899. *obit*. 375. C. (46) a. 900.
Benedictus IV. ibid.
ab Imp. coronatus. 377. A.
a. 904. *obit*. 383. B. (59) a. 903.
Leo V. ibid.
abdicare coactus. 384 A. (59) (60)
Chriſtophorus *Antipapa*. 383. B.
Sergius III. ibid. C.
a. 910. *obit*. 386. A.
Anaſtaſius III. ibid.
a. 913. *obit*. 387. A. (72)
Lando. ibid.
obit. ibid. (72) a. 914.
a. 914. *Joannes X.* 387. B.
a. 928. *obit*. 399. A. (94)
Leo VI. ibid.
obit. 400. B. (96) a. 929.
Stephanus VII. ibid.
obit. (97) a. 931.
a. 930. *Joannes XI.* 400. C. (97)
a. 935. *obit*. 404. B. (6) a. 936.
Leo VII. ibid. (7)
a. 939. *obit*. 406. B.
Stephanus VIII. ibid.
a. 941. *vulneratus obit*. 407. C. (17) a. 942.
Marinus II. ibid.
a. 946. *ob.* 409. A.
Agapetus II. ibid.
a. 956. *obit*. 419. A. (45)
Joannes XII. ibid. (46) a. 954.
a. 963. *reprobatus*. 428. C.
obit. 430. A. B. (6)
Leo VIII. Antipapa. *ibid.*
a. 964. abdicatus. 430. A.
reſtitutus obit Jo. XII. ibid. B.
Benedictus V. *Antipapa*. 430. B.
Leo reſtitutus. ibid. C.
renuntiat Benedictus. 431. A.
imo. 433. A. (12)
a. 965. *obit Leo*. ibid.
obit Benedictus legitimus Po. ibid.
Joannes XIII. 433. A. (12)
a. 972. *obit*. 440. B.
a. 973. *Benedictus VI.* 441 A.
a. 974. *necatus*. 449. B. (42)
Donus II. ibid.
Bonifacius VII. Antipapa. 449. B.
Benedictus VII. ibid. C. (43) (*alia ſeries*)
a. 984. *obit*. 455. B. (60)
Joannes XIV. ibid.
a. 985. *carcere obit*. 456. A. (60)
Bonifacius reverſ. obit. *ibid.*
Joannes XV. ibid.
a. 995. *obit*. 460. C. (72)
Joannes XVI. vix Po. obit. ibid. (73) a. 985.
Gregorius V. ibid. (74) (*epocha*) (77)
a. 998. *obit*. 466. B. (91) a. 999.
Silveſter II. 467. A.
a. 1003. *obit*. 473. B.
Joannes XVII. ſeu *XVIII. Sico &*
Joannes XVIII. ſeu *XIX. Faſanus*.
ibid. (6)
a. 1009. *obit*. 477. A.
Sergius IV. ibid.
a. 1012. *ob.* 478. B. (19)
Bened. VIII. ibid.
a. 1024. *obit*. 487. C. (44)

Joan. XIX. ſeu *XX.* ibid.
a. 1032. *obit*. 496. B. (72) a. 1033.
Bened. IX. ibid. (72) *qui Theophylactus.*
a. 1046. *abdicatus*. 512. A. (11) (12) a. 1044.
Silveſter III. 512. B.
deturbatus. ibid.
Benedictus reſtitutus & abdicatus. ib.
Gregor. VI. Antip. 512. C. (12)
Simoniac. ſe abdicat. 513. B. C.
a. 1047. *Clemens II.* 514. B. (19) a. 1044.
obit. 517. A.
a. 1048. *Benedictus iterùm*. ibid. B.
Damaſus II. obit. ibid.
a. 1049. *Leo IX.* 518. C. (29)
a. 1054. *ob.* 528. C. (55)
a. 1055. *Victor II.* 529. C.
a. 1057. *ob.* 534. A. (3)
Stephanus IX. 534. B.
a. 1058. *ob.* 536. B.
Bened X. Simoniac. ibid. C.
a. 1059. abdicatus. 537. B.
Nicol. II. in Bened. Antip. 537. A. (15)
a. 1061. *obit*. 543. B. (25)
Alexand. II. 543. C. (26)
Honorius II. Antipapa. 544. A.
a. 1064. remotus. 546. B. C.
a. 1073. *obit Alexand.* 554. C. (62) 556. (68)
Gregor. VII. 555. A.
a. 1080. Clemens III. Antipa. 579. C.
a. 1084. conſecratus. 587. A.
a. 1085. *obit Gregor.* 589. A. (29)
a. 1086. *Victor III. elec. deponit*. 590. A.
a. 1087. *reſumit*. B.
obit. 592. A. (31)
a. 1088. *Urbanus II. Tarracinæ elec.* 592. C.
a. 1099. *obit*. 604. A.
Paſchal. II. ibid. B.
a. 1100. Clemens obit. ibid. C. (68)
Albertus Antipapa captus. 605. B. (71)
a. 1101. Theodoricus Antipapa. *ibid.* (74)
a. 1118. *obit Paſchalis*. 639. B.
Gelaſius II. ibid. (43)
Gregor. VIII. Antipa 640. B. (44) (53)
a. 1119. *obit Gelaſ. Vien. Gal.* 643. A. (51)
obit Gregor. 646. B. (58) (59)
Calliſtus II. 643. B.
a. 1124. *obit*. 651. D.
Honorius II. ibid.
a. 1130. *ſe abdicat*. 652. A.
Cœleſtinus II. Antipa. ſui abdicator.
ibid.
a. 1138. *obit Honor.* 660. A. C. (14)
Innocentius II. 660. C.
Victor IV. Antipa. cedens veniam poſtulat. 683. D.
Anacletus II. Antipapa. *ibid.*
a. 1143. *obit Innocent.* 689. B. E.
Cœleſtinus II. 690. A.
obit. 691. A.
a. 1144. *Lucius II.* ibid.
a. 1145. *obit*. D.
Eugenius III. 692. B. (79)
a. 1153. *obit*. 711. B.
Anaſtaſius IV. ibid. C.
a. 1154. *obit*. 714. D.
Hadrianus IV. 715. A.
a. 1159. *obit*. 752. B.
Alexander III. 753. A.
Victor IV. alter, Antipa. *ibid.* C.
a. 1164. excommunic. obit. 771. A.
Peſchal. III. Antipa. *ibid.*
a. 1169. obit. 784. C. (17)
Calliſtus III. Antipa. 785. A.

I N D E X

a. 1177. Pontiſ. abdicat. 808. C. (52) a. 1178.
a. 1181. obit Alexand. 813. B.
Lucius III. ibid. C.
a. 1185. Veronæ obit. 825. B.
Urbanus III. 826. A. (10)
a. 1187. obit. 830. D. (17)
Gregor. VIII. ibid.
obit. 832. A. (19)
a. 1188. Clemens III. ibid. C. (22) a. 1187.
a. 1191. obit. 839. B. (39)
Cœleſtinus III. ibid. A.
a. 1198. obit. 854. B.
Innocentius III. ibid.
a. 1216. obit. 905. B.
Honorius III. ibid.
a. 1227. cbit. 930. C.
Gregorius IX. ibid.
a. 1241. obit. 977. B. (34)
Cœleſtinus IV. poſt paucos dies obit. ibid. C. (35)
a. 1243. Innocentius IV. 979. A. (40)
a. 1254. obit. 1019. B.
Alexander IV. ibid.
a. 1261. obit. 1047. B.
Urbanus IV. ibid.
a. 1264. obit. 1054. B.
a. 1265. Clemens IV. 1055. B.
a. 1268. obit. 1063. C.
a. 1272. Gregorius X. 1069. B. (37)
ſacratus. 1071. A. (39)
a. 1276. obit. 1082. D. (64)
Innocentius V. obit. ibid.
Hadrianus V. ibid. (65)
Joannes XXI. 1083. A.
a. 1277. obit. 1088. A. (72)
Nicolaus III. ibid. a. 1280.
a. 1280. obit. 1093. A.
a. 1281. Martinus IV. ibid. E.
a. 1285. obit. 1101. A. (102)
Honorius IV. 1101. A.

PRINCIPES CAPUÆ.

Capua erepta Imperatori Orientis, à
a. 589. Longobardorum Rege Authari. 41. B.
bello autem, Grimoaldi R. Beneven-
tano, contra Conſtantem Imp. Tranſe-
mundus Capuæ Comes, à Rege propter
egregiam navatam operam, Gener
a. 663. aſcitus Dux Spoletanus effectus eſt.
121. E. magnificatâ ditione Principa-
tus primordia diſpoſuit, quæ majora
a. 851. effecta Salerni Principatu adjuncto.
304. A. Gaſtaldio autem, & Bene-
ventanum Principatum, invadente
duorum ferè ſæculorum diuturnum,
a. 899. in propriâ ſtirpe Principatum reddi-
dit. 375. B.
a. 787. Aragiſus. 239. D.
a. 788. ob. 242. A. (35) a. 787.
Grimoaldus fil. ibid.
a. 818. occiſ. 271. A.
Sico. ibid.
a. 834. obit. 287. C.
Sicardus fil. ibid.
a. 840. occiſ. 291. B.
Siconolfus Sicardi fil. ibid.
a. 854. Siconolfi filius dejectus. 304. C.
Atenulfus & Landulfus invaſores. ibid.
Adelgiſus Sicardi occiſor. 291. B.
a. 865. Adelgiſ. II. invaſor. 315. A.
a. 899. obit. 375. B.
a. 915. Landulfus Atenulfi fil. 388. A.
a. 965. Pandulfus. 433. C.
a. 982. Landulfus & Atenulfus. 453. B.
Landenulfus fil. cum matre Aloara. 454. A.
a. 991. Laidulfus fr. 457. B.
a. 996. dejectus. 462. B.
Aidemarius ab Othone III. ibid.
a. 997. pulſus. 466. A.
Landulfus Landulfi Benev. fil. ibid.
a. 1017. Pandulfus Pandulfi Benev. fil. 483. A.
a. 1023. ſpoliatus. 486. B.
Pandulfus ex Com. Teanenſi. ibid. D.
a. 1037. pulſus. 501. C.
Tranſemundus Co. Teat. invaſor. 457. B.
a. 1047. Pandulfus reſtitutus. ibid.
a. 1052. obit. 522. B.
Landulfus fil. ibid.
Ricardus Nortman. ibid.
a. 1061. Jordanes Nortm. 543. B. (24)
a. 1093. obit. 595. C.
Ricardus II. Jordan. fil. à ſuis excluſ. ibid.
receptus. 596. B.
a. 1118. Robertus Nortm. 641. A.
a. 1137. Rogerius. 674. B.
a. 1140. Amphulſus ſeu Amphuſus. 687. A. (67)
a. 1153. Gulielmus Malus Rogerii fil. qui & Sicil. Rex. 711. C.
a. 1155. Robertus ſurrentinus. 723. B.
in Vinculis Sicil. perit. 726. B.
a. 1156. Gulielm. Malus iterum. 726. B.

REGES ITALIÆ.

Regnum Italiæ à Longobardis inſtitutum eſt, à Francis auctum à Germanis legibus ad libertatem inſtructum. Regnum Italiæ idem, & Longobardorum dictum. In Proëmio.
a. 566. Alboinus. 9. B. 16. C.
a. 573. necatus. 19. C.
ejus epocha. 20. C. 21. A. (24)
a. 574. Clepho. 21. B.
a. 575. obit. 22. B. (29) a. 573.
Duces XXX.
a. 585. Autharis. 33. B.
a. 590. veneno interit. 48. D.
Agilulfus Long. 49. A.
a. 615. obit. 86. B. (23)
Adalualdus cum matre Theodelinda. ibid.
a. 624. pulſi. 92. A. (41)
a. 625. obit Adaluald. 93. A.
ob. Theodelinda. 94. B. (44) a. 627.
Arioaldus. 92. A. 93. B.
a. 637. obit. 101. B. (64)
Rotharis, 101. C.
a. 651. ob. 111. B. (95)
a. 652. Rodoaldus. ibid.
a. 655. necatus. 114. A. (99) (100)
a. 656. Aripertus. ibid. a. 654.
a. 661. obit. 116. B. (7)
Pertharitus & Gundebertus fratres. 117. A.
confoſſus Gundeb. pulſ. Pertharitus. 118. B.
a. 661. Grimoaldus. 118. A. B. (9)
a. 672. obit. 126. B. (27) a. 671.
Garibaldus puer. 127. A. (28)
exturbatus. B.
a. 673. Pertharitus iterùm &
Cunipertus fil. 127. C.
a. 690. obit Pertharitus. 137. A. (54) a. 688.
Cuni-

Cunipertus ſolus. ibid.
a. 692. Alahis invaſor. 138. A.
Arrian. occiſ. 140. B.
a. 703. obit Cunipertus. 144. A. (65) a. 700.
a. 704. Luitpertus ſub tutore. 144. A.
à Ragumberto ſpoliatus captus. 145. B. C. (66)
obit Ragumb. (69)
a. 705. Luitpert. occiſ. 146. A.
Aripertus II. 145. B.
a. 712. mergitur. 151. A. (79)
Aſprandus. 152. A.
obit. ibid.
Luitprandus. 155. A.
a. 740. Hildebrandus ſocius R. adſcitus. 181. C. (59) a. 736.
a. 743. Luitprand. ob. 187. A. (69) a. 744.
Hildebrandus ſolus. 188. B.
a. 744. dejectus. 189. A. (73)
obit. 247. E. (51)
Rachis Forojul. Dux. 189. A.
a. 750. abdicato R. fit cleric. 192. D. (79) a. 749.
Aiſtulſus. 194. C.
a. 756. obit. 205. A. (1)
Deſiderius & Adelgiſus fil. 206. A. (2) (3)
a. 757. Rachis regno cedit. 207. B. (3)
a. 774. Deſiderii deditio. 226. B. (33) (34)
Pater & fil. pulſi. 233. A.
Carolus Magnus coro. jer. 229. B.
a. 800. Pipinus cum Patre. 251. A. (57) a. 801.
a. 810. Mediol. ob. 261. A. B.
a. 813. Bernardus Pipini R. fil. cum Carolo. 263. C. (90) (92)
obit Carol. 264. C.
a. 814. Ludovic. Pius cum Bernardo. 265. A.
a. 818. Bernardus obcæcatus obit. 272. A. (2)
ejus epochæ.
Ludov. Pius ſolus. 273. A.
a. 822. Lotharius cum Patre Lud. Pio. 277. C. (13)
a. 840. ob. Ludov. Pius. 292. A.
a. 844. Ludovicus II. cum Lothario Patre. 296. B.
a. 855. Lotharius ſolus. 307. C.
Lotharius Monac. obit. ibid.
a. 875. Ludov. II. ob. 326. C.
a. 876. Carolus Calvus Imp. 330. C. (75) a. 875.
a. 877. veneno ob. 335. A.
Carolomanus Ludov. R. Germ. fil. 336. C. (90)
a. 880. obit. 342. B. (4)
Carolus Craſſus Imp. 342. D. (6)
a. 887. abrogatus ob. 352. C. (34)
Berengarius & Vido Lamberti fil. Imp. 335. A. 357. A. (7)
a. 888. (Arnulſus ab auctore de hoc nulla inter Reges mentio) 358. (8)
a. 889. Bereng. cedit. 358. A. (8) a. 888.
Vido ſolus reaſſumit. 363. A. B. (19)
a. 894. Vido obit. 363. B. (*)
Lambertus fil. cum Berengario reaſſumente.
a. 898. Lambert. repentè ob. 373. B. (41)
Berengar. ſol. ibid.
a. 900. Ludovicus III. 376. D.
a. 902. abdicare coactus. 380. C.
Berengar. iterùm ſolus. 381. A.
a. 921. Rodulfus Burgund. R. invitatus. 391. B.
a. 923. obit Berengar. 393. B. (85) a. 924.
a. 924. Rodulf. ſolus. 393. C.
a. 926. Hugo Arelatenſ. 396. C. (50) epocha.
derelictus. 410. A. (25)
Monac. obit. 411. C. (29)
a. 932. Lothar. II. fil. cum Patre Hugone. 402. A. (1) (2)
derelictus Hugo. 410. A. (25)
a. 936. obit Rodulſus. 405. C. (9)
Hugo Monac. obit. 411. C. (29)
a. 947. Lothar. II. ſolus R. 412. A.
a. 949. phreneticus obit. 413. B. (33) a. 950.
a. 950. Berengar. II. &
Adelbertus fil. 413. B.
a. 961. Adelbertus Regno abrogatus. 422. E. (53)
a. 962. Otho M. 425. B.
a. 964. Bereng. II. releg. 429. E.
Otho II. coron. Imp. 436. A.
a. 973. Otho M. obit. 441. B. (34)
ſolus Imp. 448. E.
a. 983. ob. 455. A. (57)
a. 995. Otho III. coron. 460. A. (71)
a. 996. Imp. 462. B.
a. 1002. veneno ob. 470. A. (103)
S. Henricus Imp. &
Ardoinus. 471. A.
a. 1015. obit. 481. A. (28)
a. 1024. Henricus obit. 488. A. (49)
Conradus Salicus. 489. A. (48)
a. 1039. obit. 503. C. (91)
Henric. II. Imp. 504. A. (92)
ejus epocha diſtincta. 520. A.
a. 1056. obit. 532. B. (66)
Henric. IIII. quinquen. regnat. 533. A. (1)
a. 1105. obit ſpoliatus R. 614. A. (87)
a. 1106. Henric. IV. 615. A.
a. 1126. obit. 654. A. (72) a. 1125.
Lothar. III. R. It. Imp. II. 655. C. (1) a. 1125.
a. 1127. Conradus II. 658. B. (7)
a. 1134. Lothar. III. pulſo Conrado II. ſolus. 668. D.
a. 1137. obit Lothar. III. 681. C. D.
a. 1138. Conradus II. iterùm. 682. C.
a. 1152. obit Conrad. 709. A.
Fridericus coron. Papiæ, Modoët., & Mediol. 709. C. E. (16)
a. 1190. merſus obit. 837. A. (31)
Henricus V. Imp. 838. B.
coronat. 840. B.
a. 1197. obit. 853. B. (76)
Interregnum decem annor.
a. 1200. Philippus. 869. A.
a. 1208. occiſus. 884. A. (21)
a. 1209. Otho IV. 886. D.
a. 1218. obit. 908. B. (43)
Frider. II. Imp. 915. B.
a. 1250. veneno obit. 1008. B. (75)
Interregnum XXIII. annor.
a. 1274. Rodulſus Cæſar. 1076. A.

RITUS, ſeu MORES ad Pontificem pertinentes.

a. 579. Quomodo electus & conſecratus Po. habetur ex electione Pelagii II. 27. A.
a. 590. Gregorii M. 44. C. & 48. A.
a. 682. Leonis II. qui primus à tribus Epiſ. conſecratus. 681. D.
a. 687. Sergii. 136. B. & D.
a. 824. Eugenii II. 279. A.
a. 827. Gregorii IV. 281. B.
a. 867. Hadriani II. 319. C.
a. 891. Formoſi. 359. C.
a. 1048. Damaſi II. 517. B.
a. 1049. Leonis IX. 518. C.
a. 1055. Victoris II. 529. B.
a. 1057. Stephani IX. 534. B. a. 1059.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

I N D E X

a. 1059. Nicolai II. 537. A.
a. 1073. Gregorii VII. 556. C.
a. 1086. Victoris III. 590. A.
a. 1088. Urbani II. 592. B.
a. 1118. Gelaſii II. 639. B.
a. 1130. Innocentii II. 660. C.
a. 1159. Alexandri III. 753. A.
Quomodo Pontifex exceptus à Regibus & Imperatoribus, elicitur ex hiſtoria.
a. 710. Conſtantini Po. & Juſtiniani II. Imp. Or. 149. A. & ſeq. inde
a. 729. Gregorii II. Po. & Luitprandi R. 174. D. &
a. 742. Zachariæ Po. & Luitprandi R. 184. D.
a. 753. Stephani IV. Po. & Pipini Fr. R. 199. A. & ſeq.
a. 774. Hadriani Po. & Caroli M. 223. C. &
a. 799. Leonis III. Po. & ejuſdem. 248. A. &
a. 815. Stephani IV. Po. & Ludovici Pii, 266. C. &
a. 844. Sergii II. Po. & Ludovici II. 297. B. &
a. 858. Nicolai Po. & ejuſdem. 309. A. &
a. 1111. Paſchalis II. & Henrici IV. 625. A. B. &
a. 1131. Innocentii II. & Ludovici R. 663. B. &
a. 1146. Eugenii III. & Ludovici R. 698. B. &
a. 1155. Hadriani IV. & Friderici R. 718. C. &
a. 1160. Victoris Antipapæ & ejuſdem. 755. C. D. &
a. 1162. Alexandri III. & Regum Fr. atque Anglorum. 766. C. 767. C. &
a. 1177. ejuſdem Alexandri comitantibus Siciliæ Rege, Cardinalibus, Eppiſ. & Comitibus. 805. C. Fridericum Regem & Imp. excipientis. 807. D. &
a. 1244. Innocentii IV. & Ludovici R. 928. D. &
a. 1275. Gregorii X. & Alphonſi R. 1079. B.
Quomodo Po. exciperet Reges, Imperatores, aut Exarchum, conjicitur ex hiſt.
a. 593. S. Gregorii M. Po. & Romani Exarchi. 57. A. inde
a. 652. Martini Po. & Theodori Exarchi. 112. A. inde
a. 663. Vitaliani Po. & Conſtanti Imper. Or. 121. C. inde
a. 774. Hadriani Po. & Caroli M. 223. C. & ſeq. iterùm &
a. 800. Leonis VIII. Po. & Pipini. 250. A. B.
a. 844. Sergii Po. & Ludovici Pii. 297. A. B. &
a. 858. Nicolai Po. & Ludovici Imp. 309. A. &
a. 1046. Gregorii VI. Po. & Henrici II. Imp. 513. B.
a. 1111. Paſchalis II. & Henrici R. 625. A. B.
a. 1155. Hadriani IV. Po. & Friderici R. 719. B. & 721. B. C.
a. 1177. Alexandri III. & Friderici R.
Quomodò Pontifex à Romanis & Populis exceptus, conjicitur ex hiſt.
a. 799. Leonis III. Po. à Regum exercitu & comitatu. 248. A. B.
a. 1050. Leonis IX. Po. à Venetis. 520. B.
a. 1177. Alexandri III. Po. à Venetis. 805. D. E.
a. 1184. Lucii III. Po. à Mutinenſibus. 822. A. B.

R I T U S
Eccleſiæ Mediolanenſis.

a. 600. Quomodò legeretur & conſecraretur Archiepiſcopus. 66. D. (13)
a. 679. Quomodò conventus habuit. 129. B.
a. 774. Quomodò Regem Italiæ coronavit. 229. B. (2)
a. 813. item. 264. B. (92)
a. 876. item. 330. B. (75)
a. 962. Quomodò Feudis donatus. 423. A. & Regem in Imperatorem coronandum obtulit. 424. A.
a. 973. Quomodò Jus per Vicecomitem dixit. 447. C.
a. 1016. Quomodò Comes dictus. 481. A.
a. 1058. Quomodò Conventum ſeu Conciliab. fecerit. 535. B.

S A N C T I
in Hiſtoria nominati, qui poſtea in Cathalogum relati.

a. 603. Secundus Ep. Tridentinus. 73. A.
a. 604. Gregorius Magnus Ro. Po. 74. C.
a. 614. Columbanus Scotus, Attala, Bertolfus Abbates. 83. C.
a. 653. Martinus Tudertinus Ro. Po. 112. B. (96)
a. 659. Joannes Ep. Bergomas. 116. A. B.
a. 683. Leo II. Ro. Po. 133. B.
a. 855. Leo IV. Ro. Po. 307. A.
a. 1009. Romualdus Ravennas Camaldi Abbas. 477. A.
a. 1027. Bononius Bononienſ. Abbas Locedenſis. 494. A.
a. 1030. Joannes Gualbertus Florentinus Vallis Umbroſæ Abbas. 495. A. B.
a. 1031. Dominicus Loricatus Campanus. ibid. B. (69)
a. 1046. Vido Pompoſiæ Abbas, &
Joannes Meda Comenſ. Humiliator. Abbas, ab Alexandro III. 513. A. B.
a. 1054. Leo IX. Ro. Po. 528. C.
a. 1058. Stephanus IX. Ro. Po. 536. B.
a. 1080. Petrus Damiani Ravennas Monachus. 579. B. C.
a. 1095. Henricus Cremonenſ. Puntidenſ. Abbas 601. C. (57)
a. 1119. Gerardus Placentinus Ep. Potentinus à Calliſto II. 644. A. (55) a. 1122.
a. 1144. Guarinus Bononienſ. Canon. Regular. 691. A. (77)
a. 1148. Martinus Turrianus Mediolanenſ. Martyr. 702. A. B.
a. 1172. Thomas Archiep. Cantuarienſ. in Anglia, ab Alexandro III. 791. A. (32)
a. 1174. Bernardus Burgundus Clarævallenſ. Abbas ab eod. Alexand. 791. D. (35)
a. 1198. Franciſcus Aſſiſias, &
Dominicus Calarogenſ. Hiſpanus florent. in Ital. 860. A.
a. 1199. Homobonus Cremonenſ. Laicus ab Innocentio III. 860. B. (90)
a. 1202. Raimundus Placentiæ obit. 874. B. (8)
a. 1228. Franciſcus dictus Ord. Minor. Fundator à Gregorio IX. Po. relatus. 936. C. (30)
a. 1233. Dominicus Ordinis Prædicator. Fundator prædictus, à Gregor. eodem relatus. 949. A. (45) a. 1234.
a. 1253. Petrus Veronenſ. Ord. Præd. Protomartyr. in S. Martyr. Cathalogo relatus ab Innocentio IV. 1015. B. C. (13)
a. 1255. Clara Virgo Ord. Minor. ab Alexandro IV. Ro. Po. 1019. C.
a. 1279. Albertus quidam vini portator Cremonæ mortuus, tanta atque adeò mirabilia ſanctitatis edidit ſigna, ut omnium in ſe oculos menteſque converterit. 1092. C. (81)

SCRI-

SCRIPTORES ET SCRIPTA unde Hiſtoria hæc excerpta eſt.

Dialogus S. Gregorii, *qui hiſtoriam Sanctorum continet.*

Regiſtrum epiſtolarum ejus, hiſtoriam Pontificatus ſui continens ab anno 590. *uſque ad annum* 604.

Gregorius Turonenſis, *qui ſcripſit de Francis uſque ad Pontificatum Gregorii Primi, anno* 590.

Beda, *qui ſcripſit hiſtoriam Eccleſiaſticam Angliæ*, *& vitam S. Gregorii*, *& vitas aliquot Abbatum Bobienſium poſt an.* 604.

Landulfus Sagax.

Zonaras.

Cedrenus.

Nicetas Choniata.

Joannes Curopalates.

Glycas.

Manaſſes.

Nicephorus:

qui Græcè ſcripſerunt hiſtoriam Conſtantipolitanam & profanam, & ſacram.

Eginardus, *qui ſcripſit vitam Caroli Magni, æqualis ejus.*

Paulus Diaconus in eo libro, quo Eutropium ſupplevit.

Paulus idem in eo libro, quem de Longobardis ſcripſit ab Alboino Rege uſque ad obitum Luitprandi Regis .i. ab anno 565. *uſque ad* 713.

Epiſtolæ Nicolai Magni Pontificis hiſtoriam Pontificatus ejus continentes, *qui Pontificatum iniit an.* 858.

Annonius, *qui & Aimoinus*, *& qui eum ſuppleverunt*, *qui de Francis ſcripſerunt uſque ad annum* 1000. *& amplius.*

Anaſtaſius Bibliothecarius, *qui ſcripſit vitas Pontificum Rom. uſque ad Joannem VIII. .i. ad annum* 980. *manuſcriptus habetur.*

Gulielmus Bibliothecarius, *qui Anaſtaſium ſupplevit uſque ad annum* 1072. *item manuſcriptus.*

Pandulfus Piſanus, *qui Gulielmum eſt ſequutus: item manuſcriptus.*

Lambertus Schafnaburgenſis, *qui de rebus Germaniæ ſcripſit ab anno* 1040. *uſque ad annum* 1080.

Leo Cardinalis Oſtienſis, *qui ſcripſit hiſtoriam Monaſterii Caſſinatis*, *& plurima de rebus Campaniæ*, *& Apuliæ intexuit*, *& aliquorum Pontificum vitas deſcripſit.*

Petrus Diaconus, *qui eum ſupplevit uſque ad Innocentium II. Pontificem .i. ad an.* 1130.

Helmoldus, *qui ſcripſit res Danorum à Carolo Magno uſque ad Fridericum Primum .i. ab anno* 800. *uſque ad* 1190.

Luitprandus Diaconus Ticinenſis, *qui ſcripſit res per Europam geſtas*, *& maximè de rebus Italiæ à primo Berengario uſque ad Othonem Magnum*, *ideſt*, *ab anno* 88. *uſque ad* 962.

Vitticbindus Monachus Saxo, *qui ſcripſit res Saxoniæ uſque ad Othonem II.*

Geſta Summorum Pontificum à Leone Nono uſque ad Alexandrum Tertium. M. S.

Petrus Damiani, *qui ſcripſit vitam S. Romualdi*, *& quorundam aliorum actus Legationis Mediolanenſis*, *librum contra Cadaloum Antipapam*, *librum de deponendo Epiſcopatu*, *librum*, *qui dicitur Cariſſimus*, *& epiſtolarum opus; manuſcriptus.*

Vita Petri Damiani antiqua, *manuſcripta.*

Regiſtrum epiſtolarum Joannis Papæ Octavi. M. S.

Regiſtrum Epiſtolarum Gregorii VII. Pont. hiſtoriam Pontificatus ſui continens, *manuſcr.*

Epiſtolæ Ivonis, *qui vixit ſub Henrico III. manuſcriptæ.*

Otho Epiſcopus Friſingenſis, *qui res Germanorum ſcripſit uſque ad tempus*, *quo Fridericus Mediolanum cepit.*

Radevicus Canonicus Friſingenſis, *qui ſupplevit Othonem uſque ad Alexandrum III. ad annum* 1160.

Gulielmus Neubrigenſis, *qui ſcripſit de rebus Angliæ ab anno* 1063. *uſque ad an.* 1198.

Gulielmus Archiepiſcopus Tyrius, *qui de bellis Terræ Sanctæ ſcripſit*, *eorum temporum æqualis.*

Robertus Monachus, *qui item*

Hugo Falcandus, *qui de rebus Siciliæ ſcripſit*, *vixitque Henrico V. regnante*, *incipiens à Rogerio anno* 1130. *uſque ad* 1200. *ferè*, *æqualis eorum temporum.*

Vita S. Bernardi à duobus ejus ætatis ſcripta, *qui vixit cum Innocentio II. Pont. circa annum* 1130.

Epiſtolæ S. Bernardi, *quæ hiſtoriam ſuorum temporum continent.*

Regiſtrum Epiſtolarum Innocentii III. Pontificis duorum annorum Pontificatus ejus hiſtoriam exprimens. 1198. 1199.

Matthæus Paris hiſtoria Anglica uſque ad 1260.

Rodericus Archiepiſcopus Toletanus de rebus Hiſpaniæ.

Blondus de rebus poſt inclinationem Imperii.

Volaterranus, *qui Commentarios ſcripſit Orbis terrarum.*

CHRONICORUM SCRIPTORES.

Beda de temporibus.

Ado Epiſcopus Viennenſis, *de rebus Francorum uſque ad annum* 870.

Regino Abbas Prumienſis de rebus Germanorum uſque ad annum 1000.

Marianus Scotus Monachus, *qui Chronicum ſcripſit univerſale uſque ad annum* 1080.

Dodechinus, *qui eum ſupplevit.*

Hermannus Contractus, *qui uſque ad annum* 1066.

Sigebertus, *qui de rebus Germanorum uſque ad annum* 1200.

Martinus Polonus Epiſcopus Conſentinus, *qui de Pontificibus*, *& Imperatoribus uſque ad annum* 1320.

Gothifredus Viterbienſis, *qui de Imperatoribus uſque ad annum* 1186.

Chronicum Moguntinæ Eccleſiæ, *uſque ad Fridericum Primum.*

Abbas Urſpergenſis, *& qui eum ſupplevit uſque ad annum* 1230.

Chronicum S. Antonini Archiepiſcopi Florentini.

Chronicum Eccleſiaſticum Onuphrii Panvinii fratris Eremitæ Auguſtiniani.

Ejuſdem de ſeptem Eccleſiis liber.

Ejuſdem de Cardinalibus liber.

Ejuſdem annotationes in Palatinam.

LIBRI SACRI.

Libri Conciliorum noviſſimè à Sutrio editi.

Libri Conciliorum alii manuſcripti in archivis Canonicorum Regienſium.

Decretum Burchardi.
Lanfranci liber contra Berengarium.
Decretum Ivonis.
Decretum Gratiani.
Liber Decretorum alius manuſcriptus apud Canonicos Mutinenſes.
Liber, qui dicitur Ordo Romanus.
Joannes Belethus de Divinis Officiis.
Rationale Divinorum Officiorum Gulielmi Durandi.
Innocent. III. de ſacro altaris myſterio.

LIBRI LEGUM.

Libri legum Langobardorum, Francorum, & Germanorum typis impreſſi.
Liber ejuſdem argumenti alius manuſcriptus apud me.
Liber ejuſdem argumenti alius manuſcriptus apud Canonicos Mutinenſes.
Conſtitutiones Feudales, typis impreſſæ.
Pax Conſtantiæ manuſcripta correctior, quàm impreſſa in omnibus Lombardiæ Civitatibus reperitur.
Odofredus, Bartolus, Lælius Taurellus, } *in Pandectas juris.*

QUÆ IN SINGULIS Italiæ Civitatibus lecta ſunt.

BONONIÆ.

Regiſtra Communis duo.
Antiqua Civitatis ſtatuta.
Regiſtrum privilegiorum Eccleſiæ apud Epiſcopum.
Regiſtrum Canonicorum Eccleſiæ apud Canonicos.
Regiſtrum Canonicorum S. Joannis in Monte, & S. Victoris.
Regiſtrum Canonicorum S. Mariæ de Rheno, quod eſt apud Canonicos S. Salvatoris.
Privilegia aliquot Fratrum Cruciferorum.
Chronica Civitatis manuſcripta apud privatos plurima, ut apud Comitem Romæum Pepulum, Herculem, & Joannem fratres Fantuccios, Hieronymum Capraram, Jacobum Bonvalorium, manuſcripta.
Liber Sanctorum vitas continens apud Monachos S. Stephani.

MUTINÆ.

Regiſtra Communis duo.
Regiſtrum Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Monachorum S. Petri.
Chronicum Civitatis apud Joannem Mariam Barberium, manuſcriptum.

NONANTULÆ.

Privilegia Monaſterii Nonantulani.
Chronicum Abbatum Nonantulanorum apud Abbatem, manuſcriptum.

REGII.

Regiſtra Communis duo.
Privilegia aliquot Civitatis.
Privilegia Eccleſiæ apud Epiſcopum.
Privilegia Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Monaſterii S. Petri.
Privilegia Monaſterii S. Proſperi.
Chronicum Civitatis apud Canonicos, manuſcr.

PARMÆ.

Privilegia Eccleſiæ apud Epiſcopum.
Chronicum Fratris Salimbeni Ordinis Minorum manuſcriptum ab anno 1070. uſque ad 1280., in quo non ſolùm Parmæ, ſed etiam totius Lombardiæ res continentur, manuſcript.
Chronicum Civitatis apud privatos, manuſcriptum.

PLACENTIÆ.

Chronicum Civitatis manuſcriptum Piſtorio miſſum opera Antonii Gigantis Foroſempronienſis.
Chronicum Civitatis ab Huberto Locato editum.
Regiſtrum Communis, prout citatur ab ipſo Locato.

BOBII.

Privilegia Monaſterii Bobienſis S. Columbani.

GENUÆ.

Hiſtoria Civitatis à Stella ſcripta, manuſcr.
Hiſtoria eadem à Juſtiniano edita.
Regiſtrum Communis, prout citatur à Juſtiniano.

PAPIÆ.

Privilegia Monaſterii S. Salvatoris.
Sanctuarium Jacobi Gualla de Epiſcopis Ticinenſibus impreſſum, ſed vetus, à Julio Cæſare de Velis Bononienſe antiquitatis ſtudioſo mihi datum.

MEDIOLANI.

Hiſtoria Civitatis ſcripta à Triſtano Chalco, manuſcripta.
Hiſtoria Bernardini Corii.
Chronicum Donati Boſſii de rebus Mediolanenſibus, & Archiepiſcopis.
Chronica Civitatis manuſcripta multa.
Tituli ſepulchrorum Bernardi, & Ludovici Regum.

BERGOMI.

Bartholomæus Peregrinus de Epiſcopis Bergomatibus.

COMI.

Thomas Porcacius de nobilitate Comenſium.

CREMÆ.

Hiſtoria Cremenſis Petri Terni.

CREMONÆ.

Regiſtrum Communis.
Regiſtrum Eccleſiæ apud Epiſcopum.
Chronicum Civitatis.
Scripturæ Nobilium de Summo, à Joanne Baptiſta de Summo mihi datæ.

BRIXIÆ.

Privilegia Monaſterii S. Juliæ.
Privilegia Monaſterii S. Fauſtini.
Hiſtoria Civitatis edita ab Helia Capreolo.

CHRONOLOGICUS.

VERONÆ.

Regiſtrum Eccleſiæ apud Epiſcopum.
Privilegia Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Congregationis Presbyterorum.
Privilegia Monaſterii S. Zenonis.
Privilegia Monachorum Olivetanorum Sanctæ Mariæ in Organo, qui ſcripturas alias antiquiores habent Congregatione ſua.
Chronicum Civitatis à Sarayna editum.
Chronicum Civitatis manuſcriptum à Nobilibus de Radice mihi datum.
Regiſtrum Communis, prout citatur à Sarayna.

MANTUÆ.

Hiſtoria Civitatis edita à Mario Equicola.
Regiſtrum Communis, prout citatur ab Equicola.
Privilegia Comitum de Balneo, qui olim Comites Guidi dicti.

FERRARIÆ.

Hiſtoria Principum Eſtenſium Joannis Baptiſtæ Pignæ.

PATAVII.

Privilegia Canonicorum, & Epiſcopi.
Regiſtrum Monachorum S. Juſtinæ.

VENETIIS.

Hiſtoria Venetorum ſcripta ab Andrea Dandulo Duce. manuſcripta.
Item aliæ Hiſtoriæ, ſed ſine nomine.
Privilegia data ab Imperatoribus, prout citantur à Dandulo.
Fragmentum cujuſdam Chronici ad res Alexandri III. Pontificis pertinens.

CENETÆ.

Privilegia Eccleſiæ.

AQUILEJÆ.

Hiſtoria Joannis Candidi de Patriarchis Aquilejenſibus.

RAVENNÆ.

Privilegia Eccleſiæ.
Chronicum Civitatis manuſcriptum à Vincentio Carraria mihi datum.
Hiſtoria de rebus Ravennæ, à Hieronymo Rubeo edita.

FAVENTIÆ.

Privilegia Eccleſiæ.

FLORENTIÆ.

Hiſtoria Ricordani Malaſpinæ, & Jo. Villani.

LUCÆ.

Chronicum Civitatis manuſcriptum.
Regiſtrum Civitatis citatum à Chronico.

PISIS.

Fragmentum Chronici cujuſdam de bello Piſanorum ad Amalfim tempore Lotharii Imp. repertum in Bibliotheca Fratrum Prædicatorum Bononiæ inter libros relictos à Ludovico Bolognino Bononienſi Jurisconſulto quondam Florentiæ Prætore.

VITERBII.

Edictum Deſiderii Regis, lapide inciſum.

URBEVETI.

Hiſtoria Urbevetana, & prope totius Patrimonii ab Horatio Manente edita.

ROMÆ.

Inventarium, & ſumma omnium privilegiorum, quæ in Bibliotheca Vaticana, & Caſtro Sancti Angeli reperiuntur.

ANAGNIÆ.

Pacta inter Alexandrum III. Pontificem, & Fridericum Imp., & aliæ quædam ſcripturæ ad Henricum V., & Conſtantiam Reginam pertinentes.

CASSINI.

Hiſtoria Caſſinas Leonis Oſtienſis, & Petri Diaconi.
Chronicum manuſcriptum, in quo ſunt literæ Alexandri III. ad Abbatem, & res Principum Capuanorum.

NEAPOLI.

Hiſtoria Regni Neapolitani Pandulfi Collenucii.

SALERNI.

Privilegia Eccleſiæ Salernitanæ.

Ad hæc verò conquirenda, & colligenda auctoritatem, ſtudium, operamque ſuam hi præſtiterunt.

Inprimis, qui ſapientiæ, & pietatis magnitudine honoris, & dignitatis amplitudinem adæquavit, Gabriel Palæotus Cardinalis, atque Epiſcopus Bononienſis.
Antonius Aelius Patriarcha Hieruſalem, Epiſcopus Polanus.
Nicolaus Sfondratus Epiſcopus Cremonenſis.
Auguſtinus Valerius Epiſcopus Veronenſis.
Antonius Florebellus Epiſcopus Lavellinus.
Jo. Franciſcus Bonhomus nuper Abbas Nonantulanus, nunc Vercellenſis Epiſcopus.
Jo. Andreas Caligarius Referendarius Apoſtolicus.
D. Archangelus Roſſius, Bononienſis, Abbas Canonicorum Regularium S. Joannis in Monte Bononiæ.
D. Germanus Genuenſis Monachus Caſſinas.
Fr. Marcus Medices Veronenſis Inquiſitor Venetiis.

Joan-

Joannes Fallopius Clericus Mutinenſis.
Vincentius Stella Eques, & *Juriſconſultus Brixianus.*
Joannes Baptiſta Mainoldus Juriſconſultus Cremonenſis, qui nuper eſt mortuus, Jacobi Juriſconſulti Pater.
Franciſcus Serena Morandus Juriſconſultus Veronenſis, qui nuper eſt mortuus.
Camillus Boſius Philoſophus Regienſis.
Antonius Gigas Foroſempronienſis, cujus beneficio Bibliotheca Ludovici Beccatelli Archiepiſcopi Raguſini multis veteribus monumentis referta, patuit.
Jo. Vincentius Pinellus vir planè in omni ſtudiorum genere ſingularis, ac propter eximiam humanitatem inter omnes maximè memorabilis, qui non ſolùm pretioſiſſimum ingentis ſuæ Bibliothecæ theſaurum totum explicuit, ſed nullum etiam diligentiæ, atque impenſæ officium in hoc opere provehendo reliquit.
Jo. Baptiſta Fontana Mediolanenſis, qui nuper magno hiſtoriarum detrimento eſt mortuus.
Gratioſi etiam fuerunt in Archivis ſuis aperiendis Canonici Eccleſiæ Bononienſis, Mutinenſis, Regienſis, & Veronenſis.

Urbes, Oppida, & Caſtra Italiæ, de quibus in hac Hiſt. fit mentio.

Abbiatum Opp. Mediol. 714. B. 811. D.
Acherontia Apul. Urbs. 506. D.
Adria Urbs Exarch. 204. D.
Æmilia. 4. B. 17. C. 176. C. 177. A. 231. C. 642. A.
Æſernia Opp. Duc. Benev. 124. A. 301. A. 322. B.
Æſium Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
S. *Agatha in Duc. Benev. Urbs.* 322. B. 501. B. C. 503. C.
Agropolis Opp. Lucaniæ. 336. A.
Alatrium in Duc. Ro. Urbs. 172. B. (42)
Alba Marſor. Urbs ad Lac. Fucin. 519 A. 588. A. 602. D. 605. A. 634 A. 674. A.
Alba Lombardiæ Urbs. 742. B. 784. B.
Albanum in Duc. Rom. Urbs. 978. A.
S. *Alberti Caſt. Venetor.* 1065. D.
Albingaunum Liguriæ Urbs Marit. 102. A. 772. A.
Albintimillium in Alpibus Cottiis vulgò *Vintimillium.* 637. A. 805. A.
Albiola Opp. Venet. 259. D. 382. D.
Alborum Caſtr. Imolæ. 856. B.
Aleria Corſicæ Opp. 259. B.
Alexandria Palearis *dicta Urbs.* 783. B. C. 795. A. C. 962. C.
Aliſæ Civ. Apul. 680. B.
Alliſus Opp. Samnii 322. B.
Altinum Venetiar. Urbs. 102. C.
Amalfis Opp. Lucaniæ 316. C. 580. D. 581. A. 678. A.
Ameria Campaniæ Urbs. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C.
Anagni Caſt. nunc Latii Urb. 25. A. 621. A. 633. D. 752. B. 791. A. 1037. D.
Ancona Pentap. Urbs. 4. C. 185. C. 204. D. 222. D. 292. B. 441. C. 777. A. 789. D. 790. C.
S. *Andreæ Arx Caſſinat.* 509. C. 610. A.
S. *Angeli Caſtrum in Corſica.* 656. B.
Angleria Opp. Mediol. 1052. B. 1083. E.
Anſidonia Opp. Marit. Tuſciæ. 405. A.
Antimixum, ſeu *Ocimianum*, ſeu *Octimanum Opp. Montisferrati.* 743. C.
Antiſicum Opp. Mediol. 652. D.
Aqua-nigra Brixianor. Vicus. 643. B.
Aqua-pendens Tuſciæ Urbs. 431. A.
Aquæ Statiliæ Urbs ad Lævam Bormidæ. 367. C. 384. C. 401. B.
Aquilæja. 6. B. 7. A. 14. D. 79. A. 90. B. 142. B. 179. A. 412. B. 446. C. 944. A.
Aquinum Opp. Latii. 303. C. 326. A. 547. C. 574. E. 679. A.
S. *Archangeli Apuliæ Opp.* 506. D.
Ardea Latii Urbs. 590. A. 604. B.
Argellata Opp. Bononienſ. 870. C. 597. D.
Argenta Opp. Ferrarienſ. 787. D. 870. B.
Ariminum Pentap. Æmil. Urbs. 171. A. 176. C. 204. D.
Arola Opp. Regienſ. 999. C.
Arona Opp. Mediol. 998. A. 1052. B. 1083. E.
Arquatum Caſt. Placentinor. 869. D.
Arretium Urbs Etruriæ. 719. C. 477. A. 623. B.
Arx Cottarum in agro Mediol. 987. B.
Aſculum Apul. Urbs. 505. A. 606. C. 973. D.
Aſſiſium Urbs Duc. Spolet. 856. D.
Ateſte Opp. Veron. 899. C. 998. C. 1031. A.
Atturina ſive Atina Apul. Urbs. 678. B.
Averſa Camp. Urbs. 496. A. 516. B.
Auguſta Prætoria Urbs ad Alpes It. 221. C.
Auxianum Caſt. Genuenſ. in Tuſcia. 784. B.
Auximum Urbs Piceni. 171. A. 185. C. 204. D. 222. D.
Badianum Opp. Mutin. 535. C. 539. D.
Bagnaria agri Imol. Caſt. 921. B.
Balneocaballum Opp. Romandiolæ. 1021. C.
Balneoregium Tuſc. Opp. 81. B. 225. B.
Balugola Caſt. Friniat. 968. D.
Baratellum Comi Arx. 645. A. 757. D.
Barca Opp. Piſtor. 878. B.
Bardonicium Caſt. Papienſ. 901. B.
Barlaſſina Vicus Mediol. 1013. C.
Barrium Apuliæ Urbs. 294. D. 295. C. 318. A. 319. A. 320. C. 322. A. 332 B. 451. C. 475. C. 482. A. 549. C. 596. A. 675. A. 700. C. 726. A.
Barulum Apul. Caſt. 675. E.
Barzanora Opp. Mediol. 923. A.
Baſentellum Calab. Opp. 453. B.
Baſſianum in agro Cremon. 681. C. 936. B.
Bellunum Venetiar. Urbs. 998. A.
Belmons. 805. A.
S. *Benedicti Civitas Caſſinatium.* 308. C.
Biſſanum Opp. Bonon. 1083. C.
Bleda Tuſciæ Urbs. 172. B. 180. A. D. 185. C. D. 217. D.
Boſchum Opp. Lombardiæ. 464. B.
Bovianum Duc. Benev. Opp. 124. A. 315. C.
Bovolenta agri Patav. Caſt. 1028. D.
Bremidum agr. Patav. Caſt. 900. D.
Breſate agri Mediol. Opp. 970. C.
Brittenorium Romaniæ Caſt. 790. C.
Brixillum Opp. ad Padum. 17. C. 31. B. 33. B. 34. A. 67. A. 70. A. 149. B. 408. C. 993. B.
Brondulum Opp. Venet. 259. D.
Bronum Opp. Papienſium. 794. C.
Brugnanum Caſt. Bergomenſium. 1091. B.
Brunduſium Calab. Urbs. 141. A. 723. C. 726. A.
Buffalora Pagus in agro Mediol. 987. B.
Bugella agri Vercellenſ. Eporediæ confinis Opp. 1080. A. 1083. C. 1084. B.
Bulgarum Caſt. Bergomen. 870. B.
Burgus S. Domnini, inter Parmam & Placentiam, Urbs. 373. B. 513. B. 621. A. 710. B. 842. B.
Buſca Lombardiæ Caſt. 464. B.
Buxetum Opp. Æmil. 170. B.
Caballum Opp. Exarchat. 204. D.
Cæſena in Æmil. Urbs. 148. A. 186. B. 187. A. 204. D. 468. B.
Cajeta Navale, Arx & Urbs in Campan. 150. B. 299.

299. B. 335. D. 336. A. 640. B. 848. A.
Caira Lombardiæ Caſt. 715. C. 716. (13)
Calcinatum Caſt. Bergom. 870. B.
Calcinatum Caſt. Brixiæ. 875. A.
Caldarium Caſt. agri Veron. 944. C.
Calles Pentap. Urbs. 204. D.
Callipolis Apul. Urbs. 149. B.
Camerinum Umbriæ Urbs. 53. B. 364. B. 365. A. B. 392. B. 422. B. 430. A. 431. A. 1092. C.
Campaneola Caſt. in finibus Regienſ. 1006. B.
Campi Canini Caſt. in Lombardiá ſupra fontes Atiſonis amnis. 45. C.
Campretum Caſt. in agro Tarviſ. 989. B.
Campus Carbonariæ Caſt. in Duc. Mediol. 459. B.
Campus Coronatæ Caſt. ad Abduam fl. 139. D.
Campus-Fabricæ ad Alpes. 473. A.
Campus Gallianus in Campan. 405. C.
Campus Maconagus in Lombard. 664. A.
Campus-Malus in Duc. Mediol. 517. A.
Campus-Mortuorum in Duc. Mediol. 517. A.
Campus Neronis ad Urbem Rom. 173. B. 180. B. 584. A.
Campus Sorbariæ in Lombard. 593. B.
Canfriola Patav. Agri Caſt. 139. B.
Canne Apul. Peucet. Urbs. 483. B. 506. D.
Cannuſſium Parmæ Arx. 408. C. 414. C. 415. B. 416. D. 567. C. 568. C. 569. A. 595. A.
Canobium Opp. ad Lac. Verb. 1085. A.
Canuſium Apul. Opp. 320. C.
Canturium ad Lacum Comen. 651. B.
Capitium. 730. D.
Capreolum in agro Brixiano Caſt. 1050. B.
Caprianum Opp. Brixianor. 872. A.
Caprulæ æſtuar. Venet. Opp. 80. A. 294. C.
Capua Campan. Urbs. 239. D. 294. D. 295. A. 304. A. 308. A. 315. A. 323. D. 324. A. 335. B. C. 352. A. 405. C. 443. C. D. 437. C. 441. D. 457. B. C. 468. B. 469. A. 486. D. 493. (60) 494. A. 516. A. 522. B. 528. C. 539. B. & ſeq. 543. A. 575. B. 590. B. 592. E. 596. A. 641. A. 680. B.
Capuaccium Campan. Caſt. 988. A.
Caput Aggeris in finib. Venet. 382. D. 454. D.
Caralis Sardiniæ Opp. & Portus. 851. C.
Caravagium Caſt. Mediol. 1091. A.
Caravaſium Caſt. Cremonenſium. 844. C.
Carbonaria Caſt. Lombard. 830. B.
Carcanum Caſt. Comenſium. 757. B.
Carectum Caſt. Alpium Cott. March. 464. B.
Carpania in finibus Mediol. 905. A.
Carpi Caſt. in agro Regien. 839. A.
Carpinetum Caſt. in Appen. 572. A. 594. D. 595. A.
Carrugum Duc. Mediol. Caſt. 923. A.
Carturum agri Patavini Caſt. 1032. E.
Caſale Majus in agro Cremon. Opp. 672. D.
Caſale Albinum Placentinor. Caſt. 833. E.
Caſale S. Evaſii agri Mediol. Opp. 900. B.
Caſaleculum Caſt. Parmenſ. 712. B.
Caſorate agri Mediol. Caſt. 970. C.
Caſſianum agri Mediol. Caſt. 1040. A. B. C.
Caſſinæ Scanaſſiæ in finibus Mediol. 970. C.
Caſſinum in Lombard. Caſt. 805. A.
Caſſinum in Campania. V. *Monaſterium.*
Caſtaneolum Forolivienſ. agri Caſt. 872. D.
Caſtellionum in Comit. Seprienſium Ducat. Mediol. Caſt. 549. B. 553. A. 758. C.
Caſtellana Latii Urbs. 981. C.
Caſtellarium Imolæ, olim Sancaſſian. 921. C.
Caſtellum inſ. V. *Olivola*
Caſtellum Galleſii, Tuſciæ Urbs. 172. B.
Caſtenum Mediol. agri Caſt. 987. B.
Caſternum agri Mediol. Caſt. 987. B.
Caſtrocarum. 805. A.
Caſtrofonte Patavinor. Caſt. 936. D.
Caſtrum Calaonis. 900. A. 1031. B 1033. B.
Epiſcopi in Bonon. agro. 942. C.
Felicitatis. V. *Tifernum.*
Francum agri Tarviſ. 941. C. 930. A. 967. A.
Francum in agro Bonon. 930. A.
Imolæ. 704. C. 705. C. 834. A. 836. C. *cæt.* Vide *Imola.*
Leonis in Cremon. agro conditum. 833. D. 898. A.
Leonis in Bonon. agro. 961. C.
Leonis in agro Mutinenſi. 961. D. 1083. C.
Novum ad os Abduæ fl. 705. B.
Novum Vicecomitum agri Placent. 833. E.
Piceleonis in agro Cremon. ad Abduam. 608. B.
Pavonis in agro Brixiano. 959. D.
Seni in agro Placentino. 833. E.
Simarchi agri Papienſ. Caſt. 904. A.
S. Andreæ in Campan. 509. C. & ſeq.
S. Joannis agri Mediol. 746. C.
S. Laurentii agri Placenti. 869. D.
Plebis agri Bonon. 944. E.
S. Victoris in Campan. 510. A.
S. Alberti in ripa Padi. 1065. D.
S. Cæſarii in agro Mutin. 671. C.
S. Petri in agro Bonon. 871. A.
Petræ Coloræ in finibus Raven. 1083. A.
S. Zenonis in agro Tarviſino. 1041. C.
Vetus in Mutin. agro. 1228.
Urceorum in agro Brixiano. 1039. *cæt.* Vide *Urcæi.*
Caſula in Imol. agro. 921. B.
Catana Sicil. Urbs. 788. C. 848. B.
Cava Caſt. Campan. 605. C.
Cavenagum Caſt. Laudenſium. 844. C.
Ceba ſeu *Ceva Caſt. ad Tanarum fl.* 464. B.
Cenete Caſt. Venet. 367. C.
Centum Caſt. Bonon. 944. A.
Centumcellæ Tuſciæ Urbs. 172. B. (42) 263. B.
Cenum. 907. B.
Ceperanum Latii Caſt. ad Larim fl. 580. D. 586. A. 633. D.
Ceredanum Caſt. Papienſ. 724. B.
Cervia V. *Ficocle.*
Cerrum. 900. A. 1031. B. 1033. B.
Ceſtula Imol. agri Caſt. 921. B.
Cilianum Caſt. Friniatenſium. 963. C.
Civitas Nova in finibus Venetor. 382. D.
Civitas ſeu *Theanum Apulum in Apul. limite ad Frentonem fl.* 483. B. 506. D.
Civitas S. Bened. 308. C.
Civitas Caſtrum Bergom. 842. A.
Claſſis, Ravennæ Navale & Arx. 25. B. 32. B. 36. A. 181. A. 166. A.
Claſtidium Lombardiæ Caſt. 794. A.
Claterna vicus inter Bononiam, & Imolam. 797. B.
Clivaſium Montisfer. Caſt. 941. D.
Clivate Caſt. Lacus Comenſ. 1085. C.
Clodia Opp. Venetor. 259. D. 263. A. 382. D. 807. B.
Cluſium Caſt. Etruriæ. 977. B.
Coere Tuſciæ Urbs. 172. B. (42)
Cogallum Brixiæ. Caſt. 1067. A.
Colonium Bergomenſ. Caſt. 870. B.
Coloniola Comen. Caſt. 652. B.
Columna Caſt. Ecclæ. 605. C.
Colurnum Caſt. Parmen. 993. B.
Comachium Urbs Exarchat. 148. B. 204. C. 217. C. 259. A. 345. A.
Comum Urbs Inſub. ad Larium Lac. 16. B. 37. 140. C. 145. C. 160. C. 145. C. 160. C. 281. B. 421. 480. C. 513. A. 599. C. 644. B. 656. A. 658. A. 744. A.
Concadalberum Patav. Caſt. 1028. D.

Concha Urbs Pentap. 204. D.
Conſilva Patav. Caſt. 1028. D.
Conſtantiacum ſeu *Torcellum Urbs Venetor.* 110. C.
Corbaria Imolæ Caſt. 856. B. 1068. E.
Cornionum Brix. Caſt. 949. D.
Corregiola Patav. Caſt. 1028. D.
Coſma Caſt. Favent. 871. B.
Colonia Opp. ad ſines Veron. 950. B. 1048. C.
Corſicum Mediol. Caſt. 811. D.
Cors-nova Bergom Caſt. 844. B.
Crema Urbs Lombard. 15. C. 70. B. 646. A. 684. C. 775. A. 824. A. 828. B. 879. B. 1068. E. 1091. B.
Cremona Lomb. Urbs 67. B. 69. B. 304. A. 331. A. 387. B. 389. A. 394. A. 447. B. 466. B. 481. A. 498. A. 500. B. 523. A. 622. B. 633. C. 646. E. 739. B. 891. B. 942. A.
Crevalcorium, ſeu *Crepacorium Bonon. Caſt.* 930. A. 941. C. 969. A.
Crotona Calabriæ Urbs. 63. C. 149. B.
Cumæ Opp. Campaniæ. 159. C. 160. A.
Curbitum ſeu *Curiopicta, vulgo* Corbetta *Caſt. Mediol.* 500. C.
Cuvilium agri Regienſ. Caſt. 485. D.
Decium agri Mediol. Caſt. 1085. D.
Derrium Comenſ. Caſt. 652. C.
Derthona Urbs Duc. Mediol. 17. B. 286. A. 620. E. 715. C. 718. A. 724. B. 768. D. 942. A. 1099. B.
Derelanum Caſt. March. Malaſpin. 830. B.
Doliolum Caſt. Bonon. 892. B.
Dorſum-durum Opp. Venet. 233. A.
Draconarium Opp. Apuliæ. 581. D.
Duadula Caſt. Etruriæ. 770. B.
Ducia Imolæ Caſt. 856. B. 996. C.
Dyrrachium Illyrici Urbs. 583. C.
Eporcola Urbs Inſubriæ. 253. C. 355. B. 395. B. 479. B. 480. B. 492. C.
Equilium Opp. ad Æſtuar. Venet. ſeu *Civit. Nova*. 102. C. 383. D.
Eugubium Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Fæſulæ Urbs Tuſciæ. 477. B.
Fananum agri Mutin. Caſt. 195. B.
Fanum Urbs Pentap. 4. C. 184. A. 204. D. 769. A. 977. B.
Fanum Caſt. Mediol. 757. A.
Fara Mediol. Caſt. 757. E.
Farfa in Duc. Spolet. Caſt. 584. C.
Farra Opp. Inſ. Fulcheriæ. 116. A. 126. B. 138. C. 140. C.
Faſtigium Caſt. Malaſpinæ Marchionum. 830. B.
Faventia Urbs Exarchat. 148. B. 204. D. 206. B. 207. B. 217. C. 579. B. 976. A. 1021. C. 1095. A.
Felina Opp. Reggienſ. 988. B.
Feltria Urbs Ven. 997. B.
Ferenti Caſt. in Tuſciâ. 225. C.
Ferentinum Opp. Latii. 172. B. 974. D.
Feronianum Opp. Æmiliæ. 170. B.
Ferraria Urbs Exarc. 81. C. 115. B. 204. D. 206. B. 207. B. 217. C. 361. C. 438. C. 594. B. 606. B. 634. C. 646. D. 891. D. 972. B.
Ficarolum Caſt. Ro. Duc. 744. C.
Ficocle Urbs Exarch. nunc *Cervia*. 104. A. 204. D. 821. B. 1098. A.
Fidentiola V. *Florentiola*.
Finale Mutinenſium Caſt. 892. B.
Firmum Urbs Piceni. 222. D.
Flignanum Opp. Romandiolæ. 856. B. 996. C.
Florentia Urbs, Etrur. Metrop. 239. C. 364. A. 529. C. 530. C. 533. C. 536. B. 542. C. 543. B. 584. A. 606. A. 609. A. 623. B. 1074. D.
Florentiola Urbs inter Parmam & Placentiam. 392. A.
Florentinum Apul. Caſt. 481. D.
Folernum, ſeu *Folerona Urbs Piceni*. 516. C.
Fontana citra Padum fl. Caſt. 907. A.
Fontanetum Opp. Novarienſ. 535. C.
Formiæ Campan. Urbs. 121. A. 336. A.
Formicarium Caſt. ad Alp. Trid. 409. D. 410. A.
Forum, ubi nunc Alexandria *Urbs*. 187. B.
Forum-Cornelii Exarchat. Urbs. 22. A. V. *Imola*.
Forum-Julii Venetiæ Urbs. 14. D. 41. B. 122. B. 139. C. 141. B. 146. A. 161. A. 179. A. 231. C. 234. B. 241. C. 245. C. 246. A. 267. A. 281. C. 355. B. 416. A. 441. C. 525. A.
Forum-Livii Urbs Exarch. 204. D.
Forum-Popilii Urbs Exarch. 123. A. 148. B. 204. D. 635. B.
Forum-Sempronii Urbs Pentap. 204. D.
Foſſatum Caſt. Piſtor. 895. C.
Fracta Caſt. Ferrar. 925. B. 834. C.
Fracta Caſt. Apuliæ. 678. B.
Fraxinetum Arx in Alp. Cott. 361. A. 384. C. 401. B.
Fregellæ. 326. A.
Frinianum Caſt. Mutin. 1021. B.
Fruſino Latii Urbs. 172. B.
Fulcheria inſ. nunc Glarea Abduæ. 126. B. 1091. B.
Fulginelum agri Spolet. Caſt. 856. E.
Fundi Latii Urbs. 299. B.
Furconenſe Caſt. 605. A.
Fuſcanum Opp. Lucenſ. 790. C.
Gabellum Urbs Exarch. 204. D.
Galeria agri Ferrarienſ. Caſt. 892. B.
Galleſii Caſt. V. *Caſtrum Galle*.
Galliatum Opp. Mediol. 715. B.
Gambara Opp. Brix. 958. D.
Gambolatum Opp. Papien. 1015. B.
Garda Caſt. Venet. 408. A. 413. D. 422. C. 430. A. 672. B. 882. B.
Gargalaſcum Laumellinæ Caſt. 901. B.
Garganus Mons Apul. V. *Mons Garg.*
Garillianum Arx Campaniæ. 336. A. 375. A. 388. A. 485. B.
Gavardum Opp. Brix. 872. A.
Gazaltum Caſt. 991. D.
Geminum Opp. Venet. 233. A.
Genua Urbs Ligur. 102. A. 163. B. 338. C. 404. C. 441. C. 605. C. 642. B. 813. A.
Ghiſalba Opp. Bergom. 854. A.
Gluſſanum Caſt. Mediol. 923. A.
Goitum Caſt. Mant. 959. A.
Golferontium Papien. Caſt. 904. A.
Gonzaga Caſt. Mant. 911. A.
Gorzanum agri Mutin. Caſt. 1053. C. 1100. C.
Gottelongum Caſt. Brix. 958. D.
Gozzanum Caſt. Mediol. 811. D.
Grabadona Caſt. Lacus Com. 278. C.
Grola agri Parmenſ. locus. 991. C. 1006. C.
Guallandellum Opp. Friniat. 879. C.
Gubernolum agri Mantuani Caſt. 637. B.
Gurguzola Caſt. Mediol. 987. B.
Haſta Urbs Ligur. 45. A. 119. D. 542. D. 646. D. 715. B. 743. E. 793. D.
Heraclia in Æſtuar. Venet. Urbs. 102. C. 166. D. 257. A.
Herba Caſt. Mediol. 757. D.
Herberia agri Regienſ. Caſt. 871. B.
Herbuſcum Caſt. Brixia. 895. C.
Horrea Pagus Campaniæ. 145. A.
Horta Lacus Novarienſ. Caſt. 419. C.
Hoſtilia Caſt. ad Padum. 983. B.
Hydruntum Apul. Urbs. 104. B.
Imola Urbs Exarch. 22. A. 148. C. 204. D. 351. B. 922. C. 1078. D.

In-

Intemellium. V. Albintimillium.
Interamna Umbriæ Urbs. 184. C. 220. C. 793. A. 977. B.
Juſtinopolis Iſtriæ Urbs. 205. A.
Labellum Urbs Apul. 505. A. 506. D.
Landrianum Caſt. Mediol. 499. A. 970. A. 1091. A.
Lauda Urbs Duc. Mediol. 472. A. 489. A. 490. B. 542. E. 621. C. 631. B.
Lavenna, ſeu Lavenum Vicus ad Lac. Verbanum. 649. A.
Laumellum ſeu Amellum Caſt. Papienſ. 899. D.
Lecenum Caſt. Mediol. 648. D.
Lenum Caſt. Brix. 879. A.
Leonis Caſt. V. Caſtrum L.
Leontium Sicil. Urbs. 788. C.
Leucum Arx ad fl. Abduæ. 651. D. 1085. C.
Li.urtum Caſt. Mediol. 1048. A.
Liernum Comenſ. Caſt. 648. C.
Lignacum ſeu Liniacum Caſt. propè Veronam. 361. B.
Lignanum agri Mediol. Caſt. 800. B. 801. A.
Linarium Imolen. Caſt. 921. B.
Lollianum agri Bonon. Caſt. 1083. B.
Luca Urbs Tuſciæ. 332. A. 355. B. 379. A. 468. A. 492. E. 543. B. 546. D. 576. C.
Luceolum Caſt. Exarchat. 25. C. 57. B. 88. D. 204. D.
Luceria Apul. Urbs. 120. A. 254. C. 319. A.
Lucinum Caſt. Comenſ. 973. A.
Luganum Pagus ad Lacum Lar. 647. B. 650. C.
Luna Liguriæ Opp. 102. A. 364. B.
Luprum Opp. Venet. 233. A.
Luzaria. 990. B.
Majora Urbs Apul. 675. B.
Malgratum Cremon. Caſt. 1068. E.
Mamiolinum Caſt. Romaniolæ. 933. A.
Manerbium Brixia. Caſt. 1067. B.
Man,redum Cremonen. Caſt. 829. A.
Mantua Urbs ad Mincium fl. 67. C. 69. B. 70. A. 256. C. 304. A. 308. A. 390. A. 393. C 397. A. 452. B. 516. C. 517. B. 523. A. 524. B. 546. A. 631. C. 634. C. 635. A. 646. D. 1029. B.
Maranum Caſt. Mutin. 968. D.
Marcaria Caſt. ad Mincium fl. 957. B.
Marlianum Caſt. Mediol. 652. C.
Marſia Campan. Opp. ſeu Marrubium. 322. B. 858. A.
Marzalia Caſt. Mutin. 871. B.
Maſſa Caſt. Ro. Duc. 744. C.
Matera Opp. Apul. 320. C. 451. C.
Maturanum Opp. Tuſciæ. 172. B.
Maurienna Urbs Sabaudiæ. 335. A.
Maxumaticum Caſt. Bonon. 942. C.
Meda agri Mediol. Caſt. 1013. C.
Medeſana Caſt. Parm. 705. C.
Medicina Caſt. Bonon. 705. D. 719. A. 797. C. 927. C.
Mediolanum Inſub. Metrop. 7. C. 16. C. 23. A. 77. C. 116. B. 118. B. 261. B. 298. C. 308. A. 326. C. 354. A. 363. A. 394. D. 395. C. 396. C. 410. C. 411. B. 422. B. 423. A. 444. D. 447. A. 455. B. 459. C. 460. A. 478. C. 481. A. 490. A. 491. A. 498. B. 500. A. 505. C. 508. A. 509. A. 512. D. 535. A. 541. D. 542. E. 544. A. 547. A 549. A. C. 553. A. 554. B. 557. A. 560. A. 574. C. 595. C. 599. C. 610. D. 615. A. 620. B. 734. C. 758. B. 763. B. 778. A. 826. B. 879. A. 894. B. 1051. C. 1058. B. 1080. A. 1096. A.
Meldula ſeu Medula Caſt. agri Favent. in Latio, Tuſciæ confin. 1098. B. 1101. A.
Melfis Apul. Metrop. 505. A. 506. C. 539. B. 550. A.
Meregnanum ſeu Melegnan. Caſt. Mediol. 759. D. 970. A. 1091. A.
Meſſana Urbs Sicil. 848. A.
Meſtrium Caſt. Tarviſin. 987. C.
Metamacum in Eſtuar. Venet. 609. D. 103. B. 256. B. 257. A. 260. A. 284. B. 382. D.
Metapontum Urbs Lucaniæ. 437. C.
Minerbium Caſt. ad Lacum Comenſ. 750. A.
Minora Urbs Apuliæ. 678. B.
Modoëtia Opp. Mediol. 68. B. 87. A. 229. B. 264. B. 277. C. 390. A. 491. A. 646. D. 658. C. 738. C.
Mombaruccium Opp. Montisferrati. 940. D.
Moncionum Caſt. Friniatenſ. 952. B.
Monopolis Urbs Apul. 506. D.
Monorbinum Opp. Apul. 506. B.
Mons-Acutius Imolen. Caſt. 850. B.
Mons-Albanus Caſt. Mutin. 1068. C.
Mons-Alfredi Caſt. Mutin. 594. D.
Mons-Altus Opp. Latii 620. E.
Mons-Apertus Opp. Florent. 1046. D.
Mons-Bardonis Viæ Æmil. 123. A. 365. B. 373. A. 623. B.
Mons-Bellus Caſt. Mutin. 170. B. 594. D. 595. A.
Mons Budellus Caſt. Bonon. 936. A.
Mons-Calvus Caſt. Papien. 904. A.
Mons.Catinus agri Imolen. 1034. D.
Mons-Clarus Caſt. Brixia. 958. C.
Mons-Crucis in Etruriâ. 698. B.
Mons-Egbetionis Laudæ novæ locus. 732. D.
Mons-Ferretri Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Mons-Flaſconis Opp. Etruriæ. 788. A.
Mons-Garganus Caſt. Apul. 319. B. 469. A. 506. C. 675. C.
Mons.Ghezonis Caſt. Laud. 733.
Mons-Græcus agri Parmenſ. 906. C.
Mons-Longus agri Mutinen. Caſt.
Mons-Malus Opp. Pentap. 624. D. 780. A.
Mons-Maurellus Caſt. Mutin. 594. D.
Mons-Maurus Opp. in Alpib. Cott. 407. B.
Mons-Peſulanus. 772. B.
Mons-Piloſus Caſt. Apul. 506. D.
Mons-Politianus in Etruria. 845. B.
Mons-Porcus in Tuſcia. 779. D.
Mons-Rotundus Caſt. Brixia. 872. B.
Mons-Salſus agri Parmenſ. 906. C.
Mons-Silicis Opp. Venet. 67. C. 68. A. 998. A. 1035. C.
Mons-Socrates Caſt. Etruriæ. 190. C.
Mons-Sorbus in Lombard. a. 1126.
Mons-Turturum Caſt. Mutin. 968. D.
Mons-Vallagius Caſt. Mutin. 1057. B.
Mons-Veſuvius Locus Neapol. 174. B.
Mons-Umbrarius Opp. Mutin. 1068. E.
Montagnana agri Patavi. 958. C. 1031. C.
Monticellum Caſt. Piſtor. 896. A.
Monterphanum Opp. Mediol. 1091. A.
Monzonis Caſt. Friniatenſ. 901. B.
Mortaria Opp. Mediol. 222. B. 869. D. 899. D. 1015. B.
Morimundum Caſt. Mediol. 987. A.
Moſium Opp. ad Mincium fl. 957. B.
Motta Caſt. Mediol. 490. B.
Mugellum agri Florent. Caſt. 1074. E.
Munione Caſt. 219. B.
Muſcala Caſt. Piſtor. 910. A.
Mu:iliana Caſt. Etruriæ. 770. B.
Mutina Æmil. Urbs. 17. C. 140. C. 188. C. 189. A. 196. A. 240. C. 276. C. 312. E. 361. B. 369. D. 373. A. 375. D. 381. A. 382. D. 384. B. 404. B. 412. B. 425. C. 438. C. 475. D. 502. C. 529. D. 594. D. 603. A. 619. C. 620. A. 791. C. 925. C. 942. A. 1053. B.

Nar-

Narnia Urbs Umbriæ. 54. C. 160. C. 161. A. 172. B. 184. C. 185. C. 197. B. 203. C. 347. A. 977. B.
Neapolis Campan. Metrop. 55. A. 86. A. 121. D. 149. B. 160. A. 271. A. 315. A. 441. D. 494. B. 539. B. 574. C. 575. B. 825. A. 841. A 848. A. 1019. A.
Nepet Opp. Tuſciæ. 172. B. 774. B.
Nigrinum Caſt. Papienſ. 901. B.
Nola Urbs Campaniæ. 405. C.
Nonantula Caſt. Mutin. 196. A. 467. A.
Noſocomium S. Lazari agri Mutinen. locus. 1000. A.
Novale Caſt. Tarviſinum. 987. C.
Novaria Urbs Mediol. 144. B. 145. C. 396. A. 480. B. 542. E. 622. D. 646. D. 714. C. 1052. C.
Noventa agri Patavi. 644. C.
Novum Opp. Regienſ. 999. C.
Numana Urbs Pentap. 185. C. 204. D.
Ocimianum, ſeu *Octimanum Opp. Montisferrati*. 745. E.
Ocriculi Urbs Tuſciæ. 172. B. 217. D.
Oliventum Opp. Apul. 505. A.
Olivola Inſ. Venet. 103. B. 233. A. 255. D. 260. A. 261. A. 609. C.
Olonna Opp. Lombardiæ. 376. D. 413. C.
Onaria Caſt. agri Patavi. 932. D.
Opitergium Urbs Venet. 87. D. 101. D. 102. A. 123. B.
Orbitum ſeu *Urbevetum Opp. Tuſciæ*. 81. B. 225. B.
Orta Urbs Tuſciæ. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C. 394. D.
Ortona Urbs Apul. 254. C.
Oſcaſale Caſt. Cremonen. 870. A.
Oſtia Latii Urbs. 27. B. 302. D.
Ozanum Caſt. Bonon. 797. C.
Ozenum Caſt. Mediol. 1092. B.
Padullum agri Friniat. Caſt. 878. C.
Palatiolum Caſt. ad Ollium fl. 1056. B. 1076. A.
Palumbinum Opp. Tyrrheni. 656. B.
Panormum Sicil. Metrop. 275. B. 523. A. 553. B. 848. C.
Panſanum Opp. Mutin. 996. B.
Pantaganum Opp. Inſ. Comacinæ. 651. A.
Papia Urbs Lombard. Ticinum dicta. 46. A. 118. B. 120. C. 126. C. 130. A. 138. A. 150. D. 163. B. 187. C. 303. A. 330. C. 340. A. 363. A. 376. C. 381. A. 393. C. 398. A. 403. B. 408. A. 413. E. 479. B. 523. A. 646. D. 795. C. 942. A. 962. A.
Paraſium Caſt. Papienſ. 517. A.
Parma Urbs in Via Æmil. 17. C. 63. A. 73. B. 189. A. 312. E. 400. C. 501. A. 609. B. 630. B. 646. D. 824. A. 942. A. 990. D. 1053. A.
Parpaneſum Caſt. Papienſ. 901. B.
Patavium Urbs Venet. 67. C. 301. D. 382. C. 394. A. 431. A. 493. C. 519. B. 1029. A.
Patricum Latii Caſt. 172. B.
Pavana agri Bonon. Caſt. 896. A.
Peleſtrina Caſt. Venet. 259. D.
Perſicetum Æmiliæ Caſt. 170. B.
Peruſia Urbs Tuſciæ. 25. C. 57. C. 102. B. 172. B. 191. D. 905. B.
Petraſancta in Etrur. condita. 219. B.
Picciocalvum Caſt. Bonon. 797. C.
Pinetum Ravennæ Locus. 167. B.
Pipernum, ſeu *Privernum Samnii Urbs*. 595. C.
Pirovanum Opp. Mediol. 923. A.
Piſæ Urbs Tuſciæ. 396. C. 476. A. 513. B. 552. C. 642. B. 1096. B.
Piſaurum Pentap. Urbs. 4. C. 204. D. 977. B.
Piſcaria Opp. oſtio fl. Omonymi. 882. B.
Piſtorium Urbs Tuſciæ. 878. B. 882. D. 892. C. 509. D. 1079. A.
Placentia Urbs Æmiliæ. 4. C. 17. B. 322. A. 363. A. 376. D. 387. B. 413. D. 450. C. 599. A. 620. A. 649. B. 824. A.
Plebs Locatis agri Mediol. Caſt. 970. A.
Plebs Sacci agri Patavi. Caſt. 1028. C.
Plebs Trebii agri Mutinenſ. Caſt. 951. C.
Plumatium agri Bonon. Caſt. 978. E.
Pocelengum Brixia. Caſt. 1067. B.
Podium-Bonicium Caſt. Etruriæ. 1060. C.
Polimartium Tuſciæ Urbs. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C.
Pompejanum Caſt. Brixia. 1067. B.
Pons-Capellæ Caſt. in agro Bonon. 296. E.
Pons-Curvus Caſt. Patav. 1030. E.
Pons-Curvus Opp. Latii. 926. A.
Pons-Ducis Caſt. Mutin. 896. B. 897. C.
Pons-Longus agri Patavi. 1030. D.
Pontenurum agri Placenti. Caſt. 907. A.
Pontevicum Opp. Brixia. 842. C. 879. A. 882. B.
Ponticellum Caſt. Latii. 620. E.
Pontirolum Caſt. Mediol. 757. A.
Pontremulum Etrur. Opp. 771. B.
Populonium Opp. Etruriæ. 225. B. 259. B.
Portus in agro Veron. Caſt. 1048. C.
Portus Urbs Tuſciæ. 442. D.
Pratum Urbs Etrur. 1079. B.
Pratum-Albuinum Opp. Brixia. 958. D.
Pratum Regis agri Parmenſ. Caſt. 907. A. 1077. A.
Præneſte Urbs Latii. 517. B. 639. B. 721. A.
Primarium Caſt. ad Oſt. Padi. 1065. D.
Pugerula Urbs Apul. 678. B.
Puteoli Urbs Apul. 680. B.
Radacomalum. 219. B.
Radicofanum Caſt. prope Urbevetum. 727. A.
Ravenna Urbs Exarch. 3. D. 7. B. 11. A. 67. A. 73. A. 84. A. 88. D. 100. B. 104. B. 453. B. 469. C. 517. B. 536. A. 543. C. 584. A. 588. A. 592. B. 624. D. 661. C. 691. B. 779. D. 814. B. 850. D. 950. D. 1047. B.
Razoluvi agri Regienſ. Caſt. 1055. A.
Reate Umbriæ Urbs. 952. D.
Rebellis in Campan. 677. C.
Rebellæ Apul. Urbs. 678. B.
Regiolum Caſt. Etrur. 770. B.
Regium-Lepidi Æmil. Urbs. 17. C. 240. C. 366. A. 376. D. 383. B. 411. A. 595. A. 620. A. 942. A.
Rhegium-Julium Calab. Urbs. 41. B. 476. A. 539. C.
Rhodigium Opp. in fin. Patavin. & Ferrarien. 1034. C.
Ripafracta Lucenſ. Caſt. 475. C.
Ripalta Veronen. Caſt. 957. C.
Ripaticum agri Bonon. Caſt. 942. C.
Rivi-Sanguinarii Caſt. agri Faventi. 987. B.
Rivoaltum Venet. Æſtuar. Inſ. 103. B. 233. A. 257. A. 260. A. B. 261. A. 382. D.
Rivolta agri Papien. Caſt. 1091. B.
Rivolta Cremon. Caſt. 685. A.
Rivoltella Caſt. agri Derthon. 634. A.
Robarium agri Novarienſ. Caſt. 1053. D.
Rochetta agri Cremon. Caſt. 1060. C.
Rodolicus agri Parmenſ. Paguſ. 906. C.
Roma, pluries.
Romanengum agri Cremon. Caſt. 898. A.
Romanum in March. Veron. Caſt. 798. D.
Romanum Caſt. Bergom. 844. B.
Roncajellum agri Placenti. Caſt. 978. A.
Roncalia agri Patavi. Caſt. 1032. C.
Roncalia Locus ad Padum fl. 444. E. 452. A. 463. B. 472. E. 479. B. 490. A. 512. C. 516. E. 713. A. 739. A.
Roncarolum Caſt. Cremon. 842. C.
Rondinetum agri Comenſ. Caſt. 1032. C.

Roſatum Caſt. Mediol. 714. A.
Roſellas Caſt. Tuſciæ. 225. E.
Roſena Caſt. Regien. 988. B.
Roſulus Mons prope Sutrium. 916. A.
Roſſanum Calab. Portus. 453. D.
Rotingum Caſt. Brixia. 872. A.
Roveſcalla Caſt. Papienſ. 901. B.
Sabbio Caſt. Veronen. 1048. C.
Sabinianum Caſt. Mutin. 1068. C.
Sagarolum Caſt. Eccleſiæ. 603. C.
Salernum Urbs Picentinorum. 291. C. 295. A. 304. A. 316. C. 441. D. 454. B. 486. D. 516. B. 534. C. 551. C. 566. D. 581. A. 586. C. 678. C.
Salutiæ Urbs ad Fontes Padi. 214. C.
Sambuca Caſt. Piſtor. 896. A.
Sanbaſſianum in Lomb. Caſt. 748. C.
Sanbonifacium agri Veronen. Opp. 958. C.
Sancaſſianum Opp. Bonon. 711. B.
Sanceſarium Caſt. Mutin. 838. A. 996. B. 1068. D.
Sanminiatum Opp. Florentinor. 790. C. 1079. B.
Sannazarium Opp. Papien. 794. D.
Sanſtephanum Opp. Regienſ. 999. B.
Sardis Campus ſup. Veron. 45. A.
Savona Alpium Cottiar. Urbs marit. 805. A.
Saxatellum Opp. Imol. 856. B. 870. D. 871. A.
Saxolum Opp. Mutin. 1100. A.
Scala, & Scalella Apul. Urbes. 678. B.
Seguſium Opp. ad Duriam fl. 793. D.
Semiga agri Brixiani Caſt. 1076. A.
Senæ Urbs Tuſciæ. 405. B. 537. A. 574. A. 586. B. 587. A.
Senogallia Urbs Pentap. 204. D. 212. E. 217. D. 1093. D.
Sepia Opp. Duc. Benev. 124. A.
Seprium Caſt. ad Lac. Verbanum. 490. B. 506. A.
Sergianum Caſt. in Etrur. conditum. 719. B.
Sermeola agri Patavi. Caſt. 1032. C.
Sextula Caſt. Mutin. 1005. C.
Sextum Caſt. Bonon. 1083. B.
Sicopolis. Vide Capua.
Signia Latii Urbs. 172. B.
Soana Opp. Tuſciæ. 225. B.
Soncinum Caſt. Cremonenſ. 681. C. 829. A. 844. C. 1040. E.
Sonica Caſt. Brixia. 718. B.
Soracte Mons Duc. Ro. 190. B.
Sorbaria Lombardiæ Locus. 593. B.
Sozanum Caſt. Papienſ. 724. C.
Spilambertum Caſt. Mutin. 936. A.
Spoletum Urbs Umbriæ. 18. A. 35. B. 41. A. 53. C. 179. D. 181. B. 220. A. 222. C. 355. B. 420. A. 441. C. 675. B. 722. D. 954. B.
Sueſſula Opp. Campaniæ. 316. C.
Sutrium Tuſciæ Urbs. 25. C. 57. C. 173. A. 185. C. 513. C. 537. A. 646. B. 774. B.
Suzaria Caſt. Regienſ. 882. D.
Sylva-Candida Opp. Ro. Duc. 526. C.
Sypontum Apul. Urbs. 294. D. 506. C. 675. C.
Syracuſæ Sicil. Urbs. 161. B. 504. A. 848. B.
Tabiagum Opp. Mediol. 1048. B.
Tablanum Caſt. Parmenſ. 705. B.
Tanetum Opp. inter Lenciam & Niciam fl. 22. A.
Tarentum Calab. Urbs. 120. A. 141. A. 291. B. 322. B. 437. C. 549. C. 723. C.
Tarſatica Urbs Liburniæ. 249. C. D.
Tarracina Campaniæ Urbs. 590. A. 592. A. C. 640. B.
Tarviſium Urbs Venet. 45. B. 55. A. 139. C. 249. C. 256. A. 382. C. 441. C. 587. B. 939. D. 967. A. 989. B.
Taurinum Urbs Gal. Subalp. 340. A. 542. E. 715. B.
Teanum Opp. Campaniæ. 315. C. 350. A.
Teate Opp. Apul. 254. A. 525. D.
Tel ſia Opp. Samnii. 303. C. 315. C. 322. B. 680. B.
Tibur Urbs Latii. 171. B. 465. E.
Ticinum Lomb. Urbs. 17. A. 19. A. B. 23. A. 46. A. cæt. lege Papia.
Tifernum Urbs Tuſc. 222. D. 225. B.
Tilii Caſt. Comenſ. Volturenæ. 1053. D.
Torcellum Venet. Urbs. 102. C. 110. C. 257. A.
Trajectum in Campan. ap. Garilian. 375. C.
Tranum Urbs Apul. 506. D.
Trecatum Opp. Mediol. 715. B.
Tredotium Opp. in Etruria. 770. B.
Tremetium Inſ. Comacinæ Caſt. 648. C.
Trentula, ſeu Tremulæ, nunc Termini Opp. ad Frentonem fl. 483. B.
Tremula agri Imolenſ. Caſt. 921. B.
Tribum Caſt. Piſtor. 896. A.
Tricium Caſt. Mediol. ad Abduam fl. 732. B. 745. D. 779. C. 781. C.
Tridentum in Venetiæ Prov. ad Alpes Rhetiæ. 15. A. 23. A. 25. A. 135. C. 729. C.
Trigentum Urbs Apul. 506. D.
Trivilium Opp. Mediol. 1091. A.
Troja Apul. Urbs. 481. D. 485. D. 539. C. 594. C. 635. A. 659. A. 675. C.
Tudertum Campaniæ Urbs. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A.
Turris Barbarum in Venet. Æſtuar. 902. B. 1028. A. B.
Turris Beſſata in agro Papien. 869. C.
Turris Caſt. Piſtor. 896. A.
Turris guardiæ Caſt. Papien. 904. A.
Turris S. Andreæ in agro Placent. 869. B.
Tuſcanella Etrur. Caſt. 219. A.
Tuſculum Latii Urbs. 814. A. 840. A.
Vacaldum agri Veron. Pagus. 952. A.
Vaccariccia Apul. Locus. 483. B.
Valdeſcrebium Opp. Piſan. 475. C.
Valleſaxinum Opp. agri Bergomenſ. 961. B.
Vallis-Mella ad Lac. Verb. 649. A.
Vallis-Umbroſa ad Appen. Locus. 495. B.
Vaprium Caſt. Mediol. 1091. B.
Varanum agri Parmenſ. Pagus. 906. C.
Vardaſtallum Opp. Regienſ. nunc Civitas. 619. D. 646. D. 672. B. 990. B.
Variſium Opp. Mediol. 549. B. 649. A.
Velitræ Latii Urbs. 593. A.
Venafrum Opp. Latii. 315. D.
Venetiæ Urbs Adriatici. 261. A. 262. B. 281. A. 308. B. 434. B. 450. A. 466. B. 520. A. 587. B.
Venuſia Opp. Apul. 320. C. 505. A.
Vercellæ Urbs Ital. Tranſpad. 253. C. 480. B. 490. C. 520. C. 521. A. 542. E. 544. A. 552. A. 715. C.
Verona Urbs at Atheſ. fl. 15. A. 19. B. 37. C. 43. C. 44. A 141. B. 187. C. 240. C. 261. B. 361. C. 365. C. 376. C. 397. A. 415. A. 441. C. 493. C. 516. C. 594. C. 620. B. 638. A. 723. A. 824. A. 881. A. 940. A. 983. D. 1087. A.
Vertima Caſt. Mediol. 652. C.
Veſtix ad Montis Gargani radices. 805. D.
Viaregium Opp. Lucenſ. 790. C.
Viazolum Opp. Mediol. 651. C.
Vicentia Venetor. Urbs. 15. A. 139. C. 382. C. 957. D.
Vicojuſtinum Opp. Placent. 452. A.
Vicomereatum agri Mediol. Caſt. 1040. A.
Victoria Urbs propè Parmam. 992. A. 994. E.
S. Victoris Caſt. V. Caſt.

INDEX CHRONOLOGICUS.

Vicum Caſt. Comenſ. 648. E. 652. E.
Viglebanum Urbs Mediol. 724. C. 871. C. 1060. A.
Viglia, ſeu *Vegia Opp. Venetor.* 284. B.
Villa-Franca Caſt. Genuenſ. 792. C.
Villa Nova ad Com. condita. 655. D.
Villecium Caſt. Papienſ. 900. D.
Villianæ Caſt. Taurin. 830. A.
Vineola Caſt. Mutin. 410. B. 968. D.
Viterbium Urbs Tuſc. 225. B. 719. B. 845. C. 971. B. 977. B.
Unciola Caſt. Bonon. 942. C.
Vocheria Opp. Lombard. 794. B.
Volaterræ Urbs Etruriæ. 656. B.
Volturniæ Caſt. Mantuan. 70. A.
Volturenna Caſt. Comenſ. 652. C.
Urbevetum Urbs Tuſciæ. 450. A. 468. B. 715. B. 726. B. 824. A. 829. C. 830. A.
Urbinum Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Urcei in fin. Brixian. Caſt. item. 951. B. 1039. D. E. 1076. A.
Zenevolta Opp. Lombardiæ. 869. A. 900. C. 906. C.
Zovenengum Opp. Laudenſe. 844. C.

F I N I S.

	Errata	Corrige
Col.	24. D. adminiſtans	adminiſtrans
	60. A. videremus	videremur
	97. (*) in ipſo actu	in ipſo acta
	102. (67) deſumpſit	iſta deſumſit
	217. (9) E. non decerner	decetnet non
	ut in Regnum	ut in Regem
	220. A. deſeruit	deſervit
	235. D. Longogatdos	Longobardos
	240. E. Profectus	profectus
	277. (49) à propoſiro	a propoſito.
	284. (67) Chronicon editum	Chtonicon edito
	296. (88) cum enim aſfetat	*deleatur ly* enim
	210. (8) ao Campaniam	ac Campaniam
	213. (13) exiode auferēte	exinde auferentes
	218. E. *ſupple ultimam tex. lineam*	tulonos edita, ut lacus non Tirenſiū, ſed Vecum
	241. B. Leihum	Lecum
	(34) reſciſſe has nuptias	reſcidiſſe has nuptias
	243. (40) Eliphandus	Elipandus
	246. (49) Reverentiis	Reverentiſs.
	249. A. Magno	magno
	252. B. ab uſum	ad uſum
	276. B. Sanctam	factam
	281. A. in Ital.	ex
	295. B. Jannes	Joannes
	314. C. Radoaldus	Rodoaldus, *ita infra.*
	343. (6) Septembri	Septembris
	351. C. Godefridus	Gotfridus
	357. (8) tendit	contendit
	363. (19) 846.	396.
	383. (59) ſederit	ſedit
	391. (82) in Italia primo *bis*	*deleatur hæc repetitio:*
	448. C. Eccefiaſticorum	Eccleſiaſticorum
	487. (42) Pappone	Poppone
	504. D. Ranulfum	Rainulfum, *ita infra.*
	542. C. Mediolaenſis	Mediolanenſis
	549. (43) hoc præſenti	anno præſenti
	552. (52) ad an. 1063.	1062.
	554. C. X. Kal.	XI. Kal.
	B. uxorem non haberet	*dele* non

	Errata	Corrige
Col.	567. E. ue rei	ut rei
	591. C. arcences	arcentes
	601. D. hauquaquam	haudquaquam
	603. C. potta	porta
	608. (81) traditiani	traditioni
	611. E. hobui	habui
	620. D. generall	generali
	622. (9) Hietoſolymas	Hieroſolymam
	631. (19) ſeſumpſit	deſumſit,
	(20) ab Matilde	à Mathilde
	634. B. Gregorium	Paſchalem
	643. B. conventum	conventus
	662. (17) ob ſumma	ob ſummam
	694. C. uaà	unà
	701. (98) celebratum, eſt	celebratum eſt,
	705. (108) trancribere	tranſcribere
	709. (e) ſigniæ	Signiæ
	711. B. Sanacaſſian.	Sancaſſianum
	(4) enunciatis	enunciat
	718. (16) cornationis	Coronationis
	720. (18) verſes Urbem	versùs Urbem
	726. abhortebat	abhortebant
	732. (37) montem Ghezonis meminit	Montis Ghezonis meminit
	742. D. Veſtigalia	Vectigalia
	753. A. rirè	ritè
	756. A. Agnaniæ	Anagniæ
	758. A. Romam	Romanam
	759. (15) pecuniam mutua	pecuniam mutuo
	760. (18) ab Helmoder	ab Helmoldo
	763. (23) & quaſi turribus	quaſi centum turribus
	766. (28) in Concllio	in Concilio
	785. A. Caliſto	Calliſto
	805. C. Benenentum	Beneventum
	809. E. Agnaniam	Anagniam
	C. ſi	ſic
	1019. (19) conſtitiſſe Innocentius	cōſtitiſſe Innocentium
	1052. Septara	Septala
	1089. (76) atentes Literas	patentes Literas
	1104. (107) derelictam propemodum	derelictę propemodum

INDEX GENERALIS
RERUM, ET NOMINUM
PRO
REGNI ITALIÆ
HISTORIA.

A

ABares. V. Humni.

Abbas S. Vincentii cum Monachis XX. ad Deſiderium Legati. 218. A. Caſſini ſupra omnes aſſidendus, & ante ſententiare. 533. C. S. Celſi ne conſecretur impeditur. 542. D. Cluniacenſ. pro Henrico III. ſupplex. 567. D. 568. A. fidejuſſor. 569. A. Nonantulanus à Mathilde compenſatur. 606. C. (78) S. Stefani Bonon. cauſa interdicti Civitatis. 894. A.

Abbates: Metropolitis ſubjecti. 8. A. vexati. 23. A. ad priſtinos honores redigendi. 50. A. pro eis decreta. 59. A. privilegiis decorati. 87. A. Eorum inſtitutio. 196. A. & dimiſſio. 465. B. Sanctorum Vincentii & Benedicti ad Aiſtulfum legati. 197. C. Carolum comitantes. 223. C. tabulis ſubſcribunt. 225. A. ad occurſum regis acciti. 230. B. in eis Ducatus translatio quid. 232. A. eor. poſſeſſiones confirmatæ, adjunctæ. C. conventus eor. multi. D. ad Rom. Pont. obſequium eumdem proſequuntur. 247. E. Sacræ Ludovici inunctioni aſſiſtentes. 298. A. à Bereng. S. R. reſtituto laceſſiti. 416. D. in conventu. 435. C. proximi Eppiſ. 448. C. Othonis II. ſocii. 452. A. multi acie cadunt. 453. C. in conventu exterum Regem in Ardoinum eligentes. 472. A. & B. cæteri poſt Caſſinatem aſſidere & ſententiare decretum. 533. C. in Salerni Concil. 551. C. Lombardiæ præcipuè ad Concil. vocati. 557. B. plurimi ad Lateran. Concil. 575. C. plures ad Concil. in arce Romana. 584. B. ad Lateranenſe. 649. C. (64) Ciſtercienſis & Clarevallenſis à Frid. Imp. in Italia pro rebus componendis miſſi. 785. C.

Abbiates Oppidum Mediol. 714. B. 811. D.

Abbo Archiep. Mogunt. pro Conrado eligendo contendit. 489. A.

Abdua flum. Prov. terminus. 4. C. ab Alboino trajecta. 15. A. apud eam paludes & inſulæ. C. ſicco pede trajicitur. 116. A. apud eam caſtra locat Alahis. 139. C. ad eam Ungari hærentibus ad terga Italis. 381. C. ad eam exercitus. 732. A. ab exercitu Frid. Imp. prætervecta. Ibid. B.

Abundantius Ep. Paternenſ. nomine Rom. Pon. ad C. P. Concil. deſtinatus. 131. A.

D. Abundius Comenſium protector. 657. C.

Acariſii Faventini pacem cum Manfredis ineunt. 1091. C.

Acherontia Apul. Urbs portio Aſclitini Nortman. 506. D.

Adalbero Archiep. Trevirenſ. Eugen. III. Pontif. honorif. excipit. 703. B.

Adalgardus Ep. Vercellenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Adalgiſus à Deſiderio adſcitus ſoc. REX ITAL. Monaſter. promovet. 208. A. (8) cum patre Romam tendit. 220. A. à patre Veronam miſſus. 222. B. in Græciam profûgit. 223. (31) à Porphyrogenito exceptus, Patriciatum obtinet. 233. B. (10) cum exercitu ab Imp. in Ital. miſſus. 242. A. in Calabriam exponit. B. prœlio captus in tormentis expirat. C. (35)

Adalualdus ex Theodelinda naſcitur. 72. D. catholico ritu abluitur. (20) REX ITAL. à populo ſalutatur. 77. C. pridem Regni ſocius; inde cum matre regnat. 86. C. privilegia & dona tribuit. 87. A. bona Monaſterii Bobienſ. reſcripto firmat. 91. A. poculo epoto deſipit, Principes è medio tollit. B. ut tyrannus ipſe de Regno pulſus. 92. A. (41) veneno interit. 93. A.

Adalulfus Longob. ſummo loco natus: Reginam tentat, repulſam paſſus, calumniatur eam. 98. B.

Adalulfus: expiationes certamine corruit. 99. A.

Adelais Alberici de Romano fil. Rinaldo Eſtenſi deſponſata. 947. C. à Frid. II. Imp. in carcerem miſſa. 966. D.

Adelardi Factionarii Ferrarienſes. 782. B.

Adelardus Palatii Com. Ludovici Leg. 277. D. Dux Spoleti brevi mortuus. 279. B.

Adelardus Ep. Veronenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C. communione privatus propter Nonantulani Cœnobii invaſionem. 333. C. Ludov. III. Imp. adhortatur ad exercitum dimittendum. 379. B.

Adelardus Clericus Formicarium caſtrum præſidio tenens promiſſione Eccleſiæ Comenſi tentatus, adhæret. 409. D. 410. A. Ep. Regienſ. Sanctorum corpora Regium defert. 411. A. pro Epiſcopo Mutinenſi obtinet. 412. C. Adeleidem R. ad Athonem ſe conferre ſuadet. 414. B.

Adelardus Epiſcopus Veronenſ. in expeditione Hieroſolymitana. 834. E.

Adelbertus Eporediæ Marchio: Ludov. Prov. Regem accit. 374. B. ejus perfidia miratur. C. ſeditionem concitat in Imp. 391. A. incautè captus, redemptus. 392. C. mortuus. 394. A.

Adelbertus Berengarii Epored. March. fil. REX ITAL. ſoc. aſſumptus, Adeleidæ conjugium petit. 413. C. cum patre, ſua tueri curat. 415. C. cum eo ad Othonem ſupplex. 416. A. Papiæ cum patre ſedet. 420. B. furens. D. territus. 422. B. Sarracenos implorat, Regno abrogatus. C. revocatus Romæ ſuſceptus. 426. E. conſternatus fugit. 427. A. obſidetur. 430. A. relinquitur. B. in Corſicam fugit. 431. A. revocatur. 432. D. prœlio victus. 433. A.

Adelbertus Marchio Tuſciæ: ſocius Lamberti Spoletani ad Imp. aſpirans. 337. B. omni ope incum-

incumbens ad Po. creationem. 347. A. (16) (17) exercitum comparat in Lambertum Imp. 372. B. Monte Bardonis ſuperato, captus. 373. B. ad Imp. dein Papiam deductus. C. liberatus. 374. A. Berengario liberatori adhæret. 375. A. ad vocandum Ludovicum inſtigatus. 376. A. Ludov. III. Imp. magnificè excipit. 379. A. Sergio favet. 384. A. obit. 389. B. (77)

S. Adelbertus Ep. Pragenſ. paſtorali virga donatus. 452. A.

Adelbertus Archiep. Raven. illegitimis ſuffragiis. 473. B.

Adelbertus Patriarcha Aquilejenſ. quando electus. 459. (89)

Adelbertus Archiep. Bremenſ. Henric. III. Germ. Regem ad mala trahit. 550. B.

Adelbertus Ep. Virciburgenſ. conciliabulo refragatur. 563. B. minis territus ſchiſmati adhæret. C. de Republica ſollicitus conventum ſtatuit Forcheim. 571. E.

Adelbertus Bergomas Abbas Puntidenſ. vir S. Monaſterii fundator. 601. C.

Adelbertus Archiep. Moguntinus ab Henrico IV. inſtitutus. 630. C. apertam conjurationem init. 633. A.

Adelchis. V. Adelgiſus.

Adeleida Rodulfi Burgund. & I. R. fil. Lothario II. It. R. nubit. 406. A. (11) prædio donatur. 412. A. Papiam nomine dotis obtinet. 413. B. nuptias repudiat. C. capta cuſtoditur. D. profugit de loco in locum. 414. B. Othonem German. R. ad nuptias & auxilium accit. C. & D. dubium de ejus inceſtuoſo Matrimonio. 417. B. (43) in Ital. regreditur. 422. A. pro Ep. Mutin. ditando rogat. 425. C. ad eam expoſtulationes. 450. C. benemeretur. 456. A. ejus diploma. C. Monachos reditib. auget, ejus ſanctitas. 467. B. ob. (95)

Adeleides Ruſcor. Regis fil. Utonis Brandebur. March. Vid. Henrico III. nubit. 593. B. (37) à conjuge fugit. 597. A.

Adelgiſus Ducatus Benev. invaſor. 291. B. Sarracenos advocat. 294. C. infidos adhuc invitat. Siconolfi regionem vaſtat. D. plures ab eo deficiunt. 295. A. à Sarracenis vocatis vaſtatur. 303. A. à civibus traditus. D. dividit Ducatum, Monaſteria eximens. 304. A. (24) Sarracenos inſtigat. 315. A. modicæ fidei. 316. C. conſpiratores protegit. 322. B. ad Imperatoris genua projectus. 322. C. iter. deficiens veniam obtinet. 323. C. & D. in perſonam Ludovici II. inſidiatur. 324. B. hoſtis Imperii declaratus. 325. B. in Corſicam ſe abdit. 326. A. recuperat Principatum cujus ſocium adſcit. B. (67) obit. 375. B.

Adelolfus Rex Angliæ: Romam inviſens Regnum Rom. Eccleſiæ tributarium facit. 303. C. (22)

Adelous Ep. Conradum Imp. rogat. 501. D.

Adelperga Deſiderii filia, Aragiſi uxor. 708. C.

Adelperius Epiſc. Bergom. Sac. Oſſa transfert. 383. A.

Ademarius Dux Salerni. 304. C.

Ademarus Ep. Podienſ. Leg. Hieroſol. expeditionis. 602. A.

Adeodatus Archiep. Mediol. confirmatus. 66. D. (13)

Adeodatus Ro. Po. 125. B. Mauro Raven. Archiep. Eccleſiæ funera interdicit. 126. A. obit. 128. A.

Adeodatus Ep. Berythi Syriæ: Judæos miraculum referentes audit. 210. B.

Adeodatus Ep. Mutinenſ. privilegior. confirmationem obtinet. 276. B.

Adeodatus: Ducis Venet. ad Imp. legatus. 308. A.

Adolphus Archiep. Colon. Othonem in Reg. Germ. coronat. 858. D. item Philippum. 878. D. (12) excommunicatus. Ibid. (13)

Adolfus Cæſar. 1104. C.

Adrebaldus Abbas: Ludovici ad Lothar. Legatus. 288. A. & B.

Adria Urbs Exarch. reſtituta. 204. D.

Aedes in Ital. ligneæ. 448. A.

Aegidius Pius Mutinenſ. 1057. B.

Aegyptus: in Sarracenor. poteſtatem cadit. 99. A.

Aemilia: Provincia, termini. 4. B. exercitu peragrata. 17. C. exercitu Exarchi adorta. 176. C. libera. 177. A. regi retenta. 231. C. ejus Epiſcopi Ravennatis ſuffraganei reſtituti. 642. A.

Aemilianus Patriarch. Gradenſ. 194. B. (83)

Aeſernia opp. Benev. Ducat. Bulgaris conceſſum. 124. A. terræmotu penè tota procumbit. 301. A. capta. 322. B.

Aeſium Urbs Pentap. reſtituta. 204. D. ejus fines deprædati. 217. D.

Affiarta. V. Paulus Affiarta.

Afri: territi. 282. A.

Africa: à Sarracenis occupata. 258. A. ad eam Piſani. 495. A. (66) ibi Sarraceni ſuperati. 590. A. centum millia cæſi. E.

Agapetus Pont. electus V. Hadrianus III.

Agapetus II. Rom. Pont. 409. A. pro Fr. diſcordiâ tollendâ Synodum Moguntinam indicit, cujus acta confirmat, ſacris interdictis. 412. B. à Berengario Imp. Rom. reſtituto laceſſitus. 416. C. in eum ad Othonem M. querelas ſcribit. 418. B. obit. 419. A. (45)

S. Agatha Opp. Samnii: oppugnatur. 322. B. Capuæ Princ. & Abb. Caſſini ad eam refugiunt. 501. B. filius Principis ibi relictus. C. obſeſſa ſe dedit. 503. C.

Agatho Rom. Pont. pecuniâ pro Pontificis conſecratione relevari impetrat, Legatos promittit, Laterani Concil. Occidentalibus indicit. 129. A. quo perfecto, Legatos alioſque Epiſcopos vice ſuâ ad Concil. CP. mittit. 131. A. obit. 132. D.

Agatho Peruſinor. Dux: ab Exarcho cum exercitu ad Æmiliam recuperandam miſſus, victus. 176. C.

Ageltruda Lamberti Imp. mater Urbe fugiens. 364. B. obſeſſa, ad dolum converſa obſidentem arcet. 365. A. & B. privilegia à fil. impetrat. 366. A.

Agilulfus Longob. Taurinatium Dux ad Regnum vocatur. 49. A. Catholicam ſuſcipit fidem, pietatis opera plura explet. 50. A. ITAL. Rex declaratus, captivos recuperare, pacem impetrare curat. 52. B. rebelles punit. 53. A. iterùm eos bello perſequitur. 55. A. animo accenſus, Peruſiam capit. 57. B. Mauricionem vitâ damnat. Romam oppugnat. C. pactis induciis abit, Romanos captivos quaſi canes vendendos mittit. 58. A. pacem non recuſans. 61. B. ad eum Rom. Pont. literæ. 65. C. fœdus cum Theodeberto init. 66. C. Duces rebelles punit. D. incitatus bellum inſtaurat. 67. A. oppidis potitur. D. ad ejus officium redeunt Duces. 68. A. auxilia comparat. 69. B. Cremonâ potitus, eam ſternit. C. Mantuam diripit. 70. A. aliiſque oppidis potitur. B. Adalualdum filium obtinet. 72. D. arma ſociat, conditionem non ſpernit. 73. B. pacem ſtatuit, firmatq; C. ſucceſſorem filium conſtituit, fœdus cum Francis renovat. Ibid. oppidorum inſtaurationem concedit, Regnum redimit. 81. B. pacem renovat. 82. A.

A. Monaſterii condendi optionem donat. 83. B. eum ditat. 84. A. obit, ejus laudes. 86. B.

Agilulfus Longob. Archiep. Arria. Mediol. elect. ſublatus. 66. D. (13)

S. Agnellus Archiep. Raven. 10. (11)

Agnellus Ep. Tridenti: ad captivos redimendos miſſus. 52. B.

Agnelli Famil. Bonon. 1077. B.

Agnes Henrici II. Germ. R. uxor in Ital. 512. C. Imper. coronatur. 514. B. (19) domum remiſſa parit. 516. A. ab Imp. impetrat. 519. C. ſummam rerum vidua tractat. 533. B. advenit Romam, votum explet. 551. (51) pergit Caſſinum. 553. C. (58) eam laudantes Pont. literæ. 558. E. mœrore obit. 557. A. (94)

Ago Longob. Dux Forojul. Graſulfo ſuffec. 116. B. mortuus. 120. C.

Agonis V. Agilulfus.

Agreſtinus Monachus Luxovienſ. Aquilejenſ. Eccleſiæ diſſidium fovet. 90. B.

Agropolis Lucaniæ opp. Sarraceni eo advocati. 336. A.

Ajardus Pretus à Pop. Bonon. diſcerptus. 1064. A.

Aidemarius Princ. Capuæ ab Othone III. evec. 462. B. exactus. 466. A.

Aigoni, Famil. Mutinenſ. 988. A.

Ajo Longob. Arichis Ducis Benevent. fil. patri ſuccedit. 108. B. Sclavor. incurſibus occurrens occiſus. 109. C.

Ajo II. Dux Benev. Græcis averſus totam ſibi vindicat provinciam, exercitum eor. fugat. 352. A. ejus facto exacerbatus Imp. 361. A. (16)

Ajones fil. vel fr. Adelgiſi Ducis Benev. ſocius Princip. adſcitus. 326. B.

Aiſtulfus Pemmonis Forojul. Ducis fil. 146. B. fratris gratia caſtigatione ſolutus. 179. B. extremum claudens agmen. 184. A. facinus explet. B. REX ITAL. aſſumptus, Eccleſiæ deditus. 195. A. (84) fœdus firmat. 196. A. (85) Ravennam oppugnat. C. cætera Exarchatus oppida occupat. 197. A. Narniam occupat. B. tributum à Romanis poſtulat, nuncios & munera reſpuit. C. in Romanam ditionem irrumpit. 198. A. (90) Pontifici obvium nuncium mittit. 199. C. poſtulationes omnes irritat, eum ab itinere avocare ſatagit. D. regno legibus cumulando vacat. 200. D. de reſtitutione iteratò rogatus. 202. B. & rurſus. C. ad Alpes acceptâ clade, fugâ Papiam ſe recipit. D. obſeſſus pertinaciam remittit. E. obſidibus datis reſtitutionem promittit. 203. A. fœdifragus. B. timore perculſus, Romæ obſidionem retrahit, Papiæ obſidetur. D. legatos de compoſitione mittit. 204. B. fœdus ſcribit. C. conſultans fidei violationem, moritur. 205. A. (2)

Alatrium Latii opp. Rom. Pont. ditio fit. 172. B. (42)

Alahis Long. Dux: Brixiam gubernat. 23. A.

Alahis Longob. Dux Tridenti: deficiens obſeſſus Regem fugat. 135. C. Dux Brixiæ factus. D. Regem extrudere tentat. 137. C. Papiam ingreſſus REX ITAL. ſalutatur. 138. A. Arrianus facinoribus iniquis animos commovet. C. aſtutiâ remotus. 139. A. excluſum ſe agnoſcens. B. exercitu inſidiosè parato. C. ſingulare certamen recuſat. D. Diaconum pro Rege interimit. 140. A. interemptus. B.

Alba Liguriæ Urbs ad Tanar. flu. mora Frider. Ger. R. 742. B. à Romanis capta. 784. B.

Alba Marſor. Urbs ad Lac. Fucin. ibi concil. 519. A. ad eam Antipapa. 588. A. 602. D. armis capta. 605. A. ibi Pont. 634. A. invaſa. 674. A.

Albani contra Inno. II. Pont. inſiſtunt. 687. B.

Albanum Latii Urbs à Saracenis ſpoliatum. 978. A.

Albergonus Card. Mutinenſibus & fœderatis Alex. III. Pont. legatus. 791. B.

Albericus Co. Ravennam accitus ab Antiſt. 345. C.

Albericus March. Alberti Tuſcul. ex Marocia fil. ab Hugone J. R. cæſus Romanos incitat. 399. C. Conſulari poteſtate Urbem adminiſtrat. 400. B. comitior. factione promovet ſuos. C. ejus factione vulneratus Po. 407. C. filium Octavianum ad Pontificatum evehit. 419. A. ejus ob. (46) ejus nepos ad Po. evec. 449. C. malorum ejus compend. 511. A.

Albericus Diac. Card. diſputans in Berengar. hæret. 538. D.

Albericus Epiſcopus Laudæ primum lapid. in fundamentis muri Civit. ponit. 758. B. à ſuis rejectus. 783. A.

Albericus Bregnanus Montem Sorbum Mediol. vadit. 655. D.

Albericus fr. Icilini, ſeu Eccelini de Romano. 932. D. Tarviſium capit. 967. A. ejus ſumma crudelitas in Tarviſinos. 1041. D. Crucem Legatus Pontif. contra eumdem indicit. 1042. D. ejus & familiæ cædes. 1046. A. (40)

S. Alberti Caſtrum Venetor. 1065. D.

Albertus Sala Bonon. in prœlio occiſ. 1081. A.

Albertus ab Joann. Pont. damnatus à Martino II. reſtituitur Eccl. 347. B.

Albertus factionis comitior. Po. princeps. 368. B.

Albertus Marchio Tuſcul. Theodoræ gener propriis opibus Rom. Pont. eligit. 387. B. Urbe excedit, Ungaros excit in Rom. ditionem. 394. D. Ortæ firmatus, ibi oppreſſus. 395. A. ejus mala. 511. A.

Albertus Antipapa: Clementi III. ſuffec. eodem die captus, carcere obit. 605. B. (71)

Albertus Cancellarius ſacramento ſe obſtringit. 624. C. iterum jurat. 629. C.

Albertus Co. jurat. 629. C.

Albertus Præpoſitus Ripæ Alteſicæ Epiſcopus Laudenſis. 783. A.

Albertus Archiep. Mogunt. 655. E. (1) 682. D.

Albertus Ep. Friſin. 771. C.

Albertus Ep. Bethle. in Conc. Lateran. 810. D.

Albertus Card. Cancellarius Pont. 830. D. V. Gregor. VIII.

Albertus Ep. Vercell. 843. D. (49)

Albertus Araldus Saxatellum occupat. 870. D. pede ſuſpenſus. 871. A.

Albertus Lendenarius Prætor Mutinenſ. à Regienſib. captus. 872. C.

Albertus Mantuanus Eremita Vir Sanctus. 877. C.

Albertus Caſalaltus factioſus à Brixianis expulſus. 879. A.

Albertus Fontana Mediol. Prætor. 885. B. Prætorem Placentiæ ſe conſtituit. 1053. A.

Albertus Lambertaccius cauſa belli civilis Bonon. 949. C.

Albertus Dovaria Cremæ Præf. 897. E.

Albertus Caſaloldus Patricius Mantuanus. 912. A.

Albertus Epiſc. Magdeburg. Frid. II. Legatus. 914. E.

Albertus Boſchettus Epiſc. Mutinenſ. 1005. D.

Albertus Baroanius Rector Mutinenſ. 1007. D.

Albertus Epiſc. Tarviſii. 1041. B.

Albertus Sala Prætor Cremonæ Civit. reſtaurat. 829. D.

Albertus Scaliger Prætor Veronæ. 1087. B.

INDEX GENERALIS

Albertus Parmenſis vini portator miraculis fulget. 1092. C. (81)

Albertus Caccianemicus Bon. *hoſtis à Populo judicatus.* 1058. A.

Albigaunum Liguriæ Urbs maritima: *captum incenditur.* 102. A. *& iter.* 772. A.

Albinus Cubicularius: *Ro. Po. in Vaticanum reponit, hoſtilitate in ſe recepta.* 247. D.

Albiola opp.Venetor. *captum.* 259. D. *ab Ungaris incenditur.* 382. D.

Albiſinda Alboini filia delata ad Longinum. 20. B. *CP. miſſa.* C.

Alboinus Longobard. Rex: 9. B. *in Ital. invitatus.* 10. A. *literis Narſetis erectus.* 12. A. *ſuis aperit conſilium.* 13. A. *Saxones ſocios advocat.* D. *Hunnis Pannoniam pacto relinquit.* 14. A. *iter arripit, è Monte-regio Ital. contemplatus.* B. *Venetiam region. ingreditur.* C. *Aquilejam recipit, dein Forum-Julium, regionem conſtituit.* D. *& prim. perpet. Ducem.* E. *ſupplicanti Ep. indulget, alior. Venetiæ oppidor. potitur.* 15. A. *Abduâ trajectâ, Liguriæ fines init.* B. *REX ITAL. acclamatur.* 16. C. *victor progredit.* 17. *victos ordinat.* 18. B. *Ticinum ingrediens, votum revocat.* 19. A. *uxoris perfidiâ necatus.* C. *ejus laudes & epocha.* 20. C. (24) 21. A. *quas Ital. partes omiſerat.* 37. B.

Alboinus Longob. Dux: *Mediolan. gubernat.* 23. A.

Alborum Caſtrum Imol. *à Bonon. captum.* 856. B.

Albuinus Co. *ornatum regium à Balbo recipit, filio ejus deferendum.* 341. B.

Alciata ſam. Mediol. 535. B. 539. B. 542. D. 544. (28) 547. A. (36) 548. C.

Alda Hugonis I. R. uxor, *Lotharii I. R. mater.* 402. B.

Alda Hugonis I. R. fil. *Alberico March. Tuſcul. deſpondetur arte patris.* 403. A.

Aldaricus ſeu *Uldoricus Ep. Papienſ.* 517. (27)

Aldemarus Eccl. Mediol. Cardinal. *Archiep. Mediol. à clero elec.* 411. B. *obit.* 416. E.

Aldobrandinus Marchio Eſtenſis. 896. B. *contra ipſum Patavini bellum movent.* 899. E. *Marchiam Anconitanam prœlio obtinet.* 902. C. *veneno necatus.* 903. C.

Aldo Ep. Placentinus conſilio adeſt. 625. D.

Aldo Brixianus *ſummæ potentiæ vir: Alabi Regnum invadenti adhæret.* 137. C. *privatâ injuriâ exacerbatus Cunipertum reſtituere conatur.* 138. C. *per aſtutiam perficit.* 139. A. & B.

Aldo Rodoaldi fr. Forojulienſ. Ducatum *ſuſcipit.* 141. C. *quæſitus ad necem ad aram confugit.* 142. A. *in amicitiam reſtitutus.* B. *mortuus.* 146. A.

Alemani: à Germanis Auguſtâ ſpoliantur. 588. A. *Cætera* V. *Germani.*

Alemania: in paternor. diviſione Craſſi portio. 332. B. *ad eam Craſſus.* 352. B.

Aleria Corſicæ opp. direptum. 259. B.

Alexander II. Ro. Po. ſinè auctoritate Regia conſecratus. 543. C. (26) *ab Erlembaldo conſultus.* 544. A. *in clientelam Gothifredi & Mathildis.* B. *lateranum tenet.* 545. A. *ab Hannone interpellatus.* C. *conventu Mantuano confirmatus.* 546. A. & B. *Luccam accedit.* D. *in Clericos edicit.* 547. A. *motus compeſcere curat.* B. *concil. habet laterani.* D. *itinerat.* 548. C. *injuſtum Antiſtitem, inſcio Po. decernit.* 549. A. *Simoniacum interdicit.* B. (43) *Roberto Ducatum confirmat, Gulielmum communione removet.* 550. A. (45) *malis Henrici Ger. R. ſolicitus.* B. *Salerni concil. habet.* 551. C. *invitus Gibertum Sacrat, Archiepiſcopos vocat.* 552. A. (53) *& Germ. Regem indicto anathem.* B. *conſecrat Caſſini Baſilicam.* C. *Archiep. Mediol. confirmat.* 554. B. *alterum interdicit miraculis editis, obit.* C. (62) 556. (68)

Alex. III. Pont. factus. 753. A. *Concil. Papienſi vocatus à Frid. non venit.* 755. C. *ibi à Victore execratus. Ibid.* D. *in Franciam ſe contulit.* 760. E. 766. B. *in Concil. Claromontano Victorem Antip. & Frid. Imp. excommunicat. Ibid.* C. *à Regibus Franciæ & Anglor. honorificè acceptus.* 767. C. *Concil. Turonenſe indicit.* 768. A. *Privilegia Civit. Ital. fidelibus donat.* 771. B. *feliciter Romam rediit.* 772. D. *Vaticano à Frid. Imp. capto in ædes Frangipanor. ſe contulit.* 780. C. *inde auxilio Gullielmi II. Regis Sicil. ad Beneventum confugit.* 781. A. *Coronam Imperii Occidentalis Manueli Imp. negat.* 784. C. (16) *Ordinem Cruciferor. inſtituit.* 785. A. *Legatos Frid. Imp. pro pace miſſos non audit.* 788. A. *Monaſt. S. Juſtinæ Pat. in clientelam recipit.* 791. *Thom. Cantuar. in numerum Sanctorum adſcribit.* Ibid. *item S. Bernardum Clarevallenſ.* 792. D. *pacem cum Frid. Imp. facit.* 802. E. 807. A. *ad colloquend. cum ipſo Venetias petit.* 803. D. *inde Ferrariam, & poſtea iterum Venet.* 806. B. & E. *ibi Frid. Imp. accipit & in communionem Eccleſ. redigit.* 807. D. *Concil. Generale Romæ indicit.* 809. A. *à Romanis rogatus Urbem rediit.* 810. B. *in Baſilica Lateranenſ. dict. Concil. habet CCC. Epiſc.* 811. C. *obit.* 813. B.

Alexander IV. Pontif. eligitur. 1019. B. *Manfredum Reg. Sic. interdicit. Ibid.* C. *Crucem contra Icilinum pronunciat.* 1027. C. *Româ exiit.* 1037. C. *Bononienſ. interdicit.* 1045. C. *moritur.* 1047. B.

Alexander Leonis fr. *Imp. Or.* 385. B. (64)

Alexander Ricardus Archiep. Cantuarienſ. 798. B.

Alexandria Africæ Urbs. *Sancti Marci Evang. corpore privata.* 282. A.

Alexandria Ital. Urbs à Fœderatis ædificata. 783. B. *Palearis dicta. Ibid.* C. *fruſtra à Frid. Imp. obſeſſa.* 795. A. *Epiſcopatu ornatâ. Ibid.* C. *à Frid. II. obſeſſa.* 962. C.

Alexandrini fœdus cum Frid. I. Imp. impetrant. 820. C.

Alexius Comnenus Imp. Or. *à Roberto Norm. fugatus.* 583. C. *mittit Legatos Romam pro coronatione petenda.* 633. B. *eo mortuo fil. locum tenet.* 642. D. (50)

Alexius Manuelis fil. Imp. Or. 812. D.

Alexius Protoſebaſtus Alexii Imp. tutor *Græcos incitat.* 812. D.

Alexius Angelus: Imp. Or. 850. B.

Alſanus ex Archidiac. *Archiep. Salerni, prædiis à Pont. confirm.* 534. C. (7) *privilegior. confirmationem obtinet.* 550. A. 552. A. (51) *gratulationes Pont. recipit.* 581. E. *conquæritur.* 596. B.

Alfons. Rex Arag. *titulum Regis Germ. Rodulſo cedit.* 1079. C.

Alfredi Mons agri Mutinenſ. *captus.* 594. D.

Algiſius Cimiliarcha Eccleſ. Mediol. *Archiepiſcop. factus* 799. A. *moritur.* 813. D.

Aliſa Civ. Apul. *à Rogerio Rege directa.* 680. B.

Aliprandus Faba Prætor Bonon. 938. B.

Alliſus opp. Samnii: *à Ludov. prætergreditur.* 322. B.

Almaranus ſeu *Aleramus* March. Montisferrati: *celebris origo.* 435. A. *fabella intruſa.* (17) *De eodem diſſert.* 1108.

Al-

Almeria regni Granat. Urbs *à Genuenſ. capta*. 701. C.
Aloara Landulphi Capuæ Principis uxor: *ab Othone II. gratificata*. 454. B. *obit*. 457. B.
Alpes: Cottiæ: *Provincia termini*. 4. B. *in poteſtatem Ro. relictæ*. 18. A. *bello ablatæ incenduntur*. 102. A. *regis dominio retentæ*. 231. D. Noricæ *exercitu Ludovici tentatæ*. 274. B. 275. A. *à Lothario, patre invito non trajiciendæ, præſidiis poſitis*. 287. C. *ab Othone M. ſuperatæ*. 415. A. *item*. 422. A. *ad* Tridentinas *Gregor. VII.* 567. B. *ad eaſdem, &* Jovis *exercitus diviſus*. 622. D.
Alphonſus Caſtellæ Rex *in Regem Germ. eligitur*. 1026. D. *Bellum Ricardo Co. Cornubiæ indicit*. 1034. A. *obvius Greg. X.* 1079. D.
Alſatia Prov. ad Rhenum: *ibi Otho M.* 416. A.
Altinas: *Sede Ep. ſpoliatur*. 102. C.
Altiſſiodurum Gal. Urbs *apud eam Gallor. ſtrages*. 294. A.
Alzeco Bulgaror. Dux: *pacato agmine in Ital. agrum ad incolendum poſtulat*. 123. B. *conceſſorum Comes, ſive Gaſtaldius appellatus*. 124. A.
Amalfis opp. Lucaniæ: *ibi Ludov.* 316. C. *de ejus ditione decretum*. 580. D. 581. A. *à Piſanis capta*. 678. A.
Amalfitani: *claſſem ornant in Sarracenos*. 302. C. *impulſi ad fœdus Sarracenor.* 332. B. *in Sarracenos juncti*. 375. B. (10) *quidam conjurantes Salernum occupant*. 526. B.
Amalharius Archiep. Trevir. Caroli M. Legat. 262. C.
Amaſtris opp. Pont. Euxini: *ibi occiſus Juſtinianus*. 150. C.
Amator Ep. Forojul. à Patriar. Aquilejæ pulſus. 179. A.
Amatus in Provincia P. occiſus. 24. B.
Amatus Archiep. Salerni primus. 456. B. (62) *ejus ob.* 458. (66)
Amatus II. Archiep. Salerni. 484. B. (35)
Ambroſius Notarior. Primicer. *Legatus Ro. Po. ad Luitprandum*. 186. B. *iterùm prænuncius*. C.
Ambroſius Bergomi Co: *ſtrangulatus*. 363. A.
Ambroſius Mediol. Eccleſiæ Card. *Ep. Laudenſ. ab Archiepiſcopo inſtitutus, tumultus cauſſa*. 489. C. *Mediol. Archiep. à Conrado Imp. ſuſfect. terretur*. 500. A. (84)
Amedeus Berengarii M. Epored. *fidus*: *eum de I. Regno monet*. 409. A. *ab eo Italiam miſſus*. B. *verſutus*. C.
Amellum arx Inſubriæ: *in eum conjecta Gundeberga*. 98. B.
Amelongus Longob. *Regiam haſtam ferens*: *Græcum haſtâ infixum ſupra caput efferens, cauſa victoriæ*. 121. A.
Ameria Campan. Urbs: *à Longob. capta*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *ad Ro. Po. ditionem tranſit*. 172. B. (42) *à Luitprando capta*. 180. A. *retenta*. D. *reſtituta*. 185. C. D.
Amizzus Sacrus Mediol. Prætor. 917. (5) E.
Amo Longob. Dux: *alpes trajicit*, *Provinciæ P. interimit*. 24. A.
Ampelius Archiep. Mediol. 127. C. (29)
Amphiteatri Veronenſ. pars exterior terræmotu quaſſata. 827. A.
Amphulſus, ſeu *Amphuſus* Rogerii Sicil. R. fil. Princeps Capuæ. 687. B. (67)
Anacletus II. Pſeudo-Pont. 660. C. *Baſil. S. P. & alias ſpoliat*. 661. B. *anathemate perculſus*. 662. B. *Rogerium in Regem Sicil. declarat*. *ib.* C. *moritur*. 683. C.
Anagnii caſtrum, *nunc* Larii Urbs: *à Longobardis captum*. 25. A. *deficit recuperatur*. 621. A. *ibi Po.* 633. D. *ibi moritur Hadrianus IV.* 752. B. *ibi ſe contulit Alex. III.* 791. A. *à Brancaleone Senatore captum*. 1037. D.
S. *Anaſtaſius Monachus*: *martyrio affectus cum 70. ſociis*: *bujus oſſa Romam delata*. 90. A. (36) & 103. A. (71)
Anaſtaſius Ep. Legatus Ro. Po. ad Carol. Martel. 180. C.
Anaſtaſius Germani Patriar. C. P. Diſcip. & Syncellus: *ab Imper. ad conſil. vocatus*. 175. C. *ab Imper. Germano abdicato ſubrogatus*. 176. A. *à Ro. Po. dignitate ſpoliatus*. B. *in concione adverſ. Copronym. jurat*. 183. C. *contumeliis ab eo afficitur*. 188. C. *Leonem IV. puerum Imp. ſacrat*. 195. B.
Anaſtaſius primus Defenſor: *ad Deſider. miſſus*. 218. B.
Anaſtaſius Card. *condemnatus*. 306. C. *vi intruſus Ro. Po.* 307. A. *abdicatus*. B.
Anaſtaſius Bibliothecar. *Legator. ſocius*. 320. A. *imo Legatus*. (51)
Anaſtaſius III. Ro. Po. privilegia concedit Papienſ. Epiſcopo. 386. A. *obit*. 387. A. (72)
Anaſtaſius IV. Ro. Po. 711. C. *non prius Canonicus Regul.* 712. (5) *Lateranum obtinet*. *moritur*. 714. D.
Anaſtaſius Imp. V. Artemius.
Ancona Pentap. Urbs. 4. C. *ibi patrimon. Ro. Po. aſſignatum*. 185. C. *reſtituta*. 204. D. *ejus incolæ Ro. Po. dediti*. 222. D. *à Sarracenis direpta*. 292. B. *ejus March. per Othonem M. ordin.* 441. C. *Ro. Po. dimiſſa*. D. March. Caput *à Frid. Imp. obſeſſa*. 777. A. *iterùm ab Archiep. Moguntino*. 789. D. *liberata*. 790. C. *ad obedientiam Lothar. II. Imp. redacta*. 670. A.
Anconitani ad parendum Friderico Imp. coacti. 773. A. *à Manuele Imp. adjuti*. 790. A.
Andali, Fam. Bonon. 983. A.
Andreas: *pecuniam Ro. Po. mittit*. 64. B.
Andreas Ep. Præneſt. ad Deſiderium cum execratione. 220. C.
Andreas Referendarius *ad Hadrianum Legatus*. 218. A. *iterum*. 220. A.
Andreas Patriarch. Aquilejæ ad concil. à Po. invitatus. 299. A. *Papiæ concilio adeſt*. 304. D.
Andreas Ep. Florentinus: *in Calvi coronatione ſubſcribit*. 330. C.
Andreas Archiep. Mediol. 384. B. (61) *ejus ob.* 386. (69)
Andreas Ungaror. Rex: *pacem à Po. propoſitam detrectans excommunicatur*. 523. B. (46)
Andreas Co. Rupiſcaninæ *contra Guliel. Reg. Sicil. præliat*. 723. C. *ad Frid. Regem Germ. confugit*. 726. B.
Andreas Zenus Dux exercit. *Venet.* 1067. D.
Angelarius Abbas *cum Monachis ſedes ponit in cella S. Benedicti*. 350. A.
S. *Angeli* Caſtr. in Corſica: *à Genuenſ. captum*. 656. B.
Angelus: *Virgînem ſalutans auditur*. 51. B. *vaginâ mucronem recondens conſpicitur*. C. *ex quo ejus nomen moli inditum*. 52. A.
Angelus Particiacus Dux Venetor. *prima fundamenta Ducalis prætorii jacit*. 261. A.
Angilbertus Abbas: *ad Ro. Po. cum muneribus legatus*. 246. A.
Angilbertus Archiep. Mediol. 286. B. (33) *ejus mors*. 288. A. (36)
Angilbertus II. Archiep. Mediol. 288. A. (36) *à Ro. Eccleſia deſciſcit*. 298. C. (9) *in Papiæ concilio*. 304. D.
Angleria Opp. Mediol. *à Turrianis exciſum*. 1052. B. (4) *à Vicecom. captum*. 1083. E.
Anglia: *Ro. Eccleſiæ tributaria*. 303. C. (22)
Angli 60m. *in expeditione Terræ Sanctæ*. 931. A.
Anien flu. Sabinor. *binc inde à Sarracenis excurritur*. 333. B.

Annonius: pro *Aimoino uſurpatus*. 21. A.

Anſa Deſiderii uxor: *Monaſter. Brixiæ promovet*, 208. A.

Anſaldus Genuenſ. Dux Claſſis *in Syriam*. 622. A.

Anſcarius Eporediæ Marchio *in Arnulfum parat*. 366. A.

Anſcarius Adelberti Eporediæ March. fil. *ſub Noverca*. 394. A. *Camertum & Spoletanorum Marchiâ ab Hugone I. R. arte donatur*. 404. A. (5) *inſidiator occiſus*. 406. B.

Anſcottinus Guliel. Reg. Sicil. Cancellarius *Beneventum obſidet*. 723. B.

Anſediſius Icilini Sor. fil. Prætor Patav. 998. A. *necatus*. 1033. A.

Anſelmus Longob. Dux Forojul. *Monaſt. conſtructo ſe includit*. 195. B. *Nonantulanum decorat, cucullam & ſaculum obtinet*. 196. A. *hoſpitium conſtruit*. B.

Anſelmus Archiep. Mediol. conjurationis affinis. 270. D. *ejus electio*. 279. B. (17) *ejus dignit. initium & finis*. 285. (33)

Anſelmus II. Archiep. Mediol. 353. C. 354. A. (34) *Berengarium coronat*. 356. B. (4) *ejus obitus*. 381. (54)

Anſelmus Badagius Mediolanenſ. *Ep. Lucenſ. ſocius Legationis Petri Dam.* 540. D. *ejus præſeſſio*. 541. A. *Ro. Po. creatur*. 543. B. (26) V. *Alexander II.*

Anſelmus III. à Raude Archiep. Mediol. ab Henrico ſuffec. à Po. improbatus. 588. B. (27) *obit*. 595. B. (43)

Anſelmus Archiep. Cantuarienſ. Romam accedit. 596. A. *in Concil. Barii doctum ſe oſtendit*. B. *inſidiis appetitus*. C.

Anſelmus IV. Valvaſorius Archiep. Mediol. 601. C. (58) *ad Hieroſol. bellum procedit*. 602. B. (60) *obit*. 605. B.

Anſelmus V. Puſterla Archiep. Mediol. 650. A. (65) *Conradum II. coronat: excommunicatus*. 658. C. (7) *Anacl. Pſeudo-Pont. favet*. 662. C.

Anſelmus Hamelburgenſ. Archiep. Ravennæ: *Exarchatus ei tributus*. 719. B. (17)

Anſelmus Ortus Legatus *Mediol. ad Frid.* 761. B.

Anſelmus Epiſcopus Hiſtæ. 764. A.

Anſelmus à Dovaria Boſonis Cremonenſ. Principis pater, *Legatus Fœderator. Lombardiæ pro pace cum Frid. Imper.* 796. B.

Anſelmus Spirenſis Mareſcal. *Frid. II. Leg. ad Bonon.* 914. A.

Ansfridus è caſtro Reuma Forojulienſ. Dux *invaſor, Regnum uſurpare parans, captus obcœcatus exul pulſus*. 141. B.

Ansfridus Archiep. Mediol. 196. A. (86)

Ansfridus Abbas Nonantul. *ad Michaëlem Legatus*. 281. C.

Anſidonia opp. maritim. Tuſciæ: *à Sarracenis direptum*. 405. A.

Anſilberga Abbatiſſa, *præpoſita*. 208. B.

Anſoaldus Clotharii Legatus: *expiationis certamen petit*. 98. C.

Anſpertus Archiep. Mediol. 327. A. (71) *Regem Ital. Calvum coronat*. 330. B. *ſubſcribit*. C. *jurat*. D. *monitus de excommunicatione Veronenſ. Epiſcopi*. 333. C. *anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ*. 337. C. *juſſa Po. detrectans ſpecialiter ad Ro. Concil. vocatus*. 341. C. *piorum communione privatus*. 342. A. *Carolum Craſſum regem inſignit*. D. *pietatis laudibus clarus obit*. 354. A. (34)

Antharius Dux: *Pipini ad Ro. Po. Legatus*. 199. A. *ejus comes poſtulata profert*. D.

Antichriſtus: *natus prædicatur*. 609. A.

Antimiacum Oppid. Montisferrati, *Ocimianum*, ſeu *Octimanum*. 743. C. E. (49)

Antiochia Syriæ: *capta*. 602. C. D.

Antiphona: *angelica auditur*. 51. B. *à D. Greg. expletur*. B.

Antiſicum Opp. Mediolanenſ. *à Comenſibus captum*. 652. D.

Antoninus Ep. Bergomenſ. S. Joanni ſuffec. 133. B. *ei Farrenſis Baſilica & redditus erepti*. 138. C.

Antonius Archiep. Mediol. 124. B. (21) *obit*. 126. A. (26)

Antonius, ſeu *Antoninus Patriar. Gradenſ. conſecrationem cum pallio impetrat*. 165. A. (28) *conventui in Lateranum præſens*. 177. C.

Antonius Ep. Brixiæ: *novo exemplo ſubſtitutus*. 411. A.

S. *Antonius* Patavinus, *ejus adventus in Marchia*. 939. D. *moritur*. 943. B. *in Sanctor. numero relatus*. *ib.* C.

Apocriſarius Pontificius: *ad obſignanda Concilii acta ab Juſtiniano adhibitus*. 135. A. *per imprudentiam Conciliabulo ſubſcribit*. 137. B.

Apollinaris Ep. Regii: *à Carolo M. privileg. impetrat*. 240. B.

S. *Apollonius Ep. Brixiæ ejus caput & brachium in Monaſt. S. Geneſii*. 409. A.

Appenninus Mons: *per eum pars exercitus*. 364. A. *jumentor. peſtilentia afflictus*. B.

Apulia: *Provincia*. 4. B. *à Sclavis vaſtata*. 110. B. *libera*. C. *Imperatori relicta*. 231. B. *à Sarracenis diu vaſtata*. 295. A. *iterum*. 304. B. 385. A. 388. A. *ad occid. Imp. reducenda*. 437. B. *redacta*. 438. A. *regio ab Othone M. ordinata*. 441. C. *per Sarracenos à Græcis capta*. 451. B. *& gravi prœlio victores*. 453. B. *novo Magiſtratu adſtricta*. 454. B. *ejus inſignis mutatio*. 481. C. (32) *debellatur*. 486. A. *eripienda Græcis*. 504. C. *ad* 505. A. *ejus reliquum Nortmannis ſubactum*. 506. C. *diviſum*. D. *ejus Princip. ab Imp. inſtitut.* 516. B. *inſurgunt*. 522. B. *bello afflicta*. 525. C. & ſequ. *invaſori confirmata*. 539. B. & ſequ. *ſubacta Nortman.* 553. B. *ejus comites conſpirant*. 575. B. *ad Hieroſol. bellum armatur*. 602. B. *à Po. luſtratur*. 602. C. *turbata*. 633. C. *ad eam confugit Po.* 638. C. *capta*. 650. B. (66) *in parte Henrico & Lothario III. adhæret*. 675. C. *à Rogerio Rege Siciliæ recuperata*. 680. B. 683. A. *bello conflagrata*. 723. C. *item à Teutonicis*. 839. E. (36) *ab Othone Imp. ferè tota occupata*. 892. C.

Apuli: *in Sarracenos adjuncti*. 388. B. *opem præſtant*. 494. A.

Aqua Nigra Brixianor. vicus *à Parmenſibus cap.* 644. B.

Aquapendens, ſeu *Aquæ Tarinæ* Tuſciæ Urbs *ibi Otho M. ſubſcribit*. 431. A.

Aquæ Grani Urbs int. Moſam & Rhenum *inſigni Baſilica decoratur*. 245. A. *theſaurus & ſecunda ſpolia ad eam advecta*. 246. A. *inde elephas*. 254. C. *ibi Concil.* 259. C. 262. A. 263. B. 265. B. *ibi Ludovicus*. 267. A. 270. D. 271. A. 273. A. & B. 275. B. 276. D. 279. B. 280. C. 281. A. B. & C. 282. A. 284. B. C. & D. *ibi Ludov. & Lothar.* 286. B. *ad eam Judithes revocata ex Ital.* 287. B. *ibi Ludov. Pius*. 288. B. 290. A. & B. *regna dividit*. C. *ad eam Lothar. fugit*. 294. B. *ibi conventus*. 313. C. (41) *Ludovici II. portio*. 323. A. *ibi Calvus Imp.* 331. C. *ibi Otho M. Rex Germ. conſecratus*. 405. C. *& Othonem fil. coronat*. 422. A. *conſecrationis ordo*. 444. A. *oſſa Caroli M. extracta*. 468. A.

Hen-

Henrici pueri conſecratio. 528. B. ad eam Henric. IV. 652. E. ibi coronatus Lothar. II. Imp. 655. C. & in Germ. Reg. Henric. Friderici. Imp. fil. 786. D. (21) ibi Frider. Dux Sueviæ in Reg. Germ. conſecratur. 709. B. & Gulielmus Co. Hollandiæ. 996. A.

Aquæ Statel. Urbs It. ad Lævam Bormidæ flu. ibi Berengar. Imp. 367. C. à Sarracenis invaditur. 384. C. (62) 401. B. (99)

Aquileja: ejus Patriarchæ dignitas. 6. B. antiquæ fortunæ nomen tantùm retinens. 7. A. capta. 14. D. ab Antiſtite ſedes Gradum transfertur: inde duo Patriarchæ. 79. A. ejus diſſidium in cauſſa trium capitul. fovetur. 90. B. ſchiſma relinquit. 142. B. (61) Sclavor. incurſionibus afflicta. 179. A. ab Ungaris prætervecta. 381. B. à Bavaris capta. 412. B. ejus Antiſ. auctoritas. 446. C. ibi convent. Frider. II. cum fil. 944. A.

Aquinum Opp. Latii in fine Samnii populationis Sarracenor. terminus. 303. C. ejus Gaſtald. opp. conſtruit. 326. A. ad eum Po. Cardinalib. & exercitu ſtipatus. 547. C. ibi Po. colloquium. 574. E. (92) ibi Reginulſus Dux Apuliæ efficitur. 679. A.

Aquinus Ep. Derthonenſ. 764. A.

Aquitania Gall. Prov. ejus Rex. 236. C. 267. C. ejus res componendæ. 285. A. ad eam Rex. 286. A. Pipino conceſſa. 295. D.

Ara: erecta Abbati in ſanctitate demortuo. 494. A.

Aragiſus Deſid. regis gener: Dux Benevent. 208. C. (8) 231. C. tamquam Rex inunctus, Pontificis ditionem invadit. 239. B. veniam petens repudiatur. D. iterum clamans exauditur. 240. A. mortuus. 242. A. (35)

Araldus Monſicilienſis Icilinum inſultat. trucidatur. 1016. C.

Arcardus Ep. Parmenſis. 764. A.

S. Archangelus Apul. locus: Rodulfi Nortm. portio. 506. D.

Archiepiſcopi: Raven. pallio utentes. 58. B. Mediolanenſes jure conſtituendi & coronandi Regem Italiæ decorati. 68. C. (15) de eis Lex. 236. A. Imp. & Regem Ital. firmare ſoliti. 327. B. Ebronenſ. miraculo convictus. 350. D. tres Germ. quo jure & ritu ad conſecrationem regis admitterentur. 444. A. ad Concil. in arce Romana. 585. B. Senonenſ. & Rhemenſ. in Trecenſe Concil. 659. B. Mediol. in magno Conventu Roncal. 739. A. ſuos ad libertatem incitat. 745. A. Ludonenſis, ſeu Lundenſis à latronibus Germ. captus. 727. A. Mediol. in Conciliab. Laudenſe excommunicatus. 759. C. Viennenſis octavam coronationem Frid. I. in Imp. Mediolani facit. 823. E. (3) Salernitanus in carcerem perp. ab Henrico Imp. detentus. 848. D.

Arcus Romanus prope Mediol. à Frid. Imp. oppugnatur. 735. B.

Ardea Latii Urbs: ibi Victor. III. Po. 590. A. ad eam confugit Po. 640. B.

Ardericus Archiep. Mediol. 407. A. (14) Berengarium Epored. accit. 420. C. obit. 411. B. (28)

Ardericus, ſeu Alericus Ep. Haſtenſ. arbitrio Ardoini I. R. 480. C. ab Henrico promotus (20) pugnâ extinctus. 490. B.

Ardericus Ep. Vercellenſ. ut ſuffragan. Mediol. ad Imp. præſentat. 493. B. (59)

Ardicio Ep. Mutinenſ. 822. A.

Ardicus, ſeu Ardigetus Marcellinus Dux Mediolanenſium. 923. A. obit. 941. D.

Ardoinus Epored. March. conventu REX ITAL. declaratur. 471. A. & C. (1) vitio factus Rex dicitur Laudenſi conventu. 472. B. perturbatus providet. C. victor. 473. A. Mediolanenſes populatur. 478. C. victus. 479. A. & ſequ. Monaſterio ſe abdit. 480. D. obit. 481. (28)

Ardoinus Lombardus Candidatus: injuriam ulturus Apuliam occupat. 504. C. ad 505. A.

Ardoinus Nortman. ejus portio. 506. D.

Arelate Gal. Narb. Urbs: ibi coronatur Frid. I. Imp. 797. (42)

Arethuſa Sicil. flu. turbulentum, & ſalſum. 788. D.

Argellata Opp. Bononienſ. 870. C. 997. D. & E.

Argenta Opp. ad ſiniſtram Padi: Ravennatibus per Ferrarienſes ereptum. 787. D. Ferrarienſibus à Salinguerra ereptum. 870. B.

Argenteæ menſæ: à Carolo M. legatæ. 265. A. marchæ centum ab Henrico ſpondentur. 484. A.

Argentei: equorum calcei. 500. C.

Argentina Urbs Germ. Ludovici portio. 323. A.

Argyrus nob. Barrenſ. Meli fil. ad Imp. Græcor. miſſus. 482. B. Dux Nortmanor. reliquam Apul. ſubigit. 506. C.

Arialdus Clericus Decumanus auctor oppugnationis Simoniacor. & Nicolaitar. Mediolani. 533. A. à Landulfo Romam ad denunciandum miſſus. 539. B. impellit. 542. D. roboratur. 544. (28) tumultu necatus. 547. A. (36) 548. C.

Aribertus Aquenſis Præpoſitus. 747. D.

Arichis Longob. Dux Beneventanus Zotoni ſuffect. 64. C. quieſcit. Ro. Pont. adhæret. 72. A. nutricius excipit ſuos. 88. A. obit. 108. B. (86)

Ariminenſes prælio victi à Bononienſ. 904. C.

Ariminum: Pentap. Æmil. Urbs, viæ Flamin. terminus: à Longob. penetratum, & vicinia ad oriens. 171. A. apud eum Longobardi ſtrati. 176. C. reſtituitur. 204. D.

Arioaldus Longob. 92. A. inter factiones. B. REX ITAL. pacis laudem obſcurat. 93. B. martirio conſentit. C. de ſalute ſua ſolicitus percuſſorem tradit, pro ſe ac illo poſtulat. 94. A. ſanctitate Monachor. mitior officium præſtat. 96. B. irâ incenſus conjugem in arcem conjicit. 98. B. victus Reginam educit. 99. A. Tatoni Duci Tuſciæ inſidiatur. 101. A. aurum ſolvit, vitâ cedit. B. (64)

Aripertus Longob. ITAL. REX Theodelindæ fratris fil. 114. A. (100) Oratorium Papiæ extruit, dotat. 116. A. duobus filiis heredibus inſtitutis decedit. B. (7)

Aripertus Reginæ Gundebergæ conſobrinus: præliantem pro expiatione producit. 98. D. (57)

Aripertus II. Ragumberti fil. Longob. ITAL. REX bellum redintegrat. 145. B. Luitpertum capit, auxiliares ejus fugat, Laude potitus, Bergomum expugnat, Rotharitum relegat, Comacinam ſubvertit. C. (69) crudelitates agit. 146. A. erga Eccleſias præcipuè Romanam munificus. 146. B. Pontifici multos fundos & Patrimonium ademptum reſtituit. C. (70) præliatur, in Urbem refugit. 150. D. undâ oppreſſus, Baſilicâ à ſe conſtructâ ſepelitur. E. ejus laudes. 151. A. (79)

Ariulfus Longob. Dux Spoleti: Romam oppugnat. 53. A. Camerinum vincit. B. gentilis à S. Sabino protegitur. C. Sanctum agnoſcit. D. à pace non abhorret. 54. A. ad Ro. partes facilis. 55. B. ad bellum incitatus. 57. B. conditione adjectâ pacem jurat. 65. D. ad Varnafridæ conſilium agit. 66. A. ſubſidium prohibet. 68. A. item. 70. B. decedit. 74. B.

Ar-

Arloti Famil. Mant. 1077. B.

Arnaldus S. Juſtinæ Abbas *ab Icilino ejectus*. 958. C.

Arnoldus Bajoarior. & Carantanor. Dux : *ad It. regnum vocatus, ab Hugone I. R. pulſus*. 402. A.

Arnoldus Archiep. Raven. à Po: *confir. acta Adelberti infirmat*. 480. B. (26) *obit*. 488. B. (47)

Arnoldus Ep. Acerentin. ad eum auctoritas interdicti abſolvendi miſſa. 565. A.

Arnoldus, ſeu *Arnaldus* Brixianus *hæreticus damnatus*. 684. B. *rebelles Romanos incitat*. 692. C. *in Cardinales ſævit*. 725. A. (12)

Arnoldus Archiep. Colon. Frid. ducem Sueviæ in Reg. Germ. coronat. 709. B.

Arnoldus Barbavara Placentiæ Prætor *eam extorquet*. 770. D.

Arnolinus Norman. *ejus portio Labellum*. 506. D.

Arnulfus Carlomanni Germ. Bavariæ & Ital. Regis ex Concubina fil. *Carantanum, ſeu Carinthia ei deſtinata*. 342. C. *procer. conventu Craſſo ſuffic*. 352. D. *adverſ. eum Rodulfus*. 356. C. *ei Berengarius ſe ſubmittit, Ducatum Forojul. penetrat*. 358. C. (8) *Zuendebaldum fil. cum exercitu mittit*. 360. A. *ad eum ſcribit Fulco Ep. Rem*. 362. A. *Berengarius & Simplex Reges auxilia petunt*. B. *eum exercitu in Ital. tendit*. C. *Bergomo capto, aliis deditis Berengarium Papiæ reſtituit, Vidonem inſequitur, in Rodulfum dirigit*. 363. A. à Po: *advocatus venit, ad Urbem Leoninam caſtrametatus*. 364. B. *caſu Lepuſculi, inopinato primus poſt Gotthos Urbe per vim potitus*. C. *Sergianos interimit*. D. - *IMPER. inunctus*. 365. A. *ejus epocha* (23) *Lambertum perſequens Camerinum obſidet*. ibi *dolo fœminæ fatuus redditur, regnandi libidinem ſervans*. B. *deſpectus*. C. (24) *trans Alpes abit*. 366. A. *ejus inunctio vitioſa declaratur*. 367. A. *item* 369. B. *ejus obitus*. 375. D. (47) *Maravani ab eo ſalutati*. 378. A.

Arnulfus Cler. Mediol. Archiep. nepos : *ejus abjurationis formula*. 542. A. & B.

Arnulfus Archiep. Mediol. in Græciam Leg. 438. D. *Serpentem æneum defert, Theophaniam comitatur*. 439. A. (29) *ejus obitus*. 450. A. (44)

Arnulfus Archiep. Remenſ. ejectus, carceri traditus. 460. A. *reſtituitur*. C.

Arnulfus II. Archiep. Mediol. 468. A. (97) *conventui de uſurpato jure querelas denunciat*. 472. A. *Henricum eligit*. B. (2) (3) *eum monet*. D. *armis ſolicitatus Henricum ſtimulat*. 478. C. *exercitum Haſtam adducit*. 480. C. *belli reliquias victor perſequitur*. 481. A. *ejus ob*. 484. B. *verior*. (36)

Arnulfus Ep. Cremonenſ. ſummotus. 575. C. *Antipapam conſecrat*. 587. A.

Arnulfus III. ſeu *Arnoldus* ex Capitaneis *Archiepiſcopus Mediol. à populo elec. ab Henrico inſtitutus abdicatur*. 595. C. (44) *ab Urbano II. revocatus*. 599. B. *obit*. 601. C.

Arola Opp. Regienſ. 999. C.

Arona Opp. Mediol. *captum*. 998. A. *à Turrianis everſum*. 1052. B. *à Vicecom. captum*. 1083. E.

Arquatum Caſtrum Placentinor. *à Parmenſibus captum*. 869. D.

Arretini cum Co. Guerra Florentinos vincunt. 698. E. *à Florentinis victi*. 787. D.

Arretinus muſicæ reſtitutor. 494. B.

Arretium inter Florentiam, & Perus. Urbs à *Deſiderio inſtauratum*. 219. C. *in ejus agro Camaldulenſium ordo inſtitutus*. 477. A. (15) *ejus turres everſæ*. 623. B. (62)

Arriani : Longob. ſuos habent Epiſcopos. 35. B. *pavidi miraculo*. 43. C. *eorum ritu Longob. intinguntur*. 44. B. *adverſ. eos ſcribit S. Columbanus*. 83. B. *eorum labe Regis laus obſcur*. 93. A. *miraculo moniti*. 94. A. *à Monachis inſectandi*. 97. A. *fortiter defatigati*. 101. C. *Bergomo expulſi*. 116. A. *Joan. Ep. Bergomenſem martyrem faciunt*. 233. B.

Arrianus *Ep. Spoleti miraculo punitur*. 35. C. *item alter*. 43. C. *invaſor item*. 94. A.

Arſenius : Legatus, *Lothario anathema indicit, Valdradæ imperat*. 317. A. *ſecum eam deducit*. (46)

Artabaſdus animos attrahit. 183. A. Imp. Or. *appellatus quomodo*. C. (65) *oculis privatur*. 188. C.

Artemius princeps ſecretarior. Imperator conſecratus, *Anaſtaſius appellatus, doctus, Catholicæ ſtudioſ. pietatis, Exarchum mittit*. 157. A. (5) *Rhodi Imperio à militibus excluſus, prælio ſuperatus, fit Clericus*. 159. A. (13)

Artifices ſerici primùm in Italiam traducti. 703. A.

Arx S. Andreæ à Caſſinatibus *conſtructa, ibi Nortmanni adorientes puniti*. 509. C. & D. *à Caſſinatibus in odium Nortmanor. capta*. 610. A. & B.

Aſeilitinus Nortmanus Sigelberti fr. *Capuam venit*. 483. A. *ejus portio Acherontia*. 506. D.

Aſculum Ap. Urbs *Græcis eripitur*. 505. A. *Gulielmi Nortm. portio*. 506. C. *à Friderico II. Imp. receptum*. 973. D.

Aſiatici Cruceſignator. exercitum turbant. 700. D.

Aſſiſiates: Urbevetanor. auxiliatores. 823. C. *repugnantes reſtitutioni*. 856. E. *deficientes debellati*. 988. B.

Aſſiſium in Duc. Spolet. Urbs : *reſtitutum Po*. 856. D.

Aſprandus Longob tutor Luitperti Regis. 144. A. *auxilium quærit, quo, armis fruſtra occurrit*. B. (66) *prælio fugatus, obſidionem elabit*. 145. C. (69) *in Bajoariam exulat*. 146. A. *Italiam repetere cogitans*. 150. C. *cum exercitu apud Papiam præliatur*. D. *in ITAL. REX poſt tres menſes obit, laudibus cumulatur*. 152. A.

Aſprandus Luitprandi Nepos Spoleti Dux. 184. B. (67)

Atenulfus Capuæ Gaſtald. Benev. & Capuæ Princeps. 375. B. *in Sarracenos vario marte pugnat*. C. *privil. Caſſin. concedit*. 386. A. *in Sarracenos ſtimulatus*. 388. A. *mort*. B.

Atenulfus Capuæ Princeps : *prælio conciſus*. 453. C.

Aſterius Archiep. Mediol. 95. A. (46) *moritur*. 115. A. (1) E.

Ateſte Op. Veron. Diœceſ. *à Patavinis captum*. 899. E. *ab Julino captum*. 998. C. *Azoni Eſtenſi reddit*. 1031. A.

Ateſtinorum fam. 367. B. 408. B. & C. 414. C. & D. 416. D. 429. C. 435. A. 438. C. 452. B. 457. C. 465. B. (86) 476. B. 479. B. 485. C. & *ſequ*. 523. A. 531. B. 536. A. 537. B. 544. B. (30) (35) 547. D.

Athanaſius Patriar. Hierapoli, ut vocabatur Jacobitar : aſtutè Heraclium in hæreſim ducit. 97. C.

Athanaſius Ep. Neap. Sergio Duce fratre capto Dux fratri ſuffec. Sarracenis fœderatus, malor. cauſa, anathema illi inflictum. 332. C.

RERUM, ET NOMINUM.

Athenulfus Cap. & Benev. Princeps *à patre obſes datus, in Germ. educandus mittitur*. 437. A. *ad Monaſt. Caſſinum adductus*: Abbas Caſſin. *Rotundulo exacto*. 478. A. *&* B. (18) *Dattum Barenſem recipit*. 482. B. *ad bona Monaſt. tuenda Nortmanos accit*. 485. A. *captos liberat*. B. *fugiens naufragus*. 486. B.

Athenulfus Archiep. Salerni vinculis à Pandulfo traditus eximitur à Conrado Imp. 501. D.

Athenulfus Beneven. Principis fr. *à Nortmanis Dux aſcitus, adverſ. Græcos, bene pugnat*. 505. B.

Atheſis fl. It. mirabiliter ingruit. 43. E. 594. C. 850. A.

Atho Archiep. Mediol. 386. B. (69) *ejus ob.* 390. (79)

Atho II. Archiep. Mediol. 554. A. *exterritus ſe abdicat, à Po. confirmatus*. B. (61) *ſe gerit Romæ*. 560. B. (78)

Attho Sigiſridi Co. fil. Co. Parmenſ. Hildegardis maritus: *genus Mathildis procreat*. 367. B. *ejus poſteri in Tuſcia diu dominati*. 408. B. *Monaſterior. ædificator, Canuſſium extruit*. C. *ibi Adeleidem R. excipit, eam dare abnuit, in anguſtiis poſitus*. 414. C. *ad Othonem mittit*. D. *ulciſcendus*. 416. D. *obit*. 429. C.

S. *Attala*: Abbas Bobienſ. 83. C. *ad eum litteræ Agreſtini, & Regis reſcriptum*. 91. A. (38) *Bilidulfum Mon. mittit*. 93. B. *ad eum Rex, cujus munerib. aſpernatis, petitionem explet*. 94. A. *mortuus*. 96. B.

Attinacum Gal. locus: *ibi conventus*. 277. B. *&* 288. A.

Atturina, ſeu *Atina* Apul. Urbs: *à Piſanis capta*. 678 B.

Avari: *victi*. 243. (38)

Aubedo Clotharii Legatus *Gundebergæ liberationem impetrat*. 110. A.

Audoaldus Fr. Dux: *cum ſex aliis ad dexteram Ital. tendit*. 45. B.

Audomarus Co. Genuenſ. *à Sarracenis necatus*. 258. A.

Avennio Gal. Narbon. Urbs: *à Sarracenis capta*. 176. B.

Averroés Phil. *inſignis florens*. 706. D.

Averſa Campan. Urbs: *ejus Co. inſtituitur*. 496. A. (71) *confirm.* 516. B.

Averſani: *vindicare volentes Nortmanos*. 510. C.

Aufidus flu. Apul. *ibi fuſi Græci*. 505. B.

Augiæ Germ. loc. *ibi Leo IX.* 520. A.

Auguſta Urbs Germ. *ibi Carol. M.* 241. B. *in ejus conventu Bereng. II. cum filio Othoni ſe dedit*. 416. A. *ibi cum exercitu Henricus III. Germ. R.* 547. A. *conventus à Principibus Regi indictus*. 566. C. *ad eum Po. contendit*. E. *Alemanis erepta*. 588. A. *cur ab Henrico IV. relicta*. 620. C. *ibi magnus conventus Frid. Germ. Regis*. 730. B.

Auguſtinus Monachus Benedictinus: *in Britan. ad Evangel. promulgandum miſſus*. 64. A.

S. *Auguſtinus*: *ejus oſſa in Sardiniam aſportata, ab impietate Sarracenorum, dato pretio Papiam transferuntur*. 163. B. (25) *in templo collocata*. 164. A.

Avicenna Medicus *perſpicuus floret*. 706. D.

Aurelia Gal. Urbs: *ibi Guntrannus regnat*. 24. A. *Ludov. conventum habet*. 285. A.

Aurius Adalualdi Notar. *venenatam epiſtolam ſcribit, & reſcripto Regis nomen ponit*. 91. A. 38.

Auruna: *auribus & naſo privata*. 146. A.

Auſerenſe opp. Dalmatiæ *direptum*. 292. B. *incenſum*. (51)

Auſtraſia: *Lotharingia impoſterum dicta*. 296. B.

Autharis Longobard. *ITAL. REX exercitum Brixillum adducit*, 33. B. *Regnum ordinat*. C. *item, & juſtitiam conſtituit, fit Chriſtianus ſed Arrian.* 35. B. *delet, exanimatus inducias pangit*. 36. B. *munitionibus firmari mandat ſuis, Legatos pacis mittit*. C. *Italicos aggreſſus*. 37. B. *oppidum & theſaurum recipit*. C. *Francis occurrit*. 40. A. *eos fugat*. B. *Samnium penetrat, ad ſe adducit*. 41. A. *Ducatum ejus inſtituit*. B. *à Childeberto repulſam paſſus, à Garibaldo uxorem impetrat*. 43. A. *ipſam inviſit*. B. *Bajoariis Regem ſe prodit*. C. *auream clavem, & miraculi deſcriptionem ad Ro. Po. mittit*. D. *alterius miraculi ſpectator*. 44. A. *Longobardor. filios Arriano baptiſmo intingi jubet*. D. *Uxorem excipit*. 45. A. *Francor. impetum intra mœnia excipiendum ſtatuit*. B. *pacis Legatos mittit*. 46. B. *veneno interit*. 48. D.

S. *Auxanus Archiep. Mediol.* 10. (11)

Auxianum: Caſtrum Genuenſ. *à Lucenſibus captum*. 784. B.

Auximum Pentap. Æmiliæ Urbs Piceni: *à Longob. penetratum, & vicinia ad accidens*. 171. A. *ejus patrimonium inſtitutum pro Ro. Po.* 185. C. *reſtituitur*. 204. D. *ejus incolæ Ro. Po. dediti*. 222. D.

Azo Ep. Eporedienſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Azo Scriniarius: *Po. ad Othonem M. Leg.* 420. D. Protoſcriniar. *iterum ad eumd. Leg.* 433. A.

Azo Scriniarius: *Pontifici ſuſpectus naſo & manu truncatur*. 430. B.

Azo Ateſt. Hugonis fil. *ſuperatur*. 479. B. *ab Henrico III. evocatus*. 567. D. *pro eo ſupplex*. 568. A. *fidejuſſor*. 569. A.

Azo Card. *Baſilicam Ferrar. conſecrat*. 671. C.

Azo Marchio Eſtenſ. *Marcheſellam Guglielmi Adelardi fratris fil. nubit*. 852. A. Veronæ Prætor. 881. A. *ibi ad fugam coactus, inde victor redit*. 882. A. *Salinguerram è Ferraria expulit*. *ibid.* C. *Othonem Imp. recipit*. 886. C. *ab eo deficit, & ad Frid. II. Imp. tranſit*. 890. C. *Salinguerram & Vicar. Imp. è Ferraria expellit*. 891. C. *pro Po. feliciter ſe gerit*. 894. C. *Pace cum Salinguerra facta moritur*. 896. A.

Azo II. Marchio Eſtenſ. 903. D. *è Ferraria expulſus*. 918. A. - *Fractam capit*. 925. B. *Veronam obſidet*. 941. D. - Veronæ Prætor. 957. C. *Patavium ſibi commiſſum*. 958. B. *Vicarius Eccleſiæ*. 972. C. *Patavium cum Pontificiis Icilino eripit*. 1030. E. *Oppida ſua recipit*. 1033. B.

Azo Juriſconſultus Bononienſ. 892. A.

B

B*Adagiorum* fam. Mediol. 543. A.

Badianum Opp. Mutinenſ. *à Bononienſibus captum*. 937. A. *incenſum*. 991. D.

Baduarius Ducis Venet. fr. *ad Po. miſſus, vulnere moritur*. 345. B.

Bajelardus Nortman. Humfridi fratris fil. Apul. Co. *pulſus*. 535. C. 539. C.

Bajoaria: *à Francis ſubjecta*. 45. A. *ibi exul Aſprandus*. 150. C. *ab Hunnis invadentibus liberata*. 241. C. *in Provinciam Franciæ Regno ſubjectam redacta*. 242. C. *per eam tranſit Ro. Po.* 257. A. *inde exercitus*. 274. B. *ad eam Rex*. 286. A. *in paternor. diviſione Carolomanni cum Regni titulo portio*. 332. A. *dein Ludov. fratris*. 342. C. *Craſſi Imperat.* 346. C. *Ungaris incurſatur*. 378. A. *ibi diſ-*

ſidium. 416. B. *filio Ducis indulta*. 418. B. *eam pertranſit Leo IX.* 520. A. & *Henricus II. Imp.* 532. A. *ejus Ducatus Duci Saxoniæ adjudicatus*. 712. C.

Bajoarii: *victi ab Alabi Longob.* 135. C. *Aſprandi auxiliatores prope Papiam præliantur*. 150. D. *edomiti*. 241. B. & C. *unus arrogantiâ prævalens*, *ſolertiâ Itali victus*. 360. B. *in fidem Othonis M. ſe tradunt*. 417. A.

Balbenſes pop. Ro. Duc. *ſubmiſſi*. 181. B.

Baldericus Dux Forojul. *Liudevitum ſternit*. 274. A. *in fidem redeuntes recipit*. 275. A. *Ducatu privatus*. 281. C.

Baldoinus Abbas Caſſin. *à Po. & Rege I. impetrat*. 408. B.

Balduinus Co. Flandriæ: *bellum gerit*. 476. B.

Balduinus Lotharing. Gothifredi fr. Rex Hieruſalem. 604. C. *coronatus*. 605. A. (70) *Cæſaream capit*. B. *donat Genuenſibus*. 609. C.

Balduinus II. Rex Hieruſalem: *hoſpitium concedit Equitibus Templariis*. 642. D. (49)

Balduinus IV. Hieroſolym. Rex: *filiam ſuam Villelmo March. Montisferrati deſponſat*. 798. B. *Saladinum Sarracenor. Reg. vincit*. 824. A. *ab eodem victus occiditur*. 825. A.

Balduinus V. Hieroſolym. Rex. 825. A. (9)

Balduinus Vicedominus Prætor Mutinenſium. 897. B. *captus & interfectus*. *ibid.*

Balnenſe Territorium: Pentap. locus *reſtituitur*. 204. D.

Balneocavalli Comites. 968. C.

Balneocaballum in poteſtatem Bononienſ. tranſit. 1021. C.

Balneoregium Tuſc. Opp. *à Longob. invaſum repetitum*. 81. B. *Ro. Po. donatur*. 225. B.

Bamberga Urbs Francor. *Baſilica Epiſcopio & bino Cœnobio decoratur*. 476. B. *ad eam Ro. Po.* 484. A. *ejus Archiep. à Po. objurgatus*. 552. B. (53) *à Legatis officio remotus*. 558. B. *ibi Paſcha à Frid. Rege celebratur*. 710. B. *ibi coronatio*. 786. (21)

Baratellum arx Comi: *quando ædific.* 645. A. *hinc erumpentes victores*. D. (57) *ibi Frid. ipſius exercitu à Mediol. cæſo*. 757. D.

Barbolana fam. Ven. 490. C.

Bardas Michaëlis Porphyr. avunculus: *Cæſar creatur*, *auctor tumultus*. 309. B. (36)

Bardo Archiep. Moguntin. Monaſter. conſecrat. 497. C.

Bardonizium Caſtr. Papienſ. *à Mediol. everſum*. 901. B.

Bariſo: *petitus ab Januenſ.* Rex Sardiniæ. 769. A. *Papiæ coronatus*. 770. A. *in carcerem à Genuenſ. traditus*. 771. B. *relaxatus*. 789. C.

Barlaſſina Opp. Mediol. *ibi martyrium*. 1013. C.

Barrium Apul. Urbs: *à Sarracenis intempeſtivè captum*. 294. D. *diu ſervatum*. 295. A. *fruſtra obſeſſum*. 304. C. (24) *tentatum*. 318. A. 319. A. 320. C. *ſubverſum*. 322. A. (55) *ejus regio à Sarracenis populatur*. 332. B. *captum*. 451. C. *à Sarracenis obſeſſum*, *à Venetis liberatur*. 475. C. *jugum Græcor. excutere fruſtra tentat*. 482. A. *à Nortmanis obſidione captum*. 549. C. (45) *ibi Concil.* 596. A. & B. (46) *ab exercit. Lothar. II. Imper. invaſum*. 675. A. *ejus Arx capta*, & *incenſa*. B. *à Roberto Comite captum*. 700. C. *à Gulielmo Rege Sicil. receptum*. 726. A. & C.

S. *Bartholomæus*: *ejus oſſa Beneventum delata*. 291. A. *Romam avecta*. 454. B. (54) 469. B. (100)

Bartholomæus de Brigantis Ord. Prædic. *auctor Ordinis S. Mariæ Glorioſæ*. 948. B.

Bartholomæus Baſacomatra Bonon. *ejus Turris decuſſa*. 927. A. *prœlio occiſ.* 1081. A.

Bartholinus Tabernerius Prætor Neap. 1019. B.

Bartholomæus Becatellus Bonon. 1064. B.

Bartholomæus Guidizanus Bonon. *occiſus*. 1060. C.

Bartholomæus Butrigarius Antianus Bononienſ. 1060. D.

Barea Opp. Piſtorienſ. *à Bonon. acceptum*. 878. B.

Barulum Apul. Caſtrum *ab exercit. Lothar. II. Imp. captum*. 675. E.

Barzanora Opp. Mediol. *oppreſſum*. 923. A.

Baſilea Urbs Elvet. *Ludovici portio*. 323. A. *Conradi Imp. mora*. 495. A. *ibi conciliab.* 544. A.

Baſilica: *D. Salvatoris Conſtantiniana* Lateran. *Rom. Pont. ſedes*. 5. A. - Spoleti *ab Arriano Ep. tentata*. 35. B. - S. Sabini Spoleti. 53. B. Modoëtiæ *inſignis conſecrata*. 68. B. *pro* Vaticana *Rom. Pont. cura*. 72. A. - S. Petri *æneis tegulis cooperta*, *pars argento incruſtatur*. 99. B. Lateranenſis *expilata*. C. *nova dedicata*. 102. C. *in* Lateranenſi *Concilium*. 108. A. cæt. Verbo Concil. *in Baſil.* Præſepis *maximum ſacrilegium tentatur*. 110. A. *in* Vaticana, *ad* Præſepe, Laterana, Julii *Imperator accumbens*, *eas donis decorat*. 121. C. & D. - Farræ & Papiæ *conſtructæ*. 126. B. Farrenſ. *Epiſcopo auſertur & ejus redditus*. 138. C. *reſtituta*. 140. C. *fores* Lateranenſis *vi apertæ in Rom. Pont. defenſionem*. 140. D. - Salvatoris Papiæ *ab Ariperto conſtructa*, *ibi ejus ſepultura*. 150. E. S. Marci Romæ *aquis Tiberis perfuſa*. 159. B. - Beati Valentini Martyris Interamnæ *à Rom. Pont. & Rege colitur*. 184. C. - S. Petri ad Cœlum aureum *voto concepta*. 163. C. *conſtructa*. 164. A. *à Rom. Pont. viſitata*, *ibi celebrante*. 196. D. - Aquiſgrani *inſignis conſtruitur*. 245. Vaticana & Lateranenſ. *donariis auctæ*. 252. B. - S. Petri Olivolæ *inchoata*. 276. B. - S. Marci Evang. Venetiar. *conſtruitur*. 282. B. - S. Petri & Pauli *ſuburbanæ à Sarracenis direptæ*. 299. B. *ornantur*. 301. D. - Vaticana *campanario*, & *lapideis muris munitur*. 303. B. Lateranenſ. *terræmotu procumbit*. 367. A. Regii Lep. *poſſeſſionibus aucta*. 383. B. Lateran. *reſtauratur*. 385. A. - Patavina *ab Ungaris inflammata privileg. inſtauratur*. 387. A. - Cæt. Verbo privil. S. Pauli *ſuburb. Abbati Caſſini conceſſa*. 408. A. - Vatica. *ſpoliatur*. 449. C. - Bambergæ *conſtruitur*. 476. B. *à Rom. Pont. conſecratur*. 484. A. Gradenſ. *diruta*. 488. B. *conſtructa Piſis*. 523. A. (45) Lucæ *ſacratur*. 546. D. - Caſſini *inchoatur*. 548. C. *ſolemniter conſecratur*. 553. C. - S. Pauli *ab Henrico violatur*. 584. A. S. Petri *direpta*. B. *à Victorianis defenſata*. 590. D. - S. Geminiano *ædificata*. 619. C. & D. Sanctæ Mariæ *dedicata*. 620. B. - Parmæ *corruit*. 638. A. - Vaticana *metu reddita Pont.* 639. B. - S. Laurentii Genuæ *à Pont. ſacratur*. 742. C. *plures illuſtrius extructæ*. 649. B. - S. Petri *ab Anacleto Pſeudo-Pont. ſpoliata*. 661. B. - Ferrarienſ. *extructa à Gulielmo Adelardo*. 671. C. - Vaticana *à Romanis rebellibus capta*. 692. C. - Bambergenſis *ibi Conradus II. Imp. ſepultus*. 706. C. - Lateranenſis *ibi Concil.* 811. C. - S. Martini Lucæ *privileg. exornata*. 821. E. - S. Petri Bononiæ *à Lucio III. Pont. conſecrata*, & S. Geminiani Mutinæ *dedicata*. 822. A. Cremon. *Palio aureo à Frider. II. Imp. ditata*. 895. A. - S. Petri Bononien. *corruit*. 923. B.

Ba-

RERUM, ET NOMINUM

Baſilicapetri Opp. Mediol. à Frid. II. Imp. everſum. 970. A.
Baſiliſcus: miraculo extinctus. 301. A.
Baſilius Dux ad occidendum Rom. Pont. aſſumptus. 164. B. monaſtica incluſione multatus. C.
Baſilius Imp. Or. collegam occidit. 318. B. (47) Legatos ad Pont. pro concil. contra Photium mittit. 319. D. obit. 352. A.
Baſilius & Conſtantinus fratres: Romani II. filii: Impp. Or. 450. C. Apuliam & Calab. recipiunt. 451. B. obit Baſil. 492. C. (56)
Baſilius Abbas Caſſin. per vim præpoſitus in ſuperbia perſiſtit. 494. B. & C. (63) in arce S. Agathæ refugit. 501. B.
Baſſacius Abbas Caſſini. Ludovicum monet. 303. D. in Franciam ad mala evertenda proficit. 304. B. obit. 308. B.
S. *Baſſiani* Oſſa in Civit. Nova Laud. translata. 768. C.
Baſſianum Marchiæ Opp. 936. B. à Lothar. II. Imp. dirutum. 681. C.
Battifollis Opp. Etruriæ. 770. B.
S. *Baudolinus*: ubi floret; ejus ſpiritus. 187. B.
Beatrix Conradi Imp. fil. Bonifacii Atteſt. uxor ſecunda: ejus nuptiæ magnificentiſſimæ. 500. C. genealogia. (86) vidua cum puero dictionem excipit. 523. A. (44) Gozeloni Lotharingiæ Duci nubit filiam filio ejus tradit. 526. B. (51) ab Henrico retenta. 531. B. (63) legitimum Pont. tuetur. 544. B. (30) (35) ditionem cum filia tuetur. 547. D. ut abſtineat ab interdicto Archiepiſcopo præcipitur. 556. C. ad eam Pont. literæ. 559. A.
Beatrix Rinaldi Co. Burgundiæ fil. Friderico Germ. Reg. deſponſata. 726. C.
Beatus Obelerii Venetor. Ducis fr. conſors adſcitus. 256. B. ad Carol. M. accedit. 256. C. fœdus contrahit. 258. A. ad Nicephorum rationem Venetor. redditurus. B. fratres ut Fr. amicos pellit. D. ex ſuorum conſilio Regiam traducit: obit. 261. A.
Becchones Sclavor. Dux necatus. 257. B.
Belcanor. ſam. 508. B. 519. A. 524. C. 525. A. 546. B.
Belgica ſeu Auſtraſia Lothario confirmata. 295. D.
Bellunum Venetorum Urbs ab Icilino captum. 998. A.
Beltramus Monachus Ceretanus. 898. B.
Benedictus I. Rom. Pont. eximiæ pietatis. 23. A. frument. ſubſidium procurat. 26. B. moritur. 27. A.
Benedictus II. Rom. Pont. antiqua libertate electus. 133. C. (44) prænuntiata morte decedit. 134. A. & B.
Benedictus III. Rom. Pont. elec. 307. A. pœnitentiis ſtudet, conſecratus. B. Imp. conſulit, obit. 308. C.
Benedictus IV. Rom. Pont. factione Tuſcul. elec. inexpectatis leg. conſecratus. 375. D. (46) animum adit ad vocandum exterum regem. 376. A. eum IMP. coronat. 377. A. obit. 383. B. (59)
Benedictus Diac. Card. ad Othonem M. à Pont. Leg. 426. D. - Pſeudo-Pont. nomine V. 430. B. miſericordiam petens Pontificialia deponit. D. Presbyteratu privatus, relegatus obit. 431. A. ejus verior ob. 433. (12)
Benedictus VI. Rom. Pont. 441. A. in vinculis necatus. 449. B. (42)
Benedictus VII. Rom. Pont. Tuſculanor. factione. 449. C. Legatis Imp. præſentibus. (43) D. multos vinculis tradit. 450. A. Othon. II. lætus excipit. 452. B. obit. 455. B. (60)
Benedictus VIII. Rom. Pont. Tuſculanor. factione: fœdus jungit cum Henrico. 478. B. Henricum coronat, privil. firmari obtinet. 480. A. Salernitanum Archiep. confirmat. 481. C. (31) Ducatum Barrenſem Caſſino Garilianum transfert. 482. B Germaniam tendit. 484. A. alium Salerni Archiep. confirmat. B. Caſſini moratur. 487. A. citat Patriar. Gradenſem. B. obit. C. (44)
Benedictus IX. Rom. Pont. ex fam. Tuſcul. Theophylactus dictus. 496. B. (72) profectus Cremonam. 500. B. ſubigit Aquilejenſi Patriar. Gradenſem. 508. A. retractat. B. factione ejectus. 512. A. (11) repoſitus, ſe abdicat, mercede. Ibid. (12) opibus factionis ad Pont. revertit. 517. A.
Benedictus X. Pſeudo-Pon. vi Tuſcul. & pecuniæ adoratur. 536. C. ſe abdicat, excõmunicatur. 537. B.
Benedictus Ep. Cremonenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.
Benedictus Card. Archidiac. Benedictum Pſeudo-Pont. objurgat. 430. D.
Benedictus Archiep. Mediol. 135. B. litem habet cum Papienſi Ep. 157. B. (7)
Benedictus Ep. Legatus Rom. Pont. ad Luitprandum. 186. B.
Benedictus Archidiac. ad Ludov. Legatus. 278. A.
Benedictus Arch. Salern. 481. C. (31)
Benedictus U. P. Laicor. Romanor. ſententiam ad comitia defert. 592. B.
S. *Benedictus* Pontificem ſanat. 593. C.
Benedictus Abbas S. Petri Mutinæ. 939. A.
Benedictus Veronenſ. Ord. Prædicat. Bononienſes conciliat. 983. A.
Beneventani: armis coacti in fidem redeunt. 437. A. à ſignis recedentes, maximæ ſtragis cauſſa. 453. B. inviſum Imp. habentes, per Pont. communione ſemoti. 516. B. diris laxati. 521. A. (35) 526. A.
Beneventum Urbs Samnii Caput Longobardis deditum. 41. A. ejus inſignis Ducatus. B. ad eum Regina & filius in exilium miſſi. 118. B. à Græcis obſidetur. 120. B. pace firmata, fraude tentatur. D. obſidione ſolvitur. E. ejus Ducatus auctus. 141, A. à fide Regis deficit. 181. A. à Rege captum. 186. A. ejus Dux à Carolo creatus. 231. C. ejus Regio ad fidem armis redacta. 244. C. tumultu ejus Duce occiſo, alter ſubſtitutus. 271. A. ad eum Sancti Bartholomæi oſſa. 291. A. ibi ſeditio. B. fruſtra oppugnatum. 296. A. à Sarracenis auxiliariis afflictum. 303. C. ejus Duc. diviſus, Monaſteria, Ducum juriſdictione exempta. 304. A. Regio ejus iterum à Sarracenis incurſata. C. ibi Ludov. 316. C. 319. B. conſpirantium reſugium. 322. B. vix adortum dimiſſum. 323. C. in maximo vitæ periculo ibi Imp. 324. B. à Græcis obſidione captum. 361. A. à Vidone Græcis pulſis, Ducatus ſibi vindicatur. 364. A. ejus diuturni principatus initium. 375 B. à Græcis oppugnatur. 403. C. ejus ager ab Ungaris vaſtatus. 405. A. ejus Principes deficiunt. 436. A. 437. A. Ducatus ordinatur ab Othone M. 441. C. D. ab eodem irato adortum, inſigni ex S. Bartholomæi oſſibus ſpoliatur. 454. B. (54) 469. B. (100) ejus in agro Otho III. 467. B. à Conrado ſubactum. 493. (60) eumdem cum familia recipit. 501. D. - Henricum II. non recipiens. 516. B. perſiſtit. 521. A. (35) diris addictum. 522. B. (41) ab Imp. Pontifici permutatione conceſſum. 524. A. Pontificem recipit. 526. A. ibi infirmatus Pont. 528. C. ibi concil. 538. (16) à Nortmanis captum. 574. ibi Pont.

col-

colloquium. (92) E. ibi Robertus fractus. 575. B. ibi concil. 591. A. 594. (40) adeum Pont. 621. A. ibi concil. 633. D. 638. C. (36) ibi Calliſtus ſacramenta Principum recipit. 644. A. (56) item accedit pro Duce armis occurrens. 651. B. ad eam tendit Honor. II. 652. D. ab Imperialibus captum Inno. II. Pont. conceſſum. 675. A. ab Anſcottino Guliel. Sicil. Regis Duce obſeſſum. 723. B.

Benno Ep. Offemburgenſ. Henrico III. diſſoluto ſocium ſe præbet. 571. D.

Berengarius Co. Mediol. contributus, agrum Mediol. infeſtans victus. 481. A.

Berengarius Cler. Andegavenſ. hæreſim ſpargit. 511. C. (10) ejus literæ ad Lanfrancum. 520. B. communione ſummotus. C. ad Concil. citatus, mittit, ejus liber & opinio damnatur. 521. A. 532. B. in Concil. Lateran. 538. D. convictus, fidem jurat. 539. A. ad errorem redit. 577. A. eum iterum abdicat. B. Catholicus obit. 592. E. (35)

Berengarius Bajoarius præſ. datus. 623. D.

Berengarius Co. jurat. 629. C.

Berengarius Eferardi fil. Dux Forijulii. 331. A. anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ. 338. A. à Ro. Po. ſolicitatus ad Eccleſiæ defenſionem. 341. C. quoque Veronenſi ditioni præeſt. 355. B. Regnum Ital. & Imp. titulum ſibi vindicare conatur. C. ſine certamine Regnum occupat. 356. A. REX ITALIÆ coronatus. B. prælio victus. 357. B. & iterum Italiâ cedit. 358. A. Arnulpho Tridenti ſe ſubmittit. (8) quem in Vidonem incitat. 360. A. Arnulphum iterum ſtimulat. 362. A. à Po. ſolicitatus. (18) ipſum in Ital. tendentem comitatur, Veronæ conſtitutus. C. reſtitutus. 363. A. (19) cum exercitu Papiam venit, Regiam obtinet. B. à pleriſque deſertus Veronam redit. C. Arnulfum iterum excitat. 364. A. ejus juſſu obcæcandus fugit. 365. C. ejus mora & fœdus. 367. C. (32) Regni repetendi lux affulget. 372. C. Papiæ Regiam recipit, Adelbertum liberat, Urbes luſtrat, Privilegia cōprobat. 374. A. ab Adelberto Lucæ auxil. poſtulat. D. majore exercitu Ludov. Prov. R. occurrit, premit. 375. A. dimittit. B. in eum machinationes. 376. A prælio intentato fugit. C. Veronâ pulſus, fugit. 378. C. occultè ingreſſus, eam capit. 379. B. Ludov. obcæcat. 380. C. (52) pacata Italiâ Mutinenſem Eccleſ. munerat. 381. A. adverſ. Ungaros ſolicitus. B. pecuniâ datâ eis pulſis Eccleſ. ſublevat. 383. A. perfidiâ militum non adverſatur Ungaris nec Sarracenis. 384. B. Papiæ moratur. 385. A. Veronæ. B. Privilegia impetrat pro Epiſcopo Papiæ. 386. A. concedit Epiſcopo Patavino. 387. A. agror. terminos definit. B. - IMP. inunctus. 388. D. (75) Cremon. Eccleſiæ beneficia confert. 389. B. capit Bertam cum filio, quam impunè dimittit, Modoëtiæ moratur. 390. A. in eum gravis ſeditio. B. (81) Oldericum Co. capit, repetit. 391. A. ſolers Ungaris utitur. C. de miſericordiâ male meritus. D. Veronâ pulſ. adhuc fautores habet. 392. A. vario marte pugnat. B. inſidiatori ſuavem ſe præbet, & munificum. D. necatus. 393. A. (85) laudatur. B.

Berengarius Adelberti Epored. March. ex Giſla fil. 374. C. ſub Noverca. 394. A. arte uxoratur ab Hugone I. R. 404. A. inſidiator fruſtratus, inſidias deludit. 406. C. dum oculis timetur. 407. B. conſulit de I. R. occupando. 409. A. in Ital. progreditur. B. multi ad eum ſe conferunt. 410. A. Mediolani ſe Regem gerit. C. ejus ſolertia. E. penes eum jus Imperii, Eccleſias diſtribuit. 411. A. & B. pecuniam extorquet. 413. A. ITAL. REX acclamatus. B. fœdus cum Venetis renovat, terminos ponit. C. Reginam & Papiam capit. D. Canuſſium obſidet. 414. C. caſtra movet cum filiis alia loca ab Othone defenſurus, ſed Papiâ ſpoliatur. 415. C pacem petere contendit, ab Othone regali pompâ exceptus. D. in ejus poteſtate ſe cum filio permittit, hinc Regnum paucis exceptis recipit. 416. A. deficit, ulciſci & vexare inſtituens. D. acrius urgens. 418. B. prælio victus. 419. C. inflatus. D. - Ducatum Spolet. armatus affligat. 420. A. Papiæ ſedet. B. furens. D. territus firmiorem arcem inſedit. 422. B. Regno abrogatus. C. unàcum conjuge obſeſſus. 426. B. premitur. 427. A. 429. C. in Bajoariam releg. E.

Bergomates Brixianos vincunt. 725. C. iterumq. 842. B. à Mediolanenſ. deturbati. 814. A.

Bergomum Lomb. Urbs capitū. 16. B. - Duce guber. 23. A. deficit. 45. B. iterum deficit. 55. A. expugnatum. 145. C. ibi Craſſus voti cauſſa, ubi Eccleſiæ privil. renovat. 348. C. captum. 362. C. ab Ungaris populatur. 381. B. ibi ſolemnis translatio, Berengario R. præſente. 383. A. ejus Eccleſiæ privil. 391. (82) ab Ungaris diripitur. 393. C. à Conrado Imp. præſente, Eccleſia bonis aucta. 493. C. fœdus init. 646. D.

Berhardus: turpibus Reginæ amoribus in Aula dominans. 283. A. fugam arripit. C. citatus ſe purgat. 284. C. honore ſpoliatus. 285. A. populum excit. 286. B. retardatur, Legatos mittit. D.

Berithus Syriæ Urbs: ibi ingens miraculum. 210. A.

Bernardus Caroli Fr. Regis patruus, partem exercitus ad Alpes habet. 221. B. Papiæ obſidioni relictus. 223. A. B.

Bernardus Pipini Ital. Regis fil. ab avo in Sarracenos miſſus. 262. A. ITAL. REX declaratus. 263. C. (90) Modoëtiæ coronatus. (92) à Ludovico patruo vocatus, muneribus proſequutus, adhortatur. 265. B. ad cauſſam Ro. Po. indicandam Italiam tendit. D. ager, Romanor. conatum evertit, patruum commonet. 266. A. Regnum ei eripere tentat. 270. D. perterritus ſe tradit. E. luminibus orbatus, ejus deceſſus & ſepultura. 272. A. ejus epocha. (2)

Bernardus Card. Diac. Po. Leg. ad Germ. Principes. 572. C. monetur. 573. B.

Bernardus Ep. Loſanenſ. piorum ſocietate remotus. 557. D.

Bernardus Abbas Maſſilienſ. ad Germ. Principes Leg. 572. C. monetur. 573. B. captus ab Henrico III. 574. B.

Bernardus Ep. Oſtienſ. Po. Leg. captus ab Henrico III. 574. B. ex Legatione rediens iterum captus. 585. C.

Bernardus Abbas Vallis Umbroſæ Card. ſupellectile ſpoliatus, reſtituitur. 609. B. (83)

Bernardus Card. Ep. Parmenſ. 619. C. conſilio adeſt. 625. C. Henric. rogat. 637. D.

Bernardus Archiep. Toletanus: Burdinum Archidiaconum facit. 639. A. injunctus à Po. de novo Archiepiſcopo Braccarenſi eligendo. (37) monitus de Schiſmate. 640. C.

S. Bernardus. Ciſtertium init. 633. C. Abbas Clarævallis, Mediol. Eccleſia ei oblata. 650. A.

Con-

Conradum cum Lothario Imp. reconciliat, item Mediolanenſes cum Pontif. & Imp. 669. A. miraculis fulget. 670. C. fautores Anacleti Antipapæ ad Innoc. II. Pont. divertit. 679. C. Victorem IV. Pſeudo-Pont. ad Innoc. II. ſupplicem ducit. 683. C. Pater Patriæ à populo ſalutatus. D. pro Po. in Concil. Stampenſ. 661. D. pro Eccleſia Romana coram Lothario Imp. 665. B. Crucem contra Infideles prædicat, & miraculis fulget. 696. C. ad Conradum II. Imp., & ad Romanos ſcribit in favorem Eugenii III. Pont. 697. B. C. D. item Conradum Imp. ad Crucem accipiendam monet, & miraculis comprobat. 699. A. & D. obit. 711. C. inter Sanctos adſcriptus. 792. D.

Bernardus Card. ad Frid. Regem Eugenii Po. Leg. 710. B. - Hadriani IV. Po. ad eumdem. 727. B. cum exercitu ejuſd. in Italia. 747. B.

Bernardus Piſanus Abbas S. Athanaſii ad Aquas ſalvias. 684. A.

Bernardus Vedrana Bononienſium Conſul. 797. A.

Bernardus Coſſius Prætor Mutinenſium. 897. B.

Bernardus Cornazanus Prætor Reggienſ. 905. A.

Berola caſtr. Benev. Ludov. Imp. mora. 324. D. (62)

Berta Carlomani Regis uxor: in Italiam cum filiis venit. 216. A. (22) cum filiis Deſiderium Romam tendentem comitatur. 220. A. Veronam miſſa. 222. B. capta in ſummo habita honore, in Franciam remiſſa. 223. A.

Berta Lucæ Marchioniſſa conjugem ad Regnum incendit. 372. D. ad ludibrium commemorata. 373. C. vehementius inſtigat. 376. B. verſuta refert conjugi, quæ audiverat. 379. A. capta cuſtoditur impunè dimiſſa. 390. A. ejus filii R. I., Tuſciæ March. 400. D.

Berta Rodulfi Burgund. & I. R. vidua: Hugonem I. R. ducit. 405. C. (9) (11)

Berta Hugonis I. R. ex pellice fil. nepoti Imp. Or. nubit. 408. B. ejus vita, & nomen aſſumptum. (21)

Berta Henrici III. Germ. R. uxor: eum rogat. 583. D. cum conjuge Imp. coronatur. 587. A. obit. 592. D.

Bertæ Othonis March. fil. Henrici III. uxor repudianda. 550. B. (48)

Bertena caſtr. Comenſ. qui ibi de Mediolanenſibus victores. 652. D.

Bertharius Bonifacii Co: Corſicæ tutoris fr. Afros terret. 282. A.

Bertharius Abbas Caſſin. Monaſterium munit. Oppidum conſtruit. 308. C. auro cladem avertit. 315. C. Ludov. excipit. 316. B. pro Hiſembrando rogat. 322. C. Pontificem adit, ut moneat. 335. B. à Sarracenis obtruncatus. 350. A.

Berthila Berengarii R. conjux. 383. C.

Bertoldus Henrico III. diſſoluto ſocium ſe præbet. 571. D.

Bertoldus Dux: de Repub. ſolicitus conventum indicit. 571. E.

Bertoldus Frid. I. Imp. Cancellarius Faventinos ſubdit. 825. A.

Bertoldus Dux Zaringiæ à Germanis in Regem eligitur. 858. C.

Bertholdus Patriarcha Aquilejenſis eligitur. 911. A. (45)

Bertholdus Urſinus Nic. III. Pont. Co. Romaniolæ factus. 1089. C. Prætor Bonon. 1092. D.

S. Bertolfus: Abbas Bobienſ. 83. C. Regem interrogat. 96. B. ab eo auxilium petit, Honorium adit. 97. A.

Berton Spoletanus Rachim provocat. 184. B.

Bertrada Pipini Fr. Regis uxor: inungitur. 201. B. filior. Regum diſcordiam componere curat. 214. C. nuptias filio promovet, ad limina procedens. 215. A.

Bertrandus Conradi Imp. à ſecretis: exanimatus. 500. A. (84)

Bertulfus Bertulfi Ducis fil. præſ. datus. 623. D. ſacramento ſe obſtringit. 624. C.

Betenardus Ep. Patavinus jus monetæ ſignandæ obtinet. 519. B.

Beurandus Epiſc. Portuenſ. Leg. Po. Frid. II. Imp. comitatur. 928. D.

Bexata Caſtr. ſeu Turris Papienſ. à Mediol. captum. 869. C.

Bezola Hugonis I. R. pellex: Bertæ Imp. Or. uxoris mater. 408. B.

Bibianellum Opp. in Appennino: ibi Greg. VII. 572. A. Mathildis refugium. 595. B. excipit Henric. IV. 630. B.

Biblium Syriæ Urbs: capta. 622. A.

Bilidulfus Monac. Regi ſalutanti, reſpondet. 93. B. vulneribus affectus. C. incolumis ſurgit. D. ejus invaſor Dæmone correptus, Monachor. precibus ſanus. 94. A.

Biltramus Græcus Prætor Mediol. 1058. B.

Biragi, Famil. Mediol. 1071. C.

Biſerus Copronymi Imp. P. obtruncatus. 183. C.

Biſſanum Opp. Bonon. 1083. C.

Bithynia: Juſtinianum Imp. recipit. 149. C. ad eam Cruceſignati. 602. C.

Blanchinus à Camino Prætor Feltriæ. 997. C.

Blancorum ſam. 543. A. 561. A. 563. A.

Blanderate Oppid. Mediol. 714. B. à Fœderatis Ital. captum. 782. C.

Bleda Tuſciæ Urbs: ad Ro. Po. ditionem tranſit. 172. B. (42) à Luitprando capta. 180. A. retenta. D. reſtituta. 185. C. D. ejus cædes & deprædatio. 217. D.

Bobium Urbs Exarch. reſtituta. 204. D.

Bocius Bonon. è feneſtris Palatii dejectus. 771. B.

Boëmia: in paternor. diviſione Carolomani portio. 332. A.

Boëmi: vaſtati. 257. B.

Boëmundus Nort. Roberti fil. Princeps Tarentin. in expeditione Græca à patre relictus. 585. A. ad bellum Hieroſol. 602. B. ei data Antiochia. D. ejus ob. 627. E.

Boleslaus Sclavor. Rex: deletus. 476. B.

Bonacurſus Montecuculus Mutin. 1057. B.

Bonapax Moderator Brixianus. 834. C.

Bonaſcum Opp. Papienſ. 901. B.

S. Bonaventura Card. creatus. 1077. A. ejus mors. 1079. B. (58)

Bondenum Opp. Ferrarienſ. 925. B.

Bonicius Scroſatus è Mediol. plebe: Dux factus. 438. C.

Bonicius, ſeu Bonizo Mediol. Dux: armis ſolicitus pro ſede filio obtinenda. 456. B. confoſſus. 457. A. (63)

Bonifacium in Corſica à Genuenſ. Piſanis ereptum. 832. A.

Bonifacius III. Ro. Po. electus. 78. D. ejus virtus. 80. A. Concilio ſalutaria ſtatuit. B. obit. 81. A.

Bonifacius IV. Ro. Po. conſecratus. 81. D. pro diſciplina Concil. habet, Pantheon obtinet. 82. B. obit. 83. A. (16)

Bonifacius V. Ro. Po. electus. 88. C. ſacratus. D. (29) (30) extinctus. 91. A. (40)

Bonifacius VI. Ro. Po. ordinibus reſtitutus Patriarc. Grad. pallium tribuit, obit. 366. B.

Bonifacius VII. Pſeudo-Pon. 445. B. Baſil. Vatic. ſpoliat fugiens. C. recep. C. P. (43)

Romam rediens Pontificis carcere confecti ſedem init, repente interit. 456. A. (60)
Bonifacius Sedis Apoſt. apocriſarius: captus ad Imperat. ductus. 137. C.
Bonifacius Archiep. Moguntinus Pipinum Regem conſecrat. 194 B. (82)
Bonifacius Co: Corſicæ tutor: Afros terret. 282. A.
Bonifacius Co: Rodulfi Burg. & I. R. cognatus: victor Spoletinor. & Camertum March. declaratus. 392. B.
S. Bonifacius: in Boëm. martyrio affec. 465. C.
Bonifacius Tedaldi Co: Canuſſini fil. ſeu Alberti Tuſciæ: opibus maximè abundat. 476. B. (14) Longobardam Legem profeſſus. C. uxorem ſibi deſpondens invidiam excitat. 485. C. ſecundam uxorem ducens nuptiis magnificentiſſimis. 500. C. in conjurantes incitatus. 501. A. occiſus, ſepultura ejus. 523. A. (44)
Bonifacius Bonifacii Ateſtini fil. puer cum matre ditionem excipit. 523. A. (44) obit. 531. B.
Bonifacius Gulielmi Montisfer. fil. ædificat Monaſt. Locedi. 484. B. reſtaurat. (37) Spoleti & Anconæ March. 524. D. (44)
Bonifacius March. jurat. 629. C.
Bonifacius Sanboniſacii Co: factionis Veron. caput. 881. A.
Bonifacius March. Montisferrati à Bononienſ. deturbatus. 895. C. cum ipſis contra Frid. II. Imp. 928. A. exilio boniſque mulctatus. 936. B.
Bonifacius Co: Panici Veronæ interfectus. 981. B.
Bonifacius de Cario Placentinus Bonon. Prætor. 996. C.
Bonifacius Areoſtus Bonon. occiſus. 1078. C.
Bonifacius Gallus Archiep. Ravenn. 1079. C. (60)
Bonitus Abbas Caſſini: oppreſſus miraculo evadit. 42. B. Ro. Po. ad eum literæ. 59. A.
Bononia: Urbs Exarch. in Æmil. bello à Luitprando occupatur. 170. B. ejus origo & viciſſitudines. 171. A. apud eam conflictus. 176. C. reſtituitur. 204. D. capta muris nudata. 296. D. ibi dividitur Arnulfi exercitus. 364. A. ibi Berengar. 374 A. turres condit. 450. A. precibus protecta. 475. A. ejus nova ordinatio. 615. B. ad eam Po. 619. C. à ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta. 620. A. ad populi frænum arx constructa. 630. B. quæ tumultu deturbatur. 633. B. ſanguine pluvit. 634 D. fœdus init. 645. D. ad ejus potentiam primus gradus. 650. B. ibi capitulum primum à S. Dominico Ord. Prædicator. fundatore. 916. B. publicis ædificiis ornatur. 919. C. ipſius Gymnaſium Neapolim à Frid. II. Imp. tranſlatum. 929. A. in novo ſtatu Reipublicæ mutata. 933. C. ab Epiſcopo interdicta. 942. C. (38) ab interdicto abſoluta. 944. E. ad meliorem ſtatum traducta ope F. Jo. Vicentini Ord. Præd. 945. B. bello civili afflicta. 949. C. iterùm. 1057. D. 1060. B. 1077. C. Antianis recta. 1058. A. in bello. 1080. B.
Bononienſes: Vexilliferos inſtituunt. 592. D. Mathildi adjuncti ſuperantur. 593. D. arcem deturbant. 533. B. condonati & privilegiati. 637. B. ædes conſilii conſtruunt. 646. A. Nonantulanos pactis in fidem recipiunt. 664. D. - Mutinenſes vincunt. 687. D. ut Sancaſſanum reficiant inducti. 711. B. Imolenſibus victis Pacem gravibus conditionibus concedunt. 712. B. ejus Juris conſulti in magno Roncal. Conventu judicium tenent. 740. B. & C. Frid. obbediunt. 766. A. Bocium P. è feneſtris Palatii ejiciunt. 771. B. à Frid. Imp. cruciati. 777. A. infœliciter pugnant cum Faventinis. 785. B. eos vincunt. 787. C. fœdus cum Mutinenſ. & Reggienſibus ineunt. 791. B. contra primos adjuvant. 877. A. eor. Privilegia Henricus Imp. Rex confirmat. 830. B. item cudendæ monetæ. 839. A. in auxil. Pontificis fœliciter pugnant. 856. B. agrum Imolenſem vaſtant. 921. B. in auxil. Regienſium Mantuanos & eor. ſocios prœlio vincunt. 882. D. - Legato Othon. Imp. obtemperant. 886. A. pro Imperialibus & Salinguerram contra March. Azonem Eſtenſem arma capiunt. 892. B. item contra Piſtorienſes ib. C. interdicti. 894. A. Oth. Imp. magnificè recipiunt B. Papienſes, Cremonenſ. & Montisferrat. deturbant. 895. B. Ariminenſes vincunt. 904. C. in gratiam Frid. II. Imp. recepti. 914. B. 915. D. contra ipſum fœdus ineunt. 927. D. cum Mutinenſib. prœliant. 935. D. - Carrocium amittunt. 937. D. eorum agrum vaſtant. 949. C. 962. A. iterum contra Mutinenſ. 968. D. à F. Bened. Ord. Præd. conciliati. 983. A. - Badianum capiunt & incendunt. 991. E. Hencium Reg. vincunt & capiunt. 1000. B. Mutinenſes ſubdunt. 1001. E. Inno. IV. Pontif. magnificè excipiunt. 1011. D. fœdus cum Ravennatib. ineunt. 1016. B. - Faventiis & Balneocaballo potiuntur. 1022. A. item Forolivii, & Foropopuli. 1024. A. civili diſcordia afflicti. 1038. B. à Pontif. interdicti Forolivienſes deturbant. 1047. C. Eccleſiæ ſe tradunt, & interdicto abſoluti. 1047. B. cum exercitu in auxil. Caroli Andegavenſis. 1056. A. bellum Venetis parant. 1065. C. eor. res militares inſtaurant. 1068. A. ad pacem cum eiſd. ducti. 1072. B. à Faventinis cæſi. 1081. A. auxil. Caroli Reg. Sicil. obtinent. 1082. C. Jura Eccleſiæ ſalvis eorum jurant. 1089. D. denuò inter ſe acriter prœliant. 1093. B.
Bononius Abbas Locedenſ. moriens, miraculis ſanctitate probata, ara ei erecta. 494. A. (61)
Boſchetti, Famil. Mutinenſ. 988. A. - 1100. A.
Boſo Buvini Co. Fland. fil. Rechildis Calvi uxoris fr. Dux Papiæ declaratus. 331. A. in auxil. à Po. vocatus. 333. C. uxorem ducit, Provinciá donatus Rex appellatur. 334. C. (85) Ro. Po. auxiliatur. 338. D. eum comitatur. 340. A. Burgundiam invadens Rex ejus coronatur. 341. B. à Fr. regibus bello adortus. 343. A.
Boſo Hugonis R. I. germanus eum conſulit. 400. A. ab eo March. Tuſciæ recipit, oculis privatus. B. uxore inſtigante malum gerit animum in fratrem, captus Tuſciá privatus. 404. C.
Boſo Hugonis I. R. nothus Ep. Placentinus pecuniá ſe in ſede ſervat. 411. B.
Boſo Dovaria Dux Cremenſ. ſuffocatus. 1000. B.
Boſphorani: in vindictam expugnati & interempti. 148. C. cujus & ipſi ultores, pſeudo Imperat. elevant. 149. A.
Bonus Archiep. Raven. creatur. 98. A. mortuus. 108. B.
Bonus Archiep. Mediol. 282. B. (24) ejus conſecratio & mors. 285. (33)
Bonus Gregorii Blancanici fil. Ep. Equilinus dein Patriar. Gradenſ. pallium obtinet. 420. C. (50)
Bonuſſenior Ep. Regienſ. conſilio adeſt. 625. D.
Bovianum Opp. Benev. Ducat. Bulgaris conceſſum. 124. A. ejus Gaſtaldius Ducem & Comitem conducit. 315. C.

Bran-

Brancaleo Andalus Senator Bonon. 1014. C. detentus. 1026. A. iterum Senator Pontifici infenſus. 1037. C.
Brancifortior fam. Placen. 452. B.
Brandeliſius Lambertinus Bonon. 1057. D.
Brebia Opp. Duc. Mediol. Archiepiſcopi interdicti refugium. 554. C.
Bremidum Opp. Papienſ. 900. D.
Brenta flu. agri Patav. ad eam Ungari. 378. A. promittentes omnia ſe daturos. 381. E. de eo lis. 622. C.
Breſate Opp. Mediol. 970. C.
Briſacum Urbs ad Rhenum flu. ibi Archiep. Moguntinus moratur. 416. C.
Britti fam. Imolenſ. eorum caſtrum. 797. C. factionum Imolæ Principes. 957. D.
Brittones: à Ludovico domiti. 279. A.
Brittonorii Comitiſſa Anconitanis favet. 790. C.
Brixia: Lomb. Urbs capta. 16.B. - Duce gubernata. 23.A. - ibi Ludov. 312. E. ibi ſanguine pluit. 326. A. in fin. ejus obit Ludov. II. Imp. C. (69) in ejus agro ſecundum Italor. prælium. 358. A. in ejus finibus ſeditioſor. congreſſus. 391. B. ab Ungaris diripitur. 393. C. ejus Ep. novo exemplo pulſo alter ſuffec. 411. A. ad eam Conradus Imp. 458. A. in ejus Antiſtitem concil. ſententia. 542. E. terræmotu concuſſa. 543. A. fœdus init. 646. D. fortuito incendio cremata. 698. D. à Frid. Imp. capta. 730. C. à terræmotu afflicta. 923. D. à Frid. II. obſeſſa. 962. C. ab Icilino capta. 1036. D.
Brixiani: ope Mediolanenſium Laudam capiunt. 621. C. vindicati. D. ab Henrico IV. puniti. 623. A. in Parmenſes. 644. B. arcem Germanis arreptam ſolo æquont. 647. A. à Bergomatibus cæſi. 725. C. pacem pactis à Frid. Imp. obtinent. 763. C. ab Henrico Imp. Privilegiis ademti. 842. D. inteſtino bello fatigati. 872. A. 877. C. eorum ager ab exulibus vaſtatus. 879. B. ab Icilino crudeliter affecti. 1037. A. inter ſe præliant. 1067. A.
Brixillum: viæ Æmil. ad Padum in agro Mutinenſi captum. 17. C. Longobardis ablatum. 31. B. ab eis obſeſſum. 33. B. deditum, ad ſolum dejectum. 34. A. præſidio firmatur. 67. A. incenſum ab incolis fugientibus. 70. A. - Romanum Pont. excipit. 149. B. apud eum Monaſter. extructum. 408.C. ab Hencio captum. 991. B.
Brixina Bavar. Urbs: ad eam Henrici III. conventus. 579. C.
Brondulum Opp. Venetor. captum. 259. D.
Bronum Opp. Papienſ. à Mediol. dirutum. 794.C.
Brugnanum Caſt. Bergomenſe. 1091. B.
Brunduſium Calab. Urbs à Beneventi Duce invaſum. 141. A. à militibus Manuelis Imp. captum. 723. C. Gulielmo Sicil. Rege deturbatum. 726. A.
Brunichildis: Regina Auſtriæ & Burgundiæ pecuniam pro redimendis tribuit. 52. C. laudata & vituperata. (91)
Bruno Archiep. Colon. Othonis M. fr. ei Lotharingia conceſſa. 418. B.
Bruno Ep. viſione territus. 500. A.
Bruno Ep. Tullenſ. invitus ad Po. ab Henrico II. aſcitus. 517. C. Pontificalia deponit. 518.A. ut peregrinus Romanos alloquitur. B. Rom. Pont. conſecratus. C. - V. Leo IX. (29)
Bruno Ep. Treverenſ. Lotharingiæ Leg. 612. C.
Bruno Ep. Spirenſ. 629. C.
Bruno Ep. Signinus: & Abbas Caſſin. in Henric. IV. invehit. 631. D. accerſitus Pont. reſpondet. ibi ſuſpenſ. Abbatiâ. 632. B. (21) in concil. gratias agit Deo. 635. D.
Bruno Archiep. Colonienſ. obit. 678. C.
Bruno Bonnenſis Eccleſ. Præpoſ. Legatus Pontif. in Germania. 879. A. Epiſcop. Colon. ſuffectus inde in carcerem miſſus. 878. E. (15)
Bruſati Famil. Novarienſ. 1052. C. 1071. D. 1075. B.
Bualellus Bononienſ. Prætor Regii. 872. C.
Bubaganus Catapanus: quater devictus. 483. B.
Bubali in Ital. 58. C.
Bucco Ep. Halberſtadenſ. Antipapæ favet. 544. B.
Buffalora Opp. Mediol. 987. B.
Bulgari: in Ital. agrum poſtulant. 123. B. obtinent. 124. A. Mœſiam invadentes cladem inferunt. 243. A. pluries victi, ſemel victores. 262. B. iterum fugati. D. Pannoniam incendunt. 281. C.
Bulgarum Opp. Bergom. à Mediol. everſum. 870. B.
Burcardus Othonis M. Dux: in Ital. miſſus. 432. B.
Burcardus Ep. Vormacienſ. voluminis Decretor. auctor. 477. A.
Burchardus Com. Stabuli: Sarracenos fugat. 259. A.
Burchardus Suevor. Dux Rodulfi Burgund. & I. R. Socer: ſocius ejus pro recuperanda It. adſcitus. 395. B. Legatus Mediolanum. C. imprudenter loquitur. 396. A. necatus. B.
Burchardus Ep. Baſileenſ. &
Burchardus Ep. Loſanenſ. Henrico III. diſſoluto ſocium ſe præbet. 571. D.
Burchardus Ep. Monaſterienſ. jurat. 629. C.
Burdinus Archiep. Braccarenſ. Henric. IV. denuo coronans, Archiepiſcopatu privatus excommunicatus. 639. A. (37) (38) ab Henrico Antipapa deſignatus. 640. B. (44) Vide Gregor. VIII.
Burellus de Angleno à Manfredo occiſus. 1019. A.
Burgundia belli ſedes. 293. D. - Lothario confirmata. 295. D. - Carolo traditur. 307. C. à Boſone invaſa cujus Rex coronatur. 341. B. teſtamento relicta Conrado Imp. ſeu Henrico filio. 496. B. (73) bis vaſtatur. C. (74) (75) ad eam Henric. III. 567. B. Po. 620. C. ad eam confugit Po. 642. C. (47) dos Beatricis Frid. Imp. Uxoris. 726. C.
Burgus S. Domnini Urbs inter Parm. & Placentiam ibi ocio deditus exercitus à paucis adortus. 373. B. ibi moritur Vido famâ ſanctitatis. 513. B. (17) incenditur. 621. A. à Parmenſibus capta & incenſa. 710. B. Placentinis ab Henrico Imp. attributa. 842. B.
Buxetum Opp. Æmiliæ: bello captum. 170. B.

C

Cabillonium Gal. Urbs. ibi ad Ludovicum Bernardus. 270. E.
Cacanus Hunnor. Rex: Legatos ad Agilulfi amicitiam exquirendam mittit. 64. A. ei auxiliatur. 69. B. in Ducatum Forojulienſem irrumpit. 84. A. pugnat fortunâ victor. B. Romildam fallit. C. barbarie crudeliſſima uſus. 85. A. de pace quæſitus. 89. B. inſidias ponit, iterùm quæſitus eam concedit. 90. A. excipit confugientem Perthariturn. 118. A. inſtante Grimoaldo eum pellit. C. eo iterum inſtante Ducatum Forojulienſem populatur. 122. B. Lupum Ducem occidit Longobardos avertit, regionem diripit, Grimoald temerè jactat. C. ejus aſtutiâ territus in-

pro-

proprium Regnum ſe retrahit. D.
Caco Giſulfi Forojul. Ducis fil. occultè ereptus. 85. A. patri ſuccedit. C. improvidus nactus, extinctus. 87. D.
Cacodæmones ferientes obſervati. 130. B.
Cacus Regienſis vir quaſi Gigas. 1054. C.
Cadalous, ſeu Cadolaus Epiſc. Parmenſ. fodri & manſionatici obtinet remiſſionem, S. Vidonis corpus donat. 516. C. - Conciliabulo Baſileæ Pſeudo-Po. 544. A. Vide Honor. II.
Cadolacbus Dux Forojulienſ. 249. C. in conſilium adhibitus. 267. A. accuſatus. 273. A. exercitum ducit, recedit, abſumptus. 274. A.
Chartularius: theſaurum Baſilicæ diripit. 99. C. conjurat. 103. C. in Sicil. miſſus. 161. B. ad occidionem Ro. Po. aſſumptus. 164. B.
Cajeta Urbs in Latio: ad eam deſcendit Ro. Po. ab Oriente revertens. 150. B. prope eam conſident Sarraceni. 299. B. ejus Eccleſiam Po. copulat Capuano Urbis novæ Epiſcopo. 335. D. à quo preſſa Sarracenos vocat, avertit, revocat. 336. A. ibi Gelaſ. II. Po. ſacratus. 640. B. ab Henrico Imp. capta. 848. A.
Cajetani: claſſem ornant in Sarracenos. 302. C.
Cajetanorum fam. 592. D.
Caira Oppid. Mediol. à Frid. Rege deſtruitur. 715. C. & 716. (13)
Calabria Apuliæ Regio à Duce Beneventi invaſa. 141. A. intolerabilibus gravata. 178. B. peſtilentiâ invaſa. 190. A. Imperatori relicta. 231. B. Græcor. exercitu adorta. 242. B. ibi prælium. C. à Sarracenis diu vaſtata. 295. A. iterùm. 304. B. ejus patrimonium reddendum. 310. B. C. à Sarracenis laceratur. 325. A. 385. A. 388. A. ad Occid. Imp. reducenda. 437. B. redacta. 438. A. Regio ab Othone M. ordinata. 441. C. per Sarracenos à Græcis capta. 451. ibi grave prælium. 453. B. novo Magiſtratu adſtricta. 454. B. invaſori confirmata. 539. B. & ſeq. ſubacta Nortman. 553. B. ad Hieroſol. bellum armatur. 602. B. à Po. luſtratur. C. capta. 650. B. bello afflicta. 723. C.
Calabri: in Sarracenos adjuncti. 388. B.
Calcinatum Caſtrum Bergom. à Mediol. everſum. 870. B.
Calles Urbs Pentap. reſtituitur. 204. D.
Callinicus Exarchus. 64. C. pacem firmat. 65. A. bellum infert, captivos facit. 67. A. revocatus. 69. A.
Callinicus Patriar. C. P. Leontium Imper. invadentem approbat. 142. C. (62) luminibus exutus. 146. C.
Callipolis Apul. Urbs: Romanum Po. recipit. 149. B.
Calliſtus Patriar. Aquilejæ. 170. B. (38) poſeſſiones Gradenſ. Eccleſiæ reſtituit. 177. B. (50) Amatorem Ep. Forojulio depellit, vix præcipitium vitat, tenuiſſimo victu cuſtoditus. 179. A. mortuus. 218. B. (24)
Calliſtus II. Ro. Po. Viennæ in Gal. elec. expectato Romanor. conſenſu ſacratus. 643. B. (52) Rhemenſi Concil. præſidet. C. excommunicat (53) in Ital. tendit. 644. A. ſacramenta Principum exigit. B. ad Sutrium obſidendum. 646. B. (58) (59) Legatos recipit & mittit. 647. B. & C. in Concil. Later. acta Vormaciæ confirmat. 649. B. & C. (64) pro defendendis Apul. & Calab. Ducat. occurrit. 650. B. obit. 651. D.
Calliſtus III. Ro. Po. ab Imperialibus ſuffectus. 785. A. ad pedes Alex. III. Pont. Pontificatum abdicat. 803. C.
Caloprinor. fam. Ven. 454. C. 456. A.
Calor. fl. prope Beneventum: ad eum vexatur Conſtantis exercitus. 120. E.
Camaldulenſes: inſtituti. 477. A. (15) ſuſcepti. 514. B. privil. affecti. 553. C. 610. D. 633. D.
Camerinum: Umbriæ Urbs ad Picen. captum. 53. B. ibi ſe includit Ageltruda fugiens. 364. B. obſeſſum dolo ejus liberatum. 365. A. & B. ejus Marchionatus erectus. 392. B. Adelbertus I. R. ibi ſe firmat. 422. B. obſidetur. 430. A. re infecta relictum. B. 431. A. terræmotu labefactatum. 1092. C.
Camertes: in Sarracenos adjuncti. 388. A.
Campania: Provincia. 4. B. turbatur. 84. A. ibi tumultus. 86. A. devaſtata. 145. A. ab Imperatore deficit, ibi à Romanis Dux & fil. obtruncati. 169. B. - Ro. Po. ejus Ducatus permiſſus. 231. C. ejus quænam pars Pontifici confirmata. 267. D. 270. B. diu vaſtata. 295. A. ingenti bello affligitur. 315. A. deprædatur. 361. A. 375. B. 405. C. ad Othonis M. fidem coacta. 436. B. 437. A. à Sarracenis liberata. C. Regio ordinatur ab Othone M. 441. C. quibus conjuncta. D. à Sarracenis vaſtatur. 468. B. liberata. 469. A. in ea florent Sancti Dominici duo. 495. B. (69) ad eam Conradus Imp. 501. A. à Nortmanis nec ſacris locis parcentibus invaſa. 512. A. Henrico II. ſubjecta. 516. A. ejus Principes à Nortmanis avocati. 520. C. (34) à Nortmanis ſubacta. 543. A. ad eam Po. 556. C. in fide retinenda curatur. 593. C. ad eam Po. confugit. 638. C. à Principe Roberto occupata. 723. C.
Campani: ab Imperat. deficiunt. 169. B. bello afflicti. 294. C. à Nortmanis avocati. 520. C.
Campo coronatæ: ad Abduam fl. ibi caſtra Alabis ſunt locata. 139. D.
Campulus Sacellarius: ſacrilegè conjurat. 247. A. immaniter habet Pontif. C. poſſeſſiones Eccleſiæ adoritur. 249. A. vinctus mittitur. C.
Campus mortuorum in Duc. Mediol. cur ſic appellatur. 517. A.
Campus-Malus Mediol. Duc. locus: ibi tumultuantium populor. pugna. 490. B. (53)
Candiani fam. Venet. Vide Petrus Candianus, & 451. B.
Candianum Opp. Friniatenſ. à Mutinenſ. captum. 878. C.
Candidianus Patriar. Aquilejenſ. à Clero Gradenſi elec. confirmatus quibus Epiſ. præſit. 79. B. (5) obit. (89. A, (31)
Canditatus: præpoſitus quibuſdam Apuliæ oppidis, Græcos pellit. 504. C.
Canes: ab Hugone I. R., dono miſſi ad Græciæ Imperatorem in eum invecti. 397. B.
Canne Urbs Apul. Peucet. apud eam exercitus Græcor. devictus. 483. B. portio Rodulfi Nortm. 506. D.
Canobium Opp. Mediol. 1085. A.
Canonici: doctrinâ florentes. 448. D. Auguſtiniani præcipui. D.
Canturienſes: à Comenſibus in inſidias tracti. 651. B.
Canturium Opp. Mediolanenſ. à Comenſibus oppugnatur. 651. C. ab Archiepiſcopo occupatur. 917. A. (57)
Canuſium Opp. Apul. per Ludov. Imp. à Sarracenis traductum. 320. C.
Canuſſium Arx Parmæ extruitur. 408. C. ibi excepta Regina obſidetur. 414. C. acriter oppugnatum. 415. B. exercitu vexatur. 416. D. ibi Gregor. VII. apud Mathildem. Epiſcopi & Principes. 567. C. & Henric. III. D. pœnitens. 568. C. abſolutus. 569. A. tentatur. 595. A.
Ca-

Capitanei: quid obſervarent. 232. A. Mediol. conſtituti. 423. A. qui. 442. D. 443. A. Mediol. novi juris. 461. B.

Caprianum Opp. Brix. reciſum. 872. A.

Capriliani: proximi Bononienſibus eorum potentiam augent. 650. A.

Caprulenſe Opp. Venetor. à Sclavis depopulatum. 294. C.

Capua Urbs Campaniæ: ad deditionem coacta. 239. D. ejus regio vaſtatur. 294. D. item. 295. A. (4) ejus principatus primordia. 304. A. ſæpius incenſa, altera conſtruitur. 308. A. ejus regio vaſtatur. 315. A. deficiens, quadrato lapide ſtructa, adorta reſiſtit. 323. D. ſupplex veniam impetrat. 324. A. in ſeditione vaſtatur à Sarracenis. 335. B. ejus Eccleſia diviſa, nova Cajetæ copulata. C. ejus ditio magnificata fugatis Græcis. 352. A. ejus principatus in Gaſtaldeo initium. 375. B. ejus ager ab Ungaris vaſtatur. 405. C. pulſum Ro. Po. recipit. 433. C. ejus Archiepiſcopatus inſtituitur, quare. D. (13) ad eam exercitus in Sarracenos & Græcos. 437. C. quibus adjuncta. 441. D. à Civibus necato Principe, ad ultionem obſeſſa, ipſis confoſſis. 457. B. C. à Sarracenis recepta. 468. B. recuperata. 469. A. Henrici I. R. & Imp. præſentis auctoritate, Principatus ejus donatur. 486. D. à Conrado ſubacta. 493. (60) obſidetur. 494. A. ejus principatus reſtitutus. 516. A. à Ricardo Nortm. armis occupata diris à Po. addicta. 522. B. (41) ibi infirmatus Po. 528. C. ejus Princeps fit Ligius Eccleſiæ Ro. 539. B. & ſequ. quo ad turres & portas ſubacta. 543. A. ibi comitior. conventus. 590. B. à Rogerio occupata. 592. E. obſidetur. 596. A. ſe dedit. B. ibi Concil. in Imp. & Antip. 641. A. à Rogerio Rege Sicil. diruta. 680. B.

Capuaccium Caſtrum Campaniæ expugnatum à Frider. II. 988. A.

Capuani: tumultuantibus Beneventanis manum addunt. 291. B. Epiſcopo pulſo, uxoratum neophytum ſufficiunt. 335. A. in ſeditione à Sarracenis vaſtati. B. in eos & Græcos, juncti. 453. A. Ricardum excludunt. 595. C. recipiunt. 596. B. auxiliares miſſi infructuoſi recedunt. 627. E. Rogerium abdicantes ad partem Lothar. II. Imp. tranſeunt. 674. C. ad partem Eccleſiæ redeunt. 1012. D. à Conrado Rege crudeliter ſubacti. 1014. D.

Caput Aggeris in finib. Venetor. ab Ungaris inceditur. 382. B. deficientes incolæ ſeverè puniti. 454. D.

Caralis Portus Sardiniæ. 851. C.

Carantanum. V. Carinthia.

Caravagium Opp. Mediol. in poteſt. Turrianor. 1091. A.

Caravaſium Caſtr. Cremonenſ. à Mediolanenſib. incenſum. 844. C.

Carbonaria Caſtrum Marchionis Malaſpinæ à Mediol. dirutum. 830. B.

Carboneſii famil. Bonon. 1038. C.

Carcanor. fam. Mediol. 461. B. 645. A. 1097. A.

Carcanum Oppid. Comenſe. 757. B.

Cardinales: in comitiis acclamantes. 518. B. in electione Po. primi. 537. D. eorum nomen auctum. 538. B. ex aliena Eccleſia deligunt. 543. B. Mantuæ conveniunt. 546. A. cum Po. arcem aſcendunt. 585. A. infirmum Po. de ſucceſſore proponendo rogant. 589. A. conſentientes fraudati. C. invitum eligunt. 590. A. Tarracinæ ad comitia conveniunt. 592. A. ad Concil. Po. comites. 593. A. 599. A. peragentes comitia. 604. A. ſtipantes coronationis ſolemnitatem. 625. B. de malis vitandis ſoliciti. 626. A. cum Po. captivi. 627. D. ad eos cauſſa rejecta. 635. B. Viennæ eligunt, Romæ degentes conſenſum præbent pro Caliſto II. 643. B. duo ad Concil. miſſi. 647. C. diviſi duos Pontifices ſufficiunt. 651. D.

Cardinalis Presb. vel Diaconus: tantum eligendi in Ro. Po. 213. C. eligitur. 245. B. 300. B. damnatus. 306. C. eorum antiqua dignitas. 448. D.

Carellus Ord. Minor. in obſidione Patav. multa facit. 1028. C.

Carinthia: Auſtr. Prov. deficiens, exercitu percuſſa. 274. A. iterùm aggreditur. B. ejus incolæ in fidem redeunt. 275. B. in paternor. diviſione Carolomani portio. 332. A. Arnulfo ex concubina deſtinatur. 342. C.

Carinus auctor homicidii Sancti Petri Martyris. 1013. D.

Cariſiacum Gall. locus: ibi Ro. Po. & Regia fam. atque Regni proceres ad conſilium. 201. C. item ad ſolemnitatem. 257. A. ibi Ludovicus. 287. B. Carolum fil. coronat. 290. B.

Carlomanus Caroli Martelli fil. 183. A. primog. (63) dona fert B. Petro Ap., clericus initiatur, Monaſter. condit. 190. B. Caſſinum ſe recipit. C. invitus, in Franciam profectus. 201. C. in Monaſt. Viennenſe obit. 202. A.

Carlomanus Pipini Fr. Regis fil. inungendus convenitur. 200. C. D. à Ro. Po. inungitur. 201. B. tabulas ſacramento munit. 202. A. diſcors cum fratre regno Fr. ſuccedit, Ro. Pontifici annuit. 213. B. mortuus. 216. A. (22)

Carniola Auſtriæ Prov. Rachis exercitu vaſtata. 179. B. ejus incolæ in fidem redeunt. 275. B.

Carnuntum Pannoniæ ſup. Urbs: apud eam Hunni. 257. B.

Carolomanus Ludovi. Regis Germ. fil. à patre miſſus adverſ. Calvum perterritus. 328. B. patri ſuperſtes. 331. D. diviſione paternorum ejus portio. 332. A. Rex Bavariæ cum maximo exercitu Ital. tendit. 334. B. ſeditioſos adhærentes habet. D. Ital. regnum init, Bavariam exanimatus redit. 336. B. ITAL. REX beneficus. C. (90) anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ. 338. C. moritur laudatus. 342. B. (4)

Carolomanus Balbi fil. Rex Franciæ conſecratus, deſpectus. 341. B. adverſ. Boſonem in Prov. bellum gerit. 343. A. ad Viennæ Gal. obſidionem relictus. 345. A. Pontifici & Patriarch. Grad. commendatus fratris Regnum obtinet, Viennam, & Hirmengardem capit. 349. A. Nortmanis ingenti auro pacatis ab apro ſauciatus obit. 349. B.

Carolus Caroli M. fil. natu major Sclavos & Boïmos devaſtat Ducem necat. 257. B. deceedit. 261. C.

Carolus Pipini Fr. Regis fil. magnus dictus ad centum paſſuum millia Ro. Po. obvius. 199. E. inungendus proponitur. 200. C. inungitur. 201. B. tabulas ſacramento munit. 202. A. diſcors cum fratre Rex Fr. ſuccedit, Epiſcopos mittit. 213. B. opibus prævalet, filiam Deſiderii repudiat. 216. A. à Pontif. alienandus. 217. B. ad eum Ro. Po. Legatus mittitur. 218. C. Legato reſpondet. 219. D. nuncios ad Deſiderium mittit. 220. A. iterùm à Pontif. poſtulatus. D. iterùm fruſtratus Concilio bellum decernit. 221. A. exercitum dividit. B. pecuniam iterùm exhibet. C. ſagacitate Deſiderium terret. 222. A. Papiam obſidet.

ſidet. D. (29) in caſtris cum uxore hiemat, inde Veronam recipit. 223. A. & alia Tranſpadana, dein Papiæ obſidionem proſequens. B. hinc Romam progreditur. D. qua pompâ receptus. E. ejus acta ibi. 224. A. donatione confirmata, novam addit. E. (32) REX ITAL. coronâ ferreâ redimitus. 229. B. ordinaturus Rempublicam, Hadrianum conſultum accedit. 230. B. maximis donatus privilegiis. 231. A. (4) jus legendi Po. clero redit. B. Ital. ordinat. C. & ſequ. in Franciam Deſiderium abducit. 233. A. de bello Saxonico, exercitu Alpes ſuperat. 234. A. Rodgando mortem, aliis veniam dat, Forojulienſ. ditionem regno attribuit. B. (12) conventum habet, proſperè dimicat, Hildebrandum excipit. 285. A. (15) (17) in Ital. revertit. C. leges condit. 236. A. Romæ exceptus filios Reges appellari petit. B. duos Reges inunctos, alterum de fonte levatum conſequutus Papiam redit. C. inde Franciam. 237. A. iterùm Pontifici accurrit. 239. C. Aragiſum refutat, Capuam cogit. D. iterùm veniam petenti indulget. 240. A. ſacra inviſens privilegia donat. B. in Franciam redit. D. tribus exercitibus Bajoariam ad deditionem cogit. 241. A. deficientes punit. C. filiam Conſtantino denegat. D. - Bajoariam profectus in Ducatum redigit, Regno Franciæ ſubigit. 242. C. legem fert. D. Bajoariâ Hunnos pellit uſque in Pannoniam vaſtando. 243. A. (38) in Felicem Ep. Urgellæ diligens. C. conjurantem filium cæteroſque punit. 244. A. deficientem compellit. C. Francfordienſe Concil. promovet, Baſilicam conſtruit. 245. A. à novo Pontif. honoratus. B. Forum julium in Ducatum redigit. 246. A. partem theſauri Romam mittis. B. ingens præda à filio ei offertur. C. ad ſe accedenti Pontifici, & ipſe obvius. 248. A. ipſum audit. B. comitatu tributo dimittit. 249. A. tribus graviſſimis agitatur curis. C. necem Ducis vindicat. D. Ravennam & Anconem inviſit. E. Pontificem obvium alloquitur, in templum ſolemniter deductus. 250. A. concionem advocat. B. Imperatoris titulum affectaſſe dicitur. 251. C. Vaticanum adit. E. chlamyde Auguſtali, & coronâ ornatus IMPERATOR inunctus. 252. A. donaria tribuit, crucem præferri inſtituitur. B. protectorem Ro. Eccleſiæ ſe jurat. C. Imperatorem Aug. ſe inſcribit accuſatores Pontificis capite damnat. D. leges adjungit. E. Regis Perſarum Legatum audit. 253. C. nuptias cum Irene expetit. 254. A. oblata munera accipit, Leges Pipino promulgandas mittit. C. fœdus cum Nicephoro percutit. 255. C. (68) audito Patriar. Gradenſi, reſcriptum concedit. 256. C. de Sanguine Crucifixi poſtulat. D. filium Ro. Po. obvium mittit, & ipſe occurrens. E. ipſum muneribus proſequutus remittit. 257. A. in villa hibernat. C. Venetis & Dalmatis fœdus concedit. 258. A. conventum Aquis habet. 259. C. exacerbatus morte Pipini. 261. B. paci & religioni ſtudet. C. alio filio amiſſò triſti rumore incuſſus. D. providus accurrens Sarracenos amovet, tributum Grimoaldo imponit. 262. A. fœdus cum Orientis Imp. reſtaurat. B. conventu Aquis conſortem Imp. filium, Nepotem Regem Ital. declarat. 263. C. de Epiſcopor. electionis libertate ſtatuit. 264. A. moritur, laudatus. C.

Carolus Martellus Pipinum fil. *ad Luitprandum mittit adoptandum*. 175. A. (45) *auxilio ipſum advocat, adverſ. Sarracenos victor*. 176. B. (47) *Fr. regnum pro-Rex adminiſtrans, munera Ro. Po. grata habet, petitiones exaudit*. 180. C. *obit*. 182. A. & 183. A. (62) *ejus beneficia commemorantur*. 224. C.

Carolus Calvus Ludov. Pii fil. ex Judithe. 273. A. *pro eo ſollicitæ matri Pater adhæret*. 288. B. *coronatur*. 290. B. Rex Aquitaniæ *factus, matre commendata dimiſſus*. C. *Ludovico fratri ſe jungit adverſ. Lotharium*. 293. B. *prælio victor*. 294. A. *inducias pangit*. B. Rex Franciæ *titulatus pacem init*. 295. D. *ad eum Thietberga, à Po. commendata*. 317. B. *ejus ope Lotharius auxilium in Ital. Ludovico affert*. 318. B. *Lotharingiam cum fratre dividit*. 323. A. *Ital. ad regnum accurrit*. 328. A. (72) *à Po. accitus Romam*. B. - *IMP. coronatur*. 329. A. *ejus proteſtatio*. 330. B. - *REX ITAL. coronatus*. C. (75) *leges fert*. D. *privilegio Cremonenſi firmato, Ducibus inſtitutis alpes tranſit*. 331. A. *Pontigonis conventum habet*. B. *ſceptrum & baculum aureum recipit*. C. *fratris morte audita ad Lotharingiam occupandam accurrit*. D. *profligatus*. 332. A. *adverſ. Sarracenos jubet*. B. *à Po. rogatus & conventu confirmatus*. D. *rurſus rogatus*. 333. A. B. C. D. *cum uxore Ital. tendit*. 334. A. *Vercellis unà cum Po. Papiam procedit*. B. *dein Derthonem, hinc uxore conſecrata domum remiſſa, cognato Rege Provinciæ facto, in Franciam tendens*. C. *crucem auream donat*. D. *veneno decedit*. 335. A.

Carolus Lotharii Imp. fil. *cum parte Provinciæ* Rex Burgundiæ. 307. C.

Carolus Craſſus Ludov. Regis Germ. fil. *à patre miſſus adverſ. Calvum, fugatus*. 328. B. *patri ſuperſtes*. 331. D. *in diviſione paternorum ejus portio*. 332. A. *ejus in Ital. adventus falſus rumor*. 336. B. (89) *pacem diviſione ſtatuit*. 340. C. *vocatu Pont. in Ital. advolat, ITAL. REX inſignitus*. 342. D. *regni ejus verior epocha*. (6) *directus ad Imp. Coronam, bello Boſonis in Prov. Fr. regum fratrum in auxil. revocatur*. 343. A. *ad eum Pont. literæ*. B. *in Ital. tendit*. 344. A. *Romæ IMPERATOR inſignitus*. B. *verior epocha*. (8) *fœdus in Sclavos promovet*. 345. A. *ad eum Pont. literæ*. C. *Pont. Ravennam advocat*. 346. A. *ibidem conveniunt*. B. Bajoariæ & Lotharingiæ Rex *Nortmanos obſidet*. C. *Gotfrido eor. Regi Friſiam dat, eumque uxorat*. D. *quæ pax ei probroſa*. (14) *conventum habet, ad regnum formandum*. 347. A. *Franciâ conſtitutâ, in Ital. redit, Venetis privilegium confirmat*. 347. C. *voti cauſſa Bergom. adit, cujus Eccl. privil. renovat*. 348. C. *à primoribus* Rex Fr. *invitatus accedit ſacramẽto obſtrictis; Nortmanos vincit, donatos dimittit*. 349. C. *ejus initi regni Epocha* (25) *ejus ab Italia abſentia, conſilior. cauſſa*. 350. C. *in Ital. attractus Papiæ conventum habet*. 351. A. (31) *Gotfridum necat, Hugonem obcæcat*. C. *in Nortmanos bis exercitum immittit*. D. *& rurſus tandem ipſe fruſtratus*. 352. A. *eor. barbarie coactus, Neuſtriam ſibi repugnantem concedit: uxorem adulteram dicit*. B. *regno abrogatus, mœrore confectus*. C. *ejus fœlicitatis opum comparatio*. D. *ejus diſtinctè Epocha dilucidata*. 353. (34)

Carolus Simplex ſub tutore. 356. A. Rex Franciæ *coronatus, ad Pont. ſcribit, ab eo panem benedictum recipit*. 362. A. *auxilium petitum ab Arnulfo obtinet*. B. *Eudoni concors*. 367. A.

Ca-

Carolus Co.Flandriæ ad Imperium intendit. 655.B.

Carolus Andegavenſis Lud. Regis Fr. fr. ab Urb. IV. contra Manfredum Reg. Sicil. vocatus. 1051. B. Romam venit & Senator factus, 1055. C. (13) Rex Siciliæ declaratur. ibid. D. 1057. A. Manfredum prœlio evincit & interimit. ibid. contra Corradinum in Etruria feliciter pugnat. 1060. D. - ſuperatur. 1061. A. inde ipſum vincit & ſupplicio condemnat. B. filiam Ducis Burgundiæ deſponſat. C. - Viterb. ſe confert pro elec. Pont. 1067. B. - Bononienſes adjuvat. 1082. C. Senatoriam Urbis dignitatem dimittit. 1088. C. Siculi ab ipſo deficiunt. 1095. E. vivendi finem facit. 1100. D. (101)

Carpenſes hoſtes à Mutinenſ. judicati. 1006. A.

Carpineta Opp. in Appenino: ibi Greg. VII. 572. A. ibi pax tractatur. 594. D. ibi Henrici III. filius oppugnans occiſus. 595. A.

Carrocium: Mediolanenſ. inſtitutum. 502. A. (90) 574. C. præfectura exercitus. 617. E. à Cremonenſibus captum. 705. C. Cremonenſium à Mediolanenſib. 900. C. 906. C. Bonon. à Faventinis. 1081. A.

Carrugum Opp. Mediol. 923. A.

Carſidonius Ep. Mantuanus cum exerc. Frid. in Italia. 746. B.

Carthago Africæ Urbs: apud eam prœlia. 282. A. à Piſanis capta. 495. A. (66)

Caſale Majus in agro Cremon. 672. D.

Caſale Albinum Caſtrum Placentinor. à Cremonenſ. everſum. 833. E.

Caſale S. Evaſii Opp. à Mediol. captum. 901. B.

Caſaleculum Opp. Parmenſ. ibi Placentini victi. 712. B.

Caſorate Opp. Mediol. 970. C.

Caſſianum Opp. Mediol. à Turrianis captum.

Caſſinates elati in Nortmanos. 510. A. vincunt. B.

Caſſinum V. Monaſterium.

Caſſonus Napi Turriani fil. caput Cohortis Germanor. ad cuſtod. Patris. 1079. A. - Vicecomites vincit. 1085. A. prœlio victus & fugatus. E. prœlio occiſus. 1095. E.

Caſtaneolum Opp. Forolivii deletum. 872. D.

Caſtellum inſ. V. Olivola.

Caſtellum Galleſii, Tuſciæ Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42)

Caſtellionum Opp. Duc. Mediol. natura & opere munitum Archiep. refugium. 549. B. obſidetur. 553. A.

Caſteleonum Opp. in Comit. Seprienſium fruſtra à Modiolanenſ. obſeſſum. 758. C.

Caſternum Opp. Mediol. à Frid. II. Imp. everſum. 987. B.

Caſtilioneor. fam. Mediol. 549. A. 553. A. 554. B. 560. B. 1071. C.

Caſtorius Mag. Milit. Romam deſtinatus. 31. A. Ro. lætitiâ implet. C. Peruſiam præſidio firmat. 57. B. ejus vigilantiâ Ro. defenditur. 58. A. laudatur. 60. B.

Caſtra: quæ. 618. D.

Caſtrobritti Fam. Bonon. 138. C. 983. B.

Caſtrofonte Opp. Patavinor. 936. D.

Caſtrum Felicitatis V. Tifernum.

Caſtrum Imolæ ad Bononienſium fidem. 704. C. Ab Imolenſibus contra Bononien. occupatum. 705. C. à Placentinis Cremonenſibus ereptum. 834. A. dirutum. 836. C.

Caſtrum Piceleonis ad Abduam flu. à Cremonenſib. extructum. 668. B.

Caſtrum Novum ad os Abduæ flu. 705. B.

Caſtrum Novum Vicecomitum &

Caſtrum Seni in agro Placentino à Cremonenſ. ereptum. 833. E.

Caſtrum S. Petri in agro Bonon. ædificatum. 871. A.

Caſtrum Francum Opp. Bonon. conditum. 930. A.

Caſtrum Pavonis Opp. agri Brixiani ab Icilino incenſum. 959. D.

Caſtrum Leonis Opp. Mutinenſ. à Bononienſ. captum & dirutum. 961. D. iterùm expugnatum. 1083. C.

Caſtrum Urceor. Opp. Brixianor. 1039. D.

Caſtrum S. Zenonis Tarviſii. 1041. C.

Caſtrum Petræ Coloræ à Bonon. captum. 1083. A.

Catalaunum Gal. Urbs ad Matronam flu. ibi infirmatus Calvus Imp. 331. C.

Catana Sicil. Urbs terræmotu quaſſata. 788. C. ab Henrico Imp. capta. 848. B.

Catapanus: novus magiſtratus invectus. 454. B. motuum origo. 481. C. (32) devictus. 483. B. pecuniâ oblata, Garilianum recipit. 485. A. necat Dattum. B. in fid. recipit Pandulf. Teanenſem, incolum. ſervat. 494. B. 503. D. 504. A. 506. B.

Catellanus Malavolta Bonon. Ord. militum S. Mariæ Glorioſæ. 1047. B. Prætor Florentiæ. 1057. C.

Cathari Hæretici Mediolanenſ. 797. eor. origo (43) 798. E. etiam in Gallia Publicani & Patarini dicti. 811. C.

Catholici: eis favet Theodelinda. 50. A. ſchiſmati averſi qui. 80. A. progreſſus faciunt. 85. C. eis Edeſſa conceditur. 96. B. per totum Orientem vexati. 107. C. inde per Italiam. 111. B. Farræ Oppidani facti. 116. A. peſſimè multati. 168. C. exploſi. 201. A. ſeditione tentati. 239. A. eorum aſſertor qui. 264. C. in Oriente male habiti. 275. C. pejus. 282. C. & D.

Cava Caſtrum Eccleſiæ: recuperatum. 605. C.

Cavalcabos Legatus Parmæ. 939. A.

Cavenagum Opp. Laudenſ. à Mediol. combuſtum. 844. C.

Cauſſa trium capit. Concil. Chalced. explicatur. 55. (*) conventus Aquilejenſ. capita recipit. 142. B. (61)

Cencius Card. Sabellus Ro. Po. creatur. 905. C. Vide Honor. III.

Cenete Caſtrum Venetor. prope Tarviſ. ibi forum agit Berengarius. 367. C.

Cenſus: Ro. Pont. donatus. 225. A. annuus Feudatariis aſſignatus. 231. D. Ro. Po. iterùm confirmatus. 267. D. 270. C. ſingulis civibus impoſitus. 618. C.

Centum Opp. Bonon. Epiſcopo datum. 944. E.

Centumcellæ Urbs Tuſciæ: ad Ro. Po. ditionem tranſit. 172. B. (42) à Sarracenis vaſtatur. 263. B.

Ceperanum loc. Latii ad Laris flu. oram: ibi Gregor. VII. & Robertus Ap. Dux. 580. ibi Roberti exercitus. 586. A. ibi concil. 633. D.

Ceredanum Caſt. Papienſ. 724. B.

Certamen ſingulare: Dei tentatio. 317. B.

Cervia V. Ficocle.

Cervienſes Bononienſib. obediunt. 996. E. 1018. B. ab eis deficiunt. 1082. A.

Cæſarea Syriæ ſeu Philippi: à Chriſtianis capta. 605. B. (73) à Saladino occupata. 825. A.

Cæſarius claſſis Chriſtianor. P. Pontificem alloquitur. 302. D.

Cæſena Romandiolæ Urbs in Æmilia: auxilia præbet. 148. A. punitur. B. capta. 186. B. reſtituta, tertiâ agri parte exceptâ. 187. A. reſtituitur. 204. D. circumſidetur. 468. B.

Cæſenates ad obedientiam Pontif. ducti. 856. C. ab Ariminenſib. victi. 904. B. in fidem Eccleſiæ recepti. 1098. B.

Charibertus Pitto: ad expiationis prœlium productus. 98. C. (57)

Che-

INDEX GENERALIS

Chedinus Fr. Dux: cum duodecim aliis ad lævam Ital. tendit. 45. C. victor, contra fidem datam multa operatur. 46. A. regreditur. B.

Cherebertus Clotharii fil. Pariſ. regnat. 24. A.

Childebertus II. Fr. Rex: à Mauricio Imp. ad arma in Longob. accenſ. utrinque Legatis offerentibus tributa. 32. A. in Longob. movet. 36. B. muneribus victus. C. à Mauricio ſollicitatus, obtemperat. 37. A. tertiam profectionem parat. 39. A. ſororem Authari denegat Ricaredo concedit. 43. A. quartam expeditionem parat. 44. D.

Childericus II. Fr. Rex Clothario ſuccedit, occiſus. :125. (23)

Chilpericus Clotharii fil. inter Senones regnat. 24. A.

Chilpericus II. Fr. Rex: nullam partem regiæ curæ exercet. 193. C. abrogatus. 194. A. in Monaſterium conjectus. B. (82)

Chrannichis Fr. Dux: adverſ. Longob. 24. B. Tridentum expugnat, occiſus. 25. A.

Chriſtiani: vaſtati, ac nonaginta millia occiſi. 87. B. ab Imp. Or. perſequuti. 275. C. fame Romanam ditionem urgentes. 332. D. à Sarracenis relictum, ipſi abſtrahunt. 333. B. eor. de Sarracenis victoria. 388. A. (74) ad Hieroſolym. expeditionem exciti. 600. C. intenti. 602. C. & ſeq. eam obſident. 603. B. ingrediuntur. C. in Syria victores. 605. A. & ſeq. ordines inſtituunt. 608. A. iterùm vincunt. 622. A. eor. Exercitus in Syria tribus partibus conſumptus. 844. C. iterum in Calabria. 931. B.

Chriſtophorus Patriar. Gradenſ. 134. B. & præcedentium ſeries. (46) obit. 160. C. (17)

Chriſtophorus Primicer. Romæ: ſchiſmatis everſor. 212. B. inſidiis appetendus. 214. B.

Chriſtophorus Ep. Olivolæ: nondum conſecratus communione amotus. 255. D. metu profugit. 256. B.

Chriſtophorus Sacerdos Leonem V. Pont. in cuſtodiam tradit. 383. C. in Monaſter. conjectus. 384. A.

Chryſolaus ſeu Groſſulanus Ep. Saonenſ. (72) Archiep. Mediol. ab Henrico III. ſubrog. 605. B. coronat Henric. IV. 622. D. degit Hieroſolymæ. (9) offert Po. Imperatorem. 625. B. abſens. (13) ejus cauſſa in concil. ad Cardinales rejecta. 635. B. obit. 640. (39) D.

Ciconatus Ep. Portuenſ. Pſeudopapam conſecrat. 212. A.

Cilianum Caſtrum Friniatum per Mutinenſ. munitum à Bononienſibus incenſum. 963. C.

Cincius civis Ro. ex quo Cincior. fam. Ro. tumultum excit. 449. A. (42)

Cincius civis Ro. Antipapam protegit. 545. B. ad fugam adjuvat. 546. B.

Cincius U. P. à Po. objurgatus. 561. D. ſacrilegam manum injicit in eumdem. 562. A. (81) prædia ejus à pop. everſa. B.

Cincius Ro. Conſ. à Deſiderio Ab. conſultus. 589. D. conventu præſens. 590. B.

Cincius Frangipanes: Pontificem & Cardinales pedibus conculcatos vinculis tradit. 639. C. ci commendatus Antipapa. 641. B. armis Pontificem tentat. 642. B.

Ciniſius Mons inter Cottias & Grajas Alpes ad eum Calvus Imp. 335. A. ad eum Po. 340. A. ad eum Henric. III. 567. B.

Ciſtercienſis Ordo pro Alexandro Pont. ſe tenet. 760. C.

Civitas nova in finib. Venetor. ab Ungaris incenditur. 382. D.

Civitas ſeu Theanum Apulum in Apul. limite ad dexteram Frentonis fl. ibi Græcor. conflictus Nortmanis victoribus. 483. B. Valteri Nortm. portio. 506. D.

Civitates: earum fines circumſcripti. 232. B. juramentum & tributum earum. C. liberæ quomodo ordinatæ. 441. D. 615. A. & ſeq. ear. Legati & pax. 445. B. occurrentes Regi. C. quibus ambitibus cinctæ, ædium genus. 448. A. quæ. 618. D. ear. cumulata potentia. 619. A.

S. Clara Virgo Ord. Min. ejus mors. 1017. B. num. Beatar. aggregata. 1019. C.

Claromontium Galliæ Alverniæ Urbs: ibi Alex. III. Po. in Concil. Victorem & Frid. excõmunicat. 766. E.

Claſſis Opp. Raven. à Longob. captum. 25. B. iterum à Ro. 32. B. captum. 36. A. dolo interceptum reſtituitur. 161. A. captum, dirutum. 166. A.

Claſtidium Opp. Lombardiæ: apud ipſum exercitus. 794. A.

Claudius II. Ep. Taurinenſ. Sarracenis occurrit. 228. C. - Iconoclaſtis & Urgellitanis favet. (39)

Clemens II. Ro. Po. conſecratus Impp. coronat, Camaldulenſ. ſuſcipit. 514. B. (19) cenſuris afficit Beneventanos, Salerni Ep. promovet, pallio decorat. 516. B. obit. 517. A.

Clemens III. Pſeudo-Pont. conciliab. elec. 579. C. ab juramento Henric. III. ſolvit. 582. E. cum eo Romam tendit. 584. A. in Lombardiam (13) univerſæ rei bellicæ ab eodem Præfectus. C. vir ſanguinum. (14) novis execrationibus irretitus. 585. C. (19) à Ro. revocatus exceptus, ab Epiſcopis conſecratus, Henricum & Conjugem Impp. inungit. 587. A. dejectus Urbe. 588. A. vim facit ad expellendum Victorem III. 590. D. anathemate perculſ. 591. C. ab ejus factione repellitur Urbanus II. 592. C. deteſtatur. 593. A. pacem ſolicitat. 594. D. anathema in eum renovatum. 599. B. 600. A. Romanam arcem obtinet. 601. C. in eam compulſ. D. eâ elapſus. 602. D. obit. 604. C. (68) dejectus. 605. A. repentina morte. B. ejus cadaver laceratum. 612. D.

Clemens III. Ro. Po. creatus. 832. C. Romanos ad concordiam ducit. D. Crucem indicit contra Sarracenos. 833. A. moritur. 839. B.

Clemens IV. Ro. Po. 1055. B. Regnum Siciliæ Carolo Andegav. tribuit. 1055. D. Corradinum excommunicat. 1061. A. (21) ejus interitum prædicit. B. (22) moritur. 1063. C.

Clepho Longob. REX ITAL. crudelis. 21. B. bellum continuat. 22. A. interit. B.

Clerici: armata juvenum manu Lateranum defendunt. 100. A. Cunipertum reſtitutum complectuntur. 139. B. eor. caterva Pontificem comitatur. 149. B. primò à Rege aſſumpti quotidie Divina Officia celebraturi. 187. B. aliquot Ro. Po. aſſociantes. 199. D. Romani in anguſtiis. 337. B. in Francia à Nortmanis trucidati. 352. B. adacti ad Po. ſententiam. 366. C. quare minori in honore. 448. D. illorum corruptus Status. 511. B. de eor. fornicatione & ſimonia. 530. C. eor. conjugia interdicta. 534. C. approbata. 535. C. (11) caſtitas promota. 537. C. 538. B. Mediolani inſurgunt. 540. E. eor. quæſtio inſtituta. 541. D. jurant. 542. A. diverſor. varia judicia. B. ſeditionem moventes pulſi. 544. A. (28) in eos edictum. 547. A. ad uxores arcendas. 557. D. in Germania furentes. 558. B. mortem Archiepiſcopi intentan-

tan-

tantes. D. *Nicolaitæ puniendi*. 559. B. 561. B. *ad Deſiderium ſupplices*. 589. D. *comitantes Po.* 599. A. *de eor. ordinatione decretum*. B. *arma jactantes*. 601. B. *cur Henrico III. faventes*. 608. A. *de his Schiſmaticis in fidem recipiendis decretum*. 620. A. *plures capti*. 626. B. *funibus vincti*. 627. D. *quidam Antipapam eligunt*. 640. B.

Clerus: Romanus *Synodicam Petri Patriar. C.P. averſatur*. 113. A. - Ravennæ *Epiſcopo ut Schiſmatico renuit inſervire*. 128. C. (33) Romano *antiquum comitiorum jus reſtitutum*. 231. B. *in comitiis acclamat*. 518. C. *ei commendata Eccleſia*. 528. C. *in pœnitentia* C.Ptanus. E. - Romanus *à Po. convocatus*. 536. A. *conſecrat Ro. Po. inexpectata Regis auctoritate*. 543. C. *conſenſum præbet pro Calliſto II.* 643. B.

Clivaſium Opp. Montisferrati. 941. D.

Clivate Opp. Lacus Comenſ. 1085. C.

Clodia Opp. Venetor. *captum*. 259. D. *ejus incolæ redeunt, reficere curantes*. 263. A. *ab Ungaris incenditur*. 382. D. *ibi Frideri. conventus*. 807. B.

Clotharius III. Fr. Rex: *tributo abſolvit Longobardos*. 81. B. *pro Gundeberga mittit*. 98. C. *per Legatum, ejus liberationem obtinet*. 110. A. *miſericordiâ Pertbariti, exercitum adverſ. Grimoaldum mittit*. 119. C. *à quo arte vincitur*. D. *mortuus*. 125. (23)

Cluniacum Burgund. Opp. *Po. mora*. 620. C.

Cluſini libertate donati à Frid. Rege. 719. B.

Cluſium Caſt. Etrur. *à Frid. II. Imp. captum*. 977. B.

Coeleſtinus II. Ro. Po. ſe abdicat. 652. A.

Coeleſtinus II. alter *Ro. Po.* 690. A. *obit*. 691. A.

Coeleſtinus III. Ro. Po. 839. B. *Henric. Imp. cum uxore coronat*. 840. C. *Tuſculum tradit Romanis*. D. *Philipp. Tuſciæ Ducem excõmunicat*. 851. A. *obit*. 854. B.

Coeleſtinus IV. Pont. eligitur & moritur. 977. C.

Coere Tuſciæ Urbs: *ad Ro. Po. ditionem tranſit*. 172. B. (42)

Cogallum Opp. Brix. 1067. A.

Collegia: *in Urbibus plura*. 618. C. D.

Collonium Opp. Bergomenſ. *à Mediolanenſ. everſum*. 870. B.

Colonia Urbs Germ. inſer. *Ludovici portio*. 323. A. *ibi Calvus Imp. ad eam regrediens Otho M. obvios habet ſibi fidos*. 416. B. *ejus* Antiſt. *quid agat in Imp. conſec.* 444. C. Regni It. Cancell. 444. E. *ibi Conrad. Imp.* 502. C. *ad eam transfertur Puer R.* 544. C. *ibi Concil. leg. Po.* 643. B. *obſeſſa à Philippo Germ. R.* 879. A.

Coloniola Opp. Comenſ. *à Mediolanenſ. oppugnatur*. 652. B.

Coloſſum Solis: *dejectum*. 111. B. (94)

Columba: *aſſidens auribus S. Greg. viſa*. 78. B.

S. Columbanus Hybernus: *ab Agilulfo exceptus, Arrianos concidit, Bobii Monaſterium condit*, Abbas *interit*. 83. A.

Columna fam. Roma. 605. C.

Columna: Eccleſiæ Caſt. *recuperatum*: 605. C.

Colurnum Opp. Parmenſ. 993. B.

Comachium Urbs Exarchatus: *ejus incolæ contumaciæ fautores puniti*. 148. B. *reſtituendum*. 204. C. *reſtituitur*. D. *occupatur*. 217. C. *ibi ſummum prœlium*. 259. A. *poſtulatur*. 345. A. *expugnatur*. B.

Comacina inſ. Vide *Inſula*.

Comacius Gallucius Bonon. 1064. C.

Comenſes confligunt. 645. D. 647. A. 648. D. *montem perfodiunt*. 649. A. (62) *ſoliciti lembos ſuper plauſtra ad Lugani Lacum alium transferunt*. 650. C. *Inſulam expugnant*. 651. C. *hoſtes ſuperant*. 652. B. *à Mediolanenſ. victi*. 1099. A. *ab Othone deficiunt*. 1101. B.

Comes Mutinenſ. *inſimulatus de ſtupro, damnatus poſt mortem vindicatus*. 463. A. *& ſeq.*

Comes Intemellinus *à Genuenſ. oppreſſus*. 687. A.

Comes S. Floræ Dux Othonis Imp. *juſſu ejuſd. ſuffocatus*. 894. B.

Comes Toloſanus Legatus Frid. II. *Imp. ad Inno. IV.* 981. B.

Comites: *quid obſervarent*. 232. A. *eor. miniſterium*. B. *de eis lex*. 236. A. *eorum jura*. 237. C. *de eor. jure dicundo lex*. 242. D. *in Aula Pontificia ſedent de conjuratis judicantes*. 249. C. *à Bereng. I. R. reſtituto laceſſiti*. 416. D. *Adelbertum I. R. revocant*. 432. D. *relegati*. 434. A. Mutilianæ *inſtituti*. 435. A. *eor. jura*. 441. D. 442. D. Apul. *conſpirantes*. 575. B. *caſtror. donatores*. 618. E. *Sacramento addicti*. 622. C. *quidam Antipapæ addicti graſſatores viarum*. 646. B. *crucem aſſumentes*. 833. A.

Commemoratio Sanctorum mortuorum transfer. 290. A.

Commune: *Reſpublica dicta*. 615. B.

Compendium Valeſior. Gal. Urbs: *Ludovicum Imp. recipit*. 267. A. *ibi conventus*. 279. A. 281. C. *ad eum Ludovicus refugit*. 283. C. *cum filio conventum habet*. 286. A. *ibi Calvus convent. agit*. 333. D. *conventus ejus tabulæ implentur coronatione Ludov. Balbi*. 337. A. C. *moritur*. 341. A.

Comum Urbs Inſubriæ ad Larium Lac. *captum*. 16. B. 37. C. *ejus Ep. poſſeſſionibus decoratus*. 140. C. *ſubverſum*. 145. C. *mœnibus cinctum, arce munitum*. 160. C. (18) *ab Ungaris populatur*. 381. B. *nominatum Cumæ*. 421. (51) *captum*. 480. C. *primæ apud id ſedes* Rondineti. 513. A. *ad eam Po.* 599. C. *ejus fuſa deſcriptio, & bellum*. 644. B. & ſeq. (57) *fruſtra à Mediolanenſ. obſeſſum*. 656. A. *inde captum & everſum*. 658. A. *ejus arx inſtructa*. 744. A.

Concha Urbs Pentap. *reſtituta*. 204. D.

Concaldalberum Opp. Patav. 1028. D.

Conciliabulum: C.P. *quiniſextum dictum*. 137. B. (55) *ejus volumen ad Ro. Po. ab Imperatore miſſum, correctionem poſtulante*. 147. A. (71) *pro cultu ſac. imagin. auferendo*. 175. C. (46) *item*. 201. A. *abrogans Ro. Po. & alium eligens*. 428. C. *item alium abrogans*. 430. C. Baſileæ. 544. A. *à Rege* Vormaciæ *convocatum*. 563. A. Brixinum *Henrico III. præſidente*. 579. C. *ejus ſpurciſſima clauſula*. D. Romæ. 587. A.

Concilium: Romæ. 50. D. *item*. 80. B. & 82. B. & 108. A. *indicendum* C. P. *procuratur*. 128. B. Lateran. *indictum*. 129. A. *perfectum*. 130. C. (36) - C.P. in Trullo *congregatum*. 131. D. *perfectum*. 132. D. *ejus acta curata*. 135. A. - VI. Generale *ab Imper. abrogatum*. 153. C. Romæ *convocatum expletur*. 154. A. (1) *item*. 158. B. (11) *item*. 164. A. *item*. 177. C. & (49) (51) *ex Francia & Ital.* in Laterano. 213. B. - Romanum. 230. B. & ſeq. (4) *proponitur à Patriar. C. P. inde promovetur*. 238. A. *tumultu turbatur*. 239. A. Niceæ Bithyniæ VII. Generale *perfectum*. 240. D. Romæ *adverſ. Felicem*. 244. A. Francfordienſe *in eumdem*. 245. A. Forojulienſe *pro diſciplina*. C. Aquis *de proceſſione Spiritus S.* 259. C. *pro diſciplina*, Papiæ. 304. C. *in* Laterano. 306. C. (27)

iterùm. 314. B. 315. (43) VIII. Generale C.P. *in cauſſam Photii*, & *pro SS. imaginibus*. 320. A. Ravennæ *Ro. Po. præſente*. 326. B. Pontigonis *in præſentia Imp.* & *Legator. Po.* 331. B. Romæ. 329. & 330. B. *item*. 332. D. *verius unum eſſe*. (82) Ravennæ *Po. præſente*. 334. A. Galliar. *indicitur à Po.* 338. C. D. *ejus ſententia*. 339. A. Papienſe. 340. A. (96) Romæ *adverſ. Formoſum*. 366. B. C. *de illius judicio*. 368. A. B. *de eiſdem* Ravennæ. 369. A. & Romæ. 371. (39) Romanum *ad Rempub.* & *Eccleſ. ordinandam*. 427. B. *Leonem VIII. abdicans*, & *ejus acta*. 430. B. *Leonis abdicantis Bened. V.* D. Ravennæ & Mutinæ. 441. A. (33) Raven. 480. B. (26) Venetiar. 504. B. (94) Sutrinum. 513. B. Gargani. 518. C. Lateran. 515. A. 519. A. & Papiæ, Remis, & Moguntiæ. B. Romæ. 520. B. & Vercellis. (33) Lateran. 524. B. *à Legatis C.P. indictum fruſtratur*. 528.C. *indicitur* Florentinum. 529. C. *expletum*. 530. C. Turonis *in Bereng.* 532. A. Fontaneti *in agro Novarienſi*. 535. C. Sutrinum. 537. A. (15) Lateran. C. Benev. (16) Melphitanum. 539. B. (19) 550. A. (45) Florentinum. 542. E. & 543. (22) Osborienſe. 544. (29) 546. C. Lateran. 547. D. (38) Moguntin. *indictum revocatur*. 550. B. C. Salernitan. 551. C. Romæ *quartum in Simoniacos*. 554. A. (59) *aliud indictum*. 557.B. *protractum*. 560. C. *ejus acta*. 561. A. *iterùm*. 564. A. *item*. 575. C. & ſequ. *ejus acta* Erfordiæ. 558. C. Moguntiæ. 561. C. *novum* Laterani. 576. C. *iterùm*. 577. A. *iterùm*. 578. B. *ejus acta item*. 582. B. *iterùm in arce Ro.* 585. A. C. *ejus acta*. (19) *item*. 586. C. (21) Beneventi. 591. A. Rom. & Melphitanum. 593. A. (36) Trojæ. 594. C. Beneventi. (40) Barii. 596. B. Laterani. 598. B. (50) Claromontanum, Vardaſtalli, & Placentiæ. 599. A.& ſeq. Rom. 602. A. (59) Later. *indictum*. 606. A. Florentinum. 609. A. Northuſen. 610. A. Moguntinum. D. 611. A. *in* Vardaſtalli. 599. A. 619. D. Trecenſe. 620. B. Laterani. 632. C. (22) Beneventi & Ceperani. 633. D. Trojæ *Apul.* 634. A. Later. 635. B. (32) Beneventi. 638. C. (36) Capuæ. 641. A. Coloniæ & Friteslariæ. Rhemenſe *Po. præſide*. 643. B. Virciburgi. 643. B. 647. A. B. Vormaciam *translatum*. C. & ſequ. *hujus confirmatorium* Lateranenſe. 649. C. (64) Trecenſe. 659. B. (12) Stampenſe. 661. D. Claramontanum. 662. B. (18) Rhemenſe. 663. C. Placentinum. 666. C. (29) Piſanum. 669. A. Lateranenſe. 674. A. (44) *item*. 684. B. Pariſienſe. 701. C. Rhemenſe. 703. C. Lateranenſe *ab Alex. III. Pont. habitum*. 811. C. *ejuſdem decreta*. E. Turonenſe *ab Alex. III. Pontif. actum*. 768. B. Veronenſe *à Lucio III. Pont. hab.* 822. C. Papienſe *à Frid. Germ. Rege indictum*. 754. C. 756. A. *item ab ipſo & Victore Antip.* Laudæ *hab.* 759. C. Toloſanum. 902. D. Spoletanum *à Greg. IX. Pont.* 954. B. (54) Lugdunenſe *ab Innoc. IV. actum*. 984. B. *item à Greg. X. Pont. actum*. 1076. B. *ejus acta*. C. 1077. A.

Concubinæ conſuetæ Eccleſiaſticor. 511. C. *conciliis damnatæ*. 519. B.

Cono Imp. Vide *Leo III. Iſauricus*.

Cono ex Ducibus Franconiæ Conradi patruelis: *pro Regno Germ. contendit*. 489. A. *peſtilentiâ ictus*. 501. D.

Cono: *ſacramento ſe obſtringit*. 624. C.

Cono Ro. Po. ſalutatus clero & exercitu diſſidente, inde conveniente, Exarchi conſenſu petito, conſecratus. 134. C. (47) *rectori Patrimonii indulget multa*. 135. B. *adverſæ valetudinis, morti proximus plura legat*. D. *extinctus*. 136. A.

Conradus è Franconia Rex Germ. 386. B. (70) *ejus ob.* 390. A. (80)

Conradus Lotharingiæ Dux Othonis gener: *ad reliquum bellum in Bereng. II. relictus*. 415.C. *in ſocerum conjurat*. 416. A. *Moguntiam tenet ab Othone obſeſſam*. C. *Ungaros ad arma ſolicitatos ducit ad Franciam*, & *Ital. vaſtandam*. 417. A. *ingentem Ungaror. multitudinem in Bavariam ducit, prælio cadit*. 418.A.

Conradus Bereng. II. I. R. fil. alter: *ejus bona ab Othone M. largita*. 427. A.

Conradus Tedaldi Co. Canuſſi. fil. 476. B. *cognatam defendens oppreſſus*. 485. C. *intemperantiâ obit*. (40)

Conradus Salicus Franconiæ Dux: *ab Henrico Germ. Rege*, & *Imp. conventui ſucceſſor propoſitus*. 488. A. Rex Germ. *elect.* & *ITAL. REX ſalutatus*. 489. A. *gratus Mediol. Archiepiſcopo in fam. Gibellina regnum ſtatuit*. B. *in Ital. Mottenſes invadit*, *gratiam* & *Patriam reſtituit*. 490. C. *ITAL. REX coronatur Mediol.* & *Modoëtiæ*, *leges condit*. 491. A. *Lombardiam perluſtrat*. 492. C. *à fœdere cum Venetis renovando abſtractus*. C. *IMP. coronatus*. 493. A. (59) *erga Eccleſ. benignus*. C. *Beneventum Capuam*, & *finitima ſubjugat*, *Nortmanos aggregat*. (60) *filium Germ. Regem declarat*. 494. C. (65) *bello Polonico dimiſſo*, *Odonem cogit*. 496. C. (73) (74) (75) *bello Sclavor. implicitus dum Itali ſeditionem movent*. 497. A. *malis auditis occurrere nequit*. C. - *Mediolan. pergit* (79) *ſeverè punit conjuratores*. 498. A. & ſeq. *indignatus*. 499. A. *ejus nepote proſtrato*. B. *exaſperatus ignem inducit*, *Antiſtiti dignitatem adimit*. C. *alteri confert*, *ad cujus conſecrationem prodigiis permotus oppugnatione recedit*. 500. A. *conventum agit*, *Pontificem excipit*, *Epiſcopos exilio punit*. B. *filiam Bonifacio uxorem tradit*. C. (86) *conjurationem evadit*. 501. A. *pergit Caſſinum*. B. *ejus jura firmat peſtilentiâ plures amittit per Adriaticum revertit*. D. *donis auget Eccleſ. Mutinenſ.* 502. C. *obit*. 503. C. (91)

Conradus II. Henric. IV. ex ſorore nepos: *regno ſuccedere prætendit*. 655. D. (2) *Lotharium III. bello provocat*. 656. C. *REX ITAL. coronatur excommunicatus*. 658. C. *Archiepiſc. Trevir. necat*. 659. A. *Lothario reconciliatur*. 668. C. *Regno Ital. abdicato*, *Dux exercit. Imper. efficitur*. 672. B. *IMP. factus*. 682. C. *bello Germanico implicitus*. 685. C. *magnum conventum Francofordiæ habet*. 687. D. *Legatos Romanor. rebell. reſpuit*. 693. D. *Crucem contra Infideles excipit*. 699. B. *infeliciter pergit*. 700. C. *inde recedit*. 704. D. *literas Eugenii Po. recipit*. 705. A. *Henric. fil. ſucceſſorem ſibi dicit*. B. *non ſine ſuſpicione veneni moritur*. 706. B.

Conradus II. Henrici III. fil. *coronam Italici Regni recipit*. 595. (44) Rex Germ. *à patre deſtinatus ab eo deficit*. 596. D. 597. A. *nubit*. C. (48) *à patre Regno ereptus*. 603. A. *laudatus obit*. 606. A. (76)

Conradus Archiep. Salisburgenſ. unicus ex Germanis factum improbans, *jugulum offert*. 626. C.

Conradus Archiep. Moguntinus cum Frid. Imp. in Italia. 768. C. ab ipſo deficit, & ab Alex. III. Pont. Card. efficitur. D.

Conradus Archiep. Colon. 990. A. Ricard. Comitem Cornubiæ in Regem Germaniæ coronat. 1034. A.

Conradus Marchio Tuſciæ. 656. C.

Conradus Meningerus Archiep. Trevirenſit à Conrado II. Rege captus & necatus. 659. A.

Conradus Ep. Sabinenſ. 661. C.

Conradus Ep. Spirenſis Frid. II. Imp. Legatus in Italia. 913. B.

Conradus Marchio Montisferrati Chriſtianum Archiep. Moguntinum prælio fundit, & capit. 811. B. in Syriam ex voto migrat. 832. A. à Sicariis occiſus. 844. A.

Conradus Dux Sueviæ Henr. Imp. fr. moritur. 852. D.

Conradus Dux Spoleti ab Henrico Imper. factus. 849. A. Ducatum Eccleſiæ reddit & in communionem Fidelium receptus. 856. D.

Conradus de Summo Conſ. Cremonæ. 873. C.

Conradus Sanmartinus Prætor Mutinæ. 877. A.

Conradus Frid. II. Imper. fil. min. loco Henrici Rex Germ. eligitur. 952. C. ab Henrico ſuperatur. 988. B. ipſum occidit. 989. C. Guliel. Com. Hollandiæ vincit. 998. D. in Italiam pergit. 1012. B. ab Inno. IV. excommunicatus. 1015. A. moritur. 1018. C.

Conradus Sureſinus Prætor Favent. 1023. E.

Conſilia: tria penes quæ Reip. ſumma. 615. B. & ſeq.

Conſilva Opp. Patav. 1028. D.

Conſtantia Urbs Germ. ibi conventus à Frid. Rege hab. 711. E.

Conſtantia Rogerii Regis filia Henrico Frid. I. Imp. filio deſponſata. 827. B. Romæ coronatur. 840. C. à Siculis detenta. 841. D. à marito liberata. 848. C. moritur. 858. B.

Conſtantia Frid. II. Imp. Uxor à Pontif. coronatur. 915. E. (3) in Sicil. moritur. 926. E.

Conſtantiacum: Venetor. Urbs, novum nomen Torcello impoſitum. 110. C.

Conſtans Heraclii nepos, à Senatu ad Imperium elatus. Theodorum Calliopam Exarchum mittit. 104. B. (76) corruptus. 107. A. Catholicos invadit. C. (82) Concilii decretis remedium quærit, Olympium Exarchum mittit. 108. C. ut Ro. Po. cogat jubet. 109. A. conatu in Ro. Po. fraudatus, iterum novo Exarcho cum addito injungit. 111. A. Conſtantinum Pogonatum fil. Imp. conſortem adſcit. 113. A. privilegia renovat, munera mittit. 115. A. in Italiam parat, quare. 119. A. claſſe Tarentum applicat, vaticinium quærit. 120. A. Beneventum obſidet captis Urbibus. B. timore pacem componit. C. fallendi animum oſtendit. D. detrimentis affectus. E. ejus exercitus fugatus. 121. A. Romam pergit, ampliſſimâ pompâ exceptus. C. Neapolim inde Siciliam tendit. D. occiſus. 125. A. (22)

Conſtantinopolis: de ejus ſedis ſuprematu orta quæſtio. 61. D. eò profugit Mauricius, ibi Leontia coronatur. 72. B. præcitata quæſtio Concilio finita. 81. A. ejus Clerus & Sacerdotes anathematizati, Patriar. dignitate privatur. 104. D. inde ſucceſſor. 107. A. ibi Ro. Po. captivus. 112. A. ibi tumultus. 142. C. item. 143. A. novum ibi Schiſma. 153. B. ibi Imp. obcæcatur. 157. A. ſacræ imagines à novo Imp. reſtitutæ. 159. B. (15) ibi novus Imp. ſacris imaginibus hoſtis. 160. B. à Sarracenis obſidetur. 161. A. liberatur fame pugnante & peſtilentia pro obſeſſis. 162. A. ibi Catholici commoti, irrumpentes. 168. C. acrius puniti. D. ſævo terræmotu tremit. 182. A. (60) Artabaſdum acclamat. 183. C. Copronym. abrogat. D. ab eo capta. 188. C. peſtilentiâ affligitur. 190. A. ad extremum redacta. 191. B. ingenti admiratione commovetur. 209. B. argenteo typo expreſſa. 265. A. ibi tumultus. 309. B. 310. A. corpore S. Luciæ ditatur. 504. A. (93) ibi moritur Archiep. Mediol. 605. B. ſexcenti Romani ad eam miſſi. 633. C. (23)

Conſtantinopolitani: Nicephor. Imp. occidunt, Ziniſcem elevant. 438. B.

Conſtantinus Heraclii fil. vix Imp. Or. moritur. 103. C.

Conſtantinus Pogonatus: Conſtantis fil. à patre conſors Imp. Or. adſcitus. 113. A. privilegia Ro. Eccleſiæ renovat, munera mittit. 115. A. patris exemplo deterritus Eccleſiæ Ro. fautor acerrimus, diſſidium tollere ſtudet. 125. A. Concilium procurat. 128. B. ad eum convenientes honorificè excipit, & adjuvat. 131. B. ſimul cum Patribus Concilii anathema in Macarium dicit. 132. B. Latinè celebranti acclamat. C. Legatis literas & gratias atque privilegia pro Pontifice præbet. D. aliud Schiſma tollere curat. 133. A. dignitatemque Ro. Eccleſiæ adaugere. C. plenariam in eligendo Ro. Po. libertatem concedit. 134. A. obit. 135. A. (48)

Conſtantinus Patrimonii Siciliæ Diac. factus, ei plura indulta. 135. B.

Conſtantinus Ro. Po. conſecratus. 147. B. ab Imperatore obſecratus, ad ipſum contendit. 149. A. à Theodoro Patricio liberaliter Sicil. exceptus. B. accedens C. P. excelsâ pompâ honoratus. C. inde Nicomediam perveniens Imperatorem ad pedes habet. D. eum à bello diſſuadet, ſolemniter celebrat, privilegia Ro. Eccleſiæ conſequitur. 150. A. ſoſpes Romam regreſſus. B. novitatibus Orientis perturbatus. 153. D. (1) Concil. advocat. 154. A. nominatim Philippicum damnat. C. Sacerdotes ad tumultum ſedandum mittit. 156. C. ad eum Anaſtaſii Imp. literæ. 157. A. excedit. 158. A. (9)

Conſtantinus Defenſor: cum literis ad Impp. à Ro. Po. miſſus, captus cuſtoditur. 177. A.

Conſtantinus Sylei Ep. Patriar. à Copronymo factus, ejus ſententiâ Catholici exploſi. 201. A. interfectus. 211. A. (12)

Conſtantinus: manu tumultuaria Pſeudo-Pont. à fratre deſtinatus. 211. D. contra inſtituta, ſacramenta diſpenſat. 212. A. ad eum conſultationes. C. abdicatus. 213. A.

Conſtantinus Copronimus naſcitur. 162. A. (22) puer Imp. coronatur. 163. A. Gregorium Presb. cuſtodiri mandat. 177. B. immanior patre, ſolus imperat. 182. A. (61) odio habitus. 183. A. Artabaſdum opprimere conatus, fugatur. C. ipſum inde captum atque Patriarcham contumeliis afficit, CP. ludos edit. 188. C. maſſas poſtulatas Ro. Po. concedit. 189. A. filium Imperii conſortem adſcit. 195. B. ad Ro. Po. & Regem Ital. mittit. 197. D. conciliabulum Epiſcopor. congregat, Patriarcham pronuntiat, Catholicos explodit. 201. A. Exarchatum & Pentapolim à Pipino obtinere ſatagit. 203. E. fraude fallitur. 204. A. jusjurandum exigit à ſanctas imagines deſpecturis. 211. A. iniqua alia perpetrat ſcelera. B. obit. 233. B. (9)

Conſtantinus Porphyrogenitus Leonis IV. fil. à

patre Imperii conſors aſcitus. 234. B. (13) unà cum matre ad Imper. aſſumptus. 235.B. (18) à Patriar. exquirit. 237. A. irâ incenſus bellum Ital. infert. 241. D. ejus exercitus fugatus. 242. C. matre pulsâ, ſolus imperat, à Bulgaris victus. 243. A. obcæcatus moritur. 246. C.

Conſtantinus Archiep. Raven. 389. (76)

Conſtantinus Porphyrogenitus II. Leonis VI. fil. Imp. Or. 385. B. copias in Sarracenos mittit. 388. A. ſolus imperat. 415. C. (38) ejus ob. 425. (1)

Conſtantinus mortuo Baſilio ſolus Imp. Or. 492. C. (56) Cæſare deſignato ad polygam. coacto obit. 494. (64)

Conſtantinus Monomachus Imp. Or. in Apul. mittit. 506. B. temere Patriar. C.P. honorat. 526. C. ejus machinis obſiſtit. (52) legatis parere detrectat. 528. D. adverſ. Patriar. commotus (56) territus pœnitet. E. donis afficit Legatos obit. 529. A.

Conſtantinus Ducas Imp. Or. 543. A. (23) ejus ob. 550. (46)

Conſtantius Archiep. Mediol. electus, pallio decoratus, Exarcho commendatus. 56. A. obit. 66. D.

Conſulares Provinciar. Ital. ſublati. 11. A.

Conſularis dignitas: renovatur Romæ. 400. A.

Conſules: Urbis pro libertate moliuntur in Ro. Po. 433. B. & ſeq. Italiâ pulſi. 434. A. ſingularum Civitatum. 442. A. Mediolani Civitatis Imperium habentes. 447. C. Urbeveti creantur. 450. A. Mediolani. 457. A. (63) populares. 505. E. alii Communis, juſtitiæ alii. 616. D. & ſeq. mercator. & argentarior. 618. C. caſtror. D. eor. jus adauctum. 619. A. Urbis conſenſum præbent pro Calliſto II. 643. B.

Contarenor. fam. Ven. 508. B.

Convivæ: penâ capitis indicti. 452. C.

Corbaria Opp. Imol. à Bonon. captum. 856. B. à Regienſib. capta. 1068. E.

Corbolus Longob. Forojul. Dux: parum durat. 146. B.

Cornionum Opp. Brixianor. à Cremonenſib. captũ. 949. D.

Corona: aurea ferro interta. 52. B. Modoëtiæ ſervatur, ejus uſus. 68. C. ſolemnis. D. hac redimitus Carolus Magnus. 229. B. & Bernardus. 264. B. (91) & Lotharius. 277. C. (13) Germanica cujus metalli. 444. C. Itala qua ſolemnitate imponeretur. E. aurea Imperatoria ejus impoſitionis ſolemnitas. 445. D. trina à quo reciperetur. 446. A. bina argentea S. Benedicto oblata. 469. A. palearis, ob contemptum, quæ dicta. 491. A. (54)

Corradinus Soldani Babiloniæ Fr. in Hieroſolyma furens. 911. A.

Corradinus Conradi Germ. R. fil. 1108. C. in Ital. à Gibellinis vocatus. 1057. C. in Etrur. ſuperatus. 1060. D. excommunicatus exercitum Arretii profligat. 1061. A. (21) (22) captus ultimo ſupplicio affic. C.

Correctores Provinciar. Ital. ſublati. 11. A.

Corregiola Opp. Patav. 1028. D.

Corrigia fam. Parmenſ. 533. B. 537. B. 544. B. (29) 545. A 552. A. (52) 561. A. 988. A.

Corſi: Sarracenor. metu Urbem Leoninam frequentant. 306. B.

Corſica: Provincia. 4. B. Ro. Po. donata. 224. E. à Sarracenis invaſa, liberata. 258. A. iterùm. 259. A. iterùm veriùs. (80) Aleriam diripientibus. B. rurſus incurſata. 261. B. item. 262. A. confirmatur Pontifici. 267. D. 270. B. à quo tuenda. 281. D. perluſtrata. 282. A. ad eam fugit Adelgiſus Benev. Dux. 326. A. ad eam fugit Adelbertus I. R. 431. A. de ea diploma. 475. B. in parte à Piſanis occupata. 522. A. (40) ejus Eppi. & pop. edocendi per Lucenſem Antiſtitem. 576. C. de ejus Epiſcopor. conſecratione bellum. 644. A. fienda Romæ ſancitum. 650. A.

Corſicum Opp. Mediol. 811. D.

Cors-nova Opp. Bergom. à Brixianis dirutum. 844. B.

Corvati: à Venetis ſubjecti. 466. A.

Coſroës Perſar. Rex: plura in Chriſtum & Chriſtianos mala patrat. 87. A. ſuperbus. 89. B. præfecti ejus bello profligati. 91. A. territus fugiens, vitâ ſpoliatus. 94. C.

Coſſadoca Epiſc. Veronenſ. prœlio captus. 1036. B.

Cotta fam. Mediol. 509. A. 535. B. 539. B. 542. D.

Cradualla Angliæ Rex: religionis cauſsâ in Monachum attonſ. 137. A. (53)

Credentes, Hæretici Mediolanenſ. S. Pet. Martyr. necant. 1013. C.

Credentia: popularis & pop. Mediol. Capitaneus. 505. C. D. conſilii Civitatum ſpecies. 615. B.

Crema Lomb. Urbs ejus initium. 15. C. ejus augmentum, & ad Longobardos tranſitus. 70. B. fœdus init. 646. D. fruſtra à Lothar. Imp. obſeſſa. 681. C. à Frid. Imp. capta & militibus data. 775. A. ibi Frid. I. Imp. 824. A. cur ab ipſo inſtaurata. 828. B. (13) incendio vaſtata. 879. B. à Turrianis ſubacta. 1068. E. ab eiſd. incenſa. 1091. B.

Cremenſes à Lothar. II. Imp. condemnati. 672. C. à Cremonenſibus afflicti. 725. C. obſeſſi à Frid. Rege Germ. 748. 749. A.

Cremetes: ſingularis auctoritatis vir. 16. A. mortuus. 70. A.

Cremona Lomb. Urbs: tentatur. 67. B. præſidio firmatur. 69. B. ad ſolum everſa. C. ejus Ep. privileg. obtinet. 304. A. 331. A. ejus fines determinati. 387. B. ejus Eccleſia vectigalibus liberatur. 389. A. 394. A. Othon. III. recipit. 466. B. Mediolanenſibus jurejurando obligata. 481. A. in tumultu. 447. B. (78) præſente Conrado punita. 498. A. ibi Ro. Po. ab Imp. exceptus, ejus Ep. in exil. miſſ. 500. B. in ejus agro Boniſ. Atteſt. occiſus. 523. A. (44) ad eam Henric. IV. 622. E. caſuali incendio deformatur. 633. C. fœdus init. 646. D. ibi magnus Conventus à legatis Imper. Frid. habitus. 739. B. bellis civilibus afflicta. 891. B. 942. A.

Cremonenſes. Epiſcopum pellunt, bona diripiunt, evertunt. 497. B. (78) à poſſeſſione bonor. arcent, arcem condunt. C. ſeverè puniti. 498. A. Epo. exulato. (80) Henrico III. faventes, Carrocium Bertacciolam vocantes. 583. E. cum finitimis pugnantes. 621. C. D. à Parmenſib. victi. 664. B. hoſtes judicati ab Imp. 672. C. à Mediolanenſib. prœlio ſuperati. 686. A. agrum Cremenſem vaſtant. 725. C. Territor. Mediol. vaſtant. 735. D. à Frid. Rege Germ. protecti. 741. E. Privil. à Frid. Imp. obtinent. 764. B. ab eod. obſeſſi, inde pacem impetrant. 829. B. in auxil. Parmenſibus. 705. A. Mediolanenſes frangunt. 705. C. civitatem ſuam muniunt. 785. A. Placentinos infeſtant. 834. A. Privileg. cudendæ monetæ ab Henrico Imp. eis confirmatum. 839. A. à Mediolanenſ. victi. 844. C. ab eiſd. ſuperati. 852. A. ab Oth.

Imp.

Imp. proſcripti. 894. B. Frid. II. Imp. honorificè accipiunt. 895. A. Mediolanenſes prœlio frangunt. 899. A. ab eiſdem victi. 900. C. 906. C. ad partem Eccleſiæ tranſeunt. 1058. D.

Creſcens Nomentanus Ro. Conſ. ſeditionem excit. 458. B. Po. - Urbe pellit, eam & circum oppida occupat. 459. A. ad pedes provolutus Joannem Po. colit. 460. A. tyrannidem exercet. B. Joa. Po. exagitat, alium ad Pontificatum evehit. 464. A. mœnia firmat, & arcem munit. B. Romanos incitat. C. in arcem refugit. D. contra fidem ſuſpenſus. 465. A. vi captus mulctatus. (83)

Creſcens Creſcentius Orator Bonon. 1063. C.

Creſcentius V. Cincius civ. Ro.

Crevalcorium Opp. Bononienſ. ædificatum. 930. A. (22) à Frid. II. Imp. captum. 969. A.

Criſtianus Curiæ Frid. Imp. Cancellar. Archiep. Moguntinus factus. 769. A. in Italiam cum exercitu ab eodem miſſus. 773. B. iterum. 789. B. Anconam obſidet fruſtra. 790. A. Interamnam capit & ſubvertit. 793. A. pace facta inter Alex. III. Pont. & Frid. Imp., in Italia moderator rerum remanet. 810. D. prœlio fractus à Marchione Montisferrati & captus. 811. B. à Manuele Imp. pecuniâ adjutus. ibid. eid. morti Lucius III. Pont. intereſt. 814. A.

Crotona Calabriæ Urbs: à Longobardis capta ejuſque Oppidani captivi. 63. C. ad eam pervenit Ro. Po. 149. B.

Cruciata ſeu Cruce ſignati. 601. C. in Aſiam. 602. C.

Cruciculæ plurimæ portentoſæ obſervatæ. 190. A. 420. C.

Cruciferorum Ordo inſtitutus. 785. A.

Crumus Bulgaror. Rex: Nicephor. Imp. prœlio necat. 262. B. graviter vulneratus, fugatur. D.

Crux Domini: aſportatur, contumeliis affecta. 87. B. recuperatur. 94. B. ejus reſtitutio Hieroſolymæ. 95. A. (45) & feſtum inſtitutum. 96. A. vel auctum. (49) Hieroſolymis extrahitur. 99. A. ad ſedandos armatos aſſumpta. 156. C. ei redditus honos. 240. E. Chriſtianor. vexil. 601. B. 602. B. in manus infidelium cadit. 830. C.

Crux purpurea Templariis milit. conceſſa. 704. A.

Cubicularius: Ro. Po. liberat. 247. D.

Cuculus: in vertice haſtæ malum omen. 181. C.

Cumbertus Ep. Taurinenſ. officio ſuſpenſus. 561. A.

Cumæ Opp. Campaniæ: doloſè captum. 159. C. armis recuperatum auxiliariis, pretio redimitur. 160 A. (14)

Cunigunda Henrici I. R. uxor. Romæ Auguſta coronatur. 480. (24) D. Virgo reſtituta. 488. A. (45)

Cunigundes, ſeu Cunildis, ſeu Cunichildis Canuti Anglor. & Danor. Regis fil. Henrici Germ. R. uxor, Conradi Imp. nurus, obit. 501. D. (89)

Cunipertus Long. Perthariti R. fil. cum matre relictus. 118. A. in exil. miſſus. B. ab exilio reductus. 127. B. ITAL. REX ſocius aſcitus. C. & 130. A. (*) S. Joan. Bergomenſem Ep. perdere tentans, commovetur. 133. C. pro Alabi infido veniam & Ducatum à Patre impetrat. 135. C. Hermelindam ſibi copulat. 137. A. (54) de Regno extrudendus. C. exanimatus inſ. Comacinam fugit. 138. A. conditione accepta Regiam recuperat. 139. B. ad ſingulare certamen Alahim provocat. D. Regium ornatum invitus tradit. E. nudato capite ſuos à fuga retinet. 140. A. viritim iterùm provocat, victorem exercitum reducit, ſanctè adminiſtrat. B. Monaſterium ædificat, Baſilicam reſtituit, Epiſcopos poſſeſſionibus decorat. C. - Regni invaſorem punit. 141. B. ſuſpectos perdere cogitat. C. in amicitiam reſtituit. 142. A. B. decedit, laudabilis. 144. A. (65)

Cuno Ep. Præneſtinus Sedis Apoſtol. Leg. confirmationem anathematis in Concil. poſtulat. 636. B. & ſeq. Germ. Conciliis Henric. IV. dejectum communione declarat. 643. B.

Curbitum, ſeu Coriopicta vulgo Corbetta Caſt. Mediolanenſ. ibi S. Ambroſii apparitio. 500. (84)

Curtior. fam. Mediol. 505. D. 507. A. ad 508. A. 639. B.

Cuvilium agri Regienſ. locus: ibi tumultuantium pugna. 485. D.

Cypri Inſula à Ricardo Angliæ Rege in poteſtatem adducta. 842. B. Vidoni Hieroſ. Regi donata. 844. C.

Cyprianus Patriar. Gradenſ. 91 (40)

Cyriacus Patriar. C. P. Phocam coronat. 72. B.

Cyrus Ep. Phaſidis: unam in Chriſto naturam aſſerit, Heraclio reſpondens. 98. A. Concilio damnatus. 109. B. item. 132. B.

Cyrus Abbas Patriar. C. P. propter alimoniam Juſtiniano relegato diſpenſatam. 146. D. eum Patriciis Clericis & Civibus obvius Ro. Po. 149. C. ſede pulſus. 153. C.

D

DAlmatæ: captivi redempti. 103. A. levitate laborantes. 258. B. in Carols M. amicitiam. 258. A. Nicephorum propitium habent. B. & 259. A.

Dalmatia Illyrici Prov. Macedon. verſ. claſſe agitatur. 259. A. ejus fines controverſi. 267. A. Venetor. juris. 466. A.

Damaſus II. Ro. Po. poſt paucos dies obit. 517. B.

Damianus Ep. Papiæ: vir excellens ad Imp. ſcribens. 129. C. Diaconum ad Alahim mittit. 138. B.

Damianus Archiep. Raven. conſecratus à Ro. Po. 136. D. obit. 147. B.

Damiata Urbs Ægypti ad Nil. flu. à Crucesignatis capta. 911. A. infidelibus reſtituta. 923. C.

Daniel: pacis turbator. 306. C. convictus. D.

Danubius flu. ad eum exercitus. 241. B.

Dattus nob. Barrenſ. jugum Græcor. ut excutiat ad fugam coactus. 482. A. Caſſini & Gariliani exulat. B. inopinato captus mare demerſus. 485. B.

Dauferius Archiep. Salerni II. 458. (66)

Decanus Regius: Magiſtratus denominatio in Diplom. 389. B.

Decarchones: qui. 433. B.

Decium Opp. Mediol. 1085. D.

Defenſor Legatus ad Impp. 178. A.

Delphini famil. Bonon. 983. B.

Demetrius Patric. Ro. Pontificis ad Othonem M. Imp. Leg. 426. B.

Deoteſalvus Advocatus Bergomas. 834. A.

Derrium Opp. Comenſ. à Mediolanenſ. proditione receptum. 652. C.

Derthona Opp. nunc Urbs Duc. Med. capta. 17. B. ibi cuſtoditur Imperatrix. 286. A. in eam bellum illatum. 620. E. à Frid. Rege obſeſſa. 715. C. tandem capta & incenſa. 718. A. à Mediolanenſibus inſtaurata. 724. B.

à Papienſibus iterum diruta. 768. D. civili diſcordia labefactata. 942. A. à Gulielmo Co. Montisferrati capta. Ep. necato. 1099. B. (98)

Derthonenſes in Papienſes inſurgunt. 620. D.

Deſiderius Long. ITAL. REX. 206. A. ad Pont. ſe confert. B. (2) fœdus inſtaurat. 207. A. confirmatus regnum init. B. (3) Adalgiſum fil. regni ſocium adſcit, Oppida & Monaſteria conſtruit, alia inſtaurat. 208. A. & ſeq. Eccleſiam perturbare inſtituit. 211. C. (13) ſacrilegiis intentat. 214. A. Eccleſiam Raven. turbat. 215. A. Monaſt. Brixiæ prædiis cumulat. B. de Carolo Fr. Rege ulturus machinatur, Legatos ad Ro. Po. mittens. 216. B. ejus fraudes. 217. B. in Exarchatum irrumpit. C. Pentapolim pervaſtat. D. Legatos alloquitur, alios mittit. 218. A. inauditos rurſus cum minis dimittit. B. criminationi reſpondet. D. edictum Grimoaldo Viterb. dirigit. 219. A. Papiá exit, Romam doloſè tendens. 220. A. prænuncios ad Po. mittit. B. Epiſcoporum denunciationi paret. C. pluries Legationibus de reſtitutione requiſitus abnuit. 221. A. ingenti exercitu accurrit. C. arte fugatus. 222. A. cæſus. B. ab eo recedunt populi. C. Papiæ obſidetur. D. induſtriè incommodis occurrit. 226. A. ſe ſuos & ſua in Caroli poteſtatem tradit. B. (33) (34) cum uxore in Franciam abductus. 233. A.

Deſiderius Abbas Caſſini ad Imp. Or. Leg. 535. A. Legatus à Latere conſtitutus. 537. B. nobilem incboat Baſil. 548. C. (41) quam perficit. 553. B. ad componendos Ital. Principes miſſus. 566. D. Pontificem & Principes reconciliat. 575. B. (97) ad eum Po. literæ. 582. D. ab Henrico III. accitus, miris territus fluctuat. 584. C. profectus promittit. D. tacitis nunciis Gregorio VII. communicat. 586. A. à moriente Po. ſucceſſor propoſitus. 589. A. pleroſque conventos edocet, à conſentientibus in eum ſe avertit. B. populos & Principes hortatur & fruſtrat. C. alium proponit. D. electus. 590. A. - Vide Victor III.

Deuſdedit Ro. Po. ſacratus. 83. A. (16) ejus ſanctitas manifeſtatur. 86. B. decedit. 88. C. (28)

Deuſdedit Heracliæ Dux. 181. B.

Deuſdedit Archiep. Raven. 300. C. (17)

Dezelatum Caſtr. March. Malaſpinæ à Mediolanenſ. dirutum. 830. B.

Diaconi: dum ſacris inſerviunt invaſi. 123. A. quinam iterum ſacrandi. 213. B. ab Altari qui removendi. 543. A. Nicolaiti puniti. 548. A. 561. B. ad comitia. 604. A.

Diepoldus Dux Henrici Imp. Salernum recipit. 844. A.

Didacus Ep. Oxonienſis contra Albigenſes laborat. 874. A.

Dignitates: Sacræ præter PP. 4. D.

Diluvium: Italiam maximè Veronam affligit. 43. D. E. inde Ro. 44. A.

Dionyſius Ep. Placentinus: abdicatus. 561. A.

Diſſidia: in Ro. Po. electione ablata. 5. A. renovata. 134. C. 136. A. 279. A. 359. B. item. 366. B. 368. C. Imperatorem inter & Pontif., Ducis adverſ. Regem inſtaurantur. 137. B. Eccleſiarum furentia. 153. B. comitior. Po. vitanda. 280. C. Raven. 309. C. Mediolani. 411. B. 535. A. 549. B. Romæ. 425. E. 534. A. cætera V. Tumultus: Seditio: Schiſma.

Docibilis Dux Cajetæ: Sarracenos advocat, avertit, revocat. 336. A.

Dodo Epored. March. Ardoini pater. 471. B.

Dodo Ep. Mutinenſ. ſolemnitatem celebrans. 619. D.

Domini: qui. 443. B.

Dominicus Archidiac. in Ep. Faventiæ conſecrandus. 345. D.

Dominicus Leonis Caloprini fil. Abbas Altinatis Ep. Torcellanus elec. quare non conſecratus. 326. B. bona Eccleſiæ ei permiſſa. C. ſacratur à Victore Patriar. Grad. 348. C.

Dominicus Archiep. Raven. 356. C. (5)

B. *Dominicus* Soranus & Loricatus: miraculor. inſignis obit. 495. B. (69)

Dominicus Urſeolus Dux Venetor. reformidans profugit. 496. A. obit. (70)

Dominicus Ep. Olivolenſ. in convent. 504. B. (94)

Dominicus Flabianicus Dux Venetor. 496. A. obit. 508. A.

Dominicus Belcanus Patriar. Grad. 508. B. (1) pallium obtinet, & crucis præferendæ poteſtatem. 519. A. & primas Epiſcopor. Venetiæ, atque Iſtriæ. 524. C. 525. A. confirmatus. 546. B.

Dominicus Contarenus Dux Venetor. 508. A. conqueritur, obtinet, reſtaurat. B. fœdus cum Imp. confirmat. 532. A. à Pont. monitus. 573. C. (90)

S. *Dominicus* Ord. Præd. fundator: ſanctitate florens. 860. A. contra Hæret. Albigenſes. 874. A. in Concilio Toloſano. 903. B. ejus Regula ab Honor. III. Pontif. approbatur. 906. A. Bononiam FF. ſuos vocat. 916. B. moritur. 919. B. ejus oſſa magnificè tranſlata. 944. E. in Sanctorum numero adſcriptus. 949. A.

Donatus Patriar. Gradenſ. 160. C. (17) ejus jura ſeparata. 162. B. (23) obit. 164. C.

Donatus Ep. Oſtienſ. Legatus ad Michaëlem. 318. B. pro Concil. confir. 320. A.

Donatus Ep. Jaderæ in Illyr. Carol. M. adit. 257. C. fœdus contrahit. 258. A.

Donatus Archiep. Raven. electus: à Ro. Po. rejectus. 58. D. cur. (2)

Donus Ro. Po. conſec. 128. A. decedit. 129. A. (34)

Donus II. Ro. Po. 449. B.

Dorſum-durum Opp. Venetor. primo Olivolæ Epiſcopo ſubditur. 233. A.

Doryleum Opp. Phrygiæ: ibi Artabaſdus initium Imperii deſumit. 183. C.

Dovariorum fam. 481. A.

Draconarium Apul. Opp. quando ædific. 481. D.

Dravus flu. Germ. apud eum conflictus. 274. A. exercitum moratur. 275. A. conſumit. B.

Droctrulſus Suevus à Longobard. ad Ro. tranſit, Brixillum occupat. 31. B. incommoda Longobardis adjumenta Smaragdo ſuppeditat. 32. B. obſeſſus. 33. B. ad deditionem coactus. 34. A. ad Smaragdum profectus. B. bene conſiliat. 36. A.

Drogo Nortmanus Tancredi fil. auxiliaris in Sicil. 504. A. ejus portio Venuſia, ejus propago. 506. D. in gratiam Ab. Caſſin. receptus. 510. C. quæ tenet ab Imp. ſancita. 516. B.

Drogones Archiep. Metenſ. 278. A. cum fratre Ludov. Imp. 288. A. ejus morti præſens. 292. A. Moderator Ital. Regi juveni datus. 296. C. libertatem approbat. D. ejus comites perculſi. 297. A.

Duadula Caſt. Etruriæ. 770. B.

Duces: ſingulis Civitatibus ſinguli impoſiti. 11. A. triginta Longobardor. Imperium exercent. 22. B. barbariem effundunt. 23. A. conve-

niunt

niunt ad Regis electionem. 33. A. vectigal eis impoſitum. C. ex quo feudor. origo. (55) Francis viginti exercitus ſumma commiſſa. 44. E. aliquot Longobar. deficiunt. 45. B. Longobardi Legatos ad Guntrannum mittunt. 48. D. fallaces. 60. D. Rom. Pont. plures excipiunt. 184. C. liberi ad an. cenſum obſtricti. 231. D. abſque prole decedentes Ducatus transferendus. 232. A. è Pannonia revertentes. 276. C. Saxones I. Regi obvii. 415. D. in Ital. qui. 442. D. Neapolitanus & Surrentinus ad Caſſini ſolemnitatem. 553. C.

Ducia Oppid. Imol. à Bononienſ. capt. 856. B. 996. C.

Duclianus Catapanus miſſus. 504. B. revocatus. 506. B.

Dux Dalmatiæ cum exercitu Frid. Imp. in Italia, Abduam fl. tranſit. 732. B. Burgundiæ Crucem contra infideles ſuſcipit. 833. A.

Dyrrachium Illyrici Urbs: apud eam bene pugnat Robertus Nortm. 583. C.

E

EBerardus Gezo Valpertum Judicem inſignem in Hugonem I. R. ad conjurandum inducit. 397. C. mollibus verbis reſiſtens. 398. A. oculis & lingua multatus. B.

Eberardus Patriar. Aquilejæ. 508. B. in Concil. Lateran. pro loco certat. 515. B. (21) (22) obit. 520. A.

Eberardus Co. Leg. ad exquirendam comitior. rationem. 556. A. piorum ſocietate remotus. 557. D. Henrico III. diſſoluto ſocium ſe præbet. 571. D.

Eberardus Ep. Eiſtatenſ. Bajoariæ Leg. 612. C.

Ecclesia Romana cæterarum principatum, majores opes habebat, patrimonia Apoſt. dictas. ubi. 5. B. - Veronæ ſervata ab inundatione. 44. A. Romana vulneribus lacerata. 77. A. ejus primatus Concilio iterùm decernitur. 81. A. in Occidente quieta Orientalis vexata. 87. A. ejus turbata quies à Monothelitis. 97. B. (52) - C.P.tana magis turbatur. 104. C. item. 106. C. 107. C. - Romana aucta munificentiâ Regis. 146. C. - Orientis pacata. 147. A. - Raven. turbata. C. punitur. 148. B. - Orientis læta. 149. C. & ſeq. C.P.tana, inde Orientalis fœdata. 153. B. iterùm pacata. 157. A. ulteriori pace firmata. 159. B. apertiſſimè oppugnata. 160. B. Sardiniæ à Sarracenis fœdata. 163. B. - Ro. atque Italiæ diu concitata. 164. B. & ſeq. Orientis maximo in diſcrimine. 168. B. item. 176. A. in Ital. bello perſequenda. 178. A. Forojul. diſſidio agitata. 179. A. Orientis ſævius conflictata. 182. A. item. 188. C. item. 201. A. item. 211. A. & ſeq. - Romana in tumultu. D. ordinanda aſſumitur. 213. A. Raven. turbata. 215. A. Gradenſ. in calamitatibus. B. conciliando - C.P.tana per Concilium. 238. A. pacem habet. 241. A. Romana ab Imperatore protegenda. 252. C. Lothario à Patre commendata. 277. B. 289. B. & ſeq. Angliæ Regnum ei tributarium ſe dedit. 303. C. (22) Cremonenſis privileg. donatur. 304. A. - C.P.tana turbata. 309. B. 310. A. - Romana in anguſtiis. 332. B. & ſeq. eam ſe defenſurum promittit Balbus. 339. C. in maximis detrimentis vergit. 347. A. quorumdam libidine affligitur. 383. B. Mutinenſ. reſarcitur. 384. B. privilegiis donata. V. Mutina, ſic de aliis. - Romana turbata. 387. B. 419. B. 430. B. 433. B. 449. B. 455. B. & Mediolanenſ. 456. B. Romana. 460. C. 464. A. ejus privil. renovata. 467. A. 480. A. - Gradenſ. afflictata. 488. B. direpta. 508. A. Itala moribus labefactata. 511. A. & ſeq. reformanda. 514. A. 515. C. ab Imp. Patricio ordinanda. C. ejus labes mentem Po. occupantes. 518. C. C.P.tana in Schiſmate. 526. C. diſciplina ejus Concil. ſancita. 530. C. trans Alpes utut conſtituta. 533. B. - Romana turbata. 536. B. ejus jura in Neapolit. Regnum. 539. B. & ſeq. in Schiſmate. 544. A. ad 546. D. item. 579. C. numquam hæreſi inquinata. 637. A. in Schiſmate. 640. B. Mediol. turbata. 535. A. (9) magis. 540. D. pacificata. 541. D. iterùm turbatur. 544. A. Germaniæ turbata Simoniacor. & Nicolaitar. labe. 553. A. cæt. Vide Germa. - Corſicæ ad jus Eccleſiæ Ro. redigenda. 577. A.

Eccleſiæ: expilatæ. 23. A. iterum. 36. A. inſtauratæ. 86. D. in Diœceſi Torcellana, aliquæ conſtruuntur. 110. C. donis auctæ. 146. B. ear. poſſeſſiones confirmatæ vel auctæ. 232. C. earum reſtauratio indicta. 237. B. Metropolitanæ theſauro Caroli M. auctæ. 261. C. pro reſtitutione rerum earum lex. 280. A. pecudes & aves in eis pro ſanctis reponi præcipitur. 282. C. ſpoliari permiſſæ. 289. A. Viennenſ. & Lugdunenſ. lis cognoſcitur. 290. B. imagines SS. iterùm eis reſtitutæ. 295. D. direptæ à Sarracenis Epiſcopo manum dante. 332. C. à Bereng. II. vexatæ. 417. B. 420. A. multæ fulmine ictæ. 419. B. aliæ ab Othone M. ædificatæ & reparatæ, dum aliæ ab I. RR. premuntur. 420. C. multæ bonis auctæ. 480. B. 483. C. 495. A. Apul. direptæ. 509. C. 522. B. ear. collatio à Po. inſpecta. 537. C. prohibita laicis. 538. C. S. Xiſti Piſis ædificatur. 552. C. (54) inveſtitura earum à laico non recipienda. 557. C. 578. B. 591. D. 619. E. 620. C. maximus de hac cauſſa tumultus. 626. D. ad 630. B. hæc cauſſa revireſcit. 631. D. & ſeq. 635. C. & ſeq. finitur. 647. E. & ſeq. 649. C.

Ecthaſis: edictum. 103. A.

Edeſſa Meſopotam. Urbs: capta Catholicis tradita. 96. B. à Chriſtiano oppreſſo Sarracenis prodita. 694. A. & ſeq.

Eduardus Rex Angliæ. 1073. C.

Eggebardus Co. populum in cauſſam Ludov. excitat. 286. B.

Elbungus Ep. Parmenſ. Nonantulæ Eccleſ. conſec. 385. B.

Eleutherius Patric. Exarchus deſtinatus. 86. A. flagitioſos damnat. 88. A. Romæ ſolemniter exceptus, Neapolim capit, elatus ſcelus meditatur in aliis punitum. B. dominatum Italiæ appetit, milites ſibi adiungere inſtitit, Romam petit. C. titulum Regis aſſumit, ut tyrannus occiſus, ejus caput ad Imperat. miſſum. D.

Eliphandus Ep. Toleti: de Chriſti filiatione conſulit. 243. C.

Eliprandus Vicecomes familiæ origo: pro Archiepiſcopi liberatione conſultus. 499. A. Bavarum proſtrat. B. (83) ejus fil. 603. B. (64)

Emanuel Madius Brixianus Senator Romæ. 1026. B.

Embrico Ep. Erbipolenſ. Legatus Conradi II. Imp. ad Jun. II. Pont. deſignatus. 688. A.

Engilberga Ludovici II. Uxor: cum eo in Duc. Benev. 316. B. bello præfecta. 325. C. Placentiæ Monaſterii ædificatrix. 327. A. (70)

Engil-

Engilbertus March. præſ. datus. 623. D.

Engilfridus Patriar. Aquilejæ. 408. B. in Concil. Ro. 427. C. Diac. ejus vices gerens. 429. (4) ejus ob. 432. (10)

Entia fl. Æmiliæ. 813. A.

Entius Rex Sardiniæ. V. Henricus.

Eoinus Longob. Dux: Tridentum gubernat. 23. A. Tridentum recuperat. 25. A. in Iſtros miſſus. 37. B. ad Francos Legatus. 52. B. moritur. 58. C.

Epheſus Joniæ Urbs: ad eam traducti Monachi è Thracia pro fide affecti. 211. B.

Epiphanium Notarior. Primicer. Patriar. Gradenſ. 89. A. obit. 91. A. (40)

Epiſcopi: Metropolitis ſubjecti. 8. A. vexati. 23. A. Venetiæ, Liguriæ, & Iſtriæ cui ſententiæ in trium cap. cauſſâ adhæſerint. 34. C. Catholici & Arriani. 35. B. Arrianus luminibus captus. 36. A. in cauſſa trium cap. vim paſſi & coacti. 38. B. quinam rectæ fidei. C. (64) II. V. - Tridenti & Sabionenſ. rogant. 46. A. ad priſtinos honores redigendi. 50. A. tres Suffraganei Mediol. ſe ſubtrahunt à Metropol. 56. B. Suffraganei Aquilejenſ. Schiſmatici qui. 79. A. privilegiis honeſtati. 87. A. in partes diſtracti. 92. B. ſollicitati à Derthonenſi. 96. B. Orientis infecti. 97. B. ad ſubſcriptionem cogendi. 108. C. detrimentis affecti Catholici. 111. B. ad Concil. procedentes Imper. ſuppetiis juvandi. 128. B. Lateranenſi Concil. congregati CXXV. Occident. definiunt. 130. C. - Metropolitæ cæterique Orient. C.P. olim vocandi. 131. C. congregati, eorum acta. D. & anathemata. 132. B. tres Ro. Po. conſecrant. E. acta œcumenici Concilii quidam obſignant, Juſtiniano impellente. 135. A. Cunipertum reſtitutum complectuntur. 139. B. Comenſis & Mutinenſ. poſſeſſionibus decorati. 140. C. duo Metropolitæ ad Ro. Po. miſſi, Orientales iterùm advocati. 147. A. conſecrandi eor. mos. B. eor. caterva Pontificem comitatur. 149. B. Italiæ ad Concilium convocati. 154. A. Mediolanenſ. & Papienſ. litem habent. 157. B (7) LXXXXIII. cum duobus Archiep. in Laterano conveniunt. 177. C. (49) (51) poſſeſſionibus aucti. 189. A. ſexaginta octo, ultra XIII. Archiep. ad Caſſini ædem conſecrandam conveniunt. 190. D. aliquot Ro. Po. aſſociantes. 199. D. CCCXXXVIII. - C.P. Conciliab. conveniunt. 201. A. eruditiſſimi quique è Francia Rom. vocati. 213. A. qui iterùm ſacrandi. B. Iſtriæ afflicti. C. tres ad Deſiderium cum execratione. 220. C. Carolum comitantes. 223. C. tabulis ſubſcribunt. 225. A. coronationi aſtantes. 229. B. ad occurſum Regis acciti. 230. B. inſtitutio eor. 231. A. in eis Ducatus translatio quid. 232. A. eor. poſſeſſiones confirmatæ, adjunctæ. C. conventus eor. multi. D. de eis lex. 236. A. conveniunt ad leges Principum condendas. 237. B. accedunt C.P. ad Concilium. 239. A. aliqui privilegia impetrantes. 240. B. C. in Concil. generali VII. congregati. D. acta recitant C.P. 241. A. in Concil. Romano. 244. A. in Francfordienſi. 245. A. ad Ro. Po. obſequium acceſſi, eum proſequuntur. 247. E. eor. apud Carol. M. auctoritas. 249. A. ejuſdem comites. B. conſedentes de conjuratis judicant. C. eor. corona in Pontificis & Regis officium. 250. A. conſurgunt pro Pontificis cauſſâ. C. eor. libera electio. 264. B. (91) deficientes multati. 272. A. Romam ad conventum acciti. 278. B. eor. auctoritate piaculum Ludovico impoſitum. 286. A. 287. A. Eccleæ. reconciliatur. B. depoſiti duo. 288. A. (37) Ital. litora defendunt. C. ſacræ Ludovici inunctioni aſſiſtentes. 298. A. ad Concil. vocandi. 304. C. intevſunt. D. item. 306. C. (27) ſuffraganei Raven. ad Po. de ſuo Metropolita conquæruntur. 309. C. duo Legati. 310. B. tranſgreſſores. 311. A. ad Concil. vocati qui. B. quidam divortium judicantes. 313. C. Romam ire juſſi. 314. B. ignari qui. D. Imp. opem poſtulantes. 316. D. eorum libera electio decreta. 320. B. Imp. & Regem Italiæ firmare ſoliti. 327. B. pro ſufficiendo Ital. Rege ac Imp. conſulentes. 328. B. coronationibus aſſiſtentes. 330. A. C. leges condunt. D. Auguſtalem Calvi conſecrationem ratam habent. 332. D. (82) in Concil. Trecenſi anathema dicunt cum Po. 339. A. Lombardiæ in Concil. Papienſi. 340. A. (96) Spoletani & Camertis Duc. ad conventum Romæ vocati. 344. A. à Nortmanis in Francia trucidati. 352. B. adacti ad Po. ſententiam. 366. C. in Ro. conventu. 368. A. B. in Ravennatenſi. 396. A. pro eis ſtatuta. B. à Bereng. II. I. R. reſtituto laceſſiti. 416. D. 420. A. Othoni M. ſupplices ſcribunt. 421. B. ejus coronationi in conventu adhærent. 422. D. in Ro. Concil. 427. C. in pluribus ad Remp. ordinandam. 434. B. Veronæ. 435. C. - Raven. ſuffraganei in Concil. 441. A. (33) quid agerent in Imp. conſec. 444. A. & ſeq. eor. auctoritas. 447. A. reverentia eis ſumma, jus eor. ampliſſimum. 448. C. Othonem II. aſſociantes. 452. A. multi acie cadunt. 453. C. conventu exterum Regem in Ardoinum eligentes. 472. A. B. - Venetiæ & Iſtriæ Gradenſi ſuffraganei dati. 477. B. ad conventum vocati. 488. A. de præſentatione Imp. concertantes. 493. A. ſtipantes Archiep. in cuſtod. traditi. 498. C. in conventu Venetiar. 504 B. illorum corruptus ſtatus. 511. B. in conventu Sutrino ſimoniacum Po. declarantes. 513. C. (18) in Later. Concil. 515. A. in comitiis acclamantes. 518. B. - Venetiæ & Iſtriæ, Patriarchæ ſubjecti. 519. A. (31) item. 524. C. 525. A. criminoſi Concil. damnati. 530. C. D. miraculo territi, confeſſi. 531. A. à Po. convocati promittunt. 536. A. ab Imp. ex Lombardiâ evocati. 543. C. frequentes Baſileæ conciliabolo. 544. A. multi favent Antipapæ. B. conveniunt fermè omnes Italiæ. 546. A. in Salerni Concil. 551. C. Simoniaci objurgati. 552. B. ulterioris Ital. fermè omnes ad Caſſini ſolemnitatem. 553. C. ſuffraganei Mediol. præcipuè ad Concil. acciti. 557. B. Oſtienſ. Præneſtinus, Curienſ. & Comenſ. in Germ. legati. 557. D. ut feminas removeant moniti. ibid. - Germani Legatos reſpuunt. 558. A. furentes conventu Erfordienſi. D. tres ejuſdem Eccl. 560. B. plures variè puniti. 561. A. furentes conventu Moguntino. C. in Vormaciæ Conciliab. 563. A. aliquot Lombardi & Franci propter abſtentor. conſuetudinem anathemate inflicti. 564. A. unicus Virdunenſ. Regi permiſſus. 566. C. aliquot Lombardi infenſi Pontifici, Regem excipiunt. 567. B. pœnitentes. C. anathemate liberati. D. fidejuſſores. 569. A. ad centum in Lateran. Concil. 575. C. triginta in conciliab. Henrico præſidenti gratificantes. 579. C. ad eos Po. literæ. 581. C. D. plures ad concil. in arce Ro. 585. B. in Laterano pauci. 586. C. (21) in Ro. conciliab. triginta. 587. A. qui Antipapam con-

conſecraverint. ibid. in Moguntino conventu plerique pro Po. juribus. 588. B. Quintiliburgi hæreſeos notant contraria ſentientem. C. (28) Gregor. VII. morti proximum de ſucceſſore interpellant. 589. A. ad comitia convenientes in Deſiderium conſentiunt. B. invitum eligunt. 590. A. Apul. & Calabriæ ad Beneventi Concil. 591. A. ad comitia acciti. 592. A. conventui Præſides Po. renunciant. C. ad Concil. Rom. CXV. ad Melfitanum LXX. 593. A. (36) Parmenſ. & Regienſ. ab Henrico III. capti. D. in Claromontis Concil. 600. A. excitantes ad bellum Hieroſol. 601. B. peragentes comitia. 604. A. frequentes ad Concil. 607. A. & iterum. 609. A. in conventu Northuſen. 610. A. pulſi Hæretici alii ſuffecti. B. multi Moguntino Concil. 611. A. tres regis abdicationem poſtulantes. 611. B. per vim eumdem inſignibus ſpoliantes. 612. A. ſacramentum dicunt. B. plures ad Pa. Legati. C. Hæretici de ſede deturbandi. D. proximi Mutinæ ad ſolemnitatem. 619. C. D de eis varia concilii judicia. E. ut regalia Imp. dimittant jubendi. 624. B. Tranſalpini timentes, mala conciliant. 625. C. & ſeq. quidam captivi. 627. D. in Concil. Po. & Regem notantes. 632. C. centeno numero ſubſcribentes. 633. A. in Later. Concil. 635. B. de Po. Hæretici altercantes. 636. A. ad conſecrationem Gelaſii II. confluentes. 640. B. Hiſpaniæ moniti. C. in Capuæ Concil. 641. A. Coloniæ & Friteslariæ Concil. Leg. Po. aſſiſtunt. 643. B. in Conciliis. 647. A. acclamantes. D. nongenti nonaginta ſeptem in Lateran. Concil. confirmatorio. 649. C. (64) Italiæ ſunt magno Conventui Roncal. hab. à Frid. Germ. Rege interfuerun. 739. B. Brixianus & Placentinus conciliab. excommunicati. 759. C.

Eporedia Urbs Salaſſior. Inſubriæ ad Duriam fl. ibi Carolus M. Imp. 253. C. ejus Marchio in Ital. Opibus præſtans. 355. B. ad eam exercitus Rodulfi R. & Suevor. 395. B. ad eam ſe refert Ardoinus. 479. B. exit valida manu. 480. B. eam intrat Conradus Germ. R. 492 (58)

Eppo Ep. Citicenſ. pro Henrico III. fidejuſſor. 569. A. ad, ſecretos ab Eccleſia, ſociandos præmiſſus. 570. B. ſocius Regi ſe præbet. 571. D.

Eppo Ep. Novarienſ. Henricum rogat. 637. D.

Equi: Sylveſtres in Ital. adducti. 58. C. argenteis calciati. 500. C.

Equilium Opp.: ubi à quibus conditum. 102. C. auctum, Epiſcopum obtinet. 123. B. ab Ungaris incenditur. 382. D.

Equites Hieroſolymitani. V. Hoſpitalarii.

Equus albus: quolibet anno tribuendus Ro. Pont. 484. A.

Erembertus: corpus S. Primi Romæ acceptum alio transfert. 299. A.

Eremita: famâ vates de vaticinia tentatus. 120. A.

Erfordia Weſtphal. Urbs: ibi conventus Simoniacis favens. 555. C. altero indicto. 558. C. morte Archiepiſcopi intentata fruſtratur. D. ibi conciliab. Schiſma inducens. 563. A. & ſequ.

Erlembaldus Cotta Pop. Mediol. Capitan. cauſſam excitat Eccleſiæ. 542. D. Alexandrum Pont. conſulit. 544. A. vexillum recipit. (28) Pontificem proſequitur, Archiep. oppugnat. 547. A. (36) perterritus quieſcit, audacior renovat diſſenſionem. 548. D. violentiam init, decretum Pont. promulgat. 549. A. (42) obſidet Caſtellionum, fruſtratus incendio. 553. A. (55) ſacramento Civitatem adigit. 554. A. in Epiſcopium novum Antiſtitem inducit. B. animum ei adit Po. 556. D. vehementius agit. 558. D. (74) Martyr necatus. 560. A. (77) catalogo Sanctor. adſcriptus. 600. (55)

Ermengarda Bertæ fil. Adelberti Epored. ſecunda uxor. 391. A. vidua miniſtrans Rodulfo regnum eripere tentat. 394. A. Papiam capit, illecebris eum allicit. B.

Eſtenſes: fam. V. Atteſtini.

Etruria. V. Tuſcia.

Etruſci: oppida Ital. conſtruxerunt. 3. C.

Evangelia: ad ſedandos armatos aſſumpta. 156. C. ſuper caput Pontif. pro expurgatione legali. 250. C.

Eucharistia, de ea hæres. V. Berengarius.

Eudo Co. Pariſ. Caroli ſimplicis tutor. 355. A. (3) adverſ. eum Rodulfus. C. (6) abdicatus. 361. C. à Po. monitus. 362. A. Carolo concordatus. 367. A.

Eudocia Aug. à Conſtantino Duca Vid. relicta: Or. Imp. deſert ad Romanum Diogenem. 550. (46)

Eugenius I. Ro. Po. elect. 112. C. (97) moritur. 115. A. (1)

Eugenius II. Ro. Po. in ſeditione conſecratus. 279. A. Lotharium excipit. C. Leges ad comitia & Eccleſ. pertinentes promulgat. 280. A. Legatos mittit. 281. A. obit. B.

Eugenius III. Ro. Po. 691. D. (79) Crucem contra infideles indicit. 695. A. pacem cum Romanis init. 696. A. rebellium Romanorum cauſa Româ exit. 697. B. in Franciam pergit. 698 B. Concil. Rhemenſe habet. 703. C. Monaſticam vitam agit. 704. B. Legatos mittit obvios Conrado II. 705. A. ejus cum Romanis pax. C. E. (110) literas de electione Frid. Ducis Suev. in Reg. Germ. excipit. 709. B. cum eodem fœdus componit. C. Sancaſſianum reficere mandat, obit. 711. B.

Eugubini in auxil. Urbevetanor. contra Germanos. 823. B.

Eugubium Urbs Pentap. reſtituitur. 204. D. ejus fines vaſtantur. 217. D.

Euno hæreticus damnatus. 703. C.

Euſebius Heraclii Legatus ad Adalualdum, poculum ut deſipiat tradit, ad cædem impellit. 91. B.

Euſtaſius Abbas Luxovienſ. ab Agreſtino Monacho relictus. 90. B. (37)

Euſtathius Ep. Albanenſ. Pſeudo-Pontificem conſecrat. 212. A.

Euſtratius Ep. Albanenſ. ad Deſiderium cum execratione. 220. C.

Eutychius Patriar. CP. malè ſentiens convictus. 29. A.

Eutychius Patric. Exarchus: vitam Ro. Pontif. adimere juſſus, quoſdam in fide retinens, miniſtrum ſacrilegii mittit. 171. B. (40) diro anathemate percutitur. C. (41) Ravennam in fide Imp. tenet, exitio Ro. Pa. ſtudet Longobardos in eum ſolicitat. 172. C. cum eis paciſcitur. 173. A. B. Romam obſidet. C. Regem urget, à quo de impietate objurgatur. 174. D. Romæ moratur, dum inſurgit Tiberius. E. exercitu Pentapolim recuperat, alio miſſo Æmiliam tentans. 176. C. oratores ad Po. mittit. 186. B. ipſi obvius. C. impigrè oppugnantes excipit. 196. C. Ravennâ egreſſus, in Græciam tendit. D. (88)

Futhymius Sardenſ. Ep. flagris necatus. 275. D.

Exarchus: Ital. & Africæ, novos Magiſtratus inducit. 11. A. in Ital. ſecundus. 31. A. coni-

nivens Longob. Romanos inſectantibus. 60. B. ad pacem ſtimulandus. 61. C. quando vacaverit hic Magiſtratus. 157. A. ejus finis. 197. A. duratio. (89)

Exarchatus: ejus donationes. Vide Pontifex Romanus: Ferrariâ, Faventiâ, Caballo exceptis reſtituitur Pontifici, ejus fines. 204. D. invaſus. 217. C. aliquot ejus populi ſe dedentes Pont. 222. C. Ro. Pontifici permiſſus. 231. C. Romaniola vocatur. D. eidem confirmatus. 270. B. exercitu vexatur. 416. C. diplomate confir. 434. D. Ro. Po. dimiſſus. 441. D. Archiepiſcopo Ravennæ tribuitur. 719. B. (17)

Exauguſtus Catapanus: cum exercitu miſſus. 506. B. captus & venditus. C.

Exercitus: Imperatoris adhibitus ad acta Concilii obſignanda. 135. A.

Exhilaratus in Campan. Dux pro Imperatore adverſ. Rom. Pont. populos incitans obtruncatus. 169. B. (36)

F

FAletra fam. Ven. 587. B.

Fames: Romæ. 26. A. & 78. A. Sarracenos obſidentes cogit. 162. A. (21) Papiæ bello adjuncta. 226. A. Senas gravat. 405. B. Romam cogit. 430. C. 464. D. à vermibus procedens. 438. C. de incendio cogitationem avertit. 473. B. Lombardiam affligit. 475. C. Italiam. 526. B. Salernum. 566. D. totam Ital. 588. A. cogit Laudenſes. 631. B. Ital. affligit. 642. C. 810. C. 944. C. Forum-Livii. 856. C. E. (81) plura loca. 944. C.

Fanenſes in deditionem Ducis Venetorum ſe transferunt. 686. C.

Fanum: Pentap. Urbs. 4. C. apud eum prœlium. 184. A. reſtituitur. 204. D. 769. A. à Frid. II. Imp. dirutum. 977. B.

Fanum Caſtr. dit. Mediol 757. A. (9)

Fara Opp. Mediol. à Frid. captum. 757. (9)

Fardulfus Long. conjurationem detegit. 244. A.

Farfa in Duc. Spolet. ibi Henric. III. 584. C.

Faroaldus Longob. Dux Spoleti primus. 18. C. Dux bello P. 25. A.

Faroaldus II. Longob. cum fratre Spoleti Dux. 151. A. (80) Narniam & Claſſem Ravenn. dolo intercipit. 160. C. Regis juſſu reſtituit, à filio compulſus Clericum ſe profiteri. 161. A. (19)

Farra Opp. inſ. Fulcher. nunc Abduanæ Glareæ Catholicum redditur. 116. A. Baſilicâ decoratur. 126. B. ablata Epiſcopo. 138. C. reſtituitur. 140. C.

Faſanor. fam. 473. B.

Faſtigium Caſtrum March. Malaſpinæ à Mediolanenſ. dirutum. 830. B.

Faſtrada Caroli M. uxor: intollerabilis. 244. A.

Faventia Urbs Exarchat. ejus incolæ contumaciæ fautores puniti. 148. B. Rom. Pont. reſtituenda. 204. D. & 206. B. reſtituitur. 207. B. occupata. 217. C. ibi ob. S. Petrus Damiani. 579. B. (5) à Frid. II. Imp. obſeſſa, & capta. 976. A. B. C. in poteſtatem Bononienſium tranſit. 1021. C. denuò. 1095. A.

Faventini; in auxil. Bononienſ. 712. B. contra ipſos pugnant feliciter. 785. B. inde victi ab eiſdem. 787. C. obſeſſi à Frid. I. Imp. 824. C. factionibus civilibus deturbati. 963. B. 968. C. ipſorum ager direptus. 1094. C.

Feſtum Corporis Chriſti primùm inſtitutum. 1054. A. (10)

Fæſulæ Urbs Tuſciæ: evertitur, civibus unitis. 477. B. (17)

Felina Opp. Regienſ. 988. B.

Felix Archiep. Raven. Romæ conſecratus Ravennates à Ro. Po. avertit. 147. B. contumax in Ro. Po. & Imper. C. furens Imper. occurrit. 148. A. cathenis vinctus CP. mittitur. B. luminibus exutus relegatur. C. reſtitutus, pœnitentiâ inter ſanctos relatus. 158. A. (8) mortuus. 177. C.

Felix Ep. Tarviſ. ad Alboinum ſupplex. 15. A.

Felix Ep. Orgellor. in Pirenæo: Chriſtum Dei fil. adoptivum docet. 243. C. errorem abdicat. 244. A. recidivus, reſipuit. (40)

Felix Patriar. Aquilejæ. 116. B.

Feltria Urbs Venetiar. in deditionem Icilino pervenit. 997. C.

Ferraria Urbs Exarchat. in Æmil. mœnibus cingitur. 81. C. Epiſcopi dignitate ornatur. 115. B. (3) reſtituenda. 204. D. & 206. B. reſtituitur. 207. B. occupata. 217. C. ibi Vido Imp. 361. C. à Po. dono data arx conſtruc. 438. C. populis deditis. (28) Henrico III. dedita. 594. B. - Mathildi. 606. B. (77) ad ditionem Ro. Po. redit. 634. C. fœdus init. 646. D. ibi. Alex. III. 804. C. à March. Azone Eſtenſi capta. 891. D. (11) à Pontificibus obſeſſa. 972. B. capta. C.

Ferrarienſes à Frid. Germ. Rege repreſſi. 738. D. ab Oth. Imp. proſcripti. 894. B. Frid. II. Imp. ſe tradunt. 958. A. 994. A. Inno. IV. magnificè excipitur. 1011. C.

Ferdulfus Long. Forojul. Dux: in Sclavos irrumpentes contendens, ab eis peſſundatus. 146. A.

Ferents caſt. Tuſc. Ro. Po. donatum. 225. C.

Ferentinum Latii Opp. Ro. Po. ditio fit. 172. B. ibi Frid. II. Imp. 974. D.

Feronianum Opp. Æmiliæ: bello à Longob. captum. 170. B.

Ferrucius Civis Ro: Bonifacii VII. Antip. pater. 449. B.

Ferrum ignitum: ſine ulla offenſione à muliere prehenſum. 463. B.

Feudum ejus origo. 34. (55) regium, quo obligatum vinculo. 231. D. de eis lex. 280. (19) quid. 443. B. cor. jura & leges. 445. B. 741. A. (45)

Ficocle Urbs Exarch., nunc Cervia Romandiolæ: ibi caput Mauricio abſciſſum. 104. A. reſtituta. 204. D. à Forolivienſibus capta. 871. B. & ab Joanne Co: 1098. A.

Fideles: qui. 443. B.

Fidentiola. V. Florentiola.

Filbertus Ep. Comenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

de Filigaſia famil. Laudenſ. 1066. E. (33)

Firmum Urbs Piceni: ejus incolæ Ro. Po. dediti. 222. D.

Flabianica fam. Ven. 496. A. 508. A.

Flagnanum Opp. Romandiolæ à Bonon. captum. 856. B. 996. C.

Flambertus Veronenſ. in Bereng. Imp. conjurat. 392. C. dono ſuavibuſque verbis reſiſtit. D. protervus eum necat. 393. A. ſuſpenſus. B.

Flaminia: Provincia, termini. 4. B.

Floradus Abbas: à Pipino obvius miſſus Ro. Po. 199. E.

Florentia Urbs nunc Etrur. Metrop à Carolo M. refecta. 239. C. (29) per eam pars exercitus Arnulfi. 364. A. ad ejus Concil. invitatus Imp. 529. C. accedit. D. ibi acta. 530. C. Ro. Po. mora. 533. C. ibi obit. 536. B. Po. Concil. 542. C. E. obitus Ro. Po. 543. B. ab Henrico III. oppugnata. 584. A. (12) ibi mor. Conradus It. Rex. 606. A. (76) ibi

Con-

Concil. in ejus Ep. 609. A. præſentiâ Henrici IV. delectatur. 623. B. à Greg. X. Pont. interdicta. 1074. D.

Florentini: oculos Italor. in ſe vertunt. 474. A. eor. in Fæſulanos bella. 475. A. Fæſulas evertunt, Cives traducunt. 477. B. à Comite Guerra victi. 698. D. Arretinos prælio ſuperant. 787. D. & Senenſes. 793. A. Imperiales ejiciunt in auxil. Urbevetanor. 823. B. fœdus contra Piſtorienſ. faciunt. 878. A. ad partem Eccleſiæ redeunt. 1012. D. ad Montem apertum fracti. 1046. D. Guelfi & Gibel. pacem faciunt. 1073. B. Rodulfo Cæſari jurare negant. 1102. A.

Florentiola. Urbs inter Parm. & Placentiam ap. eam binus conflictus. 392. A.

Florentinum Apul. Opp. quando ædific. 481. D.

Florus: Legatus Po. nuptiis Lotharii præſens. 276. C.

Fluentius Ep. Florentinus. Antichriſtum natum prædicat. 609. A.

Fluminum uſus: quibus concederetur. 422.

Foderum, ſeu Fodrum quid. 442. B. quando exigendum. 444. D. indultum. 516. C. Bononienſibus. 637. C. à Civitatibus prope Romam exigitum. 722. B. impoſitum. 764. D.

Folernum, ſeu Falerona Urbs Piceni: ibi Henric. II. 516. C.

Foliani, famil. Regienſ. 988. A. 1054. B.

Fons ſanguinem manans. 404. C. (7)

Fontanetum in agro Novarienſi. ibi Epiſcoporum conventus. 535. C. (11)

Fontes: areſcunt. 54. A. turbati. 638. A.

Forchemia, ſeu Forchein Germ. Urbs ad Rednitum fl. ibi conventus. 571. E. ibi Henrico III. Regno ſpoliato Rodulfus eligitur. 572. E.

Foreſius Adimarus Dux Florentinor. 1054. B.

Formiæ Urbs Campaniæ: apud eum Græci à Longob. fugati. 121. A. ibi Sarraceni collocati. 336. A.

Formoſus Ep. Portuenſ. in Rom. Po. conjurator. 331. A. (77) anathema confir. B. iterùm & laicum agere damnatur Concil. Trecenſi. 339. B. reſtituitur. 347. B. factione Ro. Po. doctrinæ elegantiâ morum probitate præſtans. 359. C. conſecratus. D. Lambertnm inungit. Imp. 360. (14) E. Carolo Simplici gratulatur panem benedictum mittit. 362. A. à Lamberto afflictatus. 363. D. Arnulfum advocat. 364. A. Imp. inungit. 365. A. obit. 366. A. (25) ejus cadaver in Tiberim projectum. C. dum reportatur mirac. 368. A.

Foroliavienſes infame facinus committunt. 856. C. E. (81) Cerviam capiunt. 871. B. à Frid. II. Imper. privileg. ornati. 940. C. Bononienſibus obediunt. 1024. A. eiſdem ſe tradunt. 1024. A. ab iſtis deturbati. 1047. C. eor. ager vaſtatus. 1094. C. in fidem Eccleſ. recepti. 1098. B.

Fortis Archiep. Mediol. 115. A. (1) E.

Fortunatus Patriar. Gradenſ. 91. A. (40) Eccleſiam ſuam aliaſque ſpoliat. 95. B. Sacerdotio exutus. C. (47)

Fortunatus II. Patriar. Gradenſ. pallium obtinet armis excedere coactus. 256. A. ſedem repetit. 257. A. (75) Eccleſiæ invaſorem expellit. 271. A. accuſatus fugit. 276. B. ſe excuſans, Pontifici dimiſſus, obit. 279. B.

Forum ad Tanarum flu. ubi nunc Alexandria Urbs: ibi S. Baudolinus floreſcit. 187. B.

Forum Cornelii Urbs Exarchat. ejus viciſſitudines. 22. A.

Forum Julii Venetiar. Urbs: cur, à quo conſtitut. captum, ejus Ducatus inſtitutus. 14. D. inſignis. 41. B. ejus clades. 84. A. ejus Regio ab Hunnis direpta. 122. C. ejus exercitus aſtu traductus. 139. C. ejus ditio uſurpata. 141. B. invaſa. 146. A. iterum à Sclavis ibi deletis. 161. A. inſigni tumultu agitatur. 179. A. ejus Dux creatus à Fr. Rege. 231. C. ejus ditio Regno traditur. 234. B. ab Hunnis invadentib. liberum 241. C. ibi Concil. Epiſcopor. 245. C. ejus gubernii viciſſitudines. 246. A. ejus fines controverſi 267. A. in Marchiam per comites gubernandum erigitur. 281. C. ejus Dux in Ital. opibus præſtans. 355. B. ad eum refugit Berengarius It. R. ejus Marchia Henrico Bav. Duci donatur. 416. A. ejus March. per Othonem M. ordin. 441. C. ejus Antiſtes in contumaciam. 525. A.

Forum-Livii Urbs Exarch. reſtituta. 204. D.

Forum-Popilii in Flaminia Exarch. Urbs nunc Romandiolæ: dirutum à Grimoaldo. 123. A. ejus incolæ fautores contumaciæ puniti. 148. B. reſtituitur. 204. D. ibi Henric. IV. 635. B.

Forum-Sempronii Urbs Pentap. reſtituta. 204. D.

Foſſatum Caſt. Piſtor. à Bonon. captum. 895. C.

Fracta Caſt. Ferrarienſ. ab Azone captum. 925. B. à quo conſtruc. à Veronenſ. captum. 834. C.

Fracta Caſt. Apuliæ: à Piſanis Captum. 678. B.

Francfordia Urbs ad Mœnum fl. ibi Concil Fr. & Germanor. Epiſcopor. 245. A. ibi Ludov. hibernat. 277. B. Conventum habet. D. 281. B. ibi obit Ludov. Germ. Rex. 331. C. apud eam exercitus duo. D. ibi Otho M. 416. A. ibi Conventus. 551. A. ibi Frider. Dux Sueviæ Rex Germaniæ abigitur. 709. B.

Franci Regnum in Ital. auxerunt. 1. B. Galliam tenent. 24. A. Longobardos expellunt. 25. A. adverſ. eos Alpes trajiciunt. 32. C. item. 36. C. iterum. 37. A. majoribus item copiis. 39. A. fugati. 40. A. quartò in Ital. 44. E. abire conſiliant. 45. D. ad moram inducti. E. abire conſiliant. 45. D. ad moram inducti. E. abeunt. 46. A. B. (79) inducias concedunt. 52. C. fœdus cum Longob. renovant. 77. C. exercitu in Ital. tendunt. 119. C. prope Haſtam deleti. D. de Sarracenis victores. 176. B. (47) pietate præſtantes. 180. B. eor. animi Eccleſiæ junguntur. 193. A. tota eor. miniſtratio apud Majordomum. B. Pipinum Regem deſignant. 194. B. in Concilium. 201. B. bellum decernunt. E. minæ pro muneribus in eos jactatæ. 202. C. ad Alpes de Longob. victores. D. pace compoſitâ revertuntur. 203. A. iterùm Alpes ſuperant, Papiam obſident. 203. D. pacem componunt. 204. C. Fulradum auxilio ſtipantes. 207. B. concilio bellum decernunt. 221. A. diviſo exercitu. B. ſolertiâ fugatos Longob. inſequuntur. 222. A. Papiam obſident. D. recipiunt. 226. B. regnum Italicum ſibi vindicant. 229. A. B. Salicam Legem inducunt. 232. D. armis florentes, moleſti. 233. B. addunt Leges. 236. A. 237. B. deficientes reducunt. 240. A. tribus exercitibus Bajoariam adoriuntur. 241. B. Hunnos Foro-julio & Bajoariâ fugant. C. Græcos in Calabria. 242. C. iterùm in Ital. auxiliares. 244. B. gloriolam victoriæ ad Principem trahunt. 259. A. item. C. & ſequ. tenui vado confiſi, ſe obruunt. C. eor. opes ampliſſimæ decidunt. 264. A. in tumultu. 283. A. & ſequ. in armis. 285. B. 286. B. 287. A. decreſcunt. 293. A. mutua ſtrage. 294. A. pacem ineunt. 295. D. exercitu liberiore Lombardiam peragrant. 296. D. commoti. 297. A. inire Ur-

bem

bem prohibiti. D. eor. proceres ſacræ inunctioni aſſiſtunt. 298. A. pro Regni Ital. ac Imp. titulo exardeſcunt. 329. B. hujus effectus finis. 352. D. & ſequ. tutorem Caroli ſimplicis conſtituunt. 356. A. (3) Eudone abdicato Simplicem ſufficiunt. 361. C. iterùm ad Ital. acciti. 374. C. pulſi non repettere jurantes. 375. B. iterùm Ital. Regnum in eor. poteſtate. 376. B. pulſi. 380. B. rurſ. invitati. 391. B. ad bellum Hieroſolymam exciti. 599. A. 600. B. & ſequ.

S. Franciſcus Aſiſias floret. 860. A. ejus leges Inno. III. approbat. 880. A. captioni Damiatæ adeſt. 911. A. Bononiæ prædicat. 924. C. moritur. 930. B. (23) à Greg. IX. inter Sanctos adſcriptus. 936. C.

Franciſcus Borrus, ſeu Burri Dux Nobil. Mediol. 1063. D. (28) auxilio Hiſpanor. agrum Mediolanenſ. vaſtat. 1065. A.

Franciſcus Turrianus Plebis Mediol. Princeps. 1058. C. 1062. C. prœlio occiſus. 1085. E.

Francilio Milit. Mag. Comacinam Longob. dedit. 37. C.

Franconia: Prov. in paternor. diviſione Ludovici portio. 332. A. ab Ungaris incurſatur. 378. A. ibi diſſidium. 416. B.

Frangipana Fam. Ro. 639. C. 641. B. 642. B. Innoc. II. Pont. favet. 661. A. pro Frid. II. Imp. in Po. inſurgit. 934. A. B.

Fratres Ord. Prædicator. Parmâ pulſi. 1091. D. (79)

Fraxinetum arx in Alp. Cott. Liguſt. Mont. à Sarracenis captum. 361. A. hinc Aquas Statiel. uſque incurſantes. 384. C. eò iterùm Sarraceni populabundè Aquas uſq. 401. B.

Fregellæ Rom. Col. locus: 326. A.

Fridericus Conradi II. fratris fil. Dux Sveviæ Imperium appetit. 655. C. D. inſignia regalia à Patruo moriente recipit. 706. C. Rex Germ. Legatos ad Eugen. Po. mittit, Regem Daniæ coronat. 709. B. Velfoni avunculo plurima concedit. C. jurat ſe profecturum in Ital. D. Legatos Eugen. excipit, Archiep. Mogunt. deponit, Cancellar. ſufficit. 710. B. à Laudenſibus contra Mediolanenſes rogatus. C. D. literas ad Mediolanenſ. mittit favore Laudenſ. & Comenſ. 710. E. Legatum Anaſtaſ. IV. male accipit. 712. B. Conventus habet Legatos ad Or. Imp. mittit Ducat. Bajoariæ concedit. C. cum exercitu ad Roncalias venit Mediol. coronatus. 713. A. (7) (8) Conſules Mediol. repudiat. C. Mediolanenſ. profligat. 714. B. Novariam concedit. C. Civitates Mediolanenſibus auxiliares capit vel vaſtat. 715. 716. Derthonam longa obſidione capit incendit. 718. A. Papiæ REX ITAL. coronatur. 718. C. E. (16) à Placentinis rejectus. 719. A. Romam tendit. B. C. Cluſinos liberat, Exarchatum attribuit Archiepiſcopo. (17) Hadriano IV. inſerviens. (18) 719. B. coronari poſtulat. C. Romam petit. 720. A. Legatos Romanorum malè accipit. C. IMP. coronatur. 721. C. Populum Rom. diripit & fugat. 722. A. à vicinis Civitatibus Foderum exigit. B. Spoletum capit & diruit. 722. C. ſuperatis inſidiis in Germ. redit. 723. A. Hadriano IV. adhærens in Sicil. Reg. movet. B. nuptias agit. 726. C. Polonos vicit. 727. A. Legatos Po. malè habet. E. in Italiam ad ſacramentum recipiendum mittit. 728. D. in Po. iraſcitur inde paciſcitur. 730. B. Italiam cum exercitu accedit. C. in Caſtris ejus allocutio contra Mediolanenſ. 731. A. in ipſos exercitum movet. 732. B. Laudenſes benignè accipit. E. in Mediolanenſ. pugnat. 733. B. pacem concedit. 736. E. (40) REX ITAL. Modoïtiæ coronatur. 738. C. Ferrarienſes & Veronenſes reprimit. D. magnum Convent. iterùm Roncaliæ tenet. 739. A. Regalia Italiæ ei à Juriſconſultis judicata. 740. C. leges Feudales inſtaurat. 741. A. Cremonenſibus favet. E. cum Genuenſibus paciſcitur. 742. A. ad Fodrum exigendum per Ital. mittit. C. cum Po. ejus nova diſſenſio. D. denuo in Mediolanenſes iratus. 743. E. eos ad judicium vocatos, damnat. 745. E. ipſorum agrum vaſtat. 746. B. Conventum Papiæ gen. promovet ad Schiſma tollendum. 753. C. Cremam diripit. 755. A. Victori Antipapæ favet. C. iterùm contra Mediolanenſ. armatus. 757. A. infeliciter pugnat. 758. A. denuo contra ipſos movet. E. vulneratus. 759. D. contra Ciſtercienſes Alexandro Pontif. faventes inſurgit. 760. D. Mediolanum ſubigit evertit. 763. A. C. omnes Civitates Italiæ ciſtiberinas ſubdit. 766. B. (27) colloquio cum Rege Franciæ non obtento in Germ. redit. 767. C. denuo in Italiam. 768. C. contra Veronenſes & ſocios armatur. 769. C. Baciſonem Arboream in Regem Sardiniæ Papiæ coronat. 770. A. partes fovet Antipapæ Paſchalis III. 771. C. bellis Germanicis implicatus in Ital. maturat. 773. A. B. & 774. A. denuo in Ital. cum exercitu Laudæ Conventum habet. 775. D. Legatos ſuperbè repudiat. 776. C. Anconam obſidione ſolvit, Romam cum Antipa. exercitu tendit, cujus partem copia incendit. 780. B. ab Antipapa iterùm coronatur. C. peſte coactus Papiam redit. 781. B. cum Fœderatis Ital. parum feliciter prœliat. 782. A. transalpes revertit. C. Henricum fil. adhuc puerum in Reg. Germaniæ coronari jubet. 786. D. magno apparatu milit. in Italiam redit. 793. C. fruſtra Alexandriam obſidet. 795. A. de pace cum Fœderatis Lombardis tractat. 796. C. rebus in Italia malè geſtis in Burgundiam, inde in Germaniam tranſit. 797. D. Ducem Saxoniæ damnat, & in Italiam redit. 798. A. cum exercitu à Mediolanenſ. fractus. 801. A. pacem cum Alex. III. & Fœderatis Ital. facit. 802. D. 807. A. in communionem Eccleſ. receptus ab eod. D. à Mediolanenſibus honorificè acceptus, inde in Germ. redit. 810. C. poſt mag. Conviv. Moguntiæ actum filios gladiis exornat. 813. A. pacem cum Civit. Lombardiæ componit. 815. D. 816. D. Veronæ in Concil. unà cum Pontifice. 822. C. Mediolanum petit & ibi Henricum fil. in Regem Italiæ coronari facit. 823. A. & ſe ipſum in Imp. pro octava vice. (3) Civitatibus Æmiliæ perluſtratis Faventiam obſidet. 824. C. in Etruria jus dicit. 825. A. Conſtantiam Rogerii Regis fil. Henrico filio deſponſat. 827. B. filiam Marchioni Montisferrati concedit. 829. B. bellum contra infideles ſuſcipit. 832. B. Iconio capto in Armeniam tranſit, ibi mergitur & ſepultus. 837. A. (31) (32)

Fridericus II. Henr. Imp. fil. naſcitur. 850. C. (67) Rex Siciliæ coronatur. 853. A. Rex Germ. elec. 890. B. Germaniam tendit. 894. C. Aquis Rex Germ. coronatur. 895. B. Crucem tra Sarracenos accipit. 897. A. ad Bononienſes ſcribit. 913. C. in Italiam venit. 914. D. Romæ IMPER. coronatur. 915. B. hoſtibus Apulis ſuperatis, & Sarracenis in Sicilia, in Germaniam ſe contulit. 918. A. ad

Ver-

Vercellenſe Colloquium. 924. A. Jolantam fil. Reg. Hieroſolym. deſponſat. 925. A. iterùm jurat pro expedit. ſacra. 926. A. Civitates fœderatas Lombardiæ contra ipſum proſcribit. 928. D. (20) expeditionem Terræ S. inanem redit. 931. C. à Pontif. excommunicatus. D. (26) Coronam Regno Hieroſolym. ſibi inponit. 936. C. in Apuliam redit. D. abſolutionem à Po. recipit. 940. C. ſplendidiſſ. Conventum Ravennæ tenet. 943. A. Venetias & Aquilejam ſuperat. C. Henricum fil. vinculat, Iſabellam deſponſat. 952. C. Conradum Regem loco Henrici deſignat. D. ad Pontificem ſcribit. 955. C. Parmæ Conventum tenet. 957. C. Vicentiam diripit. D. in Germ. tendit. 958. A. Mediolanenſes ad Curtem-novam ſternit. 960. C. triumphat. 961. A. Papiæ conventum agit. 962. B. Alexandriam, & Brixiam obſidet. C. à Greg. IX. Pont. excommunicatus. 964. D. in Mediolanenſ. infeliciter pugnat. 970. D. contra Romanos inſævit. 971. D. ſix exercitus uno tempore habet. 975. D. (30) Civitates Eccleſiæ vaſtat. 979. A. de electione Inn. IV. gratulatur. B. cum inſidiatur. 981. D. in Concil. Lugdunenſe excommunicatus. 984. B. Parmam obſidet. 990. D. à Parmenſibus fugatus. 994. D. veneno inſidiatur. 999. A. veneno moritur. 1008. B. (75)

Fridericus Frid. I. Imp. fil. gladio à patre exornatus. 813. A. cum eodem in expeditione Hieroſolymitana. 834. D. patris cadaver in Syriam ſecum ducit. 837 B. 838. (32) ibi moritur. 844. A.

Fridericus Saxo ſacramento ſe obſtringit. 624. C. item. 629. C.

Fridericus Gothifredi Ducis Tuſciæ fr. Cardinalis factus Abbas Caſſini ſupra cæteros Abbates. 533. C. Pontif. electus. 534. A. V. Steph. IX.

Fridericus Lotharingiæ Ducis fr. Cancellarius Po. aſcitus. 524. B.

Fridericus ſororis Henrici IV. fil. &

Fridericus Palatii Co. prædes dati. 623. D.

Fridericus Lavallongus Prætor Bononiæ. 941. D. Caſtra Epiſcopi invadit. 942. C.

Fridericus Archiep. Colonienſ. jurat. 629. C.

Fridericus II. Archiep. Colonienſ. Lothar. II. Imper. norat. 655. C.

Fridericus Archiep. Moguntinus in Othonem M. conſpirator. 416. B. Briſaci moratur. C. in fidem redit. 417. A.

Fridericus Archiep. Raven. poſſeſſiones ad victum anteceſſori ſuppeditat. 468. B. (98) obit. 473. B.

Fridericus Patriar. Aquilejæ. 349. A. (24)

Fridericus II. Patriar. Aquilejæ. 588. A. obit. (25)

Fridericus Archidiac. Cancellar. ad Græc. controverſiam Legatus. 526. C. animi fortitudinem oſtendit. 528. D. inſidias fugiens Monachum induit. 529. A.

Frinianum Caſtr. Mutinenſibus adjudicatum. 1021. B.

Friniates à Mutinenſ. cruciati. 878. C.

Friſia Germ. Prov. à Nortmanis invaſa. 289. A. in paternor. diviſione Ludovici portio. 332. A. Gotfrido Chriſtiano facto data. 346. D. ibi moritur Conrad. Imp. 502. C.

Friſinga Bavar. Urbs ad Iſeram fl. Henrici II. mora. 517. C.

Friteslaria, ſeu Fritzlaria Germ. Urbs: ibi Concil. Leg. Pont. 643. B.

Fronto Archiep. Mediol. 18. B. invaſor. (21) obit. 29. A.

Frugerius Prætor Mutinenſium. 893. B.

Fruſino Latii Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42)

Fulcherius Patriar. Hieroſolymit. fruſtra in Italiam venit. 723. D.

Fulco Abbas: Ludovici ad Lothar. Legatus. 288. A. B.

Fulco Archiep. Remenſ. Hincmaro ſuccedit. 346. B. Carolomanum, fratre mortuo, commendat Pontifici, & Patr. Grad. 349. A. literis Pontif. monet de Paganor. obſidione. 356. B. ad Po. & Arnulfum Regem ſcribit. 362. A. Carolum & Eudonem concordes ſcribit. 367. A. ejus obitus. 368. B. (36)

Fulradus Abbas: comes Ro. Po. 203. A. ut ab Aiſtulfo ſingula recipiat, Pontifici reſignet deſtinatur. 204. C. Pont. conſulit, ab eo ad Deſiderium miſſus. 207. A.

Fundi Urbs Latii ad Regn. Neap. à Sarracenis ſuccenditur, incolis abductis. 299. B.

Furconenſes Ital. pop. in Veſtinis ſubacti. 181. B.

Furfur: ejus modius venitur aureis triginta. 430. C.

Fuſcanum Opp. à Lucenſibus captum. 790. C.

G

Gabellum Urbs Exarch. reſtituta. 204. D.

Gaboardus Co. Suevus Vicar. Frid. II. Imp. in Marchia. 958. A.

Gabriel Sanctius ab Alberto Lambertaccio Bonon. occiſus. 949. C.

Gajardus Co. conſurgens de prœlio victor. 392. B.

Gaideris. V. Ajones.

S. Galdinus Archiep. Mediol. factus. 772. D. (45) Cardinalis creatus. 773. A. Legatus Lombardiæ ab Alex. III. Pont. præpoſitus. 782. D. moritur. 798. C.

Galli: ſecundi Ital. tenuerunt. 3. B. ejus oppida cōſtruxere. C. à Siculis trucidati. 1095. E. V. Franci.

Gallia: ciſalp. quæ. 7. D. à Francis occupata. à Longobardis tentata. 24. A. ad eam accedit Ro. Po. 199. E. Romam eruditiſſimos Epiſcopos requiſita mittit. 213. A. B. decidit. 264. A. tumultuat. 283. A. in armis. 285. B. diſſidiis decreſcit. 293. A. ejus fines Carolo Calvo conſtituti. 295. D. dilaceratur. 328. B. à Nortmannis inita. 345. A. iterùm aurum eis tribuens. 349. B. ejus fines incendio & necibus Nortmanor. repleti. 352. A. Ungaris invitatis vaſtata. 417. A. à Berengario infecta. 511. C. (10) plures in ea conventus. 530. C. & 532. A. ad eam accedit Po: 600. B. & ſeq. 620. B.

Galliatum Opp. Mediol. à Frid. Rege deſtructum. 715. B.

Gallucci fam. Bonon. 1038. C.

Galvanus Lancea Germanus Prætor Patavii. 983. B. (53)

Gambara Opp. Brix. ab Icilino dirutum. 958. D.

Gambolatum Opp. Papienſ. à Mediol. captum. 1015. B.

Gandulfus Ep. Regienſ. jurat ſe dicto Eccleſiæ audiens futurus. 577. D.

Gandulfus Longob. Dux Bergomi: deficit. 45. B. ad deditionem compulſus. 53. A. iterùm deficiens, captus, in gratiam receptus. 55. A. rebellis, vitá punitus. 66. D.

Garda prope Lacum Benacum Caſtrum dit. Venet. privil. donatur. 408. A. ibi Adeleida cuſtoditur. 413. D. ibi ſe firmat Vido. 422. C. capta. 430. A. à Lothar. II. Imp. captum. 672. B. ab Azone March. Eſtenſ. captum. 882. B.

Gargalaſcum Opp. Laumellinæ à Mediol. captum. 901. B.

Garganus mons Apul. *à Sarracenis Sae. ejus ædes direpta*. 319. B. *ab Othone III. pœnitentiâ inviſitur*. 469. A. *Rainulfi Nortm. portio*. 506. C. *ibi conventus celeb.* 518. C. *ab exercitu Imp. captus*. 675. C.

Garibaldus Bajoariæ Rex: *filiam Authari concedit*. 43. A. *territus*. 45. A.

Garibaldus Grimoaldi Longob. fil. *puer ITAL. REX patri ſuccedit*. 127. A. *exturbatus*. B.

Garibaldus Longob. Taurinatium Dux: *Beneventum ad Grimoaldum miſſus, perfidus malorum intentator*. 117. B. *Taurini interfectus*. 118. B.

Garibertus Archiep. Mediol. 390. A. (79) *ejus ob.* (81)

Garilianum: arx ad Lirim fl. in finibus Campan. *Sarracenis conceſſa*. 336. A. *eò irrumpentes*. 375. B. *ad eum redacti Sarraceni fœdiora complent*. 388. A. *ibi obſeſſi*. B. *à Græcis captum*. 485. B.

Garnerius Marchio Anconæ *cum exercitu Frid. in Ital.* 746. B. *à Cremenſibus occiſus*. 748. B.

Garſedonius Epiſc. Mantuæ. 761. A.

Gaſtaldus: *Cumar. Longob. cæſus*. 160. A. *Teleſiæ & Boviani acie cadunt*. 315. B. - *S. Agathæ intercedente propinquo evadit*. 322. B. *Aquini, caſtrum conſtruit*. 325. A.

Gavardum Opp. Brixienſ. 872. A.

Gaudentius Ep. Auſerenſ. in Dalmatia. *Eccleſiam dimittit*. B.

Gaufredus de S. Audomaro Ordinis Templarior. inſtitutor. 642. C.

Gaufridus Epiſc. Sabinus Po. factus. 977. C. Vide *Cœleſtinus IV.*

Gebehardus Archiep. Raven. 495. A. (67)

Gebehardus Ep. Conſtantienſ. Alemaniæ Leg. 612. C.

Gebehardus Ep. Eiſtatenſ. ad Po. poſtulatus, Romam perductus. 529. B. Vide *Victor II.*

Gebehardus Ep. Tridentinus jurat. 629. C.

Geberardus Archiep. Saltzburgenſ. conventu concertat pro Po. 588. B.

Geberardus Archiep. Raven. ad eum Po. epiſtola. 593. A.

Gelaſius II. Ro. Po. electus. 639. B. *pedibus conculcatus, vinculis traditus*. C. *inſigni pompa ad Lateranum deductus*. 640. A. *fugiens, Cajetæ conſecratus*. B. (43) *ad Archiep. Toletanum in Antipapam ſcribit*. C. *Imp. & Antipapam Concil. damnat, auxilia quærit*. 641. A. *inermis occultè Romam introit*. B. *recipit in fidem Ravennates*. 641. C. (46) *inſidiis elapſus in Franciam tendit*. 642. B. *Concil. habito Viennæ Gal. obit*. 643. A. (51)

Gelu vites adurens. 1015. A.

S. Geminianus Ep. *Mutinenſ. ſepulchro & miraculis Mutinæ gloria*. 188. C. *nova ejus Baſil.* 603. A. *ejus translatio*. 619. C. *ejus brachium miracula facit*. 1049. C.

Geminianus Ep. Mutinæ: ſatisfactus. 208. A. *à Carolo M. privilegium impetrat*. 240. C.

Geminum Opp. Venetor. *primo Olivolæ Epiſcopo ſubditur*. 233. A.

Genua: Urbs nunc Ligur. caput, *capta incenditur*. 102. A. *ad eam appulſa S. Auguſtini oſſa, & Luitprandus obvius*. 163. B. *eam Po. tranſit*. 338. C. *ibi fons per diem ſanguinem manat*. 404. C. (7) *à Sarracenis direpta*. D. *ejus March. per Otho. M. ordin.* 441. C. *ſmaragdinum vas cuſtodit*. 605. C. *ad eam confugit Po.* 642. B. *à quo Baſilica conſecratur*. C. *incendio, & peſtilentia afflicta*. 813. A.

Genuenſes: *veteres poſſeſſiones firmari petunt, ab It. RR.* 420. B. *oculos Italor. in ſe convertunt*. 474. A. *primordia eor. potentiæ*. 475. A. *Sardiniâ pulſi*. 478. (20) *partem Sardiniæ obtinent*. 481. C. *parte Corſicæ ſpoliati*. 522. A. (40) *triremes in Piſanos ducentes*. 552. B. *aliquibus ſpoliati*. C. (54) *claſſem inſtruunt*. 602. B. *Sac. cineres aſportant*. D. *eor. induſtria*. 603. C. *bello ſac. ſe diſtinguentes*. 604. C. *novum auxil. addunt*. 605. A. *exportant inſigne monumentum Cæſareâ*. C. *parte Urbium devictarum donati*. 609. C. *claſſem in Syriam mittunt*. 622. A. *in Piſanos pugnant*. 644. A. *ab eiſdem adorti*. 650. A. *in Corſica victores*. 651. D. (68) *vario marte in Piſanos pugnant*. 652. D. *Piſanos vincunt*. 656. A. 658. D. *Montaltum capiunt*. 659. A. *Inn. II. honorificè excipiunt*. 662. A. *eor. Eccleſ. Archiepiſcopo illuſtrata*. 666. C. *Jus condendæ pecuniæ à Conrado II. Imp. obtinent*. 686. B. *Comitem Intemellinum opprimunt*. 687. A. *Sarracenos in Minorica vincunt, item ad Almeriam*. 701. C. *& in Hiſpania*. 698. C. 702. D. *in gratiam Frid. Reg. Germ. accepti*. 742. A. *ab ipſo titulum Regium pro Sardinia obtinent*. 769. B. *à Piſanis provocati*. 772. A. *iterùm*. 851. D. *in fidem Frid. Imp. remanent*. 784. A. *civili diſcordia oppreſſi*. 785. D. *fame afflicti*. 789. C. *mediam partem Sardiniæ obtinent*. 795. B. *Regis Siciliæ Uxorem honorificè accipiunt*. 810. B. *item filiam Lud. Franc. Regis*. 811. D. *Philippum Francor. & Ricardum Anglorum Reges magnificè excipiunt*. 838. A. *Henrico Imp. contra Tancredum Sicil. Regem auxilium præſtant*. 839. B. *cum Henr. Imp. ad bellum Siculum*. 848. A. *ab ipſo male habiti*. C. *ab Othone Imp. proſcripti*. 894. B. *à Frid. II. Privilegio ornati*. 914. E. *Inn. IV. Pont. magnificè excipiunt*. 982. B.

Georgius Archiep. Raven. 291. A. *prœlio Fr. Regum præſens*. 294. A. *captus exprobratus*. (1)

Georgius Ep. Præneſtinus Pſeudopapam ſacris initiat, inde conſecrat. 212. A.

Georgius Patriar. C. P. pro Monothelitar. errore furens videtur, Antiocheno unitus. 128. B. (31) *de Concilii convocatione monitus*. 131. C. *aſſidet mandatum ei factum*. D. *de ſententia deſiſtit*. 132. A.

Georgius Legatus Vicarii Hieroſolymitanæ Sedis vacantis, ad Concil. CP. miſſus aſſidet. 131. D.

Georgius Protonot. *ab Imperat. ad Pipinum miſſus*. 203. E. *arte prægreditur ſecreta exponit*. 204. A.

Georgius Patricius *Benevento per trien. præeſt*. 361. B.

Gepide: *delecti*. 9. B.

S. *Gerardus* civis Placentin. Ep. *Pontentin. inter ſanctos relatus*. 644. A.

Gerardus Sigifridi Co. fil. 367. B.

Gerardus Marſor. Co. *in Sarracenos conductus, acie cadit*. 315. B.

Gerardus Blancus Card. *Legatus*. 1097. D.

Gerardus Archiep. Ravennæ electus. 788. B. 822. A.

Gerardus Card. *Po. Nuncius male acceptus in itin. moritur*. 712. B.

Gerardus Ep. Laudenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Gerardus Ep. Engoliſmenſ. ex Aquitania Leg. in Concil. ſurgit pronuntians. 632. E.

Ge-

Gerardus Epiſcopus Patavinus Privil. obtinet. 809. B.

Gerardus Epiſcopus & Prætor. à Bononienſ. fugatus. 846. B. *iterùm & in gratiam Henr. Imp. receptus*. 847. D.

Gerardus Burgund. *Ep. Florentin. Ro. Po. Senis nominatur*. 537. A. (14) V. *Nicolaus II.*

Gerardus Seſſius *ſeu* de Seſla *Ep. Novarienſ. Leg. Po.* 891. A. *Cardinalis* E. (*) *Archiep. Mediol.* 892. B.

Gerardus Germanus *Patriar. Aquilejæ*. 633. C.

Gerardus Corrigius Prætor Parmæ. 950. D.

Gerardus Eques Hieroſolymit. curator primus. 608. C.

Gerardus Pius Eques Mutinenſ. *à Bononienſ. captus*. 1000. B. Prætor. Mediolanenſ. *ab Inno. IV. Po. datus*. 1011. B.

Gerardus Niger Mediolanenſ. Conſ. 713. C. *ejus Ædes à plebe dejectæ*. 714. B.

Gerardus Rangonus Prætor Mutinenſ. 725. D. *Legatus à Frid. Imp. creatus*. 776. E.

Gerardus Rangonus Ord. Minor. *Mutinenſes ad pacem ducit*. 948. C.

Gerardus Canalis Parmenſ. *ſubmerſus*. 993. B.

Gerardus Præf. Monachor. Camaldolenſ. 1088. B.

Gerebertus Archiep. Remenſ. à Rege ſuffec. 460. A. *per Leg. Po. dejectus*. C. *Archiep. Raven.* 462. B. (80) *conventum habet*. 464. C. (83) *fit Ro. Po.* 466. C. V. *Sylveſter. II.*

Germani : *Regnum in Ital. Legibus temperarunt*. 1. B. Transrhenani *Galliam tenent*. 24. A. *cum Francis in Ital. tendentes tumultuant*. 37. A. *Italor. exemplo Craſſum abrogant Arnulfum ſufficiunt*. 352. C. *in Italiam*. 360. A. *territi unius Itali facto*. C. *iterùm in Ital.* 364. A. *Romam capiunt*. D. *Papiæ cæſi*. 365. C. *Veronam capiunt*. 415. A. *Canuſſium liberant, Papiam ineunt*. C. *eor. Ital. dominium aſſumptum*. 425. A. *Italis uniti*. 426. A. *ad Tiberis Pontem Romanos vincunt*. 429. D. *peſtilentiâ afflicti*. 432. C. *Italiâ excedunt, revertunt*. D. *victores*. 433. A. *infidelitate Græcor. opprimuntur*. 437. B. *ab Italiæ Imp. excluſi*. 471. C. *alio conventu acciti*. 472. B. *devicti*. 473. A. *exercitu accedunt*. 479. A. 485. D. 450. C. 512. C. *prœliis certant in Mediolanenſ.* 499. B. *prodigio recedunt*. 500. A. (84) *in Nortmanos Apul.* 516. A. *auxiliares Po. accedunt*. 524. B. *prope omnes occiſi*. 526. A. *de ſchiſmate tollendo ſolliciti*. 545. B. *ſchiſma cauſſantes*. 563. A. *ſacramento abſoluti*. 564. A. *obtemperare vitantur*. C. *eor. Regnum electivum*. 572. E. *in Ital. tendunt, Raven. capiunt*. 583. A. *Florentiam & Romam oppugnant*. 584. A. *Urbem ingrediuntur*. 585. B. *excedunt*. 586. A. *Alemanis Auguſtam eripiunt, eor. exercitus peſtilentiâ conſumptus*. 588. A. *in Ital.* 593. C. *iterùm*. 622. D. *captivum Po. deducunt*. 626. A. *invaſi*. D. *fugati ſe vindicantes*. 627. A. B. *iterùm fugati captivos traducunt*. C. *in Ital.* 635. A. (30) *Crucem contra infideles excipiunt*. 700. A. *Ulyſſiponem capiunt*. 701. B. *à Mediolanenſibus ſuperati*. 733. A. *inde victores*. 734. A. *ad Jus dicendum in Italia à Frid. Imp. relicti eam opprimunt*. 770. C. 772. A. *è Civitatibus per tumultum expulſi*. 777. D. *Romanos prœlio ſternunt*. 779. C. *Crucem contra infideles ſuſcipiunt*. 852. C. *Principes ab Oth. Imp. deficiunt, & Frid. II. eligunt*. 890. B.

Germania : Regnum *Ludovico conſtitutum*. 295. D. *Simoniacor. & Nicolaitar. labe infecta*. 553. A. & ſeq. *magis*. 538. C. 543. B. & ſeq. 552. B. 555. B. & ſeq. 556. A. *turbata*. 558. A. & ſeq. *armis vexata*. 578. A. *Henricianam hæreſim conventu explodit*. 612. D. *ad eam Po: tendit*. 619. B. *cur non attingit*. 620. B. *ejus Eccleſiæ pax renovata*. 647. B. & ſeq.

S. Germanus : *ejus corpus deferunt Capuani ad veniam impetrandam*. 324. A.

Germanus Patriar. *CP. Copronym. coronat*. 163. A. *ab Imperat. accitus pervertendus*. 175. B. *conſtanter reſpondit, inde ſe officio abdicat*. 176. A. *Sylci Epiſcopi ſententiâ exploſus*. 201. A.

Geroldus Co. *ad Ludovicum Imp. Legatus*. 265. B.

Ghiſalba Opp. Bergom. *à Mediolanenſ. everſum*. 854. A.

SS. *Ghryſantus & Daria Martyres Regium deportata*. 411. A.

Gibellina fam. *Imperatoria*. 489. B. *eor. factionis initium*. 512. C. (13) 751. (1) 934. E. *à Guelfis expulſi*. 1093. C.

Gibertus Corrigia Parmenſ. Leg. Ital. P. 533. B. *concil. præſens*. 537. B. *favet Antipapæ, Lombardiæ P.* 544. B. *Præfectura ſpoliatus*. (29) *exercitu Româ tentatâ, Parmam Antipapam reducit*. 545. A. *Archiep. Raven. à Po. invito ſacratus*. 552. A. (52) *à Ro. Po. colitur, Imolenſes ſacramenta ſibi dicere compellit*. 556. B. *à Po. ad conventum invitatus*. 560. A. *contumax exauctoratus*. 561. A. *expectatum Regem adit, opem ei præſtans*. 567. B. *verbis contumelioſis eum exprobrat*. 570. C. *anathema in eum renovatum*. 575. C. *ab ejus officio Ravennates avocati*. 577. A. *à conciliab. Brixinenſe Po. elec.* 579. C. Vide *Clem. III.*

Gibertus Prætor Parmæ. 1015. D. *cujus indolis*. 1047. A.

Gilbertus, Hæreticus damnatus. 703. C.

Gilebertus Co. *in Bereng. Imp. ſeditioſ.* 391. A. *incautus captus*. C. *aſpernatus dimiſſus in ſeditione obſtinatior*. D.

Gilebertus Regius Leg. *filiam deſpondet, mittit*. 485. C.

GilIolus Seſſius Regienſis Prætor Bonon. 886. A. *item Imolæ* 900 A.

Girardinus Longus Dux Exercit. Venet. 1067. C.

Giſa Romualdi Longob. ſor. *obſes data Imperatori*. 120. D.

Giſela Henrici Germ. & I. R. ſor. Stephani Ungar. R. uxor: *cauſſa eor. fidei*. 477. B. (16)

Gisla ſeu *Giſela* Conradi Germ. I. R. & Imp. *uxor pro Mutinenſi Eccl. rogat*. 492. B. *coronata*. 493. (59) *Romam & Caſſinum pergit*. 501. B. C. *obit*. 508. B. (2)

Giſelbertus inter Nortmanor. primarios: *rixâ inimicum occidit*. 482. D. *cum fratribus ad Pandulfum Cap. accedit*. 483. A. *quatuor prœliis Græcos vincit*. B.

Giſelprandus Ep. Dertbonenſ. rogat Reges. 413. D.

Giſeltruda Aiſtulfi uxor, Anſelmi ſor. 195. A.

Gisla Pipini Ital. R. fil. *baptizatur*. 237. A.

Gisla Lotharii fil. *matrimonio juncta Gotfrido Nortmanor.* 346. D.

Gisla Berengarii R. I. fil., Adelberti Epored. March. *uxor*. 374. C. *mortua*. 391. A.

Gisla Henrici II. Germ. R. uxor ſecunda: *obit*. 508. B. (2)

Giſulfus Longob. Alboini nep. Dux Forojulienſ. *prim. in Ital. perpetuæ ditionis*. 14. E. *ad Agilulfi Regis fidem redit*. 68. A. *Schiſmatis Aquilejenſis cauſſa*. 79. A. *pugnans occiſus*. 84. B.

Giſulfus Longob. Benevent. Dux: *Campaniæ fines vaſtans: obviis Sacerdotibus captivos reſtituit.* 145. A. (67) *mortuus.* 147. B. (72)

Giſulfus II. Longob. Luitprandi ex ſor. nepos, Benev. Dux: *ab avunculo remotus.* 178. C. *iterùm Dux impoſitus.* 186. A. *mortuus.* 208. C. (8)

Giſulfus Guaimarii fil. Princeps Salerni *à Patruo conſtitutus.* 526. B. *præſens Concil.* 551. C. *ſolemnitati Caſſini adeſt.* 553. C. *& Concil. Laterani.* 557. C. *pertinax Salerno ſpoliatur.* 566. D. *ad comitia Po: adducendus.* 589. C.

Giufredus Pirovanus Prætor Bonon. 918. A.

Giufredus à Coxio Prætor Imolæ. 922. A.

Giufredus Belmontius Legatus Po: Crucem contra Manfredum prædicat. 1055. D.

Gluſſanum Opp. Mediol. 923 A.

Godefridus Patriar. Aquilejenſ. Henricum Frid. I. Imp. fil. in Regem Italiæ Mediol. coronat. 823. A. Vide *Gothifredus.*

Godeſcalcus Agilulfi Longob. R. gener, Parmæ Dux: *cum uxore captivus.* 67. A. *reſtituendus proponitur.* 73. B.

Godeſcalcus Benev. Dux: *injuſſu Regis per pop. ſuffec.* 181. A. (58) *fugam arripiens oppreſſus.* 185. E.

Goitum Opp. Mantuan. 959. A.

Gonzaga Opp. Mantuanor. 911. A.

Gorgia Dux Patavinor. 1029. A.

Goslaria Germ. Urbs in Sylv. Hercin. ad fl. Goſe. *ibi Henricus II. Imp. ſacramentum filio dici jubet.* 521. B. *Po: præſente moritur.* 532. B. *ibi indictum Henrico III. Ro: Concil.* 562. B. *ibi Conventus Frideri.* 712. C.

Goslinus Ep. Patavinus: bonor. Eccleſiæ confirmationem obtinet. 431. A.

Goſpertus Diac. *ad Berengarium Comitem Legatus, Ep. conſtituendus.* 342. A.

Gotfridus Rex Nortmanor. *Chriſtianus factus ei Friſia datur, & uxor.* 345. D. *Urbes aliquot à Craſſo poſcit, cujus inſidiis excedit.* 351. C.

Gothifredus Ep. Mutinenſ. pro Eccleſia ſua obtinet. 381. A.

Gothifredus Lotharingiæ Dux Gozelonis fil. *reconciliatus Imperatori, cum exercitu auxiliaris Pontific.* 524. B. *Regnum reſpuit.* 603. C. *primus Hieruſalem Dominus obit.* 604. C. (69)

Gothifredus, ſeu *Godefridus* Gibboſus Lotharingiæ Ducis fil. Dux Spoleti & Tuſciæ *Mathildi nubit.* 526. B. (51) *à Po: ſolicitatus in Nortmanos.* 536. A. (12) *parti Eccleſiæ favet.* 537. A. *Sutrino Concil. præſens.* B. *legitimum Po: tuetur.* 544. B. (30) Excellentiſs. *Dux & Marchio vocatus.* 546. C. (35) *ab Henrico III. Germ. R. expectatus.* 547. B. *à Po. accitus, in Nortmanos vario marte pugnat, obit.* C. (37)

Gothifredus Archiep. Mediol. 450. A. (44) *obit.* 456. B. (63)

Gothifredus Patriar. Aquilejenſis. 824. A. (5) Vide *Godefridus.*

Gothifredus II. Caſtilioneus Archiep. Mediol. pecuniâ ab Henrico III. nominatus, à Po: interdictus, armis incurſat. 549. B. (44) *obſidetur Opp. Caſtelione.* 553. A. (55) *iterùm interdictus.* 554. B. (61) *à Rege adjutus Brebiæ Oppido ſedet.* C. *in finibus ſe gerens Archiep.* 560. B. *ejus ob. latet.* (78)

Gottifredus Languſci Co: Papien. 1083. E. *prælio captus capite amputatur.* 1084. C.

Gothifredus Co: *præs datus.* 623. D. *ſacramento ſe obſtringit.* 624. C. 629. C.

Gothifredus Co: Blanderatenſ. *Legatus Frid. II. in Romandiolam.* 919. A. *contra eundem.* 928. A.

Gotopoldus, ſeu *Godeboldus Patriar. Aquilejæ.* 520. A.

Gottelongum Opp. Brix. *ab Icilino dirutum.* 958. D.

Gotthi: Romanor. Imp. Italiæ abſtulerunt. 3. C. *expulſi.* 4. C. *à Sarracenis Hiſpaniâ pulſi.* 160. C. (16)

Gozelonus Lotharingiæ Dux: *Henrico II. Imper. inimicus Beatrici Vid. nubit.* 526. B. (51) *in gratiam Imp.* 529. C.

Gozuinus Co: *adminiſtrator Comitis Sepriensis, & Marthesani.* 750. A.

Gozzanum Opp. Mediol. 811. D.

Grabadona Lacus Comenſ. Opp. *ibi prodigium.* 278. C.

Gradonicorum fam. Ven. 451. A.

Gradus Inſ. Venetiar. *ibi tranſlata Patriar. Sedes.* 79. A. *ejus Patriar. ſeries.* 134. (46) *ejus Patriar. præcipitatur.* 255. E. *iterùm claſſe aggreditur.* 256. A. *terminus ditionis.* 261. A.

Græcia: ad eam Ro: Po: omni genere liberalitatis cultus. 149. C. *ibi claſſis adverſ. Imp. paratur.* 169. A. *ingens enuntiatur in eâ prodigium.* 170. A. (37) *peſtilentiâ invaſa.* 190. A. *ibi Nortmani proſperati.* 578. A. (3) *item.* 583. C.

Græci: ornatiſſimâ claſſe Tarentum apponunt: inde Luceriâ & cæteris Urbibus occupatis uſque Beneventum eum obſident. 120. A. *pacem componunt.* D. *obſidione ſoluta detrimentis affecti.* E. *fugati.* 121. B. *magnam claſſem CP. dirigunt.* 169. A. *fugati.* 243. C. *Oroboitæ Populonium diripiunt.* 259. B. *ſemel victi Bulgaros pluries vincunt.* 262. B. *item.* D. *à Duce Benev. fugati.* 352. A. *Beneventum capiunt.* 361. A. *eo expulſi.* 364. A. *in Sarracenos adjuncti.* 388. A. *oppugnantes Ducat. Benev. capti caſtrantur.* 403. C. *fidem ſimulantes.* 437. A. *ex Ital. pellendi.* B. *eorum infidelitas punita.* D. *pulſi.* 438. A. *Ital. adoriuntur.* 451. B. *victores.* 453. B. *quater devicti.* 483. B. *Garilianum capiunt.* 485. B. *prope Salernum debellati.* 486. B. *eor. verſutiis Conradus Imp. opponit.* 493. (60) *opem præſtant.* 494. A. *magnam Siciliæ partem adepti, relinquunt Sarracenis.* 504. A. (93) *Apuliâ pellendi.* C. (95) *ſecundo prælio victi.* 505. B. (96) 506. B. C. *in Latinos præcipuè Monachos & Sacerdotes ſæviunt.* 812. E.

Graſulfi, fam. Mutinenſ. 988. A.

Graſulfus Giſulfi fr. Dux Forojul. *invaſor.* 88. A. *mortuus, qui ſucceſſor.* 116. B.

Graſſoni, fam. Mutin. 1100. A.

Gratianus Monachus *Decretor. voluminis Scriptor.* 707. A.

Gratianus: Mag. Milit. *Antipapam tollit.* 212. C. *accuſatur.* 306. C. *innocens.* D.

Gratioſus Archiep. Raven. 220. C. (28) *ejus obitus.* 259. (81)

Grauſo Brixianus *ſummæ potentiæ vir: Alahi Duci in Tyrannide adhæret.* 137. C. *cum fratre aſtutiâ ad eum accedit.* 139. A.

S. *Gregorius* Magnus *Diac. civis Ro. CP. miſſus.* 25. (39) *Longobardos in martyres dæſevientes refert.* 28. A. (44) *CP. Apocriſarius miſſus Eutychium Patriar. convincit.* 29. A. *mandata recipit.* 30. A. *plauſu Romæ excep-*

cep-

ceptus. 31. C. admonitionem ſcribit. 34. D. Ro. Po. elec. apud Imp. ſe excuſat. 44. C. populum ad concionem vocat. 46. D. invocationem miſericordiæ poſt introitum introducit. 47. E. (81) renitens conſecratur. 48. A. incommodis occurrit. B. Theodelindam retinere curat. 50. A. ad Catholicam fidem conciliandos Arriano ritu ablutos monet. C. Severum & ſocios vocat ad concil. D. ſupplicationem inſtituit imaginem efferens. 51. A. antiphonam explet. B. peſtilentiæ finem prænunciat. 52. A. anxius. 54. A. pacem cum Longob. facit ad Mauric. Imp. & Sabinum Subdiac. ſcribit. 55. A. item ad Clerum Mediol. cujus Sedem pallio decorat. 56. A. ad Epiſcopos & Reginam ſcribit in trium cap. cauſſa. B. quæ declaratur. (*) de ſalute Civitatis ſolicitus, verba canonis addit. 57. D. Ravennæ Archiep. corripit. 58. A. dialogum Theodelindæ inſcribit. B. conventum in Vatic. habet. C. duobus Archiep. rejectis, Marinianum ſacrat, pallio decorat. D. Mauricio reſcribit. 59. B. Exarchum laudat. 60. B. de eo conqueritur, curis gravatus. C. pacem enixè procurat. 61. A. in cauſſam arrogantiæ Patriarchæ CP. ad Augg. ſcribit. 62. A. E. ſervum ſervor. Dei ſe appellat. 63. B. pacem promovere ſtimulat. C. in Britanniam Evangelii prædicatores mittit. 64. A. captivos redimere curat. B. apud Sabinianum Diac. expoſtulat. 65. A. de pace tranſacta ſcribit. B. C. anxius pro Rep. ſcribit. 70. C. ad 72. (18) item ad Exarchum. 72. A. bonæ ſpei, ad Phocam ſcribit. B. C. & ad Leontiam. D. pacem ſuadet. 73. B. de qua lætus. C. de filio Theodelindæ gratulatur. D. vitam relinquit. 74. C. ejus epiſtolarum indictiones erratæ. 76. A. columba, ejus auribus aſſidens viſa. 78. B. de ſucceſſorem monet. C.

Gregorius II. Ro. Po. eximiè eruditus. 158. A. (9) conventum Laterani habet. B. (11) ad Patrimonior. reſtitutionem Regem inducit. 159. A. (12) in Benev. Ducem raptorem, precibus & pretio reſtitutioni immotum, anathema dicit. 159. C. Cumas auro pacto redimit. 160. A. pallium Patriar. Aquilejenſi indulget, jurium limites ſtatuit, utriuſque. 162. B. Caſſinate Monaſter. reſtituere curat. ibid. conventum in Laterano habet. 164. A. ejus vita inſidiatur. B. item. C. tertio exercitu Raven. ut reſiſtat Longobardis vocat. 165. B. privatis injuriis publicam cauſſam anteponit. 166. D. ejus literæ Venetos movent. 167. A. ad Imperat. reſcribit. 168. A. inde ad Populos. C. Imperat. communione removet. 169. A. populos juramento exſolvit. B. (36) ab alio Imperat. legendo continet. 170. A. (36) inſidiis iterùm appetitus. 171. B. graviori punitioni occurrit, anathemate Exarchum feriens. C. (41) ad eum pervenit Ro. Ducatus. 172. A. (42) monitis & muneribus Sutrium recuperat. 173. A. adverſ. eum paciſcuntur Luitprandus Rex, & Exarchus. B. Româ egreditur ad Luitprandum. C. quem commotum ad pedes habet receſſurum. 174. D. ſanctitatis gloriâ decedit. 177. A.

Gregorius III. Ro. Po. Gregorium Presb. cum literis ad Imperat. mittit. 177. A. integras reſtituentem remittit. B. (49) conventum Epiſcoporum in Laterano habet. C. iterùm literis Impp. monet. 178. A. fœdus cum Duce Spolet. init, Caſtrum Galleſium recuperat. 179. C. confugientem recipit. D. eum dare detrectat. 180. A. oppidis ſpoliatus Romæ obſeſſus, Oratores mittit ad Luitprandum. B. inde Legatos ad Carolum. C. cujus precibus liberatur. D. Tranſemundo auxilia præſtat. 181. A. obit. 182. A. (64)

Gregorius IV. Ro. Po. Legati præſentiâ expectata conſecratus, pallium concedit. 281. B. Patriar. Aquilejæ interdicit. 284. C. in Franciam pergit. 285. B. fruſtratus Romam redit. 286. A. Italiæ & Eccleſiæ mala Ludovico refert. 289. A. ejus Legatum audit, alios lætus mittit. C. commemorationem Sanctorum Martyr. transfert. 290. A. obit. 296. C.

Gregorius V. Ro. Po. Bruno Saxo Presb. antea dict.: ab Othone III. electus. 460. C. (74) ejus epocha & diploma (77) exagitatus. 464. A. in Germaniam concedit. B. ſedi reſtituitur. 465. A. obit. 466. B. (91)

Gregorius VI. Ro. Po. mercede cooptatus. 512. C. (12) obvius Henrico II. 513. B. ſimoniacus declaratus. C. ſe abdicat, veniam petit. 514. A. Monac. Cluni nomen præbet. B.

Gregorius VII. unanimi conſenſu elec. laudatur. 555. A. ejus electione territi Germ. Epiſcopi. D. ſagax legato reſpondet. 556. A. animo conſtans. B. abſtinere ab Archiep. interdicto Principibus præcipit, ſacratus. C. (68) in Nortmanos ſolicitus. D. (69) indicit Concil. 557. B. & ſequ. legatos in Germ. mittit. D. Epiſcopos minatur. 558. C. ad Agnetem Aug. ſcribit. D. ad Beatricem & Mathildem. 559. A. ad Henricum. B. Gibertum Archiep. invitat. 560. A. ejus Concil. acta. 561. A. Bambergenſem Ep. in communionem recipit. C. Cincium à communione ſecernit. D. ſacra operans ab ipſo violentiam patitur. 562. A. à populo Ro. liberatus. B. ejus ad Henricum monitio. C. à Conciliabulo abrogatus. 563. B. abrogationem in conventu legit. 564. A. anathema in eum dicit. B. de ejus ſalute ſe ſolicitum oſtendit. D. objecta ſolvit. E. in Nortmanos ſolicitus. 565. A. ad Germanos anathematis cauſſam ultrò ſcribit. B. ad Triburienſ. conventum legatos mittit. D. ad componendos Ital. Principes mittit. 566. D. in Germaniam tendit Mathilde ſocia. E. ſubſiſtit Canuſſium. 567. C. Epiſcopos & Principes abſolvit. D. ſupplicantibus reſpondet. E. precibus victus. 568. B. conſtantiam Regis miratur. C. conditiones Regi imponit. D. E. eum abſolvit. 569. B. alloquitur. D. convivio exceptum dimittit. 570. B. in ditione Mathildis inſidias evitat. 572. A. legatum ad eumdem mittit. B. ad Principes. C. legatis reſpondet. 573. A. ad legatos ſcribit. B. Venetor. Ducem monet. C. Robertum alloquitur. (92) eidem reconciliatus. 575. B. eum abſolvit. (97) Laterani Concil. habet. C. ad Principes ſcribit. 576. B. in Laterano Concil. habet: Nicephorum Imp. Or. communione ſecernit. C. novum concil. habet. 578. B. Henrico abdicato, Rodulfum confirmat. D. regiam ei coronam tranſmittit. 579. B. Giberto Ravenn. profecto leg. mittit. (5) in eum probra conciliabuli Brixienſ. 379. C. D. ſibi adjungendum Robertum, Apul. Ducem confirmat. 580. C. ad invicem jurantes. D. & ſequ. à Roberto rogatus ſcribit. 581. C. de Ravennate Eccleſia recuperanda ſolicitus. D. Alfano ſcribit. E. Ravennæ in poteſtatem redactæ Archiep. legit. 582. A. novum conventum habet. B. ad Abb. Caſſini ſcribit. D. iterùm. 583. A. Roberto reſcribit. D. con-

ſtans. 584. A. *perculſus, in arcem aſcendit, Robertum advocat*. 585. A. (17) *iterùm conventu Henricum & Clementem execrat*. C. (19) *Henrici præſentiæ ſe committere abnuit*. 586. A. *ope Roberti reſtitutus*. B. *concil. indicit*. (21) *Caſſinum dehinc Salernum perductus*. C. *Romæ conciliab. damnatus*. 587. A. *electionem Archiepiſcopi Mediolanenſ. improbat*. 588. A. *ejus jura Germ. conventibus tuentur*. B. C. *infirmus rogatur de Ro. ſedis ordinatione, deligendos expromit. obit*. 589. A. (29)

Gregorius VIII. Pſeudo-Pont. 640. B. *tertiò Henricum coronat*. (44) *concil. damnatus*. 641. A. *Rhemis Concil. excommunicatus*. 643. (53) *captus ignominiosè habitus obit*. 646. B. (58) (59)

Gregorius VIII. Ro. Po. 830. C. 831. (18) *finem vivendi facit*. 832. A. (19)

Gregor. IX. Ro. Po. 930. C. *Frid. II. Imp. interdicit*. 931. D. *Romá fugit*. 934. C. *contra Frid. II. bellum infert*. D. *eidem pacem concedit & abſolutionem*. 940. C. *pacem Civitatum per FF. Prædic. & Minores procurat*. 946. B. *S. Dominicum in SS. numerum ſcribit*. 948. C. *à Romanis deturbatus*. 950. D. *Spoleti Concilium tenet*. 954. B. (54) *pro Lombardis ad Frid. II. Imp. ſcribit*. 958. E. *eumdem excommunicat*. 964. D. 965. B. & *Crucem promulgat*. 971. C. *per Legatos tranſalpes miſſos Concil. indicit*. 974. B. *finem vivendi facit*. 977. B. (34)

Gregorius X. Ro. Po. elect. in Ital. venit. 1069. B. (37) 1070. D. *conſecratur*. 1071. A. (39) *de pace ſolicitus*. (40) *Concil. Lugdunenſe indicit*. 1072. D. *pacem inter Guelph. & Gibell. Florentinos promovet*. 1073. A. 1074. D. *in Lugdunenſi Concil. II.* 1076. B. *ceſſionem ab Alphonſo Caſtellæ R. obtinet*. 1079. C. *Crucem contra Infideles Principibus tribuit*. 1080. A. *moritur*. 1082. D. (64)

Gregorius Card. *ad Frid. Reg. Legatus*. 710. B.

Gregorius Card. *S. Mariæ in Porticu ad Othon. IV. Legatus*. 890. A.

Gregorius Presb. *à Gregor. III. miſſus, ad Imp. metuens literas reſtituit, increpitus* (49) *remittitur, in Sicilia coarctatur*. 177. B.

Gregorius Montelongus Protonotarius *ad Frid. II. Imp. Legatus*. 958. D. *pacem inter Nob. & Plebejos Mediol. inſtituit*. 1035. C.

Gregorius Ep. Syracuſanus à Ro. Po. damnatus ab Ignatio Patriar. CP. (36) *Photium conſecrat*. 309. C. *de piorum cœtu pulſus*. 314. C.

Gregorius Card. *Ep. ad Henric. III. Leg.* 572. B.

Gregorius Ep. Vercellenſ. abdicatus. 522. A. *Leg. Lombardiæ Præfectus*. 544. (29) 552. A. (52)

Gregorius CPtanus *in Sicilia IMP. ſalutatur: Tiberius appellatus, Magiſtratus format*. 161. B. *capite plexus*. 162. A.

Gregorius Longob. Luitprandi Nepos Benev. Dux *puero ſuffec.* 178. C. *mortuus*. 181. A. (58)

Gregorius Dux *ab Imp. miſſus Ital.* 31. A. *lætitiâ Romam effert*. C. *Peruſiam præſidium ex Urbe mittit*. 57. B. - *Ro. defendit*. 58. A. *laudatur*. 60. B.

Gregorius Exarch. 128. D. (32)

Gregorius Patric. *ejus perfidia*. 87. C.

Gregorius Nomenclator, *in perſonam Po. conjurat, dum fugit, communione removetur*. 331. A. *anathema confir*. B.

Gregorius Catapanus: *auxilium recipit*. 475. C.

Griſo Caroli Martelli fil. 183. A. *pulſus*. (63)

Griffini, Fam. Bonon. 983. B.

Grimerius Aquenſis *Legatus Pontif.* 1075. E. (48)

Grimoaldus Longob. Giſulfi Forojulii Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *captus, facinore edito, iteratâ fugâ fratres aſſequutus*. B. *à patruo invaſus ad nutricium tranſit*. 88. A. *Ajonem habet commendatum*. 108. C. Beneventi Dux *fratri ſuccedit*. 111. A. (92) *auxiliator petitus, ementita Legatione incitatus*. 117. B. *Papiam proficiſcens, Placentiâ Garibaldum mittit, perfidè monitus*. D. *Gundebertum confodit, ejus ditionem invadit*. 118. A. *Mediolano potitus, REX ITAL. uxorem ducit*. B. *in Pertharitum converſus, ille incolumitatem poſcit*. C. *miſericordiâ tactus ei hoſpitium inſtrui, paulò poſt in ſuſpicionem interfici eum jubet*. 119. A. *ejus fugam iniquè ferens, liberatoris fidem præmiat*. B. *Francos arte vincit*. C. *filio, exercitu accurrit*. 120. C. *Benevento liberato filiam matrimonio jungit*. 121. E. *Cacanum in Lupum incitat*. 122. B. *inde Forojulienſi regione decedere monet*. C. *abnuentem inſigni aſtu territum abigit*. D. *ad ultionem converſus Forum-Popilii evertit*. 123. A. *Opitergium delet, ejus fines dividit*. B. *Bulgaros excipit, leges adjicit*. 124. A. (20) *Arriano errore liberatus excedit, laudatur*. 126. B.

Grimoaldus II. Longob. Benev. Dux, Romualdi fil. Grimoaldi R. Nepos, *Patri ſuccedit*. 141. A. (58) *mortuus*. 145. A.

Grimoaldus Legatus Pontifici obvius miſſus. 184. C.

Grimoaldus Etruriæ Gaſtaldus: *pro reſtitutione Regis Legatus*. 185. D.

Grimoaldus III. Aragiſi Ducis Benev. fil. *Legatus & obſes retentus*. 240. A. *Ducatum adeptus Pipinum admonet*. 242. A. *bono animo eſſe juſſus, pro ſua parte occurrit*. B. *fundit Græcos*. C. *defectionis auctor ſupponitur*. 244. B. *ad officium rediiſſe ſuſpicatur*. C. *ejus defectio Carolum cruciat*. 249. D. *in ſe Pipinum cum exercitu habet*. E. *inde Vinigiſum*. 251. D. *iterùm Pipinum*. 253. B. *vario marte pugnat*. 254. B. C. *inducias pangit*. 256. B. *tributo pacto, pacem obtinet*. 262. A. *pacem conditione tributi firmat*. 265. C. *occiſus*. 271. A.

Grimoaldus Viterbii Co: *ad eum Deſiderii Regis edictum*. 218. E. (26)

Grimoaldus Archidiac. *Salerni*. 457. C. *Archiep.* (66)

Groſsi Fam. Mant. 1077. B.

Gruamons Caccianemicus Bonon. *ex Ord. FF. Gaudentium*. 1047. B.

Guaiferius Princ. Salerni *rupto fœdere Sarracenos adoritur*. 332. C.

Guaimarius Princ. Salerni *privileg. Caſſin. concedit*. 386. A. *in Sarracenos ſtimulatus*. 388. B. *Nortmanis ope obtenta, munera offert*. 482. C. *ei commendati ſuperſtites Nortm.* 484. A. *cognato libertatem impetrat*. 494. A. *Princeps Capuæ factus*. 501. C. *arcem S. Agathæ obſidet*. 503. D. *auxiliatores Nortmanos in Sicil. mittit*. 504. A. *cum eis dividit aquiſita*. 506. C. *obſiſtit Averſanis*. 510. B. *in gratiam Abbatis Caſſi. Drogonem reponit*. C. *à Principatu Capuano ſe abdicat*. 516. A. *occiſus*. 526. B.

Gulielmus inter Nortmanor. primarios: *rixa occiſus*. 482. D.

Gulielmus Almarani Montisfer. fil. Bonifacii pater. 484. B.

Gulielmus Landrianus: pro nobilib. Mediol. Dux. 544. A.

Gulielmus Nortm. Ricardi fil. *vario Marte pugnat*. 547. C.

Gulielmus Tancredi fil. Nortm. : *auxiliaris in Sicil.* 504. A. *Comes factus*. 506. C. *ejus portio Aſculum & propago*. D. *communione remotus*. 550. A. (45) *Eccleſiæ bona reſtituit*. 551. C.

Gulielmus Ep. Papienſ. officio ſuſpenſ. 561. A.

Gulielmus Nortm. Rogerii fil. Dux Apul. *ſacramento addictus*. 662. C. *inſtitutus Apul. & Calab. Dux à Po.* 633. D. (25) *confirmatus*. 638. C. *de auxil. requiſitus*. 641. A. *ſacramentum dicit Calliſto II.* 644. B. (56) *ditione ſpoliatus*. 650. B. (66)

Gulielmus Archiep. Tyri. 659. A.

Gulielmus Ep. Haſtenſis Legatus Frid. Imp. pro pace cum Civitatibus Lombardiæ. 815. C.

Gulielmus Archiep. Ravenn. 826. B.

Gulielmus Adelardus Co. Ferrarienſ. *Baſilicam extruit*. 671. C. *Anconitanis auxil. præbet*. 790. B.

Gulielmus Puſterla Mediolanenſ. Prætor Bonon. 875. C. 886. E. 914. A.

Gulielmus Maſtalius Cremonæ Prætor. 891. B.

Gulielmus Landus Placentinor. Dux. 895. B.

Guilielmus Malus vocatus Rogerii Sicil. Reg. fil. *Innoc. II. prælio vincit & comprehendit*. 684. E. - Rex Siciliæ. 711. C. *ei bellum intulit Had. IV.* 723. B. *honorificè Alex. III. excipit*. 772. C. *moritur*. 776. D.

Gulielmus II. Gulielmi Regis Sicil. fil. *Principatum Tarenti cum Regno commutat*. 848. B. *ex ord. Henr. Imp. virilibus privatus*. 849. A.

Gulielmus Perſicus Dux Cremonenſ. 898. B.

Gulielmus Abbas S. Facundi *Inn. IV. Pont. ad Frid. II. Imp. Legat*. 979. C.

Gulielmus Co. Hollandiæ Rex Germ. *eligitur*. 989. D. *coronatur*. 997. B. *à Conrado victus*. 998. D. *occiſus*. 1026. D.

Gulielmus March. Montisferrati Conradi II. Imp. Sororius : *Crucem contra Infideles ſuſcipit*. 700. A. *à Mediolanenſibus fugatus*. 724. B. *filiam Frid. I. Imp. deſponſat*. 829. B. *Dux exercit. Othonis Archiep. Mediol.* 1091. B.

Gulielmus Oſſa Veronæ Prætor. 845. C.

Gulielmus Malavolta Prætor Bonon. 847. D. *occiſus*. 1081. A.

Gulielmus III. Rex Siciliæ *Alex. III. Po. devotus*. 776. D. *eidem auxilium mittit*. 780. C. *pace cum Frid. Imp. facta Alex. III. Pont. in itinere Venetias uſque ſequitur*. 803. D. *obit*. 835. A.

Gulielmus Rizolius Archiep. Mediolani. 969. E. (19)

Gulielmus Ep. Mutinenſ. Inn. IV. Pont. ad Frid. IV. Imp. Legat. 979. C.

Gulielmus Folianus Ep. Parmæ. 1015. E.

Gulielmus Lambertinus Bon. 1057. D.

Gulielmus Co. Montisferrati *Dux Vicecomitum*. 1085. A. Prætor Mediol. *Othonem prodere tentat*. 1097. A. *Derthonam capit*. 1099. C.

Gulielmus Durantes de Provincia Co. Romaniolæ. 1101. B.

Guala Ep. Regienſ. in Henric. IV. invehit. 631. D.

Gualla Card. *S. Martini ad Frid. II. Imp. Legatus*. 926. A.

Gualla F. Ord. Præd. Legatus Pontificius in Lombardia. 938. E.

Gualandellum Opp. Friniaticum. 879. B.

Gualterus Co. Celani *interfectus*. 902. C.

Guarinus Civis Bonon. *inter Sanctos adſcriptus*. 691. A.

Guarinus Cancellarius *Lothar. II. Imp. in Campaniam miſſus*. 672. D. *moritur*. 673. C.

Guarnerius Ep. Straſburgenſ. à liminibus Eccleſiæ ſeparatus. 561. A.

Guarnerius Co. *jurat*. 629. C.

Guelfæ factionis origo. 751. (1) 934. E.

Guibaldus Abbas Stabulenſis *ad Monaſt. Caſſinenſe gubernandum ſuffectus*. 679. A.

Guicmanus Ep. Cicenſis Archiep. Magdeburgenſis eligitur. 709. B. *ab Anaſt. IV. Pontif. confirm. & Pallio honoratus*. 712. C. *Græcos vincit*. 726. A. *cum eodem Pontifice ſe componit*. B.

Guido Caſtellus Dux Clariſs. 977. B.

Guido Guerra Co. *ſocius Lucenſium à Florentinis victus, & ejus Oppida direpta*. 690. B. C. *Legatus Frid. Regis à Spoletanis captus*. 722. B. *à Frid. Imp. multis privilegiis exornatus*. 770. B. *ejus origo*. C.

Guidottinus Prendipartius Bononien. 1095. A.

Guinichus idem ac *Vinigiſus*. 245. (51) aiter à *Vinigiſo*. 265. (95)

Gundeberga Adalualdi ſor. Arioaldi Regis uxor. 92. A. *de ſtupro tentantem repellit, à quo calumniata, in arcem à marito conjicitur*. 98. B. *gratiæ reſtituta*. 99. A. (58) *optio Regis eligendi ipſi Viduæ tributa Rhotharim accerſit*. 101. B. (65) *cubiculo incluſa, jejuniis & orationibus vacat*. 107. A. *Clotharii iteratis officiis reſtituta*. 110. A. *numquam Rodaldo nupſit*. 115. D. (100)

Gundebertus Longob. *cum fratre* ITAL. REX *Papiæ ſedet*. 116. B. *fratrem dejicere tentat*. 117. A. *confoſſus*. 118. A.

Gundoaldus Longob. Cathol. Dux Tridenti : *Eoino ſuffec.* 58. C. *ad Agilulfi Regis fidem redit*. 68. A.

Gundoaldus Garibaldi Bajoariæ Regis fil. *ſororem ad maritum ducit*, Dux Haſtenſis. 45. A. *mortuus*. 86. B. *ejus filius regnat*. 114. A.

Guntharius Colon. Archiep. divortio Lotharii favens. 313. B. *dignitate privatus, cum actis damnatus*. 315. A. *ad Imp. recurrit*. 316. C. (45)

Guntharius Dux exerc. *in Græcos miſſus*. 437. C. *victor*. D.

Guntrannus Clotharii fil. Aurelianenſ. Rex. 24. A. *adverſ. Longobardos mittit*. 24. B. *ad eum legati*. 32. B. *ad eum legati Autharis*. 46. B.

Gurguzola Opp. Mediol. 987. B.

H

H*Adrianus in Campania* Ducis fil. *adverſ. Ro. Po. populos incitans obtruncatur*. 169. B. (36)

Hadrianus Ro. Po. ab inſidiis cavere ſtudet. 215. C. *legatis prudenter alloquitur*. 216. B. *legatos ſuos monet*. 217. C. *alios mittit*. 218. A. *novos reiterat*. B. *inde ad Fr. Regem*. D. *impavidè nunciis reſpondet, providè diſponit*. 220. B. *Epiſcopos mittit execrationem denuntiantes*. C. *legatos ad Carolum adjungit*. D. *Populos ſe ſubdentes habet, moderatione utitur*. 222. C. *inde novi Populi ſe ſubjiciunt*. D. *Carolum ad limina accedentem excipit lætus*. 223. C. *unà cum eo jurat*. 224. B. *orationem habet*. C. *rogat de ſponſiore donationis explenda*. D. *& novam cumulationem obtinet*. E. *procerum conventu advocato, Carolo M. obviat*. B. *ad Augg. ſcribit*. 225. B. *Epiſcopor. & Abbatum conventu Carolo occurrit*. 230. B. *eum hilaritate*

te excipit. 236. B. ejus filios Reges inungit. C. Synodicam Patriar. CP. approbat. 238. C. legatos ad CP. Concil. mittit. D. iterùm Caroli auxilium advocat. 239. C. communicat, repudium ſuadet. D. ejus charitas Tiberi inundante. 243. B. Felicem damnat. 244. A. legatos ad Francfordienſe concil. mittit. 245. A. diem claudit eximiâ laude. B.

Hadrianus II. Ro. Po. expoſtulantibus legatis electus. 319. C. legatos Græcos audit, ſuos ad concilium mittit. 320. A. Lothario paternè reſpondet. D. eumdem alloquitur. 321. A. Eucharistiam præbet. B. Ludovico favet, iterùm coronat. 323. B. ab eo advocatus. (62) obit. 324. A.

Hadriamis III. Ro. Po. Patriar. Grad. pallium dat. 349. A. inſignia duo decernit. (27) obit. 351. A. (28)

Hadrianus IV. Ro. Po. conſecrationem recuſat commorante Româ Arnaldo Hæretico. 715. A. Civitate interdictâ exit. B. (12) Viterbium obvius Frid. Regi ſe contulit. 719. B. illum coronat in Urbe. 721. C. Gulielmum Regem Siciliæ excommunicat, & ei bellum indicit. 723. B. ſocios habet Manuelem & Frid. Imp. C. contra ipſum Reg. Sicil. Principes excit. 724. A. Græcis fractis ipſum Gulielmum Reg. in gratiam recipit. 726. B. ejus legati ad Frider. Reg. Germ. capti & ſpoliati. 729. C. cum eodem diſcordias habet inde paciſcitur. 230. B. bellum inter Tudertinos & Urbevetanos componit. 742. C. inter ipſum & Frid. Reg. nova diſſenſio. D. legatos ad eum & literas mittit. 744. B. Anagniæ moritur. 752. B.

Hadrianus V. Ro. Po. vix creatus moritur. 1082. D.

Haganus Leg. in cauſ. divortii. 314. A. refert. D. Vide (42)

Halitgarius Ep. Cameracenſ. Legatus. 281.

S. Hanno Archiep. Colon. ſe tutorem R. inſtituit. 544. C. (29) ad cauſſam Schiſmatis cognoſcendam miſſus. 545. C. (32) (37) Romam accedit. 552. A. ad reliquias impetrandas. (53) vacationem publicæ procurationis à Rege poſtulat. 555. B. obit. 575. A. (93)

Haſta Urbs Ligur. ejus Ducatus. 45. A. ad eam Franci ſternuntur. 119. D. in ejus Antiſtitem Concil. ſententia. 542. E. fœdus init. 646. D. à Frider. R. incenſa. 715. B. (13) item. 743. E. exterrita eidem ſe dedit. 793. D.

Haſtenſes: Innoc. IV. repugnant. 982. C. (49)

Hebdomum Suburbium CP. ibi coronatur Phocas. 72. A.

Helias Archiep. Aquilej. Sedem transferri curat Gradum, inde Patriarcha. 28. B. hæreſim de trib. cap. renovat. 34. B. errorem correptus non abigit. 35. A. obit. 38. A.

Helias Philippici Dux: Juſtinianum Imp. interficit. 150. C.

Helmingis Alboini familiaris: inſidiis eum necat, Regnum tentat, fugit. 20. A. veneni parte abſumptâ, reliqua conjugem extinguit. B.

Hencius Frid. II. Imp. fil. Rex Sardiniæ. 964. A. Viterbium capit. 971. B. à Pontif. excommunicatus. E. (22) 190. D. Genuenſes prœlio navali vincit. 977. A. Lombardiæ Legatus. B. à Bononienſ. captus. 1000. B. fugam inaniter tentat. 1062. A. moritur. 1071. C.

Hendelmarius Patriar. Aquilejæ. 323. A. (58) communione privatus, reſtituitur. 326. C.

Hengelbertus Archiepiſc. Coloniæ. 911. (45)

S. Henricus Bavariæ Dux Othonis M. fratris fil. patri ſuccedit. 418. B. Germ. & ITAL. REX. 472. B. ejus inunctio Germaniea. D. exercitum mittit. 473. A. Papiæ moratur. (7) bellum adminiſtrat Baſilicam & Cœnobia conſtruit. 476. B. fœdus jungit cum Ro. Po. 478. B. Ital. exercitu vincit. 479. A. B. conventum habet. C. ejus leges. D. IMP. coronatus privil. firmat. 480. A. (24) multa indulget in Germ. redit. B. Gregorium Po. invitat, tributum ſpondet. 484. A. expeditionem Ital. ſuſcipit. 485. D. exercitum dividit. 486. A. cauſſam Pandulfi concilio judicat. C. Trojanos vincit ædem victoriæ ſac. dedicat, Capuanum Principatum Teanenſi tribuit. D. comitiis Caſſinenſibus præſens. 487. A. diploma Pontif. petit, in Germ. revertit. B. (42) conventu Conradum Regem dicit. Cunigundam virginem reſtituit, obit opinione ſanctitatis. 488. A. ejus ob. menſ. deſignatus. (49)

Henricus II. Conradi Imp. fil. Rex Burgund. 496. B. (73) patrem rogat. 501. D. coronam Ital. & amicitiam poſtulat ab Archiep. Mediol. 503. C. Boemico & Ungarico bello implicitus. D. cum Lanzone convenit. 507. A. viduus tertiam uxorem ducit. 508. B. (2) probat Archiep. Mediol. 509. B. injuſtè occupantem Eccleſiam Raven. avertit. 510. C. rebus Italicis commotus. 512 A. cum exercitu in Ital. tendit. C. REX ITAL. coronatur. D. jampridem ab Heriperto. (14) conventum agit. 513. A. Pontificem excipit, Vidonem accit. B. conventu, Schiſma abrogat. C. IMP. II. coronatus. 514. B. reformationem Eccleſiæ promovet. C. ipſe reſpuens. 515. A. factus Patric. Ro. ut Eccleſiam ordinet. C. exercitus partem in Nortmanos ducit. 516. A. Italiâ abſcedens. C. jure à Romanis obtento Ro. Pontificem deligit. 517. A. præſens Moguntino Concil. 519. B. monetæ ſignandæ jus concedit Ep. Patav. C. ejus Regnor. & Imp. anni diſtincti. 520. A. bello contendens cum Ungaris, permutationes cum Po. facit. 523. B. exercitum in Nortmanos concedit. 524. A. filium Germ. R. declarat. 528. B. gravatè Pontificem concedit. 529. B. Gozelonem omni ſuſpicione abſolvit. C. ad Florentinum Concil. accedit. D. 530. C. Beatricem retinet. 531. B. (63) fœdus Venetor. reſtituit, Italiâ excedit. 532. A. obit. B. (66)

Henricus Germ. Rex IV. Ital. III. dictus Henrici II. Imp. fil. conſecratus. 528. B. apud eum infantem Germ. Principes jurant. 521. B. à patre Eccleſiæ commendatus. 532. B. ejus turbulentus dominatus. 533. A. quinquennis (1) regnat ſolus. B. Simoniacæ hæreſ. notatus. C. ejus impudentiâ exaſperat Po. 538. C. auxilium fruſtra expectatum. 543. B. ab Eccleſia diſcordat. C. cauſſa Schiſmatis. 544. A. à matris tutela removetur. C. (29) exercitum parat in Nortmanos. 547. B. pecuniâ Antiſtitem Mediol. nominat. 549 B. malis ſuaſoribus ad Simoniam & plura mala tractus, divortium procurat. 550. A. B. (48) à Legati rationibus fractus. 551. A. B. concedit Epiſcopat. Vercell. 552. A. ſac. anathemate indicto Romam vocatus. B. interdicto Archiepſcopo favet. 554. A. & ſeq. liberiùs flagitiis ſe tradit. 555. B. conventu Erſordienſi. C. provocantibus ad Po. extrema minatur. D. ad exquirendam comitior. rationem mittit. 556. A. conſenſum eis præſtat. C. humilis pœnitentiam promittit. 557. A.

ad

ad eum Po. literæ. 559. B. *indignatus tertium Archup. Mediol. inducit*. 560. B. *ad cauſſam dicendam in Ro. Concil. citatus*. 562. B. *conciliabulum Vormaciæ indicit*. 563. A. *regio titulo abdicatus*. 564. A. *non obtemperandus*. C. *de ejus ſalute Po. ſolicitus*. D. *conventu indicto nulli accedunt, alteri pauci*. 565. B. *ejus obedientiam Principes Conventu negant*. D. *in eum decretum*. 566. A. *obſecratur Principes*. B. *conditiones ab eis recipit*. C. *Pontifici in Ital. occurrit*. 567. A. *comitatum & exercitum obtinet*. B. *ſupplex*. D. *accedit pœnitens*. 568. C. *conditiones recipit*. D. *abſolvitur*. 569. B. *reſpondet*. 570. A. *cum pace dimiſſus*. B. *contumeliis exceptus*. C. *perculſus*. D. *ſe excuſat*. E. *animis Italicor. commotus*. 571. B. *diſſolutis legibus ſe tradit*. C. *diſſimulato animo Legato Po. reſpondet*. 572 B. *regni titulo in conventu Forcheim ſpoliatus*. E. *Legatis ad Po. miſſis in Germaniam tendit*. 573. A. (89) *monendus*. B. *ejus Legati jurare juſſi*. 576. C. *ſponte jurant*. 577. C. *confirmat privil. Patavinæ Eccleſiæ, Germ. armis vexat*. 578. A. *à Po. abdicatus*. D. *conventu Epiſcopor. Clem. III. Antipapam elevat*. 579. C. *prœlio Rodulfum occidit*. 580. B. (7) *novo anathem. perculſ*. 582. B. *ab jurejurando per Antipapam ſolutus*. E. *exercitu in Ital. Ravennam recipit*. 583. A. *Patavinis & Cremonenſibus gratus*. D. *de obſidione Florentiæ & Romæ inglorius*. 584. A. (12) *Leoninam urbem diripit*. B. *accit Abbatem Caſſini*. C. *mediatorem interponit, Jordani Capuæ Principatum confirmat*. D. *Urbem urget*. E. *occupat Capitolium*. 585. B. *novis execrationibus irretitus, condicto tempore adeſt*. C. *in Etruriam properat*. 586. B. *factorum ejus correctior ſeries*. (20) *Urbe lætitiâ exceptus coronatur*. 587. A. *in Germ. tendens fœdus Venetor. renovat, eis indulget*. B. *Veronæ ſcribit*. C. *Auguſtam ab Alemanis recipit*. 588. A. *Moguntino Epiſcopor. conventui præſens*. B. *potuiſſe à Po. regno ſpoliari bino conventu Germ. aſſeritur*. C. *conciliis deteſtatus*. 593. A. *indignatur, Adeleidem ducit, in Ital. parat*. 593. B. *Mathildis partes ſuperat*. D. *Mantuam captam, privil. confirmat*. 594. A. *Ferrariam recipit*. B. *& oppida Mutinenſia*. C. *de pace agit*. D. (41) *filio ad oppugnandum Carpinetum miſſo recedit Veronam*. 595. A. *novo titulo de numero piorum remotus*. 597. A. B. *anxius Italiâ cedit*. 598. A. *anathema in eum renovatur*. 599. B. 600. A. *ſe affuturum Concilio dicit*. 606. B. *contumax execratus*. 607. B. *faventes ſibi eludit*. D. & ſeq. *ejus contumacia gravans*. 609. C. *à filio prœlio & hortationibus incitatus*. 610. C. *à filio perſuaſus Ingelheim ſe confert*. 611. B. *conſtans, vi Inſignibus ſpoliatur*. 612. A. *exercitu contracto filium fugat*. E. *novo prœlio captus miſerrimè obit*. 614. A. (87)

Henricus Henri. IV. Germ. R. fil. minor. *à patre* Rex Germ. V. *conſtitutus*. 603. A. *ſumma rerum à patre ei committenda*. 607. C. *paternam hæreſim repudiat*. 609. D. *Concilio accito ſe manifeſtat*. 610. A. *in patrem prœliatur, eum hortatur*. C. *patrem ſuadet*. 611. A. *à Legatis Po.* REX ITAL. *confirmatus*. 612. B. *Legatos mittit*. C. *hæreſim damnat*. D. *prœlio à patre fugatus*. E. *eum victum capit*. 613. A. *ejus imperium Italis initium libertatis*. 615. A. *à rectis abborret*. 620. B. C. *in Ital. parat*. 622. A. *expugnatâ Novariâ, Mediolani* REX ITAL. *coronatur*. D. *nec Urbem ingreſſus*. (9) *ſacramenta exigit*. 623. A. B. *ejus cum Po. conventiones*. C. & ſeq. *juramento ſancit*. 624. C. *obviis Romanis exceptus*. 625. A. *ad pedes Po. projectus IMP. renunciatus*. B. *deliberabundus ſecedit*. C. *arte deludere tentat*. E. *armatis circumdare Po. jubet*. 626. A. *equo dejectus vulneratus, ad ſuos exclamat*. D. *fugit, captivos traducens*. 627. A. & ſeq. *minax in vitam Po. & captivor*. 628. D. *jurat*. 629. B. *IMP. verè coronatus*. 630. A (15) *patri parentat*. C. *notatus concil*. 632. C. *in eum anathema dictum*. 633. A. *ad Mathildis defunctæ ditionem invitatus*. 634. C. *animo erectus in Ital. redit*. 635. A. (30) *Legatos ad Po. mittit*. ibi. *condonat Bononienſibus, & privil. concedit*. 637. B. C. *veniam poſtulans*. 638. B. *ad concil. rem ſſus*. C. (35) *Leoninam Urbem init, iterum diademate redimitus*. D. (37) *Romam properat*. 640. A. *deſignat Antipapam, Urbe potitus*. B. *concil. damnatus*. 641. A. (45) *oppida Po. invadit, Antipapam commendans*. ibi. *à Principibus ad dicendam cauſſam accitus*. 643. B. *ſpatium petit*. C. *Rhemis excommunicatus*. (53) *pœnitentiâ tactus*. 647. A. *obedire paratus*. D. *jurat*. E. *à Legato Euchariſtiam ſumit, Legatos & munera mittit*. 648. C (61) *Leodio Aquas contendit*. 652. E. *obit*. 654. A. (72)

Henricus Conradi II. Imp. fil. Rex Germ. *promovetur*. 699. C. *à patre ſucceſſor dictus*. 705. B.

Henricus Frid. Imp. fil. *adhuc puer* Rex Germ. VI. *coronatur*. 786. D. *ut pater pacem cum Civitatibus Lombardiæ componat ſtudet*. 815. REX ITAL. *V. coronatus*. 823. A. (3) *exercitu in Etruriam ducto Urbevetum obſidet*. 824. A. *Conſtantiam Rogerii Sicil. Regis fil. ducit*. 827. B. *ei Italia commiſſa*. 829. B. *Comiti Sabaudiæ bellum movet*. 830. A. *IMPER*. 838. B. *cum uxore & exercitu in Italiam fœdus cum Piſanis contra Tancredum Reg. Siciliæ init*. 839. A. *à Cœleſtino III. cum uxore coronatur*. 840. B. *Neapolim obſidet, peſtilentiæ cauſſa recedit*. 841. A. *in Germaniam redit*. 843 A. *denuò Italiam petit*. 847. C. *cum Genuenſ. & Piſanis Cajetam appulit*. 848. A. *Regnum Siculum obtinet, uxorem liberat, & coronari ſe facit*. 848. B. *crudeliter ſe gerit*. C. & 449. A. *multa etiam in detrimentum Rom. Eccleſ.* B. *in Sicil. redit, & Frid. fil. in Regem coronari facit*. 852. B. *ultimum diem agit*. C.

Henricus Frid. II. Imp. fil. Rex Germ. VII. *coronatur*. 923. C. *ei aditus in Italiam à Civit. fœderatis eſt occluſus*. 928. A. *Aquilejæ cum patre conventui adeſt*. 943. A. *contra patrem conjurat*. 950. D. *miſericordiam ab eo petit*. 951. B. *contra Placentinos*. 984. A. *à Mediolanenſibus captus & liberatus*. 987. B. (59)

Henricus Anglor. Rex *Inno. II. obvius*. 663. B. *Concil. ſuor. Epiſcoporum pro Schiſmate tollendo tenet*. 760. B. *Alex. III. Pont. honorificè recipit*. 767. C. *Crucem contra infideles ſuſcipit*. 833. A. *bellum cum Rege Franciæ inceptum, pace finit*. 834. D. (25) *moritur*. 835. A.

Henricus Thuringiæ Landgravius Rex Germ. VIII. *eligitur*. 986. C. *Conradum vincit*. 988. B. *occiſus*. 989. C.

Henricus Bavariæ Dux Othonis M. fr. *Ungaris ſuperatis, Italiam populatur*. 412. A. *Marchiâ*

ebiâ Veron. & Forojul. donatus. 416. A. *obſidioni Moguntiæ opem fert*. C. *obit*. 418. B.

Henricus Dux Bavariæ *cum Lothar. II. Imp. in Italia*. 672. B. *inſignia Imperatoria dimittere coactus*. 682. D. *cum exercitu Frid. in Italiam*. 747. B.

Henricus Othonis II. Patruelis *ad Germ. regnum aſpirans, de ejus manu Otho. III. extorquetur*. 455. A.

Henricus Saxoniæ & Thuringiæ Dux Rex Germ. 390. B. (80) *cum Hugone I. R. fœdus contrahit*. 397. B. *obit*. 405. B.

Henricus II. Saxoniæ Dux, *ei Frid. Rex Ducatum Bajoariæ adjudicat*. 712. C. *Legatos Pontif. detentos liberat*. 729. C. *à Friderico Imp. cum ſuis deficit*. 795. C. *ab ipſo damnatus*. 798. A.

Henricus Teſta Imperii Mareſcallus Dux *Henrici Imp. contra Tancredum Reg. Sicil.* 839. E. (36)

Henricus Guercius Marchio *legatus Frid. I. Imp. pro pace cum Civitatibus Lombardiæ*. 815. C.

Henricus Teſta Aretinus Prætor Parmæ *occiſus*. 990. D.

Henricus Dux Foro-julii: *bellum in Pannoniam infert feliciter*. 246. A. *inſidiis necatus*. 249. C. *vindicatur*. D.

Henricus Dux exercit. à Craſſo in Nortmaros miſſus: *inſidiis eor. præcipitatus*. 352. A.

Henricus Ep. Auguſtan. acie cadit. 453. C.

Henricus Archiep. Raven. ad Imp. ſuffec. cum Ro. Eccleſia decertat. 522. C. (42) *damnatus Eccleſiam ſuam depravat*. 523. A. *ob*. 552. A.

Henricus Ep. Spirens. à liminibus Eccleſiæ ſeparatus. 561. A.

Henricus Patriar. Aquilejæ. 575. A. *jurat ſe dicto Eccleſiæ audientem ſuturum*. 577. D. *obit*. 588. (25)

B. *Henricus* Cremonenſ. Abbas Puntidenſ. 601. C.

Henricus Ep. Magdeburgenſ. Saxoniæ leg. 612. C.

Henricus Carinthius *pras datus*. 623. B. *ſacramento ſe obſtringit*. 624. D.

Henricus Caput: minax in Archiep. 626. C.

Henricus Patriar. Gradenſis. 660. B. *cum Duce Venet. reconcil.* 705. B. *Alex. III. Pont. recipit*. 803. D.

Henricus Card. *Legatus Pontificius ad Frid. Imp. captus, & ſpoliatus*. 729. C.

Henricus Carectus Marchio Savonenſ. *antiqua jura ei Frid. Imp. confirmat*. 764. A.

Henricus de Ygna Prætor Patav. *occiſus*. 889. B. (63)

Henricus Advocatus Dux Cremonenſ. 898. B.

Henricus Card. *ad Frid. Imp. Legat.* 744. B.

Henricus Septala Archiep. Mediol. eligitur. 892. B. *expeditionem Hieroſolymit. aſſumit*. 917. (5)

Henricus Ep. Bonon. 938. B. *cauſa belli civilis*. 942. B. *Civitatem interdicit*. C.

Henricuccius Galluccius Bon. *prœlio occiſ.* 1081. A.

Henricus Archiep. Ebredunenſ. Legatus *Pontificius contra Icilinum*. 1037. B.

Heraclia: ubi quando condita. 102. C. *ad eam Exarchus profugit*. 166. D. *everſa*. 257. A.

Heracleonas Heraclii fil. Imperium *excipit*. 103. C. *pulſus*. 104. B.

Heraclius Cæſarienſ. Archiep. in Concil. Lateran. 810. D.

Heraclius: Phocam occidit, Imper. coronatus, *Joan. Lemigium Exarchum mittit*. 82. C. *tumultibus excitatur, petitione pacis fruſtratâ, bellum parat in Perſas*. 89. A. *iterùm pacem Hunnor. petit, quam impetrat*. 90. A. *exercitu in Aſiam miſſo, & ipſe trajicit, bellum proſperè miniſtrat*. 91. A. (39) *ad Adalualdum mittit*. B. *de Perſis victor*. 94. B. *à Mahometo honoratur*. 95. A. *gratulatione CP. exceptus*. B. *Primigenium Patriar. exaudit*. C. *Hieroſolymam adit, miraculis comitantibus Crucem reponit*. 96. A. *Judæos pellit, Edeſſam recipit, Catholicis tradit*. B. *Monothelitar. hæreſi imbutus*. 97. C. (*) *metu Sarracenor. Crucem aſportat, exercitu parte Syriæ & Ægypto ſpoliatus*. 99. A. *de Eccleſiæ expilato theſauro participat*. 100. C. *Joannem IV. conſulens, objurgatus erubeſcens*, Ecthesim *edicit*. 103. A. *decedit*. C.

Herba Opp. Mediol. 757. D.

Herbipoli Germ. Urbs ad Mœnum fl. *ibi Frid. R. Conventus*. 709. C. *& nuptias cum Beatrice agit*. 726. C.

Herbuſcum Caſt. Brix. *à Bonon. captum*. 895. C.

Herebertus ab Arciago ſeu *de Antimiano Archiep. Mediol. Eccl. jura auget*. 484. B. (36) *conventu fruſtratus Germ. adit auctoritate Regem ſalutat*. 489. A. *gratum eum obtinet*. B. *Laudenſem Ep. inſtituit*. C. *armis eos cogit, inflatus turbationes cauſſat*. 490. A. *victus*. B. *hujuſmodi actor. tempus deſignatur*. (53) *Conradum rogat, ei annuit*. C. *eumdem officioſè proſequitur*. 492. C. *ejus nomine, præſentatio Imp. per ſuffraganeum fit*. 493. A. *conjurationem non impedit*. 497. A. *jure Epiſc. Laudenſ. dandi privatus*. 498. B. *in cuſtodiam traditus*. C. (81) *elabitur*. 499. A. (82) *animo erectus bellum reaſſumit, carrocium inſtituens*. 502. A. C. (90) *de coronâ & amicitiâ poſtulatus ab armis ceſſat*. 503. C. *civium pace fruſtratus ſecedit*. 506. A. *obit*. 508. C. (3) *ab eo coronatus Henricus II.* 512. (14)

Herebertus Archiep. Colon. confir. 467. B. *pallium obtinet*. 470. A. *Othon. III. aſſociat*. 470. A. *regia inſignia de manibus ejus extorquet*. 472. C. (4)

Herebertus Archiep. Raven. 488. B. (47) *Conradum proſequens, ad Imperium præſentare tentans excluſ.* 493. A. B. *obit*. 495. A. (67)

Herebertus Burgundion. Princeps: *Regem ſuum vexans à Po. monitus quieſcit*. 407. A. (17)

Herebertus Ep. Regienſ. captus. 593. D. *pacem tractat*. 594. D.

Hæreſis: aſſerens corpora poſt reſurrectionem impalpabilia. 29. A. *de tribus capitib. renovatur*. 34. B. *Arriana Autharim inficit*. 35. A. *Arioaldi laudem obſcurat*. 93. A. *Monothelitarum incipit*. 97. B. *Heraclium inficit*. C. Ecthaſis *edicitur*. 105. A. *ex ſanctorum Patrum auctoritate docetur*. 107. B. typus *editur*. 108. C. *Iconoclaſtar. initium*. 153. B. (1) *de Chriſti filiatione adoptiva*. 243. C. *damnatur bis*. 244. A. (40) *item*. 245. A. *de ea ſuſpectus Raven. Archiep.* 309. C. *Iconomachor. repullulat*. 310. B. *Simoniacor. & Nicolaitar. detrimenti initium*. 347. C. *error, eorumque peſſimi effectus*. 511. C. *Græcor. de Primatu & azima damnantium*. 526. C. *damnata*. 529. A. *Catharorum in Vaſconia qualis*. 811. C. V. *Berengar. Cler. Andeg.*

Hæretici exilio pulſi Mediolan. 939. B. *Veronæ cremati*. 947. A. *S. Pet. Martyrem occidunt*. 1013. C. *cætera* V. *Hæreſis: Arriani: Monothelitæ*.

Herimanus Ep. Bambergenſ. à liminibus Eccleſiæ ſeparatus. 561. A. *congreſſu piorum interdictus*. 561. B. *mediatione Epiſcopi Moguntini*

tini in communionem receptus. C. à Regis ſamiliaritate pellendus. 568. D.
Heriſtallium Urbs Germ. ibi Ludovic. Imp. 273. A. ibi Balbus. 340. C.
Hermagoras Ep. Aquilejæ. 17. A.
Hermanus Svevor Dux: Berengarium Epored. March. fugientem recipit, ad Othonem deducit. 406. C.
Hermanus Dux Auguſtæ fil. peſtilentiá ictus. 501. D.
Hermanus Archiep. Colon. Henricum IV. Germ. Regem conſecrat. 528. B.
Hermanus Lotharingius Germ. Rex contra Henric. III. 588. (28)
Hermanus Marchio Veronenſ. Crucem contra infideles accipit. 700. B.
Hermanus Co. præs datus. 623. D. ſacramento ſe ſtringit. 624. C. 629. C.
Hermelinda Angloſaxona Cuniperti uxor. 137. A.
Hermenegildus V. Levigildus.
Hermolaus Juſtus Dux Exercit. Venet. 1067. C.
Hermolaus Teupolus Dux exercit. Venet. 1067. C.
Heroldus Archiep. Ratiſponenſ. obcæcatus. 417. A.
Herueus Archiep. Remenſ. Ro. Po. ſcribit de Nortmanor. converſione. 368. B.
Herueus Nortman. ejus portio Trigentum. 506. D.
Hiacynctus Card. Legatus Pontificius ad Frid. Imp. captus & ſpoliatus. 729. C.
Hidolfus Archiep. Colon. 575. A. (93)
Hierapolis Urbs Syriæ: Heraclium excipit. 96. B.
Hieremei fam. Bonon. 1038. C. in auxil. Cremonenſ. 1060. B. contra Lambertaccios prœliant. 1077. vincuntur. 1081. D.
Hieremias. Malavolta Bonon. 894. B.
Hieronymus Pipini ſr. Ro. Po. comitatur. 203. A.
Hieronimus Sala Bonon. 1064. B.
Hieroſolyma: vaſtatur. 87. B. ab Heraclio honoratur. 96. A. eò Crux extracta. 99. A. à Sarracenis occupatur. B. recuperanda. 598. B. obſidetur. 603. B. vincitur. C.
Hildebrandus Longob. Luitprandi R. nepos. Ravennæ prior Dux. 166. C. excitus, prœliatur. 167. C. captus. D. à pop. REX ITAL. declaratus, à Rege ſocius adſcitus. 181. C. (59) reſtitutionem Regis explet. 185, D. regnum init, Epiſc. Mutinenſi ſac. ædem donat. 188. C. dejectus. 189. A. (75) à Ro. Po. Dux Spoletanus factus. 222. C. confirmatus. 231. C. recuſat ſubdi. 233. (11) in Ducatum reſtitutus. 235. A. (17) armis ſe accingere juſſus. 242. B. junctis copiis victor. C. mortuus. 247. E. (51)
Hildebrandus Card. Subdiac. ad Imp. Leg. ut poſtulet Pontificem. 529. B. in Franciam Leg. Epiſcopp. damnat. 530. D. arte convincit plures. 531. A. conventum Turonis habet in Berengar. 532. A. ab aliquibus in Po. nominatus. 534. A. Legatus Po. ad Auguſtam. C. expectandus præſens comitiis. 536. A. ſubſiſtit explorans. C. nominat Po. 537. A. factus Archidiac. B. (16) proponit eligendum in Ro. Po. 543. B. pro legitimo reſpondet. 545. C. ejus opere gubernatur Po. 554. A. & ſeq. Ro. Po. elec. C. (63) ejus laudes. 555. A. - V. Gregor. VII.
Hildebrandus Craſſus Card. ad Mutinenſ. & Fœderatos legatus. 791. B.
Hildebrandus Archiep. Capuæ: privileg. Caſſini reprehendit. 548. B. (39)
Hildebrandus Abbas Nonantulanus. 664. C.
Hildebrandus Monach. Soanenſ. ſalutarem humilitatem inducit. 518. A. Diacon. & Eccl. œconomus à Po. aſſumptus. C. ei commendata Eccleſia. 528. C.
Hildebrandus Co. ſocius Adelberti in Berengarium. 372. D.
Hildegarda Caroli ſr. regis uxor: in Papiæ caſtris. 223. A. in Ital. cum marito revertitur. 236. A.
Hildegardes Atthonis Parmenſ. Co. uxor titulo Co. March. & Ducis utitur, cujus poſteri in Tuſcia dominati. 408. B.
Hildericus Longob. Spoleti Dux Tranſemundo ſuffec. 179. D. interfectus. 181. B. (58)
Hildimaldus Archiep. à Carolo M. obvius Ro. Po. præmiſſus. 248. A.
Hildradus Ep. Albenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.
Hilduinus Ep. Haſtenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.
Hilduinus Ep. Laudocienſ. ſeu Leodienſ. ad Veronenſ. Eccleſ. translatus, dein Archiep. Mediol. 398. C. (93) ejus ob. 407. A. (14)
Hincmarus Remenſ. Archiep. Fulconi præcedit. 346. B.
Hirmingardes Ludovici Imp. uxor. à Ro. Po. Auguſta declarata. 266. D. obit. 273. A.
Hirmingardes Ludovici II. Imp. fil. Boſoni Calvi cognato, Provinciæ Regi matrimonio juncta. 334. C. (85) conjugem ſtimulat ad Burgundiam. 341. B. captiva. 349. A. (22)
Hirmingardes: Lotharii uxor, cujus filia. 276. C.
Hiſembrandus Civitatis S. Agathæ Gaſtaldeus, ei parcit Imp. 322. B.
Hiſpania: à Sarracenis occupata. 258. A.
Hiſpanica marcha à Sarracenis tentatur. 281. D.
Holo Fr. Dux: jaculo trajectus. 45. C.
Hominium, ſeu Homagium: quid. 443. B.
Honeſtus ex Abb. Claſs. Archiep. Raven. S. Romualdi educator. 438. B. (27) Conventum habet. 441. A. duos. (33)
S. Honoratus Archiep. Mediol. 10. A. fugit. 16. B. mortuus. 18. B. (21)
Honoricus, ſeu Olricus Curtius Archiep. Mediol. 638. B. (39) obit. 650. A. (65)
Honorius Ro. Po. elec. 91. A. (40) Adaluualdum reſtituere curat. 92. B. ejus literæ. C. (42) Fortunatum Patriar. Gradenſ. Sacerdotio ſpoliat Primigenium ſubrogat. 95. C. Monachorum cauſſam definit, Urbem inſtaurat. 97. A. S. Petri Baſilicam inſigniter ornat, decedit. 99. B. (60)
Honorius II. Pſeudo-Pont. Baſileæ elec. 544. A. ſummo ſtudio exceptus. B. Romam conſecrandus adducitur, Parmam reductus. 545. A. occultè revocatus in arcem refugit. B. conventu Mantuano remotus. 546. B. C.
Honorius II. Ro. Po. Schiſmate elec. inſignia deponit. 652. A. reelectus unanimi conſenſu reaſſumit. ejus patria & diſciplina. B. - Abbatem Caſſini increpat. D. de Apul. ſolicitus. 656. C. cum exercitu tentat procedens. D. Conradum II. & Mediolanenſes interdicit. 658. C. cum pace Rogerium Regem Sicil. inſtituit. 659. A. Concil. Trecenſe celebrat. B. C. (12) Ord. Templarior. confirmat. D. Patriarchas Gradenſ. Aquilejenſ. & Venet. abrogat. 660. A. (13) moritur. C.
Honorius III. Ro. Po. Petrum Antiſiodor. Imper. Conſtantinop. creat. 905. C. Regulam S. Dominici probat. 906. A. Frid. II. Imper. coronat. 915. B. cum Frid. II. Imp. colloquium tenet. 924. A. moritur. 930. C.
Honorius IV. Ro. Po. 1101. A.
Hormiſda Perſar. Rex: ſpoliatur. 103. B.
Horrea, locus in Campania: Giſulfi vaſtationis terminus. 145. A.

Horta

Horta Inſ. Novarienſ. Lacus, *ad eam compulſ. Berengar. II.* 419. C.

Hoſpitalarii: *eor. inſtitutio*. 608. A. (81) *eorum variæ appellationes*. 609. A. 872. D.

Hoſtilia Opp. ad Padum fl. *à Patavinis captum*. 983. B.

Hubaldus Ep. Cremonenſ. à poſſeſſione bonor. arcetur. 497. B. *in exil. miſſus*. 498. (80)

Hubaldus Ep. Oſtienſis Pontifex factus. 813. E. Vide *Lucius III.*

Hubaldus Bonifacii Spoletanor. Marchionis pater: *Bajoarium provocat*. 360. B. *dexteritate ſolertiá victor Papiam liberat*. C.

Hubaldus Lanfrancus Archiepiſcopus Piſanus cum Claſſe ſuor. in expeditione Hieroſolym. 834. E.

Hubertus Pirovanus. Vide *Ubertus*.

Hubertus Ep. formulam abjurationis Berengario præſcribit. 539. A.

Hubertus Tuſciæ Marchio Hugonis pater. 408. (22)

Hubertus Ferrariæ Prætor. 873. C.

Hubertus Ozerus Dux Mediolanenſ. 940. D.

Hubertus Marchio *Palavicinus*. 975. D. Prætor Regii. 988. B. *Eccleſiæ infenſus moritur*. 1065. B. *Parmenſes frangit*. 1006. E. *Dominus Parmæ vocatus*. 1017. D. *Imperium milit. Mediol. accipit*. 1046. D. *Brixianos affligit*. 1052. D.

Hubertus Vicecomes Prætor Bonon. 997. E.

Hubertus Septala Archiep. Mediol. electus. 1052. A.

Hubertus Co: Flandriæ *in auxil. Ducis Andegavenſ.* 1056. B.

Hugo Capetus Rex Fr. *apud Ro. Po. ſe purgat, eum invitat*. 460. B.

Hugo Archiep. Trevirenſ. ad eum ejuſq; ſuffraganeos Po. literæ. 574. A.

Hugo Epiſc. Lugdunenſ. ſucceſſor Po. deligendus propoſitus. 598. A. *communione ſecretus*. 591. C.

Hugo Blancus Card. *à Po. deficit*. 543. A. *piorum communione remotus*. 561. A. *in Conciliabulo adverſ. Po. præcipuus*. 563. A. *nova execratione damnatus*. 575. C.

Hugo Tullenſis Eccleſ. Archidiaconus. 699. D.

Hugo Abbas: *Pipinum excitare curat*. 286. B.

Hugo Co: Arelatenſ. Lotharii *imò* Teutbaldi fil. (88) ex Betta, *ab Italis accitus*. 395. A. *parat, à Rodulſo præventus*. B. *Piſis exceptus, Mediolani coronatus REX ITALIÆ*. 296. C. *ejus epocha*. (90) *fœdera percutit, Regnum ordinat*. 397. A. *privileg. annuit, conjurationem extinguit*. C. & ſeq. *eximiis honoribus cultus*. 398. C. *à Marocia accitus, ei nubit, Urbe potitur*. 399. B. *Albericum privignum cædit*. C. *muris Urbis ſe dejiciens fugit*. 400. A. *Parmæ Eccleſiæ privil. confirmat*. C. *Lamberto fr. uterino vitam tollit*. 401. A. *Boſoni germano Tuſciæ Marchiam donat, oculos eruit, Rodulſo Prov. partem concedit*. B. *Arnoldum pellit, Veronam & Ep. in poteſtatem redigit*. 402. B. *filium Lotharium Regni ſocium conſtituit*. C. *in Rom. ditionem arma infert*. 403. A. *Boſonem fratrem capit Tuſciá privat, Uberto dat, cognatum veſtibus exuit*. 404. C. *agro vaſtato rurſ. Romam oppugnat*. 405. A. *ruſticum multat, pacem ſtatuit*. B. *beneficiis obſtrictos averſos habet*. 406. B. *vindex & gratus habetur*. . C. *Sarracenos premit*. 407. A. *fœdus cum eis contrahit*. B. *illius famá pernotus Romanus Or. Imp.* 408. B. *Italis inviſus*. 409. A. *de exploratore ſollicitus fruſtra*. C. *à pluribus derelinquitur*. 410. A. & ſeq. *de filio ſolicitus*. D. (25) *nomen tantùm Regis ſervat*. 411. A. *Lothario in Ital. relicto, ipſe cum theſauro in Provinciam redit, Monachus obit*. C. (29)

Hugo Burgundion. Princeps: *Regem ſuum vexat à Po. monitus quieſcit*. 407. A. (17) *ſacris interdictus donec ſatisfaciat*. 412. B.

Hugo Eſtenſ. Dux *Henrico III. objectus*. 594. C.

Hugo Sigeberti March. Ateſti. fil. *Capuæ obſidionem, & vindictam conficit*. 457. C. *ejus virtus*. 465. B. (86) *ſuperatur*. 479. B.

Hugo Nortman. *ejus portio Monopolis*. 506. D.

Hugo Lotharii fil. ex Valdrada *Nortmanor. Regem contra Craſſum ſolicitat, obcæcatur*. 351. C.

Hugo Huberti fil. Tuſciæ March. 408. (22)

Hugo Co: *pater Hirmingardis*. 276. C.

Hugo Stacha Caroli Andegavenſ. Reg. Sicil. Legat. 1063. E.

Hugo Rambertus Dux Ferrarienſium. 972. B.

Hugo Boatterius Parmenſ. Prætor Papienſ. 991. D.

Hugo Malaſpina fil. Conradi Mathildis patruelis *partem ejus hered. attingit*. 634. C. (28)

Hugo Sanvitalis Nuncius Mutinenſ. *ad Bononienſes*. 1005. C.

Hugo Juris Civilis peritiſs. *Bononiæ floret*. 707 A.

Hugo Co: Mediol. contributus, *agrum infeſtans devictus*. 481. A.

Hugo Mangifredi Mediol. Co: fil. *Lambertum Imp. necat*. 373. D.

Hugo Ebriæcus Genuenſ. Dux Claſſis: *in Syria*. 622. A.

Hugo de Paganis Ordinis Templarior. inſtitutor. 642. C. *Habitum & Ord. confirmationem obtinet*. 659. C.

Hugolinus Lambertinus Bonon. *ex Ord. FF. Gaudentium*. 1047. B.

Hugolinus Zambonus Bonon. *prœlio occiſus*. 1081. A.

Hugolinus Card. *Oſtienſis Legatus Pontificius*. 881. B. 906. A. 915. B. *Papa eligitur*. 930. C. Vide *Greg. IX.*

Hugolinus Parmenſ. *Legatus Frid. II. ad Bonon.* 914. A.

Humfridus Nortmanus Tancredi fil. *auxiliaris in Sicil.* 504. A. *ejus propago* 506. D. *ſuccedit Brogoni Apul. Co:, Eccleſiæ fines invadit*. 522. B. *pacem petit, reſtitutionem detrectat*. 525. B. C. *vario marte pugnat, Pontificem ad deditionem cogit, incolumem ſervat*. 526. A. (49) *Capuam deducit*. 528. C.

Humfridus Archiep. Raven. ex Ital. Cancell. *in Concil. Later. de præſeſſione certat*. 515. B. (21) (22) *temerè litigans remotus*. 521. B. (37) *conciliatus, veneno perit*. C. (38)

Humiliati Monachi *eor. initia*. 513. A. *jampridem*. (15)

Hunni: *Abares dicti, Gepidas delevere*. 9. B. *ab Alboino in concionem advocati*. 14. A. *Pannonia quo pacto eis relinquenda*. B. *Longobardis ſociati*. 64. A. *item*. 69. B. *in Ducatum Forojulienſem irrumpunt* 84. A. *incendio pervaſtant*. B. *eo potiti perfidi*. C. *Virginibus parcunt*. 85. A. *captivos abducunt de more perfidi*. C. *pacem quæſitam illudunt, inde concedunt*. 90. A. *ad infidi Ducis punitionem, bellumque civile arcendum in Ital. à Rege advocati*. 122. B. *Forojul. regionem diripiunt*. C. *aſtutiá territi ad propria redeunt*. D. *Forumjulium & Bajoariam invadentes fugati*. 241. C. *iterùm Bajoariam* po-

populati. 243. A. eâ pulſi in Pannoniam uſque dejecti. B. victi & ſpoliati. 246. A. Rege creato iterùm deprædati. B. locum obtinent à Carolo M. 257. B.

Hydruntum Apul. Urbs: Ro. Po. per hyemem recipit. 149. B.

Hyems: viventia abſumens. 278. D. nivem diù ſervans. 771. B.

I

JAcobus Avenius Princeps Gallus Ptolemaidem à Sarracenis occupatam obſidet. 834. D. prœlio occiſus. 842. C.

Jacobus Sabellus Card. Pontifex factus. 1101. A. Vide Honorius IV.

Jacobus Card. Ep. Præneſtinus Legatus Pontif. in Lombardiam. 942. D. trans alpes. 976. C.

Jacobus Ep. Taurinenſ. Frid. II. Imp. Legatus. 910. B.

Jacobus Abbas S. Vincentii: ſoc. Baſſacii. 304. B.

Jacobus Anziola Prætor Mutinæ. 1100. A.

Jacobus Dandulus exercit. Venet. dux. 1070. C.

Jacobus Confalonerius Guelfor. Mediol. princeps. 1048. C.

Jacobus Prendipartius dux Hiæremejor. in auxil. Vidonis Polentani. 1087. C.

Jacobus Hoverius miles Parmenſ. 937. C.

Jacobus de Mora Apulus Tarviſii Prætor. 966. C.

Jacobus Lambertaccius dux Bonon. 992. A.

Jacobus Teupolus Venetor. dux ad obſid. Ferrar. 972. B.

Jacobus Juris Civilis Magiſter Bononiæ floret. 707. A.

Jacopinus Prendipars Bononienſium dux. 968. C.

Jacopinus Rangonus Mutinenſ. 1005. E. Gibellinos ex Urbe expulit. 1053. B. Prætor Regii. 1055. B.

Jacynctus Card. Archidiaconus Pont. factus. 839. B. Vide Cœleſtinus III.

Jadera Urbs Dalmatiæ: Græco Imp. ſubdita: Patriar. Gradenſ. refugium. 276. C.

S. Januarius: ejus corpus deportatur. 271. B.

Januarius Ep. Caralitanus: ad eum Gregorii Po. literæ. 65. B.

Jaula Lacus in territorio Nepeſino: ibi Hadr. IV. Pont. & Frid. Imp. 720. E.

Icilinus de Romano pater Tyranni, Legatus Fœderator. Lomb. pro pace cum Frid. Imper. 796. C.

Icilinus, ſive Ecelinus, de Romano Azoni Mareb. Eſtenſ. infenſus. 881. C. Verona potitur, & Vicentia. 932. C. ejus origo. D. ad pacem ductus per F. Jo. Vicentinum. 946. E. Prætor Vicentiæ. 958. D. Veronæ Præfectus. 963. C. Territor. Tarviſin. vaſtat. 989. B. Feltriam capit. 997. C. in Patavinos ſævit. 998. A. Marchia potitur. C. Veronenſes opprimit. 1012. C. à duobus Fratribus Monſilicenſibus inſultatus. 1016. C. contra ipſum Alex. IV. Pont. Crucem declarat. 1027. C. Mantuam obſidet. 1029. A. Patavium amittit. 1030. E. exercitum Pontif. frangit & Legatum capit. 1036. B. & Brixiam. D. prœlio victus & captus. 1040. E. mortuus. 1041. A. (38)

Jeſualdus Longob. Romualdi nutricius ad Grimoaldum miſſus. 120. B. ab iſto ad illum præmiſſus, ſyncerus, in fidelitate fortis capite plectitur. D.

Ignatius Patriar. CP. ejus cauſſâ Eccleſia Ro. contendit. 300. A. Bardam interdicit, dejectus. 309. B. (36) pro eo fautores. 310. A. adverſ. eum legati. 311. A. dignitati reſtitutus cum aſſeclis. 314. C. in ſede per concil. repoſitus. 320. B.

Ignis græcus: ſine aceto inextinguibilis, aſportatur in Sarracenos. 407. A.

Imagines ſacræ; auferendæ. 153. C. (1) Epiſcoporum conventu adorandæ ſtatuuntur. 154. C. (1) item. 158. B. (11) reſtituuntur ablatæ. 159. B. omnium remotio decernitur. 168. B. repoſitæ. 183. C. inſigne de his mirac. 210. A. infenſiùs aſpernantur. 211. A. ear. cultus concil. confirmatur. 213. C. ſi non reſtituantur nulla ſalus. 238. B. Nicea Concilio reſtituendæ. 240. D. nova earum oppugnatio. 262. D. 275. C. deterior. 282. C. & ſeq. concilio reſtituuntur. 295. B. aſpernantur. 309. B. 310. B. earum cultus confirmatus Generali Concil. 320. B. ſalutantes cadaver. 368. A.

Imago S. Virg. Dei genitricis à S. Luca picta. 51. A. prodigioſa luce fulgens. 278. C.

Imbres: ſævi in Ital. 43. D. 128. A. Romam infeſtant. 159. B. Venetiis. 351. B.

Imola: Urb. Exarchat. conſtruitur. 22. A. ex ea contumaciæ fautores puniti. 148. C. reſtituitur. 204. D. in ejus Eccleſia ſeditio. 351. B. Cæt. Vide Caſt. Imolæ. ipſius Valvæ Bononiam deportatæ. 922. C. à Bon. capta. 1078. D.

Imolenſes: ad ſacram. dicendum coacti. 556. B. victi duris conditionibus pacem à Bononienſibus impetrant. 712. B. iterùm. 813. B. eor. ager à Bonon. direptus. 921. C.

Incendium: Veronæ. 44. D. Brixilli 70. A. ab Hunnis in agro Forojulienſi. 84. C. Apuliam & Siciliam vexat. 109. C. in Auditorio Catholicis incluſis infertur. 168. D. caſu conflatum Græcorum claſſem deſtruit. 169. A. de cœlo procedens. 170. A. (37) rebus omnibus Pentapolis incolarum. 217. D. Pannoniæ. 281. C. miraculo extinctum. 301. C. Monaſt. Caſſini. 350. A. Prætorii Venet. 450. A. Papiæ inſigne. 473. B. (7) Parmæ. 532. A. Mediolani. 553. A. (55) iterùm. 560. A. 620. B. Cremonæ. 621. D. Burgi S. Domnini. 622. A. Novariæ. 622. D. Cremonæ. 633. C. Brixiæ. 698. D. Genuæ. 813. A.

Induciæ: ab Authari R. pactæ. 36. B. Pipini cum Grimoaldo paciſcuntur. 256. B. ejuſdem cum Venetis & auxiliariis. 258. C. completæ. 259. A. inter Fr. Reges. 294. B. inter Mediolanenſes & Comenſes. 647. A. Mediolanenſibus propoſitæ. 731. B. C.

Infans: triſtia enuncians. 638. A.

Ingelberga V. Engilberga.

Ingelenheimium Gal. Belg. Urbs: ibi Ludov. 281. A. B. D. ibi Henric. III. inſignibus ſpoliatur. 611. B. 612. A.

Ingo Ep. Mutinenſ. bonor. Eccl. confirmationem obtinet. 492. B. item. 502. C. D. & ſequ. Antipapam conſecrat. 587. A.

Ingundis Childeberti Fr. Regis ſor. vidua fugit. 37. A.

Initiati ſac. exauctorati. 367. A. qui amovendi. 612. B.

Innoc. II. Ro. Po. 660. C. Piſis ſe recipit. 661. C. inde in Gallias. Lothar. in Reg. Germ. coronat. 663. D. (21) in Italiam redit. 666. C. iterùm Lothar. in Laterano coronat. 667. B. cum exercitu Imper. Romam tendit. 673. D. Concil. Lateranenſe tenet. 674. A. (44) S. Bernardum ad ſe vocat. 679. C. Roger. Reg. Sicil. excommunicat. 683. B. prœlio fra-

ctus & captus. 684. E. liberatus pacem cum Rogerio Sicil. Reg. inſtituit. 685. A. (61) interdicto Tiburtes monet. 687. B. Romanos rebelles excommunicat, inde moritur. 689. B. E.

Innocentius III. Ro. Po. 854. B. ejus acta. 855. A. & ſequ. Hoſpitalarior. ordinem inſtituit. 872. D. Othonem in legitimam Regem cognoſcit, & Philippum à communione fidelium ſejungit. 873. A. Othonem Imp. ad Coronam invitat. 885. B. eidem illam imponit. 887. B. eum excommunicat. 890. A. Bononiam interdicit. 894. A. Crucem contra Sarracenos indicit. 897. A. Concilium Toloſæ habet. 902. D. Mediolanenſ. interdicit. 904. A. Peruſiis moritur. 905. B.

Innocentius IV. Ro. Po. 979. A. ab inſidiis Frid. II. Imp. evadit. 982. A. à Rege Francor. bene exceptus. D. Concilio Lugdunenſi Frid. II. excommunicat. 984. B. ut Henricus Langravius Thuringiæ Rex Germ. eligatur curat. 986. A. item Gulielmus Co. Hollandiæ. 989. D. in Italiam repetit. 1009. D. Conrado Regi Germ. interdicit. 1015. A. Romam redit. 1017. B. (17) Neapolim recipit. 1019. A. moritur. ib.

Inn. V. Pontifex eligitur. 1082. D. obit. ib.

Inſula: Comacina Larii lacus. 16. A. Authari dedita. 37. C. invaſa, ejus Opp. ſubverſum. 145. C. ibi ſe firmat Vido Berengarii II. fil. 422. C. eo pulſo capta. 430. A. S. Julii agri Novarienſ. à Longob. deficit. 45. B. per fraudem occupata. 55. A. Lac. Verbani ibi ſe firmat Villa Regina. 422. C. capta. 425. C. Rivoalti & Olivolæ Epiſc. Metamauci ſubjectæ. 103. B. Præconenſ. ad eam relegatus Patriar. CP. in odium fidei. 263. A. Perei Raven. Diœc. à S. Romualdo inhabitata. 461. A. Gradus: ejus Eccleſia totius Venetiæ Metrop. conſtituta. 434. B. privil. aſſecta. 448. E. ejus Eccl. præſtantiá. 467. A. ejus Eccleſia conflictata. 488. B. munitiones & ædes ejus reficiuntur. 489. B. ejus direptio. 508. A. (100) reparatur. B. ejus Eccle. ſuffraganei Venetiar. & Iſtriæ Epiſc. 524. C.

Inſidiæ: à Cacano intentatæ. 50. A. in Ro. Po. 164. B. C. 171. B. 215. C. 247. A. 399. A. 456. A. 642. B. 981. D. in Imperatorem 324. B. 429. C. 723. A. 747. A. 999. in It. R. 393. A. 397. C. 406. B. 529. A. in Burchard. Svevor. Ducem. 396. B. in Regem Nortmanor. 351. C. in conjuratores 398. B. 406. C. 449. B. in Legatum. 529. A. in Anſelm. Cantuarienſem. 596. C. in Duces Mediol. 1092. A. inter Italos. 406. B.

Interamna Umbriæ Urbs: ibi Luitprandus Pontifici obvius. 184. C. eá excedit Deſiderius, ei denuntiatá execratione. 220. C. ab Archiep. Moguntino capta & ſubverſa. 793. A. à Frid. II. Imp. diruta. 977. B.

Inveſtitura quid. 232. A. Eccleſiar. à Laico non recipienda. 538. C. 557. C. 578. B. 591. D. ab Eccleſia Nortmanis facta. 539. C. & ſeq. & 581. A. de eá maxima controverſia. 625. C. uſque 630. C. privileg. ejus abrogatur. 632. D. 633. C. 636. C. 637. A.

Inundatio: Lombardiæ. 941. C. 1083. C. cæt. ſuis locis.

Invocatio ſanctor. vetatur à Copron. 182. C. abjuranda exigitur. 211. A.

Joachimus Abbas, ejus vaticinium de expeditione Hieroſolymitana. 834. D.

Joanna Gulielmi Sicil. Regis Uxor Genuam venit. 810. B.

Joannes III. Ro. Po. ad Narſetem ſedandum properat. 10. B. moritur. 22. A.

Joannes IV. Ro. Po. 102. C. (68) Heraclium objurgat. 103. A. captivos redimit, reliquias traducit, obit. B. (74)

Joannes V. Ro. Po. ejuſque mors. 134. B. (45)

Joannes VI. Ro. Po. 143. A. armatos excludit, ad quos ſedandos mittit. B. obit. 145. B.

Joannes VII. Ro. Po. 145. B. donis pro Eccleſ. recep. 146. C. (70) obit. 147. B. (73)

Joannes VIII. Ro. Po. 325. A. Imperat. excipit, Concil. convocat. B. ab juramento abſolvit. C. Ravennæ Concil. habet. 326. B. Calvum Imp. accitum coronat. 328. B. (73) conjuratores communione removet. 331. A. adverſ. Sarracenos ſolicitus. 332. B. anguſtias exponit Calvo, cui conſecrationem Auguſtalem, de Conventus ſententiá, ratam confirmat. D. iterùm ſupplex rogat. 333. A. ad Auguſtam ſcribit, ut impellat; Veronenſem Ep. communione privat. C. Ravennæ Concil. indicit. 334. A. ad Calvum tendit. B. Richildem Aug. coronat. C. Urbem repetit. D. Capuani Epiſcopi conſecrationi reſiſtit, precibus expugnatus annuit. 335. B. Eccleſias veteris & novæ Urbis dividit, Cajetam ſibi ſubjectam novæ copulat. C. Cajetanos à Sarracenis avertit, ſed fruſtra. 336. A. anguſtiis preſſus, in Franciam pergere conſtituit. 337. B. ſtatutum ſignificat pluribus epiſtolis, in ſeq. iter arripit. 338. C. Boſonis Regis Provinciæ favore adjutus. D. Trecenſe Concil. celebrat. 339. A. Balbum coronat, comitante Boſone recedens, Taurini Papienſe indicit Concil. 340. A. Romam revertit, amicor. copiis adverſ. hoſtes contendit, Balbum vocat. B. indicit Ro. Concil. Berengario ſcribit. 341. C. Archiep. Mediol. communione privat. 342. A. Ep. Capuæ commonet. B. Craſſo occurrens, ejus adventu fraudatus, literas iterat. 343. A. (7) Epiſcopos advocat, nepotem Craſſo obvium mittit. 344. A. ei tradit Auguſtalia. B. verior ſolemnitatis hujus epocha. (8) poſtulationi Venetor. de Comaclenſi Comitatu providet. 345. B. Sarracenor. mala Craſſo exponit, Raven. Archiep. increpat. C. communione repellit. 346. A. Ravennæ cum Craſſo convenit. B. barbariem Mediol. Archiepiſcopo indicat, obit. 347. A.

Joannes IX. Ro. Po. pactione creatus. 368. C. (37) Concil. habet, Formoſi ejuſque judicii cauſſas inquirens. 369. A. obit. 375. C. (46)

Joannes X. Ro. Po. V. Jo. XI. Archiep. Rav.

Joannes XI. Ro. Po. cujus fil. 400. C. obit. 404. B. (6)

[Joa]nnes XII. Ro. Po. 419. A. (46) Spoleti ditionem ſervare ſolicitus. 420. A. (48) ad Othonem M. mittit. D. & ſeq. eum coronat Imp. 424. A. mutuo ſe ſacramento devincientes. B. de ſententia deflectit. 425. D. Legatos ad eum mittit. 426. B. & ſeq. Adelbertum abrogatum revocat. E. ad defectionem Romanos ſolicitat. 427. A. conſternatus, theſaurum S. Petri avellit fugiens. B. Ro. Concil. abſens accuſ. C. vocatur. D. pœnas indicit. E. & ſeq. abrogatur. 428. B. profugus Romanos præmiis tentat. 429. C. reſtitutus Leonem VIII. abdicat, acta reprobat, ſuſpectos truncat, obit. 430. A. B. (6)

Joannes XIII. Ro. Po. concordiá electus. 433. A. (12) ſede pulſus, & repoſitus. C. gratiam Capuanis refert. D. Romæ & Ravennæ conventus habet. 434. B. C. Romam dimiſſus. 435. C. Othonem II. coronat. 436. A. Fer-

ra-

rariam donat. 438. C. (28) *Theophaniam coronat*. 440. A. (30) *obit*. B.

Joannes XIV. Ro. Po. qui Petrus Ep. Papienſ. fuerat. 455. B. *carcere perit*. 456. A. (60)

Joannes XV. Ro. Po. cujus fil. 456. A. (60) *Archiep. Salerni inſtituit*. B. (62) *Urbe pulſus, Othonem III. monet*. 459. A. (68) *à Creſcentio cultus*. 460. A. *in Franciam invitatus*. B. *Legatum mittit, cauſſam definit, obit*. C. (72)

Joannes XVI. Ro. Po. Roberti fil. (73) *obit*. 460. C.

Joannes XVII. ſeu *XVIII. Ro. Po.* Sicco. *obit*. 473. B. (6)

Joannes XVIII. ſeu *XIX. Ro. Po.* Faſanus. 473. B. (6) *obit*. 477. A.

Joannes XIX. ſeu *XX. Ro. Po. demortui Bened. VIII. fr. Tuſcul. factione*. 487. C. *obit*. 496. B. (72)

Joannes XXI. Ro. Po. 1083. A. *ruina oppreſſus*. 1088. A.

Joannes Gratianus Petri Leonis fil. *à Benedicto IX. in Ro. Po. cooptatus*. 512. C. Vide *Gregor. VI.*

S. *Joannes Baptiſta*: *à Longobardis eximiè cultus*. 120. A. *ejus cineres aſportati*. 602. D. *ejus interceſſione pacem Genuenſ. inter ſe lacerantes obtinent*. 786. A.

Joannes Columnius Card. Portuenſ. *Legatus pro expeditione ſacra S.* 905. C.

Joannes Minuti Presb. Card. Leg. Po. 549. (43)

Joannes Card. *Alex. III. Pont. Romæ Legatus optima gerit*. 772. B.

Joannes Card. *Anagninus fœdus cum Mediolanenſ. init*. 756. B. *Victor. Antipapam Frid. Reg. & eor. ſequaces excommunicat*. 756. B.

Joannes Diac. Card. ad Othonem M. Leg. 420. D. *Eccleſiæ infidelis à* Po. *dictus*. 426. C.

Joannes Cajet. Urſinus Card. *S. Nicol. in carcere Tulliano Ro. Po. creatur*. 1088. A. Vide *Nicol. III.*

Joannes Cremenſ. Card. *ad obſidionem miſſus*. 646. B. (38)

Joannes Bonus Archiep. Mediol. S. Joannis Ep. Bergomi familiaris. 116. A. (4) *mortuus*. 124 B. (21)

Joannes ex Capuæ Principibus Archiep. Capuæ primus: *gratificatus à Po.* 433. C.

Joannes III. Archiep. Raven. 10. A. *in errorem trium cap. inductus*. 35. A. (56) *Smaragdum inducit ad vim faciendam Patriar. Aquil.* 38. A. *à S. Greg. monitus*. 54. C. *correptus*. 58. A. *vitá cedit*. B. (99)

Joannes poſt tertium Archiep. Raven. electus: *à Ro. Po. rejectus*. 58. D. *cur* (2) *mortuus*. 89. A. (32)

Joannes IV. Archiep. Raven. Apoſtolicæ ſedi deditus. 83. A.

Joannes V. Archiep. Raven. IV. ſuffic. 89. A. (32)

Joannes VI. Archiep. Raven. conventu in Lateranum præſens. 177. C. *ſedet*. 178. C. (55) *oratores ad Po. mittit*. 186. B.

Joannes VII. Archiep. Raven. 220. C. (28)

Joannes VIII. Archiep. Raven. 234. B. (14)

Joannes IX. Archiep. Raven. 308. A. (31) *ſuperbiá elatus diſſidii auctor*. 309. C. *Romam accitus, detrectans dignitate ſpoliatur*. 310. D. *ad Imp. Lud. accurrit*. 311. A. (38) *ad judicium accitus*. C. *ſententia*. 312. C. *monitus de excommunicat. in Viran. Ep.* 333. C. *à Po. rogatus de indicendo ſuis ſuffragan. concilio*. 334. A. *anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ*. 337. C.

Joannes X. Archiep. Raven. de concil. à Po. monitus. 369. A. (37)

Joannes XI. Archiep. Raven. ex Bononienſi Eccleſ. aſſumptus. 385. A. (63) Ro. Po. *Joannes X. dictus, potentiá & opibus ab Alberto datus*. 387. B. *in Sarracenos ſolicitus*. C. & ſeq. *Hugonem Co: Arelatenſ. alliciendum curat*. 395. A. *Legatis ad ejus adventum miſſis*. 396. C. *Mantuam accedit fœdus cum Hugone I. R. percutit*. 397. A. *necatur*. 399. A. (94)

Joannes XII. Archiep. Raven. 455. B. (59) *obit*. 462. B. (80)

Joannes Ep. Portuenſ. ad comitia Romanor. Clericor. ſententiam deferens. 592. B.

Joannes Ep. Veliternus, vi Tuſculanor. Ro. Po. 536. B. Vide *Bened. X.*

Joannes Ep. Ficoclenſ. in cauſ. divortii Legatus. 314. (42)

Joannes Ep. Papienſ. Eccleſ. conſecrat Nonantulæ. 385. B.

Joannes Ep. Sylvæ Candidæ: *ad Ludovicum Imp. Legatus*. 265. D. *fœderis tabulas refert*. 266. B. *iterùm Legatus*. 278. A.

Joannes Subdiac. *voluntatis Mediolanenſis Cleri explorator*. 56. A.

Joannes IV. Patriar. CP. univerſalis Ep. appellari curat. 61. D. *ab Imp. protectus*. E.

Joannes V. Patriar. CP. SS. imaginibus averſus. 295. B. *abdicatus*. D. - *Ro. Concil. deteſtatus*. 314. C.

Joannes Abbas *Aquilejenſ. Patriar. ſchiſmatis initium*. 79. A. B.

Joannes Ep. Concordiæ ſedem transfert. 79. C (6)

Joannes Lemigius Patric. Exarchus: *inducias poſcit*. 82. C. *populos gravans, occiſus*. 85. C.

Joannes Conſinii Dux Neapoli: *fidem violat*. 86. A. *à Romanis ſe defendit, occiſ.* 88. B.

Joannes II. Patriar. Aquilejæ. 116. B. *mortuus*. 125. B. (24)

S. Joannes Ep. Bergomenſ. Arrianos pellit, Farram Opp. Catholicum reddit, ſicco pede fl. tranſit. 116. A. (4) *Grimoaldum liberat*. 126. B. *martyrio abſumptus*. 133. B. (43) *indomitum equum lenierat*. C.

Joannes Ep. Rheginus: *ad CP. Concil. deſtinatus*. 131. A.

Joannes Ep. Portuenſ. ad CP. Concil. deſtinatus. 131. A. *in æde S. Sophiæ, latinè celebrans*, 132. C. *Ro. Po. conſecrat*. D. (40) *captus*. 137. C.

Joannes Diac. Agathonis Legatus ad CP. Concil. 131. A. *Ro. Po. V. nominatus, decedit*. 134. B.

Joannes Platyn Exarch. *Simoniacam Ro. Po. electionem curat*. 136. A. *propter Schiſma ad Urbem properat, pecuniam à Sergio poſtulat*. C. *obtentá revertit*. D.

Joannes Tizocopus Patric. Exarch. *Ravennam tendens*. 149. B. *occiſus*. 157. A.

Joannes Monachus: *Monothelitar. errore Imperat. imbuit*. 153. B. - *CP. Patriar. pulſo ſubſtitutus in Sac. imagines*. C. (1) *Imperat. ſimulat*. 156. C. (5) *Imperat. conſecrat*. 157. A.

Joannes Subdiac. *ad occidendum Ro. Po. aſſumptus*. 164. B. *ultimo ſupplicio traditus*. C.

Joannes Ep. Mutinæ Sac. æde donatus. 188. C.

Joannes Silentiarius *ab Imperat. miſſus*. 197. D. *iterùm Romam advenit*. 199. A. *Ro. Po. & Imperatoris poſtulata profert*. B. *ad Pipinum miſſus*. 803. E. *arte moratur*. 204. A.

Joannes Ep. Juſtinopolitanus primus. 205. A. (1)

Joannes Tergeſtinus Patriar. Gradenſ. 209. A. (9) *conqueritur*. 213. C. *ejus Eccleſia in calamitatibus*. 215. B. *Epiſcopum Olivolæ communione amovet*. 255. D. *præcipitatur*. 256. A.

Joannes: Dux Venetor. *à patre aſcitus*. 235. A. *ſolus Metamauci Ducatum obtinet, fil. cooptat*. 237. C. *Patriar. captum præcipitat*. 255. D. *item adverſ. ſucceſſorem*. 256. A. *armata manu exactus*. B. *ejus patria everſa*. 257. A. (74) *Niccphoro ſua mala denuntiat*. B.

a1 net Sicellarius : *ad Regem Ital. Legatus*. 231. A.

Joannes Diac. *Ep. Olivolæ ſuffec*. 256. B.

Joannes Monach. Hieroſol *de proceſſione Spiritus Sancti quæſtionem revocat*. 295. C.

Joannes Abbas *Gradenſ. Eccleſiæ invaſor pulſus*. 271. A.

Joannes P. Dalmatiæ: *Patriar. Gradenſi favet*. 276. C.

Joannes Venetor. Dux *fratri ſuffec. Baſilicam incipit*. 282. B. *opp. Vigliæ adortus, Metamaucum incendit, Oblerium interimit*. 284. B.

Joannes Venetor. Dux alter: *obvius Imperatori, à quo filia de ſac. fonte ſuſcepta*. 308. B.

Joannes Ep. Aretinus : in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Joannes Ep. Ticinenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Joannes Particiacus Venet. Dux: *comitatum Comaclenſem poſtulat*. 345. A. *exercitu expugnat*. B.

Joannes Abbas Caſſi. *Monachos Teano Capuam traducit Monaſt. Caſſi. ornat*. 389. A.

Joannes Ep. Narnienſ. ad Othonem M. leg. 426. D.

Joannes Diac. *Pontifici ſuſpectus naſo & manu truncatur*. 430. B.

Joannes Deneus: *Venetor. leg.* 434. B.

Joannes Zimiſces: Imp. Or. *occidit Niceph.* 438. B. (26) *obit*. 450. C.

Joannes Gradonicus: Monachus. 451. A.

Joannes Maurocenus: Monachus. 451. A. *inſignem ædem S. Georgii obtinet*. 454. C.

Joannes Archidiac. *Hugonis Fr. R. ad Po. leg.* 460. A.

Joannes Ep. Mutinenſ. ſac. ædem Monachis concedit. 463. C. (83)

Joannes Ep. Placentinus: *Archiepiſcopum ſe appellans Ro. Po. declaratur*. 464. A. *membris mutilatus*. D. (84) *in exil. miſſus*. 465. B.

Joannes III. Patriar. Aquilejæ. 465. C. (88)

Joannes II. Abbas Caſſi. *ſucceſſorem inſtituens ſeditionem cauſſat*. 477. C. (18)

S. *Joannes Gualbertus* Abbas: *Monachor. diſciplinâ ſeveriore, congregationem inſtituit*. 495. A. B. (68)

Joannes Sabinenſ. Ep. Ro. Po. ſuffec. Benedicto IX. ejecto, deturbatus. 512. B. V. *Sylveſt. III.*

S. *Joannes Meda Comenſ.* Humiliator. Monachor. *fundator*. 513. A. (15) *in Sanctor. num. relatus*. B. (16)

Joannes ex Ep. Pæſtano *Archiep. Salerni pallio decoratus*. 516. B. *ejus merita*. (24) *prædior. Eccleſiæ confirmationem obtinet*. 522. A. (39)

Joannes Scotus: *ejus liber à Berengario laudatur*. 520. B.

Joannes Paganus factioni Antipapæ favens. 592. C.

Joannes Cajetanus Monac. *Po. comes*. 592. D.

Joannes Monac. *vel* Eremita : *pacem impedit*. 594. D. (41)

Joannes Ep. Tuſculanus: *plebeio amictu fugit*. 626. C. *populum incitat*. 627. B.

Joannes Ep. Cajetanus: *in Concil. pro Po. commotus*. 637. A. *Ro. Po.* 639. B. V. *Gelaſ. II.*

Joannes Comnenus Alexii fil. *pro eo coronatio apud Po. poſtulata*. 633. C. Imp. Or. 642. D. (50)

Joannes Imp. Or. *ſociet. & affinit. cum Conrado II. Imp. agit*. 688. A. *moritur*. B.

S. *Joannis* Caſtr. Mediol. *everſum*. 746. C.

Joannes Abbas Sturmienſis Pſeudo-Pont. 785. A. *ad pedes Alex. III. Pont. renunciat*. 808. C.

Joannes Subdiaconus *Legatus necatus*. 812. E.

Joannes Ep. Bononienſ. 822. A.

Joannes Brenna olim Rex Hieroſolym. *Romæ auxil. petit*. 924. C.

Joannes Vicentinus Ord. Prædicat. *ejus acta Bonon.* 945. B. *Pontificis Legatus*. 946. B. *à Patavinis exceptus*. C. *pacem operatur*. E. *LX. hæret. cremat*. 947. A.

Joannes Teupolus Præf. Venetor. *ad obſidionem Ferrariæ*. 972. B.

Joannes Scanarola Prætorem Patavii *occidit*. 989. A.

Joannes Banſellus Sartor Parmenſis *Patriæ benemeritus*. 1018. A.

Joannes Dandulus Prætor Bonon. 1057. D. *Legatus Venetorum*. 1066. A.

Joannes Porrus Ulyſiponenſ. *Ep. Tuſculanus Pont. creatus*. 1083. C. Vid. *Jo. XXI.*

Joannes Eppo Gallus *Martini IV. Pont. nepos Co. Romaniolæ, & Dux belli*. 1094. A. *prælio fractus*. 1096. B.

Joannes Podius Taurinas Vicarius Prætoris Mediol. 1097. A. *ab Othone Archiep. pulſus*. 1098. E. (95)

Joannes Malaſpina March. S. Margharitæ, *ejus diſſertatio de Aleramo Marchione Montisfer.* 1108.

Jolanta Jo. Brennæ R. Hieroſolym. fil. *Frid. II. Imp. deſponſatur*. 925. A. *coronatur*. C. *Iſabella dicta*. C. *moritur*. 934. (28)

Joppe Palæſtinæ Urbs *à Cruceſignatis obſeſſa*. 852. C.

Jordanes Nortm. Ricardi fil. *cum patre* Princeps Capuæ. 543. A. (24) *vario marte pugnat*. 547. C. *Neapolis obſidionem ſolvit, caſtra Roberti frangit, eidem reconciliatus*. 575. B. *in Principatu confirmatus*. 584. D. *ad opem Eccleſiæ ferendam exoratus*. 589. B. *Deſiderium Ab. ſtimulat*. C. *comitiis adeſt*. 590. B. *obit*. 595. C.

Jordanes Clivius Archiep. Mediol. à parte Pont. 605. B. *Chryſolao ſuccedit*. (72) *ejus cauſſa in concil. ad Cardinales rejecta*. 635. B. *bellum Comenſibus indicit*. 645. C. 650. A. (65)

Jordanes Chartularius *ad occiſionem Ro. Po. aſſumptus*. 164. B. *ultimo ſupplicio traditus*. C.

Jordanes Petri Leonis fil. *primus* Patric. 691. B. *Pontif. exercitum delet*. C.

Jordanes S. Bened. Patav. Prior *ab Icilino urbe ejectus*. 958. C.

Jordanus Lucinus P. Pop. Favent. 1021. C. & P. Nobil. Mediol. 1046. D.

Joſeph Ep. Brixiæ probus vir ſede pulſus. 411. A.

Jotius Ep. Acconenſis in Lateran. Concil. 810 E.

Irenes Rogerii vid. *Philippo Henr. Imp. fr. deſponſata*. 849. A.

Irene Conſtantini Porphyrogeniti mater : *cum filio Imper. aſſumit*. 235. B. (18) *factum exquirit*. 238. A. *Patriar. nominat*. B. *promovet concilium*. C. *obtinet*. 240. D. *Imper. filio eripiens*. 242. D. *ipſa dejecta*. 243. A. (37) *filio obcæcato, ſola imperat, Legatos mittit*. 246. C. *à Carolo M. expetita*. 254. A. *fœdus per Legatos invicem contractum. Imperio pulſa*. B. *mœrore confecta*. (65)

Irin-

Iringus Dux Hunnor. 246. A. (48)

Irmingarius Co. Emporitanus : *Sarracenis naves eripit*. 263. A.

Irnerius Juris Civ. Interpres *Bononiæ ſloret*. 707. A.

Iſaac Judæus R. Perſar. Leg. *elephantem adducens*. 253. D. *offert*. 254. C.

Iſaacius Comnenus Imp. Or. 534. B. (5) *obit*. 543. A. *imo induit Monachum*. (23)

Iſaacius Angelus Imp. Or. 824. A. *oculis & Imperio privatus*. 849. (66)

Iſaacius Patric. Exarchus. 89. A. (33) *factioni Adalualdi favet*. 92. B. *theſauro Eccleſiæ inhians*. 100. B. *eum exhaurit, partem mittit*. C. *ad inſidias excitatus, paciſcitur, explet*. 101. A. *tumultum auget*. 102. B. *in Mauricium contra eum conjurantem, Sacellarium mittit*. 103. C. *caput abſcindere jubet, de ſociis proviſurus, moritur*. 104. A. B.

Iſabella R. Angliæ Sor. *Frider. II. Imp. deſponſata*. 951. C.

Iſabella Frid. II. uxor. V. *Jolanta*.

Iſacius Dovaria Regii Prætor. 876. A.

Iſcla Inſ. Maris Tyrrheni *à Piſanis ſubacta*. 678. C.

Iſtri: *ab Alboino miſſi, adorti, pecuniâ inducias impetrant*. 37. B. *captivi redempti*. 103. A.

Iſtria: *adhuc Ro. juris*. 72. A. *Venetis ſubjecta*. 466. A.

Itali: *pro regni Ital. & Imp. titulo exardeſcunt*. 327. B. *fœdus cum Venetis in Sclavos renovant*. 345. A. *aliquid vet. ſpiritus reaſſumentes*. 350. B. *eorum exemplo quid Germani*. 352. C. *regnum excipientes ſe ipſos cum Eccleſia perdunt*. 355. A. *inter ſe bis dimicantes*. 357. B. 358. A. 373. B. *unus Germanos facto terret*. 360. C. *quidam Vidonis filium excitant*. 363. C. *Berengarium deſpicientes*. 365. C. *& Lambertum*. 371. C. *externos adſciſcentes*. 374. C. *illis obvii*. 376. C. *illis pulſis*. 379. B. *pacati*. 381. A. *Ungaros fugant*. C. *ab eis devicti*. 382. C. *Sarracenos deſtruunt*. 388. C. *Principes in Imp. ſeditioſi*. 391. A. *adhuc inquieti inter ſe pugnant*. 392. A. 394. B. *Ungaros excitant*. 392. B. 393. C. 394. E. *exteros*. 395. A. *Rodulſum revocant*. 401. B. *dein Arnoldum*. 402. A. *inſidiis invicem impetiti*. 406. B. *fere omnes Hugonem I. R. inviſum habent*. 409. A. *alii excitantur in eumdem*. 410. A. & ſeq. *Berengarium Epored. deſiderant*. 409. D. 410. B. *ab eo extorti*. 413. A. *fœdus cum Venetis renovant*. C. *Principes ſupplices Othonem M. adſciſcunt*. 421. B. *Germanis uniti*. 426. A. *adverſantes eiſdem*. 432. D. *eorum Regis jus*. 444. E. *Germanos excludunt à Regno*. 471. B. *prœlio vincunt*. 473. A. *eorum clades indicata*. 497. A. *inter ſe certantes*. 523. A. *accerſunt Imp. in Gozelonem*. 529. C. *ſacramento abſoluti*. 564. A. *obtemperare vetantur*. C. *ab Henrico III. abſtinentes*. 571. B. *placati*. D. *ab eodem deſerti*. 573. B. *ad expeditionem Hieroſol. intenti*. 602. A. *eorum libertatis initium*. 615. A. *inter ſe confligunt*. 620. D. E. *in fide continendi*. 638. B. *Crucem ſuſcipientes*. 697. A. *eorum Primores in Conventu*. 731. D. 739. B. *qui adhærentes Imp.* 766. B. (27) *qui concordes pro libertate*. 775. B. 777. B. *pro ea jurantes*. 782. A. 783. D. 792. A. *fruſtra de pace tractant*. 769. B. *eam obtinent*. 804. C. 805. D. 807. A. 816. D. *Crucem reaſſumentes*. 853. B. *pro Po. & Imp. diviſi*. 934. E. *pœnitentes*. 1047. A. *pecuniâ libertatem recuperant*. 1102. C.

Italia: *duos principatus nacta*. 1. B. *ejus Regnum obſcurum*. 2. A. *Gallia Ciſalpina appellata*. 3. A. *primi ejus habitatores*. B. *moderatio*. C. *Imperium*. D. *liberatio, ad novum dominium aditus*. 4. A. *ſtatus diviſio*. B. *ibi ſacræ dignitates*. D. *ear. gradus*. ad 8. B. *ejus Magiſtratus renovatus*. 11. A. *præſidiis & operibus confirmata*. B. *quæ ſpes, facilis in eam aditus*. 12. A. *metu immiſſi*. 13. A. *ejus prim. Dux perpetuæ ditionis*. 14. E. *ejus Regnum*. 16. C. *levari ſperat*. 24. A. *in eam Franci*. 32. C. 36. C. 37. A. *duabus partibus à Longob. aggreditur*. B. *ferme tota Longobardor*. 40. B. *imbribus afflicta*. 43. D. *& peſtilentiâ*. 44. C. *bello*. D. *in eam Franci*. 45. B. *recreatur*. 50. B. *equi ſylveſtres & bubali primùm eam adducti*. 58. C. *eâ pellendi Longobardi*. 59. A. *ſub eos captiva*. C. *ab eiſdem gravatur, & Exarcho*. 60. C. *preſſa*. 63. C. *quieſcit*. 66. C. *iter. turbatur*. 67. ad 73. *pace firmata*. C. *quieſcit ejuſque perditus ſtatus unde conjiciendus*. 74. C. *dies ei fauſtus elucet*. 77. C. *tributo abſolvitur*. 81. B. *calamitatibus premitur, ſpem erigit*. 82. A. *pacata ſervatur*. C. *à tyranno ejus occiſione liberatur*. 88. D. *quieſcit*. 97. B. *bello affligitur*. 102. A. *ſcriptis leg. augetur*. 105. A. (78) *turbatur diſſidiis*. 117. A. *inde Francorum exercitu*. 119. C. *atque Græcorum*. 120. A. *Hunnorum*. 122. B. *Sclavorum*. E. *Bulgarorum*. 123. B. *peſtilentiâ affligitur*. 130. A. *ejus turbata pax*. 135. C. *iterùm Eccleſiæ & Regni ejus, quies turbata*. 137. A. & ſeq. ad 146. C. *eâ excedit Ro. Po.* 149. A. *ad eam revertit*. 150. B. *mœrore repleta*. C. *in ea Bajoarii auxiliares*. 150. C. *ejus mutationum fontes*. 153. A. *tota ſuſpenſa*. 154. D. *ſeditionum ejus initia*. 164. A. *duobus exercitibus peſſundata*. 173. C. *item aliis*. 176. C. *à Sclavis incurſata*. 179. A. *inteſtinis bellis affligitur*. B. & ſequ. *Legibus emendatis moderata*. 189. A. *in Inſ. peſtilentiâ affligitur*. 190. A. *bello congreditur*. 191. C. *iterùm graviori*. 197. D. *eâ excedit Ro. Po.* 199. D. *leges ei adjunctæ*. 200. D. *ad eam Franci auxiliares*. 202. D. *vix in pace, bellum renovatur*. 203. B. *ad eam ſanguis miraculoſus deportatur*. 210. B. *diſſidiis turbata*. 211. B. & ſequ. *ad eam accedunt Franciæ Epiſcopi*. 213. B. *novis diſſidiis cumulata*. C. & ſequ. *auxilia quærens*. 218. C. *ad eam Franci*. 222. A. *in bello*. 223. A. *per Francos ſubacta*. 226. B. *in ea Fr. regnum initum*. 229. A. *ordinatur*. 231. B. *quomodo miniſtranda*. D. *tribus legibus vivens, quiſque ex aſſumpta judicatur*. 232. D. *vix pacata turbatur*. 233. B. *quieta*. 234. C. *leg. ornata*. 236. A. *Pipino R. C. commendata lætiſſima legibus temperata*. 237. B. *novo bello turbatur*. 239. B. *pacem habet*. 241. A. *bello adorta*. 242. A. *exactis Barbaris vix pacata, tumultuat*. 247. A. *novis leg. adjuncta*. 252. E. *Elephantem miratur*. 254. A. *ejus litora à Sarracenis depopulata*. 261. D. *vix tranquillata mœret*. 264. C. *per legatos miniſtrata*. 273. A. *R. præſentiâ decorata*. 277. B. *ejus litora à Sarracenis incurſata Epiſcopi defendunt*. 288. C. *ejus potentia quomodo incrementum receperit*. 293. A. *Lothario confirmata*. 295. D. *novus ejus Rex*. 296. B. *exercitu Fr. afflicta*. D. *ejus vetus diſciplina reſtauranda*. 304. B. *cum Imperii tit. ſola juncta*. 307. C. *à Sara-*

raenis in parte moleſtata. 315. A. 319. B. 320. C. 322. A. 323. C. 325. A. pro ejus regno adſciſcendo certamina. 327. B. iter. à Sarracenis violata. 332. B. à Sarracenor. propulſatione impedita Francor. adventu. 334. C. maximè turbata. 337. B. & ſeq. mitigata. 340. B. ejus Rex aſſumendus Imperator. 341. C. novum R. læta recipit. 342. D. pro ejus libertate decretum. 351. A. quænam ejus fœdiora tempora. 355. A. qui opibus in ea præſtantes. B. ad eam Germanor. exercitus. 362. C. item. 364. A. diviſa. 367. (32) commota. 372. C. ad eam Franci acciti. 374. B. 376. B. pulſi. 375. B. obviis Lombardis eam ingreſſi. C. dirâ eor. calamitate fracta quieſcit. 381. A. ab Ungaris commota. 378. A. afflicta. 381. B. deterius. 382. B. pecuniâ liberatur. 383. A. ab Ungaris & Sarracenis afflictata. 384. B. ſeditione concitatur. 390. B. & ſequ. adbuc inquieta. 393. A. propriis armis dilaniata. 394. B. inteſtinis odiis tædio affecta. 401. B. pax ejus tranſigitur. 405. B. Bavaris populatur. 412. A. Ungaris deprædantibus, acrius pecuniâ extorta. 413. A. ad eam Germani. 415. A. victores. B. & ſequ. à proprio R. laceſſita. 416. D. ab Ungaris vaſtata. 417. A. & Bereng. II. B. à RR. preſſa. 419. D. & ſequ. ſupplex. 421. A. Germanis abductis inquieta. 432. D. iter. adventis ordinatur. 434. A. & ſequ. per Othonem M. ordinata. 441. C. ad 449. coronationis ejus Regis uſus. 444. D. à Sarracenis & Græcis adorta. 451. B. in diſſidiis. 457. B. & ſequ. iter. ad eam Germani. 459. B. Sarracenor. irruptione iter. Otho III. accitus. 468. B. ejus Regnum ad domeſticum pervenit. 471. B. ab extera invadendum. 472. C. ad eam Germani. 479. A. & ſequ. item. 485. D. ejus corrupti mores. 511. A. & ſequ. bellum ſuſcitat abſcedente Imp. 516. C. (26) (27) plures in eâ conventus. 518. C. & ſequ. in eam invaleſcunt Nortmani. 521. A. ad eam auxiliares Germani. 524. B. novitate ſuſpenſa. 525. B. per Nortmanos alienanda ab Imp. 526. B. ſame laborat. C. eâ excedit Henricus II. Imp. 532. A. & Ro. Po. B. lux ei optata affulget. 533. A. Legatus ei P. B. eâ excedit Gregor. VII. & revertit. 567. B. ad eam Germanor. exercitus. 583. A. inopiâ laborat. 588. A. ad eam Germani. 593. C. lucem quietis aſpicit. 596. C. nova ejus ordinatio. 615. A. & ſequ. turbatur. 620. D. ad eam Germani. 622. D. & ſequ. tota trepidat. 630. B. tumultuans. 633. B. ad eam iterat Henric. IV. 635. A. (30) terræmotu concuſſa. 638. A. (34) ad eam tendit Calliſtus II. 644. A. (54) publicis ædificiis illuſtratur. 649. A. Regalia deberi Imperatori judicatum. 740. C. terræmotu afflicta. 827. A. ſame & peſtilentiâ. 834. C. ibi prodigia de Cœlo. 850. B. ſame laborat. 810. C. ibi nova prodigia viſuntur. 923. B. 949. B. ſame & peſtilentia laborat. 983. C. ejus interregnum. 1009. A. (1) & ſame afflicta. 1039. A. ibi prodigia. 1065. B. ſame laborat. 1070. C. terræmotu labefactata. 1092. B.

Iterius Scriba donationem alteram rogare juſſus. 224. E.

Judæi: religione perfuſi. 210. B. tributis allevati. 275. D.

Judices: varii ad reddenda Ducibus jura aſſignati. 11. A. militum, Sacellarii nominati. 12. A. rapinis Ital. conſumentes. 60. C. Auſtriæ & Neuſtriæ adhibiti ad leg. emendandas. 189. B. Carolum comitantes. 223. C. communis qui. 616. D. appellationum. E.

Judithe Velfonis fil. Ludovici Imp. uxor, Caroli Calvi mater. 273. B. inſamata. 283. A. in Monaſterium ſe claudit, educta promittit. C. Monaſter. init. D. revocata, crimina expiat. 284. C. - Derthonæ cuſtodita. 286. A. revocata. 287. B. pro ſe & filio ſolicita. 288. B. item. & filio Regi commendata. 290. C.

Julianus Ep. Torcellanus, inde Conſtantiacus, cujus aſſenſu Eccleſiæ conſtruuntur. 110. C.

S. Julii Inſ. Vide Inſula.

Julius Card. Legatus Romæ Vices gerens. 761.

Juramentum: Ducum. 231. D. - Civitatum. 232. C. in Pontif. defenſione. 250. C. & 278. B. novum Imper. aſſumentis. 252. C. à Ludov. Imp. extortum. 324. D. nullum declaratur. 325. C. ſictum. 375. B. 416. A. neglectum. 376. C. 416. D. ab Imp. ſcripto miſſum. 421. C. à Ro. Po. & Imp. ad invicem prolatum. 424. B. ex parte neglectum. 425. D. tollendum agitur. 434. C. ejus variæ formulæ. 443. C. Henrici III. 569. B. & ſeq. - Legator. 576. C. 577. C. Roberti Nortm. 580. C. - Eppor. & Principum. 612. B. - Henrici IV. 623. B. & ſeq. ex parte Po. coactum. 629. A. & Henri. B. Italor. 673. C. 676. B. 677. C. 782. A. 783. D. 792. A. 942. D. 1089. D.

Jura mons à Rheno ad Lemanum lacum ad eum Calvus Imp. 334. B.

Jurisperiti Gimnaſii Bonon. 707. A. Roncaliis jus dicunt. 740. A. 1055. B.

Jus extraneum abdicandum. 682. A. (56)

Juſtinianus Aug. Africam de Vandalis, Italiam à Gotthis vindicavit. 3. D. quando mortuus. 8. B.

Juſtinianus II. pridem à patre totius Imper. ſocius aſcitus eum ſolus continuat: pro actis ſexti Concilii diligens. 135. A. capita Patrimonii relevat. B. Conciliab. habet. 137. B. ad Sergii miniſtros capiendos mittit. C. ad Pontificis mandat capturam. 140. C. mutilato naſo relegatur. 142. C. (62) ad Bulgaror. R. confugit, Imper. recuperat, uſurpatores punit. 146. C. pœnitentiâ ductus, fidei propugnatorem ſe declarat. 147. A. Ravennatum & eor. Archiepiſcopi contumaciam punit. 148. A. B. de Cherſonenſibus & Boſphoranis ulciſcitur. C. 149. A. - Ro. Po. obſecrat, Exarchum mittit. B. bellum moliens in Bithyniam abit, mandans honores pro Ro. Po. C. Nicomediam ipſum accedere rogat. D. ad pedum oſculum coronatus procumbit. E. ſacris peractis Ro. Eccleſiæ privilegia confirmat. 150. A. claſſe cum exercitu in Pontum miſſis, defectione cujus cognitâ CP. dum tendit. B. occiditur, ejus caput Rom. mittitur. C.

Juſtinianus Venetor. Dux: auxilia in Sarracenos præbet. 282. A. obit. B.

Juſtinus II. Imp. ad Longobardum Regnum aditum facit. 4. A. Juſtiniani Aug. ſororis filius ineptus. 8. B. Narſetem revocat. D. Longinum Exarchum inſtituit. 11. A. Urbibus ſpoliatur. 14. D. item. 15. A. ſubſidia mittere negligit. B. dolore aliquantum levatus. 20. C. excedit. 23. B.

Juſtinus Sicil. Prætor: ſtimulatur ad rem furmentariam mittendam. 48. B.

Juſtinopolis: Iſtriæ Urbs, ejus primus Ep. 205. A. (1)

Juſtinopolitani fœdus renovant cum Venetis. 450. C.

L

LAbellum Ap. Urbs : *Græcis eripitur*. 505. A. *portio Arnolini Nortm.* 506. D.
Lætus Archiep. Mediol. 205. A. (100)
Laidulfus Landenulfi II. fr. Landulfi III. fil. Princeps Capuæ. 454. B. *de Civibus ulturus, exercitu pervaſtat*. 457. B. *dejectus relegatur*. 462. B.
Lambertaccii ſam. Bonon. 1038. C. *contra Hieremæos pugnant*. 1077. C. *vincunt*. 1081. D.
Lambertini ſam. Bonon. 1038. C. *eor. domus everſæ*. 1057. D. *Mantuæ relegati*. 1060. C.
Lambertinus Ramponus Juriſconſ. Bonon. 1055. B.
Lambertinus Samaritanus Prætor Forapopil. 1024. A.
Lambertus Dux Spoleti, *in Sarracenos conductus*. 315. B.
Lambertus Co. Spoleti Vidonis Ducis fr. *adverſ. Sarracenos junctus*. 332. B. *ad Imp. aſpirans, ſocietate aſcita, & armatorum vi, Romanos angit*. 337. B.
Lambertus Vidonis Ital. R. & Imp. fil. *à patre ſocius* IMP. *accitus*. 360. D. *à Formoſo Po. inunctus*. (14) E. *incitatus exercitum Papiam ducit; REX ITAL.* 363. C. *ejus tyrannis compeſcenda*. 364. A. *ſacramento Romanor. excludendus, ab Arnulfo perſequutus*. 365. A. *Lombardiam perluſtrat*. 366. A. *IMP. inunctus*. 367. A. *ejus Imp. epocha* (29) *ad Concil. Raven. à Po. comiter vocatus*. 369. A. *ejus inunctio confirmata, donationes confirmat*. C. *de eo pellendo conſil.* 372. C. *Adelberto exercitu occurrit*. 373. A. *eum capit, ad venationem redux*. C. *necatur*. D. *ejus Imp. duratio* (41) *ejus elog.* E.
Lambertus Archiep. Mediol. 390. B. (81) *ſeditioni in Imp. adhæret*. 391. A. *Rodulfum coronat*. 392. A. *ei favet pro recuperanda Papia*.. 394. B. *Hugonem Co: Arelatenſem invitat, ex alior. ſententia*. 395. A. *ad eum Rodulfi Legatus*. C. *quem necari curat*. 396. A. *Hugonem It. R. coronat*. C. *ejus ob.* 399. (93)
Lambertus Vidonis fr. Tuſciæ Marchio. 399. B. *ſe fratrem Hug. R. I. certamine probat, ab eo necatus*. 401. A.
Lambertus Fagnanus Bononienſ. *Card. creatus*. 600. D.
Lambertus Epiſc. Oſtienſ. Calliſtum II. conſecrat. 643. B. (52) *Leg. de latere*. 647. C. - *Regis ſacram. recipit*. E. *ei Eucharistiam præbet*. 648. C. - *Ro. Po. ſuffic.* 651. D. Vide *Honor. II.*
Lambertus Muſca pro Comenſibus pugnat. 651. C.
Lambertus Cribellus Archiep. Mediol. eligitur. 813. D. *verius Ubertus* (58) *Ro. Po. factus*. 826. A. Vide *Urban. III.*
Lambrum fl. Mediol. 732. C. 844. C.
Lampridius primus Jadræ Archiepiſcopus. 696. C.
Landarus Forojul. Dux. 141. B.
Landenulfus uxoratus neophytus Ep. Capuanus eligitur. 335. B. *à Po. ſacratus, novæ Urbis Eccleſiæ præpoſitus, Cajetam ſibi poſtulat*. C. *quam premens, maximum affert detrimentum*. 336. A.
Landenulfus q. Landulfi IV. fil. Princeps Capuæ: *cum matre*. 454. B. *occiſus*. 457. B.
Landenulſ. II. trucidatus. 457. B. 462. A.
Lando Ro. Po. poſt biduum mor. 387. A. (72)
Lando Co: Capuæ: *Urbem renovat*. 308. B.
Landoardus Ep. Numedenſ. in Saxon. *Othonis M. ad Po. Leg.* 426. D.
Landrianor. ſam. Mediol. 544. A.
Landrianum caſt. Mediol. *captum*. 499. A. *à Frid. II. Imp. dirutum*. 970. A. 1091. A.
Landulfus Capuæ Gaſtaldus. 291. B.
Landulfus Ep. Capuæ Urbem renovat. 308. A.
Landulfus Ep. Capuæ à ſuis pulſus. 335. A. *in Eccleſia veteri reſtitutus, bonis diviſis*. B. *à Po. ortatur pro pace*. 342. B.
Landulfus Archiep. Mediol. 381. A. (54) *ejus obitus*. 383. (61) 386 (69)
Landulfus fil. Atenulfi I. & fr. II. Capuæ, & Benev. Princeps. 388. A. *in Sarracenos ſtimulatus*. B. *Theobaldo auxiliatore Græcos retundit*. 403. C. *Caſſinum dimittit*. 410. B.
Landulfus III. fil. Pandulfi I. Capuæ Princeps *cum fratre prœlio cæſus*. 453. C.
Landufus fil. Landulfi hoſtis Imp. *ejus bona Eccleſiæ Salerni addicta*. 454. A.
Landulfus Princeps Benev. *Landulfi Principis Capuæ Pater*. 466. A.
Landulfus IV. fil. Landulfi Principis Benev. Princeps Capuæ: *Aidemario ſuffec.* 466. A.
Landulfus II. Archiep. Mediol. Ducis Bonicii fil. *armis fretus*. 456. B (63) *Urbe pulſus*. 457. A. *prœlio ſuperatus ad Imp. accurrit*. 459. B. (69) *unà cum Civibus componit*. C. *Othonem III. coronat*. 460. A. *tyrannidem exercet*. 461. B. *tres fratres* Capitaneos *inſtituit, Sac. ædem extruit*. 462. A. (76) *ejus ob.* 468. A. (97)
Landulfus Ep. Cremonenſ. à ſuis pulſ. 497. B.
Landulfus V. fil. Pandulfi V. Princeps Capuæ: *à Ricardo ſpoliatus*. 552. B. *ſolemnitati Caſſi. adeſt*. 553. C. *fidelem Eccleſiæ ſe ſacramento firmat*. 556. D.
Landulfus Cotta pop. Mediol. Capitaneus. 509. A. *Nicolaitas & Simoniacos oppugnat*. 535. B. *denunciationem veſanæ Eccleſiæ Romam mittit*. 539. B. *ob.* 542. D.
Landulfus Ep. Piſanus: ei bona confirmata. Epiſcopi & Popp. Corſicæ ab eo edocendi. 576. C.
Landulfus Ep. Haſtenſ. Henricum rogat. 637. D.
Landulfus Carcanus Ep. Comenſ. ab Henrico IV. datus, necatus. 645. A.
Lanfrancus Branciſortius Placentin. *caſtro donatus*. 452. B.
Lanfrancus Ep. Cantuarienſ. ad eum literæ Berengarii. 520. B. *innocentiam probat*.. C.
Lanfrancus Oldovinus Dux Cremonenſ. 898. B.
Lanfrancus de Ponte Carali Præt. Mediol. 932. C.
Lanfrancus Prætor Bonon. *Venetos fundit*. 1067. D.
Lantelmus Landrianus Mediolanenſ. arbiter. 879. A.
Lanzo Curtius Populi Mediol. Capitaneus. 505. D. *nobiles exire cogit*. 506. A. *in German. adit*. 507. A. *pacem ſtatuit*. C. *ſordibus ſuperfuſ. in exil. miſs.* 508. A. *nec fam. ejus in Urbe*. 509. A.
Latini à Græcis ſauciati præcipuè Monachi & Sacerdotes. 812. E.
Latinus Fr. Ord. Præd., ſororis Nicol. III. fil., *Ep. Oſtienſ. Leg. in Marchiam, Etruriam, Romandiol., & Lombard.* 1089. C.
Lauda Urbs Med. Duc. *ibi Epiſcoporum, & Abbatum Conventus I. R. deligens*. 472. A. (3)

de ejus Epiſcopo decorando jus additum. 489. A. *tumultuat in Mediolanenſ.* C. *ejus incolæ uniti Mottenſibus*. 490. B. *in ejus Antiſtitem concil. ſententia*. 542. E. *capta recuperatur*. 621. C. *capta ſeveris legibus adſtricta*. 631. B. (18) (19) *capta*. 16. B. *item*. 145. C.

Laudenſes: *auxilia præbent*. 620. D. *debellati*. 631. A. (18) *à Mediolanenſibus deturbati*. 725. A. B. *afflicti*. 726. D. *Imp. occurrunt*. 732. D. *jura ampliſſima obtinent*. 733. A. *à Placentinis victi*. 758. D. *Civitatibus fœderatis ſe jungere recuſant*. 778. C. *inde coacti*. 779. A. *ab Inn. IV. Pont. interdicti*. 1011. B. *à Mediol. deturbati*. 1066. D. *Othoni Archiep. obediunt*. 1096. E.

Lavenna, ſeu *Lavenum* ad Lac. Verbanum vicus: *monte perfoſſo adoritur*. 649. A.

Laumellum Caſtr. Papienſ. *dirutum*. 899. D. V. *Amellum*.

Laurentius *II. Archiep. Mediol.* 29. A. *moritur*. 55. C.

Laurentius Patriar. Grad. 384. B. *imo Dominicus*. (61) E.

Laurentius *Teupolus* Dux Venet. 1063. A.

Lecenum opp. Mediolanenſ. *à Comenſibus occupatur*. 648. D.

Lecus, ſeu *Lycus fl.* Alemannos à Bajoariis dividens: *ad eum exercitus*. 241. B. *Ungaror. multitudo ſtrata*. 418. A.

Legati: miſſi *Narſetis ad Alboinum*. 9. C. - *Pelagii Po. ad Mauritium Imp.* 30. A. - *Mauricii & Longobardor. ad Francos*. 32. A. B. *eorum oblationes*. C. - *Autharis ad Francos*. 36. C. *Imperatoris ad Childebertum*. 37. A. *Iſtrorum ad Autharim* 37. B. - *Mauricii ad Francos*. 45. E. - *Autharis ad Francos*. 46. B. - *Longobardor. ad Guntrannum*. 48. D. 52. B. - *Hunnorum Regis ad Agilulfum*. 64. B. *ad eumdem & Smaragdum viciſſim*. 73. C. *Francor. præſentes Adalualdi coronationi, fœdus renovantes*. 77. C. - *Ro. Po. ad Imper.* 81. A. - *Longobardi ad Francos*. B. *Phocæ & Agilulfi ad invicem*. 82. A. - *Romildæ ad Cacanum*. 84. C. - *Heraclii ad Coſroim*. 89. A. *ejuſdem ad Cacanum*. B. *ejuſdem ad Adalualdum*. 91. B. - *ad Heraclium*. 95. C. *ad Arioaldum*. 96. C. - *Clotharii ad Arioaldum*. 98. B. - *Ro. Pontificis adire prohibiti, ac invaſi*. 107. C. - *Clotharii ad Rotharim pro Gundeberga*. 110. A. - *Ro. Po. ad Imperatores*. 115. A. *à Gundeberto ad Grimoaldum*. 117. B. - *Grimoaldi ad Cacanum*. 118. C. 122. C. *& Cacani ad Grimoaldum aſtutiâ eluſi*. D. *ab Imper. poſtulati*. 128. B. *ad Concil. CP. miſſi*. 131. B. *privilegia ad Po. deferunt*. 132. D. *Luitprandi ad Sarracenos*. 163. B. - *Exarchi ad Luitprandum*. 173. B. - *Luitprandi ad Ro. Po.* 179. D. *Ro. Po. ad Luitprandum*. 180. B. *ejuſdem ad Carol. Martel.* C. - *Ro. Po. ad Luitprandum, & Imperat.* 183. B. - *Luitprandi ad Ro. Po.* 184. C. *Regis reſtitutionem explentes*. 185. D. *Exarchi & populor. ad Ro. Po., hujus inde ad Regem*. 186. B. - *Ro. Po. à Copronymo requiſiti exaudiuntur*. 189. A. *Aiſtulfi ad Ro. Po.* 197. B. *Imperat. ad eumdem; Ro. Po. & Imperatoris ad Regem*. D. *Ro. Po. ad Imp.* 198. A. *ejuſdem ad Pipinum*. D. *Pipini & Imp. ad Ro. Po.* 199. A. *eumdem comitantes*. B. *loquentes*. D. *ad Aiſtulfum iterati*. 202. B. & ſequ. *Ro. Po. ad eumdem, inde ad Pipinum*. 203. C. *Imperat. ad Pipinum*. 204. A. *Aiſtulfi ad eumdem*. B. *Ro. Po. ad Deſiderium*. 207. A. *ejuſdem ad Pipinum*. 213. A. *Ducis Venet. ad Ro. Po.* 215. B. *Deſiderii ad eumdem*. 216. B. *mandata explent*. 217. B. *ad Deſiderium deſtinati, moniti Archiepiſc. Raven. ad Ro. Po.* C. - *Abbas cum Monachis ad eumdem, Referendarius & Dux viciſſim*. 218. A. *inauditi minis dimiſſi*. B. - *Ro. Po. ad Carolum Fr.* C. *expoſitio*. 219. D. *Caroli ad Deſiderium, & hujus ad Hadrianum*. 220. A. *Caroli ad Hadrianum & viciſſim juncti ad Deſiderium*. D. *ad CP. quæſiti*. 238. C. *miſſi à Ro. Po. & Patriar. Antioch. & Alexand.* 239. A. *Aragiſi ad Carolum M.* D. *iterum*. 240. A. *in Niceæ Bithyniæ Concilio*. D. *Copronymi ad quondam Ital. Regem*. 242. A. *Ro. Po. ad Concil.* 245. A. *ejuſdem ad Carolum M.* B. - *Caroli ad Pontif.* 246. B. *Irenes ad Carolum M.* 246. C. *Caroli M. conſedentes de conjuratis judicant*. 249. C. *Regis Perſar. ad Carolum*. 253. D. *Irenes ad eumdem & viciſſim atque Pontificis*. 254. B. *Caroli ad Po.* 259. C. *utriuſque Imper. ad invicem*. 261. C. *novi Imp. Orientis ad Carol. M. Baſileum laudantes*. 262. B. *Caroli ad eumdem*. C. *Ludovici ad Po. & Leonem, iſtor. ad eumdem*. 265. B. & ſequ. *ad Ro. Po. Ludovici*. 266. C. *Leonis Imp. Or. à Ludovico Imp. Occid. auditur*. 267. A. *Ro. Po. ad Ludov.* B. - *Liudeviti ad Ludov.* 274. A. - *Ro. Po. & Michaelis Imp. ad Ludov.* 276. B. *Liudeviti ad Ludov.* 277. A. *ad abſolvendam juriſdictionem à Ludov. miſſi*. D. *inter Ro. Po. & Imper. repetiti*. 278. A. & ſequ. *Michaëlis à Ludov. auditi*. 279. B. *ut comitiis interſint ſtatutum*. 280. C. *Ro. Po. & Neapolitanor. ad Ludov.* 281. A. *Po. conſecrationi adeſt*. B. *Michaelis ad Ludov. & viciſſim*. C. *Ro. Po. ad eumdem*. D. *Româ & Benevento ad Ludov.* 282. B. *Theophili ad Ludov.* 286. A. *ad Lotharium à Proceribus*. D. *Ludovici ad Po. & Lothar.* 289. A. B. *Gregorii ad Ludov.* C. *coërcendi curantur*. D. *inter Fr. Reges*. 294. B. *ſeditioni comitior. faventes*. 307. A. *conſecrationi aſſiſtunt*. B. *Venetor. ad Ludov. II.* 308. A. *Imp. Or. ad Po. & viciſſim*. 310. A. B. *tranſgreſſores*. 311. A. B. *Ludovici Imp. in concil.* C. *Ro. Po. in cauſſam divortii*. 314. A. *anathema pronuntiat*. 317. A. *Imperatoris expoſtulantes*. 319. C. *Baſilii ad Po.* D. *& viciſſim*. 320. A. - *Po. ad Imp.* 331. B. *decem cum aqua calida, totidem cum frigida, tot ſimiliter cum ferro candenti*. D. - *Po. ad Calvum*. 333. A. *Balbi ad patrueles*. 340. C. *ad conſecrationem Po. expectandi*. 369. C. *Rodulfi Burgund. & I. R. ad Lambertum Archiep. Mediol.* 395. C. *Italor. Principum ad Hugonem*. 396. C. *Hugonis I. R. ad Imp. Or.* 407. A. *Romani Or. Imp. ad Hugonem*. 408. B. *explorator pro Berengario*. 409. A. & ſeq. *Ro. Po. ad Othonem M.* 412. B. *Berengarii ad Ungaros*. 413. A. *Adeleidæ ad Othonem M.* 414. D. *Ro. Po. ad eumdem*. 420. D. 426. B. *& viciſſim* in ſeq. *Ro. Po. ad Adelbertum exauctoratum*. 425. E. *Romanor. ad Othonem M. pro comitiis & viciſſim*. 433. A. *Venetor. ad Rom. conventum*. 434. B. *Othonis M. ad Nicephorum*. 435. B. *remiſſus*. 436. A. *ſimulans*. 437. A. *repetitur*. 438. D. - *Imp. ad comitia*. 450. (41) D. *Venetor. ad Othon. II.* 452. A. *Hugonis Fr. Regis ad Ro. Po.* 460. A. *viciſſim*. B. *Ro. Po. ad Piſanos*. 478. B. *Henrici I. R.*

ad

ad Po. 480. A. *Henrici II. Germ. R. ad Archiep. Mediol.* 503. C. *Venetor. ad* Po. 508. B. *Romanor. ad Henric. II.* 517. A. & C. *Ro. Po. ad controverſiam Græc. tollendam*. 526. C. *indicentes concil. fruſtrati*. 528. C. *revertentes ſpoliati*. 529. A. *comitior. ad Imp. pro Po. poſtulando*. B. *Po. vices gerens in concil.* 530. D. 532. A. *Po. ad Aug.* 534. B. *ejuſdem ad Imp. Or.* 535. A. *Po. ad Mediolanenſ. Eccleſiam*. 539. B. *Po. ad Germ. R.* 550. B. *Ro. Po. & Germ. Regis ad invicem*. 556. A. *ad cauſſam Simoniacor. in Germ. cognoſcendam*. 557. D. *jubentes*. 561. C. *Germ. R. monentes*. 562. B. *ad Germ. Principes*. 565. D. *eorumdem ad Po.* 566. C. *Po. ad Henric. III.* 572. B. *ad Germ. Principes*. C. *Impp. ad Po.* 573. A. *mittendi*. 576. A. B. *Henrici & Rodulfi jurare juſſi*. C. *Rodulfi expoſtulantes*. 557. B. *Henrici pro eo jurantes*. C. *& Rodulfi*. D. *Hieroſol. expeditionis*. 602. A. *Po. in Lombardiam*. 609. B. (83) *Germanor. ad Po.* 612. C. 623. C. 624. C. *coronationem Impp. Or. expoſcentes à Po. & Romanis*. 633. C. (23) *Henri. IV. ad Po.* 635. A. *Bononienſium ad Henric.* 637. B. *Concilii Virciburgi ad Po. & ad invicem*. 647. B. C. *jurant*. 648. A. *Ro. Po. in Conventu Moguntiæ*. 655. C. *Ro. Po. in Concil. Trecenſi*. 659. B. *Inn. II. ad Lud. Regem Galliæ*. 661. D. *Ducis Venet. ad Imp.* 673. A. *Lothar. Imp. ad Beneventanos*. 674. C. *Romanor. ad Imp.* 692. E. *Friderici Regis Germ. ad Po.* 709. C. *& viciſſim*. 710. B. *Frideri. ad Manuelem Imp.* 712. C. *Januenſium cum muneribus ad Fridericum*. 713. B. *Romanor.* D. *à Frid. irridentur*. 720. C. *Ro. Po. ad eumdem male habiti*. 727. E. *alii capti & ſpoliati*. 729. C. *ab ipſo Frid. honorabiliter accepti*. 730. B. *Mediolanenſ. ad Frid. fruſtrati*. 731. C. *quatuor Pontificii ad magnum Conventum Ronealiæ*. 731. A. *item ad Frid.* 744. B. *Sen. Popul. Rom. ad ipſum Frid.* 747. D. *Genuenſium ad Frid. Imp.* 762. A. *Civitatum Italiæ in Conventu Laudæ à Frid. Imp. rejecti*. 776. C. *ad Monaſterium Puntidenſe pro libertate inſtauranda conveniunt*. 777. C. *Manuelis Imp. ad Pont.* 784. C. *Frid. Imp. ad Ro. Po. non auditi*. 788. A. *Henrici Regis Angliæ ad Pont.* 788. B. *Alexand. III. ad Mutinenſ. eorumque fœderatos*. 791. B. *Frid. Imp. ad Po.* 802. C. *Romanor. ad Alexand. III.* 810. A. *Gregor. IX. pro Concilio*. 975. B. *ab Hencio capti*. 977. A. *Frid. II. ad Inn. IV.* 979. A. 981. D. *Frid. Imp. ad Civit. fœderatas Lombardiæ*. 815. C. *Alexandrini ad eumdem pro fœdere*. 820. C. *Balduini V. Reg. Hieroſ. ad Lucium III.* 825. B. *Henrici Imp. ad Cœleſtinum III.* 839. C. *Romanor. ad eumdem Imper.* D. *ab Inn. III. pro captivis Siculis*. 855. B. *Germanor. ad Inn. III. & viciſſim*. 881. B. *Ro. Po. & Mediolanenſiũ ad Othonem Imp.* 885. B. *Germanor. Principum ad Frid. II.* 890. B. *Bononienſium ad ipſor. fœderatos*. 893. A. *Frid. II. ad Bonon.* 914. A. *Honor. III. ad* Imper. 926. A. *Mediolanenſ. & Bononienſ. cum ſociis contra Frid. II.* 927. C. *Civit. Lombardiæ fœder. ad Conventum Veronæ*. 936. D. *fœdus renovant Mediolani*. 940. B. *Pontificis ad Lombardiam*. 942. D. *FF. Ord. Præd. & Minor. à Pontif. ad Lombard.* 945. B. *Inn. IV. pro elig. Reg. Germ.* 989. D. *Civitatum Italiæ ad eumdem*. 1010. A. *Romanor. ad Inn. IV. Pont.* 1017. A. *Clementis IV. ad Carolum Andegav.* 1055. D. 1057. A. *Alphonſi R. Aragon. ad Alexand.* 1038. D. *Bononienſ. ad Po.* 1046. B. *Clem. IV. ad Civit. fœder.* 1058. A. *earumdem Civitatũ in conventu Mediol.* 1058. B. *Turrianor. ad Clem. IV.* 1059. B. *Laurentii Teupoli Ducis Venet.* 1063. A. *Bononienſium ad eumd.* B. *Caroli R. Sicil. ad Brixianos*. 1063. E. *Napi Turriani ad Rodulf. Reg. Ger.* 1079. A. *Bononienſ. ad Carolum R. Sicil.* 1082. C. *Bononienſ. ad Nicol. III.* 1089. D. *Othonis Archiep. Mediol. ad Rodulf. Cæſarem*. 1098. E.

Legati: Magiſtratum gerentes *in Regno Comitibus majores*. 232. B. *miniſtrantes Italiam*. 273. A. *qui ſic vocati*. 442. A. *eor. officium*. 445. B. *in Etruria jus dicentes*. 825. A.

Legatus Italiæ Præfectus. 533. B. Lombardiæ. 544. (29) 552. A. (52) *ex Aquitania in Concil.* 632. E. *Pontificis in Henricum IV. anathema dicit*. 633. A. *confirmari à Po. in concil. poſtulat*. 637. A.

Leges: *primò Italiæ à Longob. ſcriptæ*. 105. A. *adjectæ*. 124. A. *aliæ*. 155. B. *ſingulis annis aliæ*. 156. A. *emendatæ*. 189. A. *adjunctæ*. 200. D. *tribus Italia vivit*. 232. D. *promulgatæ*. 236. A. *iter.* 237. B. (22) (24) *de jure à Comitibus & vaſſis dicundo*. 242. D. *à Carolo M. Imp.* 252. D. 254. D. *de libera Epiſcopor. electione*. 264. B. (91) *pro comitiis Po. & Eccleſ.* 279. D. & ſequ. *de feudis*. 280. C. (18) (19) *ut valeat Romana curatur*. 306. D. *pro Eccleſiis & Ital. conduntur*. 330. D. *inſignia ferentes*. 351. A. *à Vidone latæ*. 358. C. (10) *pro Eccleſ. diſciplina*. 369. D. & ſequ. *pro juramento auferendo*. 434. C. *de calumniis litium*. 435. A. 436. A. (19) *quam quiſque vult profitetur*. 476. C. *viro & conjuge convenientibus*. 477 A. *de veneficiis & illicitis nuptiis*. 479. C. D. *de beneficiis*. 491. A. (55) *Capitaneor. Mediol.* 509. A. *illarum mali effectus*. 511. B. *comitior. ſtatutæ*. 537. D. *ſeveræ Laudenſibus impoſitæ*. 631. B. (19) *de abdicando extraneo jure*. 682. A. (56) *feudales Italiæ inſtauratæ*. 741. A. *item de ſtudiis*. C.

Lenum Opp. Brixian. 879. A.

S. *Leo II. Ro. Po. à tribus Epiſcop. conſecratus*. 132. E. *acta Concilii firmat*: *pro conceſſione palii Ravennatis, pecuniam recipi vetat*. 133. A. *decedit*. B. (42)

Leo Iſaurus Imp. Or. *ſalutatur*. 160. A. *prœlio victor, ſacris imaginibus hoſtis*. B. (15) *Tiberium in Sicilia delet*. 161. B. Copronymum *fil. habet*. 162. A. (22) *puerum coronat*. 163. A. *in Gregorium Po. inſidias molitur*. 164. A. *eas renovat*. B. *tertiò fortiùs*. 165. A. *Ro. Po. minitatur*. 167. D. (33) *ſimulachra Domini & Sanctorum omnia deleri jubet*. 168. B. *in Catholicos acerrimus*. C. *& fortiùs*. D. *Italicæ defectionis conſcius Exarchum mittit, tollere Pontificem jubent*. 171. B. *crudeliùs ſæviens Patriar. CP.tanum in errorem ducere tentat*. 175. B. C. *Conciliab. habet*. (46) *Anaſtaſium ſubrogat, cui repugnantes multati*. 176. A. *iterùm à Ro. Po. monitus*. B. *Gregorium Presb. cuſtodiri mandat*. 177. B. *Romanos & Po. vindicare ſatagit*. 178. A. *claſſis naufragio iratus, Siculis & Calabris intolerabilia imponit*. 178. B. *obit*. 182. A. (61)

Leo Archidiac. *Raven. Archiep. à Pontif. conſecratus*. 215. A. *Tribunos ad Ro. Po. legat.* 217. C. *mortuus*. 220. C. (28)

Leo IV. puer à patre Copronymo conſors Imper.

ancitus ſacratur. 195. B. patri Imp. Or. ſuccedit. 233. B. (9) fil. Porphyrogenitum conſortem regn. declarat. 234. B. (13) inclementius in ſanctas imagines ſe gerens, moritur. 235. B. 18)

Leo III. R. Po. legatos & munera ad Carolum M. mittit. 245. B. (45) ab eo recipit. 246. A. in terram à conjuratis abjectus, oculis & linguá præciſis, arctè cuſtoditur. 247. C. ſtupendo miraculo liber. D. Spoletum exercitu deductus. E. in Francia benignè exceptus. 248. A. honorificè dimiſſus Romam redit. 249. A. de conjuratis judicat. C. cum Senatu occurrit Carolo M. 250. A. in judicium citatus. B. defenſione legibus conſtitutá utitur. C. pro inſonte habitus. 251. A. de referenda Carolo gratiá, diem deſtinat. D. Imperatorem illum, & Pipinum Regem inungit. 252. A. pro accuſatoribus ſuis damnatis gratiam impetrat. D. ſupplicationes rogationes dictas inſtituit. 253. C. nuptias Imperatorias promovet. 254. B. pallium concedit Patriar. Gradenſi. 256. A. à Carolo requiſitus. 256. C. Mantuam accedit. D. in Franciam, dehinc Ravennam. 257. A. tabulas fœderis legatis tribuit. 262. C. in eum conjurantes necati. 265. C. de ejus cauſſa ſolicitus Ludovicus. D. per legatos ipſum inſtruit, dum ægrotat ejus villæ incenſæ, & Roma eripienda. 266. A. obit. B. (97)

Leo V. Armenus Imp. Or. à Rangabe elevatus. 262. C. Bulgaros fugat, SS. imaginibus averſus. D. fœdus renovat. 263. A. 265. B. 266. B. ejus legatus auditur. 267. A. occiſus. 275. C.

Leo Nomenclator: Ro. Po. legatus ad Ludov. 276. B. oculis & vitá orbatus. 278. A.

Leo Ep. Centumcellenſ. legatus. 281. A.

Leo à Lothario ad coërcendos legatos miſſus. 289. D.

S. Leo IV. Ro. Po. ſinè Principis permiſſu conſecratus. 300. B. (15) Urbem à Baſiliſco & incendio liberat. 301. A. Baſilicas ornat. C. Patriar. Grodenſi pallium tribuit. D. muros Urbis reſtaurat. 302. B. de periculo Sarracenor. ſolicitus. C. cum Clero & Populo Oſtiam occurrit. D. victor ampliora ornamenta proſequitur. 303. B. Ludov. Imp. inungit. (21) munitione abſoluta, Urbem Leoninam conſecrat. 306. A. (26) concil. habet. C. Lothario ſcribit. D. obit, inter SS. relatus. 307. A.

Leo Imp. Or. Legatus. 311. B. mens Ro. Po. ei ſignificatur. 313. A.

Leo Caloprinus Pater Dominici Abbatis Altin. Ep. Torcellan. 326. C.

Leo Ep. Caprulenſ. communione privatus reſtituitur. 326. C.

Leo Ep. Sabinenſ. Po. nepos & Legatus ad Carol. Calvum cum muneribus. 331. B. refert, auxilia promitti. 333. A.

Leo Ep. Teanenſ. Pontificem adit, ut moneat. 335. B.

Leo Patriar. Aquilejæ. 369. A. (38)

Leo V. Ro. Po. 383. B. à Chriſtophoro ejus ſacerdote deturbatus. C. abdicare coactus. 384. A. (59) (60)

Leo VI. Filoſ. Imp. Or. ejus exercitus in Duc. Benev. miſſus fugatur. 352. A. alio miſſo Benev. recipit. 361. A. Sarracenor. divexationibus connivet. 385. A. Alexandro fratri relinquit Imp. 385. B. (64)

Leo Ep. Papienſ. conjurantibus in Regem portas occludit. 398. B.

Leo VI. Ro. Po. 399. A. (94) obit. 400. B. (96)

Leo VII. Ro. Po. 404. B. (6) de pace ſolicitus. 405. B. obit. 406. B.

Leo Ep. quidam: Eccleſ. infidelis. 426. C.

Leo Protoſcriniarius: ad Othonem M. leg. 426. B. Ro. Po. nomine VIII. 428. C. legem comitior. ſtatuit. E. iterùm Aug. inſignit. 429. B. eum rogat. 430. A. abdicatus, actis reſciſſis. B. reſtituitur. C. ad pedes habet Benedictũ V. Antipap. D. eum Presbyteratu privatum relegat. 431. A. obit. 433. A. (12)

Leo Abbas: ad Hugon. Fr. R. leg. 460. B. cauſſam Ep. Remenſ. definit. C.

Leo II. Archiep. Raven. 467. A. (93) confirmationem poſſeſſionum obtinet. 468. A. paralyſi correptus. 468. B. (98)

Leo Ep. Equilinus in conventu. 504. B. (94)

Leo IX. Ro. Po. conſecratus. 518. C. (29) concilia plura habet in Ital. Gal. & Germ. 519. A.B. in Ital. revertit. 520. A. concil. habet in Berengar. B. (33) accit Campaniæ Principes. (34) Beneventanos laxat. (35) Vercellas proficit. 521. A. (36) in Franciam & Germ. redit. B. in Ro. concil. Ep. Vercellenſem abdicat, Salerni Ep. confirmat, Piſanos excitat. 522. A. Capuam ac Benev. pergit. B. (41) Ungariam inde Germaniam petit. 523. B. (46) permutationem facit, exercitum impetrat. 524. A. concil. habet. B. & ſequ. ab bellum procedit. 525. B. Caſſinum beneficiis ornat. C. victus, Beneventum incolumis deductus, Archiep. ordinat. 526. A. ad controverſias Græcor. Legatos mittit. C. (53) ejus literæ. D. Benevento Capuam, inde Romã infirmus translatus obit, ſanctitatis famâ. 528. C. (55)

Leo Ep. Acridanus à Leg. damnatus. 529. A.

Leo Ep. Oſtienſ. plebejo amictu fugit. 626. C.

Leo Abbas Teanenſ. Monaſter. Caſſini inſtaurare cœpit. 386. A. (66) à Principib. poſcit nec Teano ſe movet. ibi.

Leo Card. Ep. S. Crucis & Leg. 881. B.

Leo ex Valvaſoribus de Perego Archiep. Mediol. 969. (19) 1015. C. moritur. 1035. C.

Leodium Gal. Belg. Urbs: Henrici III. ſpoliati refugium. 612. D. ibi Henric. IV. 652. D. ejus Ep. Mediolanenſium Præſ. 765. D.

Leonis ſam. 592. D. 623. C.

Leonis Caſt. Cremonenſ. ædificatum. 833. D.

Leontia Phocæ uxor: Aug. coronatur. 72. A.

Leontium Sicil. Urbs: terræmotu dirutum. 788. C.

Leontius milit. P. Juſtiniano naſum mutilat eum relegat, ſe Imperatorem facit. 142. C. (62) naſo mulctatus in carcerem conjectus. 143. A. jugulatur. 146. C.

Leopardus Abbas Nonantulanus ab Ungaris incolumis. 382. E. (57) revocatis Mon. Monaſter. reſtituit. 385. B.

Leopoldus March. Orientalis ad Imperium tendit. 655. B.

Leopoldus Auſtriæ Dux: Ricardum Regem Angliæ captivum facit. 845. D. (55)

Lepuſculus: cauſſa ut Roma capiatur. 364. C.

Leucum arx ad oram lac. & fl. Abduæ: ibi parant Mediolanenſes. 651. D. 1085. C.

Leudoinus Ep. Mutinenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C. privilegior. cumulationem Eccleſiæ obtinet. 361. B.

Levigildus Hiſp. Rex: interfectus. 37. A.

Libri: magni pretii combuſti. 168. C.

Liburia Prov. Ital. ab Ungaris direpta. 405. C.

Liernam opp. Comenſ. à Mediolanenſibus captum. 648. C.

Lietmarus Ep. Bremenſ. ad contumaciam expurgandam invitatus. 559. B. (75) à liminibus Eccleſiæ ſeparatus. 561. A. adit Regem ſeditio-

tio-

tionum ſocius. 571. D.

Ligeris fl. Gal. Celt. ap. eum Ludov. Lotharium prævenit & cogit. 287. C.

Ligius qui. 539. D.

Lignacum opp. ad dext. Atheſ. prope Veronam: ibi Vido Imp. 361. B.

Lignanum Opp. Agri Seprienſis. 800. B. ibi Mediolanenſ. victores. 801. A.

Ligures: primi Ital. tenuerunt. 3. B.

Liguria: Provincia, ejus termini. 4. B. capta. 15. B. ad 16. B. regi retenta. 231. C.

Lingones Gal. Cel. in Camp. Urbs: ibi Ludov. 287. B.

Liniacum. V. Lignacum.

Linzo Ep. Cremonenſ. Othonis M. ad comitia Leg. 433. A.

Liparis Inſ. Mediter. S. Bartholomæi oſſibus privatur. 291. A.

Liquentia fl. Venetor. ad ejus pontem Forojulienſ. exercitus ad Alahim traductus. 139. C.

Liris fl. in fin. Campaniæ: ap. eum arx condita Sarracenis conceſſa. 336. A. pons ad caſtrum factus. 510. D.

Litulfus Othonis M. fil. Rex Germ. à patre deſtinatur. 415. A. præmiſſus. B. in patrem conjurat. 416. B. Ratiſponam expugnat, militibus diripiendam dat. C. in fidem redit. 417. B. in Bereng. II. miſſus. 419. A. prælio fundit, repente obit. 419. D.

Liudevitus Pannoniæ inf. Dux: nova molitur. 273. A. ſuperbiâ elatus, ſternitur. 274. A. tribus exercitibus adortus, Caſtello ſe continet. 275. A. - Carniolenſes & Carantanos amittit. B. ad pertinaciam hortatus. 276. B. incurſatus Legatos mittit. 277. A. dolo necatus. 278. A.

Liutvardus Ep. Vercel. V. Truſardus.

Locuſtæ: exedunt ſata. 54. A. in maxima copia. 602. C. 944. C.

Lodorengus Andalus Bonon. Ord. F. Gaudentium Magiſter. 1047. B. Prætor Florent. 1057. C.

Logotheta Imperium aſſumit. 254. B.

Lollianum Opp. Bonon. 1083. B.

Lombardi: feritate Fr. territi. 296. D. Francis obvii. 376. C. Romanis conveniunt Adelbertum I. R. revocantes. 432. D. puniendi. 433. D. conjurant. 497. A. ſeverè puniti. 498. A. B. (80) (81) ab exilio reſtituti. 513. A. fugati. 526. A. vexilliferos inſtituunt. 592. E. ad Hieroſol. bellum procedentes. 602. B. auxilia præſtantes. 606. B.

Lombardia: exercitu Fr. afflicta. 296. D. ad eam Craſſus Imp. 345. A. in Vidonis poteſtate. 358. A. in ea Germanor. exercitus fruſtratus. 360. A. C. maximum ejus detrimentum. 361. A. - Ludovico III. occurrit. 376. C. ab Ungaris direpta. 393. C. lue invaſa. 403. B. ab Ungaris deprædata. 412. C. ibi Otho M. 432. C. quo cum exercitu abducto tumultuat. D. ordinatur. 434. A. 436. A. regio per Othonem M. ordin. 441. C. ejus civitatum, quæ Reipub. ratio. 447. D. inopiâ & peſtilentiâ maximè laborat. 475. C. ab Henrico I. R. luſtrata. 480. A. in tumultu. 485. C. 497. A. & ſeq. in ejus obſtinatos Antiſtites concil. ſententia. 542. E. ejus Præfectus Antipapæ favet. 544. B. ejus Abbates præcipuè ad Concil. Rom. vocati. 557. C. hujus civitates deluſæ ab Henrico III. recedunt. 574. C. ab eo populata. 593. D. ad eam Henric. IV. 630. B. de multis ejus caſtris contentiones. 634. C. frigore, fame, peſtilentiâ, terræmotu affligitur. 642. C. (48) eam pertranſit Caliſtus II. 644. A. terræmotu labefactata. 924. B. deficit. 925. D. aquis inundata. 941. C. grandine & locuſtis vaſtata. 944. C. miſerabilis. 988. C. peſtilentiâ afflicta. 1045. C. ejus ſocii contra Frid. I. Imp. jurant. 792. A. pacem habent cum ipſo. 802. E. 815. D. 816. D. contra Frid. II. Imp. 927. C. ab ipſo proſcripti. 928. D. iterum contra ipſum jurant. 942. D.

Longinus Patric. Italiæ primus Exarchus: novos inducit Magiſtratus. 11. A. oppida confirmat. B. Provincias amittit. 14. D. E. item, eas tutare impotens, vel hoſtibus occurrere. 15. B. confugientes excipit. 20. B. reſiduos & Longobardicum theſaurum CP. mittit. C. Claſſenſi bello graviter occupatus. 25. C. præliis implicitus. 29. B. revocatur. 31. A.

Longlarum locus Germ. ibi Balbus. 341. A.

Longobardi: Regnum in Italia induxerunt. 1. B. in Pannoniâ armor. gloriâ florentes, unde venerint. 9. A. eorum deſcriptio. 13. D. quanta in Pannoniâ mora. 14. A. Ital. petunt. B. victores. 15. A. Regnum inſtituunt. 16. C. in Galliam irrumpunt. 24. A. plura loca Italiæ vincunt. 25. B. C. Romam obſident. 26. C. obſidionem relinquunt. 27. B. captivos vexant. 28. A. fidem Ro. datam violant. 29. B. Legatos ad Mauricium & Fr. Reges mittunt. 32. B. Regem eligunt. 33. A. decus eorum & opes ad potentiam augentur. C. Brixillum ad ſolum dejiciunt. 34. A. miraculo perterriti. 36. A. in Francos parati. 40. A. eos fugant. B. Caſſinum evertunt. 42. A. filios Arriano ritu intingendos decernunt. 44. D. adverſ. Francos procedunt. 45. C. Arrianiſmo maculati ad Catholicam fidem invitantur. 50. C. inducias impetrant. 52. C. Ro. oppugnant. 53. A. Camertes redigunt. B. rebelles puniuntur, pacem faciunt. 55. A. Urbibus & Oppidis privantur. 57. A. Peruſinum agrum deformant. B. Romam oppugnant. C. Romanos captivos opprimunt. 58. A. injuriis inſectantur. 60. B. Ital. premunt. 63. C. pacem agunt. 65. A. oppida capiunt, & incendunt. 67. ad 68. S. Jo. Baptiſtæ devoti. C. manus jungunt. 70. B. paciſcuntur. 73. C. fœdus cum Francis renovant. 77. C. ſchiſma cauſſant. 79. A. pro invaſione oppidor. pecunias concedunt, tributo abſoluti. 81. B. ab Hunnis adorti. 84. A. incenduntur. B. perfidiâ allucinati. 85. A. abducti, trucidati. C. eorum Regia turbata. 98. A. conſuetudo in leges translata. C. diripientes incendunt. 102. A. Romanos vincunt. B. inter ſe diſſident. 117. A. & ſeq. ad Haſtam Francos ſternunt. 119. C. Græcos terrent. 120. C. & E. eoſque fugant. 121. B. ut à civilibus bellis arcerentur, Hunni advocati. 122. B. trecenti cæſi, quingenti captivi. 160. A. à Ro. Po. auxiliares vocati, Urbem defendunt. 165. B. Ravennam diripiunt. 166. B. Ducatum erigunt. D. ex ea pulſi. 167. D. Bononiam Urbem, oppida Æmiliæ occupant. 170. B. in Ro. Po. muneribus ſolicitati. 173. A. inde cum Exarcho conveniunt. B. Francis accurrentes Sarracenos adverſ. 176. B. (47) inter ſe bellantes. 179. C. & ſeq. Romam obſident. 180. B. Hildebrandi regnum Rachiſio deferunt. 189. A. bellum inferunt. 191. C. religionis amore Rachiſio Aiſtulfum ſufficiunt. 194. C. (84) Exarchatum & Pentapolim in poteſtatem adducunt. 196. D. (88) 197. A. (89) multitudine ad Alpes accurrunt, à paucis victi. 202. D. obſeſſi reſtitutionem paciſcuntur. 203. A. incurſantes Romam obſiden-

ſident. B. à Francis obſeſſi. D. majora promittunt. 204. C. tributum Francis renovant. (97) de bello inſtaurando conſultantes. 205. A. inter ſe diſſidentes. 206. A. territi Ro. Po. auctoritate. 207. A.B. Schiſma Eccleſiæ tumultuarie concitant. 211. D. Raven. commovent. 215. A. Gradenſem Eccleſiam premunt. B. & 213. C. doloſi. 216. B. in Exarchatum irrumpunt. 217. C. & in Pentapolim. D. ſimulant. 218. D. ingenti exercitu adunati. 221. C. fugam territi capiunt. 222. A. victi. B. Papiæ obſeſſi. D. ſe dedunt regno ſpoliati. 226. B. eorum morum compendium. 227. & ſeq. eorum leges adhuc in Ital. quomodo. 232. D. reſidui nova moliuntur. 233. B. deficientes puniti. 234. A. item. 239. B. & 242. C. & 244. C. jam tertiò auxilia petentes à Ludov. in Sarracenos. 316. A. in Germanos. 474. (7)

Lopecinus Ep. Mutinæ, privileg. obtinet. 195. A.

Lotharienſes: Othonis M. fidi eidem obvii. 416. B.

Lotharingia à Lothario, conſtituta. 296. B. Lothario filio tradita. 307. C. diviſa. 323. A. ejus pars Ludovico Imp. conceſſa. 324. (61) eam occupare contendit Calvus. 331. C. in paternor. diviſione Ludovici portio pars ejus, altera autem Craſſi fratris. 332. B. tota, Craſſi cum Regni tit. 346. C. à Nortmanis incurſata. 349. C. Colonienſi Archiepiſcopo conceſſa. 418. B.

Lotharius Ludovici Imper. fil. natu maximus: Imp. & Rex Fr. declaratus. 267. C. (99) uxoratur. 276. C. in Ital. ad coronam miſſus. 277. B. REX ITAL. Modoëtiæ inde Romæ coronatus. C. non abſolviſſe dicit. D. ejus epocha (13) duos ſucceſſivos Duces Beneventi ſufficit. 279. B. res Urbis componit. C. de feudis legem ſtatuit. 280. C. (19) privileg. Gradenſ. Eccleſiæ confirmat. 281. A. injuriam illatam arbitratur. C. ad Marchiam Hiſpan. tuendam miſſus. D. in Ital. dimiſſus. 282. B. ad patrem advolat, ſed à conjuratis corruptus eorum facta laudat. 283. D. leniter punitus. 284. A. patrem Imperio ſe abdicare cogit. 286. A. Pariſiis exercitum congregat. C. Legatis reſpondet. 287. A. à patre inſequutus, increpitus jurat. C. ab eo accerſitus, morbo impeditur. 288. C. Pontificem ſuſpectum habens, Italiam diripi permittit, Eccleſias ſpoliat. 289. A. à patre monitus. B. inclementer reſpondet. C. Legatos Po. arcere à patre curat. D. ejus miniſtri puniti. 290. A. ad patrem vocatus accedit. C. - R. Franc. & IMP. ſolus. 293. B. copias parat. D. prœliatur. 294. A. fugit, inducias pangit. B. nova diviſione facta Regnor. pacem init. 295. D. novum Regnum conſtituit, filium Regem & conſortem Imp. ac it. 296. B. eumdem cum exercitu, in Ital. mittit. C. Italiam non attingit. 299. A. (10) lapſam diſciplinam reſtaurare, filio præcipit. 304. B. ad eum calumniæ delatæ. 306. C.D. Regna filiis dividit, Monachus decedit. 307. C.

Lotharius Lotharii fil. Rex Lotharingiæ à patre conſtitutus. 307. C. inſano concubinæ amore, divortium procurat. 313. B. obtinet. C. eam ducit. D. hujus diremptionis Legatus. 314. D. anathema ei indictum. 315. A. inſtigatus iterùm eam rejicit & provocat. B. à Po. monitus, à fratre in auxil. advocatus. 318. A. accedit. B. (48) inglorius revertit. 319. A. ad Po. ſcribit. 320. C. Romam venit. 321. A. cœcus Domini corpus ſuſcipit. B. (53) obit. 322. A. (54)

Lotharius II. I. R. Hugonis fil. ex Alda: Regni ſoc. declaratur. 402. A. ejus epocha. (1) REX ITAL. coronatus. B. (2) bona Canonicor. Mutinenſ. confirmat. 404. B. Burgundiam adit, uxorem ducit. 406. A. (11) (12) captato tempore miſericordiam implorat, animos vincit. 410. D. nomen tantùm Regis ſervat. 411. A. patre abſcedente ſolus REX, uxori prædium donat. 412. A. deprædantibus Ungaris quieſcit. 413. A. phreneticus obit. B. (33)

Lotharius II. IMP. 655. C. Spiram obtinet. 660. A. ab Inno. II. coronatur. 663. C. (21) in Italiam venit. 666. B. iterùm in Laterano coronatur. 667. B. Jus ad Mincium dicit, inde in Roncaliis. 672. D. & Parmæ. 673. A. Cremonenſibus bellum infert, moritur. 681. C. ejus laudes. D.

Lotharius Anagninus Can. Regul. Ro. Po. creatus. 854. C. Vide Innoc. III.

Lovanium Germ. Inf. ſeu Gal. Belg. Urbs: ad eam caſtramentati Nortmani. 349. C. ab eis invaſum. 351. D. liberum. 352. A.

Luca Urbs Tuſc. ibi Lothar. infirmatur. 322. A. ejus Marchio opibus in Ital. præſtans. 355. B. à Ludov. III. Imp. luſtratur. 379. A. in ejus agro Otho III. 468. A. à Conrado Germ. It. Rege capta. 492. (58) ejus Ep. ad Pontif. evec. 543. B. ibi Baſil. à Po. conſecrata. 546. D. ejus Eccleſiæ bona aucta confirmata. 576. C.

Lucania, ſeu Baſilicata It. Provincia. 4. B. quibus adjuncta. 441. D.

Lucenſes: in Piſanos vario marte pugnantes. 475. B. ſocii Senenſium à Florentinis fracti. 690. C. contra Piſanos prœliant. 784. B. iterùm fœliciter. 785. C. in auxil. Urbevetanor. in Germanos. 823. C. bellum Piſanis inferunt. 1079. B. Piſciam recuperant. 1096. B.

Luceria Apul. Urbs: per Græcos Longobardis erepta. 120. A. capta & recuperata. 254. C. capta. 319. A.

S. Lucia: ejus corpus Syracuſis CP. aſportatur. 504. A. (93)

Lucinum Caſt. Comenſ. à Mediol. ſolo æquatum. 973. A.

Lucius II. Bonon. Ro. Po. 691. A. male cum Romanis pugnat. B. moritur. D.

Lucius III. Ro. Po. 813. C. morti Archiep. Moguntini præſens. 814. A. Velitrū ſe confert. C. inde Veronam. 822. C. ibi Concil. præſente Frid. I. Imp. tenet & moritur. 825. B.

Luceolum caſt. Exarch. à Longob. captum. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. ibi Exarchus tyrannus occiſus. 88. D. reſtituitur. 204. D.

Ludi: à Copronimo editi. 188. C.

Ludovicus Lotharii fil. REX ITAL. & IMP. conſors declaratus. 296. B. cum exercitu in Ital. C. Bononiam expugnat, muris nudat. D. Romam accedit. 297. A. REX. & IMP. coronatur. 298. A. Papiæ moratur, jura reddens., privilegia indulgens. C. prœlio à Sarracenis devictus. 299. (13) ejus verior in Imp. proclamatio. 303. (21) exercitum ducit in Sarracenos. 303. D. eos jugulat, Ducatum dividit, Monaſteria eximit, privilegium Ep. Cremonæ concedit, colloquitur Patri. 304. A. diſciplinam reſtaurare juſſus. B. prœlia edit, Duce Salerni dejecto, conventum indicit. C. de actis ejus diſſerit. 305. D. inquirere juſſus. 306. C. ſolus IMP. 307.

307. C. in adminiſtratione diligens. D. Venetias pergit. 308. B. Romam inde Lombardiam. C. Romæ comitiis præſens. D. venerabundus Pontifici. 309. A. pro Archiep. Raven. rogat. 311. A. jus dicit, privilegia dat. 312. E. Campaniæ bello diu implicitus. 315. A. poſtulatus auxilia mittere in Sarracenos. 316. A. Caſſini privilegia firmat. B. Capuam evertit, progreditur. C. indignos fruſtrat. D. (45) Barrium oppugnat, Lotharium auxiliatorem advocat. 318. A. Luceriam iterato aggreſſu capit, Barrium tentat. 319. A. turbatur. B. - laudat Romanos, jura Eccleſiæ ſe ampliaturum dicit. C. Barrium aliaque Oppida tentat. 320. C. tandem Barrium ſubvertit. 322. A. (60) conſpiratores inſequens Æſerniam recipit. B. Beneventum revertit. D. veniam petentibus concedit. 323. A. de fraternæ hereditatis diviſione conqueritur, cujus partem obtinet. (61) iterum IMP. Romæ coronatus. B. iterum Campaniam reducit. C. D. - Beneventi in maximo inſidiarum periculo. 324. B. Sarracenos profligat. 325. A. Romam accedit de juramento conſulturus. B. (64) uxorem exercitui præficit. C. in Lombardiam morans beneficus. 326. A. (66) obit Mediol. C. veriùs in finibus Briſcianis. (69)

Ludovicus Pius Caroli M. Fr. Regis fil. patrem Italiam pergentem comitatur. 326. A. Rex Aquitaniæ inunctus. C. ad fratrem cum exercitu in Ital. deſcendit. 244. B. juncti in Beneventana Regione victores. C. IMP. conſors. 263. C. à patre coronatus, ſacramentum Principibus jubet. 264. A. (50) libertatem electionis Epiſcopor. ſancit. B. (91) ſolus IMP. patris teſtamentum explet. 265. A. fœdera renovat. B. comiter judicat. C. de Ro. Po. ſolicitus. D. ab ejus Legatis edoctus, & Ital. Rege. 266. A. de Ro. Po. adventu per Legatos monitus ei occurrit. C. inunctus, amicitiam firmat. D. captivos dimittit, Legatum Imper. Or. audit, Cadolachum conſulit. 267. A. ſub ruinis procumbit. B. Imperat. & Reges declarat. C. donationem confirmat. D. exercitum parat. 270. E. ſeditioſos in poteſtatem habet. 271. A. quorum ſententiam mitigat. 272. A. bellum infert Brittonibus, Liudevito indicit, dat Siconi pacem. 273. A. conventu leges addit, Juditham nubit. B. exercitum in Pannoniam mittit. 274. A. tribus exercitibus eam aggreditur. B. conventum habet, providet. 276. B. C. bona conjuratis reſtituit, Epiſcopo Mutinenſi privilegia concedit. D. conventum habet, diſponit. 277. B. D. 279. A. Legatos mittit & recipit. 278. A. B. de bello Brittonico redit. 279. B. de venatione ad conventum pergit. 280. C. item. 281. A. Legatos audit. B. Forojulienſi Duce depoſito Marchiam erigit. C. ſibi & ſuis fugâ conſulit. 283. B. uxorem velari ſuadet. C. conventum proceribus indicit, pœnam conjuratorum mitigat. 284. A. uxorem è Monaſterio revocat, omnibus ignoſcit. C. molliter Pipinum punit. D. conventum habet. 285. A. exercitu filiis occurrit. B. ad pacem à Po. adductus. C. ad filios pergit. D. in cuſtodiam traditus. 286. A. Imperio ſe abdicare coactus. B. prœlium vitat. C. in Monaſterio relictus, Auguſtalia reſumit. 287. A. Pipinum & alios in gratiam recipit, uxorem revocat, filios armis inſequitur. B. Ludovicum increpat, jurare cogit. C. res Imp. conſtituit, Epiſcopos deponit, Eccleſiæ reconciliatur. 288. A. filios increpat, ab uxore hortatus. B. Lotharium accerſit. C. ad Friſiam defendendam accedens, Legatos ad Po. mittit. 289. A. Lotharium monet. B. conventus habet de rebus Eccleſiæ. 290. A. Carolum filium coronat. B. Pipinum luget, Ludovicum advocat, regna dividit. C. Ludovico filio ignoſcit. 291. A. iterum deficientem comprimit, laudatus, moritur. 292. A.

Ludovicus Ludovici Imp. fil. Bavariæ Rex. 267. C. à conjuratis in patrem adductus bellum decernit. 285. A. Pontificem fruſtrat. C. patrem & novercam cuſtodiæ tradit, rei ſummam Lothario relinquit. 286. A. à patre inſequutus. 287. B. increpitus. 288. B. tumultuat. 291. A. iterùm deficit. C. fugâ in regnum ſe refert. 292. A. Carolo fratri adverſ. Lotharium ſe jungit. 293. B. prœlio victor. 294. A. inducias pangit. B. Rex Germaniæ titulatus, pacem init. 295. D. Lotharingiam cum fratre dividit. 323. A. duobus filiis pro Ital. regno miſſis, cum tertio Franciam dilacerat. 328. A. B. (72) obit. 331. C.

Ludovicus Ludovi. Regis Germ. tertius fil. cum patre Franciam dilacerat. 328. B. patris funeri præſens, caſtra ponit adverſ. Calvum Imp. 331. D. Legatis cum aqua, & ferro candenti fruſtratis acie illum fugat. In diviſione paternor. ejus portio. 332. A. cum Balbo conveniens, diviſione pacem ſtatuit. 340. C. in Germ. ſe recipit. 341. A. fratris morte Rex Lotharingiæ Ratiſponam accurrit Rex Bajoariæ ſalutatur. 342. C. fato concedit. 346. C.

Ludovicus Balbus Calvi Imp. fil. Compendii conventu, patris tabulas recipit, Rex Franciæ conſecratur. 337. A. ægrotat. B. anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ. 338. B. obvios Epiſcopos mittit Ro. Po. E. Trecenſi concilio ſupervenit, Eccleſiæ ſe affuturum promittit, ſi Auguſtali coronâ exornetur. 339. C. IMP. inunctus à Po. 340. A. Rex Franciæ tantùm (95) in Ital. vocatus adverſ. Sarracenos. B. cum patruelibus componit. C. ornatum regium ad Ludovicum filium mittit ut conſecretur, moritur. 341. B.

Ludovicus Ludovici Bajoariæ regis fil. anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ. 338. C.

Ludovicus Balbi fil. ad eum regius ornatus à patre miſſus, Rex Franciæ conſecratur. 341. B. deſpectus. ibi. adverſ. Boſonem in Prov. bellum gerit. 343. A. Nortmannis obeſt. 345. A. obit. 348. D. (21)

Ludovicus Boſonis Regis fil. Provinciæ Rex: ad Ital. accitus. 374. B. exercitum parat. C. à patre ſuis inviſo. E. in Ital. tranſgreſſus. 375. A. ſacramento ſe obligat non repetiturum, reditus permiſſus. B. ſacramento neglecto vocatus redit, occurrente Lombardiâ. 376. C. REX ITAL. inſignitus. D. ejus epocha (50) varia privilegia. 377. A. exercitu Veronam tendit, eâ expulſo Berengario. 378. C. totum regnum pacatum adminiſtrat. D. Tuſciam luſtrat. 379. A Veronæ agens, exercitu dimiſſo, inopinato adortus. B. obcæcatur. 380. C. (52)

Ludovicus Arnulfi Germ. Bavar. & Ital. Regis Imp. fil. patri Rex Germ. ſuccedit. 375. D. obit. 386. B. (70)

Ludovicus Fr. & Burgundion. Rex: à Principibus vexatus, Po. mediatore ſublevatus. 407. A. ad diſcordias in eum tollendas Synod. celebratur. 412. B.

Ludovicus Fr. Rex: Concil. Provinc. pro Schiſmate Ec-

Ecclæ. tenet. 760. B. Alexand. III. honorificè recipit. 767. C. moritur. 813. A.

Ludovicus VII. Fr. Rex: Inn. II. liberaliter recipit. 663. C. Crucem contra infideles ſuſcipit. 696. D. 701. B. ab infidelibus captus, à Siculis liberatus. 704. D.

Ludovicus Bononienſ. familiarium Alberici de Romano princeps. 1044. D.

Ludovicus Ricardi Sanbonifacii fil. 1017. C. perpetuò Veronâ exiliatus. 1048. C. in auxil. Carol. Andegav. 1056. A. moritur. 1098. E.

S. Ludovicus R. Fr. ejus Corpus miracula edit. 1070. A.

Luganum Helvetior. locus ad Lac. Larium: ibi necatus Comenſ. Ep. 647. B. proditione tentatur. 650. C.

Lugdunum Gal. Urbs: in ejus conventu Ludov. litem cum Viennenſi Eccleſia cognoſcit. 290. B. ad eam Lothar. fugit. 294. B. Caroli Calvi portio. 323. A. ibi Po. Ro. 338. D. ibi Inn. IV. à Lud. Rege honorificè exceptus. 982. D. ibi Concil. ejuſdem Po. 984. B.

Luipoldus Archiep. Moguntinus, juri conſecrationis Germ. R. cedens. 528. B.

Luitberga Deſiderii R. fil. Ducem Bajoariæ maritum incitat. 241. C.

Luitfredus Ep. Papienſ. pecuniâ ſe in ſede ſervat. 411. B.

Luitpertus Longob. ITAL. REX à patre inſtitutus, Aſprando tutore. 144. A. Regno ſpoliatur. B. (66) captus. 145. C. (69) occiſus. 146. A.

Luitprandus Longob. Aſprandi fil. puer exul in Bajoariam. 146. A. patri ſuccedit REX ITAL. paratas inſidias ſolertiâ ſuperat. 155. A. novas leges adjungit. B. Patrimonia Ro. Po. adimit. 156. B. iterùm reſtituit. 159. A. (12) Comi mœnia, ſac. ædem dedicat, arcem condit. 160. C. (18) pro Aquilejæ Patriar. Ro. Po. rogat. 162. B. oſſa S. Auguſtini pretio obtenta Papiam transfert, templum vovet. 163. B. (25) ibique ponit. 164. A. vetus bellum renovat cum Exarcho. 165. D. Ravennam circumdat, Claſſem delet. 166. A. Urbem diripit. B. equeſtrem ſtatuam Papiam dirigit (30) de Exarchatu Ducatum erigit. C. oppida & Bononiam occupat. 170. B. Pentapolim penetrat, regionem conſtituit. 171. A. Sutrium dolo capit, Eccleſiæ reſtituit. 173. A. cum Exarcho paciſcitur. B. Pipinum in fil. adoptat. 175. A. (45) auxiliis Carolum Martellum in Sarracenos juvat. 176. B. (47) Ducatui Benev. nepotem removet alio ſuffecto. 178. C. Pemmonem punit, ei Forojul. Ducatum adimit, filio tradit. 179. A. Tranſemundo deficienti Ducatum Spolet. invadit, nepotem ſufficit. D. ad Ro. Po. Legatos fugitivum repetentes mittit, exercitum traducit, oppida occupat. 180. A. Romam obſidet, oratores fruſtrat. B. Carolo Martello mediatore Romanâ ditione cedit, oppida retinens. D. gravi morbo implicitus. 181. B. convaleſcens nepotem Regni ſocium ſibi comparat. C. (59) novum bellum infert Tranſemundo. 184. A. (66) quem Clericum facit ei Aſprandum ſufficit. B. Ro. Po. honore excipit. C. poſtulata concedit, patrimoniis magnis auget. 185. C. Godeſcalcum Benevento potitus privat. 186. A. Cæſenam occupat, Ravennam oppugnat. B. optimates obvios ad Ro. Po. mittit. D. ſe in ejus auctoritate fore ſpondet. E. moritur (69) laudibus commendatus. 187. A.

Luitprandus ſeu Liutprandus Ep. Cremonenſ. Othonis M. ad Po. leg. 426. D.

Luitprandus Sacerdos Mediol. Erlembaldo adhærens necatur. 560. B. mutilatus. (77)

Luna: mirabiliter obſcurata. 130. A. ſuffuſa ſanguine. 133. B. cruore infecta. 481. B.

Luna: Liguriæ Opp. captum incenſum. 102. A. ibi Arnulphus. 364. B.

Lundonenſis, ſeu Ludenſis Archiep. à latronibus Germ. captus. 737. A.

Luprum Opp. Venetor. primo Olivolæ Epiſcopo ſubditur. 233. A.

Lupus Patriar. Aquilejæ. 341. (99) mortuus. 349. A.

Lupus II. Patriar. Aquilejæ. 402. B. pacem & fœdus contrahit. 408. A. (18)

Lupus Prætor Cremonæ. 939. A.

Lux ſereno cœlo mirabiliter obſcurata. 208. B. 291. A. 292. A.

M

MAcarius Patriar. Antioch. in Monothelitar. errore CPtano unitus. 128. B. de concil. convocatione monitus. 131. C. aſſidenti, mandatum factum. D. in propoſito manens, anathemate percuſſus, abdicatus relegatur. 132. A. B.

Magarotus Gibellinus Faventiæ. 1095. A.

Magdeburgum Germ. Urbs ibi Frid. Rex natalitia celebrat. 712. B.

Maginulfus Ro. Antipapa Theodorico ſuffec. 606. C. (78) V. Silveſt. II.

Magiſter Militiæ Templi cum exercitu Chriſtianorum deletus à Saladino. 825. A.

Magiſtratus à Tiberio creati capite plectuntur. 162. A. Civitatum cujus juris. 441. D. novus invectus. 454. B. Ducis abrogatur. 457. A. præſunt Conciliis. 615. B. ordinarii & extraordinarii. 616. D. interſtitium ad eum reaſſumendum requiſitum. 617. D. ſingulor. merces. 618. C.

Magiſtri: artificum creati. 618. C.

Magiſtrianus: CP. Romam miſſus. 137. C.

Magnus Ep. Opitergii: Urbem condere ſuadet, & Baſilicâ dicata, ſedem ponit. 102. C.

Magorum III. Regum ſacra corpora Mediol. inventa. 745. B. Coloniam ab Archiep. Rinaldo translata. 771. A.

Magorati Fam. Bon. 1078. C.

Mahometus Arab. Sarracenor. Princeps: Heraclium honorat. 95. A.

Majepoltus Teleſiæ Gaſtaldus: adverſ. Sarracenos ſolicitus, acie cadit. 315. B.

Majora Urbs Apuliæ à Piſ. capta. 678. B.

Malabranchi Fam. Parmenſ. 1092. E. (81)

Malabuca Fam. Imol. 705. D.

Malaſpina Fam. cum Eſtenſi affinis. 634. C. (28) ejus Marchiones privil. ornati. 928. D.

Malataſchæ Fam. Bonon. 983. B.

Malateſta Prætor Bonon. 1080. B.

Malateſtar. Fam. Romaniolenſ. 464. C.

Malchus Longob. Ep. in carcere dum ſervatur ſupplicio interemptus. 65. A.

Malgratum Opp. Cremon. 1068. E.

Mamertus Ep. Viennenſ. primus rogationum inſtitutor. 253. C.

Manaſſes Ep. Arelatenſ. Hugoni I. R. affinis ab eo obtinet Veronenſ. Trident. & Mantuanam Eccleſ. & Marchiam Tridenti. 403. C. promiſſione Mediol. Ecclæ. tentatus. 409. D. adhæret. 110. A. Archiep. Mediol. novo exemplo ſuffec. 411. B. prædium Adeleidæ impetrat. 412. A. adverſ. cum Aldemarus & Valper-

tus

tus à Clero electi. 416. E. (41)
Mamiollinum Caſt. Romaniolæ. 933. A.
Mandelli Fam. Nob. Mediol. 1097. A.
Manerbium Opp. Brix. 1067. B.
Manfredi Faventini *pacem cum Acariſiis ineunt*. 1091. C.
Manfredum Cremonenſ. Opp. *everſum*. 829. A.
Manfredus March. Haſtenſ. *Arderici Ep. pater*. 480. C.
Manfredus Mutinæ Prætor. 873. C.
Manfredus Cornazzanus Parmenſ. *occiſus*. 990. C.
Manfredus Lancea Mediolanenſ. Prætor. 1015. B.
Manfredus Roſa Prætor Parmæ. 1018. B.
Manfredus Marengus Prætor Favent. 1021. C.
Manfredus Pius Mutinenſ. 1057. B.
Manfredus Fratrem Conradum Regem *veneno necat*. 1018. D. (18) *item Lurellum de Angleno* 1019. A. Rex Neapol. *coronatur*. C. *excommunicatur*. D. *contra ipſum Pont. Crucem indicit*. 1051. A. 1056. A. *victus & interemtus*. 1057. A.
Mangifredus Co. Mediolani Urbem adverſ. Lambertum tenens *vicinia incurſat*. 372. C. *necatus*. D. (40)
Maniacus Catapanus: *adverſ. Sarracenos Nortmanor. auxilio magnam Siciliæ partem ſubigit*. 504. A. *affectans Imp. occiſ.* ibi.
Manſionaticum: *quid*. 442. B. *indultum*. 516. C. *Bononienſibus*. 637. C. *Mantuanis relaxatum*. 667. C.
Manſuetus Archiep. Mediol. 128. A. (30) *Suffraganeor. conventum habet, Monothelitas damnat, inde ad Concil. procedit*. 129. B.
Mantegatius Mediol. Tatii familiaris *eum confodit*. 457. A. (63)
Mantua: Urbs ad Mincium fl. *tentatur*. 67. C. *præſidiis firmatur*. 69. B. *diripitur*. 70. A. *ſanguis Crucifixi ad eam delatus*, Ro. Po. *allicit*. 256. C. *ibi Ludov.* 304. A. 308. A. *ibi cuſtodiuntur capti Marchiones*. 390. A. *ab Ungaris diripitur*. 393. C. *ibi fœdus percuſſum*. 397. A. *March. inſtituta*. 452. B. *Henricum II. recipit*. 516. C. *à cæco reperitur ſanguis Crucifixi*. 517. B. *cadaver Bonifacii Atteſti. occiſi ibi ſepelitur*. 523. A. (44) Po. *recipit*. 524. B. *Henricum II. Imp.* 529. C. *ibi Concil.* 546. A. *proditione civium capta*. 594. A. (39) *ejus privil.* B. *ditio Mathildis*. 631. C. (20) *ad Henric. IV. pervenit*. 634. C. *qui ad eam accedit*. 635. A. *fœdus init*. 646. D. *ab Icilino obſeſſa*. 1029. B.
Mantuani: *imperio Mathildis coacti*. 634. A. *Privil. obtinent*. 769. D. *ſe tradunt*. 959. B.
Manuel Michaëlis Porphyrogen. pueri tutor alter *SS. imaginibus averſus, miraculo pro eis ſolicitus*. 295. B.
Manuel Comnenus Joannis fil. *cognatam Conradi II. deſponſat*. 688. A. Imp. Or. B. *Legatos Rogerii carceri tradit*. 703. A. *fœdus contrahit*. 704. C. 723. C. *pecuniam Italis ſuppeditat in Frider.* 778. A. *coronam Imp. Occid. poſtulat*. 784. B. (16) *pecuniam ad Anconitanos mittit*. 790. A. *pecuniâ Conradum incitat in Frider. R.* 811. B. *inſtituto filii tutore ob.* 812. D.
Maorëllus March. Malaſpina. 830. B.
Maranta Meli Nob. Barrenſ. uxor: *ad Imp. Græcor. miſſa*. 482. B.
Maranum Opp. Mutinenſ. 968. D.
Maravani: *Pop. ab Arnulfo ſubacti*. 378. A.
Marcaria Opp. *ad* Mincium fl. 957. B.
Marcellinus Drudus Prætor Genuenſ. 851. B.
Marchia Anconitana: *Pentap. dicta*. 270. B. *prœlio obtenta*. 902. C. *ibi Frideri. Imp. exercitus*. 769. A. *capta*. 902. C. *ab Icilino concupita*. 998. A. *capta*. D. *ex ea auxilium*. 1002. D. Tuſcana: *Ro. Po. donatur*. 225. B. Firmana: *à Nortmanis tentatur*. 537. B. *in parte occupata*. 557. C. *de ejus ditione decretum*. 580. D. 581. A. *Velfoni conceſſa*. 709. C. Tarviſina: *ordinatur*. 441. C. *bello tumultuat*. 638. D. *Univerſa ab Icilino ſubacta*. 998. C.
Marchiani in auxil. Urbevetanor. in Germanos 823. C.
Marchiones: *qui*. 232. B. *eor. jura*. 441. D. 442. D. Italiæ *in conventu*. 731. D. Montisferrati & Ateſtis *inſtituti*. 437. A. Cevæ, Salutiar., Boſchi, Ponzoni, Carecti, Buſchæ. 464. B. *donatores caſtror.* 618. E.
Marcheſella Gulielmi Adelardi fratris fil. *uxor Azonis March. Eſtenſ.* 852. A.
Marcoaldus Henr. Imp. Dapifer *in Ital. pro bello Siculo*. 847. B. *inducias componit*. 848. B. *Dux Ravennæ & Anconæ March.* 849. A. *communione fidelium privatus*. 855. E. *Siculis infenſus Caſſinum obſidet*. 858. B.
S. *Marcus Evang. ejus corpus Venetias translatum*. 282. A. *ejus corpus adinventum*. 587 B.
Marcus Antonius Columna Pontificiæ claſſis P. *de Turcis victor*. 303 B.
Marcus Quirinus Præf. exulum Patav. 1028. A.
Marcus Badoarius Dux exercit. Venet. 1028. A. 1066. B.
Marcus Gradonicus Prætor Regienſ. 1055. A. 1070. C.
Mare: *biduo dulce*. 436. A.
Margarita Ducis Burgund. fil. *Carolo Reg. Sicil. nupta*. 1061. D. (24)
Margaritus Tancredi Claſſ. Præf. 841. C.
S. *Maria Virgo*: *non imploranda, nec Mater Chriſti dicenda*. 182. C. *vilis ejus comparatio*. 183. A. *viliſſima*. D.
Maria Othonis III. uxor *Auguſta coronatur*. 462. B. *amor ejus in iram mutatur*. 463. A. & ſeq. (81) *cremari juſſa*. C.
Marincum nemus ad Tanar. fl. & Alexand. Urbem. *ibi Lambertus Imp. ad venationem*. 373. A. *necatus*. D.
Marinianus Archiep. Raven. legi de rectoribus Patrimon. *ſubſcribit*. 58. C. *ſacratus pallio decoratus*. D. *quando mortuus*. 83. A. (14)
Marinus Ep. Ferrarienſ. primus. 115. B. (3)
Marinus Spatharius *Dux Romam miſſus, Ro. Po. occidere juſſus, exequutionem tentat, apoplexi correptus CP. revertit*. 164. B.
Marinus Archiep. Raven. 261. B.
Marinus Diac. *ad Michaëlem Leg.* 318. B. *pro Concil. confir.* 320. A.
Marinus Co. *de Judicum conſil. Baduarium Sacramento obſtringit*. 345. B.
Marinus Galleſianus Ro. Po. eligitur. Martinus II. *dictus*. 347. A. *damnatos à prædeceſſore, Eccleſiæ reſtituit*. B. - *ejus cum Craſſo colloquium*. 348. (18) *Carolomanus ei commendatus, ob.t*. 349. A. (23)
Marinus Patriar. Grad. 397. A. *pacem promovet*. 408. A.
Marinus II. Ro. Po. 408. A. (17) *Monaſterii diſciplinam & Baſil. S. Pauli Suburb. concedit*. B. *obit*. 409. A.
Marinus Ep. à Po. ad Othonem Leg. 412. B.
Marinus Ep. Sutrinus: *Romanor. ad Othonem M. Leg.* 433. A.
Marinus Ravennas *Monachus*. 451. A.
Marinus Badoarius Prætor Patavii. 958. B.

Ma-

Marinus de Ebulo, Peruſinos & Aſiſiates vincit. 988. B.
Marlianum Opp. Mediolanenſ. à Comenſ. oppugnatur. 652. C.
Marocia Alberti Tuſcul. vidua: Vidoni Tuſciæ Marchioni nubit, cum in Po. incendit. 397. A. acrius. 399. A. vidua Hugonem I. R. ad matrim. & Urbis Imp. invitat. 399. B. ejus filii, Ro. Po. & Urbis Conſ. 400. C.
Marſicani pop. in Lat. ad Apul. fines ſubacti. 181. B. cum Pelignis Ungaros adorti prædantur. 406. A.
Marſna, ſeu Marſna prope Moſæ Trajectum. ibi Regum conventus pacem ſtatuit. 340. C.
Martheſani pop. Mediol. Duc. ad Abduam fl. in Metropolim tumultuantibus Mottenſibus adjuncti. 490. B. in diſſidio nobilibus favent. 506 A.
Martinopolis Urbs Saxoniæ, ibi Petrus Daniæ Rex coronatur. 709. B.
Martinianus Patriar. Aquilejenſ. 99. A. (59)
Martinus Abbas: miſſus ad captivos redimendos. 103. A.
S. Martinus Ro. Po. conſecratus. Concilium indicit. 108. A. (83) typo ſubſcribere cogendus. 108. C. pro celeri perfectione Concilii laborat. 109. B. Euchariſtiam Exarcho porrecturus, feriendus miraculo liber. 110. B. veniam poſtulantem in gratiam recipit, ad parendum pro publica utilitate inducit. C. per Exarchum capiendus. 111. A. captus CP. miſſus, inde in Ponto fœditate carceris decedit, miraculis fulgens. 112. A. B. (96)
Martinus Sacerdos Adeleidæ R. opem fert. 414. B.
Martinus Juris peritus Bononiæ floret. 707. A.
Martinus Turrianus Crucem contra Sarracenos ſuſcipit. 700. B. captus martyrio coronatur. 702. B.
Martinus Turrianus P. Mediol. 1025. C. Nobiles ex Urbe dejecit. 1035. A. excommunicatus. 1052. B. Novaria potitur. 1052. C. moritur. (5)
Martinus IV. Ro. Po. creatur. 1093. E. naturæ concedit. 1101. A.
Marzalia Opp. à Mutinenſ. erectum. 871. B.
Maſſar Dux Sarracenor. in auxil. vocatus vaſtat. 303. C. jugulatur. 304. A.
Maſtinus Scaliger Prætor Veronæ. 1041. B. perpetuus. 1049. B. (48) occiſus. 1087. B.
Matera Opp. Apul. per Ludov. conſumpta. 320. C. à Græcis capta. 451. C.
Mathildis Bonificii Atteſt. filia: legem ſalicam profit. 476. C. ejus Genealogia. 501. (86) filia ditionem excipit. 523. A. (44) nubit Gibboſo. 526. B. (51) maximar. opum heres, ejus tituli, & humilis ſubſcriptio. 531. B. ejus auxilia à Po. poſtulata. 536. A. (11) Sutrino Concil. præſens. 537. B. legitimum Po. tuetur. 544. B. (30) (35) vidua cum matre ditionem tuetur. 547. D. ut abſtineat ab interdicto Archiepiſcopo præcepta. 556. C. - Laterani Concil. adeſt. 557. C. ad eam Po. literæ. 559. A. (76) Pontificem in Germ. tendentem comitatur. 566. E. pro Henrico III. ſupplex. 567. D. opem præſtat Pontifici. 572. A. 573. C. 574. C. 584. A. Lucenſem Eccleſiam bonis auget. 576. C. Velfoni Bavariæ Duci nubit. 592. D. (34) ab Henrico ſuperata. 593. D. Canuſſii ſe continet. 594. A. fugit, propria recuperat. 595. B. Adelaidem ſuſcipit. 597. B. Pontificem. 599. A. 601. D. ſibi adhærentem habet Conradum It. R. 606. A. ſolicita. B. donat. C. a currit tumultui. 609. B. privil. concedit. 610. D. obvia Pont fit. 619. C. damnis cumulat. D. conditionibus ſancit. 623. A. fœdus contrahit. 630. B. Vice-Regina conſtituta. (17) in propriam ditionem Mantuam redigit. 631. C. (20) rebellantes cogit. 634. A. obit. B. (26) ejus laudes & teſtamentum. C. (27) tota ejus ditio Velfoni conceſſa. 709. C.
Mathildis Vidonis March. vidua Azonis March. nuptiis, ut recedat monetur à Po. 559. B. & ſeq.
Mathildis Rogerii Sicil. Ducis fil. Conrado Ital. Regi nubit. 597. C.
Mathildis Regis Angliæ fil. (35) Henri. IV. uxor: in Ital. 635. A. eum rogat. 637. D.
Matthæus Corrigius Prætor Parmæ. 876. C. Crem. Prætor. 891. B. Prætor Mutinæ. 1100. A.
Matthæus Gorzanus Rector Mutinenſ. 1005. D.
Matthæus Badoarius Prætor Tarviſii. 1041. B.
Matthæus Vicecomes Magnus appellatus Vicarius Othonis Archiep. exercitu in Comenſ. miſſus. 1099. A. Vicar. Imp. perpetuus conſtitutus. 1104. C.
Matrimonium: cum virginibus Deo ſacratis, vel ſanguine junctis prohibitum. 164. A. injuſte diremptum ſuſpenſ. cauſſa. 346. A. conſanguineor. interdictum. 534. C.
Matrona fl. Gal. Belg. & Lugdunenſem dividens ap. eam milites. 286. D.
Maturanum Tuſciæ Opp. ad Ro. Po. ditionem ſe dedit. 172. B. (4)
Maurellus Mons agri Mutinenſ. Opp. captum. 594. D.
Mauricilius Archiep. Mediol. 126. A. (26) mortuus. 127. C. (29)
Mauricio Longob. Dux Peruſiæ 56. C., ſeu Etruriæ. (69) ad Ro. partes traductus. 57. A. ab Agilulfo vitâ orbatus. B.
Mauricius Cappadox Imp. 29. B. de pellendis ex Italia Longobardis ſtudet. 30. A. Smaragdum Exarchum, exercitum Ravennam, Ducem & militum Magiſtrum Romam deſtinat. 31. A. Legatos ad Francos impellendos mittit. 32. A. ſe deluſum querens eoſdem ſolicitat. 37. A. Smaragdum removet, Romanum ſummittit. 38. B. Childebertum urget. 39. A. Samnio ſpoliatur. 41. A. Theodoſium fil. conſortem adſciſcit. 52. A. acerbitates in Ro. Po. evomit. 59. B. Romani Po. ad eum literæ. C. item. 62. E. arrogantiæ CP. Patriarchæ Joannis favet. 61. E. Gregorium inſimulat. 64. D. iratus Callinicum revocat, Smaragdum ſufficit. 69. A. (16) cum tota ejus familia interfectus. 72. B.
Mauricius Mag. Milit. 71. A.
Mauricius Chartularius: milites incitat ad Baſilicæ Later. Theſaurum diripiendum. 99. C. pacem ſimulat. 100. B. conjurat. 103. C. captus caput ejus abſciſſum Ravennam defertur. 104. A.
Mauricius Long. Dux Arimin. ſolicitatus ſeditionem movet. 215. A.
Mauricius Dux Venetor. Legatos ad Ro. Po. mittit. 215. B. Epiſcopo Olivolæ inveſtituram tribuit. 233. A. filium ſibi collegam habet. 235. A. (16) obitus ejus. 237. C.
Mauricius Joa. Ducis Metam. à patre collega aſcitus. 237. C. adverſ. Patriar. Gradenſem Dux. 255. D. item in ſucceſſorem. 256. A. armata manu exactus. B. ejus patria everſa. 257. A. (74) ſua mala Nicephoro denuntiat. B. Mau-

Mauricius Ep. Braccarenſ. Henric. IV. denuò Romæ coronat. 638. D. (37) *quis*. 639. A. (38) *Pſeudo-Pont. ab Henrico deſignatus*. 640. B. (44) Vide *Gregor. VIII.*

Maurienna Sabaud. Prov. & Urbs : *ad eam Imperatrix*. 335. A.

Mauringus Brixiæ Co. *Ludovici Legat*. 277. D. Dux Spoleti *brevi mortuus*. 279. C.

Maurocenor. fam. Ven. 451. A. 454. E. (55)

S. *Maurus Mart. cujus reliquiæ Ro. traductæ*. 103. B.

Maurus Archiep. Raven. per Autocephaliam *ab Eccleſia Ro. deficientiam introducit*. 108. B. (85) *inobediens, à ſacris amotus, eadem tela retorquet in Ro. Po*. 115. B. *in perfidiâ moriens, Sac. Eccleſiaſticis privatur*. 126. A. 129. (33)

Maxentius Patriar. *Aquilejæ*. 257. B. (77) *Epiſcopos Iſtriæ ſubtrahere Gradenſi Eccleſiæ conatur*. 284. C. *ejus obitus incertus*. 299. (11)

Maximus Patriar. *Aquilejenſ.* ſeu *Gradenſ*. 99. A. (59)

Maynardus Ep. *Sylvæ-Candidæ* : *Leg*. Po. 549. (43)

Mazolinus Tiburtinor. Dux : *occiſus*. 465. B.

Meda fam. Comenſ. 513. A.

Medeſana Caſt. Parmenſe *à Placentinis dirutum*. 705. C.

Medicina Caſt. Bonon. *dirutum*. 705. D. *reficiendum*. 719. A. *à Germanis captum*. 797. C. *ibi Frid. II. Imp*. 927. C.

Mediolanenſes : *bella vicinis inferentes, ſuæ & aliorum Reipub. nocentes*. 447. C. *pro Archiepiſcopi liberatione ſoliciti*. 499. A. *pugnantes*. B. *prodigio liberati*. 500. A. (84) *invicem ſe lacerant*. 505. C. 507. A. 508. A. 509. A. *compoſiti*. 512. D. *in Papienſes bellum movent*. 516. C. *Simoniacis & Nicolaitis faventes*. 535. A. *adhærent Antipapæ*. 544. B. *dicere ſacram. coacti*. 548. D. *diſſidentes*. 549. A. & ſeq. (42) (43) *ſummam pacem contrahunt*. 599. C. *ad Hieroſol. bellum procedentes*. 602. B. *eorum de ſigno vipereo decretum*. 603. C. *libertate luxuriantes*. 615. A. *auxilia præbent*. 620. D. *adorti ulciſcuntur*. 621. B. *Cremonenſ. incendunt*. D. *arma reaſſumunt*. 630. C. *in poteſtatem Laudam recipiunt*. 631. A. *cui duras leges imponunt*. C. *bellum Comenſe ſuſcipiunt*. 644. B. (57) *fœdus ineunt cum plerisque in Comenſes*. 646. C. *confligunt*. 647. A. 648. D. *pecuniâ datâ proditionem Comenſium tentant*. 650. C. *auxilia repetunt*. 651. B. *iterùm Comenſes adoriuntur*. 652. B. *fruſtra Comum obſident*. 656. A. *evertunt*. 658. A. *interdicti*. C. *Antipapæ favent*. 662. B. *Papienſes vincunt*. 664. A. *iterùm*. 666. A. *cum Pont. reconciliati*. 669. A. *Cremonenſes fundunt*. 686. A. *à Cremonenſibus fracti*. 705. C. *literas & Nuncios R. ſpernunt*. 710. E. *Papienſes frangunt*. 712. A. *à Frid. I. victi*. 714. B. *Derthonam inſtaurant, Papienſes vincunt*. 724. C. *Viglebanum delent*. D. *pacem Papienſibus duris conditionibus donant*. 724. E. *Laudenſes deturbant*. 725. A. B. 726. D. *hoſtes R. judicati*. 731. C. *Germanos ſuperant*. 733. A. *ab ipſis fugati*. 734. A. *obſeſſi*. C. *ipſorum ager à Cremonenſibus, & Papienſibus vaſtatus*. 735. D. *captivos laceratos è mœnibus oſtendunt*. E. *pacem pactis obtinent*. 736. E. *miſſos à Frid. ut eorum Conſules eligerent fugant*. 743. C. *denuo pro libertate recuperanda bellum parant*. 745. A. *Tricium recuperant & diruunt*. D. *ad judicium vocati, contumaces damnati*. E. *vaſtati*. 746. A. *Othonem Imp. magnificè recipiunt*. 886. C. *arma reſumunt*. 756. D. & 757. A. *exercitum fugant*. D. & 758. A. *è Civitate pulſi*. 763. A. *ſubacti*. C. *obſides captivi relaxantur*. 769. A. *in eor. Civit. à fœderatis reſtituti*. 778. A. *eam reſtaurant & ampliant*. 789. A. *exercitum fundunt*. 801. A. *pacem faciunt*. 810. C. *novum Alveum è Ticino ad Urbem navigabilem reddunt*. 811. D. *inſigne Diplom. obtinent*. 824. B. *Cremonenſes fundunt*. 844. C. *iterùm*. 852. A. *Agrum Bergomenſem infeſtant*. 854. A. *Viglebanum capiunt*. 871. C. *Othonem Imp. invitant*. 885. C. *à Cremonenſibus fracti*. 899. A. *ipſos vincunt*. 900. E. 906. C. *interdicti*. 904. A. *Parmenſes fundunt*. 907. B. *interdicto abſoluti*. C. *reſiſtunt*. 914. D. 928. D. *inter ſe diviſi*. 923. A. *Co. Sabaudiæ ſternunt*. 940. D. *fœdus cum Veronenſ. & Patav. ineunt*. 941. D. *prælio fracti*. 960. C. *ipſorum ager vaſtatus*. 968. C. *exercitum fugant*. 970. D. *Inno: IV. magnificè excipiunt*. 1010. B. (5) *bellum Papienſ. indicunt*. 1015. B *ſtatum Reipubl. mutant*. 1026. C. *nobiles Urbe expulſi*. 1035. A. *inde pacem cum plebejis faciunt*. C. *Othonem Vicecom. in Archiep. & Principem accipiunt*. 1086. C.

Mediolanum : *de eo plura*. 7. C. *captum*. 16. C. *Duce guber*. 23. A. *ibi Longobardor. Regis ſucceſſor ſalutatus*. 77. C. *Perthariti Regis ſedes*. 116. B. *eo potitur Grimoaldus*. 118. B. *ibi mortuus Pipinus*. 261. B. *ab Eccleſia Ro. deſciſcit*. 298. C. (9) *à Ludov. II. frequentatur*. 308. A. *ibi ſepelitur*. 326. C. (69) *ſacræ ejus Ædes & Monaſter. ab Anſperto conſtructa*. 354. A. *territum Arnulpho ſe tradit*. 363. A. *eo ſe tuentes Principes conferunt*. 394. D. *ibi Burchardus Legatus minax*. 395. C. *Hugo Rex Ital. coron*. 396. C. *Bereng. Epored. ibi ſe Regem gerit*. 410. C. *ejus pop. miſericordiâ motus*. D. *novò exemplo Archiep. ſuffec., oritur diſſidium*. 411. B. *effuſa gratulatione Othonem M. excip*. 422. B. *ibi coronatur*. C. *ejus Archiep. inſignibus dotatus patrimoniis, & Civium ordo conſtitutus*. 423. A. *quomodo ibi Rex I. coronaretur*. 444. D. *ejus Antiſt. auctoritas*. 446. C. *Majeſtas, ex quibus ordinibus, ſeu dignitatibus*. D. *potentia*. 447. A. *jus vitæ & necis habens*. C. *ejus triplicis auctoritatis conſilia*. D. *turbatur*. 455. B. *novitatem Reipub. inducens*. 456. B. (63) *obſeſſum*. 459. C. *ibi Otho III. coronatur*. 460. A. *ejus ager devaſtatur*. 478. C. *incurſionibus premitur*. 480. C. *ejus Eccleſia bonis aucta, & Co: titulo*. 481. A. *tumultuat in Laudenſes*. 489. C. *in proprium Archiep*. 450. A. *ibi Conradus coronatur*. 491. A. *regreditur*. 497. (79) 498. B. (80) (81) *obſidetur*. 499. B. *prodigio liberatur*. 500. A. (84) *bello civili laceratum*. 505. C. & ſeq. *ejus continua obſidio*. 507. A. *ad pacem vix reductum, in tumultu*. 508. A. *iterùm turbatum*. 509. A. *compoſitum, ibi coronatur* Henricus II. 512. D. *imo præcedenter*. (14) *turbata ejus Eccleſia*. 535. A. (9) *magis*. 540. D. & ſeq. *pacificatur*. 541. D. & ſeq. *in ejus Archiep. Concil*. 542. E. *iterùm in ſedi-*

ſeditione. 544. A. 547. A. (36) 548. C. 549. A. B. (42) (43) *incendio flagrat*. 553. A. (55) *ſacramento ſe adſtringit, dein tumultuat*. 554. B. (61) *ejus Eccleſiæ ſubvenire paratus Rex*. 557. A. *ejus ſuffraganei ad Concil. Rom. præcipuè vocati*. B. *novo incendio*, 560. A. *& tumultu affligitur*. B. (77) *Carrocium inſtituit*. 502. A. (90) 574. C. *Henrico III. adhæret*. 595. C. *deficit*. (44) *quando ſchiſmate abſolutum*. 599. C. (54) *ejus Eccleſia in diſſidio*. 605. B. (72) *ardet*. 610. D. *decretum ejus*. (86) *nova ejus ordinatio*. 615. A. & ſeq. *iterùm ardet*. 620. B. *ibi coronatio Henri. IV*. 622. D. *eidem obſiſtit*. (9) *obſeſſum*. 734. C. *ibi magnum incendium*. 758. B. *obſeſſum*. 759. A. *exciſum*. 753. B. *reparata ejus mœnia*. 778. A. *ibi coronatur R. It*. 823. A. *à Patriar. Aquilejenſi, item ab Archiep. Viennenſi pro octava vice*. (3) *ibi matrimonium*. 826. B. (11) *Conſulibus reſtitutam*. 879. A. *ibi conventus*. 894. B. *ibi hæretici exilio pulſi*. 939. A. *ibi nova ſeditio*. 1051. C. *magnus Civitatum fœderat. Conventus*. 1058. B. *ibi Greg. X. honorificè excipitur*. 1080. A. *in poteſtatem Vicecomitum tranſit*. 1096. A.

Melchior Buſſetus Ep. Derthonenſis necatus. 1099. C. (98)

Meldula opp. *à Vidone Montiſferr. Co. captum*. 1058. B.

Melfis Apul. Metrop. *Græcis eripitur*. 505. A. *ibi partitio acquiſitor. conſtituta*. 506. C. *in communi poſſeſſione relinquitur*. D. *ibi Po. inſigne Concil*. 539. B. & ſeq. *iterùm*. 550. A. (45)

Melitus: *ad prædicandum Evangelium miſſus ad Anglos*. 64. A.

Melus nob. Barrenſ. *jugum Græcor. ut excutiat ad fugam coactus*. 482. A. *Capuæ receptus conſiliat*. B. *& Nortmanos advenas*. 483. A. *quatuor prœliis Græcos vincit*. B. *adverſ. eos ad Henricum properat*. 484. A. *iterùm rediens obit*. 485. B. (39)

Melus Meli nepos: *Co: factus*. 486. D.

Meregnanum Opp. Mediol. 759. D. *everſum*. 970. A. *in poteſt. Vicecomitum*. 1091. A.

Meregnanor. fam. Mediol. 452. A.

Meſopotamia: *à Sarracenis invaſa*. 103. B. *iterùm*. 694. C.

Meſſana Urbs Sicil. *capta*. 848. A.

Meſtrium Caſt. Triviſinum. 987. C.

Metamaucum Inſ. *terræmotu ſubmerſa*. 609. D. (84) *ad eam Ep. ſedes traducta*. 103. B. *armator. manu exactis Ducibus alter coronatur*. 256. B. *Heraclianos ſuſcipit*. 257. A. *ſpoliatum relictum ejus incolæ abſcedunt, à Pipino dirutum*. 260. A. *incenſum*. 284. B. *ab Ungaris tentatur*. 382. D.

Metapontum Lucaniæ Urbs confin. Apul. *ad eam exerc. in Sarrac. & Græcos*. 437. C.

Methodius Patriar. CP. Joanne abdicato ſuffec. 295. A. *relegatus*. 275. C. *obit*. 300. A. (14)

S. *Methodius*: *floret*. 282. D.

Metropoleon diverſitas. 433. (13)

Mete Gal. Belg. Urbs: *ibi Ludov. Eccleſiæ reconciliatur*. 288. A. *alius ibi conventus*. B. *ibi Lotharius Regnum ordinat*. 296. B. *ibi conventus*. 313. C. (41) *Ludovici portio*. 323. A. *à Nortmanis capta*. 346. C. *à Graſſo obſidetur*. D. *ejus Ep. obvius Othoni M. à conjuratis ſe dividens*. 416. B. *reliquiis decoratur*. 438. A.

Michaël Raven. Eccleſiæ Scriniar. *Archiep. per ſeditionem ſuffultus, à Pontif. & Pop. rejectus*. 215. A.

Michaël Rangabe: ad Imper. Or. *elevatus, Legatos mittit & audit, fœdus inſtaurat*. 262. B. *fugatus, mœrore Monachus factus*. C.

Michaël Monachus: *pro reponendis Ss. imaginibus votum promovet infirmo*. 295. B.

Michaël Balbus Imp. Or. *Leone occiſo, ejus impia dogmata & nefaria geſta*. 275. C. & ſeq. *Legatos pacis ad Ludov. & Re. Po. mittit*. 279. B. 281. C. *à Sarracenis Siciliam defendit*. 282. A. *obit*. B.

Michaël Porphyrogen. cum matre Imp. Or. *excipit*. 295. A. *avunculum Bardam Cæſarem creat*. 309. B. *Legatos ad Po. mittit*. 310. A. *Ludovicum rogat ut Sarracenos pellat*. 316. A. *Pontificem inſtigat, occiſus*. 318. B. (47)

Michaël Paphlago Imp. Or. 497. A. *obſcœnis amoribus evec*. (77) *obit*. 505. A.

Michaël Calaphates Imp. Or. *exercitum in Apul. mittit*. 505. A.

Michaël Cerularius Patriar. CP. univerſalis nomen ſibi arrogat. 526. C. (52) *ad eum Legati & literæ*. D. *in Concil. accedere renuit*. 528. D. (56) *territus pœnitet*. E. *damnatus*. 529. A.

Michaël Stratioticus Imp. Or. 532. B. *abdicatus*. 534. B. (5)

Michaël Ducas Parapinaces Imp. Or. 554. A. *dejectus ad Robertum confugit*. 575. A. (95) 581. C. (9)

Militia: *cui ætati condicta*. 618. A. *duo expeditionum genera*. B. Italicæ *diſciplina*. 447. E. *genera duo*. 618. B.

Milo Co: Veronæ à Berengario I. R. educatus: *ejus mortem vindicat*. 393. B. *Arnoldum accitum excipit*. 402. A. *pulſus cum eo*. B. *Hugoni I. R. ſuſpectus, vafer fugit*. 410. A.

Milo Ep. Patavinus Henrici III. propinquus: *eum rogat*. 583. D.

Milo Cardanus Archiep. Mediolanenſis. 826. C. (11)

Mincius fl. Cænomanor. in Padum affluens: *ap. eum nuptiæ celebratæ*. 500. C.

Mindali factionis Imolæ Principes. 997.

Minerbium Opp. ad Lacum Comenſ. 750. A.

Minora Urbs Apuliæ *à Piſ. capta*. 678. B.

Minorica Inſ. Mediterran., *ibi Sarraceni à Genuenſibus victi*. 698. E.

Minulfus Longob. Dux Inſ. S. Julii: *Catholicus impavidus*. 43. C. *deficit*. 45. B. *vitâ punitus*. 53. A.

Minuti fam. 549. (43)

Miracula plura. 93. D. 528. C. 670. C. 696. C. 699. A. D. 1070. A. 1092. C.

Miraculum: Ticinenſes *conſervans*. 19. A. Spoleti *in Arrianum Epiſ*. 35. C. Monachor. *oppreſſor. evadentium*. 42. B. Veronæ. 43. D. Romæ. 51. B. & 52. A. *Gentilem protegens*. 53. B. D. *columbæ ad aures & percuſſionis in quiete interficientis*. 78. C. *repentinæ ſanitatis*. 86. B. Monachi *reſurgentis*. 93. D. *invaſi aggreſſoris ſanati*. 94. B. Hieroſolymæ, *per Crucem*. 96. A. *repentinæ* cœcitatis *in Spatharium*. 110. B. *atro incendio afflata ſcriptura*. 147. C. *in translatione* S. Auguſtini. 163. B. C. Berithi *inſigne*. 210. A. *repentinæ* ſanitatis, *& membror. uſus reſtituti*. 247. D. *repent.* ſan. 295. B. *liberationis à Baſiliſco & incendio*. 301. A. C. *Sac.* imaginum *cadaver ſalutantium*. 368. A. dæmoniaci *ſanati*.

438.

438. A. *in morte Abbatis Locedenſ.* 494. A. (61) S. Ambroſii *minitantis*. 500. A. (84) *ſanguinis* Crucifixi. 517. B. *punitionis*. 522. C. (42) *confeſſionem Epiſcopor. cauſans*. 531. A. dæmoniaci *&* *infirmi liberationis*. 554. C. *ſanationis Po.* 593. C.

Miſſi *qui*. 442. A.

Modoëtia: Caſt. prope Mediol. *nobilitatur*. 68. B. *donariis augetur*. 87. A. *ibi Caroli M. coronatio*. 229. B. *& Bernardi*. 264. B. (92) *& Lotharii*. 277. C. (13) *ibi moratur Bereng. Imp.* 390. A. *coronatur iterum Conradus*. 491. A. *fœdus init*. 646. D. *ibi coronatur Conrad. II.* 658. C. *ibi coronatur Frider.* 738. C.

Mœſia: *invaſa*. 243. A. *ibi in Bulgaros prœlium*. 262. B.

Moguntia Urbs Germ. *prope eam Carolus M.* 241. B. *ibi Regnor. Conventus*. 249. D. *ibi Otho M. ægrè receptus*. 416. B. *à Conrado conjuratore tenetur, ab Othone M. obſeſſa*. C. *ejus Ep. quid agat in Imp. conſecrat.* 444. A. *Othon. III. recipit*. 459. B. *Monaſter. ibi conſecratur*. 497. C. *ibi Conventus indictus pro Regis divortio*. 550. B. *in Simoniacos & Nicolait.* 561. C. *in Rom. Po.* 565. B. *ibi Rodulfus coronatur*. 572. E. *ibi Eppor. conv. præſente Henrico III.* 588. B. *Henrici III. mora*. 607. C. 609. D. *ibi conventus indictus*. 610. C. *cur ad eum Henricus IV.* 620. C. *ibi conventus quo à Rege Archiep. inſtituitur*. 630. C. *ibi Lothar. II. Imp. eligitur*. 655. C.

Molendina: *quibus conceſſa*. 442. D.

Mombaruccius Opp. Montisſerrati *à Mediolanenſ. captus*. 940. D.

Momyllus: Imp. *abdicare coactus*. 3. D.

Monachi: *vexati*. 23. A. *oppreſſi, miraculo evadentes*. 42. B. *jus eor. Abbates eligendi*. 59. A. *eorum diſciplina Concilio refecta*. 82. B. *martyrio traditi*. 90. A. (36) *miracula edunt*. 94. A. *privilegiis decorantur*. 97. A. *in Oriente conflictati*. 211. B. 275. C. *deterius*. 282. C. *trepidâ fugâ paucis fac. ſublatis à Sarracenis, Teani ſe recipiunt*. 350. A. *Monaſterio ſpoliati à Principibus*. 410. A. *reſtituti*. B. *doctrinâ florentes*. 448. C. Benedictini *præcipui*. D. Caſſinates *ad Conradum accedunt*. 501. A. *ſe ſubdentes*. 677. C. *inſtituti* Humiliati. 513. A. (15) S. Zenonis *privil. affecti*. 587. C. *ſalutiferæ militiæ devoti*. 601. B.

Monaſteria: plura *in* Oriente *vendita*. 211. B. *donariis aucta à Po.* 135. D. *eor. poſſeſſiones cumulatæ*. 232. C. *eor. reſtauratio indicta*. 237. B. *profanis conceſſa*. 282. C. *ab Othone M. ædificata & ampliata*. 420. C. *diruta*. 488. B.

Monaſterium: Caſſinenſe *everſum*. 42. A. B. *reſtituitur*. 163. A. *ſolemniſſimè conſecratur*. 190. D. *ejus privil. diploma*. 191. A. *donis & privileg. auctum*. 240. B. *theſauro ſpoliatur*. 296. A. (6) *citeriores ejus cellæ incenſæ*. 300. C. *ſuperius & inferius incenditur*. 350. A. *inſtaurari cœptum*. 386. A. *ornatur*. 389. A. *ejus incolæ captivi, redempti*. 405. C. *à Principibus, Monachis ademptum*. 410. A. *reſtitutum*. B. *ab Othone invisitur donis augetur*. 469. A. *terræmotu decutitur*. 474. A. *in ſeditione*. 477. C. (8) *recipit Po. & Imp. & muneratur*. 487. A. *detrimentis afficitur*. 494. B. 509. C. *à Conrado Imp. inviſitur, muneratur*. 501. A. & ſeq. *à Nortmanis infeſtatur*. 509. C. *ab Henrico II. inviſitur, atque donatur*. 516. A. *à Leone IX. inviſitur*. 519. A. (30) 521. A. (34) *ibi Po. ægrotat*. 535. A. (8) *ibi Baſil. inchoata*. 548. C. (41) *à Po. conſecratur maximo Procerum concurſu*. 553. B. C. (58) *ibi miraculoſæ ſanationes*. 554. C. *perductus Greg. VII. à Roberto*. 586. C. *ad eum confugit Deſiderius Pontificatum reſpuens*. 589. B. *&* 590. A. *ibi Po. & Principes*. B. *per S. Benedictum ſanatus*. 593. C. *acribus controverſiis conflictatur*. 632. B. (21) *ibi celebrat Honor. II., Abbatem increpat*. 652. D. (71) *à Roger. Sicil. Rege expoliatum*. 683. B. *ab Alex. III. inviſitur*. 809. D. *à Marcoaldo obſeſſum*. 858. B.

Domini Salvatoris *inſtituitur*. S. Benedicti Civitas *nominatum*. 308. C.

S. Vincentii *direptum*. 315. B.

S. Andreæ *à Nortmanis adortum*. 509. C.

Virginum prope Caſſinum *ædificatum*. 193. A. - Pariſ. S. Dionifii *Ro. Po. excipit*. 200. D. *ab eo ara dicata*. 201. B. *Ludovico aſſignatur*. 287. A. *ibi Calvus Imp.* 331. A. *ibi Balbus*. 337. A. - S. Cunegundis *à Regina initur*. 283. D. - Viennenſe *ad eum Carlomanus*. 202. A. - Venetiis *ædificatum* S. Benedicto. 208. A. (6) - Brixiæ S. Juliæ *Martyri constructum*. 208. B. *prædiis cumulatur*. 215. B. - Veronæ S. Zenonis *conſtructum, ibi Pipini tumulus*. 261. B. - Beneventi *duo ſub Impp. protectione*. 304. A. Prumienſe *à Lothario Imp. initur*. 307. C. *à Nortmanis incenſum*. 346. C. - Luxovienſe *conſtitutum*. 83. B. - Bobienſe *conſtructum*. 83. B. *dotatum ſanctitate excellit*. 84. A. *ejus bona confirmata*. 91. A. *ut ſibi ſubjiciatur curat Ep. Derthonenſ.* 96. C. *exemptum declar.* 97. A. *privil. afficitur*. 466. C. - in Campo Coronatæ *ædificatur*. 140. C. - *extra* Papiam *conſtruitur*. 187. B. *donis auctum*. 406. B. (12) 467. B. in monte Bardonis Bercetum *dictum, ædificatum*. 187. B. *refectum*. (71) - in Olonna *excitatum*. 187. B. - in monte Soracte. 190 C. - *apud* Fananum *conſtructum*. 195. B. - Nonantulanum *conditur & decor.* 196. A. *ejus hoſpitium*. B. *privil. decoratur*. 377. A. *incenditur*. 382. E. *reſtitutum*. 385. B. *Sanctor. corpora inde ablata reſtituuntur*. 386. C. (71) *extrahuntur*. 403. B. *ejus Monachis honor redditus*. 467. A. - Placentiæ Ss. Xyſti & Agap. *conſtructum*. 327. A. (70) *incenditur*. 393. D. *privil. afficitur*. 413. D. *ejus eventus*. 499. A. (82) - *apud* Sueſſionas S. Medardi *ibi Balbus*. 337. A. - *in agro* Mantuano *fundatur*. 452. B. - Mediolani *fundatum*. 354. A. - S. Celſi *conſtruitur*. 462. A. - Bambergæ *duo ædificantur*. 476. B. - *in agro* Arretino *eremitar.* Camaldulenſium *fundatur*. 477. A. (15) - *in agro* Taurinatium Fructeriæ *obit Ardoinus*. 480. D. (28) - *in agro* Vercellenſi *Locediæ conſtruitur*. 485. A. *reſtauratur*. (37) - *apud* Brixillum & S. Geneſii *ap.* Parmam *conſtructa*. 408. C. Moguntiæ *conſecratur*. 497. C. - Cluniacenſe *inviſitur à Ro. Po.* 517. C. - Puntidenſe Mediolan. & Bergom. medians *fundatur*. 601. C. (57) *ibi Civitatum It. conventus*. 777. C. - Cavenſe *ibi obit Antipapa*. 646. C. (59) - Morimundenſ. in ditione Mediol. *origo*. 815. A. (60) - Charævallis *à Mediolanenſ. extructum*. 671. B. - S.

Ana-

Anaſtaſii ad aquas ſalvias ab Inn. II. exornatum. 684. A. - Farfenſe, ibi Eugen. III. 691. B. - S. Euſtorgii à Mediolanenſ. dirutum. 745. B. - trium Magorum Regum corpora ibi inventa. ibid. - S. Juſtinæ Paduanum in clientelam recipit Alex. III. Pont. 791. A. - Floris in Calabria. ibi Joachimus Abbas vaticinii laude florens. 834. D. - S. Bened. inter Padum & Larionem, ibi Inno. IV. Pont. 1011. C.
Monetæ ſignandæ jus conceſſum. 519. B. - quibus concederentur. 442. D.
Moniales: violatæ. 488. B.
Monopolis Apul. Urbs. Hugonis Nortm. portio. 506. D.
Monorbinum Apul. Peucet. Opp. Ranfridi Nortm. portio. 506. B.
Monothelitæ: Concilio damnati. 109. B. item Romæ. 131. A. inde Concil. Œcumen. 132. A. Imperatoris favore excitantur. 153. B. (1)
Mons-Albanus Caſt. Mutin. 1068. C.
Mons-altus Latii Opp. occupatum. 620. E.
Mons-apertus Opp. Florent. ibi prælium. 1046. D.
Mons-Bardonis viæ Æmil. per eum in Tuſciā Grimoaldus. 123. A. eum pertranſit Arnulfus Imper. 365. B ſuperat Adelbertus March. 373. A. ad eum Henric. IV. 623. B.
Mons-Bellus Opp. Æmiliæ agri Mutin. bello à Longob. captum. 170. B. obſidetur. 594. D. Henri. III. fil. hoc oppugnans ibi occiditur. 595. A.
Mons-Budellus Opp Bononienſ. 936. A.
Mons-Clarus Opp. Brix. ab Icilino captum & incenſum. 558. C.
Mons-Feretri Urbs Pentap. reſtituta. 204. D. ejus fines deprædati. 217. D.
Mons-Ferétri Opp. in Duc. Spolet. ibi firmatur Bereng. II. 422. B. ibi obſeſſus. 426. B. premitur. 427. A. 429. C. captum E.
Mons-Flaſconis Opp. Etruriæ cum Tuſculo ab Alex. III. permutatum. 788. A.
Mons Glex nis prope Laudam. 732. D. (37)
Morſilicis Opp Venetiar. tentatur. 67. C. captum. 68. A. ab Icilino captum. 998. A. recuper. 1035. C.
Mons-Malus Pentap. Opp. ibi confedit Henric. IV. 624. D.
Mons-Maurus in Alpib. Cott. ap. Fraxinerum Monbron dictus, ad eum refugiunt Sarraceni. 407. B.
Mons-Rotundus Opp. Brix. everſum. 872. B.
Mons-Acutius Opp. Imol. à Bononienſ. captum. 850. B.
Mons-Turturum Opp. Mutinenſ. 968. D.
Mons-Vallaſius Opp. Mutin. 1057. B.
Mons-Umbrarius Caſt. Mutin. 1068. E.
Mons-ellum Caſt. Piſtorienſ. à Bonon. captum. 896. A.
Monticuli Factionarii Veronenſ. 881. A. ab Azone in poteſtatem adducti. 882. B.
Montiæ, ſive de Modoitia famil. nob. Mediol. 1097. B. (91)
Montorphanum Opp. Mediol. 1091. A.
Moravia: in paternor. diviſione Carolomani portio. 332. A.
Mortaria Urbs Duc. Med. unde nomen accepit. 222. B. à Mediolanen. quaſſata. 869. D. iterùm. 899. D. iterùm capta. 1015. B.
Morimundum Caſtr. Mediol. dirutum. 987. A. (57)
Moſa fl. Germ. apud eam Normani devicti. 349. C.
Moſium Opp. ad Mincium fl. 957. B.
Moſomum Gal. Belg. Opp. Diœc. Remenſ. ibi Conventus Epiſcopor. 460. B.
Motius Monſilicenſis Icilinum inſultans occiſ. 1016. D.
Motta Mediol. inter & Laudam Opp. munitur à nobilibus ejectis, qui Mottenſes dicti. 490. B.
Moyſes Archiep. Ravennæ. 696. B.
Mulcta nobilis popularem Mediol. interficientis. 509. A.
Mulier: judicium ferro ignito probans, caſtris donata. 463. B. C.
Mulieres Crucem contra Sarracenos ſuſcipiunt. 700. B.
Mummolus Fr. Dux: adverſ. Longobardos. 24. B. Anagniam occupat. 25. A.
Munera: auguſtiſſima à Ro. Po. ad Carol. Martel. miſſa. 180. C. à Carolo M. Eccleſ. Metropoleis diſpoſita. 261. C. Baſilicis teſtata. 265. B. donata. 267. A. 334. D. 427. A.
Munichis: ſolus mirâ fortitudine de prælio evadit. 146. A.
Munticuli factionarii Veronenſ. 782. B.
Muſatus Sarracenor. Rex: Sardiniam tenens à Piſanis adoritur. 475. B. Piſas capit. 476. A. devictus. 478. B. (20) recuperata Sardiniâ, captus. 482. B. (30) Sardiniam recipit, munit. 521. B.
Muſca Fam. Comenſ. 651. C.
Muſca Turrianus à Comenſ. libertate donatus. 1101. B.
Muſcala Opp. Piſtorienſ. 910. A. C.
Mutiliana Opp. Etruriæ. 770. B.
Mutilianæ Comites. 968. C.
Mutina: Æmil. Urbs capta. 17. C. ejus Ep. poſſeſſionibus decoratus. 140. C. S. Geminiano illuſtris. 188. C. ejus Ep. poſſeſſione donatur. 189. A. in ejus campis Nonantul. Monaſt. 196. A. ejus Eccleſia privil. aucta. 240. C. 276. D. 312. E. 361. B. ibi acta Concil. Raven. ſervantur. 369. D. Lamberti Imp. diploma ſervat, ab eo privil. obtinet. 373. A. 376. D. à Bereng. 381. A. intacta ab Ungaris. 382. D. à clade recepta, dono R. reſarcita. 384. B. bona ejus, Canonicis ab Epiſcopis donata confirmantur. 404 B. ejus Epiſcopo bona Comaclenſ. agri donata. 412. B. optimâ Abbatiâ ejus Ep. donatur. 425. C. agro & vectigalibus. 438. C. interceſſione Sanctorum protecta. 475. D. ejus Eccleſiæ bona confirmata. 492. B. aucta. 502. C. ejus viciſſitudines, demunienda & reſtauranda diploma. 529. D. & ſequ. ejus ager populatur. 594. D. ejus nova Baſil. 603. A. à Po. dedicatur. 619. C. à ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta. 620. A. ibi legati cum fœderatis alloquuntur. 791. C. civili bello labefactata. 925. C. 942. A. inde Gibellini exire compulſi. 1053. B.
Mutinenſes: eor. manu adjuta Mathildis. 609. B. à Bononienſ. victi. 687. D. fœdus cum Parmenſibus ineunt. 705. D. cum Bononienſib. 791. B. contra Regienſes arma movent. 814. C. à Lucio III. ſpecialiter benedicti. 822. C. in Bononienſ. præliant. 877. A. cum Friniatibus. 878. C. à Salinguerra victi. 897. B. à Frid. II. Imp. privil. ſervati. 914. E. 929. A. in Bonon. præliant. 935. D. 937. D. ab ipſis deturbati. 962. A. à Bononienſ. fracti. 1000. A. eiſdem ſe dedunt. 1002. E. & ſequ. civili bello afflictati. 1006. C. Opizoni ſe tradunt. 1100. D. (100) 1104. B.
Myra Lyciæ Urbs: eâ extracti cineres S. Jo. Baptiſtæ. 602. D.

Nam-

N

NAmburgum Urbs Germ. *ibi moritur Benedict. V. abdicatus*. 431. A.
Napus à Sucio Viſtarinus Laudenſis. 1064. D. *in carcerem ductus*. 1066. C. (33)
Napus Turrianus. 1056. D. *perpetuus* Antianus Pop. Mediol. 1058. C. Vic. Gener. Mediol. 1079. A. *prœlio victus & captus*. 1085. E.
Narentani Pop. Dalmat. *infidi cladem inferunt Venetis*. 291. A. *eiſdem ſubjecti*. 466. A.
Narnia Opp. Umbriæ ad Narim fl. *peſtilentiâ affligitur*. 54. C. *dolosè captum*. 160. C. *reſtituitur*. 161. A. *ad Ro. Po. ditionem tranſit*. 172. B. (42) *ad Pontificem Legatus Regis obvius*. 184. C. *ejus patrimonium Po. inſtitutum*. 185. C. *à Longob. recipitur*. 197. B. *paulo ante reſtitut. iterùm occupatur*. 203. C. *ibi barbaries captivor*. 347. A. *à Frid. II. Imp. captum*. 977. B.
Narſes: Italiæ Dux arbiter. 4. D. *de eo Romanor. literæ*. 8. B. *contra eum irata Auguſta, convicio revocatur*. D. *minans reſpondet, Neapolim tendit*. 9. A. *injuriam ulturus Alboinum invitat*. B. *à Ro. Po. lenitus, dolore interit*. 10. C. *cadaver cum ejus theſauris CP. miſſum*. 11. A.
Natalis Archiep. Mediol. 191. C. (78)
Naves: *igne græco conſumptæ*. 407. B.
Neapolis: Campan. Metrop. *in magno periculo niſi Dux mittatur*. 55. A. *fide violata occupatur*. 86. A. *oppugnata cadit, Dux novus imponitur*. 88. B. *per eam tranſit Imper.* 121. D. *Ro. Pontificem recipit*. 149. B. *ibi Langobardi captivi*. 160. A. *obſidione capta*. 271. A. *ejus regio vaſtatur*. 315. A. *ejus ditio quibus adjuncta*. 441. D. *occupatur à Pandulfo*. 494. B. *in ejus regno juris Eccleſiæ principia*. 539. B. & ſequ. *à Nortmanis obſidetur*. 574. C. (92) *obſidione ſoluta*. 575. B. *à Saladino capta*. 825. A. *ab Henrico Imp. obſeſſa*. 841. A. *ei obedit*. 848. A. *ab Inn. IV. Pont. capta*. 1019. A.
Neapolitani: *claſſem ornant in Sarracenos*. 302. C. *impulſi ad fœdus Sarracenor.* 332. B. *in malo perſeverant*. C. *in Sarracenos juncti*. 375. B. 453. A. *ad partem Eccleſiæ redeunt*. 1012. D.
Nemeſis Urbs Cypri. 948. E. (44)
Nepet Tuſciæ Opp. *nunc* Urbs: *Ro. Po. ditio fit*. 172. B. (42) *ſubactum*. 774. B.
Neuſtria: Prov. ultra Sequanam fl. *Nortmanis à Craſſò conceſſa*. 352. B.
Nicea Urbs Provinc. in Gal. ad mare liguſt. *à Sarracenis vaſtatur*. 263. B.
Nicæa Bithiniæ *capta*. 602. C. (62) *ibi Juſtinian. II.* 149. D.
Nicephorus Patric. & Logotheta *Irenem comprehendit*, Imp. *arripit*. 254. B. *fœdus cum Carolo percutit*. 255. C. (68) *Joanni Venetor. Duci favet*. 255. D. *ab eo acceptus*. 256. A. *claſſem parare dicitur*. 257. C. *quam in Adriaticum mittit*. 258. B. *pluries victor, prœlio cadit*. 262. B. (86)
Nicephorus: Leonis Imp. Or. *legatus auditur*. 267. A.
Nicephorus Patriar. CP. imaginum cultum defendens relegatus. 263. A. (89) *reſtitutionem ear. poſtulat*. 275. C.
Nicephorus Barda Foca Imp. Or. 432. C. *de Privignæ matrimonio requiſitus*. 435. B. (18) 436. B. *ſimulator*. 437. A. *ejus infidelitatis cauſsâ Græci ex Italia pulſi*. D. 438. A. *occiſus*. B. *uxore adnitente*. (26)
Nicephorus Botoniates Imp. Or. *Michaële Duca dejecto*. 575. A. *concil. Po. communione ſecretus*. 576. C.
Nicetas Eunuc. Patriar. CP. 211. A.
Nicetas Patric. *cum claſſe in Adriatico*. 258. B. *pactis induciis redit*. C.
Nicolaitæ: *initium*. 347. C. *progreſſus*. 511. C. *damnati*. 530. C. D. *pro eis Mediolanenſ.* 535. A. (9) *deteſtati*. 542. A. *in eos decretum*. 548. A. (38) *Germ. inſiſtunt*. 553. A. *eor. mos*. 597. A. *damnati*. 610. B. reliqua V. verbo *Germ.*
Nicolaus Ro. Po. invitus elec. præſente Imp. conſecratus, ab eodem maximè cultus. 309. A. *ſuffraganeos Raven. audit*. D. *legatis auditis, ſuos CP. mittit*. 310. B. *volumina & literas Imp. Or. recipit. Epiſcopos convocat*. 311. B. *de eor. ſententia Raven. Archiep. interdicit*. 312. C. *decreto mentem ſuam exponit*. 313. A. *de Lotharii divortio ſolicitus*. 314. A. *ad injuſtum matrim. dirimendum mittit*. D. *Carolo Calvo Thietbergam commendat*. 317. B. *Lotharium monet*. 318. A. *à Michaële impulſ. legatos mittit*. B. *turbatur, obit*. 319. B.
Nicolaus Patric. Dux Græcor. *in Sarracenos copias ducit*. 388. A.
Nicolaus II. Ro. Po. ad abrogandum Bened. X. concil. celebrat. 537. A. (15) *duos futuros Po. elevat*. B. *operoſa repetit*. C. *legem comitior. ſtatuit*. D. *Eccleſiar. collationem laicis probibet*. 538. C. *à ſimoniacis promoveri vetat*. D. *formulam fidei Berengario traditam in Provincias mittit*. 539. B. *in Concil. Melphitano Principes ſubdit Eccleſiæ Ligios*. D. *canonicos in fid. recipit*. 542. C. *obit*. 543. B. (25)
S. *Nicolaus Ep. Myrenſ. ejus oſſa translata*. 603. A.
Nicolaus Doria Januenſ. 854. A.
Nicolaus Ep. Regienſis Bononiæ, & Mutin. pacem curat. 938. A.
Nicolaus Patriar. *CP. Mediolan. moritur*. 1011. A.
Nicolaus Quirinus Legatus Venetor. *ad Bonon.* 1066. A.
Nicolaus Bacialerius Bonon. *in prœlio occiſ.* 1081. A.
Nicolaus III. Ro. Po. 1088. A. *Privil. Monachor. Camaldulenſ. confirmat*. C. *Senatoriam Urbis dignitatem reſtringit*. D. *Romandiolam recuperat*. 1089. B. *moritur*. 1093. A.
Nicomedia Bithyniæ Urbs: *ad eam Ro. Po., ſolemni pompâ exceptus, inde Imp. ad ejus pedes*. 149. D. *ibi celebrat*. 150. A. *apud eam prœlium pro Imperio*. 160. B.
Niger Craſſus Mediolanenſ., Prætor Parmæ. 798. B.
Nigrinum Caſt. Papienſ. *à Mediol. dirutum*. 901. B.
Nimbus: *improviſus multos punit*. 296. E.
Nizo Ep. Friſingenſ. miſſus Raven. 522. C. *injurioſa evomens in Ro. Po. illicò punitus*. (42)
Nola Urbs Campan. *ab Ungaris direpta*. 405. C.
Nomenclator *ad Pipinum miſſus*. 213. A. *ad Ludovicum Imp. Legatus*. 266. A. 276. B. 281. A. & D. *conjurat*. 331. A.
Nomentani ad Alliam fl. *vaſtati*. 540. D.
Nonantula in campis Mutinæ: *apud eam Monaſt.* 196. A. *ejus Monachis honor redditus*. 467. A.
Nonantulani à Mutinenſ. deficiunt, & Bononienſibus ſe tradunt. 664. C. *in auxil. Mutinenſ.* 877. B. *Bononienſibus obediunt*. 996. B.
Nordbertus Ep. Regienſ. ad Imp. Legatus. 265. B.

Norimberga Germ. Urbs: *ibi conventus*. 820. B.

Normanni: *Apuliâ & Calab. occupatis Regnum Neapolit. conſtituunt*. 231. B.

Northuſen Germ. loc. *ibi conventus*. 610. A.

Nortmani, ſeu *Norveggiani*: *Friſiam invadunt*. 289. A. *Franciam ineunt*. 345. A. *Grumienſe Monaſt. incendunt, ac Treviros, Metas capiunt, ibi obſeſſi*. 346. C. *ingenti auro accepto ſinibus excedunt*. D. *Franciam incurſant, auro pacati*. 349. B: *iterùm ſe inferunt*. ibi. *Lotharingiam, Galliamque Belgic. invadentes devicti, donis à Craſſo dimiſſi*. 349. C. *iterùm ad Sequanam, bis cum Craſſo prœliantes*. 351. D. *Pariſios obſident*. 352. A. *barbarie Craſſum cogunt ad Neuſtriam eis concedendam*. 352. *ad fidem Chriſti converſi*. 368. B. *quadraginta eorum prodes*. 482. C. & ſeq. *catervatim in Ital. devicti*: 483. (33) *ſuperſtites commendati*. 484. A. *ad bona Monaſterior. tuenda acciti*. 485. A. *Henrici auxiliatores*. 486. D. *à Conrado aggregati*. 493. (60) *opem præſtant*. 494. A. *auxiliares in Sicil. Sarracenos vincunt*. 504. A. (93) *abeâ profecti*. ibi. *ad Apul. Græcis eripiendam excitati*. 504. C. (95) *ſecundo prœlio victores*. 505. B. (96) 506. B. C. *elati infeſti*. 509. B. *etiam Monaſteriis*. C. *oppreſſi*. D. *devicti*. 510. A. B. *ditionem Ecclæ. invadunt*. 512. A. *invaleſcunt*. 521. A. *contra eorum ferociam proviſum*. 524. A. *in eos bellum decretum*. 525. B. *pacem petunt, erepta reddere nolunt*. C. *victi, inde victores, ad deditionem Pontificem cogunt*. 526. A. *Salerni Principe à conjuratis confoſſo, ejus filium in Sede reponunt*. 526. B. *fines Ecclæ. incurſantes*. 536. A. *eorum deprædatio à Po. inſpecta*. 537. C. *incurſantes Po. cogunt*. 539. B. & ſeq. *pro Eccleſiâ & Po. militant*. 540. D. *in Sarracenos Siciliæ*. 545. A. (31) *in eos interdictum*. 557. E. & ſeq. *auctoritas eos abſolvendi*. 565. A. *in Sicilia proſperati*. 566. C. *Salernum capiunt*. D. *Beneventum capiunt, Neapolim obſident*. 574. C. (92) *inter ſe pugnantes*. 575. B. *in Græcia proſperati*. 578. A. (3) 583. C. *Ro. Po. tuentes*. 586. A. & ſeq. *timent Germanos*. 627. E. *à Comite Siciliæ ſubjugati*. 650. B.

Novale Caſt. Tarviſinum. 987. C.

Novaria Urbs: dition. Mediol. *in ejus agro Ragumbertus victor*. 144. B. *item*. 145. C. *ibi necatus Burchardus*. 396. A. *capta*. 480. B. *in ejus Antiſtitem concil. ſententia*. 542. E. *expugnata & incenſa*. 622. D. *fœdus init*. 646. D. *Vidoni Co. Blandrati conceſſa*. 714. C. *civil. bellis afflicta*. 1052. C. *ſub imperio Turrianor*. ib.

Noviomagum Urbs Batav. ad Vahalim fl. *ibi Ludov. Imp. conventum habet*. 276. B. 284. A. *venationem*. 280. C.

Novum Opp. Regienſ. 999. C.

Numana Pentap. Urbs: *Piceni locus, in quo Patrimon. Ro. Po. inſtitutum*. 185. C. *reſtituitur*. 204. D.

Nuncii, *qui*. 442. A.

O

O*Belerius primus Ep. Olivolæ inſ. Venetor. æſtuar. ejus Diœceſ.* 233. A.

Obelerius Metamauci Tribunus *excedere coactus*, Dux Venetorum *declaratur*. 256. A. *armata manu Coronam accipit Ducalem, fratres conſortes adſciſcit*. B. *Heracliam evertit*. 257. A. *ad Carol. M. accedit*. C. *fœdus contrahit*. 258. A. *pacis negotium impedit*. 259. B. *tamquam Francor. amicus à fratre pulſus*. D. *Ravennam tendit*. 260. D. *Legatis Caroli M. ad Nicephorum adjunctus*. 261. C. *oppidum in Iſtria occupat, ſuſpenſus*. 284. B.

Obertus ab Orto Mediolanenſ. Conſ. 713. C.

Occidentale Imp. *renovatum*. 251. A. & ſeq. *turbatur*. 283. A. *Lothario confirmatum*. 295. D. *pro eo aſciſcendo certamina*. 327. B. *ad Italor. manus* (1) *peſſima ſibi conferunt*. 355. A. *in Othone renovatum*. 424. A. *ampliandum*. 435. B. *conſecrationis ordo*. 444. A. *de ejus præſentatione controverſia*. 493. A. B.

Ocimianum, ſeu *Octimanum* Opp. Montisferrati. 745. (49)

Ocriculi Tuſciæ Urbs: *Ro. Po. ditio fit*. 172. B. (42) *capta*. 217. D.

Octavianus Alberici Tuſcul. fil. *ad Pontif. evectus*. 419. A. (46) Vide *Jo. XII.*

Octavianus Card. *Frid. Imp. cum armatis præcedit*. 721. A. *Legatus Had. IV. ad eumdem*. 744. B.

Octavianus ad Pontif. evectus. 752. C. Vide *Victor IV.*

Octavianus Card. *Ep. Oſtienſis in Lombardia Legatus*. 877. C.

Octavianus Ubaldinus Card. *Legatus*. 990. A. *ad Parmam tuendam profectus*. 993. B.

Odbertus, ſeu *Odelbertus Archiep. Mediol.* 266. B. (96) *mortuus*. 270. D. *ejus mors*. 285. (33)

Odbertus March. *ad Othonem M. ſupplex*. 421. B.

Oderiſius Co. Marſor. *manum adit in Cives Capuæ*. 457. B.

Oderiſius Abbas Caſſi. *à Po. ſubrogatus*. 591. E. *ab Honorio II. increpitus*. 652. D. (71)

Odingæ Bavar. loc. *ubi moritur Carolomanus Bavar. & It. Rex*. 342. B.

Odo Ep. regium ornatum à Balbo recipit filio ejus deferendum. 341. B.

Odo Abbas Cluniacenſ. *pacem procurans ferro appetitur*. 4c5. A. *pro offenſore ſupplex, pacem tranſigit*. B.

Odo Celticæ Co. Rodulfi ſororius: *Burgund. armis ad ſe traducere nititur*. 496. B. *pacem petere coactus*. (74) *iterùm obſides dare compellit*. C. (75)

Odo Cancellarius *in Etruria malè prœliat*. 1096. A.

Odoricus Vicecomes Prætor Veronæ. 881. C.

Offa Cantuarior. Rex: *religionis cauſsâ in Monachum attonſ.* 137. A. (53)

Oldericus Pal. Co: *in Berengar. Imp. ſeditioſ. captus repetitur, negatur, dimittitur*. 391. A. *occiſus*. C.

Oliventum Apul. Opp. *ibi fuſi Græci à Nortmanis & Averſanis*. 505. A.

Olivola inſ. Æſtuar. Venetor. *Epiſcopo Metamauci ſubjecta*. 103. B. *Ep. proprium obtinet*. 233. A. *diſſidii cauſſa*. 255. D. *ad eam Metamaucenſes & Veneti ſua conferunt*. 260. A. *tentatur*. B. *Epiſcopo deſtinata, inde Venetiar. nomine appellatur*. 261. A. *Epiſcopi Metamauci ſedes*. 609. C. (84)

Ollius fl. *apud eum paludes & inſulæ*. 15. C. *traiicitur, ſubmergit*. 621. C. *abſorbet Cremonenſ. & Bergomates*. 842. B.

Olonna Lombard. villa *ibi Ludov.* 376. D. *ibi fœdus renovatum*. 413. C.

Olympius Cubicular. Exarchus *Epiſcopos & Ro. Po. cogere juſſus*. 108. C. *de typo exponit, fruſtrantur ejus conatus*. 109. B. *ſacrilegium*

fraude

fraude tentans, miraculo perculſus. 110. A. B. *veniam poſtulat obediens Pontifici*. C. *perit*. 111. A.

Omnibonus Ep. Veronenſis. 766. E. (28)

Onera: *Italor. plures ſpecies*. 618. C.

Opitergium Venetiar. terreſtris Urbs: *à quo gubernatur inſidiis cruentatum*. 87. D. *Romanis auferendum*. 101. D. *deditum Longob.* 102. A. *primores ejus Heracliam condunt, agreſtes Equilium*. C. *deletum, & ejus fines diviſi*. 123. B.

Opizo Ateſt. Hugonis fil. *ſuperatur*. 479. B.

Opizo, March. Malaſpina, *Derthonam munit contra Frid. Regem*. 716. A. *eum auxiliat*. 781. B.

Opizo Rinaldi Eſtenſ. fil. 1012. D. *in auxil. Caroli Andegavenſ.* 1056. A. *Mutinam obtinet*. 1100. D. (100) *Mutinam & Regium Rodulfo ſubigit*. 1104. B.

Oppenheim Germ. Urbs: *ad ejus conventum pauci*. 565. A.

Orbitum Tuſc. Oppid. *à Longob. invaſum, repetitum*. 81. B. *Ro. Po. donatur*. 225. B.

Ordo FF. Prædicatorum *fundatur*. 916. B.

Ordo FF. Eremitar. *approbatur*. 1019. C.

Ordo S. Mariæ *Fratrum Gaudentium ab Urb. IV. Pont. confirmatur*. 1047. B. (44)

Orientale Imp. *tumultuat*. 72. A. 82. B. 142. B. *ibi Catholici vexati*. 107. C. *exultat Ro. Po. ſuſcipiens*. 149. C. 150. A. *iterùm peſſimè habiti Catholici*. 168. C. *& exploſi*. 201. A. *prodigiis plenum*. 209. A. (10) *diſſidiis afflictum*. 211. A. & ſeq. *impiè adminiſtratum*. 282. C. & ſeq. *ex Ital. abrogatur*. 438. A.

Orlandus Canoſſius Prætor Bonon. 1091. C.

Orta Tuſciæ Urbs: *à Longob. capta*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *ad Ro. Po. ditionem accedit*. 172. B. (42) *à Luitprando capta*. 180. A. *retenta*. D. *reſtituitur*. 185. C. D. *ibi firmatur Albertus Tuſcul. March.* 394. D.

Ortona Urbs Apul. *capta*. 254. C.

Oſcaſalis Opp. Brixian. *à Mediolanenſ. everſum*. 870. A.

Oſmundus Nortman. Giſelberti fr. *Capuam venit*. 483. A.

Oſſa Oſſius Mediol. *Legatus pro pace ad Frider. Imp.* 761. B.

Oſtia: Latii Urbs, nunc Campan. Romanæ: *naves frumentariæ ad eam*. 27. B. *ibi claſſis adverſ. Sarracenos*. 302. D.

Otgerus Ep. Spirenſ. Othonis M. ad comitia leg. 433. A.

Otho Othonis M. avus: *ad recipiend. Mediol. miſſus*. 363. A.

Otho Magnus Dux Saxoniæ Rex Germ. *Aquis conſecratur*. 405. B. *Berengarium Epored. March. apud ſe, & Nuncios adverſ. iſtum habet*. 406. C. *ad Ital. Regnum accitus*. 414. D. *Litulfum fil. Germ. Regem deſtinat, Veronam recipit*. 415. A. *uxorem ducit, Papiæ triumphat*. C. *Berengarium I. R. regali pompâ excipit*. D. *ei dedito & fidem juranti Regnum relinquit*. 416. A. *conſpiratores agnoſcit*. B. *Ratiſponam obſidet*. C. *ab eo deficit Bereng*. D. *ex conjuratis multi ad fidem redeunt*. 417. A. *à filio increpitus*. B. (43) *Ungaros & Sclavos proſtrat*. 418. A. *Lotharingiam fratri, Bavariam filio tradit*. B. *à Po. excitus in Berengar. II. mittit*. 419. A. *iterùm à filio increpitus*. 419. C. (47) *in Sclavos implicitus*. D. *à Ro. Po. accitus*. 421. A. *& Proceribus*. B. *ejus juram*. C. *Sclavos vincit, Othonem fil. Regem appellat, in Ital. tranſit*. 422. A. *Regiam Papiæ inſtaurat*. B. *REX ITAL. coronatur*. C. (54) *amplis beneficiis gratum ſe oſtendit*. 413. A. *Romæ lætiſſimè IMP. coronatus*. 424. A. *donis afficit Ro. Po.* B. *captam Reginam marito remittit*. 425. C. *de inconſtantia Po. miratus*. 426. A. *incœpta proſequitur*. B. *Legatis reſpondet*. C. *Legatos ad Po. mittit*. D. *obſidionem premit, dona confert, Romam accedit*. 427. A. *cum Epiſcopis Concil. præeſt*. C. *iterùm Auguſtalibus inſignitus*. 429. B. *inſidiis quæſitus*. C. *Bereng. II. captivat*. E. *expeditionem parat*. 430. A. *Romam milite cingit, Leonem VIII. reſtituit*. C. *pro Benedicto V. rogat*. E. *in Etrur. & Lombard. concedit*. 431. A. & ſeq. *peſtilentiâ ictus exercitus ejus, in German. abit*. 432. C. *exercitum in Ital. mittit*. D. *pro comitiis Legatos recipit & mittit*. 433. A. *ejus favore potentia Po. aucta*. B. *ad ſeveritatis exemplum permotus*. D. *complet*. 434. A. *Conventus habet*. B. C. *diplomata firmat*. D. *Marchiones & Comites inſtituit*. 435. A. *uxorem filio accito petit*. B. (18) *alias provincias ordinat*. C. *Conventum agit, filium Imp. conſortem declarat*. 436. A. *in Campaniæ Principes ducit*. B. *obſidem Athenulfum recipit, à Græcis deluſus*. 437. A. *Calabriam & Apul. obtinet*. 438. A. *donis auget Mutin. Ep., Scroſatum Ducem creat*. C. *iterùm Theophaniam petit*. D. *obtinet*. (30) *Sarracenos dejicere, funeribus impeditus*. (31) *Franciam adit*. 440. A. (32) *repentè ſublatus*. 441. B. (34) *ejus laudes, & Regni ordo inſtitutus*. *ad* 449.

Otho II. M. fil. *naſcitur*. 418. B. Germ. Rex *declar*. 422. A. *à patre ejus matrim. procurante in Ital. accitus*. 438. B. *coronatus IMP*. 436. A. *in Calab. & Apul. ducit*. 437. C. *victor*. 438. A. *uxor iterùm ei inquiritur*. D. *eam obtinet*. 440. A. *Franciam adit*. B. *mortis patris prænuncius*. 441. B. *ſolus IMP. patris beneficia firmat*. 448. E. *Ital. accedit*. (41) *in gratiam recipit Archiep. Med.* 450. A. *audit querelas*. B. *in Ital. invitus tendit*. 451. C. *conventum habet*. 452. A. *Romæ convivium ſanguinarium agit*. C. *de prœlio fugiens, natatu ſibi conſulit*. 453. C. *perniciſſimo equo à piratis fugit*. 454. A. *exercitum recolligit*. B. *S. Bartholomæi oſſa tranſfert*. C. *bellum in Græcos reparaturus, & in Venetos facto Veronæ edicto, Romam revertit*. D. *obit*. 455. A. (57)

Otho Dux: *prœlio perit*. 453.

Otho III. II. fil., M. nepos Rex Germ. *infans electus, tumultibus hinc inde occupatur*. 455. B. (58) (59) *à Ro. Po. & Mediol. Archiep. accitus*. 459. A. B. *Mediol. obſidet*. C. *ibi REX ITAL. coronatus*. 460. A. (71) *uſurpato jure Po. declarat*. C. *cum Romualdo pernoctat*. 461. A. *Principem Capuæ abrogat, alterum ſufficit*. 462. A. B. (74) *IMP. coronatur*. B. (79) *capite damnat Co. Mutin.* 463. A. *conventum habet*. B. *uxorem cremari jubet*. C. *precibus Po., exercitum in Ital. ducit, March. inſtituit*. 464. B. *Romam ad deditionem cogit*. C. *nota perfidiæ ei inuſta*. 465. A. *malè*. B. (85) *Tiburtinos punit*. C. *Duci Venetor. gratulatur*. 466. B. *novum Po. promovet, vetera Eccleſiæ privil. renovat*. 467. A. *confirmat*

m.at Archiep. B. *poſſiſſiones Eccleſiæ Raven.* 468. A. *oſſa Caroli M. eruit, in Ital. ſe refert.* B. *argenteas coronas offert.* 469.A. *venenato munere extinctus.* 470. A. *cadaver aſportatur.* B. *laudatur.* C.

Otho Dux Carentanor. *in Ardoinum miſſus victus.* 473. A. (5)

Otho Urſeolus Petrus Petri Do. fil., *Othoni III., à quo nomen recipit, obvius.* 459. C. Dux Venet. *à ſuis pulſ.* 490. C. *revocatus.* 495. A. *attonſus CP. miſſus.* C. *iterùm revocandus obit.* 496. A.

Otho Ep. Conſtantienſ. &

Otho Ep. Ratiſponenſ. piorum ſocietate remoti. 557. D.

Otho Ep. Oſtienſ. Po. leg. ad conventum Quintiliburg. 588. B. (28) *deligendus Po. proponitur.* 589. A. D. 592. A. *elic.* C. V. *Urbanus II.*

Otho Ep. Bambergenſ. Franconiæ leg. 612. C.

Otho Vicecomes Volucem Sarracenor. Ducem occidit. 603. B. (64)

Otho Co. Mediolanenſ. *conciſus.* 626. D.

Otho Co. Palatii *Rolandum Card. Legatum occidere tentat.* 727. E.

Otho Co. Palatinus *à Frid. in Italiam miſſus.* 728. D. 747. D. *Philippum R. occidit.* 883. A. (21)

Otho Frid. I. Imp. fil. 799. B.

Otho Prætor Cremonæ. 875. D. *pro eo Talamatius.* 876. D. *Mutinenſ. percontatur.* 877. A.

Otho Dux Saxoniæ *expeditionis in Syriam ſocius.* 852. C. *de Germ. regno certat.* 853. C. Rex Germ. IV. *electus, obſidione competitorem premit, coronatur.* 858. D. *in eumdem confligit.* 869. A. (1) *variis prœliis.* 871. C. *confirmatus à Po.* 873. A. *iterùm coronatur.* 874. B. (9) *victus.* 880. A. *fugit.* (15) *pacem init.* 881. B. (18) *iterum R. Germ. deſignatus.* 885. B. IMP. *acclamatus.* C. *legatum prævium Italiam mittit.* D. *Coronâ ferreâ REX ITAL. conſtit.* 886. D. *Romæ IMP. coronatur.* 887. B. *bona Eccleſiæ invadit.* 888. A. *in Lombardiam tendit.* 889. A. *Friderico bellum infert.* C. *à communione fidelium ſecretus.* 890. A. *abrogatus à Po., contra Landgravium Thuringiæ bellum parat.* 894. C. *in Saxoniam ſe refert.* 895. B. *à Phil. Rege Francor. prœlio victus.* 901. B. *moritur.* 908. B. *an inpœnitens.* (43)

Otho Mandellus Prætor Arimin. 905. A. *Dux Mediolanenſium efficitur.* 923. A. *à Patavinis accerſitus.* 950. C.

Otho Card. Diac. *in Lombardiam leg.* 942. D. *trans alpes.* 975. B.

Otho Vicecomes Archiep. Mediol. 1052. A. (3) *cauſſam contra Turrianos coram Pont. defert.* 1059. B. (19) *recipiendus.* 1063. C. *ad Concil. Lugd.* 1076. B. *Bugellæ relegatur.* 1080. A. (62) *Turrianis bellum infert.* 1084. A. *prœlio captus.* B. *bellum inſtaurat.* 1085. A. *Turrianis victis* Princeps *Mediol. efficitur.* 1086. A.

Otho Zenecallus Mantuanus *occiſus.* 1077. B.

Ottobonus Fliſcus Genuenſ. *Ro. Po. creatur.* 1082. D. Vide *Hadrian. V.*

Ozanum Caſt. Bonon. 797. C.

Ozenum Caſt. Mediol. 1092. B.

P

P*Aderborna* Urbs Germ. *ibi Caroli M. conventus.* 235. A. (15) *ibi Henric. II. Imp.* 532. A.

Padus fl. *Ital. interfluit, ap. Poëtas inclytus.* 3. A. *ad eum Germanor. exercitus.* 364. A. *ad eum & Ticini confluentem Rodulfi R. exercitus.* 394. B. *ab Othone M. navigatur.* 426. B. *ibi ejus exercitus victor.* 433. A. *terminus Montisfer.* 435. A. *apud eum caſtra, in ſolemnib. I. R.* 444. E. *ibi fundatur Monaſt.* 452. B. *trans eum conflictus.* 593. D. *trajicitur ab Henrico III.* 594. D. 595. B. *ad eum Po.* 619. D. *ab Henrico IV. trajectus.* 623. A. *glaciatus.* 944. C.

Paganorum fam. Rom. 592. C. 642. C.

Paganus Egidius Prætor Faventiæ. 900. D.

Paganus Turrianus Mediolanenſibus *favet.* 961. B.

Palatini *primores: Berengario I. Regi obvii.* 415. D.

Palmerius Canon. *S. Aug. in Campaneola* Judex Pontific. Bononiæ. 942. B.

Palumbinum Opp. Tirrheni *à Genuenſ. captum.* 656. B.

Pancratius Barbus exercit. Venet. Dux. 1066. C.

Pandectar. Juris Civ. Vol. *à Piſanis Amalfi repertum.* 678. B.

Pandones: Barrio dum præeſt Sarracenos accit, ab eis occiſus. 294. C.

Pandulfus Capuæ Princeps: *Ro. Po. pulſo favet.* 433. C. *in Sarracenos cum Othone M. pugnat.* 437. C. *perit.* 453. C.

Pandulfus II. Capuæ Princeps Pandulfi Princ. Benev. fil. Athenulfi Abb. Caſſin. fr. *adverſ. Græcos Melum Barrenſem recipit.* 482. B. *atque Giſelbertum Nortmanum.* 483. A. *ei commendati Nortmani ſuperſtites.* 484. A. *ad Græcos deficit.* 485. A. *Catapano tranſitum permittit.* B. *dedit ſe purgaturum.* 486. B. *convictus damnatur.* C. *ejus Principatus alteri traditur.* D. *vinculis dimiſſus Capuam obſidet.* 494. A. *Neapolim occupat, Caſſini Monaſterio mala infert.* B. *Monachis moleſtus.* 501. A. *juſſa Imp. renuens, in arcem ſe recipit.* B. *auxilium quærens CP. pergit.* C. *reſtitutus.* 516. A. *mortuus.* 522. B.

Pandulfus Benev. & Capuæ Princeps: *cum fratre Landulfo II. ab Othone M. deficit.* 436. B. *obſidem filium præbet.* 437. A. *eumdem requiſitus Caſſinum adducit.* 478. A.

Pandulfus III. Co. Teanenſ., Princeps Capuæ: *ab Henrico inſtitutus.* 486. D. *obſidetur.* 494. A. *in fidem Catapani, inde in exilio obit.* 494. B.

Pandulphus Card. *pro pace inter Genuenſ. & Piſ. miſſus.* 851. B.

Pannonia: re militari Longobardor. florens. 9. A. *Hunnis pacto relinquenda.* 14. A. *à Carolo M. vaſtatur.* 243. A. *ejus Regia expilata.* 246. A. *iterùm.* B. *exercitu Ludovici aggreſſa.* 274. A. *tribus item exercitibus.* B. *peſſundata.* 275. A. *ſuperior à Bulgaris uſta.* 281. C. *in paternor. diviſione Carolomani portio.* 332. A. *ab Ungaris inhabitatur.* 351. C. (30) *pulſis Hunnis.* 377. B.

Panormum Sicil. Urbs Metrop. *à Sarracenis captum.* 275. B. *à Piſanis direptum, ejus manubia inſignia.* 523. A. (45) *à Nortmanis captum.* 553. B. (56) *ab Henr. Imper. captum.* 848. C.

Panſanum Opp. Mutinenſ. *à Bononienſ. deturbatum*. 996. B.

Pantaganum Opp. inſ. Comacinæ : *proditione à Mediolanenſibus occupatum*. 651. A. (67)

Pantheon: *expurgatur*, *dedicatur*. 82. B.

Papia Urbs Lomb. *Ticinum dicta*. 46. A. *Gundeberti Regis ſedes*. 116. B. *ibi Rex exceceptus*. 118. B. *cujus juſſu Pertharito paratur dignum hoſpitium*. 119. A. *Lupo relicta*. 120. C. *ad eam Rex revertit*. 121. E. *Baſilica decoratur*. 126. B. *item Monaſterio & ſacra æde*. 127. C. *peſtilentiâ afflicta*. 130. A. *quomodo libera*. B. *ab Alabi uſurpata*. 138. A. *Cunipertum complectitur*. 139. B. *apud eam cum Bajoariis prælium*. 150. D. *Ariperti ſepultura*. E. *ejus Ep. litem habet*. 157. B. (7) *oſſibus S. Auguſtini decoratur*. 163. B. *Ro. Po. ibi honore cultus*. 196. E. *quando ibi floruerit S. Petrus Ep.* 187. C. *ibi Patriar. Aquil.* 218. C. *munitionibus firmata*. 222. B. *obſeſſa*. D. *fame & peſtilentiâ adjunctis*. 226. A. *dedita unâ cum Regno*. B. *ibi Synodus inſignis*. 303. (21) *ibi Ludov. & Eppor. Concil.* 304. C. *à Ludov. II. frequentatur*. 307. D. *ibi Calvus Rex Ital. coronatus*. 330. C. *conventu Eppor. ibi leges condit*. D. *ibi Concil. præſente Po.* 340. A. (96) *ibi Craſſus vacat*. 348. D. *ibi coronatus Berengarius, eam ſedem Regni conſtituit*. 356. C. *à Vidone capta*. 358. A. *ibi Imp. conventus*. B. *ad eam oppugnandam exercitus fruſtra*. 360. A. ad D. *territa Arnulpho ſe tradit*. 363. A. *in ejus Regia Berengarius*. B. 374. A. *inde Lambertus*. C. *ibi Germani cæduntur*. 365. C. *Berengario vacua, per Ludov. III. invecta*. 376. C. *eâ exit*. 379. A. *iterùm Bereng. ſedes*. 381. A. 385. A. *ab Ungaris populatur*. B. *ejus Ep. privil.* 386. A. *ab Ungaris incenditur*. 393. C. *capta recuperanda exercitu tentatur*. 394. B. *ibi Hugo I. R. regnum ordinat*. 397. A. *in eum inſidiæ*. 397. C. *punitæ*. 398. A. *peſtilentiâ ſummè afflicta, Sanctor. interceſſ. liberata*. 403. B. *privil. decoratur*. 408. A. *ad eam Bavari populantes contendunt*. 412. B. *dos Adeleidæ conſtituta*. 413. B. *capta*. D. *ab Othone & Adeleidâ triumphantibus initur*. 415. C. (37) *Regum ſedes*. 420. B. *ejus regia inſtauratur*. 422. B. *ibi conventus Ardoinum R. deligens*. 471. C. *incendio fortuito*. 473. B. *Theutonico maximè flagrat*. (7) *ab Henrico I. capta*. 479. B. *eum recipit*. 480. B. *ibi Conradi Imp. conventus*. 500. B. *Henrici II.* 513. A. *datum Ep. abnuens, bello punitur*. 516. D. & ſeq. (26) *ibi Concil. Po.* 519. A. *ex manubiis, Baſilica & Epiſcop. ejus conſtructum*. 523. A. (45) *eâ excedit Henric. III.* 573. A. *fœdus init*. 646. D. *ejus Ep. pallio & Cruce ſpoliatur*. 795. C. *à factionibus deturbata*. 942. A. *ibi coronatur Frid. I. Rex*. 718. C. & E. *& Bariſo Arborea in Reg. Sardiniæ*. 770. A. *ibi conventus*. 962. A.

Papienſes: *à Mediolanenſibus cæſi & coacti*. 517. A. *opem requirunt*. 620. D. *victores*. E. *in Mediolanenſes*. 621. B. *à Mediolanenſ. fracti*. 664. A. 666. A. *in gratiam Imper. recepti*. 672. C. *à Mediolanenſibus victi*. 712. A. *pacem duris legibus obtinent*. 724. E. *agrum iſtorum vaſtant*. 735. D. *proſcripti*. 894. B. *à Bononienſibus deturbati*. 895. B. *Mediolanenſibus obedire coacti*. 963. A.

Papius Fr. Dux: *Ticino capto nomen tribuit*. 46. A.

Paraſium Opp. Papienſium : *everſum*. 517. A. (27)

Parata: *quid*. 442. B.

Pardus Monach. *ad Deſider. miſſus*. 218. B.

Pariſii Urbs : *à Nortmanis obſeſſa*. 352. A. & 356. B.

Parma in via Æmil. Urbs : *capta*. 17. C. *ex improviſo invaſa*. 67. A. *reſtituenda proponitur*. 73. B. *ibi defunctæ Agilulfi filiæ*. 74. B. *ejus Ep. poſſeſſione donatur*. 189. A. *ibi Ludov.* 312. E. *Sigifrido Co. dedita*. 367. B. *ejus Ecclæ. privil.* 394. A. *iterùm ſedente ibi Hugone I.R.* 400. C. *punitione combuſta*. 501. A. (87) *fortuitò incenſa*. 532. A. *recipit Antipapam*. 545. A. *ibi tumultus*. 609. B. *ad eam Po.* 619. C. *à ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta*. 620. A. *ejus Baſil. dedicatur*. B. *ad eam Henric. IV.* 623. A. 630. B. *ſanguine pluvit*. 633. C. *ad Henric. IV. pervenit*. 634. C. *ejus Baſilica terræmotu corruit*. 638. A. *fœdus init*. 646. D. *ibi Frid. I. Imp. privil. Mediolanenſ. donat*. 824. A. (8) *civili bello labefactata*. 942. A. *capta*. 990. D. *à Frid. II. Imp. obſeſſa*. 991. D. 994. E. *Huberto Pallavicino paret*. 1053. A. (6)

Parma fl. Æmiliæ. 813. A. *inundat*. 813. A.

Parmenſes: *conjurant*. 501. A. (87) *cur Burgum S. Domnini incenderint*. 621. D. 710. B. *in Brixianos*. 644. B. *Cremonenſes frangunt*. 664. B. *Placentinos vincunt*. 705. B. 712. B. *fœdus cum Mutinenſibus ineunt*. D. *Regienſes vincunt*. 710. A. *eorum ager à fluminibus vaſtatus*. 813. A. *iterùm cum Mutinenſibus contra Regienſes*. 815. A. *à Mediolanenſibus fracti*. 907. B. *cum Mutinenſ. de Bonon. victores*. 937. D. *à Cremonenſibus fracti*. 1006. C. *FF. Prædicatores ex Urbe ejiciunt, interdicti*. 1091. D.

Parpaneſum Opp. Papienſ. 901. B.

Paſchalis Archidiac. *pecuniâ Pſeudo-Pont.* 136. A. *fruſtratus Exarchi auxilium advocat*. C. *ab Archidiac. pulſus in Monaſter.* E.

Paſchalis Primicerius : *inſignem ſuſcitat tumultum*. 247. A. *ſacrilegium manibus patrat*. C. *prædia Ecclæ. diripit*. 249. A. *vinctus mittitur*. C.

Paſchalis Ro. Po. reluctans, munera ad Ludovicum mittit. 267. B. *Ludovicum inungit*. 277. A. *accuſatus Legatos mittit & recipit, in Epiſcopor. conventu ſe purgat*. 278. B. *obit*. 279. A.

Paſchalis II. Ro. Po. conſecratus. 603. B. *adjutus Antipapam dejicit*. 605. A. *oppida recuperat*. C. *indicto Concil. Henric. III. invitat*. 606. B. *eum contumacem execratur*. 607. B. *ad Florentinum Concil. pergit*. 609. A. *creat Cardinales, privil. concedit*. 610. D. *per Legatos conſulendus*. 612. C. *tendit Auguſtam*. 619. C. *dedicat Eccleſiam*. D. *celebrat Concil.* E. *iter flectit, Concil. indicens*. 620. B. *revertit, res turbatas reperit*. E. *in Henric. IV. ſuſpectum, parat*. 622. C. *conventiones cum eodem ſancitæ*. 623. C. *eum Imp. explere promiſſa rogat*. 625. C. *conſtans in Epiſcopos invehit*. D. *armatis circumdatus celebrat*. 626. A. *captivus*. B. *traducitur*. 627. D. *fortis reſpondet Epiſcopis*. 628. C. *ad mortem oppetendam ſuos hortatur*. D. *alienâ cauſſâ obſequitur*. E. *invitus jurat*. 629. A. 630. A. *Imperatorem coronat*. (15) ibi. *maximâ populi lætitiâ reſtitutus*. B. *ejus fama laceratur*. 631. C. *Abbatem Caſſini tollit*. 632. B. (21)

indicit Concil. C. *notatus fidem profitetur.* D. *agit Concil. Beneventi, & apud Ceperanum.* 633. D. *apud Marſos.* 634. A. *Trojæ.* 635. A. (29) *ad loca munita confugit.* ibi. *in Concil. Lateran.* B. *privil. Henrico datum damnat.* D. *anathema in eum confirmat.* 636. D. *Mediolanenſ. Archiepi. cauſſam dirimit.* 637. A. *veniam poſcentem ad Concil. remittit.* (35) *inviſus Romanis in Apul. tendit.* 638. C. (36) *Burdinum excommunicat.* 639. A. (37) *Romæ obit.* B. (40)

Paſchalis *III. Pſeudo-Pont. eligitur.* 771. A. *à Frid. Imp. approbatus.* C. *ipſum in Baſilica S. Petri cum uxore coronat.* 780. C. *moritur.* 784. C.

Patarini *qui.* 535. B. *idem & Cathari.* 811. C.

Patavini: *Henrico III. faventes, libertate & carrocii uſu donati.* 583. D. *armis Venetos provocantes capti.* 622. C. *eis conciliati.* 623. A. (10) *à Vicetinis victi.* 690. B. *bellum parant.* 899. E. *Venetos ad bellum provocant.* 902. A. *fœdus ineunt.* 941. D. *ab Icilino deturbati.* 958. C. *Frid. II. Imp. excipiunt.* 964. C. *ab Icilino crudeliter tractati.* 998. B. *XI. mil. ab Icilino necati.* 1031. D.

Patavium Opp. Venet. *tentatur.* 67. C. *captum, incenditur.* D. *privil. Impp. decoratur ejus Eccleſia.* 301. D. *ab Ungaris populatur.* 382. C. *ejus Baſil. inflammata, & privil. inſtaurata.* 387. A. 394. A. *magis.* 431. A. *ejus Eccleſia bonis donatur.* 493. C. *ejus Ep. jus monetæ ſignandæ obtinet.* 519. B. *captum.* 1029. A. 1030. E.

Patriarcha: Aquilejenſ. *quomodo crearetur, quem à Po. locum obtineret.* 6. B. *Gradum transfertur, Venetæ Iſtriæque oræ caput.* 28. B. *in ſchiſma quod ejuraverat, contumax relapſus.* 38. (64) *ad Rom. Concil. vocatur.* 50. D. *Gradum tenet; quibus præſit; inde duo Patriarchæ.* 79. A. *utriuſque fines.* 162. B. (23) CPtanus *Univerſalis Ep. nomen ſibi arrogat.* 61. E. *& Phocam coronat.* 72. A.

Patriarchæ: *acta Concilii œcumenici VI. obſignant Juſtiniano Imp. curante.* 135. A. Antioch. & Alexand. *Legatos ad CP. Concil. mittunt.* 239. A. *de imaginibus malè ſentientes damnati.* 241. A.

Patriciatus *ordo: maximi tituli.* 251. A. (5)

Patricum Latii Opp. *Ro. Po. ditio fit.* 172. B. (42)

Patrimonium: Eccleſiæ, *ubi.* 5. B. *ejus rector Siciliæ.* 54. B. *de rectoribus lex.* 58. C. *opulentum eripitur à Longob.* 102. A. *ejus capita ab Imperat. relevata.* 132. D. *item alia ducenta.* 135. B. Alpium Cottiarum, *à Rothari ademptum reſtitutum.* 146. C. (70) *iterùm à Luitperto repetitum,* & Sabinenſe *ademptum.* 156. B. *reſtituuntur.* 159. A. (12) vectigal Patrimonium dictum *imponitur.* 178. B. Sabinenſe *reſtituitur, nova inſtituta, & magna vocata.* 185. C. *regium* Beneventanum, Salern. Calab. Neap. *Eccleſiæ donatum.* 267. D. 270. B. Calab. & Siciliæ *reddenda.* 310. B. S. Petri *recuperatur.* 621. A.

Paulinus *Patriar. Aquilej.* 10. A. *cum Eccleſiæ theſauro in inſul. fugit.* 14. C. *invaſor.* (16) *moritur.* 19. B. (22)

Paulinus *II. Patriar. Aquilejæ.* 234. B. (14) *Felicem Ep. in Concilio damnans, libellum adverſ. eum ſcribit.* 244. A. (40) *libentem diſciplinam Concilio ſuſtinet.* 245. C. *ejus obitus.* 254. A. (64)

Paulus Scholaſticus: *ſtimulatur auxilio properare,* 48. C.

Paulus *Ep. Altinas: ſedem transfert.* 102. C.

Paulus *Ep.* Patavinus: *ab Arrianis recedens ſedem transfert, inſulas ſubigit.* 103. B.

Paulus *II. Patriar. CP. abdicato Pyrrho ejuſdem erroris aſſertor.* 104. D. *palam Monothelita.* 106. C. *Patriarchali honore privatus.* 107. A. *vehementius errorem oppugnat.* B. *Concilio damnatus.* 109. B. *obit.* 113. A. *iterùm damnatur Concil. CP.* 132. B.

Paulus Chartularius Patric. *ac* Prætor Siciliæ *deſignatus, in Sicil. cum exercitu & literis miſſus.* 161. B. *Tiberio ejuſque Magiſtratibus capite plexis, participes multat.* 162. A.

Paulus Patric. Exarch. *ad occidendum Ro. Po. juſſus, ſtimulat.* 164. C. (27) *magis tentat.* 165. A. *in difficultatem adductus.* 166. A. *Ravennâ excedit.* B. *Heracliam petit, implorans auxilium.* D. *cum Venetis componit.* 167. B. *Ravennâ recuperatâ, Præfecturam init.* D. *occiſus.* 169. B.

Paulus: Stephani II. Ro. Po. fr. *ab eo ad Aiſtulfum miſſus.* 197. D. *ad Deſiderium.* 207. A. *Ro. Po. fratri ſuffec. fœdus cum Deſiderio renovat, Sergii cauſſam ap. ſe habet.* C. *Monaſterium confirmat.* 208. B. *decedit.* 211. B.

Paulus *Affiarta* Urbis Dux: *à Deſiderio ad ſacrilegia mandatus.* 214. B. *quibus iniquior.* 216. A.

Paulus *IV. Patriar. CP. ſedem relinquit, errorem fatetur.* 238. A.

Paulus Venetor. Dux: *ad Carol. M. accedit.* 257. C.

Paulus Cephalleniæ P. *Nicetæ loco miſſus: ſummo prœlio certat.* 259. A. *re infectâ reverſus.* D.

Paulus *Ep. Placentinus: in Calvi coronatione ſubſcribit.* 330. C.

Paulus *Scholaris* Card. *Ro. Pontifex factus.* 832. C. Vide *Clem. III.*

Paulus *Traverſarius Factionis Guelfæ in Ravenna Princeps.* 968. C.

Paulus *Sureſinus* P. Mediol. 1026. D.

Paulus *Thebaldus* Orator Bonon. 1063. C.

Pauperes: offenſi. 78. A.

Pax Romanos *inter &* Longob. 65. A. B. *firmata.* D. 73. C. *aliquantulum frangitur.* 81. B. *renovatur.* 82. A. *ſimulata.* 100. B. *inſubſiſtens.* 120. D. *ſupplicationibus intemperiei impetrata.* 128. A. Eccleſiæ *procuratur.* B. Longobardor. *cum* Exarcho *quando ſoluta.* 165. C. *eorumdem cum* Ro. Po. *qua conditione.* 203. A. Italiæ & Eccleſiæ *reſtituta.* 241. A. *inter utrumque* Imperium. 261. C. *inter fratres* Reges. 295. D. *firmatur.* 296. A. (7) *vacillat.* 297. A. & ſeq. *tentatur.* 306. C. *turbatur.* 315. A. Eccleſiæ Orientalis *ſtatuta.* 320. B. *inſidiis frangitur.* 324. C. *turbata.* 328. A. 331. D. *diviſione ſtatuta.* 332. A. 340. C. 401. B. *procurata.* 526. C. Mediol. 541. A. & ſeq. *inter* Po. & Principes. 539. D. *inter* Po. & Regem Germ. *procurata.* 567. A. & ſeq. *fracta.* 571. C. *pro ea Legati jurant.* 576. C. Eccleſiæ. 612. C. *ejus ditioni reddita.* 621. A. *inveſtituram coacta.* 630. B. *ſtabilita.* 647. E. 649. C. Italiæ *agitata.* 337. B. 345. B. 357. B. 373. A. 378. A. 381. B. & ſeq. 390. A.

392.

392. A. 394. B. 409. D. 412. B. 416. D. 419. D. 432. D. 451. B. 457. B. & ſeq. 468. B. 479. A. & ſeq. 516. C. 521. A. 526. A. *intrinſecè turbatur*. 620. D. 626. A. & ſeq. 635. A. 640. A. *bello procurata*. 426. C. *nova turbationum radix*. 347. A. Balbum *inter* & patrueles. 340. C. *inter* Po. & I. R. 405. B. *inter* Fr. Regem & ſubditos *per Po. promota*. 407. A. 412. B. 415. D. *inter* Po. & Reg. Sicil. 659. A. 685. A. (61) *inter* Bononienſes & Mutinenſ. 671. B. 938. D. 1004. E. *inter* Genuenſes & Piſanos. 666. D. *inter* Po. & Romanos. 696. A. *inter* Po. & Reg. Sicil. Fœder. Ital. & Frid. Imp. 802. E. 807. A. *inter* Imp. & Italiæ Fœderatos. 815. D. 816. D. *ejus Tabulæ*. 817. A. Conſtantiæ *nominatur*. 820. B. *inter* Romanos & Po. 832. D. *inter* Ariminenſes & Bononienſ. 904. E. *inter* Bononienſes & Piſtorienſ. 910. A. *inter* Factiones Mediolanenſ.. 926. A. *inter Civitates* Lombardiæ & Marchiæ. 946. E. 947. B. *inter* Nobiles & Plebejos Mediol. 1035. C. *inter* Venetos & Bonon. 1072. B. *inter* Guelf. & Gib. *Floræ. acta*. 1073. B. *inter varias* Famil. Civit. Lombard. 1091. C. *inter* Cremonenſ. & Parmenſ. 1093. D.

Pedatica: *quibus conceſſa*. 442. D.

Pelagius II. Ro. Po. ſingularis ſanctitatis. 27. A. *Eccleſiæ ſedem ex Aquileja Gradum transfert*. 28. A. *Legatos ad Mauricium mittit*. 30. A. *Aquilejenſ. Præſulem monet*. 34. C. *Exarchum in Epiſcopos incitat*. 38. (64) *de Monachor. Caſſin. calamitate dolet, ſedes eis concedit*. 42. B. *ad eum clavis aurea deſcripto miraculo miſſa*. 43. D. *peſtilentiâ obit*. 44. C.

Pelagius Epiſ. Albanenſ. Card. *Leg*. 926. A.

Peleſtrina: Opp. Venetor. *captum*. 259. D.

Peligni Pop. Aprutini: *unà cum Marſis Ungaros deprædantur*. 406. A. (10)

Pemmon Longob. Forojul. Dux: *duorum Regum pater*. 146. B. *Sclavos in ſuam ditionem populabundos delet*. 161. A. *Patriar. Aquilejæ ſeverè punit, Ducatu privatus, Rachiſii interceſſione abſolutus*. 179. A.

Pænitentes in Italia ferè tota. 1047. A. (42)

Penſio: *favore Eccleſiæ*. 581. B.

Pentapolis Provincia: *ab Imp. deficit*. 169. C. *exercitu Exarchi adoritur, ad Imp. redit*. 176. C. *bello adorta*. 191. C. *ejus oppida omnia in Longob. poteſtatem*. 197. A. *Pontifici reſtituta, ejus opp. fines*. 204. D. *invaſa*, 217. D. *Pontifici permiſſa*. 231. C. *confirmatur*. 267. D. *ejus donationes*. Vide *Pontifex Ro.*

Pentapolitani: *ad eos Ro. Po. monita*. 168. B. *ab Imperat. deficiunt*. 169. B.

Pepuli, Fam. Bonon. 983. B.

Peredeus Alboino familiaris *inſidias parat*. 19. C. *fugit*. 20. B. *miſſus CP.* C.

Peredeus Dux Vicetinus: *conſilior. ſocius puero Hildebrando*. 166. C. *armis excitus*. 167. C. *fugiens occiſus*. D.

Peredeus alter Longob. Dux: *Æmiliam tuetur*. 176. C.

Peregrini crudeliter à Romanis rebellib. tractati. 692. C.

Peregrinus Patriar. *Aquilejæ*. 660. B. *partibus Po. favet*. 676. B. *pacis mediator*. 754. E.

Peregrinus II. Patriar. *Aquilejæ quando electus*. 859. C. (89)

Perſæ: *Hieroſolyma captâ, Crucem aſportant, ſpernunt*. 87. A. B. *infeſti*. 89. A. *Anaſtaſium cum ſociis perimunt*. 90. A. *victi*. 94. B. *Regno ſpoliati*. 103. B.

Perſicetum Opp. Æmiliæ: *bello captum*. 170. B.

Pertharitus cum fratre Longob. *ITAL. REX Mediolani ſedet*. 116. B. *ad Cacanum Hunnorum fugit*. 118. A. *ab eodem pulſus ad Grimoaldi clementiam confugit*. C. *miſericordiâ ejus exceptus, inde amici induſtriâ necem fugiens; in Franciam, cujus oppreſſione moventur Franci*. 119. A. B. *Angliam fugiens, voce revocatur in Franciam*. 127. A. *ad Alpes multitudinem ſe præſtolantem reperit*. B. *ſe Deo gratum oſtendit*. C. *filium Regni ſocium vocat*. 130. A. (*) *Alabim infidum obſidens fugatur*. 135. C. *filium ab eo cavere monet*. D. *obit*. 137. A. (54)

Peruſia: Urbs Tuſc. Umbriæ confin. *à Longob. capta*. 25. C. 57. C. *Romanis tradita*. B. *per Romanos recuperata*. 102. B. *à Græcis ad Ro. Po. tranſit*. 172. B. (41) *obſidetur*. 191. D. *ibi Ro. Po. moritur*. 905. B.

Peruſini in auxil. Urbevetanor. 822. C. *debellati*. 988. B.

Peſtilentia: *integras ſtirpes & famil.* Civitates Ital. *verterat*. 13. A. *per* Italiam. 44. B. Romam *urget*. 46. C. repentina *homines LXXX. occidit*. 48. A. *gravius urget*. 51. A. *ejus finis miraculo prænunciatus*. 52. A. Narniæ *recrudeſcit*. 54. C. Ravennates & *proximos ad maris oram, atque* Veronenſes *ſternit*. 69. A. *terræmotum ſequitur*, Elephantia *dicta*. 86. A. Romam, *inde reliquam* Ital. *adoriens* Papiam *maximè affligit*. 130. A. *quomodo remiſſa*. B. *Sarracenos cogit*. 162. A. (21) Siciliam & Calabriam *gravat, inde &* Græciam, *præcipuè* CPolim. 90. A. *iterùm ad extremum reducit*. 191. B. Papiæ *bello adjuncta*. 226. A. *prodigiis enuntiata*. 278. C. *Optimates punit*. 290. A. *Lotharii* exercitum *conſumit*. 319. A. jumentor. 364. B. Lombardiam *præcipuè* Papiam *invadit*. 403. B. exercitum *Othonis afflictat*. 432. C. Lombardiam. 475. C. exercitum *Conradi*. 501. D. *Henrici III.* 585. B. 588. A. Ital. *affligit*. 642. C. 781. B. Genuam. 813. A. 841. A. pecudum *in* Lombardia. 877. B.

Petrus Rector Patrimonii Eccleſiæ *in Sicil. ad frumenta comparanda ſtimulatus*. 54. B.

Petrus Diac. *affirmat columbam auribus S. Greg. aſſiſtentem ſe vidiſſe*. 78. C.

Petrus Vicarius Patriarchæ Alexandrini *ad Concil. CP.* 131. C.

Petrus Patriar. CP. Synodicam Catholicam ſimulat. 113. A. (98) *Concil. damnatus*. 132. B.

Petrus Presb. *per Clerum ab exercitu diſſidentem ad Pontif. Ro. promotus*. 134. B.

Petrus Forojul. Dux: Munichis Long. fil. 146. A. 195. B.

Petrus Patriar. Aquilejæ. 125. B. (24) *adhuc ſedet*. 143. A. *laudatur* (63) *ejus mors*. 162. (23)

Petrus à Philippico Romam Dux *miſſus*. 156. B. *in ſacra via adverſ. cives decertans, ſuperatus*. C. *amicè jurans receptus*. 157. B.

Petrus Ep. Polanus contra leges Patriar. Gradenſ. utraque ſede privatus, ſed per gratiam primæ reſtitutus. 165. A.

S. *Petrus Papienſ. Ep. quo tempore Papiæ floruit*. 187. C.

Petrus Raven. Tribunus: *ab Archiep. ad* Po. *miſſus*. 217. C.

Petrus Legatus Ro. Po. ad Carolum Fr. Regem. 218. C.
Petrus Vicedominus Eccleſiæ &
Petrus Abbas S. Sabæ: ad Concil. CP. Legati. 239. A. Niceæ concil. præſident. 240. D.
Petrus Abbas Nonantul. Caroli M. Leg. 262. C.
Petrus Archiep. Mediol. 246. C. (49) obit. 266. B. (96)
Petrus Ep. Centumcell. Po. Legatus. 276. B.
Petrus Gradonicus Venetor. Dux: à Sclavis & Narentanis fœdere illigatis infidis percuſſus. 290. D.
Petrus Protoſpatharius Imp. Dux Venetor. conſtitutus, auxilia in Sarracenos præbet. 292. B. privilegium elicit. 308. A. Imperatori obvius. B.
Petrus Venetus Patriar. Gradenſ. 326. A. ejus lis cum Duce Venet. compoſita, Ep. Caprulenſem conſecrare abnuit. B. 336. B. (88)
Petrus Ep. Foroſempronienſ. ad Carol. Calvum legatus cum muneribus. 331. B. iter. 333. B.
Petrus Ep. Senogallienſ. ad Calvum legatus. 333. B.
Petrus Venetor. Dux privilegii confirmationem à Vidone Imp. obtinet. 358. B. (10) in Ungaros ſolicitus. 382. D.
Petrus Archiep. Raven. 384. B. (61) D. ejus obitus. 385. A. (63)
Petrus Abbas Nonantul. corpora Sanctor. reſtituit. 386. C.
Petrus II. Archiep. Raven. 389. A. (76) in Concil. Ro. 427. C. obit. 438. B. renuntiat. (27)
Petrus Ep. Cumenſ. qui. 397. C.
Petrus Joan. XI. Po. fr. necatus. 399. A.
Petrus Candianus Pater, Fil. & Nepos: Duces Venetor. fil. pacem & fœdus contrahit. 408. A. (18) conjurator in patrem. 420. A. Spoletano bello ſe jungit, in Patriam pugnat, à ſuis revocatus. B. pater & fil. percuſſi. 450. A.
Petrus U. P. Pontificem carcere includit, pellit. 431. B. C. ſeveriſſimè punitus. 434. A.
Petrus Urſeolus Venetor. Dux. 450. A. Prætorium & Templum reficit. B. nuncios mittit, fœdus renovat. C. Monaſticam vitam amplectitur. 451. A.
Petrus Urſeolus Petri Urſeoli D. fil. Venetor. Dux. 457. B. diploma obtinet, mœnia & Prætorium inſtaurat. 458. B. totam Iſtriam & Dalmatiam Venetor. imp. adjungit. 466. A. (89) ad Sarracenos Barrio pellendos validè ſubminiſtrat. 475. C. cum fratre pulſ. 488. A. revocatur. 489. B.
Petrus Meli nepos Co. factus. 486. D.
Petrus Barbolanus Dux Venet. per tumultum ſuffec. 490. C.
Petrus Nortma. ejus portio Tranum. 506. D.
Petrus Ep. Amalfitanus: Leg. ad Græc. controverſiam. 526. C.
Petrus Damiani: ex eremo Ep. Oſtienſ. 535. C. reclamat. 536. C. ad Eccleſiæ Mediol. veſaniam cognoſcendam Leg. miſſ. 539. B. exponit Legationem. 540. D. tumultum ſedat. 541. A. omnia ordinat. 542. A. acta ſua ſcribit. C. (21) & epiſtolam ad Mediolanenſ. D. pro legitimo Po. conſtans. 546. B. (34) Leg. in Germ. miſſus revocationem Concilii obtinet. 550. B. C. rationibus Regem frangit. 551. A. B. Leg. Ravennam miſſus. 579. B. obit. C. (5)
Petrus Leonis: Urbani II. Po. comes. 592. D. Po. nuncius cum Henrico IV. convenit. 623. C. D. quando ad Imp. partes tranſiturus. 624. C. ad munita loca ſe & Po. ſuſtinet. 635. A. vinculis eripit Gelaſium Po. 639. C. conſenſum præbet pro Calliſto II. 643. B.
Petrus Anachoreta literas Patriarchæ Hieroſol. defert. 598. B. Tranſalpinos ducit. 602. B.
Petrus Columna: caſtris Eccleſiæ ereptis ſpoliatur. 605. C. deficit, Eccleſiæ oppida occupat. 621. A.
Petrus U. P. eo defuncto, excitata ſeditio. 635. A. (29)
Petrus Ep. Portuenſ. Eccleſia Ro. ei à Po. commendatur. 642. B. conſenſum præbet pro Calliſto II. 643. B.
Petrus Card. Leg. Pont. in Concil. Ravenn. 660. E. (13)
Petrus Polanus Dux Venetor. fœdus cum Lothar. II. Imp. renovat. 673. A.
Petrus Piſanus inſignis Orator. 679. D.
Petrus Novarienſis cognom. Lombardus Magiſter ſentent. 708. A.
Petrus Aſinellus Conſ. Bonon. 787. A.
Petrus Gariſendus Conſ. Bonon. 797. A.
Petrus Prior Ecclæ. Sepulchri Domini in Concil. Lateran. 810. E.
Petrus Card. ad cognoſcend. hæreſim Catharor. in Galliam miſſus. 811. C.
Petrus U. P. Pontifici ſe ſubdit. 855. A.
Petrus Traverſarius Ravennas. 852. A.
Petrus Antiſiodorenſis IMP. OR. creatur à Pontif. 905. C.
Petrus Teupolus Jacobi fil. Prætor. Tarviſii. 957. D. & Mediol. ab exercitu Frid. II. imp. captus. 960. D.
Petrus Vinea à Secretis Frid. II. Imp. 964. D. 966. C. ad Pont. Legatus. 979. A. 981. B. venenum ſumit. 999. A.
Petrus Archiep. Rotomagenſ. ad Frid. II. Imp. Leg. 979. C.
S. Petrus Martyr Mediolani contra Hæreticos. 948. C. occiditur ab eiſdem. 1013. C. in num. SS. adſcriptus. 1015. C.
Petrus Advocatus Prætor Mediol. 1013. D.
Petrus Tarantaſienſ. Ord. Præd. Ep. Oſtienſ. Pontif. factus. 1082. D. Vide Innocen. V.
Petrus Paganus Imolenſis. 1050. B.
Petrus Rex Aragonum à Siculis in Regem advocatus. 1095. E.
Petronax Brixianus ad Caſſi. Monaſter. reſtituendum à Ro. Po. miſſus. 162. B. aſſumptis ex Lateranenſi Monachis, communem vitam agit. (24) Abbas VI. à S. Benedicto. 163. A. monaſterium abſolvit. 190. C.
Petronax Archiep. Raven. 279. B. (17) obit. 291. A.
Philippicus Bardanes Cherſonis exulans ab incolis & Boſphoranis adverſ. Juſtinian. II. Imperator appellatus. 149. A. muneribus exercitum ad ſe trahit. 150. B. Juſtinianum ejuſque filium jugulare jubet. C. ſexti Concilii acta pervertere, abjectam hæreſim excitare curat. 153. B. novam imagines excludentem hæreſim concitat. C. (1) in errore obſtinatus, Imperio deturbatur. 156. C. excæcatus. 157. A (5)
Philippus Monachus Antipapa alter elevatur. 212. B. Monaſter. repetere compulſ. C.
Philippus Fr. Rex: piorum communione ſemotus. 600. A.
Philippus Archiep. Colonienſ. Henricum Frider. Imper. fil. in Reg. Germ. coronat. 786. D.
Philippus Audax dictus: Fr. Rex. 815. A. Crucem contra infideles accipit. 833. B. bellum, inde pacem cum Rege Angliæ habet. 834. D. (25) Genuam, inde Meſſanam attingit. 838. A.

Phi-

Philippus Henr. Imp. fr. Dux Tuſciæ : terram Mathildis obtinet. 849. A. excommunicatus. 851. A. Ducatus Tuſciæ ab Imper. ei trad. 853. A. ad Imperium obtinend. intentus. 854. B. Ducatum Tuſciæ & captivos Siculos dimittit. 859. C. à Po. execratus. 873. A. Rex Germ. ab Adolpho Ep. Colon. coronari ſe facit. 878. D. (12) (13) Coloniam obſidet. 879. A. Othonem IV. prœlio vincit. 880. A. (15) cum ipſo paciſcitur. 881. B. (18) à Co: Palatino occiſ. 882. D.

Philippus Lampugnanus Archiep. Mediol. 852. B.

Philippus Vicedominus Prætor Parmæ : eam obſidione liberat. 994. E.

Philippus Fontana Ep. Ferrarienſ. ad Principes Germ. Leg. 986. A. contra Icilinum. 1027. C. Patavium capit. 1030. E. victus & captus. 1036. B. fugit. 1053. B.

Philippus Hugonus Prætor Bononiæ. 997. D.

Philippus Giringellus Prætor Forolivii. 1024. A.

Philippus Turrianus Martini fr. Prætor perpetuus Novariæ. 1052. C.

Philippus Pulcher dictus : Fr. Rex. Othonem Imp. prœlio fundit. 901. B. Viterbium pro elec. Po. ſe confert. 1067. B.

Philippus Muſtus Prætor Novarienſ. 1071. D.

Phoca Centurio Imp. acclamatus. 72. A. coronatur, Auguſtam coronat, Mauricium & familiam interficiendos mandat, Catholicam diſciplinam tutari adactus. B. ejus imagine Romam aſportatâ, ei acclamatur. 73. A. ad eum Legati Ro. Po. 81. A. fœdus jungit. 82. A. Pantheon concedit. B. occiſus. C.

Photius Senator Patriar CP. intruſus. 309. C. ejus fautores ſeditioſi. 310. A. electio ejus reprobanda. B. redarguitur. C. à Legatis corruptis confirmatus. 311. A. unà cum ab eo initiatis, ejuſque conſecratore damnatus. 314. C. Imperatori Euchariſtiam denegat. 320. A. expulſus. B.

Picciocalvum Caſt. Bonon. 797. C.

Pictores : inſectati odio Sac. Imaginum. 282. D.

Picenum : Provincia, termini. 4. B.

Pigotii, Fam. Veronenſ. 1087. A.

Piligrinus Archiep. Colon. Henrici I. R. & Imp. in Ital. ſocius, pars exercitus ei commiſſa. 486. A. ſolicitus. B. Principem in fidem recipit, pro eod. ſupplex. C. ejus Caſſini mora. 487. A.

Piloſus Mons Apul. Triſcami Nortm. portio. 506. D.

Pinamons Bonacolſius Dominus Mantuæ. 1077. A.

Pinetum Raven. locus : ibi Peredeus occiſus. 167. B.

Pinnenſes Ital. pop. in veſtinis ſubacti. 181. B.

Pipernum, ſeu Privernum Samnii Urbs. ibi obit Jordanes Nortm. 595. C.

Pipinus Caroli Martelli fil. à Luitprando in fil. adoptatus. 175. A. (45) Patris Magiſtratum gerit. 183. A. ſumma laude miniſtrat. 193. C. à Ro. Po. conſilium exigit. 194. A. Rex Fr. conſecratur. B. (82) petenti Pontifici obſequens. 199. A. eidem obvius cum tota fam. E. ſe ad terram inclinans, ei ſtratoris operam navans. 200. A. poſtulata promittit, exigens ſui, & filiorum unctionem. C. Pariſios ducens eum aſſociat. D. unà cum familiâ inunctus. 201. B. Cariſiacum ducit, ibi procerum Conventum habet. C. Exarchatum & Pentapolim Sancto Petro ſe traditurum vovet. 202. A. exercitum ducit, tum Legatos iterat. B. per Maurienam tranſiens, munera Deo offert. C. ad Alpes victor. D. Papiam obſidet. E. pacem componit. 203. A. ad ſuos revertens. B. dolore exardeſcens, novum decernit bellum. C. Papiam iterùm obſidet. D. Legatis Imp. reſpondet. 204. A. fœdus renovat, tabulas donationis iterat. C. ad eum Ro. Po. literæ. 211. E. (13) obit. 213. A. (15) ejus commemorata beneficia. 224. C.

Pipinus major fil. Caroli M. Fr. Regis : ſocius à patre deſtinatus. 235. C. Romæ inunctus ITAL. REX. 236. C. Carolomannus antea vocatus. (19) Italia ei commendata. 237. A. eam legibus temperat. B. copias Italicas in Tridentinam vallem adducit. 241. A. à Grimoaldo monitus. 242. A. arma parat & mandat. B. exercitum mandatus comparat. 244. B. junctus fratri Beneventanam regionem recipit. C. Hunnorum ingenti prædâ potitus, eam patri offert. 246. B. à patre obvius Ro. Po. præmiſſus. 248. A. cum exercitu adverſ. Grimoaldum. 249. E. Romam vocatus, bellum committit. 251. D. Imperatoriæ patris inſtitutioni præſens, ipſe REX ITAL. inunctus. 252. A. donaria offert. B. adverſ. Beneventanos redit. 253. B. Teate oppido incenſo, alia ad deditionem cogit. 254. A. Ortonam & Luceriam adducit. C. à patre monitus. D. inducias pangit, ad patrem pergit. 256. B. Pontifici obvius. D. cum patre hibernat. 257. C. Heracliam deſtruit (74) claſſe in Corſicam, Sarracenos percutit. 258. A. rebus Venetis ſtudet, cum quibus inducias pangit. C. ejus dubia victoria. 259. A. item pro Venetor. Ducibus. C. & ſeq. cum his Ravennam tendit. 260. D. hinc Mediolanum, ibi decedit. 261. A. Veronæ tumulatur. B.

Pipinus alter Caroli M. Fr. Regis ex concubina fil. baptizatur. 236. C. (19) in patrem conjurat, punitus. 244. A. ejus obitus. (41

Pipinus Ludovici Imp. fil. Aquitaniæ Rex declaratus. 267. C. incitatus, contractis copiis patrem ulturus accedit. 283. A. apud patrem detentus. 284. D. injuſſu patris diſcedit, bellum gerere unà cum fratre convenit. 285. A. apud eum Po. nil proficit. C. patrem & novercam in cuſtodiam tradit, Lothario committit. 286. A. ultra progredi impeditus. C. in patris gratiam receptus. 287. B. increpitus. 288. B. ad ſatisfaciendum adductus. 290. A. obit. C. (45)

Pipinus Pipini fil. Regno excluſus, à fratribus in Lotharium patruum vocatus. 293. C. Aquitaniæ Rex pacem init. 295. D.

Pirovanor. fam. Mediol. 461. B.

Pirovanum Opp. Mediol. 923. A.

Piſa Urbs Tuſciæ : ad eam accedit Hugo Co: Arel. 396. C. à Sarracenis capta. 476. A. ad eam corpus S. Vidonis delatum. 513. B. Templum S. Xiſti ædificatur. 552. C. (54) ad eam confugit Po. 642. B. à Lucenſibus combuſta. 1096. B.

Piſani : oculos Italorum in ſe vertunt. 474. A. eor. potentiæ primordia. 475. A. obſidentes & obſeſſi. 476. A. Sardiniam occupant. 478. B. (20) expulſi in parte recuperant. 481. B. Carthaginem cum Rege capiunt. 495. A. (66) Sardiniâ ſpoliati. 521. B. claſſem inferunt in Sardin., & Corſicæ partem occupant. 522. A. (40) Panormo direpto, Epiſcopium & Baſilicam Piſar. conſtruunt.

523. A. (45) invadentes Corſicam. 552. B. de Genuenſibus victores. C. in Africâ conjunctis viribus. (54) Sarraecenos ſuperant. 590. A. claſſem inſtruunt. 602. B. bello ſacro eximii. 604. C. in eos querimoniæ. 635. C. in Genuenſes pugnant. 644. A. ægrè ferentes ſancitum. 650. A. caſtro in Corſica ſpoliati. 651. D. (68) Palumbino ſpoliati. 652. D. à Januenſibus fracti. 656. A. 658. B. Inno. II. magnificè excipiunt. 661. C. ejus Eccleſ. Metropolit. facta. 666. D. Amalfim capiunt. 678. A. Regem Siciliæ vincunt. 678. B. contra Roger. à Frid. Rege juſſi. 719. B. bellum Genuenſibus parant. 772. A. Eccleſiæ favent. 825. A. fœdus cum Henrico Imp. contra Tancredum Reg. Sicil. 839. A. cum ipſo Imper. bellum Siculum ineunt. 848. A. Genuenſibus infeſti. 851. D. à Lucenſ. bello acciti. 1079. B.

Piſaurum Pentap. Urbs. 4. C. reſtituitur. 204. D. à Frid. II. Imp. dirutum. 977. B.

Piſcaria Opp. oſtio fl. omonymi ad dexteram: ab Azone M. Eſtenſe captum. 882. B.

Piſcariæ: quibus conceſſæ. 442. D.

Piſtorienſes Eccleſiæ favent. 825. A. à Bononienſibus afflicti. 895. C.

Piſtrina: aromata publico uſui molentia. 501. A.

S. Pius V. Pontificatum agens Turcarum victoriâ inſignitur. 303. A.

Placentia: Urbs Æmiliæ terminus. 4. C. capta. 17. B. ibi Lotharius obit. 322. A. ibi Monaſter. à Regina conſtructum. 327. A. Arnulpho ſe tradit. 363. A. ibi Lambertus Imp. 373. C. ibi Ludov. 376. D. ejus agri finis determinatur. 387. B. ab Ungaris direpta, Monaſt. incenſum. 393. D. quod privilegio decoratur. 413. D. Adeleidæ Aug. vid. mora. 450. C. coronatos excipit. 513. B. ejus Ep. præcipuus aſſentitur Schiſmati. 544. A. ibi Concil. 599. A. à ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta. 620. A. ſacramenta dicit Henrico IV. 623. A. inſignis ejus Baſilica conſtruitur. 649. B. (63) ibi Frid. I. Imp. 824. A.

Placentini jus ſignandæ monetæ à Conrado II. Imp. impetrant. 687. A. (66) bellum Parmenſibus movent. 705. A. deleti. B. 712. B. Laudenſes ſuperant. 758. D. Frid. Regem recuſant. 719. A. pecuniâ mulctati ab eod. 741. E. pacem pactis ab ipſo obtinent. 761. D. pacem cum Civitatib. fœderatis firmant. 826. B. Cremonenſib. infeſti. 834. A.

Plavis fl. ad ejus oſtia Heraclia conditur. 102. C.

Pluvia ſanguinis. 633. C. 634. D.

Podium-Bonicium Caſt. Etruriæ. 1060. C.

Poleta Germ. locus ibi Henric. II. 517. B.

Polimartium Tuſciæ Urbs: à Langobardis captum. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. fit ditio Ro. Po. 172. B. (42) captum. 180. A. retentum. D. reſtitutum. 185. C. D.

Poloni à Friderico Germ. Rege victi. 727. A.

Pompejanum Caſt. Brixien. 1067. B.

Pons Curvus Opp. Latii, Samnit. confin. conſtruitur. 326. A.

Pons ducis Caſt. Mutinenſ. 896. B. 897. C.

Pontes: reficiendi. 237. B.

Pontevicum Opp. Brixianor. Cremonenſibus conceſſum. 842. C. 879. A. iter. 882. B.

Pontica Cherſonis inſ. ibi captivus Ro. Po. decedit. 112. B. ibi relegatus Juſtinianus Imp. 142. C. (62) expugnatur, omnibus incolis interemptis. 148. C. pueri ſubmerſi. (76) alii adhuc reſidui contumaciâ rebelles. 149. A. gelu & nive inſigniter obriget. 209. A.

Ponticellum: Latii Opp. occupatum. 620. E.

Pontifex Romanus quomodo eligeretur. 5. A. ejus ſedes veterem Ro. ſplendorem tuetur. 6. B. plenaria comitior. libertas introducta. 134. C. Italiâ excedit. 149. A. ad eam redux. 150. B. deditione populorum fit Dominus ditionis temporalis. 172. B. (42) fœdus contrahit. 179. C. ad ſe confugientem Ducem protegit. 180. A. auxilia eidem præbet. 181. A. oppidor. & captivor. reſtitutionem, patrimonior. donationem obtinet, fœdus pangit. 185. C. quod inſtaurat. 189. A. item. 195. A. iterùm. 196. A. tabulas donationis obtinet. 202. A. iteratæ donationis tabulæ. 204. C. D. earumque confirmatio. E. fœdus renovat. 207. A. C. 214. B. iteratam donationis confirmationem & novam cumulationem obtinet. 224. E. & ſequ. jus electionis Regi conceſſum, Populo redditum. 231. B. accuſatus in judicio veteri conſtituta lege purgatur. 250. C. occidentale Imperium inſtituit, quare. 251. B. & ſequ. fœderis tabulas tradit. 262. C. contra eum conjuratio ejuſque judicium. 265. C. & ſequ. confirmata in ejus favorem donatio. 267. D. explicatur. 270. B. ampliatur. 434. D. libertas electionis, confirmata. 270. C. 351. A. crimine purgatur. 278. B. legem unà cum Imp. populo ſtatuit. 279. C. ad vitanda ejus comitior. diſſidia. 280. C. expoſtulantibus Legatis electio facta, ab Imp. laudata. 319. C. D. ejus beneficium Imp. dignitas conſiderata. 329. B. ejus comitior. factioſor. ſurculus. 347. B. malus fructus. 368. C. ex alia Eccleſia non amplius aſſumendus. 369. B. legati ad conſecrationem expectandi. C. inexpectatis ſacratur. 375. D. (46) concilio reprobatur. 428. C. renovatur comitior. lex. E. electionis placitum attenditur. 433. A. quid ageret in Imp. inauguratione. 445. C. ejus vires Regibus horrendæ. 446. B. ejus comitia turbata. 449. A. B. abſque comitiis electus. 460. C. (74) 464. A. comitiis ab Otho. III. propoſ., vetera privil. renovari obtinet. 467. A. diplomate in Sarracenos, inſulas indulget eos pellentibus. 475. A. ejus privil. firmantur. 480. A. in Germ. pergit. 484. A. comitior. diſſidentium peſſimi effectus. 511. A. & ſequ. maxima turbatio. 512. A. & ſequ. (12) non creandus ſinè Imp. conſenſu. 515. C. ab Imp. delectus. 517. A. item alter. C. ab electo comitia promota. 518. B. comitiis poſtulatus ab Imp. 529. B. comitiis armor. vi turbatis electus. 536. B. & ſequ. comitia lege firmantur. 537. C. electio Cardinalibus præcipuè attributa. 538. B. ejus Ligii ſeu Feudatarii Neapolit. Principes. 539. B. & ſequ. inexpectata R. auctoritate conſecratus. 543. C. de ejus comitiis ratio à R. poſtulatur. 556. A. ſacra peragens violentas manus patitur. 561. A. à Germanis conciliabulo abrogatus. 563. B. 587. A. ejus jura duobus Germ. concil. defenſata. 588. B. C. ejus comitia. 589. B. & ſequ. Tarracinæ habita. 592. A. C. pacifica. 604. A. diviſa. 651. D. nullius hominis judicio ſubjacet. 745. A. pro comitiis Conclave. 1076. C.

Pontigo Gal. locus: ibi Ro. Po. & Regia fam. 199. E. 200. A. ibi Calvus Imp. & Legati Po. concil. habent. 331. B. novi Legati

cum muneribus. C. ibi Balbus. 341. A.

Pontirolum Opp.Mediol. à Frid. Reg. Germ. occupatum. 757. A.

Pontremulenſes Frid. Imp. reſiſtunt. 781. B.

Poppo Patriar. Aquilejæ. ab Henrico ſuffec. 481. C. Gradenſem Ecclesiam ſibi ſubjicere curat, de inſidiis inſimulatus. 487. B. renuentiam Gradenſium ſacramento ſuperat, infidelis inde malor. plurium auctor, ſubjectionem impetrat. 488. B. (46) infenſos Venetos habet. 489. B. cuſtodiam Epiſcopor. ab Imp. ſuſcipit. 498. C. furtim Gradum ingreſſus diripit. 508. A. ſinè confeſſione obit. B. (100)

Poppo Archiep. Trevirenſ. Henrici I. R. & Imp. in Ital. ſocius, pars exercitus ei cōmiſſa. 486. A. exercitum in Venetos ducit, Conradum Imp. abſterret. 492. B.

Poppo Ep. Brixinenſ. ab Imp.Romanor. placito ad Ro. Po. evec. 517. B. Vide Dam. II.

Populonium Opp. Etruriæ Ro. Po. donatur. 225. B. direptum. 259. B.

Portorium: indultum. 462. A. ad quid impoſitum. 618. C.

Portus Urbs Tuſciæ: ad Ro. Po. ditionem tranſit. 172. B. (42)

Portus: quibus concederentur. 442. D.

Pratum-Albuinum Opp. Brix. ab Icilino dirutum. 958. D.

Prædia: quæ à Rege concedebantur. 442. D.

Præfecti: Provinciar. arbitrio Narſetis. 4. D. ſublati. 11. A. Militum Magiſtri nominati. 12. A. Saxones, Berengario I. Regi obvii. 415. D. alii à Rege, alii à Civitatibus conſtituti. 442. A.

Præfectus: Rector Patrimonii appellatus. 6. A. Urbis Romæ renovatur. 400. B. pro libertate molitur in Ro. Po. 433. B. & ſequ. ſeveriſſimè punitur. 434. A. totius Italiæ. 533. B. Urbis Ro. vinculis eripit Po. 639. C. conſenſum præbet pro Callixto II. 643. B.

Præjectus V. Projectitius.

Præneſte Latii Urbs: ibi ob. Dam. II. 517. B. deficit, recuperatur. 721. A. ad eam Po. 639. B.

Præneſtini vaſtati. 540. B. contra Pont. inſiſtunt. 687. B.

Præsbyteri V. Sacerdotes.

Præſides Provinciar. Ital. ſublati. 11. A.

Prætor Siciliæ: novum excit. Imperatorem. 161. B.

Prætores qui. 442. A. Poteſtates dicti. 616. E. 617. A. eor. jus adauctum. 619. A. Germani variis Civit. Ital. dati. 765. D. per tumultum rejecti. 777. D. Peregrini in pluribus Civit. introducti. 821. D.

Praxedes Henrici III. uxor. 597. (47) Vide Adeleides.

Prendiparı Bononienſium Conſ. 796. D.

Primarium Caſt. ad Oſtium Padi. 1065. D.

Primicerius exercitus Sicil. cum claſſe Ravennam miſſus. 148. A. Ro. Pontificis, ejus officium. 212. B. & 213. A. conjurat. 247. A. Legatus. 276. C. 281. D.

Primigenus Subdiac. Patriar. Gradenſ. ſubrogatus. 95. C. ejus cura pro recuperatione auri & cet. pro Eccleſ. 96. A. migrationes ſuffraganeor. approbat. 102. C.

Primus-defenſor ad Deſiderium miſſus. 218. B.

S. Primus Martyr: ejus corpus translatum. 299. A.

Princeps Secretarior. Imperator. 157. A.

Principes: religionis ſtudio donaria Eccleſiæ tribuentes. 5. B. in Ital. Othonis ordinatione qui. 441. D. pro dignitate tentoria figentes. 445. A. Othon. II. aſſociantes. 452. A. puniti. C. multi Italum R. eligentes. 471. B. ad conventum Henrici Imp. 488. A. Roncaliæ. 491. A. peſtilentiâ icti. 501. D. Campaniæ à Nortmanis avocati. 520. C. (34) Germ. coram infante jurantes. 521. B. Neapolitani Ecclæ. Ligii. 539. D. malè habiti. 550. B. bona ſuadentes. 551. B. ſacramento abſoluti. 564. A. Regem averſantes. 565. A. binos conventus habent. D. in Regem decernunt. 566. A. poſtulanti conditiones imponunt. B. eis obſequutus Po. E. aliqui pœnitentes. 567. C. anathemate liberati. D. Teutonici Forcheim conventuri. 572. B. deponentes & eligentes. E. ut maturè peragant monendi. 582. C. Pontificem comitantes. 599. A. cur Henrico III. adhærentes. 608. A. ab eo recedentes. 609. D. & ſeq. Moguntino Concil. frequentes. 611. A. ſacramentum Regi dicentes. 612. B. ſacramento addicti. 622. C. ad conſecrationem Gelaſii II. confluentes. 640. B. Germaniæ Henric. IV. ad cauſſam in conventu dicendam accerſunt. 643. B. ad Concil. 647. A.

Princivallis Fliſcus Genuenſis, Vicar. Imper. Italiæ à Rodulfo Cæſare factus. 1101. D. (106)

Privilegia: Bobienſ. Monaſt. 97. A. Monaſt. Caſſini. 191. A. iterùm Caſſini, Regii, & Mutinæ. 240. B. C. Mutinenſ. Epi. 276. D. Ecclæ. Grad. 281. A. Ecclæ. Patavinæ. 301. D. Venetor. 262. B. 308. A. 347. C. Ecclæ. Ro. aliarumque & Venetor. 358. B. Mutinenſ. Ecclæ. cumulata. 361. B. Veronenſ. firmata. C. Mutin. firmata. 373. A. Mutin. & Regii firma. 376. D. Nonantulæ firma. 377. A. Mutin. 381. A. pro Caſſin. Monaſt. 386. A. pro Epiſco. Papiæ. 386. A. Patavino. 387. A. Ecclæ. Cremon. 389. B. Ecclæ. Bergom. 391. (82) Patavinæ Ecclæ. Parmæ & Cremæ Eccleſiar. 394. A. Parmæ. 400. C. Gardæ & Papiæ. 408. A. Caſſini. B. pro Monaſter. Placentiæ. 413. D. Ecclæ. Patavinæ. 431. A. generatim firmata. 443. E. Gradenſ. Ecclæ. 448. E. Cremonæ data. 466. B. Bobienſi Monaſt. C. Ro. Ecclæ. renovata. 467. A. Ecclæ. Raven. 468. A. Ecclæ. Ro. 480. A. plurib. Eccleſ. 493. C. Eccleſ. Ital. 495. A. Caſſini. 501. D. de ſubjectione Grad. Ecclæ. 508. A. infirmatur. B. Abb. Caſſin. 516. B. Parmenſ. Ep. & Canonicor. Veronæ. C. Patavini Ep. 519. C. Ecclæ. & Ep. Mutinenſ. 530. B. datum Caſſini Monaſt. reprehenditur. 548. B. (39) Salerni Ecclæ. 550. A. (47) 552. A. (51) Eremi Camaldulenſium. 553. C. Monaſterior. Venetiar. 587. B. Monachor. S. Zenonis. C. Mantuæ. 594. A. Papienſ. Eppi. & Eremi Camaldul. 610. D. propoſito anathem. confirmanda. 624. B. de inveſtituris dictatur. 629. C. anathemate damnatur. 632. D. 633. A. 635. C. 636. C. 637. A. Eremitar. Camaldul. 633. D. Bononienſibus datur. 637. B. Ecclæ. Viradæ. D.

Probinus Archiep. Aquilej. Paulino ſuccedit. 19. B. (23) moritur. 22. A.

Probus Abbas: pacem concludit. 65. A.

Probus Ep. Ceſis Othoni II. auxilium mirabile præbet. 454. A.

Procuratores communis, qui. 616. E.

Procus Ep. Derthonenſ. Monaſter. Bobienſe ſubjicere ſibi curat. 96. B.

Prodigium: Cœleſte ſtragem denunciat. 14. A. & 58. B. item. 69. A. ingens in Græcia. 170.

170. A. (37) in Oriente multiplicatur. 209. A. multiplex enuntiatur. 278. C. 291. A. 292. A. punitivus. 296. E. pluviæ ſanguinis ad tres dies & noctes. 326. A. aquar. Venetiis. 351. B. fontis ſanguinem manantis. 404. C. (7) ſolis ſanguine infecti. 412. A. crucis in veſtibus. 420. C. ſolis & maris. 436. A. multiplex. 468. A. 497. A. 500. A. ſtellæ crinitæ. 547. C. (36) infantis triſtia enunciantis. 638. A. plura enunciata. B.

Projectitius Ep. Narnienſ. à S. Greg. monitus. 54. C.

Protoſcriniarius Leg. 426. B. 433. A. Ro. Po. elect. 428. C.

Protoſpatharius Dux exercitus. 361. A.

Provincia: Galliæ Provincia à Sarracenis invaſa liberatur. 176. B. (47) Lothario confirmata. 295. D. in parte cum Burgundia unitur. 307. C. Boſoni donatur cum Regis titulo. 334. C. (85) ad eam pervenit Po. à Rege adjutus. 338. D.

Ptolomæus Sublacenſ. deficit, oppida Ecclæ. occupat. 621. A.

Ptolemais Ægypti Urbs: à Saladino capta. 830. C. à Chriſtianis recuperata. 836. C. 842. C.

Publicani, idem & Cathari. 811. C.

Pugerula Apuliæ Urbs: à Piſanis capta. 678. B.

Puſterla fam. Mediol. 650. A. 1097. A.

Puteoli Apul. Urbs: à Rogerio Rege diruta. 680. B.

Pyrrhus Patriar. CP. errore imbutus. 103. A. urbe pulſus Romam venit, fide catholicâ ſimulatâ honoratur, recidivus immobilis abrogatur. 104. C. (77) Concilio damnatus. 109. B. moritur Paulo ſubrogatus ab Imperat. 113. (98) item. 132. B.

Q

QUæſtores: militibus præpoſiti Chartularii nominati. 12. A. qui nova ordinatione. 616. E.

Quintiliburg Germ. Urbs: ibi Epiſcopor. conventus Po. jura tuentium. 588. B. (28)

Quirinus Primicerius Po. Legatus. 281. D.

R

RAchis Pemmonis Longob. Forojul. Ducis fil. 146. B. patre per Regem abdicato, Ducatus præfectus pro fratribus intercedit. 179. A. ingreſſus Carniolam Sclavos ſternit, facinore famam acquirit. B. opem ferens, ſingulari certamine victor. 184. A. REX ITAL. fœdus cum Ro. Po. inſtaurat, Epiſcopis poſſeſſiones tradit. 189. A. leges emendat. B. (75) in Pentapolim & Ducatum Ro. bellum infert. 191. C. Peruſiam obſidet. D. à Ro. Po. ibi religione perfuſus obſequens redditus, ablata reſtituit. 192. A. unà cum uxore & filia ad Sac. limina accedit. C. fit clericus. D. (79) memorabilis vir. 194. B. exardeſcit, regnum iterum inire ſimulatur. 206. A. Ro. Po. adhortationibus victus, cedit. 207. A. B.

Rachiza Lotharii II. Imp. uxor. 672. B. jus dicit Parmæ. 623. A.

Radelchis Co. Compſanus: homicida, pœnitens. 271. A.

Radelgaris Adelgiſi occiſi fr. vel fil. Dux Benev. ſocius adſcitus. 326. B. (67)

Radicofanum Caſt. prope Urbevetum munitum. 727. A.

Radulfus Diac. Aquilejenſ. Ecclæ. pro ſuo Patriar. vices gerens in Concil. 429. (4)

Ragumbertus Gundeberti R. fil. Taurinat. Dux REX ITAL. 144. B. moritur. 145. B. (68)

Raguſium Dalm. Urbs: à Sarracenis obſidetur. 294. C.

Raimundus Eques Hieroſolymit. Curator II. habitum religionis inſtituit. 608. C.

B. Raimundus Placentiæ obit. 874. A. (8)

Raimundus Abbas Nonantulanus privil. obtinet. 889. A. 938. E.

Raimundus II. domus Hoſpitalis Magiſter. 723. D.

Raimundus Turrianus Martini fr. Archiep. Mediol. electus. 1052. A. (2) & ſeq.

Raimundus Turrianus Napi fr. Ep. Comenſ. Patriar. Aquilejæ. 1075. A.

Rainaldus Co. Marſor. manum adit in Cives Capuæ. 457. B.

Rainerius Adelardus Mutinenſ. ex Ord. FF. Gaudentium. 1047. D.

Rainulfus Nortmanus Giſelb. fr. Capuam venit. 483. A. Sergio ad Neapol. recuperandam adjuvat Averſæ Co. factus. 496. A. (71) opem præſtat ad Græcos Apuliâ pellendos, æqua ſorte diviſurus. 504. D. dividit. 506. C. recipit Drogonem generum. 510. D. quæ tenet ab Imp. ſancita. 516. B. ad opem Ecclæ. ferendam exoratus. 589. B.

Rambertinus Buallelus Prætor Mutinenſ. 914. E.

Rambertus Epiſcopus Faventinus privil. decoratus. 740. B.

Rangoni, Fam. Mutinenſ. 988. A. 1100. A.

Ranfridus Nortman. ejus portio Monorbinum. 506. D.

Raningus Etruriæ Gaſtaldus: pro reſtitutione Regis Legatus. 185. D.

Ratberga Pemnonis Forojul. Ducis uxor, duor. Regum mater. 146. B.

Ratbonus Ep. Auguſtan. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

Rathaitus: Pemnonis Longob. Forojul. Ducis fil. 146. B. fratris interceſſione abſolutus. 179. A.

Ratherius Monach. Ep. Veronenſ. eximiæ doctrinæ. 398. D. (93) Arnoldum accitum excipit. 402. A. in Hugonis I. R. poteſtate multatus, librum & epiſt. ſcribit. B. (100)

Ratiſpona Bav. Urbs: ad eam Ludov. Lotharingiæ Rex, ut Rex Bav. ſalutetur. 342. C. ab expugnatoribus direpta, iterùm obſeſſa. 416. C. ſoluta obſidem ſe tradit. 417. A. Po. & Henrici IV. Germ. R. mora. 533. C. ibi Regis colloquium. 622. A. ibi Conventus. 712. C.

Ratruda Rachis R. fil. Monaſticam vitam amplectitur. 192. C. prope Caſſin. ſanctiſſimè vivit. 193. A.

à Raude fam. Med. 588. B. (27) 595. B. (44)

Ravenna: Urbs Exarch. Empor. Ital. Regni ſedes. 3. D. tertius ejus Præſulis locus, Imperii ſedes. 7. B. inde Exarchatus. 11. A. præſidiis & operibus firmata. B. militari præſidio cuſtodienda. 12. A. captivos habet. 67. A. in eam ſollicitati Longobardi. B. peſtilentiâ icta: ad eam copiarum ſupplementum. 69. A. vexatur. 70. B. bellum imminet ei. 73. A. turbatur. 84. A. ibi Exarchus & Judices occiſi. 85. C. eò caput Exarchi ad Imperatorem miſſum. 88. D. eò Romam convolat Exarchus, theſauro onuſtus regreditur. 100. B. ibi Tato inſidiosè necatus. 101. A. in ejus Cyreo Maurici caput; ibi moritur Iſaacius. 104. B. carceribus ibi fractis multi evadunt. C. ab Eccleſia

ſia Ro. deficit. 108. B. *in ſchiſmate continuat*. 115. B. *reconciliatur*. 128. C. *contumax*. 148. B. *punitur*. C. *ibi tumultu Exarchus occiſus*. 155. A. (2) *obſeſſa*. 166. A. *direpta*. B. *ejus Ducatus erectus*. C. *ab Exarcho recuperata*. 167. B. *à ſacramento abſoluta Exarchum occidit*. 169. B. (36) *à Luitprando oppugnata*. 186. B. *ejus pop. Ro. Po. obvius*. C. *convicinia ejus reſtituta*. 187. A. *à Longob. capta*. 196. D. *ejus viciſſitudines*. 197. A. (89) *tumultuarius exercitus ibi conſcriptus*. 203. B. *Archiepiſcopo, qui ſe Exarchum ſcribit, & Tribunis miniſtratio conceſſa*. 205. A. *diſſidio commota*. 215. A. *bellum timet*. 217. C. *plerumque ibi Pip. Rex*. 237. C. *marmora, & muſiva eò devecta*. 245. A. *ad eam Pipinus cum Ducibus Venetor. pulſi*. 260. D. *Ro. Po. ibi ſacrata Chriſti ſandalia oſtendit*. 266. C. (98) *ejus Eccle. diſſidium*. 309. C. *cauſſæ ſolicitudo*. 310. A. *deciſio*. 312. C. *ibi Concil. Ro. Po. præſente*. 326. B. 334. B. *ad eam Po. Craſſo occurrens*. 343. A. *ibi Craſſus fœdera promovet*. 345. A. *ejus Archiep. increpitus*. D. *ſuſpenſ. inde communione privatus*. 346. A. *ibi Po. & Craſſi colloquium*. B. *ibi Concil. Po. præſente*. 369. A. *exercitu vexata*. 416. C. *ad eam Petrus Candianus*. 420. B. *capta*. 426. B. (2) *reſtituitur Ro. Po. ab Othone M. ibi conventum agente*. 434. C. *ejus ditio Ro. Po. dimiſſa*. 441. D. *auctoritate magis quam Imperio*. 446. B. *ejus Antiſtitis auctoritas*. C. *ibi Otho III*. 462. B. *in conventu Marchiones, & Feuda conſtituens*. 464. B. *ejus Archiep. elevandus*. 466. C. *in ejus agro Otho III*. 468. A. *Henric. recipit*. 480. A. *ibi Conradus Germ. I. R. hibernat*. 492. C. (37) *diplomata ibi ſcribit*. 493. C. 498. C. *Henricum II. recipit*. 516. C. *ad eam Petrus Damiani Legatus Po*. 579. B. (5) *de ea ſolicitus Po*. 581. E. *in ejus poteſtatem Archiepiſcopum legit*. 582. A. *ab Henrico III. recepta*. 583. A. *ab eodem pertranſitur*. 584. A. *ejuſdem cum Antipapa mora*. B. *Sylveſter II. eà pulſus*. 607. A. *ſuffraganeor. ſpoliatur*. 620. A. *ſanguine pluvit*. 633. C. *ſuffraganei ei Eccle. reſtituti*. 642. A. *ibi Frid. II*. 928. C. *ibi conventus*. 943. A. *capta*. 973. D.

Ravennates: *ad eos Ro. Po. monita*. 168. B. *deficientes, Exarch. occidunt*. 169. B. *de Epiſcopi ſui anathemate edocti, ab obſequio ejus avocati*. 577. A. *averſantes Ro. Eccleſiam puniti*. 619. E. *juvantes Patavinis*. 622. C. *ut in gratiam Eccle. recipiantur poſtulant*. 641. B. *fœdus cum Bonon. ineunt*. 1016. B.

Ravengerius, ſeu *Revengerius Patriar. Aquilejæ*. 548. B. (40)

Raynaldus Ep. Papienſ. 516. (77)

Raynerius Bledenſ. Monac. Card. *Po. elec*. 604. A. V. *Paſchal. II.*

Raza Valperti Judicis Papienſ. fil. *Co. Pal. uxor*. 397. C.

Razaſtes Perſar. P. *prælio victus*. 94. C.

Razolum Opp. Regienſ. 1055. A.

Reate Urbs Sabinor. *ejus incolæ Ro. Po. ſe tradunt*. 222. C. & D.

Rebellæ Apuliæ Urbs: *à Piſanis capta*. 678. B.

Rechildis Caroli Calvi *uxor*. 331. A. *à Po. interpoſita*. 333. C. *conjugem ſociat*. 334. A. *à Po. conſecratur*. C. *cum theſauro domum remiſſa*. D. *accita conjugem expirantem complectitur*. 335. A.

Rectores Patrimonii Ecclæ. 54. B. *pro eis lex*. 58. C. *indultum*. 132. D. *item*. 135. B.

Referendarius: *R. Deſiderii ad Ro. Po. Leg*. 218. A. *item*. 220. A.

Regia: *magnifica* Modoëtiæ *condita*. 68. B. Papiæ *refecta*. 422. B. *ſanguine ſpargitur*. 452. C.

Regienſes à Parmenſibus victi. 710. A. *fœderati Bononienſibus*. 791. C. *contra Mutinenſes arma movent*. 814. D.

Reginaldus Diac. *auri delator*. 315. C.

Reginulfus, ſeu *Ranulfus* Dux Apuliæ *à Lothar. II. Imp. inſtitutus*. 677. D.

Regiolum Opp. Etruriæ. 770. B.

Regium Lepidi: viæ Æmil. Urbs *capta*. 17. C. *ejus Eccleſia privil. aucta*. 240. C. *iterùm à Lamberto Imp. incola*. 366. A. *ejus Eccle. privil*. 376. D. *ejus Baſil. poſſeſſionibus aucta*. 383. B. *ad eam delata corpora Sanctor*. 411. A. *ab eâ recedit Henric. III*. 595. A. *de ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta*. 620. A. *factionibus infeſtatur*. 942. A.

Reliquiæ Sanctor. ut conſpuantur edicitur. 182. C. *nequiſſimè diſſipatæ*. 203. B. *item*. 211. B. *ex Ital. Metas delatæ*. 438. A. *Coloniam*. 552. (53)

Remi Urbs Gal. *ibi Ro. Po. & Reges*. 256. E. *Augg. à Ro. Po. ſolemnis coronatio*. 266. D. *ibi Calvus Imp*. 331. C. *ibi Concil. Po*. 519. B. *aliud*. 643. C.

Reparatus Archiep. Raven. Matri locum & contumaciam tenet. 126. A. *privilegium obtinet ab Imper*. (25) *obit*. 126. A. 129. (33)

Reumi, ſeu *Reunia* Caſt. Spolet. *de quo Anſfridus alienor. uſurpator*. 141. B.

Rex Bohemiæ *cum exercitu Frid. Reg. Germ. in Italia*. 730. C. *Abduam fl. tranſit*. 732. B.

Rhegium Julium: Calabriæ Urbs: *Longob. Imp. terminus*. 41. B. (67) *à Piſanis obſidetur*. 476. A. *captum*. 539. C.

Rhætia: *prima & ſecunda* Provinciæ. 4. B.

Rhenum fl. Germaniæ limes. 295. D. *hinc inde exercitus duo*. 331. D. *occultè ab uno trajectum adverſum fugat*. 332. A.

Rhingum: *quid*. 246. A. (48)

Rhodanus Longob. Dux: *alpes trajicit*, Provinciæ P. *interimit*. 24. A.

Rhodanus fl. Gal. Narbonenſ. *eo adverſo progreditur Po*. 642. C.

Rhodus: Inſ. Medit. *à Sarracenis capta, ejus Coloſſum dejectum*. 111. B. (94) *ibi novus Imp. à militibus acclamatur*. 159. A.

Ribaldus Archiep. Mediol. 668. D. *obit*. 690. B. (74)

Ricardus Nortm. Drogonis fr. *Co. Averſanus Capuam occupat*. 522. B. (41) *fratri adhæret in Pontificem*. 525. D. *feudatarius Eccle. conſtitutus*. 539. C. *Turres Capuæ & Campaniam ſubigit*, *cujus* Principem *ſe cum fil. declarat*. 543. A. (24) *ambit Patriciatum Urbis, metuens Campaniâ cedit*. 547. B. *ſolemnitati Caſſini adeſt*. 553. C. *jurare juſſus*. 556. D. (69) *fratri Roberto opem præſtat*. 566. D. *diris devotus à Po*. 574. B. *Neapolim obſidet*. C. *obit*. 575. B.

Ricardus Abbas Maſſilienſ. *communione ſecretus*. 591. C.

Ricardus II. Princeps Capuæ Nortm. Jordanis fil. Co. Cajetanus: *à Capuanis excluſ. Rogerium implorat*. 595. C. *recipitur*. 596. B. *Ro. Po. opem præbet*. 621. A.

Ricardus Anglor. Rex: *Crucem contra Sarracenos excipit*. 835. A. *Genuam appulit*. 838. A. *Cypri Inſulam capit*. 842. B. *eam donat*.

844. C. *in Germ. captus*. 845. A. (55) *liberatus*. 846. B.
Ricardus Co. Soræ *Frideri. II. Imp. inimicus*. 916. A. *victus*. 918. A.
Ricardus Sanboniſacius à Salinguerra detentus. 925. B. *Veronâ ab Icilino ejectus*. 932. C. *cum ſuis dimiſs*. 940. A. *compreheñſ*. 941. A. *liberatus*. D. *ſœdus init*. 942. D. *vexat*. 944. C. *prœlio pulſ.* D. *jurat*. 946. E. *vaſtat*. 950. B. *exturbatus*. 957. B. *oppugnationem dimittit*. 959. C. *ad eum Icilinus*. 967. B. *Hoſtiliam oppugnat*. 983. B. *obit*. 1017. C.
Ricordus de Rodaliſco Prætor Patavii. 983. B.
Ricardus Cornubiæ Co. Rex Germ. *eligitur*. 1026. D. *coronotur*. 1034. A. *moritur*. 1070. A.
Ricardus Belvarus Burgundus Prætor Bonon. *datus*. 1082. C.
Ricardus Languſcius Laumelli Co. *Othonis Mediol. Archiep.* Dux. 1085. C. Prætor Mediol. 1087. A.
Ricardus Gothor. in Hiſp. Rex: *matrimon. jungitur cothol. fide ſuſcepta*. 43. A.
Richarda Craſſi uxor: *de adulterio incuſota, virginem ſe dicit*. 352. B.
Richardus Archiep. Raven. conſultatione à Po. lectus. 582. A.
Richerius Abbas Leonenſ. Caſſini Abbas. 501. A. *ad oppugnandam arcem S. Agathæ inducit, quæ ei ſe dedit*. 503. D. *diffidens, plura communit*. 510. C. D. *privil. ei directum*. 516. B.
Richildis Bonifacii Ateſt. ſponſa. 485. C. *obit*. 500. C. (86)
Richovius Pictavius Co. *Imp. ad Imp. Legatus*. 265. B. *tabulas ſœderis refert*. 266. A.
Rinoldus Co. Burgundiæ *pater Beatricis Friderici Germ. Regis uxoris*. 726. C.
Rinaldus Cancellarius *in Italiam miſſus*. 728. D.
Rinaldus Archiep. Colonienſ. ad moderandas res Italicas à Frid. Imp. miſſus. 767. C. *Epiſcopos à Victore averſos exauctorat*. 768. B. *tria Corpora Reg. Magor. è Mediol. Coloniom traducit*. 771. A. *in Ital. cum exercitu miſſus*. 773. B.
Rinoldus Abbas Caſſi. *Antipapæ adhæret*. 673. C. *ad partem Imperatoris tranſit*. 674. B. *coram Imper. cauſſam agit*. 676. B. *Pontifici obtemperat*. 677. C. *ob Imp. deficiens captus, & damnatus*. 679. A. *fruſtra Monaſter. recuperand. tentat*. 680. E.
Rinaldus Abbas Ecclæ. Montis Sion *in Lateran. Concil.* 810. E.
Rinaldus Azonis March. Eſtenſ. *Adeleidem fil. Alb. de Romano deſponſat*. 947. C. *detentus à Frid. II. Imp.* 966. D. *moritur*. 1012. D.
Rinaldus *Anagninus Ep. Oſtienſ. Ro. Po. elec.* 1019. B. Vide *Alexand. IV.*
Rinaldus Scottus Prætor Placentiæ. 1053. A.
Rinerius Zenus Prætor Veronæ. 940. A.
Rinerius Bagarellus Peruſiæ Prætor. 950. B.
Rinerius Card. *Viterbium Frid. II. Imp. eripit*. 980. A.
Ripa-fracta Opp. Lucenſium: *ad eam compulſi*. 475. C.
Ripalta Opp. Veronenſ. 957. C.
Ripatica: *ſpecies tributi ſolvenda*. 348. B. *quibus conceſſa*. 442. D.
Rivo-altum Venetiar. æſtuar. Inſ. *Epiſcopo Metamauci ſubjecta*. 103. B. *Olivolæ primo Epiſcopo ſubditur*. 233. A. *Heraclianos ſuſcipit*. 257. A. *ad eum Metamaucenſes & Veneti ſua conſerunt*. 260. A. *tentatur*. B. *Duci deſtinatur, prima Ducalis prætorii fundamenta jacta, inde* Venetiar. *nomine appellatur*. 261. A. *ab Ungaris tentatur*. 382. D.
Rivolta Opp. Crem. *ibi Cremonenſes à Mediolanenſ. fracti*. 685. A.
Robarium Caſt. Novarienſe *dirutum*. 1053. D.
Roberti ſam. Regienſ. 988. A.
Robertus Nortmanor. Co. *timetur*. 482. D.
Robertus Nortman. *cognom.* Viſcardus *inſignis, ejus propago*. 506. D. Humfridi & Ricardi fr. *eis adhæret in Po.* 525. B. *pulſo Bajelardo Apuliæ invaſor, incurſat*. 536. A. *victoriis elatus* Dux Apul. & Calab. *appellatus*. 539. C. *à Po. confirmatus Ecclæ. Ro. ligius*. D. *in Sarracenos*. 545. A. (31) *armis ditione extenſâ, Eccleſiaſticæ imminet*. 549. B. *in Ducatu confirmatus*. 550. A. (45) *præſens Salerni Concil.* 551. C. *ſubactis Apul. & Calab., in Siciliam ducit*. 553. B. (56) *partem occupot Marchiæ Firmanæ*. 557. C. *adverſ. eum interdictum*. E. *pœnitentiam promittit*. 559. A. *communione privatus*. 561. B. *abſolvendus conditione*. 565. A. *proſperis elatus Salernum oppugnat*. 566. D. *inferor. furiis à Po. devotus*. 574. B. *Beneventum capit*. C. *duo colloquia cum Po. habet, vexillum recipit*. (92) *ad eum Imp. Or.* 575. A. *ab Jordane fractus, Apuliam recuperat, cum Po. & Jordane reconciliatur*. B. *regiam auctoritatem ſperat*. (97) *in Græcia proſperatur*. 578. A. (3) *ejus ſubjectio Ecclæ.* 580. C. & ſeq. *Michaëlem Imp. Or. ſuſcipiens, Pontificem rogat*. 581. C. *in Græciam bene pugnat*. 583. C. *ad eum Gregorii literæ*. D. *in Ital. vocatus*. 585. A. (17) *urbem inductus Gregor. incolumem Laterano reſtituit*. 586. B. *ſecum Salernum perducit*. C. *in Græcia obit*. 589. C. (30)
Robertus de Lorcello: *communione privatus*. 561. B. *ne invadat monendus*. 582. E.
Robertus Nortm. Capuæ Princeps: *de auxil. requiſitus*. 641. A. *ſacram. dicit Calliſto II.* 644. B. (56)
Robertus Co. Baſſæ-villæ *prœliat*. 723. C. *ad Frid. Imp. confugit*. 726. B.
Robertus Surrentinus *pulſo Gulielmo Malo per Pontif.* Princeps Capuæ. 723. C. *in Gulielm. excitus dimicat*. D. *vinculis traditus obit*. 726. B.
Robertus Romanus Prætor Forlivienſ. *ab ipſis obtruncatus*. 856. C.
Rochetta Opp. Boſii Dovariæ: *à Cremonenſ. obſeſſum*. 1060. B. *ſubverſum*. 1064. A.
Rodelinda Perthariti Regis ſugientis uxor: *cum filio Cuniperto relicta*. 118. A. *in exil. miſſa*. B.
Rodelinus Teate P. *captus*. 254. A.
Rodgandus Abbas: *Pipini ad Ro. Po. Legatus*. 199. A. *eum Papiam comitatur, poſtulata profert*. D.
Rodgandus Forojulienſ. Dux. 231. C. *defectionem ſolicitans*. 233. C. *ultimo ſupplicio traditus*. 234. B.
Rodiliani: proximi Bononienſib. *eorum potentiam augent*. 650. A.
Rodoaldus Longob. Giſulfi Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *à patruo invaſus ad nutricium ſe confert*. 88. A. *Ajo Dux Benevent. ei à patre commendatus*. 108. C. *Sclavos ovantes proſligat, Ducotum Beneventanum excipit*. 109. C. *quem moriens fratri relinquit*. 111. A. (92)
Rodoaldus Longob. *ITAL. REX. Epiſcopos Catholicos vexat*. 111. B. *interfectus*. 114. A.
Rodoaldus Forojul. Dux: *ditione ſpoliatus fugit*. 141. B.

Ro-

Rodoaldus Ep. Portuenſ. Leg. 310. B. *mandati tranſgreſſor*. 311. A. *iterùm in cauſſa divortii*. 314. A. *fugit*. C. *Romam venit*. 316. D.

Rodoaldus Aquini Gaſtaldus. *Pontem Curvum conſtruit*. 326. A.

Rodoaldus Patriar. Aquilejæ. 432. C. (10)

Rodulfus Ricardi Ducis fil. Burgund. Rex. 356. C. (6) *adverſ. eum directio*. 363. A. *ab Italis invitatus*. 391. B. *ab eis exceptus*. E. *REX ITAL. coronatus*. 392. A. *vario marte pugnat: diſcedit*. B. *ejus initi Regni epocha*. (82) *Italiam revertit, integrum Regnum ſine contentione recipit*. 393. D. *Ermengardæ accurrit, illecebris ejus ad eam de caſtris accitus*. 394. B. *Burgundiæ morans Socerum ſocium excit, in Ital. redit*. 395. B. *Legatum ad Archiep. Med. mittit*. C. *retro abit*. 396. B. *revocatus, partem Prov. aquirit*. 401. B. *obit*. 405. C. (9)

Rodulfus Nortman. Giſelberti fr. *Capuam venit*. 483. A. *ejus portio Cannæ*. 506. D.

Rodulfus II. Burgundiæ Rex: *Henrico Conradi Imp. filio Regnum teſtam. relinquit*. 496. B. (73)

Rodulfus alter Nortman. *ejus portio S. Archang.* 506. D. *multa hominum manu, Monaſteriis non parcit*. 509. B. C. *à Monachis vix ſervatus*. D. *in cuſtod. miſs.* 510. A.

Rodulfus Benev. Princip. *à Po. inſtitutus ei adhæret*. 525. C.

Rodulfus Dux Sueviæ: *de Repub. ſolicitus conventum indicit*. 571. E. *conventu Forcheim* Rex Germ. *electus*. 572. E. (88) *obſequium Po. per Legatos promittit*. 573. A. *monendus*. B. *ejus Legati jurare juſſi*. 576. C. *ſponte jurant*. 577. C. *à Po. confirmatus*. 578. D. *quarto prœlio occiſ.* 580. B. (7)

Rodulphus Ep. Sebaſtenus in Lateran. Concil. 810. D.

Rodulphus Burgundus Prætor Ferrarienſ. 905. A.

Rodulphus Co. Habſpurgi Rex Germ. Cæſar *elec.* 1075. B. *confir.* 1076. B. C. *Pontifici occurrit*. 1080. A. (61) *in Ital. invitatus*. 1082. D. *bello Boemico implicitur*. 1083. A. *Vicarium Imperii in Etruria conſtituit*. 1088. A. *Vicariatu Etruriæ confirmatus Romanolæ jura reddit Po.* 1089. A. *in Etruriam Odonem cum equitibus mittit*. 1096. A. *inde alium*. 1101. D. *libertatem Italiæ pecuniâ conventâ, præbet*. 1102. B.

Rodulfus Scrinii Imp. P. *in Etruriam* Vicar. Imp. *miſſus*. 1088. B. (74)

Rofredus Co. Campaniæ: *ad Po. deprimendum advocatus, occiditur*. 433. C. *ejus cadaver extractum diſſipatur*. 434. B.

Rogationes: *inſtitutæ*. 253. C.

Rogerius Nortman. Co: Roberti Viſc. fil. *inſignis ejus propago*. 506. D. *in Sarracenos*. 545. A. (31) *præſens Salerni Concil.* 551. C. *pœnitens abſolvendus*. 565. A. *patri ſuccedit* Dux Ap. & Calab. 589. C. *comitiis adeſt*. 590. B. *Capuam & alias Civitates occupat*. 592. E. *fidelem Eccleſiæ ſe promittens confirmatus* Dux. 593. A. *opem præſtat Ricardo*. 595. C. *Anſelmum Cantuarienſem accerſit, Pontificem excipit*. 596. A. B. *obit*. 622. C. *ejus morte afflicti Nortmani*. 627. E.

Rogerius Sicil. Co. *auxilium præbet Nortmanis*. 596. A. Apul. & Calab. *ſuæ ditioni adjungit*. 650. D.

Rogerius Rex Sicil. *pacem cum Po. conſtit.* 659. A. *Anacleto Pſeudo-Pont. favet*. 662. C. *Apuliam recuperat, & in Sacra ſævit*. 683. A. B. *excommunicatus*. C. *pacem cum Inno. II. quem detinebat inſtituit*. 685. A. (61) *contra Manuelem Imper. bellum movet*. 703. A. *moritur*. 711. C. 712. (6)

Rogerius Co. Andriæ *Alexand. III. Pont. Venetias ſociat*. 803. D.

Rogerius Tancredi Regis Sicil. fil. *moritur*. 847. A.

Rolandinus Ramponus Conſ. Bonon. 787. B.

Rolandus Cler. Parmenſ. conciliabuli ſchiſma Romam adfert. 563. D.

Rolandus Ep. Tarviſinus ſummotus. 575. C. *communione pulſus*. 578. A.

Rolandus Card. *ad Frid. Reg. Germ. Leg.* 727. C. *ei mors minatur Otho Co. Palatii*. E.

Rolandus Senenſis Ro. Po. declaratus. 752. B. & ſeq. Vide *Alexand. III.*

Rolandus Formaimus Plumaccii P. *à Bonon. necatus*. 936. A.

Rolandus Gattus miles Mutin. 961. E.

Rolandus Valentinus Cervienſium Procurator. 996. E.

Roma: militari præſidio perpetuo cuſtodienda. 12. A. *à Longobardis aggreditur*. 26. A. *à fame ſublevata*. 27. B. *peſtilentiâ exhauritur*. 46. C. *in pœnitentia*. 48. A. *inopiâ laborat*. B. *oppugnata*. 53. A. 57. C. *pavet*. D. *vigilantiâ defenditur*. 58. A. *in eam ſolicitati Longobardi*. 67. B. *vexatur*. 70. B. *imaginibus delatis, Auguſtis acclamat*. 73. A. *fame laborans*. 78. A. *periculo liberata*. 88. D. *triumphat*. 89. A. *theſauro ſpoliata*. 100. C. *ibi tumultus*. 103. C. *& ſubitus terror*. 112. A. *maximâ pompâ Imperatorem excipiens*. 121. B. *à quo donis, Eccleſiæ decoratæ*. C. *omni ære ſpoliatur*. D. *peſtilentiâ affligitur*. 130. A. *libertate comitiorum recuperatâ, vetere diſſidio flagrat*. 134. C. *in duas comitior. partes diviſa*. 136. A. *eam abſque ſolita pompa ingreſſus Exarchus*. C. *à ſchiſmate libera*. E. *ſe in protectionem Pontificis ſigens exercitum advocat*. 140. D. *remque perficit*. 141. A. *ibi tumultus vitatus*. 143. B. *abſcedit Ro. Po.* 149. A *ad eamdem reverſus*. 150. B. *mœrore affecta*. C. *ejus Cives in via ſac. adverſ. Ducem certant*. 156. B. *illuvie laborat*. 159. B. *precibus liberatur*. C. *in Ro. Po. conjurantes tollit*. 164. C. *ibi Dux luminibus exutus*. 169. B. (36) *ejus Ducatus ad Ro. Po. pervenit*. 172. B. (42) *ab Exarcho & Luitprando obſidetur*. 173. C. *liberatur*. 174. E. *obſeſſa*. 180. B. *ejus Ducatus bello adoritur*. 191. C. *premitur anguſtiis*. 197. C. *in ſupplicationes effuſa*. 198. C. *eâ recedit Ro Po.* 199. B. *iterùm obſidetur*. 203. B. *relicta*. D. *tumultuariè agitatur*. 211. D. *magis*. 212. A. & ſeq. *ſimulata religione ſacrilegiis maculatur*. 214. A. *à Regina inviſitur*. 215. A. (19) *ejus fines deprædati*. 217. D. *præſidiis firmatur*. 218. C. *item augetur*. 220. B. *læta Carolo obvia*. 223. C. *ab eo devotè inviſitur*. 224. A. & ſeq. *majori effuſa ſolemnitate ei occurrit*. 230 B. *ejus Ducatus Pontifici permiſſus*. 231. C. *iterùm Carolum excipit*. 236. B. *Tiberi exſpatiata*. 243. B. *marmora eò devecta*. 245. A. *in fide & ſubjectione retinenda*. C. *ſacrilego tumultu agitatur*. 247. A. *omnes ejus ordines obvii Pontifici*. 249. B. *acclamat Carolo M. Imp.* 252. A. *ejus expreſſio menſâ*

menſâ argenteâ à Carolo M. legata. 265. A. ejus Principum conjuratio. C. eâ abſcedit Ro. Po. 266. C. regreditur. 267. A. ejus Ducatus partim Eccleſiæ conceſſus, partim confirmatus. 270. B. ibi Lotharius coronatur. 277. D. ad Po. ſacramentum, ibi Epiſcoporum conventus. 278. B. ejus res lege compoſitæ. 279. C. ad ejus venerationem parat Ludovicus. 289. B. cum Romani Imp. titulo Lothario confirmata. 295. D. dum obvia Ludovicum Regem excipit, Francos milites excludit. 297. D. Principum populorumque multitudine frequentata, Auguſtum acclamat. 298. A. miraculis libera. 301. A. C. nova Leonina Urbe aucta, Corſorum multitudine frequentata. 306. B. (26) ibi Imp. 308. C. 309. A. ejus ædificia Tiberi labefacta. 310. A. ibi Lotharingiæ Rex. 321. A. iterata Imp. Ludov. II. coronatio. 323. B. ibi Imp. 325. B. abſcedit Po. 326. B. ibi Calvus Imp. coronatur. 329. A. invadenda. 332. B. ejus oræ Sarracenor. opertæ. 333. C. ſumma ejus regionis pernicies. 336. B. tumultuat. 337. B. revertit ad eam Ro. Po. 340. A. ibi Craſſus Aug. inſignitur. 344. B. (8) maxima init detrimenta. 347. A. ibi Vido Imp. coronatus. 358. A. in diſſidio. 359. B. Leonina Urbs exercitu Arnulfi oppugnatur. 364. B. caſu lepuſculi inopinato capta. C. ibi factioſi interempti D. ibi Concil. 371. (37) dirum ſacrileg. 399. A. ejus uſurpatus principatus. Vide Tuſcul Comites. Conſularis Poteſtas ibi renovatur, cæterique Magiſtratus. 400. A. & ſeq. per Albericum Tuſcul. defenditur ab Hugone I. R. oppugnante. 403. A. (3) ejus agro vaſtato rurſ. oppugnatur. 405. A. relevatur. B. læta Othonem M. excipit. 424. A à Ro. Po. relicta. 427. B. in tumultu. 429. D. militibus cincta fame premitur. 430. C. iterùm fluctuat. 433. B. ejus rer. ſtatus conventu formatur. 434. B. ibi coronatur Theophania. 440. A. ejus ditio Ro. Po. 441. D. eam ad tertiam coronam accedere debet It. R. 445. C. qua auctoritate tenebitur à Ro. Po. 446. B. ibi tumultus. 449. A. comitior. corruptio. B. ibi ſanguinarium convivium. 452. C. & ſeq. oſſibus S. Bartholomei aucta. 454. C. 459. B. ibi obit Otho II. D. turbata. 455. B. & ſeq. 458. C. ibi coronatur Otho III. 462. B. ejus mœnia firmantur. 464. B. obſidetur. C. portas ſat facit. D. item in tumultu. 469. C. Henricum Imper. recipit. 480. A. 487. B. eâ exit Ro. Po. 484. A. ibi Conradus Imp. coronatur. 493. A. B. (59) in tumultu. 512. A. ibi coronatur Henricus II. Imper. 514. B. ibi Concil. 515. A. 519. A. Leo IX. abſcedit. B. revertit. 520. B. item. 523. B. regreſſus Concil. habet. 524. B. ejus populo commendata Eccleſia. 528. C. reclamat, pecuniâ vincitur ad adorandum Antip. 536. C. legitimum Po. recipit. 537. C. ibi Concil. D. ejus agri vaſtati. 540. D. pro Antipapa armis tentatur. 545. A. furtim occupatur. B. ibi Concil. 547. D. (38) 554. A. (59) 557. B. 560. C. in tumultu pro Po. 562. A. ibi Concil. 564. A. eâ excedit Po. 566. E. revertit. 574. A. ab Henrico III. oppugnata. 584. A. Urbs Leonina direpta. B. C. exercitui caſu patefacta. 585. B. à Roberto in favorem Po. coacta. 586. B. eâ excedit Po. C. læta Henric. excipit & Antipapam, qui ibi coronatur. 587. A. peſtilentiâ affligitur. 588. A. comitia peraguntur. 589. D. & ſeq. arx occupata. 590. D. Antipapæ factione dominatur. 592. C. ibi Concil. 593. A. (36) 598. B. ab Antipapa occupatur. 601. C. oppugnatur. D. ibi Concil. 602. A. (59) ejus primores ad comitia. 604. A. eâ excedit Po. 619. B. turbatam invenit revertens. 620. E. in maximo tumultu. 626. D. ibi Concil. 632. C. (22) in ſeditione. 635. A. (29) eâ excedit Po. 638. C. Henric. IV. ibi denuo coronatus. 638. D. reditu Po. perculſa. 639. B. dedita Henrico. 640. B. in tumultu, eâ excedit Po. 642. B. ejus pop. conſenſum præbet pro Calliſto II. 643. B. eam init Calliſtus. 644. A. (54) ad eam Antipapa ignominioſè deductus. 646. B. interdicto punitur. 715. B.

Romani: Imperium pepererunt, propagarunt. 1. B. Ital. tertii tenuere. 3. B. plurima bona induxerunt. C. nova molientes. 8. B. Sophiæ Aug. ſcribunt. C. captivi male habiti. 28. A. maleficiis affecti. 29. B. lætificantur. 31. A. B. C. claſſem oppugnant. 32. B. vincunt. 36. A. Etruriæ Urbes & Oppida Longobardis auferunt. 57. B. Peruſiam perdunt. C. captivi quaſi canes. 58. A. oppreſſi. 63. C. pacem agunt. 65. A. quieſcunt. 66. C. Longobardos adoriuntur, ab his Oppidis ſpoliantur. 67. A. ad 68. B. vexantur. 70. B. paciſcuntur. 73. C. milites in Baſilicæ theſaurum incitati. 99. B. ab eo arcentur. 100. A. eum diripiunt. C. Provincias amittunt. 102. A. acie ſtrati. B. cives pietatis titulo arma ſumunt. 156. B. conjuratores in Ro. Po. comprehendunt. 164. C. iter ſe diſcordes Barbaros incitant. 165. D. ad eos Ro. Po. monita. 167. D. ab Imperat. deficiunt, Ducem luminibus exuunt. 169. B. (36) cauti pro Pontificis defenſione ab inſidiis. 171. C. (41) ejus ditioni ſe ſubmittentes jurant. 172. A. (42) Fulradum auxilio ſtipantes. 207. B. diſſidentes. 212. A. languidi redigendi. 214. A. eorum legum uſus in Ital. 232. B. luxuriis diffluentes tumultuant. 247. A. 265. C. villas Ro. Po. incendunt. Romam eripere pergunt. 266. A. flagitioſi in Franciâ captivi dimiſſi. 267. A. jure antiquo comitiorum confirmati, legem profiteri coacti. 280. A. Ludovico Regi obvii. 297. A. terremotu concuſſi. 301. A. miraculis liberi. B. C. ad Patriam & Eccleſiam tutandam accenſi. 302. C. perturbati. 319. B. laudati. C. à Sarracenis afflicti. 332. B. & ſequ. in anguſtiis. 337. B. aliquid veteris ſpiritus reaſſumentes. 350. B. Vidoni faventes. 357. A. ad jusjurandum adacti. 365. A. eor. libidine Eccleſia turbatur. 383. B. ſexaginta eor. delecti Sarracenos percutiunt. 387. C. Albertum Tuſcul. Orta opprimunt. 395. A. Hugonem I. R. recipiunt. 399. B. eum repudiant. 400. A. Othonem M. læti excipiunt. 424. A. plerique conſilium mutant. 425. E. conſtantes eum advocant. 427. A. de republica conſtituenda ſupplices. B. pro eor. indemnitate Otho M. ſolicitus à quibuſdam inſidiis impetitur. 429. D. obſides. E. reſtituti, Leonem VIII. pellunt, Joannem XII. reſtituunt. 430. A. Lombardis conveniunt Adelbertum I. R. revocantes. 432. D. pro comitiis Othonem M. conſulunt. 433. A. Pontificem pellunt, revocant. C. puniendi. D. fidem ſimulantibus

bus

bus Græcis, imparati opprimuntur. 437. B. *de illis victores*. D. *victi*. 453. B. *à ſignis recedentes, cauſſa ſtragis*. 453. B. *inquieti*. 458. C. *componunt*. 459. C. *ad bellum ſe parantes*. 464. B. *parêre recuſantes*. C. *conjurant*. 469. C. *jus comitior. Imp. tribuunt*. 515. C. *deſignatum ſuſcipiunt*. 517. B. *comitiis approbant*. 518. B. *comitiis deſignandum poſtulant*. 529. B. *acceptant*. C. *ad comitia ordinanda vocati*. 536. A. *eor. voluntas explorata*. C. *inexpectatá auctoritate R. conſecrant Ro. Po.* 543. C. *pro legitimo certantes*. 545. A. *armis libertatem ei reſtituentes*. 562. A. *ipſum vindicantes*. B. *Henricum repellunt*. 584. A. *deterrent*. B. *negligentes victi*. 585. A. *defeſſi compoſitionem poſtulant*. C. *à Grego. deficiunt*. 586. A. *ad deditionem coacti*. B. *prorſus ab eo alienati*. C. *Antipapam Urbe dejiciunt*. 588. A. *eor. pro comitiis ſententia*. 592. B. *ſacramento addicti*. 622. C. *rogantes ſe deceptos vociferant*. 624. D. *in Germanos invecti*. 626. D. *oppreſſi ſe vindicantes*. 627. A. B. *inflammati*. C. *funibus vincti*. D. *reliqui conſtantes*. 628. A. *pavidi prorogationem vitæ ſupplicantes*. E. *ab Imp. Or. laudati, ad ejus nutum ſe dicentes*. 633. C. (23) *Antipapæ favent*. 661. C. *à Tiburtibus fugati*. 687. C. *contra Pont. inſurgentes excommunicati*. 689. A. B. *dignitatem Patricii inſtituunt*. 691. B. *in ſacra & Peregrinos inſæviunt*. 692. D. *Conradum Imp. contra Pontif. tentant*. 693. A. *pacem cum Po. obtinent*. 696. A. *iterùm rebellant*. 697. B. *cæſi*. 722. A. *lætiſſimi Po. excipiunt*. 772. D. *à Germanis prœlio victi*. 779. D. *Imp. obediunt*. 781. A. *legatos pro pace mittunt*. 810. A. *inde bellum movent*. 814. B. *hoſtes Eccleſiæ in Concil. Veronenſe declarati*. 822. C. *pacem faciunt*. 832. D. *Tuſculum barbarè evertunt*. 840. D. *Po. deturbant*. 950. D. *tumultuant*. 1047. B.

Romaniola Provincia: Exarchatus nomen. 231. D. *ibi Mutilhanæ Co. propagati*. 435. A. *conſtituta*. 435. C. *regio per Othonem M. ordin.* 441. C. *ejus novum dominium*. 464. C. *cruciata*. 777. A. *in poteſtatem Imp.* 977. B. *ejus jura recuperata*. 1089. A.

Romanum Caſt. Bergomenſe *à Brixianis dirutum*. 844. B.

Romanus Patric. Exarchus. 38. B. *pacem improbat*. 54. B. *Peruſiam vicinaſque Urbes recuperare ſatagit*. 56. C. *Romæ ſolemniter excipitur*. 57. A. *Urbes & oppida recipit*. B. *Peruſiam iterùm amittit*. C. *Italiam dilacerari patitur proprium aucupans commodum*. 60. B. *pacem recuſat*. 61. A. *in Pado occupatus*. 64. B. *obit*. C.

Romanus Archiep. Raven. 341. A. (99) *à Po. increpitus*. 345. C. *communione privatus*. 346. A. *à Po. monitus*. 351. B. *ejus mors*. 356. (5)

Romanus Marini q. Po. ex fratre genitus: *Ro. Po. conventum habet*. 368. A. *prædeceſſor. duor. Pontif. cauſſam agitat, obit*. B.

Romanus Lecapenus: cum genero Imp. Or. 392. B. (84) *Hugoni I. R. conciliatus*. 397. B. *ejus filiam nepoti uxorem poſtulat*. 408. B. *obit*. 415. (38)

Romanus Junior *ſeu* Porphyrogen. Imp. Or. 425. C. (1) *ejus ob.* 432. (10)

Romanus III. Argyrus: Cæſar *creatus ad polygam. coactus*. (64) Imp. Or. 494. C. *veneno obit*. 497. (77)

Romanus IV. Diogenes Imp. Or. 550. A. (46)

Romanus Ep. Tripolitanus in Lateran. Concil. 810. E.

Romilda Giſulfi Ducis uxor: *cum filiis in oppidum ſe recipit*. 84. B. *ſe ipſam proponit*. C. *deturpata palo ſuffixa*. 85. A.

Romipetæ: ſecuritas eorum lege lata. 237. B. *à Sarracenis afflicti*. 375. B.

Romualdus Longob. *à patre Grimoaldo* Dux Benev. *inſtitutus*. 117. B. *in periculo ſolicitus*. 120. B. *ſorore obſide pacem firmat, de ſubſidio certior factus*. D. *Græcos vincit*. 121. B. *matrimonio jungitur*. 122. E. (16) *Calabriam invadit, quam filio moriens relinquit*. 141. A. (58)

Romualdus II. Long. Benev. Dux: 147. B. (72) *Cumas doloſè capit. anathema in eum dicitur*. 159. C. *eis ſpoliatur*. 160. A. *obit*. 178. C.

S. *Romualdus* Abb. *cujus fil., à quo educatus*. 438. B. Ravennates *Franciam petit*. 451. A. (47) Claſſenſis *cum Othone III. pernoctat*. 461. A. (75) *Abbatiam dimittit*. 465. B. *pro Tiburtinis orat*. C. *pœnitentias Othoni III. injungit*. 469. A. *eidem mortem prænuntiat*. B. *in agro Arretino congregationem inſtituit*. 477. A. (15)

Romualdus Archiep. Salerni comes Po. 803. D.

Roncalia: ad Padum fl. prope Placentiam *ibi ſolemnis I. R. inauguratio*. 444. E. *ibi Othon. II. conventus*. 452. A. (48) 463. B. *in eo de viduis judicium, quo Regina crematur*. C. (81) *in Ardoinum conventus*. 472. (3) *conventu Henricus I. coronatur*. 479. B. *Archiep. Mediol. conventu fruſtratus*. 490. A. *conventu, Conradi leges edictæ*. 491. A. *ibi expectat Velſo*. 512. C. *ibi conventus*. 516. C. *Frideri. R. conventus duo*. 713. A. B. (7) (8) 739. A.

Roncarolum Opp. *Cremonenſibus datum*. 842. C.

Rorius Ep. Patavii: ab Imp. privil. pro ſua Eccleſia obtinet. 301. D.

Roſatum Opp. Mediol. 714. A.

Roſellas Tuſc. Opp. *Ro. Po. donatur*. 225. C.

Roſena Opp. Regienſ. 988. B.

Roſimunda Chunimundi Gepid. Regis fil. *in Alboinum conjugem irata*. 19. C. *eum occidit*. 20. A. *fugit, maritum alium extinguens, ipſa extincta*. B.

Roſſanum Calab. emporium & navale Græcor. *ibi uxor Othonis II. exitum prœlii expectant*. 453. D.

Roſſis, Fam. Parmenſ. 988. A.

Rotardus Dux: *à Pipino obvius miſſus ad Ro. Po.* 199. E.

Rotharis Longob. Dux Brixiæ *ITAL. REX: per conjugium accerſitus, Arriano errori maximè adhærens, alienos tollit, bellum cogitat*. 101. C. *oppida capit, incendit*. 102. A. *pugnâ victor*. B. *leges publicat*. 105. A. *uxorem includit*. 107. A. *liberat*. 110. A. *obit*. 111. B. (95)

Rotharis Longob. Luitprandi cognatus *inſidias Regi parat*. 155. B. *Æmiliam tuetur*. 176. C.

Rotharitus Longob. Bergomi Dux: *Luitperti Regis auxiliator ſuperatus*. 144. B. *prœlio fugatus, obſidione captus relegatur*. 145. C. (69)

Rotingum Opp. Brix. *everſum*. 872. A.

Rotomagum Gal. Urbs: *ibi Ludov. legatos audit*. 279. A.

Rotundulus Abbas Caſſin. *ab avunculo inſtitutus ſeditionis cauſſa*. 477. C. (18) *exactus*. 478. B.

Roveſcalla Opp. Papienſ. 901. B.

Ruſinus Prætor Bonon. 961. C.

Ruſ… Gurgo Placentinus Pœnitentiarius. 1047. B.

Ruſus Opſicianor. P. *Philippicum Imp. obcæcat.* 157. A.

Rupertus Ep. Bambergenſ. anathemate inflictus. 564. A.

Ruſticani Fam. Bon. 1078. C.

Ruſticus Greg. VII. nepos ad ſeptemſolia dimiſſus. 385. A. *ad deditionem coactus.* B.

S

S*Abaria* Norici Prov. *apud eam Hunni*. 257. B.

Sabbas Sarracenor. Princeps *Tarenti ſedens victor*. 292. B.

Sabina Prov. pars Orientalis Umbriæ: *donatur Ro. Po.* 225. A. *à Sarracenis excurritur*. 333. B. *à Ro. Po. deficit recuperatur*. 621. A.

Sabinianum Caſt. Mutin. *à Bonon. captum*. 1068. C.

Sabinianus Diac. *ap. Impp. Leg.* 65. A. *Ro. Po. conſecratus*. 77. C. *frumentum populo, dividi mandat*. 78. A. *S. Gregorio averſus*. B. *ter monitus, in quiete percuſſus, dolore interit*. D. (2)

S. *Sabinus* Mart. *Ep. Spoleti Urbem Chriſtianâ religione inſignit.* 18. A. *Gentilem protegit*. 53. B. *miraculo dignoſcitur*. D.

Sabinus Subdiac. *ad eum S. Greg. ſcribit*. 55. B.

Saburrus ex Græcor. Optimat. *cum viginti millibus Grimoaldi exercitum deleturus, fugatus.* 121. A.

Saccus Saccius Laudenſis *arbiter factionum Mediolanenſ.* 873. B.

Sacellarius: *cum militibus Romam miſſus*. 103. C. *ad eum plures confugiunt, cæteros comprehendit*. 104. A. *legatus*. 242. A. *conjurat*. 247. A.

Sacerdotes: *vexati*. 23. B. *ad ſedandos armatos miſſi*. 143. B. *iterùm cum ſac. Evang. & Cruce Domini*. 156. C. *primo à Rege aſſumpti quotidie celebraturi*. 187. B. *aliquot Ro. Po. aſſociantes*. 199. D. *quinam iterùm ſacrandi*. 213. B. *fulmine icti*. 419. B. *uxores habentes, rem divinam ſeparatim faciunt*. 535. B. *ab Altari removendi qui*. 543. A. *concubinarii ſuſpenſione puniti*. 548. A. *Thuringii Ro. Po. decreta proferentes, à Rege intentati*. 555. C. *qui Eccl. inveſtituram à laico reciperent anathemate plectendi*. 557. C. 561. B. *ad comitia*. 604. A.

Sacra Schola CP. *quid*. 168. C.

Sagarolum Eccl. Caſt. *recuperatum*. 605. C.

Sagitta Sarracenor. Dux *occiſ.* 401. B. (99)

Saladinus Princeps Sarracenor. *Chriſtianis infeſtus*. 821. A. *à Balduino victus*. 824. A. *Cæſaream, Tiberiadem, & Neapolim occupat.* 825. A. *iterum victor Ptolemaidem, & Hieroſolymam capit*. 830. C.

Salardus Ungaror. Dux: *Lombardiam diripit Papiam incendit*. 393. C. *præda onuſtus diſcedit*. D.

Salas fl. Germ. *ap. eum Carolus M. caſtramentatus*. 255. C.

Salernitani: *impulſi ad fœdus Sarracenor.* 332. B. *ad ſaniora reverſi, eos adorti*. C. *in eos atque Græcos juncti*. 453. A. *quidam conjurantes*. 526. B.

Salernum Ital. Urbs Picentinor. *oppugnatur*. 291. B. *captum*. 295. A. *ejus principatus primordia*. 304. A. *ibi Ludov.* 316. C. *ejus ditio quibus adjuncta*. 441. D. *ejus Eccleſiæ bona addicta*. 454. B. *ejus primus Archiep.* 456. B. (62) *pallio decoratur*. 516. B. *à Sarracenis obſidetur, prodibus Nortmanis liberatur*. 482. B. *proxima ſac. ædes victoriæ Henrici monumentum conſtruitur*. 486. D. *ejus Principe confoſſo, ablatis rebellibus, filius hæres à Nortmanis reponitur*. 526. B. *ejus Eccleſiæ privil.* 534. C. (7) 550. A. *ibi Concil.* 551. C. (50) *privil.* 552. A. (51) *inopiâ laborans à Nortmanis captum*. 566. D. *de ejus ditione decretum*. 580. D. 581. A. *ad id perductus Greg. VII. à Roberto*. 586. C. *captum*. 678. C.

Salinæ: *quibus conceſſæ*. 442. D.

Salinguerra Taurellus factionis Imper. Ferrariæ Princeps. 834. C. *Argentam capit*. 870. B. *Ferrariâ expulſus*. 882. B. 891. C. *agrum Mutinenſ. vaſtat*. 896. B. *Mutinenſes vincit*. 897. B. *pacem cum Aldobrandino & Mutinenſibus agit*. D. *Friderico II. Imp. ſe tradit*. 957. D. *Venet. ablegatus.* 972. C.

Salisburgum Urbs Germ. *ibi Ludov.* 281. A.

Salutiæ: Urbs ad fontes Padi. *ibi Regale colloquium*. 214. C. (19)

Sambonifacii Factionarii Veronenſes. 782. B.

Sambuca Caſt. Piſtor. *à Bonon. everſum*. 896. A.

Samnium: Provincia. 4. B. *à Longobardis Ducatus inſtitutus*. 41. A. (68)

Sampſo Co. *inſidias conſulit in conjuratores*. 398. A.

Sancæſarium Opp. Mutinenſ. 838. A. 996. B. *à Bonon. captum*. 1068. D.

Sancaſſianum Opp. Bonon. *reficiendum*. 711. B.

Sanguinetani proximi Bononienſibus *horum potentiæ, primum faciunt gradum*. 650. A.

Sanguis Crucifixi Mantuam delatus. 256. C. *à cœco adinventus*. 517. B.

Samminiatum Opp. Florentin. *à Lucenſibus captum*. 790. C.

Sannazarium Opp. Papienſ. *à Mediol. dirutum*. 794. D.

Sanſtephanum Opp. Regienſ. 999. B.

Sapientes: *conſulti pro legibus*. 280. C.

Sarbarus Perſar. P. *à Rege deficit*. 94. C.

Sardinia: Inſ. Ital. *Provincia*. 4. B. *à Sarracenis invaſa, in templis & ſepulchris ſævientibus, inde S. Auguſtini oſſa exportantur*. 163. B. *Ro. Po. donata*. 224. E. *à Sarracenis aggreſſa*. 259. B. *iterùm ſed prope omnibus occiſis*. 262. A. *Pontifici confirmatur*. 267. D. 270. B. *perluſtrata*. 282. A. *ad eam Sarraceni*. 302. B. *à Piſanis tentatur*. 475. B. *Sarraceni & Genuenſes expulſi*. 478. B. (20) *à Piſanis ordinata, iterùm à Sarracenis occupatur*. 481. B. 521. B. *in tres ditiones diviſa*. C. *à Sarracenis libera per Piſanos*. 522. A. *Velſoni conceſſa*. 709. C. *pro medietate Genuenſibus data*. 795. B. *titulo Regis inſignitur*. 769. B. *partim à Frid. II. occupata*. 963. D.

Sardis Campus ſup. Veronam: *ibi Autharis ad Theodelindam obvius*. 45. A.

Sarlio: *Anſcarii Spolet. Ducis occiſor* Spoleti Dux. 406. B. *deturbatur*. 420. A.

Sarnus fl. Picentinor. ex Tifata M. *ad eum uſque Ungari diripientes*. 405. C.

Sarraceni: *à Mahomete religione imbuti*. 95. A. *Heraclii exercitum fundunt, partem Syriæ & Ægyptum occupant*. 99. A. *& Hieroſolym.* B. *Meſopotamiam invadunt, inde Regnum Perſarum*. 103. B. *ex Africa Siciliam vaſtare, Chriſtianos abſtrahere inſiſtunt*. 109. C. *premuntur*. 110. C. *Siciliâ deturbati*. 111. A. *Rhodum capiunt, Coloſſum delent*. B. *obſidentes CP.* 159. (15) *ex Mauritania in Hiſpaniam, Gothos pellunt, Regna diſtribuunt*. 160. C. (16) *Orientis litoribus infeſti CP. obſident*. 161. A. *fame & peſtilentia coacti obſidionem ſolvunt*. 162. A. *Sardi-*

diniam inſ. invadunt, pretio recepto S. Auguſtini oſſa tradunt. 163. B. *Provinciam invadunt, Avennionem capiunt.* 176. B. (47) *maximo numero deleti.* (47) *inſulas & Ital. litora infeſtant, ex Aſrica & Hiſpan. advecti, Corſicá pulſi.* 258. A. *Corſicam vexantes debellati.* 259. A. *eamdem rurſus incurſant.* 261. B. *ad litora Ital. ſociatis armis dediti.* D. *territi in Corſicam & Sardiniam illati, Sardiniæ occiſi.* 262. A. *cum præda redeuntes, octo navibus ſpoliati.* 263. A. *oppida vaſtant.* B. *Panormum capiunt.* 275. B. *Marchiam Hiſpanicam tentant.* 281. D. *inde Siciliam.* 282. A. *Italiæ infeſti.* 288. C. *Apuliam divexantes claſſem vincunt, Anconem & Auſerenſe oppida diripiunt.* 292. B. *victi Raguſium obſident.* 294. C. *Barium occupant, Adelgiſo auxiliantur.* D. *Baſilicis direptis, Fundos ſuccendunt.* 299. B. *Spoletanos fugant.* C. *Monaſteria deprædantes.* 300. B. *plerique naufragii.* C. (16) *Sardiniam accedunt.* 302. B. *victi.* 303. A. *iterùm vaſtantes.* C. *jugulati.* 304. A. *prœliantur.* C. *qui Barrium tenebant Campaniam invadunt.* 315. A. & ſeq. *montis Gargani ſac. ædem ſpoliant.* 319. B. *Barrium defendunt.* 320. C. *illud amittunt.* 322. A. (55) (56) *iterùm inſurgunt.* 323. C. *profligati.* 325. A. *Barrium & finitima populantes, fœdus jungunt ad Romam invadendam.* 332. B. & ſeq. *pugnant.* 336. A. *à Rom. litoribus pulſi.* 340. B. *Garilliano, ad Monaſt. Caſſini, manumiſſum incendunt, hujus Abbatem obtruncant.* 350. A. *arcem Fraxineti occupant, cum maximo Lombardiæ damno.* 361. A. *Parmenſem ditionem percurrunt.* 367. B. *infeſtantes, vario marte pugnant.* 375. B. *uſque Aquas Statiel. qui Fraxineti.* 384. B. & 401. B. *Apul. & Calab. litora qui Africæ incurſantes.* 385. A. *unus eor. provocatus cauſſa eor. ruinæ.* 387. C. *detrimentis affecti.* D. *fœdiora complent.* 388. A. *incendentes ad unum fuſi.* C. (74) *Genuam diripiunt.* 404. D. *Anſidoniam incendunt.* 405. A. *in montem-Maurum fugati, obſidentur.* 407. B. *Hugoni I. R. confœderati, Romipetas ſurripiunt.* C. *auxiliares poſtulati.* 422. C. *ex Ital. pellendi.* 435. B. *Campaniá expulſi.* 437. C. *à Græcis conducti, Ital. adoriuntur.* 451. B. *victores.* 453. B. *in Campan. irrumpentes Capuam recipiunt.* 468. B. *pulſi.* 469. A. *piraticam exercentes, tres populos excitant.* 474. B. *Barrium obſidentes.* 475. C. *Rhegii obſeſſi, Piſas obſident.* 476. A. *Sardiniá pulſi.* 478. B. (20) *iterùm occupant, partem retinent.* 481. B. C. *magna Siciliæ parte exacti, eamdem recuperant.* 504. A. (93) *Piſanis exactis Sardiniam muniunt.* 521. B. *ſpoliati Panormo.* 523. A. (45) *à Nortmanis adorti.* 545. A. (31) *à Piſanis ſuperati.* 590. A. *centum millia cæſi.* E. *Edeſſam & Meſopotamiam capiunt.* 694. C. *in Minorica à Genuenſ. fracti.* 698. C. *item ad Almeriam.* 701. C. *& in Hiſpania.* 702. D. *in Sicilia victi.* 918. A.

Savus fl. Illyrici per Pannon. in Danub. *circa eum incolæ ſe dedunt.* 275. B.

Saxotellum Opp. Imol. *à Bonon. captum.* 856. B. *ab Alberto Araldo occupatum.* 870. D. *à Bonon. incenſum.* 871. A.

Saxoli, Fam. Mutin. 1100. A.

Saxolum Opp. Mutinenſ. *ibid.*

Saxonia: *ibi Carolus M. cum exercitu.* 246. B. *in paternor. diviſione Ludovici portio.* 332. A. *ab Ungaris incurſata.* 378. A. *ibi Bereng. II. I. R.* 415. D. *ibi diſſidium.* 416. B. *ibi colligitur exerc.* 422. A. *ad eam Ro. Po.* 532. B. *ex ejus caſtellis firmatis prædæ permiſſæ.* 555. C.

Saxones: *ab Alboino ſolicitati.* 13. D. *eor. XXm. in Pann. conveniunt.* 14. A. *Italiá excedunt.* 23. B. *à Francis domiti.* 234. A. C. *eor. res conſtitutæ.* 235. A. *adhuc bellantes.* B. *ad Danubium.* 241. B. *Ludovico tumultuanti manum addunt.* 291. C.

Scala & Scallela Apul. Urbes: *à Piſanis captæ.* 678. B.

Scanabeccus Bonon. *à Lambertinis occiſ.* 1057. D. *Florentiam relegati.* 1060. C.

Scannabeccii fam. Bonon. 1038. C.

Scaramella Scaramellius Veronenſ. 1087. B.

Schiſma: Aquilejenſe. 79. A. CPtanum. 104 D. Ravennæ. 108. B. *continuat.* 115. B. *tollendum procuratur.* 128. B. CPtanum *ablatum.* 132. C. *inde* Raven. 133. A. *in Ro. Po. electione.* 134. C. *item.* 136. A. Aquilejenſe *tollitur.* 142. B (61) Raven. *reviveſcit.* 148. B. *punitur.* C. CPtanum *augmento furens.* 153. B. 526. B. *duor.* Pſeudo-Pontif. 211. C. ad 213. C. *item* Ro. Ecclæ. 307. A. 359. B. 366. A. 428. C. 660. D. 683. D. 753. A. *teterrimum.* 511. A. & ſeq (12) 536. B. 544. A. Raven. 510. C. Mediol. 535. A. (9) 560. B. Germanor. 563. A. & ſeq. *univerſale inducens.* 579. C. & ſeq. 605. B. (71) 606. C. (78) (79) *renovatum.* 640. B. (44) 651. D. *ſtatim ceſſat.* 652. A.

Scholaſticus Exarch. *ſacram. Ro. Po. præbet, inde Ravennam tendit.* 157. A. (6)

Scholæ: *Francor. Saxonum, & Longobardor. effuſæ in Ro. Po. regreſſu.* 249. B. *publicæ in Ital. nullæ.* 448. C. (40) *earum jus Placentinis indultum.* 463. C.

Sclavi: *Longobardis juncti.* 69. B. *ex Dalmatiá Sypontum appulſi, Apuliam vaſtant, Chriſtianos abſtrahunt.* 109. B. *profligantur.* C. *in Ital. auxiliatores vocati.* 122. E. *in Forojul. Ducatum irrumpentes.* 146. A. *in eumdem populabundi, deleti.* 161. A. *Aquilejæ regionem incurſantes.* 179. A. *in Carniolam uſque ſtrati.* B. *Hunnos incurſantes, vaſtati.* 257. B. *inſidi cladem Venetis inferunt.* 290. D. *in Adriaticum proceſſi, oppidum depopulati.* 294. C. *adverſ. eos Venetor. & Italor. fœdus.* 345. A. *ab Othone M. ſtrati.* 418. A. *eum implicant.* 419. D. 420. C. *devicti.* 422. A.

Scribæ: *eorum officium.* 616. D. 618. B.

Scriniarius Ecclæ. *ad ſolium evec.* 215. A. *tabulas donationis reſcribit deportandas.* 225. A. *Leg. Po. ad Othonem M.* 420. D.

Sculdaſio: Magiſtratus denominatio *in Diplom.* 389. B. 503. B.

Scultenna fl. Flaminiæ, *vulgo* Panaro *ibi Longobardi victores.* 102. B. *apud eam Nonantulanum Monaſt.* 196. A.

Scythia: *eò exeunt Hungari.* 351. C. (30)

Sebaſtianus Ep. Serenienſ. ſeu *Sirmienſ. ad eum querimoniæ.* 60. C.

S. Sebaſtianus: *ei ará ſtatutá, reliquiis delatis peſtilentia languet.* 130. B. Mediolanenſ. (35)

Sebaſtianus Zianus Venetor. Dux: *Alex. III. recipit.* 803. D. *item Fridericum Imp.* 807. C.

Secundicerius *Ro. Po. ejus officium.* 212. B. *miſſus.* 213. A.

Secundinus: *pacis promotor.* 63. C.

Secundus Ep. Tridenti: *Adaloaldum de fonte ſuſci-*

ſci-

ſcipit. 73. A. *obit*. 86. B.
Sedechias Judæus Medicus : *Calvo Imp. venenum conſulit*. 335. A.
Seditio : *in* Oriente. 72. A. 142. C. 143. A. 149. A. 150. B. *hujuſmodi initia in* Italiâ *inducuntur*. 164. A. *in* Græcia *&* Ital. 169. A. Raven. 215. A. *inter* Venetos. 255. D. Romæ. 279. A. Beneventi. 291. B. Capuæ. 335. B. *Ecclæ*. Vercellenſ. 342. A. Imolenſ. *Ecclæ*. 351. B. *in* Bereng. 390. B. (81) *pluribus paratur*. 449. A. Bononiæ. 450. A. Romæ. 456. A. Mediol. B. Romæ. 458. B. & ſeq. Caſſini. 477. C. (18) *inter* Venetos. 488. B. 490. C. 495. C. 496. A. Mediolani. 505. C. *imminens* Romæ. 543. C. Germ. *&* Italiæ *compreſſa*. 571. A. Romæ. 635. A. (29)
Seditioſi: *in convivio puniti*. 452. C.
Seguſium Opp. Gal. Subalp. ad Duriam fl. *everſum*. 793. D.
Selanea Liazarius Regienſis *ex Ord. FF. Gaudentium*. 1047. B.
Sena Urbs Tuſciæ : *fame laborat*. 405. B. *ibi eligitur Ro. Po.* 537. A. (14) *ad eam Greg. VII.* 574. A. *ibi Henricus III. cum Antipapâ*. 586. B. *eâ revocati*. 587. A.
Senator Ep. Torcellanus : *poſt ejus mortem controverſia*. 226. B.
Senatus : *CP. acta Concilii curante Imperatore obſignat*. 135. A.
Senenſes contra Florentinos malè pugnant. 690. C. *ab eiſdem cæſi*. 793. A.
Seniores: *qui*. 443. B.
Senioretus Abbas Caſſini *conſecratus*. 656. E. *an Schiſmaticus*. 663. A. (20) *moritur*. 673. C.
Senogallia: Pentap. Urbs. 4. C. *Ro. Po. reſtituta*. 204. D. *ferro & igne afflicta*. 212. E. (13) *ejus deprædati fines*. 217. D. *proditoriè capta*. 1093. D.
Senones Campan. Gall. Urbs ad Icaunam fl. *ibi Alex. III.* 771. B.
Seodanus Sarracenor. Dux: *Capuæ regionem invadit*. 315. A. & ſeq. *captus vel necatus*. 322. B. (56) *iterùm urbes ad ſe traducit*. 323. C.
Sepia Opp. Ducat. Benev. *Bulgaris conceſſum*. 124. A.
Seprienſes Pop. Mediol. Duc. ad Lac. Verbanum: *in Metropolim tumultuantibus Mottenſibus adjuncti*. 490. B. *in diſſidio nobilibus faventes*. 506. A.
Sepulchra : *Sanctorum violata*. 203. B.
Sepulchrum Formoſi violatum. 366. B. *ejus violatores damnati*. 369. B.
Sequana fl. Gal. Belg. & Celticam diſterminans *Pipinum retinet*. 286. C. *apud ejus inſ. pax firmatur*. 296. A. *à Nortmanis invecta*. 349. B. *& iterùm*. C. *rurſus*. 351. D.
Serenus Patriar. Aquilejæ: pallium à Ro. Po. obtinet, ne Gradenſis jura invadat monitus. 162. B. (23) *mortuus*. 170. B. (38)
Sergius Patriar. CP. Heraclium coronat. 82. C. *de unitate naturæ in Chriſto Heraclio reſpondet*. 98. A. *mortuus*. 103. A. *Concilio damnatus*. 109. B. *item*. 132. B.
Sergius Presb. *Leg. ad CP. Concil.* 131. A.
Sergius Presb. *ad ſchiſma tollendum electus Ro. Po.* 136. B. *ab omnibus cultus, Exarcho pecuniam poſtulanti*. C. *fruſtra pignora tradens conſecratur*. D. *Ravennæ Archiep. conſecrat*. E. *ſubſcribere Conciliab. abnuit*. 137. B. *ad tollendum ſchiſma Aquilejenſe, conventum ibi procurat*. 142. B. (61) *obit*. 143. A.
Sergius Magiſtrianus *CP. Romam miſſus ad capturam, quam perficit*. 137. C.
Sergius Prætor Siciliæ : *novum Imper. ſalutans, Tiberium appellat*. 161. A. *metu perculſus ad Longobardos confugit*. B.
Sergius Presb. *Leg. Ro. Po. ad Carol. Martel.* 180. C.
Sergius Archiep. Raven. 196. A. (86) *cauſſam habet ap. Ro. Po.* 207. C. (5) *mortuus*. 215. A.
Sergius Secundicerius *&* Nomenclator. *ad Pipinum miſſus*. 213 A. *ad utroſque filios legationem explet*. B. *inſidiis appetendus*. 214. B.
Sergius Dux : *Ro. Po. ad Ludovicum Imper. Legatus*. 266. A.
Sergius II. Ro. Po. Lothario ſcribit. 296. C. *Ludovicum Regem providus excipit*. 297. A. *milites excludit*. D. *eum ſolemni ritu inungit*. 298. A. *litem Patriarchar. ſedare curat*. 299. A. *obit*. 300. A. (15)
Sergius Dux Neapolit. *in malo fœdere cum Saracenis obſtinatus, pior. ſocietate privatus, captus à fratre Epiſcopo*. 332. C.
Sergius III. Pſeudo-Pont. factione, ſplendore tantùm familiæ nobilis. 359. B. *à conſecratione vi remotus*. C. *favore Vidonis exceptus*. D. *ejus fautores Lambertum advocant*. 363. D. *interempti*. 364. D. *iterùm ad Po. promovendus fruſtratus*. 368. C. *damnatus non reſtituendus*. 369. B. *iterùm ſedet*. 384. A. *Laterani Baſil. reſtaurat*. 385. A. *obit*. 386. A.
Sergius IV. Ro. Po. 477. A. *Venetiæ & Iſtriæ Epiſcopos Gradenſi indulget*. B. *Archiep. Salern. inſtituit*. 478. B. (19) *obit. ib.*
Sergius Mag. militum. *Neapoli à Pandulfo pulſ.* 494. B. *eâ recuperatâ, affinem Averſæ Co. facit*. 496. A. (71)
Servi: *fugientes perquirendi*. 237. B.
Seſſii, Fam. Regienſ. 988. A.
Severinus Ro. Po. creatus. 99. B. *conſecratus*. 100. C. (63) *Patrimonio exutus*. 102. A. *migrationes Epiſcoporum approbat*. C. (68)
Severus Patriar. *Aquilejæ* : *tria Chalced. Cap. comprobat*. 38. A. *retractare coactus, tamquam hæreticus repulſus*. B. *Chalcedonenſe approbat*. C. *in ſchiſma contumax*. (64) *ad Concil. vocatus*. 50. D. *obit*. 79. A. (4)
Severus Scholaſticus: *rogatus ad pacem Exarcho ſuadendam*. 61. A.
Sevignani, Fam. Mutin. 1100. A.
Sextula Opp. Mutinenſ. *Bononienſib. conceſſum*. 1005. C.
Sextum Opp. Bonon. 1083. B.
Sibico Ep. Patavinus: *Berengar. R. monet*. 387. A.
Sibico Ep. Spirenſ. ab accuſatione ſe purgat. 519. B.
Sibilia Tancredi R. Sicil. uxor Gulielmi mater. 847. A. *ſe, filium, & Regnum Sicil. Henrico Imp. dat*. 848. B. *ab ipſo carceri perpetuo deſtinata*. D.
Sicardus Dux Benev. *patri ſuccedit*. 287. C. (35) *eo principe S. Bartholomæi oſſa delata*. 291. A. *occiſus*. B. (49)
Sicardus Ep. Cremonenſ. pacem à Frid. I. Imp. impetrat. 829. B.
Siccitas: *tenuitatem omnium frugum cauſat*. 53. D. 74. B. 742. C. *ingens*. 771. A.
Siccor. ſam. 473. B.
Siccbotbus ſacramento ſe obſtringit. 624. C.
Sicberius Frid. Regis Nuncius *ad Mediolanenſ. ab ipſis detentus*. 711. E.
Sicilia: Inſ., Ital. Provincia. 4. B. *à Sarracenis in-*

invaſa. 109. C. ſubſidium ei miraculo inductum. 110. C. ad eam pergit Imp. 121. D. ibi Ro. Po. liberaliter exceptus. 149. B. ibi novus Imp. acclamatus. 161. B. cum ſuis Magiſtratibus capite plectitur. 162. A. gravata. 178. B. peſtilentiâ invaſa. 190. A. Ro. Po. donata. 224. E. confirmatur Pontifici. 267. D. 270. B. à Sarracenis invaſa. 275. B. ab eis per Michaëlem Imp. tuta. 282. A. ejus patrimonium reddendum. 310. B. C. magna ejus pars Sarracenis ablata. 503. A. in eos Nortmani. 545. A. (31) item. 553. B. (56) proſperati. 566. C. à Po. luſtratur. 602. C. terræmotu agitata. 788. C.

Sicla fl. Æmiliæ. 710. A. 814. C.

Sico Dux Benev. occiſo Grimoaldo. 271. A. Neapolim obſidione recipit, corpus S. Januarii aſportat. B. pacem obtinet. 273. A. mortuus. 287. C. (35)

Siconolfus Sicardi fil. exul Dux Benev. accitus, Salernum oppugnat. 291. B. Sarracenos accit ex Hiſpania. 294. C. à Sarracenis Africæ ejus regio vaſtata. D. plures Urbes adhærentes habet. 295. A. Beneventum oppugnat, theſaurum Monaſterii, mutui nomine ſumit. 296. A. Romam accedit, impetrat quæ petit. 298. B. dividit Ducatum. 304. A. ejus fil. dejectus. C.

Sicopolis. V. Capua.

Siculi crudeliter tractati. 849. A. liberati. 854. C. deficientes Gallos trucidant, ac Regi Aragonum ſe tradunt. 1097. E.

Sigebertus Clotharii fil. Metis regnat. 24. A.

Sigebertus, ſeu Albertus Co. Canuſſinus Athonis fil. 429. C. March. Ateſtis, ejus origo & propago. 435. A.

Sigefridus Archiepiſc. Moguntin. Concil. indicit. 550. B. revocat. C. ad Po. ſcribit. 551. (49) à Po. vocatus objurgatur. 552. B. (53) ad exigendas decimas incitatus, conventum agit Erfordiæ. 555. C. iterùm indicit. 558. C. mortem timens dimittit. D. pro Eppo. Bambergenſi impetrat, conventum iterat, territus omittit. 561. C. anathemate inflictus. 564. A. abſolvendus. 570. B. de republica conventum Forcheim ſtatuit. 571. D. Rodulfum coronat. 572. E. (88)

Sigehardus ex-Cancellar. Henri. Patriar. Aquilejæ. 550. A. (47) Po. Leg. ad Principes Germ. 565. D. ejus ob. 575. A.

Sigelfridus Ep. Vercellenſ. Henricum rogat. 637. D.

Sigifridus Co. Ateſtinor. genere caſtra multa comparat, Parmam deditione recipit, ejus filii. 367. B. Athonis pater. 408. B.

Sigifridus Sigifridi fil. 367. B. Dux exercitus in Græcos miſſus. 437. C. victor. D.

Sigifridus Ep. Parmenſ. filiam Hugonis I. R. in Græciam ducit. 408. B.

Sigifridus Ep. Bononienſ. communione pulſus. 578. A. conſecrat Antipapam. 587. A.

Sigiprandus Longob. Aſprandi fil. oculis privatus. 146. A.

Signia Latii Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42)

Sigualdus Patriar. Aquilejæ: Papiæ adeſt. 218. B. (24) ejus mors. 234. (14)

Sigulfus Ep. Placentinus: Adelbertum I. R. revocat. 432. D. cum ſociis punitur. 434. A.

Simon Patriar. Hieroſol. auxilium Chriſtianorum rebus poſcit. 598. C.

Simon Lucarnus Mediolanenſ. Dux. 987. B. & Comenſium. 1071. D. nauticæ rei Præpoſitus Vicecomitum. 1085. A. Pop. Mediol. P. 1087. A.

Simon Manfredus Regienſ. Gibellinus. 999. B.

Simon Turonenſ. Card. Ro. Po. creatur. 1093. E. Vide Martin. IV.

Simoniaci: eorum initium. 347. C. progreſſus. 511. C. Concil. damnati. 515. B. item. 519. B. 530. C. D. hujus labis notatus Imp. 534. C. pro eis Mediolanenſ. 535. A. (9) ab eis promotio prohibita. 538. D. deteſtati. 542. A. honoribus ſpoliandi. 543. A. in eos decretum Concilii. 548. A. (38) Germ. turbant. 553. A. damnati. 610. B. reliqua V. verbo Germ.

Sinibaldus Burgus Dux Cremonenſ. 898. B.

Sinibaldus Fliſcus Ro. Po. creatus. 979. B. Vide Innoc. IV.

Sipontum Rainulfi Nortm. portio. 506. C.

Siroës Coſrois filius, patre occiſo, Rex Perſar., pacem facit, captivos & crucem reſtituit. 94. C. mortuus. 96. B.

Siſcia Opp. Croatiæ: relictum. 277. A.

Siſinus Taraſii Patriar. fr. bello captus repetitur. 246. C.

Siſinius Ro. Po. Joanni VII. ſuffec. poſt 20. dies obit. 147. B. (73)

Sivaldus Longob. ſenex: unicus prælio amiſſus. 161. A.

Smaragdus Patric. Exarchus cum exercitu Ravennam miſſus. 31. A. claſſem Ravennæ oppugnat. 32. B. navibus vincit. 36. A. inducias pangit. B. opem ferre indigentibus nequit. 38. A. vim facit Epiſcopis, qua infamiâ removetur. B. Callinico revocato ſuffec. 69. A. (16) præſidiis oppida firmat. B. pacem ſuadenti adhæret. 73. B. inſtaurationem petit oppidor. 81. B. Ferrariam cingit. C. pacem renovat. 82. A. ejus ſucceſſor qui. C.

Soana Tuſc. Opp. Ro. Po. donatur. 225. B.

Soanenſes Tuſciæ oppidani: in reip. fide dubii. 71. B.

Sol: ſanguine infectus. 412. A. duplicatus. 436. A. in eclypſi cladem portendens. 497. A. (76)

Soldus Galluccius Bononienſ. ejus domus concremata. 1064. A.

Soncinum Opp. Cremonenſ. dirutum. 681. C. everſum. 829. A. à Mediolanenſ. combuſtum. 844. C. ibi Icilinus in vinculis. 1040. E.

Sonica Caſt. Brixian. 718. B.

Sophia Aug. Juſtini gratiam habens. 8. C. literas oſtendit, conviciatur Narſeti. D.

Sophia Comitiſſa Veronæ cum fœderatis Lombardiæ contra Frid. Imp. 797. A.

Sophronius Patriar. Hieroſol. dum à Sarracenis Urbs eſt capta. 99. B.

Soractes: Mons Faliſcor. in Etrur. ibi Monaſter. condit Carlomanus. 190. C.

Sorbaria Lombard. locus ibi conflictus. 593. B.

Sozanum Caſt. Papienſ. à Mediolanenſibus captum. 724. C.

Spatharius Exarchi: Ro. Po. tentat occidere. 110. B. cum exercitu Rom. 165. B. duo Imperatoris Siciliam miſſi. 161. B. alter Rom. Dux. 164. B.

Spilambertum Opp. Mutinenſ. 936. A.

Spira Germ. Urbs: eâ excedit Henricus III. 567. A. ab ejus Ep. victum petit. 613. A. Lothario II. Imp. ſe dedit. 660. A. ibi Frider. conventus. 712. C.

Spiritus malignus, ſub muſcæ apparentia, inde revelator creditur. 142. B.

Spoletani: à Sarracenis fugati. 299. C. (13) in Sarracenos adjuncti. 388. A. auxiliares Urbevetanor. in Germanos. 823. C.

Spoletum: captum, ejus fides. 18. A. ejus Ducatus erigitur. B. ibi Arrian. Ep. miracu-

lo punitur. 35. B. ejus Ducatus invaſ. 41. A. inſignis. 41. B. S. Sabinus ibi dignoſcitur. 53. C. Longobardi ab eo exciti. 165. B. armis à Rege ſubactum. 179. D. à Duce abdicato recuperatum. 181. B. iterum captum. 184. B. ibi Reges. 220. A. ejus incolæ Ro. Po. ſe tradunt. 222. C.D. ejus Ducatus Ro. Po. donatus. 225. A. à quo Dux creatur. 222. C. idem à Fr. Rege. 231. C. ejus Dux in Ital. opibus præſtans. 355. B. ejus Marchionatus unitur. 392. B. bello premitur. 420. A. B. ibi ſe firmat Adelbertus I. R. 422. B. 430. A. Ducatus ab Othone ordinatur. 441. C. ejus ditio Ro. Po. dimiſſa. 441. D. ad obedient. Lothar. II. Imp. 675. B. Velſoni conceſſum. 709. C. everſum. 722. D. ibi Concil. 954. B. (54)

Stabilis Archiep. Mediol. 196. A. (86) (100)

Stabilis Dux ad Hadrianum legatus. 218. A.

Stella: crinita, per diem. 58. B. 79. A. 81. A. noctu obſcuritate infecta, & meridie fulgida. 134. A. in ſigno virginis crinita fulget. 290. B. crinita ad dies viginti. 547. C. plures cœlo labentes apparent. 209. B. variæ inſignia inferentes. 1015. A.

Stephanus Dux: à Ro. Po. ad conſil. aſſumptus. 179. D. ipſi à Ro. Po. Urbis cura relicta. 186. C.

Stephanus Presb. adventus Ro. Po. prænuncius. 186. C. ad Rachiſium monendum. 207. A.

Stephanus II. Ro. Po. brevis ejus duratio. 195. B.

Stephanus alter Ro. Po. II. appel. fœdus renovat. 195. D. 196. A. (85) Aiſtulfi bello & petitione permotus Legatos ad ipſum iterat. 197. C. preces & pœnitentiam promovet. 198. B. ad Pipinum mittit. D. Papiam proficiſcitur. 199. B. lacrymans obſecrat. C. ire velle in Franciam reſpondens dimiſſus. D. obvios habet nuncios ipſumque Regem cum tota familia. E. colloquium habet. 200. A. ſupplicata concludit. C. profectus cum Rege Pariſios. D. ægrotat. E. ædis S. Dionyſii aram dedicat, Reges inungit. 201. B. Cariſiacum adit, in Concilio dicta Regis ſubſequitur. D. iterùm Aiſtulfum per Legatos & literas tentare inſtat. 202. B. Maurienæ ſacra ſolemniter operatur. C. à cæde abhorrens, reſtitutionis promiſſione contentus. 203. A. Romæ exceptus. B. de fracto fœdere ictus Legatos mittit. C. nova ditione ornatus, Ravennatem Archiepiſcopo concedit. 205. A. à Deſiderio interpoſitus. 206. B. Rachim cedere ſuadet, Deſiderium ſociat. 207. A. nova reſtitutione auctus, obit laudatus. B.

Stephanus III. Ro. Po. indubiis comitiis electus. 212. C. conſecratur. D. Eccleſiam perturbatam aſſumit ordinare. 213. A. de Iſtriæ Epiſ. conſulturus. 214. A. obit. 215. A. (21)

Stephanus Ep. ad Francfordienſe Concil. Legatus. 245. A.

Stephanus IV. Ro. Po. (97) ad Imperatorem inungendum, iter ſe parare monet. 266. C. inungit, amicitiam firmat. D. obit. 267. A.

Stephanus Ep. Nepeſ. Leg. ad Michaëlem. 318. B. pro Concil. confir. 320. A.

Stephanus V. Ro. Po. reſpondet Moguntino Ep. purgationem malæ conſuetudinis auferens. 351. A. (28) Raven. Ep. monet. B. Vidonem hortatur ad Franciæ Regnum. 356. A. Fulconi condolet. B. Vidoni favet. 357. A. quem acceſitum imperatorem conſecrat. 358. A. obit. 359. B. (11)

Stephanus VI. Ro. Po. Sergiana factione creatus, conventum habet. 366. B. quo Formoſum damnat. C. ejuſdem acta reſcindit, Lambertum inungit. 367. A. obit. 368. A. præfocatus. (33)

Stephanus VII. Ro. Po. Tuſculanor. factione. 400. C. (96) obit. (97)

Stephanus VIII. Ro. Po. 406. B. pacem Francor. & Burgundion. cum eor. Rege promovet. 407. A. vulneratus obit. 407. (17)

Stephanus Caloprinus: Adelcidis Aug. beneficio repatriat. 456. B. (61)

Stephania Creſcentii uxor: Othoni III. inſidias, ſimulato munere mittit. 470. B.

Stephanus Ungaror. Rex: quando Chriſtianus. 477. (16)

Stephanus Meli nepos Co. factus. 486. D.

Stephanus IX. Ro. Po. ad Agnetem Aug. Legatum mittit. 534. B. ad reformationem Eccleſiæ converſus, decreto notat Imp. C. in Or. Leg. mittit, ægrotat. 535. A. Petrum Damiani ad Ep. vocat. C. ſolicitus pro Eccleſia rogat. 536. A. clarus obit. B.

Stephanus Corſus Civis Ro. ſeditioſus pulſus. 609. A. oppida Eccleſiæ occupat. 620. E.

Stephanus Nortm. de ejus lite finienda Po. rogatur. 625. E.

Stephanus Patriar. Hyeroſol. habitum Templarior. tribuit. 659. C.

Stephanus Badoarius Prætor Ferrariæ. 972. C.

Sternutantes: moriuntur. 51. A.

Stipendium: militare Roga nominatum. 12. A.

Stoldus Roſſius Prætor Bonon. 1094. D.

Stolius Pirata ſagaciſſimus. 976. E.

Studia: quæ in It. culta, quæ non. 448. B. Barbaror. invaſione everſa. 706. D.

Sueſſio Gal. Belg. Urbs: ibi conſec. Pipinus. 194. B. ibi Lotharius cum patre. 286. A. apud eam Balbus. 337. A.

Sueſſula Opp. Campaniæ. ibi Ludov. 316. C.

Suevia Prov. Germ. inter Francon. Helvet. & Rhen. fl. ab Ungaris incurſata. 578. A. Berengarii Epored. March. exulis refugium. 406. C. ad ejus montes Ital. versùs exercitus. 407. B. ibi conſultus de I. R. 409. A.

Suffragia: diverſa eor. collatio. 616. C. & ſeq.

Svidigerus Ep. Bambergenſ. probus & eruditus fit Ro. Po. 514. A. Vide Clem. II.

Suppo Dux Spoleti qui. 277. A. obit. 279. D.

Sureſinii Factionarii Mediolanenſes. 1014. B.

Sutrium Tuſciæ Urbs: à Longob. captum. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. fit ditio Ro. Po. 172. B. (42) dolo à Longob. ademptum reſtituitur. 173. A. in ejus agro Ro. Po. patrimon. inſtitutum. 185. C. ibi Eppor. conventus Simoniacum Po. declarans. 513. C. (18) item. 537. A. ſui & Antipapæ deditionem facit. 646. B. oppugnatum. 774. B.

Suzaria Opp. Regienſ. à Bononienſ. obſidione liberatum. 882. D.

Sylveſter II. Ro. Po. ex Archiepiſcopo Raven. 466. C. (92) Vitali Grad. annuit. 467. A. pallium Colon. Archiepiſcopo concedit. 468. A. Urbevetum ordinat, Cæſenam circumſidet. 468. B. iterùm à Romanis vexatus. 469. B. cum Othone III. Urbe decedit. 470. A. obit. 473. B.

Sylveſter III. Pſeudo-Pont. 512. B.

Sylveſter IV. Pſeudo-Pont. Theodorico ſuffec. 606. C. (79)

Symbaticius Protoſpatharius cum novo exercitu à Leone VI. Beneventum miſſus, obſidione capit. 361. A.

Ss. Syneſius & Theopontius: ad Monaſt. Nonantu-

tulanam delata cor. corpora. 912. B. *dehinc Papiam, peſtilentia ceſſat*. 403. B. *Mutinenſ. & Bononienſ. protegunt*. 475. D.
Synodus: Aquilejæ. 28. A. *in* Vaticano. 58. C. *ejus decreta*. 59. A. Moguntina *à Po. indicitur, & acta firmantur*. 412. B. Engilheim *celebrata*. (31) Mantuæ *in cauſſam ſchiſmatis*. 546. A. (33) Erfordiæ *Simoniacor*. 555. C. plura Vide *Concil.*
Sypontum Apul. Urbs: *ſola in Adelgiſi fide*. 294. D. *captum*. 675. C.
Syracuſæ Urbs Sicil. *ejus populus Tiberium & Magiſtratus dedit*. 161. B. *expulſis Sarracenis, corpus S. Luciæ aſportatur*. 504. A. (93) *in dedit. Henr. Imp.* 848. B.
Syria: *in parte à Sarracenis occupata*. 99. A. *terræmotu quaſſatur*. 190. A. *ejus Urbes plures funditus translatæ, aliis everſis*. 191. C. *ejus Urbes à Chriſtianis devictæ*. 604. C. 605. A.
S. *Syrus Ep. Ticin. Hermagoræ diſcip. Chriſtianâ diſciplinâ Ticinenſes imbuit*. 17. A.
Syrus Archiep. Genuenſ. 662. A. 666. C.

T

Tabiagum Opp. Mediol. 1048. B.
Tablanum Caſt. Parmenſe. 705. B. *à Placentinis everſum*. C.
Tabulæ donationis. Vide *Pontifex Romanus*.
Tacpertus Etruriæ Gaſtaldus: *pro reſtitutione Regis Legatus*. 185. D.
Tadæus Sueſſanus *Frid. II. Imp. ad Concil. Lugd. Leg.* 984. B.
Tadæus Montefeltrius miles. 1096. D.
Tado Archiep. Mediol. 319. B. (49)
Talmatius Judex Cremonæ. 876. D.
Tamnus Creſcentis familiaris: *pro eo ſacramentum præſtat*. 465. A. *de perjurio increp.* C.
Tanarus fl. *juxta eum Forum*. 187. B. *terminus Montisfer.* 435. A.
Tancredus Rogerii ſororis fil. *ad bellum Hieroſol.* 602. B.
Tancredus Rogerii Regis nepos Siciliæ Rex. 835. B. *Reg. Franciæ honorificè excipit*. 838. A. *moritur*. 847. A.
Tancredus Archid. *Eccleſ. Bonon.* 938. B.
Tanetum Opp. inter Lenciam & Niciam amnes *captum*. 22. A.
Tapis, ſeu Taxis Ungaror. Rex: *Lombardiam deprædatur*. 412. C. *decem nummor. modiis receptis diſcedit*. 413. B.
Taraſius Patriar. CP. conditione dignitatem acceptat. 238. C. (25)
Tarentum Calab. Urbs: *ad eum Græcor. claſſis*. 120. A. *à Beneventi Duce invaſum*. 141. A. *ibi exul Siconolfus ad Ducatum accitus*. 291. B. *Sarracenor. Principis ſedes*. 292. B. *arma in eum converſa*. 322. B. & *Græci*. 437. C. *captum*. 549. C. (45) 723. C.
Tarſatica Urbs Liburniæ: *ejus oppidanor. inſidiis necatur Henricus Dux Forojul.* 249. C. *punita*. D.
Tarracina Campaniæ ad oram Tyrheni Urbs: *ibi Victor III. Po. ſe deponit*. 590. A. *comitiis legitimis Po. eligitur*. 592. A. C. *ad eam confugit Po.* 640. B.
Tarviſini: *juvantes Patavinis*. 622. C. *crudeliſſimè ab Alberico de Romano tractati*. 1041. D. *ager à Patavinis vaſtatur*. 939. D. *iterùm à Frid. II. Imp.* 967. A.
Tarviſium: Urbs Venetor. *deficit*. 45. B. *obſeſſum, concedit*. 55. A. *ad Aiabim vi adducitur*. 139. C. *falsò pro Tarſatica Urbe adductum*. 249. C. *ad eum confugiunt Duces*. 256. A. *ab Ungaris populatur*. 382. C. ejus March. *per Othonem M. ordin.* 441. C. *ibi Henric. III. fœdus Venetor. renovat.* 587. B. *ejus ager vaſtatur*. 939. D. & *captum*. 967. A. *item*. 989. B.
Tarus fl. Æmiliam ſecans: *ap. eum Vido Imper. repentinò ictus*. 363. B. 813. A.
Taſſilo Bajoariæ Dux: *tribus exercitibus aggreſſus*. 241. A. *ſe dedit*. B. *damnatus Majeſtatis*. C.
Tatius Mediol. potentiſſimus: *certamine cadit*. 457. A. (63)
Tato Giſulfi Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. Dux Forojul. *patri ſuccedit*. C. *inſidiosè accerſitus, extinctus*. 87. C.
Tato Dux Tuſciæ: *in inſidiis illectus necatur*. 101. A. (64)
Taurelli Factionarii Ferrarienſ. 782. B. Fam. Bonon. 983. B.
Taurinum Gal. Subalp. ad Padum fl. Urbs: *ibi Ro. Po. concil. indicit Papienſe*. 340. A. (96) *in ejus Antiſtitem concil. Florentini ſententia*. 542. E. 715. B.
Teanenſes Sidicini Campan. fin. *fraudati*. 503. D.
Teanum Opp. Campaniæ: *ad eum Sarraceni*. 315. C. *ad Cellam S. Benedicti, fugientium Monachor. receptaculum*. 350. A.
Teate Apul. Opp. Marucinor. Empor. *captum incenſum*. 254. A. *apud eum conflictus*. 525. D.
Tedaldus Co. Canuſſinus Athonis fi. 429. C. March. & Ducis *titulo additis, Ferrariâ donatus, arcem conſtruit*. 438. C. *incolis ſe dedentibus*. (28) *Mantuæ* Marchio *inſtitutus*. 452. B. *ejus filii & obitus*. 476. B.
Teduinus: *pro Hugone R. I. in certamine Lamberto Tuſc. March. ſuccumbit*. 401. A.
Teleſia Opp. Samnii ſeu Benev. *à Sarracenis occupatur*. 303. C. *ejus Gaſtaldius Spoleti Ducem & Com. Marſor. conducit*. 315. C. *exercitu, ejus ager prætergreditur*. 322. B. *dirutum*. 680. B.
Telonaria: ſpecies tributi, *ſolvenda*. 348. B. 618. C.
Telonea: *quibus conceſſa*. 442. D. *ad pub. pecuniam conſtituendam*. 618. C.
Tempeſtas: *frequens*. 128. A. *Leonis Iſaurici claſſem lacerat*. 178. B. *ſæva portendens*. 419. A.
Templa: V. *Eccleſiæ*.
Templarii: *eorum inſtitutio*. 608. A. 609. A. 642. C. (49) *eor. confirmatio*. 659. C. *ab Henr. Imp. donati*. 850. C.
Terra Romana: *regio ordinata per Othonem M.* 441. C.
Terræmotus: *luem præcedit*. 86. A. *punit* CP. 182. A. (60) Syriam *affligit*. 190. A. *ſeverius vexat*. 191. C. Ital. *concutit*. 253. C. 638. A. *per dies XL.* (34) 642. C. (48) 827. A. 1092. B. Romæ. 301. A. 367. A. Catanæ. 788. C. Camerini. 1092. C. Thraciam *affligit*. 266. B. *in* Campania *per dies quindecim*. 474. A. Brixiam *concutit*. 543. A. Metamaucum. 609. C.
Tettalaſini Fam. Bonon. 983. B.
Teudolapius Long. Faroaldi fil. Dux Spoleti: *Ariulfo ſuccedit*. 74. B. *mortuus*. 116. B.
Teutonici Equites: *eor. inſtitutio*. 608. A. 609. A. 845. B. (57)

Theo-

INDEX GENERALIS

Theobaldus Spoletanor. & Camertum March. Hugonis I. R. affinis: *Benev. auxiliator, in Græcos*. 403. C. *Græca mulier ad eum ſupplex*. D. *obit*. 404. B.

Theobaldus Abbas Caſſin. *Po. & Imp. præſentibus elec*. 487. A. *in cuſtod. conjectus obit*. 494. B. C. (63)

Theobaldus ſeu *Thedaldus Caſtilioneus Archiep. Mediol. tertius ab Henrico datus in Urbe ſe gerens*. 560. B. (78) *contumax exauctoratus*. 561. A. *expectatum Regem adit, opem ei præſtat*. 567. B. *verbis contumelioſis eumdem exprobrat*. 570. C. *anathema in eum renovatum*. 575. C. *communione pulſus*. 578. A. *exul obit*. 588. B. (26) (27)

Theobaldus March. *præſ datus*. 623. D.

Theobaldus Presb. Card. *Ro. Po. elec*. 651. D. V. *Cæleſtinus II.*

Theobaldus S. Germani Pariſ. Abbas *obvius Pontifi. miſſus*. 766. C.

Theobaldus Vicecomes Placentinus Archidiac. *Leodienſ. Pontifex factus*. 1069. B. *In Ital. venit*. 1070. D. 1071. A. Vide Gregor. X.

Theobaldus Acariſius Bononienſ. *factionum* Imol. Princeps. 1078. B. C.

Theobaldus Vicecomes à Turrianis capite plexus. 1084. C.

Theoctestus: pecuniam Ro. Po. mittit. 64. B.

Theoctbiſta Mauricii Imp. ſoror: *pecuniam mittit Pontifici*. 64. B. (9)

Theoctiſtus Michaëlis Porphyrogen. pueri tutor: *pro SS. imaginibus promittens*. 295. A.

Theodebertus Fr. Rex *fœdus init cum Agilulfo*. 66. C. *ejus legati fœdus renovantes*. 77. C.

Theodelinda Garibaldi R. filia, *conjux impetratur*. 43. A. *producta, queribunda* B. *ad maritum ducta*. 45. A. *à Ducibus ad Imperium delecta*. 49. A. *ipſa Regem deligit*. B. *ad Catholicos trahit*. 50. A. *coronam inſtituit*. 52. B. *ad Archiepi. auctoritatem redacta*. 56. B. *ad eam Ro. Po. literæ*. 65. C. *domi intenta, Modoëtiam nobilitat*. 68. B. *Vidua cum filio Ital. Regina*. 86. C. *privil. & dona tribuit*. 87. A. *de Regno pulſa*. 92. A. *ejus ſtudium*. B. *obit, cumulatur laudibus*. 94. B.

Theoderata Lupi Forojul. Ducis filia: *Romualdi Benev. Ducis uxor*. 122. E. (16)

Theoderata Aſprandi tutoris uxor: *naſo & auribus privata*. 146. A.

Theodericus Ep. Metenſ. reliquias in Italia colligit Metas defert. 438. A. *de libertate Othonis II. ſolicitus*. 453. D.

Theodo Bajoariæ Ducis fil. *obſes*. 241. B. *in Monaſterium conjectus*. C.

Theodonis Villa, Gal. Belg. ad Moſel., *ibi ad Regem legatio*. 219 C. *iterùm*. 257. C. *ibi conventus*. 276. C. *ibi Ludov*. 281. D. 284. C. 288. A.

Theodora: cum filio Imp. Græcor. 295. A. *pro SS. imaginibus ſolicita*. B. C. D.

Theodora Socrus Alberti March. *Ro. Po. promotionem inſtigat*. 387. B.

Theodora Aug. Imp. Or. 529. A. *obit*. 532. B.

Theodoricus Pſeudo-Pont. Alberto ſuffec. obit. 605. C. (74) *privil. donat*. 606. C. (78)

Theodorus Curator Ravennæ *pacem concludit*. 65. B. *ad eum literæ*. D.

Theodorus, *Ro. Po*. 103. B. (74) *Paulum CP. Patriar. honore privat*. 107. A. *obit*. C. (82)

Theodorus Calliopa Patric. Exarchus. 104. B. (76) *od Ro. Po. capiendum denuo tranſmiſſus*. 111. A. *fraude captum, CP. mittit*. 112. A. V. *Theodor. Junior*.

Theodorus Archiep. Raven. Reparato ſuffec. 128. A. *Eccleſiam ſuam Ro. conciliat*. C. (33) *ad Pontificis pedes accedit*. 129. B. *Theodorum Presb. pro partibus ſuis in CP. Concil. deſtinat*. 131. A. *mortuus*. 136. D. (52)

Theodorus junior Exarch. *naves & ſumptus ſuppeditare juſſus ad Concil. progredientibus*. 128. B. (32) *mortuus*. 136. A. (51)

Theodorus Presb. *ad CP. Concil*. 131. A. *ab exercitu, clero diſſentiente, Pſeudo-Pont*. 134. B.

Theodorus Presb. *à Raven. Epiſcopo pro ejus agendis ad CP. Concil. deſtinatus*. 131. B.

Theodorus Vicar. Hieroſolym. ſedis; *Legatum ad Concil. CP. mittit*. 131. D.

Theodorus Archipresb. *Pſeudo-Pont*. 136. A. *Sergium tum noviter electum adorat*. B.

Theodorus Patric. & Primicer. exercitus Sicil. *claſſe in Ravennates tendere juſſus, explet*. 148. A. *Ro. Pontificem liberaliter excipit*. 149. B.

Theodorus Archiep. Mediol. 178. C. (54)

Theodorus Prætor Siciliæ: *ad R. Ital. Leg*. 242. A.

Theodorus Hunnor. Cacanus: *ad Carolum M. profectus*. 257. B.

Theodorus Patriar. CP. imagines oppugnans à Leone V. ſuffec. 263. A. (89)

Theodorus Nomenclator *ad Ludovicum Imp. Leg*. 266. A. *confirmationem privil. obtinet*. 267. C.

Theodorus Primicerius *ad Ludov. Leg., nuptiis præſens*. 276. C. *oculis & vita privatus*. 278. A.

S. *Theodorus floret*. 282. D.

Theodorus II. Ro. Po. Romani ſententiâ confirmatâ obit. 368. B. (37)

Theodoſius Dux: *Romam à Longob. defendit*. 53. B.

Theodoſius Conſtantis Imp. fr. *ab ipſo interfectus*. 119. D.

Theodoſius Adramyttenus *à militibus* Imper. *acclamatus*. 159. A. (13) *ſuæ fidei teſtimonia præbet*. B. *territus, fit Clericus*. 160. B. (15)

Theodoſius Ep: Tiburtinus: ad Deſiderium cum execratione. 220. C.

Theodoſius Patric. *Ducem Venetor. conſtituit auxilium in Sarracenos obtinet*. 292. B.

Theoduinus Leg. ad comitia. 682. C.

Theoduinus Epiſ. Portuenſis Leg. contra Infideles. 700. A.

Theodulfus Ep. Derthonenſ. in Calvi coronatione ſubſcribit. 330. C.

S. *Theolipius: ap. Veronam quando floruerit*. 187. C.

Theophanes Abbas *Patriar. Antioch*. 132. B.

S. *Theophanes: floret*. 282. D.

Theophania Nicephori Imp. Or. Privigna: *in matrim. poſtulatur*. 435. B. (18) 436. B. *patris conſentientis ſimulatio*. 437. A. *ejus iterata poſtulatio*. 438. D. *Romam adducta*. 439. A. *coronatur*. 440. A. (29) *in Ital. revertit*. 452. A. *pecuniam pro liberando à piratis conjuge ingentem mittit*. 453. D.

Theophylactus Patric. Exarch. *Romam ante Ravennam procedens ſuſpicionem movet*. 143. A. *rebus compoſitis Ravennam ſe confert*. B. *mortuus*. 148. A. 149. B.

Theophylactus Nomenclator. *Legatus*. 281. A. *item*. D.

Theophilus, ſeu Theophilactus *Ep. ad Francfordienſe Concil. Leg*. 245. A.

Theophilus Balbi fil. Imp. Or. *ejus immanitates*. 282. B. & ſeq. *obit*. 295. A.

Thera & Theraſia Inſulæ Græciæ: inter eas prodigium enuntiatur. 170. A. (37)

Theſaurus: Longobardor. Ravennam aſportatur. 20. B. mittitur CP. C. Inſulæ Comacinæ Veronam aſportatur. 37. C. Lateranenſ. Eccleſiæ à miniſtris Imp. expilatus. 99. B. (63) omnis æris Romam ornantis ab Imp. ipſo aufertur. 121. D. quem Sarraceni in Siciliam irrumpentes ſurripiunt. 125. (22) Ravennatium à Longobardis ademptus. 166. B. à Carolo M. Eccleſiis legatus. 261. C. S. Petri avertitur. 427. B.

Theſſalia Macedoniæ pars: ejus quædam oppida à Nortmanis capta. 583. C.

Theſia Rachis R. uxor: Monaſticæ vitæ ſe devovet. 192. C. non longè à Caſſino ſanctiſſimè vivit. 193. A.

Thietberga Lotharii uxor repudianda. 313. A. de inceſtu revincta ſeparatur. C. ejus cauſſa ad Po. delata. 314. A. declaratur reaſſumenda. 317. A. provocandi Carolum implorat, eidem commendata. B. ei adhærendum à conjuge. 318. A.

Thietgardus Archiep. Trevir. parum doctus divortium promovet. 313. B. dignitate privatus, damnatur. 315. A. ad Imp. recurrit. 316. C. (45)

Thomas Diac. ab Ep. ad Alahim miſſus. 138. B. aſperè exceptus. C.

Thomas Archiep. Mediol. 205. A. (20) Carol. M. coronâ ferreâ decorat. 229. & 30. A. in Regis conventu ad leges condendas. 236. A. Pipinum coronâ ferreâ donat, Giſlam baptizat. 237. A. (21) mortuus. 246. C. (49)

S. *Thomas* Cantuarienſis Archiep. occiſus. 788. B. in numerum Sanctor. adſcriptus. 791. A.

Thomas Celani Co. Frid. II. Imp. inimicus. 916. A. victus. 918. A.

Thomas Sueſſanus ad Inn. IV. Leg. 979. B. 981. B.

S. *Thomas* Aquinas Ord. Præd. Officii Corp. Chriſti Scriptor. 1054. A. (10) moritur. 1076. A.

Thomas Origonus Mediol. Vicarius Othonis Archiep. 1099. A.

Thomaſinus Co. Sabaudiæ. 901. C.

Thomaſinus Gorzanus Eques Mutinenſ. à Bononienſ. captus. 1000. B.

Thomaſinus Areoſtus Bonon. prælio occiſ. 1081. A.

Thracia: ibi Hunnor. exercitus. 89. B. terræmotu afflicta. 266. B.

Thuringi: Alemaniam incurſantes. 291. C. eor. Sacerdotes conſtantes. 555. C.

Thuringia: ſuperior Saxon. Prov. in paternor. diviſione Ludovici portio. 332. A. ejus ex collibus & caſtellis firmatis prædæ permiſſæ. 555. C.

Tibaldus Zambraſius Gibellinor. Faventinor. Princeps. 1094. C. Patriam Guelfis Bononienſ. tradit. 1095. B. ſuffocatus. 1096. B. (89)

Tiberiades Galilcæ Urbs Trib. Zabul. à Saladino capta. 825. A.

Tiberis fl. intumeſcit muros ſuperans. 159. B. triduo per Urbem fluit. 243. B. rurſus exundat. 310. A. à Sarracenis excurritur. 333. B. Formoſi cadaver ad os ejus. 368. A. plures conflictantes mergit. 627. A.

Tiberius Imp. Vide Gregorius CP.tanus.

Tiberius Thrax. Imp. 23. B. frumenti ſubſidium Romam mittit. 26. B. obit. 29. B.

Tiberius Abſimarus: Leontium carcere claudit, Imperium tenet. 143. A. jugulatur. 146. C.

Tiberius Juſtiniani II. fil. Ro. Pontifici obvius. 149. C. jugulatur. 150. C.

Tiberius Petaſius in Etruria Imper. ſibi vindicat. 174. E. oppreſſus. 175. A. (44)

Tibiſcus fl. Hung. in Danub. trans eum pulſi Hunni. 246. B.

Tibur Urbs Latii Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42) obſeſſa, in parte diruta. 465. C.

Tiburtini: Duce occiſo, puniti. 465. B. adverſ. Po. 687. B. Romanos vincunt. ib. C.

Ticinum Lomb. Urbs quando conditum, obſeſſum. 17. A. captum, ad Regem confluit. 19. A. Regia inſtitutum. B. Duce gubernatum. 23. A. à Papio captum nominatur. 46. A. Vide Papia.

Ticinus fl. Inſub. ad confluentem ejus & Padum exercitus Rodulfi R. I. 394. B.

Tifernum Urbs Tuſc. ejus incolæ Ro. Po. dediti. 222. D. donatur eidem. 225. B.

Tigris fl. Aſiæ, ex Ararat in Euphrat. ad eum contendit Coſroes. 94. C.

Tilii Caſt. Comenſ. everſum. 1053. D.

Tiſo Campoſampetrius Icilini inimicus. 1027. B.

Toloſa Gal. Narb. Urbs: ibi Concil. Po. 902. D.

Tonitrua exanimantia Brixiæ. 923. D. 1098. A.

Torcellum Æſtuar. Venet. Urbs: ad eam tranſlata Ep. ſedes. 102. C. ibi Eccleſiæ conſtructæ, Conſtantiacum appellatum. 110. C. ad eum Heracliani. 257. A.

Tornielli Fam. Novarienſ. 1052. C.

Toto Longob. Dux Nepeſinus: ſolicitatus, tumultu Romam ingreſſus fratrem Ro. Po. deſtinat. 211. C.

Tradonica Fam. Ven. 290. D.

Trajectum ad Rhenum. Vide Ultrajectum.

Trajectum ad Moſam vulgò Maſtricht Germ. inf. in Friſia Urbs: Ludovici I. Imper. portio. 323. A. ibi obit Conrad. Imp. 503. (91)

Trajectum Ital. in Campan. ap. Garilian. ibi Sarracenor. conflictus. 375. C.

Tranſemundus Longob. Capuanus: Conſtantis exercitum vexat. 120. E. R. Gener aſcitus Spoleti Dux effectus. 121. E. mortuus. 151. A. (80)

Tranſemundus II. Longob. Faroaldi fil. Spoleti Dux: Patre ad Clericatum compulſo Ducatum arripit. 161. A. (19) à Rege deficit. 173. A. obſidibus datis, redit. B. à Rege iterùm deficit, cum Po. Ro. componit. 179. C. Romam fugit, Ducatu ſpoliatus. D. armis Ducatum repetere nititur, auxiliis fulcitus. 181. A. populos & oppida ſubigit, Spoletum Duce interempto recipit. B. ad Fanum properat, grave prælium init. 184. A. captus ad Clericatum coactus. B.

Tranſmundus Co. Teat. manum adit in Cives Capuæ. 457. B. Legatos ſpoliat. 529. A.

Tranum Apul. Urbs: Petri Nortm. portio. 506. D.

Traverſarii Ravennatenſes pulſi. 1087. B.

Trebellius Bulgaror. Rex: Juſtinianum Imp. pulſum auxilio reſtituit. 146. C.

Trebia fl. Æmiliam à Ligur. ſeparans: ap. eam prælium Italor. 357. B.

Trecæ Gal. Urbs in Campan. ibi Ro. Po. conventum Epiſcopor. habet. 338. E. ibi Rex Franciæ vel Imp. coronatur Balbus. 339. C. ad eam redit. 341. A. ibi concil. Po. 620. B. C.

Trecatum Opp. Mediol. deletum. 715. B.

Tredotium Opp. in Etruria. 770. B.

Tremetium Opp. Mediolanenſ. Ins. Comacinæ: à Comenſibus occupatur. 648. C.

Tremula ſeu Termulæ nunc Termini Apul. Opp.

ad Frentonem fl. ibi Græci devicti. 483. B.
Treviri Gal. Belg. Urbs: ad eam Pipinus à patre in cuſtodiam miſſus. 285. A. Ludovici portio. 323. A. à Nortmanis incenditur. 346. C. in conſecratione Imp. quid agat ejus Antiſtes. 444. C.
Tribum Caſt. Piſtor. à Bonon. captum. 896. A.
Tribuni plebis: Romæ renovantur: Decarchones dicti. 400. B. pro libertate moliuntur in Ro. Po. 433. B. & ſeq. ſuſpenſi. 434. A.
Tribunus Memmus Venetor. Dux. 451. B. Sancti Georgii ædem Monachis concedit. 454. C.
Triburia Villa regia ap. Mogunt. ad Rhen. ibi procer. Germanor. conventu abrogatus Craſſus, Arnulfus ſuffec. 352. C. ibi Principum conventus. 565. D. Procerum & Sacerdotum. 643. B.
Tributum: exhibitum Fr. Regibus. 32. B. C. Ducum Longob. Ital. Regi. 33. C. Siculis & Calabris intolerabile imponitur, atque Vectigal. 178. B. quibuſdam impoſitum. 232. C. iniquitate extortum. 413. A. à Francis inſtitutum & Germ. retentum. 442. B. Neapolitanor. Principum favore Ecclæ. Ro. 539. D. 581. B. ad quid conficiendum. 618. C.
Tricaſolia Puſterla Prætor Laudenſ. à Placentinis captus. 758. C.
Tricium Caſt. Mediolanenſ. captum. 732. B. dirutum. 745. D. à fœderatis obſeſſum. 779. C. cum Regio Ærario captum. 781. C.
Tridentum: in Rhætia prop. ad Atheſ. fl. captum. 15. A. Duce guber. 23. A. à Francis amiſſum, & recuperatum. 25. A. obſeſſum. 135. C. ejus Ep. captus ſpoliatur. 729. C.
Trigentum Apul. Urbs: Herwei Nortm. portio. 506. D.
Tripolis Syriæ Urbs: capta. 622. A.
Triſcamus Nortman. ejus portio Mons Piloſus. 506. D.
Trivilium Opp. Mediol. in poteſt. Turrianorum. 1091. A.
Troja Apul. Opp. & caput: conſtruitur. 481. D. (32) per Henricum capta. 486. D. à Nortm. 539. C. ibi Concil. 594. C. 635. A. ibi conventus. 659. A. (8) capta. 675. C.
Truſardus Ep. Vercell. fugiens, ab Ungaris necatus. 381. B. (55)
Truſardus Legatus: in Italia ab Henrico Rege relictus. 833. B. diſcordias Lombardor. componit. 847. D.
Tudertum in Campan. Sabinor. Urbs: à Longob. captum. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. ad Ro. Po. ditionem tranſit. 172. B. (42) à Luitprando captum. 180. A. retentum. D.
Tullum Gal. Belg. ſeu Burgund. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A. ejus Ep. ad Po. evec. 517. C. ibi Ro. Po. 521. B.
Tumultuantes: ſeverè puniti. 452. C.
Tumultus: inter Francos & Alem. 37. A. exercitus Phocam acclamantis. 72. A. in ejuſdem occiſione. 82. B. inter Ravennates. 85. C. 154. D. in Campania. 86. A. Opitergii. 88. D. pluribus excitatur Heraclius. 89. A. in Rege expellendo. 92. A. Regiam CP. inde Italiam, & Eccleſiam Ro. turbat. 97. B. exortus CP. totum perturbat Imper. 142. B. item. 143. A. à Ro. Po. vitatus. B. Concil. CP. turbat. 239. A. in CP. Regiâ. 168. C. adverſ. Irenem. 254. B. Ecclæ. CP. 309. B. in Francia. 283. A. 291. A. Turonis. 337. B. Germaniæ. 544. C. Lombardiæ. 485. C. Venet. 450. A. 490. C. Beneventi. 271. A. Parmæ. 501. A. 609. B. Bononiæ. 633. B. inſignis Forojulii. 179. A. Romæ. 103. C. ſedatus. 156. B. 211. D. inſignis. 247. A. 337. B. 366. B. C. 407. C. 429. D. 449. A. 512. A. 536. B. 545. A. B. 562. A. inſignior. 626. D. 642. B. 691. A. 721. D. Mediolani. 508. A. 541. A. 548. C. 554. B. 560. B. 714. B. Mediolanenſ. & Laudenſ. 489. C. Cremonenſium. 497. B.
Tungri Gal. Belg. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A.
Turegum Helvet. Urbs Henri.
Turones, ſeu Cæſarodunum Gal. Urbs ad Ligerim fl. ad ejus tumultum compeſcendum Balbus. 337. B. ibi Concil. in Bereng. 532. A.
Turres: plures ædificantur. 449. A. 450. A. 811. A.
Turriani: eor. origo. 702. A. B. (99) plebis Mediol. Factionarii. 1014. B. pugnantes. 1085. C. pulſi. 1086. A. prœliantes devicti. 1095. C. D. E.
Turris Caſt. Piſtorienſ. à Bononienſ. captum. 896. A.
Tuſcia: Provincia, ejus termini. 4. B. exercitu peragrata. 17. C. ſubacta. 18. A. ulterior relicta. B. à Grimoaldo initur. 123. A. Longobardi auxiliares ab ea exciti. 165. B. ejus Gaſtaldei. 185. D. ejus Ducatus, Pontifici donatur. 225. A. ejus fines. B. Pontifici, additâ clauſulâ, permiſſus. 231. C. citerior Regi retenta. D. confirmatur Pontifi. 267. D. 270. B. à Ludov. Imp. luſtratur. 378. D. & ſeq. ab Ungaris vaſtata. 394. D. poſteror. Mathildis diuturnum dominium. 408. C. (22) Othonis M. mora. 432. C. commodiùs ordinata. 435. C. Regio conſtituta. 441. C. Po. refugium. 459. A. 464. A. ejus quatuor caſtra per Othonem III. donata. 463. C. ejus oræ à Saracenis incurſatæ. 474. C. ab Henrico II. luſtratur. 530. C. ejus Ducatus ad Mathildem pervenit. 531. B. ab Henrico adorta, inglorius eâ excedit. 584. A. à Calliſto II. luſtratur. 644. A. bello concitata. 690. B. ibi Legati jus dicentes. 825. A. ibi exercitus. 777. A.
Tuſculani Comites eor. factionis initium. 347. A. (16) 17) progreſſus. 359. B. 375. C. 387. D. 394. D. 399. A. 400. A. 449. B. 478. B. 496. B. eor. malor. compend. 511. B. impetum facientes. 512. B. 536. B. eor. potentia timetur. 537. A.
Tuſculani à Nortmanis vaſtati. 540. D. adverſ. Po. inſiſtunt. 687. B. fundunt Romanos. 779. D. (7) Henrico V. ſe dedunt. 839. D.
Tuſculum Latii Urbs, villis & palatiis decora: à Romanis obſeſſum. 814. A. B. ab Henrico Pontifi. traditum. 840. A. crudeliter à Ro. exciſum. C. D. (43)
Typus: à Paulo CP. Patriar. editus. 108. C.

V

VAccariccia: locus in fin. Apul. ap. quem Græci victi. 483. B.
Valcaris Longob. Dux Æmiliam tuetur. 176. C.
Valdeſerchium Opp. Piſanor. à Lucenſibus captum. 475. C.
Valdipertus Presb. Antipapæ comitia improbat, alterum elevat. 212. B.
Valdo Ep. Comenſ. in gratiam Archiep. 411. A. ad Othonem M. ſupplex. 421. B. (51) pulſo Vidone Comacinam capit. 430. A.
Valdrada Lotharii concubina. 313. B. ei matrimonio copulatur. D. à Legato imperata, conjugem inſtigat. 317. A. de piorum cœtu amota. 318. A.

Valdrada Rodulfi Burg. & I. R. Sor. *Bonifacii Co. uxor*. 392. B.

Valdrada Ducis Venetor. uxor, Sigeberti March. fil. *ad Adeleid. Aug.* 450. C.

Valentinus Obelerii Venetor. Ducis fr. *conſors adſcitus*. 256. B. *domi relictus*. 258. A. *ut Francor. amicus à fratre pulſus*. D. *Ravennam tendit*. 260. D.

Valentinus Ro. Po. per menſem. 281. B.

Valeria: Provincia, *termini*. 4. B.

Valerius Archiep. Raven. 259. B. *anteceſſor. obitus*. (81) *extinctus*. 261. B.

Valfaris Longob. Dux Tarviſii: *deficit*. 45. B. *obſeſſus, ſe dedit*. 55. A.

Vallaris Longob. Dux: *Bergomum gubernat*. 23. A.

Vallis Mella ad Lac. Verb. *de ea ſoliciti Comenſes*. 649. A. (62)

Vallis umbroſa ad Appen. locus: *ibi Monaſt. ſeverioris diſciplinæ fundatur*. 495. B. (68)

Vallones ſeu Vvallanes fil. Bernardi patrui Caroli M. *ſocius expeditionis in Sarracenos*. 262. A.

Valpertus Patriar. Aquilejæ. à Po. monitus de excommunicat. in Veronenſem Ep. 333. C. *anguſtiæ Po. & Romanor. ei expoſitæ*. 337. C. *Craſſum aſſociat*. 344. B. *verius Lupo ſuffec.* 349. (24)

Valpertus Judex Papienſ. *vir inſignis, ab affine in conjurationem inductus*. 397. C. *capite damnatus*. 398. C. *uxor cruciata*. ibi.

Valpertus Archiep. Mediol. adverſ. Manaſſem à clero elec. 416. E. (41) *Othoni M. ſcribit de Bereng. II. querelas*. 418. B. *ad Othonem ſupplex*. 421. B. *de conventus ſententiâ eum coronat*. 422. C. (54) *eum comitatur*. 423. B. *Pontifici eum offert*. 424. A. *in Concil. Ro.* 427. C. *obit*. 438. C. (29)

Valterius Nortman. *ejus portio Civitas*. 506. D.

Valterus Canon. regul. *Archiep. Raven. à pop. elec.* 641. B. *à Po. infirm. ſuffraganeis reſtitutus, pallio decoratus*. 642. A. *obit*. 696. E.

Valvaſini: *qui*. 442. D. E.

Valvaſores: *quid obſervarent*. 232. A. Mediolani *inſtituti*. 423. A. *qui*. 442. D. E. *majores min. & mini.* 443. A. *eor. citationes & mulctæ*. 445. B. Mediolani *eor. nova inſtitutio*. 461. B.

Valvaſoria fam. *Mediol.* 509. B. 601. C.

Vandelpertus Boviani Gaſtaldus: *in Sarracenos ſolicitus acie cadit*. 315. B.

Vaprium Caſt. Mediol. *à Turrianis captum*. 1091. B.

Vardaſtallum agri Regienſ. Opp. *ibi concil.* 599. A. *item*. 619. D. *fœdus init*. 646. D. *captum*. 672. B. *obſeſſum*. 990. B.

Varinus: *populum in cauſſam Ludov. ex.it.* 286. B. *retardatus, legatos mittit*. D.

Varinus Abbas: *ex Aquitan. Venetias devotionis cauſsâ*. 450. C. *Ducem & alios ad Monaſticam vitam trahit*. 451. A.

Variſium Opp. Mediol. Duc. *ad eum Antiſtes*. 549. B. *aggreſſum*. 649. A.

Varnafrida Longob. *Ariulfi conſiliarius*. 65. D. 66. A.

Varnecauſus Longob. Dux. Papiæ: *rebellis vitâ privatus*. 66. D.

Varnefritus Longob. Lupi fil. *Foroiul. Ducatum occupare tentans deletus*. 122. E.

Varnerius: *à Pipino ad Ro. Po. miſſus, in Franciam celeriùs tranſmiſſus*. 203. C.

Varnerius Svevus Dux exercitus: *ab Imp. auxiliaris Pontifici*. 525. C.

Vaſſalli: *qui*. 443. B. *eor. jura*. 237. C. 242. D.

Vaticanum à Pontificiis contra Frid. Imp. defenſum, omiſſum. 780. B.

Ubaldus Ravennæ Archiep. Bononienſes ad ſacrum bellum incitat. 901. A.

Ubertus March. Tuſciæ *ab Hugone I. R.* 404. C.

Ubertus Ep. Sylvæ Candidæ Leg. ad Græcor. controverſiam. 526. C.

Ubertus Pirovanus Archiep. Mediol. 690. A. *Genuam ſe confert*. 761. C. (21) *Beneventi moritur*. 772. D. (49)

Ubertus Clementus Conſ. Papiæ. 796. B.

Ubertus Cribellus Archiep. Mediol. 813. D. *non* Lambertus (58) Card. *Ro. Po. elec.* 825. B. Vide *Urb. III.*

Ubertus Vicecomes primus Poteſtas Mediolanenſium. 829. D. (15)

Ubertus Terciagus Archiep. Mediolanenſ. 845. C. (59)

Ubertus Vicecomes Prætor Bonon. *cum ipſis opem fert Pontifi.* 856. B.

Ubertus Pirovanus II. Card. *Archiep. Mediolanenſ.* 880. A. (16) *Othoni IV. Ferream coronam imponit*. 886. D. (3)

Ubertus Marinonus Præpoſitus Canonicor. Euſtorgianæ Baſil. Mediol. 918. (5) C.

Vecilo Archiep. Moguntin. conventu concertat pro Henrico III. 588. B. *hæreſeos notatus*. C. (28)

Vectarus Vicetinus Forojul. Dux *ſuffec.* 122. E.

Vectigal Ducum. 33. C. (55) Patrimonium *templorum Apoſtolorum imponitur*. 178. B.

Vectigalia: *quibus conceſſa*. 442. D. *quid conficiebatur ex eis*. 618. C.

Velfo Co. *Judithæ Imp. pater*. 273. B.

Velfo March. Veronenſ. *fruſtra expectans Roncaliis diſcedit*. 512. C. *primò à Gibellinis alienatus*. (13)

Velfo Dux Bavar. Velſonis fil. *de Repub. ſolicitus conventum indicit*. 571. E. *in Gibellinos nomen dat*. 572. A. *Mathildi nubit*. 592. D. (34)

Velfo Friderici Germ. Regis Avunculus Dux Spoleti, March. Tuſciæ, Sardin. Princeps *ab eo inſtitutus*. 709. C. *Vectigalia Frid. ipſe ei reſtituit*. 742. D. *cum ipſius exercitu ad obſidendam Cremam*. 747. B. *Lucenſib. multa donat*. 771. D.

Velſones: *eorum factionis initium*. 512. C. (13) *unde nomen ſumant*. 572. A.

Velitræ Latii Urbs Volſcor. *ad eam uſque civitates Campaniæ ſe dedentes*. 593. A.

Velox Mag. milit. 70. C.

Venafrum Opp. Latii in fin. Samnii: *in Sarracenor. poteſtatem*. 315. D.

S. *Venantius Mart. ejus reliquiæ Romam traductæ*. 103. B.

Venantius Patriar. Aquilejæ. 308. A. (31)

Venerius Patriar. Gradenſ. confirmationem privilegii impetrat. 281. A. *pallium obtinet*. B. *ad Concil. invitatus*. 299. A.

Veneti: *Ro. Po. adhærentes, claſſem ornant Exarchum auxiliaturi*. 167. B. *Ravennam intrant*. C. *domum redeunt*. D. *ad eos Ro. Po. monita*. 168. B. *novum Ep. Olivolæ Inſ. inſtituunt*. 233. A. *Duces collegas habent*. 235. A. (16) *liberi & immunes ab utroque Imperio*. 255. C. (69) *inter eos ſeditio*. D. *Heracliam evertunt*. 257. A. *in Caroli M. amicitia confirmati*. 258. A. *gloriolam victoriæ ad Paulum trahentes*. 259. A. *magnum gerunt bellum*. C. & ſeq. *eor. immunitati & libertati decreto cavetur*. 262.

262. B. item. 263. A. in armis. 284. B. à Sclavis incurſati, Sarracenos vincunt, 294. C. ejus cleri & populi privil. 308. A. fœdus cum Italis in Sclavos renovant. 345. A. eor. privil. confir. 347. C. & 358. B. (10) & 397. C. pro Eccleſ. ampliatur. 434. B. ab Ungaris adorti ſoliciti. 382. D. fœdus cum Italis renovant. 413. C. Duce pulſo eum revocant. 420. A. B. tumultuantes necant. 450. A. B. incuſati ap. Othon. II. fœdus renovant cum Juſtinopolit. C. Othon. II. fœdus infringere volentem Legati retinent. 452. A. brevi ad cibarior. inopiam redacti. 454. C. eor. ampliata ditio. 466. A. ſeditione conflictati. 488. B. pulſos revocant. 489. B. Ducem pellunt. 490. C. revocant. 495. A. inquieti. C. 496. A. unitatem Ducis decernunt. 504. C. eor. fœdus reſtitutum. 532. A. renovatum, ab Henrico III. laudati. 587. B. claſſem inſtruunt. 602. B. S. Nicolai oſſa referunt. 603. A. auxilia præbent. 606. B. tabulâ argenteâ cum gemmis, aram ornant. 609. C. pluribus Patavinis captis cæteros fugant. 622. C. conciliati eiſdem. 623. A. (10) Fanenſes in deditionem accipiunt. 686. C. in Patavinos armati. 901. D. bello à Bononienſ. provocati. 1065. C. pacem cum ipſis ineunt. 1072. A.

Venetia: Ital. Prov. ſui fines. 4. B. ejus oppida firmantur. 11. B. ejus habitatores ad inſulas iterùm fugiunt. 14. C. ad ejus æſtuaria ſe conferunt populi bello expulſi. 68. A. bello ad deditionem Longobardor. cogitur. 102. A. regi retenta. 231. C. libera. 255. C. diſſidio agitatur. D. in Caroli M. amicitia confirmatur. 258. A. ſtabilis. B. claſſe & ſummo prœlio agitatur. 259. A. ejus Metrop. conditur. 261. A.

Venetiæ Ital. Urbs: Adriatici Æſtuar. quando condita. 261. A. ejus libertas. 255. C. 262. B. 263. A. corpus S. Marci ad eas translatum. 282. A. Baſilica conſtruitur. B. ejus uterque Dux obvius Imp. 308. B. ejus prodigioſa inundatio. 351. B. ejus totius Metrop. quæ. 434. B. multæ Ecclæ. immunitatib. affectæ. C. ibi incend. ex tumultu. 450. A. Othon. III. recipit. 466. B. unitas ejus Ducis decreta. 504. C. ibi Leo IX. 520. A. ab Henrico III. inviſitur, laudatur. 587. B. & Henri. IV. 635. B. (31)

Venuſia Opp. Apul. per Ludov. traducta. 320. C. portio Drogonis Nortm. Græcis eripitur. 505. A.

Verbanus Lac. in eum præcipitatus Arialdus. 548. C. (36)

Vercellæ Urbs Libycor. Ital. tranſpadanæ: ibi Carolus M. Imp. 253. C. ibi ſeditio Ecclæ. 342. A. ab Ardoino capta. 480. B. Conradum Germ. R. recipit. 400. C. ibi Concil. præſente Po. 520. C. (33) 521. A. (36) in ejus Antiſtitem Concil. ſententia. 542. E. ejus Ep. præcipuus aſſentitur ſchiſmati. 544. A. ſuffec. Præfectus Lombardiæ. (29) 552. A. (52) fœdus init. 646. D. ad eam Frideric. R. 715. C.

Verimbria Gal. locus: ad quem Pipinus tumultuans accedit. 283. B.

Vermes: inopiam cauſſantes. 438. C.

Vernerus Abbas Fuldenſ. acie cadit. 453. C.

Verona: Lomb. Urbs ad Atheſ. fl. capta. 15. A. ibi necatus Alboinus. 19. B. theſaurus aſportatur. 37. C. Autharis moratur. 41. B. ibi miraculum. 43. C. D. muri ejus diruti. 44. A. penè tota conſumpta. D. ibi captus Ansfridus Regnum invadere parans. 141. B. ibi floruit S. Theolapius. 187. C. Adalgiſum cum Berta & filiis recipit. 222. B. eo evaſo cum cæt. dedita Carolo. 223. A. ibi Carolus M. 240. C. ad eam Pipini cadaver aſportatur. 261. B. ejus Ecclæ. privil. confirm. 361. C. ibi Berengarius ab Arnulpho conſtitutus. 362. C. diſcedit ad Regiam. 363. B. redit. C. ad eam refugit. 365. C. 367. B. ibid. incolit. C. eâ excedit. 374. A. ad eam fugit. 376. C. diplomata ibi data. D. fugiente Berengario per Ludov. III. capta. 378. D. recuperata ibique Ludov. excæcatur. 380. A. C. (52) ab Ungaris prætervecta. 381. B. in reditu fugientibus. D. Berengarii mora. 385. B. 387. A. in ejus finibus ſeditioſi à Sarrac. devicti. 391. C. eâ pulſus Bereng. 392. A. iter. refugit. B. inſidiis petitus. C. & ſeq. ad eam Rodulfus I. R. D. ibi Hugo I. R. 397. A. Arnoldum recipit, in Hugonis iter. poteſtate. 402. A. eâ excedit Bereng. Epored. 410. C. ibi Rex acclamatus. 413. B. capta. 415. A. ejus Marchia donata. 416. A. ibi inſignis conventus. 435. C. ejus March. per Othonem M. ordin. 441. C. ibi S. Adelbert. Ep. Pragens. paſtorali virgâ donatus. 452. A. iterùm ab Othone III. inviſitur. 454. D. Othon. III. recipit. 459. B. 460. C. ibi prœlio ſuperatus Ardoinus. 479. A. Henricum recipit. 480. B. ejus Eccleſia bonis aucta. 493. C. ad eam Conradus Imp. 497. (79) ejus Eccleſiæ Canonicis indultum. 516. C. ibi Leo IX. 520. A. ab Henrico III. inviſitur. 587. C. inundante Atheſi plura patitur. 594. C. ad eam Henricus III. recedit. 595. A. ad eam Po. 620. B. Henric. IV. Venetos & Patavinos conciliat. 623. A. maximâ parte corruit. 638. A. fœdus init. 646. D. ejus Ep. veniam impetrat. 723. A. ibi ſedem figunt Pontifices. 824. A. 826. A. ibi pars Amphiteatri Terræmotu quaſſatur. 827. A. civili bello fatigata. 881. A. 940. A. ibi magnus Conventus. 983. D. bello civili afflicta. 1087. A. B.

Veronenſes fruſtra inſidias Frid. I. Imper. parant. 723. A. ab ipſo repreſſi. 738. D. cum aliis Italiæ Civit. libertatem optant. 769. B. ab Othone Imp. concordes facti. 886. D. fœdus cum Mediol. ineunt. 941. D. Status eor. Reipub. mutatus. 963. C. libertatem recuperant. 1041. B.

Vertima Caſt. Mediolanenſ. à Comenſibus adortum. 652. C.

Veſperæ Siculorum. 1097. E. (93)

Veſuvius Mons Neap. proxim. ignem evomit. 134. B.

Vexilliferi diverſi. 617. E.

Ugo Cimiliarcha Mediolanenſ. 918. C. (5)

Via Æmilia. 776. E.

Viaregium Opp. Lucenſ. captum. 790. C.

Viazolum Opp. Mediolan. à Comenſ. oppugnatur. 651. C.

Vibelinga. ibi Craſſus. 351. B.

Vicecomes tit. Magiſtratus. 389. B.

Vicecomites Fam. Mediol. eor. origo. 499. C. (83) eor. inſigne. 603. B. (64) Factionarii. 1014. B. Turrianos vincunt. 1086. A. iterùm. 1095. E.

Vicedominus Eccleſiæ: Legatus. 239. A.

Vicentia terreſtris nunc Venetor. Urbs: capta. 15. A. ad Alahim vi adducitur. 139. C. ab Ungaris populatur. 382. C. diruta. 957. D.

Vicentini: Patavinos vincunt. 690. B. eis ſe committunt. 1041. B.

Vi-

Vicojuſtinum Caſt. prope Placentiam Urb. dono datum. 452. A.

Victarini, Fam. Laudenſ. 1091. A.

Victor Patriar. Gradenſ. pallium obtinet. 301. D. (19)

Victor II. Patriar. Grad. invitus. 348. C. (20) pallium obtinet, ei commendatus Carolomanus. 349. A.

Ss. Victor & Corona: eor. corpora in Monaſt. S. Geneſii. 409. A.

Victor II. Ro. Po. ad Concil. Florentinum invitat Imperatorem. 529. C. explet, Legatum in Franciam mittit. 530. C. per eum Turonis Concil. habet. 532 A. morti Imp. præſens. B. & Henrico IV. Germ. Rege imperante. 533. B. Ital. repetit, Cardinalem eligit, eum Abb. Caſſini conſecrat, ſupra omnes Abb. conſtituit. C. obit. 534. A. (3)

Victor III. Ro. Po. ritè elec. ornamenta deponit. 590. A. obſecrationibus cedens reſumit. B. conſecratus ſedet. C. in Sarracenos ſolicitus. E. Concil. habet Benev. 591. A. Abbatem Caſſi. ſufficit. E. obit. 592. A.

Victor Ep. Bononienſ. Henricum rogat. 637. D.

Victor IV. Pſeudo-Pont. per S. Bernardum ad petendam veniam inductus. 683. D.

Victor IV. Pſeudo-Pont. 752. C. in Concil. Papienſ. à Frid. confirmatus. 755. C. item Laudæ. 759. C. excommunicatus moritur. 771. A.

Victoria prope Parmam Urbs: à Frid. II. Imp. condita. 992. A. (66) capta & incenſa. 994. E.

Vicum Opp. Comenſ. à Mediolanenſ. in parte ſuccenſum. 648. E. oppugnatur. 652. B.

Vidgerus Eccleſiæ Raven. invaſor avertitur. 510. C.

Vido Dux Spoleti: à Sarracenis fugatus. 299. C.

Vido II. Lamberti fil. Dux Spoleti. 331. A. adverſ. Sarracenos ſe jungit. 332. B. quidam ei adhærens, captis è ditione Po. manus amputat. 347. A. tacito fœdere pangit ſibi Franciam vindicare, ad eam progreſſus nil proficit. 356. A. REX ITALIÆ ſalutatur. 357. A. (7) Berengarium. B. & iterum, inde Papiam recipit, Romæ IMPERAT. conſecratus. 358. A. privil. Eccleſiæ & Venetor. probat, Regnum conſtituit, leges condens. B. (8) (9) Sergio in Pontificatu favet. 359. D. accuratè Papiæ detrimentum oppugnationis avertit. 360. A. pecuniâ Ducem corrumpit, Lambertum filium Regni ſocium accit. D. (14) Mutinenſ. Eccleſiæ privilegia cumulat. 361. B. Veronenſ. confirmat. C. fugiens, impetum convertit, repentè interit. 363. B.

Vido Dux & Marchio Benev. Græcis Ducatu exactis ipſum ſibi vindicat. 364. A.

Vido Adelberti fil. ex Berta Tuſciæ Marchio. 389. B. captus cuſtoditur. 390. A. Marociæ Viduæ nubit, Urbis Principatum deferenti. 397. A. Ro. Po. ejuſque fratrem necat. 399. A. obit. B.

Vido Ep. Mutinenſ. ab Hugone I. R. incommodis provocatus, ad Berengarii partes multitudinem advocat. 410. A. bona in agro Comacelenſi impetrat. 412. C. reges rogat. 413. D. opimâ Abbatiâ donatur. 425. C. plurimis donis afficitur. 427. A.

Vido Ep. Placentin. Nonantulæ Eccleſ. conſecrat. 385. B. partes Berengarii Imp. fovet. 392. A.

Vido Berengarii II. I. R. fil. alter. 415. C. territus. 422. B. præſidiis munitur. C. ejus bona ab Othone M. largita. 427. A. pulſus. 430. A. occiſus. 433. A.

Vido Teutonici generis, Othoni M. propinquus, Mutilianæ Co. inſtitutus. 435. A.

Vido, ſeu Guido Arretinus: novam muſicæ diſciplinam edit. 494. B. (62)

Vido Ep. Taurin. Conradum Imp. rogat. 502. C.

Vido Valvaſorius Card. Archiep. Mediol. ab Henrico II. probatus. 509. B. (5) populo invifus. (6) eidem conciliatus Henricum II. coronat. 512. D. (14) in Concil. de præcedentia certat. 515. B. (21) (22) partes Nicolaitar. & Simoniacor. ſuſcipit. 535. B. uxores licere conſtituit. C. ejus ſeſſionis loco indignatus clerus. 541. A. ejus juramentum & hæreſ. abjuratio. E. & ſeq. veniam petit. 542. B. pœnitentiam promittit. C. ad vomitum redit. ibi. communione removere obſtinatos coactus. E. edictum Po. oppugnat. 547. A. (36) in eum manus violentæ. 549. A. (42) Sacerdotio ſe abdicat. ibi. (43) obit. 554. A. (60)

Vido Pompoſiæ Abbas: obvius Henrico II. obit, ejus corpus Parmam delatum. 513. B. (17) inde in Germ. 516. C. (25)

Vido Guaimarii Principis fr. à Nortmanis Princeps Salerni inſtitutus, filio fratris cedit. 526. B.

Vido Co. ad eum mandata Po. ne fraudem permittat. 556. B.

Vido Ep. Papienſ. privil. obtinet. 610. D.

Vido Archiep. Viennæ in Gal. Ro. Po. eligitur. 643. A. ibi conſecratus. Vide Calliſtus II.

Vido Grimoaldus Ep. Comenſ. à pop. electus. 647. B.

Vido Malabuca Balneocaballi Co. occiſ. 705. D.

Vido, ſeu Gerardus Card. tit. S. Pudentianæ ab Arnaldi ſecretariis vulneratus. 715. B. (12)

Vido Co. Blanderatenſ. contra infideles Crucem ſuſcipit. 700. B. Novaria ei à R. conceſſa. 714. C. Dux exerc. Mediolanenſ. Papienſes vincit. 724. C. pacem Mediolanenſ. ſuadet. 736. E.

Vido Vidonis Co. Blander. fil. Ro. Eccleſiæ Subdiac. ad Archiep. Raven. poſtulatus. 742. D. adhæret Antipapæ. 755. D.

Vido Card. Florentinus contra Sarracenos. 701. B.

Vido à Saxo Bononiæ Prætor. 712. B.

Vido, ſeu Gerard. Card. ab hæreticis Arnaldi ſequacibus vulneratus. 715. B. & (12)

Vido Cremenſ. Card. ad Frid. Germ. R. Legatus Po. 744. B. Pſeudo-Pont. eligitur. 771. A. Vide Paſchalis III.

Vido Luſignanus Rex Hieroſol. à Saladino detentus. 830. C.

Vido Archiep. Ravennæ electus. 832. B. pro bello contra infideles in Ital. Leg. 833. B.

Vido Spinula cum Claſſe Genuenſ. in expeditione Hieroſolym. 834. E.

Vido Guerra Tuſciæ Co. privil. ab Henrico Imp. obtinet. 841. A.

Vido Mandellus Prætor Placentiæ: à Cremon. captus. 869. C.

Vido Ep. Præneſtinus ad Othonem Reg. Germ. Leg. 873. A.

Vido Lupus Prætor Parmæ. 873. B.

Vido Pirovanus Prætor Faventiæ. 878. C.

Vido Lambertinus Juriſconſ. Bononienſ. 886. A. Prætor Regienſ. 893. A. Antianus. 996. E. Dux exercit. Bonon. 1056. A.

Vido Raulus Factionis Gibellinæ Faventiæ Caput. 968. C.

Vido Carius, ſeu Canis: Frid. II. Imp. ſocius Aronâ ſpoliatur. 998. A. (69)

Vido Seſſius Regienſium Caput: ſuffocatus. 1000. B.

Vido Caccianemicus Bononienſ. capite damnatus. 1062. A.

Vido Co. Montisferetri Dux Forolivienſium. 1078. E. Senogalliâ potitur. 1093. D. Pontificios vincit. 1096. B. in gratiam Pontif. excipitur. 1101. B.

Vido Polentanus minor: Ravennæ potitur. 1087. B.

Vido Turrianus Arce Baradelli detentus, fugit. 1098. E.

Vido Caſtillioneus Vicarius Othonis Archiep. Mediol. 1099. A.

Vido Corriggius Prætor Mutinæ. 1100. A.

Vidottus Gerarducius Mutinenſ. 991. C.

Viæ: reficiendæ. 237. B.

Vienna Gal. Narbon. in Delphin. ad Rhodan. fl. Urbs: ejus Eccleſiæ lis cognoſcitur. 290. B. ad eam Lothar. fugit. 294. B. Caroli Calvi portio. 323. A. obſidetur. 343. A. à Caroloman. Balbi fil. capta. 349. A. ibi concil. & Po. comitia. 643. A. (51) (52)

Viglebanum Mediolanenſ. Duc. Urbs: deletum. 724. C. iterùm captum. 871. C. denuò. 1060. A.

Viglia ſeu Vegia Opp. Venetor. in Iſtria, ab Obelerio occupatur, ab Joanne oppugnata, iterata oppugnatione cadit. 284. B.

Villa Boſonis uxor: eum inſtigat in fratrem Hugonem I. R. à quo capta, exuitur. 404. C.

Villa Boſonis germana, Hugonis I. R. uterina: Berengarii Epored. March. uxor. 404. B. in inſula ſe firmat. 422. C. capta, marito remiſſa. 425. C. ejus bona largiuntur ab Othone. 427. A. relegata. 429. E.

Villa-Franca Caſt. à Genuenſib. conſtructum. 792. C.

Villecium Opp. Papienſ. 900. D.

Villemus Co. Stab. in cauſſam Ludov. pop. excit. 286. B.

Villelmus Othonis M. fil. Archiep. Mogunt. vir ſanctitatis, patrem increpat. 417. A. in cuſtod. traditus. 418. A. (43) liberatur: pſalterium auro inſcribit. 419. B. mortis patris prænuncius. C. (47) fratrem ſepelit. D. ad ornatum alterius fratris deſtinatur. 435. B.

Villelmus Ep. Trajectenſ. cauſſam Regis pertinaciùs tuetur. 563. C. anathemate infligitur. 564. A.

Villelmus Card. Had. IV. Pont. ad Frid. Reg. Germ. legatus. 744. B.

Villelmus Marchio Montisferrati: cognomento Longaſpatha filiam Balduini Regis Hieroſol. deſponſat. 798. B.

Villelmus Tyri Archiep. in Concil. Lateran. 810. D.

Villianæ Caſt. ſupra Taurinum: à Germanis captum atque everſum. 830. A.

Villigiſus Archiep. Moguntin. Henricum R. Germ. inungit. 472. D. (4)

Vineola Caſtr. Mutinenſ. ditionis: ab Hugone I. R. oppugnatur. 410. B. à Bononienſ. captum. 968. D.

Vinigiſus V. Guinichus.

Vinigiſus Longob. Dux Spoleti: legatus cum copiis. 242. B. victor. C. Pontifici cum exercitu accurrit. 247. E. (51) ad bellum Beneventanum relictus. 251. D. revocatus ad Imp. apud eum moratur. 253. B. præſidio Luceriæ impoſitus, inde captivus. 254. C. à Pipino receptus. 256. B. Ro. Po. protegit. 266. A. Monachus obit. 277. A.

Vinum: omnibus impertitur. 501. A.

Virciburgum Germ. Urbs: ibi Concil. indictum. 643. B. 647. A. B. C.

Virdunum Gal. Belg. Urbs: ibi Fr. Regum fratrum pax firmata. 296. A. Caroli Calvi portio. 323. A.

Viſcardi fam. Nortmanor. 506. D.

Viſontio Gal. Burgund. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A. pertranſitur à Po. Ro. electo. 517. C. (29) ad eam Henric. III. 567. B. ibi Conventus. 727. A. 767. A.

Viterbienſes: à Romanis victi triumpho inſervientes. 871. B. ad Pontif. redeunt. 980. A.

Viterbium Urbs Tuſc. Ro. Po. donatur. 225. B. ibi Hadrianus obvius Friderico Regi. 719. B. Epiſcopo decoratum. 845. C. captum. 971. B. 977. B.

Vitalianus Mag. Milit. 71. A.

Vitalianus Ro. Po. 115. A. (1) Archiep. Raven. à ſacris amovet, Ferrariam Epiſcopi dignitate decorat. B. (3) ad quintum lapidem Imperatori obvius omni pompâ eum excipit. 121. C. D. obit. 125. B.

Vitalianus Patriar. Gradenſ. primum Juſtinop. Ep. conſecrat. 205. A. (100) (1) ejus mors. 210. (9)

Vitalianus Raven. Tribunus: ab Archiep. ad Po. miſſus. 217. C.

Vitalis Patriar. Gradenſ. 308. A. (31) ad concil. accitus. 311. B.

Vitalis II. minor Patriar. Grad. pallium obtinet. 368. A.

Vitalis III. Patriar. Grad. 436. A. (21) obit. 438. B. (25)

Vitalis IV. Patriar. Grad. pallium recipit. 438. B. privil. firmationem obtinet. 448. E. de cæde patris Venetos incuſat. 450. B. Othonem II. Venetis reconciliat. 451. B. de præſtantiâ ſuæ Eccleſiæ ſolicitus. 467. A. ſuffraganeos Venetiæ Iſtriæque obtinet. 477. B.

Vitalis Candianus Venetor. Dux, Ducis interfecti fr. Monachum induit. 451. B.

Vitalis Ep. Torcellanus: ad Venetor. Ducem revocandum miſſus. 496. A. (70) in conventu. 504. B. (94)

Vitalis Faletrus Dux Venetor. fœdus cum Henrico III. Imp. renovat. 587. B.

Uldaricus ſeu Uldericus de Cosbein Co. piorum ſocietate remotus. 557. D. à Regis familiaritate pellendus. 568. D. accitus. 571. C. diſſoluto Henrico III. ſocium ſe præbet. D.

Uldaricus ſeu Voldaricus Patriar. Aquilejæ. 588. A. (25)

Uldericus Archiep. Benev. à Po. ordinatus. 526. A.

Ulricus March. Tuſciæ ſocius Florentinor. contra Senenſes. 690. B.

Ulricus Patriar. Aquilejæ. 761. A. à Venetis captus. 767. D.

Ultrajectum ſeu Trajectum ad Rhenum, ibi mors Conradi Imp. 503. (91) & Henri. IV. Imp. 653. A.

Ulyſſipo Regia Portugal. à Germanis capta. 701. B.

Umbri in auxil. Urbeventanor. contra Germanos. 823. C.

Umbria: ubi. 4. C. exercitu peragrata. 17. C.

Ungari: ex Scythia Pannoniam profecti, cor. genus & mores. 377. B. ad Ital. invadendam. 378. A. qua explorata ſe retrahunt ad vires majores recolligendas. B. (51) iter. Ital. invadunt, uſque ad regni ſedem. 381. B. fugiunt prædam cedentes. C. confligunt. D. ſacramentum promittentes reſpuuntur. 382. A. de incautis Italis victores. C. urbes incendunt nec Eccleſiis parcentes. D. pecuniâ recepta excedunt. 383. A. iterùm in

Ital.

Ital. 384. B. *de ſeditioſis Principibus Berengar. vindicant*. 392. B. *irrumpunt Papiam uſque incendentes*. 393. C. *prædæ onuſti excedunt*. D. *vocati Tuſciam irrumpunt*. 394. D. *Campaniam Liburiam diripientes*. 405. C. *à Pelignis & Marſis deprædati*. 406. A. (10) *Lombardiam diripientes*. 412. C. *ſummâ exactâ recedunt*. 413. B. *ducente Conrado Franciam & Ital. vaſtant*. 417. A. *iterùm ingenti multitudine Bavariam, ibi deleti*. 418. A. *ad Chriſtum convertuntur*. 477. B. (16) *bello Henricum II. implicant*. 512. A.

Unulfus Longob. Perthariti amicus *ab eo ad Grimoaldum præmiſſus*. 118. C. *à nece amicum liberat*. 119. A. *ab ejus hoſte præmiatur*. B.

Vocheria Opp. Lombardiæ. 794. B.

Vogeſus Gal. mons: *ibi Ludov.* 280. B.

Voluterræ Etruriæ montana Urbs *à Genuenſ. capta*. 656. B.

Volcherus Patriar. Aquilejæ. legatus Germanor. 881. B. *& Othonis IV. Imp.* 885. B.

Volchila Longob. cum fratre Spoleti Dux. 151. A. (80)

Volfoldus Ep. Cremonæ conjurationis affinis. 270. D.

Volturniæ Caſt. Mantuan. *deditionem facit*. 70. A.

Volturrena Caſt. Comenſ. *à Mediolanenſ. vaſtatur*. 652. C.

Volux Sarracenor. Dux *occiſ.* 603. B.

Vormatia Urbs Germ. *ibi Carol. M. conventum habet*. 235. (15) *ibi Ludov. adverſ. filios*. 285. B. *ibi Otho M. conventum habet*. 422. A. *ibi conciliab. ſchiſma inducens*. 563. A. *ad ejus conventum nulli accedunt*. 565. B. *ibi concil. unionis Eccleſiar.* 647. C. *ibi Ludov. conventus*. 282. B. *& mors*. 292. A. *Othonis M. conventus*. 434. A. 647. C. & ſeq. 710. B. *Frider. Regis*. 726. C.

Urbanus Patriar. Aquilejæ. 254. A. (64) *ejus obitus*. 257. B. (77)

Urbanus II. Ro. Po. unanimiter Tarracinæ electus, in inſula Lycaonia ſuſtentatur. 592. C. *Concilia Romæ & Melfi agit*. 593. A. (36) *Caſſini ſanatus*. C. *Trojæ Concil. habet*. 594. C. *Beneventi*. (40) *ad Concil. Barii exit*. 596. A. (46) *revertens Anſelmum Cantuar. retinet*. C. *Laterani Concil. agit*. 598. B. *ad Claromontanum pergens Vardaſtalli, & Placentiæ celebrat*. 599. A. & ſeq. *excitat Francos ad bellum Hieroſolym.* 600. C. *Urbem oppugnat*. 601. D. *Concil. habet*. 602. A. (59) *regiones Ital. luſtrat*. C. (61) *obit*. 604. A.

Urbanus III. Ro. Po. eligitur. 826. A. *Ferrariæ obit*. 830. D.

Urbanus IV. Ro. Po. 1047. B. *Crucem contra Reg. Siciliæ indicit*. 1051. A. *Feſtum Corporis Chriſti inſtituit*. 1053. A. (10) *obit*. B.

Urbevetum Tuſciæ Urbs: *Conſules creat*. 450. A. *à Sylveſt. II. ordinatur*. 468. B. *ibi Po. & Cardinales*. 715. B. 726. B. *honoribus auctum*. E. *obſeſſum*. 824. A. 829. C. *liberatum*. 830. A.

Urbinum Urbs Pentap. *reſtituitur*. 204. D. *ejus fines vaſtati*. 217. D.

Urgellæ Urbs in Pirenæo: *ejus Ep. hæreſis auctor*. 243. C.

Urſeoli fam. Venet. V. *Petrus Urſeolus*. 459. C. 487. B. 488. B. 489. B. 490. C. 495. A. C. 496. A. (70) 504. B.

Urſus Dux Heracliæ Venetor. *ejus auxilium Exarchus petit, & Ro. Po. promovet*. 166. D. *ejus fil. in Duc. ſuccedit*. 181. B.

Urſus Cencenſ. Dux: Munichis Longobar. fil. 146. A.

Urſus Ep. Olivolæ, ſeu *Venet. Sedem Eccleſiæ inchoat*. 276. B. (8)

Urſus Venetor. Dux: *proſperè confligit*. 323. A. *ejus lis cum Patriar. Grad. compoſita*. 326. B. *ad Ravennæ Concil. à Po. accitus*. 334. A. *mortuus*. 345. A. *privil. libertatis confirmationem obtinet*. 397. B.

Urſus Ajonis fil. Dux Benev. *à Græcis Ducatu ſpoliatus*. 361. A.

Urſus Patriar. Aquilejæ. 385. B.

Urſus Patriar. Grad. coram Po. citatus, inſidias cauſſam contumaciæ adducit. 487. B. *ſede pulſus*. 488. B. *revocatur*. 489. B. *fratrè Dux Venet. ſuffec.* 495. C. *dimiſſus*. 496. A. *conventum habet*. 504. B. *cum Po. conqueritur*. 508. B. *impetrat, obit*. ibi. (1)

Utica Africæ Urbs: *apud eam prœlia*. 282. A.

Uxores: conſuetæ Eccleſiaſticor. 511. C. *Conciliis damnatæ*. 519. B.

X

X*Enodochia: reparanda*. 237. B.

Z

Z*Abanus* Longob. Dux: *Ticinum gubernat*. 23. A. *alpes trajicit, Provinciæ P. interimit*. 24. A. (36)

Zacharias Patriar. Hieroſol. captivus. 87. B. *dimiſſus*. 94. D. *ſedi reſtitutus*. 96. A.

Zacharias Ro. Po. Legatos mittit. 183. B. (64) *ad Luitprandum oppida non reddentem ipſe accedens, maximo in honore habitus*. 184. C. *poſtulata obtinet patrimoniis magnis auctus*. 185. C. *ei gratias agit*. D. *oppida recipit*. D. *pro Exarcho & populis Legatos mittit*. 186. B. *deſtinatâ Urbis curâ, ipſe pergit*. C. *Exarcho inde Regis, optimatibus obviis exceptus*. D. *Papiæ ſolemniter celebrat*. E. *exauditus gratias Deo refert*. 187. A. *Legatos ad Copronymum petitus mittit, maſſas obtinet, fœdus inſtaurat*. 189. A. *Caſſini ſac. ædem conſecrat, donaria offert*. 190. D. *Rachim, religione perfundit, obſequentem reddit*. 192. A. *proſtratum habet*. C. *eum Clericum factum laudat admirans*. 193. A. *Francor. animos allicit*. B. *Pipino reſpondet*. 194. A. *fœdus renovat*. 195. A. *obit, laudatus*. B.

Zacharias Protoſpatharius: *ad Ro. Po. capturam miſſus*. 140. C. *ſupplex proſtratus*. D. *ſub lecto Pontificis ſe occultat*. E. *conviciis exactus*. 141. A.

Zacharias Ep. Anagninus Leg. 310. B. *mandati tranſgreſſor*. 311. A. *dignitate & communione privatus*. 314. B.

Zangrulfus Longob. Dux Veronæ: *rebellis vitâ privatus*. 66. D.

Zenevolta Opp. Lombardiæ. 869. A. 900. C. *everſum*. 906. C.

Zeno Diac. *regium ornatum petit, ut ſingulare, ejus nomine, certamen cum Alahi ineat*. 139. D. *telo appetitus, caput ei abſcinditur haſtâ præfixum*. 140. A. *funere honorifico ſepelitur*. C.

Zoës Conſtantini Imp. fil. *Argyri uxor*. 494. (64) *maritum necat, amaſium ad Imp. elevat*. 497. (77)

Zotho Longob. Dux Spoleti: *Teudolapio ſuccedit*. 116. B. (6) *mortuus*. 121. E.

Zoto Longob. Dux Benev. *inſtitutus*. 41. B. *Monaſter. Caſſi. expoliat*. 42. A. *ſubvertit*. B. *obit*. 64. C. (10)

Zovenergum Opp. Laudenſe: *à Mediolanenſib. combuſtum*. 844. C.

Zuendebaldus Arnulfi Germ. Regis fil. *à patre cum exercitu in Ital. miſſus fruſtra Papiam tentat*. 360. A. *exterritus vel pecunià corruptus recedit*. D.

F I N I S.